LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBRI XXX.

RECOGNITI AB AVCTORE, atq; ita locupletati, ut tertia plus parte auctiores sint redditi: qui ob omnifariam abstrusarum & reconditiorum tam rerum quàm uocum explicationem (quas uix unius hominis ætas libris perpetuò insudans obseruaret) meritò CORNVCOPIAE, seu THESAVRVS VTRIVSQVE LINGVAE appellabuntur: quòd in quocunque studiorum genere, non minor ipsorum, quàm ingentis bibliothecæ, aut complurium commentariorum posit esse usus.

Index est additus, in quo nihil desideres.

costó ciento y diez reales ... Mirandas

FRO BEN

Cum Imp. Maiestatis gratia & priuilegio.

BASILEAE, PER AMBROSIVM ET AVRELIVM Frobenios fratres.

AD LECTOREM.

SICVTI Antiquarum lectionum Commentarios concinnarat olim Vindex Cęselius, ita nunc eosdem per incuriã interceptos reparauit Lodouicus Cęlius, Rhodiginus, in corporis unã uelut molem aggestis primum linguæ utriusq; floribus, mox aduocato ad partes Platone item, ac Platonicis omnibus, necnon Aristotele, ac hæreseos eiusdem uiris alijs, sed & Theologorum plerisq;: ac Iureconsultorum, ut Medicos taceam, Mathesin professos. ex qua uelut lectionis farragine explicantur linguæ Latinæ loca, quingentis haud pauciora ferè, uel alijs intacta, uel pensiculatè parum excussa. Opto ualeas qui leges, liuore posito:

αὕτη γὰρ ἀντιπελάργωσις ἱκανή.

AD REVERENDISS. ET ILLVSTRISS. DOMINVM, D. IOANNEM DOMINICVM DE CVPPIS, Dei & Apostolicæ sedis gratia episcopum Ostiensem, S. R. E. cardinalem Tranensem, sacriq; collegij decanum, in Lodouicij Cælij Rhodigini Antiquarum lectionum libros, Camilli Richerij fratris filij, Præfatio.

HONESTVM, ni fallor, & egregium eorū est institutum, reuerendissime Præsul, qui nil preciosius, nil habent antiquius, quàm ut quacunq; ualeant ratione, posteritati consulant, uel noua promendo in lucem, ac fœtura, quantum ipse censeo, preciosissima complures iuuando: aut quod æquè ferè magnum est, uetera quę ingeniorum fœcunditas, ingentium animorū perennes imagines post se reliquere, impressoribus tradendo. Quid enim prosit opus eruditum, uarium, acutum, superinducto situ in obscuro desordescere, & propè deperire? Vtinam id cōperiretur in paucioribus: longè minus negocij summo ingenio uiri, quorum munus est in gymnasiorum claritate profiteri, persentirent, quum in tenebras Cimmerijs atriores præcipitati, uix inde sudantes explicantur. Sed malum hoc latius serpendo, ita demum cariosa quadam putredine cuncta repleuit, ut sæpenumero uolumina non pauca, quæ iure meo rationalis naturæ partus legitimos esse contenderim, iaceant inutilia prorsus, nec intellectum ullo modo recipiant. Heu desidia: quot præclara ueterum monimenta conciderunt, quibus res Latina illustrari poterat, & multarum rerum cognitio nobis afferri? Liuianæ decades, Salustiana historia, & alia multa perierunt. Nolui id patrui mei erudito operi accidere, quod iure hæreditario ad nos deuolutum fuit. Idcirco imprimendum curaui, quando ipse funere preuentus acerbo non potuit. Hæ tamen lucubrationes heroem magnum, studiorum fautorem, literatorumq; ducem exposcunt, sub cuius clypeo & pręsidio à caninis rictibus tutæ in manus studiosorum prodant. Cæterùm dispicienti acrius, & omnē (quod aiūt) lapidem mouenti, non ferè aptior aut excellentior occurrebat: qui non augusta modò & ueluti diuina maiorum amplitudine latius per uniuersam Italiam & prouincias aliquot enitescis, sed ingenij quoq; facibus fulgurans, adeò summouere cæteros uideris, ut in unius labijs præpotens illa Pitho planè sedisse uideatur. Hic agminatim uirtutes tuæ occurrūt, quibus adeò sum allectus ad te diligendum, ut nil magis cogitem quàm me in clientelam tuam exhibere. Egregius parens tuus Bernardinus à Cuppis, qui quum bonitate singulari, & summa in republica administranda integritate, tum uerò te filio abundè illustris fuit, & magnificus: siquidem ut erat in omni usu prudens & sagax, etiam si summo loco natum te intueretur, nunquam tamen adduci potuit, ut eum arbitraretur nobilem, cui fumosis imaginibus atrium esset plenum: quòd nemo in nostram (ut Seneca ait) gloriam uixerit: neque quòd ante nos fuit, nostrum sit: cæterum eum uerè generosum & esse & dici opinatus, qui ad uirtutem bene esset à natura compositus, quum perspexisset paruulos, quos natura eadē nobis dedit, igniculos diuiniore quodam modo tibi illuxisse, quęq; ingenijs nostris semina sunt innata uirtutum, indies magis magisq; in te enitescere, summa cura, summisq; laborib. tibi curādum censuit, ne igniculos eosdem celeriter malis moribus opinionibusq; deprauatis sic extingueres, ut nusquam naturę lumen elusceret, quo sanè adolescente, ipsa nos ad uitam beatam natura perducit. Igitur peritius intelligens duo esse reliqua, quibus animal hoc prouidum & sagax, quem uocamus hominem, ad perfectionem ualeat perdu-

ci,rationem siue disciplinã,& consuetudinem,confestim tibi à sanctissimis uberibus matris amoto,quæ te ueluti Gracchorum mater Cornelia optimis & sermone & moribus imbuisset,grammaticum doctorem adhibendũ curauit,qui tibi perinde ac Homericus ille Phœnix,dicendi pariter ac faciendi ductor foret,atq; magister: qua in re præcelsa quędam & inenarrabilis naturæ benignitas effulsit. Quum hęc mihi narrata sunt, Aristotelicum illud ex Politicorum tertio,uerũ esse cognoui, Ex melioribus ortos meliores esse consentaneũ est. Tibi pleno(ut aiunt)cornu humana sese felicitas infudit: quum tria sint omnino honorum genera,sine quîs(ut Politicorum septimo Aristoteles ait) nemo utiq; felix fuerit,externa corporis & animi,nõ uideo in quo uno omnia ea gloriosius laudabiliusq; efflorescant. Nam quum se tibi ad satietatem eximia quædã numinis benignitas à primis annis ingereret,nihil omnino deesse uoluit, quo præcellens & diuina animi tui magnitudo promi posset largius,& ueluti saluberrimis scaturiens aquis fons uberius funderetur. Diuitias igitur amplissimas,etiam infanti elargitus est optimus maximus Deus. Tu uerò uites in omni usu prudẽs & summus,nõ bracteatam & personatam ac suppuratam(ut Senecę uerbis utar)quorundam felicitatem sequutus,summum in eis tibi bonum collocasti: uerùm ad liberabilitatis & beneficentiæ opus eis perpetuò es usus,scitum illud Cęsaris Augusti subinde tecũ repetens: Benignitas mea me ad cœlestem gloriã effert. nam (ut Plinius ait) deus est mortali iuuare mortalem. Et hæc ad ęternam gloriam uia, hac Proceres iêre Romani. Fuit ergò magnitudinis tuæ proprium,calcasse mortalia: & quę cęteri mirantur uel nulla duxisse,uel ut mãcipia ad uirtutis redegisse ministeriũ. Pauperiores eatenus cõtemnendos & abijciendos nonnulli existimãt,perinde ac hominum loco planè non essent. Tu uerò sub palliolo sordido latêre posse sapientiam putasti, & pauperes fouere ac amplexari perpetuò uoluisti: dicere cõsueuisti, Homines hominũ causa esse generatos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. Corporis etiã bona, in te minimè desiderantur, ea præsertim quæ M. Varro primigenia naturæ appellat: Græci, τὰ πρῶτα φύσεως, qualia sunt incolumitas,ualetudo,sensuũ integritas, uires, pulchritudo: certè sine pulchritudine absoluta felicitas nõ est. Nã forma, dei munus est, & (ut Iliados tertio Homerus inquit) θεῶν ἐρικυδέα δῶρα. Sed hæc licet admirabilia uideri possint, ut equidem sunt: horum tamen in te nihil est: sed circa te corporea hęc(ut grauissimè & sensit & docuit Platonicus Plotinus) imagines sunt,& uestigia,ac umbræ potius. Ille demũ felix, cui bonum omne in animo est erectum & excisum, quiq; mirabilia calcat,& natura utitur magistra,ad illius leges compositus. Igitur quum officia omnia ab naturæ proficiscantur principijs, atq; ut membra nobis ita data sunt, ut ad quandam rationem uiuendi data esse uideantur: sic appetitio animi quam Græci ὁρμὴν uocant, nõ adquod uis genus uitæ,sed ad quandam formam uiuẽdi uidetur data. Hac tibi diuinitùs infixa perspexisti,uirum illum uerè ciuilem, & publicarum priuatarũq; rerũ administrationi accommodatum, qui regere consilijs urbes, fundare legibus, emendare iudicijs possit, nõ alium profectò esse quàm oratorem: nec hunc apud ueteres sapientiæ antistites uiros à philosopho fuisse diuersum. Ob id summa cura, studio incredibili, nõ quidẽ citra pulueris tactum aut sudorem, non rhetorices modò elementa, sed latius oratorios campos ita esse penetrandos olim tibi propositum fuit, perinde ac unicũ id, & prȩcellens opus esset obeundum. Nec tu hac implicitus cura, ut miles ignarus & infrequens alia circumspectare destitisti. Nam & dialecticę gyris ac meandris ita te insinuasti, ut exquisitas ambiguitates illas nequaquam tibi per ignauiam duxeris pretereũdas: immo quo in humanis nihil animo tuo præstanti absolutius foret, quum hominis propria sit ueri inquisitio, mox & philosophię sacra ingressus pomœria, rerum naturam, quęq; supra naturam sunt, scrutatus fuisti: ei quoq; parti qua mores constant, ita sitienter incubuisti, ut manifestum prorsus faceres, sicut ad sanandas corporum ægrotationes malagmata excogitata sunt, & coliria ac catopotia, & id genus alia, ita ad sanandos animi morbos intrinsecus grassantes inuenta esse philosophorũ pręcepta ac medelas. Hæc

tu

tu quidem omnia ingenij acumine incredibili, memoria omnium capaci, tanta es adeptus celeritate, ut quum duo sint prima in animis nostris genera uirtutum, utræ in te præluceant magis, non pullati ferme, nec satis exculpti indicij sit. siquidem unum earum genus est, quę suapte ingenerantur natura, appellanturq; nõ uoluntarię: alterum earum genus est magnarum uerarumq; uirtutum, quas appellamus uoluntarias, ut est prudentia, temperantia, fortitudo, iusticia: quæ utiq; in te omnes ita demũ præcellunt ita clarissimi cuiusdam sideris instar præ cęteris fulgescunt mortalibus, ut ad earũ intuitum sapientissimus quisq; perinde ac diuino ictus fulgore, reuereter admodũ mentis summittat aciem. O' uirum incomparabilem, tu fortunę terriculamenta, & circumstrepẽtes minas lętissima semper excerpsisti fronte, in sacro illo collegio (ut fama est) Dei honorem, & ecclesię Romanæ commodum præ oculis habens, intrepide tuam aperis sentẽtiam, quũ legatus Picęnam petijsti, ita tumultus statim sedasti, & ad trãquillitatem omnia reuocasti, ut te homines illi tanquã Deum uenerarẽtur. Quid hic innocentiam laudem, aut clementiam singularem, qua cunctos mortales uel usq; ad pœnitentiam superasti? Quid morum dexteritatem repetam? & quod in magna fortuna perrarũ est, affabilitatẽ? Clariora sunt opera tua, quàm humana lingua illustrari possint. Quis ergo ad te amandũ non alliceretur? Ego blandissime allectus me clientulum exhibeo: neq; ipsa hęc adblandiendi studio à me perscribi nunc amplitudo tua interpretetur: sed eo nomine potius, ut Camillũ scires, & quicquid in Camillo est tibi iam nunc esse mancipatissimum. Quare patrui mei LECTIONVM ANTIQVARVM libros tibi nunc dedico, qui grauiore supercilio recogniti, & tertia plus parte aucti, publica iterum fiunt materia. Notissimum est enim qua clementia, quaq; frontis hilaritate & benefica natura excipias literatos omnes, & ipsa literarũ studia. Accedit item hac nuncupatione quedã Operi auctoritas. Vetus enim est, Multa ideo preciosa uideri, quòd sint templis dicata. Porrò uisa res est tanto uiro digna, ut qui diuinę scientię apicẽ nullo refragãte calculo summi beneficio ingenij solus ferè attigisse cognoscitur, illi maximè hoc opus dicaretur. Nostrum igitur munusculum qualecunq; dignissime Præsul (ut soles omnia) benignè suscipias: ac irrefragabili tua auctoritate, paterno amore, uelut numen præsentissimum, protegas. Vale, ac diu
uiue Augusto felicior, Tra-
iano melior

INDEX

uocum & rerum singularum cognitu necessariarum fœcundissimus.

acrodrya

ætoli

alexandri

ambraciotæ

angari

apople-

arqua-

aſpidi

Auguſto

basilicæ

C

calli-

carnis

catara-

christi

cumæ-

cypa-

delen-

diagra-

δύς δι

ephip-

eurotæ

F

fides

furiis

ἁλώ—

helico-

hercu-

hicte

inuli

iupi

lama

T. Liuius

lycocto

melis-

mens

μέσο

μυκης—

oculo-

oleum

pharae

phrene

polos

Q

R

S

sama-

schina

simo-

soleni

somnio-

spartæ

sterco-

thamy-

theria-

timo-

V

uestæ

FINIS.

LOCI EX AVCTORIBVS IN HISCE ANTIQVARVM LEctionum libris à Lodouico Cælio uel expositi melius, uel à mendis repurgati, atque in integrum restituti.

A.Gellij

FINIS.

AVCTORVM CATALOGVS QVORVM TESTIMONIIS IN HISCE ANTIQVARVM Lectionum libris utitur Cælius.

A

ABacuc
abraham astronomus
adamantius Sartianus
ægidius
ælianus
ælius Dionysius
æmilius Probus
æschines
æsculapius
æschylus
aetius
agathinus
agenius Vrbicus
agretas
albertus Magnus
albinus
albumasar
alchindus
alcinous
alcimus
alcman
alexander Aphrodiseus
alexander Polyhistor
alexandrinus commentator
alexis
algazeles
ambrosius
amelius
amerias
ammonius
amphicrates
amphiteus
amyntianus
anacharsis
anatolius
anaxandrides
andocides
andreas philosophus
androtion
antiphanes
antiphilus Byzantius
antiphon
aphricanus
aphthonius
appianus
apicius
apollinarius
apollodorus
apollonius Acharneus
apollonius, eiusq; interpres
apostolius
appion
apsinus rhetor
apuleius
archelaus
aratus
archæus
archigenes
aristarchus
aristeas
aristides
aristocles
aristodemus
aristophanes Byzantius
Aristoph. eiusq; interpretes
aristophanes grammaticus
aristoteles
aristoxenus
arrianus
arrianus iureconsultus
artemidorus
asconius Pedianus
atheneus
auenazra
auenzoar
auerrois
augustinus
D. Augustinus
auicebron
auicenna
ausonius

B

Baton
bardesanes Syrus
basilius
beda
bernardus
berosus
bessarion
boethius

C

Cænotimon
cæsarcaius iureconsultus
callimachus
callistratus
carminius
carystius Pergamenus
cassiodorus
cassius Hemina
cato
catullus
celsus iureconsultus
censorinus
chalcidius
chrestodorus
chrysostomus
cicero
claudianus
claudius philosophus
clearchus
clemens
cleomedes
cleonides
clitarchus
clitophon
columella
conciliator
constantinus De agricultura
cordus
cornelius Celsus
cornelius Nepos
crates
cremutius
critheus
cyprianus
cypriorum carminum auctor
cyprius poeta
cyrillus

D

Daimachus
damascenus
damascius
damastes
damis
damocritus
damon
daniel propheta
dantes
dauid propheta
demetrius Caletianus
demetrius Phalereus
demosthenes
didymus
dinon
diodorus Siculus
diodorus Sinopeus
diogenes tragicus
diogenianus
diomedes grammaticus
dion
dionysius Apher
dionysius Areopagita
dionysius Halicarnasseus
dionysius Thrax
dionysodorus
dioscorides
diotimus
domitius Calderinus
donatus
dorion
duris

E

Ecclesiastes
echemenes
egesippus
eliezer Hebræus
ennius
epænetus
epaphroditus
ephippus
epicharmus
epicurus
epiphanius
ethnicographus
esaias
eudoxus
eunapius
euphorion
eupolis
euripides
eusebius
eustathius
ezechiel

F

Fenestella
festus Pompeius
Iul. Firmicus
flauius Vopiscus
florens Septimius
florentinus
L. florus
franciscus Philephus
Iul. frontinus
fulgentius

G

Gabrias
galenus
gellius
gennadius
gentilis
gregorius theologus

H

Hali Abragel
haliabas
harpocratio
heliodorus
hellanicus
hephestion
heracleotes
heraclites Ponticus
heraclides Soranus
hermippus Smyrnæus
hermogenes
hermolaus Barbarus
hermon
herodianus
herodorus
herodotus
hesiodus
hesychius
hieremias
D. Hieronymus
hilarius
hippocrates
horatius

Homerus

FINIS.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LECTIONVM LIBROS AD CLARISSIMVM

Dominum Ioannem Grolierium Lugdunenſem, Chriſtianiſſimi Gallorum regis à ſecretis, necnon Inſubriæ primarium quæſtorem, Præfatio.

QVAE ſplendor uitæ is eſt, eaq; illuſtris famæ celebritas, uir clariſsime, non inter Gallos modò, in quibus natus es & educatus, ſed & Italia tantum non uniuerſa, qua ſuperũ inter patet inferumq; mare, ab Alpium radicibus ad Siculum fretum: quod doctiſsimus ut quiſq; eſt, ita in primis amicitiæ tuæ obſeruanter inſinuare ſe approperat. Quippe à ſummis comprobatum autoribus noſti, beneuolentiam à uirtute duci in primis, confoueriq;, ac inde coortã gratiam haud ferè conſeneſcere unquam, nec areſcere, ut quæ à uirenti promanârit initio: quod & menti ſuum adſciſcit nitorẽ, & læticiam comparat præſignem. Id quod & uates nobilis ſub poetico (uti aſſolet) inuolucro, amplius perſpicienti ſignificat, ſic canens propemodum:

Solis intonſa eſt Phœbo, Bacchoq; iuuentus.

Quo ſanè factum, ut ipſe quoq; idem mihi petendum decus, conſtituerim, ſed reuerẽter tamen: & quod Parthorum regibus patrij moris eſt, nõ citra munus, quod eſt non abſq; literario commercio. Sic enim concipio, uirtutem inenarrabili morũ integritate conſtipatam, quæ te omnibus ingerit admirandum, & amabilem præcipuè, uiciſſim me tibi parte ſaltem aliqua conciliaturam: quoniam hæc ſemper animo tuo, capaci omnium, numinis cuiuſdam loco fuerit. Nec ſanè fruſtratum iri me, aut uoto prorſus excaſurum, opiner, quando etiam ſi in illuſtri humanarum rerum faſtigio cõſtitutus, & (quod omnia exuperat) maximi regis intimus, ac Inſubrum quæſtor, cuncto paulominus terrarum orbi conſpicuum te præſtas, eniteſcuntq; mentis altiſsimæ germina præclara: nihilominus præmiti eſſe ingenio diceris, ac inter Gallorum ſplendidæ nobilitatis uiros clementia & affabilitate tanta, ut nunquam non uel ſortis poſtremæ hominibus pateas, renidens perpetuò: nec ferè hilarior, quàm ubi te adeat quiſpiã tua uſurus munificentia, & naturæ diuinioris largitate incomparabili. Nec aquulam (quod dicitur) uino unquam ſic infundas, ut alicui ingratitudinẽ regeras, uel collatam gratiã cõmemmoratione præſtes dilutiorem. Quippe imbibiſſe altius uideris, eſſe hominem homini deum, uel (ut Græcè dicam) ἄνθρωπον εἶν ἀνθρώπου δαιμόνιον haberiq; hanc ad felicitatẽ uiam cæteris omnibus munitiorem: quippe non aliã tenuêre tot Galliarũ uiri principes, ſed in primis tot, tantiq; tuæ gentis proceres longè clariſsimi: quo argumento illis gloriæ cognomen adoptatũ, haud ambigam. Quòd ſi reluere conatur aliquis, in aliena laude, quàm par eſt, ingenioſior: ſuppetit tamẽ ex eminẽtiſsimis animi tui, omnia ſupereminẽtis dotibus, nitidiſsimo quodã ſplendore perfuſis, coniectatio euidens. Illud, quicquid eſt, in humanis rebus uideri auguſtiſsimum, unde tam omnibus abſoluta numeris propagata uirtus ſit. Qua nunc & ipſe compulſus, imò (ut ſyncerius agam) blandiſsimè allectus, tibi me non quidem amicum exhibeo (neq; enim tua hoc patitur amplitudo) ſed clientulũ planè, & hunc quoq; humilem. Quod uerò in rerum fieri commercijs à negociantibus ſolet, parario utimur, & eo utiq; iuſto, qui tibi me & doctiſsimo, & omnium ferè nobiliſsimo conciliatũ pergat. Nec alius eſt omnino hic futurus, quàm uti pręſtruximus, Muſarũ initiatus ſacris, & ex ſcientiæ theſauris profluens. Etenim quum nuper Antiquarum Lectionum libellos, quod maturuiſſe iam uiderentur ſatis, unguium incurſus diu perpeſsi, necubi

impolitiæ obreperet labecula, stylo digna censorio, formis cusos publicam facere materiã statuissem: tu mihi Vir præcellens, unus ex omnibus selectus maximè es, cui noui Operis, arida modò (ut ait ille) pumice expoliti, munus oblatum uellem. Quòd ea res in primis tibi nobilium scientissimo, & scientum nobilissimo animi mei ardorem in tui nominis propagationem, quod mihi infularum loco est, abundè uidebatur explicatura. Equidem in sanctarijs humanis animorum fœtura maius, ac indicaturæ grauioris censuerim comprimi nihil, aut seruari. Simul & nuncupatione istiusmodi prorsum animaduertebam fore: tum ut ex amplitudinis tuæ quadam maiestate nostris libellis quippiã accederet autoritatis & gratiæ, ac omnino eximerentur numero, siquidem pleraq; ideo credi preciosa, quoniam sint templis dicata: tum etiam, ut tanquam Deo quodam præside ac senatus literarij principe, gloria insigni, & in literatos meritis, communiti aduersus omnem uirulẽtiæ reflatũ, præsentia plurimùm ijdem gestirẽt tua, sibiq; in eo placerent insignitius: quando, uti à Peripateticorum principe traditũ nouimus, in humanis rebus nil ferè cogitari gratius queat excellentioris amici ac patroni fide præsenti. Quæ quidem ratio hanc mihi nuncupationem, uelut necessariam, planè uidetur expressisse. Quanquam à Platonicis forsan hic decretis aberrarim, quod necessitas nulla magis cẽseatur uoluntaria, nec uoluntas necessaria magis, quàm amatoria. Primus hic, & idem summus, ac perpetuus uoluntatis affectus perficit omnino, ut non amare nolimus, & nil sit prorsus amore magis necessarium. Te autẽ uir clarissime, quis non amarit impensius? quando non inde modò agnosceris felix quòd tota se ui ingesserit tibi fortuna in hac opum & potentiæ, ac honorum amplitudine: quibus & decẽtior quidã accedit corporis habitus, cui adesse planè aduertitur maiestas quędam tacita, ut interim Secusianorum, seu Lugdunensium tuorum pręsignem nõ attingam nobilitatem: quando eminentissimis autoribus Lugdunum dici prouinciarũ ornamentum, ab Planco deductũ, nosse uidemur. Sed hinc grauius multo, quòd sapientia prẹditus singulari, sic uitam attemperas, ut quicquid animo concipis, quicquid re obeundum proponis, ab optato haudquaquam excidas fine, quæ demum hinc inde absoluta, plenaq; & est, & censetur felicitas. Quippe illos deniq; beatos arbitramur, quibus plurima adsint quidem bona, sed ita, ut inde manifesta profluant emolumẽta, quod utique citra usum haudquaquam contigerit: hoc enim exuta possessio, felicitatẽ quã nam iuuerit parte? At hunc ex formula, utq; dictat ratio, præter sapientiam, quòd ualeat præstare, non ferè compereris. Hac porrò rationali naturæ cum Deo eminens paratur similitudo, qui esse sapientia ipsa creditur. In assimulatione autem eiusmodi summum beatitudinis gradum uideri dubio procul constitutũ, semper diuinus & sensit & docuit Plato. Sed & scientissimi ex nostris animi uirtutem censuêre longè clarissimã, & hominis peculiarem, de principe rerum Deo bene coniectare, indeq; inter cõpares de illius agere præscripto. Qua ex re illud colligũt uerissimè, Nisi à seipso, lædi posse neminem: quando in id bonum ius nulli supersit extimo. Cæterùm nec in tam superba tuæ uirtutis cẽsura, subblandiri me, uelim suspicetur aliquis, aut ad tumulum nouercæ (quod dicitur) flere, uel esse Logodædalum aliquem, ac mutantem Protea formas: neq; enim apud ingenij uirũ perspicacissimi superest mendacio locus, ut qui uerborũ phaleras, & pictæ tectoria linguæ callidè internoscat: quòd si supersit maximè, seruiliter adeò tibi illusisse, haud facilè concoquat animus. Sed uera sciunt omnes, qui tantæ indolis admiratione attoniti subinde insusurrant sibi Græcanicũ illud, οὗτος ἀνὴρ ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος καὶ πάνσοφος. In tantum ab ijs reuulsus agnosceris, qui & Sophocles uerbo Græco, Latinè autem dici solent laodicœni, uelut cœna oblata, laudibus efferri se paciscentes. Conductis apud te, ac redemptis mancipibus esse locus potest nullus, in cuius mente altioris præflorescunt uirtutis propagines, nil nisi heroicum, nil nisi diuinum redolentes. Quamobrem salue clarissimum Lugduni tui decus, salue Galliarum specimen augustissimum, salue inquam uirtutis assertor unice, ac hominum in omni usu summe. Quodq; insigniter facis, patriæ uirtutis, eminentissimo cuiq; celebratæ, pomœria profer latius, iam hinc ut perdiscant omnes, non scientia belli modò, quod creditum quandoq; scimus, Gallos præcelluisse: uerùm, uti nunc est, in omnem bene

institu t

instituti animi decuriã uenire, deterso prorsus uetustatis sordidæ omni squalore. Illud singulare ac nitidissimum fuerit eminentioris naturæ argumentum, nullius te in disceptando elogium, nullius te faciem inspectare: sed Areopagitarum quodam ueluti more noctu, ac in tenebris aduersum ea quæ tui sunt fori, sententiam ferre, tanquam afflatu non quidem Delphico, quod Gentiliciũ est, sed diuino instinctum. Sensit hanc animi tui capacissimam fertilitatem longè clarissimus Gallorum rex Franciscus, sensere Galliarum eminentissimi proceres. nam si quid ingerat se ambagiosum in ijs, quæ functionis sunt tuæ, ac tu quid in ea re censeas, prompseris, quod insita præcelsi tamẽ animi moderatione rarenter obtingit, omnium mox approbatur calculis: uel citra sententiæ rationẽ, quando in uniuersorũ mentibus irroborasse amplius animaduertitur, summũ esse integritatis examen, si insusurrasse contingat, αὐτὸς ἔφη, ipse dixit. Quare & si eminentissima semper cõsectaris, nunquam nõ cœlestia cœlestis ipse suspectans: nihilominus nostra hæc minutula ne reieceris, ac prædiuites imitare. nam πολύ τοι πε-πίγεως ἔχων τίθησι κ' αὖ λαχάνοις. Verùm nos præfari desinamus, teq́ iterum suppliciter apprecemur, qua soles, frontis erugatione, hoc quicquid est libellorum excipias lætus: ut te præside, adeant & cæteri, liuore posito. Vale.

NATVRAE PRINCIPI AC INTELLECTVALI SAPIENTIAE, NECNON AMORI SAcrum ſpiritali, afflatu quorum trino & uno aſpirante uberius, hęc publico ſtudioſorum bono condita nobis ſunt: nam ſicuti materiæ actū exhibet forma, corpori uitam anima & motum, itidem animæ uirtutem intellectus, principium intellectui actum uitalem intellectualemq;, ac lumen inenarrabile.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBROS *Antiquarum Lectionum ad bonarum literarum ſtudioſos omneis, Præfatio.*

EPICVRVM philoſophorum uno uoluptatis nomine pleriſq; infamem, ſæpe uerò etiam grauiſsimum, dicere ſolitum accepimus, Collatum beneficium accepto non pulchrius modo & ſpecioſius uideri, ſed iucundius quoq;, ac mira quadam ratione ſuauius: quādo χαρᾶς οὐδὲν οὕτως γόνιμόν ἐστιν, ὡς χάρις. gaudij nil æquè ferax eſt, ac gratia. Proinde prudētiæ multæ ac ingenij perſpicacis cenſeri poteſt & debet, qui omnium princeps eam Gratiarum excogitaſſe nomenclaturam uidetur, ut unam diceret Aglaiam, Euphroſynem alteram, poſtremam deniq; Thaliam, uelut in benefica natura purius ampliusq; fœcunditate præſigni progerminet gaudium, exuberetque. Nam & in Oedipode tyranno Sophocles, ἄνδρα δ' ὠφελεῖν ἀφ' ὧν ἔχοι τε καὶ δύναιτο, κάλλιστος πόνων. Quibus de cauſis quum uitæ pro innato captu ſolertiæ curriculum totum (nam, quod dicitur, nec puero quidem feriæ, nedum Saturnalia) ad procinctum remis uelisq; dum tendimus, in literarum, & interiorū utiq;, ſtudijs tranſmiſerimus, nulla ſubijt pridem grauior cura, nullum eminentius ingeſsit ſe propoſitum, quàm ut maturius, quantum hoc nomine principi naturæ primùm (hoc eſt, diuinæ) debeamus, teſtatiſsimum toto terrarum orbe faceremus: quippe ab inenarrabili ac infinita ſemoti abiunctiq; clemētia unum modo, & uix id quoq; ſcimus, Nihil nos ſcire prorſum, aut poſſe: mox uerò ut quicquid tot noctium euigilati emenſiq; labores, & hauſtæ lucernarum fuligines, dierumq; ſudor nobis peperiſſent, in album publico captantium ingenij cultum bono promere pergeremus: eo quidem procliuius, quod elegans eſt M. Catonis oraculum, Nihil agendo homines malè agere diſcunt. In hunc etenim uſum duriſsima ſumus perpeſsi: ut, quod diuino ex fonte in nos eſt perductū, benignè in alios itidem corriuaremus, reiectis omnino inauſpicatis neſcio quibus, in arcana protinus, quicquid eſt illis paulò acriore ſtudio comparatum, intrudentibus, imò etiam contumulantibus. Quòd in ſenatuſconſultis, quę tacita uocant, quandoq; factitatum nouimus. Mihi ſanctariū exquiſitius nullum fuerit, quàm artium bonarum ingenia candidata: quibus ſumma hilaritate, uelut in Platonis diuini rēpublicam tranſcriptus, quòd mihi eſt, impertior. Argumētum huius ſtomachi mei habebunt eruditi omnes, quòd eos, quibus exploratius cōperta hæc meditataq; ſunt, pecularius appellare operis initio, non ab re eſt uiſum: non ut fluentis largiſsimis aridus ipſe aquas ingeram, ſed indidem potius ut deriuem, quo retorrida rigentur inuenta: imò uerò, ne ſi fortè (ut aſſolet) præſidibus nullis in aciem prodierint, tanquā αὐτοκάβδαλα, ut Ariſtotelico utamur dicendi more: id eſt, rudia impolitaq;, nec unguibus impetita diu, protinus impreſsionem faciente malè feriatorum ſciola manu, alliſa uel diſpalata pereant. Quamobrem parte hac Euripidion illud facilè reiecero, quo is Archelaum fertur alloquutus, οὐ βούλομαι πλουτοῦντι δωρεῖσθαι πένης, μή μ' ἄφρονα κρίνῃς, ἢ διδοὺς αἰτεῖν δοκῶ. Siquidem uobis doctiſsimi uiri, quibus & rerum innumerabilium, & luculentiſsimæ orationis ſuppetunt diuitiæ, noſtrum hoc qualecunq;, forteq; etiam ſimplarium offero munuſculum, non auri uim à quoquam, non id genus alia uiciſsim repetiturus. ſcitum enim eſt Græcanicum illud, πιπράσκει δ' ὁ κακὸς πάντα πρὸς ἀργύριον: ſed animum præcipuè in legendo mitem, benignumq;: qui eſſe doctis omnibus germanus debet, nullo liuoris fuco, nulla feſtinantius lacerandi labecula maculoſum obſcuratumq;: mox uerò & aduerſum nocturnos oculos & frontes obduratas, ac neſcio quos ἐκ τῶν τριόδων edentulos, ſemper ueſcentibus uirulenti quippiam allinentes, ingenuam propugnationem: nec precarium, ſed iuſtum auxilium: ut toto ſcandum putetis pede, ne quid tetræ prorſum rubiginis affricent inauſpicatiſsimi tritagoniſtæ: ut Demoſthenis in Aeſchinem protinus uerbo utar. Quos ſat ſcio, ſi ualeant, nulla non hora Philoxenū nobis, & Gnathonem Siculum gulæ proceres, ac cupediuoras infames exhibituros: quibus id fuit perfamiliare genuinumq;, ut uocati in pultaria narium mucoſam excuterent ſuperfluitatem, ut rei fœditate auerſantibus cæteris, ſoli uel ultra uota ſaburrati epulis abundè diſtenderentur. Quanquā in malè conceptas uoculas, apalæſtrorum (ut ſic dicam) ad uenena natas, nec conatu ita multo uideo eſſe opus, toto præſertim organo inſtructis. Nunquam (mihi credite) intra teli iactum progredi, permittent ſibi: ſatis illis ſuperq; eſt terroris ac tumultus omnia implere, oſtentare magis quàm bellum gerere: ut quibus amatoria Bucolicorū uerſuum uerba modo recinere, ſit frequentiſsimum.

Sed

Sed nec clauum rectum tenentibus, regiaq; incedentibus uia, magnopere Theoninus dens uidetur reformidãdus. ἀείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ᾽ ἐπίθεσθε βέβηλοι. Diras aues, ac uelut Scironis prærupta lethalia, nil moror, doctissimo cuique controuersa semper, silentio demum prudentibus eluctanda. Nam ut protinus de me iam ordiar dicere, id est in Opere hoc cõdendo adhibitum temperamentum, ut temporis spacium longius ab exorso eo decursum, uice iudicum planè perfunctum uideatur: quibus noua fœtura prodituros mox in publicam materiam libros subijci, uirgula Aristarchi perpendendos, in præclara legum illa concinnatione diuinus sanxit Plato: ut commoniti hinc decoris huius studiosi conformatos acrius, iterumq; ac sæpius recoctos proferrent. Pictorũ certè institutum memorabile narratur, ut per interualla subinde tabulas peruiserent: credo, ut partus amore quadamtenus refrigerato, perinde ac spectatores, perpensione acri uel minuta dispicerent, in quibus perpeti assiduitate hebescit plerunq; generantis acies. Id nos in hisce libellis, non tam in nostrum euigilatis nomen, ac ut famæ publicæ tympana pulsaremus, quàm ut ad procinctum tendentibus præsidio forent, omnino pro uirili sequuti sumus: ut recognitione interuallata identidem pensitati concoctiq;, ac uelut canescentem, suamq; indepti maturitatem, in manus hominum citra inscitiæ labem prodirent. Nam & Agatarcho sibi nimium placente, quòd tabulas depingeret celerius: ἐγὼ δὲ πολλῷ χρόνῳ, Zeuxis inquit. Et Cinnæ Smyrnam nouem annis scriptam, proditum est: Isocratis Panegyricum, etiam decem. Qua tamen in re, ut obiter Catoniano caueam supercilio tumentes, & histriculos nescio quos, ac liuidos, quorum semper in obelo mens, & Fescenninum uirus: non ita ijs quæ promuntur nobis omnium requirimus aut paciscimur assensum, perinde ac loquatur quercus: sicq; dicamus, tanquam ambrosia nos ali deceat. Nostra non adeò amamus, ut si usus ferat, uel cum famæ dispendio non allisuri uideamur. Maius est in publico bono momentum, cui à diuini cultus obseruantia mancipati obstrictique, interdiu noctuq; allaborauimus. Me autore primùm in spongiam incumbet, ac una circumducetur litura, quicquid parum integra fide, aut scitè minus docteq; in literas promptum, fuerit animaduersum: etiamsi eum passim adhibuimus modum, ut quæ traduntur, omnia ferè classicis ac maiorum gẽtium obfirmata suffultaq; autoribus, ueluti statuminibus quibusdam rigidioribus, citra uitij aut ruinæ metum stent ualidius, reflatum paulò etiam uehementiorem facilè contemptura. Et sciant philologi omnes, mancipio nos permittere, ac euictionem præstaturos, si quis litem intendat. Proinde siquid exierit, quod genium habeat, nec sit quarta natũ luna, seligat id Lector accuratus, quo auctior fiat, & cultior literaria supellex: siquid tamen excitatam opinionem, quæ aduersaria ingens plerunq; proponitur nobis, implere potuerit minus, ac πτερυγίζειν uidebimur quandoq;, & sentietur alicubi Lacratidæ frigus, aut (quod Galenus inquit) δοξοσοφίαν magis, quàm ueritatem animaduertemur captãtes: meminerit unusquisq;, homines esse nos, quibus conniuere in pluribus, insitum est. nam & ueterum sapientissimi multa quidem scisse dicuntur, omnia uerò haudquaquam. Alius alio plura inuenire potest, nemo unus omnia. Quamobrem desinant acutis naribus, subductis q; superciliis, & caperata fronte, striataq; scioli, quibus putet sæpe unguenti plena alabastrus, nostra quocunq; concepta sidere sint, immitius conuellere: memores, nemini unquam uitio datum, diuinam bonitatem, quo melius ualeat, coluisse. Bene sentienti non erit partus hic Hypenemios omnino, aut quod Plato inquit, γόνιμος ἀνεμιαῖος, uel ὄρθριον ὄνειρον: quando ad quingenta plus minus ex autorib. electissimis opinatissimisq;, perpensione accurata, repastinantur loca parum alijs animaduersa: ne quis claudi more nos pilæ arbitretur inhærere, alienisq; cernere oculis, nec ex ingenio quicquam promere. Verùm in hoc eum seruamus modum, ut omnium ferè parcamus famæ. neq; enim infectam cruore gloriolam captamus, aut satyram condimus. Quòd si quis proscissum se traductumq; ac digito monstratum suspicabitur, uelim expendat acrius iniunctam promendi ueri necessitatem: neque enim parietem linere propositum est, aut puluillum cubito iacentium subdere. Porrò & animi candorem ab omni prorsus æmulatione, & figurati præconis morsu, ac uirulentia secretum. Ego magnis nominibus, quando proferunt se (ut nunc est) mira fertilitate disciplinarum omnium studia, libenter assurgo, inuenta, & in scribendo curam approbo, exosculorq;: sic enim exolescet quàm primùm barbaries, cuius (ut sic dicam) uitiliginibus sordescens Latinæ linguæ claritas diu, uelut mucore, iacuit adobruta. Quòd si uestra insequutus uestigia doctissimi uiri, ceu in eandem harenam uocatus pugnatũ, dolium ipse quoq;, sicuti ille fecit apud Lucianũ, uersare sum adortus, nil est quòd isto nomine cuiquam frontem contraham: quippe notissimum est, delicatam esse doctrinam, ictus pugnanti dictare de muro. Obscurior quidem mea forsan fama est, fictilibus tamen prolibatum simpulis commeminimus: ac inter uina & epulas, non spretum sæpe aquæ potum. Notum & illud est, summa persequẽtes, honestè uel in secundo conspici fastigio. Quæ immensis laboribus sunt comparata mihi, quanquam summè districto uarijs curis, ea nec ferè prætrita, uel obolita pridem in album promuntur, & scientissimorum decuriẹ adnumerãtur, ne uelut ἐν κωφῷ θεάτρῳ diutius abblandiamur nobis. Quòd si fallimur, nec plausum expectare nostra ualent, succinam illud ipse mihi, κικυλίσκει ὁ πίθηκος ἐν κεραμεῖ. Cæterùm quo certiore cubito hosce libellos metiri, etiam in uestibulo, ualeat unusquisq;, uelut per tesseram edicto itinere, iam operis rationem exequi pergam. In quo sanè commonitos harum Lectionum studiosos uelim omnes, non intra Grammatices pomœria contineri, quæ bonorum iuuenum emolumentis elucubrauimus: neq; ἀτρέμας, quòd aiunt, ἐν ἰδίοις μόνοις δήμοις: siquidem omne studiorum ferè attentatur genus, præcipue uerò Platonis, ac Platonicorum rimamur arcana: ut quum ab illis amentatas hastas acceperimus, eas nostris euibremus lacertis: quod ad illorum aliquandiu lucernam peruigilauimus,

mus,

mus, propter rerũ nobilium eminentissimã in philosophia sublimitatẽ: quæ uetus illud Pythagoreorũ symbolũ, ex diuinitate profluens recipit fertilissimè. Ex quo inter legendũ, si modò assequare quę dicantur: nec trãseunter, ut Nilum canis, quod ait Galenus, delibes: mirè animos afficit, ac in summũ à terrena sequestratos humilitate prouehit, inenarrabilem diuinorũ amorem ingenerans. Et ab Aristotele traditũ scimus, præstare paucula ex nobiliore scientia prægustasse, quàm de ignobiliore multa. Nec tamen negliguntur interim Peripateticorum placita, subtilitate immensa naturalium arcana extra omnem aleam perscrutantia. Quin, ut nostris nil cessatum horis, sciant omnes, nec uelle nos, quod dicitur, ἐνὶ καλέπεδι πάντας ὑποδῦν, Medicorum ingressi scholas, & uireta præcipuè iucunda, quæ interuisimus accuratè, ut Christianæ ueritatis theologos taceamus: quos utiq; uigilare solos rectè dixeris, somniantibus cæteris, ac profundè omnino: uersuram inde facimus, & excellens præfloramus argumentum, quoniam sortem usus pariat, etiam si raptim, & uelut per transennam prætereuntes. Quo factum est, ut à naturæ principe initia ducentes, quo ab intelligibilium profunditate inenarrabili ad sensibilium mox declinaremus certitudinem, siquid tamen certi scire licet, aut habere, quũ uera hic haudquaquam sint, sed uerorum imagines & umbræ, in mundi contemplationem, nullo unquam satis eloquio explicitam, uela fecerimus propensa, consequente dæmonum natura, in qua multiplex retegitur subtilitas rerum, alioqui poeticis adumbrata figmentis. Statimq; ingerente se nobis humanæ excellentia potestatis, quam esse miraculum ingens, & diuinum quoq;, uetus comprobat Theologia, multum parte hac stylo indulsimus, lateq; animalium principi, & in uniuersi meditullio planè regnanti proprias & animi & corporis dotes extra omnem admirationis captum, regessimus: ut rationale animal infinitæ bonitatis esse delicias se, animaduertẽs, illi rebellem minus agere, tandem condiscat: si Tyanei aures non spreuerit, quibus ille ab sensu interim secretus, inenarrabili concentu Apollinem diuinum mirè uniuersa contemperantem audiebat: quando eam nobis peccati pestifera uis inussit labem, ut homine nil ferè comprobetur fragilius: quòd atrocissimi belli intersita historia, manifestum facimus. Ab hac uerò argumẽti altitudine, multis fortè caliginosa, in uarios digredimur linguæ utriusq; flores: subinde tamen, quæ philosophiam resipiant, interserimus. Qua in parte ab Academicorum uestigijs non reuellimur, & Socraticorum: quibus frequentissimi fuit moris, quæstione digesta, diuersas ad id quod agitaretur, sententias afferre ac rationes: ut pluribus propositis, inuicemq; collatis, inde secerni facilius posset, quod rationi consonum magis uideretur. In alijs uerò Græcos plurimùm autores sequimur, non quidem ut interpretes, sed ex eorum perenni uelut fonte iudicio nostro, utcunq; est uisum, haurientes: sæpius etiam uel in luto quærentes aurũ, ut dicitur, quòd esse prudentiæ multæ creditur. Nec nostros tamen retundimus insigniter cultos, ac luminibus multis nitescentes: uelutq; emblematis quibusdam mirè gratos: aut spaciosa, eruditaque Iureconsultorum uolumina, quando & hi aduocantur ad partes: quorum est anima Dei cultus, at spiritus patriæ legis cura, cor uoluntas recta, manus rectæ uoluntatis effectus, totum æquitas & grauitas. Atque, ut paucis rem complectar, quicquid lectione collectum est, stylus in unum rediget corpus, & inde ANTIQVARVM LECTIONVM titulus hisce libellis est adoptatus. nã & Pomponium libros Variarũ lectionum, cõcinnasse legimus: sed & Cõmentaria Lectionũ Antiquarũ, à Cæselio Vindice cõposita, Gellius aduocat. Siquidẽ adhibita ingenij nostri aura, quæcunq; ea est, in saporem unum, imagine quadam apum, mirè diuersa confudimus libamẽta, uti ex succis odoraminum uarijs, reliquum tamen fiat spiramentum unum: adseruato, quantum eualuimus, breuitatis modulo, ne prorsum nimio plus excrescens fieret ἑκατοντάβιβλος πραγματεία. Indicem porrò præposuimus, sed triplicẽ, primò quid singulis Opere toto capitibus cõtineatur, paucis explicamus: mox, quæ in diuersis autoribus exactiore lima perpendantur, expolianturúe: postremò, uocabula, & scitu digna complectimur ferè omnia: ut indulgenter ac beneuolè cum posteris actum à nobis, iam hinc perdiscant omnes. Id quod, uelut principem addecet, commonuisse obscurius Cæsarem accepimus, qui peregrinos quosdam, & fortuna opulentiore contemplatus canum, simiarumq; catulos sinu circumferentes, ac mirè confouentes, amanterq;, quærere perrexit, εἰ παιδία παρ' αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες.

ELENCHVS SIVE INDEX BREVIS EORVM QVÆ CAPITIBVS SINGVLIS *toto continentur uolumine.*

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Vegeta-

CAPITA LIBRI TERTII.

CAPITA LIBRI QVARTI.

Pectoris

Præcor-

CAPITA LIBRI QVINTI.

CAPITA LIBRI SEXTI.

CAPITA LIBRI SEPTIMI.

CAPITA LIBRI OCTAVI.

CAPITA LIBRI NONI.

CAPITA LIBRI DECIMI.

tas unde sit. De fortuna & fato. Itemq; de Cleanthe ac Xenocrate. Aureis armis aduersus fortunam pugnare, quid sit. XX.

An in abiuncta anima supersit memoria uel sensus. XXI.

De menta. Mintha nympha. Mintho. Quæpiã aduersus Hermolaum. Mentigo, ostigo quid. Retrimenticię feculentiæ nomina plura. Oesypum, diachorema, diachoresis. Discœlij qui sint. Dysphorici, spatile, bolitos, onis, polion, polea, crocodilea, caprinæ baccæ, spyras, myſceledra, cesale, sella familiaris. Editus pro stercore. XXII.

CAPITA LIBRI VNDECIMI.

Ocij, ut perniciosi detestatio. Remissionẽ tamen aliquam uideri necessariam. Quibus ociũ sit utilius, quàm negociũ. De Augusto, L. Druso, Turanio, Seruilio Vatia. Quod sit honestum ocium. Iunij Syllani historia, & Turbonis, ac Similis. Anaxagoræ item excellentia. Cap. I.

Cur olidum ueternũ Catullus dixerit. De ueterno inibi, necnon de cataphora, & comate, catalepsi, ac caro. Codion quid, & comi, ac comæ, & epicataphora, anaphora, poros, grauedo, coryza catarrhus, branchus, arterica affectio. Itẽ qui arthritici. Elephantiasis quid. Exarticulatio, bronchion, bronchos, elephantici. II.

Item de ratione ocij pluscula. Domus optima quæ nam sit. Exercitij cũ natura societas: itemq; eius species. De frictionis specie non una. Apotherapia, apotherapeutice, præparatoria. III.

De halice, siue hale, quam pandiculationẽ Latinè dicamus, uel anxitudinem, aut etiam anxietatẽ. Plutarchi loca duo suæ redduntur luci. Gelliana restituitur lectio. Elucus. Item de oscitandi ratione. Quæ dicantur oscitationes apud Papinium. Haliæ mulieres. Halica oratio. IIII.

An probabile sit, labi è cœlo stellas. Olta δ̓ρχ apud Ammianum Marcellinũ. Antinoi stella. Traiectiones quid, & secundaria. V.

Impostura non utendum. Titi imperatoris bonitas. Glauci historia. Item de Glauco Carystio, deq; sciamachia & chironomia & sciagraphia, acrochirismo & acrochiri, coryco & scariphismo. Exercitationis distinctio. Ecplethrissare, pitylissare, tactici, chiropedę. Apollodorus pictor. Symmachia, epimachia, sciadion. De hoplomachicis motib. & monomachia. Mantinica armatura. VI.

Impostorum historia complurium. De Dionysio tyranno, Pythio, Galeno imperatore, Dercyllida, qui dictus est Sisyphus, Cleomene, Lysandro. Personati qui sint, & plani. Polytropi. Catenati. Pythagoras. De phelo, & masthle. Locus Apuleij restituitur. Phelax ficus. Masti. Machli. Muscularij. Schetlios qui. Oti qui dicãtur. Hoduri. Cacoethes. Cacoethe ulcera. Pseudenedri. Caput VII.

Vrbana quorundã uafricia. Exemplum ignoti patris. De asinario, & Pericle. Fraudum synonyma. De Ceretanis. Stellatura quid. Frumentaria perceptio. Piræ, piratæ, cattymata, ueteramenta, ueteratores. VIII.

Consilij rationem esse præstantissimam. Eubulia, id est bona consultatio quid sit. Eustochia. Collimatio, uel collineatio. Sisyphi & Autolyci historia. IX.

Qui sint apud Senecam ordinarij gladiatores, & postulaticij. Restituitur in integrum Senecę lectio. Item de proxenis, proxenetis, philotrophis, & pararijs, astoxenis, doryxenis. Item de gladiatoribus non extrita quæpiam. X.

Cõsummati gladiatores qui dicãtur. Aperitur Plinij difficultas. Itẽ qui Samius gladiator apud Ciceronẽ, contra aliorũ sententiã. Itẽ gladiatorũ petitiones, cõpositiones, cõmissiones. Batualia, batuatores. Senecã cur diceret Caligula cõmissiones meras. Crupeliarij, & ferrati qui. XI.

Quinquẽniũ Neronis, unde duci in adagiũ ualeat. De Nerone pluscula. Molgus apud Dionẽ quid sit. Ascopera. Sacciperũ. Britannici ueneno sublati historia. De ruminali arbore nõnihil. XII

Hominũ quorundã natura mirabilis. Senecæ locus perobscurus illustratur de Pasieno. Senecionis historia. Ophionei uatis, Nicomachi, Heliogabali, Portij Latronis. Auditores pro discipulis cur. Puellæ uenenosæ, & quę araneis aleretur, historia. Matreæ itẽ, Adriani, Firmi. Parodia. Philini, medici bibosi, Galli Vibij, Labieni, Seueri, Zenonis, Syllæ, Messalæ Coruini historia. Drusiani enses cur. Bithonis historia. Asconij Pediani, Hypermestræ, Veneris Nicophori, Palladij, Smyndiridæ, Phaselitarum, Sidetarum, Lyncei. Crudelium ratio. Humanitas quid, & cur. Sinamorumene. Sinamoros. XIII.

An Cato solus quater & quadragies causam dixerit semper absolutus. De Archilochi poetæ interfectoribus. Plinij locus declaratur. Calondę historia, qui Corax est cognominatus. Cicadę sepulchrum. Archilochia edicta. XIIII.

Exemplum ignotum cuiusdam, qui plagis feruentior cooriebatur in concubitum. Rutam Venerijs aduersari, & cur dicatur πήγανον. XV.

Arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro uenerari pro deo, quid sit. De Menecrate medico, Themisone, & Callipide. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Dicelictas quid, & dicelon: item Empusa, & Hecatæa, onocolos. Quid item bolitos. Bolus. Boleti unde. Petrobolus. Macella. Dicella. Epebolus. Boline uitis, & drosallis, asbolomeni. Calopodes qui. Callipædas cur dicãt senes. Callistea. Aristea. Item uocabula plura, calidia, calydia, calij, calion, callæi, callæ. De Callia scitu non indigna. XVI.

Parentum cultus. Ciconiæ pietas. De Amphinomo, & Anapia. Tollitur ex Seneca obscuritas. A quibus uiolati parẽtes. Interim de Opij filio, & Antigono. Latronis Galilæi in filios immanitas. Paricidium quid. Vlysis mors. XVII.

Apud gentes aliquas cædi ex more parentes quoq;, ac mox uerti in cibũ. Platonis scita de parẽtũ cultu. Prius de hostis perimẽdi instituto Romano. Chrysantæ historia. Verborũ uolatiliũ grauem imminere pœnam, ex Platone. XVIII.

Nemesis & Leda diuersæ sint, an una eademq;. Quid Nemesis apud Aristotelem, quid item

CAPITA LIBRI DVODECIMI.

Sacra

CAPITA LIBRI DECIMITERTII.

Ouis

CAPITA LIBRI DECIMIQVARTI.

De

CAPITA LIBRI DECIMIQVINTI.

CAPITA LIBRI SEXTIDECIMI.

CAPITA LIBRI DECIMISEPTIMI.

tentiæ, necnon cogitatiuæ, & memorialis. Quot modis dicatur phantasia. Phantastici cur dicantur. Catulli locus explicatur. Cornelio item Celso lux infertur. Interim Theophili deliriũ, & Galeni, ac Thrasylai. Bizari qui, & unde, necnon Macarones. III.

Delyrium quandoq; ex imbecillitate contingere. Triplex delyrij species, cum risu, studio, & agresti mẽtis ardore. Ecstasis. Iupiter Cappotas. Alieni qui intelligãtur, & coalemi. De catacopis, & paracope, & enthusiasmo. Mammacuthis, & diuinaculorum fraude. Gyrgatum quid. Blennus, blenna. Diana Hemeresia. Lusus regio. Pœciliæ pisces. Maniæ deæ. Digiti monumentum. Acce locus. Potniades deæ. Acmanos regio. Sophronister lapis. IIII.

A` quibus traditum sit, Ingeniosos melancholicos esse: ac quæ sit eius rei ratio. Bilis atræ species. Lux sicca, anima sapientior, quid significet. Cholera quid. V.

De cicadis acãthijs, & achetis. Tettigonijs cercope, ac calamæa. Mulieribus ornamentum esse silentium. Acation quid, & oneuon, ac oneui piscatores. Cur cicadarum aliæ canant, aliæ minus. Enceladus quid, bombycia. Entomia. Aethaliones cicadæ cur. Alia item de cicadis non ingrata, & ex Platone fabella repetita. VI.

Nil uideri absq; luce. Colores uariari pro lucis diuersitate. De columbarũ collo. Lucretij locus declaratur. De iridis coloribus & apparentijs, quas uocant symphasis. De luce nonnulla. Entelechia colorum. VII.

Quid foret robur in carcere, & quæ dicantur digna robore: ac de Prytanei alimentis, & thesauro. Dechas locus carceris. De Philopœmene paucula. Iuuenalis locus & Propertij alter explicatur. Item uocabula nõnulla ad carceris loca pertinentia. Tullianum. Cæadas locus. Aureis catenis nocentes uincire, Aethiopum fuit. Orygmata. Anancæum. Sphalos. Strophęus Mercurius. Lethe Persarum carcer. Spoliarium. VIII.

Carceris genera. Quid ceramus, & ceramicũ flagellum, & domus. De Labyrintho, barathro, cœcema, chamætypia, galeagra. Latomus, latomis, latypis, lithurgice, Tullij, lithotriuice, cauea. De canis cubitalibus, Tulliano, libera custodia, comperendinatis reis, Charonia ianua: item de Metœcio pluscula. Scaphephori. Xenocratis historia. Scyros, Scyrotes lapidarij. Lithologi. Cotorię. Las. Lapersæ. Laos populus cur. Listrotum. Listri. Liturgia. Cæeti. Coi. Orescoi. Aristomenis historia. Ancones. Tarichempori. IX.

Qui cõmentarienses, & phylacti. Phyllis. Phyllon. Foliatum unguentum. Obiter de cornicularijs paucula. Cornuti milites. Clauicularij. Regradationis militaris ordo. Entelos, pro corniculario. X.

Cornicem albam prope Rhodigij mœnia uisam. Item de albis coruis. Cornicis festum. Coronistæ. Coronismata. Hirundinum festum. Nycticorax. Cicuma. Cyas, seu bubo. XI.

Digitorum ratio ex Auicenna. Eorundẽ quoque nomina ex Polluce. Scytalides, seu phalanges. Inibi quid scimalissare. Dactyli idęi. Curetes. Corybantes. Indices libri, & didascalici. Societatis ineundæ mos arcanus. Digitorum nomina quibusdam esse amuleti uice. Magica eorundem implexio. Alcmenæ historia. Pharmacides icones. Paraphysis quid. Agnata membra, an irrita. Exostoses. Franciscus Philelphus. Quomodo fit habentibus gemina genitalia. Item de quodã habente in utraq; manu & etiam in utroq; pede digitos sex. Onychismus quid. Ὀνυχίζειν. Onyches xylini. XII.

Animalibus cũctis inesse rationis orationisq; uim, ex Porphyrio. Item de Apollonio Tyaneo quæpiam. XIII.

Qua ratione animã exui alis, traditum sit, aut easdem reparare. De quatuor paradisi fluminibus. XIIII.

Non uerba Platonis attendenda, sed sensum. Quæ sint animarum alæ. Quid in eisdem, auriga & equus geminus. Columbæ geminæ apud Virgilium quid sint. XV.

Vehicula animæ tria. Itẽ quid animæ idolum, & quid umbra. Maronis locus exponitur. Animas uiolenter pereuntiũ posse hostes insectari. Statuarum ordines. Colossi unde. Signa quæ dicantur propriè. De sensibus ætherei corpusculi mira XVI.

An sit philosophandum. Omne genus scriptorum excutiendum. Aristoteles cur diceretur anagnostes. Aristotelicorum librorum ratio docta. Tetraotos qui. Philosophiæ laus. XVII.

Heroum quid sit. Expenduntur apud Thucydidem loca duo. Heræum quid. Hermæa, Musea. Diasia. Pandia. Demetria. Hiera picra. Peliæ uaticinatrices. De Cranijs, & Cranone. Epicrano, & de Herophile, ac Sibyllis. Cionocranion. Epicrasis quid. Cranion sophotaton. XVIII.

Sepulchrorum religio. Plinij locus explicatur. Quibus datum in urbe sepeliri. Persarum regum sepulchra. Gentium in sepeliendo ritus. Thucydidis sepulchrum. Icrium quid. Hephestionis funus. Cinerarij, monumenta cur. XIX.

Item de sepulchris pluscula, & sepeliendi ritu. Columnę in sepulchris. Stelæ. Pilæ stantes. Isocratis sepulchrum. De Philagri sepulchro, à Metello extructo. Versus longi, qui. Epicedium. Threnus. Calpis. Iniectio glebæ quid. Virgilij locus explicatur. Eria quid, & sparteria. Hieronymi locus restituitur. Hyrcani historia. Xenodochia quis struxerit primus. Hydria quid. Seueri historia. XX.

Ritus item Gentium ad idem spectantes. Nouendialia sacra, Vicennalia, Tricennalia. Ratio iustorum, quæ defunctis exhibentur. Hemacuria. Sepulchrorum coronæ. Pothos corolla. Amaranthus. Vidi liquores, apud Papium qui sint, & cur comburerẽtur cadauera. Paræbasium. Pluto cur defunctis præsidere creditus. Sepulchrorum ianitores. Mors infamissima quæ sit. Threnodes. Byblij. XXI.

Qui fuerint Metelli Macedonici filij apud Plinium. Item apud eundem diadematis legendum sit, an Dalmaticis XXII.

CAPITA LIBRI DECIMIOCTAVI.

CAPITA LIBRI VICESIMI.

Vocabulc

CAPITA LIBRI VICESIMIPRIMI.

CAPITA LIBRI VICESIMISECVNDI.

CAPITA LIBRI VICESIMITERTII.

De

EX LIBRO OCTAVO.

EX LIBRO NONO

EX LIBRO DECIMO.

EX LIBRO VNDECIMO.

EX LIBRO DVODECIMO.

EX LIBRO DECIMOTERTIO.

EX LIBRO DECIMOQVARTO.

EX LIBRO DECIMOQVINTO.

EX LIBRO DECIMOSEXTO.

EX LIBRO DECIMOSEPTIMO.

EX LIBRO DECIMO OCTAVO.

EX LIBRO DECIMO NONO.

EX LIBRO VICESIMO.

EX LIBRO VICESIMOPRIMO.

EX LIBRO VICESIMOSECVNDO.

EX LIBRO VICESIMOTERTIO.

EX LIBRO DECIMOQVARTO.

Qui

EX LIBRO VIGESIMOOCTAVO.

EX LIBRO VICESIMONONO.

EX LIBRO TRIGESIMO.

FINIS.

CAPITA LIBRI VICESIMIQVARTI

CAPITA LIBRI VICESIMI QVINTI.

Admira-

gendus. De florida Aetneæ regionis natura. Ouidius explicatur. De Proserpina quædã, & Aetna. Theogamia festa. Theophania, & Anthesphoria. Leucippus Ceres, cur: item Brimo. Corollarum è floribus inuentio. Item de rore. De Narcisso nonnihil. XX.

Fumum, umbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulæ, pro pane. Escharites. Escharulæ mulieres. Capnosphrantes. Capnistæ carnes. Fumarium. Qui dicantur Selli. Anopæa auis. Fumũ uenditare. Sellæ familiares. Narcissi fabella. Vmbram suam metuere, quid. De paspale, & achne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydocome, mation, matiolichus, attaragus, epsethia, athara, ecta, psothion, psathyrion, stachyalogi. Harenarius testis. Pylaica, quæ dicantur. Plutarchi locus explicatur. Myodochus. XXI.

Super Aphricano Scipione paucula. Qui dicantur uelut umbræ uagari. Plutarchi interpres refellitur. XXII.

Multos uagari uelut umbras. Duas esse conuersationis uias. Vitæ genera tria. Aquarum nomine mortales intelligi. Quæ uictoria nobilissima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poeta Floro. Adriani in eminentissimum quenque inuidia. Dionysij sophistę dictum. Persarum cadauera non computrescere, ut nostra. XXIII

Cardamo similes qui dicantur: cur eo uescantur Persę: eiusdem nomina plura, & uires. Caput XXIIII.

Cuiusmodi esse deceat conuiuales confabulabulationes, quæ epicyliciæ dicuntur. Isocratis dictum ad idem. Persarum ritus. Decori necessitas. De Alabandeis pulchra. Abderitarum sugillatio. Caput XXV.

Vmbram suam metiri quid sit, ex historia nato adagio. Archidami monita ad insolentiam humanam retundendam. XXVI.

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, eiusq; discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quodnam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis. XXVII.

Ethologia quid, itẽ ethopœia, idolopœia prosopopœia. Abecedarij, syllabarij, nominarij qui sint, ex Hieronymo & Augustino. Cacoethe ulcera. XXVIII.

Leporem mœnibus indormire, quid sit. Leporum lustra. Rechamus quid. Reliquatores quo sensu dicantur ab Iureconsultis, & uerbum reliquari. Item quæ sint schelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinis. Epipercnon. Percne. Percnopteron. Dasypus. Accubitę. Accubitalia. XXIX.

An dasypus, simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi imperatoris mors, & Vlysis. Lepus marinus. Caput XXX.

Rheginorum numisma cum lepore. Insuper de leporibus uariè obseruata. Et prouerbij enarratio plenior. Lepores galeati qui sint. Lagobolium. Leporis uitam agere, quid. Velocitatis ratio. Pyctomacarij. Arenarij. Dulciarij. Equitiarij. Mulomedici. XXXI.

De urbium mœnibus Spartanorum sententia. Insuper ad eam rem pluscula. Structurarũ species. Qui diatoni, seu frontati lapides. Qui pylori, & qui tichophylaces. Horcanæ, isodomum, pseudisodomum, mesopyrgia, matapyrgia, metorchion, melaba, oricum, orchos. Mothon lapis. Mothone ciuitas unde. Mothones qui. Spermologi. Turrium ratio. Mothonica, motho, mota, priapiscoton. Terminales lapides. Tranquilli locus de urbe lutea, uel lapidea. Tichobates, directarius, turunda, motaria, motophagia, emmota, pyulca. Emplastra barbara, cirrhota, luthea. Emplastra bicolora, & bifacia. XXXII.

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorium quid. Cur dicatur Chios. Dictũ Chij Onomademi. Vini nigri inuentio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucillius cognomento Cædo alteram. Amphisbæna. Chiæ. Idæ. XXXIII.

CAPITA LIBRI VICESIMISEPTIMI.

HOstem minimè segnem, sæpius emolumẽto esse. Cotem nostram quid dicamus, adagij specie Carthaginis euersio. Cap. I.

Cælestis aquæ præstantia, curq; eadem computrescat celerius. II.

Cælestium item aquarũ bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundem fluuium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem pręsagiant pluuiam. Astrapææ quæ dicantur, & ceraunïæ aquę. Caput III.

Quibus nocumento sit cælestis aqua. De cestreo, seu mugile, & cephalo plura. Cestrum quid. Cestra, uiriculum, cestus. Blennodes quid. Repetita Plinij defensio. Cephalinus, sphondylos, blæpsia, plotes, cestros. IIII.

Aquarum laus præcipua. Horatij locus explicatur. Chaos quid, & unde. Iurisiurandi per Stygiam paludem ratio. Amymoniæ aquæ. Aquariæ libræ, item dioptræ, & chorobatæ. Libratores qui. Aquæ haustu concipi apud Clarium Apollinem uaticinia. V.

Niloticæ aquæ laus præcipua. Cur Nilus dicatur Iupiter, & Saturnius. Molpis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commatica. Comæ. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinij defensio aduersus Merulam. Dera. Apollo Diradiotes. Syrembulum. Sarabaitæ sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquai legendum apud Quintilianum & Virgilium Aeneidos septimo. Interin de Ioue pluuio, & terræ simulacro. Cochos. Limbatæ chlamides. Singiliones. Alphei transitus ad Arethusam. Sarambus. Deductoria. VI.

Cur animantibus somnia sint data: item somniandi causæ: quæ somnia liceat coniectare. VII.

Quid prophetia propriè, necnon prophetiarũ gradus. Vectij uaticiniũ de Romani imperij perseuerantia, ex uulturum duodecim ratione, Romulo qui sunt oblati. VIII.

Afflationum species. Qui afflatorum status. Quæ ad somniandi rationem requirantur. Somnij laus etiam exempla. Cur somnia matutina ueriora. IX.

Somniorũ diuinatio an sit, ex Aristotele: iteq; an

CAPITA LIBRI VICESIMI OCTAVI.

CAPITA LIBRI VICESIMINONI.

CAPITA LIBRI TRICESIMI.

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ SCITIVS ENARRATIVSQ; EXPLICANTVR, IN DIVERSIS OBSERVATA AUCTORIBUS.

EX LIBRO PRIMO.

EX LIBRO SECVNDO.

EX LIBRO TERTIO.

EX LIBRO QVARTO.

Terentij

EX LIBRO QVINTO.

EX LIBRO SEXTO.

EX LIBRO SEPTIMO

Quæ

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI PRIMVS.

EXORDIENDI RATIO.

Ex Deo esse omnia, de trinitate carptim, religiosa mox, & reuerens apprecatio.

A PLATO Philosophiæ pater, & diuinioris scientiæ auctor longè clarissimus, in libro De mundi constitutione, scriptum reliquit, omnes, qui modò mente cōstent, in rei cuiuslibet exordio ad numinis opem decurrere consueuisse. Necnon & alibi epistola quadam: In omnibus, inquit, quæ uel dicimus, uel cogitamus, à Deo ducenda initia sunt. Et rectissimè id quidē: quoniā ut tragici cothurni princeps Sophocles prodit, Principium rectum compar item consequitur finis. Propterea feliciùs auspicaturis argumentum, mox futurum publico bono, inuocandus est omnium pater: quo prætermisso, sicuti comprobat in Philosophica consolatione etiam Boethius, nullum ritè fundatur exordium. Siquidem est uita quædam una, regina unius mundani corporis, potentia, sapientia, bonitate præcellens, mūdi magnitudinem singulari prouidentiæ munere ab initio, & serie nusquam interpellata perducens ad optimum. Hanc esse summum & principem Deum, constanter asserimus: de quo diuinè cecinit Orpheus, πάντων γενέθλ', ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτὴ, hūc esse uniuersorum patrem confessus, originemq́, ac deniquè finem. Ad hunc in arcto constituti, tanquam in harenam defugimus: huic inuisum nihil, nihil inauditum. Omnia summa sapientia, & inenarrabili consilio distributa librantur reguntúrq́. Quod ipsum

B nec Orpheus idem ignorasse uidetur eo uersiculo, qui augustissimam naturam omnia introspicere, atque audire, ac dispensare profatur, πάντ' ἐσορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούας, καὶ πάντα βραβεύας. Nec me fallit, uideri eundem tribus illis nominibus, consilio, luce, uita, trinitatem etiam præmonstrasse quodammodo. Nam quod in libris Antiquitatum Minar Sissennios scribit, unitatem adorasse in primis, uir sua ætate auctoritatis inconcussæ Pythagoras, unitatem illam esse trinam adstruebat, adorandam colendamq́ præcipuè. Est siquidem unitas omnium prima, mox æqualitas, inde connexio. Hæc uerò Christianæ ueritatis doctores ex imagine quadam ad hæc nostra patrem dixerunt, ac filium, & sanctum spiritum, siue amorem. Nam in patre & filio quædam agnoscitur naturæ communio, quæ una est: ita quòd natura ipsa æqualis patri demonstratur filius, & inter eos certa concipitur connexio: quippe naturalis amor alteri alterum conciliat connectítq́: ut uerò ad simplicissimam hanc & abstractissimam conscendamus intelligentiam, quæ sensu, uel imaginatione, aut ratione cum naturalibus pertinguntur appendicibus, necessariò seiungenda abijciendaq́. Propterea doctè Martianus philosophiam refert, ad trinitatis cognitionem scandere affectantē circulos euomuisse, ac sphæras. Equidem ita sentio, ut se habet uisus ad solis lumen, ita prorsum habere hominis ingenium ac rationem ad diuinæ bonitatis radium. proinde absque illius illustriore lumine nil facilè à nobis animaduerti, aut cognosci. Ipsa uerò gratia diuina illuminatio est, & dona gratiæ lumina sunt, eos illuminantia qui in eius uocantur participatum. Quin gratia omnis ab uno profluit fonte, & illuminatio omnis ab lumine uno. Multi utiq́ radij sunt, sed lumen unum. Spargit se quoque lumen unum, ut multos illuminet. Lucent illuminati multi: nec tamen uidetur, nisi lumen unum: & fiunt lumen unum in lumine uno. Ita unum se bonum multis præbet participandum: ut cum illo coalescentes unum sint, qui unam ducunt ex illo similitudinem. Propterea theologorum ueterum plerosq́ scimus ingenio perspicacissimo, bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo collocatam tradidisse. Nam centri nomine Deum esse intelligendum, prudentioribus insinuarunt. Circulos uerò in ambitu assiduè circumactos, mentem significare, animā item,

ac naturam & materiam. Id quod Plotino placuit in primis. Siquidem Deus potēter omnibus inest unus penitùs simplex, ac immobilis. Omnia uerò indidem emanantia aliquo modo cōposita, ac motus non inscia. Immò uerò sicuti profluunt ab eo, ita refluunt in eundē, ut in circulo lineæ. Deus itaq; centrum omniū, unitas simplicissima, actus purissimus sese inserit uniuersis: nec præsens modò est, uerū & omnibus à se creatis potentiam intimam, simplicissimam, præstantissimam indidit, quam rerum uocant unitatem, à qua propendent omnia, & ad eandem redeunt: caligantq; prius, quàm suo inhæserint creatori. Igitur bonitas quidem rerum omnium ipse Deus, per quem cuncta sunt bona: pulchritudo autē est Dei radius, à quo rerum omnium species effinguntur, rursumq; ab eo, ut luminum patre, descendit datum omne optimum, & omne donum perfectū: proinde qua possumus mentis puritate, immò uerò illa ipsa unitate, quam uocant mentis caput, & florem quoq;, sicuti Zoroaster, qua sola super animę mentisq; proprietatem extante, putat Iamblichus inter Academicos cognomento Diuinus, & sacerdos magnus, unitatē posse attingi, integrè, synceriter, sancte, suppliciter ipsum hunc omnia superemi nentem, infinitum, inenarrabilem, maiestate augustissimum, splendore micantissimum, uirtute incomprehensibilem, tantæ rei exordio, cui sumus genuina impares debilitate, sic apprecemur uenerabundi: quando & clarissimus medicæ scientię scriptor Auicenna, etiamsi falsis obancillatus sacris, maximi operis, & conquisiti exordio diuinitati gratias agendo, auspicatius se tantarū rerum initia ducturum est opinatus. Qui cuncta inenarrabili bonitate producis, totius rerum naturæ causa, & origo initialis: qui sapientia infinita, & prouidentia perspicacissima regis, roboras, uiuificas, lenis, mulces, excitasq;, summe animorum pater, animantum sospitator, iusticiæ fons perennis, super omnem constitutæ mentis captum, tibi soli cognitæ, & cui se largius uastissima tuæ clementiæ flumina infudere: uita uotum, quod est in me, salua lux totum illumina: uerbum tuum me regat: sapientia emendet: spiritus creator repleat, accendat amoris ignem, sensus collustret, infirma nostri corporis uirtute firmans perpeti. Tu qui solus trinus, unus es Deus, benedictionem à me non seuocaris, adiuua benignè, miserere ampliter: da tuæ maiestatis idolo, quoniam in nullo falli diuinum est, primùm quidem in uoluntate acquiescat tua: deinde, ut quæ mox dicentur, tibi placeant omnia, sintq; (quod dicitur) sarcta tectaq;, laudes tuas recinant: quando es auctor omnium, & sine te Cimmerijs offusi tenebris caligamus altius. Studiosorum deseruiant emolumentis: qui & facilè assequantur, quæ uaria nobis, te illustrante, lectio suggesserit. Ipse uerò, qui diu iam hoc uoluto saxum, & incudem eandem interdiu noctuq; tundo, ex mentis proposito totū opus transigam, mihiq; ipsi constem perpetuò, ex umbratili nunc primùm meditatione in puluerem instructu meo, & ornatu prodiens, & forensem (ut sic dixerim) aciem, nostris iuuenibus modò sint φιλαληθεῖς, Latinæ rei uelut seminarium comparaturus. In quo diuersissimorum generum depactis seminibus, inde sibi in agellos suos succretas uiuiradices transferat, qui hisce legendis ocium, ac subsecundarias impartiri horas nō censuerit inane, ac citra operæprecium. Quando in ijs, quod olim in templo Pacis factitatum Herodianus scribit, quicquid est nobis opulentiæ ad hanc horam, reconditum uoluimus, ut thesauri fierent, non libri: ac ne intus modò caneremus: quod factitabat citharistes Aspendius, sed & foris, quoniam in sudata ueste durasse abundè uidemur. Cæterùm legentes uniuersim hic commonuero, quod in Moralibus est ab Aristotele traditum, esse quidem eruditi, exactum ipsum eatenus in uno quoq; genere flagitare, quatenus ferat ipsius natura rei. simile nanq; censetur, mathematicum suadentem probare, & ab oratore demonstrationes exigere.

An Deo congruat nomen aliquod, obseruata ex Theologuménon libris. Cap. I.

SI uerò parte hac studiosius quærat aliquis, ecquid de principijs, ac rerū parentis Dei nomine monumentis prodēdum se ingerat ex ueteribus memorijs, respōdere breuiter apteq; ambiguitati propositę sic propemodū posse uideor, Maximum illud, & maximum quidem simpliciter, cui opponatur nihil: sic demùm nostræ mentis captum supergredi, ut nomenclaturæ rationem exuperet prorsus omnē: quippe ab humani ingenij solertia rationis quadam singulari ui indita sunt nomina, ut unius ab alio euidens fiat discretio, ubi uerò unum

A unum sunt omnia, obsecro te, quod'nam inibi nomen excogitaris proprium. Mercurij utiq; profundor nos sententia latere haud potest: Quia, inquit, rerum uniuersitas est Deus: proprium eius esse nomen haud ullum potest: quoniam aut omni nomine Deũ, aut omnia eius nuncupari nomine, foret necessarium: quando is simplicitate sua rerum omnium cõplicat uniuersitatem. at quod ineffabile nos dicimus, tetragrãmaton Graeci, id est, literarum quatuor, ioth, he, uau, he: proprietatis tamen subire uim creditur, quia Deo nõ coaptetur creatorum ratione aliqua, uerùm essentiæ ui propriæ. Id uerò tralatũ dici unus ualet, ac omnia, seu omnia uniter (sic enim mihi nunc dicere permittant Latinæ rei studiosi) uel propriè adhuc magis unitas. Nec tamẽ sic unitatem hic inaudias uelim, ut loqui homines assueuere: nam sicuti intellectum omnẽ supereminet Deus, ita & nomen omne. Siquidem per rationis motum, qui intellectu longè inferior est, rebus induntur discernendis nomina. Verùm quia contradictoria reclinare nequit ratio, hinc nullum dare nomẽ colligas, cui non opponatur aliud eiusdem rationis motu: quippe unitati pluralitas opponitur, ac multitudo. Hæc autem Deo haudquaquam cõgruat, sed ea uerius, cui pluralitas sese nulla obiectet, uel (ut sic dicam) alteritas. Hoc utiq; intellectus mensum excedit: quis enim infinitam intelligat unitatem, per infinitum oppositionem quę omnem excedat? Inibi omnia citra compositionem sunt in unitatis cõplicata simplicitate: nec aliud ibi agnoscitur, uel diuersum. Quòd si quis eam concipere unitatẽ queat, quæ etiamsi unitas est, nihilo secius omnia est, Dei nomen is attingat planè. Et ipsa tamen unitas, quamuis propinquius censeatur nomen maximi, ab uero tamen maximi nomine, quod est ipsum maximum, per infinitum disparatur, reuelliturq;. Liquet igitur hinc, Deo haud quadrare, nisi diminutissimè, particularia, discreta, oppositum habentia. Quare Areopagita Dionysius affirmationes esse incompactas pronũciat, quippe si Deum esse autumas ueritatem, obiectat sese falsitas: si uirtutem, occurrit uitium: si substantiam, obijcitur accidens: quod & in reliquis fit. Attribuũtur Deo tamen ista per tralationem ab creatis quandam ex perfectione, quam præferunt nomina ipsa. Quòd ipsum & in trinitatis augustissimæ nuncupationibus dilucet: nam quia unitas est Deus,
B gignens dicitur, ac pater. Ex eo autem quòd unitatis æqualitas est, genitus, siue filius: ex eo quod utriusque connexio est, sanctus spiritus. Quòd si perpendis exactius, à patre filium gigni, hoc fuit omnia in uerbo creare: quo argumento uerbum & artem, ac ideam, creatorum respectu, affirmat Aurelius Augustinus. Nam creatura, quia Deus pater est, esse incipit: ex eo quod filius, perficitur: quod uerò sanctus est spiritus, uniuersali congruit ordini, coaptaturq;. Quæ sunt in re qualibet trinitatis uestigia, quod Aurelius idẽ comprobat sanè, Geneseos caput enarrans primum. Illud porrò nec omisero, cuius mihi auctor est Magnus Basilius in Hexaemero, sanctum spiritum ab Mosaica dici sapientia, Dei spiritum: ut quum scribitur: Et spiritus Domini ferebatur super aquas. Quòd si amplius quæsieris, quònam hic pacto super aquas ferebatur: respondebimus ex sapientis Syri doctrina, quando Hebraicæ ueritati propior sit gentium illarum lingua. Ferebatur, exponendum pro fouebat, uitalem aquis fœcunditatem exhibens. Ex quibus dilucet illud quoque, de quo indagine non incuriosa quæsitum à multis est, nec ab creandi actu sanctum abiungi spiritum.

Quo pacto mundus sit congeries malorum, & terra improbitatis prouincia, quum multi Deum esse mundum dicant: & Moyses quoq;, ac Sanctæ literæ miris efferant laudibus.

Caput II.

QVoniã uerò ab Dei maiestate immensa, & inenarrabili rectè, sicuti decuit, auspicati sumus, quãdo & initijs omnib. ueteres præfari solitos, Pausanias scribit, captandi gratia ominis boni, θεός, θεός: quod Aelius quoq; comprobat Dionysius, & principiũ omne Plato scribit, ac repetit Proclus, esse diuinũ: nõ inscitè opinor, nec improsperè: aut, quod ille, ait, insubidè secundũ operis instituti caput mũdo dicabitur. Quẽ in libro de Vniuersi natura Plato Deũ beatum appellare nõ dubitauit: animam quoq;, ut Plotinus interpretatur, ab opifice bono ideo esse traditam, prodens, ut mũdus posset intellectualis euadere, quod quidẽ necessariũ fuerat: sed citra animam, inquit, id uerò effici nõ poterat. Verùm ante hos longè in sermone, qui Pimander inscribitur, Mercurius nil, inquit, eorum quæ in mundo sunt,

interit: si enim secundus est Deus ipse mundus, necnon immortale uiuens: impossibile A est, immortalis animantis partem aliquã interire. Quæcunq; mundo insunt, mundi sunt membra: homo præsertim, animal rationale. Primus omnium uerè sempiternus, immortalis, ingenitus est Deus, omnium auctor. Secundus uerò deinde ad illius imaginẽ mundus, semperuiuens, non sempiternus: nam quod sempiternum est, ab altero factum non est. Quinimmò in Naturalis historiæ initio Plinius, Mundum credi numen, par esse putat, sed æternum, immensum, ingenitum, nec interiturum unquã. Cæterùm quod fatendum sit, ego quidem non utiq; mundum, ut Deum cõtenderim esse uenerandũ: at uerò tanquã inenarrabile summi Dei opus suspiciendũ, facilè censuerim, etiamsi somniantis hoc putat Epicurus, nõ philosophãtis, quiq; ne primoribus quidem labijs Physiologiã gustarit, id est, naturæ rationẽ. Quãdo & Astronomicôn primo M. Manilius sic scribit:

At manet incolumis mundus, suaq; omnia seruat:
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.

Bonum item, multiformi imaginum uarietate distinctum, concinnatumq;, necnon circumflexu complectentem, quicquid ueneratione, laudem, amorem, pulchritudinis excellentia, aut dignitatis amplitudine cumulatũ párere potest. Nec enim frustra in libro Veritatis & uitæ Moyses ait, nunc singula in mũdo bona, nunc cuncta ualde bona ex artifice summo propagata. Nam nec aliorsum pronunciatum & illud, Cœli enarrãt gloriã Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Deprehensum certè ab peritioribus est, in mundi creatione principem Deum Arithmetica esse usum, Geometria itẽ ac Musica: siquidem Arithmetica ratione cõpacta cõnexaq; creduntur elemẽta: Geometria uerò figuras effinxit, ut inde firmitatem consequerentur, stabilitatem, ac pro naturę ui mobilitatem. Proportiones adnexuit Musica, ne terræ plus in terreno sentiretur elemento, quàm aquæ in aqueo, & in aereo aeris, & ignis in ignea natura: nec elementorũ ullum omnino in aliud resolui ulla quiret ratione. unde colligi posse, mundi molẽ haud perire. Proinde quum audis, à Deo esse uniuersa in numero creata, & pondere ac mensura: intellige, ad Arithmeticam numerum referri, pondus ad Musicã, ad Geometriam uerò mensuræ adiectum nomen: quippe astringente grauitatem leuitate, confouentur B omnia, fulciunturq;: in meditullio nanq; ignea potestate cohibetur terra, sed & huic ignis innititur. Ita profectò est magnitudo exquisitissimi, nec laudati unquam pro dignitate operis, necnon latè patens uis, & motus mirabilem opificis præ se fert potentiã. Dispositio uerò excultissima mirificã ostentat sapientiam. Vsus uerò ad optimum ubique conducens latius exuberãtem nobis ingerit bonitatem. Proinde summi Platonici uniuersum hoc, ceu augustissimã Dei statuam eximiè uenerati sunt: & quæ in eo cęteris maiestate naturæ præstare uidẽtur, tanquam idearum (ut ipsi uolunt) certiora simulachra. Cæterùm in tanta rerum gloria, quo nam pacto id dissimulauerim, quod in ueteris Theologiæ libris uideor legisse? Ipsum hunc, quem tantopere admiramur, mundum, malorum appellari congeriem: terram uerò, eadem insectatione, improbitatis prouinciam dici. Quòd & uulgo ita subinde iactatur, ut planè adagij uicẽ obtineat. Nam ab Platone quoq; dictum est in libro de Sciẽtia, Mala omnino deleri non posse, uerùm ea necessariò euenire, nec tamẽ apud deos esse, sed apud mortalem naturam, inferioremq; hunc locum assiduè circumuolui. Hisce quin item Ambrosij sententia concinit bracteata, Mala inesse mundo, quis omnino sapiens audeat inficiari, frequenti adeò ad mortem in hoc seculo lapsu? Hoc tam dissentaneum, tamq; pugnans, sic tamen antiquorum rationibus confouere, atq; tueri possumus. Bonum, inquit Mercurius, in uno tãtum Deo est, immò ipsum bonum Deus ipse semper: nam & in Euãgelio Matthæi CHRISTVS, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰμὴ ὁ θεός. Quum bonum dicimus, bonum id, quod omnia continet bona, & quod bonum semper, intellige. Hoc uerò uni adest Deo, nullius unquam inopi, iniuriæ non obnoxio, qua in iram præcipitetur, numen eius latè dominatur, nil eo sapientius. Sicuti uerò malorum nullum inest illi, ita nusquam alibi reperias bonum, ne in ipso quidem mundo, qui utiq; passionibus genita replet, ut pertrito scholis uerbo interim citra sciolorum morsum utamur: nam & generatio ab passione non sequestratur: ubi autem passio, nullo modo bonum: ubi bonum nõ habet ibi locum passio. Sicuti uerò materiæ omnium concessa est participatio, ita & boni participatione mundus bonus: bonus

A nus,inquam,quatenus & ipſe omnium effector: at minimè in alijs bonus, paſſibilitatis & motus ratione. Nuſquam in eo pulchrum compereris, nuſquam bonum. Siquidem, quæ modò titillant ſenſus,ſimulachra ſunt,& miraculorũ uanitas. Ipſa quippe natura,uitaq; mundi,ut placuit Plotino, quaſi maga,imagines ipſius boni, ueri, pulchri ubiq; fingit,uelut eſcas, quibus animas huic mũdo per auariciam, uoluptatem, inanem gloriam mancipatas fallit. Deum cogita circa pulchritudinem demùm uerſaberis. Certè libro octauo Enneadis quartæ de animę deſcenſu in corpora, Plotinus idem conſtanter aſſeruit,ſenſibile totum à Platone contemni, & cõmercium animæ cum corpore damnari, qui & arcanum illud ueneratur oraculum, quo traditur, Animã hic in cuſtodia quadã & carcere diſtineri: Quin,inquit,ſpelunca apud Platonem, ſicut & antrum in Empedocle,apud quẽ ψυχόπομποι, poteſtates, inquiunt, ἠλύθομεν τόδ᾽ ὑπ᾽ ἄντρον ὑπόστεγον, uniuerſum hoc nobis ſignificat. Solutionem è uinculis, & ex ſpelunca aſcenſum, ipſam accipi puto animæ ad intelligibile progreſſionem. Vanitas uanitatũ, & omnia uanitas, inquit Eccleſiaſtes. Sed ait Hieronymus, ſi creatura omnis bona eſt,ut quæ ex boni creatoris fontibus profluxerit,quo'nam pacto uniuerſa uanitas? Si terra uanitas, nũquid & cœli, & angeli,throni,dominationes,poteſtates,cęterǽq; uirtutes? Sed quę per ſe bona ſunt, melioribus collata uanitatis aſciſcunt nomen. Stellam lunæ confer,cæca eſt: lunam ſoli iunge, non rutilat: ſolem CHRISTO ſi componas, tenebræ ſunt. Adde quod ubi Plato ait, Mala in mortali natura uerſari: id exponens Plotinus, eſſe inquit neceſſariò aliquid ſubcontrarium bono,id eſt, ſub boni imperio collocari aliquid, ab eo maximè diſtans,ac penitùs diſſimillimum, id eſt, infimam mundi materiam. Hoc autem loco monendi ſumus,contrarietatem ab hoc Philoſopho,ut eius doctrinæ ſtudioſis placere animaduerto,accipi,non repugnantiã duarum in eodem genere qualitatum, ſed diſtantiã rerum undiq; maximam,oppoſita facientem,ferẽtemq;, quomodo eſt materia ſubcontraria Deo: hæc namq; eſſentia non eſt,ille uerò eſſentiæ principium: hæc malorum ori-
B go,ille bonorum. Salus una,uia item una,pietas cognitioni adnexa. Tunc humana mẽs recta concipit,& meditatur: ubi ab principe natura infuſum exceperit radium. Quòd ſi immundorum ſpirituum afflata prauitate ſubdiderit colla iugo,ſuccreſcũt inde, progerminantq; adulteria,ſtupra,homicidia,id genus alia cõplura. Quo forſan argumento Luciferiani uniuerſum mundum eſſe diaboli aſtruebant, & factum de eccleſia lupanar. Illud neutiq; ſilentio inuoluẽdum,ubi ex Sacra pagina hoc aduocauimus, Cœli enarrant gloriam Dei: ſic ab eruditis intelligi, ut cœlorum appellatione, ſpiritalia ſignificentur entia: quia Hebraicè articulus adijciatur, ha: uelut in Geneſi, In principio creauit Deus haſamaim: quod ſi dematur, tunc cœlos accipi uiſibiles.

Humana natura aſtruitur non uilis,nec contemnenda. Hominis cauſa omnia eſſe à Deo quodammodo producta. Hominem futurum fuiſſe immortalem,ſi non peccaſſet. Ante peccatum an noxium quippiam produxerit terra. Incorruptibile quot dicatur modis. Cap. III.

CAeterùm poſtquam huc prouecti ſumus, ut rationalis naturæ gradum oſtendere aliquo modo uideri poſſimus humilem,infauſtũ, & nullo ferè cũ cœleſtibus cõmunicatu,quum illic uiuacitas ſit æterna,& indeſecta,hic caduca, & ſubciſiua ingenia,prǽſtò ſit & mira ſublimitas,tanta faſtigij intercapedine interuallata ab infimis: putemur interim oratorio more, hominis patrocinium ſuſcepiſſe,aut certè Academicorum ſcholas ingreſſi opinationes illorũ interdum amplexari,qui uериſimilitudinem captantes,& inde Sceptici nũcupati, nil omnino aſtruebant. Enitamur ergo iam hinc promere,quæ hominẽ, & illius terrenum locum faciant anguſtiorem,ſuo metientes omnia modulo: &, ut Pindarus inquit, καθ᾽ αὑτά,ut ſimul Plinio occurramus,tradenti, Hominem nõ ideo eſſe proximũ Deo genitũ, ut uilitate iuxta belluas eſſet, uelut ſuillæ nari aureum planè inſertarit annulũ Deus. Simul etiam Platonicis ſatisfaciamus, ſalamandra quandoq; frigidioribus, à quibus proditũ ſcimus, mundi partem, quæ ſupra lunam ſit conſtituta,eſſe mutationis neſciam, genuina luce perſpicuã,perpetua tranquillitate beatam,diciq; agentem: quoniam quę hic ſunt,cœli uultibus(ut ſic dicã)ſint obnoxia. At infra lunã diuerſa omnia,ubi ſit uitę mortiſq; collimitiũ,tumultuentur elementa,cooriantur procellę,omnia quodãmodo pręci-

 pitentur

pitentur in interitum: ideoq; rectè patiens mundi portio censeatur, immò uerò inferorum locus: quoniam animæ malum sit, ad materiam se deflectere, quam in Theæteto nominat Plato dissimilitudinis regionem, hoc est diuinitati undiq; dissimillimam: dicatur & Lethæus, sed profundus: & terræ tartara, in quæ anima deiecta, in cœnũ creditur corruisse tenebrosum. Mors, inquiunt, animę est, dum corpore mergitur, in materiam labi, ipsaq; repleri. quod si suspectet nusquam, sed in cœnum identidem reuoluatur, etiã inde fieri, ut apud inferos dicatur dormitare. At si ueritatem, reiecta omni uesica, & ambitionis tumore paulum compresso, amplius libeat perpendere, comperiemus primum, quicquid est naturæ corporeæ, hominis causa esse productũ. Nam quis nesciat, elementorum illuc rationem spectare, ut inde composita confingantur? Composita uerò inanima nónne propter animata, ut imperfecta propter perfecta? Plãtę utiq; animalibus deseruiunt: at hæc, immò uerò omnia simul humanis usibus sunt destinata. Sed quid in humili uersamur? cur non surrigimur? & quæ tam miranda uidentur, nobis item obsequium præstare comprobamus? Expende radiantis deos, ut inquit Apuleius, quibus cœli chorum comptum, & coronatum suda tempestate uisimus, pictis noctibus, seuera gratia, toruo decore. Suspice, inquam, in hoc perfectissimo mundi, ut ait Ennius, clypeo miris fulgoribus uariata cælamina: quorum ex assuetudine speciem quandoq; mirari desinimus, nónne nostris emolumentis ista destinãtur? Mihi certè ita compertũ, quantumuis illa inenarrabili sint ordine distincta, quantumuis dignitate humanum captum excedentia, tamen quodammodo propter hominem uideri creata. Nam & in Physicis pronunciat Aristoteles, hominem esse aliquo modo finem: etenim secũdo De generatione & corruptione idem scribit, à Deo uniuersum esse repletum, quia generationem fecerit continuam. Hæc uerò non est, nisi ex cœlorum motu: unde consequutione quadam colligi, motus esse generationis causa factos, quin & mobilia, et motores quoq; modo quodam: quippe motuum finalis causa generatio est, & cœlestium quoq; corporum, ut mobilium, non ut corporum & substantiarum. Porrò generatione cessante, cessabit motus quoq;. Quę si ceruicosior aliquis etiamnum putat irridenda, apio (quod dicitur) uix satis inspecto, uelut Palladi felem coaptare connitamur, audiat (quæso) patienter, quæ in sanctis literis obseruata, subnotanda censuimus: sic uerò Deuteronomij capite quarto legimus: Ne fortè oculis eleuatis in cœlum, solem uideas, & lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas: quæ creauit Deus tuus in ministeriũ cunctis gentibus. Homo itaq; in mundi meditullio constitutus, ueluti rex planè, dominusq; cunctorum, huc illuc porrectis, expansisq; potestatis suę uiribus, fruitur omnibus, omnibus imperat. Id non sacris modò literis celeberrimum est, sed dictat ratio, & rerum ordo mirus. Id uerò imperium ac regimen ex prudẽtia est, quę propria censetur hominis, in quo uirtus ea generalis est, quum in brutis per partes uideatur, sicuti in aranea ad cõtexendam telam, quamobrem iure homini subijciuntur. Confirmat hæc, ut de Plinio interim sileam, Mercurij auctoritas, qui diuinissimè multa quidem, sed & illud peruidit: Pater, inquit, omnium intellectus, hominem sibi similem procreauit, atq; ei, tanquã filio suo, cõgratulatus est: propterea forma delectatus propria, opera sua omnia usui concessit humano. Amplius & in literis nostris M. Tullius aptissimè colligit, Mundum uideri effectum eorum animantium causa, quæ ratione utantur, qui sunt dij & homines, quibus, inquit, profectò nihil est melius: ratio namque omnibus excellentior. Iam, ut alia missa faciam, quis non uidet tum magni sacerdotis sententia, tum summi oratoris Propheticum illud confirmari ferè: Dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. Quòd si inferat aliquis, male à me ita colligi, & inanes flari gloriolas, quoniam nusquam non imperium hominis pernoscatur proscissum, conuulsum extritumq;: ac rem omnino ad manticam, quod dicitur, & incitas relapsam: respondebunt Christiani patres, supplicium esse ex admissa noxa, non rerum ordinem, quippe quo sibi iure potestatem uendicet, qui uix dum in uitalem productus lucem, protinus se Deo rebellem præstitit: ut penè cum nutricis lacte, ut sic dicam, flagitiorũ ac superbiæ semina hausisse uideri possit? Quod adeò uerũ est, ut auctor nobis sit Beda, Ante hominis peccatum nil noxium ab terra progerminasse, non herbam ueneno pestilentẽ, nõ arborem sterilitatis inutilem uitio, sequestrata item natricum uirulentia, & uiperarum. Quanquam quòd ad hoc pertinet, etiam si uel antea pullu-

A pullulatu ſuccreuiſſe iſta, non inficiemur, minimè tamen ſuperſit quęrelis locus. Nam tum perinde ſit, ac ſi terram inſimules, quòd non omnes homines boni. Amplius, quòd uel in cœlo non omnes angeli boni. Equidē ſolis ardor præualidus ſpicas torrendo concoquit: idem tamen gignentium exordia perurit. Ita profectò eſt, eorum quæ de terra ſeſe promunt, ſpecificam ſingula rationem præferunt, ac pro uirili creaturæ complent uniuerſæ pulchritudinem: alia ſiquidem eſui adnaſcūtur, uſibus alijs alia. Quod tibi inutile cenſes, quibuſdam cōfert inſigniter. Quod gulam minus prolectat, nec in menſam admiſeris, medendi ſalutarem ſuggerit uim: conio libidinū furores compreſſi emarcuerunt plerunq;: helleboro affectiones corporum inueteratæ interdum ſolutæ cōperiuntur. Quare ex ijs ſuggillatio creantis Dei nulla, ſed gratiæ incrementum potius. Quod cum Magno Baſilio in Hexaemeri libellis cōprobat Ambroſius. Verùm, ut uideo, moriendi neceſſitate urgemur præcipuè. hæc nobis infeſtos maximè facit, qui hominis ſtatum hoſtiliter inſectantur: aſtruentes, id etiamnum uſuuenire, uti optimū quenq; & ſtatim & præcipuè pigneretur Deus: nam & Caſſius Hemina, Quę nata ſunt, ea omnia denaſci aiunt. Nec uident primum illum noſtri generis patrem, tanquam Cæciam quendam, ipſum ſibi calamitatū adſciuiſſe nubila: etenim ſi non peccaſſet is, quod'nam foret nobis cum morte commercium? An Apoſtolum non audimus dicentem, Corpus eſſe mortuum propter peccatum? non dixit, Mortale corpus ex peccato: ſed mortuum. Id quippe ante peccatum mortale fuerat, & immortale, quia poterat mori, & non mori. Aliud eſt autem, non poſſe mori: aliud, poſſe non mori. Mortalis erat homo conditione corporis animalis: at conditoris beneficio immortalis. Confirmat doctrinam hanc Nicolaus Theologus, cōprobat in Ciuitate diuina Aurelius Auguſtinus, docens propter peccatum naturæ principem intonuiſſe: Terra es, in terram ibis. Sed & Gregorius ampliſſimè aſtipulatur, quum aſſerit, ita fuiſſe conditum hominem, ut manente illo, decederent tempora, nec cū temporibus tranſiret: ſtabat enim in momentis decurrentibus:
B nec ad uitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Poſteaquam uerò conditor eſt offenſus, ire cœpit cum tempore, & tabernaculum mortis eſſe humanū corpus. Ac ut ſcienter prodidit Pindarus, ἐπάμεροι, τί δέ τις; τί δ' οὔτις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι. Et apoſtolus Paulus ad Romanos: Per peccatū intrauit mors in mundum. Beatus item Thomas incorruptibile modis dici tribus aſtruit. Primo materiæ abſentis ratione, ut in angelis: uel quia non ſit materia in potentia, niſi ad formam unam, ut in cœleſti corpore. Altero modo ex parte formę, ubi rebus ex ſe corruptibilibus adnexa diſpoſitio eſt, qua prorſum ab corruptione uendicētur, quod quidē ſecundum gloriā incorruptibile aſſeritur: nam in epiſtola ad Dioſcurum Auguſtinus ait, Tam potenti natura animā à Deo factam, ut ex eius habitudine redūdet in corpus ſanitatis plenitudo, et uigor corruptionis neſcius. Tertio dicitur modo incorruptibile cauſæ efficientis ratione, ſicq; in innocentiæ ſtatū incorruptibilis fuiſſet homo, & immortalis. Quod in libro Quæſtionū Noui & Veteris teſtamenti aſſeruit Auguſtinus. Nam quia naturæ corporeæ proportionem rationalis anima ſupereminet, congruenter uirtus ei eſt initio contributa, per quā ab interitu corporea aſſeri poſſet materia. At huius Theologię ignarus Plotinus, etiā ſi eſt inter Platonicos tanquam maiorum gentium, de humanis agens animis: Pater, inquit, miſericors mortalia illis uincula impegit, ne ſemper huius uitæ miſerijs teneantur. Quòd ſi auctoribus noſtris non præſtandam fidem, contendant Platonici: ueluti ad paruulam Cynoſuram, qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto, uti eſt ab Arato proditum, non ad Helicen, & Septentrionum claritatem aciem intenderimus: reſpondeo, ex ipſorum doctrina, eſſe in primis credendum. Quoniam mentes diuinas illa præ cæteris præſagia indicant, ut in Phædro ſcribit Plato, quæ arte nulla, & conſilio fiant: qualia ſunt, quę de Diotima uate, & Socrate, & Epimenide, idem Plato refert: quæ de Sibyllis Varro unà cum Platone, quæ de diuinis philoſophis Hebræi tradunt. Horum omnium mentes tum orbis remotiſſima obibant, ſecretiora pandebāt, quum à corpore ſeiunctę, in unitatemq; ſuam collectæ Deo maximè inhęrebant: quod Mercurius non negabit: ſed Auguſtinū, Gregorium & antea multo apoſtolum Paulum, quem, & Barnabam mirati adeò Lycaones ſunt, ut Iouem putarent, ac Mercurium, quis in eo ſtatu conſtituendos audeat inficiari, qui diuinum ſentirent afflatum, & præter doctrinæ profunditatē, quæ illis affulſit

amplissime, etiam stupenda præcinerent mysteria? Vitæ sanctitas, miraculorum numerosa series efficacius me in fidem pertraxerint, quàm Platonem Socrates, aut Epimenides: quos ueluti quintæ classis, in hac præsertim censura ne dignos quidem arbitror qui nominentur, ne quis hosce adeò Coryphæos ducat, ut iusto cum eis sacramēto contendere non sit, ac interdicto certare. Addamus hoc amplius, ut peruicacium impudentiā reuincamus, Hominem primum, si non peccasset, fuisse immortalem futurum, non Christiana modò astruit ueritas, sed & Magi unà cum Platone carminibus suis parari immortalitatem posse asseuerabant. Zoroastris magiam nil aliud in Alcibiade putat Plato, quàm Dei cultum. Et alibi idem Plato, non carminibus modò sancit, uerùm Philosophicis item rationibus & temperari animum, & corpus uel semper, uel diu saltem à morte procul posse seruari. Hoc nec Auicēna negauerit, qui animo in seipsum restituto in corpora quæuis mirandam concessit potestatem. Zoroastris porrò, & Hostanis sectatores non inficiantur, ob ueterem quandam humanæ mentis infirmitatem omnia nobis infirma difficiliaq; contigisse. Quòd si quis animæ temperamētum restituerit, compositiora mox futura omnia. Ex Pythagoreorum arcanis & illud est, animam idcirco in sensibili mundo tot occursantem malis conflictari, quia sensibilium bonorum auiditate illecta intelligibilis mundi bonis fuerit exuta. Sed in re confessa nimis multa. Quòd si laboriosa item obijciatur uita, refelli id ratione potest eadem. Nam ut ait Nicolaus Theologus, Ante peccatum, & superbam hominis designationem, terra sponte alimenta suggerebat accommoda: propterea post offensam apud Moysem Deus, In sudore uultus tui uesceris pane. A

Terram esse mundi chorum medium. Quæ sit Musarum chorea. Quid Apollo. Terram esse stellam unam, ex Pythagora. Cur dea ab Platone dicta. Terræ nomen non esse uile. Cur firmamentum dicatur. Item cœlum quomodo unitas omnium. Aquarum cœlestium ratio. Terræ præconia plura, & quæ sit eiusdem forma. Chersos quid, item chersæa. Zedoros terra cur. Cap. IIII. B

PORrò num tibi uilior homo est, quòd sit quasi in imum, hoc est in mundi cardinem centrumq; relegatus, abiectusq;? Ego quidem fateor, quod ex Aristotelis sententia Auerrois primo cœli confirmat, Terram inter elementa ignobiliorē haberi, ignē uerò nobilitate præstare. Quæ rerū series nō modò, inquit, in ijs uisitur inferioribus, sed in corporibus itē cœlestibus: nam in libro de Animalibus dixit Aristoteles, lunæ naturā persimilem uideri terrestri naturæ. Scribit in libro de Veritate Thomas etiam, cœli corpus esse humano corpore nobilius, quia cœlestia quidē agant, nostra uerò corpora patiantur: nam & ignis ut actu calidus in nostrum agit corpus, potentia modò calidum. Cæterùm sicuti ignis naturæ suæ mobilitate, raritate, luciditate in mundi ratione, qui ambiret, maximē contulit: ita & terra soliditate insita ad media mundi compingenda perutilis ac necessaria fuisse uidetur: unde & ἰσόῤῥοπον, id est æquinutantem, appellant Græci. Eam uerò optimum maximum Deum, tanquam chorum aliquem diuini templi medium cōstituisse, amplius animaduertenti patet: ut prætereamus quod Astronomicôn primo Manilius scribit:

Quòd nisi librato penderet pondere tellus,
Non ageret cursus mundi subeuntibus astris
Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortus,
Luna'ue submersos ageret per inania cursus.

Nam quum mundum, ut Platonici uolunt, ubiq; construeret rationis plenissimum, quo clarius suum referret auctorem: in sphæra qualibet uiuentia pleraq; collocauit, quæ nō templum modò redderet excultissimū: sed summi opificis laudes assiduè concinerent: quod ipsum humanas itidē mentes in meditullio positas facere uoluit. Hæc uerò est illa ueteribus celebrata Musarum chorea, quæ ad Apollinis ipsius imperium recinit perpetuò, saltatq;. Ipse uerò, ut ait Orpheus, πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκτῳ ἁρμόζει: id est, Cœlum uniuersum cithara tēperat canora. Apollo uerò hic non alius est, quàm Deus, quē Vniuersalem uocat Pythagoras: dictumq; uult quasi ἁπλοῦν, id est, simplicē, ac unum: uel ἀπ' ἄλλων, id est, ab alijs sequestratum, & multitudinis nescium: quo argumento in Palatini Apollinis templo pependisse lychnos instar arboris mala ferentis, planè contenderim

rim. Et quoniam Pythagoræ incidit mentio, quem Plato eximiè ueneratur, in quo& ingenium effulsisse diuinum, grauissimi auctores prodidêre: succurrit quod ex doctrina promitur eiusdem, pertinet& ad nostri huius elementi præconium. Hic enim, sicuti accepimus, & meminit in libris de Cœlo & Mūdo Aristoteles, Terram è stellis unam esse prædicabat: quod in cōmentatione de Platonis doctrina comprobat Alcinous, & fortè significauit Plotinus, ubi ait: Terram, si uniuerso cōparetur, esse ueluti punctum, uel quasi stellam quandam, minimam reliquarum. Propterea si concipias, esse te in sublimi quopiam mundi loco, unde oculis subijciatur terræ moles, aquis circumfusa, & solis siderum& radijs illustrata, nō aliam profectò uisum iri probabile est, quàm qualis modò uisatur lunaris globi species. Verùm hoc, quæso, cuiusmodi putas, quod in spacij medio æquilibrata, per ambitum tanta cœlorum maiestate obuallatur, quorum rotata uertigo motu, ut Varro dixit, orbito, immensam illi confert salubritatem, dum noctis diei& custos ita annum attemperat, ut alimentorum omnis generis nec copia desit, nec bonitas? Illa uerò cœlestium radiorum in unam eam coniectio, ac ueluti disiectorum aggregatio qualem non modò splendoris excitat micantissimam claritatem, sed comparat inde uirtutem? quanquam non me fallit, Plotinum scribere, eam radijs contemperationem non posse obuenire, ut coalitu cumulo& nouam sibi cōcilient uirtutem, aut mirabilis aliqua inde forma dissultet. Illud inficiari potest nemo, cœlestia maris functionem quodammodo subire, infima uerò hæc fœminæ. Nam sicuti & caloris, & uitæ fons, ac propago est cor, ita & cœleste cor, ipse sol, nostra hæc pro caloris potestate mouet, afficit, ad& uitam prolicit, adnuente stellarum item errantium ui: adeò ut mundi uterus uideri terra queat, in quem coeant in generationē prodeuntia, cœlesti fermentata uirtute. Principes Dei, inquit Varro, cœlum & terra: hos Aegyptus Serapin dicit, & Isin. Terra & cœlum, ut Samothracū initia docent, Dei sunt magni. Quid uerò ibi asserendum, quum Plato terram uocat deam antiquissimā deorum omnium, qui cœli ambitu cludātur? Putat Plotinus hoc loco, terræ ab Platone animam esse contributam: quæ quum animantia progignat innumera, sit& animalis maximi, id est, mundi membrū, tum in primis nō abs& necessi-

B tate, tum nec aspernabile: Censendum est, inquit, animal esse, sed intellectuale at& diuinum, & sensu quo& pollens: nam quum anima uim iudiciariam habeat, habet & facultem, per quam dum spectat in corpus, de passionibus illius ualeat iudicare. Sed hæc ille uiderit. Chalcidius in Platonis Timæum, antiquissimam deorum opinatur dici, uel quia est animaliū capax locus, qui præcogitetur ijs quæ in loco sunt, necesse est: uel quia puncti rationem habet terra, quod sanè omni est magnitudine antiquius, at& omni quantitate, naturali quadam mentis conceptione: uel etiam quòd quæ stant, ijs quæ mouētur, mente præeunt, quando motus omnis post statū sumit initia. Nobis certè ex ijs quę hactenus deprompta sunt, iamiam minus uidetur mirum, cœlestem patrem rationales animas conditoris lumine obsignatas, ubi latè dominentur, hic occludere, rursum& præscripto ambitu peracto, canere receptui. Quòd si quem peruicacius terrę nomē, ut uile offendit, is mihi haud ita multa uidetur lectitasse, quum & scientissimi Philosophi lunā æthercam terram appellare non dubitarint: nam & Mercurio aquam attribuerunt, aerem Veneri, ignem soli. Sed amplius ordine submutato, ignem item ascripserunt Marti, aerem Ioui, Saturno aquam: sphæram uerò quæ procul ab errore constituta, aplanes dicitur, dixerunt esse terram, in qua celeberrimi apud poetas Elysij cogitentur campi. Quod ne quis risu explodere pergat, nō absimile est quod in sanctis habēt literis: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram: & in thesauris eisdem, nónne terram legimus uiuentium? Non'ne Moyses & Dauid aquas per cœlestia fundunt? Et Nicolaus Theologus: Aquæ dicuntur, inquit, æquiuocè: nam quæ sunt super firmamentū, cœlestis sunt naturæ: quæ sub firmamento, elementaris. Augustinus in Geneseos enarratione, Saturni stellam esse frigidam contendit, ex aquarum supercœlestium uicinia. Quod quia mirum accidit, audi ex libro Hexaemeri secundo doctissimi Ambrosij sententiā: Nónne, inquit, diuina prouidentia prospexit necessariò, ut intra orbem cœli & supra orbem redundaret aqua, quæ illa feruentis axis incendia temperaret? Quin & mox paulò: Quis igitur ambigat, quin æther ignitus, & magno feruēs uapore, omnia fuerit exusturus, ni lege quadā sui prohiberetur auctoris, ut nec flumina, nec lacus, uel ipsa maria uim eius

ualeant reſtinguere? Proinde deſuper impetu quodam deſcendens aqua in tantos ple- A runq; imbres exundat, ut flumina & lacus repentè oppleantur, & redundēt maria. Quo nomine ſolem ſubinde madidum uidemus, ac rorantem: ex quo euidens promitur indicium, ex aquis illum ſibi alimentum ad ſui temperiem haurire. Verùm quibuſdam tantum ineſt ueritatis impugnandæ ſtudium, ut ſolem ipſum naturæ eſſe calidioris inficientur, quòd albus ſit, nō rubicundus, aut rutilans ignis ſpecie. Ridenda uerò parte hac Origenis doctrina tradentis, Aquas ſuper firmamentū nō eſſe aquas, ſed fortitudines quaſdam poteſtatis angelicę: rurſumq;, ſub firmamento, id eſt quæ ſuper terram ſunt, eſſe uirtutes cōtrarias, id eſt dæmones. Soliditatē uerò quaſi terrenam adeſſe cœlo, ratione cōiectari, Plotinus putat: nam terræ naturā opacam, proindeq; luci aduerſam, & denſitate immobilem, brutamq; ab cœlo abeſſe lōgè arbitratur, micantiſſimo, & ad motum maximè pernici. Rurſus & aquā, quæ inſita frigiditate in primis cœlo aduerſetur, quod eſſe conſtat calidum primum. Noſtri, ut Solomon Hebræus interpres innuit, Firmamētum ab firmitate dictum autumant: quoniā ut in Iob legimus, Cœli quaſi ære, ſolidiſſimi fundati ſunt. Hinc & apud Homerū, οὐρανὸς πολύχαλκος dicitur, id eſt, æris multi cœlū: quod ad ſoliditatem refert Euſtathius: proinde, inquit, alicubi σιδήρεον, id eſt, ferreum nuncupatur: aut quia mythicorum eſt, eſſe inibi χαλκοβατῆ δώματα, id eſt, æneas domos, ab artifice ſubſtructas Vulcano. Et Seneca ſcribit, In quæſtione eſſe, ſolidúmne ſit cœlum, ac firmæ cōcretæq; naturæ, an ſubtili tenuiq; nexu agatur, an agat. Cæterùm ſcribit in Phyſiogonia Heſiodus, Tartaro circuniectum eſſe æneum ſeptum, id eſt, χάλκεον ἕρκος: quo nomine putant eruditiores, aerem intelligendum διὰ τὸ διηχὲς, καὶ ἔνηχον, quòd per ipſum ferūtur ſonitus, beneq; ſonet. Scribit tamē Heſaias, firmatū eſſe à Deo cœlum, ſicut fumum: quod, inquit, cum Baſilio Ambroſius, extulit propheta, ſubtilem cœli naturam, nec ſolidā, cupiens declarare. Sciendum & illud, Cœlorum nomenclaturā communem cenſeri, quando cœlos plures ſanctior comprobat Scriptura, ſpeciei uerò appellationē eſſe firmamentum: quippe ita legimus, Et uocauit Deus firmamentum cœlum. Illud enim ex genere profertur, ubi in principio cœlum enūciat factum: omnis namq; cœleſtis creaturæ fabrica comprehenditur. Addamus hoc amplius, quo noſtri loci nobili- B tas inſignitior fiat & plauſibilior, Cœlum eminentiſſimi auctores unitatem eſſe dicunt omnium corporum: id ita intelligi uolunt, tanquā cœli pars quælibet totus ſit mundus inferior, quia ſit in ſtellæ cuiuslibet uirtute omnis caducorū corporum uirtus. Id quod ſymbolicè Pythagoras ille ſapientiſsimus ſignificaſſe uidetur, ubi in luna, reliquiſq; ſideribus elemēta quatuor, montium ſupercilia, uallium cōſtituit humilitatē: quinimmò ſtirpes quoq;, & quæ apud nos uiſuntur omnia: neq; enim ſtellarū in cœlo ulla eſt, quæ non ambiat totum quod ſublunaris complectitur mundus. Ex ijs, opinor, conſtare iam bene ſentientibus poſſe, terræ elementum haudquaquam uideri contemnendum. Sed audi Platonis Timæum: Diuini, inquit, decoris ratio poſtulabat, talem fieri mundum, qui & uiſum pateretur & tactum. Conſtabat autem, neque uideri aliquid poſſe abſque ignis beneficio, neq; tangi ſine ſolido: & ſolidum nihil eſſe ſine terra: unde mūdi omne corpus, igni & terra inſtruere fabricator incipiens uidit, duo conuenire ſine medio colligante non poſſe: inde aerem & aquam inter ignem terramq; cōtexuit. Qualem igitur eſſe mundi cardinem remur hunc, tanta prouidentiæ maieſtate conſtitutum? nónne regium uerè? nónne animalium principe dignum? Vtinam tam gratè beneficam in nos, ac propenſiſſimam cōditoris bonitatem recognoſcamus omnes, quàm non pigebit æqua modò lance expendentes, in ſede media tam auguſti, tam diuini templi, ueluti ſacerdotes locatos, qui iugiter tanti artificis laudibus perſonemus. An' non & illud miraculum auget inſigniter, quod Propheticū eſt? Terram fundauit ſuper firmamentum eius: non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Qua ſanè in parte, non tanquam artifex efferri animaduertitur Deus, ſed omnipotens uerius: qui non centro quodam terram, ſed præcepti ſui firmamento ſuſpenderit: neq; enim hic artis menſura eſt, ſed poteſtatis. Propterea quum ex nube alloqueretur Iob inenarrabilis maieſtas: Vbi eras, inquit, quum terrā fundarem? Indica mihi, ſi ſcietiam tenes? Quis poſuit menſuram eius, ſi noſti? Aut quis eſt, qui ſuperinduxit mēſuras ſuper eam? Aut ſuper quid confixi ſunt circuli eius? Quibus oſtēditur liquidò, diuinæ amplitudinis potentia ineffabili in numero, pōdere atq;

A mensura, ut diximus, consistere omnia: nec quod in medio sit terra, quasi æqua lance suspendi, sed quia Dei maiestas suæ uolūtatis lege ampliter illam cōstringit, arctatq; robustius, ut quamuis inani obsepta, stabilis tamen perseueret. Hanc Hesiodium carmē ἕδος appellat ἀσφαλές, cœlestium deorum & subterraneorū, quoniam cœli est firmamētum, & partium eiusdem, hoc est siderum, quæ superna tenent, quæq; inferna, καὶ πᾶν κινούμενον περί τι ἀκίνητον ἐδράζεται: id est, Omne quod mouetur, circa immobile obfirmatur. Iam eram coronidem huic parti impacturus, quum illa ipsa ueluti munificentissima parens, terra lacinia retractum commonuisse est uisa, ac ornamenta sua ingerere perrexisse: Satis, inquit, me in mundi sede media constitutam, solidam, & undiq; in me nutibus meis, aut diuinis uerius, conglobatam contemplatus es. Cæterùm quæ species rerum est, quæ uarietatis maiestas, sic me inenarrabili herbarum, florum, fruticum, arborum, fugum copia conuestitam: &, ut Apuleius tuus inquit, cæsariatam conspici? Quid Arabum odoramenta recenseam? quid nata Deo thura? quid Orientis aromata, & medicamina numerosa, sine quibus (ut nunc est) uix uita constiterit? quid tot tantorumq; animalium & mitium, & ferorum, ac cicurum agmina subijciam? quid tantorum marium uastitatem, quid gelidorum fluminum ac fontium perennem iucunditatem, lauacris abundis & collucentibus mirè gratam? quid piscium portentosam molem, temperatam, modicam, pusillam, ac penè magnitudinem nullam memorem? An non cernis hic me speluncis usq; ad delicias excauatam? illic accliuem, ac superba montium proceritate surrectam, & quodammodo scansili supercilio cœlum affectantem, ac humano generi dictantem uitæ leges? Alibi sum depressa uallibus & campestri planicie spaciosa, culta, incultaq; dulcissima uobis suggero alimenta: in uisceribus nec homini quidē sterilis: ibi uerò recondita seruantur, auri, argenti, æris, ferri, aliorumq; metalla. Nec satis, marmora produco omnifaria, molibus fulciendis, conuestiendis, incrustandisq; parietibus excidenda, & in statuas tantum non spirantes conformanda. Nec gemmarū defue-
B rit suppellex preciosa, quibus uestri niteant articuli. Sed & maris conchylia margaritas fœminis suggerunt. Nec lanificæ Serum syluæ luxui uestro mollissimam abnegarint uestem: taceo auicularum musicos cantus. Quid substructiones magnifico impendio nobiles reperam? quid urbium tantarum splendidissimam claritatem? Sed quod omnem excesserit admirationis captum, ego te animal prouidum, sagax, memor, plenum rationis & consilij natum sustineo: uagientis fletum excipio prima, adultū educo etiam deliciosè, opibus te contego meis: quicquid mihi est, summa hilaritate cōdonatur tibi: quia magni conditoris lumen in animorum claritate signatum animaduerto. Vnde à poetis tuis Homero, Hesiodoq;, ζείδωρος nuncupor, uti Ioānes grammaticus suspicatur, quoniam ἐν ᾧ ζεῖσθαι καὶ θερμαίνεσθαι, id est, dum sole inferuesco ac incalesco, uobis omnia condonantur: nec zea tantum, quod multi opinantur, & non præterijt Plinius. Iamiam ab reliquis naturæ partibus abdicatos in sinus uos admitto meos: plura etiamnum, & largius impertitura, ni principē naturę Deum rebelli animo atq; intestabili nulla non hora conuelleretis: ut in uos poeticum illud de Helena regeri queat, uel in matris funere nimis quàm delicatè comis suis parcente, ἔστιν ἡ πάλαι γυνή: hoc est, Mulier est quæ semper fuit. Illud uerò hic subijciendū protinus, terram ab Homero dici apirona, siue ἀπείρονα, id est infinitam, quia sit σφαιροειδής, ac στρογγύλη, id est, orbicularis: quanquam nec latet, philosophum Posidonium ac Dionysiū, & terram dicere σφονδυλοειδῆ, id est fundæ similem, id est concauam, quando descendere imbrem dixere telluris in gremium: quod astruunt & Chaldęi, ut scribit Diodorus. At Democritus oblongam statuit, τραπεζοειδῆ uerò Hipparchus, & disci diffusioris positioni assimilem. Aristoteles Meteororum secundo, tympani forma terram esse prodit, quando habitabilis portio in latum definita extendatur, nec sit in orbem globata. Illud grauius multo, ad ignem ita se habere terram, uti mundus ad Deum: quippe multis insigniter ignis similitudinibus ad Deum in terræ respectu: nam potentiæ illius finis non ferè est, omnia operantis in terra, penetrantis, illustrantis, distinguentis, formantisq; per aeris & aquæ media, ut quicquid ex terra succrescit, progigniturq;, nō magnopere aliud sit, quàm alia & alia ignis operatio, ut rerum forma multiplex ex ignei splendoris consurgat uarietate multiplici. Immergitur tamen rebus ipsis ignea potentia: Deum uerò absolutum intelligimus, & claritatem quoq; absolutam

solutam: in cuius participatum nitantur cuncta, quod in astris perspicuum fit. Hoc uerò A
nec prætereamus, quòd aliud agentibus se ingessit, incultiorem terram Græcis uocari
cherson ferè, quo argumento quæ illi chersæa, nos syluestria dicimus.

Mundus quid sit. Natura continens mundum, quibus censeatur nominibus. Inibi de Sphæro breuiter. Quid sit illud Timæi, Mundum constare ex mente ac necessitate. Mundi principia tria. De Anaxagora, cur dicetur νοῦς. Cap. V.

VErùm quia multa diu iam de mũdo uerba facimus, persequamur & flores
rerũ ex summis auctoribus: illud præfati, nos ipsum hoc toto Opere præ-
staturos, ut si nil aliud, uarietatis iucũditas, & inde genius aliquis nõ absit.
Id igitur huic potissimùm inseratur loco, quæ nam ab doctissimis mundi
definitio afferri soleat, quod initio statim fuerat efficiẽdum. Igitur in libro
de Orbium cœlestium cõtemplatione, Cleomedes ita finit: Mundus est cõstitutio cœli
& terræ, & naturæ rerum, quæ intra cluduntur: hic omnia continet corpora, nullo peni
tùs relicto extra: haud infinitus quidem, sed terminatus, argumento, quod à natura gu-
bernatur: nullius enim infiniti natura esse potest, quũ id cõtinere, & ei dominari naturã
oporteat, cuius sit natura. Quòd uerò administrãtẽ habeat naturã, liquet: primò quidẽ,
ex ordine partiũ: deinde, earum rerũ, quæ oriuntur inde: tertiò, ex partiũ inter sese con-
sensu, mox & ex miro, quòd hinc profluit, emolumento. Naturã esse, Aristoteles cẽset,
principiũ motus & quietis, in quo primo est, & nõ per accidẽs. At naturã efficientẽ, gu
bernantem continentemq;, Plato δημιουργὸν uocauit, hoc est opificẽ. Sunt tamẽ Achæo
rum magistratus, item Demiurgi. Empedocles Sphærum, ut primo Physicorũ Themi-
stius scribit, & meminit de Generatione & interitu priore libro Aristoteles: quanquam
& Sphærus quidam de Lacedæmoniorum republica libros condidit, quorũ utatur te-
stimonio Athenæus. Aristoteles uerò εἶδος etiam, id est speciem: qui & in libro de Mun
do, postea quàm eum finem quem posuimus est complexus, infert: λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως κό-
σμος, ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις, ὑπὸ θεοῦ τε, καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη. hoc est: Dicitur &
aliter mundus uniuersitatis ordo ac exornatio, à Deo & per Deum custodita. Christia-
na ueritas à Deo mundum dependere sancit, nec id natura, sed uolũtate: à quo dogma- B
te haud aberrare Aristotelem, ex eruditis sunt qui probare adnitantur. Finis uerò ipsa
est bonitas: etenim quia bonus est Deus, imò uerò ipsum bonũ, creata producit ac con-
seruat. Quem autem latet, quæcũq; agat quis, quoniam sit bonus, ea uoluntate fieri, nõ
natura? Bonum siquidem uoluntatem mouet, ut uisum color. Publica ferè philosopho-
rum omnium sententia est, uti ab Algazele proditũ scimus, summo etiam Auerrois asti-
pulatu philosopho, mundum ab æterno Deo tempore nouum esse productũ, absolutè
censeri impossibile. siquidem cur non prius? an quia inclinante carebat ad esse produ-
ctum? An affuit liuor aliquis? an non potuit? Quæ si absurdè ascribitur Deo, liquet ab
æterno fuisse mundum. Sed, inquit, hic nec in agente possibilitatem cõperias, neq; item
in patiente: quanquam in naturalibus & artificialibus effectum agens præcedat, & pa-
tiens: mundi productio est omnino alia. Nanq; patientis excogitari nequit possibilitas,
quando subiectum est nullum: minus etiam multo in agente: quod enim hic sit agens
præter Deum? Quum uerò possibilitas, potentia sit quædam: Deus autẽ essentia omni-
no actualis & simplicissima, locum in eo non habet possibilitas. Proinde astruendum,
mundi productionem non præferre in Deo mutationem ullam, neq; exitum de potẽtia
in actum, sed diuinæ potentiæ potius incognitum nobis modum: propterea haudqua-
quã diuinis naturalia uideri conferenda. Putat Origenes in libris περὶ ἀρχῶν, nõ ideo fa-
ctum mundum, ut producerentur bona, sed ut reprimerentur mala: nam initio creatas
à Deo animas peccati labe eius præscripto recessisse: quo nomine ad inferiora detru-
sas, diuersis pro delictorum ratione corporibus insinuatas, tanquã uinculis: hunc uerò
esse mundum, & mundi causam. Mundum duobus cõstare, dixit in libro de Vniuersita
tis natura Timæus Locrus, mente, & necessitate. Tu intellige, ex actu formali: qui sanè
est in diuinæ mẽtis uoto præcipuus, mentisq; imago. Item ex necessitate, id est materia:
quæ non tam intentione propria, quàm necessaria quadam conditione ad hoc opus ac-
cipitur. Mundi principia tria ab Platonicis colliguntur: ipsum scilicet τ' ἀγαθὸν, id est
bonum, siue Deus: intellectus, eiusdem filius, ex paterna luce luminis more manãs: atq;
insuper

A insuper mūdi anima, ex intellectu diuino, uelut spiritus per omnia profluens. Sed ea cōditione inferiorib. prouidēs, ut interim ab diuinis nulla ex parte declinet. Quod de intellectu diximus, quia admirationem habet, sententia Plotini est & Ammonij eiusdē præceptoris. Sed & Iamblichus inter Aegyptiorum dogmata contineri scribit. In Academicis quæstionib. Cicero sentientem naturam, qua contineantur omnia, nunc mundi animum appellari scribit, nunc mentem sapientiamq́ perfectam, quem Deum uocant: sed & necessitatem quandoq́, quia nil secus effici possit, quàm ab ea sit constitutum, nōnunquam etiam fortunā, quòd multa efficit improuisa nobis, nec opinata, causarum obscuritate atq́ ignoratione. At nostræ religionis auctor summè grauis Ambrosius illuc prouectam quorundam hominum audaciam miratur, ut assertione parum perspicaci astruere ueriti haud sint, esse tria omnino principia, Deum, exemplar, materiam: & hanc utiq́ incorruptibilē, & increatam, initijq́ prorsus nesciam: ut intelligatur Deus nō creator, sed artifex planè: qui in exemplar, hoc est ideam, intendens ex materia mundum compegerit, quam dicunt hylem, quę uniuersis gignendi causas contribuerit. Quod, inquit, cum assectatoribus sensisse animaduertitur Plato. Quod quum præuidisset diuiniore afflatus spiritu Moyses, ut retunderet, in sacri operis exordio sibi ita pręfandum censuit. In principio fecit Deus cœlum & terram: rerum initia, mundi auctorem, creationē materię mira breuitate complexus. Quę omnia Propheta nobilis approbans, quum de cœlo, terra mariq́ loqueretur: Omnia, inquit, in sapientia fecisti. Pythagoras symbolicè tria indicauit rerum principia, infinitum, unum, & duo: id est Deum, formam, & materiam: quæ alrationis (ut sic dicam) creditur mater: sicuti Deo congruit infinitas, formę uerò unitas. At Orpheus Iouis nomine formam uoluit intelligi, unde dicitur ἀρχὴν πάντων: Iunonis autem materiam, quam nuncupat Διὸς σύλλεκτρον, παντογενέθλον, id est, Iouis cōthoralem, omniparentem. Tertium porrò principium adijcit, legem naturæ, id est φύσεως βέβαιον, in Hymnis ab eodem nūcupatam, οὐράνιον νόμον, σφραγίδα δικαίαν, id est, cœlestem legem, sigillum iustum. Dignum uerò quod parte hac non prætereatur, Anaxagoram philoso-
B phum nobilem fuisse appellatum νοῦν, id est mentem, uel ob prudentiæ in ijs quæ ad physiologiam spectant, magnitudinem, quam insigniter sint admirati priores: uel quod rerū exordijs non fortunam apposuerit, nō necessitatem, sed mentem omnium princeps adiecerit, καθαρὸν καὶ ἄκρατον, id est synceram impromixtamq́ miscellaneis omnibus homœomerias dispertientem.

Mundus, siue cosmos, unde dicatur. Quid cosmius, & cosmetor: diacosmus. Cur pulchra fiant in mundo. Vnde colligatur mundi pulchritudo. Cœlum esse picturatum: & cur dictum sit ouum. Belus quid. Interim animam esse organum Dei. Fossa quæ dicebatur mundus. Seueri historia.

Caput VI.

QVem uerò Latinè ex absoluta perfectaq́ elegantia, ut ait Plinius, mundum nuncupamus, ratione Græci eadem κόσμον uidētur appellasse: nam & Mercurius, quòd omnia uarietate generationis exornet, ita quoq́ dictū refert, aut quòd in diuinę maiestatis ornamentum initio sit expressus, uti Florens Septimius inquit. At in Gorgia Plato: Tradunt, inquit, sapiētes cœlū & terram, Deos & homines societate quadam et amicitia, modestoq́ ornatu & tēperantia & iusticia cōtineri. Atq́ id uniuersum propterea mundū ornatumq́ nominant, nō immunditiam atq́ intemperantiā. Ab ordinis uerò præstantia dici mauult Eustathius, quem illi cōtribuerit prouidentia. Omnino inesse dictioni laudis multum apparet, quando uirū rationis tum honestæ, tum moderatæ κόσμιον appellare Græci solent: comem dici Latinè, arbitrantur eruditi. Duces autem Homerus etiam κοσμήτορας, uelut multitudini ordinem præfigentes. Auctor in libro de Philosophi historia, Galenus est, & Plutarchus non omisit, Pythagoram primum ὠνομάσαι τὴν τῶν ὅλων περιοχὴν κόσμον, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως. quod Latinè sic est: Ob absolutissimam quæ in ipso est seriem, uniuersi continentiam κόσμον, id est mundum appellasse. Nam & mundi ordinatam constitutionem διακόσμησιν uocant. Diacosmum, Strabo accipit pro instructione, aut etiam catalogo: ut quum Homerum prodit, meminisse in Paphlagonico diacosmo: & Demetrij Troicus diacosmus, ab Athenæo aduocatur. Cosmophthora, Varronis lucubratio intercidit, argumento (ut uidetur) περὶ φθορᾶς κόσμου. Nec sanè mirandum magnoperè, inquit Ana-

 charsis

charsis in septem Sapiẽtum conuiuio, ex diuina uoluntate decentissima & pulcherrima A perfici in mundo, si in maximis quibusq; partibus eius, ut Thaleti placuisse animaduertitur, & precipuis anima inest: siquidem animæ organum corpus est, Dei autem anima ipsa. Et sicuti ex se motus plerosq; corpus habet, plurimos uerò & pulcherrimos ex animæ ui: itidem anima partim quidem ex se agit, partim uerò uersandam dirigendamq;, ut collibuerit, se Deo exhibet, quum sit omnium instrumentorum aptissima. Mundum uerò esse pulcherrimũ, ex quatuor maximè colligimus, ut putant ex ueteribus nonnulli: ex orbiculari figura, quæ omnium prima est ac maximè capax: ex colore item, qui cyaneus est: ex magnitudine: postremò, ex tot tantorumq; siderum uarietate. Quippe argumentis facilè comprobatur, cœlum non esse (ut multis ferè placuit) leue, nullisq; picturatum imaginibus, atq; distinctum, ut in uolucrum cernimus ouis: quo nomine etiam inoffensum, lubricum & tenerum uocabant. Democritus & Pythagoras primi uidentur oui nomine cœlum appellasse. Sed & Plato ex Ciceronis interpretamento: Deus, inquit, cœlũ ita tornauit, ut uel nihil uel parũ asperitatis haberet, nihil offẽsionis. Quin hominẽ quoque cœlũ esse dictũ, cõperimus: quia sit cœli simulacrum quoddam, etsi paruum. Sunt ex prioribus, qui Belum, id est βηλὸν, esse astrorum ac ætheris ambitum prodant: alij supremum, omniaq; circumplectentem aera: nonnulli secundum Dryopas etiam Olympum: Chaldei, cœlum prorsus eo nomine intelligunt. Signat & Belus pauimentum, παρὰ τὸ βαίνειν, id est, ab incessu, sicuti placuit Eustathio. Inueni & pro ianuæ limine dici Belum, quem etiam φλίαν uocant. Sunt qui Phœnicum lingua solem dici opinentur Hel, unde ducatur helios: qui mox & Belus. Colebatur, inquit Dion, apud Syriç Apameam Iupiter cognomento Belus, qui Seuero adhuc intra priuatum se habitum continenti Homericè ita responderit: ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος διὶ τερπικεραύνῳ, ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι. Mox uerò iam imperium adepto, ita: Σὸς δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος. Auctor & libro tertio Diodorus, Iouem à Babylonijs Belum dici. Ardorem deniq; cœlestem alicubi legisse uidemur, qui æther nominetur, uel cœlum: sed & Subijces, pro aere alto, qui cœlo subiectus est. Fuit & in Comitio B fossa, quam mundum uocant, in quam orbicularem, Vrbe condita, omnium primitias, quibus lege ut honestis, natura ut necessarijs utebantũ, conijci iussit Romulus. Mox item terræ portiunculam, unde quis esset profectus, conferri: credo ut sic in ciuitatis unius, ac patriæ populum facilius coalescerent animi.

Vacuum in mundo esse nequit. Vtrum uisus sine aere intermedio perfici possit. An extra mundum esse poßit uacuum. Mundus an sit unus. Caput VII.

ILlud uerò scitu dignũ est, in mundo ratione nulla esse posse uacuum, quod ferè cõprobatur ex ijs, quę sensibus manifesta sunt: etenim nisi nexibus mutuis colligaretur uniuersitas, nec mundum natura contineret, nec regeret, nec partium inuicem ulla foret societas. Porrò ni uno loco sit mundus, ac nusquã interpellatus profluat spiritus, ꝓbabile Cleomedes habet, tũc nec uisui, nec auditui locum omnino fore. Qua in parte operępretium arbitror Plotini inserere placita, astruentis, corpus per se necessarium minimè esse ad emicantem ex oculo radium sustinendum, atq; perferendũ: qui nullo fultus tibicine, aut substrato in rectũ suapte natura fertur: nec metuendũ, ne radius ipse decidat, qui naturam habet luminis. Inter uisum, & uisibile medium per se necessarium est lumen, uel externum, uel proprium oculi, seu obiecti ualde lucentis. Aristoteles uerò, & eum secuti omnes, ne extra mundũ quidem uacuum relinquũt. Neq; locus, inquit, primo cœli, neq; uacuũ, neq; tẽpus est extra cœlum, quo argumento nec cõsenescunt ibi existẽtia. Plato itẽ, ut inquit Plutarchus, neque intra mundum, neq; extra, uacuũ cõcessit. Pythagorici extra mundum esse uacuum autumant, in quod, inquiunt, & ex quo respirat mundus. Hoc secutus Cleomedes in cõtemplatione orbium cœlestium, ita esse, argumentis nititur peruincere: putatq;, negare uacuum perinde absurdum uideri, ac si quis ita colligat, quia in humore carentibus locis aqua esse non possit, nec uas, quod eam suscipiat, esse posse. Sciendũ uerò est, uas corporis dupliciter dici: alterum, quod corpus tenet, ab eoq; impletur: alterum, quod capere potest corpus. Quòd autem dicunt, si uacuum extra mundum foret, per ipsum mundus ferretur, nihil habens ubi consistere atq; inniti posset: Scire oportet, inquit, imposi-

bile

A bile id uideri: uergit enim ad medium, & id sibi tenet imum quo nuit. Nam nisi sui medium, atq; idem imum mundus teneret, profectò per uacuum agitaretur mundus. Dicitur hoc quoq; ab illis, si extra mundum uacuum esset, profusa per ipsum substantia in infinitum iam dissipata foret. sed hoc fieri nequit: habitum enim quendam habet, ipsam tenentem, & conseruantem. Ineptè quoque afferunt, si extra mundum uacuum esset, id infinitum esse oporteret: quòd si infinitum esset uacuum, corpus quoque infinitū esse oporteret: non enim sequitur, ut si infinitas sit uacui, sit etiam corpus infinitum: nam infiniti notio nullibi desinit, at corpus continuò terminis includitur: quare qui extra mundum nihil esse contendunt, nugantur. Id enim ipsum, quod nihil uocant, haud quidem profusæ substantiæ obsistere potest, quo minus rapiat aliqua expansa, & quod subinde naturaliter ab ea apprehendetur, ab eadem implebitur, locusq; fiet ipsius, quare oportet esse substantiam aliquam uacui. Est enim simplicissima ipsius uacui notio, quippe incorporei, & tactum negantis, nec figuram habentis, nec recipientis, nec quicquam, agentis, aut patientis, sed absolutè ad corpus suscipiendum idonei, & apti: siquidem quod impleri, deserique à corpore potest, uacuum est. Stoici, Plutarcho referente, & Galeno, extra mundi ambitum constituebant infinitum: in quod, conflagratione, quam uocant ἐκπύρωσιν, obueniente, possit resolui, Posidonius non infinitum, sed quantum resolutioni sufficeret. Aristotelem Plutarchus idem & doctissimus uir & prudentissimus, prodit, quod mirum est extra mundum constituisse inane, ut cœlum respiret. Sed ubi hoc astruat Philosophus is, parum comperi. Etenim in omni uita preciosissimum est, intelligere, & nescire quod nescias. Mundum uerò esse unum, euidens dictat ratio: nanq; ordine uno, & ad unum instrui debent omnia. Proinde secundo Metaphysices ait Aristoteles, ex ordinis unitate in rebus existentis unitatem colligi gubernantis Dei. Sed & exemplaris unitate mūdi unitatem probat Plato, uelut ad exemplum producti. Porrò ex sua constat, & tota materia mundus. Neq; enim fieri queat, uti terra sit alia ab hac: quia quæcunq; cogitetur ea, naturæ suæ nutu ad hoc delabetur medium: quæ ratio & de alijs
B pronunciari itidem ualet.

Vtrum esse poßit corpus extra mundum. Quod si concedatur, utrum poßit à nobis uideri. Cur pede affecto afficiantur inguina. Caput VIII.

SI corpus sit extra cœlum, & mūdo huic ad illud oculus dirigatur, nihilo prohibente discernere, dubiū est, inquit Plotinus libro quinto Enneadis quartæ, de dubijs animæ, utrum illud uidere possit: & re uera quum mundi ambitu omne, quod sub sensum cadere potest, apprehendatur, concipere nequit animus, sensibile quippiam astitui extra mundum. Si tamen eminiscaris esse ibi corpus aliquod, sed quod nihil habeat cum nostris corporibus cōmune, non sentietur utiq; mūdano sensu. Si uerò corpus id nostris ἀνάλογον effingas, iam ut internū censebitur, haud quaquam externum. Si causatio sese ostenderit in pede, confestim afficiuntur & inguina: cur nō gènua potius, tāto presertim propiora? Nempe quia illa inter se sympathiam habent maiorem, & nature in animali eodem similitudinem. Cōsimiliter sensibilia longè sequestrata, etiam si leuissimè moueantur, nec patiatur medium: præsentiuntur tamen, id efficiente mundi continuata natura inter hec: sicuti si summam partem intenti funis agitare perrexeris, mox & infima sentit motum: hinc etiam fieri putant, ut uenturos ad nos sensu occulto, sed non sine admiratione præsentiamus.

Quo tempore anni creatus sit mundus. Cur Aries signorum primus. An demonstrari queant mundi primordia. Caput IX.

TOrtè uerò uacantis operæ non fuerit, breuib. hac parte explicuisse, quo anni tēpore prima effulserit genitalis mundi hora, ac (ut Lucretius inquit) primigena: quando certū temporis principatū nō diffitemur habere hūc, qui cernitur & tangit, & est corporatus undiq;. In quo mirè disceptant Hebræorum interpretes: nā Iosue cū plerisq; sectatoribus, mundum Martio factū mense nitit probare, tum quia succrescāt è terra tunc pubētes herbe: tū quia Exodi duodecimo, mensis hic dicatur anni primus. Eliezer autem, ac nonnulli, malunt Septembri mundi initia contribuere, quoniam tunc maturescentibus fructibus cum inclusis seminibus, absolutius fuisse uideatur Dei opus. Quæ sententia maximè præstitisse uidetur,

ut probabilior: quia & in Deuteronomij capite tricesimosecundo, scriptum legimus: A
Dei opera perfecta sunt. Proinde in eam item sententiam pedibus eunt omnes. Hominem primùm in statu ætatis perfecto productum, quo posset generationem perficere: tunc enim unumquodq; uideri perfectum, quum simile sibi ualet progignere. Quod ipsum & in fructuum ratione astruendum est, qui suis sunt seminibus grauidi. Quòd uerò Martius dicatur mensium primus, non ad mundi primordia referendum arbitrãtur: sed ratione solennitatum celebrandarum dici uolunt, simul propter singulare Dei beneficium, quo de Aegypto seuocati Hebræi fuerant. Quod & innuere Scriptura uidetur, quum ait, Primus erit in mensibus anni: tanquam insinuet, antea non fuisse primum. Priorem tamen opinionem etiam tueri uidetur Strabus. Sed & Ambrosius: Inde, inquit, mundi oportebat exordium capi, ubi erat opportuna omnibus uerna tẽperies: unde & nascentis mũdi imaginem annus exprimit, ut post hybernas glacies, & caligines hyemales serenior solito uerni temporis splendor eluceat. Sed & illud affertur commode, calorem genitalem requiri omnino temperatum: quo argumento reijcitur cum capricorno cancer: quin & libra, quod in frigidum ab sicco deuergens, mortis esse uidetur præsagiũ potius, quàm generationis aptum exordium. Propterea poeta nobilis,

Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumúe habuisse tenorem
Crediderim: uer illud erat, uer magnus agebat Orbis.

Aiunt porrò quum primùm in ordinem hũc, & nitidissimam claritatem facta, expurgata compositaq; elementa sunt: quem diem mundi esse natalem prędicãt, arietis signum media cœli tenuisse: qui locus ceu quidam mundi uertex intelligitur. Proindeq; factum ut principem in signorum duodecim limbo locum aries habere credatur: quippe in genituris omnibus cœlum medium, principẽ habet locum: nam & ex hoc totius genituræ fundamenta colligunt. Inde concinne admodum ex hoc signo reliquis omnibus initiũ factum: præsertim quum stellarum pars maxima, sed & lumina utraq; sol ac luna radios B
suos in hoc collimarint. Astipulatur & Manilius Astronomicôn primo:

Vt sit idem mundi primum, quod continet arcem. Et mox:
Aurato princeps aries in uellere fulgens.

Auctor tamen est Theon, ab ariete ordiri Aegyptios, quòd signa omnia cum membris responsum habeant, ac analogon: quippe esse caput arietem, coniectant, quoniam in capite sit animæ principatus, & ouium dux sit aries. Porrò, quia in eo signo æquinoctium contingat. Quo argumento mundanæ originis coniectant pleriq;, astrologos ab solis in arietem introitu de totius anni fato pronunciare. Mundum deniq; esse natum factumq;, de Platonis sacrario promi, auctor in Apologetico Septimius Florens. Quamobrem Aesculapium sequuti in libro qui μυριογένεσις appellatur, mundi thema sic concipiunt, ut eo exoriente, solem leonis pars gestarit decima & quinta: cancri uerò eadem lunam: capricorni Saturnum, Iouem sagittarij, Martem uirginis, Venerem libræ, Mercurium uirginis: horoscopum cancri item decimaquinta: tunc quoq; Saturnum lunæ coniunctũ intelligunt, quia sit lunæ secutus naturam, quando in signo constitutus fœminino, lunæ in fœminino item positæ per diametrum radios exceperit. Verùm præstò sunt qui nullam esse mundi genituram tradant, qui nec certum habuerit ortus sui diem. Quin mundi originem facili haud posse concipi ratione, prẹsertim quum trecentorum millium annorum maior apocatastasis, hoc est redintegratio per ecpyrosin, aut per cataclysmũ, spacio perficiatur. Commentos uerò esse hæc præcelsi ingenij uiros, ut esset quod in hominum genituris exemplum mathematici sequerentur. Lunam itaq; Saturno iunxerunt primùm, quæ & temporum traderet principatum, quòd prima origo mundi inculta fuerit, & horrida: cuius habitum demutarit Iupiter, qui post temporum acceperit principatum: nam huic secundo loco coniungi lunam. Aduertenda uerò parte hac doctoris eminentissimi Thomæ sententia: Non necesse, inquit, est, Deum uelle mundum semper fuisse: neq; enim necessariò quippiam uult Deus, ni seipsum, absolutè si loquimur. Eatenus uerò est mundus, quatenus illum esse, inter Dei placita est, quando inde suspensus est, ut ex causa. Quamobrem per demonstrationẽ probari nequit: nec quas ad hoc promit Aristoteles, sunt simpliciter demonstratiuæ rationes: uerùm secundum quid, ut ueterum re-

tundantur

A tundantur argumenta, quibus inefficacius mundi exordia nitebantur cōprobare. Quid quod liquido Topicorum primo traditur, Quædam esse problemata dialectica, quorū rationes minus teneamus: sicuti, æternus'ne sit mundus. Adde quod Homilia Ezechielis prima Gregorius: Prophetauit Moyses, inquit, de prȩterito, dum ait, In principio creauit Deus cœlum & terram: in quo mundi traditur nouitas, quam reuelatione tantum cō discimus, proindeq; demonstrari nequit, nec sciri. Quod quidem perpendisse, perutile fuerit, ne quispiam forte fidei propria demonstrare adortus, rationes inducat non necessarias, unde irridendi nos infidelioribus ansa porrigatur.

Quæ sint in mundo antica & postica, dextra & sinistra, sursum & deorsum. Declaratur Lucani locus, & Ouidij alter. Sacrificandi mos. Cur in Oriente nascantur gemmæ, & aromata, leones, elephanti. Papinij locus illustratur. Crystalli ratio. Item pauonum, psittacorum, meleagridum.

Caput X.

Quæstio autem de mundi partibus ac declinationibus aliquid & ipsa contē plationis habet, prȩsertim in tanta opinionum diuersitate, mirè diffidentibus etiam primȩ notȩ auctoribus. Aduocabitur ergo ad partes, cuius etiam suprà cōmeminimus. Cleomedes, quo ueluti antesignano, poeticȩ tortuositates rectitudini suȩ restituentur, ac nitori. Igitur quia, inquit, mūdum esse corporeū liquet, in eo superna cōcedamus, ꝓpemodum necesse est, atq; itē inferna: sed antica quoq;, & postica, nec nō dextra & sinistra. In globoso mūdo locus imus intelligit, qui medius, in quē nutu suo uergāt omnia. Supernus uerò, qui undiq; medio incumbit. Antica mūdi dicimus, quȩ ad occiduas orbis partes proclinantur: quoniam illuc adnuit motus. Posteriora Orienti relinquuntur, quia inde feratur ad Occasum. Ex ijs porrò consequitur liquidò, ut dextras habeat Septentrio, sinistras meridies. Ex hac Cleomedis distributione, quam ab Aegyptijs uidetur accepisse, sicuti in libro de Iside discimus ex Plu-
B tarcho, tollitur planè ex Lucani carminibus nubilum, quod etiam si auctor Sphæræ illustare conatus est, nihilominus auribus acri lotis aceto parū satis fecit, mihi certè ad hanc diem hȩsit interpretatio. Agitur ergo de felici Arabia, cuius pleraq; portio inter ȩquinoctialem circulum, & tropicum cancri statuitur ab cosmographis. In quibus regionibus solem gestante cancro, umbra planè in meridiem, hoc est in sinistras mūdi partes nutat. Poetæ uersus hi sunt:

Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Cæterùm ex hac obseruatione expendant eruditi locum item Ouidij ex Metamorphoseon primo:
Vtq; duæ dextra cœlum, totidemq; sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis.

Quod eo impensius commonuisse uolumus, ut sciant iam nunc bonarum literarum studiosi, interpretum fiducia nunquam esse in utraq; aurem dormiendum. Sed redeo unde sum digressus. M. Varro sexto linguȩ Latinæ fragmento diuersimodè orbis hasce constituit partes: Quocirca, inquit, cœlum qua tuimur, dictum templum, eius templi partes quatuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. Eandem sententiā amplexatur & Plinius, quum ait, Errantia sidera contrarium mundo agere cursum, id est læuum, semper illo in dextram præcipiti. Hæc uerò obseruatio ab disciplina profluxit Thuscorum: sed quam etiam comprobat Alcinous in libro de Platonis doctrina, quod mirum est. In Græcorum monumentis adnotatum nobis est, morem sacrificandi seruatum diu, ut circumcurrerent aras, cursum auspicati ab læuo dextrorsum, zodiaci quadam imagine, cuius motio sit mundo diuersa ad exortū uergens: mox uerò ab dextris lȩuorsum procurrerēt, quo motu cœlum rotari, manifestum. Hanc autē scientissimorū esse hæresim, astipulatur magnus auctor Galenus, apud quem ita legimus: πυθαγόρας, καὶ πλάτων, καὶ ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ κόσμου ἔφασαν εἶναι τὰ ἑῷα, ἀφ' ὧν ἀρχὴν εἶναι τῆς κινήσεως, ἀριστερὰ δὲ τὰ ἑσπέρια. ἐμπεδοκλῆς δὲ δεξιὰ εἶναι τὰ κατὰ τῶν θερινῶν τροπικῶν, ἀριστερὰ δὲ τὰ κατὰ τῶν χειμερινῶν. quæ ut Latinè potius loquamur, plerisq; fortasse Græcè nescientibus: Pythagoras, inquit, & Plato, nec non Aristoteles mundi dextras ad ortum partes esse dixerunt, à quibus sit principiū motus, sinistras uerò occiduas: Empedocles autem dextras quidem in æstiuū tropicum, sinistras in hybernū reiecit. Et T. Liuius

ab Vrbe cōdita primo: Augurum scientia dextras ad meridiem partes statuit, ad septen- A
trionem sinistras. Quòd si dextra cœli pars Oriens est, significat uerò ipsum hoc grammaticorum ratio, Scæas portas astruentium dici, quod occidētales forent, id est δυτικὴ. nam scæa intelligi sinistra occidentaliaq́; patet (opinor) inde efficaciorem quoq; esse ibi solis uirtutem, quàm in occidente: propterea multa quoq; inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus nusquam cōperiantur: cuiusmodi sunt gemmę, aromata, & id genus plura, quæ ampliorem expetunt caloris copiam, ut sunt leones, tigrides, elephanti, quę omnia in ijs locis, quæq́; ad Austrum innuunt, affatim succrescunt. Quin & crystallum esse quidem lapidem Diodorus scribit, ex aqua concretum pura, non tamen frigore, sed diuini caloris ui. Cuius item potestate rerum euarient colores, saporesq́;, constipat siquidem calor, comprimit siccitas, splendor illuminat. Hinc pauonum in Babylonia distinctior picturatis pennis grata diuersitas. In Syriæ parte psittaci, porphyriones, meleagrides. Ex ijs uerò quæ astruximus, liquere arbitror boui etiam septimo, cur Papinius Thebaidos primo, orientales domos dixerit primas:

> Primæq́;, occiduæq́; domus, effusa sub omni
> Terra, atq; unda die.

Quam rationem in animalibus dextra uel sinistra pars, nec non antica & postica: item superna infernaq́; habeant. Plantarum radices esse oris uice. Sensuum alios dici naturales, animales alios. Cur uirorum superiora crassiora sint, in fœminis contraria eueniant. Cur in lateribus sint crura, alæ, pedes. Ambulandi ratio.

Caput XI.

QVoniam paulò antè Aristotelis facta mentio est in ratione mundi partiū explicanda, nūc operæprecium facturum me sum ratus, si Alberti cognomento Magni placita ex eadem schola huc trāsposuero, sed cōptiora multo, & magis Latina, quādo auctor is, quod fatendū sit, in dicēdo Goticū sapit, & Barbarū: oratione squarosa prorsum, & illepida, inter Peripateticos tamē nominis celeberrimi. Igitur in secundo librorū, quos de Cœlo ad Aristotelis lucernā cō- B
cinnauit: Omnino, inquit, Pythagorici uidentur omnium primi cœlum scrutando tradidisse in eo dextrum & sinistrum: quod esse animatum putarint, corpusq́; animatū, & ad locum mobile, hęc habere partium discrimina, animaduerterent. Equidem in contemplando animalium motu, dextrum utiq; perpendimus & sinistrū: sed illa prius summum & infimum, ante, ponè, quippe in pluribus ista comperiuntur: nam in quibuscunq; dextrum fuerit & sinistrum, in eisdem necessariò summū erit ac infimum, nec tamen e diuersò. Igitur illa, dictante natura, prima erunt: secundo loco, ante, ac ponè: postmodum quæ dextra dicimus, & sinistra. Probantur uerò ista, inductione ac sensu: nec enim animantibus cunctis omnia hęc insunt discrimina, sed ijs tantū quæ perfecta uisuntur, quęq́; sensibus prędita sunt omnibus, prǽterq́; locali motu. Pluribus uerò inest ante ac ponè, sursum & deorsum: nec tamen dextrum aut sinistrum, ut quæ gustum modò habent & tactum, & motu priuantur locali, quoniam non moueantur, nisi cōstrictionis motu & ampliationis, sicut ostrea, spongiæ, id genus alia pleraq;: in quibus, quod sæpe iam repetimus, summū est ac infimum, aut (quod quidam sibi dicere permittunt) sursius & dehorsius, quę mihi tamen exauctorata solent uideri uerba, propter nutrimenti motum. Ante uerò & retrò ex sensuum item motione: qui tamē in illis non fiunt ualde perspicui, quòd nulla sint sentiendi organa expressa. Quo argumento traditum fortè ab Aristotele est, in eiusmodi esse, quod retrò dicitur: de eo autem, quod antè, tacuit. Nullo autē pacto in ijs dextrum est aut sinistrum, quando nec localis motus: & natura non inducit uana, redundantiaq́;. In plantis id modò est, quod uocāt summū & infimū: est enim ibi crementi motus. In tractatu de communi Animaliū gressu Aristoteles inquit: Summa pars omnibus uita preditis est, per quam cibus recipit: infima, ad quam prostremò accedit. In stirpibus tamen modo contrario habere se res uidetur: sed quanquam similitudine uniuersi idem minimè respondeat, munere tamen quo fungunt, idem omnino respōdet: radices enim stirpibus pro summa parte sunt, quia succus ijs, quę è terra oriuntur, inde dispensetur, & illum ipsum radicibus perinde trahant, ut animalia ipsius hiatu oris. Scribit porrò Philosophus Isaac in libro de Elementis, Plantas duobus esse præditas sensibus, gustu, & tactu. Sed

A actu. Sed tunc dicendum, alios esse sensus qui dicantur animales, alios qui naturales. Sensus naturales uocauit uirtutes congruas ad alimentum suscipiendum: animales autem eos, qui cum alimento etiam sensibilium intentiones percipiunt, iuxta animæ quodcũq; iudicium. Cæterùm ex ijs quę hactenus astruximus, & illud cõsecutione quadam nosse debemus. Summum esse principium lõgitudinis in corpore animato, per hoc quod est crementi exordium. Id uerò est ab calore cordis intimo: proinde tamdiu lõgitudinis durat extensio, quousq; calor is potest pertingere, radicale humidum extendendo. In quo illud obiter commonendi sumus, Nutrimentum animatorum omnium esse commixtũ, propterea grauiores partes, magisq; terrestres ad inferiorum delabuntur alimentum: tenuissima uerò quæq; intimi caloris uirtute ad superna confouenda surriguntur. Argumento est, uirorum portiones supernas caloris redundantia cõnutriri amplius, & crassescere magis: quod in mulieribus cõtrà fit. Ideoq; mares feruntur in caput ex alto, at fœmina inferioribus excipitur. Dextrum uerò latitudinis est principium, nõ quidem mathematicæ, sed informatæ potius latitudinis uirtute mouente per locum. Motus nanq; is, licet oriatur à corde prius, mox uerò à posteriore parte cerebri, uel ab eis uicario, quam modò uocant nucam, per sphondylia dorsi descendẽs: tamẽ non effunditur, nec explicatur per motuum organa, nisi in latere, quod est latitudinis initiũ, quod dextrum est: propterea in lateribus instrumenta motus producta ab natura sunt, crura, alæ, pedes. Et ad eum quidem motum per se refertur caloris copia dextrum latus, tum etiam ob cordis ad eam partem uentriculi reuertentiam maioris. Proinde omne perfectũ animal dextrum prius profert pedẽ inter ambulandum. Sinistrum uerò latus nõ refertur ad motum, nisi per accidens: trahitur enim pes sinister ad corpus sustinendum, ne decidat. Ante uerò esse dicitur profunditatis principium. Nam motus sensilium uirtutum ab anterioribus orditur: ubi sunt sensuum organa, pertingitq; usq; ad primum tangendi organum, quod est cor. Atq; ita fiet motus ab eo quod ante, in profundum. Siquidem hæc in corporibus profunditas intelligitur, ab anterioribus in posteriora. At in ijs, quæ inanima sunt, hasce
B differentias nõ comperimus, ut in elementis & lapidibus. Dicimus tamen dextrum terræ latus, quod sit nobis à dextris, quod idem in captãdis dicimus augurijs, auspicijs'ue. Consimiliter & statuas, imagine quadam rerum, hęc habere discrimina pronunciamus. In libro de communi Animalium gressu, Aristoteles animalium uocat dimensiones, quibus distinguantur, quæ sex quidem numerentur, sed tria conficiant paria.

Cœlum an sit animatum, ex Peripateticorum doctrina. Rursum, quæ sint in eo dextra & sinistra, antica, postica, superna, inferna: item quæ orbis longitudo. Expenduntur Virgilij loca duo. Cur cœlum moueatur ab oriente in occasum. Templa cur orientem spectent. Quintum corpus nec grauitatem habere, nec leuitatem. Cœlum esse absque materia. Cyttarus quid.

Caput XII.

Sed quorsum hæc tam multa, tamq; conquisitè de animaliũ partibus ex Peripatetica schola? nempe ut latius exequamur susceptam quæstionem ex eiusdem decretis. Neq; enim tibijs minutioribus hic saltem inspirabimus. Si sit animatum cœlum, cuius materiã Dionysius Areopagita primam uocat, id est optimã, purissimamq;: tunc dubio procul principia motuũ animæ in eo concedenda, ea uerò sunt, summum, infimum, dextrum, sinistrum. Quum uerò cœlum habere animam dicimus, & terrestre animal item habere animã, sumetur æquiuocẽ anima: nã quæ dicitur in cœlo anima, substantia intelligitur separata, quę nõ sit alicuius actus corporis, nec actũ habeat in corpus aliquẽ, nisi localis motũs, quẽ infundit. Proinde ab eminentissimis traditum scimus, cœlum nullatenus habere animã, quando substantia separata rationẽ animę nullã habeat: neq; enim est obligata corpori sic, ut actio eius sit nõ libera. Sed nec Plato, quantum ex decimo Legum colligimus, globis ita animas includit, perinde ac corporibus humanis alligãtur animæ: sed tanta insigniri potestate scribit, ut diuina contemplatione perfrui ualeant, interim iniunctum sibi cœlestium orbium mouendorum obeuntes munus. Quamobrem Plato Dionysiusq; non tam sententia discrepant, quàm uerbis: quando hic angelos uocat, animas ille. Ptolemæi uerò sentẽtia est, & mathematicorum aliorum, Cœleste corpus non moueri, nisi uoluntate ac nutu causę primæ. Veruntamen nec ideo dextrum sinistrumq; negare in cœlo debe-

mus,quòd orbiculare globosumq; sit, ac uniforme: neq; enim illa figuris modò distinguuntur,sed & uirtutibus. Igitur dextrum erit in cœlo, unde est motus eius: quia sit in omni animato motus ab dextra.Quod approbat in Timæum Platonis Chalcidius,& in libro de Cõmuni animalium gressu Aristoteles: Argumento,inquit,sunt omnes qui sinistra solent onera baiulare:ita enim gerulus soluto motore, ac disiuncto facilè moueri potest: quare sinistra se sustinentes facilius unctos supersiliunt utres,quoniam dextra mouere,sinistra moueri apta est: hinc onera non parti mouenti, sed mobili imponi debent.Sed ad cœlum redeo.Etenim quum motus reuolutionis unius non sit tempore infinitus:nam nec circumferẽtia est ambitus infiniti:necessarium est,inter cœli partes esse aliquam,unde fiat uertiginis exordium:omne enim,cuius una reuolutio incipit post aliam moueri,habet proculdubiò initij locum.Omnis uerò motus ordiens à parte,& cõstitutis locis:habeat oportet principium aliquod naturale,quod causa sit,cur initium sumatur à parte illa.Hoc uerò esse non potest,nisi dextrum. Proinde cludamus, dextrum sinistrumq; in cœlo concedi necessariò.Longitudo aũt orbis,cuius principia sunt summum & infimum,est spacium in quo disponuntur orbes secundum motum diurnum ab polo in polum super axem æquinoctialis circuli. Quo modo colligendum relinquitur, antarcticum polum esse mundi partem superiorem,arcticum uerò inferiorem. Hæc autem ita distinguimus,quo ad habitabilem nostram,quę quarta est septentrionalis hemisphærij superioris. Qua ratione caloris fons est dubio procul ab meridie,& meridianis stellis,immoq; ea portio superior rectè statuitur:sicut esse in animalibus iam dictum est. Nec tamen dissimulandum parte hac, Pythagoram philosophum nobilem putasse,septentrionalia,siue aquilentana(ut neotericorum uerbo utamur) esse mundi partem superiorem:fortè,quia inibi stellæ uisuntur plures,& stellarum imagines , & proinde uirtus quoq; eodem loco maior concipi debeat. Id uerò refelli hoc modo potest. Sunt certè planetæ septem,quorum uirtutem stellæ omnes consequuntur:quoniam ita demùm se illi habeant ad stellas alias,ut se habet ad corpus anima, ceu comprobant Mathematici: at planetæ solem sequuntur maximè,ad cuius interualla nunc directi sunt,nunc stationarij,aut retrocedentes:quandoq; etiam radijs eiusdem occulti,rursumq; emergentes.Igitur & stallas omnes solem sequi,astruendum est. At sol meridianæ propior terræ sine dubio est,ergo & portio illa meritò iudicari superior debet.Sed nec illud ignorandum,dici quandoq; alio item modo supremum,uel infimum in cœlo ex stellarũ cursu:nam cœli medium in meridie uocatur supremum,& medium in hemisphęrio inferiori uocatur infimum.Atq; ita ab metaphysicis capi,sciunt eruditiores.Hæc scrupolosius paulò consectari collibuit,tum quia mira hominum naturæ capacium subtilitatis arrisit plurimùm: tum ut interioris doctrinæ candidatos amplius commonerem, quid astrui possit super illis doctißimi poetæ carminibus ex libro Aeneidos primo:

Et iam finis erat,quum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare ueliuolum,terrasq; iacentes,
Littoraq;,& latos populos,sic uertice cœli
Constitit,& Libyæ defixit lumina regnis.

Sed quis non uidet illud quoq;,quid ad ea quæ attulit Aurelius Macrobius, auctor excellentissimus,addi possit in carminũ illorũ expositiõe,quæ primo Georgicõn legũtur:

Hic uertex nobis semper sublimis:at illum
Sub pedibus Styx atra uidet,manesq; profundi.

Platonis tamen sententia fuisse uidetur,in mundo ex se non dici supernum , orbicularitatis ratione,quoniam sit hęc undiq; uniformis: dici tamen in eo sursum deorsumq;,quo ad nos qui superna nuncupamus supra caput surrecta:ediuersio autem inferna,quæ pedibus subijciuntur.Quin &ex communi formula loquendi hisce utitur appellationibus Aristoteles,sicuti multis placet.Nam ut secundo Topicorum ipse ait, Vtendum nominibus secundum plures:proinde cõsensu uniuerso,mundi superna dicit,ac inferna.Quę tamen non solũ quo ad nos distingui,palàm est:sed(uti diximus) & naturæ ui. Vt enim in nobis dextrum distinguitur & sinistrum, ex habitudine ad animalem motum,qui localis est:consimiliter superna,infernaq; ex habitudine in mundo constituuntur ad simplicium item corporũ motus,quæ mundi sunt uelut præcipua membra:proinde supernum,

A num sancitur, quò feruntur leuia, infernũ, quò nutu suo tendunt grauia. Et leuia utique nobiliora, quia formaliora. Non tempero mihi parte hac, quin multo risu excipiam tyrunculi cuiusdam uanitatẽ, qui patris emendationes, ac (ut lubolet) annotamẽta in suos in Catullum commentarios, ut ipse ineptis uideri uult regerens, omnium se principem de cœli partibus hisce in literas aliquid prompsisse leuissimè gloriatur: quum tamen nostra æditio prior multis annis illius præcurrat nugas: argumento esse possunt Catulli à nobis explicatæ difficultates, quas impudentissimè, autore dissimulato, plagiarius sibi uendicat: nil aliud, quàm aliena lasciuiens plumula. Sed hic quærat fortè aliquis, cur cœlum uertillabundum (nam & uertillantem rotam legimus apud priores) ab oriente moueatur in occasum: nec è diuersò. Hic uerò sciendum, naturã quatenus fieri potest quod agat, nobilissimè semper ac præstantissimè agere. Quæ quum ita sint, nouimus equidem in animalium ratione superiora inferioribus nobiliora censeri: sic antica posticis, & sinistris dextra. Ergo cœli motus debuit uertiginis inde initia ducere, ubi portio est excellẽtior: & motoris primi uirtus, templorum etiam argumento, quæ omnia ferè exortũ spectant. Cœlo item motus congruit præcipue simplex, perpetuus, id est circularis & uniformis. Hic uerò, ut diximus, ab loco qui in eo præstantissimus est, incipere debuit: non alius uerò est is, quàm dexter. Hic obiter commonuero perpetuum rebus accõmodari fluentibus, cuius est modi tempus & motus, æternum uerò stantibus: Græci aidion, pro ratione utrisq; apponunt. Quintum uerò corpus nec grauitatem habet ullam, aut leuitatem, quãdo nec à medio mouetur, nec ad medium: quod inde si abscindatur quippiam, nec superna omnino petet, uel inferna, quoniam eadem sit partiũ ratio quæ totius. Proinde colligẽdum corpori huic, & partibus uel ex natura, uel præter naturam motum nõ congruere alium, quàm orbicularem. Postremò id quoque norint studiosi, necessarium uideri duplex concedere dextrum. Alterum sphæræ superioris, & inferiorum alterum. Illud uerò Aristotelicum hic attendendum magnopere, materia omni carere cœlum:
B quoniam ex Auerroris calculo, materia quum sit natura sua informis, & proinde æquè se ad quamlibet habeat, & uniuersas queat capere, à formis iugiter informas fluit: unde cooritur id, ut quod materia constat, formam quandoq; amittere suam ualeat. Cœlum autem non amittere, quod illi nusquam contraria comperiatur qualitas, ueluti motui orbiculari diuersus nõ reperit, sed & quia motu potitur citra digressionẽ perpetuo æquali infatigabiliq;. Pro pterea colligi ex ijs, cœlum esse formam per se à materia seiunctam, existentem. Hinc Platonicis quoque spiritale quiddam esse uidetur cœlum. Quid erit ergo? circularis lux, orbisq; lucidus sine materia: sicuti eius oppositum terra ima dicitur sine luce materia. Quod si inferatur, cœli partes densiores lucis amplius profundere, præstò erunt Platonici, portiones raras astruentes lucere quidem uberius, sed tenuitate nimia & luce uideri minus. Respondebunt & Peripatetici, Aliud esse ex se, aliud ex alio coruscare. Quippe elementa, quia aliunde fulgorem asciscunt, quo rariora sunt, eo concipere facilius: cœlestia uerò ex se splendicare: proinde quo densiora sunt, eo micare latgius. Sed de hoc plura mox: nam parte hac uix sibi auctores constant. Interim nos ad alia non iniucundiora hinc iã digrediamur: si leuiculum illud ex grammatica supellectile interuerimus, sublimem cœli partem dici Cittarum: quanquam & eo uerbo cauitates signentur in fauis, & quibus insident glandes. Sed & in piceis pani, seu paniculæ, aut nucamenta, callo squammatim compactili eodem censentur nomine. Nam in pinu strobilia primum florentia, Theophrastus cyttara nuncupat propriè.

Mundi figura. An cœlestia nutriantur. Cardinum cœli distinctio, & potestas. Caput XIII.

EXpetit fortè aliquis, afferam hoc potissimùm loco, quid de mundi figura sentiendum: quando Stoici, ut auctor est Galenus, globosum esse mundũ prodidere. Quia ut ab scientissimis proditur:

Hæc æterna manet, diuisq; simillima forma,
Cui neq; principium est usquam, nec finis in ipsa;
Sed similis toto remanet, perq; omnia par est.

Alij conicæ figuræ: alij etiam oui. Epicurus uerò, qui dum palato quid sit optimum, iudicat, cœli palatium (ut Ennius ait) non suspexit satis, nil prorsum affirmat: contingere nanq; omnia, Etenim globosum esse, & alijs contineri figuris: Nos uerò consensum in

eo mortalium sequamur, orbem appellantium: credamus & argumentis rerum, quibus A reuincitur abunde inscitia parum perspecte, parumq; explorate sacris Philosophiæ initiatorum: quibus rectissime illud extritum insusurraris, quandoquidem ab Syris longe distitus es, μὴ σύριζε. Ne Syrum agas: ne plane fias ὄνος ἐν μύρῳ, id est, in ungento asellus. Sed & scite admodum in Adrianum, nec dum imperatorem, architectus Apollodorus, quum is per imperitiam de operibus dissereret: Abi, obsecro te, ac cucurbitas depinge: nihil enim horum recte nosti. Nam is tunc ex maxime placebat artificio. Id forte hac parte expendisse præstiterit, an ullo modo cœlestia nutriantur: quod magnos auctores sensisse, uel hinc liquebit. Sed ut pugnam tutius indipiscamur conspiratu magno nitibundi, ab Peripateticorum coryphæo instruere aciem ordiemur: quo procliuius hostium procinctæ classes moueantur gradu, & mox territæ ac dispalatæ proterantur, ueluti effuse immisso equitatu. Ergo Aristoteles inquit, si pascitur mundus, etiam corrumpetur: uerùm nullo eget alimento, propterea æternus est. Plinius uerò Naturalis historiæ libro secundo: Sidera, inquit, haud dubie humore terreno pascũtur: quia orbe dimidio nõnunquam maculosa cernatur luna, nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui: maculas enim non aliud esse, quàm raptas terræ cũ humore sordes. Et alibi, in dulcibus aquis esse alimentum lunæ prodit: sicut in marinis solis. Ab hac sententiæ uanitate non ita ferè abest Ptolemæus in ἀποτελεσμάτων libris, quos nunc Quadripartitos uocant: ubi lunã ideo humectiorem credit, quia humidus uapor à terra ad eam, sideribus alijs terræ propinquiorem, affatim conscendat. Quæ ratio Saturnum efficiat sicciorem, quòd ab hisce uaporibus longius abierit: de qua re mox plura. Manilius Astronomicôn primo:

Ignem flatus alit uicinis subditus astris.

Ambrosij sententiam iam antè paulo memorauimus. Cæterùm cui non sit uenia post M. Tullium De deorum natura libro secundo, quanquam sub aliena persona instrui dissertationem, non me fallit, id est, opinor Stoica. Sunt, inquit, stellæ naturę flammeę, quocirca terræ, maris, aquarum uaporibus aluntur his, qui à sole ex agris tepefactis, & ex aquis excitantur, quibus altæ renouatæq; stellæ, atq; omnis æther refundat eadem, & rursum trahat in idem, nihil ut ferè intereat, aut paululum. Ex quo euenturum putant, ut ad extremum totus mũdus ignescat. Idem porrò & Naturalium sexto Seneca tradidit. Sed B & Stoici reliqui, ut comprobat in libro de Iside Plutarchus. Verùm distincte agunt, siquidem ex Porphyrij thesauris solem maris euaporationibus ali: fontium autem ac fluminum, lunam: astra uerò ex terræ anathymiasi alimentum sibi adsciscere. Iam poetæ omnes ferè in eam sententiam pedibus eunt. Sed quantum ex mutis (quod dicitur) magistris, compertum nobis est, ab Aegyptijs sacerdotib. opinio hęc orta primùm, mox propagata in multos est. Ab illis enim traditum, Oceani humore cœlum ali, stellasq;, ubi humorem conceperint, descendere, ac retrogradas fieri, donec humore iterum percocto, digestoq; ascendant, exaltenturq; ac dirigantur. Quæ sententia ne profluat longius, & serpat in plures, circunscripta reprimatur tum rationibus, tum magni nominis auctoritatum obijcibus: atq; Auicennæ in primis, apud quem in libris De cœlo & mundo legimus, nullo id pacto physicam pati rationem, siue nutrientis proprium expẽdas, siue cõnutriti: nec non crementi notionem, quod ex alimẽto recipit corpus dimensionibus tribus, ita ut ęqualitas insit portioni cuilibet diametrorũ trium: quibus corpus metimur, nec amplius sit parte una, quàm reliqua, siue intima sit ea, seu extima, citra ullam corporis permutationem ab propria dispositione, ac figura. Si enim dicamus augescere digitum, & incidantur diametri eius, factum reperietur augmentum parte qualibet ex ęquilibrio inter duo puncta. Proinde si ratione hac cœlum augeri contenderimus, fieri nequit id, nisi omnino cõcipiatur, adijci quippiam. Id uerò aut intimum erit, aut extimum: si extra, tunc moueatur, necesse est: ac motus is uel proprius erit, uel peregrinus: si proprio motu agitatio fiet, ad cœlum, uti ad locum sibi cognatum feretur: & inde colliges, esse leue: si ima petierit, graue. Quomodo necesse erit, cœlum quoq; uel esse graue, uel leue: quod ipsum Peripatetica non admiserit schola. Si uerò attrahatur ab alio, ut ab igni, aut eiusmodi quopiam, tunc profectò hæc fiet attractio, ut cœlo infundatur: sicuti ingeritur animalibus cibus, ut quod perierat, restituatur: id quod si dederis, consequens erit, cœlum esse corporale, quod eruditorum schola plurimo risu excipiet. Quod si intimum

A mum dicatur, ueluti eſt in animali ſanguis: tunc neceſſariò ſequitur, ut digeratur nutrimentum, muteturq; ex eo quod cœlo diſsimile eſt, in id quod ſimile ſit: quo poſito, cœlo uidebitur aliquid eſſe contrarium, quod eſſe abſurdum liquet. Adijciamus aliquid ex Platonicis itē ſcholis. Plotinus in libro de Cœlo, ſic ferè ſcribit: Alimoniam cœleſtia nō requirunt: neq; enim ex inopię noſtræ affectione ad eandem libram ſublimia ſeuocare debemus: neq; animæ ratio ibi compar, nec regio, nec ibi cauſa ulla, ex qua infima hæc profluentia continuè nutrimentum appetunt neceſſariò. Abſit ergo permutatio ab illis, quæ noſtris corporibus dominās ex habitu naturę deturbat. Adde gentium cōſenſum, quando cœleſtem locum Deo, & ſubſtantijs diuinis attribuunt omnes, ueluti immortalem locum immortalibus, & diuinis rebus coaptantes, ut Dei habitatio ſic intelligatur in cœlo ex ſimilitudine ac coaptatione: quoniam inter corpora reliqua cœleſte corpus ad ſimilitudinem amplius accedit ſpiritualium ſubſtantiarū: neq; enim fieri queat, ut alia ratione cœli habitaculum Deo contribuatur. nanq; corporalis loci haud quaquam indigus eſt: proinde colligi debet, mundi partem illam nil prorſum pati. quippe in tam numeroſa annorum ſerie quippiam in ea commutatum, non eſt qui obſeruarit. Suffragatur & ipſum ætheris nomen, quod ſupremo congruit loco, ab rotatæ uertiginis perpetuitate. Sunt porrò in cœlo cardines quatuor ab Mathematicis inſigniter enotati: eos uerò Manilij uerbis exponemus potiſsimùm: ſi commonuerimus, hoſce à nonnullis angulos dici, ac cuſpides cœli: nam & Greci, centra uocant: loca uerò his ſuccedentia, epanaphoras. Igitur ſic Manilius:

> Vnus ab exortu cœli naſcentis in orbem,
> Qua primùm terras æquali limite cernit.
> Alter ab aduerſa reſpondens ætheris ora,
> Tertius excelſi ſignat ueſtigia cœli,
> Quo defeſſus equis Phœbus ſubſiſtit habenis,
> Declinatq; diem, mediaſq; examinat undas.
> Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
> B In quo principium eſt reditus, finiſq; cadendi

Syderibus. Ex ijs autem primùm ſtatuunt, qui ſummum cœli culmen tenet, à quo gloria & honores profluunt, ac rerum faſtigia. Proximus eſt qui imam tenet ſtationem, ab eo rerum fundamenta ſunt, ac cenſus ratio. Tertio concinnatur loco cardinis poteſtas orientalis, è quo manat horoſcopi adnotatio, uitæ arbitrium, morum moderamenta. Occidentali quartum contribuunt calculum: hic autem, uti ferunt, pertinet ad rerum ſummas, & finem laborum.

Quòd ſint omnino ſphæræ. De Manichæis obiter, & Gnoſticis, ac Agnoitis, & Chiliaſtis. Recondita de Parcis tribus. Caput XIIII.

CONſentaneū fortè ſtudioſi cenſuerint, ut hic uellicatim attingamus globorum cœleſtiū, ſiue orbium hiſtoriam aliquam, ut ne omnino uideātur aſymboli noſtro beneficio. Iſta quidē diutius conſectari, non eſt omnino noſtri inſtituti: quo tamē pleniori obſequio demereamur bonarū literarū cādidatos, quę uaria nobis lectione cōperta ſunt, nō grauabimur figura quadā & typo, ac breuiſſimè ſuperiorib. aſſuere. In primis uerò Peripatetica obſeruanda eſt ſententia: Sunt, inquit, corpora circularia plura, quia generationem eſſe, neceſſe eſt. Si eſt cœlum corpus diuinum, motum eſſe illius perpetuum, & circularē oportet: ſi eius talis eſt motus, neceſſe eſt terram eſſe: ſi terra eſt, ergo & ignis. ſi duo hæc conceduntur, oportebit aliqua item eſſe intermedia: quod ſi eſt, generationem eſſe, neceſſarium eſt: ſi generatio eſt, motus in cœlo haberi diſsimiles oportet: ac quod conſequens eſt, mobilia plura. Proinde ſciendum, ſuper octauam ſphæram, quę uerius firmamētum dicatur, locari cœlorum globos duos ab Chriſtianis doctorib. Strabo & Beda: & unum quidem empyreum uocant, id eſt igneum, uel intellectualem, gloriæ contemplationi aptum, & quietum. Nominis uerò rationem duci non ab ardore, ſed ab ſplēdoris exuberantia potius. Quod ipſum ſideribus ſuis, hoc eſt angelis, ſit inſigne. proinde in Iob legimus, Vbi tu eras, quum me laudarēt aſtra matutina? Et hunc immobilem intelligunt, quoniā ſi moueretur, eius motus per motum apparentis corporis deprehēderetur. Quum uerò Por-

phyrius discerneret ab dæmonibus angelos, statuens in aere dæmonas, per loca empyrea angelos, non utique cœlum hoc intellexit, ut auctor est Thomas, sed sidereum potius globum, quem more Platonis igneum arbitrabatur, & ideo empyreum nuncupabat. Quod ideo dictum uelim, ne quis Porphyrij sententiam legens apud Augustinum decimo Ciuitatis diuinæ, incidat in errorem. Basilius, quod scitu dignum est, induxit empyrei cœli cōstitutionem, ne uideatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse: quod Manichæi calumniantes, Deum ueteris Testamenti, Deū tenebrarum nominant. Sunt uerò inter hæreticos Manichæi, ab Persa quodam appellatione ducta, cui nomen Manes, uel Manichæus, ut habent alij, qui duas introduxit naturas & substantias duas, bonam, & malam. At Gnostici itidem hæretici ab scientiæ magnitudine ita uidenẽ nuncupati: sicut Agnoitæ ab ignorantia, quòd esse nouissimam horam Christo ignotam, opinentur. Chiliastes appellarunt se nonnulli, propter illud ex sacra pagina, Vna dies apud Dominum, ut mille anni: & mille anni, ut una dies: hosce miliarios interpretatur Augustinus. Sed ad rem. Orbem uerò alterum crystallinum censent appellandum, atque item aqueum, ex similitudine quam cum elemento habeat in diaphani ratione, nomen aucupati. Post quem subsequatur firmamentum. Hinc est illud Hieronymi ad Oceanum: Inter cœlum & terram medium extruitur firmamentum: & iuxta Hebraici sermonis etymologiam, cœlum, id est samaim, ex aquis sortitur uocabulum: & aquæ, quę super cœlos sunt, in laudes Dei separantur: unde & in Ezechiele propheta, Crystallum super Cherubim uidetur extensum: id est compactæ, & densiores aquæ. Illud uerò singulari dignum obseruatione, ab sanctissimis proditum uiris: Triplicem uideri lucis substantiam, & esse primam utique cœli, quod firmamentū diximus, cuius beneficio & singulari uirtute plantis inseratur uegetatrix potentia. Sequentem uerò crystallini esse cœli, præstantioris etiā potestatis, unde sit anima brutorum sensilis. Tertiam porrò haberi eminentissimam empyrei cœli, à qua non sit quidē rationalis anima, cuius artificem solum agnoscimus Deum uerum animales uitalesque spiritus, quibus uelut pręcurrentibus, intellectualis anima B tanquam proprio congruoque domicilio excipitur. Aegyptiorum schola & Chaldæorū super octauum globum nihil agnoscit. Quorum scita Plato item, nec non Aristoteles, & Hipparchus amplexi sunt. Et, quod mirum uideri potest, Ptolemæus quoque. Apud eum quippe ne uerbum quidem ullum fieri comperies de sphæra nona, quam iuniores cœlestium rerū studiosi, aut deprehenderint, aut effinxerint: sicuti item alij, occasione hinc sumpta, decimam commenti sint. Hæc uerò orbis noni sententia inde potissimùm agnoscitur perfluxisse, quod eius auctores opinati sunt, omnes qui octauam sphæram ad orientem ab occasu moueri non inficientur, etiam nonam sphæram necessariò admittere. Quod quum profiteatur Ptolemæus, dubiosum non sit illis, quin hic quoque orbem eundem concedat. Parmenides cōmenticium quiddam coronæ similitudine effecisse creditur, στεφάνην appellans: continentem ardore lucis orbem, qui cingit cœlum, quem Deum dicit. Sed non prætereamus reconditum illud parte hac: Motum, per quem est formæ connexio & materiæ, spiritum quendam inter formam medium ferè ac materiam dici à quibusdam. Quem in aplane intelligunt profusum, & planetis ac terrenis rebus. Primum quidem Atropon nuncupant, uelut citra conuersionem: quoniam aplanem motu simplici ab ortu ad occasum moueri, coniectarunt. Secundum Clotho, id est conuersionem: quoniam planetæ aduersus aplanē ab occasu in orientem feranẽ. Tertium Lachesin, id est sortem: quia terrenis rebus dominetur casus. Et motus quidē planetarum euolutio, est motus primi: at temporalium motus, & terrenorum euolutio, est planetarij motus. Porrò in terrenis rebus latere quasdam euentuum causas produnt, ut in semine lateat seges. Propterea colliguntur item, quæ in mundi anima, uelut in glomo agnoscuntur complicata, eiusmodi explicari motu, atque extendi. Etenim sunt arbitrati, mentem, siue mundi animam, rerum in se exemplaria gestare: perque motum eadem in materia explicare. Hunc autem motum esse in aplane, ac planetis, & terrenis rebus, quasi fatum descendens, & in substantia fati explicationem. Spiritum porrò huiusmodi per omnia propansum, & diffusum, esse naturam interpretantur, quæ dicatur omnium complicatio, quæ per motum fiunt: uerùm motus hic, siue spiritus, à spiritu profluit diuino, à quo per motum ipsum mouentur cuncta.

An quæ

A *An quæ uisuntur, sint planè siderum corpora. Item an stellæ suo luceant lumine. Quid ætheris nomine intelligendum. Cur in planetis uarij cernantur colores. Cur luna maculosa. Asterisscus quid: diacodion: asteria, sideratio. Stichiomatici qui sint.* Cap. XV.

SVperest de stellis aliquid carptim quoq; cōscribere, ut mox ad alia transeamus. Occurrebat autem hac parte in Phædone Platonis opinio: Non esse quæ uideamus, siderum corpora, sed radiorum quosdam reflexiones in aere, similem sideri speciem referentes: sicut in profundo agentes pisces uideant in aquæ suprema facie non sidera, sed imagines siderum, & (ut sic dicam) radiosas umbras. Verùm illud grauioris operæ ingerit sese amplius, luceant suo ac genuino stellæ lumine, an sicuti luna, id ab sole mutuentur. Mira siquidem inter auctores disceptatio est. Macrobius uir reconditissimæ scientiæ, primo Rerum naturaliū stellas omnes suo propterea lucere lumine prodidit, quòd supra solem locatæ in purissimo sint æthere, in quo quicquid est, lux naturalis sit, & sua. Lunā uerò, quia infra solē sola sit, & caducorum iam regioni luce sua careti proxima, lucem, nisi desuper posito sole, non habere. Deniq; quia mundi pars ima, terra est: ætheri autem ima pars, luna est: lunā quoq; terrā, sed ætherea dixerunt. Idem ferè Cleomedes approbasse uidetur, quū lunā scribat, corpus esse nactā cum aere permixtum, atq; tenebricosum, quia in puro æthere non uersatur, ut astra cætera. Aetheris autem appellatione, inquit ex Aristotele Apuleius, cœlum ipsum stellæq;, omnisq; siderea compago intelligitur, non (ut quidam putant) quòd igneus sit, & incensus: sed quòd cursibus rapidis semper rotetur. In Platonis Timæum Chalcidius: Summatem, inquit, locum ignis habet serenus, proximum ætherius, cuius corpus æquè ignis est, sed crassior. Nicolaus uerò Theologus, ab solis luce illustrari stellas scribit: & propterea secundo De anima, solem dici patrem uirorū ac deorum, quoniā ab eo sidera, quæ antiqui deos putabant, sapientiaq;, & æterna cœli inquilina animalia, lucem mutuentur. Idem & Metrodorus sensit apud Plutarchum. Succinere uidetur & Plinius, quum in laudibus solis, inquit: Hic suum lumen cęteris quoq; sideribus fœnerat. Sed alibi ait: Supra lunā pura omnia, ac diuturnæ lucis plena. Albertus se-
B cundo Cœli, Aristotelis sententiā secutus, stellam quālibet eiusdem esse naturę scribit, cuius sit corpus, in quo est. Ea uerò est, inquit, essentia quinta, ab quatuor simplicibus corporibus, hoc est, ab quatuor distincta elemētis. At primo Astronomicôn Manilius:

Ignis in æthereas uolucer se sustulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cœli
Flammarum uallo naturæ mœnia fecit.

Aristoteles ipse (si tamen Aristoteles est) de proprietatibus elementorū & planetarum, apertius perdocet, stellas omnes ab sole illuminari, sicuti lunam. Cui astipulatur in libris Compositionis magnæ Ptolemæus: quin & eiusdem interpres: sed & Auicenna: Albertus quoq; secundo Cœli: Cum illustribus, inquit, uiris stellam quālibet astruimus ab sole illuminari: sed aliam plenius, aliam minus pro naturæ nobilitate: siquidem purissimas esse quasdam, manifestū est: proinde lumine excepto, perfunduntur protinus ab superficie soli aduersa usq; ad auersam, ut stellæ corpus integrum illustret omnino claritas, nihil ab cādore degenerās intimo. Quòd in Ioue uisimus, & plerisq; alijs. Ille uerò ipse candor in ruborem uergere incipit, sicuti in Marte, si ab corporis nobilitate quippiam fuerit declinatum. In quibusdam etiam pallescit, ut in Venere. In Saturno obscurior est. At in lactei circuli stellis albescit. Luna uerò, quæ terrestris est naturæ, ut docuit Aristoteles, non est adeò pura, quamobrem mutuatum ab sole lumen non quit admodum intima penetrare, quæ ratio illius reddit maculosam faciem. At fabulosus scriptor Diodorus, in Hyperboreorum insula lunam haud ita à terra distantem uideri, palàm tradit, terrestribus uelut tumulis superciliosam. Orbis substantiam, ut nonnullis placet, esse à stellarum & solis substantia diuersam, illud esse argumento uidetur, quoniā splendore solis non illustratur, ut stellæ. Triplex igitur ibi substantia, orbis, stellarum, solis. Verùm parte hac prorsum absurdè fecero, si nobilem Hippocratis sententiam præteriero, cuius in libro de Iudicijs, auctor mihi Albumasar est, Nisi noctu stellarum luce aeris crassitudo ac densitas raresceret, disiecta animantia cuncta fuisse peritura. Illud ex grammatica

fuerit ratione, stellam signare plerunque claritatem, congruentiamque, quod asterisci com A probat appellatio. Id uerò est stellæ signum, in angulis quatuor interpunctum, hoc modo ⁜. Apponi ijs consueuit, quæ optimè se habēt in carmine, quæque cuiusdā stelle ima gine colluceāt, quoniam apposite omnia & opportunè promātur. Asteriscos item Græcis, sicut codia, est papaueris caput: unde insigne medicamentum uocari diacodion cœpit, ac asteriace. Siderationem Firmicus appellat siderum in genitura coaptationē, quippiam innuentem euenturum. Hæc tamen (inquit) omnia, licet à malo signata fuerint talis siderationis influxu, beneuolarum stellarum utplurimùm testimonijs minuuntur. At quinto De causis, Theophrastus siderationem sphacelismum dicit. Verùm de hoc alibi plura. Cœlestes imagines, siue signa uocant Astrologi, οὐράνια στοιχεῖα, unde στοιχειωματικοὶ, qui cœlesti ratione imagunculas concinnant, euentu sæpe mirabili.

An planetæ afficiantur uaporibus terræ. Prius, qualis censeatur in literis Ptolemæus. ἐποχὴ quid. De trigono, quadrato, hexagono, diametro. Hæreticus planeta.

Caput XVI.

PTolemæum Astrologorum principē, & in Mathematicis ingenij eminentissimi, incessere plerique non desinunt, tanquā parum Philosophiæ peritū, ut qui sæpe tot admittat errata, quot super re aliqua enunciet uerba. Sed nos huius rei censuram ad alios reijcimus: & tanquam parum liqueat controuersia, amplius pronunciamus. Interim placita eius uiri de planetis, siue dici errones debent, uti Nigidio placuit, apponā. De quibus is, ueluti ex elementis constent, aut elementorū passionibus, ac inuicē calore, uel frigore se permutent, quin terræ quoque uaporibus afficiātur, ita scriptum reliquit: Luna, inquit, humectior est: quoniam quum sit extima cœlo, citima terris, illarum uicinia ascendentis humoris cōcipit copiā. Saturni sidus frigidū est in primis, siccum uerò modicè: frigoris ratio est, quia sit ab sole remotius, ariditatem parit longius ab terra interuallum. Martem solis propinquitas torret, ac arescere facit. Iouem temperatum reddit hinc Saturni frigus, illinc Martis incendium, præcipuè tamē calefacere, quia Martis & solis incūbat globis. Venus, ut luna, humecta est, quod & ipsa luminis copia terræ ascifcat uapores: recipit tamē ex propinquo B caloris uim. Mercurius semper soli adnexus arefaciēdi potestatem inde cōparat, humoris autem copiā, tum ab luna, tum ab terra. Hactenus ex primo ἀποτελεσμάτων Ptolemæi. Quæ omnia, ut parum pensitatè, immò per inscitiā maximā ab homine ex mandragora (quod dicitur) consopito pronunciata, Peripatetici exibilabunt: inter quorum decreta illud est, Cœlum ab hisce affectionibus esse penitùs abiunctum. Sed nec ultra mensum stadiorum sexdecim, uapores surrigi, Physica docet ratio: quo nomine altior deprehenditur luna, ut de Venere ac Mercurio taceam, tanto sublimioribus, quàm ut illuc ex terra uapores posse pertingere, concipiamus. Adde, quòd potentius multo in Venerem solaris aget propinquitas, quàm terrestris humectatio, tanto sequestrata interuallo, ut hac ratione nullo pacto intelligi possit humida. Illud uerò nec relatu indignum, ἐποχὰς dici gradus, in quibus deprehendantur planetæ in zodiaco, cuius unaquæque pars in triginta distribuitur gradus, μοίρας uocant Græci: mox & mœra in sexaginta dirimitur portiones, quas πρῶτα dicunt λεπτὰ, id est, prima minuta: deinde & minutum primum in sexaginta δεύτερα λεπτὰ, id est, secunda minuta. Mœram quoque Aratus zodiaci partem accipit duodecimam. ἔποχον tamen inter equi instrumenta legisse uideor alicubi. Quin & cœli statum in Thematibus, positumque siderum epochas dicunt eruditiores. Quia uerò in planetarum ratione trigonum, & quadratum nuncupat Plinius: sciendum, Diametrum in cœlo nuncupari signum, ad aliud quod fuerit septimum, quæ maligna semper radiatio est, ac minax. Trigonum est, à signo, à quo initiamus signum quintum. Nam ab ariete usque ad leonem trigonum est. Scire autem conuenit, dextrum appellari trigonum, quod ab eo signo à quo incipimus retrò est: sinistrum uerò, quod ante, utputa arietis dextrum est, trigonum sagittarius, sinistrum uerò leo. Quadratum est, ab eo signo à quo inchoamus, quod quartum fuerit signum, & in hoc dextrum intelligimus, & sinistrum, uti in trigono. Hexagona, idem sunt quod trigona, sed minoris potestatis: est autem ab eo signo, à quo sumptum initium est, tertium. Sed & in hoc dextrum cōcipe, ac sinistrum, uti suprà. Triangulum recentiores triplicitatem uocant. Trigonocrator bellè

à non-

A à nõnullis triangulator pronunciatur. Hæreticum planetam conditionariũ intelligunt: siquidem quam Græci cœlestium indagatores, hæresim dicunt, conditionem appellat Iulius Maternus.

Elementorum colores, saporesq́;. Item an planetæ colores habeant, unde colligi eorum poßit natura. Elementa cur dicantur στοιχεῖα. De Proteo scitu digna: item Idiothea. Terra aphoratos quæ. Cap. XVII.

ET quia cum astrorum peritis negociari cœpimus, pergamus porrò breuibus quædam illorum scita contexere: qui in philosophos aciem dirigẽtes, coarguere illos enituntur, qui sanciant, Elementa nec coloris, neq; item saporis partem habere ullam. Aquæ uerò ipsi colorem attribuunt album, saporẽ dulcem, terræ fuscum esse colorem, amarũ saporẽ. Quòd tamen elidũt alij, dulcẽ intelligendum potius astruentes: quoniam si amarum contendas, ex terra nil admodum egerminaturum sit. Ignis utiq; nullum confitentur esse saporem, cæterũ rubro infici colore. Aeris apud eos nullus est color, nullus item sapor: multos tamen peregrinos aduenticiosq́; colores excipere. In cõmentatione tamen de coloribus scriptum cõperias, aeris & aquæ naturam per se albam censeri: at ignem cum sole rubrum: terram quoq; natura esse albam, cineris argumento, qui albet, humido exusto. Lixiuium tamẽ rubere flammæ ui ac fumi, qui & aliquo modo cinerẽ inficit. At in planetis, etiam si exactissimi sint palati, nullos etiamnum sapores prægustando animaduertere ualuerũt. Varios tamen inesse colorum modos, non diffitentur, unde etiam natura queat indicari. In Saturno, inquiunt, premonstrat fuscedo terrestrem proprietatem, & bili atræ cõgruam. Mars rubens igneæ qualitatis argumentum est, & rubræ bilis testimonium dictat. Venerem croceo & albo radiantem, tum calidam intelligunt tum humectam, & naturę indicare temperamentum. In Ioue coniectant modo ferè eodem. Lunam albicantem, esse humiditatis indicium: quod uerò insit nigricantis quippiã, frigoris signum habent. Mercurij non unam esse faciem, ut qui uirorem quandoq; præferat, nunc fuscedinem, nunc aliud quid, sæpius tamen nigroris ostẽtare quiddam: proinde cum terrena siccitate ana
B logum habere. Hæc dici quidem, sed præter omnem prorsus rationem, nõ nesciunt, paulum modò philosophia imbuti. Nam prout elementa inuicem promixta fuerint, ita colorũ enascitur uarietas: sed ea in cœlo esse permixtio nulla potest, propterea ibi esse colorem, planè inficiabitur Aristoteles: nisi quia lumen, color quidam est, quod tamen luminosi corporis naturam haudquaquam indicarit. Quin, si maximè ibi ueros concesseris colores, ad examen sincerum in tanta spacij uastitate, non usquequaque sibi consimili, reuocari, excutiq; haudquaquam poterunt. Elementa uerò prima fuisse in libro De philosophi historia Galenus scribit, ut à cœlo digrediantur parum, obscuram informemq́; substantiam, quam dicant nonnulli, ἄποιον ὕλην, Entelechiam alij nuncupẽt, ac στέρησιν, id est, priuationem. Vocantur autem à Græcis στοιχεῖα, uti interpretatur in nostris literis Ambrosius, quòd inuicem conueniant, & concinant ambitu quodam, & cõcordiæ societatisq; choro. Nam quum sit aridæ terra & frigentis naturæ, aquæ cõnectitur frigoris qualitate: aeri congruit aqua humoris ratione: sic, ut brachijs uelut duobus, frigentis ac humectę uis, altero terram: aerem altero sibi cõsciscat. Rursum aer inter duo compugnantia medius, aquam ignemq́;, mirè utrunq; conciliat, aquis humore connexus, igni autem calore. Porrò ignis calens, arescensq́;, hinc aeri, illinc terræ sese adoptat, inq; naturæ illius participatum uenit. Non prætereundum uerò quod Ponticus scribit Heraclitus, informem rerum materiam dici poetis Proteum symbolicè operteq;. Nam πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος, αὐτὰρ ἔπειτα δράκων καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς. γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρον ὑψιπέτηλον. Et leo quidem ἔμπυρον ζῶον ætherem indicat planè: terram draco, quia sit αὐτόχθων, καὶ γηγενής: arbor omnia quæ ex terra augescunt. Idotheam uerò Protei filiam dici, prouidentiam arbitratur εἰδωλοπλαστήσασαν ἕκαστα. In insula Pharo traditur fuisse Proteus, quia φέρσαι signat τὸ γεννῆσαι: nam & terram ἀφάρωτον, sterilem accipit Callimachus.

Planetarum potestas maior sit, an fixarum stellarum. Quæ in utrisque nominum, & in motu diuersitatis ratio. Chaldæorum placita de planetis. Item dijs cõsiliarijs Hesperides quæ sint. Planetæ pisces: item in re militari. Sol & luna an inter planetas. De planetis quoque plura. An cœlum initialis sit generationis causa. Caput XVIII.

STudiosi porrò cœlestium rerum, præscientiã futurorũ ex natura situq; A siderum pro uiribus consarcinantes, dum in disquisitionẽ uocãt quodammodo fixas stellas & planetas, non satis sibi cõstare animaduertuntur: nũc enim stellis non errantibus uim ascribũt cæteris eminentiorẽ, nunc autem ediuerso. Et plurimũ quidẽ cõmunẽ felicitatẽ pro nascẽtis modo mẽsuraq; ab prosperiore planetarum statu contribui sanciunt: ab fixis uerò ἀπάλιξον quandam εὐτυχίαν, hoc est, incomparabilem, & extra quàm opinetur aliquis, fortunæ benignitatem. Quæ sententia, uel Ptolemæo auctore, comprobatur. Alij omnino planetas ui effectuq; præpotentiores ostendere conantur, tum Procli sententia, tum rationibus id euidenter monstrantibus, accedente item ueterum testimonio, qui planetas κοσμοκράτορας dicebant, uelut quosdam mundi principes intelligerent. Quo autẽ discerniculo certiore ista teneant bonarum literarum studiosi: Astra, inquit secundo Cœli Aristoteles, nequeunt per se & proprijs moueri motibus, aut locum mutare: sed orbi infiguntur, uelut in tabula nodus. Itaq; orbis motu feruntur, cui inhærent. Hæc scribit Algazeles disertationis tertiæ, ambiguitate uicesimasexta, ni erratum in numeris est, duodecies mille, ducenta uigintiduo ferè censeri. Cæterùm planetas deprehensum est, diuerso ferri incessu, ac tum uelocitate, tum tarditate plurimùm discrepante, atq; situ etiam. Quosdam nanq; exortum petere, in occasum alios remeare: porrò in austrũ deijci hos, in septentrionem protolli aliquos, ideoq; ex motus inæqualitate nomẽ quoq; indeptos. Ex qua item certius coniectatum, orbibus eos distinctis ferri. Fixas uerò globi octaui stellas dicimus, non quòd non moueantur: nam duplici saltem circumagi motu, animaduersum iunioribus est: quibus & globus in quo sunt, motibus rotatur: altero ab ortu in occasum, reliquo ab occasu in exortum super Zodiaci polis: tantę tamen tarditatis, uix ut percipi uel annis centum queat. Nec item fixas dixeris, quod orbis modo circumferantur ambitu, nam est hoc illis commune cum planetis, quod secundo Cœli (ut dixi) astruitur: sed ita dicuntur, quia eandem perpetuò seruant figuram, situm, propinquitatẽ, distantiam. Diuersitas planetarum in motu, dum uel propiores nobis fiunt, uel remotiores, causa est (sicuti Philosopho complacitum est) præpotens, ut uarij producantur effectus. Vniformis autẽ & constans motus mobilis primi id agit, ut diuersitas hoc genus perpetua sit, B ac uniformi pergat periodo. Ego porrò in literis inuenio, Chaldęos cœli scrutatores eximios censuisse, Planetas quandoque dici ἑρμηνεῖς, hoc est interpretes, quoniã ex alijs astris quæ tum minimè errant, tum certum seruant & statutum meatum: sola hæc incessu proprio suoq; nitentia res futuras insignitius ostendant, ac ueluti eorum mentem interpretẽtur. Esse autem hosce, Saturnum, Martem, Venerem, Mercurium, Iouem. Mox sub horum cursum eadem Chaldæorum obseruatio sidera constituit triginta, quos esse dicit consiliarios deos: quorũ quindecim ea tueantur loca, quæ nostro continentur hemisphærio: reliqui, res simul humanas, & quæ in cœlo sunt. Deos autem quibus uis principatusq; sit, duodecim numero esse dicunt, quorum singulis singulos attribuant menses: per hos autem, quorum ex animalibus nomenclatura est, meare solem ac lunam, & quinq; errantia sidera. Post Zodiacum, stellas quatuor & uiginti numerant: ex quibus duodecim ad meridiem locatas tradunt. Et harum quæ apparent, duodecim uiuis ascribunt: reliquas quæ non uisuntur, mortuis. Has præterea rerum uniuersarum iudices appellant. Obseruatũ id quoq; in Græcorum monumentis, Aegyptios appellasse quidem zodiaci signa, θεοὺς βουλαίους, id est, consiliarios deos: planetas uerò ῥαβδοφόρους, ueluti sceptrigeros quosdam intelligi uoluerint. Vbi uerò poetarum princeps, deorum cuiq; ab Vulcano substructam domum canit, intelligendas planetarum domos interpretantur eruditi, quas induxerint recẽtiores, in quibusq; illos οἰκοδεσποτεῖν, id est, dominari astruant, ueluti nouitio inuento ansam uetustissimus poetarum præbuerit. Illud ex doctorum calculo, præter quæ diximus, adijciendum: falsò uideri errantes dici, quando errare potest nihil, quod in omni perpetuitate progressus conseruat & regressus, reliquosq; motus constantes & ratos. Etiam si apud Hippocratem planetæ uocantur pisces, & cymatopleges saxatilibus diuersi, tanquam errones ac fluctiuagi. Dignum relatu, quod Græci explicant interpretes, Hesperidas λυγνοφάνους, id est, caneras, astra signare, uelut τὰ ἑσπέρας φαινόμενα, καὶ οἷον γινόμενα, id est, uesperi uisitationẽ facientia, ac uelut nascentia,

A tia. Sunt qui nocturnas horas Hesperidum nomine malint intelligere, mala uerò aurea stellas ipsas. Dici uerò λιγυφώνους, quia enharmonius sese inde promat sonus: quoniam probabile non fiat, dum agitentur, minima quidem insonare corpora, maxima uerò & præstantissima, cuius prorsum modi cœlestia sunt, tacita omnino rapi uertigine. Musicā uerò indidem suauissimam edi simile ueri habet ἁρμονικῶν tertio Ptolemęus. Sed & alij, de quîs mox paulò. Nos autem præterit ea, quòd auditus noster eius non uideatur capax. Illud porrò non habendum insuper, Solem lunamq́ in errantium albo non censeri Ptolemæo, ac Theoni, ut Chaldæis: quam hæresin sequatur Plinius quandoq́. Sed nec inter cœlo hærentes recensueris, quod inuicem interualla non seruēt, neq́ item figuras. Inter errantes uerò non sunt, inquit Theon, quia stationes non faciant, nec recurrāt quidem. In planetaria quoq́ potestate ab eminentissimis proditū auctoribus est, ubi se mortalium corporibus diuinę mentis spiritus infudit, eorundem formā pro cursus ratione ab luna confoueri. Quando ad eius luminis aucta, uel damna corporibus afficimur, increscentibus præsertim medullis augescēte luna, rursumq́ lumine destituta, tenuati corporis fatigatione elanguescentibus. Singulis porrò planetarum ab priscis ingenijs metallorum dicantur singula, uelut soli quidem aurum, lunæ argentum, Marti ferrum, Saturno plumbum, Ioui electrum, Mercurio stannum, Veneri es. Chronocratorem dicūt Græci temporum Dominū: eorum autem initium in diurnis genituris sol accipit, ac cæteris diuidit: in nocturnis luna. Quum itaq́ sol temporū dominus fuerit, annos decem, principatum obtinet, menses nouem. Modo eodem & luna quū temporis domina fuerit, annos tenebit decem, menses nouem. Vitæ datorem intelligunt οἰκοδεσπότην, & geniturae Dominum, cuius & paulo antè cōmeminimus. Hunc uerò esse tradunt eruditiores, cuiuscunq́ signum post natum hominē luna, relicto signo, in quo est, fuerit ingressa: etenim si quis prima natalis hora lunam in ariete habuerit, quia post arietem ad taurum secundo loco transitum facit, Venus geniturae dominium possidebit, eo quod taurus Veneris signum sit. Id quod in cæteris consimiliter intelligendum. Ex grammatica penu id nec pretereundū: planetas item dici Grecis in re militari hac illac temerè abeuntes: quos quandoq́ λειποταξίου, id est, desertoris affectos pœna inter legendum subnotauimus. Nam Heraclius Imperator λειποταξίου ποινὰς τοὺς πλανήτας τῆς ῥωμαϊκῆς δυνάμεως ἀπεπεράττετο. καὶ ὅσοι περὶ πόνῳ χαίρειν ἠπόντων, τελείως δεῦρο κακῶσι πεζυγόσουν, βασάνοις τῶν σωφροσύνην μετήγοντο. Planeten porrò ἀντὶ ξένου, id est, pro hospite positum quandoque inuenias. Planen uerò, id est, πλάνην, dicunt τοῦ σκοποῦ ἀποτεύξιν, id est, ab proposito & scopo frustrationem.

B

Mundum, sphæras, stellas sentire, ac preces exaudire. Sphæram maximam esse, mundi oculum. Terram item anima & sensu præditam, ex Platonicorum doctrina. Origenis placita de stellarum animis. Quas intelligi oporteat Neptuni stellas, uel Iouis. Cœlorum concentus. Mundus an finitus. Græcorum in motu terræ superstitio.

Caput XIX.

Libet parte hac cum Platonicis confabulari: in quorum sacrarijs quū alia pleraq́ non absq́ admiratione sæpius lectitamus, tum id quod subnotabo statim, mundū quum sit animatus, sentire, ac per amplissimam sphæram præcipuè, ueluti per oculum intus omnia cōtueri: nam si nos per oculū nostrū, quoniā sit animatus, & diaphanus, & lucidus, multa perspicimus, & radio etiamnum in sublime surrecto, cœlestia apprehendimus: Cur nō, inquiunt, mundi cœlestis oculus, uiuus, perspicuus, lucidus, radiosq́ suos in omnia propagans, itidem sensibiliū concipiat modum? Amplius mundi globos, stellas sensu item non carere, asserunt cōstantissime: quoniā, ut Plotinus astruit, uota cognoscant nostra, exaudiant quoq́. Cœlestibus inest quidē uisus, specie tamen ab nostro diuersus, uerùm in eo nō diuersus, quia uiuit, perspicuus item est atq́ lucidus. Auditu item prædita sunt, sed nostro dissimili. Inter omnia, quæ ambitu cœli clusa cōtinentur, uiget cōmunio quædam, & ueluti nexus: cuius quinq́ uidentur rationes. Prima est, omnium materia una: inde, qualitatū concordia: mox, spiritus ubiq́ unus: nam sicuti cœlum unus est spiritus in excelsis, pariter intra cœlum unus itidem spiritus, uel cœlestis omnino, uel cœlo simillimus, omnibus est in-

 fusus,

fusus, nostro consimilis. Quartum habet locum natura genitalis una, fouens omnia per A spiritum mutuò copulata. Quintum postremò mundi anima, omnibus connexa. Sed cur non & terram, inquit Plotinus, sentire dicamus? Obstat uerò nihil, terram esse sensu præditam, ut humana commodius rectiusq; dispenset, quæ eius sunt muneris. Certè nil admodum impedimento esse potest, quin preces audiat adnuatq;: nec tamen ea qua solemus ipsi ratione. Neq; enim cuncta animãtia sensorijs sunt eisdẽ cõmunita: nam & quædã aures habere non nouimus: nouimus autem sonos ab ijs concipi. Omnino sciendum, Terræ animam non censeri abiecti cuiuspiam esse corporis animã, proindeq; intelligere, atq; insuper esse deam. Cæterùm in hoc eminentissimarum rerum tractatu, quonam pacto doctissimi Origenis placita prætereamus? Putare nanque se primo περὶ ἀρχῶν scribit, Cœlestia prorsum corpora esse animata, quoniam ab Deo mandata dicuntur accipere, quod rationali tantùm naturæ contingere, consentaneum est. Scriptum enim legimus, Mandatum ego stellis iniunxi omnibus. At quæ'nam sunt, inquit, mandata hæc? nempe ut astrorum singula suo ordine, suisq; meatibus indultæ sibi quantitatis mundo splendorem præbeant. Qua in re id omnino colligi uidetur liquidò, Corporum illorum motum absque animæ functione posse haudquaquam effici. Nec rursum citra motum futura unquam, quæ animantia sint. In tanta uerò ordinis ac motus ratione atq; constantia, nónne stolidissimum fuerit, rationis auferre potestatem? Apud Hieremiam sanè, regina item cœli luna memoratur. Quinimmò ab peccati labe non seiungi stellas omnino, consensisse aduertitur Iob. Ita enim scribitur, Stellę quoque in conspectu eius mundæ non sunt. Id quod ad corporis fulgorem non utique referri potest. Verùm hæc ille uiderit. Ex theologorum museo sunt qui astruant, etiamsi cunctanter, stellas, sicuti cœlorum quoque globos, suapte ui, hoc est, substantię suæ natura moueri, uelut elementa. Non ignorandum & illud, ueteribus Neptuni stellas dici cõsuesse, quibus hyems indicaretur, uel serenitas: Iouis autem, quæ agricolationi conferentia præmonstrarent: ex quo eleganter Aratus:

> Οἵ τε ποσειδάωνος ἐρώμενοι, ἢ διὸς αὐτοῦ B
>
> ἀστέρες, ἀνθρώποισι τετυγμένα σημαίνουσι.

At multo id grauius, mundum necessariò esse finitum: nam omne quod duabus clauditur extremitatibus, finitum est: rursum, cui extremitas una est, necessariò adest item secunda. Cœleste autem corpus medio non carere, in cuius ambitu uertigine rapiatur assidua super polis duobus, palàm est: quod propter Plinij caput primum libens attexui. Sphærarum autem rotatam uertiginem, quum ambiẽs ac circumiectus æther motibus scindatur diuersis, iucundum, qualemq; exactior perficit musica, inenarrabili suauitate sonum ædere, interuallis iunctum, imparibus, sed pro rata partium ratione distinctum, Pythagoricis & Platoni præcipuè proditũ est, approbauit Boethius quoq;: irrisit cum Aristotele in Hexaemero Magnus Basilius. Quod uerò de terra multũ ac diu, facta nobis uerba sunt, ad rem forsan & illud spectarit, ubi terram mouisse foret nunciatũ, Græcis fuisse antiquissimi moris, conclamare uasa, ceu ingruens malum inde coniectãtibus.

Dignitas cœli ex historia, item ex physicis rationibus. In cœlo esse Trinitatis mysterium. Cur dicatur οὐρανός.
Si staret cœlum, nihil moueretur. Si calor cœlestis deficiat, nullibi erit calor uel frigus.
Creatis omnibus inesse Trinitatis uestigium.

Caput XX.

COeli dignitatem eximiam, uel inenarrabilem potius, cõtemplanti mihi subit quandoque: quod de Arabibus scriptum reliquit Arrianus, coli ab illis duos modò deos, Cœlum, & Liberum patrem: ac cœlum quidem, quia cernatur, & siderum collucentibus oculis præcellenter contextũ, solem præferat utilitatis immensæ auctorem incomparabilem. Neque item excidit quod de Anaxagora philosopho proditũ scimus, qui interrogatus, Cur'nam se natum arbitraretur: respondit, Cœli ac solis uidendi causa. Quam quidem uocem ab philosophis summa exceptam admiratione, risu prosequitur Lactãtius: putans, nescientẽ quid responderet, in hæc prorupuisse. Ego uerò, ni me quid secretius fallit, facilè contenderim, non temerè id omnino effusum: sed ut ab sapientię studioso, pensiculatè admodum & excussè. Nam qui exactius pensitarit rem totam, comperiet liquidò, cœlestem claritatem

A tatem adeò præcellere naturæ quadā præsigni maiestate, ut in perrenni ac uitali luce illa augustissimum diuinitatis mysterium sit facilè deprehēsurus. Siquidem uertiginosus ille motus ampliorem nobis indicat potestatem, lux nitidissima sapiētiam, calor suauissimus amorem. Quibus ab principe rerum Deo mouentur, illustrantur, perficiuntur omnia atq; seruantur, primo, inquam, inter separatas atq; spiritales formas, sicut inter corpora longè clarissimo cœlum principatu censetur. Extra hæc, qui plura in clarissimo putat globo requirenda, is planè quæ sit corporeę naturę perfectio, parum perspexisse deprehenditur. Quicquid alia partiario ac diuisim possident, in unum id est amplissimè congestum. Sine hoc nec inferius generabitur quippiam, nec genitū suas exercebit operationes. Et quidem sicuti intimus, & uitalis noster calor corpora confouet ac seruat, eiusq; fomēto quæ agunt in nos, non frustra agunt: ita si non adsit cœlestis ille calor, corporum uirtus omnis, præsertimq; ille ipse tam uitalis tamq; familiaris nobis calor, profligatus depereat necesse est. Cœlum utiq; naturale corpus est, omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale tam motus, quàm sensilis qualitas cōsequuntur: perfectissimo igitur corporum naturalium perfectissimus quoq; motus, & sensiliū perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas sensu perceptibilis luce perfectior: quare hæc cœlestis corporis propria sint, necesse est. Quoniam uerò perfectissimum corpus est, comparem quoq; locum, id est, supremum habere, ex rerum dignitate consequens fuit. Propterea Apuleius cum Chalcidio dici οὐρανὸν Græcè interpretatur, quia sit altitudinis finis: & uti in Deorum natura scribit Phurnutus, οὖρος ὢν ἄνω πάντων, καὶ ὁρίζων τὴν φύσιν: aut ab ὀρεύειν, quod est φυλάττειν τὰ πάντα, quia cūcta seruet custodiatq;. In libro De mundo scribit Aristoteles, siue is fuerit Theophrastus, Vranon dici, quoniam supra οὔρεα, id est, mōtes, existat. Etiamsi in Hexaemero Ambrosius sic appellatū opinetur, quia sit uisui peruius. Scitū illud Aristotelis est ex libro octauo Auscultationis physicæ, Motum primi cœli uitam esse omnibus, quādoquidem euidentissima est & communis operatio uitæ intimus motus. Cessante autem cœlo, nec cæ B tera mouebuntur. Sicut in minore item mundo, si cesset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est. Nec lapis itaq; deorsum moueret̃, neq; ascenderet ignis, quod mirum utiq; est, sed uerum rationibus ostenditur, si motus quiesceret primus. Est autem quod primum in unoquoq; genere, causa reliquorum quæ sub ea continentur serie, licet non omnia eandem causæ habeant rationem. Porrò quod de motu astruimus, patet in caloris item ratione. Nam si cœlestis intereat calor, nec ab frigore profluet frigiditas, nec ab caliditate calor. Siquidem non est frigori cōtrarius calor ille sidereus, sicuti calor igneus: sed omnes continet elementares qualitates eminentia simplici, sicut lux omnes colores. Quæ uniuersa disertissimè colligit Picus Mirandula, uir omnifariam doctissimus. Verùm quia de Trinitatis uestigio in cœlestibus facta mentio est, amplius sciendum, quod equidem memoratu non indignum est, In omnibus creatis extare trinitatis uestigium, quod sexto De trinitate comprobat Augustinus. Quippe in unoquoq; est, quod ad diuinas referri personas, ceu ad causam, necesse est. Inest siquidem substantia, necnon forma speciesq;, item ordo. Et patrem utiq; indicat substantia: uerbum autē forma, ut quæ ex artificis conceptione proueniat: spiritum item sanctum nobis ordo præfert, quoniam amor est, ac ordo effectus ad aliud quippiam ex creantis profluit uoluntate. Ad hæc porrò tria reuocantur illa, numerus, mensura & pondus: de quîs mentio fit Sapientiæ undecimo. Nanq; substantiam indicat mensura, speciem numerus, ordinem deniq; pondus. Hæc item ab Augustino significantur in libro Quæstionum octogintatrium, ubi ait: Quod constat, quod discernitur, quod congruit: constat enim aliquid per substantiam, per formam discernitur, congruit per ordinem.

Mundi colores tres. An sint in cœlo colores ex Peripatetica schola. an item calor. In quota signorum parte contingant dierum mutationes. Astra unde dicantur. Cœlum quot modis dicatur. Caput XXI.

SVnt ex Platonicis nō ignobiles, qui tres esse uniuersales præcipuosq; mūdi colores arbitrentur, uiridem, aureū, saphyrinum, tribus cœli Gratijs dedicatos. Et uiridem utiq; Veneris esse uolūt, atq; item lunę: aureū solis, ab Ioue tamen, Venereq; non alienū: saphyrinum uerò Ioui maximè accommodatum

modatũ prædicant, cui & saphyrus dicatur consecratus. Hinc formulam mundi com- A pingentibus pręcipiunt, expedire ad Gratiarum cœlestium munera capessenda tris potissimùm hos contueri colores frequentissimè. Atq; saphyrinũ quidẽ mundi sphæris inserere: aurea uerò sphæris ad ipsam cœli similitudinẽ addere sidera. Ipsam porrò Vestã siue Cererem, id est terram uiridi prorsum excolere indumento. Quanquã in planetarũ mẽtione paulo antè, non esse in cœlestibus colorem ullum astruere, uisi abundè sumus, nec grauabimur Peripateticorum fusius hic argumẽta explicare, ne quis ipsum hũc, cuius modò commeminimus, oculis deceptus saphyrinũ esse cœli putet colorẽ, quamuis οὐρανοχρώματα Græcis uocare mos sit, quæ cœlesti colore tincta conuisimus. Cœlũ igitur, inquiunt, coloratum nõ est, quia cõsurgat ex elementorum qualitatibus color. Cœlum aũt nec elementũ est, neq; item ex elementis cõpactum: nõ elemẽtum quidem, quoniã sit elementi proprium, habere in se cõtrarietatem, agereq; in contrariũ: si ei cõiungatur, idipsum corrumpendo: si peruincat, speciem quoq; suam in materia generando. Proinde, si cœlum esset elementum: quũ elementa omnia se ad cœlũ habeant, sicuti ad uniuersam terræ molẽ punctus: diu iam deperijssent uniuersa, essentq; omnia cœlũ: quod non fit. Itidẽ nõ esse ex elementis concinnatum, asseueramus, inquiunt. Nã quod huiusmodi est, minus est suis elementis, ex quibus consurgit, connectiturq;. At maius est elementis omnibus cœlũ: igitur non ex elementis. Argumentantur item ratione motus qui in elementis rectus est. Nam uel ad imum feruntur, uel euolãt hinc ad superna. Sed cœlũ eiusmodi motum nescit: uerùm cõuertitur assiduè in ambitum: igitur cõsecutio manifesta. Addunt porrò illud quoq;, non esse ibi elementarias qualitates, caliditatem, frigiditatẽ, siccitatẽ, humectandi uim, & propterea non consenescere. Quod si dicat aliquis, solem dici utiq; calidum, & lunam humectam, Saturnum frigidum, respondent, ex effectibus prodijsse nomenclaturam hanc. Quamobrem Aristotelem scribere in libro De elementorum proprietatibus: ubi planetæ coierint in piscium signum, cõtingere mox, ut aquis diluantur omnia. Quòd si in geminis fiat coitus is: futuram uniuersi conflagrationem. Sed ijs addunt patrum nostrorum scita diuinæ uoluntatis iudicium: quod tam fallere, quàm falli nescit. Quòd uerò ad calorem attinet, ut de alijs interim taceam, non omnes B idem sentiunt. Platonici cœlum esse igneum fatentur omnes, & lucere quidem propriè, sed & consecutione quadam calere, sed non urere. Calor certè lucis proprietas quędam uidetur, sicuti est lux cœli qualitas propria. Cæterùm super hac re fusius alibi. At prius quàm inde digrediamur, illa uelut corollaria adiecero, miram fuisse ueteribus uarietatẽ, in quibus signorum partibus contingant dierum mutationes. Hanc uerò M. Manilij carminibus exprimemus, potissimùm ex Astronomicôn tertio:

> Has quidam uires octaua in parte reponunt:
> Sunt quibus esse placet decimas: nec defuit auctor
> Qui primæ momenta daret, frenosq; dierum.

Cœlum ex poetis nonnulli Acmonis, id est, ἄκμονος filium tradidère: circumlatæ uertiginis τὸ ἀκμητον innuentes, uel quia sit corruptionis nescium. Nam functos fato κεκμηκότας pronunciamus. Astra uerò ex lationis, ac motus assiduitate dici coniectant, uelut ἄστατα, οὐδέποτε ἱστάμενα, ἀλλ' ἀεὶ κινούμενα. Proditum quoque à memorabilibus est auctoribus, multos persuasum habere, longo æui situ cœli qualitatem mutari & statum. Quin credidit Hipparchus quoq; futurum quandoq;, ut mundi cardines emouerentur loco. Quod inter nostros approbauerat agricolationis auctor Saserna, & ab Columella relatum scio: cœlum deniq; uno modo substantiam dicimus extremæ circulationis, aut naturale corpus, quod in extrema est totius circumferentia, & in quo diuina omnia locata credimus. Alio modo dicitur cœlum extremæ circumferentiæ continuũ corpus, in quo sol & luna: hæc nanq; in cœlo esse pręđicamus. Tertio modo uocatur cœlum, ab circunferentia extrema cõtentum corpus: propterea ubi unum esse cœlum, pronunciatur, de mundo intelligendum.

Regio apud Platonem terrestri paradiso assimilis. Item ubi sit paradisus is. Paradisus quid Arriani historia ad id mirabiliter faciens. De habitatione sub æquinoctiali. Item an ibi sit mare. Antiscij qui. De hemisphærijs duobus non ingrata. Item de Olympi uertice. Cap. XXII.

Mundi

A MVndi rationes quidem omnes: quas lectione uaria auspicati sumus, in unum hunc locum, ueluti in molem unam corporis congerere, non fuit consilij, neque item operis instituti, in quo congesticiam quandam rerum dignarum cura syluam pollicemur, potius quàm naturæ ordinem. Ita subnotãtur omnia ferè, ueluti inter legendum sese obtulere, nisi quatenus libro hoc, qui omnium prodibit primus, & deinceps aliquandiu, delectum quendam habuimus, ut sic auspicio prosperiore reliqua impetu quodam miscello consequerentur. In quibus pleraque recognoscentur hunc ipsum respectantia locum. Interim ingerit sese mihi Plato sua illa philosophi, aut theologi potius maiestate uenerabili, atque aurem peruellens: in Phædone suo ait, se quiddam mandasse literis, quod huic loco congruat uel maximè. Esse uidelicet terrarum regionem quandam prominẽtem, adeò ut imbres nesciat, neque item flaminum ullos persentiat impetus. Summa, præsignisque sit aeris temperies, proindeque inibi perfectissima quæque uberius enascantur, nec desit exactissimum genus hominum, quorum æuum sit longè nostro diuturnius. Eorum corpora sunt qui opinentur, ex æthere plurimùm compacta, & aere, aquæ, & terræ utique habere minimum, necnon compari fructuum modo uesci, atque ali: adeò uti more Peliæ uelut recocti, iuuenili gaudeant flore perpetuò. Hæc eo exscripsi libentius, quòd non ita magnam cum deliciarum horto in sanctis literis celebrato diuersitatem habent, ut intelligamus uerè dici, ac prædicari, Platonem demutatis paucis fore Christianum. Sed occurrit hac parte aliud, nec minus admiratione dignum. Legimus Geneseos caput tertiũ, in quo excusso Adam ab delicijs ob peccati atrocitatem scribit Moyses, collocatum à Deo ante paradisum uoluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque uersatilem ad custodiendã uiam ligni uitæ. Vbi astruit interpres, esse qui opinentur, paradisum hunc uideri sub ęquinoctiali circulo situm: abs quo decussari cœlum, ac terram nouimus: proindeque flammei gladij nomine zonam reddi torridam, quæ propter solis conuersiones uersatilis nuncupetur. Quæ uerò ad hoc maximè pertinentia, aut certè mira, & relatu digna in primis obseruauimus, ab nullo (quod equidem sciam) antehac animaduersa, pergam in literas promere: ut si nil aliud, utique sint post difficultates auocamenta, quibus lassescens forsan lectoris animus relaxetur molliaturque.
B Arrianus inter Græcos historicos tantæ est in scribendo integritatis, ut φιλαλήθης, id est, ueritatis consectator, studiosusque sit uulgò cognominatus, atque ita etiamnum honestetur in libris. Hic in parte postrema Indici commentarij, ueluti ipse quoque Moysi succineret, ita scribit: Hanno Carthaginensis prouectus classe ab columnis Herculeis in Oceanum, relicta ad læuam Libya, diebus triginta enauigauit, occidua petens: mox ubi in Meridiem diuertisset, plurima sese illi obiecere impedimenta. nam præter ardores feruidi syderis, ut in perusta regione mundi, aqua potabili deficiebatur: audiebatur porrò creber de cœlo fragor, interim latè promicãtia in sublimi fulgura oculos perstringebant, uisebanturque ueluti flammarum riui è cœlo præcipitantes, quanquam Cyrene ad extrema Libyæ in tanta camporum uastitate herbis nuda non sit, neque item aquarũ inops. Quid, quòd Auicenna tanquam Platonem, Moysemque interpretaretur, primo canonis in craseon, id est, temperaturarum ratione, temperatiorem sub æquinoctiali, commodioremque esse scribit habitationem, quàm sit usquam terrarũ. Quod Eratosthenem quoque, & Polybium sensisse, Straboni credimus. Nec ignoro tamen quæ sit in ea re inter doctissimos disceptatio. Et Damascenus scribit, in paradiso fuisse regionem diuinã, & prorsus eo dignam, qui Dei opificis gestaret imaginẽ. Illud animaduertendũ, quod & Thomas adnotauit, & Conciliator non omisit differentia sexagesimaseptima, quosdam tradidisse, Paradisum hunc uideri situm in Oriente, quæ portio mũdi nobilior est, quia dextra, sicuti secundo Cœli comprobat Aristoteles. Sed eum tamen locum itidem sub æquinoctiali Conciliator intelligit. Et rei ambiguitatem retegit in primis idem beatus Thomas articuli secundi in fine, quæstionis eiusdem. Quicquid autem sit, credendum (inquit) paradisum in loco constitutum temperatissimo, siue is sub æquinoctiali sit, seu alibi. Quid, quòd in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, scribit Hieronymus, Prius quàm cœlum & terram faceret Deus, paradisum antè condidisse. Nam in Hebręo legitur, Plantauerat autem Deus paradisum in Eden à principio: signat uerò

Eden

Eden delicias. Pro quo Symmachus transtulit paradisum florentem. παράδεισον Græcè A hortum intelligunt: sed primo ἀναβάσεως Xenophon, prope Celænas Cyri fuisse regiam scribit, & agrestibus feris differtum paradisum. Obiter illud hac in parte subnotarim, ab erudito (quod aiunt) puluere nõ ita disparatum, Macrobium secundo Naturalium, Oceani legitimum, ueriorem que alueum sub perusta collocasse, abs quo profluentes sinus, qui ambitu suæ flexionis Orizontem imitẽtur, omnem ait terrã quadrifidã diuidere, & habitationes singulas efficere insulas: ac propterea Ciceronem scripsisse, Omnem quæ incolatur à nobis terram, esse paruam quandã insulã. Quod ipsum Eratosthenes, Polybius & Strabo quoque approbasse uidentur. Sed hos Ptolemæi ratio refellit, & meminit Conciliator. Quod de sublimi terrarum parte pluuijs inconcussa scribit Plato, idipsum & de Olympi uertice antiquioribus proditum, & repetit Eustathius. Sed liquidius in Odyssea Homerus quoque, etiam si recentiorũ obseruatio secus deprehendisse uidetur, elusa ueterum ingeniorum sedulitate in pensitandis naturæ arcanis, & (quod dicitur) cornicum oculis confossis. Apud Meroen Aethiopiæ partem, æquinoctiali proximam circulo illud dicitur euenire, ut per nonaginta dies umbræ nostræ in contrarium cadãt, unde Antiscios eius incolas tractus nuncupant. Nec illud ignorandum, ab rerum peritis duo statui hemisphæria: ab æquinoctiali unum ad Septentrionem: ab eodem æquinoctiali alterum in medium. Quorum permeet quidẽ utrunque sol, uerùm dispari ratione, etiamsi sectionis utriusque signorum haud dissultet numerus: nam solstitiale obit diebus centum octoginta quinque, adnexo diei noctisque quadrante: quod uerò brumale est, centum modò & octoginta diebus absoluitur. Quod eo fieri argumento peruincitur, quoniam orbi solis eccentron statuunt terram cœlestium non incuriosi.

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *Lectionum libros Ludouici Cælij patrui, ad reuerendißimum episcopum Phil. Rouerellam, Præfatio secunda.*

SOlebant qui apud antiquissimos Parthorum reges gratiorẽ gratiam B aucupabantur, non nisi aliquo suffulti munere, eorum atria spaciari, rem quidem etsi Barbaricæ initiaturæ, ad nostrorum tamen temporũ præsentiã nõ illaudabiliter delapsam: ut quę de selectiori benignioris frontis animo, submissa interioris suę mentis deiectione, uadimoniũ aucuparetur: quo ductus impulsu, ad te, reuerendissime præsul, accessurus, diu multumque dubitaui, quo præuio munusculo te ueneratus obseruarem: qua defatigatus mentis ambitione uaria peragratus, in Ludouici Cęlij mihi olim patrui meritissimi, laboriosissimas Antiquarum lectionum lucubrationes incidi, opus etsi ab ipso antea æditum, nouissimè tamen ab ipso tanta castigatione elimatũ, tantisque additionibus suffultum, ut non quidem doctius elaboratum, aut elimatius expolitum, sed altius reformatum noui operis nomenclaturam adipisci meritò censeatur. Quod cum pluribus ipse iam impartiendum destinasset, mortisque sæuæ præuentus sæuitie, sua frustratus opinione, aliquas eius partiunculas gratioris patroni tutelæ frustratas reliquerit: earum unicuique patrocinium destinandum mihi iniunctum cognoscens, tibi eiusdem operis libellum hunc ordine quidem, expolitione autem primum dicandũ decreui. Quod iure quidem, non minus quàm debito, faciendum mihi uisum fuit, ut qui amplissimam Rouerellam familiam, tot tantisque magni culminis decoratam insignibus tanto affectus uinculo obseruatam habuerim, ut in ipsius famulitium ascriptione mirè oblectatus congaudeam, eoque maximè quod nobilissimi tui fratris, uiri non minus ingenij solertia, quàm doctissimæ eruditionis cultura expolitissimi, magnis in me collatis meritis, talis euaserim, ut de tãta familia præconia promulgare pro uirili semper tenear. Eoque magis, quo mutuæ inter nos dilectionis talem nouerim obseruantiam, ut mei in te solo affectus nutu gratiorem eius intuitus benignitatẽ mihi satis uidear uendicare. Hoc igitur ad te destinatum munusculum, hilariori quam eius tenuior exigat genitura, alacri illa tua ingenij promptitudine, mentis perspicacia, animi magnitudine, eo gratius accipies, quo libentius ad te id destinatum adscribo, meque magnificæ tuæ familię perpetuò affectum æquis respicere oculis non dedignaberis. Vale.

LVDO-

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SECVNDVS.

Simulachra duo nobis esse proposita, mundum, & Christum. Mundum esse tanquam rempublicam, & Dei templum. Angelos à Deo præfectos humanis rebus. Qui mox euaserint dæmones, & immundi spiritus. Angelorum numerus. Platonis & Aristotelis ad id sententia. Cap. I.

A CAETERVM nè quis nostra hæc putet, ueluti hirundinũ musca, & Archytæ crepitaculum, si diutius ijs immoremur, re in immensum quodammodo recasurá, palæstra utemur ea, quã nobis præscripsimus in hoc uelut præfloramẽto, ac mox huic parti coronidem impingemus, si prius in hac mundi historia, quæ Christiana ueritas obseruarit, contexuerimus. Duo scilicet fuisse proposita mortalibus simulachra, quibus ad inuisibilia mirè prorsum surrigeremur, attoleremurq;: unum quidem naturæ, alterum uerò gratiæ. Et naturę quidem simulachrum, esse mundi huius speciem: at gratiæ, humanitatem uerbi. In utroq; præmonstrari utique Deum, sed non intelligi in utroq;. Siquidem natura specie utiq; sua, uelut digito præferebat artificem, sed contemplantium oculos illuminare non poterat. At præpotentis & inenarrabilis Saluatoris humanitas, lux unica, uera, bona, de unico, uero, bono manans lumine, medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina quoq;, ut uidẽtes agnoscerent ueritatem. Hæc singularis profectò est mundi excellentia, hoc præconium eximiũ: quod & ueterum scientissimi non omnino uidentur ignorasse, quando etiam Senecam
B scimus nono Epistolarum ad Lucilium dixisse, Mundum sapientis esse rempublicam. Quamobrẽ non uideri illum extra republicã, etiam si recesserit, immò fortasse, unum si reliquerit angulum, in maiora atq; ampliora transiturum, ac cœlo impositum tunc demùm intellecturum, quũ sellam aut tribunal ascenderet, quam humili sederit loco: Nunquam, inquit, plus agit sapiens, quàm ubi in conspectum eius diuina humanaq; uenerunt. Idem alibi, ingens Dei templum mũdum uocat. Idipsum & M. Tullius facit: quod interpretatus uir doctissimus: Bene, inquit, uniuersus mundus Dei templum uocatur, propter illos qui existimant nil aliud esse Deum, nisi cœlum ipsum, & cœlestia ista quæ cernimus. Ideo ut summi omnipotentiã Dei ostẽderet, posse uix intelligi, nunquã uideri: quicquid humano subijcitur aspectui, templũ eius uocauit, qui sola mente cõcipitur, ut qui hæc ueneratur ut templa, cultũ tamẽ maximum debeat cõditori: sciatq; quisquis in usum tẽpli huius inducitur, ritu sibi uiuendũ sacerdotis. Scribunt porrò Theologorũ nõnulli, ab initio Deum quum fecisset mundum, præposuisse illi quasdam cœlestiũ uirtutum potestates, quibus regeretur ac dispẽsaretur mortaliũ genus. Quòd etiã indicare uidetur Moyses in Deuteronomij cantico, ubi legimus: Quum diuideret excelsus gentes, statuit earum terminos secundũ numerũ angelorũ Dei. Sed horum nõnulli, sicut & ipse, qui princeps appellatus est mundi, datam sibi à Deo potestatem, nõ ijs quibus acceperant legibus temperarũt: nec humanũ genus diuinis obedire, sed suis parẽre præuaricationibus docuerũt, unde aduersum nos peccatorum chirographa composita: nam, ut Propheta testatur, peccatis nostris uænundati sumus, siquidem animæ suæ preciũ capit unusquisq;, ubi uoluptatum titillationes expleuerit. Hosce uerò tum immundos spiritus, tum Christianis detestando nomine, dæmonas nuncupamus. De quibus lucubratione sequenti in medium promere pergemus, quæ de ijs ueterũ ingenia prodidere, additis & nostrorum placitis, ut sese ostentarit occasio. Sed interim illud minus hic prætereundum, Angelorum numerosam uideri à Deo seriem productã: quia Danielis septimo ita dicatur, Milia miliũ ministrabant ei, & decies cẽtena milia assistebãt ei. Verũ hic amplius attendendũ, in angelis non dici numerum, ut est discreta quantitas, ex cõtinui diuisione

diuisione producta, sed ex formarum distinctione potius, quando inter transcendentia A
censetur multitudo. Sed enim & parte hac cum antiquioribus aliquandiu confabulari, haud operæ fuerit uacantis. Substantias quidem separatas censuit Plato, esse rerum sensibilium species: ueluti si naturam concipias humanam esse disparatã. Quo posito, consequens est, substãtias utiq; separatas rerum sensibilium assequi numerum. Id quod Aristoteli improbabile fit, quoniam sit materia de sensibilium specierum, ut sic interim loquar, ratione. Proinde non posse substantias separatas censeri sensibilium exemplares species, uerùm esse eminentioris cuiusdam naturæ. Idem tamen Aristoteles, naturas hasce perfectiores ordinem statuit sensibilium respicere, mouentis ratione, ac finis. Propterea ex numero motuum primorum substantias coaptat separatas. Quòd nostrorum patrum decretis, & ueritati inconcussæ fidei dissentaneum sancimus omnino.

Dæmonis nomen fuisse ueteribus honestum, nobis non ita. Cur Aristoteles dicatur dæmonius, & Plato diuinus. Qui à ueteribus dæmonij dicantur. Cap. II.

DAemonis nomen in Christiana religione odiosum sanè infestumq; est, nõ ita ueteribus: quippe quod postea patebit amplius, eiusmodi nomenclatura Deus quandoq; significatur, & pro admirabili & immenso dæmonium usurpat Græcorũ natio: sed quibusdam quoq;, ut Aristoteli, adhæsit dęmonij cognomentum: nam quod non insuper habendum utiq; est, Platonem singulari sapientia philosophũ omnibus ferè calculis ab ueterũ scientissimis ita approbatũ, summisq; elatum præconijs legimus, ut diuinum uirum appellare non desinant, præsertim in ea Philosophiæ parte, quæ diuinorum rationes cõplectitur. In qua & operæ multum, nec olei minus ab eo impensum, cõpertius est quàm ut demonstrari res debeat. Quin in ijs quæ ad naturæ modum spectant, plures quoq; in eius sententiam procliuius feruntur, quàm Aristotelis. Et ut arbitri honorarij, quanquam nostrum non sit onus, uice fungamur. Omnino in philosophia prima, & in ijs quæ Mathematicas requirunt demõstrationes: in Oratoria item facultate, ac in Morum disciplina pleriq; omnes ueluti omniũ principẽ suspiciunt Platonem, uenerantur q;, etiamsi flumen orationis au B
reũ fundi ab Aristotele, auctor M. Tullius est. Proinde institutum, ut ab utriusq; consectatoribus diuini symbolũ Platoni, dæmonij uerò Aristoteli affigeretur: ceu innuerent opertè, tanto Platonem uideri Aristotele præstantiorẽ, quanto naturalibus diuina censentur augustiora amplioraq;. Vt prætercam quod Græci scribunt, & repetit Seneca, Athenis raptim Aristotelem profugisse, ueritum ne impietatis nomine in uincula coniectus ultimo afficeretur supplicio. Appellationis aũt ratio profluxisse uidetur inde, quòd naturalium scientiam in primis complexus Aristoteles est, quorum ratio sublunari ferè continetur mundo: qua in parte (sicut mox liquebit) dæmonibus præscripta putabant loca. Plato uerò altius sese surrigens intelligibilium contemplationi addictus comparẽ uitæ, morumq; normam eximia integritate consecutus est: spretisq;, quæ cæteri usq; ad insaniam demirantur, quod in nobis diuinum est, ad id diuinum, quod solum uereq; est, redigere omnibus (ut dicitur) remis uelisq; adnitebatur. Hinc diuini cognomentũ longè clarissimum, uulgò celebratum illuxit. Auctor allegoriarũ Hesiodi Aristotelem nuncupat δαιμόνιον. Plutarchus tamen in libro De liberorum institutione, Platonem quoq; dixit δαιμόνιον: sed in artibus item Dionysius Homerũ δαιμονιότατον appellare sibi permisit. Adnotatum ab rhetore scientissimo, dæmonium à diuino apud oratores differre nihil, sed dici ἐκ παραλλήλου, sicut Olynthiaca secunda apud Demesthenem. Sciendum uerò, dæmonij appellationem ἐπαμφοτερίζειν, id est, capi nunc in bonũ, nunc in malum: præcipuè apud Homerum, abs quo reges dici dæmonios nouimus, uelut eudæmonas. Plebeios item, priuatosq;: sed ut δυσδαίμονας infelicesq;, quoniam mediæ potestatis sint dæmon & fortuna. Sed iam de dæmonibus plura.

Rationalis naturæ gradus esse tres, deorum, dæmonum, hominum. Dæmones cur. Item eosdem dici Lares, ac Genios. Dæmonum descriptio. Qui Medioxumi, Patellarij, Semones, Heroes, Manes, Pluto Sumanus, Sangus, Popi, Diopi, Stenopos, Stenoparchæ. An angeli omnes sint speciei unius. De Dionysio Areopagita carptim. Cap. III.

A ILlud uerò inprimis testatum uolumus, in negociatione (ut sic dicã) ista Platonem ipsum Platonicosq; plures nos esse amplexuros, quoniam inter cæteros hi maxima curæ indagine dæmonum rationem scrutati sunt: non disclusis tamen, aut rejectis, quæ apud alios comperta legendi appetentiam conciliare, aut lassescentem stomachum excitare ac reficere potuerunt. Igitur Platonem animaduerto rationalis naturæ gradus fecisse tres, non dignitatis tantum maiestate interpunctos abiunctosq;, sed etiam locorum intercapedine. Ergo immortalibus dijs summatem attribuit sedem, id est cœlestem. Sed horum alios dici, & esse intelligibiles, ab omni materiæ contubernio semotos: quorum parens princepsq; is sit, quẽ rerum cõditorem opificemq; ueneramur, maiestatis amplitudine ultramundana, sanctũ & humano sermone inenarrabilem, ac ne mente quidem facilè apprehensibilem. Quisquis est is, aut quantuscunq;, unus est: uerus, bonus: ueritas una, bona: bonitas una, uera. Cæteri nõ tam dij, quàm ministri. Visibiles deos intelligit cœlestia corpora. Atq; hic gradus utiq; unus, qui & primus. Imum uerò tenet, numisma præcelsæ diuinitatis eximium, homo. Cuius eminentissimam naturam, cœlitibus ferè comparem paulo pòst latius explicare ingrediemur. Medium uerò inter hosce extremos gradum, ab lunæ collimitio ad nos usq; expansum iam habent quos ab scientiæ magnitudine prisci dæmonas uocarũt. Sed M. Tullius Lares, etiamsi in eo satisfacere uix sibi uidetur. Apuleius nunc Lares, nunc Genios nuncupat. Hos tanquam interpretes quosdam, & salutigerulos arbitrati sunt priores: qui concepta à nobis uota ad deos deferrent, & illinc ad nos diuina munera, ueluti μεσίται quidam, & pararij. Ad hos item magica excantatio, & præsagiorum species referebantur: quod in Symposio docuit Plato. Romæ uicus fuit larium ruralium, quod docuit P. Victor. Verùm & L. Aemylius Regillus Antiochi classe profligata, laribus permarinis ædem uouit; quæ annis quadraginta pòst dedicata est. Plutarchus in libro De philosophorum decretis, nimis præcise, cuiusmodi forent dęmones, descripsit, quum ait: Thales, Pythagoras, Plato, Stoici dæmonas esse sanxerunt substantias anima-
B les: sicuti heroas, ab corporibus amotas animas. Floridius multo Apuleius: Dæmones, inquit, animalia sunt ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aeria, tempore æterna. Mox adijcit, Passiuos dici, quoniam ijsdem quibus nos, perturbationibus sint obnoxij. Hosce Romani ueteres Medioxumos item nuncuparunt, quòd intersiti ex sui ratione, ac loco, & potestate dijs summis sint minores, hominum natura, uelut complacitum antiquis est, utiq; maiores. Propterea Plautus in Cistellaria:

Ita me dij, deęq; superi atq; inferi & medioxumi.

Apud eundem quin etiam Patellarios dici comperias deos, qui patellis, sacrificio uasis accommodis, placarentur. Propterea in Fastis Ouidius:

Fert missos Vestæ pura patella cibos. Plautus:

Dij me omnes magni, minutiq; & patellarij.

Vt salinum, inquit Liuius, & patellam deorum causa habere possint. Sermones dici putant, eos qui ab aeris meditullio quicquid interpatet ad terram usq;, habẽt. Quos credit Martianus, ἡμιθέους dici, hoc est semideos: heroas quoque, sicut Iamblichus item significat: quoniam, inquit, ἥραν ueteres dicebant terram. Ibiq; manes, id est corpori humano pręsules attributi, qui parentum seminibus manarunt. Heroas fuisse iracundos, & occursantibus infestos, cuiusmodi κακοτύχους uocant Græci, Menander signat: proinde prætereuntes heroa silentium mirè seruabant. Hosce tamen κρείττονας dicebant, id est, meliores: fortè diritatem sic mollituri. Scribit Ioannes grammaticus, heroas illos credi patre deo natos, mortali uerò matre, qui theoretica & rationali sint uirtute pręditi. At qui opifice actiuaq; pollent uita, hosce dea prognatos uolunt. Porrò nuncupati item heroas, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, quando ita canit Orpheus: μητέρα δ' ἡρώων ἀρετὴν κλύοντες. Porrò quicquid ab luna ad terram interstitij est, Plutonis imperio ascribitur: qui inde Sumanus dicitur, quasi summus deorum manium. Sed lunam in uicinia constitutam, Proserpinam appellarunt. Semones Fulgentius non omnino malus auctor, esse deos opinatur, qui cęlo digni non censerentur ob meriti paupertatem: cuiusmodi esset Priapus, Hippo, Vertumnus. Nec terrenos tamen putarent per gratię uenerationem: sicuti in Mystagora scribit Varro, Semoneq; inferius derelicto, deum depinnato attollam eloquio.

In ciuitate diuina Augustinus Semonem dici Ianum sentit, quòd seminio præsit, dum A
concipitur infans. Semonis Iani meminit ab Vrbe condita libro octauo Liuius, quanquam alij expuncta lectione ista, substituant Sabino Sangi, ex Dionysio, qui Antiquitatum secundo, Sabinorum genti inditum nomen scribit ex Sabino Sangi diui gentilis, quem Sangum quidam Pistium uocent. Sangi sacellum Vrbis regione septima statuit P. Victor. Sunt qui Dryopum lingua Popos dici dæmonas arbitrentur. Omnino qui Homero posteriores sunt, etiã deos ea uoce significari putant, ut sint Popi quasi Ipopi, ex ueterum doctrina, ὡς τὰ πάντα διοπτεύοντες, id est, omnia dispicientes. Sicuti indidem corriuatur & Diopos: quæ dictio apud Aeschylum ducis est peculiaris, id est ἡγεμονικὴ. Stenopos autem angiportum signat, unde Stenoparchos dici, auctor est Dion, qui aduersus incendia constituebantur, ex plebe, quibus ueste uti permissum est principali, & duos habere lictores in locis sui iuris. factum hoc, imperij stationem tenente Augusto. Apud Græcos πόποι παπαὶ, commiserationis censetur uox. Sed Appion dæmonas intelligit. Hinc sanè admoneor Varronis lucubrationẽ titulo æditam πόποι παπαὶ, Etiam si in Nonij codicibus passim legitur, papia papæ. Nec obstrepat hic argutior aliquis, rideatq; ineptius ueterem hanc dæmonum diuersitatem, quando & in angelis peruincere eandem possumus. Siquidem in ijs quæ speciei censentur unius, haud prius inuenias & posterius: quod ex Metaphysices tertio amplius dilucet. In angelis autẽ uel decuriæ unius, & primos cõperias & medios & postremos: quod ex Areopagita Dionysio est, Angelicæ hierarchiæ capite decimo. Proinde colligendum, non esse speciei unius omnes angelos. Quod Dionysium aduocauimus, sciendum amplius, doctis ambagiosum fieri, ecquid ex Areopagitæ officina prodierit lucubratio ea, quando tres leguntur Dionysij.

Esse item in sphæris quorundam sententia dæmonum ordines. Prouidentia triplex. Quomodo ab dæmonibus afficiamur. Qui dæmones naturales, quiq; aduenticij. Dæmonum præfecturæ. Item dæmones esse tanquam pastores. Cap. IIII.

SEd in hac dæmonum distinctione id utiq; minus ignorandũ, Ex ueteribus B
plerosq;, preter quæ hactenus collecta nobis sunt, etiam singulis planetarũ globis peculiares ascripsisse dæmones, ueluti stellas, ita planetæ illi famulãtes, in cuius orbe sunt, ut in firmamento stellæ minores ab illustrioribus gubernãtur. Inde Saturnij leguntur dæmones, aut Iouij, & deinceps. Immò uerò inter Saturnios esse, qui præstent alijs in globo eodem. Quod & in cæteris intelligũt, quemadmodum inter homines non omniũ eadem ratio agnoscitur fortunæ. Orphici terrestres etiam dederunt dæmones: sicuti etiam aquei dicuntur, & ignei. Tradunt porrò qui hæc curiosius peruestigant, esse ab summis ad infima ueluti catenas quasdam extensas. Nam stellarum quælibet demones suos tanquã asseclas certis afficit modis. Sed eadem item ratione ab dæmonibus animæ afficiuntur, ab suis utiq; suæ. Id ut facilius percipiatur, prouidentiam Platonica schola in tria distribuit, Vniuersalem, minus uniuersalem, & demum particularem. Et uniuersalem quidem ad tria refert principia, quorum & superius facta nobis mentio est, Bonum, intellectum, animã mundi: qua omnibus, & omnia prouideant. Minus uniuersalem, ad sphærarum stellarumq; animas: quando harum una quæq; omnium quidem rationem habet, sed non in omnibus tamen. Particularem uerò demonum esse uolunt, qui quædam non omnibus, sed quibusdam gratificent. Quanquam & in humanis animis prouidentia particularis est ad inferiora. Igitur pro loci ratione nobis non uno modo fomenta adijciunt: siquidem ignei dęmones contemplandi excitant potentiam, aerei uitę fauent actiuę, aquei uoluptuosę. Hos Plato scribit à primordio, malorum plurimis uoluptatem immiscuisse. Porrò dęmones quidem omnes esse affectu passiuos: superiores uerò, mediosq; etiam immortales: infimos duntaxat longeuos, qui ex terrę uicinia terrena etiam titillentur libidine, nimiamq; habeãt cũ sylua communionem, quam sanè malignã animam ueteres dictitabant. Asseritur & illud, Demonum alios esse (ut sic dixerim) indigenas, aduenticios alios: & indigenas quidẽ uolunt, qui sint initio sic producti: aduenticios autem, qui ex humana ratione mox inter dęmonas sint centuriati, ac nihilominus humana curent. Quod uerò ad dęmonicas attinet pręfecturas, alij latissima procurant terrarum spacia, alios detinent angustiora: qui

dam

A dam urbibus modò præponuntur, aut ex hominibus singulos tantũ amplexantur. Atq; hinc Saturnium alius, ille Iouium, hic quemuis alium dicitur dæmonum sortitus: sicuti etiam unumquenq; nostrûm credunt suo (ut sic dixerim) sideri mancipari: quæ utiq; dæmonica ratio atq; cœlestis, non in homine tantùm efficax putatur, sed & in cæteris naturæ partibus. Nam sępe animal hoc uel illud solare dicimus, aut Iouium: sic & in plantis lapidibusq;. Certè Plato dæmonicam potestatem, ut conciliatricem in Symposio & Legibus admiratur. Propterea in Protagora & Politico, dæmonas ut pastores recognoscit: in Critia, etiam gubernatores. Quibus nos diuina prouidentia commendandos censuerit, ueluti moderatoribus, qui nos tum diuinationibus plurifariam, tum oraculis adiuuarent.

Dæmones an habeant corpus: item angeli. Corporum genera quinq;. Nereides quæ sint. Qui. & ubi uisibiles dæmones. De Glauco interim. Caput V.

AN uerò dęmones huiusmodi, siue bonos intelligas, siue malos, habeant corpus, potest uideri quęstione nõ indignum: ac si Apuleiũ audimus, non omnes habent, siquidẽ in Socratis dęmonio ita scribit: Genus aliud augustius animo dæmonũ, qui semper à corporeis cõpedibus, & nexibus liberi procurantur certis precatibus: quorũ è numero, Somnus atq; Amor. Vbi uerò statuit Hesiodus dęmonas, hominũ custodes, ἠέρα ἑσσαμένους, id est, aere conuestitos: inquit Proclus ideo dictũ, quia nos lateant, sintq; inuisibiles, sicuti aer: uel, quoniam aerea sint eorũ corpora, sicut deorum ἐμπύρια, id est, ignea, hominum autem terrena. Psellus dęmonum naturam non putat esse sine corpore, quando (inquit) sunt qui fateantur, dæmones ab se cum corporibus uisos. Quin & magnus Basilius non dæmonibus modò, sed puris etiam angelis corpora tribuit, ueluti spiritus quosdam tenues & aereos atq; puros. Cui Dauid astipulari uidetur, quum ait, Qui facit angelos suos spiritus, ac ministros suos flammeos. Sed in Ciuitate Dei Augustinus ait: Qui facit angelos suos spiritus: id est, eos qui spiritus sunt naturâ, facit esse angelos. Eandẽ quoq; asserit Psellus idem Apo-
B stoli Pauli fuisse sententiã, quoniam sic commodius locum permutent, quiescant, item sine fallacia sensibus se offerant. Sicubi uerò in Scriptura legantur incorporei, respondẽdum esse moris, corpora quidẽ crassiora corporea nominare: quę uerò prætenuia sunt, quæq; aspectum tactumq; effugiunt, incorporea dicere. Non idem tamen uidetur angelicum, & dęmonicum corpus. Illud enim radiat, & nequit oculis sustineri: dæmonicum uidetur aliquando fuisse eiusmodi, quoniam Esaias angelum nominat Luciferum, qui lapsus est. Nunc certè obscurum tenebricosumq; est. Angelicum quidem corpus, omnis expers est materiæ. Etiam si in libro Fontis uitæ Auicebron angelos prodit ex materia concinnatos & forma: quoniam ubicunq; proprietates inueniantur materiæ, ibi insit & materia. Proprietates autem materię sunt, recipere, ác substare. Propterea in libro De trinitate Boethius, Forma simplex, subiectum esse nequit. Sed in angelo compertum hoc est: quare consecutio manifesta. Nisi quòd modus idem non est, quo recipit intellectus, & quo materia. Formam siquidem recipit materia, ut ex ea in specie constituatur aliqua uel aeris, uel ignis, uel rei alterius. Verùm ratione alia formam intellectus recipit. alias uerum probaretur quod prodit Empedocles, Terram terra cognosci, ac igne ignem. Intelligibilis forma in intellectu est secundũ ipsam rationem formæ. Ita enim ab intellectu cognoscitur: proinde receptio eiusmodi, materiæ haud quaquam receptio est, sed immaterialis substantiæ. Verùm ad rem. Dæmonica corpora quodammodo materialia censentur, & subiecta passioni, præsertim quæ sub terram intrusa sunt. Itaq; pulsata dolent, & igne admoto exuruntur: cinere item conspicuo, quod in Thuscia quãdoque factum, proditur memoriæ. Sed, ut hęc expendantur exactiore libra, Corporum (quod ad hanc spectat rationem) inuenio species quinq;. Est quidem corpus unum, & id primũ, quod igne tantùm conflatur. At si ignis ille uisui subijciatur, sidereum corpus dicitur: si uisum nõ patiatur, dęmones sunt: quos igneos dicit Orpheus, aut cœlestes. Altera species corporum est, quę ignis aerisq; nexu attemperata sunt: & hi ætherei uel aerei nuncupantur dæmones, eodem Orpheo docente. Quòd si aqueum quiddam ueluti tenuius ferrumen accesserit, tertium consurget genus dæmonum, qui nominantur aquei: qui quandoq; eiam percipi possunt uisu, si densius paulò subactum corpus sit. Vbi autem terræ

aliquid addatur, sed non adeò crassum, terreni iam efficiuntur dæmones. Postrema sunt A iam humana corpora, spissitudine crassiora obesioraq;. Aqueos dæmonas in Perside atque Aphrica uisitari præcipuè, Zoroaster existimat: eos Nereidas uocauit Orpheus: adijcit tamen Porphyrius, illos dæmonas solùm uideri, in quorum corporibus præter aquæ uaporem, ignis abundet. Idq; in Oriente contingere, atque meridie. Glaucum quoque esse marinum dæmona, Græci scribunt, hunc esse Melicerten interpretatur Nicanor: in primo Aetolicorum scribit Nicander, Apollinem ab Glauco diuinandi sciētiam esse consecutum. Porrò, quod obseruatione dignum est, Augustinus astruere uidetur, Angelos omnes ante confirmationem, uel lapsum corpora habuisse aerea, ex puriore superioreq; aeris parte conformata. Cæterùm ad faciendum idonea, non item ad patiendum. Taliaq; etiamnum bonis angelis conseruata, quę uisum tamen non patiantur, ni crassamenti quippiam fuerit inductum. Malis uerò angelis in lapsu demutata fuisse corpora in aeris spissioris qualitatem, ut igne possent torqueri. Super Genesin Augustinus idem sic fermè prodit: Dæmones aerea dicuntur animalia, quia corporum aereorum natura uigent, nec per mortem dissoluuntur, quoniam præualet in eis elementum ad faciendum aptius, quàm ad patiendum. Patientiæ quidem, humor terraq; congruunt maximè: ad faciendum uerò, aer ignisq;. Verùm ne quid dissimulem, in secundo Sententiarum adnotatum animaduerti, hæc de aliorū sententia fuisse Augustino conscripta: quoniam Christianæ ueritatis sectatores complures conspiratu consono prodiderint, Angelos esse incorporeos: assumere tamen quandoq; corpora, ut exequantur ab optimo maximo Deo iniuncta, quibus mox exuantur. Beatus item Thomas quęstionis proprię articulo primo, Augustinum scribit Platonicorum opinionem explicuisse. Origenem quoq;, ut in alijs item, esse deceptum, ubi in libro περὶ ἀρχῶν Deum patrem modò tradit, & filium, ac sanctum spiritum, nullum habere cum materia commercium. Quòd si Gregorius angelum uocat rationale animal, id per metaphorā dictū exponit, ex rationis similitudine. At Damascenus angelum scribit substantiam esse intellectualē, semper mobilem. Nihil autem mouetur, nisi corpus: sicuti Auscultationis physicę libro sexto probat Aristoteles. Verùm ita prorsus astruendum. In angelo motum ita accipi, ut intelligere, ac uelle, motus quidam sunt. Ex quo angelus substantia finitur semper mobilis: quia semper actu intelligit, non quandoq; actu, quandoq; potentia, ut nos. Porrò circumscribi terminis localibus, est corporis quidem proprium, sed terminis circūscibi essentialib. creatis promiscuum est omnibus. Propterea in libro De spiritu sancto Ambrosius: Licet quędam locis non contineantur corporalibus, circunscriptione tamen substantię nō carent. Vbi uerò Bernardns ait, spiritus creatos indigere instrumento corpore: intelligendum, non naturaliter adglutinato, sed ad aliquid assumpto. Denique in diuinis nominibus Dionysius, incorporeos esse angelos, constanter affirmat. Amplius adnotanda nihilominus ex secundo Moralium Gregorij uerba: In hoc, inquit, est nunc natura angelica ab nostræ conditionis naturæ proprietate distincta, quod & nos loco circunscribimur, & cæcitatis ignorantia coartamur. Angelorum uerò spiritus loco circumscribuntur quidem, uerùm eorum scientia longè super nos propagata differtur: interius quippe, exteriusq; sciendo diffusi sunt, quia ipsum scientiæ fontem contemplātur. Quid enī de his quę scienda sunt nesciant, qui scientem omnia sciunt. Eorum itaq; scientia nostræ quidem comparatione exuberantius excreuit. Quę tamen si diuinę componatur, arctius euadet angusta. Sicuti & ipsi illorum spiritus corporum utiq; nostrorum comparatione spiritus sunt: at summi comparatione, ac incircunscripti spiritus sunt corpus. Mittuntur igitur, & assistunt: quia per hoc quod circunscripti sunt, exeunt: & per hoc quod inter quoq; pręsentes sunt nunquam recedunt. Faciem ergo patris semper uident, & ueniunt ad nos tamen, quia & ad nos spiritali pręsentia foras exeunt: & tamen ibi se, unde recesserunt, per internam contemplationem seruant.

Dæmones esse semine fœcundos, & coire: angelos bonos minimè. An angelus dicatur de homine. De gigantibus interim. Dæmones qua ratione uarias exhibeant figuras. Quæ sint Naiades, Dryades, Onosceli. Cur quidam dæmones ingerant se puerperis. Mirum pestilentiæ genus Constantinopoli. Caput VI.

Marcum

A Marcum quendã in Cheroneso, Græciæ contermina fuisse legimus, qui genus suum in Mesin fluuium referebat, homo solitudinis prçcipuè amator, & dçmonũ cultor eximus: quo nomine de illorum natura pleraq; persecutus, alijs etiã est impertitus, sicuti illud, Dçmonas non pati solùm, sed ualde utiq; pati. Quin esse itẽ semine fœcũdos, idq; generãdi studio effundere, succrescereq; inde animalia quçdã modi nõ magni: habere eñ genitalia, sed neutiq; nostris similia. Porrò quia excrementicium quiddã effundant, cõnutriri quoq;: alios quidem inspiratione, alios etiam humore: uerùm non ore, sicuti nos, immò uerò ut spongiæ atq; ostrea. Nec tamen dæmones hoc omnes pati, sed qui materiæ coniunctiores sint, quiq; lucifugæ intelligantur, aquatici atq; subterranei. Hinc Augustinus multos tradit, experientia magistra didicisse, Syluanos & Faunos, quos uulgò Incubos uocent, improbos sæpe extitisse mulieribus, earumq; appetisse ac peregisse concubitus, & quosdam dæmones, quos Galli Dusios nuncupent, hanc assiduè fœditatem tentare. Adijcit tamẽ, se hic nil admodum temerè ausum affirmare, Angelos uerò Dei sanctos ea turpitudine inquinatos, non credere. Sunt qui affirment (de Christianis loquor) genitalẽ humorẽ à dçmone profusum, haudquaquã ipsius percoqui natura, quod animantibus obtingit, sed excipi à uiro, cui se ut fœmina subiecerit: qua ratione uatem Merlinũ esse genitum, Britannorum historiæ memorant. Quum uerò legimus Geneseos sexto Angelos Dei uidentes filias hominum quòd essent pulchræ, accepisse uxores sibi: non accipiendum (inquit) est, ita illos esse angelos Dei, ut homines non essent, sicut putant quidã: nam homines fuisse, Scriptura sine ambiguitate declarat, quando dixit Deus, Non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propterea quòd caro est. Sed & homines Dei angelos fuisse nuncupatos, ex eisdem literis testatissimum est: nam de Ioanne legimus, Ecce, ego mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta angelus item dictus est. Fallit autem quosdam, quòd ex illis qui dicebantur angeli Dei, nati, ac propagati feruntur gigantes, ueluti hoc humanum non sit. Quum tamen paulo ante B Goticam uastitatem Romæ uisa sit fœmina, quæ corpore quodammodo giganteo longè cæteris præeminebat, quod eo mirabilius est uisum, quoniam uterq; parens nec staturosorum quidem hominum proceritatem assequebatur. Sed redeo unde sum digressus: Nullus, inquit Marcus idem, dæmon mas censendus est, uel fœmina: hæc enim interstitia, & sexuum discernicula ad composita pertinent: dæmonum uerò corpora simplicia sunt, ductu flexuq; facilia, ad omnemq; cõfigurationem apta naturaliter. Etenim sicuti nubes nunc hominum, nunc cuiuscunq; uisitationem faciunt, consimiliter & dæmonum corpora, ut collibuerit, uarias concipiunt figuras, qua ratione uirum modò præferunt, modò etiam fœminam. Infremunt quandoq; ut leones, saltant ut pardalis, latrant ut canes. Nec tamen tot ac tam uaria, unumquodq; dæmonum genus perfecerit. Nam igneis aereisq; facilè huiusmodi suppetit facultas: siquidem in id se nullo negocio conformant, quod imaginatio conceperit. Tenebricosi uerò dæmonis phantasticum angustijs fluctuans eam nescit diuersitatẽ: corpore item inagili, minimeq; actuoso. Aquei, nec non terrestres in horum meditullio cõstituuntur. Sed qui in aquis agunt plurimùm, ex elementi mollicie aues ferè ac mulieres assimilant. Ex quo genere sunt celebratç poetis Naiades, Nereides, nec non Dryades. Qui uerò in aquosa & arida frequentant, corporibus arescentibus: cuiusmodi onosceli pernoscuntur, qui sunt asininis cruribus, hi sese mares plurimum exhibent, interdum quoq; leonem ac canem induere uidentur. Quare non ita mirum, si quandoque puerperis fœminea specie ingeratur dæmonium, quod adulterũ sit, & impuris humectationib. afficiatur plurimùm. Cçterùm id hac parte haud prætereundum utiq;, debacchari amplius quandoq; Constantinopoli cœpisse nouum inopinatumq; pestilentiæ genus. Quod apud Pelusiotas Aegyptios inortũ primo, crassari mox latius adortum est. Eius mali hæc ferè habebantur initia: Dæmonum terriculamenta specie humana miseris ingerebant sese ita, uti ab hominibus incuti sibi plagas opinarentur, quibus occursaculi id genus obijciebatur: erantq; ea orientis mali uelut procemia. Quibus aueruncandis nullis prorsum amuletis opus erat, uel (ut assolet) mysticis sacrisq; uerbis: sed uelut lymphati, ac arrepticij uocantes nec audiebant, etiam si in arcto asseruarentur. Per quietem obtingebant hæc quandoq;, inhorrescebat febris, sed

ita, uti nec color demutaretur, neq; insitus itē calor: nā nec inflammatio: ut fit, persentie A
batur, uerùm tussis infesta erat, nulla discriminis specie. Tubercula sese ostentabant, sed non eodem tempore omnibus, nec eodem loco. Quibusdam profundior obrepebat somnus: alijs dementia cum rerum omnium obliuione, ut in cibi neglectu conficerentur, ac furentes è lecto sese proriperent, ut se daturi in pręceps, aut sitis ardore flumina petituri. Morbus tamen hic contagiosus haud fuit.

Dæmones mali. Dæmonum è cœlo lapsus. Quem Ates nomine intelligat Homerus. Trygodæmones qui sint, & Sorodæmones. Couali. Soroadios dæmon. An dæmones sint naturaliter mali.

Caput VII.

DAemones quidem omnes, CHRISTI cultus, tanquam malos (ut diximus) abdicat: illorum commercio nullatenus utendum censet: quādo, ut in Apologetico testatum reliquit Florens Septimius, Dęmonum operatio, est hominis euersio. Græcia non ita multos dæmones damnandos putat. Addit nec hos quidem esse ex proposito tales. Sed quod ab condito æuo rerum dispensatio ea sit ratione instituta, ut animæ impuræ carnificina (ut sic dixerim) iniungeretur. Cuiusmodi dæmonum opera magica uanitas impendio uti assueuerit, aduocans in aspectum imaginarium, & multa itidem imaginaria spectantibus obijciens. Verùm de boni maliq; dæmonis discerniculo plura mox. Nos in literis interim antiquioribus ab Pherecyde traditum obseruauimus, Dæmonas olim cœlo lapsos, quod nostra continet doctrina, Ophioneumq; nuncupatum, hoc est dæmonicum serpentem, qui antesignanus fuerit agminis, ab diuinæ mentis placito deficientis. In mysterijs exploratum illud quoq;: Iouem quandoq; dæmones inferiores ad inferna deturbasse. Adde, quod & Pythagorica doctrina hoc ipsum ferè opertius referre animaduertitur, dum fractis alis animam labi è cœlo fingunt: inq; nouem distribuunt gradus, tanquam nouenarium angelorum chorum. Quin & in sermone, qui est de fœnore, Plutarchus, Empedoclem eiusmodi dæmonum lapsum nouisse, significat, ubi ait, Semel fœnore illaqueatum euadere non posse, uerùm oberrare, perinde ac dæmones à Deo fugati, eq; cœlo dati in præceps B
apud Empedoclem. Quos æther ad maris ima deturbarat, illo ad terram reiectāte, hacq; rursus extimulante in altum, qui illinc mox aliò contruderentur. Verùm & illud singulari dignum admiratione, poetarum principem Homerum, Bessarionis calculo dignitate cardinalis, doctrina uerò & classici & eminentissimi: Ates, id est ἄτης, nomine, quam interpretamur noxam uel detrimentum, Luciferi de cœlo lapsum, uel naturę eminentioris sublimitate, uel quòd Mosaica introspexisset modo aliquo sacraria, nescientibus pręmonstrasse, quum Iliados undeuicesimo ita canit de ipsa hac Ate:

ὣς εἰπὼν ἔῤῥιψεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας. τάχα δ' ἵκετ' ἔργ' ἀνθρώπων.

Platonici arbitrant̄, Septentrionales dęmones esse malos: idipsum & Hebręorū astronomi comprobāt, qui Martios, noxiosq; in Septentrione locatos tradūt: propitios aūt, & Iouios in meridie. Iamblichus porrò scribit, Imaginum fictores à dæmonibus malis occupari sæpius, atque falli. Ex quo, ut festiuius aliquid interim appingamus, Trygodæmones, apud comicum Aristophanem in Nebulis, dicuntur poetæ, quòd fecibus quas Græci τρύγας uocant, faciem collinere consueti in uijs curribus insidentes, ne cognobiles fierent, poemata concinebant, cauillis probris'ue lacessentes qui præterirent: quod erat suum Comicorum. Proinde (inquit interpres) institutum, ut quisquis impudenter nimis cōuiciando iniurius est, de curru loqui dicatur. Plutarchus in Ratione liberorum institutionis, Senes hisce cōuicijs procissos tradit, ut κρονόληροι uocarentur, id est, ætate desipientes: & Sorodæmones, hoc est sepulchrales laruæ. Erant & dæmones quidam Dionysiaci, quos nuncuparunt κοβάλους, asperi & immites: quanquam & Coualos dicebant, qui lusu assimulato fallerēt: ut scribit Harpocratio, meminit Philochorus: sed & Aristoteles octauo De animalium historijs, Otum esse scribit Coualum, etiam si luxatis (qui modò circunferuntur) Græcis codicibus, & imitandi studio teneri, atq; ita saltantem capi. Plinius parasiticum transtulit, Theodorus blateronem hallucinatoremq;: sed & eo uerbo signant Græci prædonem aut sicarium, ab genere gladij quem κοπίδα uocant. Apud Indos colebatur dæmon Soroadios, quod in linguam Græcam tralatum

uerbum

A uerbum, œnopœum signat, seu οἰνοποιόν, id est, uini factorem. Cæterùm id forsan quæstione uideatur dignius: Sint'ne dæmonum aliqui naturaliter ac suapte ui omnino mali, quando scribit Porphyrius, Esse genus dæmonum fallax natura, quod deos effingat, & defunctorum animas. Porrò sicuti à Deo creati sunt angeli, ita & homines: uerùm ex ijs quosdam naturę ui esse malos, palàm fit. Nam hinc est ex Sapientia illud: Erat eorum malicia naturalis. Proinde angelis posse ipsum hoc obtingere, probabile fit. Sed Areopagita Dionysius in nominibus diuinis, Non esse dæmones naturaliter malos, astruit constantissimè. Augustinus præterea Porphyrium refellit, quia uoluntatis propriæ ui dæmones probentur mali. Porphyrius autem inde falli aduertitur, quoniam dæmones animalia credidit sensilia: quæ quidem bonum respectant particulare, cui annecti ualet per accidens malum, uelut igni accidit, uti reliqua exurat. Sed uniuersali bono malum coaptari quit nullum. Manifestò autem dilucet, intellectualem naturam in bonum tendere uniuersum, quod ualet apprehēdere, ac uoluntatis est obiectum. In hominibus malicia & prauitas creditur naturalis, uel consuetudinis potestate, quam esse alteram uelut naturam, exploratum est: uel ex naturali inclinatione, sensilis naturæ ui. Sic enim quosdam uidemus iracundos, aut in cupiditates ac lubentias proniores: uerùm intellectualis potentiæ ratione haud fit.

Demones an sentire doloris uim posint. Spiritum esse, qui sensum efficiat. Cur enses offerantur dæmonibus. Virgilij locus explicatur. Theologica sententia de supplicio dæmonum. An corruptioni subijciantur angeli. Exorcistæ qui sint.

Caput VIII.

Nec paruæ illud quoq; disceptationis censeri solet, Doleant'ne dæmones, ac excarnificari pulsari'ue ullo pacto possint: & multi adnuunt quidem, & nos paulo antè commeminimus: sed qua id effici ratione possit, non est obtritū ualde: eo utiq; amplius, si nec solido, nec cōposito prędití sunt corpore. Nā ad compacta ex pluribus uidetur sensus pertinere. Cæterùm quo'nam mo-
B do infligatur dolor, exactius perpendendum. Astruunt quidem multi, esse neruos qui sentiant: sed non id efficit neruus, uerùm spiritus potius neruo insitus. Nam quod spiritus expers est, sensus idem expers sit, necessarium est. Ergo spiritale dæmonū corpus magna parte, ubiq; sensile est natura, & absq; medio tangit, uidet, audit: sed & tactum patitur, & perinde ac solida, diuisum dolet: eo tamen interstitio, quod solida intercisa ac reuulsa, aut persanantur nunquam, aut uix contingere id potest. Resectum uerò dęmonicum corpus coit rursum, recreaturq; aeris modo aut aquæ. Et id quidem celeritate incredibili. Interim tamen dolet insigniter, dum peragitur dissectio, quo fit, ut ferri aciem reformidēt reclinentq;, quantū possint maximè. Propterea qui exagitare dæmones moliuntur, enses, ac tela studiose prętendunt. Ex qua ueterum, & quidem Platonicorum doctrina Platonicus ipse poeta Aeneidos sexto ita scribit:

Procul ô procul este prophani,
Conclamat uates, totoq; absistite luco,
Tuq; inuade uiam, uaginaq; eripe ferrum.

Eum uerò locū quàm aptè excusserint interpretes, iudicabūt uolentes. Nam satis habuit Seruius dicere, uoluisse Aeneam habere contra umbras ensem consecratum. Spiritum uerò primò uiuere atq; sentire, argumento est (ut dixi) quod eo ab membris reuocato, mox illa & sensu & motu defecta cōmoriuntur. Animas uerò eiusmodi item prætenuia corpuscula habere præter solidum hoc & crassum, in quibus pariter sint, in quibusq; potissimùm sentiant, & perseuerent longè diutius, quàm in solido, alibi ex ueterum sententia docebimus, unde lux multa Maroni inferetur. Sed postea quàm antiquorum placita in his recensuimus, adnectamus & Theologici doctoris sententiam. Scribit beatus Thomas, timorem, dolorem, gaudium in dæmonibus esse non posse, ut sunt passiones, uel (ut Latinius loquar) perturbationes, quoniam sint hæ appetitus sensiui propriæ, qui uirtus est in organo corporeo. Vt uerò intelliguntur simplices uolūtatis actus, sic in dęmonibus esse posse: etenim hoc modo dolor est obluctatio uoluntatis, ex eo quod est, uel non est. Multa enim sunt, quæ non esse dæmones mallent, & econuerso. Ideoq; dolorem cooriri, necesse est. Sed quum dicat CHRISTVS, ignem æternum sup-

plicijs hominum esse attributum, & dæmonum, quónam modo esse queat in eo spiritu- A
um immundorum discruciatio? Discedite à me (inquit Veritas) maledicti in ignem ęter num, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Sed sunt, inquit iterum Augustinus, sua etiam dæmonibus corpora, sicut doctis hominibus uisum est, ex hoc aere crasso & humecto: quod genus elementi, si nil posset perpeti, non ureret feruefactum in balneis. Si autem quisquam nulla habere corpora dæmones asseuerat, non est de hac re aut labo randum inquisitione operosa, aut contentiosa disputatione certandum. Adhærebunt igni corporeo spiritus, quamuis incorporei, ut crucientur modo utique miro, & homini nequaquam explicabili, sed tamen uero. Cur enim hoc censeatur impossibile, si fieri potuit, ut spiritalis anima corpori alligaretur. Annexa uerò huic loco quæstiuncula est, Corruptioni subijciantur'ne angeli. Et certè non corrumpi, probabile fit, immò & necessarium: neque enim corrumpitur quippiam, nisi quia ab materia disparatur forma. Quũ uerò angelus subsistens dicatur forma, fieri nequit, ut admittatur ibi corruptio: quod enim alicui conuenit secundum se, ab eo reuelli nunquam potest. Propterea in diuinis no minibus Areopagita Dionysius, Intellectuales ait substantias uniuersæ corruptionis expertes mortis, ac materiæ. Quod si de angelo pronunciat Damascenus, esse intellectualem substantiam, gratia non natura immortalem: intellige immortalitatis nuncupatione mutationem signari, quæ Augustini astipulatu mors quædam est: ubi uerò in Timæo ait Plato: O dij deorum, quibus ego opifex & idem sum pater, hæc attendite. Quæ à me facta sunt, me ita uolente, indissolubilia sunt: ad cœlestia corpora referendum putant eruditiores, quæ ex elementis concinnata, uidetur adcredidisse Philosophus is, ac perinde suapte ui solubilia. Denique id corruptibile dicitur, quod in seipso corruptionis initia continet: propterea illud Gregorij contrarium non est, In nihilum omnia recasura, ni à Deo seruentur. Notandum illud porrò, exorcistas uulgo nuncupari, qui sint dæmonibus formidabiles, quiq; aduentu suo illis plurimum incutiant terroris, quo nomine confestim mandant fugæ præsidium, & conspectum reclinant: eoq; uel solo citra ullam uerborum uim obsessa destituunt corpora. Siquidem quantumlibet uiolentus fue- B
rit dæmon, eorum præceptis & cum ueneratione terretur. Eiusmodi uerò nasci uirum prodidêre cœlestium studiosi, qui loco nono Martem habuerit uel in domo propria, aut Iouis, aut in altitudine peculiari, nec in horoscopo fuerit Iupiter.

Dæmonem pluribus modis dici. Animum nostrum etiam dæmonem nuncupari. Locus Virgilij declaratur. Genituræ loca in cœlo. *Caput* IX.

SCribit autem Proclus, Dæmonẽ non uno modo dici: alius enim ipsa essentia dæmon est, cõparatione alius: alius item habitu. Vbiq; enim quod proximè præest ac prouidet, appellare dæmonem consueuerunt: sicuti apud Orpheũ, Iupiter Saturnũ dæmonẽ uocat. Sed & Plato, Deus qui generationem è propinquo disponunt, dæmonas nũcupauit. Comparatione utiq; dæmon est, qui proximè unicuiq; prouidet, etiã si Deus sit. Habitu uerò dęmon dicitur animus, qui similitudine quapiã ad genus dęmonicũ mirabiliores, quàm secundũ hominem actiones ędit, totamq; uitam suam suspendit ex dæmone. Qua ratione in Republica Socrates dęmones animos appellauit, qui uitam bene transegerint. Dæmon uerò essentia hanc per seipsum propietatem est sortitus, uiribus proprijs, modisq; differentibus actionum distinctus. Anima rationalis omnino in Timæo dęmon animalis est appellata. Dignum scitu quod cum Proclo Apuleius inquit, Quodam significatu animum humanum etiam in corpore constitutum nuncupari dęmonem: unde & apud Virgiliũ,

Dij ne hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale? an sua cuiq; Deus fit dira cupido?

Ergo & bona cupido animi, Deus est: unde eudæmonas dici beatos putant, quorũ dęmon bonus, id est animus uirtute perfectus est. Intellectũ item nostrum possumus rectè dęmonem nuncupare: nam Timęus inquit, Deum nobis supremam animi partem tanquam dęmonem contribuisse. In Symposio uerò, ipse mentis amor ad diuinam pulchritudinem contemplandam dęmon cognominatur. Porphyrius etiam, ut scribit Iamblichus, Dęmonem proprium non esse alium, quàm intellectum putabat, & inde eum esse eudęmona, qui sapienti sit intellectu prędítus. Sed Iulius item Pollux, Homero auctore, dæmo-

Are dæmonas scribit Deos uocari: quando etiam Plato omnium moderatorem magnum dæmona nuncupare sibi permiserit. Demum in cœlo dicuntur secundæ potestatis loca in genituræ ratione ijs ferè nominibus illustria, Deus, dea, bona fortuna, bonus dæmon, id est (ut Græcè dicam) θεός, θεά, ἀγαθὴ τύχη, ἀγαθοδαίμων. Deam intelligunt ab horoscopo signum tertium, cui per diametrum obiectum uocãt Deum, id est, ab horoscopo nonum signum. Bona fortuna, quintum ab eodem habet signum. Bonus uerò dæmon in diametro signi huius constituitur, id est in undecimo ab horoscopo loco.

Dæmonem esse unicuique proprium, custodem testemq;. Quæ sint ab eo emolumenta. Quando fiat dæmonis ab anima electio. Dæmonium Socratis quale foret, & cur diceretur Deus. Dæmonius uir. Item de Augusti, & M. Antonij dæmonio. Zabulus. Malleus terræ. Dæmonum bonorum & malorum nomina. Caput X.

EX sublimiore autem dæmonum genere Platonis sententia est, animis in uitalem hanc prodeuntibus lucem contribui dæmonem, qui sit actionum inspector omnium, & cogitationum quoq; diligens explorator: quiq; corporeo exolutis nexu assistat semper, raptetq; ad iudicem protinus, singula testimonio approbans suo, uel diluens, quod in Phædone confirmat Socrates, & repetit Proclus. Postea ipse hic dæmon, si religiose colatur à nobis probitate ac sanctitudine, quod Socratem fecisse scimus, putant Platonici, mirè ab eo nos iuuari tum somnijs tum signis, mala auertẽdo, bona auctius sospitando: posse nanq; humilia iacentiaq; surrigere, nutantia tibicinibus offulcire, obscura illustrare, demumq; improsperum sidus restituere. Hoc non è Philosophorum modò scholis est, sed & Menander approbasse uidetur, ubi ait, Δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται εὐθὺς γινομένῳ: adest, inquit, statim nascenti unicuiq; dæmon. Inde in φαρμακευτρίᾳ Theocritus, σὺν δαίμονι τήνω, ex Interpretis asti
B pulatu intellige, cum suo ipsius dęmone. Nec mirum est, additum nobis augustiorem sanctioremq; pręsidem, quando non ferè sit aliud homine imbecillius: qui ab cœlesti trãquillitate semotior, diuersisq; fortunę telis obiectus, uoluptatũ perniciosissimis circumfusus delinimentis, quę assiduè aduersus animam stipendia facere sentiuntur, ut inscitiæ malum pręteream, quo ab ineunte ætate, tanquam teterrimo cœno obuolutus, & dæmũm ab hoste uigilantissimo aggeribus, fossa ualloq; circumsessus, & nulla nõ hora pulsatus ariete, & paulo minus solo æquatus, clarissimæ illius prouidentiæ, ab benefico munere nusquam cessantis, opem summa ui ad extrema redactus implorabat, quo adminiculatior pleniorq; spei destinatam gentibus metam posset contingere. Proinde appositi nobis hi, quos diu iam more ueterum dæmones dicimus, tanquam pastores, ut placet Platoni. Ea uerò si displicita est nomenclatura, nũcupemus iam, sicuti patribus Christianis appellare moris est, angelos bonos, quod Areopagita Dionysius cõprobat, nec ab Platonis mẽte dissentaneum est. Qui preces nostras etiam optimo maximo Deo exhibere, ab Platonicis creduntur, & confirmat Cassiodorus in Psalmorum enarratione. Et in tertio De trinitate Augustinus, corpora omnia per uitæ spiritum rationalem regi pronunciat. Libro quoq; Dialogorum quarto Gregorius, in mundo uisibili nil, nisi per inuisibilem creaturam disponi asseruit. Cæterùm Aristoteles quanquam cœlestibus corporibus substantias assignarit spiritales, quarum rationem ex motuum concipiebat numero: nullas tamen inferioribus pręsidere corporibus tradit, ni forsan humanas animas. Et id quia non alias in inferiorib. excogitabat operationes pręter naturales, quibus cœlestium corporum sufficeret motus. At Christianæ ueritatis affectatores, quum hic multa fieri astruant, quæ naturæ mensum excedunt: ideo necessarium arbitrantur, immediatè nobis pręsidere angelos. Nam uelut angeli inferiores, quibus adsunt minus uniuersales formæ, à superioribus diriguntur, quibus uniuersalior inest scientia, sic & ab angelis corpora regi inferiora compar fuit. Quod & Philosophorum asserunt pleriq;. Nam humanis in rebus, quin & naturalibus quoq; ab uniuersali potestate particularis gubernatur, & regitur perpetuò. Auicenna unam modò immaterialem substantiam uniuersis pręsidere inferiorum corporibus probauit, quam agentem nuncupabat intelligentiam. At sancti doctores ab Platonicis haud dissentanei, diuersis corporeis rebus spiritales præsidere substantias diuersas, prodidère, docente in libro octogintatrium quęstionum

Augustino,

Augustino, Rem unam quanque uisibilem in mundo præpositam sibi habere angelicam A potestatem. Damasceni quoque proditur monumentis, Diabolum ex ijs unum fuisse, qui terrestri præessent decuriæ. Origenes Numerorum capite uicesimosecundo, Mundo esse opus angelis scribit, qui bestijs præsint & animantium generationi, item uirgultorum ac plantarum, & id genus cæterorum incrementis. Quidam præterea, sicuti in Matthæum tradit Origenes idem, ab tempore baptismatis humanæ assignari custodiæ angelum sanxêre, sed ab natali luce maluerunt alij: quod arrisit Hieronymo uehementer, & diuinæ bonitati amplius congruit, ut quæ homini conferuntur beneficia, statim in uitalem adsint lucem producto. Zabulum obiter pro diabolo positum apud Hilarium obseruauimus, nisi forsan mendum exemplarium est. Aliâs tribus Zabulon est in sanctis literis. Sed apud Suidam Zabulos dicitur, qui uehementer uult, ὁ πάνυ βουλόμενος. Satanam item malleum terræ uocat capite quinquagesimo Hieremias, & ad lætam Hieronymus. Sed redeo ad institutum. Sunt qui opinentur, animam non tunc creari primùm, ubi corpori adnectitur, sed uixisse diu antè. Horum item sententia est, animas iamiam descensuras ex dæmonum numerosa serie custodem naturaliter secernere. Putant alij ista perifici, quando iam electione uti cœperit anima, siquidem dum sibi mores induit hos aut illos, optare item uitæ ducem latenter. Nec absurdum rentur, dæmonem eundem ab pluribus secerni. Adijciunt illud quoque, morum ratione eadem non manente, non manere item dæmonem. Item sicuti dęmonis optio nobis datur, ita nos ab dæmonibus uicissim optari. Hi uerò non alij sunt quàm malefici quidam, prauitas quorum ab diuinis nos sciungendo in materiam penitùs adobruat. Aegyptiorum doctrina traditum est, ab dęmonum pręside Deo pro ratione propositę uitę dęmonem assignari, nō ab astro, nec ab planeta: quod sensisse Porphyrius existimatur, ut auctor est Iamblichus. Quare concinentes Pythagorici, ita Iouem apprecari consueuerant: ut uel ipse à malis abduceret, uel à quo dęmonum id posset præstari, monstraret. Iamblichus refert, eatenus ab dæmone nos dirigi, donec sacris expiati Deum subeamus ducem pro dæmone, cui posthac dęmon ita cedit, ut uel uacet eo præsente, uel ad idem conducat. Hinc Plotinus nos exhortatur ad Deum pro dęmone consequendum, quamuis ad excellentiorem dęmonem id B retulerit, qui Plotino multum intulit claritatis: quoniam excellentior dęmon quandoque dicatur Deus, qualem Plotinus habuisse creditur, atque item Socrates. Nam & inferiores dij, sicuti prçsignificatum nobis est, quandoque dęmones dicuntur. Qua ratione Apuleius librum de Deo Socratis attitulauit potius, quàm De dæmonio Socratis, etiam si rubore quodam uerius id ab Apuleio factum, octauo Ciuitatis diuinæ interpretatur Augustinus. Dæmonem Socratis Deum quoque appellatum ratione quam dixi, auctor est Proclus, idipsum Platonis auctoritate in Apologia, & in Alcibiade primo, quem interpretabatur, corroborans. Erat uerò dęmon hic Socraticus tum igneus, quia ad contemplationem cœlestium rerum Socratem inflammabat, tum etiam Saturnius quoniam abductum à sensibilium cura, intellectu plurimùm uiuere hortabatur. Hunc sensu percipebat, sed nō corporis huius: uerùm, ut Platonici persuasissimum habēt, sensum ętherei corporis intra hoc delitescentis. Qua item ratione ab Prophetis uideri solitos, audirique angelos, credit Auicenna. Feruntur quidem passim dęmonum uerba, inquit in libro De Socratis dæmonio Plutarchus: sed illis modò insonant, qui tranquillam seruant animā, nec tumultuantem perturbationibus: quos sacros nuncupamus, & dæmonios uiros. Refert idem, redditum patri Socratis oraculum, ne quam illi omnino uim adhibere tentaret, aut porrò inducere suasionibus pergeret, sed suo ipsius arbitrio permitteret, fusis Ioui Agoræo precibus, atque item Musis: habere enim præceptoribus uniuersis, aut etiam pędagogis ducem augustiorem. Dignum scitu & illud, putasse quosdam Socratis dæmonium fuisse πταρμὸν, hoc est, sternutamētum, quod extra in parte obueniente, ad agendum concitaretur, in sinistra uerò auerteretur. Sed quoniā uolentes in Plutarchum incidimus, succurrit ex libro eiusdē de Romanorum fortuna exemplum illustre, quod quia arrisit plurimùm, etiam apponendum curaui. Tradunt, inquit, M. Antonium & Augustum singulari amicitia & beneuolentia iunctos, quum suppeteret ocium, sæpe lusibus inter se diuersis transmittere tempus solitos. Verùm in ijs, quum semper uictus abiret Antonius: quidam apud eum, diuinādi peritia clarus, audacter ita submonere perrexit:

O' Antoni

A O' Antoni,quid'nam tibi cum adolescente isto? Refuge ipsum,& uita. Tu quidem illustrior es,natu item grandior:sed plurium quoq; imperator. Bella multa exantlasti,peritia rerum præstantior es. At nescio quo pacto huius ipsius dæmonem dæmon reformidat tuus. Quin tua quidem fortuna ex se ampla est,sed fortunæ adolescentis subblanditur. Quod ni abieris procul,ad illum defecturam apparet. Hinc uerò traditum eruditioribus est,non deos cœlestes,uti apud Homerum est,cum fortibus uiris collocutos : nec affuisse pugnantibus,uel iuuisse,sed cum illis familiares genios esse obuersatos: quorum adminiculis præcipuè Pythagoras enituerit. Nam de Socrate dictum iam est. Dæmones nocumenta auertentes,ἀλεξίκακοι dicebantur à ueteribus,& Apopompæi, Apotropæi,Lysij,Phyxij. Approbantes uerò,ac rata firmaq; sancientes,Aliterij,Prostropæi, Palamnæi. Nam & apud Aeschinem in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας,Prostropæum dici pro scelere nefario obseruauimus.

An mutato loco,mutetur & dæmon. Cur quis alibi fortunatior. Dæmone illustrante,mira sæpe à nobis fieri. Theologorum de angelis bonis placita. Parangeliarchus.

Caput XI.

AN uerò,si locum,regionem ue mutes,simul mutetur & dæmon,non ferè inter eruditos constat,absurdum ratis quibusdam, dæmonem unum,ueluti in mancipium uenerit,à nobis ne latum quidem unguem,aut culmum(ut dici tur)reuelli,quantumuis longinqua terrarum spacia obierimus. alijs uerò unicum esse dæmonē, & esse ubiq; sancientibus,quod Iamblicho placet. propterea nō cogi demigrare. Quod se nō est ubiq; simul, non dæmon tantū unus,id est unus numero,sed etiam specie unus in singulos accipit præfecturam. Qua ratione solares homines solaribus subijciuntur dæmonibus. Qui si commigrarint, nihilominus in ordinis eiusdem dæmonum incidunt ducatum. Quod de solaribus dico,de cæteris item intelligendum. Quoniam uerò in qualibet dæmonum decuria plura sunt dignitatis & uirtutū discernicula,sicuti etiam Venerij homines aut Saturnij fortuna inter se disparantur,hinc B efficitur ut uariantibus locis,uarij sint etiam rerum nostrarum euētus. Nam commodiores sæpe nanciscimur duces , aut ediuerso. Accommodatissimos uerò,qui unici sunt in regione certa. Ex ijs autem cōsequitur,ut idem alibi fortunatior pernoscatur, quàm ubi erat prius, adeptus uidelicet potentiorem dæmonem. Quin huius illustratione præstanti fieri quoq; putant:ut sæpe doctore nullo res excogitentur miræ,perducātur(q; ad exitum feliciter pręter opinionem,quæ nostrarum uirium excedere uidebantur mensum. Porrò ut nostrorum quoq;,id est Christianorum patrum scita non prætereantur,quę ex parte quoq; attigimus: colligit beatus Thomas(quod & superius est comprobatum) diuinæ prouidentię congruentissimum fuisse, angelos bonos nostrę addixisse custodię, quibus ad bonū perduceremur,à quo sępius insita imbecillitate declinemus,nostrumq; sit proprię, conniuere in pluribus. Rectè enim Sapientię nono legitur: Cogitationes mortalium timidę , & incerta prouidentia nostra. Hieronymo humana arrisit dignitas parte ista plurimum illud exponenti, Angeli eorum in cœlis: Magna,inquit, est animarū dignitas,ut unaquęq; habeat ab ortu in custodiam sui angelum delegatum. Vni homini unus debetur custos,sed interdum destinantur plures. Quę curę ratio spectare uidetur ad infimum angelorum ordinem,quorum munus est,Gregorio docente , minima nunciare. Minutum uerò uidetur,uni tantum homini ad salutē necessaria procurare. At humanę reipublicę protectio altiorem exigit decuriam,cuiusmodi principatus sunt uel archangeli. Nam parangeliarchum uidentur appellasse Gręci, quem nostrorum aliquot officiorum dicunt magistrum.

Oracula fuisse ab multis comprobata,ab multis item damnata. Oraculorum origo. Theologiæ genera tria. De Taciti & Floriani statuis. Annum millesimum expectare,quid sit. Thulis rex. Thule unde. Statuæ dæmonicæ. Vnde habeant uaticinium dæmones.

Caput XII.

DE oraculis fortè curiosior aliquis à nobis expetat , compertius quippiam in literas promi: quę tametsi uanissima sunt deprehensa sæpius,nihilo minus theologos ueteres , & Platonicos summè illa uenerari solitos, exploratissimum est: conatosq; etiamnū rationibus corroborare. Testatur in Phędro

hoc ipsum

hoc ípſum Plato: teſtatur & in Timæo, ubi ea demum de diuinis aſtruit aſſerenda, quæ oracula comprobarint. Immò uerò etiam ab oraculis & uaticinijs Socratis orditur apologiam, quin & Socraticos mores ex Apollinis reſponſo concinnatos ait. Verùm quum tria haberentur priſcis theologiæ genera, unum fabuloſum, quod & hiſtoricum nuncupabant, poetis maximè attributum: naturale, quod myſticum eſt, & ab philoſophis ſuſceptum: ciuile, quod in ſingulis ciuitatibus conſuetudine inoleuit, ac mox legibus eſt ſancitum. Hoc genere poſtremo continebantur oracula atq; item reſponſa. Quòd ſi unde irrepſerint oracula primùm, indagine curioſa ſit ſcrutandum, uideor lectione iugi cõperiſſe, non ab dijs, non ab dęmonibus inſtituta, uel propagata: ſed ab uafris quibuſdã, & quæſtuarijs initio inchoata. In quam ſententiam celeberrimi è Græcorũ ſapientibus ire pedibus. Peripatetici, Cynici, atq; Epicurei. A' quibus non ſolùm ſcriptis oraculorũ uanitas eſt palàm facta, ſed commonſtratum quoq;, quæ malorum ſoboles inde pullularit. Argumenta ſunt reſponſa improborum hominum, & ad impoſturam & carnificinam auariciæ fomitibus exercitatorum nimio plus, ad utrumlibet euentum ſolertiſsimè coaptata, quæ ita demum conſarcinabantur, uel (ut ille ait) conſutis dolis attexebantur: ubi ſolicitè ciuitates oberraſſent emiſſarij, ac uelut Corycæi quidam, quos haud parum multos, ſcelerum adminiſtros ac partiarios habebant. Hi ſiquidem intentiſsimè, quid cuiq; opus foret, perſequebantur, renunciabantq;. Mox ad hoc deſtinati in adytis obſcurioribus, aut ſpeluncis illatebrati, uenientibus reſponſa dabant. Quos multum adiuuabat inſita homini futura pernoſcendi auiditas, inſcitiæ ſæpenumero combinata. Eſt & hinc euidens indicium: quippe expreſſum per quæſtiones aruſpicum & uatum pleriſque, ut totum diuinandi pontificium ſuis ipſorũ necti fraudibus faterentur. Quid, quod Demoſthenes, uti accepimus, Pythiam tum φιλιππίζειν dicebat, id eſt, quaſi cum Philippo facere. Quod nimirum illuc ſpectabat, ut ab Philippo corruptã diceret. Quo ſanè commonemur, ut eſt Diuinationum ſecundo ſcriptum, in id genus oraculis, etiam num Delphicis alijs quippiam fuiſſe non ſinceri. meminit hiſtoriæ contra Cteſiphontem Aeſchines. Exemplum uanitatis inſigne nequeo præteriſſe, quando & ipſum oraculis eſt affine. Nam Taciti & Floriani imperatorum ſtatuis Interamnæ diſiectis fulmine, ab aruſpicibus reſponſum, ex eorum familia proditurum imperatorem poſt annos mille: qui terram omnem, quæ Oceano ambitur, ſuam faceret, moxq; ſenatui reſignaret imperium, antiquis legibus uicturus, ac poſt centum & uiginti annos moriturus hærede nullo. Diuq; ſic à poſteris expectatum hoc, ut in prouerbij faciem uerti res poſsit, annum milleſimum expectat. Qui felicitatem concipit nunquam futuram. Illud admiratione non caret: Fuit Aegypti totius rex Thulis, à quo propagatis ad Oceanum imperij limitibus, Thule inſula habere nomen creditur. Hic ſecundioris fortunæ afflatu extumeſcens, Serapin ita conſuluit: φράσον ἡμῖν πυριδῶγνες, ἀψευδῆ μάκαρ ὁ τ' αἰθέριον μετεγκλίνων δρόμον, τίς πρὸ τῆς ἐμῆς βασιλείας ἐδυνήθη τοσαῦτα, ἢ τίς ἔσαι μετ' ἐμέ. Reſpõdit deus: πρῶτα θεός, μετ' ἔπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς. σύμφυτα δὲ πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. οὗ κράτος αἰώνιον. ὠκέσι ποσὶ βάδιζε θνητέ, ἄδηλον διανύων βίον. Quibus pronunciatis, quum è templo exiſſet, à ſuis mox eſt iugulatus. Nec me tamẽ fugit, Lactantium ſcribere, & Apuleius confirmare uidetur, & nos ſuprà attigimus, aſtrologiam, auſpicia, auguria, & oracula eſſe dæmonum inuenta, quorum ſit, tenebras offundere, & ueritatẽ caligine obducere. Quòd ſi quis miracula obiecerit, ſcire licet, herbarum potentia, & lapidum uirtutibus, nobis non perinde manifeſtis, multa item perfici poſſe, quæ nos per inſcitiam dæmonibus, aut cœlo accepta referimus. Omnino non abſque dæmonum participatu hæc tractabatur negociatio, ut quicquid ſenſero, promam ingenuè. Nam Mercurius ſcribit, ex proprijs certiſq; rebus certo cuidam dæmoni congruentibus compoſitam ritè ſtatuam confeſtim per dęmonem congruum animari. Id quum Auguſtinus legiſſet, repetendum apponendumq; cenſuit Ciuitatis diuinæ octauo libro. Quòd ſi qua'nam ratione dæmones futura prænoſcere ualeãt, putet quis amplius eſſe quęrendũ, reſpondebit Porphyrius in libro quẽ de oraculis ędendũ putauit, Quęcunq; à dijs futura prædicentur per oracula, ea ex cæleſti obſeruatione prędici omnia. Sed aduertant, obſecro, Chriſtianę ueritatis cultores, quę ab eodem ſubijciantur Porphyrio: Sciendum, inquit, deos quoq; ſępe mentiri: nam explorata, certaq; futurorum perſpicientia non hominibus tortuoſa modò, ſed & dijs ipſis

B

A ipsis incertissima, plurimisq; referta ambagibus est. Quin si cui Deo contingit, nõ tamẽ omnibus contingit horis. Adijci uerò & illud potest, Velocitatem sæpe in illis diuinitatis loco censeri, quoniam omnis spiritus ales est: proinde momento ubiq; sunt: nam totus orbis locus illis unus est, quid ubiq; geratur, tam facilè sciunt, quàm enunciant. Cæterùm obseruatione dignum, quibus interstitijs, quibus'ue discerniculis diuinatio hæc de mundo ex mundi concinnata signis, ablataq; hominibus, concessa dæmonibus ab Origene, atq; Prophyrio, tandem dispensaretur. Dæmones qui ætherei nuncupentur, quiq; aeris colant superna, cœlestibus futurorum indicijs, uti uetus tenet opinio, addicũtur amplius, quàm terrenis. Qui uerò infima hæc frequentant, dicunturq; aquei dæmones, non tam cœlestia ad hunc usum suspiciunt, quàm nostra obseruantes præscientiam sibi aucupantur aliquam. Medios uerò putabant certius ex ijs, quæ utrobiq; eueniant, prædictionum argumenta captare, proindeq; istorum operam in diuinationibus experti consuesse in primis, & fuisse præcipuam, ut qui hominibus quandoq; præsagijs prę stò fuerint, ut prodit Origenes. Quę tamen siue ab ijs accepta, siue acri obseruatione deprehensa, confusanea fuerint, & multa rerum caligne hallucinantia.

Dæmonum bonorum malorumq; distinctio ex Porphyrio. Dæmonum descriptio ex Augustino. An dæmones sint hominibus præstantiores. An illis fomenta suggerentibus, semper peccatis obretiamur. [illegible] qui dicantur. De Serapi. Quos facilè arripiant dæmones. Cerberus qui. Dæmones non posse diuitias dare. Animas defunctorum à dæmonibus effingi. De arrepticijs plura. An humanis animis illabi poßit immundior spiritus. Ternistratores qui sint. Item Paredrus, exedrus. Caput XIII.

PORPHYRIUS in libro De causis ad intelligibilia nos ducẽtibus, dæmones bonos à malis sic fermè distinguendos putat: Animæ, inquit, quæ sub luna plagas gubernant latiores, quęq; spiritali innitunt corpori: si rationis usu id exuperãt, boni dicunt dęmones, à quibus ampliter eorũ quibus pręficiunt, emolumenta procurantur. Fieri uerò nequit, ut detrimenta ab his inferan-
B tur: ijs aũt connumerãdi, quos Plato Internũcios dicit. Cæterùm animæ, quę coniuncto spiritui minus dominantur, sed succumbunt sępius increscentibus perturbationum incentiuis, & uoluptatum titillationibus: hæ uerò iam malefici dicuntur dæmones. Sunt aũt tam boni, quàm mali dæmones ferè inuisibiles, quod corporis indumentum minus solidum, minusq; sit compactum. Dæmones mali libaminibus, & carnium nidore oblectantur plurimùm, siquidem spiritale corpus ijs crassescit, obesiusq; euadit. Etenim uaporibus uiuit, & fumigationibus. Aurelius Augustinus hos illosq; malos arbitratur, atque etiamnum ita scitissimè describit, deformatq;, Esse uidelicet spiritus nocendi cupidissimos, à iusticia penitùs alienos, superbia tumidos, inuidentia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidem aere habitent, quia de cœli superioris sublimitate deiecti meritò irregressibilis transgressionis in hoc sibi congruo uelut carcere prędamnati sint. Nec tamen quòd supra terram & aquas aeris locus sit, ideo meritis superiores nobis censendi. Nec quia corporibus sint præditi melioribus, alioqui etiam bestias multas nobis uidemur prælaturi, quæ nos & acrimonia sensuum, & motu facillimo, atq; celerrimo, nec nõ uiribus, & firmitate corporum animosissima exuperant. Sed ut omnibus ratiocinando intelligendoq; meliores sumus, ita etiam dæmonibus bene & honestè uiuendo pręstantiores esse debemus. Qui nec loci sublimitate antecellunt, alias etiam uolatilia notæ melioris arbitrabimur. Verùm illis uel ex hoc longè præponendi homines sumus: quod spei piorum nequaquam illorum comparanda desperatio. Adde, quòd quamuis aquas Plato terris præponat, nemo tamen nescit, esse aquatilibus hominem præstantiorem: ut intelligamus, non eundem ordinem tenendum, quum de meritis agitur animarum, qui uidetur esse in gradibus corporum: fieri enim potest, ut inferius corpus anima inhabitet melior, deteriorq; superius. Non negligendum porrò, quod Porphyrij est, malignorum dæmonum principes Serapin dici & Proserpinam: quum sacræ literę Beelzebub prauitatis primarium soleant nuncupare: & δαιμονάρχην Lactantius. Est autem apud Aegyptios Serapis, qui apud Græcos Pluto. Hic symbola hominibus dedit, quibus exagitentur dæmones: hic supplices docuit, quo modo brutorum assumpta figura, dæmones ho-

minibus insiliant: quibus maximè obnoxij fiant, qui cibis subinde lautioribus disten- A
dantur. Idcirco inquit Porphyrius, Ieiunium & castitas laudantur maximè, non quia ijs placatior in primis efficiatur Deus, sed ut retrò agatur, qui sanguine ac immundicia gaudentes, ut perfrui possint his, utentium corpora inuadunt. Horum symbolum triceps est canis: ille scilicet qui in aqua, terra & aere uersatur perniciosissimus dæmon. Nam & exitiales dæmones apertè canes uocantur atri. Hominem uerò ab impuris infestari dæmonibus, etiam apostolica Pauli comprobat sententia: Non est, inquit, nobis aduersus carnem ac sanguinem colluctatio, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores ac tenebrarum. Aut enim ad peccatum, diuina permittente iusticia, nos proliciunt: aut supplicia irrogant, ab Deo immissi, etiam si diuersa puniant intentione, quàm mittantur. Nec sanciendum tamen, horum prolectatione peccare nos semper: quoniam ut est in libro Ecclesiasticorum dogmatum, Non omnes nostræ cogitationes malæ à diabolo excitantur, sed ex arbitrij motu ingeniti emergunt quandoq;. Quòd si Diuinorum nominum capite quarto Dionysius ait, Dęmonum multitudinem esse malorum omnium causam, tum sibi, tum alijs: & Damascenus, maliciam omnem pronunciat & immundiciam ex diabolo excogitatam: quo ad primi hominis lapsum, id planè intelligendum: scribit nanq; Origenes, etiam si non sint dæmones, nihilo secius ituros homines quandoq; præcipites in Veneris & gulæ prolubia. Scribit porrò Psellus, quod adnotatu dignissimum censui equidem, dæmonia sępe diuitias nobis, uel addictis sibi potius polliceri, nec non gloriam quandoq; ostentare: quum tamen nil prorsus tradere ex se possint, quippe qui imperium nullum habeant. Cæterùm uisu inania quędam suis monstrare cultoribus: quæ tamen impij diuina opinentur spectacula. Tradit etiā Augustinus, ab hisce dæmonijs deos effingi, & animas defunctorum. Vnde irrepsisse uulgo contenderim, ab quorundam flagiciosorum animis corpora obsideri: quæ etiam beatus Thomas, cuius erudita uolumina, uelut per transennam prætereuntes strictim quandoq; prospectamus, in Compendio theologiæ uocat arrepticia. Et mentio est in Canonicis decretis distinctione trigesimaquarta. Verùm & ἐνεργούμενοι dici quandoq; uidentũ ab dęmonibus B
obsessi, puto ab εἴργειν, quod detineri signat ac impediri: quanquam & lunatici eo intelliguntur nomine, uelut in eos agat luna, id est μήνη. In quo illud egregiè mirandum, rusticos Latinè ac Græcè plerunq; loqui. Quum tamen lingua dæmonum propria, nulla queat inueniri: nil enim ipsis uoce opus est. Sed quum ueluti etiam angeli, alij alijs gentibus assistant, singuli singularum gentium idiomata exprimunt: quamobrem apud Grecos ratione heroica profari oracula consueuerant. Sed qui nam maximè extra iam dictos dæmonum patent incursibus? Nempe ubi per atram bilem, uel alio quopiam eiusmodi, imaginationi prorsum mancipatur animus, facilè tunc immundorū spirituum fit conceptaculum, à quibus insigniter uexatus debacchari non desinat. Quòd si Philosophicis expiatus mysterijs totus euadat rationalis, à media dæmonum corripi decuria, Platonici putant, tuncq; illi miras rerum humanarum naturaliumue explicari rationes. Quòd si altius iam surrigatur humanus animus, sola mente uiuens, tunc fieri arbitrantur spiraculum quoddam dæmonum sublimiorum, uel angelorum uerius, quibus illustrantibus, admirandis diuinorum insinuetur arcanis. Quoniam uerò etiam theologorum pomœria ingredimur quandoq; numerosis lita sententiarum luminibus, scientiæ profunditate micantibus, indeq; nobis spicilegium facimus, ne transeamus quidem locum hūc sine illorum aduocatione: est enim apud eos consideratione dignissimum, an dæmones seu corporei sint, siue etiā incorporei, substantialiter (ut interim sic nobis permittamus loqui) humanis sese inserant corporib. animisq; illabant̄: an uerius, nō ingredi, astruendum sit: etiam si maliciæ suæ ibi effectum exerceant, Deo permittēte, opprimendo atq; uexando eas, ac subinde in peccatum præcipitando. Et ueritas quidem Euangelica comprobat quandoq; dæmonia quibusdam insinuata, atq; inde per CHRISTVM excussa. An uerò per substantiam dicantur ingressa, an propter mali affectum, non adeò perspicuum est. Gennadij quidem sententia est in Definitionibus ecclesiasticorū dogmatum, Dæmonas per operationem non credendum substantialiter illabi animæ: cęterùm applicatione ac oppressione uniri: illabi autem menti, Deo tātum esse possibile. Sed & Beda illud exponens ex Actibus apostolorum, Cur tentauit Satanas cor tuum? sic ferè scribit

A bit: Notandum, inquit, mentem hominis per ſubſtantiã nihil implere poſſe, prȩter creatricem trinitatem. Implet uerò Satanas cor alicuius, nõ quidem illud ingreſſus, ſed callida & fraudulenta deceptione in maliciæ affectum animam trahens per cogitationes uitiorumq́; incentiua: quibus ille per diem, perq́; noctem ſcatet. Igitur Ananiæ cor Satanas impleſſe narratur, quia malicię ſuę uirus infudit. In libro De ſpiritu & anima, ſic item ſcriptum inuenias, ſiue auctor ſit Auguſtinus, ſiue alius: Non enim naturæ participatione uel ſubſtantiæ, ut rentur nonnulli, animum implet diabolus, aut eius efficitur habitator: ſed per fraudulentam deceptionem atq́; maliciam in eo creditur habitare, quem implet. Solius enim Trinitatis eſt, intrare ac naturam implere, ſiue ſubſtantiam quam creauit. Scitu dignum, & huic loco maximè accommodum, quod tradit Origenes: Per figuram omnes qui in carne ſint nati, dici equos, & habere aſcenſores ſuos: ſunt quos Dominus aſcendit, & circumeunt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus ſalus: alios aſcendit diabolus & angeli eius, qui terniſtratores dicuntur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitum, uerbo, cogitatione, opere. Adnotauit Euſebius, dęmonicam uirtutem dici Paredrum, cuiuſmodi fuerit in Simone mago. Dicitur & paredrus aſſeſſor. Ariſtoteles in Politia: Cupiunt, inquit, paredros binos Archon & Polemarchus, quos uoluerint. ad quod reſpexiſſe M. Tullius uidetur ad Tironem libro decimoſexto: Paredrum excita, ut hortum ipſe conducat. Sunt qui regi aſſidentes, ac uelut cuſtodes, paredros interpretentur. quod in Pericle Plutarchus ſignificat perſpicuè. At in Lycurgo, quicunq́; cuſtodiæ cauſa aſſideant. Quin erant Athenis quoq́; *συναρχόντων πάρεδροι*. Ab Procopio Perſici belli primo, Proclus celebratur imperatoris Paredrio magiſtratu inſignis, quem Romani quæſtorem nuncupant, Iureconſultum interpretantur hunc Latini. Exedrum intelligimus conſternatum, ac mente excuſſum: item auſpicium non bonum.

Afferuntur ex Auguſtino rationes aliæ, quibus poßint dæmones futura prænoſcere. Crœſi hiſtoria. Futura noſcendi modos eſſe duos. Cordis arcana modis cognoſci duobus.

Caput XIIII.

B VErùm quod ad dæmonum attinet uaticinia, uideo prȩter quę nobis paulo antè ſunt prodita, rectè quoq́; adijci illa poſſe quę ab Auguſtino in libello De dęmonũ natura ſcitè admodum & acutè appoſita ſunt, quorũq́; uel in Canonicis decretis mẽtio fit. Nam ſumma pleriſq́; dignum uidetur admiratione, illos prædamnatos ſpiritus, omniq́; circũfuſos impietate, tam appoſitè interdum futuri perſpiciẽtiam uendicare. An ergo æternas temporum cauſas, & quodãmodo cardinales in Dei ſapientia cõtemplantur? Minimè. Quid ergo? An uerũ illud eſt, eos corporis aerei ſenſu terrenorũ corporũ longè ſentiendi præcedere poteſtatẽ? Certè eiuſdem incomparabili quoq́; pernicitate nõ hominũ modò celeritatẽ & ferarum, uerumetiam uolatus auium mirè exſuperant. Quibus duobus multo antè cogitata nunciãt, quæ nos pro ſenſus terreni tarditate mirari non deſinamus. Vnde eſt redditum Crœſo reſponſum de teſtudinis carne, quã cum agnina is in æneo uaſe periclitandi gratia percoqui iuſſerat. Quo argumẽto in ſermone de Deo Maximus Tyrius illum deformat, ut regum ſtultiſſimum, & coquorum infeliciſſimum. Accedit & diuturnioris uitæ beneficio cõparata inſignis rerum experientia, cuius nos momentanea uita, ut quæ bulla propemodum ſit, compotes eſſe nequimus. Aduertendum item, dæmones nonnunquam quæ facturi ſunt ipſi, nunciare. Nam ſæpe poteſtatem accipiunt, incognito nobis modo, graſſandi in homines & bruta peſtilentiæ ui, aut aliud quiduis id genus perpetrandi. Sæpe quinetiam cõtingit illud, ut exactius peritiusq́; naturali ſignorum obſeruata ratione, quam ipſi nequimus aſſequi, præcinant mox paulò uentura. Quid, quòd conceptus animorum, promentibus ſe inde quibuſdã in corpus notis, ualent aſtutè deprehendere? Quanquã in Retractationũ libro idem Auguſtinus, audaciori aſſertione rem occultiſſimam eſſe prolatam, ingenuè queritur. Nam prænoſcere iſta dæmones, ferè compertum eſt. Sed an ædantur in corpore ſigna, illis ſenſibilia, nos uerò latentia: an alia quauis ſpiritali diligentia iſta diſpiciant, aut difficillimè, aut nulla prorſum ratione diſcuti humano ingenio poteſt. Quo autem iſta colligãtur certius, ſciendũ modis duobus futura prȩnoſci. Alter ex cauſa eſt, qua ſolem cras oriturũ neceſſariò prȩnoſcimus.

Causæ uerò quæ sunt ut in pluribus, per coniecturam præmonstrant, quo modo ægri sa A lutem præsagit medicus. Quæ uerò ut in paucioribus, ignorantur omnino, cuius sunt modi casu euenientia & fortuito. Angelis autem ratio hæc futura pręcinendi adest prorsum. At quum in seipsis præcognosci uentura pronunciamus, iam alter hic modus uni tantum Deo congruit: qui in æternitate speculatur uniuersa, qui omnibus adest temporibus, quia simplex est, eaq; amplexatur. Proinde per omnia, ceu præsentia, unus fertur Dei intuitus. Quod ad cordis attinet arcana, aduertendum duobus ea perspici modis: aut ab effectu, signis in corpore comparētibus: aut prout cogitationes intellectu sunt & in uoluntate affectiones. Qui posterior modus Dei tantùm est, quoniam rationalis creaturæ uoluntas uni subiacet Deo. Propterea apostolus Paulus ad Corinthios: Quæ sunt (inquit) hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Quod autē Dei proprium est, angelis haud congruit. Vnde propheticum illud Hieremiæ: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? ego Dominus scrutans: & quæ sequūtur.

Origenis opinio de corpusculis æthereis atq; aereis. Item de restituendis dæmonibus. Origenis excellentia. Caput XV.

CAeterùm transituri mox ad mundi minoris modū, appingamus & Origenis placita breuissimè de dæmonibus: Rationalis, inquit, creatura incorporea & inuisibilis, si negligētior fuerit, ad inferiora labitur, & pro locorū qualitate, ad quę defluxerit, corpora sibi assumit, uerbi gratia, ætherea primū, deinde aerea: quūq; ad terrę uiciniā peruenerit, crassioribus circūdatur corporibus, nouissimè uerò hominē induit. Ipsi quoq; dæmones, qui proprio arbitrio cum principe suo diabolo ab Dei ministerio recesserunt, si paululū resipiscere cœperint, humana carne circūdari incipient: ut hac deinceps pœnitentia post resurrectionē eodem circulo, quo in carnem uenerant, ad Dei uisionem postliminiò redeant, liberati etiam num æthereis aereisq; corporibus. Tuncq; genua Deo curuentur omnia cœlestium, terrestrium & infernorū, et sit Deus omnia in omnib. Sed & illud ex Origene est tertio περὶ ἀρχῶν, huius mundi peccatores homines in alio mūdo posse diabolum & dęmones fieri: & rursum, nūc dęmones in alio mundo posse uel angelos uel homines procreari. Ad B ditur & id impium præcipuè libro quarto: Pro dęmonum salute Christum etiam in aere ac supernis locis esse passurum, ut consecutione quadam fiat necessum, sicut pro hominibus hominem induit, sic & pro salute dęmonū Deum futurum, quod sunt hi. Omnia uerò hæc citra admirationem, ac summam utiq; legi non queunt, quando hic est Origenes ex infantia magnus, martyris filius, uoluptates adeò auersatus, ut Dei zelo uel genitalia ferro demeteret, auariciæ prorsum uictor, sacrarum literarum ita studiosus, uti perinde ac ungues, omnes nosset, æderetq; ad eam rem tractatus mille, nec non commentarios qui inscribuntur Tomi. Hic tamen tantus talisq; malè de filio concipit, de sancto spiritu peius multo. Quod non inficiabuntur, quibus exactè librorum eius saliua identidem regustata innotuit.

Euchetarum & Gnosticorum impia sacra dæmonibus concipiendis: curq; Euchetæ dicantur, ac Gnostici. Cap. XVI.

FVisse pręterea quosdam, inuenio in libris, qui cōmuni nomine dicātur Euchetæ, quorū dogma nefariū ab Manente quodā sit in Syria propagatū, ij simul cum Gnosticis cōpari præsignibus impietate, scelestissima quædam obire sacrificia consueuerant, nō alia magis ratione, quàm cum dæmonijs cōmercij amplioris. Coibāt insimul occiduo tempore eius Dei, quo Christus cruci est suffixus: aderāt puellæ, cum quibus peractis sacris, luminibusq; extinctis, cōgrediebantur, nec sororū ibi, nec filiarū ulla omnino ratione habita. Moris uerò erat, ut locum repeterent eundem nono mense pòst, natosq; ex nefando concubitu infantes à matribus conuellerent: eorū mox corporibus dissectis crudelissimè, profluentē inde cruorem phialis excipientes. Illis autem concrematis, cineres cruori promiscebant, quo postmodum epulas condirent, & pocula. Faciebant uerò ista, opinati sic maximè diuinum, qui nobis inest, characterem, quoq; in primis retrò agantur dæmonia, oblini, expungiq; atq; inde dæmonibus aditum patescere prorsus liberū & impauidum. Euchetis, qui & Psalliani dicuntur, nomen tradunt inditum de orationis assiduitate, quod incredibiliter

A credibiliter (ut inquit Augustinus) perpetuò faciebant, adeò ut monachos fouẽdæ uitę gratia quippiam facere, impium ducerent, quia interpellaretur orandi facultas. Horum fuit hæresis, posse humanam uirtutem ac scientiam, non ad Dei modò similitudinẽ peruenire, sed perfectionem quoq; ac æqualitatem, adeò uti sit mox ἀναμάρτητος, id est (ut sic dicam) impeccabilis, quoniam ne cogitatione quidem, aut inscitia ubi perfectionis fastigium contigerit, queat delinquere. Gnosticis uerò conciliatum nomen de arcana mysteriorũ scientia, quam sibi uendicabant: sed à turpitudine uerius dici Borboritę debent, hoc est Βορβορῖται, id est lutulenti.

Anacephalæosis superiorum. Hominem esse miraculum magnum, ac quodammodo omnia, & Dei simulachrum æmulum. Item quid sit homo, quo modo miraculum. Trinitatis uestigium animæ impressum. Homo cur rerum mensura, & secundus Deus. Anima cur dicatur ψυχὴ, ex Origene. Caput XVII.

Libros Antiquarum Lectionum auspicaturi, quo felicius rerum difficultates omnes emensi, demum exoptatam contingeremus metam, ab summo rerũ opifice, sicuti decuit, & cõmonuit Plato, initia duximus, mox ueluti quibusdam scientiæ gradibus in mundum declinauimus, inenarrabilis illius agentis templũ augustissimũ, ut celeberrimi auctores dixêre. Inde dæmonum rationem excussimus, quantũ nostra paruitas tulit, Platonicos parte plurima secuti: sed ab nostris quoq;, hoc est Christianis, flores modò rerum præcerpentes: ut quadam apum imitatione, ex diuersissimis (ut sic dicam) succis non incomparabilis quidẽ consurgeret sapor, sed qui fastidientem modo stomachum reficere ac prouocare appetentiã posset. Nunc peraccommodum sanè uisum est, quæpiam de homine non exculcata quidem, & triuialium quoq; ludis recantata sæpius, uerùm ex secretioribus monumentis ueterum ingeniorum, quæ nobis suis acuminibus ac uigilijs lucẽ peperêre, uellicatim quodammodo excerpta tendentibus ad procinctũ, qua possumus perspicuitate proferre. Quando propositum non est, quæ nobis laboriosissima suggerunt studia, intrudere in arcana quædam, ubi situ adobruta pereant, sed uolentibus benignè impartiri: quoniã ea quoq;
B lege, non ista modo, sed cætera quoq; omnia optimus maximus Deus cõtribuisse uidetur, ut quod munificè ex illius immensa bonitate percepimus, munificè elargiamur, ac reddamus quodammodo mutuum. Igitur, ut præfari desinamus, uoluenti mihi nuper Mercurij libellum, qui est De uolũtate Dei mirabiliter cõcinnatus, occurrit grauior illa sententia, & toto perpendenda examine, qua hominẽ miraculum magnum, animal adorandum & honorandũ diuiniore quodam spiritu concitus, & interiore instructus scientia nuncupauit, quod in Legibus item Plato confirmat. Cæterùm eundem hunc hominem idem quoq; Mercurius in naturã Dei transire scribit, tanquam ipse sit Deus. Quin in libro De sapientia & potestate Dei, humanæ naturæ potẽtiam admiratus eximiam, audendum esse ait dicere, hominem quidem terrenũ, Deum esse mortalem: Deum uerò cœlestem esse immortalem hominẽ. Hic profectò tam est eximius, ut quũ ad duas res, quod Aristotelicum est, natus sit, ad intelligendum, & agendum, tam augustis, tamq; felicibus pernoscatur productus auspicijs, ut non elemẽtis modò uelocitate misceatur, & acumine mentis descendat in maris profunda: sed omnia planè illi collucescant, nec cœlum uideatur altissimum, non quidem stulticia (ut ille ait) sed uelut ẽ proximo mentis sagacitate id suæ subijciat contemplationi, intueatur, miretur. Vt, ni forsan uidemur modestiæ transgredi mensum, sit homo uerus uel cœlicolis pręstãtior, uel saltem pari sorte potiatur, sicuti uetus theologus prodere nõ dubitauit. Nam quicunq; cœlitum descendit ad terram, cœli deserit limitem. Homo autẽ ubiq; simul esse uidetur: nec uidetur tantum, sed esse affectat omnia, & est quodãmodo ratione mirabili, sicuti Deus est omnia. An non in eo plantarum agnoscimus uitam, quatenus nobis item uegetalis inest potentia, qua alimur & augescimus? Nonne & brutorum: quando sensuum, ueluti satellitum, perfruimur ministerio? Secundum hominem uerò tunc agimus potissimũm, quãdo de humanis rebus rationis adminiculo fulti disquirimus perpẽdimusq;. Quòd si naturalia rimari indagine solerti cœperimus, heroicam præferimus amplitudinem. Si mathematicam certitudinem speculemur, dæmonicam subtilitatem conlectamur, quantũ more ueterum interim loqui licet. Vt uerò mentis altitudine cœlorum claustra supergressi di-

uinæ maiestatis arcana penetramus, angelicam nobis induimus claritatem. Deum uerò A ipsum rerum principem atq; patrem effingimus, dum immensæ illius bonitatis contemplatione omnia operamur. Proinde ueritas Euangelica, omnis creaturæ nomenclatura hominem intelligi uoluit, ubi prædicandum omni creaturæ præcipitur Euangelium. Tãta deniq;, inquit Ambrosius, est in hominibus dignitas, ut dicatur homo ad dextram Dei sedere, nõ angelus: qui & ab angelis honoratur unigenitus, imago Dei. Et quid mirum? Propheticum illud omnes nouimus: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerũt me. Id uerò quanti demum censendum est, quod theologi ueteres pręcipiunt, duo esse principis rerum Dei simulachra, mundum, & hominem? Dicitur & hic propterea in Canonicis decretis charagma Dei, siue signum, aut scalptura. Vbi pecuniæ nomine spiritaliter significari hominem prædicant: nam sicuti in nummo charagma Cæsaris, ita in homine conuisitur charagma Dei & obsignatio. Et, ut nummus absque Cæsaris reprobatur imagine, consimiliter & homo, in quo nõ pernoscamus lumen impressum dominici uultus. Quòd, ut inquit Augustinus, totũ est, & uerum hominis bonũ, quo obsignatur, uelut nummus regis imagine. Proinde in templo nummulariorum subuertuntur mensæ, dum significatur, in Dei templo spiritales tantum nummos esse debere: qui Deum præferant, non diabolum. Quid, quod Plato rationales animos tanquam specula putat quædam nitidissima, in quibus diuinitatis summæ explendescat diuinior imago? Quare Deum in singulis acrius scrutando in animi speciem subinde mentis aciem dirigit, oraculo monitus ueteri, quo significatur debere, quisquis Deum apprehendere cupiat, seipsum nosse prius. Inde Phauorinum rectè laudari animaduerto, ubi ait, Nil in terris magnum præter hominem, nil magnum in homine præter mentem & animum. Sed audi mysterium: refulget in homine interiore præcellens Trinitatis imago: nam sicut ex patre generatur filius, tum ex patre ac filio procedit sanctus spiritus, ita ex intellectu generatur uolũtas, & ex his item duobus procedit memoria. Neq; enim citra hæc perfecta dici anima, aut concipi ualet. Porrò sicut Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus est, nec tamẽ tres dĳ sunt, sed Deus unus personis excellens tribus: sic & anima intellectus, anima uoluntas, anima est memoria, nec proinde animæ tres in corpore B uno, sed anima prorsum una, dignitate insignis triplici. Propterea quũ dicitur: Diliges Dominũ Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, sic accipiendum, ex toto intellectu, ex tota uolũtate, ex tota memoria. Porrò non'ne in plurimis sese Dei æmulũ fateri uidetur homo? Quis nescit ex Plinio, & alĳs tum Græcis, tum Latinis, Zeuxin pictura nobilem tum artifici ingenio uuas pingendo repræsentasse, ut deceptæ aues ad eas, tanquã planè ueras aduolarẽt. Iam uerò Appelles quo'nam sileri modo possit? cui tãtum superfuit excellentis peritiæ, ut equam sic ad uerum expresserit, & canem, ut pretereuntes equi adhinnirent, adlatrarent canes. Proditũ memorię est, marmoream Venerem arte tam mira ab Praxitele elaboratam, ut spectantes subinde libidinis titillarentur incentiuis. Quis Archytam nescit Tarentinum ultra hominis captum adeò mathematicis rationibus progressum, ut è ligno columbam sic affabrè compingeret, libraret, inflaret, ut uerarum instar in uolatum surrigi uideretur? Id quod Phauorini, ueterum memoriam exsequentissimi, monumentis proditum, & in Noctibus Atticis repetitum, scio. Aegyptios scribit Mercurius uirtute quadam inenarrabili deorum confinxisse simulachra, ut articulatam promerent uocẽ, necnon (ut nil admirationi desit) progrederentur. Iam & Archimedis ingenium supra quàm ullo possit eloquio explicari, docile, perspicax, & (ut uno omnia complectar uerbo) diuinum, in mundi opificio Deum ferè ipsum lacessere uisum est, quando tam concinnè cœlũ conflasse æneum memoratur, ut inibi septem uiserentur planetæ, & ratione incomparabili etiam motus uerissimè deprehenderentur, quando nec cœlestis deerat uertiginis simulachrũ. Nõ igitur miraculorum omnium maximum miraculum homo est? Sed audi quæ non inscitè, opinor, addi his etiamnum possunt. Homo quidem, ut Peripatetici astruunt, atq; item Stoici, est quod anima constat & corpore. Pythagorici ac Platonici hominem esse putant diuinam quandam mentem terrenis uinculis alligatam. Apud illos itaq; hominis pars animus est, apud hos totus homo animus est. Sed nil obstat, quum dicatur corpore utens. Hoc significasse uidetur ænigma magicum, quo dicitur, Est res undiq; lucida, est

A res undiq; obscura, est media quoq; tum lucis compos, tum cassa. Mens siquidem est lumine plena, irrationalis anima prorsus uacua. In meditullio est, ac ueluti collimitio rationalis natura: quæ partem habet luminis intellectualis, parte caret. Anima immortalis, corpus morti addictum, quo quid admirabilius? Quod diuinū est, quod architecti obsignatum imagine est, uinctum (ut sic dicam) catenis ab terreno, crasso obesoq;, & re uera nugali pertrahitur corpore. Sed adest admiratio altera, quónam pacto in carcerē tenebricosum intrusus animus afficitur ad diuina? Aut cur'nam Plato hominē nō contentus miraculum appellasse, adiecit diuinum miraculum? An quia ex intimo prouidentiæ sinu id ita profluxit? docuit certè Timæus, ab opifice mundi Deo rationalis animæ substantiam emanasse. Hominem deniq;, ne quid prętercam, sciens, pronunciat Pythagoras, esse rerum mensuram. Id ænigmaticè prolatum sic fermè intelligendū: sensu eum utiq; sensibilia metiri, intellectu intelligibilia: quæ ultra intelligibilia sunt, excessu attingi. Nam dum cognitiuam animam esse cognobilium scit finem, ex sensili potentia sic se habere sensibilia scit, ut sentiri ualeant. Idē & de intelligibilibus, ut intelligi possint. Excedentia autem ita, ut excedant. Quo fit, ut in se comperiat homo uelut dimetiente ratione, creata omnia. Hominem Mercurius etiam secundū esse Deum uaticinatur, quando sicut Deus entium creator realium est, ac naturalium formarū, sic & homo rationalium entium, ac artificialium formarum, quæ sunt humani intellectus similitudines, uelut creata diuini censentur intellectus imagines. Non prætereundæ parte hac Origenis pręstigię, ausi prodere, quod & antè paulo attigimus, Animas fuisse in cœlo angelos, ex peccati autem labe ad inferna deuolutas, & uelut in sepulchra proturbatas. Siquidē corporibus coercitas ueterum delictorum supplicia luere. Nanq; corpus haud censendum CHRISTI templum, sed planè damnatorum carcerem. Quo argumento animas Græcè ψυχὰς nuncupari, ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι, quoniam pristina exutæ caloris ui ad terrena sint dilapsę. Sicut uinculi ratione corpus eiusdem linguę proprietate uocetur δέμας, aut etiam sepulchri, σῶμα.

B *Mundos esse tres. Hominem dici quartum mundum, in quo simulachra sint reliquorum trium. Item esse ueluti Proteum. Pyramis. Aether quid, & æthra. Mundos esse innumerabiles, ex Origene.* Cap. XVIII.

VErum esse'ne putamus alia, quibus pręcellēs hęc, uerissimaq; miraculi ueritas possit amplius latiusq; cōprobari? Audi, modò ne sit fastidio, studiose lector, rationalis naturę peculiare symbolū nosse, fateberis nil à me con fictum, nil conquisitum uiolenter, omnia ad uerū appositissimè, congesta: quæ artificis Dei inenarrabile prędicēt artificium. Cuius incomparabilis bonitas tam innumeris, tamq; immensis instruxerat hominē suum dotibus, ut parentis uerissimā se inde imaginem recognosceret, ni ita obbrutesceret quādoq;, ut cœno prouolutus teterrimo non iumētis modò, quod nec ipsum ferendū est, sed planè reptilibus propinquior omnino fiat, quam luminū & claritatis patri. Sed nos interim querelis dilatis, agamus quod pręstat. Sunt auctores celeberrimi, qui ab maioribus mundos tres esse posteris traditos, prodant. Esse enim primum, & quidem summum, in cuius contemplatione caliget mens, rerū adobruta magnitudine, hebescant sensus: nec ullo modo par sit concipiendæ excellentiæ qualiscunq; & quantuscunq; sit humanus animus. Vltramundanū hunc intelligimus, eximium, augustisimū, incomprehensibilem: quē scientissimis angelicū, philosophis uerò etiam intellectualem mos est appellare. Cuius cōmeminerit Plato etiā in Phædro, illum astruens non posse pro dignitate uerborū copia ulla uel ingenij præstantia efferri, decantariq;. Proximum deinde locum habere, quem cœlestem dicamus. Infimum uerò, postremumq;, quem sublunarem nuncupemus mūdum: qui sit hominis maiestati contributus, sed quem etiam tenebrarum uocent conceptaculum, sicuti claritatis incomprehensibilis illum. Nam cœlum mediæ cuiusdam naturæ ex luce contemperatur, & tenebris. Nec me fallit, doctisimos opinari, hosce tres mundos esse mundum unum, quando ab eadem profluunt origine, & in eundem corriuantur fontē, & debitis numeris, harmoniaq; naturæ cognatione, & graduum serie colligantur. Adde, quod singuli ferè habent, quod in omnibus simul deprehendas: illo tamen discerniculo, quòd quæ in mundo uisuntur infimo, in superioribus item pernoscuntur, sed am-

pliora angustioraque. Siquidem nostra hæc ab sublimium excellētia abire longius & degenerare. Est apud nos elementaris ignis urens: est in cœlo igneus sol fouens uiuificansque. Postremò seraphicus intellectus est ultramūdanus ignis, amore ardens. Elementaris aqua calorem perimit adobruitque uitalem, alit cœlestis. Supercœlestis mens cherubica intelligentia supereminet. Sunt uerò qui quartum astruant mundum, in quo item recognoscamus quæ in reliquis. Hic nō est alius, quàm homo. De quo id extritum passiuumque circumfertur, esse utique hominem mundum, sed minorem: sicuti commeminit etiam in Physica auscultatione Aristoteles: cuius sit corpus elemētare, spiritus cœlestis, uegetalis potentia, cuiusmodi in plantis, sensus, perinde ac in brutis: adsit demum ratio, & mens angelica, & Dei charagma insignitius. Sed & mundus ipse, magnus dicitur homo. Verùm audi præsignem rerum excellentiā, audi quod admirari nō desinas. Tres esse mūdos, liquet. Sed esse in homine simulachra omniū, necdum fortè liquet. Atqui sunt quidem argumento, quod nequaquam refelli aut dilui possit. Sic autem manifestò deprehendas, si hominem trifariam distribuas: ut sit caput portio prima, quæ & summa: mox secunda, quæ media, ab collo ad umbilicum spacietur: reliquam habeant ima corporis. Hæc examussim ratione exactissima tribus mundis analogicè responsant. Caput rationis mentisque sedes est. In pectore cor, motus, caloris, uitæ continet principia. Genitalis portio, seminariū productionis est. Mundus itidem angelicus, siue intellectualem mauis nuncupare, intelligentiam habet, ut scopum. In mundo mediano, uita, calor, motus fontem habēt: ubi cordis uice fungitur sol, immoque cœli cor sæpe appellatur. Noster uerò mundus (ut palàm est) tum generationis, tum etiam corruptionis cōceptaculum. Iam arbitror, liquidò patet, eam esse hominis præstantiam, immò uerò naturæ maiestatem, ut meritò dici miraculum ualeat. Quod Barbarus quidam uerum, nō barbarè pronunciasse, sed scienter fertur: qui quū interrogaretur, Quid in hac quasi mundana scena maximè putaret admirabile? Hominem, respōdit, omnem planè admirationis captum excedere: ut qui non animalium modò princeps, & rationis ac mētis splendore diuino sit, ueluti naturæ totius interpres: sed tanquam Proteus aut chamæleon desultoria quadam potestate sese in quiduis subinde transformet. Cæterùm illa omnium exactissima **B**
demutatio, qua mente ac intelligentia uiuens in animæ florē reuocatus transit in Deū, quæ solida demum ac uera est humanæ excellentiæ admiratio. Inter placita Origenis est ex secundo περὶ ἀρχῶν, innumerabiles esse mūdos: nec, ut est ab Epicuro proditum, uno tempore plurimos, & sui similes: sed post mundi unius finem, alterius esse principium: nam & ante hunc mundum fuisse item alium. Scitu uerò non indignum, Pyramidem dici lucem igneam incorporei ac immaterialis mundi, qui uocetur Græcis αἰών, à nostris æternitas, & æther: quando æthra quoque æternitatis indicet fulgorem, ubi non corpus uisitur, non locus habetur, non uacuum, non tempus, sed entia optimam uitam ducentia: ut scribit Peripateticorū Coryphæus. Aetherem hoc sensu accipit Pythagoras, quū ait: Si relicto corpore in ætherem liberū perueneris, eris immortalis Deus. Liberum dicit, ut qui sit à materiæ potentia segregatus, calescat autem Dei ardore, ac insensibili motu inferiora calefaciat: unde sit æther nuncupatus, ἐκ τοῦ ἀεὶ θέειν, ἤγουν θερμαίνειν.

An ex terra fortuitò generari homo queat. Mira de animalium quorundam spontali generatione. Venenatorum, & morsu oblædentium origo. An esse possit uniuersale diluuium, ex Auerroe. Caput XI.

Sed in hac rerū augustiore excellentia mirari succurrit, quorundā parte hac parū perspicacē, parumque excussam prudentiā, immò uerius oscitantē planè, ac dormitantē sapientiā: qui eximiam, ultraque quàm pro dignitate possit quis expendere, hominis amplitudinē nil prorsum suspicientes, nec artificis statera, sed trutina examinātes populari, eius productionē, & initialē originē incertis fortunæ flatibus mandare, nil sunt ueriti. Phœnicum siquidem & Aegyptiorum theologia casu homines, ac reliqua animantium genera prorepsisse è terra asseuerabat, nullum inter rationalem animam & irrationalem substantiam interstitium opinata. Scribit enim Porphyrius, uisibilis solis agente ui, animantes cunctas ex terræ profusas uisceribus, inter Aegyptiorum placita censeri. Quod ipsum nec Euripidi Anaxagoræ

Agoræ consectatori displicuisse uidetur, asseruit & Archelaus cognomẽto Physicus. Verùm inter alios mirari me plurimùm ingenuè fateor, singulari scientia uirum & ingenio exactissimo, ac subacto in primis, id est usu, auditione, lectione ac literis perpolito cultoq́ꝫ Auicennam, qui opere eo quod De diluuijs est, astruere est ausus: Post immensas terrarũ inundationes, humano semine nullo, tabidis tantum cadaueribus seminij ubertatem præstante cœlestium corporũ affluentia, hominẽ & solere & posse reparari. Proinde colligit, nõ uideri ad generationis necessitatẽ uuluam requiri, aut locos, nisi ut melius formetur infans. Alias perrarò admodũ regionẽ inueniri generationi accommodã ob repentinas elementorũ mutationes: assertioni uerò suæ argumentum inde profert, non modò alicubi è terra mures progigni, qui mox per coitum mirè excrescant: uerùm serpentes quoq́ꝫ ex mulierum præcipuè capillis concipi, quod productiores sint, humectioresq́ꝫ natura. Quin De animalibus item libro quindecimo, sibi amicum astruit fuisse, qui scorpionum generationem mirabili procurarit modo, à quibus mox alij plures propagati. Porrò, inquit, uideri quandoq́ꝫ animalia produci capitibus longè à suo genere diuersis, cuiusmodi esset homo elephantino capite, aut asinus canino. Id uerò fieri nõ posse, nisi cœlestis cooperetur uirtus. Vnde coniectatio manifesta, inesse illi formandi potentiam. Obseruatum rursus, stellarum quasdam hominis generationem præpedisse, quanquam cæteris ad generandum mirè concurrentibus. Esse uerò stellas hasce in arietis signo, quarũ uirtute, monstrifica succrescat soboles: diuersa uerò ab ijs effici, quæ generationi sint destinatæ, quod lapides probent natura producti ac membri uirilis muliebris'ue imaginem. Vt uerò poetica item non omittamus, arbitratur in Theriacis Nicander, Venenata & morsu oblædentia ex Titanum sanguine, hoc est Typhoei, esse cõcepta. Quin Hesiodum habere se auctorem fatetur. Sed apud illum hoc nusquam compereris. Verùm id genus animalia ex Typhonis cruore propagata, scribit Acusilaus. Apollonius uerò Rhodius in Alexandriæ constitutione, ex Gorgonis guttis sanguine stillantibus. Sed ad rem. Huius deniq́ꝫ sententię, quæ Auicennã præfert auctorẽ, Auerrois item commeminit octauo Physicæ auscultationis, ubi ait: Hominem ex terra generari, possibile arbitratur Auicenna. Cæterùm astructio hæc infausta, & ueritatis nescia, censeri debet, nisi Mosaico intellecta sensu: auctor enim Auerrois est, sufficere quidem stellas animalium generationi nõ perinde dissimilium, quo in genere mures sint, uespertiliones, talpę. Ad perfectiorum uerò productionem, ut hominis & leonis, imparem esse cœlestium corporum uim. Et de homine quidem cõstare creditur, quoniam eius anima nõ educitur de potentia materiæ, sed contribuitur ab datore primo, uel ex philosophicis scholis: proptereaq́ꝫ ad eius productionem præexistere hominẽ, necesse est. Sed & in cæteris item perfectis astrui ferè hoc ipsum potest. Eorum quippe generatio non parui est operis, sicuti auctor Aristoteles est: ad eamq́ꝫ plura concurrãt, oportet. Asserit quoq́ꝫ tertio De anima Auerrois idem, diluuium ita nunquam inundasse terras perniciosè, quin aliqua euaserint animalia: nam quum stellarum diuersa sit potestas, si quarundam ui alicubi scaturiat inundatio, alias diuersæ, ac interim contrariæ uirtutis aliud posse alibi efficere. Sed non inutile forsan uideatur Auerroica protulisse argumẽta, quibus subuertitur Auicenna: Si fieri posset, inquit, hominem è terra generari, ut concipiuntur uermes, tunc aut foret id necessarium, aut maiori ex parte, aut minori. Quòd si necessarium, tunc ab homine non omnino generaretur homo. At si maiori ex parte, tunc ab homine generaretur homo minori ex parte. Si & casu hoc contingeret, minori utiq́ꝫ esset ex parte, id est casu: eademq́ꝫ inueniretur species, natura & casu. Quum tamen quod casu fit, ei semper opponatur quod naturæ prouenit ui. Si uerò sic detur, perierit comparatio causarũ, & respectus ad ea quę ex causa profluunt, & inde necessarij tolletur natura. Et mox idem Auerrois: Nulla, inquit, species inuenitur casu: at quæ huiusmodi comperiuntur, monstrosa intelligi utiq́ꝫ debent, non naturalia. Et hoc totum per se manifestum fit. Illud omnino mirum, quibusdam ex philosophis traditum, quia respuat natura infinitum, uideri forsan non impossibile admodum, aliquem unum assignare hominem nullo æditum humano seminio: quod duodecimo Metaphysices Aristoteles innuit, eumq́ꝫ τέλειον uocat, id est perfectum.

Homo duobus modis ab Hebræis dicitur, Enos, & Adam: sed Adam, idem est simpliciter quod homo. Vnde sit coniectatio, hominem rectè ab humo dici. Animantium interstitia compositionis ratione. Caput XX. A

QVoniã uerò de homine nobis indago est proposita, nõ ineptè opinor, hic illud inseruerimus, eum in Hebraica ueritate duplici insignitum uideri nomenclatura: aut enim dicitur Enos, aut Adam. Sed Enos Latino interpretamento nõ ferè signat aliud, quàm hominẽ uerum: & hunc nõ alium intelligunt, nisi qui Deum uerũ scienter cognoscat & piè colat. Reliquos ab pecoribus nil admodum diuersos opinantur, quoniam uelut bestiæ ad terrã proni, uentri obediant & Veneri: quorũ alios lupos, alios canes, alios porcos, uaria quadam uitiorum similitudine appellant. Adam uerò est humani generis appellatio communis, quo nomine terra natus significatur. Eademq́ue uoce utrunq́ue includi, marẽ fœminamq́ue, probat Geneseos quinto Scriptura: Masculum & fœminã creauit eos, & benedixit illis, & uocauit nomẽ eorum Adam. Quo in loco testãtur interpretes, & est cõtra Iouinianum ab Hieronymo confirmatum, sed in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, dictionem Hebraicam id sonare quod apud nos homo. Nam & Caius ait, hominis appellatione, tam masculum quàm fœminam contineri. Quamobrem Lactãtium arbitror ad credidisse, uideri appellatum hominem, quòd sit factus ex humo. Sed etymon id Fabio nõ admodum arrisit: Quasi uerò nõ omnibus, inquit, animalibus eadem sit origo: aut illi primi mortales antè nomen imposuerit terræ, quàm sibi. Cæterùm quàm procedat Quintiliani ratio, perspicuum arbitror ex ijs quæ proposuimus. Hinc quum in sanctis literis dicitur filius hominis CHRISTVS, Adæ filium intelligunt eruditiores. Quum uerò ex animalibus dicantur quædam ἀγελαῖα, id est gregalia. quædam μοναδικά, id est solitaria: nõnulla σποραδικά, quæ inciuilia dixeris, & sparsim habitantia: hominis naturam ἐπαμφοτερίζειν apertum est, quod ancipitem signat societatis & solitudinis. Putauit fortè Fabius, ex sociali coitione nuncupari hominem, ex Græcis rationem aucupatus, apud quos ὁμοῦ insimul signare manifestum est. Verùm Hexaemeri sexto Ambrosius, ab humanitate inflecti nomen est opinatus, sicuti ab intuendi uiuacitate ἄνθρωπον à Græcis nuncupari. B Vbi uerò in literis sanctis legitur: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur mulier, quoniam ex uiro sumpta est. Non uidetur, inquit, Hieronymus in libro Hebraicarum quæstionum in Genesim, in Græco uel Latino aptè respondere. Id uerò Hebraicè seruatur ratione etymologica integrum: nam uir appellatur is, & mulier ipsa. Propterea Græcè Symmachus: αὕτη κληθήσεται ἀνδρίς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη. quod Latinè haud exprimas aliter, quàm, Vocabitur hæc uirago, quia sumpta ex uiro est. Illud uerò huic potissimùm loco impingam, ab instituto nil prorsus dissentaneum, Ex animantibus quæ plus habeant aeris, ea esse prætenera: quæ uerò aquæ, lenta humoris ui: quæ terrosa, duritiem præferre. At quæ ignis exuberent copia, uideri utiq́ue fragiliora. Ex ijs porrò liquere potest, unde sit, quod si recipiat aquam & harenam calx, confirmatur structura. Non dissidet ab ijs illud quoq́ue, uolucres in aere suspensas ideo perseuerare, quod de leuioribus consurgant principijs, quippe minus habent terreni atq́ue humoris, item aeris multum cum caloris temperatura. Aquatiles autem pisciũ naturæ, quod à calido cõtemperentur, ex aere terrenisq́ue compositæ plurimum, humecti minimum habentes: proinde, quo minus è principijs habent humoris, facilius in humore perdurant. Terrestria uerò, quod è principijs ab aere caloreq́ue temperata sunt, minusq́ue habent terreni, humoris plurimum, haud ita diu in aqua perseuerare quiuerint. Empedocles nõ satis peritè animalia censet calidissima, & summam ignis uim habẽtia, esse aquatilis generis, quo caloris exuperantiam, quam in seipsis inclusam sentiunt, euitent. At summa ratio est, inquit, in libro De spiratione Aristoteles, ut quæ ex humore ac frigore conflentur, in humore locentur: quæ ex siccitate, in re omnino sicca: unde fit, uti arbores non aquarum, sed terrę, quasi uernaculæ sint. Porrò quę calida in aere, si humor & siccitas, ut materia, omnibus substernuntur corporibus.

Quibus item probetur homo similis mundo. Apocatastasis quid. De stellis in quatuor mundi cardinibus. Hominis laus ex Cicerone. Cap. XXI.

Quod

A QVod uerò attinet ad hominis cum mundo assimilationem, id item adiici posse, animaduerto: nam inquit in Polyhistore Iulius Solinus, Quantus manibus expansis inter digitos longissimos modus est, tantum cōstat esse ferè inter calcem uerticemque summum: ideoque ab physicis cōiectatum, hominem esse planè mundum quendam minorem. Cōmeminit horum & affluentius quoque primo De animalibus Magnus Albertus, astruens hominis membra situ ac positione cœlo esse consimilia proportione ac mundo, ideoque esse perfectissima: nam ueluti superna mundi mouet intelligentia, & regit: ita humanū caput, in quo intellectuales sunt uirtutes & animales, supernam obtinet sedem. Verùm ex quo cœpimus, ne prę teramus id quoque quod afferri scitissimè potest: siquidem apocatastasis illa ueteribus obseruata & prodita, imaginem hanc adiuuat eximiè. Ea uerò nil est aliud, quàm restitutio siue redintegratio rerum, quæ certis temporum curriculis redeat ad metam. Fit autē uel per ἐκπύρωσιν, hoc est, conflagrationem: aut per κατακλυσμόν, id est, inundationē. Id ipsum uerò quod in homine magno usu uenit, nec à paruo item abesse, cōpertius est animaduersum à peritissimis rerum, ubi transmissis uitæ spacijs, interuenit resolutionis necessitas. Quandoque enim intimo calore auctius grassante, incenduntur uitalia. Quandoque uerò corpus nimis laxatum humorum inundationibus euaporat. Ita semper aut ignito ardore decoquimur, aut nimia desudatione dissoluimur. Nec aliter artis medicæ prudentissimi interpretes, substantiā humani generis naturali pronunciant ratione cōpleri, nisi aut humore igneus contabescat calor: aut hoc amplius inualescente, humectatio exarescat omnis. Sic omnifariam ad mundi imitationem artifex natura, siue Deus potius hominem compegit: ut quicquid mundum senescentem perimit, uel instaurat nouum, id ipsum hominem quoque aut natū foueat, aut adultum perducat ad interitum. Sed animaduerte, quæso, quæ ab peritioribus sunt usibus nostris prodita: esse uidelicet per singulos mundi cardines à conditore ac principe Deo stellas ratione mira constitutas: quarum prima sit, & orientalis ἀνατολὴ nuncupata: occidua uerò δύσις, quo nomine B significatur occasus: nam & δυτικὰ ζῶα uocat Aristoteles, quę demergi in aquam solent, atque ab Aquilone refulget Arctos: in diuersa uerò parte, quæ medij est diei, μεσημβρινός. Ex quibus, demptis modò elementis primis, coalescere ac consurgere parentis primi nomen, non ingeniosius, quàm admirabilius excellentis doctrinæ uiri deprehendêre. Nec fallimur parte hac, cœlestium peritos, cardinalia intelligere loca, ortū, occasum mesuranema, seu apogæum, id est cœli medium, & hypogæum, id est, cœlum imum. Hæc si quis omnia intentius in digitos mittenda curarit, fateatur necesse est augustissima quadam & prorsum inenarrabili ratione in uitalem hanc lucem hominis speciem esse productam. In quo si quis etiamnum tam inscitè pertinax est, ut ambigendum putet, age perpensione non sopita consideremus amplius, quantum singularis eminentiæ præpotens illud agens huic animalium principi benignissimè sit elargitum, ut rerum inuolucris exsolutis, & sacrarijs illustrius reseratis, desinat homo imprudenter, & proinde ingratè summi opificis fœcundissimam æstimare bonitatem, quando paterno affectu ornauit præcelsè, & fouit amplissimè, libeat modò munerum rectè magnitudinem metiri. Ab summo quippe Deo, ut M. Tullius inquit appositissimè, ex tot animantium generibus atque naturis homo tantum factus est rationis particeps & cogitationis. Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra diuinius ratione? quæ quum adoleuit atque perfecta est, nominatur ritè sapientia. Est itaque, quoniam nil est ratione melius, eaque in homine est & in Deo, prima homini cum Deo societas, mox & hominum inter se eiusdem lege conciliatio, & ciuitatis communio sub cœlestis discretionis, ac diuinæ mentis & Dei præpotentis imperio. Ciuitas uerò ea non alia, quàm mundus, spiritibus augustioribus, & homini communis.

Omnis nostra dignitas ab anima est, quæ uehiculum est ad Deum, & imago mentis. Spiritus corpora præparat ad animæ susceptionem. Augustini, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis opinio de anima. De Entelechia quæpiam. An per accidens corpori insinuetur anima. Et, an fuerit ante corpus. Caput XXII

Quo uerò

QVo uerò exploratius pernoſcantur quæ dicimus, iam hinc pręcerpere quę- A
piam, futûra (ut reor) ſtudioſis non ingrata de animæ ratione, non diſserētis Philoſophi modo, ſed narrātis potius, quę uaria nec incurioſa ſuggeſſerit lectio, ingrediemur. Siquidē omnis noſtra dignitas ab anima eſt. Orbati nanque anima, ſterquilinio abiectiores eſſe uidentur. Iam uerò, inquit Plotinus, propter ipſam hic mūdus eſt Deus. Sol quoq; Deus eſt, quoniā animatus: ſtellęq; ſimiliter omnes. Quòd ſi animā ipſam admiraris in alio, admirare te ipſum. Qūmq; ſit anima res tam ueneranda, tamq; diuina, confiſus iam tali quodam uehiculo ad Deū te acceſſurum, hoc ipſo ad illum aſcende. Nec tamen longius es uagaturus, ſi ſumpſeris quod eſt in hoc diuino diuinius, id eſt uicinitatem animæ ad ſupernum, poſt quod uicinum, & à quo eſt anima. Quando eſt anima imago quędam intellectus ipſius, quemadmodum uerbū in prolatione, uerbi exiſtentis in animo, ſic & anima mentis eſt uerbum, & tota eſt actus atq; uita, quā producit in alterius exiſtentiā. Sunt ex Platonicis qui aſſerant, pręter uitas animantium proprias ſubeſſe cunctis communem uim uegetalem, totam ubiq; uigentem, quæ & præparet materias proprijs animis, & tempore certo conſeruet, & in unum uiuentia cuncta cōciliet. Hunc Pythagorici, referente Sexto Pyrrhonio, eſſe dicunt ſpiritum, in modum animæ rebus cunctis interfuſum. Animum eſſe finiuit Auguſtinus, ſi modò ſubditicius liber hic nō eſt, cui De ſpiritu & anima titulum indidêre, ſubſtantiā quandam rationis participem, corpori accommodam regendo: Animus, inquit, ſapientia illuſtratus, principia reſpectat ſua, ſeq; ipſum agnoſcit: quàmq; indecorum ſit, haud ignorat, ſi extra quæritet, quod in ipſo ſe continet. At ſi affectionibus cōſopiatur corporeis, & ſenſibilium illectatione formarum extra ſe feratur: quid ſit, aut fuerit, uolens obliuiſcitur, nilq; eſſe opinatur, præter quod uidetur. Quòd ſi per intelligētiam ab hiſce reuocetur, ſeſe ſurrigens ac colligens diſparatum, rationalis iam euadit. Eſt ſiquidem ratio animi aſpectus, quo per ſe ipſum uera concipit ac ſpeculatur. Nā dicitur ratiocinatio, rationis inquiſitio. Quo fit, ut ad uidendum illa ſit opus: hac uerò, ad inquirendum. Anima porrò credi non debet Dei pars, ſed creatura: nec de ſubſtantia Dei producta, uel de B
qualibet elementorum materia, uerùm ex nihilo creata. Nam ſi de ſe ipſo ab Deo foret effuſa, non utiq; ſceleribus inficeretur. Quòd ſi ex elementis, tunc planè eſſet corporea. Pythogoram nōnulli ſcribunt, Animæ ſubſtantiam in animas diſtribuiſſe plures, quæ diuerſis contribuuntur membris, ita quod eorum ſingula animalia ſint: ut cor animal unū, item cerebrum animal, & deinceps: ut animal unum ex pluribus uideatur animalibus compactum. Putant & Platonem credidiſſe, Animam ex diuerſis conſtare ſubſtantijs, iuxta eſſentiam & ſitum. Quia uerò congruant animando, unā dixiſſe animam, unumq; animal conſtituere. Id & Ariſtotelem eſſe opinatum, ubi De animalibus libro decimoſexto ait, Ineſſe infanti primùm uegetatiuam animam, mox auctiorem habere & ſenſilem, per quam dicitur animal. Ad quod ferè uidetur reſpexiſſe poeta diſertiſſimus Pontanus, ubi in laudibus diuinis de hominis fabrica ſic ait:

Mox auram ætherio de fomite fundit in illum:
　Viue ait, & proprio membra labore foue.
Arcanæ mox partem animæ de mente profunda
　Libat, & erecti ſpirat in ora uiri.

Sed reuera cuiuſq; animati una eſt anima iuxta ſubſtantiam, ex poteſtatibus uerò plures. Quod uidetur ſenſiſſe Ariſtoteles primo De anima: Dicunt, inquit, diuiſibilem eſſe animam, & alio quidem intelligere, alio autem cōcupiſcere. Cæterùm ſcire amplius conuenit, apud Philoſophum hūc aliud eſſe mentem, aliud entelechiam. Quippe illam νοῦν uocat, & immortalem opinatur: hanc uerò animam intelligit, & mortalem planè. Proinde ſecundo De anima, eſſe animam ait entelechiam corporis primam naturalis, potentia uitam habentis, cuiuſmodi ſit organicum quodcunque. Entelechiam ſunt qui Latinè perfecti habiam ſint auſi interpretari: quando, ut Themiſtius inquit, ex Ariſtotelis doctrina eo nomine non aliud ſignificetur, quàm perfectionis habitus: etiam ſi M. Tullius Tuſculanarum primo, Motionem indicari perennem ſit arbitratus. Quum tamen ἀκίνητον τὴν ψυχὴν, id eſt, animam immobilem, Ariſtoteles pronunciet, omnis uerò auctorem motus. Subolet tamen eruditioribus interpretamentum illud de perenni motione

ſubditicium

A ſubditicium eſſe, nec de ſummi auctoris officina propagatum: ſed ab ſciolis & malè feriatis inſertum, quod genus multa tum Græcè agnoſcimus, tum Latinè. Entelechiam porrò etiam in brutis accipi uolunt: nec in ijs modò, uerùm & in plantis. Dici autem entelechiam, ueluti ἐντελοῦς συνοχήν, id eſt corporis perfecti coaptationem, comprehenſionémue. Sunt qui entelechiam intelligant duplicem: aut enim, inquiunt, anima eſt irrationalis, uel etiam phyſica, quæ à corpore diſparari prorſum nequit: aut rationalis eſt anima, quæ ſciungi ualet à corpore. Scitu dignum quod Lucianus ſcribit in ſermone, cui titulus eſt δίκη φωνηέντων, Endelechiam prius dictam, mox in Entelechiam declinaſſe: accuſatur enim ibi Τ, ubi ait: ἀκούετε φωνήεντα δικασταί, τοῦ μὲν Δ λέγοντος, ἀφείλετό μου τὴν ἐνδελέχειαν, ἐντελέχειαν ἀξιοῦν λέγεσθαι παρὰ πάντας τοὺς νόμους. Animas porrò humanas ſunt qui per accidens corporibus autument inſinuari, ac eſſe modi eiuſdem cum ſpiritalibus ſubſtantijs, corporibus quæ non iunguntur. Proinde cum angelis ſimul omnes creatas produnt. id quod Chriſtiana reſpuit ueritas. Si enim per accidens infundatur corpori anima, eſſet utique homo ens accidentale: uel animam eſſe hominem, daremus. Quod ab ueritate agnoſcitur diſſentaneum. Animam uerò noſtram non eſſe cum angelis naturæ eiuſdem, liquet ex intelligendi ratione diuerſa. Neque enim percipit angelus ab ſenſu mutuando, & ad phantaſmata ſe conuertendo. Proinde corporibus indigent animæ, ut ſenſilis perficiatur poteſtas. Adde, ſi animæ eſt naturalis corporeus nexus, nimirum corporis abiunctio præter naturam eſt, nec tunc perfectionis eſt compos anima. Quamobrem ab imperfectis Deum eſſe exorſum, haud fieri probabile: ab ijsq́, præter naturam quæ ſunt. neque enim manuum aut pedum exortem fecit hominem. Propterea citra corpus animam multo minus. Quòd ſi coniunctionem eſſe naturalem inficiaris, unde fiat amplius quærendum. An ex animæ ipſius uoluntate? Sed quo modo non abſurdum? Cur enim ſi corpore non indiget? Nam ſi indiget, naturale iam fit: neq; enim in neceſſarijs deeſt natura. Porrò cur poſt tantum ſpacij decurſum cōiunctionem expectant? Deinde caſu ita fieret, ut huic corpori inſinuaretur anima hæc: exigitur quippe aduentantis animæ uoluntas, & hominis generantis. Quòd ſi uiolenter adigitur, ſupplicium
B erit, ac euidēs calamitas. Quod & Origenem magno errore opinatum, aduertimus, qui ob peccati pœnam in corpora intrudi animas, prodit. Quare ante corpus fuiſſe animam, haud ſentiendum. Auguſtini ſententia eſt, Dei nutu ad corpus animam uenire: ut ſi ex præſcripto uixerit, æterna conſequatur præmia: ſin aberrarit, dolore torqueatur perpeti, ſeu igne æterno.

Animæ diſtributio ſecundum potentias. Mentem eſſe uice luminis, & inſtrumenti, & uiſus. Qui ſit Ianus bifrons. De mentis capite, ſiue flore. Animæ officia tria. Quid ſit animam à corpore ſegregare. Animus & anima quo diſcernantur. Plinij locus declaratur. Cap. XXIII.

TRaditur ergo ab eodem philoſopho Ariſtotele, Poteſtates animæ eſſe duas: alteram quidem rationis impotem, alteram uerò compotē. Prior pars in duo diſſecatur: in nutritiuam, quæ rationem audit nunquam: ſenſilem appetitum, qui obtemperet quandoq;: & hic duplex intelligitur, concupiſcibilis & iraſcibilis. Poteſtas rationalis diſtribuitur item in duo, in rationem actiuam & ſpeculatricem. Virtutes morales in uoluntate conſtituit, & appetitu, qui rationi obtemperet. Cæterùm earundem principia uirtutum in actiua ratione, uirtutes ſpeculatiuas in ratione ſpeculatrice. In ſexto Moralium Ariſtoteles item, rationem eſſe aſſerit humanæ animæ partem: duoq; agere, cognoſcere ſcilicet, & humana gubernare per prudentiā atque artem. Naturalia uerò, diuinaq; per ſapientiam contemplari, quæ intelligentia & ſcientia continetur. In libro item Encyclicarum quæſtionum: Ab natura, inquit, quæ omnium parens & auctor eſt, duo nobis inſtrumenta eſſe contributa, quorum maximè opera extrarijs uti ualeamus inſtrumentis: manum ſiquidem corpori eſſe inſertam, animo autem mentem. nam & hæc, inquit, inter ea quæ elargita nobis natura eſt, recenſeri debet, uice utiq; fungēs inſtrumenti. In primo De moribus, Mentem eſſe, inquit, in anima, ſicuti eſt in oculo uiſus: & Rhetoricorum tertio, Mentem, inquit, ut lumen, accendit in anima Deus. Vt uerò Ariſtotelicum dogma exequamur plenius, Intellectiuæ potentiæ partes eſſentiales duas aſtruit philoſophus is, intellectum potentia, & intectum actu. Sunt enim

 inferiora

inferiora superiorum imagines: proinde à corporum compositione separatarum, item A substantiarum animaduertitur compositio: quippe præter primum omnia pernoscũtur composita. Illud autem in Metaphysicis entelechiã esse solum, & actum pronunciat purum: reliqua uerò quum à primo essentialiter disparentur, necessariò compositionem resipiunt. Sicut autem ex materia & forma consurgunt corpora ratione haud dissita, intelligentiarũ coaptatio deprehenditur. Quæ est intellectus potẽtia, & actu intellectus. Neq; enim in ijs materiam agnoscit, & formam: sed his proportionales partes, intellectualibus accommodas substantijs. Et quando potentiam in corporea conspicimus materia, & in forma actum: itidem substantiarum separatarum essentiales portiones intellectum potentia, & actu intellectum constituit. Cæterùm super re hac plura paulò sequenti uolumine. Sed ne quem nominũ diuersitas implicet, scire licet, apud Platonicos mentem intelligi duplicem: alteram inferiorem, quam rationem appellant: diuiniorem alteram, superioremq;, quam intellectum nuncupant. Illa humana temperat & moderatur: hæc diuina suspicit & contemplatur. Quæ sanè mens ita distributa bifrontis Iani rationem complectitur. Augustini illud planè diuinum. Distribuitur, inquit, ratio in id quod superius & quod inferius, in sapientiam scilicet ac prudentiam: ceu dicas, in uirum ac mulierem: ut sit superior, uir, & regat: inferior, mulier, ac regatur. Vnde est illud: Melior est iniquitas uiri, quàm benefaciens mulier. Melior quippe est, qui cœlestium desiderio suffammatus carnem necessaria subtrahẽdo afflictat, quàm qui uoluptatibus delinitus ex asse illi satisfactum uult. Huius porrò speculatricis mentis intimam uim Plato, mentis caput nuncupauit. Sed dicitur animæ item unitas, centrumq; totius animæ. Zoroaster ille scientissimus, & ueterum theologorum fons, uocat ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, id est animæ immortalem profunditatem: propterea inquit, Quoniam anima per potentiam patris fit ignis splendidus, dominetur in te animæ profunditas immortalis, & oculos omnes unà tolle in altum, tunc neq; item materiale corpus in præcipitio relinques. Ignem uocat, ut obiter hoc à me tuleris studiose lector luminosam claritatem, quam impertitur animæ Deus: cui per unitatem sibi impressam, quæ est unitatis diuinæ character, coniungitur: abs qua unitate animæ, tanquam à centro, profluunt uires aliæ. Oculos uerò ubi B surrigendos omnes, ait, quæ in cognitione uersentur, potentias intelligi uoluit. Præcipitij uerò nomine mundi uocat partem infimam, magica loquendi consuetudine. Porrò mentis caput hoc alicubi idem magnus auctor florẽ mentis appellat, ἔστι τι νοητὸν, ὃ χρή σε νοεῖν νόου ἄνθει: est intelligibile aliquid, quod mentis flore apprehendendum est. Ex ijs uerò quæ hic prodita nobis sunt, tria potissimum animæ humanæ collige munia: unum, quo agit in corpore: aliud, per corpus: tertium, per seipsam: & agit quidem in corpore per eam uim, quam uegetatricem Peripatetici, Platonici uocant naturam. Per corpus agit, sensibus utens, tum interioribus, tum exterioribus. Per seipsam uerò, quum animæ uis mera, incorporea incorporeis intendit: quam quidem actionem intelligentiam nuncupant. Ad quam Plato respiciens, Plotino interprete, de anima nostra ait, eam tum condere caput intra cœlum, tum extra cœlum caput attollere. Quum uerò in Phædone & Theæteto separare animam à corpore iubet, non loco præcipit segregare: sed monet, ne corpori animus adnuat, neq; imaginationi consentiat, neq; ob corporis cõmercium alienetur à mente, coneturq;, quatenus effici potest, subditam sibi animæ speciem secum ad superiora perducere. Porrò sicuti traditum scimus in libro de Platonis dogmate, ac Hippocratis, Animę potentias, Plato animas nuncupat, propria cuiusq; substantia excogitata. Et est una quidem animantium destinata nutricationi, plantis etiamnum promiscua: cui uelut fons, iecur est attributum, unde tanquam fistulæ in corpus totum propagentur uenæ. Facultatem hanc nunc epithymeticen nuncupant, physicam quandoque, nonnunquam & threpticen. Aliam uerò animam in corde constituit, quod & ipsum est caloris innati conceptaculum, ex quo sese promant arteriæ. Huius item euariat nomenclatura, dicitur nanque ζωτικὴ facultas, & θυμοειδής. At quæ λογιστικὴ appellatur anima, capitis sibi arcem uendicat, actionum ex proposito, ac sensuum dux, cui subseruiant nerui, uelut sensuum uehicula, & motuum, qui corpori affunduntur uniuersim. Animum & animam, inquit Augustinus, pro eodem capimus: anima tamen uitę est: animus autẽ consilij. Proinde ab philosophis astruitur, sine animo uitam perseuerare, citra mentem, ani-

A mam quoqꝫ, ut in amentibus. Et Plinius ipsum hoc innuit, quum Deum sic describit: Totus est, inquit, animi totus animæ.

Quod sit animæ idolum: item quæ imago & umbra. Ex quibus fiat animal. Adam & Euæ mystica interpretatio. Cap. XXIIII.

ANima, Platonici inquiunt (nam eorum præcipuè uerbis rem collibuit explicare, quod sæpe facimus, ut dictis auctoritas accedat maior: comparet, contendatqꝫ qui uolet) substantia est, & uita. Actus hic eius inseparabilis, substātiale quiddam est, ac uiuificum: qualitas hinc tributa corpori accidens est, & quasi uitale. Actum illum appellamus animæ idolum, in quo sensus est uegetalisqꝫ natura. Qualitatem uerò illam animæ dicimus imaginem & umbram, ex qua & corpore fiat compositum, in quo uoluptates doloresqꝫ sint corporales: quarum perturbationum sensus ad idolum animamqꝫ perueniant, perturbationes nequaquam. In ijs uerò aduertendum eximiè, quo sensu Plotinus, Origenes & Ammonius Mosaica mysteria sint interpretati. Siquidem hominem ipsum, id est animam intelligunt, quasi Adam. Humanum uerò animal inde tractum atqꝫ degenerans, quasi Euam: tractum, inquam, ex anima dormiente: hæc enim tunc animal ex se propagat, quando ex pristina apud Deum uigilia ad naturalia labens, diuinorum oblita iam dormit & somniat. Itaqꝫ tum uitam corpoream generat, quasi Euam. Animaduerte hanc primò peccantem, illum deinde consentiētem. Sed intellectum illi quasi angelum pręsidentem, & mox increpantem, & angelo Deum. Deniqꝫ duo in carne una, id est duas quasi in eodem corpore animas. Sed & magnus nostræ religionis auctor Augustinus super Psalmum quadragesimum octauum: Singulis, inquit, nostrûm inest mulier hæc: quippe caro nostra, Eua est, quę seducit uirum, id est rationem, per quam carnem labitur homo, quem lapsum calcanei nomine prophetica indicat sententia.

Vegetatricis animæ munus triplex. Altricis facultatis organa duo: item munia quatuor. Epeleustice motio quid. Cap. XXV.

B SEd age postea quàm in animæ officia uolentes procurrimus, adijciantur ijs ex Peripatetica schola: quæ tum sint usui legisse, tum uerò nostrā hanc sciendorum congeriem instruant, & exuberantius congerminare quodammodo faciant. Sciendum est, inquit Thomas in secundum Aristotelis De anima librum, & ex philosophi eiusdem sententia Themistius ferè, inter uegetatricis animę operationes tres ordinem haberi quędam. Nam munus primum nutricatio est, qua seruatur aliquid, ut est, sequens est perfectius, diciturqꝫ augumētatio. Ea proficiūt enutrita in perfectionem ampliorem, tum quantitate, tum uirtute. Tertium uerò perfectissimū est, ac finale. Hęc generatio est, qua aliquid iam quasi in seipso perfectum existens alteri pręstat, ut sit. Tunc enim unumquodqꝫ maximè perfectum est, ut quarto Methaphysicæ cōprobatur, quum producere quippiam eiusmodi potest, quale ipsum est. Proinde quia à fine nuncupari omnia, consentaneum est, & itidem definiri, finis uerò operum uegetatricis potestatis est, alterum generare quale ipsum: consequitur, esse illam primæ animæ congruam definitionem: Vegetatrix est, quæ alterum eiusmodi queat generare. Sciendum quoqꝫ illud, quod Aristotelicum item est ex secundo De anima, esse organum duplex, quo altrix facultas perficitur, separatum & coniunctum. Et alimentum quidem separatum intelligitur organum & inanimum: coniunctum uerò, calor intimus, quo ipsum id unde alimur, excoqui possit. Ex quo colligitur, animatum omne quod connutritur, calorem necessariò requirere, qui sit concoctionis exordium. Cæterùm altrix hæc facultas quadrifariam munus implet proprium: attrahit enim, aduocatqꝫ primò cibum: mox aduocatum perficit, digeritqꝫ: inde secernit, quod nutricationi sit accommodum, retinetqꝫ: postremò retrimenticia, feculentaqꝫ excernit, aut secessu, aut urina, aut sudore, aut alio quouis modo. Potestates uerò hæ in Græcis auctoribus Græcè ita nominantur, ἑλκτικὴ, ἀλλοιωτικὴ, κρατητικὴ, ἀποκριτικὴ uel ἀποκριτικὴ: at dicta eisdem Grecis ἐπελευστικὴ, nil ad propositum spectat negocium. Est enim Plutarcho tradente, motio in præcipua facultate animæ, qua propositis duobus eodem se modo habentibus, eiusdemqꝫ potestatis, necessitate iniuncta alterutrum eligendi, quamuis euidens causa nulla sese promat, alterū tamen adnuente malumus animo. Dicitur uerò epeleustice, quasi aduenticia, uel superueniens

ueniens, quod non uernacula rei ratione fiat electio, sed extrinseca nostri animi procli- A
natione. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: ne fiat plane quod ille ait, ἀκρόασις ἀποδεικτική, hoc est sese ostentans auscultatio.

De animali uirtute, item naturali & uitali, ex Auicenna. De syntereſi & conſcientia. Virtus in ijs quid. Cap. XXVI.

CAeterùm quia medicorum scholæ suas habēt in hac re distinctiones, sua item uocabula, non erit molestum diuertisse paululum in Auicennę hortulos, multis sæpe doctrinę floribus peramœnos, arridentesq́. Ergo doctrina sexta Fen primæ primi: Omnium, inquit, operationum uirtus initium est. hac enim abiuncta, abscissaue, nulla erit operatio. Virtutum uerò apud medicos genera tria sunt, uitalis, animalis, naturalis. Sicuti uerò Deus unus, trinus, uerus ac perfectus omnia complectitur, implet, fouet, superexcedit, ambit: ita & anima tribus hisce uiribus per totum insinuatur corpus, non quidem locali extensione, sed intensione uitali. Virtutem uerò hic dynamin intelligo, quam Latinè potestatem dicimus, ac uim aut potentiam. Virtus ad animum refertur potius, sed nos consuetudini indulsimus: uerùm & arborum ac aquarum uirtutem Vitruuius dicit. Vnaquæq; porrò uirtus (sicut philosophorum plerisq; & medicis omnibus uideo placuisse, sed Galeno in primis) membrum habet præcipuum in quo subsistat, abs quoque profluant operationes: quippe animalis in cerebro sedem habet. Præterea naturalem esse aiunt uirtutem, cuius duo sint munia: unum fouere animal nutriendo, cui rei hepar ascribatur: alterum, generationi semen sufficere atque informare ex summi patris instituto. Eius uerò facultatis fontem esse testiculos uolunt. Virtus, quæ uitalis dicitur, spiritus conseruat essentiam, qui sensus & motus uehiculum est: eius domicilium, cor est. Placet tamen, inquit Auicenna, summo philosopho Aristoteli, omnium istarum uirtutum principium in corde constitui: ita tamen quòd operationum euidens argumentum in prædictis primum se principijs promat: sicuti apud medicos sentiendi fons ex cerebro profluit, nihilominus organum peculiare habet sensuum unusquisq;. Mox item paulo probabilior Auicennæ Aristotelis fit sententia, quàm medicorum. Auicennæ interpres hæc latius aperiens: Vitalis, inquit, uirtutis operatio est, la- B
xare & comprimere cor & arterias, ac uniuerso corpori uitam præbere, ac uitalem spiritum cum sanguine arteriali. Naturalis uirtutis opus est, generare, nutrire, augere cum cæteris quæ his subseruiunt: hoc est, ut inquit Augustinus, appetendi potentia, retinendi, expellendi ac distribuendi. Animalis uirtus sensum producit, tum interiorem, tum exteriorem, atq; item uoluntarium motum. Huic quoque uirtuti concupiscibilis pars, atq; irascibilis attribuitur à beato Thoma, quæ portiones sunt sensitiui appetitus. Concupiscibilis admoueri suadet, quæ necessaria uidentur aut utilia, & id uoluptatis ratione. Irascibilis noxia repellit, ferturq; ad ultionem præceps. Forsan uerò scrutetur quispiam, sit'ne synteresis animæ potentia peculiaris, ab cæterarum ratione seiuncta. Sed quum rationales potentiæ ad opposita se habeant, ex Aristotelica hæresi, synteresis autem eiusmodi non sit, uerùm ad bona proliciat tantum, non uidetur omnino esse potentia. Quoniam si potentia foret, non absq; ratione utiq; foret: neq; enim in brutis comperitur. Proinde esse uidetur habitus potius, etiamsi potentiam ratione prominentiorem, statuerint quidam. Nonnulli uerò rationem ipsam, non ut ratio est, sed ut est natura. Verùm sicuti speculabilium principia insunt nobis naturę ui necessariò, ita & operabilium: ac ut illa ad peculiarem animæ potentiam haud spectant, sed ad habitum, qui principiorum dicitur intellectus, quod Moralium sexto palàm fit: sic & hæc peculiarem indicant habitũ, synteresеos nomine celebratum. Ab synteresi theologię periti conscientiam disspararunt, de qua idem omnino quæri potest. Nanq; Origenis illud notissimum est: Conscientia spiritus est corrector, ac animæ pædagogus, abs quo reuellitur à malo, & bono associatur. At in anima spiritus potentiam indicat, uel mentem utiq; ipsam. Vnde illud Apostolicũ, Renouamini spiritu mentis uestræ. Vel imaginationem quoque: nam imaginaria uisio dicitur spiritalis. quod ex Augustino est, Geneseos decimotertio. Proinde uideri potentiam, colligi potest. Cæterùm quia seponi conscientia potest, potentia non potest, cõsecutio est manifesta. Quare loquendi proprietate asseruata, erit actus, non potentia. Nam conscientiæ uocabulum, scientiæ ordinem præmonstrat ad aliquid. Est enim con-

A ſcientia, cum aliquo ſcientia. Verùm ad aliquid ſcientiæ applicatio per actum fit aliquē, proinde eſt actus conſcientia. Porrò quoniam actus principium habitui contribuitur, conſcientiæ nomen habitui primo naturali, id eſt ſynteresi aſcribitur. quod in Ezechielem comprobat Hieronymus.

Senſuum commoditas, & neceßitas. Quatuor eſſe quibus rerum apprehenditur cognitio. Quibus inſit ſenſus. Origo eiuſdem. Neruorum paria ſeptem. Spinalis medulla. Cur anima uires ſuas magis in parte iſta promat, quàm illa. Cap. XXVII.

QVod uerò ad ſentiendi poteſtatem pertinet, equidem non uacat ſatis inenarrabilem artificis ſapientiam admirari. Qui non contentus mentis nos ornaſſe celeritate: cuius eminētia paulominus cœlitum dignitatem aſſecuti ſumus, ſenſuum quoq; claritatem munificè eſt impertitus: qui tanquā ſatellites quidam & interpretes, ac nuncij in capitis regia, & rationis conſpectu ſunt circumiecti, ut aptius multo intelligendi ac perſentiendi ueritas mutuo nexu confoueretur. Quatuor enim ſunt, quibus rerum apprehenditur cognitio: ſenſus, imaginatio, ratio, intellectus. At ſenſus, figuram non citra corpus, id eſt ipſam concipit corpulentiam. Imaginatio ab corpore figuram ſeiungens effingit. Ratio, figura item abiuncta, non formam ipſam, uerùm uniuerſale, quod ex ſingulari figura materiaq; redundauit, altius ſpeculatur. Intellectus uerò etiam uniuerſale ſupergreſſus, ſimplicem formam momento uno formaliter diſpicit. Sunt qui cognitionum opifices quinq; ſtatuant. quod ſcribit Ammonius, νοῦν, διάνοιαν, δόξαν, φαντασίαν, αἴσθησιν, id eſt mentem, diſcurſum, opinionem, ſenſum. Verùm ad ſenſus redeo, inter quos quid de oculis dicemus? quos tanquam ſpeculatores altiſſima conſcendiſſe, non decorum modò, ſed ex uſu uitę maximè fuit: ut longius proſpectū petentes, atq; plurima ſubiecta intuentes proprio fungerentur munere. Porrò quum ſonus omnis naturæ ui promicet in ſublime, eundem altitudinis ſitum auribus attribui, compar maximè fuerat. Quæ ratio & in naribus obſeruata eſt ad odorem percipiendū, qui ſuapte ui ſcandit: demum ut in cibis potibusq; facilior quaſi foret indicatura, proinde ori eas fuiſſe admotas, peraccommodum cenſeri debet. B Guſtus uerò non alium ſibi iure uendicare locum potuit, quàm in oris regione, qua eſculentis & poculentis ſemitā aperuit natura. Tactus dum certi habet nihil, totum facile occupauit, ac ſeſe æquabiliter per uniuerſum fundens corpus, quicquid præduri molliſue ſe oſtentarit, tota percipit facilitate, necnon caloris frigoriſue appulſus. Vt hiſce ueluti militaribus obſtipati præſidijs, non decore modò, ſed & tranquillitate maxima datum uitæ curriculum perficere ualeamus. Cæterùm quia de ſenſibus futura nobis hiſtoria eſt eorum primordia & fontem, ut par eſt, rimabimur primùm, ſecuti Platonicorum dogmata, ſed mox & Peripateticorum principis ſententia non dilata. Ante omnia, inquiunt, mortali tantum corpori ſenſus ineſt: nam diuina prorſum eo uidentur uacua, quanquam quid ſenſerit Plotinus, non excidit: indeq; multo magis anima, quæ ſit quocunq; corpore longe præſtantior. Huius tamen efficit poteſtas, ut conſtet homo, uiuat, ſentiat: hoc eſt animal ſit. hæc enim mortale corpus alit, uiuificat, illuminat, dum adeſt utiq;, non ineſt. Sedes eius cerebro potiſſimùm aſcribitur, propterea eſſe orbiculari figura inſignitum caput, quoniam eiuſmodi ferè ſint cœleſtia omnia. Quamuis autem tam anima, quàm cerebrū omnino ſenſus ſint expertia: quia tamen abſque eo animal eſſe nequit, ex animæ potentia fœcundiore, ſiue de effectibus in cerebri cauernas effuſum ſpiramentum eſt, quod ſenſus prouehit, dirigitq;. Cauernas eas inueni qui uentriculos uocent cerebri. Ex illis deprehenſum ab anatomicis eſt, necnon approbat Auicenna, doctrina quinta, Fen primæ primi, neruorum ſeptem produci συζυγίας, ueluti Latinè dicas coniugia aut coniugationes, ſiue paria. Sicuti iambicæ ac trochaicæ dicuntur Grammaticis ſyzygię apud Pindarū. Eſt enim ſyzygia neruorum, quum nerui bini pariter emergunt in conſtitutum corriuati locum. Quos fiſtularum uice fungi tradunt, & ipſum illud quod diximus, ſpiramētum ſenſificum ad deſtinatam ab natura metam, ueluti curricula deuehere, ut uicinis remotioribus'que paulò membris ſentiendi uis infundatur. Ex ijs ergo neruorum combinatio prima ad oculos profertur, unde illis comparatur ſpeciei cuiuſq; internotio, ac colorum diſtinctio. Secunda aures petit, quæ ſonos inde ualeant concipere. Tertia naribus inſeritur,

ritur, ut adsit potestas odorandi. Quarta in palatum deriuatur, unde sit saporum discretio cum primore lingua. Quinta per totum effusa corpus, illud ui sua complexatur. Hoc expressit tangendi necessitas, ut oblæsura facilè declinarentur. Quæ uerò lenitate sua confouerent, blandius permulcentia, admoueri possent. Sextam sentit stomachus ob alimenti indigentiam, ut uitæ necessaria expeteret, redundantia reiectaret. Septima ad spinalem delabitur medullam. Quæ in animali id planè esse deprehendit, quod in nauigio carina. Eius inde internoscitur præstantia, quod medicæ artis periti longioris cerebri nomine censuerunt nuncupandam. Nec uerò me fallit, Auicennam aliquo modo ab ijs diuersa prodidisse, sed ipse nihilominus auctorem certum secutus sum. Scribit Aurelius Augustinus ratione hac sensus produci potissimùm: Quod est, inquit, in corpore subtilissimum, & ob hoc animæ similius ac uicinius quàm cætera, id est lux, primùm per oculos ipsos effusum promicat ad obiectorum perceptionem uisibilium: mox cum aere puro permixtione quadam primò, atque iterum cum caliginoso ac nubium crassitudine, tertiò cum humore qui iam sit corpulentior, quartò cum terrestri crassamento sensus perficit quinque. Qui quoniam prælocati in facie sunt, ideo scriptum est, Dominum in faciem insufflasse homini uitæ spiraculum, ut fieret in animam uiuentem. Quòd si quis non inscius naturalium sese obijciat, malè à nobis ista distingui, quum quælibet animæ uis sit in qualibet corporis parte tota, sicut anima. Respondeo, ita ferè adnuendo rem habere: sed tamē dici animam ibi agere, ubi ei subseruit organum: & ibi in primis, unde initia ducant instrumenta. Hac itaque ratione sentiendi mouendique actus capiti ascribitur, unde uidelicet corriuari neruos, liquet, organa sensus & motus: sic iracundia, cordis sedem sibi uendicat, ubi sanguis residet igneus. In iecore, concupiscentia & nutritio dominari creditur, quia ibi aereus sanguis eius est ueluti substratum. Ratio, etiamsi nil habeat corpori commune, nihilominus capitis arcem insedisse, traditur à Platone: propterea quòd imaginationis actus rationi est propinquus, eiusque sibi portionē asserit. Cæterùm ne qua omnino subsit hæsitatio, corroborantur quæ diximus, magni nominis auctoritatibus. Nam Galenus De iuuamentis nono: Caput, inquit, est fons sensus, & ex eo motus est uoluntarius: origo item neruorum mollium & durorum. Sed & in libro De uirtutibus, mortale hominis corpus distribuētibus: Sciendum, inquit, hasce de tribus profluere particulis. Et eam quidem qua ratiocinamur, reminiscimur, sentimus, mouemur, ab cerebro: at ex corde, qua irascimur calescimusque: etiam num præditi pulsu cognoscimur in corde ac arterijs: ex hepate uerò, qua nutrimur, augemur, cibumque appetimus, exceptumque digestione perficimus. Et mox paulò: A cerebro, inquit, corporis particulæ omnes sensum habent ac motum, neruis ad organa sensuum prodeuntibus ad sensibilium conceptionem: alijs uerò ea mouētibus, quæ motui deseruiunt. Cerebrum quidem insensile ipsum natura est, at sensuum tamen organum. Sed & libro quarto De accidenti & morbo: Palàm, inquit, est cerebrum ad omnia corporis membra uirtutē emittere, quoniam neruo præciso, membrū ad quod is producebatur, sensus fit expers. Auicēna principium motus & sensus, esse quidem fatetur spiritum qui sit in cerebro, ut in arca uirtutis quæ defluat ad membra continuata cum medulla: sed uirtutem putat illuc à corde conscendere cum spiritu.

Aristotelis sententia de sensuum origine. De medio duplici, quo sensus producitur in actum. Olfactum esse minus alijs necessarium: & quæ utilitas eius.

Caput XXVIII.

ARistoteles Peripateticorum doctor eminentissimus, & naturę rerum indagator, si quis alius, solertissimus, & ferè primi nominis De partibus libro secundo: Nec sensus, inquit, ullius causam cerebrum obtinet, quod quidem expers omnino sensus, non aliter quàm quoduis excremētum est. Verùm quum intelligere, quamobrē sensus nonnulli in capite habentur, nequeant, quòd eam partem cæteris esse peculiariorem animaduerterint: ideo sensum cum cerebro coniungendum censuerunt. Sed enim principium sensus esse cordis locum, definitum iam est, quum de sensu ageremus, & quam ob causam duo, id est tangendi & gustandi sensus ex corde apertè dependent. Vnus ex reliquis tribus, id est olfaciendi, medium tenet. Duo, id est audiēdi & uidendi, maximè in capite positi sunt propter sensoriorum naturam. Visum autem

omnibus

A omnibus quibus est datus, apud cerebrum esse, optima ratio est: cerebrum enim frigidũ & humidum est, uisus aquæ naturam obtinet: hæc enim omnium perlucidorũ facilimè conseruari potest. Sensus etiam exquisitiores per partes, quæ sanguinem habent synceriorem, absolui necesse est: sanguinis enim calidioris agitatio sentiendi officium intercipit, atq; refringit. Sed & Hieronymus ad Fabiolam De ueste sacerdotali: Sensus, inquit, in corde est, habitaculum cordis in pectore. Thomas item de philosophi sententia, in librum De sensu & sensili: Sentiendi principium, inquit, primò est in corde, ubi est caloris fons: nihil enim sine calore sentire potest, ut traditum est in libro De anima. Cæterùm à corde uirtus sentiendi in cerebrum scandit, & inde ad trium sensuum pergit organa, uisus, auditus, odoratus. Tactus autem & gustus referuntur ad cor per medium coniunctum, quod est caro. Nam sensus alij per medium fiunt extimum: tactus & gustus per intimum, quod esse carnem, iam astruximus. Confirmat porrò hæc idem auctor in expositione libelli De iuuentute & senectute. Sed cur'nam ita à principe Deo constitutum? an quia tactus gustusq; ex sensibus necessarij amplius manifestò deprehenduntur? siquidem ciborum diuersitatem inde pernoscimus, quibus ad fouendam uitam maximè indigemus: & quę corpus oblędunt forinsecus, tangendi uirtute refugimus. Ideoq; in duob. ijs medium habetur intimum, ne uitio eius unquam ab hisce deficiamur sensibus. Nam reliqui ad bonitatem proficiunt. Quippe uisus & auditus ad scientiam iuuant comparãdam in primis, modo duplici, quo adsciscitur doctrina: quod enim scimus, aut didicimus, aut inuenimus. Inter sensus uerò omnes olfaciendi potestas minus longè uidetur necessaria. Sanitati tamen animalis cõferre uidetur plurimum, quod alicubi Opere isto copiosius explicabitur à me, ubi per partes sensuum sese ingeret tractatus. In eo uerò odorandi sensus non negligendus, quòd odoribus confouetur cerebrum: id uerò ita affectum ratiocinari præstantius potest.

Sensus cur tantum quinq;. Quatuor necessaria ut sentiamus. Animæ progressus nouem ad scientiæ plenitudinem. Cap. XXIX.

B SEd cur'nam sensus quinque tantum? Nempe quòd quinq; item sunt, quibus mundus consurgit: elementa quatuor, & æther ea substantia. Primùm uerò tactus terræ habet rationem: gustus autem aquæ, quippe humectatione gustabilium percipit qualitatem: aeris uerò appulsus ex ictu, unde sonus nascitur aut uox, auditum perficit: olfactus ignem resipit, nam & ex qualitate calida odores proueniunt: uidendi ratio ex æthere contemperatur, & lumine: ut in Moralibus docuit Plutarchus plerosq; sensisse. Quid opinentur alij, ostentante se latius occasione, non negligetur, & paulo antè attigimus tamen. Non dilata ratione Aristotelica ex libro De sensu & sensili: Constat, inquit, quoduis sensorium suo elemento reddendum & aptandum esse, ut obtutrix oculi facultas aquæ aptetur, sensiua sonorum aeri, odoratus igni, facultas tangẽdi terræ est: at degustandi uis, tactus quędam species est. Verùm ut sentiamus, hoc est ut sensus producantur in actum, quatuor omnino requiri uidentur: duo quidem ex parte sensus, organum uidelicet, ac spiritus: duo uerò extrinsecus, obiectus & medium. Proinde in abstractione forma obiecti primò est in medio, deinde in organo, mox in spiritu, postremò animam attingit: quamobrem in medio primum fit immutatio, inde in particulari sensu. Iudicium uerò consequitur in sensu communi. Rursum sicuti uisibilis mundus quinquepartita ordinatur distinctione: terra, aqua, aere, æthere cum firmamento, item cœlo supremo quod empyreum uocant: sic animæ in sui corporis mundo peregrinãti, quinque sunt ad sapientiam progressus, sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: sed ita & ad charitatem quatuor insignita affectibus est, ut inde nouem consurgant progressus, quibus spiritu uiuens anima ad Cherubin & Seraphin, id est ad scientiæ usq; plenitudinem scandat & charitatis regnum. Concipe siquidem lector pijssime, sensum qui animæ nuncius est primus, angelis quibus est ab nunciandi functione ascitum nomen, comparari: archangelis imaginationem, odium mundi uirtutibus, odiũ sui potestatibus, rationem principatibus, dominationibus amorem proximi, intellectũ thronis, intelligentiam Cherubin, Dei amorem Seraphin. Suppliciorũ timor, & ex peccatis cooriens dolor, contemptum sui conciliat & mundi: ut cum uirtutibus peragantur miracula, & cum potestatibus exigantur dæmonia: proximi amorem ac Dei, promissorum ingenerat spes, & præmij gaudium.

Sensus interiores quatuor. De sensu communi præcipuè. Inibi locus Plinij declaratur. Sensati qui intelligantur. Sensitiuum dici non Latinè. XXX.

QVoniam uerò suprà duplices esse sensus significauimus: interiores, exterioresq́: & iam hos qui manifesti sunt, breuiter exposuimus, non ineptè opinor fecerimus, si & alteros itē occultiores exequamur. Ergo Auerrois inter eos qui Aristotelis interpretationes aggresi sunt, longè ingenio eminētisimus, hosce in quatuor distribuit species: primumq́ eum constituit, qui omnes quę ab extimis quinq́ sensibus haustę fuerint, imagines colligat atq́ percipiat. Quare communem nuncupat sensum: altera deinde uis imaginandi dicta est, cuius officium sit, quum ipsa nihil persentiat, imagines quæ à prioribus sensibus acceptæ sunt, retinere, easq́ tertię sentiendi naturæ, quam existimandi ac cogitandi uim dicunt, proferre: cuius esse opus arbitrantur, ut ijs acceptis imaginibus, quid, aut quale sit id cuius illæ imagines sunt, iudicet atque percipiat: eaq́ ipsa quæ discreuerit, siue coniunxerit, seu conceperit iudicando, postremæ cerebri ipsius sensusq́ particulæ, quam memoriam dicunt, seruanda commendet. Sensuum uterque, Augustinus inquit, bonum suum habet, in quo reficitur, sensus interior diuinitatis uegetatur contemplatione, sensus exterior humanitatis perpensione assurgit. Propterea hominem induit Deus, ut hominem totum redderet beatum, & eius integra fieret ad ipsum conuersio. Quod uerò ad communem attinet sensum, scitu digna sunt, quæ ab eruditis mandata memoriæ sunt: hunc esse uidelicet, qui obiecta quinq́ sensuum sentiat, & actiones eorum, atq́ uacationes. Ad quem etiam propriè spectet animaduersio, quando scilicet animaduertimus nos uidere aliquid uel audire. Vnde fit ut sæpe & uideamus & audiamus aliqua, nec tamen percipiamus nos ea sentire, quoniam sensus communis imaginatioq́ interea uertitur aliorsum. Oportet, inquit Plotinus, hoc esse quasi centrum: sensus uerò singulos undiq́ nō aliter ad hoc ipsum, quàm lineas à circunferentia ad centrum usque protendi. Atque uim eiusmodi cuncta comprehendentem, re uera unum aliquid esse, neq́ esse humidum, aliàs cessaret memoria: neq́ durum, periret nanq́ docilitas. Et omnino si sit corporeum, formæ ibi rerum se inuicem impedient atq́ confundent. In hoc præterea sensu initimo est uisus & auditus & cæteri deniq́ sensus: sed hic una forma sunt, potestasq́. Hæc de communi sensu latius excerpsimus, non quidem ostentandi causa, sed lucem ut inferremus nobilisimo auctori, qui undecimo Naturalis historiæ, ubi de oculis agitur: Animo, inquit, uidemus, animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilem eius partem accipiunt atq́ transmittunt. sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus uisu: sic in morbo comitiali, aperti nihil cernunt, animo caligante. Sensatos animaduerto prudentes dici, ac sensu ualidos, quod & uulgò usurpamus ferè. Firmicus Matheseos tertio: Mercurius, inquit, quum luna in parte horoscopi partiliter constitutus faciet, qui per regum aut principum seruitia quotidiana sibi subsidia quæritent, sensatos quidem & intelligentes, & quorum dicta & rationes ab omnibus comprobentur. Porrò sensiuum animal rectè dicimus, sensitiuum autem inscitè ac barbarè: siquidem unde corriuetur, haud reperias. Illud ex Epistolis Cæcilij elegans est: Sed cōtra, inquit, sensum quendam uoluptatemq́ percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis uideo superesse.

Qui præstantioribus sit sensibus præditus, habere item inferiores, sed non ediuerso. Sensibus abuti omnibus hominem tantum. XXXI.

ITa uerò in ratione facultatum animæ natura comparatum est, sicuti obseruatè curioseq́ perpendimus, ut qui eius quod nobilisimum est, & habetur, fuerit compos, etiam quæ infima sunt teneat. Quibuscunq́ enim adest, quod λογικὸν dicitur, id est ratiocinandi uis: insit & sensilis potestas, ac uegetatrix, necesse est, quam φυτικὴν uocant: cuius plantæ sint maximè participes. Verùm ediuerso non fit, siquidem sensilia multa uisimus, quæ tamen rationalia non dixeris. Id ipsum & in sensuum serie contingere deprehensum est, quando uisu prędita, nec reliquorum sunt expertia. Quæ uerò tactum habeant & gustum, non statim etiam uidendi potestate cernimus insignia, eiusmodi conuisitur talpa. Spongiæ tactum quidem habere creduntur, reliquorum tamen expertes. Sed enim prius quàm ab sensuum ratione abiungamur: illud perpensione non indignum, inter animantes cunctas hominē unum sensibus abuti:

quosq́

A quosq; optimus atq; indulgentissimus parens elargitus fuerat, tum ut necessitatibus natura duce pullulantibus paria facere possemus, tum ut cōptiorem uitam & dignam prorsus Dei numismate, transmittendi non abesset potestas, eos ingenij prauitate, & (ut planè dicam) in naturæ contemptum, ad scelerum fomenta uertimus. Nam bruta unam modò tactus uoluptatem sentiunt, dum furore libidinis agitata feruntur in coitū. In alijs ferè intra naturæ præscriptum compescuntur. Nos uerò diuini muneris exculcata lege, deliciarum seminaria sensus facimus, ueluti ad hoc nati, & ad unum hoc cum materno lacte feramur. Nec saltem succurrit, quod scientissimè M. Tullius pronunciauit: Quum homini Deus nil mente præstabilius dedisset, huic diuino muneri ac dono nihil esse uoluptate inimicitius, quando in uoluptatis regno nequeat uirtus consistere. Adde quòd cæteris animalibus, sicuti doctissimè Plinius inquit, Stati sunt per tempora anni cōcubitus: homini, omnibus horis dierum noctiumq́. reliquis, satietas in coitu: homini, propè nulla. In hominum genere maribus diuerticula Veneris, excogitata omnia scelere naturæ, fœminis uerò abortus. Quanto in hac parte multo nocentiores quàm feræ sumus? Hisce uoluptatum delinimentis, quæ sensuum germina sunt, ut carerent, quosdam sibi oculos eruisse, exploratissimum est. Alios in uastas solitudines coniecisse sese, ceu præstabilius foret cum feris immanitate insignibus cōuiuere, quàm inter homines qui ferantur ratione præditi. Certè per quinq; sensus, ueluti per fenestras, ad animam usq; penetratur. Hæc defigunt humi (ut inquit Horatius) diuinæ particulam auræ. Nec enim capi mentis arx potest, nisi per hæc portarū obicibus perfractis, & prorsum sublatis cataractis, hostiles copiæ fuerint admissæ, agminatimq́; irruerint scelerum incētiua, quibus cœlestis animæ fulgor retusus sordescat collutileturq́. Si Circensibus, inquit Hieronymus, quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si formis mulierum, splendore gemmarum, & id genus alijs, per oculorū fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum, Mors intrauit per fenestras uestras. Equidem sensus corporum rectè quis dixerit, equos sine freno currentes: animam uerò aurigæ modo currentium frena retinere obnixius. Eximia est animæ exultatio, ubi multorum cura non anxiè implicitus, paruo acquiescendum fueris arbitratus: mundum, potētiamq; eius omnem pedibus
B subieceris. Tolle epularum & libidinum luxuriam, nemo diuitias quæret: quarum usus aut in uentre est, aut sub uentre.

Sensum non esse idem cum intellectu. An Homerus animam putarit corpoream. Item an scierit esse præditam ratione. Spiritus & anima an differant.

Caput XXXII.

PRius uerò quàm subtexantur reliqua operis instituti, non fuerit (opinor) uacantis operæ perpendisse, quæ sint de hac re ueterum consulta, qui de natura cōscribere aliquid sint adorti. Siquidem magna pars statuisse uidetur, sensum esse cum animo & intellectu idem. nam ita cecinit Empedocles, Consilium ad præsens homini, & sapientia constat. Vbi, Themistio exponente, libro De anima tertio, ex Aristotelis sentētia, nihil uidet̄ tribuisse supra sensum animo: quē prout quæq; res sensibus accidisset, uariè atq; incōstanter impelleret. Sed & Homerus quum dicat, mentem omnibus mutationes uarietatesq; ambeūtis nos corporis sequi: uidetur naturam animi habuisse corpoream, eumq; quasi idem cum sensu putasse,

Talem animum planè mortalibus esse, necesse est,
In lucem primo qualem Deus extulit ortu:

Nam si sol & luna, spiritus ac corporis imperium habent, non item ipsos necesse est, qui spiritu consurgimus ac corpore, perinde affici, ut afficiuntur luminaria: quod uel ab Aristotele comprobatum scimus, uti à cœlestium rerum peritis astruitur: uerùm spiritus rationem forsan Homerus non habuit, Pluarcho enarrante. Sed nō esse idem intellectum & sensum, efficacissimum id prōptissimumq; monstrarit argumentum, quòd quum animalia omnia sint sensibus prædita, solus homo præter eos & mentem obtinet, ac intelligentiam. Porrò quis non uidet alias esse differentias rationalis potentiæ, alias sensuum? Item affectus & opera quis possit negare alia sensibus iuncta, alia intellectui & rationi tributa? Nam uirtutes animi uidentur hæ, recta opinio, scientia, prudentia: quæ certè ad sensum pertinere non possunt. Item uicia animi sunt, falsa opinio, inscitia, imprudentia:

quæ

quæ profectò sensibus nemo unquam tribuerit. Quod si usquã dictum reperias, animalia nonnulla quæ ratione careant, animũ tamen & intellectum habere, scito abusionem nominis in eo factam: nullum enim præter hominem animal compos & particeps animi est. Cæterùm nonnulla spectris & uisionibus ualent, quod genus phantasiam & imaginationem appellant. Imaginatio autem quamuis sit præstantior & nobilior sensu, longè tamen inferior animo intellectuq; est: utpote quæ tanquam in confinio utriusque sit posita. Ita fit, ut ea uis sensum quidem sequatur, sed actionẽ animi antecedat. Proinde uisa, sensaq; simul illata animo sunt, excitant adiunguntq; sibi commotionem illam quam ὑπόληψιν dicunt. Sed enim qui uberius nosse ista cupit, adeat eum censeo, unde hæc paucula mutuati sumus. Adnotandum uerò parte hac, spiritum & animam esse in homine idem, etiamsi aliud indicet spiritus, aliud anima. Nam substantiæ ratione spiritus inditur nomen, anima uerò uiuificationis uim complectitur. Est utique essentia eadem, cæterùm diuersa fit proprietas. Spiritus est, quia rationalis substantia: uerùm ut est uita corporis, anima. In quem sanè sensum illud uenit Euangelicum, Qui perdiderit animam suam, saluam faciet eam. Dicitur tamen mens item rationalis spiritus, ubi inest scintilla quædam ceu animæ oculus, ad quem imaginatio pertinet, ac Dei cognitio. Animæ oculus mens est. Mentem certè Apostolus spiritum uocauit, quum inquit, Renouamini spiritu mentis uestræ: id est mente. Spiritus quinetiam animæ uis intelligitur mente inferior, ubi rerum corporalium exprimũtur similitudines: nec spiritus ipse corpus est, sed corpori similis. Quæ enim spiritu uidentur, corporalia non sunt, sed corporibus similia. Facies nanq; hominis & nobis forinsecus nota est, & in memoria nostra imaginem habet, incorporalem utiq;, sed corpori assimilem. Ille spiritus, inquit Augustinus, ad imaginem Dei ac similitudinem dicitur factus, cui ueritatis cognitio inest, & uirtutis amor. Siquidem in cognitione imago est, at in dilectione similitudo: imago, quia rationalis: similitudo, quia spiritalis. Sed illud amplius animaduersione dignum, à Plutarcho probari, primùm ab Homero animam credi immortalem: sicuti ubi ait, A

Ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη, ἄϊδόσδε βεβήκει.

Euolans autem è membris anima inferos petijt. Porrò non aliud esse hominem, quàm ipsam animam, quod & à Platonicis exceptum est. Corpus item esse animæ carcerem, quod philosophi statuunt: proindeq; corpus uiuens ab eo semper dici δέμας, quia sit animæ uinculum, quod δεσμὸν uocant: mortuum uerò, ab anima sequestratum, σῶμα, quod ueluti sepulchrum relinquitur. Nusquam uerò in poemate Homerico animam dici corpus. Quin & distributionem Platonicam, qua is philosophus rationem capiti attribuit, iram cordi, concupiscentiam iecori, ex uersibus Homeri comprobat. nam ubi secum Achilles disceptat, ulcisci ne præstet, an iram sedare: ostentans sese illi Minerua non aliud innuerit, quàm prudentiæ lumen. Sed nos iam animæ apicem contingamus. Quia tamen liber hic iam extumuisse ac ingranduisse uidetur satis, quæ supersunt haud parũ multa, ut lector, ceu interiuncto refectus itinere, hilarius reliqua persequatur, in sequens regerentur uolumen. B

LODOVICI CAELII RHODIGINI, IN LIBRVM ANTIquarum lectionum tertium *Præfatio, ad reuerendum in* CHRISTO *patrem D. Ioannem Mariam Mattarellum Rhodiginum, ac episcopum Casensem religiosissimum.*

ETIAM si uniuersim prodeuntibus hisce nostris libellis artium bonarum studiosos compellare, non ab instituti operis genio, quicunque sit is, dissentaneum censui: nihilo secius si in partibus laboris mei intima nobis iunctos beneuolentia consalutauero, & quantum ualemus uindicias secundum immortalitatem pronũciauerimus, absonum (opinor uel quod Græci dicunt ἀπροσδιόνυσον, fecero nihil: quando in turbam coniectos se, queri non poterunt, & nil à me repensum amicitiæ, uel inimicus iudex ne suspicionis quidem indicium est habiturus ullum. Et ipse porrò pleniore obsequio nostris rebus fauentes uidebor

A bor promeritus. Quoniam uerò sequens libellus quod & prius est factum, optimi maximi Dei opus admiratur inenarrabile: tu uerò Ioannes Maria reuerende antistes tum loco, tum moribus principi illi naturæ propior es factus, duce (quod aiunt) uirtute, comite autem, non fortuna, quæ prophanis modo utranque paginam facit, sed ipsa illa sacerdotali luce, qua fulgurant uibratius sanctorum mentes, dum labia eorum custodiunt scientiam, & in supercilio montium excitatam ciuitatem sciunt non posse latêre: inde occurris mihi secundus: quem ad sudoris nostri partes aduocem, in quibus eminẽtissimi agentis immensa in nos exequimur munera: nec id, quia teretes aures tuas, excussumque iudicium fugiãt hæc, qui multiplici sapientia præcellis, Canonum quoque decretis cumulatissimè imbutus: sed ut institutis tuis, & integritati clarissimæ munuscula proferremus peraccommoda, ne fieret illud ex triuio, ἐν φακῇ μύρον. Expressit hoc prætere a nobis, ut sanguinis coniunctionem præteream, & communes lares, communis item patriæ ratio: quæ bene sentientes, honestisque præcipuè initiatos literarum sacris ita peruincit, quodamque uelut ferrumine coaptat componitque, ut nõ magnoperè nexum cõperias arctiorem. Tuis ergo auspicijs publicum indipiscetur sequens liber, cui tu sanctis precibus progressus concipias faustos, uelim. Rimabimur autem philosophorum sacraria, uerùm sic, ut Latinè loquamur, ne thesauros à me quisquilijs intelligi putes: quando, ut nunc est, sapientiæ studium Silenis simillimum dixeris, quorum imagunculæ hispido ferè uisuntur ore, ac ingrato prorsum, intus contecta diuiniore forma, suo, id est incomparabili ornatu splendida: nobis uerò in tam læto eruditorum prouentu fuerit turpissimum ista reticere. Nam Philoctetes turpè sibi duxit, tacere cum barbaris. Et hunc Aristoteles imitatus, Isocratem pati dicere.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TERTIVS.

B

Intellectus agens & possibilis: illum dici à Platonicis mentem, hunc uerò rationem. Mens cur dicitur. Scansilis ad Deum ratio, ex Theologumenon libris. Cap. I.

QUAEDAM sunt, inquit Augustinus in libro De spiritu & anima, supra intellectum humanum, quædam iuxta, quędam infra: siquidem cognoscit Deum anima supra se, angelos iuxta se, at uerò se in se: quicquid cœli cõtinetur ambitu, infra se. Igitur ad ea percipienda quæ sunt supra ipsam, indigere uidet omnino anima irradiatione ab ipsa luce ueritatis primæ, quę dicitur mens uel intelligẽtia, quam prodit Augustinus idem, nulla interposita natura, formari ab ipsa ueritate. Proinde respectu ueritatis summæ, & eorum respectu intelligibilium quæ humanum excedunt intellectum, est intellectus agens Deus, & huiusmodi illuminatio est gratiæ infusio ad diuina contemplanda. Ad ea uerò pernoscenda quæ prope nos sunt, ut sunt angelicæ essentiæ, indiget item anima reuelatione angelica, siue instructione: qua in re dicitur item angelus, intellectus agens. Ad eorum uerò perceptionem quæ intra animam sunt, ut est ipsa anima, & potentiæ ipsius, habitus, scientiæ ac uirtutes, non indiget anima lumine extimo, sed innato: & propterea Augustinus ait, animã cognosci ab se in se, quia cognoscit se esse, sentire, scire aliquid. Idem astruitur de perceptione eorum quæ infra nos constituta deprehendũtur: ad hoc enim lumen intimum sufficere, hoc est intellectum agentem, uim animæ supremam, cuius operatio est (ut inquit Auicenna) illuminare, siue intelligẽtiæ lumen diffundere super formas sensibiles in imaginatione existẽtes: rursumque illuminando abstrahere à materia, & abstractas copulare seu ordinare in intellectu possibili. Proinde quando dicimus, intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus quod doctissimis placere uideo, accipere formas: sed illo præsente, formis suis efficacius uti & copulatius

tius. Id exemplo patere quadantenus potest. Sunt qui chartæ inscribant literas succo A cæpæ: sed hæ non percipiuntur, nisi calefiat charta. Eiusomdi habet rerum formas, qui dicitur possibilis intellectus, quæ in cõspectum ueniunt, ignis diuini præsentia, sicut & colores lumine solis. Intellectus noster non est in potentia ad hoc, ut fiat intellectus atque intelligibilia: sed ad ultimam intelligentiæ intelligibiliumque perfectionem. Sciendum uerò obiter, quam in anima Platonici rationem dicunt, Peripateticos uocare intellectum possibilem: quam uerò illi mentem dicunt, hos intellectum agentem nominare. Scribit Auicenna, quadrifariam dici possibilem intellectum. Nam dicitur primò, ut habens possibilitatem tantum, ut sit ueluti potentia materialis ad similitudinem materię primę, quę ex se formam habet nullam, sed est omnium formarũ subiectum. Deinde est intellectus dispositus, qui est, ubi quis iam in intellectu principia continet, hoc est propositiones, quas credere contingit, quæ non aliunde, sed per se notæ sunt, ut quum proponitur esse totum sua patre maius. Postea est intellectus perfectus, qui iam conclusiones tenet eorum, quæ sequuntur ad principia: actu tamen ad eorum non cõuertitur speculationem. Postremò dicitur in actu intellectus, quum iam actu speculatur. Primus uocatur materialis intellectus, secundus in habitu, tertius adeptus, quartus accommodatus. Esse uerò intellectum agentem eisdem fermè rationibus Auicenna probat, ac diuus Thomas in Theologiæ compendio. In potentijs, inquit Thomas, sensitiuis formæ rerum sunt particulares: uerùm non sunt actu intelligibiles, sed potentia tantum. Intellectus enim non nisi uniuersalia intelligit. Quod uerò in potentia est, non reducitur in actum, nisi ab aliquo agente. Esse igitur aliquod oportet agens, à quo species in potentijs sensitiuis existentes fiant intelligibiles actu. Hoc autem intellectus possibilis facere nequit, ideo necessarius est intellectus agens, qui species intelligibiles in potentia, faciat intelligibiles actu: sicuti lumen facit colores potentia uisibiles, esse actu uisibiles. Sunt qui apud Theophrastum, Iamblicho & Plutarcho auctoribus, intellectum possibilem esse nobis duplicem interpretentur: quorum alter, & idem primus semper in actu, dum semetipsum intelligit, sequentia sub se cuncta cognoscit. Alter secundus transiens de potentia in actum, est ratio. Quum dicitur tabula nuda ab pictura omni & literis uacua, intelligendum se- B cundum quãdam proportionem putant: nõ enim ita dicitur, quasi intellectus nullo modo species habeat: sed quia intelligibilia quæ in eo collocantur, intelligibilia quidem sunt, sed ita, ut sint à separatis intelligibilibus illustranda, ut syncerè prorsus intelligibilia sint, propterea coloribus comparantur. Theophrastus absurdum putat, materialem intellectui naturam huic dare, atque arbitrari materiæ modo nihil esse in actu, sed potentia omnia. De intellectu agente sic item reperio, esse intelligibile lumen ueritatis primæ nobis per naturam impressum, semper agens, sicuti lux semper irradiat: proinde est illud in Psalmo propheticum: Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Cæterùm parte hac commonitos legentes uelim, sicubi pugnantia uideor prodere, mirandum haud ita esse, quando ex diuersis racematio fit, & Platonicos consectamur parte plurima, sed & in alijs diuersitas ad suos regerenda auctores est, ne quis agrestis ac indomitus certator protinus calumniam intendat. Illud quidem ex Christianis promitur fontibus, dici ab Mene mentem. Est autem Græco sermone luna, mene. Quam crescere modò perspicuum fit, modò deficere, ac uaria commutari uisitationis uicissitudine. In id tamen denique, quod fuit, nouitate quadam perfecta, uelut postliminio redire. Ratione consimili humana mens nunc summis caput inserit, nunc ad ima relabitur, quandoque in se se collecta ueris falsa reluit, & corporeis interim intendit administrandis, sæpe æternas perpendit rationes ac speculatur. Sunt qui dici mentem coniectent, quòd in anima pręcellat & emineat, quia sit animæ uis præstantior, à qua exoritur intelligentia. Certè rationale lumen ac intellectuale, quo ratiocinamur, intelligimus, sapimus, mentem nuncupamus.
Quòd si scansili motu summa petere connitaris, primùm ingerit se sensus, imaginatio mox, inde ratio, intellectusque ac intelligentia. In apice uerò surrecta stat sapientia. Siquidem summa est sapientia Deus. Hominis sapientia pietas est, qui Dei cultus intelligitur. Sensum autem dicimus, animæ uim corporearum rerum corporeas excipiẽtem formas præsentes. Sicut imaginatio absentes uersat, ex sensu propagata, proque eius uarietate, diuersa ipsa quoque. Ratio uis animę dicitur, rerum naturas corporearum, formas item, differentias

A rentias, propria perpendens accidentia: incorporea quidem omnia, nō extra corpora tamen, ni ratione subsistentia. Intellectus inuisibilia percipit, uelut angelos, dæmones, animas. Intelligētia Deo subijcitur immediatè, potentia animę & ipsa, summū uerum & incommutabile expendens speculatione eminentissima. Quicquid percipit sensus, repręsentat imaginatio, cogitatio format, ingenium inuestigat, iudicat ratio, memoria seruat, separat intellectus, intelligentia comprehendit, ad contemplationem prouocans.

Auerrois de intellectu agente sententia. Quid Auerroem quandoq; in Aristotele interpretando fefellerit. Quam esse opinentur eruditiores Aristotelis in ea re sententiam.

Caput II.

Averrois eximius Aristotelis interpres, mentem hanc humanam, siue Aristotelico more agentem collibeat intellectum nūcupare, æternam putat tam ex parte anteriore, quàm posteriore: esse quoq; mentium infimam omnium, & unicam. Nam sicuti cœlestes globi singuli singulas habere mentes uidentur, ita & orbis hic inferior unam, ut ipse uult, habet, quæ non huius hominis sit, uel illius: sed humanæ speciei mens sit, & dicatur, ut speciei unicæ unicus sit intellectus in hoc orbe inferiori, ut pleriq; intelligunt, ubique totus. Compingi siquidem putat hominem ex corpore & sensiua anima. nam intellectiuam excludit prorsum. Arbitratur tamen inter sensiuas animas quiddam habere excellentius, distansq; à brutis plurimum hominis animam. Porrò hominum quenq; propria pollere anima, sed mortali Cuius præstantior facultas uis nuncupetur cogitatrix, siue (ut dicitur Græcis) phantasia. Inesse item concipit brutinis animis existimatricem potentiā quādam, qua duce utilia sibi & diuersa confestim naturæ instinctu dispiciant & apperant uel auersentur. Differre ab humana, quia non naturæ sequamur ductum, sed ratione indagemus, consultemus, exequamur: ita tamen, ut uniuersalibus sequestratis, partibus tantum affigamur inhæreamusq;. Proinde rationem nuncupat particularem: intellectum uerò rationem uniuersalem. Et in cerebri meditullio particularis eiusmodi rationis sedem struit, imaginatione constituta proximè, & postmodum memoria. Nam sensum arbitratur communem, qui sensuum quinq;
B operationes aduocet in sese, principem locum sibi uendicare: mox ut subsequatur imaginatio, earum custos imaginum, quæ in communem sensum coierant. Tertius facultati destinatur cogitatrici locus, quæ dijudicet in imaginatione composita. Postremò est memoria thesaurus, quę proferuntur, iudiciorum. Cogitatrix igitur uis menti in primis proxima est, adeò ut mens illi adsit ubiq; & intelligentiam suam per eius expleat adminiculum, dum simulacra rerum in cogitatrice uirtute lucentia mentem ad intelligendum mouent. Occasionem prębet homo intellectui ad speculandum, ut coloratum lumen oculo ad uidendum. Intellectio nullatenus in homine est, sed in mente sola, quam cogitatio nostra pulset. Cogitatrix anima unitur puero statim, at multo pòst mens, quum simulacra in cogitatione adeò sunt pura, ut intellectum moueant. Hæc magni interpretis placita, quæ suis nituntur rationibus, apud philosophos latius expositis. Mihi illas apponere, & acrius consectari, non est uisum. Illud modò dixisse, satis superq; fuerit: omnia quæ de mente sensit Auerrois, explodi ut falsa ab scientissimis uiris, longè ab CHRISTO seiunctis, ne dum ab Christianis patribus posse probari putes. Cur autem Commentator tam sæpè ab Aristotelis sui sententia uideatur deuius, inde factum uolunt, quòd is in Hispania natus, & Arabum idiomate imbutus, quum Græcæ literaturæ ne apices quidem imbibisset, Aristotelis libros in barbarum sonum non tralatos quidem, sed mutilatos, decurtatos peruersosq; quum lectitaret, in ijs quæ altioris sunt scientiæ, & interioris sensus, auctorem eminentissimum studio breuitatis ita sæpe concisum, ut sensuum acumina sudantes philosophos distineant diu multumq;, minus minusq; consequi ualuit. Quod ita esse, comprobat Plethon, & inde argumentum euidens, quod Græca Aristotelis uerba interpretem quandoq; confodiunt. Auctor uerò est idem Plethon, apud Aristotelem animos humanos esse multos, & quidem sempiternos: quanquam Alexander scribat, mortales esse animos, ab Aristotele iudicatum. Sed ipse in Naturalium quęstionum libro, si tamen in familiam recipitur, animam esse fatetur immortalem, in corpus tamen mortale cōtrusam mortalis speciem præbere. Sed & alibi cœlestes diuinosq; hominum animos uocat. Themistius item putat, mentem quidem agentem unicam: capacem uerò

multiplicem ab eo credi, & perpetuam utranque. Sunt ex eruditis, qui ab Aristotele ani- A morum immortalitatem in libris de Anima, non poni quidem, quod facere Platonem, cauillantur: sed uelut per accidens demonstrari. Nanque immortalem esse animam, si à corpore ualet seiungi. Separari comprobat planè, si operatio inest, à corpore disparata. Intelligendi actum organum haud exigere, opinatur. Quoniam organicæ uirtutis suum est tum rerum magnitudine, tum etiam numero lassescere. Quod in intellectu contrà omnino fit. nam eminentissimum quodque ut intentissimè speculatur, ita roboratur maximè, uegetiusque cooritur ac erectius. Vegetatricē sanè animam, & sensilem mortalem ab eodem tradi, confirmant, utpote quæ de potentia materiæ prodeant. Addunt illud quoque, intellectiuam animam esse, sensilis formam, uegetatricis uerò hanc. Vbi autem ait Aristoteles, intellectum forinsecus aduenire, exponunt, id est non de potentia materiæ.

Humanæ speciei laus exquisita ab ingenij, memoriæ, uaticiniorum, locutionis potestate.
Animam esse Dei ciuitatem, CHRISTI sponsam, Spiritus sancti templum.
Interim cur homines dicantur Alphestæ. Cap. III.

SEd nos denique ab hisce rerum difficulatibus, forsan obscurioribus quàm ut facilè percipi ab mediocriter eruditis ualeant, quibus nos ista euigilamus, reuulsi in ea diuertamus uireta, ubi inenarrabili uarietate floribus passim nitescentibus, coronamenta nobis compingamus, quæ non ornent modò, sed halitu fragrantius, & succulentia quodammodo alant, impleantque ratione mira: & sentiatur tamen in ijs austerior quædam suauitas, non dulcis neque decocta. Scitum est illud M. Tullij, uoluptatibus maximis fastidium esse finitimum. Porrò unguentis minus diu nos duci, summa & acerrima suauitate conditis, quàm his moderatis: & magis laudari quod cæram, quàm quòd crocum olere uideatur. Sed enim quid hic primùm mirer? quid'ue postremum? Ingens hic inuitat locus, libeat modò uagari: uerùm cum delectu rerum modum seruabimus, ne inopia ieiuni aridi'ue simus, aut ubertate nimia luxuriantes onerosi ad molestiam usque legentibus nostra hæc qualiacunque, protinus euadamus. Quanquam non me latet, Fabio astipulante, esse facile ubertatis remedium. Igitur in hominis contemplatione occurit admiratio prima bonitatis diuinæ, quæ munera præcipuè quatu- B or tanta est benignitate dilargita, ut nil ei magnoperè charius, nil fuisse pēsius uideatur. Primum est, ingenij aptitudo mira, cuius ui primo quoque tempore numerosissimam rerum seriē percipere ualeamus. Mox & memoria, quam uerissimè auctores celeberrimi thesaurum quendam rerum arbitrantur. Non deest in plerisque item fatidicus spiritus, & quæ Deum modò deceat, futurorum perspicax inspectio. Addita postremò loquēdi potestas inter cuncta summè mirabilis, & flexanima, ut Enniano interim uerbo utamur, atque omniū regina rerū oratio, quæ non currentem modò succendere, sed & languentē possit commouere. Equidem ita statuo, esse in humanis rebus amplum abundè, si quis suppetente omnium quibus contingit indigere plurimis, copia, doctrinarum sibi uendicet gradum aliquem. id quod ueteres sapientes fecisse, ut cōparatis necessarijs cœperint philosophari, tradenti Aristoteli credimus. Quòd si externis destitutus omnibus, nihilominus quis ad procinctum tendat: quo tandem ingenio esse uirum eiusmodi censueris? Quid si mancus corpore? quid si cæcus? Mirum fortè uideatur hoc, aut impossibile potius. Atqui esse uerius uero, non coniectura ducimur, sed impellimur exemplis. Homerum uatem clarissimum eò prouectum auctoritatis nouimus, ut etiam literarum parens & doctrinarum fons à celeberrimis pronuncietur auctoribus. Oculis tamē captum Greca tradit historia, uel nominis argumento. Quin & summa omnium inopia pressum, lustrasse insulas & urbes, corrogantem hinc inde fomenta uitæ. Quis obsecro in mendicabulo id genus eam scientię magnitudinem expectasset, quam in carminibus eius expendimus? Eam porrò dicendi facilitatem & inaffectatam Venerem: sed quam uix ulla consequi ualeat affectatio? Non'ne Alexandrinum Didimum scribit Hieronymus, ab ineunte ætate excæcatum, scientiarum adyta secretiora tentasse præcelso animo, & consecutum felicissimè? Sed quod mirari satis non est, geometrica theoremata excellenter etiam tenuisse? Mortalis naturę germina non sunt hæc, cœlestem redolent maiestatem, unde sese propagatam rationalis natura plurimis ostentat indicijs. nam & idem eminentissimus uates Homerus homines significanter ἀλφηστὰς nuncupat, id est indaginis multæ ac

A tæ, ac inuentionis. Quo argumento traditum Varroni ſcimus, artes intra mille annos compertas, abſolutasq́;. Quod ſi futurorum præcentionem latius hic exequi libeat, pergamq́; non Aegyptiorum aut Chaldæorum præſcita plerunq; ſtupenda recenſere: uerùm propheticum potius afflatum, & auguſtiores animas, in ipſo diuinitatis ſinu planè diuerſantes: uehementer ſum ueritus, ne tanta quis maieſtatis amplitudine attonitus, nõ humanam animam, ſed Deum ipſum putet humano in corpore hoſpitantem, arcana explicare obſcuritatis immenſæ, quæ liceat homini nec ſcire, nec eloqui. Expende apoſtoli Ioannis raptum ad Trinitatis intima, & recumbens caput in Saluatoris CHRISTI pectus, è cuius nutu ſuſpenſa eſt uniuerſa rerum moles. Expende ſeculorum ordinem, & caliginoſa futurorum inuolucra unius hominis patefacta menti: quam ibi maieſtatem concipies animo? Quid illa uerborum facundia, quæ tanta facilitate motus animi promit omnes lingua interprete? Et hoc quidem ſeu τὸν ἐν διαθέσει λόγον perpendas, ſeu τὸν ἐν προφορᾷ: utrobiq; enim in animo & labijs eniteſcit humana laus. Quid huic adnexa ſcribendi ratio diuina? Quæ'nam eloquẽtię fulmina? quod aureum Xenophontis flumen? quæ Ciceronis copia, Romani eloquij arx eminentiſsima, pro dignitate adæquare magnitudinem queant? Homini laus hæc peculiaris eſt, atq; immò diuina. Siquidem bruta corporei motus uarietate, etiamſi maximè uaria, nunquam emolumentum eiuſmodi ne minima quidem parte conſequantur, etiam ſi uel Proteo celerius ſe, agiliusq́; transforment. Porrò latrent licet, infremant, rugiant, ſibilent, infrendant, hinniant quouis modo, truculentum elidant barritum: una uox hominis clemens, ſedata, mitis explicat clarius, promit plenius, alit uberius, placat, excitat, impellit, euertit, retinet, ſurrigit. Omnia deniq; perficit, quæ diuinus animus, tanquam interpreti diuino, linguæ plectris mandarit exponenda. Memoriæ uaſtam (ut ſic dixerim) capacitatem, & ſupellectilis omni auro promicantioris conditorium, non quidem oſſuarium, ſed diuinum, quo uelut ex breuiculo, nil non auditum integrè pronunciatur, conſultò prætermittimus, quoniam ei rei latior deſtinatus eſt campus. Iam illa memoratu iucundiora, quæ promit Aurelius Auguſtinus: Anima, inquit, Dei ciuitas eſt, quæ glorioſius prædicatur ad imaginem & ſimi-
B litudinem Dei facta. Ciuitas hæc Hieruſalem nuncupanda meritò, quoniam ad ſummæ pacis fruitionẽ creata. Huius mens paradiſus dici ualet: in qua quum cœleſtia meditatur, agit planè in deliciarũ horto. Domus item ſummi patrisfamiliâs anima eſt, per morum unitatem: ſponſa CHRISTI, per dilectionem: ſpiritus uerò ſancti templum, ſanctificationis intuitu. Ciuitas, inquam, æterni regis, concordiæ ciuium, ac pacis ratione. Sed ubi'nam ciues? nempe naturales ac ingeniti uigores animæ. Quorum diſtinguũtur gradus: ſunt enim ſupremi quidam, infimi alij, mediana tenentibus quibuſdam. In faſtigio collocatos ueneramur intellectuales ſenſus: in meditullio rationales complectimur: in imo animales non negligimus. Appetunt hi ſenſibilia, rationales diſcernunt & aſpernantur: ad diuina ſeuocant intellectuales ſurriguntq́;, uelut conſiliarij cenſentur hi, ac ſeniores: militum uim obtinentibus qui rationi obſequuntur, quoniam obrepentes hoſtes allectatione ſenſili reprimunt, corpori neceſſaria, uelut ruſtici ac opifices, ſuggerunt animales.

Ineſſe animis humanis ſcientiarum theſauros latentes, iuxta Platonem. Cur Muſæ, Iouis & Memoriæ dicantur filiæ. Quomodo ab quibuſdam reluatur Platonis opinio.

Caput IIII.

ILlud uerò quàm amplum, quámq; in nobis magnificum eſt: quod Plato inſinuandum cenſuit, ineſſe mortalium animis uniuerſis ſcientiarum ueluti ſeminariũ quoddam, & planè theſauros, qui mirabiles concitent amores ſui? Experimento id in ſe ipſo quiſque condiſcit, modò intẽdat: nam ſicubi recõditum quippiam uenamur anxiè, poſteaquàm abiunctis ad tempus ſenſuum, & phantaſię moleſtis obicibus, mẽtis intima, uelut ſecretius quoddam penetramus adytum, inibiq; ratiocinamur ſubtilius, rimamurq́; amplius, confeſtim tanquã obductam reuelamus lucẽ, effulgereq́; protinus quod uenabamur aduertimus. Propterea ſic canit Pythagoras:

ἀλλὰ σὺ θάρσει, ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσι,
οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα.

Quibus ſanè ſcientiſsimus auctor, homini concipiendam ſcribit fiduciam, quod ſit no-

bis diuinum genus,& augustior natura promat in lucem,monstretq; omnia. Porrò animus noster, dum scholas frequentamus exhibemusq; nos conformandos decoquendosq;, nonnunquam dum dictat formator, necdum missa uoce, concipit mox enuncianda,præsagitq;. Sæpe uerò quæ imbiberit discendo,recoquit, refingitq;,multoq; præstat meliora. Quinimmò parit ex se,præceptore nullo,tanquam scientiarum seminibus quibusdam præfœcundus,ut ager,fruges parturiens. Proinde colligi potest, docētem non tam uideri præceptorem,quàm ministrum .Proptereaq; in libro de Scientia Socrates apud Platonem se obstetricis astruit filium : nec eo contentus obstetrici quoq; persimilem se esse ait,ut qui adolescentibus erudiendis non tam scientiam induceret,quàm educeret sicut illa fœtum non utiq; concipit, sed conceptum iam euocat. Quis oculis insinuauit uisum,uel aures ita instruxit,ut audire sciant? Oculis certè uisum non præstat medicus, sed uel superinfusas discutit caligines,uel in obiectum dirigit.Consimiliter discentium animis non infundit sciētiam doctor, sed obductum terrena caligine detergit sitū, aut semitam monstrat. Sicuti canibus uenatoria inest uis, leonibus elephantisq; robur, itemq; ad pernicitatem equis innatam inspicimus uirtutem:ita & humanis animis scientiarum lux ingenita est, paulum modò obnubilata & fuscior. Cui si illustrator opportunè adhibeatur, emicat inde claritas nitidissima : uelut animalium uis nō sæpe se promit, nisi exercendo intenderis,& sopore ac ueterno (ut sic dicam) excusso, actum induxeris peruigilem. Quod ipsum ferè uiuuenire in præceptore ac discipulo,locupletissimus testis sese ingerit in libro de Republica septimo doctissimus Plato. Sed & in libro de Sapientia, Socrates inquit Theagi: Nemo unquam à me didicit quicquam, etiam si mea consuetudine multi euaserint doctiores, me tum exhortante, tum bono dæmone inspirante. Sed cur'nam Orpheus Musas esse dicit Ioue genitas, ac Memoria? Opinor,quoniam ab origine scientiæ fons insitus est nobis ab omnium patre, sed non satis profluens,nisi quis corriuarit. Quin & Memoriam poeta idem continere mentem scribit,excitareq; omnia sinuosis (ut ita dicam) animi anfractibus delitescentia,illatebrataq;. Postremò apud Platonem in Timæo traditum, scimus: Species rerum, & artium regulas mentibus nostris prodeuntibus inditas, non secus ac angelica mens credatur insignita. Sed ista fuerint philosophorum maximi decreta,ne omnino sim alieni periculi succidaneus.Nos & hic & alibi id demum uolumus ratum,cui calculum Christiana adiecerit ueritas:ut abundè norint omnes, nobis in procinctu esse cuncta, uti araneæ suum linquamus uenenum. Scimus ab summis traditum uiris, positionē huiusmodi parum cōgruere:ac primò quidem,quia si adsit animæ naturalis, & insita rerum noticia omnium, fieri posse haud uidetur, tantam omnino obrepere obliuionem,ut nesciat prorsum huiusmodi se scientiam tenere.Nam quæ naturæ ui insunt,obliuiscitur nemo,sicuti esse maius sua parte omne totum.Porrò si naturalis conceditur animę ac corporis nexus,quo'nam fiat modo,ut ab naturæ ui tantum sese promat impedimenti? Deinde an'non aduertimus, sensu deficiente,rerum quoq; scientiam perire,quas illo percipias sensu? Quippe ab natura cæcus colorum notionem haud assequitur prorsum ullam. Quod non fieret utique, si naturali essent ui insitæ nobis intelligibilium rationes omnium. Quòd si in Homilijs Ascensionis ait Gregorius, Hominem habere cum angelis intelligentiam communem, qui per insitas formas naturali potestate norunt omnia:ex quo in libro de Causis, Omnis intelligentia formis plena est:sciēdum,angeli intellectum eo supereminere, quia per intelligibilium species perfectus est naturæ suæ ui. At humanus intellectus ad hoc genus,species in potentia est.Interrogatio autem concinna ex principijs progreditur communibus per se notis ad propria.Per eiusmodi uerò progressum in animam discentis inducitur scientia. Proinde ubi iterum rectè interroganti respondetur, non ideo fit,quia nouerit ea prius, sed quoniam noua condiscit: certior enim fit de posterioribus per priora.

Hominem unum nescire imperium pati. Item affectare,ut sit Deus. Qui conquisiuerint honores diuinos. Quid item humana species credatur tum solaris,tum Mercurialis. M. Antonij historia,item Caligulæ,ac Magni Pompeij. Spudarchæ qui.

Caput V.

Hactenus

A HAc\&enus quidem multiplici rerum dignitate ab optimo maximo Deo excultam uideri rationalem naturam, pro ingenij captu (ni fallor) monstrauimus. Cæterùm supersunt'ne alia? Immò uerò nec erit finis, si omnia libeat amplecti. Nunc illud præterisse nequeo, inter animantes cunctas unum esse hominem, qui seruitutis malum pati nequeat. Exemplis certè cognitissimum, & in se quilibet experitur: enitimur siquidem etiam in apinis tricis'que omnino exuperare, succumbere uel ludendo putamus ignominiosum, uincere autem speciosum in primis, & naturæ consentaneum, quæ sublimior augustior'que uideatur, quàm ut iugum subeat, digniórque quàm in rerum fastigio statuas. Celeberrimum est Agrippinæ dicterium, Nam cœlestium rerum scientia quum pronuntiaret quidam, fore ut imperaret quidem Nero, sed & matrem perimeret, uelut amens intonuit altius, ἀποκτεινάτω με, μόνον βασιλευσάτω: interimat, inquit, regnet modò. Sed inspice, obsecro, animi altitudinem & maiestatem, quam satis demirari nequeas. Comparet aliquis mundi uniuersi imperium: umbraticos enim prætereo quæstus ac sellularios, acquieturum'ne illum putas? minimè. Si mundum esse alterum perceperit, confestim & illum subijcere sibi affectabit amplius, aliàs æstuat infelix angusto in limite mundi, ut Gyaræ clausus scopulis, paruaq; Seripho. Hinc illa prorupit mox immensa auiditas, & nimium sese attollere gestiens magnitudo, uesana illa quidem, uerùm ex magnifico profluens fonte, ut pleriq; diuinos etiam honores sibi arrogare sint adorti: quoniam Dei tantum sit, omnia sibi subiecta despicere. Quo nomine ridendus quidem Empedocles, ridendus & Alexander, nobis præsertim CHRISTI doctrina imbutis, non tamen eatenus quàm quibusdam uidetur. Omnes nimirum idem affectamus, sed tacitè. Si ex uoto rem cessuram opinaremur, uelis remisq; arriperemus omnes, quod minus exploratè in illis uellicamus. Alexandrum scribit in historijs Ioannes Monachus, quum iaceret conclamatus planè, uoluisse clàm in Euphratem se demergere, uti opinionem post se relinqueret, ceu morbo non foret absumptus, sed integer ad deos abijsset. Græcorum commentarijs proditum, nouit eruditissimus quisque fuisse in Libya uirum nomine Psaphonem, qui nimio plus naturæ bonis instru-
B ctus, quum intra cæterorum pellicullam se haudquaquam posset comprimere, insita animi magnificentia latius sese expandente, consilio admodum ingenioso & uafro diuinitatis opinionem adsciscere sibi adortus est, captisq; auiculis quæ ad humanum sermonem pernoscuntur dociles, subinde illas artifici consilio instruere cœpit, ut articulatè prorsum enunciarent, μέγας θεὸς ψάφων, magnus est Deus Psaphon. Quæ ubi dictatam fabulam expeditè perdidicisse sunt uisæ, emisit eas Psaphon. Illæ uerò passim, ut assolet, cantillantes eandem repetebant. Quod audientes incolæ, putantesq; fieri diuinitùs, ut qui commenti forent nescij, Psaphonem ut Deum sunt uenerati. Antiochum Syriæ regem scribit Eusebius, esse uocatum θεὸν, id est Deum. Caium principem inter deos à semetipso relatum quis non nouit? qui & Iouis maximi nomine statuas erigi sibi imperarit? Diocletianum sunt qui tradant, primum se ut Deum adorari iussisse, quum gemmas uestibus & calciamentis inseruisset: quanquam ante illum imperatores omnes salutari ut iudices cõsueuissent, & chlamyde tantum purpurea ab priuatis distarent. Sed id utiq; mirabilius, eundem hunc Diocletianum apud Salonas in proprio uillæ palatio, statu priuato morientem, mox in Deum esse relatum, quod uni tantũ contigisse putant chronographi. Haud hinc porrò dissitum & illud quod in triumuiratu M. Antonius, quũ Athenis debaccharetur, Dionysium se dici uoluit: quam rem non neglexit Dion. quin super theatrum schediam sustruxit, ut scribit Athenæus, uirenti ornata erm matia, quod Bacchicis fieri antris assueuit, ac tympanis nebridibusq;, & Dyonisiacis id genus ludricis alijs propendentibus, ab matutino cum amicis ad ebrietatem usq; decubuisse, spectantibus Græcis omnibus. Perrexit & in Acropolim ad faces, δᾳδουχουμένης πόλεως ἁπάσης. Plura item de hoc primo Suasoriarum Seneca. Addit Athenæus, Caligulam dici uoluisse Dionysium, sed iuniorem: ac Dionysiace indutum iura etiam reddidisse. Ex ijs coniectant eruditi, Arabas astrologos humanæ speciei proprietatem esse solarem prodidisse, ob ueritatis & gloriæ studium, tum etiam ob staturam erectam pulchramq;: quin ex humorum item subtilitate ac claritate spiritus, & imaginationis præstanti perspicuitate. Sed addunt & Mercurialem proprietatẽ, ob strenuũ uersatilis ingenij motum. Miratur

 tamen

tamen hiſtoricus Dion, tantam ſuperfuiſſe magno Pompeio animi claritatem, ut à bello A rediens Mithridatico, quum magnis conſtipatus exercitibus, & facile Italiam obtinere, & imperium ſibi Romanæ urbis poſſet uendicare, noluerit: ſed αὐτεπάγγελτος, nil ſuper ea re populo decernente, uel ſenatu, Brunduſium appulſus milites dimiſerit. Quod, inquit, eius factum μέγιστον καὶ κάλλιστον τῶν πάντων. Dignum ſcitu, Spudarchas dici à Græcis, qui anxiè dignitates affectant, & imperia: meminit uocabuli in Sympoſio Xenophon.

Animæ humanæ potentia mira. Corpus noſtrum poſſe ab anima fieri luminoſum. Animam eſſe ad totius ſapientiæ imaginem factam. Caput VI.

TRanſeamus illuc deniq;, ut quanta ſit in anima noſtra uis, pro uirili explicare pergamus: & quanquam adhuc nō parum multa ſint aggeſta nobis, nihilo minus & innumera ſuperſunt, quæ fateri planè cogant, ſi quando q; reſipiſcamus, uerißimè dictum, hominem eſſe miraculum magnum, animal ueneran-dum & adorandum. Legimus apud Auicennam, Platonicos multos, & Hippocratem, humanos animos tanta naturæ maieſtate pollere, adeoq; ſupra materiam omnem ſeſe potenter attollere, ut ſibi ipſis, & ſuo uigori, ſemoto corpore, reſtituti poteſtate intima, mundi membra quælibet ualeant agitare, impellere, & utcunq; libuerit, uerſare: ac corpori cuilibet latius dominari, tantoq; potentius proprio. Cui mancipata anima, mundi parui elementa, id eſt humores quatuor uerſat ad libitum: quin frigus, humorem, ſiccitatem, calorem, coloresq; ſuperinducit omnes, atq; item ſapores. Quod tunc demum patebit, ſi uitales actus amplius coſiderauerimus, necnon phantaſiæ affectus. Vbi uerò ab hiſce ueluti uinculis exoluta euolat in amplum, Deo iam plena, animalis grandioris humores, id eſt elementa quatuor maioris mundi permouet, ut ſua, ſoloq; affectu citat uentos Deo duce, ac cœlo nubes inducit ſereno, casq; cogit in pluuias. Quod quidem poſſe fieri, factum'ue fuiſſe, theologi Mauri & Arabes cōfitentur, Maurorum princeps Auicebron, atq; Arabum Auicenna, & nō abnuit Hippocrates Cous. Nec me fallit, in animæ hiſtoria ab Ariſtotole traditum, corpus quodcunq; non poſſe ab anima moueri, ſed proprium tantummodo. Cæterùm liquere ait beatus Thomas, ſeparatam animam B uirtute inſita corpus nullum poſſe agitare. Siquidē corpori iuncta id modò permouet, quod uitę fuerit compos: nam prę mortua membra haudquaquam animæ in locali obedire motu. Dilucet autem, ab anima abiuncta corpori prorſum nulli affundi uitam, proinde nullum item ad localem obedire agitatum. Sed inquit, aliquid ei ex diuinæ poteſtatis fontibus conferri poteſt. Arbitrantur Chaldæorum ſcientißimi, ab rationali anima id quo nō ferè mirabilius quicquam, effici quandoq;, ut radiorum ſplendore ab ipſa manantium illuſtratum diuiniore modo corpus etiam ſurrigatur in ſublime, ad id maximè conferente inſita radijs leuitate. Quod Zoroaſtri ueteris theologiæ ſcientißimo contigiſſe, proditum memorię ſcimus. Qua item ratione Heliam & apoſtolum Paulum dicerent raptos in cœlum Platonici, eumq; eſſe in corporib. ſtatum, quæ noſtrę religioni glorificata nuncupare, moris eſt. Contingere autem hoc potißimū, ubi tota in Deum patrem luminum conſurgit anima, & illinc amplißima luce perfuſa colluſtrataq; rapitur coruſcans, atq; ſimiliter luminoſæ claritatis radios tranſmittit in corpus. Hæc eſt anima, quæ ſola mente uiuens euadit angelus, ac toto pectore Deum concipit, de qua Magorum princeps ita cecinit, ad uerbum ferè tralata ſentētia: Hominū anima Deum quodammodo contrahit in ſeipſam, quando nil retinens mortale, tota diuinis hauſtibus inebriatur. Sed nos quidem dulcedine quadam capti, diu iam in humanas laudes procurrimus, & merſamur auidius, mira quadam rerum excellentia excußi ab itineris inſtituti rectitudine. Verùm quia egregium eſt argumentum, quod non omnino tamen à propoſito abeat longius: etenim ſpicilegium facimus ex omnifariam utriuſq; linguæ auctoribus, compingimusq; in unum ueluti faſcem, quæ tum rerum diuerſitate, tum difficultate quoq; nonnulla, nec breui, nec promptè, ab ijs quibus euigilamus, perlegi poſſent: dabunt ueniam adeuntes iſta aſſurgentibus quandoq;, aut latius publico bono, ſed in primis ſummi opificis gloriæ, ſpaciantibus. Alibi certè quantum patietur ratio, preſsius compendioſiusq; longè agemus, modò ne faſtidio ſit perlegere quæ nobis alioqui diſtrictioribus per ſummas difficultates, nulliusq; rei penuriam maiorem, quàm temporis,

congeſta

A congesta sunt. Hac modò parte laxari habenas nostro iure deposcimus, quando summam rerum nobilitatē attingimus. Cuius causa fatentur plerique etiam gentium manci pati sacris, reliqua esse omnia. Nec sanè ita mirum, quando auctore Augustino, ad totius sapientiæ similitudinem facta est anima. Et ab philosopho omnium definita est rerum similitudo, siquidem est uiribus insignita, quibus percipiendis omnibus sufficit, ac uestigandis. Vniuersis quoque similis euadit, quamuis una. Quando terræ per sensum agnoscitur non dissimilis, aquæ per imaginationem, aeri per rationem, firmamento per intellectum, per intelligentiam cœlo cœlorum, lapidibus per essentiam, arboribus per uitam, animalibus per sensum & imaginationem, hominibus per rationem, angelis per intellectum, Deo per intelligentiam. Porrò sicuti in Dei participatum ueniunt omnia, sic omnium est capax anima. Deo fruuntur omnia per essentiam, qua sunt: per speciem, qua singulorum fit disparatio: per usum, quo congruè proficiunt ex essentia & specie. Hæc uerò tria omnibus insunt impressa summæ essentiæ uestigia, item imaginis & muneris, id est trinitatis. In patre siquidem æternitas est, species in imagine, usus in munere, id est sancto spiritu, qui patris est ac filij munus. Adde quòd sicuti Deus est ubiq; totus in toto mundo, & in omni creatura: sic & anima ubiq; tota in toto corpore suo, uelut in suo mundo: intensius in corde tamen ac cerebro, quemadmodum in cœlo esse præcipuè narratur Deus.

Connumerantur quibus excellentia rationalis naturæ posse deprimi uidetur: mox refelluntur. Plinij locus restitutus illustratur. Debere unumquemq; ipsum se cognoscere. Animam à Deo pingi. Morborum causæ. Senectutis laus.

Caput VII.

QVanquam, quod & initio libri attigimus, occurri nobis sinuosius solertiusq; ita posse uideo, si tantam fateri necesse est hominis esse nobilitatem: si eius causa produxit omnia parens natura, undénam fit quòd infesta omnia perniciosaq; sentimus? Primùm non ipsa tellus dicta magnis auctoribus omniū mater, quicquam ferè citra labores sudoresq; nostros tulerit: parumq; fuerat id exequi B pertinacissimè, nisi in letiferis, & horæ momento animam hominis auferentibus perbenignam se nobis uoluisset ingerere, ceu planè quod uiuimus, exprobrare nescientibus uelit. Nec mox reliquæ naturæ partes mitius nobiscum agere comperiētur. Taceo, quorum naufraga corpora ferarū auiumq; pastibus iactantur, contonantibus procellis, tanquam rerum natura secum dissidente, ac sæpius bellicū canente. Iam quæ loca præfocunda assilientis maris ui adobruta latent? Quàm floridæ ciuitates absorptæ? Sed aeris pugnam quis pro dignitate deplorarit, ut sæuientis pestilentiæ rabiem prætercam? Cœlum quoq; ipsum sæpe uidetur in nostrum interitū properare. Iam omnia ferè animantia ex professo infesta homini, quis nō nouit? Vbi ergo eximia rerum magnitudo? Vbi cœlum exuperās hominis fastigiū? Quid, nónne homo ipse homini lupus est? Inuulgatius illud Phalaridis est, siue is fuit alius, tutius se inter præsignes immanitate feras uicturū, quàm inter homines. Illa uerò quæ triumphantibus ab tergo ingeritur cōmonitio, quid demum agit? Cuius meminit in Apologetico Florens Septimius, & Barbarus Hermoleos ignorasse animaduertitur: Respice, inquit, post te: hominem esse te memento. Proinde libro uicesimooctauo Plinius, Et currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetq; eosdem respicere. Ita enim legendum uidetur, non recipere, quod in plerisq; circumfertur. Meminit historiæ cōsolatoria ad Paulam epistola Hieronymus. Quid ergo tibi subblādiris in malo? Excidit'ne illud, optimum esse homini non nasci: proximum quàm ocyssimè aboleri? Quo ergo diuersus abisti? redi ad te, palinodiam recine, fatearisq; luctuosa esse hominum primordia, luctuosiores progressus, exitum uerò nullis posse lachrymis exæquari: præsertim quum plerosq; tenebrarum illa cō ceptacula, suppliciorum diritas, damnati infandiq; spiritus excipiat. Proinde uiue quod es, ac noris quàm sit tibi curta supellex. Equidem uera propemodū esse hæc, quî possim diffiteri? Sed audi, si tecū ipse discors sis, quæso, quó nam iure omnia querelis impleas, si à te cætera item dissideant, infestent, conuellant, lancinent? At, inquis, diuinum animal sum. Agnosce, obsecro te, nō plenè percipio, quid tu diuinū putes, an quod origine tantùm, an etiam quod uita? Si origine tantùm, falleris; brutū es, lupus, draco, etiam arbor.

Tui te mores exuunt diuinitate. Es'ne luxuriæ conciliatus, immò mancipatus auaritiæ, superbiæ, id genus innumeris alijs? Es, inquam, numisma Dei, an uerius satanæ simulacrum, turba scelerum collutilatum adobrutumque? Quid gestis? quid gloriaris terra & cinis? Corpus quidem surrectum est, cuiusmodi uerum addeceat hominem: intus tamē fera est Typhone multiplicior. Ad cœlum tua te effigies reuocat: at inquinatissimis ipse moribus ad iumenta te recipis. Deposco mihi, inquis, uniuersas subijci animantes. Dic quæso, quónam istud argumento? aut quo illis excellentior? quo præclarior? Rationale, inquis, sum animal. Audio: sed ubi sese ostentat rationis lumē? aut quid omnino cum ratione uel cogitas uel facis? scortandóne, an expilando? ingerendo in uentrem, latrinarum medicatorium, quicquid in ulla nascitur naturæ parte? An Deum lingua exculcando petulātissima? nimirum hæc sunt rationalis naturæ opera. Resipisce miser, resipisce, exue brutum, ad hominem redi: cognosce te ipsum diuinum genus, mortali obseptum indumento, te ipsum (quæso) nuda. Quantum uales, segrega & distingue: uales autem, quantum conaris: elucescet statim aurum omni igne micantius, enitescet nubibus disiectis aer serenior, submittes oculos, ac tanquā diuini solis radium reuereberis micantissimum, protinus turpia detestabere, ac teste te fœdum dictu, fœdum factu incœpisse pigebit, aut cogitasse. Quando stella es terrena nube circumfusa, quod quum sciret Pythagoras sapiens, uetus profudit oraculum, Teipsum reuerere. At tu quum in honore esses, inter iumenta deputatus es. Vsquequò paruule diligis infantiam, ut in Prouerbijs Solomon inquit? Homini, sed uero tantum homini in mancipatum ueniunt, quæ terra nutrit, animantia: adnuunt quæ in cœlo sunt fulgētissima corpora. Nullum tibi cum his esse dissidium potest, modò ipse tecum non dissideas. Improbè in alia imperium affectat, qui sui compos non est. Id assiduè expendendum animo est. Ambulantibus in naturæ principis lege subseruiunt omnia, uenerantur, colunt quodammodo. Vbi extra oleas transuersus ieris, ubi ab præmōstrata reclinaris orbita, ubi ab præscripto recesseris, Domino rebellis, cuius placita proculcaris iugum detrectās, frustra per peccati fœditatem præuaricatus illicque tanquam ære ac libra mancipio traditus, aliorum genua requiris, irata omnia infestaque sunt. Et profectò consentaneum omnino est, ut quemadmodum prauitate intima, & intolerabili petulantia omnia lacessimus, in primis animarum patrem, ac uniuersorum opificem, nō detrectemus talionis pœnam. Et ne quis ancipitem putet causam, adque Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresque planè reijciendam, qui de re controuersa disceptent: hinc ille apud Mercurium Pimander: Amorem corporis, inquit, mortis esse causam scitote. Qui seipsum cognouit, bonum quod est super essentiam consecutus est: qui uerò corpus errore amoris complectitur, is oberrat in mortis tenebris, mala sensu percipiens. Qui seipsum cognoscit, in Deum transit, ut Dei uerbum tradit. Lux & uita Deus est & pater, ex quo natus est homo. Proinde qui se ex luce ac uita cōpositum deprehenderit, ad uitam rursus, lucemque transcendet: adsum enim ego ijs qui boni, pij, puri, religiosique sunt, præsentiaque mea fert illis opem, ut statim cuncta cognoscant, patremque pacatū & propitium habeant. Contrà uerò, impios arbitrio dæmonis permitto. Quod ad morbos attinet, quibus parte plurima afflictamur, scitu digna quæ Chrysippus tradit, Non esse eos κατὰ φύσιν, id est ex principali naturæ consilio, quod foret inconcinnum: sed κατὰ παρακολούθησιν, id est, per sequelam contingere: quod genus sunt alia plura, ut in aere procellæ ac turbines & fulmina. Adde, non propterea naturam uideri accusandam, cui adglutinata sint impedimenta, & quidem insignia, senectus & infirmitas: quando est illa ætas animæ propria, moribus item bonis proinde dulcior, consilijs paratior promptiorque. Ad mortis autem terriculamenta etiam cōstantior, ac inconniuens prorsum: libidinum uerò incentiuis retundendis quanto, bone Deus, firmior? At imbecillitas, nónne sobrietas est mentis? Nam Apostolica intonuit tuba: Quum infirmor, tunc potens sum. Quin & oraculo salutari responsum illuxit diuinum, Infirmitate perfici uirtutem.

Hominum genera tria pro uitæ institutis. Terræ filij qui dicantur: item cœli, aut Dei. *Actiuos & uoluptarios haberi tanquam exules, quia contemplantes iam sint in patria.* De *uoluptate.* *Caput* VIII.

Ex hominum

A EX hominum uerò uiuendi institutis factum est, ut prudẽtissimi triplex inter eos haberi genus censuerint. Esse quippe nonnullos, qui & dicantur, & sint omnino terræ filij, quæ maxima turba est. Alios uerò cœli, alios autẽ & Dei uocant filios. Et poetica quidem fabulositas, Hesiodo principe, terra prognatos esse gigantes canit. Cui rei suggerit argumentum etiam nomen ipsum, quòd ij demum terrena saperent, proni in pastum & Venerem, Deum porrò aut negligentes, aut etiam negantes: unde natum, ut cum cœlitibus bellasse dicantur, quod esse aliud non uidetur, quàm naturæ repugnare. At qui altius attollendum caput arbitrantur, & toto conatu uitæ cultum petunt, artium adminiculis fulti, & scientiarum amore flagrantes cœlestia penetrant, ac mentis sagacitate singula oberrant, intelligentia plurimum uiuentes, hosce tradunt cœlo natos patre, quoniam cœlesti mente cœlestia modò sapiant & conquirant. Qui uerò integritati uitę, ac diuino tantum cultui mancipati terrena omnia, tum inutile, tum molestum arbitrantur onus, in intelligibilem sese mundum transcribentes, & in patriam dulcem (ut Plato inquit) confugientes, hosce putant Dei filios habendos, quæ uera demum & solida felicitas est. Nam actiuos uoluptuososq́ue, tanquam exules habet Plotinus: ita tamẽ, ut actiuos facilius reuerti in patriam posse opinetur, quàm uoluptarios, etiam si non desint, qui eum à quo negligatur uoluptas, ἔμψυχον putent νεκρὸν, id est animatum mortuum. Porrò sicuti uirtute, prudentia, uiribus præcellentes Ioue prognatos prædicant poetæ: ita feritate ac immanitate conspicuos Neptuni filios credi uolunt.

Felicitatem esse duplicem, naturalem, supernaturalemq́ue. Quo calle hanc consequamur. Corporis descriptio grata. Caput IX.

FElicitatem uerò, quoniam huc prouecti sumus, finiunt eruditi, & meminit in Geneseos septiformi enarratione undecunq́ue doctissimus Picus, reditũ uniuscuiusq́ue rei ad initia. Esse enim summum bonum felicitatem. Summum autem bonum id esse, ut primo Moralium Aristoteles, enarratoresq́ue testãtur, quod

B omnia appetũt: quod autem omnia appetunt, id ipsum est quod omnium est principiũ. Proinde finis omnium, quod omnium principium, Deus uidelicet. Verùm duplici calle incedit felicitas: aut enim naturalis intelligitur, aut supernaturalis. Et naturalẽ quidem intelligunt, cuius res omnes sint compotes, quatenus bonitatis, quæ summa est in Deo, participes sunt, & operatio ex naturæ præscripto tendit ad bonum. Nam ignem, ut exemplo res fiat illustrior, diuinæ bonitatis habere partem ita cõiectamus: etenim primo est, & unumquodq́ue quod est, participatu Dei est, qui est ipsum esse. Quum ab igne promicat ignis, inibi fœcunditatis diuinæ simulachrum est: dum præscriptas sibi non egreditur metas, iusticiam exprimit: dum prodest, exuberãtiam in Deo benignitatis effingit. Ignis propterea dici felix potest, quatenus hæc præstat, quatenusq́ue in eum cadere felicitas potest. Cuius, ut perfectius quodq́ue est, ita etiam capacius. Ideoq́ue maximè omnium capax homo, quia etiam perfectissimus. Hæc est celebrata ueteribus felicitas, quam Aristoteles sanxit in optima uersari operatione. Nam M. Tullius felicitatem esse ait, fortunam consiliorum bonorũ adiutricem: quibus qui non utatur, felix nullo pacto esse possit. Voluptatem, inquit septimo Ethicorum philosophus, felicitati adnectunt, nec id citra rationem. nulla nanq́ue operatio perfecta est, si præpediatur, sed actus est perfectus felicitas: quamobrem bonis qua quidem corporis, quaq́ue externis, quin & ipsa indiget fortuna, ut non ingerat se obex aliquis. Qui uerò astruunt, eum qui rota torqueatur, & magnis conflictetur malis, felicem esse, sit modò bonus, nil profectò dicunt aut sua sponte, aut inuiti. Quòd si est, non homo tantum est ad felicitatem natus, quod ipsi tamẽ astruere uelle uidentur: nam unumquodq́ue itidem felix est, aliquo modo, cuius finis est ex destinata ratione. Sed dicam amplius, cætera non ferè naturæ suæ modulum transiliunt, nec limites egrediuntur obiectos: at homo nunquam non ab se ipso recedit longius, & sui oblitus aliud quiduis amplius agit, quàm hominem. Quo nomine colligitur omniũ infelicissimus. Quamobrem adumbrata felicitas hæc est, non solida, nec suis nixa radicibus: quia non in ipso est Deo, sed in nobis, cæterisq́ue. Proinde uera illa demũ felicitas, quam supernaturalem dicimus, qua ad diuini uultus contemplationem surrigimur allicimurq́ue. Sic enim uerus ad principium reditus comparatur, & cum eodem unio, è quo

deflu-

defluximus. Ad quem si perrexerimus, haud sanè quit facilè retraxerit: nec tanquam Pe- A
liam, ut M. Tullius inquit, recoxerit. Hæc uerò est angelicæ humanæq; naturæ commu-
nis felicitas: hanc bruta nec attingunt, nec affectant: hanc ut consequamur, non nostra ui
continget: necessarius est diuinus ille radius, quem gratiam diuinæ bonitatis nuncupa-
mus & credimus. Hæc nos attollat oportet, surrigat, illustret: aliàs fallimur. est enim Sal-
uatoris præpotentis oraculum: Nemo uenit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Trahe-
mur autem, si Mercurium ita exclamantem audierimus: O' uiri terrigenæ, qui uos ipsos
ebrietati & somno & ignorantię mancipastis, sobrij uiuite, abstinete à uentris luxu. Qui
irrationali somno permulcti estis, cur pręcipites in mortem ruitis, quum haudquaquam
desit immortalitatis cõsequendæ facultas? Reuocate iam uosmet, qui laboratis inopia,
ignorantiæ tenebris obuoluti, demigrate ab obscuro lumine, asciscite immortaliatem,
corruptionem fugite. Cæterùm alibi quoq; apud eundem Mercurium Euangelicã sub-
notauimus sententiam: Nisi (inquit) ô fili, tuum corpus oderis, teipsum amare non po-
tes: quàm primum uerò non te, sed Deum ipsum dilexeris, mentem protinus conseque-
ris. Hanc deniq; nactus, euestigiò scientiam comparabis. Impossibile uerò est, utrisq; si-
mul intendere, mortalibus & diuinis. In primis uerò quam circumfers uestem, exuere o-
portet, indumentum inscitiæ, prauitatis fundamentũ, corruptionis uinculum, uelamẽ o-
pacum, uiuam mortem, sensiuũ cadauer, sepulchrum circumuertile, domesticum deni-
que furem: qui dum blanditur, odit: dum odit, inuidet: umbraculum inimicũ ad seipsum
raptans deorsum, ne fortè conspiciens ueritatis decorem, eius oderis prauitatem. Cæte-
rùm, quia satis iam superq; humanæ naturæ admiratione, quod ad animalem attinet po-
testatem, quantum nostra paruitas tulit, uidemur executi: consentaneum equidem sum
arbitratus, excellentiam eiusdem summatim in corporis cõstitutione pertingere, ut de-
mum miraculi huius inter cuncta maximè miri æstimatio iusta impleatur, & desinat ho-
mo se ignorare, respectetq; ad opificẽ suum, quo ut posset perfrui, ex bonitatis illius fon
te exuberantissimo in lucem uitalem est emissus.

Humanis corporibus nil deesse ad perfectionem. An corpora nostra sint cœlestibus nobiliora. De simia iucundum scitu. Corporis humani nuditatem non esse probrosam, contra Plinij sententiam. Quid respon deri possit præponentibus homini bruta. Cur infantia quadrupedibus nos similes faciat: curq; uirorum cadauera fluitent supina, fœminarum prona. Pumilionum ratio. Caput X. B

ATque ut ad medicæ artis scientissimo primùm initia ducamus: Corpora, Ga-
lenus inquit, sunt animarum instrumenta, quibus illæ necessaria exequi ua-
leant. Proinde unicuiq; animantiũ suæ congrua naturæ ab optimo maximo
Deo membrorum attributa diuersitas est. Quæ item ratio unumquodq; prę-
ter hominem, armis instruxit accommodis proprijsq; ac genuinis. Hic uerò quòd inter
omnia ratione polleat, ac intelligentia, organum habuit, cui reliqua uniuersa nequeant
comparari. Datæ nanque manus sunt, quæ armorum omnium uicem implent, præstoq;
sunt mirabili diuinitatis prouidentia ad perficiẽdum quicquid ratio dictarit. Sicuti nec
anima ipsa demigrauit in corpus, ut omnibus ferè Platonicis exceptis, placuisse uideo,
artis alicuius sciẽtia imbuta, ut intelligentiæ ac cognitionis potestate cunctas perdisce-
re ualeret. Quamobrem inanis est Plinij querela, & Plutarchi quoq; de humanæ naturę
infirmitate atq; inscitia. Quoniã homo res est, quam natura cæteris intẽtius curiosiusq;
amplexat̃, producitq; ueluti quiddam absolutius & perfectius quauis creatura, quæ cœ
li ambitu contineatur. Adeò ut non defuerint, qui cœlo item præstantiorem opinaren-
tur hominem: seclusa tamen intelligentia, præsertim dum ex formula sua uiuit. Quan-
quam non me fallit, sexto Moralium Aristotelem, & in ijs quæ ad regem Alexandrum
de Mundo scribuntur, si modò non ementita est attitulatio, cœlestia corpora homine
nobiliora facere ac diuiniora, tum animæ ratione seu intelligentiæ, tum corporis, quan-
do & propiora sint, & magis Dei uirtute fruantur, gerantq; uicem optimorũ magistra-
tuum ciuitatis aut principũ, omnia motu suo agentium gubernantiumq;. Quod com-
probat Auerrois quoq;. Cæterùm corporis cõstitutio, ac membrorũ compactior distri
butio cuncta saltem excedit mixta, etiam ànimata. Tametsi non latet, animalium quo-
rundam effigiem hominis expreßiorem præferre imaginem: quod in simia conuisitur.
Sed

A Sed eam Galenus ridiculosam uocat hominis imitationem. Aliquando autem inuẽtionem ludentium puerorum ridiculariam, in cuius confabricatione iusta uidetur fuisse natura, ut dicere assueuit Hippocrates, quæ ridiculam animam ridiculo circunuestiuit corpore. Propterea Thersitis turpitudinem expressurus graphicè Lycophron πιθηκόμορφον illum nuncupauit, id est simiæ consimilem, quam etiam Arimum Tyrrheni uocent. Tatianus uerò orator est simiæ cognomentum indeptus, quòd omnia ingeniosius imitando exprimeret. Nam quòd humani corporis nuditatem, ueluti probrosam obijciunt Plinius & Plutarchus: sciant auctores clarissimi, nos ita naturæ rerum etiamnum patrocinari posse, hominem nudo maximè omniũ, & intecto inobseptoq; nasci corpore, unde & ὀλιγότριχον dicunt Græci, & μικρότειχον, id est paucis exiguisq; contectum pilis, quoniam minimum in eo sit terreni recrementi. Quæ ratio efficere quoque creditur, ut ungues item minimos proportione sit sortitus. Propterea rectius Aristoteles, uir in omni scientia summus: Qui autem, inquit, hominem non bene, sed deterrimè omnium animalium constare aiunt: nudum enim improtectum atque inermem creatum referunt, non rectè ij sentiunt. Cætera enim animalia unum auxilium habent, idq; nullo pacto ualent permutare, sed quasi calceata semper dormire, ac omnia agere, nec uestitũ unquam deponere pleniorem. At homini multa habere præfultui auxilia licet, atque subinde mutare. Quid quòd Auicenna doctrina tertia, fen primæ primi, humani corporis constitutionem, quam Græci uocant, κρᾶσιν, nos etiam temperaturam, temperationem, fermentationem quoque, semilatini complexionem dicunt, esse scribit, temperatiorem, quàm uel sit usquam, uel posit esse omnino, addita etiamnum uirtutum dispositione cõgrua, quibus agat patiaturq;. Quando contribuit Deus cuiq; animanti, & membro pro dignitate, quòd actiones innatas adiuuet, quantũ patitur ratio, & naturæ decor. Adde, quod ab Auicennæ doctissimo interprete traditum, adnotauimus: Si obduruisset, inquit, homo ut lapis, ore quidem esset insignis: sed nec loqui omnino posset, neq; item oculis uti: proinde simulacrum foret uerius mutum, quàm homo: siquidem sensus quilibet, & uoluntarius motus organum molle requirunt, ac lentum. Queruntur, Seneca inquit, diui-
B norum munerum iniqui æstimatores, & professi quoq; sapientiam, quòd nõ mole corporis æquemus elephantes, uelocitate ceruos, leuitate aues. Vix sibi quidam temperãt, quin eousq; impudentiæ prouehantur, ut naturam oderint, quòd infra deos simus. At quanto satius est, ad contemplationem tot tantorumq; beneficiorũ reuocare mentem, & agere gratias, quòd nos in hoc pulcherrimo domicilio uoluerit parens Deus secula sortiri, quòd terrenis præfecerit. Quicquid negatum nobis est, dari non potuit. Quanto ualentiora animalia sub iugum mittimus? quanto uelociora assequimur? Quàm nil est mortale non sub ictu nostro positum? Tot uirtutes accepimus, tot artes, animum denique syderibus uelociorem. Circumeas licet cuncta, nihil inuenies quod esse malis. Porrò ut scientissimè in Moralibus Plutarchus colligit, equi celeritas in nostra cedit emolumenta, canum pugnacitas hominem tuetur, piscium, suum, id genus cæterorum alimur corpulẽtia. Elephas terribilis est ille quidẽ & uastus corpore, sed adeò nobis obnoxius, ut tantã molem in ludicra uerterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes cõdiscit, & adorantiũ modo genua submittere atq; etiam porrigere coronas. Quin id accepimus quoq;, neutiquã silentio inuoluendũ: elephantũ literarum Græcarũ ductus perdidicisse, & ne quid admirationi desit, etiam perscribere solitum. Nam & equum ita edoctum, in Traiano scribit Dion, ut regem adoraret. Quamobrẽ, si cui hoc nomine uilior est, ac putet hominis status, sic ferme responderi posse uideo. Non inest quidem nobis leonis robur, non leporũ pernicitas, nõ aquilæ uisus, nõ piscium in natando agilitas, nõ taurorum impetus, non canum sagacitas: uerùm inest prudentia, inest ratio, inest diuinior mens, qua unicuiq; istorum dominamur ad satietatem, uertimus ad delicias, excarnificamus, & utcunque libuerit uersamus, seu patinarium uelis, seu assum malis, ut Plautino utamur ioco. Adijce, quòd societas innata homini aduersus uiolentissima quæque nos communijt ualidissime, & in alienæ naturæ transmisit imperium, ac dominari etiam mari iussit. Conqueritur quidem Plinius, primã roboris spem, primumq; temporis munus quadrupedi similes nos facere. At efficit hoc naturę potẽtia, quippe superiora corporum ea ætate inferioribus, alioqui teneritudine insigni præmollibus, tum magnitudine, tum

ne,tum pondere præstant plurimum.Quæ ratio efficit necessariò,ut manibus pedum ui A cc utatur infans, qui mox robur indeptus surrigit corpus, & hominis proprium agnoscit statum:donec senio arescentibus supernis incuruetur plerunq;,infernis crassescentibus,in muliere præsertim.Scribit idem Plinius,uirorum cadauera fluitare supina,fœminarum prona,uelut pudori earum parcente natura. Verùm & hoc naturali prouenit ratione, quando mulierum antica posticis longè pernoscuntur ponderosiora uteri respectu, & mammarum,quod in homine contrà fit omnino.Quæri hac parte & illud potest, undé nam fiat, quòd uniuersim inter animantia iustæ magnitudinis quibusdam adsint corpora,nõnullis uerò citra.Cæterùm ab physiologiæ studiosis ratio ferè promi duplex assueuit:alteram ex loci promunt angustia,de alimenti inopia reliquam. Sed enim pumiliones arctior locus concinnat:latitudo nanq; illis & profunditas lacessita uisitur haudquaquaquam.Verùm parentibus euadunt breuiores multo,ueluti rectis lineis in aduncas reflexis,cuiusmodi agnoscimus ferè tabernulis quæ insunt picturas, breues utiq; : at latas tamen,profundasq;.Verùm quibus alimenta suppeditarint parcius, his fermè prętenuia ac prorsum puerilia constant membra. Pumiliones aliàs & pumilos dici comperias:quanquam enerues quoque ac molliculi nuncupentur pumili.quod Placiades scribit.De arboribus item pumilionẽ dici, Plinio credimus:quem horoscopo in tertia scorpij parte constituto,nasci,Iulius Firmicus auctor est.

Cur sit erectæ staturæ homo. Cur plantæ contrario nobis modo se habeant.Piscis qui dicitur cœli inspector. Caput XI.

QVid uerò sibi uult surrecta hæc corporis figura?an non id ostentat bonum,& subinde ingerit ingratis,cui cætera in brutis nequeant comparari? Equidem sic arbitror,inde commoneri omnes,non esse hic nos ut incolas & habitatores,sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlestium,quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Propterea Mercurius inquit:Generatio hominum ad diuinorum est operum cognitionem, testimoniumq; naturæ, ad imperandumq; omnibus quæ cœlo teguntur, ad cœlestium discursum suspiciendũ, ad potestatẽ Dei & naturæ progressus : ut deniq; ijs ipsis quæ in uita suspexeris,mox felicissimè hinc emigrans perfruaris, cœli transmittens limites in diuinæ maiestatis perpensione, sicuti nostræ religionis placitis, & Platonicorum sancitur. Et erectæ quidem figuræ ratio euidens hæc,quæ finem nobis præscribit.Additur & humanæ formæ ratio consimilis animæ cœli in recessu ab cõtrarietate omni:ipsa quippe producta est in umbra intelligentiæ, sicuti Isaac dicere cõsueuerat. Proinde dicitur homo collimitium,& orizon corporeorum & incorporeorum:cuius superna sunt superna simpliciter,scilicet uniuersi. Quæ uerò ipsum hoc efficit ratio,in calore est ac spiritu, quibus inter cuncta animantia fœcundior homo est, propriæ molis respectu, circa præcordia in primis, & spiritalia membra. Quo fit,ut erigatur corpus propulsione spiritus & sanguinis ad superna. Facit ad id & elementorum nexus,quibus humanum corpus est compactum, quando æquabili maximè pondere ad eius coiêre compagem. Quamobrem libro de Partibus quarto Aristoteles:Solus,inquit,animalium omnium homo erectus est,quoniam eius natura atque substantia diuina est. Officium autem diuini est intelligere atque sapere : quod non facilè esset, si uasta corporis moles assideret. pondus enim tardiorem reddit mentem & sensum communem. Propterea concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora uergere in terràm necesse est. Accedit ijs & diui Thomæ auctoritas in libelli expositione, qui est de Iuuentute & senectute,qui assignaturus ex mente Aristotelis rationem, cur plantæ contrario nobis modo se habeant:Est,inquit,erectus homo duabus ex causis,simul quia est animaliũ perfectissimus, acceditq; plurimum ad cœli æqualitatem, simul quia proportione corporis calidior est alijs omnibus. Calidi uerò proprium est in arrectum tollere.Animalia reliqua medio se habent modo, quoniã minus ad cœli æqualitatẽ accedunt, minusq; habent caloris erigentis. In plantis autem res omnino contraria est, quia immobiles sunt,superiorq; in illis portio est, unde alimentũ recipiũt: id uerò in radicibus contingere,manifestum est.Proinde Aristotelem dicere,illas habere oris proportionem. Plantæ item imperfectissimæ sunt, minusq; genuini etiamnum obtinẽt caloris, quàm bruta,nihilq; quodammodo ad cœli æqualitatẽ accedunt. Ideoq; quod

A quod in illis supremum est, in uniuerso imum agnoscitur. Porrò ne quid per incuriam transiliamus, auctor Galenus est: sic nos promptius & cõmodius multo manuũ uti ministerio. Quicquid enim contrectamus, uel stantes id agimus, aut omnino sedentes, prorsum uerò nil proni, uel supini: siquidem positum huiusmodi ferè artes nescire. Quod uerò de cœli suspectione protulimus, multo excipit risu Galenus idem: quando procerioris colli auitia longè id facilius ualeãt implere. Esse quoq; piscem ait, ab re cœli inspectorem nuncupatum, quòd uel inuitus suspiciat perpetuò. Addit, qui ista tradant non uideri Platonem intellexisse, à quo proditum sit, suspectari à nobis, non ubi quis caput reclinet oscitans, sed cum mente cœlestium corporum, cœlitumq; naturam attingat.

Quàm multa sint in corpore humano admiratione digna. Quæ sit in corporibus pulchritudo. De humoribus quatuor humani corporis. Quid ita functos fato dicamus Alibantas. Segnicici in motu ratio: item animositatis, & contentiosæ naturæ. Idiosyncrasia quid. Medicina uera cur dijs attributa. Cur ingeniosi aliqui, aut obliuiosi. Cur tristes aut hilares. Item de sanguine ac bile atra. Plinij locus restituitur libro secundo. Cacochymia, & plethora quo differant. Ichores quid. & Enhæmum. Cur sanguis dicatur εἶαρ: Lac quid. Cap. XII.

IN corporis uerò humani fabrica ingerunt se plurima singulari digna admiratione, quæ singillatim ac curiosè contenteq; si quis exequi curet, uix reperietur finis ullus. Siquidem quæ communia nobis sunt cum brutis, tanto exquisitiorem in corpore humano rationem habent, ut impius omnino censeatur, qui artificis eminentissimam sapientiam iniqua perpenderit lance. Nec dispicio nunc quo ingenio, qua rerum insigni opportunitate corpora nostra sint ossibus solidata, peruincta neruorum ui, ad omnem motum aptissima, siue procurras, siue retrò agi aut circumagi opus sit, non minore ascendendi, uel etiam arrependi occasione, utcunque omnino libuerit, & quidem nullo ferè conatu: ut eos taceam qui agilitate incredibili per circulos corpora immittunt, & uitilium modo tam uariè inflectũtur, ut ne ceræ quidem sequacior uideatur natura. B Illa uerò cuiusmodi laus est, in humana facie, uultuq; tantam agnosci diuersitatem, ut inter tot millia hominuum indiscretas effigies reperire nõ sit, aut rarissimè admodum sese occasio ostentet, nec ab miraculo res absit? Quod solertissimũ artificis ingenium in paucissimis prorsum assecutum fuerit. Quid illa loquẽdi uarietas? quæ quamuis initio terra uniuersa esset labij unius, eò increuit, ut mirari satis nõ sit, quũ præsertim dissoni oris quispiam non ferè censeatur hominis uice, inde etiam nato prouerbio, Obsurdescere hominẽ in aliena lingua. Iam uerò corporum pulchritudo quàm apposita, quamq; usui omni accommoda? Nec eam nunc intelligo, quæ ex colorum linearumq; concinnitate consurgit, quãquam nec istam frustra desideraris. Sed hanc prudentes tum effictam, tum notham rentur pulchritudinẽ. Siquidem alia ἀνδραποδοκάπηλος, siue mango corpora laudabit, alia Hippocrates. Ille enim peregrinis nugis, & artificio omni uenustatem, ut Galenus docuit, adsciscit: hic ueram adiudicabit pulchritudinem, quæ optima constet corporis constitutione, quam ex actu pernoscimus, sicuti De utilitate partium secundo, comprobat Galenus idem. Hanc uerò in membris extimis præcipuè attendunt peritiores, quãdo intimis, quia latitent, nõ utique pulchritudinem, sed utilitatem attributam incredibilem uolunt. Est uerò constitutio optima, quæ omnes habet particulas, quæq; ex ijs profluunt, emolumenta ad actus organorum peraccommoda. Corpus huiusmodi bene habitum euphoron Græci uocant, id est εὔφορον. Illud uerò in corporis humani compage cuiusnam modi esse creditur, quòd arte mirabili, ut mũdus, ita etiam homo quatuor constare uidetur elementis, uti decimo Simplicis medicinæ auctor Galenus est, sanguine, pituita, & utraque bile tam atra quàm flaua: nam sanguis aeri assimilatur, pituita aquæ, flaua bilis igni, terræ uerò quæ atra dicitur bilis. Siquidem horum singula elementorum habent qualitates, ut τετραφάρμακον quoddam possis dicere, ac ueluti moretum: nec tamen omnino modo eodem, hoc est non per minutissimarum partium appositionem, sed per transmutationem & unitatem ita cõcreta generantur corpora, ut separari nisi ab eo, cuius iussu coiêre nequeant. Quoniam uerò calens humectatio uitam prorsus continet, frigida autem arefactio mortem: hinc factũ

ut uita functos dicamus alibantas, ceu sint ἄνευ λιβάδος, id est citra humoris portiunculam. Sed illud grauius multo, quibus frigidior succus in uentre, aut in toto corporis habitu collectus est, hos ad motum esse segniores, compertum est. Sic & qui plethorici uocantur, qui æquabiliter se habentibus succis abundant nimium, & quos recens afflixit frigus. At illi impensius etiam qui natura frigidiore sint. Iam his longè insignitius, si frigiditati humor accesserit. Quis uerò temperatura præstò calidior fuerit, hi prorsum & sunt animosi, & certaminis cupidiores, adq; actionem prompti nimio plus. Nec illud prætereundum, dici plerisq; medicorum idiosyncrasiam priuatam uniuscuiusq; temperaturam corporis, quam assequi coniectatione uel perfectum medicum exactius, rentur imposibile: quo nomine, Galenus inquit, ueram medendi scientiam Aesculapio attribuunt, ac Apollini. Gustu porrò sanguis dulcis, pituita salsa, flaua bilis amara, atra uerò acuta. Fons sanguinis est cor. Ex sanguine spiritus. Sed per cordis partem dextram manat sanguis, per sinistram promicat spiritus. Flaua bilis ex iecore, atra ex splene, pituita ex cerebro. Est uerò sanguis calidus & humidus, pituita frigida & humida, flaua bilis, calida simul & arida, atra denique arescit cum frigiditate. Ex ijs uerò quatuor noscuntur corporum constitutiones: uerùm ante has intelligit medicorum schola, quam temperatam uocant, sicuti Constitutionum secundo prodit Galenus, & quarto Colliget Auerrois, ut de Auicenna interim taceam, secunda primi, doctrina tertia. Quòd autem hominum alij sint hilares, tristes alij: causa, ut inquit Hippocrates, in elementis est. Nam qui defecatissimi sunt sanguinis, ridibundi ferè sunt, uisu, corporeq; floridi, & quandoque coloris uenusti. Homerus quoque de caloris copia risum profluere, inibi uidetur indicare, ubi γέλωτα ἄσβεστον, id est inextinguibilem dicit risum. Quin & grammaticis suboluisse uidetur, à quibus γέλως deduci traditur ab ἕλη, quæ uox caliditatem nobis indicat. In quibus uerò flaua exuberat bilis, ageles hi, leues mente, ingenij celeris & iracundi. Qui atra bile abundant, inertes sunt, pusillanimes, timidi. At pituitosi, segnes & frigidi. Ex pituitæ dulcis affluentia somni copiam profluere, coniectant medicorum scholæ, uelut ex acetosis famem, ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Homini autem meminisse & sapere ex temperamento aduenit cerebri, nempe cum medio mo- B do habet, ut neque calidum, neque frigidum sit. Nam obliuio ex frigido gignitur cerebro magis quàm ratione alia. Ideo morbus quod deliriũ nuncupatur, à febribus gigni traditur exurentibus: sicuti redundante humore frigido in cerebro, enascitur lethargus. Hinc commoneor, ut Plinij locũ, nemini hactenus animaduersum, quod sciam, ad librã exactius reuocem libro secũdo, capite octuagesimo, ubi legitur modò, Truces uerò ex cœli rigore has & illas mobilitates habentes. Reponendum autem sic, Truces uerò ex cœli rigore. ut hic dispungas, sicq; inferas demum has & illas mobilitate hebetes: ut glacialem mundi partem incolentes, ac æstu torrida, ingenio esse præpingui, percipiamus. Id quod liquidò comprobant sequentia: quippe medijs terrarum spacijs molles enitescunt ritus, sensus est purus, ingenia fœcunda, totiusq; naturæ capacia. Quæ autem de affectionibus humorum quatuor adnotauimus, scire oportet, non uideri ea omnino perpetua. est enim ubi sub uirginea, & miti facie, barbara, atrox & ferina prorsum lateat immanitas. Sub aspernabili uerò, & cruenta minante uultu latet quandoq; amabilis & exosculanda clementia. Quibus uerò uenusta frons & ridibunda, renidensq;, æstuant sæpe mœroribus, ac sibi ipsis putent. Iam quosdam inuenias ita lugubres aspectu & inserio uultu & fronte obducta, instar ulcti Marsyæ, ut Saturni mancipia planè uideãtur. At quum attentaris, bone Deus, quàm sereno sunt animo, quàm facetoso, quanta comitate risu omnia resoluunt. Inter humores uerò sanguis longè præstantior censetur, siquidem est spirituum materia, quibus maximè stat uita, & uirtutis uegetatricis operatio, atque item animalis. Deinde, quia ad uitæ principia accedit amplius, quum sit attemperati caloris, humectiq;: præterea alit efficacius, instauratq; quod intercidit, proinde naturę thesaurus habetur: &, ut Plato inquit, carnium & uniuersi corporis pabulum, quo pereunte, confestim insequatur mors. Bilem atram, seu μελαγχολίαν ueluti sordes intelligunt feculentas, dissitas plurimum ab uitæ principijs, læticiæ hostes ac liberalitatis, senio & morti uelut cognatione iunctas. Ex medica illud est doctrina, si ex æquilibrio augescãt chymi, affectionem innasci, quam πλῆθος dicunt, ac πληθῶραν. Vbi uerò bile flaua, aut nigra uel phlegmate aut humoribus, quos ὀῤῥώδεις uocant, offertum uisatur corpus, caco

A chymiam nuncupant, non Plethoram: humorem pituitosum, ac frigidum Praxagoras uitreum nominabat. Diocles monebat, Maio mense augescere in hominibus pituitam, & ἰχῶρας dulces: æstate uerò flauam bilem, & amaros ἰχῶρας, eo utique uocabulo sanguini humores innuens permixtos. Scire tamen licet, Ichoras Græcis quandoq; pro humoribus in corpore seu corruptis, seu integris accipi. Lego apud eruditos, quod equidem relatu dignum censui: pituitę speciem ingenerari quandam gypso aqua macerato persimilem, sed membrorum nodis præcipuè, ubi decoquentis ui caloris sæpe fiat perinde ac gypseus lapis, mirabili etiam mulieris exemplo, quam diu molestum uexarat onus sphondylorum ac renum. Ea cum scabendo, pruritu titillante, cutem lancinasset, lapilli exciderunt numero decem & octo, magnitudine quanta in tesseris uisitur, colore planè gypseo. Cæterùm ex quo cœpimus & miraculum ex sanguine subtexamus alterum. Vnde enim fiat, ut in uulneris auctorem, si superueniat intra horas plus minus septem, prosilire pernoscatur? Nempe qui uulneratur ac perimitur, in asilientem dolenter conuertitur, cogitatio ultionem expetit auidè, ad id repentè inardescit bilis, à qua mox succenditur sanguis, raptimq; tota ui sese ad uulnus proripit, tum fomenti causa, tum uindictæ. Conuolant spiritus insimul, qui insita leuitate mox auctorem circumsiliunt, cuius calore perseuerãt, persistuntq; aliquandiu. Quo tempore, si uulnus inspiciat is cominus promitur in eundum sanguis, tum calore necdum extincto, tum quod nec agitatio quieuit interior, simul quia uel prius in illum sese concitarat. Porrò quoniam spiritus suos repetit sanguis, suumq; proliciunt sanguinem spiritus. Sunt ex theologis, qui in Deum refundant euentus causam, ut horridius fiat peccatum, ac detestabilius. Illud auctarij fuerit loco, inter medicamenta esse, quod uocetur enhæmon: quod ut ex Hippocrate quarto Therapeutices inquit Galenus, κωλύει διαπνεῖν, καὶ ἀναξηραίνει. Nam & primo Problematum Aristoteles, supprimi ab eo sanguinem scribit, ac materiæ inutilis confluuium reprimere. Ita enim effici, ut uulnus simul & inflammatione careat, & unitati sit opportunum. Porrò, quæ cruentis inijcienda censemus, acria ex parte magna sunt, quo acerbitate sua astringere queant. Deniq; medicamentis constant non pinguibus: ideoq; Alipene nuncupantur. B Cæterùm & ulcus enhæmum dici Galeno quandoq; obseruauimus, tanquam cruentum intelligas, καὶ πρόσφατον. Nec illud præteriero, in Alexipharmacis Nicandri sanguinem dici ἔαρ, quoniam uerè plurimum exundet. Certè eariten sunt qui hæmatiten dicant lapidem. Lac, ut physici produnt nonnulli, sanguinis spuma est, quo nomine, inquit Varro, nutricem oportet esse adolescentem, anuis enim ut sanguinis deterior, sic lac.

Spiritum plura significare. Branchus quid. De animali spiritu, uitali, naturali. Ingeniorum diuersitas unde sit. Cap. XIII.

SPiritum, siue πνεῦμα modis dici pluribus, non grammaticis modò notum, sed & medicis: uno enim modo de anhelitu pronunciatur, ut apud Hippocratem, Galeno teste Prognosticorum prima: Spiritus si frequens sit, dolorẽ & succensionem significat in his quæ sunt super diaphragma. Et apud Quintilianum libro undecimo: Est interim, inquit, & longus & plenus & clarus satis spiritus, non tamen firmæ intentionis: ideoq; tremulus, ut corpora, quæ aspectu integra neruis parum sustinentur. id Græci βράγχον uocant. Alio item modo uentum indicat, deinde & substantiam incorpoream, rationalem. Nam sic angeli uel intelligentiæ, & anima, spiritus ab theologis nuncupari solent. Postremò autem est spiritus substantia subtilis, aerea, dilucida, ex tenuissima quaque sanguinis parte producta, ut deferatur uirtus à præcipuis membris ad reliqua, quo proprios ualeant actus exercere. Spiritus hic ad sanguinem ita se habet, ut ad ignem scintilla. Galenus libro de Virtutibus nostrum corpus dispensantibus, duo tantum facit spirituum genera, uitalem & animalem. At Therapeutices duodecimo, naturalem etiam addit: ita uerò ut ambigens de eo uerba faciat, & per conditionem. Auerrois secundo: Colliget (ut barbaro, sed scholis tamen pertrito utamur titulo) duos facit spiritus, in corde uitalem, at animalem in cerebro. Sed primo Canticæ addit etiamnum ipse naturalem, quem ex uapore gigni interpretatur depurato detersoq;. Cuius sedem, inquit, statuit Galenus hepar, unde transmittatur in corpus reliquum. Aristoteles autem cor, in quo deprehenditur manifestò. Præcipuum uerò instru-

mentum quo uigent reliqua, est per neruos in cor & iecur descendens ex cerebro spiritus animalis. Vitalis autem spiritus ex corde profluens, multa est tenuitas quæ ad corporis membra inuehitur per arterias, causa cognati, insitiq́, ac uitalis caloris existens, & proinde etiam uitalis nominatur. Hic etiam per arterias sese attollens ad caput materia spiritus fit in cerebro, quodamq́ moderamine sese omnis sensus & imaginationis & memoriæ, appetitusq́ & motus, necnon in ratione utentibus opinationis & intelligentiæ instrumentum abundè suggerit. In primisq́ sese animæ offert, & quò illa intenderit, irrumpit: quamobrem etiam animale nuncupatur instrumentum. Verum tamen iuxta eius temperiem uariam uarias ac diuersas anima quoque perficit actiones. Vnde & ingeniorum nascitur diuersitas, quod & in brutis animaduertimus. Quædam enim rationi propiora uidentur, pro spiritus qui cerebrum occupauit qualitate. Quanquã & acutiora deprehenduntur ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum qui terras incolant eas, in quibus aer sit purus ac tenuis. Quin & quibus uescare cibis ad mentis aciem interesse plurimùm, coniectant.

Quid arteria, & quid uena, origo utriusq́. Vena an dicatur de arteria, contra Gellium. Hæmorrhagia quid. Anastomosis. Diapedesis. Parochetcusis. Antispasis. Ischemon. Arteriæ tunica an coeat soluta. Colletica. Epuletica. Cirsos. Varices. Cap. XIIII.

QVoniam uerò sanguinis spiritusq́ facta nobis mentio est, quibus implendo deplendoq́ uitam reficit natura, uel perdit, congruum fuerit, hic potissimum uenarum, quas dicunt sanguinis riuos, & arteriarum, quas spiritus uocant semitas, rationem paucis attigisse, primumq́ rerum ipsarum finitionem. Venã igitur sanguinis esse conceptaculum dicunt, siue (ut medici nuncupant) uas, mixti confusiq́ cum spiritu naturali, in quo sanguinis plus sit, spiritus autem minus. Arteriam esse uolunt spiritus conceptaculum naturalis mixti confusiq́ cum sanguine: in quo spiritus sit plus, sanguinis minus. Id uerò planè obseruatione dignum ex Galeni doctrina, necnõ Cordubensis Moysi, Aphorismorum particula prima: eum qui sit in pulsantibus uenis sanguinem uideri esseq́ modi non magni ac prætenuem, adq́ fumi naturam proximè accedentem. Rursum qui est in uenis non pulsantibus, spiritum esse modicum item ac omnino nebulosum. Venarum exortum omnes ferè à capite atque cerebro deducunt, sed errore maximo, ut tertio de Animalium historijs auctor Aristoteles est, qui earum naturam deprehendit huiusmodi: duas uidelicet intra pectus uenas contineri, spinæ appositas: altera quarum maior sit, minor altera: sed maior, inquit, priorem partem adit, minor posteriorem. & maior dexteram potius sedem obtinet, minor sinistram: quam ahortam nonnulli uocant, eo quòd neruosa eius pars conspici uel in mortuis potuit. Ambæ ex corde originem ducunt: transfigunt enim totæ cætera uiscera, per quæ tendunt suam seruantes naturam. Deinde exequitur Philosophus, qua ratione illarum utraq́ in totũ dispergatur corpus. ea transponere ac uelut conuasare uniuersa, non fuit consilij, ne pragmatia nostra hæc de homine exeat in immensum. Qui curiosius ista perquirit, locum habet quem adeat. Auicenna item doctrina quinta fen primæ primi, Arterias esse corpora scribit sinuosa, in longum porrecta, neruosa, ex corde propagata: quibus insit motionis uirtus per diastolen & systolen, id est per disparationem & cõtractionem, ut inde cordis euentatio comparetur, & ab eo fumidus segregetur uapor, & membris corporis distributim infundatur spiritus. Venæ autem, inquit, arterijs quidem persimiles sunt sed ab hepate manant ac quiescunt. Earum munia sunt, membris sanguinem insinuare. Scitu uerò non indignum parte hac ab Hippocrate, sicuti ab uetustioribus item alijs, duo genera uasorum, quibus contineatur sanguis, nuncupari uenas, non ut ab iunioribus, alterum tantum, cui non insit pulsus. Id quod est secundo de Morborũ interstitijs ab Galeno confirmatum, & A. Gellij sententiam reuellit insigniter: sed & Quintilianus septimi libri fine. uim appellat sentiendi uenarum pulsus. Plinius quoq́ libro item septimo, Venarum dicit formicantem percussum. Auicennæ eruditus interpres dubium uideri scribit, profluant'ne ab hepate uenæ, quum Aristotelis (inquit) sententia sit, uenas & arterias à corde initia ducere. Galenus quarto de Vtilitate partium, non pulsantes uenas, tunicæ unius ab heptate ortum habere scribit, Idem approbasse Auerrois uidetur prim.

A Colliget, capite de Venis. Etiam si in libro de Dispositionibus cordis, asserere non ambigat, esse in corde cibalem uim, spiritus quoq; & uenarum ac neruorum propaginem. Ego uerò Galeni doctrinę censuerim inhęrendum, quam niti experimēto scimus. Apuleius in libro de Dogmate Platonis: Exaduersum, inquit, cordi uenarum meatus oriuntur, per pulmonis spiracula uiuacitatem transferētes, quam de corde susceperunt, & rursus ex illo loco diuisæ per membra in totum hominem inuehunt spiritum. Cœlen, id est concauam dici uenam maximam, quæ ab corde initia ducat, auctor est Pollux. Illud adiecisse, puto, nil obfuerit, Hæmorrhagiam dici sanguinis fluorē, uenis uel ruptis uel conuulneratis. Fit autem Hæmorrhagia, quæ anastomosis, id est ἀναστόμωσις nuncupatur, ex uasis, seu conceptaculi imbecillitate, & impetu copiosiore affluentis sanguinis ad eius os. At quæ dicitur διαπήδησις, hoc est diapedesis, tunica confit rarescente, ac sanguine attenuato. In hęmorrhagijs ex Hippocratis instituto auertitur sanguinis aut parocheteusi, aut antispasi. Et parocheteusin quidem intelligunt, ubi in propinqua corriuatur loca: antispasin uerò quum in opposita: ueluti ex supernis demanante sanguine per nares, fit ἀντιπαροχέτευσις: at per inferna, uti per sedem, ἀντίσπασις. Sed & in occipitio, si per nares profluuium infestet. Hæc enim obiecta item accipimus. Ischæma denique, id est ἰσχαῖμα, sunt, quæ sanguinis comprimunt fluorem, medicamina. Porrò & id obseruatione non indignum. A quibusdam traditum, Arteriæ tuniculam unam esse duram adeò, & χονδρώδη, ut omnino sit consolidationis nescia. Sic enim symphysin interpretamur: quippe mollia tantum corpora adglutinationem admittere. Nam lapidi non concrescit lapis. Experimento tamen se Galenus aduertisse prodit, coisse quandoque: ac arteriæ naturam esse utique dysphyton, id est quæ coalescat difficulter, non esse tamen prorsum asymphyton, id est ab coalitu seiunctam. Quæ uerò consolidant, symphytica dicuntur pharmaca: sicuti colletica, quæ adglutinant: epulotica, quæ cicatricem inducunt. Cirsos dicunt ueteres Græci, ac medici præcipuè, quum toto corpore amplius uenæ dilatantur. Quum uerò in cruribus, ixias uocant: nonnulli ex alia scriptorum decuria, uarices uocant Latini.

B

Pulsus quid. Item de ratione pulsuum digna scitu. Qui sit formiculans percussus, & uermiculans. Plinius declaratur. Microsphycti qui intelligantur.

Caput XV.

IAm uerò ut ueluti per gradus quosdam hominis nobilitatem attingamus ratione corporis, cui non uideatur diuinæ sapientiæ miranda benignitas, quæ summo studio peculiarius semper impertitur, quo à brutis insigniter seiungamur? Siquidem pulsuum ratio quàm mira est? quàm uerè diuina? Qui in cacumine membrorum euidentes sunt morborum indices, in modulos certos legesq; metricas per ætates citati, aut stabiles, aut tardi. In ijs obseruatio crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Quo quid parte hac præstantius? aut quid æquè necessarium? Pulsum uerò, siue (ut Græci dicunt) σφυγμόν, sic fermè finiunt, Vt esse intentionem motus dicant, & remissionem in corde & in arteria, naturalis, non arbitrarij. At ueteres medici etiam sic: Pulsus est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ ac cordis, uel subsultio & palpitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ. Vnumquenq; uerò pulsum esse cōpositum, Auicēna scribit, ex motibus duobus. Quibus duplex item accedat quies: nam inter motus duos, & quidem cōtrarios, necesse est intercedat quies. Neq; enim fieri potest, ut motui cōtinuetur motus, quoniam unicuiq; præscribitur meta, ad quam tendat, quò ubi sit peruentum quiescat. Systoles uerò seu cōtractionis motus, à plerisq; medicorum haud percipitur. Tunc enim à manu recedit arteria, tactus uerò non prouenit, nisi sensibile tangentem contingat. Galenus medicinæ scientissimus, cuius Auicenna se fatetur interpretem, proinde scribit, Remissionem huiusmodi non obseruasse diu: mox uerò curiosius solicitiusq; intendentem adeptum nonnihil: deniq; ita progressum, ut pulsuum ianua sibi patesceret omnino. Sed cur nam institutum, brachiorum arterias obseruare potissimum? Nempe, inquit Galenus idem in libro qui est ad pulsum Isagogicus: quia paratior est pars ea, atque item prolatu honestior. Accedit, eius loci pulsum esse uniformem maximè atq; in necessitate perutilem. Nam & arterias eiusmodi patentiores nouimus, quia pars ea minimè sit corpulenta, nec abest ordinis rectitudo, qua in

cum locum à corde corriuatur arteria, nusquam ferè anfractibus sinuata. Adiuuat & pro A
pinquitas, præcipuè sinistri brachij, quo uberius se promit à corde uirtus. Quia uerò sep
timo Naturalis historiæ Plinius inter signa ingruentis mortis inæqualem formicãtemq;
uenarum percussum apposuit: formicantem pulsum Galenus capite tertio libri de Ta-
ctu pulsus, intelligit minutum, densum, ac summè debilem, qui uelocitatis opinionem
exhibeat, quum sit minimè uelox. Rasis auctor & ipse fidei haud labefactatæ, nec dilu-
tæ, decimo Almansoris, pulsui nuper editi infantis esse similem tradit. Philaretus quæ-
rit, quo distet ab formicante uermiculans percussus: & hunc quidem putat quandoque
conuerti demutariq; in melius, eius item amplius patêre inæqualitatem: formicantem
uerò uirtute prorsum intermortua fieri, & interitum prænunciare. Memorandum uerò
Microsphyctos uocari quoq; Græcis, quibus pusilli sunt uenarum pulsus, longitudine
altitudineq; ac latitudine minima, uti ab Galeno proditum est, surrecta arteria.

Quæ sunt partes in animalibus similares & dissimilares: item de neruis. Quæ membra organica Quoq; ab ijs differant, quæ animalium dicuntur partes.
Cap. XVI.

ANimalium partes, inquit Aristoteles, aut incompositæ sunt, quæ scilicet in si-
miles sibi partes diuiduntur, ut caro in carnes, & ob eam rem similares, id est
homœomeræ dicuntur. Aut compositæ, quæ aptæ secari in partes dissimiles
sint, non in similes, ut manus non in manus secatur, aut facies in facies. Qua-
propter dissimilares, id est anhomœomeras nominamus. Eadem hæc Auicenna ex Ari-
stotele mutuatus doctrina quinta, fen primę primi conscribit: sed addit, Dissimilares par
tes dici membra organica, quòd sint animæ instrumenta ad complendũ motus & actus.
Nam & Therapeutices primo Galenus aliud esse μόριον, seu μέρος, & aliud organum
præmonstrans: Organum, inquit, ὀνομάζω μέρος ζώου, τελείας ἐνεργείας ἀπεργαστικόν, οἷον
ὀφθαλμὸν ὄψεως. Qua sanè ratione oculus quidem animalis dicetur μόριον καὶ μέρος καὶ
ὄργανον: at tunica ceratoides μόριον utiq;, ac μέρος: organum autem minimè. Inter simi-
laria principem locum habere ait Auicenna os, mox chartilaginem, postea neruos, qui
sint corpora ex cerebro prodeuntia seu ab nuca, alba, flexu mollia, & quæ non facile in- B
teruellantur, ea maximè ratione nata, ut eorum adminiculo membra & sensus non sint
expertia, nec motus. Sciendum uerò hasce partes haberi ac dici simplices ex sensus tan-
tum iudicio, quoniam & ipsæ ex elementis compactæ sunt: uerùm quia in compositis
non se actu promunt elementa, nec pernoscitur portio ulla, cui non congruat appellatio
totius & diffinitio eadem simplicia nuncupantur & homogenea.

Oßium ratio. Cornei cur dicantur, quibus sunt ossa concreta. Quot in humano corpore. Interim quæ ossa dicuntur simenia, uel cynolopha: item sesamina, lambda, hyodea, catagma, helcos, rhegma, spasma, apospasma, teredon, lygysmos.
Poros quid. Cap. XVII.

PLato in libro de Vniuersi natura, humani corporis explicãs rationem: Os, in-
quit, Deus artifex ita concinnauit, terram atterens puram lenemq; miscuit,
madefecitq; medulla, id postea in ignem iecit, mox in aquam mersit, rursus
in ignem, iterum & in aquam: sicq; transferens sæpius in utrunq;, tale reddi-
dit, ut liquari à neutro posset. Quibus natura concreta sint ossa, quos rarenter utiq; repe-
rias, Cornei dicuntur: puto, quia cornui masculæ nulla insit medulla. Ossium uerò distin
ctio est apud medicos appositissima. Alia siquidem basis uicem præstant, quoniam illis
innitatur corpus, quo in genere sint spondyli dorsi: propterea inquit Aristoteles, Ini-
tium in omnibus quæ ossibus constant, spina est, quæ compacta ex uertebris à capite ad
coxas porrigitur. Alia uerò clypei modum habent ad tutandum, sicuti os cranei, quo tan
quam sphæra ossea, ut Plato inquit, quasi tornata cerebrum est circunseptum. Alia item
armorum loco sunt, quibus prępedientia protelentur, ut quę trito medicis uocabulo ex
curuitatis natura, ut ipsi interpretantur, Simenia nuncupantur, ab Græcis κυνόλοφα di-
cta, id est canina prominentia. Hæc uerò super dorsi spondylos locum habent. Alia sunt
quibus iuncturarum siue compagum expletur inanitas: quę, quòd minutula sunt, uocãt
sesamina, ut scribit Albertus, inter ossa digitorum reperta potissimùm, ut in genu patel-
la. Aliorum ratio est ad partium interpensionem, sicuti os quod ab literæ figura dicitur
lambda,

A lambda, abs quo gutturis ac linguæ musculi propendent. Id ab Galeno etiam uocatur hyodeum. Qui sic omnino distinguit, uti ossium alia motui subseruiant, quæ articulos uocant: alia motu careant, συναρθρωσιν dicunt, id est articularem concretionem. Cuius forma triplex: aut enim sutura est, ut in capite: aut uelut claui, ut dentes: aut symphysis, qua ossa cohærent, uelut insitio. Illud item obseruatione dignum: Ossa in homine comperiri numero exactissimo, & in summa (ut dicitur) summarum, ducenta quadraginta octo: sicuti in digitos misere diligentia præsigni Hippocrates, Galenus, Rasis, Auicenna, & Auerrois quoq;. Quanquam hosce, ijs mox singillatim recensendis, nonnihil dissidere animaduerterim. Albertus ducenta facit & septuaginta sex. In capite connumerantur nouem & quinquaginta: in thorace sexaginta septem: cui supputationi accedat quòd in corde os reperitur: etiãsi ab uniuerso id numero secludat Auerrois primo Colliget. Id uerò Aristotele tradente, unam habet rationem, ut basis sit ac fundamentũ motus cordis. Nec id in omnibus repereris, sed in equis modò & bobus, certo genere, ut idem arbitratur. Albertus id se uidisse tradit in ceruis & in homine quoq;, & in multis pręterea animalibus. Brachijs manibusq; duo ascribuntur & sexaginta, pedibus sexaginta. ¶ Omẽto integi ossa omnia, dilucet: nam exempto eo, ꝯsideratio cõsequit̃ manifesta, & sensus amotio. Sciendũ ex Therapeutices tertio, in osse id esse catagma, quod in carne helcos, id est ulcus. Vtrobiq; enim esse συνεχείας λύσιν, id est continuitatis ac seriei interpellationem. Quam item rationem in corpulentis ex illato ictu habet τρῶμα: citra plagam uerò rhegma, id est ῥῆγμα. nam in neruosis planè spasma est. Eiusdem porrò generis censetur & apospasma, sed in nobis ac cõiunctionibus. Fracturam consequitur sæpe, quam dicunt ἐκχύμωσιν. Obtingit uerò frequenter per uasorum ἀναστόμωσιν, & eam quę uocatur διαπήδησις, continuitatis interpellatio & ipsa. Catagmaticas denique leges dici, obseruauimus: sicuti ligaturas item catagmaticas. Teredon apud Græcos, perforationem indicat. Sed in nomine, litera e abundare uidetur: nam ab tremate, id est foramine inflectitur, ueluti tredon quędam, id est foratio existens, quę ab acutis humoribus fiat exedentibus. Lygysmon uocant Græci, ubi franguntur in cruribus aut brachijs ossa.
B Deniq; fracta ossa non per unitionem cohærere, tradunt nonnulli: sed per callum eum quem Græci poron dicunt, ceu glutino iungi.

Chartilaginis natura quo ab oßibus differat. Chondros, chondracantha, medulla notiæa, spondylion, moschion, medulla lanæ, medulla auium.
Caput XVIII.

CHartilago ab osse diuersa est pluris minoris'ue ratione, quũ alioqui natura sit compar: siquidẽ præcisum os non succrescit amplius, nec chartilago conuulsa coit, restituitur'ue. Ad flexum lectisternij uicem præstat. χόνδρον Græci uocant. Ex nerui ossisq; natura conflatur, ut scribit Pollux, & tradit Galenus. χονδράκανθα dicuntur quæ spinam habent chartilagineam. Terrestrium, quę animal gignunt, nec exanguia uisuntur, chartilago foramine nullo cauatur, proinde etiam medullæ expers est: aquatiliũ, quæ σελάχη dicuntur, id est chartilaginata, per dorsum quod est ossium ἀνάλογον, chartilago humorẽ habet medullæ modo. in gressilibus, ex quibus progignitur animal, auriculas & nares, nonnullam habere chartilaginẽ scimus. Medullam scribit Galenus, eam dici germana significatione ossibus quæ occlusa distinetur, minus propriè dorsalem quoque, notiæamq; Græcis appellatam, reliqua duriorem sicciorem q;. At quæ spondylis cõtinetur, Polluci spondylionis censetur nomenclatura. Vituli medullam dici medicis moschiam, idem auctor est Galenus Simplicis medicinę libro undecimo: sed qui uocabulo item eodem cæparum uocãt semina, quin & tenellas plantas. nam & Plinius lanæ medullas uocat tenuissimam quamq; in lanitio partem: sic & auium medullam nuncupabimus plumulam molliorem.

Neruorum ratio, & unde oriantur nerui. An sentiendi organum sit caro. Anthrope quid: item epidermis, rhacodes, lacernosa cutis. Cap. XIX.

IAm uerò neruorum naturam si ad perpensionem reuoces, qualis'nam inde cõsurget opificis admiratio? ijs nodi corporum qui uocantur articuli, alibi interuentu, alibi ambitu, alibi transitu tanta animantium utilitate, ac membrorum firmitate, & motus præstanti & certa ligantur pernicitate, ut adsit

modò æquus rerum æstimator) fateri necesse sit, eam fuisse diuinæ sapientiæ in hac fabrica curam, ut singulis tantùm eius attribueret bonitas, quantum emolumenti ac decoris ratio patiebatur. Ex qua alios uidemus teretes, nõnullos item latos, ut in unoquoque poscere figuratio uidebatur. Neruorum naturam Plato scribit, ex osse ac carne non fermentata esse à Deo contemperatam, & flauo insectam colore: indeq; neruos carne quidem densiores factos aridioresq;, ossibus autẽ agiliores & molliores, quibus idem medullas & ossa peruinxerit, omniaq; carnibus operuerit. Neruos porrò in corde habere ortum, Aristotelis sententia est, quoniam id neruulos suo ampliore uentriculo cõtineat: & uena, quam ahortam dicunt, neruosa sit. Albenti glutinosoq; humore neruos & nasci & ali, idem affirmat auctor, cuiusmodi etiam humorem mucori assimilem eis circumiectum conuisimus. Auicenna primo Canonis, ut medicus & Galeni interpres, neruos ab cerebro & nuca produci scribit. Libro tamen de Animalibus tertio, hærendum Aristoteli est opinatus. Galenus locis aliquot sententiam priorem fouet: quem adiuuat Auerrois primo Colliget, item Canticæ primo. utra uerò sit potior sententia, non cuiuslibet fuerit sancire: præsertim quum grauis auctor in Aphorismis Damascenus ita pronunciarit: Vbi dissideant Aristoteles & Galenus, haud facilè internosci uerum: at ubi Aristoteles ipse pugnantia scribat, quid agendũ? Nam in libris de Animalibus, non semel sentiẽdi organum carnem statuit, aut ἀνάλογον, non (ut medici, & nos suprà commonuimus) neruos. At secundo de Anima: Caro non est, inquit, sensus instrumentum, sed medium potius, sicut aer & aqua sunt in uidendi, audiendi, olfaciendi ratione media: nam sensibilia super sensile iacentia non mouent sensum, mouent autem super carnem posita. Auerrois assecla ubiq; ferè Aristotelis, & medicorũ, ubi se ostentarit occasio, insectator acerrimus, Galenum hac parte insequi maluit, Aristotele relicto: quod ipsum & duodecimo de Animalibus Auicenna facit. Sed fortè carnẽ significauit lacertosam Aristoteles, cui tantum sensificæ inest potentiæ, quantum neruorum. Albertus uir doctior quàm politior, neruos à cerebro diuidi tradit, dum ad pellem perueniunt cerebro obtentam, oriri autem à corde. Item alios dici sensuum uehicula, alios motuum. Hos quoq; ab occipitio produci, ab anteriore parte illos. Hominis pellem Herodotus anthropen nuncupauit, B id est ἀνθρώπην uel (ut in aliis) ἀνθρωπέην. At Galenus Epidermida uocat, quæ ulceri demum persanato inducitur, τὸ ἐπουλώσεως δεόμενον ἕλκος ἀπαλλάκις τελέως τὴν καλουμένην ἐπιδερμίδα, ex Therapeutices tertio. Sed alibi pellis superficiem intelligere eo nomine uidetur. Est & in abscessibus cutis nuncupata rhacodes, puris uirulentia insigniter attenuata, & τριβακοῖς, id est attritis linteis admodum assimilis. Lacernosam autem Latinẽ appellant nonnulli, quia lacernæ instar rodatur. Aponeurosis, neruea dicitũ tenuitas. Amplius de Epidermide Galenus Simplicium pharmacorum libro undecimo: Pediculorũ, inquit, multitudo succrescit, in quibus copiosior fuerit cacochymia, & quidã uelut cortex abscinditur à cute, diciturq; epidermis, qua crassi uiscosiq; continentur humores, unde fit scabies, lepra, elephantia.

Carnis ratio ex Platonis doctrina. Carnis species duæ. Qui sint ines, & qui uilli apud medicinæ peritos. Pulpa in Plinio quid. Parenchymata, adenes, inion, inis, inulus, hinni. Sarcotica pharmaca, cephalica, catæretica, hypersarcosis, eusarcon.

Caput XX.

CArnem scribit Plato, aduersus frigoris & caloris iniuriam ab opifice Deo tegumẽti uice neruis ossibusq; superinductam, proinde inditum ei humorem caloris non immunem, ut æstate quidem roscida madidaq; extrinsecus, corpori uniuerso domesticam exhibeat refrigerationem: hyeme uerò rursum igne proprio glaciem extrinsecus illatam repellat moderatè. Quæ quũ præclarus ille nostri corporis fictor esset meditatus, permixtione quadam ex aqua, igni, terraq; contemperata, indito insuper acuto salsoq; fermẽto, succi plenam ac mollem conflauit carnem. Huius uerò species duas agnoscunt medicorum scholæ: aut enim uillosa caro est, ut quę in musculis habetur: aut uillis nuda prorsum, ut hepar. Villos intelligunt, quos uocant Græci ἶνας. Etiam si non me fugit, Plinium quandoq; uenas fibrasq; conuertere, quod & Theodorus facit, nõ neruos. Cæterùm tenuissima pars chartæ dicitur item ina. Est ubi Plinius idem, pulpam pro neruo accipiat, quam Theophrastus etiam uocarit ina.

Quibus-

A Quibusdam, inquit, pulpa sine uenis mero stamine ac tenui constat. Villum medici describunt, corporis partem substantiæ tenacioris, solidam, gracilem oblõgamq́, filo persimilem, quæ motui subseruiat, & carni robur adijciat. Villorum alios statuunt neruosos, uenosos alios: & sint etiam quos arteriales uocant aut panniculosos, uel qui uitilium fungantur uice. Omninoq́ diuersi euadant pro membrorum ratione, in quibus compe riuntuur, aut à quibus propagantur. Quod Galens cõprobat Craseon secundo. Sed & Therapeutices decimo: In musculis (inquit) est modò caro, in alijs hanc præter paucos agnoscit nemo. Sed in hepate, renibus, splene, pulmone parenchymata uocant, id est παρεγχύματα. In intestinis uerò & uentre ac stomacho uuluaq́, est pars hæc innominata. Sed & quartodecimo, Visceribus, inquit, propria inest caro, quam pleriq́ parenchyma uocant. Adenas esse Galenus finit, concretã in se durius carnem, conuolutamq́. Astruit Auicenna, ex motibus nullum, nisi per uillos fieri. Est, inquit Eustathius, ἴνιον in capitis posteriore parte, quo concidente ad inferiora, contractoq́ ad humeros, ἰδνοῦσθαι dicitur, hoc est incuruari qui id patitur. Alijs esse inion uidetur nerui cauitas, qui dicitur etiã τένων. Inis apud Græcos, etiam infans dicitur. Inulos accipiunt nonnulli ceruinos pullos. Hinnos autem & hinnulos cum flatili ac duplici consonante, ex asina conceptos mares equi seminio. Ex Gregorio illud præterire nequeo: Carnis sementinam trahere originẽ lac, caseum, oua. Quia uerò carnem Græci sarca dicunt, inde pharmaca legimus sarcotica, inter quæ sit quod nuncupant cephalicum. Sunt uerò hæc quibus internata caro ulcerum explet inanitatem. Sicuti quibus nimio plus excrescens exteritur, uocant cathæretica. Nam uiciũ ipsum dicitur hypersarcosis, id est ὑπερσάρκωσις. Porrò sicut nec nimis gracilescẽs corpus laudem meretur, neq́ item obæsius factum: sic habitudo media plausibilis præcipuè censetur: eam uerò Græci εὐσαρκον nuncupant. Hypersarcomata porrò nomine alio hyperochas in ulceribus Græci uocant ijdem.

Humanum corpus summa partium proportione constructum. Phyam quid uocent Græci. Rotundum & quadratum schema reperiri in corporibus nostris. Mensurarum indidem esse deprompta nomina: item denarium numerum. Quibus constet corpus. Retrimenta quot excernantur modis. Vlcerum superfluitates haberi generum duorum, ichora & rhypos. Corpora perittomatica & plethorica.

B

Caput XXI.

QVod operis initio præstaturum me non essem ausus polliceri, ut tam latè hominis rationem persequerer: ipsa tamen uberius sese indies materia laxante, ingens nobis ostentatur quodammodo rerum sylua, quæ uel cogitatione animum, quantumuis difficultatibus obluctantem, etsi nõ fatigare, at solicitum anxiumq́ efficere saltem potest. Verumtamẽ durandum est, quia cœpimus. Nam & dijs facientes adiuuãt. Quod si legentium uotis per omnia minus satisfecerimus, aut si quippiam habuerimus derelictui, ut impolitiæ notari uideamur digni, cogitandum erit, nemini unquam uicio datum, quod præfati sumus, deos quoquo modo posse colere. Studiosis Latinæ rei euigilantur ista, si quid senticosi in tanta sciendorum congerie sese obtulerit, flores modò præcerpant, reliqua soli uicio succreuisse putent, ubertate nimia interdum luxuriantis, ac prætereant: sciantq́, hominis esse proprium conniuere in pluribus. Verùm si condentis animum amplius respexerint, omnia plausibiliter excipient, pariaq́ sibi in rationibus fieri putabunt. Satis, opinor, hactenus artificis Dei sapientiam in hominum constitutione admirati sumus: uerùm quæ supersunt, singularẽ & ipsa præferunt claritatem. Quod & eorum rationem summumq́ prospectum idem habuit inenarrabilis conditor. Nam quale censemus illud, in corporis humani fabrica summam symmetriarum, siue commẽsurationum rationem adeò seruatam, ut inde ab architectorum prudentissimis analogę substructiones sint corriuatæ? Siquidem illud ita est ab natura cõcinnatum, coaptatumq́: uti proportionibus quas Græci ἀναλογίας uocant, membra ad summam figurationem insigniter respondeant: nilq́ omnino comperias, quod commensu careat. Sicuti caput dicimus ab mento ad frontem summam, & radices imas capillorum, esse partis decimæ. Item manus palmam ab articulo ad extremum medium digitum tantumdem. Caput à mento ad summum uerticem octauæ. Tantundem à ceruicibus imis, & reliqua deinceps: ut si attendere libeat, nil sit non ab summa profectum ratione

ratione. Hanc uerò membrorum analogam rationem omnium Græci phyam uocant, id A est φυλὼ, propter illud Homericum, Odysseæ sexto:
Εἶδός τε, μέγεθός τε, φυλὼ τ' ἀγχισεύισκω.
Quid, quod rotundationis schema in homine item compertum est? Quem si supinum statuas, expansis manibus, & fixeris in umbilico circinum, quia is locus centri rationem habet, circumagasq́; orbem conficies absolutum, extrema digitorum in manibus pedibusq́; contingendo. Nec minus designationem in eo quadratam deprehendes, quando altitudo ab latitudine diuersa non est, si mensum cõcipias inter expansas manus. An nõ compertum & illud, Mensurarũ rationes & nomina ex humano corpore mutuatos esse ueteres, digitum appellantes, aut palmum, item pedem, cubitumq́; ? Quinimò & denarius numerus, quem perfectum dicunt & probant, ab digitorũ serie depromptus est, quod Aristoteles adnotauit. Constare autem humanum corpus rebus numero quatuordecim inuenimus: neruis, uenis, arterijs, sanguine, spiritu, carne, pingui, chõdris seu chartilaginibus, unguibus, ossibus, humoribus, medullis, pilis, tuniculis. Ad laudem pertinet illud quoq́;: excerni retrimenta, superfluẽtiaq́; à uiris quidem per aluum, urinam, uomitus, oculos, nares, sputa, excreationes, aures, rem uenereꝫ, per incerta item spiramẽta, per pilos, & per ungues. Mulieribus adijciũtur duo, lac & menstrua. Illud superpondium fuerit, in ulceribus item superfluitatum, quæ Græcis περιττώματα dicuntur, duo esse genera: unum ἰχὼρ nuncupatur, id est sanies: alterum autem ῥύπος, id est sordes: illud tenue intelligitur, crassius hoc: unde ῥυπαρὸν ἕλκος appellatur, sicuti prius ὑγρόν. Porrò de superfluentis materiæ argumento corpora uel dicuntur perittomatica, uel plethorica, discerniculo apud medicæ artis peritos manifesto.

Humani corporis partes. Membrum quid. Monocola quæ. Nouem haberi perpensione digna in quolibet membro. Motus actiui & paßiui. Cur naturam dixerit iustam Hippocrates. Membri cuiusq́; ratio triplex. Cap. XXII.

INuenio in monumentis, Aegyptios humanum corpus in quatuor tantùm portiones distribuere solitos, caput, manus, thoracem, quem etiam clibanum uocat Albertus, & crura. Membra uerò, ut finit Galenus, corporis particulæ B sunt, quę nec omnino circumscriptionem habent propriam: sic enim particulæ non forent, sed corpora per se, nec omnifariam coniunctæ sunt alijs. Hinc & ad pleraque transfertur uocabuli notio: siquidem domus partes membra item uocantur Columellæ, Vlpianoq́;, & Cæcilius dormitorium membrum appellat, quod alibi cubiculum dormitorium. Nam & Græci monocola, id est μονόκωλα οἰκήματα, dicunt unimembres domos. apud Herodotum Valla diætas transfert singularias, quæ in Babylonijs substructæ mœnibus olim erant, & modò in arce Mediolani uisuntur. In membri uerò cuiusq́; consideratione accurata, nouem uideri perpensione digna, docuit Commentator Alexandrinus in enarratione libri Hæreseon. Quæ omnia inenarrabilem Dei prouidentiã explicant. Substantia prima est: cõstitutio deinde, seu crasis, cui adnectĩt etiam color, quo membri natura quouis modo significari potest: sicuti eodẽ totius item internoscĩt habitudo, quum sicuti Pythagoras auctor est, docente in libro de Sensu & sensili philosopho, sit color epiphania, id est superficies uel superapparitio quædã. Porrò inspiciẽda item quantitas, figura, numerus, situs, colligantia, actus uel operatio, emolumentum, seu præcipuum id sit, seu ut seruitus. Tot enim seruitutes uidentur, quot membra non principalia. In ijs uerò illud obseruandum, actum membri ab utilitate distingui ex Galeni doctrina: nam actus motuum est effectiuus. Sunt uerò & motus passiui nuncupati, qui alijs mouentibus fiunt. Vtilitas autem esse uidetur, commoditas quæ percipi nequit, nisi ex operationibus, quæ sine doctrina proueniunt. Nec credendum omnino, particulam ullam adiectam temerè & fortuitò: uerùm arte creatoris mirabili ac sapientia, sicut Galenus auctor est. Proinde summus artis medicæ Hippocrates, naturæ opera in hoc admiratus, non desinit eam cognominibus honestare, iustam appellando, uti Aristoteles esse eam uelut οἰκόνομον ait ἀγαθὸν, id est œconomum bonum ac patrem familiâs. Quando iusticiæ diuinæ maiestas necessaria sapienter excogitauit, tribuitq́; unicuique pro dignitate, redundantibus omnino resectis. Et ut uerißimè dixit Haliab, Est à natura animalis corpus constitutum ex membris multis substantia & qualitate diuersis

pro

A pro uniuſcuiuſque neceſsitate, quo ad deſtinatã metam produci poſſet uita. Porrò in mẽbri cuiuſque compoſitione ratio uiſitur triplex: aut enim uiuendi gratia ſunt, cuiuſmodi membra ſunt principalia: aut bene uiuendi, ut oculus: aut ſufficiendæ cauſa prolis, quo in genere habentur pudenda. In omnibus uerò Deus opifex utilitatẽ reſpexit primùm, mox uerò & decorem. Nam & Ciceronis illud laudatur De finibus tertio: Membrorũ, id eſt partium corporis, alia propter eorum uſum uideri ab natura cõtributa, ut manus, crura, pedes, uti ea quoque quæ ſunt intus in corpore: alia autem nullam ob utilitatẽ, quaſi ad quendam ornatum, uelut caudam pauoni, plumas uerſicolores columbis, mammas uiris atque barbam.

Capitis ratio: cur ibi ſedes animæ. Codia quid, & unde. Cræra, hemicræra, ſincipita. Cur magnis uiris caput aperire, inſtitutum. Cerebri item ratio. Encar quid ſit. An cerebro abſtinuerint ueteres. Obiter iurandi mos per caput, ſalutem, genium. Adriani hiſtoria, engiſſomata, camaromata, oſtagra, encopei, auliſci, phacota, xyſteres, trypana, abaptiſta. Cædis expiatio. Cauere capite. Epidij hiſtoria. Diploa quid. An capite præciſo poſſit quis progredi aut loqui. De craneo & ſuturis: item de capillis. Interim adnotabis quæ dicantur Thria. Qui dicantur Phoxi: & quid phoxa, & phoxichili. Item cymbe, cymbachus, cymbæum, xylocymba, corymba. Capitis reſectio honorifica ueteribus. Caput XXIII.

QVoniam uerò caput, arcis quodammodo locum habet in humanis corporibus: & Plato in Timæo, caput non principale ſolùm, ſed etiam totum in corpore nuncupauit: ab eo protinus exordiemur hîc aliqua perſtringere, quoniam alibi fuſius de ea re fiet hoc opere mentio à nobis: ut omnino citra radium & faſtigiata ſit pragmatia hoc genus. Quod & in membris item alijs quandoque facturum me, præfari libuit, ne quis malè feriatus, aut naſutior in hæc incidens, quiſquis fuerit eorum genius, partum hunc noſtrum, ut exuccum & malè conceptum execretur protinus, atque (ut ominoſum) auerſetur. Ergo caput præcipuum excelſiusque in homine B membrum, primò Regiminis acutorum Galenus, & Platonici omnes, rationalis animæ ſedem nuncupant, ut rentur nonnulli: quoniam inibi cerebri eſt conceptaculũ, ac membrorum animalium. Quæ organa ſint & principia uirtutis animalis, tam apprehendentis, quàm eligentis, ſeu uoluntariè mouentis, quibus potiſsimùm conſtat animalium inter ſe diſparatio. Additur & capitis figura ſphærica, quam ſolam eſſe mentis capacem, aſſeueratè in libris traditum ſecretioribus comperi. Nec me fallit Bedæ ſententia ſuper Marcum: Animæ locus, inquit, principalis non iuxta Platonem in cerebro, ſed iuxta CHRISTVM in corde eſt. Hinc autumant eruditorum nonnulli, Codium, id eſt, κώδειαν dici Græcis caput, παρὰ τὸ κεῖσθαι ἐν αὐτῇ τὰ δέοντα, quoniam ſit rationis conceptaculum. Vel ab herbæ codiæ quadam ſimilitudine, quam inde credunt appellatam, quia deuinciat comate ueſcentes, ac ſopore: hypnoticam enim uim præfert, id eſt ſomniferam. Codiam, papaueris dicunt caput. Cræram pro capite accipiunt ueteres Græci: unde hemicræras porcorum legimus apud Athenæum: ſincipita intelligunt ex noſtris nonnulli. Portionem uerò hanc cœli ſimilitudine quadam poſsidemus ſublimẽ, ſicuti etiam interpretatur Ariſtoteles. Quin & uniuerſa in hominis corpore ſitum præferunt uniuerſi: quum cætera nullo eiuſmodi ſint conſtituta reſpectu, aut confuſo admodum. Porrò & in Quæſtionibus idem, Caput eum obtinuiſſe locũ ſcribit, quia ſit diuiniſsimũ membrum: ab eo enim ſternutamenta quoque proueniunt, quod eſſe ſacrum augurium conſtat. Inde quoque obrepſiſſe noſtris moribus opinor, ut quibus exhibeatur reuerentię cultus, ijs caput aperiamus, etiamſi Plinius, Varro, Plutarchus aliud uidentur ſecuti. Quid ſine capite, inquit Ambroſius, eſt homo? Si caput inſpexeris, agnoſcas hominem protinus: aliàs iacet truncus ignobilis ſine honore, ſine nomine. Sola ære ducta principũ capita, uel marmore adorantur. Proinde, iure illi, uelut conſultori cætera famulantur membra, & ut numen ſeruili circumferũt geſtamine, quod cenſoria quadam poteſtate, ut collibuerit, omnia dirigit. In eo ſingularis eſt naturæ prouidentia. Eſt enim in homine macilentum, ac propè carne nudatum omni, idque neceſſariò. Nam ſi corpulentius eſſet cerebro circumiectum ſepimentum, res omnino in diuerſum recaſura fuit, ac membri eius

ratio exigit. Neque enim refrigerandi uim haberet ullam: sed carnis copia totum intepesceret amplius. A Etenim aduersus cordis sedem & calorem natura cerebrum molita est, uimque ex eo habuit aquæ terræque communem, ut inferioris partis feruorem contemperaret. Fluctiones porrò è capite impetum capiũt, sicuti cerebrum frigidius est, quàm exigat temperamentum, per uenas sursum respirante ciborum superfluo, quod simile imbrium generationi uideri potest. Galenus post Hippocratem nobilissimus medicinæ auctor, naturæ intentionem in capitis creatione non fuisse cerebrum scribit, neque item sensum omnem aut sensoria, quoniam hæc comperiantur etiam in capite carentibus. At fuisse capitis substructionẽ potissimum ob uidendi excellentiam: qui sensus ad circumspectum omnem, ueluti in specula collocari debuerit, sicuti autor item est Auicenna. Abs quo illud etiam proditum prima tertij, adnotauimus, Exploratoris uice oculos fungi. Idem porrò Galenus colligit, Cerebrum esse in capite locatum propter oculos, sensoria uerò reliqua propter cerebrum. Opinari autem refrigerationis ergò cerebrum esse constitutum, putat ridiculum, ob remotionem nimiam: perinde ac si quis item calces cordis gratia factos asserat. Ediuerso Aristoteles, oculos propter cerebrum in capite locatos prodit, quoniam sit oculus aqueæ naturæ, sicuti cerebrum. Verùm ut cuique uisum fuerit, accipiantur ista. Commonendi uerò parte hac diligenter sumus, dici cerebrum ab ueterum plerisque, ut est apud Lycophronem, encar. Et quia in cibis id auersabantur priores, quod scribit Athenæus, perinde ac ominosum opinati, præcipueque Athenienses: inde pronunciatum astruunt ab Homero, uelut in Symposiacis meminit Plutarchus, τίω δέ μιν ἔγκαρος αἴσῃ, id est æquè ipsum honoro ac cerebrum: quod execrati priores, atque abominantes reijciebant, in primis autem suillum. Sunt qui Homercium illud sic intelligant, ἐν δούλου τάξει. Nam Caras seruisse perpetuò. Sed ad rem. Hinc Atheniensis Apollodorus nemini ueterum opinatur cerebri nomen admissum in libris, proindeque in Trachinijs Sophoclem, λευκὸν μυελὸν, id est albam medullam, dicere maluisse. Qua tamen in re longè falli Apollodorum, amplius curiosiusque thesauros ueteres peruoluenti certo certius liquebit. Illa forsan subscribet ratio antiquorum instituto, cerebro abstinentium, quòd rem prorsus esse sacram, caput opinabantur, uel iurisiurandi argumento: B per id namque iurabant plerunque. Sed & per salutem, quod innuit Hieronymus. Nam in Pandectis adnotatum, etiam solitos plecti, per geniũ principis qui deierassent. Quin & in sternutamentis caput adorare aliquo modo uidebantur, ut quod sensuum dicatur fons. Dicitur encar, genere masculino plurimum quidem, sed & neutro quandoque. Encardion, in plantis medulla intelligitur, uel cerebrum: sunt qui cor malint. An uerum omnino sit, cerebro Athenienses abstinuisse, coniectabunt eruditi. Certè Iouis cerebrũ de scitissimo cibo pronunciatur apud Pausaniã. Cuiusmodi sint forsan apud Comicum cerebri θρῖα, elegantius scitiusque condita, quibus utebantur Atheniẽses. Erant uerò cerebri portiones intra fici folia, quæ dicantur thria, curiosius percoctæ. Prædulce item censebatur palmæ cerebrum, etiamsi capitis dolorem sæpius grauiusque concinnaret. Eo uerò exempto arescere palmam ferè cognitum experimẽtis. De hac ipsa re plura paulo Athenæus, & nos alibi. Sed illud non prętereundum: Omnium bipartitum esse cerebrum, & in postremo esse quod uocatur παρεγκεφαλίς, id est cerebellum. Nobis porrò illud parte hac non uidetur per incuriam transiliendum: quoniam (ut nunc est) in ijs nil omnino recepticij secernitur nobis. An capite præciso, credibile sit, corpus reliquum progredi posse. Quòd ne quis ridiculè proponi putet, auctor Auerrois est septimo Physicorum, commento quarto, arietem se uidisse, qui capite detruncato, huc illuc motaretur. Scribunt & Christianæ ueritatis assertores celeberrimi, Dionysium Areopagitam martyrio coronatum, postea quàm resectum illi caput est, aliquandiu progressum, suum sibi caput baiulantem. Scio, ridebunt hoc philosophi, tanquam parum cõstanti ueritate dictum. Nos CHRISTI Saluatoris infinitę potentiæ id ascriptum uolumus uerissimè ac syncerissimè. Nam ut Aristoteles docuit, corpus detracto capite, progredi quóquam non temerè credi potest: quoniam simul abscinduntur nerui, qui instrumenta sunt, & ueluti duces localis motus: sanguine tamẽ carentia, uel uiuere possunt diutius, truncata capite. Cuius euentus rationem ex libro De iuuentute & senectute, lector accuratus perdiscere poterit. Cõsimile huic miraculum est, quod affertur ab nonnullis, Caput abscissum

A scissum loqui. A' quibus & Homerus aduocatur testis:

φθεγγομένῃ δ' ἄρα κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.

Ipseq; dum loquitur, miscetur puluere uertex.

Non enim dum ipse homo, sed dum ipse uertex, intelligi uolunt. Propterea scribunt φθεγγομένῃ, non autem φθεγγομένου. Quin in terra Caria res adeò pro uera habita est, ut reum quendam ex incolis egerint. Nam quum Iouis Hoplosmij sacerdos esset occisus, nec à quo constaret, nonnulli audisse se retulerunt, capite præciso dicentem sæpius: Virum super uiro Cercidas occîdit. Itaq; hominem cui nomen Cercidas, per prouinciam amplius quæsierũt, compertumq; in iudicium perduxêre. Sed certò fieri nequit, ut præcisa arteria, & sine motu pulmonis loquatur: nec apud Barbaros, qui capita summa cum celeritate detrũcant, eiusmodi quippiam euenisse accepimus. Adrianum principem frigora & tempestates adeò tulisse patienter legimus apud Dionem, ut caput tegeret nunquam. Os capitis uniuersum, inquit Pollux, uocatur cytos: Latini, caluam & caluariam dicunt, ut Celsus item testatur. Aristoteles τριχωτὸν intelligit, quod capillis integitur. Anterior pars bregma uocatur, id est sinciput, uti in Anatome Galenus scribit: posterior inion, id est occiput. Quod interiacet, coryphe, id est uertex: unde dicoryphi, biuertices nuncupantur. Embregmata uerò Græcis inspersiones uocantur, hoc est quæcunq; fronti aut temporibus ratione medica consperguntur. Embrochas, per imperitiã multi dicunt. Sinciput interpretantur sematum caput nonnulli, ut Diomedes, & ante paulò commeminimus. Hac uerò in parte id sese intergerit haud prætereundum: Inter cranei fracturas esse uehementissimas, quæ engissomata uocantur: & camaroses, seu camaromata. Ex quibus illa quidem parte sui media, meningi, id est panniculo innituntur: camaromata uerò portione prominent eadem. Instrumenta porrò curandis hoc genus fracturis, alijsq;, uaria excogitarunt ingeniorum acumina: nam ut ostagra prætercam, sunt qui encopei nuncupantur caui, quos & cycliscos dicunt. In quibus est, qui in fine habet phacoides, unde & phacota uocantur quandoq;: est autẽ prominens quiddam, hebesq; ac retusum cum politura. Recensentur & usu eodem xysteres, qui esse multiplices debent, ac schemate non uno. Sunt & trypana, inter quæ habẽtur dicta ἀβάπτιστα: quoniam demergantur nunquam, circumcurrit nanq; orbiculata itys, id est circumferẽtia, qualis in rota uisitur. Hinc certè trypanatum os dicit pullatus circulus. Illud nec tacẽdum: Expiandæ cædis gratia ueteribus morem irroborasse, uti ad cæsi caput ensem abstergerẽt, uelut sic sceleris auerruncarent labem, uel corporis totius extrema præciderent, præsertim ciuili cæde perpetrata, eaq; connexa sibi ad alas applicarent, eo modo nocumenti uim auferre se arbitrati, quod ab eis μασχαλισθῆναι dicebatur: quod in Electra Sophocles indicat, & ab scholiastis est enarratum, ac repetitum ab Suida: sed & innuit Apollonius, ἐξάρματα τέμνε θανόντος. De Iasone ac Absyrto. Cauere capite dicitur, qui non bona modò obligat, uerùm & uitam. Epidium quendam olim in Sarni fluenta præcipitatum, mox cum cornibus extitisse, proditum annalibus est, ac momento euanuisse, sed & numinis uice cultum. Moysen quoq; de confabulatione Dei cornutum, ex Hebraica ueritate Hieronymus scribit, quod Exodi capite trigesimoquarto, relatũ scio. Diploam uocat Galenus, secundam caluariæ laminam. Ex suturis compacta calua est, quas Græci ῥαφὰς uocant, de quîs alibi plura. In paucis caluaria solida sine suturis reperitur, præter quàm in æstuosis locis. Idq; caput firmissimum atq; à dolore tutissimũ iudicatur. Ex cæteris quo suturæ sunt pauciores, eo capitis ualetudo commodior. Hippocrates quod suturis careat, sanum arbitratur caput. Paucis constat capillis, quum calidius. Capillorum multitudo capitis redundantiam humorum præmonstrat. Capillorum flauus color ex flaua est bile. Quibus est proacuminatum caput, phoxi nuncupantur, uel ex fastigatione quam uocãt ὀξύτητα, uel de figlinorum similitudine, quæ ignium ui dissiliãt, quod ueteribus ferè placet: ea uerò phoxa dicuntur, uelut phloxa, ex flammæ ui, quæ φλὸξ appellatur. Eiusmodi in Thersite caput, risu Homerus excepit: sed & in magno Pericle inuidorum uoculis est adnotatum, nec ab Athenæo in Cilicibus pretermissum: sed & in Atticis Argiuisq; mulieribus. Verùm in ijs, ut auctor Simonides est, etiam labia animaduertuntur fastigata, ex quo phoxichili uocantur. Porrò & ab Græcorũ quibusdam cymbe dicitur caput, unde cymbachus nuncupetur, qui in caput saliens crura tenet sur-

recta. Est cymbæum quoque poculi genus, de quo in Lexico Pausanias: sed alij cymbium pronunciant, esseque simile nauigio tradunt, quod cymbam uocant, unde forsan & nomen profluxit: id uerò xylocumbaram appellant nonnulli. Nam xylocymbam uirulento morsu dicunt mulierem, nec formosam satis, nec magnitudinis moderatæ. Cymbachum denique galeæ item summū dici inuenio. Sed & summa omnia dici corymba possunt, Homero astipulante. Alij acrostolia, & nauium uelut coryphas, hoc est uertices eo accipiunt nomine. Videntur autem prominentia in montibus præcipuè sic dici: nam historia septima apud Herodotum montis legimus corymbum. Decētissimum porrò mortis genus fuisse capitis resectionem, scribit eloquentissimus auctor Xenophon ἀνα βάσεως secundo. A

Capillorum ratio. Cur defunctorum capilli durent, aut etiam augescant. De Tulliola Ciceronis. Lophos quid, & lopheum, lophiumq;. Lysoma. Polylopha quæ. Interim cur aquatica inobsepta pilis. Cur collum minimè pilosum.

Caput XXIIII

QVoniam uerò summus artifex, eminens ueluti ædificij culmen, sic ornandum caput hominis censuit, non ab re uisum, huic parti impingere paucula quædam de capillorum ratione obseruata. Horum igitur materiam putant eruditi fumidum uaporem, crassum, humectum, glutinosum: quod secundo Craseon Galenus significat: etiam si putat Auerrois, pili materiam ex Galeni sententia, purè terrestrem. Quòd si esset, non tam sequax foret pilorum natura, flexibilis'ue, quo uelis modo. Efficiens ratio pilorum frigiditas est, tum intima in cute, ac ossibus capitis, tum extima aeris nos ambeuntis, quæ uaporem ab imo scandentem, ac in poris meatibusque cutis retentum durius cogit denseſcere. Pilus non multus ac prætenuis caliditatem indicat temperatam, connexam siccitati immodicæ. Multus uerò & crassus, exuberantis indicium est caliditatis, qua multa prouenit euaporatio. Proinde uberius enasci pilos, iuuenta florescente, auctor Haliabas est. Atque in uiris item, quàm fœminis. Capillus natura frigidus est, siccior que omnibus quę in corpore sint, atque etiā ossibus, ut sentit Auicenna. Flectitur tamen, quod illis non contingit, tenuitatis ratione & uiscosæ humectationis tenacisque, accedente terrestri siccitate ex quibus consurgit capillus. Aquatica ferè B uniuersa pilis cernuntur inobsepta: quod effici coniectatio est, quia meatus obstipet frigiditas multa uiscosiorque, unde fumosæ prohibetur euaporationis scansio. Collum non ita pilosum creditur, quoniam uaporibus transitum præstet liberum ac citra interpellationem rectitudo. Sunt qui ex rotundatione causam item proliciant. Scythæ ac Thraces εὐθύθριχες sunt, id est promisso pilo & simplici. nam & ipsi humidi sunt, & aer eos ambiens. Aethiopes contrà, qui loca incolunt calida, οὐλόθριχες, id est crispo sunt pilo. Siccum enim & cerebrum eorum, & ambiens cœlum. Obseruatum est, pilos quandoque horæ spacio aut etiam minore, canos effici. Hos in mortuorum succrescere corporibus autumant plerique, nec abnuit Aristoteles, tametsi non oriuntur noui. Quod item de unguibus traditur, ac Plinius enotauit. Nec incongruum arbitrantur, diutius in defunctis seruari capillos, humectatione in meatibus subsistēte: quæ glutini denseat modo, obdurescatque, ut sic longissimè superesse capilli ualeant. quæ ratio Conciliatori maximè arrisit. Dignum scitu: Quum pontifex Sixtus, eius nominis quartus, Reipublicę Christianę præsideret, compertum Romæ in uia Appia eregione Ciceronis conditorij muliebre cadauer, quod ex inscriptione coniectatū est, fuisse Tulliolæ. Id erat aromatibus ita conditum, ut temporis iniuriam non sentiret. In eo uisebantur capilli aureo impliciti reticulo, summa omnium admiratione, reperiri aliquid, in quod anni mille quingenti ferè nil prorsus eualuissent. Cæterùm cadauer in urbem delatum tridui mora computruit medicamine amoto aut uitiato. Incremēti uerò capillorum in defunctis ratio est in calore uaporeque in pororum angustijs retento: amplioris autem in senescentibus ęgrotisque ac decrescentibus etiam causa creditur excrementicia multitudo. Cur autem, si subsecentur tam capilli, quàm ungues, celerius increscāt, inde fieri tradunt, quòd fumidus uapor ad radices scandens, præcisos facilius propellat. Capillorum autem ratio non est in decore præcipua: sed in eo fuit naturæ momentum maximum, ut extimum inde repelleretur frigus. Nec in eo emolumentum minimum, egestis hoc modo noxijs è corpore uapori-

bus

A bus,unde est capillaris generationis argumentum. Vtcunque tamen speciosissima specta tur cæsaries,reuerenda in senibus, ueneranda in sacerdotibus, in bellatoribus terribilis, decora in adolescentibus,in mulieribus compta,dulcis in pueris. Discrimen uerò & capillorum æquamentum Græci lysoma dicunt, id est λύσωμα. In auibus, quod capiti supereminet, λόφον uocant Græci,apicem nostri.Nam primo de Animalium historijs Aristoteles:Auium quasdã plectra habere scribit,id est calcaria: quasdam uerò lophon,non nullas minimè.Lophon item in galeis cristas dicunt:unde lopheum,in quo reconderentur:sed & speculi theca,eo dicitur nomine. Lophion uerò est ab lopho deminutũ. Illud prius scribitur λοφεῖον. Lophiam capronas interpretantur. Lophias etiam dicũt in suum ceruicibus surrectas setas.Polylopa Græcis dicuntur,quæ corticibus pluribus,uelut indumentis circumuestiuntur,ἀπὸ τῶν λόπων.

Barbitij ratio. Mystax. Hyporrhinion,propogonion quid. Pogon,tragopogon. Cur mulier barba sit exuta: curq; in nonnullis uisatur. Pappos,hypene,aruncus,cryngus. Adrianus Cæsarum primus barbam nutrire est exorsus. Cur quibusdam barba nunquam subnascatur. Mastaces locustæ. Cap. XXV.

BArbæ autem ratio, mirum est quantum ad dignoscendam corporum maturitatem,& sexus conferat discernicula, aut ad decorem etiamnum uirilitatis ac roboris. Auctor Haliabas est, pulchritudinis & ornamenti argumentũ fuisse in barba potissimũ. Succrescit hæc toto mento, quam μύστακα uocant. Quanquam non me fallit, Pollucem scribere, eam quæ sub naribus habeatur, ita nuncupari: quæ ab re item dicatur hyporrhinion & propogonion, ueluti quæ sub naribus enascatur, & quæ progerminet ante inferiorem. Pogon certè Græcis barbitium est: sed & appellatione eadem Trœzeniorum portus: unde per iocum barba rariore hominibus insusurrabatur,εἰς Τροιζῆνα δεῖ βαδίζειν.Tragopogona uocant in trago pisce partem sub gula nigricantem,ut scribit Athenæus.Dici mystaca interpretantur,quia illuc destillet nasus, quem uocant μυκτῆρα. Sunt qui mystaca etiam labrum putent,unde ducatur mystacon. Inferiori labro adnascens barbitiũ,pappos nuncupatur:utrunque simul hypene.Oritur e-
B tiam barba in mandibulæ inferioris parte suprema,humoris calorisque copia illuc ab sincipite demanantis, testiculorum ui, inde prolificam materiam attrahentium: argumento sunt uenæ ab inferioribus illac commeantes,quas ex eo spermaticas uocant.Proinde deesse mulieribus barbam,imbecillioribus earum testiculis. Si qua uerò uisatur barba insignis,hinc contingere,quod illi additum peculiarius sit roboris aliquid & caloris:barbitio tamen tum rariore,tum breuiore.Illud obiter adnotarim,in capris aruncum, ab Aristo tele cryngum pronunciari. Adrianus Cæsarum primus, quòd scribit Dion, barbam nutrire exorsus est.Cæterùm ex uiris quoque barba per totam uitam nonnulli uisuntur exuti.Quòd meatuum capacitate obuenire coniectant, quoniam euaporet antea fumus, quàm ualeat concrescere: ni forsan insitæ frigiditati acceptum ac siccitati malis referre: calorem nanque illa interpellat, hæc pabulum oblædit. In mulieribus præter frigiditatem additur,testiculis carere eas exterioribus, à quibus reflectatur uapor. Accedere menstruam quoque exinanitionem. Opera illud parerga non præteriero,quia de mystace actum est: locustas rodentes sata, bruchos appellari, & attacos,atque item mastacas,uti est apud Nicandrum.Alij tamen sunt qui in uniuersum locustas dici mastacas uelint,idque in Ambracia in primis. Scribit Aristoteles, magistratum ineuntes ephoros præcipere solitos,κείρεσθαι τὸν μύστακα καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις,ne cogerẽtur sæuire.De barba uerò fit mentio,ut uel in minimis insuescerent παιδαρχεῖν.

Frontis ratio. Metoposcopi qui sint. Item quæ stellæ secundæ. Cur quandoq; nequeat aperiri oculus. Sudoris in fronte ratio. Scardamytici. Atenes. Osculum frontis. Tetanos frons. Cap. XXVI.

QVid uerò frontis artificem hic fabricam memorem? Qua sapientia Deus hanc homini tantũ contribuit,tristiciæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis indicem? Fuêre qui ex partis huius signis potissimum quibusdam uaticinia aucuparentur: quos inde quoque metoposcopos dixêre. Nam quibus sit striata rugosiorque frons, magna animo uersare,esseque melãcholicos: quibus uerò erugata exporrectiorque, esse fallaces in primis: cuiusmodi ferè Bononienses haberi, cauillatur Conciliator. Quã

rem Digestis de officio præsidis, adnotauit interpres quoque. Ita enim physicas membrorum formas dictare, nulla tamen iniuncta nostris moribus necessitate, sed lubentia potius quadam & procliuitate, ex sanguine ac spiritibus physicis. Quas physionomi ueteres stellas secundas uocabant, à superioribus impressas, præmonstrantes quæ ratione prudentiaque reprimi queant. Sunt qui stellas putent secundas dici, quæ extra zodiacum à septentrione ferantur, ac meridie, quòd uiribus sint præditæ imparibus, primas obtinentibus quæ signifero circunferantur. Ptolemæus eruditorum consensu elementa nomine isto intelligit, quòd cœlestibus stellis primæ ascribantur causæ: at elementis secundæ, proindeque stellarum nuncupatione insignitis. Verùm à diuerticulo fabulam repetamus. Frontis cutis consilio memorabili laxior structa est ac mobilis, ut commodius oculis subseruiret uel cludendis uel referandis. Insunt uilli ex hoc porrecti ab uertice ad palpebras. Propterea ratione chirurgica præcipitur, si abscessus in fronte se ostenderit, aut causatio alia, sitque dissectio necessaria, non esse ducendam ferri aciem per frontis longitudinem ab tempore in tempus ne uillis præcisis desinat posse oculus suo perfungi munere procidentibus palpebris. Qui nimium conniuent, σκαρδαμυκτικοὶ uocantur: qui rigent, ἀτενεῖς. Sudat frons in primis, quia cerebro subiacet anteriori, ubi maximè scatet humectatio, quam esse nouimus sudoris fomitem. Osculi religionē quandam parte hac seruatam ueteribus, auctor Plutarchus est. Frontem μέτωπον uocant Græci, rugis minimè striatam, sed plenam & leuore splendicantem.

Supercilia quam habeant rationem: item Ilia. Gissa quid, & gissomata, gissipus, gissipodisma, suggrundia, uel suggrundæ. Supercilia hostiorum. Anaphalantiasis, siue salitum. Palpebra quid, & gena. Cap. XXVII.

Quid illa quæ supercilia dicimus, quàm artifici ingenio superposita oculis, ut demanantes aliorsum corriuarēt humores, uelut imbricamentū planè quoddam, siue grunda, uel (ut Græci dicunt) γείσωμα? Quanquam est propriè gisson, id est γεῖσον, quod in supercilijs prominet: unde ἀπογεισῶσαι apud Xenophontem. Sed & in ianua quod superiacet, hyperthyron dicitur, uel hyperthyrion: eius protuberans pars gisson & gissoma. Verùm & in galea eodem modo. Gissa, inquit Theon, ædificiorum eminentia est, uel quæ dicuntur scomia. Euripides:

ῥῆξας παλαιὰ γεῖσα τεκτόνων πόνων. Aratus in Prægnosticis in graculorum mentione, ἐρχόμενοι τοῖχ γεῖσα ποτὲ ὅστιτε τῶν δρυγκεσιν.

Gisippus & gissipodisma trabis nuncupatur prominentia, cui gisson incumbit: unde γεισιποδίζειν, uerbum Polluci, quo id agere indicatur. Suggrundia, uel Suggrundæ prominentes in tectis partes dicuntur stillicidio destinatæ arcendo ne uitietur parietes: hæc planè gissa sunt. Sed institutum repeto. Traditum Physicis est, supercilia in senibus fieri auctiora, quod ea ferè ætate loci eius ossa discludantur amplius, unde copiosior promi uapor potest. Id quod cogitabundis usu uenire item, compertum est: quoniam caloris ui ad caput plus scandit uaporum. Supercilia hæc in homine tantum pariter & alternè mobilia. Sed & in ijs animi quoque pars est, inquit Plinius siue negemus, siue adnuamus, hæc indicant maximè. Fastus alibi conceptaculum, hic sedem habere uidetur. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Hinc Marcellini scitum illud, Supercilia erigens ut cornua, & de tragico (ut dicitur) cothurno strepens. Supercilia Iunoni Lucinæ à mulieribus fuisse attributa, Varroni credimus: ibi enim maximè collocari Iuno debuit Lucina, ubi ab dijs lux datur oculis. Caput & supercilia penitùs abrasa olere maliciam, & clamitare calliditatem uidentur, ueluti ne ullus quidem, ut M. Tullius inquit, insit boni uiri pilus. Cilia uerò quæ ab palpebris prominent, non'ne & ipsa utilitate mirabili sunt constituta? ut minutarum rerum ad oculos incursum tanquam stipatores quidam repellant, simulque uisiuum dirigant spiritum, uel etiam ab oculis promicantes radios quibus uidendi rationem præcipuè constare, persuasissimum Platonicis est: unde ijs uel reuulsis uel quauis ratione procidentibus aut obliquatis, remotiora longè imbecillius internosci uisu, Galenus arbitratur in medicorum Isagogico. Quid, quod pilorum illa nigricies lumen egregiè fouet, atque contemperat? adeo ne in minimis quidem deficit diuinæ prouidentię cura. Sed ingratitudinis uitio magna pars lance uel iniquissima beneficam pensamus clementiam, ne intelligentes quidem ignorantiæ nubilo, qua quid ratione sit compa-

A comparatum. Nam quotusquisque aduertit hosce pilos nunquam ferè iusto plus increscere? ne inde præpediatur uisus, immò uerò ne fieret, summo studio cauisse naturam. Quæ palpebrarum ambitum, hoc est torulum solidiusculo communijt corpore ac chartilaginoso, tum ne uapori fumido, unde est pilorum materia, patêret exitus: tum ut duro inníxi, obfirmatiq́ pili, stabiliores rectioresq́ redderentur: nam & solo innata molliculo, producuntur facilius, & obliquantur in quoduis latus. propterea festiuissimè Galenus, ab creatore cilijs iniunctum scribit, æqualem seruare magnitudinem: illa uerò diuinum uerita mandatum, omnino extra præscriptum non uagari. Cæterùm id commoneo, quas Græci βλεφαρίδας nuncupant, cilia me nũcupasse: quod item Theodorus facit. Nec latet, Plinium arbitrari, extremum genæ superioris ambitum ab antiquis cilium dici: nam & Lactantius oculos ciliorum tegminibus occultatos, prodit, unde esse dictos oculos, Varroni placet. Oculorũ integumenta hæc genas uocat Plinius, βλέφαρα Græci. Cicero in Deorum natura etiam palpebras. Sed & Plinius quandoq́: etiam si libro undecimo, pilos mauult eo nomine intelligere. Sed & in alijs diuinæ maiestatis sapientiam, ut cœpimus, admirari pergamus: si illud non omiserimus, metaphora honestissima τῶν θυρωμάτων, id est hostiorum ratione, in templis præcipuè, dici item supercilia. Vitruuius, Super cymatium, quod erit in supercilio, collocandum est hyperthyrum crassitudine supercilij. Porrò capitis læuitatem φαλακρότητα dicimus, id est caluitium. At in supercilijs ἀναφαλαντίασιν: quam rem salitium interpretatur utique Theodorus, sed tantisper, dum melius inuenerit.

Oculorum constitutio mira. Cæcitatis malum. Oculi faciles, à Virgilio cur dicantur. Glaucopis Minerua unde appellata. Videndi ratio breuis. De speculis erudita nonnulla: curq́; ab menstruis inficiantur. Plinianus soluitur nodus. Quæ dicantur ὑπώπια, & ὑπώπια: item ὑποφθάλμια. φολκὸς qui, & βλεπιδαίμων: item ἰλλὸς, & inde corriuata uerba. Visores. Paßiuæ oculorum cupiditates. Hypopion. Vnguis oculi. Procopij historia. Optili, monopodij, lucinij.

Caput XXVIII.

B IAm uerò quid de oculis ordiar dicere, studio inenarrabili aduersus occursantia, uelut sinuosa reconditos conualle, prominentibus illinc supercilijs & fronte, tanquam uallo obsepiente, hinc malis protuberantibus, atque ex imo coorientibus, ceu cliuis, ad propugnacula partiũ toto corpore preciosissimarum? Hi profectò lucis usu uitam ab tenebris & morte mihi discernere uidetur. Etenim quàm miserum, quamq́ funestum est cæcitatis malum? Cæcum postulare non posse, Iureconsulti statuunt, quòd insignia magistratus uidere ac reuereri nequeat. Senatorium tamen ordinem retinere, Appij cæci exemplo. Ad nouum uerò magistratum aspirare, omnino prohiberi. Ita profectò est, carceris uicem planè subit corpus reliquum, ac tenebroso horret situ, ni oculorum affulserit gratia, nitore iucundo totum illuminans. Quod in cœlo sol & luna, ipsum id sunt in homine oculi. Sol & luna duo mundi lumina, oculi certissima in carne sidera fulgent è sublimi, splendore micantissimo inferna collustrant, perinde ac in statione speculatores interdiu noctuq́ nobis excubantes. Quibus mira uolubilitatis accedit celeritas, unde nobilissimo poetæ libro octauo, oculi nuncupantur faciles, etiamsi uino id contingere nimio haud ita multum uidentes opinentur nonnulli. Certè Astronomicon primo M. Manilius ait:

Circumfer faciles oculos, uultumq́ per orbem.

Addunt scientissimi, oculorum splendorem ingenij præferre solertissimum acumen. Quod ipsum in pupillis color indicet glaucus. Quo argumento sapientiæ Pallas dea Glaucopis creditur cognominata. Quod ad faciles oculos spectat, utiq́ in libro de Venatione Xenophon canum oculos faciles nuncupauit. Virgilij carmen est:

Miratur, facilesq́ oculos fert omnia circum Aeneas.

Quin etiam hi arguti nimis, quemadmodum animo affecti sumus, subinde loquuntur. Nam, ut imago animi uultus est, ita indices oculi. Et propterea ab prudentissimis dictũ, animum in oculis habitare, quoniam ardere uidentur quandoq́, incendi, humectare, cõniuere. Hosce duos tantum cõtribuit diuina ratio, quòd numerus is speciosum quiddam complecti uideatur. Illud utique eximiè mirandum: Quum esse particulas decem

 quas

quas uocant intimas, ex quibus consurgit organum uisui destinatum, ferè constet inter A eruditos, septem uidelicet tuniculas continentes, & humores tres contentos: sicuti primo Colliget auctor comprobat. Auerrois, earum omnium utilitatem actumque adeò esse ambagiosæ difficultatis, ut Galenus uir in medicina tantus, & rerum scientia non incelebris, reddere singillatim rationes non sit ausus. Sed & Auerrois arbitrarium de ijs iudicium esse scribit. Oculos etiam Galenus idem nunc organum uocat lucidum, nunc solarem animalis particulam: & diuinum quoque membrum, quia sit eius præcipuè inexplicabilis & mira subtilitas, si quid aliud in animantium natura. Et Stoici, uisum, Dei appellatione honestare non sunt ueriti: sicut formam Theophrastus eundem uocabat, quoniam eo exuta facies, inquit Chalcidius, euadit informis. Oculi uerò substantiam esse tradunt crystallinam spissamenti alicuius: quando uisiua potentia, cuius oculus est organum, humiditatem exigit aquosam, quæ suscipere queat uisibiles formas ex insita perspicuitate atque humectatione. Aer uerò perspicuus & humidus insinuari nequit, & (ut sic dicam) incorporari, in propria dum permanet specie: ut sentit Albertus. porrò aer uia tantum est, qua uisibiles obiectorum deferuntur species, nec eas retinet. Quod est oculo necessarium, qua diaphanus est ac luminosus. Est enim uisus lucis, sicut obiecti præcipuè, coloris autem tanquam cuiusdam lucis. Inde, ut sit actiui ad passiuum proportio melior, & unius in alterum transmutatio conuenientior, necessarium fuit esse oculum luminosum quadantenus. propterea Galenus inquit, Sensum luminarem alterari (ut sic dicam) ab coloribus, ut ab cognato consimilique. Hæc uerò efficit ratio: ut splendore nimio facilè corrumpatur uidendi facultas, quia nimis transmutatur oculus propter similitudinem. Indicio sunt lucis reliquiæ diu in sensorio residentes post clarioris sensibilis prospectum. Additur illud quoque, oculo nullum proprium inesse colorem, alioqui difficulter alienos admitteret. Argumento esse icterici possunt, quibus omnia uidentur citrina. Cæterùm in libro de Sensu & sensili Auerrois esse negat connaturalem in oculo lucem, uerùm ingredi forinsecus. Nam si inesset, inquit, uideremus in obscuro. Nec qui oculos clausos aperit, uidet prius quàm fuerint illuminati. Adde, quòd nec ira uehementius succensi satis uident, quia circunsiliant tenebræ, nec admittatur illustratio, uaporibus bilis uitio in oculos sese ingerentibus. Aristoteles tamen libro eodem, esse oculum natura luminosum aliquo modo, apertius sentire uidetur: nam & quorundam animalium in tenebris oculi lucent. Recipi uerò intimum ab oculis lumen tradunt doctiores, per neruorum spiracula, qui dicuntur ὀπτικοί, quique uisiuum spiritum ad oculos deuehant. Quibus abscissis accepto in temporibus uulnere, pereat uidendi facultas tanquam lucerna interextincta. Quinimò nec necessariò lumen ab oculo extimum recipi uolunt, ut uideamus: quum tenebris obuallati densioribus, nec luce prorsum ulla oculum contingente, è longinquo multa uisu apprehendamus, ubi comperiatur lumen retegens obiecta. Quòd autem nullum oculo inesse colorem uolunt, sciẽdum tamen, uidendi rationem fuisse peiturã, ni artificis sapientia post id quod mirè pellucet, nigricans quippiam appinxisset, sicuti speculis retrorsum allinitur plumbum, ut obscurior illa densitas sit imaginum ueluti sufflamen ac infrenatio, quæ per uitri dilapsæ tralucidum leuorem, ac densiore obiecto non suppressæ euanescerent. Inde uulgò irroborauit, ut dicatur oculus naturæ speculum, sicuti speculum artis nuncupatur oculus. Sed cur nam in oculo & speculis omnibus aduersa sese ostentant omnia, nulla uerò auersa: quod amplius dictare uidetur ratio? Nempe, quòd species ab obiecto per medium profluens ad oculi aut speculi superficiem, eiusmodi est discriminũ nescia: sed simplex quiddam est ac purum. Propterea, nil ibi prorsum agnoscas, nil'ue retrorsum. Est uerò illud huic cognatum loco, uisum non habere modò patiendi uim insitam, sed & agendi quandoque: siquidẽ speculorum præfulgens nitor hebescit mulieris inspectu, cui eant menses. Repentè nanque uelut sanguinis prætenditur nubecula: sique recens paratum sit speculum, haud temerè eluas: at si uetus, facilè. Splendida quippe mouẽdi potestate insignia sunt, in quo genere oculos haberi, palàm fit. Vbi igitur ingruũt menses (sunt uerò etiamnum sua uiris menstrua) sic afficiuntur oculi, perinde ac corporis reliqua, quę menstruorum quadam uelut aspergine rigari nouimus. Cæterùm lumina quum primis, quibus foraminulenta est natura & uenosa, Quamobrem genitali profluuio infestante, cui causam commotio præ-

bet,

A bet, ac sanguinea inflammatio, primùm quidẽ aer inficitur à sanguine, ac mouetur, qui oculis suffusus animaduertitur: porrò infectus aer proximum inficit, inde mox speculo oblinitur inquinamentum. Hæc autem eò apposuimus, ut scitius id ex septimo Plinianum perciperemus, quo speculorũ fulgorem aspectu ipso hebescere prodit, dum menstrua promitur expurgatio. Quo autem modo uisus perficiatur, multaq; ad oculos spectantia copiosius alibi perscribemus. Interim commonitos uelim bonarũ literarum studiosos, esse qui in uidendi ratione simulacrorum illam per aeris media delationem rejciant, quamuis ab Peripateticorum prorepat scholis. Atq; item radiorum ab oculis profluxum: quod Platonicorum placitis sancitur: quoniam si ita esset, radium quoq; ipsum cerneremus, quem oculis aduertimus, donec ad obiectũ produceretur. Quũ uerò temporis momento uniuersa subijciantur uisui, etiam nobis aliud agentibus, astrui probabilius potest: in eo qui uidet, esse utique uidendi munus, non in eo quod uidetur. Sed ita ut mens ipsa munere fungatur eiusmodi, ac per oculi membranas humoresq;, perinde ac per uitrum, aut specularem lapidem uisibilia sensu apprehendat. Vnde etiam consequi putant, ut mens sæpe, atq; uoluntas, ex oculorum motionibus affectionibus'ue deprehendatur. Cæterùm utcunq; intelligamus ista contingere, fatentur tamen ijsdem, in acie ipsa, qua cernimus, quamq; pupillam nuncupamus, scintillas luminum cõtineri occlusas cõseptasq;. Quam etsi spacijs breuissimis arctauit natura ingeniosissima, quo minus foret læsuris obnoxia: nihilo secius integram hominis effigiem reddit, quod & ipsum non parua dignum admiratione est. Quanquam quid refert, tam solicitè, tamq; circumspectè ab opifice Deo nobis cuncta dilargiri? Vertimus in perniciem uniuersa, nec bonitate clementissima desinimus abuti. Exculcantur naturæ iura, & scelerum fomites efficiũtur siderea lumina, ac oculi fiunt tota nostra luxuria: ijs per momenta in uitia precipites imus, mirantur hi, adamant, concupiscunt: nam insatiabilis est humanus oculus, quod Salomon scribit. Apostolica uerò sentẽtia est, esse mœchationum oculos plenos. Propterea Cyprianus, In mulieribus semper defixa intentione desideria explent oculorum. Tanta est, inquit Plinius, decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque: unde est

B Satyricum illud,

Ille supercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu.

Sed & scietissimus Hieronymus orbes appellat stibio fuliginatos. At philosophus Archesilaus, quum diuitis oculos esset intuitus ludibundos, atq; illecebræ uoluptatisq; plenos: Nil (inquit) interest, quibus membris cinædi sitis, posterioribus an prioribus. Porrò, ut operæ leuioris impingamus aliquid, sinuosam sub oculis partem ὑπώπια Græci uocant: qui uerò sub oculis contingunt ex percussu liuores, dicuntur ὑπώπια: meminit in Nerone Dion. Quoniam ὦπες uocentur oculi, quanquam & durior manuum cutis ex labore callosa, nomine dicitur eodem. Aristophanis interpres, hypopia etiam cordylas à plerisq; nũcupari scribit. Auctor est Pollux, ossa sub oculis, quibus accumbant nares, dici quoque hypopia, id est genas, & uoce alia ὑποφθάλμια: unde ὑπωπιάζειν, pro custodire: ex quo est illud Apostolicum, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ. Apud medicos hypopion, oculorum intelligitur uitium, ubi in iride suppuratio sese ostentarit. Galenus in Diffinitionibus nunc πύωσιν dicit, nunc etiam unguem ab similitudine, uti significat libro quoque tertio Aegineta Paulus. φολκὸν dicunt Græci strabonem, cui obliqua sit oculorum acies, abiunctaq; ab naturali uenustate. Sunt qui eo nomine intelligãt miserabilem quendam deridiculumq;, ut qui τὰ φάη ἑλκῶν εἰς ἑαυτόν: id est in se omnium conuertit oculos. Vocatur & βλεπιδαίμων distortis oculis, ueluti ab dæmone percussus. Sic uerò nuncupari Socraticos consueuisse, auctor Pausanias est. ἰλλὸς etiam strabo dicitur, accentiuncula in ultimo posita, uel cæcus, unde ἰλλώπτειν signat τὸ στραβίζειν. Illades, inquit Porphyrius, contorta dicuntur lora: unde ἰλλίζειν, nictare indicat: id enim agentes, oculos inflectunt. At Aelius Dionysius, ἰλλώπτειν interpretatur, humectis fractisq; oculis inspectare. Pausanias σίλλειν accipit pro eo quod est oculis subsannare irridereq;. Est Ionicum item uerbum δινίλλειν, quod circumspectare signat, ac huc illuc ἴλλους, id est illos uertere. Oculi, quos conditos dicimus, acutè traduntur cernere: at hebetius, quos prominentes uocant ac emisitios. Visores, pro inspectoribus usurpat Taci-

tus libro decimosexto: Nec misis (inquit) uisoribus, per quos nosceret an uera afferren- A
tur, auget ultrò rumorem. Pasiuas oculorũ cupiditates appellat Firmicus, ubi quis mu-
lierum omnium concubitus cupiditate proiecta desiderat. Procopium imperatorẽ ad-
notatum annalibus est, humum intuendo semper incesisse, perq; morum tristium late-
bras, ac similem habitum Crasi illius, quem in uita semel risisse affirmat Lucillius. Ocu-
los Dorici uocant optilos: unde optiletis Minerua, cui templum erexit Lycurgus, mo-
numentum excusi ab Alcandro oculi. Monopodios & lucinios uocabat Commodus
Cæsar, eos quibus aut singulos tulisset oculos, aut singulos fregisset pedes: quod prodit
Lampridius. Illud grauius quod scribit Horus: Oculos sanguine suffusos haberi impu-
dentiæ signum: quod approbat illo uersiculo Homerus,

οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

Aurium, & audiendi ratio. Scaphus quid. Amara, & samara. Aerem ictum moueri in orbem. Adriani historia. Cochliæ. De aurium humoribus. Item de sordibus. Cypselides. Lobus quid. De Panesijs. Amphotides quæ sint. Epotides, & Aterides. De auribus ex historijs nonnihil. Qui dicantur Oti. Auribus an spirent capræ. Aurium uermes, eulæ. Cap. XXIX.

AVres uerò quarum iudicium, ut celeberrimi auctores dixêre, superbisimum
est, quia sonum recipiunt, qui natura in sublime fertur: non'ne summa sapien-
tia sunt in prominentibus corporum partibus constitutæ? In ijs rectus sim-
plexq; meatus primùm, euadit mox tortuosus. Inde iuxta cerebrum in multa
& tenuia foramina diducitur, per quæ facultas audiendi est. Quin & in propinquo duo
paruuli quasi sinus sunt, superq; eos finitur os, quod transuersum à genis tendens ab in-
ferioribus sustinetur osibus. Et iugale dici potest, quia Græcè συζυγῶδες. Alij ζυγώματα:
cancros appellant alij. Auerrois primo Colliget, aurem in osse petroso locatam scribit:
& propterea (inquit) Arabum lingua dicitur agari. Quærat hic fortè quispiam, cur mea-
tus ille aurium (scaphum uocant) anfractu sit tortuoso? Respondebit Auicenna, non si-
ne prouidentia id quoque excogitatum, ne subita aeris irruptio frigiditate uel calidita-
te cerebrum oblæderet: uel soni excessus neruum, quo perficitur auditus, conuelleret. B
Nam sensus omnis harmonia quædam est. Nunc uerò ambagiosa obliquitas, illa mora-
mento manifesto temperamentum adijcit. Aerem porrò sonum deferentem, undam uo-
calem appellat Auicenna. Siquidem sphæricè mouetur aer, sicuti unda ex lapilli proie-
ctu: quòd sentit secundo de Anima Auerrois, & primo de Musica Boethius: unde &
Princeps in ratione pulsuum, quos cum musica ratione simile quiddam habere prodit,
circulos temporum nominauit, sicut & casus, arsin intelligi uolens, & thesin. Sciendum
tamen, non perfici auditum aere tantùm extimo sese auribus insinuante: uerùm depre-
hensum ab peritis est, inesse illis aerem quendam, quem uocãt connaturalem: est autem
uapor ad usum hunc ab natura productus, ut motu quodam tremulo uocibus receptis,
perficiat auditum. Sed cur'nam in lateribus cõstitutæ aures? An quia speculatrix uiden-
di potentia, simul & olfaciendi, quam anhelitus ratione esse ori adnexam, commodisi-
mum fuit, anteriora sibi uendicauit? An quæ in cæteris omnibus, & parte ista elucescit
diuina prouidentia? Auditus certè in humecta parte locari commodè non potuit: at in
latere potuit, simul quia posteriora humani capitis inania sunt: simul quia nerui sunt ibi
duriores, qui illuc uergunt: sicuti & auditus. Melius enim personat, quod exaruit tym-
panum, obduruitq;. At in postrema non sunt aures cõstitutæ, ne ab sensu communi ab-
scederent longius. Scitu dignum est, quod de Imperatore Adriano proditũ monumen-
tis est. Eum, quod sensu hoc esset oblæso, cõsueuisse, dum exactius excipere uoces cupe-
ret, cauam manum auribus apponere, quæ ueluti sinu quadam ictum aerem colligens
meatui copiosius infunderet. Aures, siue auriculæ uerius sinuosæ, quæ cachliæ nuncu-
pantur, homini immobiles omnino, aut si moueãtur, tenuis prorsus, & hebetior est mo-
tus is. In quibusdam tamen mirè uidetur agitari. Ratio uerò est, non ex aurium motu in-
timo, sed per extrusionem uel excusionem musculi mandibulam mouentis, qui quan-
doq; ita auribus admouetur, ut cõtingat. Qua uerò fiat ratione, ut aure duplici, simplex
tamen hauriatur sonus: dispicientibus naturæ ingenium est euidentisimum. Siquidem
ut in uidendi proprietate nerui optici coniunguntur, ne uisibilis species delata fiat du-

A plex,ita & nerui ἀκουστικοί: quibus audiendi facultas perficitur, in origine concurrunt,& inde formarum audibilium consurgit unio. Aurium cauernas etiã uocant Amaras Greci, quanquam est in hortis amara quoque, id est incile hortorum rigationibus destinatum, dictione hinc corriuata, quoniam marcescere prohibeat. Columellæ, amara est ulmi semen, samara etiam dictum. Humores aurium sub affectionum genere interlocauit Hippocrates in puerulis. Sed cur non pariter nasi, palatiq; excrementa? Nempe, inquit Galenus, quia natura per nasum & palatum excrementa cerebri transferri uoluit. Per aures uerò intermanare retrimenta, præter naturam est. Verùm infantile cerebrum etiam per hos meatus propurgatur, nam recẽs natis nimio plus humet corpus: cerebrum autem eo amplius, propterea pueris per emissacula omnia humoris nimietas extruditur. Quod uerò oscitantes, aut uehementius spirantes minus audiant, ratio est, quoniam sensorij auditus extremum partem contingit spiritalem, ac proinde quatitur, mouetur q; cum eadem, ubi agitetur spiritus. Auribus capras spirare, credidit Archelaus, sicuti prodit Varro, & est à Plinio repetitum. Alcmæona opinionis eius auctorem aduocat Aristoteles, nec citra morsum, quando aure tantum audimus, nec ulla desideratur respiratio. Est enim, inquit, κεφαλῆς μόριον ἄπνουν. ἀλκμαίων δ' οὐκ ἀληθῆ λέγει φάμενος ἀναπνεῖν τὰς αἶγας διὰ τῶν ὤτων. Porrò Græci ὦτα dicunt σκωληκιῶντα, id est uerminosas aures, aut uermiculantes, quæ uermes putrilagine quadam concipiunt: eos uocabulo proprio σῦλας uocant illi. quales è uulneribus ferè promunt se, aut putrescenti cadauere. Aurum in auricula gestare, nobilitatis censebatur insigne, quod in Platone adnotauit Apuleius. Aurem cuiuspiam qui tetigit, inquit Vlpianus, Digestis de furtis, totum eum tetigisse uidetur. Id & Trebatius asseruerat prius. Legimus porrò, auriculas in tantum magnitudinis gentibus excrescere quibusdam, ut totum corpus ijs contegatur uestium modo, Fanesios uocant, siue Satmalos: ut Pomponius. Græci, ut auctor Strabo est, ἐνωτοκοίτους dicunt: quoniam strati uice, quum dormiunt, auribus utantur. Est & in aure ima dicatus memoriæ locus, nato inde more, ut rapturi in ius aduersarium testes facerent, aliàs iniectio manus non erat. Sic uerò faciebant, ut contingentes imam auriculam dicerent, Esto memor. Nec licebat hoc, ni futurus testis annuisset: ideo ita interrogabatur, Licet attestari? Aurium sordes Græci κυψελίδας uocant, unde κυψελόβυστα nuncupantur, quæ sordium altitudine adobruta latitant. Latini aurium marmorata dicunt, auctore Plinio: iuniores etiam cerumina. Quæ amarulenta sunt, quia non ferè aliud habentur, quàm sudor qui computruerit: putredo autem salsos incoquit sapores, Galeno docente secundo de Febrium discerniculis. Quod uerò putret, & salsum est, mox amaritudinem concipit, consumpto humecto aquoso: argumento sunt retrimenta & urina. Alij sentiunt, per aures eiectari biliosas cerebri redundantias, & indicio esse colorem inde luteum. Sicuti excrementum melancholicum, per oculos egeritur: pituitosum & sanguineum, per os. Aurium pars infima, quam nostri imam dicunt auriculam (unde apud Ammianum Marcellinum: Ima, quod dicitur, auricula mollior.) lobus nuncupatur: quanquam & portio superior eodem censetur nomine. nam summa omnia, lobos rectè dixeris: hinc iecoris lobi uocantur. Vnde in Nicandri Theriacis: ἥπατος ἀκρότατον λοβὸν ἔχε, ὅς τε τραπέζης ἐκφύεται. ubi interpres, trapezam iecoris partem accipit, ex qua lobus prodeat. Trapeza (inquit) & pylæ, partes sunt iecoris, sicut onyx, machera, caneon. Cimoni sacrificanti, Plutarchus scribit, à sacerdote ostensum lobum carentem capite Pyrrho item sacra dicuntur à loba, à uatibus præmonstrata, quum Argos peteret quod cuiusmodi sit, ex ijs quæ attexuimus (opinor) amplius liquet. Verùm Plutarchi interpreti satis superq; fuit sic transferre: Ex sacris ritè peractis. quo nil dici ualuit ineptius inscitiusq;. Ciceris item aut fabæ uas lobum dicimus: nam cortex omnis, intra quem lateat semen, lobus dicitur. Hinc & rusticanum uas continendis seminibus, uocatur lobus. Sunt inter legumina item lobi, seu lobia. Dolichos quoq; uocant Græci: sunt qui phaselos interpretentur rubentes, qui & siliquæ dicantur. At milij panniculas Plinius appellat lobas. Quod in lobo prominet, προλόβιον nuncupatur. Aurium summa in flagitio deprehensis præcidere, ueteris fuit instituti, ignominiæ causa. Vnde apud Demosthenem ἀκρωτηριασμοί. Dignum porrò memoratu, quod in Tagis Thusci libris est obseruatum: Tangẽdos mox fulmine adeò hebetari, uti nec tonitru, nec profundos fragores alios queãt persen-

B

persentiscere. Quod in Germanicis bellis Seuero, bellacissimo aliâs equitum magistro, usu uenisse, Iuliano imperante legimus: qui acer prius, & industria insignis, fato urgente commacruit. Macrino imperatori aurium alteram fuisse perforatam, scribit Dion, Maurorum ritu, unde erat oriundus. Est intra aurem neruus nomine ζάγος: eregione cuius est, quem uocant ἀντίτραγον. Ab auribus quæ dicuntur Græcè ὦτα, ἀμφωτίδες flexum habent. Ea uerò esse uasa quædam, prodit Eustathius. Sed & indidem corriuatur otus, ueluti auritus dicatur, pinnulis circa aures prominentibus: ululam nonnulli interpretantur, alij asionem. Scitum est quod scribit Aelius Dionysius: Auis hæc, inquit, laudata, & saltans capitur, uelut nycticorax: unde otos item dicimus, qui nullo negocio decipiuntur, aut gloriæ uanitatem affectantes: id est κενοδόξους. Otidas dici putant tardas, quasi tardos anseres. Scribit libro septimo Thucydides, Defectis nauium proris, impositas esse epotidas, id est ἐπωτίδας: à quibus anteridas produxerint ad muros. Epotidas, Laurentius rostra nobis reddidit: Anteridas uerò, sublicas interpretatur. Sunt qui prominentia utrinque ex proris ligna, epotidas opinentur dici, aurium imagine quadam. Et hac quidem usos ratione Syracusanos, Historicus tradit, aduersum Athenienses. Cæterùm & Corinthios ad eum morem instructis nauibus, ad Naupactum depugnasse proditum est.

De naribus, & earundem munijs. Sanguinis è naribus profluuium unde fit. Mirum de elephanti nare, quæ dicatur promuscis. Rhinocolura. De coluris, ac mitylo, & colo, & ficis coluris, ac colyridibus, colurijsque: item colophuris, & colobotis. Quid cothuri, mutica. Quid collyrissare: item myssare, myxa, myxus. Item quid nares in architectura: & quid æstuaria, & mygme, myttotos, simon, plagion, loxon. Cap. XXX.

NAres porrò non'ne ratione scitissima & peculiari, quòd ea ferè sit odoris cuiuslibet natura, ut superna petat, in sublimi & ipsæ sunt collocatæ? Accedit, quòd cibi potusque magnum in ijs examen quum sit, non ab re in oris uicinia sunt collocatæ. Sed cur occludendi nares facultas non est, sicuti pro arbitrio claudimus oculos? In ijs utique peculiaris esse ratio uidetur, sensorij teneritudo & mollicies, minimo cuique exposita nocumento: quod in naribus non fit. Deinde malis odori- B bus non oblæditur olfactus sensorium, sed cor aut cerebrum: cui læsioni facilè occurritur, spiritu compresso. Narium uerò (ut Auicenna scribit) munus, est inspiratio: neque enim os est spirādi organum, sicuti opinati quidam sunt: nisi affectio aliqua cogat. Item uocum distinctio in homine, deinde odorum internotio. Minimum uerò id emolumentum putant, quòd ea item parte per θαλάμας, id est interna foramina, cerebri redundantia excernantur: nam in hominibus inculpatæ sanitatis haudquaquam id uideri necessarium: & sufficere opinantur, quæ in palato habentur foramina, & in hoc usu sunt ueluti emissaria. Sanguinis à naribus profluuium cerebri nimiæ magnitudini in homine, ac humectationi acceptum referunt: inde nanque effici, ut eò tendentes per os uenæ nimium repletæ per nares exonerentur: quando & indidem uitiatus sanguis dilutior euadat, tenuiorque, qualem cerebri excremētis promixtum agnoscimus. Summæ ossium angustiæ ἠθμοειδεῖς dicuntur, ubi fœdissimum ulcus inoritur ozæna, infestat cum carcinomate polypus. Cæterùm in elephantis mira & peculiaris narium ratio est, quippe implet ijs manus uicem: ea nanque cibum tam siccum, quàm humectum arripiunt, & ori infundunt, nec non arbores complexu peruellunt. Quod Aristoteles tradit, & meminit libro secundo Philostratus. προβοσκίδα Greci uocant: nos etiam promuscidem, ratione qua b transit quandoque in m: unde κύβινδιν illi, nos cymindim pronunciamus. Rhinocolura, siue ut Stephanus, rhinocurara, legitur in Aegypto fuisse urbs: inde ita nuncupata, quòd incolę forent mutilati nares, ut Stephanus idem interpretatur, & pluribus exposuit Diodorus. Colura nanque, & coluria dicunt, quę caudam non habent omnino, aut mutilatam pręcisamque. meminit ad Dardanum Hieronymus: sed rhinocorura dicitur ab eo. Bouem κόλον intelligit Eustathius, mutilatum cornibus, quem mitylum item dicas: κολὸν μάχην appellant eruditi θ rapsodiam, id est κολοβήν: quia res concisæ nimis ac mutilatæ prorsum eo comprehendantur libro ab Homero. Apud Theophrastum colophura, id est κολόφυρα, animalia intelliguntur, boues, asini, muli, quæ si smilen olfactarint, intermoriantur

A riantur: quod & de hominibus intelligit Andreas, si indormiant. Colobotæ, id est κολοβῶται sunt, qui decurtata proferunt uerba & dimidiata. Cothuros Hesiodus fucos intelligit sine aculeo, quem cauda uidentur occultare, id est κεύθειν ἐν τῇ οὐρᾷ. Mutica Latinè dicuntur, quæ cornibus carent: unde muticam uocamus spicam aristis uacuã. Sunt apud Athenęum fici, quas coluros uocant. Leuitici septimo, colyrides leguntur panes, quos deminutos prætenuesque interpretantur. Sed & qui puerulis minutus offertur panis, collyra dicitur rectè: quanquam & colluria pro lalangijs seu laganis posita inuenio, unde id genus in sartagine coquere κολλυρίζειν dicunt, id est collyrissare. Coluræam uerò petram apud Callimachum cauam interpretantur, uel globosam, aut flexilem. Transfertur id uocabulum & ad panes, necnon ad medicorum pharmaca. Auctor Boethius est Arithmetices secundo, Coluron dici imperfectum: unde appellatos in sphæræ ratione circulos uolunt coluros, qui duo sint, ob imperfectam (ut Macrobius inquit) conuersionem, neque enim unquam apparent integri: quod approbat Theon quoque, & in Procli Diadochi sphęra lectum est. Pars quippe in antarcticum uergens, aut non est: aut si est, nostris se non ingerit obtutibus. Illud postmodum nec ignorandum, μύζειν apud Græcos, id est myssare, nõ aliud ferè signare, quàm labijs occlusis, sonum naribus elicere, unde & μυκτῆρα nasum dicunt. Sonum autem μυγμὸν, irrisioni plerunque dicatum, unde qui citra reprehensionis morsum agit, ἀμύγμων dicitur. Sed & Homero ἀμύμων. Muris stridorem μύγμον uocant. Myxa uerò est, qui è naribus profluit subinde humor. Lego in Galeni thesauris, mucidum succum è cochlearũ carnibus punctim percussis profluentem, dici myxam quoque. Nam myxus aliud omnino est, quod iactata diu epode indicat facilè, Bibit gallus, nec urinam fundit, fundit myxus, nec tamen bibit. Sed & Dianæ sacerdos traditur myxus, urbanus quidem satis, uerùm & iactator: unde natum, ut id genus homines myxos dicamus plerunque. Hinc criomyxi per conuicium dicuntur apud Cercidam & Galenũ Therapeutices sexto. Myttotos autem rusticum est pulmentarium, allio trito in oleo & aceto, uel addito caseo, ex aspernabili odore inflectitur nomen: sunt qui placentã ex oleribus putent. Addamus illud quoque. Nares item dici for-

B naculæ spiramentum, quo protruditur fuligo. Vitruuius: Ante id sit fornacula habens in Laconicum nares, eius pręfurnium magna diligentia comprimatur, ne flamma extra dissipetur: nam ignis potestas, dum uritur resina, emittit per nares intra laconicum fuliginem. Narium ferè usum habent in puteorum ratione, quæ uocant æstuaria, dextra & sinistra defossa, ut per ea dissipetur spiritus fodientibus puteos deprimentibusque pestilens. Rhinuchos eadẽ ratione dicũt Græci, & Strabo, id est emissaria. Quia uerò simum quãdoque dici nasum, est omnibus compertissimum, adnectamus quę in Galeni thesauris explorata sunt nobis. Transuersum enim Græcè ἐγκάρσιον dicit, quod est recto contrarium. Simon autem, quod subtransuersum nos appellamus, quod ab transuerso paululum in partem utranque reclinat: plagion, id est subrectum, quod à recto utroque uersus recedit non adeò. Loxon, siue obliquum, quod in recti transuersique meditullio est.

Labiorum & linguæ munus duplex. Philtron. Typos, uel nympha. Prochilon. Prostomion. Item de ore. Microstomus, chelyne, chelynidæ, chelya, chelysma. Stoma unde. Astoma quæ: item eustoma, stomatica. Mirones, miracula.

Caput XXXI

QVid uerò labia, non'ne & ipsa in homine præsignem ab cæteris rationem habent? In brutis quippe dentium modo hæc tegumẽta sunt, & uelut procæstria quædam. At nobis etiam in loquẽdi necessitate mirabile suggerunt adiumentum: indeque mollia carnosaque ab rerum natura efficta sunt. Vt enim humana lingua duplici fungitur munere, conceptus animi enunciãdo, & saporum uim præsentiẽdo, proptereaque ab cęteris disparatur, nec similis est: ita nec in labijs simplex functio est, sed dentes quidẽ cum decore contegunt plurimo, tum locutionẽ magis præstant articulatam: ea nanque conflatur ex literis, quarum enunciatio plurimũ obturbata, detrũcata, nec intelligibilis præstaretur, ni ad hãc rationẽ labra linguãque conformasset artificis infinita prouidentia. In labio superiori, quæ inest cauitas, dicitur φίλτρον: eadem in inferiori τύπος uocatur, uel nympha. Labiorum prominens pars, πρόχειλον, Eorundem mutuus congressus προστόμιον, uel προσομία. Desinentia uerò ma-

xillas

xillas respectans, τὸ χαλινῶ sortitur nomen. Sunt porrò labra, ut sciēter colligit Auicenna, hostij uice adiuncta ori. Quod brutis cōpatatum creditur, ad explendam uictus necessitatem. In homine promptuarium est rectæ rationis, ut quæ prudentia corde conceperit, ea sensa promat oratio: unde eleganter Apuleius os esse dicit animi uestibulum: orationis ianuam, cogitationum uerò comitium. Hominem, Græci ab oris exiguitate μικρόστομον dixêre. Hac parte quæ carent, dicuntur inora: sicut inaurita, quæ auribus. Labrum superius inueni, qui chelynem dici arbitrentur: quanquam alij in ambitu positam partem eo uocabulo intelligere malunt. Vnde chelynidę nuncupentur, quibus ea grandior portio est. Testudinis operimenta uocant chelya. Nam chelys testudo est: sed & pectus quoq;. Vnde sit Nicandro χελύσσεσθαι uerbum. Quod ultimū carinæ suffigitur, ne atteratur, chelysma dicitur rectè. Os autem Græcis stoma dicitur, παρὰ τὸ τέμνω, τὸ κόπτω, quod cibaria præcidat, præmandatq;. Astoma intelliguntur ori ingrata, & gustui. Astomi, qui sunt oris præduri. Eustoma, quæ sapiunt præcipuè. Stomatica sunt Galeno medicamenta oris uitijs accommoda: personas oribus distortas & deformes legimus Mirones nuncupari. nam & miracula à miris dicuntur, id est monstris.

Linguæ & orationis laus præcipua. De imitatione nonnihil. Saporum sensus ubi percipiatur. Saliuæ fontes. De gustu & psittaco mirum. Meropes qui, & unde dicantur. Tryssare quid. Trygon cur. Ancyloglossum, ancylotomon. Siculi cur trilingues. Caput XXXII.

Caeterùm leuia possunt ista censeri, si consideret quis humanæ linguæ incomparabile prorsus donum, in quo bonitas infinita inæstimabili munificentia nos, ut legitimos filios, est amplexata. quid enim in tot tantisq; corporis dotibus ęqua pensandum libra est? Huius siquidem facultate post mentem, quę nos ex æquo ferè cum cœlitibus constituit, constat præcipuè illa, ut dictum ab Sophocle est, Regina rerum eloquentia: qua, sicuti M. Tullius inquit, cohortamur, persuademus, perterritos à timore abducimus, gestientes comprimimus, cupiditates, iras restinguimus: hæc nos iuris, legum, urbium societate deuinxit: hæc nos à uita immani & fera segregauit. Sed illud quantam demum in humanis rebus habet excellentiam? Vsu linguæ posse hominem, quæ minus intelligentia consequatur, ab altero tota facilitate percipere, quæq; noris ipse magna tua gloria alijs impertiri? Eximiū est quod inde profluit emolumentum, parturiente semper animo, quæ uel obseruaris intentissimè, uel summo excogitaris ingenio. Nescire malumus magna pars, quàm in id tantis laboribus & curis profecisse, ut abdita illatebrataq;, uelut in sanctarijs, aut sepulchro uerius tam preciosæ supellectilis munera supprimamus. Quid illa in calamitatibus, tanquam oneris præmolesti alleuatio, cum amicis communicatio? Quid secundis rebus incredibilis, & gestiens ille ardor animi eisdem impartiendi boni? Denique ut rei precium intelligamus, quæ'nam aut quanta commolita natura est, ut decenter orationis euaderemus compotes? Omnium primum artifex illa in pulmonibus spirandi officina nobilitatis huius prę stat exordia: mox illa spiritalis fistula, quam etiam arteriam dicimus, ad os producta intimum uelut canali, à mente profectam uocem ita subuehit, ac excipienti linguæ ita affundit, ut artifici motu nunc illa in palatum surrecta, nunc allisa dentibus, alioqui barbaricum insuauemq; sonum sic moderetur effingatq;, ut auribus cōtingat iucundissimus: & uehemētia quandoq; detonans altius, immo uerò clarius fulgurans tam potēter mouet, docet argutè, & ad delicias usque ita delectat afficitq;: ut quod de Olympio dictum Pericle est, non Græciam modò, ut ille, sed uniuersa ferè ualeat permiscere. Quod dictum uerissimè non inficiabitur, cuius dictionem sic demum multiplex, ac interior fermentarit eruditio, uti nare iam queat sine cortice, quod aiunt. Quippe hominum extremos esse opinatur Plato imitatores. Cui calculum adijciens Latinæ princeps lyræ, seruum esse pecus pronunciat. Alioqui infelix fuerit supellex, tantum alienis institisse uestigijs, nec fermentum ita percoxisse, ut genuina resipiat prorsum, ac mellis more ex diuersis uelut floribus inoriatur consurgatq; nulli comparabilis succus. Esse tamen in artibus necessariam imitationem, non inficier. Quando hac ipsa de re caput est in Fabij libro decimo. Et secundo de Oratore Cicero: Ergo primùm sit in præceptis meis, inquit, ut demonstremus quem imitemur: atq; ita, ut quæ maximè excellant in eo quem imitabimur

A bimur, ea diligentissime persequamur. Tum accedat exercitatio, qua illum quem elegerit, imitando effingat. Cæterùm parte hac unicuiq; altius inhæreat Quintiliani illud: Pigri esse ingenij, contentum esse ijs quæ sunt ab alijs inuenta. Nos uerò ab excursu in semitam redeamus. Quid ubi in modulatum cœlestemq; lingua exit cantum, nunc spiritu productiorem, nunc inflexo uarium, nunc distinctum concîso, copulatum intorto. Et, quod nequeas admiratione consequi, est ubi promittit, reuocat, infuscat, plenius edit aliquid, grauius, acutius, uibratius, summum, medium, imum. Propterea ingeniosè ac plausibiliter mihi fecisse uidentur, qui linguam plectri similem prodidêre: chordarum uerò dentes, nares cornuum, quis canenti accinitur. Nam & in Hexaemero Ambrosius ait: Plectrum loquentis lingua est. Hæc uerò omnia diuinæ maiestatis recinunt amplitudinem & sapientiam, tuba clarius insonant, ac ingerunt ingratis, & periniquis tantorum munerum æstimatoribus. Hæc quin ut posset munificentius lingua præstare, eius carnem struxit opifex Deus raram, fungosam & mollem, ut dicere maluit Auicenna. Sed in corpusculo tam paruo, non desinit idem cum Auerroe neruorum admirari multitudinem, tam ad motum, quàm ad sensum spectantium: necnon uenarum, arteriarumq;, quãdo omnium horum magnitudo numerosa linguę mensum longè uidetur excedere. Hæc uerò ita scimus ab optimo maximo Deo constituta, quia membri eius multiplex erat usus futurus: nam ad ea quæ diximus, habere item munus aliud partem hanc, Lactantius putat, quòd contritos & commolitos dentibus cibos colligit, & conglobatos ui sua deprimit, ac transmittit ad uentrem: unde & Varro, à ligando cibo putat linguę nomen impositum. Bruta uerò etiamnum lambendo potu adiuuat. Falli putat Lactantius idem, si quis saporis sensum inesse palato arbitratur: quoniam lingua sit, qua sentiantur sapores, nec tamen tota: nam partes eius quæ sunt ab utroq; latere tenuiores, saporem subtilissimis sensibus trahere. Plinius tamen: Intellectus, inquit, saporum est cæteris in prima lingua, homini & in palato; sed & in gustatu linguæ uice nouimus esse aquatilibus palatum. Scitu uerò dignum, ad hunc usum oportere linguam esse quidem potentia humectam, actu autem minimè. indicio esse, quòd quibus nimio plus arescat lingua, uel humeat, haud ita sapores ualeant percipere. Et humectatio quidem insita interpellat manifestò, quia ipsa primò linguæ tactum præstat, quo occupante, nequit extima aduertere.

B Argumento est, quòd qui acrius quippiam gustu apprehenderit, mox nõ ualet aliud sentire. Scribunt eruditiores, in linguæ radice duo inesse orificia, quæ saliuæ dicantur fontes. Eorum munus est, humorem seruare, ueluti penu quodam intimo, quo subinde irroretur lingua, & os humescat uniuersum. Esse autem tanquam aquosam pituitam, tum in stomacho conceptam ex tenuissima quaq; chyli parte, & mox ceu in castella corriuatã, tum ab cerebro defluam per eius ossis meatus, quod colatorium uocant medicorũ scholæ: indicio inde concepto, saliuosum esse illis os, quibus rheumate abundet cerebrum, quibus'ue humeat stomachus, quod genus bibuli sunt, quiq; nimio plus uescuntur pomis, aut consimilibus. Illud uerò ad præsens institutum eximiè accommodatum minus prætereundum est. Neruum quo tangendi sensus ad linguam deuehitur, non esse ab eo diuersum, qui gustus uectabulum est: Galeno tradente, quarto de Morbis interioribus. Sed cur solertior est gustandi uis in lingua, quàm tangendi? Ratio uerò est, quia gustus exactior est ad peruestigandum: tactus uerò cæteris sensibus hebetior ac materialior, ut interim trito in philosophorum scholis uerbo utar: sicuti uisus subtilitate sensus excedit omnes, postea uerò auditus. Deniq; placet Auicennæ, ad loquendum uideri prę̄stantissimam esse linguã, quæ suos tum longitudinis, tum latitudinis cõmensus habeat: quæq; in apice tenuis & acutior, in radice latior. Cæterùm nec silebo parte hac miraculum insigne nostris uisum temporibus: Psittacus hic fuit Ascanij cardilanis Romæ, aureis centum comparatus nummis, qui articulatissimè continuatis perpetuò uerbis Christianæ ueritatis symbolum integrè pronũciabat, perinde ac uir peritus enunciaret. Quod quia præclarum est, ac dictu rarissimum, non fuit consilium, transilire per incuriam. Auctor deniq; Eustathius est, Meropas in carmine Homerico dici homines, quod eorum naturæ ui, distinguatur uox in dictiones, syllabas, elementa, quæ res animantium nulli contingit: quorum soni, neq; dici ὄπες debent, neq; αὐδαὶ. At diuinorum periti Meropas dici arbitrantur ab uocis diuisione, quæ post Chalanes turrim facta narretur. Constat ta-

men & auium quasdam meropas nuncupari. Sed & Coi, Meropes dicuntur, gentili nomine: quando insula item Cos, Meropeis appellatur. Inuenies & proprium nomen Meropa. Cæterùm nec illud inuoluendum silentio: τρύζειν, hoc est tryssare, ab Græcis dici de inani obstreperaq; uerborum multitudine: unde corriuetur etiam trygon, id est turtur. quem & scommate scitissimo usurpat parœmia, sicuti auctor probat Eustathius. Tritum uerò est quod Græci dicunt, oportere γλῶσσαν μὲν εἶναι ἀργὴν, χεῖρα δὲ ἐργάτιν. id est, esse ociosam quidem linguam, manum uerò operariam. Verùm scioli trygodæmones diuersos sibi induunt mores: at hos nil aliud, quàm ut Spartiani utar uerbo, catamidiandos, id est ridendos conspuendosq;, sinamus ualere: sed cum macaria item, ni resipiscant. Cæterùm id non omisisse præstiterit: Ancylogossum Æginetæ Paulo esse linguæ uitium astrictioris, nerui sub ea, quod filum uocant, interdum blęsitate. Ferramentum quo persanatur, ancylotomon uocant. Siculos ab Apuleio dici trilingues animaduerto, quòd Barbarè initio sunt locuti, Græcè mox, postremò etiam Latinè. A

CAMILLI RHIDERII RHODIGINI IN ANTIQVArum lectionum libros Lodouici Cœlij patrui, ad magnificum comitem Ioannem Rouerellam, Præfatio quarta.

Iberiori mentis intuitu, huius nostræ peninsulæ primordia uagatus his proximis diebus, antiquioris inscriptionis monimenta non pauca discurrens, Rouerellæ familiæ nobilissimæ antiquissimam genituram hinc ortam, non insignitura minus, quàm & antiquæ domuitionis positura, & consanguinei stemmatis necessitudine certius agnoscens, astrictiori multo magis uinculo quàm antea adligatus, in tui obsequiũ perpetuò infixus detineor: nam etsi iamdiu tua in me collata beneficia, me tibi adeò euinctum fecerint, ut me tibi deditissimum scirem: nunc communis patriæ nostræ congenitura me adeò adligatum inuoluit, ut tibi meritò, magis quàm mihi ipsi, uidear destinatus. Qui eo sis ortus stemmate, quod toto ferè orbe terrarum illustre nostram hanc patriã adeò exornauit, ut ab eo quicquid in ea studiorum, literarum'ue, aut ingenuæ probitatis adfuerit id Rouerella familia aut præstante, aut cõfouente, quale quantumq; est, emicuerit. Quid enim quãtumq; Bartolomæi reuerendissimi cardinalis, Philiæq; patris tui, Laurentij, Nicolaiq;, atque aliorum è Rouerella genitura sanctissimę prędaturę Rhodiginis conciuibus honori utilitatiq; profuerint, sciunt, qui non toruis perspicientes supercilijs literatas; nostræ patrię doctiorum elucubrationes nouerunt. Quod etsi omnes astricti, ego potissimè deuinctus, meæ in te obseruantiæ famulitium tibi oblaturus, non aliud arctissimæ meæ affectionis uadimonium tibi exhibere cognoscens, portiunculam hanc laboriosissimarum lectionũ à doctissimo Lodouico Cœlio mihi patruo, his proximis diebus doctissimè castigatam, ad te destinandam curaui: munus quidem etsi tuę amplitudini ualde impar, id tamen ut meæ in te maximè obseruantiæ culturam præ se ferat. Quod te, eo lætiori suscepturum animo, & gratiore perspecturum fronte cognosco: quibus te uirum doctissimum nobilissima genitura emanatum, munificentissimum mihi patronum & sciui, & certiori affectu semper cognoui: huiusq; tenuiorem non aspernatus exilitatem, hoc solo sincerioris meæ mentis affectu accipies, Quod salis salsi litatione turis carentiam multotiens emendatam audiuimus: idq; doctioris tuæ Mineruæ cultura suffarcinatum fouens, expolitioris frictionis patrocinij tui titulo ascriptum, ut hilariori fronte securius prodeat, curabis: Camillumq; Rhiderium tibi deditícium, læto eo fouebis animo, quo ipsius in te syncerioris ancillatus famulitium præ se fert. Vale. B

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI QVARTVS.

Dentes cur attributi animantibus. Dentibus an insit sentiendi uis, atq; item oßibus. Dentium distributio & uocabula. Quid gelasinus. Gingiuarum nomina. De Pyrrho & Hercule, suis Calidoniæ dentibus, & Zenobiæ. Odontiasis quid, & odaxysmus. Gomphiasis, gomphiasmus, pladara, eupulides, parulides, chauliodonta, carcharodonta.

Caput I.

A DENTIVM potestatem quibuscunq; ij contigêre, ideo communi quadam ratione contributam tradunt Naturales, ut cibum mollientes conficiant: quam esse ex digestionibus primam, statuunt artis medicę periti. Sunt tamen quibus tum ad inuadendum, tum ad propulsandum uim suggerant. Homini uerò ad cibi necessitatē adnexi aptissimè uidentur, siue ad perpensionem reuoces primores, quorum est digerere mandendá, & dissecare: unde & temnici nuncupati, qui lati utique sunt, sed exacuminati quoque, ut implere munus suum possint facilius. Siue item eos qui cibum conficientes latitudinem nacti sunt planam ad hunc usum: nam ijs interlocatos nouimus, qui uocātur canini, partim acuti, partim item lati. Quinimmò & locutionis potissimùm ratione dentes planè sortiti sumus homines: quando, ut uel paulò antè significauimus, ad literarum expreßiorem enunciationem dentes conferre plurimùm pernoscuntur, præcipuè primi. Erumpunt uerò statutis temporum curriculis, sicuti etiam prodeunt pili, progerminat barba, generationis semen defluit: quoniam fœcundum corpus est, ac ueluti prægnans, ut Plato inquit: illi quippe suorum omnium spermata sunt inserta. Auibus hi attributi non sunt, siccitatis calidæ ratione, quæ nec præmansum cibum ualet conficere. Adiuuat & stomachus prior, qui remollita spacio alimenta in alterum præcoquenda transmittit. Dentibus uerò inesse sentiendi uim, abundè Galenus docuit: quia sint illorum radicibus adiuncti nerui, quibus sensus facultas comparatur: & uidetur Auicenna putasse, ui quoque propriæ substantię sentire, quoniam tertij septima dentes interdum dolere significat ex causa intima. Non esse uerò dolorem, cuius non sit sensus. Alij putant eum esse gingiuarū dolorem, neruorumq;. Vtcunq;, calidi ac frigidi sensus adesse dentib. creditur potius, quàm sensibilium reliquorum, cuiusmodi est humidum, siccum, durum, molle, asperum, lene. Hoc uerò efficit dentium nimia duricies: nam pati nequeunt, ni agens fuerit prępotens. Caliditas uerò & frigiditas agunt cæteris potentius. Et frigoris quidem rationem affert
B Aristoteles, quòd dentium meatus prætenues sint, & caloris exigui, qui ab frigore superatus dolorem inducat. Ex physicis item sunt, qui reliqua item ossa nec esse sensus expertia tradant, etiamsi neruus assideat prorsum nullus: nam spiritus sensificos, qui poros penetrent, uim sentiendi posse suggerere. Sed nec hi constanter propositum tuentur: propterea istiusmodi difficultatum studiosis relinquatur disceptatio hæc: quam tamē abundè excussit differentia quadragesimatertia Conciliator. ἀμφόδοντα dicuntur utrinq; dentata. Inesse præsagia dentibus credit Aristoteles: nam quibus rariores fuerint, haud ita diu uiuere opinatur. Quoniam quę dentium ordine sint prędita numerosiore, esse item uitę productioris uideantur, uirorum exemplo, quibus plures sint quàm fœminis: quod ipsum & in cæteris conuisitur. Dentium numerus in homine ad duos increscit & triginta, auctoribus Galeno & Auicenna: nec tacuit primo Colliget Auerrois. Fœminis rarò plures adnascuntur, quàm duodetriginta. In Græcis auctoribus hanc ferè dentium comperio distributionis nomenclaturam: quatuor anteriores, qui in meditullio cōstituti habentur, dici tomeos, & dichasteras, aut ctenas, atq; item gelasinos: uocabulo primo ab insectione ducto, alio ab diuisiōe tertio, quòd cōcidant. nam gelasinos uocant, quia inter ridendum retegantur: quanquam & eodem nomine corrugatio nuncupetur ridendo circa os expressa, propter illud Martialis:

Nec grata est facies, cui gelasinus abest. A

Sed & Democritus de risus petulantia, gelasini cognomento est insignis. Insequuntur hos duo κυνόδοντες appellati, siue canini: quoniam in acutum producti, caninos præferant dentes. Adiacent qui dicuntur gomphij, seu molares: quibus adnumerantur, quos mylos nuncupant: post quos postremi sophronisteres, sic enim eos Cleanthes uocabat: Auicenna, dentes sensus uel intellectus. Quos adnasci arbitratur post genituræ profusionem ante consistentiam, quæ anno contingat tricesimo. Hos alij κραντῆρας etiam uocant: ut Aristoteles, ἀπὸ τοῦ κραίνειν, quia ætatem perficiant ac compleant. Genuinos appellant Latini, quos Varro post annos ferè septenos enasci tradidit. Hæmodiam esse Galenus scribit, dentium stuporem, qui etiam gingiuas infestet. Molarium autem partem quæ assidet gingiuæ, momiscum dicunt: superiorem uerò qua conficiuntur cibi, trapezam, id est mensam: cauitates autem, holmiscos, ueluti mortariola: utrunque simul, phatnas, id est præsepia: gingiuas extimas uocant ula, intimas uerò enula: spacium interlocatum dentibus, harmũ dicere mos est: ordo uerò ipse dentiũ ac series, dicitur phragmus, tanquam sepem appelles. Pyrrho Epirotæ tradunt unum fuisse os, dentium uice, lineis modò in superficie suppictum distinctumque. Et prodit Herodotus in Persica strage inuentos unius dentes μονοφυέας, id est ossis unius. Herculem fuisse triplici dentium serie, Ionis Chij proditum monumentis est. Sunt in iumentis qui uocẽtur pullini dentes: eos Græcis gnomonas, ab dijudicãda ætate nũcupari aduerto: de quîs alibi plura. Odontiasim uocant Græci, uel odontophyiam, dentitionem. Atqui hanc præcurrit, pruritum, odaxysmum dicunt. Gomphiasis, molarium est dentitio, quos γομφίους appellant. Gomphiasmos autem, dentium hæmodia, id est stupor. Gingiuas, πλαδῶσας uocant medici, humectatione imbecilles nimia. Pladara enim dicunt, humore flaccescentia. Illud demũ haud præteribo, quod primo Gothici belli tradit Procopius: Beneuentum olim à Diomede direptum, ac inibi suis Calidoniæ dentes, quos accepisset Meleager uenationis præmium, reliquisse. Hi uerò ad nostra, inquit, tempora perseuerãt, magnitudine uisenda, quippe lunari specie pedum trium explere perimetrũ. Zenobiæ, quam Romani imperij insignibus admouit numen, tantus inerat dentibus candor, ut margaritas eam plerique habere opinarentur. Epulidas uocant Græci excrescẽtem carnem ad intimos molares ex inflammatione, non citra dolorẽ, ac quandoque febrem. Sunt & in gingiuarũ parte parulides, ex inflammatione, qua suppuratio sese ostẽtat, ni maturè discutiãtur. Chauliodonta uocantur, quæ dentes habent ex ore prominentes, ut elephas: carcharodonta uerò quibus intus quidem sunt dentes, sed acuti, tanquam κεχαραγμένοι, ut leoni, pardali, lupo, cani. B

Prosopon, id est facies, quid. Coros quid. Commodi historia, et Fuluiæ. Colli ratio. De spõdylis. Ancteres quid: item anthereon. Corræ, corsæ, corsoterium, corsoteus, dire, byssauchen. De oßibus humerorum. De iugulis. Clides, clidia, guttur, gula, pharinx, larinx, asparagus, & aspharagus. Gylius, & gyliauchem quid. Gyrini, ginni, gygenij. Isthmus, unde paristhmia. Orthostade. Orthostadia uestimenta. Strangulationum ratio. Cynanche, paracynache, parasynãche, angima, synanche, metaphrenũ. Antiades quæ, & cur. Tonsillæ, cion, decollare, murenula, fuca, capitium, strumæ, pappa, prolobum, proboli. Cap. II.

PRosopon, id est faciem, appellant Græci, quod inter caput & collum hominis est, ab re nomine imposito. Nam quia unus animantium cunctarum erectus homo est, solus anteuersus prospectat, uocem anteuersus mittit. Mentum, in quo efflorescit barba, anthereõ dicitur Homero, τόθι ὃν ἀνθεῖ τὸ γένειον. dicitur quandoque & in muliere, sed per catachresin. Menti pars extrema, Galeno dicitur ather: quanquam eodem auctore, est in hordeo ather, propriè cuspis spicæ. Quia uerò ab Græcis maxillas dici corras nouimus, & tempora etiam corsas: inde corsoterium in Athenæo, pro tonstrina inflecti arbitror: apud eundem, corsoteus esse tonsor uidetur. In Ionicis ædium sacrarum foribus nominantur item corsæ. Vitruuius: Corsæ, inquit, cum astragalis circumcurrant. Sed & Corson cognominatum accepimus, eum qui barbam sibi abrasit primus: quod Alexãdri tempestate factum, auctor Chrysippus est.

A eſt. Coros autem, de ſtomacho dicitur quidem propriè, quum cibis oppletur: mox & de prædiuitibus pronunciatur quoq;. Sed & in magnis honoribus dicitur coros, ac uniuerſim id genus alijs: ex quo ὕβριν κόρου μητέρα nuncupat Pindarus: quanquam parum obſeruatè forſan, quando diuerſum cōtingit potius. Nam ita Homero ingeniorum fonti propemodum tradenti aſſentimur:

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕποιτο. id eſt:

Iniuriam ſatietas profert, ubi nequam homini contingant opes. Scribit Lampridius, Commodum Cæſarem uultu fuiſſe inſubido, ut ebrioſi ſolent. Fuluiam M. Antonij uxorem, cui buccarū altera eſſet inflatior, dixit Sex. Clodius acumen ſtyli tentare. Strongylo proſopa dicuntur, quibus rotunda eſt facies: quam eſſe ſpeculum mentis dixit Hieronymus, quando & taciti oculi mentis fatentur arcana. Subeſt capiti collum, quod nec ipſum artificis expers prouidentiæ eſt. Id diſtribuitur primùm in ceruicem & iugulum. Vltima colli uertebra, quia onus ſuſtineat, nuncupatur atlas, ut uideri debeat caput ſpinam excipere. Quæ ἱερὰ σύριγξ dicta Græcis, ſacra ab noſtris fiſtula, uertebris conſtat quatuor & uiginti. Eas uertebras ſeu nodos, Græci ſphondylos dicunt, & Ariſtoteles. Nam ſpina ipſa uocatur etiam rhachis. Quidam uerò ſphondylos, ut Pomponius Feſtus ſcribit, cubos appellarunt. Sphondylum piſcem intelligit cum Macrobio Seneca: eum dici uulgò ſchinalum, interpretantur aliqui. Ariſtoteles ſphondylen uocat beſtiolam, quam uerticillum Theodorus reddidit. Inter indicaturæ nobilis ſalſamenta utique eſt ſphondylos. Athenæus, in mugilis capite forma echinata, ſphondylum agnoſcit. Aliubi inter ſalſamenta horæa ſphondylum adnumerat. Collum ſeptem incumbere ſphondylis uolunt, quos Homerus aſtragalos uocarit, ac ſphondyliona, eam quæ ineſt medullam. Quod uerò circum eos fiat conuerſio colli, & ſtropheos nuncupāt: ſicuti apud Phecratem dicuntur ſtrophinges: aggregatio autem omnium dicitur gyes. Primùm uerò qui cum collo circumagitur, uocant epiſtropheum ex Græcis pleriq;: Hippocrates etiā dentem, id eſt ὀδόντα. Alterum uerò, quia ſit immobilis, axem: in quo catochi ſunt, ideſt proiectiones duę: quarum altera cum pręcedenti coit ſphondylo, cum ſequenti reliqua:
B poſtremus (ut prætexui) appellatur atlas, ueluti achthophorus, id eſt onerum geſtator. At Plinius ordine mutato primum altantion ſtatuit, poſtremum uerò epiſtropheum. Ancteras nuncupant colli portiones, quibus maximè præfocationis occaſio ineſt. Sed in Medicina Celſus, & tertio Therapeutices Galenus, eo nomine fibulas uocant, quæ uulnerum oras impoſitæ paulum contrahant, quo minus lata pòſt cicatrix ſit. Harum uerò partium affectiones tres obſeruauimus, ὕβωσιν & κύρτωσιν necnon λόρδωσιν. Ex quibus hyuoſis poſteriora capitis infeſtat ante ſpinam: cyrtoſis uerò, media ſpinæ: lordoſis autem, anterioris partis affectio eſt. Lordoſin Galenus interpretatur uertebrarum luxationem, quam excauationem intelligimus. Hyuon ſunt qui eum interpretentur, cui ſit obtortum collum. Dignum ſcitu ex hiſtoria, militari more in nomen imperatoris iurantes milites conceptis uerbis, gladios admouere ceruicibus ſolitos, diris ſeſe execrationibus deuouentes. A ceruice duo lata oſſa utrinq; ad ſcapulas tendunt: noſtri ſcoptula operta, omoplatas Græci nuncupant: nonnulli etiam epinotios & platas. Iugulum in ſummo coſtarum os recuruum, nec duriſsimis adnumerādum oſſibus, quod brachij motu paulum cum lato oſſe mouetur. Iugulos uocant clidas & clidia, quorum pars omoplatas reſpectans uocatur epomis: ceruicem eo nomine Theodorus intelligit: quæ autem collum, paraſphagis. At cauum id quo diſparantur iuguli, ſphage: à quibuſdā etiam thymos. Hinc humerus excipit extremis utrinq; capitibus tumidus, mollis, ſine medulla, chartilaginoſus: medius teres, durus, medulloſus, leniter gibbus. Collum uerò gutturis & gulæ cauſa ab optimo maximo Deo attributum. Guttur, ſpiritus cauſa eſt, hoc ſiquidem halitum animantia trahunt redduntq;. Proinde quæ pulmone carent, neq; item collum habent. Hinc gutturoſus dicitur Iureconſultis & Celſo. Gula uerò eſt, qua cibus & potus deuoratur. οἰσοφάγον uocant Græci. Sed in quibuſdam Homericis gloſſulis ſic comperi, Pharynga nuncupari interhiantem inanitatem, in quam duo competant ora, œſophagi uidelicet, ac laryngis. Et eſt œſophagus quidem, uti ſtatuunt medicinæ periti, cibaria qui excipit locus, quem ſtomachum uocant: larynx autem eſt, qua concipitur ſonus. Verùm de ijs alibi uberius paulo. βρόγχον interpretantur quidam guttur,

ſed eam tamen partem intelligunt, in qua ſeſe extrinſecus tumores promunt, quos bronchocelas nucuparunt Græci. Guttur porrò à Græcis aſpharagus item dicitur: quanquam Atticè aſparagum indicet, notum fruticem: etiamſi eſt aſparagus in oleribus, quæ prima ſeſe promunt è terra folijs necdum egerminantibus: quod ab Paulo Aegineta eſt curioſius obſeruatum. Non prætereunda Græcorum item diligentia, tradentium, τράχηλον, indicare colli ambitum uniuerſum: quoniam αὐχὴν, intelligatur in homine poſterior pars, in brutis uerò ſuperior. Vbi autem δειρὴν audis, anteriorem in homine partem accipe, in cæteris imam. Quæ colli expertia ſunt, gulam manifeſtam non habent: ſed nec habere, neceſſarium. Et inſtrumentum ſpirationi accommodatum longitudinem habere oportuit. Propterea Galenus octauo de Iuuamentis, ob pulmonem eſſe præcipuè collum ſcribit. γυλιαύχενας Græci uocant prætenues homines, & colli oblongioris. nam eſt gylius, militare uas contextum, in quo caſeus ſeruaretur cum oliuis & cæpis, unde & militaris opſothece nuncupata. Herculem quoque dictum fuiſſe gylium tradunt. Gyrini uerò informes dicuntur ranarum partus, quod ſcribit Theon, id eſt ἀδιάπλαστα γεννήματα, καὶ ἄποδα: quando urſarum more pariant ranæ. Hinc in Prognoſticis Aratus:

Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοῶσι γυρίνων.

Vnde apud Platonem: Nihilo rana gyrina prudentior, prouerbiali figura. Nec me fallit, eſſe qui expuncta ueteri lectione, gryneam ſubſtituunt: ſed utrum magis quadret, doctorum fuerit perpenſio. Ginni apud Ariſtotelem deminuta forma, equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus ſic in Liguria uocet. Gyris, Dioſcoridi eſt farinæ pollen: gyritas panes uocant autopyros. Sciendum uerò, nulla ſuperiorum habita ratione, Domitium, girrinos appellare informes exiguoſque ranarum partus, Plinij lectione interpollata: qui oſtreorum cirri dicantur Martiali. Iſthmum Galenus apud Hippocratem interpretatur partem illam, quæ os & gulam interiacet, per metaphoram. Et inde pariſthmia dici tonſillas arbitror, quę contingunt in locis ijs quæ μῆλα item uocant. Eſt & affectio, quam orthoſtaden uocāt, quia ſurrecti ſtemus, neruis poſterioribus contractis. Nam & ueſtimenta quædam orthoſtadia uocabant: quorum in Nerone meminit Dion. Sicuti quæ traherentur, συρτά. Si quid, inquit Albertus, in arteriæ deerrauerit tramitem, nec excuti ualeat, mors conſequitur, aut ægritudo chronica: quoniam modò ſtomachi peruius pulmo non eſt: ideo quòd fuerit delapſum, aut paulatim conſumatur, neceſſe eſt, aut computreſcat. Porrò quia huc diuertimus, ſciendum, præfocationem omnem ex anguſtia contingere: anguſtiam uerò aut repleta intermedia regione fieri, quæ inter thoracem eſt, atque pulmonem, aut pulmonis cauernis, uel aliqua inflammatione, quæ in uiſcere affligat uniuerſo: uel in aſpera arteria, uel in ea parte quæ eſt uelut caput eius, quam nominant guttur, quæ inflammatio fieri item in præiacente ſpacio poteſt, quod fauces appellant, & laxius eſt. Quum ergo fauces ſine tumore apparuerint, & ſtrangulatio ſuperuenerit, gutturis tantū eſt affectio huiuſmodi. Aſperæ quidem arteriæ inflammatio difficultatem ſpirandi aliquam efficere poteſt, ſtrangulationem non poteſt, ob meatus magnitudinem in ipſa latioris, & tunicæ tenuitatem. Impoſsibile ſiquidem eſt, corporis adeò tenuis inflammationem per inſignem canaliculæ laxitatem replere. Reliquum igitur eſt guttur, quod ſubitā facere ſtrangulationem poteſt, quoniam in ipſo anguſtatur pulmonis meatus. Nominant autem medicorum plerique affectionē id genus cynanchen, quibus placet faucium inflammationem ſynanchen appellare. Vlpianus Digeſtis de ædilitio edicto, antianchen interpretatur inueteratos faucium tumores, quique diſcuti non ualeant, uelut dicatur antianche obluctans obſiſtenſque præfocatio: ni malis palæanchen legere. Sunt qui antiades malint, quod uerbum tonſillas indicat. Porrò alij paraſynanchen, itemque paracynanchen appellitant: paraſynanchen, inquam, ubi partibus quæ ſuperiacent faucibus, inflammatio affligit: paracynanchen autem, ubi extra guttur infeſtet. Angynæ uerò nomine in Præſagiorum libro uidetur Hippocrates appellare affectiones quaslibet, in faucibus ſeſe oſtētantes: quas & ſpirandi conſequitur difficultas. Cæterùm anginæ ſpecies quatuor comperiſſe uideor: prima uerò eſt, ubi fauces inflammātur: fauces intelligo locum oris internum, in quo ſimul coeunt gulæ ac gutturis extremæ partes. Altera, quum neque fauces, nec oris portio ulla, aut quid extimum cernitur inflammatū: ſuffocationis tamen in gutture

A cure ſeſe periculum promit. Tertia, ubi extrinſecus in faucium ambitu oſtentatur inflammatio. Vltimo ſtatuitur loco angina, gutturis tum extima, tum intima pariter afficiẽs. Eſt & affectio, quam dicunt ἄπνοιαν, id eſt apnœam, nulla (ut uiſus indicat) ſpiratione facta: quod tamen fieri nequit, aut ea quæ per uniuerſum fit corpus, tranſpiratio ſufficere tunc poteſt. Hanc uerò per arterias efficit cor ipſum. Antiadas, de quis dictum eſt, ex eruditis ſunt qui ſtatuant quatuor, duas parte dextra, ſiniſtra totidem. Imóque ita dici, uelut ſint inuicem obiectæ. Nam cur Latini tonſillas appellarint, rationis planè uideri incompertæ. Antiadas finit Paulus, tumores ea parte præduros, ueluti adenes obdurati ſtrumæ fiunt. Collum anterius Græci, item δειρὴν (ut dictum eſt) uocant: inde & ſimilitudine quadam in anguſtum deſinens prominentia, ſuperciliumúe dicitur item dire. propterea in Homero polydirada Olympum interpretantur, multas habentem exochas, id eſt eminentes partes. Quare dirades ſunt inæqualia loca & aſpera. Scribit Aelius Dionyſius, Byſſauchena, id eſt βυσσαύχενα dici, cui ad collum ſint humeri cõtractiores. Apud Pauſaniam eo appellatur uocabulo, qui collum comprimit, ſurſumq́ protrudit humeros. Metaphrenum dicunt partem ab collo ad cinctum protenſam, aut uerius quod à tergo præ cordijs obiectum eſt. Metaphrenon dici, Theon ſcribit, quia ſit μετὰ τὰς φρένας, id eſt poſt mentem, cuius in pectore ſtatuatur ſedes. In auium quibuſdam ingluuies eſt, cutis in amplum ſinuata, qua primùm cibus continetur ingeſtus incoctusq́. πρόλοβον dicunt Græci. Plinius ſinum, & in onocrotalis uterum, pappam magnus Albertus. Probolium uerò uenatorum eſt telum, apris accommodum præcipuè: proboli autem in mari ſunt petræ. Sunt ex Græcis, qui κίονα dici collum interpretentur, quoniam columnæ uicem gerat, dum caput fulcit. Sunt qui κίονα gurguliõe, id eſt γαργαρεῶνα ſignare opinentur. Alij partem, quæ columella nuncupatur, uel communi loquendi uſu σταφυλὴ, id eſt uua. Dici autem κίονα uolunt, διὰ τὸ κεῖσθαι ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τοῦ στομάχου μέχρι τοῦ ἄνω: id eſt, quia ex imo ad ſummum pertingat ſtomachum. Decollare uerbum in Ioannis Baptiſtę hiſtoria, ſunt qui parum Latinè poſitum rentur: quum tamẽ Feneſtellę ſententia notione ea comprobet accipi Grammaticus Diomedes, etiam ſi ueteribus dictum legas frequẽtius, Se-
B curi cædere. Aliàs Ennio decollare, à collo & humeris deponere eſt. Sicuti Tranquillo ſuccollare, ſubiecto collo tollere onus. Apud Plautum pro decipere inuenias decollare. Sed & Lucillius ait: Quibus fructibus me decollaui. Murenulam colli aurum nuncupat uulgus, Hieronymo tradente, quòd ſcilicet metallo in uirgulas lenteſcente, quadam ordinis flexuoſi catena cõtexitur, ex piſcis utiq́ imagine uocabulo conformato. Fucas appellat Columella in facie maculas. Tetanothra, id eſt τετάνωθρα uocant Gręci medicamina cuti leuigandæ ac erugandæ, præſertim in facie. Capitiũ Hieronymus uulgò dici ait; ueſtis partem qua collo inducitur.

Manuum laus præcipua. Scribendi donum. Dextra cur in fide porrigatur. Tendines, toni, dactyli, idæi unde. Ambidextri & ambilæui ratio, gya, gyalas, cyllos. Pygmæi unde: ancon, maſchalæ ſeu alæ in harundinibus: carpus, carpæa: Carpiæ ciuitates. Brachij partes, & uocabula. Manuum, digitorum partes, ac partium nomina. Chirurgia. Oſculandi mos. Spithame, lichas, ulna, thenar, cotyle, condylus, condylion, gronthus, ſcythalides, phalanges. Brachium calefacere. De Martio & Claudio. Agrorum nomina diuerſa.

Xanaon. Caput III.

Vis uerò eloquentia uel ingenij claritate maieſtatem, quæ ex manibus adeſt homini, dignè ualeat exequi? quàm aptæ hæ? quamq́ ad omnẽ motum nullo labore faciles? Mira eſt artium numeroſitas, quam membri huius adiumẽto condiſcimus, & exercemus. Taceo hic pingendi, fingendi, ſcalpendi nobile artificium. Quid illa muſicorum cuiuſcunq́ modi organorum cõtrectatio ſcientiſſima, & maximè diuina? Quid illa ſuſtructionum ſublimitas, quàm elegãs, quàm ſcita? Quid urbium ſtructura in omnibus, uel præſtantiſsima? Quid multiplex agrorum cultus, quo tot tantisq́ ad uitam neceſſarijs inſtruimur? Quid illa indumẽtorum uarietas? Quid ornatus excellentia? his penetramus in uiſcera terræ, metallorum inde uim longè precioſam eruẽtes. Immò uerò & rerum natura agitur in planum, ſolo tantùm nõ æquatis montibus. Admittuntur maria, repelluntur, certis quoq́ limitibus, ueluti extra præ-

scriptum proferre pedem uetantur, obiectis molibus. Penetramus aquarum ima, naturæ supellectilem undiq; nobis uendicantes, totq; modis rerum facies mutatur. Camporum dominamur laxitati. Supercilia montiū, & uerrucas (ut hoc interim uerbo utamur) quantumuis senticosas nobis obnoxias reddimus: bestias item omnes, terrestres, aquaticas, aereas. Quicquid ferè mundi uastitas complectitur, manuū solertia nostri fit iuris. Quid illa scribendi maiestas, quæ tantarum rerum scientiam nobis comparat, uetustatem propagat, nil sinit interire: & quod omnia cōterit, tempus nostris cogitur manibus succumbere? quid hoc magnificentius? quid æquè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidem auida rapacitas ius ullum habeat? Quid tot tantarumq; legum contexta uolumina, quam demum ciuilioris uitæ præferunt eminentiam? Quid dictorum conuentorumq; publicis tabulis comprehensa fides aduersus ingeniorum prauitatem? Ausim dicere, seiunctis manibus, fuisse nō inermes modò nos futuros, sed uel brutis infeliciores. Quem enim usum rationis habeat lumē illud diuinū omni ope destitutū? Hinc rectè mihi fecisse uidentur, qui rationis ac sapientiæ ministras esse manus pronunciarunt. Anaxagoras uerò ille antiquior, sicuti ab Aristotele traditum scimus, & in Moralibus ab Plutarcho repetitum, ideo sapientissimum uideri hominem dixit, quia manibus foret instructus. Nam uti ego interpretor, quod cœleste in nobis est, debile, mancū, nulli prorsum rei parte hac orbum erat futurum. Harum multiplex emolumentum, uel tritum Græcis explicat prouerbiū, τί δῆτα χεῖρες οὐκ ἂν ἐργασαίατο? Quid enim non efficere ualeant manus? Dextram porrò in fide porrigi, quis uel ex Plinio non nouit? Cuius rei causam Varro Callimachum secutus esse ait quòd omnis ueterum auctoritas dextræ manus uirtute constaret. Propterea, inquit, maiorum hæc fuit salutatio, ut hac potissimùm se corporis parte uenerarentur. In Nebulis Aristophanes item ait: κύσόν με, καὶ τὴν χεῖρα δὸς τὴν δεξιάν. At interpres, ἔθος δ' ὧδι πίστει, καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. Videor & super hac re quippiam obseruasse apud Plethonem Rerum Græcarū libro secundo. Id ipsum & Persis sanctissimū fidei pignus censeri, auctor Diodorus est. Quid? quod inter agendum non ut cæteræ partes loquentem adiuuant, sed ipsæ quodammodo loqui uidentur: ijs nimirum, ut Fabius inquit, poscimus, pollicemur, uocamus, dimittimus, minamur, supplicamus, abominamur, timemus, interrogamus, negamus: gaudium, tristiciam, dubitationem, confessionem, pœnitentiam, modum, copiam, tempus ostendimus. Quin in tanta linguarum dissonaq; uarietate, hic cōmunis quidam gentium cunctarum sermo planè potest uideri. Quid uerò artifex illa digitorum structura, quódnam ingenium admirando non fatigarit? Nescias uenustatis inde maius sit specimen, an emolumentorum amplitudo clarior. Maximus est in numero decor, maximus & in gradibus ac serie. Digitorum contractio facilis est, protensio nòn minus ex commissurarum mollicie ac concinnitate. Tendines uocant nonnulli, quibus digiti moueantur, haud absimiles his qui toni ab Hippocrate nominantur: orbiculatæ nanque sunt, eas ἀπονευρώσεις, id est à neruis prodeuntes nuncupant plerique. Quàm uerò opportuna est in apicibus ad apprehendendum globata caro, forinsecus unguium obuallata firmitate: quorum inibi augmentum insignitius est, Alexandro Aphrodiseo tradente: quoniam illis insitum est in superna deferri. Ad delicias, quin etiam & fastum argutiasq; abijt pars hæc: & qui insolentius fastu tumentes quippiam subseruientibus iniungerent, digitorum crepitu id significabant. quod monstrat quandoque Martialis: & Hieronymus adnotauit nō citra sugillationis fœditatem, aduersus eum qui digituli crepitu silentium imperaret. Digitos etiam quibusdam esse in manibus senos, sedigitorum monstrat appellatio: de quibus item quæritur Digestis de ædilitio edicto, an morbosi credi debeant. Diodorus Bibliotheces sexto, dactylos putat idæos ob parem digitorū numerum appellatos. At Geographus idæos dactylos in Ida Cretæ ferrum elaborasse scribit, & ab numero ita nuncupatos: quod repetit Eustathius quoque. alij etiam aliter. Manuum porrò emolumentum duplex: alterum est sensus, alterum uerò retentionis. Proinde excogitauit optimus maximusq; rerum perpensor Deus mollissimā palmam, quo sensus fieret solertior exactiorq;. Cutis prætera palmæ, ut auctor Auicenna est, temperatior contigit omni alia cute, excepta tantùm ea quæ in digitorum uisitur extremitatibus, præsertimq; indicis. Galenus primo de Constitutionibus, manum internam esse

astruit

A astruit temperaturę sinceriter mediæ inter extremitates omnes, hoc est inter calidum & frigidum, humidum & siccum, durum & molle, ueluti ea sit sensilium corporum regula & planè sensus instrumentũ homini, animaliũ sapientissimo. Indeq; pars ea nudata pilis est, ne hirsuties tactus præstantiam oblæderet. Illud uerò nec admiratione caret, uiros utraq; manu utentes sæpenumero esse uisos: mulierem uerò ambidextram non effici, auctor grauissimus Hippocrates est. Retulit & septimo Naturalis historiæ Plinius. Ratio uerò est ex naturę debilitate: si enim ambabus manibus ob neruorum robur ac musculorum, quidam uiri utũtur: optima ratione, nulla mulier utetur: sed satis abundeq; habeat, si una dextra uel modicè utitur. Non omittendum quod produnt Græci interpretes, ἀριστερὰ dici, quæ fatua sunt, id est μωρά: δεξιὰ δὲ τὰ συνετά, id est prudentia. Chirurgia, quod scitu dignũ est, nõ medicinæ modò partem indicat, sed & de artibus item pronunciatur alijs: unde est pictorum καλὴ χειρουργία apud Anaxandridẽ, Athenæo referente. Amazonidas quidem amburere dextram solitas mammulã, tradit historia: ut in proximã manũ plus commeans alimenti ualentiam conciliaret ei, quæ etiam per naturam inualida habeatur. Circumdextrum, ut sic nunc mihi dicere permittam, quem Græci amphidexion uocant, Asteropæum Homerus dixit, manu utraq; pariter utentem: ambilæuum uerò Aristophanes hominem uocat, ambifariam læuum: ambidextrum etiam nominat Hipponax. Est eius rei mentio apud Herodotum quoq;. Ambidextrum fieri hominem, illa produnt ratione physici, quòd affatim sese promat in sinistrum latus cordis calor, & hepatis in dextrum: si porrò in ima splen amplius delabatur. Quòd uerò sinistra utatur aliquis pro dextra, causam præbuerint cor item ac hepar, ubi eorum uiscerum affluentior sese uis in sinistrum corriuet, dextra parte tantum non destituta. Id uerò contingere, ubi in sinistris tam cor quàm hepar situm nanciscantur: aut in dextra collocatum quidem hepar, obductis pannulis crassioribus, ne quid uirtutis in dextrum refundat, præpeditur. Potest & perpeti consuetudine sinistra effici, ut dextra. Gyia Græcis dicuntur manus propriè, παρὰ τὸ γυῶ, τὸ χειρῶ: id est ab excipiendi commoditate. Verùm & abusiuè corporis membra reliqua uocantur gyia: sunt qui de pedibus dici peculiarius interpretentur gyia, ἀπὸ τῆς γύης, id est γῆς, quæ terra est. Gyalus uerò est quadrangulus lapis, & de

B cubo pronunciatur. Gyalas Macedonibus poculum est. Cyllos ad manum ita refertur, Hieronymo interprete, sicuti ad pedem χωλός. Nam cui manuum altera demutilata est, dicitur κυλλός. Brachium ossibus constat duobus. Brachij prominens summitas dicitur acromia, aut humeri caput: item epomis, & acrocolia, apud Iulium Pollucem: ubi articulus obfirmatur, entypolis, uel humeri acetabulum, extrinsecus musculi, intus parolene. Sinus sub summo brachio, axillę, apud Grecos μασχάλαι, unde ducatur amphimaschalos: quo nomine manicatam intelligi uestem uolunt, alij uerò seruilem. Erat item heteromaschalos, quo uterentur operæ. Moris fuit ueteribus, ut cognata cæde polluti, interfectorum summas quasq; præsecarent partes, ac insutas sibi circumponentes sub alis ferrent præcipuè, opinati hoc modo interemptorũ uires contundi, ne quid in reliquum possint obesse: dicebatur uerò hoc μασχαλίζεσθαι: unde apud Apollonium, ἐξάργματα τάμνε θανόντος, de Iasone & Absyrto. Porrò ubi ossa brachij componuntur, an conuocatur: quanquam, ut obiter id monstremus, plura signat ancon. Est enim eo nomine detestata nauigãtibus Nili pars: unde & per euphemismum quendam, dulcis appellitatur cubitus. Est & in foribus pars, quam prothyrida uocant. Anconas mõtium summitates intelligunt apud Sophoclem. Erat item eo uocabulo perobscurum Carthaginiensibus domicilium, in quod compingebantur quibus iratior factus esset tyrãnus. Dicitur item cubitus pygon, id est πυγών: unde appellari pygmæos, Eustathio credimus. Pygusion certè cubitale intelligimus. Vocatur & pachys, id est πῆχυς, discriminatim ab superiore tamen, ut Herodoto placuit. Ab alijs in idem corriuatur. Aduertendum uerò, quod de brachiorum finibus est dictum: ab eorum similitudine in harundinibus, & plerisq; alijs geniculos concauos, maschalas item à Græcis dici, à Latinis etiam alas. Quæ utiq; caua nunc bina, nunc singularia uisuntur, semper autem interuallata. Brachialia sunt brachiorum ornamenta, quę chlidonas item dicunt Grȩci. Nam chlidas uocant, delicias & molliciem: unde est Xenophontis illud, οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικάς. Et in Parallelis Plutarchus ait, διακεχλιδῶς βαδίζειν: quod est, deliciosè incedere. Sed ad rem. Extrorsus

trorsus prominens olecranum uocatur: unde apud comicos ὠλεκρανίζειν uerbum. Os minus brachij nos radium appellamus, Græci κερκίδα nuncupant, & parapechyon: maius uerò cubitum dicimus, hoc est pechyn, ut docuit Pollux, uocatur & propechyon: finem eius uocant carpum: Plinius uerò brachiale, ossibus compactum octo. Cui quod præiacet, appellant procarpion. Manum mittere in carpum medici dicuntur, Galeno auctore, ubi arteriæ motiones explorant. Quòd si est, ridiculè pro uola quidam interpretantur carpum. In sanctis literis ubi legitur modò, Labores manuum tuarum manducabis: nonnulli Græci ambiguitate uerbi in tendiculam illapsi, καρπὸς interpretati fructus sunt, nō manus. Quum tamen καρποὶ etiam manus dicantur, quod scribit Hieronymus. Sunt qui carpos, esse cenchramidas ficorum opinentur propriè, ac oliuarum sansas: pericarpion uerò, circumiectum ijs humidum cum abeunte corio. καρπῦ δίκη in eos intenditur, qui fructus oblæserint: metacarpium uerò expansa est ante digitos pars. Encarpos apud Vitruuium inter Ionicæ columnæ ornamenta legimus: Basi, inquit, spiram supposuerunt pro calceo. Capitulo uolutas, uti capillamēto cōcrisptatos cincinnos pro pendentes dextra & sinistra collocauerunt, & cymatijs & encarpis pro crinibus dispositis frontes ornauerunt. Carpea uerò saltationis species Xenophonti γῷ ἀναβάσει. Carpias, inquit Menander rhetor, ciuitates dicebant in præripijs fluminum ab Romanis ad barbarorum impetum reprimendum conditas. Mensura ab magno digito ad minimum spithame nuncupatur. Si pollicem explices, & indicem, lichas nominatur mensus is. Ab olecrano ad extremum medium digitum, quod interualli est, cubitum dicas. Si digitos contraxeris, ab ancone ad ipsos dimensio pychon dicitur: si ambas manus explices à pectore in lineam rectam, ulna. Manus uerò portio interior à magno ad indicem digitum uocatur thenar, à quibusdam etiam ir. Sunt qui thenaris nomine spacium ab digitis intelligant ad carpum, ab uerbo θεῖναι. Apud Pindarum dicitur ararum thenar, id est latitudo aut cauitas, qua excipiuntur sacrificia: etenim manus concauum à multis nuncupatur thenar, ab θεῖναι, ut præmonuimus: aut ab θένω, quo significatur uerberum incussio. Est & in pedibus thenar. Extima uerò manus pars opisthenar. Quam in dextra, inquit Plinius, auersam osculis appetimus. Catone de prouincia digrediente, Plutarchus scribit, milites manum reuerenter esse osculatos. Quod genus, inquit, honoris imperatoribus modò, idque perpaucis id temporis contribuebatur. Qui adorant, ait Hieronymus, manū solent deosculari, & capita submittere: quod se Iob beatus elementis & idolis fecisse negat. Et Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem deosculationem pro ueneratione ponunt. Seneca: Hos ego deprehēdam alienorum seruorum osculantes manum. Relatu non indignum id quoque, principes Romanos peregrè profecturos, & mox urbem repetentes, ita condito more, senatores osculo solitos excipere. Propterea in Nerone Tranquillus: Neque adueniens, neque proficiscens quenquam osculo impartiuit, ac ne resalutatione quidem. Quod ab indice ad minimū est spacij, hypothenar. Quod in meditullio est, thenaris, hypothenaris, ac pectoris, κοιλὸν manus, id est cauitas item appellatur. Alij cotylen dixere. Digitorum uerò partes hæ: Quod prominet in commissura, uocatur condylus: dicitur & eodem uocabulo, percussus eò inflictus: & inde uerbū κονδυλίζειν. Sunt qui hoc nomine pugnum intelligant. Hinc est illud Plutarchi in Iunioris Catonis uita, forma prouerbij enunciatum: Erat, inquit, ei χαρίας ὁ παιδαγωγὸς, καὶ λόγον ἔχων τοῦ κονδύλου προχειρότερον. Martianus: Complicatisque in condylos digitis uulnerabat. Hinc & digiti plerunque monocondyli uocantur, aut dicondyli. Pollex monocondylus est: at reliqui, dicondyli. Condylum inueni, qui & gronthum interpretentur. Est condylion Aeginetæ Paulo indicum conchylium. Nam apud eundem, ostrei genus dici inuenias condylon. Conchylij porrò indici testam onychem uocauit idem quoque. Pedum uerò digiti omnes monocampti, id est flexus unius. Qui subsunt articuli, scytalides nuncupātur: uel (sicut Aristophanes) phalanges. Insunt cuique digitorum tres, pollice sequestrato. Condylo interemptum ab Hercule in Oenei conuiuio puerum legimus, qui manibus aquam infundebat: quemque Archiam Hellanicus nuncupatum scribit: Eunomium alij, Architelis filium: quo facto, Calydone excessit is, cæde quanquam non uoluntaria. At in secundo Phoronidos, Cheriam fuisse nomen, relatum scio. Thersitem quoque condylis ab Achille interemptum, Græci scribunt,

A bunt, quoniam Penthesileæ ab se interfectæ oculum hasta percussisset. A' brachio denique id usurpari prouerbiale potest. ex diserto uiro Philippo natum, qui ad dicendum ita solebat surgere, ut quod primum uerbum prolaturus esset, nesciret. Dicebat tamen, Optimè, quum brachiũ concalefecisset, se solere pugnare. Martium imperatorem Romanum in digitis neruos habuisse dicitur, non uenas: tanta ui, ut nullius manus ad scribendum aut impellendum præstantior tradatur. Quippe uenientia carra salutari obnixus repulit: fortissimum quemq; uno sic demum digito afflixit, ut perinde ac claua ferroq; icti torquerentur. Hic est, qui ferrarij traditur fabri filius: propterea in concione, Ars mihi obijciatur ferraria, dum me ferrum tractasse suis sentiant cladibus exteræ gentes, quæ populum Romanum ferratam gentem putent. Sed & Claudius imperator, non is de quo Suetonius, sed alter, sæpe equis & mulis ictu pugni dentes excussit. Non prætereundum, quod est in ueteribus memorijs traditum: Agri certum genus dextratum dici, sicuti sinistratum quoque: nam est subcisiuus ab subsecante linea, ut scribit Agenius Vrbicus. Dicitur & citratus, sicut ultratus: tetragonus item, & tessellatus, cultellatus, normalis, epipedonicus, triumuiralis, solitarius, Syllanus, Neronianus, podismalis, iugarius in quinquagenis iugeribus, meridianus, commutatus ex beneficio. Xanaon affectionem intelligunt muliebrem hyeme inortam, quando summæ digitorum partes ex lanificij labore uix moueri queunt. Et ξαναῶ, eo modo laborare est. Vnimanum puerum, manus unius, dixit Liuius.

Pectoris ratio, & uocabula partium. De costarum numero. De uberibus, & partium nominibus. Rhoæ. Thorax. De osse sacro, & sphondylorum meatu. Item costarum uocabula. Quid pleuritis, arthiritis, nephritis. Pectus uinciendi mos. Terentij locus explicatur. Cardia, cyamos, chondros, spathæ, plateæ, copia, orrhopygium, coccyx, solen, fistula sacra. Caput IIII.

PEctus inter lacertos homini constitutum est. cæteris uerò in crurum priorum meditullio, quibus etiam carinatum inest. & uolucribus eo amplius, aquaticis autem uel maximè. At in homine laxitas admissa est, brachijs nil prorsum B interpellantibus. In brutis coarctatio necessario est insecuta, inter ambulandum protendentibus priora crura, propterea nec eodem loco illis mammæ: quas nostri pectoris recipit carnosa latitudo, quæ cordis foret tegumentum aptius. Costas homini octonas natura distribuit, reliquis aliquãto plures. Auicenna, Galenusq; septenis componi ossibus hominis pectus affirmant. Sed iuguli os costis adnumerat Aristoteles. Tenuiores molliores q; costas Græci ῥόας uocant. Qua in parte considerãti amplius in hoc opificio rerum naturæ maiestatem succurrit: pectoris hanc laxam complanationem, & utique sublimem, oculisq; occurrentium expositam, mirabilem præ se ferre conformationis dignitatem. Aristoteles primo de Historijs, & Galenus in Isagogico, nomine thoracis partem intelligunt, quæ collo ad pudenda protenditur. & dicitur alio modo holmos: huius superiorem ad iugulos partem uocant Græci στῆθος: unde & intima dicunt entosthathidia. Inferiorem uerò nominant sternon. Vnde & sternomantis Sophocles dixit, quæ dicatur etiam engastrimythos, de qua dictione alibi plura. Sternon autem dici putant etymologici, παρὰ τὸ τὸ στέῤῥον τοῦ νοῦ ἐν αὐτῷ ἐγκεῖσθαι, quod hic mentis insit firmitas solidior, quando est inibi cor, καὶ τὸ ζωτικὸν. id est uitalis portio: unde sibi uim haurit mens. Verùm haud prætereamus parte ista Galeni sententiam, ex secundo de Morborum interstitijs: Et thoracis, inquit, parietes ab nutricibus plerunq; deprauantur, dum ipsos educatione prima nimium arctè extrinsecus uinciunt, Maximè uerò, inquit, quotidie apud nos fieri hoc intuemur in uirginibus: nam ijs dum student nutrices coxas augere ac latera, ut magnitudine thoracem exuperẽt, uittis quibusdam totum comprehẽdunt, ac omnes scapularum partes & thoracis cohibent uehementius, ac comprimunt. Quo fit, ut quum aliquando non æquè omnes intendantur, aut pronum in anteriorem partem reddatur pectus, aut posteriores partes ad spinam quæ pertinẽt, gibbę reddantur. Fit illud quoq;, ut uelut perfractum, ac ad latus adductum fiat dorsum, ita ut altera quidem scapularum non aucta, sed parua & compressa satis appareat. Ex ijs uerò pluribus paulò de medici nobilissimi sententia repetitis, Terentio in Eunucho lucem inferri multam, nemo non uidet:

Haud

Haud ſimilis uirgoſt uirginum noſtrarum, quas matres ſtudent A
Demiſsis humeris eſſe, uincto pectore, ut graciles ſient.

Pectus uerò ut plurimùm portionem oſsibus conſtipatam, communitamq́ accipiunt: uulgus, & Auicennæ interpres caſſum uocant, ab ſpacio (ut opinor) intus uacante, inaniq́. In eo ſingularis item pernoſcitur naturæ prouidentia: quę non integro oſſe pectus communierit, ne uicio partibus illato, in totum graſſaretur mox uis mali. Affuit & laxitatis ratio, ut expanderetur facilius ad commoda membrorum anhelitus, ut ſenſit Auicenna. Pectoris ſummi medianas portiones uocant ſtathenia: ubera autem maſtos dicunt. Ex quo & ſupercilia terrarum eodem dicuntur nomine. Titthia uerò mammę ſunt muliebres. Quod uberibus ſubeſt, procardion appellatur, in receſſu quodã & cauitate. Id molle eſt ac corpulentũ, ita dictum, non tam quia præiacet cordi, quàm quòd ſit ante ſtomachi os, quod dicitur Græcis καρδία. Eandem rationem habet hypocardion & anticardion, quod & ſphage dicitur. Vberum apex papilla uocatur, ſeu thele: de qua ſimilitudine fontium tubuli ab Varrone in Re ruſtica, papillæ uocantur: ſicuti ab Caſsiodoro, ubera. Nigricans circulus papillam ambiens uocatur φῶς, id eſt lumẽ. Prima uerò lactis ſub eo πῆξις nominatur cyamos, id eſt faba. Quæ lac continet portio, colpos, id eſt ſinus, aut aſcoma. Vbera decoris gratia uiris contributa, uelut neuulos Damaſcenus ſcribit. Poteſt & euaporatio aliqua in ijs intelligi: laxa nanq; inibi caro eſt. Sunt & apum ubera Palladio, quæ imitantur pendentes: uuas dicunt alij. Super procardion eſt os pectoris, ſeu chartilago dicta chondrus, uel xyphoides, à ſimilitudine capitis gladij, ut Galenus interpretatur: uocant & malum punicum ex corticis imagine quadam: prominet ſuper os ſtomachi, propugnaculi uice. Inter coſtas uerò, quę auctiores, dicũt γνησίας, id eſt legitimas: at minores uocantur nothæ. Coſtarum quidem oſſa dicuntur ſpathæ, latiora uerò platæ: anguſtiora autem copia, id eſt κωπία. Vbi uerò deſinunt ſpondyli, ſacrum dicitur os: à lato incipiens, in anguſtum deſinens, ubi coccyx eſt, qui & ſpondylion & orrhopygium nominatur. Sub coſtis os chete, item ceneon, & zona, quam Romani faſciam. Coſtarum affectio pleuritis eſt, ſicuti articulorũ arthritis, & nephritis rhenum. Ligures heptapleuri nominantur in ueterum monumentis, quòd ſignificat coſtarũ ſeptem. Sphondylorũ meatus, qua reſidet medulla, σωλὴν uocatur, id eſt canalis, aut aquæ ductus: item σύριγξ ἱερά, id eſt ſacra fiſtula. B

Ventris partes, & uocabula. Cœliacus morbus. De umbilico, & partium circumiectarum uocabulis. Etron, abdomen, peritonæum, ſyringotoma, echinus, cecryphalus, apocriticus. Strophi dolores. Gangamon, græa. Præſagium ex umbilici nodis. Cholera quid. Ilia, ceneon, lagon, lapara. Qui ſint uerſus Procœlij, ſphecodes, lagari, myuri, acephali, phricocœlium. Caput V.

A Pectore coſtis uenter ſubiacet, nõ cluſilis ob eam uidelicet cauſam, ne aut cibi tumorẽ, qui per calorẽ neceſſariò euenit, aut uteros plenos impediat. Imũ uentrem appellat Hippocrates partem uentris imam, quæ umbilicum ac pudenda interiacet. Ita ut in hæc tria totum epigaſtrium, id eſt locus ſupra uentrem, diuidatur in hypocondrion, id eſt ilia, & umbilicũ, & imum uentrem. Superiorem quoq; uentrem dici ab eodem obſeruauimus ſedem, quam thorax à pulmone occupatam circumſcribat, & ambiat. Hypocondrion eſſe ſuper umbilicum, Ariſtoteles ſcribit. κοιλίαν uocant Græci uentrem: unde cœliacus in uentriculi porta morbus eſt, ſub quo indureſcit uenter, dolorq; eius eſt: & μονοκοίλια, uentris unius: uocant & gaſtera, ex quo & hypogaſtrium dicitur pars ſub umbilico ad pubem, quam etiam ἦτρον nominent: unde & etridia fruſta apud Comicos: & abdomen, ac lactes quoq;, ut Probus. Etron item geniculum in ferula, uel umbilicũ dicunt, uel enterionen. Etrion etiam hepar uocatur: unde eſt ἠτρίον ἱππείοιο. Abdominis poſtremum aqualiculus. Abdomen porrò ab parte exteriore cutem habet euidentem, introrſum membranæ includitur leui: peritonæũ dicunt quidam ex Græcis, mendoſa in Celſi codicibus dictione. Meminit poſt alios ſexto Therapeutices Galenus: qui & περιτοναίου partem nuncupari ſyringotoma ſcribit, id eſt συριγγοτόμα, in gaſtroraphiæ pragmatia: quam uentris intelligi conſutionem uoluit, ubi ſit is uulnere diductus aliquo. Sciendum uerò ab Græcorum doctiſsimis proditum, in bobus uentrem dici propriè echinum, etiam ſi de ceruo item pronunciari animaduerti.

Cæterùm

A Cæterùm & triplicem haberi uentrem, tradunt: quorum primus, qui & supremus, dicatur cecryphalus, quia cibum occulit: sequens, echinus est, διὰ τὸ ἔχεσθαι ἐκεῖ τὴν τροφήν, uel ob asperitatem: tertium appellant apocriticum. Alij in animalibus, quæ μηρυκώμενα uocant, uentrem statuunt primum enystrum, id est ἔνυστρον: secundum uerò echinum: tertium autem cecryphalum. Relatu uerò non indignum: Strophos dici à Græcis dolores, quibus circa umbilicum infestamur. Sunt autem hi, morbi alicuius perpetuò uelut assectæ, ac prorsus symptomata. Quod sub uentre est, stachys item appellatur, id est spica. Medij uentris cõcauum, umbilicus dicitur, & mesomphalion. Ambiens uerò locus, gangamon: quia fit ibi neruorũ implexio, sagenæ modo, quam etiam gangamona nuncupant. Mediana uerò umbilici, acromphalia: sicuti desuper, epomphalion. Circũiecta umbilico cutis uocatur γραῖα, id est anus: quoniam corrugata, senectutis indicium est. Vmbilicus uerò ad hoc naturæ prouidentia factus uidetur, ut per eum fœtus dum est in utero nutriatur: quod Aristoteles scribit libro De historijs nono, & secundo De animalium generatione. Dignũ uerò scitu est, quod primo Introductorij Albumasar sibi prodendum putauit, Numerum suscipiendorum deinceps liberorum ab puerpera, peritas obstetrices facilè concipere ex nodis spacijsq; umbilici eius, qui natus sit infans: quot nanq; nodos obseruarint, totidem deinceps parituram pronunciant. Ilia imo uentre posita sunt, inter coxas & pubem, ut inquit Celsus. Græci ab inanitate uocant ceneona: & quòd flaccida sint, etiam lagona, ut scribit Athenæus. Ilia certè dicta ex tenuitatis ratione, imbecillitatis'ue: quando inanis est pars ea. Lagonem uulgus pullatũ barbarè galonem uocat: sicut laparam Homerus. Cholera, id est χολέρα, inquit Medicinæ tertio Paulus Aegineta, immodica est uentris perturbatio, quũ deiectione, tum uomitu, ex ciborum perpeti cruditate, ob ingurgitationis nimietatem, aut humorum redundantem prauitatem. Cholerã pro bile accipi audias passim, & ita scribit Lampridius: cui tamen colaphum incutiunt nostri. Verùm & Hieronymus ad Furiam: Amarissimam choleram tuæ sensere fauces. Quin Matheseos secundo Firmicus: Quicunque, inquit, in genitu-
B ræ horoscopo arietem habuerit, ad ignem cholericamq; naturam declinabit. Sed & ab eodem leo signum traditur cholericum. Morbi duplex agnoscitur genus: nam Hippocrati est quæ sicca nuncupetur cholera, quæ rationibus quidem comparibus obueniat, uerùm citra uomitum & alui deiectionem. Cholericam uerò causationẽ pluribus exsequitur Celsus: sed & in Isagoge non præterijt Galenus. Illud uerò impensius obseruandum, metaphora honestissima in Homeri carminibus, cœliacas dici affectiones duas, siue πάθη expressius enunciandum est: altera, magnitudine fit & abundantia, indeq; procœlion nuncupatur pathos, ab animalibus quæ protuberanti sunt uentre: altera ex defectu, id est eclipsi, cooritur: proinde sphecodes appellatur, uel sphecoides, tralatione ab uespis producta. Dicitur & lagaros, ab inanitate, quam in lagone monstrauimus: cuius exemplum extat Iliados sexto:

Μή μ' ἀπογυιώσῃς μένεος, ἀλκῆς τε λάθωμαι.

Quoniã pes quartus iambicè trichronus est, qui tetrachronus esse debuerat per spondeum uel dactylum, heroici metri lege. At procœlij exemplum est:

ὦ ἀχιλλεῦ πηλέος υἱέ.

Quippe tertius pes tetrasyllabus est, ac proinde tumet tanquam uenter, ac metricam requirit systolem. Porrò sunt & uersus, qui uocantur acephali, ut qui à breui ducant initia. Nam myuri in postremis peccant subsultantq;: in medio delinquit lagarus procœlius'ue. Quod uitiosè cludant, dici uidentur myuri: nam μύειν, claudere est. Obiter illud adiecero: fuisse item dialogos nomine Acephalos, ab philosopho Aeschine concinnatos. Frigus circa uentrem assiduum, phricocœlium uocant, id est φρικοκοίλιον.

Pubes, episium, ephebæum, hebe. phallouitroboli, acylos, orrhon, taurus, pipinna. hypodermis: peos ac pœos. Item penis: eius uocabula plura. Fascinum cur. Pudendorum Liberi patris oculus. Taurus, & dactylios. Congylia. Capros, capreæ. De nanis. Nonos quid: & uepene. Onos, onobelus, monobeles. Tentum quid.

Caput VI.

VBi uerò inhorreſcunt pili, pubes dicitur, hebe à Græcis atq; ebiſiũ, hoc eſt A
ἐπίσειον: nam ephebæum, medicorum tantũ eſt. Hebe tamen plura in Græ-
corũ doctrina ſignare animaduertitur: quippe pilorũ in pudendis ſuccre-
tio prima eo cẽſetur uocabulo: ſed & in quo id prouenit, locus ac tempus
quoq; ſic nũcupatur. Prominens aũt pudendũ, penis, uel coles, ut Celſus:
nam & Græcè καυλός: à quibuſdam etiam, muto. Summa pars uocatur corone, ab Græ-
cis: & quinto Therapeutices, à Galeno balanus: à nobis etiam glans, per ſimilitudinem.
Tegumen balani, præputiũ: à quo, dempto & præſecto Iudæi, apellæ dicti. Et uitiũ, phy
moſis: ubi glans nudari nequit, & infra cutis incidenda præcipitur uſq; ad frenũ: de qua
re mox item paulo. Eius foramen, urethra nuncupatur. Eſt quidẽ acylos, ſeu aculos Ho-
mero, glans iligna: uerùm & pro pudẽdo poſitum inuenias, ea forſitan ratione, quam de
balano protulimus. Apud Strabonẽ libro decimoſexto, ex Artemidoro, aliquot apud
Arabas & Aethiopas recenſentur populi κολοβοὶ τὰς βαλάνους, id eſt, mutilati glandes.
Sunt & in ijs uocabula plura: ſed alibi latius. Honor quidem in ijs præfandus erat, quan
do apud caſtas aures uix ulla eorum mẽtio fieri honeſtè poteſt: ac in prætextata ſæpe in-
cidendum uerba eſt, nuptaq́; tamen quia ordo ipſe rerum, & naturæ contemplatio ſeſe
nobis ingerebat, tam commentanda nobis ſunt uiſa, quàm neceſſaria creduntur ſugge-
rendæ proli, intra hominis ætatem alioqui defecturæ. Nec tamen hæc ipſa dixeris ſine
prouidentia: quippe formas harum partium tales, neceſſariò ad officium propoſitũ eſſe
debere, quales iam ſunt, obſcurum non eſt. Augetur hoc etiam unum membrum, & mi-
nuitur ſine ulla morbi mutatione. Quorum alterum utile ad coitum, alterum etiam ad
cæteros corporis uſus cõmodum eſt: nam ſi ſemper ſimili modo ſe haberet, impedimen
to foret non paruo, quod in priapiſmo dilucet amplius: id enim eſt colis accidens, ſicut
gonorrhœa, inſtrumentorũ ſeminis affectio eſt. Dicitur enim ſic ſeminis aſſidua excre-
tio, cole haudquaquam extenſo. Priapiſmus uerò, quum coles & longitudine & latitu-
dine totus augetur, nullo ſtimulante ad libidinẽ aut deſiderio aut acquiſito calore. Con
ſtat porrò eiuſmodi partibus, ut eorum quæ diximus, utrũq; poſſit euenire, partim ſiqui
dem neruum habet, partim chartilaginem: itaq; & contrahi poteſt, & extendi, atq; etiã B
flatus capax eſt. Veruntamen ubi hac in re neruum dicimus, non eiuſmodi intelligi de-
bet neruus, qui ſic dicatur propriè, quales ex cerebro & dorſi profluunt medulla: quum
quia nerui illi non adeò inſigni cauitate ſunt, quàm membro huic neceſſarium eſt, tùm
etiam quia nimium habent ſenſus: nam quum extumeſceret pars ea, non cõtingeret ci-
tra præſignem dolorem. Neq; item cuiuſmodi in colligationibus, quoniam duricies ni-
mia officeret, neq; in muſculis, ob molliciem & ſoliditatem. Quæ ſi quis dignè perpen-
dat, miretur neceſſe eſt, ſingularem opificis ſapientiam. Etiamſi Paternianos ſcio hære-
ticos, ab Paterno quodã nuncupatos tradidiſſe, inferiores corporis partes ab Antitheo
cõformatas compactasq;. Quòd ſi uenas, arterias, neruos ad eam corriuatos partem ad
diſquiſitionem amplius reuocaris, longè magis auctor fiet mirus. Arterias certè in cole
ac lingua maiores exiſtere, quàm in cæteris membris, docuit medicus nobilis Galenus
in libello qui eſt De motibus liquidis. Proinde Auicenna quoq; particulam hanc com-
poni ex membris uenoſis prodidit. Porrò adnotarũt periti rerum, tres eſſe incolæ mea-
tus, urinæ, ac ſpermatis, qui duplex dicitur, item meatum, quo profluit humiditas quæ-
dam ſemine tenuior, aut in meditullio ſeminis, & aquaſi ſudoris, Alberto auctore. Hæc
uerò tunc prorumpit, ubi laſciuius puellam attrectarimus. Cæterùm hoſce meatus faci-
lè uiſum effugere contendunt. Immoq; in diſſectionibus, quas uocant anatomas, nõ de-
prehendi. Ex quibus omnibus id colligi deniq; poteſt, partem hanc uenis, arterijs, mea-
tibus ex toto factam cauitatibus peruiam, ut ſequax loci natura faciliorem ſe erectioni
præberet, quæ citiſſima eſt, ſpiritu, uento, uapore inanitatibus oppletis. Hæc enim eſt na
turæ intentio prior in membri huius conſtitutione, ſicuti Auerrois quoq; teſtatur. Se-
quens uerò, ut ſit meatus, quo ſuperfluitas egeratur aquoſa, id eſt potus effluãt retrimen
ta. Sed & illud dignũ omnino relatu eſt. Excogitaſſe naturam, ut coles detumeſcens re-
ſiliret in uentrẽ, ne prorſum frigore debilitaretur. Quo argumẽto, rigoribus nimijs per-
euntes, genitalia tum ueſtibus, tum manibus cõfouere deprehendũtur, in ea nanq; par-
te primus fit ſenſus frigoris mortificãtis, ut uerbo medicis utar pertrito, Pudenda in ma
ribus

A ribus etiam, ut est ab Hieronymo adnotatum, φύσιν Græci uocant, Latini uerò naturam. Phallouitrobolos in imperatorum gestis rebus legisse me, sum memor: eos intelligunt uitreos priapos. Strutheum item ab passeris salacitate, dici uirile membrum, scribit Pomponius Festus. Nam est idem struthion, potorium uas. Sunt qui membrum hoc item fascinum appellent: ut in carmine obscœno & apud Horatium,

Minus'ue languet fascinum.

Vbi Porphyrio, fascinum pro uirili parte posuit: quoniam fascinandis rebus hęc membri deformitas apponi solet. Sed aduertãt, quæso, eruditi, an uerior ex historia elici ratio possit. Lectum siquidem apud Varronem est, in Italiæ compitis Liberi patris sacra solita celebrari tanta turpitudinis licentia, ut in eius honorem uirilia colerentur pudenda, palàm exultante nequicia. Nam Liberi membrum per dies festos magna celebritate plostellis per agros prius, mox & in Vrbem uectabatur. Lauinij integer mensis Libero dicabatur. Quibus diebus unusquisq; spurcissimis abutebatur uerbis, donec per forum id transueheretur membrum. Cui inspectantibus omnibus, matremfamiliâs honestissimã, coronam necesse erat imponere. Sic Deus is propitiabatur ad seminum euentus, sic ab agris fascinatio auerruncabatur. Vnde opinor, turpi membro impositum nomen, ab eo quod præstabat. Appellabatur & uerpa: ut apud Catullum:

Nihilo minore uerpa Farti estis.

Nam uerpos dicunt Iudæos, ex illo Satyrico,

Quæsitum ad fontem solos deducere uerpos.

Sunt qui eodem nomine infamem intelligant digitum. Martialis de mentula:

Incipit in medios meiere uerpa pedes.

Quum uerò genitalia mutilare ab Adriano uetarentur Iudæi, uelut pro laribus & focis in bellum exarserunt. Dicitur & capros. Capreæ uerò sunt in natura cameli, prominentes carnes. Orrhon & taurum, ut scribit Ammonius, eam uocant portionem, quæ testiculos interiacet: quam in auibus orrhopygium uocant, non orthopygion, ut imperitio B res: unde orrhodiam, pro formidine interpretantur, quoniam in timore bruta eam obtegãt partem, inserta cruribus cauda. Hinc ὀῤῥοπυγισικὸν melanurum uocant. Dicitur id item perinęon & tramis, desinitq; in sedem quam dactylion dicunt. Quanquam Hippocrati sunt dactylij, quibus in medendi ratione utimur, pastilli, orbiculiùe: nam globos pusillos, Galeno interprete, ac pilulas seu catapotia congyliorum appellatione intellexit idem: quod à nostris scienter est obseruatum. Peos apud Aristophanem ueretrum indicat: quòd si per οι scribatur uerbum id, id est ποιός, tunc signatur triticum: hinc ποιολογεῖν, est spicilegium facere. Sunt qui ποίαν scribant, quo nomine annum quoque intelligunt. Ab tauro apud Tragicos formatur ἀταύρωτος, ataurotos pro uirgine, quasi sine tauro. Tauros pro pincernis accipiebant Ephesij. Theophrastus putat nanos dici, quibus uirile membrum sit pręgrande. Nanum inuenio apud Lycophronem dici Vlyssem: sed Nonon pronunciãt Tyrrheni, uocabulo errorem significante, id est, τὸν πλανήτην. Scribunt alij, Vlyssem uel prius solitum dici Nanum. In tractatu hoc obseruanda item Lampridio prodita in Commodo Cæsare: Habuit, inquit, in delicijs homines nominibus uerendorum utriusq; sexus appellatos, quos libentius suis oculis applicabat. Habuit & hominem cuius prominebat penis ultra modum animalium, quem onon appellabat, id est asinum, sibi charissimum, quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici præposuit. Hinc etiam onobelos dici coniectant: sunt autem hi, qui uiriliores uidentur, ut in Heliogabalo sentit Lampridius, uelut asini telum præferentes. Obseruatum apud Græcos est, prępútia scitè admodum epagogia nuncupari, opinor, quia uti fuerit collibitum, inducantur, retroq; agantur. Sunt tamen qui monobeles dici mutoniatos malint. Dignum relatu illud quoq;, tentum pro uirili positum membro apud Catullum.

Grandia te medij tenta uorare uiri: Item Horatium:

Tentaq; rumpit. Meminit & libro primo Diomedes.

Vepenem apud Martialem accipimus pro parua mentula:

Drauci nata sui uocat uepenem,

Collatus cui gallus est priapus.

Quanquam interpres pipinnam legit, notione eadem, quia pipare sit minorum pullo-

rum: unde & pipillare apud Catullum depascere:

Ad solam dominam usq; pipillabat.

Δαπαδλεgμυσ, Græci intelligunt, quos Latinis apellas dicere, moris est receptissimi.

Testium ratio præstantissima. Membra dominantia quæ sint. Didymus panniculus. Muliebrium pudendorum partes, ac uocabula. Sacandrus, lanuuini, clitorini. Pessus, & pessulus. Porta & hostium pro genitali. Dupondius. Locus ex procemio Digestorum restituitur. Item Propertius explicatur. Cremasteres. Lytæ qui dicantur, & prolytæ. Dipondium. Chlunem en tomiam quid uocent Græci. Monij sues qui: item mellina, uidulus, uidularia, mesoscelos, apocopi, cochone, detestatio, cremor, cremium, superamenta, crimnon. Crimnodes urinæ. Monolia. Heliogabali historia. Phimosis, periphimosis. Lumbi, & umbilici, pro genitalibus. Caput VII.

SVbsunt porrò genitali membro testes, de quibus sententiam Aristotelis alibi hisce cōmentatiunculis fortè inseremus. Interim medicorū uestigia insecuti flores modò rerum inde precerpemus. Inter illorū uerò placita est, quātum ex Auicenna & illius consequimur interprete, non solùm in ijs esse generationis adiumentum, sed principatum ac necessitatē summam: adnumerant siquidem membris principalibus sublimibusq; ac dominantibus & in corpus totū influentibus. Ea uerò esse quatuor omnino, deprehensum ab scientissimis est, cerebrum, cor, hepar, testiculos. Hisce uerò tantum dignitatis attribuit Galenus, ut conseruatione speciei dixerit esse nobiliores membris omnibus ad idipsum destinatis, quum quia caliditatem ac robur suggerunt animalibus, tum quoniam prolem sufficiunt. Conspicua est, inquit primo De spermate, commutatio, quam subtractis testibus contingere animali deprehendimus. Id enim reddi frigidius, certum est. Flaccescit quoq; robur, non secus ac senescentibus: uenæ coarctātur, sanguinis flos hebescit, minuuntur & arteriæ, pulsus relanguescit. Ad hæc glabreta corpore sunt toto, Venereorum restinguitur appetentia. B Quanquam exectum sacerdotem etiam coisse, scribit Albertus, ac genitalem profudisse urinam, sicut taurum Aristoteles. Et Varro: Admirandū (inquit) accepi, exemptis testiculis, si statim uaccas admiseris, concipere. Confirmat Columella, ratione non omissa: nec non Palladius: sed sanguinis fluore uitulum interire opinatur, etiam si generet certissimè. Inde colligit idem auctor Galenus, esse testes bene uiuendi principium: cor autem, uiuendi solum. Bene uiuere autem, præstantius longè est quàm uiuere solum: id uerò testibus præstatur: ergo & pars ea censeri præstantior debet, quam optimus maximus Deus produxit, ut posset concipi semen uirtute corpulentiæ testium: sicuti docuit item Auicenna. Id enim ad custodiam generis necessarium: dant quippe spermati formam, qua ipsum est id quod est, per quam meretur ut sit uehiculū uirtutum, immutantis, & informantis, decisarum à toto corpore. Est præterea, uti attigimus iam, principatus eorum in redundantia uirilis cuiusdam uigoris, qui ab illis in membra corriuatur. Hæc uerò testiculorum necessitas in ijs tantum quæ perfecta sunt, absoluta intelligitur: neque enim omnibus adiuncti animalibus sunt. Sed quo amplius excellentiusq; in se rationale animal, cuius causa hæc nimis diu fortasse mussitamus, mox in publicam abitura materiam, diuinæ bonitatis exuberantiam recognoscat, attendant, quæso, harum obseruationem studiosi, quid auctor non incelebris Auenzoar, quem sequi quandoq; pigitum non est, quum pleraq; indidem opera minimè inani liceat expiscari, prodendum super re ista cēsuerit. Testes ambo, inquit, inter pręcipua recensendi mēbra sunt, magna eorum uirtus, nec occulta: etenim prætenuem in eunucho uocem audimus, malos agnoscimus mores. Sunt porrò imberbes, rationis item pessimæ, nec ferè inuentus est exsectus aliquis bonę legis aut intellectus non diminuti. Sed cur nam ea portione resecta hebetatur calor? an quia seminaria superfluitas retinetur? an quia non fit tanta spirituum generatio, ut prius, deficiente iam fine, ob quem generabantur congregabanturq; ad testiculos? an etiam absentia genitalis spiritus, effectu ad generationem concurrentis? Verùm recalescunt item membra ob testes quodam caloris repercussu: argumēto id esse aiunt, animalia nō resecta pluribus moueri motibus: motus autem calorem excitat, & auget, quem hebescere cogat quies. Inuenio apud auctores, esse panniculum quendam qui dicatur didy-

mus

A mus, quicq; duplici contineat testiculos sinu, & mutuos eorum contactus dispescat: idq; maxima naturæ solertia, ne si (ut assolet) oblædatur unus, in alterum quoq; transeat uitium. Quidam seminaria uasa eo nomine intelligere maluerunt. Galenus in libello Isagogico, didymos testes uocat: unde illud est in Græcis relatum monumentis, Didymon tibicen in adulterio deprehēsus, ἐκ τοῦ ὀνόματος ἐκρεμάσθη, ex nomine suspensus est: quod signat, ἐκ τῶν διδύμων, id est, ex testibus. Alachis uerò Longobardus aduersus regem suum Cunipertum bello conflato, iurauit, Si postridie uictoriam adnuisset Deus, puteum unum se clericorum testiculis oppleturum. Cæterùm uoto frustratus impietati satisfecit. Hos Auicenna similitudine quadam etiam oua nuncupare solet. Dicuntur & colei ab eruditis, atque item lanuuini & cliternini: ut est in Ciceronis epistola ad Pætum, apud quem tamen arriserit magis, si clitorinos legas, potius quàm cliterninos: dictione ab Græcis producta, apud quos clitorium est muliebre pudendum, quod & sacandrus dicitur: unde & κλιτοριάζειν, turpiter membrum id attrectare significat. Pollux per κ scribere mauult, ubi ait libro secundo Onomastici: Totum in uirginali, siue interfœmineo uocatur κτείς, id est pecten, aut epision. Rima uerò dicitur schisma, quod arctum illatenus quandoq; est, ut mulier fieri nequeat: sicuti commeminit Vlpianus. Quæ interiacet subsultans caruncula, nympha nuncupatur, aut myrton, siue epideris, aut κλειτορὶς, id est cletoris. Est & κλειτώριον, hoc est cletorium, apud illos: sed id uerbum quandoque mensam indicat regiam, quandoq; etiam gloriam. Iam opinor restitutus est candori suo M. Tullius: apud quem cuiusmodi interpretamēta hactenus sint excogitata, neminem arbitror paulò humaniorem, & à Musis freto non ita magno disiunctum latere. De lanuuijs autem, seu lanuuinis, arbitror Propertium intellexisse quadam ultimi libri Elegia, his uersiculis:

Cantabant surdo, nudabant pectora cæco,
Lanuuij ad portas, hei mihi, solus eram.

Significat poeta, se inter subblandientes meretriculas iacuisse ita, ut Veneria obire nusquam eualuerit, quamuis scortilla cantillarent, quāuis ad prolectandam concubitus ap-B petentiam, & libidinis pruritum papillas retegerēt, quamuis & ipse inscenderet, ac iam mutonem & coleos genitalibus admoueret, quæ poeta festiuè portas dixit: nihilominus potuisse nihil, & iacuisse perinde ac solum. Nam muliebria naturalia nunc portam, nunc hostium dici, indicant pleraq;: quādo ueteribus traditum sapientibus est, Portam ingredi nefas, qua exieris. Et Terentianus ille adolescens, pessulum hostio obdidit, non fores occludēs, sed quod acutè solertioribus excogitatū est, genitalibus immissum mutonem premonstrans: quoniam sunt medicis pessi, auctore Celso, qui fœminarum naturalibus subijciuntur, siue lana, siue aliud quiduis teres sit, digiti forma, quo medicamenta (ut Paulus inquit) contineantur. Allusum autem puto, ad Grecum uerbum μίσγεσθαι, quod misceri signat, id est coire: etiam apud Paulum Aeginetā libro primo. Vnde Virgilius, Mixta Deo mulier. Id & apud Homerum uel frequentissimum. Hoc quia non uiderunt interpretes, imagine quadam oculorum per interualla media paulò productiora caligantium, censuerunt eam elegiam præcedenti adnectendā, in qua de lanuuio fit mentio, contra fidem ueterum codicum: in quibus, quod nec inficiantur interpretes, disparantur, seiunctimq; leguntur. Sed hæc quidem dictaueram adolescens: nunc forsan aliud sequar. Sicut fuit quando apud Senecam Diuisionum sexto, dupondios dici testiculos, sim opinatus, ueluti bilibres, propter illud Satyrici poetæ:

Ergo expectatos, & iussos crescere primum
Testiculos, postquàm cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.

Nunc animaduerto, dupondios ibi capturam & quæsticulum diobolarium meretricū significare. Dupondius, inquit Priscianus, à duobus ponderibus: quod unum pondus, assipondium dicebatur, quod as erat libræ pondus. Verba Senecæ sunt ex Controuersia de lenone, qui decem iuuenibus denunciarat, ut in lupanar accederent, & foueam igne repletam terra superiecta obruit, in qua adolescentibus consumptis, accusatur reipublicæ læsæ. Itáne peribunt, inquit, decem iuuenes propter dupōdios tuos? Omnino dupondius minutū quid nobis indicat. Seneca ad Lucilium: Tunc, mihi credo, Lucili

exultabis, dupondio satur, & intelliges, ad saturitatem non opus esse fortuna. Hieronymus quoque elegāter: Quis te, inquit, dupondio supputabat? Et Cicero pro Quintio: Si dupōdius tuus ageretur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uererere, nō statim ad Aquilium, aut ad eorum aliquem qui cōsuluntur, concurrisses? Etiamsi sunt, qui ista non uidentes, de prædijs tuis legere malint. Hinc arbitror factum, ut olim studiosi scientiæ Iuris, primo anno dicerētur dupondij, friuolo ac ridiculo cognomine: sicuti quarto anno dicebantur lytæ, quinto autem prolytæ: quod emensi iam scientiæ anfractus, tantum non ex difficultatibus se absoluissent, exsinuassentque. Hanc uerò Scripturā præter Politiani sententiam ex priore nostra æditione mutuatus quidam, uti alia innumera, in suos regessit libellos, auctore dissimulato, quod plagiarium est. Dipondium apud Columellam duorum pedum est mensura: etiamsi alicubi dupondium item legimus. Sed redeo, unde in hæc diuerti. Relatu dignum est, quod Arrianus Iureconsultus scribit Digestis de re militari: Syllam & Cottam uno tantum fuisse testiculo insignes: auctor item Vlpianus est Digestis de ædilicio edicto: Sanum uideri, qui unū testiculū habeat, quoniam possit generare. Testiculi simile quiddam medullis habent: nam sanguinem non emittunt, & omni sensu carent. Dolent autem, inquit Celsus, in ictibus & inflammationibus tunicæ, quibus hi continentur. Dependent uerò ab inguinibus per singulos neruos, qui cremasteres dicuntur Græco uerbo: at cremor Latinum est, Græce nanque crimnon dici uidetur, etiamsi qui tradunt, haud asseuerare comprobent. Vtique Galeno interprete, Crimnodeas nuncupauit urinas Hippocrates crassamento densiores, quādo accipitur pro succo crimnon, cremórue. Sunt qui eo nomine lac intelligant ex grano expressum, ubi amplius aqua immaduerit. Apud Iureconsultos Digestorum trigesimosecundo, aduertimus ligni appellatione cremia contineri, & superamenta materiarum, etiamsi legitur gremia quoque. Cremia, inquit Columella, uocāt rustici tenuia ligna. Detestationē, nouator opifexque uerborum Apuleius uocat testium abscissionē. Sciendum uerò in hoc genus pragmatia, chlunem dici ab Græcis ἐκτόμιαν, id est exsectum, eunuchumque aprum. Id quod Aeschyli doctrina cōprobat, atque item Aeliani in libro De prouidentia. Sed meminit Aristoteles quoque. Fiunt uerò eunuchi attritis arbori, aut saxo testiculis, infestante usque ad affectionem pruritu. Sunt qui chlunem dici suem putent libere in agris pascentem, uelut χλόευνον, id est, in herbis fœno'ue dormientem. Alij magnitudine uisenda chlunem accipiunt. Aristophanes grammaticus in libro De ætatum nomenclatura: Sunt ex suibus, inquit, qui dicuntur monij, quibus similis forsan fuerit, quem uocant chlunē, sæuitia, & uiribus. Sunt ex eruditis, qui illud ex Truculento Plauti, Cluinum pecus, hinc putent chlunium legi oportere. Monium sunt, qui monolycon interpretentur. Alij suem ferum, qui cum alijs minimè aggregetur. Cyrillus in Oseam prophetam, asinum eo nomine intelligit. Thomas Magister in Atticis elegantijs, chlunem ac monion & chauliodonta esse putat poeticas uoces. Alexandrū Macedona Demosthenes monolycon appellabat, uti scribit Plutarchus: lupū modò interpres reddidit. Monolia scriptoribus haud ita ueteribus, ac perinde non Latinis admodū pro monilibus uidentur accipi. Sed hæc Græci monia item uocant. Cynomorion appellarunt orobanchen herbam, de canini genitalis imagine. Apocopi, ab Iulio Materno uocantur exsecti. Cochone dicitur pars infra pudenda, quæ coxis interiacet. Vtuntur municipes mei in coitus significatione uerbo eiusmodi. Græcorum communi lingua uocatur μεσοσκέλος, quia sit inter crura medius locus, quæ uocant σκέλη. Obiter uerò, & tanquam superpondium adijciatur illud. Operimentum pudendorum dici quandoque mellinam, quandoque uerò etiam uidulum: unde & uetus Plauti fabula, Vidulariæ titulo circumlata olim est: sed & nummariam thecam signat uidulus. Verùm ab hoc genus prætextata pragmatia resiliendum protinus, ne in nobile argumentum obrepsisse Milesia credi possint. Nisi quod illa preterisse nequeo: Principem Heliogabalum, ingenij hominem portentosissimi, medicos ingēti allectasse precio, uti in muliebrem ipsum naturam conformarent, sectione pudendo sexus illius expresso. Phimosin, id est φίμωσιν Græci uocant, ubi præputio sic obtegitur glans ut nudari non queat. Quod si deducatur præputium, ita ut reduci denuò minimè possit, periphimosin dicunt. Est uerò Græcis phimos priuatim peræ, aut sacculi obligatio, quum funiculo nectitur os. Lumbos, & umbilicum

Alicum accipit Hieronymus pro uiri mulierisq; genitalibus: ubi de diabolo ſic pronunciat Iob, Virtus eius in lumbis, & poteſtas eius in umbilico. In Ezechiele item legimus de Hieruſalem: Non eſt præciſus umbilicus tuus. Babylonem Aſſyriamq; reliquam tributi nomine Perſarũ regibus exſectos pueros, id eſt ἐκτομίας, numero quingentos perſoluiſſe, prodit Herodotus.

Nates, apogluti, glutos, ephedrana, pyga. Hypoliſpæ quid: item liſpa, liſpi. Cur Athenienſes Depyges. Theſei petra. Virgilij locus. Cur cædantur nates potiſsimum. Callipygos, catapygon, pygoſtolus, anorrhopygia, urrhopygium. Syracuſanarum puellarum hiſtoria. Venus callipygos cur. Pygargi notiones aliquot. Melampygus, leucopygus.

Caput VIII.

IN poſtrema thoracis parte retrorſum nates ſunt, à quibus nec abeſt admiratio, quando nõ ſine prouidentia homini tantũ ſunt hæ, & quidẽ conglobatæ decentiſſimè, ac ſedendi munijs peraccõmodè, ſolidiore tamẽ quàm in cæteris mẽbris, carne, ne premẽte corporis mole, oſſibus cederet. Quadrupedes ſtare diu infatigatis uiribus poſſunt, quoniã quaſi iacere uidentur, quum quaternis innitantur fulturis: at homines non facilè ſurrecto corpore ſtantes perſeuerant, ſed requiem ſubinde requirunt. Porrò quia caruit rationale animal cauda: quæ partem eam, qua reddi ciborum onera ſaluberrimum eſt, obtegat obducatq;: ideo artifex creatoris ſapientia carnoſas etiam eſſe uoluit nates, ut extumeſcẽtes idem implerent munus. Quibuſdã tamen tum natura tum laboris genere attenuantur adeò partes hæ, ut inde apud Græcos cognomina inuenerint: nam ἀπόγλουτοι dicuntur, quia glutos ſignet iſchion, id eſt, coxarum uertebrã apud Homerũ Iliados quinto. Sed & prominentia in ijſdem locis eodem cenſentur nomine, quæ & ephedrana dicantur ab ſedendi uſu. Sunt qui ſic ſtatuant, iſchia dici, quæ utraq; ex parte ilibus ſubiacent oſſa, quibus incumbat quod ſacrum uocatur. Iſchijs porrò ineſſe cauitates, quibus coxarum inſinuentur capita: nuncupari autem caua id genus gluta, & cotylas. Scribit Euſtathius gluton ſignare ſphæroma cotyles in coxa. Pygas & gluton pro eodem à quibuſdam accipi, prodidit

B Rufus, inde ab mollicie impoſitũ nomen, hoc eſt ab γλοιός. Vocantur & hypoliſpæ, quia eo nomine dicta ſunt attrita & uſu depolita deminutaq;. Vnde liſpa etiam lingua: & aſtragali in medio pertuſi, liſpi. Athenienſes præcipuè comicis ſalibus ex hoc aſperguntur, quòd nautici magna pars quum eſſent, ob ſedendi aſſiduitatem depyges reddebantur. Additur & fabella, Theſeum cum Perithoo inferos petentem, in petra quadam Proſerpinæ imperio coactum ſedere: à qua quum ab Hercule auelleretur, affixas petræ natium partes reliquiſſe: quamobrem honoris eius ergò, cæteris item Athenienſibus hæſiſſe cognomentum. Ad eam uerò petram alluſiſſe credi Virgilius poteſt: ubi Aeneidos ſexto ait: Sedet, æternumq; ſedebit. Infelix Theſeus.

Cædi pueros parte hac, ideo receptũ aiunt, quòd ſint nates ſenſus obtuſi ob cutis craſſitudinem, cui inſit calloſum quiddam, & ſolidius duriusq;, quàm reliquo corpore, præſertim ſuperno. Tradunt peritiſsimi artis medicæ, tantam eſſe natibus cum toto affinitatem, ut in illis ſcarificatio facta dicatur phlebotomię uicaria. Nates quidem Græci pyge uocabulo ſignificant, ut dictum eſt, magno errore grammatici cuiuſdã, ſcrotum, ſiue (ut ipſe ait) byrſam teſticulorum eo nomine accipientis. Probant id uoces inde productæ: nam & callipygos ab natium uocatur pulchritudine, & catapygon ſcortillum ſignat, ſicut & pygoſtolus, & Athenienſes digitum in manibus medium catapygona dicunt. Anorrhopygia uocãt, quæ inter uolandum nullo reguntur caudæ gubernaculo. Vrrhopygium, ſeu orrhopygium, inquit in libro De communi animalium greſſu Ariſtoteles, perinde uolucribus ad dirigẽdos uolatus affigitur, ut nauigijs gubernacula. Hinc apud Syracuſanos, puellas quaſdam ex partis eius inſigni ſpecie callipygos nuncupatas, ſcribit etiam Cercidas iambicus poeta. ἦν καλλιπύγων ζεῦγος ἐν Συρακούσαις.

Fuere autem ſorores duæ in agris educatæ, pulchritudinis uiſendæ. Has ſæpius inter ſe diſceptantes de natium præſtantia, demum iudicio adoleſcentis urbani rem permiſiſſe, tenet fama: qui utraq; inſpecta, grãdiori natu calculum adiecit, moxq; eandem ſibi uxorem allegit, fratre etiamnũ alteram gratè excipiẽte, quo ex facto Veneri templum ſubſtructum, quum dixere Callipygon. Pygargum eſſe aquilæ ſpeciem, ſciunt omnes: inde

Græcis rapacem quoq; indicat uox ea. Sed & in Venerea procliuior sic item dicitur, ue A luti cui minimè sit pyga ociosa: nam ἀεργὸν uocant Græci cessantem. Quin & timidum recte pygargum dixeris, quod albicans ei sit pyga: cui diuersum est prouerbium, Melampygo necdũ occurristi. Hic enim uti Hercules, robore intelligitur insignis: proinde leucopygi imbellia infames concipi ferè ualent. Melampygus lapis in Thermopylarum monte legitur apud Herodotum historia septima, ubi definit Anopæa uia, qua grassantes Persæ pylas occuparunt, Epialte duce.

Ani ratio & uocabula. Sphincter, phicteris, stephanus, dactylios, archus, archoliparos, anischia, lispi, hedra, sedes, coryphe, chiliarchus, archontes, cimeliarchus, cimelia, arceuthus. Anarchias annus. Sedis procidentia. Exomphali. Hedrica uitia. Peritonæum, polemarchus.

Caput IX.

Porus uerò excrementis addictus, quem Latini tum podicem tum anũ uocare cõsueuerunt, ab Arabibus phicteris nominatur: fortè quia Græci σφιγκτῆρα nuncupant, ab arcendo constringendoq;, ut docuit Galenus. Id uerò Græcum indicat uerbum σφίγγειν. Appellant item stephanũ & dactylion, id est annulum, atq; item hedram: unde & Plinius, sedẽ. In eam decumbẽs os, uocatur coryphe, id est apex. Porus hic cutis ratione frigidus est ac siccus, quo nomine illi maximè infestum frigus est, sicuti etiã pudendis & uesicæ ac uuluæ, ut auctor Hippocrates est: siquidem neruosus plurimùm est, & ideo resistere obnitiq; minus potest. In imo positus est ingeniosè, quoniam nutu suo excrementicia grauisq; materia illuc feratur. Proinde Auicenna finit, esse anum semitã quandã & callem feculentiæ crassioris, & humorũ malorum, qui illam cõsectantur. Inuenio etiã archũ dici, unde lepidus prorepsit iocus in quendã, qui appellabatur chiliarchus: nam & princeps nominatur archus, ex quo archoliparos, qui cõsequendæ dignitatis causa prehensat omnes. Nam archontes summi erãt, ut inquit Pollio Treuellius, Atheniensium magistratus, dici Latinè principes ualent. Sed & pro magistratu simpliciter interpretatur Priscianus. Archonta fuisse Athenis Adrianum, scribit Spartianus: & Galienum Pollio. Cimeliarchum uerò Iustiniani principis peculiare uerbum est: eo signari animaduertitur rerum preciosarum au B gustius conditorium: quando κειμήλια Græcis thesauri sunt, & sepositæ opes. Sunt qui cimeliarcham interpretentur sacrorum uasorum, quæ diuino destinantur cultui, custodem. Cimelia ecclesiarum nominantur Paulo Diacono libro ultimo. Arceuthus autem cedri fructus est, uerùm & arbor ipsa sic dicitur quandoq;. Sunt qui eo nomine plãtam accipiunt spinosam, cuius odorem auersentur reptilia omnia. Anarchiã legimus in Græca historia dici annum Athenis: quo impositi sunt tyranni triginta. Nam etiam si tunc princeps foret Pythodorus, quia tamẽ oligarchiæ tempestate fuerat electus, nominare non sustinent. Polemarchi, inquit Polybius, claudendarum portarum urbis curam habebant, ac noctu claues seruabant, interdiu ad portarum custodiam commorabantur. Sed ad institutum. Porrò procidit anus, sicut & uulua, sedis procidentiam dicimus, uel sedem conuersam, quam stypticis repercutere officinæ solent. Anischia, siue lispa, ut significauimus, dici inuenio, quæ clunium tumore uacant, cuiusmodi aues sunt. Meatus porrò hic quibusdam coaluit bestijs, quas Græci ἀτρήτους uocant. Nam & uaccam fuisse Perinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per uesicam transmittebatur, dissectusq; anus denuò coalescebat properè, nec resecando euinci potuit uitium. Puerum eiusmodi natũ in patria mea Ioãni Ludouico Stellæ uidimus, qui dissecta parte obducta, etiãnum superstes est. Illud nec omiserim parte ista, in Galeni obseruatum libris, piscatori cuidam inter piscandum usuuenisse, ut sedi ac uesicæ incumbẽtia tãto corriperentur frigore, ut eo quamuis obnitente, simul alui, simul uesicæ effluerent retrimẽticiæ sordes: sed mox calidis remedijs maturè musculis refotis, qui fuerãt oblæsi, in integrum est restitutus. Sunt qui monumentis prodãt, ab excellenti excretionis nisu, præcurrente insigni dolore, lapides callosos à quibusdã deiectos, ijs qui in uesica succrescũt, haud ita absimiles. Id ego, inquit Galenus, nec uidi, nec alium qui uiderit, audire cõtigit. Postremò ἑδρικὰ ἕλκη dicuntur Aeginetæ Paulo, quæ sedi adnascuntur: αἰδοιϊκὰ, quæ pudendis. Sedis procidentiam, de qua dictum est, in Plinij Medicina legimus quandoq;, sicuti & locorum muliebriũ procidentia dicitur quoq;, quum ad naturalia & eorum ho

A stium delapsa uexant mirificè. Apud Græcos, ὑστερικὰς προπτώσεις dicunt: legimus & exomphalos uocari procidentes umbilicos. Quod pluribus de causis malum obtingit: una est, ubi membrana perrumpitur interior, quæ interaneis obtenta peritonæum appellatur.

Testiculi mulicbres quam habeant rationem. An conferat mulier semen ad generationem. Semen quid. De menstruis. Cur fœmina minor uiro. Caput X.

CAeterùm prius quàm abeamus longius, & crurũ ingrediamur explicationem, id minimè dissimulandum, Galeni medicorum principis post Hippocratem, celeberrimam esse sententiã: inesse mulieri quoq; testiculos, sed inter nos, unde nobilis exorta ambiguitas inter Medicos ac Philosophos, An ex muliere secernat̃ semẽ generationi congruens: nam esse testiculos generandi causa, consentaneum est. Veruntamen Auerrois secundo colliget, capite De iuuamentis testiculorũ, hoc dicit nullum in generationis ratione effectum habere. Placetq; item plerisq;, non aliam esse testium in fœmina rationem, quàm uberum in uiro. Quoniã argumentis peruincatur, fœminam semen ad generandum non excernere. Siquidem semen sit superfluitas digesta, crassior, uiscosa tenaxq;, & albicans ac calida. Mulierem uerò esse frigidam, & proinde digestionis non bonæ, unde & redundantijs scateat aquosis, inconcoctisq;: propterea colligit Auerrois, semen muliebre esse excrementum aquosum, indigestum, ex quo membra progigni sit omnino impossibile. Additur etiam, plerasq; concepisse absque ulla seminis secretione. Porrò uuluam ita naturaliter affici, ut suũ euomat semen, attrahat autem quod uirile est. Addit Auerrois, nouisse fœminam in uicinia cohabitantem, probis moribus & fidei integræ, quæ iureiurando confirmaret, concepisse infantem semine ex balneo attracto, quod profudisset lasciuiens masturbator. Infert Aristoteles, Menstrua esse in fœminis, quod sit in maribus genitura: nec fieri posse, ut duæ simul secretiones seminales agantur. Ideo semen à fœmina non conferri ad generationem: nam si semen esset, menstrua non essent. Sunt uerò hæc planè excrementa, sicuti semen. Nam est semen excrementũ concoctum alimenti sanguinei, quod ultimum in membra digeritur, & propterea ab sanguine fit diuersum. Proinde incoctum aut per uim emissum, quum quis præter modum in Veneria fertur præceps, cruentum iam aliquibus prodijt. Sed quum infirmioris plus excremẽti, minusq; concoctum fieri, idq; copiam cruenti humoris esse, necesse sit: infirmius autem secundum naturam sit, quod minus caloris adipiscitur, talisq; fœmina sit, hinc secretionem illam sanguineã fœminæ excrementum esse, necesse est. Talis autem est eorum eiectio, quæ menstrua uocantur. Argumento est, ætate eadem maribus genituram fieri, & erumpere fœminis menstrua: uocem item mutari, intumescere mammas, nec non desinente ætate, aboleri maribus gignẽdi facultatem, fœminis profluuia menstruorum. Ad hæc indicium illa faciunt, esse excrementum huiusmodi secretionem fœminarum, quod non mariscæ, non confluuium è naribus sanguinis, non uarices, non eiusmodi alia fœminis ferè obueniunt quamdiu profluunt menstrua, & si quid tale accidit, deteriores fiunt purgationes, tanquam materia menstruorum in ea abierit. Minus etiam uenosę sunt mulieres, quàm mares, lautiores porrò, læuioresq;: corporibus item minores, pallidæ quoq;, ac uenis obscurioribus. Aegyptiæ gentis sanctio fuit, solum patrem censeri generis auctorem: nam matrem nutrimentum modò, & locum infanti, uelut substratum exhibere. Galenus uerò secũdo De spermate libro, & decimoquarto De utilitate particularum, secerni à muliere semen ad generandi rationem, nititur probare. Idem sentit Auicenna doctrina quinta fen. primæ primi. Quo in loco eiusdem interpres multa ad refellendum profert Auerroẽ. Qui nosse concupierit, locum habet quem enotauimus.

Crurum ratio. Item uocabula plurima ad imum usque Plixis plix, pligmata, acetabula, cotyla, cotyledon, ischion, bubon. Lycophronis taxatio. Coxendix, callimerus, patella, coxa, molæ sphyros, rhæbi, uari, uarica. Tarsus ciuitas cur dicatur. Cotyla item chimetla Marcellion, ganglion, sarapus, chœrapus, eumarides, ascera, artaria perisphyria. Pes magnus. Pedem posuisse. Podia, pedicinus, petiolus. Tenax quid. Periscelides quæ sint. De Pittaco.

Caput XI.

Crur

CRura sequebantur quæ cum femoribus & suris, ut edocuit Aristoteles, ho- A
mini carnulenta sunt, quum animantes cæteræ non uiuiparæ modò, uerùm
quęcunq; cruribus constant, uacua carne hæc habeant: neruosa enim sunt,
ossulenta, spinosa, rigida. Causa uerò omnium propè una est, quòd homo so
lus animalium erectus est: ob idq́; ut facilè sustinere superiora posset, natu-
ra parti superiori corpulentiam dempsit, inferiori addidit. Ob id item cauda caret: nam
alimentum, quod caudam adit, in hæc ipsa absumitur. Os in meditullio coxarum uocant
plixin, sed & uocabulo eodem interuallũ intelligunt inter pollicem ac indicem. At Do-
rici plicas, id est, τὰς πλίκας, cuius uocabuli rectus est plix, uocant gradus. Sed & procul-
cationes stigmata nuncupant. Circa ilia sinuosa ossa uocantur acetabula, quæ coxarum
capiti accommodantur, cotylas Græci uocant. Caput aũt coxæ dicitur cotyledon. Vbi
fit commissura hæc, plectrum coxæ uocatur. Neruus, quo eiusmodi colligatio fit, nuncu-
patur ischion, nomine eodem quo & uertebra. Adnotatu digna parte hac, quæ ab Lyco
phronis produntur interprete: nam ubi bubonis tormas nuncupat poeta, ipse peri-
pherias exponit: & addit, bubon est, ἰσχίου τόπος, id est, uertebræ locus. Quid autem sapi-
entissimus Lycophron, inquit, bubona intelligat, non percipio, uel quia barbarè multa
profert, ac nugatur, uel quia ipse inscitia labor: nam hic quidem Angæi bubonem per-
cussum scribit, mox autẽ paulò adnectit πλήξας ἀφύκτως σφυρόν: ego sphyrum scio astra-
galo circuniectas partes, at bubonosphyron non noui. Cęterùm in historia mentiri plu-
ra, insitum illi est. Nec ab alijs solum diuersa tradere, sed & pugnantia loqui. Coxendi-
ces interpretantur aliqui, quæ Galeno sunt ischia. Quo nomine ossa duo is intelligit
in posteriore hominis parte ossi sacro, in anteriore mutuo κατὰ σύμφυσιν, id est, per con-
sertionem cohęrentia. Carnes ab ischio ad inferiora defluæ, hypoglutides, quasi sub glu-
to, id est uertebra. Coxa tota ad genu pertendit, à Gręcis dicta merus, unde ex coxarum
pulchritudine callimerus: & lacænę phęnomerides nũcupatę, quòd incessu partem hãc
retegerent. Intra coxas femora sunt, parameria dicta: nam quod coxas interiacet, meso-
merium est. A' pectinis osse femina oriuntur. Inferiora coxarum capita media sinuantur, B
quo facilius excipi à cruribus possit. Quę commissura osse paruo, molli, chartilaginoso
tegitur, patellam uocant. Suffragines sinus curuaturarum dicuntur. Vbi crus coxarum
committitur extremitati, dicitur cruris caput. Ibi est genu, cuius ossa Pausanias uocat
molas. Posterior incuruatio, poples: unde & uigesimooctauo Plinius: Poplites (inquit)
alternis genibus imponi. Apud Herodotum eleganter dici obseruauimus, ἐς γόνυ ἔβαλε,
id est, in genu deiecit, pro eo quod est profligauit, depressit. Ipsum autem crus ossibus cõ
stat duobus: alterum ab exteriore parte supra positum est, & uocatur paracnemium, pa- C
rastata uerò in iumentis, Vegetio tradente. Ab priore alterum, cui tibiæ nomen est, Græ
cè autem προκνήμιον dicitur. Sub crure pars uocatur σφυρόν, unde nomen calcaribus lin-
gua uidetur dedisse uernacula, encentridas nuncupant Græci, sicuti meminit Pherecra-
tes, & auctor est Iulius Pollux. Vtrinq; prominent astragali, quanquam non sunt in ho-
mine tali, in quos peronæ desinunt. Sunt uerò ossicula, quæ item paracercides nuncu-
pantur, quia propè est cercis, id est radius. Sic enim item dicitur os maius, quod totum
fert crus. Peronas etiam steringas appellant nonnulli: hinc datum peronibus nomen.
Nerui lati à poplite orsi, ac in calcem producti uocantur tenontes. Sphyron alio uocabu
lo pezam dicunt, unde Argyropeza Thetis apud Homerum, ueluti argento similes ha-
bens pedes. Quibus introrsum obtorta sunt crura, auctore Polluce, nuncupantur rhæ-
bi: uaros dicunt quandoq; Latini. Ouidius tamen Metamorphoseos nono:

Tenuiq; à pectore uaras Instatione manus.

Apud quem uarica item legitur fœmina in Amoribus:

Ambulat, ingentes uarica fertq; gradus.

Quibus uerò extrorsum, blæsi. Cruris uniuersi pars anterior anticnemion, posterior ga-
strocnemion, id est cruris uenter: nos suram nominamus. Totum uerò ex coxa consur-
gens, & crure, sphyro, pede, scelos nuncupatur. Coxa cum crure tantum, dicitur colon
& colyma. Calcaneum autem scelis, & pterna, quasi patera, quoniam πατᾶ ἔραν, id est,
proculcat terram, ut probat Eustathius, unde & pterna ciuitatis apud Lycophronẽ pro
basi. Obiter notandum, hinc periscelidas dici, quæ uulgò gremialia uel trauersias dicti-
tant

A rantinam & Menander puellas gestare periscelidas scribit. Quod propter illud Horatij ex Epistolis insertum uolumus:

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam:
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis.

Hieronymus in epistola ad Fabiolam: Quæ Græci, inquit, περισκελῆ uocant, nostri feminalia dicunt, uel bracas usque ad genua pertingentes. Sunt & codices in quibus periscelidas, scriptum comperias. Perisphyria in Herodoti libro quarto, fimbrias intelligit Valla. Pes autem, totum id uocatur quod astragalis subest. Talum in homine agnoscit in Epistolis Seneca, quin & Herodotus libro tertio: negat cum Aristotele Plinius. Est autem eo nomine rectum in articulo pedis os, uentre eminens cõcauo, in uertebra ligatũ. Eius intima uocant Græci cola, quod Venerem interpretantur: extima, dicunt ischia, hoc est canem: capita uerò ceræas, Theodorus antemnas quoque. Mons pedis ante digitos ossibus constat & neruis. Montis anterior pars ab digitis, tarsus dicitur etiam apud Homerum. Vnde & ciuitatem Tarsum dici, opinatur Dionysius Thrax in ijs quæ de Rhodo scribit, ab Bellerophontis casu & claudicatione. Aut quia inibi plantam fregerit Pegasus, & errarit Bellerophon. Quod in Periegesi probabile fit Dionysio Aphro. Sunt qui ab diluuio ea primum loca exaruisse prodant, unde ab τερσανθῆναι ciuitatem nuncupari, quæ & Tersos sit dicta, ut Stephanus. hinc apud Lucanum posse legi augurantur, Terseaque Tarsos. Inferna pedis portio uniuersim quidem tyloma: quod digitis prominet, pedis pectus, uel posthetis dicitur: mox est concauum pedis. Pelmata Rhazes interpretatur dorsa pedum, alij plantam. Cauitates autem cotylas uocant nonnulli. Sub digitis quæ fit scissura, chimetlon nominatur, quo uocabulo etiam locum ipsum putant aliqui intelligendum. Chimetla, id est χίμετλα, inquit Medicinæ tertio Paulus, ἑλκώδεις πέρὶ διαθέσεις, id est, ulcerosæ affectiones in manuũ digitis ac pedum, hyemali tempore. Marcellion medicamen ad hoc genus celebre Græcis est. Cõtingit malum in plerisque partium corporis, sed in ijs quæ motui subseruiũt præcipuè. Neruorum reuolutio-
B nem ex percussu uel labore, ganglion uocant, id est γάγγλιον. Pes uerò etiam basis uocatur. Scribunt Græci, Pittacum ab Alcæo appellatum sarapoda, quod latos pedes traheret, necnon chœrapoda, quod ulcera in pedibus sentiret, quæ uocant chœradas. Hanc quoque partem unguentis linere, luxuria Athenis excogitauit. Adamus & superpondij aliquid. Eumaridas calciamẽta uocant ab inducendi facilitate. Asceras uerò propriè pilia in pedibus, id est, uelut pileolos, quæ & artaria dicunt: quia uerò standi fundamentũ pes est, dicitur in ædificijs area pes magnus, & qui negocium instituit, pedem posuisse. At Columella libro ultimo: Vuis proculcatis, mustum quod defluxerit, ante quàm prelo pes eximatur, satis de lacu in uasa defrutaria deferamus: id esse uidetur pes, quantum semel prelo subijcitur: unde uinaceorum pes circuncisus legitur. Pedem à pedo dici, id est solo, putat Aristoteles in libro De communi animalium gressu. Podia Græci uocant pedum inuolucra, scribit Athenæus ex bulbis lanigeris podia intexi, & indumenta alia. Sed & craticijs podijs granaria distingui debere, lectum alicubi est. Dicitur & podium suggestus lapideus, per totum apiarium extensus, apum aluearia sustinens. Sunt & sua in calcatorijs podia. Pedicinus mensuræ nomen Catoni: Silicem, inquit, longum pedicinis duobus crassum pede uno statuito. Petiolus pomorum, uelut paruus pes: tenax etiam dictus Palladio.

Inferiorum proportio cum superioribus. Quosdam pedibus mira efficere. Pedum ratio. Cur inferna mulierum crassiora. Apodes, cypseli, trogletes. Elephantos genua non flectere. Adolescens sine humeris ex India Romam missus. Colon. Iphiclus unde: item Colias Venus. Scarthmus. Chiræ quid, & Chiropodes. Chirodota.

Caput XII.

Caeterũ singulari dignus admiratione tanti operis artifex infinitus, qui ut superna mundi minoris affabrè, ac summa cõpegit perfectione, ita ne in imo quidẽ eius desiderari est passus quippiã: nã hæc utique ad progressionis motũ cõtributa potissimũ agnoscimus: sed tamẽ ita, ut cũ superioribus pleraque magnam habere cognationem intelligantur. Quippe manui cum pedibus insignis proportio inest: quanquam adsunt pedibus digiti ad figendum fortius, manui

uerò

uerò ad apprehendendum: tanta prominet tamen similitudinis uis, ut quosdam natura manibus mutilos pleraque pedibus exsequi, quæ manibus solent alij, maxima omniũ qui inspectaret admiratione, uisos à se, sint qui prodant. Etenim pedibus scripsisse, ligna cõscidisse, atque etiam nesse, ac id genus impleße multa. Cuius rei ita demum solida continget admiratio, si fuerimus exactius contemplati, crura, brachia, manus, pedes, membra esse laxarum compagum, musculis suffulta ad motus tres, arrectionis, contractionis, circumductionis. Non est ab Dione prætermissum inter munera Augusto missa ab Indis, fuisse triges Romæ tunc uisas primo: & adolescentulum sine humeris, qui tamen pedibus manuum functionẽ obiret: nanque arcum intẽdebat, sagittas etiam excutiens. Quin & tubas, inquit, inflabat, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, γράφω γὰρ τὰ λεγόμενα. Hominis uerò pes singularẽ præfert naturæ in eo quoque prouidentiã: nam hic corporis reliqui ratione analoga uidetur amplius excreuisse, sed id, ut possent duo incũbenti oneri sufficere, proinde longiores aliquanto cæteris, latioresque facti. Inter polypoda nullum est, quod uicenũ excedat numerum. Vno tantum pede nullum item moueri continuè potest, unde Monoscelorum historia conuincitur uana, sicut & Sciopodũ: qui si comperirentur, inutili prorsum onere præpedirentur, quum robur in pedibus requiratur, & leuitas. Digitorum quoque ratio seruata est summa: nam nec oblongi æquè sunt ac in manibus, quarum in eo præcipuum munus, ut apprehendant. Sed breues non tam ad speciẽ, quàm ad usum aliquem, ut nisu concitatos in cursum iuuarent: etenim pressis in humum digitis, mirum est, quanto tutius totũ propellatur corpus. Adde, quod pedis in partes non disiecti portione affecta, totus consentiret: id quod minus modo fieri potest, breuitas etiam adminiculo est non paruo, ut oblædi possint minus. Sciendũ & illud quod antea quoque attigimus, Inferna mulierum magna parte crassiora esse, in uiris autem superna. Ratio uerò in frigiditate est & calore: nam frigidiore muliebri natura, alimenti, unde augescit corpus, portio minima surrigitur, quod efficere calor potest. Residens uerò in imo, id corpulentius efficit & auctius. In maribus autem cõtrarium euenit: siquidem caloris copia delata sursum nutrimenti pars magna, ibi effectum ostendit ampliorem. Bisculum Græci nunc δίχηλον uocant, nunc διχηλῆ. Qui usu pedum carent, apodum uocabulo significantur, & inde auiculis inditum nomen, quas alij cypselos uocant, hirundinum specie. Psellus in libro De uictus ratione trogletas nuncupat, quia in foraminibus & cauis ferè latitẽt. Genua elephanti non flectunt, uti Ambrosius prodit: quia rigidiore crurum usu opus fuit, quo uelut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modò leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum. Pedem Græci πόδα uocant à quiescendi ratione, ἀπὸ τοῦ παύειν: uel ab πόρος, quod meatũ signat, elisa litera ρ, & contractatione duplicis uocalis in ου, qui mos Græcis frequens. Aristotelis opinionẽ recensuimus. Vocatur & pars ea κῶλον propriè: unde etiam Iphiclus dicitur, quasi iphicolus, ex pedum celeritate. Sed & Colias Venus non aliunde corriuatur, cui templum & cognomentum constituit adolescens Atticus, puellæ Tyrrhenæ beneficio compedibus exsolutus, quibus tenebatur captiuus. Pes item dicitur quandoque σκαρθμός, ut inquit Eustathius, quanquam uox ea & cursum signat, ac basin. Est ab parte hac prouerbium elegans, ab citharœdo usurpatum Stratonico. Minnaco siquidẽ super musica cum eo dissertare ingresso: Non intendo, inquit, quoniam ἀνώτερον τοῦ σφυροῦ λέγεις, id est, supra talum dicis. Denique in pedibus quæ fiunt rupturæ, uocantur chiræ, unde ita affecti chiropodes nuncupati, uelut rhagopodes. Chirida uerò manicam Græci uocant: quo uerbo utitur Galenus quoque: unde chiridota indumenta dicuntur manicata. B

Hypoglottides, antiades, paristhmia. Μῆλα, id est mala. Columella. Staphyle, id est uua. Carotica pharmaca, uel anodyna: item trigona. Nocar, Larynx, pharynx, laryngus, asphoragus, spharaga, corruda, epiglottis. Toni nerui. Stomachici qui sint. Asa stomachi quid. Carotæ nerui. Carotica uenæ, & sphragitides. Celsi locus restituitur. Sphragytides nymphæ. Hyoides os, siue parastates. Fistula colli duplex. Stomachi ratio. Cardia, cardiogmos. Plados stomachi. Stomachi præcordia.

Cap. XIII.

Cæterùm

A CAeterùm opinor, diu iam multumq́, in extimis humani corporis elaborauimus, proinde peraccõmodũ uidetur eiusdẽ intima, qua poterimus breuitate, recẽsere: ut quum subiecta oculis omnia fuerint, agnoscamus deniq́ quæ sit diuinæ maiestatis ratio instruenda qualibet particula. Igitur summa repetentes, ab collo ordiemur, quoniam de capite satis multa cõpegimus. Sub lingua ergo sunt, quæ uocantur hypoglottides, quibus cohæret. Ab ijs à lateribus quæ prominent carnes, antiades nuncupantur, & paristhmia. Subiacent rubedine quidem consimiles, uerũ auctiores orbiculatioresq́, quæ dicuntur μῆλα, id est mala. In oris parte intima, inquit Aristoteles, portio uisitur staphylophoros nuncupata, id est uuigera, Columellã dicunt. Hæc humoris ubertate si cõtumuerit, staphyle uocatur, id est uua. Apud Celsum Cornelium uuam appellari & locum & uitium obseruauimus. Traditum ab Alexandro est in Quæstionum natura, Columellam, id est cionida dici ex figura, ubi humoris affluxu productior euaserit: quod si in orbem globetur, staphylen. Sunt & in collo nerui utrinq́ ualentes, sine quibus sustinere caput non possent ceruicis uertebræ, tenontes uocãtur ab rigore. Celsus libro octauo, cerotas nũcupat. Qua in parte Hermolaus Barbarus, uir singularis ingenij, & doctrinæ multifariæ deluxatam, subditiciamq́ dictionem arbitratus, ea expuncta substituit ipse tenontas pro cerotis. Ego & si primæ notæ uiris semper assurgo, publico tamen bonarum literarum emolumẽto, non tenontas sufficiendum puto, sed carotas, aut caroticos: & id magnis fultus auctoribus. Siquidẽ in libro De iuuamento anhelitus, auctor Galenus est, Caroticas appellari uenas quæ in collo sunt, quas si quis comprimat, corruat homo dormienti assimilis, sequaturq́ corporis totius immobilitas, unde & inditum nomen. nam κάρος Grecẽ soporem signat, ac ebrietatẽ. Sed & apud Apollonium in Argonauticis uertiginem, ut alibi probabimus. Chalcidius in Platonis Timæum, inde dici caroticas opinatur, quòd uulnere impacto mortem afferunt soporiferam, perq́ eas spiritum ad caput ferri, unde sint sentiendi initia. Caroticas item uenas non ignorauit tertio De animalium historijs Aristoteles, & qua scinduntur primũ sphragitidas appellari scribit, id est iugulares, ut Theodorus uertit.
B Adde, quod libro quarto idem Celsus ita scribit: In dextra sinistraq́ circa guttur uenæ grandes, quæ sphragitides nominantur: itemq́ arteriæ, quas parotidas uocant, sursum procedentes ultra aures feruntur. Vt quis interpretari possit, corruere hominem non tam uenarum compressione, quàm etiam neruorum istorum oblæsione, quãdo eadem habentur parte ac situ. Aut si non ab affectu, ab conuicinia factam sciat nomenclaturam. Erat & in Citheronis uertice uno Sphragitidum nympharum antrum cum oraculo. Spiritu afflabantur diuino incolarum multi, quos nympholeptos uocabant. Carotica pharmaca legimus item, quæ anodyna uocant, & sensibus stuporem inijciũt: cuiusmodi esse Philonis dicitur, & quæ trigona nuncupantur, id est τρίγωνα. Nicandri interpres nocar, inquit, id est νώκαρ, est caros, siue sopor, quasi νῦ κάρωσις. Sed redeo unde sum digressus. Antiadibus subest os, quod ὑοειδὴς uocant, ab literę imagine. Herophilus, quia assistat antiadibus, parastatem nominauit. Eodem nomine testiculos dici, probat Athenæus. Sunt porrò itinera duo, alterum asperam uocant arteriã, alterum stomachũ, ut putat Celsus. Arteria exterior ad pulmonem pertinet, stomachus interior ad uentriculum, qui dicitur ἡ κάτω κοιλία: illa spiritum, hic cibum recipit. Lactantius spiritalem, & cibalem uocat fistulam, sed gurgulionem etiam canaliculam alij, qua commeat spiritus. Quem Celsus uocat stomachum, alij gulam, sicut arteriam guttur. Hęc corpore constat chartilaginoso: neque enim spirandi tantum causa est, sed etiam uocis. Quod autem sonet, leue ac solidum esse oportet. Gula uerò ex neruo constat, & carne: ex neruo quidem, ut extendi possit, ingesto cibo: ex carne, ut mollis sit & cedat, nec lædatur defluentis cibi asperitate. Arteriæ item caput larynga uocãt Græci, hoc est guttur, quod approbat Theodorus quoq́, & antea docuerat Galenus, partẽ uerò ante larynga & œsophagum pharynga nuncupant Græci ijdem: in quo significato, Galeno tradente, dicatur Homero quoq́, ubi per pharynga uinũ & humanas carnes eructatas cecinit. Pharynx, inquit Thomas magister, est qua commeat uox. Larynx, qua cibi, ut ex Aristophane liquet in Batrachis. Laryngizo tamen non ad cibos refertur, sed ad sonantiorem uocem. Quin stultus loquutor, Laryngus uocatur. Sunt qui guttur item aspharagum uocẽt: sed

spharagum scribere maluit Apion grammaticus. Nam Theophrasto asparaga esse ui- A detur asparagorũ locus, quem corrudam dixerit Cato. Spongias holitores uocant asparagi radiculas illigatas & connexas. Epiglottida uocant minorem linguam, nunc conniuentem, nunc resurgentem, quæ duabus sit interposita fistulis duplici opere: nam inter epulandum operit arteriam, ne spiritu ac uoce illac meante, si cibus potus' ue in alienum deerrauerit tramitem torqueat. Vbi uerò spiritus tantum, aut uox cõmeat, gulam integit, ne restagnatio intempestiua alui obstrepat. Stomachi nomine Plinius postremam gulæ partem accipit, cui mox adnectatur uenter. Nerui in stomachi lateribus uocantur toni. Vbi cohæret stomachus uentri, dicitur os uentris magnum. Oesophagus etiam stomachi appellatio est, de quo dictum est. Sed iuniores barbare isophagum uocant, quo nomine gulam intelligunt, qua defluat in stomachum cibus, ubi etiam conficiatur. Lactantius hanc partem aluum appellat. Plinius alui nomine accipit eam portionem, in quam medio adnexam umbilico delabantur cibi iam in uentre percocti. Qui sit terrestrium quibusdam denticulatæ asperitatis, alijs cancellatim mordacis. At Galenus, Os uentriculi, inquit, ut ueteres καρδίαν appellabant, ita nostra tempestate stomachus uocatur, id est gula. De eo, libro De animalibus decimo, sic prodit Auicenna: Stomachi ima esse carnulenta, ut inde ad concoctionem uberior suppetat caloris uis. Os uerò neruosum haberi, ut exactior sit ibidem sensus: illuc uerò ab medulla commeare neruos magnos, ut sentiatur fames, & inanitio, qua obueniẽte, expergefaciat animam. Perficit uerò cibos stomachus, tum insiti caloris potestate, tum aduentitij, adiacentibus splene ac iecore. Vbi uerò incisos ferro uictimarum stomachos, Homerus canit, non utique pars quam præstruximus intelligẽda, sed eius tempestatis more, infima gutturis, bronchiꝗ. Stomachi θέμεθλα quũ audis, gulæ intima intellige, aut uentris os. Auctor Paulus Aegineta, stomachicos dici non continentes cibum. Asam stomachi, & stomachum ἀσώδη uocant rei medicæ periti, quum cibi nimietate inoritur alimoniæ fastidium, ab uerbo ἆσαι, quod satiare indicat. Quia uerò stomachi hostium cardiam uocant Græci, in stomacho erosiones factas cardiogmos nuncuparunt: etiamsi non desunt, qui eo nomine cordis tremores malint intelligere. Stomachi pladon accipimus lentores ea parte putres, aut simplicius humores aquosos: sic & in ulcerum ratione Therapeutices quarto B pladon intelligit Galenus, quo præpeditur curatio, si πεπτόν, id est excremẽtum producat. Idem Galenus libro quarto De accidente & morbo scribit, os stomachi præcordia nuncupari. Plinius multa stomachi pręcordijs prodesse tradit. Stomachum pituitæ lacunam eleganter uocat Mesue, de copia humoris eius inibi affatim succrescentis.

Intestinorum ordo, & uocabula. De lactibus choladibus & mesenterio. Mesarchus, mesochorus, Omentum quid: item enterione, & enterionis: ecphyades, paraphyades. Allium cur rusticorum theriace. Haliamenta. Peritonæum. Syntexis intestinorum. Ileos morbus, seu uoluolus, aut chordapsos. Splanchna. Chordæ. Orya.

Caput XLIIII.

AB uentriculo excipiũt intestina, ex quibus pleraꝗ multis implicantur orbibus, ne semper adsit cibi appetẽtia, ne' ue alimenti inopia perpetuò famescamus. ideo cauit artificis prouidentia, ut inibi moram duceret nutrimentum, donec iecur necessaria seuocasset, sicuti docuit Auicẽna. Alioqui edendi desiderijs semper infestaremur. Ergo ima uentriculi pars paululum in dexteriorem conuersa partem, in summũ intestinum coarctatur. Id pylurum Celsus uocat, quoniam portæ modò in inferiores partes, quæ excreturi sumus emittit. Græcè apud Pollucem scribitur πυλωρός. Galenus pylorum esse ita nominatũ scribit, siue pro ima uentriculi parte, siue pro intestino huic adnexo accipiatur, ut ueluti ianitor iustus nihil permittat exire, quod non fuerit prius in chylum conuersum atꝗ concoctum. Talem autẽ chyli bene concocti substantiã certum est per pylorum ad inferiora deduci, non ut excernatur, sed potius ut intra corpus retineatur, ui hepatis in sanguinem transmutanda, ex quo omnia membra debẽt nutriri. Quo nomine libro De utilitate partium quinto, apertè pronunciat, intestina non esse superfluitatum excretionis, sed alimentorum potius instrumenta. Illud sciendum ab Galeno & Auicenna, pylorum, seu portonariũ, ut recentiores uocant, inter gracilia non numerari intestina. Sed ex illis primùm uocat Galenus, ἔκφυσιν,

id est,

A id est exortum, quia ex pyloro primùm exoriatur, aut dodecatylum, seu (ut nunc dicimus) duodenum ab digitorum mensu duodecim. Omnino pylorum in imo stomacho foramen accipiunt, cui primum adnectatur intestinum. Ieiunum quod uocant intestinum, dictum Græcè nestis, id est νῆστις: quoniam minus implicitum nunquam quod accipit continet, sed ad inferiora protinus transmittit. Inde tenuius sequitur intestinum in sinus uehementer implicitum, qua ex causa uocatut à Græcis ἕλιγμα, quia, ἑλίσσειν signet circumuoluere. Helicem Aristoteles dicit, id est clauiculam. ἕλικα uerò dicunt Græci reuolutum pampinum, hederæ speciem Dioscorides. Nam ἑλίχρυσον hederæ uocant florem, ἄνθει ἑλιχρύσου ἐναλίγκιον. Hæc tria Plinius lactes uocauit, in homine & oue: quanquam Suetonius in Vitellio, murenarum lactes etiam uocat: sicut Spartianus, in lupis quoque, quibus rusticos pauerit Heliogabalus. Quidem lactium nomine, pinguia intelligunt intestina, ut inquit Probus: unde apud Persium, Lactes uncti. Quidam etiam membranas, quibus mutuo nexu implicentur intestina, quę χολάδες item dicuntur Græcis, quoniam in ea corriuetur χολή, id est, bilis, quam uocant xantham, id est, flauam, quæ excalfaciens acrimoniaque iritans, uelut pruritu ad superfluitatũ excitet egestionem, ut ipsi interpretantur. Porrò ieiunium intestinum Varro hilam siue hiram uocauit, ab hilo, hoc est minimo: sic enim uocatur, quod grano fabæ adhæret. Mesenteriũ dicitur, quo lactes inuoluuntur, ne contactu spino duro lædantur. Pollux autem sic: Mesenterion pellicula est ex uenarum, neruorumque complexu, rhenibus ac uentri proxima, alimentũ in hepar emittens. Macrobius mesenterion pro intestino accipit, ita distribuens, Intestina principalia tria: unum disipium uocatur, quod uentrem & cætera intestina secernit: alterum medium, quod Græci μεσεντέριον dicunt: tertium, quod ueteres hiram uocarunt. Cuius auctoritatis fulcro communitus miror minus, Theodorum lactes pro mesenterio accepisse, etiam si ab Hermolao plurimum uellicetur. Dici uerò mesenterion in Anatomicis libris Galenus scribit, quod in medio sit intestinorum collocatum. Sicuti & mesarchon uocant item Græci, quoniam omnes quæ ad ipsum ex hepate uenas feruntur, unà cum
B adiacentibus arterijs circunquaque ambit & complectitur. Mesenterion Latinè medianum rectè dixeris. At mesochorum intelligimus, qui in turbæ medio stans reliquis signum proponit uel laudandi, uel quidlibet agendi aliud. Apophyades apud Aristotelem sunt intestinorum appendices. Sed & ecphyades dicuntur quandoque. Sunt & in pedibus plerunque paraphyades, quas uelut surculos dixeris, & propagines. Sunt qui affectionem quandam ad mesarium pertinere autument, uocentque ita laborantes mesaraicos, quod cibum animaduertãt per uenas mesareo & mesenterio intextas transmitti de more haud posse. Iecur quippe mesarei uenis perinde utitur ac manibus: quæ ex uentriculo suggerant ei cibum. At ij falli ui dentur, si medicis credendum eminentissimis est, ueluti si manus eorum, quos syncope prostrauit, cordis aut gulæ uitio, affectas arbitrere, quod cõsueta cesset functio. Sed ad tenue intestinum redeo, id in duos desinit fines: alterum uocãt colon, & uentrẽ inferiorẽ, quem Homerus niæram nominat, hoc est νειαίρην: iacet autem dextra potissimùm parte ad hypocondrium, & quia ibi sit maxima dolorũ causa putant grammatici inde κολάζεσθαι uerbum deflecti, quo supplicij significatur irrogatio. Quod uerò tenui cohæret intestino, cæcum uocatur intestinum. ideo sic nuncupatum, quod à dextra parte incipiens, in sinisteriorem peruium & longum est, in dexteriorem non est. At id quod peruium est, latè fusum atque sinuatum post multos anfractus denique dextra recuruatum in imò dirigitur qua excernit: & proinde ibi rectum uocatur intestinum. Plinius parte infima colon cõstituit, quod Latinè uocetur ile. Longanonem dicunt aliqui intestinum, quod ἀπευθυσμένον uocant Græci, nos etiam rectũ, ut diximus. id crassiori intestino subesse, Pollux scribit, quod colon uocant, ac in sedẽ desinere. Omnia uerò hæc cõtegit omentum, id est ἐπίπλοον, ex interiore parte leue ac strictum, ex superiore mollius: cui adeps quoque innascitur, qui sensu item sicut cerebrũ & medulla caret. Omenti nomine membranã quoque cerebro circumiectã intelligit Macrobius, quam & uestitũ uocat. Tunica, inquit pollux, ab renibus ad omnia quę digeritur intestina, nuncupatur peritonæũ. Denique intestina Græcè dicuntur ἔντερα: unde enterione, lignorũ quorundã medulla, quæ tibijs faciendis, aut id genus alijs eximi plerũque solet. ἐντεριώνης apud Aristotelem ἐγκοίλια signat, id est nauium interna: aut ligna, quæ ab carina consurgunt

gunt. ἐντερόνειαν pronunciant alij. Entera τῆς γῆς dicuntur terrestres uermiculi quidam. Dysenteriam Galeno interprete dicimus, non modò ubi exulcerantur intestina, sed & eam quæ cruenta ob excretorum speciem nominatur. Splanchna uocant Græci interanea, extorum nomine Latinis celebrata, cuius est modi cor, pulmo, iecur, & si qua porrò fuêre uaticinijs destinata: hinc splanchnica leguntur medicamenta. Dignū relatu: Quadrupedum interanea chordas dici quandoq; Græcis, sed & ouium crasius intestinum: unde est apud Alexim chordarium, Atheneo referente, forma deminuta. Hasce chordas etiam oryas dixit Epicharmus, cuius fuit drama item Oryæ titulo. Syntexis intestinorū est morbus, ubi sese promunt excrementa, cibo minus percocto: ut ex Aegineta Paulo dilucet. Nec ab instituto dissentaneum ita fuerit, subnotasse illud quoque: In sublimioribus intestinorum partibus euenire quandoq; dolores eminentissimos, grauiter uomitu infestantes, nonnullis deniq; stercus etiamnum reiectantibus, ut uix unquam euaserit quispiam: ἰλεόν, hoc est uoluolum, uocant: nonnulli etiam χορδαψόν, quum se tumor ostentat aliquis in tenuium intestinorum portione, ut uideatur spiræ imaginem præferre intestinum. Ab inflammatione autem uel aridi stercoris obstructione usu uenire id, deprehensum ueteribus est. Meminit post alios etiam Paulus Aegineta, mortem huiusmodi uocans οἰκτίστην, Medicinæ tertio. Et quia de colo actum paucis, non insuper habenda quæ ad id ex Græcorum prompta thesauris nuper sunt: Rustico intentum operi, ubi colica grauius affectio infestare adorta eum est, remedio usum hoc genus: nam extra morem se primùm præcinxit, mox & cum pane allium esitando uentri satisfecit, ac malo intulit leuamentum: sic, uti ex ijs quæ adsuerat, nil omnino interpellatum omitteret. Interdiu uerò bibebat nihil, in uespera autem meracius, ac somno tusim nocte tota perfruebatur, ita ut mane consurgeret ἀνώδυνος, id est, citra doloris sensum. Ex quo, inquit duodecimo Therapeutices Galenus, ἐγώ γε τῶν ἀγροίκων θηριακὴν ὀνομάζω τὸ βρῶμα. id est, ego agrestium theriacen nuncupare soleo cibum hunc. Et si Thracas quis, aut Celtas, uel omnino frigoribus obsessa incolentes esu eiusmodi auertat, insigne prorsum intulerit nocumentum. At, inquit Ambrosius, mirum est, allio delectari homines, quod fugit leopardus: nam sicubi parietes litu infeceris, exilit protinus, nec resistit. Cuius tam uenenata fera odorem non patitur, in mensam admittunt pleriq;, ac internis infundere uisceribus non desinunt. Sed doloribus, dicat aliquis, medetur quandoq;: sit ergo medicamentum, non cibus. Condimentorum haliamenta legimus apud Hieronymū. Scribunt Græci, lege cautum, uti qui allio uesceretur, sacrariū Matris deûm ne ingrederetur. Eo neglecto quum intrasset Stilpon, per quietem oblata est ei deæ species coarguentis quòd legem exculcaret, & philosophum professus. At is insusurrare est uisus, Da quo uescar, & allijs abstinebo.

Pulmo qua naturæ prouidentia factus. Cur Latini & Græci pulmones quandoq; dicere malint, quàm pulmonem. Sitis ratio naturalis. De branchijs piscium. Qui pneumonici, seu pulmonarij. Brachea, id est breuia. Pulmonea. Pulmones cur dicantur rudes, & insulsi. Aer pestilens cur cibis inficiat prauius. Brucorum festum. Caput XV.

DIcebamus in præcedentibus, meatuum quos in collo recognoscimus, unū ad uentrem produci ad pulmonem alterum. Et iam prioris rationē cum intestinis omnibus, ut nostra tulit imbecillitas, executi sumus. Nunc cōsentaneum uidetur reliqua persequi, ordientes ab pulmone, quod est aeris conceptaculū, & spirādi artifex officina, unde alitur anima, sicuti cibis corpus. Est igitur destinato muneri ita contemperatus pulmo, ut esset natura spongiosus, & fistulis inanibus cauus: ideoq; spiritus capax. A' tergo spinæ ipsi iungitur, atq; in duas fibras ungulæ bubulæ modò diuisus: propterea Cordubensis Moyses Aphorismorum particula prima, Esse pulmonem ex ijs scribit, quæ duplicia sunt, quamuis unitatis speciem præferant. Et primo De animalium historijs Aristoteles esse (inquit) bipartitus pulmo omnium expetit, uerùm in ijs quæ animal generant, distinctio nō æquè apparet. minimeq; in homine est enim hic simplicior, nec ita multifidus, ut nōnullorū procreantiū animal est. Cæterùm ad pulmonis media delabēs panniculus, quē iuniores mediastinum uocant, manifestò distributionē eius in duas quasi alas indicat, ut auctor Albertus uidetur comprobare

A probare. Ratio autem eſt, corporis in dextrum ſiniſtrumq́; partitio: utrunque enim ſibi ſimile expoſcit. Addit Auicenna, datum eum ab naturæ ingenio ſagaci, ut ſi in parte una ſeſe oſtentarit affectio, nihilominus citra noxam altera corpus anhelitu recreet ac confoueat. Quæ cauſa, inquit, etiam duplicauit aures, oculos, nares. Proinde alterutram partem pulmonis bifariam etiamnum, ſi attendas, diſtribui, ac duos præferre lobos, ut affecto uno, ſuperſit alter incolumis. Ex ijs quæ aſtruximus, manifeſtum fieri arbitror, cur Plato in Timæo, & Ariſtoteles quandoque pulmones multitudinis numero dicere malint, quod & Plautus in Curgulione facit, & De natura deorum libro ſecundo M. Tullius. Sed grammatici intra pelliculam ſe continentes, iſta minus penſitarunt. Sicuti uel Sophoclis interpres in Trachinijs, qui πνεύμονας à poeta pro πνεύμονα dictum pronunciat, obſeruationis huius incurioſus. Qui pulmonem ſanguinis expertem dicũt, ex medicorum ſententia falli uidentur, quia in diſſectionibus nuſquam appareat: ſed perire illum, certiſſimum eſt. Contineri uerò ſanguinem, quum uenis magnis, quæ in eo deprehendantur, tum ſubſtantia ipſius, eo tamen interſtitio, quòd qui à uenis pulmonis profluit ſanguis, fluitantem modò ſpumam habeat: qui autem ex ſubſtantia demanet, ubiq́; ſit ſpumoſus, ſummo, medio, imo: quoniã propior eſt alendo pulmoni, qui omnino ſpumoſus eſt, atq; inde bene digeſtus, quiq́; mox in pulmonis tranſeat ſubſtantiam aptior. Spumoſus uerò pulmo eſt, ſimul aeris copia, ſimul quia bilioſo ſanguine cõnutritur plurimùm. Quæ pulmonem, inquit Ariſtoteles, ſanguineum habent, caloris exceſſu, qui in eo ipſo membro continetur, ſitibunda præcipuè omnium animalium ſunt. Quæ uerò non ſic, parum bibunt, quoniam fungoſum pulmonem habeant. Porrò philoſophi pulmonem cordis uocant flabellum ac uẽtilabrum, quo calorem cordis refrigerari, neceſſe ſit. Omnia quę ſpirant, tradente Ariſtotele, pulmonẽ habent: ideoq́; piſcium nulli pulmo ineſt, ſed pro eo branchię. Quanquam non me fallit, ab Ariſtotele Plinium diſſentire, dum poſſe piſcibus ineſſe ſcribit uiſcera alia quæ ſint pulmonis analoga. Sed in libro De morte & uita, Philoſophus idem probat amplius, nullum eſſe animal, quod pulmonem ſimul habeat & branchias: quoniam ſit pulmo reſpirandi organum ad cordis euen-
B tationem, aere attracto. Branchiæ uerò inſtrumentum aduocandæ deſtinatum aquæ ad idem opus: cui unum per ſe membrum ſufficiat. Et enim quia ab natura nil fruſtrà produci conſueuit: quum una ſit ſatis omnibus euentatio, aut ex aere proueniens, aut ex aqua: unum tantum ad hoc conſtitui debet membrum, non duo ſimul. Βράχεα, id eſt breuia, ad branchias pertinent nihil, meminit uocabuli, ut cæteros faciam miſſos, hiſtoria ſecunda Thucydides, αἱ δὲ ἐν βράχεα χωρίων ἀπειρίᾳ ὤκειλαν: id eſt, nauium aliæ per imperitiam locorum in breuia ſunt impactæ. Breuia legimus apud Melam Pomponium. Addamus etiam illud ex Agricolationis libro Græco: Brucorum feſtum ueteribus celebratum octauo calendas Decembris, id eſt τῶν βρουκῶν ἑορτήν. Ab hoc uerò ſpirandi uſu apud Græcos pulmo nomẽ habet, dictus πνεύμων: unde & pneumonia, ſiue peripneumonia nuncupatur pulmonis inflammatio. Qui ita affecti ſunt, pneumonici uocantur à Plinio & Celſo. Pulmonarios non inſcitè interpretari poſſumus, Columella docẽte. Ex ſpirandi autem ratione id internoſcimus quoq́;, infectum aerẽ corruptumq́; maius longè nocumentum inferre ac conficere celerius, quàm ingeſta alimenta itidem non ſyncera. Hæc enim uitalibus non inſinuantur protinus, ni cõcoctione mutata, unde miteſcere prauitas poteſt. Aer autem ad cordis & pulmonis euentationem pertractus recens aſſiduè, ac inde per latẽtes meatus uniuerſo obrepens corpori uim afferre lethiferã confeſtim ualet. Quoniam uerò pulmonem eſſe cordis culcitram, ſcribit Auicenna, iure caput ſequens illi dicabitur, ſi illud commonuero prius, eſſe inter mala, quæ pulmonea dicantur, ſtolidè tumentia, ut inquit Plinius: quo argumento factum opinor, ut rudes inſulſiq́; homines pulmones item dicantur.

Cordis ratio. Item de uentriculis cordis diſceptatio non inelegans. De ignea ui promente ſe ex corde, unde effinguntur ſenſus. Thalami. Diribitoria. Plinij loca expenduntur nonnulla de ratione cordis. Accipiter ab Aegyptijs cur dicatur βαιήθ. Cor paruum cur audaciæ ſignum. Cap. XVI.

COr in utero nascentibus formari primùm, traditum ab naturę prudentibus A est: semen quippe maris in uulua cõceptum resoluitur in spiritum: hic uerò menstruo sese insinuat humori, atq; ibi domiciliũ quodãmodo struit, quod est cor. Sed & ibidem mox reliquorum cõsurgit generatio. Eandem porrò & exanguium esse rationem uolunt, in quibus non cor quidem, quod illis abest, sed cordis analogon producitur primò. Auctor nobis Aurelius Augustinus est: Humanum corpus ex quatuor compingi elementis: in carne uerò & ossibus terrã pręcipuè fieri perspicuam ob terræ soliditatem: in humoribus aquam, aerem in pulmone, proinde in motu esse perpetuò, quoniam cordis sit uentilabrum calori contemperãdo, ne inde illud amburatur: ignis in corde siquidem domicilium est. Quo argumento infrà latum est, superioribus sese fastigãtibus, quæ sua est ignis figura: ex corde uerò ignea uis aere temperata cerebrum scandit, ceu nostri corporis cœlum, inibiq; expurgata & percolata quodammodo per sensuum sese organa promit, ac extimorum cõtactu formata quinq; corporis sensus effingit. Cæterùm uis eadem sic in sensorijs conformata, naturæ potentia introrsum reuocata, cellam petens phantasticam imaginatio efficit, quæ ab ca pitis priore parte in mediana trãsiliens rationalis animæ substantiam cõtingit, ac discretionem excitat attenuata eatenus, ut spiritui mox coniungatur, uerè nihilo secius corpo ris naturam seruans, & proprietatem. Est uerò cor, ut Galeno tradente condiscimus, om nium uiscerum & membrorum corporis radix prima, uitæ, caloris innati ac uitalis fons. Id, ut Peripateticis placet, ita se in humano corpore habet, sicuti in orbe intelligẽtia prima, & est ueluti quidã microcosmi rex nobilior, proinde est illius substantia solidior durior, quum ut affectionibus nocumẽtisq; minus foret obnoxiũ, tum'ne spiritus calorq; uitalis omnino euanescerent nullo cohibiti solidamento, sed raritate molliecieq; efflati. Quòd tamen non contigisse, fatendũ est, ex terrestris firmitatis redundantia, tunc enim nimio plus arescerer: neq; sanguinis concretione sola, ut in alijs, nimis nanq; sic remolliretur, quod in hepate perspicuum fit ac splene: sed caloris præpotentis ui globantis den satisq; mutuò partes eius. Locus uerò ac situs eius sedem obtinet principalem, in medio nanq; positum est, ad superna tamen amplius, quàm ad inferna, itemq; in antica uer B gens, magis quàm in postica: quippe nobilibus nobilem quoq; sedem elargitur natura, ni grauius quid offecerit præpedierit'ue. Venarum esse principium cor, liquet simul ratione exuberantis ibi caloris, simul quia cum per cætera uiscera uenæ transfigant, nulla per cor tendit. Porrò mediana cordis spissa cauaq; sunt, plena etiam sanguinis, ueluti du cant inde initia & uenæ: ob idq; excauatum intus, ut sanguinẽ contineat, utq; caloris ser uare principium queat. In hoc absq; uenarum cõceptaculis subsistit sanguis: in reliquis ferè sinu uenoso continetur. Sed rectè utiq;, nam ex corde corriuatur in uenas: at in cor nec unde profluere, perspicuum est, qua quidem ex anatome, qua quod in generatione cor consistit primum. statimq; sanguis scatere animaduertitur. Motus etiam tristiciæ ac lætitiæ, deniq; omnium sensuũ hinc oriri, eodemq; deriuari, Peripatetica cõsentit schola. Præstò est & ratio, quoniam principium esse unum oporteat, quatenus fieri ualeat. Aptissimus uerò inter omnia locus est medianus, mediũ quippe unũ est. Extrema cordis in mucronem turbinantur firmissimum. Homini tantum paulò uergit ad læuam, ut eius partis frigus contemperet. Huic siquidem inter cuncta maximè frigent sinistra. Co pia item neruorum in corde est: hinc enim motus oriuntur, qui intensione remissioneq; constant. Cor sine osse est in omnibus, equis modò & bobus exceptis. Magnitudinis id exprimit ratio, ut sit adminiculi loco, cui innitantur. Vẽtriculus inest triplex animalium cordi prægrandiorum, duplex minorum, unus postremò. Dexter sanguinem habet plu rimum & calidissimum, quamobrẽ pars item dextra calidior. Sinister modicum, eumq; frigidissimum. Medius tum copia, tum calore mediocrem, sed puriorem. Cæterùm com monendi parte hac studiosi omnes, Iulium Pollucem secundo Onomastici, uentres tan tum in corde duos agnoscere, quos ipse κόλπους uocat, id est sinus, item κοιλίας, id est uentres, quibus sanguis insit & spiritus: sed ille exeat per uenas, per arterias hic. Verùm qui in sinistra, inquit, crassior est, ut qui spiritus sit conceptaculum: dexter uerò tenuior quidem, sed spacijs latior, unde sanguinis profunduntur riui. Quid ergo, dicetur'ne hic ut grammaticus, toto (quod aiunt) cœlo aberrasse? eumq; cum Philostrato in Ceritum tabulas

Abulas reijciemus? Minimè uerò: nam Celsus idem quoque ait, & primò Colliget Auerrois, cordis statuit cauitates tantum duas, & utrasque amplas: in dextra unam, in sinistra alteram, inter utranque uerò meatus solum. Quin & Rasis ad Almansorem duos modo finit uentriculos. Sed nec Galenus in meditullio cordis uentriculum recipit, sed meatum, uel foueam. Immò uerò & in libro De anhelitus emolumento, apertam aduersus Aristotelem dirigit aciem, qui tres statuerit uentriculos, quum sensu sit deprehensum, duos modo esse: à quorũ altero uena propagetur magna, ab reliquo arteria. In paruis autem animalibus unum tantum esse. Propterea miror Plinium scribere, In maiorum animalium corde triplex uisitari specu: in nullo autẽ non geminum. Hosce uentriculos in libro De sensu & sensili Aristoteles etiam thalamos uocat. Nos decenti metaphora, & diribitoria possumus nuncupare. Illa uerò digna prorsus quæ non prætereantur: Quæ hebeti sensu sint, cor habere durum & spissum: quæ autem sensu ualent, mollius. Et quia cor, σπλαγχνίδα Græci ueteres dicunt, ἄσπλαγχνον legimus apud Sophoclem pro timido & abiecte frigido: sicuti contra, εὔσπλαγχνος pro uirili ponitur, ac strenuò. Audacia, inquit Plinius, creduntur, quibus paruum: pauida, quibus prægrande. Sed cúrnam sic? Nempe, quod affectus quem producit metus, iam ijs inest, quoniam calorem proportione cordis non habeant. Verùm caloris parum in magno exolescit conceptaculo: proinde sanguis frigidior item comperitur. Idem in uenis & uentriculis cordis obuenire fere liquet. Sunt enim frigidiores uenæ ampliores, & eodem modo uentriculi. Porrò alieni motus calidum refrigerant. Plus autẽ spiritus in amplioribus est, magisque ualet: quãobrem nullum uenis grandioribus, aut uentriculis obesum, opimũque euadit. Approbantur hæc ferè ab Auicenna, tum in Canone, tum De animalibus tertio & decimo uolumine. Opinantur Aegyptij, animæ conseptum esse cor: qua ratione quum accipitris nomine indicari animam putent, illum uocabulo gentilitio Βαιὴθ nuncupant, quod animam signat & cor: siquidem Βαΐ anima est, ἠθ uerò cor. Hieroglyphico argumento adijciunt, accipitrem aquam non bibere, sed sanguinem, quo & connutriatur anima. Iidem porrò cor signare uolentes, ibim exprimunt, quæ Mercurij creditur propria, cordis Domini, ac λογισμοῦ. Sed & per se ibis, cordis imaginẽ præfert. Cor inter uiscera omnia nullam prorsus affectionem sentit: & iure id quidem. nam quod principium est, ipsum citra noxam seruari debet, ne illo uitiato, corruant reliqua. Scribunt Græci, Hermogenem, cuius De rhetorica libri extant, multum præferentes ingenij lumen, cor habuisse hirsutiẽ ac magnitudine extra mortalium reliquorum rationem insigne. Idipsum ferè de Leonida in Parallelijs Plutarchus prodidit. Idem de Aristomene Messenio Plinius. Repetitũ quoque scio ab Maximo Valerio memorabilium primò. At periti naturalium risu id excipiunt, fabulosum opinati. Propterea in carmine Homerico λάσιον κῆρ, non densum pilis cor accipi putat Eustathius, sed prudẽs, ὃς ὃ τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα, uti est apud Aeschylum. Quanquam, inquit, ex historia in quibusdam repertum sit pilosum cor, ut in Lysandro necnon in Alexandri cane. Illud uerò Platonis, ἔχων τὰς ἀνδραποδώδεις τῶν τῆς ψυχῆς τρίχας: id est, habens in anima seruiles pilos: in fatuitatem rudem scomma est, quòd de seruorum ducitur tonsu, qui appellatur Thrix seruilis. Sicuti rident item, quod duplicatum in quibusdam animantibus dicatur reperiri cor, quod Plinius recẽsuit: principium etenim unum modò esse debet, ut ante docuimus. Aut quod quibusdam defuerit uictimis: hæc enim citra possibilitatem dici. Quando, ut Peripateticis traditum scimus, corde carens nullum unquam animal ortum est. Sicuti neque item iecore: quanquam quod non totum haberet, iam innotuerit. At, ni mendum exemplarium est, hoc carens uiscere compertum quandoque pronunciat Auicenna. Aeque dictari ineptè putant, augeri id per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis accedere ad quinquagesimum annum, ab eo detrahi tantundem, & ideò non uiuere homines ultra centesimum annum defectu cordis. Quam rem Aegyptiorum doctrina contineri, Plinius idem auctor est.

De iecore, pancreo, holcymo, olco, holco, ac felle. Plinij locus explicatur. Item ratio longioris breuiorisque uitæ. Augustini Barbadici historia. Fissum iecoris quod sit. Cicero explicatur. Hepatici qui, & unde fiant. Fellenus Deus. Hepatus piscis. Hepation. Lucilij locus perpenditur.

Caput XVII.

OMnibus igitur quæ sanguinis expertia non sunt, duo comperimus necessaria A in primis, cor, & iecur: & cor quidem caloris ratione: locum enim adesse aliquem, quasi lares focumq; oportet, quo naturæ fomites, & primordia ignis natiui contineantur seruenturq; : eundemq; tutum esse, ueluti arcē corporis totius, necesse est. Iecur autem membrum (ut Plato inquit) nobilissimum, concoctionis cibariæ gratia contributum esse, dilucet. Illud uerò ex Galeni doctrina est, Ex spiritu resoluto ab hepate in toto effici corpore appetentiam oblectantium seruantiumq; . Hinc parti huic præfici Veneris stellam, ueteribus est traditum: dici quoq; iecur, quod iuxta cordis uires potestatem exerceat suam, uelut illi assidens in excitanda ui appetitionis, quæ ad uitæ pertinet fomenta. Nec citra appetitionē animal esse sentiens queat. At animato spiritu exhalante ab felle, indignationem ubique cooriri. Vnde prodit Plinianum illud ex libro undecimo: Ex felle, inquit, & in mores crimen bilis nomine, adeò magnū est in hac parte uirus, quum se fundit in animum. Sed quid bilis uocabulo propriè intelligendum, in Capitis fine insinuabimus. Auenzoar eo libro, quem suprà aduocauimus, prodit, hepar esse per se membrum maximè præcipuū. cuius maximi pernoscantur effectus, non aliunde deducta uirtute, sed ex seipso propagata. Quòd si uita nobis cōtingat optabilis, & optima, iecoris id uirtute fieri, auctore Hippocrate. Galenus, & medicorū ferè uniuersa schola, iecur esse præcipuum sanguinis organum statuunt, & uenarū principium: siquidem meatibus stomachū & iecur interiacentibus ascendens chylus ad sanguinis formam disponitur, mox ubi hepar paratum exceperit chylum, ac uelut subfigurationem quandam obtusam, sanguinis modo speciem à subseruientibus ei meseraicis adeptum, superinfert ornatum, uimq; ad perfecti sanguinis percoctionē cum superfluitatum excretione. Habet item iecur principatum uirtutum circa nutrimentum operantium, quoniā sit naturalis uirtutis fons. Admirabile est, quòd hac parte referendum censuimus: Quum Venetijs Augustini ducis ex Barbadica gente dissecaretur defuncti cadauer, ut eximerentur interanea, in hepate inuentus est lapis propè cystin fellis, magnitudine grandioris oliuæ, coloris serpentini in nigredinem tendentis. Iecur porrò intrinsecus cauum, extrinsecus gibberum, quod prominens leuiter uentriculo insidet: & in B quatuor distribuitur fibras. Quanquam uerò quandoq; repertū sit animal liene carens, uel duplicem habēs, item altero uacans rhene, quod tamen toto careat iecore, necdum est compertum, etiam si partem deesse, sit adnotatum: cuius rei auctor Aristoteles est libro De animalium generatione quarto, uti paulo antè commeminimus. Hinc ueterum superstitio pestifera nuncupabat auspicia, ubi caput in iecinore non fuisset, eo nomine summitatem eius intelligentes, quæ uocant Græci κυρτὰ, id est gibba: sicut inferiora dicunt σιμὰ. Fissum tamen iecoris appellat in Diuinationibus Cicero, quia sint, ut tradunt aliqui, duæ fibræ: Fissum, inquit, familiare tractant, & uitale: caput iecoris, ex omni parte diligentissimè considerant. Idem alibi apertius, fissum iecinoris dicitur. Lucanus primo Pharsaliæ: Ecce uidet capiti fibrarum increscere molem

Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,

Pars micat.

Quòd autem familiare fissum ait, illuc spectat, quoniam pars una inimici dicebatur, familiaris altera. Lucanus:

Venasq; minaces Hostili de parte uidet.

Maximum, inquit Pollux, iecinoris munus est, alimentum in sanguinem digerere ac fel, quam χολὴν appellant: & hanc quidem cōceptaculo affundere, quod maximo eius inhæret lobo, idq; humoris nomine cholen item dicunt, unde & acholon felle carens dicitur. Sunt & in iecinore quæ uocantur pylæ, id est portæ, à Græcis, quibus sanguinem excipit, quem unius uenæ opera reliquis infundat omnibus. Non omittendū, quod curiosa ueterum sedulitas nobis prodendum censuit. Siquidem locorum captantes salubritatem, pecoribus immolatis quæ in ijs pascerentur, ubi oppida constituere, aut statiua habere concepissent, ex iecinoris habitu aeris modum coniectabant: nam si liuescens, uitiosumq; in pluribus compertum foret, insalubritatis uideri argumentum arbitrabantur, pabuli & aquarum ratione. Sciendum uerò, si causatio se in iecinore ostentarit, qua imbecillius factum suas minus obeat functiones, effici inde hepaticos, seu iecinorosos. Tametsi non me fallit Galenū ita sanxisse, Hepaticos censeri, qui longiore infe-

A infestentur iecinoris dolore, cũ tumiditate solida, & corporis uitiato colore, unde æstuosa ferè succendatur febris lingua inarescente amplius. Iecoris pinnulas nominat ad Fabiolam Hieronymus: Pinnula, inquit, iecoris offertur super altari. Durat etiamnum appellatio hæc apud Rhodiginos meos. Sunt uerò in eo uiscere prominentes pinnulæ, quas & fibras dici opinantur. In Athenæi tertio, hepatia legimus: unde illud Lucillij apud Nonium ita emendari potest: Gigeria sunt, siue adeò hepetia, ut hepatia legamus, etiam si ab alijs aliter legitur locus is. uidentur autem hepatia non aliud quàm iocinora, quãdo Attici probaton dicunt & probation pro oue, ut apud Aristophanem, Pluto. Pancreon inter carnes & adenes, id est, glandulas, medium lieni adiungitur, & stomacho ac iecori. Ab carne nomen est sortitum. Dignum scitu. Hepatis dolorem ab Archigene dici holcymon, id est tractorium & inhęrentem & torpidum, atq; atrocius molestum. At uerbũ id, inquit Galenus, inusitatum Græcis. Sunt tamen qui admittant, sed pro uiscido accipiunt, cuiusmodi uiscum est, ut cuius una parte tracta, insequatur illi cohærens altera. Sub hac uerò notione hepatis dolor dici holcymos nequit. Sunt qui holcymon hepatis interpretantur dolorem, quum hepar uel induratum uel inflammatum detrahere iugulum uidetur. Alij quum diuturno laborat morbo. Alij cum mediocri afficitur dolore. Sunt qui tardum intelligant, ut qui acuto aduersetur. Nonnulli urgentem, alij uehementem. Holcos nauium apud Thucydidem historia tertia, phalangas interpretantur. Est eo item nomine apud Sudam aquæductus, id est, ἀγωγὸς ῥεύματος. & cauda quoque, uerùm sic dicitur propriè draconum tractus, abusiue autem carina per totam procurrens nauem: sic enim est δρακοντοειδής. Holcos quoque dicimus tum lora, tum homines de potestate trahendi. Olcia uerò aurea apud Athenæum libro quinto, crateras accipio magnos, aut pelues. Deniq; dura hepatis dispositio nuncupatur scirrus, quod scribit Paulus Aegineta Medicinæ tertio. Ex inferiore autem parte assidet fel, cuius folliculus ab Græcis dicitur choledochus, qui flauum contineat humorem, pallescentem quandoque ab Galeno uisum, uel coloris cyanei, aut isatis herbæ. Est uerò aliud nil, quàm purgamen-
B tum pessimi sanguinis. Iecur tamen magna ex parte, maximoq; animalium numero felle caret, quod inspectis uictimis innotuit. In parte quadam agri Chalcidici Eubœę fel nullum pecori est, at in Naxo quadrupedibus ferè omnibus adeò grande, ut qui sacris incumbant, satis aduenæ nequeant mirari. Qui fellis naturam sensus alicuius rationem habere, sunt opinati, tota errant uia: idcirco enim esse contributum ratiocinantur fel, ut morsu animæ partem excitet in iecore sitam, rursumq; exhilaret laxando. Anaxagoras item per errorem acutorum morborum causas indę profluere, nobis persuadere uoluit, quoniam eo redundante inspergatur pulmo & uenæ, atq; item costæ. Nam ferè accidũt ea uitia felle carentibus. Sed enim ut bilis, quæ qualibet corporis parte gignitur, excrementitium quiddam est: sic adiunctum iecori fel nulli delegatur muneri, sed retrimentũ tantum est. Quibuscunq; iecur adest salubre, & sanguis id subiens dulcescit, ea uel fellis sunt expertia, aut id habent quàm minimum. Sanguinis impuritas fellis tum præsentiam, tum magnitudinem facit. Quia uerò sedimen fel est, & exuperans inutilisq; materia, inde ueterum nonnulli, uitæ longioris, ac (ut Græcis dici assueuit) polychroniæ, rationem scrutati, ex fellis uacuitate demanare id sunt suspicati, argumento ex ceruorum uita deducto. Sed & delphinus, qui fellis expers item est, longæuus est. Iecoris enim natura pro qualitate sua parum multumq; uiuendi rationem habere innexam potest. Medicorum scholæ ita sanciunt, adiumentum ex felle haberi non postremum, ut excalfaciat, proindeq; concoctionem foueat secundam, hepatis innatum calorem fulciendo. esse nanque iecori subiectum uel ratione feruescentis humoris, perinde ac ignem sub cortina succensum. Porrò ab eodem profluere non negligendam in eo utilitatem, dum uim ad intestina transmittit, qua extimulante, celerius feculentæ materiæ fiat secretio. Eius uerò præfarcto præclusoq; meatu, morbũ obrepere regium deprehendere periti, quem ictericum quoq; dicunt aut arquatũ, toto corpore felle suffuso. Submonendi tamen amplius parte hac legentes sunt, quod & paulo antè indicauimus, apud latinè loquentes, uti obseruatum eruditis est, bilis nomine intelligi corpore toto humorem sparsum, diffectumq;: fel autem esse, quod folliculo conclusum in iecoris uisatur materia, etiam si χολὴ Græcis utrunq; indicet, parum distinctè. Quidam nihilominus ex medicorũ præcipuè

decuria, biliosos humores χολώδεις nuncupant, χολὴν haud quaquam. ubi uerò cholen di A cis simpliciter, inquit libro decimo Simplicis medicinæ Galenus, flauam intellige: aliàs enim cum adiectione pronunciamus. Fellenus cum felle commercij habet nihil, fuit eo nomine Aquileiensium Deus. Dignum scitu: Haberi piscem nomine hepatum, uti commeminit Athenæus post Aristotelem, cui abesse fel creditur. Propterea Eubulus ex paroemiæ forma, Rebaris felle carere me, nec mecum aliter quàm cum hepato pisce loquebaris. Lesbiam hunc dicit Archestratus cœnarum λοχαγός, & gulonum Hesiodus, Theognisúe.

De liene, & risus immoderatione. Plinius, Cicero, Quintilianus declarantur. De Caunijs lienosis. Asplenon medicamentum quid. Cur Traianus fiscum appellarit lienem. Splenici, tußici. Canum furor unde sit. Splenia emplastra. Interim quomodo mortuus Zeuxis.

Cap. XVIII.

EQuidem dum magis magisq; mecum repeto diuinæ maiestatis in hominis fabrica exuberantem prouidentiam, nequeo tantæ bonitatis amplitudinē mirari satis: quæ omnino intactum nil liquerit, quod uel necessitas requireret, uel etiam usq; ad delicias foret optabilē, nedum ad ornamenta profecisse nobis, satis habuerit. Sed nimia hæc indulgentia sæpe per inscitiā, ne quid grauius dicam, alliditur, quandoq; etiam, ueluti puerulos mollius in sinu parentum educatos prouehit ad querelas, quod non hoc uel illud cōtribuerit nostri corporis artifex, ceu parua sint quæ modò accepimus. Nam quale est, quod nunc subtexendū est, lienis emolumentum? Quod parte leua situm aduersus iecur, ideo laxum molliusq; est, spongiæ quadam imagine, sicuti à Cordubensi Moyse proditum scimus, ut facilius sanguinis crassiorem secernendo alliciendoq; repurgaret feculentiam. Sunt ex auctoribus, qui ioci intemperantiam huius uisceris amplitudine arbitrentur constare, quod in naturali historia relatum non me fallit. At M. Tullius quamuis sub aliena persona, miratur: quod mutuatus ab hoc & Quintilianus facit: unde affluentissimus quandoq; proueniat risus, qui sæpe ita erumpat, ut etiam si maximē adnitaris, nequeas tamen comprimere, quin & B latera, os, uenas, oculos, uultum occupet. Zeuxin pictorē risu emortuū prodidit Verrius, dum anum à se pictam ridet affluentius. Auctor Auicenna est, lienis uirtute ex iecore prolici melancholici humoris uim quum naturalis, tum accidentalis, id est adusti: nec ratione canonica prouenientis, quemq; non intendat natura. Euenit id ui duplici, hepatis exigentis à se redundantia, lienis uerò excipiētis perlicientisq;. Vnde prouenit sanguis benignus, clarus, copiosus, lucidus: quem esse risus causam, naturæ rerum periti tradunt: ex sanguine quippe ita affecto consurgit spirituum multitudo & claritas animam exhilarantium. Proinde traditum quoq;, meracius uinum moderatè haustum frontē exporrigere, ac lætos reddere, quia inde sanguinis profluit bonitas. Siquidem humor is egregiē dicitur humanæ naturæ accōmodatus. Scribūt itē medicorū scientissimi, Cordis ardores temperari plurimū atræ bilis frigore ad lienis cōceptacula subductæ. Id uerò fieri, ut læua sint dextris frigidiora, quod locali cōferre motui plurimū, rationibus colligūt. Ex ijs uerò omnibus mirari succurrit Erasistrati prudentiam, à quo promptum in literas est, Lienem frustra uideri productum, quando nulla prorsum in eo se promat uel operis uel utilitatis ratio. Aristoteles quoque ab sententia eadem uidetur non abijsse longius, quum tertiò De partibus, lienem per accidens esse necessarium scribit, sicuti retrimenta tum alui, tùm uesice, unde fit ut in nonnullis magnitudine deficiat. Lien uapores, inquit, uacantes diuertit, & attrahit ex uentriculo, & concoquere eos potest, ut qui sanguineus sit: quod si plus excrementi adfuerit, parumq; insit lieni caloris, corpus immodico languescit alimento, & humoris confluuio fit, ut lienosus quis euadat, & obdurescat uenter. Splenici quoq; nuncupantur sic affecti. Firmicus Matheseos quinto: Si uerò, inquit, luna fuerit minuta luminibus, animo pariter & corpore languidos faciet, alios tussicos, alios splenicos efficiet. Dignum relatu, quod prodit Horus: Splenicos τελέως nec odorari, nec ridere, nec sternuere item posse ullo modo: quin canis seu in mortem incidit, seu in furorem, ex splene promi causationem. Nec reticendū, hoc uiscere uolatilia non præmuniri, quoniam pennarum uis recrementum absumat melancholicum. Quare homini, & quadrupedibus præcipuē, splen necessarius fuisse uidetur. Cæterùm id non in postremis

A mis dignum occurrit admiratione: Eſſe quædam terrarum parte hac diſcernicula, ſiquidem in terra Caria propè Rhodum Caunij peſtilēte cœlo ſunt, & lienoſi, uulgato apud Strabonem alioſq; Stratonici citharœdi ſale: qui illos intuitus colore admodum uiridi: dixit hoc illud eſſe quod poeta Homerus cecíniſſet:

Tale quidem genus eſt hominum, quale eſt foliorum.

Quumq; illum incuſarent, quòd urbem ut morbidam carperet: Ego, inquit, eam morbidam dicere auſim, ubi mortui ambulant? Propè Cortynam in Creta apparentem ſplenem pecora non habent: quod amplius medicorum ſcrutantes ſcholæ, in illis enaſci herbam locis, deniq; cōpertum prodidere, qua ueſcentia pecora lienes imminuerent: unde & lienoſis curandis medicamen excogitatum, quod ex re aſplenon Cretenſes dicunt. Elegantiſſimum eſt & illud quod in Iuliano Sextus Aurelius prodidit: Traianum exactiones improbantem deteſtātemq; ſolitum dicere, Fiſcum eſſe ueluti lienem, quod eo excreſcente, artus reliqui cōtabeſcerent. Prius uerò quam hinc digrediar, Platonis quoque ſententiam collubuit apponere: Proximus, inquit, iecori locatus eſt lien, ut purum hoc ſemper, clarumq; reddat, & modo ſpeculi nitens atq; perſpicuum, ad imagines exprimendas accommodatum. Craſſiſſima uerò in liene portio dicitur uiſceris caput, nominatur & ſplenium. σπληνιᾶν apud Græcos, eſt ſplenis uitio, ſeu lienis laborare. Sunt & in genere emplaſtrorum ſplenia, de lienis forma nomenclaturam indepta, uidelicet in longitudinem producta, fronti plerunq; arcendis doloribus ſolita impingi. Græci ſic finiunt ἐπιμήκη ὀθόνια. Galeno hæc quandoq; σπλῆνες uocantur, id eſt ſplenes. Dicitur & lebeti ſubiectus capreolus, id eſt helix ſplen.

De renibus. Perinephra. Grammaticorum defenſio in renum etymo aduerſus philoſophos. Renum uitia, & uocabula. Nephritis, nephritica. Matulæ intercus. Diabetes. Dipſacos. Stegna uitia. Aſtrictæ febres. Oſphys. Ixis.

Caput XIX.

RENES uerò quonam & ipſi ingenio producti, aut quàm mirabili uſui, nihil lumbis, ut credit Celſus, ſub imis coxis abnectūtur, parte quadam reſimi, parte B globati. Venoſi porrò ſunt, & uentriculos habent, ac conuelantur tunicis. Renes nulla haberi neceſſitate Ariſtoteles putat, ſed ut melius & locupletius ſit. Humoris enim excremētitij gratia, qui confluit in ueſicā, adiunctos eſſe ex ſua natura, in quibus plus eiuſmodi ſedimenti fieri ſolet, ut ueſica melius ſuo munere fungeretur. Dexter in omnibus, ſicuti repetit Auicenna in Animaliū hiſtoria, ſuperiorem obtinet locum, minuſq; pingui obducitur, & ſiccior eſt. Habent ſinum exiguū, à quo meatus duo inſignes ad ueſicā defluunt. Alij etiam ex ahorta frequentes perueniunt. Renum igitur munus (inquit Galenus) eſt, quod in ſanguine ſeroſum eſt, ab hepate attrahere, ut exuperantia humoris aquoſi ſequeſtrata, corruptionis abſit diſcrimē: quanquam ſunt etiamnum, qui ab tota ſubſtantia eiuſmodi fieri attractum putent, ſuffragante iecoris ui expellente. Diuerſum uerò in corpore ſunt ſortiti locum, non abſq; prouidentiæ ratione, uerum ne aliter cōſtituti ſibi inuicem officerent, minuſq; ob id deſtinatum implerent munus: Fuit & in ſiniſtro ratio peculiaris, ne ſi altius aſſurgeret, ab liene cōprimeretur, qui ſiniſtris maximè accumbit. Ita in ſtructuræ huius ratione nil ſe ingerit fortuitum, nil quod ſapientiæ ſummæ maieſtatē non præferat ampliſſimè. Sicuti quod uiſceris huius caro denſior, compactior ſolidiorq; eſt, ne quid exſugeret: prœter ſeroſam ſanguinis tenuitatem: neq; enim bilem atram aduocat, non pituitam, quibus craſſeſcentibus oblædi poſſet præfarctis occluſiſq; meatibus. Porrò ſoliditas alterum quoq; parit propugnaculū, ne potus retrimēta acuta mordaciaq; quid ualeant labefactare. Sic deniq; ualidius ſuo defungi munere poteſt: nam rareſcēte uiſcere, aut aliquo modo ex affectione facto imbecilliore, impurior profluit urina, carnium recētium loturæ conſimilis. Idipſum & affecto hepate prouenire exploratiſſimum eſt, quum ſanguinis uis maior in renes defertur. Duo porrò ſunt, tum ratione quàm in alijs antea protulimus, tum quia defluentis humoris copiæ par non fuiſſet unus. Quòd ſi forma ampliorem natura produxiſſet, non paruo ſtatura fuit magnitudo ea corpori, non ita latè patenti fuſoq;. περίνεφρα dicunt Græcorum ſcientiſſimi, quæ renum obeſitate opplentur. Grammaticos inceſſunt ex philoſophis nonnulli, qui renum etymon ſcrutati, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, id eſt ab de-

fluxu

fluxu obſcœni humoris nomen deflecti opinantur. Non rectè inquiunt, quippe riui hu- A
moris eiuſmodi ſpinæ cohærent, & ſunt ab inteſtinis ſeparati. Cæterùm uiri doctiſsimi, aliud eſt de natura diſertare, aliud diſcendi perpendere rationes. Vos humoris obſcœni appellatione geniturã accipitis, nos urinę ſedimenta. Docere uos id Lactantius potuit, ſic ſcribens: & uelut de ſcripto antecedens aberrare, aut pręposterè quippiam enunciari haud patitur. Vena, inquit, in maribus, quæ ſeminum rationem continet, duplex eſt, paulò interior quàm illud humoris obſcœni receptaculum. Et ne addubites, paulo antè mentionem de ueſica fecerat. Ex caloris poſtremò redundantia urinæ cõſequi incontinentiam, ſtillicidiaq; traditur. Renum morbus dicitur utiq; nephritis, ſæpe lapide magnitudinis uiſendæ, uel in renũ altero, uel in ureteris inorto impactoq;. A quo prouenit colico haud abſimilis dolor. νεφριτικὰ inde dicuntur φάρμακα. Extat apud Paulum ad renum uitia compoſitio, quæ uocatur διὰ πεντήκοντα. Eſt & renum affectio, quam matellæ intercutem nonnulli uocant: urinæ profluuiũ alij, aut diabeten, & διψακὸν quoq;. Verùm rara eſt hoc genus ægritudo. Sitim parit extra modum, unde dicitur dipſacos, uti auctor eſt Medicinæ tertio Paulus Aegineta, ut reſcribamus ſtatim, quod mutuo ſumimus. Diffinitur ab eo, ταχεῖα τῶν πινομένων διέξοδος: unde & διαβήτης nuncupatur, uelut tranſitus, ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν. Eſt tamen apud Aetium dipſacos, quã uoce alia ſonchon dicũt lactucæ ſimilem. Auctores ſunt exiſtimationis haud dilutæ, à quibus renum uitia quædam uocantur στεγνά, id eſt aſtricta, quum præpedita uel non fluit urina, uel difficulter fluit: nam & aſtrictas febres dixit Celſus, ſicut & in diffinitionibus Galenus, ubi retrimenticiorum omnium impetus inhibetur, ſudoris, urinæ, pituitæ, alui. Quippe uaſa Græci στεγνά uocant, humoris per rimas nil remittentia. In rhenum meditullio qua cingimur, partem eam Galenus ὀσφὺν dicit, & ἰξὺν: noſtri, lumbos uocant, ſed aptè parum.

Vreteres uenæ, ſiue urauæ. De ueſica, & ueſicæ affectionibus. Opiſthuretica, emproſthuretica, uretici. Galeni hiſtoria. Iſchuria, dyſuria, ſtranguria: immeiere: urinã facere: incontinentes urinæ. Orionis hiſtoria fabuloſa. Thrombus, grumus, pareſis, pityriaſis, lithiaſis, uretica, chalaſtica, catoterica, anoterica, emetica.

Caput XXI. B

A Renibus autem ſingulas uenas colore albicantes delabi, compertum eſt, ad ueſicam. Eas ab re ureteras, ſiue οὐρανὰς Græci uocant, quod per eas in ueſicam, quam cyſtin dicunt, deſtillare urinam conceperint. nam opiſthuretica dicuntur retro urinam mittentia: ſicut quæ ante, emproſthuretica. Qui uerò frequentius mingunt, uretici appellantur. Scribit Galenus, ſibijpſi accidiſſe dolorẽ uehementiſſimum, ut uideretur in uentre intimo terebra perforari, in eo potiſſimũ ſpacio, per quod à renibus ad ueſicam ureteras ſcimus extendi. Quòd eo libentius appoſui, ut eorum coargueretur uanitas, qui uixiſſe Galenũ prodere ſunt auſi, ſine corporis incommodo prorſum ullo. Quæ uerò attulimus, ex libro ſunt De locis affectis ſecũdo, ubi infert, mox excretum à ſe grauiſſimo cum dolore humorem, uitreum à Praxagora nuncupatum, quod ſit uitro fuſo ſimilis, aut ob frigiditatem. In uiris autem ueſica recto aſſidet inteſtino, ad ſiniſtra uergens. In fœminis, in genitale procũbit, ſubiectamq; uuluam habet. Vrinæ iter in uiris ſpacioſius & cõpreſſius, ab ueſicæ ceruice colem petit: in fœmina breuius pleniusq; ſuper uuluæ ſe ceruicem oſtẽdit. Hãc prouida ſagaxq; natura neruoſam compegit, duram, tenuem quoq;, ut urinæ mordacitati ſufficeret ex bilis permixtione: item, ne præter uoluntatem proflueret urina. Sunt qui ex tunica duplici concinnatam tradant, tametſi Galenus, & alicubi Auicenna, ſecus literis mandarunt. Sed circumiectũ ueſicæ indumentum ſpeciem prębet tunicę duplicis: uerùm id ueſicam ipſam non componit. Iſchuriam, id eſt, ἰσχουρίαν, urinæ integram uocant retẽtionem. στραγγουρίαν uerò urinæ ſtillicidiũ: id eſt (ut inquit Cato) ubi lotium ſubſtillũ eſt, id eſt ſtillatim fluit. Id & δυσουρίαν dicunt: ſed propriè, ubi lotium ægrè it. Ariſtophanes: στραγγουριῶ, χθὲς γὰρ ἔφαγον κάρδαμα. Siquidem urinam ſupprimit cardamum: uel, ut Græcè dicam, οὔρων ἐστὶν ἐπισχετικόν. Sed & πλύματος. Sunt & qui urinæ nuncupantur incontinentes Plinio. Luxatiò muſculi ceruicis ueſicæ, id eſt χάλασις τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως μυός: ut Aegineta inquit Paulus, uitium progignit: hi à Græcis ὀυρεῖν dicuntur ferè, id eſt immeiere, etiam ſi Perſio aliud ſignet uerbum id. Vlpianus hoſce urinã facere dicit. De urinæ uocabulo

concilia-

A conciliatum item Orioni nomen, quem Candaona dicunt Bœotij, sciunt omnes. Nam quum Orieo ex Clonia non nascerentur liberi, Iupiter, Neptunus, Apollo suscepti hospitio in bouis corium urina emissa, Oriona produxerunt: quo argumento Tripatrum appellauit in Alexandra Lycophron. Insunt uesicæ item, quos medici θρόμβους, id est grumos dicunt: sed hi tamen & intestinis, uentriculo atque thorace nonnunquam continentur. Eos animi defectio & color insequi fœdus solet. Esse autem nõ aliud uidetur, quàm globatus sanguis ex uasis suis effusus, qui uesicæ meatum obstruit offarcitque quandoque. Est enim grammaticis grumus, terræ prominentia tumulo minor. Vesicæ item affectiones Galeno sunt hæ, πάρεσις, siue resolutio. Nam & παρέτους resolutos dicimus. Fortè uerò hæc fuerit urinæ incontinentia. πιτυρίασις, quippe πίτυρον furfur est. λιθίασις, quia λίθος est lapis. ἕλκωσις, id est ulceratio, præcipuè in collo, hoc est, περὶ τὸν τράχηλον. Dysuriam à stranguria dispescuit Galenus idem, quoniam illa modò sit, ut præmonuimus, δυσχέρεια τοῦ οὐρεῖν: hæc uerò κατὰ σράγγα οὔρησις. Vretica pharmaca tertiodecimo Therapeutices legimus dici sæpicule, pro ijs quæ urinam prouocent. Qua in parte Chalastica item dici quædam animaduertas, modicè excalfacientia, & præfarcta corporum attenuantia, & inflandi compotem spiritum minuentia: insuper & factam digerentia inflammationem. Catoterica in libro eodem uidentur dici, quæ purgant per infernum uentrem: sicuti anoterica, quæ per uomitum, unde & emetica uocantur.

Præcordiorum, siue diaphragmatis ratio, & nomina plura. Phrenes. Prapides. Plinij obscuritas illustratur. Hypocondria. Chartilago quid. Cap. XXI.

QVum diuina prouidentia in hominis structura scienter omnia confingeret, thoracis capacitatem ad summum sapientiæ æquilibrium cõformare sic adorta est, ut quum in pectore, sicuti Plato uult, mortale genus animæ foret collocatũ, quumque inibi quod melius, quodque natura deterius est, uiseretur, locũ ita disppararit, ut discerniculo clariore sedes altera secerneretur, ut uirilis à reliqua, quæ ueluti fœminarum foret. Cartilaginem quippe mediã interlocauit, quæ animæ portionem fortitudinis & iracundiæ participem cõtentiosamque parte cõtineret B superna, ut rationi obtemperans hæc concupiscibilem pariter coerceret, tanquam ui illata, si quãdo rationis imperia detrectaret. Est uerò membrana hæc tenuissima medio sub pulmone transuersa, uelut pectoris septum, costis & subchartilagineis, & spinæ adnexũ, parte media tenue, membraneaque exilitate contextum, atque item uenas habens. Musculum tamen, non membranam nuncupat Galenus. Est autem musculus non aliud ferè, quàm neruis intexta caro. Septum hoc Plato, Hippocrates & Galenus phrenas item nuncupant, quod uerbum nobis mentem indicat, tanquam in prudentiæ principatum ueniant: uerùm id haudquaquam fit. Sed ita dicuntur, quia adiacent ijs quæ facultatis eius expertia non sunt, ut placet Peripateticis. cordi nanque prætenduntur, ex quo à nobis præcordia uocãtur: & à Græcis quandoque περικάρδια, sed & περίζωμα, quod cinctum Theodorus transfert. Appellatur & διάφραγμα, quanquam & in naribus interseptum eodem censetur nomine. πραπίδα etiam poetæ uocant, ut scribit Eustathius, deflexo uerbo ab τὸ καὶ ἰδεῖν, ut sit προβλεπτικὴ καὶ προγνωστικὴ τοῦ μέλλοντος φρὴν: id est, præuidens, ac futura præcipiens mens. In præcordijs, inquit Plinius, fuit peculiaris causa, uicinitas alui, ne cibis supprimeretur animus: intellige, ut animæ sentientis origo inoffensa seruetur, nec facilè cibi exhalationibus distringatur, & caloris aduenticij copia. Nam & sic quoque, ubi ex conuicinia attraxerint præcordia humorem calidum atque excrementicium, continuo mentem sensumque perturbant. Quamobrem parte sui media tenuia sunt, ut minus uaporis excipiant: nam si carne pleniore constarent, copiam uaporis & haberent & traherent. Porrò & partem hanc, inquit Aristoteles, calefactam celeriter, sensum mouere, indicat id quod titillatu euenit: diffluunt enim risu, quos titillaris, quia motus celeriter ad eum locum perueniat, qui quanquã leuiter calefacit, tamen mouet etiã præter uoluntatem diffuso spiritu ac resoluto. Facit autem cutis tenuitas, ut homo unus omnium titilletur, simul etiam quia ridet unus. Ictu in prælijs traiecta præcordia risum attulisse, proditum est, ob calorem quem moueat uulnus. Meminit doctrinæ huius Auicenna quoque in Animalium historijs libro decimotertio, sed obscurius. Ex ijs uerò lux Plinio infertur nonnulla libro undecimo. Et hæc quidem sunt de diaphragmate obseruata

ueteribus, qui balbutisse quodammodo uidentur, si spectes ea, quæ mox ingeniorũ acumina excogitarunt, quando exploratũ est obseruatione acerrima & scientissima, inspirationis & uocis, & omnium uirium corporis initia referri accepta oportere diaphragmati. Etenim corporeas potestates expansu imbecilliores effici, experimẽtis cõmonemur, sicuti contractu constipatuq́ iuuari in primis. Hinc sese promit singulare præcordiorũ emolumentum: quod Galeni principis artis medicæ prudentia compertum creditur. Quippe horum facultate præcipua aeris in spiritali reciprocatione comparatur ingressus, atq; item egressus: quod Cordubensi non displicuit Moysi ex Galeni doctrina in libro De lacertorum motibus. Nam lacerti facultate proprij contrahente, ubi retrahitur diaphragma, influit spiritalis aer. Rursum ubi eiusdem uirtute diuersa expanditur, egreditur spiritus. Huic inuẽto suo in tantum Galenus applausit, ut in lucubratione De motibus liquidis prodendum putarit: Eam in medendi scientia indaginem uideri cæteris præstantiorem, qua peruestigetur, quo instrumento clibanus moueatur, id est pectoris concauitas, per quam spiritus ultro citroq́ commeat. Quin Galenus idem περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto, terminum quo thoracis pars finitur inferior, antiquiores (inquit) phrenas appellauerunt, siue simpliciter, siue quia eo inflammatione affecto, mens item oblædatur. Verùm qui Platonis tempora sunt insecuti septum ipsum nominare instituerunt, etiamsi Plato ueterum more phrenas uocitat. Hypocondria Græcis dicta, uelut subchartilagia, Latini præcordia item uocarũt, id est uno nomine exta in homine, sicuti interpretatur Plinius. Chartilaginem uerò anatomici in anteriore hominis parte locum dicunt. A

Spermatis uasa esse quinq; numero. Varices. Quæ dicantur præparatoria. Maris, & fœminæ ratio. Seminis à cerebro defluxus. Gone, id est genitura quid. Cap. XXII.

QVoniam uerò seminis rationem paucis attigimus, illud commonitos uelim rerum naturæ contemplationis studiosos: Conceptacula spermatica, quæ genituræ gratia sunt comparata, ex anatomicorum obseruationibus accuratis uideri quinq; numero. Et principem quidem locum habere uenas arterias q́ multifariã implicitas obuolutasq́ ad testiculos tendentes, ex quo imagine quadam uarices quãdoq; uocant. Postea habẽtur testes ipsi, quos σηραγγώδεις, hoc est cauernosos cognominat Galenus. Tertium habet locum epididymon incumbẽs testiculo sub uase, quod seminarium dicunt. Et quartam obtinet sedem, quod in uiris capax est oblongumq́, ac uelut sinuosum, ubi mutonem adit, in imo tamen angustius breuiusq́. Postremo est parastata seminarium interiacens & uirgam. Comprobantur hæc primo De genitura apud Galenum. Conceptacula primo à nobis loco constituta uocãt παρασκευαστικά, tanquã tu dicas præparatoria, quoniã seminariũ humorem ad testes deferentia præfingere, & (ut si dicam) delineare uidẽtur. Duo uerò sunt hæc pro testium numero. Origo autem ista: Seminarium uas dextrum à parte superna ducit initia ex aduerso rhenis dextri, ab uena concaua & arteria. Quarum altera ab hepate, à corde altera exordiũ sumit. Sinistrũ uerò non adeò ex alto profluit, sed ab uena sinistra emulgente, & ab arteria. Ceterùm hac in parte illud singulari admiratione dignum, uim illam seminariam, quæ lumbari dextro, sic nanq; iuniores hosce item nuncupant meatus, inserta dextrum adit testem, hinc effici calidiorẽ, magisq́ spiritosam, quoniã uenæ eiusmodi atq; arteriæ directè ab magna propagantur uena magnaq́ arteria, quo fit ut sanguinẽ protinus concipiant depuratum, egregieq́ percoctum. In sinistris uerò aliter obuenit, siquidem non protinus defluit uena uel arteria ab magna itidem, ut dextra: sed ab ea quæ ad rhenes delabitur. proinde sanguine oppletur non expurgato, sed aquoso plurimũ. Quæ ratio creditur potenter efficere, ut pro decurrẽtis modo seminis, nunc mas producatur, nunc fœmina: cui calculum adijcit Galenus, à quo longius abire, in ijs præsertim, summè delirantis uideatur. Cæterùm plura de hoc genus quæstione libro De animalium generatione quarto Aristoteles. Nonnihil & Lactantius. Astruunt porrò medicorum sagacissimi, seminariam uim in huiuscemodi uasis in album demutari colorem ex sanguineo. Fieri uerò ista, non in uenarũ principijs, sed in portionibus iamiam testiculis se insinuantibus, quando morula certa indigeat cõcoctio hæc. Genituræ autem modum præsignem B

signem

A signem ab cerebro secerni, à Galeno traditum scio, quando cuidam salacissimo ab obitu capite dissecto, eius partis deminutio comparuit manifesta. Adnotādum uerò, quod in principe philosopho est obseruatum, γονὴν id est genituram, spermatis indicare corpulentiam. At sperma generatiuum spiritum formatiuumq́, qui geniturae potentia inest, & in quem geniturae corpus resoluitur.

De utero muliebri. Item an matrix barbarè dicatur parte ista. Hystericae mulieres. Geminorum ratio. Didymi. & didymaones quo differant. Didymaeus Apollo cur. Item obiter de Branchidarum oraculo, & Philesio Apolline. Gone quid. Vnde sit sexus disparilitas. Foetus multiplicis exempla prodigiosa. Vteri uocabula, & partes. Item de mulierum testiculis. De Eugio & Hymene. Psyllis, & psylleis. Metrenchytae quid. Catheteres, clysteres, otenchytae, chorion. Ecbolia medicamina, & phthoria: atocia, ecrysis, ectrosmos, utriculi. Rhoicae mulieres. Locarium quid. Loculatae piscinae, ac Laciniatae. Locularis resina. Cap. XXIII.

FOeminis uerò intus eadē ferè omnia, pręterq́ uesicę iunctus utriculus, unde dictus uterus, quod alio nomine locos appellant, quoniā inibi nascēdi cōsistunt initia. Hoc, inquit Plinius, in reliquis animalibus uuluam. Aristoteles uerò ex interpretatione Theodori, pars, inquit, uuluę interior loci, & uterus appellatur, unde uterinos dici fratres, scimus. Ostium aūt, & ceruix, matrix. Extrema plurimarū uuluarū, quae cornua appellant, inuolui perspectū est. Graecè uerò Aristoteles sic: καλεῖται δὲ τούτων τὰ μὲν ὑςέρα καὶ δελφύς, ὅθεν καὶ ἀδελφοὺς προσαγορεύουσι. μήτρα δὲ ὁ καυλὸς καὶ τὸ ςόμα τῆς ὑςέρας. Hystericas mulieres intelligunt eruditi, ab utero suffocatas. Sunt & symptomata, quae nuncupantur ὑςερικά. Obiter, ne scioli ac nasutuli uel me Theodorum conuellere audacius pergant, non barbarè matricem hac usurpari parte, quod pleriq́ rentur, commonemus, quando & Iulius Solinus matricis nominat penetralia, capite tertio. Aliàs Matrix ciuitas nuncupatur, quae metropolis Gręcè. Apud B Tranquillum matricem arborem intelligimus, ex qua stolonum repullulat soboles multa. Sic boues dicuntur matrices Varroni: quas & fructuarias rectè appellaris. Apud Palladium, matrix idem est planè quod mater. Vterus ergo hic in duos funditur sinus: qui in diuersum diffusi ac reflexi circumplicantur modo arietinorum cornuum. Quae pars in dextram retorquetur, masculina est, inquit Lactantius: quae in sinistram, foeminina. Horum sinuum ita distributorum auctor item Auicenna est. Qui & uicesimoprimo, tertij: Causa, inquit, geminorum seminaria prouenit copia, quando uteri sinus uterq́ fuerit oppletus, & dextra quidem parte utplurimùm, concipi mares uolunt, sinistra uerò foeminas. Cui sentētiae suffragari Hippocrates uidetur, Sententiarū libro quinto. Hinc porrò contingere arbitrantur sexus disparilitatem. nam si in laeuam uteri portionem masculinae stirpis genitura profundatur, marem quidem gigni, sed uolsis euiratisq́ corpore ac moribus. E diuerso quoq́ comparem sortiri euentum, quod foeminini sexus seminium dextrorsum se proclinarit. Enasci quippe foeminam, quae uiri speciem praeferat in multis. ὑςέραν δικρόαν uuluam uocant bifidam. In caeteris animantibus tot esse in uulua sinus, Auicenna probat, quot proferantur uberum papillae. In homine autem, sicuti totum corpus didymum est, ex dextris sinistrisq́, sic & uterus. Sunt tamen quibus septem in utero cellulae placeant, ternis dextra, sinistraq́ constitutis, una modò in meditullio composita. Totidemq́ posse foetus concipi, tradūt. Serapiam Alexandrinam scribit Caius Digestorum libro tricesimoquarto, quinq́ liberos uno enixam partu. Prodigiosa sunt, nec sine cunctatione proferenda, quę Magnus Albertus censuit prodenda, ut praeteream quae scribit Iulianus iureconsultus, atq́ item Paulus Digestis, si pars haereditatis petatur: ubi & superfoetationē admittere uidetur. Scribit inquam Albertus, mulierem quandam in Germania, configuratis conformatisq́ iam in utero duorum & uiginti infantium corpusculis, aborsum fecisse: aliam uerò etiam septuaginta: immò, ut amplius increscat admiratio, aliam etiamnum eiecisse in peluim embryunculorum auricularis digiti magnitudine corpuscula centum & quinquaginta. Cuius rei facta fides est, tunicu lis quibus obuoluebantur, conscissis. Addit quoq́, pluribus eorum affuisse dilatationis & constrictionis motum, & signa alia uitae complura, oculis tamen imperfectioribus.

Manuum uerò, & pedum digitos fuisse ueluti capillares. Geminos Græci nũc didymos dicunt, nunc didymaonas, eo tamẽ interstitio, sicuti in Rhetorico adnotatum lexico est, ut sint didymaones diuaricatis seiunctisq; corporibus, didymi autem coniunctis connexisq;. Cuiusmodi fuisse Actorionas, traditum fabulis scimus. At Didyma locum dicunt, & manteum Mileti, sacrum Ioui & Apollini, qui inde cognominatur Didymæus: uti planius iam & Plinium intelligas, & Melam Pomponium: sed & Papinio feramus opem, Thebaidos octauo: A

> Nec Clarias hac luce fores, Didymæaq; quisquam
> Limina, nec Lycia supplex consultor adibit.

Quod autem oraculum id Branchidarum quandoq; nuncupatum, scribunt ijdem: lego quidem Didymorũ incolas dictos olim Branchidas fuisse, qui Barbaris templum prodiderint, quo nomine pœnam ueriti demigrantes in Asiam longius Branchidas, ciuitatis id est nomen, cõdidere, quam ueteris odio flagitij rerum potitus Alexander solo exæquarit. Branchum esse Apollinis filium, prodidere grammatici, qui fuerit ipse quoque futuri scientissimus: unde & Papinius Thebaidos tertio:

Patrioq; æqualis honori Branchus. Sunt qui eo prægnantem matrẽ uidisse per quietem memorent, per fauces solem insinuasse se, qui per uentrem mox eruperit. Vnde sit conciliatũ infanti nomen. Est qui putet, ab Apolline adamatum, ac ex pueri osculis Apollinem esse Philesium appellatum, unde & Philesia templa, siue à puerorum certamine. Sed ut ab diuerticulo fabulam repetamus, illud neutiq; prætereundum, in uteri lateribus introrsum haberi muliebres testiculos, paruos quidem, nec orbe pleno, sed instar sphærulæ à polis compresse. Iacent autem initio colli uterini, panniculis seorsum colligati, non ut in uiris, scroto uno contenti. Horum ratione uidetur Auicenna pronunciasse, uterum esse generationis principium effectiuum, quoniam Galeno astipulante, ac certatim medicis omnibus, gutta mulieris actiuè ad generationẽ concurrit: qua ratione fortasis Auerrois quoq; uterum ita laudibus extulit, ut membrũ diceret principale quodam principatus modo. Verùm, ut ab grammaticis aliquid item mutuemur, uterum dicunt etiam delphyn, unde ἀδελφοὺς uocant fratres, qui utero prodierint eodem. Hippocrates etiam γονὴν appellauit, quod uerbum illis gentibus partim quidem fœtum signat, partim uerò genitale profluuium: ut antè paulo prætexuimus. Vteri supernas quasdam portiunculas obliquatas, nuncupant ceræas, id est antemnas, & plectanas, hoc est retia. Vtrinq; uerò habentur ὦμοι, siue humeri: postea est collum, uel trachelus, cuius os uocatur porus primus. Celsus canalem interpretatur. Quæ mox sequitur inanitas, κόλπος, id est sinus, dicitur muliebris. Vuluam deniq; Græci nunc μήτραν dicunt, nunc ὑστέραν. Vnde sunt μητρεγχύται organa, cuiusmodi & catheteres, id est καθετῆρες, atque item clysteres, quibus in uulua causatione sese ostentante, intro medicamina infunduntur. Ex forma eadem nuncupantur otenchytæ, id est ὠτεγχύται. Catheteras propriè fistulas in directum foratas intelligunt, quibus in uesicam medicamenta infundimus. Describitur à Galeno uulua, ἀγγεῖον κυητήριον, id est uas fœtum conseruans. Insignis eius affectio est, ubi σκιῤῥοῦται, id est obdurescit. Scirrhi simile est, quod in uuluæ collo nuncupatur scleroma, id est σκλήρωμα. Habetur apud Paulum hysterica pnix, siue πνίξ, quam uertere suffocationem possumus. ἐμπνευματοῦται quandoq;, id est tumescit spiritu, ex frigiditate interdum, aut ἐκ δυστοκίας, hoc est partionis difficultate: ore præfarcto obstipatoq;, uel etiam θρόμβου παρασφηνωθέντος ἢ αὐτοῦ, hoc est, thrombo siue malis grumum dicere, in eo amplius concreto. Inuenies item ὑστέρας πρόπτωσιν, quam rectè procidentiam uuluæ dixeris. Fit in ore interdum & φῖμος. Sunt eadem quoque parte ῥαγάδες ex partione uiolenta: nam & ῥαγδαῖος impetuosus dicitur. Ipsam uerò pariendi molestam difficultatem δυστοκίαν, ut significauimus, uocant, uel parientis ratione, uel infantis: aut τοῦ χορίου, crassi nimis aut prętenuis. Oblędit aer extimus quoque, caloris ui, aut frigoris. Appellatur uerò χόριον, quia sit χώρημα, id est infantis alueus: aut quia χορηγεῖ, id est suppeditat ei cibum. Embryon porrò duplex ambit tunica: interior, quæ & tenuior est, ac mollior: Amnion ab Empedocle appellatur, ut auctor est Pollux: exterior uerò chorion. Intra muliebre pudendum eugion est, siue hymen, integritatis argumentum. Ea uerò neruosa intelligitur exilitas, quam primus conuellat congressus. Ecbolia dicunt medicamina B

A dicamina, eijciendo fœtui comparata, phthoria item uocant: nam atocia cōceptum prępediunt. Apud Aristotelē comperias, ecrysin nuncupari partus effluxum intra diem septimum. At ad quadragesimum ectrosmos dicit. Illud sanè admiremur licet, quod prodit Dion, Psyllos esse omnes uiros: neq; enim compertam esse Psyllam fœminam: φύονται δὲ, inquit, ἐξ ἀλλήλων. Natos experiundi gratia serpentibus obiectant. Hinc doctè ad modum & scitè Psylleos nuncupamus, qui psyllos agunt quodammodo, obtrectatorum occursantes ueneno. Rhoicas mulieres uocant Græci, quibus è locis distillationes contingunt, toto se illac expurgante corpore, mensium omnino ratione diuersa. Locarium ad locos muliebres attinet nihil, sed ea uoce intelligimus, inquit Varro, quod datur in stabulo & taberna ubi cōsistant. Vnde Martialis illud liquidò explicatur, Hermes diuitiæ locariorum, In quo fluctuat Domitij sententia. Loculatæ areolæ pictorum Et loculatæ piscinæ, ubi disclusi habentur pisces dispares, sunt apud Varronem. Dici & lacinatæ possunt, ex Columellæ octauo libro, qui lacinias uocat partes diuisim seiunctas. Locularem resinam legimus in Palladij libro tertio. Vtriculos dixit Plinius frugum tunicu- las, quæ si exterantur, gluma iam nuncupatur, uel acus.

Septenarij ratione, intima corporis constare, item extima. De septenario paucula.
Caput XXIIII.

ADijciamus porrò Macrobij ex Naturalium priore libro sententiam pręclaram qua comprobat is, humani corporis tam intima, quàm extima numeri septenarij ratione consurgere: Septem, inquit, sunt intra hominem, quæ à Græcis nigra membra uocantur, lingua, cor, pulmo, iecur, lien, rhenes duo: septem item alia cum uenis & meatibus quę singulis adiacent, ad cibū, & spiritus reciprocationem destinata, guttur, stomachus, aluus, uesica, & intestina principalia tria, dissipium, mesenterion, hira. Septem sunt quoq; gradus in corpore, qui dimensionem altitudinis ab imo in superficiem complent, medulla, os, neruus, uena, arteria, caro, cutis. In aperto item septem sunt corporis partes, caput, pectus, manus pedesq;, & B pudendum. Item quę diuiduntur, non nisi septem cōpagibus iuncta sunt, ut in manibus est humerus, brachium, cubitus, uola & digitorum nodi terni. In pedibus uerò, femur, genu, tibia, pes ipse sub quo uola est, & digitorū similiter nodi terni. Et quia sensus eorūq; ministeria, in capite natura, uelut in arce constituit, septem foraminibus sensuum celebrantur officia, oris, deinde oculorum, narium, aurium binis. Quare numerus hic totius fabricæ dispensator est, ac Dominus. Sed occurrat fortè nunc aliquis, Ecquid ista corporis humani structuram faciant augustiorem? Respondendū uerò, facere utiq;, quoniam numerus hic perfectionis plenitudinem cōtinet. Nam & Cicero septenarium esse rerū omnium nodum pronunciat: quippe geminam uim obtinet uinciēdi, quia ambæ partes eius uincula prima sortitę sunt, ternarius cum una medietate, quaternarius cum duabus. Porrò is est perfectus numerus, qui ex pari consurgit atq; impari: nam impar numerus mas, par uerò fœmina creditur. Sed & numeralis scientię studiosi patris appellatione imparem censent, parem uerò matris. At dicat quis, Inest uirtus hæc alijs item minoribus numeris. Inest quidem, sed ut septenarij partibus. Possem hoc loco argumentis peruincere, totam in utero infantis fabricam isto dispensari numero, nec non totam hominis uitā: sed super est de hac re pragmatia, ubi pleraq; attingemus. Quæ modò allata sunt, premōstrant, dum ne cæcutiamus, diuinæ maiestatis sapientiam, à qua tot tantisq; insigniti bonis sumus, ut in delicijs esse nos, fateamur necesse sit: modò succinat unusquisq; sibi, Nosce teipsum. Nec Origenis delyramenta recipiat Adam peccante, imaginem Dei perijsse: quam sententiam, ut alia præteream, quæ non omisit Epiphanius, illud facilè subruit apostoli Pauli, qui Euangelicam doctrinam sua prædicatione complesse creditur, Vir comam nutrire non debet, quum gloria & imago Dei sit.

Summum hominis bonum esse in Deo, non in uoluptate aut potentia uel uirtute. Impietatis humanæ taxatio. *Caput* XXV.

HAec habui de hominis præcelsa natura, quæ in literas commētatione iusta promerē. Ea labore non paruo ex diuersis congesta, si exactius quis paulò humanior uocarit ad librā, fatebitur (opinor) quod initio astruximus, Hominem esse miraculum magnum atque diuinum: sed tum equidem maius

etiamnum miraculum, si tanta diuinitatis cura & prouidentia inenarrabili & creatus & A ornatus, & singulis momentis connutritus, defensus, ad uitam uerè uitalem tota ui prouocatus, ut plerunque fit, sensibus mancipatus obbrutescat diro peccato prorsum, nobilitatis, & finis oblitus. Ac sacrum illud numisma non concidat modò exculcetque, sed aggere adobruat altiore, ut scelerum labe pressus altissima uix dici arbor queat, iuxta illam ueterum sapientium animarum tropologicam transmigrationem. Est profectò, ut ab nostræ religionis patribus astruitur, & nos supra attigimus, summum hominis bonum, etiam si in zonula supersit nihil, æterna, & ultramundana uita, Summum malum antithei consortium impijssimi, & mors prorogata in infinitum. Præclarè siquidem, ut omnia, decimo Ethicorum Philosophus: Oportet, inquit, non quod monent nonnulli, humana nos sapere, quòd simus homines, nec mortalia, quia mortales: sed quoad effici potest, immortalitati ipsos nos asserere, cunctaque efficere, ut ea degamus uita, quæ ab eo profluat, quod in nobis est præstabilissimum. Qua ratione Homerico more nuncupantur homines θεοειδεῖς, id est, Deo similes, sicut mali nunc ceruis assimulantur ab eodem, nunc tygribus aut leonibus. Verùm diuersi abeuntes in terrenam deuergētia quadam reflectimur naturam, hanc tractamus unam fallaciosis illecti oblaqueatique ambagibus, hanc cogitamus, huic inhæremus affixi, efferamurque adeò ut persæpe quod M. Cato dicebat, Succidias humanas faciamus. Sed imperitiores miremur minus, quoniam (ut dicitur) nec Falernum canes. Inter eos qui sibi sapientes uidentur, mira est de felicitate disceptatio. Nec illud perspiciunt saltem, utcunque bellicum canant, inferant signa, diuersam aciem impressione ualidius facta, fundant fugetque, commori omnes perinde ac bruta. Bonumque, ni perniciosior superesset animæ interitus cum æternis pœnarum cruciatibus: quando (uti fertur) Dei summatis tesseræ nunquam non rectè cadunt, ac illius iudicio precipuè excusso fieri impostura nequit, quoquo nos torserimus, uel Proteo multiformes magis. Nil suspici animaduertas, rapi omnes calle quidem diuerso, errore tamen uno, quo ab parente reuellimur, ueluti hac una ratione nascamur, ut uel uoluptatibus irretiti, in ea- B rum titillationes scylleum renidentes caput animamque demergamus. Aut ui crassemur in proximum, omnia nobis corrogantes uendicantesque: aut scientiæ inanis gloriolam captemus. Erumpere agmitatim maximè uideas, qui uoluptate cuncta metiantur, nilque habeant ratum, nil pensum, nisi quod ex illius fuerit decretis. Siquiden eò passim ab mortalibus concurritur, ut Seneca inquit, ubi uoluptatis laus insonuerit. Sed pullatos nil moremur. Eudoxus philosophus, nec astrorum inscius, esse summum bonū uoluptatē, ut illi uidebatur, inde colligebat, quòd eam affectarent omnia. In quam sententiam toto pede Philoxenus iuit, & ut Aristotelis monumenta testantur, γεράνου λαιμὸν εὔχετο ἔχειν, gruis collum ut haberet, exoptauit, quo diutius bibendi edendique titillatione posset perfrui. Iam passim commonentem audias,

> Ite (ait) ô pueri, pariter sudate medullis
> Omnibus inter uos, non murmura uestra columbæ,
> Brachia non hæderæ, non uincant oscula conchæ.

Et Persarum rex Xerxes nouæ uoluptatis repertori præmium constituit. Hinc est & Ephesiorum nobile decretum, qui (Strabone tradente) cum singularis modestiæ ac frugalitatis uirum Hermodorum eiecissenr: Nemo, dixerūt, apud nos frugi sit, nemo unus excellat, uel si excelluerit, abeat. Quo nomine dignos fuisse qui strangularentur omnes, pronunciauit Heraclitus cognomento σκοτεινός, ut planè impudicos, expatratores, fures, perperos, appetones, tenebriones, ut mihi sic interim loqui permittam, nec tamen sine exemplo. Pleri que etiamnum ex Philosophis ita uoluptatis imaginem concipiunt, ut illā in solio statuant regio, ueluti humanarum planè reginam rerum. Quod uerò ferendum minus sit, uirtutes ei subijciunt ut famulas, nutum quoque, ne quid indignationi desit, obseruantes, ut euestigiò, quicquid uisum illi fuerit, exequantur, tanquā illuc demum productio hominis spectet, ut cibū potumque delectamentis implicitus percolet: ut in Quæstionibus Seneca dixit seuerissimè: ac libidine omnifaria diffluat conturbetque. Quum tamen sciant, ab Antisthene pronunciatum, insanire se malle, quàm uoluptate deliniri. Et rectè ille quidem: nam quintodecimo Punicorum apud Silium ita legimus:

> Quippe nec ira deûm tantum, nec tela, nec hostes,

Quantum

A Quantum sola noces animis illapsa uoluptas.
Ebrietas tibi fide comes, tibi luxus & atris
Circum te semper uolitans infamia pennis.

Alij uerò Liuianũ illud aßiduè mente repetunt, & uerbis identidem ingerunt. Regnum res est inter deos hominesq́ pulcherrima. Reges putant deos esse terrenos, qui ab exili tenuiq́ initio coorti ad precelsæ maiestatis instar excreuerunt emicueruntúe. Quod & Anataricum dixisse quandoq́, proditum memoriæ est. Hinc & illud Cęsaris tyrannico spiritu tumentis in Alpium transitu: Mallem hic esse primus, quàm Romæ secundus. Equidem præfici gentibus, longè lateq́ summotis omnibus, imperitare, honestißimum censeri posset, ni ita nos instrueret Seneca, Simul ista posuit cõditor mundi Deus, odiũ & regnum. Proinde & rex ille, ubi amplius diadema expendisset: O' nobilem, inquit, potius quàm felicem pannum: quid enim, ut inquit Catullus, solutis est beatius curis? Partim sunt qui resectis abdicatisq́ omnibus, uirtutem modò amplexentur cõfoueantq́, ueluti sapiens sit planè omnia, & ut Horatius inquit,

Vno minor Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex deniq́ regum.

Profectò non abnuerim esse uirtutem altum quiddam & eximium, multa undiq́ splendoris luce circumfusum, si modò recta insistas uia, nec quod multis usu uenit, ἄνευ τοῦ πράττειν philosopheris, ac μέχρι τοῦ λέγειν: etenim adnexum uideo superbiæ stuporem, & quod grauißimum est, inscitiam aut negligentiam eius, qui omnium est uirtutum pater & largitor. Quanti demùm scientia est impietate constipata? Immò quid inauspicatius, uel ut κυνικώτερον dicam, quæ esse fœtutina spurcior potest ac fœdior? Expende conspectius, Tument colla sapientium, riget ceruix, os obsignatur: dum intra se nescio quid cornicantur, uel stupentibus in terram oculis, ut inquit Hieronymus, tumentia uerba trutinantur: ut si præconem addideris, incedere præfecturam putes. De Deo nulla,
B aut rara prorsus fit mentio. Quid cum Platone mihi, quid cũ Aristotele? si laudibus perstrepunt scholæ, resonat forum, animam suppliciorum diritate distrahi audituri, ac uisuri sunt inferi? O' felicitatis infelicißimum genus. Quid porrò cum felicibus æui tam breuis, immò uerò nullius? Quid quòd precisa combinationum ratio in corporeis rebus, & noti coaptatio ad ignotum scita, congruaq́ humanum supergreditur captum? Quo sanè argumento expressum Socrati est, uti se unum modò prædicaret scire quod ignoraret. Quando & astruit Solomon, cunctas res difficiles, ac sermone inexplicabiles. Et alius diuini uir spiritus absconditam esse profatur sapientiam, & intelligentię locum ab cunctorum oculis uiuentium. Quin & scientiæ profundioris Aristoteles in prima philosophia, eiusmodi nobis difficultates oboriri scribit in natura manifestißimis, quæ nycticoraci offundantur solem inspectare tentanti. Hinc eruditorum nobilis est illa coniectatio: quum scire expetant omnes, nec frustra omnino esse appetitus queat, desiderare quenq́, ut se ignorare sciat. Quòd si plenè affatimq́ assequamur, doctã prorsus nos assecuturos ignorãtiam: quo nil magnoperè perfectius posse homini obtingere, quàm ut in eo quod est illi genuinum, comperiatur doctißimus. Qua in re tanto item quis censetur doctior, quanto se recognorit indoctiorem. Quæ quum ita planè sint, expergiscere infelix anima, resipisce: quid ueneris, amplius ad examẽ reuoca: quid sis, metire. Miraculum esse, te docui, & quidem diuinum, addidimus uenerandum & adorandum: docuerat, addideratq́ prius Aegyptiorum regalis sacerdos Mercurius. Tu uerò diuini adiectionem exhorrescis, sarcinale brutum sponte & consulta opera amplexaris, & perficis: uelutiq́ graui libramento plumbi recellis ad solum. Maximũ dici miraculum mauis. Quid enim maius quàm diuinam imaginem, immortalem, tot tantisq́ luminibus illustratam, tam lato, tamq́ numeroso bonorum agmine obuallatam, cœnosa semet ac rediuiua fœditate circumlinere, glomerariamq́ ac sanguinariam, & uirgilianum Vcalegonta subinde referentem, ingruentis securam mali, brutum induere: dictum enim ueteribus est, hominum effigies habere animos ferarum: illum uerò omnia supereminentẽ, luminum ac bonitatis patrem, qui nos ab angelis paulo minus deminuerat, qui uultus sui lumen signauerat super nos, aut ruditer nescire, aut per summam impietatem consertis (ut dicitur) manibus negligere? Hac ratione esse cœpit bulla hominis uita, humana omnia pul-

uis atq; umbra, Magiſtratuum inſtar, quos dicunt codicillares, qui dignitatis contenti A nomine, à re abſunt procul. Nec tot fuerint notariorum puncta, quot noſtrorum ſunt detrimenta temporum. Nos tamen nil omnino Neuianum illud attendentes,

Pati neceſſe eſt, multa mortalem mala:

eum qui ſolus eſt, fuit, erit, liquimus, ad imaginoſa reclinamus. Vitalis lux nobis erat contributa, ut per illius eſſentiam ueram, unicam, fœcundiſsimam, & nos aliquid eſſe inciperemus uerè, unicè, fœcūdiſsimè. At nos terrena reſpectamus, quum animas noſtras eſſe uoluerit præpetes Deus, non inferas, uel tanquam chryſomallas oues, ceu cum Epicuro ſuccinentes, Quod ſupra nos, nihil ad nos: mētis inſtantia & uigore hebetato. Nec aduertimus, mortalem eſſe hanc, & per momenta euaneſcentis naturæ prouinciam. Sed utinam unicus ille, uerus bonusq; ſummi patris, ſummus filius, humanæ impietatis diuino & precij incomparabilis ſanguine, in terrarum conſpicua altitudine ineffabiliter profuſo, expiatur infinitus, ita quandoq; mentes omnium ſuæ claritatis fomite incendat illuſtretq;, ut nouum hominem induamus omnes, & quod abſtulit peccati labes, reſtituat pietatis candor, qua efficiamur una uelut argentum purum putum ac emaculatum & cādefactum, nullaq; ſit dies μητρυιά, ἀλλὰ μητέρες πᾶσαι: ubi iuxta Prophetici afflatus proloquium in Domini montem conſcenderimus, in ſemitis eius ambulantes. Quibus etiam ſi fuerint uti coccus peccata noſtra, dealbabuntur tamen perinde ac nix. Deus omnipotens mirabilia facit ſolus, Dei inſtrumentum homo eſt, ad magnifica perpetranda accōmodum. Sed tamdiu mirabilia exſequitur feliciter, quamdiu diuino morigerum ſe præſtat artifici. Proinde bracteatum illud recinendum ſæpius, Viuendum eſſe hodie, quando qui cras uiuit, nunquam uiuit. Quòd ſi hodie expetis uiuere, Deo utiq; uiuendum: quippe in uno eo heri & cras non prorſus aliud ſunt, quàm hodie. At hominum pleriq; malè uiuunt hodie, cras ſolum bene. Cæterùm iam hinc nos ad Muſarum noſtrarum guſtum & ſaliuam conferemur: eo tamen præſcripto, uti reſpicere liceat, ne prorſum refugæ credamur, dum Cleanthis reclinemus ſpinas, & contorta etiam Chryſippi. B

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVARVM.

Lectionum Præfatio quinta, ad præcellentem philoſophum & medicum Nicolaum Leonicenum.

SCis, opinor, uir eminentiſsime, in ſtudiorum meorū (ut ſic dicam) infantia, Ferrariæ prima moralis Philoſophię ſtipendia tuo me ductu & auſpicijs feciſſe. Quàm uerò ex eo tibi multiplex eruditio tua & lectio tantum non infinita, ingenium feraciſsimum, & omnium capax memoriæ theſaurus: addo etiam Græcæ Latinæq; facundiæ ſcientiam præſignem, quā eruditus ita es, ut excellas: hæc inquam omnia, quàm tibi me affecerint addixerintq;, ſum ipſe mihi teſtis uel locupletiſsimus. Sed animaduertere potuiſti tu quoq;, nec eñ tibi defuit unquā obſeruātia mea: quę auctior reddita in dies facturo nūc mihi publicā materiā, quicquid in literarū quaſi palęſtra peruigilatū ad hāc horā eſt, amplius expreſsit, aurē quodāmodo peruellēs, ut te ueluti clariſsimū artiū bonarū lumē in huiuſce gloriæ, quātulacunq; ea ſit, participatū clementer aduocarē. Ita enim futurū, ne officij tui & meritorū in me dilapſa uideatur memoria. Eſſe quidem repenſionem hanc operæ leuioris, ac pedariā, nil me fallit: etiam ſi ſcruta ut uendat, ſcrutarius laudat: ſed & quæ nec uerti uitio poſsit, aut debeat, quando ſalſa tamen mola litare creduntur, quibus defuerint thura. Te quoq; in excelſiſsimo doctrinarum faſtigio ſurrectum ſtare, dilucet arbitror, & norunt omnes. Quo ſanè nomine temeritatis agi poſſe mecum, animaduerto, ut qui nugalibus forſan inuentis altitudinem tuæ contemplationis ineptius obſtrependo auocādoq; uidear interpellare. Etenim ſcitum illud eſt, Muſcas ab aquila non cerni. Et quis agat in ſcæna geſtum, ſpectante Roſcio? Cæterùm uir præcellens præſtò mihi parte hac Platonis ſententia diuini eſt, qua ſcribit is, reſponſum quandoq; ab Ammone, Pluris ſe Lacedæmoniorum aptam facere orationē, quàm aliorum munera uel opulentiſſima. Quæſtum tibi laudis ac gloriæ compendium

A pendium iis magnum nō premonstramus, sed pectoris intima prospicienter reseramus, ut gratum memoremq́ me iam hinc noris agere discipulum, cordiq́ ac memoriæ insigniter habere, qua me hilaritate, quàm miti oratione adeuntem, etiā si à sole occaso sæpius, hærentemq́ exceperis assiduè. Quod phaleras nil moreris, & nomina uana Catonū, patefactis ingenuè facundeq́, quibus uelut moramentis molestioribus tenerer implicitus. Quo fit, ut quum immensa sint quæ inde tibi debeātur, insita uerò imbecillitate pauca uel prorsum nulla queam præstare, in hoc reclinarim diuerticulum, ut procliuè saltē, nec (opinor) ingenerosum animi propositum ingererem tibi, inq́ memoriam cæteris darem: & quod ille apud Senecam facit, Ipsum me oblatum uellem, etiam atq́ etiam comprecatus, munus istiusmodi, quale id cunq́ sit, boni consulas: putesq́ cæteros, etiam si amplissima contribuunt, plura tamen multo sibi relinquere. Qui ipsum se tradit, reliqui sibi facit nihil. Et fuerint hæ quidem αὐτἀγαθῶν ἀγαθίδες.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET QVINTVS.

Historia iucunda belli in Venetos gesti, qua tempestate nobis ista elucubrabantur. Cap. I.

EQVIDEM si alias unquā res hominum esse omnino nihil, & statu incerto, quam dicunt περιφέρεσθαι, rotari omnia, concipere licuit, id clarissimum diuina potentia, nobis ista prodentibus effecit: ut si quando in dubium uenerit, Esset'ne prouidentia ulla, nunc luce constiterit clarius, uigere præpotens numen, cuius nutu uel minima quæq́ dirigantur dispēsenturq́.
B Quo enim tempore commentabamur ista, exortum est atrox in Venetos bellum, cōspirante in eos uniuerso occasu. In primis uerò Romanæ ecclesiæ pontifex longè clarissimus Iulius, eius nominis secundus, aduersum præpollens terra mariq́ imperium spiritus erigere ausus est, reuocaturus ciuitates ecclesiastico imperio superioribus annis ui ademptas. Sed ad tantam belli molem prætenues erant animi ingentis uires: peregrinis ergo auxiliis opus uidebatur, ne uana fieret sine robore indignatio. Adiunctus igitur Maximilianus primùm imperator, mox & potētissimi reges duo, Gallus, Hispanusq́. Aderant in Italia parati ad partes reguli aliquot, Alphonsus Ferrariæ dux, cui pater Hercules fuerat, singulari prudentia uir, & in bellicis rebus cuilibet ferè ueterum comparandus. Eum nos uiuentem uidimus sæpe, nec sine admiratione præsigni, quū prouerbii uice passim tota Italia usurparetur Herculis ducis calliditas, cui plus inesset ingenii, quàm cæteris omnibus, quotquot bellandi usu censerentur ab Alpium radicibus ad fretū. Eum Veneti annū uigesimūseptimū antè quàm nos hęc promeremus in literas, illato bello ex cōtentione de finibus, bona principatus parte exuerant: ademptum enim Rhodigium metropolis regionis eius, quam inter Padum Atesinq́ positam Policinum uulgò dictitant, Cheronesum Græci, sed & Latini nuncupant. Interluit Plinii testimonio nobilis Tartarus. Apparent multis locis Philistinæ fossæ uestigia: cuius est apud eundem mentio, durat etiamnum nomen, sed paulum modò luxatum, qui uetustatis mos est, Pistrinam dicunt. Adempta & oppida duo iuris Rhodigini Lendenaria, & Abbatia, ademptus & agrorum numerus magnus, qui fertilitate ac frugum bonitate certant cum optimis quibusque: ut non minus uerè dici possint Italiæ sumen, quàm olim Roseæ campos dixerat Vopiscus Cæsar. Iniuriæ tam insignis memoria perurgebat filium: qui paternę uirtutis hæres quoq́, ac multis nominibus Veneto infensus, summa ui affectabat, reuulsas ab corpore uelut particulas pro uirili in integū restituere. Affuit & Franciscus Mantuanus marchio, ut nunc loquimur, cuius maiores iidem Veneti malè mulctasse uidebantur. Affuerunt & alii, qui omnes tanquam ad commune incendium restinguendum coorti conspiratu mirabili, Venetum undiq́ infestare cœperun

run

runt. Gallorum rex Lodouicus Italiam ingressus copijs egregiè ad belli usus simul armis, simul ductoribus ac bellandi peritia instructis, ad quadraginta fuere hominum millia, citra Abduam fluuium ferè millibus passuum duobus consedit. Pontificis exercitus Fauentiam Rauennamq; inuasit. Venetorum copiæ ad quinquaginta hominum millia Gallis sese obiecerant. Defecerat oppidum, nomine Triuilium, ad Gallum. Id situm est in Abduæ ripis. Aduam uocat Polybius. Eo nomine inflammatus ira Venetus, & indignatione præceps summa ui id oppugnare adortus cępit. Vbi nullum non crudelitatis genus in oppidanos æditum, quanquam ducibus inuitis. Ciues interfecti omnes cum puberibus. Patuerũt ad libidinem uilissimi cuiusq; infeliciter natæ uirgines mulieresq;. Viceni triceniq; miseras etiam in propatulo constuprabant. Nec sacris corporibus ira pepercit uictoris. Oblatam audio CHRISTI suffixi tremendam imaginem, additis, quas tempus exigebat, luctuosis precibus. Sed cæca rabies, in suamq; surda perniciem exculcat omnia, æquatq; solo. Dictu nefas est, quod sequitur, & ipse narraturus contremisco, quod militaris impietas perficere non expauit. Conditorium sacrosancti corporis, in quo restituti omnes sumus, rapturus auarissimus miles: ineffabilis mysterij panem dicam, an uerius Dei prępotentis filiũ profudit, ut uilius nescio quid, ac gaudio gestiẽs, quem supercœlestis natura reformidat, laudant cœli, ueneratur quicquid est: humi etiã, ut opinor, liquit iacentem. Sed audi quod insecutum est. Haud ita multo interiecto tempore, discordi ab hisce belli primitijs exercitu Veneto, pars una Gallum, Prandinum oppidum haud ita ab flumine dissitum, inuadere cogitãtem, ducentis fermè ab fluuio passibus audacius adorta est inter Cassianum, Triuilium & Riuoltam siccam, id loci nomen est. Ibi commisso prælio acri, uictor Gallus, tum consilio & uiribus, tum bellicis tormentis, quæ inter uepreta mirabili arte defixerat, ad decem millia hominum confecit ex hostibus. Machinas omnes, quæ innumerabiles erant & preciosissimæ, cępit. Captiuorum numerus, & spoliorum immensus. Tantus uerò Venetum terror incessit, ut equitatus omnis turpiter seminudus fugæ se mãdaret, tam præcipiti cursu, ut per multa millia passuum munimenta equorum, hominumq; abiecta passim uiserentur. Nec tamen incruenta stetit uictoria tunc Gallo: quinq; ferè milia desiderata. Quòd si, ut prædicant pleriq;, ambitione resecta, Bartholomęo Aluiano, qui in hostes impressionem fecerat, comes Petilianus opem ferre non recusasset, non mediocri clade constaturam fuisse Gallo putant eius diei pugnam. Cęterùm utcũq;, ab eo prælio tam improspero, tamq; ominoso, ut mox euentus docuit, insigne spectaculum cunctis gentibus de se præbuit Venetum imperium. Siquidem ueluti accisę forent omnino uires urbis paulo antè florentissimæ, exercitum militibus conscriptis reparare, ciuitates confirmare, ualido imposito præsidio, Venetus negligere est uisus. Scires altius, quàm pro specie infixum uulnus stare. Nec id ferè latuit. Nam quum accepta foret clades quartodecimo Maij, salutis anno millesimo quingentesimonono: intra diem tertium & uicesimum amisit Venetus Italiæ principatum nõ paruũ, ad lacunas suas tãtum non infeliciter redactus. Mira certè res fuit, tam breui spacio exui imperio, quod desudantes maiores uix annis centum, maximis artibus domi belliq; administrata republica, ciuitati omnium nobilissimę adiecerant. Admirationem augent urbes munitissimę, quę ueluti dato signo, ad hostem nulla prorsum ui expectata defecerunt. Arripuit ergo Gallus Cremonam, Bergomum, Brixiam, oppida multa, quę in regionibus illis uisuntur. At imperator sedens etiamnum domi, & (quod aiunt) post principia constitutus, nec uisa omnino Italia, Vincentiam, Veronam, Patauium, ubi tunc nos ista euigilabamus, Goritiam, Tergeste, totum Iulij forum, Vtino excepto. Alia ex parte Pontifex ad uexillum reuocauit Ecclesiasticum Rauennam, Fauentiam, Ariminum, Ceruiam. Ferrariensis dux Rhodigium, & reliqua eius loci summa alacritate recepit. Cedit hoc in laudem Cheronesi nostrę plurimam. Ab ea intercepta prius non desiisse Italiam Herculis ducis ingenio agitari motibus, dum possessione Venetos deturbare studet. Quin & ipsum hoc tam funestum bellum illinc parte plurima pullulasse, constans opinio est. Adiecit imperio Alphonsus Montem silicis & Atteste: unde principes Attestini creduntur cognominati, quos Estenses dictitat imperitum uulgus. Id postea quàm resciuere Veneti, negocio ad senatum relato, credo, alia super aliam nunciata clade, principes alioqui prudentissimos, & Leonardum in primis

A mis Lauretanum tunc Venetiarum ducem adeò concepta uicit indignatio, ut e uestigiò decerneretur, copijs omnibus quum terrestribus tum naualibus petendum esse Rhodigium, atque ita æquãdum solo, ut deinceps Rhodigium quæreretur Rhodigij. Cæterùm ubi id amplius perpendẽtibus mox est uisum irati potius senatus consilium, quàm principum electissimorum sententia, antiquata statim res est. Porrò utcunque imperatore nimio plus cessante, quum sine præsidio esset omnino Patauium, Venetus, qui paulo antè de salute publica despondere erat uisus, oblata rei bene gerendæ opportunitate, ad sextumdecimum calendas Sextiles, ad solis emersum cum delecta manu equitum leuis armaturæ prius, mox & peditum, qui cladi superfuerant, Patauium irrupit. Adeoque inopinata res fuit, ut in foro prius diui Marci uexilla sint uisa, quàm ullus omnino hostium præsenserit aduentum. In quo mirari licet Venetorum illustrem clementiam, capta erat ui quodammodo urbs Italiæ clarissima: superfuit illis tamen altitudo animi tanta, ut citra ullam omnino cædem transacta res sit, etiam si defectione fuerant uehementer commoti, quod Venetæ urbis esse ueluti cor, Patauium uideatur. Cessere in prædam Iudæi modo, necnon domus omnes eorum, qui nouis rebus studuisse uidebantur, in quorum aliquot Venetias missos sæuitum amplius est, & certè Patauina nobilitas insequentibus temporibus, atrocissimo ex defectione conflato odio, tãtum nõ ad extrema dilapsa est. Vidimus ipsi per summum terrorem milites auidè proposita diripientes bona, clamores dissonos hinc inde audiebamus inuicem se uulnerantium prædatorum & fœminarum sese afflictantium, impuberumque miserabiliter fortunam deplorantium suam. Affuit & rusticorum uis magna, quibus connitentibus maximè confecta res erat. Proinde in prædę partem irruebat efferata illa quoque multitudo: unde, sicuti necesse erat, tumultus obstrepebat intolerabilis, insueto præsertim: quando & incognitum erat, quónam progressura foret uictoris ira, expectante unoquoque cædem, incendia, rapinas, suspẽdia nobilitatis Patauinæ. Sed clementius mox acta omnia. Ex Veneto exercitu uiolentius, & præter institutum grassantes plerosque, rapientesque uidimus gula fracta passim tota urbe

B propendentes, seuerissimè pœnas exigente Andrea Grito, quem tum copijs Venetus præfecerat, quique annis aliquot pòst dux est Venetiarum creatus, & nos patriæ nomine gratulatorium illi Panegyricum diximus. Insequenti die capta arx quoque, deditionem faciente Leonardo Dresano Vincẽtino nobili, qui Imperatoris nomine Patauium fuerat ingressus. Capti ibi quoque ciuium multi, omnes Venetias missi. Paulo pòst & Patauini alij, qui modò suspicionem aliquam de se facerent. Eodem impetu recipitur Mons silicis, Atteste, Montagnana. Contigit & mira res: plebs omnis, nõ Patauij solum, sed alibi quoque pro Veneto imperio stare, rustica turba eòdem tendente. Qua ẽtiam latenter grassante, Mantuanus marchio Franciscus rei militaris peritissimus, & imperatorijs artibus insigniter per illustris apud Insulam Scalæ, id in Veronensi agro loci nomen est, interceptus Veneto traditur, ductusque Patauium diui Laurentij die, qui est Augusti decimus, confestim & ipse Venetias mittitur, Iussu denique Pontificis diu pòst liberatus, in patria se in posterum continuit. Eodem ferè tempore affuit Imperator exercitu numerosissimo Patauium expugnaturus. Erant in castris præualidarum gentium peritissimi ac fortissimi milites, Germanus in primis, deinde Gallus, & quum ab rege tum ab Pontifice missi Hispani. Nec Italicæ uirtutis flos deerat, Hippolytus Attestinus, & idem Alphõsi Ferrariæ ducis frater, uir animi excelsi, uirtutis expertæ, ingenij semper in numerato, & rerum nouarum auidissimi eos ductabat. Erat hic quidem honore Cardinalis ac Pontifici gratissimus, sed Herculi patri similior, quàm eius loci sacris uiris, Veneto infestus in primis ex antiquarum iniuriarum memoria. Quamobrem paternis odijs nimio plus imbutus uim magnam tormentorum ad belli usus in castra conuexerat, quibus mœnia Patauina sic quatiebantur, ut stadiorum ferè trium spacio, ea urbis parte, quam Caudam uocant longam, non procumberent solùm muri, sed penitùs extererentur. Cæterùm miro ingenio & celeritate inenarrabili Venetus introrsum militarem excitauit aggerem per totum ferè urbis ambitum, qua modò uiderentur hostes impetum daturi, die noctuque opere continuato. Adiacebat aggeri extrinsecus fossa pedum altitudine quatuor, in imo substratus erat puluis ad apprehendendum ignẽ, & omnia fumo incẽdioque momento complenda mirificæ naturę: sarmenta puluerem conuelabãt: si quãdo insurgeret

geret hostis mœnia inuasurus, summa alacritate deuolabāt delectissimi pedites lanceis instructi, ac introrsum insidentes imo aggeri, qui ab ea parte accliuis erat, maximo contemptu irruptionem operiebantur. Tantam uerò præ se ferebant animi altitudinem, ut sibi pollicerentur identidem, nihil unquam ausurum hostem quamuis audacissimum ferocissimumq;, & (quod maximum est) miro fortunæ afflatu elatum. Quin & feles lancearum apicibus, orbe ligneo suffixo, alligabant, surrectisq; in procestrijs (sunt hæc munimenta castrensia) lanceis, iocis militaribus & inconditis hostem ad felium uenationē prolectabant. Vidimus nos uniuersa hæc, quumq; arderent bello omnia, & ænei globi tormentis excussi noctu magis, sed & interdiu sæpe circumuolitarent aures, & singulis horis pro aris, focis uitaq; dimicaretur, tamen etiam si terrore tum præsentium, tum iam iam ingruētium malorum æstuaret mēs, omniaq; nō simulacris, sicuti assolet plerunq;, atq; imitamentis, sed ululatibus ueris ac spirantibus quaterentur, ista commentabamur. Durauit sesquimensem ferè obsidionis calamitas. Nam repentè Octobribus calendis nulla euidenti causa, conclamari uasa iussit Imperator, ac re infecta raptim transmisit Alpes. Quo tanto successu Venetus, de quo paulo antea conclamatum uidebatur, gloriari plurimùm cœpit, ut qui peditum quindecim millibus, equitum leuis armaturæ millibus quatuor, graphis, seu cataphractorum non octingentis amplius, quas uires sub obsidionem ipsam mira celeritate contraxerat, hostiles copias, in quibus ferebantur peditum ad octoginta millia, equitum uiginti, summa uirtute præter omnium spem reiecisset. Fuit ea æstate siccitas adeò æstuosa, uix ut perennes suffecerint amnes. Ea res plurimùm iuuisse hostes credebatur, ita ut passim militari iactaretur ioco, Deum esse Germanicarum partium. Commeatus haud ita arcti habebantur. Quòd si diutius oppugnata urbs foret, in tanta hominum multitudine haud dubiè tandē uentum esset ad inopiæ ultima. Sed hoste demigrāte, confestim laxior redijt annona. Omnino toto eo tempore terrores urbi inferebātur atroces, tanta Barbarorū multitudine circumstrepente, ac subinde assultante. Nusquam tamen armis mœnia inuadere adortus est tam formidolosus hostis. Nec unquam ad certaminis aleam uentum: semel tantum Hispani quidā, trecentos fuisse constat, munimēta inuasere, quibus ferro igniq; absumptis, plus deinceps minarum, quàm uis apertæ fuit. Cæterùm Venetus iamiam sibi fidens animosius, ueluti interceptas urbes repetiturus per magnos imbres Vincentiæ signa intulit. A' qua nullo negocio deditione facta, belli pestis Veronam petere est uisa: sed ibi maior se rerum moles ostentauit: quamobrem deflexit Venetus, Rhodigina Cheroneso recepta, uelut summa ui Ferrariam oppugnaturus, passim per edicta euocatis omnibus ad urbis opulentissimæ prædam. Aderat classis item instructissima, triremes ad uiginti, aliarum nauium numerus non paruus. Iam progressus erat nauticus exercitus aduerso Pado ad locum, quem uulgò dicunt Guardiam: uicus is est flumini adiacens, distat Rhodigio septem millibus passuum. Ac in Padi ulteriore ripa, quæ agri Ferrariensis est, militaria excitarat munimenta, tormentis omnifariam instructa. Promptissimus quisq; miles locum tuebatur. Galli uerò, qui Brixiæ, ac passim in citerioris Galliæ urbibus hybernabant, Venetorum impetu excitati Veronam citatissimi petunt, protinusq; Vincentiam inuasuros se comminantur. Quo terrore Venetus ab instituto retractus, Leonicum petere cogitur, agri Vincentini id est oppidum. Classis interim quamuis terrestris exercitus præsidio destituta, nihilo minus suum obtinebat gradum. Præerat Angelus Triuisanus. Munimento tantum erant equites ferè mille armaturæ leuioris, & pedites totidem. Nauticus miles nulla nō die Ferrariensem agrum peruagatus, ferro & igni omnia deuastabat. Bellicis terroribus squalebant uniuersa. Insederat ea res altius Alphōso duci, quàm tum præ se ferret. Sed rei bene gerendę opportunitatem opperiebatur. Quæ ubi adesse est uisa, contractis Gallorum Hispanorumq; millibus aliquot, suis nimio plus ad omne facinus animo paratis, miro strategemate manipulos aliquot emisit, qui munimenta inuaderent quidem, sed mox simulata fuga, retrò cederēt, sinerentq; leuioribus se tormentis spoliari. Factum id per biduum aut triduum. Veneto inde spes crescere, hostisq; esse contemptui. At is mox infra munimēta, ex aduerso stantis in Pado classis machinas robustissimas capacissimasq; ad fluminis aggerem impegit, ea arte, ut eo perforato, pilæ ferreæ ponderis maximi ad æquilibrium aquæ excuti possent. Adiuuabat negocium fluminis

B

Aminis incrementum, quo altiores factæ naues machinarũ ictibus facilè scopi cuiusdam modo exponebantur. Igitur ad arbitrium compositis omnibus, quicquam eorum Veneto ne suspicante quidem, dato signo, hinc munimentis signa noctu inferuntur: hinc classis impetu inenarrabili tormẽtorum ictibus peti, confringi ac comminui cœpta est: tantus uerò siue ex re inopinata, siue periculi magnitudine timor nauticos corripuit, ut passim desilirent in Padum, nec cogitatio ulla uersaret animum, præter quàm de fuga. Omnibus ergo attonitis, naues aliquot deprimuntur: inter eas insignis fuit etiam Prætoria triremis, auro splendida, & ornamentis aliјs regiæ instar exculta. Eam tamen mox ducis Ferrariensis industria reuocauit in siccum, cõcinnatamq; cum quatuordecim aliјs Ferrariam perduxit. Captæ item naues aliæ non paucæ. Munimenta in fluminis ripa statim expugnata. Fuit ea res Alphonso magnifica omnino, ac nescio an cuilibet ueterum par, siue ingenium cogites ipsius ducis, siue rem ab eo perpetratam, quam ex Attestinis nemo unquam sperare esset ausus. Quippe Venetum paulo antè latè terra mariq; pollentem, ne toruè quidem spectare sustinuisset. Accedit ornamento hostis confessio. Palàm siquidem Venetus prædicare, tot bellis mari aduersus Turcarum gentem ualidissimam gestis, non ferè unquam atrociorem cladem uno prælio reipublicę inflictam. Etiamsi in Crotoniate sinu bello in Mauros siue Sarracenos triremes sexaginta cum bellatoribus tantum non absumptos, proditũ annalibus sit, quin Ligustico bello etiam multo plures. Gesta uerò res est undecimo calendas Ianuariј, millesimo quingentesimo nono. Insequens annus mitescente demum ira Pontificis, Venetum ab diris liberat imprecationibus. Verùm cum Gallis perseuerante nihilominus bello, Liniacùm alioqui munitissimum ab illis per proditionem intercipitur. Situm id in Atesis præripiјs est. Venetiјs uerò remittitur dux Mãtuanus, pontifici prius Friderico filio obsidis nomine tradito. Hoc eodem tempore copiјs ecclesiasticis quati cœpit Ferrariæ dux, conspiratu in Venetos iam dilabente, ac ciuitatem nobilissimam Pontifice repetente, quæ iuris foret ecclesiastici. Insuper & in eundem exertum anathema est. Sacrum ductabat exercitum Franciscus Maria Vrbini princeps, à quo milite infesto Mutina occupatur, mox & Ferraria oppugnari cœpta, quarto ab urbe lapide castris locatis. Regium quoq; Lepidi per deditionem captum. Obsidione premebatur & Mirandula. At quum segniter agi res uideretur, ingentis animi Pontifex Bononia digressus, contempta frigoris ac niuium atrociore ui, castra petit: confestimq; facta deditio. Iam circumegerat se annus: quumq; munimentũ Pado adiacens ab copiјs obsideretur ecclesiasticis, Bastiæ nomen loco est, expugnatis iam Lugo, Cotignola, Bagnacauallo, ex inopinato irruente Alphonso, insignis ibi accepta clades. Eodem ferè tempore Gallis suffragantibus, quod ab Pontifice diffidere cœpissent, Bononiam ingrediuntur Bentiuoli, multaq; in Pontificis dedecus excogitata. Præterq; rusticorum simul & Gallorum impetu afflictæ Venetorum copię cum ecclesiastico exercitu. Qua rerum prosperiore fortuna, Bentiuoli audacius Bononiæ arcem miro ingenio, & Pontificis cura haud ita pridem substructã oppugnare adorti, captam deniq; solo æquarunt. Paulo pòst initũ fœdus est à Pontifice cum Aragonum rege Ferdinando & Venetis. Qui tota ui coorientes, ut amissa recuperarent, biennio ferè post Brixiam Gallo extorquent, atq; item Bergomum. Sed nec dum aspirante Veneto fortuna, omnibusq; in diuersum cedentibus, mox ui recipitur ab hoste Brixia, & diripitur crudelissimè per maximam cædem, in sacra prophanaq; ira belli grassante. Repetitum & Bergomum, grandi pecunia mulctatis ciuibus. Cæterùm, quia historiam scribere, non est nostri instituti, iam sequestrati ab terroribus bellicis ad nostra regrediemur studia, benignè studiosis impertiẽdo, quæ per tot annos, quibus in hoc desudamus puluere, sunt intentissimè obseruata nobis. Proinde initum post tanta mala cum Gallo ab Venetis fœdus prætereo: atq; item prælium atrox propè Rauẽnam inter Gallos Hispanosq;, quo tempore ita accisæ res Gallicæ sunt, ut paulo pòst accepta clade altera ab Heluetiјs, Italia prorsum exigeretur, & hoc pontifice Iulio etiamnum superstite, cui fuerat id in uotis uel maximè. Verùm prius quàm hinc diuellar omnino, patriæ meæ cladem non reticebo, quam ab Hispano milite occupatã inuadens Bartholomæus Aluianus, Veneti dux exercitus, leuis armaturæ equitibus non multis, ac peditatu perexiguo cõstipatus, nocturno itinere hostibus elusis diripuit, moxq; inde sese proripiens Hispa-

nis iterum deuastandam reliquit. Quando nullum crudelitatis genus, quod edi in ciues posset, est omissum, tectis parte plurima exustis, ut agrorum depopulationem trāseam, & iniunctam omnibus cōmigrandi necessitatem, ne militarem diutius feritatem & hosticam rabiem pati cogerentur, eò progressam impudentiæ, ut à miseris saccarum rubens & austerum parari sibi exigeret. Ac sunt hæc quidem bellorum stipendia, quibus pro dignitate explicandis Thucydides mutus sit, ac eo magis Salustius. Hi discordiarum intestinarum euentus, quarum atrocitate Italiæ uires conuulsæ Barbararum gentium cruentę immanitati conterenda omnia permisere. Verùm hæc non Catonis animo ferenda, sed Ciceronis potius, ac temporibus inseruiendum, petendaq; ex studijs malorum lenimenta. A

Digestionum species, & secretionum. Obseruata multa de sudore. Virgilij locus explicatur. Pilorum origo. Cutis sordidæ ratio. Stegnosis quid. Psammismus. Assa sudatio. Heliosis. Xeraloephia. Interibi adnotatur quid chylus, chymus, chilus, chloe, chelæ, hemitymbium, ardalia, ardanium, hemitybium. Hemiolæ fibulæ quæ dicantur.

Caput II.

QVi medendi scientia imbuti aliquid in ea facultate posteris elaboratius, solertiusq; procudendum censuerunt, non unum esse perficiendi alimēti modum animaduerterūt. Nam concoctionē primam in ore quidem incipere, uerū in stomacho fieri, peragi tradūt in intestinis. Secundā exordia in mesaraicis ducere, fieri in hepate, perfici in crassioribus uenis. Tertiā in minutulis uenis initiū habere, fieri in capillaribus, cōpleri in earundē extremitatibus. Quartam denique addunt alij in membrorum poris, seu meatibus. Cæterùm digestione prima ex cibo fit chylus. In sequenti ex chylo, chymus. Ex Theophrasti Aristotelisq; sententia scribit Simplicis medicinæ libro primo Galenus, chymum intelligi, qui gustu deprehenditur: chylum uerò, quod ex elemento est humido & sicco, caliditate iam percoctum. In tertia porrò ex chymorum globo humiditas quædam, nomine quidem proprio insignis nullo, uerùm ἀνώνυμος dicitur, id est, innominatus humor. Percoctioni autē postremæ suus est locus, ubi quem diximus, humor membrorum sese meatibus insinuans maturatur, eisq; perfectius assimilatur. Quam rem scienter anadosin uocat Galenus, quum intelligatur digestio solum, ubi in stomacho perficitur cibus. Apud Aristotelem quarto Meteororum lego digestionum uocabula tria, πέπανσιν, ἕψησιν, ὄπτησιν. Pepansin efficit per se sumptus calor, epsesin calori combinata humectatio, optesin arescens siccitas. Iis uerò opponuntur tria, homotes, molynsis, stateusis. Cæterùm uocabula hæc non ad stomachi rationem spectant, uerùm ad fructus & carnes uel elixas uel assas, super qua re multa philosophus. Admonendi uerò amplius tyrunculi sunt, Chylum, si per ypsilon scribatur, ab chilo differre plurimùm. Est siquidē chilus per i, herba uel fœnum, quod scribit Aelius Dionysius, apud quem tamen per ει diphthongum comperi scriptum χειλός: unde apud Pausaniam, ἐκχειλοῦσθαι, quo ferè neglectus significatur. Chilos porrò dicitur item chloe, quanquam est & Cereris cognomētum, cuius in Attica uisebatur templum. Chelas uerò, quod relatu dignum est, in primis lapides nuncupant marinis obiectos fluctibus, ne undarum impetu uiolentiore perpetim assultante cōuellantur aggerum munimenta, uel id genus cæterorum. Dicuntur autem sic, quòd boum ungulis ferè sint assimiles. Platamonem Hippocrates saxum è mari prominens uocat, ac leuigatius. κράνεα χηλωτά, in Historia septima Herodoti cassides intelligunt forcipiculatas, nimirum ungularum imagine quadam: quod genus uerbo uno χηλώματα uocant, ac intextu fiunt: nam χηλοῦν implicare est. Sed redeo ad institutum. Digna relatu sunt, quæ sententias Hippocratis explicans Galenus super ijs prodidit: Cibus, inquit, non it in corpus, neque alit, ni omni exuatur qualitate exuperanti extraneaq;. Proinde necessariæ digestiones sunt, quarum ratio triplex pro superfluitatum ratione: est enim redundantia quædam crassior & feculentior, quæ secretio est concoctionis primæ in stomacho: alia uerò aquosa est, quam sequestrat digestio secunda in urinam, estq; hepatis & uenarum, quod idem docuit De uirtutibus naturalibus secundo, & prima primi Auicenna: tertia porrò exuperantia subtilior etiamnum, quam efficit digestio tertia, seuocaturq; per sudores: qui propterea salsi sunt, quod pars quidem dulcissima leuissimaq; tota ad corpus

B (margin marker beside "maturatur")

nutrien-

A nutriendum assumpta est, pars autem alienissima, maximeq; inconcocta tantum absoluitur, quæ partim deorsum collapsa, & subsidens in hypostasi uocatur urina, partim in corporis summa emergens sudor est: utraq; tamen salsa ob eandem causam prodeunt, quoniam portiones aqueæ terrestribus admiscentur, quod in salsis omnibus contingere, deprehensum ab eruditis est. Quòd si terrestris portio redundarit, sapor resilit amarus, si uerò aquosa, insipidus. Adnotanda obiter medicæ scientiæ ratio, insuper non habenda: quorum sit constitutio excellenter calida, quorumq; stomachus bilis citrinæ affluxu redundantior, hosce crassioribus alendos cibis, minimè uerò tenuibus, ac concoctioni obuijs, quoniam bilis potestate facillimè corrumpantur hi, quod in diuersis fieri nequit. Inde minus accidit admirandum, esse qui bubulas carnes nullo perficiāt negocio, pullinas minimè. Sed exorsa repeto. Hic uerò non id absque perpensione transeundum, sudorem non esse perpetuò eiusdem saporis. Sudor certè capitis aut nullum emittit odorem tetrum, aut minus quàm reliqui corporis. Est enim locus capitis spirationibus opportunus, quia laxior est, etiam capillorum indicio. Loca, & quæ locis continentur, grauius nares offendunt, si præfarctis meatibus euaporationi nulla præstetur libertas. Est tamen excrementum aliud ferè innominatum, quippe quod multis haud sit per cognitum, quando & nimia sui tenuitate uisum effugiat. Ab scientissimis tamen, quibus reserat arcana omnia ingenium maximè excussum, ac ut poeta inquit, capitale, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ finitur, id est, sensum latens expiratio: cui tamē insit crassioris retrimenti nonnihil: proinde ampliorem caloris requirit uim, & fluoris impetum uiolentiorem, ne subsistat. Inde pilorum origo creditur, & cutis sordidæ ratio. Illud insigni perpensione dignum, uocari Græcis stegnosin, id est στέγνωσιν, meatuum cutis uitium, quo transmittere superuacua prohibetur: cooritur affectio id genus aut meatibus præfarctis aut constipatis addensatisq;. Densationem mysin appellant Græci, uelut conniuētiam. Obstructio ex lentis contingit crassisq; retrimētis, si fortè confertius ad cutem fuerint dilapsa. At prouenit densitas tum ab ijs quibus adest obstringendi potestas, tum ab ijs quibus B refrigerādi. Ex ijs quæ de sudorum astruximus ratione, amplius (opinor) innotuit, quo maximè argumento eminentissimus poeta, non rerum modò, literarumq; ueterum doctus, sed secretioris item doctrinæ absq; ostentationis odio peritus, salsum alicubi sudorem defluxisse, canat. Illud uerò Dioclis sanè absurdum uidetur, tradentis, sudores esse præter naturā: ni medico haud ignobili efficax maximè suffragetur ratio: quippe si suo defungatur munere innatus calor, recteq; ab natura ingestus peruincatur cibus: ita exsuperans difflatur humor, ut neutiquam sensu percipi ualeat. Quæcunq; uerò uel balnei ratione uel exercitationis uel æstiui etiamnū caloris secernimus, ex uiolentis proueniūt causis. Certè in commentatione De uiribus naturalibus, ita Galenus sanxit: Quanto ualidius intensiusq; comperiatur intimum calidum, eo amplius effugit sensum difflatio. Nec illud in hac sudorum disertatione contemnendum: quod usu quidem uenire compertius est, quàm ut probatione indigeat: sed cur ita, ambiguū sanè potest uideri. Quanto curiosius intentiusq; sudorē abstergere perrexerimus, tanto is demanat profluētius. Ratio uerò esse potest, quoniam refrigerari extrinsecus contingit, si non abstergatur: fit autem id contingentis nos aeris frigore, qui quantumcunq; sentiatur calescens, dici tamen frigidus ualet nostrorū comparatione spirituum. Suppetit ratio item altera, quod qui iam profluxit sudor cuti adhuc adiunctus, ita meatus præfarcit occupatq;, uix ut nouo pateat secretio. Promitur uerò amplius in tergo sudor, quàm antè, argumēto illo maximè, quòd in parte quidem priore intus esse cō cauum locum animaduertimus, parum ab extimo secretum, in quem corriuari sudor ualet: id in tergo fieri nequit, sed foras obtrudatur oportet. Addunt, postica diutius seruare sudorē posse, quia frigefiant minus, qua ratione in alijs maximè redūdat item sudor, quod frigefactari nequeāt. Quid, quòd terga item corpulentiora habētur, proindeq; & hument amplius: neq; enim aliud caro est, quàm densatus sanguis: ut comprobat secundo De animalium generatione Aristoteles, ex frigiditate ac humiditate. Nam ossa ex siccitate ac caliditate uolunt generari. Præstò item est humentis in tergo carnis ratio ex medullæ admotione, quæ per spinam delabitur. Ea item humectandi uim habet præcipuam. Nec id contemnendum, quòd in postica decūbimus magis, quàm innitamur pectori stantes, maior item ibi ex brachio-

rum iactatione motus. Porrò si per se profluat sudor, spontaneus nuncupatur rectè: si ar- A te, tunc aut per harenam fit, paraturque: unde & Aeginetæ Paulo uocatur psammismus: nam sabulum psammos dicitur: aut est clibani desudatio, seu concamerata, qua ignis inclusi æstu prolicitur sudor, cuiusmodi assa item dicebatur: aut est insolatio, quam heliosin dicunt. Aridum sudorē, id est ξηρὸν ἱδρῶτα dici putat Eustathius, qui non balnei proueniat ui, sed exercitatione aut labore: sicuti xeralœphiam intelligimus citra lauacrum obunctionem factam. Sanguineum sudorem efficit constitutionis prauitas, corpore laxiore, sanguine præterea humecto, aquoso'ue, ex insiti caloris imbecillitate, cuius potestate decoqui debuit, ac densere. Hanc uerò cibi plerunque præstat exuperātia. Sudarium uerò est, quod Græcè hemitybium uocant: id Aegyptiū arbitratur Pollux, & in comœdia quam Mediam appellant, capsidrotium inuenio nuncupatum. Hemitybij meminit Aristophanes in Pluto. Exponit interpres, dici ita ῥάκος ἡμιτριβὲς λινοῦν τι, id est, semitritum lineum pannum: uel δίκροσσον φακιόλιον, id est, utrinque fimbriatum phaciolium. Videtur esse mendum Pollucis exemplarium: scribitur enim modò hemitymbiū, quo uocabulo dicitur Græcis paruum sepulchrum. At hemiolias fibulas Historia quinta nuncupat Herodotus, dimidio alijs maiores. Congruit huic loco uel præcipuè quod Pherecrates scribit, quendam inducens è febre extergi se iubentem, interimque insusurrantem, sudorem mihi, & ardaliam σπόγγιον, id est, spongia persiccato. Ardanium uerò figlinum est, inquit Pausanias, unde potant bruta, quod ante ianuam proponebatur, ab ἄρδω, quod rigo signat: sed & uas, unde aspergimur aqua templum ingressi, dici Ardanion ualet.

Saltationis laus, & origo de Græco penu. Hymnorum genera. Prosodion, hyporchema, stasimon, prosodiacum, apostolicum, parthenion, spasinum. Aethiopum mos. Merionæ, Pyrrhi, Syracusanorum historia. Pyrrhichium. Elephantes saltationis periti. Virgilij locus enarratur. De Proteo pauca. Cap. III.

SAltationis rationē non fuisse ueteribus uulgarē aut contemptibilem, argumento esse multa possunt: id uerò in primis, cærimonias nullas, aut teletas, paulò antiquiores fuisse, quibus non adhiberetur saltatio, quā rem eo gra- B uiorē animaduertimus quòd à magnis profecta auctoribus uidetur, Orpheo uidelicet, ac Musæo: qui ut honestissimū quiddā sanxisse traduntur, cū rhythmo initiari, & saltatione. Quo factū est, ut qui mysteria prodidissent, eos dictitarent plerique ἐξορχήσασθαι, id est desaltasse: ad quod aduersus Androtionem alludens Demosthenes, ἐξορχησάμενον pro eo, qui uertisset terga, posuisse uidetur. In Delo certè sacrū obibant nullum absque saltatione, ac musica: prodibant autem puerorum chori, tibijs, ac cithara præcinentibus, è quibus selecti peritissimus quisque saltabant. Eorum item cantilenæ ab saltationis usu dicebantur ὑπορχήματα. Erant autem hymnorū genera tria, prosodion, hyporchema, stasimon. Prosodion λιτανεία, siue supplicatio dicebatur cum hymno, ubi deos adirent, ac sacrificium ad altare proferrēt. Sunt qui cantum putent modò, qui Dei hymnum contineat: nam & Athenienses Demetrio aduentanti pæanas concinebant, & prosodia. Genere autē fœminino prosodia cantus est, si musicum accedat instrumentum. Hyporchemata uerò concinebant saltantes in altaris ambitu, ubi iam igni admota forēt sacra. Celebrantur Cretica hyporchemata, ex Cretensium saltādi studio, uti scribit Athenæus: illis enim saltatio erat patria, καὶ κυβιστᾶν. Hyporchematicē saltant apud Pindarum Lacones. Communis uidetur uiris, mulieribusque. Modi eius censentur præstantissimi, prosodiaci, apostolici, qui & parthenij dicūtur. Dici hyporchemata putant, quod inter saltandum ferè generosum quiddam seruarēt, ac uirile. Mox aūt, quum quiescentes canerent, uocabantur stasima. Spasinum uerò ualli nomē est, ijs qui Tigrin accolunt, ut scribit Dion. Cæterùm ubi aram saltantes obibant, ita more condito seruabant, ut ab sinistris dextrorsum pergerent prius, zodiaci quadam imagine, cuius motus cœlo diuersus appareat, ab occasu ad exortum: inde à dextris læuorsum, pro ratione cœlestis uertiginis. Hæc uerò eo apposui gratius, quòd ijs Maroniana sensa proferuntur in lucem, quæ illotis pedibus adeunt plerique omnes. uersus sunt Aeneidos quarto:

Delon maternam inuisit Apollo,
Instauratque choros, mixtique altaria circùm

Cretes,

A Cretes, Dryopesq́ue fremunt, pictiq́ue Agathyrsi.

Proditur memoriæ, Theseũ quoq; in Delum insulam appulsum ex Creta, inibi saltatiõnem iniſſe cũ pueris, quæ Labyrinthi præferret errores, orbibus orbes impediens, apud aram κεϱατῶνα, ex sinistris modo compactam cornibus. Cæterùm de saltatione id genus mox item aliqua. Ne uerò quispiam hæc Græcis tantùm in more fuiſſe opinetur, inuenimus Indorum gentẽ, quod uel Arrianus significat, quibus Oriẽtem solem uenerari consuetũ est, non arbitrari plenam perfectamq; eſſe numinis cõsalutationem, ni adhibita saltatio fuerit: quod & suprema tempestate facere, instituti ueteris fuerat: sed cum taciturnitate Dei, ut opinãtur ipsi, effingere conabantur choreã. Græcis uerò pluribus preces tum demùm perfectæ uidebantur, si inter eas manum exoscularẽtur. At Aethiopes, cum iam cecinêre bellicum, inferunturq; signa, saltant uenerabundi, nec apud illos citra saltationem excuteret aliquis sagittam, quæ tela capiti, pro pharetra instar radiorum circumponere, gentium illarum mos est. Quin eò modo inijcere sese hosti formidinem opinantur. Sed & propinqua Aegyptus saltationis mirata excellentiam, sub fabellæ inuolucro sententiam & ipsa suam uidetur non occuluiſſe, quando Protea illum in uarias se demutantem rerum facies, non ferè alium intelligunt, quàm saltatorem eximium, ad effingendum in primis docilem, ut nunc humectam liquidamq; exprimeret aquæ uim, nunc ignis celeritatem motus uehementia, nunc leonis feritatem, aut etiam pardalis impetũ, furorem'ue: postremò etiam uirgulti flexum, & quicquid omnino collibuiſſet, ueluti Empusa quædam, cuius ipsius decantatę poetis deformationes. Sed rogo te, audi, quid ex Homerica item lectione ad negociũ pręsens uenati simus: hic nanq; poetarum longè clariſſimus, & literarum etiam parens, quum iucundiſſima homini in digitos mitteret, somnum, amorem, cantum, postremã addidit saltationem, sed præclaro distinxit epitheto, dixitq; ἀμύμονα, ut quæ reprehensionis morsum nesciret. Sed & alibi, huic quidem à Deo contributam bellandi rationem, uimq; scribit: illi autem saltationis artificem modum & optabilem cantum. Versus Homeri sunt hi:

ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα,

B ἄλλῳ δ' ὀρχηστὺν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδήν.

Ceu planè innuat, eam eſſe prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione abiuncta, dicaturq; deorum pulcherrimum donum. Vbi & illud attendendum amplius, quum bifariam res distribuerit, in bellum & pacem, duo hæc tantum, ut pulcherrima, bellicis apposuiſſe negocijs. Verùm & Hesiodus speciosiſſimæ laudis loco protulit, quum de Musis ita cecinit Theogoniæ initio,

Καί τε περὶ κρήνην ἰοειδέα ποσσ' ἁπαλοῖσιν

ὀρχεῦνται, καὶ βωμὸν ἐρισθενέος κρονίωνος.

Quòd circa fontẽ nigrũ molliculis saltant pedibus, in aræ paternæ tripudiantes ambitu. Quin Apollinẽ Pindarus orchesten dicit, id est saltatorẽ, quod & Homerici comprobarint hymni. Quinimmò etiã alicubi saltantẽ comperias Iouem, deorum, ut ueteres intelligi uoluere, principem. Propterea Socrates ille sapientiſſimus tantum abfuit, ut saltationem duceret uituperandam, ut inter illius documenta legamus, hanc quoq; eſſe perdiscendam, uelut multum insit uenustatis in apto concinnoq; motu, & corporis afformatione cõposita: nec erubuit iam magno natu uir inter disciplinas serias habere saltationem. Cæterũ inquit secundo Legum Plato, Reliquę animantes sensu ordinis, inordinationisq; suorum motuum uacant, quibus bene compositis nomen inditum est numeri, & concentus. Nos autem deos nostrarum celebritatum comites habuimus, qui sensum numerosum, concinnum, suauem, periucundum nobis dedere, modulos saltandiq; genera docuere. Choros ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, à gaudio nominauerunt. Itaq; primam erudiendi rationem effici Musarum & Apollinis opera, perspicuum est. Ineruditumq; hominẽ eſſe, qui choreæ Musarum expers sit, eruditũ uerò, qui compos eius est. Totumq; id genus in choream, saltationemq; & cantum distribui declaratur. Quo fit, ut qui bene eruditus est, bene cantandi saltandiq; peritiam habeat. Ex quibus utiq; omnibus amplius perpendenti liquere potest, saltationem haudquaquam facilium, expositorumq; artificem uideri. Immò sicuti grauiſſimis proditum auctoribus est, disciplinarũ excellentium apicem attigiſſe, nec musices modò, sed & rhythmices, nec non geometriæ, in primis ue

 rò phi-

rò philosophiæ tum physices, tum ethices: sed nec rhetorices expers cognoscitur, quatenus mores indicat, & affectus quos rhetores permouet. Verùm nec à graphica seiungitur, aut plastice, quoniam harum concinnitatem eurhythmiamq; sibi uendicat. Sed in primis memoria præcellens in saltatore exigitur. Immò uerò iuxta Calchantem Homericum scire saltatorem oportet, τά τε ὄντα, τά τ᾽ ἐσσόμενα, πρό τ᾽ ἐόντα: quæ sint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur, ut nil prorsus eum lateat. Caput autem summaq; saltationis est, imitationis scientia, eorum quæ conceperit enunciatrix, obscurorum latentiumq; illustratrix. Et quod de Pericle pronunciauit Thucydides, præcellens est saltatoris laus, nosse quod deceat, & idipsum posse explicare. Quoniam uerò imitatrix est saltatio, prima in ea uirtus perspicuitas, quam σαφήνειαν uocant, quæ in oratore desideratur in primis, ut eorum quæ exprimũtur gesticulatione ac motu, tanta sit claritas, ut nullis prorsum sit opus interpretibus, & quod Pythicum cecinit oraculum, saltantis spectatorem decet, non loquentem etiam, omninoq; mutum quodammodo audire ac intelligere. Proditum memoriæ est, quod ad præsens negocium mirè facit, Cynicum Demetrium, cui uilior erat saltatio, dicere solitum, id genus artificij tibiarum uideri & fistularum parerga quædam, quando ipsum argumento cõferret nihil, motum modo adhiberet uanum, & ab intellectu seiunctum omnino. Id quum inaudisset Neronis tempestate celebris saltator, & (ut uidetur) non imprudens, nec rudis quispiam: sed multa historiarum memoria præcellens, & saltandi artifex mirus: Quæso (inquit) Demetri, ne sit onerosum, me saltantem tua præsentia honestare: idq; nullis incinentibus tibijs, aut cãtibus prorsum demulcentibus: mox si uideretur, id artificij exploderet allideretq;. Adnuit Cynicus. Saltauit ille Veneris adulterium & Martis, Vulcanum à sole commonitum utriq; struentẽ insidias, illos claudi artificis fabri technis irretitos, assistentes spectaculo deos, suffusam rubore Venerẽ, timidius supplicantem belli Deum, ac quæcunq; fabella continet. Omniaq; tam subtili, tamq; artifici gestu, tãta rerum (quod difficillimum est) perspicuitate, tanta deniq; uenustatis gratia, tamq; plausibili ingenio, ut exclamaret Demetrius, iam (ut uidetur) hilarior, plurimumq; negocio oblectatus, ἀκούω ἄνθρωπε, ἃ ποιεῖς: οὐχ ὁρῶ μόνον, ἀλλά μοι δοκεῖς ταῖς χερσὶν αὐταῖς λαλεῖν: Audio, ô homo, quæ facis: nec uideo solum, sed etiamnum ipsis manibus mihi uideris loqui. Confirmarunt hæc ab Cynico pronũciata barbari regis apud Neronem non inscita uerba. Is ex Ponto ob necessitatem quandam petierat Romam. Fortè ita accidit, ut saltator idem nescio quid saltaret tam perspicuè, tamq; (qui mos illius erat) concinnè, ut spectans modò, nec eorum quæ dicerentur quippiã audiens percipiens' ue, nihilominus intelligeret omnia. Igitur quũ mox discessurum Barbarum benignius amplexaretur Nero, ac petere iuberet, si quid futurum usui arbitraretur, elargiturum se munificè: Plurimum me, inquit, iuueris, si saltatoris illius mihi copiam feceris. Miratus Nero, quum amplius quæreret, quid ita petere institisset? aut cui inde rei futurum emolumento artificem duceret? Sunt, inquit is, accolæ mihi Barbari, lingua & moribus diuersi, interpretum haud ferè suppetit facultas. Quòd si præstò mihi fuerit hic, & re quapiam ab illis fuerit opus, nutu ac renutu, cæterisq; sui artificij modulis, saltator mihi omnia conficiet, ut in reliquum ualere iubeam interpretes. Tantum docilis imitatio, & artifex peritia cõcinnusq; ac peragilis motus gestus' ue auctoritatis adeptus erat, ut nec immeritò Pantomimi nomẽ Italiæ irrepserit. Lesbonax quidem Mitylenæus, honestus planè uir & bonus, saltatores χειρισόφους, hoc est manu sapientes, solebat nuncupare: pergebatq; subinde ad spectacula, tanquam ex theatro melior reuersurus. Equidem inter studia reliqua hoc utiq; oblectationẽ spondet, illud uerò emolumẽtum: at saltatio, si rectè perpendas, utrunq; complectitur. Quin utilitas tanto inde uberior locupletiorq; est, quanto plausibiliorem adnexam habet uoluptatis titillationem. Propterea multa mihi uariaq; rimanti, illa uidetur ratio uerissima, una cum mũdi generatione, & amore illo uetustissimo diuina quadam ui in lucem prodijsse saltationis primordia. Hanc quippe cœlestis illa præmonstrauit, & longè clarissima stellarum siderumq; chorea, errantiumq; cum inerrantibus complexio, ac concinna prorsum societas, harmonicusq; ac mirus ordo. Hæc si quis saltationis putet incunabula, ac exordia prima, ut reor, ab ueritate aberrarit non multum. Ea uerò per ætates incrementis adaucta iustis apicem summũ attigisse pridem uidetur, ut uaria quædam res cen

featur

A ſeatur, & omnifariam coaptata, congruensq́ue, & bonum quoddam πολύμουσον, hoc eſt ſcientiæ multiplicis. Principem uerò omnium Rheam aiunt, oblectatã artificio, in Phrygia quidem Corybantas, in Creta uerò Curetas ſaltare iuſſiſſe. Affuitq́ue inde mox emolumentum, ſi fabulatores libeat audire, euidens. Hæc enim illi ratio Iouem præſtitit incolumem, proindeq́ue is arti præſtantiſſimæ σῶστρα debet, id eſt ſalutis contributæ præmium: ſic enim paternos euaſit dentes. Ea ſaltatio armata fuit, quam à Curetibus excogitatam primo, Euſebij quoq; tempora teſtatiſſimum faciũt. Erat uerò gladiorum cum ſcutis colliſio, ſaltabantq́ue bellicum quiddam & entheon. Mox uerò optimus quiſq́ue, ut maximè in Creta nobilitate putabatur excellere, ita ſaltandi artificem haberi, pulcherrimum honeſtiſſimumq́ue cenſebat. Id ne quis ambigat, Merionem Homerus non utiq́ue ſuggillaturus, uerùm honeſtare meditatus, ὀρχηστὴν, id eſt, ſaltatorem nũcupauit. Qua in re is adeò celebre iam indeptus erat nomen, ut non Græcis modò nota forent ea, ſed & Troianis hoſtibus: fortè quia inter bellandum non tacita quædam agilitas & concinnitas, quæ ex huius artis peritia inoleuerat, ſeſe ſubinde oſtentabat. Homerica uerò carmina, ſi quis exhiberi ſibi protinus expetat, hæc ſunt:

Μηριόνη, τάχα κέν σε καὶ ὀρχηστὴν περ ἐόντα
ἔγχος ἐμὸν κατέπαυσε.

Sunt qui Syracuſis ſaltationem primo exortam prodant, à tyranni Hieronis immani ſæuitie: qui inter alia dictu immitia, Syracuſanos etiã mutuis uti colloquijs uetuerit. Quæ uerò neceſſaria forent, pedum, manuum oculorum nutibus indicijsq́ue iuſſerit petere, unde mox ſaltationi exortũ peperit neceſſitas. Pyrrhus uerò ille tantus Achillis filius; quo bellante corruiſſe Ilium creditur, alioqui inexpugnabile, celebratus hoc artificio uſqueadeò eſt, ut quum ſpeciem illi pulcherrimam adieciſſet, Pyrrhichium ſit ab eo nuncupatum: de quo tamen plura mox. Sicuti etiam in metro pes, quanquam ab præceleri, & proinde ignea mobilitate inflecti malint alij. Nam & à pedum celeritate ipſi quoq; conciliatum nomen Pyrrho aſtruunt nonnulli: quo argumento etiam Cineſias ſit cognominatus. Apud Lacedemonios, qui inter Græcos diu habiti præſtantiſſimi ſunt, ſaltandi ſtudiũ non erat incelebre, quando ephebi non accuratius ὁπλομαχίαν, quàm ſaltationem perdiſcebant. Ab Caſtore uerò ac Polluce acceperant καρυατίζειν, id eſt caryatiſſare. Species uerò ea ſaltationis erat, uocabulo à Caryis ducto, quæ eſt in Laconia ciuitas, ubi maximè exerceretur. Eiuſdem porrò rei ſtudium eo uſq; progreſſum in Theſſalia, legimus, ut ſtrenuos uiros, & in dimicando principes, quos uocant προστάτας καὶ προαγωνιστάς, illi προορχηστῆρας appellarent, hoc eſt planipedes primos. Manifeſtum id ex ſtatuarum item titulis: quas ijs, quorum ſtrenua fuiſſet opera, excitabant, προὔκρινε προορχηστῆρα ἡ πόλις. Et alibi: ἐλατίωνι τὰς εἰκόνας ὁ δᾶμος εὐορχησαμένῳ τὰν μάχαν. Non paruo quoq; argumẽto fuerint epitheta item uaria, quibus ſaltator eximius diſtinguebatur apud Græcos. Ea ut propria ipſorum lingua habentur, ideo apponere conſilium fuit, quoniam uix citra faſtidium audiri tralata poterant. Sunt uerò ex multis hæc precipua, cuphos, elaphros, pedeticos, halticos, euarmoſtos, eurhythmos, euſchemon, hygros, epidicticos, pantadapus, eutreptus, demagogicus, demoterpes, prochiros, tachychir. Apud Indos Arrianus ſcribit, elephantes quoq; ſaltationẽ doceri, & exercere. At Sybaritæ in conuiuia equos introducebant ita imbutos, ut incinentis tibiæ cantu audito, ſtatim arrigerentur, ac pedibus ipſis prioribus, uice manuum, geſtus quoſdam chironomiæ, motusq́ue ederent ad numerum ſaltatorios.

Saltationum ſpecies: podiſmus, cemus, pyrricha. Quintiliani obſcuritas illuſtratur. Pyrſurides. pyrimachos. Virgilij locus explicatur ex Georgicis. Saltationis partes. Siciliſſare quid. Pan chororum proxenus. Cap. IIII.

SAltationũ uerò non unũ fuit genus prioribus: erat ſiquidẽ in primis à cantu nũcupata emmelia, quæ tragica cẽſebatur, ſicuti cordax comica: de qua mox item paulo. Eius cõmeminit Arrianus in cõmentario Indico, ſed ſatyricam putat, & à Libero patre in India inſtitutã. Sicinnis ab alijs, ut ſcribit Athenęus, ſatyrica intelligitur ſaltatio, unde & Satyri Sicinniſtę nũcupati, quam Sicinnus excogitarit Barbarus: quanquam Cretenſem intelligunt alij. Saltatores enim fuiſſe Cretenſes, auctor Ariſtoxenus eſt. Alij à uerbo σείεσθαι, primumq; Therſippum eandem ſaltaſſe. Has ſunt qui à Dionyſiacis miniſtris excogitatas, & item nuncu-

patas prodidere. Enopliæ saltationes, siue armatæ, fuere pyrrhicha: thelesias item, quæ ab saltatoris nomine sic nuncupata fertur: fuit item xiphismus, podismusque, nec non κῶμος, id est comus, & tetracomus Herculi sacer, & bellicosus. Nam quæ comastice dicebatur, non pugna modò erat insignis, sed etiam plagis. Armatos in Panathenæis pueros saltare solitos, traditũ est. Quin & Mineruæ sacrum maxime id habebatur genus, quod & catenoplion dicitur. Opla uerò dici arma, nemo est qui nesciat. Interim de pyrrhicha illud non siluerim, inuentã à Laconibus uideri: nam & à Lacone Pyrrhicho inflecti nomen, Aristoxenus scribit. Bellicosa uerò saltatio est, quoniam & Spartani bellaces diu sunt habiti, quorũ filij ἐμβατήρια μέλη, id est, embaterios perdiscebant cãtus, quos & enoplios dicunt. Spartani quoque ipsi in congrediendis hostibus Tyrtæi repetebãt poemata, uti eurhythmos cõcinnaque fieret motio. Denique pyrrhicha Laconibus belli progymnasma fuit, à quinto ætatis anno condiscentibus singulis πυῤῥιχίζειν, id est pyrrhicham exercere. Hinc autem aperitur Quintiliani locus ex Oratoriarum institutionum primo, de gestus institutione prima: Nam, inquit, Lacedæmonios quidem etiam saltationem quandam, tanquã ad bella quoque utilem, habuisse inter exercitationes, accepimus. Auctor Aristoxenus est, gymnopædicam exercentes (pueri in ea saltabant nudi) mox ad pyrrhicham solitos emigrare. Sunt, ut meminimus, qui Curetas primùm enopliam induxisse saltationem opinentur, rursum ab Cretensi ordinatam Pyrrhicho. Et in ea Thaletem primum hyporchemata concinnasse. At hyporchematicos cantus omnes, dici Creticos, auctor probat Sosibius. Lectum apud Aristotelẽ est, omniũ principem, in Patrocli pyra usum pyrrhicha Achillem, unde & inflexa nominis ratio fit. Apud Cyprios autem Prylin hanc nuncupari. Pyrrhicham dici & chironomiam, Græci scribunt. Sunt qui à Pyrrho inuentam pyrrhicham prodant, ut diximus: à qua pyrrhicharij rectè ab Iureconsultis nuncupantur, Digestis de pœnis, libro quadragesimooctauo: quem tamen locum Græcæ ignari literaturæ inuertere sibi permittunt. Sunt qui arbitrentur, Pyrrhicham, ἐκ τοῦ διάπυρον εἶναι, esse uocitatam, id est, quoniã sit ignita quodammodo saltatio καὶ σύντονος. Est & πυῤῥίχα χλαμὺς, ἢ πελτάριον, id est, chlamys, uel pelta parua. De Pyrrhi autem Epirotæ nomenclatura Pyrrhiadæ nuncupati, quos nunc Molossos appellant. Pyrsurides, ad præsens institutum pertinent nihil: sunt tamen militares eo nomine phani, id est lampades, aut obeliscolychni, etiam apud Aristotelem. legimus enim, ὅτι πορευς ὁ μακεδὼν, κατὰ πᾶσαν τὴν μακεδονίαν κατασκευασάμενος πυρσουρίδας, διὰ τούτων ὀξέως ἐμάνθανε τὰ πανταχῆ γινόμενα: Pyrimachon dicũt in pugna ἀνίκητον, id est insuperabilem. Sed à diuerticulo tabulã repeto, ne sit superpondij nimium. Ascoliasmus saltatio erat Bacchi dicata festis, quæ uocant ascolia. Quod theatri medio utres, quos uocant ἀσκοὺς inflatos obunctosque, uno tantum insilirent pede, ut delabentes risum excitarent. Hoc agere apud Græcos dicitur ἀσκωλιάζειν. Ad quod apertissime Virgilius respexit Georgicôn secundo, illo uersu:

Mollibus in pratis unctos saliere per utres.

Quod inerudite nimis, καὶ ἀναγώγως, id est, ineducate non perpẽdunt interpretes, negligentia prorsum fustuario digna. Aduertendum quoque, qui uni tantum innitentes pedi saltant, quod uel tempestate nostra frequentissimũ est, dici item ἀσκωλιάζειν, & saltandi modum, ascoliasmum. Sed nunc non ab utre inclinatur uocabulum, uerùm ab scolon, quod impedimentum itineris signat, quod claudicantibus euenit, atque surrectum palũ. Apud Aristophanem, θεσμοφοριαζούσαις est oclasma, saltatio Persica, quam & ὑγρὰν nominant. Fuit & Dionysio sacrum genus Phalicum, sicut Herculi Callinicus: nam Thraciæ gentis & Carum colabrismus: sed armata item fuerat saltatio hæc: fortèque fuerit ea, cuius meminit ἀναβάσεως sexto Xenophon, dum ita saltantes prodit, se inuicem τεχνικῶς admodum solitos ferire, demumque qui alterũ exuisset armis, exisse Sidalca incinentem, illo perinde ac mortuo planè elato. Fuit & armata saltationis species carpæa nomine: in qua, positis armis, bussequa iactabat semina, respectans subinde uelut formidine, accedebat prædator: id animaduertens bussequa, correptis armis depugnabat. Hæc uerò fiebant omnia rhythmice prorsum, præcinente tibia, demumque à prædatore colligatus sator cum bobus abducebatur. Quandoque illum hic, uinctis à tergo manibus pre se agebat. Inuenimus & Baucismum saltatoris Bauci, Comon cognominabãt: sed mollicula

A liſcula fuit, delicatiorq; ſaltatio. Inter laſciuiora genera bactriaſmus eſt, ac apocinus, apoſiſis, ſtrobilus. Mothon uerò nautica res erat, ac onerosa. Fuit & geranos ſaltatio: quam noſtris literis dicere gruem licet, numeroſa erat ſaltantium turba, quadam uolantium gruum ſimilitudine. Inſtituta primum ſaltatio fertur à Theſeo apud aram Deliam, dum exitum de Labyrintho imitatur. Dipodiam legimus Laconicam ſaltationem: nam quæ tibijs præcinētibus exercebatur, gingras dicta eſt, puto quia ſint tibiæ quas nuncupant gingrinas. Fuerunt item ſaltationes quæpiam enixiores, hecaterides & thermaſtrides. Verùm hecateris manuūm potius opera conſtabat: pedum uerò thermaſtris, ſaltu quippe exercebatur. Eclatiſmata muliebres erant ſaltationes. Apud Laconas erat item bibaſis, in qua etiamnum proponebantur præmia non pueris modò, ſed puellis quoq;: ſaltu erat opus, interimq; nates pedibus contingere. Pinacides cur maximè dicerentur, non ſatis conſtitutum Pollux habet: an quòd ſuper tabulatis fierent, an quòd tabellas manu tenerent. Balliſmum dici inuenio ſaltationem tympanis crepitantibus, uel etiam cymbalis. Cuiuſmodi Parilibus fieret Romæ, quæ mox Romæa dici cœpêre, ciuitatis fortunę templum ſtruente Adriano. In Sicilia Ionicum ſaltationis genus erat, Dianæ ſacrum. At angelicum habitum præferebat nunciantis aliquid. In morphaſmo diuerſorum animalium erat imitatio. Erat item ſcops ſeu ſcopias ſaltatio, ex colli circumlatione, quadam imitatione auis. Leo autem formidoloſa fuit ſaltandi ſpecies. Erat ſua idiotis ſaltatio, anathema nomine, quam ſaltantes ſic ferè pronunciabant, Vbi nam mihi roſæ? ubi uiolæ? ubi apia florentia? Fuit & ſaltatio dicta κόσμου ἐκπύρωσις, id eſt mundi deflagratio. Quæ uerò dicebatur hormus, ephebis cōſtabat, ac uirginibus planè hormo ſimilis, hoc eſt ſegmento. Præcedebat quidem ephebus iuueniliter, & (ut mox in bello facturus erat) ſaltans: ſequebatur puella decenter admodum, ut hormus is uideri poſſet ex modeſtia connexus & fortitudine. Fuit quandoq; ſaltatio dicta Phrygia, conuiuijs dicata & ebrietatibus. Bacchicam ſaltationem in Ponto & Ionia tantæ fuiſſe uoluptati gentibus illis, Lucianus ſcribit, ut ſtatutis temporibus obliti omnium aliorum, deſiderent dies totos ſpectantes Titanas, corybantas, ſatyros, bubulcos. Quod uerò mireris amplius, ex-
B ercebant id genus nobiliſſimi quiq;, ac ciuitatum maximè principes, ad præcipuam id opinati gloriam ſpectare. Dicas inde Italicas Carniſpriuij debachationes prorepſiſſe. Nyſias item ſaltationes Dionyſiacas interpretantur, ab Nyſa. Eaſdem & Berecynthiacas credunt. Porrò ne quid prætereatur, quo hi qualeſcunq; Lectionum antiquarum libelli fiant adminiculatiores, legimus haud ita pridem rhetoris Vlpiani commentatiunculas in Demoſthenis Olynthiacas, ubi ſic adnotatum inuenimus: Cordaciſmus, ſaltationis eſt ſpecies turpis indecentiſq;: nam ſaltationúm aliæ quidem bellicæ ſunt, ut pyrrhicha: nonnullæ uerò ridiculariæ, quibus modò conciliatur riſus. Iis autem in conuiuijs utuntur & theatris. Verba Vlpiani Græca ſunt hæc: κορδακισμὸς ἐστιν εἶδος ὀρχήσεως αἰσχρᾶς καὶ ἀπρεποῦς. τῶν γὰρ ὀρχήσεων, ἡ μὲν ἐστι πολεμικὴ, ὡς καὶ ἡ πυῤῥίχη, ἡ δὲ γελαστικὴ, ᾗ χρῶνται θεάτροις καὶ πότοις. Harpocratio autem in uerbo Cordaciſmus, cuius meminit in Philippicis Demoſthenes: Cordax, inquit, comicæ ſaltationis ſpecies, ſicuti Ariſtoxenus tradit in libro De ſaltatione tragica. Reperitur nomē & in ueteri comœdia, ut apud Nicophontem. De cordace idem ferè Ariſtophanis interpres quod Vlpianus, κορδακίζειν Græcis turpiter ſaltare ſignat. Sunt qui putent, duo ſaltatorum genera Homerū nouiſſe, cybiſtateras, & ſphæriſtas, qui ſphæra uteretur ſiue pila, unde & ſphæriſtica dicatur: ſicuti meminit Athenæus quoq;. Ariſtonicum Caryſtium Alexandri fuiſſe ſphæriſten, prodit hiſtoria, quem ob artis excellentiam ciuitate donarint Atheniēſes, ſtatua quoq; erecta. Cybiſtateres uidentur eſſe, qui in caput ſaltant, quod κυβιστᾶν dicūt, in caput mittere. Scribit in Moralibus Plutarchus, Saltationis eſſe partes tres, φορὰν, σχῆμα, καὶ τὴν δεῖξιν, lationem, ſchema, demonſtrationem. Siquidem conſurgit ſaltatio ex motibus & habitibus: ſicuti melos ex phthongis & diaſtematibus, hoc eſt ex uocibus & interuallis. Hic uerò manſiones motuum fines ſunt. Ergo φορὰς uocant motus: ſchemata uerò habitus, ubi Apollinis, aut Panos, aut cuiuſpiam figuram, & modum effingentes, graphicè formam ſeruant. Tertia uerò res, quam δεῖξιν nominauimus, non imitationem habet, ſed rerum ſubiectarum demonſtrationem: indicant enim cœlum quandoq;, aut terram, aut etiam ſpectatores ipſos, Androna Catanæū ſcribit Theophraſtus, incinentem

tibijs

tibijs primum omnium motiones corporis & rhythmos excogitasse, unde natum, ut A σικελίζειν, id est sicilissare, positum inuenias pro saltare. Celebrantur ab Athenæo saltationes ethnicæ, Laconicæ, Trœzenicæ, Epizephyriæ, Creticæ, Ionicæ, Mantiniacæ. Est & saltatio quam modò Mauricam dicimus, cuiusmodi ferè antiquis fuerat chironomia. Pana deniq; chororum proxenum credebāt priores, ut est apud Sophoclis scholiasten.

Iphicli in currendo agilitas mira. Hyginus uindicatur à uitio. Iphicratides quid. Iphiæ oues cur. De Melampode relatu non indigna. Perpenditur etiam Plinij locus.

Caput V.

IPhiclus, inquit Apollonij interpres, Phylaci creditur & Clymenes filius. Eum cecinit Hesiodus, tāta fuisse corporis agilitate, ac pedum celeritate, ut curreret ἐπ' ἀνθερίκων ἀθέρων, hoc est super triticeas aristas, nec oblęderet. Demaratus uerò etiam per mare incessisse prodidit, inde natus adagio, ut Iphicli agilitatem pro celeri, inexsuperabiliq; usurpemus. Meminit Iphicli huius Argonauticôn primo Apollonius eo uersu:

οὐδὲ μὲν ἴφικλος φυλάκῃ ἔνι δηρὸν ἔλειπτο.

Porrò adnotatu non indignum, Iphiclum ab Apollonio tradi Iasona fuisse assectatum, in Colchos cum Argonautis properantē. Id uerò Hesiodus non scribit, non item Pherecydes. Commeminit quoq; Iphicli Hyginus, sed dictione luxata decurtatáue: nam de Orione sic fermè scribit: hunc Hesiodus Neptuni filium dicit, ex Euryale Minois filia natum. Concessum aūt ei, ut super fluctus curreret, perinde ac in terra, quemadmodum Phiclo datum, ut supra aristas curreret, nec eas comminueret. Tu scribe, Iphiclo. Cui inditum excurrēdi potestate nomen, ueluti diceretur Iphicolos: nam ἶφι potenter signat, unde & Iphicrates quoq;, & ab eo Iphicratides, attica calciamenta, quorum in philosophica historia cōmeminit Damascius. Iphicli filios tradunt Protesilaum & Podargen. Oues Iphias ab Græcis per εὐφημισμὸν dici inuenias, quæ debiles sint, καὶ οὐκ ἰσχυραί. Nō prætereunda parte hac in sanitatis ratione, Galeni post Hippocratem medicorum principis placita, nostrum iuuantia propositum uel præcipuè: Omnes, inquit, imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum, & lyncis acuminibus conferamur. Cōfusaneus B quin & hebetiorq; inest auditus nobis, si Melampodi. Pedibus quoq; subsultamus, si Iphiclo. Et manibus ualemus haud multum, si Milo nobis componatur. Quod de Melampode scribit auctor nobilis, obsecro te Lector humanissime, cum Plinio conferas, libro Historiæ naturalis decimo, sic prodenti: Qui credit ista, & Melampodi profectò aures lambendo, dedisse intellectum auium sermonis dracones, non abnuet.

De Palma scitu digna. Nicolai cur dicantur. Nicolaitæ hæretici. Spadix unde. Lunam amatoribus præesse. De palmæ cerebro, & Tegyra ciuitate. Item palma, & oliua fontibus. Sudæ error, & interpretis Philostrati ac Plutarchi. Psen quo distinguatur à Balano. Iouis balani. De Phraote pauca, cum enarratione Horatiani loci. Encephalos, encardios, elate, fusterna, sapinus. Palmam Aegyptijs annum indicare. Batis quid. Perirrhacides.

Caput VI.

PAlmam in Syria & Aegypto balanos producere tāta aspectus iucūditate, ac suauitate gustus, proditū est, ut tragemata omnia, bellariaq; pręcellere facilè tradantur, quāuis in Græcia fructus is feratur incoctus, nec usui proinde satis gratus. Inter Phœnicobalanos aūt eximiè pręstare, tum magnitudine, tum etiā pulchritudine, quas uocant Nicolaus, obseruatū est, de quibus ex Plinio pauca hæc ascripsimus: Sicciores, inquit, in hoc genere Nicolai, sed amplitudinis præcipuę, quaterni cubitorū longitudinē efficiūt. Sed cur nam dicūtur Nicolai? Quæsitum id quidem diu, sed inuentū in paucis, ni Grāmaticorum commenticias, & inde inanes sequi opiniones malumus. Nuper Græcum uersans exemplarium, quod uenabar deniq; sum uisus assequi. Sic enim comperio, fuisse Nicolaum quendam disciplina Peripateticum, patria Damascenū, moribus suauissimis, ac prædulci quadam iucunditate, corpore procero quidem, sed non indecoro, facie paulo pleniore, interlucente grato rubore. Bene doctus quoq;: nam historiam polybiblum concinnauit, id est, centum ac triginta quatuor librorū. Quo quū maximè oblectaretur Imperator Augustus, ut scribit Athenæus, eiq; afficeretur plurimum, similitudinis argumēto, balanos magnitudine

Atudine præcipua, & pulchritudine Nicolaos dici instituit. Adijciunt quidam, ex Syria balanos id genus, quibus præcipuè oblectaretur Imperator, Romam assiduè mitti solitas. Et Xenophon prodit, selectas Dominis balanos fuisse tum pulchritudine admirabili, tum magnitudine, uti aspectu ab electro nil prorsum differrent. Nicolaitę in sanctis literis, & Canonicis decretis ad præsens nil attinent institutũ, quando eo nomine heretici fuere, quorũ & Hieronymus commeminit, ab Nicolao, qui fuit cum Stephano Diaconus. Eorum fuit dogma, Vxorum communio. Sed ad diuerticulum. Inest omnino arbori eiusmodi decor non ingratus, quando poetarum princeps puellæ Phæaciæ uenustatē palmæ ramo assimulare sibi Homerus permiserit. Propterea fuere qui ita arbitrarentur, in certaminibus sacris uarias quidem singillatim coronas dari, uniuersim tamen ex palma solenni quodam more consecrari, una ea de causa. Etiamsi ab foliorũ æquabili ordine, institutum opinentur alij, ceu certatim cooriantur, & quodammodo simul currant quadam cōtentionis imagine, idq; tacito naturæ consensu. Nam & uictoriā Græci inde dici putant νίκην, παρὰ τὸ μὴ εἴκειν, à non cedendo. Alij uerò, quòd sit palma inter arbores cunctas macrobia maximè, id est, longioris ęui, sicuti Nicephororum (sic enim uictores dicunt) gloriam addecet esse perpetuā, nec unquam consenescere. Quod de palmæ uita diximus, Orphicum illud uidetur comprobare, ζῶν δ' ἴσον ἀκροκόμοισι φοινίκων ἔρνεσι, animal æquale longicomis palmæ ramis. Epitheta porrò illa ἐμπεδόφυλλον, καὶ ἀείφυλλον, quę firmiter, ac perpetuò uirentem folijs signant, huic cōgruere uel maximè. Inter cæteras nanq; arbores nullam planè uidemus eadem custodientē folia, sed decussis prioribus, succrescunt alia. At palma nil, inquiunt, abijcit, & proinde constanter cognominari ἀείφυλλος potest. In rebus porrò Atticis adnotatum legimus, Theseum in Delo primum posito certamine, ab sacra palma ramum auulsisse, qui & Spadix inde sit dictus. Neque item in hac palmæ mentione illud prætereundum, in Babyloniorum literis compertum, esse palmæ arboris trecentas & sexaginta utilitates. Nec omittenda priscæ uanitatis superstitio, quia sit balanorũ nucleus non modi unius: alijs enim longior, his mollior, illis durior: quibusdam etiam osseus lunatusq;: hunc potissimùm quadam religione politum dente contra fascinantes arbitrabātur pollēre. Quum uerò lunatum dicimus, curuatũ arcualemq; intelligimus, cuiusmodi in luna à coitu conuisitur schema. Cur autem ea maximè figura expeteretur, luxuriantis fuerit ocij quærere, ac superstitionis potius, quàm eruditionis: nisi quòd in libro De Iside Plutarchus auctor est, quia solem appetat semper luna, & persequatur: inde argumento eo ab amatoribus aduocari lunam. Et amatoria ab Iside dispensari, Eudoxus scribit: quæ non alia omnino sit, quàm luna. Scribit tamen Pindarus, Ex amantibus soli quidem uiros uota concipere, lunæ autem fœminas. Quod inde Hippolyto apud Euripidem facit Phædra, & in Pharmaceutria significat Theocritus. Rationem aucupantur nonnulli, quoniam amori furtiuo congrua sit nox: proinde Menander, ὦ νὺξ, σοὶ γὰρ δὴ πλεῖστον ἀφροδίτης.

Vel quòd amatoriæ affectioni obnoxia quandoq; fuerit luna, uel quia sicuti amor διάπυρος ὁ θεός. Inuenio in monumentis, & Plutarchi in primis in Pelopida, fuisse in Bœotia montem cognomento Delum. Nam Stephanus in Tanagra, regionis eiusdem fuisse urbem paruam nomine Delium scribit. Apud montem erat Apollinis templum, post templum duo mirabili suauitate fontes, copia aquarum ac frigiditate insignes: alterum φοίνικα, id est palmam uocant: reliquum oleam, sicuti commeminit in libro Cur oracula defecerint, Plutarchus idem. Vbi & natum Apollinem narrant. Ad quod respexisse Catullum uolunt, eo uersu de Diana sic canentem, Quam mater propè Deliam Deposuit oliuam. Quanquam & de arbore posse intelligi, auctor Ouidius est Metamorphoseos sexto. Aduertenda uerò Plutarchi interpretum inscitia ex Pelopidæ uita: Fontium, inquit Plutarchus, alterum palmam, oleam alterum, nunc quoq; nominamus: non quòd inter plantas duas peperit dea, sed influenti duplicis meditullio, id est τῶν ῥείθρων. At interpres: Sed quia fluuium dea peperit, quoniam Græci ferè codices ῥεῖθρον præferũt accusandi casu. Sequitur Plutarchus: In propinquo Proum est, siue Πτῶον, dea conterrita repentè uiso apro. Nomen præterijt interpres. Quidam ex eruditioribus, esse in Laconia Tegyram tradidēre falsò, ubi natus Apollo sit. Id ut uerè à me dici intelligāt studiosi, audiant quid Stephanus: Tegyra, inquit, Bœotiæ ciuitas, in qua

genitum

genitum Apollinem dicũt. Samus autem Delius Apollinis, inquit, natalicia in Lyciam referunt aliqui: in Delum alij, aut in Zoſterem terræ Atticę: nonnulli ad Bœotiæ Tegyram, unde & Tegyreius Apollo. Sed lectum & illud eſt. Epheſios Tiberio imperante Romam ueniſſe, memorãtes, non (ut uulgus crederet) Dianam atq; Apollinẽ in Delo genitos: eſſe apud ſe Cenchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam, & oleę quę tum etiã maneret, adniſam, ædidiſſe numina ea, deorumq; monitu ſacratum nemus: quin & ipſum illic Apollinem poſt interfectos Cyclopas Iouis iram uitauiſſe. Meminit poſt alios Strabo γεωγραφουμένων libro quarto & decimo. Ex ijs porrò quæ de palmis Syrijs & Aegyptijs attulimus, liquet opinor, cur poetæ palmiferas quandoq; in Aegypto Thebas nuncupent: curq; palmarum fructus Thebaides item Plinio dicantur, & à Papinio Thebaicæ, quod illo ex Syluis uerſiculo libri quarti fine ad Plotium liquet, Chartæ, Thebaicæ'ue, Caricæ'ue. A

Quoniam uerò de palmis agitur, ſcribit Plinius, in palmarum cacumine medullam haberi dulcem, quam cerebrũ uocant, meminit ſecundo De alimentis Galenus. Et in Præceptis ſanitatis Plutarchus, prædulce quidem id tradens, uerum eſſe κεφαλαλγόν, id eſt, inducere capitis dolorem. Adnotandus hac parte error Sudę manifeſtarius, qui in uerbo πῶρος ita ſcribit: Porum hunc de uictus ratione interrogauit Apollonius: at is, Ego (inquit) uini tantum haurio, quantum ſoli prolibo, captis in uenatione ueſcuntur cæteri, mihi exerceri ſatis eſt, alimenta mihi ſunt ex oleribus, & palmarum cerebro, ac fructibus. Hæc quidem apud Philoſtratum leguntur libro ſecundo: ſed non de Poro, ut retulit Sudas, nimis hercle incurioſè, nimisq; inſcitè: incurioſè quidem, quia de Phraote Indorum rege hæc prodit Philoſtratus: inſcitè uerò, quoniam per maximam temporum ignorantiam lapſus miſerè eſt, quando uixit Apollonius Domitiani tempeſtate. Porus autem quem fatetur ibidem Sudas cum Alexandro depugnaſſe, multis ſeculis antea, ſicuti temporum hiſtoria præmonſtrat apertiſſimè. Sudam fefellit, quod paulò ante fit de Poro apud Philoſtratum mentio, & parte iſta regem Indum nominat, qui cum ſit congreſſus Apollonius, putauit Sudas eſſe ad Porum ea quoq; referenda: quum tamẽ paulo antè ea quæ exſcripſit, teſtetur Philoſtratus Phraotem illum fuiſſe, Porum minimè. B Philoſtrati interpres reprehenſionem nõ euadit: nam ubi Græcè ſcriptum ita eſt, τὰ δὲ ἐμὰ σιτία λάχανα, καὶ φοινίκων ἐγκέφαλοι, καὶ καρπὸς τῶν φοινίκων: id eſt, Cibus uerò meus eſt olus, & palmarum cerebrum, atq; item earundem fructus. Interpres de palmarum cerebro tacuit, puto, quia inuſitatum uidebatur dici in palma cerebrum. Etiamſi commeminit uel Xenophon ἀναβάσεως ſecundo, ubi ait, Græcos milites Cyro perempto cum quo expeditionem inierant aduerſus Artaxerxem, tunc guſtaſſe primum ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος. Ac pleroſque demiratos uoluptatis inuſitatam ſpeciem, propriamq;. Strabonis interpres libro decimoquinto, palmæ ἐγκέφαλον pro medulla putauit accipiendum. In ijs uerò ſi cui mordax uideor ac uirulentus, putent eruditi mulctam dici à nobis diſceptandam mox, certandamq;. Palmæ cerebrum Galenus, encephalon appellauit: encardion Dioſcorides. Lectum uerò apud Palladium eſt, Palmarum plantam dici cephalonem: elatem accipit Galenus, palmæ prætenerum germen: at fructus integumentum eo nomine intelligere Dioſcorides maluit. Scire autem licet, arborum plerunq; partes diſtingui appellationibus. Nam ecce abietis ſuperior portio, fuſterna dicitur, ab nodorum duritia: inferiorem, ſapinum uocant, ſiue ſapineam. Vmbriam dici tribum ſappineam, auctor T. Liuius eſt Macedonici belli primo libro: meminit eiuſdem quoq; tertio. Adnotatum Hori monumentis eſt, apud Aegyptios expictam palmam annum indicare, quoniam hęc arborum ſola per ſingulos lunæ exortus unam producat Bain, ut anni fine duodecim fiant. Quo argumento & Bain præmonſtrare menſem prędicant. In Collectaneorum ad agricolationem ſpectantium libro ſecundo, adnotatum comperi, caſtaneas dici διὸς βαλάνους: quod & in libro decimo repetitum aduertas: ubi & nucem baſilicam dicit auctor, quæ nuncupatur κάρυον, nucem uerò Ponticam, quæ λεπτοκάρυον: cocymela, quæ Damaſcena: Armeniacon, quod Bericoccon. Illud aduertendũ quoq;, palmæ quam marem intelligunt, fructus ψῆν dicitur, ſicut fœminę balanus. Pſenas Ariſtoteles ficarios dicit culices, uelut galbas: ſic enim poetæ caluos glabroſq; nuncupant, quod expoſuit Sudas. Sunt & nomenclatura eadem piſces. Porrò unde propendent balani

A lani, uocatur σπάθη, meminit cum Xenophonte Herodotus, ex spathe arcus sibi nonnullos confecisse prodens. Quod de palmæ cerebro scripsi, confirmatur Eustathij auctoritate, qui ita dici prodit partem in ea arbore excelsiorem, quæ dulcissima sit, proindeq; exempta uescantur indigenæ, quod Athenæi monumenta testatissimum faciunt. Quia uerò de Phraote facta nobis mentio est, dignum perpẽsione uideri potest, ecquid Phraotem illum significarit Horatius Carminum secundo:

> Redditum Cyri solio Phraoten
> Dissidens plebi, numero beatorum Eximit uirtus.

Quando illius restitutionem in principatum, abs quo pater fuisset excussus, & uiri præterea singulares animi dotes, frugalitatemq;, ac in primis liberalitatem copiosè exequitur Philostratus libro secundo. Verùm discrepant nonnihil tempora, quæ in digitos mittere, nunc minus uacat: iudicabũt uolentes, quando interpretum cura non satis constat sibi. Phraatem Parthorum regem legimus apud T. Liuium libro quinquagesimo nono, cum quo ab Antiocho Syriæ rege sit bellatum, Gracchanis temporibus. Perirrhacidas palmæ ramos dicunt propriè, sed ramum quemlibet accipit in Theriacis Nicander.

Laurus tacita cur: item cur lauro uterentur uaticini. Tibullus explicatur. De puella Daphne quæ Pasiphae. Lauri contra uenenum uis. Corydus auis. Laureum baculum gestare quid. Vbi comperta primum laurus: & cur dicta tempis, daphnides, myrta. Turiones quid. Daphnatum. Cap. VII.

QVoniã uerò paulo antè poeticas perstrinximus amœnitates, in quibus multiplex interiorq; delitescit rerum scientia, quam sæpe ingenium acre, lectio uaria, iudiciũ excussum emunctumq; promit in literas, quo studiosissimus quisq; accuratius exerceatur, nec concepta semel facilitate, in utranq; aurẽ dormiat, hic illud potissimũ subnotabimus: quid ita laurus tacita sæpicule ab poetis nuncupetur: leuicula quidem res, sed non inconcinna. uerùm ne absinthij plus insit huic lucubrationi, quàm decoqui possit, ac confici stomacho paulò inualidiore, ac B nunc primũ resumente uires ab inscitiæ diuexatione, ut adsit & mellis aliquid, simplaria non reclinabimus quandoq;. Laurum igitur Apollini uaticino Deo sacram, futurorum habere præsensionem quandam, creditum uulgò est. Siquidem nil crepitantius uritur, sicuti à Lucretio proditum quoq; nouimus. Sed eo prior etiamnum Theocritus canit. Nam & hinc Daphne dici uidetur, uelut Eustathius interpretatur, etenim δα intentionis uim habet: φωνᾶν uerò loqui est, ac canere. Igitur euentus rerum ex crepantis modò ueteres aucupabantur: quod nec Porphyrium latuit: nam si crepuisset abundè ac sonantius, haud dubiè portendi felicitatem rebantur. Quod significat illo uersiculo elegiographus nobilis Tibullus:

> Laurus ubi bona signa dedit, gaudete coloni.

E diuersò si tacita deflagrasset, inauspicatissimum infelicissimumq; arbitrabantur: quod approbat etiam Propertius:

> Et tacet extincto laurus adusta foco.

Nam & Claudianus, uenturi præsciam laurum dixit: nisi quod opinantur plerique, lauri folia, si noctu puluillo subijciantur, ueritatem somniorum conciliare. Quod non omnino malus auctor Fulgentius non omisit. Scribit Hesiodicæ Theogoniæ interpres, Laurum γνε· γᾶρ πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸς id est efficacis esse auxilij in numinum afflatu: propterea in Cassandra Sophocles, δάφνην φαγὼν ὀδοῦσι πιέζετο στόμα. & Lycophron, δαφνηφάγων φοίβαζεν ἐκ λαιμῶν ὄπα. Hinc aperitur Tibulli locus de Sibylla:

> Vera cano, sic usq; sacras innoxia laurus
> Vescar, & æternum sit mihi uirginitas.

Ex hoc & Latinus item poeta dixit, Laurumq; momordit. Certè δαφνηφάγους dici uaticinantes scimus. Et Aphthonius, diuinationis symbolum essè laurum testatur. Dionysius item in Panegyricorum ratione, laurum μαντικὸν φυτὸν appellat, id est uaticam arborem: sicuti Eustathius quoque, qui & Apollinis corollam fuisse lauream scribit, quam secum tulerit Chryses in Græcorum exercitum ueniens. Lycophronis interpres in Alexandra, dici omnia putat fabulosè, nisi quòd chresmologi & uates futura præcinebant lauro coronati, ut quæ uireat semper, ac sit alexicaca. Vorare autem inde dicti, quoniam

diuinationum capturis alerentur ferè. Quibus uerò cogerentur numina uel recedere uel accedere, illis maximè uersibus commonemur, qui appositi à Porphyrio ita fermè Latinè sonant: A

> Soluite serta, pedes liquidis & spargite lymphis,
> Eq; manu ramum, lauros auferte uirentis,
> Linea sitq; omnis deleta: omnisq; character.

Quod uerò ad laurum etiamnũ attinet, scitu dignum illud quoq;, Daphnen puellam in arborem hanc deformatam, sicuti Mythicis placet, & cecinit Ouidius, à Spartanis fuisse diuinis cultam honoribus: sed mutato nomine Pasiphaen nuncupatam, à qua certissima ederentur oracula, quod in Agide Plutarchus scribit. Credebatur item laurus efficax aduersus uenena. Inde iactatum, ut qui se tutum approbare uellet, δαφνίνην diceret φορῶ βακτηρίαν, id est laureum gesto baculum. Cui ferè cõsimile prouerbium est de corydo aue, nido gramen inserente aduersus animalium noxia, ἐν κορύδου κοίτῃ σκολιὴ κέκρυπται ἄγρωστις. Creditur & laurus sanitatem conciliare, quo argumento lauri folia ineuntibus magistratum, calendis Ianuarijs à populo dabantur cum ischadibus, de quîs suo loco. Neq; enim obturbat sacer morbus, aut dæmon, ubi affuerit laurus: sicuti nec fulmen, ubi adsit ficus. Quod ex undecimo est ἐκλογῶν περὶ γεωργίας. ubi & illud comperi: Daphnem, id est laurum, dici palatium: quod quum Latinus acropolim sustrueret, inibi compertam laurum ferant. Acropoles uerò nuncupabant ueteres regum κατασκηνώσεις, quod ἐν ταῖς ἄκραις excitarentur tutelæ causa. Enotatum & id, Apollini sacram uideri arborem, id est soli igneo, quia igne arbor plena sit: qua ratione illam auersant dæmones, & in uaticinijs exuritur. Daphnatum dici genus cinaræ comperi, ubi lauri fructum perforaris, & cinaræ immissum semen ita seueris. Lauri turiones quum legis, summas partes intellige, ac prætereas idem in plantis item alijs. Aristophanis interpres: Lauro, inquit, sacerdotes coronabantur, & diuinaculi εἰς γνώρισμα τῆς τέχνης: quia esset id artis indicium, ac uelut insigne. Lauri fructus, daphnidas uocant: sicut myrrhines, id est myrti, dicunt myrta. Laura uerò, id est λαύρα, uicum signat angustum impurumq;, & sordentia omnino loca sic nuncupantur. Nam Laureum, hoc est λαύρεον, in Attica locus erat, metallorum ferax. Diuinationẽ B postremo ex foliorum crepitu, dum urerentur, fuisse ueteribus celebrem, nec idem tacuit Eustathius, sicut ex pilis quoq; quibusdam. Laurum τεμπίδα in Alexipharmacis nuncupat Nicander, quoniam in Thessalia comperta fuerit primùm.

Leuctrica monumenta quæ sint. & Leuctricæ puellæ. Vindicatur à uitio Plutarchi codex. Leuctra unde. Leuca quid. Alphi quid. Leuron. Leuca Gallorum quid. Cap. VIII.

LEuctrica monumẽta, & leuctricas item puellas in Greca historia legimus quãdoq;. Id cuiusmodi sit, aut quam habet rationem, ne quis fortè solicitius quærat, opera nostra reuelabitur. Scedasum, id est Σκέδασον, inuenio in libris quendam, qui fortuna pauper Leuctra habitabat. Vicus is est propè Thespias in Bœotia. Huic filiæ aderant duæ Hippo & Miletia, uel (ut alij scribũt) Theano & Euexippe, à quibus nuncupata Leuctrica monumenta, quæ cauenda Spartanis, præcinuerant oracula. Siquidem puellas ibi sepeliri ex iniuria contigit, quoniam ab iuuenibus Spartanis constupratæ, moxquè interemptæ in puteum quendam sunt deiectæ. Aberat tunc Scedasus pater, à quo paulo antè comiter Spartani, rei non bonæ homines perfidiarumq; prudentiores, quàm moderationis, aut fidei hospitalis, excepti hospitio fuerant. Reuersus factum mirabatur. Salua domi erant omnia, filiæ tantum aberant. Fortè domi alebatur canis. Ea, reuerso domino, subinde cursitabat ab eo ad puteum, à puteo ad dominum, uellicabatq; interim, eratq; planè similis trahenti: suspicatus is quod erat, ad locum pergit, puellarum comperit cadauera, profusus in lachrymas, ac sese afflictans cognoscit ex uicino, bonos illos hospites pridie uisos domum ingredi. Facinus perpetratum Scedasus coniectat, Spartam confestim petit, querelas apud Ephoros depositurus. Eo quum excidisset & conatu & iudicatu, illis, atq; item regibus, quos etiamnum adierat, nil magnopere intendentibus, per urbis media cursu ferri cœpit, porrectis ad solem manibus, ac percussa tellure ἀνεκαλεῖτο τὰς ἐριννύας, id est, Erinnyas aduocabat, mox

A ad filiarum tumulos ſeipſum confecit. Inſequentibus annis, ita ducentibus fatis, in regione eadem Spartana uirtus concidit, Græciæ imperio amiſſo, Thebanis uictoribus, Pelopida duce ac Epaminonda, ut celeberrimum poſteris nomen Leuctrica monumenta dederint. Hæc eo libentius recenſui, quoniam in Plutarchi tralatione multa ſubſultant, & deluxata ſenſum non recipiunt. Nam ut preteream quod pro Scedaſo Cedaſus modò ſcribitur, quandoque etiã Scedaphus: illud cuius nam modi eſt? Exercitationibus, inquit, Spartanis laceſsitis, quum hiſtorici ſenſus ſit apud Græcos, prolatas in Spartanos execrationes diras. Meminit hiſtoriæ Hieronymus quoque in Iouinianum libro primo. Sed puellas amiſſę pudicitię nolentes ſuperuiuere, mutuis concidiſſe uulneribus ſcribit. Leuctra uerò ab Leuctro indigena eſſe nuncupata, ſcribunt Græci. Leuca autem aliud eſt, nam eo nomine medicorum ſcientiſsimi affectionẽ intelligunt, qua in album, uel (ut Græcè dicam) ἐπὶ τὸ λευκότερον, demutatur color, ex uiſcido glutinoſoque humore pituitoſo. Quædam uerò leuca, id eſt λεύκη, dicitur θεραπευτὴ, hoc eſt ſanabilis: quædam ἀθεράπευτος, quę curam non recipit. Internoſcitur uerò hoc τῇ τοῦ δέρματος παρακεντήσει, id eſt, cutis perforatione: nam ſi inde prompſerit ſe ſanguis, adhiberi medela poteſt. Si humor lacteus, inter conclamata recenſetur. Sunt in ratione eadem alphi, id eſt ἀλφοί, niſi quòd merſat ſeſe altius leuca, ut inficiantur item pili. Quanquam & alphi χρονίζοντες, id eſt, diu perſeuerantes, ima penetrant ipſi quoque, ut hic etiam albeſcant pili ex pituitoſo humore: nam ex melancholico nigrent alphi. Legimus in ſincerioribus Herodoti codicibus, apud Perſas ſi ciuium quis lepra cœperit affici, aut leuca, ad urbem eum minimè commeare, nec alijs promiſceri: obtingere autem iſta, quod is in ſolem quippiam deliquerit: ſi uerò in haſce cauſationes incidat peregrinus, illum cæteri hinc inde extrudunt. Quin & hoc argumento albas columbas nemo non abigit. Leuron, id eſt λευρὸν ξίφος, apud Pindarum in Nemeis, ſunt qui enſem interpretantur latum: at præſtiterit, obliquũ in plagę impactione intellexiſſe. Quod ad leucam ſpectat, prodit Ammianus Marcellinus, nõ millenis paſsibus itinera Gallos metiri, ſed leucis. Quantum uerò complectatur
B leuca, ex uerbis eiuſdem alibi dilucet: Ad uallum, inquit, barbaricum quarta ſignabatur leuca, & decima, id eſt unum & uiginti milia paſſuum.

De Eſſæis, ſiue Eſſenis: item de Phariſæis, ac Sadducæis. Aurum Iudaicum quod ſit. De phylacterijs, & proſelytis. Prophylace. Prophylactica medicina. Philetæris. Iudaicæ immanitatis exemplum. Marci principis dictum in eoſdem. Cap. IX.

IOſephus Iudæus, hiſtoriarum cõditor, & in eo genere auctoritatis non dilutæ, immò uerò Græcus planè Liuius, libro decimo octauo Antiquitatum, quas ab mundi exordio repetit, fuiſſe Iudæis tria genera philoſophorũ ſcribit: Eſſæorum, Sadducæorũ, & poſtremo Phariſæorũ: ſed quos primo loco poſui miris effert laudibus, quòd uxoribus, uino, carnibus ſemper abſtinerent, ac ieiunium quotidianum uertiſſent in naturam. Philo etiam Iudæus in libro quem pro Iudæis concinnauit: Præter cæteros, inquit, quos penè innumerabiles ſanctio Moſaica ad bene uiuendum concitauit, Eſſæi ſummi omnium, atque maximi ſunt, ἀπὸ ὁσιότητος, hoc eſt à ſanctitate, ſicuti mihi uidetur, nuncupati: qua ratione flatilẽ recipit dictio. quorum ſecta non genere, ſed uirtute atque humanitate diſcernitur. Itaque nemo puer, nemo adoleſcens propter ætatis inconſtantiam, ſed uiri omnes, aut ſenes ſunt, qui nullo corporis morbo, nulla animi perturbatione feruntur: ſed hominũ ſoli uera perfruuntur libertate. Nemo propriũ aliquid poſsidet, omnibus in medio poſitis cõmuniter utunt: habitant ſimul, & cõueniunt quaſi ſodales, quumque pro communi utilitate faciant, alia aliorũ negocia ſunt, quæ impigrè ſubeuntes peragunt certatim, non frigus, nõ calorem, nõ aliquã mutationẽ aeris formidantes. Quũ à laboribus mercedẽ cœperint apud quęſtorẽ deponunt, is omnia diligenter procurat, quibus eget. Idem Philo in cõmentario, cui titulus eſt, Omnes ſtudioſos liberos eſſe, ſcriptum reliquit: eſſe quidẽ dogmatis eius homines ſupra quatuor milia, qui nec ciuitates colant, uulgi conuerſationem animo plurimũ obeſſe, opinati. Qui ſeruos habeant, odere, tanquam naturæ leges tranſgreſſos, quando omnes, uelut mater, eadem genuit natura. Rationalem philoſophiam uitæ non neceſſariam rentur. Naturalem uerò altiorẽ, quàm ut eam humana conſequi ualeat na-

tura. Illam modò portionem consectantur, quæ de diuinis, & omnium agit creatione. A Morali inuigilant præcipuè. Triplici regula uitã transigunt, amore in Deum ardentissimo, uirtutis cultu diligentissimo, charitate in proximum feruentissima. Sunt qui Essæorum nomen θεωρητικὸν, id est contemplationis studiosum significare putent. Qui mundi situ terrarumq; expingere adorti sunt, Essenos in Occidentali Iudææ parte statuunt, ab Essæis (opinor) non diuersos: nam eos sic appellat Hieronymus quoq;. Quos fugitent nocentes usquequaq;, quiq; orbe toto præter cæteros maximè sint miri, sine fœmina, omni Venere abdicata, sine pecunia, palmarum socij. In diem uerò ex æquo conuenarum turba renascantur, longè frequentantibus. quos uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat, ita per seculorũ millia gens æterna est, in qua nemo nascitur: Tam fœcunda illis, inquit Plinius, aliorũ uitæ pœnitentia est. Porrò inuenimus apud auctores hisce philosophis ita esse libertatis insitam auiditatem, ut principem unum solumq; fateãtur Deum. Argumentum uerò euidens, quod speciem mortis formidolosæ ac tetræ nullam expauescant, cognatorum negligant supplicia, amicorum interitus faciant non magni, modo ne quenquam, ut dominum cogantur agnoscere. Animas putant immortales, & de æthere subtilissimo commeantes quasi carceribus, ita corporibus implicari: ad quæ tamen, ut Chæremon narrat apud Porphyrium, ῥύμῃ id est impetu & instinctu naturali trahuntur. A corporibus uerò absolutas, tanquam è longa & proinde graui seruitute, letitia perfundi maxima, & ferri sublimes, ultraq; Oceanum degere in locis peramœnis, quæ nec imbribus pulsentur, neq; item niuibus, aut omnino ulla infestentur intemperie, quando ex Oceano suboriens Zephyrus suauissima perflet salubritate. Nihilominus pollutis animis procellosas hyemalesq; destinabant regiones. Cæterùm quia abundè multa de Essæorũ institutis uidemur ingessisse, quærat fortè lector curiosus, quid de Pharisæis ex mutis magistris compertum nobis sit. Proinde ut breuissimè, quantum ratio patitur, omnium desideria impleamus: de huiusmodi philosophis hæc ferè obseruauimus. Mollitiei ac delicijs quàm minimum indulgẽt. Quod ratio dictarit, id demum persequuntur. Grandiores natu eximiè uenerãtur, ut ne uerbo quidem læsos uelint. Fa- B to geri omnia credunt, nihilominus arbitrij liberi potestatem non auferunt. Iudiciũ Dei sentiunt futurum: nam animas astruunt immortales, sed bonas etiam in aliena emigrare corpora, improbas ad supplicia transmitti æterna. Ob hæc ipsorum dogmata populis mirè grati: adeoq; de eorum uirtutibus irroborauit opinio, ut magno studio numerosa multitudo, immò uerò ciuitates ad eos quandoq; confluxerint. Pharisæos nuncupatos uolunt de uitæ instituto, ut scribit Hieronymus in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: quod à cęteris abiuncti ac sequestrati purissimę cuidam uiuendi rationi, accuratissimæq; se manciparint. Nam Phares ex Hebræorum idiomate ἀφορισμὸς interpretatur: id ualet Latinè segregatio. Mores eosdẽ sequebantur καὶ οἱ γραμματεῖς, hoc est qui dicerentur Scribæ. Propriæ illorum uirtutes erant, continentia, uirginitas, νηστεύειν δὶς τοῦ σαββάτου, id est, bis in sabbato ieiunium. Pharisæorum placita apostolus Paulus uehementer extulisse uidetur, quum ait, ἰσραηλίτης εἰμι, φυλῆς βενιαμὶν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος: Israelites (inquit) sum, ex tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis: lege autem Pharisæus. Porrò quies soporq; ijs erat super angustis tabulis, aut etiam spinis uel lapidibus ad comprimendas corporis ac sensuum titillationes. Horum tamen proprium fuisse, Chrysostomus scribit, & in Euangelio significat Matthęus, ut decalogum in membranulis scriberent, ligarentq; in fronte, ut religionis intimæ speciem præberent. Eas uerò membranulas Hebræorum uocabulo dici philateria, idem Chrysostomus prodit: quo innuitur legis conseruatio. Meminit etiam Hieronymus. Dicuntur & ariolorum ac excantatorum philateria in Gregorij Iunioris decretis: & philateria facere, legimus in Laodicensi concilio. Prophylacę uerò in medendi usu nuncupantur præmunitiones aduersus mali uim ingruentẽ, unde est Prophylactica medicinę pars. Sicut Therapeutice tractat presentia, quæq; iam se promunt. Philetęris autem planta est spinosior, quã & rhamnum dicunt, superius nomen Lydis frequens, ac Mysis. Sunt qui ex hoc impactam CHRISTO coronam uelint. Phylacteria scribunt alij, ut Gręca cẽseatur dictio. Sadducęos uerò, ut de ijs quoq; aliquid promamus, à loco ita nuncupatos putant. Horum nefaria dogmata inuulgantur hęc, esse mortalem animam, simulq; cum corporibus

interire

A interire. Si quis eorum scitis renitatur amplius, obiucteturq́, putant id plausibile in primis gloriosumq́. Eorum qui in eiusmodi philosophia profecerint, mira paucitas est, discrepant inter se moribus feris, inuicemq́ sunt, perinde ac in exteros, inhumani. Fatũ omnifarium negant. Deum extra omnem mali patrationẽ inspectionemq́ cõstituunt: Hæc de Iudæorum sapientibus, quæ uaria suggesſit lectio, habui in præsenti, quæ dicerem. Poterant & plura, sed propositum institutumq́ temperamentum fuit tenendum omnino. Cæterũ Iudaicæ immanitatis exemplum illustre ex Dione præterisse nequeo. Nam sub Traiani extrema, qui Cyrenem incolebant Iudæi, Andrea duce, Romanos, Græcosq́ indiscriminatim inuadentes ita excarnificarunt, ut etiam ad mensam produceret, humanis in uiscera ingestis cibis. Nec satis, sanguine adhuc stillantibus intestinis præcingebantur. Cutes pro indumentis erant. Plerosq́ ab imo ad summum intersecuere. Plures bestijs obiecti: alijs inter se compugnare, ac digladiari coactis. Ducenta & amplius hominũ milia is abstulit furor. Qui & in Aegypto itidem est grassatus, ac Cypro, contrucidatis inibi, Artemione duce, ducentis & quadraginta hominum milibus. Vnde mox legibus sancitum, uti quauis ratione in insulam appulsus Iudæus capite plecteretur. Quum uerò Adriano item imperãte defecissent, cædibus, fame, morbis, igni desolata est Iudæa omnis. Quoniam uerò quæri posse scio, cuiusmodi aurum sit quod in historia quandoq; celebratum nouimus, Iudaicum nuncupatũ: non grauabimur & hoc obiter explicuisse. Erat autem, quòd Iudæorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus prouincijs Hierosolymam exportari soleret. Propterea Flaccum Cicero scribit, edicto sanxisse, ne ex Asia exportari liceret: quod laudans etiamnum, Barbaræ superstitioni restitisse, summæ ait fuisse seueritatis. Proselytum uerò, quum audis in sacra pagina, intellige à gentilitijs ritibus ad diuinam legem tralatum trãscriptumq́. Dauid: καὶ προσήλυτον ἐφόνευσαν, id est & proselytum peremere. Hieronymus Aquilam uocat proselytũ, ac interpretem contentiosum: meminit in Euangelio Matthæus quoq́. Adnotandum uerò hoc potissimum loco Marci principis antiqui dictum. Nam Palæstinã
B quum transiret, Aegyptum petiturus, fœtentium Iudęorum (uti Marcellinus inquit) & tumultuantium sæpe tedio percitus, dolẽter fertur exclamasse, O' Marcomani, ó Quadi, ó Sarmatæ, tandem alios uobis inertiores comperi. Iudæorũ uerò cognominis ratio unde prorepserit, incognitũ sibi fatet̃ Dion. Multa uerò, sed uanissimè, Tacitus scribit.

Cur noctu sonantius audiantur omnia. Quid palmus. Tylæ, thibe, tylas, illas, sigmos, clytos. Cur uox intro delata melius audiatur, quàm ediuerso. Aradus quid. Satyriasis Palmare.

Caput X.

STrepitus omnes nocturno tempore esse manifestiores, ac uocem omnẽ sonantiorem, nõ ferè quisquam est adeò impolitus, adeoq́ hebeti iudicatu, qui non planè intelligat, dictante ratione, aut magistra saltẽ experiẽtia percipiat. Cur tamẽ ita cõtingat, abditã quandã perobscuramq́ causam promit Epicuri schola, dum ab atomis suis reuelli nequit. Eam uerò apud Plutarchũ in Symposiacis Boethus recenset, docens, rarescente aere, ac sese latius fundente inter atomos non ferè uacuũ cõparere. Constipante uerò se, atq́ amplius coeunte, dẽsari perinde atomos quoq́ extimumq́ uacuũ fieri spaciosum & uelut hians. Id quod noctu obuenire, exploratissimũ est, Si cóiectemus, frigus cogendi arctandiq́ uim habere efficacissimam. Ediuersò calorem proferendo expandere ac laxare, argumẽto certissimo ex ijs quæ colliquata intuemur, amplius multò sibi loci uendicare, quæ cõcrescentia compingũtur in angustum. Profusus igitur sonus, si obiectis corporibus occursset numerosioribus, hebescat prorsum, necesse est, reiectus aut cõuulsus tardior euadat. Quòd si obicibus aut paucis aut nullis morãtibus exspatietur, pertinget inoffensus auditum. Indicio esse possunt inania uasa, quæ percussa crepant sonantius, præfarcta uerò collisa incussa'ue quodãmodo sonũ deuorant. Compari modò & solidissima quæq́ nõ ferè sonũ ædunt. Quod spiraculis haud ita abundent, per quę commeet ictus aer. Quale sentimus aurũ, & saxa: quæ proinde uocantur & sunt ἰχνόφωνα & δυσηχῆ, hoc est uocis prætenuis, & sonantia malè, quod nimia prouenit densantis se corporis soliditate. Aes uerò εὔφωνον καὶ λάλον, id est sonorum garrulumq́, quia sit πολύκενον, hoc est, inanitatis multæ. Cæterum sententia hæc malè tibicinibus præfulta: nullis concussa arieti-

bus,leuí modo agítata impulſu ruit. Neq; enim rectè ad uocis rationem inanitas adducitur. Ibi ſilentij altitudo eſt, & quies profunda,ubi uacuum eſt,quod utiq; nec tangi nec agitari poteſt:uocem autem eſſe nouimus ſonantis incuſſum corporis.Et eſt aer uocis ipſius ſubſtantia,ac facultas.Putauit Anaxagoras, ſolis poteſtate aerẽ concitari, & quodã tremulo uibrari motu,quẽ παλμὸν Græci dicũt.Quamuis eſt Palmus quoq; neruorum & cordís,ac ægrotantiũ uenarũ motus. Nam corporis motus cum exercitio & dolore aradus dicitur.Palmare uerbum in Columella,nil ad inſtitutum præſens attinet, indícat tamen materiam alligare. Palmarem ſcrobem Palladius palmi amplitudine liquidò intelligit.Palmatus paries,in Quintiliani declamatione dicitur manibus pollutis contactus inſignitusq;. Sed Anaxagoram repeto:Id uerò,inquit, liquere ex minutie illorũ,quæ in lumine uiſuntur corpuſcula,quæ uocant nonnulli τύλας. Nam tylada ſcimus turdorum uocari ſpeciem minutam,quam illada dicunt alij.Eſt & thibe, apud Athenæum libro quarto,argentea:quo nomine intelligunt eruditi, ueluti arculam uaſis reponendis, quæ plurimùm erat plexilis. Quum hæc igitur obſtrepant,inſonentq; agitata & propulſa,& ſonum eum efficiant quem dicunt σιγμὸν, præpediri uocem obſcurariq;,quo minus ſynceriter liquidoq; ab ſenſorijs excipiatur.Suppetit & ratio alia, ſed grauior multò & plauſibilior,Interdiu agitari omnia proturbariq;.Tunc enim cuncta mouet Iupiter,ut ille ait,λαοὺς ἐπὶ ἔργον ἐγείρων, populos excitans ad opus.Qui conſurgunt,uelut ex palingeneſia & regeneratione quadam noua quotidianaq; meditantes, ut Democritus inquit.Proinde non illepidè Ibycus,diluculum appellauit clyto , quòd eo tempore κλύειν,hoc eſt,audire iam & loqui liceat. Contrà uerò noctu euenit, ut inter quieſcant omnia,nec ullo fluctuent motu,ſed compreſſa conſopiantur. Propterea ictus propulſusq; aer integer ſenſorium adit,atque ita purius audiẽdi perficitur actus. Adnexa eſt huic cognata quodammodo quæſtio.Nam uſu uenire obſeruatum ferè eſt, qui extimi ſint,ſi loquantur,facilè ab ijs qui intus agant,audiri. Quod ediuerſo non fit. Ambiguitatis huius commeminit apud eundem Plutarchum Ammonius,ſed ab Ariſtotele exſolutã tradit,apud quem ita lectitamus:Vox,inquit,eorum qui occluſi tenentur,ſi extrà deferatur,in amplum diffunditur,ac uelut abſorpta deuoratur:quæ uerò intrò perducatur,non ita.Siquidem ex amplo corriuata in arctum conſeptumq; ſeruatur cõtineturq;,& ueluti cõualle delata,ſenſum perſpicuè attingere animaduertitur.Quod de palmo dicebamus paulo antè,ſcire obiter licet, recentiores Græcorum medicos ſtatuiſſe,genitalis palmon intelligi ſatyriaſim:quod malum,Galeno in Diffinitionum cõmentario tradente obtingit,mutone arrecto intentoq;,nec nõ particulis adiacentibus, cum ſeminis quandoq; uoluptaria profuſione,quandoq; uerò & mentis conſternatione,ac diſtentione neruorum.

Iulææ uoces in Lactantio quæ ſint.Iulos quid & ulos,ule:epuletica,& iulides.Hycca quid,& melos. Melici poetæ.Item qui harmonici & qui canonici:canon,ac canonium.Stathmides.Concentuum ſpecies aliquot. Antletæ qui:item himonia,himeum,tenellus,niglaros.Tributorum genera,collecta talea,indictio,oblatio.Tenerus.Tenericus campus.Iſmenium manteum. Cap. XI.

QVando uerò de uocibus agitur,ecce ſuccurrit mihi Lactantij carmẽ, Phœnicis argumento,non utiq; inamœnum , ſed quod ſcriptoris eius genuinã ſapiat facundiam,ingenijq; præferat facilitatem haud aſpernabilem.In eo Iulæas uoces,ut præſuaues ac prædulces nominari obſeruauimus : ſed cur ita,non ferè perſpicuum puto:niſi quod ad Simonidẽ cognomẽto Melicũ ex carminis iucunditate,ut Sudas arbitratur,referri poſſe nõ inficiabitur,qui hoc genus ſcitamentis aures habeat pertritas,cuiq; non ſit cornea fibra.Siquidẽ fuit Iulis inſulę Ceę oppidũ,in quo Simonides feratur natus.Quod ex Strabone didicimus,& antea cecinerat Theocritus. Sed coactũ nimis ac uiolentũ forſan rebitur id,cuius item auris acriori lota aceto ſit.Magisq; multò arriſurum putabit,quod ſcribit Apollodorus: Cantilenam in luctibus celebrem dici Lalemon,in hymnis uerò Iulon.Quæ de hominibus ſic nominatę comperiantur:ſicuti à meſſoribus uſurpabatur Lytierſas.Habitauit autem Celænas Phrygiæ Lytierſas, Midę quidem filius,ſed nothus,ex quo ut meſſor præſtãs celebret in Phrygia:meminit Theocritus,& expoſuit interpres.Sed nec præterijt Pollux

A Iux, qui & iulon itē recognoscit. In libro De Peanibus auctor est Samus Delius, hordei manipulos per se solos ἀμάλας nuncupari, congestos autem ex alijs compluribus ulos dici & iulos: Cererem quoq; nūc quidem uocari Chloen, nunc autem Iulo, id est, ἰουλώ. Proinde ex Cereris inuentis, & fructus ipsos, & in deam concinnatos hymnos, ulos appellant, & iulos. Sunt qui lanas tractantiū esse cantilenam putent. Vle obiter, id est, οὐλή, cicatrix est: unde epulotica & sinulotica medicamenta, quîs induci cicatrix ualet. Iulos etiam Proserpinæ congruere arbitrantur. Nam iulides, apud Oppianum primo ἁλιευτικῶν, inter pisces recensentur saxatiles. Meminit in libro De piscibus Dorion, ut scribit Athenęus. Iulos uerò etiam dicunt intestina terræ. Sunt qui iulidas item hyccas opinentur dici, unde & Siciliæ ciuitas nomen sit mutuata, quòd illuc delati primùm, id piscium genus fœtū compererint. Lycophronis interpres iulon uermem, dicit πολύποδα, qui parietibus arrepat: ex quo naues iulopezas nuncuparit Lycophron, ex remorum similitudine, qui nauium uidentur pedes. Iulon item myriopoda dicunt. Sunt qui scolopendras esse iulos coniectent. Intestina uerò terræ, id est τὰ τῆς γῆς ἔντερα, sic nuncupantur, inquit Theon: quoniam longitudinis ratione intestinorum imaginem prçferant, & quia in terræ uisuntur profunditate. Hinc in Prognosticis Aratus:

Καὶ πλαζόμενοι σκώληκες
Κεῖνοι, τοὺς καλέουσι μελαίνης ἔντερα γαίης.

Cæterùm quia in cantilenas uolentes incidimus, subnectamus aliqua, quę uoluptati sit legisse, & usui meminisse: Melos quod præcipuè usurpatur in musica, propriè quidem apud Græcos membrum corporis indicet. Sicuti uerò numerosa in corporibus membra, quamuis diuersum sortiantur & situm & motum, diuersoq; perfungantur munere, nihilominus ad unum tantum opus cooriuntur, unumq; habent finem, ueluti scopum: ita etiam ex uocum diuersitate qui cõsurgit concentus, melos uocatur. Quod in libro De musica Plutarchus scribit. Latini modulum appellant. Et hinc dici melicos poetas, auguror, quos Therapeuticos primo lyricos ferè Galenus intelligit. Id eo libentius adnotatū, quod etiam doctissimi melicos, & melopœos, aut melocertas esse poetas quos-
B dam, ex Cicerone De optimo genere dicendi, pronunciasse satis superq; habent. Aut certè melos uocare in musica ideo institutum, quia μέλει Græcè signat curæ esse, ceu nil musica antiquius homini esse debeat, nilq; quod curet impensius. Nos uerò etiamnum suo loco de musica commentaturi plura sumus. Interim adijciamus pleraq; non indicta quidē, sed quæ in paucorum peruenere scientiā, ut prætereantur quæ Gellius scribit. Musicæ studiosos aut harmonicos dicimus, aut canonicos. Harmonicos nuncupamus eos, qui auribus contribuunt auctoritatis plus, quàm rationi: eiusmodi fuisse Aristoxeni consectatores nouimus. Canonicos autem, qui rationis persequuntur examē: sicuti ab Pythagoreis factitatum palàm est, quos tamē genere nec ab harmonicis abduxeris. Canonium uerò obiter esse uidetur sacris uiris destinatus locus, ac canonicè uiuentib. Sed in nauibus quæ cataphractæ uocantur, & catastromata habent, id est, pauimenta superiora, uel tabulata, ligna quibus tabulæ incumbunt, canonia nuncupantur, & σαθμίδες. Asconius Pedianus, tributorum genera facit tria: canonem, ut in portorijs & uectigalibus: oblationem, ut in uini distractione: indictionē, quæ uulgò dicitur talea, Latinè item collatio, seu collecta: ut apud Ciceronem libro secundo De oratore. Taleam nummariam sunt qui ex T. Liuij octauo libro clarigationem appellari putent. Erant & canones chronici, in quibus temporum ratio tractabatur. Apud Spartianum in Seuero ita legimus: Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita consuluit, ut excedēs ipse uita septem annorū canonem relinqueret. In Heliogabalo, canon dicitur fructuarius pro alimentis in tot annos paratis. Omnino uidetur canon, id frumentum quod in usum cedit annuum, uel quod annis confertur singulis, unde Aegyptius canon in histo rijs. Ptolemæi instituta mediam quandam rationem insecuta sunt. Tantum enim sensorio attribuit, quantum Aristoxenij: rursumq; rationi, quantum Pythagorei. Etenim tū demum enasci iudicium putat sincerum ueraxq;, ubi sensus & ratio conspiratu nituntur consono. Quod ipsum & in astronomia comprobauit, quum rationis libra ab oculis non abit diuersa. Vt uerò ad melos redeam, unde digressus in ista sum, inuenio apud auctorum opinatissimos, himæum nuncupari melos solitum, quod concinerent ἀντλ-

ταὶ, id est aquarum haustores. Himonia uerò aliud est: nam sic funiculum dicunt, quo ex A puteo attollitur aqua: unde festiuius ἱμωνιᾶν dicitur, pro μακρὰ χέζειν, id est temporis non parum in excernendo absumere. Himæi uerò meminit Callimachus:

ἀείδει καὶ πού τις ἀνὴρ ὑδατηγὸς ἱμαῖον.

Concinit iam & haustor aquæ aliquis himæum. Tenellum uerò, id est τήνελλον, Aristophanis interpres nunc lyræ harmoniam accipit, nunc pulsatiunculam, id est κρουμάτιον, quæ in uictoria æderetur, Omnino uidetur ab sono conformata uox. Eleganter uerò Aristophanes: ἀλλ' ἐὰν μέν τοι γε νικᾷς τῇ βοῇ, τήνελλος εἶ.

Si utiq; exuperas uoce, tenellus es: id est maximus musicus: aut nicephorus, hoc est uictoriæ compos. Erat & niglaros, musicum melos exhortationibus aptum. Tenerum uerò Melia, Oceani filia, & Apolline natum fuisse uatem ferunt, qui apud Ismenum uaticinaretur, ubi & manteum fuerit, quod Ismenium appellarunt. Sed & Thebis campus uisebatur Tenericus, Epilenium melos in Ptolomæi pompa à satyris ad tibiam decantatum, Bacchium intelligo.

Prouerbij origo quod est, Habitus monachum non perficit. Hieronymi locus. De Iside multa. Quæ linostoliæ. Sacerdotum munia. Item pauca de Osiride, Tiphone, Anubi. Acephali sacerdotes qui. Lini ratio, itē salis. De apide pauca. Vitis unde nata Ebrietatis detestatio. Sphinx cur apponeretur templis. Piscem apud Aegyptios signare odium. Maris detestatio apud Aegyptios. Nephthys, sotis, astromyos. Nonnus quid. Albarum uestium luxuria. Archimandritæ, archigerontes, synoditæ. Cap. XII.

Pertritum exculcatumq; Rhodiginis meis, etiã pullato circulo prouerbiũ est. Habitu monachũ nõ perfici. Id quo uideri grauius posit, sibiq; in eo municipes nostri applaudant: uetus est, & quidem ex Græcis corriuatũ fontibus: cuius rei auctor mihi Plutarchus est: eius uerba subieci, οὔτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσι, οὔτε ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι. id est, Nõ, inquit, philosophũ facit promisior barba, nec uestis pertrita: nõ itẽ isiacos linostoliæ, id est amictus linei. Faciũt ad hæc Gellij uerba ex Noctibus Atticis, ut prætere- B am quod in canonicis Decretis relatum scio, distinctione quadragesimaprima: Non cathedra sacerdotem facit, sed cathedram sacerdos: nec locus hominẽ sanctificat, sed locum homo. Video inquit Herodes, barbã & pallium, philosophum necdum uideo. Veluti mores & scientia genuinum, non insititium, non fucatũ philosophũ ostentent. Id tamen quantumuis sanctum prioribus nomen, & uenerationis summæ, pleriq; homines erratici, & æruscatores, ac nulli rei, tantum nõ incolæ sordentiũ sæpe ganearum magna sibi doctissimi cuiusq; indignatione, arroganter uendicare sunt ausi. Id ipsum & de Isiacis astruendum, quando moribus integer ac castus, sanctus, uirtutis exemplum singulare, Isiacus demùm uerus censeri debeat: quiq; diuinæ ueritatis anxius sit scrutator, atque ei deniq; rei philosophando tempora impertiat. Id quod deę ipsius cõprobat nomẽ ex priscorũ theologia, quàm in primis σοφὴν καὶ φιλόσοφον οὖσαν intelligunt, id est sapientem & philosophum, nominis argumento, quod ab Græca origine inclinatum scientiæ noticiam significare aiunt: unde & sacrariũ eiusdẽ, ἴσειον nuncupetʼ, quod uideamur εἰσόμενοι τὸ ὄν, ἂν μετὰ λόγου καὶ ὁσίως εἰς τὰ ἱερὰ παρέλθωμεν τῆς θεοῦ: id est cognitionem cõsecuturi eius quod est, si cum sanctitate ac ratione sacra deæ adierimus. Proinde narrant. Promethei filiam, alij uerò Mercurij: quorum alter sapientiam monstrat & prouidentiam, Mercurium uerò grammatices ac musices statuunt repertorem. Quamobrẽ Hermopolitæ Isin probant musis priorem, ut quæ diuina hieraphoris ueris ac hierostolis legitimis præmonstret: hi uerò sunt, qui sacram diuinorũ rationem ab omni expurgati superstitione, ac nimia uacantiq; sedulitate, in anima gestitant, perinde ac in capsula quadam. Quod sanè felicitatis summæ quodammodo uideri potest. Nam qui rectẽ synceręq; sapiunt, bona quidem cuncta à Deo deposcunt sibi: sed in primis, quantũ capax est humana ratio, ueritatis diuinæ cognitionẽ, qua maius nil capere homo potest, nec Deus sua precellenti bonitate impertiri. Neq; enim argẽto aut auro Deus esse opulentus creditur, nec tonitruis aut fulminibus prępotens, sed scientia & prudentia quod ipsum egregiẽ significauit illis uersibus Homerus,

ἠμαρ

A ἦ μὰν ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος, ἠδ᾽ ἴα πάτρη,
ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει, καὶ πλείονα ᾔδει·
Verè unum utriſq; genus, & patria una,
Sed Iupiter natu grandior erat, ac norat plura.

Propterea elaborandum ſacerdoti præcipuè, ut tanquam peſtem, ignorantiam abijciat. Siquidem ait apoſtolus Paulus: Qui ignorat, ignorabitur: præſertim intelligere ſi neglexerit, ut bene ageret. Proinde in Quæſtionum libro Auguſtinus: Non omnis qui ignorat, ab pœna immunis eſt. Sacerdos utiq;, ſal terræ dicitur, & mundi lumen. Hinc Malachias: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius. Hinc ab docendi ac nunciandi proprietate ſacerdotes etiamnum angelos dici, in Cœleſti hierarchia comprobat Areopagita Dionyſius. Certè ita propemodum cenſeo, cognitione ſequeſtrata, & abiuncta rerum ſcientia, immortalitatē non rectè uitam dici, ſed eſſe uerius tempus quoddam. Scitum eſt illud Hieronymi ſuper Malachiam: Sacerdotē indoctum eſſe cæcum animal. Et Typhona Iſidis inimicum, quem eſſe alium opinamur, quàm ſtupidam imperitamq; multitudinem, errore deuiam, quę conuellat, lancinet obſcuretq; ſacram rationem: quam congreget Iſis, componat, contribuatq; rectè initiatis, & latriam deo ſummam uitæ caſtitate, mentis affectu puro, abſtinentia uoluptatum omnium exhibentibus: horum nanq; finis omnium, intelligibilis primi cognitio. Equidem ſacerdotis officium ac uirtus eſt, ſapientia quædam pietate feruens, & pietas ſapientia collucēs. Verùm illud Hieronymi quónam tranſeamus piaculo? Monachi, inquit, uirtus prima eſt, hominum contemnere iudicia, & Apoſtoli ſemper recordari: Si adhuc hominibus placere uellem, CHRISTI non eſſem ſeruus. Nec diuerſum eſt illud Dominicum ad prophetas, quo ſe poſuiſſe aſtruit eorum faciem uelut urbem æneam, & adamantinum lapidem, ac ferream columnam, ne populi expaueſcerent iniurias, ſed ſubſannātium impudentiam frontis rigore contererent. Quoniam uerò Iſiacorum ritus attingimus, & ſi alibi ſcito futuram nobis de hac ipſa re mentionem, proſequamur tamen interim, quæ
B ex Græcis auctoribus ſeſe nobis oſtentant, uelut cella quadam proma: neq; enim aliud cenſeri debet gentis eius doctrina: ita eſt omnifariam copioſa, & tanquā quoddam bonorum mare. Quod igitur capillitio denudetur caput ab Iſiacis, & totū corpus deniq;, eam pleriq; arbitrantur rationem, quòd is eſſet lugentium mos. Ferre autem lineas ueſtes, coloris eius ratione, quem floreſcens linum emittit, æthereæ, ac gratæ pulchritudini mundum continenti perſimilem. Cęterùm ea uerior cauſa: Purum, inquit Plato, impuro attingere nefas, at ciborum ſuperfluitas nulla pura ſinceraq; eſt: lanas autem, uillos, ungues, eſſe pullulareq; ex ſuperfluitatibus quis non nouit? Proinde nónne ridiculum foret, tondentes reſecanteſq; ac leuigantes quodāmodo corporis proprij partes uniuerſas, aliena circūponere, ferreq; ſuperfluitatū (ut ſic dicam) germina? quum ſint itidem impura, & proinde diuinis inepta? Quod adeò uerū eſt, ut Heſiodus, quum ita cecinit,

Μηδ᾽ ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ,
Αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ·
Non ab manu ramorum quinq; in deorum cœna celebri
Aridum ab uiridi reſecare ſplendido ferro:

non ferè aliud præcepti obſcuritate uideatur inſinuare, quàm repurgatos ab ijs ſacra feſtaq; adire oportere, nec inter ſacrificia rituſq; ſolennes redundantia deſecare. In noſtra quin etiam religione Apoſtolo præcipiente, ut eſt in canonicis proditum Decretis, comam nutrire prohibentur clerici, caputq; in ſphærę modum radere coguntur, id ipſum Gregorio item ſanciente, ut ſic faſtigij prę eminentis coronā quoq; præferant: quo forſan argumento apud Tarſum Herculis ſacerdos ſtephanephoros dicebatur, dignitate pręſigni, qua honeſtatus à ciuibus Lyſias philoſophus tyrannidē arripuit, ueſte protinus animum indicante, quam fuiſſe purpuream μεσόλευκον, id eſt, albo diſtinctam, ſcimus. Linum autem diuinæ rei maximè idoneum inde iudicatur, primum quod ex immortali, ut ueteres loquebātur, terra prodit. Fructum quoq; eſui non ineptum ędere uidetur. Veſtem autem puram omnino prębet, & frugi, nec geſtanti oneroſam, ac tempori cuilibet peraccommodam, nec φθειροποιόν, id eſt, pediculos producentem. Adeò uerò ſuperfluitatum omnium naturam abhorrebant, ut non ſolùm pluribus leguminibus abſti-

abstinerent, sed nec ouillas aut suillas esitarent carnes, quòd multũ ex ijs fiat superfluen A tis materiæ. Quin sanctimoniæ item ratione salem cibis non adhibebant, causis quidem pluribus, sed illa præcipua, quod cibi potusq; copiosioris appetentiam facit. Nam quod dictitat Aristagoras, salem ab illis censeri non purum, quod pleraq; animalium intercepta dum denset concrescitúe immoriantur, fatuum omnino est, ac relatu indignũ. Illud certè memorabile est, ac ubiq; sæpius recinendũ: Apidi nãq; suo ex puteo peculiari suggerunt potũ: etenim Nili aqua prorsum putant abstinendũ, ut quidam cẽsent, ob crocodilos, aut uerius quod pinguefacit aquæ id genus, inducitq; πολυσαρκίαν, hoc est carnis copiam uberiorẽ. Apim uerò ita se habere, prorsum cauent, immò uerò & seipsos. Sed expedita omnino agiliaq; corpora circumponere animæ student, ne præualente quod morti obnoxium est, diuinum comprimatur, & molesto nimisq; inutili exteratur pondere. Scitum quippe Græcanicum est illud, quod in nostrum si transferatur sonum, addubitat Hieronymus, an æquè resonet, Pinguis uenter non gignit mentẽ tenuem. Græcè autem sic: παχῦα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Vino utuntur quidem, sed præparcè. Tametsi in Heliopoli rei diuinę incumbentes templo nequaquam inferunt uinum, ceu dedeceat interdiu bibere, domino ac rege inspectante. Omnino sæpe abstemios agunt, & philosophantes de diuinis, aut docent aut discunt. Reges si sacerdotio fungerentur, bibebant quidem ad præscriptum sacrarum literarum. A' Psammeticho tamen id agere orsi sunt: prius enim abstinebant, neque prolibabant, ut gratum Deo, sed ut cruorem eorum qui bellare cum dijs affectassent: quibus concidentibus, ac telluri immixtis, uitem enatam opinantur. Proindeq; ebrietatẽ, amentiam insaniamq; parare, ut progenitorum sanguine imbutis. Et hæc quidem ab sacerdotibus iactari, auctor Eudoxus est in secunda Periodi. A' nostro autem auctore ita proditũ est, quod si absq; uino ardeo adolescentia, inflammor calore sanguinis, & succulento ualidoq; sum corpore, libẽter carebo poculo, in quo suspicio ueneni est. Veteres porrò delicatiorẽ molliorem q; uictum ita detestatos memorant, ut proditum sit, apud Thebas in templo fuisse surrectam columnã, qua execrationes scalptæ continerentur aduersus regem Menin, qui molliciẽ luxumq; inuexisset primus. Adnotandum hic illud Hieronymi in Iouinianum: De ciborum, inquit, sibi placent abstinentia, quasi non & superstitio gentilium cossum Matris deûm obseruet, & Isidis. Qua tamen id parte, haud dissimulandum arbitror mihi, locum insigniter interpellatũ uideri, primùm orationis structura: cur enim dicatur Matris deûm cossus, uel Isidis: si eum in cibis aspernantur dearum sacris mancipati? Porrò nec conuenit, si sacrum intelligas. Quid enim Aegyptijs cum cosso? In Ponto & Phrygia quidem uermes albos & obesos, qui nigello capite sunt, & nascuntur in lignorum carie, pro magnis reditibus paterfamilias exigit. At, inquit mox Hieronymus, Coge Syros, Aphros, Arabas, ut uermes Ponticos glutiant, ita eos despicient, ut muscas, millepedes & lacertos. Quod si ad Isiacos Romanæ urbis referendum putes, quoquò te torqueas, frigebit excellenter. Alicubi scriptum comperias Costum, non Cossum. Mendo non caret hoc quoque, sed ad uerum gradus est: nam subolet, à Hieronymo Græcè scriptum ἄγευστον, id est ciborum abstinentiam, uelut ieiunium, ubi nil uel parum pręgustes, ac uilius. Extat uerbum apud Pollucem, exponitur ab Suda. Cybeleios uerò & Isiacos luctus ratione cibis abstinuisse propter Atym & Osirim amissos, euidens coniectatio ex Augustini libro sexto Ciuitatis diuinæ, & Lactantio libro primo. Quod igitur desiderio concupitæ rei factitarunt deæ, imitabantur sacerdotes, aut quisquis sacra coleret. Proinde dicitur rectè Ageuston Matris deûm & Isidis. Ieiunia in ueteri religione seruata, in libro de Osiride ac Iside Plutarchus docet, ac in deorum natura Phurnutus. Idem porrò & mox error irroborauit, quum sic scribit Hieronymus: Quomodo autem uirginitati ueræ non præiudicat imitatio uirginum diaboli, ita nec ueris ieiunijs costum Isidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia, etiam si cossum hic quoque repositum in nonnullis comperias. Scitu uerò dignum illud est: Ante Aegyptiorum templa sphingem astitui solitam: quo argumento indicarent, theologicam ipsorum sapientiam obscuriorem, fabulisq; ita sæpe conuelatam, ut ueritatis uestigia uix interlucerent. In Sai Pallados erat templum, quam Isin etiam arbitrantur, eiusmodi præscriptione: γὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν:

Ego

A Ego sum omne quod fuit, est, erit: meum peplum mortalis reuelauit nemo. Sunt tamen qui alia ratione sensum in ijs promant allegoricum. Nam Osirin non alium esse opinantur, quàm Nilum, qui Isidi coniungatur, id est terræ. Typhona interpretantur mare, in quod illapsus cõuellatur Nilus, ac pereat: propterea sacerdotes detestari mare, quòd & Typhonis uocant spumam. Nec nauticos affatu dignos censent, quia mari utantur, & inde uictitent. Pisces indidem auersantur, quumq; significare odium uolunt, piscem appingunt. Inueni item, qui mundi partem infra terram, incognitam nobis Nephthyn uocent: supernam uerò manifestamq; Isin. Qui autem in meditullio utriusq; orizon est, dicatur Anubis: quem canina facie deformãt, ex animalis natura, quod interdiu noctuq; oculis utatur æquè. Hanc uerò apud Aegyptios Anubin habere uim, quam apud Græcos Hecate habet, terrestrium pariter & cœli particeps credita. Sunt tamẽ quibus Anubin dici tempus placeat. Videtur plerisq; Isis eadem, quæ apud Græcos Io, quam Telegono nuptam, quum in Aegyptum perrexisset, Epaphum genuisse fabulantur. Scribit Horus, Isin Aegyptiacè dici Sothin, quæ Græcis uocetur Astromyon. Esse uerò stellam quæ cæteris dominetur, nunc plenior exoriens, nũc defectior, quãdoq; splẽdida, quandoq; minus. Habuit Isis Romæ item templum, quod solum in urbe Aegyptius sacerdos purum se reperisse dicebat, quum Plotino suasisset, illuc secum accederet, familiarem sibi dæmonem eo aduocante confestim inspecturus. Cui quum esset obsecutus facilè Plotinus, quumq; in aspectum dæmon accerseretur, pro dæmone accessit deus: quo factum est, ut exclamaret Aegyptius, Beatum esse Plotinum, qui haberet pro dæmone Deum. Scribit tamen uigesimo Antiquitatum libro Iosephus: Isidis phanum solo æquatum ab Tiberio principe, patibulo sacerdotibus suffixis, quòd eorum opera Paulinam forma exquisitissima, ab adolescente constupratam comperisset, sub specie accedentis per tenebras numinis. Scribunt Græci, ex destinato per Isim iurantes morbis solitos conflictari: quod Philemon indicat, & significauit Iuuenalis. Quod ad sacerdotalem attinet integritatem, in nostris comperi auctoribus, id est, Christianis, Acephalos nuncupari sacerdotes, qui sub nullius episcopi disciplina uel prouidentia gubernentur, uelut sine capite in-
B telligi debeant, sicuti prisca sanxit consuetudo. Sunt inter hæreticos Acephalitæ, item nuncupati, quod eorum auctor lateat, nec unde prorepserint sciatur magnopere. Apud Aegyptios Acephali homines obambulantes expicti, rem quæ fieri nequeat indicare traduntur. Acephalorum fit hæreticorum mentio. Codice de hæreticis & Manichæis, lege Idem est. Nec id omittendum ex Thucydide obseruatum, moris fuisse Argiuis, uti ab sacerdotibus tempora supputarent, unde est hystorici illud, ἐπὶ χρυσίδος, id est, Chrysidis tempore: fuit enim apud Argos Chrysis sacerdos. Scitu dignum quoque, Apud Aegyptios, sanctimonia pręsignes monachos dici Nonnos: monachas uerò & uirgines, Nonnas. Meminit uocabuli Hieronymus: Castæ, inquit, uocantur & nonnæ. Ex eodem Hieronymo in Iouinianum primo palàm fit, luxuriæ datum olim monachis, si uestibus uterentur albis, quòd ea res lautitiam resiperet, ac triumphalem superbiam. Archimandritæ codicis primo, sacrorum monasteriorum esse uidentur sacerdotibus præpositi, uti abbates. Legimus Archigerontas quoq; titulo De episcopali audientia, quin & Synoditæ mox nominantur.

Super Demosthene adnotata quæpiam non ingrata. Quid ad aquam scribere. Quid Batalus. Corrigitur error interpretis Plutarchi. De Calauria insula. Item Ouidij locus. Batus piscis. Bation, nitarion, batyle, batylos, bater, batia, apobatos. Fracti qui intelligantur. Embates, embata.

Caput XIII.

DEosthenem, proditum memoriæ est, quum magnitudinem, uim atq; splẽdorem Demosthenis in dicẽdo satis mirari non posset, solum ex oratoribus dixisse, animatas planè, nõ malleo cusas, id est σφυρηλάτους, orationes exhibuisse: quanquã non me fallit, M. Tulliũ quodam loco ita sibi scribere permisisse: Vsq; eo, inquit, difficiles ac morosi sumus, ut nobis nõ satisfaciat ipse Demosthenes: qui quanquam unus eminet inter omnes in omni genere dicendi, tamen nõ semper implet aures meas: ita sunt auidæ, & capaces, & semper aliquid immensum, aliquid infinitum desiderant. Sed alibi tamen sui testimonio amplissimè Demosthenem subleuat Cicero idem, ubi ait: Nemo est orator, qui Demosthenis similem se esse nolit. Quin

Quin propter hunc unum Athenas item magis Atticas putat. Sed enim quàm incredibile studium, quàm inenarrabilem propè laborem adhibuerit, ut superatis naturæ impedimentis, id teneret eloquentiæ culmen, quod est cumulatisſimè cõsecutus, quis adeò à Musis longiore disclusus interuallo, quem lateat? Maximus certè Valerius, alterum ab natura Demosthenem, alterum ab industria factum prodidit. Ab eius porrò immensa atque incomparabili ad dicendum cura adagium effingi nobile, nulla non hora identidem ingerendum inculcandumq; rhetoriscis nescio quibus potest: de ijs, qui non citra puluerem, quæ sint habitura genium, & teretibus omnino auribus futura non inscita, nec putida, peruigilant, Ad aquam scribunt: quando tantus mox futurus orator, non utique uino madẽs luculẽtisſimas orationes ex fœcundisſimo pectore prompsisset. Quod de Aeschylo mordaciter retulit Callisthenes, quem ubi uino satis incaluisset, ac se largius bibendo excitasset, tragœdias eo calore concinnare solitum, scribit. Igitur urbanius in hanc Demosthenis hydroposiam lusisse Demadem ferunt, sicuti Lucianus auctor est: Cæteri quidem, inquit, ad aquam dicunt, Δημοσθένης δὲ πρὸς ὕδωρ γράφει, Demosthenes autem ad aquam scribit. Nam Pytheas nimiam oratoris diligentiam præmonstraturus, τὸν κρότον τῶν δημοσθενικῶν λόγων ἀπόζειν τοῦ νυκτερινοῦ λύχνου pronunciauit, id est Demosthenicæ orationis sonum lucernam resipere nocturnam. Denique uis in Demosthene peculiari insigniq; modo celeberrima, sicuti in Isocrate suauitas, subtilitas in Lysia, in Hyperide acumen, sonitus in Aeschine, in Platone copia. Scribit tamen Libanius, Demosthenis inimicos in illius mollіciem cauillatos, Batalum appellare eum consueuisse: cuius rei ipse quoque mentionem faciat in Oratione contra Aeschinem, siue pro Ctesiphonte. Nam & in prælio apud Chæroneam, quo accisæ Atheniensium res sunt, fuga sibi salutem quæsiuit. Quod quum ab inimicis illi acriter & contentè obiectaretur, ita causam fouebat propriam, ut diceret, ἀνὴρ ὁ φεύγων, καὶ πάλιν μαχέσεται: significans, eum qui mandasset fugæ præsidium, posse denuò in pugnam cooriri. Batalus dicebatur apud Atticos pudendorum pars. Sic enim Plutarchus scribit: Δοκεῖ δὲ καὶ τῶν οὐκ εὐπρεπῶν τι λεχθῆναι τοῦ σώματος μορίων παρὰ τοῖς ἀττικοῖς τότε καλεῖσθαι βάταλος. id est: Videtur autem dici Batalus apud Atticos corporis portio, quæ honestè satis nequit enunciari. Sunt qui tibicinis infracti nomen esse Batalum putent, uel poetæ, qui lasciua & uinolenta carmine sit complexus. Cæterùm hic obiter Lector studiosus monendus est, ubi Plutarchus scribit, ἦν ὁ βάταλος αὐλητὴς τῶν κατεαγότων: id est, Erat Batalus tibicen infractorum: quosdam ad corpus referre. quod Plutarchi interpres uidetur sensisse: cuius uerba prætexuimus, tanquã is fuerit corpore distorto: quod neutiquã uerum est. nam, auctore Libanio, ad mores & cantus & habitum tibicinis Batali pertinet uerbum id κατεαγότων, id est, infractorum: nam subintelligendum est, cantuum: quoniam etiam Latinè, fracti dicuntur fluxi, molles & effœminati: ut apud Quintilianũ libro quinto: ut fortasse corpus uulsum, fractum incessum, uestem muliebrem dixerit aliquis, mollis, & parum uiri signa. Libanij uerba sunt hæc: ἱστόρηται γάρ τινα βάταλον ἐφέσιον αὐλητὴν γενέσθαι, ὃς πρῶτος ὑποδήμασι γυναικείοις ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐχρήσατο, καὶ μέλεσι κατεαγόσι, καὶ ὅλως τὴν τέχνην ἐμάλθαξεν, ἀπὸ τούτου δὲ τοὺς ἐκλύτους καὶ ἀνάνδρους βατάλους ἐκάλουν. id est: Narratur fuisse Batalum quendam Ephesium tibicinem, qui omnium primus in scena calciamẽtis usus est fœmineis, & fractis cantibus, & artem tibiarum remolliuisse prorsum uidetur. Ab hoc fluxos, exsolutos & parum uiros, batalos uocarunt. Porrò in molles, batali nomen enunciari solitum. Pręter Thomam magistrum, Hermogenes item scribit. Meminit Aeschines in oratione περὶ παραπρεσβείας. Eupolis uidetur batalum dixisse τὸν πρωκτὸν, id est, podicem, unde & cinædos putarunt aliqui batalos dici, ἀπὸ τοῦ τύπτεσθαι ἐν τῷ ἔργῳ καὶ βαταλίζεσθαι, id est ictibus qui in re fœdisſima inferuntur. Cæterùm, ut ad Demosthenem reuertamur, dignum memoratu quod proditur, Huic tam summo, tam omnibus ferè numeris in oratorijs campis, & dicendi palæstra absoluto iocorum defuisse facultatem, quæ M. Tullio superfuerit. Vt sciamus, non modò eidem omnia non dari, quod Homerus inquit, & relatũ apud T. Liuium scio, uerùm esse quædam, quæ nulla ars, nulla unquam uicerit cura. Circunferuntur tamen quædam illius non omnino illepida aut infaceta: ut quum Pytheas dixisset mordacius, Orationes illius olere lychnum: Scio, inquit, tibi molestam esse ardentem lucernam. Is enim ut fur, malè nonnunquam audiebat. Id uerò

A uerò adnotandum ὁδοῦ πάρεργον, Calauriam dici insulam, Trœzenio littori proximam, in qua se ab Archiæ manibus ueneno Demosthenes redemit: non Calabriam, ut modò in Plutarchi Latinis codicibus ferè circunfertur. Hæc enim est Italiæ portio. Distinctionem hanc agnoscit Eustathius. Inde apud Ouidium in Metamorphoseon libris:

Inde Calaureæ Latoidos astat in arua.

Quanquam ibi modò legitur, Calareę. Sciendum tamē in Periegesi Dionysium Aphrū insulam appellasse καλαβρίαν: unde & Rhemnius Fannius, Calabria dura colonis. Quod de Batalis diximus, animaduertendū quodam loco Plutarchum dicere, Batalos esse Germanorum equites præstantissimos, qui insulam colant quam circunfluat Rhenus. Sunt qui batum interpretentur mollem, delicatum, cuiusmodi ferè sit batus piscis: unde & nitarion & bation subblandientium puellis deminutas esse appellationes tradunt. Nam & Nitarus quidam morsu comico habetur mollicie infamis. Pusilli quoque corporis fœminas, batylos uocabant. Batyle uerò est Theopompi drama. Bater autem, hoc est βατὴρ, pastoricium nuncupatur baculum, cum quo pascunt. Est & bater, principium caueæ Pentathlorum. Hinc profluit illud eruditius, αὐτὸν λέληκας τὸν βατῆρα τοῦ λόγου: id est, Ipsam pulsasti orationis præcipuè tempestiuam, & primam partem. Pro uirga bater, Latinè dicetur pedum. Addamus & Pollucis interpretamentum: Vnde, inquit, prosilit Pentathlus, dicitur bater. Batiam, & apobaton uocant Græci rubis consitum locum, Latini senticetum dicunt, uel dumetum. In sanctis literis est item mensurę genus rerum liquidarum batus, cori pars decima: unde in Euangelio illud, sicuti legebat Hieronymus quoq;, qui dixit ei, centum batos olei. Olus cordum, inquit Columella, quidā battin uocant: est uerò aculeata, sponte nascens, marina & hortensis. Embata sunt tragica Græcis calciamenta, sicut embades comica, scribit Ammonius.

Lineam poscere, quid: & quid in spectaculis linea. Item de longurijs, ac ramicibus, & uacerris, & cancris, seu cancellis. Cinclides. Cinclidarij qui. Longis lineis facere quid sit. Linida quid uocent Græci. Histopedon. Histodoce. Concædes quid.

Caput XIIII.

B Quintilianus libro undecimo ita scribit, Trāsire in diuersa subsellia, parū uerecundū est: nam & Cassius Seuerus urbanè aduersus hoc facientes lineā poposcit. Quid sit hac parte linea, uideri ambiguū, scio. Ego longuriū accipio: sic enim lōgiores perticas, aut robustiora ligna, quæ in stabulo equis interponuntur, ac ne consurgant in pugnam, aut se mutuò feriāt, appellari obseruauimus. Varro in Rei rusticæ libro secundo: Itaq; in stabulis & humore prohibere oportet humū, clausa habere hostia & fenestras, & inter singulas equas à pręsepibus interijcere longurios qui eas discernant, ne inter se pugnare possint. Meminit & longuriorum libro primo, in septorum ratione: Sepes, inquit, fit palis statutis crebris, ac uirgultis implicitis: aut perforatis, & per foramina traiectis longurijs ferreis binis aut ternis. Cæsar Commentario quarto: Hæc directa materia iniecta contexebantur, ac longurijs cratibusq; consternebantur. Longurios etiam ramices dici, obseruatum apud Columellam est libro decimo: qua in parte, uacerras item clatrorū genus interpretatur. Seruius Aeneidos quinto, ubi in ludorum celebratione Virgilius ait:

Signoq; repentè Corripiunt spacia audito, limenq; relinquunt:

regulam interpretatur, quod dixit poeta limen, aut signum decreta factū. Ex cuius uerbis facilè percipi licet, cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba, quam significasse Martialis uideri potest illis uersibus libro octauo:

Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat, & in populum multa rapina cadit.

Sed & Ouidius primo De arte, Circensia attingens spectacula currentium equorum:

Et bene te cogit, si nolit, linea iungi,
Qua tibi tangenda est lege puella loci.

Etiam si modò lōgum sedendi ordinem nonnulli interpretantur. Sicut & illud in Amoribus: Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.

Porrò, ut in carceribus uisebatur linea, sic & in meta, ubi uincentibus proponebantur præmia: ut Pindaricus tradit interpres. Vlpianus Digestorum nono, ad legē Aquiliam,

ita inquit: Si maritus uxori margaritas extricatas dedisset in usu, easque inscio uiro perforasset, ut pertusis in linea uteretur, tenetur lege Aquilia. Sed apertius idem Digestis De furtis, libro quadragesimoseptimo: Si linea margaritarum surrepta sit, dicendus est numerus. Longis porrò lineis quid fieri, eleganter dicitur, quod è longinquo fit: uelut, extrema linea amare, apud Terentium Latinitatis obseruantissimum. Linida uerò, id est λινίδα, uocant Græci histopedam, id est, cauum in naui locum, cui malus inseritur: nam histodocem, lignum in puppi prominens dicunt, in quod reclinatur arbor eadem. Ad lineam præterea spectat illud Hieronymi quoque, honesta prolatum metaphora in Luciferiani & Orthodoxi dialogo, In gradum rursus ac lineas regredere. Cancelli ab hoc proposito non ualde seiunguntur, quando & hæc erant ueluti septa quædã ex lignis transuersim iunctis obliquatisque ad defendendã, hoc est repellendam turbam, presim agminatimque proruẽtem: quod Ciceronis lectio nobis suggerit, qui De oratore libro primo ita scribit: Nam si quis erit qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sentẽtias atque causas, & quasi certarum artium forensibus cancellis circumscriptam scientiam, fatebor equidem in his magis uersari hanc nostram dictionem. Et pro P. Quintio: Et me facilè uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circundedi. Quin & pro P. Sextio, è fori cancellis plausum excitatum scribit. Sidonius item Apollinaris quadam libri quinti epistola: Vmbram, inquit, stipitibus altatis, cancellatimque pendentibus pampinus superducta texuerat. Cancellorum rationem graphicè expinxit Varro Rei rusticæ libro tertio: Præterea, inquit, è perticis inclinatis ex humo ad parietem, & in eis trãsuersis gradatim modicis interuallis perticis adnexis ad speciem cancellorum scenicorum ac theatri. Hinc cancellata elephantorum cutis dicitur Plinio. Hosce cancellos item cancros dici, quanquam rarentur admodum, animaduertimus. Inde scitu dignum prorepsit adagium, ut inter Orci cancros adhæsisse dicatur, qui ita irretitus illaqueatusque teneatur, ac impeditus, ut nusquam pateat effugium: quoniã Plutonis septa & Cocyti irremeabilem necessitatis uiam, ut cecinit Orpheus, in Mercurij terrestris hymno, qui euadere iam tentet, prorsus Aethiopem lauat. Est qui cancellos pro abaco sessili interpretetur. Sunt porrò, qui cancellos dici à Grçcis κιγκλίδας putent. Nonnulli eo nomine coruum intelligunt ferreum, quo contineatur ianua: cinclum uerò auem motacillam. Pollux, cinclidas arbitratur ualuarum species. Aristophanis interpres in Vespis, dicasterij, hoc est stationis iudicialis ianuam dici putat cinclida, quã (inquit) etiam cancelotem dicunt, id est καγκελωτὴν. Alij ex Græcis cinclidas intelligunt δικλίδας, id est ualuas duplices, aut etiam foramen quo immittitur clauis. Cinclidarios uocabant, quibus Archiuum foret curæ præsertim ne quibuslibet ad libidinem pateret ingressus. Lego denique apud Cæsarem, & Ammianum quoque, concædes nuncupari firmiora quædam ex cæsis arboribus sepimenta. Cornelius Tacitus libro primo: Frontem ac tergum uallo, latera concædibus munitus. Cinclidas, pro carcere accipit Plutarchus in Lucullo, ubi pressos fœnore ab publicanis pati coactos scribit, χοινισμοὺς, κιγκλίδας, καὶ ἵππους. Theocriti interpres, Hysplax, inquit, laquei species, propriè autem cursorum carceres sic uocantur, quem nos cancellum dicimus.

ALVDOVICI CAELII RHODIGINI IN LIBROS ANTIQVArum Lectionum Præfatio ſexta, ad illuſtrem philoſophum, & Venetum nobilem Nicolaum Theupolum, Rhodigij prætorem clariſsimum.

POſtea quàm urbem noſtram, uir magnifice, iniſti prætor, mihiq; præter ſummam nobilitatem, multis inſignẽ imaginibus, doctrina haudquaquam ex triuio, ſed interiore, ac inde admiranda præcipuè, moribusq; philoſopho, & eo utiq; Chriſtiano dignus es fama cognitus, ita tibi ſum affici cœptus, ut uotorum illud eſſet maximum, tibi me arctius ac familiarius inſinuaſſe. Siquidem ex ſuauiſsima conſuetudine tua, ſi modò eſſem aſſecutus, ut certa ſic & præſignia perſpiciebã emolumenta percepturum: illud uerò grauiſsimum, ut abs te digrederer nũquam non rerum uſu peritior, philoſophica ratione ſolertior, integritate, fide, conſtantia, omnifaria denique bonitate inſtructior expurgatiorq;. Quamobrem quũ te huc primo appulſum adiſſem prò more ſalutaturus reuerenter, ea ſum à te benignitate, ac frontis exporrectæ lætitia exceptus, quum adieciſſes, tibi me fama, etiam ſi non de facie, factum Venetijs notiorem, quod pleraq; de rebus meis honore multo audiſſes, ut cõfeſtim non factam modò rem mihi ſim opinatus, ſed iam ſpei plenus maxima quæq; de tanta uirtute audacius mihi polliceri ſim uiſus. Nec ſanè conceptam de te opinionem uel minimum falli unquam aduerti. Non commemorabo pluribus, qua me accedẽtem uerborum & rerum munificentia ſis amplexatus, qua ingenuitate ac animi candore nõnunquam ſecretiora mihi ſis impertitus, quũ de Inſubrium re ſolicitum me noſſes, quòd in ampliſsima ciuitate quinquennium iam profitendi obiſſem functionem, eſſetq; bellorum interuentu ea interpellata cura. Scio quàm honeſtè cum meis ciuibus de mẽ uerba feceris, & quidem non ſemel. Vbi inſita diuinitùs animi minimè fucati ſimplicitate prætuliſti quoque, quàm tibi eſſet præſentia noſtra grata, nec id ambitione ulla, quantum eualui diſpicere, ſed cupiditate ſynceriſsima de literis fabulandi, præſertim Græcis, quas uel ad
B ſacietatem imbibiſſe uideris, ſic ut qui te, ac rei tuæ publicæ curã peruigilem minus norunt, unam tibi eam fuiſſe prouinciam ſuſpicentur. Sum admiratus & ipſe non ingeniũ modò, nunquam non in numerato, ſed & memoriæ capaciſsimũ theſaurũ, cuius ui ſemper procincta, legentis modo Græcos exhibes auctores: ſed Homerum cum primis, quod illius præcipuè maieſtati, non Darij unguentorum ſcrinia, ut Macedo Imperator, ſed animi tui diuinius conditorium compararis. Inſignem de me opinionem tuam uir clariſsime, palàm feciſti, quum abs te ſum inter eos allectus, qui Chriſtiano ritu filiolam recens natam de ſacro lauacri fonte tollerent. Quo quidem nomine tibi me ita deuinctum opinor, ac prorſum obæratum, & nexu iuſto addictum, ut quantalibet fuerit uita, rationem factum iri parem, iam hinc deſpondeat animus, ni me uadatæ fuerint literæ, quas unicè amas & amplexaris. Sentis'ne quos tibi exhibeã prædes, uir magnifice, uel qua uerius parte contractam alieni æris, uim diſſoluere accingar? Iam'ne tibi decocturum me ſuboleat, in rem præſentem manu conſertum te uoco, ut noſtrarum lucubrationum laborem hunc tibi ſecundum uendices, animi mei gratitudinem portiuncula ſaltẽ minima perſpecturus. Id quod tibi caſurum opinor gratius, quoniam dæmonum naturam eo fermè explicamus, & tu philoſophi eius ueſtigijs inhæres affixus, quem dæmonij cognomento honeſtatum à prioribus compertum tibi eſt. Simul & hominis faſtigium nobili cenſura perpendimus, & animæ hiſtoriam ex Platone, Ariſtotele, ac conſectatoribus compingere adorimur: dignam uiro philoſopho diſſertationem, omnibus eo iucundiorem, quod is eſt futurus tanti ductor agminis, cuius typum graphicè nobis ueterum exquiſitiſsima ingenia expinxere.

LVDOVICI CAELII A
RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET SEXTVS.

Salis potestas mira. Piscatorum corpora cur cornea uideantur. Cutis craßitudo cur hebetudinis indicium. Enarratur locus difficillimus Fabij, In malaco sanum. Citta, cittosis, picatio: item quid malacia. Tollitur mendum ex Seneca, & Cæsare. Quæ apud Herodotum sit Persarum Halia. Interim qui dicantur inexistimati, uel existimati, Gethyllides, Portorium salis. Caput I.

VETVS sententia est, à celeberrimis utriusque linguæ auctoribus, literis commendata, Totis corporibus nihil esse utilius sale ac sole: ideoque piscatorum corpora uideri cornea. Sentiri remedium in podagra præcipuè, probant. Etenim astringit sal, siccat, alligat, putrescentia quoque corpora ita uendicat, ut ea durent per secula, quod Aegyptiorum comprobant instituta, quibus mortuos sale condire moris fuisse, planè Herodoto credimus. Inde consuetudo inoleuit Græcis quandoque, ut uino madentes, & planè delyros etiam oleo perungerent, sale admixto, ceu singulare id foret adiumentum. Quin & uino, ne stupescat, aut in acetum degeneret, salem indere consueuerunt. Ex hoc factum uidetur, ut facetissimus comicus in comœdia, cui titulus Nephele, ita scribendum sit opinatus:

ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ᾽ ἂν οὑτοσί:

Sale perfrictus expurgatusque hic iuuaretur utique. Quem locũ eius poetæ enarratores ita fermè explicãt, ut addãt id quoque, Delyrãtes oleo linebãt & sale, ac proderat. Vt crassioris aũt cutis, eum in quẽ ista proferũtur subsannat: pelles siquidẽ pinguedine crassiores, sale si emolliantur, laxiores fiunt, & inde capaciores. Puto, quia sales uim nouimus pingue onerosum persiccare depurgareque. Nã & in Medicinali sylua quinto libro Dioscorides, auctor in literis haud inexistimatus: ita enim intelligo, quẽ ἀδοξοῦντα uocãt Græci. Nam & existimatũ accipit Gellius, qui sit in precio censeaturque. Dioscorides inquã, salis multiplicem usum permonstrans, potentiam habere memorat, smecticã, apocatharticam, id est, purgandi & abstergendi. Nimirum suspicantur interpretes hi cutis crassitudinem subtilitati innati spiritus officere. Nam & Plautini sales illuc uidentur spectare: B

Meus herus elephanti corio circuntectus, non suo est,
Neque plus habet sapientiæ, quàm lapis.

Nam magnos stupidosque, elephantorum nomine intelligebant, uel Græco suffragante prouerbio. Legimus in Naturali historia, fuisse nonnullos qui subtilitatem animi constare non subtilitate sanguinis opinati sint, sed cute operimẽtisque corporum. Et tunc magis aut minus bruta esse, ut ostreas & testudines. Boum tergora, setas suum obstare tenuitati innati spiritus, nec purum liquidumque transmitti. Sic & in homine quũ crassior callosiorque excludat cutis. Cæterùm perpensio hæc digna satis, quam hic pro uirili excutiamus: nec tamen sermone ita longo, aut laciniosis periodis. Qua in parte introspicienda planè, non ab limine salutanda modò philosophorum uolumina, & adyta augustiora, in quibus naturæ placita cum rationibus suis solertissimè explicantur: ne quis ista nobis nummo, uti sic dicam, putet addicta. Si illud inseruero prius, inter militares animaduersiones fuisse ueteribus sanguinis missionem, quod irrogatũ primò creditur militibus animi stupentis, atque à naturali declinantis habitu, ut non tam pœna uideretur, quàm medicina. Scribit in secunda Animæ historia Peripateticus nobilis ad hunc fermè sensum, Gustum habet homo certiorem cunctis animalibus. Est enim gustus, tactus quidam: hic autem in nobis exactissimus est sensus, in alijs exuperamur excellenter. Inde fit, ut sit homo animalium prudentissimus. Signum est inter homines quoque iuxta sensum esse aliquos hebetes, alios ingeniosos. Quòd in alio sensu non contingit, οἱ μὲν γὰρ σκληρόσαρκοι, ἀφυῆς τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ μαλακόσαρκοι, εὐφυῆς: id est, Duri quidem carne, inepti

A inepti mente, molles autem ingeniosi: hactenus Aristoteles. Quæ quia fortè ambiguitatis habent aliquid, nec studiosorum uota explent omnino, illud amplius expēdendum, bonitatem mentis ratione duplici tactus correspondere bonitati. Prior est: Tactus sensuum aliorum fundamētum est: manifestum enim, quòd organum tactus latè per totum corpus fusum est, & quodlibet instrumentum cuiuscunq; sensus, est etiā instrumentum tactus. Et id, ex quo esse dicitur aliquid sensiuum, est tangēdi sensus: unde ex hoc, quod quis habet meliorem tactum, cōsequitur item habere eundem sensoriam facultatē meliorem simpliciter, & inde esse melioris item intellectus. Siquidem sensuum bonitas, dispositio est ad intellectus bonitatem. Si uerò habeat quis auditum excellentiorē, uel uisum, non infertur protinus, eundem sensoria potestate simpliciter præcellere, sed secundum quid tantum. Altera ratio est: Quia tactus bonitas complexionis siue temperaturę sequitur bonitatem. Etenim quum instrumentum tactus sequestrari nequeat à numero uel genere tangibiliū qualitatum, eo quod est ex elementis compositum, oportet id esse in potentia ad extrema, saltem per hoc quòd est inter ea medium, siue media tangibiliū proportio: quantoq; illas qualitates minus habet excellentes, tanto efficacius mediocritatem sibi uendicat, & tangibiles percipit qualitates. Bonam porrò corporis temperaturam siue constitutionem sequitur nobilitas animæ: omnis enim forma cum sua materia proportionem habet. Et ex hoc infertur id, Quibus præstantior fuerit tactus, pręstantiorem quoq; inesse animam, atq; nobiliorem ac perspicaciorem mentem. Verùm hic fortè ingerat se quispiam, nō uideri usquequaq; uerum, molles carne perspicaciores haberi: quando ratione ista, sexus muliebris masculino colligetur prudētior multò, ingeniosiorq;: siquidem muliebre corpus molliculum tenellumq; est, & cuniculi capillo, & anseris medulla quoq; mollius: ut Catulli uersiculis abutamur. Et scimus tamen in Politicis Aristotelem scribere, puerum imperfecti esse consilij, & fœminam inualidi: seruum uerò nullius. Verùm scire decet, carnis molliciem modis intelligi duobus: siue ut est ex contemperationis bonitate, quæ rara sit & bene disposita, id est (ut Albertus inquit) ex humecto tenui, & spumoso aereo, ac contemperato calido: nam & Plato docuit formæ

B bonitatem inoriri pro materiæ meritis, siue ex phlegmatis exuperantia: quo modo qui sunt, nō ferè dicuntur tactus boni, quia non insunt qualitates sensibiles rectè ad mediū redactæ, & proinde nec mente intelligūtur apti satis: quo in genere mulieres sunt, quiq; phlegmatici uocātur. Ex ijs uerò quæ non omnino incuriosè, aut illotis pedibus ex summis & planè classicis auctoribus in mediam literatorum cohortē produximus, iam opinor illata lux est Herculano illi (ut sic dixerim) nodo, Cimmerijs obuoluto tenebris, & Platonis numero item obscuriori: in cuius enarratione hactenus aqua hæsit. Et Hermolaus, lectionis uir incredibilis, ac in re literaria detritus planè & retorridus, & exactissimi iudicij, quem κατὰ πόδα insequi, turpe uideri possit nemini, adeò desponsam destinatamq; uiris magnis gloriam obscurare in animo non est: in eo tamen Fabij loco, In malaco sanum, quid sentiat, non satis constitutum habere, fatetur ingenuè. Quum tamen non aliud significetur ex Peripateticis scholis, quàm in carnis mollicie & raritate summam intelligi mentis sanitatem, id est, prudētiam & perspicaciam: quoniam ita affectis facilè item, quicquid est redundantis copiæ ac retrimenticiæ digeritur & euaporat, nec phantasticum aut rationalis potentia perinde syluestri tumultu obturbatur. Quod ita esse, id quoq; indicio est, quia fatuos ac rudes παχυδέρμους appellare Græcis mos est, ac si tu dicas, crassipelles. Quid, quod Quintilianus id uerbum fuisse artis alicuius propriū, apertissimè dicit? Vbi philosophos intelligere potes, aut quod amplius arridet, diuinaculos, qui physiognomones dicuntur: à quibus usurparetur subinde, In malaco sanum: ubi quem ita cōstitutum cōtemperatumq; inspexissent. Est autem physiognomia, mantices pars, ea quæ ex ore omniumq; corporis membrorum facie motuq; ac filo hominū coniectat mores, de qua ut Aristoteles & Adamantius, ita multi alij tam Latini, quàm Græci scripserunt. In eo genere sunt item metoposcopi, quos ex facie addiuinantes, Plinius interpretatur. Eorum & Tranquillus meminit, & Satyricus poeta significauit:

Frontemq; manumq;
Præbebit uati, cerebrum poppysma roganti.

De malaco autem si quis ambigit, ac Græcè nescit, norit id uerbum significare molle.

Nam malacia, prægnantium Plinio est mollicies quædam & defectio, quum languentes modo hoc, modo illud appetunt: adeò ut terram quoq; uorare appetant nonnullæ, carbones etiam extinctos, aut cimoliam, inquit Paulus Medicinæ primò: quæ res nuncuparur κίττα, id est pica. Nam & Gethyllidas Latonæ sacras, scribit Athenæus, quoniã prægnans id cibi expetisset genus. Gethyllidas, sunt qui cephaloton porrum interpretentur, id est capitatum: sunt qui gethyum, seu getium. Prouenit incommodum id ab conceptu mense potissimum tertio, nequeunte fœtu interim delata in uuluam omnia ratione alimenti absumere, insita imbecillitate, proindeq; in stomacho multorum facta redundantia. Ex qua etiam absurdorum sese promit appetentia: indidem quoq; nomẽ nacta affectio est, ἀπὸ τὸ ποικίλον τοῦ ζώου τῆς κίττης: id est ex auis uarietate. Vel, ut scribit Paulus Aegineta, quod malo id genus corripiatur frequẽtius. Est & in stomacho malacia, id est debilitas. In Matthæi Euangelio, μαλακίαν interpretantur langorem: qui sit leuior morbus, ac lentior: non quidem lecto affligens, sed ualetudini moramenta obiectans, & quo minus uideamur sanitate inculpata, præpediẽs. Corrigendus obiter error manifestarius in Senecæ Epistolarum libro nono: In ocio inconcusso iacere, nõ est tranquillitas, malicia est. Tu expunge insitiuum uerbum, & genuinum ita repone, Malacia est. Apud Cæsarem Gallici belli libro tertio, Malacia item maris nominatur pro trãquillitate ac uelut mollicie: quanquam scribitur modo malachia, sed indoctè. Illud non transiliendum ex Græcorum thesauris, ob Paridis necem in morbum fœmineum mox Philoctetem incidisse, quo nomine is erubescens deserta patria, ciuitatem cõdidit, quam ex re Malaciam dixit. Cittosin præterea dicunt Græci, quum ab racemis dilapsi acini pereunt. In Plauti fabula dici legimus, Mœchum malacum, cincinnatum, umbratilocum, tympanotribam. Quod de physiognomia mentio nobis facta est, sciendum ex Procli doctrina, morem Pythagoreis fuisse, per signa in corpore constituta uenientes ad ipsos perpendere ac pensiculare exactius, ad meliorem'ne uitam apti forent. Quoniam natura ipsa, quæ animis confingit corpora, instrumenta eis cógrua subministrat, imaginesq; animarum in corporibus indicat, per quas & illarum ingenia eius artis periti possunt deprehendere. Meminit Gellius Noctium Atticarum primo. Quod ad salem attinet, abs quo digressi sumus, ἁλίζειν Græci dicunt sale condire: quanquam & eo uerbo congregatio significatur: unde halia Persarum dicitur Herodoto, id est congregatio, seu concilium. Sunt & halides, seu haliæ, sali terendo uasa accommoda. Auctor M. Varro est, ad Rhenum locis quibusdam nec fossicium haberi salem, nec marinum, sed lignorum quorundam combustis carbonibus pro eo uti. Portorium salis dici, apud Liuium obseruauimus.

Mos abluendi infantes sale, aut frigida aqua. Enarratur Virgilij locus. Salis, fermenti ac mellis nomine quid intelligendum in sanctis literis. Chondros, Chondritis, hypocondria. Licnos quid, & unde. Infantum in uannos depositio. Sal Indicus.

Caput II.

ET quia salis emolumenta paulo antè perstrinximus, nõ negligẽda item sunt uisa, quæ à scientissimis medicorum insinuantur nobis. Siquidem Galenus quodam loco, etiam si ambigunt eruditiores, sit'ne de principis medici officina opus id, sale aspersos infantes obuolui fascijs precipit. Sed & prima primi Auicenna: Festinandũ, inquit, ut infantum corpuscula perluantur aqua, in qua colliquatus sit sal, ut occalescat umbilicus, atq; item cutis: ita tamẽ ut non contingantur nares, aut os. Cur uerò sic faciendum astruamus, ratio est, quoniam mox æditum infantem ob nimiam teneritudinem omnia infestant. Quo nomine semel bisq; sale abluere persalubre est, præsertim si exuberet sordibus, & nimio plus sese promat humectatio. Confestim uerò ab ijs tepidiore confouendus aqua. Adijcit Galenus, salis potestate cuti callũ induci sic, ut densior solidiorq; ijs quę intus sunt partibus reddatur. Quibusdã etiam myrti folia inspergi arida, uerùm ijs statum non citra uitium esse. Cæterùm more suo Auerrois ista putat reijcienda, præpositis quæ minus acrimonia morsum, ut sic dicam infigãt: cuiusmodi sit oleum balaninum ex glandibus, effectu eodem qui in sale sentitur, ut credit Auenzoar. Cooriuntur in Auerroẽ magna ui Auicẽnæ interpretes, quoniam oleum id genus styptica potestate efficax quidem habeatur, non tamen æquè sordentes

A dentes humectationes resoluere, quibus inebrietur cutis ex uterina redundantia. Addunt etiam, unguine intimo non perinde ut salem, oleum posse callum inducere. In quẽ usum plerisq; item mos est, natum infantem in frigidam aquam mersare, sicuti septimo Politicorum commeminit Aristoteles, sed Galeno De regimine sanitatis primo, id non arrisit, additis etiam rationibus cur fecisse inutile sit. At confert, inquit Philosophus, statim à pueritia assuefacere, hoc enim ad sanitatem & ad res bellicas utile est: quare apud Barbaras gentes irroborauit mos, uel amne gelido infantes abluere, uel tenui amiculo conuestire, qui Gallis mos est: ad cuncta enim quæ possint, initio statim insuescere, optimum est. Adiuuat autem pueros, innatus calor aduersus frigoris uim. Iam ex ijs opinor, lucis plurimùm inferri Virgilianis uersibus,

Natos ad flumina primum
Deferimus, sæuoq; gelu duramus & undis.

Cæterùm Galenus inquit, si ab extimo frigore insitus peruincatur calor, an non liquidò sequitur interitus? Quamobrem quis utiq; mentis compos, nec ferus omnino aut Scytha pignus proprium subire aleam permiserit in qua errorem sine uadimonio cõsequatur mors? præsertim quum ex discrimine non multum sit, quod lucro ascribas. Asino forsan densior contulerit cutis, rationali naturæ non ita: nam quum corporibus duplex ingruat incommodum, ab extimis unum, ab internis alterum occasionibus, certè quorum rarior molliorq; fuerit cutis, ab extimo facilè oblæduntur malo, quorum dura constipatiorq;, ab interno. Propterea Hippocrates: Raritas corporis ad transpiratum ijs, quibus plurimùm aufertur, salubrior: quibus minus, insalubrior. Quare Germanos, agrestesq; alios, aut Barbaros ualere sinamus. illis (inquit) nõ magis pręcipimus, quàm ursis, apris, leonibus. Et quia de sale producta pleraq; nobis sunt non illepida forsan, ne illud quidem negligendum: In sanctarijs religionis nostræ, salem pro apostolica ferè accipi sapientia, propter illud Matthæi bracteatum, Vos estis sal terræ. Ita enim Leuitici secundo scriptum inuenias, Quicquid obtuleris sacrificij sale condides, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. Sed & apostolus Paulus: Sermo, inquit, uester in gratia sit, sa B le conditus. Neq; enim sequestrato rationis ac discerniculi examine libratiore, Deo placere quicquam potest. Quòd autem paulo antè præcipitur, Omnis oblatio quæ offertur Domino absq; fermento fiet, nec quicquã fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini: intelligi uolunt, philosophicum tumorem & ciuilis eloquentię lenocinia, uoce quidem, non re prædulcia. Auctor autem in Crasso Plutarchus, lentẽ ac salem ab Romanis πένθιμα credi, hoc est lugubria, & proinde apponi mortuis consueuisse: hincq; ingruentium malorum præsagium Crasso factum, quod militibus duo hęc prima in necessariorum distributione sint data. Cæterùm ab interprete miro sunt hæc silentio præterita, etiamsi ueteris ritus non ingratam cõplectuntur memoriam. Salem indicum Barbaro uocabulo saccharum dici animaduertimus. Illud deniq; adiecisse, non fuerit ociosum, opinor, χόνδρους ἁλῶν dici à Græcis, de sale qui crassior sit, uelut chondritis uocatur παχεῖα σεμίδαλις, quam siliginem interpretantur: χονδροκόπια uerò dicunt loca, in quibus concidatur chondros. Galeno, & medicis, aliud prorsum chondros est. Venter, inquit in Pragmatia περὶ ἀνατομῆς Galenus, percoctioni destinatus orditur à chondri meditullio, ubi στόμα dicitur κοιλίας, id est uentris os. Alibi porrò idem auctor, hoc est in partium extimi corporis nomenclatura: Sub ore, inquit, uentris in superficie exteriore congruè nominantur hypochondria, quoniam chondro rectè subijciantur. Sunt autem peritoneo substrati musculi, extrà cute obuelati. ὁμωνύμως autem interna uiscera ὑποχόνδρια uocantur, quando sub chondris & ipsa sunt τῶν νόθων πλευρῶν. Quia uerò de infantum cura affatim transegimus, & illud non insuper ex Græcorum commentarijs habendum, Licnon dici ab eis, τὸ κοιτίον, id est cunam, παρὰ τὸ λίαν κινεῖσθαι, quia mouetur subinde: aut licnon intelligamus, τὸ λικμητήριον, id est uannum, quoniam æditos primũ infantes in uannos deponerent: quod alimentorum copiæ, ac bonitatis symbolum coniectabant.

Cur somniculosi quibus angustæ sunt uenæ. Item pumiliones. Cur in cogitatione profundiore obrepat sopor. Caput III.

Multa quidē & copiosè satis, ni fallimur, de hominis ratione conscripsimus: A poterant & plura. sed nobis in uastissima rerū congerie seruare tēperamentum quoddam, uisum præstabilius est. Ne tamen cuiusquā querelis detur occasio, quod & præfati alibi sumus, ubicūq́ opportunū fuerit, omissa cōsarcinabimus, poterunt à uolentibus iungi. Interim in alia diuertisse, non erit, opinor, inamœnū ingratumq́. Disceptabā mecum non ita pridem super somni ratione. Mirum uidebatur, hominū plerosq́ ita in soporem sæpe collabi, ut nil procliuius omnino faciant, cuiusmodi ferè pumiliones sunt, deminuti, decurtatiq́, ab reliquorum commensu. Et quoniam iactatum in Græcis literis scio, Nil dulcius, quàm omnia scire: contuli me ad magistros (quod aiunt) mutos, qui me etiamsi asymbolū ita scitè docteq́ instruerent, ut naturæ rerum non omnino uiderer inscius. Quòd uerò inde prouerim, etiam impertiendum alijs est uisum, ne in sanctarijs reconditum pereat. Igitur sic habet, esse genera duo, ui insita insomnū prona maximè: alterum in ijs est, quibus uenæ adeò prætenues sunt, adeoq́ latentes, uix ut deprehēdi uisu ualcant. alterum eorum censetur, qui nimio plus in caput excreuisse animaduertuntur. Angustia meatuū, quibus à capite refluit spiritus, nullo negocio præsepitur occluditurq́: minuta siquidem & propè nulla, quicquid accesserit, quantumuis modicū pusillumq́ obstipat præsarcitq́. Vbi ergo frigus concipit uena, siquidem & infarctus uenter cōtrigescit, spiritus tamdiu suffrenatur, & moramento quodam compescitur necessariò, donec inualescens calor disiectus alimentum ita conficiat, ut globatum alioqui dirimat ac diffundat. Quandiu uerò is liberè commeandi facultatem non nanciscitur, perseuerat sopor. Cæterùm suggerit ars rei forte obscuriori exemplū euidens: nam tubulo angustiori infusus liquor tardius lentiusq́ profluit, quòd si laxior is & capacior fuerit, momento uis etiam maior dilapsa transmittitur. Id ipsum & in spiritu fit, qui angustè corpulentior ipse cōmeans ac præpeditè, serius munere defungitur. Et hæc diuturnioris somni procliuiorisq́ in meatuum gracilitate causa quidem fuerit. Somniculosos uerò esse, quibus caput extumuit, inde pernosci potest: quo amplius est conceptaculum, eo plus item capiat, cōsequens est. In nanis, siue pumilionibus uaporum multa uis ad caput surrigitur, quoniā grandius membrum B alimenti amplius requirit. Quòd uerò copiosè scandit, copiosè item ac largius remeet, necessarium est, sed & lentius, quia insitus calor uim tantam sublatæ euaporationis breui percoquendo nequit conficere. At quibus uenæ latiores apertioresq́ fuerint, soporu lenti esse nequeunt, nisi fortè quippiam obtigerit potētius aliud, quod rationem faciat diuersam: neq́ quos item atra infestet bilis: nam alsiosis congelidisq́ corporibus, caloris intimi copia non magna, uaporum paucitas caput scandentiū obtingat, necesse est. Hinc illud fit quoq́, ut ferè genus hoc sit edacitatis auidæ, quando eorum natura sicca & retorrida est, nec haustis aluntur magnopere, infestante plurimùm bilis atrioris frigore alimenti conceptacula: quæ ratio efficit potenter, ut parum omnino, aut nil ferè eat in corpus. Quia uerò de sopore agimus nunc, appingamus ueluti corollarium huic loco, quod intellectum studiosis maximè arrisurum arbitror. In eadem nāq́ harena, quod dicitur, uersamur: & contingit sæpicule, ut attentissima cura quid expendentibus ingerat sese uel inuitissimis obnitentibusq́ insuperabilis dormiendi procliuitas. Inde uerò hoc fieri, deprehensum à peritioribus est, quîs comperta sunt naturæ arcana ferè uniuersa: quod quum cogitatione profundius uersante quippiam, suspensa mens solicitudine est, alimentorum percoctioni impedimentum affertur insigne, proinde qui protrudantur in caput, uapores, dum minus excoqui possunt, crassescere necessarium est. Illud uerò paulo doctiores sciunt omnes: quoniā fit somnus, sicuti exsequemur alibi copiosius, quum in cor sese contraxerit calor intimus, quo in ima dilapso, concipere palpebras frigoris uim, frigore autem concepto, defluere, ac deniq́ comprimi. quando unus est, qui omnia in corporibus temperet, modereturq́ calor: frigus in sopore superna cōtrahunt, & extima, recalescunt inferna, pedum argumento, sed intima eo amplius. Quia uerò ex humecta quadam ui progigni, obrepereq́ somnus uidetur, inde Homericè circumfundi doctè dicitur: sed & νήδυμος ex hoc sopor ab eodem nuncupatur, abs quo ueluti ex humiditate profundiore, emersus facilis non est, uel ut Græcè dicam, οὐκ ἔστιν ἀναδῦναι αὐτὸν ὑπνώττοντα.

Sudoris

A *Sudoris species. Diphoreticus sudor. Diphorumeni. Sudatores. Expauescentes. De sudore frigido. Qui sudores bono sint.* Caput IIII.

Diuerteramus nuper in medicorum florentissima uireta, non ut transfugæ, uerùm inspectores, exploraturi ecquid inde præcerpi posset, quod hosce libellos Lectionum antiquarum instructum adiutumq; iret, ac comptiores efficeret, nō ut calenti ferro inustos, sed solida synceraq; spectabiles uenustate. Lectitabamus Canonem Auicennæ primum, qui & in hominis ratione singularibus auxilijs obfirmauit aciem, ne quid trepidaret, aut moueretur loco. Incidimus in eam quæ sudores aliquo modo perpendit doctrinam, atq; in species partiendos tacitè præmonstrat, quas & huic innexuimus parti potissimùm: nihil enim prohibet, à quocunq; literarum antesignano uersuram facere, nō quæ peculiares abditosq; loculos instruat, sed ut in republica bene instituta, qualem optauit Plato, cuiuscūq; deseruiat emolumentis. neq; enim est homo homini lupus, ut ille ait: sed Deus potius, quando & hæc ad æternā gloriam uia. Igitur, inquit princeps, sudor qui contingit consopitis, ex materiæ prouenit copia, quippe per soporē nulla euidenti causa qui sudore diluitur, amplius ingessit alimenti, quàm pati possit. Galenus ad eandē rem, sudor exuperans aut corpore obuenit rariore laxioreq;, aut materiæ abundantia, aut quia prætenuis subtilisq; admodum cōperitur. Qui principis uerba latius fusius'ue explicant, quatuor ferè sudoris species agnoscere uidentur. Quidam enim naturæ profluit imbecillitate, uelut in syncope, in qua spiritus sanguisq; in cor se contrahunt, extimis relictis: quæ naturæ defecta regimine frigidi sudoris humectationem promunt. Alius natura prouenit ualida, quod in crisi, & decretorijs euenire diebus assolet. Alijs occasionem præstat ratio euidens, uel exercitationis, aut balnei, uel æstiui ardoris flagrantiæ, uel etiam alimēti ingurgitationis nimiæ, aut plethoricæ copiæ. Sudorem quo fusius redundāte, imbecilliores reddimur, diphoreticū nuncupant, quoniam διαφορεῖσθαι sit Græcis, quod digeri Celso Cornelio in cardiaci morbi mentione. Sic uerò affectos diphorumenos uocant, Plinius nunc sudatores, nunc expauescentes. Imperator Maximinus, qui quādoq; uno sudore lixas sede-
B cim uicerat, item ex militibus leptē superarat fortissimos, sudores sæpe suos excipiebat in calicem missos, ut sextarios implerent duos, nonnunquā & tres. Quod uerò de sudore frigido dicitur, amplius perpendi potest, & debet, eo quidem magis, quòd poetas quoq;, quorum sæpe multiplex est eruditio, & intercutanea, nec oculis spectanda caligantibus nocturnis'ue, nonnunquam cōmeminisse eiusdem, perspicuum est, satisq; frigidè, quia de frigore agatur, enarrari: ita ut ambigas, serio'ne & iudicato, an per iocum tam ineptè pleraq; effutiant, καὶ παχυμερέστερον, ut quæ nullo concipiantur scientiæ fundo, plurimumq; arbitraria sint ac profusa temerè. Quis enim illud ex Amphitryone non legit? Hic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi:

Non placet, pro monstro extemplo est, quando qui sudat tremit.

Sed & quadam Elegia Propertius:

Quæ si fortè aliquid uultu mihi dura negarat,
Frigida de tota fronte manabat aqua.

Cornelius quidem Celsus in libris De medendi ratione concinnatis sudorem frigidum esse morbi indicem scribit. Solicitè diu sum scrutatus eiusmodi euētus rationem, deniq; optimus naturæ interpres Aristoteles ita prodens se nobis ingessit: Cur, inquit, calidi sudores frigidis meliores habentur? An quòd sudor omnis excrementi cuiusdam secretio est? parum autem excrementi amplius incalescere, consentaneum est. Plus autem non æquè, sed minus. Itaq; sudor frigidus excrementi multi indicium est, quo circa morbos quoq; longiores facit. Amplius Hippocrates libro Sententiarum quarto: Sudores, inquit, frigidi, si cum febre acuta accidunt, mortem significant: si cum mitiore, longitudinem morbi. Certè summa dignum admiratione est, qui possit elici frigens sudor, quum æstuosa sit febris. Proinde necessarium uidetur (inquit interpres nobilis, cuius frequens est nobis aduocatio) aliam esse corporis portionē, quam amburat febris: aliam, ex qua humor profluat frigidus: quod enim ex calescente promitur parte, caleat oportet: ceterùm ex cute, quam esse frigidam liquet, proliciūtur sudores, quamuis subtercutanea exæstuēt. Porrò acutas obrepere febres, patet, quibusdam cōputrescentibus humoribus.

At hi

At hi nunc quidem toto putrent corpore, nunc in cōceptaculis tantum. Vbi uerò duo A iſta ſimul fiāt, ut in uaſis cōputreſcat humor, & quæ ſolidum corpus regit natura, quam naturalem eſſe calorem opinatur Hippocrates, uel perimatur prorſum, uel internecionem proximè adierit: quæ profluunt inde, planè frigent. Nil uerò officit, quin ex putredine exoriens caliditas ſit uehementiſſima, proptereaq; indicium exitiale: ſiquidē præmonſtratur, eam humorum frigidam uim in corpore exuberare, quæ nec inſita caloris copia recaleſcat, neq; item aduenticia, id eſt febrili. Quòd ſi quis expetat ſcire item, qui potiſſimum ſudores bono ſint, audiat Hippocratem ita ſancientem, Sudores febricitanti ſi ſtatim inceperint, bono ſunt & tertio die & quinto & ſeptimo & nono & undecimo & quartodecimo & uiceſimo & uiceſimoquarto & uiceſimoſeptimo & triceſimo & triceſimoquarto. His enim ſudoribus morbi indicantur: qui autem non ita ueniunt, laborem ſignificant, & morbi longitudinem ac recidiuam. Anchimolum & Moſchum ſophiſtas apud Elidem, tota fuiſſe uita hydropotas legimus, ac ficis modo ſolitos ueſci, nec tamen alijs imbecilliores habitos. Cæterùm aſpernabilis adeo è corpore promanabat ſudor, ut certatim in balneis ab omnibus reclinarentur.

Cur facies & ſuperna deſudent maximè. Cur item in trepidationibus idem patiantur pedes. Sudoris item frigidi ratio. Cerebrum ne, an iecur ſit humectationis fons.

Caput V.

Accidunt porrò in ſudoribus nonnulla plerunq;, non paruā quæ præferant admirationem. Nam & uſu compertū ferè eſt, in trepidationibus exſudare pedes, non faciem, quæ alioqui obnoxia ſudori maximè eſt. Quippe quę laxiora ſunt, & abundè humectantur, ea ſudore dilui cōgruum eſt. Caput autem eſſe planè certū eſt, humoris fontē: indicio ſunt capilli ea maximè parte ubertim ſuccreſcentes. Quin & uniuerſim ſuperna ſudoribus amplius infeſtantur, quàm inferna, quoniā calori inſitum ſit cōſcendere, illucq; itidem humectationē perducere: uel etiam quia ſudorem mouet ſpiritus, qui in ſuperna parte ſedem habet. Adde, quod eſt ſudor incoctus humor, cuiuſmodi humore pars humet ſuperior. Auicennæ id quoq; auctoritas comprobat. nam ſecunda quarti: Sudor, inquit, maximè multiplicatur B in ſuperioribus, in capiteq; in primis. Cæterū hæc ferè de ſanis intelligenda corporibus: nam affectis illuc in primis decumbit ſudor, ubi amplior concepta fuerit eius materia. Proinde Sentētiarum quarto Hippocrates, Vbi ſudor, illic ægritudo. Idipſum & ab Auicēna traditum ſcimus. Sudor uerò ille pedum in trepidationibus, eam (ut Ariſtoteles inquit) rationem habet, quòd ſit trepidatio metus quidam ſuper re inchoanda. At metu ſuperna frigeſcunt caloris fuga ad intima infernaq;. Quo nomine pallent itē trepidātes, qui & maximè pedes agitant: indeq; ea parte laborāte elici ſudorem, probabile eſt. Manus item aſſolent perfricare, ſeq; modo inflectunt, modo extendunt, etiā ſæpe exſiliūt, nec unquam quieſcunt: ſunt enim exciti propenſiq; ad negocium, quoniam calor eorū ſe collegerit in pectoris locum, qui corpulentior eſt. Quamobrem undiq; tum ipſo calore, tum ſanguine turgeſcente efficitur, ut motu uario crebroq; agitētur, ſed pedibus maximè inſudant, quoniam illi perpetuò teneantur labore, ſaltem corporis fulciendi. Propterea cum labore uehemēti in primis agitetur calidum, inflammeturq;: & quod humectum eſt, in tenuia diſſoluatur, ſudant illi facies minimè. Ex affluxu porrò caloris eiuſmodi in metu maximo ad intima, ſæpe alui funduntur, & profluunt ueſicæ retrimenta. Siquidem extrema corporis ſpiritu, ſanguine, calore deſtituta inalgeſcunt. Humor uerò redundans caloris copia ſolutus retruditur: quoniam uis ea quę comprimendi poteſtatem habet, & ab recentioribus retentiua nuncupatur, reprimere nequit. Inde conſequitur, ut in æſtuationibus grauiſſimis profluat emanetq; frigidus ſudor. Quod ne quis philoſophis modò putet percognitū, optimus quoq; maximus poeta libro Aeneidos tertio ſignificauit illis uerſibus:

Talibus attonitus uiſis, & uoce deorum,
Nec ſopor illud erat, ſed coràm agnoſcere uultus,
Velataſq; comas, præſentiaq; ora uidebar:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.

Si cui uerò ambiguitatem fortè mouet, quòd modò caput humoris fontem diximus, quum

A quum de hepate dici id rectius uideatur, quoniam in libro cui τέχνη titulus est, dicat Galenus in signorum tractatu: Ex corde sicco totum arescit corpus, nisi diuersum efficiat hepar: ex humecto autem hepate corpus item humescit, ni effectum cor producat contrarium. Sed & Hali: Hepar, inquit, est humiditatum fons. Cæterùm duplex humidum traditur à rerum naturæ peritis, humidum uerũ, &, ut ipsorum utar uerbo, essentiale, cuiusmodi in iecore est, quod inde dicitur etiam cerebro humectius. Alterum accidentale uocãt, utpote frigiditate inductum, affluxuq́ extimæ humectationis. Hoc uerò in cerebro agnoscitur, proinde appellatur humiditatis fons: etenim quia est omniũ partium frigidissimum, ut Aristoteles inquit in Commentatione de somno & uigilia, in eo superfluitatem concipi multam indigestionis ratione, necessarium est. Affluunt illuc & ab reliquis partibus euaporationes plurimæ, quæ loci frigore percussæ resiliũt. Infestat aer quoq; per meatus multos.

De oleo scitu digna. Quæ dicantur præmissa uini & olei in Plinio. Emendatur locus Ciceronis ex Epistolis familiaribus. Olei officinam quis excogitarit primus. Oleum uiride, ac conditum. Oliuitates quatuor. Rudicula quid. Cap. VI.

OLeum Anacharsis Scytha insaniæ pharmacum esse dicebat, quoniam eo peruncti athletæ inuicem magis insanirent. Naturæ tamen prouidentia liquores duos humanis corporibus gratissimos contribuerat, intus uini, foris olei. Id quod ab Democrito pronunciatũ, Græci scribunt, quum ex eo quæreretur, πῶς ἂν ἄνοσοι, καὶ μακραίωνες γίγνοιντο οἱ ἄνθρωποι. Olei potestatem utiq; tepefacere, ac contra algores munire. Epaminondam uero legimus, quandoq; collegis impensarũ rationem coquo reddente, olei multitudinem permolestè tulisse, admirantibusq́ illis: Non, inquit, impendĳ magnitudo me mouet, sed quod tantum olei intra corpus receperim. Memorabile est quod Plinius scribit: Alpibus coercitas, & tam inexsuperabili munimento Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiæ, quod Elico ex Heluetĳs ciuis eorum fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & uuam, oleiq́ ac uini præmissa remeans secum tulisset. Verùm hic protinus aduertendum amplius, quæ dicantur in Plinio præmissa olei. Hermolaus quidem emẽdans reponit promissa, publica lectione expuncta. Mihi autem mirè arridet uerbum, Præmissa: ut intelligamus primitias quasdam, sicuti præmissa sacrorum dicuntur. Vtitur eo uocabulo & M. Tullius epistola quadam ad Plancum: Et tuarum, inquit, literarum præmissa meminissem. Etiam si in uulgatis modò codicibus passim scriptũ inuenias Promissa, non Præmissa: sensu nullo, aut leuissimo. Fortè hoc sit quod Festus scribit: Sacrima, inquit, appellabant mustum, quod Libero sacrificabant pro uineis & uasis, & ipso uino conseruandis: sicut præmessum de spicis, quas primũ messuissent, sacrificabant Cereri. Apud Græcos, quod ad oleum spectat, sic reperio subnotatum: Ferri glutinum, siue ferruminationem Samium Glaucum excogitasse primum, enato inde adagio, de ĳs quæ facilè perficiantur, Glauci ars, Qui remollire ferrum cupiunt, oleo tingunt: at qui obdurefacere, in aquam mersant Illud quoq; ex historia succurrit, Augusti temporibus, è taberna meritoria trans Tyberim oleum terra erupisse, ac toto fluxisse die, nulla intermissione: quo significatam interpretantur Christi gratiam ex Gentibus. Olei denique opificium, id est ἐλαιουργίαν, sicuti μελιτ-ουργίαν, id est, mellis faciendi rationem, excogitasse Aristæum principem omnium tradunt. Ex quo scienter Agrea cognominatũ uoluere. Quãquam sunt qui ex ctenotrophię, id est, iumẽtorum educationis tradito modo, ac insuper uenationis quoq;, quum Iouem dici agrea ferant & nomion, tum Apollinem ratione compari. Oleum uiride, sunt qui recens interpretentur, sicuti conditum pro inueterato. Ex Varrone dici uirens uidetur, ex olea expressum acerbissima: quod præcipuè creditur sapere. Galenus & Theophrastus omphacinum oleum uocant, item ὠμοτριβὲς, id est crudum. Sed ut ista certiore metiamur modulo, sciendum amplius, non unam priscis fuisse oliuitatem: siquidem prima fuit, Columella tradẽte, in qua acerbũ exprimebatur oleum ex necdum maturescentibus baccis: æstiua dicebatur hæc. Sequens habebat Nouembris finem: inde oleum erat uirens, ex uiridibus manans oliuis. Tertia Decembri fiebat mense: huius erat maturum oleum. Vltima fuit mensis Ianuarĳ: album oleum appellat Dioscorides, ut à uiridi separetur: cuius confectionem pluribus idem exequitur. Ser-

uius

uius in ſecundum Georgicum illud enarrans: Et amara pauſia bacca. A

Amara, inquit, id eſt uiridi: nam de pauſia uiride oleũ fit: unde cõtrà dicitur dulce quod uirens non eſt. De oleo ſamico, acanthino, thurino, Athenæus plura. De cibario etiam Columella. Rudicula, organum eſt oleo conficiendo, erectæ tribulæ ſimile. Porrò cautum decretis imperatorum nouimus, ad Barbaricum, uti ne quis uini, olei, liquaminis transferendi pontificium habeat, nec guſtus quidem cauſa uel uſus commerciorum. Ad quod ſanciendum hiſtoria productus arbitror Gallica.

Super Hercule ac Geryone pleraq; non extrita admodum Larini boues, & Ceſtrini, ac Epirotici. Larimnus odor. Geren quid. Geria. Carduus. Cinara. Geranium lignum. Celonium, celon, genys. Ceuæ uaccæ. Item Herculis cognomina. Liliorum origo. Herculis ſtragula quæ ſint. Balneæ calentes cur Herculi ſacræ, deq; Smintheo Apolline. Atabyriæ boues. Cornopion, cornopes, ipoctonos. Leo trieſperus. Erythibios. Pyrrhicæ boues, ac oues. Herculis filiorum interemptorum nomina. Ceramyntes.

Caput VII.

Legebamus nuper Arriani hiſtoriam, qua is Alexandri geſta cõplectitur. In ſecunda eorum ita relatum obſeruauimus, Herculem non fuiſſe unũ: nanque ſuũ ſibi uendicant Tyrij, cuius etiam templum omnium, quæ memoria ſeruat utique humana, uetuſtiſſimum ſubſtruxerunt. Sed hunc nõ uideri Herculem Argiuũ, Alcmena natum. Quod multis annis antea coleretur Tyrius, quàm Cadmus omnino Thebas condidiſſet. Cæterùm Aegyptios quoque alium itẽ Herculem colere, diuerſum ab eo quem uel Tyrij uel Græci uenerentur. Auctor item Herodotus eſt, Aegyptios inter duodecim deos Herculem recenſere. Sed, inquit Arrianus, proximum uero eſt, Herculẽ qui Tarteſſi in Hiſpania colitur, ubi item uiſuntur colũnæ, quas Herculeas uocant, eum eſſe qui Tyri colatur, quoniã Tarteſſum condiderint Tyrij, & ritu Phœnicio conſtructũ ibidem ſit templũ quod Herculis dicitur, eodemque ritu ſacra fiãt. Quod uerò ad Geryonẽ ſpectat, ad quem Argiuus Hercules, ut boues abigeret miſſus dicitur, nihil omnino ad terram Hiſpaniam pertinere, Hecatæus rerũ ſcriptor memoriæ prodidit. Nec ad ullam unquam Erithiam inſulam Herculem miſſum: ſed loca circa Ambraciam, atque Amphilochos Geryonẽ imperio tenuiſſe: indeque abactas boues, quæ mira ſpecie in illis comperiantur locis, herbida regione, & paſcuis admodum læta. Nec omnino fieri ſimile ueri, ea tempeſtate nouiſſe Euryſtheum extra orbem terrarum poſitos populos, aut ſpecioſas quæ ibi naſcerentur boues. Vtcunque quod ſcitu dignum eſt, ſcribũt Græci Epiroticos boues Larinos dici, ab Larino paſtore, cuius meminit Athenæus quoque, qui ab Hercule, redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritque: unde Epirotica mox armẽta ſint celebrata, de quibus cõmeminerit Lycus Rheginus in ijs quæ ad Alexandrum ſcribit. Etiamſi ſunt qui ab narium magnitudine dici larinos uelint, ut eſt ab interprete Ariſtophanis adnotatum. Siquidem λα particula intendendi uim habet: ῥῖνες uerò nares ſunt. Cæterùm Ceſtrini quoque uocantur, qui Larini. Larimnum uerò in Sabæis præſtantiſſimũ haberi odoris genus, in ſuffiendo præſertim, auctor libro decimoſexto probat Strabo: cuius autem ſit modi, parum comperi. Fuere in Epiro eadem Pyrrhicæ boues, quas atauros uocabant, intactas Venere, ut incrementum ampliter caperent, quaſi ſetauras dicas. Sic uerò creduntur dictæ, ab ignea mobilitate, aut à colore: ſunt qui diminutiuum putent ex forma Aeolica. Alij pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine. Altinas uaccas ab uernaculis dici ceuas, legiſſe uideor in ueteribus memorijs. Leguntur quandoque & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine ſic nuncupatæ. Cæterùm æneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo, ſolitas mugire proditum eſt. Theogoniæ Heſiodicæ interpretes, Herculis nomine ſolarem intelligunt poteſtatem: Geryonem uerò, cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hyemem eſſe uolunt, ἀπὸ τοῦ γαρύειν, τοῦτ' ἔστι βοᾶν: id eſt, ab uerbo γαρύειν, quo ſignificetur clamor, ob hyberni temporis tumultũ. Nam geren, hoc eſt γέρην, ad hoc ſpectat nihil, ut in pererga excurramus. Eſt enim eo nomine, ut inquit Aelius Dionyſius, grus fœmina. Geria, id eſt γήρεια, flores nuncupãt τῶν κινάρων in Nicãdri Theriacis. Eſt eodẽ nomine in India ciuitas, Stephano. Dicitur & gerium, annus antiquus. Nam & in Megaride promontorium uocatur Gerania, in mediterranea uergẽs, ac oblongum

A longum, indeq; ab figura nuncupatum. Nicander:

Σκίδναται ὡς γήρεια καταψυχθέντ(ος) ἀκάνθης.

Eſt autem cinara carduus ſatiuus, meminit Columella:

Hiſpida ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
Potanti ueniat. nec Phœbo grata canenti.

Vulgus ferè arcoccum nuncupat, Liguribus pergratum in cibis, ac Mediolanenſibus. Cinaram ſunt qui arbitrentur uocari, quia, ut ait Palladius, cinere gaudeat. Id autem quo pacto uerum fiat, cum teſtimonio Pollucis apud Doricos poetas id cōperiatur nomen, & eſſe Græcam uocem teſtetur liquidò Athenæus. Cur autem flores cinaræ, geria nuncupent, forſan ea fuerit ratio, quoniā caneſcant celeriter, quamuis purpurei, abeantq; cū aura. Sed de ſylueſtri carduo hæc memorat Plinius. Geria ſunt & pappi, in Arati Prognoſticis: & Theon eſſe cinaræ flores interpretatur: ſed geramos item uocat, & geramata, id eſt, γηράματα. Geranium uocant lignum, quo ex puteis hauritur aqua: celoneum item nuncupatum, id eſt, κηλόνειον, uelut καλόνειον: ab calon, quo indicatur lignum, & νεύειν, adnuere. Celonium autem equum dicimus, quoniam κήλων ſignat in Venerem præferuidum: Genys uerò apud Sophoclem in Electra bipennis eſt ſpecies. Sed ad inſtitutum de Geryone ſermonem redeo. Hyemem uerò ſol perimit ab hyemali tropico ad uernum conuerſus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quadā ſoni ſimilitudine, quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, ſed illam ſtatim conſequantur: uel quia ex humecta eius natura mox hæc proueniant. Fabulantur item Græcorum pleriq;, Herculis ſtatuam effingi ſolitam ſiniſtra manu mala tria geſtantem, quæ claua cōquiſiuiſſet dracone interempto, id eſt, cōcupiſcentia ſubacta: ita enim cōparantur tria poma, hoc eſt iræ comprimuntur ardores, & habendi cupiditas temperatur: ac deniq; uoluptatum ſedantur titillationes, ſinuoſiq; ac blandi ſuperantur laquei. Leonis uerò pellem non aliud fuiſſe, quàm generoſam uiri prudentiam, qua is circummunitus obſeptusq;, affectiones animi prærabidas exculcarit. Ita ſapientem quendam

B & ſummatem uirum Herculis nomine accipiendum putant. Quod & in Floridis non ignoraſſe Apuleius uidetur, qui animi monſtra ab illo philoſophica claua fuiſſe perdomita, nobis inſinuat. Significat etiam in Commētatione de ſomnijs Syneſius. Hæc ipſa tamē, ut ſunt, ridicula uidentur multis, quādo uoluptarium in primis Herculem intelligunt. Vti de furore interim conticeſcam, à quo fertur ab Sicalo liberatus. Quo ſanè argumento inſtitutum ſit, calentes balneas Herculi ſacras dicere, & molliora ſtragula Herculis cubilia. Herculem Celtæ uocabulo gentis proprio uocāt Ogmion, imaginem eius, ritu ab alijs diuerſiſsimo, pictura exprimunt. Primùm decrepiti ſenis facies eſt, capite prorſum incompto, pilis quotquot ſunt, canicie albicantibus, pelle autem rugoſa ſtriataq;, quin exuſtæ ſimili uſq; in nigredinem, quales ferè ſunt qui in mari expiſcātur ſenes. Charontem diceres, aut Iapetum quendā ex Tartaro, & nulli non ſimilem potius, quàm Herculi. Adeſt tamē aliquid Herculis proprium, leonis circumiectum exuuium, dextra clauam tenet, necnon ex humeris propendet corytus, ſiniſtra intentum præfert arcum: omninoq; Hercules eſt, ac quanquā ſenex, numeroſam tamen multitudinem trahit auribus alligatam. funiculi uerò aureæ ſunt catenæ prætenues, aut ex helectro, monilibus affabrè connexis quàm ſimillimæ: & quamuis imbecilla ſit catella id genus, inſequuntur tamen nullo reniſu, nec de fugæ præſidio prorſum meditantes quippiam. Immò feſtini aſſectātur, læti quoque atq; hilares, illum ſummis etiamnum extollentes laudibus. Quin etiam præcurrere geſtiunt, nunquā non laxiſsimo uinculo. Catella uerò quā diximus, ad Herculis linguā deſtinata conſpicitur, ad hūc uſum (ut uidetur) peruiā. Ille autem uultu renidens inſequentes reſpectat. Hæc quidem Celtæ. Quā uerò habeat rationem tam inuſitata ſpecies, ne nihil lector ſtudioſus ingenio ſuo debeat, inenarratū relinquimus: nec reprehenſus ferè quiſquam eſt, qui è ſegete ad ſpicilegium reliquit ſtipulam. Obſeruatum in Agricolationis libro apud Græcos, auctoris incerti, Herculem in immortalitatis participatum ab Ioue admiſſum, quòd dormientis Iunonis lac ſuxiſſet: quumq; interim diuini liquoris per cœlum effuſa portio eſſet, galaxiam effecit, nonnihil uerò & terram rigaſſet, natum inde lilij florem, qui colore ſua præferat primordia. Scribit in Heroicis Philoſtratus, Iuſiurandum per Herculem à Neſtore inſtitutum primo. De Hercule

uerò illud adijciamus, coli eum ab Oetæis ad Trachina cognomento cornopiona, id est A κορνοπίωνα, quoniam cornopas fugarit, quo illi nomine locustas intelligunt, quas alij ἀκρίδας, aut πάρνοπας uocant. Adeò leuibus de causis indebantur cognomina uanissimis dijs: nam Herculem eundem nuncupant Erythræi Ipoctonon, quod Ipas repulisset ἀμπελοφάγους, id est uitem arrodentes. In Alexandra Lycophron eundem λέοντα dicit τριέσπερον, ex insiti roboris præstantia, & quia in eius generatione triplex in unam coiuit nox, uel quia triduum in uentre ceti transmiserit, à quo Hesionem liberauit: quum ei immortales equos esset pollicitus Laomedon, quos illi pro Ganymede fuerat dilargitus Iupiter. Ab hoc item maxima quæque dici Herculanea uidentur: sic Herculaneas machæras, in Pertinace appellat Iulius Capitolinus. Apollinem uerò dicunt Rhodij Erythibion, quoniam Erythiben appellant ipsi, quam ἐρυσίβην alij, id est rubiginem. Vanitas eadem Smintheum induxit Apollinem, sed qui tanti ueteribus fuerit, ut orationes etiamnum Sminthiacæ celebrarentur, conditis quoque præceptis, quibus aptè concinnari possent. Smintheus enim dicitur, & Sminthius. Nominis ratio ab muribus ducitur, quos apud Chrysam sminthos uocant, quum eos ubertim succrescētes fugasset is deus, quo argumento inibi statuæ subiecta uisebatur imago muris. Alij sminthen intelligunt apud Troiam ciuitatem, ubi coleretur, sicuti hylatem appellat eundē Lycophron à Cypri ciuitate Hyle, etiamsi est & in Locris altera. Quod uerò Pyrrhicas recensuimus boues, sciendum & πρόβατα dici πυῤῥικα, id est Pyrrhicas oues, de regis Pyrrhi nomine, sicuti & boues dictæ, Plinio auctore. At de Hercule id non ignorandum, furore percitum Megaram peremisse cum quatuor eiusdem liberis, quorum ex Græcis thesauris nomina subtexui, Onitem, Theremachum, Democoonta, Creontiadem. Quanquam octo perfossos, canit Pindarus. Alijs adijcientibus duos etiamnum Iphicli fratris. Herculem appellant Græci Ceramyntem, quasi fata reijcientem, id est, ἀπερύκοντα: ut sit, qui & Alexicacus. Dicitur & Palæmon, quia in Olympo sit obluctatus cum Ioue. Lucianus facetè, ut solet, triesperum uocat Herculem ab trinoctio illo, quod traditur in eo concipiendo insumptum.

Stuporis attoniti species, quem apoplexiam Græci uocant. Item quibus ex causis contingat. Quid paralysis. Catulli uersus declaratur. Sceletyrbe quid. Hæmodia quid.

Caput VIII.

QVam Græci ἀποπληξίαν uocant, sunt qui Latinè stuporem dicāt attonitum. In apoplexijs, inquit Galenus, totū corpus sensu priuatur, ac motu, solus restat anhelitus, qui si & ipse prohibeatur, maxima est & acutissima apoplexia. Si uerò reciprocratio adsit quidē, sed ui magna, fortis uehemensque fit stupor. Cuiusmodi item, sed minus, si neque intentus nec uiolentus, at inæqualis atque exordinatus interpellatusque fiat anhelitus. Sicuti ubi seruatur ordo aliquis, debilior censetur: sicque omnia pro necessitate fiant, primo quoque tempore persanatur. Apoplexiæ omnes fiunt, ubi facultas animalis ad partes defluere nequit infra caput existentes, aut ob cerebri affectionem similem inflammationi, aut uentriculis ipsis pituitoso oppletis humore. Cæterùm causæ magnitudinem affectionis, seu (ut nunc loquimur) passionis consequitur magnitudo. Magna uerò ex parte curationem nō admittit ob respirationis læsionem. Auicenna sexta primi, ostensurus uitalē potestatem esse animali priorem: Licet, inquit, uis animalis membri alicuius intercipiatur, quæ sensum prȩstat, & motum uoluntarium: nihilominus uita non destituitur pars ea, ni pariter & uitalis destruatur. Membrum utique stupidum aut paralyticum diu quidem sensu caret ac motu: uel ratione complexionis malæ, intensius frigidæ, non permittentis sensum motumque recipi à membro, uehementius arctatis meatibus nerui, per quos commeant spiritus: uel oppletis neruis interiacentibus cerebrum uel nucam & paralyticum membrum, subsistente tamen interim uita. At intermortua pars nec sensu pollet, nec motu, computrescitque ilicò, interpellata uidelicet corruptaque uitali potestate. Auicennæ interpres ita distinguit: Stupidum dicitur, quod sensu caret: paralyticum, quod & sensu & motu. Cornelius Celsus: Attonitos, inquit, rarò uidemus, quorum & corpus & mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo, apoplexiam hunc Græci appellant. At resolutio neruorum frequens ubique morbus est, sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres

auctores

A auctores illud apoplexiam, hoc paralysin nominauerũt. Nunc utrunq; paralysin appellari uideo. Est sceletyrbe item, id est σκελετύρβη, paralysis quædam, quum rectum seruare incessum nõ ualemus, & crura, uelut ardua conscendentes, attrahimus, ac in sinistrum quandoq; dextra circunferimus, quandoq; è diuerso. Sciendum uerò illud, nullum esse morbum adeò senili ætati familiarem, ut est apoplexia, quoniam in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus. Ex ijs uerò, quæ de stupore collegimus, infertur Catulliano carmini lucis plurimùm: Talis iste meus stupor nil uidet, nihil audit.
Stuporem dentium ex fructuum acerbitate Galenus ad Paternianum, hæmodiam scribit uocari. Id ex uisu item cõtingere, quin & auditu, apud Græcos alios est obseruatum.

Super comitiali morbo, quid sentiant eruditi. Spumæ generatio. Suspendiosorum os spumosum unde sit. Melancholicorum ratio. Coturnicum, & caprarum natura. An homo tantum huiusmodi affectione infestetur. Magmed historia. Lunaticus morbus.

Cap. IX.

Comitialis uerò morbus apoplexiæ germanus proximusq; quodãmodo est, quum idem locus in utroq; patiatur, & idem humor causam affectioni præbeat. Verùm apoplexia propter omnimodam eius carentiam facultatis, quæ ad neruos demanat. Morbus autem comitialis ob incertã temerariamq;, & inconditam motionem consistit. Frigidus autem & crassus est humor ambobus. Proindeq; adolescentium ætas calidæ siccæq; temperaturæ maximum affert auxilium his qui comitiali morbo laborant. Compari modo & locorum mutationes proportionales, quando ad calidiorem sicciorem q; transmigrent. Eodem modo & uictuũ. Comitiales morbos exsuperare in pueris, auctor Hippocrates est, proptereaq; dici pueriles morbos qui & ætatis conuersione ac mutatione desistant. Accidũt & adolescentibus quandoq; ob uictus errorem, & quia humi cubant ac soli se exponunt, & imbribus, & eiusmodi alijs. Quum uerò spumæ generatio ex duarum substantiarum mixtione perficiatur, altera spirituosa, altera humida: fiat autem earum mixtio, ambabus in multa per-
B fractis, & multis mutuo cõplexu paruis ampullis plerunq; ab ipsis effectus, Ventis quidem uehementibus mare occupantibus, propter ictũ fortiorẽ spumã fieri contingit: in lebetibus autem caloris ratione, sic & in corporibus animaliũ, quũ adsunt ex morbo comitiali conuulsiones, uehementia motuum solet spumã generare: in capris uerò calor: in cursibus autem equorum utraq; causa uigorem habet. Qui spumam è uentre prodire, opinãtur, deerrãt: neq; enim fieri potest, ut tota inde proueniat, quum neq; eo tempore animal euomat, neq; nauseam patiatur ullam. Quum uerò tenacem habuerit is qui perfringitur, humor, consistentiã, stabilis spuma perficitur, qualis conuisitur currentibus equis aut ira percitis apris. Vbi autem laqueus collo circunnectitur, necesse est quidem cordi atq; pulmoni, ut glutinosum exspirent retrimentum, quod in libro De respiratione Galenus edocuit: prohibente autem laqueo, totum uiolenter impellit, quo fit, ut pars propriæ humiditatis una expellatur. Sed ut ad comitialem redeamus morbum, quo planius expresiusq; cuiusmodi ea sit affectio percipiatur, Galeni sententiã subnotabimus ex tertio libro De locis affectis: Morbus, inquit, comitialis, conuulsio est omnium corporis partium, nõ perpetua, ut in prosthotono & opisthotono atq; tetano, id est neruorum rigore: sed quæ ex temporũ accidit interuallis. Ac neq; hac sola re, sed mentis quoq; & sensuum oblæsione ab iam dictis distat conuulsionibus: unde constat, in supremis corporum partibus, cerebro uidelicet, hunc affectum cõsistere. Cæterùm uelox eius discussio, crassum humorem, spiritus meatum in cerebri uentriculis obstruentem, hunc maximè affectum peperisse, declarat neruorum principio se ipsum quatiente, quo excutiat id quod noxium est. Deniq; à crasso semper humore hanc produci affectionem, argumento est. quod & subitò fit, & soluitur confestim: nam subitariam meatuum obstructionẽ à crasso uiscosoq; humore fieri constat. Accedit ad hæc, ut is qui sic laborat, neque uideat neq; audiat, neq; ullo sensu quicquam percipiat, ac ne memoria quidem consequi posit quid factum sit, siquidem cum memoriæ uiribus ratio item læditur. Melancholici magna parte comitiales efficiuntur, siue caduci: & contrà, morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici. Atq; horum utrumlibet magis accidit, prout uel in hanc uel in illam partem infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si uerò in mentem, melancho-

lici redduntur. Illud uerò ex historia memorabile, fuisse grammaticũ quendã ætate qui- A
dem præuiridi, qui si uehemẽtius in tradendis egisset præceptis, aut altius cogitasset, uel etiam inediã diutius esset perpessus, aut iram minus inhibuisset, mox comitiali corripiebatur morbo. Id uerò medicorum scientissimi amplius perpendentes, os uẽtriculi, utpote quod facilè sentiret, esse affectum, facilè deprehenderunt, ac deinde per consensum & cerebrum totum, ac corpus uniuersum cõuulsione concuti. Quærens uerò Aristoteles, unde sit quòd uni animantium cunctarum homini transuertuntur, ac per limitatem deprauantur oculi, postea infert, ἢ διότι μόνοι γὰρ τῶν ἐγγένει ἐπίληπτοι γίνονται τῶν ζώων, ἡ δ' ἐπίληψις διαστροφὴν ποιεῖ, ὅτε γίνηται ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων μορίων. id est, an quia solus ex omni animantium genere morbo comitiali rapitur, quod genus morbi transuertere oculos, sicut cætera etiam membra potest. Afferunt quinetiam Peripatetici nonnulli dictorum ab Aristotele rationem: quia hominis cerebrum prauis euaporationibus maximè sit obnoxium, nec non frigiditate sit atque humectatione præsigni. Addunt & motiones item eius esse exordinatas ualde. Plinius uerò Naturalis historiæ decimo, coturnices damnatas mensis prodit, comitialem etiam propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiant, præter hominem. Eadem ferè Iulius Solinus in Polyhistore. Plutarchus rerum naturæ haudquaquam imperitus, nec tam historicorũ calendario inferendus, quàm philosophorum albo, capram præter cætera animalia comitiali tentari morbo refert: proptereaq́ ueteres sacerdotes ea uehementer, ut morbida, abstinuisse: quoniã gustantibus aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur. Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiam, quibus obseptis, sæpissimè includatur spiritus, quod arguat uocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellæ uocem ædunt. Cæterùm de hoc morbo aliqua & Alexãder Aphrodiseus. Obseruatione dignũ quod Auicenna scribit secunda primi: Epilepsiam septentrionalibus non ferè contingere, quia sint introrsum sani & calore exsuperanti: quod si eueniat, esse atrocem, quia causa sit præpotens. Legimus porrò, Si caducis à dextro morbus occipiat, eorum difficiliorem esse utiq́ medelam: siquidem dextra corporis ualidiora sunt, eoq́ minus spei ad sa- B
nitatem relinquunt, quũ & ipsa ægritudini accumbunt. Tuncq́ dextræ auris crebriores fiunt tinnitus, morbo penitus adacto. Iucunda superest historia in morbi comitialis mentione, non indigna quam recenseamus: siquidem Magmed, seu Maumet dicatur, is qui magnam Orientis partem religione perniciosa implicuit, uti proditum est, huic erat affectioni obnoxius. Id quum animaduertisset uxor, & eo nomine plurimùm indignaretur, ac rogaret subinde, quid esset in re: Desine (inquit) mirari, morbus abest: sed quum aduentantis numinis uim pati nequeam, mente collabor, ac stupent membra, communis est hæc prophetarum affectio, quorum me esse unum, scias uelim. Hac fraude mulier delinita, quem odisse cœperat euentus atrocitate, commenti uersutia, ut diuinum suspicere uirum coacta est, quę illuc deniq́ prorupit fraus, ut moriens illum ex asse hęredem instituerit. Quæ res potentiæ, quam mox indeptus est amplissimam, exordia præbuisse narratur. Illud porrò ex Septimij Florentis apologetico est, In harena iugulatorum nocentum sanguinem recentem de iugulo decurrentem auida siti solitum hauriri, quod sic comitiali morbo remedia quęri opinarentur. Morbum hunc dici lunaticum opinantur quidam, quod interlunio æditos, eo ferè corripi adnotatum sit. Furiosum & lunaticum mãcipium legimus apud Caium. In sanctis literis lunaticos appellari animaduerto, quorum morbus lunę ascensu increscat, quòd diabolus lunaria seruet tempora, ut creaturam infamet in creatoris blasphemiam. Typicè uerò lunaticos accipiunt, qui per horarũ momenta mutantur in uitia. In Matthæi utiq́ Euangelio, ubi à saluatore prępotenti narrantur in integrum restituti δαιμονιζόμενοι, id est, ab dęmonibus agitati, & σεληνιαζόμενοι, lunaticos intelligunt hosce nonnulli. Quidam uerò etiam sideratos, ceu hęc dicatur lunicatorum explicatio. Aliàs Gręcorum sanctio est, furentium causationem in lunam regeri, διὰ τὸ νυκτερινῶν δεσπόζειν φασμάτων: quia nocturnarum pręses apparationum sit. Est & illud in literis compertum, frigenti naturę ac humenti pręesse lunam: quocirca cerebro malè affectos, atque hinc concidentes crebrò, lunaticos uocari.

Animę

A *Animæ natura qualis sit per se. Vitia an extrinsecus inuehantur. Cur anima eadem parum introspicienti mortalis uideatur. Curq; minus ueritatis lumen percipiat.*

Caput X.

QVoniam ab ineunte ætate Platonem secretioris philosophiæ principem, dignumq; qui sententiæ uniuscuiusq; fundus fiat ac subscriptor, mirificè sum amplexatus, ne incertè erraret animus, ac (ut inquit Ennius) preter propter uitam uiuerem, quod eius uiri facundia diuinius quiddam intonuisse uideretur, uix mihi quandoq; ualeo temperare, quin seiunctis parumper nostre classis doctoribus, mysteria Platonicorum, tametsi cōniuentibus oculis, ab limine, si nō datur ultra, pergã salutare: nec tamen id operæprecio nullo. Præfloramus subinde uireta lætissima, inserimus hisce libellis (ut sic dixerim) congesticijs, quæ legentium desideria, & si non perficiant, at leniant saltem, & quoquo modo iuuent, ne bonæ prorsum ociosis pereant horæ. Nam uetus est, ab Ennio item obseruatū: Ocio qui nescit uti, plus negocij habet, Quàm quum est negocium in negocio. Quale est quod mox subnotauimus. Siquidem in lucubrationibus ijs collibitum est Aristotelicarum meditationū exhibere imaginem quandam, ut nunc ἑωθινὴν καὶ ἀκροαματικὴν disciplinam persequamur, nūc δειλινὸν περίπατον, quatenus naturæ sacraria introspectamus remotiora, aut leuiora hæc non negligimus nostratia. Animam igitur rationalem, qua maximè humanum genus præcellens est, esse diuinioris indeficientisq; naturæ, ueluti propaginem immortalem ipsam, nō Dei tamen ex substantia, indeficientemq;, multa quidem liquidò cōprobant, ut quæ nec corpus sit, neq; item ulla fit figura notabilis, nec colorem habeat, neq; molē, uel qualitatē ullatenus tractabilem. Cæterùm abundè etiam id ipsum hinc licet intueri. Nam si diuinum omne, quodq; uerè est, uita fruitur bono & sapiente, coniectemus eminiscamurq; animæ cuiusdam statū: quæ corporeis nexibus mancipata quidem, necdum tamen ita tenebris obuoluta adobrutaq;, ut inolescentes præter rationis dictamen concupiscentias & iras, & id genus alia, quæ nostri inusitatius morbos, perturbationes, affectiones item rectè dicere sibi permittunt, concipiat & admittat, uerùm corporisquoque contagia subeat eatenus, quatenus summè compellat ipsa necessitas. Hæc uerò procul dubio patefaciet, uitiet & mala ipsius animæ additamenta quæpiam esse, ac extrinsecus inijci nobis: siquidem animo depurato & genuino candori uel restituto uel conseruato inesse comperiuntur optima, sapientia scilicet, ac uirtus reliqua, tanquã familiaria. Quòd si eiusmodi recognoscitur animæ nitor, & initialis pulchritudo, ubi resipiscit, & uelut ex altiore somno excitata redit in seipsam, cur non eodem sit gradu ferè, quo diuina sempiternaq; niti, non imus inficias? Neq; enim tantùm cœlo (quod dicitur) toto aberrauerimus, ut sapientiam uirtutemq; ueram res dubio procul cœlestes diuinasq; naturæ alicui uiliori, immortalitatis nesciæ obtingere audeamus astruere. Quinimmò, quicquid diuinitatis participatum nanciscitur ex cognatione quadam & substantiæ communione, id esse planè diuinum haud diffitendum omnino est. Quamobrem quisquis numinis præstantioris afflatu ita afficitur, exiguo sanè interstitio à superno fulgore sequestrari uidetur, hoc uno ferè inferior, quod etiamnum agit in corpore. Quòd si genus humanum parte saltem plurima ad se rediens talibus esset præditum animis, nemini unquam mortalitatis animorum obreperet opinionum uanitas. Cæterùm quia maximis scelerum inquinamentis plerunq; inficitur cœlestis ille & prænitidus animæ uigor, hebescitq; corporeæ pestis contagio imago diuina, quæ non ciuilem plerunq; uim & festucariam, sed bellicam meditatur & cruentam, nimirum hinc suboritur facilè confirmaturq; nulla non hora, nil esse in homine diuinum, nil immortale. Sed enim quisquis es infaustæ opinionis assertor, expende amabo natales tuos, quo ad animam spectat, remetire eius ipsius intimam puritatem, corporis additamentum reseca, quo ueluti inutiliore sarcina grauamur, Intuere te ipsum. Iamiam immortalem te agnosces & astrues, iamiam in mundo intelligibili, puroq; loco te habitare perspicies, ueritatis splendore ab ipso bono coruscantis illustratum, conuersusq; ad mortales cæteros incinendum ita putabis, Valete uos: ego uerò immortalis iam deus profectus ad diuinum, diuinæ similitudini totus incumbo. Cæterùm in peccati ratione non prætereunda temerè Augustini libratior sententia: Qui omnia, inquit, animæ mala, ex corpore, putant accidisse, in errore sunt, etiamsi

B

luculentis uersibus Platonis sententiam secutus Maro id comprobauit: A

Hinc metuunt, cupiuntq́, dolent, gaudentq́, nec auras
Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.

Nam corruptio corporis quæ aggrauat animam, nō peccati primi est causa, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilē carnem. Quod tamen corpore obsepta rationalis anima modo mirandum ueritatis lumen percipiat minus, hinc effici, eruditorum cōiectatio est, quia minimam ad id habeat proportionem: quippe est anima, forma quædam corpori mancipata: lumen uerò illud forma est, ab corporum penitùs dissita commercio: propterea in Metaphysicis Aristoteles, Intellectus noster se habet ad ea quæ sunt manifestissima in natura, tanquam noctuæ oculus ad solis lumen. Sed & in Metaphysicis Auicenna: Quemadmodum paralytici lingua humore præpedita quodam, certum in prægustando saporis sensum minus agnoscit, sic & humanus intellectus ob mortalis nexum corporis quasi paralyticus occæcatur in ijs quæ incorporea sunt omnino ac æterna. Ad quæ forsan reflecti etiam Pythagoricum illud ualeat, συμφορὰν τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα εἶναι πρώτην, Calamitatem animæ primam esse corpus ipsum.

Annulus Gygis: quisq; hic fuerit Gyges. Persei uitreus clypeus, aut galea mira. Labidium. Tenax. Labradeus Iupiter unde dicatur. Quid labrys, & labarum. Pladara, plados. De annulorum ui, & lapillorum potestate mirabili adnotata complusculа, quæ suggeßit lectio uaria. Principum bonorum paucitas.

Caput XI.

Satis nobis, inquit M. Tullius, si modò in philosophia aliquid profecimus, persuasum esse debet: si omnes deos hominesq; celare possimus, nihil tamē auarè, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum. Hæc Cicero tum grauiter, tum uerè tertio De officijs pronunciauit. Cui & Peregrinus philosophus, cognomento Proteus, astipulatur, Gellio referente. Sed enim libro secundo De iusto, apud Platonem Glauco Socratem prouocaturus ad iusticiam acrius defendendam, iniusticiæ suscipiens patrocinium: Quod, inquit, qui B iusticiam seruant, inuiti id agant, quum ex imbecillitate iniuriam inferre nequeant, planè perspiceremus: si tale quippiam animo fingeremus, iusto licentiam iniustoq; permitti, quicquid collibuerit, agendi: deinde sequeremur exploratores, quò rapiat utrunq; libido. Inueniremus profectò iustum plus habendi auiditate cōpulsum ad eadem se, atq; iniustum conferre. Erit autem licentia ista, quam dico, si detur illis annulus, qualem aliquando fuisse ferunt Gygi Lydorum regi. Fuit autem annulus is mirandæ cuiusdam & inusitatę naturæ. Si quidem ubi Gyges eius palam, siue fundam malis fuisse, nā σφενδόνην hanc Græci uocant, ad palmam conuerterat, à nullo uidebatur, ipse autem omnia uidebat. Idem rursus uidebatur, quum inuertisset annulum. Itaq; hac opportunitate annuli usus reginę stuprum intulit, eaq; cōnitente, regem dominum interemit, sustulitq; quos obstare arbitrabatur, nec in ijs eum facinoribus quisquam potuit uidere. Sic repentè annuli beneficio rex ortus est Lydiæ. Hactenus ex Platone. Hæc uerò nō eo produximus, ut de uirtutis ratione disertaremus, uerùm ut liquidior annuli ratio fieret, ac Platonis sensus. Nam ex historia huiusmodi id mihi magis arriserit, ut Gygis annulum abijsse Græcis in adagij usum putem de ijs, qui uafricijs alios circunueniūt, quàm quod modò dicitur, in inconstantes, aut in fortunatos. Quod oratione quadam indicat planè Libanius. Obseruatum autem in ueteribus memorijs, Perseum quoq; ad Gorgonas profecturum ab Minerua clypeum accepisse uitreum, per quem uidere, nec uideri posset. Nec me fallit, tradere alios, galeæ uim fuisse hanc à Mercurio eidem oblatam. Orci nanq; galea usum, sunt qui nō probent. Porrò hic est Gyges, is qui Barbarorum primus munera apud Delphos posuit secūdum Midam Gordis filium, qui thesaurus dicitur à Delphis Gygadas. Nam & aurum Gygadas summè probatum ueteribus animaduerto, ueluti Daricum. Sed & Ariandicum argētum eodem modo planè excoctum ac pustulatum. Sicut illud obryzum. Sed & Gygen hunc ex opulentia uocitatum polychryson, ex Plutarchi Moralibus uidemur didicisse. Gygis uerò sepulchri comeminit in Theriacis Nicander, necnon eiusdem interpres in Rhamni mentione. Scribit Athenæus, ante Gygen Pythium

A thium fuisse ἀνάργυρον καὶ ἄχρυσον, id est, sine argento & auro, quæ hic obtulerit primus. Legimus præterea, Candaulem ab Gyge superatum, rege opem ferente, qui dicebatur Arselis. Qui mox in Cariam inter spolia reliqua etiam securim retulerit, quòd fuisset Lydiæ regum gestamen, unde erectum sit Iouis Labradei simulacrum, quoniam Lydorum uocabulo labrys dicatur securis. Labarum uerò inter uexilla connumeratur ante imperatorem solita gestari, tantæ olim existimationis, ut id adorationis cultu ueneraretur militaris turba. Fuit auro preciosum, & lapillis intermicantibus splendidissimum. Meminit in Apologetico Septimius, sed & in Epistolis Ambrosius. Labidium forficula est. Sũt qui, ut uulgo, etiam tenacem interpretentur. Sed redeundum nobis ab diuerticulo ad annulum, cuius naturam in primis mirificam, quandoq; magicam sum arbitratus, quandoque etiã fabulosam, cuiusmodi pleraq; deprehendas, in Græca præsertim historia, quæ profectò significanter πλαδαρὰ dixeris, sicut stomachi πλάδον nominat Galenus, imbecillitatem intelligens, & humectationem nimiam, unde & πλαδαρώματα nuncupantur. Et apud Polybium, τὰ μὲν ἄλλα καλῶς ἔχειν αὐτοῦ πρὸς τὴν χρείαν, τὸ δὲ λόγον πλαδαρὸν εἶναι. Sed ad institutum ἐκ παρεκβάσεως. Mox curiosius solicitiusq; rimandum opinatus, cõperiebam scitu digna quæpiam, quæ & apposui. Primùm esse in Indorum tractu draconum uim quum multitudine, tum magnitudine mirandam. Eorum duo fermè genera dici. Quippe palustres pigri sunt, tardiq;, & sine cristis: montani acriores grandioresq;, sed & cristati. Horum capitibus inesse ferunt lapillos specie aspectuq; floridos ac iucundos, uiribus & potentia mirabiles, quod (inquit Philostratus) annulus testatur, quo esse potitum Gygem, constans opinio est. Amplius Thebit philosophus non aspernabilis omnino, etiam si non sæpe ita aduocatum inuenis, ad effectus miros, sideralem scientiam adhibendam putat, captataq; stellæ uirtute, accipi lapidem herbamq;, stellæ subiectam, mox & annulum conflari siue aureum uelis, siue argenteum, cui lapillum indas, herba supposita. Id uerò potissimùm fieri præcipit, stellam luna subeunte aut spectante aspectu trino uel sextili. Stella uerò cœli medium percurrente, aut in ascensu constituta. Quin & in

B Christianis literis longè scientissimus auctor diuus Thomas tertio contra gentiles uolumine: Herbas lapidesq; cœlitùs mirabiles quasdam ultra elementarem naturam nancisci uires non diffitetur: sicuti hominibus item contingat in artium excellentia. Platonicorum uerò ingeniosa eminensq; subtilitas ita fermè ratiocinatur, corporis nostri portionem quamlibet, siue internam dicas, siue extimam, ut agat moueaturq;, uim ab anima indipisci. Consimili ratione & in mundo membra omnia ab ipsa mundi anima. Proinde, inquiunt, lapillorum, herbarum, metallorum nunquam spectata satis potestas, & actio, extra quam natura pertingat elementaris, animam esse testantur in mundo, ex qua nihil non uel minimum potentiam ubiq; singularem consequatur. Siquidem quod rebus multis peculiaris quædam, & admirabilis adsit uis, quam ad elementarẽ causam haud queas referre, non contingit omnino simpliciter, & ex multorum confluxu. Alias casu quoque ea possent euenire, aut certè firma non foret. Quamobrem ex animali & seminaria profluere ratione, fatendum est. Quo nomine obseruatum prudentioribus, pæoniam collo appensam comitiales adiuuare plurimum, polypodium atram purgare bilem, timorem corallo pelli, laurum aduersus fulgur amuletum esse uel præstantissimum: echeneida uerò, ruant uenti licet, rabiem mundi perdomare, & infrenare impetũ, nauigia ratione mira sistendo. Quia uerò de annulis mentio est, non prætereamus scurræ dictum celebrè ac uerum, principes bonos posse uniuersos annulo inscalpi, atq; inscribi. Quod ex mira natum paucitate conuenit. Nam in Romana historia hosce uix compereris, Augustũ, Vespasianum, Titum, Neruam, Traianum, Adrianum, Pium & M. Antoninos, Seuerum Aphrum, Alexandrum Mammeæ, Claudium & Aurelianum. Valerianum transeo, quia infelix. Reliquos uerius monstra dixeris, ac pestes. Proinde ab Diocletiano dictum egregiè, Nil difficilius quàm bene imperare. Qui hosce sunt insecuti, in digitos non mitto nunc.

A

Super annulis item non improspere conquisita quæpiam, & prompta in literas, nō semotis omnino quæstionū salebris. In primis qui Platonis annuli, & Iarchæ. Batti annulus, & silphium. Eudami annuli. Cur annulorum quidam dicantur physici. De magia relatu non ingrata. Iuuenalis locus explicatur. Qui sint Pharmacitæ. Pharmaci. Apsicori. Pharmacū quid. Virgilij locus expenditur. Entomata. Symphyla. Catharmata. Catharsia. Peristiarchi. Item quid Telia: nec non cur dicantur annulariæ scalæ. Qui dicantur item annuli leues Iureconsultis. Obiter pannicularia, & pannarij, quid apud eosdem intelligantur. Pronubus annulus. Oxythymia quæ sint. Peripoli, hydrymeni, oxosina, acares, corianos. Aestiui annuli. Hora æstiua. Annulorum ius. Antonij Musæ historia. Coclium. Coclides. Annuli sigillaritij, uel signatorij. Annulariæ scalæ. Caput XII.

QVoniā aures delicatas radere sumus ueriti, nimio plus excrescens caput dissecuimus, in partesq; digessimus, ut quod uno impetu fuerat absoluendū, mēbratim quasi distributū minore fastidio haustū in uires abeat, & sanguinem. Mitiora quoq; magna ex parte, & quæ iucūdius auidiusq; nō somniculosus lector percurrat, iam hinc cōtexere pergemus, nisi quòd celeberrimos & reconditissimæ scientiæ Platonis annulos, aureā illam Homeri catenam referentes, à uiuaq; opificis uirtute, quasi à uero lapide indomiti Herculis propensos in tempus aliud missos facere nequimus. Sunt uerò hi non aliud prorsus, quàm ordo, seriesq; rerū diuinæ deseruiens prouidentiæ: series, inquam, luminum partim quidem inuisibiliū, partim etiam uisibilium. Et occulta quidē lumina intellectus sunt angelici animalesq;, manifesta uerò sunt cœlestia lumina. Est autem inter hæc mutuus & mirabilis nexus, quem dicere catenā possis. Sed ibi utiq; intellectualis nuncupabitur & aurea, ac prouidentiæ. Hic autem naturalis & argentea atq; fatalis, prouidentiæ prorsum obnoxia, cuius quidem potestate purior anima sequestrari ualet à fato. Quod est à Platonicis egregiè confirmatum, nec magicæ displicet grauitati, sancit & Hebræorum astronomia. Nam Areopagitæ Dionysii placita uel ad minutiem rerum diuinitatis perducunt prouidentiam, ut suum tamen animis relinquatur arbitriū, & sit uotis locus. Sed enim subtilitatis immensæ relictis quæstionibus Iarchæ annulos minimè differamus: de quîs hæc fermè nobis obseruata. Scribit etenim Damis, sapientū Indorum principem Iarcham tam scitè, tamq; B doctè annulos septem cōpegisse, qui & stellarum septem nominibus essent præsignes, ut Apollonium Tyaneum dono acceptos singulis diebus singulos, iuxta dierum nomina eos distinguentem, gestasse proditum sit. Amplius Iarcham id quoq; Apollonio insinuasse, auum suum philosophiæ mysterijs itidem initiatum, annum centesimum tricesimumq; uiuendo attigisse. Id uerò annulorū beneficio contigisse, quamuis non satis constanter, grauissimi auctores interpretantur. Quinimò Apollonium ipsum eodem munere iuuentę nitorem prætulisse, quamuis annum iam centesimum excessisset. Beati uerò annulus apud Cyrenæos gratitudinis habet, atq; honoris argumentum, cōdita ab eo Cyrene, ex responso, sicuti Aristoteles quoq; commeminit. Quo nomine ciuitatis consensu conflatus est annulus, ciuium conditori suo, ueluti parenti, silphiū offerentium nota, quod esse inter olera cōstat preciosissimum, comici ueteris astipulante uersiculo, quo ille ait, Ne Batti quidem silphio adduci posse, ut faceret quod rogabatur. Sed & Ampeliotæ, gens Libyca, inter Delphicos thesauros etiam Silphium dicandum censuerunt. Calculum adijcit nummi item ueteris scalptura, quod in Cyrenæorum politia adnotatum Aristoteles reliquit. Inuenio in literis, Eudamū quēdam professione philosophum annulos quosdam solitum conficere, quorum uis esset mira aduersus dæmonia: item serpentium morsus, & id genus alia pleraq;: inerat ijs quoq; contra fascinationem uirtus pręclara. Cuiusmodi potestatem ab iuuandi præstantia Græci nuncupant ἀλεξητήριον. Hosce annulos dici physicos, comperiet qui Græcorum monumenta adierit quandoq;. Id cur sic, ne quem fortè Lyncea minutissima quæq; expendentē torqueat, ex mutis magistris ita accepimus, esse in anima nostra γνωστικὰς δυνάμεις, id est, cognitiuas potestates tres: νοῦν, id est, mentem: διάνοιαν, cogitationē, seu discursum: δόξαν, id est opinionem. Rursum, dum se naturæ æmulam anima facit: tria item exinde oriri, ἐπιστήμην, τέχνην, ἐμπειρίαν, hoc est scientiam, artem, experientiam: quæ sint tribus analoga uiribus, menti scientia, cogitatrici potentiæ ars, opinioni deniq; experientia. Nam sicuti citra rationem sese promit opinio: ita & experientia subiectarum sibi rerum minus rationes tenet. Ex ijs uerò illa cōsequuntur, primum esse magiam quandam, quæ sit actiua portio scientiæ natu

A naturalis. Eam aliud nihil omnino docere, quàm naturalium uirtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione, opera ædere extra omnem admirationis captum. Quo genere Aethiopes maximè utantur & Indi, ubi herbarum cæterorumque ad id spectantium facultas suppetat in primis. Est siquidem in rebus naturalibus cognatio quædam, & sympathia, id est (ut sic dixerim) compassio, aut consensus, uel contagio, ut Ciceroni placet: uel etiam contages, ut alijs: aliorum ad alia, & manifestorum ad uires occultas. Est & antipathia, siue contra passio, & repugnantia. Rerum periti per mutuam cognationem conducebant in unum: per repugnantiam expellebant, purificantes, sicubi usu ueniebat, sulphure atque asphalto aqua aspergentes marina: quod expurgãdi uim obtineat sulphur, propter odoris planè acumen: aqua uerò marina propter igneam portionem. Ad quam doctrinam sanè Satyricum illud spectare contenderim:

Cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tædis, & si foret humida laurus.

Nam quod laurum adiecit, illuc fortè tendat, quod est ab magiæ consectatoribus peruestigatum, sufficere nonnunquam herbam unam uel lapidem unum ad diuinum opus. Sufficit enim cnebison, id est carduus ad subitam numinis alicuius apparitionem, ad custodiam uerò laurus. Cæterùm de hisce rebus alibi hoc opere fusiùs. Quod ergo uiribus naturalium rerum compingerentur annuli, factũ puto, ut scientissimi uiri physicos nuncupandos censuerint, hoc est naturales. Legimus tamen eosdem Pharmacitas item uocitari, credo ab remedij præstantia, quod pharmaci nomine intelligitur. Quanquã est ubi pharmacitem dici uentrem reperias, qui nunquam ferè cibis congestis expleri saturariue queat. Cuiusmodi à nostris collatiuus appellatur. Magnum quippe turgidumque ex Plauti Curculione Pompeius interpretatur, quod in eum edulia congerantur omnia. Sicuti eleganter dixeris ediuerso apsicoros, qui simulac cibum attigerint, exurgunt saturi. Sed & apsicoron, uitam intelligimus uariam, mutabilẽ subinde inconstantemque. Pharmacorum appellatione non uenena modo ueniunt, ac ueneno proxima, sed excantamina quoque, & imprecationes diræ, ac philtra, & quibus plerunque contabescunt homines,
B unde sunt Alexipharmaca. In medendi ratione pharmaca modo intelligunt, quæ uiolenter corpus extergunt perpurgantque, alimenti uerò afferunt nihil. Ad quam rei naturam respectans uates eminentissimus Aeneidos secundo ita canit,

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat
Nunc positis nouus exuuijs, Et quæ sequuntur.

Verùm & Homerus Iliados uigesimo, unde mutuatus creditur Maro: Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα, inquit. Quæ uerò ea sint, ex Plinio liquet, libro octauo capite uigesimoseptimo. Nec me fallit, Homeri interpretem sic exponere, ut mala pharmaca intelligat κακωτικὰ καὶ ἰοῦ ποιητικά, innui autem formicas & cantharos. Noscendum tamẽ, fœniculum, de quo Plinius, inter symphyla recenseri potius, quàm inter pharmacode. Sunt autem symphyla, quę in quotidianum ueniunt uitæ usum, ut menta, anisum, origanus. Sed de ijs quæ pharmaci uim habent, intellexit nimirum Virgilius. Pharmacites dicebatur & uinum Pramnium, ita à petra in Icaro quam Pramniũ dicunt, appellatum: quanquam apud alios uaria sit eius uerbi etymologia. Pharmaci uerò, ut obiter & hoc pergam appingere, in literis interioribus ferè uocantur, qui ad ciuitates suo interitu expiandas educabantur publicè. Erant uerò hi ignobiles quidam, & inutiles, qui grassante in ciues peste, aut id genus morbo alio immolabantur, ut si quid in numen esset offensæ, piaculo eiusmodi paria facerent: ob idque catharmata consimiliter dicebantur, Gręco uerbo expiationem significante. Nam Catharsia ratione eadem porculos nuncupabant minutulos, quibus conciones & theatra lustrabantur. Qui mos Atheniensium erat uetus. Id uerò muneris obibant, qui ab re uocabantur Peristiarchi, tanquam circitores dicas, ut testis est Harpocratio. Sicut Peripolos in re militari nuncupant, qui custodiæ causa circueunt munimenta. Meminit Historia quarta Thucydidis interpres: nam Hidrymeni ferè intelliguntur, qui obsidentes nusquã inde reuelluntur, sed assident perpetuò. Sunt qui oxythymia pro catharsiis accipiant, quæ in triuium deferebant, quum expurgarentur domus. Sed Aristarchus oxythymia esse putat ligna, quibus strangulabantur

bantur aliqui, dicta ἀπὸ τοῦ ὀξέως τῷ θυμῷ χρῆσθαι. Ea uerò excidentes exterminabant com burebantq;. Oxosma uerò quid'nam statuendum apud Hippocratem, qui eo lichenas tolli pronunciat, incompertum ferè eruditis est: Ni, inquiunt, ex aceto concinnata intelligatur compositio, quoniam lichenibus ex confesso adminiculetur. Catharsiorum meminit contra Timarchum Aeschines. Catharmata Herodotus Historia septima, etiam entomata nuncupasse animaduertitur, quum Boream à magis placatum scribit, factis entomatibus, quæ insectiones modo interpres dixit. Cęterùm ut ad annulos redeamus: Est in thesauris Iulij Pollucis, annulum qui minimo gestaretur, solitū nuncupari ob paruitatem acares, sicuti coriamon, quo index ornaretur. Acaridion quippe breuissimum, minutissimumq; Græci interpretantur, nata inde sententia bracteata, ἀκαρίδιόν ὁ ἄνθρώπινος βίος, καὶ μετ' ὀλίγον πάντες ἐξετάθημεν. Latini æstiuum annulum materiæ leuioris intelligunt, quando leuissima quæq;, & subtilissima rectè dici æstiua possint, quanquàm apud Martialem æstiua hora pro magna potius dicatur. Superiori uerò expositioni succinit in Menæchmis Plautinus ille seruus, quum ait,

Viaticati hercle admodum æstiuè sumus.

Sunt & Iureconsultis annuli dicti leues Digestis de damnatorum bonis. Nam ex Adriani rescripto, inquit Vlpianus, pannicularia causa quæ intelligi debeat, ex ipso nomine apparet: non enim bona damnatorum pannicularia significare quis probè dixerit. nec si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi uendicare debebit: sed uestem, qua is fuerit indutus, aut nummulos quos uictus sui causa habuerit, aut leues annulos: id est qui rē non excedunt aureorum quinq;. Quod uerò ad pannicularia attinet, obiter idem paulò mox: Pannicularia sunt, inquit, ea quæ in custodiam receptus secum attulit spolia, quibus quis indutus est, quum ad supplicium ducitur. Pannarios dicunt Iureconsulti pannorum uenditores. Pronubum dici annulum à Septimio Florente obseruauimus, quo sponsæ digitum uir oppignerare consueuit. Annuli pars qua gemma sedet, pyelos uocatur, & pyelis. sicut meminit Lysias aduersus Euphemium, & in Heroibus Aristophanes, Harpocratio etiam sphragidophylacion appellauit. Nostri palam ferè dicunt, sicuti Cicero, & in Floridis Apuleius. At Plinius gemmas præstantiores funda claudi prodit, id est, parentes, nec præterquàm margines auro amplectente. Sed gemma carentem annulum ἀπείρονα uocari comperio, quasi tu dicas, omni carentem fine. Qua in parte commonendi sumus, emaculandum esse Pollucis codicē. ubi scribitur modo, apirona uocari λίθου δακτυλίου, tu repone ἄλιθον δακτύλιον, ut annulum intelligas citra gemmam concinnatum: cui sint diuersi apud Liuium in Sabinarum historia, gemmati annuli. Apiros uerò aliud quandoque prorsum est, nam eo nomine tunicam quoque intelligunt exitu nullo. Quod scribit Horus, ut in Polyxena apud Sophoclem: & meminit in Oreste Euripides. Eiusmodi missam Agamemnoni, concinunt poetæ. Scribitur uerò Grçcè ἄπειρος, uelut sine fine. Apiron uerò annulus rectè intelligitur uelut infinitus, quia sit rotundationis absolutæ, nec appareat unde initium sumas; uelut Homerus terram itidem dixit apirona, hoc est orbicularem, ut interpretatur Eusthathius: & approbat in libro de Homericis allegorijs Ponticus Heraclitus. Apyron uerò dicimus incoctum, unde uinum apyron, cuius meminit Athenęus. Annulos porrò apiros non nouit modò Aristoteles tertio Auscultationis Physicæ: uerùm & qui intelligi deberent, exposuit, καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασί, τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην: id est annulos uocant apiros, quibus funda non est. Sermo autem ea in parte contexitur philosopho de infiniti ratione. Auctor est historicus Dion, nemini ueterum Romanorum gestare aureum annulum præter senatores ac equites, fuisse permissum. Propterea libertis annulorum ius ab ijs modò datum, qui imperio forent potiti. Quo nomine, Sexti Pompeij libertum Menam ab Augusto aureis annulis ornatum idem prodidit Dion. Erat uerò is transfuga. Porrò quum idem Augustus cum uitæ periculo ægrotaret, iamq; conclamatus uideretur, saluti ab Antonio Musa est restitutus ψυχροποσίαις καὶ ψυχρολουσίαις, quo nomine pecunia est ampliter donatus, & annulo aureo, quoniam erat libertus. Concessum & idem iuris non præsentibus modò, sed & futuris, qui medicos se profiterentur. Cæterùm Marcellus quum mox grauiter afficeretur, non est tamen ratione illa sanatus ab Musa: unde coniectatum, felicitatem priorem non hominis fuisse, sed Dei. Apud Iureconsultos ita lego, Etiam fœminas

A nas ius aureorum annulorum impetrare posse: item eum qui aureorum annulorum ius impetrarit, ut ingenuum haberi. Ad annulorũ autẽ rationem, nil (opinor) spectat, quod apud Aristotelem legimus, Veteres medicos implicamentis quibusdam, id est (ut ipse ait) plegmatijs digitos inserere consueuisse, quæ contexta forent, uelut acetabula & cirramenta in piscium quandoq; pedibus. Apud Aristophanem comicorum facetissimũ dicenti uetulæ, præ macritudine per annulum se posse trahi, irridens Chremylus respondet, Vtiq; si annulus foret Telia. Quo loco eruditi Teliæ nomine cribri circulum intelligunt, sicuti Horus. Quanquam eodem uocabulo dicitur item pegma, siue conseptum quadratum, in quo farina habetur uænalis: sed & tabulam, in qua tesseris, seu cubis ludimus, rectè Teliam dixeris. Sed enim ut caput hoc iam nimio plus extuberans ad coronidem perducamus quandoq;, obseruauimus, Romæ iuxta forum fuisse locum, quem Scalas uocabant annularias: quas eruditiores pro ingeniorum captu ita nuncupatas augurantur ab annularijs officinis, uel à propendentibus annulis. Aliorum cõiectatio est sic eas dici, quæ in cocleæ formam effingantur, & orbiculata figura rotundentur: quod genus coclium dicitur, cuius commeminit etiam Strabo: siue coclides, quæ per circuitũ scanduntur: sicuti & torcularia ad cocleæ similitudinem substructa, cocleæ dicuntur: & cochlea, lapis ex flumine rotundus. Coclis etiam capitis ornamentum uidetur, ab similitudine scalarum uel animalis uerbo corriuato. Pollio Treuellius in Zenobia: Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis depẽdentibus per ultimam fimbriam, media etiam coclide, uelut fibula muliebri astricta, brachio sepe nudo. Qui uerò annulis digitos onerant, unguesq; impense perpoliunt, coma item non neglecta, confragoso uerbo in Nebulis Aristophanes sphragidonycargocometas uocauit. Annulum sigillaritium pro signatorio, apud recentiores comperies. Qua in re sciendum amplius, Sphingis imagine Augustum signasse primò, mox Alexãdri, postremò sua. Qua, ut prodit Tranquillus, & imperatores alij postea usi. At Galbam excipit Dion. Hic enim signatorium habuit annulum maioribus suis familiarem, cuius erat scalptura, canis è prora z sese proclinans.

Quo sensu accipiendum illud ex Aegyptiorum doctrina, Omnium rerum esse uicissitudinem. Prius cur plectantur posteri ex maiorum delictis, ratione Platonica. De animarum transitu in corpora diuersa. Adrastia quid. Super uipera scitu digna enotantur aliqua. Et illud, Eam cum murena coire.

Caput XIII.

LEgebam nuper Herodoti historiam primam super Crœso, qui ex rege, ut tũ res erant, opulentissimo, Cyri seruus effectus, dum Persarum principatũ oraculo deceptus sibi uendicare pergit, ubi delusum se sortibus animaduertit, Lydorum quosdam Delphos misit, deum sciscitaturos, Nunquid puderet quòd ab eo seductus Crœsus tanto regno miserabiliter excidisset: ijs uerò Pythiam sic ferme respondisse, Sortem fato destinatã euadere, ne deo quidẽ possibile: Crœsum quintæ retrò ætatis crimen luere, hoc est abaui: qui quũ Heraclidis seruiret, qui Sardibus imperitabant, per fraudem dominum interemisset, principatũ uiolenter arripuisset, annuli potestate, uxore illius cõstuprata prius. Scrutabar anxiè, cuiusmodi foret suppliciorum hoc genus quibus plecteretur, qui ipse haudquaquã deliquisset, subesse uidebatur iniusti quippiã. Dum ista musitarẽ, occurrit Platonicorum commẽtatio, à quibus, ut ipsi putant, tota facilitate quæstionis nubilũ excutitur. Nos illorum sensa nõ grauabimur in hosce libellos, quisquis fuerit eorum genius, transponere non ueritatis causa, sed eruditionis. Quod in alijs itidem facturum me uel nunc præfari libuit, ut Theoninos dentes & Catonianam frontem obiter reijciam, adhæsurus potius sanctissimis Christianorum patrum decretis. In primis ergo sciendũ, placuisse id genus philosophis, quin & Homero uati, ut probare connititur Plutarchus: Animæ transitum in diuersa corpora pro ratione & meritis uitæ prioris, quanquam quid astrui ad hæc item possit, alibi tractabimus abundè. Eiusmodi ordinis institutionem adrastiam esse pronunciant, id est diuinarum legum ineuitabilem potestatem, req; uera iudicium & iusticiam, sapientiamq; prorsus mirandam. Quamobrem, inquiunt, non decet præsentia tantùm obseruare, sed dilapsa iam ad calculum oportet reuocare, quin & futuris circuitibus acrius intendendum. Inde nanq; iusi è rependi unicuiq;, facilis erit animaduersio. Nam qui prius principatu

patu potiebatur, mox, id est, uita alia in seruilem relabitur statũ, si quid eiusmodi morũ A prauitate contraxerit, dum dominaretur. Porrò qui partis nimio plus incubauerint, ad proletarios transcribuntur. Qui manus à sanguine puras non custodierit, talionem mox cogitur subire. Nil horum temerè obuenire, firmiter astruendum. Qui olim matrem uiolarit, uicissim à filio contrucidabitur in fœmineam reuolutus naturã. Hæc uerò ne quis fortè ridenda putet, ueluti ab imperitioribus tradita, sciant doctissimi, magnũ illum sanctarum literarum interpretem Origenem id CHRISTI euangelicum hac doctrinę ratione enarrandum censuisse: Qui ferit gladio, gladio perit. Chabalistæ quoque in gente Hebræorum doctores celeberrimi, placitis suis eiusmodi retaliationem sunt complexi. Sed animas in bruta non præcipitant. Quæ tamen penitùs rationem excusserint, brutali affectui imaginationiq; relinqui non abnuunt. Ter quoq;, nec amplius, huc reuolui animas astruunt, quoniam numerus hic probationi abundè sufficere uideatur, ut curabilia expurgentur peccata. Addunt, transformationes has mundani motus finem posse pertingere. Quem consecuturum sit felicissimum sabbatum, id est, quies & beatitudo bonorum æterna, in quem sensum propheticum illud retorquendum opinantur, Immaculatorum hæreditas in æternum. Sed hæc illi uiderint. Nos uerò ex ueterum scitis hoc genus colligamus, esse hanc rerum uicissitudinem omnium, quam scientiarum parens Aegyptus, uti olim loquebantur, præceptis est complexa, tradidit Pythagoras, retulit Plato, nec inhonoratam transmisit Platonicus nobilis Plotinus. Hæc illa est rerum uicissitudo, cuius argumentũ rerum natura nobis obiecisse uidetur in uipera. Quæ mirabili ratione ipsam hanc, de qua diu uerba facimus, talionem agnoscitur rependere, quoniam exeso parentis utero prorumpit fœtus, pœna, si credimus, iustissima. Nam coeuntis maris præ dulcedine fœmina caput prærodere narratur. Quo nomine quorundam cõiectatio est, antiquarum legum scito paricidis id irrogari supplicium, ut culeo insuti cum uipera pręfocentur. Quanquam scio à doctissimis Plinij doctrinam in bruti huius natura fortiter conuelli lancinariq;, etiam si in eo nec me fallit quos sequamur auctores haberi plures, & quidem quod miremur grauissimos præcipuè, & clasis ferè primæ: sicuti in Theria- B cis Nicandrum, interprete quoq; adijciente calculum. Quos postea insecuti sunt, quorum nomini libenter assurgas, Plutarchus in libro quo loquaces taxantur, quos belonis uiperisq; persimiles autumat, quæ pariendo rumpantur. Nam dum tacenda curiosius, quæ effutiant, uenari hinc inde student, eroduntur persæpe, perdunturq; ab ijs quæ nequeunt cõtinere. Idem approbasse Apuleius uidetur in Magia, nec tacuit Hieronymus. Suppetit grammaticorũ astipulatio quoq;, astruentium Echidnam inde ratione etymologica dici, παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γονὴν ἄχρι θανάτου, quod ad interitum usque fœtum intus contineat. Præsto est magni item Basilij in Hexaemero sententia: Viperas, inquit, utero deuorato, fama est, in lucem prodire. Comprobat & libro secundo Horus, Viperę fœtum scribens ἐκβιβρώσκοντα τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς ἐκπορεύεσθαι. Circumfertur & Græca sententia, sicuti uiperulæ arroso matris utero, lucem indipiscantur, ita & liuorem animam, in qua concipitur δαπανᾶν. Tamen ne quid dissimulem, sed quicquid obseruatum mihi est, publico bono ingenuè promam, Apollonius apud Philostratum uiperam esse uisam refert, serpentes quos peperisset lambentẽ quasiq; expolientem. Non enim assentior, inquit, imprudenti eorum sermoni, qui uiperarũ fœtum absq; matre autumant prodire. Id natura non patitur, nec recipit experientia. Obiter non insuper habendum quod in Theophrasti lectum monumentis est, uiperarum morsibus tibicinem scitè modulateq; adhibitum mederi, adeò non ita multa comperias, quæ utilitati ex musicis sese promenti præuertisse uelis. De uiperis illud amplius ex Galeni doctrina sciendum: Animantia, inquit, quæ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris uim perinde ac si mortua essent, latitare solent: atq; tum uiperas quoq; uideas, si manibus tractentur deferanturq;, haudquaquam mordere. Nam per æstatem tum hoc animal, tum serpentes reliqui omnes, pręsertim sub caniculę feruore, quum uehementer ęstuant, furorem prę se ferre uidentur, adeò ut ne exiguo quidem momento quiescere omnino possint. Id quod sciens optimè Nicander, sic de Cenchride cecinit:

Non temerè offendas calcando Cenchridis artus,
Dum rabiosa furit.

Aulico præterea cuidam à uipera mordicùs arrepto

A pto contigisse, obseruatum est, ut corporis totius color in porraceum demutaretur. Nec relatu illud indignum, quod & alibi non negligetur: uipera nequissimum genus bestiæ, ac super omne quod serpētini generis est astutius, coeundi incentiuis exæstuans murenæ præcognitam sibi copulam requirit, uel nouam instruit, progressaq; ad littus sibilo præsentiam testatur, & ad complexum illam prolicit coniugalem: quæ illecta nō deest, ac uenenatæ serpenti expetitos usus suæ impertit coniunctionis. Quin ubi aduentare comparem senserit uipera, uenenum emouere narratur, marito sic reuerentiam quodā modo exhibens, ac nuptialem reuerita gratiam, quod tamen concubitu peracto resorbeat mox. Vicissitudinem deniq; hanc indicat uetus prouerbium ab Carthaginiensiū pueris in lusu iactatum: Gamma quādoq; insectari beta, & rursum beta persequi gāma.

Quæ sit ratio tarditatis supplicij ex diuina prouidentia. Aristotechnam Deum cur dicat Pindarus. Item Iustè ne plectantur filij ex eo quod parentes deliquisse comperiantur. Interibi cur Cecrops Diphyes. Circumpadanorum lugubres uestes.

Caput XIIII.

INter artes omnes quæ bono aliquo præcellere conspiciantur, animę medicinam uideri maximam, non ferè quenquam ex politioribus paulò esse opinor, qui non fateatur. Siquidem de hac causa Pindarum animaduertimus Deum optimum maximum Aristotechnam nuncupasse: quo uerbo artificij significatur excellentia, quòd is maximè omnium irrogandæ pœnæ opifex sit, & inenarrabilis magister. Sunt tamen qui plerunq; in diuina prouidentia tarditatem nimio plus cessantem demirentur, prorumpentibus illuc etiam quibusdam, ut hoc nomine ambigere sibi permittant, prouideat'ne humanis illud, quicquid est, altissimum. Cæterùm amplius inspicienti ratio potius summa uidebitur, quàm cessatio in amplissima & exuberantissima Dei bonitate. Est utiq; summus artifex, iusticię fons perennis in puniendo, ut ita dicam, segnior: eiusmodi enim est, ut inquit Euripides, τὸ θεῖον natura. Nā & ueteri adagio testatissimū fit hoc, quo dicitur, laneos pedes habere deos, quando Saturnus, ut scribit Apollodorus, testante in cœnis Macrobio, uiro memoriarū
B ueterum exsequentissimo non citra dicendi mundicias, per annum laneo uinculo alligabatur. Id hoc sensu esse interpretandum, & grammaticus Porphyrio comprobare est uisus, ubi illud Horatianum enarrat Carminum secundo.

Raro antecedentem scelestum Deseruit pede pœna claudo.

Astipulatur & illud quo traditum est, Deorum molas tarde molere. Verùm enimuerò scire oportet primùm, Nil esse omnino præstantius homini, quàm si totum se ad diuini boni imitationem tradiderit. Etenim sicuti Plato ait, Deus in medio omniū se honestorum exemplar cōstituit. Ipsa quoq; natura uisum appēdit nobis, ut quæ in sublimi fiunt, spectantes, quamq; ordine ferantur, insuescamus incongrua fluitantiaq; odisse, apta uerò ordinataq; amplexari. Infligit ergo Deus nocētibus supplicia lēte ac moramēto quodam, nō utiq; pœnitētiam ueritus, aut in celeritate peccatum extimescens: sed ad ipsum id prouocare nos studet, ne ad puniendum indignabundi, animoq; amplius tumescente, ac sese rationi furore superinfundente proruamus, quum mentis lumē extinctum penè conticescit. Verùm dato iræ spacio, clementer, lentoq; gradu illius imitati mansuetudinem dilationemq; ad pœnæ exactionē pergamus. Quippe turgidum ac impetu prærabido concitatū raptim ad ultionem præcipitari, prius quàm sedato motu in tranquillum redigaris, perinde est, ueluti Socrates dicebat, ac si per intemperantiā ne ab cœnosa quidem, aut corrupta omnino aqua abstinere queas. Neq; enim ultioni propinquior iniuriæ perpessio, ut Thucydides scribit: sed interstitio quopiam semotior disiunctiorq; par recipit, ac conueniens. Porrò & illud diuinæ bonitati maximè congruum, pœnam aliquandiu proferre, ut sit pœnitentiæ locus. Etenim rerum ille parens nō nescit, quantum potentiæ ad uirtutem habentes animæ, quātumq; innatæ generositatis in generationem prodeant. Ex qua nonnunquam educationis consuetudinisq; prauitate præter naturæ rationem progerminent efflorescantq; uitia. Quibus tamen si opportunam attuleris medelam, antiquus facilè interdum redit habitus. Qua ex causa lentior est ad ultionem Deus. Quòd si ita inoleuerit obdurata prauitas, ut manū haud omnino recipiat medicam, sitq; scelus inexpiabile, abscindit protinus è uita, ne ita affecta anima ex diu-

turniore apud nos mora cæteris noceat multum, sibi uerò quamplurimùm. Circunspice, rogo te, quisquis ista qualiacunq; adeunda censueris, ex multiplici librorum & ueterum memoriarum aceruo, quàm multi tanquam iterum currēte rota effecti, dum se melioribus recoquendos reformandosq; committunt, aut sponte promicantibus quibusdam naturæ igniculis, in bonam profecerint frugem. Equidem hac ratione Cecropa diphyen, id est, naturæ duplicis ueteribus cognominatū contenderim, nō, ut modò creditur, quòd ex miti rege ac bono in feram, agrestem anguigenamq; abierit naturam, sed e diuersò potius: nam qui prius formidabilis incedebat omnibus ac truculētus, clementem induit principem, & ut Homerico utar uersiculo, πατὴρ ὣς ἤπιος ἦεν. Ita profectò est, ingenia sæpe magna clarissimum mox æditura lumē multa prius absurda promunt. Quamobrem, sicuti sancitam in Aegypto legem memorāt, qua caueretur, ne grauidam mulierem morte mulctatam prius quàm peperisset, supplicio afficerent, pariter animā grauidam, ac uirtutum nouarum semina cōcipientem subinde, iamiamq; parturientem tollere, improsperum nimis inauspicatumq; censendum est. Quid, quòd hyænæ fel, & phocarum coagulum, & pleraq; ferarum sæuissimarum habent sæpe uim medicam? Sic nonnullos emendatione indigentes hac ratione castigat Deus, ut iniecta tyranni efferatioris uiolentia, aut magistratu amarulento, Scythicum Cyclopicumq; inspectāte, ad iusticiam redigat, & uitæ integritatem. Talem exhibuit Agrigentinis Phalarim: Romanis uerò Marium. Nonne uel Christianæ ueritatis assertores ita pronunciant: Malos sæpe supplicij ac incommodi omnis exsortes relinqui, ut per eos exerceantur boni? An non & Homerum ita canentem legimus, Sæpe ex malo patre nasci filium, uirtutum claritate præstantem? Pericles ex scelesta prodijt domo, tantus Atheniensium imperator, ac eloquentiæ magnitudine Ioui, dijsq; cognomento æquatus. Iam uerò Strabonem Magni Pompeij patrem eiecit exculcauitq; defunctum ex odio populus Romanus. Non mirum igitur, si ueluti agricola, nō excidat Deus spinam prius quàm inde asparagū precerpserit. Porrò si Hesiodum audiamus haudquaquā citra pœnæ diritatem abeunt inauspicata monstrosaq; ingenia. Astruit siquidem poeta is, non iniquitatis modò consecutricem esse supplicij grauitatem, ut statuit Plato, sed coæuam quoq;, eadem protinus parte, immò uerò radice pullulantem. Sic enim ait,

ὅς δ' ἄλλῳ κακὰ τεύχει, ἑῷ κακὸν ἥπατι τεύχει. id est:

Qui alijs meditatur malum, suo ipsius iecori malum struit. Nam & cantharides ex antipathia quadam naturali antidotum habent in seipsis congenitum permixtumq;. Itaque mœror prauitatem iniusticiamq; non sequitur, sed cōcomitatur: nam synteresis illa, siue conscientia quali nam & quàm infesto perurget flagello? quia se iudice, nemo nocens absoluitur. Itaq; partem istam postremò sic possumus colligere, impijs sufficere ad pœnam ipsorum uitam assiduè fluctuatam turbulētamq;. Cæterùm ab hoc genus questione ne illud quidem dissitum lōgè est, quod nec tacuit Euripides, deos questus scelestorum errata sæpe filiorum supplicijs expiare. Quòd sanè si parum attendas, minusq; perspectè rem totam expendas, nō ridiculum uidetur minus, quàm quòd Syracusanorū tyrannus Agathocles Corcyrensibus respondit, percontātibus quid ita ipsorum insulam hostiliter depopularetur. Quoniā, inquit, uestri maiores hospitio Vlyssem exceperunt. Rursum quærētibus Ithacensibus, quòd eius milites per incursiones pecora abigerent: At rex, inquit, uester classe in Siciliam appulsus etiam pastorem occæcauit. An non absurdum id item opinemur quod perficiebant Thraces, stigmata non parum diu mulieribus inurentes, ut Orpheo satisfacerent, quem ab illis olim fuisse discerptum, constans tenet fama. Risu item excipiendum, quod Circumpadanis diutius factitatum legimus, ut pullis lugubribusq; uterentur uestibus ob Phaetontis pœnam in Eridanum fulmine deiecti. Bion certè philosophus Deum filijs ob parentum delicta mulctam irrogantem non uideri minus ridiculum asseuerabat, quàm si medicorum aliquis ob aui aut patris morbum filio potionem porrigat. Sed enim, ô philosophe, ut protinus aliud sequamur, quàm precedēti Capite afferre uisi simus, propemodum fatemur nos quidem, causariorum neminem, dum alium quemuis inungi aut confoueri emplastris uidet, persanari. Verùm aliam suppliciorum uideri rationem astruimus, quibus sæpe palàm affligantur nocentes, ut dum torquetur unus, emendetur alius: quare ab Græcis tuis pœnas quasdam

A dam dici paradigmata, comperies, à nostris uerò exempla. Porrò nonne manifestum illud quoque: solertem medicæ artis professorem filios plerunque à parentum morbis auertisse, priusquam causæ prognosticum aliquod se promeret euidens, & iamiam grassaretur malum, adhibitis opportunè medicamentis, non neglecto corporis exercitio, & uictus moderatione, resectis etiamnum, quæ procliuem in morbum constitutionem precipitatura mox uiderentur. Quare non absurdam rem facit, sed necessariam, non ridiculam, sed utilem admodum, qui epilepticorum, siue comitialium filijs, aut melancholicorum exercitationes inducit, aut diætas accommodas, non tanquam ægrotantibus quidem, sed ne in ægritudinem omnino incidāt. Quippe ex malè affectis nati nō utique pœna ulla indigent, at medela digni sunt, & custodia. Quod si ita est, sicuti nos rerum usus perdocet, rogo te ô Bion nónne animis, tanto præsertim corpore prestantioribus, idem remedium, eandem curam censebis adhibendam? An in adolescente progerminantem naturali ratione, succrescentemque cōsuetudine flagitiorum seminosam tabem, latensque malum augescere sinemus, promptum mox paulò pestiferum mentis fructum, ut dixit Pindarus? Cæterùm hec ipsa internoscere, clanculariumque uitiorum seminium occupare, nō est profectò homini obuium. Diuinam ista exigunt potestatem. Quamobrem optimus maximus Deus intimorum inspector, scrutatorque eorum, quę in sensum cognitionemque humanā non facilè reciderint, paulo pòst eruptura flagitia non expectat: sed medelæ gratia in adulteria procliuem, ad auariciam, & plus habendi cupiditatē promptiorem, & in scelera id genus alia remis uelisque currentē, sed clàm, & inexplicabili modo, rationeque ulciscitur multò antè, perimitque. Nos autem per ignorātiam maximam ad disquisitionem quodāmodo Deum uocamus, nullaque non hora dicam illi impingimus, ac formulam scribimus, non perspicientes ita usuuenire interdum, ut futura ijs quę facta iam sunt, occulta item, obductaque manifestis peiora multò, terribilioraque sint. Quòd euenit sanè, quia causas coniectare ratiocinando nequimus, quibus cōstet, quid ita præstet, iniurios, malósue sæpe missos facere: quosdam uerò ne iniustè quidem agentes quippiā occupare supplicio. Nam & medicamenta quandoque ægrotantibus nil profecerint, nul
B lam uerò affectionem sentientes, periclitantes tamen grauius, iuuerint.

Sententia diui Thomæ ad idem, ex prima secundæ quæstione octogesimaseptima, articulo ultimò.

Pœnarum genus duplex. Cap. XV.

ET quia quæ adhuc diximus, ab gentiū libris mutuati sumus, tralatis ex Plutarchi Moralibus carptim, & commaticè quæ opportuna proposito censuimus, ab sententijs eius, & uerbis quandoque nonnihil abiuncti, ut cōmodius est uisum: quod ipsum testari libuit, ne per imperitiam quis ad struendā calumniā cernulus factum cauillaretur. Nunc, ut pro uirili studiosis omnibus, quorū bono ista cōmētamur, amplius paria faciamus, sancti doctoris placita parti huic suppingemus, facturi operæpreciū, sicuti remur, solitis in aliena castra interdū transire, non ut transfugis, sed exploratoribus, uersurā hinc inde facturis, quo ex usura mox fiat sors. Quum ergo quæritur, iustè'ne quis pro altero det pœnas, aut, inquit Thomas, de pœnis agimus, quæ medicinæ rationē habent, aut de spiritalibus. Si de prioribus, tunc astruimus planè, corporum intertrimēta uel diuitiarum inter supplicia censeri, quæ medica ratione irrogentur ad animę salutem: quamobrē non incongruū est, ijs quempiam affici pro alterius peccato, uel à Deo, uel ab homine, sicuti pro patribus liberos: itē pro Domino subditos obnoxiósue, in quātum bona illorum censentur. In spiritali uerò supplicio secus omnino est, neque enim animæ bonum ad aliud præstabilius disponitur bonum. Quare in animali bono citra propriam noxam nemini pœna infligitur. In eiusmodi nanque, ut Hieronymus item astipulatur ad Auitum, uicariam pœnam nemo cogitur subire. Quippe quo ad animam filius non est res patris, quod illo prophetico abundè confirmatur apud Ezechielem, Domino pronūciante: Omnes animæ meæ sunt. Porrò puniuntur in filijs parentū admissa, quia à flagitiosis nati, & educati ad delinquendum procliuiores, magisque lubrici euadunt, tum cōsuetudine, tum exemplis allecti. Coniunctos uerò sanguinis uinculo ferè puniri aduertimus, quoniam propinquorum damna in eos modo quodam redundare uidentur, qui peccarunt. Sed & domestica exempla, domesticæque pœnæ permouent ualidius: nam innutritus sceleribus patris uehementius

imitatur. Quòd si illius supplicio minus deterreatur à malo, ut pertinax amplius uidetur A plectendus.

Obseruata quæpiam de uipera legentibus futura non iniucunda. Marassus cur dicatur: itemq; de theriaca. Cuiusmodi animal sit, uulgò quod dictitant thirum. Theria quæ dicantur propriè medicinam professis. De Marsis duobus locis. An uipera coeat cum muræna. Pensitatus Plinij locus de uipera. Cap. XVI.

EVoluentibus nuper Platonica quædã, ut est nostri moris, ingessit fortè se nobis Alcibiadis oratio, quæ pars ultima est ex Platonis Symposio. In ea quum alia pleraq; haudquaquam extrita, neq; (quod dicitur) ab triuio subnotauimus, quîs instructior fieret supellex nostra: tum hoc non illepidum, aut inuenustum (ut opinor) de uiperæ morsu, quod & transposui. Quæ, inquit, adhuc protulimus, omnino citra ullum ruborem passim enunciari queunt. Quòd reliquum est, non proferetur à me prius, quàm id uobis prouerbium subiecero, Vinum & cum puericia & sine puericia esse ueridicum. Porrò non secus prorsum afficior, ac is in quem uipera mordicùs incurrerit: hunc siquidem produnt, affectionem suam oblæsionemq; ijs tantum uelle patefacere, quos eadem morbi ui quandoq; iactatos comperit, ceu hi demum, ut qui ægritudinis non sint expertes, ignoturi uideantur: si quid dictum factum'ue sit absurdi, morbo uiolentius grassante conuellenteq;. Quamobrẽ ego quoq; sapientiæ stimulis conuulneratus, quæ cæteris potẽtius ferit, inexplebiliter quodammodo orationem eiuscemodi expetens, quæ ualidius quàm uiperæ denticulus infigitur, omnia statui conari, ut Socratem mihi asciscam, cuius è fonte siti arescentia præcordia uberius queam rigare. Nec ista nunc promerem, ni rem cum philosophiæ mysterijs diu initiatis esse mihi animaduerterẽ. Hactenus Plato, tralata (ut potuimus) nostris uerbis sententia elegantissima. Iam uerò quod ad uiperam attinet, quónam piaculo transiliamus nunc scitissimam Cebetis doctrinam studiosissimo cuiq; iucũdissimè amplexandam? Nullo, inquit, infestari nocumento potest, qui uirtutis munimento sese obuallarit consepseritq;. Ea est aduersum uitia & mala, ceu antipharmacum potentissimũ, non secus ac uiperæ potestas uenenosa contra id genus feras alias. Quippe ferunt τοὺς ἐχιοδήκτους, hoc est morsu à uipera petitos, ab uenenatorum nullo attingi. Hæc Thebani philo- B sophi placita fidem ijs uendicant, quæ produnt naturaliũ aliqui. Eos qui aliquãdo uiperæ iecur coctum hauserint, nunquam postea feriri à serpente. Rursum nec capiti, neque item uestibus eorum qui uiperis alantur, noxia corpori inesse animalia. Sed fortè ex ijs quispiam, quos φιλομαθεῖς uocant Græci, nos discẽdi cupidos dicere possumus, Quæra ex me nunc, quódnam esse genus serpentis putẽ, quæ passim dicitur Latinè uipera: in Græcorum uerò literis echidna: nam mas, echis nuncupatur. Ego quantum coniectura ducor, Viperam suspicor uulgò dici marassum: quæ nomenclatura nec Barbara est, nec citra rationem excogitata, quippe à Marsorum populis interpretatione etymologica duci nomen uidetur: quia id genus maximè consectarentur Marsi, circunferrentq;. Quòd ne quis pro libidine cõfictum auctore nullo arbitretur, significat id maximus artis medicæ magister Galenus, uolumine undecimo Simplicium pharmacorũ, necnon ad Glauconem. Innuit & poeta nobilis illis uersibus, quos & apposuimus:

Quin & Marrubia uenit de gente sacerdos
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,
Archippi regis iussu fortissimus Vmbro,
Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris
Spargere qui somnos, cantuq; manuq; solebat,
Mulcebatq; iras, & morsus arte leuabat.

Marrubios uerò esse Marsorum populos, nõ ferè est (in literis modò assiduior, ut Varronis utamur uerbo) qui nesciat. Plinius quoque auctor est, Marsos à Circes filio ortos, ob idq; affuisse illis ingenitam uim contra serpentes. Quin & angitios putant nuncupatos, quòd obluctantes angerent serpentes. Firmicus quoq; Matheseos quarto, in lunæ decretis: Si, inquit, in Saturni domo fuerit ista coniunctio, tortores aut carnifices faciet, aut Marsos tales, qui aspides uenari cõsueuerunt. Nec me fallit, ex eruditioribus quendam ædito etiam libello, Marassum à uipera disparasse: quo Nicolai Leoniceni uiri undecunq;

A decunq; scientissimi placita uberius de huius animalis natura conuellat. Viperam uerò Arabes ex Græcorum lingua, ut assolet, uocabulo detorto deluxatoq;, thiron uocãt nomine generis speciei imposito: nam θηρίον, id est therion, fera est, pudendo Magni Alberti errore: qui & in plerisque alijs huius scientiæ uidetur peccasse. Nam quos Galeno, Pauloq; trochiscos, siue theriacos pastillos appellare moris est: quoniã ex therio, id est, uipera cõmiscentur, Auicenna in mentione Andromachi Theriaces, trochiscos Thiri uocat. Porrò quæ à Serapione sunt de Thiro obseruata, de uipera rectè pronunciari ex Dioscoride, Galeno ac Paulo recognoscimus. Adrianotheras in Misia apud Spartianum, Adriani intelligimus uenatica. Quoniam uerò medicorum pomœria aliquo modo sumus ingressi, pergamus porrò in hasce commentationes cõgerere, quę uellicatim hinc inde præcerpsimus, ut uarietas ipsa iucundiorem præstet, ac illicem magis, si Plautinè loqui non dedecet, nostram racemationem. Igitur in eorundem uiretis amœnioribus theriacam obseruauimus bifariam intelligi. Nam uno modo, ac propriè dici theriacam audies, quæ ex therio, id est, uipera confici assueuit. Quòd Therapeutices quartodecimo comprobat Galenus, & ad Glauconem secundo in elephantis cura. Id uerò primus omnium excogitauit Andromachus Neronis Archimedicus. Alteram uerò sine permixtione id genus. Quando simplicia item Theriaces nomine uocari reperias: nam Auicenna secundo Canonis, capite de squilla: Theriaca est, inquit, aduersum uenenosa. Item de opopanace: Cum aristologia, inquit, pota theriaca est. In Collectaneis rei rusticæ apud Græcos, libri secundi fine comperi, uitem dici theriacam, quæ πάντα τῶν θηρίων δήγματα persanet. Quo autem fiat pacto theriaca uitis, alibi in eisdem traditur libris: sed & Palladius commeminit libro tertio: antidoto uidelicet radicibus infusa. Sic & catharticen uitem excogitarunt agricolationis apprimè experiẽtes, palmite scisso, & helleboro mox iniecto. Quæ uberius exsequitur Florentinus Georgicorũ primo & secundo, qui & theriacam ficum nominat, ubi theriace linatur fructus. Sunt qui non ideo dici theriacẽ putent, quia therion, id est uipera, permixtionem ingrediatur: sed quia aduersus theria, hoc est feras ueneno imbutas præsentissimum sit remedium. Obseruatum

B certè peritioribus est, θηρία uniuersim quidem bestias indicare, sed medicinam professis capi modò pro uenenosis, quo argumento θηριοδήκτους dici, non à bestijs percussos, uerùm ab uenenosis oblæsos, qua in re labi quandoq; Plinium, est animaduersum. Qui tamen libri uigesimi capite ultimo, theriaces confectionem describit, qua sit usus aduersus uenenata omnia rex magnus Antiochus, nulla prorsum mentione uiperæ. At libro nono & uicesimo, fiunt ex uipera (inquit) pastilli, qui theriaci uocantur à Græcis, ternis digitis, siue quaternis, ut alij legunt (nam & Galenus ad Glauconem secundo, id approbat ferè) utrinq; amputatis exemptisq; interaneis. Et mox paulò: Significandũ (inquit) uidetur, è uipera tantum hoc fieri. Alibi in eodem libro, Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis, quum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. Cæterùm quod auctor hic de amputatione extremarum uiperæ partium tradit, id commentitium Dioscorides putat. Theriacos tractatus intelligunt Græci, qui de iobolis, hoc est animalibus cõcinnantur, quæ uenenum ictu dentibus'ue infundunt. Alexipharmacos autẽ, quibus letalium uenenorum ratio describitur. Tradit Galenus libro undecimo Simplicium pharmacorum: Viperæ caput amputari ratione ueneni in eo contenti: in cauda uerò nil esse eiusmodi. Postremò cõmonendos impensius studiosos remur, ne quid omnino ueluti cõniuentes quod usui sit legisse, transiliamus, esse qui Plinio negocium facessere pergant, in uiperæ natura libro decimo, ubi sic legimus: Tertia die intra uterum catulos excludit, deinde singulos diebus singulis parit uiginti ferè numero. Aristotelicæ (inquiunt) sententiæ, unde mutuatur Plinius, minus ista consentiunt. Cuius hæc fermè sunt uerba ex libro quinto De animalium historijs: Vipera è serpentibus una, animal ædit, quum intra se ouum peperit: id unius coloris est, ac molle, ut piscium, fœtus supernè consistit, nec cortice cõtinetur, ut nec piscium quidem: parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpantur. Euenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt, abrosis membranis prorumpant, parit una die singulos: parit autẽ plures quàm uiginti. Hæc aliquo modo inter se diuersa non congruere satis, non ferè est qui non uideat. Siquidem nasci uiperulas philosophus sentit, membranis inuolutas, ueluti

infantes nostri ijs,quas hysteras tãquam posteriores Græci,nos secundas dicimus, qui- A
bus tridui spacio à partu conceptis disruptisq;,tanquam senectute deposita nitidæ tan
dem conspiciantur.Nam(inquit) euenit quandoq;, ut ipsam hanc membranã abrodãt
exuantq; prius, quàm utero excidãt. Plinius uerò membranæ illam disruptionem intra
uterum,non extra(inquiunt)fieri autumat,quod ex Aristotele nõ uidetur uerum. Ego
uerò uerba illa, Tertia die intra uterum catulos excludit,nõ ad membranam refero Ari-
stotelicam,sed ad eruptionem ex ouis: in quorum superiore parte fœtum consistere, fa
tetur Aristoteles.Quod excludi,siue excudi,propriè recteq; à nostris dicit. At inquies,
unde fit tertiæ diei cõputatio? Respondeo, Peragi exclusionem hãc ex ouis antequàm
promant se ex utero uiperulæ,siue echidia,per triduum,maturato iam partu. In quo nil
sanè absurdum uidetur in tanto præsertim numero. Numerentur itaq; dies à momento
quo adulti catuli promunt se ex ouis,ad id tempus quo mox ex utero erumpunt.Quòd
si Aristoteles id nõ dicit,nil fuerit mirum: potuit alios sequi Plinius: quod ut recipiam,
illo ducor argumento,quod inibi infertur mox: Itaq; cæteri tarditatis impatientes per-
rumpunt latera,occisa parente:id quod apud Aristotelem nõ inuenias:& tamen à mul-
tis non dilutæ auctoritatis comprobatur. Et nobis nõ incuriosè locus hic paulo antè est
pensitatus. Deniq; quia uiperam dici uulgò marassum docuimus, ab Marsis, quibus id
genus mulcta contrectare,frequentissimi fuerit moris:hinc homines eos medicorum fa
cile post Hippocratem princeps Galenus θηριοτρόφους nuncupat, & ἀσπιδοτρόφους,id est,
theriotrophos ac aspidotrophos. Apud Firmicum sic adnotatum item inuenias: Orien
te autem ophiucho, inquit, nati qui fuerint,Marsi erunt, qui scilicet pestiferos angues,
sopitis ac mitigatis aculeis opprimunt. Prodidit Archelaus, prodeuntes in siccum mu-
rænas cum echie congredi:uerùm id coarguit Andreas,quando nec exeat muræna,nec
in mari obuersetur echis.Id & ambiguum fit Nicandro in Theriacis.Quod ijs quæ antè
paulò super hac re commentati sumus, adnecti debet:nec uitio nobis uertat nasutior
quispiam per nostras lineas incedentibus,id est,eadem quandoq; iterantibus,modo lu
celli accedat nõnihil. Auctor libro undecimo De simplicium pharmacorum potestate
Galenus, in Asia contigisse, uti quandoq; messoribus afferretur uas odorati uini, id te- B
merè positum arrepens uipera quum intrasset, ac uino distenta perisset, accesserũt mox
& rustici sitim expleturi: uisa autem mortua uipera, rem auersati, uinum cuidam in pro-
ximo elephantia iam computrescenti sunt elargiti,conclamatam esse hominis uitam ar-
bitrati: at is nil eorũ quum resciisset, ita sese uino proluit haustu frequenti,ut morbi atro-
citatem protinus euaserit cutis modò decussa superficie,pellicula eiusmodi subsistente,
qualem in cancris uisimus, testa excussa. Idipsum & propè Pergamum euenisse iterum,
prodit idem auctor.

*Comica facies apud Lucianum quæ sit. Comicus item risus. Didascali. Enarratur interim locus Ciceronis ex Epi-
stolis familiaribus Persarum uoracitas. Item de Phania, & Comœdiæ ara, necnon Misericordiæ.
Personæ inuentor. Mæson quid, & scommata Mæsonica. Marmessus. Mesora.
Thettix. De Anaxandride comico. Comicus apud Spartanos lu-
sus. Dicelictæ. Phallophori, Autocabdali. Aram pa-
rare quid. Cap. XVII.*

COmicam faciem apud Lucianum,illum quidẽ cognomento blasphemum,
ut qui nec dijs nec hominibus pepercerit, quod inquit Lactantius,sed do-
ctissimũ tamẽ atq; ingeniosissimũ,inuenio positam pro exporrecta,iucun-
da hilariq;. Vbi frons nec matutina est,nec striata,sed renidens & læta. Eius
uerba si quis fortè requirat Latinitate donata subsignaui: Nil, inquit, iniu-
stius opinor,uel omnino seruilius,quàm mordentẽ labra bilem subalere,& occlusum o-
diũ augere,unũ quidẽ mente agitantẽ, aliud uerò proferentem, & comica facie hilariq;
atrocem meditari conciperéq; tragœdiam. Eiusmodi figuræ rationẽ ex multis quidem
licuit expiscari:sed à se nõ facilè ambigentes dimiserit Lucianus,apud quem alibi sic le-
go propemodum:Comœdia,inquit,Dionysio ubi se tradidisset, in theatro obuersaba-
tur,colludebat,risum uenabatur,scommatibus non parcebat.Equidem Comœdię finis
non ferè alius erat Græcis, quàm lætitia & hilaritas. Quod adeò uerum est, ut in libris
obseruatum sit, & testis in Nebulis Aristophanes est, interpretis item accedente calcu-
lo,risus

A lò, risus gratia plerunq; scortea pudenda graphicè expressa, & id genus alia non pauca produci consueuisse: adeò ut comicum risum prouerbij uice usurpari quandoq; comperim. Cui quoniam inesset sæpe morsus aliquis, & principum fœda sugillatio, comicorum sales uenenatos dicit Seneca. In Plauti milite, comœdicè positum uidetur pro suauiter & iucundè. Gellius Noctium Atticarum decimo, comœdiarum nuncupat festiuitates, quibus congruat breuitas orationis uenustasq; & mundicies. Theodorum tragœdiarum histrionem legimus, Comicum satyrum hoc dicto repercussisse, risum spectatoribus mouere non est res ita mira, sed fletum. Hinc prodit illud quoq; ex Plutarchi Moralibus: Videtur polypragmosyne, inquit, malis iam inueteratis non sanè lætari: sed recentioribus, ac (ut sic dicam) feruescentibus, & nouas gratè tragœdias spectare. Comicis uerò, & paulò hilarioribus non facile se immiscuerit. Addamus & eruditus aliquid ex Demetrio Phalereo: Ex hyperbole, inquit, in primis gratia, uenustas risusq; comœdijs comparatur: ridicula enim maximè ab impossibilibus uenamur. Sicuti in Persarum uoracitatē inexplebilem inuectus quidam, hyperbolicè dixit, eos in faucibus boues gestare. In eosdem Aristophanes, Cribanitas boues pro panibus assare pronunciat. Ex ijsdem manat fontibus, φαλακρότερος εὐδίας, magis caluus serenitate. Colocynthe sanior. Idem Phalereus alibi de comœdiæ proprietate, ubi de glaphyro dicendi genere præcipit: Gratiarum, inquit, & uenustatum aliæ maiores sunt, ac grauiores poeticæ: aliæ humiles, ac magis comicæ scommatibus assimiles. Cæterùm quæ de comico lepôre ac uenustate diximus adhuc, ad Græcam rationem magis spectant, quoniā nostros inuenias sæpe trunca quædam ex Græcis transferentes & consarcinantes uerba tragici tumoris. Ita Græcarum, quarum effingere uirtutes nequiuerunt, facetijs atq; luminibus obsolescunt. Ita est, in comœdia maximè claudicamus, tametsi (ut Fabij uerbis utar) Varro Musas Epij Stolonis sententia, Plautino dicit sermone locuturas fuisse, si Latinè loqui uellent. Vix leuem consequimur omnino umbram. Non recipit sermo Romanus illam Atticis concessam tantum Venerem, quando ne Græcos quidem potuisse, satis constet, alio linguæ genere eandem exprimere. Sciendum uerò comicos poetas, item tragicos

B ac dithyrambicos à Græcis didascalos nuncupari, id est διδασκάλους. Nam & Antiphon ait, ἔλαχον παντακλέα διδάσκαλον. Ex ijs quæ dicta hactenus obseruataq; nobis sunt, commonemur, ut iam hinc omnibus unguibus, totisq; cuneis Ciceroni opem feramus. Nam si, ut Luciani monumentis proditum est, claudos auersamur & bacelos & eunuchos, atque item simiam, si matutino prodeuntibus fortè occurrerint, quid statuemus in principe oratore, qui in arce stetit Romanæ eloquentię, extra omnem ingenij aleam positus, cuius familiares epistolæ candidatis eloquentiæ, & ad procinctum tendentibus, ceu prægustatio dulcior, initio ferè solent enarrari? Non'ne si quid inauspicati, & ominosi sese ingerat, auertemur, & nihil ad nos pertinere, more seruantium de cœlo præfabimur? Ecce in illis ipsis tam scitè, tam doctè concinnatis epistolis initialibus ita sæpe claudicantes, immò uerò per prona deruptaq; labētes sese offerunt enarrationes, ut tam classici auctoris nomine, sit nulla non die quod erubescamus. At inquient scioli, nescio qui, ac tenebriones pullati, esse inibi nonnulla peritè admodum & appositè explicata. Sed ô bonæ lamiæ non illud Græcanicū nouistis, Simiam quidem semper esse simiam, etiamsi aurea habeat symbola? Sed redeo unde in hæc diuerti. Locus est ex secundo Familiarium epistolarum non enarratus ad hanc diem, sed omnino exculcatus, & offusa caligine, inscitiæ tenebris ita obuolutus, ut in Cicerone Cicero subinde queratur. Verùm oratoris uerba iam subsignemus: Mea uerò officia ei non defuisse, tu es testis, quoniam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accedit Phania. Male feriati comicum testem Phaniam augurantur, ex uetere comœdia repetitum, in qua Phania testis introduceretur, referūtq; ad Cœliū ipsum. Qui sensus, ut malè conceptus, mirè friget, Ciceronis elegantia indignus: immò nec coit, etiamsi uiolenter omni pede confabricatis inuentis nugalibus ad eam uerba retorqueas, pensitent modò legentes. Est quidem frequētissimi M. Tullio moris ex ueteribus pleraq; aduocare obscurius, cuius ferè modi est ad Cœlium illud. Repente uerò incessi omnibus læticijs. In quo Latinæ quidem rei literatores, quid afferāt, minus constitutum habent. Ex Cœcilio uerò esse ea, liquet ex Ciceronis secundo De finibus: ut scias non esse hic arietini oraculi ambagiosam historiam. Inibi aduocatur & Trabea,

ut in Thusculanis quoq; : de quo arbitror itidem sensisse Familiariū nono Ciceronem, A etiamsi grammaticis incita inauditaq; est nomenclatura. Septimum habet inter comicos fastigiū, quod ex Volcatij Sedigiti apud Gellium uersiculis liquidò agnoscas. Verùm ut à diuerticulo fabulam repetamus, ego in Menandri comœdia fuisse Phaniam, obseruasse uideor apud Plutarchum in commentatione quæ est De tranquillitate. Cæterùm id ad propositam modò quæstionem nihil. Nam Phaniam hunc Ciceronianum non alium accipio, quàm Appij (de quo ibi intelligit Orator) libertum. Sicuti comprobant Ciceronis uerba epistola prima tertij libri: Quem hic comicum testem dicit, non uti opinor, quia uetus comœdia Phaniam habeat, ueluti fidei inuiolatæ numē sanctius: id enim proculdubio commentum est uanissimum, & ad libidinem cōcepta diuinatio. Sed quod libertus is ingenio esset lętiore facetosoq;, minimè subdolo aut inuido, & proinde iucūdo admodum & amœno. Expende Ciceronis uerba, ex ea quam modò aduocauimus epistola, in nostram sententiam remis uelisq; eundum censueris. Is ergo apud Cælium æquissimè Appij naturam, Ciceronis in eum studia & merita suauissimè & uerissimè aperuerat, quod ultrò citroq; creberrimè, sicuti mos fuit temporū illorum, & nil est notius, commearet. Quoniam uerò in comica uersamur pragmatia, relatu dignum haudquaquam omiserim: Mæsona fuisse comicum hypocritem, patria Megarēsem: qui personam excogitarit primùs, quam de eius nomine Męsona item uocant: quod Byzantius Aristophanes prodit in commentatione De personis, ab eo inuentam scribens serui personam, necnon coqui. Scommata quoq;, quibus id genus homines præcipuè scoptici mordacesq; utuntur, Mæsonica uocantur. Ac ne quid omittam, Mæsona item dixere ueteres urbanum & elegantem coquum. Peregrinum uerò & inurbanum tettiga, id est cicadam. Marmessus autem Mars est, Romanorū lingua, ait Lycophronis interpres. Barbarus autem hic, inquit, haud contentus alijs, etiam Romanę scribit. Nam Romani & bellaces Marmessos dicunt, sicuti memorāt uel Diodorus uel Dion: neq; enim succurrit nūc ad fidem auctoritas. Mesora Græci, id est μετώρα dicunt, quę pedibus congruunt, arma. Fuit & comicus in ueteri memoria nomine Anaxandrides: erat is corpore speciosus magnusq;: decori accedebat longior coma, nec purpura deerat auro fimbriata: uerùm idem hic moribus inamœnus ferè amarulentusq; animaduertebatur, B adeò ut in commissione poetarum ni abijsset uictor, nō ad incudem reuocabat opus, qui pluribus mos est, recoquebatq;: sed indignabundus medicinam factitantibus conscindendas dabat malè uigilatas chartas, & salariorum pueris cordillis obtegendis tunicu las. Fuit quod scitu dignum est, apud Spartanos comici lusus species, uerùm studij non magni, frugalitatem in eo quoq; affectante ciuitate, dicendi prætenuis erat formula, argumentum non aliud ferè, quàm pomorum furta, & id genus pleraq;. Qui eiusmodi ludos obirent, ab Laconibus Dicelictæ nuncupabantur, uelut Scenopœos dicas, & Mimetas, id est imitatores. At pro locorum diuersitate conuariant horum appellationes. Siquidem Phallophoros Sicyonij dicūt: Autocabdalos alij: quidā item Phlyacas. Thebani, quibus frequens est disparata ab alijs nomenclatura, Ethelontas. Erant in genere eodem Ithyphalli quoq;. Sed enim iamiam coronidē impacturus facturum me operæpretium sum opinatus, si auctarij quippiam adiecissem huic lucubrationi. Id autem est de comœdiæ ara, cuius meminit Hieronymus, ad quam si quis confugisset, tanquam ab Cæsaris statua, reuelli eum inde, nefas habebatur. Scribit Pollux, in scena aram fuisse, quæ Halieus diceretur ante fores: & mensam item, quæ bellaria, aut res aromaticas haberet, ac Theoris diceretur, siue Thyoris, quanquā sit item Theoris uaticinatricis puellæ nomen, cuius meminit Demosthenes contra Aristogitonem, quæ impietatis rea perierit. Eodem uocabulo nuncupabatur & nauis ab Atheniensibus, quæ quotannis Delum mitteretur. Nostri produnt in Apollinis honorem arem constitui solitam ab ijs qui comœdiam celebrarent. Eum uerò Apollinem à Menandro Cassium dici. Sunt qui scribant, in scena duas poni solitas aras, dexteram quidem Liberi, sinistrā eius Dei honori, cuius ludi celebrarentur. Hinc aram parare legimus in approbatissimis dici, sicuti apud Terentium: Nemo te accusat Syre, nec tu aram tibi,

Aut precatorem pararis. Ouidius id ipsum agnoscit eo uersiculo, ex quarto Tristium,

Vnica fortunis ara reperta meis.

Astipu-

A Astipulatur & M. Tullius pro Roscio Comœdo, aras fuisse sanctioris asyli loco: Sicut in aram, inquit, confugit in huius domum. Et in libro De superstitione Plutarchus: Est seruo ara, ad quam confugiat. hæc ab illo Græcè dicitur φύξιμος βωμός. Misericordiæ aram fuisse Athenis, in Rhetoricis testatur Apsinus. Sed & Libanius Declamatione secunda, ubi Demosthenis de ea tollenda effingitur actio. Meminit Lactantius grammaticus: deq; ea Terentium intellexisse, scribit. Papinius nec omisit,

Vrbe fuit media nulli concessa potentum
Ara deûm, mitis posuit clementia sedem,
Et miseri fecere sacram.

Qui sint apud eruditos Phanias, & Phanio: necnon quid Phanion, ac Panium, & Phanæ: item Phanos, siue Panos. Helanæ, lopnia, grauium. pharsos, grone, gronia, lophnis. De lychnuchis pluscula. Suetonij locus in Cæsare perpenditur. Lychnados ciuitas cur. Lychnitis. Murorum, seu mœnium subst. uctio à quibus excogitata primùm. Tyrsis quid. Tyrrheni cur dicantur. Mossyni quid. Candelabrum Tarentinum. Xylolychnuchi. Lychnocautia. Lychnocaia. Embaphia. Tyrrhenorum in artibus præstantia. Helene uas.

Cap. XVIII.

QVia uerò paulo antè pro ingenij captu, quantũ nobis non incuriosa lectio adminiculabatur, enarrantes Ciceronis gryphum, super Phania orationẽ contexuimus: subit nunc, ut quępiã non ita dissita uocabula explicare iam hinc pergam. Quòd ne risu fortè Momi aliqui excipiãt, quibus alabastrus unguenti plena putet: sciant eruditi, à Græcorũ scientissimis esse in literas promptum, sapientiæ partem constitutã uideri in animi uirtute, partẽ uerò in uocis usu, ut rem quanq; suo nuncupemus uocabulo, & uerborum proprietas minimè nos fugiat. Id quòd illuc demum tendit, ut quæ conceperis animo, nulla hæsitatione ualeas enunciare. Quoniam, Aristotele prodente, uoces sunt earum quæ in anima reperiuntur, passionũ notæ. Verùm in ijs & omnibus quæ ædituri sumus publico bono, satis superq; fuerit doctorum trutinatio & examen sincerum. Vitilitigatores istos nihil moror. Sed nos B interfari desinamus. Igitur Phanias inuenio dici omnes, qui inopes ipsi diuitias summas habere se tamen simulant, atq; ita credi uolunt, à Phania quodam, qui congestas se opes domi recondidisse ementiebatur. Quod ultimo Odysseæ libro testatum reliquit Eustathius. Phaniæ item Zenobius meminit, siue is sit Zenodotus, quem Damon fuisse scribit obolostatem. Quæ uox apud Hyperidem & Lysiam fœneratorẽ indicat. Sed in Zenobio scribunt aliqui Phanum, non Phaniam: sicuti Sudas. Eius uxor per tegulas admittebat adulteros, quòd à uiro nimis cautè ianua obseruaretur. Phanionem Augustinus in Epistolis dictum prodit boni pedis hominem, cuius aduentus afferat felicitatis aliquid. Panium loci nomen est ad Iordanis initia: cuius meminit Egesippus, ubi mons altitudinis excelsę ad latus umbrosum habet antrum, ex quo memphitis euaporat sęuior. Nam Phanos, siue Panos, à tragicis lampadas facesq; dici obseruauimus. Est & Phanos, qui res significat nunciatq;. Pharsos ciuitatis portionem indicat, ut quum scribit Herodotus libro primo, Babylonis quam interluit Euphrates, esse δύο φάρσεα. Sed & fragmentum rectè dicitur Pharsos. Apud Aristophanem in Auibus, phanæ dicuntur conciones, quòd comica mordacitate in Athenienses prolatum est, qui in iudicijs assiduè comparerent, uterentur sycophantijs. Sunt & Phanæ in Chio regio quædam. Sunt ex glossographis, qui ab Atheniensibus lampadas dici phanos interpretentur, quas helenas quidem appellent quoq;. Nam quæ de corticibus cõpingitur, lophnia uocatur plerisq;, seu lophnis. Sicuti grauium, id est γράβιον, uocãt ilignum quernum'ue lignũ; quod conscissum succenditur, uti agentibus iter præluceat. Grone autẽ Græcis nunc petram indicat, nunc (sicuti Lycophroni) petræ cauitatem, παρὰ τὸ γρῶ τὸ ξέω καὶ σκάω. Gronia uerò, id est γρώνεια, Stephano, in Phocide ciuitas est. Porrò ab Lycophronis interprete dicitur lophnis, maior lampas, etymi argumento, λοφνίς τις οὖσα, quod est λίαν φαίνουσα, ualde collucens. Deniq;, ut nil per incuriam prætereatur, sunt qui Phanon putent fasciculum ex lignis quibusdam concisis. Sicuti helanem calamorum fascem intelligere maluit Nicander. Illud obiter adnotasse, puto, nil obfuerit: Sicilię tyrannum iuniorem Dionysium

nysium in prytaneo Tarentino candelabrum dicasse, in quo totidem succenderentur lychni, quot in anno numerentur dies. Xylolychnuchi apud Alexin consimiles uidentur ijs quos obeliscolychnos Theopompus dixit. Auctor Suetonius est, triumphantem Cæsarem ascendisse capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra & sinistra lychnos gestantibus. Quod interplorantes nonnulli, lychnuchos legendum prescribunt. Id sum miratus: quando id agens, Dion quoq; ita scribit, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. Nec lychnuchus lucernam indicat planè, sed ferculum cui affixa lucerna gestatur: an, rogo te, ceruchus cornu significat, ac non cornutum potius? Sic & sceptuchus, non pro sceptro capitur Homero, sed pro rege sceptrum ferente: quod scribit Sudas. Quod si uetus lectio lychnuchos præferat, non damnem, modo superstitiosius nouitates non captemus. Lychnuchi meminit ultimo libro Athenæus: meminit & Pollux, qui quod phanon modo dicimus, lychnuchon idem autumat dici apud Aristophanem. Phanon, sunt qui laternam interpretentur. Omnino tam hic quàm Athenæus, uno uerbo res duas intelligi uoluit, ni legentes cæcutimus. Illud autem festiuius multò, quod epigrammate complectitur Chrestodorus, Lychnadon Illyrij ciuitatem ab Cadmo esse conditam, unde sit Lychnus heliconius: quoniam literarum lumen Grecis Cadmus intulisset primus. Lychnitida paludem in eisdem locis agnoscit Diodorus. In Armenia nomenclaturæ locum eiusdem Stephanus. Lychnocaia, id est, lucernarũ succensio, festum erat Aegyptijs apud Sain, lucernis sub dio tota nocte ardentibus. Lucernæ autem, inquit Herodotus, erãt embaphia, id est, olle profundiores: quod uerbum ab interprete neglectum miror. Lychnocautia est planè, quam lychnasiam uocant, ubi accenditur lychnus. Scribit Dion, redisse ex Græcia Neronem, ac capitolium conscendisse, coronata ciuitate uniuersa, καὶ πάσης λυχνοκαυτούσης. Lychniæ, id est candelabra, Tyrrhenorum commẽdationis uidentur habuisse plurimùm: quippe Tyrrhenos laudant Græci, ut φιλοτέχνας, id est artium studiosos. Nam & mœnia sustruere, id est τειχοποιΐαν, excogitasse omnium primi feruntur Tyrrheni: quod scribit Lycophronis interpres: unde factum, ut pro muro dicatur tyrsis. Quin, inquit Dionysius, ab Tyrrhenis densius extructæ domus uocantur tyrses: quod obseruarunt Græci quoq;. Sed & hinc conciliatum Tyrrhenis nomen, produnt nonnulli, ab tyrsium munimẽtis: uelut Mossynœcis in Asia, de turribus ligneis quas mossynos dicunt. Tyrses nominat Xenophon quoq;. Quod de helana diximus, aduertendum amplius, esse item helenen uas, quo cõtinerentur sacrorum arcana, in ijs quæ uocant helenephoria.

Coronarum duplex origo. Annulorum initia prima. Decertare drama ad corollas. Declaratur Plutarchi locus perperam tralatus. Apio indigere quid sit. Timoleontis historia. Stephane cur dicatur corona. Choronos. Caput XIX.

Qui fabulosa consectati, suis ea uoluminibus complexi sunt, coronarũ in ludis eam fermè originem tradidere. Prometheum, quum Ioui Parcarum sortem patefecisset de Thetidis filio, quem patre illustriorem amplioremq; futurum cecinerant, ab eo uinculis liberatum: ea tamen ratione, ut annulum lapide & ferro compactum gestaret: ne omnino pœna uideretur exsolutus, quod & annulorum initium agnoscitur primum. Simul etiam coronã habuisse scribunt, ut se uictorem impunè peccasse ostentaret. Quo factum sit, ut in maximis læticijs uictores coronis insignes uisendum caput circũferrent. Id quod in ludis cõuiuijsq; licet animaduertere. Initio ergo tam tenui illuc etiam progressa ambitio est, ut non ij modo qui in gymnicis certaminibus certarent ac uincerent, corollas acciperent: sed & præcones, quũ cæteris coronas imposuissent uictoribus, eorumq; nomina magna uoce pronunciassent, quum & ipsi ante ludorum missionem corollis itidem donari solerent, aliũ adhibebant præconem, ne sua uoce se ipsi uictores pronunciarent. Quin & scena quoque honoris eius exsortem se non diutius est passa: quando & qui maximè placuissent, actores coronis afficiebantur. Id quod significat etiam festiuissimus Comicorum Latinorum Plautus, illis uersibus ex Amphitryone:

Siue ambissent qui palmam histrionibus,
Siue quoiquam artifici, seu per scriptas literas.

Verùm quo'nam hæc tam multa tamq; conquisita curiosè super corollis dandis? Nempe, ut

A pe, ut Plutarchi locum restitueremus ciuitate Romana, uel iure Latij incuriosius donatum: qui ne deinceps peregrinitatis queat postulari, ipsum prius Græcè, mox me interprete Latinè sonantem audiamus: ἠξίουν δὲ τὴν ἀρεταφίλαν συνάρχειν καὶ συνδιοικεῖν τοῖς ἀρίστοις ἀνδράσιν τὴν πολιτείαν: ἡ δ᾽ ὡς ποικίλον τι δρᾶμα, καὶ πολυμορφὲς ἀγωνισαμένη μέχρι στεφάνου διαδόσεως, ὡς ἐπεῖδε τὴν πόλιν ἐλευθέραν, εὐθὺς εἰς τὴν γυναικωνῖτιν γενομένη, καὶ τὸ πολυπραγμονεῖν ὁπωσοῦν παραβαλλομένη, τὸν λοιπὸν χρόνον ἐν ἱστοῖς ἡσυχίαν ἄγουσα μετὰ τῶν φίλων καὶ οἰκείων διετέλεσεν: Exigebant (inquit) ciues ab Aretaphila, ut unà cum optimatibus rempublicã capesseret imperaretq́; : ea uerò, ut quæ uariũ ac multiplex drama usq; ad corollas se decertasse opinaretur, postea quàm liberam animaduertit ciuitatem, confestim in gynæceum se coniecit, ac ne curis in reliquum agitaretur, ad telam se cum familiaribus agens dedit. Hactenus Plutarchus. Ad hæc uerò quàm aspirauerit interpres, uolentium fuerit iudicium, mihi certè minus arrisit, proptereaq́; aleam non reformidauimus subsignando statim auctoris uerba. Quæ acris iudicij lector expendens sine ampliatione alterutrum damnet inscitiæ. Nos certè quòd scitu nôn censemus indignum, inde eruditum pereleganseq́; elicimus adagium, Ad corollas decertare: quo rectè utemur, ubi quis in primo haudquaquam deficiens puluere, nec ueluti cantherius in fossa, patienter integrum rei cuiuspiam laborem subit, nec desinit prius, quàm umbilico summam addiderit manum. Sicuti histrionibus dramate iam absoluto, datur postremò corona. Sed & metaphora honestissima idem Plutarchus in Parallelis: Demetrij uita iam absoluta, decertato (inquit) Macedonico dramate, nũc commodum est Romanum inducere. Dicti autem ratio est, quia tragœdiæ imaginem quandam exhibuit Demetrij & M. Antonij rerum gestarum series. In hac autem coronarum mentione non prætereamus uanitatis priscæ experimentum euidens. Auctor in Parallelis, sed & in Symposiacis Plutarchus, ingruente periculi magna ui, solitum dici, Apio esse opus: quod monumenta defunctorum ita consuessent ornari. At scribit Diodorus: Timoleonta pro Syracusanis in Carthaginienses depugnaturum, quum fortè apij uis magna extruendis toris subuectaretur, uictoriæ omen inde concepisse, quoniam Isthmiaca corona contexi B apio cõsuesset: proinde milites sic iussisse omnes coronari, moxq́; insigniter hostium copias concidisse. Lego apud eruditos illud quoque, ab Iano bifronte coronas excogitatas primùm. In Græcia tamen earum auctorem primùm fuisse Stephanum: quo argumento etiam Græcorum lingua, rei sit conciliatum nomen. Nam in nostris literis dici ab choro coronas rentur, quoniam & choronos Apion grammaticus à choro dictos putauit.

Quibus uitijs infestentur oculi, ex medicæ scientiæ hortulis floridioribus. Ptila. Ptili. Pennarum distinctio. Insitionum genera. Tranquilli locus. Oculis tumentibus spectare, quid.

Caput XX.

QVum paulo antè curiosius medica uolumina inspectarem, indeq́; mihi selligerem, quæ hasce Lectiones adiutũ irent, inter alia sanè haud parum multa, ingesserunt se de oculorũ concinnata uitijs, quę protinus deflorata huic adglutinauimus loco: ut si quem ad legendum prolectarint nostri libelli, ne parte quidem hac abeat omnino inanis. Igitur ita habet, Oculum utiq; uniuersum hisce diuexari affectionibus, quarũ Gręcè nomina sint hęc: Taraxis, ophthalmia, epiphora, φλεγμονή, id est inflammatio, οἴδημα, tumor, ἐμφύσημα, inflatio, scirrosis, chemosis. id est χήμωσις, anthrax, strabismus, spasmus, palmus, myopiasis, gangræna, ulcus, σηπεδὼν, siue putredo, σῦριγξ, id est fistula, xerophthalmia, πρόπτωσις, id est procidentia, atrophia. Tunicularum uerò intelligũtur affectiones hæ, ῥῆξις διάβρωσις, διάτασις, anastomosis, παχύτης, id est crassitudo, densitas, ῥύσσωσις, rugatio, ecstasis, raritas, siue ἀραιότης. At intra palpebras inoriuntur ferè hæc: Trachytes, id est asperitas, pachytes, sycosis, siue σύκωσις, sarcosis, pyriasis. Extra palpebras ista: Hydatides, lithiasis, phthiriasis, meliceris, gangræna, phymata, κολοβώματα. In stephane uerò, id est corona: Crithe, posthia, trichiasis, distichia, tristichia, pyrosis, ptilosis, id est πτίλωσις (de qua paulò mox, uti est Therapeutices quarto decimo: unde & affectos ita ptilos uocant, ubi genarum excidunt pili. Quanquam uela, item ptila dici comperias, παρὰ τὸ πίλλειν. Sunt & molliores plumæ, ptila: ex quo & deplumem appellant aptilon. Vtique inter pennas aliæ nuncu-

nuncupantur ptila, aliæ uerò ocyptera.) psoriasis, madarotes, paralysis. Illa uerò ad totas A pertinēt palpebras: paralysis, proptosis, ectrope. At in canthis, hæ sese affectiones promunt. Encanthides, ancyle, pterygium, rhyas, prosphysis: exterius autē ægilops, anchilon. In alboris ambitu fit psydraciū, ulcus, hyposphagma, apostasis, χήμωσις, κοίλωμα, pterygium, phacosis, icteros, πῶρ@. Irin infestat argemon, nephelium, achlys, epicauma, ulcus, bothrion, phlyctis, myocephalū, staphyloma, hypopyon, leucoma, κοίλωμα, proptoma, onyx, pyosis, helosis. Concipitur porrò in pupilla hypochysis, glaucosis, id est γλαύκωσις, mydriasis, pthysis, synchysis, platycoriasis, amaurosis, rhytidosis, nyctalops, hemeralops, myopiesis, diapyesis. Cæterùm & in poris contingit ἀπόῤῥηξις, paremptosis, symptosis, ulceratio, id est ἕλκωσις. Sciendum autem, epiphoram in oculo dici quidē propriè, ubi se ostentat inflammatio, & fluctionis multitudo, inoriturque tumor, ac difficilis est oculi motus: quandoque & super nigrum cōsurgit, quod albens est. Communius tamen etiam in corporis parte reliqua dicitur epiphora, φλεγμονῆς σφοδρᾶς ἀπφρομένης, καὶ ῥευμάτων λαύρων ἀπῤῥεόντων. Vt uerò protinus quæpiam explicemus eorū quę transeunter prolibauimus, xerophthalmiam intelligunt, quādo canthi ulcerosi aspererioresque sunt, ac pruriunt rubentque palpebræ, demanat salsior lachryma aut nitrosior. Proptosim dicunt, siue procidentiam, ubi oculus motus procidat cum inflammatione. Sycosis est, ubi intra palpebras succrescit quippiam carunculæ imagine, ac protuberans, consequitur & oculi totius difficilior motus. Mydesis uocabulum omnibus cōgruit putrefactione enectis corporibus. Euenit ipsum hoc & palpebris, tumentibus quidē, sed & manantibus assiduè. Crithen etiam Posthiam dicunt, ubi hordeo simile quiddam suppuratum innascitur palpebrarum coronis. Sed & in medijs item palpebris cōnsurgit crithe, uerū grandior. Lithiasis est, quum in palpebris gignuntur albicantia quædam, & aspera lapidis modo, oculumque perpungentia, διτριχιᾶν dicitur oculus, quādo sub naturalibus pilis prorumpentes alij oculum pungunt, ac fluctionem proliciunt. Quòd si subnascātur quidem hi, defluant autem illi, aut fracti infestent, uocatur πτίλωσις. Phalangosin, hoc est φαλάγγωσιν nuncupant, si subnascentiū fiat διστιχία, uel τριστιχία, siue in superiore palpebra, siue inferiore. Encanthida uocant, ubi ex ulcere ad nares caro protuberet: id quod B patiuntur præcipuè οἱ θαλασσουργοί, id est, in mari laborantes. At si lachrymas continere canthus nequeat, tunc rhyada uocant, χήμωσις intelligitur, quum inflammatione uehementiore ita afficiuntur palpebræ, ut oculum obtegere totum minus ualeant. Propriè tamen chemosis est, ubi ab utroque iridis latere albior accendatur, atque inibi sinuetur ad imaginem chamæ. Sunt uerò eo nomine ostrea. Sed & oscitationem hiatumque indicat χήμη. Nephelion ulcus, est ἐπιπόλαιον, argemo maius paulò, albicansque. Myocephalon dicitur, ubi ex ulcere tunica prima iam erosa iridis loco, sequēs procidat tunicula, ut muscæ caput præferre uideatur. Hypopyon uocant iridis suppurationem: unde hypopyos nuncupari oculos, in medicinæ libris obseruatum. Mydriasis est, quum pupilla præter naturam latitudinē accipit maiorem, colore nil prorsum demutato, uisu autem hebetato. Paremptosin intelligunt, ubi κατὰ ἀνασόμωσιν, id est, per uasis apertionē profluat humor in meatū, à cerebri productum basi, ut sit uisiuæ uirtutis uectabulum: symptosis uerò contingit meatu eodem arctato, ac concidente ex resolutione, aut atrophia, estque τὰ θ@ δυσίατον. Inter oculorum medicamina sunt quæ uocantur κολλύρια διάσμυρνα, quoniā ferè myrrha constent. Illud postremò ex abundanti adiecisse, nil puto obfuerit: inoculationē Græcis dici ὀφθαλμισμόν, sicut alia propriè uocatur encentrismus, ac rursum alia ἐμφυλλισμός, quum inter lignum & corticem ἔνθεμα inseritur, ἐμφυλλίζειν autem est id agere. ὀφθαλμιᾶν Græcis non oculis modo laborare est, uerū & amanter puellam inspectare: neque enim statum suum seruant tunc oculi, sed sunt perinde ac amore ægri. Ad quod, ut alibi fusiùs enarrabitur, forsan respexit id Tiberio Tranquillus, eum tumentibus oculis Agrippinam ex occursu inspectasse prodens.

LVDO-

LODOVICI CAELII RHODIGINI, IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad clarißimum philosophum & medicum,* Hieronymum Florentiolam, *Bononiæ profitentem, Præfatio septima.*

A SINGVLARIS tua me uirtus & ingenium exactissimum, mox & morum probitas, in paucissimis alioqui animaduersa, tibi ita deuinxit, quum ad me uiseres ægrotum, & quod medici censetur proprium, non citò solùm me in integrum restituisses, sed iucundè quoque cum securitatis proposito, ut nil mihi ad hunc diem fuerit antiquius, nil uotis expetitum magis, quàm ut quoquo modo meritis officijsq; tuis, & si non paria, quippiam saltem rependere ualerem: ne omnino ab tam excellentis doctrinæ uiro sentirer ingratus, quòd huic generi omnia inesse uicia uiderer audisse. Nulla uerò, ut nunc est, opportunitas sese ingerit maior aut aptior, quàm ut animi mei sensum uniuerso retegam terrarum orbi, tui nominis amplitudini unum hunc laboris nostri, ut sic dicam, curriculũ consecrando. Sic enim fiet testatius tibi propositum meum, quo non usq; ad aras modò, sed uel ultra tuis me, dum hominem agam, emolumentis uideor, & dignitati ac gloriæ accommodaturus. Et bonarum literarũ candidatis omnibus hac palàm ratione est futurum, in te non præcellere modò ingenium excussum, præcipuè in reserandis explicandisq;, dum in celeberrimo ac eminentissimo terrarum Bononiensi gymnasio profiteris, quæstionum inuolucris, usque ad tenebras uel cimmerias sæpe impeditis: discutiendoq; ex philosophis medicisq; auctoribus nubilo, nunquam non ferè caliginoso, uerùm eminentissimæ item sapientiæ morum eximiam coaptari connectiq; claritatem. Adulari nescio: nec, si maximè sciam, uelim. Sua sit deprauatis ingenijs & in malum obduratis cõiectatio: animi tui spectrum effulsit mihi nitidissimum ac conformatum expressius longè, quàm ut ambiguitati reliquus fiat locus omnino, quum me precium officiosissimi laboris offerentem reiecisti, testatus homini literato gratuitam benignamq; præstitisse operam: sicq; usu ueniat, præstiturum etiamnum: proinde ne uererer, si quid obtigisset, accersere. Quantum, rogo te uir præcel-
B lens, oneris mihi hac tua iniectum benignitate arbitrare? Equidem nunquam pressum me grauius sensi. Nec id pecuniæ, quod foret sordidissimum, nomine uno. Inexpectata bonitas, & incomparabilis humanitas tanti uiri sic me transuersum rapuit, demulctũ peruinctumq;, ut hac una tua uirtute ingratus uidear moriturus. Nec præsenti nuncupatione ulla in parte forsan paria fiunt, quando tuarum potius magnitudine uirtutũ libellis meis uideo non parum autoritatis accessurum: quippe ideo preciosa uidentur multa, quoniam sunt templis dicata. Quid ergo fit reliqui? Nempe ipsum id literarum nomen, quæ tibi infularum loco sunt, ut nullo præterea, quod Græci dicunt, schematismo esse opus uideatur, imbecillitatis meæ uicem subeuntes, quod possunt, id tibi demum rependant cumulatissimè. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET SEPTIMVS.

Poetices laus. Poetarum apologia aduersus Eratosthenem. Fabularum ratio. Cur etiam theologia uetus fabulas admiserit. Virgilianæ Aeneidos sensus allegoricus explicatur, ratione ab alijs diuersa. Duos esse in nobis motus. Virtutum distributio. Cur Aristarchus dictus sit mantis, id est uates. Oratori poetam esse finitimum. Poesin esse insaniam quandam. Furoris species. Cap. I.

POETICAM faculcatem, non me fallit à plerisque acrius conuelli. Nam secundo Legum, Atheniensis ille hospes apud Platonem multa perturbate, ac sine ratione commiscere dicit, ac risum mouere. Ob idque Orpheus item significat, poetas in primis delectamenti gratiam uenari. At qui ueteres diligentius euoluerit, omnino diuersa recognoscet ac sentiet. Certè doctissimũ quenque sic de poetica prodidisse animaduerto, ueluti sit ea prima quædam philosophia, quæ nobis ab incunabulis quodam modo uitæ rationem commonstret, quid agendum, quid'ue declinandum musica iocunditate præscribat: adeò ut nonnulli postea dicere minus addubitarint, poetam solum esse sapientem. Quo nomine Græcorum nobilissimi ab ineunte ætate sic instituebantur, non quia uoluptatem toto impetu captarent, sed ut optimis statim imbuerẽtur: quoniam esse se morum magistros musici profitcãtur. Idque cum Pythagoricis comprobat Aristoxenus. Sed & Horatius: A

Os tenerum pueri, balbumque poeta figurat,
Torquet ab obscœnis iam nunc sermonibus aurem,
Mox etiam pectus præceptis format amicis.

Asperitatis & inuidię corrector, & iræ: & quæ sequuntur. Non'ne & Homerus literarum parens, ac tropæophoros, antesignanusque, cantores σωφρονιστὰς, id est castigatores quosdam putat in Clytemnestræ custodia: ut qui philosophi sint, ac ex Musis omnia sciant. Id quod pluribus comprobat Athenæus quoque: quin & sapientiæ magnitudine etiam uaticini censebantur. Certè in Græcorum doctrina ἀείδειν, id est cantare, inflecti uidetur ab α, particula intendendi uim possidente, ac εἴδειν, id est cognoscere, ueluti omnium planè scientiam sibi uendicarent poetæ. Quod non inficiabuntur τῶν ἀβεβήλων ὄντως τῶν ἱεραντικείων ἡγνισμένοι, ut Pontici Heracliti utar uerbis: nec simplices adeò, ut Enniani possint cicures uideri. Diuinationis argumentum erat in Rhapsodorum manu laurea Apollinis uirga, dum cantarent. Significat & Pindarus quum ait: μαντεύεο μοῦσα. Ennius uerò etiam sanctos appellauit poetas, quòd quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse uideantur. proinde minus mirum, si non alium esse poetam, quàm uirum bonum, statuunt prudentiores. Adeò uerò multiplex poetarum eruditio est, adeò necessaria, summis cõiuncta emolumentis, ut nec desint qui solutam orationem poetices uideri imitationem, argumentis astruere nitantur: ceu poetæ prodierint primùm, mox qui metrum soluerint, Cadmus, Pherecydes, Hecatæus. quod prima in Homerum commẽtatione scribit Eustathius. Et quia genus id orationis magnitudinem habet ac sublimitatem, estque ἔποχον, id est equo uehitur: inde quæ talis nõ est oratio, ex humilitate pedestris dicitur, ut quæ ex alto in solum sit delapsa paulatim. Ita ut rhetoricæ eloquutionis, & artis dicendi fons sit ipsa poetica, uerùm florulentior, ac (ut sic dicam) picturatior. Sed & ille ipse Plato tertio Legum, poetarum genus esse diuinũ scribit, & dijs agi. Quo tamen loco Platonici peritiores poetis à philosopho stimulos additos interpretantur ad diuina concinenda. Illud constat utique, Sophrona Mimorum poetam tanti à Platone æstimatum, ut moriens libros eius capiti subiectos narretur habuisse. Iam illud quale est, quod apud eminentissimũ quenque poetarum sub- B

inde

A inde legimus, in regum principumque symposijs deorum, heroum, & omnino uirorum excellentium, qui lucem nobis suis uirtutibus peperêre, laudes suauiter concini? Nónne præsignis est & efficax maximè ad bonam frugem exhortatio? An Iopas ille Virgilianus, quum canit errantem lunam solisque labores, altiores item scientias, physicenque totam carminibus insertam, non perdocet manifestè? Proindeque non esse poeticen, uti somniauit Epicurus, ὥσπερ ὀλέθριον μύθων δέλεαρ. Quòd si fabularum inuolucris res profundæ conuelantur obteguntur que, & ferè sanctarijs secretioribus reconduntur, id scire conuenit, esse poetices germanum, & ueteribus quoque illum irroborasse pridem confingendi morem: quem Plato adeò comprobauit, ut qui allegoricè Platonem non putarit interpretandum, nunquam sit futurus Platonicus. Quo fit, ut risu sonantiore ineptissima Eratosthenis sententia sit excipienda, quem non puduit poeticen, γραώδη μυθολογίαν, id est anile quoddam fabulamentum definire. Neque enim Ephecticos hic philosophos imitabor, ut cunctanter quod sentio proferam, aut quo iure quaque iniuria oberrantes toto (quod aiunt) cœlo tuear. Nam & Ponticus Heraclitus, si absit allegoria, Homerum planè uisum iri Salmonea scribit, ac Tantalum ἀκόλαστον γλῶσσαν ἔχοντα, αἴσχιστην νόσον. Dignus uerò Eratosthenes, cuius amplexemur doctrinam, cuique tanto nomine assurgamus, qui ne illud quidem perspicere quiuit, non poetas modò, sed & clarissimas ciuitatum quandoque fabulis usas: necnon legumlatores multi imperitiorem multitudinem hac ratione ad bonum elicuisse deprehenduntur. Iis uerò in primis tenerior ætas formanda delineandaque (ut sic dicam) uidetur: quoniam animal hoc prouidum & sagax, rationis compos, quem uocamus hominem, intimo quodam impetu scire desiderat, estque cognitionis auidum: cuius fomentum primum fabula est, eo in primis argumento, quòd indicta inscitaque aliàs profert. Sumus autem, ad id nos prouehente naturali quadam ui, nouitatis omnes perauidi, quòd prædulcis hæc sentiatur, & iucunda, nec admiratione careat. Quæ res quàm præpotenter ad discendum animos rerum imperitos prolectet, & ueluti heraclius quidam lapis perducat, neminem ferè puto quem lateat. Hinc Africano eximiè charum fuisse Ennium scimus, adeò ut marmo-
B ratas laudes sibi cum poeta, cōmunes facilè demum pateretur. Sylla etiam malum poetam præmio dignum putauit, quamuis ex præscripto, ne quid postea scriberet. Quid quòd cum Aetolis qui bellauit Fuluius Martis manubias Musis dicasse, honestissimum sibi est arbitratus? Adeò inanis est Epicureorum assultans uelitatio, statuentium, esse in poetis solidæ utilitatis nihil, ac puerilem modò sentiri oblectationem. Sed & apud ueteres Romanos paulo impolitiores agrestioresque, dum bellica modò sapiunt spirantque, nullius prorsum dignationis fuisse poeticam, author est M. Cato in libro cui titulus Carmen de moribus. Nam, inquit, si quis in ea re studebat, aut ad conuiuia sese applicabat, grassator uocabatur. Quærat hic curiosior aliquis, qua potissimùm ratione, quæ de dijs & de anima traderentur à prioribus & poetis præcipuè mysteria, non ferè uelamentis careant: ob idque ita recondita, ut ad eorum scientiam paucorum possit peruenire curiositas: tanquam in Heracliti antro planè obsepta delitescant, ne quis, quod dicitur παρὰ πόδας, arbitretur poetica esse omnia, quæ nonnunquam ex asse incognita iacent. Nimirum est hæc naturæ maiestas, cui nuda apertaque nimis arcanorum detectio inimicatur. Quæ sicuti inscitæ multitudini intellectum sui mirabiliter subduxit, operimenta rerum multarum obijciendo: consimiliter à scientissimis, quæ in eius potentia reconduntur, inuolucris figurarum promi in literas concupiuit: quibus arcanorum altitudo posset ab uilitate defendi, paucissimis modò, interprete sapientia, subtilitatis immensæ participibus. Denique Numenium philosophum memoriæ proditum est, offensius numen sensisse, quòd sua interpretatione sacra Eleusinia in uulgus dedisset. Sed de re aperta nimis multa. Quod si spaciari libeat parte hac, facillimum fuerit ostendisse, semina scientiarum ferè omnium, & dissidentia inter se pugnantiaque philosophorum dogmata poeticis numeris comprehensa. Inoleuit tamen perniciosa ingenijs sententia, ut prætexui, nil scitius doctius'que extra fabulas & Hiberas nescio quas nænias, à poetis tractari. Id uerò sciolorum culpa inscitiaque contingere animaduerto, qui illotis pedibus, Minerua pinguiore, animo stupido, & tantarum rerum splendore noctuæ modò caligante, nobile opus suis nugamentis contaminant in triuijs. Nam quotusquisque est, cui Virgilianæ

 Aenei-

Aeneidos secretiorē scopum intelligat? Satis interim superq; est malè feriatis istis, pessimeq; isto nomine de re Latina meritis, ut est illorũ os, si pueris suis effutiant. Intentio A
Vergilij hæc est. Homerum imitari, Augustum laudare à parentibus. O' inauspicata ingenia, & supellectilem multò inauspicatiorem. Nil malim scire, quàm in hunc usum didicisse, ut tum ijs nugis uitæ tempus impendam, quæ triuialibus tamen trabali fixæ clauo creduntur. Sed quod dictum est olim, Similem habēt labra lactucam, asello carduos comedente: ac (ut Hieronymi utar uerbis) Dignum patellæ operculum accedit: tum quod grauius multo est, reliquos ad ad meliora fortasis natos in eandem perducam ten diculam. Ego uerò si id nunc agam maximè, meusq; (ut aiunt) hic sit stylus, tota facilitate probarim, doctis præcipuè, atq; aurem mordaci lotis aceto, Maroni scientissimo, & Platonicis mysterijs non leuiter imbuto, non aliud fuisse propositum, quàm Philosophi definitionē suis uoluminib. facundissimè, ac aliud agendo explicare. Quando hunc Plato nō ferè alium, quàm Dei amatorem intelligit. Eius uerò in libro de Philosophia, esse officium scribit, diuina optimè, ac quantum ratio patitur, nouisse: mox uerò humana etiam non destituere, uerùm interim disponere, ac ad prudentiæ examen reuocare. Pars prior theoreticen habet, sequens uerò practicen. In primis igitur sapiens diuinam boni naturam, duce sapientia, contemplationi subijcit: mox ad id bonum, uelut ad finem, humanos actus dirigens, hæc gubernat inferiora. Cæterùm ipsa hæc dispensfpensatio duobus indiget præcipuè: alterum est, ut nouerimus qualis'nam sit hæc humanior natura, qua'que ratione ad bonum queat perduci, & ab malo reuelli: alterum, ut nostræ sic contemperentur affectiones, ut ad bonum facilè omnia prodeant. Quod morali uirtute conflatur clarissimè, quam uniuersam uno Iusticiæ nomine intelligit Plato. Etenim duos comperies in nobis motus: primos intellige, externo impulsu quopiam coorientes, antequam rationalis anima ad rationis reuocet examen, uel per imaginationem aduertat, petendum sit, an reclinandum: secundos autem accipe, ubi assensum præstat anima. Quæ igitur hosce comprimit uirtus ad sensum procliues, politica est, ac dicitur: quæ uerò non amputat modò, sed conuellit radicitùs, purgatoria nuncupatur. Demum quæ non hos perdomat solùm, sed & primos quoq;, quantum humana patitur ratio, aut tollit, aut contemperat, Animi iam purgati uirtus appellatur. Ciuilem uirtutē Plotinus mo B
derationem uocat, & mensuram. Quin & dispositionem potius ad uirtutem, quàm omnino uirtutem. Cogita ergo, primis quinq; libris non ferè aliud agi, quàm quo pacto sapiens ab humanis interim sequestratus, animum politicis ac purgatorijs emaculet uirtutibus. Hoc ipsum significat atrox in primo tempestas. Didonis conuiuium, in quo rationalis anima obbrutescens corporeis fomitibus & uiciorũ incentiuis rationis luminibus sese ingerentibus, illa penè restincta sui obliuiscitur, & ad corporea reuoluitur tota. Aestuationes hæ sunt animi ad procinctum tendentis, & ad originem properantis. Quod illa uerba abundè significant:

Per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt.

Ego Latij nomine, statum purgati animi intelligo, qui defecatus, & à mũdana aspergine presse pureq; detersus est. Cuius illa sunt munera præcelsa, ut docuit grauis auctor Plotinus, Sola nosse diuina, cupiditatum obliuisci penitus, perturbationes ignorare,

Vt si fractus illabatur orbis,
Impauidum feriant ruinæ.

Postremò, cum mente diuina ita cōnecti, ut nulla fiat inde conuulsio. Sextus uerò liber, tanquam Virgilianæ doctrinæ thesaurus longè clarissimus, mortalis naturæ continet rationem, & sub poetico figmento animi origo declaratur, & qualitas: nec sine argumēto. nam & Plato, dum per uestigia singula deũm inquirit, in animi speciem subinde diuertit: quòd in eo, tanquam speculo, diuini uultus imago collucescat. Qui ergo Deum nosse cupit, seipsum antea nouerit necesse est. Liber ergo is Aeneæ ad inferos descendētis specie, animam contemplatur in mundi partem hanc, quam inferos & Ditis concaua Platonici putant, delabentem. Cui suffragantur carmina illa:

Ibant obscuri sola sub nocte per umbras,
Perq; domos Ditis uacuas, & inania regna,

Veterum

A Veterum quippe obscurior theologia speluncæ nomine mundum intelligi dedit, quod nos suprà indicauimus, & significat in antri Ithacensis descriptione poetarum maximus: quippe humecta in antris natura, & ut Homerus inquit, ἠεροειδὴς, id est obscura, eorum quæ mundo insunt hyles ratione typum habet, ac symbolum. Nam & inuisibilium potestatum antra indicium habere coniectant: quia ut hæc tenebrosa, sic & ἀφανὲς τῶν δυνάμεων τὸ οὐσιῶδες. Animas speluncam subire approbant Persarum sacra, ut Pythagoreos taceam. Antrum hoc δίθυρον Homerus dicit, id est bifore: sic ut ianuarum altera Borealia respectet, Austrum altera. Per illam sit animarum ingressus, per hanc ascensus: propter duas solis portas cancri & capricorni, de quibus alibi nos affatim.

Reliqui porrò libri philosophicum implent officium, quantum ad politicas pertinet uirtutes, quia sociale animal homo est. Tumultuatur tamen etiamnum Aeneas, quoniam à purgatorijs uirtutibus ad eas quæ animi iam purgati dicuntur, commigratio struebatur. Humana uerò desideria, quæ militant aduersus animam, extrudere uirum hinc conabantur. Hoc enim significant orientia bella. Mox uerò iam in Latio confirmatus animus Turnum perimit. Conticescere tumultus cogit, humana negligit, totus in Deum sese transformat, quod approbat Mercurius. Sed & Plotinus: Anima (inquit) iam purgata species ratioq; euadit, ac penitus incorporea intellectualisq;, ac tota diuina, unde fons effluit pulchritudinis, cognataq; omnia talia. Et alibi Plotinus idem: Anima per uirtutem adeò particeps fit Dei, ut fallat, Deus apparens, suspicionemq; inducens, ac totum Dei hoc sit. Propterea nil aliud uates diuinus censuit addendum, quia coronis perfectissima proposito clarissimo iam erat feliciter impacta. Hoc qui non uident, imperfectum uideri opus, subinde insulsè pronunciant. Troiæ autem nomine non infantiam intelligo, quod suspicantur nonnulli: sed regionem mundi inferiorem, propter illud Platonicum ex Theæteto: Fieri non potest, inquit, uti mala extrudantur penitus. Nam esse aliquid bono obiectum semper, necessum omnino est. Illis uerò apud Deum haud esse potest locus. Quo nomine mortalem obuallant constipant'que naturam. Proinde adnitendum, uti hinc illuc primo quoq; tempore confugiamus. Fuga uerò est, ut pro uirili Deo
B euadamus persimiles. Hoc autem præstiterit affatim prudentia primùm, mox iusticia, sanctitas denique. Ipsa quin hæc interpretatur, ut solet, Plotinus: Corporea, inquit, hæc imagines sunt, uestigiaq;, & umbræ. Propterea ad illud confugiendum, cuius esse hæc noscitantur simulacra. Nam si quis nostra hæc, perinde ac uera, pergat capessere: quæ prorsum uelut imagines in aqua, uisitationem faciunt, idem patietur planè, quod est ab mythicis proditum, illi obuenisse: qui umbram captans, dum sese in aquas mersat, malè perijsse traditur. Quam ob rem inclamare altius licet: Agite, abeamus hinc amici, in patriam confugientes dulcem. Cæterùm insusurret forsan aliquis, Quænam ô Plotine fugiendi ratio? aut qua potissimùm uia Circes ueneficia, & Calypsus reclinabimus? An paranda classis? aut qua omnino fuga? Corporeo, inquit, uisu clauso, alter huius loco assumendus: quo præditi sunt omnes quidem, utuntur tamen pauci. Est autem hic intimus animæ oculus, quem rationem dicimus contemplatricem. Cuius lumen intellectus est animæ proprius, sicuti intellectus diuinus est luminis huius lumen. Bonum denique ipsum lux est, ac luminum pater. Vnde in se conuersa rationalis anima non euadit solum luminosa, sed planè lumen. Hinc præpotens Saluator, uigilandum monet, ne dormientes deprehendat nos Dominus. Quin perspicuè amplius: Surgite iam hinc, & abeamus. Expergisci porrò non ferè aliud censendum, quàm agnoscere, in sensibus se somniare.

Hinc liberior exoritur coniectatio, non esse cuiuslibet, poeticam attentare doctrinam, quando & Aristarchum grammaticum Panætius philosophus mantin uocabat, hoc est uatem, quòd uelut uaticinans poeticos prorueret sensus: ut prætaream esse oratori finitimum poetam, numeris tamen astrictiorem paulo, uerborum licētia liberiorem: at multis ornandi generibus, ut Cicero inquit, socium ac penè parem. Quanquam nostrum id fortè parum iuuerit argumētum, quod uelut astrologiæ ignarus Aratus, ut illi uisum est, & Leontius non inficiatur, non exactè ueritati astruens respondere, Arato de Astris cuigilata, quantum ex Hipparcho licet ac Ptolomæo perdiscere. Aratus inquam, cultissimis uersibus cœlestia complectitur, & stellas: sicuti ab agris remotior Colophonius Nicander rustica præcepta: sic & orator de ijs eloquentissimè pronunciat, quæ ad tempus

cognorit. Totam porrò poeſin eſſe inſaniã quandam, Platonis produnt oracula, ſed diuinam. A Quanquam philoſophos etiamnum quodammodo inſanire, ſcribit in libro Problematum Ariſtoteles. Citra furorem non fieri magnum uirum, inter Democriti placita eſt. Furoris autem diuini nomine intelligit Plato animæ abſtractionem à corpore, ac niſum quendam. Quo ſanè Deo plena ad ſuperos trahitur, ac adnititur uehementius. Furoris ſpecies quatuor exiſtimat, poeticum, myſterialem, uaticum, amatorium affectum. Eſſe uerò à Muſis poeſin, à Dionyſio myſterium, uaticinium ab Apolline, à Venere amorem. Poeticum furorem in Phædro eſſe ſancit, quandam ab Muſis occupationem, quæ lenem ſortita animam & inſuperabilem excitat, & per cantilenas exagitat, aliam'que poeſin ad humanum genus inſtruendum. Addit porrò, eum qui citra furorem Muſarum poeticas adeat fores, eſſe inanem, ac eiuſmodi poeſin eſſe nullam: ueluti omnino tanti ea ſit, uti ſine Dei propenſiore radio poſsit haudquaquam comparari. Dei autem nomine Apollinem opinantur ſignificari: Muſarum uerò globorum mundi animas. Eſſe quippe Iouem Dei, Apollinem animæ mundanæ mentem. Ab Ioue autem Apollinem & Muſas, ab Apolline Muſarum duci chorum: quoniam illa mens ſicuti ab Ioue illuſtratur, ita & mundi animas globorum'que illuſtrat. Vaticas mentes extimulant Muſæ, rapiuntq́: inſpirati uates ſuos afflant interpretes, ab ijs auditores excitantur. Conſtat nimirum, diuino inſtinctu ab interpretibus, quos & Rhapſodos nuncupãt, alienam enarrari poeſim.

Fingendi modum nõ eſſe unũ. Velleris aurei allegoria. Chemia ars, quæ alchimia. In quo damnandos cenſuerit poetas Plato, qui ne Homero quidem pepercerit. Poetarum laus exquiſita. Refutatio negantium in Marone allegorias. Artem plerunq; placere, artificem minimè. Caput II.

Nunc uerò poſteaquam non parum multa dicta nobis ſunt, quæ artis præclariſsimę laudes habent, ipſa quidem re longe inferiores, pro uiribus tamẽ excogitatas ad uerum, deſcendendum illuc eſt: ut quia fingendi rationem ferè communẽ philoſophis & poetis eſſe diximus, diſpiciamus modò, ſit'ne uniformis comminiſcendi modus, an diſsideant potius, longeq́ abeant à poetico inſtituto B ſapientiæ ſtudioſi. Vbi id quoque expendendum erit, ecquid Platonis calculo damnetur poeſis: uel, quod quidam prodere etiam eſt auſus, Homero ne pepercerit. Igitur quo fiat res tota illuſtrior, in claſsicis authoribus illud comperio primum, fingendi formam non eſſe unam, nec ſimplicem. Eſt enim ubi tota res fingitur, nilq́ prorſum argumento ineſt ueri ſubſiſtentis. Eſt uerò ubi ueritas adeſt, ſed figmentis conueſtitur lateťq́, quam uocant fabuloſam narrationem, fabulam uerò minimè: cuiuſmodi ſunt Heſiodica cærimoniarum ſacra, & Orphei quoq́, quibus de dijs agitur, ac myſtica Pythagoreorum explicantur. Cæterùm ipſa hæc narratio fabuloſa, uel honeſto calle incedit, nec ulla turpitudine inficitur: ſed res altas ſtola figmenti contegit, nugas omneis abdicat: Sicyonia nequaquam inducit, & id genus alia reijcit mollia, & decora parum. Quæ pars philoſophicæ grauitati, ac ſacrarum rerum magnitudini congruit ſanè: quanquam & in eandem figmentorum rationem ueniunt leuiora quoq́, ueluti eſt Iaſonis χρυσόμαλλον δέρας, id eſt uelleris aurei pellis. Quo nomine intelligi librum uoluêre, ueterum more in pelle conſcriptum, quo auri conficiendi ſcientia contineretur, arte quam χημείαν uocant: cuius libros quum diligenter conquiſiſſet Diocletianus, exuſsit διὰ τὰ νεωτερισθέντα αἰγυπτίοις, πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον ἐκείνοις ἐκ τῆς τοιαύτης προσγίνεσθαι τέχνης. Artificium hoc genus, uerbo luxato alchimiam dicunt, uel archimiam, puto quaſi ἀργύρου χημείαν. Sed ad poeticen redeo: Vel ita cõminiſcendo fingẽdo'que, uera adũbrata refert, ut plurima inſit fœditas, non abſque maieſtatis rerum ſugillatione, quod ſuum eſſe uidetur poeticæ licentiæ: ſed abdicatur ab ſapientiæ ſanctitate, idq́ totum neſcire mauult. Hoc autem eiuſmodi habetur, ſi inter deos adulteria confingas, qualia ſæpe poetarum celeberrimi ſuis inſeruêre uoluminibus. Item Cælio patri Saturnum pudenda abſcidiſſe, quem mox eadem impietate regno exegerit Iupiter filius. Habent quidem hæc allegoricos ſenſus profundiores, fatemur. Sed pullatus circulus, in tanta præſertim enarrantium inſcitia, eo quod audit, & ſe intelligere opinatur, afficitur, ac in errores labitur, aut ridet. Quamobrem animæ clariſsimus expiator & medicus Plato, quamuis deorum filios poetas uocaſſet

A caſſet libro ſecundo de Republica: nihilominus in eodem poeticam deteſtatur impietatem, turpia de dijs fingentem. Sed rectè fecero, ſi uerba Socratis appoſuero: Vincula, inquit, Iunoni à filio indita, proiectionemq; Vulcani à patre, quum is euerberatæ matri opitulaturus accurriſſet, aut deorum pugnas, quotcunq; Homerus ſcripſit, minimè in ciuitatem recipere debemus, ſiue per allegoriam dicta hæc ſint, ſiue ſine allegoria. nõ enim adoleſcens internoſcere iſta poteſt. quæ uerò ea ætate accipiuntur, inhærent altius, & difficillimè pòſt conuelluntur: quare danda opera eſt, ut hæ fabellæ quas primas audient, optimè ad uirtutem inſtituantur. Rurſum quia concitatos affectus crebrò imitatur poeta, in decimo de Republica Socrates idem, eiuſmodi peſtem, iucundam quidem ſed maximè uenenoſam perdit, ne ipſa nos perdat, quamobrem ne Homero quidem ſuo parcit: imò uerò huic uel in primis derogat, ut principe poetarum deiecto, ne cæteros quidẽ putes ſtare. Quòd ſi quis ambigit, adeat eum quem modò aduocauimus librum, ut iam ſciat, maximo riſu explodenda quæ prodidit neſcio quis, poetarum propugnatione ſuſcepta, aſtruens haudquaquam Homerum à Platonica ciuitate reijci. Confirmatur uerò, quod tradimus non modò Dionis Chryſoſtomi authoritate, ſed & Maximi Tyrij ſermone, hac ipſa de re concinnato: ubi edocet, laude uideri dignum Platonem: ſed ita, ne ſua careat tamen admiratione Poeta nobilis. Nam ſi cui minimè ſit opus medico, non inde porrò colligas, ridendum uideri Hippocratem. Sed in ijs illud impenſè animaduertendum, nec damnari prorſum à Platone poetas: ſiquidem quantũ ubi perturbant, aut turpia fingunt, reijciendos putat: tantundem amplexatur, exoſculaturq;, ſi ad bonam frugem hortentur, laudibus heroum aut deorum hymnis eleganter facundeq; concelebratis. Sic enim eodem libro Socrates ait: Scito, inquit, hymnos in deos & in optimos uiros laudationes duntaxat ex poeſi in ciuitatẽ admittere oportere. Hinc in Lyſide adeò poetas admiratur, ut eos ſapientiæ patres nuncupet, ac duces. Et in Ione, uti attigimus, carminis excellentis poetam non arte fieri ſcribit, ſed afflatũ diuiniore. Imò uerò, inquit, Muſa diuino inſtinctu concitat poetas. Conciti poetæ alios furore corripiunt, ut fiat annulorum quodammodo mirus ordo, qualem creditur B magnes efficere. Addit & mox paulò, nil eſſe aliud poetas, quàm deorum interpretes, dum afflantur furore. Quæ ratio facit, ut ineptiſsimi homines ſæpe ſtupendum effundant poema, imo uerò etiam inſani, qualem fuiſſe Homerum legimus, aut Lucretium. Aut etiam rudes, quod in Heſiodo animaduertimus. Porrò idem in Phædro ſcribit Plato, non hominum eſſe inuenta præclara poemata, ſed cœleſtia munera. Argumento illud eſt, quòd nemo, etiamſi orbem illum doctrinarum obierit accuratiſsimè, excellens euaſit poeta, ni cœleſtis ille uigor & concitatio acceſſerit feruentior, ut uera fiat illa aſſertio ex Faſtorum ſexto:

> Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo,
> Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Diuinitatem poeticam, quam & Democritus aſtruxit, id quoque ampliſsimè comprobarit. Poetas legitimos, quales credimus Orpheum, Homerum, Virgilium, Pindarum, ſuis libris innumerabilium propè artium ſcientiarumq; ſemina inſperſiſſe, tanquam planè omnia ſcierint, etiamſi in ſingulis artibus alioqui uix longa annorum ſerie ſinguli euadere celebres potuerunt. Adde, ne quid ſciens omiſerim, quòd in Cratylo ſcrutatus Plato idem qui ſint uerorum nominũ doctores, ſophiſtas irridens poetas cenſet adeundos: nec quoslibet, etiam ex triuio, ſed diuinos. Ceu ab dijs hi planè didicerint nomina rerum uera, apud quos ea demum comperiãtur. Nec illud quæſo neglexeris, quod prodit idem Philoſophus, Homeri poeſin allegoricã eſſe, etiam ſicubi ab hiſtoria unguem latum recedere non uidetur: id quod in nominibus per allegoriam cõcinnatis ſignificatur euidẽtius. Hoc uerò huic parti appinximus gratiſsimè, ſiquidem inſigniter nobis arriſit, propter ceruicoſos neſcio quos, in literis parum Lynceos: qui, ſicuti audio, noſtrã hanc in allegorico Maronis ſenſu curam, tanquam nimiam & inanem, explodendam arbitrantur: quum in Homero idem hoc tantus in doctrina uir conſtituerit. Sed ualeant Libitinæ infeſtiuiores. Nos exequemur reliqua propoſiti, ſi illud non contempſerimus, natura ſic comparatum, ut operibus afficiamur quandoque, artifices facilè negligamus: uti in unguẽtis ac purpuris, quando ijs oblectamur plurimùm, uiles tamen ac

contemptibiles ducimus insectores unguentariosq́. Nec ingenuè imbutus quispiã Plutarchus inquit, Iouem intuitus Olympicum, Phidias ut esset, expetiuit: aut Argiuam Iunonem, Polycletus. Non item Anacreon, uel Philemon, aut deniq; Archilochus, etiam si eorum poemata iucunditatis habeant plurimum: quare inquit, χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφηται τὸ θεωρεῖν. Attamen apud Gallos tantæ habentur existimationis poetæ, ut inter consertas acies ac uolantia tela, micantesq́ gladios irrumpentibus ijs, non amici modò, uerùm & hostes à pugna confestim temperent. A

Poetas quo pacto citra noxam legas. Interim quæ dicantur amethysta, & quid pædagogia. Pædagogiani pueri. Pædisca, pædiscium, pæderos. Item de polypo, deq; mandragora scitu digna. Porrò cuiusmodi sit poetica imitatio: nec non de crepidis Demonidæ claudi. Caput III.

Satis superq́, opinor, demonstratũ ex ijs quæ diximus, in quibus poetica doctrina uideatur respuenda: rursumq́, in quibus admitti citra morum noxam possit tutissimè. Et quia nõ sum nescius, iuuenes bonam ætatis partẽ sæpe lectioni eiusmodi impẽdere, quòd magna pars studiorũ amœnitates quærimus: & inter philosophica ea maximè expetimus, quæ minus philosophiam sapere uidentur, sicuti poeta Philoxenus dicere solebat, ex carnibus eas esse iucundiores, quæ carnes non essent: & ex piscibus, qui non pisces: quia palatum illi quàm cor longè esset sensilius, quemadmodum dictitare solitum Catonem accepimus: operepretium me facturum arbitratus sum, si iuniores, rerum non admodum peritos identidem summonuero, non in conuiuijs modò decere nos seruare compositos, & id genus uoluptatibus alijs, sed impendiò magis in audiendi legendiq́ allectantibus delinimentis modestiam modumq́ asseruare cõsentaneum fuerit. Quid enim ciuitatis portas summa cura occlusisse profuerit, uel etiam cataractas demisisse, si ipsi hostem admittere aliqua statuerimus? Itidem quid futurum tandem remur, si in reliquis eximiam adhibuerimus continentiam: aurium uerò fores uoluptatum agmini perinde ac hostili manui patefecerimus? Vetus est non in itineribus modò, sed amplius in lectitandis, quæ priscis uiris sunt euigilata, ducatu nos, quem aptissimè uocent Græci παιδαγωγίαν, indigere. Nam sunt obiter & pædagogiani pueri Ammiano Marcellino: In pædagogiani, inquit, pueri speciem purpureis opertus tegminibus. Apud Plutarchum in Pompeio, est pædagogium, pædagogorum ludus, & (ut sic dicam) harena. Sed de hoc mox paulò. B Pædiscas uocant Græci ancillas, sed & prostitutas: hinc pædiscium, id est παιδισκεῖον, impudicarum locus. Pæderos, est unguenti genus, quo Demetrium uti consueuisse linendo faciem, Græci scribunt. Solent plerunq; discumbentes, dum largius sese inuitant, ne forte prouehantur longius, ita ut nec pes, quod ille ait, nec manus satis officio fungantur, adhibere quædam ebrietatem prohibentia, quæ significantius consignantiusq́ dicuntur ab eo quod præstant, amethysta. Eiusmodi quippiam excogitandum item nobis est, dum ingenium prolectat poeticum lenocinium. Habendumq́ illud in animo semper, polypodum capitibus, sicuti ille ait, unum inesse bonum, unumq́ item malum: nam in cibis pręsuauia sunt, uerùm somnos pręstant turbulentos, occursantibus (sicuti aiunt) miris rerum imaginibus. Eodem modo de poetis asserendum est, insunt pleraque iucunda grata'que, & quæ teneriorem animum alant plurimùm. Cæterùm nec pauciora sunt quæ obturbent, ac tumultu omnia impleant, ac externent mẽtem, ni peritus assistat dux, præcauens ne quid impingamus. Eo quidem grauius, quod quo quis minus stupet, ac sapere plus uidetur, tanto irretitur facilius. Propterea Simonides quærenti, quid ita ex omnibus Thessalos non deciperet: Indoctiores (inquit) sunt, quàm ut falli à me possint. Et tragœdiam dixit Gorgias esse deceptionem, in qua non decepto sapientior sit deceptus. In Canonicis porrò decretis relatum scio, non debere Christianum hominem poetarum lectitare figmenta, qui per oblectamenta fabularum nimis excitetur mens ad libidinum incentiua: non enim thura solum offerendo, dæmonibus immolatur, sed & eorum dicta libentius capiendo. Quamobrem intentissima cura ad procinctum tendentibus arbitror expendenda, quæ in hoc scriptorum ordine, uel fictionis impietate, uel affectionum, rationis lumen obscurantium, imitatione deprauata transuersum animum rapere ualeant, decurrendumq́ ad philosophiæ non ignaros: qui antipharmacum propinent

pinent

A pinent, explicatis per allegorias fabulamentorum uelaminibus, adhibitaq; præceptorum salubritate, quibus uoluptatum adlubentia quodam uelut sufflamine reprimatur, atque item deferuescat perturbationũ impetus, qui lectione tanquam exemplo proposito, plerunque concitatior ingerit sese rationi, & illa exculcata latius affectat dominari. Quo fit, ut ridendos censeam, qui à philosopho uitandos putant poetas. Id præcipiendum fuerat potius, ut in poemate philosopharemur. Nam ueluti mandragoram prodũt rerum periti, uitibus adnatam transmittere in illas potestatem somnificam, ut uinum ex ijs bibentes facilius procliuius'que in soporem collabantur. Nam & mandragoram potu haustam insequitur caros, inquit Paulus, & cataphorica affectio præualida: sic & poeticis commentis permixta philosophia, tum lenem tum gratam amabilemq; efficit disciplinam. Nam si his quæ absurdè finguntur, assensum præstiteris tanquam ueris: ibi uerò in præceps pessimo pede nulla tardatus sapientiæ suffrenatione prorsum fereris. Quòd si memor fueris poesin in mentiendo esse goetiam quandam, & machinamentum Lynce magis uarium, nil graue patieris omnino, aut credes temerè. Porrò quum audis, poeticam esse artem imitatricem, & sicuti picturam loquentem: nam picturam esse poesin dicimus tacentem: id nunquam dederis obliuioni, rem non laudari, cuius fiat imitatio: ut si exprimatur graphicè Medeæ facinus perimentis filios, aut Orestis parricidium, & id genus apud poetas non pauca. Verùm artificium parere admirationem, quo expressio congruenter uidetur pertractata adumbrandis informandisq; rerum imaginibus. Nam & eodem ferè modo lacertam aut simiam commodè ad ueritatem pictam laudamus, non utique ex pulchritudine, quam esse nullam in eiusmodi animalibus scimus, sed ob similitudinem. Sic & suis uocem auersamur. at si quis imitetur aptè, lætamur applaudimusq;. Imitationes postremò hę, in quibus multa proferuntur non tanquam honesta, sed ut subiectis apta personis, propterea sunt plerunque ueluti Demonidæ pædotribæ claudicandis crepidæ: quas quum furto amisisset, imprecabatur extente, ut furis pedibus maximè congruerent. εὔχετο φησὶν ἐφαρμόσειν τοῖς τοῦ κλέπτου ποσίν. Erant uerò hæ non rectæ, nec accommodæ: illi tamen pro pedum deprauatorum ratione in primis aptę. Pręterea etiam si poeta effundit pleraque summa laude digna, non tamen quicquid in poemate legimus, admiratione debemus excipere, alioqui impura uanaq; comprobare uidebimur. Neq; enim Platonis gibbum amplexamur, aut Aristotelis balbutiem. Credamus ergo esse inibi aliquid, in quo auditor uel lector citra damnum aliud agat.

B

An poeta nascatur, orator fiat, sicuti receptum uulgò est, neminem unum posse in multis excellere. Poetices origo. Fabij lectio restituitur. Poetarum genera. Quid monodia. Monodica grammaticis quæ sint. Poemata pro filijs. Nosocomi. Gerotrophi. De Lucano obiter. Maronis laus. Poeta unde dicatur. Vergilius dicatur, an Virgilius.

Caput. IIII.

SAEpe & anxiè quæsitum inter doctiores scio, naturæ adminiculo clarior poeta fieret, an doctrinæ beneficio, accedente mox assidua & pertinaci scribendi consuetudine. Vulgò certè iactatur, nasci poetam, oratorem fieri. Nos uerò non solicitius, quàm fortassis par fuerit, quæ ultrò citro'que argumentent ingeniosi, indagabimus. Horatij sententiam ex Arte poetica, & quorundam præterea paucorum, quia uni tantum testi nec Catoni creditur, satis habuimus apposuisse: primus ergo sic,

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego, nec studium sine diuite uena,
Nec rude quid prosit uideo ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

Iam Ciceronis authoritatē nec differamus, qui pro Archia poeta sic scriptum reliquit: Etiam illud adiungo, sæpius ad laudem atq; uirtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura ualuisse doctrinam. Atq; idem contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam, confirmatioq; doctrinæ, tum illud nescio quod præclarum ac singulare solere existere. Paulo infra etiam sic: Atqui sic à summis hominibus liberalissimisq; accepimus, cæterarum rerum studia & doctrina & præceptis & arte constare: Poetam natura ipsa ualere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu

ritu afflari. Architectum ingeniosum exigit Vitruuius, & ad disciplinam docilem. Neq; A enim ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem efficere potest. Apud Ciceronem in primo de Oratore Crassus: Sic igitur (inquit) sentio, naturam primum, atque ingenium ad dicendum uim afferre maximam. Iactata tamen quæstio in pluribus, iactata & in medicina. Cæterùm si in poeta par esse monumentum studij & naturæ contenderimus, unde'nam fieri astruemus, ut carminis uenus tam paucis contingat? Imò & indoctis plerunq;, tantumq; non elementarijs. Vel cur M. Tullium uastissima eloquentiæ flumina destituerint in poetica, sicuti multis ferè placuisse uideo. Nimirum in naturæ maiestate recondita hæc sunt. Nam quod in Cicerone mirari non desinimus, imò uerò ab risu sæpe non defendimus, publicum id esse infelicitatis genus, exactius introspicientes agnoscemus: quando ingenia præcelsa, & omnium, ut sic dixerim, capacia in uno tantum opere gloriam uix indipisci potuêre. Expende Maronis felicitatem in soluta oratione, ridebis. Qualem putas in orationibus Thucydidem? Eius eloquentiam multi admirantur: & rectè id quidem: sed ad eum oratorem, quem quærimus, (inquit Cicero) nihil. Orationes quas interposuit, multæ enim sunt, soleo utique laudare: imitari neque possim, si uelim: nec uelim fortasse, si possim. Iam in sapientiæ studio quantus est Plato? At eius apologia pro Socrate nec patrono magnopere digna est, nec reo. Ita est, magnum quiddam & uarium eloquentia est: nec adhuc, ut Senecæ uerbis utar, ulli se ita indulsit, ut tota contingeret: abunde felix, & præclarè actum cum eo uideri potest, cui portio contigit honesta. Nec id putaris in hoc tantum genere ab natura datum, statutumq;. Comœdia Pyladem habet eximiè clarum, Bathyllum tragœdia. muta uices, neutrum noueris. Perspectum id, obseruatum'que & in corporis robore: siquidem legimus quosdam corpore quidem uescos fuisse, sed uiribus eximijs. Tritanum Varro prodit, item'que eius filium, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, uirium elatione prodigiosa. Leontiscus ex Sicilia Mesenius, ex argumento Acrochersites cognominatus, summis aduersarium manibus corripiebat, confractum'que non prius dimittebat, quàm deficientem sentiret. Iam inter pyctas illi compar non reperitur: alius carpenta manu comprehensa retinet, obnixius etiam si contrà nitantur iumenta. Ille pondera immensa pedibus, manibus, humeris contra scalas fert. Age, bruta excute, hoc ipsum recognoris. Parua enim magnis, ut M. Tullius inquit, sæpe rectissimè conferuntur. Equos quantumuis celeres ac præstantes sint, putás ne omnes curriculis accommodos? Ex canibus alios nouimus uenaticos, nec tamen usquequaque: alius apro, ceruo aptior alius: ille lucernarius, hic molossicus. Attendenda uerò parte ista uehementer Origenis dogmata primo contra Celsum libro, & περὶ ἀρχῶν tertio, esse spiritales quasdam energias, id est uirtutes latentes, quos dæmonas uel deos secundos nuncupent Academici, qui sint uelut magistri. Siquidem id agere, quod pro arbitrij sui potestate sibi delegerint, unde profluat inter homines sapientiæ diuersitas. B

Quippe esse energiam quæ poeticam inspiret, item quæ geometriam, ac deinceps disciplinas alias. Proinde uulgatum inter Græcos iactatumq;, Poesin citra insaniam non contingere, ac afflatum quendam, quo diuinaculos fermè corripi etiamnum animaduertamus. Quin pueros, magica disciplina dæmonibus ascitis poemata præcinere stupenda. Sed & hinc forsan Musarum ratio prorepsit, etiam Platonicis approbata, & Augustino quandoque: at Retractationum primo postea spreta, reprehensa'que. Ptolemæi uerò sententia est in Centum enunciatorum libro, animam quæ sit cognitioni apta, ueri plus assequuturam, quàm qui extra modum studijs inuigilarit. Ea uerò censetur, quæ à stellis concitatur, & insita supellectile instructa in procinctum pergit. Calliopes inuentum esse poesin, scribit Ioannes Grammaticus: nam & Clio historiam comperisse traditur, plantandi artem Thalia, tibias Euterpe, cantum Melpomene, choream Terpsichore, nuptialia Erato & saltationem, agricolationem Polymnia, astrologiam Vrania. Quo argumento & nunc inuentis claros dicimus Musicos, mulieres autem Musas quoque.

Tametsi uocatur Musa, non naturalis, & per se acquisita cognitio, sed ex institutione comparata. Cæterùm ijs omissis, redeo ad poetas, de quorum origine magnam esse quæstionem aduerto. Ante Troianum bellum uiguisse quosdam, historica fides abundè testatur. Celeberrimus è Græcorum authoribus Pausanias, Olena quendam poetam primum

A mum agnoſcere uidetur. Carmen tamen heroicum Pythió Apollini deberi, Plínius author eſt. Quod ipſum nec Pauſanias tacuit, & Plutarchus in Moralibus obſeruauit: nec prætermiſit Euſtathius, Phemonoen primam id genus cecinisse prodens, quod per exochen dicatur epos, uel quod ἕπονται τὰ πράγματα τοῖς χρησμοῖς, id eſt quod reſponſa res conſequantur. At Fabius: Poema, inquit, nemo dubitarit perito quodam initio fuſum, & aurium menſura, & ſimiliter decurrentium ſpaciorum obſeruatione eſſe generatum, mox in eo repertos pedes. Verùm, ut quod ſentio, quod'que obſeruatum mihi eſt, non dem in latebras, aut recondam in arcanis, quod bibliotaphi faciunt: ſed id totum publicam materiam pergam facere, lego apud Quintilianum, imperito quodam initio fuſum, ex Ariſtotelis doctrina: qui ubi poeſin ex imitatione natam primùm oſtendit, quoniam imitandi ſtudium ſit ab ineunte ætate homini innatum, & eo ab brutis differat, mox ſubdit: Ad metrum natura procliues maximè, paulatim poeſin produxiſſe, ac genuiſſe ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων. Quod mihi non aliud profectò ſonat, quàm ex rudi principio. Ex hac uerò imitandi ratione, unde poeſis ortum ducit, diuulſa, diſparata'que ars eſt, ac abijt quodammodo in membra plura. Nam pro cuiuſque natura & moribus imitandi ſtudium proferebatur. Honeſtiores enim pulchras honeſtasq; actiones ſibi imitandas proponebant: tenuiores autem humiliores'que uiles itidem, & ignobiles, & primò quidem uituperationem complexi, ſicuti hymnos alij & laudes concinnarunt. Ialemum nanq; & Hymenæum tradit Ioannes Grammaticus, creditos Clius filios, id eſt hiſtoricæ cognitionis, quoniā flebiles cantus alter excogitarit, epithalamios autē & iambicos Hymenæus. Poetarum itaque quoſdam inuenio Monodos nuncupari, hoc eſt μονῳδούς: alios uerò Lyricos, qui & Melici nuncupantur, quod alibi probauimus: ſicut epicum Cicero Ennium uocauit, id eſt heroicum, ut Diomedes probat, de quo genere mox. Aliquos comicos, quidam tragici uocantur: aut alio modo alij. Sunt qui excellentiæ quadam proprietate, nullo utique peculiari inſigniantur nomine, uerùm communi appellantur Poetæ. Et Lyricorum quidem indicium, quo ab reliquis ſecernuntur, & dicitur à Græcis γνώρισμα, id eſt præcipuum, quòd ad lyram eorum concinuntur carmina, ut

B Pindari nouem Lyricorum principis. Conſtabat ijs cyclicus chorus hominibus quinquaginta, quod Lycophronis interpres ſcribit, ijs item taurus fuit præmium. Monodorum uerò peculiare eſt, ſub una tantum perſona argumentum explicare quodlibet, quod illi dicitur μονοπροσώπως ἀφηγεῖσθαι. Proprij tamen horum epitaphij cenſentur cantus. Eſt enim monodia cantus lugubris. nam in tragœdia omnes è ſcena cantus, luctus ſunt: ſed monodia dicitur, quando unus aliquis ab ſcena cantum profert, & non chorus ſimul. Monodicum uerò poema eſt, cuiuſmodi in Alexandra concinnauit Lycophron. Sunt & ſua grammaticis monodica, quo quidem uocabulo ſolitaria ferè intelligunt nomina inflexus ratione, cuiuſmodi far, quod in obliquis ſolum R geminat: item cor, in genitiuo ſolum cordis faciens, D recepto: ſic & S geminato, as aſsis. Epigrammatographi, ſeu anathematici ſtatuis, aut id genus alijs templo dicatis, epigrammata aſcribunt: quod in phiala Homerus fecit. In hoc genere Simonides inclaruit antiquior, cuius commeminit Herodotus. Iunior Alcæus, Veſpaſiani tempeſtate, ac Titi. Athenienſis Proclus, Palladas, Agathias, innumeri alij. Aſmatographi, & ἀοιδοί, ad barbiton uel citharam, aut muſicum organum aliud cantica conſcribunt, cuiuſmodi fuêre (ut Phalerius prodit Demetrius) Automedes, Demodocus & Lares Corcyræi, ac Ithacenſis Phemius. Epithalamiographi rationē habent manifeſtam. Claruit inter eos Pharſalius Agameſtor. Sed & Heſiodus epithalamium cecinit Peleo & Thetidi:

Τρισμάκαρ Αἰακίδη, καὶ τετράκις ὄλβιε Πηλεῦ,
ὃς τοῖσδ' ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις.

Comicorum riſus eſt proprius cum choris & perſonis, ſed apud Græcos tantum: ut apud Ariſtophanem, Eupolin, Pherecratem. Tragicis familiaris eſt miſeria & calamitas, ſicuti Aeſchilo, Sophocli, Euripidi. Eos uerò qui peculiarius inſignitius'que poetæ uocitantur, quatuor in primis cognobiles faciunt: metrum heroicum, fabula allegorica, hiſtoria, dictio cum dignitate ac heroica, metro in primis accommoda, non extrita, nec depreſſa. Hinc epos dictum carmen id genus, tametſi uocatur eo nomine ἔμμετρος λόγος propriè. Epica dignè omnium primus ſcripſit Liuius, qui decem & octo libris Romanorum

norum res gestas perscripsit. Inter hæc sciendum tamen, & repetendum subinde, propter quęstionem de Lucano uulgatam, uiro utique cum plerisque dicendi honestamentis erudito concitato'que, ac νεωτερικώτερον, id est iuueniliter subinde exultanti, & quodam uelut ferrumine fucatiori, id poetarum genus uerè germaneque, sicuti Ioannes Grammaticus scribit, & Aristotelis ac Plutarchi in Homeri laudibus authoritate comprobatur, fabula internoscitur allegorica. Hoc enim est horum χαρακτήρισμα, id est informatio: nam & character, Latinè dicitur forma. Cuiusmodi Homerum apud Græcos recognoscimus, in nostris literis Maronem ueneramur, colimus, in oculis gestamus, ex æquo ferè cum Homero suo stantem. Tantum debet Latina res Mantuano cœlo, sub quo eloquentiæ specimen longè clarissimum & natum & parte quadam educatum est. Et quo uno post illa M. Tullij fulmina longè late'que coruscantia, aduersus Græcę gentis fremitum, nimio plus sæpe insonantem, coorimur, obsistimus'que. Poetæ uerò nomen inde propagatum scribit Eustathius, quod ποιεῖν signet ἐμμέτρως cantare uel scribere. Virgilij meminit idem Eustathius, in nauium catalogo apud Homerum, sed Vergilium inibi scriptum comperi. Ethnicographus Virgilium maluit, sicuti & in Græcis plerunque epigrammatis. Nam & Collectaneorum secundo, apud Græcos item in rusticis præceptis sic comperi adnotandum: Βιργίλιος inquit, quisquis author fuit, semina nitro conspersa laudat, & aqua insuper. In fragmentis Cæcilij Minutiani Apuleij, ueteris grammatici adnotatum comperi, Virgilium ab uirgis esse cognominatum, inter quas sit natus: propterea primam habere I, non E. cui suffragetur illud Calui:

Et uates cui uirga dedit memorabile nomen
Laurea.

Huic sententiæ Priscianus item calculum adijcit. Fatetur tamen idem Apuleius in alijs Vergilium ab uergilijs inflecti. Antheas Lindius poesin ex compositis nominibus excogitasse dicitur primus, qua postea Asopodorus Phliasius sit usus. Poetam postremò animus ab omni cura uacuus excitat mirificè, nec sine enthusiasmo & alacritate quadam. Poemata pro filijs etiam Græci accipiunt quandoque, quos item Nosocomos uocant, & Gerotrophos.

Quæ hymnorum sint traditæ species. Hyporchema. Prosodia. Cur Bacchus Dithyrambus. Dithyrambici poetæ. Cyclicus. Encyclia. Hymnos dici etiam soluta oratione. Epæni, & enconij discrimina. Periautologia quid. Picam esse Baccho sacram. Thriambus unde. Caput V. B

INter ea quæ docte pie'que solent à poetis tractari, & esse facienda præcipit Plato, hymnos sæpe legimus, tum ab Homero & Orpheo, tum ab alijs mirificè concinnatos. Vnde & hymnologi uocantur Firmico: nam hymnodici alij sunt. Quoniam uerò non aliud hymnus est, quàm dei cuiuspiam laus: sicuti rhetor definit Menander, etiam si apud poetas pro cantu modò dici hymnum comperias, ex quo & hymnopoli uocantur, qui & acedopoli: Dum scrutarer, ecquid scitè docte'que super his mandatū literis foret quod hasce lectiones nostras antiquas faceret locupletiores, in Græcorum penu, quod esse opulentius solet, & omnifariam rebus instructissimum, hæc sunt comperta mihi. Cantus diuinis accommodatos laudibus dici quidem uniuersim pæanas & hymnos, priuatim uerò non unam esse eius rei nomenclaturam. Siquidem Dianæ hymnus dicitur hypingos: Apollinis hyporchema, uel pæan, qui maximè concinebatur, ut pestis latius grassantis reprimeretur uis. Vnde etiam factum nomen etymologici argumentantur, ὅτι καταπαύει τὸν λοιμόν, quia sedet pestem: quanquam & eadem ratione Apollo item dicatur Pæan, siue à feriendo quoque, quod παίειν dicitur, Vestalibus ita indigitantibus, Apollo Medice, Apollo Pæan. Dianæ uerò & Apollinis hymnus, prosodia nuncupatur. Dionysij Dithyrambus. Sed & ipse Dionysius Dithyrambus uocatur, ueluti Lythirambus, ut est apud Pindarum, quòd Iupiter illum alluisset femori ac mox eo in lucem proditurо, inclamasset: λῦθι ῥάμμα, λῦθι ῥάμμα. quod perinde est ac si dicas: Solue suturam, solue suturam. Vel quòd secreta promens os dithyron faciat: nam eidem loquacitatis ratione cittam, id est picam esse sacram prodidere: ac basarrheum dicunt, ἀπὸ τοῦ βάζειν. Et inde poetæ Dithyrambici nuncupati, quibus quum frequentissimi esset moris ita exordiri, ἀμφί μοι ἄναξ, inde Amphianactes facetissimè dici cœpere: quin & ἀμφιανακτίζειν, pro eo quod est προοιμιάζειν

A ζεσθαι, usurparunt multi. Pericletus uerò Lesbius dictionem dithyrambicam cecinisse fertur primus. At Milesius Melampides dithyramborum libros scripsit plures. Ex ueteribus nonnulli ita de dithyrambis existimarunt, ut qui musicam corrumperent. proinde Callimachus de ijs, νόθοι δ' ἤνθησαν ἀοιδαί. id est, spurij floruerunt poetæ. Ipsorum peculiare fuit, uerbis uti compositis καὶ πολυπλόκοις, id est nodosis implicitisque, sed & tumentibus: unde dithyrambicus intellectus de obscuro dicitur, nec cuius peruio. Dithyrambicos dici quandoque inueni cycliodidascalos, quoniam encyclia doceant. Appellantur uerò sic interdum quæ hypothesin habent eandem. Dithyrambum item cyclicum nonnulli interpretantur chorũ. Quem dixerit Pindarus βοηλάτην, id est boelatem, quòd uincenti præmium foret bos, uel quia cum clamore perficeretur, ἀπὸ τῆς βοῆς. In Naxo primitus compertum, cecinit alicubi idem Pindarus: at dithyrambum primò, apud Thebas: in Olympijs etiam Corinthi, Arione Methymnæo statuente initio, mox & Lasso Hermioneo. Thriambum credunt dici ab θροεῖν καὶ ἰαμβίζειν. quo nomine in bellicis triumphis cauillantes incõditis iocis & anapæstis plurimùm utuntur. Ab Arione primum esse concinnatum nominatumque dithyrambum Corinthi, historia prima author Herodotus est. Sed ad hymnos redeo. Cereris hymnum uocant Iulum. Linus uerò & Litierses, agrestium sunt cantilenæ. Venerios hymnos inuenio appellari eroticos, tanquam amatorios dicas. Nam est & suus uinolentorum hymnus, cuius Aristophanes comme-minit in Ranis, diciturque cræpalocomos, quia cræpalen uocant uinolentiæ tremorem: Comon uerò comessationem, siue ebrietatis & intemperantiæ festum. Porrò hymnorum inuenire est amplius intuenti species multiplices uariasque. Alij quippe cletici dicuntur, apopemptici alij, aut physici, mythici, genealogici, ficti, euctici, apeuctici: quidam uerò mixti. Cletici uerò appellantur, qui deorum habent aduocationes: cuiusmodi plures apud Sapphô comperias, & Anacreontem. Productiores hi aliquanto, uberiusque apud poetas fusi, quàm oratione soluta. Apopemptici peregrinationem dei alicuius complectuntur, ut apud Bacchilidem. Cleticis subaduersi sunt hi, quoniam emittunt: illi uerò inuitant. Poetis quoque familiares tantum apopemptici, quibus argumentum suggerit locus, è quo migratur, & rursum qui petitur.
B Physici habentur, qui Iouis, aut Apollinis, aut cuiusuis naturam explicant, ueluti si ab sole non esse diuersum Apollinem ratiocinemur, quæque sit eius sideris uia edisseramus. Propterea si physiologicos item dixeris, non multum aberraris. Eiusmodi reperias apud Parmenidem & Orpheum, & in primis Empedoclem. Vsus est Plato etiam in Phædro. Mythici, ut nomine apparet, fabulis constant, & per tenuem progrediuntur allegoriam. Genealogicos cum mythicis eosdem putauêre quidam, discernuntur tamen interstitio certo. In genealogicis parentes recensentur, ueluti si Latonæ filium dicas Apollinem. Peplasmeni, siue ficti, quando confingimus Deum aut deorum uel dæmonum prolem, quemadmodum Aurium dæmona Simonides uocauit: alij Ocnum, & quidam alium quempiam: & apud Platonem Porus & Penia: item Amor, nunc ante terram progenitus, nunc Veneris filius. Rursum Pausanias medicæ arti præsidere amoris uim prædicat. Item Aristophanes conducere in unum semifacta corpora. Euctici uotum habent, & preces. Sicut reijcientis deprecationem, qui uocantur Apeuctici. Sed duo hi postremi alijs ferè adglutinantur. Nam qui unum aliquem ex dijs collaudarit, mox decurrit ad preces. Exempla passim suppetunt ex poetis. Sed & apud Platonem, O' amice Pan: & quæ leguntur in Phædro. Sed sciteturforte ex me aliquis, sint'ne hæc concessa poetis solum, an'ne reijciantur quidem ab hoc genere laudis prosæ orationis conditores? Verùm qui Platonis non sciendi modo, sed dicendi etiam magistri eminentissimi sacraria quandoque adierit, illum comperiet, tum in Symposio, tum in Phædro his usum omnibus. Hactenus de hymnis. Quos quia laudes deorum complecti diximus, adijciamus auctarij loco id quoque, laudem hominis in Græcorum doctrina dici quandoque epænon, aliàs encomion: sed disparantur à nonnullis hæc, ut in artibus docuit Menander. siquidem epænon uocitari aiunt testimonium, de aliquo ab singulari uirtute, ueluti quum Aristidem Iusti cognomento decoramus, encomion uerò ex uirtutibus compingitur omnibus. In hoc per omnia excurrimus, genus commemorantes, necnon educationem, gesta, & id genus alia. Nonnulli sic discreuisse malunt, ut dicatur epænos, ubi quem ita laudamus, ut iu-

ti dicio

dicio consensuq́; nostro laudandum censemus. Encomion uerò laudem habet, sed non A utique assensum animi uerum: ueluti si ollam laudes: uel ut Lucianus, muscam: aut calculos, ut Polycrates: non quia hæc admireris, sed ingenij uegetandi exercendiq́; gratia. Quidam ita finierunt, Epænon esse orationem uirtutis, magnitudinem explicantem: encomion uerò gesta præclara illustrare. Encomion, id est ἐγκώμιον dici interpretantur, παρὰ τὸ ᾄδεσθαι ἐν τοῖς κώμοις καὶ συμποσίοις, quòd in conuiuijs concineretur, & Bacchanalibus comessationibusq́;, quas dicunt Comos. uel, διὰ τὸ ἐν ταῖς κώμαις ᾄδεσθαι, id est quia in uicis caneretur: quòd tūc uicatim habitaretur Græcia. Periautologiam uerò statuunt uocari, ubi quis seipsum laudat: ut est illud Achillis apud Homerum, οὐχ ὁρᾷς, οἷος ἐγὼ καλός τε μέγας τε: Non'ne uides quàm pulcher ego, & quàm magnus? Sed & Maro noster:

Sum pius Aeneas fama super æthera notus.

Quia uerò multa hactenus dicta de poetis nobis, erat animus impingere capiti huic quiddam ex Dionysio olim obseruatum: sed secreuisse præstiterit, ne planè fiat apologus Alcini, ut est apud Pollucem. Et qui subinde iter iungunt, serius quidem aliquanto, sed magis uegeti diuertunt.

Cuiusmodi sit in poemate uicium quod dicatur logoidia, id est λογοειδεια. Item qui sint etiam in Latinis literis logi. Interibi orationis genera duo. Nec non quid logopœus, logion, uel logia, logisterium, logistoricus. Oraculorum uocabula. Gellij locus expenditur. Megabyzi. Logographi bis. Numerarij. Alogia. Alogistia. Logisteria mensa. Logodædali. Logarium. Tabularij. Diribitorium. Diribitores. Pædagogia. Pædagium. Logades. Logij. Item obiter quid abacus, & abaculus. Poetam non dici nisi summum. Epiphyllides quid. Epiphyllocarpi. Rhyades quid.

Caput VI.

Dionysius Halicarnasseus non historicus modò præclarus, sed eorum quoque quæ ad dicendi rationem spectant, obseruator non incuriosus, quum præcepta conderet, quibus metrica oratio compar solutæ euaderet, postmodum sic infert: Nec uerò suspicetur aliquis, ignorasse me, uicium quoddam in poemate nuncupari logoidiam. Neq; me ita rudem putet, uel imperitum, ut quod transuerso ungue sit dissecandum, inter uirtutes poetarum aut orationis censeam connumerandum. Audiat autem, quo pacto digna ab indignis arbitrer seiungenda. Orationum species duas nouisse uideor: loquacem unam, & prorsum nulli rei: alteram uerò politicam, siue ciuilem, quæ multiplici cultu splendida est, & artificiosa maximè. Quemcunque igitur ex poetis prius illud genus expressisse aduerto, ridiculum iudico. At qui, quod posterius, hic mihi & studio & æmulatione dignus uidetur. Hactenus Dionysius. Ex quibus perspicuum fermè arbitror dici logoidiam, non tam ubi uersus soluta ferè oratio uidetur, quàm quum futilem nugacemq́; imitatur. Quod eo procliuius adnotatum uolui, quia & in nostris authoribus, & apud Ciceronem in primis, logos inuenio positos pro ridiculis contemnendisq́; dictis. Nam in quadam oratione sic scriptum ab eo legimus: Ego te certè scio omnes logos, qui in ludis dicti sunt, animaduertisse. Logopœos utiq; uocant Græci, qui falsa comminiscuntur, & inuulgant. Hinc in Nicia Plutarchus, tonsorem scribit ad rotam alligatum, uelut λογοποιόν, quòd Siciliensem cladem temerè magistratibus obnunciare ausus foret, ab peregrino in tonstrina exceptam. Contrà megabyzij logi, intelliguntur magni & elati: de Persarum rege mutuata dicendi formula. Sunt qui Barbaros interpretentur. Duces quoque regis Persici, Megabyzi nuncupantur. λογοποίημα certè confictum de re aliqua sermonem dici comperio. In Hephestionis enchirido lectum est logaœdica, id est λογαοιδικά, nuncupari dactylica quædam, quæ in regionibus quidem alijs dactylos habeant, postremam uerò syzygiam trochaicam. Logia neutro genere, uocant oracula quæ soluta eduntur oratione: nam quæ metrum habēt, χρησμοί dicuntur. Logiam uerò in Epistolæ ad Corinthios interpretatione Chrysostomus conuentum uel congregationem exposuit. Quòd si logion scribatur per ει diphthongum, id est λογεῖον, ex Græca ratione, qua nomina in ειον producta à uerbis in ω, circunflectuntur in penultima, & diphthongum recipiunt: locum signat in orchestra, aut orchestram ipsam, in quam comicus induceretur chorus, quanquam est crateris item species, logion. Quin & eodem nomine dicasterium intelligunt, hoc est iudiciale B

A forum. In sanctis literis log ion inter sacerdotalia ornamenta, rationale interpretantur. Logistas Aristophanis interpres pro ijs accipit, quos prius agoranomos dicere, moris erat. At hi non alij sunt, quàm ædiles. Putant alij logistas fuisse decem numero, sorte lectos, qui Athenis expenderent, quæ in magistratu quisque gessisset: cuiusmodi nunc syndicos uocamus. Logisterium uerò locus erat, ubi cōsiderent hi, ut Pollux etiam scribit. Nam supputandi peritiam, logisticen Plato uocauit: simplex uulgus abacum dicit, puto, quia calculis uterentur in dispunctione ac numerorum supputatione ueteres, quos Plinius uocari abaculos prodidit. Logistoricum dici Varronem, obseruauimus apud Sidonium. Seruius in librum Aeneidos quintum: Salue, inquit, & uale, secundum Varronem in Logistoricis, synonyma sunt. Et Macrobius in Cœnis libro tertio: Varro, inquit, in Logistorico qui inscribitur Martius de fortuna. Inde forsan in Gellianos codices turpè irrepsit mendum libro ultimo: Sculnam autem scriptum esse in historico M. Varronis, qui inscribitur Catus. Idem Leuinius admonet, reponendum, In Logistorico qui inscribitur Capis. Erat autem de liberis educandis lucubratio, ex Gellio libro quarto, capite decimonono. Alogias, pro fatuitatibus usurpat Seneca: Citius, inquit, mihi uerum, ne tibi alogias excutiam, dicito. Tabularium pro supputatore accepisse Vlpianus uidetur, ubi ait: Ego etiam aduersus tabularium puto actiones dādas, qui in computatione fefellit. Sunt qui eo nomine tabelliones intelligant, aut scribas logographos, qui publicas conficerent rationes, qui & numerarij dicantur. Militare logisterium inuenies apud Strabonem, quod an diribitorium dici Latinè queat, ambigunt eruditi. Id ex diribendi potestate nominatum uolunt, hoc est distribuendi: quia locus esset, in quo recenseretur exercitus, & militibus stipendia numerarentur. quanquam est & diribitorium, ministratorium quoque, id est locus in quo obuersantur ministri. Qui quoniā Græcè dicantur pedes, pædagium Plinio item uocatur in Epistolis: Puer, inquit, in pædagio mixtus pluribus dormiebat. Dion in Caligulæ uita: Si acrior, inquit, solis incubuisset uis, diribitorio theatri uice utebantur. Ab eodem in Tito, deflagrasse diribitorium, traditur. Diribitores, sunt qui putent eos nuncupari, qui suffragia candidatorum in digi-

B tos mitterent. Pædagogia Vlpiano Digestis de fundo instructo legato, sunt ministeria planè: Si instructum, inquit, fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, ut quum illuc uenisset, præstò essent in triclinio, legato continentur. Diribitores nominātur quoque Ammiano Marcellino, ni fallor, decimo & octauo libro. Logographos interpretatur Sudas, qui δικανικοὺς λόγους γράφουσι, id est acta in iudicialibus causis perscribunt: sed & qui rationum libros, quibus præerant, quos logistas dicunt. Quanquam est hoc item nomine iudex & inquisitor uel curator Reipublicę, ut primo Codicis. Logisteriam mensam legimus apud Pollucem, ubi & Tarpen dicit ex uiminibus contexi solitam. Proagogia sunt qui Græcè opinentur dici aquarum deductiones, uel poros meatusque. Alogistiam dicunt, ubi reddendarum rationum necessitas laxatur, remittiturque: unde emendatur luxatum uerbum Iureconsultis, Digestorum uigesimosexto, ubi tutores leguntur analogisti, pro eo quòd est analogistæ: uel alogistæ, qui rationis calculum non subeunt testatoris uoluntate. Apud Galenum Therapeutices primo, medicorum nonnulli analogistici uocantur. Logodædalos putat dici Hieronymus sermonis ingeniosos architectatores: Respondeant, inquit, logodædali & fastidiosi æstimatores omnium tractatorum. Scio quid ex Platone super eo uerbo proferant alij. Logotheta magistratus erat Imperatorum Byzantij. Logades sunt in Græca historia, quos inter milites Liuius delectā manum uocare solet. In Epigrammate, logadas oculos quidam interpretantur. Herodotus etiam apud Persas fuisse scribit, quos appellat logios. Id uerbum Græcis tum prudentem, tum eloquentem significat. Logarium, liber est domesticarum rationum. Quia uerò paulò antè affines esse oratoribus poetas astruere sumus uisi, id utique nō negligendum, in poetis requiri perpetuò magnificentiam, altitudinem ac excellētiam quandam præsignem. Proinde scienter Horatius:

Mediocribus esse poetis,
Non homines, non dij, non concessere columnæ.

Sed & M. Tullij laudatur illud doctissimè enunciatum: Singulis uix seculis bonum poetam inuentum. Hinc facetissimè loquaces incessens poetas Aristophanes, ἐπιφυλλίδες

(inquit)ſunt,ac στωμύλματα. Dicuntur uerò epiphyllides,botryunculi maioribus incumbentes, qui & botrydia nuncupantur. Calliſtratus tamen ab alijs ſequeſtratos intelligere maluit. Appellantur autem ſic quia folijs obtegantur. Alij quæ adnaſcuntur palmitum cacuminibus in ſuperna foliorum parte, hoc nomine accipiunt. Quod autem is ſit Ariſtophanius ſenſus quem prætexuimus, facilè quę conſequuntur declarant, χελιδόνων μουσεῖα, λωβηταὶ τέχνης, id eſt hirnudinum muſea, artis contumeliæ ac dedecora. Epiphyllocarpos autem arbores intelligunt, in folijs ferentes fructus, auctor Theophraſtus Rhyades in uitibus dicuntur, quę fructum continent, ἀπὸ τοῦ ῥύεσθαι, ſicuti expoſitum inuenimus quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας. Sunt qui eo nomine pſinadas intelligant, hoc eſt debiles, fluentesq́. Pſinadis uocabulo utitur Theophraſtus. ψινάζειν dicunt Gręci ἀπορρεῖν καὶ φυλλοῤῥοεῖν. Mali indicia ſunt, folia ſubſicca & albentia. A

Temperantiæ nomen quàm latè pateat. Zamolxidis doctrina de animæ medela. Quid magica excantatio. Cur temperantia dicatur Græcis ſophroſyne. Cap. VII.

SCrutabar ſolicitè admodū & curioſè nuper, quid ita Ariſtoteles libro de Moribus ſexto, & ante hunc Plato in libro quem Cratylum attitulauit, temperantiam dici à Græcis σωφροσύνην, quia prudentiam ſeruet, literis mandaſſet. Quumq́ in hanc me quęſtiunculam totum conieciſſem, comperi inter legengum non illepida, ut reor, nec ſordentia quæpiam. Ea, quòd exploratis auribus arriſura ſum opinatus, etiam aſcribere non grauabor. ſic enim habet: Temperantiam præcipuè quidem in compeſcendis, inhibendisq́ & infrenādis quodammodo uoluptatibus uerſari, plurimumq́ in ea re inſumi operæ ab temperato, ut libidinum incentiuis corporeis obluctetur obſiſtatq́, quas nobis cum brutis eſſe communes, traditum eſt. Verùm amplius etiam fuſiusq́ id ſeſe nomen propagare: ſiquidem pulchritudinem rectè dixeris, ex lineis coloribusq́ aptè ac gratè contemperatis conſurgere: necnon corporis habitum naturalem ex membrorum & humorum conſpiratu conflari moderato. Iam nec animum aliter quoque tantæ agnoſci compotem uirtutis, temperatum eſſe hunc ſiquidem prædicamus, ubi coorientes aduerſus rationis modum titillationes ac impetus uiolentos ſedat. B Imò uerò & in cognoſcendi potentia temperantiam concinnè locum ſibi uendicare, non latet: ubi attemperatè intelligentia ijs quæ intelligit, cohærenter adglutinatur, & ueluti conſonat. Vt commodè prorſum, & quodammodo diuinè Pythagoram dicere ſolitum legerimus, inter uirtutes omnes habere temperantiam principem in ſalubritate locum. Atque una ea tum priuatim, tum publicè humanam ſocietatem coaleſcere, ac ſtare. Apertius id noueris, ſi apud te ratiocinari uolueris, nec iuſticiam quidem à temperantia reuelli, quando eſt ea commutandi diſtribuendiq́ modus congruens. Iam & oratione eadem fortitudinem quoque in timoribus & audaciam rectè temperantiam dixeris. Nec ſecus de liberalitate. Imò uerò hac ſingularis & inenarrabilis potentiæ uirtute cuncta cōſiſtere, fatendum eſt: quoniam diſponit parens ille rerum Deus cuncta ſuauiter, & in numero, pondere, menſura. Porrò ſcribit Plato, Zamolxidis Thracum regis doctrina traditum, omnia uel bona uel mala in corpus ab anima demanare: proinde illam in primis, adhibita remediorum ſalubritate, curari oportere. Animæ uerò medelas eſſe incantationes quaſdam, quibus temperantiam ſibi uendicet anima, qua conquiſita aſſiſtenteq́, nullo negocio corpori uniuerſo contribui ſanitatem. Cæterùm quæ nam aut quales ſunt incantationes hæ? Nempe quòd præcipit Socrates, Vis qua in ſeipſum conuerſio fit, omnium eſt efficaciſsima excantatio. Etenim qui ſe, id eſt animum, iam cœperit accuratius contemplari, ſimul per ipſam temperantiæ ideam innatam menti humanam recognoſcet temperantiam: ſimul rationem illam intuens, qua ab optimo maximo Deo rationalis animæ uires inter ſe fuerint attemperatæ, paulo momento qua ui motiones poſsit aut debeat animorum inhibere, ne inſolentius efferantur aut proruant, peruidebit. Quamobrem impenſè obſeruādum, quod lectum in libro de Natura, noſtrum hoc propoſitum eximiè fulcit. Si modulatè conſpirent inuicem animæ partes, rurſumq́ ipſa corpori contemperetur, futuros totius nos felicitatis compotes, Taceo quod grauiſsimi authores prodere ſunt auſi, motibus tum corporeis, tum animalibus compoſitis & reſtinctis, fore ut perpetua utriq́ contingat ſanitas: corpori uerò etiam

A etiam uiuendi prolixius spacium. Id Pythagorici gratè amplexantur, & comprobat in nostris literis doctissimus Censorinus. Plato itaque magicam appellat incantationem, orationem, cui insit uis à Deo, & ab philosophia ratio, ut audientibus temperantiæ amorem ingenerare queat. Hęc temperantię potestas illud item parit incomparabile, ut animus extrita perturbationum uellicantium caligine, in seipsum conuersus uera in se omnia speculetur: quoniam ut Platonici putant, uerorum omnium lumina humanis animis insunt ingenita, quæ solis diuini fulgoribus illustrata, & serena iam mente nitidius promicantia sapientiæ usum restituunt, mox & prudentiam pariunt. Propterea rectè Plato sophrosynem dici temperantiam autumat, ὅτι σώζει τὴν φρόνησιν, quia prudentiæ salus sit, atque conseruatio.

Frugi uictus laus ex poeta Hesiodo. Alimos. Adipsos. De asphodelo pauca. Exempla ad id Alexandri Iuliani imperatoris, et Scipionis. Item de Antagora. Quæ sint opsonia apyra. Apyrenon quid. Item quid psycter, psycteridion, psygeus, psychia. Apirocalos. Ineptus an Græcè ualeat exprimi. Interim de sisyra carptim.

Cap. VIII.

Posteaquàm de temperantia, cuius uim diximus ratione peculiari in cibi potus tactusq; titillationibus uersari, abundè actum à nobis est: nũc in quasdam historicas amœnitates diuertere collibuit, ut legentium, si qui tamen hi fuerint, animi laxius indulgentiusq; tractentur, ne nostræ lucubratiunculæ quocunque genio prodierint, multum habere absynthij credantur, mellis parum, sicuti iam intersati sumus alicubi. Fiet autem ab poetæ Hesiodi uersiculis initium ex agricelationis libro, quibus docuit sapienter, dimidium esse plus toto: magnumq; haberi emolumentum ex uictus parsimonia, si malua uescaris & asphodelo: delicatiora uerò & ganeata, ac saliaria negligas. Hesiodi uersus hi sunt:

νήπιοι, οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Eum locum Proclus Diadochus non incelebris inter Græcos Gammaticus explicans: B Vilissimorum, inquit, commeminit parte hac Hesiodus, unde ali possumus, maluæ scilicet & asphodeli: ex ijs enim succus exprimebatur, parabaturq; in cibi usum: ex quo utilitas profluit maior, quàm ex sumptuosioribus per iniusticiam conquisitis. Aut certè, inquit, ex obuio uictum significauit. Epimenidem tertio Legum Plato scribit, modico, & interim uilissimo cibo interdiu fuisse contentum. Constabat is ex asphodelo & malua, quæ illum seruabant alimon & adipson, hoc est ab fame procul & siti. Hactenus Hesiodicus interpres. Quòd si quis nosse amplius cupit, cuiusmodi sit asphodelos, legat uigesimumsecundum Naturalis historiæ Plinij. Græci putant Proserpinæ sacrum, & omnino inferis dijs. Rhodij certè deam illam, & Dianam asphodelo coronant. Sed quod polliciti sumus, pergamus aliquid ex historia contexere, quod usui sit legisse, & lectoris frontem exporrigat. Siquidem memorabile id est, quod de Alexandro Magno clarissimi rerum conditores tradidère. Nam quum illi Carum regina Ada scitissima subinde, ac adipata mitteret opsonia, & bellaria exquisitius condita ab eius artificij hominibus, meliores peritioresq; habere se opsopœos & coquos pronunciauit. Quippe ad prandij apparatum, quæ appetẽtiam conciliet præstò est nyctoporia, id est nocturnum iter. Ad cœnam uerò, quo fiat appetibilior, oligaristia, quam prandium præparcum rectè dixerimus. Hinc uirtus illa promitur clarior, qua fretus Alexander, ænea concha brachio supposita, extra cubile protento, quum se quieti traderet, pilam tenuisse argenteam: ut quum neruorum rigorem sopor laxasset infusus, gestaminis lapsi tinnitus cœptam abrumperet quietem. At Iulianus imperator nullo adiutus instrumento, ubi uoluit, euigilauit: & noctè media (ut Marcellinus inquit) exurgens, non è plumis, aut sericis stragulis, ambiguo fulgore nitentibus, sed ex tapete ac sisyra, quam uulgaris simplicitas susurnam appellat, occultè Mercurio supplicabat, quem in mundo uelociorem sensum esse, motum mentis suscitantem, theologica prodidit doctrina. Cæterùm in hac mentione ingerit se mihi Antagoræ in poetica non ignobilis festiuissimum responsum: hic enim gulæ nonnihil impartiendum ratus, congrum intentius coquebat: admonitus super ea re Antigonus, illiq; assistens retrò, leniter retractum interrogauit. Putas'ne, in-

quit,ô Antagora, Homerum Agamemnonis & Græcorum rebus carmine celebrandis A distentum,quo pacto congri melius saperent,pensitasse? Fuit illi ingenium in numerato:& regerens conuicium, An opinaris(inquit)ô rex,Agamemnonem,cui tantarum rerum onus incumberet, solicitius perscrutatum, ecquis in exercitu congrum coqueret? Scipio autem Aphricanus iunior, ut inter nostros hunc nec inhonoratum transeamus: quum in Romano exercitu apud Numantiam,milites luxuria diffluere ac delicijs comperisset: insuper & superstitione corruptos, confestim diuinaculos inde,& sacrificulos omnes ac productores exigendos curauit; abstulit & uascula omnia, ollis modò remissis,ac ueru,& fictili poculo,etiam argenteo, modò libras duas non excederet. Lauandi usu interdixit. Qui ungi uellent,ipsos sibi operam præstare iussit. Nam,inquit,iumenta, quia manuum usu deminuta sunt,alterius opem indiga requirunt. Stantes quoq; prandere coegit,cocti nil apponentes ex opsonijs,quæ Græci ἄπυρα uocant: ut quæ igni nō sint admota. Ipse sagum fibula substrictum,ac pullum gestans,exercitum lustrabat, submurmurās identidem,ob militum ignominiam esse se in luctu. Apyrenon obiter aliud, quàm apyron est: nam sic malum uocant punicum, cui minimus adest nucleus, quem πύρλωα dicunt. Sunt ex ueteribus,qui dulce sic malunt intelligere. Anguillam Archestratus apyrenon esse piscium solam cecinit, uelut exossem ac spinarum exortem ferè: quod retulit Athenæus, ἔγχελυς,ἣ φύσει ὅτιν ἀπύρηνος μόνος ἰχθύς. In Catone seniore apud Plutarchum,δεῖπνον legimus ἀφελὲς καὶ ἄρισον ἄπυρον. Aurum apyron,in Herodoto,rude, intelligit interpres. At Diodorus Bibliotheces quarto,Suapte ui purum. Apiros, id est ἄπειρος,inexpertum indicat. Vnde apirocalos,insolens:ac,ut uolunt, ineptus. tametsi non habere Græcos putat Cicero,quo modo ineptum exprimant. Non temperabo mihi,quin adijciam illud quoque Scipionis eiusdem: qui quum iumenta Memmij tribuni militaris deprehendisset, psycteras gemmatas, & thericlia subuectantia: Mihi, inquit, dies triginta,& patriæ:sed totum tibi uitę tempus,quum sis talis,uanum & inutile prorsum fecisti. Est uerò psycter,uas ad mensæ usum celebre. meminit libro decimo Pollux, sed citra nomenclaturam nihil. At nos uocabuli ratione etymologica, coniectamus id propemodum rectè dici,quod Sudas scribit, refrigerandi commoditatibus fuisse destinatum: cuiusmodi uasis etiamnum maximis æstatis ardoribus utimur hac tempestate B passim. Meminit in Sympofio etiam Plato. Apud Alexin est item psycteridion. Vocatur psygeus quoque, sed & psycteria. Psycteres tamen apud Nicandrum, nemorosa intelliguntur loca,& umbræ multæ,dicata dijs, quòd in ijs frigus liceat captare. Psychia nuncupat Athenæus, subterranea loca frigefactandæ aquæ æstu anni accommoda. Apyrum uinum interpretatur Athenæus non coctum,quando & coctis usos priores,annotatum scimus.

Intemperātiæ detestatio. Corpus humanum esse tartarum quendam et pistrinum,ac mortuorum conceptaculum. Microtrapezi. Centenariæ cœnæ. Italicæ mensæ quæ intelligantur apud Platonem. Item Italica philosophia. Græcia magna quæ fuerit. Porrò de Tarentinis & Sybaritis paucula & uellicatim. Item Siritis,& Polieum ubi. Mitrochitones qui. Necessarij cibi in Plutarcho cuius sint modi.

Caput IX.

QVi intemperātiam brutalemq; prorsus gulæ explendæ uoluptatem amplius grauiusq; insectati sunt,ij mihi appositissimè uidetur fecisse,quo ab insita fœdaq; percolandi,ut Senecæ uerbo utar, esculenta & poculenta nos cupiditate sequestrarent,seiungerētq;:tametsi nil me fallit,nec pardum uarietates mutare,nec pellem suam Aethiopem:quum huic affectioni mancipatum corpus esse uelutì tartarum scripsere: in quo fluxiones graues infestent, & perflatus tumultuentur non absq; ęstuosis ardoribus:sitq; planè mortuorum conceptaculum,ac uerius sepulchrum, siquidem uiuentes uiuis neque alimur,neque augescimus, uerùm animalia perimentes, à quibus hæc nobis præstantur,etiam iniurij efficimur, omnimodum illis afferentes interitum, quæ ab eo quòd nata erant,in alimentum transmutantur alienum. Adijciunt & illud authores sanctissimi,Multorum animas corpore tāquam mylone quodam, hoc est pistrino esse obuolutas,occlusasq;. Quibus illud rectè insusurraris, dignas quæ tanquam ad Mithridatis literas planè omnes eradantur, ut in reliquum ne mu quidem faciant.

A ciant. Inde fit, ut præclarè cum humanis rebus actum iri putem, si quantum naturæ ratio patitur, Aegyptium nobis institutum proposuerimus imitandum: etenim gentibus illis esse ueteris in re funerea moris accepimus, ut cadauera dissecantes, interanea eximãt, eijciantq́; reliquum uerò corpus iam quodammodo depuratum, abiectis quæ maximè feculenta sunt, condimentis curent, & odoramentis infarciant: etiam si uiros modò eos putant nonnulli, qui & uorare plurimum & bibere ualeant. sed hoc est Barbaris peculiare, ut inquit Aristophanes. Certè alimentorum hæc uix interuallata ingestio, dum Megarensium ritu obsonamus, perinde ac die crastina morituri, mihi uidetur non uitæ modò, ut ferè creditur, esse uiaticum: sed magis multo mortis ipsius. inde enim maxima ægritudinum uis, ut non minori sit nocumento explendi studium, quàm illa ipsa inanitio. Nos uerò non secus uentri intendimus, nullam non naturę partem depopulantes, in qua modò comperiatur quod intermorientem appetentiam excitet, ac si una hac dempta cura consilij inopia uideamur ocio immorituri. Nec illud saltem succurrit, edendi bibendiq́; uoluptatem angustissimum in corpore locum habere, & dictum factumq́; (quod aiunt) transuolare. At bone Deus, apparatus quantum habet negocij, quantum molestiæ? Agnoscamus hoc licet uel ex Homero, qui deos ideo immortales demonstrarè uidetur, quia nec uinum bibant, neq; item cibis uescantur.

> οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον,
> τοὔνεκ' ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Veteres certè Græcos non fuisse in epularum apparatu ualde curiosos, argumento esse Antiphanes potest: qui non citra morsum μακροτραπέζους uocat eos, qui mox in deliciarum chaos sese demiserunt. uelut centenarias taxat apud nostros cœnas in Apologetico Septimius Florens, ab centũ impendio sestertiorum, quando & in lances etiamnum tota producebantur metalla. Dum ista commentarer, occurrit mihi Platonis ad Dionis amicos epistola quædam, cuius & Tusculanarum quinto meminit M. Tullius. In ea quùm alia multa uitæ in primis conducentia, tum illud obseruauimus, Non fore prius ut malis agitari desinamus, quàm si respublicas capessere cœperint philosophiæ innutri
B ti & probè & rectè: aut qui iam administrationi manus admouerunt, uerè philosophari ingrediantur. Qua, inquit, mente Italiam Siciliamq́; mihi adeundam censui. Eò quum appulissem, uitam quam beatam uocant, Italicarum Syracusanarumq́; mensarum non potui non summopere improbare. Mos enim illis est iam receptus, bis die saginari epulis, ac dissendi: noctu uerò libidinis socium adsciscere, & id genus alia perficere, quæ uitæ sunt eiusmodi ueluti propagines. Nemo enim omnium ita ab ineunte ætate connutritus, etiam si ingenio sit mirus, prudentiam sibi queat uendicare. Hactenus ex Platone, ut potui, est à me tralatum: in quo philosophi censuram iucundè sum exosculatus. Sed quòd Italicas mensas peculiarius taxat, quarum libro primo meminit Athenæus item, adnumerans Chias quoque, ut de Syracusanis taceam (etenim ciuitatis eius opes, uel prouerbio fuisse iactatas, Straboni credimus) fateor, mihi stomachum mouit: ac uelut redemptor & manceps, toto mihi standum pede pro locato, id est patrijs focis arisq́; animaduerti. Suspicatus sum initio quidem aliquid uirulenti, & dicacitatis Græcæ subesse uerbis illis. Mox ut me collegi, in eam ipsam gentem facilè conuicium retorqueri, conspicatus sum. Iam omnium primùm ueterem Italiæ frugalitatem passim ab Græcis & Latinis commemoratam, quis non nouit? Nullo magis argumento Barbaræ gentes, etiam tempestate hac, qua in summum luxus increuisse uidetur, in nos ueneno suo irruũt, proscissa subinde conuiuiorum tenuitate, quæ apud illas missuum numerositate mirè ganeata, & impendij magnitudine, & condiendi anxietate, delicijs diffluunt. Author ex Posidonio Athenæus est, Italos ueteres ita frugalitate insignes fuisse, ut ad Posidonij tempora, aquam ferè biberent: ac quicquid obijceretur, esitarent: sæpiusq́; filium interrogaret parens, Apios in cœna cuperet, an nuces? nec pluribus uescentes quieti se traderent. Adde, quòd Archestratus obsophagorum Hesiodus, Theognis'ue, lupum laudans Milesium, quem θεόπαιδα uocat, non admittendum ad id genus obsonium Italos monet, quoniam in condiendis piscibus insciti præcipuè habeantur: etiam si legimus bis die sumptuosius Tyrrhenos mensam solitos instruere, puellulis etiam nudis administrantibus, ut prodit Timæus, & commeminit Diodorus parte

quadam. Taceo ueteres Romanos, de quorum continentia nemo non differit in libris. A Quid disciplinam tetricam ac tristem antiquorum Sabinorum commemorem? Quid transpadanam Italiam hac præcipuè insignem uirtute, Plinij Cæcilij astipulatu? Sed testibus res non eget. An igitur tam grauem, tam sanctum, tam præsignem animorum medicum Platonem mentitum uideri uolumus? Absit id à me piaculum. Ego Italicas mensas apud eum non alias accipio, quàm Græcas: quòd si quis fortè sciolus, aut Sallustianus Calphurnius risu excipiendum putat, ab derisu non abesse se intelligat. Non'ne clarissimum est, philosophiæ quoddam genus Italicum dici? Vnde nuncupationem hanc credimus irrepsisse? An quia id excoluerint Itali? Atqui eius auctor fuit Samius Pythagoras, quod ex Augustino didicimus, & ante hũc Laertius docuerat. Amplius per Græcorum tantum capita uagata est, desijtq; in Epicurum. Cur ergo Italica? Audi Plinium ex tertio Naturalis historiæ: Græci, inquit, de Italia iudicauêre, genus in gloriam sui effusissimum, quotam partem ex ea Græciam magnam appellando? Audi Trogum explicatius scribentem: Ab Græcis non partem, sed uniuersam fermè Italiam fuisse occupatam, urbibus multis post tantam uastitatem Græci moris uestigia ostentãtibus. Quod ipsum comprobat Athenæus quoque libro Dipnosophistarum duodecimo, ni ementitus est librorum ordo & numerus. Quippe Adriam Illyrico mari adiectam, urbem esse Græcam. Item in Apulia Harpos. Postea oram ferè uniuersam à Græcis occupatam circumductu tantum non perpetuo Pisas usq;, necnon intus quoq; partem haud contemnendam. Inde igitur nomenclaturam ducit Italica philosophia, ut quæ à Græcis in Italiæ parte celebrari cœpisset. In hanc se contulisse Platonem scimus dum disiectam quodammodo sapientiam sectatur. Architam siquidem adijt Tarentinum, item Timæum ac Philolaum Pythagoreos in Locris. Iam Tarentinas delicias quis non nouit? quando & primo Legum apud Platonem Megillus ciuitatis uniuersæ uinolentiam in Bacchanalibus se uidisse, non inficiatur. Thurion, siue Sybarin eo tractu sinui Tarentino adiacere, ex Ptolemæo scimus omnes. Horum uerò incomparabilem molliciem quis non legit? Sybarica certè uocant Græci omnia impendij maioris. Parthicam sybarim in Crasso dixit Plutarchus, & ab eo mutuatus Appianus, apparatum spectaculi lasciuum prurientemq; inter pellicum seriem numerosam, & id genus alia complura. Sybariticam mensam Zenobius gliscεram intelligit, & ut Plautus inquit, ritu barbarico opiparam. Scribit in Moralibus Plutarchus: Illud fuisse ueteris apud Sybaritas moris, ut conuiuia celebraturi anno prius per uocatores fœminas inuitarent, quo luxuriosius gemmis, auro, unguentis, uestibus exquisiti impendij cultæ omnium in se ora converterent. Artes porrò, ait Athenæus, quæ sono constant, ab ciuitate reijciunt, ne qua ratione interpelletur quies, quin gallos quoque in urbe connutriri recusabant. Habuêre in delicijs & staturæ exiguæ homunculos & scopæos quoque, ut inquit Timon, qui ab quibusdam stilpones uocantur: ac cynaria Melitea, id est catellos Melitenses, qui eos uel in gymnasia con sectarentur. Iuniores æstiuos transmittunt ardores per delicias maximas apud nympharum antra, quas dicunt Lusiadas. Prædiuites si quando rusticationis subeunt desideria, curru quidem uehuntur, sed ita ut diurnum iter tribus uix diebus conficiant. Amidas excogitarunt primi, id est matulas, quas etiamnum conuiuijs intulisse gaudent. Hæc est Italicarum apud Platonem mensarum ratio. Quæ eo procliuius adnotauimus, quòd lamias audimus quasdam de Plautina (quod aiunt) familia, ad detrahendum modo sciola, de Platonis decreto, ut ipsi garriunt, nos uellicare, ut molliculos & gulones, ac pelusiotas nescio quos, & lureos animalesq;, nil suspectantes prorsum, sed Saturnalia in infinitum extendentes. Sed & Maronis auctoritas nostram approbat opinionem: sic enim Aeneidos tertio legimus, Heleno loquente, qui tum in Epiro constitutus proximam habebat Apuliam & Calabriam: sic uerò Aeneam commonet,

Has autem terras, Italiq; hanc littoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge, cuncta malis habitantur mœnia Grais.

Fuêre in eo tractu Siritæ prope Metapontum, quorum urbs dicta Siris est, cum nominis eiusdem fluuio. Sed & Polieum à Poliade Minerua, siue Poliucho apud Ilium. Hosce non Sybaritis minus in molliciem collapsos, Græcis credimus. nam floridas illis tuni

cas

A cas gestare fuit moris, quas etiam mitris, hoc est cingulis impendij eximij præcingerēt: quo nomine ab adiacentibus populis dicti Mitrochitones, quoniam discinctos Homerus amitrochitonas nuncupet. Siritarum denique felicitatem ampliter admiratur Archilochus. Impositum uerò ciuitati nomen ab Siride muliere, ut Timæus inquit, ac significat Euripides: quamuis ab flumine malit Archilochus. Necessarios cibos, id est βρώσεις ἀναγκαίας, dici in Plutarchi Parallelis obseruauimus, homini insuetos, & omnium penuria quæsitos. Denique inquit, præter famem crassante morbo, uti assolet, ὑπὸ βρώσεις ἀναγκαίας τρεπομένων, in reliquos qui superfuerant, abduxit.

Voluptatis genera tria. Luxus Asiaticus, & Ionicus. Enarratur locus Propertij & Horatij alter. Ionia, pro uiolarijs. Rhodonia. Crinonia. Anthos porphyrion. Papauerculum. Papauer. Cionia. Cion uas. Farraginaria. Olla rhoduntia. Ion, id est uiola, cur dicatur. Violam cur uocent Latini. Ionium mare. Milesius sermo, & fabellæ Milesiæ. Læstrygonas esse Leontinos. Attica bellaria. Siculorum mollis uictus, & Leontinorum. Vmbricæ cœna, & Homericæ. Anagoge, & catagogia. Mirum de Syracusanis. Caupones Italici.

Caput X.

ALexis poeta Thurius, siue Sybarites, comœdias edidit plures. In earum quadā, ueluti terrarum orbi sanciret leges: Decere, inquit, modestissimum quenque uoluptates consciscere. Eas uerò esse tres, quæ dubio procul uim possideant uitæ conferentem, τὸ πιεῖν, τὸ φαγεῖν, τὸ τῆς ἀφροδίτης τυγχάνειν, hoc est potum, esum, ueneria. Cætera uerò omnia dicere, inquit, oportet προσθήκας: ac si additamenta dicamus. Huius uerò comicæ, & adeò grauis sententiæ, perinde ac ex diuiniore quopiam oraculo prodijsset, admirari succurrit, quàm agminatim & confertim constipateq; mortalium plurimi consectatores se profiteantur, & ueluti sponte, Volonum instar, nomina dantes decuriandos sese exhibeant, eiusq; unius fiducia conturbent. Asiaticas illecebras & popinationes ex paulo politioribus non ferè est, qui non legerit. Quoniam lauticia inde, & immodici sumptus, ac non necessaria uoluptatum genera ortum B habuēre, & fusa mox latius, ac uelut incendium euagata non paucos in perniciem emollidis fluidisq; moribus pertraxēre. Ioniam legimus omnium primam unguentis delibutam ornatamq; corollis in conuiuio decubuisse. Mensæ quoque secundæ, insigne luxus iritamentum, non aliunde irrepsisse uidentur. Vt minus mirer Sybaritas luxuriæ mancipatos, sicuti in Sudæ monumentis proditur, inter mortales cunctos Ionas eximiè colere, ac exosculari assueuisse, quòd inter Græcos mollicie præsignes maximè forent. Nā & Plutarchus scribit: Alcibiadem, qui ferè polypi & chamæleontis miram exhibebat naturam, in Lacedæmonia fuisse seuerum & grauem, & quod illi plurimi faciunt, pugnatorem egregium. In Ionia uerò inertem, mollem, uoluptarium, fluxum: pollucto nunquam non addictum, etiamsi pollincto uideretur dignior. quod hæc adeò sint eius gentis pecularia, ut in comicis Græcis Ionicum pro molli & delicato positum inuenias. & Ioniā nonnulli callitrapezon uocant, ac trypheram. Hoc eo libentius apposui, ut Propertio ferremus opem, & poetæ illius studiosos nostris lucubrationibus iuuaremus pro uirili. Eum uerò conuelli magis audio, etiam ab doctissimis, quàm enarrari. Propertij uersiculi sunt hi:

At tu, seu mollis qua tendit Ionia, seu qua
Lydia Pactoli tinguit aratra liquor.

Enarrantur & ijs Horatiani uersiculi ex tertio Carminum:

Motus doceri gaudet Ionicos Matura uirgo.

Ioniam nunc Asiæ regionem intelligo: cuius ciuitates numero duodecim celebrantur ab eruditis. Nam scribit Stephanus, Ioniam prius, quæ nunc Attica est, fuisse nuncupatam ab Ionio Apollinis & Creusæ filio. Sit uerò illud auctarij loco nam studiosorum emolumento libenter in parerga excurrimus. Ionia, si accentiunculam in postrema recipiat apud Græcos, locum signat, ubi uiolæ nascuntur, quæ dicantur ia: quod probat Libanius: sicuti rhodonia, ubi rosæ. Sunt qui plantam ipsam eo nomine intelligāt: quanquam est & ganeati genus condimenti rhodonia, in Athenæi monumentis. Sed ῥοδωνία inquit λοπὰς nuncupatur quoque, id est olla rhoduntia: concinnabatur auium cerebellis

bellis ac porcorum in rosa decoctis numerosiore, addito item garo, oleo, uino, pipere, **A** ouorum luteis, quæ is uocat τῶν ὠῶν τὰ χρυσᾶ. Obiter illud ex Græcis compertum mihi ἐκλογῶν περὶ γεωργίας undecimo, quod & nostri obseruarunt: Ion dici, quia quum foret in uaccam Io deformata, illius pabulo repens uiola prodijt, quæ à nobis uideri dicta potest, quasi uitula. Verùm ad Ioniam redeo, ne uidear uelut de spacio ablatus. Ab alijs autem floribus, inquit in Thesauris suis Pollux, an fiant id genus deriuationes, non noui. Cur non nouisti, uir doctissime? Crinonia in tuis authoribus locus nuncupatur, ubi crina habentur, id est lilia. Nam & Latinè farraginaria, pro loco dicitur ubi seritur farrago. Ioniæ, pro uiolario meminit in Pace Aristophanes. Sunt quibus ionia uideatur flos, is qui purpurarum ac buccinorum est proprius, ab Democrito nuncupatur anthos porphyrion, inter papauerculum & ceruiculam, quod in Athenęi relatum Thesauris est. Dicitur uerò papauerculum buccini pars ima esculentaq́ue. Est tamen eodem authore, callus pinnæ interior, & conchilij quoque papauer. Verùm in Dioscoride non ionia, sed cionia legendum arbitratur Hermolaus Barbarus, ut columellam intelligamus: quando & uulgò cionion dicatur uitreum uas, seu cion. Rhodoniæ uerò meminit Aristophanis interpres: meminit Demosthenes quoque. Crinoniam Sudas non prætermisit. Ionium autem mare ab Ius nomine nuncupatum ferunt: etiamsi ab Illyrio uiro Ionio, mauult Theopompus. Nam Archidamus etiam ab Ionibus, in eo qui naufragium fecerint. Milesius Apuleij sermo, ex Ionum mollicie originem ducit, pruriēs ac lasciuus. Nam & Milesias dici fabellas, norunt omnes. Iulius Capitolinus in Clodio Albino: Milesias nonnulli eiusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamuis mediocriter scriptæ sint. Et paulo pòst ex Seueri epistola: Quum ille nænijs quibusdam anilibus occupatus inter Milesias Punicas Apuleij sui, & ludicra literaria consenesceret. Milesiorum figmenta in scholis solita decantari, scribit aduersus Ruffinum Hieronymus. Athenas nemo unquam pro dignitate laudasse satis uidetur: inde enim humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributę putantur. Vera sunt ista propemodum, non imus inficias. Tu tamen tam exculta, tam grauis, tam philosophiæ consectatrix ciuitas Alexidis sententiæ & ipsa calculum adijcis in gastrismo, id est uen- **B** tris indulgentia. Literis siquidem tuis proditum est, immò ne tergiuersari queas, ab tuis ciuibus mandatum memoriæ, Attica bellaria fuisse lauta admodum & pollucibilia, quæ cupediarum excellentia frontem matutinam quoque prolectarent. Meminit tertio de Republica Plato. Quid uerò de Siculis dicam, etiamsi acutis & controuersis natura? Mensas quidem Syracusanas, quarum meminit Lucianus, nec Zenobius pertransijt, ab philosopho iam damnatas taceo. Synesius in commentario de Somnijs, Siculorum uidetur luxum nouisse: Mensam, inquit, Siculam parat: si placet, etiam medicam. Ceterùm cuiusmodi forent eius insulæ mores, optimè omnium monstrasse uidetur poeta Philoxenus ex colonis unus, qui in Siciliam missi fuerant. nam quum inibi domum & agros sortitus esset feraces, unde ali abundè posset, indigenarum uerò mores prælautos animaduertisset, ac nimio plus delicatos, & multam præferentes inconcinnitatem, μὰ τοὺς θεοὺς, εἶπεν, ἐμὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ οὐκ ἀπολεῖ, ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα. Non per deos, inquit, hęc me in perniciem bona dabunt, sed ego ipsa potius. Et cum dicto relicta socijs sorte, enauigauit inde. Leontinos in eadem populos insula scribit Diogenianus, inter pocula obuersari assiduè cum maxima solitos fœditate, in quam calamitatem Phalaridis sæuitia uidebantur recidisse, à quo uicti bello & armis exuti, ne mox res nouas affectare possent, conuiuiorum hilaritatibus & uinolentiæ sunt relicti. Ab ijsdem quoque in Eryce populis religiosè cultam legimus Venerem, cuius honori dicabantur anagogæ. Hæ uerò intelligebantur, quum in Libyam inijsse peregrinationem credebatur dea, cum qua simul emigrarent columbæ, quæ mox catagogijs redirent nono die pòst, una primum è mari aduolante ac subeunte templum. Scribit Lycophronis interpres, Læstrygonas esse, qui nunc in Sicilia dicantur Leontini. Prodidit Stephanus, Læstrygonas cum Cyclopibus primos Siciliam incoluisse. At Plinius libro tertio: Formiæ, inquit, antiqua Læstrygonum sedes. Siculos, ut ingenio pingui, damnant Græci. Plutarchus de Timæo: Non Lydium, inquit, currum pedes assequitur, ut ait Pindarus: sed rudis est omnino, ac puerilis, &, ut inquit Diphilus, pinguis, ὠνθυλευμένος στέατι σικελικῷ, id est

A λιῶ,id est adipe fœdatus Siculo. Scribit Cicero, Siculam gentem esse acutam, & natura cõtrouersam: unde factum,ut Siculi Corax & Tisias dicendi præcepta condiderint primi. Sed omnem excedit admirationem,quod de Syracusanis apud ueteres obseruatum legimus:lege siquidem sancitum illis fuit, ne mulier ulla preciosius ornaretur, ni se constupratam prius esset confessa.Ceterùm & uiris cautum quoque,ne sumptuosiorem uestem induerent, ni aduersos auersosq; impudicos se comprobassent. Vmbrica tamen symposia paulò opulentiora uidetur Plutarchus accipere in Symposiacis: Ad cœnam, inquit,uenit unusquisque proprium ferens uentrem,qui non expletur, eo quod æquale est,sed quod sufficit. Vmbrica autem conuiuia illa nil opus est ex militaribus & castrensibus cœnis huc transferre: sed & Homerica ualere sinamus, subfamelica enim sunt, siticulosa:habent quoque hestiarchas,id est modiperatores reges, uel Italicis cauponibus difficiliores: qui inter pugnandum,ubi micant gladij,& atrocissimus uisitur Mars, obiectare non desinunt,quantum quis apud se hauserit. Hucusque Plutarchus:ex quo propter reconditiorem doctrinam,pluscula transferre collibuit.Quod tamen de Italicis refertur cauponibus,scire conuenit,esse id haud perpetuò uerum, quod ex Polybio liquet Historiarum secundo,in Italiæ descriptione. Super Vmbricis uerò conuiuijs scrutabar impensè,ecquid in ueteribus memorijs reperire esset, unde qualiscunq; demanasset luxus is: ac comperiebam in Aristotelis libro,si modò non insiticius est, περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, apud Vmbros animalia ter quotannis partum edere: terram uerò largiores semper fructus producere,quàm demessuerint prius:mulieres item esse πολυγόνους, id est præfœcũdas,rarò siquidem unum párere,duos uel tres sæpius. Esse uerò Vmbros Græci scribunt, in Padi meditullio,& Picentum. Sed & Simbros quandoque dictos,inuenio. Hosce item ut delicatioris uitæ ac conturbatores in primis Abrodiætos ab Græcis incessi comperio,ac compari Lydis ratione uitam transigere consuesse. In Vmbris tamen parsimoniam laudat poeta Catullus. Terram uoluptariam significantius à Græcis τέμπη,inquit Hieronymus, dici.

B *Victus frugi ex Platone. Mensa sacra. Gulæ insectatio breuis ex Porphyrio. Dioscurorum prandium Athenis. Mensa Aegyptia, Democratica, satrapica. Rogatiani historia minus uulgata. Athletarum suggillatio fœda. Edacium catalogus. Adephagiæ templum, & Cereris σιτοῦς. Megalartus. Megalomazus. Sphæram habere bona sua, quid. Terpsion gastrologiæ author primus. Voluptatem esse monochronon. Cur unus tantum homo ciborum appetat diuersitatem.*

Caput XI.

HAec est Abronum uita, hic luxus omnia gulæ studio prodigentium, ac ne in rutis quidem, & cæsis solum sibi paternum omnino relinquentium. Hi ganeones profligatoresq;, & quibus animam scias pro sale datam, quorum uita sagina est. Sed age: ex Platone eodem, unde exorsi sumus, mutuemur uicissim, quæ ad sanitatem Apitios, qui uisuntur etiam hac tempestate plures, reuocent, mensarum compressa suffrenataq; uoragine. Quoniam sicuti astruebat Democritus,ambitiosam mensam fortuna,parçam uirtus apponit. Et Censorius Cato: Cultus, inquit, magna cura tibi,magna uirtutis incuria.Igitur constituturus Philosophus hic semper ferè diuinus ciuitatem: quæ sui prius quàm aliorum compos fiat: quæq; non tam terrorem gentibus, quàm uenerationem sui nominis angustiorem sit iniectura, ueluti cœlestis quædam res propioribus lineis expressa in terris: inter alia diuiniore ingenio excogitata,etiam quæ ad uictus rationem spectant,tam sapiens, tamq; admirabilis conditor minus neglexit, ad retundendam helluantium, & familiam pecuniamq; suam mutitationum gurgitibus proluentium lasciuientem gulam. Nam libro secundo de Iusto, sic fermè scribit: Aestiuis,inquit, temporibus parte plurima, neque uestibus fulcientur, neque item calceis. At hyemalibus utraq; ad commodum adhibebuntur. Panibus uescentur hordeaceis, aut etiam frumentaceis, quibus calamos subijcient, aut frondes puras. Ipsi uerò substratis ex milace ac myrto lectulis,decumbent cum liberis, coronati interim,nec uino abstinentes diuinas laudes concelebrando: ut ita hilarius uiuant,ac iucundius,nec filijs operam dabunt, præter rationem calculorum. Porrò opsonia non alia erunt,quàm sal,oliuæ, caseus,porrum,olera quoque ex agris ueluti pulmenta. Adijciamus

mus & bellariorum aliquid. Sint uerò hæc, ficus, cicer, faba, myrti baccæ, quæ uocant A myrta, necnon ex fago glans prunis tosta. In potu autem summum adhibeatur temperamentum, ut hac ratione salubriter consenescant, ac tranquillè, uiuendi exemplum posteris relicturi. Hoc est nobile Platonis decretum: hic fundus, & esitandi fundamentum omne: quod quàm uerum, quàm sanctum est, utinam tam id festiuiter excipiamus omnes, ut mensam sacram & mitem, sicuti scienter inquit Synesius, turgidæ incipiamus, ac nuptijs repotijsque anteferre: & Apitij, ac Paxami iura, ualere iam sinamus, ne dum fartura perglisicit, opimaturque corpus, nubilum menti prætendatur cimmerium. Quod eo esset præstãdum procliuius temperiusque, quoniam doctissimus quoque Porphyrius uentri mancipatos homunculos, immundorum dæmonum uasa fieri scribit. Seruatum uerò Athenis Græci tradunt, antiqui uictus exemplum, quum Dioscuris in Prytaneo apponeretur prandium: mensis enim inferebatur caseus, ac physte. Est autem eo nomine, mazæ species. Oliuæ quoque, quas drypetes uocant: item porrum. Mensa uerò Aegyptia cuiusmodi foret (nam neque hoc ab proposito dissentaneum est) ex Philostrati uerbis licet coniectare in Dionysio sophiste, quem ab Adriano imperatore illis insertum tradit, qui in museo pascerentur. Museum uerò, inquit, mensa Aegyptia, conuocans omnes in orbe terrarum eloquentia illustres. Adnotatum in Gręcis authoribus, Democraticam uocari mensam, quæ sumptu modico plures alat, cuius fuit modi Atheniensis Cimonis. Satrapicam uerò, quæ impensa nimia ὀλίγους τρυφῶντας, id est paucos admittat delicijs diffluentes, qualis uisebatur Lucullea: unde illud in adolescentem, πλουτῶν ὡς κροῖσος, ζῶν ὡς λούκουλλος, λέγων ὡς κάτων. Cæterùm prius quàm inde digrediamur, succurrit exemplum frugalitatis nobile senatoris Rogatiani, cuius idem meminit Porphyrius. Is ergo sapientiæ studio egregiè intentus, nil habebat antiquius, quàm ut quantum ratio pateretur, animum ab uitæ cogitationibus seuocaret, quamobrem nec bonorum curam omnino ducebat, quin & seruos à se reiecit, nec ullos unquam honores admisit. Nã proditurus quandoque prætor, iam lictoribus illi apparentibus, nulla prorsus dignitatis habita ratione, nec prodire quidem sustinuit. Imò & propria domo relicta, apud amicos diuertebat, contentus semel interdiu dedisse operam cibo. Quæ uiuendi ratio tam B incuriosa, tamque sui negligẽs illuc demum profecit: ut quum podagra infestaretur prius, mox tanquam in multos annos impetratis inducijs, aut diffiso die, ita conualesceret, ut manuum pedumque munere non uteretur secus ac quilibet maximè uigentium: qua quidem re factum est, ut uerè synceriterque philosophantis insigne esset, ac haberetur exemplar. At obsecro, Herculis polyphagiam, ut Græcè dicamus, & polyposiam, quis non nouit? Quin Vlyssis edacitatem, ac læmargiam, & luxuriæ efferuescentis æstum ex carmine Homerico aucupatur Athenæus. Iam Theagenes Thasius athleta taurum uorabat solus: quod in Epigrammatum libro prodit Posidippus. Milonem Crotoniatam scribit Theodorus, carnium minas deglutisse uiginti, & panis totidem, uini choas persiccasse tres: sed & in Olympia quadrimum solus per diem absumpsit taurum, per stadium antea humeris circumlatum. Astydamas Milesius ab Persa Ariobarzane uocatus quandoque, quicquid omnibus destinatum foret, uoraturum se repromisit, impleuitque. Sed de athletis non magnopere mirandum, quando ipsum hoc profiteri uidentur: propterea in Autolyco primo Euripides, multa quidem inter Græcos mala uersari scribit, athletico tamen genere nil prorsum haberi peius, ut qui malarum serui sint, ac uentris. Carmen ipsum quod arrisit insigniter, etiam apposui:

> Κακῶν γε ὄντων μυρίων καθ' ἑλλάδα,
> οὐδὲν κάκιόν ἐστιν ἀθλητῶν γένους.

Cambleta Lydorũ regem, scribit Xanthus in id uorandi studio euectum, ut nocte quadam uxorem quoque absumpserit: quumque summo mane illius manum in ore comperisset, semet iugulasse. Rhodij Timocreontis edacitatem, ac bibendi auiditatem, sepulchro insculptum declarat distichum:

> Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πόλλα κακ' εἰπὼν
> ἀνθρώπους, κεῖμαι τιμόκρεων ῥόδιος.

Quid, quod in Sicilia Addephagiæ uisebatur templum, id est edacitatis: ac Cereris statua, quæ dicitur σιτώ? Velut apud Bœotiæ Scolum Megalarti, & Megalomazi. Alcman

A man poeta pamphagum uocat ſemet. Ac ſunt hæc quidem patrimonia non Deo pollucentium exempla ſed gulæ. quid uerò pollucentium dico? tanquã bonorum decumam contriuiſſe, putent ſatis: imò uerò ſua omnia, & ſe denique deuoluentium in barathrum ſic, ut in pollinctura, ne ſuper ſit quidem quod funeri infundatur. Eiuſmodi fuiſſe Sippium, Plutarcho credimus. Eleganter uerò id genus hominum dicunt poetæ, præſertim Græci, bona ſibi habere uelut ſphæram, quæ in uentrem facilè deuoluerint. Diodorus, inquit Alexis, annis duobus σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν. Terpſiona, Archeſtrati præceptorem, omnium principem gaſtrologiam conſcripſiſſe, compertum nobis ex Græco penu. Voluptatem Ariſtippus eſſe monochronon dicebat, id eſt temporis unius: quoniam præterita ad nos pertineat nihil, futura necdum adſit. Sed enim quærat forſan curioſior aliquis, unde ſit potiſsimum, quòd inter cuncta animantia unus homo ciborum expetat diuerſitatem, reliquis uel uno contentis, uel omnino longè paucioribus. Difficultati, & quæſtionis inuolucro ſic fermè occurrunt naturæ uiri capaces: quòd nobilitatis magnitudine, producta omnia humanis deſtinentur uſibus: id quod in alijs non fit. Porrò & conſtitutionum uarietas in uno tantum comperta eſt homine. hunc enim temperatum aſtruimus, ſanguineum illum, alium phlegmaticum, & deinceps. Nam in ſpecie ſua, bruta ſunt omnia uel pituitoſa, uti ſues, pecudes: melancholica nonnulla, ut cerui, boues. unde fieri, ut homini alimentorum genus non unum uideatur neceſſarium. Denique animalem nos appetitum inſequimur: qui ideo uarius probatur, quoniam ad oppoſita ſe habeant eius potentiæ. In brutis appetentia uiget naturalis, cuius ratio eſt alia.

Qui ſit in Familiaribus epiſtolis Trapezophorus, contra omnium hactenus enarrationes. De trapezophoro item intellexiſſe Iuuenalem. Menſarum genera. Atlantes, telamones, magides, xylon. Troianorum menſæ. Monopodia. Meſa, quæ & menſa. Abacus. Cap. XII.

QVum M. Tullij Epiſtolas familiares enarrarem Patauij, maxima prouincialium frequentia, nec abdicans tamen noſtratibus, incidi in Epiſtolam ad Fa-
B bium Gallum, ex libro (ni fallor) ſeptimo, in qua ita legebamus: Trapezophorum, ſi te delectat, habebis. Id uerbum tanquam obex moleſtior, multum iniecit moramenti, quod non ita frequens uideretur: & interpres, ut plerunque, auribus paulò erectioribus minus ſatisfaceret. Sed quum in Græcorum penu diuertiſſem, uaſarijs omnibus (quod aiunt) excuſsis, tandem quod inquiſitioni diuturnæ & ſolicitæ fuerat, ſum uiſus reperiſſe. Siquidẽ in libro Iulij Pollucis decimo, ita legi: Licet porrò menſam in qua pocula reponuntur, tetrapum dicere, aut etiam monopum: uel, ſi quis ambitioſè ne nouis quidem abſtineat, trapezophorum, uelut qui mẽſam geſtet. hæc Pollux. Qui etſi non omnino uetus uerbum putat, trapezophorum: interpretis tamen refellit inſcitiam, in eo hallucinantis maximè. Nam etiamſi in ueteribus Græcorum libris in ea notione trapezophorus non ferè comperiatur, quis tamen inficias eat, Ciceronis ætate in uſu fuiſſe? Pollux certè negare non uidetur. Nam alibi, menſam coquinariam ab iunioribus dici epicopanon ſcribit: & tamen infert ſtatim, uerbum id extare in Menandri Meſſenia. Verùm & apud Iureconſultum Florentinum, Digeſtis de ſupellectili legata, id uerbum reperias notione quam præſtruximus. Porrò quis unquam uel legit uel audiuit, Sacerdotis, quæ dicta ſit trapezophoros, ſtatuam, ut rem planè uiſendam, ac uelut obryzatum omnino nummum, circunferri ſolitam? Quid tam præſignè in Palladis miniſterio uel fecit illa, uel excogitauit: ut non abſonum ſit, huiuſmodi honores illi fuiſſe contributos? Præter nomen uix aliud reperias quicquam de ea in literis. Quod ita eſſe, ſignificare uidetur Harpocratio, à quo exponitur ea dictio. Ego uerò trapezophorum intelligo apud Ciceronem, ſtatuam, quæ poculorum menſam ſuſtineret. Nam ex Vitruuij doctrina manifeſtò liquere omnibus puto, imagines hominum exſculpi ſolitas, quæ columnas ſubiectæ fulcirent, aut tigna, uel id genus alia, quas Græci atlantas uocent, Latini telamones. Quo in genere habentur, quæ caryatides uocantur, necnon epiſtylia ſuſtinentes ſtatuæ Perſicæ: quod & noſtris temporibus nullo non in loco conuiſitur. Sed in re confeſſa, nimis multa. De trapezophoro puto etiam Satyrum nobilem intellexiſſe, qui & noſtræ ſententiæ addit tibicinem:

x Lectus

Lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex A
Ornamentum abaci, necnon & paruulus infrà
Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron.

Si cui non triuialia placent magis, quod ab luscinia coccycem nequeat disparare: placeat, opinor, & Cyprij bouis merenda. Lego in nostris monumẽtis, & apud Varronem in primis, fuisse apud Romanos uinariam mẽsam rotundam, quæ diceretur cylibantum, à poculis quæ κύλικας Greci uocant. Item mensam alteram lapideam quadratam, oblonga columella suffultam. Hanc cartibum, ab gerendo appellarunt, mox & cartibulum. Tertium mensæ genus quadratum & ipsum, uasis modo destinatum, dicebatur urnarium, quòd urnas cum aqua positas ibi potissimum habebant in culina. In Iulij Pollucis Onomastico inuenias & hæc: Erant, inquit, mensæ primæ, secundæ, tertiæ. Tripodas dicebant, quibus illæ superponerentur. Nam mensas ipsas etiam magidas nuncupabant, ut est apud Sophoclem. Mensam nummulariorum, Demosthenes xylon uocauit, alij etiam pinaca. Fuit & mensa, quæ diceretur logisteria. Illud adijciendum, mensas Troianorum, de quibus est illud Virgilianum, Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus, ab Græcis interpretibus tradi selininas fuisse, id est apiastras: uel ex panis portionibus præduris. Ceterùm quæ mensa est apud Virgilium, citra N à Varrone dicitur mesa, quia media poneretur, originatione nimirum Græca. Scribit Liuius, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis triumphum ducente, luxuriæ peregrinæ originem primùm inuectam in urbem. Inde lectos primo æratos, & uestem stragulam preciosam, plagulas, & alia textilia, & quæ tum magnificæ supellectilis habebantur, monopodia, & abacos adduxère milites. Tunc psaltriæ, sambucistriæq́, & conuiualia ludionum oblectamenta addita epulis. Tum coquus, uilissimum antiquis mancipium, & æstimatione & usu in precio esse. Et quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta.

Quid sit apud Platonem, Narthecophoros esse multos, Bacchos uerò paucos. Bacchus quid. Ebrietas animæ duplex. Nectar quid. Bacchus cur Soter. Sphaltes. Enorches dæmon. Enorchus. Bacchus cur iuuenis & senex.

Caput XIII

B

QVi Socratica instituta Christianæ integritatis esse idolum quoddam & imaginem, aut saltem umbram, scriptis prodidère: atq; Instrumentum uetus Platonica confirmari theologia: ex qua, ueluti ex equo Troiano, innumera prodierint doctrinarum lumina: nouum uerò, Socratis moribus, & sapientia: hi profectò, absit inuidia uerbo, uel soli, uel cum paucis admodum, rerũ altitudinem, quam illorum hominum ingenijs arcana ratione artifex Deus inseruit, concepisse uidentur. Nam ut de alijs nũc discusio non fiat, nec examen acrius: quale obsecro illud est, quod ab Socrate in Platonis libro de Anima, dissferitur? Nam quum inculpati philosophi meditationem in eo uersari docuisset, ut animam seiungat diuellatq́ à corpore, quoniam uerè ingenueq́ philosophantem ita prorsum sentire necessarium est, se non alibi purius sapientiam comparaturum, quàm in futura post mortem uita, addidissetq́, uirtutem ueram in purificatione consistere, quæ fortitudine, iusticia, temperantia & sapientia demum contingat: mox infert, Quamobrem qui mysteria sanxère, haudquaquam negligendi sunt. Nam arcana quadam ratione impense nos uidentur admonere, quisquis inferos petat, non ita expurgatus & initiatus, in cœno eum uolutari: quæ maxima turba est: at qui secus, cum dijs agere. Propterea inquiunt: Narthecophori quidem multi, Bacchi uerò perpauci omnino. Sunt uerò hi non alij, quàm rectè philosophiæ mysterijs imbuti. Quid his paucis uerbis sanctius? Quid Christianæ ueritati magis consentaneum? Religionem, inquit, sanctitatemq́ prætendunt quidem plures, sed quotusquisque culpationibus reclinatis, quas uitæ deprecatur castitas, scopum pertingit, aut induit perfectionem? passim quoq; uocantur omnes, electorum tamen mira paucitas: nemine non discum potius audiente, quàm uerè philosophantem. Nam & Chrysostomus: Multi, inquit, sacerdotes, & pauci sacerdotes: multi nomine, pauci re. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Non uestis tenera, uti est apud Hieronymum, clericum facit, aut sacerdotem: sed casta mentis intentio, humanæ proprietatis retinentissima, quæq; peccatorum proluuium prætextu nullo exemptum purgatumq́ eat. Sed cur

nam

A nam Bacchus pro germano philosopho aut uiro ad unguẽ facto, ut poetæ uerbis utar: Bacchum Platonici putant quandoque principem ac summum quendam sacerdotem. Hunc bis natum ab mythicis confingi tradunt, qui significent futurum sacerdotem, statim initiatum renasci oportere: uel sacerdotis perfecti mentem Deo penitùs ebriam uideri iam renatã. Hoc ne quis miretur, scimus ab Musæo tradi, mirum iusticiæ præmium perpetuam uideri ebrietatem. Quod ipsum antea per Dionysij sacra Orpheus inter ueteres theologos perillustris significauerat. Cui propheticum illud non dissentaneum est: Inebriabor ab ubertate domus tuæ. Ebrietatem in anima duplicem intelligunt periti: nam & potus est duplex. Quippe pars illa purissima altissimaq́;, qua uel sustentantur diuina, uel constant, nectar uocatur, & deorum esse creditur potus. Inferior uerò ac turbidior animarum potus nuncupatur: diciturq́; in ueterum doctrina Letheus fluuius. Anima igitur in corpus iamiam lapsura, ubi ad inferiora defertur, syluestrem tumultum, ut Plato uult, incipit sentire, delibutaq́; ac grauata uinolenta (ut sic dicam) alluuione, diuinorum obliuiscitur, & circa terrena delirat: dumq́; corporeis amplius oblectatur & pascitur, in corpoream degenerat naturam, totq́; ac tantis offunditur erroribus, ut mentis acie hebetata, in ijs tantum ueritatem quærat, quæ imagines sunt & umbræ, ut Plotinus docuit scienter. Deceptio uerò hæc inter mala prorsum maximè noxia. Et hæc quidem ebrietas una est, grauis ac pestilens, ob quam eleganter recteq́; anima infra se & extra se constitui dicitur. Huiusce uerò ebrietatis initium statuunt craterem Liberi patris inter cancrum leonemq́; locatum, quia descensuris animis illic sylua influat primùm. Altera uerò, quam nectaris conciliat potus, fragilioris naturæ, labentisq́; obliuionem inducit. Anima ita affecta diuinis intendit, illa contemplans ueneratur. Cæterùm excellentium rerum fulgore corusco quasi hebescit primo, aut mirandæ dulcedinis succum prægustãs suauiter, insueto quodam ardore nouum induit habitum prioris oblita. Sed post paulò prægustatam diuinitatis iucunditatem iam largius clariusq́; intuens inenarrabile ducit inde alimentum, extra se quidem, sed & supra se posita. Ex ijs opinor, liquet acrius intuenti, quid ita Bacchi nomine summatem sacerdotem aut Deo inhærentem uirum latices nectareos haurientem Platonicorum secretior doctrina intelligendum dederit. Apud grammaticos est piscis nomen bacchus, quem chellarem uocãt & oniscum.

B In oppido Herminthi taurus soli consecratus colitur, bacchin cognominant: eius color in horas mutatus euariat: hirsutie mira in primis, in diuersum setis abeuntibus, quàm sit animantium ceterarum natura. Quod uerò de nectare facta mentio, amplius sciendum, esse qui nectar interpretentur uinum in Lydiæ Olympo concinnatum fauis promixtis & floribus odoratis. Anaxandrides non potum accipit nectaris nomine, sed cibum. Succinit Alcman quoque. Sappho etiam ambrosiæ craterem dicit. Sed nec Homerus esse deorum potionem nectar nouisse, creditur. Bacchum præterea legimus σωτῆρα nuncupatum Grecis, quòd eos in Mysia, Telepho grassante, seruarit, obiecta fortè illi uite, quę res ab dolo id genus dicta Sphaltes est. Soteris Bacchi commeminit Plinius, sed ratione alia. Dæmon enorches apud Lycophronem Dionysius intelligitur in Lesbo. Thyesten nanq́; cum sorore Dæta coeuntem genuisse Enorchum memorant: à quo sit conciliatum nomen Deo, sed muto & fœdissimo: aut certè quoniam eius mysteria cum saltatione celebrarentur, id est μετ᾽ ὀρχήσεως: uel etiam quia pudenda quandoque ficulnea, & pelliceos sibi assuisset phallos ceruorum. Apud Homerum Iliados ψ, enorcha testes habentia intelliguntur, cuiusmodi fluminibus immolari consuerant. Bacchum item nunc iuuenem expingebant, nunc senem, bibendi intemperiem significantes, uel contrà: addebatur & caluitij deformitas, quia uinolentorum est, arcana prodere. Nam & Alcæus inquit, οἶνος γὰρ ἀνθρώποις διόπτης. Athenienſibus sacra Liberi fuisse pręcipua, scribit Dion. Ea quum Adrianus in ueste indigena concelebrasset magnificè, templum Liberi, quod Panhellinon uocant, construi permisit.

Tres esse principes supra mundum. Iouem esse mundi animum. Quid Dionysius. Item qui Titanes. Qui Typhon. Cacoethes. Sporadici morbi. Endemi. Epidemi. Cur homines dicantur Dionysiaci. Catacecaumene. Catacecaumenites uinum. Ceraunobolia. Virgilij locus quarto Georgicorum.

Caput XIIII.

SEd ne quem omnino fallam, pergamq; porrò comperta mihi in arcanis ueterum libris in literas dare, admonendos censui studiosos omnes non uno modo accipi Dionysiũ ab illis: uerùm quo apertior tota res fiat, sic reperio: Theologos antiquiores ita ratiocinatos, ut super mundum tres haberi principes, opinarentur: Oromasin, Mitrin, Arimanin: id est, Deum, mentem, animam. Nec ignoro, à grammaticis dici Arimanium, à bellandi furore. Dei propriam astruunt unitatem, mentis ordinem, animæ motum. à solo Deo primam ipsam in mũdo fieri unitatem partium, & totius: à mente, uirtute Dei, ordinem unitarum partium: ab anima, superiorum uirtute motum fieri operis ordinati. Hæc anima prima in mundo, tanquam animali suo regnans, uitalem uirtutem, ut placuit Plotino, à centro, id est à terra, uelut à corde, per totum uidetur propagare: sensualem uerò motricem à sphæris superioribus, uelut à capite inchoans, cæteris inde communicare. Ab hac non aliter mundanum corpus alitur atque ducitur, quàm per uitam inde corpori addictam, quæ uita ab superiori substantia, quantum substantia est, habet ut alat moueatq; alendo. In hac uita genituræ officium ita cum imaginatione concurrit, ut sese mutuò moueant: sicut ad genituram parata est, sic prorsus imaginatur. Sicut uicissim imaginatur, ita fit ad gignendum promptior. Animam hanc Orpheus Iouem appellat, sub eius uniuersali prouidentia, Dionysij constituit prouidentiam, id est naturam, seu uegetalem animæ mundanæ potentiam. Eius membra sunt rationes rerum seminales in natura. Quæ quidem membra quando per generationem quasi procedunt in materiam, à Titanibus discerpti finguntur. Sunt uerò Titanes, genituræ præfecti dæmones, qui persuasi à Iunone, id est à processionis generationisq; cura, laniare Dionysij membra traduntur, quasi Osiridis membra, id est uiuificæ prouidentiæ, ab Typhone concerpta, hoc est ab dæmonum geneficorum duce: quia commune illius in cunctis eque gignendis & mouendis officium differentes inter se partiuntur in sortes, rerumq; species ad singula generando deducunt. Quod uerò his adnectitur ex Orpheo item, ob concerptionem eiusmodi deuorationemq; fuisse ab Ioue tactos de cœlo Titanas, eum ferè sensum habet, illos ad cœlestia esse conuersos. Quòd illis ardentibus enati ferantur homines, significat ex diuina eorum cura homines B in lucem prodisse uitalem, qui ea de causa Dionysiaci nuncupentur, ut qui ex Titanibus uideantur nati, quos Dionysij membra pauerant. Si quis fortè, ut & hoc attingam obiter, solicitius quærit, quos'nam dicamus genituræ præfectos dæmonas: legat is Platonis Timæum, ubi post mundi creationem inducitur princeps rerum Deus iunioribus dijs inferiorum animalium generationem mandare, & hominis præsertim: Qui, inquit, cum immortalibus appellatione conueniat, diuinusq; uocetur, habeat principatum, iusticiam colat, ac uos item. Ego uobis semen & initium tradam. Vos cætera exequi par est, ut faciatis generetisq; animalia, & consumpta rursum recipiatis. Postremò addamus & aliquid ex Græco penu. Est regio sole perusta, quam Mysi possideant, & Lydi, exuta arboribus omnino uisitur, præter uitem. Catacecaumenen uocant, inde uinum habetur uirtute præstans, catacecaumenites οἶνος uocatur. Ex quo & nonnullorum perelegans circumfertur iocus, Dionysium dici rectè πυριγενῆ, id est ex igne natum. Catacecaumenen dici coniectant de fulminum frequentia, quam ceraunoboliam uocant: autor Stephanus, meminit Strabo. Est & eo nomine Erythræi maris insula. Denique uinum hoc significasse Virgilius quarto Georgicôn uidetur, quum ait Cyrene ad Aristæum: Cape Mæonij carchesia Bacchi.

Etiam si id minus aduertunt interpretes. Quod ad Typhonem attinet, est quidem eo nomine uentus turbulentus, atque item πυρώδης δαίμων, id est igneus dæmon: sed apud Galenum etiam febris τυφώδης, sicut morbus κακοήθης, ut parergon hoc adnotemus: qui re quidem magnus est ac difficilis, nec crisin habens certam, tametsi facilitatis speciem præferat. Legimus item sporadicos dici morbos, qui quouis tempore obueniant, & loco: sicut ἐνδήμους, qui in certis grassentur regionibus: ἐπιδήμους, qui temporibus quibusdam plures eodem infestent loco. Epidemeticos sunt qui forriarios modò à Gallis opinentur dici.

Quæ, & quot significet Cora. Quo differat ab partheno, nympha, & gyne. Coronomus. Cybolum. Cybitus, siue cubitus. Phlœa. Phylax. Arrianus explicatur & emendatur. Item de Dionysio plura scitu digna. Cur dicatur taurus. Taurophagus. Tauropolos Diana, & tauropus. Dionysius. Sabazius. Vnde sabbata. An Iudæi Bacchum coluerint. Ficorum inuentor, & fructuum. Ceruorum nomina plura. Vino aquam quis miscuerit primus. Tripus Dionysij. Item quid bassara, Scenophegia. De Anio pluscula. Interim unde Tauromenium. Tauros cur dicant Græci omnia uiolenta. Problastus. Sabaia Scenophegia. Ceruæ an habeant cornua. Bassus, cur pro humili. Cap. XV.

A QVod nam, dicat aliquis, propositum tibi est? Nos quidem à te racemationem quandam ex paulò iucundiore uindemia expectabamus, qua ingenium fieret instructius, & uita comptior, morum ratio excussior, limatiorque. Tu uerò subinde Herculis cothurnum tibi tẽtas inducere, nec te intra pelliculam contines supra crepidam iudicando, dum inferis operi, quæ exactius requirant examen, & philosophorum lucernam redoleant. Fateor, prægustata suauitas, illudque Platonicorum symbolum τὸ θεῖον, transuersum ita me rapit quandoque, ut mihi sæpe uidear ad Lotophagorum gentem diuertisse. Sed bene est, suppetunt, qui me oblitum reuocent, ac uelut ex locato mecum agant: sed ita, ut respectare tamen liceat, & carptim, more bibentis in Aegypto canis, quo pascatur animus, præcerpere. Ecce uerò monitor primus Arrianus manum inijcit, ac fronte rugosiore: Quid, inquit, differs? quin meo me candori restitutum pergis? Tu quidem de Dionysio multa ex Platonicis expiscaris. At Dionysius meus, quem Latini tui in secundo Alexandri gestorum Ioue ac Cora satum reddidêre, qualis nam tibi uidetur? aut quam esse putas Coram istam? Ego uerò tanti uiri authoritate commotior intentius circũspectare cœpi, & amplius indagine latiore tesqua omnia & uepreta ac condensa scrutari, ut quippiam uenarer, quod historico nobilissimo appositum leniret stomachum, demumque resupinata librorum sylua, hæc proruisse sum uisus. Coram quidem uariè capi in authoribus, primumque Molossorum gentem eo nomine puellas decenter forma conspicuas nuncupare: propterea eorundem rex Ades, siue Aidoneus, uti est apud Plutarchum, filiam appellauit Coram, quam rapere adortus sit Pirithous. Sed & pro uirgine capi Coram, adnotauit Eustathius, ἀπὸ τοῦ κορᾶν, quod ornare indicat, sed & repurgare, quorum utrunque ætati congruit incorruptæ ac puræ: unde fiat forma deminuta, corasion. Disparari tamen ab Cora & partheno nympham inuenias: quippe parthenon intelligunt, insciam prorsus uirilis concubitus: nympham, quæ uiro ante paulò iuncta, necdum tamen pepererit: gynen uerò dicunt, quæ partum iam susceperit. uerùm & Coras, poetę naues dicunt protoploos, id est primùm in aquam coniectas, tanquam planè uirgines sint. Coram item Græci pupillam in oculo uocant, quia ἐκ κοίλου ῥεῖ τὸ δάκρυον, ex concauo profluit lachryma, unde dicatur etiam collurium. Est item Cora, impedimentum sistens profluuium, & nummi species. Id uerò insigniter aduertendum, Coras pro uestium manicis capi, aut eiusmodi quopiam, quæ manibus plerunque porrectiores comparantur: ob idque impedimentum afferat, si in eas immittantur manus, ne quid possit fieri. Proinde lectum in historia est, ab Cyro sororis Darij filios necatos, quòd illi occurrentes, in Coras non immisissent manus, quòd uni tantum regi assueuerat fieri. Ad hoc autem & Pollucis illud spectarit: nam quum interiorem cubiti cauitatem, olecranum dici pronunciasset: extimam uerò commissuram, ancona: Coronomus, inquit, medicorum est. Dicunt autem hoc & cybolum, id est κύβωλον: sed & cybitum dicas, sicut Hippocrates. Nam est Doriensium in Sicilia uocabulum: unde κυβιτίζειν, Epicharmo est cubito ferire. Corã uerò dici puellam ex alijs quampiam, nec legi, nec audiui: sed Proserpinam ita ab Græcis nuncupari, nemo in literis tam feriatus, qui nesciat. Ita uerò in Arriano fuisse transferendum, argumento sunt pleraque: & M. Tullius in primis, qui tertio de Narura deorum, ex Dionysijs unum Iouis & Proserpinæ filium recognoscit, Coræ autem minimè. Apud Xenophontem libro Rerum Græcarum sexto, in oratione quadam, Triptolemus dicitur Cereris & Coræ sacra arcana primus communicasse hospitibus Herculi & Dioscuris, qui & Peloponnensibus Cereris semina sit elargitus primùm. Apud Plutarchum tamen in Græcis codicibus sic adnotatum comperias, Aidoneum uxori Persephones indidisse nomen; filiam uerò appellasse Coram. Lacones Coram deam uocant Phlœam: at Phlyax

B

dicitur uinolentus ac ridicularius. Sopatrus apud Athenæum appellatur phlyacographos: de quo uerbo mox item pauca. Scribit Clemens, Iouem commutatum in anguem intulisse Proserpinæ filiæ uicium, unde sit natus Dionysius. Quo argumento etiam Sabaziorum mystica draconem præferunt in orbem complicatum. Hinc & poetæ draconem tauri patrem dum concelebrant, symbolicè operteq; Iouem innuunt, ex quo & filia, natus hic sit tauri specie. Quare ab Lycophrone taurum uocari, scimus. Scribit Atheneus, tauro & pardali assimulari Bacchum ex ebriorum uiolentia. Nam quod in tragœdia, cui attitulatio est Tyro, Sophocles taurophagum uocat Dionysium, id interpretantur, quia dithyramborum poetis in uictoria daretur bos. Alij crudelem & immitem accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad uinolentiam magis referendum alij putant, quòd philœnus esset is, hoc est uino indulgeret largius. Et Dianam tauropolon uocant, sicut in Periegesi Dionysius Apher, non ab gente solum, sed & ab animali, ut probat Eustathius: quia armentis præsit, uel quia cum luna eadem sit, quæ tauris uectatur, & Tauropus dicitur. Certè Martis & Dianæ sacrificia apud Amazonas scribit Diodorus tauropolia nuncupari. Author porrò Diodorus in Philippi regis historia, Andromachum Timæi historici patrem coactis in unum qui cladi superfuerant, ab Dionysio Naxo euersa, taurum urbi uicinũ collem diutius incoluisse: quare Tauromenij nomen loco conciliatum, quæ mox opulentior fuit ciuitas. Cæterùm magna omnia & uiolenta, tauros Græci nuncuparunt ueteres, de Asiatici montis natura, quem ita nominatum scribit in Periegesi Apher Dionysius, quia sit ὀξυκάρηνος.

Cornua nam summus scopulis imitatur acutis.

ut inquit Rhemnius Fannius. Dionysium uerò dictum scribit Hesiodi interpres, ueluti διδοίνυσον, quia sit uini dator. Id antea Plato quoque prodiderat. Propterea in uindemijs faciem eius musto tingere, ac ficis, consuetudo fuit uetus: inde ab Siculis Bacchus dicebatur Morychus, quia μορύξαι signet polluere ac fœdare. Problastum, id est πρόβλαστον uocant, quia egerminantibus uitium palmitibus, illi fieret diuina res, uel quum easdem forent putaturi. Dionysium dici interpretatur Phurnutus, ab διαίνειν ἡμᾶς ἡδέως, quia iucundè suauiterq; nos irriget: uel quasi διάλυσιν: nam & ratione eadem Alysium quoque uocarunt: quoniam curas soluat, uel quòd ad montem Sitium enata primùm tradatur uitis. Lyæum dicunt, non solum quia membra soluat, sed amplius: quoniam ex intemperanti potu cooritur sæpè discordia, soluiturq; hominum unanimitas. Sed & deridiculi gratia uocabatur Erebinthios, quæ uox tum legumen nobis indicat, tum pudenda uiri, ut est apud Aristophanem. Quod conuicium paulò impudentiores etiamnum hoc tempore usurpant. Sabazion uerò appellatum uolunt, à tripudijs quæ ab furentibus fierent, quando id à Barbaris σαβάζειν dicatur. Sabos autem dicebant ei deo consecrata loca, quin & Bacchos eius eodem nunciabant uocabulo, id est Orgia celebrantes: sic enim hi quoque dicuntur, quamuis etiam Bacchus sit coronæ species. Inde simplici uulgò irrepsisse opinor in plerisque Italiæ locis, ut pro agitare usurpent sauazare. Sabos inuenias uel apud Demosthenem pro Ctesiphonte. Sabazium esse Dionysium docuit libro secundo Amphitheus. At Mnaseas Dionysij filium accipit Sabazium. Sabaia paupertinus est apud Illyricos potus, ex hordeo uel frumento colliquatus: unde Sabaiarius inflectitur, probrosum nomen. Lacedæmonios Sosibius tradit, Dionysium colere Sycitem cognomento: quia ficum ab eo inuentam opinentur. Quo argumento Milichius etiam dicitur quandoque: nam milicha, pro ficis usurpari animaduertimus. Apud Naxios certè simulachrorum facies nunc uitiginea conformatur, nunc ficulna, prout uel Bacchus dicitur, uel Milichius. Pomorum quoque inuentorem Dionysium ferunt, & Syracusius significat Theocritus, qui μῆλα διονύσου nuncupat, & illis eum coronari scribit Callimachus, unde mutuata Venus dederit Hippomeni, quibus & in amorem præceps ierit Atalanta, quod canit Philetas. Sunt qui augurentur dici poma Dionysij, à loco qui sit deo illi sacer. Quin & omnium repertorem fabulantur, quæ ἀκρόδρυα uocant Græci, quo nomine fructus intelligunt arboreos. Scitu uerò dignum, quod in Symposiacis innuere Plutarchus uidetur: sabbata Iudæorum ex huius uocabuli ratione nuncupari, quando ab Iudæis Bacchum coli solitum, inde coniectat, quòd ea se die inuicem ad bibendum largius soliti essent inuitare. Mel porrò nec sacris inferant, quòd admixtum

A tum obledere uideatur uinum: sed & apud illos supplicium haberi maximum, si cui mulcta sic irrogetur, ut certũ tẽpus uino cogatur parcere. Ducit item argumentum ex pontificis habitu, qui festis diebus mitram gestaret, nebrida indutus auro distinctam, & tunicam quoque talarem, ac cothurnos, propendentibus ab ueste codonibus multis: hoc est tintinnabulis, quę inter eundum obtinniant, sicut (inquit) apud nos. Putat porrò Hebræorum scenophegia, quæ sub tentorijs aguntur, mensis pomis omnifariam onustis, habere cum Baccho similitudinem aliquam: quoniam scenæ illæ palmitibus & hedera compingerentur, & uindemia in primis uigente festum ageretur. à quo non multis interiectis diebus, altera sequeretur celebritas, Bacchi uerò nomine insignis. Quin & aliæ, quas craterophorias & thyrsophorias nominant, ab Thyrsis, cum quibus templum ingrediantur. Ceterùm quid intus faciant, nescimus, inquit. Non aliud uerò esse, quàm debacchationes, ueri prorsum fit simile. Siquidem tubis utuntur modi non magni: sicut & Argiui in Dionysijs. Cum citharis accedunt alij, quos ipsi Leuitas uocant uel ab Lisio, uel ab Euio, Bacchi cognominibus. Additur id quoque, ab sue Iudæos abstinere, quòd ab eo genere sit interemptus Adonis, quem esse Bacchũ ferè constat. Sed de hoc uariè traditur, imòq; alibi plura. Hæc sunt quæ ex Plutarcho recensuimus: quæ quàm commenticia sint, quantumq; habeant uanitatis, uel me tacente, nemini obscurum puto. Quòd uerò de nebride facta nobis mentio est, amplius attendendum, nebrida dici ceruinam pellem: quippe est nebrus inter ceruos, qui nunc primùm βορὰν ἐκδέχεται, id est alimentum admittit: proinde Anacreon nuncupat, νεοθηλέα γαλαθηνὸν, id est nuper uirescentem lactentemq;. Apud Philetam obseruatum Græcis est, primigenios ceruos dici procas, unde appellata Proconnesos: grandiores paulò iam dici cemades ualent. Perfecta demum ætate cerui, nisi eos item qui achæinæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse discrimina, coniectet aliquis, uel etiam generum ex magnitudine, uel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in ijs satagunt egregiè: sed ita, ut nec sibi admodum satisfaciant. Est & illud in ceruis adnotatum discrimen, fœminas in ijs cornuum carere insigni, etiam si cornutas fingant poetæ omnes. nam in Olympijs Pindarus χρυσόκερων
B ἔλαφον θήλειαν dixit. Sunt qui habere aliquas coniectent: quando & Libyci ac Aethiopici elephantes cum fœminis dentes habent prorsum: quòd approbat Amyntianus. At Indicorum fœminæ ijs omnino carent. Nec illud relatu indignum, ceruam Eurystheo ab Hercule oblatam, in collo habuisse inscriptionem eiusmodi, Ταϋγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Aristoteles cum Plinio mares tantùm ceruos cornibus insigens prodit: quod approbat libro quinto Pollux, Anacreontem coarguens, & Sophoclem, qui κερόεσσαν ἔλαφον dicunt, id est cornutam ceruam: quòd ut inscitè dictum, sentiens Zenodotus, ἐρόεσσαν legere maluit. Ad ea uerò, quæ dicta de scenophegijs sunt, dignum relatu est, dici ab Aristotele scenopegiam nidi constitutionem, quam miro ingenio excogitant hirundines, implicito festucis luto ad lutariæ paleationis normam, quæ ἀχύρωσις dicitur, id est achyrosis. Verùm prius quàm ab hisce reuellamur, quanquam nonnihil ueriti sumus, uisum iri quandoque nasutioribus, Iliade longiora nos sæpè contexere: adijcietur illud quoque, Bacchum ab Eustathio deduci, ἀπὸ τοῦ βακχᾶν, ab incondito ululatu, quo furentes Bacchæ personent. Postea, inquit, insertam literam κ, quo expresio fieret tetri immanisq; soni. Quæ ratio item ex Iaco Iacchum fecisse uidetur. Bacchas, postremò Bassaras uocabant, propriè quidem sicuti Orion scribit. Sed hinc est etiam prostituta mulier eodem dicta nomine: unde factum licet coniectare, ut uulgò nunc in Cispadana Italia ancillas quoque sic ferè nuncupent massaras, deluxato elemento primo. Bassaras nominat & Lycophron. Bassarica, pro Dionysiacis interpretantur. Dicitur quandoque Bassaris meretrix in Epigrammate. Herodoto autem credimus, ab Cyrenæis, uulpem dici bassarum. Quod autem pasim pro humili & depresso bassum imperita plebs usurpat, illam (ut puto) originem habet, quòd bassos pro cauitate dicitur interdum Græcis. In tam multis uerò quæ de Baccho contexímus, adijciatur illud quoque ex Philochori monumentis: Amphictyona Atheniensium regem omnium principem ab Dionysio edoctum, uino aquam adortum promiscere, quo nomine surrigi homines sint uisi, quos meraca prius incuruabat potio: unde Dionysio erecta ara, quem ὀρθὸν uocant, hoc est rectum, substructa proxime Nympharum quoque in horarum sa-

crario. Staphylus uini temperamentnm Melampodi adſcribit. Ad hæc pertinet Varronis illud: In partu uinum, non ut in calice, quærit aquam, ſed ſolem. Tripoda Dionyſij quum audis, craterem intellige: nam ex tripode dicere, uera loqui eſt. Vino autem ueritas attribuitur: hinc Græci, οἶνος καὶ ἀλήθεια λέγεται. Superpondij uerò id loco fuerit: Staphylum, Dionyſij filium, ῥοιώ, id eſt Rhœo, filiam ſuſcepiſſe, quam Apollo compreſſit: id ubi reſciuit pater, coniectam in arcam demiſit in mare. Illa uerò diuinitùs ad Eubœæ antrum appulſa, puerum peperit Rhœo, ac Anium dixit, διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι' αὐτόν: quia ob eum multam ſenſiſſet triſtitudinem. Anium autem in Delum Apollo tranſtulit, qui & uxorem duxit Dorippem, ac genuit Oeno, Spermo, Elaida: quibus id impartiuit Dionyſius, ut quicquid tangerēt, in triticum ſtatim uerteretur, & uinum ac oleum: unde dictæ Cænotropæ, quaſi in nouas formas omnia uertentes. Scribit Pherecydes: Anium hunc Græcis illuc profectis perſuaſiſſe, inibi nouem annis permanere: quoniam ab dijs ſtatutum foret ita, Ilium decimo tandem anno poſſe capi. Hæc eo repetita nobis libentius ſunt: quia mirum eſt interpretum Maronis ſilentium, ceu Oebalias habitent Amyclas, ut eſt apud Auſonium, & ora obſignarit Sigalion Aegyptius.

Dionyſiorum ritus. Qui ſunt phalli. Phallogogia ſacra. Neurobatæ. Paradoxopœi. Parodoxologi. Quid neuroſpaſta. Lucianus declaratur. Gellij locus emaculatur. Automata. Autocratores. Automatia. De phalacris, & phalantho. Phalæna quid. Item qui ſint Phalari, & Phallophori, Ithyphalli. Autocabdali. Phallica carmina, uel Ithyphallica. Item Oſchophorica. Enarratur Columella in Hortis. Hermata, & phalangia quid. Item hilarodia, hilaria ſimodia, magodia. Lylodi. Cinædologus, Ionicos logos. Sotades. Dicelictæ. Sophiſtæ. Tarantula. Rutela. Phalangis fabella. Hermaces. Lithaces. Lyſiodi. Plutarchi locus perpenditur. Nephalia ligna, œnoſpoda, œniſpa. Caput XVI.

Dionyſia, inquit in Moralibus Plutarchus, ueteri ritu, quum multa prorſum & feſtiua hilaritate agebantur: erat qui amphoram uini ferret, & uitem: aderat & qui hircum traheret: alius arrichum, id eſt ciſtam aut cophinum, in quo caricæ forent, geſtabat: omnes autem phallum: ſed nunc, inquit, negliguntur hæc, obſoleueruntque. Hactenus ille. Quid uerò phallus hic ſit, ſcio anxiè quæſituros ex ſtudioſis multos. Herodotus quidem in Bacchi ſacris phallos agnoſcit, id eſt ficulna ueretra à collo propendentia. Nam & Phallagogia, Bacchi ſacra dicuntur Phurnuto: & ſi Φphalalogia modò ſcriptum comperias. Sed phallorum pompa, Periphallia nuncupatur. Author eſt Diodorus, Oſiridis pudenda in ſacris & cærimonijs phallon dici. Nunc & eorum loco ab Aegyptijs excogitatas ſtatuas cubitales, quas per pagos circunferrent fœminæ, mentula, quæ propemodum inſtar eſſet corporis reliqui, innuente, & præeunte tibia. Sed & Mercurij ſtatua ab eodem, ueretro porrecto celebratur. Verùm & phallos duos in propylæis deæ Syriæ permagnos memorat Lucianus: quibus ita inſcriptum foret Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum: Hoſce phallos ipſe Dionyſius nouercæ Iunoni dicandos curaui. Poſtea hæc ſubdens: Phallos, inquit, Dionyſio Græci excitant. In quibus ex ligno deformatas hominum imagunculas geſtitant, pudendis magnis prominentibus: uocantur Neuroſpaſta. Sunt uerò hæc obiter, ut lucem quoque Luciano inferamus, quaſi tu dicas, neruis mouentia. Vtitur eo uerbo Athenæus, necnon in Sympoſio Xenophon, & in libro de Mundo Ariſtoteles, quem locum Apuleius ſic eſt interpretatus: Aſtutia unius conuerſionis multa & uaria pariter adminiſtrant, etiam illi qui in ligneolis hominum figuris geſtus mouent, quando filum membri quod agitari ſolet, traxerint, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi uibrabunt, nec inuenuſtè totum uidebitur uiuere. Meminit etiam quodam loco in Noctibus Atticis Gellius, ſed maximè uitiato codice: nam modò legitur, neurobapha. Herodotus Hiſtoria ſecunda, in Dionyſij ſacris in Aegypto, excogitata ſcribit ſimulacra Neuroſpaſta, quæ uicatim circumferant mulieres. Laurentius ridiculè, opinor, ex neruis compacta, eſt interpretatus. Neurobatas comperi tamen apud Firmicum: Oriente, inquit, ingeniculo, quem ἐγγόνασιν Græci dicunt, nati cum teſtimonio Martis & Lunæ, erunt funambuli, oribatæ, neurobatæ, & qui talia pertractent. Automata uerò apud mechanicos dicuntur, quæ per ſe uidentur motari, non longè ab neuroſpaſtis diſſita. Nam & automati ſunt

A sunt, qui non uocati ad cœnam pergunt: sicuti rhapsodia Iliados secunda apud Homerum dicuntur, & autocleti, id est αὐτόκλητοι, hoc est per se uocati. Automata porrò appellantur, temerè fortuitoq́; euenientia. Ab neurospastis dicitur neurospastice ars, quã tamen non uideri seriam putat Eustathius. Automata dicuntur miracula ab Aristotele de Animalium generatione libro secundo. Sed & automata oua, quę constiterint sponte, nec suum mas insperserit semen. Autocratores dicunt, qui per se omnium habent ius, Hinc legatos αὐτοκράτορας in Nicia nuncupat Plutarchus, qui plena funguntur potestate. Automatia uerò fortuna est, cui quum benefacta omnia referret accepta Timoleon, domi Automatiæ sacellum extruxit: quòd significat Aemilius Probus, sed apertius exposuit Plutarchus: sic tamen, ut interpretatio Latina prorsum nulla sit, aut mendosissima. Scribunt Græci, in Chio uinum haberi aruisium tribus generibus. esse enim austerum, dulce, ac inter hæc medium quod autocratum uocabatur. Automata leguntur Digestorũ primo, titulo de legibus, lege tertia. Dignum obseruatione quod è thesauris Galeni promitur Therapeutices decimo: Paradoxopœos nuncupari omnes, qui miranda, extraq́; communem animi conceptum faciunt, moliunturq́;. Nam qui dicunt, ab eodem paradoxologi uocantur. Sed redeo ad phallos, de quibus alij sic produnt, esse oblonga ligna in summo habentia ex corio pudenda. Quidam tradunt, forma eiusmodi è collo & femoribus pendula, solitos in Dionysijs saltare. Phallum etiam dicimus in galeæ fronte prominens ornamentum, siue claui sint prælucidi, siue scuta quædam breuia admodum, ut scribit Eustathius. Phalon enim illustre signat, aut clarum, quia phaos dicatur lumẽ. Vnde & phalacri pro caluis, quia albicet ijs caput: aut denudatum apertumq́; sit. Phalanthos etiam hosce dici inuenimus apud Pollucem: quoniam albicans capillus uocetur anthos. Et phalarum nonnulli arietem album interpretantur. Homerus κύματα φαληριόωντα dicit albescentes undas. Phalion uerò album dici, indicio sunt equi, phalij nuncupati, quibus albicet frons. Sed & hominem uocamus phalium, albis capillis in fronte. Palyn uocant tenuissimum in farina, unde phalion pro albo dici opinantur alij: certè παλιώσθαι, albescere signat. Quæ uerò dicuntur φάλαρα, id est phalera, sunt circi in

B galea siue annuli circa tempora malasq́;: quas partes παραγναθίδας nuncupant: phaleras uerò esse frontis equinæ ornamenta, sciunt omnes. Phalæna paruum est animal candelabris aduolans, quod pyrastumuros nuncupatur, & psora. Dici uerò phalænam putant παρὰ τὸ εἰς φῶς ἅλλεσθαι, quia ad lumen assiliat. Phalænam item ἰδιωτικῶς candilosbestrium dicunt: sunt qui Rhodiorum uocabulum phalænam putent. Erant & phallophori, ithyphalli, autocabdali, musicorum species, ut est apud Athenæum. E quibus hi quidem ex hedera coronas gestabant. Ithyphalli uerò temulentorum personis contegebantur, habebant chirothecas affabrè elaboratas, necnon talarem tunicam, productiq́; uoluptatis causa solitos, Athenæus scribit. Phallophori autem papyraceo tegumento faciem conuelabant, hedera & uiolis coronati. Autocabdalon pro rate multi etiam interpretantur. Sed propriè ita uidetur dici utcunque subacta iam farina. Qui uerò phallos erectos in inguinibus tantum ferebant, dicti sunt Ithyphalli. Nam phallica uocantur carmina, quæ cum tripudijs stante phallo canebantur. Sed Pollux Ithyphallica nuncupat, sicut Oschophoria, quæ in Oschophorijs canerentur, quod festum erat ab ramorum, quos oschia uocant, latione ita dictum. Priapum quoque Ithyphallum uocant, ut scribit Diodorus. Sunt in eo genere, qui uocantur hilarodi, quos nonnulli etiam Simodos nuncuparunt, quòd Simus poetas id genus præcelluisse ampliter uideatur, quod Aristocles scribit. Hilaria uerò festa erant, quibus læta omnia, uti scribit Flauius Vopiscus, & fieri consueuerant, & dici: celebrabantur, Macrobio authore, octauo calendas Apriles, quando iam productiores sentiuntur dies. Deo Pani credebantur sacra, quem ut omnium authorem coluit priscorum uanitas. Erant & Magodi, qui ferè Lysiodi uocitantur. Videtur magodia inde nomen indepta, quòd magica proferrentur, & pharmacorum potestates. Apud Plutarchum in Sylla nominatur Roscius Comœdus, Sorix archimimus, Metrobius λυσιῳδὸς. Interpres Bacchanalium cantorem reddidit: fortè quia Lysij dicantur Bacchi sacrificia, quòd Bœotios à Thracum impostura liberarit is deus. Nam & Lysios deos intelligit Pollux apotropæos. Vel quòd à Naxijs uitem redemerint Thebani: quod probat Aristophanes.

Apud

Apud Athenæum Diogenes Epicureus amasse dicitur mulierem Lysiodon. Fuit & cinædologus, qui etiam Ionicos dicitur logos, & Ionicum poema. In ijs Sotades uiguisse in primis commemoratur, qui Maronites fuit, uti Pergamenus prodit Carystius: & Phlyacas scripsit, id est cinædos. Apollonium habuit filium, qui de patris scripsit poemate. Suus erat Spartanis quoque comicus lusus. Hunc qui obirent, apud Laconas uocabantur Dicelictæ: quanquam euariante apud alios appellatione. Phallophoros siquidem appellant Sicyonij, quidam autocabdalos, sophistas nonnulli. Iam opinor ex ijs quæ de Ithyphallis obseruata tradidimus, lux multa Columellæ uersiculo accedit ex hortorum cultu: A

Sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ numen uenerare Ithyphalli,
Terribilis membri, medio qui semper in horto
Inguinibus puero, prædoni falce minatur.

Quanquam trochaicum dimetrum, brachycatalectum dicitur quoque Ithyphallicum: sicuti anapesticum dimetrum, catalecticum nuncupant parœmiacum. Nephalia uocabantur ligna, quæ uitea non forent, nec ficulna, aut myrtea. Illa enim œnispa dicuntur, aut œnosponda, ut quæ urerentur, ubi non aqua, sed uinum prolibaretur. Non mittamus postremò, quæ proferri ex Eustathij thesauris ualent. Phaleridas ueneri coniunctas putari, non propter Ithyphallos modò, uel etiam Phallos, sed & ex albedinis ratione, quæ in animali uisitur semine. Cuius inesse similitudo pernoscatur in Phaleridum nomine. Phalium quippe, ut exposuimus, album dicunt, unde & phaleræ. Phalangia uerò ad hæc prorsum faciunt nihil: sunt tamen eo nomine, subiecta nauibus ligna, uelut fulcimenta, quæ item dicuntur hermata, quasi ἐρείσματα, ut author probat. Eustathius, nec flatilis repugnat, regula dictante, uocalem breuem in ρ desinentem, illato mox μ, aspirari: ut hormos, horma, hormatos. Est tamen herma, inaurium genus muliebre: dicuntur & hormata dolorum quandoque. Imponitur & nauigijs herma, citra quod si fuerint, dicuntur anermatista, id est ἀστήρικτα ἄοπλα, hoc est infirma, inermiaque. Herma, saxum prægrande interpretantur grammatici: nam & Arrianus scribit, herma impositum puppi, ut eo pondere protolleretur prora. Hermaces autem loca dicuntur lapidibus frequentia, uel in Mercurij honorem accumulati lapides. Nuncupantur & lithaces asperiora loca. In Herodoti historia septima, inter Scyathum & Magnesiam herma statuitur, quod (inquit) myrmeca uocant, id est formicam. Ipse in mari petrosum intelligo locum eo nomine, fluctibus adobrui solitum: ex quo Anacreon, ἕρματα uocauit ἄσημα. Phalangium uerò ex araneorum decuria, solers recentiorum perpensio dici ab Arabibus Rutelam, animaduertit: collatis, quæ cum Galeno prodit Auicenna: uulgò autem Tarantulam: cuius exitiale uirus stuporem læsis inducat, genuum labefactationem, demumque uniuersi corporis palmum, id est tremorem: qui in prouerbium usque profecerit. Illud grauius multo, qua quis affectione morsus tempore distrahatur, eandem uel ad extrema seruare perpetem: sic qui, uti assolet, per mentis hallucinationē regem se aut Deum ementiatur, imaginario malo perdurante, regiæ claritatis aut diuinæ excellentiæ opinionem nunquam exuere. Scribunt Græci, fuisse in Attica Phalanga quendam, cui foret Arachne soror. Quum uerò ab Minerua hoplomachiam perdidicisset Phalanx, & telæ artificium Arachne, matrimonio se inuicem obstrinxêre: indignata dea, in reptile genus utrunque deformauit: quæ ab fœtu uorentur suo. B

De phellis, item phelleis & phelletis. Qui phellopodes. Phelon, phellodrys. Phalerus. Neapolis conditor. Cap. XVII.

Legebam Iulij Pollucis Onomastici librum primum, ubi piscatorum instrumenta nominatim recensens, linum appellat, phellos, molybdænam. Quærebamus, cuiusmodi nam forent, qui nominantur phelli. Nam alibi idem Pollux in ratione capiendarum purpurarum, ab porphyreis, quos eius piscis indagatores intelligit, cypselas ueluti nassas quasdam ex sparto uel iunco contextas & illitas demitti per funiculum scribit, ex phellis propendentem, ut emineat. Sed & Plutarchus in libro de Romanorum fortuna, Caium Pontium ab Camillo transiturum in Capitolium, quod ab Gallis obsidebatur, dum Tybrim transmitteret, φελλὸς πλατεῖς

A ὑποσφηνίσαι, hoc est phellos latos pectori subiecisse scribit. Comperiebam in libello quodam, in quo rhetorum obscuriora uocabula explicantur, phelleas dici apud Isæum loca petrosa capris compascua: unde & Phelleus apud Aristophanem in Nebulis, est in Attica locus inæqualis & superciliosus, asperq́. Ex hoc & Dores pumicosos lapides dicunt phelletas. Est & in libris operimentum extimum phellas. Sed hæc ad rem nihil. Phelidij, seu Phelidis insula, nona urbis regione statuitur à P. Victore. Phellos id esse uidetur Græcis, quod Latinè suber: cuius est natura, ut mergi nequeat. Propterea Græci ἀβάπτιστον φελλὸν uocant: quasi tu dicas, immersabilem phellum. Vnde elegantissimè Pindarus, eum qui insita uirtute, impenetrabilem se quodammodo seruat, fortunæ telis nec deijci nouit, aut dari pessum, esse tanquam phellum pronunciauit. Sic enim ait. ἀβάπτιστος εἰμὶ φελλὸς ὥς. Est & Arcadibus arbor dicta phellodrys, quod primo de Historijs, Theophrastus scribit: quam esse astruunt quidam, ilicem fœminam. Sunt qui aquifoliam, ut Theodorus: quam dicat Theophrastus Ariam, siue Agriam, siue Narycam. Phellopodas uerò Lucianus quosdam fingit, qui per mare currentes nō mergerentur: quoniam (inquit) phellinos haberent pedes, ex phelli, id est suberis similitudine. Est apud Vitruuium libro nono, in horologij aqualis ratione, phellos, siue tympanum, aut scaphum, quod ab aqua subleuatur. Sunt qui ita scribant, Phellum esse in Italia montem, in quo piceæ proceriores gignantur, ex quibus phellus, siue suber conficiatur. Phellessæos esse dicit Stephanus Vmbris adiacentes populos ad Iapygiam, sicuti commeminit libro sexto Eudoxus. Idem putat Phelleos de locis dici omnibus, quæ infra petrosa sint, tenui superiecta terra, ad olearum plantationem peraccommoda. Phellum & Antiphellum in Lycia ciuitates recognoscit Alexāder Polyhistor. Phelonem pro tunicula positum legimus. Adnotatum uerò à grammaticis illud quoq́, nūc masculino genere, nunc fœminino phellum dici. At Phalerus, uti apud Lycophronem comperi, Siciliæ fuit tyrannus, à quo in Italia creditur condita Neapolis: etiam si Diodoro & Opiano Hercules placeat institutor: nam ubi in Cynegeticis Oppianus ait, νέον πτίδον ἡρακλῆος, Neapolim significat.

B *Quam habeat rationem adagio, Camelus bactriana. Hybus quid. Pluscula de camelis. Perpensus Plinij locus, & Diodori. Camelus pro fune. Quid camelaucium. Camelaria, uel camelasia. Dromedæ, uel dromedarij. Anchoralia. Caballariæ.*

Caput XVIII.

CAmelum Bactrianam, καὶ διχρώμου ἀνθρώπου, id est, bicolorem hominem, uenisse in prouerbium in Aegyptia historia animaduertimus: aduersus eos quidem qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa uel meticulosa sunt uel planè ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam inusitata in Aegyptum induxit, camelum bactrianam insigniter nigram, bicolorem item hominem, ita ut medietas quidem ex æquilibrio summè foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiam. Conuenientibus igitur in theatrum Aegyptijs, alia utique non pauca spectaculo digna exhibuit. Demum stuporem nouitate rei, ac inusitata specie iniecturus, camelum produxit, & semialbum hominem. Cæterùm Aegyptij cameli aspectu territi, paulò minus prosilientes mandarunt fugæ præsidium, etiam si auro esset ornata egregiè, ac purpura instrata, freno quoque lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darij regis, uel Cambysæ, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius ita coloribus distincti, & (ut sic dixerim) uariegati, intuitum partim fusius riserunt, partim ut monstrificum quiddam auersati sunt. Hinc Lucianus, δέδοικα δὲ, μὴ καὶ τ' ὁμὸν κάμηλος ἐν αἰγυπτίοις ᾖ. Sum ueritus, inquit, ne libelli mei perinde fiant ac camelus apud Aegyptios. De camelis Aristoteles multa, & Plinius. Author in Georgicis Didymus, ex sue ac camelo progigni tertij generis camelum δίκυρτον, id est gibbi duplicis, densiore pilo, uiribus prævalidis adeò, ut duplicato onere incedant onustæ. Hasce uerò dici Bactrianas, quòd in Bactris natæ primùm. Mendum uerò exemplarium est Bibliotheces tertio apud Diodorū, ubi Ditili scriptum reperies, pro eo quod est Dicyrti. Cameli in dorso tuber uocant hybon, id est ὕβον: quanquam & eo nomine intelligitur collo qui est obtorto. Iulius autem Pollux ita prodit: Ad belli usum asini, qui dicuntur sceuophori, id est sarcinas gestantes pernecessarij habentur.

Boues

Boues item qui currus trahant. Muli utrunque præstant: camelorum quoque gerula opera A expetitur. Sed in his etiam bactrij pugnant, quod sint equis celeriores, & magnitudinis ratione formidabiliores etiam. Et quia non infestentur siti, uticp laboris patientiores. Quibus longiore itinere fatiscunt pedes, carbatinas adhibere moris est. Herodotus author est, Camelum in posterioribus cruribus quatuor gerere femora, & genua totidem, & ueretrum inter posteriora crura, quod caudam spectet. Porrò camelis iunctis Indos tendere ad auri furta, quod (inquit) custodiant formicæ, quæ uulpes excedant magnitudine. Adijcit Philostratus, Indos ad cursum camelis uti, hisque uno die stadiorum mille iter conficere. Feruidum præterea animal est, proindeque lasciuum. ex quo in Vespis Aristophanes festiuissimè: Phocarum, inquit, odorem habebant, Lamiæ uerò testiculos illotos, cameli autem podicem. Iureconsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quę publica pecunia alebantur: & camelarios, curatores ipsos. Quod munus, inquit Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus, tabellarijs publicis transmittendis: de quis etiam mox. Camelos quosdam T. Liuius dromedas nuncupat, & in Aureliano Flauius Vopiscus: alij uerò etiam dromedarios. Caballarios uerò in Creta dici animaduerto prædia, quæ militiæ equestris nomine emeritis contribuerentur. Exciderat penè, quod dissimulandum non fuit: Camelos in admirabilium relatione tradit Aristoteles, nunquam coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicennæ libro, qui est De animalibus. Sed & Aristoteles in libris argumenti eiusdem, id ipsum confirmat. Hoc idem & in equis ex Plinio astruere conantur aliqui. Quod tamen falsum conuincimus ex Aristotele libro sexto: nam quum docuisset, salacissimum tum fœminarum, tum marium esse equum, homine excepto: paulò post inquit, Equi uel suas matres & filias superueniunt, atque tunc perfectum esse armentum uidetur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos:

Coeunt animalia nullo
Cætera delicto. nec habetur turpe iuuencæ
Ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniux. B

Camelum usurpant quidam, literis nil immutatis, genere tantùm diuerso, pro anchorario fune: ut illud Euangelicum, quanquam de animante intelligere maluit Hieronymus, Camelum facilius est per foramen acus intrare, quàm diuitem in regna cœlorum. Sed doctissimi grammatici, & Aristophanis interpres, & Sudas quoque, per ι malunt scribere camilos. Camelos Ammianus Marcellinus Latinè anchoralia nuncupat. Per anchoralia, inquit, quadrupedo gradu repentes, in scaphas sese iniectabant. Camelaucium uerò, inquit idem Sudas, dictio Romana est: dici tamen etiam Græcè potest, παρὰ τὸ καῦμα ἐλαύνειν, quia calorem defendat. Est autem camelaucium, ut Aristophanij enarratores tradunt, quod prius dicebatur pilidion, id est galericulus. Camelasium est apud Ammianum Marcellinum: Factum, inquit, tunc est, & deinde unius animi firmitate, ut præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelasij nomine. Illud uerò fuerit leuioris operæ, quod præcipiunt etymologici, camelum inde uideri appellationem duxisse, quod exceptura onus humi, hoc est χαμαὶ, considat, ueluti chamelus. Sed, inquiunt, uastioris soni litera in exilem transijt. Ex Strabonis tamen interpretamento Geographiæ decimoseptimo coniectare licet, camelum esse Assyrium uocabulum: gamal enim dicunt illi: unde uico conciliatum nomen Gangamela, uelut domus cameli: quod est ab Dario impositum Histaspis filio, quum fatigatæ camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gaugamela tamen pronunciant Græci, fortè per inscitiam: quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunonum, camelum dici uelut κάμμηρον, quia μέσους κάμπτει τοὺς μηρούς. quo argumento præmonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. At Varro: Camelus, inquit, suo nomine Syriaco in Latium uenit. Sciendum porrò, insignioris censeri notæ, si quis camelo insidens, ac per urbem circunductus, uisendum se omnibus præbeat. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arsacem Armenium, proditionis conuictum,

A promp∫it quandoq; imperator Iu∫tinianus. Artemidoro ∫ub∫cribit Horus, apud Aegyptios camelum, inquiens, indicare hominem ince∫∫u tardum: quoniam inter animalia camelus modo τὸν μηρὸν κάμπτει. quo argumento & nomen e∫t conformatum, ut ∫it uelut κάμηρος. Cameli in fabulis dictum circumfertur ex Libanij declamationibus, dum plura affecto, etiam ijs quæ habui ∫um excu∫∫us.

Hominis & animalium ortus ex pri∫corum theologia. Prometheus cur dicatur homines finxi∫∫e ex luto. Quo ∫en∫u dicatur, Prometheus es. Coroplathi qui. Quid Prometheus ex Plotino. Caput XIX.

HOminem, quem Mecurius miraculum ingens e∫∫e dicit, ex limo terræ confictum, non ∫anctæ modò perdocent literæ: ∫ed in Menexeno, Protagora & Politico, atque Critia te∫tatur Plato, prouidentia diuinæ bonitatis id agente, ab terra olim propagatum, cum artificis ∫ui imagine, ob idq; Theoiden appellatum. Nec tamen inficiatur idem, exundante amplius humoris elemento, moxq; re∫idente eo, ex humiditatis copia, & in∫equentis æ∫tus terram tot tantaq; fœcunditatis ∫emina concipere, ut cuiu∫que modi prorumpant inde animalia. A qua origine ∫pontali, ne homo quidem abiungatur, ∫icut Aegyptiorum doctrina contineri nouimus, atque item Arabum: ∫ed Algazeles tradidit maximè, nec Auicennæ di∫plicuit in tractatu de Diluuijs. Et Maro comproba∫∫e uidetur illo uer∫iculo,

Terrea progenies duris caput extulit aruis,

Georgicorum ∫ecundo: etiam ∫i modò ferrea legitur in [uu]lgatis codicibus, [∫]uperioris ∫ententiæ auctore Lactantio, ∫i modò emaculatus e∫t codex. Et nos alibi ∫uper re i∫ta copio∫è di∫∫eruimus. Poetæ uerò, quorum doctrina multiplex, atq; interim recondita e∫t, ab Prometheo de terræ luto effictum hominem prodiderunt, aut ob∫curitatis inuolucro, aut in∫citiæ nubilo artificis ueri nomen ementiti. Aut quia, ut Annalium tertio meminit Aphricanus, nec tacuit in libro Temporum Eu∫ebius, eloquentia & ∫apientia ∫ua brutam ducentes uitam, ad ciuilē reuocauit mode∫tiam, & ∫cientia transfigurauit: quanquam ut Augu∫tinus auctor e∫t, non o∫tenditur quis'nam illis temporibus ∫apiens fuerit. Siue quòd primus omnium ∫imulachrum hominis de pingui ac molli luto formarit,
B ab eoq; nata primùm ars ∫it, ∫tatuas ac ∫imulacra fingendi: quoniam Iouis temporibus floruerit, quibus templa con∫titui, & noui deorum cultus obrepere cœperint. Cæterùm utcunque interpretari collibuerit: ex fabulæ, ∫eu ueritatis argumento commini∫citur Lucianus, appellatum ∫e à quodam Prometheum, quòd librorum eius ratio noua foret, & in∫olens, ex Dialogo concinnata, & comœdia, quæ inter ∫e longè diuer∫a ∫int, & (ut aiunt) diametro di∫parata. An me fortè Prometheum inde arbitraris, inquit, quòd inuenta mea lutea itidem ∫int? Agno∫co ∫imilitudinem, comparem illi me fateor, nec recu∫o, peloplathon aut pla∫tem ∫iue figulum me uocari: quanquam uilius ∫it lutum mihi, & ex triuio, & ferè barbarum. Quòd ∫i orationem perdignam laude inopinabilemq; arbitratus, ∫apiētis∫imum ex Titanibus in ea miraris, uide ne ironiam aliquis putet, ac laudi na∫um Atticum, ine∫∫e. Vnde enim mihi inuentionis præ∫tantia? aut quæ demum ∫apientia præcellens, uel prudentia in meis fuerit libellis? Proinde mihi ∫atis ∫uperq; ∫it, ∫i non terrea hæc, & pror∫um digna Cauca∫o iudicaris. Vos nimirum Promethei uerius, quotquot in iudicijs cum laude uer∫amini. Ve∫trum enim opus uerum, ∫pirans, animatumq; e∫t: ine∫t quoque ignea quædam uis, quòd ex Prometheo utiq; ∫it, ni∫i quòd non ex luto fingitis, ut ille, ∫ed pleraq; auro conflantur. Nos ∫imulacra quędam confingimus proponimusq;, argillam omnino tractamus, quemadmodum qui uocantur coroplathi, qui puppas ne∫cio quas pueriles, & id genus imagunculas quorumcumq; animalium ex luto parte plurima, ∫ed & ex alia interim materia fingant: uerùm idem operi motus non ade∫t, neque item anima, ri∫um modò, & uoluptatem tota res habet. Proinde ∫ubit quandoque, ne ita Prometheum me uoces, ∫icuti Cleona comicus poeta. Κλέων προμηθεύς ἐστι μετὰ τὰ πράγματα. Nam & Athenien∫es ∫uo illo Attico na∫o, omnes χυτρέας καὶ ἰπνοποιοὺς καὶ πηλουργοὺς, quorum artificium e∫∫et non ∫ine luto & igni, Prometheos nuncupabant. Quoniam perinde ac ollulæ, friuola ∫unt, & qua∫∫a no∫tra omnia, & quæ uel lapilli iniectu tenui, comminui tota facilitate po∫sint. Sed non hoc fortè ∫en∫u dicor Prometheus, at cum laude potius: nam quæ modò ∫cribimus, non trita incedunt uia, nec

archetypa quæ imitemur, habent. Sicuti homines qui non extabant, excogitauit ille ac A
effinxit: cui adfuit Minerua inspirans lutum, & faciens animatum. Hæc quidem Lucianus, carptim à me transposita. Sed si ducem magnum sequenti honestus error est, uideo id quoque, nec minus doctè adijci posse. Solent nonnulli malè feriati, & de re literaria hoc nomine malè merentes, ingenio nullo, doctrina si qua ea est, tenebricosa, & nulli rei, manu (ut sic dixerim) prurire, ita gloriolam quam libet toto (quod dicitur) pectore captare, ut ab condendi studio, quo ut maximus quisque est ac scientissimus, ita terretur in primis & fatigatur, nulla ratione auerti ualeant. Sed quòd Prometheum fecisse memorant, omentum uix & pinguedinis nescio quid ossibus inducant, eo lenocinio ex chartabula linientes, ut absinthites lateat, & illecti studiosi mellito gustulo præcipitentur in laqueum, & sub purpurato titulo de aureo Babylonis calice bibant. Conquirunt inscriptionum miras uarietates, Cerion ille appellat librum suum, uel nugas meras potius, & fauum intelligi uult, alius κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, ueluti lactis gallinacei sperare possis in uolumine haustum, ut uerbis nobilissimi auctoris rẽ exprimam, & propter quod deseri uadimonium possit. At quum intraueris, bone Deus quàm psyrica omnia, quàm omnino nihil, nisi osseum, nihil non simplarium. Hosce ego Prometheos uerè dici, & esse arbitror. Ferunt siquidem, qui ista curiosius consectantur, Prometheum carnium distributioni, quam uocant creonomiam, præpositum lepidè admodũ, & festiuè Ioui adortum imponere, quippe nil ueritus diuinitatẽ summatis Dei, sibi quidem præpinguia & sapida subduxit, Ioui autem ossa modo apposuit obducta ἀργῆτι δημῷ, ut Hesiodus inquit, id est pinguitudine candida. Quo nomine, simul quia homines finxisset, & ignem furto conciliasset hominibus, Vulcano & Mercurio dicitur ab Ioue traditus in Caucaso suffigendus. Ex hoc item facto Lucianus in sermone, qui est de Mercede seruientibus, uice prouerbij usurpat προμηθέως μερίδα, id est Promethei portiunculam, uidelicet ὀστᾶ κεκαλυμμένα πιμελῇ, id est pingui contecta ossa. Nos uerò quod cœpimus, adijciamus coronidis loco, tanquam bellaria quædam scitius condita, quæ somniculosum excitent lectorem, altius uellicando. Legimus apud Plotinum primo de Dubijs animę, naturalem quandam prouidentiam in uitali animæ mundi parte regnantem sub Promethei cognomento, ex luto, id est materia prima, statuas, id est res naturales effingere: atq; esse huic opificio partim quidem alligatam, partim quoque solubilem, B
nec esse hic Epimetheo, id est temeritati locum. Sunt qui hoc nomine humanum animum intelligant: qui diuina Palladis sapientia instructus, ignemq; cœlestem, id est rationem consequutus, hac causa in montis uertice, quòd est in contemplationis arce ex perpeti auis morsu rapacissimę, id est ex inquisitionis cura cõflictatur, ac inde infelix censetur tantisper, donec eodem remigret, unde ignem fuerat indeptus, ut toto denique lumine oppletus enitescat tota perfruens felicitate. Quod ad fabulosa spectat, Promethei in Caucaso religati meminit libro quinto Arrianus, sed & Q. Curtius rerum gestarum Magni Alexandri libro sexto.

Omnium quæ de Prometheo traduntur, enarratio allegorica. Delius natator qui. Quid hepar siue iecur Promethei. Quid aquila. Pandora. Obiter de Briario pauca. Epimetheus, Iapetus, ferula, ignis. Lycium forum ubi. Cap. XX.

ET quia sensum allegoricum, qui in Promethei fabula scrupuloso cluditur inuolucro, breuiter admodum attigimus, & (quod dicitur) uix summis labijs gustauimus, succurrebat mihi, ut fusius, & campo latiore rem ipsam exequerer. Sed quoniam non parum multa sunt in hoc negocio, quæ Delio indigeant natatore, id est solertissimo reconditorum indagatore: nam imperitissimi quòd ne nare quidem sciant coarguuntur, uel parœmia teste: ut quæ ex intima promantur philosophia, proindeq; cimmerijs inuoluta tenebris: commodius est uisum, monere omnes, si qui sunt horum sititores (ut ita dicam) Platonicos adeant, in primis uerò accuratè Platonem ipsum in Ciuili, Protagora, & Gorgia. In quibus commentationibus uir ille multa promit ueteris theologiæ semina. Nos interim amœniores petemus secessus, edocturi harum lectionum studiosos, quæ ab Græcorum grammaticis ad hoc pertinentia fuerint animaduersa & prodita. Igitur, inquiunt, Agroetas tertio & decimo rerum Scythicarum scribit, aquilam Promethei iecur depasci solitam, inde uideri receptum

A ceptum uulgò, quòd is præfœcunda potiretur regione: sed quam tamen fluuius Actos, id est Aquila, maximè infestaret. Scimus autem, hepatis aut uberis appellatione fertilitatem plerunque significari. Quum illuc accessisset Hercules, re perspecta, fluminis impetum & copiam alueorum crebritate exinanisse, atque inde iudicatum, aquilam peremisse, & à uinculis soluisse mox Prometheum. Sic quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum obscurius, uelut in Briareo quoque. quippe prodit historia, esse in Asia tumulum Aegeonis nomine, abs quo fontium prosiliens multitudo circuniectos impinguet campos. Sed non tamen in hoc idem omnibus uidetur. Theophrasto magis placet, sapientiæ studiosum fuisse Prometheum, ac omnium primum hominibus philosophiam esse impertitum: unde inuulgatum fabulis, ignem ab eo distributum. Herodotus adijcit, Scytharum regem hunc fuisse: quumq; eius imperio obnoxia regio summa necessariorum laboraret inopia, nec succurri ab rege posset, quòd Aquila fluuius excrescens nimio plus agros dilueret, ibi coortos homines in uincula Prometheum coniecisse. Herculem uerò illum liberasse, & fluuium corriuasse in mare. Ad Nilum, qui diceretur Aquila, rem deducit Siculus Diodorus. Duris autem scribit, ob Palladis amorem in Caucaso eum fuisse colligatum, quo argumento Caucasios nec Ioui nec Mineruæ rem diuinam facere, Herculem autem colere in primis. Cæterùm nec id item omiserim: auctor est libro secundo Pherecydes, aquilam immissam Prometheo, ex Typhone & Echidna Phorcynis esse natam. Quodq; illa interdiu absumeret, solitum noctu succrescere. Quod uerò ad ossa Ioui apposita pertinet, hunc reperio sensum, haud equidem aspernabilem, si quis dogmata ueterum de anima, & Empedoclis precipuè admittat, quibus animas placet esse apud opificem Deum ante quàm in corpus delabantur, atque illic proficere, ac perfectiores nancisci gradus. Rationalis igitur animæ mens Promethei nomine significata penes diuinam prouidentiam constituta, quam Iouis nomine intelligunt, sortita incorpoream uitam cibi haud indigam, impetum concipit ad terrena hæc & corruptibilia, quo nomine confestim pœna consequitur, ut illinc præcipitetur in corpus. Propterea Hesiodus prudenter peiorem scribit conditionem necessariò amari ab ho-
B minibus ob irrationalem uitam, quæ obuenit, delabente in corpus anima. Ossa itaq; ueritatis insinuant nobis tegumentum. Ossium ariditas, & perfecta nuditas uitam præmonstrat extra carnem & cibi necessitatem. Nata inde uoluptas, & spiritale gaudium per pinguedinem ossibus obuolutam significatur. Mens igitur Ioui imponere tentat, subtractis sibi adipatioribus: illi autem osseis appositis, quoniam ad inferiora reclinata corpoream uitam est amplexata, quę carnem habet ac pinguedinem, Deum spiritali statui relinquit: quod sanè primum apparet mentis peccatum. Ignis nomine, intellectualis ostenditur uita: nanq; latet hæc, sicuti ignis ante quàm in materia concipiatur. Ignis uerò furtum in concaua ferula manifestius aperit transitum ab intelligibili & obscura latentiq; uita ad sensibilem & alienam. Ferula, nil planè aliud est quàm corpus: ut enim illa ignem operit, consimiliter animam caro: porrò sicuti ferula debilis, pari modo & corpus. Posteaquã uerò electione propria mens affectare terrena cœpit, iubet diuina prouidentia ex elementis quatuor compingi Pandoram, id est humanum corpus, fœmineo nomine significatum, quòd carnis debilitas minimo exolui potest. Dicitur tamen dijs simile, quia humanum genus etiamsi non numero, specie tamen sit idem, seruetur q; perpetuò ac uigeat, propterea uirgo fingitur Pandora. Ioannes tamen Grammaticus artium inuentionem Pandoræ nomine accipiendam putat. Aquam uerò subactam dici, & terram ob nauigationem excogitatam: aut per exochen quandam agricolationem intelligamus, à qua profluunt omnia quibus alimur. Pithos autem, hoc est Pandoræ dolium, fati potentiam indicat, quæ prodeuntibus ad generationem animis bona distribuit, uel mala: unde multi dicantur εὔμοιροι, alij uerò κακόμοιροι, quòd est boni fati, aut mali. Sed hoc ipsum fatum uocat Hesiodus, Διὸς νοῦν, id est Iouis mentem: idq; ex Stoicorum hæresi. Cæterùm de Epimetheo quid nam statuimus? Mens nostra dum diuinitate instructior insita, exactiore libra rerum qualitatē prius quàm omnino quicquam capessat, expendit peruidetq;, dicitur Prometheus, id est prouidens & præsentiens: dum uerò in scitiæ nubilo obducta nil satagit, sed incertis fortunæ flatibus uitæ rationes, tanquam uela expandit: tunc, post malum resipiscentis consultantisq;, hoc est Epimethei nomen

accipit. Horum pater fingitur Iapetus, id est pernix & rotata cœlorum uertigo. Cum cœlo præterea analogum quiddam humanum caput ex positu sphærico habere cognoscitur, Proclus Iapetum accipit θεὸν νοερόν, Deum intellectualem, qui sit causa cœlestis motus: unde etiam dici à theologis Iapetum, παρὰ τὸ ἵεσθαι καὶ πέτεσθαι, ab incessu uolatuq;. Cœlestem sphæram eo nomine intelligi mauult Eustathius. Ignem à Prometheo surreptum, νοῦν intelligit τεχνικόν, id est artificialem mentem: nam luminis causa, inquit, ignis est. Proinde icona habet artificialis mentis, qua uiuunt homines intellectualiter primùm. Ferulam putat typum habere sensibilium: est enim Dionysiaca, ut Dionysij sacris initiati monstrant ναρθηκοφοροῦντας, hoc est ferulam gestantes. Qui deus creditur sensuum auctor. Ignem fabula tradit, delatum primò in Aetoliæ ciuitatem, quę ex eo argumento sit dicta Pyrenia. Sunt ex Græcis, qui in agrum Argiuum cœlo primùm delapsum ignem ferant, diuq; in Apollinis Lycoctoni templo seruatum, quòd in Argiuo uisebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium uocat: tametsi est gymnasium Athenis Lycium. A

Enarratur locus Propertij. Quale sit pharmacum prometheum. Item Promethei Thessali historia: necnon de Argiuo rege Lacyde. Ephippon. Cap. XXI.

Disceptatum diu inter eruditos arbitror, qui Propertium atterunt lectione assidua, super illis uersiculis ex libro secundo ad Tullum, ubi de Cynthia queritur, quæ in Baiano secessu, notissimo uiciorum diuersorio, in alterum uidebatur amorem suum corriuasse, ex quo indignanter poeta, atq; ob id dolens acrius, illuc erumpit:

> Inuidiæ fuimus, num me Deus obruit? an quæ
> Lecta Prometheis diuidit herba iugis.

Sum admiratus uirum aliàs doctissimum, & oleo multo, multaq; opera bene, atq; adeò insigniter de re Latina meritum, eum conniuenter trāsiluisse locum, nec suppetisse quid peculiarius afferret, etiam si multus sit harum rerum conquisitor. Sed inter tot uigilias semel atque iterum obrepsisse somnum, minus fortassis mirandum. Verùm amota omni uesica, contenderim uel Attilio iudice, eruditum poetam significasse, ex herba pharmacum, quod prometheum Apollonius Argonauticon tertiò uocauit. Etenim uelut fiduciaria sit facta uenditio, ut est apud T. Liuium, remancipamus citra liuoris labeculam. B Cuiusmodi porrò foret ea, nec edocere quidem supersedit. Scribit autem natam primo ex cruore ac sanie in terram stillante, dum Promethei iecur aquila rostro lancinans in Caucaso depasceretur. Eius, inquit, flos prominet cubiti mensura, colore corycio assimilis croco, caule gemino, radix sub terra caro uidetur recens incisa, succum nigricantem esse tanquam phagi. Nec uim item tacet: Si, inquit, Proserpinæ re diuina noctu peracta, hoc corpus linias, ferro nullatenus oblędi poteris, neque item ignis incendia sentire. Hæc nimirum ubi legisset Propertius, carmini inseruit, ceu medicamento eodem ita Cynthiæ mens in eum obduruisset, ut nec igneos amoris afflatus persentisceret, ac nullos poetæ æstus curaret. Hæc nos obseruata illatebrare non sustinuimus, publicam materiam fecimus non uellicandi libidine, tanquam conserta manu in ius uocemus: neque enim theoninum dentem subinde stringere, Christiani hominis puto, sed iuuandi consilio. Expendant modò classici omnes, sed censura miti, hoc est citra liuorem: si probarint, calculum non abnegent: sin minus, allata ratione, nec ipse unguem reformidabo, aut nares hoc nomine contraham, patiarq;, uel utrunq; Andabatam uideri. Posteaquàm uerò de Prometheo satis multa congessimus, subnotemus illud quoq;, quod ex Ioanne Grammatico nouimus. Fuisse ab superiore diuersum ex Thessalia Prometheum quendam, quem quum Lacydes uellet interficere, & tum fortè is phymate laboraret, tuberculum est id furunculo maius, rotundius atque planius, transuerberans ense persanauit. Eodem modo, inquit, Smicynthes Nicanora ephippo percutiens salutare intulit uulnus. Et Seneca de Beneficijs secundo: Tuber tyranni quidam ferro diuisit, qui ad eum occidendum uenerat. Thessali Promethei meminit Plutarchus in commentatione qua commonemur, quo quis modo ab inimico possit iuuari: sed Lacydem non nominat ibi: nominat autem extra historiam mox paulò, docetq; fuisse Argiuorum regem, coma delicatum, & incessu quoq; molliorem.

Scripti

Scripti & uoluntatis quæstio triplex. Quid æquum & bonum. Quintilianus enarratur. Lesbia regula, item Polycleti regula. Caput XXII.

A INter alia haud parum multa quæ in dicendi artificio solent sese ueluti obices & moramenta legentibus ingerere: est & illa, Scripti & uoluntatis, frequentissima etiam inter Iureconsultos quæstio, ut iuris pars non minima uideatur inde pendere, sicuti eleganter scribit libro Oratoriarum institutionum septimo Fabius. Eius quæstionis uis tritariam tractari ferè potest: nam est ubi scriptum & uoluntas ambiguitatem habent, si quid in lege sit appositum obscurius. Alterum genus est, in quo pars altera scriptum aduocat, altera uoluntatem. Quo autem modo ab uoluntate stemus aduersus scriptum, amplius exequitur idem Quintilianus. Sed exemplo item apposito: Peregrinus, inquit, si murum ascendit, capite puniatur. Quum hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium, contradicitur, quæriturque, an'ne seruandæ quidem ciuitatis causa liceat mœnia conscendere? Ergo æquitate ac uoluntate pugnandum. Tertium genus est, quum in lege aliquid inuenias, quo non obscura coniectatio fiat, conditorem legis diuersa atque aduersarij opinentur, sensisse. Huc usque Fabius. Sed cætera quæ hic continentur, nec molestam nec reconditam interpretationem habent. At quod dicitur Aequitate pugnandum: nos torquebat aliquantulum, uidebaturque omnino res uberius explicãda. Nam & ex multis Quintiliani locis tolletur obscuritas, quæ plerunque Lynceis imponit uice Plani cuiusdam: & alijs quoque scriptoribus qui studiosorum lectionibus teruntur, opem tulerimus aliquam: sed ad hoc præstandũ non ferè illustrior Aristotele occurrit, qui abundè nos instruat, quid sit quod æquitatem crebriter, ac bonitatem dicimus. Nec oberit illud iactatum uulgò: Vni testi, nec Catoni quidem credendum: quando non occurrit, aduersum ituros aliquos. Lego igitur apud illum libro de Moribus quinto, id ab Græcis uerbo uno exprimi ὐδιεικέιαν, quod nos æquum dicimus & bonum. Consentaneum, inquit, est dispicere æquitas & bonitas quam rationem habeant ad iusticiam: neque enim omnino est idem, nec genere item prorsus diuersum: nam eximiè quandoque approbantes adnectimus id,

B ex æquo & bono. Sed si rursum rationem pergas dispicere, absurdi nescio quid sese ostentat. Si præter iustum aliquid sit bonum & æquum, quod laude dignum censeas. Nã aut iustum, res eximia non est, aut bonum & æquum, non iustum, sed aliud: aut utrunque eximium, & idem est. Cæterùm rectißimè omnia constituta, nilque in ijs pugnans est: quippe bonum & æquum, cuiusdam iusti emendatio est, non tamen ab eo dissentaneũ. Gignit autem ambiguitatem, quoniam bonum & æquum iustum est quidem: sed non id tamen, quod ex lege est, sed quod legem corrigit emendatque. Ratio uerò huius hinc colligitur, Lex omnis uniuersalis est: sed enim ea sæpè rerum natura est, ut de ijs uniuersim præcipi nec posit nec debeat. Vbi igitur necessarium est uniuersale præceptum, nec rectè afferri potest, lex id complectitur, quod plurimùm est: nec eam fallit tamen, in quo deficiat, nec ideo non rectam dixeris: neque enim peccat lex, sed rei natura, quæ præcepti capax non est. Quando ergo uniuersalis est lex, usu uenit autem, quòd uniuersale non sit: tunc summa dictat ratio, ut quæ conditor legis, ui rerum cogente, omisit, expleantur emendatione, quod nec ipse legis auctor abnuat, si adsit. Hæc igitur est boni & ęqui natura, legis emendatio, qua quippiam fuerat omissum propter uniuersale: quędam enim sunt, de quibus lex ferri non potest. Itaque decreto opus est, nam indiffiniti indiffinita est regula. Cuiusmodi est in Lesbo in ędificandi ratione regula plumbea. Hęc ex Aristotele. Vnde plura paulo mutuari, & transponere collibuit, quo ex summi philosophi placitis res tota notior fieret, nemoque nõ dehinc uitro (quod dicitur Sidonio, & electro lucidius sciret, quid æquitas & bonitas sibi uelint in maximis auctoribus. Vsurpat simplex plebecula crebrò æquitatem, nec tamen quid dicat, opinor satis intelligere. Quod autem de Lesbia dictum regula est, scire amplius oportet, Lesbios plumbea uti regula, quæ super lapides posita per eorum inæqualitatem flectatur facilius: siquidem adeò duros in illa insula esse lapides memorant, ut ob naturam minimè sequacem scalprum non ferè recipiant. Igitur eius ratione regulæ inter ædificandum, mensu lapidum quoquo modo concepto, iunctura atque colligatio mutua minus reddebatur impedita, rectiorque surgebat structura. Erat & Polycleti regula, cuius meminit in libro de Optima constitutione

tutione corporis Galenus. Et medici temperatam, ut ipsi dicunt, complexionem aiunt A esse, nos temperaturam recte nuncupamus, ueluti Polycleti regulam, ad eam quippe sanitatis regimen disponitur. Item ægritudinum curationes, cibi potusq; ratio, nec non pharmacorum. Galenus sane inquit: Optimum corpus uelut Polycleti regula est, cui in nostro situ, utpote probe temperato, non pauca uideas similia. Porrò quod ad æquitatem spectat, ad id ipsum facit, quod Moderatus Columella scribit Agricolationis primo: Nec sane, inquit, est uindicādum nobis, quicquid licet: nam summum ius summam crucem putabant: nec rursus in totum remittendum, quum uel bona nomina non appellando fieri mala, fœnerator Alphius dixisse seuerissime, putetur.

Thesei honores Athenis. Semnæ deæ quæ sint. Item quid Semneum. Tyranneum, Laodiceum, Martyrion. Procotta. Cottis quid. Cepus. Comana ciuitas unde. Orestis historia. Procomion multa significare. Epicomia quæ sint. Proconion. Plutarchi codex emaculatur. Theseis quid. Comæ, barbæq; primitias offerre cur institutum. Curotrophos Apollo. Tondendi species. Penice coma: galericulus. Relicinus. Replaudere frontem. Threpterius, pentherium, & pentherius capillus qui dicatur. Pnyx quid. Pnycite. Ceroplastæ. Ceras pro coma. Ceram cur dicant Armoraciam. Xylon primum quid. Psiathia: Helenæ historia, & Iphigeniæ.

Cap. XIII.

THeseum, qui primus Athenarum urbem constituisse uidetur, quum uicatim prius habitaretur Attica: quamuis Quatrurbem credatur Accius appellasse Athenas, quod ex quatuor urbibus foret conflata, honoribus multis, ueluti tanti uiri attonita uirtutibus, prosequuta posterior ætas est. mortuum siquidem sacrificijs, ut heroem, censuit honestandum: asylum quoq;, id est sanctius templum, ut inquit Liuius, ad eius tumulum curauit dicandum, quod puto, Theseum dicebatur: unde est Aristophanium illud in Equitibus, καθῆσθαί μοι δοκῶ εἰς τὸ θησεῖον, ἢ πιτῶν σεμνῶν θεῶν. Sedere mihi uideor ad Theseum, aut ad deas Semnas. id est Erinnyas, ex Attica loquendi consuetudine, κατ' ἀντίφρασιν. Earum simulacra post Orestem excitarunt ad Ariopagum Athenienses, uti honore exciperentur maiore. Semnarum meminit Thucydides libro primo. Earum sacra obibant Hesychidæ Athenis, ab Hesycho heroe propagati, cui arietem ante rem diuinam immolabant. Semneum uerò monasterium est, uel B quasi ueneratione dignum: aut magis, quia secreta & inaccessa loca uocant Semna. Apud Lycophronem tamen, etiam turpitudinem habet ea dictio. Semnas deas & Eumenidas putat diuersas Philemon comicus. Dicitur autem figura eadem, qua τυραννεῖα Plethoni Gemisto in historijs, tyrannorum uocantur palatia. Sic & Thucydidi διοσκούρειον nuncupatur Dioscurorum templum. Idem scribit, Mantineos & Tegeatas in Laodiceo terræ Orestidis concurrisse. Martyrion Hieronymo est martyrum sacellum. Sed ad rem. Thesei templum & Erinnyarum asyliam habebat, quoniam ex eo reuelli nullus poterat supplex. Quid quòd auctores passim approbant, octauum mensis diem fuisse Theseo sacrum, sicut Numeniæ dies, qui primus est, septimusq; Apollini, quartus erat Mercurio sacer? Erant eiusdem honori festa Thesea, in quibus dabatur populo congiarium, & conuiuia celebrabantur. Frequens item tonsus nomen est Theseis, ab illo producta. Etenim inoleuerat mos uetus, ut qui exephebi essent, capillum & barbam fluminibus, & Apollini primum tonderent, quem curotrophon uocabant. Sicut apud Homerum Achilles facit: & in Theseo à Plutarcho est repetitum, eo argumento quòd ex humecta feruidaq; natura constant animantium incrementa. Delphos itaque profectus Theseus comæ primitias obtulit Deo, anteriore capitis parte abrasa. Nam alij temporum comam offerebant, alij posteriorem, ut est apud Pollucem. Priora capitis tondendi more Abantas primùm usos, auctori Homero credimus. Quemadmodum e diuerso Thraces quosdam appellatos scimus acrocomas, qui antias in frontem muliebriter demitterent. Nam Euboicos opisthocomas uocari solitos, Polluci assentimur, quia comam per terga fusam alerent, qualis ferè Hectorea dicitur coma, ut auctor Timæus est. Nec Lycophron prætermisit, ubi Casandram inducit sic nuncupare comam, uelut incederet eo modo Hector. Procotta uocatur, ubi anteriores nutriuntur comæ, quia Cottis apud Dores dicitur caput. Quamuis alij ante frontem capillos dici Procottam

A tam putent. Ex uetere item instituto legimus, in Ponto Comana nuncupari, ab excisa inibi ab Oreste coma: quod, ut scribit Procopius Persici belli primo, & significat Strabo, ex Tauris cum sorore profectus in ualetudinem incidens oraculum accepisset, non desiturum morbum ni ædificato quale apud Tauros reliquisset, templo. Quare conspecto in Ponti regione prærupto monte, ciuitatem condidit, illum tauro consimilem arbitratus, ac Dianæ templum, lugubri coma præsecta, extruxit. Verùm grassante nihilo secius mali ui, rursum in Cappadocia montem nactus Tauricis persimilem altera excitauit Comana de Comæ rursum præcisæ argumento. Morbum non alium fuisse augurantur, quàm insaniæ qua sit, enecta matre, correptus. Est & tondendi species dicta cepus, qua frons excolitur. Est & scaphium, ut Aristophanes significat in Auibus. Est & indecora prorsus, ac cinædica tondendi ratio dicta mœchus, qua infamatur in comœdijs poeta Cratinus. Cuiusmodi ferè apud Martialem epaphæresis, etiam si pro tonsu simpliciter quidam intelligi epaphæresim malunt. Vtitur eo uerbo Therapeutices quinto Galenus. Penicen comam dicimus insiticiam, non ueram, neque congenitam. Eandem & procomion rectè uocaris, & pilidion apud Demosthenem, atque item entrichon: at Latinè capillamentum & galericulum, Tranquillo astipulante in Othonis uita. Procomion intelligit in libro περὶ ἱππικῆς, Xenophon equorum iubas in frontem propendentes: quæ uisum non præpediunt utique, uerùm & infestantia ab oculis defendunt. Legimus & προκώμιον dici hymnum, qui ante comon, id est κῶμον concinnaretur. Erat autem eo nomine cantus & uinolenta saltatio: unde quòd comon præcederet, procomion rectè dixeris, uelut proœmium. Sed & qui alios anteit hymnus, eadem non ineptè censebitur nomenclatura. Quæ uerò laudis suppeditant argumentum in comessationibus post uictoriam epicomia dicuntur scienter: Pindarus, ἰσθμοῖ ναυσικλέοντες ὧν κώμια πιερίδων ἀρόταις. Proconium uerò esse hordeum tradunt: sed & tostum triticum, ac suffimenti genus. Sunt qui ea appellatione, polentam ex recenti hordeo accipiant, ut Galenus. Relicinam in Alexandro frontem ubi in floridis laudat Apuleius, capillitio denudatam intelligit, & ueluti relictam. Replaudere frontem, esse uidetur percutien-
B do frontem capillos reijcere, quod assolet in luctu. Capillus porrò resectus deorum honori, threpterius dicebatur, id est θρεπτήριος, ut est apud Aeschylum. Reliquus uerò pentheterius, id est πενθητήριος, puto ab luctu ita nuncupatus, quòd usitatissimi foret moris in Græcia, per luctum comam recidere: & inter nauigandum tempestate urgente peruellere item fusis precibus: quod scribit in libro de sua ipsius uita Libanius. Alio tempore omni connutrire, nisi ubi uigore ætatis præcisus, offerretur Deo capillus, ut iam commonuimus, quem inde quoque threpterium nuncupari solitum coniectamus: nam & threptra connutricationis dici collata præmia, compertum est. Pentherium autem Thasij dotem appellant. Illud obiter adnotarim, pnycen ad comam pertinere nihil, quando eo nomine consilij locus Athenis significatur. Alij concionem eo uocabulo intelligi malunt, ab hominum frequentia & densitate deflexo uocabulo. Quod innuere historia octaua Thucydides uidetur. Sed ipse πύκνα scribit. Pnycis meminit Plutarchus in Themistocle: Pulpitum, inquit, quod in Pnyce prospectabat mare, ab triginta tyrannis in terram & continentem est conuersum. Sed Latini codices fœdè interpolati, In pace, scriptum præferunt. Meminit in Theseo idem Plutarchus & contra Ctesiphontem Aeschines: uerùm Latinis codicibus maximè uitiatis. Apud Ammianum Marcellinum legimus, Diodorum esse exanimatum, quòd dum ædificandæ præesset ecclesiæ, puerorum cirros licentius detonderet, id quoque ad diuinum existimans cultum pertinere. Ceroplastæ à nonnullis comæ ornatores uocantur, quoniam ceras etiam sit coma, quod ante Plutarchum indicat Homerus, dum Parim κέρ' ἀγλαέ dicit: sed & apud Sophoclem ὀρθόκερως φρίκη nuncupatur, id est horror pilos surrigens, uelut ὀρθόθριξ. Sunt & cæroplastæ, qui cæram exercent: sed tunc Græcè κηροπλάσται scribuntur. Apud Theophrastum obseruauimus, Armoraciam, quæ syluestris est rhaphanus, ut scribit Palladius, ab cornu imagine κεράων nuncupari. Quod pastinacis nomen est communicatum, Dauco tamen in primis, fortè ab radicis capillatæ argumento. Pnycen, de qua diximus, putant aliqui regionem ad Acropolin, antiqua comparatam simplicitate, ubi archæresia haberentur, id est principum electiones seu comitia. Proin-

de tumultum popularem, & concionum fluctus dici pnycíten ab Comicis. Obiter ac A parerga uelut opera adijciamus, primatem sedem nuncupari solitam, πρῶτον ξύλον, id est primum lignum, & in iudiciali statione cathedram primam. Verùm quæ iudicum sellis insternebantur, dicunt psiathia. Illud postremò ad Theseum spectans haud incuriosius transmisero, quod Duris prodidit Samius, raptam ab eo Helenam annorum septem, tamque retentam diu, donec Iphigeniam suscepit filiam, mox uerò ea fuisse exutum. Propterea Lycophron Helenam dicit, δυοῖν πελειαῖν ὀρφανισμένην γοναῖν, raptam ab Paride. Traditur illud quoque, Iphigeniam mox Clitennestræ adoptatam. Eandemque Græcis fuisse immolandam, ni Diana commiserante, in ursam foret deformata: uel iuxta Nicandrum, in tauri formam, aut etiam in anum uel ceruum. etenim traditur id quoque. Sunt qui ex Agamemnone ac Chryseide, Chrysen memorent natum, & Iphigeniam. Hanc uerò post captum Ilium ab Tauroscythis abductam Dianæ institutam fuisse sacerdotem, uel Lunæ.

Pyrrhi uotum. Sanitatis præstantia. Antiochi somnium ad id. Pythagoricum item institutum. Socratis comprecatio insignis. Aurum esse sapientiam: argentum uerò naturalium noticiam. Cap. XXIIII.

PYrrhum, qui Epirotis imperitauit, quique post Alexandrum rei militaris prudentissimus est adiudicatus, ferunt, ubi immolaturus templa inuiseret, non regni ampliorem modum, non de hoste uictoriam præsignẽ, neque item gloriam illustriorem, aut diuitias & id genus alia, quibus mortalium plerique attoniti inhiant: sed sanitatem modò à dijs comprecari solitum, ceu parte hac bene constituta, prosperius cessura uiderentur omnia. Nam si toto sinu sese affundat fortunæ afflatus, absit autem ualetudo recta, nullum illinc profluit emolumentum quod iuuet. Propterea Antiochum cognomento Sotera, prælio cum Galatis congressurum legimus, in quiete arbitratum, Alexandrum sibi assistere, monereque, ut prius quàm in aciem milites produceret, non aliud proponeret illis signum, quàm ὑγιαίνειν, id est bene ualere. Quod quum is non neglexisset, nobilem de hostibus uictoriam est assequutus. Scimus porrò mandatorum librum ab Imperatore dari solitum, in quo præceptum primum erat de sanitatis cura: Pythagoras quoque in epistolis non alia est usus consalutatione, quàm ut iuberet ὑγιαίνειν. Id institutum & Pythagorici mox seruarunt, ueluti animæ corporique nil amplius congrueret, hocque uno hominis bona uniuersa comprehenderentur. Quin & symbolum, quo inter compares uterentur, dicebatur ὑγίεια, id est sanitas. Socrates uerò in Platonis Phædro, sic uotum concipit: Amice Pan, & alij qui locum hunc colitis dij, date mihi, ut intus pulcher efficiar, & quæcunque extrinsecus habeo, intimis sint amica. Diuitem autem solum sapientem existimem: tantum uerò mihi sit auri, quantum nec ferre, nec ducere queat alius, nisi uir temperans. Hoc est Philosophi præclarum uotum, hæc oratio ad Deum insignis, hoc documentum cunctis infigendum mortalibus. Quid enim solicitius petendum à Deo, quàm bonum? Sed cuiusmodi nam bonum? Certè ut eum ipsum, summum, inenarrabilem rerum conditorem aliquo modo cognitione pertingere ualeamus. Hæc uera est sapientia, hoc bonum uerum, hoc prẹter eum qui uerè sapiens est, nemo contribuerit. Sed nec alius acceperit, nisi intima pulchritudine nitidus, expurgatis scelerum fomentis: imò uerò, quem incomparabilis illa bonitas, insita pietate, sapientia dignum præstiterit, id est talem effecerit, ut lumen illud ferre paratus sit, resecta omni uitiorum per uirtutem labe, perturbationibusque omnino iussis conticescere. Huic ita affecto Pan & dij omnes, hoc est summus ille parens, conditorque rerum ac ministri eius omnes ita aspirant, ut aurum micantissimum non abnegent: id est diuinitatis noticiam impertiantur, posteaquàm corporea nec tumultuantur, nec menti obstrepunt amplius. Hoc illud aurum est omni censu maius, quo ab Hebræis Aegyptios fuisse spoliatos, sanctæ produnt literæ. Etenim sic auri nomine Christianæ ueritatis assertores diuinorum cognitionem intelligunt, ut argentum symbolicè scientiam rerum à Deo conditarum signare tradunt. Porrò in Apocalypsi Ioannes theologus, & diuinitatis intimus, & sine pari contemplator, ac (ut sic dixerim) à secretis: ubi aurum ignitum censet emendum, non aliud opinor, quàm ipsum hoc, de quo diu uerba facimus, intelligendum prudentibus reliquit. Sed & magicum illud aurum infanti oblatum

Christo

A CHRISTO non alium habuerit sensum. De Platonis sacrarijs & illud est, ab Aristotele quoque in Politicis repetitum, quibusdam statim in uitam prodeuntibus aurum affundi, nonnullis argentum, artificibus uerò & agricolis æs aut ferrum.

Adorationis præstantia & necessitas. An bestiæ cœlestia uenerentur. Votum quinque rebus perfici. Caput XXV.

Postea uerò quàm non temerè quidem, sed consilio certo huc producti sumus, ut uotorum meminerimus, quibus infinitam lateq; exuberantem Dei bonitatem simpliciter apprecamur, quod per momenta facit, bona nobis pergat contribuere: nequeo temperare mihi, quin ex ueterum philosophorum id cœtu seligam quoq;, Deo tota ui exhibendum adorationis cultum, quo euidentius multorum, qui CHRISTI consectatores se profitentur & predicant, & caua uerba, ac in modum uesicarum tumentia buccis trutinantur inflatis, sed lingua tenus, & factis procul, peruicax retundatur impietas. Inprimis uerò mihi se Iamblichus ingerit, sacerdos magnus & precellens, Porphyrij discipulus, à quo proditum scimus in libro de Mysterijs, uoto adorationeq; sacrificium perfectius fieri & absolutius, & totam demum religionem effici firmiorem. Ea quoque re eximiam conflari animarum & Dei cõnexionem. Frequens item adoratio alit intellectum, & perficit, animam ad diuina suscipienda admodum efficit ampliorem, diuina nobis aperit: hac luminis diuini insuescimus splẽdori, cœlestis augescit amor: quodq; in animo diuinum est, succenditur acrius, surrigiturq;, extergitur quicquid maculosum, quicquid est animæ hostile. Spem elargitur eximiam fidem perficiendo circa lumen. Postremò adoratio frequens Deo nos familiares facit, atq; (ut planè dicam) discipulos. Certè ab Deo, ceu fonte perenni, manat omnia, nil tam tenue aut pusillum, quod eius ope comperias destitutum. Vnitas diuina exuberat in omnibus: ea stat omne quicquid est. Sed ut ab illa profluit, ita refluit in eandem circulari quodam & intimo motu. Aliàs opis indigum tota ui præcipitaretur in interitum. Hec nos ratio ad piam prouocat adorationem, qua cum Deo, abs quo prodiuimus, rursum coniungamur, & (ut sic dicam) coalescamus. Propterea diuinè Porphyrius:
B Quoniam, inquit, Dei filij dicimur, & sumus, sed in hanc mundanæ magnitudinis portionem ueluti in exilium quoddam amandati, & in Tullianum quodammodo intrusi, suppliciter ac summis addecet uiribus adorare, ut ab hisce educti tenebris, & teterrima sede, unde profecti, patrem lætissimè repetamus. Certè quum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubiò indigemus: siquidem ipsa ad totum conuersio partibus salutem prestat. Quòd si uirtutis expetis ornamenta, eum uenerare, qui totius uirtutis est princeps. Qui enim est unitas uera, bona: idipsum quod expetis, impartietur bonum. Sic corporeum insigne quodpiam consectaris, ei te subijce. Illi uota concipe, cuius immensa uis corpora omnia creat potenter, & salubriter continet. Qui essentiam præstat, utiq; præstat & salutem. Hoc ipsum nobis dictat historia, ex qua edocemur, Indorum Brachmanas, Persarum Magos, ueteres Græcorum Theologos omni pede diuino cultui & uotis intendisse. Quippe quum sit à brutis dissitum humanum genus, consentaneum est, ac prorsus necessarium, dissitam, propriam, à bestijs sequestratam unam aliquam habere perfectionem, in cuius participatum inferiores non ueniant animantes. Hunc uerò esse sermonem, non rectè putatis. Pleraq; enim in brutali uita extant sermonis uestigia. Neque item rationem quamlibet: nam actiuæ rationis in bestijs semina multa, quòd operum & uitæ comprobat modus. Speculatio item quædam, & naturalium peritia nobis uidetur cum illis quadantenus esse communis. nam & remedia norunt, cibos distinguunt, futura præsagiunt, ingruentia uitãt solertissimè, etiamsi natura duce in hisce potius uideãtur niti. Vna uerò est diuinitatis contemplatio, cultus unus, qui extra hominẽ reijcit omnia. Neq; prona in pastum animantia Deum suspicantur, aut sciunt. Peculiaris homini est in naturæ principem Deũ mentis excitatio, quò etenim spectat ipsa hec tam præsignis, tam regia humani corporis ad supera erectio? Quòd si ex Plinio obijcere pergas, & brutorum aliqua cœlestibus reuerentiæ cultum exhibere: inferam, non exactè ad uerum omnia narrari ab id genus scriptoribus. Quanquã & ex Platonicorum doctrina possum coarguere, bestias aliud quiduis facere potius, quum cœlestia uidentur honorare. Aut si honorãt, nescire tamẽ quid agant: uel si sciant, eas item intelligentiæ ac immortalitatis

talitatis uideri participes, quod est ab omnium ferè consensu disparatum, resipitq́ Epicureum quiddam. Cui generi, si modò non sit obdurata fronte, ferulas adhibuisse, non superuacaneum censeatur. Verùm, ut unde diuertimus, illuc demùm reuertamur, putāt ex adiuratissimis nonnulli, cultum absolutum, & nulla ex parte cessantem, quinque maximè perfici rebus. Primùm, inquiunt, nosse oportet eum ipsum, quem colere destinaris: mox qua ratione cultum hunc adhibere, sit necesse. Secundo loco summarum exercitatione uirtutum, castitate, integritate, mentis puritate ac sanctimonia excussam depuratamq́ uitam diuinæ uitæ, quantum ratio patitur, coaptare, assimulatione religiosa. Tertium locum ex his habet contactus iam augustior, quo diuinam essentiam ferè attingimus. Quarto loco diuinum uestibulum ingredimur iam. Postremò unitatem animæ nostræ propriam unitati diuinæ insinuamus penitùs atq́ connectimus. Demùm prius quàm ad alia transeamus, illud utique admiratione dignum, & festo plausu excipiendum, quòd Homerus tantæ uetustatis poeta duo potissimum in homine insigniter est ueneratus, tum quòd mente ornatus foret, tum quòd coleret deos. sic enim Vlyssem commendat:

ὃς περὶ μὲν νόον ἐστὶ βροτῶν, περὶ δ' ἱρὰ θεοῖσι
Δέδωκε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.

Scribit tamen Theodorus magnus, explorando curiosius singula, liquidò compertum, mentes quidem & animas præcipuè: sed & quicquid omnino est, excepto uno, adorare, item atque uouere. Nempe (inquit Proclus) cuncta precantur, hymnosq́ concinunt ad ordinis sui duces. Sed alia quidem intellectuali modo, alia rationali, alia naturali, alia uerò sensibili. Vnde enim putamus plantas illas, quas heliotropias nominant, ad solis motum solem uersus moueri? Selinotropias uerò ad lunam uerti? Sed uir tātum bonus ut in Legibus Plato docuit, Deum decenter feliciterq́ precatur. Postremò, inquit Iamblichus, adoratio, eiusq́ uirtus nunc sacrificium anteit, nunc medio inseritur, interdum finem complet sacrificandi.

Volutatio in cœno, apud Plinium quid sit. Ceroma. Patos bis. Conisalos. Alapatha quid. Lapathi. Conila. Pyriathos. Vnguentorum genera. Christæ. Coniatæ. Alima. Chrima. Conistra. Pandare. Canthelij qui sint. Catheton. Catheter. Item locus Plinij expensus. Bibendi leges. Conuiuiorum præfecti. Gynæconomi. Horatij locus declaratur. Amystissare. Commodi historia. Item tertij loci perpensio in Plinio. Pauli prætorij historia. Quid admouere obscœnis imaginem principis. Vini hordeacei proprium. Pinon uinum. Propomata, & bryton, ac parabia. Brutij unde. Cap. XXVI.

PLinius Historiæ naturalis uolumine decimoquarto, supercilio (ut solet) censorio uinolentiam detestans: Ad hęc, inquit, pertinent peregrinæ exercitationes, & uolutatio in cœno, ac pectorosa ceruicis repandæ ostentatio. Sum memor, dum adolescens adhuc, tantumq́ non etiam pretextatus, enarrarem nobile opus Antonio Boldu, nobili Veneto, Rhodigij præturam gerenti, uiro in literis satis exercitato: quæsisse ex me per literas Veronensem quędam, quid super eo loco non aperto admodum sentirem: uel quia minus percipiebat ipse, uel ut ingenium meum periclitaretur, & doctrinam, arbitratus forsan in palustris soli crassamento natos esse prorsum, quòd Galenus inquit, ὄνους θεσσαλέους. Respondi tum pro tempore, quæ occurrebant. Nunc eadem, sed excultiora, multoq́ locupletiora hic apponere est uisum, simul ut pro uirili prosim, simul ne pereat, quod laboriosè olim fuerat excogitatum. Igitur uolutationem in cœno luctatorum intelligo meditationes: in quem sensum duxit me primùm Valerius Martialis libro septimo, in Philenen:

Et putri lutulenta de palæstra
Vncti uerbere uapulat magistri.

Accessit mox & Senecæ astipulatio, apud quem ita legimus: Non adducor, inquit, ut in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis quàm statuarios, aut marmorarios, aut cæteros luxuriæ ministros: æquè luctatores, & totam luto ac oleo cōstantem scientiam expello ex ijs studijs liberalibus. Et ne qua omnino subsit hæsitatio, expendant quæso Plinianarum obscuritatum scrutatores, quæ ad eam rem aptissimè Lucianus

A cianus ſcribat, cuius dialogus eſt, Anacharſis, ſiue de gymnaſijs: qui adeò ad Plinianos accedit ſenſus, ut prorſus ab eo quodammodo uideatur mutuatus. In eius igitur ſermonis initio ita poſitum inuenias, ταῦτα δὲ ἡμῖν, ὦ σόλων, τίνος ἕνεκα οἱ νέοι ποιοῦσιν; οἱ μὲν αὐτῶν περιπλεκόμενοι ἀλλήλους ὑποσκελίζουσιν: οἱ δὲ ἄγχουσι, καὶ λυγίζουσι, καὶ ἐν τῷ πηλῷ συναναφύρονται κυλινδούμενοι ὥσπερ σύες. Hæc inquit, ô Solon, cur nam iuuenes noſtri faciunt? Alij complexi mutuo ſe ſupplantant, hi præfocantur, uerberantur illi, & cœno ſeſe immiſcent, uolutanturq́ perinde ac ſues. Porrò & cæroma nouimus dici oleum, quo perungerentur athletæ, ad robur adijciẽdum membris, adhibito quodam terræ genere. Sunt qui paton dici putent cœnum ceromati, id eſt oleo, ut ipſi interpretantur, permixtum. Cui ſi ſudor acceſſerit, coniſalos Atticè dicatur, ſicuti auctor probat Galenus. Paton, pro coniſalo ferè accepiſſe Euſtathius animaduertitur: nam coniſalum pro puluere intellexit Homerus, ubi ait.

ὑπὸ ποσσὶ κονίσαλος ὤρνυτ' ἀελλής. id eſt:

Sub pedibus excitabatur puluis procelloſus. Alapatha Græci porrò inanitiones dicunt, unde lapathum herbam ſcribit Sudas nuncupatam, quia ſit λάχανον γαστρὸς κινωτικόν. Sunt & lapathi capiendis feris depreſsiores foſſæ: quod Democrito placuit, ac idem expoſuit Sudas. Coniſtram, pro palæſtra poſitam inuenimus: quia conis, ſit puluis: quod ſignificat Euſtathius. Quanquam erat Athenienſium item deus Coniſalus. Strabo: Nam, inquit, Priapum Heſiodus non nouit, & Orthanæ, & Coniſalo, & Tryphoni, & eiuſmodi Athenienſium dijs perſimilis eſt. Auctor Ariſtoteles eſt, coturnices nidum non conſtruere, ſed coniſtram, id eſt aream, ut Theodorus interpretatur, quam & ſarmentis contegant. Conila uerò herba eſt, quam in Theriacis Nicander etiam Heraclium & Origanum dici arbitratur. In Ophiaco Petrichus ab Conilo inuentam tradit. Quod ad Paton attinet, ſciendum eo uerbo ab nonnullis intelligi retrimenticiam caprarum feculentiam: quæ & Pyriathos nuncupetur quandoq́. Vnguentorum eſſe porrò diſcrimina duo, adnotatum ab eruditis eſt, delicijs deſtinatum unum, quod chrima nuncupetur, ſeu chriſma: paleſtrę dicatum alterum, quod dicatur alima. Coniatę autem,
B & chriſtæ unctores ſunt. Quæ autem peregrinæ dicantur à Plinio exercitationes, minus puto habere difficultatis, quando auctore Thucydide ſcimus, omnium primos Lacedæmonios corpora in gymnaſio nudaſſe, atque oleo perfudiſſe. Et M. Tullius libro ſecundo de Oratore ſcriptum reliquit, Gymnaſia delectationis & exercitationis gratia primùm ab Græcis inſtituta. Vbi uerò ait, pectoroſa ceruicis repandæ oſtentatio: intelligo membrorum conformationem in palæſtrita ſignificari, in primisq́ collum procerius, quod in eo exigebatur maximè, uel Satyro atteſtante:

> Et longum inualidi collum ceruicibus æquat
> Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.

Sed & Martialis in Diſtichis id ipſum approbat illis uerſibus:

> Hæc rapit Antæi uelox in puluere draucus,
> Grandia qui uano colla labore facit.

Pectoris quoque latitudo roboris indicium eſt uel maximum: nam in tyronibus Vegetius primo de Re militari, id item exegiſſe uidetur. Sed & erectam ceruicem non tacuit. Repandus uerò nunc retrò patentem ſignat, nunc reflexum, unde repandiroſtrum concinnauit Pacuuius, quanquam durè, Quintiliano teſte. Sarcina item pandati dicuntur, qui oneribus nimijs ſuccumbunt ferè, & incuruantur. Plinius de Apibus: Totæq́ onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Item libro decimoſexto, arbores, ſiue trabes pandari ſcribit, quæ incuruantur ceduntq́ ponderi. Cuius contrarium palmæ faciunt. quæ in diuerſum renitendo fornicantur, ueluti aſinorum genus id, quos canthelios Xenophon dici ſcribit, ſicuti in monumentis Sudæ relatum ſcio. meminit & Polybius, quanquam & in percipiendo hebetior eo dicatur nomine. Auctor ἐκλογῶν τῶν γεωργίας, libro ſexto, Canthelios interpretatur cophinos maiores: hinc Strabo γεωγραφουμένων libro quartodecimo, Alabandam ſcribit faciem præbere κανθηλίου κατεστραμμένου, id eſt canthelij inuerſi. Lityerſem Celænarum regem Soſitheus ſcribit apud Athenæum, tres ſolitum canthelios totos uorare. Catheton uerò, id eſt καθετόν dicunt perdendiculum. Catheter autem, ſeu καθετήρ, chirurgicum eſt inſtrumentum, imagine quadam S literæ,

quod

quod per urethram intrusum urinam prolicit. Cæterùm postea quam nodum hunc satis implicitum, non ut Alexander, ferri adminiculo, sed ingenio & indagine certa planè exoluimus: addamus ex abundanti, quod in eodem capite legitur haud ita multo pòst: Alius, inquit, quantum alea quæsierit, tantum bibit. Concisa oratio, & impedita, sed Pliniana, uerùm hoc sensu: Alij, inquit, tot exiccant pocula, quot iniunxerit conuiuij dominus, qui talorum fortuito iactu eum sortiebatur locum: propterea Horatius, A

Nec regna uini sortiêre talis.

Quin ex eo dicebantur modiperatores, ceu bibendi imperarent modum iuxta conuiuales leges, sic enim appellantur. Magistros Cicero uocat. Græci βασιλεῖς, hoc est reges. Meminit Legum septimo etiam Plato, necnon in Cœnis Macrobius. Decreta porrò conuiualia, quæ uocant νόμους, diligenti seruabantur scito. Sed quæ nam erant ea? Apud Græcos, inquit Cicero, lex in conuiuijs obtinetur: Aut bibat, aut abeat. Erat & cantio conuiualis, πέντε πῖνε, τρὶς πῖνε, ἄμα τέτταρα. Bibe quinque, bibe tres, bibe quatuor cyathos. Nam Simonidis illud prorsus diuersum est, πῖνε, πῖν' ἐπὶ συμφορᾷ. quippe συμφορά, est τῶν μέσων. Proinde sic enunciant alij, πῖνε, πῖν' ἐπ' ἰσθλοῖς. Gynæconomi conuiuia inspectabant cum Areopagitis, & cœtus alios in domibus ac nuptijs, & re diuina, lege ne præfinitus adesset numerus. Apud Romanos uerò bibendi ars hisce ferè cõstabat legibus, quod Plinius obseruauit & docuit, non labasse sermone, non leuatum uomitione, non altera corporis parte: plurimum hausisse uno potu, plurimum præterea addidisse alijs minoribus, optima fide non respirasse in hauriendo, neque expuisse, nihilque ad elidendum in pauimento summum ac postremum potum ex uino reliquisse. Hęc Plinius, quę eo gratius apposuimus: quoniam quòd extremo loco adiectum est, Horatio multum infert lucis Carminum secundo, quem locum conniuentes plerique transiliunt, in aurem (ut aiunt) utranque prorsum sopiti.

Absumet hæres Cecuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pauimentum superbo,
Pontificum potiore cœnis. B

In eo autem quod Plinius dicit, optima fide non respirasse in hauriendo, scitu dignum est. id Græcè admodum uenustè uno exprimi uerbo ἀμυστί, quo significatur, inter bibendum ne fuisse quidem occlusum os, aut contracta labra: sed capaciter hausisse, aut magis quasi ἀπνευστί, quòd indicat, sine respiratione: unde etiam producitur uerbum ἀμυστίζειν, eo modo bibere, quod nos Latinè, nec ineptè amystisare dixerimus, quando & Horatianam legimus amystidem. Celeberrimum illud est, Commodum Cæsarem in solicitudinibus & æstuationibus theatricorum certaminum, quando ex superiore loco ursos iaculis impetebat: quòd refert Dion, ingens poculum dulcis uini solitum haurire ἀμυστί. In quo à spectantibus id in conuiuijs frequens succlamatum ferunt, ζήσειας, id est uiuas: sed amphibolicè pronũciatum, grammatici contendunt, perinde ac dicatur, Compleas uiuendi modum, id est morere. Est & tertius locus capite eodem, habens & ipse in uolucri aliquid, ubi Plinius ait: Vulgoque ueritas attributa uino est. Sed infert luminis non parum tertio de Beneficijs Seneca, ut adagium uulgò frequens prætoream: Vinum & cum pueritia, & sine pueritia ueridicum est. Sub Tiberio, inquit, Cæsare fuit accusandi frequens & penè publica rabies, quæ omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas iocantium, nihil erat tutum, omnis sæuiendi placebat occasio. Cœnabat Paulus prætorius imaginem Tiberij habens in gemma, matellam poposcit. Id factum Maro ex notis illius temporis uestigatoribus notauit: at seruus eius, cui nectebantur insidiæ, ebrio annulum extraxit, quum Maro conuiuas testaretur, admotam esse imaginem in obscœnis, & iam subscriptionem componeret. Hactenus ex Seneca, & quidem pluscula simul, ut Plinium illustraremus. Simul ut obiter perciperent studiosi iuuenes, quid esset principis imaginem obscœnis inferre. Porrò Valerius Martialis locis aliquot nunc figuratè, nunc apertius illorum temporum insectatur scelus, quibus poculo & uino extorquebantur hæreditates, & testamantorum falsæ subsignationes. Obiter id enotabimus, mirum esse quod in libro de Ebrietate Aristoteles prodit: Vino hordeaceo temulentos retrorsum modo

decum

A decumbere, ac ſupinos: quod in alijs haudquaquam fit. Vinum id genus uocat Philoſophus inibi pinon, id eſt τὸ πῖνον. Sunt qui etiam bryton, ut in Triptolemo Sophocles, ſed & in Lycurgo Aeſchylus. Arbitratur Paulus, quòd è lanarum ſordibus expugatis efficiatur uinum, rectè pinon dici: etiamſi non deſunt, qui ſic uinum uocari putent, quo ſordentes eluantur lanæ, quod ſeponatur mox conditum. Verùm ex radicibus item concinnari bryton, Hellanico credimus. Hecatæus in Europæ periodo auctor eſt, Pæonas ex hordeo brytum haurire, ac ex milio & conyza parabiam. Brutum uerò Latina dictio eſt, unde & Brutijs conciliatum nomen, ut ſcribit Diodorus, quòd eorum plerique omnes fugitiui ſerui initiò fuerint, ac bruta gens, hominum colluuione circa Lucaniam confluente. Brutides autem mulieres dicuntur, uelut Sibyllæ, ac prophetides. Brutios à Lucanis rebelles dici, auctor eſt Strabo. Sunt & propomata, uelut antecedentia pocula, ut ſint bibendi procemia. Eſt apud Palladium caput, libro tertio, quo pacto ſponte naſcantur propomata, id eſt uina condita, cuius eſt modi roſatum & uiolatum.

Quam habeat rationem id frequens in libris, Non eſſe infundendum lenticulæ unguentum. De odoribus aliqua non ingrata. Item quid ſit odor. Dryinos animal. Melandrion. Adranus deus. Rancor quid. Caput XXVII.

NOn eſſe promiſcendum lenticulæ unguentum, ex Varronis Satyra Gellius adnotauit. Monuerat diu antea in Epiſtolis ad Atticum M. Tullius: ſed & eo adhuc antiquior philoſophus Ariſtoteles, in commẽtatione quæ de Senſu eſt, & ſenſili: ut Athæneum prætercam: cuius libros, ſi prodeãt quandoque mutilati minus, minusque (ut ſic dixerim) fide labefactata, uelut breuia, & quidem recondita putaueris rectiſsimè, ac unguentum, ſed amaracinũ. Dignum uerò arbitratus noſſe exactius, quænam foret eius ſentẽtiæ ratio, ſiquidem ſubolebat, ineſſe quippiam latentis doctrinæ, adij noſtri temporis Lynceos, qui ſummo conatu interpolatum Gellij codicem reſtituere adorti ſunt. Cæterùm nil ibi compertum, quod ſitim expleret. fortè illi, ut qui eſſent ingenio acri, doctrina excultiore, hæc tanquam tenuia neſcio quæ, ac nugalia, uel ſcholia contempſerint, ac uelut piſcium filij (quod aiunt) aquoſa petierint. At

B ipſi ſordentes, quaſi reguli & ſcorpiones, aridiſsima quæque conſectamur, & quod infra claſſem ſimus, ac notæ uilioris, nil opinamur negligendum, quod inſcitũ, & latens frontem cogat perfricare, nullo profectu. Sed uerius eſt, in puluerem prodire, quàm diu præfari, etiamſi contentioſum trahere funem uidebimur. Igitur omnem (quod aiunt) lapidem mouendo ſic comperi, odorum ſpecies eſſe duas: alteram quidem ſaporis ratione, cui gratum ingratumque ineſt quidem, ſed per accidens: hoc eſt, non quatenus eiuſmodi odora ſunt, ſed quoniam odor eorum nutrimentum ſignificat. Eſt enim odor quædam, ut ſic dicam, paſsio nutrimenti, ſicut & ſapor: ſiquidem per qualitatem eam aptum & congruum ſibi alimentum è longinquo percipiunt animalia, ſicut coniunctum per ſaporem. Ex quo animaduertimus, odores id genus ſaturis minus eſſe oblectabiles, at eſuriẽtibus mirificè. Nam nec cibaria ipſa non indigi appetimus. Quo colligimus liquidò, hoſce odores alimenti tantum ratione oblectare, aut ediuerſò. Altera uerò odorum ſpecies per ſe dicitur: nanque oblectant ſimpliciter, & per ſe, nullo nutricationis intuitu. Eiuſmodi ſunt florum odores, hi quippe nullam conciliarint appetentiam. Quinimò ſi cibarijs inſerantur, inamœna reddunt ea, prorſusque aſpernabilia: quoniam odorata hæc ferè ſunt ſaporis non boni. Propterea, inquit Philoſophus, ſcitè admodum & ex uero dixit Stratis in Euripidem inuectus, Si lenticulam decoquas, unguentum ne indideris. Cui affine illud quoque, τὸ ἐν λαχάνοις πέπερι. id eſt, in oleribus piper. Sed & Hieronymi illud in Heluidium, Saltitans camelus. Varronis Satyra ex Marcello ſic uidetur inſcripta, ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον, περὶ εὐκαιρίας. Scitu porrò dignum id quoque: Odores hoſce, qui per ſe odores à phyſicis nuncupantur, eſſe rationalis naturæ infimæ, hoc eſt humanæ proprios: eos enim homo diſcernit ſolus, ijs'que afficitur plurimùm. Quo nomine, quãtum ad hoc, odoratus in nobis inter animantes omnes præſtantior exquiſitior'que eſt. At in altero odoratorum genere à brutis longè excellimur. Euentus autem ratio eſt, ut contemperetur cerebri frigiditas. Id enim in homine maius ex corporis analogo, quàm in cæteris. Cerebrum denique ſuapte natura frigidum eſt, ob id & ſanguis, quem exiguæ ac prætenues uenæ complectuntur, tota facilitate frigus concipit. Propter quod

 ex cibo

ex cibo resolutæ euaporationes, & arcem illam scandentes, ex loci frigore densiores fa- A
ctæ rheumatismis plerunque præstant argumentum: ad quæ amolienda, uel aliquo modo
mitiganda odores imbecillitatis nostræ natura memor suggessit. Quòd si odores hi ce-
rebrum uidentur quandoque oblædere non parum, ex indiscreto prouenire modo cer-
tum est. Nam si iusto plùs id incaluerit, fit inde redundans resolutio, quæ mox infert no-
cumentum. At qui alimenti rationem habent, odores sæpius multo caput infestant, ex
humectationis nimietate aut siccitatis. Sed dicat aliquis, Tu quidem de odoribus satis
multa: uerùm ecquid doces, quid demum censeamus esse odorem? Nam sunt qui odo-
ris nomine fumidam intelligant exhalationem, quam aeri & terræ commnnem uolunt,
ueluti mediam inter ea, quum sit quid resolutum ab sicco terrestri aeream non pertin-
gens subtilitatem. Nam & Heraclitus literis mandauit: Si omne quod est, in fumum re-
solueretur, naribus facilè cuncta discernerentur, quia uniuersa in odoris rationem ueni-
rent. Alijs uerò magis placuit, odorem dici humectam euaporationẽ, id est aqueam hu-
miditatem resolutam. At alijs utrunque, sed amplius inspicienti, nihil horum profectò
tradi rectè uidebitur: nam si odor fumidum quiddam sit, quo'nam pacto in aqua fiat fu-
mus? Atqui in aqua odores percipi, certè opinor liquere. Si uerò euaporatio dicatur hu
mecta, relinquetur intelligendum, sentiri odores per effluxum quendam, quod item de
coloribus pronunciatum est, sed utrunque perperam. nam utrinque colligitur, sensum
effici odorum & colorum contactu. Adde, quòd odoratum corpus & uisibile planè im-
minueretur, & demum effluxu assiduo resolutum periret. Quod dictu perabsurdum fo-
ret, præsertim quum dissita longè sub sensum ueniant tum uisus, tum odoratus. Effluxus
nempe qua ratione in tam longinqua terrarum producatur? Cæterùm id astruẽdum ue-
rius, contingere hoc per spiritalem medij immutationem: siquidem liquidò constat, hu-
mectum, quod in spiritu est, id est in aere: quod'que in aqua, pati ab euchyma siccitate, at
que ita odorandi comprehendi rationem. Nam aer item humectationis est particeps.
Alicubi tamen Aristoteles non inficiatur, odorem esse fumidam exhalationem, sed non
ita, quia sit ipsa odoris essentia: quod secundo de Anima falsum conuincitur. Longius
enim diffunditur odor, quàm aspiratio fumida. Sed id sentit, quod hæc sit causa, ut sentia- B
tur odor, quæ ab calidis profluit: quo fit, ut calidis temporibus, & locis flores maioris es-
se odoris pernoscantur. Sed ut obiter adnectamus aliquid, non ignorandum omnino, es
se in quercuum radicibus animal ad perniciem adeò potens, ut supergressu tantum exci-
dat pedum cutis, intumescant'que insigniter crura tota. Id uerò etiamnum mira-
bilius, si quis mederi uelit, manus itidem excoriantur. Quòd si interimere adoriatur quis-
piam, pessimo infici odore: itemque odorari aliud nihil. Quod utique cunctanter appo-
suissem, ni ab auctore graui relatum scirẽ Paulo Aegineta quinto ἰατρικῆς πραγματείας.
Nomen uerò animali δρύινος, ab loco ubi uictitat ferè. Dryinas nuncupatur ab alijs,
atque item chelydrus inter genera serpentum. Meminit in Theriacis Nicander. Melan-
dryon uerò apud Theophrastum est exalburnatum robur, de nigricie conciliato nomi-
ne. Sed & salsamenti genus, melandryon est. Adranus uerò in tota colebatur Sicilia de-
us, cui sacra erat Adranum ciuitas, tradente in Parallelis Plutarcho. Illud submonuisse in
odorum mentione nil (puto) obfuerit, Hieronymum sic epistola quadam scriptum re-
liquisse: Cincinnatulos pueros, & calamistratos, ac peregrini muris olentes pelliculas:
de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui bene semper olet: quasi quasdã pestes ac
uenena pudicitiæ uirgo deuitet. Versiculus quem Arbitro Petronio ascribit auctor hic
scientissimus, apud Martialem legitur quoque. Rancorem Palladius mucidum intelli-
git odorem: Canales, inquit, & omnia receptacula olei calida aqua prius lauabis,
ut nihil de anni præteriti rancore custodiant.

Grati animi exempla Alexandri, Socratis, Furnij. Interim Archelai historia. Ingratitudinis fœda sugillatio. Actio ingrati Athenis contra Senecam. Hirundinem significare ingratum. Militis Macedonici historia. Caput XXVIII.

ALexandrum Macedonem ingentis spiritus terrarum principem legimus, in-
ter alia haud parum multa, quibus eum natura, extra quam mortales alios, ex
coluerat, honestauerat'que: & cœlo quodam modo inseruerat, uirtutum &
laudis felici magnitudine; identidem magna sua gloria solitum prædicare, à
nemine

A nemine se unquam benignitate fuisse exuperatum. Magnum id, & præclarum. Sed quod in participatum admittat & alios: uerùm itidem magnos, præcelsos, omnium capaces. Archelaus rex, is qui in solis deliquio, rerum naturæ ignarus, & pauore attonitus festinantius occludi regiam imperauit, & quod assolebat in magno plerunq; mœrore, comam filio decuti iussit, Socratem impensè rogauerat, ad se iret: at ille, seu per eam figuram, quæ in sermonibus erat ei perfamiliaris, seu animo serio, negare perrexit, eius beneficio futurum se auctiorem, cui paria facere non quiret. Sed age aduocetur ad hoc decus rerum Italica uirtus. Furnius uixit Augusti temporibus, pater eius cum Antonio stipendia fecerat, ob id iure belli hostiliter Augusto erat offensior: adijt tamen Imperatorem filius, patris ab eo uitam deprecatur, ignoscit ille: tunc Furnius, Hanc unam Cæsar habeo iniuriam tuam, effecisti uiuerem & morerer ingratus. O festo plausu excipiendam uocem, ô præsignem animi sublimitatem: effecisti (inquit) uiuam, & moriar ingratus. Quod esse potest tam amplum gratitudinis indicium, quàm nulla ratione sibi satisfacere, & dantis beneficentiæ imparem se perpetuò fateri? Quin, inquit in Metaphysicis Aristoteles, non ijs modò quorum sententiæ accedimus, sed & ijs qui ueritatem non omnino attigerunt, testari gratias decet: nam & hi aliquid contulerunt, nos siquidem excitarunt, acueruntq;. Etenim si Thimotheus non fuisset, tantam non haberemus canendi artem: quòd si nec præisset Phrynis, minor apparuisset Timotheus. At si æqua lance rem totam uoluerimus expendere, paucissimos eius notæ reperias. Etenim quotusquisq; gratum nouit agere? Hic quia se uel Codro nobiliorem putat, aut congestas opes suspicit: & denique, quod publicũ ferè hominum est uicium, se suaq; miratur, amat, nec nouit perdere: quicquid contuleris, in solutum computat, bonumq;, si non & ultrò deberi sibi opinetur, quòd accipere sustinuerit. Alium auiditas transuersum rapit, natumq; inde illud sæpe iactatum, Nil esse iucundius, quàm capere. Sed & inuidia quandoq; in ingratitudinis album nos transcribit, malum certè uehemens, & importunum, quo indigitos mittimus, non quantum rationibus nostris ex amici largitate accesserit: sed num idem in alios, aut eo amplius contulerit. Gregarius miles inuitus facit, ut coro-
B nam det ciuicam, quod in quadam oratione Cicero testatur, & se ab aliquo seruatum fateatur: non quia turpe sit, protectum in acie hostium manibus eripi, nam id accidere nisi forti uiro & pugnanti comminus non potest: sed onus beneficij reformidat, quod per magnum est, alieno debere quod parenti. Tribuni, inquit in commentatione de Romanorum militia Polybius, seruatos cogunt, nisi id sponte faciant, seruatorem coronare. Colit uerò hunc præterea seruatus per omnem uitam, tanquam parentem, omnia sanè exhibens ut genitori. Quòd si est omnium uirtutum mater gratitudo, quoniam ex huius profluat fontibus in parentes pietas, in patriam charitas, in Deos religio, inter homines amicitia, in educatores & magistros ueneratio: certè colligendum, quod ad Atticum M. Tullius scribit, ingratis omnia inesse uicia. Nil tam inhumanum, tam ferum, tam immane, quàm committere, ut beneficio non dicam indignus, sed uictus esse uideare. Hinc opinor factum, ut natura ipsa ad id nos prouehente, ingratos nemo non uel Vatiniano prosequatur odio: sicq; facultas adsit, & patiatur ratio, primo quoque tempore ultum eat, ueluti sint tum beneficentiæ, tum communes tenuiorum hostes omnium. Nec ferè alia ingrato irrogatur pœna. Crimen est passiuum quidem, & quo nullum frequentius, nusquam tamen punitur, ubique improbatur. Odisse contenti ad ultorem reijcimus Deum, Achillei memores uoti, quin & Furiani, quum est is comprecatus, ut si innoxio sibi inferretur iniuria, desiderium sui quàm primùm ingratæ fieret ciuitati. In declamantium scholis creberrima fuit ingrati actio: in urbibus uerò, præter quàm in Macedonia, si Senecæ credimus, nullibi. Nos tamen in Latina historia obseruauimus, Athenis item aduersus ingratos actionem fuisse constitutam. Quod significat, opinor, in Declamationibus Libanius, & Pollux Onomastici octauo. Et Xenophon scribit, apud Persas ingratitudinis causam agi intentissimè, pœna seuerissimè irrogata ei qui in bene de se meritum deprehenderetur animi parum grati. Nam & ab hoc genus hominum irreuerenter deos haberi, colligunt: quin parentes etiam num, ac patriam, & amicos quoq;. Porrò ingratitudini pręcipuè impudentiam adglutinari, abs qua in flagitia feramur pręcipites, uel fœdissima. Prodit Diodorus, Aegyptios credi, extra quam sit gentium

aliarum captus, erga benemeritos præcipuè gratos, quod magnum uitæ subsidium opi- A
nentur gratiæ retributionem. Sed cur'nam cum ingrato ex formula non agimus? ne quod beneficium est, incipiat esse creditum. Et ne gratitudo honestissima res, incipiat honestatis nomen amittere, necessitatis iugum subeundo. Alioqui & anguli omnes actionibus obstreperẽt eiusmodi. Pythagoras ablegandos reĳciendosq́ ingratos, ex Plutarchi interpretamẽto, symbolicè uidetur monuisse, ubi præcipit, sub idem tectum non admittendas hirundines: quoniam ingrati ac parum firmi symbolum auis ea credatur habere. Nam & in Rhetoricis ad Herenniũ edocemur, amicitiæ minus firmæ similitudinem ab hirundinibus duci oportere. Succurrit prius quàm hinc digredimur, dignum quod memoretur ingratitudinis exemplum. Erat Macedonum regi Philippo manu promptus miles, expertæ uirtutis multis sæpe bellis: sed quo se præclarius gessisset, eo frequentius à peritissimo duce qui in tractandis militibus egregius esset artifex, ad prouocandam audaciam auctorabatur, frequenter etiam ac insignitè donatus. Fortè is ex naufragio exutus omnibus, uix etiamnum spiritum ducens errabat, consilĳ inops. Eum conspicatus Macedo quidam benignè amplexatur, iubet bene sperare, semiuiuũ in uillam suam perducit, fouet accuratè: lectulo cedit quoq́, nec patitur quicquam frustra ab eo desiderari. Postremò digredientem uiatico etiam instruit, summurmurantem identidem: Non sentiar ingratus, parem rationem faciam, liceat modò mihi imperatorem meum adire. Venit ille ad Philippum, miseriam suam exponit: sed hospitis benignitatem reticet, nec satis. Miserantem illum inducit impudenter quidem, sed militariter, donet sibi Macedonis cuiusdam agros. At is non alius erat, quàm ille ipse hospes: qui tam inhumaniter, & ferè omnibus exutus, nil dissimulando, per epistolam facti seriem Philippo insinuat. Excanduit is, nec ualens tam insignem sæuitiem decoquere, improbissimo homini beneficium raræ fortunę inusitata rabie retalianti, stigmata inuri iussit, restituto in integrum priore domino.

Virgarum apud ueteres usus eximius in sacris & uaticinĳs. Pyrethi magi, & pyrethia septa. Pyriathes. Pyctes. Iuncatum. Palmarĳ conflictus. Palmarium. Palmata toga unde. Dinos locus. Diuinaculorum species. Qui specularĳ. Capnomantes. Saliatores. Palmicum augurium. Subsulus. Salisubsulus. Vaticinia ex piscibus. De myrica scitu digna. Item de rhabduchis. Poemata uirgæ apta. Brabeutæ, brabei, rhapsodi, arnodi, rhabdi, stichodi. An uirgas in dracones potuerint dæmones mutare. Diuinatio à quibus contribuatur. Quæ sit acæna, & arescon uirga, item sceptrum, ostrea rhabdota, & arhabdota. Ostrea, penultima correpta, uel producta. Ciceronis locus ad Lentulum, Ne quid saluis legibus aut auspicĳs cum populo agi poßit. Obnunciatio augurum. Auguratorium. Proiectæ qui. Caput XXIX.

B

Virgas in rebus diuinis eximĳ cuiusdam usus fuisse ueteribus, ex plerisq́ coniectare licet. Nam qui Persicos ritus diligentius animaduersos literis mandarunt, illorum Magos qui sacrificĳs præficiuntur, carnes super myrto & lauro positas tradunt subtilibus uirgis adurere, mox oleum lacte melleq́ promixtum conspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenentes. Cappadocia magos suos ingenti numero, Pyrethos uocat: sicut septa quædã pyrethia. Pyriathes uerò lac nuncupatur igni addensatum, uti est ab Polluce obseruatum. Quòd autem coaguli potestate coit, pyctes dicit̃: cuius est modi quod nunc uoce plebeia iuncatum dicitur. Pyramia Thyreatidos nũcupant̃ Plutarcho in uita Pyrrhi. Sed ad rem. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, ubi inextinctus seruaretur ignis, fierentq́ ibidem comprecationes non sine myricinis uirgis. Sicuti in Scythia quoque, ubi uaticini traduntur plures, salignis uirgis diuinatio concipitur, quas dissoluunt, ac separatim singulis humi constratis, uaticinantur, interim uirgas prehendentes componentesq́. Narees uerò quos esse androgynos putat Herodotus, tiliam scindentes trifariam, digitisq́ implicando ac resoluendo præcinunt futura. Siquidem diuinatio, quæ malis iniungitur dæmonibus, ut aliud agentes hoc item subnotemus, foliorum intendit crepitaculis, pomorũ dispicit semina, in sublime iactata bacilla spectat: cortices, nomina, imagines, phialas, specula; unde Specularios dici apud quosdam comperi, & id genus

A alia mille scrupulosius obseruat. Nam in Didio Iuliano Spartianus inquit: Et ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri prælígatis oculis, incantato uertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Sed & Capnomātes quidam ex re ita dicti, tradũtur ex fumi disiectione super aras futura captare: propterea Papinius,

Thurea nec supra uolitante altaria fumo.

Sophocles in Oedipode tyranno: Ismeni Apollinis uaticum cinerem uocat, id est μαντείων σποδὸν: quia rebus ignitis, hoc est διὰ τῶν ἐμπύρων, uaticinia concipiebant sacerdotes. Saliatores referuntur à nonnullis, qui salientes oculos intuiti, odorantur præsagium. Meminit rei ipsius in Amaryllide Theocritus, ἅλλεται ὀφθαλμός μευ ὁ δεξιός. Salit mihi dexter oculus. Quanquam Plautus in supercilio id obseruauit. Dicitur uerò augurium id palmicum, de quo Posidonius scripserit, ab oculi uibrata subsultatione: quæ res dicitur Græcè παλμὸν, Latinè uerò subsulum dicere queas: quando Salisubsulus uocabatur Mars prioribus, à saliendo subsultando'que: meminit Nonius ex Pacuuio. Nam apud Galenum & Aeginetam Paulum Medicinæ tertio, dicitur & καρδίας παλμός, id est cordis tremor. Sed & satyriasis à Paulo eodem, esse traditur αἰδοιπαλμὸς, id est pudendorum subsultatio, quæ uasorum spermaticorum consequatur inflammationem. Id uerò ni sedetur malum, in uasorum eorundem mox præcipitatur πάρεσιν. Esse uerò affectionem raram, quæ & mulieribus contingat. Palmarium uerò aliud est. Ammianus Marcellinus: Erant (inquit) nobiscum legiones duæ ex Gallijs, uirorum fortium & pernicium, ad palmarios conflictus aptorum. In Eunucho Terentij ubi dicitur, Id uerò est, quod mihi puto palmarium: Donatus, Palmarium (inquit) palma dignum. Vlpianus Digestis de Extraordinarijs cognitionibus: Si palmarij, inquit, nomine cautum est. Palmatam togam dici ueteres arbitrantur, à clauorum latitudine. Fuere in Lycia quoque ex piscibus uaticinia qui captarent (eos Ichthyomantes uocant Græci) ligneis obeliscis cum assis carnibus, pane quoque & maza in aquam proiectis. Locum in quo ista transigantur, Dinon appellat Artemidorus Geographiæ decimo. Sed redeo ad diuerticulum. Apud Nicandri interpretem in Theriacis ita legimus, ad uerbum penè tra-
B lata sententia: Apollo, inquit, uaticinos sanxit myrica prænunciare mortalibus futura: propterea insignem fruticem hunc Nicander, matin uocat, id est uatem. Quin & magi item Scythæ, myricino uaticinantur ligno. Etenim in plerisque locis uirga, ut diximus, præsagiunt: quod in primo Compositionis tertiæ, Dion quoque confirmat. Sed & in Lesbo, Apollo myricæ ramos tenet: qua ratione, Myricæus quoque est cognominatus. Et Archæus prodit, quandoque in somnis uisum deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrordorus retulit, antiquissimam esse plantam myricam: nam Aegyptij in Iouis pompa coronātur myrica, id est tamarice, ut interpretatur Dioscorides: sicuti apud Medos magi. Porrò ad rationem uirgarum spectarit illud quoque: Recitatores Homerici carminis uirgam solitos tenere, unde illis rhabduchorum adhæsit cognomē. Qua ex causa uirgę apta Apuleius in Floridis, poemata uidetur dixisse. Quanquam & eodem nomine dicerentur, qui ludorum spectatores compositè reprimerent. Gymnicis enim ludis præficiebantur, quos uocabant Brabeutas, uel (ut Plato) Brabeos, item mastigonomi & rhabduchi. Legimus utique Homeridas, ab Homero propagatos, initio illius poesim per successionis seriem concinuisse, mox excepisse qui nuncupentur Rhapsodi: quorum illustris præcipuè fuerit Cynæthus, Chius patria, qui & Siracusis omnium primus Homeri carmen concinuit, illi quoque de suo insertis plerisque. Sunt qui rhapsodos opinentur dici, uelut ῥαβδῳδοὺς, ratione quam diximus. Sunt qui diuulsam ac disiectam prius Homeri poesin ab illis coaptatā, & uelut consarcinatam memorent: unde sit conciliatum nomen, ἐκ τῆς ῥαφῆς, id est ab sutura. Cui sententiæ astipulari Pindarus animaduertitur. Traditur illud quoque, dictos antea Arnodos, id est ἀρνῳδοὺς, quoniam uictori præmium contribueretur agnus. Sunt qui etiam Stichodos, hoc est στιχῳδοὺς, nuncupari Rhapsodos uelint, quòd uersus quidam ῥάβδους dicant. Fuerunt & suæ lictoribus Romanis uirgæ: nam & hi Rhabduchi sunt, quibus post alia fores pulsarentur, quando Pompeius intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domum fores percuti de more ab lictore uetuit. Quod Plinius scribit, & antea Liuius significauerat: comprobat item Papinius,

Et multa pulsantur limina uirga.

Quidam præterea, quod in sanctis obseruatum literis adnotauimus, uirgas coloris uarij A in aquis recondebant, quò potum ducebantur oues, ut inibi salientibus arietibus, ex earum intuitu conciperent oues uariantis lanitij fœtus. Sed euentus eiusmodi naturalis queuerit reddi ratio. At quid sit dicendum ibi, quum Aegyptios magos uirgas uertisse in dracones, legimus? Hoc naturæ ratio nulla prorsum admiserit: quoniam corporea materia dæmonis non subijcitur potentiæ, quantum ad transmutationem ipsius ad formam: quod tertio de Trinitate Augustinus docuit. Non est putandum, inquit, istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc uisibiliũ rerum materiam, sed soli Deo. Verùm & ipsa dictare ratio uidetur: nam in compositis ex materia & forma, materia per se non fit, neque item forma, sed totum simul, immo' que totum transmutatur in totum, ut ex toto aere fit totus ignis, quando aeris fit in ignem conuersio, sicuti in libro de Generatione auctor Aristoteles est. Effectus porrò assimilis agenti est, & in eo præexistit saltem uirtute. Proinde ex materia & forma conflatum naturali produci nequit, nisi ab itidem composito. Angelus uerò forma est simplex, propterea solus Deus præstare hoc ipsum potest. Verùm id non utique inficiabimur, potuisse dæmonas celeritate incredibili uirgis emotis, serpentes earum loco subijcere, uel aliunde allatos, uel agentis naturalis uirtute ibidem genitos, præsentium oculos præstringendo, quod præstigiatorum acceptabula comprobant. Adde, quòd abeuntibus sensibilibus phantasmata remanẽt, & imaginationes: sicuti secundo de Anima proditum ab Aristotele scimus. & inde ex motu locali formarum sensibilium, remanẽtium in uirtute phantastica cum humoribus in quibus sunt, ut in subiecto apparent aliqua quæ non sunt. Quare in libro de Somno & uigilia, idem inquit: Descendente plurimo sanguine ad principium sensiuum, simul descendunt formæ in imaginatione conceptæ: atque ita demum fit, ut quæ nõ sunt, uideantur: quemadmodum somniantibus contingere, scimus omnes. Qua ratione possunt & dæmones humores commouere interiorum exteriorumq; sensuum, atque ita ad organa formas aliquas inducere, perinde ac extrinsecus occurrerent, non solum dormientibus nobis, sed uigilantibus quoque, ut sic putemus aliqua extrinsecus uel esse uel fieri, quæ tamen nec sint, nec fiant. Qua ratione peruersa immundorum spirituum subtilitas & infatigabilis fraus eludens spectatorum uisus, uirgas in dracones deformatas potuit prætendere. Nam & dæmonum eorundem illusionibus seductæ mulieres, quandoque se cum Diana credunt nocturnis horis equitare. Potest ratio item afferri alia, inesse rebus corporeis per omnia elementa occultas quasdam seminarias rationes: quibus quum data fuerit opportunitas temporis & casus, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus. Quamobrem angeli, uel dæmones dici non possunt, qui talia efficiant, animalium creatores. sicuti nec agricolę segetum, quamuis norint præbere quasdam uisibiles opportunitates & causas ut illæ nascantur. Cæterùm quod isti faciunt uisibiliter, hoc ipsum dæmones incognita nobis, aut inuisibili ratione. Solus uerò Deus creator est. Approbantur aliquo modo, quæ hactenus sunt prodita nobis, sententia doctissimi interpretis Auicennæ, apud quem ita legimus: Excantationes naturaliter effectum non habent, nec uim omnino ullam demutandi hominis sanitatem in ægritudinem: quod qui arbitrantur, ipsi semet uidentur excantare, imaginatione corrupta. Vno tamen modo posse hoc euenire, fatendum est, si diuinæ censuræ maiestas ita adnuat. Ego, inquit, Deo fauente, nec sortilegum assis facio, nec incantaminibus pollentem, qui inuitum nolentem'que tollere digitum cogat. Quinimo nemo unquam me adijt, qui ueneficio se circumuentum diceret, quem non absoluerim ab excantationis imaginatione. Quod ad uaticina attinet, putant eruditorum nonnulli, elementorum omnium spiritus, utpote corporum perennium, præsentienti motu semper & ubiq; uigentes diuinandi munus nobis impartiri, ex ijs quę disciplinarũ affectamus uarietate. Quin & substantiales potestates ritu mollitas non uno, uelut ex perpetuis fontium uenis uaticina mortalib. uerba suggerere. quibus præsit Themis: inde nuncupata, quòd fatali lege decreta in posterum ei prænosse sit fas, in cubili solio'que Iouis collocata. Auguria uerò & auspicia non uolucrum futura noscentium arbitrio dirigi, uerùm diuina componi agitari'que prouidentia. Sol porrò mundi (ut physicis ferè placet) mens, nostras mentes ex sese uelut scintillas funditans, uehementius accensas futuri compotes efficit, quantum B

A ueteribus assentiri collibeat, unde mira Sibyllarum constent præsagia. Somniorum autem rata, inquit Ammianus Marcellinus, fides, ac indubitabilis foret, ni cōiectura ratiocinantis fallerentur. Nam & M. Tullius: Ab ijs, inquit, rerum ostenduntur signa: in his si quis errarit, non deorum natura, sed hominum peccauit coniectura. Auguratorium in Palatina regione fuisse uidetur, augurū uel inaugurādi locus. Cæterùm postea quàm de uirgis multum diuque scribimus, impingamus auctarij loco quippiam. Lenones in scenam prodibant, amiculum gestantes floridum, & uirgam quæ dicitur arescon. Erat & prioribus acæna, dicta uirga exagitandis bobus accommoda: sed & eodem modo metiendis agris instrumentum dicebatur pedum decem, ut scribit Apollonij interpres, ab Thessalis excogitatum. Ex quo & Callimachus:

ἀμφότερον κέντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀρούρης.

Quum stimulum signat, dicitur etiam bucentrum. Acæna agros metiri in Aegypto exorsus est primùm Thessalus quidam, nomine ab re indito: quia cognoscentibus singulis agri sui modum, sublatæ sunt cædes: unde nuncupata acæna, quasi στρεπτικῶς τὸ καίνειν. Hinc & Pelasgida uocauit acænam Apollonius Argonauticon tertio, ueluti ab Pelasgis compertam, id est Thessalis. Sceptrum uerò ab uirgarum ratione haud ita dissitum est. Id signum ueteribus censebatur imperij siue regni, necnon orationis & iusticiæ quoque. Proinde Agamemnoni latè imperitanti datur, sed & cōcionanti Telemacho, uerumetiam Achilli. qui iniuria item affectus, per sceptrum, uelut iusticiæ iurat symbolum. Quanquā pro baculo etiam uili capitur quandoque sceptrum: sicut in Odyssea apud Homerum palàm fit. Aureum fuisse Apollinis sceptrum, comminiscitur Iliados primo poeta idem: quoniam Soli sacrum creditur eiusmodi, sicut Lunæ argentum. Ex abundanti uerò in uocabulo R habetur, ab σκήπτω, quod signat innitor. Proinde σκᾶπτον, ex Doricæ linguæ proprietate legimus apud Pindarum. Virga in manu, in Hebræorum ritibus doctrinæ habebat indicium. Illud silentio minus prætereundum, ex Athenæi monumentis: esse inter ostrea quæ dicantur ῥαβδωτά, perinde ac dicamus uirgata. Alia item quæ uocemus ἀρράβδωτα, id est minimè uirgata. Meminit Aristoteles

B quoque: sed ῥαβδωτά, pectinatim diuisa Theodorus interpretatur. Obseruatum & illud ex Galeno eruditioribus est: Ostrea, si producatur penultima, scribaturque ὄστρεια, esse generis ad testacea quælibet nomen: quòd si eandem contrahas, ὄστρειά que enuncies, speciem indicare unam. Verùm ne fusius extra calcem, quod dicitur, mentis ardore quodam iuuandi prouehamur, hinc iam ad alia gradum struamus: si prius, quoniam de diuinaculis facta mentio est, Ciceronis tenebras ad Lentulum illustrarimus. Sic enim scribit: Quod ad popularem rationem attinet, hoc uidemur esse consequuti, ut saluis legibus, aut saluis auspicijs, ne quid agi posset cum populo. In hunc scopulum impacti plerique doctorum aut consilescunt, aut ineptias promunt. Ipse ad obnunciationem augurum hæc opinor referenda: quod palàm sum testatus, quum Mediolani Quintilianum profiterer, super eo loco secundi libri de Ratione infirmandæ legis: Aut, inquit, de rogationis iure queritur, siue non trino fortè nundino promulgata, siue non idoneo die, siue contra intercessiones uel auspicia. Obnunciatione, inquit Pedianus, perniciosis legibus resistebatur. Sicuti uerò intercessioni obtemperasse necessarium censebatur, ita planè augurum obnunciationi: quod Diuinationum primo significat M. Tullius, & in Crasso Plutarchus. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, forenses diuinaculos dici solitos proictas, goetas, & bomolochos. Proictæ Græcis uocantur mendici homines.

Philosophum uerum esse Dei amatorem. Philosophiam non contingere absque mathesi, sed huius item finem esse intelligibilium contemplationem. Mathematicæ unde dicantur. Quid dialectica apud Platonem. Logices distributio. Dialogista quid. Insuper de Geometria scitu digna. Philosophiæ laus. Quid puluis eruditus. Quid abacus. Locus Persij declaratur. Capitulorum in columnis partes. Stercobatæ quid. Alucolatus. Alucati sulci. Abax. Abacion. Catheti. Cymatium. Stylobatæ. Capitularij qui. Pulueratio. Cap. XXX.

PHilosophum uerum Aurelius Augustinus scribit, non temerè haberi alium quàm Dei amatorem: quia sapientia Deus est, per quem facta sunt omnia, sicuti diuina auctoritas ueritasq; monstrauit. Sed diu antea Platonem sanxisse animaduertimus, boni finem esse, secundum uirtutẽ uiuere. Quod illi demũ contingat, qui Deum norit, & etiamnum imitetur. Nec enim de alia causa quis dici beatus potest: itaq; si ametur Deus, hoc esse uel exactissimum philosophandi genus. Pythagoras autem, & cum eo multi qui illo duce purius excitasse mentem uidentur, amplissimè astruxerunt, absq; mathematico quadriuio haud facilè philosophiæ apicem contingi, nec posse uerum percipi. Propterea qui illud neglectui habuerit, cogitare subinde debet, se philosophari haud rectè: quoniam mathematicæ disciplinæ subsellia quædã sint, ac elementa uel gradus, quibus conscendantur altiora. Eas uerò sic appellatas Anatolius putat, quòd quum cæteræ disciplinæ deprehendi, uel non docente aliquo, possint omnes, mathematica sub nullius cognitionem ueniant, nisi præeunte aliquo, cuius solertia succidãtur uepreta, uel exurantur, & superciliosa complanentur aspreta. Vnde & mathematicum in anima, sicut theoreticum nuncupat in Moralibus Plutarchus. Equidem & M. Tullius mathematicos in magna rerum obscuritate, recondita arte, multiplicíq; ac subtili uersari scribit. Sunt qui ex demonstrationum firmitate dici mathematicas opinentur. Cæterùm initio geometria præcipuè, & arithmetica in mathematicarum album à Pythagora sunt aduocatæ, quòd ad omnem scientiam, omnemq; disciplinam capessendam has cum primis accommodas perspexisset. Hinc & illa festiua uox Socratici Aristippi profluxit, opinor, qui ex naufragio in Rhodiorum littus maris impetu, & uentis assilientibus quum foret excussus, ac inibi mathematicas formulas esset intuitus, gaudio gestiens prosiluit, & bene sperare comites iussit, quoniam uestigia hominum noscitaret. Sed enim mathematica speculatio ad cogitationis acumen à Platone suscepta est, quia surrigat animum, & ad rerum diuinarum intuitum aciem mentis exacuat. Quamobrem, inquit Alcinous, nisi finis istius gratia mathesin expetere perrexerimus, omnis nostra indagatio recasura in nihilum est nudior leberide, ac cinclo pauperior. Etenim ab ijs quæ sensui manifesta sunt, ad ea in quæ sola mentis inenarrabilis celeritas, & diuina uis penetrare potest, assurgere decet. nam mathematicas speculationes ueluti præludium quoddam ad diuinorum perpensionem statuere conuenit. Arithmetica quippe, ac geometria, & qui eas colunt, essentiam ipsam uidere desiderant: uerùm tamen circa illam somniare quodammodo uidentur, conferant quamuis ad id. Idcirco disciplinas eas, nec scientias quidem esse appellandas putauit Plato. Dialecticam uerò utique, quia ab geometricis suppositionibus ad prima principia consurgit, & inde quàm mathematica, efficacior est: nam circa diuina æternaq; uersatur, immoq; præposita mathematicis ueluti arx quædam censetur, ac reliquorũ custodia. Quod ne quis fortè miretur, quoniam hæc non præstet quæ uulgò noscitatur dialectica: scire conuenit, metaphysicam facultatem, quam & primam philosophiam uocant, dialectices nomine à Platone celebrari: quæ logica utatur, tanquam instrumento. hæc enim circa dictiones, conceptus, propositiones, syllogismosq; uersatur. In cuius non esse cõsenescendum gyris atque mæandris, tanquam apud Sirenios scopulos, traditum est. Omnis porrò logices disciplina uel finit, uel distribuit, uel colligit. Collectionum ratio triplici calle incedit: aut enim ex ueris & necessarijs nectitur probatio: tuncq; disciplinæ indipiscitur nomen, uel ἀποδείξεως, id est demonstrationis. Aut probabilibus tantùm grassatur, & ab Aristetotele nuncupatur dialectice. Quòd si falsis obrepat, insidieturúe, iam cauillatoria est, ac sophistica. Ex differendi usu, dialogista uidetur dici. sic enim in Auidio Vulcatius scribit: Non deerant qui illum Catilinam uocarent: quum se ita appellari gauderet, addebat, se futurum Sergium, si diagolistam occidisset: Antoninum philosophum significans. Metaphysica uerò, ut Plotinus inquit, de omnibus tractans non opinione, sed scientia: errore, qui circa sensibile accidit, uacans, intelligibili prorsus adhæret: circaq; ipsum diligenter agit, falso posthabito, nutriens animam in ipso ueritatis campo. Sed ut ad mathematicas redeam: omnibus quidem ueluti leuigatissimo ac nitidissimo speculo insunt refulgentq; ueritatis intelligibilium uestigia quædam atque idola. Verùm geometriæ adest hoc in primis iuxta Philonem, quæ initium est, & tanquam

cæterarum

A cæterarum metropolis. Hæc enim sensibilibus inhærentes, agglutinatosq; auellit assiduè seducitq; ad intelligibilem æternamq; naturam, cuius contemplatio sit philosophiæ finis. Propterea Platonem scimus Eudoxo, Archytæ, Menæchmoq; uertisse uicio, quòd ad organa mechanica solidi duplicationem auocare contenderent: quoniam sic geometriæ bonum periret, denuò ad sensum relabentis, nec asserentis uendicantisq; sibi æternas incorporeasq; substantias: in quibus quum sit Deus, perpetuò Deus est. Qua ratione concipiunt aliqui dictum à Platone, Deum maximè γεωμετρεῖν, hoc est geometriæ intendere. Quanquam super ijs uaria pro ingeniorum captu excogitari queunt. Nec enim eruditè minus afferri etiam id potest: nam sic Lycurgus quandoq; dicitur, arithmeticam analogiam ut Democraticam & turbulentam è Lacedæmone excussisse: geometricam uerò paucorum potentiæ moderatæ, ac legitimo regno congruentem induxisse. Siquidem arithmetice æquale numero distribuit: geometria uerò ratione, ac pro dignitate, nec omnia promiscet: sed est bonorum malorum'que discretio insignis: uelut hanc itidem geometricam analogiam rebus adhibet optimus maximus Deus, quam Iusticiam nuncupamus & Nemesin: abs qua commonemur, Iustum præstare æquale, non autem æquale iustum. namque quam uendicant pleriq;, æqualitas iniusticia uidetur maxima. Ceterùm ut ad philosophiam quoq;, unde exorsi sumus, redeamus tanquam postliminio: hæc est uirtus ea, quæ (ut Theophrastus inquit) nos in alienis locis prohibet uideri peregrinos: uel necessarijs amissis, amicorum inopes. Sed quamcunque adierimus ciuitatem, ea nos amplissimè donat. Hæc adeò uitæ dux est, ac uiciorum expultrix, sicuti à M. Tullio proditum nouimus, ut si hanc uel ex conuiuijs exigendam censeas, amplius longè peccaris, quàm si lucernam restinxeris: hac siquidem sublata, boni ac moderati nihilo deteriores fient. At inscitia & inconcinnitate cum uino societatem ineuntibus, ne aureus quidem Palladis lychnus gratum, decens'que conuiuium præstiterit. Quo nomine præsignes multi in una hac quasi tabernaculum uitæ suæ collocarunt, ueluti planè sit benefactorum omnium mater, ac benedictorum. Nam qui excordes, toti sunt lingua, quid aliud omnino dici aut debēt aut possunt, quàm quod M. Cato dicebat,
B mortuaria glossaria. Ex huius præcipuè admiratione Alexis poeta mihi ita uidetur scripsisse, Athenienses maximè omnium ideo uideri laude dignos, quòd reliquorum in Græcia leges, à liberis præstari alimenta parentibus cogant: Athenis uerò non utique omnibus, sed ijs modò, qui liberos artibus erudissent. Proinde nec ignobilis auctor Vitruuius maximas parentibus gratias se testari scribit, qui illum ingenuè educandum instituendumq; censuissent. Sed & architecto suo idem auctor, quod relatu condignum est, præstare philosophiam scribit, ut animo sit magno: nec tamen arrogans, sed potius facilis, æquus fidelisq;, sine auaricia, quod est maximum. Nullum enim opus citra fidem castitatem'que uerè perfici unquam posse. Ne item cupidior sit, nec munuscula iam captet, sed cum grauitate dignitatem tueatur bonæ innixus famæ: hæc enim philosophia pręscribit: Vt taceam, inquit, rerum naturalium disertationem, quam physiologiam nuncupant. Digna uerò quæ non prætereantur, ab Maximo Tyrio prodita: Scis, inquit, cui maximè arbitrer simile philosophi spectaculum? Insomnio nimirum manifestò liquidòque ac uolitanti circumquaq;, cuius integro corpore manente, in terram tamen uniuersam excurrat animus, è terra in cœlum efferatur, uniuersum transmittat mare, aerem peruolitet totum, cum sole terram ambeat, cum luna circumferatur, cæterorum astrorũ iungatur choro, minimumq; absit, quin unà cum Ioue cuncta distribuat. O peregrinationem beatam, ô spectacula pulchra, ô insomnia uerissima. Porrò ex ijs quæ hactenus de geometriæ protulimus excellentia, latius iam (opinor) patet, quid ita de Natura deorum libro secundo Cicero geometricum puluerem eruditi epitheto censuerit honestandum, in quo prisci geometrę formulas delinearent: sicut arithmetices organum abacus erat, quam ab honore Pythagoræ Pytagoream apppellabant mensam, hyalini pulueris respersione coloratam, ut inquit Martianus, ne in multiplicationib. & partitionibus & in podismis unquam fallerentur, excogitatam descriptam'que. Quod eo gratius adnotauimus, ut Persij carmen fieret notius:

Nec qui abaco numeros, & secto in puluere metas
Scit risisse uafer.

Est & in columnarum capitulis, quæ puluinata conforman-

tur,

tur, abacus, pars quædam in qua & uolutæ ſunt cum lineis, quæ catheti nuncupantur. A
Nam capituli portionem ſupremam uocant cymatium,quod ipſum & proiecturas habet,quas dicunt Græci ἐκφορὰς.Sunt in eodem qui nominantur puluinorum balthei. Illud ex abundanti ſit,quod adnotaſſe nil obfuerit. Parietes,qui ſubijciuntur columnis,& onera excipiunt,nuncupari ſtereobatas: quibus mox ſuperponuntur ſtylobatæ, ſuper quos demum diſponi columnas,artis eſt. Verùm ſtylobatæ ita exequantur, uti habeant per medium adiectionem per ſcamillos impares:nam ſi ad libellam dirigantur,alueolati oculo oſtendentur.Capitularij in Iuſtiniano Codice,ad columnas pertinent nihil: eos ex Iureconſultis nonnulli eſſe coniectant,quos capita contuberniorum appellat Vegetius,turmæ uidelicet præfectos.Alueatos legimus apud Catonem, ſulcos uitibus infodiendis,latos ſummos pedes tres,altos pedes quatuor:infimum latum pedem unum, & palmum. Rutra, alueoli,molę,bellica ſunt claſsium inſtrumenta T.Liuio,Punici belli ſecundi libro octauo.Abax uerò,& abacion,inter coquinaria recenſentur uaſa. Scribit tamen Ammonius, abaca dici,in quo res apponantur: abacion uerò, in quo ſupputationes fiant. Apud Cratinum legimus, βαλανῶν ἄβακα. Sunt & aleatorum inſtrumenta eodem nomine.Pulueratio ad eruditum puluerem nil attinet:eſt autem quam ruſtici occationem uocant,ubi refringitur in uineis gleba omnis,& in puluerem reſoluitur.

Seruitutis malum. Vernaculi Stremmata. Qui dicerentur ſtigmatiæ ac literati. Iſtriani. Nicanor cur dictus Stigmatias. Stremmata. Stira. Equi coppatiæ, & ſamphoræ. Triſippion. Trampis. Samij literati. Samæna quid. Cauteriũ. Encauſtũ. Eucteriũ. Grammatica pocula. Grãmaticus. Serui pileati, coronati, apolides, inſularij, originarij, aſcripticij. Dulocratia. Partiarij. Fructuarij. Vocalia inſtrumenta, ſemiuocalia, muta. Emphyteotæ. Emphyteoſis. Dianæ Perſiæ boues.

Caput XXXI.

SEruitutem eſſe omnium malorum poſtremum, non modò bello, ſed etiam morte fugiendum,ab celeberrimis auctoribus pronunciatum eſt. Spinoſa uita eſt, & multis obicibus præpedita: quoniam, ut inquit Imperator, Libertas incomparabile precium eſt.Contemptibilis quoq;:nam & iure ciuili,ſerui pro nullo habentur,nec caput habent. Immò uerò etiam miſerrima:etenim quid miſerius aut infelicius, quàm addici alicui, qui & uitæ & necis in te habeat poteſtatem: & ſi B
quid acquiras,domino acquiras? Quanquam legimus, Adriani principis conſtitutione ſancitum,ne à dominis occiderentur ſerui:ſed iudiciali ſententia damnari, ſi digni forent uiſi. Quin & uates nobiliſsimus libro Odyſſeæ ſeptimo & decimo ita canit:

ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Quibus dimidium ei uirtutis perire confirmat,quem ſeruilis obuallarit neceſsitas. Inde factum puto,ſeu premente ui, cum qua ne dij quidem (ſicuti dicitur) pugnarint,ſiue educatione praua, ſeu utroque potius,ut parte plurima ſerui de prima malicię ac uafriciæ nota ſint,ac habeantur. Quod furciferi appellatio indicarit:& quia malis moribus homines,& lingua proterua,ab hoc ferè genere uernaculi nuncupantur. Hinc dira excogitata ſupplicia ad reprimendam æſtuantis mali, & increſcentis audaciæ uim proruptam,nimio plus graſſantem,ac in domini perniciem ſubinde aſſultantem:quæ cum materno lacte uiciorum (ut ſic loquar) ſegetem hauſiſſe uideri poteſt.Hinc ſtigmatiæ,ſiue ſtigmatici appellati, quibus ob inſigne flagitium, ac blæſos mores, notis inurebatur corpus, & frons in primis, ſicuti commeminit Seneca: unde inſcriptos uultus nominat ſcitiſsimè Plinius,& Thraciæ notæ in prouerbium adductæ: quanquam illis gentibus nobilitatis loco cenſeretur,ut auctor Herodotus eſt, prætuliſſe frontem notatam punctis. Quæ, quia literarum formam quandoque oſtentarent,non ſtigmatiæ modò,quod Nonius eſt interpretatus:ſed & literati quoque,ita inuſti dicebantur.Nam quod Nicanor Alexandrinus grammaticus, ut proditur à Græcis, feſtiuè ſtigmatias eſt cognominatus, non ex ſeruili fœditate natum: ſed quòd anxiè ſolicitèque lucubrationibus aliquot περὶ στιγμῆς conſcripſiſſet, id eſt de punctis ſiue diſtinctionibus,quibus utimur in ſcribendo. Stremmata uerò aliud omnino ſunt: ſic enim Græcè intelligimus, quæ Latinis luxata nuncupantur. Stiram, id eſt στεῖραν, ſterilem uocant; cuius ſit corpus στερεόν, id eſt ſolidum

A ſolidum, nec fœtu exolutum, uel quia ſit priuata ſemine. Morem uerò literas inurendi etiam in equis, agnoſcere uidetur Ariſtophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inuſtum eſſet κ: ſicuti ſamphoras, ſiue ſapphoras, quibus σ. Etenim ς & ν inuſta, uocabant σαν. Coppa uerò eſt numeri figura, compacta ex κ & ς, hoc modo, ϟ. ſignat autem nonaginta: etiamſi coppatiam quidam interpretati ſunt, quaſi κόπ]οντα, quod eſt ungula terram excauantem. Vero propius eſt, ab inſigni ita nuncupatum: quæ ratio etiam Bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Siſyphus, animalium ungulis monogrammaton nomen ſuum inſcribebat, ut furto intercepta to repeteret argumento. Qua in re obiter & in tranſcurſu illud adnotandũ: Fuiſſe triſippion, ueluti rotulam quãdam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam conſenuiſſent: dicebatur & ἵππου τροχός. Trampis uerò barbaricum eſt nauigium, etiamſi pro naui utitur ſimpliciter in Theriacis Nicander. Nam & nauigium dixit trampin Lycophron, ubi ait: τράμπις δ' ἠχήσει, καὶ φερέκλειοι πόδες. id eſt, ſubuectabit autem trampis, & Phereclij pedes. Alexandro quippe, ſeu Paridi, nauem compegit Phereclus. Auctor uerò Euſtathius eſt, Iliados rhapſodia decima, elementum cappa quibuſdam dici coppa: ſicuti ſigma, Dorienſes dicunt σὰν: quod docuit Athenæus quoque, ac libro primo Herodotus. Porrò ad inuſtæ frontis notas alluſit Plautinus Olympio, quum ait: Si hic literatus me ſinat. Quin & literatos Samios, id eſt πολυγραμμάτους dici, in Babylonijs ſignificari ab Ariſtophane, compertum nobis eſt: in quorum frontibus Athenienſes, ſicuti ſcribit etiam in Pericle Plutarchus, ſtigmata inuſsiſſent: unde iactatum uulgò, Samijs neminem eſſe literatiorem. Etiamſi hoc inde effluxiſſe malunt aliqui, quòd in Samiorum republica Ariſtoteles ſcriptum reliquerit, illos quandoq; à tyrannis oppreſſos, inopia ciuium, ſeruos quoque ad publicam admiſiſſe curam: uel quia in Samo quatuor & uiginti literæ ſint compertæ primùm. Sunt qui ſamænæ notam illis inuſtam uelint. Eſt uerò ſamæna nauigium dicrotum, hoc eſt bireme, rotundum, concauum, ac in uentris ſimilitudinem formatum, ut mare percurrere, & celeriter conuerti poſſet. Cuius auctor extiterit omnium primus Samiorum tyrannus Polycrates: unde etiam dici Samænam, inter-
B pretatur Plutarchus. Alij Samænam, numiſma intelligunt. Athenienſium uerò frontibus inuſtam ab Syracuſanis equi imaginẽ, frequẽs prodit hiſtoria. Quoniã uerò de inuſtionibus agimus, ſcire oportet, ferramentum quo id fiat, ab re appellari cauterium. Nam in Plutarchi Moralibus lectum eſt, Cyrenæorum tyrannũ Nicocratem poſt multa crudeliter & nefariè perpetrata, portis quoque cuſtodes appoſuiſſe: qui mortuos dum efferrentur, gladiolis confoderent, & cauteria admouerent, ne quis per fraudem uiuus elaberetur. Hinc illud ex Septimij Florentis apologetico: Riſimus inter ludicras meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinantem. Quo tamen in loco ſunt, qui eucterio legendum putent, ineptè opinor: quum fateantur dici eucterium, uelut grammatophylacium, id eſt locum, in quo orationes actaq; prouinciarum ſeruarentur: Latinè oratorium interpretantur nonnulli. Sed & cauterium dicitur, quo putridæ carnes aduruntur, & ulcera. Ex quo & Hieronymus: Putridæ carnes ferro curantur, & cauterio. Et quinto Therapeutices Galenus, καυτήρια nuncupat διὰ πυρα, & eſcharotica pharmaca. Firmicus Matheſeos tertio: Et uulnera ipſa facit ignita cauteriorum aduſtione curari. Inde cauteriata conſcientia, apoſtolo Paulo, ueluti cauterio, ſiue cautere ambuſta. Scitu digna ſunt obiter quæ ſcribit Auicenna capite uigeſimonono, fen quartę primi: Cauterizatio, inquit, perutile medicamentum eſt, iuuamẽtum in eo præcipuum, ne ſerpat uicium. Quod corruptum eſt, ac in membro retentum, reſoluit: ſanguinis fluctionem inhibet, oblæſas partes refouet leniter. Cauterium, ſi aureum fuerit, cenſetur præſtantiſsimũ: cuius ratio eſt, ut ibi atteſtatur doctiſsimus interpres, quoniam aurum urit mitius, quin urendo fouet leniter inſita uirtute: uulnus quod inde fit, celerius coit: porrò minus terroris affert aurum, quàm candens ferrum. Demum ſunt & ſua pictoribus cauteria, in ea pingendi ratione quam uocant encauſticen: Latinè inuſtariam dicimus, coloribus inuſtis, & ceris igne reſolutis. Vnde factum uulgò, ut librarium atramentum dicatur encauſtum: ut eſt Codice de Reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus, libro primo. Cauterij eiuſmodi commeminit Iureconſultus Martianus titulo de Fundo inſtructo. Sed ut ad ſeruos redeam, quos diximus apellari literatos ab

tos ab literis fronti inustis. Sicuti illiteratum, tacitumq́ consensum appellat eleganter A Gellius, qui non sit propagatus ex decreto cõscripto, aut lege. Eosdem & cælatos quandoq́ legimus appellatos. Sed & Istrianos, quoniam Istri accolæ punctis ita inurantur, uariaq́ alioqui utantur ueste. Grammatica pocula ex fontibus profluunt eisdem: siquidem, ut scribit Athenæus, quæ literis forent insignia, sic nuncupabantur: cuiusmodi illud, in cuius ambitu uerba legebantur hæc, διὸς σωτῆρος: id est, Iouis seruatoris. Capuæ grammaticum fuisse poculum legimus Dianæ sacrum, exq́ Homericis concinnatum carminibus. Apud Achæum tragicum grammatici mentio poculi est. Et Tranquillus scribit, Neronem ultimis suis rebus scyphos gratissimi usus, quos Homericos ab cælatura carminum Homeri uocabat, solo illisisse. Ab Hieronymo gruum dicitur ordo literatus, quoniam inter uolandum alpha delineari uideatur: uel ut alijs amplius arridet, υ ψιλόν. Cuius inuentionem ex auium uolatu Palamedi attribuunt, id quod indicare uel Philostratus aduertitur. Grammaticus item dicebatur, qui Aegyptio sepeliendi ritu, cadauere humi posito, circa ilia describebat, quantum ab parte sinistra dissecandum foret. Seruis præterea apud Græcos comam nutrire nefas habebatur. Dulocratiam sanxisse uidetur Caius imperator, permissa passim seruis licentia, dominos si quid uellent, accusandi, unde ingens illata orbi terrarum calamitas. Pileatos seruos Sabinus accipit, quorum nomine uenditor nihil præstaret: quoniã emptores iam oculis perciperent, quódnam foret mancipiorum genus. Sub coronis uenire dicebantur, qui in bello capti uenundabantur coronati. Insularij, & apolides ab Iureconsultis dicuntur uiles serui ac pessimi, sine ciuitate, & in insulas deportati, & in publicum opus aut in metallum dati. Cæterùm, quia in Naturali historia queri non cessat Plinius, agrorum cultus, ad damnatas manus & inscriptos recidisse uultus: sciendum est, quòd equidem adnotatu dignum mihi est uisum: in Canonicis decretis, seruos colendis agris destinatos nuncupari tum originarios, tum ascripticios: sed originarios dici propriè, qui ex ascripticijs nati sunt in ipso solo siue fundo, ut Codice de Agricolis & censitis, lege colonos, libro undecimo. Et eiusmodi sine gleba, quam coluerũt, uendi nequeunt. Ascripticij uerò sunt, qui per triginta annos fuerunt in solo. Qui duobus modis fiunt, aut præscriptione, aut B duplici confessione, per scripturam bis factam, in qua domino fundi promiserint, se nunquam inde discessuros. Hos etiam partiarios quidam uocant. Hinc tanquam è gleba ascriptos dicimus, qui pręcipua premuntur seruitute, nec excutere aut detrectare iugum queunt. Fructuarios seruos Iulianus intelligit, in quibus usumfructum quis habet, sed alterius est proprietas. Sciendum uerò, adhibitos colendis agris seruos instrumenta dici uocalia, sicut semiuocalia boues, muta uerò plaustra. Distinguuntur & hisce appellationibus militaria signa Vegetio. In ratione porrò agrorum colendorum nominãtur etiam emphyteotæ: uerùm hi haudquaquã serui sunt: sed ita dicebant, qui sterilia ferè ac squalentia susciperent prædia, ut plantationibus, & omni politionum genere excolentes fœcunda redderent. Qui sanè profectus uocantur emphyteomata: quia φυτεύειν plantare est: unde in emphyteosim dari agros legimus, sed & emphyteoticum cõtractum. Quin primo item Codicis de Sacrosanctis ecclesijs, qui emphyteoticum canonem per biennium non soluerit, repelli potest. In eodem, titulo de Officio comitis sacri palatij, perpetuarium ius dicitur emphyteoticarium. Seruos item liberorum loco agris colendis adhibitos, Appianus docuit Ciuilium bellorum libro primo. Lectum porrò in historia est, quod ab instituto haud ita est dissitum, trans Euphratem coli religiosissimè Dianam Persiam, cui sacræ pascantur boues custode nullo: & ut Græci dicuntur ἄφετοι, deæ charagmate insignes, quæ lampas est.

LODOVICI CAELII RHODIGINI, IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad clarissimum philosophum & medicum Hieronymum Rubrum, Patauinum, Præfatio octaua.*

A VETVS, quam tibi nusquam interpellatam pro uirili exhibuimus, obseruantia exigere, immò (ut ἐμφατικώτερον dicam) efflagitare impensius est uisa, ne in miscella hoc genus pragmatia innominatum te omnino præterirem: quando ne in amicorum quidem rebus καθημερόβιον agere certum est, uti ex tempore uiuamus, de futuris nil solicitè admodum. Equidem, ne mentiar, iucunda mihi recordatio subit necessitudinis, inter nos susceptæ, quũ in patria tua, ubi animi ingenijque cultum sum indeptus, agerem. Mira me dulcedine perpetuò mores tui exactissimi summaque conditi suauitate peruinxerunt ita, ut spectrum & animi, & blandissimæ orationis tuæ infixum altius hæserit, Homericum illud de Nestore ingerens assiduè:

τοῦ δ' ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Accedit doctrina singularis, lectio incredibilis, ingenium subactissimum, exercitatio immensa, Græcæ proprietatis æquè ac patriæ peritia summè admiranda, & qua expleri nequit animus, ardescitque tuendo, perspicax in pensitandis ægritudinibus prudentia, & diuinandi per certa tamen ac nunquam fallentia magnopere naturæ indicia, donum præcellens: quo nosti,

τά τε ὄντα τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Legitimi prorsum ista sunt medici, de quo dictitari ac recini identidem illud possit elogium: ἰατρὸς ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Hæc demum omnia, nõ me, qui sum σκιᾶς ὄναρ, ut ille ait, sed in humanis rebus eminentissimum quenque sic in tui nominis amorem ac uenerationem dulcissimè preliciunt, ut nil æquè gratum sibi opinentur, quàm tua perfrui familiaritate, atque interim affluentissimis sapientiæ tuæ aquis rigari. Agnosce cœlestem animi tui fœcunditatẽ: excogitasti præter ista quæ immensa sunt, & rationem aliam qua uel potentius tibi homines conciliare non desinis.
B Mira effulget in te liberalitas, mirum impertiendi omnibus, quæ adsunt tibi, studium, nec supellectili quidem librorum preciosissimæ parcendo, quæ sanè rara auis est. Alia nunc mitto uolens, quàm munificè mihi haud ita pridem Paulum Aeginetam pudore quodam, rustico penè, expetenti commodo dedisti? Immò neque hac contentus fini, Galenum adiecisti. Quàm altè putas mihi infixa hæc? Explicari facilè haud potest, quàm me transuersum rapiat tua hec diuina uirtus, eo quidem exosculanda magis, quòd à plerisque, ne dicam omnibus, libri hoc genus in sanctaria intruduntur, immò contumulantũ. quid enim aliud sunt, ut nil prorsum iudicij nostri diem difiundamus, quàm βιβλιοτάφοι, sed liuore sordidi, tantumque non felicitatẽ omnibus inuidẽtes. Quamobrem ita me tibi deuinctum putes uelim, ut qui maximè. Sed & mea omnia, etiamsi psyrica, & uelut quisquilias, tibi & tuis omnibus expositissima. Experiare tantùm, me haud fuisse mentitum, dices. Vale.

A LODOVI-

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI ET OCTAVVS.

Regibus olim urbes fuisse obnoxias. Pœmanor & Pœmanorium quid. Rex cuiusmodi esse debeat, uel princeps, aut magistratus. Ciceronis nodus explicatur. Imperatorem fato non subijci. Dionysij, Ptolemæi, Antigoni historia. Anax cur dicatur rex. Anactoria Miletus cur. Diopos quid, & adiopos. Palatium pro regia cur. Adnotatur lapsus interpretis Plutarchi de Diopo. Prytania. Cap. I.

INITIO rerum, memoriæ proditum est, urbes Græcas regio A
imperio, quod tum sanctissimum existimabatur, fuisse subiectas: quo nomine deos quoque regem habere creditur ferè. nam sicuti humanas formas illis plerunque cōtribuimus, ita etiam uitæ rationem. Sed non ut apud Barbararum gentium plerasque, grassatione tyrannica, & centuriali uite formidolosa. Verùm iusta legum scita, ut inquit Dionysius, & patrium morem: eratq; omnium clarissimus, qui iustissimus, legumq; studiosissimus. Neq; enim huius maiestatis fastigium popularis dabat ambitio, sed spectata inter bonos moderatio. Quod Homerus quoque significat, quum ius dicentes, & fas constituentes reges uocat. Vlyssem uerò, ut mitissimum patrem, fuisse scribit. Sed Plato item Homerico more regem pastorem uocat. Nam & apud Aeschylum composito nomine pœmanor dicitur: sicuti & subiectus grex, pœmanorium. Est autem ouium propriè pœmen, ut prodit Ammonius. Quin ciuilem potius uirum Plato nuncupat, quàm regem. Innuens nimirum adeò humanum ac mitem, si fieri posset, esse debere, ut inter ciues uideatur esse conciuis, ut ita dicam, prudentia, iusticia, cura potius quàm alio quouis excessu superior. At Aegypti reges priscos nascentium inspectis genituris, si quæ forent inuentæ in signis horoscopātes à regni horoscopo decidentibus, ac potentes beneq; collocatos in figura dominatores prætulissent, interfici statim iussisse legimus, ab ijs quandoque insidias B
ueritos. Tametsi ab gentium illarum sacerdotibus proditum scio, disciplinarū artiumq; repertorem fuisse Mercurium: eorum uerò quæ ad uitam spectabant, reges. Quamobrem antiquitùs, inquit Diodorus, non ad principum liberos deferebantur regna, uerùm ad eos qui insigniter de hominum essent uita meriti. Quo argumento Aethiops Sabacus, & idem Aegyptiorum rex sponte se abdicauit imperio, ne cæsis ex responso sacerdotibus, uiolenter id sibi asseruaret. Brutis non ratione pollentibus hominem natura prælatum intelligimus, sicuti scitè admodum colligit Gregorius: quia ita dicatur Geneseos nono: Terror uester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes uolucres cœli cum uniuersis quæ mouentur in terra. Omnes pisces maris manui uestræ traditi sunt. Præter naturæ rationem effertur quippe, ac tumescit: qui sibi aduersus æqualem deposcit imperium. Proinde, inquit, antiqui patres non reges hominum, sed pecorum fuisse pastores memorātur. Homines quidem uniuersos æquales produxit natura, sed pro meritorū ratione alios alijs iusta utique Dei dispensatio: sed occulta præponit, ut humana formidine peccare metuant, qui diuino minus exterrentur iudicio. Verùm timoris huius nomine inflari haudquaquam addecet. In quo non propria est affectanda gloria, sed subditorum quærenda iusticia. Certè maiorū hæc consuetudo fuit, ut sacerdos rex esset ac pontifex. Nam regibus expiandæ cædis munus incubuisse, ex historia scimus. Cæsari, inquit elegantissimè Seneca, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent. Omnium domos illius uigilia defendit, omniū ocium illius labor, omnium delicias illius industria, omnium uacationem illius occupatio: ex quo se Cæsar orbi terrarū dedicauit, sibi eripuit. Et siderum modo, quæ irrequieta semper cursus suos explicant, nunquam illi licet nec subsistere, nec quicquam suum facere. Immò uerò nec defuêre, qui solum imperatorem stellarum non subiacere cursibus asseueratē

A seuerate scriptis produnt. Quoniam unus sit, in cuius fato stellæ decernendi non habeant potestatem: quippe quum sit orbis totius dominus, fatum eius dei summi iudicio gubernatur. Et quia terrarum spacia illius subiacent nutui, & ipse in deorum uenit decuriam, quem ad facienda & conseruanda omnia diuinitas statuit principalis. Quin hoc ipsum est quod obscurius significat M. Tullius in Epistolis ad Q. fratrem: Sic te, inquit, ita uiuentem intuebuntur Græci, ut quendam ex annalium memoria, aut etiam cœlo diuinum hominem delapsum putent. Porrò Xenophon ille, cuius aureum flumen quibusdam scabris & turbulentis obicibus retardare Cicero dicitur, Cyrum suum, ut sanctitatis antiquæ typum & exemplar examinatissimum effinxit: neque enim ille talis fuit, sicuti Platoni credimus, id ipsum in legibus statuenti, à M. demùm Tullio confirmatum in epistola ad Q. fratrem didascalica. Sed singularis facundiæ philosophus effigiem quandam iusti imperij conceperat animo & eminentissimi principis, quæ summam grauitatem cum singulari comitate coniungeret. Hanc ille sub persona Persici regis exprimendam potissimum censuit. Adeoq; scopum attigisse uisus est, ut scopi umbilicum uerius, ut Aphricanum Scipionem, quanquam spolio ex tertia orbis parte rapto, celeberrimum, non temerè legamus eum librum de manibus ponere solitum. Neq; enim uulgaris aut exculcatæ uirtutis est, alijs bene imperare, siue id imperium perpetuum sit, siue certis circunscriptum annorum curriculis. Proinde dictum ab Aristotele est ex Biantis sententia, Magistratus uirum ostendit eo quidem impensius, quia alienum bonum iusticia est uirtutum sola. Sic ad alium, & in communi magistratus geritur. De quo quidem uberius primo de Republica à Platone dissseritur. Eius uis est, ut præsit præscribatq;, quæ recta & utilia, & coniuncta cum legibus. Vt enim populo præsunt magistratus, ita magistratibus leges. uereq; dici potest, magistratum legem esse iam loquentem: legem uerò mutum esse magistratum. Lex porrò simul cum mente diuina orta creditur. Itaq; uera lex & princeps, apta ad iubendum uetandum'que, ratio est recta summi Dei: sicut doctissimè à M. Tullio colligitur. Facilitas uerò & humanitas principis ac magistratus præcipuæ sunt uirtutes, itaq; Macedonum regem Philippum rerum gestarum
B gloria longè pòst à filio relictum, legimus, facilitate autem humanitateq; adeò antecessisse, ut alter semper magnus, alter sæpe cothurnatis sceleribus turpissimus deprehendatur. In Romana historia aduertimus, tribunitiæ domus fores non interdiu, non item noctu solitas occludi, ceu planè portus quidam ac refugium celebre, quo indigentibus semper & facile pateret aditus. Isthuc ipsum si præsides uiri uniuersim præstent, saluberrima quædam dubio procul consurget administratio. Nam & in septem sapientum conuiuio præcipua dignum laude putat Solon tum regem, tum tyrannum, si ex monarchico principatu democratiam ciuibus suis comparent. At Bias eum uerè principem opinatur, qui patrijs legibus institutisq; subiecerit se primus. Beatum esse regem censuit Thales, cui datum foret consenescere, immoriq;, natura ad id ducente. Anacharsis uerò adiecit, Si solus fuerit prudens. Sed resipit tyrannicum omnino spiritum, quod à Cleobulo prolatum est: Si inquit, nemini assistentium satis fidat. Præsignem pietate principem facit, ac perinde felicem, Pittaci scitu digna sententia: Si inquit, non illum timeant ciues, sed illi. Cæterùm Chilonis magnopere attendendum oraculum, quo pronunciatur, summa omnia & immortalia principi legitimo esse concipienda. Et rectissimè profectò, quippe iusticia legis utiq; finis est: lex uerò principis opus. Princeps imago Dei est, uniuersa dispensantis gubernantisq;, non Phidiæ industriam requirens, non Policleti, non Myronis: sed ipsum semet in Dei similitudinem effingens, uirtutis opera simulacrum expingens conformansq; omnium planè decentissimum & aspectu iucundissimum, ac Deo maximè conueniens. Ab hoc autem quantum denique abijsse diuersus agnoscitur Siciliæ tyrannus Dionysius? Quando citra omne uirtutis pensum, nouarum uoluptatum inuentoribus, certa proposuerit præmia. Ptolomæus illuc est turpitudinis prouectus, ut extra quàm Macedonum ac Græcorum legibus foret sancitum, uel sorori stuprum intulerit. Antigonus Liberum patrem exhibiturus, quod est Herodiano proditum, causiæ loco ac diadematis Macedonici, hedera caput reuinxit: quin & sceptri uice Thyrsum gestitare non erubuit. Porrò qui uocis horrore, aspectus truculentia, morum difficultate ac solitudine principatus tumorem austeritatem'que exprimunt, nil sanè ab colossis di-

ſtare animaduertuntur: qui extrinſecus heroicam aliquam, aut diuinam præferentes ſpe A
ciem, intus terram habent, aut ſaxa, uel plumbū quoq; : niſi quòd hoc genus ſtatuæ pon
deribus libratæ, rectitudinē ſeruant immobilē, nec quoquam proclinãtur, adnuunt'ue.
At imperitus princeps fluctuat ſæpe, quatiturq; ac circumagitur. Addecet imperantem
profectò eſſe ueluti regulam aut canona, qui ad rectitudinem compoſitus, & nullo fle-
xu uiciatus, cætera appoſitus coaptatusq; dirigit, ac ſimilia reddit ſibi. Conſimili item
ratione præſidem oportet ſeipſum prius componentem, ac imperium intus ordinantē,
ſic concinnatis moribus, ciues ſibi reddere perſimiles. Neque enim ſuccidentis eſt lapſi-
tantisq; alios dirigere, aut inſcientis edocere, aut inculti ornare, uel exordinati ordinare,
uel imperare, qui obedire neſciat. Cæterùm pleriq; ex inſcitia primum atq; præcipuum
principis opinãtur bonum, nemini ſubeſſe. Et Perſarum rex omnes præter uxorē, quam
in primis pro imperio coercere oportuit, ſeruos arbitrabatur. Et Moralium octauo ſcri
bit Ariſtoteles, patris apud Perſas imperium eſſe, haberiq; tyrannicum, quando filijs u-
tantur perinde ac ſeruis : tametſi patris ad filios ſocietas in domo bene inſtituta, regni
præferat effigiem, quum patribus curæ ſint filij. Quo argumento Iouem ab Homero pa
trem dici. Sicuti uiri & uxoris ſocietas optimatum perſimilis eſt poteſtati. Fratrum ue-
rò ei, quæ cenſibus fit, quæ tertia eſt rerumpublicarum forma. At inferat aliquis : Quis
igitur imperantem compreſſurus imperio eſt? Lex nempe mortaliū immortaliumq; re-
gina omnium, ut Pindarus inquit: nec ea libris omnino, aut comprehenſa tabulis, ſed a-
nimata intus ratio, cohabitans perpetuò, ac in ſtatione tantùm non parata, nec animam
ducatus deſtituens inopem. Perſarum regi, ſicuti accepimus, præſtò erat ex intimis u-
nus aliquis, huic deſtinatus muneri, qui manè conſurgentem ita commoneret: ἀνάστα ὦ
βασιλεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων, ὧν σε φροντίζειν ὁ μεσορομάσδης ἠθέλησε. Conſurge rex, & o-
bi negocia, quæ te obire uoluit Meſoromaſdes. At ſolers imperator intus habet hæc,
& huiuſmodi pleraque dictantem. Inde fit, ut refelli magnopere dignus uideatur A-
naxarchus : qui, ut Arianus prodit, conſolaturus Alexandrum uino & iræ, conſultori-
bus peſsimis ſuccumbentem, per febrem (ut uidetur) ſomnians ipſe, uel morbo arre-
ptus phrenitidos, Hippocratis ac medicorum uinculo deſtinandus : An tu Alexander B
ſapientes, inquit, ueteres ignoras, ideo aſsidentem Ioui iuſticiam feciſſe, ut quicquid
ab Ioue decretum ſancitum'que foret, id iurè factum uideretur? Ita magni acta & ge-
ſta regis primùm quidem ab ipſo rege, deinde ab alijs iuſta cenſenda ſunt. Sed mea u-
tiq; ſententia, ſi approbentur iſta, ut ab ſapiente ac uerè prorſum enūciata, bone Deus,
quantum inde erumpet malorū? qui calamitatum laxabitur ſinus? Documento ſit is i-
pſe Alexander, quem ita philoſophi præcepto imbutum proditur memoriæ, ad id ue-
ſaniæ productum, ut iam diuinos ſibi depoſceret honores. Nec ſatis: nam ueluti bella-
torem fortunæ flatibus nimio plus elatum mortalis naturæ diſpuderet, non Philippo
iam ſe natum, ſed Ammone potius, credi uolebat. Quid illa ueſtis mutatiò, & in Perſi-
cos mores degener tranſitus? quantum hic turpitudinis? quàm fœda maieſtatis ſugilla-
tio? quæ uerò Macedonum indignatio? Cæterùm quid ita inſinuas Anaxarche, aſside-
re Ioui iuſticiam? Immò uerò, ſi coniectatio me non fallit, non aſsidet iuſticia Ioui, ſed i-
pſe iuſticia eſt, ac fas ipſum, & legum uetuſtiſsimus omnium, ac perfectiſsimus. Ita certè
ueteres prædicant edocentq;, abſque iuſticia ne ipſum quidem Iouem rectè poſſe impe
rare. Ea uerò iuxta Heſiodum incorrupta uirgo eſt, pudoris ac caſtitatis, utiliumq; con-
tubernalis. Proinde reges item αἰδοίους, id eſt caſtos uenerabilesq; nuncupare poetæ ſo
lent. Hinc ergo colligendum, regiam facultatem eſſe ſublimem, præcelſam, multis uir-
tutibus circumſeptam conſtipatamq;, curis innumeris anxiam, & omnino uitam cenſe-
ri laborioſiſsimam, ſi incumbentem oneris magnitudinem rectè metiaris geraſq; pro ra
tione ac dignitate. Proinde Seleucum dicere ſolitum ſcimus : Si ſatis norint homines,
quàm operoſum, quamq; moleſtum, uel modò tantarum rerum adeò numeroſas epiſto
las aut ſcribere aut legere, diadema proiectum neminem excepturum. Quin & Philip-
pus in regione ſpecioſa caſtrametaturus quum audiſſet futuram ibi iumentis pabuli ino
piam : ô Hercules inquit, cuius'nam modi uita eſt noſtra, ſi ad aſellorum occaſionem ui-
uendum nobis eſt? Certè anax ueteribus rex dicebatur, quod Plutarchus tradit, & repe
tit Euſtathius : quia anacos dicitur medela, quòd illis ſubditorum cura incumbat. Dio-
ſcuros

A ſcuros autem, id eſt Caſtorem Pollucem'que, ab nauigantium cura primos omnium ita inuenio nuncupatos. Ineſt utique uocabulo diuinum quiddam, proinde excellentiam complectimur eo, quod Euripides item ſignificat:

ἄναξ, θεοὺς γὰρ δεσπότας καλεῖν χρεών.

Eſt proprium quoque nomen Anax, ſic enim cœli ac terræ nuncupatur filius, de quo Miletus dicitur anactoria. Scribit Herodotus Cereris templum in Eleuſine fuiſſe anactorium. Pollux anactorium pro adyto accipit. Inuenio item reges ſiue duces rectè diopos nuncupari, quod commonſtrat Aeſchylus: ſicut adiopi uocantur, qui principe carent. Inflectitur uerbum ab διέπω, quod eſt ordino. Aelius Dionyſius diopon accipit τὸν ναυφύλακα, id eſt nauis inſpectorem cuſtodem'ue, ἀπὸ τοῦ ὄπω, τὸ βλέπω. Porrò apud ueteres, qui rerum moderamina ſuſcepiſſent, iidem & augüriorum erant non imperiti: ut enim ſapere, ſic & diuinare regium cenſebatur. Diopos etiam epiplus dicitur, id eſt ἐπίπλους. Diopos regios in Romulo Plutarchus, aut diſpenſatores accipit, aut uillicos. nam de Romulo & Remo: Præfectos, inquit, ac regios diopos contemnebant, & pecoris magiſtros: uel, ut ipſe ait, ἀγελάρχας. Sed interpres diopos dici legatos putat: adeò transferendi onus planè coloſsicon eſt. Dignum ſcitu, Prytaniam, id eſt πρυτανεῖαν, dici Græcis imperium dici, quum in orbem inter plures digeritur imperandi uiciſsitudo. Hinc Herodotus: Miltiades, inquit, non prius congredi ſtatuit, quàm ipſius aduenit prytania. Idem auctor probulos uocat, quos noſtri prouiſores. Cæterùm attendenda magnopere hac parte Platonis ſententia, qui ad res egregias ſtrennuè feliciterq́ obeundas eſſe nil prorſum accommodatius ſcribit, quàm prudentium, doctorum'que uirorum beneuolentiam. Immò uerò eſſe nullum uel iuſticiæ uel prudentiæ argumentum certius, quàm ſi amici id genus adſint abundè. Nec me fallit tamen, Goticum fuiſſe inſtitutum, ne literis imbuerentur reges. Quòd illæ, ac ſeniorum inſtitutiones longo ab fortitudine interuallo abeſſent, ac magnanimitate. Quin item effœminari potius animos, remollitos'que ad timiditatem dilabi. Illud denique non preteriero, leuiculum forſan, ſed pleriſque ignoratum tamen, regiam palatij nomine inſigniri cœptam Auguſti Cæſaris tempeſtate, quod refert
B Dion, quia is Palatinum montem incoloret, ac inibi eſſet prætorium. Domus item Romuli, à loco dicta Palatium eſt. Hinc ubicunque fuerit imperator, eius domus palatij aſſequitur nuncupationem. Dona in primis regi honeſta, Xenophon ſcribit ἀναβάσεως primo: Equum aureis frenis, aureum præterea torquem, ac denique Perſicam ſtolam.

Regum reuerens in oriente cultus. De Indicorum regum luxu ac tumore: item Perſarum. Grypos cur ament Perſæ. Item quem intelligamus Pyrphorum. Pyranon. Grynos quid. Saporis Perſarum regis hiſtoria. De Cyro paucula. Oroſangæ.

Caput II.

Regium ergo nomen ſanctum ubique, ſed in Oriente uenerationis præcipuę. Regum ibi maieſtas eximia, confluentibus ad nomen Barbaris: quemq́ ſequundis rebus reuerentiæ cultum exhibuêre, uel in aduerſis præſtant conſtantiſsimè. Quo factum animaduertimus, ut inani tumore, ac nimia inſoleſcentes felicitate plerique totis (ut aiunt) cuneis in multam proueherẽtur abſurditatem, ſibi'que uendicarent, quæ humanæ imbecillitatis oblitos facile coarguerẽt. Indici regis luxuriam, quam tamen Barbari magnificentiam interpretãtur, gentium reliquarum uitia facile tranſcendere, hinc perſpici poteſt. Siquidem ubi uiſendum ſe publicè præbet, apparent argenteis thuribulis miniſtri perplures conſpicui. Iter uniuerſum, quo uectatur, odoribus uaporatur. Ipſe aurea geſtatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Amictus auro interlucet, ac purpura lecticam obmuniunt corporis cuſtodes, è ramis cantillantibus auiculis, quas ita de more immbuunt, ut inter ſeria inſtrepant cantu. Regiam auratæ ſuffulciunt columnæ, auro uite cælata obambiente. Inter hæc auium, quibus præcipuè oblectantur, argenteæ nitent effigies. Regia nulla non hora uolentibus pateſcit. Vbi capitis curæ, ac ornamento incumbit: tunc admittuntur legationes, & redduntur populis iura. Odoribus perfluunt liti pedes. Si quando in uenationẽ prodire collibuit, feræ leporarijs occluſæ inter pellicum uota, & cantus transfixæ conficiuntur. Hic illis non contennendus labor. Si longior incumbat expeditio, curru uectantur,

 quem

quem instrati auro elephantes ducant assectantibus agminatim pellicum lecticis. Sub- A
sequitur & regina, sed seorsum, nec minore luxu. Vbi somni tempus appetit, regem uino grauem dormitantemq; cubiculo inferunt pellices, noctium dijs patrio ritu aduocatis cum cantu. Iam uerò quid superbam Persarum regum molliciem memorem? Adoratio his erat peculiare bonum, citra hanc non facilè ad regem patebat aditus. Illum quin immò uidisse quandoque, augustissimum censebatur: quoniam is sub maiestatis specie semper ferè latet. At magnus Agesilaus, quod Xenophon scribit, ut semper spectaretur, gaudio exiliebat, quum turpiter agenti tenebras conuenire, arbitraretur: honestæ autem uitæ lucem longè plus ornamenti afferre. Porrò Persarum regibus illa maxima incumbit cura ut terrarum orbem maria'que depopulentur omnia, persuaues dum uenantur potus, glisceras adipatas'que dum conquirunt dapes. Mox uerò distenti sic, & adobruti, mirum est quo studio moliantur soporem. Vni plures adsunt uxores. Per uices regem adire, mos illis est. Cultus regis luxuria præcipuè erat insignis. Purpureę tunicæ medium albo intexebatur. Palla uerò picturata erat, aureis accipitribus uelut rostris mutuò se petentibus. Zona succingebatur aurea, sed muliebriter. Ab ea propendebat acinacis, uagina gemmata. Capitis insigne à Persis nuncupari cidarin, animaduerto. Ambit id cerulei coloris fascia, albo intermicante. Et pontifex tamen, inquit Hieronymus, cidarin habet, & nomen Dei gestat in fronte. Currum assectabantur armatorum decem millia, hastis argento coruscantibus, spiculis etiam auro præfixis. Si quando mouenda forent castra super regis tabernaculum, quod augustale dicimus, conspicua omnibus promicabat solis imaguncula, crystalli inclusa globo. Quum progredi cœpisset agmen, ignis quem ipsi sacrum æternum'que uocabant, argenteis altaribus præferebatur. Sicuti apud Græcos irroborauerat mos, ut in prima staret acie uates laureos gestans ramos & corollas, quem uocabant pyrphorum: cuius meminit Pollux, & in Sudæ monumentis relatum inuenies, quoniam lampada item præferret. Eum iure belli uiolasse, summum habebatur scelus. Apud Herodotum historia octaua, pyrphorum pro sacrificulo accipit interpres. Est eo item nomine instrumentum prunis ferendis destinatum, quod etiam
pyranon uocant. Scitu uerò dignum, ante inuentas tubas pyrphoris, seu lampadephoris B
usos ueteres, qui bellicum canerent, ut sic dicam: nam in medium utrinque progressi, facibus excussis, prælium accendebant. Apud Sophoclem in Oedipode tyranno, pyrphori significat morbos, inducentes febrem. nam πῦρ, quandoque πυρετὸν indicat: sicuti πυρετὸν, interdum pro igne positum inuenias: ut apud Homerum,

Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν. Ignem sacrum insequebantur magi, magos trecenti sexagintaquinque iuuenes puniceis uelati amiculis. Ii tot erant quot in anno dies. Mox erat Ioui sacer currus, quem albi traherent equi. Post quos insigni magnitudine uisebatur equus solis sic enim dicebatur. Equorum moderatores aureis uirgis ornati, albis item uestibus uisendos se præstabant. Aderant pòst, uehicula auro cælata & argento. Insequebantur, quos Persæ immortales uocant, decem millia numero. Ante omnes Barbaros hi luxu prædiuite honestabantur. Torquibus inter eos aureis exculti quidam incedebant. Auro distincta uestis decorabat alios, tunicis manicatis quidem, sed gemmarum specie ornatissimis. Ab ijs constituebantur, quos regis cognatos uocabant, quindecim millia numero. Fœminas diceres, ita ornamentorum luxu ac delicijs diffluebant, doryphoræ uocabantur, ueluti satellites. Regis currum anteibant regio insignes cultu. Currus latera deorum simulachris erant decora, auro argento'que conflatis. Iugum gemmis collucebat. Eminebant ex eo simulachra duo aurea, cubiti mensura, interiacente expansis alis aquila, materiæ eiusdem Sphragida, id est annulum regis signatorium, uel id genus aliud Cyri prætulisse imaginem, proditur memoriæ: etiamsi tradunt alij fuisse Darij equũ, quo adhinniente regnum is arripuit Sunt qui & regis fuisse ipsius malint. Orosangas uocant Persæ, qui de rege sunt bene meriti. Cyrum Persarum regem grypum fuisse memorant, id est adunco naso. Proinde in ciuilium præceptorum ratione Plutarchus, & alibi, eo habitu homines Persis mirè gratos fuisse scribit. Nam & agrestes boues epigrypos esse dicunt Græci, id est rictu leuiter adunco. Grynon uerò κορμὸν dicunt Græci ijdem, id est truncũ, uel stipitem: ex quo uerbum id pro naui etiam usurpauit Lycophron eo uersu in Alexandra:

A λεύσω θέοντα χειμῶν ἐπιδρωμένον.

Etiamsi ad Alexandrum posse referri, putat interpres, quod mater Hecuba per quietē párere facem esset uisa. Verùm quòd ad Persicum attinet tumorem, adnotatu digna Saporis Persarum regis epistola, quam ad Constantium imperatorem is dedit sic exorsus: Rex regum Sapor, particeps siderum, frater solis & lunæ, Constantio fratri meo salutē plurimam dico. Mox submonet, prouincijs quibusdam cedat: quoniam medelarū quoque artifices urere, nonnunquam & secare sibi permittant, quo residuis liceat integris post hæc uti. Quod ipsum factitent bestiæ quoque, quæ cur expetantur gnaræ, id abscissum spontè amittunt, ut in reliquum supersint impauidæ. Sed & Cyri conditorium hoc insigne uisebatur epigrammatio: Cyrus ego rex olim regum, conditus hic sum.

Proditorum fœda taxatio per exempla decurrens historica. Ciliců prauitas. Copis Quid cilicismus, canabismus. Isangelia. Plutarchi locus restituitur. Epāgelia. Scapha, σκαφώρη, scaphalos. Scaphia uasa. Agraphij crimen, & alogij. Angelus, exangelus, autangelus. Cap. III.

PRoditori nil unquam fidum esse debere, pronunciatum historica grauitate à T. Liuio est. Id & exemplis aliquot exploratius fit. Cillicōta quendam legimus, Prienensibus patriam prodidisse Miletum: id nobilissimo cuique non modò odiosum, sed & tenuioris fortunæ hominibus. Fuit lanius quidam Theagenes nomine, Syrus. Aderat Cillicon carnes empturus, at dissimulato Theagenes odio, ut qui toto animo illi satisfactum cuperet, carnium portionem porrigit, tanquam quod superflueret absciſſurus. Illo autem manum proferente, elatam copida lanius impegit, resectaque manu addidit generosius dictum: Hac, inquies, abhinc ciuitatem prodes nullam. Sunt ex Græcis, qui Cilliconta istum ita cognominatum putent, quia Cilicum prauitas & sæuitia infametur passim, quādo Achæus illi proprium fuerit nomen: addunt, fuisse Meropis filium. Certè historicus Theopompus per uinolentiam editam cædem, Cilicismum uocauit: sicuti Canobismum dicimus, Canobitarum lasciuam turpitudinem. Copis autem, si cui fortè scrupulum inijcit, uerbum Latinis au-

B ribus haud ita frequens, hic esse uidetur lanij culter. Q. tamen Curtius copidas interpretatur recuruos gladios, quadam falcis imagine, meminit libro tertio Strabo. Inter instrumenta sacrificalia Pollux sphagidas enumerat, & copidas. Vnde est Demosthenicum illud de Phocione, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς ἀνίσταται. id est, uerborum meorum copis exurgit. Plutarchi tralator securim est interpretatus. Porrò circumfertur ad hanc maximè rem faciens bracteatum Antigoni dictum, qui proditores tantisper, dum produnt, amare: ubi prodidissent, odisse dictitabat. At Cæsar in Thracem quendam, proditionē sibi placere, inquit, proditorem minimè. Plutarchus scribit, Rhimotalcem Thracum regem, qui ab Antonio ad Augustum transierat, solitum illi inter pocula societatem petulantius exprobrare. Id quum ægrè ferret Augustus, propinans ex accumbentibus cuidam: Ego inquit, προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ᾽ οὐκ ἐπαινῶ. Proditionem quidem amo, sed proditorem non laudo. Demosthenem Demadi crebrò dicere solitum ferunt, ὅτι πράττεις ἑαυτοῦ οἱ προδόται πωλοῦσιν. Id quod si amplius expendisset, non foret à Macedonibus sanguinariè excarnificatus. Scribit Plutarchus, quod notatu herclè dignum est, Reges cum primis esse ἀπιστίας καὶ προδοσίας διδασκάλους: quoniam eum iuuari præcipuè opinentur, qui iusticiæ intendat minus. Proinde non debere alios criminari, si exemplo ab eis ipsis ducto, quod confert, affectantur tota ui, huc illuc uoluntate tralata. Lasthenes, qui Philippo Olynthum prodidit, querebatur se ab illius amicis, ut proditorem infamari. Ei Philippus: Macedones, inquit, natura rusticiores sunt ac rudes, & scapham dicunt scapham. Est autem nauiculæ nomen scapha. At σκαπάρη, uulpes est. Scaphalos uerò dicitur ἀντλητήρ, id est haustor. Scaphitas dici, à Græcis comperi, qui scaphis nauigant, tanquam scapharios quosdam. Scaphides uasa sunt, in quibus melicerides, id est faui collocantur. Scaphisteriū Columellę purgandis seminib. aptum instrumentū. Pacton scaphæ genus est Straboni ἐκ σκυταλίδων, id est uirgis compactum. Scaphia uerò uasa sunt, inquit Martianus, ex ære rotunda, quæ horarum ductus stili seu gnomonis proceritate discriminant. Horoscopa item dicuntur & horologica. Adnotandum uerò illud scitu Herclè dignum, Isangeliam, id est εἰσαγγελίαν, dici accusationem iudi-

ciumq́; quod in proditores intenditur, uel omnino læsæ maiestatis reos: quorum crimina legibus non continentur, unde & τῶν ἀγράφων δημοσίων ἀδικημάτων dicebatur isangelia. Quam tamen sanciebat isangeltica lex. Agebantur uerò hæc uel in senatu, uel in concione. isangeliæ meminit Demosthenes quoq́; Plutarchus de Alcibiade reo, quòd Cereris & Proserpinæ mysteria polluisset domi ea celebrando: Hæc (inquit) in Isangelia sunt scripta. Interpres locum incuriosius transilit. Angelum esse scribit Ammonius eum, qui extrinsecus quippiã nunciat: exangelum, qui quæ intus fiunt, extimis promit, quem diangelum uocat Thucydides: autangelum, qui ex se nunciat, non ab alio missus. Epangelia uerò dicitur, quum quis accusatur, quòd præter leges concionetur, aut rempublicam capessat. Obiter item sciendum, fuisse agraphij crimen, ubi quis ex tabulis publicis ante persolutionem suum expunxisset nomen. Quam rem Demosthenes significat, & docent præterea plures. Alogij crimen est, quum rationem quispiam reddere neglexerit in magistratu gestorum. A

Canterij notio multiplex. Runcina quid. Compluuiatæ uites. Pedatæ, seu characatæ. Quid charax, & ridica, & quid tradux. Senecæ locus illustratur. Canterino ritu somniare quid. Viticulæ quid: item suffrago. Cap. IIII.

Canterium Varro scribit de Re rustica, libro secundo, equum dici, cui exempti testes sint: inde appellatum, quòd semine careat. Idipsum ferè Pompeius Festus cõprobat. Sunt qui opinentur, uocabuli etymon inde trahi: quia cauterio detestari mos esset, per unius demutationem elementi. Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad uellaturam quos pascere moris est: unde sit cantericiũ hordeum. Ab equi porrò similitudine canterios item dici uolunt, quibus subiectis materiarij fabri runcinis, id est ferris maioribus, arborum moles secant. Eos impolitior sermo & rusticior caballetos uocat, sicuti runcinos minores equos, ex runcinarum (ut putant) origine. Nam Plauto deruncinare uerbum positum pro dissecare dissipare'que. Quanquam non me fallit, quibusdam id amplius arridere, ut sit runcina leuigandis lignis instrumentum accommodum, quod uulgus simplex planulam dicat. Est & in uitibus canterius, iugum simplex, cum depositis hastilibus, ut Columella scribit, adnectuntur singulæ per transuersum perticæ in unam ordinis partem. Id ferè Plinius quoq́; prodit, sed amplius compluuiatas dicit uites, ubi iugum est quadruplex, ab cauis ædium compluuijs similitudine ducta, atque item nomine. Nam pedatas intelligimus adminiculo fultas. Si uerò breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo, ex hoc arcus funeta dicuntur. Pedatas, seu palatas etiam characatas appellamus: quia charax Græcè pedamentum est, siue ridica. Quanquam est ridica fissile adminiculũ propriè, quod diutius manet, quàm teres palus: à quo palari uitis dicitur, quum palis obfulcitur, sed & loca uliginosa palari dicuntur, ubi pali addensantur accipiendis fundamentis. Rusticum quoque uulgus characios uocat pedamenta uetera. Traducem uerò nominant Galli, quum diuersarum arborum obuij palmites alligantur uno conciliati uirgultorum comitatu, aut quum in uiduam arborem transsilem faciunt. Traduces quidam rumpos appellant. Sunt qui etiam uites: ut quum ait Varro, iugorum genera sunt quatuor, pertica, arundo, restes, uites. Traducibus utuntur Mediolanenses in arboribus, quas uocant populos. Ex hac uerò rusticarum rerum ratione animarum traducem uocari à Tertulliano & Apollinario nouimus, ut sicut corpus ex corpore, ita anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus modo subsistat. Canteriolos in cepinis, id est ceparum locis apud Columellam inuenies forma deminuta pro munimentis quibusdam ceparum, ne Thalli earum uentis prosternantur. Sicuti in rapinis etiam canterios, quum operiuntur rapæ, ut à pruinis semina defendantur. Farraginaria sunt, ubi paratur farrago. Hordeum hexastichon ab ordinum numero, aut uersuum: quidam etiam canterinum uocant, sicut distichon galaticum. Canterios item in architecturæ ratione nominat Vitruuius libro quarto: unde canteriatum tectum, sicut asserulatum quoq́; dictum inuenimus: nam quaternata harula aliud est. Vulgus quoque crassiores & robustiores ramos canterios solet dicere, nil deluxato admodum uerbo. Ridicula est enarratio cuiusdam Plautini interpretis, qui claritate maxima caligans, canterium apud Senecam libro Epistolarum decimotertio, pro uehiculo accipit, ubi ait Seneca: Canterio uehebatur hippope-

B

A hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret. Quum paulo post se ipsum interpretetur Seneca: O quantum, inquit, erat seculi decus, Catonem uno caballo esse cōtentum, & ne toto quidem. partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant. Hasce uerò ille hippoperas dicit, quasi equestres peras. Gallicos canterios, ut uiliores, agnoscere uidetur Plautus, quando in Aulularia ita scribitur: Ego faxim, muli precio qui superant equos, fient uiliores Gallicis canterijs. In Hieronymi tamen ad Marcellam epistola sic scriptum legas: Illi gaudeant Gallicis canterijs, nos solutus uinculis asellus Zachariæ delectet. Cruciantem canterium Ausonius item dicit, quem tortorem uulgus appellat, & Nonius interpretatur. Cæterùm illud longe remotius, & ex intimo literarum penu ab ingeniosis erutum: in quo enarrando, non scioli quidam aut elementarij, quod ferendum foret, sed clasicus, & primi nominis candidatus longè fallitur, & apinas nescio quas, & tricas imprudenter ac oscitabundus, uelut obœsæ naris quispiam è triuio effundit. In Plautinis ergo thesauris ita positum est: Certè hæc mulier canterino ritu astans somniat. Adagium hoc reconditum ab doctissimo Comico in mulierem concinnatum est, quæ etiam si astare, uigilare, rectè que sensibus uti uidebatur: tamen quia nænias quaidam Siculis gerris uaniores effutiebat, ut Menæchmo uidebatur, somniare ac dormitare eam dicit equino ritu. Notissimum quippe, dormire equos stantes. At somniare eos, locupletissimum testem habemus Aristotelem, sic de Animalium historijs libro quarto scribentem. ἔτι δ᾽ ἐνυπνιάζειν φαίνονται οὐ μόνον ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι καὶ κύνες καὶ βόες, ἔτι δὲ πρόβατα καὶ αἶγες. id est, somniant etiam manifestò non homines solum, sed etiam equi, canes & boues, quin etiam oues & capræ. Cæterùm Apuleianus enarrator, tametsi pampinarius non est, uerùm fructuarius in primis, non ab canterio canterinum deflexit, sed ab canthare cantharinum deducit. Versiculo lepidissimo planè luxato, illo intellectu, ut ipse comminiscitur, fœminam somniantem astare ritu canthari, uasis uinarij, qui ea forma figuratur, ut rectus astet consistat que. Ego uerò canthari eam esse figuram, non omnino abnuerim. Somniare uerò etiam uasa, nondum uideor didicisse: ni forsan asino superfluè canit lyra. Quòd si ad formam modò, positumque respexit facetissimus poeta: nil insipidius aut exculcatius proferri ab eo potuit. Canterinum uerò à canterio rectè inclinari, comprobat Columella. Quod caballum à Seneca dici subnotauimus, aduertenda est Hieronymi sententia: Vt statim, inquit, cernamus tiaras galeis, caballos equis cedere. Quia uerò de uitibus dicta pleraque sunt, illud ex abundanti adiecero, Viticulas dici Plinio Palladio que, in plantis flagella, ut cucurbita & cucumere, ab uitium ratione uocabulo deflexu. Denique in uite sobolem radicibus hærentem uocant suffraginem rustici, quæ explantanda diligenter est, ferroque alleuanda.

Canthari etymon unde dicatur. Item notiones plures. Scarabeorum species. Chrysomelolonthion quid. Plinij locus declaratur, item Ausonij. Onides. Copriones. Cantharorum item species ex Horo. Canathara quid. Pullaria. Pullus.

Caput V.

CAntharum dici à Romanis scarabeum, ex paulo politioribus neminem ferè arbitror latêre. Vnde uerò sic dicatur, sint fortasse qui scire expetant. Igitur ne quid eorum desideria remorer, ex animalis generatione factam animaduerto nomenclaturam. canthona Græci asinum uocant, id est κάνθωνα: oron autem semen, & quidem scarabei propriè. Sic uerò progigni animal produnt: ubi cantharus asini retrimenta, quæ onidas nuncupant, & orbiculari ferè uisuntur figura, offenderit, insistit, ac pedibus prouoluens interim genitalem urinam effundit: unde enascitur uermiculus, qui mox sit cantharus. Sed operæprecium studiosis futurum arbitror, si ad id spectantia Aristotelis uerba subiecero, simul ut eius insecti species aliquot obiter noscitentur: Αἱ δὲ μηλολόνθαι, inquit, ἐκ τῶν σκωλήκων τῶν ἐν τοῖς βολίτοις, καὶ τῶν ὀνίδων. οἱ δὲ κάνθαροι ἣν κυλίουσι κόπρον, ἐν ταύτῃ φωλεύουσι τε τὸν χειμῶνα, καὶ ἐντίκτουσι σκώληκας, ἐξ ὧν γίνονται κάνθαροι. id est, Melolonthæ, siue scarabei uirides, qui & gallerucæ item uocantur, oriuntur ex uermibus fimo bouis, aut iumenti creatis. Canthari autem, id est pilularij scarabei, iuxta Theodori tralationem, in fimo quem uoluunt, cōduntur per hyemem: paruosque uermiculos pariunt, ex quibus ipsi procreantur. Proinde copriones dicuntur Hippocrati. Idem Philosophus paulo antè carabos nominauit, quos

Latinè

Latinè ſcarabeos tauros dicere licet. Chryſomelolonthion reperies in Ariſtophanis comœdia, cui titulus Spheces. Quod, inquit interpres, paruulum eſt animal, flaui coloris, canthari præferens ſimilitudinē quandam. Id pueri innexo pede mittunt in ſublime. Scarabeorum genus grande, cornibus prælongis, biſulcis, quę ſunt dentata forcipibus in cacumine, quum libuit, ad morſum coeuntibus, Lucanum uocat Nigidius. Fullonem appellant aliqui ſcarabeum, albis guttis diſtinctum. Illud ſciendum, à pilularum illa uolutatione, quam eſſe cantharis familiarē præmonuimus, inoleuiſſe adagium Græcis in eos qui caſtigati ſæpius, nihil proficiunt: ſed quod pertinaciter ſemel arripuerunt, pertinacius fouent, ac tanquam coccyges, ſui ſemper ſimiles eandem recinunt cantilenam: Cantharus pilulam. Quod enim eſt animali ingenium, nulla prorſus arte uiceris. Sunt præterea Canthari, nauigia quædam: nam & in comœdia Græca ita legimus, ναξιουργὴς κάνθαρος. id eſt, in Naxo confabricatus cantharus. Quippe de inſularum nominibus ſæpe nauibus impoſita reperias nomina. Etenim κνιδιουργεῖς quandoque dicuntur naues, quia in Cnido compingerentur: Cercyronę́ à Cercyra, quæ Corcyra eſt, uocarunt. Parona item, id eſt, id eſt παρῶνα, à Paro: unde fortè obtinuit, ut nauium gubernatores paſsim ita dicantur. Fuit & in Attica portus Canthari nomine celebris. Eadem cenſetur nomenclatura ex Athenæi calculo pocillum, atque item accommodum mulieribus ornamentum. Apud Iureconſultū Iulianum, libro Digeſtorum trigeſimo, canthari dicuntur, per quos aquæ ſaliunt. unde arbitror inoleuiſſe Mediolani, ut cloacæ euehendis aquis ac ſordibus dicantur cantharanæ: nam & cantharia legimus forma deminuta. Cæterùm occurrit mihi parte iſta Plinij nodus haud illotis (quod dicitur) tranſiliendus pedibus. Illi propterea lucem inferemus, ut hoc item nomine plenius bonarum literarum candidatos demerear: ſiquidem homo homini deus, ut uerſiculo Græco comprobatū uideo. Plinij uerba ſunt hæc ex libro octauo: Bos, inquit, in Aegypto numinis uice colitur, Apin uocant, inſigne ei in dextro latere candicans macula cornibus lunæ creſcere incipientis, nodus ſub lingua quem Cantharum appellant. Quæritur amplius inter eruditos, quid ſit quod ait, Nodus quem cantharum appellant. Sed enim obſcuritatem tollit Porphyrius ille doctiſsimus: & quia de nodo agitur, præclarè enodat quod pleroſq; ſcio B hactenus latuiſſe, bonum'que, ſi non & ſupra ſynodi Ariminenſis multitudinem. Igitur in libro qui eſt de Abſtinentia carnium: Scarabeum, inquit, animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod Aegyptij ſummopere uenerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurum dedicarunt, quem Apin nuncupāt, nigrum præ cæteris, & ſigna ſolis atque lunæ habentem. Mutuatur enim ex ſole luna lumen. Solis ſymbolum eſt coloris nigredo: nam & ſolis ardor, nigriora reddit humana corpora: & qui ſub lingua eſt, ſcarabeus. Lunæ uerò coloris diuiſio. Adijcit in libro de Iſide Plutarchus, quod neutiquam prætereundum fuit: ita cantharos pilulam excrementiciam ſenſim in aduerſum protudere, ſicuti contrarium mundo ſol curſum agat, dum ab occaſu in exortum fertur. Et quia ſcribit ibidem Plutarchus, Cantharos omnes eſſe mares, quod approbat & Porphyrius atque Horus, & Græci item alij, apud quos ita lectitamus, κάνθαρος θῆλυς οὐ γίνεται, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες γεννῶνται: id eſt, cantharus fœmina non fit, ſed mares omnes giguntur: hinc ſuccurrit, ut prius quàm hæc nobis decedat cura, uel intercalata fortè diſpereat, Auſonium opera noſtra iuuemus, nubilo difficultatis excuſſo, quo multos poetæ illius ſtudioſos interpellari non ambigo. Eſt epigramma ſcitiſsimum in Marcum quendam emaſculatorem: quærit lepidiſsimus poeta ex Pythagora, cuius placita ſunt, tranſire animam in diuerſa corpora, quem putet futurum ab ultimo fati die Marcum pullariam, qui erat, ut ipſe ait,

Peruerſæ Veneris poſtico uulnere foſſor
Lucilli uatis ſubulo, pullo, premor.

Reſpondet Pythagoras:

Non taurus, non mulus erit, non hippocamelus,
Non caper aut aries, ſed ſcarabeus erit.

Hoc eſt, qui fœmininum perpetuò execratus eſt congreſſum, & pueriles tantum amores eſt conſectatus, non emigrabit moriens in animalia, quibus uterq; ineſt ſexus: immò ſcarabeus fiet, in quo genere non uiſitur fœmina. Qua ex cauſa etiam pullaria ſcienter à poeta dictus eſt: ſiquidem puer qui obſcœnè ab aliquo amaretur, eius à quo abamatur,

A tur, pullus uocabatur, quod Festus scribit: unde Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quòd eius natis fulmine icta foret, pullus Iouis appellatus est. Erant & uiginti uiri cognomento pullarij, qui auspicia coloniarum deductarum causa haberent. Sed horum alia ratio est. Illud postremò adnotandum, uice prouerbij à Plutarcho in Sympoſiacis esse pronunciatum, ridiculos uideri, qui in conuiuijs innoxias auersentur uoluptates: sicuti οἱ κάνθαροι τὰ μύρα. id est, canthari ungnenta. Canathara uerò grypum imagines sunt, ac tragelaphorum ligneæ, quibus insidentes puellæ circumferebantur in spectaculis, ut Xenophon indicat, & Plutarchus exponit. Dignum relatu id quoque ex eodem Plutarcho in libro περὶ εὐθυμίας, id est, de Iucunditate: Illud, inquit, amplius tranquillitatē concutit: quod ueluti muscæ speculorum leuore dilabentes scabris inhærent, ac ulceribus in superficie corporum erumpentibus affiguntur: sic & plerique felicium iucundorum'que obliti ad tristia redeunt, & quæ memoria uulnus refricent. Immò uerò cantharos imitatur, qui apud Olynthum in regionem quampiam, ex re cantharolethron cognominatam, sese conijcientes, quum inde mox nequeant explicari, immoriuntur. Non transilienda parte hac, quæ prodit Horus. Cantharorum noscitari species tres: primam esse æluromorphon, id est felis forma: traditum uerò marem ælurum cum solis incessu pupillam demutare. ut quæ solis exortu subintendatur, meridie rotundetur, occasuro hebescat sidere: quo argumento apud Heliopolim solis simulacrum effingi æluromorphon: alteram uerò speciem esse δίκερων καὶ ταυροειδῆ, quæ sacra lunæ censeatur: hinc & in tauro, lunæ fieri exaltationem tradunt: tertia porrò μονόκερως est, ac ἰβιόμορφος. quam esse Mercurij produnt, sicuti autem ibin.

Quæ sit prouerbij ratio. Delphini uis in terra. Delphin instrumentum. Delphinis, delphax, delphacium. Adelphi fratres unde. Delphys. Hystera. Delphinius Apollo. Item de delphine plura. Plinius explicatur. Ventorum in utre occlusorum ratio. Delphinius mensis. Delphicum locus. Caput VI.

NOn Græcæ facundiæ auctor, ut uidetur, haud spernendus omnino, sicuti ex Plutarcho accepimus, eiusmodi adagium posuit, δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία, Delphini in terra uis. Id in eos promptum uidetur, qui quod nesciunt, iudicant, & in quo minus ualeant, toto conatu petunt, nec se intra pelliculam continent, supra crepidam aliquid ambitiosius affectantes. Delphinorum celeritas utique memorabilis est, adeò ut ocior uolucre, acrior telo credatur, & ut Aristoteles inquit, ἁπάντων δοκεῖ εἶναι ζώων τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν χερσαίων, καὶ ὑφάλλονται πλοίων μεγάλων ἱστούς. hoc est, Omnium uidetur animalium uelocissimus, non aquatilium modò, sed & terrestrium, supersiliūt etiam malos nauigiorum maiorum. Cæterùm tam stupendæ agilitatis animal, terræ tamen contactum non patitur, quin inuectum in harenam emoritur confestim. Propterea in Demosthenis uita Plutarchus apud Græcos: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est: Delphinis, inquit, uim ignorans Cæcilius, in omnibus nimius, iuuenili calore Demosthenis, & M. Tullij collationem edere adortus est. Quòd si unicuique obuium foret τὸ, γνῶθι σεαυτόν, haud fortè diuinum uideretur præceptum. In Epistolis tamen Plinius, collusorem delphinum in terram extrahi solitum scribit, harenis'que siccatum, ubi inclauisset, in mare dilabi rursum. Verùm de delphine mox plusculа: interim quæ se ingerunt, appingemus, ne dilata mox excidant. Delphis itaque siue delphin, ut docuit Aristophanis interpres, instrumentum est nauticum, tum plumbeum, tum ferreum, quod in bello nauali pendens ex antenna: ubi se ostendisset occasio, in hostiles naues demittebatur, deprimendi causa. Erat autem animalis figura compactum, unde & nomen. Thucydides libro septimo, nauem delphinophoron uocat, ex qua propenderet delphin eiusmodi. meminit & Pherecrates. Iulius Pollux delphina pro parte nauis accipere uidetur, quum ait: Carinæ affixum dicitur phalcis, siue Lesbiū, aut clitopodium: cuius postrema pars ad proram uergens, parembolis, sub qua embolum, quo nomine quidam rostrum intelligunt. Medium uerò inter proembolida & embolum stira, id est carina. Super embolum stat, inquit, delphis, quando nauis fuerit delphinophoros. nisi quis Pollucem quoque de instrumento sensisse uideri malit. Nostris tamē temporibus celocium arctius surrectum rostrum recuruum, uulgus nauticum delphina appellat. Delphinida, poculorum mensam uocat in Lexiphane Lucianus his uerbis:

uerbis: ποτήρια δ' ἔκειτο παντοῖα ἐπὶ τῆς δελφινίδος τραπέζης. id est, pocula uerò omnimoda A
iacebant in mensa delphinide. Hanc Porphyrio Latinè delphicam uocauit, quum in Sermonibus ait Horatius:

Et lapis albus Pocula cum cyatho duo sustinet. Iuuenalis item significauit:

Et recubans sub eodem marmore Chiron.

De quo tamen loco quid sentiremus, alibi expositum est. Delphax uerò est porculus lactens, ut ostendit Epicharmus, δέλφακα τοῖς ἐλευσινίοις φύλαξον: ducto uocabulo ab delphys, quæ uox apud Pollucem uulua est: unde & adelphi, inquit, dicuntur fratres, qui ex uulua prodierint eadem, quæ etiam hystera dicitur. Sed propriè ex hoc delphax fœmellam signat, ueluti quæ delphyn habeat, id est uuluam. Delphacium sunt, qui uulgò temporalem dictum suem intelligant. Delphinium Athenis, inquit idem Pollux libro octauo, dicasterium erat, id est statio iuri dicendo, ab Aegeo constructum. Iudicium in eo primum Thesei factum est, dum interfectos quidem à se latrones fateretur, sed iure diceret interfectos. Septa, id est periphracta, in delphinio ab Plutarcho item nominantur, ubi creditur habitasse Aegeus: nam & Mercurium in templi parte, qua in Orientem uergit, uocant in Aegei portis. Appellatio inde uidetur fluxisse, quia Apollo ibi coleretur cognomento Delphinius: cuius idem meminit Plutarchus, Marathonium taurum illi à Theseo immolatum prodens, qui Tetrapolim infestaret. Sic uerò Apollo dicitur, quoniam Castalio Cretensi coloniam deducenti se obtulit ducem, delphini præferens imaginem, qui & nauem præcesserit usque ad Crissæum Phocidis sinum: unde & Delphi quoque dicti, qui locum tenuêre ab illo munitum: uel quòd draconem delphina peremerit in Pythone. Colebatur Delphinia item Diana, ut in thesauris Iulij Pollucis obseruauimus. Extat Plutarchi commentariolus, in quo quæritur, Terrestria prudentiæ amplius sibi uendicent, an aquatica. Ibi Delphinij cognomentum Apollinis non inde profluxisse scribit, quòd is in delphina deformatus classi ducem se præstitisset: sed quòd delphinem emiserit, quem consequuti Cretenses Cirrham sint delati. Fuit apud Aeginetas Delphinius mensis Apollini sacer Delphinio: sed quem illi οἰκισμὸν dicunt, ac δωματίτην, atque ipso hoc mense rem eidem obeunt diuinam. Sunt qui & agona, quem hydrophoriam nuncupant, Apollini celebratum uelint. Delphicum uerò, uti scribit Procopius, erat locus in palatinis ædibus, in quo uersari ac cibum capere consuessent principes: quod ex Græcæ linguæ usu factum arbitratur. Nam & ibi, inquit, stabat tripus, super quo ab regijs pincernis astituuntur pocula: & Latini mensam eiusmodi, delphicam item nuncupant: uti antea memorauimus. Porrò Vlyssem in clypeo, delphinis prætulisse insigne, auctor Stesichorus est. Zacynthij, ut Cirtheus prodit, rationẽ protulêre huiusmodi, quòd illapsum in mare Telemachum subiens delphin incolumem præstiterit. Quo beneficio pater, uelut remunerans id in clypeo habuerit insigne, & signatorio quoque insculpserit annulo. Quod autem Vlyssi ab Aeolo utre occlusos traditos esse uentos, fabulæ Homero produnt auctore: aduertendum sanè, quòd qui ἀφροστυρικὰ literis mandarunt, haud omisere, Si quis ex delphine utrem sibi quæsierit, secum'que habeat, flaturum quem is optarit uentum. Delphino præterea, produnt naturę periti adeò motum esse familiarem genuinumque, ut standi interquiescendi'que nescius eundem uitę sortiatur finẽ, quem & agitationis. Sicubi uerò somno sit opus euolat in summũ, moxque resupinus sensim ad ima deferri se patitur. Ad terræ autem contactum uelut expergefactus resilit denuò stridens, rursumque rationem eandem init: quietem sibi hoc modo permixtam motioni machinatus. Delphiniscum Aristoteles paruum uocat delphina: sicut Cicero Diuinationum primo, paniscum paruum pana, & satyriscum paruum satyrum. nam canonica est Græcis diminutionum formula istiusmodi. Exciderat penè, quod minimè fuerat silentio inuoluendum. Scribit diuus Thomas, Delphinum esse futuræ tempestatis prognosticum euidens, ubi in maris superficiem frequentius se uibret, & quodammodo colludat: siquidem hyemali procella ingruente, ab imo maris consurgunt exhalationes, quæ hyemi fomenta suggerunt: tunc'que calor excitatur in delphinis: quoniam uerò calidi propria est agitatio, inde contingit id animal crebrius erumpere, ac sese ostentare. Ex quo illud est in Historia naturali, Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum, ex qua ueniunt parte præsagiunt, item spargentes aquam, item turbantes tranquillita-

A quillitatem. Delphinum musicum ideo signum dici, Arati intrepres scribit, quia nouem sit stellis insignitus, qui est Musarũ numerus: sed stellas tamẽ in eo decem recensent alij.

Ludorum origo. Spectacula an noxia moribus. Missus in ludis quid. Icrium. Circensium inuentor. Cap. VII.

LVdos scenicos uoluptatis ergò, & ad erugandã matutinam, ac striatam frontem compertos esse primùm, scribunt plerique. Et Polybius auctor est, Arcadas, quòd erant uita austeri & duri, quo ciuium animos mitigarent, ludos excogitasse: quos postea qui dimiserint, ita animis obduruisse, ut tota Græcia execrabiles haberentur. Nostri ferè in ijs religionem intelligere maluerunt. Nam & Augustinus: Ludi, inquit, scenici, spectacula turpitudinum & licentia uanitatum, non hominum uicijs, sed deorum iussis instituta Romæ sunt. Et apertius alibi: Ingrauescente pestilentia, ludi scenici auctoritate pontificum Romæ primitùs instituti. Megalesia fuisse primos ludos scenicos, Valerius Antias auctor est apud Liuium, Matris magnæ dedicata æde. Cæterùm quacunque ex causa fuerint producti primò, nil esse perniciosius morum integritati, putat Seneca. Quippe turba omnis utique animo grauis, & noxia. Nec enim quos extulisti, mores unquam refers: nemo non rubiginis aliquid aut imprimit, aut nescientibus allinit. Itaque nil omnino damnosius, quàm spectaculis assidere, quando per uoluptatem facilius ac procliuius obrepunt uicia. Quid me, inquit, existimas dicere? auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, immò uerò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui. Et quodam loco M. Cicero ludos spectare, hyposolœcum putat. Cæterùm est Plutarchi commentariolus, quo edocemur, quo quis pacto animaduertat, se in uirtute proficere. Inibi post multa haud præclara parum, affertur hoc quoque: Qui, inquit, iam magno profectu sunt, non ex orationibus modò, & libris utilitatem aucupantur: uerùm ex spectaculis quoq;, & (ut semel dicam) ex omnibus. Quod ab Aeschylo factum legimus, & plerisque alijs: siquidem quum apud Isthmum pyctarum, id est pugilum certamen spectaret Aeschylus, cognouit ex duobus concertantibus alteri uehementi impacta plaga, ab uniuerso theatro maximum edi clamorem: quũ B tamen percussus nil admodum quereretur. Id admiratus Ionem Chium, qui fortè astabat, leniter tangens, Aduertis (inquit) quàm efficax meditatio sit, & consuetudo? Plagis affectus non clamat, clamant spectantes. Illud hic opera subnotarim parerga: In spectaculis quandoque Missus nominari. Confici missum unum intellige, ubi à calce ad calcem procurrentes equi, rursum ab meta circunflexa calcem repetebant. Sic uerò dicitur, unde emittuntur equi. Hinc Maro:

Hic uiridem Aeneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater, unde reuerti
Scirent, & longos ubi circunflectere cursus.

Erant sanè missus quatuor & uiginti, pro horarum numero. Quando cœlesti ratione circum distingui solitum, accepimus. Etenim duodecim uisebantur hostia, pro numero domiciliorum cœli, sicuti planetarum imagine metæ septem. Certantium classes quatuor fuêre, suis distinctæ coloribus. Nam prasinus, seu uirens herbidam uerni temporis indicabat læticiam: roseus, æstiuam flagrantiam: albus, pallescentem autumnum: fuscus, hyemis nubilosam tristiciam. Circensium inuentorem produnt Monagum apud Asiæ Helidem. Icria inuenio dici foros, unde spectantur ludi: quanquam & nauium catastromata sic dicantur quoq;, quin & gubernantis sedes. Ex Hegesandro scribit Athenæus, Demetriũ ab Phalereo oriundum, sed luxu celebrem, Aristagoræ in Panathenæis meretriculæ icrium excitasse apud Hermas, illis surrectius.

De scena, & scenophegijs, scenographia, ichnographia, orthographia, megalographia, & scenicis locis. Syscenia quid, & syosceni, ac scenopœi. Quid thymele, & qui thymelici. Declaratur Plautus & Vitruuius. Qui actores primarum, aut secundarum partium. Histrionum iura. Cuneus. Personati. Machinæ scenicæ. Martialis locus illustratur. Cerra. De proscenio & stropha, antistropho, epirrhemate, paregoremate. Charonitæ scalæ. Pilarij, & uentilatores. Plinius & Martialis amplius declarantur. Epodos, antistropha, strophalis. Caput VIII.

SCenam scribit Cassiodorus, eam dici theatri portionem, quæ inter duo protendatur cornua: quanquam prius non ferè aliud scena erat, quàm ueluti tentorium ab rusticis inumbrationis causa excitari solitum: sicuti in nauis puppi scena est Trierarcho structa, & in Hebræorum ritu scenophegia celebrantur, ducta origine ab Mose, à quo de Aegyptiorum seruitute liberati sub tabernaculis id genus in solitudine agebant. Græci tamen scenopegia scribunt, ratione etymologica id monstrante. Iosephus Iudaici belli libro secundo, propter Scenophegiorum festos dies populum ascendisse Hierosolymam, auctor est. Scenographia in architecturæ ratione est frontis, & laterum abscedentium adumbratio, ad circiniq; centrum omnium linearum responsus: sicut ichnographiam uocant circini, regulæq; usum: unde, inquit Vitruuius, capiuntur formarum in solis arearum descriptiones. Dicitur ichnographia prædiorum, ubi imaginaria loci repræsentatio iudicibus exhibetur, in rem præsentem ut sic perducantur. Nam orthographia est erecta imago frontis, modiceq; picta rationibus operis futuri figura. Megalographia uerò pictura est, simulacra deorum continens, seu fabularum expositas explicationes, aut Troianas pugnas, cuiusmodi apud Poetam nobilem admiratur Troianus princeps. Apud Xenophontem in commentario de Lacedæmoniorum republica, Syscenia, id est συσκήνια, dicuntur contubernia in publico conuiuantium Spartæ. Qui & οἴκοι σκηνεῖν, pro eo posuit, quod est domi conuiuia celebrare. Quin & συσκήνους, pro comessatoribus, conuiuisq;. Scenopœi, id est σκηνοποιοί, in Actibus Apostolorum esse uidentur, qui aulæa contexunt. Interpres artem reddidit scenefactoriam, tum obscurè, tum ineptè. Scenarum genera tria reperio, tragicum, comicum, satyricum. Tragica scena conformatur columnis & fastigijs, signisq; ac regalibus instruitur rebus. Comica priuatorum ædificiorum speciem habet, & menianorum. Satyrica ornatur arboribus, speluncis, montibus, rebus agrestibus alijs, intopiarij operis speciem. Scena, histrionum erat propria, ut inquit Pollux: Orchestra autem chori, in qua erat thymele, siue pulpitum id esset, siue ara. Hinc Vitruuius libro quinto: Ampliorem habent orchestram Græci, & scenam recessiorem, minoreq; latitudine pulpitum, quòd logeum appellant. Ideoq; apud eos tragici & comici actores in scena peragunt: reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones. Itaque ex eo scenici, & thymelici Græcè separatim nominantur. Et in Symposiacis Plutarchus: Alia quidem ad thymelem & orchestram reiecimus. Hoc libentius apposui, quia in obseruationibus suis uir doctissimus non satis uidetur tenuisse, qui dicerentur thymelici, quorum mentio est Iureconsultis quoque Digestis de His qui notantur infamia, etiamsi maximè uiciatis codicibus. Sed & in canonicis Decretis relatam uocem commeminimus. Et thymelica nuncupantur apud Phurnutum acroamata, quæ Baccho adhiberi consueuerant: διὰ τὴν πρὸς τὰς θαλίας αὐτῶν οἰκειότητα. Illud uerò metaphora honestiore ab Plutarcho in Galba est pronunciatum: Vel quam, inquit, thymelem uererentur, aut Imperatoris tragœdiam. Hinc item Plautinæ obscuritati in Amphitryonis Prologo lux affertur plurima:

Siue ambissent qui palmam histrionibus,
Siue cuiquam artifici.

Porrò & in uetere Græcorum auctore ad uerbum ita legimus: Gymnica certamina parent Elei, thymelica Corinthij, scenica demum Athenienses. Quòd si quis horum subsultarit, peccarit'ue, plagis eum afficiant Lacedæmonij. Hoc uerò obiter dictum festiuius est ob diamastigosin, id est difflagellationem, Spartanis in solennibus etiam festis celebrem, heortasticen Græci dicunt. Sed enim quia cœpimus, Latinæ linguæ delicias pro uirili iuuemus parte. Idem Plautus sic paulo pòst scriptum reliquit:

Vt conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent, delegati ut plauderent,
Qui'ue, quo placeret alter, fecissent minus.

In nodi huius Gordiano, impeditioris explicatione hærebunt fortè Plautinorum salium studiosi plerique. Ego autem amota uesica omni, paucissimis Ciceronis uerbis nubilum hoc Plautinæ fabulæ facilitate tota illustrabo. Sic enim in Verrem scribit Actione prima, siue diuinatio dici illa debet: Vt in actoribus, inquit, Græcis fieri uidemus,

A sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partium, quum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: sic faciet Halienus, tibi seruiet, tibi lenocinabitur, minus aliquanto contendet, quàm potest. Persona uerò primarum partium, ut ne hoc quidem tacitum præteream, intelligitur, quę sæpius actu ingreditur, quum habeat comœdia actus quinq;: secundarum uerò quæ minus minusq; procedit. Ex quo & Terentius:

Primas partes qui aget, is erit Phormio.

Plautinum porrò sensum adiuuat item Horatius in epistola ad Lollium:

Vt puerum sæuo credas dictata magistro
Reddere, uel partes mimum tractare secundas.

Qua in parte Porphyrio inquit, Secundarum partium actores omnia summissè agunt. Scribit Tacitus annali primo, Actum de modo lucaris, id est precij, & aduersus fautorum lasciuiam multa fuisse decreta: ex quis maximè insignia, ne domos pantomimorum senator introiret, ne egrediētes in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quàm in theatro spectarentur. Et spectantium immodestiam exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Obseruatum illud quoque: Immunes uerberum histriones, Augustum quandoque respondisse. Proinde dictas nonnunquam sententias, ut prætoribus ius uirgarum in histriones esset. Histrioniam non esse pudori in Græcia, scribit Liuius. Arenarios appellat in Antonino philosopho Iulius Capitolinus: bestiarios, in amphitheatri arena cum bestijs solitos colluctari: quos æquè ac scenicos idem infames significat. Quia uerò cunei loca dicebantur, in quibus notæ uilioris homines sederent, hinc scitè admodum nullis auctos honoribus, ac intra priuatum se mensum continentes signaturi, inter cuneos residere dictitamus. Illud amplius obseruandum, Atellanos dici priuatim personatos: quoniam id esset illis ius, ne in scena personam deponere cogerentur: quod histrionibus alijs pati necesse erat. Hinc quæ ab ijs agebantur fabulæ, peculiari appellatione nuncupabantur personatæ. Sed ut ad scenam reuertamur, illud sciendum, loca in scena ad ornatum comparata Vitruuium scribere, à Græcis periactus appellari, ab eo B quòd in his locis machinæ essent uersatiles, quæ quum aut mutationes fabularum sunt futuræ, seu deorum aduentus, cum tonitruis repentinis uersentur, mutentq; species ornationis in frontes: sicuti apud Plautum,

Sed quid hoc? Quàm ualidè tonuit? Di obsecro uostram fidem.

Verbū autem id periactus, accusandi casus est multitudinis numero, hoc est περιάκτους, à uerbo περιάγειν, quod circunductionem signat. Vtitur eo uocabulo Plutarchus in libro quo scrutatur, bellicis rebus illustriores fuerint Athenienses, an sapientia: sed pro ipsis accipere machinis uidetur: ita enim scribit, καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους: id est, & machinas à scena periactus. Sed & Græci ita produnt, Ceraunoscopion periactos est alta. Apud Athenæum sellas periactos obseruauimus: bronteum uerò machina sub scena, hoc est amphora calculis marinis plena, qui in æneum deijciebantur uas, ac circumacti sonum efficiebant tonitru persimilem. Hinc & in nostris literis Pompeius Festus ita scribit: Claudiana tonitrua appellabantur, quia Claudius Pulcher instituit, ut post scenam lapidum coniectus ita fieret, ut uerorum tonitruum similitudinem imitarentur. Ceraunoscopium, altior intelligitur machina instar speculæ, ex qua fulminum iactus exhibebant. Crade autem in scena pægmatis erat species ad ficulneæ arboris imaginem, quam craden uocant Attici. In comica tantum scena producebatur crade. Nam tragica admittebat propriè dictam μηχανὴν, id est machinam, in qua monstrabantur dij, aut heroes in aere, ut Bellerophontes & Persei. A rusticis comperi tamen, dici machinam locum, in quo asinum equa cogitur admittere: nam parietes duo inædificantur aduerso cliuulo, haud ita inuicem seiuncti, ne fœmina ineuntem marem reijciat, uel colluctando auertat, sed capistrata inscensorem patiatur. Sunt qui craden interpretentur hamum illum æneum seu uinculum, quo uincti tenerentur, qui ita penderent. Cradas intelligere animaduertitur Theophrastus in ficu summos in ramis coliculos teneritudine insignes. Inducebantur uerò in tragœdijs dij, qui repentè commutatis rebus, fabulæ finem imponerent. Propterea M. Tullius de Natura deorum primo: Vt tragici poetę quum explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad Deum. Et Aristo-

teles primo Metaphysices: Anaxagoras, inquit, mente sic utitur, ueluti tragico quodam deo, qui repentè monstrari solet. Parapægma uerò ad scenæ rationem pertinet nihil: est enim eo nomine canon, aut organi species astronomici, quod significat Vitruuius, parapægmatum disciplinas nuncupans, quibus siderum occasus, & tempestatum comperiantur significatus. Erat tamen & supra scenam quod dicebatur theologium in surrecto, in quo Iupiter, cæteriq; comparerent dij. Vbi uerò ex imo in altum rapiendus erat aliquis, sicuti ab Aurora Memnon raptus memoratur, quod Quintus Calaber secundo Relictorum ab Homero significat, machinam qua id præstabatur, dictam inuenio geranon: de qua mihi uidetur intellexisse Martialis Epigrammatum primo: A

Raptus abit media quod ad æthera taurus harena:
Non fuit hoc artis, sed pietatis opus.

Est eo item nomine ligneum instrumentum, in quo qui dicũtur ἀλφιτοποιοί, farinas contundunt: ex quo & γεράνεια, nuncupari ἄλφιτα animaduertimus. In oratione pro Ctesiphonte Demosthenes γέῤῥα σκηνῶν, quum dicit, scenę intelligit integumenta. Nam sunt quidem Gerra Persarum scuta: sed & operimentum quodlibet sic nuncupatur: quin & teli genus Plutarcho in M Antonij uita. Aeoras autem, id est αἰώρας, uocabant funes intentos uehementer, quibus sustinerentur, qui per aerem ferri uidebantur, heroes aut dij. Eccyclema pægmatis erat species, subiectis rotis, quo circumacto quę intus acta fuissent, spectatoribus ostendebantur. Scansoria uerò machina, quam uocant acrobaticam, est quum ita fuerit collocata, ut ad altitudinem tignis statutis, & transuersarijs colligatis, scandatur tutò spectandi causa. Buleuticum dicebant theatri partem senioribus assignatam: sicuti ephebicus dicitur, ubi spectant Ephebi. Hemicyclium quoque secundum orchestram locus erat, de figura sic cognominatus. Eius erat usus, ut locũ aliquem à ciuitate seiunctum monstraret, uel etiam in mari natantes. Quemadmodum & strophеum, in quo exhibebantur ad diuinitatem tralati heroes, uel etiam in bello aut mari perfuncti fato. Fuerunt & Charoniæ scalæ, ex quibus idola, seu simulacra destinabant. Charonia uerò porta ad theatricum usum facit nihil. Erat ea in nomophylacio Athenis, per quam damnati ad ultimum ducebãtur supplicium. Charoneum item dicebatur. Celebrantur & Quintiliano Institutionum decimo, miracula in scenis pilariorum & uentilatorum: qui ea quæ emiserant, ita librabant, ut uenire in manus uiderentur: quaq; iuberentur, decurrere. Ad quod planè respicit Martialis illud ex libro nono: B

Summa licet uelox Agathine pericula ludas,
Non tamen efficies, ut tibi parma cadat.

Sed & hinc Plinio lux infertur plurima libro octauo in elephantorum natura: Vulgare, inquit, erat, per auras arma iacere, non auferentibus uentis. Amphitheatrum scribit Dion, ex hoc dici, quòd per ambitum sedilia disponantur absque scena. Traditum ab eodem in Caligula est illud quoque, Senatoribus tunc primum subiecta puluinaria, ne tabulis assiderent nudis. Concessum quoque in theatra pileos ferre Thessalico more, defendendæ insolationi, id est ἵνα μὴ τῷ ἡλίσει ταλαιπορῶνται. Scenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam: parascenia uerò, ab utroque latere spacia. Nam proscenium ante scenam locus erat, parapetasmaq;, siue uelum aut item pulpitum. Vnde per adagium scitissimum proscenia dicimus, quæ speciosa extrinsecus uidentur, quum mira intus lateat fœditas: sicut meretricula quædam, ut scribit Athenæus, Nannium nomine, proscenium est cognominata, quæ uestium & auri cultu plurimo speciosa uidebatur, quum exuta foret uel turpissima, magno eorum errore, qui animi fœditatem intelligere maluerunt. Hæc item, si Sudæ credimus, facetè dicta est Capra, quod Thalli cuiusdam cauponam facientis bona deglutisset, tanquam germina hœdis in pastum obijci solita, quæ Thallos Græci uocant. Meminit Apollodorus in tractatu de Scortis: sed & Antiphanes lucubratione eadem. Ex proscenio in scenam euocabantur mimi ad fabulas agẽdas, uicissimq; è scena illuc reuertebantur: unde actuum in Latinis comœdijs internoscitur distinctio: sicut in Græcis choro in orchestram demigrante. Episcenium autem dici uidetur rectè superior scenæ pars. Vitruuius de scena apud Alabandenos ab Apaturio concinnata in minusculo theatro, quod illi ecclesiasterium uocant: Præterea, inquit, supra eam episcenium, in quo tholi, pronai, semifastigia, omnisq; tecti uarius

A rius picturis fuerat ornatus. Adijciamus porrò ex Græcorum grammaticis excerpta, quæ nostra hæc adiuuent scitamenta, & coronidem capiti huic appingant. Igitur chorus, inquiunt, comicus in orchestram inducebatur, quam nunc logion dicimus: & quum hypocritas, id est actores alloqueretur, scenam spectabat. Abeuntibus uerò histrionibus, ad populum conuertebatur: & hæc uocabatur stropha. Erant autem iambica tetrametra: mox antistrophon accinentes, rursum tetrametra adijciebāt. Erant ut plurimùm sedecim carminum. Dicebantur uerò hæc epirrhemata, id est ὑπορρήματα. Vniuersalis autem chori transitus uocabatur parauasis, quòd ab legitima statione in aduersum theatri prospectum transgressio fieret. Fiebat id, ubi quid differere cupisset poeta extra subiectum argumentum sine actoribus per chorum: quibus peractis, conuertebatur is denuò ad priorem stationem. Paregoremata, id est παρηγορήματα nuncupabantur, ubi quid intus ageret chorus, quòd tamen in theatro exaudiretur: sicuti ranarum chorus apud Aristophanem. Sed enim & in poemate lyrici carminis auctores usos comperimus stropha, antistropha, & epodo: & stropha quidem, ubi à dextris in læuum fieret conuersio, qui & mundi intelligitur motus ab exortiuis partibus ad occiduas. nam & Homerus δεξιὰ καλεῖ τὰ ἀνατολικά. Antistropha uerò quum ab læuis in dextra obuerterentur, cuiusmodi est errantium uertigo, ab occasu in ortum: at epodo, ubi in uno consistentes loco carmina concinerent. Quando & terrenæ naturæ congruit status. Strophalinx, uel strophalis ad stropham pertinent nihil: nam ijs nominibus casei orbem nuncupant Græci. Scenicos denique Alexander Cæsar sic alendos dicebat, quasi seruos nostros. Hieronymus uiduę cauendos mōet calamistratos, & fractos in fœminam histriones. Iam illud leuioris operæ, dici eleganter excuneatos, qui à sedilibus exclusi, farto toto theatro, stare coguntur. Stadium pro theatro quandoque positum apud Græcos, scimus. Mimorum strophas legimus apud Hieronymum, sed obliquè dicta eo uerbo intelligunt nonnulli.

Theoricæ pecuniæ quæ sint, & stratioticæ. Error interpretis Plutarchi duplex. Stratis & craste quid. Deliastæ. Item qui theori, & quid theoris. De Salaminia & Paralo nauibus. Item quid achana, artaba. Qui colacretæ. Thearion. Theoricum locus. Plutarchi locus explicatur. Inibi quid palintocia. Lucar. Atocia. De manduce. Interim & locus alius restituitur Plutarcho ex Alcibiade de Salaminia. Caput IX.

B

VErùm quia in res theatricas, & animorum remissiones incidimus, adijciamus porrò quæ non inutilia comperta nobis sunt, præsertim ex Græcorum doctrina locupletissima. Igitur theoricam pecuniam inuenimus appellari, qua foros nobis & sedilia in spectaculis comparamus, quia thea illorum idiomate dicatur spectaculum. Quod hypothesi in Olynthiacas Demosthenis orationes prima Libanius significat, explicatur & in orationis eiusdem enarratione, unde & illud excerpsimus: Moris fuisse Athenis, ut Respublica duos elargiretur obolos, alterum pauperiores comparandis sibi alimentis impendebant, alter theatri architecto erogabatur. Neque enim lapideo utebantur theatro ea tempestate. Propterea Demadem dicere solitum accepimus, Theoricam id genus pecuniam esse democratiæ gluten: & Laconem uirum (sicuti uidetur) rerum haud quaquam imperitum, uehementer falli Athenienses, qui ludis tantum impenderent studij, & quæ in classis exercituumq; apparatum forent absumenda, in theatricas erogarent uoluptates. Hinc in rebus Græcis theoricorum sæpè archon memoratur. Huc planè respexisse Plutarchus in Pericle animaduertitur, quum ait: Sunt qui putent plures, ab eo primùm ad cleruchias & theorica, id est ἐπὶ κληρουχίας καὶ θεωρικά, esse Athenienses productos. Id quod assequi interpres minus ualuit: sic enim scribit, auctorem fuisse Periclem spectatores emittendi. Pecunia hæc ex ciuitatis parabatur prouentibus. Quæ quòd prius ad bellicos usus contribueretur, ut inquit post alios etiam Harpocratio, stratiotica dicebatur. Propterea Plutarchus doctè ac eleganter ait: Socrates cibos potusq; uitandos docet, qui nulla indigentia pelliciunt lacessuntq;: sed & quæ ex ijs sentitur iucunditas, ordinanda est, ac necessitati subijcienda: Sicuti, inquit, faciunt, qui ex theoricis stratioticas conflant pecunias. Stratiotides autem naues Thucydidi nuncupantur, quarum una est functio, uti pugnaturos

subuectent pedites. Verùm quia & equites, inde hippagogi eidem nuncupantur quoque. Plutarchi interpres in Pericle stratiotidas dici prætorias, est opinatus. Stratis uerò ad hunc usum facit nihil: signatur autem eo uerbo semisiccum fœnum, iumentis gratissimum. Id & crastem uocant, unde profluxit ἱερασίζεσθαι uerbum. Theoricorum meminit in Philippicis Demosthenes. Cæterùm Pericles primus, uti attigimus, uidetur popularem aucupatus gratiam ex stratioticis theoricos constituisse ciuitatis prouentus, ne iure spectandi tenuiores priuarentur. Theori uerò, id est θεωροί, interdum quidem spectatores dicuntur: tametsi aliud sentire Ammonius uidetur: sed & qui scitatum oracula mitterentur, quod docuit Pollux, multiq; præterea ex Græcis. At qui Delum proficiscebantur, etiam Deliastæ uocabantur, id est δηλιασαί: quoniam est deorum patria Delos. Ammianus: Cyclades, inquit, ideo sic appellatæ, quòd omnes ambiunt Delon, patriam deorum insignem. Sed uniuersim quoque qui diuinarum rerum curæ præficerentur, hoc intelligebantur nomine, quoniam ὥρην dicunt τὴν φροντίδα: ut apud Hesiodum,

ὥρηγάρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τε ἀγορέων τε.

Propterea qui ad publicos mitterentur conuentus, quos panegyres Græci uocant, quales quinto quoque anno celebrari solitos libro sexto Herodotus scribit, & qui ad sacra certamina, sic item appellantur. In Plutarchi parallelis θεωρίαν ἄγειν, id est theoriam ducere, diligens lector comperiet. Nauis autem qua ueherentur, Theoris dicebatur, id est θεωρίς qualis ab Atheniensibus in Delum mittebatur quotānis ex Thesei uoto, sicuti in Phædone Plato meminit. In quo id dignum scitu, eodem Platone teste, tum urbem lustrari solitam, & de nemine capitale sumi consueuisse supplicium. Apud Plutarchum in Demosthene sacerdotis uaticæ nomen est Theoris: quod interpres uel incuria præterijt, uel inscitia. Scribunt Aristophanis interpretes, Athenis naues duas publico fuisse destinatas muneri Paralum & Salaminiam, ex quibus Salaminia euocatos ad iudicium subueheret: Paralus uerò aueheret theorias, id est ad rem diuinam Delphos aut aliò missa. Sunt & Parali, homines qui naui ea subuectarent: sicuti historia octaua comprobat auctor Thucydides. Verùm & terra maritima rectè dicitur Paralus. Salaminiæ meminit Plutarchus, καὶ τέλος, inquit, ἀπέστειλε τὴν σαλαμινίαν πρὸς αὐτόν. id est, & denique ad eum Salaminiam misit. Interpres uocabuli inscitia: Quosdam, inquit, populus elegit, qui una trireme Salaminiam primò, inde Siciliam peterent. Triremem quandam Hermionida uocat Thucydides ab Hermione in Laconia ciuitate. Dignum scitu quod lectum de Pericle est, raren ter ab eo populum adiri solitum: quod ueluti Salaminia se (ut Critolaus inquit) ad maiora seruaret. Vas autem in quo reconderentur eorum cibaria, qui ad theorias mitterentur, achana uocabatur: quamuis non desint, qui eo nomine Persicam intelligant mensuram. Sicuti apud Aegyptios erat artaba, quæ caperet medimnos Atticos με, id est quadraginta quinque, sicuti testis Aristoteles est. Artabam tamen libro primo Herodotus mensuram intelligit Persicam, capaciorem Attico medimno tribus chœnicibus Atticis. Achanas inuenies in Plutarchi Arato. Inuenio item colacretas dici, qui pecuniæ præessent, quæ ad res diuinas erogaretur. nam & Androtion scribit, Delphos petentibus theoris argentum à Colacretis numerari solitum. Custodiebant & hi pecuniam, quæ iudicibus contribueretur, ut adnotatum à grammatico Aristophane est: sed omnino & ciuilium pecuniarum quæstores erant. Postremò theoricam uiam nominat Pollux: qua theori (ut arbitror) ad oraculum pergerent Apollineum. Thearion comperi in Aegina fuisse publicè destinatum locum, ubi celebrarentur symposia, de Theororum nomine nuncupatum, ad Apollinem qui mitterentur. Quanquam in Pythij templo in Aegina thearion accipiunt alij, ubi uersarentur theori theophylaces, id est diuinorum gerentes curam. Thoricum in Attica locum Acamantidis tribus celebrat primo rerum Græcarum Xenophon, muro ab Atheniensibus circum munitum prodens. Theoros deniq; etiam theopropos in Cimone Plutarchus uidetur appellare. Ex ijs quæ de theoris protulimus, puto, explicatur amplius Plutarchi obscuritas in causis, ultima libri parte, ubi Peloponnensium theoriam in Delphos per agrum Megaricum profectam scribit, interpres Latinè reddidit, solennes spectatores: errore, ni fallor, non despicabili: sicut omissum est ibi quoque uerbum, quod Græcè est παλιντοκία. Sed hoc fortè ex librarijs prorepsit mendum. Obiter uerò est palintocia,

fœnoris

A fœnoris iam persoluti à creditoribus repetitio. Quod fecisse Megarenses constat, qui tyranno excusso insolescentes, plebiscito cauerunt, ut à fœneratoribus usuræ, quas per soluissent prius, repeterentur. Quæ res ex facto dicta palintocia est. Atocia in Dioscoride, ubi de cedria mentio est, libro primo, intelliguntur ab Hermolao, quæ abortum concinnant: quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græcis atocia sint, quæ sterilitatem inducunt. Cæterùm ex Plinio comprobari prior tralatio uidetur: sic enim apud eum legitur libro uigesimoquarto, capite quinto. Portentum est, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere, ante perfusa uirilitate. Apud Romanos quæ in spectaculis absumeretur pecunia, lucar dicebatur, quoniam lucorum prouentus, qui plures circa urbem dicati dijs erant, in ludos erogarentur. Scribit Pompeius Festus, manducem dictam olim fuisse in pompa antiquorum effigiem, inter cæteras ridiculas formidolosasque ferri solitam, magnis malis, ac latè dehiscentem, & dentibus meticulosè infrementem: de qua dixerit Plautus,

> Quid si ad ludos me pro manduce locem,
> Quapropter clarè crepito dentibus.

Quam & Iuuenalis significasse uidetur illis uersibus:

> Tandemque redit ad pulpita notum
> Exodium, quum personæ pallentis hiatum,
> In gremio matris formidat rusticus infans.

Engastrimythi qui sint, & pythones, aut engastritæ, & engastromantes, extra quàm opinatus Hermoleos sit. Iacobæ Rhodiginæ historia. Emaculatur locus in Canonicis decretis. Caput X.

PLutarchus in commentatione quæ est, Cur oracula defecerint: Fatuum, inquit, ac omnino puerile censendum est, arbitrari deum ipsum, perinde ac engastrimythos olim eurycleas, nunc uerò pythonas nuncupatos, insinuantem se prophetarum corporibus, ore illorum eloqui. Hactenus Plutarchus. Qui uerò dicantur engastrimythi, non constat ferè. Hermoleos Barbarus, qui ex Plinio balbutientem pro uirili detersit barbariem, se arbitrari scribit, eos qui in uaticinio peluibus
B utantur, dici à Græcis engastromantes: quæ uox ab engastrimytho non ita disparatur, quoniam (inquit) gaster genus est uasis, cuius formam alij aliter accipiant: quod tamen etiamnum nomen uulgò seruet: & gasterium ita dicatur Aristophani. apud cuius interpretem ita lego in Comœdia, cui titulus Σφῆκες: Eurycles, inquit, engastrimythos celebre nomen Athenis indeptus est, ut qui per assistentem dæmonem uera prorsum uaticinaretur, proinde engastritæ ac euryclitæ diuinaculi omnes ab hoc appellati Eurycle, qui id primùm fecit. Cur uerò engastrimythi uocentur, aperit liquidò Poeta ipse, quum ait:

> Μιμησάμενος τὴν Εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν,
> Εἰς ἀλλοτρίας γαστέρας ἐνδὺς, κωμῳδικὰ πολλὰ χέασθαι.

Imitatus, inquit, Euryclis uaticinium & mentem, in alienos ingressus uentres comica multa effudit. In ijs de uase, ni fallor, intelligi haudquaquam potest. Adde, quòd in Canonicis decretis, causa uigesimasexta, quæstione tertia, uentriloqui dicuntur, qui engastrimythi à Græcis appellantur. Sunt qui per errorem & animi somnium altius hunc Euryclem dictum uelint ἐντεσρίμυθον, quum scribendum liqueat engastrimython. Accedit Sudæ item auctoritas, qui engastrimython exponit engastrimantin, quem nūc (inquit) pythona uocant nonnulli: Sophocles sternomantin, Plato autem Eurycleа, ab Eurycleua te. Philochorus in tertio de Vaticinijs, etiam mulieres uocat ἐγγαστριμύθους. Id ne quis ut fabulosum, risu excipiendum putet, testatum uolumus, tempestate hac, immò uerò hæc prodente me, fuisse in patria mea mulierculam humili loco, Iacobam nomine, ex cuius uentre immundi spiritus uocem, prætenuem quidem, sed tamen ubi uellet dearticulatam & prorsus intelligibilem, audiui ipse uerùm & innumeri alij, non Rhodigij modò, sed & tota ferè Italia. Quando futuri auida potentum mens sæpè accersitam uentriloquam, ac omni exutam amictu, ne quid fraudis occultæ lateret, inspectare ac audire concupiuit. Cincinnatulus dæmoni nomen erat. Hac ille appellatione gestiens inclamanti subinde respondebat. Si de præteritis aut præsentibus scitareris, quæ reconditissima forent, responsa dabat sæpè mirifica. Si de futuris, semper menda-

cissimus. Sed & inscitiam suam nonnũquam murmure incerto uel bombo uerius igno- A
rabili retegebat. Hosce ego proprie dictos engastrimythos puto, id est uentriloquos: quanquam eo nomine apud Græcos intelligi simpliciter uidentur, qui dæmonis afflatu aliquid præsagirent. Eustathius denique Pamphylius librum de engastrimytho concinnauit aduersus Origenem. Quod autẽ de pythonibus ex Plutarcho attulimus, mendum tollit ex Canonicis decretis, causa uigesimasexta, quæstione tertia: simulq; uerbi obscuritatem, ante nos minus percepti. Nam Helenum & Cassandram pythonicos Eustathius uocat: quia essent κάτοχοι τοῖς δαιμονίοις, id est dæmonibus obnoxij. Et Methodius Hieronymi testimonio, aduersus Origenem librum condidit de Pythonissa, id est περὶ πυθωνίσσης, ut ait Sophronius. Nam tertio περὶ ἀρχῶν, Origenes dæmonem pythonicum quosdam ab tenella ætate possidere scribit.

Purpurata meretrix Babylon, cur dicatur à Hieronymo. De Babyloniorum moribus plusculа. Lucretij locus explicatur. Aureus Babylonis calix, qui sit apud eundem. Cur mors purpurea. Blatta purpura, & succubitana. Purpurator. Murilegulus. Carmes uermis. Carmesinus color. Porphyrion cete. Onyx quid. Buccinum. De purpurario infectore digna scitu. Polypia. Sepidia. Heluus color. Caput XI.

Mirabamur haud ita pridem, quum scitissimas & multifariam doctas beati Hieronymi epistolas euolueremus, quid ita uir sanctissimus, & propterea maximè uerax, Babylonem purpuratam dixisset meretricem. Etiamsi eo nomine intelligi uidetur Roma, cuius delicias nõ concoquebat tanti uiri stomachus. Nam & prima epistola Babylonis nomine, Petrus ἀινιγματικῶς Romam indicat planè. Quũ, inquit, apud Babylonem uersarer, essemq; purpuratæ meretricis colonus. Diu hoc anxieq; ex historia quæsitum. Tandem dicti rationem ex Plutarchi scientissimi, tum philosophi, tum historici lectione aucupari sum uisus. A quo sic memorijs proditum obseruauimus: Xerxem Persarum regem quandoq; in Babylonios excanduisse uehementius, quod ab eius ductu auspicijsq; desciscere forent ausi, eoq; nomine comparato ingenti exercitu, quum expugnata urbe insigniter uictoria esset potitus, ut rebelles ani- B
mos, nec satis in fide constantes reprimeret, ulcisceretur q;, imperasse traditur: in reliquum, uti arma ne ferrent, sed psallerent, tibijs uterentur, scorta alerent, cauponæ indulgerent, ac sinuosis tunicis inducerentur. Hactenus Plutarchus. Apud alios item sic fermè legimus, Babylonicis mulieribus morem fuisse ex oraculo quodam cum hospitibus turpiter permisceri, turba & cultu plurimo apud aphrodisium commeantibus, thominge singulis coronatis. Qui uerò admittebatur, posito super genibus argento, quantum uideretur, mulierem mox longè à fano abductam inibat, idq; argentum Veneri fuisse sacrum. Hæc nimirum probarint satis superq;, cur purpurata dicatur meretrix Babylon. Adduntur & illa: Nil admodum fuisse moribus eius urbis corruptius, nec ad iritandas immodicas uoluptates instructius, Babylonios in uinum pręcipuè, quæq; ebrietatis uelut appendices sunt, fuisse procliuiter effusos: fœminarum item conuiuia celebrantium initio modestum compositumq; fuisse habitum: mox tanquam mero incaluissent, summa exuere consuesse amicula, sensimq; pudorem profanare. Postremò etiam eò adducti impudentiæ, ut ima corporum reuelare non erubescerent. Putet fortè aliquis, damnati infelicisq; pudoris prostibulas ista solitas perpetrare: immò uerò nobilissimæ cuiusque matronæ decora hæc habebantur. Quàm perditi essent mores, id porrò abundè arguerit, comitatem arbitrabantur uulgati corporis uilitatem. Tradunt auctores grauissimi, Macedonicum exercitum Asiæ domitorem, tanti ducis nomine illustrem, inter tot & tanta flagitia diebus modò quatuor & triginta saginatum euiratumq;, ad ea quæ insequebantur discrimina, adeò ignauiorem fuisse futurum, si hostem habuisset, ut post tot tam ampla gloria deuictas gentes, tot terrarum spacia sub Macedonicas leges redacta, maturè perire potuerit. Porrò ne quis frustra ex diuerso hæc in unum congesta, opinetur: ad hæc omnino libro de Rerum natura quarto, respexisse Lucretium contenderim, ubi amoris nocumenta colligens ita scribit:

Adde quòd alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, Babylonia fiunt:

Languent

A Languent officia, atque ægrotat fama uacillans.

Nam quod afferri potest de uestibus plumario & polymitario opere illustribus, quando auctore Plinio, colores diuersos picturæ intexere, instituit, maximè Babylon: & in Catone Seniore Plutarchus scribit, hæreditate oblatum Catoni ἐπίβλημα τῶν ποικίλων Βαβυλώνιον statim iussum uendi: mihi sanè Platonis legibus, quod dicitur, magis friget, ni fortè per trabem meam, ut aiunt, festucam uideo alienam. Satius id, grauiusque multo, si sensum ita concipias: Amori libidinique mancipatos in eam labi fœditatem, ac famæ dispendium, in quod magno dedecore illapsa Babylon est. Illud uerò obiter testatum uolumus, loqui nos de Babylone, quæ in Assyria est: quoniam altera quoque in Aegypto Babylon est. Assyriam condidit Babylon sapientissimus, ut memorant, Medi filius, non (ut uoluit Herodotus) Semiramis: quando duobus annorum milibus eam ciuitatis huius inædificatio antecessisse uidetur, diligenti chronicorum supputatione. Aegyptiæ Babylonis Stephanus maminit, atque Strabo, & Ptolemæus. Sed Strabo eam magis Arabiæ contribuit. Vnde & Arabum lingua Chairum illam uocant. quæ uox non aliud nobis indicat, quàm Babylonem. Eam uerò condidêre ex antiqua Babylone profugi quidem. Apud Babylonem porrò festum agi solitum, scribit Xenophon, in quo Babylonij omnes uniuersam noctem biberent, & lasciuis carminibus saltationibusque indulgerent. Cuius occasione celebritatis à Cyro captam olim urbem, idem testatur. Pelles Babylonicæ sunt apud Iureconsultos inter species ad uectigal pertinentes. De ijs, quales fuerint, in Pellium mentione, plura ex Hieronymo afferemus. Calix Babylonis aureus uice adagij usurpatur à Hieronymo: Multa, inquit, de perfectione dicuntur, ut qui uolumen Philosophi nesciunt, sub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Meminit elegantissimè item Ambrosius quodam loco: Ille, inquit, apud me primus, qui omnium perditissimus: ille meus est, qui suus non est: ille mihi gratior, qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea, inebrians omnem terram: animo meo biberunt omnes gentes. In sanctis quippe literis meretriculæ uersutioris typum habet Babylon, quæ gentibus aureo poculo inscitiam propinet, unde scelerum mox agmen

B promicet, & errorum inexpugnabilis acies. Apud Heremiam capite quinquagesimoprimo, sic adnotatum comperi: Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram. Sunt qui sermonis ornatum sic dici concipiant, quo uitijs inebrientur omnes: qui sit tamen in Domini pontificio constitutus. Origenes: Babylonis, inquit, calicem aureum accipe dogmatum prauorum uerba pestifera, eloquentiæ cultu decora. Omnino per parabolen ab Propheta dici ea, scribit Nicolaus theologus. Indicari autem Babylonis regem, is est (ut inquit Origenes) Nabuchodonosor, qui gentibus innumeris propinarit mœroris potum, superbè ac crudeliter, quod Domini fiebat uirtute, sibi arrogantius ascribens. Verùm quia à purpura exorsi sumus, desinamus in eandem, auctarij adijcientes quippiam, quod de Græco suggeratur penu: & illud primùm, Ab recentioribus purpuræ genus certum, dici blattam Byzantiam: unde blatteas uestes in Vopisco, purpureas intelligit Hermolaus: cuius sententiam ad uerbum, ut solet, in suas Annotationes transferens Iureconsultus quidam, aliena lasciuiens plumula, dum pennas nido maiores propandit, in errorem lapsus manifestarium, Aeginetæ Pauli auctoritate purpuram dici blattam interpretatur. Quòd nec uerè dictum, nec probè est. Eo autem libentius in hæc præter morem excurrimus, quòd non citra stomachum tulimus, nostras hasce lectiones ab eo impudentius expilatas, me prorsum haud nominato, cui insigniter insidiabatur. Fuit hoc molestius, quoniam amicum hactenus prætulit: magis autem multo, quia Iureconsultus. Quòd doctorum genus nimio quandoque plus tumens sacerdotum decuriæ se ascribit: Nam iusticiam, inquiunt, colimus, boni & æqui noticiam profitemur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes: ueram, ni fallimur, philosophiam, non simulatam affectantes. Cæterùm uti syncerioris Iureconsulti fuerit functio hæc, ita ab palliatis quibusdam, & una tantum elatione insignibus est prorsum disparata. Sed benè est, furta male feriatorum renudabit editio hæc secunda. Proinde ad institutum ipsi postliminiò redeamus. Succubitanam dicunt purpuram quandoque, ab Aphricæ oppido, quod Succubi uocant. Mortem Homerus non semel purpuream dicit. Quærent (arbitror) studiosi, cur sic. Erunt qui sanguinariam

nariam interpretentur, uel nigram quoque, sicuti κῦμα πορφύρεον. Quod Arati Phæno- A
menon interpres comprobat, ubi canit poeta:

οἵτ' εἰν ἁλὶ πορφυρέουσι. Nam quum uentus mare ceruleum crispicans nitescere facit, purpurare undas, dixit poeta Furius. Sed quæ una modò inferatur plaga purpurea dicitur rectè, uelut etiam Aelianus scribit, ictu tantum uno à porphyreis, id est purpurarijs uiuentem conteri purpuram, ut inde præstantius profluat βάμμα. Dignum scitu quòd de purpurario traditum infectore legimus: qui uisus fraude agere in tingendi ratione, quũ eo nomine, ut tum res erat, ad ultimum duceretur supplicium, iocis etiamnum superesse locum arbitratus, ad Homericum illud potissimum adiecit animum:

τὸν δ' ἔλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή. id est:

Cæpit uerò hunc purpurea mors, & Parca fortis. Id tamẽ sic à Theocrito pronunciatum sapiente uiro, Athenæus scribit, quum legeretur epistola, qua à Chijs purpuram petebat Alexander. Purpurarios intelligunt, purpurarum piscatores. Hos & purpuratores uocant nonnulli. Qua forma dicuntur spongiatores quoque. Murilegulos Iureconsulti muricis & purpurarum perquisitores nuncupant. Meminit Codicis libro undecimo Iustinianus, titulo de Monetarijs & murilegulis. Monetarios Sudas monetę artifices interpretatur. Sunt qui ad textrinum opus referre uocabulum malint. De monetariorum bello grauissimo Sextus Aurelius, & in Aureliano Flauius Vopiscus. Indicam purpuram ex sandice parari, prodit historia: tãtæ uerò creditur excellentiæ, ut illi apposita alia quæuis, specie cineris decolorari animaduertatur. Purpuræ item genus est, serico præcipuè accommodum, nouis excogitatum moribus, casu (ueluti assolet) suffragante, retrimentitijs gallinaceorum sordibus fortè sic infectis. Est autem ex uermiculo, quem Pœnorum lingua Carmen dicit: unde officinis frequens carmesini nomenclatura. Habetur autem certis locis carmesis, uti proditum eruditis est, ex herbę radice, quam saxifragam uocet, quæq; pimpinella sit, uel ei proxima. Sunt qui opinentur chromasinum quoque nuncupari posse, quia sit radix Syria quę uocetur chroma: cuius est apud Theophrastum mentio. Porphyrion purpurula dici Latinè ualet. Nam grandiores quædam mnææ uocantur, ueluti dicas minæ precium exæquantes. Eadem ratione polypia dicuntur polypi B parui. Sic & sepidia, paruæ sepiæ. Auctor deniq; Procopius est, apud Byzantium Gotici belli temporibus cete comparuisse magnitudinis miræ: Porphyrium, inquit, illi uocant. Id uerò annis quinquaginta locis infestius circumiectis omnibus fuerat, nec ab Iustiniano etiam si percupido, ulla quiuerat ratione expugnari. Demùm delphines insectatum auidè, ac ita limo impactum explicari haud amplius eualuit: sed accolis hinc inde accurrentibus funium ac machinarum ui pertractum in siccum, cubitorum triginta mẽsum per longitudinem excessit: per latum uerò decem. Purpuræ operculum calchen alij, unde dictus Calchas, Galenus onyca uocat: tametsi dicitur onyx, unguis odoratus, quem ostracion item appellant, uel ostracon quoque. Cionia, inquit Dioscorides, quasi columellæ uocantur purpurarum buccinorumq; partes medię. Purpurę filium esse buccinum, prodit Athenæus. Color inter purpureum nigrumq; interstitus, heluus uocatur: unde heluolæ dicuntur uuæ, ait Columella libro quarto, quas etiam dixêre uarias nonnulli, quoniam euariet sæpius color.

De aurea apud Babylonem arcula. Item de miræ naturæ loco apud Seleuciam. De auibus, quas uocant deorum linguas. Item de Babylonijs aliqua. Babyloniæ flammæ quæ sint. Caput XII.

ET quoniam in Babylonem incidimus, quo locupletiores dimittamus studiosorum aures: si quis tamen harum auscultationum sititor (ut sic dixerim) est futurus: adijciamus item quæ uetus nobis lectio suggerit, & à proposito dissentanea non sunt. Siquidem apud Babyloniã in Apollinis templo auream miræ uetustatis arculam quandoque compertam legimus, ex qua conscissa uis pestilentis ac perniciosissimi aeris sese profuderit, ut difflatus non eos modò qui aderant, uenenosa ac lethali infectos tabe cõficeret, sed pestifera incredibiliq; potestate grassatus longè lateq;, etiam Parthos afflaret. Id prorsum censerem dictu incredibile, ni Ammiani Marcellini lectio compar nobis miraculum suggereret. Prodit enim hic M. Antonini & Veri temporibus, apud Seleuciam post direptum templum, & perlatum Apollinis simula-

A simulacrum Romam, fuisse à militibus inuentum angustum foramen, quod prius Chaldæorum uates occlusissent. Eoq; militari auiditate reserato, lethiferum atrocemq; adeò uaporem exiluisse, ut funestum malum ac teterrimum à Persarum finibus in Gallias usque furens sit debacchatum. Sed quoniam miranda percurrimus, nec illud ignoratum uelim, ad regiam basilicam apud Babylonem, magos tecto aureas alligasse alites quatuor, quas illi deorum linguas uocabant: & habuisse quidem uim, ut animos multitudinis in regis beneuolentiam, conciliatu inenarrabili aduocarent. Quod etiam si captum hominis supergredi uidetur, non tamen ut absurdum, fortè quibusdam uideatur reijciendum. Nam in primis grauis auctor Iosephus, quendam se Eleazarum uidisse testatur, qui inspectante. Vespasiano & filijs, annulo ad nares maniaci adacto, eum euestigiò liberarit: profiteturq;, Solomonem instituisse carmina, quibus ægritudines mitigentur. Quod uerò ad Babylonios attinet, unde exordia duximus, illud haud quaquam relatu indignum, quod de Græco penu est: Babylonios uenatibus assuetos, ubi in solitudine deprehenderentur, nec cibaria percoquendi esset occasio, cruda oua fundæ imposita, uertigine assidua tandiu rotare consueuisse, donec coquerentur. Babylonicæ porrò ciuitatis uastitatem illo argumenro maximè comprobat Politicorum tertio Aristoteles: quòd capta quandoq; ab hostibus urbe, tertio demum die uix id persenserit pars ultima. Babylonijs postremò laudi datum scio, quòd in ædibus contignationum quatuor habitarent. Sicuti orator Aristides, Romanos ex assentatione dixit, maximas domos maximis imposuisse domibus. Dionysius tamen in Panegyricorum ratione, tecta πεντώροφα καὶ ἑξόροφα apud Babylonem ab Herodoto memorari scribit: quod signat, contignationum quinq; aut sex. Scire tamẽ oportet, libro primo Herodotum scribere, trium aut quatuor contignationum. Apud Hieronymum prouerbij faciem habet, quod ait, Poteram quidem liberè proclamare, & inter gladios quoq; ignesq; Babylonios dicere, cur aliud respondetur, quàm quæritur? Et rursum aduersus Pelagianos: Qui minas, iniurias, paupertatem ferre non possumus, quomodo flammas Babylonis uincemus? Intelligi uerò per figuram, opinor, urbis Romanę deuastationem, de qua ad Marcellinum
B Hironymus: Animus, inquit, Romanæ urbis uastatione sic est confusus, ut (quod dicitur) proprium ignorarem uocabulum, diuq; tacui, sciens tempus esse lachrymarum.

Demosthenis excellentia, & mors. De crico multa. Rhoptrum coruus. Decussare. Quæ sit annularis ratio. Quid hestor. Cricote sphæra: item circite, porcos & porce. Dextrocheria, siue dextrariola. Psellia, psolois, psile, psallium. Puellæ Ephesiæ historia. Sinonis historia, & Laocoontis. Pericarpia, echini, ophis, bubalia, chlidones. Fulminum genera. Psolus, acropsolus.

Caput XIII.

DEmosthenem illum omnium qui fuerunt, quiq; mox sunt futuri, in eloquentia maximum, ita eruditorum plerique laudare sibi permiserunt, ut dicerent, aliorum quidem monumenta semel in uita perlegisse, abundè pulchrum ac fortunatum uideri oportere. Illum uerò tanquam unicum ac singulare naturæ opus, non semel quidem legendum: sed eatenus inhærendum, ut quantum humani ingenij ratio patitur, illius colorem, saltem polypodis modo, aut chamæleontis exprimamus effingamusq;. Sed enim hic tantus, tamq; incomparabilis oratorum antesignanus, & planè coryphæus: non in libellis, sed in maximis causis, & id in literarum domicilio percognitus, pessimo tamen interijt exitio. Scribit quippe Eratosthenes: Virum hunc in crico pertuso, quod esse brachij gestamen, quidam interpretantur, præsidio ultimorum casuum, consuesse uenenum gestare inclusum, quod etiam hauserit intrepidè, ne quid indignum tãta uirtute à Macedonibus pateretur. Hinc natum, ut quod speciem quidem habet extrinsecus, & oculos aspectu iucundo allectat: intus uerò perniciem seruat euidentissimã, cricum dicamus Demosthenis. Nam & Cleopatram in cnestide concaua, crinibus implexa occultataq; uenenum habuisse, produnt nonnulli. Cnestidem sunt qui laminulam interpretentur. Quid uerò sit cricus, non alienum fuerit, explicare pluribus. Lysias quidem aduersus Andocydem impietatis reum, rhoptron in ianua id appellasse uidetur, quod nos cricum dicimus, ijs ferè uerbis: ἔδησε τὸν ἵππον ἐκ τοῦ ῥόπτρου τοῦ ἱεροῦ, id est, ad sacrum rhoptrum equum destinauit. Meminit in Amphiarao

rao Aristophanes, & rerum Græcarum octauo libro Xenophon. Coronem Homerus A appellauit, quamuis sit & corone arcus extremum, atque item summa uirilis membri pars. Iulius item Pollux scribit, quam coronem Homerus appellarit, dici quoque κόρακα, id est coruum: nam & corone, cornicem signat. Cricum Theodorus annulum interpretatur, secundo Aristotelis de Animalium historijs, ubi sic Græcè scriptum est: οἷον κρίκος χαλκοῦς λεπτός. id est (inquit interpres) ut annulus æneus tenuis. Theophrastus quoque libro de Stirpibus quarto, cricum pro annulo usurpat, Plinio interprete, etiamsi in Græcis codicibus modò impressis inueni, crocum scribi, non cricum. Et Sudas: Ancilia, inquit, sunt κρίκοι τῶν ἁλύσεων, id est annuli catenarum. Nostri recentiores annularem rationem appellauêre, quam Ptolemæus cricoton aptissimè nuncupat: quæ fortè non alia sit, quàm quæ Latinè decussatio dicitur: cuius rei commeminit Hermoleos quoque. Vnde Plinius: Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decusses obliquæ. Decussandi uocabulo utitur Vitruuius, apud quem est item decussatim perducere, quod est per integram longitudinem diuidendo, ac dissecando trahere, ab numeri denarij perfectione uocis proprietate deflexa, unde & decumanus limes, & decumanus fluctus. Hinc literam ξ decussatam, præsectamque obelo, legimus talentum significare, quòd nota ea numerum sexagenarium indicet. Et Aphricanus talentum omne pondo sexaginta tradit. Vbi uerò Argonauticôn tertio scribit Apollonius, θοῇ συναέρσεσθαι κορώνῃ, locum eum explicans interpres: Corone, inquit, id est iugi crico. Homerus item Iliados uigesimoquarto, ἐπὶ δὲ κρίκον ἕστορι βάλλον, id est circum autem hestori iniecerunt. Quid uerò sit hestor, docet Pollux: Zygodesma, inquit, dicuntur, quibus iugum temoni coniungitur. Clauus autem cui inuoluuntur zygodesma, uocatur hestor. Apud eundem cricos ferreos dici libro quinto, in retibus animaduerto. Inde κρικοῦσθαι uerbum inflectitur, quod Latinè infibulari dicitur: nam quorundam Aethiopum mulieres ἐκκρίκωνται, inquit Strabo, τὸ χεῖλος χαλκῷ κρίκῳ. Apud Herodotum historia secunda, ἱστίων κρίκους legimus, id est uelorum ansulas. Cæterùm ne quid scienter omittam, quo miscella hæc nostra elucubratio instructior fiat: in monumentis Gellij auctoris & doctissimi & excultissimæ eloquentiæ, cricotem legimus appellari sphæram, quam eruditiores intelligi uolunt pertusam. B Quamque Leontius mechanicus sphæram κρικῶν dixit, hoc est circulorum. Apud quem item inuenies, hemicricium meridiale, pro semicirculo, & infrà cricum nuncupat meridialem. Vt nulla prorsum reliqua fiat ambiguitas, quin cricum nunc annulum, nunc circulum rectè interpretemur, quales sunt, quibus compingitur sphæra: quæ ænea à Martiano uocatur circitel. Sed & quibus contexitur thorax: nam κρικωτὸν θώρακα legimus, id est cricotum thoracem, quem ἁλυσιδωτόν interpretantur, id est hamis uelut catenatum. Est suus quoque in hasta cricus, quem inscitiores cuspion dictitant, quo adnectitur firmius cuspis ligno. Porcen nuncupat Homerus, ut quidem scribit Horus, ἀπὸ τοῦ περιέχειν, id est ab continendo. Orion plausibilius putat, si à πείρω inflectatur. Nam porcos etiam apud Platonem in Sophiste, septum est quo conclusi pisces haud facilè euadant. Sunt qui cyrton interpretentur, sed perperam, ut ex Platone liquet. Dicitur porcos, quia amplexetur, occludatque ingredientem piscem, id est ἀπὸ τοῦ περικεῖσθαι. Lycophroni in Alexandra est, in Istro animal τετρασκελὲς, id est cruribus quatuor, pelle prætenui, quæ sufflata utris præstat imaginem, amphibium est: agit enim in aquis, uerùm & in terra depascitur. Lycophron: ὁποῖα πόρκος ἴστρικὸς τετρασκελής. Cæterùm id prætereundum haud quaquam: postea quàm ab Troia digredi assimularunt Græci, & Sinon Aesimi Anticliæ fratris filius, & inde Vlyssis exadelphus, se ipsum conuerberans equo assedit ligneo, à Troianisque in urbem admissus, suis eam prodidit, face sublata, ut prodidit Lesches, dracones duo, Porcis & Chariboea, ab Calydnis insulis, in quas coniecerant se Græci, enatantes, Laocoontis filios peremêre ob coniectum in equum ligneum hastile. De porce sic item inuenio, esse cricoma ligno, cuspidique continendæ aptissimum. Sunt & crici nomine brachiorum ornamenta, qualia ferè dextrocheria sunt in Iulij Capitolini historia scribentis, Maximinum pollice ita uasto fuisse, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo. In libro Iudith, quædam scribitur induxisse sibi sandalia, assumpsisse dextrariola, & inaures: quæ non alia sunt, quàm dextrocheria. Quæ uerò circa manuum iuncturam ferunt, præsertim mulieres,

quam

A quam uocant Græci καρπόν, unde & in carpum mittere manum medici dicuntur, ſicuti aliàs docuimus, ubi arteriæ motus ac pulſus prætentant: ea inquam ornamenta pericarpia nominantur, & echini, ophis, pſellia, chlidones (quibus utebantur Samij, ut ſcribit Athenæus) bubalia. Et quoniam pſelliorum incidit mentio, non ineptè forſitan fecero, ſi & hiſtoriam adiecero breuiſsimam: Galatarum rex Brennus, quum depopularetur Aſiam, Epheſum cum exercitu uenit, ac in Epheſiæ puellæ amatorios incidit laqueos. Ea uerò congreſſuram ſe pollicita eſt inſuper & Epheſum prodituram, ſi pſelia ſibi & mundus contribueretur muliebris. Adnuit Barbarus, ac militibus imperauit, in eam conijcerent quod haberent, aurum, quo auarior puella adobruta perijt ſicuti prodidit Rerum Galaticarum primo Clitophon. Pſelliorum meminit Atheneus, ex margaritis ſolita confici prodens quandoque. Pſallion autem, non aliud quàm frenum eſt. Hinc Ephoros legimus Spartiatarum oligarchiæ iniectos, uelut pſallion. Pſelia uerò manuum fuiſſe ornamenta, ſignificat ἀναβάσεως primo Xenophon, Perſas prodens habuiſſe στρεπτοὺς περὶ τοὺς τραχήλους καὶ ψέλια περὶ τῶν χειρῶν. In ſummis tamen ea brachijs ſolita geſtari, nominis argumento comprobari ualet, quando pſellium Dores ſummum dicunt: unde & quæ ſummis enunciatur labijs accentiuncula, pſile nuncupata. Pſolon autem fumum dicunt, ſed & flammam, καὶ τὴν κονίαν: unde pſolois, id eſt ψολόεις, tria item indicat, nigricans, cinericium, ſplendidum. Nam Euphorion αἴθαλον dixit ψολόεσσαν: & alibi, ἀχλὺν τε ψολόεσσαν. & Aeſchylus:

Κάρφει παλαιῷ, καπνοβομίῳ ψόλῳ.

Dicunt & genus fulminis pſoloenta celeriter ruentis, & omnia comminuentis, ut interpretatur Sudas. Meminit Meteororum tertio Ariſtoteles quoque. Et grammaticus quidam: Fulminum, inquit, alia nuncupantur catæbatæ, alia pſoloentes, alia argetes, id eſt ἀργῆτες. Sic enim Homero item dicuntur. Si uerò ſyllaba prior ω mega recipiat, ut ſit ψωλός, tunc indicatur ea uoce λειπόδερμος, id eſt ſine præputio. Nam qui parum id patitur, acropſolos nominatur. Porrò quod ad cricos attinet, illud adiecisse non fuerit (opinor) parergon, ne quis ſciolorum interim probationem requirat grauiorem, recenſeri B inter ornamenta cricos, auctor Politicorum ſeptimo Ariſtoteles eſt: ubi edocet, in quibuſdam locis legum finem eſſe propoſitum eum, ut ciuitatibus dominentur finitimis, inde'que multa ſanciri, quibus ad bellicam uirtutem excitentur homines, καθάπερ ἐν Καρχηδόνι φασί, τὸν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. hoc eſt, ut apud Carthaginenſes ferunt, cricorum ornatum accipere pro expeditionum numero, in quibus ſtipendia fecerint. Dignum ſcitu & illud, cricos compedum eleganter dici à Græcis, & priuatim à Plutarcho in cauſis, ex quo & Valerius Martialis annulos nuncupauit.

Demoſthenis ſententia de moleſtijs quas ſubire neceſſe eſt, ſi rempublicam capeſſas. Item de Demoſthene pauca. Caput XIIII.

DEmoſthenem item, ut & hoc ſubſignemus, ac nonnulla ſcitu non indigna Athenis profugum, memoriæ proditum eſt, fortunæ turbinibus infractum, adeuntes iuniores à reipublicæ cura impenſiſsimè conatum auertere, quum diceret: Si duæ uiæ initio proponerentur, quarum altera ad ſuggeſtum ferret ac concionem, ad euidens exitium altera, præuideat autem aliquis, quæ in ciuilium adminiſtratione occurſent mala, quàm atrox inuidia, quæ ſubeunda certamina, quibus criminibus uita obnoxia: præſtare nimirum, id inire iter, cuius exitus mors eſt. Quod illum non eſſe fruſtra uaticinatum, docuit infeliciſsimus finis. Siquidem ob ea quæ orator in Republica geſſerat, miſſo ab Antipatro Archia quodam, qui fugiētem retraheret, ac in Neptuni templum, quod eſt in Caluaria inſula, is ſe conieciſſet, cœpit humanè Archias multa diſſerere, monēs poſſe illum ſibi omnia de Antipatro polliceri Nec hiſtrio, inquit Demoſthenes, unquam perſuaſiſti ô Archia, nec nuncius nunc perſuadebis. Ad hæc illo iam commotiore, ac uultu minabundo & irato Demoſthenem territante, νῦν ἔφη λέγεις, τὰ ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ τρίποδος: hoc eſt, nunc Macedonici tripodis reſponſa patefacis. moxq́; ita interijt, ut paulo antè monſtrauimus.

Tripos Delphicus fuerit'ne uas, an quid aliud. Holmos quid, & ogmos. Enholmides. Hermata. Tripodis notiones plures. Magides mensæ. Senecæ historia. Epidorpiæ. Microtrapezi. Tetrabus quid. Tetraori. Instans tempus an dicatur futurum. Impoßibile, an dicatur non Latinè. Cillibantes quid sint. Dorides item quid: item dory, & unde. Xerolophos, thema, thematium, ecdoria. Doryphoros dici prætorianos. Caput XV.

QVoniam uerò tripodis facta mentio est, operęprecium me facturum opinor, A
si quæ ex mutis (quod dicitur) magistris didicimus, in medium attulerimus, ut labores nostri proficiant omnibus: eo quidem amplius, quod non ferè inter grammaticos constat, quid tripodis nomine intelligendũ sit, ubi de oraculo agitur Delphico. Quum ex recẽtioribus quidam in literis clarus, tripodem scribat, siue cortinam fuisse uas puluerib. plenum, ex quo perflans spiritus Phœbadibus uaticinij præberet potestatem. Ego uerò pluribus auctoribus contenderim, ac euidentius probarim, tripodem illum Delphicum haud quaquam fuisse uas: quando Aristophanis interpres pythiam tripodi insidentem uaticinari solitam scribit in Pluto: partem'que eam in qua sederet, uocari holmon: unde à Sophocle Apollo dicatur enholmos, quin & uates dici enholmides quodam genere uidentur, ratione eadem. Quanquam est & holmos coquinæ usibus accommodum uas: & holmeus orbicularis lapis, ad quem legumina cædantur, & alia quædam. Ogmos uerò nunc metentium indicat ordinem, nunc interiectum arboribus ociosum spacium, quod est ab Theone obseruatum. Ex quo scienter solis circulum Aratus ogmon nuncupauit, quoniam sit in signiferi meditullio constitutus: ἠέλιος μέγαν ὄγμον ἐλαύνων.

Vbi uerò in Equitibus Aristophanes, ἐριτίμων, ἀπὸ τριπόδων, interpres rursum inquit, in tripodibus sedebat promantis. Et Strabo: Auctores, inquit, certi memorãt, diuinum ipsum domicilium profundam & curuam esse speluncam, non admodum lato patentem ore, unde auram quidem referri, sacro aiunt efflante numine. Excelsum autem hostio imminere tripodem, quem quum pythia uates inscenderit, hausto diuinationis spiritu, Dei responsa referre & metro & oratione soluta. Amplius in libro de Mysterijs Iamblychus: Sibylla, inquit, in Delphis duobus modis suscipiebat Deum, uel per spiritum quendam tenuem igneum'que qui erumpebat alicui ex ore antri cuiusdam, uel sedens in adyto super sedem æneam, habentem tres aut quatuor pedes, & Deo dicatam, & utrobique diuino se spiritui exponebat, unde diuini ignis radio illustrabatur. Lactantius grammaticus super eo Papinij uersu, qui est Thebaidos 1. Salue prisca fides tripodum. B

Tripos, inquit, species est lauri tribus radicibus, Apollini consecrata, propter triplicem uim diuinationis. Est & mensa Apollinis tripos corio serpentis pythonis tecta. Sed quid pluribus agimus in re confessa? aduocetur tamen & Diodorus, post quem pudeat in manifestis ambigere. Etenim Bibliotheces sexto & decimo uolumine sic propemodum scriptum legimus: Vatem, inquit, unam constituêre, mox & substruxêre machinã, qua conscensa uaticinari tutò posset: habebat illa bases tres, unde & tripodis nomen inditum. Tripodem porrò dici mensam, libro secundo comprobat Athenæus. Nec tamen abnuerim, uerbi huius notiones esse plures: quippe Iulius Pollux de Vocabulis rerum quinto libro, inter aurium ornamenta tripoda recenset: putat'que à figura esse impositam appellationem, sicut & Homerus τρίγληνα ἕρματα nominauit, ut trium pupillarum imaginem præferentia. Sunt autem hermata, Latinè inaures. γλήνη uerò pupilla, aut etiam oculus ipse. Libro autem sexto idem Pollux: Erant, inquit, mensæ quædam primæ, secundæ, tertiæ, & tripodes, quibus superiacebant. Nominis item meminit Hesiodus. Auctor in Nerone Dion, Senecæ datum crimini, quòd Agrippinæ congrederetur, & quod aliud scriberet omnino, aliud sequeretur: nam tyrannos lacerans tyrannodidascalum se præstabat. Quin ditium locupletatum calumnijs, ingentes congessisse opes, ac cedrinæ materiæ tripodas habuisse quingentos ἐλεφαντόποδας, id est eburneis pedibus, æquales uniuersos, similesq́ue: super quibus, inquit, uescebatur. Adolescentulis porrò lætabatur intempestiuis: ad id'que ipsum Neronem impellebat, quem & in matris necem creditur adhortatus. Choragicos dici tripodas item obseruauimus apud Plutarchum in Nicia, quod is χορηγοὺς omnes facilè superasset. Quas uerò imponimus, ut collibuit, & tollimus trapezas, id est mensas, nunc magidas uocant: quo nomine

mine utitur Sophocles quoque, Magidis præter Plinium meminit Paulus Iureconsultus: sed ita, ut eo nomine tabulerium accipiat interpres, aut schacheriũ. In Græcis auctoribus, præsertim medicis, magidas inuenio pro offis positas. Trapezas item pro appositis cibarijs inuenies. Epidorpię uerò trapezæ uidentur fuisse omnium postremę, quibus inferrentur bellaria. Sunt & qui uocentur microtrapezi, quibus parua paratur mensa. Sunt in eodem auctore libro decimo, scelithria, quæ (inquit) sunt parui tripodes. Nam sella quædam Thessalica dicebatur tetrapus, opinor, de pedum numero. Tetraoros Sophocles, τετρασκελοῦς accipit. Et alibi, obsonijs subiecta mensa recta dicitur tripus: ut apud Aristophanem & Xenophontem ἐν τῇ ἀναβάσει, apud quem sunt & tripodia. Quod uerò tripodi superimponitur, etiam cyclos dicitur, & holmos: quoniam, inquit, & Delphici tripodis epithema, cui propheta insidet, uocatur holmos. Tripodis autem empyri, quo apud ignem uterentur, media Homerus uocauit gastera. Apud quem etiam pro uase tripum dicici, liquet ex eo uersu:

Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα δύω καὶ εἴκοσι μέτρων.

hoc est, Et ansatum tripoda duarum & uiginti mensurarum. Hunc autem tripum inter funebris certaminis pręmia Achilles proposuit. Alioqui non ijs modò, qui fortiter quippiam fecissent, sed & poetis in uictoria tripoda contribui, honestissimum censebatur, quando Hesiodum Homero deuicto eum retulisse, proditum memoriæ scimus. Factum uerò id in Amphidamantis laudatione, ad quem bello peremptum celeberrimus quisque ex poetis certatim celebrandum Chalcidem confluxerat. Fuit autem is bello præclarus, ut qui Eretrienses multum diu'que infestasset. Quod in Septem sapientum conuiuio Plutarchus scribit. Dabatur & ijs tripus, qui dithyrambicum carmen cecinissent ad imitationem Apollinei tripodis, ut quidam sunt interpretati. Memoratu dignum, quod Hesiodicæ aspidis interpres scribit, Tripoda item dici cratera magnum, trium ferè pedum, qui nunc (inquit) Barbarè uocatur χετζᾶς. Sunt qui epistaten interpretentur tripoda æneum, qui chytropodis uicem impleat, id est ollæ pedibus fultæ. Quanquam eo nomine quidam Vulcani imagunculam siglini operis intelligere malunt, quæ focis assi-
B steret: uel etiam lignum oblongum coracas habens, unde coquinaria prependerent instrumenta: meminit in Auibus Aristophanes, & explicant interpretes. Omnino ita distingui tripodas animaduerto, ut dicantur alij ἐμπυριβῆται, aut αἴθονες, ab ignis usu, & ad hoc ipsum comparati: alij autem anathematici, ornatus gratia domibus dicati, uel templis, prorsum ignibus immaculati intacti'que: proinde ab Homero etiam apyri nuncupati, etiam si hos intelligunt nonnulli, qui necdum ignibus sint admoti, æthonas uerò iam flammis succensos. Apud Athenæum sunt apyri tripodes uino dicati, uelut crateres. At in quibus calefiebat aqua, loetrochoi: ex quîs aliqui dicebãtur ὠτώεντον, id est ansati. Tripoda musicum organum à Delphici tripodis similitudine nuncupatum, multi scribunt, ac triplicis citharæ usum præbuisse. Relatu dignum est, quod in musica Martianus scribit: Tripoda trini cursus præsagia polliceri, hoc est extantis, instantis, rapti. Qua in parte commonendus est lector accuratus: instans dici de futuro, non de præsenti, sicuti philosophorum modò scholis extritum est. Nec me fallit tamen, grammaticum Diomedem libro primo, instans tempus pro præsenti frequenter usurpare. Quin & Fabius quoque libro quinto, tempus in præteritum distribuit, instans & futurum. Sed & primo Diuinationum Cicero, instare, de præsentibus dixit: quin & secundo de Oratore, liquidò instans, pro præsenti est positũ. Necnon apud Gellium libro decimoseptimo. Ita ni Lynceo fueris oculatior, uel memorosior Mithridate, in tendiculam præceps eas, necessarium est. Sicuti quum impossibile, non Latinum uerbum malè feriatis uidetur: quo tamen utitur Boethius, non reformidat cum Iureconsultis Quintilianus libro quinto. Mos autem ueteribus frequens fuit, exculpendi in tripodibus epigrammata. Id quod nec tacuit Gellius, quum ait, Hesiodum atque Homerum aliquo tempore eodem uixisse, epigrammatis argumento probari, quod in tripode scriptum fuerat, quem in monte Helicone posuisset Hesiodus. Hæc uerò repetit Gellius ex Varronis libro de Imaginibus primo. Et Priscianus scribit, legisse se epigrammata in tripode uetustissimo, qui in Xerolopho fuisset Byzantij. Scribit Sudas xerolophon dici à quibusdam thema, & tripoda thematium. Sciendum præterea quòd à tripode non ita

C 2 dissitum

dissitum est, cillibantas fuisse apud priores trium crurum ligna quædam, quibus in prælio fatigati scuta imponebant. Id quod clarissimé monstrauit Aristophanes: A

Τοὺς κιλλίβαντας οἶσε παῖ τῆς ἀσπίδος.

quod est, Scuti cillibantas feras, ô puer. Inde forté natum illud Varronis tradentis, mensam uinariam rotundam quandoque appellatam Cillibantum, ut etiam in castris: quanquam aliud sentit ipse, & nos alibi commeminimus. Porrò ut ad tripodem redeamus, scribit Apollonius Argonauticôn quarto, Iasonem quum in Illyricum appulisset, ut ab Hylæis nauigandi rationem edoceretur, dono illis dedisse tripoda, cuius hoc fuerit fatum, ubicunque foret is, ciuitatem nunquam hostibus cessuram in prædam. Dicitur quandoque tripus αὐτώρης: uti apud Callimachum,

ὅτε τοῖσιν ἐπίφραδε αὐτώρης.

Eo uerò censetur uates nomine, quum ex se quippiam, scitante nemine, uaticinatur. Et quia hoc capite de mensis fuit mentio nobis plurima, addamus præterea illud auctarium, quod scribit Aelius Dionysius: Mensas quasdam coquinarias dici doridas, ἀπὸ τοῦ δέρειν, quod signat polire: unde etiam inflectitur δόρυ, quo nunc hasta significatur, nunc simpliciter omne lignum, etiam in arboribus: ut

οὐ γάρ πω τοῖον ἀνήλυθεν ἐκ δόρυ γαίης.

Doryphoros pro prætorianis sequens usurpauit ætas, & apud Dionem est oseruatum. Ecdoria uocant Græci medicamenta, cuti soluendæ accommoda, urendi potestate ac ui, ἀπὸ τοῦ ἐκδέρεσθαι, quo indicatur excoriatio, aut etiam deglubitio. Doratismum ijdem dicunt, ubi hastis res geritur in pugna. Eparchon τῶν δορυφόρων Græci uocant, quem nos prætorianorum dicimus præfectum.

Delphici oraculi quæ tradantur initia. Eiusdem deficientis rationes. De Tiresiæ item oraculo. Parnasus mons unde dicatur. Coretas pastor. Mantea, anactora, anacea.

Caput XVI.

POstea quàm satis super'que de tripode disseruimus, aptissimum (opinor) fuerit, inseruisse huic potissimùm loco, quæ auctor Diodorus Bibliotheces sexto & decimo uolumine de Oraculi Delphici primordijs prodēda censuerit, B quando id toto orbe terrarum festo concursu celeberrimum intelligi priores uoluêre. Igitur fuit, inquit, secretio quædam ijs in locis, ubi postea constructum adytum est. Illuc forté compascentes arrepserunt capræ, quòd uastæ tum ibi solitudines forent, nec omnino incolerentur Delphi. Quæ uerò ex ijs in hiatum despectare cœpisset, e uestigiò mirabiliter exultans lasciuire, ac uocem prorsus dissonam emittere. Id quum amplius admiraretur pastor, ut sunt hominum ingenia plerunque latentia scrutandi auida, accessisse traditur: mox'que eodem affectus modo, quo capræ prius, sed insuper futura quoque præcinere cœpisse. Re uerò latius uulgata, accurrisse multo plures, qui omnes consimiliter afflati coniectationem præbuêre, oraculi uim ex terra esse. Cæterùm quia temulenti spiritu, quem ἆσθμα uocant δαιμόνιον, plerique interirent, uisum fuisse, uatem unam astituere, quæ citra reliquorum noxam panderet futura. Ad id uerò etiam pegma substruxêre, quo inscenso securè uaticinaret. Habebat id bases tres, propterea tripodis nomen est sortitum. Præficiebantur primò uirgunculæ puritatis ratione. Postea uerò, quū Phœbadis amore obretitus Thessalus Echecrates illam stuprasset, sancitum ut quinquagenaria mulier, uirgineo tamen cultu, uaticinandi pontificium gereret. Hactenus Diodorus. Id uerò oraculum superstitione uana, & hominum inscitia multo'que amplius immundorum uafricijs spirituum illuc euectum est, ut non omnium modo gentium fieret affluxus, sed passim præpotentium quoque regum ac principum populorum dona mitterentur opulentissima, ut inde Delphici maximè celebrentur thesauri. Et Aphetorias opes, ut immensas præsignes'que certatim memorent Græci. Nam ab edendis oraculis Aphetora dici Apollinem nouimus. Lego in Græcorum thesauris, Parnasum quendam omnium principem oraculum adijsse Delphicum, unde sit monti adoptatum nomen, etiamsi Larnasum prius dictū produt alij, quòd Deucalionis arca, quam λάρνακα uocant, illuc sit delata. Super oraculo Delphico uerba Ciceronis sunt Diuinationum priore libro: Terræ, inquit, uis pythiam Delphis incitabat, naturæ Sibyllam. An non uidemus, quàm sint uaria terrarum genera? Ex quibus & mortifera quædā pars est, ut Ansan-

A ut Ansancti in Hirpinis, & in Asia uidimus Plutonia. Aliæ peracuta ingenia gignũt, aliæ retusa: quæ omnia fiunt ex cœli uarietate, & ex disparili aspiratione terrarum. At libro secundo idem M. Tullius: Euanuisse, aiunt, uetustate uim loci eius, unde anhelitus ille fieret, quo pythia mente incitata, ederet oracula. Sed quum de ui agatur non naturali solum, sed etiam diuina, quo tandem modo euanuit? Vetustate inquies. Quæ uetustas est, quæ uim diuinam conficere posſit? Quid tam diuinum, quàm afflatus ex terra mentem ita mouens, ut etiam prouidam rerum futurarum efficiat? Cæterùm oraculi uanitatem cùm multa alia, tum Demosthenis illud coarguere uidetur: qui pythiam promantin, ab prædicendi usu sic nuncupatam, dicebat φιλιππίζειν, id est quasi cum Philippo facere, quod eò spectabat, ut eam à Philippo corruptam diceret. Plutarchus in libro de Oraculis, quæ defecissent, Delphici oraculi originẽ eandem ferè facit quam Diodorus: sed adijcit, Pastorem illum qui omniũ princeps ex afflatu sit uaticinatus, Coretam fuisse nuncupatum. Et mox desinentis uaticinæ potestatis rationes allaturus, plurimas ait in terra contingere mutationes uarietatesque rerum: quando & multis locis metalla defecisse, manifestum fit. Lapis carystius mirandæ fuit apud priores naturæ, quoniam νηματώδης erat. id est neulis, aptusque duci instar lanæ liniue. Conficiebantur inde chiromactra, id est mantilia, item retia reticulaque, quæ ubi sordes contraxissent, coniecta in ignem candori suo citra ullam omnino noxam restituebantur: uictrixque illa omnium uis ignium aliquid tandem nacta erat, in quod ius nullum haberet. At nunc, inquit, euanuêre omnia hæc: uixque in metallis uisuntur uelut ines, aut prætenues, qui intercurrant, capilli. Eiusmodi porrò & in manticis pneumatibus, id est spiritibus uaticis coniectanda sunt. Neque enim æterna est eorum uis, quę senij planè sit nescia, uerùm & ipsa mutationibus obnoxia censeri debet. Probabile nanque fit, imbres nimios quandoque potestatem eam restinguere, plerunque & fulminum casu difflari. Præcipuè autem terra motibus agitata permiscere ima potest, & meatus occæcare prorsum. Nam & in Orchomeno quum atrox debaccharetur pestilentię malum, plerosque hominum uis quidem grassantis morbi absumpsit: sed & Tiresiæ defecit oraculum, quod & nunc uelut feriatum conticescit. Auctor item Dion est, Delphicum oraculum ab Nerone solutum, ad hiatum
B unde sacer sese promebat spiritus, iugulatis hominibus, quin & regione Cirrhæa militibus contributa. Dignum relatu in libro de Mundo, cuius auctor ab alijs Aristoteles creditur, ab alijs Theophrastus, spiritus è terra efflationem hanc planè confirmari, quo uel furentes efficerentur, uel uaticini.

Quam esse ex inimicis utilitatem maximam censuerit Plutarchus. Inimicum esse uulturi assimilem. Hieronis os fœtens. Duellij historia, & Biliæ uxoris.

Caput XVII.

SCitum est, ac memorandum in primis, quod à Plutarcho uiro doctisſimo & prudentisſimo, inq; disciplinis auctoritate graui relatum animaduertimus in commentariolo, quibus quis rationibus iuuari ab inimico posſit. Primum, inquit, omnium mihi uidetur, quod est ex inimicis maximè noxium, id si modò attendas, effici utilisſimum posse. Inimicus siquidem peruigili cura rebus insidiatur tuis, uitamque ambit hinc inde, ansam quæritans: nec inspectat per quercum modò, sicuti olim Lynceus, nec per lapidea, uel testacea: sed per amicos, per seruos, per familiares uniuersos: adeò efficax est, expeditusque eorum quæ uel facias, uel consultes, explorator inspectorq;. Præcipuè uerò siquid delinquas, inhæret affixus, scrutaturq;. Et profectò uulturum exprimere uidetur mores, hi quippe tabida tantum consectantur cadauera: nam pura, beneq; habentia, ne sentiunt quidem. Consimiliter inimicum uitæ modò labes mouet, ægra illum excitant, ac quæ computruerint. Ad hæc adnuunt, hæc contrectasse gaudent, hæc conuellunt, qui te odiose insectantur. Inde uerò eximia, ac præcellens profluit utilitas, si ista ueritus, exploratè pensiculateq; tibi perpetuò intendas: te obserues, ne quid incuriose, incircunspecteq;, sed prospicienter omnia dicas, agasq;: ut ueluti in accuratiore diæta, uitam præstes incusabilem, inculpatam, ab omniq; sequestratam uenenosiore morsu. Qui enim sic affectiones reprimit sedatq;, &, qua maximè pollemus, rationem uelut in specula continet, metu, prouidaq; & sagaci cura, meditationem concipit, & propositum æquabilem transigendi uitam, ac omni procul abiun-

ctam crimine. Id enim prorsum in hoc usu euenit, quod ciuitatibus contingere certum est, quæ hoste uicino assiduè infestentur. Hic siquidem ingruens terror ad moderationem redigit, concordiam conciliat, sanę'que, ac rectè ualentis reipublicæ amorem inducit. Eodem modo inimicus infestior uel nolentes ad sobrietatem reuocat, in desidiam labi non permittit, aut neglectum: efficit'que assuetudine ista, ut tanquam in statione quadam positi, εἰς τὸ ἀναμάρτητον euadamus, id est in statum insontem, ac prorsus Theonini dentis nescium. Quibus enim Homericum illud altius insederit, ac (ut sic dicam) fuerit ad manum, A

ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες:

Lætari utique Priamus posset, rursum'que Priami filij: auertuntur inde, longiusq; abducuntur ab ijs, quæ inimicus lætè naso crispante uideatur excepturus, ubi uelut per frumentarios, quod in amicos curiose dicitur fecisse Adrianus, omnia uel anxiè fuerit scrutatus. Mirum est, quàm proficiat in summam uitę studium hoc, & æmula concertatio. Celeberrimũ est Nasicæ Scipionis apophthegma. Quibusdam enim astruentibus, rem Romanam nunc demum obfirmatam stabilemq; uideri, Carthagine funditùs euersa, & (ut ait ille) impacto mœnibus aratro: Immò uerò, inquit, nunc periclitamur maximè, quando nec quos extimescamus, nec quorum nomine erubescamus, reliquos nobis fecimus. Adde præclarum Diogenis documentum, ciuile in primis, ac philosopho condignum: Quó nam pacto ulciscar inimicum? Si bonus, inquit, honestusq; ipse fias. Inimici equos probari qui aduertunt, torqueri non cessant: si commendari canem, si elaboratos excultosq; uideant agros, si pulchrè florescentem congerminantemq; spectent hortulum, ingemunt. Quid facturos putas, si iustum te comprobes uirum, mentis integræ, bonum, uerbis probum, factis purum, uictu moderatum, profundo perfruentem (ut ille ait) mentis sulco, unde prudens egerminat consilium? Si inimicum malè habere cupis, non impudicitiam substratæ uirilitatis, non molliciem opprobraris, non scurrilitatem, non id genus alia pleraque. Cæterùm esto ipse sciens, temperatus, uerax, adeuntibusq; perhumanè utaris, ac iustè. Quòd si ad probra euectus fueris, id sit præcipuæ curæ, ut ab ijs quę coarguis, abducas te longius: introspice animam, putrida circunspecta, ne quis insusurret illud tragicum, B

ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Aliorum medicus, ipse ulceribus scatet. Si inscitiam fortè tibi in altercationibus obiecerit, intende discendi ardorem, allabora eo procliuius: si timidum appellarit, uirilem exacue promptitudinem: si ut lasciuum incessiuerit, atque intemperantem, exterge ab anima, si quod latenter inoleuit titillantis uoluptatis uestigium, memor semper: Nil fœdius reciprocante crimine. Si cui turpiter ac inhonestè agenti incurrisset Plato, abiens, seq; intuens dicere solebat, Μή που ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος; an & ipse talis? Qui inimici conuicia patitur, insigniter inde iuuari potest. Nam dicere solitum Anthistenem accepimus, Reuocandis ad bonam frugem uel amico esse opus ingenuo, uel ardenti acriq; inimico: alter enim rectè monendo, coarguendo alter, increpandóque auertit à uitio. Genus autem hoc remedij tanto uideri præstantius debet, quod (ut nunc est) ubi fidenti opus audacia est, amici ἰσχνόφωνοι, id est graciles uoce se præstant: sicubi adulatio intercurrat, impendio sunt loquaces & obstreperi, uel tinnuli quoque. Vbi admonendus amicus, muti prorsum. Proinde ab inimicis audienda ueritas, quam negligit amicitia. Nam & Telephus medicinam inuenit ex hoste. Et qui Thessalum Promethea perimere cogitarat, persanauit, abscessui quod phyma uocant, patefacta uia. Ita profectò est, Inimicus ἐστὶ ἄμισθος διδάσκαλος, id est gratuitus magister, ac sine mineruali, semper ex eo discere aliquid licet eorum, quæ nos lateant: ac eo quidem impensius, quod plura longe, ac sæpius præsentit, perspicitq; inimicus, quàm amicum professus quando, ut Plato ait, τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον, occæcat amor in eo quod ames. Odium uerò ferè garrulitati adnexum implicitumq; est, ac πολυπραγμονεῖ, id est satagit alienarum rerum. Sic enim ut possumus, transferamus: nec tamen inde damnari aut coargui Latinæ linguæ tenuitas debet, quando ut testis locupletior Hieronymus est, etiam Gręci pleraque nostra per circuitus transferunt. Hieron ex inimico audiuit primùm, sibi fœtere animam: quamobrem commotior: Quid ais uxor, cúr non commonuisti? At illa, ut quæ modesta

A modesta foret, puraq́: Quoniam, inquit, ita uiris omnibus olere opinabar. Postremò id cogitandum, agricolarum peritissimos tradere, allium & cepas bonitate proficere, si rosis uiolisq́ applantētur, quòd in eas acrimonia, & quod olidum est, secernatur. Eodem ipsi modo inimicum ex propinquo patiamur, quo feliciter agente, commoueamur, exacuamurq́: ac ita consurgamus, ut ex æmulatione connitamur pari industria perfungi, aut etiam sublimiorē nobis locum uendicare. Quòd si malis artibus euadat is nobis superior, uel gratia, uel honoribus, æquo id animo patiendū, imò eo amplius nostra ipsorum integritate lætandum. Siquidem quod intra, quodq́ supra terram aurum est omne, in æquilibrio uirtutis stare nequit, sicuti à Platone dictum grauissimè est. Illud uerò superpondium fuerit, quod ex Plutarcho dictum de Hierone est, id ab Hieronymo aduersus Iouinianum primo, in Duellium referri, qui Romæ primus nauali certamine triumphauit, & uxorem Biliam tantæ pudicitiæ, ut illo quoq́ seculo pro exemplo fuerit, quo impudicitia monstrum erat.

De uulturibus adnotata quæpiam. Cur causidici dicantur togati uulturij. Item Imperatores paludati uulturij. De uulturum odoratu, & odoris ratione.

Caput XVIII.

Vulturem animalium omnium innocentissimum, Hermodori Pontici sententia pronunciauit: quia nil prorsus attingat eorū quæ serant homines, plantent, alant. Animantium præterea nullam interimat. Volucribus quoque uel mortuis abstineat, quodam cognationis intellectu. In augurijs certè auis præstantissima uultur habebatur, quod Hercules comprobarit, necnō Romanæ urbis primordia manifestū faciunt, fortè quia rarissimè uulturius conspicitur, & inde oblatus aliquid semper creditur portēdere. Aut quia, sicuti fabulantur Aegyptij, & in Hexaemero Ambrosius uidetur approbasse, uulturij omnes fœminæ sunt, ac ut zephyro arbores, sic illæ euro grauidę fiunt: aut Borea, ut prodit Horus. Immò certa & firma inde signa fieri, uerissimum est. Horus hieroglyphicè uulturis imagine matrem prodit indicari: in Onirocriticis scribit Artemidorus, in Italia ueteri lege uultures à nemine solitos necari: quin B & illis insidias concinnantes ἀσεβεῖς inquit, opinabantur. Verùm quia animans hæc cadauera iam tabida summè affectat & rapit auidissimè, ex quo & Catullus:

Lingua exerta auido sit data uulturio.

propterea quodam loco Apuleius, causidicos & oratores forenses probrosis incessens uerbis, quòd eis, ut Columella dixit grauissimè, concessum sit in medio foro latrocinium, togatos nominauit uulturios, ut quibus præuaricari, reos prodere, uendere aduocationes, & sanguinaria rapacitate homines excarnificare, frequentissimi sit moris. Sicut M. Tullius pro Sextio, Vulturios paludatos appellauit Gabinium & Pisonem imperatores, qui precio nundinarentur omnia. Porrò & ratione eadem salibus suis Plautus inseruit uulturios pro talis in Curculione: ut enim uultures carniuori sunt, & rapto uiuunt, compari modo & tali uoratores ita sunt, ut dispolient ex toto aleatorem, atque ut Plautino item uerbo utamur, deruncinent. Captatores quoque dici uulturios, non Seneca modò, sed indicauit Catullus item illo uersiculo:

Suscitat à cano uulturium capite.

Memorabile est quod tomo de Ideis primo, ubi περὶ σεμνότητος λόγου differitur, Hermogenes adnotauit, quosdam appellare solitos uultures, τάφους ἐμψύχους, id est animata sepulchra, παρὰ δὲ τοῖς ὑποξύλοις τούτοισι σοφισταῖς πάμπολλα εὕροις ἄν· τάφους τε γὰρ ἐμψύχους τοὺς γῦπας λέγουσιν, ὧν περ εἰσὶ μάλιστα ἄξιοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρεύονται πάμπολλα. id est, apud subligneos uerò hosce sophistas plura inuenias utique, quippe uultures dicunt sepulchra esse animata, quibus digni sunt ipsi maximè: & frigidiora his alia non pauca. Illud uerò neutiquam prætereundum, quod ex Hieronymo compertum nobis est: Vulturem, quum cœperit oua edere, quippiam ex Indico tractu afferre, quod est tanquam nux, intus habens quod moueatur, sonumq́ subinde reddat. Id uerò sibi ut apposuerit, multos fœtus producere, sed unum tantùm remanere, qui immusulus à plerisq́ dicitur. Masurius uerò pullū aquilæ eo nomine intelligit, prius quàm albicet cauda. Vulturum odorandi uis mirifica ab auctoribus traditur classicis. nam & in magia significat Apuleius: Si uerò, inquit, naribus nidorem domesticum præsensit,

uincit idem ſagacitate odorandi canes & uulturios. Cui enim cani, cui uulturio Alexan A drini cœli quicquã ab uſq; Aeenſium finibus oboleat? Scribit diuus Thomas, per quingenta millia paſſuum ab uulturibus, addit Hieronymus, etiam ab aquilis præſentiri cadaueris putorem, ſed & eo amplius. Illuc autem uſq; odorem, uel corporalẽ euaporationem pertingere, prorſus abſurdum, præſertim quum ſenſibile medium immutet undiq; ſecundum eandem diſtantiam, niſi præpediatur. Neq; enim ſufficeret ad tantum ſpacij occupandum, etiamſi in fumidam reſolueretur euaporationẽ integrum cadauer: quando certus ac præſcriptus eſt refractionis terminus, ad quem naturale corpus peruenire poteſt, qui eſt raritas ignis. Sed nec huiuſmodi odore cadauer noſcitur ſenſus ratione im mutatũ. Proinde dicendũ, quod & alibi hoc Opere attigimus, ab odorabili reſolui quidem poſſe fumidam euaporationẽ: ſed eam tamen non produci ad eum terminum, ubi odor percipiatur. At ipſum medium ſpiritaliter immutari ultra quàm commemorata euaporatio poſsit peruenire. Sunt & qui futurã ſtragem præſenſione quadam mirè percipi, tradant. Et comprobat in Hexaemero magnus Baſilius, quo nomine Marti ſacros cenſuit uultures ueterum auctoritas, uti ſcribit Phurnutus, quoniam plurimi uiſantur, ubi ſint πτώματα πολλὰ ἀρηΐφατα. Etiamſi deo illi aſinos immolarent nõnulli de turbulenti ruditus ratione, ob bellicos clamores. Alij autem canes, διὰ τὸ θρασὺ καὶ ἐπιθετικὸν τοῦ ζώου. Quin & ingruentis mali certiſsimũ haberi præſagium, ubi exercitum aues inſequãtur eiuſmodi. Cuius rationem ſcrutari, difficillimum cenſuit Albertus, ni ſtellarum poteſtate occultiore fieri, collibeat credere. Coruos equidem ipſum hoc quandoq; factitaſſe, compertum eſt. Scribit Horus: Veteres imperatores accuratè ſolitos explorare, in quam belli partem ſpectarent uultures, inde uictoriam coniectantes, uel profligationẽ. Quòd autem Albertus idem ſcribere Ariſtotelem tradit, uulturis nidum nunquam eſſe uiſum: id uerò perſpicuè falſum eſt: quod amplius liquebit, ſi quis ſextum de Hiſtorijs animalium adierit librum. Propterea uulturum nidos in Germania uiſitari frequentes, facilè impetrarit fidem. Porrò de uulturijs ſcitus admodum narratur apologus aduerſum fœnore ſeſe illaqueantes: Vulturius quidam uehementer agitatus uomere amplius cœpit, ſimulq; etiã queri, ac ſeſe affligtare, quòd inteſtina eiectare uideretur. Pax ſit rebus, B inquit alter, non eſt quòd ægro ſis animo: neque enim tui euomis quippiam, ſed cadaueris portiones, quod nuper conſcidimus. Eadem ratione fœnore adobruti nõ agros euomunt diſtrahuntq; proprios, ſed fœneratoris, quem ijs dominum præfecerunt. De uulturibus apud Ambroſium quod attigimus, ſic comperi: Concubitu perfrui iam nullo, nec cõiugali uſu, nuptialiſq; copulæ ulla miſceri ſorte, ac ita nullo maſculi ſemine concipere, & citra coniunctionem generare: natos uerò inde in multum ſupereſſe æui, adeò ut ad annum centeſimum uitæ ſeries producatur. Vultures item ſunt qui tradant, animalia cuncta uidendi præſtantia exuperare.

Quid ſit quod monogrammos deos dixit Epicurus. Quod ſolidum corpus: & quæ mathematica corpora. Monocroti, dicroti. Apuæ. Aphiæ meretrices cur. Euthygrammæ quid, & euthyoriæ. Polygrammi. Canabi qui dicantur, & clematides Aegyptiæ. Philetæ, ac Philippidæ macilentia. Cap. XIX.

CIcero libro de Natura deorum ſecundo, Epicuri ſententiam exagitans ſic ferè ſcribit: Non ſunt dij, inquit, his corporibus, ut aut caſus aut ictus extimeſcant, aut morbos metuant ex defatigatione membrorum. Quæ uerens Epicurus monogrammos deos, & nihil agentes commentus eſt. Quæſitum inter doctiſsimos, in ueterũ literarum tractatione diu multumq; uerſatos, qui'nam dicantur Monogrammi, aut quid eo uerbo intelligi uoluerit Epicurus. Ego uerò pro uirili bene conſultum omnibus cupiens, quæ mihi uetus lectio ſuggerit, promam gratiſsimè, expendet mox lector candidus: ſiq; ad ſtomachum facient, percoquat, ac citra liuorem ſinat ire in corpus, nullis magnopere, anxieq; cuniculis ductis, aut aranearum obiectis caſsiculis: quos plerunque argumentationum eculeos rentur ſcioli, in quibus aduerſarium ſuſpendant: ſi qua minus arriſerint, tranſiliat, putetq; nos fuiſſe homines. Monogrammos igitur ex monumẽtis Marcelli inuenio dici homines macie prætenues, ac decolores ſtrigoſos'que ac incuratiores & ueſculos. Quæ nuncupatio uidetur ex picturæ ratione inflexa, quæ linearis dicitur, ut ex Plinij doctrina percipi licet, quòd prius quàm

A quàm coloribus corporetur, lineis ad umbram fingitur. Probat porrò Nonius Lucilij auctoritate, cuius sunt uerba:

Vix uiuo homini, & monogrammo.

Cæterùm ex ijs non omnino quidem elucescit Ciceronis nodus, ad intellectum tamen aditus aperitur, qui plenus fiet, si placita Epicuri de natura diuina exploratius nouerimus. Quæ ab Anthropomorphitarum hæresi haud ita disparantur, qui rustica simplicitate Deum habere humana membra arbitrantur, unde & appellationem sortiti creduntur. Omnium, inquit, animantium formam uincit hominum figura. Deus autem animans est: ideo ea profectò figura est, quæ pulcherrima sit omnium, quoniam deos beatissimos esse constat: beatus autem esse sine uirtute nemo potest, nec uirtus sine ratione constare, nec ratio unquam sine hominis figura. Hominis igitur specie esse deos, confitendum est. Nec tamen ea species corpus est, sed quasi corpus: nec habet sanguinem, sed quasi sanguinem. Addamus porrò, ut perspicua magis tota res fiat, quod aptissimè concipit mathesis. Omne corpus, quod solidum est, ac stereon Græci uocant, triplici constat dimensione, longitudinis, latitudinis, profunditatis. Ex his tribus, lineæ ductu una consurgit dimensio, quam longitudinem dicimus, citra ullam latitudinem. Planicies uerò, quam epiphaniam uocant, longo lato'que distenditur: alto tamen caret. Soliditas autem perficitur, si illis altitudo accesserit. Cæterùm id magnopere aduertendum, quòd corpus quodlibet superficie quidem cluditur, tanquam termino. Hic uerò terminus quamuis circa corpus sit, incorporeus tamen intelligitur: est enim hæc incorporea natura prima, nec tamen purè, quando non nisi circa corpus apparet. Propterea etiam si superficiem à corporibus res nō sequestrat: intellectus tamen ipsum hoc facit. Hæc superficies sicuti terminus corporum est, ita terminatur & ipsa lineis, quas suo nomine grammas Græci dicunt: punctis uerò finiuntur lineæ. Denique corpora hæc sunt, quę mathematica uocant. Ex his uerò iam dilucere arbitror, cur deos non habentes corpus, sed quasi corpus: ut acutè delirabat, Epicurus etiam monogrammos nuncuparit. Nam nec superficies quæ lineis connectitur, corpus est, sed quasi corpus: quia citra corpus nō est.
B Sic & monogrammos pictura, quasi superficies quædam concipi debet: quoniam non est corporata coloribus, qui profunditatem imaginibus tabulis'que addere uidentur. Qui porrò emaciati supra modum sunt, & pellucidi quodammodo, ut quibus nulla adesse carnis uideatur altitudo, rectissimè profectò & hi monogrammorum insigniuntur cognomine. Monocroti apud Xenophontem Rerum Græcarum secundo, ad monogrammos pertinent nihil. dici Latinè ualent uniremes: sicut dicroti, biremes. Dignum relatu id quoque, in Græcis obseruatum monumentis, & ab Apollodoro proditum meretriculas quasdam fuisse Aphyas, id est Apuas cognominatas: quòd minutulæ forent, albæ'que, oculis grandioribus, nomina eis fuêre Stagonion & anthis: ex eadem causa in libro de Meretricibus: Nicostratida dici Apuam cœpisse, scribit Antiphanes. Alioqui & Apuas, auctore Chrysippo, Athenis ob rei affluentiam nimiam esse dictitabant πτωχικὸν ὄψον, id est mendicorum obsonium. Quoniam uerò de grammis, id est lineis actum nobis est, obiter, ex'que abundanti subnotandum, Euthygrammas apud Vitruuium dici rectas lineas, ex quibus geometria circini tradit usum: è quo facilius ædificiorum in areis expediuntur descriptiones, normarum'que & librationum & linearum directiones: εὐθυωρίαν Græci, æquè semper meantem cursum uocant. Polygrammos melanuros uocat Aristoteles, atque item melanogrammos ab linearum multitudine, uel nigricie, quibus interstinguantur. Sciendum quia hac de re actum nobis macie prætenues dici ab Græcis canabos quoque, ut scribit Pollux. nam & poeta Sannyrion ita est cognominatus: quoniam sit exile lignum canabus, pileorum textrinæ accommodum. Sed & procero corpore homines, ac nigro, uti est apud Demetrium Phalereum, Clematides dicuntur Aegyptiæ: quoniam eiusmodi ferè sit herba ea, in Aegypto proueniens ubertim. Philetam Coum, poetam adeò macie attenuatum ferunt, ut plumbeos globos pedibus adnexos haberet assiduè, ne à uentis auferretur transuersus. Philippides in eandem uenit decuriam, & inde conformatum uerbum φιλιππίδῶσαι, pro emaciari.

Camilli

CAMILLI RICHERII RHODIGINI, IN ANTIQVARVM *lectionum libros Lodouici Cælij patrui, ad magnificos comites Octauianũ abbatem, Lactantium priorem, & Petrum de Rouerellis fratres, Præfatio nona.*

HVMANARVM obuolutionum antiquiorum famosiores uariam pelagi uastitatem deuagantes, uarijs mentium captionibus irretiti, summam humanæ felicitatis amplitudinem conati, diuersis diuersa proprijs suis affectibus cõsona dictarunt: bonam alij extollentes fortunam: honestam alij uoluptatem, scientifici cõtemplatus solo affectu saginati: alij natura ipsa præministra omnibus hominibus scientiæ desiderium insitum esse doctissimè tradiderunt, ut qui summi boni amplissimam insignituram primarum causarum contemplatu aut adeptam, aut adeptioni dispositam certo certius arbitrarentur. Cuius assertionis amplitudinem & si aliàs (ut sic dicam) olfecerim, toto nunc animo, certissimoq; meæ mentis affectu serius conspicatus affirmo. Eoq; magis quòd ad uos doctissimi bonarum literarum cultura micantes Octauiane abbas meritissime, Lactanti prior dignissime, Petre comes illustris, mihi omniquaq; patroni obsequiosissimi: qui uos non nisi doctrinatæ scientiæ fastigijs anhelantes, toto animo, toto mentis affectu inhiantes perspiciens, ac eadem deuinctos opinione idipsum sentire suadeor: ut qui non nisi solam doctioris Mineruæ initiaturam toto animo fouentes, eadem uobis ipsis progymnasmata præmonstretis, ut & cuiusq; uestrûm bonæ indolis amplitudinem multo ante hac præsignatam optimè comprobetis: & Rouerellæ familię decantatissimæ fimbriatis literaturę præconijs, uestro ipso genio, uobis ipsis suggerẽtibus refertissimè demonstretis insignituram. Quod eo mihi certius assertum cognosco, quo uos bonarum literarũ studia amplius elucere curantes, si quid in eis absconditum esse scitis, non nisi ut in clariorem lucem prodeat curetis, ut doctiorum mentes amplius excitatæ latius euagantes diffundantur. Qui me pluries Antiquarum lectionũ lecturam, doctissimi Lodouici Cælij patrui mei fœturam antea editam, additionibus maximis demum defricatam, quasi doctiorum mentibus insidiatum detineam, tanto affectuositatis impulsu argueritis, ut non nisi ipsius promulgatione in uos gratioris meæ certitudinis effectum uidear ostensurus. Quam quum, & si iam diu ante hac præmeditatam, nunc uestris potissimè impulsus persuasionibus ut prodeat destinatus, impressoribus excudendam tradere decreuerim, eius (ut amplissimis defensoribus munita securius prodeat) portiunculam hanc nonam uestro nutui dicatam uolui. Nec ab re, quos & doctissima Minerua eruditos, & doctiorum animis gratius propensos adeò dignoui, ut ipsius totiusq; Operis patrocinium uos alacriori animo subituros nõ dubitauerim. Hanc igitur uestra illa innata animi sinceritate, pusillum equidem munusculum, at mei in uos affectuosi ancillatus insigne non immeritum accipite, Camillumq; Richerium uestris omnium nutibus obsequiosissimum fouentes curate.

LODOVICI

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI NONVS.

Musices laus: cur data hominibus: rursum à quibus studium eius sit derisum. Cleon cantor. Ateas Scytha. Apollo medicinæ inuentor, & musicæ rex. Mercurij inuenta.

Caput I.

A SVMMAM eruditionem, & animorum institutionem longè præclaram esse in neruorum uocumq́; cantibus sitam, à Græcis semper ferè creditum est. Hinc legimus Epaminundam Græciæ principem fidibus præstantissimè cecinisse. Proinde, sicuti commeminit M. Tullius, Themistocles quum aliquot annis antè in epulis recusasset lyram, est habitus indoctior. Quãdo uti testis item primo Therapeutices est Galenus, abesse à conuiuijs lyram, uel id genus aliud, turpissimum censebatur planè, ἀπῄεσθαι δὲ πάλαι περὶ τὰς τοιαύτας συνόδους, καλὸν ἐνομίζετο. Sed & Lycurgus, quamuis durissimas Lacedæmonijs suis leges iniungeret, musices tamen studium egregiè uidetur amplexatus: quando ipsam hanc natura parens impertiuisse animaduertitur, quo transmitti laborũ onus molestissimum posset procliuius. Remigem, ut Fabius inquit, cantus hortatur, & singulorum fatigatio quamlibet se rudi modulatione solatur. Quin & concionum fluctibus inseritur, agentiq́; Graccho seruus Erycinus eburneola fistula modos incinebat. Pythagoras, & qui deinceps studia consectati sunt eadem, mundum ipsum non citra musicas rationes concinnatum coaptatumq́; argumentorum subtilitate colligere sunt uisi. Quin & artium ueluti præstantissima diuinis se inseruit rebus: & quod testatum quoq́; Ptolemæus reliquit, numinibus placandis adhibetur. Plato etiam esse gentibus contributam putat musicam ad præclarius quoddam præstantiusq́; opus. Nam quum sit concinnitatis inter frequentamenta uaria præcipuè artifex musica, non ideo à dijs data, ut ad delicias conuertamus & aurium pruritum: sed ut, quod animæ consonantiam turbat
B & harmoniam, huiusce uoluptatis delinimento sedari, ac ad ordinem redigi ualeat. Cæterùm & grauissimè Pindarus: ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται βοὰν Πιερίδων ἀΐοντα. Quæcunque non amat Iupiter, uocem auersantur Pieridum. Proinde Socrates iam senex, institui lyra non erubescebat. Thebis porrò Pindari statua uisitur nulla: uisitur autem, inquit Athenæus, cantoris Cleonis, in cuius sinum, Thebas Alexandro diruente, quum fugiens quidam aurum immisisset, rediens anno trigesimo pòst, iam Thebis frequentibus cum fide totum recuperauit. Præclara est comici Eupolis ad musices præconium pertinens sententia, qua negocium esse sancitur βαθὺ καὶ καμπύλον, id est profundum flexuosum'que. Propterea in Hyacintho Anaxilas: Musica per deos, inquit, perinde ac Lybia, semper quotannis nouam quampiam feram parit. Magnus equidem iuxta citharœdum Theophilum, stabilisq́; thesaurus musica est: mores enim instituit componitq́;, ac mollit irarum ardores. quod uel Homericus abundè Achilles significat. Musici quidem proprium munus, in sono gratiam, in cantu sermonis elegantiam imitari: meminisse uerò animi motus multo impensius, uti consonent, curandum quàm uoces. Inconcinnum quippe musicum uideri, cui in maxima uocis ac lyræ consonantia dissonat mens. Porrò Dauid oraculum est, ac Mercurij: postea quàm mouente Deo canimus, & Deum canere nos oportere. Quo fit, ut insignitius barbarã quorundam feritatem mirari non desinam, quos inauspicatissimis etiamnum dictis artem nobilissimam insectatos nouimus. Nam Scythicum regem Ateam Scythicam planè feritatem & barbarã inscitiam resipientem, memoriæ proditur, quum captiuum Ismeniam, tibicinem illum celeberrimum, quem Bœotios complures ischiatico diuexatos morbo modulis suauioribus persanasse tradunt, tibia incinere iussisset, ac illum cæteri suauitate demulcti summa prosequerentur admiratione, laudibusq́; efferrent plurimis & uerissimis: inculto barbaroq́; iureiurando identidem comprobasse, equestrem hinni-

tum

tum sibi uideri iucundiorem molliorem'que. Verùm in Barbaro, & hoc quidem Scytha, uox huiusmodi minus fortè mira. Quid uerò Spartanis facias? Quando Zeuxidami filius Archidamus, quum nimio plus admiraretur quidam citharœdum, uim'que eius laudaret: O` præstantissime, inquit, quódnam bonis uiris præmium statues, cui tantum arridet citharœdus? Rursum quum ex assistentibus quidam intulisset: Psaltes eximius hic est. At, inquit, apud nos bonus cantor, bonus cupediarius est. Ceu nihil prorsum intersit, cupedijs'ne, ac lauticia concilietur uoluptas, an modulatiore ex organis sono. Quin & gentis eiusdem Demaratus, ubi psalten inaudisset, subiecit, οὐ κακῶς φαίνεταί μοι φλυαρεῖν: non malè mihi uidetur nugari. Inter Aegyptiorum placita etiam illud audio celebrari, musicam non modò inutilem uideri, sed & noxiam, ut qua uirorum remollescant animi. Emerepes Ephorus Phrynidis musici duas ex nouem fidibus ascia abscidit, insusurrans, μὴ κακούργει τὴν μουσικήν, ne musicam depraues. Eudamidas, quum cantor quidam mirè placuisset, ac scitarentur nonnulli, cuiusmodi ei uideretur: μέγας, inquit, ὁ θελκτὰς ἐν μικρῷ πράγματι, demulsor magnus in re minuta. Postremò quum lyram conuiuio intulisset quispiam, dixit Spartiata: οὐ λακωνικὸν τὸ φλυαρεῖν, non est Laconicum nugari. At prisci theologi medicinæ repertorem Apollinem prædicant, & citharæ pulsandæ regem arbitrantur. Proinde scienter admodum in hymnis Orpheus, hunc uitalibus radijs sanitatem cunctis ac uitam elargiri cecinit, ac morbos propellere: porro'que canoris fidibus, quod est motibus uiribus'que suis omnia contemperare. nam hypate, id est uoce graui hyemem: neate, id est acuta æstatem, uocibus autem medijs uer producere ac autumnum. Quum uerò idem sit musicæ dux ac medicæ compertor scientiæ, non mirum, artem utranque ab uiro sæpe uno eodem'que exerceri. Vocum harmonias comperisse Mercurium primùm in Aegypto, scribit Diodorus, sicuti literas quoque, ac palæstram, & numeros, medicinam item, ac astrorum motum: sed & lyram chordarum trium, ob tria anni tempora. nam æstatem acuta præfert, hyemem grauis, uer autem media. Quin & uerbornm ab eodem excogitatam interpretationem, quo argumento sit Græcè dictus Hermes.

Musicæ studium esse omnibus insitum. Hippothoros nomos. Eius initia uideri tria, gigni tamen præcipuè amoris potentia. Amoris potestas mira. Cap. II.

MVsica uerò capi omne quod uiuit, inde colligunt Platonici, quoniam cœlestis anima qua uniuersitas animetur, originem sumpsit ex musica. Certè ex Strabonis doctrina didicimus, elephantes cantu mulceri, & tympanorum sono. Et in Symposiacis Plutarchus scribit, brutorum pleraque deliniri, affici'que plurimum musica, sicuti fistulis ceruos. Vbi uerò saliantur equæ, nomon incini solitum, quem uocent hippothoron. Cantu uerò delphinas moueri testis locuples est Pindarus. In homine autem peculiaris adesse uidetur ratio: quia modulatior sonus & flexanimus concentus, in corpus musicæ memoriam deferat, cuius anima in cœlo fuerit conscia. Propterea nullum ferè haberi tam immite, tam asperum pectus, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Afferunt illa quoque Peripatetici, insitum esse omnibus, oblectari naturalibus motibus: cui rei sint argumento pueri, qui uix dum nati modulis permulcentur. Omnino propterea delinimur numeris, quia ratum ordinatum'que computandi modum habent, mouent'que nos pro sua æquabili serie ordinatè. Indicium uerò id maximum, esse ordinem ex naturæ ratione, quòd quum ordinatè laboramus, bibimus comedimus'que, naturam uires'que nostras seruamus augemus'que. Consonantia igitur ea in primis causa demulcere potest, quia sit permixtio siue contemperatio contrariorum aptè inter sese coeuntium, & proportionem custodientium. Adijce, quòd spiritus qui aereus sanguinis uapor est, ac ueluti animæ nodus quidam & corporis, aereis quoque odoribus sonis'que temperatur & cantibus, ac interim alitur. Apud Aegyptios sacerdotes, eorundem traditur fuisse functio, remedijs, fidibus ac mysterijs incubuisse. Musices autem principia esse tria, deprehensum ab eruditioribus est, mœrorem, uoluptatem ac enthusiasmum, id est numinis afflatum. Dolores siquidem mirabili quodam modo, & lapsu lubrico uocem ad modulos inflectunt luctuosam flebilem'que. Quo nomine in epilogis rhetoras, & in fletu actores, sensim animaduertimus modulari pronunciationem. Quod efferuescens item gaudium efficit uberius. Afflatos autem fatidico

spiritu

A ſpiritu eatenus externari, & ab naturę conſueto reuelli ſpectamus, ut etiam futura ratione pandant metrica. Verùm enimuerò ſi amoris poteſtatem amplius in apertum promas explicesq́ pro dignitate, liquebit luce clarius, nullam prorſum affectionem æquè ad cantum & muſicam nos prouehere iucunditatem. Ex quo inuulgatum id apud Græcos, cuius Sympoſiacon primo meminit Plutarchus: μουσικὴν δ᾽ ἄρα ἔρως διδάσκει, κἂν ἄμουσος ᾖ τὸ πρίν, id eſt muſicam docet amor, & ſi fuerit indoctus prius. Amor ſiquidem induſtriam exacuit, eſtq́ planè artium inculpatus magiſter. Et proinde Plutarchi eiuſdem interpretatione, Plato παντὸς eum ἐπιχειρητὴν nuncupat, ut qui intentatum relinquat nihil, & ſeſe inſerat omnibus: καὶ γὰρ λάλον ποιεῖ τὸν σιωπηλόν, id eſt ſilentij cupidum ad garrulitatem producit. Iam uerò deſidioſum, reſina, ueternoq́ pigriorem excitat mirificè, ac de ceſſatore acrem facit, & ad omnia præcelerem.

Melorum genera tria. Modos eſſe uarios pro morum diſsimilitudine. De Dorio, *Phrygio, Lydio, Ionico. Quæ quis in ratione muſicæ excogitarit primus. De Calaminis inſulis, ſeu ſaltaribus: item Turrhebia palude, ſiue nymphæo. Polycephalos. Synaulia. Tibiæ inuentor. Syrinx. Horatij locus explicatur. De elegorum inuentore. Fiſtularum genera. Syriſtes, ſyriſcus, ſyria ſyrmæa, hyriſcus.*

Caput III.

Scribit autem in harmonico Cleonides, nec omiſit Boethius: & ab Aurelio Macrobio reconditiſsimæ ſcientiæ uiro, Naturalium ſecundo traditum ſcimus, ut Ariſtoxenum prætercam, & ex eius diagrammate Vitruuium, melorum tria eſſe genera, enharmonicum, diatonicum, chromaticum: ſed ex ijs quod principe loco poſitum, nimis intruſa, nimisq́ recondita difficultate deſertum exoleuit. Tertium mollicie inſita, infamiæ nota non caruit. Medium uerò, id eſt diatonicum mundanæ muſicæ doctrina Platonis aſcribit. Nec tamen defuêre, qui mollius illud eneruatiusq́ (ut ſic dicā) genus, toto affectarent pede, cuiuſmodi Agathon tibicen memoratur. Illud nimirum conſtat, Muſicos modos Gentium uocabulis diſtinctos deſignatosq́. Etenim quo unaquæque gaudebat pro morum ratione, eodem modus ipſe B cenſetur nomine. Delectationem utique ſimilitudo conciliat. Hinc nata Phrygia, Lydia, Doria modulatio. Phrygium modum etiam Barbarum appellat Porphyrio. Eius proprium eſt, ut inquit Lucianus, entheon: Lydij uero, bacchicum: Dorij, honeſtum & graue. Adijcitur à pleriſque Ionicum, quod floridum intelligunt, ac iucundum. In rebus ſerijs priſcos inuenio Dorium adhibuiſſe, non Phrygium, neq́ Lydium. Quare, quum quid lætius ac iucundius uel dicendum uel optandum eſſet, ab Dorio dicebant in Phrygium. Verùm tamen quid Caſsiodorus ſuper ijs prodat, attendendum magnopere: Dorius, inquit, prudentiæ largitor eſt, & caſtitatis effector: Phrygius uerò pugnas excitat, uotum furoris inflammat: Aeolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumq́ iam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio grauatis cœleſtium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. Ex ijs uerò lux multa Quintiliano infertur, ſcribenti, in materia declamantium poni tibicinem ſolitum: qui quum ſacrificanti Phrygium cecinſſet, ac ille actus eſſet in furorem, fingebatur accuſari. Lydiam tamen harmoniā Plato libro de Republica tertio, plurimum reprobat, quæ acuta ſit, & lamentationibus accommodata: prima enim eius conſtitutio fletus lamentationisq́ cauſa facta eſt. Nam Ariſtoxenus in primo de Muſica, Olympum tradit, in Pythonis ſepultura cecinſſe tibia ſecundum Lydium modulum funeralia. Hæc Politicorum octauo Ariſtoteles de Lydia mixta etiam comprobauit. Compoſitam uerò & mediocriter afficere Doricam retulit. Phrygiam diſtrahere animum & rapere. Quamobrem non rectè uideri Socratem in Republica eam admiſiſſe modulationem: Subdorium & ſubphrygium uocat Ariſtoteles idem in Quæſtionibus encyclijs, aſtruens ea in tragœdijs nō eſſe chorica. Subphrygium uidetur dici modicè remotum à uero naturaliq́ phrygio. Mixolydius item modus commiſerationis eſt, ac tragœdiæ congruens. Hunc Sappho inueniſſe prima traditur. Damon uerò Athenienſis, ut plerique conſentiunt, remiſſam reperit harmoniam, quæ mixolydio contraria eſt, iados autem perſimilis. Sunt qui Lydiam modulationem ab Cario Iouis, & Torrhebiæ nymphæ filio primum repertam uelint: qui quum fortè erraret, incidit in paludem, quam mox de matris nomine Tor-

rhebiam iussit appellari: ubi, quum nympharum, quas etiam Musas interpretantur Lydi, aut auctor Stephanus est, præsuaues inaudisset cantus, edidicit, atque item reliquis insinuauit. Memoriæ proditur id quoque, in Torrhebia palude seu lacu, quem dici item nymphæum uolunt, esse nympharum insulas, quæ tibiarum cantu in ambitum moventur: propterea'q; Calaminas uocari à calamis: atque item Saltares, quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur, ut Plinius scribit: tametsi à calaminis distinguere uidetur. Clonas elegus poeta & epicus tibicinicas regulas & concentus constituisse memoratur primus, sicuti Terpander citharœdicas leges princeps omnium peruestigasse narratur. Elegias, heroica item carmina Polymnestus Colophonius. Sunt tamen qui elegum carmen primitus enunciatum tradant, à Naxio quodam Theocle furente, siue is fuerat Eretriensis, aut ab Callinoo, sicuti Terentiano placet: ac inde ab Horatio dictum in Arte poetica, ex hac opinionum inter auctores inconstantia:

> Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
> Grammatici certant, & ad huc sub iudice lis est.

Olympus Phryx tibicinicam primus ad Græcos intulit, & dactylos Idæos, Midæ regis temporibus, & tibialem inuenit legem, quæ polycephalos dicta est, forte non diuersa à nomo, quem xynauliam siue synauliam uocant. Ea uerò est, quum tibicines duo incinunt idem: aut certè, ubi cithara & tibia concentum faciunt. Fuit autem Olympus hic Marsiæ discipulus, & αὐλητικοὺς νόμους scripsit, & θρηνητικούς, id est tibicinicas leges & lugubres. Tibia uerò usum Hyagnim primum uolunt, aut (sicuti Apuleius inquit) primus in canendo manus discapedinauit. Primus duas tibias uno spiritu animauit, primus dextris & læuis foraminibus acuto tinnitu & graui bombo concentum musicum miscuit. Porrò sunt qui Apollinem non citharam modò, sed etiam tibiam inuenisse tradant. Cui rei argumento sit simulacrum Deli, cuius dextra teneat arcum, læua gratias sustineat, quarum singulæ singula musicæ instrumenta manibus gestarent: una lyram, tibias altera, media fistulam teneret ore. Puerum præterea, qui laurum tempicam Delphos inferebat, tibicem pone assectabatur. Et quæ ex hyperboreis sacra mittebantur, non sine tibijs, fistulis, citharis fuisse memorantur. Sunt autem fistulæ, quas syringas uocant, generis non unius: est enim quæ dicatur monocalamos, à Mercurio inuenta, sicut à Sileno polycalamos, à Marsia cerodetos. Scire conuenit tamen, syringos notionem esse non unam, quippe est quando appellatione ea in rotæ foramen iniecta portio axis intelligatur, quin & foramen ipsum. Meminit Sophocles, B

> Κεῖνος δ' ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων,
> ἔχριμπτ' ἀεὶ σύριγγα.

Oblongior item fossa dicitur syrinx, sed hastæ repositorium quoque. Syristen uocant inter grues marem, id est συριστήν. Syriscum esse uas tradunt plexile, in quod conijciantur fici: sed hyriscum pronunciant alij. Syriam pro crassiore accipiunt indumento, pinguiore'q; à σισύρνη. Vel quòd in Cappadocia, quam Syris contribuunt, confici soleret Syrmæa in Lacedæmone certamen erat, præmio proposito, quod ex farina & melle, nuncupant syrmeam.

Quæ musica probis admittenda moribus: item quæ instrumenta censeri improba debeant. Magadis, magma, ecmagma, crocomagma, spadicarij. Quintilianus declaratur de spadicibus. Hypospadij, tibiæ, pactides. Baia. Baius color. Balius. Baliæ equi. Barbitos, brabyla, psalterium: naula, nablas, nablistæ, panduristæ, crembalum, sambyce. De iynge plura paulo, & uulgata minus. Quintiliani locus de psalmate, ubi plasmate forsan reponendum, quod quibusdam placet.

Caput IIII.

CAeterùm ijs omissis fortè præstiterit, Aristotelica subtexere placita: Melorũ (inquit) distinctionem, qui in philosophia uersantur, eam afferunt: ut aliam dicant moralem: aliam effectiuam, id est πρακτικήν: aliam uerò ἐνθουσιαστικήν hoc est abstractiuam. At Cato de liberis educandis: Melos alterum, inquit, in cantibus bipartitum est: unum assa constat uoce, alterum uocant organicon. Proinde pergit Aristoteles: Tibiæ in disciplinam recipiendæ non sunt, nec aliud artificiosum instrumentum, ut est cithara: uerùm quę auditores efficiunt bonos, tibia prorsus

A sus moralis non est, sed magis ὀργιαστική, id est concitatrix. Adde quod & sermone uti prohibet, & faciem deformat ita, ut ne à familiarissimis quidem pernoscaris. Propterea apud Plutarchum Alcibades inquit, Filij Thebanorum quum disputare nesciant, egregiè tibijs utantur. Quin & à Pallade, idem inquit Philosophus, non alia magis causa abiectas tibias, quas illa repererat: ut ipse uult ex fabula, quam διὰ τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ προσώπου, id est ob faciei deformitatem. Tibiarum consuetudo cœpisse uidetur post Medicas uictorias, quum Græciam de se magnificè sentirent, desita uerò Athenis disciplina ea, Alcibiade auctore, quum percrebuisset ab illo abiectas infractasque tibias, pudefacto deformitate oris. Quod in commentario Pamphilæ nono & uigesimo scriptum fuisse, adnotatum Gellius reliquit. Improbata item sunt & instrumenta alia, ut pactides: quanquam apud Pollucem scribitur pyctides, apud Plutarchum item alicubi. Est uerò organum dichordon, ut scribit Sopater: quod & magadis est, ut arbitratur Sappho: Aristoxenus disparasse uidetur, quum ait, Magadin & pactida sine plectro uenire in usum psalmo tantum. Ab Herodoto proditur libro primo, in bellum pergere solitum Halyattem fistulis præcinentibus, ac tibijs, & pactidibus, quod est fidibus, sicut interpretatur Valla. Pactida legimus in Theocriti epigrammate. Scribit Anacreon, esse magadin psalticum organum, à Lydis excogitatum, unde est apud Theophilum μαγαδίζειν uerbum, quod magadin pulsare signat. Alicubi tamen Aristoxenus, auctore Athenæo, pro eodem uidetur accepisse. Sunt qui pactide usam in primis Sappho tradant. Organa hæc liquidò distinxit Diogenes tragicus, atque item Phillis Delius in secundo de Musica. Magadin nuncupatam credit Duris à Magdie, qui fuit genere Thrax. Magadin esse psalterium, putat Apollodorus. Magmata uerò Græcis unguentorum dicuntur feces: sicuti ecmagma uocatur conspersio, & subacta massa. quanquam Galeni astipulatu crocomagma eodem censetur nomine: quod crocini olei fecem indicat. Sed & barbiti, & quæ ad uoluptatem tendunt, heptagona trigona, sambycæ: postremò quæ chirurgicam deposcunt scientiam, hoc est peritam manuum gesticulationem, omnia reijciuntur. Euripides eos coarguit, qui lyra in poculis utuntur: Ad iram enim (inquit) potius,
B luctumque adhibenda musica est, non insuper cantu addecet soluere, qui iam uoluptatibus diffluunt. Fabius quoque musicam reijcit ab oratore suo, quem perfectum concipit & format, quæ in scenis effœminata, quæque impudicis fracta modis sit. Item psalteria & spadicas, etiam uirginibus probis recusanda scribit. Quum tamen in Themistocle Plutarchus illum scribat nescisse lyra uti, ac psalterium tractare. Verùm quia in Quintilianum impegimus, & locus hic quem aduocauimus, adhuc facessit negocium multis, non satis percipientibus, quid sibi uelint spadices hac parte, quum scribat Gellius, Spadica esse Doribus auulsum è palma termitem cum fructu. Atque item in libro secundo, esse punicei coloris speciem. Nam & enarrator Maronianus, ubi Georgicon tertio, Poeta de equis ait: Honesti spadices, glaucique.

Spadices, inquit, phœniciatos uocant, id est prosessos myrteos. Ad quod item spectare illud Firmici contenderim ex Matheseos tertio, qui Veneris recensens decreta per singulas cœli stationes, illam facere quandoque linteones scribit, ac plumarios: quandoque uerò tinctores, & spadicarios, aut textores, uel pigmentorum inuectores. Verùm ut ambigere tandem desinant, ex thesauris Iulij Pollucis nubilum omne tollemus. Sicut etiam testati abundè sumus in gymnasio Patauino, quum Oratorias institutiones prouincialibus magno numero explicaremus. Nam inter organa musica, spadix ab illo reponitur libro quarto, ubi ita scribit: Inter ea quæ pulsantur, est lyra, cithara, barbiton, quod ipsum & uarymiton dicitur ab Anacreonte excogitatum primo: uel (ut Pindaro placet) à Terpandro, ut esset pactidi Lydię ἀντίφθογγος. Barbilos autem, sicuti ex decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας dicimus, uocatur de osse persici enata arbor. Brabyla uerò sunt Theocrito, quæ communius coccymela dicuntur, id est damascena pruna: unde imperitioribus nonnullis obrepsisse opinor, ut id genus poma uocent brombas. Chelys, psalterium, phœnix, spadix, lyrophœnicium, clepsiambus, pariambus, iambyce, scindapsus, epigoneum. Palmarum porrò cum fructu termites baia quoque nuncupant: unde prorepserit baius in equis color: quanquam & balius dicitur, sed uarius Euripidi intelligitur. Baliam ceruam legimus, id est κατάστικτον. Balios uentos accipiunt uiolentos: nam &

balias equos, celeres intelligunt poetæ. Hypospadij, ad spadicas nil pertinent. Sunt tamen eo nomine, quibus ab ortu οὐρῆθρα, id est urinæ meatus demisſior est, sub eum qui dicitur Canis. Psalterium uerò, quod improbasse Fabius uidetur, ſicut & M. Tullius de Reſponſis aruſpicum: alio modo etiam naula dicitur, unde naulia quoque deducantur, diminutiua forma. Nam Ouidius ita cecinit de Arte libro tertio: A

> Diſce etiam duplici genialia naulia palma
> Vertere, conueniunt dulcibus illa modis.

Quæ quidem mirè congruunt uerbis Quintiliani. Naulæ uerò meminit etiam Philemon, ut refert Pollux: & Sophocles,

> οὐ ναῦλα κωκυτοῖσι, ὀ λύρα φίλα.

Nablas legitur apud Athenæum, quem excogitarint Phœnices primi: unde & nabliſtæ, ſicut panduriſtæ, à pandoro uel pandura, ut eſt apud Varronem & Martianū, quam ex marina lauro compingunt Troglodytæ. Vnde nouatum Lampridio pandurizare uerbum, id eſt panduram pulſare. Sunt tamen qui à pſalterio naulia diſtinguant: quando pſalmi concentu, & modulis inſtrumēti eius canebantur. Et in magno myſterio, magnum Prophetam eodem uſum, prodit hiſtoria. Alexander Cytherius, ut tradit Iubas, pſalterium primus impleuit chordis. Pſalterium etiam Latinè organum dici, nihilominus conuiuijs inſeri ſolitum ad libidines excitandas, Ambroſius auctor eſt. Id comprobaſſe & Macrobius uidetur in Cœnis, libro tertio. Propterea ex ijs perpendendum amplius, an in Quintiliano, ubi de carminum lectione agitur, ſic legi omnino debeat, Nec pſalmate, ut nunc à pleriſq; fit, effœminata. Cæterùm publica lectio plaſmate præfert: ac qui hactenus ſunt interpretati, ſic agnoſcunt prorſus. Pſalterij meminit in Sympoſiacis Plutarchus. Quidam laudatorium item uocant. Videtur decem chordis fuiſſe inſtructum ex illo prophetico: Confitemini Domino in cithara, in pſalterio decem chordarum pſallite ei. Hinc fortè polyphthonga uocauit ea in Moralibus Plutarchus. quo in loco etiam tribona inter muſica recenſet inſtrumenta, id eſt τρίβωνα. Pſalmum propriè Græcorum ſcientiſsimi ex grammaticis citharæ interpretantur ſonum. Octauam eſſe muſicum inſtrumentum, de chordarum numero ita ex Hebraica tralatione nuncupatum, ſuper Pſalmos ſcribit Nicolaus theologus. Lyrophœnica ſambycem nominat Athenæus, ac fuiſſe Ibici poetæ Rhegini inuentum, tradit. Fuit & crembalum organum, unde κρεμβαλίζειν uerbum, eo ſonum elicere indicat. Sambyce uſam primo Sibyllam, produnt aliqui, à Sambyce quodam inuēta, unde & nomen. Eſt uerò organum id, oxyphthongon, quo tetrachordo Parthi ſint uſi, ac Troglodytæ. Sunt qui iynga fuiſſe antiquis citharam cantus prædulcis tradant, ut inde omne quod expetas iucundius, rectè iynga dicas. Cæterùm auitij genus hoc nomine intelligunt alij, caudam perpetuò quatientis conciliantiſq; amorem. Eſt porrò plumis uarium, colli ac linguæ productioris, ſed collum identidem circumagit inflectitq;, philtris accommodum & excantaminibus amatorijs: pendens enim ex rota agitatur, aut cum cerea amburitur rota ſuper ardentes prunas. Tradunt alij, eius interanea explicari rotæ circumuoluta. Auem hanc præmonſtraſſe Iaſoni Venus dicitur prima, uti Medeam præmulceret. Putant illud quoque, Iyngam puellam fuiſſe Pithus uel Echus ex Pane filiam, quæ cum pharmacijs in ſui amorem prolectaſſet Iouem, ab Iunone ſit in auitiam ſobolem adoptata. de hac Ariſtoteles quoque, ac cæteri nonnulli. Quin traditur illud quoque, Omne medicamentum amicitiæ conciliandæ adiectum, rectè iynga uocari. B

Fabij locus ex primo libro explicatur. Vocis figura triplex. Dicrotos pulſus. Vocem quandam dici dendryazuſan. Dorcadiſſans pulſus qui. De cycno nonnihil ſcitu haud indignum prorſus. Vocis abſciſsiones quæ intelligantur.

Caput V.

VErùm quia Fabij nodum paulo ante exoluimus, & ſermo de muſica eſt, age locum haud paulo implicatiorem auctoris eiuſdem explicare pergamus alterum. Sunt autem Quintiliani uerba ex libro primo hæc: Sit autem lectio uirilis, & cum ſuauitate quadam grauis, nec proſæ ſimilis, quia carmen eſt, nec tamen diſſoluta in canticum: de quo genere (inquit) optimè C. Cæſarem prætextatum adhuc accepimus dixiſſe, Si cantas, malè cantas: ſi legis, cantas. Hæc niſi quis altius introſpe-

A introſpexerit, & ad exactiorem libram reuocarit: non ſatis profectò nobiliſsimi auctoris ſenſa penetret, cupiatq́ apertioribus (ut dicitur) tibijs enarrari. Quare, quod nobis muti inſinuarunt magiſtri, quod & in alijs fecimus, faciemusq́, iam hinc appingemus. Sic igitur legimus, Vocem omnem aut eſſe συνεχῆ, quæ continua: aut διαστηματικὴν, quæ dicitur cum interuallo ſuſpenſa. Et continua quidem eſt, qua loquentes, uel proſam orationem legentes, uerba percurrimus: feſtinat enim, præproperaq́ tunc uox eſt, nec hæret in acutis aut grauibus ſonis, ſed celeriter omnia connectit, expediendisq́ ſenſibus, exprimendisq́ ſermonibus continuæ uocis uſus operatur. Diaſtematice autem, ſiue interuallata eſt, quam canendo ſuſpendimus. In qua non tam ſermonibus, quàm modulis inſeruimus: eſtq́ uox ipſa tardior, & per modulandas uarietates quoddam faciens interuallum, non taciturnitatis, ſed ſuſpenſæ ac tardæ potius cantilenæ. His, ut Albinus autumat, & auctor comprobat Boethius, additur differentia tertia, quæ medias uoces poſsit includere, quum ſcilicet heroum poemata legimus: neque continuo curſu, ut proſam: neque ſuſpenſo ſegniorique uocis modo, ut canticum. Scribit in Lexico rhetorico Aelius Dionyſius, à phonaſcis uocem quandam dici δενδρυάζουσαν, id eſt amœnam, ut uolunt aliqui. Eſt utique δενδρυάζειν, ſub quercus aut arboris cuiuſuis umbram humiliter confugere, quod ante inuentas domos feciſſe ueteres, conſtat. Signat id item uerbum, in aquam merſari occuliq́. Nec ſanè mirandum, ex arboribus ad uocis rationes uocabuli factam tralationem: quando & apud medicinæ peritos ab animalibus ad pulſus indicia conformantur quandoque dictiones. Nam, inquiunt, ſi arteriæ motus non perſeueret continuus, & interciſus à celeritate tranſeat in tarditatem, aut ediuerſo, ἀνισοταχὺς appellatur pulſus hic, id eſt inæquiuelox. Quòd ſi interuallatus cōquieſcat, ac mox cooriatur uelocior, δορκαδίζων uocatur, id eſt dorcadiſſans. Quæ nūcupatio de animalis producta in curſu natura eſt. Dorcada Hieronymus capream interpretatur. Origenes, παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν, dici opinatur. Si uerò à diaſtole recurrat, priusq́ quàm omnino contrahatur, rurſum percutiat ἀφὴν, id eſt tactum, δίκροτος uocatur à percuſſu geminato. Nam & dicroton dici biremem, ex humanioribus ignorare poteſt nemo. Microſphyctos uo-
B cant, quis puſillus eſt uenarum pulſus. Plura ſeſe ingerunt multo, uerùm ne hæc quoque modum exceſſerint, ut parerga, uehementer ſum ueritus. Sed illud non prætereritum in tanta muſices mentione, moleſtè (opinor) feret nemo, canentem cycnum à pauciſsimis auditum, etiamſi uulgatior fama tenet, ingruente fatali momento, εὐφωνότατον καὶ ᾠδικώτατον εἶναι τὸν κύκνον, id eſt uoce cantuq́ præcipuè præſtare cycnum. Auctor tamen primo Variæ narrationis Aelianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait, ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου οὐκ ἤκουσα. Quoniam uerò animal ſit φιλῳδὸν, Græci κύκνειον uocant eius melos. Appendix autem illud erit, ab Ariſtotele cycnum uocari καλλίπαιδα καὶ πολύπαιδα, quia plures producat, & ſpecioſos fœtus. Quàm porrò retuſam uocem dicunt Latini, φωνῆς ἀποκοπάς, id eſt uocis abſciſsiones appellare Græcis eſt mos, id eſt maximam quaſi raucedinem. Apud Theocritum uox trychna, uelut ſtrychna, pro molli uſurpatur: quia eiuſmodi cenſeatur herba ſtrychnos.

Muſica triplex. Organorum item muſicorum diſtinctio. Cruomena, enchorda, proſoda, pneumatica, hydraulica, citharodia, aulodia, lyrodia, proſodia. Citharis, cithara differunt. De lyrio, & loto. Lotages. Spodalia. Ciceronis locus explicatur. Cap. VI.

SVnt porrò è celeberrimis auctoribus, qui muſicā eſſe triplicem tradunt: mundanam, humanam, organicam. Et mundanam quidem ex cœlorum concentu inenarrabili deprehenſam aſtruxêre, necnon ex elementorum nexu mutuo ſubtilitatis immenſæ. Sed & mira temporum uarietas id ipſum iuuat argumentum. Quo enim pacto fiat, ut tantorum orbium rotata uertigo, tacito ſilentiq́ feratur ambitu, etiamſi nobis minus audientibus, miranda ſonorum tranſeat iucunditas? Hanc Plato aſſeruit, hunc ſectati omnes approbarunt, nec Boethio diſplicuit, etiam ſi ſæpe Ariſtotelico. Tradere Homerus quoque eſt uiſus, Heraclito Pontico interprete, quum de Apolline in Græcos irruente, ita canit:

ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο αὐτοῦ κινηθέντος.

Humanam uerò musicam facilè perceperis, si in te ipsum (quod Persius inquit) descendere incipias, & miraculum diuinum amplius expendas. Etenim quæ uis alia spiritalem uigorem mentis compotem, mortali ac terrenæ compagi fermentat, adglutinat, continet, ad præscriptam perducit metam, nisi coaptatio quædam, & ueluti grauium leuiumque uocum, quasi unam efficiens consonantiam temperatio? Quid animæ potestates tam dissentaneas & compugnantes sæpè conspirare facit, quàm ex rationali, & rationis impote ui conflari, Aristoteles sensit, & docuit? Quid uerò corporis elementa conciliat, aut rata firmaque fermentatione continet partes? Quam uerò organicam nuncupant, ea iam ad instrumenta spectat, quæ uarietatis summæ pro ingeniorum captu artifex peritia excogitauit. Hæc uerò aut intentione perficiuntur, ut neruorum contemperato tractu aut spiritu, ut in tibijs uel his quæ aquæ constant ratione: aut percussione quadam, ut in his quæ uirga ærea feriuntur. Quæ neruis intenduntur, cruomena uocant, aut enchorda, uel etiam ἔντατα, & prosoda, id est προσῳδά. Quæ spiritu inflantur, pneumatica dici ualent: uel ut Plutarchus, ἐμπνευστά. Sicut quæ propellit aqua, hydraulica, etiam si in architectura sua item sunt πνευστικά, & hydraulica instrumenta, à Ctesibio excogitata primùm, ut Vitruuius scribit: & est à Plinio repetitum Naturalis historiæ septimo. Domus, inquit Ammianus Marcellinus, studiorum serijs cultibus antea celebratæ, nunc ignauiæ ludibrijs torrentes exundant, uocali sono, perflabili cantu fidium resoltantes: denique pro philosopho cantor, pro oratore artium doctor ludicrarum accitur. Et bibliothecis sepulchrorum ritu in perpetuum clausis, organa fabricantur hydraulica, & lyræ ad speciem carpentorum, ac ingentes tibiæ. Citharis & cithara diuersa sunt, ut scribit Aristoxenus in commentatione περὶ ὀργάνων: nam citharis lyra est, qua utentes uocantur citharistæ, quos & λυρῳδοὺς dicunt. At cithara est, unde citharœdi uocantur. Distinctionem hanc contra Timarchum agnoscit Aeschines, & ab Ammonio repetitam scio. hinc citharæ cantus, citharodia nominatur: sicuti tibiæ, aulodia: lyræ, lyrodia. Critias uerò citharœdicos cantus etiam prosodias appellauit. Ex grammaticis thesauris illud est, à lyra dici lyrion, forma diminuta, ut à thyra thyrion, à come comion, id est uiculus. Erant & loti tibiarum genus epithalamium: ut illud in Epigrammate, B

λωτοὶ ἄχευν καὶ θαλάμων ἐπλαταγεῦντο θύραι

Id est, insonabant loti, & thalamorum perstrepebant ianuæ. Sunt tamen qui in loto priorem corripiant syllabam, ut λωτοῦ ὑπὸ πνεύματα μέλπει. & esse calamiscum interpretentur, unde dicantur lotages, qui lotum exercent. Spondalia, sunt spondaica ratione concinnati cantus, quibus utebantur in rebus diuinis, ut melodijs longioribus prospera deorum uoluntas firmaretur: qua ratione Pompilius Numa spondeum & pontificium dixit: unde Ciceroni lux infertur de Oratore libro secundo: Quum ex persona, inquit, mihi ardere oculi hominis histrionis uiderentur, spondalia illa dicentis.

Tibiarum species. Prouerbium, Quid opus erat longis me tibijs incinere? Plagialos. Hippophorbus. Tibiarum inuentores. Sirites. Phorbion quid. Photingia, Papinij ex Thebaide locus explicatur. Proaulion quid. Procemium. Prologus. Item diaulion. Thebanorum in tibijs præstantia. Item Pronomi tibicinis, calamaules, rhapaules, matroa, diopi, gingras. Tibia dextra & sinistra. Athena tibia. Tibiæ pares uel impares. Cantica. Diuerbia. Thebanorum uituperatio. Glottocomion, Sibene. Crupezia. Tibiarum longarum in sacris usus.

Caput VII.

TIbiarum uerò species inuenio plures. Sed prius Dionis proferamus historiam & enarrationem: Quum post arreptum, inquit, imperium Otho sacrificaret primò, dira portendi animaduertit: quamobrem facti pœnitens, τί γάρ με, inquit, ἔδει μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν; quid erat opus longis me tibijs incinere? Est hoc, inquit Dion, parœmiodes in eos, qui extra quàm sit eis accommodum, quippiam adoriuntur: id est, ἐπὶ τῶν ἔξω τι τοῦ προσφόρου σφίσι ποιούντων. Tanquam dicas: Quid necesse fuit imperium inuadere, ac pro adepto dijs sacra obire, quum omnia cessura in perniciem uideantur? Verùm ad tibias redeo. Est quam Libyes plagialon uocant, ex loto. Elimos ex buxo est, inuenta à Phrygibus. Sicut hippophorbon sceneta Libyes excogitarunt, & in equorum pabulis utuntur, fit ex lauro. Phorbion, ut hoc interim

A interim non taceamus, uocant Graeci, ut Aristophanis enarratores explicant, tibicinis ori circumpositam pellem, ne rimam concipiat labellum. Monaulus Aegyptiorum inuentum est, hoc est Osiridis, ut aliqui interpretantur, qui & photinga excogitarit etiam, unde & photingia. Sunt autem ex loto, inde & lotinæ tibiæ dicuntur. Meminit monauli in Thamyre Sophocles. Censetur uerò hæc nuptialis maximè, Tityrinon quidam item uocant. Fuit uerò monaulus, qui postea dici cœpit calamules, id est calamo incinēs. Nam rhapaules est, qui calamen inflat, id est stipulam. Tibiam poetæ etiam Libyn uocant, ut scribit Duris: quia Sirites auleticæ inuentor, Libys esset, Nomadum unus, qui & quæ matroa uocantur, id est μητρῷα, cecinerit primus. Matroum apud Smyrnam celebrat Strabo γεωγραφουμένων libro quartodecimo. Interpres eo nomine matronarum accipit locum. Ipse malim Matris deûm sic templum dici, quod alicubi hoc Opere liquebit. Scribit Plutarchus, Lycurgum rhetorem ubi iam è uita demigrandum aduertit, in matroum ac buleuterium ferri se iussisse, ut eorum quę in Republica gessisset, pœnas daret, si quid foret delictum. Phryges item tibiā inuenisse lugubrem memorantur, qua & Cares sunt usi: flebilis enim Carum incentio. Produnt ex nostris etiam nonnulli, Lydijs tibijs læta concinere, ueteris fuisse moris, Phrygijs uerò tristia: quoniam tres haberent tibiarum modos, Ionicum, Lydium, Phrygium, quod & barbarum. Ex ijs uerò innotescit amplius, quid sibi Papinius uelit, quum Thebaidos sexto ita canit:

Quum signum luctus cornu graue mugit adunco
Tibia: cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mœsta.

Dignum scitu quod tertio Rhetorico legimus apud Aristotelem, quod ne intercidat, hic protinus implantabimus. Procemium, inquit, est orationis exordium: id in poesi nuncupatur prologus: in tibiarum uerò incentione, proaulion: quod (inquit) liberum est, sicut in demonstratiuis principia. Sed ad rem. Tibiarum quasdam legimus uocari parthenias, quasdam uerò pędicas: item Andrias, quę dicuntur teliæ & hyperteliæ: sunt & citharisteriæ, ac dactylicæ. Nam Phrygias etiam elymos dicunt. Habentur & diopi, B musocopi, & hypotreti, necnon hemiopi. Diopos bifores intelligimus, sicut semifores hemiopos, quæ epulis adhiberentur. Proinde in Plauto sunt, qui semisonarios artifices ad hoc referendos putent. Elymos etiam scytalias dicunt. Theriam tibiam ex hinnulorum ossibus, concinnarunt Thebani, ære obductam forinsecus. Cornu incinunt Tyrrheni. Minutula tibia gingras est, flebilem & ipsa emittens sonum, à Phœnicibus comperta, unde & nomen: nam Phœnicum lingua, gingram uocant adonim. Gingricarum tibiarum meminit in Polyhistore Iulius Festus. Sed Pompeius Festus putat, ab anserum uoce nuncupatas: Qui, inquit, dicuntur gingrire. Meminit Athenæus: sed tibias uocari gingros scribit. Tibia dextra, inquit Varro, alia est, quàm sinistra: sic tamen, uti coniuncta censeatur, siquidem est altera carminis eiusdem modorum incentiua, succentiua uerò reliqua: nam sic pastorum uitam dicimus incentiuam, quia uetustior: agricolarum, quòd recentior, succentiuam: quam rem doctissimus comprobat Dicæarchus. Sic ergo pastorali succinit agricolatio, ut inferior, sicut tibia sinistra dextræ foraminibus. Pares autem tibiæ dicuntur, uel impares: quoniam si quando artifex monodio agebat, unam modò tibiam inflabat: si quando synodio, utranque. Monodium intelligo, quum unus aliquis è scena cantum profert, nec chorus simul. Porrò ubi canebat chorus, tibijs choricis, id est choraulicis concinebat artifex. In canticis uerò pyraulicis respondabat. Cantica in Comœdijs intelligimus, ubi unus modò loquitur. Sicut diuerbia uocantur, quum diuersæ agunt personæ. In choris nullus est certus numerus. Scythæ androphagi & melanchlæni, ac Arimaspi aquilarum & uulturum ossa tibiarum uice inflant. Celtę ex calamis fistula utuntur, atq; item Oceani insulares. Apud Aegyptios polyphthongos tibia ex hordeaceis calamis compingitur. Fuit & tibia dicta Athena, qua Nicophelen Thebanum in Mineruæ hymnis usum memorant. Fistula, quam tonarion uocant, C. Graccho præcipuo suorum temporum oratori, musicus, quibus deberet intendi, modos incinebat. Diaulion in scena dicebatur, ubi tacentibus omnibus intus concinebat tibicen. Thebanos præcipuè inter Græcos tibiarum artifici musica præcelluisse: ac inter Thebanos Pronomum tibicinem disticho comprobatur, quod & apposui,

gratum, opinor, facturus toto pede cum Græcis, ut nunc est, contrahentibus. A

ἑλλὰς μὲν, θήβας προτέρας προὔκρινεν ἐν αὐλοῖς:

Θῆβαι δὲ πρόνομον, παῖδα τὸν οἰνιάδου.

Aliàs Thebanis negocium facessunt auctores Græci, ut micropsychis ac gulæ mancipatis: ut qui thria concinnarent, ac enarsilochos, & hallantas, necnon schelidas, quibus etiam Mardoneum excepêre cum Persarum quinquaginta. Tibiarum repositorium uocant γλωττοκόμιον & σιβλώλην. nam crupezia, tibicinum sunt calciamenta. Tibijs incinuisse longioribus olim inter sacrificandum, Plutarcho credimus, & indicauit Dion. In tibicines illud est apud Græcos concinnatum:

αὐδρὶ μὲν αὐλητῆρι θεοὶ νόον οὐκ ἐνέφυσαν,

ἀλλ' ἅμα τῷ φυσᾶν χ' ὁ νόος ἐκπέταται.

Id est, homini quidem tibicini mentem nō ingenerarunt dij: sed simulac tibias inflat, difflatur mens.

Nomos in musica quid. Nomorum species. De polycephalo & orthio nemo plusculα. Castorium melos. Castoreum. Laconici regis mos. Pæanes duo in bello. Carnij moduli. Carnia festa. Carna dea. Augustini locus pensitatur de Iano. Sciades loca. Carneonica. Fabatiæ calendæ. Caranus quid Persarum lingua. Nomæ, hyponomus, nomus. Hyponoma ulcera. Cap. VIII.

LEgimus præterea subinde in musica dici nomos. Id uerbum haud ita imbutis perpolitisq; párere difficultatem potest. Proinde sciendum, in carmine ac cantilena, nomon significare qualitatem uocis ac moderationem, qua uel remissiore uel acutiore utimur. Eandem itaq; cantilenam duobus tribus ue nomis modulantur musici. Ratio autem nominis ea est, quia Græcè nomos, lex est. Veteres autem prius quàm literas scirent, leges cantabant, ne eas obliuioni mandarent: quod temporibus suis in more Agathyrsis fuisse, Aristoteles scribit. Ergo primas posteriorum cantilenarum eodem appellarunt nomine, quo omnes uocabantur superiores. Terpandri nomos celebrant Græcorum scientissimi. Alij à gentibus denominationem trahunt, ut Aeolius & Bœotius: ab rhythmis alij, ut orthius & trochæus: alij à modis, ut B acutus & tetraœdus: alij ab ipso & amasio, ut Terpandrius & Capion. Fuit & ab euentu nuncupatus Polycephalos nomos: nam obtruncata ab Perseo Medusa, inter superstites sorores luctus est exortus haud mediocris: sed & serpentum syrigmus, id est sibilus ex earundem inaudiebatur capite. Quo uelut concentu quum oblectaretur Pallas, ex imitatione auleticen excogitauit, quam de serpentum numerosis capitibus etiam polycephalon censuit nuncupandam. Sunt quibus arrideat amplius, polycephalum dici, quòd quinquaginta afforent uiri, incinente tibicine, ex quibus constitueretur chorus. Quidā etiamnum κεφαλὰς procemia intelligunt, uelut procemijs multis constans cantus dicatur polycephalos, quem ab Olympo compertum memorant primùm. Orthios dici uidetur, quòd extentus foret ac robustus. ὄρθιον Græci dicunt, in altitudinem surrectum. Orthius, inquit Martianus, ex tetrasemi elatione, id est arsi, & octasemi positione, constat, ita ut duodecim tempora hic pes recepisse uideatur: propter honestatem positionis sic nominatus. Orthia tamen phalanx dicebatur, quæ procederet in cornu, profunditatem habens longitudine maiorem. Dianam orthriam Seruius fascelidem intelligi uoluit, ut quibusdam placere animaduerto. Orthiam tamen inuenio in Apophthegmatis Plutarchi, in cuius ara cæderentur pueri, qui dicuntur Bomonicæ: quanquam in Lycurgo, augurij nuncupauit aram. Sudas nunc orthion legit, orthrion quandoq;: quibusdam nomen inflectentibus à diluculo, quod uocant ὄρθρον. Scribit Pindaricus interpres, esse in Arcadia Orthusion montem, siue Orthion: unde Orthosia dicatur Pindaro Diana, quę ab alijs etiam Orthia: Ni, inquit, malis ita nuncupari, quoniam parientes surrigat. Orthiæ Dianæ meminit in Theseo Plutarchus. Sed interpres, orthium dici chorum est opinatus. Quæ de orthij etymo prius apposuimus, à Gellio comprobari uidentur, ubi ex Herodoti libro primo, super Arione fabella repetita, illum scribit, impetrato à nautis ut canere liceret carmen illius consolabile, tunc quod orthium dicitur, uoce sub latissima cantasse. In quo aduertendum obiter, in septem sapientum conuiuio Plutarchum scribere, adortum Ariona nomon pythicon concinere pro sua & nauis salute. Pol

lux uerò

A lux uerò tibiæ sonum, orthion dicit: unde, inquit, orthios nomos. Polymnestus orthiorum poeta celebratur. Nomi huius meminit in libro de Regno Dion. Nomon hunc ad belli ardorem excitandi uim habuisse scribit Eustathius: nam concinente Timotheo, uelut furens ad arma prosiluit Alexander. Significat ipsum hoc uel Homerus Iliados rhapsodia undecima. Meminit & Maximus Tyrius. Castorium melos Laconicum erat, quo utebantur in prælijs, ut fortiter & audenter agerent, mortemq́ contemnerent: sicuti Plutarchus abundè testatur. Quin & Rex antequam pugnas iniret, rem diuinam Musis faciebat, quo & oratione & memoria in primis digna promerent facinora. Græcorum autem mos fuit, duos concinere pæanas, Marti quidem in hostibus congrediendis, Apollini mox bello absoluto. Illum priorem, enhyalium uocant. Castoreum autem obiter testes intelligimus animalis fibri, siue castoris: uti libro trigesimo secundo Plinio traditur. Virosa castorea ex Ponto mitti cecinit Virgilius: quando, ut scribit Strabo, inibi uenenosa habentur. Castorium denique melos dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscuri compererint primi, quum ὀρχηστικοὶ forent planè. At Dioscuris Palladem primam Enoplion incinuisse nomon, prodidit Epicharmus. Ex quo præcinente tibia, congredi cum hostibus adorti Lacones sint. Est & castorum infecturæ species. Castoreum colorem Græci cinereum intelligunt. Carnios item modulos legimus quandoque: constabant hi, ut uidetur, neruis pluribus: nam Timotheum carnijs id genus deditum modulis Ephororum unus, arrepto gladio interrogauit, ex utra parte neruos abscinderet, qui superessent ad septem. Carnia uerò festa item erāt Spartæ (ut puto) Apollinis, qui etiam carnius dicebatur. Militaris uitæ imaginem ea præferebant. In nouem locis, quæ Sciades dicebantur ab umbræ scenicæ similitudine, noueni epulabantur uiri, diebus nouem. Inuenio apud Græcos, Carnea primum uicisse Terpandrum. Hinc certè nuncupatos scimus Carneonicas. Carneorum denique mentio est Herodoto libro septimo, atque item octauo. Carnios sacerdotes fuisse apud Sicyonios, auctor Eusebius est. Praxias ait, à Cranio nominata Iouis & Europæ filio, quem amauerit Apollo. Alcman, à Caraneo Troiano. Demetrius, à κραίνω, quod est τελέσαι. Siquidem Menelaum B memorant, ad Troianum bellum profecturum festa hæc uouisse, si rem perficeret. Sunt qui Carna dici putent à Græcis festa, quoniam equus dureus è carnio ligno fuerit compactus. Carna uerò dea erat in Latina historia, quam uitalibus humanis præesse credebant. Ab ea petebatur (Macrobius inquit) ut iocinora & corda, quæq́ sunt intrinsecus uiscera, salua conseruaret. Huic templum dicauit Brutus, quia cordis beneficio publicum statum emendasset. Hanc esse cardinis deam intellexit sexto Fastorum Ouidius. Et Iunias calendas, quas uulgò Fabatias dicunt: quia fabæ adultæ diuinis adhiberentur rebus, illi sacras ueteri tradidit ritu illis uersibus:

Prima dies tibi Carna datur, dea cardinis hæc est:
Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

Iani porrò cum hac concubitum celebrat idem Poeta. Quod ignorasse Augustinus uidetur, quando Diuinæ ciuitatis septimo ita scribit: De Iano non mihi facilè quicquam occurrit, quod ad probrum pertineat, & fortè talis fuit, ut innocentius uixerit, & à facinoribus flagitijsq́ remotius. Sed in magnis uiris hosce uelut neuos haud mirer, quando & Hieronymus uir in doctrinis tantus, apud auctores de Lyncurio nil sibi compertum fatetur: quum tamen lapilli mentio sit apud Theophrastum & Plinium. Carnius mensis fuit Græcis, quem Metagitniona dicebant Athenienses: Maium interpretantur nonnulli. Quod uerò de nomo diximus, sciendum, affectionem esse quæ Græcis dicatur νομή: quam Therapeutices quinto Galenus esse finit, quum putredinis metu adhibere cauterium cogimur. Sic autem dicitur, quoniam depascens proxima, serpat assiduè ab ijs quæ affecta sunt, ad ea quæ ritu naturæ se habent: re uidelicet ab accidenti præmonstrata, non de substantia nomine accersito. Significare ipsum hoc & Plinius animaduertitur, quum libro uigesimo, mala corporis quæ serpant, dici nomas, tradit. Hyponomus ad præsens institutum pertinet nihil: sed de eo nomine Thucydidi signatur subterranea cauitas occultior: unde ὑπονομεύειν, id agere est: cuniculum interpretari possumus. Nomos item, accentiuncula in fine posita, Plinio præfecturam indicat: quando & Diodorus Aegyptum in sex ac triginta distribuit nomos, id est leges, si Intrepreti credas. Satrapias

trapias nuncupat Herodotus quoque. Hyponoma ἕλκη dicta Græcis, cuniculosa inter- A
pretantur nostri, ut quæ indirecta flexibus multis carnem subeant.

Arcadum studia in musicis. Virgilij locus enarratur ex Bucolicis. Artificum musicorum uituperatio, ex Plutarcho. Aristotelis sententia ad idipsum de Stratonico citharœdo iucunda lectu. Fides frustra pulsare. Bos lyricus. Blityrion. Blityri. Scindapsus. Cap. IX.

MVsicam, si ueram expendas atque legitimam, uniuersis hominibus conferre plurimum, constans benè sentientium opinio est. Arcadibus uerò inquit Polybius, & necessaria maximè. Proinde ita receptum moribus apud eos est, ut non pueros modò, uerùm & adolescentes ac iuuenes ad trigesimum usque ætatis annum ea disciplina imbuendos curent, quum sint alioqui difficilis uitæ homines austeriorisque. Cantu & choreis Liberio patri ludos concelebrant, singuli pro ætatis ratione. Denique uita omnis id genus cantionibus studijsque impenditur. Cæteras artes apud eos ignorasse, nulla prorsum ignominia est. Musicam nescire nemo potest, quia necessariò discitur. Eius imperitiam fateri illic turpissimum est: nec id lasciuiæ causa, uel deliciarum, sed ut labores assiduos in colendis agris, & uitæ præterea duriciem atque asperitatem, & austeriores mores ex cœli tristicia quadam prouenientes, hac quasi dulcedine remolliant, ac contemperent. Huius autem rei argumentum ingens ex Cynethensibus est, qui quum instituta maiorum peruicacius aspernari cœpissent, in eam breui feritatem abiêre, ut in nulla Græciæ totius ciuitate scelera maiora, aut crudelitatis exempla ederentur immitiora. Ex ijs uerò quę ex Polybij historia subsignauimus, dilucere manifestius opinor, cur uates Mantuanus in Bucolico ludicro subinde in cantilenæ mentione Arcadas plurimis efferre laudibus non desinat: ut etiam ita enunciet,

Soli cantare periti Arcades. Et rursum:
Arcades ambo, Et cantare pares.

Certè musica, particeps disciplinæ est: ut præclarè docuit Aristoteles: item ioci, & rationis ocij degendi. At enim cantores & citharœdos sunt qui βαναύσους uocent, hoc est uiles: & opus illud non putent uiri, nec sobrij, sed iocantis. argumento quod Persarum Medorumque reges per alios id tractantes, uoluptatis fiunt participes. Præterea de dijs ita opinamur, ueluti Iupiter ipse nusquam concinat, aut cithara utatur, uti statuunt poetæ. B
Porrò ut Plutarchus scientissimè docuit, quod & alibi commonuimus, contemplari optima semper debemus, ne contemplemur solum, sed nutriamur quoque. Hæc uerò sunt in operibus, quæ à uirtute proficiscuntur, quæ aspectu ipso æmulationem quandam & stimulos ad imitandum inijciunt: in reliquis uerò etiamsi admiratio insit, tamen sæpè contrarium euenit. Operi nanque afficimur, eius auctorem contemnimus, ut in unguentorum, ac purpuræ ratione: his enim oblectamur, at infectores & unguentarios sordidos ducimus. Ex quo sapiens id censetur Antisthenis, qui quum Ismeniam optimum audisset haberi tibicinem: At homo nequam est, inquit, non enim si probus foret, tibicen esset. Et Philippus quum accepisset, filium suauius quodam loco cecinisse, urbanè est obiurgatus: Non'ne te pudet, inquiens, quòd tam benè canere scias? Satis enim, superque est principi uiro, canentibus alijs, audiendi superesse ocium. Idem & in plerisque alijs obuenit: neque enim quisquam ingenuus adolescens, quum Pisæ Iouem esset intuitus, Phidias fieri concupiuit, aut Iunonem Argis, Polycletus. aut Anacreon, aut Philemon. aut Archilochus, etiamsi eorum opera summa sit admiratione prosequutus. Verùm enimuerò his quæ contra musicam promuntur, occurrere facilè est, si Aristotele tradente, dispiciamus acrius, quousque illi opera danda sit ab ijs qui ad ciuilem uirtutem erudiuntur. Et quæ melodia, qui'ue rhythmi sint perdiscendi, quibus item instrumentis utendum. Nã in eo utique refert plurimùm, estque in ijs obiectionum solutio. Clarum quippe est, non oportere disciplinam eiusmodi impedimento esse cæteris actionibus neque ad res bellicas ciuilesque corpus efficere inutile. Quod erit utique, si in illa non elaborabunt usque ad concertationem, neque admirabilia cõsectabuntur, & superflua: sed eatenus ut gaudere ualeant concentu probo, & rhythmis. Vnde item percipi licet, quæ ad musicam institutionẽ recipienda organa. Cæterùm in hac musicæ pragmatia lepidum succurrit Stratonici citharœdi scomma, quo Propin Rhodium proscidit facetissimè. Erat is corpo-

A is corpore procerus, arte citharœdica non bonus, & corpore inferior. Scitantibus uerò nonnullis, cuius nam modi foret is? Nullus (inquit) malus, grãdior piscis. Postremùm uerò hoc adiectum ob infantiam hominis est. Fuit quippe Stratonico ingenium alioqui in numerato semper, ducta uel hinc coniectura. Habuit is in ludo nouem Musarum imagunculas, & Apollinis unam, discipulos autem duos modò. Quum quæsisset ex eo quidam, quot ei forent discipuli? Cum dijs, inquit, duodecim. Lusit idem in citharœdum, qui diceretur Bos, lyræ non peritum ualde: nam ubi id inaudisset, Olim (inquit) dicebatur ὄνος λύρας: nunc uerò, βοῦς λύρας. Porrò extat in citharœdos parœmia, ubi incinentes nec cibo afficiuntur, nec capturis, εἰς κενὸν κρούειν τὰς χορδάς, id est fides frustra pulsare. Meminit Lycophron,

Τοὶ γὰρ ψαλάξεις κενὸν νευρᾶς κτύπον.

Ex musicæ ratione promitur illud quoque in delatorem ab Marcellino prolatum. Paulus, inquit, crudelior succentor fabularum, è promptuaria cella fallacias extulit. Blityrion & scindapsum pro musico organo accipiunt Græci. At blityri, inquiunt, ipsius est chordæ imitamentum. Galenus uerò Therapeutices secundo: Quid, inquit, an nihil tibi significare uidentur hæ uoces, animal & morbus, sed similiter efferri; ut blittyri, & scindapsus?

Cani remigibus solitum. De Chrysogono modulatore. Tranquilli locus explicatur. Quid suffertum, & differtum. Sufflamen quid. Hieronymi locus restituitur. Intus canere, ac foris quid. Catieni qui sint. Item quid struthissare. Seruius explicatur de titis columbis. Creca quid uocent, ac quid ὑποκρίνειν. Titissare. Titis auicula. Trygon unde. Titigonion. Tithæ aues. Titybissare. Titij sodales. Paratitla. Tituli. Titlaria. Caput X.

Cicero in Verrem quodam loco ita scribit: Ab hac præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat, per iniuriam, quibus se in classe uti uelle dicebat. Queri fortè potest, quid sibi parte hac Cicero uoluerit, proinde paucula ex Asconio subnotauimus: Sciendum inquit, est cani remigibus
B per symphoniacos solitum, & per assam uocem, id est ore prolatam & ut in Argo naui, per citharam. Nisi, inquit, quia in classe dixit, intelligere uelimus, ad hoc symphoniacos capi solere, ut in classe pugnantibus classicum canant: unde ipsi tubæ, classici nomen impositum. Porrò Ciceronis sensum iuuat item plurimùm, quod in Græca lectum historia est. Quippe refert Duris Samius, in Alcibiadis naui ab exilio redeuntis Chrysogonum fuisse quendam modulatorem, qui tanta arte remigum manus dirigebat, ut quum illi remorum pulsum cum Chrysogoni cantu coniungerent, iucundam audientibus redderent harmoniam. Cæterùm & in hac mentione musicæ occurrit mihi locus item Tranquilli in Nerone: Media, inquit, in orchestra frequẽte populo epulatus, si paululum subbibisset, aliquid se sufferti tinniturum Græco sermone promisit. In cuius nodi explicatione hæsit Lynceus interpres, & in solœcismum fœdissimum coniecisse auctorem Latinissimum uidetur. Quòd si Senecæ uerba uel aduertisset uel expendisset exactius, facilis ei fuisset enarratio. Sic igitur Naturalium primo scribit: Præterea quum dicitur tibi, nubem sole esse suffertam: non dicitur, colorem illum immixtum esse uelut duro corpori ac stabili & manenti, sed ut fluido & uago. Suffertam nubem hîc accipio interfusam aut illustratam. Ex quo liquet, Tranquilli sensum esse illum, cantaturum se clarius aliquid, aut quod Græci dicunt πυκνόν, id est densum quippiam, ac succi plenum. Nam & differtum pro pleno legimus tum apud Horatium, tum uerò apud L. Florum, qui de Cleopatra ita scribit: quòd ubi desperauit à principe, seruariq; se triumpho uidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausolæum se (regum sepulchra sic uocant) recipit. Ibi maximos, ut solebat, induta cultus, in differto odoribus solio iuxta suum se collocauit Antonium. Sed & Seneca in Cõsolatione ad Albinam: Iumentorum, inquit, corpora differta & coacta pinguescere. Quin in Quæstionibus rursum: Erãt enim pinguia & differta corpora ex longiore ocio. Adijcit calculum & Tacitus de Poppæa: Corpus inquit, odoribus differtum conditur, tumuloq; Iuliorum infertur. Erit ergo aliquid sufferti, plenius paulo quippiam, & succulentius. Porrò sufferti uocabulo summoneor, opem Hieronymo feram in epistola ad Pammachium: Quintus Ateius, inquit, qui ingenium in nume-

in numerato habebat, ut sine monitore tacere non posset: de quo egregiè Cæsar Augustus, Quintus noster sufflammandus est. lego, sufflaminandus est, ex Seneca Declamationum libro quarto, etiam si inibi non Ateius, sed Acherius legitur modò. Est autem sufflamen, quo impetus rotæ decurrendis reprimitur. Iuuenalis Satyra ultima: A

Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Apud Senecam sunt, qui suffibulandus malint legere. Cæterùm quia latius iam de musica indagine uaria scrutati sumus, iam commodum est inde resilire, ne concinnitatis studio, inconcinna nimium, & absurda prorsum ista fiant: quādo erunt qui opinentur, tam longis non fuisse incinendum tibijs. Quare si & paucula modò adiecero, coronidem apponam. Quum canant citharistæ, manus utriusque officio perfungi, quippe plectro dextra utitur, & hoc est foris canere: chordas uerò sinistræ carpunt digitis, quod uocant intus canere: quoniam quæ sinistra sunt, sæpius interiora dicuntur: ut apud Virgilium,

Dum proram ad saxa suburget Interior.

Et apud Sallustium, Introrsus prima Asiæ Bithynia est. Intus apud Plinium, in terrarum situ loca statuuntur, quæ in mediterraneis ferè sunt. Sciendum tamen, Comitem exteriorem uideri ab Horatio dictum, à sinistris assectantem: sicuti etiam approbat Acron. Horatij uersus hi sunt:

Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

In sanctis porrò literis adnotatum & illud, Dextrum dici uisum pro interiori, sinistrum pro exteriori. Adnotatum etiam, ἀποκρέκειν dici, quum summisse quieteque insonant citharœdi, citharam dum coaptant. Propriè uerò κρέκειν pronūciatur de organi eius concentu, etiamsi κρέκα uocant capillum. Proasma, & epimelodema, item epode esse uidetur tanquam cantilenæ procemium, uelut apud Theocritum:

ἄρχετε βουκολικᾶς μῶσαι φίλαι. ἄρχετ᾽ ἀοιδᾶς.

Catienos porrò pro cantoribus usurpasse Horatium, scribit Porphyrio, à cantore nobili appellatione deflexa: B

Catienis mille ducentis, Mater te appello, clamantibus.

Qui uerò stridunt potius quàm canant, στρουθίζειν Græcè dicuntur, quod Latinè enunciare licet struthissare: ex passerum uoce, qui struti uocantur, uerbo deflexo. Passerculi uerò creduntur τιτίζειν, id est titissare: ex quo titis corriuatur, ut scribit Aelius Dionysius, auiculæ species, aut etiam auis quælibet minutior. Hinc arbitror illustrari egregiè Seruium in Bucolico ludicro interpretantem, titos dici columbos non Latinè quidem, sed multorum auctoritate tanquam Latinè. Titos uerò palumbes dici interpretor, ex passerum salacitate, qui solent πιπίζειν. Nam & apud Persium, pro libidinosis titos accipimus. Est & uerbum huic affine τρίζειν. Sed est id uespertilionum proprium: nam τρύζειν, uocem exprimit asperiusculam, unde & inflectitur trygon. Inuenio titigonion esse item animal paruum, cicadæ persimile. tithas aues, id est, τιθὰς ὄρνιθας, in Prognosticis Aratus domesticas intelligit. sic enim scribit:

καὶ τιθαὶ ὄρνιθες, τοὶ ἀλέκτορος ἐξεγένοντο

Tithæ uerò nuncupantur uelut mansuetæ, ac mites. τιτυβίζειν, ut ne hoc quidem prætereamus, hoc est titybissare, dicitur de perdicibus quibusdam: sicut cæteri postea dicuntur κακκαβίζειν. unde apud Comicum, κακκαβᾶν. Titios nuncupari sodales, Varro scribit, ab titijs auibus, quas in augurijs certis obseruare solerent. Nos item legimus, sodalium augustalium esse additum sacerdotium, uti olim T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales instituerat Tatios: auctor Annalium primo Tacitus. Paratitla nil ad præsens faciunt institutum. Sunt tamen eo nomine argumenta titulis apposita, & uelut indices. Nam titlos ab capitibus, quæ cephalæa Græci uocant, distingui, in illorum literis traditum est, Quando habeat Matthæus titlos octo & sexaginta, capita uerò trecenta & sex ac quinquaginta. Verùm apud eosdem titlaria inuenio pro pugillaribus aut schedarijs: quæ & ptychia nuncupasse animaduertitur Leontius.

Prin-

Principum priuatorumq; mollius sibi indulgentium exempla. Cyriæ quid Plutarchus restituitur. Qui sint blacæ: item blacennomion. De Apicio scitu digna. Prius de Chabria, Vitellio, Sardanapalo, Domitio Aphro, Aristodemo, Persarum rege. Coronistæ qui. Alexandri uinolentia. Blautæ, blautia, blitomama. Caput XI.

A MAximos quãdoq; duces haud ita reformidasse delicias, exemplis aliquot manifestum fit: nam postulatus proditionis Chabrias cum Iphicrate, increpabatur ab eo, quòd in tanto discrimine gymnasia, nihilominus inuiseret, necnon constitutis horis pransitaret. At is: Quid (inquit) aliud, te quidem squalidum & cibi inopem, me uerò pransum unguentatumq; Athenienses periment. Hic uerò est Chabrias is, quem dicere solitum prodit historia, formidabiliorẽ uideri ceruorum exercitum leone duce, quàm leonum ductante ceruo. Item, illos optimè exercitum ductare, qui res hostium benè solicitecq; exploratas habeant. Vitellij patina luxu notabilis est. Eã principatu suo sestertijs C C condidit. Sed faciendæ fornax in campis exædificata est, unde patinarum paludes obiectæ Vitellio à cõsule Mutiano, graui probro. Nam quid Heliogabulum memorem? cuius mores retegit abundè unum eius dictum, quo rerum precia orexin esse conuiuiorum pronunciauit. Pingi se iussit, ut cupediarium, seplasiarium, popinarium. Hic porrò non nisi unguẽto nobili aut croco piscinis infectis, natauit. Iam Domitius Apher Nemausensis, clarus orator, Neronis temporibus ex cibi redundantia in quadam cœna, mox spiritum effudit. Aristodemum tyrannum apud Cumas, in Romanis antiquitatibus Dionysius auctor est, Mollẽ fuisse cognominatum, id est μαλακόν. Id uerò cur sic, uariè traditur. Sunt qui opinentur, inde irrepsisse cognomentum, quòd quandoq; parum uir fuisset, ac pudicitiam turpiter substratuisset. Alij uerò ex miti natura. Non desunt qui ex hostili admiratione appellationem profluxisse uelint, siquidem à Barbaris nũcupatum μαλακόν, quo uerbo intelligatur ἀντίππους, id est puber: quoniam id ætatis cum coætaneis etiamnum comantibus, quos inde coronistas uocant, in bello aduersum Barbaros manu promptus apparuerit, & consilio ac prudẽtia illustris, quibus is maximi principatus fundamenta iecerit. Persarum rex uer agebat Susis, hyemem in Ba-
B bylonia, æstatẽ in Media. Cuiusmodi uerò in reliquis foret hic, ut libera, ita facilis coniectatio est. Propterea magnus Agesilaus regiam eleuans potentiam: Quo, inquit, maior me est is, si non & iustior? Naratũ Babylonis satrapen, æquè ac Sardanapalum deprimit Plutarchus, de quo Arriani historia est. Iuxta Anchialum fuisse Sardanapali monumentum ac statuam, manibus in speciem plaudentium coaptatis, eo titulo: Tu hospes bibe, uescere, lude: nam cætera humana, ne hoc quidem digna sunt. Hæc uerò pronunciare uidebatur ipse, uelut sonitum intuens, quem crepantes manus ederent. Hunc Græci πάναβρον dicunt, quod signat tota uita mollem euiratumq;. Alexandri uinolentiam nemo non nouit. Arrianus conatur tueri. Q. Curtius approbat, qui & comessantis exercitus licentiam taxans præclaram adiecit sententiam: Eximiam gloriam sæpius fortunæ, quàm uirtutis esse beneficium: quando ne epulantes quidem, & sopitos mero aggredi ausus est hostis, haud secus bacchantium eiulantiumq; fremitu perterritus, quàm si prẽliãtium clamor esset auditus. In præceptis item sanitatis Plutarchus, uini in Alexandro nimietatem agnoscere uidetur. Idem in Parallelis, luxum Alcibiadis commemorans: Excidisse, inquit, triremiũ tabulata, ut mollius dormiret: κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ὑποβαλλομένων, id est cirijs, non tabulis iniectis stragulis. Sunt autem ciriæ, ex iuncis zonæ seu fasciæ, quibus uinciuntur lectuli, uti interpretor, pensiles. Meminit in Auibus Aristophanes. Plutarchi interpres locum mirè dissimulat. Hęc uerò in prẽstantibus adnotata ingenijs minus miram faciunt priuatorum, & prætenuis fortunæ hominũ fluxam fractamq; uitam, cuiusmodi fuisse memoratur Artemon, cui delicijs lasciuienti etiam Periphoreti cognomen adoptatum, quod circumlatilem nobis indicat: quoniam lectica circunferretur, & ueluti è manibus hinc inde sustinentium penderet. de quo insuper memorabile est, quod proditum Grecis scio, metu fractum atq; stupidum temporis plurimum intra domus septa se continuisse, duobus seruis æreum scutum supra eius caput sustinentibus, ne quid ex superioribus fortè irrueret. Si quo autem casu egredi cogeretur, lectica tecto adoperta gestabatur. Sunt qui hoc genus delicatos, mũdulos molliculosq; blacas nuncupent. Quanquam & eo uocabulo fatui quoque intelliguntur, à pisce prorsum

inutili, ac siluro persimili, dictione inflexa, quem ne canis quidem attingat. Alij Blaciam prope Cumen esse regionem uolunt, cuius etiam Aristoteli mentio sit. Erat item in Alexandria uectigal, quod Astrologi persoluerent, blacennomion nuncupatum: quoniam eos fatui modò adire soleant. Porrò qui obeundis negocijs nimio plus desident, & quadam mollicie torpent, dicuntur βλακεύειν. Damnascius, καὶ παροξυνόμων περὶ λόγων τοὺς ἐν ἔργῳ βλακεύοντας. Eadem notione utitur Aristophanes Pluto, enaratoribus quoque astipulantibus. Blautas legimus apud Dionem, qui Cæsarem scribit ultimo triumphi die in forum suum perrexisse βλαύτας ὑποδεδημένον, & omnifariam floribus coronatum. Apud Sophoclem & comicum Aristophanem, blautia obseruauimus quoque. Id uerò calcei est genus. Et in Parallelis Plutarchus, Marcellum ouantem scribit, urbem inijsse ἐν βλαύταις. interpres calceos eo nomine patricios intelligit. Blitomamam pro stolido accipit idem Comicus, qua ratione bliteam dixit meretricem Plautus Truculento:

Blitea, inquit, & lutea est meretrix, Nisi quæ sapit in uino ad rem suam.

Sed in hac censura quem Apicio anteferemus? Huius pollucibiles cœnas supercilio Stoico conuellit Seneca. Sed & Græci, opsophagi cognomento insigniunt. Auctores habeo, Traiano in Parthis agenti, quum multorum dierum itinere à mari abesset, ostrea recentia miro ingenio seruata Apicium summisisse. Hic in Cinturis Galliæ, uel apud Minturnas, ut scribit Athenæus, ni mendum exemplarium est, magnam pecuniæ uim profudit, dum squillis auidè uescitur, quæ illic habentur maximæ. Sed & in Alexandria astacos magna conquirens cura, quum audisset, in Libya squillas quoque capi prægrandes, ne diei quidem unius moram sustinens, in Aphricam confestim transmisit. Quod ubi falsum comperit, execratus prouinciam ita regredi instituit, ne unquam terras attingeret omnino eas. Et de Apicio quidem ex Græcis hæc. Cæterùm, ne quem fallam, quónam pacto esse idem hic Apicius queat, quem etiam nepotum omnium altissimum gurgitem Plinius dixit seuerissimè? Certè in Consolatione ad Albinam, ut iam perfuncti fato meminit Seneca, cuius & paulò plura subsignauimus uerba, tum quia iucũdam complectuntur historiam, tum ad refellendam hac parte Græcorum inscitiam: etiamsi Athenæus quoque sentire id ipsum uidetur. Apicius, inquit, nostra memoria uixit, qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi uelut corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ prefessus, disciplina sua seculum infecit. Cuius exitum nosse, operæprecium est. Quum sestertiûm millies in culinam congessisset, quum tot congiaria principum, & ingens Capitolij uectigal singulis comessationibus hausisset, ære alieno oppressus, rationes suas tunc primùm coactus inspexit, superfuturum sibi sestertiûm centies computauit: & uelut in ultima fame uicturus, in sestertio centies si uixisset, ueneno uitam finiuit. Quod ferè tradit in Tiberij rebus Dion quoque: sed ait Apicium comperisse, ducentas & quinquaginta myriadas sibi reliquas fieri: Huius porrò, inquit, M. Sabij Apicij, L. Aelius Seianus Strabonis filius, fuit quandoque τὰ παιδικά. Commeminit Apicij eiusdem Epistolarum decimaquinta idem Seneca, insimul & P. Octauij inter gulæ proceres maximè insignis, & (quod mirum in primis est) ipso item Apicio in mulli licitatione, quem Cęsar Tiberius uendi iusserat, superioris: Vnde, inquit, inter suos ingentem est gloriam consequutus. Denique ab Apicio propagatum in coquos cognomentum, ut Apiciani dicerentur, quadam philosophorum imagine, auctor est Septimius Florens.

De pandæsia & maza. Mattya. Mazones. Martialis locus. Madda. Item de Amazonibus sciru dignum. Mazapanis. Marcipanes. Marciatum unguentum. Marci pastilli. Cardamyle. Quæ & quibus in locis edulia haberentur præstantissima. Lesbia farina. Gigartum. Fungorum nomina. Mycenæ unde. Ciboria. Colocasium. Lac tabianum. De Vesuuio monte. Galeni mendum tollitur ex Therapeutices quinto. Lacte cur alantur præcipuè infantes.

Cap. XII.

PAndęsiam Gręci uocant aditiale conuiuium ac ganeatum dubiumque, & omnifariam obsonijs differtissimum. Id nos excuratum gliscerumque dicere possumus & saliare. Sunt tamen qui eo nomine intelligi malint: ad quod, ubi uescerentur publicè, commeantes pasim domo portionem, quisque ferrent, in medium

A medium tamen, quod attulissent, collaturi. Meminit Aristophanes: ὥσπερ, inquit, μάζα καὶ πανδαισία, ut maza & pandęsia. Mazam uerò eius poetæ interpretes στρυφνὸν ἄρτον exponunt, id est rigidum panem: quo nomine quidam eum uolũt intelligi, qui uulgò nautico usui maximo est, & biscoctum nuncupat plebecula. Fuisse tamen præstantioris edulij speciem ex adagio Græcis pertrito coniectare licet, ὑπὲρ μάζαν, supra mazan, in eos qui difluerent delicijs. Apud Lucianum, ὑπερμαζᾶν uerbum inde flexum inuenio, quod est luxuriosius agere, delicatiusq́, ac diuitijs abundare. Mazam putant ex farina, oleo & aqua confici solitam. Sudas etiam ex lacte, unde mox paulò nata & mattya est: dictaq́ꝫ eo nomine preciosa omnia edulia, ut scribit Athenæus. Hinc illud Martialis sunt qui ita legant.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes mattya prima lepus.

Theocriti Interpres ὁδοιπόροις: Maza, inquit, νεομάλακτον καὶ νεοφύρατον ψώμιον, id est bucella recens. Maddam pronunciant Megarenses. Hinc correpsit forsan mazapanis, uulgò nunc usus promiscui, appellatio. Etiamsi non improbatum eruditis est, Marcipanes posse ab auctore principe nuncupari: quando & Marciatum legimus unguentum. quin etiam Marci pastillos in medendi ratione celebrant Græci. Placentam fuisse in ueterum delicijs, illud certè Hieronymi ad Marcellam indicârit abundè: Non sunt, inquit, suaues epulæ, quæ non placentam redolent, quas non condit Apicius, in quibus nihil de magistrorum huius temporis iure suffumat. Est mazæ species Athenæo dicta cardamyle, etiam si topicum quoque nomen id est. Amazones pro pauperioribus, tenuiori promiscuoq́ꝫ utentibus uictu apud Græcorum scientissimos reperias, ueluti qui mazam non habeant. Sed & Amazones ipsæ possent uideri inde appellationem ducere: quod nec Eustathio displicet, quoniam lacertis ac testudinibus, & id genus bestijs alerentur. Quamobrem etiam Sauromatidas, siue Sauropatidas nuncupatas uolunt: quia σαῦρας, id est lacertas, conculcent ac uescantur. Quanquam alij, quòd in Sauromatica Scythia habitarent, dictas ita opinantur: quod Stephanus tradit. Sed & Eustathius Sau-

B romatas Amazonum connubio insignes refert. At de mamma inusta peruulgatior fama est, auctore Diodoro: siue de ijs loquâre, siue de longe antiquioribus in Libya, inter quas fuêre Gorgones, quarum regina Medusa sit à Perseo superata. Ex his uerò dilucere potest, quo sensu prouerbium id enunciarent ueteres, ἀμαζόνων ἆσμα, id est Amazonum cantilena: in quo non tam mulieres intelligo, quàm pauperes simpliciter, quibus mos est opulentiores frequenter conuellere, ac lautos præcipuè, in necessariorum inopia sæpe ipsi constituti. Putat in Heroicis Philostratus, dici Amazonas, quòd mazo, id est mamma, non alantur: sed roris fauis, qui in mellis modum calamis fluuialibus insidet, lacte præterea equino adiecto. Quod de pauperibus diximus comprobat Columella, qui caninum taxat studium locupletissimum quenque adlatrandi. Mazam porrò, ut à diuerticulo repetatur fabula, pro re tenui uiliq́ꝫ usurpare in Moralibus uidetur Plutarchus, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν μάζῃ καὶ φακῇ τὸ ἥδιστον, & non est in maza & lente iucunditas. Fuerunt Arcadibus cœnæ dictæ mazones, id est μάζωνες. Quin & Dionysiaci congressus, sic item nuncupantur. Legimus Sopatrum quandoque Eretriam EubϾæ ciuitatem appellasse λευκάλφιτον, id est candida insignem farina: quoniam indidem mazæ proferrentur præstantissimæ. At Archestratus colore quodam poetico, inclytam scribit Lesbon ætherea niue candidiorem farinam ferre, sicq́ꝫ farina uescantur dij, illuc ad coemendam pergere Mercurium, quippe aliam omnem uideri præ illa, uelut γίγαρτα. Signat id uerbum acinos uuæ, aut etiam punici mali. Ea uerò conterentes rustici cum caricis uorabant, meminit Aristophanes. Sed enim uniuersum, ac suum infantibus lac alimentum est: nam quum omnino uictus rationem humidam sibi deposcant, ut qui ceteris ætatibus temperamento sint humidiore, natura ipsis affatim consuluit, ac maternum lac in humentis alimenti usum ingeniosius excogitasse deprehenditur. Sanguine nimirum utero dum gestamur, ali nos palàm fit. Ex sanguine porrò concinnatur lac, modicam in uberibus demutationem indeptum. Quo argumento matris lac alimoniæ in primis censetur accommodum: quia & consueta sit, ac perpropria. Similibus certè seruatur unumquodq́ꝫ, contrarijs uerò ad intemperaturam recidit. Nam ad hoc præcla-

ra celebratur Hippocratis sententia: Humectior, inquit, uictus ratio febrientibus appo- A
sitisſima eſt, puellis autem eo amplius, denique uel aſſuetis ſic refici. Verùm ad alia hinc iam digrediamur. Rhombum pauonemq́ ſiue etiam pauum, inter delicatiſſima habuit edulia ueterum luxus. Id ſignificat ad Lucilium Seneca: Num, inquit, eſuriens faſtidis omnia præter pauonem rhombumq́? ambitioſa non eſt fames, contenta deſinere eſt: quo deſinat, non minus curat. Inter delicias recenſet Plutarchus ſumen, & Italicos fungos, placentam Samiam, niuem in Aegypto. Fungos Græci, ut obiter adſit inſitiꝭ aliquid, mycetas uocant, id eſt μύκητας: ſed addunt etiam γηγενᾶς, id eſt ex terra genitos. Nuncupantur ab eiſdem mycæ, genere item maſculino. Lucernarum fungi eodem intelliguntur nomine. Signat item myces, enſis manubrium: ſicuti apud Herodotum liquet, hiſtoria tertia: etiamſi locum curioſè parum Latinitati donauit interpres. Vnde & Mycenas nuncupari credunt, quòd ibi à Perſeo ſint conditæ Mercurij præcepto, unde excidit gladij manubrium, id eſt myces. Fungum uerò communius uocant Græci amanitem, id eſt ἀμανίτην. Fungi ſpeciem eo nomine Paulus accipit, quum ait, βωλῖται ἀβλαβεῖς ὥσπερ καὶ ἄπιοι καλῶς ἑψηθέντες. οἱ δὲ ἀμανῖται δευτέρας εἰσὶ τάξεως. Celebre eſt Dionis teſtimonio Neronis dicterium, τοὺς γὰρ μύκητας θεῶν βρῶμα ἔλεγεν, id eſt eſſe deorum cibum fungos dicebat: quoniam fungi eſu Claudius eſſet in deos tralatus. Sunt qui amanitæ uocabulum putent haud ita uetus, ſed Pauli Aeginetæ temporibus in decuriam receptum. Murenam flutam ex freto & Tarteſiam in precio fuiſſe prioribus, ſcribit Pollux. Placebat thynnus Tyrius, ceſtreus ex Sciatho, hœdus ex Melo aut ex Ambracia, uti eſt apud Gellium: conchæ uerò pelorinæ, unde fortè nomen indeptæ, quæ nunc uocantur pelorides, quas tamen à magnitudine dictas putat Athenæus: teutlon ex Aſcra, mænides apud Liparam, rapæ apud Mantineam, ctenes autem Methymnæi, galeus Rhodius, pſetę Eleuſiniæ, apuę Phalericæ, triglę ſiue muli Ionici, anguillę ex Bœotia Copaides: quanquam in Aegypto grandioribus, quæ uocantur baſilicę: ſicut in Sicilia plotæ, raphanides Thaſiæ, caſeus Cythnius & Siculus, ſal Tragaſæus. Eſt autem in Epiro locus Tragaſæ, ut inquit Stephanus, ab Tragaſo quodam, cuius honori ſal ibi ut haberetur, contribuit Neptunus, & inde Halſius cognominatur campus. Tragaſæum B in Troade, ſalem intelligit Athenæus: cui quum uectigal iniunxiſſet Lyſimachus, euanuit: mox dempto, ſuccreuit. Ciboria in Aegypto laudantur in faba Aegyptia, id eſt fructus, quod in Georgicis ſcribit Nicander. Aegyptiæ fabæ radix colocaſium dicitur: quanquam apud Sicyonem fuit Colocaſiæ Pallados templum. Eſt tamen ciborium etiam poculi genus: unde apud Horatium, Ciboria exple. Et id opinor, quia fabæ huius folia ob magnitudinem ac cauitatem poculorum exhibent uſum. Scribit Dioſcorides folium id eſſe grande, ὡς πέτασον, id eſt ut galerum: fabam uerò in ſummo emergentem caule, ciborium dici: ab alijs etiam cibotium, uelut ſcriniolum: propterea quòd ſeratur faba hæc, impoſito ἐν ἰκμοβώλῳ, id eſt in madente gleba ſemine. Ex faba Aegyptia κιβώριον haberi, docuit etiam Strabo. Libro quinto Athenæus ciboriorum folia nominat, & flores. Sed nos iam ab hoc genus indagine reſilire, optimum erat, ne gulæ mancipatis fomenta curioſius ſolicitiusq́ conquiſiuiſſe uideamur, qui terra paſcuntur & mari, quorum uentri (ut inquit Plinius) nauigatur ad Phaſim. Quo nomine, ut Seneca grauiſſimè dixit, animalium non hominum habendi numero ſunt: quidam uerò abditi in ganeis etiam mortuorum. Viuit enim is, qui multis uſui eſt: uiuit is, qui ſe utitur. Qui uerò latitant ac torpent, ſic in domo ſunt, ut in conditorio. Sed nimio plus abblanditur rerum ubertas uaria quandoque, quo nomine indulgendum ſtilo. Lac apud Tabias cenſetur ſtateræ tantum non primæ. Sunt uerò Tabiæ, inquit Therapeutices quinto Galenus, in mari locus in meditullio ferè Neapolis & Surrenti, latus ad Surrentum uergens collis eſt præaltus in Tyrrhenum erumpens pelagus, in occaſum modicè acclinatur.

Huic attiguus eſt in ſinu intimo collis alter haud paruus, quem ueteres Romani Veſuuium, uel ut Græcè ſcribitur Βεσβίον nuncuparunt, recentiores Veſbium dixêre, omnibus celebrem, ob eum qui indidem eructat ignis: qui aeris ſiccitati conferre creditur plurimum, unde lacti Tabiano maxima conciliatur bonitas, quam adiuuat loci altitudo, & pabuli præſtantia. Locum uerò hunc à Plinio & Cæcilio ſignificatum contenderim, ubi ſcribitur modò, Stabijs erat. Sed & apud Ouidium Metamorphoſeos ultimo, Hercu-

A Herculeamq; urbem Stabias,& in ocia natam Parthenopon.
Illud porrò ex septimo Familiarium epistolarum ad Marium, Ex cubiculo Stabianum perforasti: nimirum ad hæc respicit. Arbitror mendum esse Galeni exemplarium, ac pro Lesbio Vesuium substitui oportere: propter illud Martialis,

Hic est pampineis uiridis modò Vesuius umbris.

Nam & Silius ita cecinit:

Euomuit pastos per secula Vesuius ignes.

Montem hunc etiam Summani dicunt. Porrò inquit Varro, quod far Campano conferes? quod triticum Appulo? quod uinum Falerno? quod oleum Venafrano? Iam Italia sic consita arboribus est, ut tota uideri pomarium possit. In agro Fauentino tricenariæ appellantur uites, quòd tricenas amphoras reddat iugerum.

Documenta frugalitatis per exempla historica: Lysimachi, Catonis, Scipionis Aphricani, Agesilai, Timothei. Ventri mancipatos esse uelut antipodas, diciq; lychnobios. De Acilio Buta, & deorum cœnis. Opsartyci libri qui sint, & opsartysia. Cyri historia, & Iuliani Cæsaris. Gastrenses apparitores. Gennauium. Opsophagi qui. Euochistæ. Cap. XIII.

NEqueo temperare mihi, quin hoc potissimum loco subnectam, quę nobis ad hoc spectantia maximè ex historia comperta sunt. Lysimachum memoria prodit, quum fuisset in Thracia prælio uictus à Dromachete, ac siti ferè enectus, se exercitumq; hosti permisisset, iam desiderio expleto: O dij, inquit, quam pusillę uoluptatis gratia in seruitutem me ex tanto rege conieci? Cato senior, quū populi Romani luxum censoriè coargueret, difficillimum esse dicebat, uerba uentri facere, qui aures non habet. Sed & illud parte hac memorabile, dignum nota censoria esse uisum Scipioni Aphricano iuniori adolescentem, qui in Carthaginis oppugnatione quum sumptuosiorem instruxisset cœnam, simul ex melle apposuerat libum in Carthaginis formam concinnatum: iusseratq; per lusum, ut facto impetu, perinde ac in prælijs fieri assueuit, μελίπηκτον diriperent: sic enim placentam uocabat, tanquam ex melle concretam fermentatamq;. Quærente autem eo, quod nam ob suum peccatum equus adimeretur? Quoniam, inquit Scipio, me prior urbem hostium diripuisti. Et magnus Agesilaus Thasiorum delicias reijciens, Non decet, inquit, fortia meditantes uoluptates hoc genus admittere: quæ enim seruile deliniunt ingenium, ab homine libero aliena sunt. Eundem legimus à satietate ac ebrietate semper æquè abstinuisse, somno usum, non ut domino, sed ut gerendis rebus obnoxio. In caloribus uerò & frigoribus ita se gessisse, ut solus omnibus uteretur anni temporibus. Timotheum Cononis legimus à Platone conuiuio exceptum concinnè admodum & frugaliter, & ut inquit Ion, ἀφλεγμάντοις τραπέζαις, idest mensis non tumefacientibus, quas somni consequantur puri cum summa corporis tranquillitate, solitum dicere, Eos quos Plato exciperet, & in diem insequentem benè habere. At nostris antipodibus optimè transmitti creditur uita, si nec orientem solem spectarint, nec occidentem. Quid enim aliud quàm antipodes sunt saginæ mancipati, qui ad faces & cereos uiuunt, dum inter pocula trāsiguntur noctes, somno impenduntur dies, lucis ac tenebrarum ordine peruerso? de his puto Virgilium dixisse:

Nosq; ubi primus equis Oriens afflauit anhelis,
Illic sera rubens accendit lumina uesper.

Verùm ijs nulla referuntur operum uadimonia. Hos tu existimas, inquit Seneca, scire quemadmodum uiuendum sit, qui nesciunt quando? timent uerò hi mortem, in quam se condiderunt? tam infausti homines, quàm nocturnę aues sunt. Licet in uino unguentisq; tenebras suas exigant, non conuiuantur, sed iusta sibi faciunt: mortuis certè interdiu parentatur. Horum utique corpora, qui se tenebris dicârunt, fœda uisuntur: quippe suspectior illis, quàm morbo pallentibus color est. Languidi & emarcidi albent, & in uiuis caro morticina est. Inter hosce lucifugas & lychnobios, ueluti ad lucernam modò uiuos, in reliquum mero sepultos & somno, Acilium accepimus Butam prætorium, cui post patrimonium ingens consumptum Tiberius paupertatem confitenti: Serò, inquit, experrectus es. Prælautas uerò opiparasq; cœnas, Horatius deorum uocauit cœnas illo uersu:

O noctes, cœnæq; deûm.

Perinde ac non desit ambrosia, non item nectar. Propterea M. Tullius summa laude dignos uiros ambrosia alendos pronunciat. At Cyrus ille antiquior, quũ ab hospite quæreretur ex eo, quid ad conuiuium parari iuberet? Panem, inquit, solum: sperare enim cœnaturum se apud flumen. Hunc uerò imitatus Cæsar Iulianus, mundiora scitioraq; nil moratus, paucis & uilibus facilè acquiescebat. Gennauium apud Varronem in uillaticis pastionibus, sunt qui pro guloso accipiant. Aegyptio regi discumbenti inferebatur nil præter uitulum & anserem: bibendi quoque ad præscriptum lege iniuncta. Scribit Xenophon libro tertio de factis dictisq; Socratis, εὐωχεῖσθαι de ijs pronunciari, quæ parabilia sint, nec animo grauia, uel corpori: quiq; sobriè uiuant, rectè dici euochistas, ex uerbi proprietate. Opsartycos denique feliciores fingendis uerbis Græci libros dicunt, quibus condiendi præcepta continentur: sicuti artificium id genus opsartysiam. In qua plerique census uel ampliores, uti sphæras habent, hoc est pilas, sicut dixit Alexis, quando sunt & habentur gastrenses apparitores, id est uentris ministri & gutturis. Opsophagos dici putat Xenophon, uel apud eum Socrates, libro eodem, qui modico utantur pane, obsonio autem multo.

De uoluptate, lætitia, gaudio, quibusq; distinguantur finibus. Voluptatem non esse bonum. Qui maximè uoluptates amplexentur. Alexandri dictum de uoluptate, ac laboribus. Cap. XIIII.

VOluptatis notionem esse duplicem à Seneca accepimus: publicam unam, qua hilarem animi affectionem demonstramus: alteram, qua esse uitium colligitur. Sic & gaudium sapienti modò contingere astruimus: quando non aliud est ferè quàm animi elatio bonis suis uiribusq; fidentis. Vulgò tamen ita loqui insueuimus, ut magno nos gaudio affectos dicamus amicorum literis. Itidem & in rebus alijs, à quibus tamen magnæ quandoque ac inexpectatæ proueniunt improsperitates, quo nomine gaudium nec est, nec debet dici: quoniam gaudio adnexa perpetuitas est, quæ contrarij nescia est. Propterea quum ab omnium maximo poeta dici audis: & mala mentis gaudia, scito id quidem disertè enunciatum, parum tamen propriè, quando quod gaudium est, omnino malum esse nequit: poetæ tamen satis est uisum, publica uocabuli notione, quod uolebat, explicare. Id autem erat, homines rerum caligine circumfusos malo suo lætari plerunque. Corporis uoluptates, inquit Moralium septimo Aristoteles, ex eo nomen id uendicarunt sibi, quia sæpius occursant, ac in earum participatum ueniunt omnes. Proinde hasce solas putat, quoniam solæ modò sint notæ. Cæterùm quo perspectius exploratiusq; uoces istas suis occlusas finibus, ac ueluti pomœrijs internoscamus, lætitiam dico, gaudium ac uoluptatem, attendendam magnopere arbitror Platonis distributionem: qua Philosophus is in mentem sensumq; animam disparauit, ac menti quidem lætitiam ascripsit & gaudium, sensibus autem uoluptatem mancipauit. Priora illa duo etiam discerniculo quodam dispescuit, quod quum laude semper sit gaudium, at in uitium quandoque labatur lætitia. Est enim hæc animi elatio quædam boni cuiuspiam præsentia: quæ si moderationis mensus limites'ue transiliat, reprehensionis morsum, non euadit: repressa uerò, ac suis metita modulis laude non uacat. Gaudium autem esse iucunditatem sancit, quæ de contemplationis aut uirtutis cuiuspiam maiestate profluat. Propterea in libro de Pulchritudine, quum de cœlesti, id est uera dissereret uita, ali animum scribit contemplandæ ueritatis usu & gaudere. Inde fit, ut apud eundem gaudium mentis nuncupari alimoniam, obseruarimus. Quin & contemplationis præmium esse illam ipsam Poetico inuolucro sæpè significatam ambrosiam. At inde emanans omnibus absolutum numeris gaudium nectaris nomine, quod & ipsum immortalitatem ratione etymologica exprimit, rectè à prudentioribus intelligi. Sed & ante Platonem Mercurius, homini à Deo contributam autumat rationem, ut eum suspicionibus acriq; perquiramus indagine. Sensum, ut cognoscamus. Intelligentiam, ut cognoscentes gaudeamus. Voluptas uerò ita ab eodem Platone finitur, ceu titillans præsuauisq; ac proritans, uel ut Græcè dicam, ἐρεθίζουσα, in sensibus motio intelligi debeat, quam inde consurgere statuit, ubi indigentiæ paria facias. Quippe necessitas appetentiam conciliat, ac ex absentia dolorem, satisfactio iucunditatem sensibus inducit. Hanc uerò uoluptatem omnibus damnatam calculis ex bonorum albo expungit, seque-

A git, ſequeſtratq;: eo maximè argumento, quòd ſicuti quæ calori admouetur, incaleſcunt dubio procul: ita cui adſit aſsiſtatq; bonum, ipſum item euadere bonum, conſentaneum eſt. Verùm enimuero uoluptatis præſentia in bonam frugem euadere neminem, perſpicuum ferè uideri, quando & rationis impotes ferè fuſius uberiusq;, quàm nos uoluptatibus titillentur laſciuiantq;, ac (ut uerbo utar, quo nec abſtinuit Hieronymus) dulcorentur: quarum nullam tamen inde proficere comperias. Adde, quod quo hebetior quiſq; eſt, ac natura imbecillior, imò uerò inſcitior inſipientiorq;, eo amplius uoluptate perfruitur. At obſecro te, quàm ab ratione diſſentaneum, quàm omnino abſurdum, ignauiſsimo cuique largius, quàm frugi hominibus, quod bonum ſit, obuenire? Hinc diuinè, ut omnia, ad Dionyſium Plato ſcribens, uoluptatem maximo eſſe hominibus detrimento ſtatuit: inſcitiam porrò părere inquietudinem quoq; ac ſtulticiam & petulantiam. Propterea quòd in ſenſibus latè pollet, dominaturq;: qui ſatellitum inſtar, immò uerò ſubſeſſorum, aſsiduè noſtrum captare uidētur interitum, in profunda corporis animam, eiusq; rationale lumen intrudentes, adobruentesq;: quando ſic affectæ nec auras ſuſpiciunt clauſę tenebris, & carcere cæco. Proinde Pythagoricus Nearchus rectè, quod & idem comprobat Plato, τὴν μὲν ἡδονὴν ἔλεγεν εἶναι μέγιστον κακοῦ δέλεαρ: id eſt, eſſe dicebat uoluptatem maximam mali eſcam. Animum uoluptarium emollitumq; delicijs, ac earum delinimentis, ueluti unco tractum, non Tarentinus modò Architas, ſed & Plato pertuſo rimulentoq; conſimilem uaſi prodidit, quoniam graſſetur in infinitum concupiſcentia, nec explendi ulla ſeſe oſtentet ratio. Verùm alij etiam Euripi inconſtantiſſimis fluxibus refluxibusq;, ut Epicharmus & Socrates, quòd uoluptarium uenenum, immò efferа titillantium rabies, modò reciprocantis undæ nullo fine affluat refluatq;. Illud uerò Mercurij cuius'nam modi eſt? quàm propheticum, ut ſic dicam? quàm diuinum? Qui mente uiuit, immortalis Dei uitam agit: qui uerò corpore ac ſenſibus, beſtiarum. O præclarum, ô plauſibile intellectus noſtri lumen, ſi eius adminiculo & claritate diuinitatis omnia ineffabiliter ſupereminentis æmulos nos facit. Rurſum, ô dirum inauſpicatumq; teterrimi carceris commercium, ſi ad caliginem denſiorem à cœleſti ſplen-

B dore ſequeſtratos reuocat, in terrenam merſat naturam originis oblitos præcelſæ, deníque brutum circumponit animæ infra lunam diuiniſsimæ omnium. At inferat hic fortè aliquis, Non omnes utiq; uoluptates uideri dignas, quibus nigrum affigas theta, quando & honeſtæ aliquæ ſunt, ac probæ. Scribit utique Plutarchus in commentariolo An ſeniori accedendum ad Rempublicam, eiuſmodi capeſſentes adminiſtrationem pulcherrimis maximiſq; perfrui uoluptatibus, quibus compar eſt item, Deum aut ſolis aut præcipuis lætari. Sunt autem hæ, quas ex honeſtis actionibus prouenire, manifeſtum eſt: quippe ſi pictor nobilis Nicias tantum artis ſuæ lætabatur operibus, ut uelut ſui oblitus ex famulis ſcitaretur ſubinde, an eſſet uſus balneo, itemq; an foret pranſus. Si Archimedem tabulæ geometricisq; intentum figuris ui abductum perungebant famuli, & is in uentre obuncto ſchemata delineabat. Si Canus tibicen, dum uteretur arte, longè maiorem ſibi afferri uoluptatem dictitabat, quàm cæteris: quando & mercedis loco duceret, quòd audiendi patientiam præſtarent. An'non aduertimus, quàm uberes, quamq; non paruas ſibi ex uirtute ac præclaris actionibus uoluptates comparent præſtantes uiri? Quorum animæ non aureis Euripidis alis, ſed Platonicis potius, ac cœleſtibus auguſtiores elatioresq; gaudio euadunt uberrimo. Interrogatus Epaminondas, quid'nam ei iucundum in uita maximè obtigiſſet? Quod, inquit, parente utroq; ſuperſtite, Leuctricam retulerim uictoriam. Cęterùm quæ in mente conſtituitur iucunditas, quæq; de uirtutum promitur excellentia, non uoluptatis nomenclatura, ſed gaudij, à Platone cenſetur. Peripatetici uerò & Moralium ſeptimo Ariſtoteles, haſce item rectè dici uoluptates opinantur: unde liquet, nominum ſæpe, non rei eſſe inter magni nominis conditores diſceptationem. Deus, inquit Ariſtoteles, una ſemper ſimplicíq; gaudet uoluptate: non enim motionis ſolum eſt operatio, ſed & immobilitatis. Et uoluptas in quiete uerſatur potius, quàm in motu. Mutatio uerò dulciſsimum eſt omnium, ex poetica ſententia, ob prauitatem quandam: ut enim homo prauus facilè mutabilis eſt, ſic & natura praua cenſetur, quæ mutatione indigeat: neque enim ſimplex, nec bona. Quòd ſi poſtremò ſolicitius exquirat quiſpiam, quo nomine tam uehementem uoluptatis pruritum ſenſi-

bus ingenerarit natura: ut qui circa uoluptates deficiant, perpauci sane comperiantur? A quo argumento nec ijs impositum nomen, uerùm ἀναισθήτους uocant, id est insensatos. Respondendum, ut huius uelut fomento amplius ad uitæ necessaria munia excitemur, ac lubentia prouehamur quadam. Sed cur'nam expletam indigentiam consequitur uel pœnitentis mœror, uel satietatis onus? Nempe, ut inde commoniti, non ultra necessitatem quicquam admittamus, quod naturæ mox inferat nocumentum. Iuuenes omnino ad uoluptatem propensiores pernoscuntur: suntque in primis apolausti, id est gaudentes, uoluptarijque: quoniam eorum præcipuè augescit corpus, & ad congruam sibi perfectionem toto tendit conatu, unde maximis uehementissimisque agitatur motibus, ac conuellitur: indeque etiam maiori opus est medicina, proinde remis uelisque uoluptuosa consectantur. Idipsum ferè melancholicis usu uenire, compertissimum est, ut auctor probat Aristoteles: quia bilis atræ ui assiduè contabescit corpus, & ex humoris eius siccitate uehementiore arroditur, proptereaque in uoluptates feruntur procliuius. Sed & cunctis propè hominibus insitum maximè, uoluptates amplexari, quoniam ætatis exordio mente quodam modo sopita, sensibus tantum utimur, illis obsequimur, eorum (ut sic dicam) dictata amplexantes: at hi ueritatis naturam, & inde profluens gaudium assequi nequeunt. Quia uerò sensuum suauitas eius, quo mens alitur, gaudij umbra est quædam, atque imago, decepti similitudine, illo procul relicto, hanc consectamur, huic totis (quod aiunt) cuneis, hæremus affixi. Et quanquam auctioribus iam ingerat sese rationis lumen, nihilominus receptam inueteratamque sectamur consuetudinem: diu nanque sensibus credere, & eorum motibus obsequi didicimus. Mos uerò altis nixus radicibus irroboratusque, aut uix aut omnino nequit exolescere. Hinc, ut Heraclito placuisse animaduertimus, uoluptati quàm iræ obluctari, renitique difficilius multo, & laboriosius censetur: quippe arduum est, uitæ insitum affectum extrudere. Macedo Alexander quũ uictis Persis familiares intueretur suos amplius indulgentes sibi, in Persicam dilapsos lauticiam, molestè admodum tulit: mirari se plurimùm astruens, haud nosse illos, seruile censeri, uoluptatibus se mancipio dare: laboribus autem innutriri, principe rem prorsus esse dignam. Sed unde'nam sit uoluptatum euariatio tam insignis pro hominum captu? B An quia iucunda pro signorum natura, quæ permeat in genituris, excitat Venus, quæ concupiscibili animorum potentiæ præesse creditur? Nanque si prodeunte in uitam aliquo, conscendat Venus, ariete eam gestante, qui capitis habet pontificium, oculorum mira ingenerabitur titillatio, ac extra modum ornatu afficientur, & picturis mundicijsque, sed & auribus sua contribuentur, atque item naribus. Quòd si tauro gestabitur Venus, qui collo præest, gustus inorietur uoluptas, sed & poeticæ suauitatis. In libra, libidinis concinnatur proluuium, quando renibus ea dominatur & pectini.

Crates quo pacto repercusserit uoluptarij cuiusdam dictum. Cur cibus deterior, si gratus sit, plus prosit quàm probus, sed ingratus. Anatreptice ac analeptice dicta, quæ intelligatur. Item quæ uocent prospheromena. Cap. XV.

FVisse quendam Plutarchus scribit, qui uoluptatum laqueis irretitus, ac delicijs adobrutus, Calphurnium diceres lanarium, ita etiamnum sibi scribere permisit: ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος τέρπν' ἔπαθον. Quorum is fermè uerborum sensus est: Sibi denique reliqua fieri, quæ gulæ indulsisset, aut comparasset per iniuriam, uel in amore suauia percepisset. Aduersus uerò hæc philosophum Cratem ita rescripsisse: ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔμαθον, καὶ ἐφρόντισα, καὶ μετὰ μουσῶν σέμν' ἐδάην. Quibus illa repercutiens innueret, superesse sibi quæ uel perdidicisset, uel cura studioque tractasset, ac cum Musis honesta imbibisset. Cæterùm quia de uoluptate multus est nobis iam sermo, prius quàm inde stilum subducam, aut castra moueam conclamatis uasis, succurrit breuis, qui mos scriptoris est, & absoluta tamen Hippocratis sententia, non usquequaque ab instituto abiuncta. Ea uerò sic habet, Potus & cibus paulo deterior, modò suauior sit quàm qui melior, sed insuauior, anteponendus est. Eum locum accuratissimus interpres Galenus enarrans, non esse ob id solum ita agendum, ut malè habentum titillationi, & quasi quibusdam lasciuientis gulæ inuitamentis obsequamur, & illectationi subblandiamur: sed etiam quia futurum sit, quàm

A quàm maximè tum utile, tum salubre. Quicquid enim suauiter abligurimus, & pro delectamento habemus, condere id uenter & stipare, necnon percoquere facilè potest: contrà, defugere ac recusare tetra insuauiaq́, quippe quæ aut nauseas inflationemue aut fluctuationes perconcinnent. Itaque sæpenumero accidit, ubi paulò deterior cibus ingeritur, sed iucundus & uoluptarius, & cuius subit prolubium esitandi, ut non insuper maneat deterior, sed interdũ probior euadat. In hac uerò cibi mentione illud obiter adnotarim: in ijs quos uocant Græci ἀτόνους, debilitatos extra modum, ubi medica solertia melius fieri cœpit, nuncupari anatrepticen & analepticen quoque diætam, quum habenæ laxantur, ac indulgentius educantur, pluribus ingestis cibis, & amplius alentibus, ac ut Græci dicunt ἰσχυροτρόφοις. Est autem, inquit septimo Therapeutices Galenus, ἡ ἀναληπτικὴ δίαιτα μέση τῆς ὑγιεινῆς τε καὶ θεραπευτικῆς. Sed nec id habendum insuper: prosopheromena intelligi medicis, quæ esu potuq́ intra corpus admittuntur, in quam decuriam & reciprocus hic uitalisq́ ueniat spiritus.

De operis huius uarietate ex diuersißimis concinnata. Scytham agere, quid sit. Enthesis. Panis genera & instrumenta. Sitostasius, perissochoregia, farriculum, megalartus, megalomazus. Molæ ubi Romæ. Edulitas. Cap. XVI.

ATqui erunt fortasse, quibus conseminea fœtura hæc nostra monstri cuiusdam uideatur similitudinem præferre, ac tanquam in Pontinum diuerterint, aut Pupiniam, nec amœna, nec salubris: quando nunc ad philosophos diuertamus, nunc & medicos amplexemur, sæpius nostrates aduocemus ad partes. Quum nostrates dico, etiam Græcos intelligo, qui humaniora hæc percoluère studia. Ita profectò est, ex diuersissimis artium bonarum antesignanis racemationem facere siue spicilegium, nobis propositum est: sic tamen, ut qui in monstris conuisitur, nunc teter & aspernabilis, nunc ridicularius absit aspectus, nec citra census delectusq́ nostri ultimam manum. Varietatem quam nec putes stilo depascendam, consectamur maximè, qua lectione multa elanguentis lectoris, qui modò sit philistoros, detergatur fastidium. Scythas interim putemur agere, πρὸς τὴν ἀφθονωτέραν νομὴν μεταξανισταμένους, id est ad
B lætiora pabula identidem demigrantes. Vbicunque se ostentarit, quod cum iucunditate aliqua hosce libellos instructiores fertilioresq́ ad nouam sobolem & frugem lætam in studiosorum subactis ingenijs producendam ualeat efficere, præcerpemus. Vt sit inoculationum quoque ueluti agmen, non amœnum modò, sed & gratum in primis. Verùm iam interfari desinamus, agamusq́ iam nunc quod instat: ne nos tam parte hac admirari forsan uideamur, quàm se in machæra Peleus, sicuti dicitur: aut roramenta auri (ut Iulij Capitolini uerbo utamur) spargi, nunc credi expetamus: etiamsi ad liquidum opiner cõstare, in hoc pistrino, ut Hieronymi utar sententia, multa nobis durius exantlari, dum uitæ ampliter prodesse cupimus: nullius fama, uelut tunica, magnoperè diloricata. Panis inuenio non unum fuisse ueteribus genus, quando sunt in primis, quos zymitas dicunt, quibus aduersi sint azymi nuncupati: nam nominis etiam meminit Plato. Erant & panes nuncupati obeliæ: alij cribanitæ, aut etiam enchrytidæ: dicuntur alii qui apiritæ. Panis buccellam nunc psomon uocant, nunc enthesin. Nam Aristophanis interpres, enthesin, psomon exponit: & ἄκολον, id est panis frustum. Pyrias uerò, panes uiliores intelligunt: uelut furfuraceos. Nam triticeos, appellant pyrinos. Inter quos habentur sitanij ex quadrimestri tritico. Charisium uerò, placentæ putant speciem: unde chalisiones nostros corriuari, sunt qui coniectent, qui modò ex amygdalis concinnantur & saccaro: sicuti mazapanes quoque, tametsi forma diuersa. Apud Aegyptios in acutum conformati panes, callistei uocabantur: sicuti orindam Aethiopes, ex orindio concinnatum dicunt: seminis id in Aethiopia peculiare genus est, sesamo persimile: orthostates autem sacer intelligebatur panis. Fuère item nasti panes, quos item sactos uocant, ex melle ac uuis passis & aromatis alijs confecti: cuiusmodi sunt, quîs nunc in Natiuitatis festo passim utimur. Sunt tamen qui eo nomine recentem intelligant, & calentem panem ex oleo. Meminit Aristophanes Pluto. Dictum uolunt, quia densior sit, con stipatiorq́: nil prorsum leuitatis habens, aut inanitatis, ἀπὸ τοῦ ναστοῦ, ὡς ἀρτύμασι. Lycophron:

πείρει καὶ κρατῆσαι ναστὸν ἐν δύσοχμῳ λίθῳ.

A' nasto uerò dicti nastophagi, qui eius esitandi prolubio tenentur. Sed & nastocopi ex eodem

ex eodem corriuantur fonte, uidenturque ita dici panis eius confectores. Sicuti apud Platonem in Gorgia, artocopi uocantur, quos artopœos nuncupant. Panis ciuilis nomine sunt qui simpliciter annonam intelligant ciuilem, cui uendendæ qui præest, dicatur Sitostasius: sicut magistratus qui curatur, perissochoregia nuncupatur. Spiram farinaceam nos quidem uulgò bucellatum dicimus. At eo nomine excoctum ad usus diuturnitatem frumentum accipit Ammianus Marcellinus. Meminit in Auidio Cassio Volcatius: Præter laridum, inquit, ac bucellatum & acetum portare militem prohibuit. Panem ciuilem sunt qui secundarium intelligant, ab Celso autopyrum dictum, cui pollinis nihil sit incerniculo exemptum. sicuti tertiæ notæ panem cibarium idem nuncupat. Primæ autem notæ candidissimus intelligitur. Edulitatem apud neotericos pro annona, parum Latinè positam comperi. Legimus in Aureliano, Flauij Vopisci panes militares mundos, atque item panes militares castrenses. Scribit Horus, panem censeri primæ notæ, quem arrodere adorti sint mures, quoniam animali delectus hic præcipuè sit. Farriculum, quo pro fermento uterentur, quo pacto facias, docet Palladius libro undecimo. Erant & mazæ quædam sacræ amphiphones appellatæ, quas Dianæ offerebant Munychiæ, ardentibus per ambitum facibus affixis. Sicut panes obelias Dionysio inferebant qui ex hoc uocabantur obeliaphori. Obeliæ uerò dicti, quia ueruculis quibusdam constiparentur, quos obeliscos uocant, uel assarentur, aut quia uenderentur obolo. Pelani uerò communes erant dijs omnibus, ita à figura nuncupati. Est enim pelanos nunc apta sacrificio mola, nunc etiam circa os concretior spuma: ut apud Euripidem in Oreste: sed & succosa lachryma modò thuris gummi densata. Est item eo nomine obolus, qui uaticinantibus erogaretur. Fiebant pelani ex pepale, id est tenuissima farina: quod Didymus scribit. Boues item ijs adnumerantur, sic nuncupati, quòd cornua haberent præfixa. Inferebantur Apollini, Dianæ, Hecatæ & Lunæ. Selenæ, id est σελῆναι, sex erant: septimus sequebatur bos. At quę dicitur melittuta, Trophonio. Dignissimum uerò scitu, mortuis hæc ferè solita tradi: melittutam, quæ Cerbero obijceretur: obolum, quem caperet Charon: coronam, quæ significaret uitæ certamina exanclata. Mystile, quem canibus obijcerent, dicebatur panis: quanquam & mystilem uocabant, sorbitionis gratia excauatum panem. Collyra dicti minuti panes, qui dari pueris consueuère, **B**
Alicubi tamen collyria dicuntur lalangia, unde & κολλυρίζειν uerbum, quo in sartagine lalangiorum percoctio significatur. Sunt qui ita etiamnum scribant, eresionem fuisse oliuæ ramum lana coronatum, propendentibus omnifariam terræ fructibus, necnon placentis collyris, quem uirens ętate ferret puer, affigeretque pro templo Apollinis in Pyanepsijs: festum id Apollini sacrum. Fuère item gaioli & lagunculi, dulciarij panes à Gaio & Lagone pueris. Syncomistum panem, inquit ad Glauconem libro secundo Galenus, eum nominant, qui medius inter exquisitè purum est, ac furfuraceum. Eundem autopyrum (de quo paulo antè) dicunt nonnulli: quoniam in puro farinam, non qualis natura est, talem ad conficiendum panem assumentes, sed purgantes prius, furfur excernunt: contrà, in furfuraceo eam prius adimunt farinæ partem, quæ purissima est. Panis autem autopyrus, qualem habet ex natura farinam triticum, talem etiam seruat. Proinde syncomistus nuncupatur, ἐκ τῶν ἀσήτων ἀλεύρων, ut inquit Athenęus, uelut congesticius confusaneusque. Autopyrus autem, quia non ex tritici parte constet, uerùm ex integro totoque, id est furfuribus, utriculis, simila, uel similagine. Vtriculos accipiunt eruditi, qui furfure meliores sunt, simila deteriores. Omnino si leuiter secernatur furfur, etiam autopyri sunt, ueluti cibarius panis, uel secundarius. Phacinus panis, à lente uidetur dici, quam uocant φακῆν, aut φακόν. unde Phacossus dæmon, & bulbophace, apud Chrysippum. Collabi, panes dicebantur, similitudine quadam collaborum in cithara. Sunt autem collabi, fidium epitonia, id est clauiculi, quibus circumnectuntur fides, quos etiam collopas dicunt, quos ex colli corio confici solitos legimus: quam partem eodem nuncupabant uocabulo, quoniam inde fieret gluten, quod collan Græci uocant. Colix item panis, quem subcinericium interpretantur quidam, Aristophanis tamen interpres in Batrachis, ubi poeta ait κόλικας, exponens inquit, ἢ ἄρτους, ἢ ἔντερα, id est aut panes, aut interanea. Inde & colicophagi dicti. Quos autem Græci bomilios dicunt, ex Latinis nonnulli quadratos intelligunt: nam sic ab Romanis dici, auctor probat Athenæus.

Blomon

A Blomon tamen apud illos reperio, pro panis fragmento, unde & panem ὀκτάβλωμον, dixit Heſiodus, uelut octo fragmentorum. Inter mazas porrò dijs ſacras erat & hygiea, id eſt ὑγίεια, quo nomine propriè ſignificatur ſanitas. Sunt & mazę plures uſibus modò humanis dicatæ, ut anthema, thridacine, œnutta, quæ ex uino ſubigebatur, dandalis, cardame. Placentarum item ſpecies comperio plures, pyramunta ex tritico. Sunt & pyramides, cuius ſunt modi apud Catonem graneæ triticeæ, dabantur in peruigilio pyramides præmij loco integram noctem excubantibus. Seſamunta porrò ex ſeſamo. Aeglen inter placentas fuiſſe, auctor Pauſanias eſt, probat & Cratinus. Eſt item Aegle ſacrificium, quod in Delphos mittebatur: quin etiam teſſerarius iactus fuit & cotyliſcus, thrymmatides quoque. Nam crepis, ex melle cōficitur & farina. Itrion ex ſeſamo placenta eſt, ac melle. Sumenalia dici hæc à noſtris uidentur, quia ἦτρον ſumen eſt. Teganites in ſartagine coquitur ex oleo. Elaphus, placenta eſt, in elapheboliis conficí ſolita ex ſeſamo & farinæ flore. Choria, ex melle ac lacte cibaria fuêre. Pæſſa, apud Coos placentulæ ſunt. Myllos inuenio Syracuſis ſubigi in theſmophorijs ex ſeſamo ſolitos, melleq́ꝫ. Erant autem muliebria ephebæa. Placentarum denique genera ſunt, Tarentinum, craſsianum, Siculum, cluſtrum, plicium, guttatum, Montianum, ſubigitur id ex uino caſeoq́ꝫ cruſtum tabonianum. Muſtacia, ex œnomelite conficiebantur. Spira, caſeo conſtabat. Habebatur & tyrocoſcinon: item coptoplacus, quæ copta item dicitur rhodia, prædura: ut Martiali credimus propemodum, adijciebatur mel cum papauere: cui non diuerſum ita eſt, coctum, in noſtris literis aut coccentum. Non temerè prætereundum, Alphiton apud medicinam profeſſos, accipi pro polenta: reliquis uerò eſt tantum farina. Fuit & pancarpia, ac polton, & pyanion. Polton, nos pultem dicimus. Pultem Punicam celebrat Cato. Erat & Punicum libum, probi cognomento. Eſt uerò puls quibuſdam ſorbitio quoque, ex cerealibus in liquamentum ſolutis cocturæ genere. Dicitur & poltarium, quod pro uaſe capi item poteſt. Pultarios legimus pro uaſis item, in quibus ſeruantur uuæ. Pultarij formam eſſe, ſcribit Palladius, inuerſi infundibuli, ore anguſto. Quia uerò de itrio facta mentio eſt, apud Galenum ita lego: Qui fumoſum ru-
B ctum percepit, fateatur ſe à cœna placentam nidore plenam comediſſe, quales ſunt, quę ex oleo & itrijs & alijs huiuſmodi concinnantur. Probabantur & Samiæ placentæ, item philoxenię à Leucadio compertæ Philoxeno. Conos, ex uuis fiebat paſsis & amygdalis. Echinus quoque inter placentas recēſetur apud Athenæum: ſicut eſcharites apud Rhodios, in panis & placentæ meditullio. Cui grata eſt placenta, nuncupatur philoplacus. Poſtremò ſunt & in ſanctis nuncupati literis, panes propoſitionis: quia ſic ſuper menſam diſponerentur, inquit Nicolaus theologus. In Hebræo, panes uocantur facierum, ut ſic dicam: quia, ut rabi Solomon auctor eſt, figura erant quadrata, altera tamen parte longiore, cuius extremitates in ſurrectū replicarentur. Alij rotundos globatosq́ꝫ fuiſſe tradunt: & ideo dictos facierum, quia ex utraque parte conſimiles forent. Neque enim in furno coquebantur, ſed in uaſis ad id peraccommodis. Dicebatur & menſa propoſitionis: ſed cur ſic, ex Bedæ uerbis elici clarius poteſt, ſuper Exodi capite uigeſimoquinto, ubi ſcribitur: Et pones ſuper menſam panes propoſitionis. Bene, inquit, panes propoſitionis uocantur: quia ſemper debet patêre ſermo ſalutis cunctis fidelibus, nec unquam deeſſe oportet in eccleſia uerbum ſolatij. Dicuntur & panes primitiarum, Regum quarto. Thiagones in Aetolia dicuntur, Deo panes dicati. Panes quidam oxylipes dicuntur Galeno Therapeutices octauo, quibus aceti minimum ſit permixtum. Ab eodem nominantur panes ἀγχινᾶς, ſicuti & ὀγχνᾶς. Pane hordeaceo qui ueſcantur, malè colorari aſtruunt medici, quoniam hordeum ſuapte ui fluidum leniat abſtergatq́ꝫ uehementius, unde fiat alimenti paucitas. Mulſiprema ſunt, qui offulas mulſo perfuſas intelligant. Arcam panariam uocat Ariſtophanes ſipyam. Inſtrumentum uerò ſubigendæ farinæ concinnum apud eundem uocatur mactra. Artopteum eſt coquendi panis officina: item inſtrumentum ipſum in quo percoquitur, quod & artoptam uocant. Plathanos uocant, in quibus effinguntur panes. Cardopum mactram intelligunt, quam & magida dicunt: alijs tamen cardopos arcam ſignat panariam. Erat & apomactra, ſcytale, Cypros apud Cleonem melopœum libro ſecundo. Sicut apud Hipponactem Iamborum primo, hemicypros. In hoc præterea uſu codomeum, & telia & ſcapha, necnon creſera

cresera & creserion. Apud Bœotiæ Scolum præstantes fieri panes cousuetos, accepimus, unde & Cereris megalarti & megalomazi statua erecta colebatur. Consimiliter uerò apud Mesapios in Iapigia, ubi etiam fuisse rex Artos dicitur: sed & festa nomine Megalartia, de panis magnitudine appellatione ducta. Celebres erant & panes, dicti agelæi, quos dicere gregarios licet, uel cibarios. Apud Syracusios uerò Ceres colebatur σιτώ, ut scribit Athenæus, ob σίτου, id est frumenti curam fertilitatem'ue. Similam uolunt nuncupatam, quia Syracusani Cererem dicant item Simalida, ut refert Athenæus. Quod ad placentas attinet, de quibus satis multa, uehementer adnotata est Matronis cuiusdam parodia:

πῶς αὖ ἔπειτα πλακοῦντος ἐγὼ θείου ἀπεχοίμην;
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν χείλη, δέκα δὲ στόματ' εἶεν,
γαστὴρ δ' ἄρρηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Id est, Quo'nam pacto à placenta ipse diuina abstineam? Non si mihi labia forent decem, decem item ora, infrangibilis porrò uenter, æneum quoque inesset cor. Apud Syracusanos eosdem fuerunt pubis specie muliebris mylli, ex melle ac sesama: dearum altaribus à fœminis circumferebantur. Globi & globuli esse uidentur, qui Syracusanis item dicuntur epicyclij, uerùm asseuerate nil astruendum. Subuculum fuit libi genus ex halica, oleo & melle. Traphax nuncupatur tabula, ad clibanos qua deferuntur panes. Dicitur & nauis labrum, traphax, ubi scalmi concinnantur. Illud uerò scire studiosos peruelim, molas Romæ paratas in Tiberi ad Ianiculum fuisse antiquitùs, uti auctor Procopius est, ad molendi usum: quia in angustum ibi primò aquarum ingens uis cogitur, ac per canalem mox in præceps acta, uiolentius defertur, ac ruit. Quo nomine uidentur Romani ueteres collem Ianiculi muro circummunisse, hostibus ad molas assultus ne patêret.

Panem ex omnibus difficilis esse percoctionis, carnem non ita. Encratici qui. Caro fumosa. Creocaccabum quid. Sitarcia. Caput XVII.

Ostea uerò quàm affatim panis genera exequuti sumus, quãtum nostra paruitas tulit, ex multijuga Græcorum auctorum lectione. Auicennæ placita subnotare, non inconcinnum omnino fuerit, nec (ut ijdem dicunt Græci) ἀπροσδιόνυσον. Igitur secunda primi: Panis, inquit, impedimentum, ubi non percoquàt uenter, maximum censeri debet: carnis uerò nõ ita. Ex hoc, inquit Interpres, id passiuum inaudimus: Distentionem utique omnem esse incommodam: uerùm quæ ex pane fiat, pessimam: in stomacho quippe residet diu, onere in primis molesto: quòd si non concoctus satis, denique dilapsus fuerit, hepar præfarcit ac meseraicas. Caro autem maiorem ducit cum humano corpore similitudinem, proinde ex ea minus prouenit nocumenti, & hepatis aut meseraicarum præfartio leuior, ac curationi minus minusque obsistens, imbibentibus membris longè procliuius ob cognationem quandam carnis succum, quàm panis. Tatiani hæretici, de carnis abstinentia dicti sunt Encratici: unde Encratitæ apud Hieronymum. Sitarcia in eodem exponitur pro annona, ab σῖτος, cibus & ἀρκεῖν, sufficere. Cautum cibaria lege apud Romanos, scribit Athenæus, ne quis in annum carnis fumosæ plus talentis quindecim absumeret. Creocaccabum dicebant Græci, carnem minutatim concisam cum sanguine & adipe ac liquore iussulento, dulciarioque.

Felicitatis humanæ inconstantia, rationibus præmonstrata quatuor. Timothei historia ad id. Ciceronis obscuritas illustratur ex Epistola ad Atticum. Interim, quæ agimus esse somnia. Artabazis historia. Item Persei filij. Caput XVIII.

Elicitas, inquit Seneca, res est inquieta, ipsa se exagitat: mouet cerebrum non uno genere: alios in aliud iritat, hos ad impotentiam, illos in luxuriam: hos inflat, illos mollit, & totos resoluit. Quinimmò si uerum facere iudicium uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortalium (ut inquit Euripides) nemo est felix. Proinde, ut ex Plinio uerba mutuemur, abundè atque indulgenter fortuna deciditur cum eo, qui iure dici non infelix potest: ut præteream Heracliti & Thaletis illud, Cuncta mortalium, seu bona ea sint, seu mala, dum oriri uidentur, occidere. Nam Pythagoræ oraculum est ac Platonis, dormire animum in corpore, ac quæ-

A ac quæcunque hic agere uel pati uidemur, nil omnino uideri aliud, quàm somnia. Vitæ magister pronunciauit, mundum esse uniuersum in maligno positum: quod exitu miserabili comprobat Artabazes Parthorum rex, & Tigranis potentissimi regis filius, quem bello uictum meretrici reginæ, ceu mancipium uilius, dono dedit Antonius cum præda, & Persicis spolijs. Nempe ut quo illustrior fuerat uictoria, eo turpior foret largitio, qua rex tanto deformaretur ludibrio. Eadem uerò fortunæ inconstantia Adramitenum Andriscum in fullonia natum ob Pseudophilippi nomen euexit: at Persei legitimum filium artem ferrariam ob quærendum edocuit uictum. Eunus uerò ergastularius seruus fugitiuos in Sicilia ductauit. Splendido loco nati plerique Viriati genua sunt amplexi, & Spartaci quoque. Suppetunt & in hoc exempla mille. Illud hic apposuisse operæprecium fuerit, tum quia scitu iucundum, tum quia insimul nodus ex texto Epistolarum ad Atticum explicabitur, ni fallimur, egregiè: quem quum Patauij cum librum prouincialibus auditoribus meis interpretarer, ut conniuens, transilueram: testatus tamen, nusquam me, quod ad eam historiam pertineret, comperisse. Nunc ex Vlpiani Græci rhetoris monumentis loci eius enarrationem aucupabimur: simul & humanæ leuitatis tumorem reprimemus, edocentes, quò tandem spes nostras deceat collimare, ne à scopo seiuncti, uelut umbræ uagemur. Igitur ut à Cicerone ordiamur primùm, eo quem prælignauimus loco, ita Græcè scriptum reperias, τὸν δὲ ἀπελεύθερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ κόνωνος πατρί, μηδὲν ὅλως χρῆσας περιφροντικέναι: hoc est, Libertum autem eius, qua Cononis pater nomenclatura, nihil omnino curasse. In hunc scopulum impactus est Lenbus. In eo quid alijs obuenerit, non statuo, neque enim cuminum serimus, ut maledictis & linguæ procacitate, ac morsu arcuato, lætiores prouentus hisce nostris lucubratiunculis conquiramus: ne improbè item faciamus, si in alienis subinde ostentare ingenium uelimus lacerando, conuellendóque, quanquam id publico bono non reijcimus quandoque. Verùm ne diutius legentium desideria distineamus: is ita refert, cuius testimonium paulo antè aduocauimus. Timotheus Atheniensium dux fuit, Cononis pater, initiò uel fortunatissimus, si quis alius: memoriç siquidem proditur, ad quodcunque mit

B tereturbellum, facilem, ac perinde certam retulisse uictoriam: unde factum est, ut à pictoribus non aliter per picturam exprimeretur, quàm ut dormiens, assistente ei muliere quam fortunam intelligi uolebant, quæ retia ferret, & id genus instrumenta alia, uenationibus accommoda: hoc figmento prudentioribus insinuantes, pro eo fortunam omnia peregisse: ipsum uerò nil prorsum aliud, quàm dormitasse. Cæterùm ubi is grauius hæc, molestiusq; ferre cœpit, asserens audacius suæ ipsius uirtuti & ingenio perspicaci uictorias omnes acceptas referri, par esse, procul fortunæ aura sequestrata, indignata dea dicti tumore, nunquam postea Timotheum ex hoste potitum uictoria. Plutarchus parte quadam ipsa hæc item comprobat ijs ferè: Timotheus, inquit, fortunatus habebatur imperator, quo nomine extimulati quidam non citra liuorem ciuitates expingebant, sponte se in cyrtum insinuantes, uas est id piscatorium, illo altius consopito. Ad quæ Timotheus eludens: Si tanta, inquit, uel dormiens conficio, quid excitatum me facturum putatis? Scribunt nonnulli ex Grçcis amplius, in paupertatem eum recidisse: ut qui Venerem sibi cecidisse, nimio plus gestiebat, miserè mox, ac extra quàm opinaretur aliquis casu sit profligatus caniculari. Quin dum sequundiore uteretur dea, solitam se illi fortunam subinde offerre. Timotheum denique Cononis patrem commonstrat Pausanias quoque, ne refractarius aliquis aduersum ire meditetur. Timothei turrim celebrat Aristophanes Pluto. Hæc nimirum grauius commonent, quotquot ex uoto cogitata omnia citra pulueris tactum conficiunt, ne nimium sibi fidant, sed uolubilem felicitatis humanæ inconstantiam ante oculos proponant: scientes eiusdem esse numinis utranq; paginam facere, uel potius nostra omnia esse in motu, nil solidum, nil quod eodem diu permaneat gradu: quoniam usque ad ludibria, mundi pars non uilis, homines quatimur fortunæ salo, nulláque non hora occurrant, qui lethargum patiantur, communem (ut ille ait) delusarum mentium morbum. Quid, quòd omnis uita supplicium est. In hoc profundius inquietiusq; proiecti mare, alternis æstibus reciprocum, nunquam stabili cõsistimus loco, pendemus & fluctuamur, & alter in alterum allidimur. Sed quærat aliquis, nec ineptè, unde nam sit nostræ felicitatis subsultans adeò, & (ut sic dicam)

inconſtans inconſtantia? Huius uerò rationes ab ſcientiſsimis afferri quatuor animad- A
uerto: diuinam, cœleſtem, naturalem, humanam : quippe diuina prouidentia ita ſanci-
tum, fugacia hic eſſe, ac haberi omnia, ne in tendiculam dilapſi teneamur obretiti, ac di-
uinorum prorſus obliuiſcamur: ad quæ naſcimur, & modò non deſipiamus, ducimur,
prouocamur'que per momenta. Cœleſtis uerò diſpenſatio ſic diuino nutu dirigitur, ac
contemperatur, ut perpeti ac irrequieto corporum illorum motu & uertigine inenarra-
bili, quum primùm ad ſummũ uel altitudinis uel directionis peruenerint planetæ, mox
retrò abeant. Porrò ab ſextili aſpectu uel trino, quos ſalutares arbitrantur in quadratum,
uel oppoſitum, qui habentur noxij, relabantur. Deinde, ipſius naturæ nutu ita elemen-
tis ordo iniungitur, dum prærapido globorum cœleſtium circumaguntur inceſſu, ut
quum calor aut frigus, ſiccitas uel humecta uis ad ſummum naturę ſuæ prouecta fuerint:
nec progredi altius, nec conſiſtere omnino uel minimum permittantur : quin intenta
qualitas remittitur, ac laxata refluit mox. Quam quidem relabendi uiciſsitudinem prę
celerem conſequuntur & corporum noſtrorum humores ac temperaturæ. Quod ſcien-
ter eſt ab Hippocrate ſignificatũ, ubi ſummam corporis ualetudinem iudicari fallaciſsi-
mam pronunciauit.

Felicitatem ueram ex Deo eſſe. Opinionem de Deo eſſe omnibus inſitam. Prolepſis quid.
Triplici calle conſcendi ad Dei cognitionem. De prophetis, item de CHRISTO ſcitu di-
gna. Virginis partum Aegyptiorum comprobari doctrina.
Caput XIX.

P Roinde altius generoſius'que eſſe excitandum animum, ni undique inſci-
tiæ caligine circunfuſi lapſitamus, liquet opinor, quærendum'que, quod ſit
homini proprium bonum: ne, quod hiſtoricus inquit, uitam ſicuti peregri-
nantes tranſeamus, ſit'que præter naturam corpus uoluptati, anima uerò o-
neri: ſiquidem bono ſuo conſtant omnia. Vitem commendabilem fertilitas facit, ſapor
uinum, uelocitas ceruum, iumenta dorſo fortia ſunt: quia illorum unus hic uſus eſt, ſarci-
nas ferre. In cane ſagacitas prima eſt, ſi peruestigare debeat feras: curſus, ſi conſequi: auda
cia, ſi mordere. In homine uerò quid optimũ eſt? Nempe (inquit Seneca) ratio. hac ante- B
cedit animalia. Deum ſequitur: hæc recta & conſummata felicitatem hominis impleuit:
quam Erichthonium illum, mirandæ uetuſtatis uirum, Dardani ex Batea filium, ne ſuſpi
catum quidem eſſe contenderim. Eum tamen omnium hominum fortunatiſsimum anti
quiſsimi ex Græcis pronunciant. Conſummata ratio Deum habet ſcopũ, in quem cogi-
tationes omnes & actus dirigat, quando illuc tendit noſter conatus omnis. Ab illo ſeiun
cti bulla euadimus, & ſi quid bulla compertum imbecillius eſt. Natura humana, inquit
Iamblichus, nec rationem quidem orationem'ue de Deo ſuſcipere poteſt ſine Deo. ne-
dum diuina opera abſque illo ualeat implere. Eſt quippe imbecillis adeò, & hebes pror-
ſum, ut nullum nullitatis ſuæ remedium habeat, niſi quandam diuini luminis portionem,
deſuper influentem, abſque ea nil omnino à nobis diuini perfici poteſt. Deus eſt omnia,
poteſt omnia, implet omnia in ſemetipſo. Nos autem ad diuinitatem uelut ludus. Quòd
in Deo bonorum omnium eſſentia perfectióque continetur, ac prima poteſtas, pri-
mum'que bonorum principium illic eſt: meritò ſacerdotes ſoli, & qui ſimiliter ſuperis ſe
dederint, atque legitimè unionem ad illum fuerint conſequuti, bonorum omnium prin-
cipium atque finem ſtudioſè proſequuntur. In hoc utique ſtatu & ueritatis contempla-
tio adeſt, & intellectualis ſcientię conſummatio: atque unà cum Dei cognitione conuer
ſio quoque ad nos ipſos, noſtrique agnitio comitatur. Quamobrem idea felicitatis eſt, ip-
ſum cognoſcere bonum: ſicuti idea malorum eſt, utique ipſa boni obliuio & fallacia circa
malum. Hinc Platonici ductor agminis Plotinus: Malum (inquit) animę eſt. alienis, id eſt
caducis hærere, bonum uerò domeſticis atque cognatis. Ex hoc item illud eſt: Mihi uerò
adhærere Deo, bonũ eſt. Propterea ſcienter Mercurius: Eſt, inquit, hominis menſura an
te omnes religio, quam ſequitur bonitas: ea demum tunc uidetur eſſe perfecta, ſi etiam
cupiditatẽ omnium alienarum rerum deſpectui habeat uirtute munita. Vnuſquiſque pie-
tate, religione prudẽtia, cultu & ueneratione Dei clareſcit, quaſi oculis uera ratione per-
ſpecta, & fiducia credulitatis ſuæ eatenus inter homines præſtãs, quatenus aſtra reliqua
ſol luminis maieſtate agnoſcitur præcellere. Adijcit his calculum quoque grauiſsima, &
plauſibilis

A plausibilis maximè Pythagoræ sententia, quem dicere solitum accepimus, ὅτι βέλτιστοι γινόμεθα πρὸς τοὺς θεοὺς βαδίζοντες, id est accedendo ad Deum effici unumquenque optimum. Adde publicum humanæ reipublicæ consensum. Ex tot, inquit M. Tullius, generibus nullum est animal, præter hominem, quod habeat noticiam aliquam Dei. Ipsis porrò in hominibus nulla gens est neque tam fera, nec tam immansueta, quæ non etiamsi ignoret qualem Deum haberi deceat, tamen habendum sciat. Ex quo efficitur, ut is Deum agnoscat, qui unde ortus sit, quasi recordetur. Sed & alibi idem Cicero, quanquam sub aliena persona: Quæ gens (inquit) est, aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam deorum, quam appellat Epicurus prolepsin? Equidem quantum coniectare licet, triplici nos calle potissimùm ad tantæ duci pietatis cultum animaduerto. Primò quidem naturali hac, quam diximus, sagacitate, quam immensa illa nobis prouidentia infudit. Postea uerò etiam rationibus philosophicis, ex ipso ædificij ordine, architecti prouidentiam comprobantibus, Propheticis demum uerbis atque miraculis. Hæc uerò Christianæ ueritatis consectatoribus adsunt munificè, desunt Gentibus, ueterum superstitionibus (aut erroribus potius) animam in euidens præcipitium trahentibus, irretitis obuolutis' que. Taceo uetustiora, taceo & noua: quæ utraque uirorum maiestate præcellentium in diuinis rebus coruscant latissimè, quorum commonitionibus, minis, exhortationibus, miraculis personãt omnium aures, quando præpotens ille spiritus diuinus animas illas sanctiores in nostra emolumenta prouexit altius, & illarum enunciatione rerum excellentium stupenda reserauit arcana. Quid uerbis humanis ineffabilem, immò nec mente quidem comprehensibilem CHRISTVM hic memorem? aut Christianorum ingeram auribus? Aliorum quibus datum cœlitùs sarctum tectum opus polliceri, sit munus hoc tam amplum, tam extra hominis captum. Illud modò subtexamus: ipsum hunc quem lapsæ naturę restitutorem, Dei filium præpotentis, Deum ipsum agnoscimus, ueneramur, colimus, quibusdam ueluti lineamentis à Platone prius, mox & à Platonicis præsignatum, ac obscurius delineatum. Prophetam igitur legislatorem quidem, sed diuinum, Platonici putant: qui ut habeatur talis, oportebat eum manifestis quibusdam miraculis ad homines diuina prouidentia mitti.

B Quem sanè prophetam humani generis ducem diuinum Plato & Auicenna cognominant. Nam huc demum tendit Platonicum illud in libro de Regno: Sicuti bestiæ nequeunt à bestijs feliciter sine homine duci, ita neque homines ab homine sine Deo. Probat insuper Auicenna: Animam quidem prophetica lege uirtutéque imbutam à diuina solum prouidentia mitti. Corpus autem ad animam prophetæ suscipiendam idoneum disponi à Deo, non tantum proximè, sed per animas cœlorum motrices, tanquam per ministras, ac etiam per cœlos ipsos, quasi per instrumenta Dei. Sed nunquid reticebimus, quod quarto Legum Plato diuinissimè uidetur uaticinatus: Deus, inquit, omnium nobis est mensura, multóque magis, si quis (ut ferunt) homo est. Quod exponens Platonicus nobilis, Si Deus aliquis homo est: id est, si quando fiat homo, ut ferunt oracula, scilicet prophetarum. Quod ad uirginis attinet partum, in Aegyptiorum mysterijs lectum est, Mulierem ab spiritu afflari diuiniore, non uideri absurdum, extráque naturę potentiam: atque eundem generationis semina item inserere. Quando & sic natos aliquot, nobis ex historia suggeritur. Cæterùm quo risu, quáue exibilatione excipienda est scelestissima Luciani impietas, qui nos irridens ægerrimè fert, qui Geæcorum deos abnegemus, & ἀνεσκολοπισμένον σοφιστὴν προσκυνῶμεν, id est cruci suffixum Sophistem adoremus, & ex illius præscripto uiuamus. Nec à Trinitatis diuinæ infanda alibi abstinet supplosione. Sed abundè Græca natio, quid de eo sentiendum foret, sanxisse uidetur, blasphemi conflato cognomine. Verùm exitus eo amplius, quoniam à canibus fertur consciscsus, homo fœdissimus, loquentiæ multæ, at sapientiæ minimæ. Quanto pium magis, quanto religiosius ita statuere, ut sciamus, primum esse dei cultum, Deum credere: deinde maiestatem illi suam reddere, & cum maiestate bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illum esse, qui præsidet mundo, qui uniuersa, ut sua temperat, qui humani generis tutelam gerit, qui coercet, castigat, pœnas pro noxa irrogat, iustis præmia elargitur æterna. Vis Deum propitiari, inquit Seneca, bonus esto: satis illum coluit, qui imitatus est. Porrò quòd uides omne, quo cœlestia & humana conclusa sunt: unum est, mem-

bra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit: ex illius constitutione miserius est nocere, quàm lædi. Iste uersus in ore sit perpetuò, sed & in pectore: Homo sum, humani nihil à me alienum puto. A

Salutis rationem esse in religione tantum. Cecropis inuenta. Religiones falsas, & superstitiones omnes ex astrologia & sideribus profluxisse. Lucretij locus declaratur.

Caput XX.

QVamobrem reiecta omni uesica, sic cum Aurelio Augustino cludamus partem hanc: religionem esse eam, quæ uniuersalem continet uiam animæ liberandæ, quoniam nulla nisi hac liberari potest. Hoc est canonicum iter, quod unum ducit ad regnum nō temporali uestigio nutabundum, sed æternitatis firmitate securum. Hoc inquam augustissimum iter doctissimus ille Porphyrius quæsiuit quidem, sed non reperit: non repererunt & alij, quantumuis rerum naturæ capaces uiri, quos prisca tulit ætas, etiamsi singulari studio & solertia inenarrabili ista consectarentur: CHRISTI preciosissimus sanguis effusus reserauit, & credentibus incomparabiles thesauros, patrum nostrorum memoria incognitos, etiam'que infantili simplicitati patefecit. Comparetur nunc Christiano statui principis Augusti illa passim certatim'que ab auctoribus celebrata felicitas, quantula demum deprehendetur? quam pusilla? quàm nulla prorsum? Ipse sibi tamen nimis placebat in ea, plausibiliter sibi abblandiebatur: siquidem quum Caium ex filia nepotem in Armeniam mittteret, comprecatum ferunt à dijs, comitem illi Pompeij beneuolentiam, Alexandri audaciam, suam uerò ipsius fortunam. At Cecropa ueterum plerique mirantur, quòd omnium primus Iouem appellarit, simulacra repererit, aram statuerit, uictimas immolarit: quum ante illum nemo ista inter Græcos perpetrasset, aut agnouisset omnino. O temporum conditionem miseram, ô ineptam uanitatem. Stulticiæ dux, ignorantiæ magister, à doctissimo quoque plausu excipitur festo, auctor uitæ ridetur. Verùm ita prorsum res habet, Deus omnium est principium ac finis: proinde colligi facilè potest, Deo nos esse natos non nobis. Propterea Dei cultus, uirtutum uirtus est: at enim Dei consequutio, uirtutum utique præmium est, sed incomparabile. Hinc fit quoque, uti uiuere ij demum uideantur, qui de diuinis scribunt uel loquuntur, aut cogitant. Quòd si è medio auferatur diuinus cultus, erit sanè rationale animal uel brutis infelicius. Cæterùm hic præstat unus præcipuè, ut mente uiuamus: hoc est, ut semper ac feliciter uiuamus. In mente siquidem status est, ac tranquillitas. Verùm ab mente delapsus ad inferos seipsum intrudit. Sed quoniam de religione agimus, illud sciendum amplius, religionum exortum & uarietatem esse qui sideribus acceptam referant, quæ urbibus & prouincijs propria peculiari'que potestate præsideant. Ex rerum uerò cœlestium studiosis plerique ad eas quas uocant coniunctiones magnas planetarum superiorum, referre maluerunt: Saturni præsertim, atque Iouis. In qua sententia esse Arabas animaduerto, & Latinorum item multos, qui illorum conse ctati uestigia sunt. Ptolemæus uerò Apotelesmatôn libro secundo, Asiaticos scribit, qui exortum spectent, ac meridiem, Veneri, Saturno'que rem diuinam facere: quoniam trigono subsint aridæ qualitatis, hoc est Virgini, Tauro, Capricorno, quibus dominentur Venus & Saturnus. Rursus'que qui inter meridiem habitent, & occasum, Venerem summè ac Martem colere: quoniam humectę subijciantur triplicitati, cuius cum Marte Mercurium ac Venerem præsides fecit. Atque ita deinceps reliqua subtexuntur. Iam uerò & Manichæorum hæresis, quæ liberum excutit arbitrium, non aliunde initia ducit, quàm ab astrologorum fata astruentibus disertationibus. Ex astrologiæ porrò sinu profluxisse superstitionum omnium uanitates, locupletissimus auctor Varro testatur. Geomantiam astrologiæ itidem adoptant, qui eiusmodi doctrinam profitentur. Iam & magiæ clauis commemoratur astrologia. Nam quid de chiromanticis dicemus? A quibus excogitata scimus in manuum uolis septem montium supercilia, quæ cœlestes præferant planetas. Cæterùm hæc omnia esse acuta potius deliramenta, & uanissimas uanitates quàm documenta, uitæ usibus concinnata, nemini non arbitror liquere. Nos tamen eo in primis consilio recensuimus, ut Lucretij locum aperiremus, qui libro de Natura primo, religionem destruere uolens, ita scribit: B

Humana ante oculos fœdè quum uita iaceret

A In terris oppressa graui sub relligione:
Quæ caput à cœli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primum Graius homo mortalis tollere contra
Est oculos ausus.

Hominum pectora debuisse fenestrata fieri ex apologo. Vitilitigator. Hominum prauitas. Et cur traditum, animas transire in bestias. De Plotino nonnihil

Caput XXI.

FAbulas, quarum nomen falsi professionem indicat, aut tantum conciliandæ auribus uoluptatis aut adhortationis ad bonam frugem gratia, repertas esse, legimus. In hoc genere, quod posterius est, multas sæpe ac periucundas altero (quod dicitur) oculo percurrimus. Sed eam in quam proximè recidimus, dum ista commentaremur, nullo modo præterire possumus, quod instituto nostro bellissimè congruat. Ferunt ergo mythologi, Mineruam, Neptunum, Vulcanum de artis peritia inter se amplius disceptare cœpisse: atque inibi quidem Neptunum periclitandi causa effinxisse taurum, Mineruam uerò domum substruere adortam, à Vulcano esse expressum hominem. Eius certaminis arbiter erat Momus: is diligenter singula conspicatus, quid in quoque uitio uerterit, operæ non est referre, in homine utique id accusauit, debuisse architectum Vulcanum pectus eius effingere fenestratum, ut sic eo planè recluso ac patenti, omnibus perspicuum fieri posset, quid sibi uellet, quid meditaretur, uera'ne promerentur, an secus: quando & Moralium septimo Aristoteles ait, prauitate insignem hominem millies esse fera nocentiorem. Fabellæ autem huius lepidissimè concinnatæ documentum illud mihi præmonstrare uidetur scitissimè, quod est à M. Tullio positum in quadam ad Quintum fratrem epistola: Multis, inquit, simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura. Frons, oculi, uultus persæpe mentiuntur, oratio uerò sæpissimè. Nec extra pomœria nati falluntur modò, quod ferri posset: sed uel intra instituti uix sibi cauent: immò ne Argus quidem, uti in fa-
B bulis traditur, oculatus totus imposturas humanæ prauitatis euaserit. Sententiam eandem Socrates item comprobauit de fenestrato pectore, puto ex id genus apologo, Ne (inquit) occultiores delitescerent sensus, sed ad considerandum paterent: quoniam hominum effigies habent ferarum animos, ut inquit Seneca. An'non Hercule, sicuti Plinius scribit, ex homine homini plurima sunt mala? Cætera animantia in suo genere probè degunt: at diuinum hoc animal, & miraculum quoque, quod sæpe repetimus, & suo probatum loco est, uenerandum atque adorandum, nunc aperta ui sæpius fraude mutuo arietare (ut sic dicam) non cessat. Nec homini tantum homo lupus est, quum qui sit, non nouit, ut Plauti uerbis utamur: sed & quanto notior, tanto etiam sæuior, & immanior, fraudulentior'que, ac planè uitilitigator: quod uerbum, Plinio docente, eleganter ex uitijs & litigatoribus concinnârat Cato: sed eo & Firmicus utitur Matheseos quinto tribus locis. Verùm modò uitiligator scribitur, modò uitilitigator. Huius uerò ut ad institutum redeamus, absurditatis quam esse aliam rationem opinemur, quàm quæ ex Aristotelis oraculo promitur? Homo, inquit, ut perfectione suscepta, animantium cunctarum optimus est, sic à lege ac iusticia seiunctus, omnium efficitur pessimus. Dedit quidem optimus ille parens rerum animis nostris igniculos quosdam, & quasi scintillulas ad omnem uirtutem percipiendam: cæterùm igniculos eos malis moribus opinionibus'que deprauatis, ut M. Tullius auctor est, sic extinguimus, ut nusquam lumen ingenitum appareat. Quòd si eos adolescere liceret, ipsa nos ad beatam uitam natura perduceret. Nũc uerò, simulatq; in lucẽ editi & suscepti sumus, in omni continuè prauitate, & in summa opinionum peruersitate uersamur, ut penè cum lacte nutricis errorem suxisse uideamur, ut meritò Lucretianum illud posit comprobari:

O'miseras hominum mentes, ô pectora cæca,
Qualibus in tenebris uitæ, quantisq; periclis
Degitur hoc æui, quodcunq; est.

Porrò ex hac hominum ferina in alterum rabie sæuiendi, atque item omnifaria malè uiuendi libidine, prorsus bruta: natam, opinor, infamem illam de animarum transitu posi-

tionem. Quoniam Timæus Pythagoricus nobilissimus in libro quem de Mundo & anima scripsit, quem postea imitatus est Plato: Migrationem in bestias, inquit, induci falso ad terrorem hominum impiorum, ut pœnæ saltem formidine, & specie absurda immani que à uitijs inquinamentis'que, quibus candori animæ labes inuritur, retraherentur, proficerent'que in bonam frugem. Sed & Pythagoras, à cuius placitis hæc in primis uidentur inualuisse, id ipsum ita significauit: Si deposito, inquit, corpore liberum ascēderis ætherem, eris immortalis Deus, non ultrà mortalis. Orpheus quoque in ipso Mercurij terrestris hymno, A

Κωκύτου ναίων ἀνυπόστροφον οἶμον ἀνάγκης.

Id est, Cocyti habitans irremeabilem necessitas uiam. Sed nec Aegyptiorum sacerdotum scientia omnino comprobari re uera demigrationem animarum eiusmodi tetram formidolosam'que. Quinimmò ad ferinum uel heroicum animæ habitum referendam, opinantur, quando apud eos hominis nuncupatione animus modò intelligatur. Quod aperuit Mercurius Aegyptiorum pontifex maximus, qui quum emigrationem eiusmodi ritu poetico descripsisset, adnexuit, legem diuinam non permittere animi humani in bestias transitum. Quinimmò pœnas statuit sempiternas impijs animis in mundi huius infimis elemētorum gradibus. Agit quoque gratias Deo, quòd bonos uiros æternitati consecrârit. Item dicit, usqueadeò coniungi mentem Deo, ut erroribus ex eo non implicetur amplius. Zoroaster quoque in libro, cui titulus Μαγικὰ λόγια τῶν ἀπὸ Ζωροάστρου μάγων. Zoroaster, inquam, abs quo omnis ueterum theologorum sapientia manasse creditur, inquit, σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι. hoc est, Tuum uas habitabunt bestiæ terræ. Quòd si intra nos bestiæ sunt, intra quoque, non extra de homine in bestiam, ac ex bestia remigramus in hominem. Cæterùm nec desunt, qui ista sic interpretentur, ut animarum quæ similem brutis duxerint uitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuersentur. Quod ipsum Platonis doctrinæ ualde consentaneum putat Olympiodorus: quoniam Plato animas purgatissimas inter deos censuerit uersari, impuras autem inter sepulchra reuolui: quo fiat, ut umbris quandoque terreamur, quippe quum corporei quippiam circa se contraxerint, sicut & in se: unde fieri Plato uult, ut uideri quandoque possint. Ex priore autem sensu, si habitum intelligamus, non speciem, arbor erit aput Platonem, qui nutritioni deditus, uel Herculis quæstum in ea attriturus, die noctu'que torpebit. Miluus, qui raptu uiuet per concupiscentiam: leo, qui egregiè militabit: draco, qui crudeliter in genus humanum debacchabitur: homo, qui ciuiliter uiuet: heros, qui naturalia scrutabitur: dæmon, qui mathematica: angelus, qui diuina. Talis enim fit animus, qualem induit habitum. Ex quo in Phædro Socrates: Ego (inquit) considero, utrum ipse sim bestia Typhone multiplicior, an diuinius animal. Porrò quid in ijs Aurelius Augustinus senserit, quid'ue Porphyrius, qui scire cupit, legat Ciuitatis diuinæ librum decimum. Plato autem figuratè metamorphoses istas in Timæi parte postrema sub Pythagorica persona poetico quodam excursu persequitur. Iamblichum certè rationalem animam puduit in brutum præcipitare. Quanto caussatius nos Christianæ ueritatis cultores hoc genus nugamenta retundemus, illius prophetici memores perpetuò: in circuitu impij ambulabunt, ueluti ita dicatur: impietatis anquiri oportere, si quis ambitus eiusmodi & demigrationes enixius tueri contendat. In quam decuriam, alioqui philosophus nobilis, & inter Platonicæ sapientiæ sectatores facilè princeps Plotinus transscribi se nescio quo modo patitur, dignus qui cum Timæo potius stipendia faceret, ac ubique ... agerent, nec rorarium quandoque. Noscendum quoque in libris περὶ ἀρχῶν ab Origene μετεμψύχωσιν defendi. B

Fidei commendatio præcipua. Qui dicantur palimboli. Thessala perfidia. Thessalæ alæ. Thessalus equitatus. Rhombus quid. Trapezia. Thessalica portio quid. Capanica, capane, scapane, scaphium, ama. Capus & cape quid. Capania Pallas. Ogygia, cur pro antiquis. Thebæ cur dicantur. Ilici esse simile, quid sit. Cohors sacra Thebis quæ: inibi adnotatur interpretis Plutarchi lapsus fœdissimus. Iolai historia. Pharsalorum & Bœotiorum uoracitas. Scytala Musarum quid.

Caput XXII.

Numam

NVmam Pompilium memoriæ proditum est, quum Romanæ iuuentutis bellicosos acres'que spiritus & ferocientes (ut sic dicam) animos, incusso deorum metu remollire ac retundere cuperet, omnium primum Fidei templum constituisse, illam'que Romanis, Plutarcho auctore, maximum esse iusiurandum demonstrasse. Proinde quũ ad id sacrarium flamines bigis, curru arcuato, id est obtecto desuper ac uelut fornicato uehi iussisset, manu quoque ad digitos usque inuoluta, rem diuinam facere uoluisse: significantes symbolicè fidem tutandam esse, ac eius sedem in dextris esse sacratam. Quod Plinius scribit, & Aristophanes quoque in fabula, cui titulus Nephele, significauit. Sed & Plethon Gemistus rerum Grecarum libro secundo, manus porrectio μεγίστη παρὰ πέρσαις πίστις, id est maxima inter Persas censetur fides. Quin & M. Tullius nullam rem scribit, uehementius continere rempublicam, quàm fidem: quoniam, ut alibi ait idem, est iusticiæ fundamentum fides. Iustorum corda, inquit Ambrosius, meditantur fidem. Hæc porrò, tradente Seneca, sanctissimum humani pectoris bonum est, quòd nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Vre, inquit, occide, non prodam. Sed quo magis secreta quæret dolor, hæc illa condet altius. Est autem (ut Cicero finit) fides dictorum conuentorum'que constantia, & ueritas. Propterea Plato inquit, fidem esse in reddendis pecuniis depositis, uel in sepulchris erigendis iusticiam. Sillius item Italicus præconio poetico sic fidem commendat:

Iusticiæ consors, tacitumq; in pectore numen.

Hæc tamen quamuis præcellens, quamuis ciuilis societatis glutinamentũ firmissimum, & ferruminatio (ut ita dicam) inuicta nonnullis, immò uerò plurimis, bonumq; si non omnibus, ita prorsum fluxa est, ita censetur nulla, ut nil rarius sit reperire, quàm incorruptæ ueritatis hominem. Inde in Plauti Bacchidibus adolescens ille:

Satin', ut quem tu fidelem habeas, aut cui credas, nescias?

Sed & rursum poeta idem, atq; adeò fabula eadem, graphicè subfultantem amicorum sinceritatem effingit hisce uersiculis:

Multi more isto atq; exemplo uiuunt, quos quum censeas
B Tibi amicos, reperiuntur falsi testimoniis:
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide.

Sublestam uerò fidem Marcellus friuolam intelligit, ac leuem. Cuiusmodi uisitur in iis, quos παλιμβόλους Græci uocant: & in commentariolo de Liberorum institutione meminit Plutarchus. Sicuti παλιμβολίαν Agathias posuit in libris. Dicuntur autem eo nomine inconstantes & perfidi, unde tritum illud apud Græcos, Scytharum est palimbolum se præstare. Sed & in Pompeii rebus scribit Dion, Ciceronem sæpe solitum ἐπαμφοτερίζειν, quia nunc populo cohæreret, nunc senatui: proinde, inquit, dicebatur αὐτόμολος. Homerus ἀλλοπρόσαλλον uocat, id est, nunc huic, nunc illi inhærentem: quales fermè coarguuntur Thessali, nec id utique in Latinis literis, quod risu fortè exciperent Græci, supercilii studiosiores: sed obseruatum id meminimus apud Demosthenem in primis, in cuius Olynthiaca prima ita scriptum inuenio: ἔστι τὰ τῶν θετταλῶν, ταῦτα γὰρ ἄπιστα μὲν ἦν δή που φύσει, καὶ ἀεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Postea, inquit Thessalica: hæc enim infida quidem erant natura, & semper utique omnibus hominibus. Conabar, quantum mihi uaria lectione suggeritur, tam fœdæ tamq; probrosæ inustionis causam proruere. Demum ex Vlpiani rhetoris monumentis ita fermè commoniti sumus, Thessalos ut infidos, antiquitùs sugillatos: aut ob Medeæ historiam, quam ab Iasone circumscriptam, qui Thessalus erat, poetæ tradunt: uel quia tempore Peloponnesiaci belli in ipsa acie ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, uelut inducta fidei, interlitaq; memoria, ordinibus mutatis, Thessali transfugerunt: sicuti Thucydides quoq; auctor est, unde natum prouerbium, ut Thessala fides, de uana dicatur & fluxa, quæ in ratione uirtutis nihil omnino habeat pensi. Quod Euripides item innuit, πολλοὶ γὰρ ἦσαν, ἀλλ' ἄπιστοι θετταλοί: hoc est, multi quidem erant, sed infidi Thessali. Quin Aristophanis item assipulatu id ipsum comprobari uidetur posse, à quo amplius ἀνδραποδισταὶ appellantur: quo nomine signari animaduertuntur plagiarii, qui liberos homines in seruitutem redigunt & distrahunt. Thessalorum denique improbitatem non tacuit historiæ parens Herodotus, qui libro nono ita refert: Thessalos adeò non pœnitebat eorum quæ hactenus egerant,

ut etiam multo ſtudioſius Perſam inducerent. E' quibus thorax Lariſſæus, & Xerxem fugientem deduxerat, & tunc Mardonium propalàm inducebat in Græciam. A' Philoſtrato quoque taxantur egregiè Theſſali in Critia ſophiſte: Similis, inquit, Theſſalis eua ſit, apud quos ἀγροιωχίαι καὶ ἄκρατοι καὶ τυραννικὰ ἐν οἴνῳ σπουδάζονται. Qui tamen, inquit, ſapientiam non negligebant: ſed ἐγοργίαζον, id eſt Leontinum Gorgiam amplexabantur. Polydamas tamen Pharſalius apud Xenophentem rerum Græcarum ſexto, fuiſſe traditur hoſpitalis, ac Theſſalico more magnificus. Eodem modo & Aeoles ut fraudulenti infamabantur, quod Idillio primò adnotauit Theocriti interpres, unde factum opinatur, ut αἰολίζειν ſignet decipere: ut apud Hieroclem, μὴ δὲ αἰόλιζε αὐτήν ne cicumſcripſeris ipſam. Sed redeo ad diuerticulum. Illud ad mores pertinet nihil, quòd Theſſalicas alas inuenimus dictas in antiquis auctoribus de chlamydibus, quibus uterentur Theſſali: nam utrinque anguli proiecti eminebant quadam alarum ſimilitudine, quales ferè nunc habentur Gallicæ ueſtes. Vnde Eupolis in Maryca, ἐνθετταλίσμεθα, id eſt Theſſalicè circumueſtiti ſumus. Cæterùm ne in totum uidear Theſſalos inſectari, operæprecium fore opinatus ſum, quod ex diuerſis captauimus, apponere. Igitur Quintus Curtius geſtorum Alexandri libro tertio, Theſſalos equites, Acarnanas, & Aetolos inuictam eſſe dicit bello manum. Et in Menone Plato Theſſalos ſcribit inter Græcos fuiſſe illuſtres tum equitatu, tum diuitijs. Polybius quoque auctor grauis Theſſalicos equites conferto prælio inſuperabiles eſſe confirmat. Quos tamen ſi per partes attentaueris, lacerare carpereq́ facillimum ſit. Vſque adeò natura non ſolùm hominum corpora, uerùm etiam animos ſui diſsimiles finxit, ut ſæpenumero unus idemq́ homo, non modo in rebus diuerſis, ſed in ſimillimis modò inauditam celeritatem, aliàs incredibilem ignauiam oſtendat. Aratus in rebus ciuilibus uſquequaque fuit perfectus, rei militaris peritus. At ſi acie dimicare cogeretur, in conſilijs ſegnis, in ſubeundis periculis timidus erat. Legimus præterea, aciebus ad rhombi ſimilitudinem formatis Theſſalos primos eſſe uſos, Iaſone (ut ferunt) auctore, ut quæ ſint ad omnes uſus accommodatiores: equites enim hac forma conſtituti, uertere ſeſe in quemuis proſpectum poſſunt, minimeq́ uel à tergo uel à latere capi. Eſt uerò rhombus quadrilatera figura, quæ tamē rectiangula non eſt. Sicut rhomboides, quod in contrarium collocatas lineas atque angulos habet æquales, non autem rectis angulis, neque lateribus æquis continetur. Præter hæc uerò omnes quadrilateræ figuræ trapezia, hoc eſt menſulæ nuncupantur. Inſuper apud Theocritum eſſe magicum inſtrumentum uidetur rhombus. Corymbum ab Athenienſibus quidam putant dici: Apollonij interpres rhombum eſſe rotulam dicit, quam loris diuerberantes circumagunt, atq́ ita ſonum inde eliciunt. Quidam etiam Didymon uocant rhombum dimidiatum, in re militari, etiam transformatum in triquetrū, cuneum ſeu roſtrum uocamus. Rhombum prętcrea lego cōmunius ſtrumbam dici, quę & bombix nuncupetur: uerùm & ſtrombus, unde ςρομβηλόν inflectitur. At in Olympijs Pindarus rhombum uocat iaculi euibrationem: quæ μετὰ δινήσεως planè fiat, id eſt haud citra rotatam uertiginem. Acie cuneata Scythæ utuntur, & Thraces: quin & Macedonas uſos inuenio, Philippo ſuadente. Inuſtam porrò Theſſalis animaduerto uoracitatis notam. Propterea in Lamia Crates, τριπήχη θετταλικῶς τετμημένα, id eſt trium longitudine cubitorum inciſa Theſſalico more. Nam carnium portiones facere grandiores, gentis eius erat proprium. Quando & carnem θετταλότμητον, id eſt Theſſalicè inciſam, Philetærus dixit in Lampadophoris: quin & Theſſalicam entheſin de magna pronunciabant. Capanica uerò Ariſtophanes, uelut amaxiæa dixit, id eſt, plauſtralia: quoniam currus Theſſali καπάνας dicunt. Quanquam eſt item in curru uirga quædam dicta Capane. Capus uerò propriè locus eſt uentorum ſentiens perflatus, unde Capas uocant præſepia, quoniā ab equis difflentur. Scapane ligonem indicat, quem & ſcaphium uocant: communius etiam tzapion, inquit Theocriti interpres, ſed Attici Amam. In gymnaſio Cylabare apud Argos, de Stheneli filio ſic nuncupato, uiſebatur Palladis ſimulacrum, inquit Pauſanias, quæ Capania dicitur, id eſt καπανία. Pharſali inter hos inceſſebantur præcipuè, quod ſignificat Mneſimachus, τῶν φαρσαλίων ἥκει τίς, ἵνα τὰς τραπέζας καταφάγοι, id eſt Pharſalorum uenit aliquis, ut menſas uoret ipſas. Turpitudinis eiuſdem infamantur labe in Græcia item Bœotij, ut auctor comprobat

A probat Polybius historiarum uigesimo: Et qui eos, uelut uasa dixit, quæ sortita uocem non aliud eloquantur prorsum, ni quantum capiant singula. Vt Βοιωτίαν ὗν hic præteream, quamuis eam se euasisse, in Olympijs glorietur Pindarus, dum Aeneam alloquitur chorodidascalum, quem esse Musarum scytalam pronunciat, id est, nuncium, ac uelut carminum præconem. Illud superpondij loco adiecerim hic, Ogygum fuisse uetustum adeò Thebarum regem, uti quicquid perantiquum uisatur, dici Ogygium rectè ualeat. Sunt tamen qui in Aegypto regnasse autument hunc, unde sit Cadmus, qui in Græciam profectus Thebas condidit, ab boue iugulata sic nuncupatas, quoniam Syrorum lingua bos dicatur Thebe. Bœotios denique dicebat Pericles, esse ilicibus persimiles: quod ex Aristotele est, quoniam semet intestinis conficerent dissidijs. Suum autem ilicis est, uti densiore sit materia, ualidaque: sed ita ut dissiliat nulla externa ui, confringaturque. Hic uerò quoniam de fide actum, deque Bœotijs, id subnectamus potissimum, fuisse Thebis ἱερὸν λόχον, id est sacram cohortem, quam Gorgidas instituerit primus, ex electissimis uiris, hoc est amatoribus amatisque, ut uoluêre nõnulli, quando hic est ad robur nexus præpotens. Nam legimus, inquit Pluarchus in Pelopida, Iolaum Herculis amasium fuisse certaminum participem ac propugnationis. Prodit autem Aristoteles, uel tempestate sua ad Iolai monumẽtum τὰς καταπιστώσεις ποιεῖσθαι ἐρωμένους καὶ τοὺς ἐραστάς, hoc est amatos amatoresque fidem solitos obstringere obfirmareque. At interpres, Aristoteles quidem etiam pro sententia animi sui ait, apud sepulchrum Iolai amantes atque amatos tumulo solennia misisse.

Magiæ species esse plures quóue disparetur discerniculo. Libri improbatæ lectionis qui. Teletæ. Pyctaciola. Prophetæ pro Magis. Item pharmacia quæ intelligatur. Magorũ iynges. Goetia. Epode. Magiæ nomen unde fluxerit. Virgilij locus explicatur.

Caput XXIII.

Qui accuratius introspicere ista enixi sunt, magiæ fastigia duo deprehenderunt: alterum infame est, ac immundorum spirituum commercijs inauspicatum: reliquum, si pensitatius explores dispiciásue, non ferè aliud est, quàm B naturalis philosophiæ apex. Priorem illam nõ magnopere magiam, sed goetiam uocant Græci, incantationibus & carminibus nefariæ curiositatis arte compositis concinnatam, quam honestiore uocabulo etiam theurgiam nuncupare audent: sed discerniculo tamen quodam, ut illicitis artibus deditos, cuiusmodi excogitasse C Zabulus memoratur, alteros intelligi damnabiles uelint, quos & maleficos appellant uulgò. Horum enim esse goetiam propriè dicunt. De qua concinnantur libri, quos improbatæ lectionis appellat Iureconsultus Vlpianus, protinusque esse corrumpendos statuit. In quod fortè genus ueniunt pyctaciola ad ægritudinem conscripta quamlibet. Laudabiles uerò alteros, quibus theurgiam deputant, quamuis utrique ritibus sint dæmonũ fallacibus obstricti, sub angelorum nominibus. Nam & Porphyrius quandam quasi purgationem animæ per theurgiam, cunctanter tamen & pudibunda quodammodo disputatione promittit. Reditum uerò ad Deum hac arte præstari cuiquam, inficiatur omninò. Quibusdam uerò cõsecrationibus theurgicis, quas teletas uocant, idoneam fieri atque aptam susceptionẽ spirituum & angelorum ad uidendos deos, arbitratur. Quæ uerò propriè magia nuncupatur, perfecta creditur, & summa scientiæ potestas, quando Persarum lingua est magus, non ferè alius quàm diuinorũ interpres & cultor. Goetiam omnium placita legum exterminant, execranturque. Magiam festo plausu sapientissimus quisque excipit, ueneratur & colit, ut quæ altior sit sanctiorque philosophia, ex qua præsignis profluat literarum claritas. Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem quoque hanc equis uelisque conquisiuisse, nauigatione suscepta nõ longiore modo, sed & periculosa, constans opinio est. Huius ueluti parentes celebrant, Zamolxidem, quem postea sit imitatus Abbaris Hyperboreus: Zoroastrem, non quem uulgaris recipit opinio, sed Oromasi filiũ. Plato certè in Alcibiade apertius testatur, non aliud sibi uideri Zoroastris magiam, quàm diuinorum scientiam atque cultum, qua imbuantur Persarum regum filij, ut ad mundanæ reipublicæ imaginem, suam & ipsi rempublicam administrare distribuereque condiscant. Propterea M. Tullius in Diuinationibus, neminem apud Persas regio potiri fastigio scribit, qui prius magicam non imbiberit scientiam. Et Posidonium

ſidonium ſequutus Strabo, eſſe Parthorum duplex concilium ſcribit: unum quidem A
συγγενῶν, id eſt nobilium, ut ipſe interpretor: alterum uerò nobilium & magorum. Ex utroque quorum reges allegere conſueuerint. Strabonis interpres συγγενεῖς affines dici putat parte iſta: id quàm rectè, ipſe uiderit. Plinius utique cognationem, ſynegenicon, agnationem, pro nobilium accipit ſtemmate. Verùm ad magiam redeo. Hæc naturalium conſenſum, quem ſignificantiſsimè Græci συμπάθειαν uocant, indagine ſcrupuloſa dum rimatur exploratius, inter ſparſas mundo poteſtates rerum, alioqui quaſi illatebratas, in naturæq; quodammodo ſanctarijs reconditas in apertum ita producit, ut per illecebras mutuas, quæ magorum ἴυγγες nuncupantur, & cognationem quandam miracula conſurgant maximè mira, non utique magia ipſa artifice, ſed natura potius, cui ſe hæc mutuos copulando aptè conſenſus miniſtrã exhibet. Quibus diſparatis diſiectisq;, ac (ut ſic dicam) diuaricatis ceſſant illa, & ueluti in ſinu maieſtateq; parentis interquieſcunt, donec conciliator excitatorq; acceſſerit opportunus. Quem non alium deprehẽderis quàm magum reconditiſsima quæque diuinorum operum exactiſsimè ſpeculantem, promentemq; illa in actum ſcientiæ auguſtioris profunditate, cuius ignarum uulgus pullatum carpit, quod neſcit: conuellit, quod ſingulari dignum ueneratione cenſetur. Quando eccleſiaſticos doctores plures hanc nouimus amplexatos. Hanc denique Magnus Albertus ita approbaſſe comperitur, ut ſequeretur, & periclitando multa ſe deprehendiſſe, non erubeſcat non inficiari. Goetia maximè probantur inſignes Aegyptij, quòd præcipuè dæmonum ibi uiguerit cultus. Magia uerò præcellunt Aethiopes & Indi: quia ea mundi portio herbis, alijsq; ad eum uſum peraccommodis maximè ſcateat. Porrò hanc magiæ diſtinctionem ab Hieronymo item ſignificatam, coniectare licet, ubi ad Paulinum ſcribens, Apollonium ait Tyaneum fuiſſe magum, ſicuti uulgus: ſiue philoſophum, ut aſtruebãt Pythagorici. Deniq; ad inuiſendum adorandumq; CHRISTVM ueniſſe magos, ueritas teſtatur Euangelica: eos opinor, impium fuerit, omnium ſuffragio damnatis illis adieciſſe: quando & interpres quidam non maleficos ibi, ſed Chaldæorum philoſophos monuit intelligi oportere. Lego item, magos quandoque prophetas dici, præſertim ſi & futura præſagirent, ac religioni adnexam medicinam conſectarentur. De goetia ſuſpicor in libro de Myſterijs Iamblichum intellexiſſe, ubi ait: Quæ faſcinati imaginamur, præter imaginamenta nullam habent actionis & eſſentiæ ueritatem. Eiuſmodi nanque magicæ finis eſt, non facere ſimpliciter, ſed uſque ad apparentiam imaginamenta porrigere: quorum mox nec uola (quod dicitur) compareat, nec ueſtigium. Goetiam inuenio ab incantationibus dici quoque ἐπῳδὴν, id eſt epodem, quaſi tu excantatricem nuncupes. Nam & quæ cauſarios excantat pueros, ſolet appellari Epodos. Polybius epodes, & goetiæ iunctim commeminit. Apud Græcos hanc tradi nominum diſparationem obſeruauimus, eſſe quidem μαγείαν boni ad bonũ aliquod dæmonis aduocationẽ, cuiuſmodi fuerint Tyanei Apollonij uaticinia: γοητείαν uerò mortuos excitare, unde etiam à luctibus ſit nuncupata, id eſt ἀπὸ τῶν γόων, qui ad ſepulchra edi aſſueuiſſent. Pharmaciam autem, hoc eſt φαρμακείαν, ubi philtra porriguntur eſu haurienda, uel potu. Quæ omnia ex Medis ſint comperta & Perſis: unde & magiæ nomen uideri conflatum poteſt. Perſas nanque Maguſæos nuncupant, ſed μαγοὺς indigenæ pronunciant. Cæterùm ut parte hac, ueluti arbiter honorarius inter diſſultantes ſententias, iudicium meum proferam: theurgiam ab Auguſtino reiectam, animaduerto à naturali magia non diſcrepare admodum, quando in Diuinationibus Cicero ſcribit, in Perſis augurari magos, & diuinare, congregariq; in fano commentandi cauſa, atque inter ſe colloquendi. Et quod grauius multo eſt, in libro de Sacrificio & magia Proclus, dum hanc naturalium ſympathiam cognationemq;, & ut interim compaſſionem dicam, latiſsimè monſtraret, etiam numinum aduocatione uti ſolitos magos per huiuſmodi rerum conſenſum, tradit. Ex quo artis liquet infamia, ne fortè triconibus (ut ueteri utar uerbo) etiam Iulio Capitolino uſurpato, id eſt contentioſis ac litium amantibus laceſſendi me anſam uidear offerre, quòd numinis appellatione prætenta, ad dæmonum uaframenta reclinata impeditiſsimis & ipſa erroribus obretita minus perſpicaces præcipitaret in interitum. Proditur literis à Græcorum pleriſque, fuiſſe Paſetem quendam inter magicæ uanitatis conſectatores primæ notæ, cum tradunt excantaminum

(marginal letter B beside "nam conſectarentur")

taminum potentia consueuisse differtissimum repentè cōuiuium discubituris præmonstrare, mox ubi collibitum fuisset, omnibus euanescentibus ita, ut omnino parati uisceretur nihil. Si quid precio comparasset, id agebat, ut erogati nummi in suis comparerent loculis, eluso uenditore. Numam quoque Pompilium eiusmodi præstigijs quandoque operatum legimus. Sed & Pythagoram item illum doctissimnm id ridiculum factitasse, ut quæ collibuisset, sanguine perscriberet in speculo, moxq; literis ad lunam orbis pleni obuersis, stanti à tergo, ut in lunæ exaratas disco, commonstraret. Sunt item qui scribant, Ephesios habuisse notas quasdam & magicas uoces, quibus adhibitis, semper fierent uoti compotes quicquid attentassent. Iis quoq; usum esse in rogo Crœsum, auctor Eustathius scribit. In Caracalla tamen prodit Spartianus, quòd ab instituto haud ita dissentaneum est, damnatos, qui tertianis & quartanis amuleta collo propendentia gestarent. Illud sciendum denique, non naturalia solum recondita scrutari magos, uti est id quòd si quem succinea indueris ueste, alterum uerò paleari, ilicò mutuis copulabuntur nexibus: uerùm & uerba, quæ uim insitam profundentia trahere ualeant: multa etiam, quæ ab his trahi possint. Et illa quidem uiro, hæc autem fœminæ clàm adhibentes, fœminam ad uirum rapiunt. admonitis quandoq; & quæ seiungere ualeant, uelut nautæ ita ferrum cum magnete suspensum librant, ut rapiatur ad uriam. Rursumq; allio inficientes raptum dirimunt eiusmodi. Verbis porrò præesse Mercuriū uolunt, cantibus Phœbum, excantationibus Mercurium & Phœbum simul. Hæc uerò copiosius non inargutè aut incallidè cōsectati sumus, sed ut uno eodemq; pede Maroni lucem inferremus aliquam libro quarto:

> Hæc se carminibus promittit soluere mentes
> Quas uelit, ast alijs duras immittere curas.

Qui sint habiti prioribus forma præsignes. De Phaone plusculа. item de Sappho pauca. Belli qui dicantur. Martialis declaratur. Caput XXIIII.

DE pulchritudine aliàs ex Platonicis museis ampliter, nunc ex historia quę ingerunt sese haud queo præterisse. Forma in primis apud Græcos uisenda & amabili fuisse Alcibiadem ferunt, inter Romanos uerò Scipionē. Demetriū
B cognomēto πολιορκητῶ, boni quoq; huius plurimum uendicasse sibi. Alexādrum fuisse formosum traditur, sed ἀπραγμόνως. Cæterùm & formidabile quiddam formæ inerat eius. At pulchros arguere Homerus uolens arboribus assimilat ferè:

ὁ δ' ἀνέδραμεν ἔρνεϊ ἶσος.

Hominum quoq; pulcherrimum fuisse prædicant Phaona, quem inter lactucas occultarit Venus. Sunt qui prodant, portitorem fuisse hunc, eoq; se fouisse artificio. Ad hunc transmissura Venus quū appulisset quandoq;, gratè excepta ab eo est: etiamsi quæ'nam foret, prorsum inscio. Transportata uerò quò uellet, dea homini alabastrum unguenti obtulit: quo is quum se obleuisset, omnium euasit formosissimus: atque eo nomine à Mitylenæorum mulieribus ardenter appetebatur: unde factum, ut adulter demum deprehensus iugularetur. Amatum à Sappho sciunt omnes, quæ poetria fuerit Scamandronymi filia, cuiusq; sapientiam admiretur etiam Plato. Fuit & in Lesbo Sappho altera, uerùm meretrix, haud poetria. Superpondij loco fuerit id, pulchritudinem haud intelligi nisi in magno corpore: quoniam dignitas expetitur, quæ pusillis nulla prorsum fuerit. Bellos ceu à delicijs appellarunt ueteres, qui à Græcis ex ciuili eblandimento ἀστεῖοι uocantur: aut σύμμετροι, id est conformati, quòd eorum membra uenustè responsum quidem habeant, pusilli tamen sint ipsi: proindeq; nec pulchri, uel formosi. Quod signat Martialis:

> Bellus homo & magnus, uis idem Cotta uideri:
> Sed qui bellus homo est Cotta, pusillus homo est.

Aeginetica potentia, primumq; in ea insula nummos uideri cusos. Thebæ unde. Caput XXV.

AEginetas inter Græcæ gentis principes quandoq; fuisse præ conspicuos, proditum monumentis est, felici quadam temporum feracitate opportuna commodáque indeptos multa. Nam & nauali potentia uiguêre plurimùm, omnino'que maximi censebantur. Quin & in Persicis rebus propriam ostentarunt

tarunt uirtutem. Quo nomine præmijs quoque, ἀριστεῖα quæ uocant Græci, ornati egregie sunt. Omnium uerò principes nummum cudere adorti sunt. Nam & ab eis νόμισμα nuncupatur αἰγιναῖον. Illud adijciamus amplius ex Pausaniæ thesauris, Asopi filias à Phliasijs tradi Corcyram, Aeginam, Theben: & à Corcyra quidem ac Aegina insulas nuncupatas, quæ prius Scheria dicerentur, & Oenone, id est οἰνώνη. A` Thebe autem, quæ sub Cadmea est, ciuitatem indeptam nomen. Tametsi aliter suprà relatum, haud excidit. A

Qui nam fuerit in ueteri historia Maris: quiq; equum inscenderit primus. Italiæ frequentia. Itali & Italiotæ, quo differant. Cap. XXVI.

ITaliam omnium principes inhabitasse feruntur Ausones indigenæ, seu αὐτόχθονες: At uetustissimum fuisse Marin quendam nomine, cuius antica corporis humana prorsum uiderentur: postica uerò, equina omnino. Nam & nomen ipsum propemodum pollere, quod apud Græcos ἱππομιγής, id est equo immixtus. Videri autem potest, equũ inscendisse primus, & freno inhibuisse, atq; argumento eiusmodi διφυής creditus: eundem quin etiam uixisse fabulantur annos centum ac tres & uiginti: ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile ueri mihi haud fit, in Varia historia inquit Aelianus. Nec desunt qui equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, in Libya compertum primò, tradant. Qua ex causa nuncuparit Pindarus in Pythijs λιβύαν εὔιππον. Etiamsi ad id referunt alij, quod ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere. Quin & Pallada equestrem in Libya genitam. Italiam porrò terram gentes incoluisse plures quàm regionẽ quamuis aliam, idem prodit auctor. Cuius ratio promatur ex temperaturæ præstantia regionis uirtute, aquarum copia, & omnia ferendi potestate, quod πάμφορον significanter dicitur: necnon pascua facilitate, quam εὔβοτον appellant: adiacente porrò maris bonitate præsigni, portuum quoque numero suppetente, hincinde fluminum magna ui interluente. Qua rerum maiestate tantùm non diuina, recenseri quandoque in Italia solitas inuenio ciuitates mille centum sexagintasex. Adnectamus huic capiti illud leuius: à Græcis Italiotas nuncupari peregrinos, in Italia moram ducentes: Italos uerò, in Italia natos. Idem interstitiũ inter Siceliotas fit, ac Siculos. Cæterùm Sicilienses dicimus nos & Siculos. B

Lusu nec abstinuisse uiros quandoq; laude multa præsignes. Cap. XXVII.

HErculem uirum, ut ferè creditur, multæ uirtutis nec gloriæ minoris, traditum ueteribus est, intẽtissimam certaminibus obeundis curam studiumq; lusibus, quadam animi quasi feriatione solitum laxare remittereq;. Nec Iouis & Alcmenæ filium puduisse cum puerulis colludere, & quidẽ sæpius. Quod amplius insinuat Euripides, apud quem ipse hic deus, sicuti ueteribus est uisum, ita pronunciat:

παίζω, μεταβολὰς γὰρ πόνων ἀεὶ φιλῶ.

Dicere uerò hæc animaduertitur asśistentẽ habens puerum. Sed & ab Alcibiade quandoq; deprehensus Socrates est cum Lamprocle etiamnum infante colludens. At magnus Agesilaus cum filio arundinẽ, qui puerulis suus est mos, uelut equitaturus inscendebat. quumq; à quopiam rideretur, renidens, Tu (inquit) sile nunc quidem: factus uerò pater, patribus itidem enunciato. Sed Græcè sic: νῦν μὲν σιώπα, ὅταν δὲ γένῃ πατὴρ αὐτὸς, τότε ἐξαγορεύσεις πρὸς τοὺς πατέρας. Cæterùm uel præcipuè ciuilis philosophusq; uir Tarentinus Archytas cum pueris de famulitio lusus agitabat: plurimùm uerò ijs, dum conuiuia agitaret, oblectari assueuerat, mollitudinem quandam uitæ ac dulcitudinem commentus.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad magnificum Bartholomæum Pagellam, Vincentinum, equitem clarissimum, Præfatio decima.*

A QVVM multis iam annis Vincentiam fortè appulissem, ac nonnullorū consilio & precibus Plinium, M. Tullij orationē pro Milone, ac Homerum quoque profiteri essem auspicatus, post quotidianas enarrationes (uti assolet) plurimus erat inter ciues tuos apprimè doctos, atque ita, ut admirationē pārerēt, de mansuetiorib. Musis sermo. De ratione dicendi, cui præcipuè uidebantur affici, quæstiones perpendebantur haud somniculosè, quæ sua sunt loci acumina, inserebantur & physica interdum, ac miscellæ prorsum fiebant dissertationes. Verùm sicubi de poetica ageretur excellentia, esse quidem in ciuitate tua non paucos, qui in carminum ratione summè placerent, asseuerabant pleriq;, ac uerum ipse experiebar: sed te unum in eo ita eminere, ut ingenij aptitudine, ad id quodammodo facti, & rerum etiam reconditarum scientia, accedente etiamnum incredibili studio, ueterum quoque paucissimis cederes. Hæc quum audirē, ineundæ tecum familiaritatis ardore quodā corripi sum uisus adeò, ut tanto nomine uadimonium quoq; destitui posse uideretur. Mox uerò omnium compos, uti es benignus, in primis, ac magnificus uerè, posteaquàm de studiorum ratione diu fabulati sumus, iam digrediens, atq; admirationis plenus, Plinij Cæcilij insusurraui illud mihi, Magna Isæum fama præcessit, maior inuentus est. Quamobrem ex eo te sum egregiè semper, ut debui, ueneratus. Cæterùm ubi Venetias appuli, chalcographis nostra hæc qualiacunq; typis ducēda traditurus: ne prorsus essem uelut honorarius tutor, cui administrationis functio nō incumbit: atq; in diui Marci uestibulo mihi fortè occurrisses, integrata mox uetus necessitudo est, ac multorum dierum cōgressibus iucundissimis auctior facta: ut deniq; morum suauitate demulctus illuc proruperim, ut te uirum utiq; in omni uitæ usu eminentissimum in partes laborum meorum aduocandum censuerim. B Quod & facturum me, tibi sum pollicitus, quum animum periclitarer tuum, & re nunc ipsa præsto: ut iam hinc scias, si usu uenerit, omnem meam operam, & quicquid denique sum, esse ornamentis tuis omnibus dicatissimum. Quod cùm uirtutes tuæ pręcellentes exprimunt, tum singularis, qua me prosequi uideris, beneuolentia. Cui, quod possumus, id demum rependimus, haud ignari, eam splendescere in animo tuo simplicitatem, ut non tam muneris amplitudinem spectes, quàm egregiam contribuentis uoluntatem.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVS.

Hebræorum doctrinam triplici calle incedere, talmutico, philosophico, cabalistico. De cabala scitu digna. Catechestæ qui, & catechumeni. Mos nil mandandi literis. Cardinalium in nostra religione ratio. Scapi cardinales qui. Scapi notiones. Genituræ cardines. Caput I.

CAETERVM postea quàm de magia, quantum sat esse adiu- A
dicauimus, perscriptum nobis est, non absonum fuerit, hic po
tissimum de cabala Hebræorum aliquid subnectere, quando
& undecunque doctissimus Picus in nostris literis aliquid de
ea promere adortus est omnium princeps. Obseruauimus i-
gitur triplici calle Hebræorum doctrinam incedere: quippe
aut ad talmuticos recurrunt, aut ad philosophos, aut ad ca-
balistas. Talmutica hæresis initia ducere animaduertitur non
uetusta admodum, ut quæ annis paulò minus ducentis post
CHRISTVM ab Hebræis aduersum nos consarcinata de-
prehendatur. Qui uerò philosophicis rationibus Bibliæ arcana explicare adorti sunt,
principe inter eos Aegyptio Mose, Auerrois tempora non præcedunt: à cuius interi-
tu aguntur plus minus anni trecenti ac triginta. Tertia superest cabala, omnium uetu-
stissima, & uerax in primis: quando ab optimo maximo Deo Moysi insinuatam, con-
stans opinio est: alijs mox ipsum Moysem idoneis maximè patefecisse. Initio siquidem
in monte accepisse legem duplicem, literalem, spiritualemq́. Priorem ex Dei manda-
to conscripsisse, eamq́ populo esse impertitum: alteram uerò minimè, sed sapientibus
modò septuaginta numero communicasse. A' quibus postea cæteris ad id item destina
tis, uoce tantùm sit tradita. Vnde & cabalæ nomen exortum, quod gentis illius uoca-
bulo receptionem signat: quia per successionum gradus citra literarum omninò monu
menta ulla, seruaretur incolumis. Sequenti tamen tempestate & hæc ipsa sunt libris com
prehensa mysteria, in quibus pleraque omnia ferè haud nostræ fidei dissentanea compe
riuntur: quoniam ante CRISTVM concinnati traduntur, liberis ab omni affectio-
ne animis. Noscendum uerò, rationem literis nil mandandi, non apud Gallorum mo-
dò druydas item seruatam, sed & in Christianæ ueritatis fastigio: unde catechestas, id B
est κατηχήσας, inuenio nuncupatos, qui mox baptizandis fidei arcana mysteriaq́ uoce
referarent. Qua ratione, catechumeni quoque dicti: quia κατηχεῖν signat imbuere, &
ἠχεῖν, sonare est, uiuæ uocis argumento nominibus productis. Porrò quia inter arcana
cabalæ scientia uetustis temporibus habebatur: inde apud Hebræos inoleuit, ut quic-
quid minus extritum pasiuumq́ sit, cabalæ nomine sanciatur. In uniuersum tamen sci-
entias duas eo uocabulo honestasse animaduertuntur: combinandi artem, quam alpha
betariam uocant reuolutionem: alteram uerò, qua rerum superiorum uires explicantur,
quæ & magiæ naturalis pars uidetur suprema. Sed & tota res perturbata mox apud He
bræos est, emergentibus nonnullis, à maleficis nihil admodum disparatis, qui cabali-
starum nomen sibi uendicent præcipuè, ac Dei nomina tenere se in primis prædicent
arcana, uirtutibusq́ pollere, quibus in dæmonas ius habeant, & miracula item ualeant
perficere. Immò & CHRISTVM non alia ratione, quàm qua ipsi utentur, tam admi-
randa sæpe fecisse. Astruunt insuper ueram genuinamq́ esse cabalam hanc, quæ Moysi
dicatur à Deo tradita. Quòd uerò magno illi prophetæ Deus summus mysteria rete-
xerit, quæ continerentur lege, astipulari uidentur multa: sed in primis illud Esdræ pro-
pheticum, apud quem de Moyse Dominus loquens, Enarraui (inquit) ei mirabilia mul
ta, & ostendi temporum secreta, & finem: præcepi ei, alia palàm faceret, alia apud se ha-
beret in arcanis. Porrò & magnus Origenes explicans illud apostoli Pauli, Primum
quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei: Considerandum, inquit, quia non dixerit li-
teras esse creditas, sed eloquia Dei. Vnde percipi licet, aliud esse præter literis compre-

hensam

A hensam legem, Iudæis cõtributum, quæ Dei eloquia nuncupet Paulus: quę prorsus non alíud dixeris, quàm cabalam ipsam, id est uerissima legis interpretamenta, de ore diuino emanantia. Seniores autem septuaginta, quibus arcana solis communicabantur, consiliarios mirabiles nuncupat Origenes: locum quorum habere putant in nostra religione Cardinales. Postremò secreta id genus Esdræ temporibus in libros septuaginta pro doctorum numero redacta comperio, post restitutionem à Babylonica (ut fertur) captiuitate per Cyrum, uerito Esdra ne perirent, dilapsa disiectáque Hebræorum, ut assolet, gente. Illud uerò ex grammatica ratione adiecisse nil obfuerit, dici Cardinales: quia quicquid est in re qualibet præcipuum, eo nomine nuncupatur rectissimè: nam & in foribus scapi dicuntur cardinales, quibus sustinentur, reguntur que in primis. Scaporum meminit Vitruuius: Inter duos, inquit, scapos tympana sint. Impagibus distributiones ita fient. Sunt & in chartæ ratione scapi Plinio, pro congerie: sicuti & simplex plebecula in lactucis quandoque uerbum agnoscit, etiamsi luxatum quadantenus. Loti scapum nominat idem Plinius: quem secundo de Causis, Theophrastus ex Theodori interpretatione, caulem nuncuparit. Brassica, inquit Varro, ut præseca: quod ex huius scapo minutatim præsecatur. Et asparagorum scapi, inquit, asperi sunt, non leues. Scapos candelabrorum apud Plinium eundem legimus: & apud Festum, trutinæ scapum. Reperi & qui leguminum siliquas scapos interpretentur, ἐκ τοῦ σκάπτειν. Nam & decimo octauo Plinius: Est inquit, inuentus scapus centum fabis onustus. Scapos loti Theodorus idem capita dixit, libro de Stirpibus quarto, apud Theophrastum. Ferulam esse Plinius scribit, geniculatis nodatam scapis. Et libro uigesimo primo, Albuco item esse cubitalem scapum tradit. Quod uerò ad cardinale spectat: inde etiam scimus ab peritis genituræ cardines quatuor obseruari: ortum, occasum, medium cœlum, imum cœlum: uel ut Græci enunciant, anatolen, dysin, mesuranima, hypogeum, id est ὑπόγειον. Sunt & cardines stipitum in torcularij ratione apud Catonem.

Species nummorum plures, ex Græcis Latinisq; congestæ auctoribus. Chelonia quid. Cheliæ, chelonium, cichelæ, epicichlides. De obolis, seu obelis. Quid obolostates. Trophalides. Capitha quid. ἀρτιάζειν. Stathera. Thematismus. Cibdela, cibdelia. Sacellum quid. Epithema quid. Thesis. Trapezitarum thema. Paratypa, parasemi, paracharactæ. Argentum factum & signatum, quo differant. Argenti nomine an contineatur pecunia. Asse quid. Nothiæ pecuniæ, ac biponiæ. Aera quid. Fiscus & ærariũ quo differant. Vectigalium genera. Idios logos quid. Adespota. Collectarij. Attribuere. Caput II.

B

DVm curiosius Græcorum quępiam uersaremus monumenta, in nummorum genera quædam incidimus: quæ quia Latinis auribus parum frequentia sunt uisa, pergratum me studiosis facturum opinatus sum, si hisce commentationibus inseruissem, addendo etiamnum ex Latinis nõnihil, ne hac parte mutilæ, ac quasi asymbolæ uideantur. Igitur lego in primis, Peloponensium nummum fuisse quendam ab incusa animalis forma, chelonem, id est testudinem nuncupatum. Nam obolum Eupolis callichelonum appellauit, ueluti testitudinem dicas pulchram. Hinc emanauit illud,

ταὶν ἀρεταὶν καὶ ταὶν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι.

Quod est, Virtutem ac sapientiam testudo superat. Chelonia uerò sunt in ratione tollendorum onerum, quę in quadris tignorum, quo loci diuaricantur, figi solent, ut in ea conijciantur sucularum capita, ut uersentur facilius, proxime capita, uectibus infixis. Cheliæ, id est χελεῖαι, ad præsens institutum faciunt nihil: sunt uerò eo nomine lustra, παρὰ τὸ χεῖσθαι ἐν αὐτοῖς τοὺς ὄφεις. Meminit in Theriacis Nicander. Chelonium est testudinis item integumentum. Cichelas Syracusani turdos uocant: quos Græcorum alij cichlas, unde epicichlides carmen dictum, quod in Homerum refertur auctorem à quibusdam: quoniam dum id pueris pręcineret, turdis donabatur. Apud Athenienses nummus erat bouis scalptura, & nomine insignis, à Theseo institutus primùm, Plutarcho tradente, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quòd ad agricolationem perlicere uellet ciues. Eius ab Homero item fieri mentionem putant, quum ἑκατόμβην dicit ἐννεαβοίου, id est nouem boum hecatomben. In Draconis legibus mul-

cta irrogabatur, ita ut soluerent decaboeum: & in Delo præconem ita pronunciare in A theorijs solitum traditur, tot boues datum iri. Vnde coniectatum à plerisque, bouem Deliorum esse nummũ uerius, quàm Atheniensiũ. Vtcunque, certè hinc iactatum nouimus, ut quicunque pecunia corrupti causam silentio prodant, quod fecisse cùm oratores alios, tum uerò Demosthenem, subnotauit historia, dicamus, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id est bos linguam inscendit. Ex qua loquendi figura facetissimè Aristophanes,

Στόμ᾽ ἐπιβύσας κέρμασι τῶν ῥητόρων:

id est, os rhetorum obturans stipe. Nuncupabant porrò nummorum species quasdam Athenienses triobolum & dyobolum. Sed dyobolis noctuæ signum erat cum Iouis facie. Nam tetrobolum duas habuisse noctuas, compertissimum est. Hemiobolum uerò dimidium oboli erat: unde & hemioboliæa dicuntur, quæ id precium non transcendunt, ut in Batrachis auctor Aristophanes est. Obolum etiam phollem dici animaduerto: nam pholides, squammæ sunt tam in piscibus, quàm etiam anguibus: unde & pholidotum, squammatum dicunt. Apud Homerum Eustathio astipulante, obelus & obelus pro eodem accipi uidentur, id est coquinario instrumento, quod in summo sit exacuminatum, & sagittæ modo quæ βέλος dicitur, inferre plagam ualeat. Propterea sunt qui obelos, subulas interpretentur. Photius patriarcha monumentis prodit, obolum inde nuncupatum, quòd uetus Atheniensium ex ære nummus, obelisci imaginem præferret. Quoniam uerò oboli sex manum implebant, ut scribit Eustathius, id est τὴν δράκα, inde drachmam nuncupamus: etiamsi nunc manum non impleant oboli sex. Ab obolo denique obolostatem dicimus minutulum fœneratorem. Erant & quadrantes obolorum, quę alij dichalca, nonnulli trichalca dicunt. Apud Aristotelem in casei mentione trophalidas legimus oboliæas. Sunt autem trophalides Theodoro formagines. Siglum porrò, id est σίγλον legimus nummum, qui obolos septem complectatur Atticos, prætereáque hemiobolum. Farinę capitham, inquit Xenophon ἀναβάσεως primo, siglis comparabant quatuor. Habet uerò capitha, chœnicas duas more Attico. Siclos æris inuenimus cùm alibi, tum apud Plinium Naturalis historiæ libro decimo septimo. Cæterùm eruditioribus legendum uidetur non siclos, sed in singulas, ex ueteri lectione: & quia Hebręorum B sit dictio siclus, Iosepho auctore, nec Græcis usurpata, nec Latinis, drachmas habens Atticas quatuor, ut idem scribit Hieronymus in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Secel, inquit, Latino sermone siclus corruptè dicitur: uncię pondus habet. Chias pro nummorum specie, apud Thucydidem inuenies historia octaua. Sciendum uerò mnam, id est minam, esse tum libræ, tum nummi nomen: cuius dimidium appelletur hemimnæum. Herodotus libro quinto, pentadimnum protulit. Sicuti Lysias icosimnum. Stater aureus mnam æquabat. Itaque quum pentastaterum legimus, pentamnum intelligimus. Est & numisma stater apud Aristophanem Pluto:

Στατῆρσι δ᾽ οἱ θεράποντες ἠρτιάζομεν:

hoc est, stateribus serui ludebamus par impar. Hoc enim obiter ἀρτιάζειν dicunt Græci, quum manu astragalos, siue talos occultantes, aut nuces, aut pecuniam collusoris uaticinium requirimus. Quidam tamen eo uerbo pilæ lusum accipiunt, uel ut in consuetudine dicitur, ζυγὰ καὶ ἄζυγα. Dicitur & statera, præter notionem publicam, lignum, unde uinctio fune & alligata mula currus trahebatur, ex similitudine quadam, quippe stateræ prę ferunt imaginem. Erant & Darici stateres, sicut Philippei & Alexandrei: qui omnes fului erant, hoc est aurei. Philippeorum etiam Liuius meminit, ab Vrbe condita libro trigesimo & trigesimo nono. Sed & Horatius,

Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Necnon in Bachidibus Plautus:

Ducentos nummos aureos Philippeos dabin'?

Habuère & Galli Philippeos suos, ab imagine alati genij, quos dicunt geniatos: habuère sceptratos quoque, ac soliatos, regis trabeati imagine præsignes, iura reddentis. Sed & Romæ aureos Valerianos Philippeos dici, compertum est: ubi & Saloniani habebantur trientes. Philippeos cudi iussit Alexandri magni pater Philippus, quod tradit Diodorus, posteaquam Crenidas instaurauit, & Philippos maluit appellari, compertis inibi fodinis: quas sic demum excoluit, uti talenta inde redirent annua mille ac amplius. Daricos

A ricos ſcribunt adæquaſſe precium eius, qui ab Athenienſibus dicebatur chryſos, id eſt aureus. Alij drachmas argenti habere uiginti, prodidêre: ut Darici quinque, mnam faciant argenti. Dicti uerò Darici, non à Xerxis patre Dario, ſed ab antiquiore altero. Stater etiam drachmarum quatuor pondus eſt. Aurea numiſmata uetera, uel etiam argentea, gemmarum uicem implere, Pomponius ſcribit. Athenienſium præterea numiſma erat core. Id Euripides parthenon uocauit, id eſt uirginem, quòd Palladis imagine foret inſculptum. Vnde Eubulus in Anchiſe Palladis pollon nuncupat, id eſt pullum. Etiam ſi eſſet item Corinthiorum nummus polos, Pegaſi habens inſigne. A Partheno nummo eleganter feſtiuũ effingitur adagium de poſcinumijs ſcortillis, ut Parthenon amare dicantur. Dignum uerò ſcitu eſt, rhetorem Dionyſium poetamq; cum Athenienſibus ſuadere adortus foret, æneo uterentur nummo, χαλκοῦν, id eſt æneum cognominari cœpiſſe, atque ita ueteribus aduocari. Fuit & minutuli ſpecies numiſmatis comma: proinde facetiſsimus comicus ſycophantam felle conſpergens ait: εἶναι τοῦ πονηροῦ κόμματος. quaſi tu dicas, monetæ non probæ: cuiuſmodi loquendi figura uulgò Rhodigini mei utuntur. Fuit & argenteus leptis, ceratium continens unum cum dimidio. Danacem uocabant item nomiſmation, quod Charonti porrigerẽt paludẽ Stygiam tranſmiſſuri. Cuius etiam fit mentio in Charonte apud Lucianum: meminent in Pſyches fabella Apuleius, atque item in Collectaneis Plutarchus. Byzantiorum nummus ferreus erat, ſicut & Spartæ: cuius pondus magnum quidem erat, precium ferè nullum, aceto inſuper ui hebetata. Vnde nummum Spartanum per parœmiam enunciamus de re conatus magni, emolumenti nullius. Nummi ferrei meminit Ariſtoteles Oeconomicon ſecundo, necnon ſtannei & ænei. Dionyſius Siciliæ tyrannus, Syracuſanos perpulit etiam ſtanneo uti. Ariſtoteles item in Tarentinorum politia, illos ſcribit uſos nummo, in quo Taras eſſet Neptuni filius, delphino uehens. Et in Agrigentinorum item republica, cuidam irrogatam mulctam litrarum triginta prodidit. Habet uerò litra, oboli Aeginei precium. Decalitron ſtater erat Corinthius, obolorum decem. Tetracina Attica legimus apud T. Liuium duobus locis, qui etiam ciſtophoros nominat. Quorum B antea meminerat pro Domo ſua M. Tullius: ſed & in Epiſtolis ad Atticum: An ciſtophoro, inquit, Pompeiano iaceamus? Cæterùm in Liuio non tetracina legendum, ſed tetradrachma, probant eruditiores: ſicuti alibi quoq; non tetrarchiam, ſed tetradrachmum item: cuius libro nono Polluci mentio eſt. In Plutarchi Sylla, Tetra circumferri animaduertas, pro tetradrachma. Scire tamen licet, tetracinem ab Hipponacte lactucam dici: quod & à Phrygibus obſeruari, Clitarchus prodidit apud Athenæum. Sunt qui eo nomine agreſtem intelligant lactucam. Sunt qui Digeſtorum libro decimoſexto, titulo Depoſiti, lege Publia, ciſtophoros putent reponendos, ubi mendoſè legantur modò coſtrophinati. Ciſtophorum fuiſſe legimus quatuor milium & quingentorum denariũm, ſicuti & Rhodium talentum. Dici opinantur ciſtophorum, ab inſigni ferentis ciſtam: ſicut coronati modò uocantur nummi, à coronæ imagine. Illud quoque non prętermiſerim, Phedona Argiuum ſignaſſe nummos primùm, à quibuſdam tradi: quod libro octauo ſcribit item Strabo. Alij Erichthonium Athenienſibus & Lycijs. Xenophanes Lydis hoc attribuit. Naxijs uerò Agloſthenes. At in Apologetico Septimius Florens, Saturnum principem nummos ſignaſſe, prodit: atque ideo ærarij præſidem creditum. Mitylenæi Sapphus imaginẽ nummis inſculpebant. At Homerum Chij, à quo & nummus nomen accepit, ſicuti Strabo docuit. Aſis uerò puerum delphini inſidentem: Dardanis gallorum pugnam: Aſpendrij palæſtas: Rhegini leporem: Cephallenes equum: Thaſij Perſen: Argiui murem: Trœzenij tridentem, quia illic religioſiſsimè Neptunus colitur, Plutarcho tradente. Demaretium in Sicilia fuit numiſma de Gelonis tyranni uxoris nomine, quam Demareten uocant, Theronis filiam, uti à Pindaricis relatum interpretibus, ſcio. Argiuorum item nummum fuiſſe lupi imagine inſignem, teſtes Sophoclis ſcholiaſtæ ſunt in Electram eius poetæ, quod Apollini ſacrum crederetur id animal, uti ceruæ Dianæ: quo argumento & Lycoctonon Apollinem uenerabantur. Alij uerò, διὰ τὸ νόμου εἶναι, τοὺς ἐπιβάλλους αὐτῶν φονεύειν. In quibuſdam Græcorum monumentis ita inuenio, Pompilium Numam ex ferro & ære primum cudiſſe numiſmata, quæ ex proprio auctoris nomine ſint Numia appellata: quum ante illum ſcortea, &

ostracina pecunia impleret usum: quod à Tranquillo fuisse literis traditum, ijdem pro- A
dunt Græci. Legimus tamen alicubi, populo à Numa congiarium datum, asses ligneos, & scorteos. Nummi scortei meminit item Hieronymus: sed & Donatus ad hunc sensum illud enarrat Virgilianum:

Taurino quantum possent circundare tergo.

Scribunt tamen Græcę linguæ scientissimi, nummũ non esse Romanę pecuniæ nomen, sed Græcum: eorum qui sunt in Italiæ ac Siciliæ collimitio, quoniã Epicharmus in Chytris, uerbi eius mentionem faciat: & Aristoteles Tarentinorum numisma propriè dici nummum tradidit. Nummis indistinctè legatis, ait Vulpianus, receptum est, ut exiguiores legati uideant. Adulterina numismata reperio dici paratypa & paracharagmata. Qui uerò id cudunt genus, uocari paracharactas. Parasemos item nummos notę appellari eiusdem, ex oratione contra Aristocratẽ liquet. Sic uerò nuncupatos ferunt, quòd à nummularijs ita subsignarentur, ut improbitas manifesta fieret. Hinc apud Demosthenem pro Ctesiphonte, rhetor figuratè dicitur parasemus. Argentum factum in historijs sæpiculè lectitamus: id esse uidetur paratum, non rude, sed elaboratum cælatumq;. Nam quę absoluta parataq; sunt, facta, eruditioribus dici solent: sicuti apud Martialem:

Tu factam tibi rem statim putasti.

Distinguitur tamen à signato, quod ex Seneca cognoscimus de Beneficijs primo: Libentius donabo argentum factum, quàm signatum. T. Liuius ab Vrbe condita libro trigesimo quarto: Cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti ac æris domi haberemus. Apud eundem ærario illatum infectum argentũ quandoq;, obseruauimus. Apud Paulum Octauenus ita diffinit: Infectæ materiæ pondus, signatæ uerò numerum, factæ autem speciem dici oportet. At Pomponius Digestis de auro & argento legato: Argento, inquit, facto legato, Q. Mutius ait, uasa argentea contineri: uelut paropsides, trullæ, pelues, & his similia. Infecti autem argenti appellatio, rudem materiam continet, id est non factam. Vlpianus titulo eodem: Argento legato, inquit, puto, nisi euidenter contrà sensisse testatorem appareat, nummos non contineri. Quin & infrà paulo: Argentum factum rectè quis ita diffinierit, quod neque in massa, neque in la- B
mina, neq; in signato, neq; in supellectili, neq; in mundo, neq; in ornamentis sit. Quęret forsan aliquis, cur argenti appellatione, factum etiam argentum comprehendatur. nam si legatum foret marmor, nil præter rudem materiam demonstratum, posset uideri. Sed inquiunt Iuris prudentes, ratio est, quæ talis sunt naturæ, ut sæpius ad sua redigi queant initia, materiæ potentia uicta eius uires nusquam euadunt. Assaria pro obolis posita legimus. nam & assem pro re minima apud Ciceronẽ pro Quintio adnotauimus, Assem, inquit, sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusq; omnibus societatis decidisset. Hinc illud parœmiodes in carmine obscœno:

Non assis faciunt, euntq; recta.

Cui consimile illud Catullianum:

Non pili faciunt cohortem.

Eleganter item Seneca: Emas non quod opus est, sed quod necesse est: quod non opus est, asse carum est. Scribit Halicarnaseus Dionysius, in Menenij mulcta, assem fuisse æneum numisma libralis ponderis. Plutarchus quindecim millium assium mulctam Camillo irrogatam refert: qui numerus, inquit, ad argenti rationem mille ac quingentas constituit drachmas. Nam assis argenteus erat, & hic ex decem æreis denarius uocabatur. Libræ pondus æris, inquit Plinius, imminutum bello Punico primo, quum impensis respublica non sufficeret, constitutumq; ut asses sextantario pondere ferirentur, id est duarum unciarum, precio tamen libræ unius seruato. Sicut Annibale urgente, unciales facti, & semunciales, lege Papyriana. Sextantarianos asses non tacuit item Festus. Sextiuum denarium dici, lectum est: quia in sex uncias, hoc est sex obolos, ut ait Celsus, diuiditur drachma, quæ Latinè uocetur denarius. Sed quod Plinius ait, in asse sextantario quinque partes lucrifactas, ita intelligendum, ex asse uno librario sex fuisse factos, qui tantundem ualerent. Dipondium item assem, id est duarũ librarum, quandoq; fuisse appensum, scimus. Caiani asses uidentur dici à Caijs inscriptis. Assas, id est ἄσας, interpretatur Galenus stomachi fastidia, ubi quis non nutritur. Credo, quia ἄσαι satiare

A tiare indicat, & lædere. Aſſes uectigales appellat Liuius qui in iugera impoſiti ſunt, teſtandi cauſa publicum agrum eſſe. Inuenio alicubi apud Græcos nuncupari νοθεῖα χρήματα, id eſt nothias pecunias. Hæ uerò ſui generis non ſunt, ſed ita appellantur, quæ ex paternis bonis contribuuntur nothis, id eſt ſpurijs. Erant uerò drachmę ad ſummum mille. Meminit contra Ariſtocratem Demoſthenes. Sed & apud Ariſtophanem uideor legiſſe quippiam. Sic & Hyphoniæ pecuniæ uocantur, domeſticis interfecti alicuius erogatæ à cædis auctore, ne ſuum perſequantur ius. Meminit Legum ſextodecimo Theophraſtus. Porrò nec omittẽdum uidetur, nummum ac denarium exigui admodum fuiſſe precij. Quod Varro Terentius oſtendit apertiſsimè, ubi columborum par coloris boni, boni'que ſeminis uulgò uenire ſolitum ducentis nummis, aut etiam quadringentis de narijs, ſcribit. Obſeruauimus apud eruditiſsimos, ſagittarium dici numiſma Perſicum, à notæ genere ita nuncupatum: hi autem non alij erant, quàm Darici, auctore in Apophthegmatis Plutarcho. Ex quo celebre manauit in poſteros Ageſilai dictum, ſe ex Aſia pulſum triginta milibus ſagittariorum, quum Perſarum rex ea nummorum ſumma corruptis per Timocratem Athenienſibus, effeciſſet, ut is de prouincia decederet: quod & in prouerbium uenit, de ijs qui pecunia de gradu deijciuntur, qua nil non expugnatur. Nam Macedonum rex Philippus dicere ſolebat, nullam prorſus uideri inexpugnabilem arcem, in quam onuſtus auro aſellus ſummitti poſſet. Hemidarica legimus ἀναβάσεως primo apud Xenophontem: Pollicetur, inquit, Cyrus daturum ſe militibus ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνός. Nam & in noſtris literis ſolidos dici aureos nouimus, uelut integros, nec ulla ex parte deminutos, eorum interſtitione, qui ſemiſſes dicuntur, aut tremiſſes ab portione ueluti dimidia aut tertia. Nam binarios intelligimus duplos, ternarios triplos, ac deinceps. Sic & ſolidus noſter argenteus primò duodenarius fuit, id eſt duodecim æſtimabatur: mox cum temporibus demutata ratio eſt. Aſſem & libellam pro re minutula (ut attigimus) uſurparunt priores: ex Cicerone & Plauto. Vnde ad aſſem reddere, apud Plinium Cæcilium: etiamſi aliter interpreti eſt uiſum. In Germania ſcribit Tacitus, ſerram fuiſſe nummi notam, unde & ſerrati dicebantur. Illud prætere-

B rea ſciendum, nummis quandoque apponi ſolitum numerum, quo colligeretur precium, quam notam æram uocabant. Lucilius: Hæc eſt ratio preuerſa, æra numeri eſt ſubducta improbè. Nec me fallit, aſtrologos non recentiores modò, ſed ueteres quoque, ut Ptolemæum & Theona, temporis initium, quale foret Natiuitatis CHRISTI, uel aliud illuſtre principium, quo ſupputationes incipiunt, æram item uocare. Tenedius nummus in ueteribus memorijs uel celeberrimus eſt: quoniam Tenedius rex olim ſanxiſſet lege, ut mœchis utriſque, ſi deprehenderẽtur, caput ſecuri præcideret: quam legem in filio quoque rigidè ſeruârit. Quare nummo illic percuſſo cuſtoditum, ut à parte una, ſecuris: ab altera, facies duæ ex ceruice una prodeuntes ſignarentur. Illud uerò ſuperpondij loco adiecisse, non obfuerit: ſacellium capi pro marſupio, quod & balantium uocant Græci: unde & balantiotomi apud Ariſtophanem, qui de zona propendentes crumenas præcidunt. Ab ſacellio, ſacellarios inflecti animaduertimus. Trapezitarum thema in Plutarchi Moralibus, non ſemel inuenio dici de pecunia apud nummularios depoſita. Nam & thematiſmum in architectandi ratione poſitum, ſtationem interpretantur, quæ decorem operibus parit: ueluti quum Ioui, Fulguri, Soli, Lunæ, Cœlo hypæthra, id eſt ſub dialia conſtitui debere templa proponimus: at Mineruæ, Marti, Herculi Dorica ſeueritate, nullis admodum delicijs. Veneri, Floræ, Proſerpinæ, fontium nymphis, laſciua Corinthiorum floridáque exornatione cum folijs uolutis'que: Iunoni, Dianæ, Libero patri Ionica mediocritate. Epithema uerò additamentum ſignat. Theſis autem eſt præſtantis in philoſophia uiri παράδοξος ὑπόληψις, id eſt opinio admirabilis: ſicuti Antiſthenis illa, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν. Quæ ſi obrepat in plures non inurbanos, iam αἵρεσις, id eſt ſecta, nuncupatur: ſed inter pullatos, gregales'que κοινὴ ἔννοια. Cibdela item uocant numiſmata oblæſa & adulterata: dicuntur ſic, quaſi ἀπὸ τῶν χίων δεδηλημένα, id eſt à Chijs corrupta, uitiatáque, per literæ ſoni pinguioris demutationem in exilem. Cibdeliam etiam argenti ſordes nuncupant, figuratè uerò etiam impoſturam, ſicut κιβδηλεύειν impoſturam facere. Aeris appellatione aurum item contineri, Vlpiano credimus. Policam numiſmatum artem eſſe, tradit Plato: unde nu-

mismatopolica res dicitur quandoque. Collectarios intelligunt campsores argentarios, qui'que argento accepto, minutiem pecuniarum erogare consueuerunt. Quod Sudæ proditur collectaneis: sed Horatij interpres, eo nomine argentariorum coactores accipit. Collaticiam stipem nuncupat Ammianus Marcellinus, qua passim erogata uictitant inopes. Manuarium æs legimus in Gellij Noctibus Atticis. Illud hic non neglexero, fiscum ab ærario differre: quod in Traiani uita scribit Dion, & significat Plinius: Non eadem, inquit, seueritate fiscum, qua ærarium cohibes. Ad fiscum, spectare uidentur extra ordinarij reditus, unde sunt & confiscationes recentioribus nuncupatæ. Romanum ærarium tributis constabat, & uectigalibus. Vectigalia, ut ex Cicerone liquet pro lege Manilia, trium erant generum: ex agricolatione: mercibus exportatis uel importatis, unde exagogica dicebantur & isagogica: denique ex agris pascuis. Primum decimas complectitur, sequens portorium, postremò nomen fit scriptura. Fuit insuper salinarius prouentus: erat in Aegypto in prouinciæ formam redacta magistratus nomine idios logos, id est priuata ratio: cuius una erat functio, adespota scrutari, inquit Strabo: quæ assertore defecta nemini essent mancipata. Quin ea prorsum quæ ad Cæsarem recidunt, hoc est quæ fisco infunduntur, non ad ærarium regeruntur, uel ad populum. Librum Hieronymus ad Euagrium appellat ἀνώνυμον καὶ ἀδέσποτον, cuius non extet auctor. Illud obiter adnotaro, attribuere T. Liuio, Macedonici belli libro nono, de Catonis censura, esse tributi nomine aliquid statuere: unde percipitur id ex primo libro Vrbis conditæ, unde equos alerent, uiduæ attributæ. A

Symbolica simulacrorũ additamenta enarrantur. Palladi cur apponatur draco. Iouis simulachrum cur sine auribus. Labronium. Labarum. Senectus anguium, siue leberis, aut syphar, quid sit. De testudinis carne, & more abluendi domos Cæsarum. Epicrotos quid. Laba. Caput III.

TEstitudinem non modò numismatum fuisse notam, quod paulo antè astruebamus: uerum etiam secreti ac silentij symbolum, ex ueteri nobis lectione, tanquam cella quadam proma affatim suggeritur. Hoc enim argumento Heliensibus Phidias Venerem fecit, quæ testudinem calcaret, opertius implicatius'que commmonstrans, esse muliebris decoris, ædes custodire ac silentium. Vxorium quippe ornamentum est, aut cum marito, aut per maritum loqui. Nam & Aegyptijs mulieribus inde uti calceis non fuit patrij moris, ut ita domi se continere quodammodo cogerentur. Cæterùm Phidiæ solertem prudentiam indicat illud quoque, quòd Pallados simulacris draconem apponere cõsueuerat: ueluti ambage tacita innueret, uirgunculas peruigili cura indigere, ut pudor castus seruetur, illibatus'que. Peruulgatum autem ædium, adytorum, oraculorum, necnon thesaurorum custodiæ præfici dracones. Sed & Salutis, Aesculapij'que simulacris id ipsum subijciebatur animal, ut in Symposiacis Macrobius scribit, solis argumento & lunæ, quo salubri temperamento humanis præstatur corporibus, ut uelut infirmitatis pelle deposita, ad pristinum reuirescant uigorem: sicut reuirescere dracones uisuntur, pelle sequestrata, quam nunc senium, nunc senectutem appellat Plinius, leberida Græci. Auctor tamen libro tertio est Strabo, cuniculos à quibusdam leberidas dici: etiam si Latini codices lepusculos præferunt mendosè. Gæorychias ex propria sententia Strabo nuncupat, id est terræ fossores. Anguium porrò corium dixit Callimachus in Hecale, etiam syphar. Labronium autem poculi est species: sicuti labarum, insignitius erat uexillum, auro distinctum & lapillis, Imperatoribus solitum præferri: quod & religiosius uenerabantur milites. Meminit præter Iureconsultos in Apologetico Tertullianus. Symbolica uerò id genus multa in ueteribus imaginibus curiosus deprehendat lector. Nam in Creta Iouis simulachrum confingi exsculpiue, aut ex ære duci solitum accepimus, μὴ ἔχων ὦτα hoc est auribus nullis: quando principem uirum, & omnibus latè dominantem audire addecet neminem: sed id demum persequi, quod dictat rationis examẽ, & iusticiæ nusquam præflorata integritas. Adijciamus porrò quod sit capiti huic auctarium: obseruatum nobis de testudine illud etiamnum quinto Halieuticon ex Oppiani interprete: Testudine, inquit, si quis uescatur deglutiátue πλησμίως, multum inde iuuari. Si uerò πρὸς κόρον, læsionem fieri manifestam: enata inde parœmia, χελώνης κρέας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν, testudinea carne aut

A aut uescendum, aut nõ omnino uescendum. Paucitas strophos facere narratur, id est tormina: copia uerò detergere atq; expurgare. Anxiè uerò ab eruditis id quæsitum, nõ me fallit, in piscitij decuriam ueniant ne testudines? Et non uenire forsan liquidò ualet comprobari, ac primùm ratione principij: quoniam uti gallinæ oua edunt, colore ac substantia & cortice ferè eadem: deinde nec generatio est diuersa, quum perfricatione pisces nascantur. Spirant quoq;, quod pisci non cõtribuit Aristoteles: ambulant item: squammas non habent, sed ossa. Insigniter porrò nutriunt, ut docuit Conciliator: & uitulinæ carni nonnulli conferre audent. Ex piscibus alimentum nemo non allidit. Illud obiter adiecerim, epicroton dici pauitam & complanatam terram, ubi incubet testudo: á qua testudinare uerbum, etiam Politiano:

Qui cauus exesum pumex testudinat antrum.

Obiter non item reticuero, quod prodit historia: id in Cæsarum familia peculiarius seruatum, uti domus paruuli testudinieis abluerentur alueis: & inde Clodio Albino factũ imperij præsagium. nam eo recens nato, testudo magnitudinis uisendæ ab piscatore patri est allata. Quàm is homo impensè literatus, ad pueriles destinauit excaldationes. Ad leberidem uerò id spectat, quum ea in Neronis collo adhuc pueri foret comperta cecinêre uates, ὅτι ἰσχὺν παρὰ τοῦ γέροντος λήψεται, id est quòd ex sene potentiã foret assequuturus: quoniã exuta senectute eiusmodi uisatur anguis. λαβὴν autem aniam signat, & manubrium: unde est illud elegantissimum Fimbriæ apud Plutarchum in Lucullo, uenisse Mithridatem εἰς λαβὰς, factumq; γῦπος ἀρκύων.

De Marco euangelista, & Antonio anachorita. Vatieni historia, qui sinistræ manus digitos absciderat. Scuti gestatio. Insertorium quid: & quid telenon, telamon, & Atlas. De auibus porphyrionibus. Item hostorium. Pliniana lectio asseritur. Item de Porpace, & Ochano. Niciæ scutum. Pelta Amazonica. Monachorum in Aegypto genera. Cœnobitæ, Anachoritæ, Remboth. Caput IIII.

B MArcum euangelistam Dei electum post fidem, Hieronymus scribit, pollicem sibi amputasse, ut sacerdotio reprobus efficeretur. Sed & Antonium anachoritam, uel ut Græci scribunt ἀναχωρητὴν, ne allegeretur episcopus, læuam sibi auriculam ferro præsecuisse legimus: nata inde theologis quæstione ambagiosa, Liceát ne cui seipsum admutilare. At in literis nostris Cn. Vatienum prodit historia, qui sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, bonis publicatis, æternis uinculis puniendũ, senatuscõsulto esse sancitum. Vsu uerò scuti eo facto is se priuasse uidebatur, quod sinistra manu capi solitum, Aelianus testis est, qui ait, Scipionem ostentanti affabrè scutum militi dixisse, nõ in læua: sed in dextra homini Romano spem ponendam. Et Plinius libro trigesimotertio: Qui annuli usum primus instituit, cunctanter id fecit, læuisq; manibus ac latentibus induit, quum si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus. Quòd si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam insertorij usu argumentum est, maius in læua fuisse qua scutum rapitur. Hactenus ex Plinio. Hermolaos tamen undecunq; uir doctissimus, eum locum ita restituendum opinatur, ut nunc consertoris usu, nunc sertoris reponat, lectione publica (quam tamen non ut idiographam semper probamus) expuncta, & uerbo eo bellatorem intelligat: ut in iure manu consertum, apud Ciceronem & Gellium. Nam & desertores, à scuti reiectione rhipsaspides Grecè nominãtur. Sed quid si in Plinio luxandum, mutandumúe est nihil? Vt insertoriũ accipiamus, sicuti lorum, annuli uice: inter quod & ipsum scutum insertamus manum. unde apud Virgilium:

Clypeoq; sinistram Insertabam aptans.

Vt ea sit uocis huius desinentia, quæ in hostorio est, & amatorio. Signat autem hostorium, radium siue instrumentum quo raduntur mensuræ: unde etiam prouerbium: Sine radio cumulare, seu absq; hostorio: quod est affluenter & ultra mensuram congerere. Plautus:

Dij, deæq; omnes, tantam nobis læticiam,
Tot gaudia sine radio cumuletis.

Insertorium, Græci telamona uocant: ut apud Homerum Iliados secundo:

ἰδρώ-

ἱδρώσει μὲν τοῦ τελαμὼν ἀμφὶ στήθεσφι
ἀσπίδος ἀμφιβρότης.

Quanquam uidetur poeta idem, Operis eiusdem libro uigesimotertio, ensis lorum etiam appellasse telamona. Vt sic, unde propēdet scutum, etiam dicatur telamon. Sed & linamenta concerpta uulneribus peraccommoda Herodoto dicuntur telamones, uel fasciolæ potius, quibus oblæsa membra obligari solent. Nam Vitruuio imagines hominum columnas ædium fulcientes, aut ipsa ædificia, Atlantes dicuntur Græca uoce, Latinè uerò Telamones. Nam Seruius grammaticus scribit, Nilum Latinè Melonem dici, Atlantem Telamonem. Id cur ita, ignorare se, Vitruuius ingenuè fatetur. Est ex eruditorum palæstra, qui porphyriones aues dici in Hispania telamones autumet, aut de statuis ratione mutuata, uel quòd sint thalamorum pudicitiæ asseruatrices: quoniam auctore Athenæo, sit aui adulterij intellectus, quod & suspendio indicet domino. Nisi quòd Græcis ea uoce significatur nutricula quoque. Telenones machinæ sunt bellicæ libramentis plumbi, aut saxorum stipites robustos incutientes. Omnino duplex in scuto uisimus nunc lorum: altero pendet ab humeris, alteri insertatur manus. De priore apud Homerum fortè rectius intellexeris. Nam & Iamblichus ita scribit, περιβαλὼν δὲ περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας προσέδησε τῇ κλίνῃ. Certè Eustathius in Homeri enarratione: Telamon, inquit, est latius lorum, quo fertur scutum: unde & ἀναφορεὺς dicitur, id est anaphoreus, ἀπὸ τοῦ ἀναφορεῖσθαι. Iulius Pollux Onomastici septimo: Sindon, inquit, Aegyptia quidem est: signat autem opertorium, quod nunc dicrossum dicimus. Est & alicubi telamon sindonites. Idem libro quinto, telamoniam uocat latius lorum clauis suffixum, quo uenatorij canis latera præmuniuntur. Scribit historia prima Herodotus, Caras omnium principes ochana scutis addidisse: nam prius telamonas tantum adhibitos. Hinc Anacreon apud Strabonem: Nectite bene compactum cariæ lorum, manum insertantes. Græcè autem ochanum est: unde omnis tollitur ambiguitas. Dignum uerò scitu, telamonem dici quandoque fasciam, ut præmonuimus, qua mēbra obuoluimus affecta: unde uerbum τελαμωνίζειν, id agere indicat. Sciendum porrò insertorium ipsum dici item porpaca, siue is foret annulus, siue annulo quid simile, quod Homeri tempora non nouerant: nam etiam porpax, annulus uocatur, sed non qui digitis gestetur. Præfert hoc Epaminondæ historia, qui campestrem planamq́; regionem belli esse dicebat orchestram, quam nemo quiret obtinere, ni manum porpaci insertasset. Vocatur item ochanos, ut dictum est, quo circumagi in orbem scutum posset: propterea templis quandoque dicata sine ochanis scuta legimus, ne ad belli usus detraherentur. Nam & Eustathius ochanon τὸ τῆς ἀσπίδος κράτημα interpretatur. ἀπὸ τοῦ ἔχειν, alibi ochanum cum porpace idem facit. A`Caribus ochana excogitata primum, illud argumento est, nam Carica dicuntur: unde est Anacreontis illud, καρικοεργέος ὀχάνου. Sicuti Caricas dixit cristas Alcæus. Ammianus Marcellinus, Quum apud Parisios adhuc Cæsar Iulianus quatiens scutum uarijs exerceretur motibus incampo, assulas quîs orbis erat compaginatus excussit, ochana remanserunt sola, quæ retinens ualida manus stringebat: territisq́; ut omine utique diro, præsentibus: Nemo (inquit) uereatur. habeo firmiter quod tenebā. Cleomenes Spartanus scutum ferre διὰ ὀχάνης, μὴ διὰ πόρπακος, id est non ex annulo suspensum, sed brachio insertum, instituit. Fuit quoq; ueteribus scutum Læseium, quod anaphora non habebat, sed in meditullio iugum. Sunt qui eo nomine scutum intelligant, oblongum aut breue, corioq́; confectum crudo, & proinde pilosum: ex quo sit etiam nomen quasi λάσιον. Sed addit Herodianus, tegumenta corporis omnia quæ manu sustineantur læua dici læseia. Illud obiter dictum hoc loco sit, Niciæ scutum ab auctoribus celebrari, quòd esset auro & purpura splendidum. Visebatur id Syracusis in templo, uictoriæ monumentum de Atheniensibus & imperatore Nicia. Amazonicam peltam Xenophon scribit, hederæ folio fuisse consimilem. Sed & coracinum in Nilo piscem dici quoque peltam inuenio. Quos uerò peltastas uocant Græci, nos (auctore Liuio) cetratos dicimus. Quia uerò Antonij anachoritæ facta mentio est, ambigent que forsan multi, quę sit cognominis eius ratio: sciendum, in Aegypto tria fuisse monachorum genera. Quidam cœnobitæ dicebantur, uel eius gentis lingua sauses. Alij anachoritæ, qui deserta ferè incolebant: unde & nominis profluit ratio, ex

Græcæ

A Græcæ linguæ interpretamento. Tertios Remoboth appellabant, deterrimos neglectosq́: quibus mos est, ut bini, terniúe habitent simul, suoq́ uiuant arbitrio, conquisita in medium conferentes. Verùm apud eos omnia affectata, laxæ manicæ, follicantes caligæ, uestis crassior, crebra suspiria, inquit Hieronymus.

De Gemonijs gradibus, & cur sic dicantur. Item de gradibus Castorijs & Aurelijs. Locus Ciceronis explicatur. Suppliciorum genera plura. Sextritium locus, seu sestertium Spoliarium. Melia in Attica locus. Diana Aristobule. Camus, seu Cadmus. Taurea. Iuuenalis illustratur. Centrones. Centrotypi. Lata fuga, lata culpa. Fustuarium. Tintinnaculi. Laura pro uinculis cur. Cyphon, cyllobantes, cyphalei, cyphelli, hypocyphonia, aula, Archiuum. Caput V.

GEmonios gradus diritate supplicij in Romana historia infames, ex paulo elegantioribus, neminem puto latere. Nam M. Claudium, quod fœdam cum Corsis pacem fecisset, hostibus deditum primo accepimus, factum'que eius rescissum, libertatem ademptam mox & spiritum extinctum, corpus contumelia carceris, & detestanda Gemoniarum scalarum nota fœdatum. Dicti Gemonij gradus, quòd locus esset gemitus & calamitatum: quoniam illuc per Hamotrahonas raptarent unco damnatorum cadauera. Nam quod aliqui augurantur de Gemonio auctore uel qui primus sit exturbatus, parum comperi. Gemonios gradus apud Plinium inuenies libro octauo. Cornelius item Tacitus: Tunc, inquit, confossum collaceratum'que, & abscisso capite truncum corpus Sabini in Gemonias trahunt. Gradus, uel scalæ dicebantur, quantum coniectura ducor, quòd surrectus foret locus, ac gradibus quibusdam conscenderetur. Proinde ἀναβαθμοὺς appellat etiam Dion in Tiberij rebus, ubi de Seiani seruis loquens ait, καὶ κατὰ τῶν ἀναβαθμῶν, καθ' ὧν οἱ δικαιούμενοι ἐρρίπτοῦντο κατιόντες, ὤλισθον καὶ κατέπιπτον. Sicuti apud Græcostasin gradus erant, de quibus ad Quintum fratrem Cicero: Deinde, inquit, eius operæ repentè à Græcostasi, & gradibus clamorem satis magnum sustulerunt. Eum locum Patauij prouincialibus scholasticis
B quum explicarem, dixi, mihi intelligendum uideri de gradibus Castoris, auctoritate Ciceronis maximè, apud quem in oratione pro Domo sua sic legimus: Quum uerò, inquit, gradus Castoris conuellisti ac remouisti, tum ut modestè tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu atque ascensu repulisti? Aedem uerò Castoris, siue Castorum, fuisse in foro, ex Plinio liquet, ac cæteris. Videntur tamen & in foro gradus Aurelij fuisse, ut ex oratione pro Flacco, esse manifestum potest. Hoc nimirum est illud, quòd non longe à gradibus Aurelijs hæc causa dicitur. ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atque illa turba quæsita est. Sed & pro Cluentio apertius: Gradus illi Aurelij tum noui, quasi pro theatro illi iudicio ædificati uidebantur, quos ubi accusator concitatis hominibus complerat, nō modò dicendi ab reo, sed ne surgendi quidem potestas erat. Verum ut ad alia pergamus, scribit Plutarchus Galbæ caput multifariam cæsum, & omni contumelia affectum fuisse: postremò in eum locum abiectum, in quo eos necant, quos Cæsares supplicio dedunt. Vocatur, inquit, locus sextritium. In Græcis tamen codicibus scriptum inuenio, σησέρτιον, quod non aliter Latinè inaudias, quàm sestertium. Spoliarium non absimilis erat locus. Lampridius in Commodo, Hostis patriæ, parricida, gladiator in spoliario lanietur. In Attica locus erat Melita nomine, quò damnatorū abijciebantur cadauera, item suspendiosorum indumenta, & laquei. Quanquam inibi Dianæ templum substruxisset olim Themistocles, quam ἀριστοβούλην nuncupari uoluerat, quod in Persico tumultu ipse rebus Greciæ salutaria protulisset consilia. Tarpeia, inquit idem Plutarchus, uocatur Capitolij saxum, è quo deturbari sontes, moris est. Hinc Horatius Sermonum primo:

Tune Syri Damæ, aut Dionysi filius audes
Deijcere è saxo ciues? aut tradere Cadmo?

Eum uerò locum exponens Porphyrio, Tribuni plebis, inquit, damnatos de saxo Capitolij præcipitabant. Adijcit'que, fuisse Cadmum notæ crudelitatis carnificem. Etiam si Camo legunt alij, uinculi genus eo intelligentes uocabulo. Quanquam multiplex est in Græcorum doctrina eius uerbi notio. Inter alias ea maximè arridet, quod sic diceba-

tur reticulatum cadiscorum operculum coli imagine quadam, desuper latum, infra angustius, ne immissa suffragia dilaberentur. Metellum Plinius scribit, à Catinio Labeone tribuno plebis, ad Tarpeium esse raptum, ut præcipitaretur. meminit & Lucretius: A

Carcer & horribilis de saxo iactus eorum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.

Quo in loco etiam tunicam signare uidetur, quam dicunt molestam, quia ignium alimẽtis illita & intexta, ut Seneca docuit, ac mox succensa, cruciabiliter obuolutos nocentes, qui sceleris comperti grauioris forent, amburebat. Vngula item tormenti genus erat: cuius meminit Cyprianus, Eusebius, atque item Tertullianus. Apud quem ascias & runcinas inter instrumenta sæuitiæ diligens lector inueniet. Auctor uerò Eutropius est, Superbum Tarquinium excogitasse primùm uincula, taureas, fustes, compedes, latumias, metalla. Vnde dilucescit satyricum illud ex Satyra sexta:

Taurea punit Continuò flexi crimen facinusq́; capilli.

Fuit ueteribus item supplicij genus, quod σκαφεῦσαι uocant, homine intra scaphas duas incluso, capite, manibus ac pedibus extrà prominentibus, ac dies multos uesci coacto, pro potu melle infuso ac lacte, conspersa sic etiam facie, & ad solem conuersa semper, muscarum infestante multitudine, ac intus ex putrilagine scaturiente uermium turba. In Persis ueneficorum capita lapidi imposita lato alterius incussu exteruntur. Diasphendonen Plutarchus intelligit, quum arborum duarum incuruatis cacuminibus obligatum hominis corpus emittitur: de qua re paulo pòst. Rotę tormentum Germanorum ferè peculiare censetur, ita tamen ut eius meminerit Aristophanes Pluto:

ὑπὸ τοῦ τροχοῦ γὰρ δεῖ σ᾽ ἐκεῖ στρεβλούμενον
Εἰπεῖν, ἃ πεπανούργηκας

Rota torqueri te illic, necesse est, ut exsculpatur quod perperam fecisti. Inibi interpretes adnotârunt, seruile id fuisse supplicium. Alioqui rotæ inseruntur noxij, & membratim rotarum conuulsi radijs lenitudine mortis maximo cruciatu perimuntur. In Nicia Plutarchus scribit, tonsorem rotæ alligatum amplius torqueri cœpisse: uerùm Interpres in carcerem modò coniectum reddidit, de rota nil prorsum sentiens. Centronas inuenio positos pro furibus manifestarijs: quoniam dum in quæstione haberentur, stimulos quę uocant centra, illis admouere mos fuit: unde centrotypi uocantur, qui stimulis equos exagitant, aurigæ. Quanquam est & centron straguli genus ex diuersis consarcinatum, quod iumentis inijcitur. Ex quo item ex diuersis coaptata concinnataq́; compositio centron nuncupatur, quod genus sunt Homerocentrones: nos centonem dicimus, simplex plebecula celonem, dictione paululum modò luxata. Sunt qui centronis nomine conuiciatorem intelligant, quòd sit ueluti centrotypos, auctor Aristophanis interpres in Nebulis. Fidiculas accipiunt pro tormento, quo ab tortore sontes funibus, alligatis manibus à tergo, torquentur uulgò. Eius certatim meminerunt omnes, Seneca, Fabius, cæteri. φοινισμὸς à Græcis dicitur genus id cruciamenti, aut compar. Saxis adobruere, Macedonici moris erat. Apud quos item coniuratorum cognati omnes deuotis capitibus, ad ultimum petebantur supplicium. In Perside nocentum uestimenta, & tiaras auellunt, cæduntq́;. Illi uerò ubertim flentes apprecantur, desinant. Hystrichis item erat inter instrumenta, quibus discuterentur nocentes. uidetur ex setis suillis flagellum fuisse, unde & conflatum nomen, quasi ex ὑῶν τριχῶν. Duo in primis supplicij genera fuisse apud antiquos Romanos inuenimus. Aut enim puniebantur more maiorum, qui capitalem fraudem admisissent: hoc est, pendentes furca nudis corporibus, & ad mortem uirgis cæsi, ut interpretatur Tranquillus in Nerone. Aut ad scalas Gemonias trahebantur, hoc est inserto gutturi unco producebantur in harenam, ubi postea pendentium crura frangebantur, & igni iniecto ardebant. Sicuti in Claudio Suetonius commemorat: & Nero exercuit in Christianos: quibus ardentibus in usum luminis est usus. Domitianus etiam faces per obscena immitti iubebat. Cæterùm id amplius animaduersione dignum, supplicium more maiorum à Cicerone in Pisonem intelligi, quum securi caput præciditur. Morem autem uerberandi, & de condemnatis summum supplicium sumendi, è Græcia manasse ad Romanos, auctores habemus certissimos. Mox uerò Porcia lata lex est, sicuti Cicero in quadam quoque oratione innuit: & leges

item

A item aliæ paratæ, quibus exilium damnatis permittebatur. Verberasse aut necasse Romanum ciuem, impium censebatur. Nam & pro Q. Ligario M. Tullius significat, Externorum esse, morte damnare. Hinc celebres historici scribunt, Syllam primum Romanorum esse inuentũ, qui morte mulctaret. Lata fuga damnari quidam dicuntur. Ammianus Marcellinus: Corpore (inquit) immaculato, lata fuga damnatus est. Quòd relegationi diuersum uidetur, quam intelligunt Iureconsulti, quum in insulam aliquis uel locum alium mittitur ad tempus, sicut in quinquennium. Sed plura Digestis De pœnis, lege Relega. Deportatio in perpetuum sancitur. Lata culpa Iureconsultis dicitur, ubi non percipit quis, quod percipiunt omnes: uel nõ facit, quod cæteri: uel facit, quod nemo: ut Digestis De uerborum significatione, lege Late. Comitium & uirgas pati, est in publico ad necem cædi. Sunt qui in metallum damnantur, quiq; in opus metalli. Interstitium modò in uinculis est: nam qui in metallum damnantur, grauioribus premuntur uinculis, inquit Vlpianus: itemq; refugæ ex opere metalli in metallum damnantur. Ex metallo grauius coercentur. In calcariam quoq; & sulphurariam damnantur aliqui. Verùm pœnæ hoc genus metalli item sunt. In ministerium metallicorum fœminæ damnari solent in perpetuum, uel ad tempus. Eodem modo & in salinas: & siquidem in perpetuum, quasi seruæ constituuntur pœnæ. Sunt & qui in ludum damnentur uenatorium. Vltimum supplicium mortem solam interpretamur, inquit Celsus. Castigationem fustium, uirgarumq; supplicium inuenio doctè sciteq; fustuarium dici. Meminit eius uocabuli Seruius Aeneidos sexto. Titus item Liuius ab Vrbe condita libro quinto: Fustuarium (inquit) meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Polybius auctor est in libro De tribus politijs, duo in primis suppliciorum genera fuisse in militiæ disciplina. Decimationẽ, id est δεκατίαν, & fustuarium. Fustuarium quidam fustigationem interpretantur. Modestinus quoq; Iureconsultus inter pœnas militares fustium castigationem recenset. Circuitor si condemnatur, inquit in commentatione de Romanorum militia Polybius, fuste cæditur. Id supplicium eiusmodi est: accepto fuste, tribunus uix tantùm attingit damnatum, quod ubi est factum, omnes qui in castris sunt, cedentes fu-
B stibus lapidibusq; plerosq; in ipsis castris conficiunt. Ac si qui euaserint, nec sic quidem seruari possunt. Etenim quônam pacto? quibus neq; in patriam redire licet, neq; aliqui ex necessarijs domi excipere auderent. Fuste cæditur quoq; qui furto quippiam ex castris sustulerit, quiq; falsum testimonium dixerit, & si quis ætatis flore abutatur. Fuit qui fustuarium apud Ciceronem interpretaretur pro eo, qui flagris cædit. Sed id quàm rectè, ipse uiderit. Hunc utique uigatorem à Plauto dici legimus. Callistratus Iureconsultus Digestis De pœnis inter ea quæ corporis coertionem continent, fustium admonitionem, flagellorum censet castigationem, uinculorum uerberationem. Marcellus sentire uidetur, liberum cædi fustibus, flagellis seruum. Impuberem seruum Vlpianus scribit Digestorum uigesimonono, habena cædi uel ferula. Scopare in fustium uirgarumq; per tintinnaculos admonitione usurpat simplex uulgus: quo tamen etiam scientissimus ac eloquentissimus utitur Hieronymus, quum in Esaiæ tralatione ita scribit, Scopabo Babylonem in scopa terens, dicit Dominus exercituum. Dignum uerò scitu est: scopam, seu uerius scopas, uti Fabio placet, dici à Græcis κόρημα, id est corema, ἀπὸ τοῦ κορεῖν, quod scopare ornareq; nobis indicat. Vnde illud apud Aristophanem elegantissimum, μὴ κόρει τὴν Ἑλλάδα. Ne scopes Græciam, id est ne in desolationem redigas. sic enim loquebantur antiquiores Græci, ubi imprecatione acrius uti uellent. Sic uti apud Menandrum, ἐκκορηθείης σύγε, id est, Amplè pereas destruarisq;. Congruit aptissimè cum Hieronymi tralatione. Supplicij genus dirum excogitasse primus fertur Auidius Crassius imperator, ut stipitem poneret pedum octoginta uel centum, moxq; à summo ad imum damnatos obligaret, ad ima igne subiecto, alijsq; ardentibus, alios fumo præfocabat, aut terrore exanimabat. Idem catenatos denos in profluentem mergi iubebat. Manus nonnullis præcidit uel crura, aut poplites, maius adstruens uiuentis exemplum criminosi miserabilis, quàm occisi semel. Heliogabali cadauer per circi spacia tractum, prius quàm in Tyberim præcipitaretur. Inde ignominiosæ appellationes Tyberini, & Tractitij. Apud Iulium Capitolinum decumare inuenies, item centesimare, ac uigesimare. Auctor idem est, Opilium Macrinum Mezentij supplicium reddi-

disse, uiuosque alligasse mortuis. Quin & parietibus inclusisse multos, unde ex sanguinaria factum natura est, ut pro Macrino diceretur Marcellinus. Porrò Cratis item supplicium inuenio apud priores. Id ferè erat, quum quis deiectus in aquam, crate supernè iniecta, saxisque congestis mergebatur. Anchoram item ferream scribit Plutarchus, solitum fuisse Pausaniã ceruicibus eorum quos crudelius castigaret, subnectere, ac totum diem ludibrio stare coegisse. In puteum præterea demergi consueuisse, qui cruciabiliter punirentur, ex Plautino penu licet agnoscere, in quo & laminas ardentes adnotauimus: quarum etiam Gellius meminit & Eusebius. Neruum appellabant ferreum uinculum, quo impedirentur pedes. Plautus eo quoque ceruices uinciri ait. Hinc apud Gellium Catonis festiuum adagium, Priuatorum fures in neruo & compedibus ætatem agunt, publici in auro & purpura uisuntur. Ab Aureliano imperatore id excogitatum item in adulterũ est, uti arborum duarũ inflexis capitibus, ac ad pedes religatis, moxque dimissis, interuulsus utrinque propenderet. Lora quibus uinciuntur nocentes, inuenio laura item dici, quòd captiui ab lauream gestantibus ducibus in triumpho ducerentur. Icrion, Græci instrumentum uocant quo cruciabantur martyres, quanquam pro patibulo item positum inuenio. Cæterùm illud memoria dignum, quod est apud Thucydidem obseruatum: consueuisse Athenienses cenotaphijs eorum qui infeliciter decubuerant, quique in Attica sepulti non erant, icrion apponere. Sunt qui ea uoce significari tabulata putent, aut etiam surrecta omnia, atque etymi ratione aspirationem addant. Vnde icriopœi dicuntur, qui circa forum tabulata compingunt. Paratilmos supplicij genus erat, quod pauperioribus in adulterio deprehensis irrogabatur: siquidem ditiores pecunia se redimebant, inopi expilabatur sedes, unde & nomen: nam παρατίλλεσθαι, euelli signat. Erat eorundem aporaphanidosis quoque quum in anum intruderentur rhaphani, aut quid eiusmodi, ut est apud Catullum. Tympana in Aristophanis Pluto, ligna sunt quibus cæderentur nocentes. Vbi etiam cyphon nominatur. Id uerò ligneum erat uinculum: siue (ut nunc etiam) ferreum, uulgus berlinam uocat. Quidam etiam κλοιὸν dicunt, aut calion. Vnde improbis quoque cyphonis adhæsit nomen, & cyphonismus pro supplicio. Quanquam est item in curru pars dicta cyphon: uelut sub ea uirgæ hypocyphonia uocantur, & cyllobantes. Dicitur cyphon, ἀπὸ τοῦ κύφειν, id est, à capitis proclinatione: nam & incuruati dicuntur cyphalei. Sed cyphella nubes appellant ab occultandi potestate, quia cœli adimant aspectum, quasi crypella, παρὰ τὸ κρύπτειν. Apud quosdam ita cautum animaduerto, ut quisquis per audaciam legum placita risui habuisset, diebus uiginti in archiuo uinctus cyphone perseueraret nudus, melle ac lacte delibutus, ut apibus muscisque esset pabulum: dilapsis uerò ijs, muliebri indutus ueste deturbaretur in præceps. Aulam uerò dicebant locum, quo ducerentur damnati, quem mox iuniores ἀρχεῖον, id est archiuum appellare cœperint. At si quis mortem sibi admouisset, moris Atheniensium fuit manum quæ hoc peregisset abscindere, ac seiunctim à corpore humo contegere. Abigeos Vlpianus scribit, quum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solere. Insularem pœnam legimus apud Ammianum Marcellinum. Qui & quosdam cruciabiliter necatos scribit, sulcatis acerrimè fodicatisque lateribus.

Furum supplicia diuersa. De Dracone legumlatore. Furum species aliquot. De lance ac licio: item de laro, larco, bomolochis, & saccularijs, & balantiotomis, zonarijs sectoribus. Caues, cauecæ. An phenes sit fulica, ut uoluit Ambrosius. Depeculatores, molgi, amolgi, prollis, donus: fiscus, fiscellus.

Caput VI.

QVoniam uerò in digitos quodãmodo suppliciorum, quibus usos ueteres comperimus, genera mittere est uisum, non inscitum improsperumque fortasse fuerit quin multis forsan uel quadruplarium, etiam cõstitutas furibus pœnas exequi, quas pro morũ consuetudine diuersis in locis fuisse uarias accepimus. Siquidẽ Draco, quẽ sanguine non atramẽto leges cõscripsisse proditũ est: quique omniũ princeps Atheniensi populo tulisse easdem memoratur, qualecunque admissum foret furtum, mortis pœnam irrogauit auctori. Hunc ferunt in theatro apud Aeginam præfocatum sepultumque, petasos uestesque omnifariam conijcientibus

A bus in eum uniuersis. Mox & leges antiquatas abolitasq́;, non quidem decretis ullis, ue
rùm tacito illiteratoq́; consensu: aut Solone id ipsum procurante, quod scribunt non-
nulli. Nam non furti modo conuictis mortis irrogauit supplicium, sed & cuiusque pec-
cati reis ac ocij etiam damnatis. Interrogatus autem ipse, Quid ita in omnibus mortis
approbasset mulctam? Quoniam, inquit, parua ultimò digna supplicio arbitror: maio-
ribus quid grauius statuerem, non habui. τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ἄξια νομίζω, τοῖς δὲ μεγά-
λοις οὐκ ἔχω μείζονα. Solon factus & ipse legumlator, mitioribus pœnis adortus morum
emendationem, dupli pœna uindicandum sanxit, in eum qui furti se alligasset. Decem-
uiri pro furtorum imparitate dispariles induxerunt suppliciorum metus. Quippe ma-
nifestarium furem, quod & Caius repetit Digestis ad legem Aquiliam, tum demũ ne-
cari indulserunt, sed clamoris tamen testificatione, ut Caius inquit, si tenebrarum be-
neficio sese in facinus insinuasset, aut luce quoque, si telo se tueri ausus foret, quo eua-
deret. Cæteros id genus, si liberi forent, uerberibus subiecerunt, addictos ei, unde fur-
tum factum foret. Si serui, à uerberibus etiam de saxo dari in præceps permiserunt. Pue-
ros impuberes ad prætoris arbitria reiecerunt, qui & factam noxam sancirent. Erant ue
rò furta, quæ per lancem liciumq́; concipi dicebantur. Puto, quia qui in alienam domũ
expilandi proposito ingrederetur: sicut qui magistratibus præministrabant, lictores, li-
cio præcingebatur, lancemq́; ante oculos obtendebat, propter matrumfamiliâs, aut uir
ginum præsentiam. Licijs uti in ueneficio, ueteris fuisse moris, abundè Maronis ex Bu-
colico ludicro carmen comprobarit, implicandæ obturbandæq́; mentis gratia, sicuti li-
cijs implicatur stamen. In hoc furum genus perinde uindicatum, ac in manifesti furti
reos. Cæterùm & hæc mutata cum temporibus, interpolataq́; pœnarum sanctio: quo-
niam in manifestarium furem quadrupli constituta est actio. At Hermogenes Iurecon-
sultus Digestis de rerum amotarum actione, Ad fiscum, inquit, mariti bonis deuolutis,
uxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur. Manifestum furtum intelligi uo
luere priores, ut auctor Massurius scribit, quod deprehenderetur dum perpetraretur,
hoc est (ut Græcè dicam) ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ, siue ἐπ᾽ αὐτόπτῳ, id est, in furto ipso & in ocu-
B lis. Sic enim reponendum apud Vlpianum Digestis de furtis, ubi temporum inscitia
dictio Greca obliterata pernoscitur. Faciendi furti finis intelligitur, quum perlatum est
quò ferri cœperat. Furti concepti, item oblati, pœna tripli est. Scitu digna sunt quæ Vl-
pianus scribit: Si uxor, inquit, alicuius furi opem tulerit, furti non tenebitur, sed rerum
amotarum. Aliàs furtum finiunt Iureconsulti, rei alienæ fraudulentam contrectationem
lucri ergo. Quin si uolente Domino, quem ipse tamẽ opineris nolle, quippiam inunca-
ueris, furti alligatum uideri, sanxit Pomponius. Alexandri Cæsaris præclara est senten-
tia: qui ad id quod per præconem edixit, ut principem nemo salutaret, qui se furem nos-
set: ne aliquando detectus, capitali afficeretur supplicio: etiam prædicabat, fures de pau
pertate solos conqueri, dum uolunt uitæ suę scelera obtegere. Sed & illud, ὅς τις ἂν πολλὰ
ἐκκλόπτηκεν, ὀλίγα δὲ τοῖς βοηθοῦσιν ἔδωκεν, σῶος ἔσαι. Id est, qui multa rapuerit, pauca
suffragatoribus dederit, saluus erit. Idem fures nuncupabat, scelerum quotidianorum
reos, ac solos item reipublicæ hostes. Quia uerò non esse unum tantummodo genus
furum, liquet, inueni qui aris clàm assidentes ut oblata suffurentur, bomolochos appel-
lari tradant, quasi περὶ τοὺς βωμοὺς λοχῶντας, id est, circa altaria delitescentes insidiantes
ue, quanquam & eo nomine dicuntur mendicabula in templis suppliciter corrogantiã
stipem, atque item tibicines & uates rebus diuinis adhibiti. Sed & scurræ bomolochi
figuratè dicuntur, qui ue despicabiles uilissimiq́; possunt lucelli causa etiam num illa
pati, quæ nec Sarmentus iniquas Cæsaris ad mensas. Laron, comici pro furacissimo
usurpant quandoque: nam est auis laros uoracis naturæ, rapacisq́;. Sunt qui fulicam
eo nomine accipiant, ut inde etiam Larius nuncupetur lacus de auitij eius copia. La-
rum Theodorus gauiam interpretatur, cui sit color σποδοειδής, id est cinereus, ut scri-
bit Aristoteles, qui etiam laron nuncupat λευκὸν, id est album. At cepphum, id est,
κέπφον fulicam reddit Theodorus idem. Sed Hexaemeri quinto Ambrosius fulicam
à Græcis phenen dici, hoc est φήνην, arbitratur: quæ excussum nido aquilæ pullum so-
larem intuitum non ualentem ferre, exceptum alat. Lycophronis interpres: Cepphus,
inquit, marina est auis λαροειδής, id est lari similitudine: quam spuma uenantur pisca-

torum pueri. καύηξ item larus dicitur, id eſt caues: unde cauecas, id eſt καύηκας, nuncupa- A
tos inuenio, qui lari more ſenio inalbeſcant. Lazos uerò nunc dici, qui olim nuncupa-
rentur Colchi: auctor Agathius eſt. Ambroſiũ malè habent, parte hac eruditiores, quo-
niam φλώυς dicatur à noſtris oſſifragus, alienos fœtus cum ſuis alens. Larcos autem uas
intelligitur, in quo feruntur carbones. Depeculatores, hoc eſt qui publica interuertunt,
uocant ijdem molgos & amolgos, à mulgendi cõſuetudine, quod dicitur ἀμέλγειν, pro-
inde ex aphæreſi curare, facetè dicti. Sunt in hoc genere & qui balantiotomi Græcè nun
cupantur, uelut marſupiorum inciſores, ut alibi diximus, meminit contra Cteſiphontẽ
Aeſchines: Adducent (inquit) illum, ueneficum balantiotomum, qui rempublicam inci
dit. Hos fortè ſaccularios rectè dixeris, ex Aſconio. Sed Plautus zonarios dixit ſecto-
res. Eſt item balantium pondus quoddam, phollis nuncupatum, donos continens du-
centos quinquaginta. Habet uerò donus libram unam, uncias duodecim. Fiſcos item
pro nummorum conceptaculis comperias: ſed & lineos legimus fiſcos, exprimendis eli
quandiſq; ſuccis: unde & fiſcellus, in uſu eodem.

T. Liuij locus emendatur ex primo, ubi legitur, Lex horrendi criminis erat. Item locus Plinij enarratur, de arbore ſuſpendio eligenda. Acheruſion quid, & ulmorum acheruntem in Plauto qua interpretemur ratione. Cap. VII.

SEd enim quia de ſupplicijs copioſius agere collibuit, fraudi non erit, opi-
nor, ſi ad lacteos T. Liuij fontes diuerterimus, uitiatis interpellatiſq; codi-
cibus laturi opem pro uirili. In primo ſiquidem ab Vrbe condita ſic fermè
ſcriptum reperias: Lex horrendi criminis erat, duumuiri perduellionem iu
dicent. Quam lectionẽ ſciolis ac malè feriatis pleriſq;, quorũ minus inter-
cutanea eruditio ſuperficiaria modò rimatur ac diſcutit, plauſibilẽ uiſum iri, non ambi-
go. Arridet enim pullato circulo demũ, quod obuium, quodq; (ut dicitur) ex triuio eſt.
Atqui penſiculatius expendenti, loco uerbi Criminis, reponendũ uidebitur Carminis,
quod reſipit uetuſtatem, & eruditionem habet claſſicam. Legum ſiquidẽ dicebãtur car
mina, non crimina. Quod ut conſtet, ad anchoras recurrendũ, hoc eſt ueterum auctori-
tas aduocanda, qua maximè aduerſus peruicaces ſtemus. Marcus igitur Tullius in Ora- B
tione pro Rabirio Poſthumo ad hunc modũ ſcribit: Nanq; hæc tua, quæ te hominẽ de-
mentem popularemq; delectant, I lictor, colliga manus. Quæ non modo huius liberta-
tis manſuetudiniſq; non ſunt, ſed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij: Tarquinij
ſuperbiſſimi ac crudeliſſimi regis iſta ſunt cruciatus carmina, quæ tu homo leuis, ac po-
pularis libentiſſimè commemoras: Caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito. Hacte-
nus Cicero, qua in parte ne obrepere quidem ſuſpicio poteſt, quantumuis in utranque
aurem dormias, legendum eſſe Criminis. Sed & De oratore primo libro ita exaratum
adnotauimus: ut totum illud, uti lingua nuncupaſſet, non in duodecim tabulis, quas tu
omnibus bibliothecis anteponis, ſed in magiſtri carmine ſcriptum uideretur. Hoc ue-
rò loco carmen, ſignare præſcriptum, aut ſententiam, ſiue præceptum coniectamus. In
quam notionẽ reperias item De lege agraria libro ſecundo. Sed & T. Liuius ab Vrbe
condita libro trigeſimonono, cõcione aduocata ſolenne carmen precationis fari, prius
quàm populum alloquantur, magiſtratus ſolere, auctor eſt. Quin & libro primo, Sua
item carmina Albani, ſuumq; iuſiurandum per ſuum dictatorẽ, ſuoſq; ſacerdotes per-
egerunt. Et paulo ante, Quæ longo effata carmine non operæ eſt referre. Sed utique de
carmine non eſſe mirandum, Aſconius Pedianus facit, qui uerſiculum pro uerbo, quod
inſolentius eſt, uſurpaſſe deprehenditur, quum ita ſcribit: Tribus uerſiculis enim ait,
Accepi, dedi, reliqui. Ne quis uerò mendum putet exemplariũ, id ex Cicerone eſt Ver-
rinarum tertia: Audiſtis quæſtoriam rationem tribus uerſiculis relatam. In epiſtolis ue-
rò ad Brutum, ſic refert: Breues tuæ literæ, breues dico? immò nullæ, tribus ne uerſicu
lis his temporibus Brutus ad me? Cæterùm quia in ſuſpendio arborem infelicem nun-
cupat ueteris carmen legis apud Liuium & Ciceronem, ad eam alluſiſſe Plinius aper-
tiſſimè mihi uidetur, quum in præfatione Naturalis hiſtoriæ dicit: Ceu uerò neſciam,
aduerſus Theophraſtum, hominem in eloquentia tantum, ut nomen diuinum inde in-
uenerit, ſcripſiſſe etiam fœminam: & prouerbium inde natum, Suſpendio arborem eli-
gendam. In nodi huius explicatione cæcutire multos, palàm eſt, etiamſi non inſint Pla-
tonici

A tonici numeri, aut Bœotia ænigmata, nec ex uulturum nidis expositio petenda foret. Si qui ergo hactenus exsudarunt in eo, iam (opinor) desinent saxum uoluere. Felices autē arbores, ne hoc relinquamus inenarratū, Cato dixit, quæ fructum ferunt: infelices, quæ non ferunt. Plinius auctor est, Infelices existimari, damnatasq; religione, quę neq; seruntur unquā, neq; fructum ferunt. At Veranius de uerbis pontificalibus, Felices (inquit) arbores putantur, quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, uitis, prunus, cornus, lotus. Tarquinius uerò Priscus in Ostentario arborario sic ait, Arborum quæ inferum deorū auertētiumq; in tutela sunt, eas infelices nominant, ut quę baccam nigram nigrosq; fructus ferunt. Cæterùm ne quid omnino dissimulem, potest ex Plinio ipso item prouerbij ratio erui. Quoniam apud eum ita legimus, In Aulocrene platanus ostenditur, ex qua pependit Marsia uictus ab Apolline, quę iam tum magnitudine electa est. Sed in eadem Naturali historia legimus, Canes supplicia annua pendisse, inter ædem Iuuentutis & Summani, in furcas sambucea fixos arbore. Quin & alibi idem auctor Pyrrhi legatum facetè lusisse scribit, in austeriore gustu uini, meritò matrem eius pendere in tam alta cruce. Adijciamus uerò & damnandi criminis confessos ac iudicatos ritum, de quo sic breuiter Seneca. Ascendit prætor tribunal, noxiæ post terga ligantur manus, fit à præcone silentium. Adhibentur deinde legitima uerba, canitur ex altera parte classicum. Opera illud adiecero parerga, proditum Aristotelicis esse monumētis, Acherusion dici omne satum syluosum arborosumq;. Ex quo eruditorum cōiectatio est, ad hoc forsan Plautinum id referri oportere, ubi in Amphitryone ulmorum Acheruntem uocat.

Plautini loci expositio de litera longa, quam suspendiosi faciant. Cruciarij qui, & cruciantes, item crucium. De cruce scitu digna. Sarmentitij, & Semaßij cur dicerentur Christiani. Caput VIII.

Porrò in hac suspendiosorum mentione non parergon fortasse fuerit, amplius aperuisse Plautinum scrupum, in quem ueluti latitans aquis saxū plerosq; iam impactos scio. Sic uerò Staphyla anus inquit,

B Neq; quicquam melius est mihi,
Vt opinor, quàm ex me ut unam faciam literam
Longam, laqueo collum quando obstrinxero.

Scitum hoc uideri adagium potest, & apertum satis, in eos qui præpostere commoriuntur, præcluso (ut inquit Plinius) spiritu, cui quæreretur exitus. Cæterùm sunt, qui eius rationem parum, ni fallor, & scienter & exploratè introspexerint. Literam enim longam L dici uolunt: sed hebeti prorsum iudicatu. Dicant enim uiri doctissimi, quo probent argumento, pendentem hominem amplius, quàm ubi suis constat uestigijs, eam exhibere figuram: mihi utiq; parum liquet, nisi forte caligamus in sole, ac de compede impacta educere pedem nequimus. Nec à grammaticis traditum ignoramus, literarum alias esse longas, rotundas alias, quasdam uerò quadratas. Quin doctius fuerit interpretamentum, ac perspicacius, si ad T literam Græcam Plautinos sales retulerimus: quoniam qui pendet, eam planè reddit imaginem: suspendiosi defuncto obtinēte uicem lineæ ex superiori parte in imam productæ. Trabes uerò unde laqueus destinatur, transuersam elementi portionē fingere uidetur. Id ut ad hunc modum coniectemus, doctissimus facit Lucianus, qui in libello cui titulus est Δίκη φωνηέντων, id est, Iudicium uocalium, ad disquisitionem literam hanc uocatam à sigmate, ita coargui fingit, ut quæ furatrinam exerceret, & aliena uiolenter inuaderet, ex plerisq; dictionibus pulsa litera Σ, in cuius locum ipsa se nullis comitijs suffecerit, proinde uideri dignam, quæ in id contolleretur supplicium, quod ipsius exprimeret figura. Ea uerò est crux, ac furca: nam & tau Gallicum positum inuenies pro cruce apud celeberrimos auctores, quam ad eum construere modum Galli consueuerant: & Hieronymus super Marcum, Tau (inquit) litera salutis signum demonstrat & crucis. Immò uerò & crucis nomen Græcum, quod est σαυρός, non aliunde uidetur appellationem duxisse: quanquam grammaticis aliud uideatur. Video, inquit Seneca, isthic cruces non unius quidem generis, sed aliter ab alijs fabricatas. Sunt qui capite in terram conuerso suspendant. Alij per obscœna stipitem agunt. Alij brachia patibulo explicuerūt. Cruciarios uerò idem uocat Seneca, qui

tolluntur in crucem, sicut cruciarias pœnas Sidonius Apollinaris. Cruciarios facetissime Plautus discipulos crucis appellat, qui & patibulati dicuntur. Sed crucium, uinum insuaue nominatur, & nimio plus austerum aut asperum. Cruciantes equi apud poetas creduntur ferè, qui tortores ab grāmaticis & uulgò dicuntur. Scitu dignum illud quoque est: Didymon xylon à Græcis exponi pro eo quod Romani furcam uocant, ueluti ex duobus modo lignis constaret: nam didymon, geminum dicunt. Præterea supplicij huius Vlpianus commeminit, Digestis ad legem Iuliam de sacrilegijs: sed & Callistratus Digestis de pœnis: Summum (inquit) suppliciū esse uidetur ad furcam damnatio, item uiui concrematio. Porrò quia de cruce mentio est, non grauemur promere hic quæ in primis studiosorum digna auribus arbitramur, ex monumentis excepta clarissimis. Siquidem traditum ab Arabibus est, crucis figuram uideri cæteras quotquot sint, præstare: quoniam superficies prima cruce describatur. Sic enim in primis longitudinem habet, atque latitudinē, primaque hæc figura est, & omnium recta quàm maximè, constansque rectis angulis quatuor. Effectus uerò cœlestium maximè per rectitudinem angulorum radiorumque resultant. Tunc enim stellarum potestas præualet, quando cœli quatuor habeant angulos, uel cardines potius: orientis uidelicet, occidentisque, & medij utrinque cœli. Sic uerò dispositæ radios ita conijciunt in se inuicem, ut crucem inde constituant. Propterea esse crucem ueteres dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis susceptaculum. Ideoque habere summam in imaginibus potestatem, ac uires & spiritus suscipere planetarum. Quę opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataque uel pręcipuè est, inter quorum characteres crux erat insignis, uitam eorum more futuram significans. Proinde figuram eiusmodi Serapidis pectori insculpebant. Adijcit Hieronymus: aues in surrectum se attollentes crucis exprimere figuram, quòd adorans homo & natans item facit: sed & nauis antemna cruci assimilata sufflatur. Quin ipsa, inquit, crucis figura quid est, nisi quadrati mundi forma? Scribit porrò Sudas, Theodosio imperante, quum æquarentur solo Græcorum templa, in Serapidis sacrario hieroglyphicas esse compertas literas, quæ crucis præferrent formam. Cæterùm, quod ad crucis pertinet excellentiam, apud Aegyptios ante Christum humanæ salutis auctorem inenarrabilem, non tam muneris stellarum testimonium fuisse contenderim, quàm uirtutis præsagium, quam à diuinissimo corpore fuerat acceptura. Nec illud omiserim, diuina (ut equidem reor) agēte ui, fuisse in adoratione ueterum crucis item figuram summè religiosam: quoniam in ueneratione supplici, dum ori dextram admouerent, indicem super pollicem residentem (quod & tempestate hac ferè à plerisque fit) exosculabantur. Quod Plinius quoque significasse uidetur: In adorando, inquit, dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus. Et in Apologia item Apuleius: Si fanum aliquod prætereat, nefas habet, adorandi gratia manum labris admouere. Hinc factū opinantur, ut Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem pro ueneratione deosculationem ponant. Quod aduersus Ruffinum Hieronymus testatum reliquit. Lego denique Christianos quandoque Sarmentitios & Semassios probrosè nuncupatos, quod ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentis circumiectis amburerentur, quod in hac suppliciorū pragmatia compertum præterire non fuit consilij.

Elementa uirtutum esse duo, spem honoris, pœnæ metum. De inferorum supplicijs digna scitu. Quomodo patiatur anima, ex Platonicorum doctrina. Maronis loca explicantur duo. *Caput IX.*

DVo uerò esse ueluti elementa uirtutis ab philosophiæ studiosis traditum scire uideor: honoris spem ac pœnæ metum. Illa quippe ad honesta studia alacriores reddit, quando est externorū maximū bonum honor, siquidē hunc dijs contribuimus, hunc indignitate constituti affectant præcipuè: tametsi cumulatæ uirtuti dignus rependi haud queat. Hic aūt, mecum dico, deprauatos impetus cogit hebescere, tardioresque facit ad ea, quæ à rationis libra uisuntur semota. Hinc ad terrorem increscentis audaciæ pœnarū genera octo legibus sanciri, Marcus Tullius scribit, damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiā, exilium, mortem, seruitutem. At summus ille parens Deus, à quo in hanc mūdi partem, uniuersitatis mediam emissi sumus, ut hinc inde rerum ab eo productarū ordinem excellentiamque exa-

ctissime

A ctissimè contemplati, humilem debitumq; uenerationis cultum auctori exhiberemus, æternitatis premium ex formula sua uiuenti proposuit. Abeunti uerò ad brutorum immanitatem, & sensibus mancipatam naturam, formidabiles inferorum cruciatus perpetuitatis diritati adglutinatos. Cœlestis illa hilaritas quæ quanta'ue censeri debeat, abundè cum Apostolo Gregorius paucissimis uerbis insinuasse pernoscitur, ubi ait: Nec oculum uidisse, nec ascendisse in cor hominis, quæ diligentibus se præparauerit Deus. Inferorum uerò supplicia quis uel audeat, uel queat omnino eloquentiæ, uel ingenij amplitudine pro meritis explicare? Mira est illic, sed tamen uera pœnarum ratio, quòd Augustinus inquit: Spiritus incorporeos corporei ignis tormento conflictari, quæ'nam ratio dabit naturalis? Nisi quòd eadē quæ nostris corporibus certis numeris animas adnexuit potentia, etiam spiritalem uim pœnis ignium indeficientibus alligare ineffabilibus poterit modis. Cæterùm libet parte hac cum ueteribus theologiæ studiosis confabulari, qui & ipsi super ijs aliqua sibi prodenda censuere. Adeunda uerò præcipuè Platonis arcana, in quibus stupenda sæpe deprehendas. Animum intemperatum, dum etiamnum agit in corpore, talem esse ueteres sanciunt, ut consopitam in eo rationem intelligant, uel affectui prorsum mancipatam, unde ineluibilis ad corporea uergens concipiatur habitus, qui in naturam euadat quodammodo. Proinde hunc graphicè appingens Orpheus ita canit,

ἀῤῥηκτοι τ' ἀΐδαο πύλαι, ἔσω δῆμος ὀνείρων.

Frangi nequeunt Plutonis portæ, intus agit populus somniorum. De animo ita affecto grauissima est ex septimo De republica, Platonis sententia: Dormire illum in hac uita & quidem profundius, ac prius quàm omnino expergefiat, demigrare. Post obitum uerò etiamnū altissimo premi sopore. Quin & insomniorū absurdissima exterreri specie, quam rem sub Tartari nomine intelligi uoluit. Philosophi uerò sententiam aptissimè Platonicus Poeta inuolucro quamuis obscuriore Aeneidos sexto expressit, quum inferorum uestibulum ac ingressum primum describens ita canit,

In medio ramos, annosaq; brachia pandit
B Vlmus opaca ingens, quam sedem somnia uulgò
Vana tenere ferunt, folijsq; sub omnibus hærent.

Animus ergo hic nimio corporis amore exardescit, propterea terreno hoc dilapso, protinus alterum sibi ex uaporibus itidem elementalis naturæ conflat, compingitq; sed & ad ea reuoluitur, affectu perseuerante, ad quæ procliuis antè ferebatur. Corpusculi uerò eius ea demum est figura, quales fuerint mores. Qua ratione fortassis intelligenda foret infamis illa quorundam in bestias commigratio. Sicuti uerò in uita carnis sensferat affectiones, ita & corporis illius animam sentire, arbitratur idem Plato: sed eo etiamnum acriores, quo est id purius, uerùm ratione non eadem. Sic etiam ex doctoribus nostris aliqui haud ignobiles philosophi, inuestigare uolentes, quo modo incorporea anima igni possit affici corporeo, dicunt: Postea quàm carne ipsa exuta est, sensiuas remanere potentias, & (ut Augustinus inquit) omnes sensus uitali potestate retentari. Aliorum sententia est, ab anima non formari corpus eiusmodi, nec per ipsum afformari sensum, sed diuina potestate ita sanciente, animam quæ sese prius corpore adobruerit, aqueo elemento uel igneo ita destinari, alligariq;, ut obnoxia seruiliq; cōditione indignationis plurimùm inde concipiat, ac dolore conuellatur. In statu hoc comminiscitur Orpheus furias tres: ex quibus Tisiphone animam infestet ex corpore. Megæra lancinet ex odio imaginarijq; mali cōflictatione formidolosa. Alecto perurat propter imaginarij boni cupiditatem. Has porrò furias excitari ab ultoribus dæmonibus, ut atrocius horribiliusq; exagitetur anima, Platonis sententia est: sed quam comprobet etiam Plotinus, ac antea constituerat Orpheus, à quo hymno proprio dæmona, ultorem magnum celebrari nouimus. Denique primas intemperantis animæ perturbationes persimiles uolunt phreneticorum tumultibus, aut bile atra exagitatorū, uel etiam dormientium turbulentis formidolosisq; somnijs. Sed & eo amplius impijs animis terribilium fallax imago occursat, quando alendi potestas nulla ibi est, uocant externi sensus, nullius omnino rei sese ingerit distractio, nec lenimenta præstò sunt ulla. Sola reliqua fit furens phantasia, ut Plato uult, aut phantasticæ rationis imperium: cui inusitatæ formi-

dabilesq; ostentantur imagines, ut ruentis quandoq; cœli speciem concipiat, nunc dehiscentis terræ uoragines tetras, seq; in ima barathri uiolenter mersari. Etiam flammantes ignium globos arrepentes, aut feruentium scaturigines aquarum, uel uastarum molium deuolutiones ruinasq;, quibus iamiam cōterenda subijciatur: &, quod omnia excedit, à dæmonibus truculenti sæuiq; aspectus raptari, ac passim discerpi. Cæteraq; quæ phantasiæ furentis dictare impetus potest, malusq; dæmon, ut Mercurio placet. Adde quòd deliciarum quibus in uita intēperantius perfrui assueuerāt, atrox habitus subiens exulcerat excarnificatq;, tum cupiditate, tum desperatione potiendi. Hæc Sardanapalum muliere corruptiorē à pellicū amplexu reuellit ratio, dispescit à mensarū luxu Tandalum, à congestitijs Midā retrudit opibus. Propterea in Gorgia Plato: Idem mihi uidetur circa animam: cuncta enim in ea apparent, quum corpus exuerit, tam quæ ex natura, quàm quæ ex affectibus inerant, quę ob rei cuiusq; studium homo contraxit in animam. Hinc ni fallor, aperitur egregiè Platonici Maronis locus alter ex sexto eodem,

Quæ gratia currum
Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Cæterum ne quid relinquatur, quo legentium præpediri possit animus, sciant à Platonicis in separatis animis phantasiam dici sensum intimum, quem in uehiculo æthereo & aereo constituunt, sed cum perturbatione in aereo propriè. Vel Peripatetico intelligamus more, præsertim Auicennæ sequuti doctrinam, affectum habitumq; potentiæ rationalis, quem sensibus obsequendo contraxerit, ad corporeas reclinatum perturbationes, in materiamq; uergentem.

An posit anima ignibus torqueri. An corpus amburi perpetuò, nec tamen interire. Laricis natura mirabilis. Larignum oppidum. Larigna pix, quæ uulgò larga dicitur. Item salamandræ, & carbonum, palearum, ac formicæ natura.

Caput X.

SEd non deerunt fortasse, qui argumentorū acuminibus diluere ista connitantur omnino, quoniam probabile nō fiat, animam si est immortalis, perpeti aut sentire dolorem posse: quippe si ob merita punietur, nō erit absq; doloris sensu, & proinde etiam morti obnoxia. Quòd si morti non esse locum, colligas: illatio illa consequi uidetur, Ergo nec dolori. Propterea, nec esse quidem patibilem. At Stoici astruent, animas utiq; mortis interuentu aboleri nullatenus posse. Impias tamen, quoniam uitiorum scelerumq; inquinamentis labem cōtraxerint, euadere cuiusdam naturæ medię inter mortalem immortalemq;, & habere imbecillitatis quippiam ex corporeo contactu, ex quo ineluibilem cōceperint fucum, dum sensuum lenocinijs obsequuntur, uelut mancipatæ. Inolescente itaq; labe miris modis, ut poeta nobilis ait, eiusmodi reddi animas, ut non extingui utiq; ualeant, quoniam ex Deo profluxerint. Cruciatibus tamen obnoxias fieri ob terrenā, quam sibi affricuerint labem, quæ peccatorum inusta illecebris, sensum doloris attribuit. Quòd si quærat quispiam, qualis omnino censendus sit ille ignis, qui mirāda potestate spiritalia corporeaq; exitu nullo exurendi citra cōsumptionem facultatem habeat: quum sexto Topicorum ab Aristotele traditum sciamus, Affectionem in corporibus quamcunque deterere de substantia perpetuò quippiam, ac demum absumere: Respondetur, uideri talem, ut nullius indigus alimenti, nulla fumi permixtione in obscuritatem quandam crassescens uiuat perpetuò uigeatq;, aquarum modo fluida ui. Cremet insuper, ac reficiat mirabiliter, ut quantum ex corpore periturum æstimes, mox repositum, instauratumq; ineffabiliter, animaduertas, ut perenne sibi sufficere pabulum uideatur. Quod poetica fabulositas suspicata, Titij iecur uulturi æterna suggerens alimenta confingit. Nec tamen in omne corpus flammis eiusmodi datum ius, asserere debemus: nam quos præcellens incoquit uirtus, & iusticiæ maturitas in æthera purgat apertum, omnino cremantis potentiæ expertes censendi sunt. Quod ad animam spectat, sic ex Peripateticis ratiocinantur nonnulli: Si sensus, inquit, sensibilia citra materiam recipit, patiturq; tactus nonnunquam non calore ipso, sed specie, caloris ratione, intentioneq; spiritaliter recepti. Si uisui non color, nec magnitudo ulla, sed ratio ac intentio eius absq; materia inprimitur, animos

A animos mirabimur etiam elementorum qualitatibus, quibus in hac inhiabant uita, per intentionem, ac ſpiritaliter, & abſq; materia receptis torqueri? Hac certè ratione non à corpore incorporeum, ſed ab incorporeo incorporeum pati, agnoſcimus. Sed urgent nos inſeſtantéq; peruicaciores pleríq;, ceu naturæ conſonum haudquaquam ſit, uri citra perniciem corpus aliquod: etiam ſi apud Ariſtotelem comperimus, eſſe animalia quæ in ignibus uiuant, imò uerò ſi quo caſu auolent, intermori protinus. Iam & feruentium aquarum ſcaturiginibus ita uermiculos innaſci plerunq;, explorantiſſimum eſt, ut alibi ducere uitam nequeant. Sed malè feriati adhæc inferunt, ſi maximè detur rem ſic habere, non tamen iſta uiuere perpetuò, nec ullo interim exagitari dolore, quoniam indidem etiam uegetentur. Mihi uerò à naturæ rationibus abire longius uidetur, uegetari, quàm cruciari rebus eiuſmodi. Mira prorſum res eſt, igneis flammarum riuis obuolui, membra perpetim depaſcentibus, & ſupereſſe tamen, ni mirabilius foret, ignium molibus adobruta uiuere, nec tamen inde dolere prorſum. Quòd ſi impetrant iſta fidem, cur non & illa? Certè miraculum naturæ eſt id quoq;, laricem non ſolum ex ſucci amaritate uehementi à carie tineáq; non noceri, uerùm nec flammã recipere, nec ardere per ſe, niſi ut ſaxum in fornace ad incoquendam calcem, lignis uratur alijs: nec flammam ideo ſic quoq; recipit, nec carbonem remittit, ſed ſpacio longiore uix comburitur, quòd ſit minima ignis & aeris temperatura. Cognitum id ſumma Cæſaris admiratione apud Larignum oppidum in Padi prærípijs ſitum, ex arboris copia nuncupatum, quando ignibus obuallata turris ſuperfuit citra nocumentum. Sicuti larigna dicitur pix, quæ & arboris nomine larix uocatur quãdoq;: uulgus largam, luxata dictione appellare conſueuit reſinam id genus. Larimnum uerò thymiama Sabæorum eſt odoratum, præcipuè Straboni. Sed & Quadrigarij adnotatum Annalibus eſt, oblitam alumine materiam, ſuccẽdi non poſſe. Quod eſſe uerum, à Sylla in Archelaum bellante comprobatum eſt. Nec illud argumentum alicuius fuerit momenti: Omne quod dolet, etiam mori. Siquidem dolet anima, corpore utiq; maior, nec moritur tamen. Quare quod in hac colligimus nunc, reperietur tunc in damnatorum corporibus. Quid, quod animæ proprium

B eſt dolere, non corporis: etiam ſi ab corpore doloris emicent ſcintillæ? Sicut enim uiuere ac ſentire dicimus corpora, quia animæ potentia haſce influat uires: ita & in dolendi ratione aſtruẽdum, quoniam corporis dolor eſſe ab anima tantum poteſt. Quam ob rem ſi inde mors colligeretur futura, quia interueniat dolor, aduerſus animã efficacius multo ſic colligeretur, quia eius ſit dolere proprium. Quod Aurelius comprobat Auguſtinus, à quo etiam refelli Platonicos nouimus, qui ex terrenis moribundiſq; corporibus aſſultare in animam perturbationum agmina colligunt: quum tamen fateantur ijdem, animas ab omni corporis labe repurgatas, dira nihilominus agi cupiditate, qua rurſus incipiant in corpora uelle reuerti. Poſſe uerò humanum corpus æternis ſufficere cruciatibus, ut amburatur citra detrimentum, doleat ſine interitu, non uideri impoſſibile prorſum debet, non ſalamandræ modo argumẽto, quam auctores eminentiſſimi in ignibus uictitare produnt: eſſeq; tum terreſtrem, tum marinã, ut ex Paulo didicimus. Nam de ea Nicandri interpres ita prodit: Salamandram (inquit) memorant, per ignem meare, nec inde quippiam oblædi: eius interanea decutiendi pilos uim habent: quadrupes eſt animal, lacertæ ſimile ac terreſtri crocodilo. Sunt qui ſcribant, eſſe natura frigidum, proinde ſi in fornacem inciderit, ignem reſtingui, ipſum autem perſeuerare ἄφλεκτον, id eſt illæſum. At hoc credi temerè, auctor Dioſcorides probat. Andreas uerò non cõtemptibilis auctor, ſi ſalamandræ (inquit) ſanguine uel manum uel omnino ueſtem infeceris, nocumenta ex igne haud prorſum ſentiet. Poſtremò animal nec corio contegitur, nec præfulcitur ſquamma. Quin eo argumento Græcus poeta λιπόῤῥινον appellauit: quoniam pellem dicant rhinon. Etiam ſi aliqui malint dici, quia ab pelle deſudet λίπος, id eſt pinguedo. Ac ut nil prorſum omittatur, libro decimoquinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας: Salamandra, inquit auctor, minimum animal ex ignibus ortum capit, & in eis flammæ nocumentum haud ſentit. Sed & tot montium argumento, inquam, pleriſque in locis ab æuo ardentium globoſq; flammarũ ſubinde eructantium, quos tamen non deficere, animaduertimus. Carni porrò humanæ uim præſtabit eandem ille ipſe, qui tot & tam miranda in rerum produxit natura. Qui pauonis carnibus poteſtatem indidit

dit occultiorem, qua putreant nunquã, quod se experimento didicisse, Augustinus scri- A bit. Qui carbones, rem fragilem adeò, ut nullo negocio cõterantur in puluerem difflen-turq;, tanta insigniuit firmitate, ut nulla humectationis copia uitietur, aut annorum sentiant damna. Proptereaq; limitibus ita substratis, aduersus rapacem auidamq; crassantis uicini fraudem. Expende rerum naturæ sympathiam, antipathiam nec spreueris. Nõ in multa te dimitto, paleas ad libram reuoca, illas insita putes frigiditate niuium rigorẽ seruare illiquefactum, ni eiusdem præcelerem pomis cocturam induci genuino calore, liquido perspicias. Quis in formica tantulo animali, ac tam nullo uaticinam expectarit præsensionem? Atqui Aelianus inquit, fame ingruente εἰσὶ φιλόπονοι πρὸς τὸ θησαυρίσαι. Addamus & illud, Ab extremo die cessaturum omnino cœli motum, quo eueniente, nulla erit actio, nulla in corporibus affectio, in naturæ tendens transmutationem. Ita ergo perseuerantiæ ratio prima ex Deo est, ex naturæ ui etiam altera. Philosophi uerò topicum illud naturæ pomerio tantum continetur.

An ignis damnatorum supplicijs destinatus habeat aliquid intermicantis luminis.

Caput XI.

QVæritur porrò, si tam atrox impiorum cruciatibus destinatur ignis, sit'ne inibi lumẽ quoq;, quando id esse proprium elemẽti uidetur: quod si admittas, consequens erit, habere tamen damnatos spiritus, unde quadamtenus tormentorum leniant diritatem: siquidem lux in primis iucunda est, ac uitæ gratissima. Sed enim absurdũ omnino, & à diuinę sanctionis integritate seiunctum uitę adobrutos flagitijs & bonis semper infestos, Deo nulla non hora rebelles post mortem læti quippiam sortiri, quo sceleratæ mentis æstum, uel momento mitescere sentiant. Proinde uerò propius fit, si quod ibi interluceat lumen, calamitatũ cumulo id accedere magis quàm lenimento: nam lucis munus alioqui lætissimum, sæpe item dolorem potest immensum parere, si quid aperiat, quod nolis uidere. Sic igitur statuendum, teterrimas illas tenebras intermicare ingrati luminis quippiam, quo patescant, quæ exulcerent uehementius. Propterea Moralium nono Gregorius, illud Iob exponens, Vbi umbra mortis, & nullus ordo. Infernus ignis, inquit, ad lenimenta non lucet: B lucet autem, ut magis torqueat. Nam consectatores complicesq; flagitiorum, improbi flamma illustrãte uisuri sunt, quorum gratia sese facinorum prauitate adobruerũt. A Nicolao item theologo eadem ferè statuuntur. Atq; inde dici esse inibi tenebras exteriores, quando in mente colliguntur esse interiores.

Inferi an sint. Veterum in eo disceptantes sententiæ. Augustini mox decreta. Ab Domitiano exhibitum inferorum spectaculum, ex Dionis historia.

Caput XII.

ESse autem inferos, constanter asserit Christiana ueritas: ex ueteribus omnino pauci. Plinius quidem, ut in plerisq;, hæresi deprauata, sustulisse eos uidetur: Si ulli, inquit, essent inferi, eos iam refodissent auariciæ manus. Marcus quoq; Tullius quum alibi, tum in oratione pro Cluentio, falsa esse quæ de inferis traduntur, indubitanter astruxit: sed & in Consolatione ad Martiam Seneca. Illa, inquit, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Lucretius libro De natura tertio, non alibi esse inferos statuit, quàm in hac uita: sic enim ait,

> Atqui animarum etiam quæcunq; Acherunte profundo
> Prodita sunt esse, in uita sunt omnia nobis.

Sed & apud Ouidium Pythagoras:

> Quid Styga, quid tenebras, & nomina uana timetis?

Plutarchus in libro De ijs qui serius à Deo puniuntur, quendam ita narrantem inducit, Esse Adrastiam Iouis & Necessitatis filiam, iniustorum omnium præsidem ultricemq;, cui ministri adsint tres: à quibus in corpore quidem crucientur, puniant urq; aliqui: at qui grauiora perpetrarint, hosce post mortem iudicio tradi ab dæmone: qui uerò scelestissimi atque immedicabiles fuerint, eos ab Erinnye ex ministris Adrastiæ tertia, maximẽ fera immitiq;, in obscurum quendam & qui reserari nequeat, locum intrudi. Socrates uerò apud Xenocratem à mago quodam Gobia, se accepisse ait, Opin & Hecaergon tabulas æneas ex hyperboreis attulisse, quibus contineretur, in corporis solutione

animam

A animam in occultũ sub terram migrare locum, in quo Iunonis sit regia, haud Iouis aula angustior: quippe quum terra mundi medium teneat. Vestibula uero Plutonis prouinciæ claustris, æneisq; catenis undiq; uinciri: illum qui ista referet, fluuium Acherontem prius, mox Cocytum excipere: quibus transcursis oporteat ad Minoem & Rhadamantum duci, in eam regionem qui Veritatis campus cognominetur. Mercurius uerò sic fermè scribit: Quum fuerit animæ à corpore facta discessio, tunc arbitrium examenq; meriti eius transiliet in summi dœmonis potestatem: isq; si delictorum illitam maculis uitijsq; oblitam uiderit, desuper ad ima perturbans procellis turbinibusq; aeris, ignis, & aquæ sæpe discordantibus tradet: atq; inter cœlum & terram mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis agitata raptabitur, ut in hoc obsit animæ æternitas, quòd sit immortali sententia æterno iudicio subiugata. Ergo'ne his implicemur, uerendum tantundem, cauendumq; esse, cognosce. Increduli enim post delicta cogentur credere non uerbis, sed exemplis: nec minis, uerùm ipso pœnarum affectu. Hactenus Mercurius. Quem ne quis fortè irridẽdum censeat, quòd in cœli terręq; meditullio suppliciorum statuere uideatur locum, sciat inferorum regionẽ & ignis æterni sedem esse opinationis incertissimæ apud Christianæ ueritatis assertores: quando maximus doctor Augustinus ita sibi scribere permisit: Iudicatis quippe ijs, qui scripti non sunt in libro uitæ, & in æternum ignem missis: qui ignis, & in qua mundi uel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui diuinus spiritus ostendit: tunc figura huius mundi peribit conflagratione. Cæterùm arriderent uel maximè in hoc proposito, quæ Geneseos secũdo Augustinus idem scienter adnexuit: Si quis putat, inquit, animas corpore exutas locis corporalibus contineri, quum sint sine corpore: non deerunt qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendant: ipsamq; animam omnino corpoream, propter arentem linguam, & stillam de Lazari digito cupitam. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse, non dubito: sed quomodo intelligatur flamma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, uix à mansuetis, à contẽtiosis nunquam inuenitur. Apud Esaiam

B legimus prophetam, unicuiq; proprium quo torqueatur ignem, ascribi. Ambulate, inquit, in lumine ignis uestri, & in flamma quam accendistis. At, inquit Origenes secũdo περὶ ἀρχῶν, ijs indicari planè uidetur, Peccatorum ipsum sibi proprij ignis flammam succendere, nec in incẽdium aliquod antea destinatum demergi. Eius uerò materia escaq; ac pabulum peccata esse uidentur nostra, quæ ab apostolo Paulo ligna dicuntur, item fœnum & stipula. Censendum uerò, sicuti in corporibus cibi exsuperantia uel qualitate diuersa febrium suscitantur incendia pro fomitis modo: ita & in animis, ubi uitiorũ incentiua labem aggesserint altius, malorum efferuescit cumulus, diram sibi tetramq; supplicij progignens flammam, quum admissorum facinorum historiam ante oculos propositam intueantur, & ipsa sibimet testis conscientia proprijs agitetur stimulis in pœnæ ardorem formidolosæ. Mali acerbitas non ferenda uel hinc coniectari certius potest, quod plerunq; mori præstat, quàm diutius liuore macerari, ita identidem incendi, tristi mœrore contabescere. Illis uerò quæ Augustinus ut cunctanter, ita & sapienter astruit, adnecti potest ex Græca natum petulantia, qui eiusmodi rerum incertitudine ducti, fabulosa quæ de inferis dicantur, arbitrati omnia, mendacij cuiuspiam uanitatem diluere uolentes incinunt, τὰ ἐν ᾅδου, id est ferè tale haberi, qualia quæ de inferis iactentur. Certè Magnus Plotinus peccantes grauius animas dæmonum cruciari præfectura tradit. Orpheus idipsum confirmat & Iamblichus. Non omittendum quod prodit Dion: Domitianum inter spectacula noctu inferorum fabulas exhibuisse, domo ad id instructa, in qua prorsus omnia uiserentur nigra, excitatis quoq; ex pauimento miro ingenio tabernaculis, senatoribus modo equitibusq; sine seruitijs ad spectaculum admissis. Vnicuiq; uerò sepulchralem impegit columnam, nominibus etiamnum adiectis, apposita & lucerna, uti in monumentis assolet. Hinc formosiores pueri atro expicti colore prodibant, mortuorum præferentes imaginem, ac meticulosa ambientes assidentium singulos saltatione, ad uerum omnia implebant, territis omnibus, ne mox iugularentur. Nam & quæ ad cædem maximè spectare uidebantur, proferebat Domitianus: paulo tamen pòst dimissi cum donis omnes, ex ijs quæ in cœna fuerant parata.

Platonis

Platonis sententia mirabilis, euangelicæ consona ueritati, de inferorum pœnis. Origenis opinio, an ibi sit uerus ignis, & tormenta uera. Caput XIII. A

PLato, quem cæteris omnibus Christianæ ueritati facit propinquiorem Aurelius Augustinus, Herum quendam Pamphilium resurrexisse confingēs, de inferis illum multa mirandaq; explicātem inducit: ac primò quidem, ut post corporis interitum anima cum plerisque alijs in dæmonicum quendam peruenisset locum: in quo terræ duos agnouerit hiatus, totidemq; supernè in cœlesti regione ex aduersum. Inter hiatus uerò eiusmodi sedentes iudices, qui ubi animas iudicassent, iustos quidem ad dextrā supernè per cœlum ascēdere iusserint, in anteriori parte signa eorum quæ iudicata forent, ferentes. Iniustos contrà, ad sinistrā inferius: omnium in uita gestorum à tergo signa habentes suspensa. Vidisse porrò per utramq; cœli terræq; portam animas lata sententia abeuntes. Per alias item duas ex terra quidem ascendentes animas puluere, squalore macieq; confectas. E cœlo autem alias nitidas descendentes: uideriq; dixit, animas undiq; uenientes, tanquā longa itineratione defatigatas libenter in prato quod ibi est, tanquam celebri in conuentu recumbere, ac se inuicem quæcunq; mutuò se noscitassent salutare. Esse aūt illud iter mille annorum. Quoscunq; uerò alijs iniuriam intulisse cōstaret, pœnas singillatim pro quolibet decies reddidisse. Hoc uerò per quodlibet annorum centenarium esse, quasi hæc humanæ uitæ sit meta, ut animæ decuplam iniuriæ redderent pensionem. Rursumq; si qui beneficia fuerint aliqua elargiti, iusticiamq; & pietatem coluerint, eadem pensione prēmia reportare. Aiebat præterea, Ardieum se uidisse ac tyrānos, sed & priuatos nonnullos, qui magna perpetrassent scelera, quos ascensuros se propemodum confidentes hiatus ille minimè permittebat, sed horridè mugiebat. Aderant illic uiri fortes aspectu ignei, qui quum mugitum subitò perpendissent, hos seorsum rapiebant, manibusq; & pedibus & ceruice deuinctis prosternebant, excarnificabantq;, & secus uiam quandam ad exteriorem partem raptatos tribulis lacerabant. Hæc ex Platone uellicatim, ne longius abiremus, excerpta collibuit potissimùm hic subnectere, quòd insint euangelicæ ueritati pleraq; minimè dissentanea. B

Mentis æstuatio grauior ne sit quàm afflictio ex igneo proueniens tormento. Vermis apud theologos quid, & clibanus apud Gregorium. Doloris ratio. Caput XIIII.

SOlēt Christiani patres quæstionem agitare, uermis'ne supplicium animā grauius lancinet conuellatq;, an ignis. Ne quem uerò insolens dicendi modus suspensum diutius habeat, Vermis appellatione putant conscientiæ remorsum ac uellicationem quandā, perpetim nos infestantē, ac perpetrati facinoris commonentem: quam ideo sic nuncupandā censuerunt, quod ex peccati putrilagine consurgat, sicuti cōputrescente cadauere succrescūt inde uermiculi. Hūc uerò mentis æstum ignis ustionē longè exsuperare, sic fermè colligunt: Doloris, inquiunt, acerbitas tribus maximè capitibus perpenditur. Primùm est, magnitudo adnexi mali: sequens est, potentia rectè apteq; parata instructaq; ad eius mali patientiā: postremùm est, arctus uehemensq; cum potentia eiusmodi affligentis & exulcerantis mali nexus. Hic maximum, quo excarnificetur anima, malum est, perfectionis priuatio carentiaq; ad quam erat apta & nata. Hanc uerò damnata certissimam concipit anima. Ea sic apprehensa, maxima euadit calamitas, bonæ ipsius animæ dispositioni longè infestior, quàm ignis actio: quando affectioni eiusmodi paratior animaduertitur, quàm igneis tormentis: neq; enim à natura aptitudinem habet ignis, qua conflictetur spiritalis potentia, nisi ut diuinæ organum sanctionis. At spiritale malum affligere animam per se & immediatè potest. Coniunctio autē ac nexus exuperantiam habent insignem: quoniam per intellectum apprehensio longè cooritur acrior, quàm quæ per sensum. Vermis porrò hic animæ præsentius sese ingerit, quàm ignis. Neque enim corporea illabi animæ sic queunt, ut spiritalia. Quod uerò illi est præsentius, quodq; cognoscitur perfectius, acrius ualidiusq; etiamnum coniungi censendum est. Proinde Moralium quintodecimo Gregorius clibanum intrinsecus ardere scribit, eiusmodi mentis æstuationem clibani uocabulo significans: cuius ignis, utpote occlusus, flagrantior multo

&

A & urens grauius intelligi debet. Adde, quòd spiritalis iucũditas corpoream longè excedere agnoscitur. Nam sicuti Bernardus in Epistola ad proprios parẽtes scriptum reliquit, Gustato spiritu, necesse est desipere carnẽ: affectanti cœlestia, terrena non sapiũt, æternis inhianti fastidio sunt momentanea. Illa uerò pœna grauior, infestiorq; est, quæ maiori opponitur delectationi: propterea quũ sit uermis spiritale supplicium, amplius, odiosiusq; igneo tormento etiam colligi debet.

Memoriæ excellentia. Item de reminiscentia. Sepulchra legisse, quid sit. Memoriæ uel intensæ uel remissæ ratio. Quintilianus & Maro declarantur. Plutarchi locus restituitur ex uita Iunioris Catonis. Cap. XV.

Memoria, necessarium maximè uitæ bonum, & thesaurus eloquẽtiæ, ac tanquam lumẽ aliquod, res est ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primũ senectus incurrit: sæpeq; ut Plinius, inquit, tentatur deficere, & meditat̃, uel quieto corpore ac ualido. Somno quoq; serpente cõputat, ut inanis mẽs quærat, ubi sit loci. Immò uerò hinc adagioni occasio data, ut eum qui memoria sit nulla, sepulchra legisse dicamus. Ne sepulchra legens, inquit apud Ciceronẽ Cato, uereor (quod aiunt) ne perdã memoriã. His enim ipsis legendis redeo in memoriam mortuorum. Est profectò huius potentiæ natura miranda. Subitò uetusta ex longiore interuallo reuocata ingerũt sese, atq; exhibent, interim sponte, interim idipsum agentibus nobis, ac meditantibus, sæpe & interquiescẽtibus. Excidunt quandoq; proxima, inhærent affixa, quæ uetusta sunt, hesternorũ obliti, acta pueritiæ in digitos mittimus. Quod requisiueris, altius illatebrare se atq; recõdere animaduertitur: mox aliud agẽti reddit se, atq; offert. Nec manet semper memoria, sed aliquando ueluti postliminio redit. In quibusdam animaliũ propè nulla. Ceruario quãuis in fame mandenti, si respexerit, obliuionem cibi subrepere aiunt, digressumq; aliud quærere. Inter nos uerò quibusdã tanta, ut nihil non ijsdem uerbis reddatur auditum. Hanc in seipso eatenus florenter excelluisse scribit Seneca, ut non ad usum modò sufficeret, sed in miraculũ usq; procederet. Nam duo millia nominũ (inquit) recitata, quo
B ordine erant dictà, referebam: ducentos quoq; uersus, ab ultimo incipiens recitabam. Docilitatis partes sanè, ut ex Græcis tradunt aliqui, tres uidentur: anchinœa, id est, solertia, memoria, oxytes. Est autẽ memoria, eorum quæ quis didicit, conseruatio. Oxytes, mentis intelligitur celeritas. Anchinœa uerò, ubi ex ijs quæ didicimus, etiam quæ non didicimus, uenamur: quam Fabius, mentis agitationem uocauit. Aristoteles sexto Moralium, anchinœam ab eubulia, id est, cõsultandi præstantia diuersam facit: quoniam sit anchinœa eustochia quædã, id est, coniectandi excellentia. Memoriæ uim admiratus M. Tullius, insigne putat diuinitatis argumentum: Quid est, inquit, illud quo meminimus, aut quam habet uim, aut unde naturam? non est certe nec cordis, nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit, animus ignis'ue nescio. Ne me pudet, ut istos, nescire, quod nesciam. Quicquid sit, iurarem esse diuinum. Quid, obsecro te, terra'ne tibi, aut hoc nebuloso & caliginoso cœlo, aut sata, aut concreta uidetur tanta uis memoriæ? An capacitatem aliquam in animo putamus esse, quo tanquam in aliquod uas, ea quæ meminimus infundantur? Absurdũ id quidem. Qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas? An imprimi quasi ceram animum putamus? & memoriam esse signatarum rerũ in mente uestigia? Quæ possunt uerborum, quæ rerum ipsarum esse uestigia? Illud uerò ex philosophorũ scholis dignum relatu quoq; Memoriam esse aliud, & aliud reminiscentiam. Nam est & in brutis memoria, unde & prudentiam quoq; habere, in philosophia prima colligit Aristoteles, uerùm imperfectam, sicut & memoriam. In hominibus enim tantum est reminiscentia. Ea uerò est discursus rerum cum ratione ab uniuersalibus ad particularia, & à remotis à sensu. Vel indeptio, ac recensio eorum, quæ in se memoria seruarit, memoriæ plerunq; uegetandæ gratia. Alexander Naturalium quæstionũ tertio, Reminiscentia, inquit, est ex perscrutatione imaginis peruestigatio, quæ corpori cohæserat aliàs, cui anima inest sensiua. Sexto Naturalium Auicenna scribit, Cognoscere aliquid sibi fuisse, quod iam sit abolitum, in homine tantum est, & in rationali potestate. Memoriæ uirtus ex quorundam sententia duplex uidetur: facilè percipere, diu retinere. Illud ex

humecta contingit natura, hoc ex sicca. Inde euenit, ut nonnulli facilius discant, quàm A
percepta custodiant. Alij uerò secus, ut ad humiditatem uergunt, uel ad siccitatem. Et propterea Aristoteles, οὐ γὰρ οἱ αὐτοί εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδεῖς, ἀναμνηστικώτεροι δὲ οἱ ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς. hoc est, nō in eisdem memoria uiget, ac reminiscentia: sed plurimum ingenio tardi memoria ualent, dociles autem reminiscētia. Cuius ratio est, ut inquit Thomas, quia diuersæ hominum habitudines ad animæ actiones ex diuersa proueniūt corporis dispositione. Videmus autē ea, quæ difficulter ac tardè impressionem recipiunt, ualidè perseueranterq́ eadem custodire, ut est lapis. Quæ uerò nullo admittant negocio, haud pertinaciter retinere, uerū tota facilitate remittere, ut cera, aut aqua. Et quia nil prorsum aliud memoria est, quàm perceptorum retentio cōstans: inde est, quòd hebetium adminiculatior firmiorq́ memoria est. Acutorum uerò ac uelocium imbecillior, ac magis lubrica. Cæterùm in ijs reminiscentia longè præcellens. Cōmonendi uerò parte hac legentes sunt, Aristotelis sententiam ad uerbum ferè ab Plutarcho in uita Catonis Iunioris exscriptam, sed ab interprete ita corruptam, ut quo discerniculo memoria ab reminiscentia seiungatur, haudquaquam uideatur persensisse. Galenus post Hippocratem summus artis medicæ in Microtechne, cerebrum tenuitatis contemperatæ esse memoriæ fomitem, causamq́ præcipuam arbitratur, quoniam crassiore parte illa, obrepat obliuio, qua humectiore item hebescant sensus, locciore autē euadant liquidiores. Vnde apud Cæcilium in Epiclero: Ita'ne Antipho proflua fide, itán' est immemoris, itán' est madida memoria? Porrò Auicenna item sexto Naturalium tradente, egregia illis suppetit memoria, quorum animæ multis non distrahuntur motibus, nec conuellitur cogitatio. Quæ res planè efficit, ut pueri, quamuis humectioris sint naturæ, pertinaciter tamen retineant, quæ imbiberint. Simul & propter motus uehementiā, ut adijcit beatus Thomas. Nam & quæ miramur, amplius memoriæ adglutinantur affiguntur q́. Admirantur autem ferè omnia pueri, ut quibus noua sint ac insolita. Hoc uerò est quod significat Quintilianus, ubi natura esse nos tenaciores ait, eorum quæ à teneris annis imbibimus. Contrà uerò in senioribus, redundante humoris ui, contingit memoriam esse nullam. Sed & ti- B
mentibus excutitur memoria, propter frigiditatem humores congelantē, quibus coeuntibus cōcrescentibusq́, nulla recipi impressio potest. Quod autem Aristoteles ait, Esse memoriam præteritorum tantum, quoniam quæ adsint, uel sentire dicamur, uel scire: aduertendum est, id ad perceptionem nostram referendum uideri, qui sensimus prius, uel percepimus, siue præsens id sit, siue non. Etenim recordari possumus nō eorum modo, qui iam naturæ concesserint, sed superstitum quoq́, sicut & sui ipsius meminisse aliquis dicitur: unde illud est Virgilianum,

Nec talia passus Vlysses,
Oblitus' ue sui est Ithacus discrimine tanto.

Augustinus, ne hoc item tacitum prętereamus, modo esse memoriam scribit animum, modò uentrē animi, cuius aula sit ingens & oppidò quàm admirabilis. Idem nunc memoriæ cauernas nuncupat, nunc antra, uel etiam sinus.

Reminiscentiam quibus rationibus induxerit Plato. Item de memoria quæpiam. Notio quid, seu prolepsis. Animos fuisse ante corpus, an sentiat Aristoteles. Omnia orta occidere, quomodo intelligendum. Mnemosyne cur Musarum mater.

Caput XVI.

QVoniam uerò pro uirili ex antiquorū decretis de memoria prolibauimus nonnulla, quæ legentibus futura & uoluptati rebamur & emolumento, reminiscentiam quoq́ breuiter attigimus: quod uerbū ἀπειρόκαλοι nescio qui, ut culpatius, esse opinātur nouitatis duræ & illepidæ, hac præsertim significātia: nunc subijt, facturū me non absurdè, si Platonis eminētissimi philosophi sententiā, illi quidē duplariam, hisce adnotamētis subtexuissem: quā tamē exagitant plurimū Peripateticæ scholæ, explodunt & Christiani patres, ut planè simplariam. Quibus nos & parte hac, & reliquis omnibus calculum adijcimus nostrum, id demum asserturi, quod ab illorum scitis ne latum quidem unguē fuerit abiunctum, ne quis protinus litem meam facere opinetur me, præfati tamē id, si quis eius philosophi

A phi sensa, rationesq́ amplius libret, exploratiusq́, risu haudquaquã uisum iri dignas, quod ex triuio suspicantur pleriq́ philosophiæ mysterijs semjnitiati, neq; hoc nomine condigni satis, qui tantum uirum censuræ suæ supercilio tumenti onerosoq́ subijciant. Verùm resectis ijs, uideamus quid de reminiscentia apud illum astruat Socrates. In Philebo igitur, motum communi corporis & animæ affectu factum rectè appellari sensum putat. Sensus uerò conseruationem, dici aptissimè memoriam. Verùm ab hac discrepare reminiscentiam: eo quidem præcipuè, quia quoties quæ cum corpore passa est anima, eadem sine corpore in seipsa resumens animaduertit, tunc reminisci eam asseramus. Quin etiam quando memoriæ passa iacturam, deinde uel sensu uel disciplina monente, eam iterum reuocat in seipsa, reminisci putatur. Sed & in Phædro apertius paulò: Oportet, inquit, hominẽ intelligere secundum speciem, ex multis procedẽtem sensibus in unum ratiocinatione conceptum. Hoc autem est, recordatio illorum, quæ olim uidit anima nostra cum Deo perfecta, & illa despiciens, quę nunc esse dicimus, & ad id quod uerè est, sursum reflexa. In Phædone porrò fusius astruit, disciplinam nostram non esse aliud, quàm reminiscentiam: quia uixerint animæ antè corpus. Duabus uerò præcipuè rationibus dogma hoc corroboratur. Prius quidem, quia rectè interroganti, sæpe uera de ijs quæ nunquam didicimus, respondemus. Nec uerò fieri ullo modo posse, ut à pueris tot rerum atq; tantarum insitas & quasi consignatas in animis notiones quas ἐννοίας uocant, haberemus: ni animus ante quàm corpus intraret, in rerum cognitione uiguisset. Quum notionẽ dico, siue prolepsin, intellige ex Boethio in Topicis, intellectum quendam, & simplicem mentis conceptionẽ, quæ ad res plures pertineat à se inuicem differentes. Deinde quoniam ex noticia eorum quæ sentiunt, subita quadam abstractione in noticia ascendimus idearum, ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem, ubi cognoscimus deficere hæc ab illis, atq; adniti similia fieri: quumq́ id agamus per omnem uitam, necesse est, ideam ipsam ante ortum nos habuisse: neque enim perfectæ rei noticiam subitò ex imperfectis accepimus. Cæterùm adnectamus ijs, quę uir doctissimus aduersus Platonis calumniatorem libro B tertio, ingeniosè apteq́ ac ut Græci dicunt ἐπιβόλως, scribit Bessario: ut intelligamus philosophum hunc reminiscentiæ assertionem non frustra esse adortum. Ratio, inquit, reminiscendi, aut recordandi illa Platonis per generationem non contemnenda est, ut aduersarius putat. Quis enim immortalem atque æternam statuens animam, & longè ante corpora præexistentẽ, negare possit eam scientiæ plenam esse? & rerum omnium intelligibilium species in sese habere? Obliuisci autẽ earum, quum corpori unitur, ob nimiũ materiæ fluxum. Rursumq́ doctrina & studio atq; exercitatione reminisci, nec nisi prouecta iam ætate fluxu materiæ uel cessante iam uel potius refluẽte. Nam & philosophus Arabs Auerrois agentem intellectum, quem unicum omnibus, & immortalem tribuit, censet omnium specierum, ut sic interim uerbo abutamur, semper plenissimum esse, semperq́ adeptum esse: sed quatenus corpori cõiunctus est, per uaria phantasmata uariè intelligere, quin etiam aliquando quidem intelligere, aliquandò uerò minimè. Nec sanè Aristoteles ipse ab huiusmodi opinione reminiscentię longius uidetur abesse. Quippe uerba illa ex septimo Physicorum ad hunc etiam sensum accommodari possunt: ut scilicet omnibus sedatis perturbationibus, siue affectibus prauis, sublatisq́ impedimẽtis incipiat anima scire & sapere. Scientiæ primę acquisitio, inquit, non est generatio: scire enim, sapereq́ dicimus, eo quod quieuerit & cõstiterit intellectus. Ad quiescendum autẽ nulla est generatio, nulla enim mutatio est. Tabulę autem illa similitudo non ad simpliciter esse intellectus referẽda est, sed ad corpoream actionẽ, ad quam intellectus perinde se habeat ac tabula, in qua nihil scriptum. Nihil enim cognitionis phantasmatarię possidet, sed in potentia est ad cognoscẽdum per phantasmata. Aut ad scientiæ primæ acquisitionem per quietẽ & constantiam intellectus illa tabellæ ratio referri debet, quam reminiscentiæ nomine Plato significat. Nam respectu quidẽ speciei ipsius refertus semper sciẽtia est intellectus, neq; aliter Aristoteles, quàm Plato hac de re sentit, quod & Auerrois comprobat Commento quinto, super tertio De anima libro. Porrò uixisse ante corpus animas, Origenis dogma est, quum sæpe aliàs, tum περὶ ἀρχῶν tertio confirmatum. Platonici decreti meminit & Boethius: Quòd si,

inquit, Platonis Musa personat uerũ, quod quisq; discit, immemor recordatur. Sed & A Hieronymus significat, ubi ait, Philosophorum scitis contineri, discentias esse reminiscentias: quin Naturalium primo Macrobius, Si animæ (inquit) memoriam rerum diuinarum, quarum in cœlo erãt consciç, ad corpora usq; deferrent, nulla inter homines foret de diuinitate dissensio. Sed obliuionem quidem omnes descendendo hauriunt, aliæ uerò magis, minus aliæ. Hinc est quod quæ apud Latinos lectio, apud Græcos ἀνάγνωσις uocatur, id est, repetita cognitio: quia quũ uera discimus, ea recognoscimus quæ naturaliter noueramus antè, quàm materialis influxio animas inebriaret. Ea nãq; nõ uidet animus, quum repentè in tam insolitũ, tamq; perturbatum, ut Cicero inquit, domiciliũ immigrauit. Sed quum se collegit atq; recreauit, tum agnoscit ea reminiscendo. Animos tamen ante corpus fuisse, haud sentire creditur Aristoteles, quamuis corrupto corpore, uti quibusdam placet, perpetuos demõstret ac immortales, nec inficiatur, Omnia in ortum prodeuntia occidere. At ortos esse animos, id nõ pernegat: quippe gigni atq; oriri & creari, idq; genus alia ex materiæ potentia prodire ueteribus innuebant. Animos uerò de materiæ non educi potentia, liquet: quoniã ubi in utero corpus humanum uegetatrice ac sensili anima perfectius euaserit, tunc ex nihilo innascitur animus, ac productus affunditur. Nam primo De animæ historia, sic cõperias scriptum: Intellectus, inquit, innasci uidetur, substantia quædã existens, nec corrũpi: nam hebetatione quam senio contingere, dilucet, corrumperetur. Verùm non eo obtingit senectus, quoniam passa sit anima: sed id, in quo. Et mox: Intellectus, inquit, diuinius quiddam est fortè, ac impassibile, ubi pro intellectiua anima, dici intellectum interpretantur: quando de potentijs minimè agitur inibi, uerùm de anima tota. Quod autẽ adiecit, fortè, ad modestiam referunt, propter multos, aut quia necdũ plenè erat demonstratum. Suffragari & magnitudo rei potest, ac sentẽtiç nouitas, nec scholis trita. Quoniam uerò Platonis reminiscentiæ satisfecimus, adijciamus de memoria illud quoque, Pythagoreos tradi, uegetandç exercẽdæq; memoriç gratia, quod quoq; die dixissent, audiuissent, egissent, uespere solitos commemorare. Quod à M. Tullio item relatum scio. Plutarchus uerò in Commentariolo περὶ παίδων ἀγωγῆς, nil prius memoria exer- B cendum in pueris, scribit, quod ea sit eruditionis ταμιεῖον, id est, proma quædã cella thesaurusq;: quo argumento, confictum ueteribus, Musarum matrem dici Mnemosynen.

Puteal quid sit apud Persium & Horatium. Statio dicta ἐν φρέατι. De puticulis, putearijs, terræ corijs. Perpenditur locus Senecæ in Thyeste. Interim quid tereusis, celonium, ciconia, puteos aperire. Cap. XVII.

QVid sit puteal apud Persium & Horatium, non ferè uideo inter grammaticos constare, immò partim eorum commentitia sunt, quç à plerisq; afferuntur in album: partim quæ anchoram ne sacram quidem habeant qua subsistant, & conuellentium reflatus contemnant. Nos quod ad eam rem indagine uaria uenati sumus, iam hinc promemus: si poetarum prçtexuerimus uersiculos, & fluctuantes interpretum sententias. Persius igitur sic:

Si puteal multa cautus uibice flagellas. Alter uerò sic:
Forum putealq; Libonis Mandabo siccis.

Audio quosdam scribere, puteal, prætoris tribunal subselliumq; esse. Acron refert, esse locum ad quem conuenirent fœneratores. Porphyrio, sedem fuisse prætoris propè arcum Fabianum, ita nuncupatum, quia à Libone illud primùm tribunal & subsellia collocata fuerint. Est qui interpretetur dici puteal, quòd ibi creditor debitori dans bona, tanquam in puteum mittit. Ego uerò in ueterum libris comperio, in comitio in gradibus ipsis ad læuam curiæ, fuisse Actij Nauij statuã, capite uelato, quo in loco is cotem nouacula disciderit: qui locus, inquit Dionysius, uocat̃ à Romanis puteus, ubi ara est subterranea. Cicero autem in Diuinationibus: Cotem, inquit, & illam nouaculam defossam in comitio, supraq; impositum puteal accepimus. Est uerò puteal, sicuti apud Iureconsultum obseruauimus, Pomponium, Digestis de actionibus emptorũ & uenditorum, quo putei operiuntur: hoc est, ueluti umbella quædam aut petasus, qualẽ pyramidibus impositum, Plinius scribit: qualisq; in Patauino uisitur foro concinnè fastigatus, præterq; plumbeis inductus tabellis. Inibi uerò iudicia exerceri solita, neminem puto

A puto latere, quum locus is in comitio foret, quod inde appellatum Varro scribit, quia illuc coirent comitijs curiatis & litium causa. Puteal hoc non omisit item Ouidius,

Si puteal, Ianumque times, celeresque calendas. Et Horatius item alibi,

Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.

P. Victor in regione Vrbis octaua, puteal cōstituit Libonis & Ianos duos, qui (inquit) locus erat mercatoribus frequens. Inuenio in Græcorum thesauris, fuisse in Attica iuri dicendo stationem, siue iudiciale forum: quod diceretur ἐν φρέατι, id est, in puteo. In eo causæ reorum agitabātur, qui cædis inuoluntariæ semel accusati, rursum sponte admissi facinoris iudicium subirent. Erat uerò in mari locus is & forma iudicij inusitata. Naui illuc uectabatur reus, ex qua etiam causam dicebat ita, ut nusquam terram attingeret. Immò nec ullis anchoris nauigium licebat infrenare, nec pontem mittere. In Exquilijs præterea, uel ultrà potius, ut Varroni placere animaduerto, Romæ locus publicus erat, quem Puticulos uocabant: quoniam illic esset sepulchrū miseræ plebi. Quod in Sermonibus Horatius significat, & Acron exposuit: nam eo in loco ustrinas fuisse publicas, scribit Porphyrio. Antiqua uerò sepulchra in puteorum morem solita excauari, non latuit Pompeium Festum, unde & inflexum puticulorū nomen, liquet, ni cōiectet quis, quod inibi computrescerent cadauera. Putearios uerò à Plinio dici puteorum excauatores, multos scire arbitror. Eos Græci φρεωρύχους uocant, aut etiam φρεωρύκτας. Phillylius drama concinnauit, cui titulus Phreorychi fuit. Apud quem obseruatum est, putaeriorum instrumentum dici tereusin. Puteum fodit, in mathematicū concinnatur, prouerbiali facie, quando hoc genus ex puteorū umbra cœli medietates captat, id est, τὰς μεσουρανήσεις, quod σκιοθηρεῖν dicitur. Phreata sunt item pocula ingentia. Organon, quo ex puteo hauritur aqua, celonium inuenio appellatum. Ciconiam quidam Latine dicunt. Puteos aperire, positum eleganter apud Iurecōsultos pro excauare. In puteorum autem aperiendorum ratione coria terræ obseruari solere, præcipiunt eruditiores, quo uerbo tectoria & statumina quædā crassiora, quibus item alia & alia subsunt, significari, certum est. Nam in parietum structura, coria dicūtur Vitruuio, quę

B circulus pollatus plebeia uoce cursus nuncupat. Postremò in hac puteorum mentione adnotanda est Strabonis historia. Qui Dani filias scribit, summa solertia apud Argos adinuenisse puteos, quū ciuitas ea in loco iaceret arido, testante idipsum Gręco uersu,

ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὰι θέσαν ἄργος ἔνυδρον.

Argos aquis uacuum Danaæ struxere redundans. Hoc uerò non ut reconditum huic loco impegimus: sed ut opem Senecæ ferremus, quem etiam in leuioribus, quæ uel infrà plebeiam sunt eruditionem, quod pudendum est, implicant potius, quàm explicēt quandoque interpretes. Est in Thyeste uersiculus hic,

Timentque ueterem nobiles Argi sitim.

Inibi interpretes, Veterem sitim, ne iterum tanta ueniret siccitas, quanta fuit tempore Phaethontis. Ex errato tam futili coniectare iam quilibet potest, quid denique in eiusmodi exchartabulis studiosus lector sperare possit, etiam si lactis gallinacei haustū subinde promittunt, & quoniam de puteis mentio est, tanquā ἀγαμεμνόνια φρέατα, sed quę uel carie ipsa sint cariosiora.

Agesilaum rectè legi apud Lactantium inter Plutonis cognomenta. Lagetas Pluto cur, & leptynis. De orco, & orcinianis, & thynno paucula, & hypogastrijs. Horcinus quid. Cur Summanus. Sunium quid, Item de Apolline & Plutone plura. Aegyieus columna. Agyiatides aræ, uel Therapnæ. Interim φοιβάζειν quid. Phebenponi pro aqua. Agyia quid. Opsophagus Apollo. Sorani Hirpini cur. Tranquilli locus in Augusto de Fœde liberta.

Cap. XVIII.

LActātius inter Christianæ ueritatis assertores eloquētia maximè illustris, Diuinarū institutionū primo, sic scriptum reliquit: Ergo illud in uero est, quod regnū orbis ita partiti sortitique sunt, ut Oriētis imperiū Ioui cederet. Plutoni, cui cognomē Agesilao fuit, pars Occidētis obtingeret: eo quòd plaga Oriētis, ex qua lux mortalibus datur, superior, Occidentis aūt inferior esse uideatur. Sic ueritatem mendacio uelauerunt, ut ueritas ipsa persuasioni publicæ

nihil denegaret. De Neptuni sorte, manifestum est, cuius regnum tale fuisse dicimus, A quale M. Antonij, cui totius oræ maritimæ potestatem senatus decreuerat. Hactenus ex Lactantio. In cuius uerbis nil non elegans & excussum. Non desunt tamen (de doctioribus loquor, proindeq; haud naso suspendendis) qui uitilitigent, interpolatamq; lectionem arbitrati, uelut munus fundi suburbani instar studiosis allaturi, ubi scribit auctor, Plutoni fuisse Agesilao cognomen, dispuncta prorsum nihili (ut ipsi censent) dictione, pro Agesilao substituunt reponuntq; Agathilyum, ueluti bona soluentem, aut Agelastum, quod tristem nobis indicat, ut qui rideat nunquam. Horum ego studium in propaganda bonarum artium eruditione ita laudo, ut etiam admirer. Neq; enim γὰρ χρῶ ξυρεῖν unquam placet, uti lectum apud Sophoclem est, aut benè doctis ἀντίμαχον me parare, aut diasyrticæ orationis stropha hunc illum mordicus proscindere. Maximum porrò Thraseam crebrò dicere solitum accepimus, Qui uitia odit, homines odit: quoniam sit omnibus error familiaris. Proinde Timæum historicum legimus ita proscissum à posteris, uti ex allatrandi studio cognomento obtrectatoris fœdè sugilletur. Eiusmodi curam si studiosissimus quisq; ita affectaret, ut imitaretur: benè utiq; de literis, Barbarico assultu magna parte, concussis demutilatisq;, sperandum foret. Modò id insusurrari paterentur, Lynceo quidem minutissima quæq; expenderent, uerùm pensiculatius suo uterentur iudicio: nec ita amarēt, ut si usus ac ratio sic ferant, allidere nequeant. Cæterùm redeo ad Lactantiū, apud quem nil uideri interpolādum, aut obelo confodiendum, mox liquebit. Sed asterisco illustrandum potius, modò ne ἀναβάλλειν interim obdormiscamus. Inter cognomēta igitur Plutonis etiam Agesilaum fuisse, norunt (opinor) qui Græca solertius paulò rimantur: nam ne cui in hac re aqua hæreat, & Tenediorum libertatem securi præcidamus tenedia, apud Callimachum legitur,

φοιτῶσι μεγάλῳ ἀγεσιλάῳ. hoc est, ad magnum tendunt Agesilaum. Quem locum exponentes grammatici, & Methodius in primis, etiam etymi ratione id comprobāt, εἴρηται δὲ, inquiunt, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαοὺς, ἄρχει γὰρ τῶν θανόντων: sic nuncupatur, quòd populos ducat: est enim mortuorū imperator. Iam hæc apertius narrantur, quàm ut hæsitationi locus omnino reliquus fiat, nisi quis optet ἐς οὐρανὸν τοξεύειν, quod est in cœ- B lum sagittas excutere, aut ex harena funiculum nectere. Verùm adeò refractarios non arbitror, ut ordiantur, quod Plutarchus inquit, τὴν σκιὰν καταμετρεῖν, id est, umbram metiri: quando in Dipnosophistis Athenæus ab Aeschylo Plutonem dici Agesilaum scribit. Sicuti in Pythijs ab lyricorum facilè principe Pindaro, lagetas dicitur ratione consimili, ἐπεὶ πάντας ἄγει λαός, siquidem eius pontificio subijciuntur omnes. Pindari carmen id est, Λαγέταν γὰρ τοι τύραννον δέρκεται.

Vocāt item Leptynin Plutonem: sed Proserpinæ cognomen id adoptant alij, quoniā morientium attenuet corpora. Verùm & anima sic ualet nuncupari, quia prætenuis sit, ac uelut aerea. Ad inferni porrò regis cognomentum allusisse uideri potest Attelanarum Poeta, ubi ait, Orcus uobis ducit pedes. quo significatur admoueri iam lineas, & letifera ingruere pericula. Quod oblique in Romanum senatum quandoque pronunciatū legimus, cui Nero. tanquam orcus erat infestissimus, eumq; ordinē sublaturum se quandoq; de republica crebrius interminabatur. Orcum uerò dici Plutonem puto, neminem latet: nam inde M. Tullius consceleratissimum Verrem, omnis diuini humaniq; iuris corruptorem, qui sacra publica priuataq; hostiliter deprędaretur, ac in omnem ætatem & sexum indiscriminatim debacharetur, Orcum alterum appellauit. Sed & Orcius thesaurus, pro Catonio, hoc est inferno, ab eruditis dicitur; sicuti Næuius epigrammate attestatur illo, quod sibimet uiuens concinnarat:

Itaq; postquam est Orcio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinè loquier.

Orci tamē legebat Minutianus Cæcilius in libro De orthographia. Hinc illud eleganter à Varrone dictum Rusticæ rei primo, de pestilentibus locis: Etenim ubi ratio cum Orco habetur, ibi non modò fructus est incertus, sed etiam colentium uita. Ex hac itē doctrina Valerio Martiali, orciniana sponda, pro sandapila ponit, siue pheretro. Sunt tamen qui non ab Orco, id est, Plutone: sed ab ἕρκος, quo septum significatur, quod & orcana dicitur ab ἑρύκω, nomen id deducant, & capulum siue thecam ex impolitioribus

A bus lignis,aut etiam uiminibus cōtextam compactamq; autumēt signare: quod si est, aspirabimus primæ: nisi quod in Oratore aliud Ciceroni est uisum. At Valerius Probus flatilem admittit. Martialis uersus hi sunt:

Vocet beatos,clamitetq; felices,
Orciniana qui feruntur sponda.

Orcinos libertos Iureconsulti ipsius testatoris interpretantur, qui iam sit in Orci familiam ascriptus,& in peculio Proserpinæ connumerandus. Hoc,inquit Vlpianus Digestorū uigesimosexto,in omnibus Orcinis libertis locum habet, testamento manumissis. Et hæc directa nuncupatur libertas,quam Dominus statim cōtribuit, sicut obliqua uel fideicommissaria, quæ danda mandatur hæredi. Caius tamen Orcinius Romanus ciuis in Oratione pro Cluentio est apud Ciceronem. Orcum ab urgendo dici, Pompeius Festus asseruit: quod in interitū omnia præcipitet. Propterea de eo Claudianus,

O maximè noctis
Arbiter,umbrarumq; potens,cui nostra laborant
Stamina,qui finem cunctis & semina prebes.

Sed & Papinius:

O cunctis finitor maximè rerum,
At mihi qui quondam causas,elementaq; noram,
Et sator.

Nam & Ouidius,

Tendimus huc omnes,hæc est domus ultima cunctis.

Sunt qui thynnum iam grandiorē horcinum uocent; maximum uerò cete. Scribit Archestratus propè Samum capi thynnos uisenda magnitudine, quos horcinos uocent quidam. Est autem thynnus uelut marinus sus,quando glandibus pinguescit. Laudantur in eo,quæ hypogastria uocantur. Porrò quum Plinius Naturalis historiæ secundo scribit,diurna fulmina Ioui à Romanis ascribi,nocturna autē Summano:sicuti & quarto Ciuitatis diuinæ cōprobat Augustinus quoq;: intellige item eo nomine Plutonem ex Martiano De nuptijs Philologiæ libro secundo,quē ita nuncupant,quasi summum deorum manium. Summanum in fastigio Iouis optimi maximi de cœlo tactum fuisse,
B in Diuinationibus Cicero scribit. At Plautinus ille Curculio: Quia (inquit) uestimenta,ubi obdormiuerim ebrius,Summano:ob eam rem me omnes Summanum uocant. Summanus quinam sit Deus,addubitasse uidetur Ouidius,quū Fastorum sexto, decimotertio calendas Iulias templum illi sacratum scribit,

Reddita,quisquis is est,Summano templa feruntur
Tunc,quum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Sunium uerò ad Summanū pertinet nihil:id uerò est teli genus Diodoro,quo ab Spithrobate Persa uulneratum scribit Alexandrum. Plutarchus in libro περὶ τοῦ εἶ τοῦ ἐν Δελφοῖς, quod equidem scitu arbitror dignum, Apollinis nomine summum accipit Deū, qui unus sit ac simplex:ac propterea dici Apollinem,quasi multitudinis nescium. Nobis enim aggregatio ex diuersis & omnifaria,ac uelut panegyrica, peculiaris est, quod est,Vnum esse oportet. Proinde Phœbum item nuncupant, uelut purum syncerumq;: hoc nanq; ueteribus indicat uerbum id,unde & Thessali sacerdotes diebus nephastis, αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτῶν ἐξώδια τρίβοντας φοιβονομεῖσθαι dicunt, id est, ipsos exodia secum atterentes puritatem consequi. Vnum quippe syncerum est,mixtione autem unius cum altero pollutio consurgit. φοιβάζειν, abluere signat utique, aut aquis purgare, unde & Phœbe,aquam indicat,sed & purum quodcunque. Diogenem quendam Tarsensem scribit Strabo, tragœdias solitum ἀποφοιβάζειν, id est (ut ego interpretor) uelut quodā instinctum oraculo effundere,argumēto posito. Nam & φοιβάζειν, uaticinari est. Apud Herodotum historia quarta, Phœbolampus dicitur,à Phœbo instinctus, φοιβόλαμπτος: Esse porrò immutabile,quoniam mutabilitas & corruptio suum agnoscat Deum, uel dæmona potius:inter quos diuersitatem,nominum præcipuè, colligi argumento. Alter enim Apollo nuncupatur,Pluto reliquus. Ille Delius, hic Aidoneus: ille Phœbus, hic uerò Scotios. Apud illum Musæ,ac Mnemosyne: apud hunc Lethe, ac Silentium. Ille Theorios,& Phanæus:hic autem νυκτὸς ἀϊδίας, ἀεργηλοῖό τε ὕπνου κοίρανος, noctis æternæ ac inertis somni Dominus. Sed utriusq; interstitiū graphicè Stesichorus hisce uersibus exprimit,quibus inuicem eatenus dispescuntur diuaricanturq;, quãtum Hy-

panis Veneto distat ab Eridano. Alterum enim lusus cantusque amare scribit: alteri curas & suspiria sortè obuenisse,

Μέλιστα παιγμοσύνας φιλεῖ μολπάς τε ἀπόλλων
Κήδεά τε στοναχάς τε ἀΐδας ἔλαχε.

Apud Platonem, prouidentiam diuinam ad separatas animas præcipuè pertinentem Plutonis nomine significari putant, quæ puras animas bonorum suorum perpetuis illecebris rapiat adeò peruinciatque, ut nostra hæc haud repetant amplius. Probat autem Plato, animas penes Plutonem ideò arctissimo, Gordianoque implicitas uinculo teneri, quoniam amatorio implicentur affectu, quem esse cæteris omnibus potentiorem nodum, in conuiuio & legibus comprobat idem philosophus. Apollinem denique, ut Alexicacū, colere ante ianuam, ueteris fuit moris. Certè Agyieus columna dicebatur inibi surrecta fastigataque, ei sacra Deo: sicuti aræ quoque, quas Agyiatidas, quidam Therapnas nuncupant. Est autem Agyia, quæ communi loquutionis proprietate ῥύμη uocatur, id est uicus. Scitu dignum illud quoque, apud Eleos cultum quandoque Apollinē Opsophagi cognomento, uelut gulonem dicas. Eius meminit Polemo, in ea quæ ad Attalum, epistola. Plutonem Soranum item nuncupatū, obseruauimus: ex quo & Hirpinos dici Soranos animaduertas, ueluti Ditis patris lupos: tum quia is Deus inibi coleretur, tum, quòd rapto uiuerent ex responso. Quia uerò Phœbe nobis sese ingessit hoc capite, illud adnotauero in transcursu: quam in Augusto Tranquillus, Fedem appellat Iuliæ libertam: ab Dione in Augusti rebus: φοίβην, id est, Phœben, nuncupari duobus locis. Scribūt illud quoque Græci, Plutonem dici Eubulum, & Eubulea, quòd mortalibus consulere optimè uideatur, curis ac laboribus coronide impacta feliciter. Dici & Clymenon, quia sit causa τοῦ κλύειν: nam esse uocem, ictum aeris. Aerem uerò, qui animas excipiat nuncupari ἀΐδην, διὰ τὸ ἀειδὲς, ex obscuritatis ratione.

Quid sit apud Varronem postulio. Caput XIX.

Caeterùm illud obseruationis nō utique incuriosæ, quod apud Varronē De lingua Latina libro primo, sunt qui Postulionem dici Plutonem credant, à postulādo. Varronis uerba, si quis requirat, apposui. In eo loco dehisse terram, & id ex senatus consulto ad aruspices relatū, esse responsum, Deū manīū postulionē postulare, id est ciuē fortissimū eodē mitti. Hactenus undecunque doctissimus Varro. Qua in parte, quod bona uenia dictū uelim, si quis amplius ab opinione ista standū putat, ego utique longè aliter sentio: neque enim expositio hæc ullis auctoritatum tibicinibus, ut ita dixerim, fulcitur obfirmaturque. Ad eas uerò, ut ad anchoram sacrā, in studiorum hoc genus ratione sæpe decurrimus. Sed ne sim lingua largior quàm re, conabor à paucissimis animaduersam difficultatē ita explicare, ut ne cœci quidem possint ab recto reuelli. Igitur apud Varronem libentius, postulationem legerim, quàm postulionem: nisi quis per concisionem ita ueteribus solitum pronūciari cōtendat. Nam quòd aliqui, itulionem legere uidentur, ni mendum exemplarium est, ratione caret: nec absurdum minus, quasi sambucam caloni aptaueris. Est autem postulatio, piaculare sacrum, quod fieri antiquitus consueuerat, ad auerruncandam deorum iram, facto prodigio aliquo, quod expiandum procurandumque foret. Id ne quis ambigat, auctore M. Tullio comprobatur. Eo nanque uerbo in quadam oratione bis est usus, in ea quam prætexuimus notione: prius sic, Exauditus in agro propinquo & suburbano est, strepitus quidem reconditus, & horribilis fremitus armorum: de ea re scriptum est, postulationes decretas esse Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs cœlestibus. audio, quibus dijs uiolatis expiatio debeatur, sed hominum ob quæ delicta, quæro. Alibi uerò idem Cicero sic, Mouet me etiam in hac caritate annonæ, sterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris: & eo magis, quòd eodem ostento Telluri postulatio deberi dicitur. Iis opinor, luce clarius patet, qui sit Varronis sensus, quæque lectio uera. Degustent modò hæc regustentque bonarum literarum studiosi, tantum adsit nasus aliquis (ut est apud Horatium) fatebuntur, nos rectè odoratos: nec nostra nos sine riuali amare, aut plumbeo gladio aduersarium adortos iugulare. Nam historiam comparē, ac uerbum penè idem in utroque auctore omnis ambiguitatis nodum exsoluere, opinor, omnibus & lippis notum & tonsoribus esse. Sed ut plenius legitimè in literariam se palæstram

A stram insinuantibus fauentes promereamur, addamus & grammaticam rationem, quę ipsa multum uidetur illatura lucis: dicitur à postulādo, postulatio: quoniam turbata sacri cuiuspiam, aut ludorum ratione, ubi quid parum exploratè curiosè'ue obijssent: aut in re diuina, quid omissum ex ritu foret: per ostenta quæ mox paulò insequerētur, uidebatur numen, honoris instaurationem postulare. Id ita habere, Festi quoq; cōfirmatur doctrina, consimilia ferè tradentis: Fulgura, inquit, trium generū sunt, postularia, pestifera, peremptalia: postularia, uotorum aut sacrificiorū spretam religionem desiderant: pestifera, mortem aut exilium denūciant: peremptalia, superiorem fulgurum portentorumq; significationem perimunt. Cecinna quoq;, Seneca tradente, postularia interpretatur fulmina, quibus sacrificia intermissa aut non ritè facta repetantur. Quòd autem interpretari uidetur Varro, Postulionem esse ciuem fortissimum: non ita accipiendum tanquam hoc planè significet uerbum id, quod absurdum foret: sed ea fuit aruspicū explicatio, à quibus responsum erat, Deū manium requirere expiatoriū quidem sacrum, quod est postulatio. Inde adiectum, cuiusmodi esset futurum id sacrificij genus, quáue hostia portentosus foret hiatus procurandus. Hæc ad obscurissimi loci illustrationem excogitata nobis. Quòd si ex politioribus quispiā exactiore fultus ingenio, lectioneq; multipliciore instructior aduersum hæc quod promat, excogitarit, dabo manus, gratiasq; testabor. Sciolos autem ex triuio nil moror, quibus myrothecia hoc genus putent: arrident amplius nugalia & psyrica: sed nil mirum, similem nanq; habent labra lactucam. Et in trullissationibus arenato sibi nimium placēt, quibus ex inopia ad gypsatum aspirare, uel marmoratum non licet. Quòd si rectè sibi consultum uelint, literario planè cedant foro, ac solum exilij causa uertant: quando uelut ad decoctorum loca reiecti, omnibus conspicui prorsum ac deridiculi sunt.

Opportunitatis in actionibus necessitas. Item de causa agente, ac suscipiente. Ingeniorum diuersitas unde sit. De fortuna, & fato. Itemq; de Cleanthe, ac Xenocrate. Aureis armis aduersus fortunam pugnare, quid sit. Cap. XX.

B Ingulis actionibus, inquit Proclus, aliud cōuenit, aliudq; tēpus ad hoc uel illud perficiendū. Eiusmodi uerò tempus est actionis cuiuslibet opportunitas, tanquā bonū atq; finem agentibus afferens & effectis. Quapropter Pythagorici primā quoq; causam, à qua omnibus bonum adest, opportunitatē nominauerunt: quippe cum omnibus, ut perfecta sint, largiatur: omnia deniq; sic coaptantur, dum causæ quidem perficientes ad perficiendū promptissimæ sunt: suscептura uerò ad participationē expergiscuntur, & illæ rursum potentiam porrigunt perficientē: hæ autem potentiā aptitudinis à natura susceperunt. Duplex enim potētia est, altera quidem agentis, altera patiētis: & illa mater est actionis: hæc uerò perfectionis est susceptaculū. His uerò exactè perspectis, soluitur agitata inter doctiores de ingeniorū diuersitate quæstio: undeq; enascatur maior in uno, quàm in alio profectus. Admirantur pleriq; eximiam in Platone ingenij fertilitatem, ac uim omniū capacem. Et rectè illi quidē, uerùm quæ'nam tantæ felicitatis excogitari fomenta possunt? Primùm illa ipsa quam dicebamus, perficiens agens'ue causa. Hæc autem ex summæ sapientiæ profluit præceptore. Maxima hæc & præcellens ad capessendum ingenij cultum opportunitas, sine qua res ipsa decoquit ferè: præstò est & altera, Temporis fœcundissima in doctrinis felicitas, qua non ferè alia feracior, siue excellentiū uirorum copiam, siue monumētorum spectes. Cæterùm Platonem ipsum necdum attingimus. In hoc præstantis ingenij triplex afferri causa potest, humana, naturalis, diuina. Humana ex lege prouenit, educatione, consuetudine. Quod ad educationem attinet, pueros impuberes, à medicis certatim & philosophis obseruatum, si affatim distendantur cibis, nimiumq; somno indulgeant, hebetiores inde euadere, ac tardiores: quin & corpora fieri improcera, deteriusq; multò adolescere. Id quod Varroni adnotatum quoq; in Logistorico est, quæ Capis inscribitur, aut De liberis educandis. Naturalem elementorum præstat, alimentorumq; diuersitas. Attigit hanc & Proclus, ubi necesse ait, conspiratu miro congruere naturam, intellectum, causas item diuinas. Has uidetur triplices intelligere, ex Deo, dæmone, fato. Putat quidē Plato, ut à postremo ordiamur, cœli diuersa à diuersis tum stellis, tum dijs, id est, angelis regi. Sed & identidem terras diuersis

subesse

subesse uel dæmonibus uel angelis inferioribus. Quin & cœlestium rerum studiosi, ter A
ræ plagas cœli zonis, urbes ascēdentibus accommodant signis. Propterea ingenij uim ex cœlo item esse, ac stellarum positu & configuratione, colligunt. Quando ut scribit Manilius Astronomicôn quarto,

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaq; per certos signantur tempora cursus,
Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet.

Spiritus uerò superiores nostris influere spiritibus, eo maximè probari argumento uidetur, quòd corporum supernorū potestate, nostra subinde euidenter agitētur. Quòd si spiritus illi in nostros agunt, agunt insuper & in corpora. Corporis uerò humani affectio, undecunq; fiat, eatenus redundat in animam, quatenus tam comparato, quàm naturali affectu sese mergit in corpus. Porrò uim omnem atq; uirtutem, ad nos demanantem à superioribus in bonum tendere, astruunt eruditiores: uerùm complexionis, siue rectius constitutionis, naturæ educationisq; uitio corrumpi. Hinc Saturni grauitatem in tristiciam, parsimoniam rigiditatemq; labi. Martis magnanimitatē in audaciam temerè sese periculis obiectantē. Mercurialem industriam in uafricias ac uernilitates. Veneream charitatem in libidinem fœdam. Dæmonum uerò rationes ita distinguunt, ut supremorum esse comprobent cōtemplandi uirtutem, medianorū actionis solertiam, infimos ad concupiscentiæ bonum nos allectare. Verùm ijs omnibus posse nos tum rectè, tum perperam uti, & proinde consequi mox uel bona uel mala. Socrates, inquit, Proclus, cum Alcibiade opportunè ad idem cōcurrit, huius opportuni congressus dæmon bonus causa extitit, opportunitatem Socrati conueniendi determinans. Verùm qui ad hæc cœlestia parum adhibent: quoniam sub cœlo tanquam causa uniuersali, & Bœotiæ sues enascantur, atq; itē Attici philosophi, proprias peculiaresq; in unoquoq; causas censent perpendendas, quibus singularis & eminens acceptus referatur profectus. Et primùm quidem quòd animam sortitus sit bonam, sed non à cœlo: quando immortalis est ac incorporea, uerùm à Deo. Porrò non defuerit bene cōstitutum corpus, quod ita affectæ animæ subseruiret, ac organa præstaret artifici peraccōmoda. Id à cœ- B
lo tanquam communi causa prouenit quidem, peculiarius tamen à parentibus. Quod philosophari, auditiones obire meditariq; proposuerit Plato, ex animo, corpore, arbitrio proprio id initia ducit. Quod magni fuerit profectus, industriæ imputandum. Affulsit illi non benignius astrum, sed ingenium fertilius, perspicacius, tenacius, nec à themate cœlesti, sed ex Dei proflua largitate. Socrates sapientia clarus, illud quicquid esset, non natalitijs syderibus, sed assistenti numini acceptum retulit. Isocrates, sicuti produnt Græci, quum quidam ei parens filium exhiberet scitareturq;, quid'nam ei necessum arbitraretur, Δεῖ, ἔφη, γραφειδίου καὶ νοῦ, id est, penna seu stilo esse opus, inquit, ac mente. Cæterùm si locum hunc ex Platone Platonicisq;, quos esse classicos apprimè reor assiduosq;, peregerimus, fortè non aberrarimus. Scribit Plato, Deum & fortunam atq; artem simul cum Deo humana omnia gubernare: id ita interpretantur, Deus in omnibus per omnia mouet omnia, mouet mundi sphæras, quarū concursus fatum alicubi: at quarto Legum, fortuna nominatur. Hinc casus uarij circa externa corporaq; contingunt. Mouet item animas, lumen inspirando mentibus, unde ars non speculandi solum accenditur, sed agendi. Ab arte tandem dispositio externorum & corporis proficiscitur, quamobrem à Deo cuncta dependent: qui, ut apostolus Paulus asseruit, omnia in omnibus operatur. Aduertendum uerò illud, quādocunq; illa cœlestium causarum ratio ita digeritur, ut artem exculcatam exsuperet, dici à Platonicis fatum: ubi uerò sic. ut uincere inertem desidiosumq; eualeat, rursum à solerti strenuoq; uinci, Fortunam. Vtrobiq; uerò diuinam statuunt prouidentiam, quę ad finem agat sibi soli notū, quęq; uniuersa modis contemperet occultioribus. Cæterùm quo planius fati ratio pernoscatur, ita omnino colligēdum: sicuti animi rationalis summus creator est Deus, atq; idem gubernator: ita & corporis genitor est mundus, ac moderator. Vnde cōsequitur illud, uti animus uelut Dei filius, ab Deo, tanquā à patre, prouidentię legibus clemēter agatur, & suauiter. Corpus uerò, ut mundi membrum à mundano corpore fati uiribus, uelut particula quædam ab mole tota impetu quodam trahatur uiolento: unde fit, uti in

mentem

A mentem nulla prorſum fati uis queat aſſultare, niſi quatenus corpori ipſa ſe, fatalibus obnoxio legibus, addixerit. Propterea ſemper ferè diuinus Plato ab corporis amore, ac externorum cura ad animi & Dei cultum præcipit defugiendum, quãdo non alia ratione declinari mala queunt. Et Deo ſimilē porrò reddit fuga hæc. Exinde porrò promitur aureum Platonis eiuſdem præceptum, armis aduerſus fortunam aureis pugnandum, id eſt prudentia, iuſticia, ſanctitate: ſiquidem quid Deo, quid mundo debeamus, rimatur prudentia. Mundo, quod ſuum eſt impertitur iuſticia, Deo autē ſanctitas. Deniq; quum Socrati intima quidam retexiſſet morum uitia. Sunt (inquit) ut dicis agnoſco, confiteor: ſed hæc omnia à me prudentia, & uirtutum auctoritate ſuperata ſunt, & quicquid uitij ex praua concretione corpus habuerat, animi bene ſibi conſcia diuinitas temperauit. Hinc, inquit Firmicus, intelligi datur, ſtellarum quidem eſſe quod patimur, & quod nos incentiuis quibuſdam ſtimulat ignibus: diuinitatis uerò eſſe animi, quod repugnamus. Porrò illud ſilentio haudquaquam inuoluendum, à Platone in Timæo, atq; in Menexeno quoq; tradi, regionē Atticam eſſe ingeniorum fertilitati præcipuè accommodam. Panętius eius rationem in aeris reiecit temperaturam. Longinus ex loci qualitate putat euenire, permixta ex multis, atq; occulta. Origenes, qui Timæū eſt interpretatus, cœleſtibus aſcribit aſpectibus atq; influxibus: quoniã octauo De republica Plato ſcribat, cœleſtes quoſdam circuitus eſſe cauſas fertilitatis ac ſterilitatis tum corporum, tum animarum. Proculus uerò ac Porphyrius, animam mundi putant alibi alias uires imprimere, ac peculiaria quædam uelut hoſpitia, parare. Tum deos uarios ea illuſtrare loca. Vbi ergo rationalis anima propriam elegit uitam, ſi fortè locum ſortita fuerit, qui optatæ iam uitæ diſſentaneus non ſit, tunc in ea ſummam contingere excellentiam. Quæ Martiam elegit uitam, ſi plagam à Marte illuſtratam indipiſcatur, fortitudinis faſtigium cōſequuturam. Proinde in Timæo Platonem ſcribere, Atticam regionem à Pallade afflatam ſapientiæ ac magnanimitati congruere militari. Et quinto legum ait idem, Localium deorum afflatum, atq; item dæmonum maximi ad ingenij, morumq; rationes eſſe momenti. Requiri uerò & aeris temperaturā, ne quod preci
B puæ cauſæ impedimētum ſeſe obiectet. Decreſcere uerò ingenia & miratur Seneca & dolet. Neſcio, inquit, qua iniquitate, & ad malum pronitate naturæ, eloquētia ſe retro tulit. Quicquid Romana facundia habet, quod inſolenti Gręciæ aut opponat aut pręferat, circa Ciceronem effloruit. In deterius quotidie data res eſt, ſiue luxu temporum: nihil enim tam mortiferum ingenijs, quàm luxuria, ſiue quum pręmia rei pulcherrimæ ceſſarint, tralatum eſt omne certamen ad turpia, multo honore quęſtuq; uigentia. Siuè fato quodam cuius maligna in omnibus perpetuaq; rebus lex eſt, ut ad ſummum perducta, rurſus ad infimum uelocius etiam, quàm aſcenderant, relabantur. Verùm excurramus amplius. Inter Peripateticæ diſciplinæ ſectatores cōperi, qui de prouidentia & fato ſic ratiocinentur, ut prouidentiam eſſe ſtatuant futurarum rerum in Dei intellectu ſimplicem, ſtabilem, æternamq; rationem. Fatum uerò rerum ſtabiliter ſimpliciterq; à Deo gerēdarum mobilem ac temporalem explicationem. Prouidētia quippe cuncta pariter, diuerſa & infinita cōplectitur, ſingula digerit fatum, ac diſponit in motum, formis, locis ac temporibus diſtributa: fato ſubiacet nihil, quod non complectatur prouidentiæ: hac uerò continentur multa, quæ ab fatorum ſerie ſunt omnino libera: quippe hanc ſupergreditur, quod motu caret, nec tempori ſubijcitur. Quarę ut ſe habet ad intellectum ratio, ad æternitatem tempus: quod gignitur, ad id quod eſt: ſicut deniq; centrum ad circulum: ſic fatorum mobilis, multiplex, uaria, diuerſaq; ſeries ad prouidentiæ ſtabilitatem, ſimplicitatem, unitatemq;. In hac porrò ingeniorum mentione, feſtiua ſe mihi ingerit hiſtoria ex Plutarchi commentariolo περὶ τοῦ ἀκούειν: Cleanthem & Xenocratem, quum ex ſcholaſticis hebeti maximè uiſerentur ingenio: nec tamen eo nomine relangueſcente impetu, quo ad procinctum tendere ſemel adorti eſſent, ab iocis in tarditatem ſuam non abſtinuiſſe, quum ſe perſimiles dicerent ἀγγείοις τε βραχυστόμοις καὶ πινακίοις χαλκαῖς, hoc eſt: uaſis anguſtioris, ac æneis tabellis, quod uix quidem dictata perciperent, at retinerēt tenacius. Auctor uerò Herodianus eſt, ad orientem omnes ferè mortales eſſe ingenijs acerrimis. Multa porrò de ijs Galenus. Sed nos uel plura forſan iuſto congeſſimus.

An

An in abiuncta anima superſit memoria uel ſenſus. Caput XXI.

A

ANima rationalis è corporeis uinculis auolans ſeruet ne memoriam aliquã, uel quorum hic fuerat conſcia, uel ſaltem ſuorum, quæſtione fuerit nõ indignum omnino. In ea puto non addubitaturos Peripateticos cum Ariſtotele ſuo, quin nullatenus reminiſcatur. Verùm decimo De republica Plato fateri liquidò animaduertitur, animas quæ hic familiaritate aut omnino cognatione aliqua iunctæ fuerint, rurſum ſeparatas ſeſe recognoſcere, mutuaq; conſalutatione (ut ſic dicam) amplexari. Sed & Auicenna in Metaphyſicis auctor eſt, Animas tam beatas, quàm miſeras, ubi hinc per diſſugium demigrarint, non exoleſcẽte protinus quem conceperant habitu, poſſe per imaginationẽ eadem illa uerſare, quæ amplius adnexæ corpori imaginabãtur. Rurſum in Epiſtolis ac Legibus Plato: abiunctis animis rerum noſtrarum ſenſum relinquit nonnullum, inſuper & curam. Approbat idipſum in libro De animorum immortalitate Plotinus, ſed ad temperamentum quoddam negociũ reuocat: humanarũ rerum illis ſupereſſe tantiſper curam, dum ad corporea procliuis libentia reſtincta penitus aboleatur. In eo quippe ſtatu animam tanto ardore ac ui rapi ad diuina, ut noſtra hæc illam prætereant, aut ſi uideat, nil aduertere minus quàm id à ſe agi. Idipſum puto & à Platonis non abiungi decretis: nam quãdoq; recordari animas probat, quandoq; inter nos illasq; profluere Letheum facit. Inter ueterũ theologorum placita, & illud eſt, ab noſtris item comprobatum, pleriſq; animis non loco eodem diuerſorum diſpenſationem prouidentia potius, quàm affectu eſſe à Deo cõtributam. Plotinus adijcit, publicè, ac frequẽter uaticinijs, ac id genus beneficijs, plurimis hominibus fuiſſe adiumento. Verùm enimuero, ut in philoſophicas amplius excurramus amœnitates, non eſt omnino ambiguitatis minutæ: an in ſenſiua anima potẽtię ſenſoriæ actus poſt corporis interitum reliquus fiat. Nam quod eſt animæ ac corpori cõmune, in abiuncta relinqui non ualet anima. Omnes autẽ ſenſiuæ poteſtates, uel potius earũ operationes, promiſcuæ ſunt corpori & animæ. Igitur conſequutio manifeſta. Id uerò inde præcipuè liquet, quoniam potentia ſenſiua in actum nulla promitur, niſi per organum corporeum. Porrò De anima primo Ariſtoteles, Animam corpore in corruptionẽ abeunte, neq; reminiſci ſcribit, neq; amare. Id uerò & de alijs poteſtatem ſenſoriarũ actibus intelligendum: quod ſi eſt, colligitur liquidò, ſequeſtratam animam in potentię cuiuſpiam ſenſiuæ actum non prodire. Verùm reſpõderi poteſt, ſenſiuæ potentię actum eſſe duplicem: exteriorem, qui non niſi per corpus promi poteſt, quem non ſupereſſe in ſeparata anima, liquet: interiorem alterum, quem per ſe exerceat anima, retineatq; etiamnum diſparata. Hoc autem uidetur potiſſimum dogma Platonicum, in cuius myſterijs ſancitur, corpori animã adnecti perinde ac perfectam ſubſtãtiam, nulla in parte à corpore dependentẽ, uerùm coniungi, ſicuti motor mobili coniungatur. Quia uerò nil mouet, niſi quod mouetur, & principium mouens ſeipſum mouet: in anima duplex agnoſcitur motus: alter, quo mouetur ab ea corpus: alter, quo ſeipſam, qua ratione in anima apparet uidẽdi actus primus, prout ſeipſam mouet. Reliquus uerò in corporeo organo. Ariſtoteles autem De anima primo, iſta diluere nititur, probans, animã haudquaquam ſeipſam mouere, ſenſoriasq; poteſtates eſſe coniuncti ſolum. Quem ex theologis beatus Thomas ſequutus, actus ſenſiuę potẽtię colligit, nullo pacto in ſequeſtrata anima reperiri, niſi fortè ut in remotiore fonte. Quum uerò in libro De ſpiritu & anima Auguſtinus dicit, Animam ex corpore demigrantem ex imaginatione, concupiſcibili iraſcibiliq; poteſtate pro meritis dolore affici, uel oblectamento: negabunt ex Aurelij officina eum profluxiſſe commentariolum: uel ſi concedant maximè, ſic tamẽ explicari oportere, ueluti ex ijs quæ per imaginationẽ, & id genus facultates alias in corpore admiſerit anima, mox eo exuta uel bono afficiatur uel malo. Quod ad memoriã attinet, hanc duplicem tradunt: quandoq; enim intelligi, ut poſitionem ſenſiuę partis, quæ præteritum concernit tempus, qua ratione memoriæ actus in anima nõ relinquitur. Ex hoc enim Ariſtoteles ait, Corrupto corpore, anima non reminiſcitur. Altero modo eſt memoria, imaginis pars ad intellectum pertinens, ut ab omni tẽporis abſtrahit differentia, quum nec pręteritorum tantum ſit, ſed extantium quoq;, inſtantiumq;, ſicuti Auguſtinus ſcribit. Hæc uerò memoriæ uis in animis etiamnum ſeparatis comperitur B

peritur

A peritur. Consimiliter amorem, gaudium, tristitiam bifariam dispararunt. Sunt enim interdum appetitus sensiui affectiones, quæ in anima non superer unt, quoniam absq; certo cordis motu perfici nequeunt. Interdum uerò inaudiuntur, ut uoluntatis actus quæ in parte est intellectus compote, quo modo ab anima demigrante minimè secernuntur. Augustinus in libro De agēda cura pro mortuis: Fatendum est, inquit, nescire quidem mortuos quid hîc agatur, dum agitur utiq;: postea tamē ab eis audire, qui hinc ad eos moriendo pergunt, nec prorsum omnia, sed quæ meminisse permittuntur etiā isti, & quæ illos quibus hæc indicātur, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ hic aguntur, præstò sunt, audire aliquid mortui. Ac ne quis ambigat, referuntur itē hæc in canonicis Decretis, causa decimatertia, quæstione secunda. Sed in eodem item libello De spiritu & anima, defunctorum spiritibus ita esse de uiuis curam, quanquam quid agant, omnino nesciant, sicuti uiuentibus inest de illis solicitudo, etiamsi quid agitant, ignoremus prorsum.

De menta. Minta nympha. Mintho. Quæpiam aduersus Hermolaum. Mentigo, ostigo quid. Retrimentitiæ feculentiæ nomina plura. Oesypum, diachorema, diachoresis. Dyscœlij qui sint. Dysphorici, spatile, bolitos, onis, polion, polea, crocodilea, caprinæ baccæ, spyras, myseeledra, cesale, sella familiaris. Editus pro stercore. Cap. XXII.

MEntam, siue (uti pronunciāt Græci & scribūt) minthā, tradit Oppiani intepres ἁλιευτικῶν tertiò, à Mintha, quæ nymphā fuerit, appellatam uideri. Duas uerò esse species: syluestrem, & quā uocāt hedyosmon. Cocyti uerò filiā tradit fuisse Mintham, quæ ubi inaudisset amari à Plutone Proserpinā, indignata eo nomine, constanter illi se præponere ausa est, dictitās, si inferos peteret, inimiciter infestaturam. Quo puellæ tumore commotior Ceres Persephones mater Mintham exculcās ἐς τὴν κακὴν βοτάνην ταύτην, id est, in malā deformauit herbā huiusmodi. Ex qua fabella Oppianus minthā uocauit κωκυτίδα νύμφην, de inferno Cocyto. Plura apud interpretem. Cōmeminit ijs ferè Strabo quoq; octauo libro.
B Ad Orientem, inquit, propè Pylum mons est nobilis cognomēto Minthes, quam fuisse à Plutone amatam, tradunt fabulæ. Eam cum dolo circumuenisset Proserpina, in hortensem mentam demutasse, quam pleriq; hedyosmon uocant. Itaq; iuxta montem extat Plutonis templum, frequenter à Macistijs cultum. Relatu non indigna sunt, quę Aristophanis Interpretes ab ijs dissita non longè cōmemorant super eo poetæ uersiculo,

Μινθώσομεν δ', ὥσπερ τράγου, τὴν ῥῖνα.

id est, stercore linemus nares, perinde ac hirci. Minthon, inquiunt, alij hedyosmon, alij uerò iynga uocant, ut comperimus in comica dictione. Putant nonnulli in sterquilinijs enascentem florem dici minthon, quo mirè afficiantur hirci. Apud quosdam inuenias, caprarum retrimenta dici minthon. Vbi uerò frigoris uitio corripiātur hirci, psygmon uocant, consueuere pastores excrementis id genus ad sternutamentum eliciendum, nares oblinere. Odoris id aspernabilis ciet fœditas, & medetur malo. Sunt tamen qui humanas ex cibis superfluitates eo nomine significari putent. In hæc eo libentius diuertimus, ut Hermolai Barbari quādoq; ad struēdam calumniam cernuli, dum uelut scorpius arcuato uulnere multos impetit, bilem educeremus, molestè ferentis, ausum fuisse quędam prodere, Minthon quandoq; uocatam mintham, id est, mentam: quum tamen id & à Gręcis subnotatum sit, ut mōstrauimus, nisi quis fœdè uitiatum putet exemplarium. Quod ideo appositū uolui, ne fortè indicatione propemodum scurrili, opus hoc à me uendibilius fieri, suboleat maligno interpreti, & planè mucosis naribus: etiam si scio in multis, quæ alicubi conuellimus, non defuturum unquam suum patellæ operculum, sed stomacho suo seruiat unusquisq;. Illud modò mirū, quid ita Oppiani interpres mentam dixerit κακὴν βοτάνην, id est, herbam malam: quum scribat Plinius, mentam grato mensas odore percurrere in rusticis dapibus. Nisi quòd ante coitum mulierum appositam genitalibus inhibere cōceptionem, scribit Dioscorides. At libro duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας ex Florentini Georgicis proditum obseruauimus, hedyosmon esse ἀχρήσιμον, nec uulnus facilè curari, cui illata fuerit herba hæc. Lac prætérea coagulari prohibet, si antè coagulum promisceatur. In magicis porrò, mentæ usum

K fuisse

fuisse aliquem, secundo Fastorum canit Ouidius:

Obsutum menta torret in igne caput.

Etiam si de mento sunt qui malint intelligere. At mentigo, morbus est ouium, ostiginem dicunt pastores. Os & labra, fœdis obsidentur ulceribus: fit, quum agni uel hædi rosidas herbas depauerint, dum lactent. Repperi inter Græcos, qui mintham accipiant θύμον: quæ uox, cepam nobis indicat sylvestrem. meminit Aristophanes Pluto, ὦ πολλὰ δὴ διὰ τὸ τὸν θύμον φαγόντα. Est item grammaticus qui opinetur, calaminthum nuncupari ἄγριον ἡδύοσμον, id est, syluestrem mentam, quam quum mœsta Ceres uidisset, execrata sterilem fecit. Auctaria autem adiecero illa, quoniam ciborum superfluitates attigimus, hominis retrimenta dici spatilen: quanquàm & hoc nomine coriorum nuncupantur frustula, seu recisamenta, quæ à coriarijs sutoribusúe abijciuntur: boum uerò, boliton: asini, onida & onthon. In bobus tamen intelligere onthon, Homerus maluit. Suis, hypeleuthron uocamus: ouium, oiptoton. Nam sordes lanis inhærentes dici œsypum. cum Dioscoride Plinius scribit, uelut οἰὸς ῥύπον. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, legimus ἄπλυτον ἔριον, id est, illotam lanam nuncupari ὑοσηπυρόν quã lectionem comprobat Sudas quoque. Malunt tamen alij οἰσυπηρόν scribere. Quum uerò in Lysistrate οἰσπώτην pronũciat Aristophanes, ouis intelligi diachorema uoluit, id est διαχώρημα. Nam & medicæ scientiæ periti, naturam quandoque expurgare corpora fatentur διὰ τῶν διαχωρημάτων, aut per urinas, aut per eam quæ totum ambit, cutem. Sed & αἱματώδη διαχώρησιν, legimus quandoque. Porrò asinini pulli quod egeritur primò excrementum, ab Aristotele polion nuncupatur: Plinio etiam polea. Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinas facetè baccas dixit. Crocodileam libro secundo interpretatur Dioscorides, crocodili terrestris fimum: Plinius uigesimooctauo, eiusdem intestina. Dignum scitu quod idem prodit Dioscorides, canis & hominis retrimenta ubi exaruerint, melle permixta, gutturi adnexa, cēteri anginis præsentissimum remedium, cura nunquam fallente. Sciendum quoque, ab Vlpiano proditũ, quibusdam in locis uti homines editu boum uice lignorum: quæ uox etiam si rara, feculentam indicat materiam, sicuti uulgò item dicitur. Caprarum etiam spyrada dicunt feculentiam, & spyrathiam, ut apud Galenum. Murum, mysceledra. Apud Paulum obseruauimus dyscœlios, id est, δυσκοιλίους uocari, quibus difficulter aluus it: nam dys, apud Græcos ferè malum indicat: siquidem Firmico, dysphorici infelices intelliguntur: & dysphora, dicuntur difficilia. Non omittendum uerò, cesale, dici locum in quo uentrem perpurgamus, reliquijs ciborum deiectis. Sellam familiarem, uocauit Marcus Varro,

Camilli

A CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVArum lectionum libros, ad doctissimum summaque ueneratione dignum, Bernardinum Barbuleium, Præfatio undecima.

Qvum summus rerum opifex Deus, homini nihil præstabilius mente, ratione atque intelligentia dederit, mirum uideri non debet, si nonnulli, & ij quidem sapientissimi uiri, tantum studij laboris ac uigiliarum contulerint ad eam partem excolendam & informandam, qua sola & reliquis animantibus & ipsis hominibus antecellerent. Quam Pythagoricus Epicharmus tantopere est admiratus, ut hanc unam dominam & reginam, lucem lumenque uitæ diceret, ac huius solius demandatam nobis curam, quum alia tum stupida tum cæca censeret, Νοῦς, inquit, ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει· τὰ δ᾽ ἄλλα, κωφὰ καὶ τυφλά. In hac ipsa tamen ratione uel animo expoliendo, non eandem uidentur plerique sibi propositam habuisse uiam, aut ad eundem tendisse finem. Nam fuerunt apud priscos philosophos, atque etiamnum sunt, qui cognitionem contemplationemque naturæ ita consectati sunt, ut etiam in ea consenescere & iucundum & pulchrum existimauerint: quorum ego institutum, doctissime Barbuleie, etsi improbandum non suscepi (quod hoc interim agere quam turpi ocio sese dedere maluerint) nunquam tamen tanti feci, ut nō potius mancum quodammodo atque uix dum inchoatum iudicauerim, si nulla rerum actio adiuncta consequutaque fuisset. Et quum sapientiam (nimirum qua diuinarum humanarumque rerum continetur scientia) ut rem maximam admirari soleo, tum eam partem quæ nobis à communitate ducta, profert officia, longè præstantissimam putaui. Eam, inquam, quæ in hac generis humani domestica consuetudine, societate, ac hominum tuendis commodis illustrior apparere solet, qua uel sola agnoscamus necesse est, nos nobis ipsis non tantum natos, sed pa-
B triæ, sed amicis. Summoque conatu nobis enitendum, ut ex nostris studijs ad proximum quàm uberrimus redundet fructus. Id quum ita sit, facilè in animum induco meum, æquiores rerum æstimatores bene precari manibus patrui mei, cuius uniuersum studiū eò tendebat, ut dum uiueret, operosas uigilias arduosque subiret labores, quibus animū non solum magis expolitum excultumque sibi compararet, & eruditiores quàm plurimos faceret, sed etiam ut posteris paratam congestamque huiusce pij laboris syluam relinqueret, ex qua non pauca ad suos usus transferre, studiosa iuuentus possit. Quod ipsum si ex priore æditione cognouerunt multi, certè iam id maximè testabūtur grati homines, ubi tot tantisque accessionibus ita instructam hanc posteriorem, ut plane nouum opus uideri possit, conspexerint. Cuius quidem operis æditionem dum adornarem, quum aliæ multæ, tum duæ potissimùm causæ me compulerunt, ut in partem nuncupationis uenires: quarum utra potior, nondum constitui. Vna certè hæc fuit, quòd quum te uiderem eisdem initiatum studijs, & eandem omnino sequi uiam, quam ingressum iam dicebam patruum meum, facilè cognoui uerum esse quod ueteri prouerbio dicimus; ὁμοιότητα τῆς φιλότητος εἶναι μητέρα. Multis enim in rebus paria cum illo facis. Instituisti quàm plurimos tum ad obeunda religionis nostrę munera, tum etiā ad ciuilia capessenda negocia in primis aptos. Et quum tibi iam satis à fortuna prospectum sit, ut commodè uiuere, & ex anteactæ uitæ laboribus honestam tibi quietem polliceri possis, non cessas tamen bene mereri de ciuibus tuis: nec quam tibi summo iudicio semel delegisti prouinciam deserere, sed horum alterū pietate, stabilitate constantiaque alterū in dies magis ac magis tueri uideris. Quis, Deum immortalē, humanior paulò, nō admiretur atque exosculetur tam fortem animum, tantisque ornatum uirtutibus? Aut quis non potius sibi tale exemplar imitandum proponeret, in quo modestia, temperantia, & in maxima frugalitate liberalitas, ex ęquo certant? Quis erit tandem, qui non (quum tot in te animi dotes uiderit) ad uirtutem & ipse quoque incitetur? Istud demum est iuxta placita Euangelica, τὸ λύχνιον οὐκ εἰς κρυπτὸν ἢ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθέ-

uis, & quàm plurimos honesto ac pio admodum exemplo ad bene merendum de pro- A ximo prouocare. Tua itaq; facit, humanissime Barbuleie, & modestia & singularis in Deum fiducia, apud quem cum fœnore tibi repositum præmium non ignoras, nec auram captas popularem, ne cõmemorem quàm in hac calamitate & senserint & in dies magis sentiunt tenuiores benignitatem tuam. Quamobrem quum probè nouerim moderationem æquitatemq; animi tui, non aduocabo testes minimè necessarios. Altera uerò causa, non leuior hæc fuit: quòd propemodum auctor fuisti, ut hoc opus in publicum prodiret. Nam quum scires apud me exemplar adseruari, factum est, ut id Arlenio Arnoldo Peraxylo, qui quum sæpe libenterq; de literis communibusq; studijs conferre solebas, indicares. Is enim ut est apud multos gratiosus, & in hisce rebus eruendis ac in lucem proferendis non solum dexter & studiosus, uerùm etiam ad curiositatem diligens: indignum præterea ratus, ut diutius delitesceret, non quieuit donec extorqueret. Quo certè in negocio (ut uerum fatear) me faciliorem prębui, quum reciperet se curaturum, ut per Frobenianos, quorum tot præclaris iam æditis literarum monumentis, & probata est fides & auctoritas, & celebrata diligentia & industria, ex impressione repræsentaretur. Quum igitur officio me astrictum cognoscerem, has potissimùm causas apud studiosos cõtestatas uolui, partim ut uiderent quantum utriq; uestrum debeant, partim mei in te amoris, obseruantiæ aut pietatis potius indicium. Noui quanti te fecerit piæ memoriæ Lodouicus Cælius, quum Ferrariæ uiueret: quantum dilexerit candorem animi tui, ut dubium apud me non sit, eundem si diutius uixisset, quod nunc facio, cumulatius facturum fuisse. Tu interim ornatissime uir, hũc undecimum librum antea iam à patruo tibi destinatum, ac à nepote tandem exhibitum, succisiuis horis unà cum reliquis leges, simulq; pro tua humanitate parem amorem atq; beneuolentiam, ueluti hæreditario iure in me deriuatam, facilè agnosces. Vale. Rhodigij, nonis Nouembr. anno millesimo quingentesimo & quadragesimo.

Lodouici

A LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VNDECIMVS.

Ocij, ut perniciosi detestatio. Remißionem tamen aliquam uideri necessariam. Quibus ocium sit utilius, quàm negotium. De Augusto. L. Druso, Turanio, Seruilio Vatia. Quod sit honestum ocium. Iunij Syllani historia, & Turbonis, ac Similis. Anaxagoræ item excellentia. Cap. I.

APPIVM Claudium crebrò memorare solitum accepimus, negocium populo Romano melius, quàm ocium committi: non quia ignoraret, quàm iucundus esset tranquillitatis status, sed quòd animaduerteret, præpotentia imperia rerum agitatione ad uirtutem capescendam excitari euibrarique, nimia quiete in desidiam & uelut marcorem quendam relabi. Quo nomine Strenuam, Agenoriam, Stimulam industriæ deas excogitauit priscorum sedulitas. Et sanè quamuis negotium & tetrum quiddam & aspernabile uideatur, quod hominum ferè captus à labore procliuis ad delinimenta sit, ciuitatis tamen Romanæ disciplinam intra limites suos continuit. Blandæ appellationis quies, Illyricæ pacis argumento, calamitatibus immensis aditum reserauit, & tantũ nõ corrasis, quibus tanti imperij increuerat moles, clarissimis moribus, uitia obrepsere plurima. Qua ex causa proditum memoriæ est, de uicta Carthagine terrarum illa orbis æmula, cum qua toties ingenti discrimine dimicatum armis erat, adeò ut propiores periculo, quàm uicti, uictores fuerint quandoque. Q. Metellum identidem dixisse, nescire se illa uictoria boni plus an mali reipublicæ intulisset: quoniam ut omnia latè pacando adiumenti habuisset plurimùm, ita reiecto Annibale formidabili hoste, ad cuius nomẽ B Romana pubes exhorresceret, tantarum memoria cladium, quæ obductũ senescensque refricaret malum, insigne nocumentum inflixisset. Eius quippe in Italiam transitu superatis Alpium iunctis cœlo iugis, relanguescentem ac consopitam quodammodo Romani populi uirtutem excitatam, proindeque eximiè uerendum, ne tam acris æmuli terrore liberata, in eundem relapsa somnum periclitaretur. Huic uerò præsignis uiri bracteatæ sententiæ succinere illud Senecæ uidetur, Infirmis animis hostem esse securitatem. Et Q. Curtius ait, Ocij uitia negocio discuti. Idem alibi scribit, Ocia esse rumorib. serendis aptissima, quæ ne aleret Alexander mouisse in Indiam refert, semper bello, quàm comparata uictoria clariorem. Traditum quoque à philosophorum prudentissimis, ἀνύσιμον πρᾶγμα καὶ τελεσιουργὸν εἶναι ἐπιμέλειαν καὶ πόνον. id est, curam diligentiamque ac laborem in primis rem esse perefficacem, quæque plurima ad exitũ perducat. Propterea rectè Thessalus quidam interrogatus, quinam in Thessalia censerentur abiectissimi, A bello, inquit, feriati. Qua ratione à Romanis institutum, proditur memoriæ, ut ciuilis diei initia à noctis medio ducerentur, ut solis exortus esset quidem operis initium, tempus quod præcedit, apparatui impenderetur. Quippe paratos instructosque obire negocia oportet, non inter obeundum instrui, apparari ue. Sicut Myson Chiloni respõdisse fertur, quum hyeme thrinaca, id est, uentilabrum pararet. Duces equidem multos ac reges bello fuisse illustriores accepimus, quàm pace. Attalum Eumenis fratrem ocium soluit & pax longior, adeò ut saginæ traditus imperij onus in Philopœmenem ex familiaribus unum deriuaret: ita ut festiuiter Romani ex Asia uenientes subinde interrogarent: Ecquid gratia apud Philopœmenem rex ualeret. Lucullo paucos reperias ductando illustriores. At ubi is in desidiam abijt, nimisque inactuosam uitam, & omnis expertem curæ, perinde ac spongia, tranquillitate in tabem resolutus, & ἐννεκρωθείς, id est, mortificatus, Callistheni ex libertis uni omnium cura delegata, opinionem præbuit, uelut ab eo potionatus foret, ac magicis circumuentus excantationibus. Xerxis pater Darius, rerum difficultate seipso fieri prudentiorem dictitabat. Scytha uerò Atmas, si quando esset ab omni negocio feriatus, nil admodum se ab hippo-

comis, hoc est, equisonibus differre, asseuerabat. Vespasianũ affectum grauiter, ab medicis reprehensum, scribit Dion, quòd imperatorijs non abstineret functionibus: ad quæ is τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἑστῶτα δεῖ ἀποθνήσκειν. Imperatorem, inquit, stantem mori oportet. Senior Dionysius à quodam interrogatus, Superesset ne ocium: Melius omina re, inquit, ne supersit unquam. Arcus utique frangi, ac dissilire intensior assueuit, at animaid ipsum patitur remissior. Nil æquè apud Gymnosophistas laudare se Apuleius scribit, quàm quòd torporem animi & ocium oderunt. quin posita mensa, prius quàm edulia apponantur, conuenientes illuc adolescentes prærogant magistri, quod nam à lucis ortu ad id diei bonum fecerint. Amplius & Ciceronis quoq; testimonio liquet, nos ad agendum esse natos, idq; appetere animum semper, ut qui nulla cõditione quietem sempiternam pati possit, quod in primis puerorum ætatulis manifestum fit. Quid quòd ocium & quies immodica inter frigidas morborum causas ab Galeno recensentur? his enim ignis restinguitur insitus: nam si prunis minutis niuium affuderis multum, peribit mox quicquid affuerit innati caloris. Sed & humectis quoq; ægritudinibus ociosior uita, & omni uacans labore ansam facilè præbuerit. Ex eisdem tamen scholis & illud est, Quiete nonnullos pinguescere, extenuari alios: nam quibus affatim genuinus suppetat calor, commodius perfici cibum, ac uacantia resolui: contrà uerò affectis diuersa contingere. Excitatur quandoq; ocio item uigor & omnis tristitia, quæ continua tione pertinacis studij adducitur, hilaritate discutitur, si paulum demulceatur animus, & iucundis honestisq; laxetur illectationibus: etiam si animi remissionem esse ueluti amissionem dicebat Musonius. Nulli tamen, inquit Seneca, intermissio manifestius proderat, quàm Latroni Portio: quoties ex interuallo dixerat, multo acrius uiolẽtiusq; dicebat. Ingenij lassitudo non minor est quàm corporis, sed occultior. Vt fertilibus agris non est imperandum, citò enim exhauriret illos nunquam intermissa fœcunditas: ita animorum impetus assiduus labor frangit. Legum conditores festos ad hoc ipsum instituisse uidentur dies, ueluti necessarium laboribus interponentes temperamentũ. Magnos item uiros menstruas sibi diebus certis ferias dedisse legimus. Asiniũ Pollionem oratorem nobilem nulla cura post decimam retinuit. Quidam medio die iter iunxerunt. Quin & apud Romanos, nouam relationem post horam decimam fieri uetabant. Poeta item Græcus cecinit: Aliquando & insanire iucundum est. Sunt porrò, quibus ocium melius, quàm negocium committitur. Quosdam reperias ita bile feruidos, ut iram in potestate minus habeant, & ad temeraria uerba qualibet indignatione prorumpant. Quidam urbanitatẽ nõ reprimẽtes lętiferis non parcunt salibus. Hisce uerò quies negocio longè optabilior. Augustus Cæsar, cui plura quàm ulli unquã obuenisse feliciter tradunt, non desinebat quietem sibi precari, & uacationem à republica petere. Identidemq; repetebat, aliquando se uicturum sibi. Liuius Drusus, uir acer & uehemẽs, quum mala Gracchana mouisset, execratus inquietam à primordijs uitam dictitabat: Vni sibi ne puero quidem unquam ferias contigisse. At ediuerso nonnullos uideas, qui pati ocium nequeunt. Turanius fuit exactę diligentiæ senex, ei post annum nonagesimum procurationis uacationem ultrò C. Cæsar indulserat. At is molestè ferens, componi se in lecto, & uelut exanimem à circunstante familia plangi iussit. Lugebat domus ocium domini senis, nec finiuit ante tristiciam, quàm labor illi suus restitutus est. Quum tamen à quinquagesimo anno lex militem non legat, à sexagesimo senatorem non citet. Qui uerò in consummationẽ dignitatis per mille indignationes erumpunt, quid aliud quàm in titulos sepulchri laborant? Cæterùm quod demum statuimus honestum ocium, quodúe expetendum in primis? Soli omnium, inquit Seneca, ociosi sunt, qui sapientiæ uacant, soli uiuunt: nec enim suam ætatem tantum bene tuentur: omne æuum adijciunt, nisi ingratissimi sumus. Illi clarissimi sacrarum opinionum conditores nobis nati sunt. Ita est, ocium sine literis mors est, & hominis uiui sepultura. Sed uidendum amplius, quales deniq; sint hæ literæ. Quid enim ambigas, esse plerosque, qui operose nihil agant: quia inutilium literarum studijs detinentur? Hic uerò Græcorum in primis morbus est, ut subinde quærere pergant, quem numerum remigum Vlysses habuisset, ac id genus innumera alia. Præclara & ad hoc ipsum maximè spectans Fabiani sententia, qui addubitare se dicebat, an satius foret, nullis admoueri studijs quàm ijs impli-

A ijs implicari. At qui uelut timidum animal, atq; iners metu oblituit: is sibi non uixit: sed quod est turpissimum, uentri, somno, libidini. Vatia Seruilius, diues prætorius, nulla alia re, quàm ocio notus, consenuit: quin ob id unum, felix habebatur. Nam quoties aliquos Asinij Galli amicitia, quoties Seiani odium, inde amor merserat, exclamabant homines, O' Vatia solus scis uiuere. At is latere sciebat, nõ uiuere: diciq; ab uillam prætereuntibus uerè prorsum poterat, Vatia hic situs est. Hactenus Seneca. Videtur, inquit Moralium decimo Aristoteles, in ocio esse constituta felicitas. Siquidem negocia obimus, ut ocio liceat perfrui, & bellum gerimus, ut in pace uiuamus. Iunium Syllanum Asiæ proconsulem, adeò fuisse desidem, adnotatum annalibus est, & principibus fastiditum, ut eum C. Cæsar pecudem auream appellare sit solitus. At Turbo rei militaris scientia præstantissimus, nunquam domi per diem, uel quum morbo infestaretur, est uisus. Monenti uerò Adriano, quiesceret: Præfectos, inquit, rebus stantes mori oportere. Floruit eadem tempestate Similis, uir fortissimus, qui postremum uitæ septennium, uacatione impetrata, in agris per ocium & quietem transmisit, proinde moriens sepulchro inscribi iussit: Similis iacet hic, cuius ætas multorum quidem annorũ fuit, septẽ quamuis tantum annis uixerit. Medicorum tabernas, id est, pharmacopolia, ociosis & garrulis peraccommoda esse loca, indicat Hieronymus: Illi (inquit) uerbositas, attrita frons: cui nundinæ, fora placent, plateæ ac medicorũ tabernæ. Cato senior trium duci se pœnitentia profitebatur, si fœminæ arcana retexisset, si nauibus perrexisset, quò posset pedibus, siq; dies quandoq; inanis foret transmissa, uel ut Græcè dicam, ὅτε μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν. Quanto autem quod ad sordens ocium spectat, dispicienti rectè satius est, Anaxagoræ propositum in spectanda ueritate anxium laboriosumq;, uerbo req; perpendisse. Id quod epitymbium testatissimum facit, quod & apposui, ne quid forsan studiosorum desideria remoremur,

ἐνθάδ' ὁ πλεῖσον ἀληθείας ἐπὶ τέρμα περάσας
οὐρανίου κόσμου, κεῖται ἀναξαγόρας.

B Quin & aras illi dicatas nouimus, quarum uiseretur inscriptio nunc quidem Νοῦ, id est, Mentis: nunc uerò ἀληθείας, id est, Veritatis: illustriora multo hæc, & hominis propria omnino. Aliàs somnolentia marcescentes brutum induimus. Quo quid fœdius, diuinam præsertim gestanti imaginem, torpore sic turpiter collutilatam extra uitæ præscriptum? Sed somniculosæ aspidis uim sentimus plerique omnes, bonumq; si non & amamus.

Cur olidum ueternum Catullus dixerit. De ueterno inibi, necnon de cataphora, & comate, catalepsi, ac caro. Codion quid, & comi, ac comæ, & epicataphora, anaphora. poros, grauedo. coryza, catarrhus, branchus, arterica affectio. Item qui arthritici. Elephantiasis quid. Exarticulatio, bronchion, bronchos, elephantici.

Caput II.

POstea uerò quàm ducente stilo, in male feriatorũ torporem ignauũ, ac turpiter desidentẽ producti sumus, succurrit, in re leuicula feramus opẽ poetæ Catullo, calculis omnium docto & emunctæ naris. Nam illicijs hoc genus sæpe studiosis eblandimur. Carmina explicatius enarranda sunt hæc,

Nunc eum uolo de tuo ponte mittere pronum,
Si potest olidum repentè excitare ueternum,
Et supinum animum in graui delinquere cœno.

Inactuosum hominem, ac marcore quodam languidum taxat liquidò illis uersibus Catullus, sentiunt id enarratores, quando Maronianus interpres ueterni nomine hydropisin intelligendam putat, quæ nimio plus homines reddit pigros & ignauia marcescentes: unde & pro desidia quandoq; positum inuenias. Probus etiam pro graui accipit somno, quem medicorum scholæ uocant lethargum, si marcor sit, ac (ut inquit Celsus) inexpugnabilis dormiendi necessitas. Nam Seneca ueternum animi crumnosi dixit ad Lucilium scribens. Vsurpauit & Ausonius elegantissimè,

Pelle soporiferi senium, nubemq; ueterni,
Atque alacri mediam carpe uigore uiam.

Sed & Seneca item: Ego nec redigo ista ad legem dialecticam, & ad illos artificij ue-

ternosissimi nodos. Sed ad Catullum. Sentiunt, inquã, hoc interpretes: sed cur olidum A dixerit, parum attentè obseruarunt: etiam si Delio natatore non indiget res, quam tota facilitate soluit Aristoteles, ubi in odorum ratione quærit, cur alæ omnium maximè partium nostri corporis malè oleant: & respondens posse fieri putat, quòd omnium minimè respirare possunt: nam locis eiusmodi odor malus contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis consistit, siue quòd immobiles inexercitatæque habentur. Hactenus Aristoteles. Ex cuius uerbis perspicuũ (opinor) fit, cur cessantem ac torpidum hominem dixerit olidum. Porrò, ut excultius addamus quippiã, ueternum Græci nothrotera uocãt. Ex humecta prouenire materia, inter medicorum placita est, sicuti caros, id est, sopor, & lethargus fiant ex frigida. Si aliquãdo, inquit Galenus quarto De affectis locis, tota anterior afficiatur cerebri pars, supremum ipsius uentrem consentire, necessarium est, atque cogitandi etiamnum præpediri, uitiarique actiones. Proinde qui ita affectus est, neque sensus, neque motionis munere fungitur. Spirandi tamẽ facultas haud quaquam læditur, uocaturque affectio hæc caros, id est, sopor. Si uerò adeo uehementer spirationem opprimat, ut quis uel magno conatu uix spiret, apoplexia nominatur. Est & sua mox paulò morituris καταφορὰ καὶ ἀναισθησία, id est, in somnum collapsus, & uellicantium insensibilitas. Pro extasi, seu mentis excessu, inquit Hieronymus, in Hebræo est thardema, quod Aquila καταφοράν, Symmachus κάρον, id est, grauem profundumque soporem interpretati sunt. Cataphoricos somnos intelligere Paulus uidetur, βαθεῖς, id est, profundos. Cataphoram tamen Galenus in libro De comate, in duas partitur species. Vtriusque proprium, ut occulos surrigere nequeant, sed grauentur mox, & collabantur in somnum. Verùm altera species profundum habet soporem, ac diuturnum. In altera uerò uigilia est, imaginatione frequenti obturbante ac interpellãte somnum, ita tamen, ut surgere nequeant. Vtrunque dicitur coma, nuncupatione hinc producta, quoniam substratis pellibus, quæ codia uocant, indormirent priores. Aristophanes,

ἤν σε μὴ μισῶ, γενοίμην ἐν κρατίνου κῴδιον.

Aut ab uerbo κῶ, quod dormitionem indicat, siquidem loca ueteres dicebant comos, B atque item comas, in quibus erant dormituri. Epicataphoram uocãt cœlestium periti superam portam, quippe loca nuncupant quædam pigra in cœlo, deiectaque: quia nulla cum horoscopo societate iungantur. Eorum primus in secundo ab horoscopo constituitur signo, & inferna dicitur porta, uel anaphora. In diametro autem huius signi, qui locus fuerit in octauo ab horoscopo signo, epicataphora dicitur. Nouissima uerò loca sunt malæ fortunæ, ac mali dæmonis, in sexto ab horoscopo signo, & duodecimo. Catochen, recentiores medici uigilantem dicunt soporem. Catalepsis uerò dicitur occupatio In his posteriora cerebri infestantur. Verùm ut in sopore clauduntur palpebræ, ita in catalepsi apertæ perseuerant. Caros porrò, de quo diximus, non soporem modò signat: sed pro ebrietate item ponitur, & qualibet capitis grauitate, etiam ex percussione, quũ efficimur uelut attoniti. Quin eum, qui honoribus nimijs externatur quodammodo mente, ac stupet, κεκαρωμένον Græci uocant. Apollonius Argonauticôn secundo, caron uidetur σκότωσιν, id est, uertiginem, intelligere:

Κάρος δὲ μιν ἀμφεκάλυψε
πορφύρεος, γαῖαν δὲ περὶξ ἐδόκησε φέρεσθαι.

Hoc est, uertigo ipsum comprehẽdit nigra, terram uerò putabat circumferri. Caroticas uenas appellat Galenus in libro De iuuamento anhelitus, quæ in collo sunt. Eas si quis comprimat, corruit homo dormienti assimilis, sequiturque corporis totius immobilitas. Earum item mentionem Aristoteles facit, De animalium historijs libro tertio. Et qua scinduntur primùm, sphragitidas appellari scribit, id est, iugulares, ut Theodorus uertit. Cæterùm de ijs facta nobis alibi mentio est. Illud uerò Homericum,

Τίω δέ μιν ἐν καρὸς αἴσῃ

Hoc est, æquè ac Carem ipsum existimo: sic enim quidam legunt: diuersum ab hoc sensum habet, declarabitur tamen: quid enim attulerit nocumenti? Tanti (inquit) facio, quanti mercenarium. Primi siquidem mortalium Cares mercede cœperunt militare, ac proinde ut uiliores, passim infamari cœpti. Porrò & compertam mandragoræ grauedinem alicubi leges pro torpore marcido, & capitis grauitate somnolenta. Quod ipsum

A ipsum & Plinij cõprobatur auctoritate, in mandragoræ mentione libro uigesimoquinto. Aliâs uerò est grauedo humoris è capite fluctio, unde grauedinosi dicantur. Coryzan Græci uocant, Paulo Aegineta interprete, libro tertio De medicina, si uiscosi crassiq; humoris in nares uis decubuit. Catarrhũ, si φάρυγξ, id est, fauces infestantur, ac thorax & palatum. Vbi uerò in larynge & arteria sese causatio ostentat, & in gutture ἀρβρόγχου, ut inquit Galenus, branchon nuncupant: atq; item artericam affectionem, ut idem inquit Paulus. nam arthicum, seu uerius arthriticum, Cicero intelligit articulorum, quę ἄρθρα uocant Græci, morbo laborantem. Etenim apud Paulum libro tertio, ischias, id est, ἰσχιάς, esse dicitur arthritidis species. Ab eodem pod[illegible]ica nuncupatur affectio, & arthritica. Podagricam undecimo Therapeutices intelligit Galenus, qua pedes afficiuntur: arthriticam, qua corporis infestantur articuli omnes. P[illegible]os, id est, πώρους, dicunt lapidosas durities in podagrico malo concretas. Exarticula[illegible]nem intelligimus, quum articulorum immodica humectatio ligamenta madefacit ac elaxat, totamq; articulationem ob lentitiam, lubricam reddit. Quandoq; uerò quia ossium concauitatum, quas cotylas uocant Græci, supercilia circumfranguntur. Arthritim in Diffinitionibus esse statuit Galenus, inflammationem articulorum immanẽtem diu, ac neruis malè affectis ualidos acresq; cientem dolores. Exarticulatio uerò, id est, exarthrema, siue ἐξάρθρημα dicitur, item ἔκπτωσις ἄρθρου ἀπὸ τῆς οἰκείας κοιλότητ☉, ἐπὶ τὸ ἀσυνήθες id est, articuli à cauitate propria dilapsus ad insuetum locum, unde [illegible] παραποδίζεται κίνησις, id est, propositus præpeditur motus. Ceterùm ischias & [illegible]thritis ac podagra magnitudine modo distinguuntur: causis uerò & locis πρωτοπα[illegible], iidem sunt morbi. ex pituita siquidem gignuntur plurimùm, neruosq; afficiunt, quibus nectuntur articuli motumq; indipiscuntur. Ischias tamen, id est, ἰσχιάς in ischio, id est, coxarũ progignitur uertebro, uerùm ad talos usq; pertingit quandoq;. sicut elephantiasis ex pituita prouenit crassa & bile atra, quæ βλεννώδης maximè est. Hi uerò humores cutem reddunt ferinam, quando & hinc nacta nomen affectio est, Galeno tradente: efficitur nanq; durior cutis crassiorq;, ut elephanti corio prorsum uideatur assimilis. Verùm de affectionis huius ratio-
B ne Paulus Aegineta libri quarti, capite primo plura. Elephas item nuncupatur doctissimis. Sed scitu dignum, ex uictus ratione, ac cœli æstu apud Alexandriam uigere plurimùm. In Germania uerò ac Mysia rarenter admodũ quenquã ita infici: atque eodẽ modo apud Scythas galactopotas nunquam uisum ferè. At in Alexandria diætæ modus plurimum id genus concinnare ualet. athara siquidem uescũtur, siue pulte. id est, farina frixa, nec lentem abnuunt, uel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia, quibus chymi uis comparatur crassior, καὶ μελαγχολική. Quod quum alibi, tum in secundo ad Glauconem comprobat Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasi laborantes. Apud Galenum esse corpus quoddam chartilagineum secundum asperam arteriam legimus, quod bronchion appellatum tradit: alibi etiã bronchon. Porrò ubi ingens oborta est inflammatio, uel erysipelas, uel abscessus, arteriarum pulsum cum dolore sentimus. Quum alioqui citra dolorem pul[illegible]re, ad solas pertineat arterias. An & hæc dici aliquo modo arthetica possit affectio, disceptabunt medicæ rei periti.

Item de ratione ocij plusculã. Domus optima quænam sit. Exercitij cum natura societas: itemq; eius species. De frictionis specie non una. Apotherapia, apotherapeutice, præparatoria.

Caput III.

QVamuis affatim paulo antè ac multo sermonis axiomate de ocio tractarimus, congestis quæ ad manum (ut dicitur) fuere, adijci non inscitè tamen & ista possunt: Draconẽ, cuius iam facta nobis mentio est, celebrẽ apud Athenas latorẽ legũ, eos qui ocij damnati forent, capite censuisse mulctandos. Hinc factũ reor, ut illũ orator Demades non atramẽto, uerùm sanguine leges condidisse, dictaret. At in quibusdã gentibus ocium, non in ultimis habitũ laudibus, inuenio. Siquidẽ auctor Herodotus est, apud quosdã Thracas ociosum esse pro honestissimo iudicatum, agricolatorem uerò pro contemptissimo. Et amplius, inquit, inter eos hi sunt insignissimi mores. Sicut itẽ è bello & rapto uiuere, pulcherrimum, & punctas esse notis frontes, nobilissimum censebatur. Insuper ex Lycurgi institutis illud

ex mie

eximiè laudatur, ut pulcherrima res ac beatissima, quòd ciuibus suis ocij copiam pepe- A risset & ubertatem. Cautum enim ab eo est, ne quis omnino quicquam uulgarium artium attingeret. Proinde quum Athenis quidam iudicijs forte interesset, audissetq; , ocij mulctæ obnoxium quendam mœstum incedere, & ab amicis reduci, qui & ipsi rem ægrè, ac iniquè ferrent, ex quopiam instituit quærere, qui nam foret is, qui liberalem subijsset mulctam. Nam & illa fuit Areopagitarum functio, ut unde quis se aleret, accurate scrutarentur, inq; desidia compertos nõ citra mulctam transmitterent. Cęterùm prius, quàm uela parte hac complicemus gradum ad alia facturi, Plinij Cæcilij, ac Plutarchi sententias, uelut conniuentes non transiliemus. Ex quibus prior Minutium quendam monens, longè præstare uacuum esse, quàm ineptis implicari laboribus: Satius (inquit) est, ut Attilius noster eruditissimè simul & facetissimè dixit, ociosum esse, quàm nihil agere. qualem fermè sensum expressit Valerius Martialis,

Est, non est, quod agas, Attale semper agis.

Idem Plinius libro quinto, copiosum ocium altius uocat, & pinguius. Plutarchus in septem sapientum symposio iniectum scribit sermonem, Quæ nam maximè felix domus foret. In eo uelut in symbolum, quisq; quod sentiret, protulit. Ac princeps Solon, optimam sibi domum uideri pronunciauit, in qua pecuniæ forent bono comparatę modo, nec carũ custodes haberentur infidi, nec erogatis subsequeretur pœnitentia. Bias eam censuit optimam, in qua per se dominus existat talis, cuiusmodi extrà est ex lege. Thales uerò, ubi ocio pingui domino perfrui licet. Cleobulus, si plures multò sint, qui dominum ament, quàm qui reformident. Pittacus eam prætulit, quæ tum necessarijs, tum redundantibus superflueret. Chilon, administrationi regiæ domum oportere esse assimilem statuit. Nam Lycurgum ferunt, quum summonuisset quispiam, Democratiam induceret, intulisse: Hanc prius in domo ipse constitueret. Illa postremo memoratu dignissima, quæ erunt auctaria, adiectis præterea de exercitio pauculis. P. Scipionẽ, qui prior Aphricanus est appellatus, dicere solitum, scripsit Cato, qui fuit ferè eius æqualis: Nunquam se minus ociosum esse, quàm quum ociosus: nec minus solum, quàm quum B solus. Magnifica uerò uox, inquit M. Tullius, & magno uiro & sapiente digna, quæ declarat, illum & in ocio de negocijs cogitare, & in solitudine secum loqui solitũ: ut neq; cessaret unquam, & interdum colloquio alterius nõ egeret. Idem Cato dicere solebat, Non minus ocij, quàm negocij clarorum uirorum rationem extare oportere. At ediuerso Galba dictitabat, Neminem ocij sui rationem reddere cogi. Dignũ quod parte hac non prætereatur, Aeropum Macedoniæ regem, si quando foret ab negotijs feriatus, τραπέζια, id est, mensulas, & lychnidia faberrimè struere consuesse. Sicuti Attalus, φιλομήτωρ qui dicitur, herbas impendio excolebat φαρμακώδεις, quibus expurgantur corpora deterguntúrq;. Parthorum reges sagittarum cuspidibus rectè exacuminatis sculptisq; gloriabantur. Videtur autem inscitè nimis ocij suffragator Asclepiades, cui accedit ferè Erasistratus quoq; : tollunt siquidem exercitationes, ac liquidò damnant: Cæteris medicæ scientiæ peritissimis sic approbantibus, ut non euhexia modo inde, id est, corporis habitudo bona concipiatur, sed & sanitas paretur eminenter. Quando illis adeò affinis internoscitur hominis natura, ut quamuis occlusi conseptiq; pueri, discurrant tamen, ac brutorum more lasciuiant plerunq;. Quippe suapte ui excitatur unũ quodq; ad appetitiones eas, quibus sanitas compararetur, ac salus. Cæterùm obiter ut aliquid subnotemus: exercitij pro motionum discriminibus tres minimũ ab Galeno traduntur modi: nam aut à nobis motamur ipsis, aut agitatione extima, uel pharmacis. Motus alienus nauigando perficitur, equitando, uehendo, cunis, lectulis, ulnis. De exercitio sic ferè in sententijs Hippocrates, Labor cibum præcedat. Sed & in morborum populariũ sexta lucubratione: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Quòd de Venere ait, intellige (Galeno interprete) in ijs quibus Venere utendũ est, siquidem est Venus ætate tantum florentium. Quæ uerò anteit ætas, uel sequitur, aut semine caret, aut sterile profundit, uel non rectè ferax. Motus autem concitatior exercitij nomen subit. Huic cancellos circumponit anhelitus, ut sic dicam, alteratio. Et hoc commune fuerit exercitium. At proprium, cui ab loco facta nomenclatura est, quem gymnasium nũcupant: quo ungendi, fricandi, luctaturi, discum iacturi, conueniunt. In

A hac re id cauendum impensius, ne dum exercemur, incocti cibi aut succi multitudo in uentre aut uasis contineatur. Frictionem inter exercitia Græci ueteres ἀνάτριψιν uocăt, recentiores etiam τρῖψιν, Latini frictum, & perfrictionem. Huius uerò portio quædam ab gymnastis, præcipuè recentioribus, apotherapia nuncupatur, quæ post exercitationem adhibetur. Nam præparatoria quæ dicitur, ad exercendum corpora præparat: apotherapeuticen Latinè recuratoriam dixeris non ineptè.

De halyce, siue hale, quam pandiculationem Latinè dicamus, uel anxitudinem, aut etiam anxietatem. Plutarchi loca duo suæ redduntur luci. Gelliana restituitur lectio. Elucus. Item de oscitandi ratione. Quæ dicantur oscitationes apud Papinium. Haliæ mulieres. Halica oratio.

Caput IIII.

CVm à studijs nostratibus in medicorũ scholas nuper diuertissem, in multa sciendorum congerie non defuit, quod excerpendum bonisq; cõmunicandum omnibus ingereret sese. Cuiusmodi quod prænotauimus, & hoc quod mox delineabimus. Esse quum in sanis, tum maximè in affectis ac iam decumbentibus, quam halycen Hippocrates uocauit, plerique uerò etiam halen, Latinè anxitudinem possumus interpretari: sunt qui pandiculationem malint. Ea uerò est, quum quis toto corpore extenditur. Inter sanos igitur halycen dicunt, quum præsentia subinde stomachamur, ægreq; ferimus, & ab actione una ac negocio ad negocium demigramus. Itidem anxios esse ægros animaduertimus, qui accubitum non perferentes figuras euariant: quia semper præsens eos aggrauat. Hoc uerò illis obtingere potissimum, deprehensum est, quibus in ore uentriculi, quod nos abutẽtes uocabulo sæpe stomachi nomenclatura consueuimus insignire, humoris aliqua propria qualitas continetur, uentriculo infesta: quæ tamen nec redundans est, nec in uentriculi fluitat cauitate, sed tunicæ eam imbibere. Hinc à Grecis ἀλύειν positum pro τῷ ἀλυδονᾶσθαι φορεῖν, id est, anxitudine obturbari molestè: quamuis etiam lætari signet, ut apud Homerum, ἀπὸ τῆς ἀλέας καὶ διαχύσεως. Homerus,

ἦ ἀλύεις, ὅτι ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην;

B Et Sophocles ita scribit, ἐᾶτέ μ᾽ ὧδ᾽ ἀλύειν.

Quidam ita distinguunt, ut aspiremus primæ, ubi gaudium exprimas: quòd si molestiam, contraria obsignemus nota. In notione utraq; psilen seruauit Didymus. Ex Atticę uerò linguæ proprietate, est utrobiq; flatilem admittere. Ex hac mentione commonemur ut Gellij codicem restituamus in integrum, deluxatum fœdè, nec ab eruditorum quopiam animaduersum: ita enim in peruulgatis exemplaribus enotatum libro decimosexto inuenias, capite duodecimo: Item halucinari factum scripsit Cloatius Verus, ex eo quod dicitur Græcè ἀλύειν unde lucum quoque esse dictum putat, G litera in C conuersa. Tu uerò expuncta dictione nihili & cassa, quæ est Lucum, substitue ac repone Elucum. ubi uerò scribitur, mutari G in C: scribe. A in E conuersa. Siquidem elucum dicimus, qui illam sentit animi tarditatem & stuporem, qui halucinantibus plerunque usu uenit. Id ita esse, ut astruimus, ex Pompeij Festi auctoritate liquet, in litera E sic prodentis: Elucus significat languidum ac semisomnum, uel (ut alij uolunt) halucinatorem, & nugarum amatorem: siue alonem, id est, hesterno uino languentem, quem Græci ἕωλον dicunt. Idem tamen auctor in H litera: Helucus, inquit, ab hiatu & oscitatione dictus. Vsurpant Rhodigini mei uocem hanc morionem aliquem subsanantes. In hunc sensum accipit uerbum ἀλύειν Plutarchus in Romulo: ὁ νεωκόρος, inquit, τοῦ ἡρακλέους, ἀλύων ὡς ἔοικεν ὑπὸ σχολῆς, id est, Herculis sacerdos ocio languens halucinabundusq;. Sed interpres eo uerbo, lasciuientem ocio reddidit. Quin & in Pyrrho historicus idem: Hic autem, inquit, nec cæteris negocium facesseret, nec ab alijs pati, ἄλην τινὰ ναυτιώδη arbitratus, ocium concoquere non ualebat. Interpres nauseam modo transtulit, eruditis auribus haud faciens satis. Porrò, ut ab diuerticulo repetatur fabula: primo Canonis apud Auicennã lego, Halycem contingere ob superfluitates quæ in musculis coeant, ideoq; à somno frequenter euenire: quòd si affluentior is fuerit humor, fieri inde horripilationem (ut interim sic appellem) putat, & tremorem: at si nimio plus redundarit, etiam induci febrem. Oscedinem quoq; esse affectionis huius speciem tradit, prouenireq; in mandibularũ musculis & thoracis. Ea si rectè ualent: in primis

mis citra causam acciderit, esse ait malum, præsertim si frequens fuerit: quia materiæ significatur exuberantia, & corporis febricitationi propinqua dispositio. Oscitatio probatur, quæ à digestione assueuit obuenire: inde enim superfluitatum in musculis aggregatarum expulsio significatur. Halyces interdum conciliat frigus atque oscitationes: eo nanque præfarciuntur cutis pori, seu meatus: quæ ratio sub cute fumidos compescit uapores, quos per halycem oscitationemque protrudere satagit natura. Quamobrem etiã cutis densitas id ipsum producit quod frigus. Sed & resolutionis paucitas, nec non excitatio à somno immatura. Galenus libro in Sententias Hippocratis septimo: Oscitare, inquit, sicut & pandiculari, cõtenta aliqua in musculis, per quos tales fiunt motus, quos pandiculationes ac oscitationes nominamus, uel humiditate flatuosa uel spiritu uaporoso fieri, est à nobis demonstratum. Horror autem prauis humoribus per cutem currentibus accidit. Illud operæ leuioris fuerit, oscitationes dici à Papinio negligentes cõpositiones, & halucinantis animi partum: quoniam fluxæ atque apertæ securitatis, & uagi animi indicium sit oscitatio. Sed & Cicero: Adde inscitiam pransi, poti, oscitantis ducis. Oscitantes in Andria Terentij interpretatur Donatus, securos, nil prouidentes. Haliæ autem mulieres fuerunt, quæ contra Argiuos & Perseum cum Dionysio depugnarunt, mortuæque in prælio, apud Argos tamen adeptæ monumentum feruntur, quod dicitur γυναικῶν τάφος à quo non longè χάλκεον abest, quod ueteris artificij statuas sustinet. Fuit & Halica ciuitas: unde Halica oratio in Epidauriorum stellis, quibus Aesculapij continebantur medicamenta.

An probabile sit, labi è cœlo stellas. Olta λίφου apud Ammianum Marcellinum. Antinoi stella. Traiectiones quid, & secundaria. Caput V.

Quæsitum sæpe nõ in plebe uulgaria modò, sed inter classicos quoque, ac primæ notæ conditores, Sit'ne, uti uidetur, stellarũ è cælo casus aliquis. Quã rem ad credidisse Poetã nobilem suspicari possumus, dum Georgico primo ita canit:

Sæpe etiam stellas, uento impellente, uidebis
Præcipites cœlo labi, noctisque per umbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus.

Sed quod grauius multò est, Euangelica ueritas Matthæi uigesimoquarto: Cadent de cœlo stellæ. Ioannes item theologus Apocalypseos sexto, Stellæ de cœlo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, quum à uento mouetur. Cæterùm absurdissimè dici ista, & præter naturæ rationem, quis abnegat? Nam qui philosophiæ sacraria saltem à limine introspexerit, illud ignorare non potest, Corpus cœleste nullũ, aut partem omnino aliquam prolabi è cœlo posse: quia ex Aristotelis astipulatu primo Cœli, Sublimia nec grauia sunt, nec corruptioni obuia. Quælibet uerò stella aũt est pars globi in quo est, aut illi cognatum corpus, inclusumque, in quo sit lucis accumulatio præsignis. Nam secundo operis eiusdem sic sancit Philosophus, Esse stellas luminis aggregationem. Ex quibus colligi licet, uanissimum esse, syderum admittere labem aliquã, aut cælestibus interitum ingruere. Nanque in idem feruntur naturæ ratione totum & pars. At corpori quod circumfertur, non contingit alio agitari motu, quàm circulari: neque igitur particularum ulli. Localis autem motus aut rectus est: aut orbicularis, aut ex ijs mixtus, ut compositorum corporum. Quòd si qui amplius astruere secus adnitatur, sciat esse apud Euripidem, Μῶρα γὰρ μωρὸς λέγει.

Fulgor ille immortalis est, ac incõcussus: ni destituimus naturæ capacium uirorum uestigia. Aeterna est, inquit Plinius, cælestibus natura intexentibus mundum intextuque concretis. Sunt qui opinentur, esse ignis ætherei ἀπορροίας quasdam, id est, defluxus, qui obtingant, ubi uehementior uentus scandat altius, & inde secum auferat, quod stellarum præferat casum, dicaturque asteroides. Aut, sicut idem refert Plinius, si tamen creditur, sidera nimio alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt, quũ decidere putantur: ut apud nos quoque luminibus accẽsis liquore olei notamus accidere. Huiusmodi uerò igneum nitorem scribit Ammianus Marcellinus uocari λίφου ὄλτας, qui nec cadat unquam, nec terram cõtingat. Corpora enim, inquit, qui credat cœlitus posse labi, profanus meritò iudicatur, ac demens. Vbi autem ista contingant, nil uideri tentan-

A ri tentandum, uates cecinere Hetrusci, ex Tarquitianis libris, titulo De rebus diuinis. Oltam monstram in fulminum ratione apud Plinium legimus. Verùm an Marcellini codex insyncerus circumferatur, perpensione amplius dignum. Stellam porrò ab se ui sam, quæ Antinoi foret, aiebat Adrianus: quod scribit Dion. Fuerat autem Antinous eximiæ pulchritudinis puer, uel ab Adriano immolatus, uti creditur ferè, quòd magicis uteretur sacris, uel quòd spontè oppetijsset, quũ indigeret Imperator hominis spontè occumbentis anima. Quod à me ideo huic insertum loco est, ut ueterum lusus adnotaremus, nunc è cœlo stellas præcipitantium, nunc nouas adoptantium, prout cuique fuisset collibitum. Quæ uanitas in Cæsare dilucet quoq;. Tropologicam esse putat Augustinus loquutionem, quum labi de cœlo stellæ in sanctis dicuntur literis. Nam inde dici interpretantur apud Euangelistam, quia lumine uidebuntur intimo priuari, ingerente sese amplius corruscante, claritate alia. Sunt qui ad conflagrationem referant futuram, in qua calore ac siccitate preualentibus, ita ignescẽt superiora, ut ruentium de cœlo stellarum speciem sint præbitura. Ptolemæus in Centum enunciatorum commentatione, διάττοντας uocat hoc genus traiectiones, hoc est, transcurrentes stellas, uti sunt ignitæ trabes, item faces ac iacula. Plinius stellarum discursus dicit. Hasce aeris siccitatem indicare, idem prodit Ptolemæus: indeq; etiam uentum, necnon aquarum imminutiones, quin & hostium assultus. Sciendum etiam illud, Crinitas & traiectiones secundaria nuncupari, quia secundas in iudicijs ferant.

Impostura non utendum. Titi imperatoris bonitas. Glauci historia. Item de Glauco Carystio, deq; sciamachia & chironomia & sciagraphia, acrochirismo & acrochiri, corico & scariphismo. Exercitationis distinctio. Ecplethrissare, pitylissare, tactici, chiropedæ. Apollodorus pictor. Symmachia, epimachia, sciadion. De hoplomachicis motibus, & monomachia. Mantinica armatura. Cap. VI.

CHrysippi illius Stoicorum olim maximi apophthegma celeberrimum est: Qui stadium cucurrerit, eniti & cõtẽdere debere quàm possit maximè, ut
B uincat: supplantare eum, qui quũ certet, aut manu uel qualicunq; astu depellere, nullo modo debere. Sic & in uita sibi quenq; petere quod pertineat ad usum, non iniquũ est: alteri diripere ius non est. At si amplius attendamus quotũquenq; reperias, qui philosophi præclari placita sanctissima frõte attrita nõ transiliat modò, sed exculcet planè ac proterat? Quod simulationũ inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusq; natura? Notissima est ad hoc precipue spectans M. Tullij sententia: Frons, oculi, uultus persæpe mentiuntur, oratio autem sępissimè. Nec tempestatis nostræ prauitatem discutio nunc, qua omne in pręcipiti uitium stetit. Vetera retexere lubet amplius, ut interim ab ijs quæ anxium exulcerãt, auocetur animus. Si cõmonuerimus anteà, Titi bonitatis exemplũ ferè singulare summis efferri laudibus, quòd insidiantem Domitianum trucidare non sustinuerit, propterea moriens in ea prorupit uerba, ut diceret, ἓν μόνον ἐπλημμέλησα, id est, nullum suum factum extare pœnitendũ, uno tantum excepto. Scribit in commentatione De ijs qui sero à numine puniuntur, Plutarchus, ad hunc ferè modum: Qui autem in tyrannide & coniurationibus homines immolarunt, sicut Apollodorus: aut qui amicorum intercepere pecunias, uelut Glaucus Epicydis: puto, nulla ducebantur pœnitentia, nec se oderant, aut perpetrati facinoris conscientia lancinabantur. Ego uerò, si dicere licet, nec hominis nec dei castigatione egere impios contenderim, uerùm supplicijs sufficere ipsorum uitam, flagitiorum immanitate corruptam labefactatamq;, & turbulentam in primis ac fluctuantem. Hactenus ex Plutarcho. Qui uerò fuerit Glaucus, quem hac parte cõuellit deformatq; philosophus iste, aut quo deniq; modo furti ac mali doli se alligarit, facturum me operæprecium reor, si quantum ex Herodoti (ut aiunt) historię parentis lectione sum uenatus, indagine certa lucro persequutus. Fuit ergo Spartanus ciuis Glaucus hic, quum aliarum uirtutũ laudibus præcellens, tum uerò iustitiæ imagine una uel pręstantissimus. Hac tam celebri, tamq; constanti permotus fama Milesius quidam pergere Spartam contendit: adiensq; Glaucum, protinus ad eius se inquit bonitatem fruendam cõtulisse, spectandamq; iustitiã, quę uniuersam peruagata Græciam,

diuapsa item in Ioniam foret. Proinde apud animum suum ita coniectasse ratiocinãdo, Ioniam quidem uel præcipuè discriminibus esse obiectam, Pelopõnesum mari undiq; constipatam obuallatamq;, ferè tutissimam uideri, ac ab omnis periculi procella seiunctam: quo nomine ita statuisse, census sui dimidium in pecuniam redactum numeratã, penes eum deponere. Propterea, tu (inquit) hasce pecunias cape, simulq; notam hanc, cum qua si quis argentum repetiturus aduenerit, tuæ fuerit bonitatis, omnia cum fide restituere. Pecuniam ea ratione suscipit Glaucus. Postea annis aliquot interfluentibus, Milesii eius liberi enauigant Spartam, Glaucum adeunt, depositum reposcunt. At is humani ingenij more, inficiari, atq; homines superbius repellere: ac demum, Volo (inquit) amplius meditari, si quid accepi, bona restituturus fide: sin minus, nostris morib. lege agam. Itaq; quarto ab hinc mense huc reuertamini, censeo. Discessere illi, ut qui pecuniam prorsum inuncatam opinarentur, seq; actum agere, quod hominis uafri cuniculos subrui posse, desponderent. Interim petit deos Glaucus, deum consulit, Præstet ne horco, hoc est, iureiurando pecuniam interuertere. Pythiam uerò hisce propemodũ uersibus responsum ex adyto contexuisse accepimus:

Glauce Epicydides, equidem expedit ad breue tempus,
Sic horco uicisse, interuertisseq; nummos.
Deiera, & euorcum quoniam manet exitus idem.
Ast horci natus, qui nomine, qui manibus, qui
Nullis est pedibus, rapide uenit, usq; adeo dum
Conuoluens omnem perdat prolemq; domumq;,
Cum sobole euorci melius sed postea agetur.

His uerò auditis, Glaucus territus & expauidus institit ueniã petere: cui Pythia: Idem pollere inquit, Deum tentare, & facere. Tum is Milesiis integram pecuniam non quidem sponte, aut insita bonitate, sed oraculi responso atrociore compauidus restituit. Quod autem uates fuerat interminata, prorsum euenit: nam Glauci domus ex Sparta radicitus est extrita. Inuenio in Græcorum monumentis, fuisse item Glaucum Carystium pyctam, hoc est, pugilem, coronatum quinta & uigesima olympiade: quem etiam Pythia ter uicisse ferunt, Isthmia decies, toto corpore generosum quippiam ostentantem. Hic quandoq; agrum coluit, quumq; casu euenisset, ut ab aratro excideret uomer, is manu uice mallei usus uomerem facilè restituit. Id ubi conspicatus est pater, illum ratus in certaminibus fore inuictum, Olympiam ducere perrexit, in pugilatu decertaturum. Is uerò, ut qui rerum eiusmodi foret insolens, ab aduersarijs cõficiebatur plagis, iamiamq; succumbẽs deficiebat: inclamauit prosiliens pater, Percute qua aratrũ. Hoc ille ut stimulo concitatus, irruensq; uiolentius, ceu capto impetu, aduersarium afflixit. Ei mox erecta statua est, habitu figuraq; in umbra pugnantis, quod foret Glaucus manuum agitatione ac motu insuperabilis: id Græcè ita enunciatur, σκιαμαχοῦντ© δὲ ὁ ἀνδριὰς παρέχεται σχῆμα. Nam apud Græcè peritos, sciamachia umbratilis dicitur pugna, quæ etiam in prouerbium abijt, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων, hoc est de ijs quæ fieri nequeunt. In Lucullo Plutarchus scribit, milites aera gladijs euerberantes, hoc est σκιαμαχοῦντας, è castris se proripuisse. Sciamachia uerò à Galeno & Paulo Medicinæ primo, inter exercitationum genera recensetur. Id & in præceptis sanitatis comprobat Plutarchus, qui σφαιρίζοντας nominat, id est, pila ludentes, & σκιαμαχοῦντας. Sed in libro De loquacitate, scribendi studium sciamachiam eleganter nuncupauit, quo etiam garriendi pruritum sedari exinaniriq; posse putat. Galenus uerò De tuenda sanitate libro secundo, sic scribit: Aut sub dio fit exercitatio, aut sub tecto, aut in mixta umbra, quã ὑποσυμμιγῆ dicunt Græci. Sed & paulò pòst: Exercitatio, inquit, quæ celeritate peragitur, est cursus umbratilisq; armorum meditatio. Quanquam & hoplomachicos motus idẽ dicit, qui in armorum æduntur meditationibus. Sunt qui sciamachiam interpretentur eam armorum meditationem, quam dicat semidoctum uulgus uerbo deluxato, scrimiam: & sciamachi sint, qui eo modo se exerceant. Ad quod referri potest, quod de Glauci diximus statua. Manifestum facit quod astruimus, quum libro quarto, de monomachis in conuiuio etiamnum decertantibus mentionem habet Athenæus. Celtæ, inquit ex Posidonio, ad mensam μονομαχοῦσιν, in armis quippe exercitati σκιαμαχοῦσι, & inuicem

A uicem ἀκροχειρίζονται: quandoque etiam usque ad uulnera progrediuntur. Inuentam à Mantineis monomachiam, eruditis placet: sicuti hoplomachiam quoque à Demea, non ita à sciamachia dissidentem. Argumento esse, stolam bellicam & ueterem armaturam dici Mantinicam. Acrochirismum ferè pugilatum interpretantur: ita enim nuncupari creditur, quòd summis exercerētur manibus, concertarentque: utque Galenus exponit, citra complexum. Nam & summum manus dicitur acrochiris. Meminit in ratione exercitij Paulus libro primo, qui & διὰ τοῦ κωρύκου exercitium nominat: follem intelligunt aliqui. Extat uerbum id apud Galenum quoque libro Sanitatis tuendæ secundo: uerùm ab folle disparare uidetur & pila. Sic enim scribit: Tum corico, folle, pila, uel per halteres corpus fatigare. Sed mox paulò: Est cum celeritate exercitatio, quæ per corycum & pilam fit, utique quũ à distantibus & currentibus administratur. Corycon & corycion pro pera, uel id genus instrumēto, in holcadibus accipit Aristophanes: sicut corycida quoque. Quia uerò in Galenum uolentes incidimus, ex eiusdem thesauris mutuabimur id quoque: Exercitium uiolentum citra uelocitatem, dici εὔτονον, id est, ualens: quod autem uiolenter fit, ac cum celeritate, σφοδρὸν, id est, uehemens. Superioris exemplum est, fossio, oneris prægrauis gestatio, quæ robur exigunt: celeritatem non ita. Sequentis autē, ἐκπλεθρίζειν, id est, ecplethrissare: quum in plethro, id est, sexta parte stadij, quis prorsum retrorsumque uicissim, idque sæpe in utranque partem sine flexu cursitans, unoquoque cursu de spacio demit, quoad denique in gressu uno cōstiterit. At πιτυλίζειν, id est, pitylissare, quum quis summis pedibus ingrediens, tensas in sublime manus, hāc antrorsum, illam retrorsum motet celerrimè ante parietem, ut si quando aberret, facilè apprehenso fulciatur pariete. A sciamachia haud ita longè dissitam uolunt chironomiam, quam tactici, hoc est, lanistæ, doceant: cuius etiam meminerit Basilius oratione quadam. Et Glaucum de quo diximus, Græci scribunt fuisse ἐπιτηδειότερον τῶν χειρονομεῖν, hoc est, chironomiæ commodiorem: sed Fabius legem gestus interpretatur chironomiam libro primo, & manuum quidem ea propriè dicitur: uerùm per catachresim & ad alia membra relationem habet: nam legimus, ἐχειρονόμησε τοῖς σκέλεσιν ὁ Ἱπποκλείδης, id est, gesticulatus est
B pedibus Hippoclides: unde accusatus, inuulgatum id iactatumque ingessit, οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ, non curæ est Hippoclidæ. Sed urbanius longè illud comici Antiphonis,

οὐχ ὁρᾷς ὀρχούμενον ταῖς χερσὶ τὸν Βάκκηλον;

Nonne uides manibus saltantem Bacelum? At abusionem hoc genus mirari nō decet, ut quæ sit uel frequentissima, ut cum chiropedas, manuũ dicimus uincula: nam pedum propriè, peda est. Quod autem de chironomia diximus, Galeni confirmatur auctoritate. Qui imbecillis sunt (inquit) cruribus, hi superioribus partibus exercētur melius, chironomijs, acrochirismis, disci iactu, halterum usu. Est & sua pictoribus sciagraphia, uelut umbris modò constans pictura, quod uocant σκιαγραφεῖν. nam & Apollodorum sciagraphum legi apud Græcos, & meminit Eustathius, ueluti σκηνογράφον dicas. Nam & σκιαγραφίαν sunt, qui σκηνογραφίαν interpretentur. Hic porrò Apollodorus pileum gestabat rectum, pictura nobilis: id quod ex operum dilucet inscriptionibus,

Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται.

Auctarium denique sit illud quoque: nam quia philosophorũ oratio tanquam umbra est ac ænigma, hinc scariphismos festiuè dicitur ab Aristophane. nam scariphos festucam signat, & sarmentum, aut graphida potius. Symmachia uerò ad sciamachiam, de qua diximus, pertinet nihil. Est autem Thucydidi eo nomine cōfœderatio ijs inita legibus, ut ijdem censeantur amici, ijdem & inimici. Epimachia dicitur ab eodem, subsidiaria quædam societas: ut utrique alteris auxilia submittant, si fortè ingruat bellum. Sciadion umbellam indicat quidem Græcis, sed & nomine eo intelliguntur flores circinati, flauique similitudinis ratione, ut in fœniculo.

Impostorum historia complurium. De Dionysio tyranno, Pythio, Galeno imperatore Dercyllida, qui dictus est Sisyphus, Cleomene, Lysandro. Personati qui sint, & plani. Polytropi. Catenati. Pythagoras. de phelo, & mastihle. Locus Apulei restituitur. Phelax ficus. Masti. Machli. Musculari. Schethlios qui. Oti qui dicuntur. Hoduri. Cacoethes. Cacoethe ulcera. Pseudenedri. Cap. VII.

QVoniam uerò in impostores incidimus, ac sesculysses, affabre ad hoc unũ A factos, quibus fraus domestica est, scaturiuntq́; uberius doli hoc genus mali, lepidè (opinor) fecerimus, si eorũ aliquot dare nomina cogemus, ut cũ adiumento iucundior lectio fiat. Ingerit uerò se in hac censura omniũ primus Dionysius tyrannus, à quo festiuiter citharœdo impositũ fuisse, in cõmentario περὶ τοῦ ἀκούειν Plutarchus scribit. Cui mirè grato in spectaculis quibusdã multa se elargiturum Dionysius est pollicitus, qui tamen sequẽti die erogauit nihil, ut qui se abundè gratiam retulisse diceret, ὅσον γὰρ, ἔφη, χρόνον εὐφραινὸν ἄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων. quanto enim tempore oblectasti canens, tanto etiam sperans es oblectatus. Factum hoc Moralium nono Aristoteles prodit, quum is cecinisset in nuptijs scitissimè: docetq́; haudquaquam par pari repensum: quoniam alter quod uolebat, accepisset: alter, eo quod sperabat, esset frustratus. At Pythij uafricia, nónne scita illa quidem & lepida prorsus, uerùm illiberalis ac ciuili uiro indigna? Eam Ciceronis uerbis rectè exponemus. Caius, inquit, Cannius eques Romanus, nec infacetus, & satis literatus, quum se Syracusas otiandi causa cõtulisset, dictabat, se hortulos aliquos uelle emere. Id quum percrebuisset, Pythius quidam, qui argentariam faceret Syracusis, dixit, uenales quidem se hortos non habere, sed licere uti Cannio, si uellet, ut suis. Et simul ad cœnam inuitauit in posterum diem. Quum ille promisisset, tum Pythius, ut argentarius qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se cõuocauit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur. Ad cœnam tempore uenit Cannius: opipare paratum erat conuiuium, Cymbarum ante oculos multitudo: pro se quisq; quod cœperat, afferebat. Ante pedes Pythij pisces abijciebantur. Tum Cannius: Quæso, inquit, quid est, ó Pythi: tantúmne piscium, tantúmne cymbarum? Et ille: Quid mirum, inquit, hoc loco est, quicquid Syracusis est piscium, hîc aquatio: hac uilla isti carere non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit à Pythio, ut uenderet: grauare ille primò. Quid multa? impetrat: emit homo cupidus & locuples, tanti quanti uoluit Pythius, & emit instructos: nomina facit, negocium conficit: inuitat Cannius postera die familiares suos, uenit ipse maturè, scalmum nullum uidet: nullos sibi solere piscari, audit: delusum se rectè B aduertit. Stomachatur: sed quid faceret? Nondum Aquilius protulerat de dolo malo formulas. Est autem dolus malus, quum aliud simulatur, aliud dicitur. Hoc qui faciunt, omnes perfidi, improbi, malitiosi sunt. Hæc Cicero. Illud uerò relatu admodum iucundum, quod in Galeni imperatoris lectum uita est. Gemmarius quidã uitreas gemmas, ut legitimas uerasq; Imperatoris uxori magno precio uendiderat, mox dilucescente fraude, irata mulier ac indignatione furens hominem ad supplicium reposcebat. Eum uerò rapi iussit Imperator, ut conscindendum leonibus confestim obiecturus. Stabat miser in collimitio mortis præpallidus, ac terrore perfusus, at is caponem immitti mandauit: quumq; tam ridiculum euentum mirarentur omnes, per præconem edixit: Imposturam fecit, imposturam est passus: atq; ita dimitti hominem iussit. Dercyllidam scribit libro Rerum Græcarum tertio Xenophon, fuisse sagacis ingenij uirum & ad excogitandum prompti, ac (ut dicunt Græci) μηχανικόν, indeq; cognominatum Sisyphum. Cleomenes Spartanus dierum septem inducias, quas ἀνοχὰς uocant, cum Argiuis inierat: mox consopitos pactionum fiducia, nocte ab illis tertia inuadens, alios quidem cõtrucidauit, alios captiuos abduxit. Quum perfidiæ insimularetur, noctes iuri iurando minimè additas, est cauillatus. Quin & quicquid calamitatis hosti sit illatum, à dijs hominibusq; comprobari. Sed enim hac factum impietate creditur, ut Argiua excideret ciuitate, ob quam fœdera exculcarat, à muliebri reiectus turba armis instructa, quæ templis detraxerat. Mox uerò & mente externatus, gladiolo arrepto semet dissecare cœpit, ab imis orsus pedibus, & ad letalia progressus, ridens interim ac gestiens. Lysander eorundem rex Spartanorum, quum ut cauillator & sophistes uaferrimus dolo pleraque obiret, atq; eo nomine male audiret, ut Hercule prorsum indignus, ridens, Quo (inquit) leonis non pertingat, uulpis assuẽda pellis est. Hoc uerò genus homines rectè personatos dixeris, qui offucijs sutelisúe, aliud omnino quàm sint, præferunt, hominibus sublinentes ora: quiq́; ut Seneca eleganter ait, personã malunt, quàm faciem. Nam apud Homerum Achilles illum se æquè ac mortem odisse confirmat:

A ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ εἴπῃ
id est, qui aliud quidem mente occulat, aliud autem promat. Proinde nefas est ad hunc modum laudari Vlyssem, quum ab Homero dicitur polytropos. Quin id uerius, adiectione huiusmodi sapientem pronunciari, quoniam differendi potestate præcellant, ac intellectum eundem multis ualeant hi modis enunciare. Quippe laudari Pythagoram nouimus, quòd cum pueris oratione uteretur puerili, cum mulieribus muliebri, cum principibus item congrua ijsdem, ac fortunæ apta præcipuè. Siquidem inscitiæ suum est, in personarum diuersitate τὸ τοῦ λόγου μονότροπον, id est, orationis modū unū minus euitasse. Polytropon Ammianus Marcellinus multimorem transtulisse animaduertitur, & in malam partem accipere: Gaudentius (inquit) rem ut seriam detulerat ad Rufinū apparitionis præfecturæ prætorianę tunc principem, multimorum semper, auidum hominem & collata prauitate famosum. Inter fraudulentos sunt & quos appellat Hieronymus catenatos, ut qui catenis præcingantur ferreis sanctimoniam prætendentes. Apud eundem obseruatum & illud: Si tunica, inquit, non canduerit, statim illud è triuio, Impostor & Græcus est. Verùm ab diuerticulo fabulam repeto. Sunt inter hos qui dicātur plani. Gellius putat in M. Tullij oratione pro Cluentio, Planos esse sycophantas: sicuti apud Laberium quoq;. Alij planos, non sycophantas delatoresúe accipiunt, sed scurras: nec hoc quidem simpliciter, sed certos & sui generis impostores decollatoresq;, à fallendo nominatos: ut docuit Athenæus. Inter hos maximè memorabilis Pantaleon, qui decessurus utriq; filio imposuerit, seorsum ijs prodendo, qua parte domus infodisset aurum, quod nusquam erat. Scurræ cuiusdam plani, in Epistolis lepidè commeminit hisce uersibus Horatius,

Nec semel irrisus triuijs attollere curet
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lachryma, per sanctam dicat iuratus Osirim
Credite, non ludo. Crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, uicinia tota reclamat.

B Vsurpant municipes, ut sic dicam, mei phelum quandoq; pro malo deceptoreq;. Id uerò uetus uerbum est, ac Græcum: siquidem apud Menandrum φῆλος exponitur ἀπατεών, id est, impostor. Sed & apud Antiphontem, phelomata dicuntur fraudes. φήληξ apud Aristophanem ficum signat immaturam quidem, sed quæ maturitatis speciē præbeat. Cuiusmodi etiam olynthum ferè dicunt, nostri grossos, multitudinis numero intelligūt, uti quibusdam placet, errore manifesto. Rursum qui nil firmum meditatur nil stabile, unumq; dicit, mox aliud facit, mastles nuncupatur: sed & emollitum lorum eodem dicitur nomine, ac mox figuratè id mastigiæ quoque conuenit cognomen: de quo fortasse Apuleius sensit in Magia, ubi uafricia insignes recensens ait, Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis deniq; Eurybates, aut Phrynondas, talem excogitasset? Omnes isti quos nominaui, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac una Rufini fallacia contendantur, masthlæ prorsus, & buccones uidebuntur. Legitur tamen in peruulgatis codicibus machi. Machi quidem apud Græcos, impij appellantur, & perditi, quos ἀσώτους dicunt, quasi insaluabiles. Sed ad sensum Apuleij nihil. Mastos uerò uber est: unde in tuborum ratione ac aquæductuum, masti: sicut leones item. Hinc quorundam coniectatio est, muscularios ab Imperatore aquæductus nuncupari, de musculorū in tubulis imagine. Legimus in Græcorum commentarijs, schethliū rectè dici eū, qui petitionibus adnuat quidem, uerùm mox præstet nihil: sed eo item nomine intelliguntur natura infestiuiores, frigidioresq;, & qui dicūtur αὐθέκαστοι. Verùm & qui multa perpessus est, dici schethlios ualet: quiq; nimio plus satagit, nec inhiberi potest, uideturq; ὁρμητίας, id est, concitatus & prǽferuidus, extra quàm oporteat. Cæterum scire cōuenit, esse quandoq; fraudem bonam, quando Aeschylus ita inquit,

ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.

Id est, fraude iusta non abstinet deus. Succinit Herodotus quoq;: ἔνθα γάρ τι ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω, id est, ubi dicere mendacium oportet, dicatur. Sic cum laude Vlysses fertur dolosus, uel, ut Græcè item δόλιος. Qui uerò fraudibus expositi sunt, ac negocio propè nullo, insita simplicitate decipiuntur, oti à comicis uocantur, ex auis natura,

quæ quum imitatrix sit, inde ab aucupibus facilè capitur. Obiter illud adnotarim, ne A
pereat: Viarum subsessores, dici à Græcis hoduros, id est, ὁδουρούς: ut in Archelao apud Euripidem,

ἔπαυσ' ὁδουρούς, λυμεῶνας

Sed & in Aegeo Sophocles,

πῶς δῆθ' ὁδουρὸν ἐξέβλης λαθών.

Insidiatores fictos in Mathesi Firmicus pseudenedros nuncupat. Nam & apud Xenophontem, pseudenedram legimus pro fictis insidijs. Porrò κακοήθεις homines, Græcis appellare mos est, qui quum prauitatis aut pestilentis naturæ nil admodum præferant, mirè tamen insito perurunt ueneno. Nam & ἕλκη κακοήθη uocant, quæ aspectu mitia uidentur, ui autem difficultatis continẽt plurimum. Paulus Aegineta cacoethe intelligit, in cicatricem uix coeuntia. Celsus, ulcera interpretatur mala. Sunt qui malefica: item chironia, ut quæ Chironis medicæ artis experientissimi opem requirant: uel Telephia, quando hoc mali genere conflictatus insigniter Telephus sit.

Vrbana quorundam uafricia. Exemplum ignoti patris. De asinario, & Pericle. Fraudum synonyma. De Ceretanis. Stellatura quid. Frumentaria perceptio. Piræ, Piratæ, cattymata, ueteramenta, ueteratores. Cap. VIII.

SVnt tamen nonnulli, quos urbanè uafros potius dixeris, quàm ueteratores aut perfidiosos, uel fallaces: ueluti patrem, cuius non prodit nomẽ historia, qui ubi animaduertit filiũ nobilioris puellę illaqueatũ amoribus, ad eam uesana rabie ferri, lepido mendacio furentem repressit impetũ, indulgentius scorti uulgatioris cõcubitu illi permisso, quo euestigio restinctus ardor est prærabidus, & exhausta libido in uetita grassandi deposuit conatũ. Alexãdro uerò Macedoni, quũ reddita sors esset: Eũ qui primus occurrisset, interimeret: ubi quendam præse agentẽ asellũ uidit, arripi hominẽ ex oraculo cõfestim imperauit. At is iamiã iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit, Anteambulonẽ suum, non se, peti ex responso, quando is obuiam latus esset prior. Proditur memoriæ: Periclem Atheniẽsium principem, uim pecuniæ non paruam sub proditionis conditione Cleandro & Pliistanacti Lacedæmoniorum Ephoris erogasse: mox quum administrationis rationẽ repeteret ciuitas, nolens uir prudentissimus se simul & Lacedæmonios deformare, a- B
scripsit ἐς τὸ δέον ἀνήλωσα, quo utique significabat, bono publico erogatam pecuniam. Sciendum uerò fraudes & ueteratoriam uim ac colubrinum ingenium, pluribus exprimi uocabulis apud Græcos: Strophas enim dicunt, hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacismos, sophismata, goetias, paraphoras, sceuorias. Aeolicum pro fraudulento usurpant priores, ac αἰολίζειν decipere est apud Hieroclem: quoniam eiusmodi fuerint Aeoles. Veniunt autem in decuriam eandem, quos passim modo Ceretanos nuncupamus: nam olim Cerete oppido ab Romanis solo æquato, inopes inde Ceretani per Italiam deiecti, ut sibi uitæ necessaria corraderent, multarum scientiam rerum commenti, ac pleraque consarcinantes, quibus apud inscitam plebem & pullatum circulum facilè sibi fidem doctrinæ multifariæ facerent, omnibus qui eadem grassarentur uia, celebre ad posteros dedere nomen. Stellaturam sunt qui in fraudũ usurpent ratione. Illud grauius quod eruditis obseruatum scio, Stellaturam in militaris annonæ erogatione uideri frumẽtarijs tesseris persimilem, quibus acceptis, plebi gratuitum distribuebatur frumentũ: quippe hac contributa, uilius constabat militibus annona. Meminit in Alexandro Lampridius. Frumentaria perceptio in ratione hac nuncupatur Iulio Capitolino in Antonini philosophi uita: Ob hanc, inquit, cõiunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præceperũt. De stellatura in Pescennio Nigro sic Spartianus: tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit. Lectum in Græcorum commentarijs est, ab Atheniensibus artes, dolosque dici πεῖρας, unde nuncupentur Piratæ, οἱ κατὰ θάλασσαν κακοῦργοι. Cattymata uocant Græci sutelas dolosque. Quanquam sunt propriè ueteramenta: unde ueteramentarij, quos Palæurgos illi uocant. Sicut ueteramẽta etiam palimpega, & palindoria. Sunt qui ex hac Cattymatis notione, ab suendis dolis Latinè dici ueteratores opinentur. Dignum scitu: passim plebeia, ut rentur multi, uoce impostores derisoresque dici truphatores. Id uerò ex media Græcia uerbum est. Nam in Cæsare apud Plutarchum, Decius Brutus Cæsarem hortabatur, iret in senatum, ne illi obloquendi ansam præstaret, qui alioqui ἐντρυφᾶσθαι uidebitur.

Consi-

A *Consilij rationem esse præstantissimam. Eubulia, id est, bona consultatio, quid sit. Eustochia. Collimatio, uel collineatio. Sisyphi & Autolyci historia. Cap. IX.*

Consilium apud Platonem Socrates in Theage seu in libro de sapientia, ἱερὸν esse dicit, hoc est sacram rem. Polybius ab Euripide dictū sapientissime scribit, Consilio sapienti magnā uinci militum manum: hoc est, ut Græcè dicamus potius,

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

Et apud Homerum Agamemnon, si decē affuissent Nestori similes, facilè se urbe hostica fuisse potiturum dicit: nam & Domitius Corbulo dolabra, id est, sensu hostem uincēdum dictitabat. Cæsar uerò idem esse sibi consilium aduersus hostem, quod medicæ artis peritis contra corporis uitia morbosúe, fame potius quàm ferro superandi. Eadem ratione Paulum commemorare solitū accepimus: Imperatorem, senem moribus esse oportere: quum innueret, prudentia grassandum & maturitate, ac moderationibus semper inhærendum consilijs. Nam Aphricani uox clarissima, & quod dicendum sit, principis terrarum populi Imperatore digna: namq; quum eum, ut parum pugnacem quidam incesserēt, Imperatorem (inquit) me mater, nō bellatorem peperit. Fabius quoq; noster, rem esse in oratione præcipuam consilium, scribit: quia uariè, ac ad rerum uertitur momenta. Quid enim si præcipias Imperatori, quoties aciem instruet, dirigat frontem, cornua utrinq; promoueat, equites utrinque pro cornibus locet? Erit hęc quidem rectissima fortè ratio, quoties licebit: sed mutabitur natura loci. Hinc dictū scientissimè à Seneca est: Consilia rebus aptantur, res nostræ feruntur, immò uoluuntur: ideo consilium nasci sub die debet: sed hoc quoq; tardum est nimis, Sub manu quoq; (quod aiūt) consilium nascatur. Huc respexit, qui totidem sibi Megabizos optauit, quot essent τῆς ῥοιᾶς κόκκοι, id est, in malo punica grana. Aristoteles uerò Moralium sexto: Videndū (inquit) est, εὐβουλία quid sit, utrum scientia aliqua, an opinio, an εὐστοχία, id est, bona coniectatio. Quam non aliter accipio, quàm animi, oculorumq; ab scopo non deerrantem intentionem: quæ ab nostris dicitur collimatio, uel (ut alijs arridet amplius) collineatio: quod à uisualibus corriuatum lineis est, illud uerò ab limis oculis. Et scientia quidem non est: non enim quærunt homines, de quibus sciunt. Qui uerò consulit, quærit ac ratione discurrit. sed nec eustochia: hæc enim sine discursu, & subito fit. cōsultatio uerò longi temporis est, καί φασι, πράττειν μὲν δεῖν ταχὺ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. hoc est, longo quidem spatio consultandum, at ubi consulueris, maturè facto opus esse. Rursum, aliud anchinœa est, siue solertia, aliud eubulia. Est enim coniectatio quædam solertia ipsa. Neque item eubulia est dicenda opinio aliqua. At quoniam qui malè consulit, aberrat, qui uerò rectè, haud quaquam: patet, eubuliam esse directionem quandam, non scientiæ, non opinionis: nam scientiæ non est directio, quum absit error: opinionis uerò directio, ueritas est. Verùm nec sine ratione est eubulia. Reliquum igitur est, ut sit cogitationis. Hæc enim nondum assensio est: siquidem opinio, non quæstio est, sed iam assensio quædam est. Qui autem consulit, dubio procul, seu bene id agat, seu perperam, quærit aliquid & cogitat. Sed eubulia, est cōsilij directio quædam. Proinde quærendum prius, quid consilium sit, & circa quid. Est uerò eubulia, directio secundum utilitatem, & secundum id cuius opus est, & ut, & quando. Eubuliæ fines duo sunt: simplex, id est, felicitas: & particularis. Quum uerò prudentū sit bene consulere, erit utiq; eubulia, directio secundum utilitatem ad finem: cuius prudentia, uera existimatio est. Eubuliam uerò Latinè, quidam cōsultationem bonam transferunt: alij etiam promptitudinem. De quibus autem cōsultatio fiat, plura Ethicorum tertio: atq; item Magnorum moralium secundo. Digna uerò relatu Sophoclis sentētia est ex Electra,

Βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἐστιν ἔχθιον κακῆς.

Id significat, Nil consilio malo inimicitius. Putat Seneca, ubi quid fugiendum, quidúe appetēdum sit, uelis scire, ad bonum summum & propositum totius uitæ respiciendū. Illi enim consentire debere, quicquid agas: neq; enim disponet singula, nisi cui iam uitæ suę proposita est summa. Ideo peccamus, quia de partibus uitæ omnes deliberamus, de tota autem nemo. Plutarchus ait: Tempus esse consiliorum datorem optimum. Scribit Eustathius, celebrem apud Græcos fuisse parœmiam, ἐν νυκτὶ βουλή. id est, in

nocte consilium: unde, inquit, nox Euphrone nuncupatur. παρὰ τὸ εὐφρονεῖν ἡμᾶς ἐν αὐ- A
τῇ, quod bene tunc sapere contingat. Propterea Euripides,

Νυκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ ἐφρόντισα.

Id est, longo noctis tempore cogitaui. Huc & iactatum Homeri spectat illud, nõ oportere consulentem alijs uirum noctem dormire perpetem, quod is πάννυχιον εὕδειν dicit. Vafriciei denique quoniam de hac agebamus antè paulò, illa sunt non negligenda, nec omnino habenda insuper exempla, quæ poetarũ studiosos mirè iuuabunt. Corinthi regem Sisyphum calliditate præcipuè insignem, pedibus animalium nomen suum μονογράμματον, id est, literis singularijs solitum suppingere. Autolycum uerò eius temporis furem illustrem, rapto quæsitorum interpolare formam assuetum, quum Sisyphi armenta rapuisset, nihilo secius argumento aliàs non audito esse deprehensum. quo nomine conflata mox amicitia, Anticliam filiam Sisypho tradidisse usurariam, quæ post utero grauis Laerti nupserit, unde Vlysses traditur natus. Quod in Aiace mastigophoro Sophoclis testantur interpretes: & inde mutuatus retulit Sudas, etiam si, ut in plerisque alijs, codicibus maximè uitiatis.

Qui sint apud Senecam ordinarij gladiatores, & postulatitij. Restituitur in integrum Senecæ lectio. Item de proxenis, proxeneis, philotrophis, & pararijs, astoxenis, doryxenis. Item de gladiatoribus non extrita quæpiam. Caput X.

SEneca Epistolarum ad Lucilium primo, ita scribit: Nũc omissis nugis, mera homicidia sunt: nihil habent quo tegãtur, ad ictũ totius corporis expositi, nunquam frustra manum mittũt, hoc plerique ordinarijs paribus & postulatitijs præferunt. Quid ni præferant? non galea, non scuto repellitur ferrum. Omnia ista mortis moræ sunt. Hactenus Seneca. Quæsitum uerò diu inter eruditos, quæ nam sint hic ordinaria paria, & quæ postulatitia. Sunt qui ordinarios dici gladiatores putẽt: quia sit, ut Festus inquit, ordinarius homo, scurra & im- B
probus, qui stet in ordine prætorem adeuntiũ: uel quia minimè ordine uiuit. Vlpianus Iurecõsultus Digestis de iniuria & famosis libellis, Multum interest, inquit, qualis seruus sit, bonæ frugi, ordinarius, dispensator: an uerò uulgaris, uel mediastinus. Postulatitios intelligunt suppositítios, qui recentes fessis subijciebantur: de quibus Martialis,

Hermes suppositítius sibi ipsi.

Sicut & pararij histriones, qui parabantur post Mimos item fessos. Ego uerò amota uesica omni, & ampullis, sesquipedalibusque uerbis sequestratis: modò ne quis Mineruam Athenis uiolasse me opinetur, aut bidental mouisse, ordinarios accipio gladiatores gladiaturæ in primis peritos, suoque apparatu & ritu instructos, qui digladiaturi producerentur spectatorum uoluptati, quique ex cõstitutione uel cõsuetudine exhiberi soliti erant. Sicuti ordinaria sunt Iureconsultis, quum fundus quotannis tantum præstare domino uel principi debet. Extra ordinaria uerò, quæ præter morem ex inopinato inducuntur. Et Seneca libro De ira tertio: Dedit mihi præturam, sed consulatũ speraueram, dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium consulem. Sic ergo & ordinarium gladiatorum apparatum, in historia quãdoque legimus. Nam & iustum ac legitimũ gladiatorũ spectaculum appellauit in Claudio Suetonius ex formula rituque ordinario datum. Est & iudex, qui ordinarius dicitur: eum uerò intelligunt, qui iure suo uel principis beneficio uniuersim iurisdictionem exercere potest. Item cui uniuersitas causarum commissa est, & qui à collegio eligitur, & à superiore cõfirmatur. Est item ordinarius legatus in prouincia super decretum: & hi duorum sunt generum: quidam enim administrationẽ habent: alij uerò non habent, iudicant tamen. Sui erant & militiæ ordinarij. Nam Bonosum, scribit Flauius Vopiscus, inter ordinarios militasse primum, mox inter equites. Ordinarios cõsules suffectis opponit Lampridius. Extra ordinem coercere, Iurecõsultis est arbitrio iudicis quem plectere. Postulatitios porrò gladiatores intelligo, qui postulante populo, præter ordinarios & consuetos exhiberi principis benignitate consueuerint. Id significat Tranquillus in Domitiano, quum ita scribit: Præterea quæstorijs muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, ut populo potestatẽ faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quę nouissimo aulico apparatu induceret. Sed apertius, extra ordinarium gladiatorum

A diatorum spectaculum idem appellauit in Claudio: quin & in Martialis Epigrammaton primo, rem ferè totam ita expressit:

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,
Promisit pariter Cæsar utraque manu.

Porrò apud Senecam non pararijs lego, quod de eruditorū decuria præcipit quidam, sed paribus: ut uetus & noua præfert lectio, & est perspectius. Sic enim in historijs gladiatorum memorantur paria, sicuti ex proxima Tranquilli aduocatione liquet. Nam pararij, apud Senecam De beneficijs libro secundo, non ferè alij sunt, quàm proxenetæ, hoc est, mediatores, ut Apuleij uerbo utamur, conciliatores intercessoresq; inter emptorem uenditoremq;. Quidam, inquit, uolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographum dare. Et Controuersiarum tertio, Vt dominicæ libidini pararium faceret. Proxenetica & philotropha intelligere Vlpianus animaduertitur, pro operulis contributa proxenetis salaria uel præmia. At qui uocantur proxeni, quorum crebra est Græcis historicis mentio, non ferè alij erant, quàm hospitibus excipiendis præfecti, qui ex ciuitatibus aduentarēt: propterea ciuitatum prostatæ dicuntur, & phrontistæ. Proxenia uerò nuncupatur munus eiusmodi. Proxeni appellationem post Homerum irrepsisse, Eustathius scribit. Eligi porrò solitos uel à populo, uel à rege. Inde Herodotus tradit, Spartanis fuisse decorum regibus, quem uoluissent, demonstrare, qui proxeni obiret functionem. quanquam parte hac tralatio Latina non incuriosa modo, sed planè ignorabilis circunferatur. Sed amplius parte hac aduertendum: obseruatum esse apud Aelium Dionysium, dici quidē proxenos ciuitatis hospites uniuersæ, ad quos diuertant legati, ab eisdemq; ad populum producantur. Astoxenos uerò, qui ex maioribus quidem oriundi ciuibus, peregrini habentur nihilominus, cuiusmodi in Lydia Agamemnon. Doryxenos autem esse, qui belli occasione aliquorum hospites fiunt. Pro amicis tamen in Electra uidetur Sophocles usus simpliciter. At sunt & qui uocentur idioxeni, hos intelligimus qui priuatim ac per iura subeunt hospitalitatis. Idē ferè quòd Aelius Dionysius, de astoxenis sentit Pausanias: sed Glauci exemplum profert apud Corinthum. Doryxenum interpretatur ex hoste amicum, cuiusmodi Glaucus & Diomedes, quiq; captiuis liberandis legati munere fungatur. Sciendum illud quoq;: metaphora pereleganti, eum qui cuiuspiam boni uel mali causam præbeat, dici eius ipsius rei proxenum: ueluti hospitio susceptā, ad alios mox transmiserit. Proxenum sic interpretantur nonnulli, qui ciuis cuiuscunq; urbis consuetudine deuinctus est, honestis ex causis cum republica aliena. Quippe φιλίαν, Græci amicitiā nuncupant, inter loci eiusdem ciues. ξενίαν uerò, id est, hospitium inter patria ortos diuersa. Quod ad gladiatores attinet, Antoninus philosophus quum eos armasset, obsequentes appellauit latrones: quod Iulius scribit Capitolinus. Nec illud ignorandum: morem irrobor asse quandoq;, ut profecturi ad bellum Imperatores munus æderēt gladiatorium, ac uenationes: ea causa, uti opinantur, ut ciuium sanguine sic fuso, pugnæ quadam imagine, Nemesis se, ut interpretantur, id est, fortunæ uis quædam expleret: uel ut insuescerent milites uulnera inspectare, ac cædes. Romani, sicuti scribit Nicolaus Damascenus, ut est apud Athenæum, nō in theatris modò & panagyri gladiatores exhibebant, morem à Tyrrhenis mutuati: sed & in cōuiuijs, duobus aut etiam tribus productis paribus, quæ dicit ipse ζεύγη. Quin & testamento cauebant nonnulli, uti pulcherrimæ etiam puellæ decertarent, aut qui in delicijs fuissent impuberes: donec iniquitatem non ferens populus, id irritum habuit.

Consummati gladiatores qui dicantur. Aperitur Plinij difficultas. Item qui Samius gladiator apud Ciceronem, contra aliorum sententiam. Item gladiatorum petitiones, compositiones, commißiones. Batualia, batuatores. Senecam cur diceret Caligula commißiones meras. Crupellarij, & ferrati qui. Cap. XI.

IN hac uerò gladiatorū mētione, nō improbū fuerit aperuisse Plinij nodū ex octauo Naturalis historiæ, ubi de elephantorū spectaculis disserēs deniq; sic infert: Postea pugnauere singuli principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum. Quæ sit gladiatorū consummatio in au ctore doctißimo, arbitror plurimos diu & anxiè quæsituros. Ipse ijs uerbis intelligo gladiato-

gladiatores ueteranos, qui iam artis usu diuturno occalluissent: uel si placet, rudiarios etiam. Sic enim Prisciano interprete, dicuntur, qui rude donati gladiaturam desinunt & publice alimenta capiunt. Cicero in Philippicis: Tam bonus gladiator rudem tam cito accepisti? Hos uerò interdum ad sanguinarias pugnas retrudi solitos, uel pretij inuitamento allici, Suetonius auctor est, Tiberium Cæsarē id factitasse memorans. Consummati uerò gladiatores dicebãtur emeriti, sicut milites cõsummatos appellari quandoq; animaduertimus, Iulius Frontinus Stratagematon quarto: Curius, quum uictis ab eo Sabinis, ex senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, quem cõsummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit, malum ciuem dicens, cui non esset id quod cæteris satis. Seneca uerò in libro De breuitate uitæ: Quosdam, inquit, quum in consummationē dignitatis per mille indignationes erupissent, misera subit cogitatio, ipsos laborasse in titulum sepulchri. Samiũ porro gladiatorem apud M. Tullium Thusculanã secunda, interpretantur eruditi, ut propriũ gladiatoris nomen, fortassis ab insula Samo nominatum, ut serui dicuntur Cappadoces, Getæ, Daui. Cæterũ qui amplius Ciceronis uerba excusserit, liquidò cõperiet, doctius aliquid ab eo significatum. Quo uerò expendi liberius sententia posit utraq;, exscripsimus indidem pluscula. Quis inquit, mediocris gladiator ingemuit? quis uultum mutauit unquã? quis non modò stetit, uerùm etiã decubuit turpiter? quis quũ decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo ualet. Ergo hoc poterit Samius spurcus homo, uita illa dignu, locoq; uir natus ad gloriam, ullam partem animi tã mollē habebit, quam non meditatione & ratione corroboret: Hæc Cicero: in quibus neminem puto, etiam leberide cæciorem, non coniectare, subesse quippiam subcutaneæ, latentisq; eruditionis. Ego igitur Samium arbitror appellatum frontis inustæ, ac (ut Plinius inquit) inscriptæ: uel certe uulneribus crebris cõcissæ ac cicatricosæ: quoniam Samiorum frontibus, sicuti in Pericle docuit Plutarchus, Athenienses stigmata inussere: unde & Samij, dicti literati. Super qua re affatim alibi à me disputatum, commemini. Nisi quòd Samius legendum uidetur potius: nam est id Lucilij carmen ex quarto Satyrarum, uti à Nonio aduocari scimus, in uerbo spurcum. Id quod ne ceruicosior quis cõminisci me putet, in rem præsentem eundem protinus, sicq; legi oportere certa ducti ratione opinamur, ut in quadrum redigatur uetus obseruatio:

Eserninus fuit flacco ore, una equidem
Samnis, spurcus homo, uita illa dignu locoq;
Cum Pacidiano componier, optumu multo
Post homines natos gladiator qui fuit unus.

Meminit rursum Cicero tertio De oratore, ac de optimo genere dicẽdi, Dignum scitu: batualia nuncupari ab Sardiano Adamantio, gladiatorum exercitationes: unde batuatores item dicantur. Nam Donatus: Batuetur, inquit, quasi uerberibus eijcietur, ac plagis. Agnoscit uerbum Plinius quoq;. Hinc libera subit coniectatio: Lentulum, qui Capuæ gladiatores alebat, unde Sparthaci belli origo, Batiatum esse cognominatum: sicuti auctor est Plutarchus in Crasso, ni quis batuatum malit reponere. Habentur inter gladiatores Andabatæ quoq;, qui clausis depugnarẽt oculis. Arenarios uniuersim uocat cum Iureconsultis Firmicus. Nam qui machæra, id est, gladio pugnant, machærati dicti. Verùm ut in aliqua quodammodo parerga excurramus, inaudias quandoq; gladiatorum petitiones dici. Scito impetus uerbo eo propriè gladiatorios dici. Cicero, Quòd ergo tuas petitiones ita concitatas, ut uitari nullo modo possint, parua quadam declinatione defugi, & (ut aiũt) corpore excessi. Idem in Oratore, Vt enim athletas, nec multò secus gladiatores uidemus nihil nec uitando facere cautē, nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam: sic oratio nec plagam grauem facit, nisi petitio fuerit apta. Itaq; qualis eorum motus, quos apalæstos uocant, talis horum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris sententias. Componi item gladiatores dicuntur, ubi in harenam depugnaturi producuntur. Quintilianus libro secundo: Quia sæpe gladiatores sub eodem magistro eruditi, inter se cõponuntur. Et Cicero ad Cælium: Quid tu, hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladiatorum compositiones, ut uadim onia dilata mitteres? Dicuntur & commissiones. Nam & oratorum

A quoq; ac poetarum leguntur commiſsiones, ubi in mutuũ prodeunt certamen in ſpectaculis. In commiſsione poetica Papinium fuiſſe olim coronatum accepimus. Commiſsiones prætorũ pro æditionibus ludorum intelligimus. Caligula porrò comptius ſcitiusq; ſcribendi reformidans genus, Senecam tum maximè placentem commiſsiones meras & arenam dicebat ſine calce. Ceu coniunctione careat eius dictio, ac oppoſitione, nec aptè cohæreat, ſitq; importunior congeſtio inconcinniorq;, ut temerè aceruatimq; facta citra delectũ. Id quod ex Demetrio agnoſcas licet, ſiue is Dionyſius ſit, in pragmatia. De eloquutione, ubi de compoſitione agitur ſoluta & diuiſa ac coniuncta. Macrobius in Cœnis libro ſecundo. Sed & Laberius inquit, ſequenti ſtat in cõmiſſione, Mimo nouo interiecit hos uerſus. Legimus deniq;, ab rebellantibus Gallis additos militiæ ex ſeruitijs gladiaturæ deſtinatos, quibus continuum foret ferri tegimen, crupellarios uocabant, ictibus inferendis ineptos, accipiendis impenetrabiles. Proinde ferratos quandoq; nuncupat hiſtoria, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios, quo nomine Romani milites ſecuribus ac dolabris aduerſum ibant, uelut molem ſubruere coorti: quibuſdam item trudibus aut furcis prouoluere conniſis.

Quinquennium Neronis, unde duci adagium ualeat. De Nerone pluſcula. Molgus apud Dionem quid ſit. Aſcopera. Sacciperum. Britannici ueneno ſublati hiſtoria. De ruminali arbore nonnihil: Cap. XII.

CLaudium Neronem, quem Plinius alteram facem generis humani uocat, quemq; pedibus genitum parens eius prodidit Agrippina, Tranquillus ſcribit, à pietate imperij exordia feciſſe, quoniam Claudium apparatiſsimo funere elatũ laudauit, cõſecrauitq;. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri ſummam omnium rerũ publicarũ priuatarumq; permiſit. Primo etiam imperij die excubanti tribuno ſignum dedit, optimam matrem. Ex Auguſti præſcripto imperaturum ſe, profeſſus eſt, neq; liberalitatis, neq; clemẽtiæ, nec comitatis exhibendæ ullam occaſionem omiſit. Senatorum nobiliſsimo cuiq;, ſed B à re familiari deſtituto annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit, & quũ de ſupplicio cuiuſdam capite damnati, ut ex more ſe ſubſcriberet, admoneretur, Quàm uellẽ, inquit, neſcire literas. Agenti ſenatui gratias reſpõdit, Quum meruero. Talem ſe initio principatus præbuit Nero, exiturus mox in prærabidam feritatem & ſæuitiem incomparabilem. Inde Traianum imperatorem eminentiſsimũ ſcribit Sex. Aurelius ſolitum dicere, procul diſtare cũctos principes Neronis quinquẽnio. Hinc prouerbij uice uſurpare eleganter hoc ipſum poſſumus, quum eos coarguere uolumus, qui ſe à principio mites quidem, & præter modum tractabiles præſtant, pauloq; mox erupturi uidentur in barbaram truculentiam. Quæ ſanguinaria euerſione cuncta deſubitet, ut Firmici uerbo utamur. Quod Neroni eueniſſe, quum celeberrimis monumentis teſtatiſsimum fecere priſcorum ingenia, quæ nobis lucem peperere: tum Alexander Aegeus, Peripateticus philoſophus, & Neronis eiuſdem præceptor, dicto ueriſsimo comprobauit, qui illum uideri pronunciauit πηλὸν αἵματι πεφυρμένον, id eſt lutum ſanguine ſubactum. Cui tamen ſententiæ lepidè quidam ſuccinuit, κακῶν μαθητῶν κακίονες οἱ διδάσκαλοι id eſt, malis diſcipulis peiores magiſtri. Scribit uero in Neronis uita ſic, hiſtoricus Dion, quod ſcitu perdignum eſt: Neroni, inquit, ab perempta matre urbem ineunti publicitus ſubblandiebantur nonnulli. At ſeorſum, & clandeſtinè, ubi maior oſtentatur obloquendi licentia, acrius proſcindebant. Nec defuit, qui ad eius ſtatuam molgum deſtinaret, innuens eſſe dignum, qui eo inſueretur. Qua in parte Politiani multæ lectionis uiri coniectatio ſic deniq; præmunitur de Aſcopera, ut nullis prætera arietum infeſtationibus ſubrui queat: etiamſi uel eruditioribus ambiguum forſan uideatur, quid molgi nomine intelligendum protulerit Dion. Nam ſunt qui eo uerbo tardum cæcumq; accipiant: ſed & qui publica mulgeat, depeculeturúe. Ariſtophanes, μολγόν σε ποιήσω. Sed & nequam hominem indicat uox ea. Verùm ad rhombum nihil. Lego apud grauiſsimos auctores ex Græcis, Molgum, Tarentinorũ lingua, utrem ſignare bubulum. Vnde Theodoritus Vulcanum dixit φυσητῆσι μολγίνοις χρῆσθαι. Et Ariſtophanes oraculum iocoſe confingit: Ne mihi Athenienſes laudaritis, μολγοὶ ἔσονται ἐν οἰκίᾳ σκυτῶν, σκῦτος καὶ μάστιγες. Vbi uerò Aſcoperam finiens Sudas, eſſe ait μαρσύπιον ἢ σακκο-

πάθνιον

πάθνιον, id est, marsupium uel saccopathnion. Sunt qui posterius uerbum putent interpellatum, reponendumque sacciperium, aut sacciperionem. Auctores tamē sunt, Nerone mortuo, non defuisse qui per longū tempus uernis æstiuisque floribus tumulum eius ornarent, ac modò imagines prætextatas in rostris proferrēt, modò edicta quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri: unde irroborasse opinionem illorum contenderim, qui Neronem resurrecturum suspicati sunt, futurumque Antichristū. Alij uerò putarunt nec occisum quidem, sed subtractum, ut putaretur occisus, & uiuum occultari in ætatis uigore, qua fuit, quum crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur & restituatur in regnū. Sed hæc, ut Ialemo frigidiora, & quæ uel thermas possint Neronianas refrigerare, ut Martialis abutamur uersiculo: Ciuitatis diuinæ libro uigesimo, irrisit Aurelius Augustinus. Seneca non sine adulationis suspicione, Neronē Cæsarem, ut aliarum uirtutum, ita ueritatis præcipuè amantissimū, ad inuestigādum Nili caput misisse, scribit. Tam enim in eo mendaciū est manifestarium, quàm in Plauti comœdia Mœchus. Sed enim uetus est ac parœmiodes, gladiatorem cui in numero ingeniū sit, in harena consilium capere. Non omittendum uerò cum Nero hic Britannicum ueneno per dolum sustulisset, ac mox defuncti corpus esset liuoribus maculatum, ad scelus contegendum gypso lini iussit: sed quum efferretur, cœlesti aqua copiosius defluente, deterso planè tectorio, sæuitiæ immanitas producta in apertum est. Adnotatū annalibus est: hoc imperante, ruminalem arborem in comitio, quæ annis octingētis ac quadraginta & amplius, uirens perseuerauerat, cōditorum Vrbis olim propugnatrix, ramalibus emortuis uisam exaruisse. Quod & in prodigium abijt, donec in nouos reuiresceret fœtus.

Hominum quorundam natura mirabilis. Senecæ locus perobscurus illustratur de Paßieno. Senecionis historia. Ophionei uatis, Nicomachi, Heliogabali, Portij Latronis. Auditores pro discipulis cur. Puellæ uenenosæ, & quæ araneis aleretur, historia. Matreæ item, Adriani, Firmi. Parodia. Philini, medici bibosi, Galli Vibij, Labieni, Seueri, Zenonis, Syllæ, Messalæ Coruini historia. Drusiani enses cur. Bithonis historia, Asconij Pediani, Hypermestræ, Veneris Nicophori, Palladij, Smyndiridæ, Phaselitarum, Siditarum, Lyncei. Crudelium ratio. Humanitas quid, & cur. Sinamorumene. Sinamoros. Cap. XIII.

Mirari succurrit quandoque, quàm mira hominū ingenia effinxerit sæpe natura parens, nec ad fabulosa nunc respectamus, quæ copiosius persequuntur poetæ, necnon ex historicis, quos poetis affines in primis nouimus: uerū quæ auctores grauissimi summa fide, quod inter cognitores uersarētur, prodenda censuere. Senecio, inquit Seneca Suasoriarū primo, fuit ingenij confusi & turbulēti: is cupiebat grandia dicere, adeò ut nouissimè huius rei morbo & teneret & rideret: nā & seruos nolebat habere, nisi grandes, & argētea uasa nō nisi grandia. Eo demū peruenit illius insania, ut calceos quoque maiores sumeret, ficus non esset, nisi mariscas: concubinū quoque ingentis staturæ haberet. Omnia demum grandia probabat: unde ei cognomē impositū. Senecio nanque uocari Grādio cœpit. Nā & quū diceret, summis insistebat digitis, quo grandior uideretur. Orphioneum Messeniorum uatem, Pausanias scribit, semper à natali statim die luminibus captū & priuatim & publicè uaticinia peregisse. Id mirabilius multò, pòst uehementiorem capitis dolorem uidere cœpisse, ac mox relapsum ad cæcitatē denuo. Nicomacho Smyrneo, scribit Galenus, ad tantam molem corpus increuisse, ut loco moueri haud posset: uerū ab Aesculapio sanitati restitutum tradunt. Nos porrò, inquit, uidimus cuiusdam linguam extramodum citra doloris ullum omnino sensum, excreuisse. Siquidem nec tumorem mollem, quod uocant οἴδημα: neque durum, quod dicunt σκιῤῥόν: neque inflammationem patiebatur, nec mali uim præferebat prorsum ullam, præter magnitudinis absurditatem, substantia ipsa nil omnino uitiata. Heliogabalum Græculæ meretricis filium, proditur memoriæ, postea quàm militari temeritate est Imperium adeptus, nil ad senatum retulisse prius, quàm felices prorsum homines futuros, si se Platonis legibus addixissent. Quo sanè argumento, mox tantus Imperator, & bona senatus pars cum uxoribus

cæterisque

A cæterisq; matronis ac uirginibus nudis nudi ipsi lauari occepere. Quin illis dignitates contribuebãtur, qui renudatas ad Imperatorem filias mitterent, quiq; nudi item inter nudas cum eodem decubuissent in cœna. Vt orbi terrarum triennio prostibulum Roma fuerit. Sed & pòst multò Imperator alius, aut leuior Græculus præstare aiebat, Platonicis imbui legibus, quàm Euangelica disciplina. Cæterùm ab ijs, uelut inauspicatioribus scitis, quum abhorreret Constantinopolitana ciuitas, latissima sibi parauit atria, ubi miscellania matronarum, iuuenum, puellarum nudior turba cum Imperatore pila colluderet. Quo sanè tempore Romani imperij partem haud exiguam sanguine Italico comparatã, irruens Barbarica uis occupauit. Iam uerò & Latro Portius, quanquam orator grauis nec citra suauitatem, bone Deus, quàm fuit in omni re nimius: quod Seneca scribit, Quippe nec remittere, inquit, studia sciebat, nec repetere. Vbi se ad scribendum concitasset, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauius sibi instabat: nec desinebat, nisi deficeret. Rursus quum se remiserat, in omnes lusus & iocos resoluebatur. Quum uerò de syluis & montibus tradiderat, omnes illos agrestes in syluis ac montibus natos laboris patientia ac uenandi solertia prouocabat: & in tantã sic uiuendi perueniebat cupiditatem, ut uix posset ad priorem cõsuetudinem retrahi. At quum se reuocasset, tantis uiribus incumbebat in studium, ut non tantum nihil perdidisse, sed multũ acquisiuisse desidia uideretur. Memoria huic uiro natura quidem felix, sed plurimùm adiuta etiam arte: nunquam illa quæ dicturus erat, ediscendi causa relegebat. Edidicerat, quum scriberet, Dicebat ita, ut in nullo unquam uerbo eum memoria deceperit. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim illius gesta cursu reddebat. Adnotatum in Chronicis est, M. Portium Latronem duplicis quartanæ tædio manum sibi admouisse, atq; ita functum fato. Messala exactissimi uir ingenij & Latini sermonis obseruãtissimus, quum audisset Latronem declamantem, dixit, Sua lingua disertus est: quibus ingenium concedens, sermonem obijcere illi uidebatur. Quum porrò Latronis discipuli non audiri desiderarent, sed audire modò con-

B tenti forent: initio contumeliæ causa, à deridentibus auditores uocabantur: mox in usu esse uerbum cœpit, & promiscuè pro discipulo poni. In Aristotelis relatum monumentis inuenio (ut de Mithridate taceam, à quo excogitata antidotus Mithridatios dicitur) puellam cœpisse initio paulatim uenenis innutriri, consuetudinemq; in naturam abijsse, ut ijs perinde uesceretur aleretùrq;, ac cõsuetis cibis reliqui. Adijcit, fuisse puellę cor caloris inops, pręterea meatus prætenues, ita ut digestionis ui insigniter demutaretur haustum uenenum, prius quàm cor pertingeret. Ipsam uerò educationis ratione uenenosam euasisse, ut sputo, ac quouis humore alio perimeret appropinquantes, uestigio etiamnum expirantibus, qui quum ea coissent. Vt iam miremur minus, anates Ponticas edundis uulgò uenenis uictitare. Scribit Auicenna, tempestate sua uixisse hominem quem fugerent uenenata omnia, morientibus omnibus, quæ fortè mordicus eum apprehẽdissent, inde nil omnino læsum. Quum uerò grandior admota foret serpens, bidui quidem induxisse febrem, cæterũ defecisse ipsam. Auctor Magnus Albertus est, in Colonia Agrippina puellã se uidisse, quæ in trimatu parietibus arreperet araneas uenatura, quas uoraret: eoq; cibi genere oblectata, insigniter aleretur. Admirationem Græcis Romanisq; de se Matreas peperit, ex ijs unus qui dicuntur Plani, dicebat, feram à se nutriri, quæ ipsa semet uoraret: ut uel nunc anxiè scrutentur multi, τὸ Ματρίου θηρίον τί ἐστι, Id est, quę nã sit Matreę fera. Matreę meminit Plinius libro decimosexto Historię naturalis, huius an alterius, haud statuo nunc. Marcus (inquit) Varro auctor est, uitẽ fuisse Smyrnæ apud Matream triferam. Certè hunc de quo agimus, fuisse Alexãdrinum, est compertum nobis. Huius sunt ambiguitates illæ: nec tamen crocodilinæ, aut ceratinæ: quid ita mergatur quidem sol, nec natet tamen: & combibere quidem spongias, sed non συγκωθωνίζεσθαι utique: item tetradrachma conciliari quidem nec irasci tamen. Matreæ feram sunt qui iram intrepretentur, uel inuidiam, aut animi ægritudinem, uel id genus affectionem aliquam. Matralia esse uidentur Varroni matronarum festa, quum testuacium faciebant, quod testu coquebatur calido. Inter eos qui de cœnis scripserunt, Matream siue Matrona Pitanæum recenset libro primo Athenæus παρῳδόν cognomento. Nam sunt parodiæ uelut centones apud nos item: cuius est me-

di illud, Δἄπνα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροφα, καὶ μάλα πολλά. Hinc parodi, qui scribendi hoc genus insequuntur: sicut Hegemon, cognomento φακῆ, id est, lens. Metroum, id est, μητρῷον, locus erat Athenis, ubi accusationum seruabantur libri. Scribit Spartianus, ex Pannonia uenisse quendam ab natali cæcum ad febrientem Adrianum, à quo mox contactus exuit cæcitatem, ac Imperatorem reliquit febris. Firmum inter minusculos Romanorum tyrannos connumeratum, tanta ferunt præditum firmitate, ut superpositam pectori incudem, alijs tundētibus perferret. Sed illud mirabile item, quod monumentis Theophrastus prodendum censuit, fuisse Philinum quendam, tota uita qui nullo sit usus potu uel cibo, præter quā lactis. Nam Anchimolus, & Moschus apud Helidem Sophistæ tota uita hydropotæ perhibentur fuisse, ac ficis tantummodo uentris desiderio satisfecisse, nec ea tamen re quoquam imbecilliores, nisi quod ab eis teter adeò profundebatur odor inter desudationem, ut in balneis ab omnibus magno studio declinarentur. Affuit Druso Tiberij filio medicus uini capacissimus, quum id admirarentur uniuersi, deprehēsus est ante potum amygdalas præmanderē amaras quinque aut sex, quod agere prohibitus, ne minimo quidem suffecit potui. Gallus Vibius tam magnæ fuisse eloquētiæ narratur, quàm postea insaniæ: cui hoc accidit uni, ut in insaniam non casu incideret, sed iudicio perueniret. Nam dum insanos imitatur, dum lenociniū ingenij furorē putat, quod assimulabat, ad uerum redegit. In Labieno tanta, & tam impromiscua memoratur libertas, ut libertatis nomē excederet, & quia passim omnes lacerabat, Rabienus uocabatur. In hunc primùm excogitata est noua pœna: effectū enim est per inimicos, ut omnes eius libri comburerentur. Quæ res inusitata fuit, & prorsus mira, supplicium de studijs sumi. Eam contumeliam Labienus non tulit, nec superstes (ut inquit Seneca) ingenio suo esse uoluit, sed in monumenta maiorum suorum se ferri iussit, atque ita includi: ueritus (credo) ne ignis, qui nomini subiectus erat, sibi negaretur: nec tantum finiuit ipse se, sed sepeliuit. Cassius Seuerus Labieni amicissimus, quum ex senatusconsulto libri eius comburerētur, Nunc (inquit) me uiuū uri oportet, qui illos edidici. Seuerum Imperatorem Herodianus scribit, iter facere solitum sine intermissione, neque festos dies, neque labores ullos magnopere curasse, algoris atque æstus iuxta patientem. Sæpe etiam per altissimos montes hyeme sæua, niuibus è cœlo ingruentibus, fuisse aperto capite, ut milites ad alacritatē patiētiāque laborū, re ipsa cohortaretur. Quanquam hic ipse omnium item princeps duritiam atque asperitatē uictus, tolerantiamque laborum, disciplinamque omnem ac ducum reuerentiā subuertit, inhiare pecunijs, & mundities colere militibus insuefactis. Ipse uerò auaritia supra omnes Imperatores maximē insignis est habitus. Zenonem Athenæus scribit, ingenio amarulentum fuisse, & aduersus familiares præiracundum: quòd si hilarius se inuitasset, mitis euadebat blandusque cum suauitate. Quodam uerò diuersitatem admirāte, sibi quod lupinis euenire respondit: qui aqua præmolliti edulcatique, amarore secreto, suaues efficiantur. E diuerso quosdam inuenias hilares nimium, ac risus amatores, cuiusmodi uocant Greci φιλογέλως qualem fuisse Syllam non tacuere Græci quoque, quando mimis & gelotopœis multa est elargitus, quin & satyricas concinnasse comœdias fertur. Tirynthios uerò uniuersim philogelos fuisse, ac grauioribus inutiles negotijs, Theophrastus scribit. Messala Coruinus orator, ante biennium quàm moreretur, ita memoriā ac sensum amisit, ut uix pauca uerba coniungeret: ad extremum uerò enato circa sacrum os ulcere, inedia se confecit. Gothicis autem contonantibus bellis, constat, ab hoste Barbaro, Traiano cuidam super oculi dextri partē sic adactum spiculum, ut mox dilapso ligno, occultaretur omnino ferrum. Nec uim doloris ullam uulneratus persentisceret: quin anno demū quinto citra molestiam prorsus promi spiculi summum cœpit, atque inde amplius emergens, liberum denique Traianum comparebat relicturum. Gratianum Valentiniani patrem, Funarium esse nuncupatum, scribit cum Paulo Diacono Sex. Aurelius, quoniam uenalitium funem portanti milites quinque extorquere nequissent. Drusum Tiberij filium, petulantia insignem, immiti adeò & sanguinaria fuisse natura, scribit Dion, ut enses præacuti, ab eo Drusiani cœperint dici. Quibus quum angeretur Tyberius, Me (inquit) superstite uni efficies uiolentum, οὐδ' ὑβριστικόν: quòd si ausus fueris, οὐδὲ τελευτήσαντος. Pelopem legimus professione medicum, & proinde Galeni etiam doctorem, au-

A sum profiteri, omnium se rerum causas & effectus scire. Bithon, inquit Pausanias, taurum humeris gestabat: qua admiratione, statua quoque apud Argos dignus est habitus. Nam Ladas, mortales cunctos pedum celeritate est supergressus: unde & apud eosdē statua est ornatus in Veneris templo, quam νικοφόρον dicunt. Id ab Hypermestra positum memorant iudicio liberata, quod intēderat Danaus, quia ex præscripto Lynceum non peremisset: peractū uerò iudicium in regione quam uocant λεςτήριον. Asconius Pedianus historiarum conditor, anno ætatis tertio ac septuagesimo captus luminibus, duodecim postea uixit annis, maxima apud omnes auctoritate. Sed nos in explicanda hominum natura, quæ mensum excedit publicum, rectè (opinior) fecerimus, si nodum apud Senecam Gordiano uel implicatiorem enodarimus. Sexto Controuersiarū ita legimus: Oscus non incommodè dixit, sed ipse sibi nocuit, dum nihil absque schemate dicere cupit. Oratio eius non figurata erat, sed praua. Itaque non inurbanè Pacatus rhetor, quum illi Massiliæ manè occurrisset, schemate illū salutauit. Poteram (inquit) dicere, Aue Osce. Ipse ab eloquentia multum aberat, natus ad contumelias omnium ingenijs iniungendas. Nulli non impressit aliquid, quod effugere non posset. Ille Passieno, prima eius syllaba in Græcum mutata, obscœnum nomen imposuit, declamatori subtili, sed arido. Hactenus Seneca. Quid uerò hisce innuatur uerbis, per obscurum est. Coniectura ipse ducor, ut Physsienum putem appellatum, ueluti esset mentulatus follis. Nam physan, dici follem, norunt omnes: sinos uerò mentula est: quod Aristophanis docet interpres: unde Sileni deflexum nomen est. Et σιναμωρουμγὴν dicitur, quæ cum uiro congreditur. Et apud Herodotum historia octaua, σιναμορεῖν est hostili incursione omnia fœdare. Sinamoros etiam dicitur, qui otio abutitur. Palladium scribit Cassiodorus Theodosij tempore tanta fuisse & animi acrimonia & corporis firmitate, ut ueredis concitatissimis triduo Romani Imperij limites contingeret, ac Persarum: & rursum altero triduo Constantinopolim repeteret. Vnde inuulgatum, Romanæ potentiæ spatia, lata alioqui, illius pernici celeritate reddi perangusta. Cæterùm id mirabilius multò,

B ac relatu iucundius: haud ita pridem in Gallia ex infima plebe hominem mira ingenij sagacitate rationem excogitasse, qua ex metallo quolibet aurum secerneret, aquæ ui, quā inde chrysulcam nuncuparunt. Nam officina hæc chrysoplysium dicitur, artifex ipse chrysoplytes. Smindyrides Sybarita luxu & felicitate diffluens annis plus minus uiginti, nec Orientem se uidisse solem dicebat, nec Occidentem. At ipsum hoc syncerius tota ferè uita sibi contigisse Ponticus prædicabat Hestieus, dum eruditioni incumberet auidius. Citharœdus Stratonicus, interrogante quodam, qui in Pamphylia omnium forent pessimi: Phaselitas, respondit: ac cunctorum hominum Sidetas, id est, σιδήτας. Philetas Cous in poetica nominis nō postremi, corpore adeò uesco imbecilloque fuisse narratur, ut pedibus plumbeas adnecteret pilas necubi à uento percelleretur. Lynceum & Idam fuisse Apharei filios Pausanias scribit: sed Lynceū iuniorem. Hunc Pindarus ea fuisse uidendi excellentia scribit, ὡς καὶ διὰ στελέχους θεᾶσθαι δρυῶν. Id est, ut etiam per quercuum stipites spectaret. Quærat hic forsan aliquis in censura tam graui, quæ hominum ingenia reuocat ad contemplationem, Vnde nam fiat, quòd nunquam non insigniter crudeles sese proferant plerique, nil magis quàm humanum sitientes sanguinem? Hac uerò in parte, quanquam non sit omnino propositi instituti causas iudicare dubias, sic fermè posse responderi, animaduerto: quo quis hominem sapit minus, eo esse immitiorem: quo nomine id genus inhumanos dicimus ac efferatos. Siquidem ab humano ingenio quauis ex causa quo quis abijt longius, hoc humanam speciem, perinde ac alienam rem extraneamque & odit amplius & negligit, ut monstrum dici uerius debeat, cui inducta modò uisatur humana pellis. Alioqui homines cæteros, ceu corporis eiusdem membra amplexaretur, ac amaret. Quando homines singuli sub idea una, & in specie eadem sunt homo unus: quo factum est, uti uirtutem qua in hominum ferimur beneuolentiam proni uniuersorum, humanitatem potissimùm censuerint appellandam sapientiores. Ab theologis tamē nostris humanitatis appellatione omne humanum genus intelligi, auctor Hieronymus est: nam & Græci ἀνθρωπότητα dicunt.

An Cato solus quater & quadragies causam dixerit semper absolutus. De Archilochi poetæ interfectoribus. Plinij locus declaratur. Calondæ historia, qui Corax est cognominatus. Cicadæ sepulchrum. Archilocha edicta. Cap. XIIII. A

PLinius Naturalis historiæ septimo, singulari grauitate nobilem Grecę Romanæq; gentis censurã peragens, inter bona alia quæ summo in omni usu uiro Catoni primo affulsere, eius propriũ fuisse scribit, Quater & quadragies causam dixisse, nec quẽquam sæpius postulatũ, & semper absolutum. Nobis uerò infra classem tam excellentis auctoris placita pro lege quidem sunt, fueruntq; perpetuò: iure enim tanto nomini assurgimus, sinequo fluctuabunt literæ, ueluti infesto mari uentis pulsata nauis. Quod tamen uaria lectitando cõpertum nobis est, promimus in album, non obstrigilandi ratione, sed iuuandi. Scribit in celeberrima oratione quæ in Demosthenẽ dicta est Aeschines, Aristophontẽ apud Athenienses quãdoq; ausum gloriari, quòd nonagies quinquies accusatus semper euasisset. At nõ Cephalus ille antiquus, qui maximè popularis est habitus, se contrà gloriabatur, quòd quum plura decreta, quàm quis sui temporis orator scripsisset, nunquam fuisset accusatus, quòd contra leges decreuisset. Hęc Aeschines. Quod uerò & infrà paulò idẽ scribit Plinius: Archilochi poetæ interfectores, Appollo arguit Delphis. Quæsituros arbitror Plinianæ lectionis studiosos, quosnam significet hac parte auctor breuissimus: nobis autem exploratum est, Oenomanum inter Gręcos scriptorem non ignobilem, Eusebio referente, ita fermè prodidisse: Quare qui Archilochum occidit Archias, à templo quasi scelestus, exire ab Apolline iussus est: Musarum enim amicum occiderat. Sunt ex Græcis, qui à Calonda interemptum Archilochum prodant, cui cognomentũ fuerit Corax. Idq; in bello, ubi Mars est cõmunis, perpetratũ. Quem quum reijceret Pythia, suppliciter apprecatum ignosceret, quãdo hæ sint bellorum sortes. Adiecisse porrò, ad id se difficultatis redactũ, ut uel facere uel pati necesse fuerit. proinde obsecrare, ne sibi uitio uerteretur, si suo ipsius dæmone uiueret: esseq; quòd se amplius execraretur quia uiueret, quàm quòd illũ peremisset. Super ijs cõmotus miseratione deus hominem petere Tænarum iussit, ubi τέττιγος, id est cicadæ sepulchum uiseretur: atq; inibi Thelesicliæ pueri placare manes. Quæ omnia quum ritè is obisset, dei reclinauit iram. B Fuit uerò Archilochus præcellens quidem poeta, si quis auferat αἰσχροπρεπὲς καὶ τὸ κακόῤῥημον, id est, obscœnitatem ac uerborum uirulentiam. Inde apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum: Amarulenta, felleq; conspersa multo, immo defricta, Edicta uocantur Archilochia.

Exemplum ignotum cuiusdam, qui plagis feruentior cooriebatur in concubitum. Rutam Veneriis aduersari, & cur dicatur πήγανον Cap. XV.

HOminum naturã extra reliquorum modum admirantibus succurrit exemplum raròaliàs auditi euentus. Siquidem nõ multis ab hinc annis uixisse quendam in Venerijs, non gallinaceæ salacitatis, uerùm ingenij stupendi maximè, quodq; uix impetret fidẽ, ex adiuratissimis compertum est: qui quo pluribus affectus fuisset plagis, eo impetuosius ardentiusq; in concubitum ferebatur præceps. Fuit omnino mira res: nescires, utrum affectaret auidius uerbera, an coitum: nisi quòd illorum mensu libidinis uoluptas constabat. Proinde extentis se precibus diflagellari exposcebat, pridie quàm id pateretur, flagello aceti asperitate obdurato: quòd si conuerberator lentius agere foret uisus, uelut exstimulante rabie, conuitijs incessebat: nec factum sibi satis arbitrabatur, ni inter cædendum sanguis sese ostendisset. Vnus, opinor, mortalium inuentus, qui eodem impetu in supplicium ferretur, ac delicias: quiq; inter tormenta sensuum titillationes, ac æstuãtem pruritum uel expleret uel incenderet. Quodq; nec mirum minus est, non latebat hominem flagitij inusitata species, seq; in eo execrabatur, ac sibi ipsi erat infestus. Cæterùm consuetudine deprauata amplius præualente, utebatur uitio, & improbabat. Irroborarat uerò ea, radicesq; egerat altius, quòd ita foret assuetus puer, communicata stupri fœditate inter æquales plagarum allectatione. Documento inde præsigni, quantũ morib. inolescendis educationis possit ratio. Addamus uerò exemplum huic diuersum, in Græcis obseruatum auctoribus, initiatos seruandæ castitatis ratione, rutam assiduè inter edulia solitos admittere, quoniam ea uescentibus hebescat prolifica uis: quo argumento etiam

πήγανον

A πῦγχνον dicatur, παρὰ τὸ πηγνύναι τὴν γονήν, quòd urinam sistat genitalem. At Dioscorides, rutæ utrunq; genus causticum καὶ διερμαντικόν, id est, excalfaciẽdi uim habere. Mox tamen idem, Semen, inquit, restinguit uel cibo sumptum uel potu.

Arcem facere ex cloaca, lapidem è sepulchro uenerari pro deo, quid sit. De Menecrate medico, Themisone, *&* Callipide. *Plutarchi locus restituitur ex Alcipiade.* Dicelictas *quid, &* dicelon: *item* Empusa, *&* Hecatæa, onocolos. *Quid item bolitos.* Bolus. Boleti *unde.* Petrobolus. Macella. Dicella. Epebolas Boline *uitis, &* arosallis, *asbolomeni.* Calopodes *qui.* Callipædas *cur dicant senes.* Callistea. Aristea. *Item uocabula plura, calidia, calidya, calij, calion, callæi, callæ.* De Callia *scitu nõ indigna.* Cap. XVI.

ARcem facere ex cloaca, per prouerbium illi dicuntur, qui rem haud ita magnam plurimi faciunt, amplexantur, in oculis ferunt, ac mirantur. Cui cõsimile adagium alterum, Lapidem è sepulchro uenerari pro deo. Vtrũq; positum apud M. Tulliũ in oratione pro Plautio: Nũc uenio, inquit, ad illud extremũ quòd dixisti, dũ Plautij in me uerbis meritũ extollerem, me arcẽ facere ex cloaca, lapidẽ è sepulchro uenerari pro deo. Succurrũt exẽpla ex historijs plurima eorũ, qui in id genus uitij reciderunt. Menecrates medicus, quum affectos quosdam ac penè conclamatos uel casu uel arte in integrum restituisset, proindeq; à nónnullis subblandientibus Iupiter cognominaretur: elatior iam is hoc nomine, sibiq; nimio plus placens eodem cognomento insolentius ipse quoq; uti cœpit: in idq; tumoris est productus, ut ad Agesilaum illum magnum & Spartæ regem, sic quandoq; sibi scribere permiserit, Menecrates Iupiter regi Agesilao salutem dicit. Qui reliquis haudquaquam perlectis, sed hominis leuitate prorsus irrisa, ita propemodum rescribi iussit. Rex Agesilaus Menecrati sanitatem dicit. Sunt ex Græcis qui prodant, si quos morbo sacro laborantes curaturus adiret, iureiurando prius adigere solitum, incolumitati restitutos ipsum seruorum uice sequuturos. Et sequebantur illi quidem, uerùm Herculis habitu
B alius, alius uerò Mercurij. Hominis uanitate animaduersa, uocari ad cœnam cum dijs proprijs Philippus Macedo iussit, ac uenienti altiorem augustioremq; mensam apponi, in qua esset ara erectior. Proinde quum inferrẽtur fercula, suffumigationes multę ac libationes fiebant: donec Iupiter nouus, ludibrium aduertẽs magno omnium risu inde se proriperet. Themison quoque Cyprius Antiochi regis deliciæ, Hercules dici uolebat eoq; nomine rẽ sibi diuinam fieri patiebatur: aderatq; ipse leonis pelle instratus, arcum item ferens Scythicum & clauam. Huic quod de Menecrate diximus, affine illud quoq; Agesilai eiusdẽ, quo urbanius Callipidis illius gesticularij celebrati tumorem repercussit, ac insolens depressit supercilium. Erat is Callipides tragœdiarum histrio, non mediocriter quidem uelut etiam saltatricula Dionysia, inter Græcos homines clarus. Verùm ipse ea re plurimùm se mirabatur. Itaq; ubi primùm Agesilaus regi occurrit, arrogantius aliquanto salutauit, & subinde illi se ostentabat, inter astantes sese intrudens, arbitratus fore, ut comiter ac benignè à rege exciperetur. At quum is grauioribus intenderet, ac ne Callipidem respectaret quidem: Non admodum, inquit, nosse me uideris, ò rex, nec qui sim inaudisse? Tunc renidens Agesilaus: At non es, inquit, Callipides ille dicelictas? Hoc autem nomine mimos uocant Lacedęmonij, nã δείκελον, idolum signat, siue simulachrum, aut etiam imitamentum: ut in Epigrammate,

ῥῆγς πυργοφόρου δείκελον ἀσορέων.

Putant quidam id uerbum de Iouis statua dici propriè, quasi Διὶ ἴκελον, sed per abusum de alijs itidem. Nonnulli quòd ad incutiendum terrorem immittitur, Dicelon appellari credunt. Verùm hoc genus terriculamenta dici à Græcis Hecatæa nouimus, quod ab Hecate immittãtur, sicuti produnt Appollonij interpretes: quam inde à formidinis incussu etiam uocant Βριμώ. Nominantur item Empusæ à Dionysio, ubi de Iaspide inquit,

ἐχθρὴν ἐμπούσῃσι, καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι.

hoc est, contrariam Empusis & idolis alijs. Esse uerò phantasma dæmonoides, siue spectrum, quòd sese infelicibus ingerat, multifariamq; demutet formam, ac se meridie plurimùm ostentet, cum inferis parentatur. Sunt qui easdem cum Hecate statuãt, id quod ἐν ταγηνισταῖς significat Aristophanes. Nominis ratio est, ut Eustathio placet, quia uno

 incedant

incedant pede. Sed nec desunt, qui alterum interpretentur habere æneum pedem, & inde appellatam Empusam: quod in Batrachis Aristophanes expresſit, ubi de Empusa Xanthus ita pronuntiat, πυρὶ γοῦν λάμπεται,
ἅπαν τὸ πρόσωπον, καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει.
hoc est, igne micat tota facies, & crus æneum habet. Cui respondens Dionysius,
Νὴ τὸν Ποσειδῶ, καὶ τὸν ἕτερον βολίτινον.
id est, per Neptunum, & alterum asininum. Inibi interpres inquit, Ex hoc quidam onocolon uocant: nam bolitinon, asininum signat: Boliton enim, asellorũ propriè dici retrimenta putant: sed & boum superfluitates ita uocantur. Quod uerò boliton pronuntiãt Attici, reliqua Græcia bolbiton. Agnoscunt uocem Latini quoq;: siquidem Pompeius Festus inde inflexum uerbum bulbitare putat, quòd signet puerili stercore inquinare. Bolus autem iactus est, unde petrobolum in re militari iactandis uiolenter lapidibus in hostem organum ueteribus fuit: hinc apud Xenophontem Rerum Græcarum libro secundo, Petrobolos inter iaculatores nuncupari obseruauimus. Dibolia tela uidentur Plutarcho cuspidis duplicis, cuius erãt modi Cimbrorum iacula. Dicella uerò prorsum aliud quàm dicelon est: nam uti prodit Theon, macella est, ἡ μονόθεν κέλλουσα ἤγουν τέμνουσα, id est, quæ uno tantum cedit mucrone. At dicella διχόθεν, id est, bifariam. Epebolum, id est, ἐπήβολον, Porphyrio interprete, compotem dicunt Græci, unde epebolum mentis Sophocles Alcmæoni scienter appellat, & epebolum cantus primo Legum Plato, sic & pecuniarum epebolum legimus. Boline uerò, id est βωλινὴ, in Bithynia uitis est, fructu admodum præcoci, racemis tantum non cubitalibus, acinis albis, ac pellucidis. Est apud Bithynos eosdem dicta drosallis, de qua ἐκλογῶν quinto apud Græcos plura sanè. Asbolomeni, id est ἀσβολώμενοι, uelut fuliginati intelliguntur Damonis peripoltæ posteri, quòd is fuligine litus faciem cum socijs, Romanum à quo turpiter amabatur, apud Cheroneam interfecerit. Bolaria dicuntur Straboni glebulæ auri, Bolus & gleba est, ac pictorum rubrica, unde appellationem trahunt boleti, qui dehiscentes rubent forinsecus, intus luteo colore. Callipidis porrò in libro de Poetica, meminit Aristoteles, ubi etiam prodit, appellatum quandoq; simia gesticulosiorem: quamobrẽ pronuntiatio ea tam elegans & arguta tamq; omnibus artis absoluta numeris eum proculdubio tardiorem, & gradus quodã modo testudinei reddebat, ac longi (ut ita dicã) subsellij, & multarum uelut nundinarum: quæ res prouerbio locum fecit, quòd eo libentius relatum à nobis est, quoniam uiros alioqui eruditos cunctanter id audio interpretari. Fuerunt & Callipidæ populi ultra Borysthenem, quorum libro duodecimo meminit Strabo. Eos ad Hypanim Herodotus statuit. Callipædas fieri senes, est apud Lucianum, quòd senes quidem puerum sapiant, sed in conuiuijs plusculum se inuitantes, ac facti hilariores etiam pulchri pueri sibi uideantur. Calopodas denique dicimus nõnunquam boni felicisq; pedis homines & seruos precipuè, quos & interdũ καλοιωνίσους uocamus, ueluti prosperioris augurij. Quod uerò ad Callipidem etiamnum attinet, auctor est Duris Samius, illum in Alcibiadis naui fuisse, qua is ab exilio reuehebatur, ense, hasta, cæterisq; armis, quibus uti in certaminibus solent, peregregiè instructum. Sic enim Plutarchi interpres reddidit: at Græcè Plutarchus sic, κελεύειν δὲ Καλλιπίδην τὸν τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴν, στατόν, καὶ ξυστίδα, καὶ τὸν ἄλλον ἀγωνιον ἀμπεχόμενον κόσμον. Id quòd ab Latino interpretamento dissitum longè est: nam στατὸς indumentum accipio, ex Græcis auctoribus: Xystida uerò non hastam, sed ex Polluce libro quarto, tragicam uestem: ita scænico, non Martio cultu insignem Callipidem sensit Duris, & retulit Plutarchus. Callistæa dicunt selecta cuipiam præmia, sicut quæ uirtutis ergo contribuuntur, uocant Aristæa: nam senum prærogatiua nuncupatur presbeum. Qui in primi ordinis honores πρωτεῖα dicuntur, secundi autem δευτερεῖα. Verùm enim uerò, ut cœpimus, corolllaria non destituamus, appingentes, quibus auctior abeat harũ studiosus lectionum, in quibus malumus ubertatem nimiam, quàm inopiæ exsuccam ariditatem. Calidia, id est, καλίδια, inuenio esse Cyprijs intestina. Nam calidya Barbaricum est indumentum: καλιοὺς Græci uiliores dicunt domos: κάλιον uerò, accentiuncula primam uendicante, catellum indicat & bacillum: sed & carcerem comperi κάλιον nuncupari: quin etiam lignum uinciendis nocentibus. Callæi, siue κάλλαισι dicun-

A dicuntur gallinaceorum barbæ, & præterea πᾶν πορφυροειδὲς χρῶμα, id est, quicunque purpuræ assimilis color. Sunt qui uaria eo malint uerbo intelligere. Apud Aegyptios legimus etiam χρῶμα χαλκινόν. Infectæ lanæ interdum καλλαὶ nuncupantur. Quod uerò in Græcorum literis lectum est, καλλίας πτεροῤῥυεῖ, id est, Calliæ defluunt pennæ: in Calliã pronuntiatur quendã, meretricibus consectandis qui dilapidauit omnia. Hinc facetè dicebatur à scortillis deplumatus. Calliam quoque pro simia inuenio positum, ex Attica loquendi formula, quæ δυσχερῆ τῶν ὀνομάτων προφέρει.

Parentum cultus. Ciconiæ pietas. De Amphinomo, & Anapia. Tollitur ex Seneca obscuritas. A' quibus uiolati parentes. Interim de Opij filio. & Antigono. Latronis Galilæi in filios immanitas. Paricidium quid. Vlyssis mors. Cap. XVII.

EX Platonicis adytis præter innumera alia, quibus homines proficiunt in dies, quum in ijs quæ ad doctrinæ rationem spectant, tum uerò ad mores, illud quoque scitissimum, immò uerò etiam sanctissimum, nec à Christianæ ueritatis placitis dissentaneum, obseruasse nos cõmeminimus, Vim nec patriæ nec parenti inferendam. Sunt enim, sicut ab Euripide proditum est, parentum anima filij: nec id in homine tantũ, sed in animalibus cunctis, ut Tyaneo placuit Apollonio. Nam in Epistolis ad Atticum M. Tullius στοργὴν φυσικὴν εἶναι πρὸς τὰ τέκνα, scribit: hoc est, aduersus sobolem genuinam naturalemque putari beneuolentiam. Verùm quid uicissim parentibus debeatur à bene institutis filijs, in brutis quoque maximus ille conditor rerum Deus, insignibus indicijs præmonstrasse uidetur: siquidem, ut auctor Ambrosius est, ciconia Romano usu pia uocatur, quòd pulli parentibus iam senio confectis, nec alimenta sibi conquirere satis ualentibus, in retributionem mutuã, tacita quidem, sed alta naturæ ui in id propellente, necessaria summo studio, quod in homine rarum est, suggerunt. Verumtamẽ inter nos quoque affectus is adeò sacer, adeo in primis optimo maximo Deo nonnunquam censetur requisitus, gratusque: ut in Græcorum monumentis perpetuò Siculorum iuuenum pietas celebrata efflorescat. Hi uerò sunt
B Amphinomus & Anapias, à quibus riuos ignium uomente Aetna in agrum Catanensem, parentes humeris elatos & incolumitati redditos, constans inter Græcos opinio est, ac Strabonis astipulatur auctoritas: de quibus obscurè Senecam in libro de Beneficijs tertio, mentionem facere arbitror: Vicere, inquit, Siculi iuuenes, quum Aetna maiore ui peragitata in urbes, in agros, in magnam insulæ partem effudisset incendium, uexerunt parentes suos: discessisse creditum est ignes, & utrinque flamma recedente, limitẽ adapertum per quem transcurrerent iuuenes dignissimi qui magna tutò auderent. Meminit & libro sexto, sed eadem obscuritate, hoc est citra ullam nomenclaturam. Sed & in Oratione ad Apollonium Plutarchus: & suppressis item nominibus Pausanias. Sillius, Et Catane generasse pios celeberrima fratres.
Significauit & Martialis. Aristoteles quinetiam in libro de Mundo, siue libri auctor Theophrastus fuerit. Nam quæ de Aenea suo prodidit maximus uates, ne ficta indoctioribus uideantur, ab eodem comprobantur Seneca: & inter historicos, quum alij retulisse inueniuntur, tum Appianus Alexandrinus, abs quo & illud traditum scio, Opium ex senectute debilem in sæuo triumuiralis proscriptionis turbine, quum ut manere liceret, filiũ deprecaretur, humeris ab eo elatum, donec extra portam tutum sisteret, ac postremò, nunc agendo, nunc deferendo in Siciliam peruexisse incolumen. Antigonus quum ingenti prælio superasset hostem præmium belli ad patrem transtulit, & Imperium illi tradidit Cypri. Hoc est planè regnum & quidem præpotens, nolle regnare quum possis. Est profectò sacra parentum maiestas, & omnino proxima Deo. Propter ea Moralium octauo ita uerissimè Aristoteles tradit, τὸ δυνατὸν γὰρ ἡ φιλία ἐπιζητεῖ, οὐ τὸ κατ' ἀξίαν. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐν πᾶσι, καθάπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμαῖς καὶ γονεῦς, οὐδεὶς γὰρ τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν ἀποδοίη. hoc est, Quòd fieri potest, amicitia requirit: non quę ex dignitate, cui in omnibus paria facere nequimus, sicuti in Dei ac parentum honore, quibus pro meritis nemo unquam rependat. Quid uerò potissimum tanti beneficij ratione deuinctus filius, & planè auctoratus parentibus debeat contribuere, idem philosophus eminentissimus ita finit, eiusdem scientiæ libro nono, Videtur quoque pa-

rentibus alimenta maximè suggerenda, ueluti hoc debeamus: quumque, ut simus, ipsi argumētum præstiterint: honestius quoque, ea re illis mutuas operas reddere, quàm nobis ipsis allaborare: honor item impendendus eis, quemadmodum Deo. Comprobat ex parte lex uetus, qua sancitur, Vt liberi, parentes alant, aut uinciantur. Sed & Homerus ita canens, A

Οὐδὲ τοκεῦσι

Θρέπτα φίλοις ἀπέδωκε. μινυνθάδιος δέ οἱ αἰών.

Nec nutricationis uices resoluit parentibus charis, breuis autem factus est æui. Extat & Græcus ad id senarius,

ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονέας.

Viues diu, si uergentes in senium parentes connutrieris. Filios tamen parentibus alimēta non debere, sanxit Solō, si artium nullam essent edocti, uel si de meretricis forent semínio concepti. Paternæ dignitatis indicium quoque id uel maximum, quod literarū parens Homerus idem Iouem, quem deorum intelligi principem uolebat, patrem nuncupat, tanquam consimiliter afficiatur in filium pater ac summus ille & uerissimus parens Deus in humanum genus. Et pro Sylla M. Tullius, parentibus grauitatem contribuit, filijs uerò suauitatem. Quanquam quòd perabsurdum est, Persarum gentes legimus, perinde ac seruis, abuti solitas filijs. At in Galilæa propè Arbellam uicum, inde latrones exigente Herode, unus eorum, cui septem fuerant filij, uxorque: quum saluti omnium posset consulere, singulos progredi iubens interimebat in aditu ipse constitutus: quumque impartiturū se ueniam immanitate facinoris attonitus Herodes inclamaret, pertinaciter ille propositum tenuit, ac cum uxore omnibus iugulatis, ipsum semet cum cadaueribus in præceps dedit. Charitatis paternæ illud equidem signum est euidens: quoniam, ut Politicorum tertio Aristoteles scribit, patrem filijs regnum non relinquere, si posit, arduum est, καὶ μείζονος ἀρετῆς, ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν. id est, eminentioris uirtutis, quàm pro hominum captu. At Deiotarus, quum plures suscepisset liberos, omnes excepto tantum uno iugulauit, quo qui superfuturus erat, potentior fieret, & maiestatis augustioris, ratione impia & barbara, immò planè Galatica. Solon è septē sapientibus unus, si quis parentes non enutrisset, eum censeri ignobilem statuit & obscurum. B Nàm ut Cicero quadam oratione scriptum reliquit, quum sit pietas uirtutū fundamentum, patrem filius ut Deum uereri debet & colere, neque enim multo secus parens liberis est. Quòd si audiatur, filium patri causam necis præstitisse, quis id ferēdum putet? Portentum atque monstrum est certissimum, esse aliquem humana specie ac figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce priuarit. Quum etiam feras inter sese partus educatio, & natura ipsa conciliet. Inde in Declamationibus Quintilianus, maximum omniū scelus uocat, paricidium, quòd nomina sacra polluit. Illud uerò Romuli præcellens institutum laudari eximiè solet: qui quum paricidæ nullam statuisset pœnam, homicidium tamen omne paricidium nuncupari uoluit: quòd hoc impium atque nefarium, illud autem impossibile esse duceret. Fieri tamen posse, post conditam Vrbem annis sexcentis L. Ostius portentosi ingenij homo & proruptæ audaciæ docuit, qui omniū primus patrem necasse narratur. Annalem prætorem, tonantibus bellis ciuilibus, quum is proscriptus apud clientulum securè lateret, prodidit filius: & ne quid desit, eo nomine à sanguinarijs triumuiris patris bona accepit, præterque ædilitatem arripuit: uerùm diuino iudicio agente, ab eisdem quos immiserat patri, quum uinolentus domum repeteret, est peremptus. Ardieum Pamphyliæ tyrannum, annis iam fessum parentem & insuper natu maiorem fratrem occidisse, libro de Republica decimo Plato auctor est. Narratur & Perrhæborum rex Triopas tam efferatæ crudelitatis, ut ne filius quidem Carnabas eam facilè concoqueret, quinimmo necato parente, acceptisque tyrannoctoniæ, id est, tyrannicidij præmijs, in Troadem secesserit, atque inibi à Troe expurgatus Zeliam condiderit. Succurrit paricidij exemplum, cui comparari non posit aliud. Artaxerxi Persarum regi ex pellicibus centum quindecim fuere filij, tres iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariarates, Ochus: ex ijs Darium extra Persicum morem, ubi rex tantum morte mutatur, per indulgentiam pater regem uiuus fecit. Cæterum Darius post noua pietatis paternæ exempla, nouum & ipse aliquid, immò inauditum ausurus, interficiendi patris

A patris consilium cepit. Sed audi, quod omnem excedat admirationem: communicato tam nefario proposito cum quinquaginta fratribus, non est inuentus qui aduersum ire conaretur. Causa paricidij, uel ipso tamen paricidio scelestior. Aspasiam uxorē habebat Artaxerxes: ea quoq; ut sibi cederet, efflagitauerat Darius: promiserat indulgētissimus pater: sed mox pœnitentia ductus, Solis sacerdotem illam legit, quia perpetua ibi castitas foret necessaria. Hinc filij iritatur impietas: in patrē cooritur. Sed auersantibus (credo) dijs, flagitij magnitudinem frustratus euentu, pœnas paricidij inauspicatissimi cum complicibus numini, paternæ maiestatis ultori, dedit: reuocatis ad supplicium quoq; infelicibus liberis & uxoribus: ne tam abominandi sceleris ullum prorsus uestigium extaret. Trogus item schribit, Thessalonicē ab Antipatro filio, quum uitam per ubera materna deprecaretur, fuisse occisam per summam immanitatem. Ab Euandro item occisum fuisse patrem, quidam prodiderunt. Ptolemæum certē, Polybius scribit, Philopatora cognominatum ex facinoris crimine, quòd patrem uita exuisset. Adeò multi non ingratitudine solùm, quod est maximū omnium uitiorum, ut inquit Fabius, nomen illud sacrum uiolare non uerentur, sed etiam sanguine, omnium post Deum maximè sacro, animam suam fœdare non cōpauescunt. Fuit & Ptolemæus cognomentum, φιλομήτωρ, ut Pausanias scribit, ἐπιχλευασμῷ, id est, ludibrij causa, quòd eum insigniter odisset mater: adeo, ut quamuis natu grandiorem, principatu prohiberet. Nero matre perempta, procurrens nudam est contemplatus, nec uerbo temperauit flagitiosiore, οὐκ ᾔδειν ὅτι οὕτω καλὴν μητέρα εἶχον. nesciui, inquit, mihi esse matrem adeo uenustam. De machinoso nauigio, quod fuit Agrippinæ destinatum, sic scribit Dion, Quum aduertisset nauem in theatro διαλυομένην αὐτὴν ἐφ᾽ ἑαυτῆς, καὶ τινὰ θηρία ἀφιεῖσαν, καὶ συνισταμένην αὖ πάλιν, cō similem alteram cōpegit euestigio. Telegonum Grçci produt, Vlysis ex Circe filium, quum patrem quæsitum pergeret, qui somniorum diritate conterritus latitabat, metuens ne à filio interficeretur, ac à custodibus loci repelleretur, ad uim conuersum ex illis aliquot confecisse, & mox tumultu excitatum Vlyssem, sed incognitum, hastili confodisse, cuius erat summa pars osse turturis marinæ communita, insulæ argumento in qua B erat natus ac educatus.

Apud gentes aliquas cædi ex more parentes quoq;, ac mox uerti in cibum. Platonis scita de parentum cultu. Prius de hostis perimendi instituto Romano. Chrysante historia. Verborum uolatilium grauem imminere pœnam, ex Platone. Cap. XVIII.

SEd quid singulos miramur? Mos quarundā gentiū celeberrimus est, ut senio iam confectos patres filij perimant, & quod omnē supergreditur feritatē, eorū itē carnibus uescantur. Fingere nos fortasse putet aliquis. Id tamen historię parēs Herodotus de Indis retulit ac Massagetis. Quàm uerò à ueterū Romanorū institutis tā impiū facinus est dissētaneū: apud quos cautum scimus, ut qui sacramento nō tenerētur, hostē prçlio uti ne lacesserent: quòd & Catonis epistola comprobatur ad filium: ueluti præmonstrarent, ne hostem quidem interfici oportere, ni adigat summa & ea legitima necessitas. Propterea & Chrysantā collaudauit Cyrus, quòd hostē interfecturus iam elatum, in cædē gladium reuocasset, quia ἀνακλητικόν, id est, receptui cani interim inaudisset. Sed infaustis & pollutissimis animis suo sceleri relictis, ad iucundiora relatu ueniamus, subtexamusq; pijs pectoribus diuini Platonis super patria ueneratione placita sanctissima, ex libris Legum repetita. Ergo (inquit) fas est, parentibus prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum persoluere. Putare enim quisque debet omnia quæ possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt: ita ut illis hæc omnia pro uiribus ministrare debeat: primùm quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremò quæ ad animum pertinent. Verbis quin etiam per totam uitam parentes maximè uenerari decet. Leuium enim uolatiliumq; uerborum grauissima imminet pœna. Nam omnibus præposita est Nemesis, iudicij angelus, huiuscemodi inspector omnium. Oportet itaque iratis, animumq; explentibus cedere, seu uerbis seu rebus id faciant. Quòd si ita exactius seruarimus, digna à dijs cæterisq; natura nostra superioribus præmia referemus, plurimum bona cum spe uiuentes. Hæc philosophi placita qui altius certiusq; imbiberit, in eam (opinior) sententiam

tiam

tiam pedibus ibit, ni Galatam altius hauserit, Lemnio etiamnum, scelere imbutus, nulla eloquij facultate, nulla præstantis ingenij solertia exprimi posse quàm laudabile, quàm omni excipiendum plausu festisq́ue uocibus, si quem inaudias parentibus obsequentissimum filium, & in eo uno cõtumacem, ne beneficijs uincatur. Quod esse certamen omnium speciosissimũ, quis ambigat? in quo fessis, etiã si ad triarios res redeat, subinde tamẽ restituenda sit acies, succlamandumq́ue, Felices qui uicerint, felices qui uincentur.

Nemesis & Leda diuersæ sint, an una eademq́ue. Quid Nemesis apud Aristotelem, quid item apud Platonem. Torgos quid. Nemesea festa. Gratiarum ratio, & furiarum. Nemeus Iupiter. Hesiodus ubi necatus. Adrastia. Interim & de misericordia. Cap. XIX.

SOlent, inquit Diuinarũ institutionũ primo Lactantius, mortuis consecratis nomina immutari: credo, ne quis putet eos homines fuisse. Nam & Romulus post mortẽ Quirinus dictus est, & Leda Nemesis, & Circe Marica: & Ino posteaquã se præcipitauit, Leucothea, materq́ue Matuta: & Melicertes filius eius, Palæmõ atq́ue Portũnus. In ijs apertissimè comprobat auctor hic, Nemesin à Leda minimè uideri diuersam. Ausonius tamẽ quodam tetrasticho (disparauit:

Istos tergemino nasci quos cernis ab ouo,
Patribus ambiguis & matribus asseueratos:
Hos genuit Nemesis, sed Leda puerpera fouit:
Tyndareus pater his & Iupiter, hic putat, hic scit.

Fabellæ ratio, quia paulo obscurior est, ad hunc ferè modũ habet: tametsi alieno, quod aiũt choro memet uideor inserere: quando nil tam ab instituto, ac in quem collimamus, scopo dissentaneum dissitumq́ue, quàm fabulosa consectari. Cæterùm nemo tam serius, nemo tam matutinus, ut non renideat quandoq́ue. Igitur Nemesin quum deperiret Iupiter, ut à puella admitteretur, nequibat impetrare. Ad dolos ergo amatoriè conuersus, iussit Venerem in aquilam deformari, ipse olorem induit: moxq́ue, ut qui aquilam nimis metueret, raptim se proripere cœpit ac uelut compauidus latebras quærens, in puellæ deuolat gremium. Quæ nescia quantus insideret miseræ deus, illum placidè ac gestiens excepit, sed ui numinis euestigio in soporem uertitur, eam tum nimis opportunè comprimit Iupiter, in anserem deformatam, ut ex Græcis scribunt nonnulli. Actis denique mensibus parit illa ouum, quod auferens Mercurius Spartam detulit, ac sedenti Ledæ in gremium proijcit, ex quo nata fertur Helena: quam Leda, ut filiam habuerit alueritq́ue materno confouens affectu. Hæc ipsa quin etiam Pausaniæ confirmantur auctoritate, cuius uerba Latinè facta hæc sunt, Græcorum, inquit, opinio est, Nemesin Helenę matrem esse, Ledam lac præbuisse atque educasse. Idem scribit, Nemesin coronam gestare, in qua & corui & fortunæ parua insignia contineantur, sicut in manuum altera fraxineus erat ramus, in dextra uerò phiala, Aethiopibus insculptis. Cuius rei rationem se minus tenere, Pausanias item fatetur: tantum addit, Nemesin fuisse Oceani filiam. Hesiodus uerò in Theogonia de Nemesi sic cecinit,

Τίκτε δὲ καὶ νέμεσιν, πῆμα θνητοῖσι βροτοῖσι Νὺξ ὀλοή.

id est, etiam Nemesin genuit mortalibus nocumẽtum hominibus nox perniciosa. Qui carmina concinnauit Cypria, quisquis is censeri debet, Helenę quidem matrem fatetur Nemesin, sed dum eam consectaretur Iupiter in piscem quoq́ue deformatum prodit. Cæterùm extra oleas satis. Nisi quod prætereundum id haudquaquam uidetur: Cygnũ in fabellæ huius mentione ab Lycophrone in Alexandra Torgon nuncupari, etiam si eo uerbo γύπα intelligimus, poetæ carmen, id est,

ἦν τόργος ὑγρόφοιτος ἐκλοχεύεται:

Hisce uerò operæ leuioris in alienum reiectis forum, ipsi ad nostram conuertamur harenam, protinusq́ue quæ altius requirunt examen, hic appingamus. Scribit quodam loco Plutarchus, Aristotelicos putare, urbanas esse perturbationes siue affectiones malis dicere, Nemesin & Misericordiam. Siquidem nata indignatio ex improborum prosperiore successu Nemesis, inquit, uocatur. Sicut misericordia est quum boni extra rationẽ calamitatibus conflictari, & turbinibus atteri, interq́ue saxum ac sacrum astituti uidentur. Aristoteles uerò Moralium secundo, ad uerbum ferè ita scribit: Nemesis autem id est

A id est, indignatio media est inter inuidiam & ἐπιχαιρεκακίαν, id est, peruersum gaudium. Versantur utique circa uoluptatem & dolorem, prouenientes ex ijs quæ proximis obueniunt, ὁ μὲν γὰρ νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὐπραγοῦσι. hoc est, Nemeseticus, siue indignabundus, ut dicamus quo modo possumus, moleste fert, quum indigna alicui prosperitas est. Inuidus hunc excedens in cunctis turbatur, & moleste fert ὁ δ᾽ ἐπιχαιρέκακος τοσοῦτον ἐλλείπει τοῦ λυπεῖσθαι, ὥστε χαίρειν. Epichærecacus autem tantum abest ut doleat, ut lætetur etiamnum. Eadem fere in primo quoque magnorum Moralium idem philosophus prodit, adnectitque νεμεσητικὸν εἶναι ἐπαινετόν, id est, indignabundum uideri laude dignum: & in secundo Rhetorico ait, ἀντίκειται δὲ τῷ ἐλεεῖν, μάλιστα μὲν ὃ καλοῦσι νεμεσᾶν, id est, misericordiæ opponitur quidem maxime indignatio, angi quippe felicitate indigna quodammodo aduersum est. sed & affectio utraque ex bonis profluit moribus. Proinde Plutarchus hasce affectiones duas à Peripateticis dici ἀστεῖα πάθη tradit. Verum diuertamus parum ad Platonicæ sapientiæ sacraria, excerpturi inde quod reconditum, nec in triuialium exchartabulis proculcatum, studiosis emolumentum simul & uoluptatem allaturum opinamur. Diximus capite præcedenti ex Platonis uerbis, Nemesin esse diuini iudicij angelum. Amplius, hunc præesse nobis, uelut iudicis superioris uicarium, Platonici tradunt, qui à turpibus deterreat, honestorũ ac uirtutis cõciliet amorem, obsequentesque, nec comtumaciter tacitis eius illectationib. aduersum euntes, blanda confoueat mentis tranquillitate. Obluctãtes uero assiduis idem territet turbinibus, erigatque fluctibus, conuellat subinde, ac raptet. Angelus hic, ubi renidens arridet, Gratiæ nomen indipiscitur in priscæ sapientiæ monumẽtis: ubi uero formidabilis infestusque lancinat diuexatque, furia nuncupatur. Vtranque porro triplicem intelligunt temporis ratione, in treis abeuntis partes quibus uel fœcunde lætamur, uel affligimur confricamurque misere: quod fati cõplectitur modum, & Parcarum ordinem trifarium. Angelum hunc Orphei theologia præcipue, ubi superbos infestius comprimit, obturbatque, Nemeseos cognomento insigniendum putat: id quod Libanius item facit B in lucubratione, quæ de sua est ipsius uita: quoniam summi uiri & rerum naturæ capaces monstraturi, superbiæ malum esse maxime omnium bonitati diuinæ dissentaneum, quæ utique superbis obsistit, humilibus uero dat gratiam, id genus hominum tumẽtium non solum diuina censura, ut uitia reliqua, sed etiam indignatione puniri tradiderunt: propriumque ad id effinxere numẽ, Nemeseos appellatione celebratũ. Eius meminit & Demosthenes: nam oratione quadam κατὰ Σπουδίου Nemesea nuncupat, id est, νεμέσεια, festumque id fuisse interpretantur, quo uita functis parẽtaretur. Sunt, qui ius quoddam numinis efficacis Nemesin interpretentur, lunari superpositum circulo: uel tutelã substantialem generali potentia partilibus præsidentem fatis. Quam iustitiæ filiam fingentes theologi ueteres, ex abdita quadã æternitate omnia tradunt æterna despectare: quę ceu regina sit caussarum, & arbitra rerum ac disceptatrix sortium urnam attemperans, accidentiumque alternans uices. Pinnas huic, ut Ammianus inquit Marcellinus, fabulosa coaptat uetustas, ut adesse uelocitate uolucri cunctis existimetur. Prætenditur & gubernaculum, & subijcitur rota, uti uniuersitatem moderari per elementa procurrens omnia concipiatur. Nemeus ad Nemesin spectat nihil: fuit autem Iouis cognomentum, in cuius templo fertur ab incolis interemptus poeta Hesiodus, quod historia tertia scribit Thucydides, quum in Nemea id passurum, cecinissent oracula. Quæ de Nemesi protulimus, mire poeticæ lectionis studiosos iuuabunt. Nam sæpe nugamenta uideas ab interpretibus afferri non apud Græcos modo, ut in Hesiodi enarrationibus, sed & apud Latinos, ut in Catulliano carmine,

Aut Tritonis hera, aut Rhamnusia uirgo.

Celebre est, & ad nostra hæc præcipue pertinens Leonis Bizantij scomma, quod in gibbosum effudit, qui oculorum eius imbecillitatem fuerat cauillatus ἀνθρώπινον ἔφη πάθος ὀνειδίζεις, ἐπὶ τοῦ νώτου φέρων τὴν νέμεσιν. humanam, inquit, affectionem obijcis, quũ in tergo feras ipse Nemesin. Adrastiam denique, ac Nemesin pro eodem numine accipiunt quidam. Multi diuaricandas putant, inquit Pusanias. Ab Adrasto inflecti Adrastiam credunt, qui ex septem superstes solus, rursum in Epigonis filium amisit solus. Alij à Myso deducunt Adrasto templi auctore primo. At melius est, inquit idem

quod

quòd nil prorsus eam euadit, id est, ἀποδιδράσκει. Ammianus Marcellinus, Humanorũ, A
inquit, spectatrix Adrastia aurem (quod dicitur) uellit, monuitq́ꝫ.

Iræ incontinentia cur damnanda minus, quàm cupiditatum. De quibusdam patrem euerberantibus raptantibusuè. Cap. XX.

ARistotelis summi in omni scientia uiri, libros qui De moribus sunt, adire quã doq́ꝫ solemus, & quidem uoluptate summa. Mirifica in his sciẽtia est, mirabilior & ad bene uiuendum institutio, qui est illorum librorum præcipuus finis. Inter alia, quę maturam habent frugem, uel hoc nuper excerpsimus, οὐκ opinior ἀναφροδίσιον. Incontinentia (inquit) iræ, minus turpis est, quàm cupiditatum. Nam quod rationem audit, minus turpe quàm quod nullo modo audit: ira uerò talis est. Etenim quemadmodum ministri, qui ueloces sunt, prius quàm expleatur imperium, excurrunt ad exequendum, sed interim peccant. Canes quoque antè quàm perspexerint certius, sit ne amicus qui uenit, modò strepuerit, irruũt cum latratu. Sic & ira propter calorem & uelocitatem naturæ audiens quidem, sed non omnino exaudiens præceptũ, properat ad ultionem. Ratio enim seu phantasia, iniuriam uel contumeliam ostendit: ira uerò tanquam ratione concludens quod repugnandum sit, statim insurgit. Porrò quæ cognitionem cum natura quandam habent, proculdubio minus sunt damnanda. Hoc uerò habet ira, ut manifestum fit ex generationis successione à parentibus accepta. Sic enim quidam se excusabat, quòd patrẽ euerberasset: Nam & ipse, inquit, patrẽ suum conuerberauit, & ille rursus suum: quin & filium ostendens, Et hic, inquit, ubi in uirum euaserit, me quoq́ꝫ flagris cędet: hoc enim gentile nobis est. Quidam prętere a raptabatur à filio, quumq́ꝫ ad ianuam perductus foret, παύεσθαι ἐκέλευε, καὶ γὰρ αὐτὸς ἑλκύσθαι τὸν πατέρα μέχρις ἐνταῦθα. hoc est, desine fili, nam & ego patrem, inquit, hactenus.

Parentes esse Iouis simulachra. Gentium quarundam truculentia in parentes. Paricidarum supplicij ratio. Ferales angustiæ quæ. Hecate quæ. Hecateis herba quæ sit apud Ouidium. Aconiti inuentio. Cete absorbentia foetus, discrimine illis ingruente. Pas, pappas, ma, mammia. Pappæus Iupiter. Pappus quid. Mystax, Papissare, pappare, lallare. Parentum nomine quid intelligendum. B

Cap. XXI.

QVamuis à ueteribus proditum sciamus, & à Proclo repetitum, esse parentes ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς Διός. hoc est, idola spectraq́ꝫ patris omniũ Iouis. Rursumq́ꝫ, qui in deorum simulacra impios se præstiterint, in deos ipsos, quorum imagines sint, impietatem regèrere. Mira tamen sunt, quæ de hac re prodit historia, etiam si non excidit, quid ad hæc paulò antè elucubratum nobis sit. Legimus siquidem Caspios, gentem immanem & feram, parentes inclusos fame necare, quum iam ætatis annum septuagesimum excesserint. Tolerabile tamen id putant nonnulli, quia sit illorũ moribus conueniens, quũ Scythicũ sit. Sed multo etiãnũ magis, quod Bactriani faciũt. Scythicũ uidetur. Eos Onesicritus scribit, qui iã senio morboue confecti sint, uiuos canibus apponere, ad hoc ipsum de industria enutritis, quosq́ꝫ illarũ gẽtium uocabulo sepulchrales uocent. Bone deus, quę sunt hęc hominum portẽta, quibus dulcissima illa naturæ cõmemoratio despicatissima est? mores ne dicere hos oportet, an uerius monstra execrabilia, nec sine cunctatione promenda? Rident male de literis meriti Plinium, prodigiosas hominum figuras consectantem: ceu non tam facilè sit naturæ à præscripto suo recedere, quàm homini nulla non in parte subinde monstrificũ aliquid promenti, quòd simul magnitudine, simul absurditate uix inueniat fidem. Parentes in Aegypto, qui filios dedissent neci, morti haud mulctabantur, uerùm triduum integrum ac trinoctium sese afflictare cogebantur ad defuncti cadauer: quando iustum minus censeretur, uita exui eum, qui uitæ fuisset auctor. Sapientissimè inquit M. Tullius, nostri maiores fecerunt: qui quũ intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, supplicium in paricidas singulare excogitauerunt: ut quos natura ipsa continere in officio non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio summouerentur. Insui uoluerunt in culeum uiuos, atq́ꝫ ita in flumen deijci. Sic enim uolebant eum hominem è natura auferre atq́ꝫ eripere, ut repentè cœlum so-

lem

A lem,aquam,terram adimerent:ut qui eum necasset,unde ipse natus esset, & careret his rebus omnibus ex quibus nata esse omnia dicuntur.Noluerunt feris corpus obijcere, ne bestijs quoq; quæ tantum scelus attigissent,immanioribus uterentur. non sic nudos in flumen abijcere,ne quum delati essent in mare,ipsum polluerent,quo cętera quę uiolata sunt,expiari putantur. Cęterùm quod de bestijs hic & flumine Cicero inquit,amplius perpēdendum:Nam Digestorū libro quadragesimo octauo, ad legem Pompeiā de paricidijs,Iureconsultus Modestus ita scribit: Pœna paricidij more maiorum hæc instituta est,ut paricida uirgis sanguineis uerberatus,deinde culeo insutus cum cane,gallo gallinaceo,& uipera,necnō etiam simia,in mare profundum proijciatur:hoc ita, si mare proximum sit:alioqui bestijs subijcitur,secundum diui Adriani constitutionem. Martianus titulo eodem,supplicium statuit paricidis,quo teneātur damnati lege Cornelia de sicarijs:id erat,ut Macellus inquit,in insulam deportatio,& omnium bonorum adēptio.Sed solent,inquit,hodie capite puniri,nisi honestiore loco positi fuerint, quā ut pœnam sustineant:humiliores enim solent uel bestijs subijci, altiores in insulam deportantur.De culeo paricidarum Imperator Institutionum quarto,de Publicis iudicijs ferè cum Cicerone sentit,nisi quòd & ipse ferales uocat angustias, tormentum inclusarum bestiarum,siue ferarum. Hecatem sanguinariam prorsus fœminam,scribit Diodorus,aconitum comperisse primùm,sicq; Persam patrem peremisse:quo argumento putant eruditi,herbæ hecateidos nomine aconitum Ouidio in Metamorphoseon libris præmonstratū:Sed nos caput hoc,si sententijs grauioribus,& quibusdā præterea pauculis eluserimus,non admodum aberrabimus.Scribit facundissimus sacrarum literarū doctor Hieronymus,Parentibus neminem posse reddere quod debeatur: humilitatē eiusmodi oblatam hominibus uiuendi spatia prorogare: parentum nomen ab optimo maximo Deo eatenus diligi,ut se ipsum patrem iusserit dici.Solomonis sententia nobilis est,Contumelijs afficiens patrem,& contemnens senectam matris, confundetur, & in opprobrijs erit filius,derelinquens paternæ disciplinæ custodiam. Maledicenti patrem & matrem,extinguetur lumen,& pupillæ oculorum eius tenebras uidebunt. Ma-
B chabæus filius matri mortem suadenti seruiuit, & durum imperium gratanter excepit, uno tantum uoto,ne genetricem offenderet. Sed inter diuina Dei lege educatos, hoc quid mirum?Illud ex Gentium historia non sine stupore narratur.Antigoni secūdi Demetrius parens,à Seleuco iure belli abductus fuerat captiuus:misit interim ad filium is, uti suis ne crederet ullis literis,quoniam foret à Seleuco compulsus scribere: cæterùm firmo præsidio ciuitates teneret. At singulari pietate filius, his nil admodum intendens,ad Seleucum exarauit ipse, Illi se libenter regno cessurum,præterq; obsidem futurum se,modo patrem abire liberum iuberet. At imperator Henricus dehonestus deculpatusq; scelere nefando Henricum patrem ad uitæ ultimū fœdo macerauit carcere. Ediuerso autē si quis parentū in liberos immanitatē cōsectetur studiosius ex literis,opinor, suppetent exempla uel plura.Cæterùm cuiusmodi censendum id scelus,inde nimirum dilucebit uel abundè, quod esse in mari cete legimus,quæ partu ædito si quid interim sese ostentet formidolosius,aut quid insidiarum moliantur prægrandes bellue,quo catulos tueantur securius,affectu materno exsuperante omnia,aperire amplius ora memorantur, ac dente innoxio partus præripere,& intra uterum recipere denuo, ut periculi facie discussa, uelut ruminantia reuomant rursum.Postea uerò quàm de parentibus abundè multa cōgessimus, quæ hinc inde sumus aucupati, adnectamus ex grammaticorum sacellis aliquid,quod iunioribus usui sit legisse.πᾶς, inquiunt, infantili alloquutione pater nuncupatur, qui mox per anadiplasiasmum factus sit πάππας: sicuti μᾶ, dicitur mater, unde & mammia. Scribit in Bithyniacis Arrianus, consueuisse Bithynos montium cacumina conscendere,ac Iouem Pappam consalutare,atque item Attin.Auctor quoque Herodotus est,à Scythis Pappæum Iouem dici.Ex quibus elicitur omnibus,inesse uerbo diuini quippiam. Auctor Theophrastus,aphacæ oleris florem marcescere mox, inq; lanuginem abire,quam uocēt pappum:nam & inferioris labij barbitium, pappum uocant: sicuti superioris, mystaca. Pappazin, id est, παππάζειν, ut est apud Homerum:uel papissare, id est,παππάζειν,quod comicis arridet amplius, est infantium more blandeq; patrem appellare. Pappus uerò,infantilis item est cibus:

ſicut pappare, Plauto edere eſt. Lallare autẽ, nutricia uox, infantes ad lac ſugendũ prolectans: unde poſt Perſium Hieronymus, Mammæ antiquum referens lallare, congemnet. Parentes, putat Hieronymus militari uulgariq́ ſermone cognatos affinesq́ indicare. Caius uerò Iureconſultus parentum nomine maiores omnes rectè accipi tradit.

Ciceronis nodus explicatur, tradentis, Mari quæ uiolata ſunt, ex piari. Enarratur & Catullianum carmen. Cap. XXII.

QVod aũt paulo antè ex Cicerone retulimus, Mari cætera quæ uiolata ſunt, expiari putantur: ambiguitatem (puto) habet, nec contemnendam: ſcioq́ nõ paucos in eo corrugaturos frontem. Quid ergo ad eius obſcuritatis illuſtrationem promimus? An doctiſsimũ credimus oratorem ad id alluſiſſe quod ſcribit Ariſtophanis inter pres ſuper eo comici uerſiculo,

πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐπὶ θάλατταν ἤγομεν, ἔπειτ' ἐλοῦμεν.

hoc eſt, primò quidem ad mare ipſum produximus, mox & lauimus. Mos erat, inquit, ueteribus illic καθαίρειν τοὺς ἀφωσιωμένους, id eſt, expiare pollutos. Homerus,

Καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον.

id eſt, in mare ſordes reijciebant. Quin Platonem item ferunt, in Aegyptum ad ſacerdotes & prophetas ſe conferentem, in illorum ſapientię placita perdiſceret, ſecum habuiſſe Euripidem quoq́: quem morbo implicitum, poſtea quàm eſt maris aqua incolumitati reſtitutus, ſacerdotum opera, mox id uerbis ita teſtatum,

Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά.

hoc eſt, cuncta mortalium mala prorſus abluit mare. Quin & ratione eadem uideri Lycophron poteſt in Alexandria, ἁγνίτην ἅλα dixiſſe: id eſt, luſtralem ſalem: etiam ſi ad hoſpitalem amicitiam id referendum interpres putat, quòd initio apponeretur ſal, ut qui hoſpitali iungerentur iure, ſic expurgarentur. Addit tamen, arbitrari alios, maris aquã dulcibus cenſeri purgationibus aptiorem. At, inquit, mihi id haud non arriſerit ſatis. Scribit Plutarchus, Ariſtidem quum pro Athenienſibus Græcos ſacramẽto adegiſſet, inter imprecationes mydros, id eſt, ferri ignitas pilas, in mare conieciſſe: ueluti tamdiu iuſiurandum manere apprecarentur, quamdiu latuiſſent illi ſub aquis: id quod apud Sophoclem in Antigone grãmatici adnotarunt. Verùm ut addubitatio eximatur omnis, ſi qua etiamnum reliqua ſit, ad purificationem ſcribit Proclus, ſulphur adhiberi, & maris aquam. Meminit Iliados primo Euſtathius Euripidis ſententię, cuius uſus nõ peruidit uir meo iudicio aliàs eruditus: nam fluctuantibus uerbis, Poetæ ſenſum perlicit, nec aſſequitur tamen, ut qui in lubrico ſiſtere gradum nitatur. Ex ijs quę prompſimus, liquere amplius poteſt. Sed & opera eadem enarratur Catullianum carmen ad Gelliũ, de profano quodam & inceſto, quod inſcitè nimis ac oſcitanter aut prætereunt interpretes, aut neſciunt.

Quid facit is, patruum' qui non ſinit eſſe maritum?
 Ecquid ſcis, quantum ſuſcipiat ſceleris?
Suſcipit, ò Gelli, quantum non ultima Tethys,
 Nec genitor nympharum abluit Oceanus.

Deus ſummus qua colendus ratione: item Dei filius ac cæleſtes dij, dæmones quoq́. Cur numeris indita deorum nomina. Pythagoræ ſcita de adorationis ratione.

Caput XXIII.

POrphyrius philoſophus ſingularis libro ſecundo de Sacrificijs & dijs atq́ dæmonibus, Sapienti eſſe notiſsimũ, ſcribit, malos quidem dęmonas animalium oblectari uictimis, inq́ eis futura portendere: Deum aũt id genus ſacrificio haudquaquã egere. Qui ſanè adorantiũ perpẽdit mores, id præcipuum, maximeq́ omniũ ſibi gratum ſacrificiũ exiſtimans, rectum inconcuſſumq́ de ipſo iudiciũ, & rebus alijs. Apud cœleſtem diuinamq́ naturã eximia oblatio eſt, Mens pura, & à perturbationibus ſeiunctus diſparatusq́ animus: ne, quod Ariſtoteles inquit, illis conuulſi lancinatiq́ carmina proferamus Empedoclis, inſcitia adobruti, & nil admodum percipiẽtes, ſcenicorum more. Hinc Plato, Addecere bonum uirum, ait, rem diuinam obire, atq́ intereſſe ſacris: in quibus rurſum malos inaniter allaborare teſtatur. Idem Porphyrius alibi: Deum ſummum ſilentio puro, purisq́ de ipſo intel-

A intelligentijs ritè colendum, præcipit. Oportere namq; coniunctos similesq; Deo iam effectos nostram hãc ad Deum eleuationem, uelut sacram uictimam Deo dicare. Filijs autem eius, qui & intelligibiles dij sunt, laudem iam ex ipso quoq; sermone putat adhibendam. Scitu uerò præcipuè dignum est: ueteres illos, sanctosq; planè uiros, nec probri unquam ferè compertos, uelut primitias numinibus ex contemplatione quoq; ipsa dedicasse: ceu attestarentur, illam nobis superna contributam largitate. Cuius usus ad salutem ueram sit omnino necessarius. Proinde Pythagorici, quum in numerorũ lineārumq; scientia plurimùm uersarentur, ex ijs aliqua etiam esse dijs dicanda censuerunt. Et ex numeris alium quidem Palladem, alium uerò Dianam, alium Appollinem, rursus alium Iustitiam, alium Temperantiam, ac similiter in figuris. Porrò dijs, quos intra cælũ constitutos cernimus, siue ij sint errantes, siue nullo ferantur errore: inter quos Solem Lunamq; ueneramur principes, cõmodè sacrari Ignem posse, arbitratur idem Porphyrius, ueluti rem cognatam. Quæ uerò mandet theologus, magnoperè censet seruanda, ut animatum omnino dijs immolemus nullum: sed usq; ad farinam & mel, terræq; fructus atque flores. Animata uerò dæmonibus congruere siue boni sunt ij, siue mali. Cæterùm quàm attentè, quàm religiosè, quamq; ex destinato Deum comprecari addeceat optimè omnium monstrasse Pythagoras uidetur: Quum ueneris, inquit, in templum, adora, neq; aliquid interim quod uictum pertineat, aut dicas, aut agas. Ex itinere præter propositum non est ingrediendum templum, neq; orandum, neque etiam si prope uestibulum ipsum transiueris. nudis pedibus sacrifica, & adora. Sunt & alia philosophi eiusdem ad ipsum hoc spectantia sed obscuritatibus adeò inuoluta, & in Heracliti antrum intrusa, ut Ezechielis principia putes ac finem, aut Geneseos exordium, quæ ante annum trigesimum apud Hebræos nemo legit.

De Hippolyto quædam haud ingrata. Quis Pythia instituerit primus. Apollo Epibaterius. ῥάχος στρεπτὸς quid: item rhachia. Dyrhachium unde. Disrhachia regio. Arrhachos paliurus cur. Streptos rhachos. Strepte. Rhachitæ qui. Cap. XXIIII.

DE Hippolyto Thesei filio in ueteribus memorijs pleraq; tum fabulosa, tum ueritatis haud inscia comperit, opinor, uel paulum modo literis imbutus. B Quæ mihi se de Græco penu ingessere nuper, iam hinc pergam cęteris cõmunicatum. Lego igitur, apud Trœzenios huic fuisse dicatum lucum, & in eo templũ nõ absq; simulacro & quidem uetusto: ad Diomedem referri omnia hæc, qui & princeps Hippolyto rem diuinam obierit. In Trœzene autẽ sacerdos est Hippolytus, cum uita prorogatur sacerdotiũ, & anniuersaria celebrãtur sacra. Moris est illud quoq;, ut ante nuptias puellę resectos illi offerant crines. Necatum, equis distrahentibus, non arbitrantur. Cælestem heniochum, nec alium putant. Id quod honoris gratia illi ab immortalibus contributum uolunt. Quin à Diomede astruunt eodem Apollinis templum ἐπιβατήριον inibi esse dicatum, quod in reditu ab Ilio euasisset tempestatem, qua Gręcorum afflictæ sunt opes: principem quoque Pythia instituisse certamina. Adnotatum à Græcis, Triptolemi temporibus Pythia primùm cœpisse, annis post Orestem propemodum sexcentis. Fingit tamen in Electra Sophocles Clytemnestræ nũtiari Orestem in Pythicis perisse certaminibus: quod ab interpretibus est animaduersum. Proinde excutiant ingeniosi, ecquid aduersus Gellij supercilium tueri hoc exemplo Virgilium queamus de portu Velino, libro sexto. Et in Trachinijs fingit Sophocles Deianiram Solonis sententiam proferre, Neminem, ante obitum dici beatum posse. Fuit autem Solon Deianira longè posterior. Dicitur uerò hæc dicendi figura anachronismus. Est in Trœzenio agro ad mare pergentibus κότινος, id est, oleaster, ῥάχος στρεπτὸς ab illis nuncupatus. Siquidem quæcunque sterilia, dicunt Trœzenij rhacha. στρεπτὸν uerò cognominãt, quoniam implicitis eo habenis, euersus sit Hippolyti currus: alioqui στρεπτοὺς dicunt Græci εὐμεταβόλους id est, facile mutabiles, sed & torques, & in manib. psellia: unde apud Herodotum streptophori & pselliophori, id est, torquati & armillati. Vbi uerò Lucianus ait, ἢ ἐλπίζει κάνδυν πορφυροῦν καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν, id est, uel Candyn sperat purpureum & streptum aureum: fuit qui annulum interpretaretur. Rhachia autem dicitur petrosus locus, præcipuè littus. Hinc & Dyrrhachio conci-

liatum nomen, ſicuti in Dionyſium Euſtathio placet, ob peninſulæ aſperitatem, meminit & Dion. Quo factum, ut in Europa Dyſrhachium maluerit pronuntiare Alexander: ſicuti Illyrici regio Dyſrhachia nuncupabatur quandoque. Epidamni filia Meliſſa traditur, unde Meliſſonius locus, ubi cum ea congreſſus Neptunus Dyrrhachium genuit. ῥάχος, id eſt rhachos, uocant ſepimentum: unde paliurum arrhachon dici legimus, quia ſepibus congruat uehementer. Rhachia, Thucydidi & Atticis omnino littus indicat: Ionibus uerò ampotim, id eſt gurgitem, ſiue maris reciprocationem, ut apud Herodotum. Græcis prouerbium eſt, ῥαχίας λαλίστερος, id eſt littore loquacior. In Græcia item eſt locus Streptos rhachos ad mare, frequens oleaſtris: quoniam quicquid redundantis inutilisque materiæ in olea eſt, indigenarum uocabulo dicatur rhachos. Fuit apud Epidaurum item Strepte, locus, ſed & olea ſpecie intorta ſic dicitur. Rhachitas præterea nuncupant Græci maleficia ui inſignes, quia diſſectio prima & magna per tergus ſpinamque acta creditur, quod in Aiace maſtigophoro Sophoclis interpres ſcribit.

Super Gorgia & Protagora paucis adnotata quæpiam. De opinione dignum relatu. Cap. XXV.

DE Gorgia Leontino & ſophiſte Protagora in ueteribus memoriis pleraque obſeruata non incurioſè, adnotauimus: uerùm ea nūc tranſponere, non eſt conſilium. Sunt enim pertrita pleriſque, & in ulla non diatriba recantata ſæpius. Quod tamen Aeliani monumenta proximè uoluēti ſe ingeſſit, ad Ceritum tabulas reieciſſe nequeo, aut tanquam νόθον, diſpunctum confodere: qui mos in carminis Homerici perpēſione ueteribus Criticis fuit, ut quos non probarēt uerſus, de familia tanquā diminutos capite, ſommouerent. Igitur olim, inquit, inter Græcos opinione ac gloria celebres habiti Leontinus Gorgias & Protagoras: cæterum à ſapientia planè aberant tantum, à uiris quantum deficere aduertimus pueros. Proinde dilucet, arbitror, ſæpius opinionē nec accuratè introſpicere, neque item audire. Ex quo falli eam crebiter, uſu uenit: & nunc quidem ad gratiam dicere uel facere, nunc etiam mentiri. Sed hanc partem Græcè ſic Aelianus. ἔοικε γὰρ πως ἡ δόξα μήτε πάνυ τι ἀκριβὲς, μήτε ὁρᾶν, μήτε ἀκούειν. ἐνθέν τοι καὶ πολλὰ σφάλλεται, καὶ τὰ μὲν καταχαρίζεται, τὰ δὲ ψεύδεται. Legimus tamen, Gorgiæ orationes Athenienſibus adeo uiſas admirabiles, ut dies quibus eſſent habitæ, dicerent ἑορτὰς, id eſt feſtiuitates: ipſas uerò orationes, lampadas. Etenim dictionem curioſius figurauit primus, antithetis præcipuè excellens, ac iſocolis, & pariſis, homœoteleutiſque, idque genus aliis, quæ nunc ſanè ridicula orationis uideantur ſcitamenta: tunc nouitate ipſa, & ut loquuntur Græci, διὰ τὸ ξένον, mirè grata: ut ſoli ex omnibus apud Delphos aurea conſtitueretur ſtatua. Hoc patrono, ut Plato uoluit, philoſopho ſuccubuit orator. Sed, inquit Cicero, aut non eſt uictus unquam à Socrate Gorgias, neque ille Platonis ſermo uerus eſt: aut ſi eſt uictus, eloquentior fuit Socrates. Gorgiæ porrò feſtiuitates, ſic enim ipſe cenſet, moderatius temperauit Iſocrates, quum is inſolētius abuteretur: nam quum & Thraſymachus numeros orationi adiunxiſſet primus, ſed immodicè, tranquillior in eis ac ſedatior apparuit idem Iſocrates.

De Suadelæ ſacello apud Sicyonios, deque Apollonis templo ibidem. Phouus loci nomen. Delta Argiuorum. Sicyonia, Sicyos, Sicydion. Aegiale, quæ & Sicyon, unde nominis indepta rationem. Aegialos. Acte. Diana πειθώ. de Lynceo, & Hypermneſtra, Pyrſos, & deriuata. Lyncea regio, & Lyrcea. Lyncerus & Proteus, collyria. Fulminum genera. Pyrſanides, Pyrſophorus, pyros, ſceptus, catabates, Dioſpiros quid. Cap. XXVI.

IActatum prouerbii modo inter Græcos animaduerto, οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος: eo ferè ſenſu, præter orationem non eſſe perſuaſionis ſacellum aliud. Ad hæc, quæ nobis ex Græcorum uiretis floridioribus præcerpta, ut ſe inter legendum obtulere, non cenſui differēda. Sunt uerò hæc, Apud Sicyonios πειθοῦς ſacellum cauſa eiuſmodi fuiſſe excitatum, etiam ſi nullū uiſeretur ſimulacrū: quum Pythonē Apollo & Diana peremiſſent, Aegialē petere inſtiterunt, καθαρσίων εἵνεκα, id eſt ut expiarentur. Cæterum ubi inter eundum exterriti forent uehementius, eo ferè loco, quem ex euentu φόβον dixere, hoc eſt terriculum, in Cretam diuerterunt ad Carmanora. Mox autem in Aegialenſes craſſari morbus cœpit

A pit, consulti cecinere uates, placari oportere Apollinem Dianamq;. At illi pueros septem, ac fœminei sexus totidem uirgines ad fluuiũ emisere Sytham, suppliciter deum deamq; appræcantes: qui leniti ijs Acropolin, quæ tunc erat, feruntur repetisse, locusq; ad quem adiere primũ, Suadelæ sacellum habuit. Insequẽtibus quoq; annis idem seruatus supplicandi ritus, in Apollinis festo flumen Sytham petentibus pueris, deosq; ad πειθοῦς sacellum adducentibus, mox uerò reducentibus ad Apollinis templum, quod in foro uisitatum quandoque fuisse, auctor Pausanias est. Vetustum uerò à Prœto extructum fabulantur, quod inibi puellæ furorem desierint. Memorantur & hæc: lanceam qua suem confecisset, inibi à Meleagro dicatam: ubi etiam Marsiæ tibias appensas tradunt. Verũ incendio postea orto, cõsumpta periere omnia: sed mox templum cum statua reparauit Pythocles. Quæ uerò antiquitus Aegiale nũcupabatur ciuitas ab Aegialeo, qui autochthon comparuit ibidem primus, sicuti memorant Sicyonij, & est à Pausania repetitũ, tempestate insequuta Sicyon dici cœpit de regis nomine, quem ex Attica ascitum Lamedon sibi generum adoptarat, filia illi Zeuxippe tradita. Alias Sicyoniam Megalopolitæ cucurbitam uocant, quam Siccyam Indicam uocant nonnulli. Sicyos autem cucumer est, unde forma diminuta Sicydion. Aegialon item uocant Græci littus æquale ac planum: sicuti præcipitem ad mare locum, acten dicunt, id est, ἀκτήν. Fuit apud Argiuos ad regionem quam uocant δέλτα, Dianæ sacellum cognomento πειθοῦς. Id ad Hypermnestra excitatum, proditur memoriæ, quum in iudicio patrem reiecisset, à quo illi facessebatur negotium, quòd Lynceo pepercisset, extra quàm propo suisset is. Visebatur inibi Aeneæ quoque statua ænea. Nec longè abest Hypermnestræ ipsius, ac Lyncei monumentũ: sed & Hypermnestrę Amphiarai matris. In hac uerò mẽtione dignum relatu, quod poetarum enarratonibus obsuerit nil: ab Arigiuis quotannis festum agi, quod πυρσόν uocent, id est facem: quoniam emensi periculum à Danao Lynceus & Hypermnestra facibus consequutæ salutis è longinquis speculis signa prætulerint. A Lynceo item Lyncea regio nuncupata, quã mox Lyrco incolẽte Abantis filio

B notho, Lyrceam quoque nominarint. Apud Aeginetam Paulum collyriorum cognomina sunt Lynceus & Proteus. Pyrsum uerò, ne quid prorsum quod frontem contrahat, relinquũ fiat, nunc facẽ dicunt, nunc quę facibus dãtur signa, uel ignibus quouis modo. Sunt etiam nymphæ, Pyrsanides quæ dicunt, id est, πυρσανίδες. Pyrsophorum uas nuncupant grandius, cui succensa imponerentur ligna: signat & λαμπαδοφόρον. Amphipyron Dianam in Trachinijs uocat Sophocles, quæ facem utraque gestet manu, quod eadem sit quæ Hecate. Pyrolophos, id est πυρολόφους, lora uocant ab ustulatis recisa corijs. Pyros, id est πυρός, fulmen est quod præster item dicitur, quod inoritur spiritu deorsum lato succensoq;: sicut sceptus, qui & catabates, spiritu ignito crassescente. Helicias uertigines facit per crassitudinis media & humectationis, aeris densitate intrusus. Diospyros uerò est lithospermon Dioscoridi & Plinio, ut putat Hermoleos. Iouis flammam interpretatur Theodorus, quum Iouis triticum debuisset, quãdo & plebecula Solis granum dicit.

Lampadum festa Aethenis & Corinthi ac Neapoli. Hellotia Minerua, & festa Hellotia. Phausterius Bacchus. Qui sint Lamprophori & Lampimones. Lampias. De Lampria, & Panathenæis, quæ & Athenæa. Lampuris quid. Cap. XXVII.

LAmpadum, siue facum certamina, fuisse Atheniensibus tria uideor obseruasse in libris, tribus dicata festis: quorũ sunt nomina, Panathenæa, Hephestia (quorum meminit Herodotus) Promethea. Scribit uerò Ister, Atheniẽses primum faces Vulcano fecisse, ignis primitus reperti ratione, ac mortalibus communicati. De Prometheo id comperi amplius, quod obseruauit Pausanias quoq;, esse utiq; in Academia dicatã illi aram, unde lampada succensam gestantes currendi in urbẽ initia auspicẽtur. Certaminis lex est, toto cursu inextinctã seruasse facẽ. siquidẽ quum flamma perit primò, & uictoriæ spes. Præstò autẽ secũdus est, cui si itidem extinguatur, eo reiecto, subit tertius ac deinceps. Nemini prorsum uictoria relicta, si omnibus lampadum interexincta flamma euanuerit. Celebrabatur & Corinthi agon Lampadodromicus, in quo currerẽt iuuenis cum facibus in Panagyri Mi-

neruæ ſacra, quam Hellotiam uocant, ſicuti feſta Hellotia, de paludis apud Marathonem nomenclatura, quæ dicitur Græcis ἕλος: uel quod Pegaſum dea freno cõpeſcuerit, quod ἑλεῖν dicunt: aut ab Hellotide puella cum Eurytione ſorore ab Dorienſibus Corintho capta, in Palladis templo exuſta, unde graſſante peſtilentia, ex oraculo placatis puellarum manibus, datum deæ cognomen. Phauſterium putant Bacchum cognominari, quia cum lampadibus κὰι μετὰ φανῶν eius celebrentur myſteria. Quanquam alij ad uini calorem malint referre. Scribit porrò Siculus Timæus, Athenienſiũ nauarchũ Diotium appulſum Neapolim ex oraculo Parthenopæ rem diuinam obiſſe, ac curſum peregiſſe lampadicum, quem mox quotannis celebrarint Neapolitæ. Auctor hiſtoria ſexta Herodotus, ab Athenienſibus coli Pana ſacris annuis, & lampade. Hæc breuiter prælibaſſe ex ueteribus memorijs, nullum fuerit diſpendium operæ, quando ijs non parum ſenſa iuuantur poetarum, quorum non uulgaria eruditio ſæpe carmininib. inſient, quæ haud facilè aſſequare, ne librariam ſupellectilem diurna uerſaris manu, nec nocturna minus, uel ultra ſatietatem: ut ſcias elementarios, uel ἀναλφαβήτους quoque nullo poſſe concoqui ſtomacho, dum ſibi Herculis cothurnos inducunt ſubinde & in harena haudquaquam ſua colludunt. Inde eſt & Varronis illud, Non curſu lampada tibi trado. Verùm ut ſuperpondij non deſit aliquid: apud Ariſtophanem λαμπαδοφόρους animaduerto dici λυχνοφοροῦντας, id eſt, lychnum geſtantes: ita enim ſcribit, οἱ γὰρ ἄνδρες ὥσπερ λαμπαδοφόροι ὄντες, ἀποκεκύφαμεν. Lamprias Plutarchi Cheronei filius πίνακα conſcripſit, id eſt, indicem eorum quæ literis mandata à patre forent in Græca & Latina hiſtoria. Lampias uerò nunc ſol dicitur, nũc lumen. Lamprimon, id eſt, λαμπρείμων ſplendidè indutum ſignificat. Sed illud fortè retuliſſe præſtiterit, Panathenæorum celebritatẽ ab Erichthonio Vulcani inductam primò, quum uicatim diſiectum Athenienſem populum in ciuitatem euocaſſet, quòd inſequentibus annis amplius impleuerit Theſeus. Dicta prius ferunt Athenæa, duobus generibus: erant ſiquidẽ quę celebrarẽtur διὰ πενταετηρίδος. id eſt, quinto quoq; anno quæ etiam magna nuncupabantur: erant & quæ quotannis repeterentur. Lampuris ſpecies eſt uulpis cauda albicante, ſed nomine eodem cenſetur quandoque ob inſitas uafricies Vlyſſes. Quin & canis apud Theocritum lampurus dicitur, uel à uulpium ſimilitudine, uel à cuſtodiæ peruigili cura, ab λάμπειν δ. ὠρεῖν, quod cuſtodire indicat: ni ab caudæ flauo colere, lampurum malis inflecti.

A

B

Quo pacto Thebanus Iſmenias Perſarum regem adierit legatus, nec adorauerit tamen. Quibus muneribus affici aſſuerint ab eodem legati. Dorophoria quid.

Cap. XXVIII.

ISmeniæ Thebani factum, ut ſapiens, & prorſus Græcum circũfertur in primis & laudatur. Legatione fungebatur is pro patria ad Perſarum regem. Eò ubi uentum, ut admitteretur enixius operam dabat. Thrauſtes erat militum tribunus, ſimul & admiſsionum magiſter, qui ad Iſmeniam intuens, ac renidens uultu per interpretem: Nobis (inquit) ò hoſpes, patria lex eſt, ut regis cõgreſſum affectans, non prius confabulandi fiat cõpos, quàm illi cultum exhibeat adorationis. Quòd ſi per te ipſum grata tibi functio eſt, opportunum accõmodũq; eſt, iam te legi ſatisfacere: id ſi recuſas, mea licet opera utare: & tibi, etiam ſi adorationẽ aſpernare, negotiũ omne effectum dabo. Quinimmo, inquit Iſmenias, ducas me, percupio. Vbi uerò ad conſpectum regis peruentũ, mox annulũ detrahens ſibi, ad illius clàm proiecit pedes, ac inde celeriter proclinatus adorantis ſpecie, illum arripuit: atque ita conſilij uafricia & regi paria facere eſt uiſus, & ſuæ gentis inſtituta tranſgreſſus minimè eſt, dedecus eiuſmodi haudquaquã ferentis. Quo factum, ut omnium abiret compos, quorum nomine uenerat legatus: immò eſt de more quoq; donatus ampliſsimè: ſi quidem undecunq; adeſſent legati, muneribus affici à rege aſſuerant. Ea uerò ferè genus hoc erant. unicuiq; argenti ſignati, quod ἐπίσημον nuncupant Græci, Babylonium talentum, phialæ argenteæ talentorũ duorum indicatura. His accedebant pſellia, item cum acinace, ac torque, στρεπτὸν uocant: nec medica deerat ſtola, id eſt, μηδικὴ στολὴ, quã dicunt dorophoriam. Congruit uerò huic potiſsimũ loco illud quoq;: quem Perſarum admitteret rex, ſolitum plerunq; apicis inſigniri auctoritate, quo honoris argumento in regiæ

A in regiæ participatum mensę ueniebat. Et meritorum apud Persas ad suadendum, dicẽdasq; in concionibus sententias ora panduntur. Quod Antonius, Constantio imperante, quidam ex mercatore opulento rationarius apparitor, quum transfugisset, assequutus: non contis, nec ramulo, ut aiunt, id est, non flexiloquis ambagibus uel obscuris, sed uelificatione plena in rempublicam ferebatur. Nec id omisero: legem fuisse Persis, uti designatus rex, quodcunque fuisset collibitum, ab designante peteret, nec uoto excideret, modo facultatem haberet res.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM lectionum libros ad uenerandum Baptistam Egnatium Venetum, presbyterum, & oratorem clarissimum, Præfatio duodecima.

Qvum forem calcographis mox paulo libellos nostros Antiquarum lectionum iam affectos, formis excudendos traditurus, necdum Venetias appulissem: uixq; te, uir doctissime, uisum aliàs semel aut bis omnino de facie nossem, fama tamen celeberrimi nominis permotus mecum ipse conceperam, per epistolam operi iam ad umbilicos perducto, mittendoq; manu, insertam tuæ beneuolentiæ auspicia captare: ut qui esses eisdem quibus nos, initiatus literarum sacris, nec liuidulæ mentis labecula, uti assolet, ac cecinit Hesiodus, uel minima litus dicereris obscurior. Quo sanè argumento, rẽ mihi (quod dicitur) prorsus factã, nõ difficilis erat cõiectatio. Sed enim postea quàm tecũ in amplissimo diui Marci foro sum congressus, eã
B tibi adesse interiorum literarum scientiam animaduerti: eam, quòd egregiè sum admiratus, quando nil rarius, animi tui synceritatem, & minime in aliena gloria corrugatam frontem, & quod sequens est probitatem, præsigni iunctam diuinorum curę perspexi:
C ut quòd nisu haud ita magno petebam prius, & opera (ut sic dicam) parerga, nunc ὅλῳ τῷ ποδί, immo & animi tota ui putem uendicãdum. Quin etiam meum hoc institutum abs te digrediens retexi statim, ac tu, quo soles, uultu liquidè sereno mihi adnuere es uisus. Accipe igitur, mi Baptista, Lodouici tui munusculum, non psyricum omnino: quoniam pro uirili tuæ uirtutis gloriam circumferimus, inq; æuum protollimus, ac bonarum artium studiosis uidemur ostensuri, esse, quod nostris gratulentur tẽporibus: quæ uiro multa in literis claritate, & moribus exactissimis fuerint cælitus insignita. Momẽti nec minimi, aut tralatitij illud quoq;, Visum iri me, dum priuatim operis mei partem tibi nuncupo, dicoq;, ac ad legendum lacesso, ex doctorum decurijs neminem unum reiecisse, etiam si Persius est is. Nec prorsum, quod ille fecit, Tarentinis uel Consentinis scripsisse. Quam rem & lucubrationum nostrarum initio sum uisus abundè prolixeq; testari: sed Accio idem, quod Titio ius sit apud me. Ipse uerò sic statuas uelim, Esse me tibi tã debitũ, quàm qui maximè: proinde, si qua in re tuis rationib. opera nostra fieri melius potest, omnem me subiturum aleam uel summa alacritate, iã hinc certius tibi pollicearis, licet. Vale.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DVODECIMVS.

Veterum sacrificia cuiusmodi fuerint. Initia quid, & unde. Quid propriè Thysia. Ture quando libari cœptum, & quæ origo turis. Lucos colendi, & arbores quæ sit ratio. Lucucus. Quis immolarit animalia primus. Soli cur dicentur boues. Epitheta sacrificia, & epithetæ epistolæ. Canchrydia, canchrys, cachrys, cachryophoræ arbores. Iupiter cur Telius. Epibdæ quid. Crabus deus. Semnæ deæ. Victimarum probatio. Molæ ratio, seu prothymatis. Theoxenia. Parasiti qui. Episition. Epision. Chernips. Callimachi ætia. Vocabula plura ad rem diuinam pertinentia. Ritus sacrorum uarij. Hippades quid, & Appiades. Plinij locus discutitur. Templorum statuæ in quam spectarent partem. Adoniorum ritus. Stephanephorus magistratus. Choopotes Dionysius. Montes omnes cur dicantur Iouis, necnon Hermæa. Cap. I.

POSTEA uerò quàm in sacrificulos ritus paulo antè uolentes incidimus, rem latius exsequemur: flores modò rerum, quod & in cæteris facere consilium est, præcerpentes. Illud autem primùm, quod secũdo Legum scribit M. Tullius: Nil melius in uita hominum Athenas excogitasse, illis mysterijs, quibus ex agresti immaniq; uita, exculti ad humanitatem & mitigati sumus, initiaq; ut appellantur, ita re uera principia uitæ cognouimus. Thysiam putat Porphyrius, dici propriè, quæ ex herbis fiat dijs, litationem: siquidem initio rerum, quæ cælestibus oblata sint sacra, non myrrhas ait fuisse, non casias, non item crocum: sed herbam uirentem, ueluti terrenæ potentiæ progerminantis primitias quasdã, manib. offerebãt. Quippe arbores ante animalia fuisse à terra productas: herbas uerò etiamnum ante arbores ipsas. Igitur ex herbis integras quasdam sumentes cum folijs & radicibus ac fructu simul concremabant, eaq; exhalatione ac fumo dijs litabant. Quamobrem ab ea quam facerent exhalatione, quam thymiasin Græci dicunt, thysia quoque deflexa est: proinde sanguinarium cultum, non rectè ea nuncupatione censeri. Scimus porrò ueteres Romanos, sicuti annis centum & septuaginta, dei simulacra excitasse nulla, quod nefarium sit, illum omnia supereminentem arbitrari ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον, ita ex Pompilij pręscripto sacra obisse ἀναίμακτα, id est, citra sanguinem, farina modo adhibita, uel libis, aut rebus omnino uilioribus: quod resipit πυθαγορικὴν ἀγιστείαν. Ture prolibari cœptum primò, Græca prodit fabulositas, postea quàm iuuenis Libanus, qui esset cultus diuini perstudiosus, in turis est demutatus fruticem, qui & inde Gręcis nomen sit assequutus. Nam & lachryma, Galeni astipulatu, libanotos dicitur. Ex ijs porrò fontibus propagatum contenderim, ut arbores quoque ueluti numinum censerentur templa: & simplicia rura prisco deo præcellentem arborem dicarent, nec auro uel ebore fulgentia simulacra uenerarentur magis, quàm lucos: in quibus & silentia adorarent ipsa: puto, quia summatem Deum silentio (ut pręteximus) adorandum, prisca censuit theologia. Lucucos utrique sunt qui luci custodes interpretentur. Eò certè progressa res est, ut tum numinibus suis dicatæ arbores perpetuò seruarentur: tum alicubi, ut apud Indorum plerosque, numinum colerentur uice. Quin & Syluanos, Faunosq;, & id genus numina alia, syluis perinde ac cælo attribuerent. Ioxidas in Caria Plutarchus scribit, patrio more asparagum non comburere, sed uenerari plurimum, ac colere: sicuti stœben quoque: ea uerò herbæ species, tobion apud alios nomen habet: stipam etiam Latini dicunt. Facti ratio sanè ridicula est, ac puerilis: qui nosse cupit, Plutarchum adeat in Theseo. Apud Athenienses quoq; aram fuisse, Pausanias scribit, quam uocabant Διὸς ὑπάτου, id est, Iouis eximij, ubi animatum sacrificabatur nihil, sed πέμματα modo, id est, bellaria apponentes, uino prorsum abstinebant. Hic uerò ipse cultus, quo cælites uictimarum cruore placatos uolumus, hominum

A num putatur iniquitate pòst multo irrepsisse. Miseratione, lachrymas atque luctum, germinibus terræ deflorescentibus, offerre, diu ueteris fuit instituti. Melissea Cretensium regem Dydimus scribit, omnium principem dijs sacrificasse, ac ritus nouos, sacrorumque introduxisse pompas: cuius filiæ Amalthea, & Melissa, Iouem pueru caprino lacte confouerint, ac melle, unde datus fabulæ locus. Melissa uerò prima sacerdos Matri magnæ à patre constituta, effecit, ut eiusdem sacerdotes semper Melissæ nuncuparentur. Proditum uerò à nostris est: animal occisum primo à Martis filio Hyperbio, bouem à Prometheo. Bouem certè aratorium immolasse, nefas censebatur summum. Athenienses autem primos hisce non abstinuisse uel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyssis quoque socios non temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe ut solem intueamur, causam uideri hoc bruti genus, quia sit τροφῆς πορισικὸν, id est alimenta suggerat. Hinc, uti assolet, uictimarum enata superstitio, & suæ sacrificantibus dictæ leges. Vitulum probari, si articulum suffraginis cauda contingat: breuiore non litari. Vitulos item ad aras humeris hominum allatos, non ferè litare: sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Cęsarem uerò Tranquillus scribit, religionem huiusmodi contempsisse, ac proripiente se uictima, nihilominus prosperè pugnasse. Vlcerosam uictimam sacris non adhibebant: nam nec de cælo seruabant ulcerosi augures, quòd sit ulcus, diminutio corporis quæpiam atque pollutio. Græci moris erat, tauros quidem explorare farina apposita. Capros uerò, ciceribus. nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis. Capras uerò etiam frigida aqua. Nec omnino secundum naturę modum se habere, quòd inter libandum iaceret, uelut immobile. Græcum fuit id quoque, si cælitibus rem obirent diuinam, sic hostiæ collum, refringere, ut cælum spectare cogeretur. Quòd si ad inferos sacra spectarent, terrã inspiciens immolabatur. Quòd priore diximus loco, nuncupatur αὐερύειν, id est retrò trahere. Coxas porrò cum inguinibus, cnissa, quam & cnissarion dicunt, id est pinguedine operientes comburebant: censebatur enim pars hæc pretiosa in primis, tum incessus ratione, tum quia indidem se promit genitale semen. Apud Delphos nullum reddebatur oraculum, ni ab imò tota prorsum uictima contremuisset, atque inter immolationis ritum mẽbra omnia uibratius forent agitata: neque enim, ut in alijs, sufficere capitis commotionem, sed omnibus oportere partibus quati cum tremore, ac crispante sono. Animalia

B sacris non incõgrua uocant Græci artia & atoma, id est integra insectaque: item μὴ ἔμπηρα, id est, non decurtata immutilataue. Solon uerò ἔμπηρα nuncupauit ἀφελῆ. Sacrificiorum autem alia (ut nec hoc prætereamus) dicebantur epitheta, quod relatu equidem censui dignum, quæ patria non erant: sicuti item festa epitheta, uelut dicas adiecta appositaque. Meminit in Areopagitico Isocrates: nam & quæ Areopagitæ iudicabant, ac patria non erant, eodem censebantur nomine: quod ex Lysia manifestum fit, qui etiam epistolas nuncupat epithetas, in Oratione contra Thrasybulum. Sed nõ alias intelligit, quàm quæ cuipiam dentur ad alium perferendæ: nam dicere moris erat, ἐπίθηκεν ἐπισολὴν, id est dedit, ut apud Demosthenẽ. Sed ad rẽ: alia derophorica nuncupabantur, alia apolytrotica, alia dialectica, item quædam apoplestica: sunt & quæ athyta uocantur, id est, ἄνευ θυσιῶν, id est sine sacrificijs. Ad quæ Plautinum illud respicit,

Sine sacris hæreditatem sum adeptus offertissimam.

Theoxenia festum dicebatur, omnibus simul dijs sacrum. Polemon apud Athenæum, Sancitum, inquit, apud Delphos est, qui in sacrificio Theoxeniorum Latonæ gethyllida maximam intulisset, de mensa partem caperet. Latini Communicarium appellant diem, & Pandicularem, in quo dijs omnibus pariter diuina res fiat. Quæ uerò ante sacrificium fieri consueuere, prothymata uocantur, ut est uaporatio thuris, aut id genus primitiæ quęcunque, ut siligo, uel etiam placentulæ. Prothymata dicunt οὐλοχύτας, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur. Erat autem augurium futuræ frugum fertilitatis, uel ut diuinæ bonitati gratos se ostenderent, quòd desitis glandium cibis ad mitiorem peruenissent uictum. In quo usui deseruisse primò hordeum, uetus opinio est, unde illi nomen apud Græcos: nam dicitur Crithe, παρὰ τὸ διακριθῆναι, quod eo comperto à brutis discerni homines, ac sequestrari sint uisi. Dicebantur hordea item olæ, unde & ulæ, quia integrę uorarentur, nec dum molendi usu comperto.

perto. Inspergebatur quoque sal, non propter naturalem modo fertilitatem, & repetitam A
in alimonijs gratiam: sed amplius, quia sit amicitię symbolum: unde & hospitibus apponitur ante cibos alios, quo innuitur amicitiæ firmitas. Etenim durationis causa, corporum plerisque pernoscitur sal. Aut quia uelut ex aquis sal multis & fusilibus coit solidũ quiddam & unum, sic ex diuerso cõuenientes coalescant animis. Libabatur & uinum, quoniam & ipsum clementioris initium habet uictus: id erat merum, ut significetur mẽtis integritas à dolo & mendacio seiungenda. Hordea primùm molita, inde frixa, Græci canchrydia uocant, & canchryn: etiam si nomenclatura eadem libanotidis quoque intelligitur semen. Cachrys uerò pilula est, uti Plinius interpretatur, quibusdam innasci arboribus consueta, quæ inde καχρυοφόρα δένδρα nuncupantur Theophrasto. Sacrificium plenum perfectumque ex sue putabatur constare, tauro, hirco, ariete, uocaturque Trittys: sed Atheniensibus sue tantum constabat, ariete, hirco: sicuti apud Romanos Solitauralia, ex sue, oue, tauro. Prosodia dicebant, quæ aducerẽtur dijs sacrificia, aut põpã etiam, ἀπὸ τῶν προσόδων, id est, à prouentibus. Sed & eo nomine poemata intelligũtur à Lyricis concinnata, quæ in deorum panagyres dicerentur. Dignum uerò scitu, Iouem ut perfectæ uirum ætatis solitum afformari, cui nil deesset, nilque superflueret, quod παρηκμακός dicunt: quo argumento illi quoque τέλεια immolabant. Quin & hac ratione, Iouem opinamur τέλειον nuncupari Plutarcho. Hypeccaustria uerò apud Solos, Palladis erat sacerdos: sic nuncupata, quòd pleraque auertendis malis sacra obiret. Hypeccaumata, ignium uocant alimenta, necnõ perturbationum fomites, παρὰ τὸ ὑποκάειν à subUrendo. Critologos apud Opuntios inuenimus appellatos, quia in ueterum sacris plurimus erat hordei usus, quod crithen dicunt, ut monuimus: proinde colligendis sacrificiorum huiusmodi primitijs præfectum sic instituerunt nominare. Erant porrò ibidem sacerdotes duo: alter, quorum quæ ad deos: alter, quæ ad dæmonas pertinerent, obire solitus. Apud Delphos, hosiotera uocabant qui hostiam immolaret. Sunt uerò ibi quinque, quos hosios dicunt, id est, sanctos piosue, ij per omne tempus cum prophetis perficere multa consueuerant. Epibdas, siue ἐπίβδας dici aduertimus dies, qui B
festum insequuntur, quos etiamnum μεθεόρτους nuncupant, tanquam epibades uocentur, ac festo inductæ. Alijs tamen arridet amplius, epibdas dici uelut ἐπὶ δαιτί, per literę β abundantiam uelut Sibdam pronunciamus, quæ Sida est. Vel ab ouium mulsu repetito, quod βδάλλειν appellant. Dignum scitu: apud Pindarum signare dictionem hanc futura, quæque consequuntur postea: unde bracteata est illa sententia, ἀντὶ μὲν θνατῶν φρένες ὠκύτεραι κέρδος αἰνῆσαι πρὸ δίκας δόλιον, τραχεῖαν ἑρπόντων πρὸς ἐπίβδαν δ᾽ ὅμως. Quibus signat, etiam si grauis irrogetur pœna mox, nihilominus iniustum mortales lucrum prę eligere impensius. Phaselitas in Pamphylia legimus, pisciculis sale cõditis placare deos consueuisse. In primis uerò Cabro deo salsamentis item diuinam rem peregisse. Scribit Demetrius Phalereus in commentatione περὶ ἑρμηνείας, Aegyptiorum esse moris, septem uocalium modulata enunciatione deos collaudare, hocque esse illis tibiarum ac citharæ loco. Ioannes Grammaticus in Hesiodi commentario, σπονδὴ, id est libatio inquit, est uini affusio in id quod immolatur. Thyos autẽ intelligitur thymiama, quo nomine aromata nuncupantur. Ea Thucydides ἁγνὰ θύματα uocat, id est sacrificia pura, cuiusmodi tus, myrrha, ueluti impura censeantur, quæ sanguinariam habent effusionem cum animalium cæde. Prope Asopum, dearum uisebatur templum, quas σεμνὰς dicunt Athenienses, Sicyonij Eumenidas, quarum diem festum annis singulis agunt die una, oues immolant utero gestantes, mulso libant, & floribus utuntur pro coronis, Pausanias auctor. Victimarum carnes theothyta dici inuenio, id ualet, deo immolata. Apud Hieronymum eadem forma dicuntur idolothyta, in Iouinianum. Moris autem fuit ex legis præscripto, ut à re diuina redeuntes domesticis ex sacrificio portiunculam proferrent. Qui colligendo præficiebantur sacro frumento, ut prodidit Crates, parasiti antiquitus sunt nuncupati: hinc & locus in quo id reconderetur, parasition dictum. Vt uerò nunc parasitus appellatur, prodijsse primum ab Alexide putat Carystius Pergamenus: sed & apud Epicharmum mentio est. Quin ante omnes parasitum induxisse Homerus animaduertitur, quem appellasse φίλον εἰλαπιναστὴν uidetur, id est, amicũ mensalem. Veteres poetæ parasitos dixere colacas, id est, adulatores. Alexis

duo

A duo parasitorum genera facit: commune unum: alterum uerò semnoparasitum dicit, ex satrapis ducibusq́. Vtrisq́ tamen unum incumbere adulandi studium. At Sinopeus Diodorus facetè admodum artes reliquas non à dijs, sed à sapientibus excogitatas uiris, dicit: uerum parasiticam esse Philij Iouis inuētum. Sunt qui parasitos item episitios nuncupent: dicuntur autem eo nomine, qui cibi modò gratia subseruiunt laborantuè: nam & episitia uocamus, quæ in alimoniam dantur. Auctor item Plutarchus est, Solonis censeri proprium τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιτήσεως, quod ipse inquit, παρασιτεῖν uocauit. Eundem uerò epulo non adhibebat sæpius, cui autem admitti contigisset, si fortè abnueret, plectebatur: quòd superbi foret, ac publica despicatui ducentis. Criton comicus, inquit Athenæus, Delios uocauit parasitos Phœbi. Ex quo & Martialis de Latino Mimo,

Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi,
Roma sui famulum dum sciat esse Iouis.

Epision uerò est muliebre pudendum. οἰκόσιτον appellant, qui citra ullam mercedem ciuitati operam præstat. Sicuti sitocuros, inutilis intelligitur, ac frustra connutritus. Ad sacrorum porrò morem pertinet illud quoq́, expurgari solitos adeūtes inspersionibus aquæ, in quam torrem ex altari, ubi rem diuinam obissent, prius restinxissent, quæq́ chernips diceretur. Orgeones dicuntur, qui deorum honori aut heroum conueniunt: nam ὀργιάζειν, sacrificare est, uel quia ὀρέγουσι τὰς χεῖρας, id est, protendunt manus, uel etiam quia in orgadibus & nemoribus sacra obirent. Sunt autem orgades, montanæ regiones & incultæ. Hippadas legimus quandoque dicta sacrificia Athenis, quæ mitterent, qui uocabantur ἱππεῖς, id est, equites. Nam Atheniensis populi tres erant partes: pentacosiomedimni, ab agrorum quos colerent, mensu ita nuncupati: equites, potentia inferiores, sic dicti, quòd si usus ita ferret, equos alere singuli possent: thetes autem, id est, θῆτες, tertium tenebant ordinem, qui ad magistratus non admittebantur quidem, à iudicijs tamē & concionibus non reijciebātur, ut non deesset omnino unde ali possent. Illud monitos hac parte rei Latinæ studiosos uolumus, expendant Lynceo (quod dicitur) an huc retorqueri Plinianūm illud ex trigesimosexto libro possit, Entochi Appia-
B des & Hermerotes. Quid Appiades sint, nec dum sibi compertū, ingenuè fatetur Hermolaus, Hippiadas uerò esse statuas mulierum equestres, cuiusmodi Amazonum fuerint, quæ mortalium primę scādere equos sint ausę, sicuti orator prodidit Lysias. Quid uerò si hippadas legēdum astruas, & illam sacrorum pompam ab Entocho pictura expressam intelligas? Appiadas deas apud Ouidium legimus libro de Arte amādi tertio,

His Venus è templi multo radiantibus auro,
Læta uidet lites, Appiadesq́ deæ.

Et rursum de Remedio amoris libro secundo,

Turpe uir & mulier iuncti modo, portinus hostes:
Non istas lites Appias ipsa probat.

Appiadas dici deas interpretantur grammatici, Venerem, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, prope Cæsaris forum erectis earū templis. Nuncupari uerò sic ab aqua Appia, quæ in idem deducta forum esset. Nam Epistolarum familiarium tertio M. Tullius per iocum ad Appium scribens, Idq́ me, inquit, quoniam tu ita uis, puto non inuita Minerua esse facturum, quam quidem ego si fortè de tui sumpsero, non solum Palladam, sed etiam Appiada nominabo. Hippardium uerò fera est, ab equo nomen sortita. Deniq́, ut nimio plus tumescens repercutiamus caput, paucula adijciamus modo. Philothytas uocari interdū superstitiosos aliquos, nullo nō tempore diuinis rebus incumbentes, ut hac ratione fiant citra nocumentum. Magnam fecit iacturā Græcia, magnam & nos post illam, interceptis aut uetustate aut temporū incuria Callimachi Aetijs, quo opere is multorum, quæ ad sacra pertinerent, ac id genus aliorum causas, principia, & origines (hæc enim omnia, αἴτιον Græcis indicat, quod Latinum uerbum implere nequit) ingeniosè rimabatur: quod ex ueterum aduocationibus liquet amplius: sed quod est apud Varronem, Vetustas pauca non deprauat, multa etiam tollit. Addamus illud quoq́, Vlochytas accipi à nōnullis non protymata, quod diximus, sed ipsa potius uasa, ex quibus Vlæ fundebantur. Vlas uerò à partis nomine, quod adnotauit etiam Dion, miscellam intelligunt ex hordeo & sale materiam. Cælestibus, inquit Porphyrius, dijs templa

templa excitabant & aras, terrestribus ἐσχάρας, id est, focos: sic & heroibus. Subterraneis autem potestatibus fossas deprimebant, καὶ μέγαρα. Mundo & nymphis antra dicarunt: quin mundum ipsum esse antrum, ab Pythagoreis traditum est: sed & nos alibi cõmeminimus. Scribit auctor idem, templorum statuas & ingressus Orientem spectasse, uti adeuntes in Occasum conuersi, ac τῶν ἀγαλμάτων ἀντιπρόσωποι, dijs preces affunderent, ac rem diuinam obire pergerent. Aram, ubi res diuina obitur, dicunt Græci βωμόν: sed & eo nomine locum intelligunt, ubi locatur currus, Homero astipulãte,

ἅρματα δ' ἂν βωμοῖσι τίθει.

Temenos post alia etiam partem indicat, ubi surrectum stat simulachrum. Pronaon, ante templum locum accipimus. Auctores Græci sunt, montẽ quemlibet Iouis dici, quoniã deorũ eminẽtissimo in supercilijs montiũ diuina res fieret. Propterea in Trachinijs Sophocles montis Oetes nuncupat, ζηνὸς ὑψίστου πάγον, agens de Herculis morte. Traditum & illud à Græcis est, Hermea dici montes omnes, quoniam pastoralis deus sit Mercurius, ac montanus. Priuatim tamen in Lemno mons eo nomine à Sophocle recẽsetur in Philoctete. Adonia quum celebrarent Athenis mulieres, passim urbe tota excitabantur idola, in quorum ambitu etiam uisebantur sepulchra, audiebanturq́ mulie bres planctus: qua re sub classis profectionem contingente, Siculi belli exitialem ciuitati calamitatem coniectarunt nonnulli. Legimus, Themistoclem apud Magnesiam inito magistratu, quem stephanophorum dicunt, Mineruę obisse rem diuinam & festũ appellasse Panathenæa, sacrificio item peracto Choopotæ Dionysio, inibi χοῶν celebritatem ostendisse.

Sacrificia esse uelut medicamenta. An deo contingat affectio aliqua, nobis adorantibus. An necessaria sit eius, quẽ colas, cognitio. Quam partem spectare adorantes debeant. Mutilatos à sacris arceri. Plinius illustratur. Telos quid, & teletæ. Telestrium. Plutarchi codex emaculatur. Ebrietas in sacris permissa, unde dicatur μεθύειν. Telesphorus. Engastrimythus. Cap. II.

SAcrificia Heraclitus inter philosophos ueteres non in celebris, medicamẽta solebat nuncupare, quoniã prępotentis pharmaci uice à morbis animã expurgent, in hac generatione concretis. Sed ingerit se quæstio theologumena tractantibus, an res diuinas obeuntibus nobis, deo cõtingat affectio aliqua. Porphyrius quidem suspicabatur, non dæmones modo, sed deos quoq́ passione affici nonnulla, quoniam inuocationibus moueantur. Iamblichus arbitratur, deos, non quia inuocentur, moueri ad impertienda hominibus bona, sed spontẽ nos ad bonum prouocare, nobisq́ inuocando conuersis occurrere, ultrò quippiam mõstrantes elargientesq́. Supplicationes porrò animũ diuino aptũ influxui, efficere qui tũ ultro, tum facilè perueniat, propter diuinam amicitiam omnia connectentem. Quòd si à benefica deorũ cura, ceu à clarissimo solis lumine, abeamus longius, densioribus nos statim tenebris circumfundi: tuncq́ iratior dicitur nobis deus, quem tunc demum credimur remollire, si suppliciter ad eundem conuertamur. Lenimentum id genus deo affectionem infert nullam, immò à perturbationibus sequestrat animum. At enim inferat aliquis, Quid, si quod colis, ignores? Porphyrij quem iam aduocamus sæpe, sententia est, Diuinorum cognitionem perspiciẽtiamq́, rem censeri proculdubio sacrã: inscitiam uerò atque caliginem, prorsus prophanam. Putat hæc propemodum uera Iamblichus item, uerum operationem religiosam longè arbitratur intelligentiæ anteponendam, quippe solam hanc censeri perefficacem ad comparandam animæ cum diuina natura deificam unitatem. Siquidem sacrorum, quæ rectè riteq́ præstentur, eam esse potentiam, ut etiam si minus ea noueris, pio tamen persequaris affectu, nihilominns efficacissima fiant Neque enim per intelligentiæ claritatem connecti nos deo, Aliàs nemo non philosophiæ imbutus mysterijs diuinæ ac deificæ compos fieret unionis. Iam illud ueteris fuerit superstitionis, quod in Asclepio Mercurius scribit, Deum adorantes si medius affulserit dies, debere in austrum conuerti: si uerò dies sit occiduus, in occasum: si se tunc primùm promat sol, exortiua esse spectanda. Quidam ex Græcis ita produnt, Si heroibus rem obirent diuinam, occasum solitos spectare: si dijs, exortiuas partes. quod in Isthmijs significare animaduertitur Pindarus. Romanũ uerò fuit institutũ,

A adorantes circumagi, cœlestis uertiginis quadam imagine: uel quòd Aegyptię indicāt rotę, quia in humanis est stabile nihil, ac constans. Magorum plures uitæ præsentis uelut mancipia, bonisq; inhiantes corporeis, corporea excogitarunt sacrificia, uotaq; uiuis stellarum corporibus, uiuoq; mundi corpori accommoda, consequuturi inde, quę exoptarent præcipuè. Platonici mūdanis dijs sacra obeunt corporea: superioribus segregatam putant dicandam esse sanctimoniam: principi uerò segregatissimā. quod & Apollonio Tyaneo cōprobatum scimus. Quo autem ritu, quáue mentis pietate adorationem obire legitimam, in gratiarum deceat actione, is operis eiusdem fine exsequitur uenustissimè: & libro Enneadis quintæ primo Platonicus Plotinus. Verùm adijciamus superpondij aliquid, prius quàm ab hisce digrediamur, ac Plinij locū illustremus, quando libro Naturalis historiæ septimo M. Sergium scribit, de rebus strenuè à se gestis orationem habuisse, quum à sacris arceretur, ut debilis. Quippe in nostra item religione magnopere seruatum, sciunt omnes, citra superioris laxationem mutilatos deminutosq;, ac mulcato (ut uerbo Taciti utamur) corpore, sacris non facilè admoueri. Idipsum & ueteribus cautum, monet Declamationum quarto Seneca, ubi de Metello inquit, Sacerdos integer sit. Metellus pontifex quum arderet Vestę templum, dum rapit Palladium, oculos perdidit, sacerdotium illi negatur. Et mox contra Metellum, Sacerdos non integri corporis quasi mali ominis res uocanda est. Hoc in uictimis notatur, quanto magis in sacerdotibus? Sed in libro antiquitatum secundo Halicarnaseus Dionysius, sacerdotes à Romulo lectos scribit, genere excellētes, simul & uirtute pręstantes, nec tamen inopes, aut corpore ulla ex parte trunco. Dignum scitu, quod adnotatum Egesippo est, Iudæorum excidij primo: Antigonum facto in Hyrcanum impetu, aures illi mordicus præsecuisse, ne quando commutatis rebus, reditus ad sacram pateret perfunctionem, summū quippe sacerdotem haud esse parte ulla deminutū, conuenit: nec omnino per legem licet, ut mutilato corpore, summo quispiam admoueatur sacerdotio. Illud porrò nec omittendum in mentione ista, cuius auctor Herodotus est, Lybici potissimum fuisse moris, in templis ululare: quod tamen proprium fuisse mulie-
B rum opus, idem innuit, ab illis uerò in Græciam propagatum. Amplius item largiusq; rei diuinæ causa inuitare se, credebatur fas: unde & μεθύειν inflexum Aristoteles putat, quòd ebrij fierent, μετὰ τὸ θύειν, id est, post sacrificium: aut ab μεθίημι, quia curas laxarent, unde & Bachus, Methymnæus. Quin dapes & conuiuia dictitabant θοίνας, ab θεὸς & οἶνος, uelut deorum gratia uino amplius indulgendum foret. Telos item pro sacrificio positum inuenimus. Teletas uerò tum mystica, tum maiora dici festa nouimus, quoniam non citra grandiorem impensam fierent. τελεῖν nanque impendere est: unde & qui multa profundunt, dicti polyteles: qui pauca, euteles. Telesterium apud Eleusinem Plutarchus in Pericle, initiandi locum uidetur intellexisse, codicibus Latinis in eo præcipuè interpellatis, in quos sciolorum turba si impingat, nil aliud quàm aures mouet. Teletas quoq;, initia uel initiationes in diuinis uocant, quoniā ab logicis, ethicis & physicis summum postremumq; locum in discendorum ratione diuina obtinēt. Nam τελευταῖα dicunt ultima. Cæterùm modo diuerso in nostris literis uocantur initia, quando hæc dignitate præcedunt, & intendi prima debent. Nam hinc metaphysicen, primam dixit philosophiam Aristo teles. Telesphorus autem ad teletas pertinet nihil: colebatur à Pergamenis ut Deus, ἐκ τοῦ μαντεύματος sic nuncupatus: quem, inquit, Pausanias, Acesion dicunt Epidaurij, Eu am eriona Sicyonij. Sunt qui τελεσφόρον, uatē interpretentur perfectum: aut etiam En gastrimython, de quo alibi plura, dici & Telesphorus ualet, opportunè fruges producens. Magistratus porrò Lacedęmonij, τέλη uocant: quoniam illorum pontificij est, rebus finem statuere.

Lachrymarum ratio. Plinij locus declaratur. De oculorum canthis, & thalamo eorundem. Item metopa quid. Caput III.

Achrymę, uel (ut alijs magis placet) lacrymę, in hominis ratione non apud simplex modò uulgus & pullatū circulū, sed apud eruditissimū quęq; singularis sunt admirationis. Nā Plinius ille doctissimus, de quo persuasissimū est, indoctos esse, quibus ille nō sapit, quū de oculis ageret, ita prodendū putauit. Hinc illę misericordiæ lachrymę, hinc fletus & rigātes ora riui.

Quis ille humor est in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Pro- A inde non absurdè fecerimus, si in medicorum diuerticula, ut sæpe aliàs, parte quadam deflexerimus, non altiore modo doctrina, sed & uarietate, ut alibi interfati sumus, legentium animis plurimùm allatura iucunditatis. Alioqui uersuram facere præstat multò, quàm in neruum ire, ac ignorantiæ obicibus præpediri. Quum igitur constat propemodum, non esse aliud lachrymas, quàm aquosum humorem ab oculis profluentẽ, quam habeat is rationem, amplius scrutandum. Sic autem comperimus, in secunda, tertia, & quarta digestione humoris superfluitates aquosas secerni semper: siquidẽ in hepate concoctionis secundæ potestate aquositas gignitur. Eius magna pars contruditur per emulgentes uenas ad rhenes. Percolata inde à sanguine ac sequestrata per meatus, qui uritides nuncupantur, in uesicam delabitur, ac egeritur denique. Quicquid uerò substitit cum sanguine, ut sit eius uehiculum, fertur cum eodem ad uenarum extrema quæ oculos pertingunt, & inde est lachrymarũ materia. Contingit idipsum & cibi perfectione tertia, quum sanguis conuertitur in humiditatem primam de secundis. Fit & in postrema quum humiditas prima de secundis transmutatur in secundam & tertiam. Obiter tamen sciendum, in concoctione ultima duplicem secerni superfluitatem: altera quarum crassior fit, unde proueniant, quæ in corporis superficie uisuntur, sordes. Et insuper narium mucus, aurium quoque marmorata. Subtilis altera, quæ quandoque in uaporem, in sudorem aliàs modicum tenuemque dilapsa commutatur, necnon oculos scandens lachrymis argumentum præbet. Sunt qui ita ratiocinentur, quæ caloris ui in uaporem resoluantur, ignea leuitate hinc ascita, scandere tamdiu ad superna, donec repercussa addensataque frigescere incipiant, relabanturque. Id quod in pluuia cõuisimus & uasis, quæ ambica uocant. In humano autem corpore tres agnosci fumidas euaporationes, stomachi, iecinoris, ac lienis, & cordis: quibus tria respondeant membra item superne, oculorum, narium, aurium: sed narium mucum à stomacho esse, auriũ sordes ab iecinore, organorum iudicare situm, sic & lachrymas ex oculis demanantes ab corde profluere: quando & nobilior rei euentus nobiliorem pręfert causam. In dolore autem hasce ubertim scatere, quoniam eius ui plurima secernatur euaporatio: quod agnoscẽs B Homerus quoque calidas subinde lachrymas pronunciat. Nec omnis tamẽ dolor sic cordis calorem excitat, ut aiunt, ut qui in eo est, sequestretur humor, sed qui cum spe modo est: hanc enim efficere, ut exiliat cor uehementius, ac laxius fiat. Nec subsultus quilibet hoc effecerit, sed impetuosior, ut in rerum acerbitate: siquidem ubi spes abest, cordis cessat subsultio: quin comprimitur, meatibusque occęcatis, augescente calore, feruet humor, nec euaporat. Quia uerò cordis uehementior commotio hæc in homine fit tantum, quod Aristotelis est tertio de Animalium partibus, inde cæteris lachrymarũ usus non datur ferè. Quod si humectatio quæpiam in nonnullis cernatur, unius functione euaporantia pulmonis contingere, palàm fit. Illud obiter adnotaro: doloris magnitudine uitali spiritu in cordis occluso cauitatibus, præfocationem ac interitum consequi sæpius. Semitas uerò duas anatomici deprehendere, per quas ad oculos lachrymę surrigantur. Priore loco ueras statuunt, quæ in fronte sunt & temporibus ad oculos productę: deinde esse intestinos meatus, qui eodem protendũtur. Quanquam monstratur & callis tertius, quia profluens humiditas in nares per ossium foramina in oculis desinẽtia, in illos corriuatur. Verùm, ut hęc liquidius percipiantur, sciendũ est, duos esse in oculis angulos, quos in medicorum Isagogico canthos nuncupat Galenus, & Paulus Aegineta in oculorum uitijs libro tertio, Auicenna almacheni, tempestate nostra medicę artis studiosi, lachrymalia. De ijs primo de Animalium historijs Aristoteles ita scribit, κοινὸν δὲ τῆς βλεφαρίδος μέρος τῆς ἄνω καὶ κάτω, κανθοί, δύο μὲν πρὸς τῇ ῥινί, δύο δὲ πρὸς τοῖς κροτάφοις. id est, pars communis superioris inferiorisque palpebræ canthus est, quẽ duplicem uterque habet oculus, alterũ iuxta nasum, iuxta tempora alterum. Canthorum uerò radices inuenio encanthidas dici, uel epicanthidas. Cæterùm qui propè nasum adiacent, rhanteres nuncupantur, ab humoris inspersione: aut πηγαί, id est, pagę, uelut lachrymarum fontes quidam: canthos domesticos medici uocant. Canthum ligneum pro uase potorio, in Diogenis mentione aduersus Iouinianum, ni codicum interpellata fides est, nominat Hieronymus. Nam exemplaria sunt, in quibus scriptum compe-

rias

Arias, Cauum ligneum. Laertius certè in eadem historia cotylen dixit, canthum minime. Sed ad rem. Anguli uerò ad tempora uergentes, syluestres à neotericis dicũtur, paropiæ à Græcis, aut uerius parotiæ, quod ad aures proclinentur: sic enim appellat Nicandri interpres. nam paropia nuncupari nouimus, quæ oculos equorum ambiunt coria. Sunt præterea in palpebris iuxta hosce angulos foramina quædam, utilitas quorũ inter cætera est, humectare palpebras: indicio est, humectatio ibi perpetua. Porrò, ut quarto De utilitate partium scribit Galenus, per foramina & meatus nasi, qui in canthis sunt, egrediuntur superfluitates, ab oculo ad nares effusę. Illis uerò spiramentis superiecta est neruosa caro, quam uocãt medicorum scholę lachrymarum frenum: quoniam eo, uelut obice, ab exitu repellitur, ac uelut suffrenatur humoris illuc deflua redũdantia, cogiturq; in nares delabi. Quòd si abscindatur, aut casu aliquo minuatur, perennis fit lachrymarum fluxus, angulorum argumentũ immoderatius eucacida uocant: deminutionem uerò rhyada: Galenus auctor de Morborum differentijs primo. Palpebram Græci βλέφαρον uocant, ut scribit Oppiani interpres, id est, ὀμματόφυλλον uelut dicas oculare folium, παρὰ τὸ φαῦρος καὶ ἱμάτιον εἶναι τοῦ βλέπεις, quòd oculi indumentum sit. Tarphos uocant, unde se promunt pili, dicti blepharides, & ubi coeunt palpebræ. Cauitatem qua coniacet oculus, thalamum appellari tradit, metaphora honesta de thalamo domestico. Quem hoc statuunt ordine, ut primo habeatur loco septum, id est, hercos, ubi locantur portæ: mox aula est, inde æthusa, quæ est porticus peristylos soli exposita, unde & nomen: postea est prodomus, mox domus & thalamus. Spatium quod interiacet oculis, ratione consimili metopa nuncupari ualet: quando opas Græci tignorum & asserum cubilia uocant, nostri caua & columbaria: sicut quod inter duas opas est, intertignium, id metopum dicunt illi: sic interscalmium, inter remiges spatium: qua figura dicuntur intercilia item, ac interfinia.

Quæsita non illepida super lachrymarum item ratione. Cepas syluestres non reperiri: Thymus quid. Ceparum natura & allij. Crommyon unde. Miscelli historia. Myria quæ dicantur. Caput IIII.

B Caeterùm hac parte curiosior fortè quispiam quęrat, cur à domestico angulo potissimum lachrymæ fluant? Ratio uerò nõ alia est quàm in poris, siue meatibus, qui illuc frequentiores feruntur & latiores. Verùm enimuero non omiserim hac parte illorum sententiam, qui audacius astruxere, Lachrymas in angulis quidem se ostendere, prorumpere tamen ex spiramentis duobus in fine pilorum qui è palpebris promicant, quorum unũ in superiore sit gena, in inferiore alterum propè domesticum angulum. Hinc arguta in mediũ prosilit assertio, Lachrymas ex ira, aut tristitia, aut huiusmodi ægritudine alia per inferius redundare spiramentum, quia cordis ea sint accidentia. Quæ uerò alia profluãt ratione, superiorem habere meatum, quia euentus causa sit de cerebro. Ex ijs uerò quæ iam copiosius astruximus, Alexandri quæstio faciliorem recipit intellectum. Cur (inquit) mœrentes & lætius ridentes lachrymantur? Mœrentes utiq;, meatuum siue pororum densitate extrudunt quod in ipsis est humectum. ἡ γὰρ λύπη ψύξιν καὶ πύκνωσιν ἐργάζεται τῶν πόρων. hoc est, tristicia enim frigiditatem facit & pororum densitatem. Gaudentes uerò ratione diuersa, raritate atq; laxitate eorundem humida effundunt. Hinc illud à Xenophonte promitur rerum Græcarum septimo, οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾷ, καὶ λύπῃ δάκρυά ἐστι. quod est, sic itaq; læticiæ ac tristitudini cõmune quiddã lachrymæ sunt. Quòd si spiramẽta fuerint perangusta, nec læticia nec mœror ciere lacrymas potest. Expositor uerò noni libri Almansoris, lacrymas quasdam esse uoluntarias dicit: aut ex tristicia, dum fit cerebri constrictio, & inde humecti aquosi expressio: aut ex læticia, per quã fit cerebri laxatio, & meatuum, indeq; humoris effusio, dum uidelicet circumfunditur calor ad totius circũferentiã, & potissimum cerebrum scandit. Sunt tamẽ, inquit, etiã lachrymæ quædam ultimam consequentes debilitatẽ omnium oculi uirtutum, & cerebri ac omnino corporis reliqui. Sed propinquis morti hæ plurimum eueniũt, ac deploratis, nec ab expellẽte profluũt uirtute, uerũ ab humoris grauitate ad inferiora nutu suo uergentis, detentoria etiamnum facultate labefacta, ut Galenus interpretatur apud Hippocratẽ. De his crebra mentio in Prognosticis & Aphorismis, siue sentẽtijs Hippocra

tis, & in libro de Regimine acutorum. Porrò à curiosis item quæritur, quid'nam sit causæ quòd qui equo currunt, quo contentius cursum equus arripit, eo procliuius lachrymas fundunt: & qui pedibus item, eo magis quo se uehementius intenderint. Huius uerò ratio euidens est, aer namque occursans frigidus est, frigus autem lachrymas mouet: quippe contrahendo constipandoq; carnem, exprimit humorem. Nisi quis id adstruat amplius, calor sudorem elicit: τὸ δὲ δάκρυον, inquit Aristoles, ἱδρώς τίς ἐστι, διὸ καὶ γίνονται ὑπὸ θερμασίας ἄμφω ταῦτα, καὶ ἁλυκά ἐστιν ὁμοίως. hoc est, Lachryma autem sudor quidem est, quapropter à concalefactione utrumque mouetur, & sudor & lachryma, salsaq; pariter ambo sentiuntur. Calorem uerò motus sine dubio efficit. Dicat aliquis, hoc item ictus ratione prouenire: ut enim aduersi flatus oculos perturbant, ita etiam qui se obiectat aer, quo quis contentius equum agitat, aut currit ipse, eo magis ictu quodam molli euerberat ac ferit, quo ut lachrymæ promātur, effici, meatibus oculorum laxatis appulsu eiusmodi. Omnis enim ictus uim aut secandi habet, aut collidendi & cōtundendi. Ab Alyatte rege ferunt quandoque Biantem ex septem sapientibus unum esse accersitum. At is philosophico supercilio tumens, & regiam fortunam tantum non despicatui habēs: ἐγώ, φησιν, Ἀλυάττῃ κελεύω κρόμμυα ἐσθίειν. Ego, inquit, Alyatti mando cepas comesse, quibus illi fletum esse imperatum, interpretantur eruditi. nam & apud Aristophanem quærit ille ex Dionysio, τί δαὶ κλάεις; cur fles? Respondet is, κρομμύων ὀσφραίνομαι, id est, cepas olfacto. Cepas uerò acriter mordere oculos, & ciere lachrymas, notissimum: nam & crommyon inde apud Græcos nomen habet, ὡς τὴν κόρην ποιεῖν συμμύειν, quod pupillam comprimi cogat. Huius uerò ratio est, inquit Peripateticorum princeps, quia quòd lachrymas mouet, mordax esse debet, humidū quoq; & lentum: quas ob res etiam oleum lachrymas excutit, quamuis leniter mordeat: subiens enim irreptansq; suam ob lenticiam atq; tenuitatem dolorem mouet, ac perinde humorem tabificat. Cepe uim eiusmodi sanè habet, ut quod & humore & uapore sit calido, tenui & lento. Itaq; admotum eo, quòd uapor eiusmodi est, humorq; tenuis commeat, lachrymas mouet. Quumq; editur transmissa respiratione, itidem facere potest. Quin & cepis oblædi mentem, proditum quibusdam est: medicæ uerò scientiæ prorsum coryphæus Hippocrates uisu potius quàm esu commendabiles facit. In quo illud adnotarim obiter obseruatū eruditioribus, syluestres cepas haberi nullas: proinde aberrare, qui apud Aristophanem thymum syluestrem accipiant cepam: quod animaduertens Sudas, θύμος, inquit, εὐτελὴς βοτάνη. Allium uerò calidum quidem est & acre, & humoris aliquid continens, sed lentum non est: itaq; lachrymam mouere non potest. In ratione lachrymarum obseruatum illud quoq; est, Quas ex mœsticia profundimus, ferè calidas esse: quas uerò ex oculorum morbo, frigidas. Quippe quod incoctum crudumq; est, frigidum sit, necessarium propemodum est: calidū uerò quod concoctum. Languorē uerò omnē ex cruditate proficisci, nullum dubium est, quod quum lachryma cruda in ijs sit qui ualetudine oculorum laborant, non immeritò frigida est. Hinc medici sudorem frigidum, argumentum esse grauioris morbi coniectant: calidū contrà, decretorium esse & salutarem. Quum enim uacans materia multa est, satis à calore intimo percoqui non potest: itaq; frigidam esse necessarium. Quū uerò pauca est, plene à calore uicta percoquitur. Morbos autē uacantis materiæ copia prouenire, manifestum est. Præterea ne quid per incuriam quod ad rationem hanc spectet trāsiliam, id quoq; in literis inuenio, In timore lachrymas non fieri: quia repente humores ac spiritus retrahantur ad cor. Prorumpere autem in ira iam augescente ex agitatione uehementi, & cōmotione ac humorum expansione ad exteriora, quum magis magisq; diffunditur calor. Porrò ubi inconniuentibus oculis quippiam cōtuemur, hæremusq; in uno fixi obtutu, plerunq; sese promunt lachrymæ, oculo (ut credunt) intentione nimia debilitato, & nonnihil tum à lumine, tum ab obiecto læsa acie, deniq; musculis diu ita fixis atq; protensis, facilior est humori exitus. Ridentium deinde lachrymæ frigidæ uidentur, quia calor tum maximè per faciem diffunditur, prorumpentes uerò lachrymæ quum aliquanto minus habeant caliditatis, dum manant frigidæ omnino uidētur. Vinolentorum lachrymas iucunditatis afferre plurimū, liquet, ratione maximè illa quod euidens ebrijs fit lenimentum, si copiosius effundant redundantē in capite humorem.

Cerebrum

A Cerebrum quippe uini oppletur uaporibus: ac eo nomine, molesto item grauatur onere, quòd profusis lachrymis fit subinde leuius, & inde uoluptas in fletu uinolentis iucunda. Ad lachrymarum rationem nõnihil spectat illud quoq;, ex historia quæ de Miscello est, cui redditam ferunt sortem ex adytis: Conditurum eum ciuitatem, ubi in serenitate ipsum excepisset pluuia. Id nunquam futurum, coniectatũ ab eo est, ob rei absurditatem. Quum tamen in Italiam appulisset, ac maxima euentus fluctuaret incertitudine, assedisse illi pellicem uberius flentem, mœstamq;. Id conspicatus Miscellus, finem habere oraculum suspicatus, ciuitatem condere adortus est. Illud postremò auctarium fuerit, ac uelut assumentum, sed non panni, uerùm ex Eustathij thesauris, quæ digna luctu sint, dici à nonnullis μυρία, si penultima accentiunculam seruet, ἀπὸ τοῦ μύρεσθαι, quod lugere est, unde μορμύρειν, quo aquarum signetur strepitus & inde clauthmyrismus.

Oculi uitia. Cur in occipitio non sint oculi constituti, nec collum nobis datum uersatile. Aulopi qui sint. aula item. Camptaulæ, pithaulæ, aulisci, ualona, mauliæ, aulici & curiales, aulones, pseudaula. speudoportus. Coracina sacra. Opuntij qui. Phthisis in oculo quid, & atrophia: atrophon, & mydriasis, amaurosis, amblyopia, & alia id genus. Bulbus oculi Distichiasis. Coracinus unde. Coraxis color. Laodicensis lana. Hieronymi locus explicatur. Eutrophon. Euernes. De aprorum ceruorumq; lachrymis interim. Vertiginosi.

Caput V.

QVanquã de oculorũ ratione alibi copiosè, ac nunc quoq; uellicatim disseruimus, nihilominus ubi se dignũ obseruatione quippiã, dum mutos consalutamus magistros, ostentat, quin id publico bono mox excerpamus, facere nequimus. Sicut & hoc in primis, esse tuniculæ oculi, quę dicitur rhagoides, uitium, quod proptosin, id est, πρόπτωσιν uocãt, tanquã procidentiam, erosione proueniẽs, aut scissura ceratoidis. Id si minutum sit, ac muscæ capiti persimile, μυιοκέφαλον καλεῖται, id est, nuncupatur myiocephalon: si maius paulò, acini uuę B amplitudine, σταφύλωμα: si maximum, ut uel palpebræ superexcidant, μῆλον, id est, malum: quod si obdurescat calli imagine, tunc uerò etiam ἧλος cognominatur, id est, clauus. Sed nec illud cõtemnendum, ex Auicennæ interprete primo Canonis: Ambiguitatem, inquit, fortè moueat studiosius rerum naturam expendentibus, cur nostri corporis artifex in occipite itidem oculos non recensuerit collocandos, uel saltem collum attribuerit uersatile, quod in grue uisitur ac ciconia. Cæterùm hæc uix effici potuisse, ex partium proprietate conijci potest: siquidem oculi naturam esse humectam, uidẽdi exigebat ratio, & proinde neruos itidem ipsius à parte cerebri præmolli initia ducere, necessarium fuit: his uerò aduersa capitis esse rationis contrariæ, nemini ambiguũ. Dura siquidem esse oportuit, propter nucam & neruos motibus destinatos indidẽ orientes, quamobrem colligi manifesto, opticos inde neruos duci, minus potuisse. In colli uerò circumactu non parum discriminis affuturum, amplius perpendenti patet, minimo momento uertebra luxata. Propterea firmitatis consilium in artificis mẽte uim habuisse maiorem. Idipsum duodecimo de Vtilitate particularum significat & Galenus. Sunt & ad oculos pertinentia, quæ citra rationes physicas de grammaticis mutuemur. Oppianus Halieuticon primo, piscium quosdã αὐλωποὺς, id est, aulopus nuncupat. Interpres exponit, ἔχοντας ἐπιμήκεις ὀφθαλμοὺς δίκην αὐλῶν. id est, oculos habentes oblongos quadam tibiarum imagine. Cuiusmodi pagurorũ oculi sint, necnon astacorũ, quibus proprium est, forinsecus oculos obtrudere inspectandi causa. Verùm est quod adnotemus parte hac fusius, ut quę astruuntur, ampliter ubertimq; percipiant, qui modo non sint analphabeti, sicuti dicere consuerunt Græci: aulam nuncupari animaduerto primo locum, qui perflatum habeat. Nam hoc nomine semper apud Homerum hypæthra, id est, subdialia intelliguntur, ubi esset Hercei Iouis ara. Vnde διαυλωνίζειν dicimus, quum utrinq; perflatur regio aliqua, ex quo de Aeolo Virgilius,

Illa se iactet in aula Aeolus.

Sicut non indignum, qua erumpat in mare Peneus inter Ossam & Olympum, dici historia septima ab Herodoto Aulonem, à Plinio conuallem. Angusta ad mare loca in

Trachinijs Sophocles, Aulonas ποντίους uocat. Sed & mare angustum oblongumq́, A id est, στενόμακρον, dicunt Aulonem Græci. Quos uero aulicos dicebant priores, in Philologiæ nuptijs Martianus peruulgato nunc uerbo etiam curiales nuncupat. Vt inquit, post membra corporea deorum fierent curiales. Aulos uerò dicitur tibia, per quā item commeat spiritus. Sed & figura quælibet in rectitudinem productior uti est stadium, & sanguinis torrens è naribus. Camptaulas intelligunt apud Vopiscum, qui flexili tibiarum cantu utantur: sicuti pithaulas tibijs quodammodo persuadentes. Aulicam suauitatem Martianus tibialem intelligit. Fuere Athenis quoq; sacri quidam Aulones, meminit cum Philochoro Thucydides libro quarto. Sunt item Galeno Therapeutices quarto, clysterum aulisci: γίνεται τε, inquit, τὸν αὐλίσκον τοῦ κλυστῆρος εἰς τὴν ἕδραν ἐντιθεμένως, οὐχ οἷον τε χωρὶς τῆς τοιαύτης φυλάξεως. Aulonem quoque scribit Theophrastus campum dici amplissimum & pulcherrimum inter Libanum & Antilibanū. Strabo denique, quam modo Valonam dicunt, Aulonem nuncupat. Sed de eius nomenclaturæ locis aliquot plura Stephanus. Apolloniam, cuius adhuc extent uestigia, sunt qui Valonam arbitrentur. Maulias inuenio gladios nuncupari, tanquam ὁμαυλίας: quia insimul pernoctent, immaneantq; milites, quod αὐλίζεσθαι dicunt. Aulas porrò nunc pro regijs usurpamus, quod ante se loca habeant subdialia & ampla. Pseudaula, quæ ueram mentitur aulam: sicuti pseudoportus sunt, uelut cæci quidam portus. Ratione eadem nuncupantur pseudoporticus. Et omnia demum quæ ad imitationem fiunt, ac temporarium præbent usum, non principalem, id sibi cognomentum asciscunt, quod ex Vitruuij liquet architectura. Ex eodem uerò Oppiani interprete illud item est, coracinum piscem dici παρὰ τὸ κόρον τὸ μέλαν, id est, uocabulo nigredinem significante, unde etiam trahatur corax, id est, coruus: qui tamen ætatis initio minus nigricans est, quum cœlesti rore pascitur, ut scribit Cassiodorus, & propheticus perdocet Psalmus. uel ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰς κόρας, id est, ab assiduo pupillæ motu. Coracina sacra legimus apud Ambrosium in Pauli epistolam ad Romanos, quæ Coraci præstarentur, siue is intelligatur coruus, seu eius nomenclaturæ deorum mutorum unus. Scitu non indignum, esse ab eruditis obseruatum, ubi Palladius scribit, Coracinam picem aduersus B arborum formicas pollere: reponendum, coracinum piscem: & id ex agricolationis magistris in Græcorum scientia. Est colorum unus item coraxis nomine, cuius libro duodecimo Strabo commeminit, in Laodicensis lanæ præconio, cuius molliciem uel Milesia præstantiorem admiratur. Nec præterijt libro octauo Plinius. Propterea in Iouinianum Hieronymus: Nunc lineis & sericis uestibus, & Atrebatum, ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis. Qua tamen in parte sunt, qui linea intelligant indumenta Laodicensia. Cæterùm illud grauioris operæ fuerit, quod dum ista commentaremur, ex Plutarcho ingessit se nobis ex libello, in quo euentuum nonnullorum rationes promuntur naturales. Vnde, inquit, fieri putandum est, quòd aprorum lachryma dulcis agnoscitur: ceruorum autem amarulenta, salsaq;? An in calore ac frigiditate causa statuetur? Frigidæ utiq; naturæ ceruus est, calidæ uerò aper & igneæ, proinde fugæ mandat ille præsidium, in inuadentes ruit hic præceps, quo præcipuè tempore fundit lachrymam. plurimo nanque feruore raptim sese ad oculos promente, hinc dulcescit humor profusus inde. Empedocles uerò, sanguine turbato lachrymam extrudi ait, ut ex lacte serum. Quoniam uerò innati caloris ui aprorum sanguis nigricans est, asperq;: ceruorum autem tenuis, & aquosus, congruè, quod in ira aut pauore secernitur, in utrisque uisitur tale. Opuntios facete positos inueni pro monoculis, aut etiam cæcis, ab Opuntio quodam prauitatis notę, quem ita affectum ferunt. Digna uerò quæ nō prętereantur, ab Aegineta Paulo Medicinæ tertio, monumentis prodita: Phthisis, inquit, est pupillæ affectio, angustioris factę debiliorisq;, ac etiam rugosioris. In qua paulò maiora sese ostentant obiecta. Ratio autem ex condensatione est ob siccitatem proueniente. Differt ab ea quæ nuncupatur atrophia, siquidem arctat pupillam phthisis, ast oculum totum atrophia tum minorem præstat, tum humiliorem. Quòd si latior multò naturali habitu euadat pupilla, præpediatq; omnino uiuendi actum, aut parte plurima, ut minora etiam uisantur obiecta, mydriasis appellatur mali genus. Causa eius est, περισσωματικὴ ὑγρότης, id est, redundans humectatio. Alias dicitur atrophia Galeno Sanitatis

A nitatis tuendæ libro tertio, ubi corpus ex ingesta alimonia fructum percipit omnino nullum: sic uerò affectos ἀτροφοῦντας uocant. Plinius, cibum non sentientes. Est atrophon quoque, quod non nutrit. Eutrophon uerò, pingue dicitur, si de animalibus sermo sit. Nam in plantis, εὐερνὴς uocant Græcorum disertissimi. Proinde quod εὐερνέστερον illi appellant, crassius uel speciosius, transtulit Plinius. ἀμαύρωσις, est perfectum ferè uisus impedimentum, citra oculi affectionem manifestum. ἀμβλυωπία, est uisus hebetudo, ex latente proueniẽs causa. Myops, id est μύωψ, apud Callimachum in Hecale, musca dicitur quædam boues exagitans. Sed & nomine eodem, equorum intelligas flagellum, ac calcaria quoque apud Polybium, ὁ δὲ πεζὸς ἅμα σὺν μύωπας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἤλαυνε κατὰ κράτος. Ex quo myopa scienter eum dicimus, à quo accendimur ad strenuè obeunda negocia. Plutarchus in Alcibiade, καθάπερ μύωπος ἀφηρημένου τῶν πράξεων. Habetur in oculis malum item, quod χήμωσιν uocant: cooritur id cum inflammatione nimia palpebrarum utraq; ita cõuertitur, ut uix integatur oculus, albumq; nigro fit surrectius, ac rubet. Inuenio & psorophthalmiam, id est, ψωροφθαλμίαν, quæ dicitur κνησμώδης τοῦ βλεφάρου ψωρίασις, id est, pruriens palpebræ affectio scabiosa. Prouenit ea ex salso nitrosoq; humore. Nam sclerophthalmia, est durities oculi, ac δυσκινησία, id est, difficilis motus. Chalazion, id est, χαλάζιον, in palpebra ἀργοῦ ὑγροῦ σύστασις, id est, ociosi humoris multitudo, uelut grando parua. Madarosin, id est, μαδάρωσιν uocant, ubi ex palpebris defluunt pili. Milphosis, id est, μίλφωσις, eadem dicitur affectio, quam smegmata tollunt calliblephara. Encanthida nuncupant, quum maioris anguli seu canthi caruncula excrescit iusto amplius. At ubi deminuitur, rhyada uocant. Præterea est strabismus, id est, στραβισμὸς, oculorum uitium, in ijs qui strabones dicuntur: id ita finitur, σπασμώδης τῶν κινούντων τὸν βολβὸν μυῶν διάθεσις, id est, musculorum affectio ex conuulsione, bulbum mouentium. De bulbo autem alibi ita lego, ὅταν αἱ κατὰ φύσιν τρίχες τὸν βολβὸν ὑπονύττωσι, id est, ubi naturales palpebrarum pili bulbum pungant. Fit autem huius rei apud Paulũ mentio, ubi de distichiasi agitur, quæ dicitur pilorum succretio prę ter naturam in palpebris. Bulbulus in lilijs, est apud Palladium. Nec sanè mirari oportet dici in oculo phthisin, quod attigimus paulo antè, quum sit in pulmone uerius affe-
B ctio hęc & thorace, ἀπὸ τῶν ἐμπυημάτων. Sed ab Hippocrate dicitur itẽ ἰσχιακή τις φθίσις, quæ propè sacrum concipitur os. Appellatur quandoq; νεφριτικὴ item φθίσις. Vertiginosos uocant, quibus tenebricosæ lucis obscuritates oboriuntur, σκοτώδεις dicunt. Cæterùm discurrere uisitur incertæ lucis splendor μαρμαρυγὴν appellant: cõtingit malum, frigidis & glutinosis humoribus cerebrum occupantibus.

Adnotatur error interpretis Plutarchi super Piræi lema. Munychia. Thaletis præsagium. Inibi quid lema, quid gramiæ. Glamon. Cronica lema cur præter Græcorum sententiam. Cur Athenienses Tettigophori. Dijpolia. Buphonia. Bucolia. Bupharus. Bubones. Cronium mare cur. Libadium quid. Limnæ. Phrygia Atticæ. Limenarchæ. Limitrophi, Primicerij. Secundicerij. Meloproximus. Lemmata apud Galenum quæ sint. Cap. VI.

LEgebamus nuper Plutarchi apophthegmata, id est sententias perbre regum ducumq; præcellentium: inter alios de Pericle ita ibidem enotatũ aduertimus, ἐκέλευσε δὲ τοὺς Ἀθηναίους τὴν αἴγιναν, ὥσπερ λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ πειραιῶς. id est, Athenienses iussit à Piræo Aeginã eximere, perinde ac lippitudinem. Ita nanq; Græci codices præferunt, λήμην. Quod ipsum & in Periclis uita cõperi adnotatum. Sed & in Demosthenis quoq;, uerum Grę ca: nam Latina prorsum ἀκέφαλος est. Interpres autem eius libri, aut in locum impactus uitiatũ, aut inscitia uocabuli deceptus, λιμένα legit, & interpretatur: nec ἀφαιρεῖν, sed ἐφορᾶν. ita enim transfert, Iusserat autem Athenienses Aeginam quasi Piręi portum existimarẽt, ac tuerentur. Quam sententiã ne somniasse quidẽ unquam Plutarchum reor. Enatã arbitror uiro non indocto ex uerbo non admodum trito difficultatẽ: proindeq; insyncerum arbitratum codicem, ita interpolandum censuisse, ut non lemam, sed limena legeremus: quo certè coarguitur, lema planè cronica, ut Græci dicunt, eius oculos fuisse præpeditos: nam & in Dipnosophistis Athenęus Demadem oratorem scribit, solitum dicere, Aeginam esse Piræi lemam, Samum autẽ ciuitatis ἀπώρυγα. Consimile est ferè de Mu-

nychia ab Epimenide pronunciatum, qui multum diucp locum contemplatus: ni futurorum cæci homines forent, Athenienses locum, dixit, dentibus fuisse concerpturos, si nossent, quot inde mala ciuitati ingrueret. Non defuit & Thaleti præsagium id genus, quando in neglecta Milesij agri parte condi se mortuum mandauit: quod inibi annis insequentibus Milesiorum forum conciperet futurum. Inoritur tamen quibusdam suspicio, sic Aeginam dici Piræi portum, uelut Psyttaliam desertam insulam scribit Strabo, dictam nonnullis λιμένα τοῦ πειραιῶς, id est, Piræi portum, modò ne sit mendum exemplarium. Quid uerò lema sit, iam hinc ordiar explicare, quo uerior nostra possit censeri sententia. Est igitur lema τὸ πεπηγὸς δάκρυον, ὅπερ ὑποκαθεζόμενον βλάπτει τοὺς ὀφθαλμούς. id est, concreta lachryma, quæ insidens, oculum oblædit. Senum lachryma crassior existens, lemas grandiores facit. Quidam eo nomine lippitudinem accipiunt, & oculorum sordes. Vnde uerbum λημᾶν, quod significat oculis laborare. Quanquam Heraclides Soranus λημᾶν dicit, τὸ ἀπολαυστικῶς βλέπειν, hoc est, uoluptariè intueri, & uelut oculis deglutire. Sunt qui ita finiant, Lema, cõcretum est in oculo album humidum, quod hebetudini præuium est. Quidam ex recẽtioribus grana parua interpretantur, sicca, duracp, in oculis quæ uisantur: quas gramias etiam uocemus, fiericp ex arefacta lippitudine. De gramijs ita in Pompeij Festi monumentis inuenias, Gramiæ oculorum sunt uitia, quas alij glamas uocant. Hinc glamon, qui lema uitiatos oculos habet, & glamyros, apud Sophoclem: gramiosi item apud Nonium oculi. Sed & uulgo gramum, pro mœsto inaudias. Illud obseruandum amplius: Sudam & Aristophanis interpretes, cronicas lemas putare dici de antiquis: quoniam cronia nuncupentur uetustate prærancida & insipida prorsumcp fatua, à cronijs, id est, Saturnalibus, festo perantiquo. Cicero in Philippicis: Negligimus ista, et nimis antiqua et stulta ducimus. Qua loquendi figura utitur & Aristophanes plerunqp, ut quum ait, ἀρχαῖά γε καὶ διπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα καὶ κηκείδου βουφονίων. Antiqua & Dijpoliode & cicadarum plena, & Cecidæ buphoniorum. Nam Dijpolia sunt Iouis festa, quæ & Diasia uocantur: sic & Buphonia intellige festum uetus, quod post mysteria celebraretur per bouis immolationem, unde & nomenclatura. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, B Buphonus est nuncupatus, id est, βουφόνος. Bucolia in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca. Bupharum uerò terram dicũt, quæ arari facile potest. Nã pharos, aratio est, sed & bouis epitheton. Bubones uerò antiquis fuere tumores uniuersi præter naturam: mox ita priuatim nuncupati, qui in femoribus, alis protuberarent, ac collo. Quod ad buphonũ attinet, inuenio in literis, Erechtheo imperante Athenis, primum ab eo in Iouis Poliei ara immolatum bouem, quo peracto, securi relicta mox se è regione Buphonus proripuit. At in iudicium uocata securis est, ac absoluta: idcp quotãnis ut fieret, seruatum traditur. Quod uerò cicadarum plena ait, intellige item, sapere uetustatem: quoniam Atheniensium uetustissimi capillis adhiberent implicandis τέττιγας, id est, cicadas aureas: ut eo argumento autochthones esse se probarent, sicuti creduntur cicadæ. Meminit Thucydides. Inde & tettigophori nominantur quandocp, quasi cicadiferi. Sed ut ad lemas cronicas redeamus. Quid si eo uerbo non antiquas interpretere, ut uelle uidentũ Græci, sed congelatas concretascp. Sicut croniũ in Septentrionibus mare dicitur: puto, non quia antiquũ: quid enim insulsius? sed concretum, auctore Plinio, à frigoris argumento. Cuius præsidem Saturnum faciunt cœlestium rerum studiosi. Apollonius Argonauticon quarto, Adriacum mare, cronium dicit. Sed à Crono, id est, Saturno, ut inquit interpres, quem habitasse Italiam, omnibus & lippis notum & tonsoribus. Sunt tamen qui non Cronium, apud hunc poetam: sed Chronium, putent scribendum, per CH: ab insula, quæ uocetur Chronia. Lycophronis interpres Ionium scribit sinum, antea Cronium dici consuesse, sed & Rheæ sinum. Cronij maris & Eustathius meminit: Post Scythas, inquit, qui mari Cronio uicini Caspium accolunt, Vnni sunt, quos Simocatus historiarum cõditor à Persis uocari Turcos existimat, ad Orientem uernum spectantes. Cæterùm parte hac non tam quid sentiam, profero, quàm studiosorum ingenia prouoco, ne aliorum fiducia in utramuis aurem sibi dormire permittant, sed noua excogitẽt semper: nec ingeniorum fertilitatem æuo ceu senescenti deesse putent, sed multo sæpius curam. Cronos certè pro ineptijs

A fatuitatibusq́ usurpari Græcis notum est. Et Ioannes Grammaticus apud Hesiodum pro inscitia cronon accipiendum putat, quia ϰωρὸν καὶ μέλανα καὶ σκοτεινὸν νοῦν, id est, mentem efficiat. Limon uerò aliud est quàm lema, nam eo nomine dicitur humectus locus herbosusq́, id est, pratum, quod cõmunis lingua, Libadium uocat. Limnas item in Athenarum arce locum dici tradunt, sicut in Attica erant Thucydidi Phrygia. Limenarchas ex iunioribus nonnulli militum interpretantur præfectos, qui imperij limites custodiant. Id irridens quidam bene doctus Limenarchæ, inquit, non à limitibus dicuntur imperij, sed ἀπὸ τοῦ λιμένος, id est, à portu, cuius præsunt custodiæ. Eos Limenophylacas dixit Aristoteles in Politicis, nec enim ratio admittit, ut Latina Græcæ dictio componatur. Sum miratus hominis ingenium. Quippe inibi statim limitrophos dici fundos fatetur à limitaneis militibus, quoniam inde aleretur. Et alibi: Primicerius, inquit, notarius principis dicitur, & honore inter notarios primus: sicut sequens appellatur secundicerius. κηρὸς autem cera est, & in ceratis tabulis scripsere antiqui. Et alibi, Meloproximus eum significat, qui se cum proximo sacri scrinij exercet, illo tamen dignitatis gradu inferior. Nam μέλει signat, curę est: proximus autem dictio est Latina, quam compositionem secula admiserunt posteriora. Sed libro primo Quintilianus: Componuntur, inquit, nomina aut ex nostro & peregrino, ut biclinium: contrà, ut epitogium & anticato: aut ex duobus peregrinis, ut epirhedium. Quod autem Pirei lema diceretur Aegina, facit id nobilitas insulæ, quæ maris imperio potita est, & cum Atheniensibus æmulatione certauit. Inibi primo signatum à Phidone argentum tradunt. Quin rhopon, id est, miscellam negociationem, Aeginęam dicimus mercaturam. Lemmata ἡγεμονικὰ, in Galeni Therapeutices primo, dogmata intelligo uel decreta scientifica, etiam si sumptiones malunt alij, λήμματα pronunciant Græci: nam lemmata per ε, cortices indicant. Hinc apud eundem ῥοιᾶς λέμματα, mali punici cortices accipimus, id est, malicorium.

Fascibus, iunctis securibus, usos cõsules extra urbem modò. Summittere fasces quid, Summittere signa, & summittere arma. Caput VII.

B QVoniam moderationem esse animi uirtutẽ saluberrimã, ferè cõstat quod mentes nostras impotentiæ ac temeritatis incursu transuersas ferri nõ patitur, unde laus oritur egregia: neq; enim gloria exigua est, aut cuiuslibet operæ, felicitatem fortiter ferre. Hinc Valerium Publicolam tradunt historici, plebi Romanæ gratificaturum, libertatisq́ tunc primũ auspicãtis solidiora iacturum fundamenta, abstulisse à fascibus secures, & futuris post se consulibus morem tradidisse. Qui multis custoditus annis est, ac ad tempora sua seruatũ, Dionysius scribit, ut quum extra urbem essent consules, uterentur securibus: intus uerò fascibus modò ornarentur, quod Maximus quoq; Valerius intelligi uoluit, inuidiosum scribens magistratus fastigium ad tolerabilem habitum esse deductum, dum fasces securibus uacuefecit. Porrò T. Liuius refert, eundem quum prodijsset in concionem, fasces summisisse populo, quod ipsum Oratoriarum institutionũ tertio Quintilianus repetit. Ex quo elegans prorepsit adagium, ut cum manum damus & herbam quodammodo porrigimus, uinciq́ nos planè fatemur, Summittere fasces dicamur, astipulante M. Tullij testimonio, quo lumine uel uno illustrantur nostra omnia. Sic enim scribit in Bruto, quũ enim in maximis causis uersatus esses, & quũ tibi ætas nostra iam cederet, fascesq́ summitteret, subito in ciuitate quum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa de qua disputare ordimur, eloquẽtia obmutuit. Quod si quis ambigat quid omnino sit, fasces summittere, ipse ita interpretor, non surrectos tenere: ut solebãt prius lictores, ut uisendos eos præberent, ostentarentq́ ad terrorem increscentis audaciæ: sed deprimere, & antè pedes quodammodo deijcere. Significant id uerba Liuij sequentia: Gratum id, inquit, multitudini spectaculũ fuit, Summissa sibi esse imperij insignia, confessionemq́ factam, populi quàm consulis maiestatem uimq́ maiorem esse. Quidam summissos interpretantur fasces, quoniam abire à se dum concionarentur, lictores iusserit Valerius. Id quod refellere Plutarchus uidetur in Publicola sic scribens, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, fasces autem ipsos in concionem progressus populo summisit inclinauitq́. Sic summissas mãmas à lupa legimus apud T. Liuium

T. Liuium primo ab Vrbe condita. Summittere signa legionis, deijcere est ac tollere. Iulius Frõtinus Stratagematon quarto, de M. Curione, & legione seditiosa, Nullis precibus ab eo impetrari potuit, ne signa eius summitteret, nomenq; aboleret, milites autem in supplementum legionum distribueret. Summittere arma item apud Senecam in libro De uitę breuitate, Vtrum'ne statim percussus arma summiseris, an in statu & in gradu steteris. Ad hoc pertinent uerba item Plinij Naturalis historiæ septimo: Cneus Pompeius, inquit, confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari, domum fores percuti de more à lictore uetuit, & fasces lictorios ianuę summisit is, cui se oriens occidensq; summiserat.

Maiorem consulem apud Plinium quem intelligamus: item qui prætor maior, & maiores flamines. Balbum solum ex peregrinis non triumphasse. De lege falcidia obiter, & qui consulares legati. Caput VIII.

PLinius libro Naturalis historiæ septimo: Fuit, inquit, & Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus, atq; de iure uirgarum in iudicũ consiliũ missus, primus externorum atq; etiam in Oceano genitorum usus illo honore, quẽ maiores Latio quoq; negauerunt. Res est leuicula in autore nobilissimo, ne quis protinus Archimedeũ me uẽditare inuentũ, liuidius cauilletur, quẽ deniq; maiorem dicamus consulem. Ne quis tamen tyrociniũ uix dum professus impingat, aut ex inscitia Boliti (ut dicitur) pœnã debeat, hisce libellis inseremus & hoc. Maiorem igitur consulem dici solitum enotauimus, penes quẽ fasces forent. Hi uerò in antecessum seniori contribuebantur, ut Plutarchus & Maximus quoq; Valerius prodidere. Lex tamen Iulia priori ex consulibus fasces sumendi potestatem faciebat, cui plures forent liberi. Nam & in candidatis liberorum præpolluisse numerũ, Tacitus scribit Cornelius. Quòd si par numerus fuisset utrique, tum præferebatur maritus: quòd si in eo quoq; inuenirentur compares, annorum utiq; ui legis eiusdẽ ratio inibatur. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, mensis primi fasces collegis concedere natu grandioribus aut nobilioribus, uel si alterũ inirent consulatum. Aut certè consul erat maior, qui priore loco renunciatus esset: nam & Liuius ab Vrbe cõdita uigesimonono libro, Scipionẽ priorẽ consulem à cẽturijs omnibus dictum scribit. Et Cicero in Pisonem: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nõ prius tabella quàm uoce priorem consulem declarauit. Quem uerò nunc maiorem, nunc priorem nuncupamus cõsulem, Virgilius etiam insignem dixit, ut qui nullius sit doctrinæ inscius, & uetustatis usq; ad anxietatem obseruator:

Ipse Quirinali trabea cinctuq; Gabino
Insignis, reserat stridentia limina consul.

Prętorem quoq; maiorem in Romana historia solitum dici accuratus lector inueniet, is uerò urbanus intelligi debet: nam cæteri minores erant, quos tum peregrinos, tum prouinciarum prætores appellatos scimus: sicuti Digestis de Origine iuris, latius edocuit Pomponius. In quem sensum accipio illud ex oratione pro lege Manilia: nam quum propter dilationem comitiorum ter prætor primus centurijs cunctis renunciatus sum, facilè intellexi Quirites, quid de me iudicaretis. Item in Bruto: Et prætor primus incredibili populari uoluntate sum factus. Erant & flamines maiores patricij generis, minores autem plebeij. Cæterùm ut de Balbo quippiam leuiter, ac quod de cane dicitur in Aegypto, gustemus modo, protinusq; ad alia stylũ proripiamus: Hic est Balbus, quem Cosmographiæ tertio, triumphalem uocat Strabo. De quibus uerò triumpharit, Plinius non tacuit libro quinto, capite quinto. Quod uerò scribit, unũ omnium curru externo triumphasse, & iure Quiritium donatum, scire conuenit, modo ne ingenia sicut uinum probemus: M. Perpennam natione Græcum Romæ consulatum esse adeptum, ac de Aristonico rege triumphasse. Propterea eum insectatus Valerius Maximus: Perpennæ, inquit, nomen adumbratum, falsus cõsulatus, caliginis simile imperium, caducus triumphus aliena in urbe improbè peregrinatus est. Nec dissimulauero tamen, ab Eutropio traditum libro quarto, Aristonicum ab Perpẽna uictum in carcere senatus iussu strangulatum: quia, inquit, triumphari de eo non poterat: nam Perpenna apud Pergamũ Romam rediens diem obierat. L. Cornelium Balbum Gaditanum

Romæ

A Romæ consulem fuisse, Augusto, M, Antonio, Lepido rempublicam gerentibus, prodidit Dion: additq́ue, eum diuitijs & magnificentia præcelluisse adeò, uti populo Romano uicenas quinas drachmas moriens reliquerit. Quo tempore lex item lata Falcidia est, ab plebei tribuno P. Falcidio, qua legitimis cauetur hæredibus, sic, ut quadrantem assequantur saltem: quando prius ad alienos transmittebatur assis integer. Sed & Ventidium Bassum Picentem genere, loco humili, de Parthis quos tribus fuderat prælijs, primum omnium triumphasse, auctor Tranquillus est: quin & in Noctibus Atticis repetit Gellius. Illud obiter adiecero, legatos consulares nuncupari Liuio, qui consulari potestate exercitibus quandoq́ue præficiebantur.

Duodecima hora ædificare, quid. Horarum ratio. Plinij locus emaculatur ex libro secundo. Hori annales. Lucianus declaratur. Tollitur difficultas ex Seruij Sulpitij epistola. Horoscopa. Zoros unde. Heliotropia. Gnomon, uel umbilicus. Diopi, diopteres. Gnomonice apud Gellium quid. Astrologiæ partes. Dioptræ quid. Astrolabij inuentio, & partes eiusdem. Apotelesmata.

Caput IX.

VErùm quia in Parthos incidimus, non differemus, quod nũc uel iucundũ scitu ex historia sese nobis obiectat. M. Crassus Parthicis inhians opibus, exercitu instructissimo aduersus eos mouens, quũ per Galatiam duceret, Deiotarum regem extrema iam senectute confectum, nouam ædificare urbẽ comperit. Quod quum mirari satis nequiret, scõmate in illum ita lusit. Quid hoc, inquit, rei est, duodecima iam tibi tantum nõ instat hora, & nouam nihilominus urbem ædificare pergis? Ad ea renidens Deiotarus: Nec tu, inquit, imperator satis matutinus, ut res habet, in Parthos moues, annũ siquidem sexagesimũ tunc agebat Crassus, grandiorem tamen præ se ætatem ferebat. Ex hac historia scitior cõcinnari adagio potest, ut quisquis Acherontius, ut ille ait, & in peculio Proserpinæ iamiam connumerandus, quid magnificum & præcellens struit, duodecima illum hora ædificare commoliri'ue, facetoso sale dictitemus, ut qui iam ad uitæ peruenerit umbilicum,
B admotis omnino lineis: de futuro tamen, quod fallacisſmum est, multa sibi pergat polliceri: etiam si diuerticulo uti eodem potest, quo agricolas ueteres usos, cõmeminimus: qui interrogati, quibus sererent, non dubitabant respõdere: Dijs immortalibus. Porrò quod ad horas attinet, ut tollat̃, si quis inest apud incultiores nodus aut griphus, Duodecima intelligitur diei ultima. Sicut Naturalis historiæ secundo, undecima hora est, quæ nunc diceretur tertia & uigesima. Sic enim Plinius scribit, Augusti uerba referens de sydere crinito. Id oriebatur, inquit, circa undecimam horam diei, clarumq́ue, & omnibus terris conspicuum fuit: etiam si locum hunc aliter interpretatur Pontanus. Etenim solaria apud antiquos in horas tam diei, quàm noctis temporales, non æquinoctiales diuisa proponebantur, ut singuli dies noctesq́ue horis continerentur duodecim. Vnde apud cosmographos, sextam horam pro meridie positam inuenies. Quod euidẽter significat Seruius Sulpitius Familiarium epistolarum quarto, quum ad decimum calendas Iunij se Marcellum conuenisse scribit: ac infert mox, Postridie eius diei, quum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Posthumus familiaris meus ad me uenit. In cuius loci enarratione compluribus hærere aquam, haud latet ferẽ. Hinc Vitruuius architectus solstitiales horas uocat in cancri signo, amplissimas intelligens: sicut ediuersò, brumales appellat horarum breuitates. Quum uerò æqualia sunt spacia in ariete ac libra, æquinoctiales. Ex qua ratione Valerius quoq́ue Martialis Epigrammaton duodecimo, æstiuam horam pro longissima posuit, etiam si Domitius æstiuam accipit, datam relaxationi animi, & uoluptatis plenam:

Ocia Prisce breui poteris donare libello:
Hora nec æstiua est, nec tibi tota perit.

Plautus uerò in Pseudolo hybernam horam pro breuissima ponit, sic enim apud illum Simo ait, Credo equidem potesse te scelus,
Massici montis uberrumos fructus quatuor
Ebibere in hora una. Pseudolus uerò respondens ait, Hyberna addito.

Horas autem has sic inæquales uocant Græci καιρικάς, nos temporales seu uulgares, de qui-

de quibus Ptolemæus plura, & Theon. Sunt, ex recentioribus præsertim, qui planetarias etiã nuncupent: quoniam singuli planetę dominantes, inferiora hæc disponãt singulis horis inæqualibus. Qua ex causa, & naturales posse dici arbitrantur. Alterũ uerò horarum genus, æquinoctiales uocant: hoc est, ut Græci dicunt ἰσημερινάς. A quibusdam etiam horologij nuncupatur hora, uigesimaquarta pars diei naturalis, quę in sexaginta distinguatur minuta. Ab æquabili uerò æquinoctialis motu, dictæ sunt æquinoctiales horæ: nam singulis hoc genus spacijs æquinoctialis gradus quindecim emergunt: ex qua obseruatione horarũ, huiusmodi prodijt argumentum. Quam rem nostrę tempestatis notis & interuallis graphicè præmonstrari in horologijs uidemus. Etiam si uanitatis insit, ac erroris plurimũ: unde est Senecæ illud eruditum, Facilius inter philosophos, quàm inter horologia conueniet. Inueni tamen inter nostratũ literarum non omnino postremos professores, qui monumentis suis prodere sint ausi, in sex horas lucem, & in totidem solitos noctem distribuere ueteres: arbitror, in errorem lapsos, quia Hyginus Astronomicõ quarto ita scriptum reliquit: Priores (inquit) astrologi, quum omnes res ad duodecim partes reuocarẽt, ut menses & horas & latitudinẽ signorum ita & signa, per quæ res omnes significãtur, duodecim esse uoluerunt. Cæterùm auctoritate ista, quæ hoc non probat, tam facile in tendiculam, siue tenus (ut Plautus ait) collabi, parum fuit perspicacis & diligentiæ supinioris: neq; enim uerbis illis reuincitur, de naturali potius quàm de artificiali intelligendum die. Hanc porrò distributionem, Historiæ naturalis libro secundo, capite nonagesimonono, agnoscere uidetur Plinius in æstuum ratione, sed ambustis præcipuè lacerisq; codicibus: qui sic tamen redierint, opinor, in artus. Paribus tamen, inquit, interuallis reciproci, senisq; semper horis non cuiusq; diei aut noctis aut loci, sed æquinoctialibus: ideoq; inæquales uulgarium horarum spacio, utcunq; plures in eos aut pauciores diei, ac noctis illarum mensuræ cadũt & æquinoctio tantum pares ubiq;. Illud quoq; parte hac, ut conniuens, minimè transiluerim: ad horas porrò Iunij ac Iulij longissimas, referri illud Virgilianum posse ex Georgicis, An'ne nouum tardis sydus te mensibus addas.

Aurelium quoq; Macrobium scribere scimus, solem ab Aegyptijs Horum dici: unde etiam horarum nomenclatura defluxerit, quum ex illius motu orbes moderante reliquos temporũ distinguuntur interualla. Est tamen horus, annus quoq;, quia horas cõtinet, id est, conuersiones. Ex quo dictæ horographiæ, quæ descriptiones sunt quotannis factæ, eorum qui in ciuitatibus sunt. Verùm quid esse dicemus illud Luciani? Cyrus, inquit, antiquus Persarum rex, ὡς δηλοῦσιν οἱ περσῶν καὶ ἀσσυρίων ὧροι. hoc est, ut monstrant Persarum & assyriorum hori. Inuenio in libris euigilatè concinnatis, nec dilutæ aut uulgariæ auctoritatis, Horum quendam trimestrem annum instituisse, eoque uer, æstatem, autumnum, hyemem, horas, & annum horum dici: & Græcos annales horos, eorum scriptores horographos. Celebratur & Prodici philosophi ac Sophistæ liber, cui foret titulus ὧραι, in quo agebatur de Hercule, qui occurrisset τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ κακίᾳ. Ac prolectante utraque ad se, uirtuti maluerit inhærere. Hic est Prodicus, de quo iactatum illud circumfertur, πολλῶν σοφώτερος. Sunt ex Græcis, qui opinetur uinum ζωρὸν dici multorum annorum: quia uti præstruximus, horum appellant annum, & τὰ ζῶα quandoque pro magnitudine aut multitudine accipimus. In Trœzeniorum historijs narratur illud quoque: Horum, apud eos natum primò, ac regnasse: terram, ab eius etiam nomine horæam dici cœptam. Mihi, inquit Pausanias, esse Aegyptium nomen uidetur Horũ, nec Gręcum omnino. Althepam Neptuni filium regnasse post Horum memorant, à quo & Althepia sit terra cognominata. Quin & imperante eo, disceptatum de regione à Neptuno & Pallade, re autem ambagiosa, promiscuè ut illam haberent, Iouem imperasse. Quo nomine Palladem colunt Poliada cognomẽto, & scheniada: sicuti Neptunum βασιλέα. Sed & nummi fuscinam habent, & Pallados faciem. Hemiorion inuenio apud Græcos, pro horæ dimidio, id est ἡμιώριον: sicut hemipharium, uestis dimidium signat. Hemithoracium eadẽ dicitur figura. Hemicranici uerò sunt, qui dimidia capitis parte laborant. Cypron legimus mensuræ genus apud Alcæum, cuius dimidium hemicypron dixit Hipponax. Porrò in Noctibus Atticis, Horam reperias pro dea Quirino iuncta, quam Hersiliam Ouidius intelligat Metamorphoseon

A phoſeon quartodecimo; quum ita canit:

Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
Excipit, & priſcum pariter cum corpore nomen
Mutat, Horamque uocat, quæ nunc dea iuncta Quirino eſt.

In ueterum monumentis obſeruatum & illud, uaſa dici horoſcopa, quibus commonſtrantur horæ, quæ & heliotropia uocitata interim cōperiuntur, ſi ſolis & umbrarum ratione conſtent. Porrò notationem genitalis horæ, horoſcopon quoque uocant, quod quinto Ciuitatis diuinę Aurelius Auguſtinus ſcribit: unde illud prodijt Perſianum,

Geminos horoſcope uaro Producis genio.

Et uerbum horoſcopare, quo utatur Manilius: & ſigna horoſcopātia apud Firmicum. Solis uerò umbilicus (quem & ſtilum hemiſphęrij dicunt monſtrātis horas) eſt, quem gnomonem item appellamus, & ſciatheran, cuius umbra internoſcūtur horæ: unde & ipſa umbrarum ratio gnomonice dicta, ab Anaximene Mileſio inuenta. Qui item primus ſciathericum excogitatum oſtendit Lacedæmone: uel ut alij Anaximander. Scribit tamē libro ſecundo Herodotus, à Babylonijs Græcos didiciſſe gnomonem, & diei partes duodecim. Hyperiona primū horas obſeruaſſe, Diodorus ſcribit. Hinc architecturæ partes ita cōcipit eruditorū ſchola, ut una dicatur ædificatio, altera gnomonice, poſtrema uerò machinatio. Eſt & canonium mechanicū gnomon, & geometrica figura, & dioptrici organi pars, & aſtronomici. Erant & Athenis magiſtratus, dicti gnomones, Quin & accuratæ diligentiæ homines ac prudentiæ, dicti gnomones, ἀπὸ τοῦ γνῶναι. Nam inde etiam ſcientes dicuntur gnomici & gnoſtici. Sic in Collectaneorum ad agricolationem ſpectantium libro ſecundo, hydrognomones uocantur, aquarum reperiendarum probandarumque periti. At Doxaſticus opinator dici ualet, qui & falli plerunque poteſt. Sed illud neutiquam prætereundū, dici ab Ariſtotele gnomonas dentes, quibus iumentorū ætas internoſcitur. Hinc & aboli nūcupati equini pulli, qui nec dum id genus dentes miſerunt. Apud eundem de Hiſtorijs animaliū ſexto, ſic lipognomones dicuntur, quorum anni dentium ratione mitti in digitos amplius non poſſunt, qui & B agnomones dicuntur Iulio Polluci, quod iam exciderit gnomon: quem etiam pullini dentis nomine intelligunt eruditiores. Ex ijs ferme arbitror innoteſcere, quid ſit illud Gellij ex primo Noctium Atticarum. Quoniam (inquit) geometriam, gnomonicam, muſicam, cæteraſque item diſciplinas altiores μαθήματα ueteres appellabant. Id ut fiat item planius, aſtrologiæ pars eſt gnomonice, quæ ſolariorum diſcriminatis umbris horas ueruto ſiue gnomone pernotat: ſicut alia pars meteoroſcopice, quæ eleuationū differentias aſtrorumque exquirit diſtantias, necnon multa uariaque alia ad aſtrologiæ inſpectionē tendentia perdocet. Tertia pars dioptrice nominatur, ſolis & lunæ cæterorūque aſtrorum interualla huiuſmodi internoſcens inſtrumētis: inter quæ aſtrolabij eſt inuentio, quam Ptolemęo Syneſius attribuit: quod eſt Politiano item obſeruatum: cuius partes, uagina ipſa continens tympana, in quibus æquinoctialis tropicique deſcribūtur circi, quique alternis orizonti ſunt anaphorici: tum ſupra tympana quæ uocatur aranea, deſignatur, in qua zodiacus & clara quædam ſydera cernuntur, ut per noctem quota ſit hora, quotumque temporis momentum reperiamus. Hæc eo item fuſius uberiuſque perſequuti ſumus, ut intelligeretur Plinij locus ex ſecundo Naturalis hiſtorię. Mediam eſſe mundi totius terram, haud dubijs conſtat argumentis: nam niſi in medio eſſet, æquales dies noctesque habere non poſſe, deprehenderunt & dioptrę. Præterea dioptris librantur aquę, necnon turrium è longinquo concipitur altitudo. At diopteres dici ſpeculatores uidentur, qui & prophylaces uocantur. Eſt item diopter œconomus. At diopos dicitur enoptes, id eſt, curator nauis & inſpector: nam diopas inter aurium ornamenta recenſeri nouimus. Strabonis interpres libro duodecimo, ubi auctor ſcribit, in Cappadocia eſſe locum, qui lapidis glebas ferat grandiores εἰς διόπτρας, id eſt, ad dioptras, tranſtulit ad ſpecularia facienda. Eſt item in extiſpicio ſignum quoddam dioptra. Denique ueteres umbris enotaſſe diurnas horas, in Gallo item comprobat Lucianus, συνεχὲς ὑποσκοπῶν ὁπόσάπου μη τὸ στοιχεῖον ἦν. hoc eſt, perpetuò adnotans quot denique pedum foret linea. Illud hic obiter adnotandum ſuccurrit, aſtrologorū reſponſa dici apoteleſmata. Sed & libri circūferuntur Ptolemæi apoteleſmaton, quos modo quadripar-

titos uocāt. Eustathius in Iliados primùm, apotelesmaticæ sapientię curiositatē nil reliquisse scribit, quod planetarum non subiecerit potestati. Idem alibi, concionis appellat apotelesma. Sed & illud obseruauimus iactatum uulgò, non oportere prorsum res dijudicare, ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Denicꝫ horarū, id est, anni partium mutatio ex sole est zodiacum obeunte: euariatio autem fruges parit, quo nomine in Phænomenis Aratus horas nuncupat πολυκάρπους, id est, frugiferas. Temporum certè dimensiones tres norāt prisci, lunæ ambitum, anni horam quamlibet, item solis per zodiaci signa transitum. A

Tria uideri necessaria genethliacis. Horoscopi enotationem penè haberi impossibilem. Caput X.

Genethliacos, seu mathematicos, ut plerique, dicere malis, uel æruscatores uerius, qui aures uerbis alienas ditant, suos ut loculos distēdant nummis, traditū in eorū libris est, si cœlestiū rerū scientia præcinere debeant futura, tria impensissimè obseruare oportere. Primùm, horā illam initialē, qua se in lucē uitalem è bulga matris prompsit infans: uel quiduis aliud, super quo uaticiniū cōcinnandum, fieri sit cœptum. mox cœli statum sydерumcꝫ positum, ad ipsam illam horā subtiliter applicitū. postremò, quid eiusmodi ratio cœlestis sydereacꝫ meditetur agat'ue, argumentis inerrantibus, aut experimenti certitudine perinde ac ungues norint suos, necessarium præcipuè est. Duo hæc, ultimo posita loco, in disquisitionem non reuocabimus, alterius loci id ac temporis. Quoniā uerò paulo antè de horoscopo item facta nobis mentio est, quàm incertus hic & fluctuans, nec ullis probioribus fixus radicibus, paucis hinc retegam: sed retexerat antea in Hexaemero Magnus Basilius. Fortecꝫ & Columella in lucubrationibus, ijs quibus astrologorū placita conuellebat. Et illud in confesso ferè est, genethliacum minus posse ipsum illud, quo quis nascitur, momentum tenere: primùm, quia necessarium foret, prodeunti infanti prestò esse astrologum astrolabio rectè instructum, quo cœlestis euestigio cōcipiatur melius. Hoc uerò ne fiat plura obturbant, sæpe tenebrarum nocumentū, & interpellatio, quandocꝫ cœlum nubilum, interdum & hominis inopia absentia'ue. Sed demus, horum nil officere, ni astrolabium ipsum tanta fuerit arte peritiáue confabricatum, ut nusquam subsultet, ac ne in minimo quidem fallax comperiatur, uoti esse nequit compos astrologus. Organum uerò id genus omnibus absolutum numeris aut raro, aut nunquā inuentum. Proindecꝫ ratio partilis horoscopi incōstans sit, ferè necessarium. Adde quod exponenti horam, qua sibi natum putat filium, adeò fidendum nō opinatur mathematicus, ut apud eum eiuscemodi tempus æstimatum dicatur aut suspectum, quoniam uidelicet coniecturis suspicionibus'ue agendum, ubi certi nihil afferatur. Quid, quòd horologia solariacꝫ sæpe ueritati nō respōsant: quòd si maximè faciant, media tamen horarum momenta, nō tam aperire nequeunt cōsulentes, quàm nesciunt. Nec illud omiseris: mathematica ratio sub solis demersum horas auspicatur, uulgus tenebris sese intendentibus, quod euenit sæpe, pridem sole orizontem transgresso, præsertim si cum signa gestent obliqua, quæ quum moram in occasu trahant longiorē, prius quàm densius cocant tenebræ, nōnunquam noctis integra hora absoluitur. Adde, sicuti scienter colligit Ambrosius, quòd singulas sphæræ partes in portiunculas distribuunt triginta, quas dicunt μοίρας Græci, rursum merida in sexaginta conferunt uices: nec satis, harum unamquancꝫ sexagies secant. Quamobrem quum impossibile censeatur non imprudentibus, minuties adeò subtiles ad diligentiorem reuocasse calculum, & uniuersitatis errorem inuehat minuties uel minima: uanitatis uticꝫ plenum est negociū totum: eiuscꝫ assertores, quæ sua sunt, nesciunt. Quando uerò norint aliena? Proinde aranearum telas pexitate cribrata contexi ab hoc genus hominibus, astruēdum audacter est, quæ nec usum præstēt aliquem, nec uincula, ni uelut culex aut musca infirmitatis lapsu incurses, nec ut passer aut columba, casses inualidos ac malè scutulatos præpetis celeritate uolatus perrumpas: sic, ut concamerata architecti ratio frustra præcipitetur in sinum. Hinc irridens Seneca: patere mathematicos aliquando uerum dicere, qui illum postquàm princeps factus est, omnibus annis, omnibus mensibus efferunt. Et tamen nō est mirum, si errant. horam eius nemo nouit: nemo enim ipsum unquam natum putauit. Scribit Thomas in libro de Veritate, ubi de prouidentia contexitur quæstio, cœlestia B

A lestia quidem semper modo eodem agere: ceterùm effectus eorum ab inferioribus modo inferiorum excipi, quæ contrarijs modis sæpe affecta comperiuntur: proinde cœlestem uim non semper effectus suos inducere, quod diuersis præpediantur affectionibus. Nam & in commentatione de Somno & uigilia, prodit Aristoteles, frequenter imbrium & uentorum signa contingere, frustrato euentu, ex ualidis ac cōtrarijs affectionibus sese ingerentibus.

Sacrare caput cum bonis quid. Enarratur T. Liuius. *Zoanas quid uocemus, aut xoana. Item quid zanes. Simulacrorum distinctio. Zizanion, xanion, xantice, resecrare.*

Caput XI.

ENarrabamus nuper T. Liuij summi historici librum ab Vrbe cōdita secundum, incidimusq́ in eum locū, qui est de Valerio Publicola: Ante omnes inquit, de prouocatione legē tulit aduersus magistratus ad populū, sacrandoq́ cum bonis capite eius, qui regni occupandi cōsilia inijsset. Scrutabamur quid esset, sacrare cum bonis caput. Si enim eruditiorē sensum ex recondita historia proruendum non putes, nec uelut per transennam inspectandū, frigidior Platonis legibus fiet eminentissimi auctoris sententia. Quis enim consecrationis metu à regni affectatione deterreatur? Aliud ergo scitius dociusq́ quærēdum. Cōperimus igitur, omnem (ut aiunt) lapidem mouētes, apud Halicarnaseum Dionysium de clientum & patronorum iure ad hunc modum libro Romanarum antiquitatum secundo: Communiter, inquit, utrisq́ neq́ pium neq́ fas erat, accusare se inuicem, nec cōtra testimonium dicere, nec suffragiū aduersum ferre, nec cum inimicis adnumerari, quod si quid horum quis fecisse argueretur, lege proditionis tenebatur, quam Romulus sanxerat: deprehensum autem si quis uellet occidere, pium erat, tanquam Iouis inferni hostiam. Inde enim Romani, quos uellent hac pœna mori, eorum corpora deorum cuispiam, præcipueq́ manibus dicabant. Hæc Dionysius. Quòd si curiosior aliquis & amplius introspiciendam excutiendamq́ putet historiam hanc, & nosse cupiat: quid ita, dijs dicatos occidendi, cuiuslibet pontificiū foret: id utiq́ ex Dionysio perlici nequit.

B Nos autem ita obseruauimus, Cætera quidem sacra uiolari fuisse nefas: hominem uerò sacrum occidere fas. Eius ratio hæc: ueteribus is erat deorum metus & obseruantia, ut illis sacrum dicatumq́ animal prorsus in suis finibus esse, haud paterentur. Sed ad deorum abigerent loca, quibus id sacrum foret. Animas uerò huiusmodi sacratorū hominū, quos ζοάνας Græci uocant, dijs debitas omnino existimabant. Sed eas in cœlum mitti à se posse, & ad deos, ad quos iam pertinerēt, alia ratione nulla uidebant, nisi corpore uiduatas. Igitur primo quoq́ tempore, ut irent, eiusmodi hominem interficiendi cuilibet erat arbitrium. Morem hunc, uetustatis prudentissimus Maro expressit in Haleso, de quo paulò mox oppetituro ita scribit, Iniecere manum Parcæ, telisq́ sacrarunt Euandri: in quo item diuini humaniq́ iuris proprietatem esse exequutum, adnotauit Macrobius. Quippe ex manus iniectione mancipium designauit. Et sacrationis uocabulo diuini iuris obseruantiam impleuit. Ritum præterea hunc sacratarum legum nomen insinuat, quas inde nuncupatas Pompeio Festo credimus, quòd si quis aduersus eas fecisset, sacer alicui deorum esset cum familia pecuniaq́. Sacratæ legis mentio est apud T. Liuium in tribunorum creatione libro secundo. Sed idem libro quarto, legem sacratam apud Volscos & Equos uim fuisse maximam scribit cogendæ militiæ. Meminit & nono libro. Cæterùm quia paulo antè zoanas dici hosce homines significauimus, prætereundum illud minimè duximus: Seruium Aeneidos commentario quarto ita prodere, Delubrum, inquit, etiam ligneum simulacrum dicimus, à libro, id est, raso ligno, quod Græcè ζόανον dicitur: alij xoana malunt scribere, sicut Apollonius Argonauticon quarto, ἢ ὅταν αὐτόματα ξόανα ῥέῃ ἱδρώοντα αἵματι. hoc est, uel quando automata simulacra fluant exsudantia cruorem. Et Sudas, xoanon, statuam interpretatur & idolum, ἀπὸ τοῦ ξέω, ut inquit Eustathius: atque zodion, id est animal paruum. Sed enim ab eruditis simulacrorum rationem distingui ad hunc ferè modum comperi, ut sapientibus excitata nuncupentur ἴκελα, id est, icela: quæ benè merentibus, bretea. Nam ecmagia, id est, ἐκμαγεῖα expressiores sunt statuæ, quod genus in pictura icones sunt. regum andriantes habentur: sicut deorum creduntur idola, heroum xoana: quamuis

omnibus quãdoq; communis hæc fuerit appellatio, in primisq; numinum Aegyptio- A rum. Agalmata Homero sunt templorum ornamẽta omnia, insequens ætas pro statuis est interpretata, quibus præcipuè omnia excolantur. Zizanion uerò, cuius in sanctis literis mentio frequens, lollium quidem est, si Sudæ credimus, id est, æra, siue αἶρα. Magnus Basilius in Hexaemero disparasse uidetur, quum ait, Nam id quod lollium appellatur, cæteraq; adulterina semina, quę sese cum esculentis miscere solent, quęq; scriptura nuncupare zizania consueuit, nõ tritico mutato, sed ex origine sua principioq; nascuntur, propriumq; suum obtinent genus. Xanion inter coquinaria est instrumenta Polluci. Nam philosopho Platoni ars filandi xanticè uocatur. Fuere in Olympia Iouis simulacra, quæ ab indigenis uocarentur ζᾶνες, fortè quia ζὰν dicitur Iupiter. Excitata uerò traduntur ex mulctaticia pecunia, quæ foret athletis irrogata, qui largitione corruptis aduersarijs, aut quia intra præscriptum tempus, uel, ut Græci dicunt, κατὰ προθεσμίαν, non aduenissent, Agonem olympicum cõtumeliæ habuisse uisi forent. Eupolum Thessalum fuerunt primum subijsse mulctam, quod aduersarios pyctas erogatis delinuisset nummis, damnati & qui pecunias accepissent. Resecrare iterum sacra obire nobis indicat Ammianus, Quibus uisis exclamauit indignatus acriter Iulianus, Iouemq; testatus est, nulla Marti iam sacra facturum. Nec resecrauit celeri morte præreptus. At Festus: Resecrare, inquit, est religione absoluere: utique quum reus populum comitijs orauerat per deos, ut eo periculo liberaretur: iubebat magistratus, eum resecrare. Plautus Aulularia, Resecro mater quod dudum obsecraueram.

Sacri epitheton uariè adijci rebus. De sacro pisce. Hycca piscis. Sturio. Aoristos & atomos terrra. Sacramento contendere. Aspirationis natura. Gellij codex emaculatur & explicatur. Caput XII.

QVia uerò de sacri uocabulo mentio nobis est, id cõmonendi sumus quod Apollonij interpretes memoriæ mandarunt, super Argonauticorum primo, in eo poetæ uersiculo,

ἱερὴ δὲ φατίζεται, ἥδ᾽ ἔτι πέτρη.

id est, sacra etiamnũ dicitur petra hæc. Per euphemismũ, inquiunt, magnę B siquidẽ affectiones ἱεραὶ καὶ καλαί, id est, sacræ pulchræq; nuncupantur: sicut Erinnyas Eumenidas dicunt, & pestilentem lepram sacrum morbum: ut apud Callimachum,

ψευδόμενοι δ᾽ ἱερὰν φημίζομεν.

Vnde & in nostris literis apud Maronem, Sacram dici famem, coniectamus: sic & tripodas sacros, pro magnis, de Græca dicendi figura: nam & ἱερὸν ἰχθύν, magnum piscẽ interpretantur glossographi: ut Iliados Rhapsodia decima prodit Eustathius et auctor comprobat Athenæus, quamuis Pompilum quidam etiam intellexerint. Plutarchus in commentariolo, quo studiosè quęritur, Vtris maior insit prudentia, terrestribus an aquaticis: Anthiam piscem (inquit) Homerus, ἱερὸν ἰχθύν dixit: & magnum quidem intelligunt nonnulli, ueluti sacrum os, magnum intelligimus, ac Sacram uim Alcinoi. Epilepsiam, grauem morbum, ἱερὰν uocant. Alijs uerò magis placet communi ratione, τὸν ἄφετον καὶ ἱέμενον interpretari, tanquam emeritum dicas dimissumq;, sicut sacrum dicimus bouem. Scribit sexto Bibliotheces Diodorus, in Arethusa fontè sacros haberi pisces, ut qui sint hominibus intacti. Quidam ellopa malunt accipere, inuẽtu enim rarus est, nec capi facilis, apparere autem circa Pamphyliam sæpe. Plures de anthia dici uolunt, quod ubi compertus is fuerit, nulla ibi inueniatur bestia malefica, quo nomine innatare securos spongotheras, id est, spongiatores siue urinantes: hæc Plutarchus: à quo non dissultat de Animalium historijs nono Aristoteles. Plinius uerò: Certissima est, inquit, securitas uidisse planos pisces, quia nunquam sunt, ubi maleficę bestiæ. Qua de causa, urinãtes sacros appellant eos. Versus autem Homeri de sacro pisce, quos aduocauit Plutarchus, leguntur Iliados sextodecimo,

ὡς ὅτε τις φὼς
πέτρῃ ἔπι προβλῆτι καθήμενος ἱερὸν ἰχθὺν
ἐκ πόντοιο θύραζε λίνῳ καὶ ἤνοπι χαλκῷ,
ὡς ἕλκε.

Auctor Athenæus est, in Telchiniaca historia, quisquis eius fuerit cõditor, sacros dici pisces Delphina & Pompilum. Esse uerò hunc eroticum animal

A mal, ut quod ex Vranio cruore simul cum Venere credatur natum: non Neptuno modo carum, sed & Samothracum dijs: quo argumento, Epopeus piscator, quũ ab huius piscitij captura esitationeq; abstinuisset minus, ab irruẽte ceto deuoratus perijt. Extat Corinnæ poemation, quod tamen an ex eius officina prodierit, ambigũt multi, in quo pompili mẽtio est, qui nautis censeatur felix. Sunt qui ex homine deformatum piscem pompilum opinentur: quod scribit Apollonius Rhodius. In Berenice Theocritus leucum, piscem sacrum dicit. At in Galatea Callimachus chrysophryn. In Epigrammatis idem, hyccam, sacrum uocat piscem, θεὸς δέ οἱ ἱερὸς ὕκκης. Ab hoc genus pisce in Sicilia ciuitatem haud ita magnam dici Hyccara, scribit Timæus, quod illuc primùm appulsi piscitium hoc inuenerint ἔγκυον, id est, in utero gestans. Zenodotus erythrinũ dici piscem hyccam ab Cyrenæis arbitratur. Hermippus autem Smyrnæus esse putat iulida, difficulter autem capi. Sunt ex nostris, qui sturionem in Italia nuncupari putent: quem nunc tribus nominibus Græci sale inueterantes condiant, rhachinq; dorsi portionem nominent: quo argumento, schinalem nos uocitemus, pleuram uerò costas & latera. Hypocœlium deniq; aluum cum pube. Hyccã, siue hyscam Latinẽ interpretantur porculum. Cæterùm in hac sacri piscis mentione, succurrit, restituamus A. Gellij codicem ex secundo Noctium Atticarum, ubi de aspirationis ratione differens: Atq; inquit, id uidentur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ: satis notũ est, Atticos ἰχθὺν ἱερὸν, id est, piscem pauperem: multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum, inspirantis primæ literæ dixisse. Ego malim hac parte, ἰχθὺν ἱερὸν, id est, piscem sacrum, legere, ex ijs quæ adnotauimus hactenus. Nam ne quis inde diuersum aucupetur argumentum, tralatio illa nihili prorsum facienda est, neq; ex Gellij officina est: sicuti neq; item aliæ. Additam uerò sacri piscis appellationi flatilem potissimùm coniecto, ut uocis firmitate ac robore ipsam rei exprimerent excellentiam, quando & inde sacri adiectio facta est, ut præmonuimus, ex nõnullorum sententia. sic & anchoram dicebant sacram, ut præcellentem peropportunamq;: cuius est mentio frequẽs Luciano. Piscis sacri meminit item Eustathius, ubi ait, adnotatum grammaticis, hierea corripere primam: at quum dicimus, ἱερὸν ἰχθὺν produci. Aut si ad stomachum Lynceis minus hoc facit, suppungendo disparatè legas, ἰχθὺν, ἱερὸν: ut duorum exempla nominum apposita intelligamus, quæ à Grecis alijs psilem admittentia, apud Atticos crassiorem agnoscant notam. Irus autẽ ex carmine Homerico inopia notissimus. Est sentẽtia quoque tertia, quæ & arridet amplius, ut uerior congruẽtiorq;, ut legamus ἰχθυηρὸν, & flatilem recipiat η. Signat autem id uerbum, piscarium: nam & Aristophanes, πινακίσκους τοὺς ἰχθυηροὺς, id est, scutellas appellat piscarias. Consimiliter ταῶς, spiritum admittit inter α & ω. De quo more mentio est Athenæo quoq; libro nono, ubi ait, fieri præter rationem, ut in ijs quæ supra syllabam sunt apud Atticos, & Ionas ultima flatilẽ admittat, quæ à uocali incipiat: omnino enim exilis seruatur, ut νεώς, τυνδάρεως: quum enim aspiratio natura sit philarchos ultimis non inclinatur. Illa uerò Gellij uerba: Inspirantis primæ literæ, non ad Atticos refero, sed ad Græciam potius, quæ dictionum initijs aspirare consueuit, medijs uocalibus nunquam, proinde aspiratio dicitur ab illa φίλαρχος καὶ ἡγεμονικὴ τὴν φύσιν. Porrò Seleuci auctoritate ipsum hoc astruitur in quinto De Hellenismo. A quo & illud obseruatione dignum traditur: Athenienses aspirationis natura amplius perpensa, illam uocalibus uelut apicem non superponere, uti accentiunculas alias, sed præponere potius. Quin & ueteres, inquit, opinor flatilem per η conformasse: quo argumento Romani quoq; aspirandis initijs eadem utuntur figura, eius innuentes τὸ ἡγεμονικὸν. De sacro autem osse in hominis ratione dicta à nobis plura sunt. Illud adijciam nunc: esse qui coniectent, non tam de magnitudine fluxisse nuncupationem, quàm quod dijs offerri soleret. Ex quo & Menander, οἱ δὲ τὴν ὀσφὺν ἄκραν θύσαντες. Quod de morbo sacro attulimus, nil est quod dissultãtes miremur sententias, quando nec desunt qui appellatione eiusmodi sacrum intelligant ignem. Heraclitus uerò arrogantiam, sacrum nuncupauit morbum, uel quia præstãtissimus quisque ea in primis peste implicetur: uel quia ultima rerum linea, mors, afferre medelam ualeat. Sacrum silentium legimus apud Martianum. Sacrum muricem apud Iuris peritos ideo dici opinantur nonnulli, quia eo inficerentur uestes imperatoriæ. Sacra uia

Athenis, id est, ἱερὰ ὁδὸς: cuius in Apologia meminit Isæus, ut Pausaniam prætercam: A
Erat, ut inquit Harpocratio, qua mystæ pergebant Athenis Eleusina. Polemo integrū concinnarat librum de Via sacra, cuius etiam Cratinus mentionem habet. Romæ item sacra fuit uia, ut Liuius quoque notatum reliquit: caput eius erat à Sereniæ sacello, ducebatque in arcem. Sacra quotquot mensibus ea illuc ferebātur: perque eam augures ex arce profecti solebant inaugurare. Pompeius tamen Festus, ideo sacram dici putauit, quòd in ea ictum fœdus sit inter Romulum & Tatium, quod & Dionysius ferè comprobat. Sacram quidem dixit Homerus Theben. Sed nec ea magis, quàm ciuitas quælibet apposito eiusmodi ualet ornari, quòd intus qui sunt, custodiat, quæ res censeri diuina debet. Proinde Homerus, eos qui noctu excubent in castris, ἱερὸν τέλος φυλάκων nuncupat, & alibi sacros dicit muros. Sic & in Odyssea, Sacram dici Troiæ ciuitatem adnotauimus, & sacram terram apud Sophoclem, id est, γῆν ἱεράν. quin & sacrilegi loco censetur, qui struendæ causa domus, ciuitatis mœnia sit demolitus. Theram insulam dici à Pindaro sacram, memorant ex terræ proprietate, quod etiam si pumicosa est, fœcunda comperiatur tamen, ac πολυφόρος καὶ πολύκαρπος. Sicyonem quoque nuncupari sacram, legas interdum: id uerò illuc referendum, sanciunt, quòd inibi fuerit ciuitas Mecone, id est, μηκώνη, in qua honores distribuerint dij: quod significat Hesiodus,

καὶ γὰρ ὅτ᾽ ἐκρίνοντο θεοὶ θνητοί τ᾽ ἄνθρωποι
Μηκώνῃ.

Sed & Callimachus Meconem appellat μακάρων ἕδραν, id est, beatorum sedem. Sacrum diem positum apud Græcos legimus, pro parte ea quæ à matutino tempore porrigitur ad meridiem, quo tempore dijs cœlestibus rem diuinam obire, uetustissimi moris fuit. Manibus operabantur, sole iam uergēte in occasum. Sacram triremem Demosthenes Philippica nuncupat quarta, quum ait, καὶ τὴν ἱερὰν ἀπὸ τῆς χώρας ᾤχετο ἔχων τριήρη. Glossographi paralum intelligunt. Lego sacras triremes pluribus distinctas cognominibus, Paralon, Salaminiam, Antigonida, Demetriadem: mittebantur ad Imperatores hæ, & ad id genus usus cæteros. Cæterùm quia scribit Thucydides, ad Alcibiadem missam ab Atheniensibus Salaminiam, uidetur nauis hæc solita ducere, qui accerserentur ad iudiciū. Paralus autem sacris destinabatur, de qua forte intellexit etiam Plato in Phedonis principio. Vtranque harum & bello nauali peraccommodam significat idem Thucydides libro tertio. Asalaminium facetè nuncupat in Batrachis Aristophanes ἀθαλάττωτον, id est, maris imperitum, uel à naui hac, uel à prælio circa Salaminem gesto. Sed & triremem sacram Smyrnæi mense Nouembri mittebant εἰς ἀγοράν, ut in Polemone Philostratus inquit. Eam Dionysij sacerdos soluentem dirigebat, gubernatoris uice. Sacrum quoque bellum reperias in ueteribus memorijs, & apud Eustathium in secundam Iliados rhapsodiam. Id uerò non dicitur, quia magnum uel execrabile, ut impolitiores fortasse aliqui, & uetustatis infrequentes censuerint: sed quia pro Delphico gestum oraculo à Lacedæmonijs aduersum Phocenses est, qui id sibi uendicare satagebant Atheniensibus quoque ad partes uocatis. Meminit historia prima Thucydides, λακεδαιμόνιοι δὲ μετὰ ταῦτα τὸν ἱερὸν καλούμενον πόλεμον ἐστράτευσαν, καὶ κρατήσαντες τοῦ ἐν δελφοῖς ἱεροῦ, παρέδοσαν δελφοῖς. Eius uerò belli quæ fuerit origo, docebit quinto Politicorum Aristoteles: sed & Diodorus eo libro, quo Philippi Macedonis gesta complectitur. Gesserant tamen Athenienses ijdem alterum prius bellum, quod & ipsum sacri cognomento est insignitum, contra Bœotios pro Phocensibus, quibus illi oraculi ius auferre nitebantur: unde & πόλεμος φωκικός dicebatur, ut in Messeniacis rebus Pausanias scribit. Historiam uerò sacri belli qui nosse plenius cupit, Plethonem adeat: is enim historiarum secundo id explicat copiosè, meminit & in libro de Claris mulieribus Plutarchus. Sed enim quia non semel aduocationum nobis præstitit Thucydides: quid est, quod conditor nobilissimus terram quandam uocat sacram, & aoriston libri primi fine? Obseruauimus ex Græco penu, terram inter Megara & Athenas antiquis dictam fuisse sacram, quod deabus, quas Eleusinias uocabant, foret dicata, quam etiam quod inculta prorsus iaceret, ἀόριστον appellat historicus, ut quæ nullis foret distincta collimitijs. ἀόριστος enim est, μὴ ἔχουσα ὅρους, μηδὲ σπειρομένη· ἡ γὰρ σπειρομένη ὅρους ἔχει, ἅτε οὖσα μεμερισμένη. hoc est, aoristus uocat terminos nō habens, nec sata: quæ enim seritur, limites agnoscit suos, ut quæ confusanea nō sit, sed

A sit, sed partiliter distributa. In Trachinijs Sophocles atomon Oetes pratū uocat, quod dicatum dijs intelligunt, ac incultum, uelut minimè incisum. Id genus orgada uocant quoq;. Sacerdos uerò dicitur quidem Græcè hiereus, id est ἱερεύς: ut apud Homerum, χρύσης ἱερεὺς ἀπόλλωνος. Sed & eo nomine intelligitur quandoq; is, qui extorum inspectione futura uaticinatur: ut apud eundem,

ἀλλ' ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα.

Sacra uerò decreta, quum dici audis, Amphictyonica intellige. Nam & sacrum consessum non temerè dici alium obseruauimus, quàm Amphictyonū, de quibus Strabo multa. Quoniam uerò de sacris diu iam commeminimus, non transiliamus, scitu ac obseruatione dignum, Eiusdem initiatos sacris scitè admodum atq; concinnè dici consuesse, qui unanimiter & conspiranter ad scopum nitūtur eundem ac umbilicum. apertius hoc fiet, si T. Liuij uerba subiecero ex uigesimosecūdo conditæ Vrbis. Nam plebeios, inquit, nobiles iam eisdem initiatos sacris esse, & contēnere plebem, ex quo contemni desierint à patribus, cœpisse. Ilios sacra, præter id quod astruximus, etiam dici creditur ob sacrificiorū frequentiam. Argumento esse possunt festa quoq; inibi celebrata olim, Ilica, id est, τὰ ἰλιακά. Ex calamitatum uerò crebritate profluxit religionis nexus, dictante prouerbio, ἀεὶ ἰλίῳ κακά, Ilio adsunt semper mala. Sacramento contendere quid sit apud Ciceronem de Oratore primo, & Maximum Valerium libro septimo, enucleauit Romanorum scientissimus Varro fragmentorum linguæ Latinæ secundo, Qui petebat, inquit, quiq; inficiabatur, de rebus alijs utriq; quingentos æris ad pontem deponebant, de alijs item rebus certum numerum assium: qui uerò iudicio uicerat, suum sacramentum à sacro auferebat, uicti ad ærarium redibant.

Helenes & Eriphyles segmenta dominis fuisse exitialia, perinde ac equus fuerit Seianus. Caput XIII.

Delphici oraculi nobilitatem in terra Græcia nemo non nouit: opulentissimū id erat, quando illuc confertim à regibus & populis præpotentibus cōgerebantur dona, unde Delphici thesauri auctoribus celebrati. Lateres aureos centum & uiginti à Crœso dicatos, ibidem uisitari solitos, scribit B Plethon. Sed & antiquæ nobilitatis fœminas Helenā atq; Eriphylen preciosa segmenta eidē affixisse templo, compertū habemus, siue Alcmæon fuerit, ac Menelaus: sicuti auctor Atheneus est. Quę quia sacrilegas admouētibus manus, aut omnino ausis gestare pessimum peperere exitium, prouerbij sibi locum uendicāt, non secus ac Tolosanum aurum, itemq; Seianus equus apud Gellium. Historia uerò ita habet, sicuti nos perdocet Plethon, ex Diodori historia, libro qui Macedonis Philippi gesta complectitur. Bello sacro Delphica pecunia, & quicquid ibi preciosius erat, magna parte cessit in prædam. Inter reliqua uerò ipsa hæc, de quis diximus, segmenta: quæ duorum ex Phocensibus ducum, qui id bellum gerebant, uxores, ut est muliebre ingeniū, auidè oblata arripuere: protinusq; collo circumdedere, ut ipsis tum est uisum, ornamēta pręsignia, ut mox docuit euētus, interitū exitialē. Ea siquidē, cui Helenes monile obuenit, turpiter prostituto corpore, pudicitiæ iactura & famę dispendio, quę bene sentiētibus uita quoq; comparatur, pœnas facinoris perpetrati luisse fertur. Alteram uerò crudelior excepit pernicies: nam furentis filij uecordia tectis iniecto igni, uiua exusta est. Plutarchus in sermone de his qui serius à numine castigantur, Aristonem fuisse appellatum scribit, cui obtigerit Eriphyles ornamentum, tyrannis contribuentibus. Itemq; fuisse cetæum & xenagogū, id est, peregrini mercenarijq; militis ducem, cuius deinde filius aduersus matrem indignatione concepta, domum succenderit, omnibus qui intus agerent, incendio consumptis. Monilis à Vulcano Veneris delicijs concinnati, Hermionę mox traditi, deinde Thebanis reginis, quæ omnes pessimè interierint, & postremò ad Eriphylen peruenerit, Thebaidos secundo fabellam concinit Papinius:

Ornatus Argia geris, dirumq; monile,
Hermiones, longa est series, sed nota malorum
Prosequar, unde nouis tam sæua potentia donis;

De auibus quæ dicantur scopes, obseruata quæpiam ex Græcorum monumentis. Σκώπτειν uerbum unde inflectatur. Scolopendra. Scopulæ. Scapus in uuis quid. A

Caput XIIII.

SCopes, inquit, Plinius, nominantur ab Homero, auium genus, harũ satyricos motus, quum insident, plerisq; memoratos non facilè conceperim mente: neq; ipsæ iam aues nascuntur. Carmen Homeri, quod significat Plinius, Odysseæ quinto sic habet:

Σκῶπές τ' ἴρηκές τε, τανύγλωσσοί τε κορῶναι.

Iactatum tamen Athenęus scribit, auem hanc saltandi studio capi: nam & inde saltationis genus dicitur scops. Duo esse genera inuenio, nam alij nuncupantur scopes, alij aiscopes. Sunt qui apud Homerum copas legere malint, quàm scopas, & Aristotelem sic nuncupasse. Comparere autem hos perpetuò, nec esse esui. At qui se autumno diebus ostendunt duobus aut uno, in mensam uenire. Sunt ex Græcis, qui scopas, bubones interpretentur. Sudas nocturnam esse auem dicit. Alexander, sicuti Theocriti interpres, inquit, σὺ σκῶπας scripsit, οὐκ ἀπὸ τρόπου εἶναι τῇ φωνῇ. quod est, scopas esse uoce inamœna insuauiq;. Proptereaq; apud Homerum rectè scribi, σκῶπές τ' ἴρηκές τε. Hãc autem Callimachus scribit, uocem ædere perinde ac ἀποσκώπτουσαν, id est, cauillantem lacessentemq;: unde & aui esse factum nomen, nisi ab aue potius effingi uerbum malimus, quod certè comprobat Athenæus. Tyrannion uerò esse scopas prodidit nycticoracas, diciq; tanquam σκότωπας, ἐν σκιᾷ ἔχοντας τὴν ὄπα, quòd in tenebris utcunque canant. Scopas Theodorus asiones interpretatur, sicut ἀεισκῶπας semperasiones. Scolopendra, ad scopas pertinet nihil: dicitur tamen ab Nicandro ἀμφικαρής, id est, dicephalos, seu biceps: uerum non est, inquit interpres. fictum uerò: quoniam retrorsum, ut scribit Aristoteles: arrepat sæpius. Scopulæ apud Catonem leguntur notione ab ijs diuersa: Priuas, inquit, scopulas in dolia facito habeas illius rei, quis labra doliorum circumfrices. diminutiuum à scopa uidetur. Columella: Feruentissima, inquit, pice infusa, nouo alio rutabulo & scopula dolium picatur. Scopos calcatæ uuæ cum folliculis subijci prælo, præcipit Varro, qua in parte sunt qui scapos reponant. Nam ut in papauere pars semen continens uocatur scapus, sic & in uuis quo grana continentur, eodem censetur uocabulo, & ita ferè nuncupatur uulgo. B

Quid sint apud Græcos scolia. Inibi adnotatur lapsus interpretis Aristophanis. Scolius pes. Scolios cithara. *Caput* XV.

SColia Græci interpretantur συμποτικὰ ᾄσματα, id est, conuiuales cantilenas, quarum meminerit Symposiacon tertio Didymus, atque item Horus. Sic uerò nuncupari etymologici tradunt, quod uinolenti iam, καὶ σκολιῶς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ᾄδουσι, id est, tortuosis hebetibusq;, ac retusis sensibus ea concinant. Nonnulli ex aduerso fieri nomenclaturam coniectant, siue per obloquutionem, quam dicunt ἀντίφρασιν, quod minus obliqua forent aut tortuosa, quod scolij uocabulum indicat, sed facilia, ut quæ in conuiuijs canerentur. Id reprehendens Aristophanis interpres in Vespis, poetæ comœdia, Quæ mali sint nominis, inquit, uerti quidem ad εὐφημότερον, id est, ad prosperiorem appellationem, sed non ediuerso. Hoc uerò, quod Græci hominis pace dictum uelim, nec probè traditum ab eo est, & liquidò falsum deprehenditur: siquidem in ipsius literis est, holosteon dici herbam, quasi totam osseam, quum tamen præmollis sit, ac omni prorsum duritia carens: de qua qui plura nosse cupit, adeat uigesimumseptimũ Naturalis historiæ Plinij. Scolia uerò Meliti celebrantur ab eruditis, quæ carica haberent aulemata, hoc est, incentiones flebiles. Tyrannion commentarium cõcinnauit de Scolio metro, Caio Cæsare rogante. Libuit paucula subscribere, ex Timocreontis scolio, quod is in Plutum, id est, diuitiarum Deum effudit, exordio tali: ὄφελές, ὦ τυφλὲ πλοῦτε, ἐν γῇ, μήτε ἐν θαλάττῃ, μήτε ἐν ἠπείρῳ φανήμεναι. ἀλλὰ τάρταρόν τε ναίειν, κ' ἀχέροντα, διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἀνθρώποις κακά. id est, Vtinam, ô cæce Plute, in terra, nec in mari, nec in continente apparuisses unquam, sed Tartari perpetuus fuisses incola & Acherontis: ex te nanq; omnia hominibus mala. Scitu uerò dignum est, ad scolij huius imaginem compositum à Pericle in Megarenses decretum: Μεγαρέας μήτ' ἀγορᾶς, μήτε θαλάττης, μήτ' ἠπείρου μετέχειν.

Scoliorum

A Scoliorum meminit Sympoſiacon primo Plutarchus. Sed & Admeti ſcolion Athenis celebratum, in Lexico Pauſanias ſcribit: idq́ ab Alcæo concinnatū alios tradere, quoſdam uerò à Sappho: fuiſſe quinetiam, qui Praxillæ Sicyoniæ eſſe opus crederent. Eius uerò ſcolij initium erat hoc:

ἀδμήτου λόγον, ὦ 'ταῖρε, μαθὼν, τοὺς ἀγαθοὺς φίλει,
τῶν δειλῶν δ' ἀπέχου, γνοὺς, ὅτι δειλῶν ὀλίγα χάρις.

Admeti, ô Amice, ratione percognita, bonos & generoſos ama: timidos autem miſſos facias, ſciens optimè, exiguam eſſe timidorum gratiam. Reſpicit autem ſcolion Alceſtin generoſam mariti ſubeuntem fata, Admeti uerò patrē obire prorſum recuſantem. Amphibrachum pedem, qui breui conſtat, longa & breui, etiam ſcolion dictum animaduerto, quoniam aptè concinnetur ſcolio. Citharæ ea ſpecies eſt.

Emaculatur exponiturq́; Ciceronis locus in Epiſtola ad Fabium Gallum de Cepio. Mœcenatis hiſtoria lepidior. Item cur ibidem Sardinia peſtilens dicatur. Aquarioli qui ſint. De Salacone plura. Saulum quid. Caput XVI.

Cicero ad Fabium Gallum ſeptimo Familiarium epiſtolarū ſcribens: Amo, inquit, uoluntatem: ſed pauca de re, citius (opinor) olim, nō omnibus dormio: ſic ego, non omnibus, mi Galle, ſeruio. Hæc Cicero. In cuius loci enarratione, Deus bone, in quę delyramenta iam irroborata fibrataq́ procurrunt, qui locum mendoſum ne ſuſpicantur quidē, nec omnino remotiorē uidentur odorati hiſtoriam, quamuis à grammaticis quadamtenus illuſtratam. Igitur meo periculo, fremant licet noſtrates Lyncei: quorum buccę nunquam non typho crepant, etiamſi plurimum nugas terunt, quas tamen cornutas rentur ſcioli in ſuo ſibi oſcitantes piſtrino: Ciceronis ſtudioſi ſic legent atq́ interpretabuntur, Amo uoluntatem, ſed pauca de re. Cepius, opinor, olim, Non omnibus dormio: ſic ego non omnibus ſeruio. Senſus autem hic: Cepius, inquit, niſi memoria labor, olim dicebat, Non omnibus dormio. Nam Pompeius Feſtus ad uerbum ferè ita ſcribit, Non omnibus dormio: natum uidetur à Cepio quodā, qui pararhenchon dictus eſt, quòd dormiētem ſimularet,
B quo impunitius uxor mœcharetur: cuius etiā Lucilius meminerit. Ad quem ſenſum illud ſatyricum interpretantur grammatici;

Doctus & ad calicem uigilanti ſtertere naſo?

In quo tamen loco ſunt, qui uigilantem naſum pro ſonanti, & rhonchis obſtrepero accipiant, nulla huius hiſtoriæ habita ratione: quoniam in Milite Plautus quoq́ feſtiuiter, & ſcitè admodum ita ſcribat: An dormit Sceledrus intus?

Non naſo quidem, nam eo magnum clamat.

Legimus uerò & in Græco penu pertinentem ad hoc ipſum hiſtoriam. Quippe Mœcenatem conuiuio exceperat Cabbas quidam (ut uidetur) ridicularius. procedente potu, ubi ex nutibus renutibusq́ in uxorculæ amorem prolapſum uidit Mœcenatē, adq́ illam procliuius adlubeſcere, caput ceu dormiturus proclinauit. Accedente uerò imprudentius ſeruo, ac uinum ſuſtollente, placidè inſuſurrauit is, κακόδαιμον, οὐκ οἶδα, ὅτι μόνῳ μοικινᾷ καθεύδω. id eſt, Infelix, an ignoras, quia ſoli Mœcenati dormio. Qua in parte adnotandum, per œ diphthongum in Græco exemplari exaratum Mœcenatis nomen, & ſi æ malint alij, quod marmora comprobant peruetuſta. Porrò aquariolos inuenio dici, qui uxoris ſtupra æquo animo patiuntur. Apuleius in Magia: Hiſce auditis, exacerbatus aquariolus iſte uxoris ſuæ, ita ira extumuit, ita exarſit furore, ut in fœminā ſanctiſſimam digna cubiculo ſuo diceret. Aquarioli autem Feſto dicuntur mulierum impudicarum ſordidi adſeclæ. Aqualiculum uerò de uentre dici, indicat illud Hieronymi: Alius tumēti aqualiculo mortem parturit. Quod autem Tigellium epiſtola eadem patria ſua peſtilentiorem dicit Cicero, ad Sardiniam quidem referendum putant: ſed peſtilentem intelligunt propter Salpugam formicæ genus uenenatum & Sardoniam herbam. Ego ad aerem noxium referri oportere contenderim, quod ut credam, facit L. Florus, quum ait, Sardiniam peſtilentem ſortitus. Sed & Valerius Martialis eleganti epigrammate hoc ipſum comprobat apertiſſimè,

Nullo fata loco poſſis excludere, quum mors
Venerit, in medio Tybure Sardinia eſt.

A

Sed & Silius Italicus etiamnum apertius, ut hæsitasse iam pudeat:

Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno,
Sed tristis cœlo, & multa uitiata palude.

Ad ea uerò, quæ de Salacone dicuntur epistola eadem, amplius sciendum, Salaconem fuisse Autolyci patrem, molliculum quendam & delicijs diffluentem defamatumq́: propterea in Vespis Aristophanes, τρυφερόντι διασαλακώνισον. Sed & in quadam epistola Menander ad Glyceram, οἶδα γὰρ μου τὰς συνήθεις ἀσθενείας, ἃς οἱ μὴ φιλοῦντές με τρυφὰς καὶ σαλακωνίας καλεῖν εἰώθασιν. hoc est, consuetam mihi imbecillitatem nostri, quam qui me minus amant, delicias uocant & salaconias. Aristoteles in Rhetoricis à delicato disparare salaconem uidetur: nam diuitum mores exprimens, eos esse ait trypheros, id est, deliciosos & salaconas. Et trypheros quidem ob delicias & felicitatis ostentationem: salaconas autem & solœcos, quia insueuerint omnes circa id quod amant, immorari, quodq́ admirantur, ac putare eisdem cæteros affici, quibus ipsi. Quidam porrò deflexum inde uerbum σαλακωνίζειν exponunt, τὸ ῥ πρωκτὸν αἰσχρῶς κινεῖν, id est, sedem parum decorè agitare, quod nos ceuere dicimus: id & σαυλοπρωκτιᾶν dicere Aristophanes uidetur: σαῦλον enim dicunt, uitiosum fluxumq́.

Insequentis ad Gallum epistolæ obscuritatum nonnullarum enarratio. Magistrum pro dictatore inibi positum. Archimagirus. Locus item ex epistola Seruij Sulpitij libro Familiarium quarto, Supra Maias: quum Maleas, legendum sit.

Caput XVII.

ET quia in Ciceronis epistolas peruenimus, in quibus pleraq́ reconditam habēt doctrinā: proindeq́ illotis, quod dicitur, nō adeunda pedibus, nec populari trutina, sed aurificis statera examinā da, subtexemus insequentiū literarū obscuriora nōnulla: ab uertice, quod dicitur, ferè ad unguē extremum, quæ Deliū requirere natatorē imperitioribus uidētur fortè, lucēq́ pro uirili inferemus. Sed heus tu, inquit, manum de tabula: magister adest citius, quàm putaramus. Desinamus, inquit, Cæsarem lacessere: discriminis haud parum ingruit ab eo, qui præter quàm fueramus opinati, & præcinctura monere uidebatur, dictaturā arripuit. Vnus deniq́ est omnia, isq́ est sine prouocatione magistratus, nec usquā præsidij spes, nisi in cura parendi. Sum ueritus, ne si liberè, ac Catonis more mentē nostram retegere perrexerimus, in Catonium contrudamur, id est, in euidens præcipitemur exitium. Idipsum scripserat ad Ciceronem Gallus, ut stilo parceret, nec Cæsarem irritaret. Hoc etenim illa uerba significant. Videris enim mihi uereri, ne, si istum habuerimus: sic enim legendum est, id est, Si Cæsarem prosciderimus, & epistolarum argumentum ab eo duxerimus, rideamus γέλωτα σαρδάνιον: id est, dum illum ridemus, ipsi pereamus. Quod uerò magistrum pro dictatore accipiamus, fortè ridiculum sciolis haud ita multa uersantibus uideatur. Id si usu ueniat, non utique ἐγκλήματα ducendum. Cæterùm scribit Seneca, eum quem modo dictatorem dicimus & in historijs ita nominari lectitamus, apud antiquos magistrum populi uocatum, & id in libris adnotatum auguralibus, & locis duobus, testatur Varro: docent & Pompeij Festi fragmenta. Præterea esse argumento, quòd qui ab illo nominabatur, magister equitum erat, & dicebatur. Porrò Titus quoq́ Liuius dictatorem refert moderatorem atq́ magistrum consulibus appositum. Sed de Finibus item tertio libro, de Sapiente, Rectius, inquit, appellabitur magister populi (is enim est dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorū uitiorū, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magister fuit. Ratione quoq́ consimili uigesimo & primo libro Ammianus Marcellinus Agilionem nuncupat magistrum peditum. Sed alibi ab eodem, Romanus celebratur quidam armorum magister. Fuit & officiorum magister. Idem Ammianus Equitiū Illyriciano præpositum exercitui nondum fuisse magistrum, sed comitem, tradit. Archimagirum sanctæ literæ, Hieronymo interprete in libro Hebraicarum traditionum in Genesim, pro exercitus magistro accipiunt: quia μαγειρεύειν occidere est. Aliàs coquorum principem indicat uerbū id. Rectè ergo Cicero ait, Sed heus tu, manū de tabula, magister adest. Quod eum habet sensum, ne hoc quidem fortassis rectè scribo, non esse distringendum stilum in Cæsarem: nam si hoc fecisse significarimus, uerendum est, ne libertas nimia fraudi sit, ac in mortem trudat. Siquidem Catonium

B

A tonium pro inferis rectè poni, ex Laberio comprobauit Gellius Noctium Atticarum libro sextodecimo, etiamsi inter sordida obsoletaque ac maculantia, id esse uocabulum putat. Nec eo uerbo esset usus orator, nisi de industria ex obscuritate iocum captasset. Quod uerò est in Epistolæ calce ita legendum est: Vrgeo igitur nec transuersum unguem, quod aiunt, à stilo, is enim est dicendi opifex. Atque equidem aliquantum iam etiam noctis assumo. Ego, inquit, ad syntaxin & compositionem totum me dedi: festinoque ita, ut mihi ipse ocium negem, à stilo enim, id est, à scribendo, & de ingenij fertilitate quippiam promẽdo, ne minimum quidem reuellor, quãdo assiduitas exercitationis dicendi copiam maximam parit. Confirmatur sententia hæc Ciceronis præcepto ex primo de Oratore: Caput autem est (inquit) quod, ut uerè dicam, minimè facimus, est enim magni laboris, quem plerique fugimus, quàm plurimũ scribere: stilus, optimus & præstantissimus dicendi effector atque magister. Quæ omnia repetens Fabius libro decimo: Vt laboris, inquit, sic utilitatis etiam longè plurimum affert stilus. Nec immeritò M. Tullius hunc optimum effectorem, ac magistrum dicendi uocat. Cui sententiæ personam L. Crassi in disputationibus quæ sunt de Oratore assigãdo, iudicium suum cum illius auctoritate coniunxit. Quod uerò ad Cæsarem ista referunt enarratores, planè ridiculum est. Illud uerò Nec transuersum unguem, intellige, Nec minimũ quidem à scribẽdo recedo sequestrorque, ut ne unguis quidem aut digiti latitudinem excedam: frequentissima inter eruditos dicendi figura. Plautus in Aulularia,

Si Hercle tu ex isthoc loco
Digitum transuersum aut unguem latum excesseris.

Cicero in Epistolis ad Atticum, A rectа consciẽtia transuersum unguem non oportet discedere. Neque est à marmorarijs facta tralatio: sunt enim hæc ueluti ægri somnia. Cæterùm de ijs satis superque, quum enim leuicula sint, & mediocris forsan uel ingenij uel doctrinę: abundè studiosis satisfactum poterat uideri, digito ista commonstrasse. Sunt grauiora multo in Epistolis familiaribus, quæ squalore obsita iacent. Ea nitori suo pro tempore conabimur restituere, ut sciolorum retundatur impudentia, qui uelut Spartiates Demaratus, citarin deposcere nil uerentur, ut regio more per mediam cõspicui turbam ferantur. Nec cogitant, si quis fulmen capere audeat, non tamen futurum Iouem. Sed uel nunc id minus differamus, quod est in Seruij Sulpitij epistola libro quarto, de M. Marcelli morte: Ille (inquit) uti aiebat, supra Maias Italiam uersus nauigaturus erat. legendum, supra Maleas: ut Laconicum intelligas promontorium, cosmographis certatim celebratum, tametsi unitatis numero enunciant potius: sed in Rufinum Hieronymus Maleas item profert. Quo autem sensu intelligendum Supra Maleas, edocebit Strabo, qui & libro primo, multitudinis numero utitur ea uoce, ἀπὸ μαλεῶν, inquit, τῶν τὸν εὔριπον.

Diætæ notio multiplex. Diarium, diætetæ, dicastæ. Freni partes. Psellium. Diætarij. Echinus quid. Diætarum cognomina uaria. Item quid zeta, & zetetæ. Defenditur à calumnia Hermolaus. Sigma quid & unde: St syllaba, silentij nota. Trigon. Trygon, seu pastinaca.

Caput XVIII.

Diætam pro uiuẽdi modo ac lege capi, quum alia multa indicio sunt, tum id quod auctore Celso, diætetice medicina inde est appellata, & medicorum scholæ uulgò regulam uictus diætam uocãt: sed pro uictu simpliciter accipit Hieronymus, ubi tenuem cibum & castigatum uictum à Gręcis nuncupari λεπτὴν δίαιταν, scribit. Notio alioqui dictionis eius Græcis nõ una est: siquidem dicitur, ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τροφή. id est, dierum singulorum alimentum: diarium Latinè dici ualet. Diæta itẽ iudiciũ, ut τὴν τῶν ἐγκλημάτων δίαιταν ἐπίστρεψον ἄλλοις, criminum diætam alijs permitte. Diætetæ tamen ab ijs differebant, qui dicebãtur dicastæ, hoc est, iudices. Nam arbitros quidam putant rectè diætetas appellari: de ĳs plura Pollux libro octauo. Horum erat echinus nunc æneus, nunc ex opere figlino, in quem testium dicta conijciebantur: quanquam & interna uentris eo dicuntur nomine, ut inquit Eustathius. Sed & freni pars quædam uocatur echinus: sicut quod circa mentum est, nũcupatur psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medium est, henium: pòst in ambitu dactylij, echini, triboli, quos mandit equus. Sunt item echini, circa manus carpum

pum ornamēta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia. Inuenio echinum item rectè A
dici partem in capitulo Doricæ columnæ, crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: una enim portio est plinthus cum cymatio. Altera echinus cum annulis. Tertia hypotrachelio contrahitur columnæ. Echinum porrò, ni mendum exemplarium est, per errorem Hexaemeri quinto, dici Ambrosius scribit, pisciculum ui inenarrabili maximas nauium, plenis currentes uelis, in medijs fluctibus ita sistentem, ut quasi in mari radicatas uideas, nec moueri. Echinus denique animal est uafricia insigne, quo nomine Naupliū ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron: dicitur uerò echinus & acanthochœrus. Pecten echini uocatur Iurecōsultis echini pellis uestium deterſui accommodè cōcinnata, cuius auctor rei Plinius est. Sed redeo, unde sum digressus. Est & diæta locus domi, ubi tantum uersamur, nullo negocio aut usu. Alij cœnationē etiā eo nomine accipiunt, unde & diætarij ministri dicātur dietę deseruientes, ut apud Iureconsultū Vlpianū de Fundo instructo: quāuis sint & ea appellatione fures, qui aliena cœnacula furādi gratia penetrant. Alexandrię regiā diætā ab Antonio structā, prodidit Strabo, quam Timonion nuncuparit, quod Timoniā uitam solitariāq́ foret acturus post actiacam calamitatē. Diætis, quod equidē scitu dignū arbitror, nomina uaria imponi à ueteribus solita, obseruauimus. Nam Tranquillus hermeum appellatā fuisse dietam pronunciat in Claudio. Alexāder Romanus imperator, ut auctor Lampridius est, in palatio dietas struxit nomine Mammeas, quas (inquit) imperitum uulgus hodie ad mammam uocat. Fuit in Baiano item cum stagno palatium Mammea nomine. Lucullus, Plutarcho tradente, diætam habuit Apollinis cognomēto celebratam, ubi summo impendio parabantur conuiuia. Inde illa eius uox cantatissima, Cœnatur in Apolline. Sed enim & diæta dicitur locus, in quem arbitri conueniunt: qui, ut notauimus, dicuntur diætetę. Sicut Zeta dici ualet locus, in quo Zetetæ obuersantur. Erant enim eo nomine Athenis magistratus quidam, ad quos referebātur, qui reipublicæ aliquid deberent, nec soluerent. Cæterùm haud satis mirari ualeo doctissimorū quorundam instituum, qui Theonino dente irruentes in Hermolaum Barbarum, per quem barbaricas uitiligines sibi detersit nobilissimus Naturalis historiæ conditor, zetæ uocabulum petulanti cachinno explodere pergunt, aucupantes nescio quid indictum inscitumq́ ex B
Prisciano. Proinde pro zeta & zetecula, diætam & diæticulam reponere sibi permittunt. Sed rogo uos optimi uiri, an excidit Lampridium & Apollinarem Sidonium, & alios præterea eadem usos uoce? Illorum recensere uerba non est consilium. Sed rogo, inquam, quid uos deniq́ in nomine isto adeò exagitat? An quod zeta est nomen literę: nec aliud, ut ueteranus uester putat, qui apud uos pluris longè est, quàm apud Persam Themistocles, significare creditur ferè? Missos facio reliquos, tecum signa confero, uir doctissime: neq́ enim nati ad uenena sumus, neq́ hoc nomine uēdibiliorem me facio, aut gloriolæ flatum capto. Nec id igitur nunc, ut aurea ingenia meis ditare obolis pergam, sed studiosorū animos accendimus: & haud ita politis minima quoq́ mansa in os inserimus. Zeta, inquis, litera est: ergo nil signat aliud? Malè colligis, amice. An non diætetem rectè à diæta flecti confiteris? Si inficiaris, uide quæso, ne tui in te agminatim impetum Græci dent. Si annuis, cur non ratione compari Zetetam à Zeta inclinari concedis? Si uocabulum fortè non agnoscis, & reum peregrinitatis faciendum putas, lege quæso Iulium Pollucem: qui ueluti inquisitores quosdam, ζητητὰς facit: quoniam τὰ λανθάνοντα ἀνεζήτουν, id est, quę latitarent, scrutabantur. Lege item Sudam. Sed condonamus ista. Audi alia: Sigma, an non est litera? Est. Signat'ne aliud? Si hæres, ipse subijciam: Lego non semel apud Lampridium, sigma pro diæta positum, siue stibadio, siue cœnatione: unde suspicantur eruditi legendum apud Martialem,

Accipe lunata scriptum testudine sigma:
Octo capit, ueniat quisquis amicus erit. Et alibi:
Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Porrò unde'nam cōiectamus appellationem eam profluxisse? Erunt ex politioribus, qui à Græci elemēti figura dici putent, nec fortè ab umbilico aberrarint multum. Consimiliter & zeta uideri potest appellata, si quę Hermolaus scribit, minus appetentiam concilient, quæ tamen mihi summè probantur. Verùm si de Zetetarum loco sit mentio, à

A tio, à Polluce nõ reuellar, & ab inquirendi uocabulo produci Zetam fatebor, unde mox & Zetetes. Nisi quis cœnationẽ quoq; ab huius imagine dici suspicari malit. In fragmẽtis Cæcilij Minutiani Apuleij de Orthographia, ne quid dissimulem, diætam comperi etiam ziætam dici. Sed dum ista commentaremur, etymon sigmatis alterum subijt animum. Et pro ingenij captu, sigma dici posse uidebam ab eius elemẽti titulo, qui foribus superpositus foret, qua nota discubituris silentiũ indici uidebatur, ut à conuiuio surgentes, si quid fortè licentius obloquutus foret quispiam, uolentes obliuiscerentur. Notissima est Plinij censoria querela ex quartodecimo Naturalis historiæ: Alij (inquit) mortifera loquuntur, rediturasq; per iugulum uoces non continent, quàm multis ita interemptis? uulgoq; ueritas iam attributa uino est. Valerius item Martialis odisse scribit memorem compotorẽ. Quod & Lucianus Plutarchusq; in Symposiacis retulêre, μισῶ inquit, μνήμονα συμπότην. Sed de tota re alibi sic:

Accedent sine felle ioci, nec manè timenda
　　Libertas, & nil quod tacuisse uelis:
De Prasino conuiua meus, Venetoq; loquatur,
　　Nec faciant quenquam pocula nostra reum.

S uerò literam habere silentij notã, ne pluribus quidem robandum reor, quando taciturnitatem impetrare cupiẽtes lingua sonum eiusmodi, uelut sibilum afformamus: quæ & ab hoc ipso Græcè sigma creditur appellata, παρὰ τὸ σίζειν. Veteres tamen Latini S & T simul agglutinantes effingebant st syllabam, quæ sola (ut Verrius inquit) sine uocali compacta uidetur, qua & in Phormione Terentius sit usus:

Non is obsecro es,
Quem te semper dicunt? St. Quid has metuis fores?

Ianuis autem illices (ut sic dixerim) inscriptiones appingi solitas, ex Seneca uidemur obseruasse, quum ait: Vbi audierint ista, audient isthic hortulos & inscriptum hortulis, Hospes hic bene manebis. Quòd si loca huiusmodi de positu, deq; figura dici plausibilius uidetur: siquidẽ in suo cuiusq; luco ac fano est, sequi quod amplius arriserit: scire con-
B uenit, ueteres in ædificando uaria figurarum scitamenta captasse. Quod ut nõ miremur, trigon facit: qui locus triquetro, id est triangulo schemate strui cõsueuerat: in quo item pilæ lusus exercebatur, inde quoq; trigonalis nuncupatæ. Iulius uerò Pollux, trigonum esse dicasterium dicit, quum ait: Celebrata dicasteria, heliæa, trigonum: cuius meminit Diarchus. Medium parabystum, & maius parabystum. Porrò trigoni mentionẽ faciens grammaticus quidam: Trigonũ (inquit) dicasterium est, fortè quia schemate foret triangulari. Trygon uerò marina traditur fera lethalis pręcipuè, adeò ut si aculeo truncum arboris percutias, inarescat protinus. hunc deniq; Vlyssi necis fuisse causam tradunt. Et inde ab Nicandro ὀλοφρυγὸν τρυγόνα nuncupari, ex mutis (quod aiunt) magistris didicimus. Trygona nostri pastinacam conuertunt. Ambrosius in Hexaemero etiam turturem: id quàm rectè, uiderint studiosi. In hæc diuertisse fertilitatis causa, non stomachabitur lector candidus: quippe in id omni incumbimus pede, ut nostra hæc, si aliud non sit, exsucca infructuosaq;, & (quod dicitur) Agrippo infœcundiora saltem non deprehendantur.

Olearum species aliquot. Emblemata quid. Embolum, probolus, embolimus, embadon. Iudicium in Areopago primum. Tollitur ex Plinio obscuritas. Reorum & accusatorum argentei lapides. Symmoriæ, symmoritæ, saci, cytharini. Oleæ strictiuæ ac caducæ. Thalysia, syncomisteria, haloa, halos. Thalos quid, & thalophori. Zothalmia. Lactantij grammatici locus restituitur. Hiceteria. Ercsione. Trophæa prima ex olea. Agrippeum quid. Ptoma olearum. Halirrhothij fabella. Olea cur antro Ithacensi applantata fingatur ab Homero. Sansæ, Sansarij, maroserij, æsacus, drupa, oleastellum.

Caput XIX.

AGrippum uerò, ne quis uerbi insolentia motus, caput protinus scabat, Sudas syluestrẽ oleam apud Laconas ait significare. Eam Græcorum alij nunc agrielæam uocant, nunc cotinum: & Gadira insulam quoq; inde Cotinusam dici inuenimus, quòd hisce arboribus abundet locus is: quam rem Cosmo-

graphus docuit. Nam ciuitatum pleræque ex causis huiusmodi cognomenta traxêre, A ut in Attica Myrrhinus à myrtorum, quas myrrhinas dicunt, frequentia. Rhamnus item à rhamnis: cerasus quoque in Ponto, eâdem est ratione nuncupata. Si uerò syluestri oleæ domestica inseratur, fient quæ uocātur cotinades. In quo obiter scitu dignum, urbana omnia syluestribus insita, dici emblemata. Apud Vlpianum Digestis ad exhibēdum, Emblema phialæ omnino aliud est. meminit Plinius quoq;. Embola uerò sunt nauigiorum fastigatæ partes, id est proræ: quas & simomata dicunt. Quin & in acutum ex lato desinens ager nuncupari embolus ualet: ut apud Herodotum liquet historia quarta. Sicuti is qui de figura uocatur item Trieris in Lycia prope Arycandam ciuitatē. Embola Plutarcho in Cæsare, rostra Romani fori sunt, ut quum ait: καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων, sedens pro rostris. Apud Pindaricos interpretes legisse uideor, dici emboli appellatione, lignum ad quod destinentur anchoræ. Pindarus:

ἐπεὶ δ' ἐμβόλου κρέμασαν ἀγκύρας ὕπερθεν.

Probolos in Cæsare uocat Plutarchus sublicas in Rheni aluco defixas uiolentiæ undarum molliendæ, & delatorum amne secundo rapiditati excipiendæ, ne impacta ponti, quid demolirentur. Embolimum mensem intercalarem intelligunt Græci. Eum Plutarchus μόρλικηδόνιον dici autumat. Embolimos apud Hippocratem, pueros accipiunt imperfectos. Est embolum item aciei species, id est rhombi dimidium: & pudenda quoque eodem censentur nomine. Embadon, id est ἐμβαδὸν, aream dicit Galenus Therapeutices primo. Sacram oleam legimus appellari Moriam, nomine inde ducto, quòd esset Palladi consecrata, ex qua oleum etiam daretur uincentibus Panathenæa. Nam à cæde morias dixêre, quam moron nuncupant, perempto Halirrothio, quem necasset Mars Neptuni filiū, quòd uim intulisset Alcippæ, ut scribit Pausanias: quam ex Agraulo Cecropis ipse filia sustulerat. Idq; in Areopago iudicium capitis primum narratur peractum. Eius meminit historia prima Hellanicus, & declamatione pereleganti Libanius est persequutus. Id & Plinius significauit libro septimo: sed, ut solet, breuitatis inuoluit tenebris. Insequentibus item temporibus ex materna cæde subijsse iudicium Orestem ferunt, absolutumq;, Pallados ἀρείας excitasse aram. Dignum relatu fuisse, in qui- B bus rei accusatores ue consisterent, argenteos lapides: unum, ὕβρεως dicunt: alterum ἀναιδείας, id est iniuriæ impudentiæq;. In propinquo sacellum erat dearum, quas Athenięses σεμνὰς dicunt. Erinnyas Hesiodus in Theogonia: quibus esse in capite cum crinibus dracones, Aeschylus commentus est princeps. Sunt qui ita distinguant, ut priuatas oleas dicamus elæas, publicas uerò morias. σηκὸν idem cum moria putant: alij moriæ stipitem, σηκὸν dici uolunt: quod & similius uero est, quia ita scribit Rhetor: οὔ τε ἰδίαν ἐλαίαν, οὔ τε μορίαν, οὔ τε σηκὸν παραλαβών. Saci uerò huius in Apologia commeminit Lysias. Sacos uerò & columbarum uocant loculamenta, in quibus nidulantur: quæ dicunt alij cythrinos, id est κυθρίνους. Symmoriæ Athenis erant uelut tribus aut classes, in quas dites modò, qui que conferendis sufficerent tributis, conijciebantur: unde symmoritæ, ceu contribules. Extat Demosthenis oratio περὶ συμμοριῶν. In Symmorias distributi Athenienses sunt, Nausinico rempublicam gerente, quod Philochorus scribit, & in Lexico rhetorico repetit Harpocratio, ut de Suda taceam. Porrò oleæ quædam callistephani dicebantur, quod cum Suda scribit Aristophanis interpres: cuius ramis coronarentur in Olympia uictores: sicuti astipulantur Theocriti interpretes ὁδοιπόροις, atque item Pindari: non autem cotino, id est oleastro, ut quidā interpretati sunt. Quanquam eius sententiæ est etiam Plinius, necnon ex doctis item pleriq;. Est enim proprij generis callistephanos: de qua Aristoteles ita ad uerbū ferè in Pantheo: Olea est, inquit, uocatur callistephanos: huius folia contrario modo se habent, quàm in alijs: extrà siquidem, non intus albent. Ramos mittit ut myrtus, ad coronas peraccommodos. Eam in Olympia plantasse Hercules memoratur, unde athletis dentur coronæ. Est apud Hilissum fluuium stadijs sexaginta circumuallata muro, magnaq; contingentibus instituta mulcta. Scribunt Græci Herculis clauam fuisse ex oleastro, quam apud Sardonidem is reperisset: quinetiam depositam in Trœzene apud Mercurij statuam, quem πολύγιον uocant, progerminasse denuò, ac superfuisse tempestate sua oleastrum, prodit Pausanias. Sunt & apud Pollucem olearum genera hæc, drypetes, halmades, nectrides. Co-

tinadas

A tinadas trambelos uocauit Pherecrates, dicebantur & Phauliæ: quas uerò nunc thlastas nuncupant, comici pyrenas dicunt: thlastas tamen etiam apud Aristophanem comperias ἐν νήσοις. Thalos, inquit Theocriti interpres, apud antiquos dicebatur omne germinans. Archilochus: ἔχουσα θαλὸν μυῤῥίνης ἐτέρπετο. & Homerus:

θαλόντ' ἐείφοισι φορῆναι. Athenienses autem per exochen quandam de oleâ dixêre. Sunt & in cepis thali apud agricolationis magistros, quo nomine stipites folliculos'que intelligunt, quibus semen continetur. Thalophoros dicebant, qui in Panathenæis oleæ ramos gestarent. Quod munus proprium erat senum, & inde comicis salibus nulli rei utiles, preter quàm ferendis thalis, Thalophori item festiuiter nūcupati. Meminit eius moris Cratinus, nec tacuit Pherecrates. Dicæarchus in Panathenaico id munus etiam uetulas obijsse scribit. Xenophon in Symposio pulchritudinem laudans infert, Thalophoros senes pulchros seligi consuesse. Thalysia uerò primitiæ dicebantur, quas subuectis iam fructibus ex agris, persoluerent dijs, ut denuò uirescerent, progerminarentq; in campis omnia, quod uocant θάλλειν: eas rhetorum plerique etiam syncomisteria à comportatis frugibus nuncuparunt. Agebatur item festum tempore eodem Cereri sacrum & Dionysio, uti Pausaniæ testatum monumentis est. dicebatur haloa, id est ἁλῶα, ut putat Philochorus: quia tum in areis præcipuè moras ducant homines, quas dicunt ἅλως. Quanquam est item halos solis ac lunæ discus, & in eorundem ambitu conceptum nubilum. Apud Nicandrum etiam aspidis spira uel ambitus ex obuolutione delineatus. Erat panis quoque Thalysius, qui ex nouis frugibus conficeretur primum. Zothalmia in Pindari Olympijs poemata nuncupantur immortalitatem comparantia, facientiáque θάλλειν καὶ οἱονεὶ ζῆν διὰ παντός. Sed ad institutum redeo: quæ remanent, pressis oliuis, uocant stemphyla: sicut in uuis dicuntur peripysmata. Sed uerborum sæpe proprietas auctoritate turbatur. Olea coronari Iouem, ab ueteribus proditum scio perpetui uiroris ratione ac emolumenti: uel ob glauci coloris cum cœlo similitudinem. Sed & illud proditum memoriæ est, nono ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, oleam puram ab puris quoque oliuantibus præcerpendam, iureiurando etiam adactis, cum uxore modo sibi rem fuisse,
B nec alienam attigisse prorsum. Sic enim mox lætiorem fieri prouentum. Quin & Ciliciæ Anazarbo ab puris modò pueris oleam coli memorant, proinde illic haberi feracissimam: quippe huic arbori præsulem esse castitatem, ut scribit Palladius. Scribit undecimo Georgicorum Florentinus, uiti insitam oleam non uuas tantum, sed & oliuas ferre. Haberi quoque id genus arbores in Libya, dici'que gentium illarum uocabulo, ubolima. Nec illud reticuero, gorphia uocari apud Syros olearum ligna, utcunque præcisa ex radicibus imis, ἐν φυτωρίοις, hoc est seminarijs constituenda. Superioribus autem insitionis fructus nuncupatur elæostaphylos. Oleæ caducæ sunt apud Catonem, quibus opponi ab eodem strictiuæ uidentur: nam sunt olearum item strictores. In hac olearum mentione succurrit, opem ferre Lactantio grammatico in librum Thebaidos duodecimum, super illis poetæ uersiculis:

Mitte nemus circa, cultuq; insigne uerendo,
Vittatæ laurus, & supplicis arbor oliuæ.

Supplicis arbor oliuę, inquit, per quam pax petitur supplicando: & in secundo diximus, hanc ab Atheniensibus resionem dici, à Græcis autem reliquis diriteron. Portenta uerborum planè sunt hæc, quæ si excitetur à sedibus suis Lactantius, nec agnoscat nec percipiat. Ipse ita emendo: Eresionen dici ab Atheniensibus, à Græcis autem reliquis hiceteriam. Etenim eresione, id est εἰρεσιώνη, ramus oleæ lana implexus, arborum fructibus, quæ acrodrya uocant, circumpendentibus, ante ianuas ædium poni erat solitus in honorem Apollinis. Eius historiam pluribus exequitur in Equitibus Aristophanis interpres, & qui ab eo mutuantur, alij plures. Hunc item ramum à supplicationis usu hicterium, uel hiceteriam uocabant. Quod in Parallelis, hoc est Thesei uita testatur Plutarchus: ubi in Delphinio positam ab Theseo hicteriā Apollini scribit. Sed interpres, eo nomine supplicationem modo intellexit. Hicterium thesaurum uocat Sophocles, capillos honoris Aiacis defuncti recisos. Hinc in Pluto Aristophanes: Video in ara sedentem quempiam ἱκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τῶν παιδίων, hiceteriam tenentem cum puerulis. Fuit Homeri carmen quoque Iresiones titulo, ut prodit Herodotus. Scribit in

artibus Dionysius in oleæ laudibus illud meritò recenseri: non modò quia sit Palladi sacra, sed quòd ueteribus ex ea constituebantur trophæa, quod'que sit uictoriæ symbolum. Nam & Neptuno superato, hac primum dea est coronata. Ioui autem dicabant trophea: quin Iunoni quoque, qua ex causa Tropææ cognomentum illi ascitum apud Lycophronem. Ad ea porrò quę de morijs oleis paulo antè concinnauimus, hoc item indagine uaria ex Græcorum numerosiore sylua sum uenatus. Fuisse in arce oleas Athenis Palladi sacras, quæ dicerentur moriæ. Ferunt autem nonnulli Halirrhotium Neptuni filium eas adortum excidere, quoniam inuenta olea, urbs Mineruæ fuisset adiudicata: inter cædendum uerò aberrasse, ac securim sibimet impegisse, atque inde decubuisse. Ex quo argumento adoptatum oleis cognomentum, uel quia quisquis oleas posstideret, portionem quam μόρος uocant, Panathenæis inferret: quando ceramum olei capiebant uictores. Hinc obseruatum, capras Athenis in arcem non iungi, præter quàm semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum posset tangi, quando ita proditum est, eius animantis saliuam esse fructibus uenenum, quo nomine nec deæ immolatur. Satæ sunt & in Academia moriæ cum imprecationibus diris, si quis oblæsisset, quare irrumpentes Lacedæmonij pepercerunt illis. Hinc Iupiter celebratur cognomento Morius, aráque in Academia excitata. Agrippeum uerò in ceramico theatrum, in Alexandro sophista apud Philostratum, ad Agrippum arbitror attinere omnino nihil. Olearum ptoma, id est πτῶμα, legimus apud Lysiam, intelligunt eruditi fructum dilapsum uel arboris casum. Illud uerò haud negligendum, oleam ab Homero fingi antro applantatam Ithacensi, quod typum habere mundi, sapientissimis est uisum, quòd moles hæc uniuersa, diuinæ sit germen prouidentię, cuius creditur symbolum olea: quam Palladi consecrarunt ueteres, quę ipsa est prouidentia. Hinc theologica sagacitas plantam in portus capite stare surrectam, uirentem'que perpetuò commenta est, ut sciremus, quod est totum, non ex αὐτοματισμοῦ καὶ τύχης ἀλόγου constare: sed esse φύσεως νοερᾶς καὶ σοφίας ἀπότελεσμα. Leuiculum hoc, sed nihilo secius apponendum, oliuarum ossicula dici sansas, Columellæ libro decimotertio, πυρῆνας Græci uocant. unde locationum, uenditionum, & eiusmodi omnium interpretes, proxenetasq́ ac mesitas putant ex functionis utilitate sansarios nuncupari, quos ratione eadem marosserios uidentur appellasse Mediolanenses, uelut ossarios quosdam. Oleę ramum, atque item lauri, æsacum uocitarunt priores. Drupa nuncupamus non olearum modò baccas, sed & arborum cæterarum, quando & δρυπεπεῖς Græci dicunt. Oleam calabricam oleastellum uocant similitudinis ratione, ab oleastro deminuta est uox.

Nexorum status. Qui dicerentur nexi, & qui obærati. Nectendi ratio. Inter ibi iusti dies qui sint. De Atheniensium sisachthea, & nouis tabulis. Chreocopia, chreocopidæ. Caput XX.

Qui apud ueteres Romanos æs alienum fecisset, id'que cumulatum usuris foret, abducebatur à creditore, non in seruitium, ut sæpe, sed in ergastulum quodammodo & carnificinam. Et, quod grauius multo est, abducebantur item filij, immò etiamnum nepotes, quod Dionysius scribit, & obscurè significat Liuius. Si quid contradicerent, seruiliter euerberabantur, obsita erat squalore uestis fœdior corporis habitus, pallore ac macie perempti. Ad hæc ferè prolixa barba capillique efferabant speciem oris, uix ut noscitarentur in tanta deformitate. Hi sunt quos in historia nexos sæpe dici audimus. Nam qui conflassent quidem æs alienum, nec tamen à creditoribus in uincula essent abducti, obærati modò dicebantur: necti uerò pronunciabant eos, qui creditoribus traderentur. Liuius: Deinceps & qui antè nexi fuerant, creditoribus tradebantur, & nectebantur alij. At alibi: Nexu uincti soluti'que se undique in publicum proripiunt, implorant Quiritium fidem. Cæterùm peropportunè opinor, ac perutiliter fecerimus, si hac parte amplius temporum illorum mores fuerimus exequuti: quando, ut uidetur, non in reponendis modò officijs, sed & in cæteris quoque uitæ, ac negotiorum partibus, præsertim quæ ad mutui rationem spectant, plurimi esse faciendã fidem, ueteres sanxêre: proindéque perfidiosius tergiuersanti debitori, ac sæpius fraude agenti eludenti'que non mediocris irrogata pœna. Exigendę igitur mutuatitiæ pecunię hæc, ex Atticarum noctium obseruationibus, fermè inibatur ratio. Confessi ac debiti

iudicatis

A iudicatis triginta dies dabantur, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissoluerent. Eos uerò dies, iustos appellare, decemuiris collibuit, uelut iusticium quoddam, id est iuris inter eos interstitionem quandam & cessationem: sicuti Gellius eleganter interpretatur. Quanquam & in ratione belli, iusti dies dicebantur continui triginta, quibus exercitu imperato, uexillum rufi coloris in arce ponebatur, quod Festus & Macrobius adnotarunt. Deinde, nisi dissoluerent, ad prætorem trahebantur, & ab eo quibus erant iudicati, addicebantur. Neruo quoque aut compedibus uinciebantur. Hæc enim fermè uerba legis erant. Aeris confessi, rebus'que iure iudicatis, triginta dies iusti sunto. Pòst deinde manus iniectio esto. In ius ducito. Ni iudicatum facit, secum ducito. Vincito aut neruo, aut compedibus, quindecim pondo: non minore, aut si uolet, maiore uincito. Si uolet, suo uiuito: ni suo uiuit, qui eo uinctum habebit, libras farris in dies dato. Si uolet, plus dato. Erat autem interea ius paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in uinculis dies sexaginta. Inter eos dies, trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur: quantæ'que pecuniæ iudicati forent, pronunciabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregrè uænum ibant. Id porrò horrendum, & ab omni prorsum humanitate, & Romanorum mitiore ingenio sequestratum: quod & Septimius Florens memorat in Apologetico. Etenim si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare si uellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permittebantur. Ipsa legis uerba censui apponenda: Tertijs, inquit, nundinis partis secanto: si plus minus'ue secuerint, sine fraude esto. Inire porrò nexũ de ijs dicebatur, qui creditoribus, quod rationi paria non facerent, addicebantur uinciendi. Iidem & nexum dare dicebantur, ut libro octauo ab Vrbe condita Liuius scribit, quo loco edocemur, quando nectendi exoleuerit mos. Ex hac uerò alieni æris ratione, quo persæpe inopes adobruebantur, usura multiplici omnia arrodente, ac uelut tabe pestifera ad corpus item correpente, nascebantur quandoque nouarum tabularum decreta per summam inexuperabilem'que necessitatem, ac Diomedeam quodammodo (ut dicitur) expressa pàtribus. Ea proinde M. Tullius labefactationem fundamentorum reipublicæ uocat, quum pecuniæ creditæ obæratis B condonantur, & nouæ mox cooriuntur tabulæ, quibus nomina contineantur noua. Et alibi Cicero: Tabulæ nouæ quid habent argumenti, nisi ut tu emas mea pecunia fundum, cum tu habeas, ego non habeam pecuniam? Et Seneca appellat rem perniciosissimam beneficiorum nouas tabulas. Fit item in Epistolis ad Atticum mentio rei huius. Lucceius, inquit, M. Fabij queritur apud me per literas, summũ esse periculum, ne culpa senatus his decretis res ad tabulas nouas perueniat. Ridicula est grammaticorum uanitas, apud Sallustium, tabulas nouas pro picturis accipientium, quo nil absurdius nec dici nec fingi potest. Sed sunt plerique puri, puti, id est ab genitiua inscitia nusquam aberrantes, ne quid adglutinetur aduenticij, tanquam impuri mox futuri. Ex Laurentij officina id genus emanasse nugas haud admiserim facile. Tabulas item nouas intelligimus testamentum nouum, priore (ut fit plerunque) expuncto irritóque: quod Epistolarum secundo approbat Cæcilius. Cæterùm nequaquam dissimulandum ciuitates maximas quandoque hoc æris alieni laxamentum ac remissionem non usquequaq; horruisse. Athenienses, Solone statuente, hoc ipsum admisisse, sciunt paulò eruditiores, legem'que, qua statutum id est, dictam sisachtheam, hoc est σεισαχθείαν: quod significat, illius linguæ uocabulo, oneris leuationem. Nam sisachteam sunt qui cribrum interpretentur, quo in frumentis uacantia secernuntur, παρὰ τὸ σείω, quod est concutio, ut Chœroboscus. Sed eam legem ad Aegyptiorum imitationem Diodorus institutam scribit, apud quos sancitum erat, ut eorum corpora, qui ciuitatibus bellico usu addicti forent, â creditorum uiolentia libera essent: in bona tantum illi ius haberent. Eodem, inquit, modo sanxit Solon, ne ob usuras corpora ciuium necterentur. Plurimi enim per summam inopiam fœneratoribus, inquit Laertius, corpora sua exponebant, ac super his fœnerabantur. Sisachthea hæc chreocopia item dicitur, quasi debitorum abscisio. Ex quo Solonis amici quidam chreocopidæ ex debiti retentione sunt appellati. Quum enim ij Solonis mentem percipissent, præoccupantes multas pecunias fœnori acceperunt, agrum'que ex ijs maximum astutè compararunt. Ex quo & Solon non

minima est aspersus infamia, uelut iniuriæ particeps. Mox tamen tanquam eo nomine A dijs gratias agerent, institutum sacrificium Sisachtheam item appellarunt.

Tabulæ & codices accepti & expensi. Aduersaria quæ sint. Iuuenalis locus declaratur. Tabulius ager, & Trientius. Apocha quid, & antapocha. Anocha. Item de nexis. Ciceronis locus explicatur. Prytanea, siue sportulæ quid. Thesis cur iuris dicundi stationes. Caput XXI.

TAbulas, de quibus paulo antè facta à nobis mentio est, Cicero pro Roscio Comœdo, accepti & expensi appellatione distinguit: Si tabulas, inquit, Caius Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem suo arbitratu conscriptas, quo minus secundum illas iudicetis, non recuso. Apud eundem, atque adeò eodem loco, codex accepti & expensi nominatur. Sed id aduertendum amplius, quæ apud eundem Ciceronem dicantur Aduersaria. Hæc uerò non aliud ferè uidentur, quàm libelli, in quibus negociantes per singulos dies scribimus, quod damus uel accipimus, relaturi postea in cocides accepti expensi'que, aut in tabulas. Significant hoc Ciceronis uerba: Nimium cito, ait, me indagare de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum, confitetur. Sed in aduersarijs patère contendit. usque eo'ne te diligis, & magnificè circumspicis: ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? Aduersaria dici arbitror, quòd aduersa parte etiam scriptis implerentur, & per transuersum quoque: nam negligenter admodum conficiebantur, quia delerentur statim: etenim menstrua erant, tabulę uerò æternę: aduersaria denique parui temporis memoriam, tabulæ perpetuæ existimationis, fidem & religionem amplectebantur. Hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ: in iudicium aduersaria protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. Aduersaria huiusmodi à Satyro nobili significata intelligo, uersu illo:

Et longi relegit transuersa diurni.

Quod interpretes etiamsi haud barbasculi, non uiderunt. Morem hunc ex transuerso quandoque subnotandi in epistolis etiam seruatum Cicero ad Atticum libro quinto præmonstrat. Nunc uerò, inquit, uenio ad transuersum illum epistolæ tuæ uersiculum, in B quo me admones de sorore: quæ res se sic habet. Aduersaria ferè ac calendaria idem accipimus, quando & in ijs singulorum mensium rationes referebantur: dicta sic, quòd singularum calendarum nomina præscriberentur: meminit Sceuola Digestis de Statu liberis. Item Seneca: Calendarium uersat, fit ex domino procurator. Calendario prępositum inuenies apud Aphricanum Iureconsultum. Calendarum uerò sacrificium, quòd calendis obire, moris fuit, dici, legimus in ueteribus memorijs. Sed & rationarium inuenias, pro libro in quo uel contractum, uel gestarum rerum rationes comprehendantur: ex quo & apud Marcellinum, rationarius apparitor, qui rationarium conficit, ac rationibus præest: quem ratiocinatorem nuncupauit Columella. Rationibus inferre, apud Latinè ac ex formula loquentes, est in rationario perscribere, quid cui sit erogatum. Tabularum publicarum curam comperi uariè habitam & immutatam sæpe, quando permisit Augustus senatui præfectos deligere: uerùm ambitu suffragiorum suspecto, inita mox ratio, sorte ducerentur ex prætorum numero qui præessent. Sed Claudius ad quæstores redijt. At quia deesse robur uidebatur ætatis eum primum capessentibus magistratum, Nero præfectura perfunctis, ac usu rerum plurimo peritis comprobatis'que onus iniunxit. Lectum apud eruditos est expensare, dici expensum ferre in conficiendis rationibus. Ex tabulis porrò hoc genus, tabulium esse appellatum comperi, agrum qui intra quinquagesimum lapidem ijs est assignatus, qui mutuam reipublicæ pecuniam secundo Punico bello dederant. Trientium quoque dictum scio, quia pro tertia pecuniæ parte datus erat. Dignum uerò scitu, esse in hoc item usu, quas uocant apochas, quæ fiunt, ut ijs probetur solutio, fatente creditore, sibi satisfactum. Ideóque debitori traduntur. Interstitium fit tamen, ut scribit Vlpianus, inter acceptilationem & apocham: quoniam acceptilatione omni modo liberatio contingit, etiamsi non sit persoluta pecunia. Apocha uerò non aliàs, ni ea sit erogata. Antapocham sunt qui chirographum interpretentur, quod creditori conficit debitor, fatendo

à se

A à se quid sit persolutum. Antapocham intelligunt alij chirographum, quo se obligat aliquis, ac se debere fatetur. Apocham, Græci ἀποχὴν dicunt: quo nomine quandoq; significatur receptio. Apochyma uerò, eadem quæ zopissa est: quam tamen hypochyma dicere mauult Paulus Aegineta. Scribit Ammonius, anochas dici in bello inducias, usu ita exigente, ultrò citroq; commeandi. Quod uerò ad nexos item attinet, inuenio, obligationem omnem apud ueteres, quæcunque per æs & libram fieret, nexum fuisse nuncupatam. Idq; necti solitum dici, quod eo modo obligaretur. Innuit hoc & in Topicis M. Tullius, ubi ait: Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio. Nexus, inquit Boethius, est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Ad hoc ipsum respicit Ciceronis illud de Oratore libro primo: Nexorum iura in causis uersantur centumuiralibus. In cuius tamen loci enarratione mira proferri deliramēta, sciunt qui huiuscemodi elegantiarū non sunt omnino imperiti. Nexum quoq; æs, uocatur pecunia, quæ per nexū obligatur. Dicitur & laqueus nexilis Apuleio. Sed & nexilis item uestis, cuius fuit usus ante textilium inuentionem: ut apud Lucretium non somniculosus obseruabit lector.

Nexilis antè fuit uestis, quàm textile tegmen.

Cæterùm doctioribus hæc fortè operæ uidebuntur leuioris: proinde, ne γῆς ἔντερα, id est terræ interanea, studiosius uidear consectari, stylum reprimam: ne forsan Hesiodium illud in me regeratur:

ἀλλὰ τίη σοι ταῦτα περὶ δρῦν, ἢ περὶ πέτρην.

Illud modò adiecisse contentus, pecuniam apud Græcos ab actore ac reo constituendi gratia iudicij contributam depositamq;, prytanea nuncupari: quæ à Romanis, sportulæ signatur nomine. Cæterùm, qui succubuisset, omnia resoluebat: ea uerò in publicum cedebant, aut iudicum mercedem: ex quo & ipsas iuris dicundi stationes, theses quandoq; appellatas, legimus. Prytaneorum meminit Isocrates ad Callimachum.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS ANtiquarum lectionum Lodouici Cælij Rhodigini, ad D. Franciscum Malagninum, Præfatio decimatertia.

DOMESTICAE frugalitati opus esse non me latet, eos gratuito aliquo impartiendos esse munusculo, qui ipsorum aucupatos tutelam continuè obsequiosis meritis insequuntur: qualem te Francisce Malagnine ciuis optime, & scio & iam diu noui, qui nulli noxius, omnibus commodus, mihiq; ipsi opportunus existẽs, me ipsum perpetuò tibi deditum, gratiori tua in me beneuolentia esse uoluisti: atq; eo maximè in Lodouicum Cælium mihi patruũ, qui & patris tui, totiusq; Malagninæ prosapiæ & ope & opere continuè suffultus, ad talem scientiæ apicem peruenisse, uerè dijudicari potest: qualem Antiquarum lectionum opus ab eo nouissimè castigatum præ se fert. Quod quum his diebus cursim ac leuissimè pertransirem, eiusdẽ portiunculas aliquas intimioris amicitiæ uinculo sibi astrictis dicatas: alias autem & potissimè noua adiunctas castigatione, nullius inscriptione munitas cognoscerem: mihi operæprecium uisum, eas omnes non nisi patrono munitas propellere, atq; ob id te decimitertij libri designatione grauare: quod eo libentius factum uolui, quo doctrinata censura decoratum, optimæ ingenuitatis munimine suffultum, probissimæq; bonitatis plenitudine saginatum, omnes palàm profitentur. Quòd & si pauxillum, id tamen libenti accipies animo. Camillumq; Richerium tibi deditissimum in ipso cõtemplatus tibi dediticium, ac doctissimi quondam tui præceptoris nepotem libentissimo eo tuo affectu fouebis, quo antiqua in Lodouicum Cælium tuorum collata beneficia præ se ferunt. Vale. A

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TERTIVSDECIMVS.

Explicatur Quintilianus de oris multiplici uitio. Anostomosis quid. Anastomotica cibaria. Iotacismus, lambdacismus, metacismus, Atticismus. Coccygis cognomētum. De batto, & battologia. De Ouidio scitu digna. Titi Liuij mors. Ibis Ouidianus qui sit. Nycteridis cognomentum. Item de Cherephonte, & Eretriensibus, ac Alcibiade. Fringultire quid. Caput I.

A IN PRIMIS, inquit Oratoriarum institutionum primo Quintilian⁹, uicia, si qua sunt, oris emēdet: ut expressa sint uerba, ut suis quæque literæ sonis enuncientur. Quarundam enim exilitate uel pinguitudine nimia laboramus: quasdam uelut acriores, parum efficimus, & alijs nō dissimilibus, sed quasi hebetioribus permutamus. Quippe ρ literæ, qua Demosthenes quoque laborauit, lamda succedit. Hæc Fabius. Scimus uerò duo esse in primis oris uitia, quorum altero peccantes, ischnotetas uocat alibi Fabius, quum gracilis est nimium, & tenuis literæ enunciatio: alterum uitium, plateasmum appellauit idem, à uocis (ut opinor) pinguitudine. Quo modo qui loquitur, & curiosius gutture utitur, λαρυγγίζειν Græcè dicitur: meminit pro Ctesiphonte & Demosthenes. Dores præcipuè, ut platystomi, incessuntur à Græcis: quòd iusto frequentius in dictionibus A literam ingerant. unde apud Theocritum, garrulæ mulierculæ coarguuntur πλατειάσδοισαι ἅπαντα, ut quæ Syracusiæ forent. In Cotta, literarum damnabatur dilatatio, uti constabit mox. Verùm ut luculentior expressior'que fiat eminentissimi auctoris enarratio, ad Aristotelis uireta diuertendum: abs quo lingua peccantium turbide'que & adhæsè loquentium tres fieri species animaduerto, ἰσχνοφώνους, τραυλούς, καὶ ψελλούς, hoc est ischnophonos, traulos, psellos. Est utique traulus, siue blæsus, qui literam aliquam exprimere non potest: eam'que non quamlibet, sed certam. Psellus, siue balbus, qui in enunciando literam præterit aut syllabam. Ischnophonum sunt qui Latinè dicant hæsitantem. Vitium est, inquit, ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ταχὺ συνάψαι τὴν ἑτέραν
B συλλαβὴν πρὸς τὴν ἑτέραν, id est ex eo quod citò syllabæ syllabam connectere minus possit. Quæ utique omnia ex imbecillitate proueniant: neque enim intelligentiæ sumministrare lingua potest. Quum uerò quasi in recessu oris uox additur, cœlostomia nuncupatur. Anastomosis autem ad præsens negociū spectat nihil. id est ἀναστόμωσις: est autem eo uocabulo medicis adapertio, ut quum uenarum ora recluduntur. Apud Athenæum anastomotica dici uidentur cibaria, quæ appetentiam conciliant, & edendi prolubium excitant, cuius sunt modi sale conditæ oliuæ, quas colymbadas nuncupant. Sed à diuerticulo fabulam repetamus. Remotis autem uitijs, emendata cum suauitate uocum explanatio ὀρθοέπεια uocatur. Et quoniam cum Quintiliano nobis res est, ne id quidem amplius explicare grauemur: quod ait, esse per sonos uitia oris, quæ scripto monstrari non possunt, ut est iotacismus & lambdacismus. Scribit Diomedes, esse iotacismum, quum I litera ultra iustum decorem enunciatur. Idem & in lambdacismo intelligit, quum L sono profertur pleniore. Inuenimus tamen aliter à Martiano libro quinto, uitia hæc finiri. Esse quippe metacismum, quum uerborum coniunctio M literæ assiduitate colliditur, ut si dicas: Mammam ipsam amo, quasi meam animam. Lambdacismum uerò, ubi L plurimum dissonat, ut si dicas: Sol & Luna lucent luce alba, lactea. Iotacismum, uti si enuncies: Iunio Iuno Iouis iure irascitur. Atticismum elegantiam dicunt Atticam, sed nomine tamen eodem intelligit Thucydides, quum Atheniensium quis impensius partes fouet. Polysigma uerò est, ubi S litera crebrius geminatur, Sosia in solario soleas sarciebat suas. Inter eos qui in memorijs ueteribus lingua fuisse præpedita memorantur, legimus & Battum, à quo Cyrenas in Aphrica conditas ferunt, quem adeò fuisse ischnophonum tradunt, ut ab eo defluxerit uerbum βατταρίζειν, quod

insigne

inſigne pronunciandi ſignat impedimentum in ijs qui uocis uix ſint compotes, niſi à ſo- A
no malimus conformatum id, ut βαρβαρίζειν, ποππύζειν, ut uerius de uitio ſit homini enatum cognomentum. Quanquam eſt & battus ſiue battis mollioris piſciculi delicatioris ue ſpecies: unde battidoſcopi appellati opſophagi & gulones. Sunt qui Battum, prius dictum Ariſtotelem autument. dici uerò ab gente Libyca reges, battos. Pleriſque item arriſit, Coccyga fuiſſe nuncupatum de loquutionis pontificio præpedito. Ab honore ac regio faſtigio, batti cognomen prorepſiſſe, auctor item Herodotus eſt. Fuit & poeta Battus ineptior, qui dum ſimulacra & ſtatuas uerſibus ac hymnis celebraret, menſum excedebat legitimum, eandem'que ſæpicule cantilenam recinebat. Quod iterationis uitium & nimietatis inde etiam battologia nuncupatur: quo & Ouidium laboraſſe, Seneca ſcribit. Propterea Montanum declamatorem, ſententias ſuas repetendo corrumpentem, dum non eſt contentus unam rem ſemel bene dicere, Scaurus inter oratores Ouidium uocare ſolebat. Qui & ipſe neſciat, quod bene ceſsit, relinquere. Quum Polyxena eſſet adducta tumulo Achilis immolanda, Hecuba dixit, Cinis ipſe ſepulti In genus hoc pugnat. Poterat eſſe contentus: adiecit, Tumulo quoque ſenſimus hoſtem. Neque hoc contentus addidit item, Aeacidæ ſœcunda fui. Aiebat Scaurus, Non minus magnam uirtutem eſſe, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere. Hinc & in Matthæi euangelio, uti arbitror, capite ſexto, μὴ βαττολογήσητε, id eſt, orantes ne ſitis multiloqui. Sunt qui battologiæ uitium eſſe item in uerſibus illis apud Ouidium Metamorphoſeon ſecundo, arbitrentur:

At ſenior, poſtquàm merces geminata, ſub illis
Montibus (inquit) erant, & erant ſub montibus illis.
Riſit Atlantiades, & me mihi perfidè prodis,
Me mihi prodis, ait.

Quod tamen uerum haudquaquam eſt. Nam ἐκ τῆς ἀναδιπλώσεως quæſita orationi gratia eſt. quod ex libro Phalerei Demetrij περὶ ἑρμηνείας licet agnoſcas, quum ait χάριτας aut in uerbis eſſe, aut in rebus: in uerbis quidem, ex breuitate, ordine, figura: ex ſchemate, ut in Sapphûs uerſiculis, B

Παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῦσα οἴχῃ.

Cui ex figura eadem illa reſpondens ait:

οὐκ ἔτι ἥξω πρός σε, οὐκ ἔτι ἥξω.

Maior, inquit, orationi comparata eſt gratia, quàm ſi ſemel forent pronunciata, καὶ ἄνευ τοῦ σχήματος, etiam ſi πρὸς δεινότητας, excogitata magis uideri anadiploſis poteſt, ſeu palilogia. Obſeruauerat hæc Merula quoque parte quadam, ex theſauris ijs ab eodem pronunciatum Ouidio prodens,

Si niſi quæ facie proterit te digna uideri,
Nulla futura tua eſt, nulla futura tu eſt.

Sic & apud Homerum, τοῦ δ' ἐγὼ ἀντίος εἶμι,
καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν, εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν.

Et quoniam de Ouidio agimus, aduertendum item, in quo ab eodem taxetur Seneca in Naturalium quæſtionum libris, ubi diluuij excutitur ratio. Illud, inquit, poetarum ingenioſiſsimus egregiè pro magnitudine rei dixit:

Omnia pontus erat, deerant quoque littora ponto.

Niſi tantum impetum ingenij & materiæ ad pueriles ineptias reduxiſſet:

Nat lupus inter oues, fuluos uehit unda leones.

Non eſt res ſatis ſobria, laſciuire deuorato orbe terrarum. Et ne quis parum aptè agglutinata hæc à nobis putet: ad ea Quintilianum reſpexiſſe contenderim, dum libro decimo, laſciuire in Heroicis ſuis Ouidium ſcribit, & eſſe nimium ingenij ſui amatorem. Simul quia frigida eſt & puerilis in ſcholis affectatio, ut ipſe trāſitus efficiat aliquā utique ſententiam, & huius uelut præſtigiæ plauſum petat: à quo non abſtinet poeta hic, quem tamen neceſsitas fortè excuſarit, res diuerſiſsimas in ſpeciem unius corporis colligentem. Illud obiter adnotarim: in Cæcilij Minutiani Apuleij fragmentis obſeruatum, annis ſeptem in exilio conſumptis, functum eſſe fato Ouidium calendis Ianuarijs: qua die Titus quoque Liuius deceſſerit. Structum item illi à Barbaris per multas lachrymas

A mas tymbon ante ianuam. Auctor idem Minutianus est, Coruinum ab Ouidio appellatum fuisse ibin ex auis fœditate, cui uentrem rostro purgare, insitum sit, & hoc ex Callimachi imitatione: pulsum quoque in exilium, quod Augusti incestum uidisset. Sed ut à diuerticulo redeamus ad fabulam, Chærephontem lego Socratis perfamiliarem fuisse ἰσχνόφωνον: & quia simul nigricantis erat coloris, interfuso pallore, nycterida cognominatum, quę uox nobis uespertilionem indicat, atque item pyxinon, id est buxeum. Hic uerò est Chærephon is, cui respondisse Pythiam ferunt, σοφὸς σοφοκλῆς, σοφώτερος δ᾽ εὐριπίδης, ἀνδρῶν δὲ πάντων σωκράτης σοφώτατος: id est sapiens quidem Sophocles, sapientior uerò Euripides, at omnium sapientissimus Socrates. Eretrienses porrò incessuntur apud eruditos, quòd literam ρ crebrius asperiusque inculcarent: sicuti in Alcibiade lambdacismum adnotatum scimus. Hic est de quo iactatum legitur, Alcibiades duos non tulerunt Athenæ, neque item Lysandros duos Sparta. Arrius apud Catullum, mirifico uelut pruritu, flatilem tum uocalibus, tum consonantibus inserebat, quod Poetæ testatur epigramma nobile. Postremò fringultire, ex Apuleij doctrina præpeditè est, ac obscurius uerba enunciare. Nam in Magia sic adnotauimus scriptum, qui eloquentiæ patrocinium uulgò profitetur, etiam honesta dictu sordidè blaterat, sæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultit, uel omnino obmutescit. Et iterum: Audisti priuignum meum uix singulas syllabas fringultientem. A' fringilla uerbum deflecti, putat Festus. Eius uerò auis querula esse uidetur uox. Nam & Martialis ait:

Nunc sturnos inopes, fringillarumque querelas Audit.

Friare autem aliud omnino est, unde suffriare paululum conterere est. In Q. Catulo oratore, quod memorabile est, summè laudatur lenis suauisque literarum appellatio. In Cotta, literarum damnatur dilatatio, & Catulo contraria, subagrestis quædam, & planè subrustica pronunciatio.

Bambalio qui dicatur, necnon balliones. Balia cerua. Balius uentus. Item quid catapeplasmenon. Quid apodos. Alcibiadis balbuties. Dosonis cognomẽtum. Lamyri notiones. Blæsi qui dicantur, & arguti. Lambda cur diceretur Eetionis uxor.

B Caput II.

VErùm quia in linguę uitia, stilo ducente, recidimus, ante quàm inde digrediamur, summonere cùm alia, tum illud quoque non est uisum omnino incuriosum: quod ex M. Tullij officina est. Nam is Philippica tertia Marcum Fundum, nescio quem, nullo numero, & prorsus contemptibilem cognominatum scribit Bambalionem, ab hæsitantia linguæ & stupore cordis. Sed & Franciscus Philelphus uir certè non postremæ literaturæ, ac tum Græcè tum Latinè perpolitus, Poggium his ferè insectatur: Audio tamen esse, inquit, quosdam hermaphroditos, qui & pueri sint & puellæ: eos'que non solum ita gigni naturæ solertia, sed etiam arte hominum. id quod de Poggio Bambalione, ac de alijs nõnullis accepi. Appellationis uerò ignominiosæ hinc profluxisse ratio uidetur, quoniam densiorem mutarum in uerbis concursum detestantur Græci propter eum, quem uocant ipsi psellismum: ut in meso paracimeno δέδοικα. Sic & in uerbo πέπομπα ueriti cacophoniam, ab usu id tempus abdicârunt: quia βομβώδη κόμπον efficiat, id est bombo persimilem stridoris sonum. In quem lusit facetissimè Comicus, βομβαλοβομβάξ, id est bombalobombax: unde factum Bambalioni nomen opinamur. Balliones uerò in historia pro lenonibus accipiunt, ab Plautino forsan Ballione. Baliam ceruam Græci κατάστικτον dicunt, id est maculosam, ac uelut picturatam. Sed & balium uentum pro impetuosius flante accipiunt. Est & linguæ uitium quoddam dictum catapeplasmenon: quum simplicis uocis naturã pleniore quodam sono circumlinimus: quoniam sic appellatur cantus tibiarum, quæ præclusis, quibus clarescunt, foraminibus, recto modo exitu grauiorem spiritum reddunt. Cæterùm quod ait libro undecimo Fabius, qualé nam est? Vox, inquit, ultra uires urgenda non est: nam & suffocata sæpe, & maiore nisu minus clara est, & interim elisa in illum sonum erumpit, cui Græci nomen ab immaturo gallorum cantu dederunt. Interrogatus olim uir Græcè Latinéque scientissimus Politianus, quæ'nam foret ea uox apud Gręcos? respondit, ἀπῳδόν. Est enim (inquit) apodos, uox etiam ea, quæ neque choro, neque fidibus concordat. Sed hoc profectò uix cohæret. Est enim apodos, communis uox cantibus omnibus

omnibus absonis. Sic enim lego in Græcorum monumentis, ἀπῳδὸν μέλος τὸ μὴ ἀρέσκον, τὸ τῆς ᾠδῆς ἀλλότριον. hoc est, apodon, melos est quod non placet, & à cantu est abiunctum alienum'que. Veruntamen dicitur etiam apodon, τὸ κακόηχον, id est soni mali. Quiddam igitur necdum intellectum, & magis proprium, uidetur Fabius innuere. Nam neque closmos satisfacit omnino, quamuis ea sit gallinacea uox. Et in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon, excitari closmo equos scribat, popysmo autem remolliri mitigari'que. Quamobrem amplius quærendum censeo. Illud uerò Euripidis nequaquam prætereūdum hic est, scribentis, quandam Alcibiadi in dicendo blæsitatem fuisse, quæ uoci illius splendorem & sermoni gratiam afferre uidebatur. Aristophanes quoque comica in Vespis festiuitate sic illum in comœdia blæse loquentem inducit, ubi Theorum conuellit: A

ὁλᾷς θέωλον τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχειν;

Vbi κόλακος dixit, pro κόρακος: id quod incuriosius obseruauit Plutarchi interpres. Porrò scitu dignum & illud: quibusdam non ex balbutie tantum, sed etiam ex mordacitate quadam cognomenta esse facta: sicuti Antigonum legimus appellatum Dosonem, Ptolemæum uerò Lamyrum. Est siquidem Lamyrus loquax, & sine ratione audax. Lamyrum quoque mare appellari inuenimus, ueluti dicas, multum & densum. Lamyrum item facetum dicunt & amœnum: unde illud, λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ. Sed & quæ stuporem quendam inijciunt, Lamyra dicuntur: nam propinationes, lamyras nuncupatas scimus. Plutarchus Cæsarem scribit fuisse Cleopatræ obretitum amore, λαμυρᾶς φανείσης. Cęterùm, quia lucubratione pręcedenti traulum interpretati Latinè sumus blęsum, ne quis argutior imperitiæ forsan eo nomine coarguere nos tentet: ceu nesciamus planè, quid blæsus sit: auctores præterea habemus, blæsum à plerisque paralyticum dici. Alij blęsum accipiunt, cui in exteriora sunt obuersa crura, & prorsum assimulantia Λ literam, quo ex uitio Lambda dicta Eetionis uxor, Cypseli Corinthij mater: dicitur'que blæsus, ὁ βεβλαμμένος τὸ ἴσον τῶν ποδῶν. Rhæbus autem denominatur, cui modo contrario se habent crura, introrsum uidelicet obuersa: de ijs aliqua item apud Pollucem Argutos intelligit Probus, qui prærapidè multum'que loquantur. B

Balbutiei ratio ex Galeni doctrina. Incontinens lingua apud Hippocratem quæ sit. Item qui dicantur ab eo muti. Podagræ psellismus. Caput III.

Mirantur (opinor) plerique, unde'nam proueniant euentus huiusmodi, miratus sum aliquandiu & ipse: nec prius desij animo (ut interim sic loquar) fluctuare, quàm multa hincinde uersando, quum Galeni sacraria introspicere adortus essem, uoti compos aliquo modo fieri sum uisus. Quæ uerò ex lectione id genus comperta mihi, iam hinc promere pergam in hoc album. Sicuti, inquit, ψελλίζεσθαι, id est balbutire, linguæ uitium est, non uocis: sic & τραυλίζειν, si non queat illas articulatè uoculas lingua, quæ per T & R literas efferuntur, enunciare: qualis est ipsa hæc traulosis, & affines aliæ trechi, tribi, trachy, trochos, trypheros, & id genus complures: in eiusmodi quippe lingua primoribus dentibus obfirmetur & amplificetur, oportet. Si uerò infirmior est, connititur deterius: proindéque T & R literas nequit dearticulare, sed in T & L deflectit. Cæterùm usuuenire potest ipsum item hoc, quia sit aliquo modo breuior: tunc enim non queant dentes primores concentu suo linguæ breuioris ictum excipere, ac structuræ seriem conformare. Verùm hoc rarenter contingit, illud frequentius, ut humectior ac mollior lingua non liberè in uerba prorumpat. Quæ temperatura pueris balbutiem inducit. Id'que parte ista contingit, quod & in ambulandi usu: nam aut nullo pacto ingrediuntur, aut titubante & uacillante gradu, non plenè absoluitur incessus integritas: siquidem crura teneriora molliora'que sunt, quo nomine obfirmari cōnitique ualidè nequeunt. Id ipsum & adultioribus euenit quandoque, ut si sermocinando laborauerint, balbutiant: uelut ij qui tibiam diutile animauerint, & quibus uires ex morbo sint debilitatæ: sicut & quibusdam, quibus lingua est uehementer exiccata. Verùm siccitas tanta nulli inesse potest, qui habitum seruet naturalem, atque ideo solius humiditatis immodicæ est casus, in ijs qui natura balbutiunt, id linguæ detrimentum, quum eius musculi firmiter nequeant stabiliri: quod eis potest accidere, uel propter suam, uel propter neruorum imbecillitatē, quos uidelicet à cerebro suscipit. Quare & ebrij aliquando balbutiunt, & turbidè ac adhæse loquuntur: tum quia multa humiditate

A miditate perfunditur cerebrum, tum etiam quia ab ipsius multitudine lingua pergrauatur. Contingit igitur ijs qui sunt balbi natura, alterum horum, aut cerebrum habere humectum, uel linguam, uel utrunque. Porrò & illud non ignorandum, incontinentem dici ab Hippocrate linguam, quæ infirma est, ita ut non possit integrè uocem dearticulare, aut immobilem & omnino resolutam. Ex eiusdem doctrina hoc quoque excerpsimus, mutos quandoque ab uno accidente notissimo, quæ est uocis interceptio, appellari eos, qui nullum alium motum seruant secundum electionem, uel nihil omnino sentiunt. Iacent autem eodem modo, quo apoplectici sine sensu pariter & motu. Hippocratis uerba id ipsum astruentia ex Sententiarum septimo subieci: Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri. Et nos quidem posteritati allaboramus sedulò: quòd si uera tamen fatenda sunt, bono sanè stomacho haud concoquimus, priori editioni sic insidiatos etiam amicos: ut non pauca ex capite hoc in libellos suos congesserint, auctore dissimulato, ut in plerisque alijs: quod impudens est, ac quam sustinet, personæ parum quadrans. Verùm interlucebit tandem perpendenti amplius Veritas, quæ Temporis creditur filia. Nec cuiusquam elatior animus, uel fraus uelut nubeculam nostris (opinor) est obstructura luminibus, si qua tamen ea sunt. Etiam si pleriq;, uelut cœnaculariam facientes, quicquid interluxerit lucelli, côuerrant si possint, uel cum puluisculo. Quia uerò de psellis commeminimus, id neutiquè prætereundum, Syllam Athenis pedum dolore infestari cœpisse. quem ποδαγρᾶν Plutarchus uocat: Strabo autem ποδάγρας ψελλισμόν, id est podagræ psellismum.

Vocabula plura ad linguam pertinentia. Aglottos, paraxiphis, glottocomion, euthyporos. Solen bis. Glossematicum quid. Glossographi, & glossematarij. Diomedes explicatur. Quintilianus suo restituitur nitori. Scholia, scholiastæ, solenistæ. Lingulati tubuli. Lingulæ: olophyctides, ranæ. Cap. IIII.

Linguam, Græci uocant γλῶτταν: aglotton apud Aristophanem, loqui non ualentem interpretantur, uelut elinguem dicas. Sophocles tamen eo nomine barbarum appellauit, in Trachinijs, quum Græco aglotton opponit. Epi-
B glottis inquit Pollux, simplicis uocis est organum: lingua autem, articulatæ. Si qui uerò linguam habeant, nec loquantur tamen, epiglottidis uitio id putatur obuenire. Si uerò perperam ac difficulter loquantur, oblæsa lingua est. Turbinatior linguæ pars uocatur proglossis. Caruncula uerò, qua connectitur inferiori parti oris nuncupatur hypoglossis. Qua gustus potentia inest, cephaline. Vtrosque autem linguæ sinus & cauitates, cheramos appellant: quidam etiam parasyra. Glossogasteras, comici lingua sibi uictum comparantes dicunt. Polyglossum quercum Dodonæam, in Trachinijs uocat Sophocles, uel de oraculorum multitudine, uel quia unicuique ederentur idiomate proprio. In tibijs item glotta est. γλῶσσαν πατρῴαν dicere uidetur Eustathius ferè uulgarem uernaculam'ue, ubi ait. Ex ijs confinxit sibi πατρῴαν γλῶσσαν paramacharon: dixerat enim antea paraxiphida signare enchiridion, id est gladiolum qui adiacet ensi: unde etiam uel Homero interprete, nuncupatur paraxiphis, quoniam

παρ' ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο

Glottocomion, uas est linguis recondendis peraccommodum. Glossocomon tamen pro loculis & marsupio apud Plutarchum obseruauimus. Sed & ligneam thecam reliquijs aptam reponendis eodem dicunt nomine. In medicorum thesauris est organum item glossocomium, quod in ossium fractura cruribus supponitur: Hippocrati incognitum, sicuti Galeno prodenti assentimur propemodum. Eius esse uidetur extensio duplex: una quippe membrum porrigit in rectum, diciturq; euthyporos: altera uerò super nè quidem prius, mox uerò & infra, nuncupatur metaleptice. Fit utraque funiculis circumpositis. Licet autem genus hoc machinulæ σωλῆνα item uocare, aut cum adiectione Solena mechanicum: sic & mechanicum glossocomium. Est & sua calciamentis glotta, ut apud Isæum Socraticum: sed & poeticas uoces, glottas dicebant: unde Aristophanes, πρὸς ταῦτα λέξον, Ὁμήρου γλώττας τί καλοῦσι κόρυμβα. Verbi quoque proprietatem quandoque indicat glotta, ut quum dicimus, αὕτη γλῶττα hoc uel illud ostendit. Aristoteles in libro de Poetica, Omne (inquit) nomen aut proprium est, aut glotta, aut metaphora, aut ornatus, aut facticium, aut extensum, aut sublatum, aut permutatum. Et pro-

prium quidem dico, quo utantur singuli: glottam uerò, quo cæteri. proinde liquet, posse idem nomen esse proprium, & glottam, uerùm non in eisdem: quippe Syginon apud Cyprios proprium est, nobis autem est glotta. Et mox paulò idem Aristoteles: Nomina, inquit, dupla dithyrambis præcipuè congruere, glottas autem heroicis. Dionysius in Artibus Thucydidem scribit porprium in conscribenda historia characterem excogitasse, non pedestrem omnino, neque item metricum, sed ex utrisque concinnatum, ac in uerborum delectu tropicam & glottematicam, ac priscam asciuisse dictionem pro communi consuetaque. Et mox: Glossematica (inquit) & prisca, ac obscuriora, multis sunt ferè ἀκριφυὲς καὶ ὁ πόλυγισμὸς καὶ ἡ πόλωτώ, & consimilia. Inde glossographi nuncupati. Sicuti commeminit Eustathius, ubi ait: Hippotes, id est eques, capitur quandoque pro exule ac profugo, ut glossographi sentiunt. Hi uoces id genus obscuriores enarrant. Latini glossularios, atque item glossematarios dixêre. Quo fit, ut glossematicus Fulgentius aduocetur à grammaticis Et Diomedes genera loquutionum quinque facit: rationale, artificiale, historicum, glossematicum, commune. Quod amplius ex Apollonio ad Scopelianum dilucescit, qui orationis genera quinque facit: philosophum, historicum, oratorium, epistolicum, commentarium. Glossemata Quintilianus minus usitatas interpretatur uoces, in quibus grammatici non postremam requirit diligentiam. Nec me fallit, eum locum à quibusdam aliter & legi & enarrari. Sed ipse Dionysij præcipuè communitus auctoritate, ita reponendum censeo, quòd & in plerisque codicibus adnotatur. Sed & alibi primo libro Quintilianus, posse à puero interpretationem linguæ secretioris, id est quas Græci γλώσσας uocant, dum aliud agitur, edisci tradit. Hinc propagatum, opinor, ut plerique etiam ex politioribus, glossas pro interpretatione qualibet accipiant. A' quo non abludit Diomedes, ubi sic libro secundo scribit: Enarratio est obscuriorum sensuum, quæstionum'ue explanatio uel exquisitio, qua uniuscuiusque rei qualitatem poeticis glossulis exoluimus. Scholia item sunt interpretamenta, unde & scholiastæ inflectuntur, qui in eo scribendi genere exercentur, uulgus postillatores dicit. Ab ocio deflecti uidetur uox. Nuncupantur ijdem uel hypomnematistæ. Homericos scholiastas legisse apud Eustathium uidemur. Ex figura sunt eadem, solenistæ: sed ij sunt, qui solenes (genus id ostreorum est) uenantur, colliguntque. Nam Philoxenum quendam nuncupatum animaduertimus Solenistam, id est σωλωνιστήν, quod primò solenotheras fuisset, piscator'que, mox demagogus, postremò etiam tyrannus. Solenas item, id est σωλῆνας, canales & fistulas nuncupant Græci: unde solenarium forma deminuta Galeno. Hoc, opinor, indicauit etiam Columella, ultimo Rusticationis libro: Oleo conficiendo (inquit) molæ utiliores sunt quàm trapetum: trapetum quàm canalis & solea. rectius fuerit Solena. A' lingua denique lingulam dici deflectique, non ferè latet. Hinc, quòd scitu dignum est, lingulatos legimus tubulos ex parte altera, ut alius in alium inire conuenireque possint, ueluti linguæ præferentes schema. nam est lingula item lignum uel lapis concauus, qua defluere uinum potest, uel aqua. Columellæ autem est mensuræ nomen ligula. Gellio etiam gladioli in linguæ speciem. Olophygdonas uocat Theocritus, quæ in summa lingua consurgunt, pustulas. Olophyctidas dicunt Attici. Ranas ueterinarij uocant uitiosa linguæ bubulæ incrementa.

Ex lingua propagari plerunq; bona, sæpè etiam mala. Silentij & sermonis præparci laus præcipua. Loquacitatis epodos. Heracliti factum scitu dignum. Item de Zenone. Antonini Pij historia. Piscitio cur abstinuerint Pythagorei. Ellopes unde. Linguas cur offerrent deorum honori. Plinij locus ex libro septimo illustratur de arcanorum proditione. Gephyrismi qui dicantur.

Cap. V.

AEgyptiorum regem periclitandi gratia, cuiusmodi foret in Pittaco prudentia, proditum memoriæ est, integri animalis carnes ad eum transmisisse, petentem, secerneret inde, quod optimum censeret, rursumque quòd pessimum. At is unam modò linguam eximens ad eum referri iussit, symbolicè innuens atque opertè, in ea corporis portione ingentium sæpè bonorum latêre fomites: nec deesse tamen si prodiga sit, & infrenis, maximarum cladium organum, ac scelerum quodammodo ineluibilium scænam. Hinc apud Euripidem Ino audacius astruit

A aſtruit, tenere ſe tacendi tempora, atq; item loquendi. Sed & qui generoſè inſigniterq; ac omnino regiè imbuuntur, tacere diſcunt prius, mox uerò loqui. Proinde Antigonum regem ferunt, ſcitante filio ex eo, quando conclamari uaſa iuberet: non aliud reſpondiſſe, quàm: Veritus'ne es, ſolus canentem tubam ne audias? Ita cui principatum relicturus erat, ſecretum committere non eſt auſus, ſolum monuit, in procinctu foret, ac tacitus expectaret imperium. Idem ferè & Metellus ſenex, inſtante ſiquidem quopiam, & eiuſmodi quid efflagitante: Si, inquit, tunicam huius arcani conſciam arbitrarer, eueſtigiò exutus concremarem. Equidem ſicuti monas, id eſt unitas ſuos minimè limites egreditur, ſed omnino unum perſeuerat, manetq;: unde & monadi nomen inditum. Dyas uerò, id eſt dualitas principium eſt differentiæ indefinitum: ſtatim enim à ſe deficit, duplicatione in multitudinem abiens. Conſimili ratione ſermo ab uno primoq; non recedens uerè arcanus eſt, ac dicitur. At ſi alteri communicetur, iam famæ ordinem ſubit. Nam Poeta nobilis ἔπεα πτερόεντα, id eſt uerba eſſe dixit alata uolantiaq;. Nauem quidem uentis abreptam anchoris infrenamus ad rapiditatis hebetãdam uim. Sermo ex ore, uelut portu excurrens, ſtationem nanciſcitur nullam: neque (ut Græci dicunt) ἀγκυροβόλιον, id eſt anchoræ iactum. Fruſtra ſuccinueris communem futilium loquutorum ἐπωδὸν, dum uerbis humidis & lapſantibus defluunt: Hæc nemini dixeris, ſile, apud te ſint iſta. Sacris ſilentij myſterijs initiari præſtiterit, ac altius contemplari, quanto maiore proſequamur admiratione, ampliusq; amemus, ſapientiores arbitrati, uerbis parcentes, & (ut Græci expreſsius dicunt) στρογγύλους καὶ βραχυλόγους, quàm hoſce effrenes, quos raptari temerè uideas, dum ſenſuum effutiunt inuolucra, & uerborum inſtrepunt uoluminibus, ac uocum turba: & uitio Piſoniano quum loqui neſciant, tacere tamen haud queunt, ſibi nihilominus acuti uidentur, etiamſi omni piſtillo retuſiores. At illorum præparcus ſubſtrictus'que ſermo uerbis eſt modicus, ſenſu latè ſeſe fundit & expaciatur. Hoſce admirans Plato ita laudat, ut acerrimis eſſe iaculatoribus perſimiles dicat, ὅλα καὶ πυκνὰ καὶ συνεστραμμένα φθεγγομένους. Hac ratione Spartanos ſuos Lycurgus à pueris ſilentio inſueſcere cogebat: hinc laus celeberrima: ſicuti ferB rum attemperant Celtiberes, ubi in terram defoderint, ac redundans terreſtreq; abſterſerint: ita & Laconicum ſermonem nullis opertum corticibus, omnibusq; quæ ſuperfluant, reſectis, eam habere temperaturam, ut rerum modò uim efficacius perſequatur exprimatq;. Catoni inſigne illud reddidit M. Tullius, ut eum dicat nullum unquam emiſiſſe uerbum, quod emiſſum doleret. Quanquam Auguſtinus laudem quidem uideri hanc clariſsimam ſcribit: credibiliorem tamen de nimis fatuo, quàm de ſapiente perfecto. Adde quòd Pythij Apollinis templo non Iliada, non Odiſſeam, non Pindari pœnas inſcripſere Amphictyones: ſed, Cognoſce te ipſum, Nihil nimis, Fideiuſsioni præſtò eſt nocumentum. An'non & Apollo ipſe in reſponſis affectator erat breuitatis? Inde certè additum loxiæ, id eſt obliqui cognomentum putant, quòd loquacitatem & uerborum colluuionem tota ui reclinaret, magis quàm ex obſcuritate. Immò uerò & qui ſymbolicè, nullo prorſum uocis uſu, quæ res depoſcat, enunciat, præſigni laude proſequimur, & admiratione. Sicuti quod ab Heraclito quandoque factitatum accepimus: quum enim extentis eum precibus rogarent ciues, ſententiam ſuam proferret de concordia, inſcendens eminentiorem locum aquæ frigidæ calicem ſibi protinus afferri iuſsit: in quem ubi farinæ aliquantulum inſperſiſſet, promiſcere amplius glachone (ſpecies herbæ eſt) cœpit, moxq; hauriens, ne uerbo quidem facto, inde ſe proripuit: prudentibus intelligendum relinquens, ſi uilioribus ac obuijs acquieſcerent, nec omnino gliſcera ſumptusq; affectarent immodicos, pacem habituros inter ſe, atque concordiam. Silentij uerò ex Zenonis dicto laus item præclara eſt: regios legatos Athenis conuiuio exceperat quidam, adhibitis etiamnum philoſophorum pleriſque. Quum autem (ut aſſolet) multa hinc inde dicerentur, Zeno interim tacitus ſingula obſeruabat: tum legati feſtiuiter ſubblandientes, atque propinantes etiamnum: De te uerò inquiunt, regi quid renunciari iubes? At is rectè, inquit, ſenem à uobis perſpectum Athenis, qui inter pocula ſeruare ſilentium poſsit. Vnde eſt illud: Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam: qui inconſideratè loquitur, ſentiet mala. Et illud accepimus, Non minus interdum oratorium eſſe tacere, quàm dicere. Loquendi temeritatem non

cordis modò peruigili cura, ſed & dentium excubijs in ore collocatis circũſcripſit natura, obſepſitq́;. A Laudi eſt facundia, inanis uerborum ſonitus, nulla ſubiecta ſententia nec ſcientia, uitio non caret uel maximo: nam ἀχαλίνου στόματος, id eſt oris effreni, poſtremum infelicitas occupat. Adde, quòd quibus multa effutire moris eſt, aut falſa loquuntur, aut ſuperflua, uel (quòd uerius) utraque: quæ ſanè ab uiri dignitate aliena, ab Philoſopho autem alieniſsima & ſunt & cenſentur. Præcepta uerò illa haud prætereunda prorſum, quibus commonemur: uti ueloces quidem ad audiendum ſimus & accurati; ſic ad uidendũ quoque: ad credendum uerò tardi, ad iudicandum tardiores etiamnum, ad loquendum omnino uel tardiſsimi. Platonis oraculum eſt, uti uerum loquamur duntaxat, ſicubi profuturi ſumus, aut ſanè taceamus. Inter alia, inquit Iulius Capitolinus, hoc eſt uel inſigne Antonini Pij ciuilitatis argumentum: nam Omuli domum inuiſens, miransq́; porphyreticas columnas, quum ex eo quæſiſſet, unde eas haberet: ac reſpondiſſet Omulus, Quum in domum alienam ueneris, & mutus & ſurdus eſto: patienter tulit. Anacharſis in conuiuio apud Solonem conſopitus ita decubuerat, ut ſiniſtra comprimi pudenda uiderentur, os autem dextra, quòd freno ualentiore indigere linguam opinaretur: rectè utique coniectans, quando non facilè tot recenſueris homines, qui Venereorum intemperantia calamitates ſibi contraxerint, quot ciuitates principatusq́; arcanorum deſolauit enunciatio. Hinc à ſapientibus coniectatum, dicẽdi quidem homines eſſe nobis magiſtros: tacendi autem Deum nos habere præceptorem, quando in ſacris myſterijsq́; fauere linguis iubemur. Proinde Simonidis ſententiæ firmiter inhærendum, quem dicere ſolitum accepimus, ὅτι λαλήσας μὲν πολλάκις μετεγνώκει, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. id eſt, loquutum eſſe pœnituit ſæpè, tacuiſſe nunquam. Hinc & Pythagoricos Athenæus ſcribit, animantes quidem reliquas attigiſſe: uerùm moderatè, quaſdam etiam immolaſſe: piſces autem nec guſtaſſe omnino echemythiæ, id eſt ſilentij ratione. Quippe ſilentium eſſe opinantur diuinum quiddam, piſces uerò prorſum ſine uoce animaduertuntur, uel parœmia ſuffragante apud Lucianum, cæterosq́;. Quin eiuſdem argumento rei, ellopas dicere piſces poetis mos irroborauit, ueluti illopos: nam ἴλλεσθαι, prohibere exuiq́; ſignat: opus uerò ſignificantiam habet uocis. Sunt uerò ellopes Hermolao Theodoroq́; acipenſeres. B Alij ſquammatos intelligere malunt, παρὰ τὸ ἐν λεπίσιν εἶναι. Hinc Theocrito ellopieuin piſcari indicat, ἐλλοπιεύειν. Ellopem Pamphylio tantum mari compaſci, Columella ſcribit. Quæſitum uerò ab eruditioribus, unde factum ueteribus, ut deorum honori linguas contribuerent: quando & Homerus ait,

γλώσσας δ' ἐν πυρὶ βάλλον.

id eſt, linguas uerò in ignem cõiecerunt. Et ſunt qui id modò proferant, Ionum hoc moribus receptum: alij quia inter membra reliqua, bonitate lingua præſtet: optima uerò dijs reddi par ſit: alij quòd linguæ parcant & uerbis ſomnum petentes, quo ſanè argumento etiam Mercurio libabant poſtremò: uel item quia in cõuiuijs prolata, ſilentio deceat inuoluere: aut quoniam linguas amburendo perperam dictorum labes inuſtas expurgarent. Propterea terreſtribus dijs inde primitias item offerebant. Gephyriſmos lego appellatos Cephiſi in Attica fluminis accolas, dicacitatis, & conuiciorum ratione. Polybio certè γεφυρίζειν ſubſannare indicat, καὶ ἐξευτελίζειν. In hac denique ſilentij mentione ſuccurrit, Plinij locum explicemus ex libro ſeptimò de Auguſto. Inde ſuſpicio in Fabium, arcanorumq́; proditionem. Audio eſſe qui ad Mœcenatem hæc putent referenda, quorum inſcitiam coarguit Tacitus Cornelius, ex cuius Annali primo paucula ſubſcripſi. Quippe rumor inceſſerat, paucos ante menſes, Auguſtum electis conſcijs, & comite uno Fabio Maximo, Planaſiam uectum ad uiſendum Agrippam. Multas illic utrinq; lachrymas, & ſigna charitatis, ſpemq́; ex eo, fore ut iuuenis penatibus aui redderetur: quòd Maximum uxori Martiæ aperuiſſe: illam Liuiæ, C. Nauum id Cæſari. Neque multo pòſt extincto Maximo, dubium an quæſita morte, auditos in funere eius Martię gemitus ſemet incuſantis, quòd cauſa exitij marito fuiſſet. Cæterùm de Fuluio eadem penè in commentario de Garrulitate, refert Plutarchus. Cæterùm partem hanc Plautinis cludamus ſalibus, Sine uirtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios conlaudat, ſeipſam non poteſt. Quòd de acipenſere commeminimus, ſcire oportet: ab antiquis eſſe dictum aquipenſera, ab aquis: proinde C unum modo recipere.

Pudicitiæ commendatio. Patauinorum laus. De Cornelio sacerdote Patauino. Hyperoum quid. Theristrum. Distegon. Cap. VI.

A DOctissimi uiri sententiam esse Hieronymus scribit, pudicitiam in primis esse retinēdam: quoniam ea amissa, omnis ruat uirtus, & in ea decoris muliebris enitescat principatus. Hæc pauperem commendabilem facit, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram. Viros quidem cōsulatus illustrat: effert in æternum nomen, eloquentiæ claritas. Militaris gloria, & ex deuictis gentibus arreptus triumphus parem quodammodo Deo facit. Multa porrò sunt, quæ ingeniorum fertilitati nobilitatem adoptent præsignem. Perpropria mulieris uirtus, pudicitia censetur. Hæc Lucretiam Bruto æquauit, nescias an etiam prætulerit: quoniam Brutus non posse seruitutem pati à fœmina commonitus edidicit. Hæc æquauit Corneliam Graccho, hæc parem alteri Bruto Portiam fecit. Notior est marito suo Tanaquil. Hierophantas quoque Atheniensium cicutæ sorbitione castrari solitos legimus: & postquàm surrecti in pontificum amplitudinem fuerant, uiros esse desisse. At nullis cicutis Antiochus tertius uirum tamen agere non sustinuit, qui conspicatus Dianæ sacerdotem forma præcellentem, confestim Epheso abijt, ne sensuum illecebrosa uiolentia transuersum raperet, quippiam exprimens, quòd castum minus, minusq; sanctum foret. Cæterùm inter uirtutis huiusce claritates adeò præsignis, adeoq; gemmis & omni auro preciosioris, etiamsi in plerisq; enituit, quas tamen ueteribus præferas Patauinis, inuenias haud sanè multas. Castitas loci, & seueritas tantum non incomparabilis, & non tricesimo tantum fructu eminentissima, sed sexagesimo quoq;, quin & cētesimo, abijt in prouerbium etiam antiquis. Quis enim non legit uel illud Valerij Martialis ex undecimo Epigrammaton:

Tu quoq; nequitias nostri, lususq; libelli
Vda puella leges, sis Patauina licet.

Quòd si quis inuidè nimium solers est, ac lepidissimo poetæ credendum minus opinatur: is quæso Plinij Cęcilij ex primo Epistolarum astipulationem audiat, qui ubi uniuersam transpadanæ Italiæ partem, ut multum uerecundiæ ac frugalitatis antiquæ retinentem collaudauit: deniq; ait de puella quadam, Habet auiam maternam, Serranam Proculam è municipio Patauino: nosti loci mores. Serrana tamen Patauinis quoque seueritatis exemplum est. Durant etiamnum in uirginibus priscæ castitatis uestigia, quando non nisi operta facie prodeunt uisendæ in publicum: uelut dictent subinde illud Hieronymi: Illa tibi sit pulchra, illa amabilis, quæ procedens in publicum uix uno oculo, qui uiæ necessarius est, patente ingreditur. In hoc, scitu dignum illud occurrit, quod in Græcorum obseruatum historia est: siquidem apud Spartanos diu obtinuisse legimus, ut aperta facie uirgo, at conuelata nuptæ in propatulo uiserentur. Cuius eam Charilaus reddebat rationem, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας. id est, quoniam uirginibus uiros sibi prospicere, necessarium sit: mulieribus autem quos compararint, custodire. Obseruatum & illud, Chalcedonias mulieres eum seruasse morem, ut ii in alienos uiros & magistratus potissimum inciderent, dimidium retegerent faciei. Quæ à uiduis coorta consuetudo, prorepsit & in eas quæ iunctæ uiris forent. Scribit Tacitus Cornelius, Poppææ Sabinæ raros fuisse in publicum egressus, idq; uelata parte oris, ne satiaret aspectum, uel quia sic decebat. Sed nec in fœminis modò se Patauinæ uirtutis extulit altitudo. Nam ut Thraseæ Patauini philosophi sanctam morum grauitatem Cornelio Tacito, Martiali, cæterisq; celebratam omiserim: qui Patauij quandoque ludis cestiicis à Troiano Antenore institutis habitu tragico cecinerat: ac summa præcellentes doctrina & eloquentia uiros præteream: scribunt Platonici scientissimi, esse quandam animi uacationem, quæ ab admiratione fiat, qua Sibyllæ ac Pythiæ sacerdotes, quum Iouis aut Apollinis intimum irrupissent specu, ac prorsum esse ibi cœleste numen, animo constanter concepissent: in eum abire stuporem solitas diuinæ maiestatis ueneratione, ut sensuum ac phantasiæ, rationisq; omnino conticescente ui, tota mens in Deum uisa consurgere, indeq; augustior futurorum sciētia instrueretur amplissimè. Quamobrem Cornelium Patauinum sacerdotem loco nobilem, religione uenerandum, uitæ castitate persanctum, Titi quoq; Liuij familiaritate celebrem: repentè altius mente surrecta, proclamasse, in mutuam cædem exercitus coorientes conspi-

cari se, pugnariq́ue mox, ac deinde alios cędere, alios urgere, cædem, fugam, tela uolantia, A
prælij instaurationem, gemitus, uulnera, perinde ac in re præsenti uersaretur ipse: denique uociferatum, uicisse Cæsarem. Quod uere à me dici, auctor est cum Liuio Plutarchus, multiq́ue præterea. Porrò ita affectos fuisse Corybantas, Orpheus scribit. Eodem & uaticinij genere præcelluisse Carthaginensem Albigerium legimus: quem scimus, quicquid egisset quisque aut omnino cogitauisset, dæmonibus afflantibus, respondisse. Id quod uix impetraret fidem, ni eiusmodi se uaticinijs interfuisse pluries, grauis auctor Augustinus testatum uoluisset. Hæc de Ciuitate nobilissima prolibasse nos, haud mirari conuenit. Illi, quicquid sumus in literaria quasi negociatione, post Deum optimum maximum, & parentum curam, acceptum ingenuè referimus: illic bonam ætatis partem educati imbutiq́ue, tum Græcè cum Latinè: mox uerò & prouincialium stipendijs profitendi munere perfuncti. Quin & hasce qualescunque lucubrationes nostras ibidem in Fortunæ domo, si quid & hoc ad rem facit, condere auspicati sumus, quas & diu iam absolutas materiam fecissemus publicam, ni bellorum intonante grauius fragore, studiorum curam interpellatam uehementius retudisset dimicatio de capite, ac librorum supellectile toties subeunda. Proinde ἀντιπελαργοῦμεν, id est uicem rependimus, ut possumus. Certè loci memoria dulcissima æstuationem mentis lenit sæpissimè. Nec tempero mihi, quin parte hac elogium præclarum Constantini Palæologi protinus ingeram studiosis tantæ claritatis: qui Romæ mensa exceptus ab sanctę Crucis Cardinali, quum Pataui j forte incidisset mentio, dicere haud est ueritus, Ni ab sanctis uiris sciret proditum, haberi ad exortum deliciarum paradisum, planè arbitraturum se fuisse, non alicubi esse, quàm in Patauina præsuaui amœnitate. Hyperoum denique thalamum, ut paucis diuerticulum repetamus, Græci interpretantur δίστεγον, uirginibus destinari à ueteribus solitum, ut custodirentur tutius. Quòd si tanti uitrum quanto, pluris margaritum? Nam & Hieronymus de puella CHRISTO destinata: Nunquam exeat (inquit) foras, ne inueniant eam, qui ciuitatem circumeunt, ne percutiant & uulnerent, auferantq́ue pudicitiæ theristrum, & nudam in sanguine derelinquant. Vt uerò Hieronymi uerbum intelligas, multis incognitum, dicitur æstiua uestis theristrum: de qua in uestium generibus dicitur quoque. Sed aduertenda tamen Hieronymi sententia in libro Hebraicarum traditionum in Genesim: Theristrum, inquit, pallium dicitur, genus etiam nunc Arabici uestimenti, quo mulieres prouinciæ illius uelantur. Auctor idem Hieronymus alibi, esse rem teneram in fœminis, pudicitię famam: quasiq́ue pulcherrimum florem citò ad auram leuem marcescere, tenuiq́ue flatu corrumpi: sed tum præcipuè, ubi ætas consentit ad uitium. Pudicitiæ honorem præbuit cum Romana maiestas, ut omnis dignitatis gradus eis de uia cedere consuesset. B

Chiorum castitas eximia. De filiabus Erechthei. Hyacinthides puellæ. Athenienses cur Tettigophori. Ciceronis locus illustratur. Leocoræ puellæ quæ sint. Hieronymi locus. Item Macaria. Machæronij pastilli. Partheni, id est uirgines, quæ per exochen dicantur. Cap. VII.

LEgimus uerò in Græcorum monumentis, maximum quoque temperantiæ muliebris argumentum prodijsse ex Chio: quoniam neque adulterium, neque illegitimum concubitum, si credimus, ullum ibi accidisse unquam ferè, proditum memoriæ est. Mos præterea inoleuerat ibidem uetus, ut uirgines sacrorum statutis temporibus in unum omnes coactæ per aliquot dies unà uersarentur: quas earundem amatores, facto item agmine, insequebantur: quo ludentes eas inter se, ac saltantes, conspicerent: noctu autem eodem agmine singularum domos ingressi, parentibus fratribusq́ue, quæcunque facto opus esset, administrabant. Eueniebat uerò sæpius, ut eandem plures amarent, sed amore tam sancto atque modesto, ut quum primùm tradita uiro puella foret, repentè omnes inde resilirent. Illud deniq́ue proditum monumentis duodecimo Philippicorum à Theopompo est, consueuisse Athenienses inter sacrificandum, Chijs & sibi prospera comprecari à dijs. Sed de Chio item Eupolis hæc, αὕτη χῖος καλὴ πόλις. Cæterùm ut racematio hæc quippiam uariantis habeat amœnitatis, explicemus interim M. Tullij nodum ex primo Tusculanarum quæstionum, in quem impactus Interpres conniuet. Itemq́ue ex Oratione pro Sestio, in qua sic

ferme

A fermè legimus: Mortem quam etiam uirgines Athenis, regis Erechthei filiæ pro patria contempsisse dicuntur, ego uir consularis, tantis rebus gestis, timerem? Meminit & de Finibus quinto, uerùm sub eodem obscuritatis inuolucro. Inuenio igitur Erechthei filias primùm per quandam exochen παρθένους, hoc est uirgines nuncupatas, & sex fuisse numero, Protogeniam, Pandoram, Procrim, Creusam, Crithyiam, Chthoniam. Ex ijs Protogenia & Pandora, pro regionis salute iugulandas se obtulerunt, ingruente Bœotio bello. Immolatas uerò ferunt in pago Hyacintho: unde & uirgines Hyacinthides sunt cognominatæ: sicuti Phanodemus testatum reliquit, atque item Phrynichus non prætenijt. Parthenos quoque, id est uirgo, cui Tauriscythæ naufragos immolant, & Græcos, quotquot fuerunt adepti, Iphigenia intelligitur, Agamemnonis filia: ut scribit Herodotus. Quin & Pallenidis Mineruæ sacerdos sic dicitur. Sunt ex Græcis, qui ex Apolline ac Creusa Iouem memorent natum: quæ ratio effecisse traditur, ut Athenis Apollo coleretur Patrous, ueluti progenitorum unus. Sicuti Iupiter item eodem colebatur cognomento, sed causa diuersa. Nunc illud obiter adnotatu dignum, Erechtheum hunc ex terra editum præbuisse argumentum, ut Athenienses, quibus is imperitarit, terra item geniti censerentur ac nominarentur αὐτόχθονες: sicuti docuit etiam Plato: proindeq; eius rei symbolum, τέττιγας, id est cicadas aureas solitos gestare, dictosq; eo nomine Tettigophoros. Etenim eiusmodi traditur animalis origo. Cuius rei testis quoque locupletissimus extat Thucydides historia prima: & nos antea commeminimus. Demosthenes in funebri Oratione mentionem puellarum habet, Hyacinthidas: ut prætexuimus, docens cognominatas. Et quia ibidem, Leocoræ item nominantur, amplius sciendum, in Græca historia sacellum Leocorium nominari frequenter. Eius memorabilis ratio traditur: quodam tempore ingens annonæ caritas Atticam uehementius premere cœpit. Consulta oracula cecinêre, malorum finem non defuturum, nisi immolaretur puella. Tunc publico bono permotus Leos quidam, Orphei filius, sicuti nonnulli interpretantur, filias ciuitati immolandas exhibuit, Phasithean: siue ea sit Praxithea, ut est apud Aelianum: Theopen, Eubulen: quæ tanto beneficio, ino-

B piæ nacta exitum, pietatem patris puellarum consecrationis honore putauit rependendam, instructo sacello, quod ab ipsius nomine, necnon à puellis, quas Græci κόρας dicunt, Leocorium est appellatum: meminit Strabo, Thucydides, Cicero de Natura deorum tertio. Demosthenes: Audiêrunt, inquit, Leontidæ fabulis celebres Leocoras, ut eas obtulerint σφάγιον τοῖς πολίταις ὑπὲρ τῆς χώρας. Aduertendus autem parte hac Hieronymi in Iouinianum locus libro primo, citra intellectum ambustus. nam ex historia uirginitatis præconia repetens: Chalcodecus, inquit, quoque filia illa Leo uirgo perpetua, pestilentiam patriæ scribitur spontanea morte soluisse. legendum arbitror, Græcorum decus quoque filia illa Leo. Paulo enim antè ab Virgilio Camillam sic laudatam tradit: O decus Italiæ uirgo. Proinde infert de suo Hieronymus: Græcorum decus quoque filia illa Leo. Verbum autem Leo, quod legentibus facessere negocium potest, casus est patrius, more Attico, ab recto qui est Λεώς. Nec mirari diuersitatem oportet, quæ fabulosis est perfamiliaris omnino. Adde quòd ubi Græcè modò λιμόν, id est famem legimus, uidetur legisse Hieronymus λοιμόν, id est pestem. Potuit ex morbo item latius crassante annonæ mox insequi caritas. Sicuti & una filiarum expiationi spontè se obtulisse, patre statim & reliquas ad exemplum prouocante. Cicero Erechtheum scribit cum filiabus numinum uice coli. Sunt qui id putent factum, quod diximus, bellante aduersus Eumolpum Erechtheo: qui quum se futurum uictoriæ compotem accepisset, si filiam immolasset prius: communicata re cum Praxithea uxore, illam mactauit, cuius in Erechtheo meminit Euripides. Erechtheum & Erichthonium, libro Temporum pro eodem accipit Eusebius: quem etiam scribit primùm quadrigas iunxisse, sed in Græcia tantum: nam apud gentes alias iam tum fuisse, certissimis probari argumentis potest. propterea Virgilius,

Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Iungere equos.

Macariam quoq; Herculis filiam pro incolumitate publica se deuouentem magnificè ab Atheniensibus eisdem funeratam accepimus. Eius in Hippia sic commeminit Plato: Macariæ Herculis filiæ ad expiandum scelus sacra facito,

prophanæ enim sunt, ô Socrates, huiusmodi quæstiones. Nō præterijt in Pelopida Plutarchus: Ex antiquis, inquit, Menœceum proferentes Creontis & Herculis Macariam. Qua in re interpellati adeò circumferūtur Latini codices, ut nullus colligi sensus queat. Machæronion uerò Dioscoridi libro quarto, herba est quæ xiphion quoque dicitur, & gladiolus, seu pugio: quoniam gladij speciem folijs prębeat, radice (Theophrasto tradēte) dulci, ubi excoquatur: proinde trita farinæ admiscebatur. Quo argumento, ex nostris nonnulli machæronios suspicantur, modò pastillos nuncupari, quibus caseo conspersis, aut melle litis, si oleo frigantur, passim uulgus utitur haud sanè politius. Machæriones autem apud Spartanos dicti sunt Anticratis posteri, quòd is machæra, id est gladio Epaminondam in bello strenuè confecisset. A

De leonibus non indigna relatu adnotata quæpiam. Leoni mortuo barbam uellere, quid. Martialis locus exponitur. Diomedis filiæ cur dicerentur equæ. Smerdalcon unde. Glaucopis cur, & mare glauculum. γλήνη unde, & triglena. Galene. Ephelcis quid. Σκύζειν, id est scyssare, quid. Charopi oculi, & raui, qui sint: atq; item helicopes. Voluta. Alcæa quid. Vra pro cauda, cur. Prouerbia ex leonibus conformata. Basiliscus in leone cœlesti quid. Leontocomi. Leo, solis symbolum, & cur templorum custos.

Caput VIII.

LEonem animal notissimum, inueni inter grammaticos Græcos, qui dicerent à uidendi potentia nomen esse adeptum, παρὰ τὸ λάω, τὸ θεωρῶ, quòd sit fera uisus acutissimi: sicut in libro quem ad Herodotum scripsit, Manethon tradit, nec unquam omnino admittat soporem. Sed hoc alijs uidetur perabsurdum: neque enim esse aliquod animal, cui perpetua sit uigilia. Quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum comprobatur. Fortè (inquiunt) ut dorcades, apertis oculis leo conquiescit: unde irrepsit sententia, illum nunquam dormire. Leonis oculus, utique permagnus est: at incumbens oculo pellis longè minor, quàm ut oculum totum ualeat obtegere: unde fit, ut oculis apertis, somno frui uideatur. Ab hoc animali formatum adagium, scribūt Græci: sed & Latini certatim, λέοντα ξυρεῖς, hoc est leonem radis: de ijs qui factu impossibilia tentant, aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commeminit etiam Philostratus, idem esse dixit, Leonem radere: & Thrasymachum ἢ συκοφαντεῖν, hoc est, calumnijs circumuenire. Ad quod alluserit Epigrammatum decimo Martialis illis uersiculis: B

Quid uellis uetulum Ligella cunnum?
Quid busti cineres tui lacessis?
Quare, si pudor est, Ligella noli
Barbam uellere mortuo leoni.

Cæterùm cur deniq; poeta doctissimus partem in muliere, quę honestè nominari haud potest, leonem censuerit appellandam: quòd erat explicandum in primis, aut non traditur, aut ineptiæ Siculis gerris ac diphthera uaniores proferuntur: quas ex diametro à sensu legitimo disparari contenderis, modo ne Latmio sis somno consopitus. Sunt enim qui ideò dici opinentur, quia mirum in modum leoni fœtet anima: quòd Plinius & Aristoteles scribūt. uel (inquit Domitius) quod placet, prouerbium est, quum uolumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditi, si quid præter opinionem acutissimi interpretis in medium protulero. neque enim bibliotaphi sumus: sed quicquid lectione uaria compertum nobis est, gratissimo animo in literas mittimus publico studiosorum emolumento: iudicent uolentes, sed citra liuorem. Nec Suffenum agere me putent, prius quàm rem amplius introspexerint. Legimus in Nicandri Theriacis ad hunc modum:

Δήεις κεγχρίνεω δολιχὸν τέρας, ὅντε λέοντα
Αἴολον αὐδάξαντο περίστικτον φολίδεσσι.

Eum locum doctissimus interpres enarrans inquit, ad uerbum ferè tralata sententia: Est cenchrenas oblongus serpens, maculosus, quem etiam dici leonem, asserit Nicander: uel ex uariantibus squammis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea diflagellando excitat in pugnam: uel quia mordet, ac hominis sanguinem ex sorbet, quę ipsa & leo facit. Ex ijs animaduerto, acutissimum simul & doctissimum poetam mu liebre

A liebre pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniam & ipsum coitus auidum (sit honor auribus audientium) subinde masculorum sanguinem exugere non desinit. Vrinam siquidem genitalem esse concoctum sanguinem, plures tradidere, & Satyrus innuit,

Accipiat sane mercedem sanguinis, & sic
Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem.

Mortuum uerò dixit, quoniam ætate iam uideretur emeritum, & ad Venereos usus hebes ac frigidum. Hæc porrò tetra libido Diomedis filias in Thracia equarum nomine celebres facit, ut quæ turpissimæ aduentantes uorasse sint dictæ: quanquam interim à patre solitos, intelligere maluerit Eustathius. Verùm, ut ad institutum redeamus, leones in delicijs, atque item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresque: quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine conscio, exarmatas esse feras. Dici uerò leones, ut iam dictum est, traditur ab Porphyrio, παρὰ τὸ λεύσσειν, id est ab uisus excellentia. propterea Homerus, Σμερδαλέω δὲ λέοντε. nã smerdaleon, inquit, formatum à μερδεῖν est, quod μαίρειν indicat, id est splendere, accedente ζα particula, intendendi uim habente. Sic alibi poeta idem, γλαυκιόωντος δὲ λέοντος. Sic Glaucopis uocatur Minerua, ἀπὸ τοῦ γάλακτος, ab lacte, quòd esse ἄσπιλον conuenit, & proinde album. Ratione eadem, glaucum appellatur mare: quin & oculi pupilla γλήνη, & ellobia τρίγληνα: quoniam ex albedine splendicent. Galene item ex eadem prodiit ratione. Nitescit utique tranquillum mare, obscuratur autem turbulentum: inde Homerus, μελαίνει δέ τε πόντος. Scribit in Physiognomia Aristoteles, leonem inter alias animantes maris ideam esse sortitum optimam: os enim habere magnitudinis iustæ, faciem autem (ut sic interim appellem) magis quadratam, non osseam ualde, superiorem maxillam non prominentem, sed inferiori comparem: χαροποὺς ὀφθαλμοὺς, ἐγκοίλους, οὐ σφόδρα περιφερεῖς, οὔτε ἄγαν προμήκεις. id est, charopos oculos, concauos, non ualde rotundos, neque admodum proiectos. Glaucos oculos splendescentes dici, hoc est charopos, Apollonij interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele, libro primo, fuluos interpretatur. Rauam lupam, apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigroris habens aliquid. Proinde rauos

B oculos charopos rectè dixeris: quando & Porphyrio rauum esse fuluum dicit. Charopos, subnigros putant alij: ac dici à nobis, uarios. Aegopos uerò subglaucos intelligunt, seu caprinos. Plutarchus in Mario, charopos Germanorum oculos appellat: interpres, horrendos intellexit. Cornelius Tacitus Germanis omnibus esse truces ac cæruleos oculos, scribit. Adnotandum uerò illud etiamnum, helicopida puellam dici ab Homero, quæ sit μελανόφθαλμος, id est oculis nigricantibus, quam etiam helicoblepharon dicimus. Quòd autem helicon, nigrum significet, comprobat Eustathius: & qui Aesepi fluminis aquam, dixit helicotaton hydor. Sed & apud Homerum Helicopes nuncupantur Græci, quod uariè pro ingeniorum captu interpretantur. Sunt qui ad nauigandi peritiam referant, ut sint ἑλίσσοντες τὰς κώπας, id est circumflectentes remos, uel quòd helicem inter nauigandum obseruent. Putãt alij dictos helicopas, uelut axiotheatos, id est spectaculo dignos, & qui hominum ora in se conuertant. Sunt qui ad oculorum referant celeritatem, qui frequenter, prout necesse fuerit, huc illuc conuertantur. Quam uerò helica in purpurarum testa nuncupat Aristoteles libro de Animalium historijs quinto, Theodorus orbem cuniculatim intortum: Vitruuius, in columnis etiam uolutam. Helicas item sunt qui interpretentur psellia, id est armillas uel inaures quoque. Et quia de oculis multa regessimus in hosce libellos, addamus & lepidum Pontani iocum, qui facetissimè domunculam uerius democulam dici à Macronilla solitam fingit: quòd qua die primùm est ingressus quidam, oculum amisit. Verùm hæc in parerga excurrentis sunt: illuc redeo unde diuerti. Quoniam uerò Plinius scribit, leonem conuerberando se cauda, stimulandoque in prælium excitari: sciendum est, ex hoc facto dici eam ab eruditissimis alcæam, ἀπὸ τοῦ δεῦ αὐτὴν εἰς ἀλκὴν τρέπεσθαι, quòd eius incitamento ad fortitudinem exuscitetur. Homerus,

οὐρῇ μὲν πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
μαστίεται.

Callimachus absurdè etiam in musca alcæam posuit. Alcis uerò Castoris & Pollucis numen indicat apud Germanos quosdam, Tacito tradente. Vra uerò

uerò etiam pro cauda dicitur, παρὰ τὸ οὐρεῖν, quod custodire est: uel διὰ τὸ ἐγείρειν ἑαυτὰ τὰ A
ζῶα τῇ οὐρᾷ, quia parte ea se concitent animalia, ut leo, taurus, canis. In comico Lexico, non in leone modò intelligitur alcæa, sed in equo item & boue, & id genus alijs quæ ut adiutorio, utuntur cauda. Ephelcida crustulam intelligunt medicinam professi, quam extrahit plerunque tussis uehementior: sed & in ulceribus ephelcida intelligit Galenus. Scribit Nicephorus in Astrolabij structura, cor cœlestis leonis dici basiliscum. Qui uerò in caueis leonum curam gerunt, leontocomi appellantur. Ex ungue leonem describere, per adagium dicimus: quum certioribus argumentis quippiam demonstrari significamus, aut à proprietate apertissima. Plutarchus in libro de Oraculis quæ defecerant: Admirantibus uerò qui aderant, Demetrio autem ridiculum statuente, à tam minutis rebus adeò magna uenari nec iuxta Alceum, ex ungue leonem describere, Cleombrotus ait. Leonem bracteatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamentis, & naturali destitutum generositate: quoniam gloriari nemo, nisi suo debet. Apud eundem, adagium subnotauius alterum, quod quia perelegans est uisum, apposuimus: Magnis telis magna portenta feriuntur, subula leonem non excipit. Iam uerò illud notius quàm ut à me explicetur pluribus, Bembinetem apud poetas leonem dici Nemieum, à Bembina Nemeæ uico. Panyasis,

Δέρμα τε θήρειον Βεμβινήταο λέοντος.

Leo præterea solis symbolum habet: quoniam τὰς κόρας ἔχει πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον (ut placet nonnullis) στρογγύλον, & in ambitu radiorum quadam imagine etiam pilos, ut sit planè solis simulachrum. Quo argumento Hori throno leones subijciunt. Est autem eo nomine sol, ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. Dicitur quibusdam quoque leo inter uigilandum præcipuè oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores. Non habendum uerò insuper, quod est ex historia obseruatum, inter Mesopotamiæ fruteta leones uagari innumeros, quos anni tempore præferuido mirè infestent culices, in locis eiusmodi admodum frequens malum. Quoniam autem oculos appetant potissimùm, ceu humecta & collucētia membra, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, agitati grauius aut in flumen leones mersantur, & uor B
ticibus absorpti pereunt: aut amissis oculis, quos unguium assultu labefactant crebrò, fodicantque, in amnibus efferescunt: aliàs feris id genus præscateret Oriens uniuersus. Denique σκύζειν, id est scyssare leo dicitur, ubi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus, defixis in terram oculis, consurgit in prælium.

Chimæram allegoricè tres indicare Rhetoricæ partes, uel item uitiorum multiformem uim. Echidna item quid. Chimarus. Eudiæus. Cap. IX.

INcidimus nuper in Hesiodicæ Theogoniæ intrepretes: scitu digna pleraque ingesserunt se nobis. Ergo & inde spicilegium fecimus, ne nobis tantum & Musis (quod dicitur) incineremus, atque hisce commentationibus conspersimus, ut quisque exegit locus. Nunc illud enotamus: Chimæram sensu allegorico, tres Rhetoricę partes indicare: dicanicum, siue iudiciale: panegyricum, seu demonstratiuum: symbuleuticùm, uel deliberatiuum. ut leo dicanicum præferat genus, quod exterret, ac elingues quodammodo exaduersum dicentes constituit. Chimæra uerò, id est capra, panegyrici obtineat typum: quia lasciuiat lætius simul qui dicit, simul etiamnum qui audit. Symbuleuticum genus draconis esse aiunt, quòd uarium inprimis sit, ac πολύστροφον. id est multarum conuersionum, & longiore ad persuadendum orationis tractu utatur. Monstri uerò mater, ab Hesiodo dicitur Echidna, quam non esse aliud uolunt, quàm ποικίλον νοῦν καὶ πολυειδῆ, id est uariam multiformemque mentis uim, aut longiorem, & πολυέλικτον, id est multiplicibus implicitam spiris artem, Chimæræ instar ignis euomentem globos. Cæterùm pro ingeniorum tamen captu, sunt qui uariè admodum Chimæræ figmentum, ad ueritatem reuocent: nam, ut missa faciamus alia, est qui ἠθικῶς esse chimæram putet uitiorum quandam uarietatem, ac multiformem, perinde ac Chimæra est, uim: quam perimit Bellerophon, id est uir bonus prudensque, qui Bellerophon nuncupatur, uelut malorum occisor: nam ex dialecto, bellera uocantur mala, id est τὰ βέλλερα. Fuit autem Bellerophon Corinthius patria, Hipponus, id est ἱππόνους, antiquo nomine: mox Bellero interempto sic dictus, sicuti mythici tradunt

A tradunt, & scribit Lycophronis interpres. Chimæram peremit, hastæ plumbo assuto, quod colliquerit demum in monstri πυρπνέον στόμα, id est flammiuomum os coniectum. Denique Iobatę filiam Philonoen, ubi uxorem duxit factus regni compos, more humani ingenij fortunæ afflatu corruptus, Pegasi adminiculo in cœlum adortus auolare, œstro immisso ab Ioue, ad ima deuoluitur, ac cæcus campis errabat Aleis. Quod ideo confictum uolunt, quia mente oberraret excussus. Nam ex Epicharmi doctrina, νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα πάντα τυφλά. Mens uidet, mens audit, reliqua uerò omnia cæca. Sed ad rem paucula adiecta sufficerint. Rhetorices initia ex Corace propagata, sciunt omnes. Hic præpotens fuerat apud tyrannum Hieronem. Quo uita functo, quum eandem requireret potentiam Corax, uideretq; populum ἀσταθμητον καὶ ἄτακτον, nec tyrannidem ulterius pati: in concione, orationis artificiosæ rudimenta deprompsit. Chimaros, ad chimæram facit nihil: dicitur eo nomine clauus in nauium carinis, quo exempto effluit aqua, ne computrescant: uocatur & eudiæus. Chimaron item genere masculino hircum indicare, contendunt grammatici: fœminino autem, anniculam capram: nam quæ iam peperit, chimæra dicitur, aut αἴξ.

Prudens Simonidæ commonitio. Pausaniæ Lacedæmonij tumor. Sapientiam & medicinam esse prosthesin & aphæresin. Cap. X.

Coierant forte in symposium idem Ceus Simonides & Lacedæmonius Pausanias, instititá Simonide is efflagitare, quippiam promeret graue, & quod omnino sapientiam resiperet: qui ridens, Μέμνησο inquit ἄνθρωπος ὤν: id est, esse te hominem, ne exciderit tibi. Spreuit id euestigio Pausanias, esseq; prorsum nihil, est opinatus: tumidior iam, inq; medicos procliuiter degenerans mores, ac sibi nimium placens, & altiora meditans, quòd regi foret hospitio iunctus. Forsan & uino permulctus satis. Verùm postea quàm omnium inops in Chalciœco se occlusum animaduertit, fame (quod miserrimum est) moriturus paulò mox, tunc demum resipiscens. Simonidæ dictum perpendere amplius cœpit: sed ita, ut inter æstuantis animi cõuulsiones, ter in eam prorumperet uocem, ὦ ξένε Κεῖε, μέγα τι ἄρα ἦν χρῆμα ὁ λόγος σου, ἐγὼ B δὲ ὑπὸ ἀνοίας οὐδὲν αὐτὸν ᾤμην εἶναι. id est, ô Cee hospes, magnum igitur quiddam oratio erat tua: sed præ amentia, esse nil ipse opinabar. Cæterùm hominis non ferendam Græcis, & Spartæ in primis, elationem retegit abunde parum prudens eiusdem factum: quippe fusis Persarum copijs apud Platæas, Apollini tripoda dicaturus carmen addi iussit, cuius ea fere sententia est, Græcorum se ducem, extrito barbarorum exercitu, tripoda Deo tali nomine obtulisse. Sed Græcè sic:

Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε μήδων
Παυσανίας, φοίβῳ μνῆμ' ἀνέθηκε τόδε.

Pausaniæ tamen continentiam in mulierem Coam, ad suos remissam prorsus inuiolatã, admirari se ac laudare, in Laconicis rebus Pausanias fatetur, simul quod à contumelijs in Mardonij defunctum temperarit. Sed nimirum adhibenda in consilium semper sapientia est, de qua non minus quàm de medicina: confingi elogium potest, πρόσθεσιν esse eam καὶ ἀφαίρεσιν: ut quæ defecta substituat, redundantia resecando concinnet, struatq; medij compotem uiam.

Agrigentinorum luxus, & Tarentinorum: necnon de Cyrenæis paucula. Vini apud Græcos species. De myrite, myrobrechis, ac Polio in primis. Atrapon, uel apotropon uinum, item Surrentinum, aparachytum, aminæum cirrhum. Cirrhota medicamenta. Dichromi. Melinæ. Ochron uinum, & Sybates. Vinum cur Græcis dicatur οἶνος. Vini utilitas. Oenisteria quæ intelligantur. Oenopipas quid, & Parthenopipas. Hieronymi locus restituitur. Cap. XI.

Agrigentinos Plato uitæ medicus & ductor longe clarissimus, quum intueretur substructiones (ut planè dicam) insanas, impendio excitare magnifico, ac compari modo gliscera & adipata instruere conuiuia, dixit, τοὺς ἀκραγαντίνους οἰκοδομεῖν μὲν, ὡς ἀεὶ βιωσομένους: δειπνεῖν δὲ, ὡς ἀεὶ τεθνηξομένους. id est, perinde Agrigentinos ædificare, ac si uicturi perpetuò forent: itemque conuiuari, uelut semper morituri. Eosdem Timæus prodit, lecythis quoque & xystris usos argenteis, etiamq; lecticas ex ebore habuisse totas. Tarentinis inueterati fuit

ti fuit moris, matutinis se poculis ita inuitare, ut iam frequentiore foro, temulenti planè A uiserentur. In tantum porrò deliciarum producti Cyrenæi sunt, ut legum cōditorem habere Platonem concupierint: qui tamen illorum admiratus ignauiam & ῥαθυμίαν, indignos habuit quibus obsequeretur. Calculum adijcit ijs in Marica Eupolis quoque. Verùm ne Græcos quidem à delicijs fuisse procul, dilucet argumento uel uno, mixtum quippe unguento uinum bibere non erubescebant. Dicebatur autem id myrites. Nam & myrobrechos, unguentaria dicunt uasa, de instillandi usu nomine conciliato: dici sic & olfactoria ualent. Myritæ comicus meminit Philippides. Vina apud eos præcipuè celebrata ferè habentur hæc: Pramnium, quod Cereri fuit sacrum, Chium, Thasium Lesbium. Erat in ijs, quod à re γλυκύ nūcupabatur. Creticum, & apud Syracusanos Polium, Coum, & denique Rhodium. Quod autem maluaticum modò dicitur, ex Creta, sunt qui à ueteribus dici passum opinentur. Id non prætereundum utique, grammaticæ uideri assertionis, Polium, id est, πολιόν, nuncupari uinum album. Accentiunculam reuocat ad penultimam Aelianus, & πόλιον scribit. Quin appellatum sic opinatur ab indigenæ regis nomine. Vinum autem atrapon, id est ἄτραπον, quod & apotropon dicunt, intelligi uoluēre ἀπόσταγμα, id est destillationem, quæ fiat prius quàm exculcentur uuæ: sicuti interpretatur Horus: siquidem τραπεῖν, Græcis est τὸ πατῆσαι, id est calcare. Illud sanè mirum, ab Plinio proditum, dicere solitum Tiberium, consensisse medicos ut nobilitatem Surrentino darent, alioquin esse generosum acetum. Quum tamen Therapeutices duodecimo, Galenus in uini mentione de Surrentino scribat, illud mediocriter substringere, alijs calidius ac suauius. Aparachytum intelligunt uinum, cui marinæ aquæ nil fuerit admixtum. Aminæam uitem in Neapolitanis agris nasci, Galenus auctor est, unde sit etiam nominis origo. Cirrhum uinum quod nam intelligi debeat, uariè (uti uideo) explicatur. Sunt qui cirrhum, colorem giluum interpretentur apud Gellium, ubi Mnesithei affertur sententia, esse tria genera uini, nigrum, album, medium, quod uocant κιῤῥόν. Giluum putat Seruius colorem melinum sunt qui cinericium. At Galenus: Cirrhum, inquit, si alter cupias enunciare, rectè prorsum dixeris πυῤῥὸν ὠχρόν, id est fuluum pallescens. Quanquam sunt & medicamenta κιῤῥωτά, id est cirrhota, uel cirrha, ijs B adnumerata quæ uocantur ὁμαλικά, ueluti quæ ex bitumine concinnantur: & nescio quomodo barbaras nuncupant emplastros. Comparantur uerò cirrha ex lithargyro καὶ τοῖς, amplius si percoquantur. Sed sepositis obducitur phæi coloris ἐπίπαγος, ex quo pharmaci intima usurtur cirrha magis, quàm ab initio: quo nomine nuncupant nonnulli emplastros id genus ὠχρώμους: quidam uerò etiam ὑποθειώδεις. Quòd si excoquantur leuius, fiunt emplastri, quas melinas dicunt, id est μηλινάς. Est inter uina, quod ὠχρόν, id est pallescens dicitur: item ὠχρόλευκον, id est ex pallido albicans: & ὠχρόξανθον, id est ex pallido flauum. In Cilicia uinum celebratur Sybates: in Asia, Aegausien ac Perperinum. Apuleius in præceptis rusticis, quod Collectaneorum secundo, apud Græcos adnotatum comperi, uino conspergi semina monet, uti ægrotent minus. Et quia in uini mentionem incidimus, etiamsi alibi fortè profluentius ueterum scita rimabimur, non sepositis medicæ scientiæ professoribus: interim adijciamus illud Platonis ex Cratylo, dici à Græcis uinum οἶνον, διὰ τὸ οἴησιν τὸν νοῦν ἐμπιμπλάναι, quòd existimatione ac opinionum uanitate mentem oppleat: uel ἀπὸ τῆς ὀνήσεως, id est ab emolumento. Quod illud comprobat Homericum, ὀνήσεαι αἴκε πίῃσθα, id est iuuamen senties, si biberis. Nam & cibaria dici ὀνείατα, nouimus eadem etymi ratione. Iis calculum adijcit poeta Cyprius:

> Οἶνόν τοι μενέλαε θεοὶ ποίησαν ἄριστον
> θνητοῖς ἀνθρώποισιν, ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.

Vinum, ô Menelae, fecerunt dij, curis dissipandis uel præstantissimum. Pergit deinde: Bene sentientibus, inquit, tria tantum propino pocula: sanitati primum, amori alterum ac uoluptati, tertium denique somno. Quod ubi hauserint sapientes uocati, mox domuitionem capessunt. Quartum non utique nostrum opinor, sed iniuriæ. Galenus medicæ artis scientissimus, uino semicrudos concoqui humores comprobat, æquè ac re alia: sudorem prolici quoque, ac urinam, necnon conciliari soporem. Cæterùm addatur & id auctarium, οἰνιστήρια, id est œnisteria, fuisse libationis genus iamiam pubescentibus perfamiliare

A familiare Athenis: siquidem prius quàm τὸν μαλλὸν, id est demissiorem præciderent comam, uini mensura in Herculis templum illata, prolibantes, conuenientibus potum exhibebant. οἰνοπίπας pro temulento dicitur Græcis, παρὰ τὸ πιπίζειν, quòd sugere signat. Sic & apud Homerum dicitur παρθενοπίπας, uirginũ spectator, uel etiam deceptor. Hinc commonemur, illud Hieronymi ad Eustochium planè interpellatum, posse in integrum restitui. Sic uerò legitur de sene quodam monacho: Huic inimica castitas, inimica ieiunia, prandium nidoribus probat, & altilis γεραινοπίπης, uulgò pipizo nominatur. Ipse malim legere γέρων οἰνοπίπας, id est senex temulentus: quem plebeia uoce pipizonem dici solitum, ex ijs quæ antea paulò attulimus coniectare licet. Nam & modò pullatum uulgus multibibos solet spongias nuncupare. Quin & Demosthenes quibusdam laudantibus Philippum, συμπιεῖν ἱκανότατον: respondit, τοῦτο σπογγιᾶς, οὐ βασιλέως εἶναι ἐγκώμιον. Hinc & Varronis forsan locus rectè ualet restitui apud Marcellum in uerbo Temulenta: Qui in omni uita heluo, πίασο, olfecit temetum: Scribendum πίπας, uel οἰνοπίπας. Altili porrò arriserit amplius, quàm altilis. Quin illud uulgò pipizo nominatur, forsan insiticium fuerit, & ab curiosiore quopiam superadditum.

Absurdus quorundam amor aduersum inanimata. Quos amauerint bruta. Fortunæ bonæ simulachrum Athenis. Polyxenæ historia. Cap. XII.

AMorem esse utique rem præcipuè miram, & à maioribus ductam initijs, quàm suspicetur omnino, uel sciat plebs uulgaria, profluentius alicubi monstrabitur à nobis: interim, quæ in hoc proposito ingerunt se absurda, & quæ nequeas mirari satis, transposuisse, ab re omnino haud est uisum, quando suis non contenta limitibus affectio hæc, uelut effrenis, longius rapitur aliquanto, uel usque in stuporem. Ostentatur uerò in censura præsenti omnium princeps, & quidem rex, terræ etiamnum ac mari grauis Xerxes, à quo insigniter amatam platanum, multorum literis proditum, non me fallit. Sed adolescentis honesto loco Athenis nati amor longè clarior: erat prope Prytaneum simulachrum ἀγαθῆς τύχης, id est fortunæ bonæ. Id amare feruentius ille cœpit, moxque in affectionis id genus familiarem ita erupit uesaniam, ut B amplexaretur arctius, ac blandius suauiaretur. Demùm desiderio extabescens, ac uelut œstro concitus, & planè furens, in Senatum pergit ire, atque inibi extentis precibus rogat, fieret sibi statuæ potestas, uim pecuniæ grandem uicissim paratus erogare. Consultus uerò ita senatus decernit, non uideri è ciuitatis dignitate negociationem illiusmodi. Adolescens rei atrocioris ictus grauitate, ad statuam, ubi uinculis cupidinis distinebatur animus, celeriter se proripit: illam tænijs multis perornat, corona quoque iniecta, & cultu item alio indicaturæ non paruæ circumposito: ac re mox diuina obita, desiderium (uti uidetur) non ferens, manum sibi inter affluentius manantis lachrymarum riuos admouit. Illa uerò irrationalis naturæ miracula sunt. Quippe Glaucen citharistriam adamauit canis, siue is fuerit, quòd arridet alijs, aries, aut etiam anser. Apud Ciliciæ Solos Xenophontis puerum dilexit canis item, forma præcellentem. Spartæ adolescentem graculus, quem κολοιὸν dicunt Græci: sed monedulam Theodorus retulit. Hæc uberius hoc recensuisse loco uolui, ut Plinio assertor uenirem, cuius auctoritatem dilui audio à superciliosis nescio quibus, ac benè pransis, etiamque unguento delibutis, dum scriptori nobilissimo, ut mendaciorum parenti (sic enim dicere permittunt sibi) subinde colaphum ducunt. Iam uerò ut rationis compotes non reijciamus omnino: scribit Philostratus Phalius Polyxenam urbe egressam citra ullum comitatum, Ilio necdum à Græcis capto, sesipsam ad Achillis tumulum iugulasse, illius desiderio nimirum herois, coniectantem in reliquum natalium tantorum nuptias sibi haudquaquam oblatum iri.

Vestium delicias & simulatum contemptum uideri superbiæ indicia. Diogenis ad id & Socratis auctoritas. Quid præstet philosophia. Cap. XIII.

INter cætera quæ scienter admodum protulit, nec citra salis gustum, apophthegmata Diogenes, recenseri aptè possunt illa quoque, præsertim quia uitæ documenta suggerunt, quæ sui oblita sæpius, inani tumescit opinione, nec suo se metiri modulo ita imbuta, itaque auctior facta unquam ferè ualet. Is inquam Diogenes, egregius (ut uidetur) humani ingenij æstimator, quum adolescentulos conspexisset Rhodios sumptuosè admodum conuestitos, &

delicatè, rides τῦφ☉ ἴφη ἐξω ὅλιν, superbiæ prorsum indicia, inquit, sunt hæc. Mox quum A
& Lacedæmonijs fortè occurrisset, quibus substrictior tunica, citraque humeros desistēs, cuiusmodi ἐξωμίδα uocant Græci, perfamiliaris est: nec uilior modò, uerùm & sordens multo sæpius, ἄλλ☉, ἄπεψ, οὗτ☉ τῦφ☉. Altera, inquit, superbiæ species ista. Quod & ab Aristotele reprehensum scimus Moralium quarto, ubi arrogantiæ propria expenduntur. Cæterùm nec à Diogene modò fœdè proscissa hominum nimio plus ostentatio frequens, & interim excipienda risu: sed & uanitatem id genus retexit graui supercilio Socrates, cui insolentior est uisus Antisthenes: qui ratione inusitata, sed non sine uafricia laceram indumenti portionem uisentibus nunquam non ingerebat, captans indidem præcelsi animi, & quæ mortalium plerique omnes uel ad stuporem mirantur, despicantis opinionem: proinde morum censor grauissimus, οὐ παύσῃ ἐγκαλλωπιζόμεν☉ ἡμῖν, Non desines, inquit, amplius te nobis curiosiusque ornare? At quum Platonis toros exculcaret Diogenes: Calco, inquit, Platonis fastum. respondit Plato, Calcas quidem, sed alio fastu. Quanto præstabilius id, quantoque exosculandum magis, quod de Eretriensi lectum adolescentulo est, qui diu Zenone usus præceptore, quum in patriam uelut postliminio rediret, scitante uehementius patre, quid demum ex sapientiæ hausisset fontibus: Commonstrabo, inquit. At pater indignabundus hoc nomine, ueluti opera planè perijsset, ac impensa: quum intentaret plagas, clementer filius & quietè insolentiam ferens: Ipsum hoc, inquit, ex philosophiæ retuli contubernio, ut parentis iram possem concoquere. Porrò Hieronymus secus multo: Sordidæ (inquit) uestes, candidę mentis indicia sint. Mundi contemptum probet uilior tunica, sed ita, ne tumeat animus, ne habitus & sermo dissentiant.

Ouis monstrificus partus, quo leo est natus. Cap. XIIII.

IN Co insula, rarum dictu, apud ueterem auctorem fidei integræ & grauitatis non dilutæ, legimus, monstrifica & ideo mira præcipuè, ut uix non ficta uideatur, & de ingeniorum Græcię afflatu producta, ratione: de grege ouiarico Nicippi, ouem non ritu naturæ agnum, sed leonem peperisse. Prodigiale id (ut erat) uisum multis: siquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is est B
consequutus, quum edito monstro priuatum adhuc ageret. Illud minus monstrificum, M. Sillanum (ut tradit historicus Dion) ab Caligula dici solitum, χρυσοῦν πρόβατον.

De Galete formoso quidem, sed moribus apprimè probis. Cap. XV.

REgi Ptolemæo, ueteri ac etiamnum Platonico more, gratissimum fuisse adolescentulum Galetem nomine, ex Græcorum nouimus historia. Erat is forma speciosus decēsque cum primis: sed enim animi proposito ac sensu speciosior multo decentiorque. Quod & Ptolemęi elogio testatius etiam factum est, qui eximiam illius admiratus probitatem dictitabat subinde: ὦ ἀγαθὴ κεφαλὴ, κακοῦ μὲν οὐδὲ πώποτε οὐδενὶ γέγονας αἴτι☉. ô amicum caput, ex te quidem in quempiam nil est unquam profectum mali, sed bona utique multis, & multa conciliasti. Contigit fortè, adolescentem cum rege in equo expatiari: qui quosdam procul ad supplicium duci quum foret intuitus, non insuper haben s illorum calamitatem, ad Ptolemæum conuersus: O rex (inquit) ex quo dæmone miserorum bono, equis uehentes huc producti sumus: age, si uolenti est tibi, subditis calacaribus aduolemus e uestigiò, infelicibus futuri, uelut Dioscuri ac Soteres & Parastatæ, sicuti nuncupari illos nouimus, ut qui salutem impertiantur, & in calamitate salutari præsidio sint. At Ptolemæus probitatem exosculatus, & misericordem animum, ac eo nomine lætior, illos dimitti protinus imperauit: & re hac, tanquam philtro delinitus, in adolescentis amorem multo factus propensior est.

Munuscula haud spernenda. Persarum regis mos in ijs. Honoraria, uel aduenticia. Horæa. Troximi. Horæ. Salsamentorum genera. Thunnia. Hora, pro æstate. Prodici liber. Horapollo. Horatius. Persarum & Thracum mos in muneribus. Cap. XVI.

ESse animi præcelsi ac prorsum regij, munuscula, uel ab infimæ fortunæ hominibus collata communicata'ue non aspernari, uerùm erugata & renidenti fronte potius excipere: cùm plerisque sapientium documentis, tum exemplo

A plo ingenti abundè instruimur commonemurq;. Lectum quippe est, lege apud Persas esse sancitum, seruatum quoque pertinacissime, ut quandocunque in Persas pergat rex, pro facultate unusquisq; cum muneribus, quæ honoraria dici ualent, aut aduenticia, salutatum eat. Ferunt autem, ut qui agricolationi fermè intendant, nec laboris uicarios sibi quærant, cuiusmodi αὐτουργούς nuncupant signanter Græci, nil precij grandioris, qualia multa plerunq; per iniuriam comparantur, & contumeliam: sed bouem hic, alius ouem: sunt qui frumentum aut uinum. Dicuntur uerò hæc, dona. Quòd si quidem, uti assolet, amplius premat penuria, lac profert, aut palmas: caseum quoq;, uel id genus primitias alias, ut τρωκτὰ ὡραῖα, idest maturas fruges. Nam & proximos, uuas intelligimus quæ esui sunt. Horæa uariè accipiunt Græci: sic enim nuncupant interdum tempore suo collectos fructus. Nam & quæ uigent, ac pulchritudine non carent, sic item dicuntur. Sed & sacra horæa sunt καθ᾽ ὥραν συντελούμενα, id est opportunè obita. Tamen ὡραῖα θύειν, est frugum offerre primitias. Dies quoque festus eadem dicitur appellatione. Porrò Græcis duobus generibus distinguuntur salsamenta, quando alia dicunt horæa, alia uerò thunnia: quorum commeminit Athenæus quoque. Horæum uidetur à temporis nuncupatum opportunitate. In eo pinguibus antecellunt macra: in altero, macris pinguia. Macris adnumerantur cybia, pinguibus cordylæ. Cybiorum mentio Posidippo est. Hora. medicis & rusticæ rei studiosis æstatem indicare uidetur præcipuè: nam æstiuum mel, uocari horæum Plinius interpretatur, ab tempestiuitate præcipua. Quin fructus æstiuos omnes horæos dixeris rectè. Ioannes grammaticus tamen apud Hesiodum, ab horis anni quatuor productos uult intelligere. Non temerè prætereundum illud: Prodici librum nobilem fuisse ueteribus, cui foret titulus ὧραι, in quo Herculi occurrisse comminiscebatur uirtutem, & κακίαν, id est uitiositatem, seu uitium ut Hieronymo placuit: quarum utraque illum allectaret ad se, qui tamen illius cum laude perpetua sudores censuerit antiquiores, quàm huius inanem ad tempus uoluptatum fruitionem. Prodicus tamen regis pupilli tutor Spartæ dicebatur, ut Xenophontis illud intelligas Rerum Græcarum tertio, Agesipolidis prodicum dicētis Aristodemum:
B qui uerò sunt regis syntrophi, hoc est simul educati, Samothraces nuncupantur. Horapollo grammaticus ex Aegypto nobilis fuit, arte clarissimus, nec ullo ueterum Theodosij tempestate gloria inferior. At leuioris operæ illud, Horatium à Græcis scribi ὡράτιον, neque enim aspirant primę. Quod uerò ad munera pertinet, adnotatum id in Græci hominis commentarijs, Persarum instituti esse, munera prius conferre, quàm ab alijs accipere. At, inquit, diuersum Thraces faciunt, & nunc Romani. Meminit Thraciæ consuetudinis historia secunda Thucydides, addens, illis fuisse dedecus præcipuum, si rogati non dedissent: roganti, nec assequuto, non ita. Mox infert, οὐ γὰρ ἦν πρᾶξαι οὐδὲν μὴ διδόντα δῶρα.

Olympici certaminis in Græcia, quæ tradantur initia. Item ad id spectantia pluscula. Hellanodicæ qui. Monampycia, ampyx, altis. Altius Iupiter. Deorum incognitorum ara. Occasionis ara. Gæus. Terræ oraculum. Iamidarum oraculum. Embolus. Echus porticus. Cronius collis. Pisa unde. Taraxippus. Temporum ex Olympionicis supputatio. Cap. XVII.

OLympica certamina fuisse ueteribus Græcis celeberrima, nemo à studijs feriatus adeò est, ut eum ista possint latere. Quæ uerò tradantur initia, & uelut incunabula rei clarissimæ, fortè nec omnibus tritum. Propterea quæ mihi comperta ex libris sunt, huic protinus parti impingam, ne uidear ἀκοινώνητος. Quum ex Saturno & Rhea natus foret Iupiter, Idæis dactylis, qui ijdem & Curetes sunt, infantis cōmendata cura est. Ex Cretæ uerò Ida uenisse in Olympiam eos, constans tenet fama, Herculem uidelicet, Peonæum, Epimedem, Iasium, Idam. interim Herculem, ut qui foret omnium natu maximus, colludentem ad currendi certamen fratres prouocasse, ac uictorem ex eis coronasse, κοτίνου κλάδῳ, idest oleastri ramo, etiamsi non excidit, quid à me alibi sit perscriptum. Arboris uerò eiusmodi suppetebat copia, ut folia quoque ad cubandum substernerent sibi. Ad Græcos autem ex Hyperboreis usque ab Hercule oleastri arborem tralatam memorant, qui dicantur ultra Boream habitare. Quod & in Olympijs significare Pindarus animaduertitur, astipulante Interpretum

calculo: à quibus id item proditur, in Olympicis cotino solitos coronari, in Pythijs lauro: in Nemeis selino uirenti, id est apio, in Isthmijs selino item, sed arescente: utraq; enim epitaphia sunt certamina, & inferis sacrum creditur apium. Ita ergo ad Idæum Herculem sacri huius agonis primæ referuntur origines: quæ & ab eo sint Olympia nuncupata. Quinto autem quoque anno celebrari instituisse, quòd fratres quinque numero forent. Ex Græcis tradunt nonnulli, Herculem post debellatum Augeam Elidis regem, Solisq; ac Teleboes filium, à quo aula expurgata, præmio exuebatur merito, quū Elim esset depopulatus, ex manubijs Ioui Olympicum instituisse certamē, quod quinto quoque celebraretur anno, uel (ut manifestius dicam) quinquagesimo quoque mense. Initio autem quum in palæstram Hercules multos prolectaret: nec auderet tamen aliquis, luctatorem assimulans Iupiter illi se obtulit: quumq; nutans diu stetisset uictoria, filio demum se aperuit pater. Hinc Lycophron in Alexandra Palæsten uocauit Iouem. Quinque diebus celebrabantur Olympia, post lunæ undecimam quintadecima tenus: uerùm præludia erant diebus triginta. In Olympicis uerò certaminibus principem omnium legimus uicisse stadium Licymnij filium Oeonum, id est οἰωνόν, palæstram Echemum Tegeatem. At cæstu primas tulisse Doryclum: quadrigis Samum Mantineum, cuius in Theseide meminerit Diphilus: Τρίψας δὲ πώλους ὁ μαντινεὺς σῆμος, ὃς πρῶτος ἅρματ' ἔλασε παρ' ἀλφειῷ.

Sunt qui Sarum dicant hunc, id est σῆρον. de quo non tacuerit Hesiodus. Iaculo præsignis Phrastor fuit: disco Eniceus. Post Oxylum regem, quum defecissent olympia, demum ab Iphito instaurata traduntur: ac currendi certamen propositum primo: inq; eo Eleum Chorœbum uicisse. Olympiade mox quarta & decima accessit & diauli agon & Pisæus Hypenus est coronatus. Octaua & decima pentathli & palæstrę restituta memoria est. Tertia uerò & uicesima pyctis, id est pugilibus proposita prę mia. Olympias quinta & uigesima equorum uidit cursum, quos τελέους, id est perfectos adultos'ue dicunt, ac curru uictor pronunciatus Pagondas est Thebanus. Ab hac porrò, olympia de octaua, pancratiastæ in puluerem prodiêre: ac item equi κέλητες. Vnde Monampycia Pindaro nuncupata. Est autem propriè ampyx, capitis obligamentum, ac auro & lapillis splendicans lorum, capiti circumiectum fœmineo. Verùm metaphoricè auro litum sic nominant frenum. Ex quo & χρυσάμπυκας ἵππους Homerus appellat: sed alibi ἄμπυκα dixit κεκρύφαλον. Pueris cursus, & palæstræ proposita comperio præmia olympiade septima & trigesima. Quin & ijdem pyctæ quadragesima, primum olympiade creduntur admissi. Postea bellicæ meditationis gratia armatorum, qui uocantur ὁπλῖται, probata concertatio quinta & sexagesima olympiade Synoris, id est, συνωρίς, quæ duos habet equos τελέους, admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, ut primo Rerum Græcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima curriui admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata posterius item pullorum Synoris: nec displicuit κέλης pullus, ad pancratium denique etiam pueris admissis. Fuit apenes, id est ἀπήνης, item cursus, sed & calpes. Hæc uerò equam habebat, sed ita ut extremum cursum anabatæ, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, ut docuit Pausanias, perficerent. Quod inquit, uel ad mea seruatum tempora est. Apene autem ἡμιόνους ἀντὶ ἵππων εἶχε· id est, mulas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Bellerophon traditur primus: Synorida uerò Castor: Currum Erichthonius Atheniensis: Astraban Oxylus Aetolus. De agonothetis uerò ac certaminum præsidibus sic fermè uideor obseruasse. Pissatas templi principes ac præsides fuisse primos, ex eorum prædicatione, scribit Rerum Græcarum septimo Xenophon. A' quo & Dromica Pentathli nominantur. Iphitum utique solum agonem posuisse: Olympiade uerò quinquagesima sorte capti duo uiri sunt ex heleis, quibus Olympiorum iniuncta est cura. Diu numerus hic seruatus. Postea hellanodicas habere placuit, quorum tribus equorum cursus incumbebat cura. Totidem pentathli erant ἐπόπται, id est inspectores. Certamina uerò alia procurabant reliqui. Adiectus non multo pòst & decimus agnothetes. Denique duodecim facti hellanodicæ, quòd Eleorum totidem forent tribus. Sed parte agri Arcadico amissa bello, tribuum imminuto numero, ad octo relapsi sunt. Rursumq; ad denariū aucti perseuerarunt. Hinc est elegās illud Libanij in quadam Declamationē, legem qua concede-

A concedebatur fortiter ac strenuè bellum gerenti præmium, quod optasset, rectè nuncupari uirtutis hellanodicen. Lucus Ioui sacer Altis nuncupatur. Nam & Pindarus Olympionicen uirum celebrans locum uocat Altin. πεδὶ δὲ πάξας inquit ἄλτιν μὲν ὅγ' ἐν καθαρῷ διέκεινε. Nam & Aristodemus circa Olympiam sic nuncupari locum scribit, unde Iupiter cognomento Altius celebretur. Sunt qui Altin esse interpretentur adytum, aliqui uerò etiam templum. Structum uerò Iouis templum ac simulacrum de manubijs, bello Pisæis superatis. Simulacri auctor Phidias, testante idipsum Epigrammate, pedibus adscripto: Φειδίας χαλμίδου υἱός, ἀθηναῖος μ' ἐποίησεν.
Templum struxit Libon indigena. Tegula non utiq; coctilis est, sed ei persimilis, cuius inuentor Byzes fertur Naxius. Perfecto simulacro, dicitur Phidias Deum comprecatus, si absolutum ex animo uideretur opus, signo id quopiam aperiret, confestimq; de cœlo tactum pauimentum est. Quòd uerò in palustri loco situm est templum, simulacro conferre eburneo oleum tradunt, quod & infundunt. At in Acropoli, quæ in supercilio est, & proinde perarida, Pallados quam Parthenon uocant, eburneæ statuæ prodesse multum creditur aquæ inspersionem. Memoriæ porrò traditur, populneis modò lignis in Olympici Iouis sacris uti, fas putasse Eleos. Nam in Græciam Hercules ex Thesprotide, ubi apud Acherontem fluuium nascitur plurima, attulisse creditur primus, atque lignis eisdem Iouis obisse sacra. Ex historia porrò hac uidetur Homerus λεύκην nuncupasse ἀχερωίδα. Fuit apud aram Olympici Iouis ἀγνώστων θεῶν item ara, id est deorum ignotorum. Sed & in locis eisdem agnoscebatur Mercurij Enagonij ara, & καιροῦ, id est occasionis. Quando & ab Ione Chio concinnatus est καιροῦ hymnus, quem fingit natu minimum filiorum Iouis. Erat & locus, quem uocant Gæum, id est γαῖον, in quo & γῆς, hoc est terræ ara. quanquam & antiquitùs fuit etiam γῆς μαντεῖον, quem intelligimus uaticinandi locum. Sed & inibi Iamidarum celebratur oraculum ab Iamo principe, quem à draconibus educatum cecinit Pindarus, Euadnes filiũ & Apollinis, à uiolis, inter quas iacuit molliter, indito nomine. Peragi uerò solita uaticinia ibi comperi, in ignem coniectis uictimarum pellibus, uel (ut alijs placet) concisis, ex cæsuræ obliquitate, aut rectitu-
B dine uaticinio captato. Et quoniam oleastri & hic & alibi facta nobis mẽtio est, amplius aduertendum, Pausaniam scribere, in Olympia fuisse Cotinon, id est oleastrum, quæ diceretur ἐλαία καλλιστέφανος, unde darentur coronæ Olympia uincentibus, Nymphisq; adoptatum cognomen Callistephanis, quarum uiseretur inibi ara: sicuti in carceribus Iouis: quem uocant μοιραγέταν, quòd norit omnia, quæ contribuant Parcæ, quæq; non permittantur ex fato. Videtur & Hippodromi pars inibi nuncupata Embolus, ubi steterit Martis Hippij, id est equestris ara. Sed & Pallados Hippiæ. Nam alicubi Iuno item dicitur Hippia. Embolum inueni etiam pro pudendo positum: ἐμβόλιμα ἔπη eleganter admodum pro nothis reiectisq; carminibus, ac uelut insititijs accipiunt Grammatici, quoniam & menses ac dies embolimos nuncupamus intercalares. Lacedæmonios in certaminibus renudasse corpus omnium primos, Thucydides scribit. Orippum Megareum hoc fecisse, testari uidetur Epigramma:

πρῶτος δ' ἑλλήνων ἐν ὀλυμπίᾳ ἐστεφανώθη
γυμνός.

Apud Eleos in Prytaneo Hestiatorium fuit, siue cœnaculum, ubi Olympionicas conuiuio excipere, moris fuit. Intra Altin fuisse item Pœcile porticus dicitur, quæ & ἠχοῦς nuncupetur, quoniam clamanti septies responset uox. Ad Cronium denique collem Olympia prope Pisam solita celebrari, innuit Pindarus, & exponunt Interpretes. A' quibus & illud proditur, dici Pisam ab Endymionis filia, cui nomẽ Pisa. Sed & in Pindaro, κρόνου πάγον legimus quandoque. At Lycophronis interpres Olympiam prius κρόνου λόφον nuncupatam, auctor est, uel Lycophrone astipulante. In propinquo tumulus uisebatur Ischeni gigantis Mercurio & Hieria geniti. Eum nuncupabant Taraxippum, quòd illuc aduentantes equi ratione occulta mirè exterrerentur: fuit enim ibi καμπτήρ, id est flexus. Consuetum autem Græcis ex Olympionicis tempora in digitos mittere: id uerò incertissimum est, inquit Plutarchus. nam eorum exscriptionem serò est adortus Eleus Hippias, nullo admodum subnixus ad fidem necessario argumento.

Dentes'ne an cornua dici in elephantis debeant. De Alce fera & Aethiopicis tauris. Elephanti quando primùm in triumpho ducti. Plinij locus de flumine annulo in elephantorum historia libro octauo. Caput XVIII.

QVæ in elephante cornua ferè nuncupantur, auctores eminentissimi dicere malunt dentes. Sed enim, quia quæ in literis comperta mihi, nòn sustineo in sanctaria intrudere, non temperabo hac parte, quin tralatam Pausaniæ doctissimi hominis sententiam artium bonarum sectatoribus mox proferam, qui argumentis aliquot peruincere connititur, cornua rectissimè profectò nuncupari, dentes minimè. Primùm, inquit, astruentibus diuersam opinionem perpendenda diligentius Gallicæ feræ natura, quam uocant alcen. Spectandi & tauri Aethiopici. Alcis utique in superciliјs adnascuntur cornua, sed maribus modò: nam fœminæ prorsum eo carent adiumento. Aethiopici uerò tauri è naribus cornua proferunt. Quæ quum ita sint, cui'nam fiat admiratio insignis, quum ex animalis ore promi cornua uideat, audiat ue? Sed suppetunt & argumenta hæc, cornua utique per annorum periodos corrupta decidunt, ac rursum succrescunt protuberantq́ꝫ. Probant id cerui, probant & dorcades. Verùm elephantis itidem contigit. Dens uerò adultiori præsertim excussus quando suboriatur? Aut ubi'nam renasci compertum? Vel si dentes sunt, qui ex ore proferuntur, non cornua, qua'nam ratione progerminant denuò? Adde, quòd ignibus indomiti fermè habentur dentes. At boum & elephantorum cornua in re hac sequacis maximè sunt naturæ: nam ignis ui, utcunque collibuerit, afformantur. Hippopotamis suibusq́ꝫ ex inferiore mala dentes prorumpunt exerti, quos χαυλιόδοντας appellant. Ex malis item sese promentia spectamus cornua. Elephanti scito itaque ex temporibus prosilire cornua, atque ita extrorsum reflecti. Id quod non quia audiêrim, commemoro: sed in Campania in Dianæ sacello elephantis craneum pro arbitrio sum contemplatus. Id ita comperi. Nec sanè mirandum: nam & in alijs, elephas à reliquorum natura insigniter disparatus animaduerti potest, tum forma, tum mensu. Porrò Græci auctoris sententiæ accedit Varronis nostri libro de Lingua Latina tertio astipulatus: Quos, inquit, dentes multi dicunt, cornua sunt. Nec me fallit tamen, Iubæ sententiam cum Pausania sentientis ab Philostrato refelli, de uita Apollonij Tyanei libro secundo. Sed adeant studiosi Græcum exemplarium, nam tralator (ut in pluribus) labijs uix primoribus Atticismum prægustasse animaduertitur. In hac denique elephantorum mentione mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primùm bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam uidisse primùm Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse in Lucanis uisos, anno Vrbis quadringentesimo septuagesimosecundo. Romam autem in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eandem plurimos anno quingentesimosecundo, uictoria L. Metelli in Sicilia de Pœnis. Sed in septimo forsan de ijs sensit, qui modò in Carthaginienses depugnarunt, sicuti commeminit libro decimonono, ab Vrbe condita Liuius. Certè auctor Seneca est in libro de Breuitate uitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxisse in triumpho. Sed & mox paulo: Idem (inquit) enarrabat, Metellum, uictis in Sicilia Pœnis, triumphantem unum omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantes duxisse. Nec illud neglexero: Elephantistem ab Aristotele dici, elephantorum moderatorem, elephantarchen à Plutarcho. Dignum perpensione, quod scribit Plinius: Elephantes in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen annulo, nitescente luna noua, descendere, ibiq́ꝫ se purificantes aqua circumspergi. At historicus Dion, pergere elephãtes ait πρὸς ὕδωρ ἀέναον, id est ad perennem aquam. Denique non omittendum, quod in libro de Communi animalium gressu prodit Aristoteles: diuturna hominum fama celebratum, elephantos nullo crurum inflexu moueri: quæ tamen falsò confirmata sit, quum id genus animalium inflexu uel in scopulis opertis, uel in clunibus adducto sese moueant.

Quæ sit ratio prouerbij, Leo risit. De Thucydide non ingrata quæpiam. Item de leonibus paucula, & de Annone. Acilij Glabrionis historia. Leophoros quid apud Diodorum. Ecphrasis quid à diegemate differat. Caput XIX.

Est in

A Est in Græca facūdia celebre adagium in omnes, qui rugatioris frontis & Catoniana seueritate, quandoque tamen matutinam exporrigunt grauitatem, ac comes se prçstant, solito hilarius agentes, ἐγέλασεν ὁ λέων, id est risit leo. Pronunciatum id in conditorem nobilisimum Thucydidem, qui Cylonium scelus explicaturus, consueto apertius, & intellectu nemini non obuio, narrationem contexuit. Quo nomine technographus illam mirari non desinit, ediscendamq; summa cura iunioribus præcipit, ut facilitatem eandem, siue ut Græci dicunt) σαφήνειαν stilo ualeant exprimere. Scribit Aphthonius, Nihil quidem in rebus esse oratione præstantius: rursum, in oratione nil Thucydide sapientius. Siquidem Herodotus in historia uoluptatem habet, uelut scopum: inde fabulator homo dicitur quandoq;, hic autem ueritatem: quæ quantum ipsam præcellit gratiam, tanto Thucydides Herodoto præstantior. Verùm, ut propemodum Marcellino credimus, quum Homericam æmulari instituisset œconomiam, Pindari uerò sublimitatem atq; magnificentiam, ex industria obscuritatem affectauit, ἵνα μὴ πᾶσιν ἀν βατός. id est, ne cuilibet foret peruius, indeq; uilior fieret si omnes in potestate illius historiam haberent. Antiquius longè uiro fuit, prudentioribus modò comprobari. Certè συγγραφία nūcupatum nouimus, ἀπὸ τὸ ἐξαίρετον: sicuti poetam Homerum. Illud de Thucydide amplius adiecero: quum fortè historias suas recitanti Herodoto affuisset, abundè (opinor) dicentis uenustate permulctus, ac gloriæ stimulis concitatior fertur non temperasse lachrymis: quod quum foret conspicatus Herodotus, Oloro Thucydidis patri illud grauiter fertur insusurrasse, ὀργᾷ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ σοῦ πρὸς τὰ μαθήματα. Quo indicabat, ingenium filij incitatius ad disciplinas uideri. Traditum & illud: in omnibus eum reclinasse consuetudinem, ueluti cum ἀντὶ δημηγορίας dialogum quendam Meliorum & Atheniensium concinnare est ausus. Memoria dignum illud ex Luciano, octies Demostheni exscriptum Thucydidem, quo succulentiam eius omnem ebiberet, familiarior illic hac ratione factus. Quoniam uerò in præcedentibus pro ingenij captu, de leonibus facta nobis mentio est, & de eisdem capite hoc agere exorsi sumus: adijciamus quod ex quarto Symposiacon Plutarchi comperimus, leonem propterea dici solare animal, quòd inter quadrupedia unguibus aduncis, quæ γαμψώνυχα uo-
B cant, catulos sola uidentes parit leæna, minimum porrò dormit, sublucentęq; quiescentis oculi. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinem fuisse expictam capite leonino, cum Epigrammate:

οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων.

Idem Plutarchus in libro, cui titulus πολιτικὰ παραγγέλματα, Annonem coactum scribit uertere solum exilij causa, quòd in expeditionibus leonem haberet σκευοφόρον, id est sarcinas ferentem, ueluti esset id argumento, cum τυραννικὰ φρονεῖν, id est ad tyrannidem aspirare. Meminit historiæ Plinius, sed aliter. Prouerbio quod de leonis risu attexuimus, facilem uerba Plinij præstiterint intellectum. Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. Comparem ferè uim & illud habet, ἐγέλασεν ὁ χάρων. Addamus & hoc ex Dionis historia. Acilium Glabrionem consulem in Albanum ab Domitiano euocatum per iuuenalium festos dies, quos inibi celebrabat, iussumq; cum ferocissimo leone, ac uisendæ magnitudinis congredi. Sed prudenter in pugnam prodiens Acilius feram confecit. Id quod Satyricus poeta doctius exequitur. Sciendum uerò ex abundanti est, Leophoron apud Græcos ad leonem nil spectare, signant quippe uerbo eo publicam, uel etiam militarem uiam; cuius & Bibliotheces tertio commeminit Diodorus, à Memnone stratam prodēs Leophorum uiam, quæ Memnonia dicatur in Susiana regione. Inibi se parum explicat interpres. Vocabulum omnibus ex etymo notum, qui modò elementarij nō sint. Quoniam uerò de narratione facta mentio est, illud οὐδὲ πάρεργον subtexuero: in Grçcorum doctrina ecphrasin διηγήματος διαφέρειν, hoc est, à narratione distare: quia diegema nudam habeat rerum expositionem: ecphrasis tantum non etiam oculis audientium subijciat. Illud item καθόλου ἐξετάζει, id est uniuersim inquirit: sicuti in Athenienses à Lacedæmonijs esse bellatum. Ecphrasis autem per partes, uti quo genere belli, quibusq; machinarum tormentis.

De aquila excerpta pleraq; ex ueteribus memorijs. Inibi de Amphiarao & Helena, necnon de Valeria Luperca. Quid item aetos, & aetoma, & pteron. De aetite lapide, seu gagite plura, & de ichneumone. Caput XX.

Aquilam Aristoteles & Auicenna scribunt, quibus item succinit Plinius, oppetere non senio nec ægritudine, sed fame, intantum superiore accrescente rostro, ut aduncitas aperiri non queat. Cui data protinus & fabula est, hoc ita usu uenire huic aui: quoniam quum homo foret, hospiti iniuriam intulerit. Verùm super aquilæ senio, quid duo scientissimi ac sanctissimi uiri senserint, non ab re fuerit subnotasse. Scribit ergo ad hunc fermè modum Hieronymus: Aquilæ, ubi consenuerit, grauantur pennæ, quærit illa fontem, erigitq; pennas, calorem in se colligit: eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atque ad iuuentutem redit. Vnde in Psalmo, Renouabitur ut aquilæ, iuuentus tua. Quo in loco Augustinus quoque: Dicitur, inquit, aquila dum senio grauatur, rostri immodicè crescentis unco non posse os aperire, nec cibum capere, unde languescens naturæ ui collidit rostrum ad petram, cuius attritu excusso quod redundabat, ad cibum redit, atque ita reparatur, ut iuuenescat omnino. Sententiæ Aristotelicæ meminit in libro περὶ ἑρμηνείας, Demetrius Phalereus, non uernaculæ aut plebeiæ auctor eruditionis, docens insertam orationi fabellam, si opportunè id facias, gratiæ plurimum afferre ac uenustatis. Scribit Plutarchus, aquilam quandoque Amphiarai hastam abreptam sustulisse in altum, mox'que demisisse: eam uerò terræ impactam lauri speciem præbuisse ueram: insequenti die hostibus acri prælio ibidem congredientibus, terræ hiatu repentino haustum cum curru, quod ἅρμα dicunt Græci, Amphiaraum perijsse: conditam ibi postea urbem, Harmatis cognomine fuisse insignem. Cuius rei auctor sit in tertio κτίσεων Trisimachus. Fuit uerò præcellens uates Amphiaraus, adeò ut in prouerbium abierit apud Ammianum Marcellinum: Si quid, inquit, in penetrali secreto, nullo ministrorum præsente, paterfamiliâs uxori in aurem susurrasset, uelut Amphiarao referente, aut Martio, quondam uatibus inclytis, postridie discebat Imperator. Ideoq; etiam parietes arcanorum soli conscij timebantur. Refert idem Plutarchus: peste olim Lacedæmona diuexante redditum oraculum, mali uim cessaturam, si nobilem uirginem quotannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ βουκόλια uocant, delatum super iuuencam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, id est uirginum immolationem desisse, quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuenisse Romæ in Valeria Luperca, ratione consimili, uolumine nono & decimo Italicarum rerum Aristides prodidit. Iis uerò comparant fidem, quæ de Prisco Tarquinio T. Liuius perscribit. Aquilam autem dici à Græcis ἀετὸν, sciunt omnes. Legimus tamen in templis nominari ἀετούς. Id non aliud indicat, quàm tecta, quæ item ptera uocant: sed & aetomata, sicuti in Agamemnone auctor est Ion. Corinthiorum autem fuisse inuentum id cecinit Pindarus, quum in Olympijs ita scribit de Corinthijs:

τίς θεῶν ναοῖσι οἰωνῶν βασιλῆα δίδυμον ἔθηκε;

Antè uerò retroq; aetomata concinnari sòlita, prodidit auctor Didymus. In hac porrò aquilarum mentione restituamus obiter Tranquilli locum in Cæsare, ubi scribitur modo, Vt aquilifero moranti cuspide sit comminatus. Legendum ex Plutarcho aquilifer, casu rectò. Confer historiam, probabis. Quod uerò in aquilarum natura aetitem nominat Plinius lapidem, qui & gagites dicatur: sciẽdum, ab Seruio gagaton appellari, quem aquilæ frigiditatis ratione sibi admoueant. nam aliàs caloris intemperie oua incubanda percoquerent. Propterea Lucianus:

Fœta tepefacta sub alite saxa.

In Theriacis Nicander, ἐγγαγίδα πέτρην nuncupat. Sed inibi Interpres gangitin significari lapidem ait, qui apud Lyciæ Gangas comperiatur in littoribus uirens, ac magnus. Cui insit id genuinum, uti non accendatur. Sed ustus ἀσφαλτώδη ἔχει ἀποφορὰν καὶ ὀσμήν. Sunt autem in Lycia Gangæ ciuitatis nomen, agnoscit præter cæteros etiam Stephanus, sed Gagas ferè scribit. Quam Lyciacorum primo Alexander παλαιὸν dixit τεῖχος καὶ χώραν. Scribit Horus, aquilam è mari uel terra lapidem tollere, quem nido inferat, διὰ τὸ ἀσφαλῶς μένειν.

Gangitin

A Gangitin lapidem celebrat Strabo item, quem fugiant τὰ ἑρπετά. Gagatem pronunciat cum Galeno Dioscorides, & ab fluuio Ciliciæ, qui Gagas dicatur, nuncupatum innuit. Idem ab Aetite Gagatem disparauit. Mirum uerò quod ex Aegyptiorum sententia profert Nicandri interpres idem: Ichneumon, inquit, aquilæ species, Herculi sacra. Nicandri carmen est:

ἰχνεύμων δ' ἄγρει μοῦνος ἀκήρως ἀσπίδος ὁρμήν,
ἡ μὲν ὅτ' ἂν μόθον εἴσιν, ἀλεύεται.

Allegoria scitißima de Saturno filios uorante. Cur dicatur Cronos. De sabbato paucula. Drepanum cur dicatur Corcyra, & Sicilia. Saturni sapor, stypticus, ponticus. Caput XXI.

SAturnum mythici filios deuorare solitum, tradunt, ac eosdem denuò euomere. Id interpretantur prudentiores ad tempus referri oportere, Saturni nomine significatum, à quo uicibus cuncta gignantur & absumantur, quæ renascantur denuò. Nam & ideo pulsum à filio fingi, quia tempora senescentia ab ijs quæ pòst sunt nata, pelluntur. Vinctum etiam fabulantur, quòd certa lege naturæ connexa sint tempora, uel quòd omnes fruges quibusdam uinculis nodisque alternentur. Argumento eodem à poetis Saturnus dicitur ἀγκυλομήτης, quoniam senescentes multiplici consiliorum polleant uarietate, siquidem omnia edocet tempus. Sic & ab Hesiodo δεινότατος uocatur, quoniam iuxta Sophoclem tempus omnia producit, omnia item ad nihilum redigit. Sed enim Platonicorum scientia diuinior altius scandens, & intima naturæ penetralia introspiciens: in ipsa secretiore, nimisque assidua contemplatiuæ mentis delectatione cauendum præcipit Saturnum. Illic enim frequenter filios ab eo deuorari. Nam quos sublimiorum contemplationum suarum rapit illecebris, & illic agnoscit ut suos, eos interim, si modò diutius ibi sistant, falce quadam è terris amputat, terrenamque incautis uitam surripit, pro eo tamen cœlestem reddens atque sempiternam. Vnde & Hebræi Saturnum, Sabbath, nomine quietis appellant. Saturnus Græco nomine κρόνος est, ac (ut in Cratylo inquit Plato) puritatem integritatemque mentis
B tis inuiolabilem comprehendit. Hinc alibi duo commemorat regna Iouis & Saturni, regnumque Saturni regno Iouis tanquam felicius anteponit, siquidem sub Ioue actio uitaque humana: sub Saturno autem contemplatio diuinorum significatur. Hinc & Proclus Diadochus auream sub Saturno uitam καθαρὰν intelligit, καὶ ἄλυπον καὶ ἀπαθῆ, id est puram & tristiciæ ac perturbationum expertem, quod commonstret aurum, sicuti docuit idem Plato: id nanque ἀδέκτον ἰοῦ καὶ σήψεως, id est rubignis ac putrefactionis nescium est: quo nomine τῆς ἀπαθείας, id est imperturbati status ac lentitudinis quodammodo typum habet. Saturnus porrò, inquit, τῆς νοερᾶς ἐστὶ δοτὴρ ζωῆς, id est intellectualis est contributor uitæ. Vnde & Cronos dicitur κόρος ὢν τοῦ νοῦ, id est mentis saturitas, & pabulum: aut potius κόρος νοῦς, id est depurata mens. Quamobrem quisquis intellectu uiuit, cronium, id est Saturniam agit uitam. Orpheus tamen argenteo imperasse generi Saturnum canit, siquidem eos qui rationis puritate uiuerent, argenteos nuncupauit. Quos Hesiodus ζαθύμευς dicat, hoc est ociosos faciles'que, ut qui physicam ducerent uitam, cuiuimodi plantarum, quæ caput sub terra occultarint, proinde homines eos dici ὑποχθονίους, id est subterraneos. Plotinus uerò ille scientissimus: Intellectum, inquit, esse purissimæ mentis appellatione dignum, ac non aliunde quàm ex primo nasci principio. Eum'que genitum cuncta secum simul entia genuisse, uniuersam Idearum pulchritudinem, intelligibiles deos omnes. Existimandum præterea ait, hunc esse plenum quæ progenuit, omnium, & quasi genita protinus absorbẽtem: quoniam in se omnia complectatur, neque in materiam labi sinat, neque nutriri apud Rheam, sicuti mysteria & fabulæ de dijs fingunt. Mox uerò quum Iouem dicitur generasse, intelligendam monet animam, quam generat intellectus in perfectione cõstitutus. Quòd autem Plato præsentem ait mundi circuitum ab Oriente ad Occidentem esse Iouium atque fatalem, uerum fore quandoque alterum huic oppositum sub Saturno ab occidente uicissim ad Orientem, in quo sponte nascentur homines, atque à senio procedent in iuuentutem: Iouem, inquit Platonicus nobilis, animam mundi uocat, cuius lege fatali manifestus hic manifesti mundi ordo disponatur. Præterea animorum uitam in corporibus ele-

mentalibus

mentalibus Iouiam esse uult, sensibus actioniꝗ; deditam. Saturnum uerò supremum inter angelos intellectum, cuius radijs illustrentur ultra angelos animę, accendanturꝗ;, & ad intellectualem uitam continuè pro uiribus erigantur. Quæ quoties ad uitam eiusmodi conuertantur, eatenus sub regno Saturni agere creduntur. Scribit enim Plotinus, sensum esse ueluti nuncium. Intellectum uerò regem, & mox regnare nos ait, ubi secũdum illum agamus. In hac autem uita ideò sponte regenerari dicimur, quia electione propria in melius reformamur, rursum iuuenescere indies, id est in dies, si modò ibi dies sunt, magis magisꝗ; florescere. Hinc illud apostoli Pauli, Homo interior renouatur in dies. Orpheus uerò Saturnum cecinit, ἀεὶ μελαίνας ἔχειν ὠδὶ τοῦ γενείου τρίχας. id est nigricantes semper habere barbitij pilos. Insuper exactius intuenti inde manifestum fit, quibus adductus rationibus Moses, ocium sabbati mandarit Hebræis, nisi quis illud item adijciendum putet, Saturni diem actionibus ciuilibus bellicisꝗ; ineptum, contemplationibus aptum, eoꝗ; die diuinum contra discrimina patrocinium obsecrandum. Quod quidem impetrari posse aduersum Martis & Saturni minas, Abraham & Samuel, ac Hebræorum astrologi plures, eleuatione mentis in Deum, uotisꝗ; ac sacrificijs confitentur: illud Chaldæorum confirmantes præceptum: Si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris, corpus quoque caducum seruabis. Illud leuius, tradi in fabulis, Saturnum ab Ioue exectum: quamobrem Corcyræ datum Drepani nomen, quia inibi sit occultata falx. Aut certè quam ab Vulcano accepit Ceres segetibus præcidendis. Sed & Sicilia Drepanum dicitur, quoniam esset ibi falx, qua ab Saturno Cœlus creditur excisus. Alij Siciliæ ciuitatem intelligere Drepanum malunt. Scribit Artemidorus, speciem in somno cuidam obuersatam, ceu cum Saturno cœnaret, ac ita contigisse, ut in sequenti die in carcerem impingeretur. Saturni saporem, acerbum intelligi uolunt eruditi, qui & siccus est admodum, necdum ad maturitatem est perductus, & uelut gustum obstipat astringitꝗ;: quo argumẽto stypticum etiam uocant, ab στύφω. Sunt qui & ponticum, à pungendi ratione dicant.

Cur sabbati loco Dominicum ipsi colamus diem. Solem esse inuisibilis filij Dei uisibilem imaginem. Sabbatum uideri ab initio dissolutum. B

Cap. XXII.

NOs uerò iure optimo diem, quem mathematici Solis uocant, Domino ascripsimus dicauimusꝗ;, ac illius cultui totum mãcipauimus: quoniam nulla magis re imaginari præpotentis, ac uniuersa supereminentis CHRISTI maiestatem congruentius possumus, quàm per splendidissimum solis lumen. Nã legimus, Et in sole posuit tabernaculum suum, & exijt de tribu Iuda, cuius signum leo est, solare animal. Sed & in Republica Plato, uisibilem filium Dei, solem dicit: quem nos intelligimus imaginem inuisibilis filij, qui lux uera illuminans omnem mentem, expressius habet simulacrum solem hunc, qui lux est imaginaria illuminans omne corpus. Verùm nos, ijs quæ altius requirunt contemplationis examen, nunc omissis aut dilatis, redeamus ad institutum: si illud uelut conniuentes non transiliuerimus, quod super Psalmos est ab Augustino traditum: triplex haberi sabbatum. Nam temporis dies septimus eo censetur nomine, quo pòst sex dierum opera conquieuisse dicitur Deus. Est & sabbatum, æterna requies: cuius intuitu nunc allaborandum connitendumꝗ; nobis est. Denique tranquillæ mentis conscientia, sabbatum item est: futuri spe surrecta, & præsentium inconcussa turbinibus. In cordis sabbato illud primum est, ut bona nostra Deo contribuamus, mala nobis. At malè diuinis imbuti, ac sine sabbato bona sibi: mala uerò, ac suas uelut tragœdias, uel satanæ, tanquam coegerit, uel fato ex sideribus ascribunt, ueluti Deum quoꝗ; incusare adorti: scelere non nitro, non fullonum herba facilè eluibili, ut Hieremiæ uerbis utamur. Sed illud non reticendum quod in libro Hebraicarum traditionum in Genesim scribit Hieronymus, ubi nos ita habemus: Et cõsummauit Deus in die sexto opera sua quæ fecit: in Hebræo esse, diem septimam. Proinde inquit, Iudęos arctabimus, qui de sabbati ocio gloriantur, iam ab initio esse dissolutum sabbatum, dum in sabbato operatur Deus, opera in eo sua complens.

Plauti locus ex Amphitryone declaratur. De Saturni hostia. Saturni sacrificiorum impietas. Moloch. Gehenna. Beelphegor. Interim spectatio pecuniæ. Spectatores qui. De Xenophane, Cincsia & Gelone, item Saturnalium ritu. Coi cur dicerentur soli liberè sacrificare. Zoganes stola. Peloria quid. Narcissi liberti historia. Cap. XXIII.

A VVlgare fuisse Græciæ dictũ, Aristoteles scribit, quod & à Plinio item repetitum scio: Aphricam semper noui aliquid afferre. Sit & Latinorum uulgare adagium, Plautum esse Aphricam alteram. scatet in eo subinde quippiam, uel mendi uitio inexplicatum, uel ex literis interioribus erutum, proindeq; ueluti monstrificum quiddam monitores & interpretes uel longius summouens, aut in errorum tendiculas ineffugibiles præcipitanter intrudens. Versiculi ex Amphitryone sunt hi, ex quibus perspicuum (opinor) iam fiet, quàm toto aberrarint cœlo, qui insolentius paulo in ære suo Plautum connumerare sunt ausi. Sed hæc expendant uolentes: & hi præcipuè, qui ueterum gloriæ in studijs hæreditatem iam nunc cernunt: proindeq;, quod in spectationibus fit, hoc est pecuniæ probatione ab ijs quos inde spectatores dicunt, Lynceo magis ista expendent:

Tu'n' me mactes carnifex? nisi formam di hodie meam perdiunt,
Faxo, ut bubulis corijs onustus sis Saturni hostia.

Sunt ex eruditis, qui nodum hunc Gordiano implicatiorem sentiant: sed explicaturi ad Tertulliani infanticidium, tanquam Magni Alexandri gladium deuoluuntur, quod Saturno infantes mactare, Carthaginiẽsium ritus foret: cuius inauspicati sacri Lactantius commeminit, & Silius. Id à Tyrijs traditum, ad urbis excidium quoq; seruatũ, auctor Q. Curtius est. Quin Plato quoq; in Protagora: Neq; enim, inquit, leges nostræ homines sacrificare permittunt. Apud Carthaginienses aũt iustum sanctumq; habetur, adeò ut eorũ nonnulli Saturno etiã filios immolare sibi permittãt. Sed Augustinus etiam iuuenes Saturno à Gallis solitos sacrificari, tradit. Equidẽ omnino hi uiderunt aliquid. Est tamen quod amplius eruditis auribus, & mordaci lotis aceto querendũ uideatur, si adamussim æstimes, ac in librili perpendas. Quid enim ita doctissimus poeta seruũ hominem, ut tũ
B Amphitryoni est uisum, Saturni hostiã uocauit? Si de infanticidio intelligendũ simpliciter autumas, uide ne parum aptè parumq; cohærẽter uile mancipium filijs nobilium comparetur. Latet itaq; reconditũ omnino aliquid, quod in eruditorum album necdũ uenit. Nã quod ait quidã, id à Plauto positum simpliciter, quia paulo antè dixerat Mercurius, Sacrufico ego hunc tibi Iuppiter. immoq; Amphitryo quasi par pari rependens, se illũ Saturno immolaturũ repromittit, nil refert omnino. Nam totus in fermẽto factus Amphitryo, ut Plautinis & nos utamur salibus, ac ira planè furens, amarulẽtius quippiã, & quod nõ felle modò litum, sed planè maceratũ foret, intulit. Quod ut candidus lector uerum sciat, hæc ex libro Diodori uigesimo subnotauimus: de Carthaginiensibus à Siciliæ tyranno Agathocle post Magni Alexandri interitũ, primi Ptolemæi temporibus, obsessis. Dicebant autem, inquit, Saturnum illis iratum fuisse, quoniam prius ipsi excellentiores ex filijs suis sacrificabãt. Postea uerò clàm emptis infantibus atq; educatis, liberorum immolabant loco: quumq; diligenti facta inquisitione, multi ex suppositis inuenirentur sacrificari, facile animos induxerunt, ut crederent ad obsidionem urbis hostes idcirco diuinitùs missos fuisse, quoniam priscos deorum honores non seruarent. itaque deos placare studentes ducentos ex nobilissimis adolescentibus publicè sacrificarunt: trecenti uerò alij, quoniam suspectos sese uidebãt, spontè se tradiderunt. Erat aũt apud eos ænea Saturni statua, magnitudine mirabilis, cuius manus ad terram extensæ ita erãt in gyrum, ut qui peruenire ad eum adolescentes cogebantur, in ingentem foueam igne repletam inciderent. Ex ijs Diodori uerbis, quæ plusculа ob historiæ noticiam consulto apposuimus, luce clarius patêre arbitror, Plautum ad emptos illos & subditicios infantes respicientem, Sosiam, ut ipse putabat Amphitryo, Saturni hostiam appellauisse, ueluti ad eum usum comparatus foret, ut mox liberorum loco Saturno mactaretur. Plutarchus in libro de Superstitione in huius ipsius historiæ mentione, qui sine liberis forent omnino à pauperibus puerulos coemere ad hũc usum solitos, scribit, ueluti agnos aut auium pullos. Quin & in more item fuisse tradit, assisteret mater ἄτεγκτος καὶ ἀστένακτος, id est citra lachrymas & gemitus. Quòd si illachrymari aut ducere suspiria

depreben-

deprehenderetur, honore censebatur indigna, puer nihilominus immolabatur. In statuæ ambitu incinentium tibijs & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua exaudiri uox posset. Conducibilius porrò, inquit, Carthaginensibus fuerat, Critiam initio aut Diagoram legum sortiri latores, ac deorum nullum arbitrari, aut dæmonum, quàm eiusmodi obire sacra: præstat enim deos non credere, quàm crudeles opinari, & sanguinarios. Proinde Xenophanes physicus, quum Aegyptios sese conuerberantes pro sacrorum more, atque lugentes esset intuitus, submonuit clementer, ne lugere pergerent, si crederent deos. Quòd si fuisse homines compertum foret, ne sacrificarent. Dignum scitu, in sorte tribus Beniamin fuisse locum, in quo filios igni perustos deuouerent impij, ac dæmoni immolarent nomine Moloch: loco nomen Tophet, qui erat Iudæis execrabilis, quando interminatus est Dominus, loco se immutaturum nomen, ut diceretur mox Polyandrion, ut Cynosarges Græcis. Gehennam primus Saluator usurpauit in Euangelio, quod Hieronymi proditum monumentis est, pro eodem loco, uel in quo prorsum excarnificarētur impij. Beelphegor creditur Saturnus, qui dicatur Beel: nam Phegor, ubi is coleretur, loci appellatio est. Plutonem scribit Plato, perhumanum, sapientem ac diuitem, suadela & oratione animas apud se retinentem dici ἅδην. Amastris illi tamen Xerxis uxor pro salute propria decem defodit uiuos homines. Athenis quandoq; Timotheus Dianę concinens hymnos cognominibus illam adornabat θυάδα nuncupans φοιβάδα, μαινάδα, λυσσάδα. At melopœus Cinesias è spectatoribus cōsurgens, Eiusmodi, succlamauit, tibi contingat filia. Legimus præter ea in Plutarchi Apophthegmatis, Gelonem Siciliæ tyrannum, ut debellasse Carthaginenses est uisus apud Himeram, ageretur q; iam de conditionibus pacis, illos coegisse, legibus ascribere, infanticidium desituros. Quoniam uerò Saturni festo, ueteris fuit instituti apud Romanos, ut seruis discumbentibus subseruirent domini, è Græcia morem eum emanasse, liquere ex Historia potest. Hermæa siquidem fuêre Cretensium festa: in quibus id factitatum quandoque, auctor probat Carystius: idem & in Panegyri apud Trœzenem. Quin primo Rerum Babylonicarum Berosus prodidit, mense quem Loum uocant, agi festum consuêsse Saceas nomine apud Babylonem diebus quinque, quibus dominis imperabant serui, quorum unus stolam sumeret regiæ persimilem, diceretur q; Zoganes. Contra uerò Coi rei diuinæ Iunonis honori operam dantes, à conuiuio prorsum seruos reijciunt, propterea dicti, hominum soli liberè sacrificare. Saturnalia porrò in Thessalia item celebrabantur: sed Peloria fuisse nuncupata, Græci scribunt, à Peloro quodam, qui Pelagso nunciasset primus, perruptis terræ motu montibus, effusas stagnantes prius in Thessalia aquas, renudatos q; spaciosissimos campos. Relatu uerò haud indignum prorsus, quod scribit Dion: quum tumultuarentur quandoque milites, qui eos sedaret, ab Claudio missus est libertus Narcissus, potentia tunc formidolosus: quum q; suggestum uelut concionaturus cōscendisset, hominis indignitatem molestè ferentes militum plures id inuulgatum succlamarunt, ἰὼ σατυρναλία, id est Saturnalicius dies: quoniam dominorum habitu tunc prodeant serui.

Cur famescentibus crassescant pedes. Item famis euentus alij scitu periucundi. Leguminum in cibo euentus. Iracundiæ maioris ratio in senibus & famescentibus. Plauti loca duo explicantur. Quæ sint alima & adipsa pharmaca. Alimentarij. Qui diu uixerint citra ullum omnino cibum. De phlegmate plura. Illyrij famelici. Phlogomata, phlegmone. Mariæ Iudææ historia, quæ filium uertit in alimenta. Apocarteresis quid. Plutarchi sensus restituitur. Vocationes quærere.

Caput XXIIII.

HEsiodi carmen in Ergis est, quo in fame plurimum crassescere aut extumescere pedes ait. sic enim scribit, quantum recolo:

Μή σε κακοῦ χειμῶνος ἀμηχανίη καταμάρψῃ
Σὺν πενίῃ, λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πιέζοις.

Eum locum explicans Proclus Diadochus: Famescentium, inquit, modi maioris pedes fiunt, reliquum uerò attenuatur corpus, fortè quia desideant ociosi: sed & naturalis afferri potest ratio, ut Plutarchus ait. Siquidem cibo extrinsecus ueniente intimus indiget calor, ut perseueret: si uerò deficiatur uiduetur q;, grassari in corpus non

desinit

A desinit, ex eo quippiam subinde auellēs. Verùm ex imbecillitate, quod sibi asciuerit, per coquere nequit, atque imperfectum crudum'que demittit: quod uerò incoctum est, imà petere, consentaneum est, atque inde pedibus crassitudinem inducere, rursumq́ʒ superna corporum, quæ'que in meditullio sunt, ubi redundantior uiget caloris facultas, attenuari. In quęstionibus encyclijs comparia ferè Aristoteles tradit: Cur, inquit, uel cibo uescentes uitioso, uel fame laborantes diutina pedibus intumescere soleant? An utrisque per tabem consumptionem'que hoc accidit? tabescunt enim & qui esuriunt, quia nullo penitus foueantur alimento, & qui uitiosè uescuntur: nam eo quod assumpserint, perfrui nequeunt. Hippocrates uerò Epidemiarum secundo: In oppido Aeno scribit, ijs qui ob famem leguminibus uescebantur, crura esse debilitata, quin & eruo utentes poplitum fuisse exceptos dolore. Quia uerò de fame agimus, ut alij eius aperiantur euentus: nec una, quod dicitur, pertica totum metiamur, qui suus est decempedatori mos, sed distinctè agamus, & gradatim quodammodo: attendenda uehementer Senecę uerba: Quibus, inquit, stomachus suspectus est, processuri ad res agendas maioris negotij, bilem cibo temperent, quam maximè mouet fatigatio: siue quia calorem inedia conuellit, ac nocet sanguini, cursum'que eius, uenis laborantibus sistit: siue corpus, quia attenuatum & infirmum, incumbit animo. Certè ob eandem causam iracundiores sunt ualetudine, aut ætate fessi. Fames quoque & sitis, ex eisdem causis uitanda est: exasperat enim, & incendit animos. Vetus dictum est, A lasso rixam quæri: æquè autem & ab esuriente ac sitiente, & ab omni homine, quem aliqua res urit. nam ut ulcera ad leuem tactum, deinde etiam ad suspicionem tactus condolescunt, ita animus affectus minimis offenditur. Ex ijs quę scienter profert Seneca, lux (opinor) Plautinis salibus infertur non pauca, quum in Amphitryone ita scribitur:

Vetust' adagium, Fames & mora, bile nasum conciunt.

Quod autem in Curculione Plautus idem hosce scientissimè uersus apposuit,

Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi uacuitate uenio lassis lactibus:

B Medicæ artis placita uelut aliud agens, lepidissimus poeta inseruit: siquidem primo Canonis Auicenna scribit, cibo non esse dandam operam, nisi ubi quis optare cœperit: quòd si inferbuerit auiditas, nec ea sit ex uitio, quod temulentis euenit plerunque, aut fastidientibus, non esse comedendi differendum uotum: quoniam famis patientia non puris opplet stomachum humoribus. Idem ferè quarto Almansoris prodidit Rasis. Euentus autem ratio est, quia à meseraicis & uenis hepatis interim humores perliciuntur. Nam tertio Naturalium facultatum Galenus: Si uenter, inquit, esse inanis cogitur, à uenis quę in mesenterio habentur, ac hepate, pabulum sibi deliget. Et mox: Proinde ante cibum laudatur uomitus famem perpessis diuturnam, ne illatus cibus ac putridis permixtus facilè corrumpatur. Quod uerò usu uenit stomacho, id ipsum & in partibus alijs conijectare licet: nam pabulo destitutus calor intimus hinc inde prolicit unde confoueatur, regerente semper natura, quod minus commodum est. Illud nec omiserim hoc loco, quod est in medicorum scholis iactatum, & ab Auicenna non neglectum: Si cibi concidat appetentia, aut ualidius inaugescat, ingruentem significari causationem. Nam illud enectum propè oris stomachi sensum indicat, propterea inanitatem non animaduerti: uel quia membra ex stomachi ore nil admodum eliciant, uel quia à corpore non fiat resolutio. Super qua re sexto Morbi Galenus capite duodecimo, plura (ut solet) conquirit acutè. Orexis autem uelut canina humectationes uehementius expressas indicat ab humore acescente in stomachi ore: aut nimiam corporis resolutionem, ex qua cibi continua exoritur necessitas, quod Galenus idem significat capite eodem. Plutarchus in Symposio septem sapientum, ἄλιμα, & ἄδιψα nuncupat pharmaca: quæ famem obrepere ac sitim prohibeant. Nam est & alimos herba, quam gustantes famescere nesciunt. Alimentarios pueros ex Iulio Capitolino intelligimus, qui publicè alantur. Puellas, inquit in Antonino Pio, alimentarias in Faustinæ honorem Faustinianas constituit. Limanchiam uocat Galenus famis cruciatum. Vocationes quærere est, ex inopia mensam affectare alienam, & cibaria quodammodo hinc inde corrogare. Illyrios ut famelicos incessiuit Comœdia uetus, ut qui aruo non studerent, sed piraticæ,

Memorabile uerò, quod in recentiore obseruatum historia est, fuisse quendam qui biennio continuo nil prorsum uel comederit, uel biberit. Probabiliora faciunt hæc, quod de Animalibus septimo Albertus scriptum reliquit, fuisse fœminam quæ sine cibo dies quandoque uiginti transmiserit, sępe uerò & triginta. Virum quoque melancholicum se uidisse testatur, qui sine cibo septem perseuerârit hebdomadas, alternis tantum diebus aquam exorbentem. Visam quoque in Hispania puellam, grauissimi produnt, quæ comederet nihil, ac haustu tantum aquæ uitam confoueret, & annum iam ageret secundum ac uigesimum. Fuit & Neapoli ex Tomacellorum gente, qui bibit nunquam. Adiuuat hoc ipsum Auicenna phlegmatis argumento. quod si copiosius fuerit, posse effici putat, ut sine cibis diutius agamus: quoniam ipsum alimenti subeat uicem. Hoc item sanis hominibus posse contingere, non abnuit. finit quoque, esse phlegma incoctum sanguinem. De eo non prætermittam, quæ in Græcorum obseruata commentarijs sunt: φλέγμα inquiunt ὃ λέγεται πρῶτον ἀπὸ τροφῆς. πρῶτον γὰρ ἀπὸ τροφῆς τὸ αἷμα, τὸ δὲ φλέγμα πρῶτον τῶν ἀπέπτων. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα ἄπεπτα. ἀπὸ γὰρ φλέγματος, μεταβάλλεται ὀξὺς χυμὸς περὶ τὸν στόμαχον. ἔστιν οὖν οὐχ ἁπλῶς πρῶτον, ἀλλὰ τῶν ἀπέπτων. Præterea ἀποφλεγματίζειν dicunt Græci, quum quid ore continetur inaniendis, qui caput infestant noxijs humoribus. Inueni quoque phlegma qui interpretentur φλόγα, id est flammam, παρὰ τὸ φλέγειν. A quo & phlogomata uocentur etiam perustæ in panibus partes. Plegmone autem, siue φλεγμονή, definitur ὄγκος σφυγμώδης, συῤῥυέντων ἐπὶ τὸ ἀθροῖσαν μέρος τῶν ὑγρῶν καὶ τῇ παρὰ φύσιν θερμασίᾳ φλεγόντων τὸ πεπονθός. Quę uerò φλεδονώδη nuncupant Gręci, ea planè nugalia intelliguntur. Non pręteream parte hac præclaram Egesippi sententiam: Omnem, inquit, affectum excludit fames, in primis uerò uerecundiam. Esurientibus enim dispendium uitę pudor affert, ac est salutis detrimentum. Incredibile uerò uideri utiq; potest, quod obuenisse idem prodit in Iudęorum excidio. nam fame dira sæuius inhorrescente, Maria nomine infelix mulier, cui esset infans quem genuerat, uagitu illius excita identidem, ubi cum illo extabescere se animaduertit, impar tantis malis, & calamitati succumbens affectum amisit, exculcatáque naturæ ui ac dolore deuorato furorem induit, intentáque in paruulum etiam hosti miserandum: Quid, inquit, faciam tibi paruule? quid faciam? Sæua ecce circumstant mala, fames, incendia, latrones, ruinæ. Cui credam te moritura? An uitæ tantillum relinquam? Sed potes, ó fili, & sic matrem pascere, idoneæ ad cibum manus tuæ. O suauia mihi uiscera, ó artus periucundi, age prius quàm fame in ultimam soluamini tabem, reddite matri quod accepistis. Age, ó fili, intimum naturæ secretum repete, unde uitales auras carpere orsus es, inde & tumulus paretur tibi: complectar ipsa quæ genui, & exosculabor pressius. Hæc uerò quum enũciasset flebiliter, mox auersa gladium impegit, ac in frusta confectum igni percoxit, indéque hiantes expleuit uentris latratus. Fames postremò, inquit Ammianus Marcellinus, est ignobile mortis genus: apocarteresim uocant Græci. Et Perseus, ut Plutarchus scribit, Macedonum rex, Romæ ἀποκαρτερήσας, id est inedia uitam finiuit. At Plutarchi interpres animi mœrore consumptum scribit, uerbi (ut uidetur) ui neutique intellecta. Eius meminit uel Quintilianus octauo libro. In eundem errorẽ abijt præceps Strabonis interpres libro tertio decimo in Diodori historia.

Gulæ detestatio. Epaminondæ historia, & Vitellij ac Mytheci. Frugalitatis laus. Hæmatia, seu sanguiculus. Hypotrimma, hyposphagma. Carnibus qui primùm uesci cœperint. De Spartanis, & iure nigro: item de Aegyptijs, Magis, Gymnosophistis. De prophetis itẽ in Creta, Diogene, Triptolemi præceptis, & Porphyrij, Philoxeno, & Gnathone: necnon de Philosycis, Philobotryis, Philomelis, ac melomachia. Callimedon carabus. Caput XXV.

Hippocrates ille medicorum longè clarissimus in Sententiarum libro, quas Aphorismos Græci uocant, ueluti detestatus gulam meditatorium latrinarum, crassa docet ac obœsa corpora, quę crescendi mensuram impleuerint, nisi citò ablatione sanguinis minuãtur, in paralysin, & pessima morborum genera recidere: & proinde demptionem uideri necessariam, ut rursum habeant, in quę possint crescere: quando in eodem statu, natura corporum manere nequit, sed crescat semper aut decrescat, necesse est, nec uiuere animal, nisi crescendi capax. Ga-

A lenus porrò Hippocratis eiusdem doctissimus interpres: sicuti Hieronymus item commeminit, Athletas quorum uita & ars sagina est, in exhortatione medicinæ, nec diu inquit posse uiuere, nec sanos esse, animas'que eorum ita nimio sanguine ac adipibus quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnibus & uictu & uentris ingluuie cogitare. Quinimmò auctor idem Galenus apud Hippocratem est, farta conceptacula potione cibatu'ue dehiscere quandoque, aut uernaculum atque intimum calorem præfocari abundantia atque extingui ac consilescere, sicuti arguunt immortui derepente athletarum nonnulli, qui ad immodicam saginæ mensuram peruenerant. Epaminondam legimus corpulentioribus & adiposis adeò se præstitisse infestum, ut quendam eiusmodi protéso aqualiculo ab exercitu summouendum censuerit: ratione quoque addita, quòd eius uenter uix tribus aut eo pluribus obtegi scutis ualeret, adeòque promineret, ut pudenda oculis subijcere nequiret. Ipse uerò adeò prætenui ac præparco fuisse uictu narratur, ut à uicino ad cœnam uocatus, ubi bellariorum cum obsonijs ganeatis, & unguentis conspexit apparatum, abiens: Ego te (inquit) rei diuinæ operam dare opinabar, non de contumelia cogitare. Hinc celebrata à ueteribus mensa necessaria, quam tenuem & frugi uolebant intelligi, & quæ naturæ modò expleret desideria, quàm ad panem & aquam Seneca produxit, ut nil sit necesse saliaribus distendi epulis, quarum gurgitibus & familia proluitur & pecunia: nec tantum uorare, quantum uix alterius diei nox percoquat: quando nil prorsus ita animum adobruit, ut oppletus uenter atque exæstuans, huc illucque se uertens, & in ructus uel crepitus uentorum efflatione respirãs. Quanquam imperator Vitellius ad omnem natus licentiam, quum diei ac noctis plurimum uoracitati impenderet, mox ut nouis epulis locum uacuefaceret, uomitu redundans ac permolestum onus leuabat, quod scribit Dion. Proinde quum infestarentur conuiuæ, ac torquerentur malè, non illepidum Vibio Crispo expréssum dicterium est. nam infesta liberatus ægritudine, quum interim conuiuijs non interfuisset: Perieram, inquit, ni morbo essem grauiter conflictatus. Legimus quosdam morbo articulari & podagræ humoribus laborantes proscriptione bonorum, ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos conualuisse.

B Sed & Diogenes tyrannos & subuersiones urbium, belláque uel hostilia uel ciuilia non pro simplici uictu olerum pomorumque, sed pro carnibus & epularum delicijs asserit excitari. Quippe incini audias passim:

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ δείπνου:

id est, unum augurium optimum, cœnæ opem tulisse. Nec Euripidis illud aduertimus:

ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶντι δ᾽ οὔ.

id est satierati præstò Venus est, famescenti haudquaquam. Nam antea dixerat Achæus, πεινῶσι γὰρ ἡ Κύπρις πικρά: id est, amarulenta famescentibus Venus est. At Philippus apud Minidium hospitem Casini, quum appositum è proximo flumine lupum gustasset atque expuisset: Peream, inquit, nisi piscem putaui. Et sunt uoces hoc genus Gangeticas & Aegyptias aues temulenter eructantium. Cæterùm, quod utique mirari me plurimùm fateor, ille uoluptatis assertor Epicurus omnes libros suos repleuit olerib. & pomis, uilibus'que cibis astruit esse uiuendum. Vetus sententia est, Difficile esse, immò impossibile, delicijs & uoluptatibus affluentes non ea cogitare quæ gerimus. Contra naturam est, copijs uoluptatum sine uoluptate perfrui. Platonici & Stoici in templorum lucis & porticibus uersabantur, ut admoniti augustioris habitaculi sanctitate, nihil aliud quàm de uirtutibus cogitarent. Scribit Xenophon in libro de Republica Lacedemoniorum, Lycurgum cibi tantum masculo habendum censuisse, ut nunquam grauaretur crapula, & indigentiam ferre expertus sciret. Quinetiam ad salubrius degendum, & ad status proceritatem magis id alimenti conducere, arbitratum esse, quòd gracilia corpora, quàm quod lita cibo efficeret. Ex obsonijs porrò apud Spartanos, ius nigrum maximè probatum est, cuius gratia quendam ex Ponti regibus, memoriæ proditum est, coquum emisse Laconicum: inde iure gustato, quum esset offensus, placidè subintulit is: O rex, hoc certè iure homines in Eurota loti utuntur obsonio: qui ubi modicè biberunt, domum abeunt absque facula. Hinc Mythecum Syracusanum coquinariæ peritum adeò, ut quam auctoritatem ex sculptura esset consequutus Phidias, tantum non exæquaret, quum Spartam adisset, ut scribit Maximus Tyrius, artem suam

inibi alicuius futuram dignationis opinatus, Lacedæmoniorum magistratus demigrare A primo quoque tempore iusserunt, quum astruerent, ita assuetos Spartanos, ut labor potius quàm dapium lenocinia edendi prolubium excitaret. Est autem ius nigrum, ut inquit libro sexto Pollux, hæmatia, id est sanguiculus, seu igne coctus sanguis. Sunt qui sanguiculum, id est hæmation, esse hœdi sanguinem putent, cibo concinnatum: quod hypotrimma dicatur quoque, ac hyposphagma: etiam si in iambis Hipponax pro sepiæ atramento accipit hyposphagma, ut scribit Athenæus, ubi dixit, σηπίης ὑπόσφαγμα. Est & gari species sanguiculus, id est hæmation. Quod præstantissimum rentur Græci. Glaucus autem Locrus, inquit Athenæus idem, ita prodit in opsartyco: Hyposphagma est percoctus sanguis, inditur silphium, sapa aut mel, acetum, lac, caseus, ac folia odorata, sed concisa. In iuris autem nigri mentione scitu dignum illud Cleomenis, Hospitibus mazam & nigrum ius, ut in Phiditijs assueuerat, appositum moleste ferentis, quum diceret, Non oportere πρὸς τοὺς ξένους λίαν ἀκριβῶς λακωνίζειν. Iam, inquit Hieronymus item, ex quo multa in caput transposuimus hoc, ne cui delicatior nostra uideatur doctrina, ut qui pugnanti ictus de muro uideamur dictare, Aegyptiorum quoque sacerdotum mores præparci in uictu, ac frugi prorsum bonæ, & contemplationi dedita mens in stuporem usque à Chæremone Stoico narrantur: eos enim scribit, negotijs omnibus curis´que reiectis, semper in templo fuisse, & rerum naturas causas´que ac rationes siderum esse contemplatos, mulieribus nunquam se miscuisse, nunquam cognatos & propinquos, ne liberos quidem uidisse, ex eo tempore quo cœpissent diuino cultui deseruire. Carnibus item & uino semper abstinuisse, immò uerò etiam pane rarò uesci solitos, ne onerarent stomachum: quòd si quando comederent, tonsum pariter hyssopum sumebant, ut escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantum in holeribus no uerant. Quid loquar (inquit) de uolatilibus, quum ouum quoque pro carnibus uitauerint, & lac: quorum alterum carnes liquidas, alterum sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eisdem ex folijs palmarum, quas baias uocant, bidui triduiq; inediam sustinebant. Sunt qui monumentis prodant, ætate qua Pygmalion regno potiebatur in Oriente, necdum carnes in epulas fuisse admissas. In sanctis literis carnium esus & piscium post diluuium modò uidetur cœpisse. Post id nanq; ita præcipitur: Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum. Porrò ex tribus magorum generibus apud Persas, primos, qui etiam doctrina & eloquentia præcellant, præter farinam & holera aliud nil prorsus in cibum recepisse memorant. Gymnosophistarum apud Indos duo produntur genera, auctore Porphyrio: alterum Brachmanas dicunt, Samaneos alterum: quos adeò continentiæ studiosos prædicant, ut pomis modò, modò oryza aut farina tantum alantur. Additur rei miraculum, ubi eos adierit rex, ueneratur ut deos, illorum precibus pacem regno conciliari opinatus. Digna porrò relatu quæ insuper de Samaneis idem scribit Porphyrius, eos huius uitæ tempus, tanquam necessariam quandam seruitutem naturæ ministrantem, inuitos tulisse, studuisseque animas à corporibus soluere: ac quum prosperè corpus se habere sentirent, sæpe nihilo ad hoc urgente, è uita solitos egredi. Hos domestici obitu beatos existimabant: qui´que illis superessent, deflebant, ut infelices. Euripidis testatum monumentis est, quos uocant Iouis prophetas in Creta, non carnibus modò, sed & coctis omnino abstinuisse cibis. A Xenocrate tria celebrantur Triptolemi præcepta in Eleusinę templo, Honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus abstinẽdum. Quid hic Diogenem amplius memorem, quem Græcia ἡμερόβιον dictitabat, perinde ac tu dicas, diarij uictus, quòd de crastino minus penderet, & in præsentem modò horam sibi corrogaret cibum? Illud scimus omnes, à Porphyrio illo scientissimo concinnatum esse librum aduersus edentes carnes. Hic est qui mentem sanctam animam perturbationis expertem optimas Deo esse primitias, pronunciauit. Item corpus pingue factum animam quoque in esuritionem cogere à uita prolapsam felici, redditamq; etiam magis corpoream, ad idq; quod diuersum est, deflexam: uti ne primoribus quidem, quod dicitur, labris sapientiam prægustet, sed nec summis contingat digitis, nusquam ad bonam sese recipiens frugem, aut uix. Iam uerò, inquit, sine minimis quidem alimentis indigeremus, tanto feliciores essemus, quanto magis & immortales. Nunc uerò in hoc mortali uiuentes, adhuc etiam nos (ut ita dicam) mortaliores latenter efficimus, dum corpus

A pus adaugemus, atque (ut Theophrastus inquit) dum φοίκιον, id est plurimum necessitudinis animus cum corpore contrahit. Democrates ait, Viuere imprudenter, intemperanter, impie, non tam male uiuere est, quàm diu mori. Prodit historia, & meminit in libro περὶ σαρκοφαγίας Plutarchus, Aegyptios uentrem mortuorum eximere atque mox in sole aperire, ut omnium peccatorum causam. Bœotios non alia magis ratione fatuos, pingues ac rudes, & ἀναισθήτους, id est brutos, ab Atheniensibus dici, quàm propter ἀδηφαγίαν, id est edendi inexplebilem auiditatem. Philoxenum Eryxidis & Gnathonem Siculum Plutarchus scribit, gulæ proceres, immò uerò extremos ac perditos homunciones cupediuoros'que infamari literis, quòd conuiuijs adhibiti emungere se in paropsides siue pultaria soliti essent, ut abstinentibus cæteris, soli epulis amplius fruerentur, uel ad distensi onem obfarcirentur uerius. Philoxenum uocant nonnulli Philichthyn: Aristoteles etiam Philodipnon. Quod de gruis collo in Philoxenum refertur, Melanthio Clearchus contribuit. Sunt qui Cytherium scribant Philoxenum poetices non ignarum cœnasse quandoque apud Dionysium, ac ut illi animaduertit mulum apponi magnitudine uisenda, sibi uerò minutulum nescio quem, arreptum protinus admouit auribus: mirante Dionysio, In manibus (inquit) Galatea est, uolui quæpiam de hoc scitari: at is iuniorem se respondit, quàm ut scire quippiam posset: uerùm, quia sit iam magno natu, scire multa qui sit appositus tibi. Qua urbanitate solutus in risum Dionysius, mulo cessit illi. Philoxeni parasiti meminit Athenæus, Pternocopida cognominatum prodens, qui cœna quadam ubi atriorem inferri panem animaduertit, Ne multum (inquit) apposueris, ne tenebras forte inducas. Porrò sicut Philoxenus Philichthys est cognominatus, ita nec desunt qui Platonem quoque Philosicon nuncupent, quòd ficis gratè uesceretur. Nam & quidam dictus Philobotrys est, quoniam uuis afficeretur insigniter: uelut Philippus & Alexander Philomeli uocantur, à pomis quæ auidè esitarent. Quin inuentis prope Babylonem optimis, edita ab Alexandro melomachia est, onustis nauibus. At rhetor Callimedon Carabi cognomen est assequutus, quòd eo cibo insigniter oblectaretur. Vixit is Demosthenis tempestate, opsophagia præcipuè celebratus: propterea in eum A-

B lexis:

> ὑπὲρ πάτρας μὲν πᾶς τις ἀποθνήσκειν θέλει,
> ὑπὲρ δὲ μήτρας καλλιμέδων ὁ κάραβος.

Est autem piscis carabus, & qui in arentibus lignis succrescunt uermiculi: quanquã Macedonibus eo nomine porta intelligitur. Carabæra, bifurcum est lignum. Carabaides uetulæ dicuntur apud Methymnæos. Apud Crobilum comicum, Athenæo referente, gulo insignis ad cibaria præferuida digitos sibi esse gloriatur ἰδαλίμους, id est humentes, & calentibus frustis ita se guttur succensurum, ut uideri fornax possit, non homo. Philoxenum Leucadium, à quo Philoxeniæ ducuntur placentæ, produnt feruentibus balneorum aquis solitum manus & os prædurefacere, uelut quodam callo, ut in obsoniorum incendio fieret sensus expers, indéque abstinentibus alijs, solus auiditati faceret paria, coquis præmonitis, in id operam nauarent.

De tyrotaricho apud Ciceronem quid sentiendum. Quid tarichopoleum, & tarichopola.
Quid crematbra, item talarus, & episodia, saperda, tarsus, tyrobolium. Victui inseruientium alia dici necessaria, alia introducta. Iondæ. Salsamentorũ prouerbia.
Origanum. Numeriani historia. Caput XXVI.

CIcero in quadam ad Pætum epistola, Quam mihi, inquit, tyrotarichi patinam narras? facilitate mea ista ferebantur antea, nunc mutata res est. Quæri scio inter eloquentiæ Ciceronis candidatos, quid uerbum non admodum frequens apud Latinos sibi uelit, tam hic quàm in Epistolis ad Atticum. Inuenio apud Græcos dici quidem tarichos, salsamentum. Sudas tamen carnem intelligere mauult sale conspersam: addito etiamnum etymo, παρὰ τὸ εἰς ὑγρὸν ὀχετευέσθαι, quod eliquetur inde tabes gari modo: nam ichor tabes est, ac cruor. Id fuisse annonæ uilioris, ut credam, facit Aristophanis interpres, quum in Comœdia cui titulus est ἱππῆς, id est Equites, ita scribat: ὅπου τὸ ταριχοπωλεῖον, ἀντὶ τοῦ ὅπου τὰ εὐτελῆ πωλεῖται. ubi inquit, Est tarichopoleum, hoc est ubi tenuia ueneduntur. Tarichos Phrygium & Gadiricum est apud Eupolin in Marica. Iulius Pollux Aegyptia addit, & Sardoa quoq; sed & tilti-

tarichos dicitur ab eodem, & λεπιδωτόν, quod squammatum intelligit: & seruile cibarium fuisse, monstrat comicus Plato, καὶ πρὸ μιῶν ἅμα, πίλτε τάριχος ἐπεδάμην τοῖς οἰκέταις. Ex his ducor cōiectura, non tam ut monitorum plerisque est uisum, à caseo duci tyrotarichum, quàm à loco ubi conficeretur, mox Romam subuectaretur, uti ex Hispania & locis alijs. Nec me fallit, Apicium scribere, quisquis is est, Patellam tyrotaricham ex quocunque salso uolueris, coques ex oleo: exossabis & cerebella cocta, pulpas piscium, iecuscula pullorum, caseum mollem excaldatum: hæc omnia calefacies in patella. Apud Philippidem, Eustathio referente, legitur τυροῦ καὶ ταρίχους. ubi auctor idem probare nititur, tarichos neutro dici genere, ut apud Menandrum ἐπίπασσ' αὐτὸ τὸ τάριχος ἅλας, id est sale insperſi tarichos: & masculino apud Aristophanem, τάριχον τουτονὶ πλύνων, id est tarichum abluens hunc. Horæum tarichos inueni apud Pollucem libro septimo, siue horatarichos, sicuti etiam tarichopolas, quos Latinè salarios dixit Martialis, hoc est qui salsamenta uendunt. Philotarichos legitur quandoque & zomotarichos, sicut elephantinū tarichos, necnon omotarichos. Omotarichum esse Dioscorides prodit, salsi thynni carnem: quę quoniam cruda sale conditur, sic planè dicitur. Quia uerò obsonia attingimus, id opera parerga nil obfuerit apposuisse: cremathram dici uas, in quo obsoniorum reliquiæ condantur, dictam, quia suspēsa in alto habeatur: eam Aristophanes etiam talarū uocauit: quanquam eo nomine calathus intelligitur rusticanus, ex salignis uirgis contexi solitus. Tarsos uocat Theocritus, quæ communius tyrobolia nuncupātur, caseis persiccandis comparata. Adijciamus ex abundanti postremò & illa: eorum quæ ad mensæ usum parantur, alia quidem ordinem habere necessarium, uti uinum est, panes, obsonia, stragula item uestis, ac mensæ. alia uerò ἐπεισόδια dicuntur, id est introducta uoluptatis gratia, uti cantilenæ, gelotopœi, hoc est risum mouentes, & id genus alia complura: quæ si affluant, oblectant utique: si non adsint, nec ualde quidem desiderâris. Saperdam esse Ponticum obsonium, Athenæus libro tertio scribit: unde innotescit amplius cur à Persio dicatur, Sarpedam aduehe Ponto. Paulo pòst idem tradit, à quibusdam coracinum dici sarpedam, qui in Mæotide habeatur optimus. Meminit saperdæ Aristophanes quoque in Holcadibus. Quin & saperdam pro apua inueterata accipit Photion, harundini inserta: uti assolet nunc quoque: sed & pro succidia & larido, quod Paphlagonibus Ionde dicitur item. Digna scitu prouerbia duo, quæ à taricho, id est salsamento producuntur, τάριχος ὀπτὸς εὐθὺς ἂν ἴδῃ τὸ πῦρ, id est salsamentum uel igne uiso, coctum censeri. Alterum est, σαπρὸς τάριχος τὴν ὀρίγανον φιλεῖ: putre salsamentum origanum amat. Sunt qui cunilam bubulam interpretentur origanum. Tyrocnestis ab caseo item concinnatur, casiteram inde interpretantur. inde est prouerbiale id à Calippo enunciatum, qui Catanam occupare conatus Syracusis exciderat, πόλιν ἀπολωλεκὼς τυρόκνηστιν εἴληφα. Cæterùm quia de gulonibus pleraque dicta nobis sunt, iucundam Numeriani historiam non prætereamus. Erat hic, ut tradit Dion, Romæ puerorum institutor: mox impetu nescio quo, pueris & grammatica ualere iussis, in Galliam, ceu senatorum unus, se proripuit: atque inibi tanquam ab Seuero imperatore missus, exercitum cogere est adortus, & Albinum Seueri hostem uexare. Cuius quum equites profligasset aliquot, ac pleraque alia iuuenili ardore obîsset: audiens ea Seuerus, & uerè senatorij ordinis uirum arbitratus, literas ad eum dedit, meritas impertiens laudes, ac uires augere hortatus. Quod non segniter is perfecit, & admiratione digna quum pleraque edidisset, mille etiam ac septingentas quinquaginta drachmarum myriadas ad imperatorem destinauit. Mox eundem iam uictorem adire nil ueritus, qui esset, palàm fecit. Nec tamen uictoriarum nomine senatorum decuriæ adijci ad uerum connixus est, aut honoribus affici alijs, uel augeri diuitijs: sed in agros secedēs, paululum quid à Seuero in diem capiens, uitæ reliquum transmisit.

Niuem perfusam mulso quid appellârit Domitianus. Capillorum colores unde sint. Caniciei ratio. Xanthocholi, mixothrix uel mixticapillus Caput XXVII.

DOmitianum imperatorem inauspicatissimum, quem libidine furentem scribit Sex. Aurelius, eiusmodi fœdum exercitium Græcorum uocabulo clinopalen dixisse, memoriæ proditum est: sermonis tamen nec inelegantis fuisse, necnon dictorum notabilium. Vellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius

A tius sibi uidetur. Et cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum & incanum perfusam niuem mulso dixit: quod festiuiter admodum & urbanè in eum est prolatum, qui iam ætatis grauioris ianuam pulsaret, & inde canesceret, liquore uitali longæuitate, ut interim hoc utamur uerbo, siccato, humore autem uitioso, ex'que frigore procreato, exuberantius emergente: quo fit, ut inalbescant cani, quoniam colorem humoris imitentur, unde alimenta trahunt. Quippe sicuti scienter primo Canonis docuit Auicenna, capilli nigrorem caliditati acceptum referimus: ex adustis enim humoribus nigricans consurgit uapor, eandem in pilis exprimens qualitatem. Subalbidus color, frigiditatis indicium est. in eum enim colorem frigoris opera uergit humor, & qui contolluntur inde uapores, albicant. At citrinitas & rubedo æqualitatem præferre uidentur in primis, id est temperatam constitutionem inter adurentem calorem ac frigus. Albedo autem frigiditatem indicat, ac humiditatem immodicam, sicuti canicies aut uehementiorem siccitatis uim, ueluti uegetabilibus obtingere, deprehensum est, ubi exarescant. Ex nigredine siquidem aut uirore in albedinem emigrant. Ipsum uerò hoc usu uenire homini nequit, nisi in exitu persiccantium ægritudinum. Etenim pili substantia attenuatur, rarescit'que eius humidum uiscosum, unde peruius redditur & transparens. Cæterùm quid'nam esse causæ dicamus, cur inter animantes adeò numerosas, adeó que discretas hominem solum canescere cernamus? quanquam non ignoro, Plinium scribere, id etiam in equis uisum.

Rerum naturalium peracuti consectatorees ita fermè astruunt, animantium plerisque ῥυάδα τὴν τρίχα, id est deciduum quotannis esse pilum, ut equo & boui. Nonnulla uerò hoc quidem nō habere, sed esse βραχύβια, id est breuis temporis, ut oues, & alia quædā: quorum pilus utpote non senescens, canescere nequit. At homo nec deciduum gerit pilum, & μακρόβιος est, seu longæuus, propterea consenescit, καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου πολιοῦται, id est ætate caniciem contrahit. Insuper & cætera animalia parum cerebri, id'que minus humidum habent, ut calor ad concoquendum sufficiat. Scribunt tamen physiologorum nonnulli, uisum quandoque hominem, cui ex toto capilli defluxerant, causam febre amplius præstante, exiccandi potestate: nec reddita sanitate omnino, succreue-

B runt pili, quòd poros ac meatus pilorum occupasset frigiditas: quibus præfarctis obstipatis'que, capillo non patuit exitus. Argumentum huius erat prælucida cutis instar speculi nitentis. Qua ratione nec in locis à psora occupatis, promere se pilus ualet: quoniam arescente putrido humecto, meatus præcluduntur, frigore crassante. Verùm ne uideamur Plinium insectari, auctorem in nostris literis eminentissimum, illud non negligendum, equos canescere, comprobari Aristotelis doctrina tertio de Animalium historijs, & quinto de Generatione. Cæterùm quia canicies illa rarior est, minusquè propria, nec clara admodum: ideo solum hominem canescere, traditū est. In equis tamen etiam ratio afferri potest, quòd os in quo cerebrum, tenuius quàm cætera, pro magnitudine habent. Argumentum est, quòd ictus in eo loco periculosus est: unde illud Homericum, ἵνα τε τρίχες ἵππων κρανίῳ ἐμπεφύασι, μάλιστα δὲ καίριόν ἐστι: hoc est, qua setæ hærent capiti, lethaleq; uulnus præcipuè fit equis. Quum igitur præ tenuitate ossis affluat humor, & per ætatem calor deficiat, pili isti canescunt. Ruffi uerò celerius, quàm nigri. Nam & rufitas, hoc est πυῤῥότης, quasi imbecillitas pili est. Imbecillimum autem quodque senescit celerius. Sunt qui putent, Aristoteles inquit, caniciem esse ariditatem quandam: sed hoc perperam esse traditum, indicio est, quòd pili, qui pileo uel integumento quouis operiuntur alio, celerius canescunt. Flatus enim putredinem prohibent: operimentum autem flatus arcet. Porrò pilum, ut herbam, exiccatam non albescere, argumento id est, quòd pili nonnullis cani illicò oriuntur, at nullum oritur aridum. Multi etiam in extremitate albescunt: in ultimis enim ac tenuissimis calor minimus habetur.

Cæteris uerò animalibus, quibus pili progignuntur albi, natura non affectu id euenit: in ijs enim causa coloris, cutis est. alborum enim alba cutis est, nigrorum nigra, uariorum permixtorum'que partim nigra esse conspicitur, partim alba: at in homine cutis nulla causa est. Qui enim sunt albi, admodum nigros habent capillos. Ratio uerò est, quòd homo omnium maximè tenuem cutem habet pro magnitudine. Itaque nihil ad pilorum mutationē cutis ualet, immò præ sua imbecilitate ipsa mutatur, & uel à sole uel à flatu redditur nigrior, nec pili tamē mutātur. Cæterùm nec prætereūda parte ista grammaticorū

diligentia, qui xantham siue flauam in Achille comam, caloris & iracundiæ argumentũ habent, quoniã eiusmodi ferè sint xanthocholi, id est quibus dominatur bilis flaua. Verùm & flauus dicitur Menelaus, quem tamen haudquaquam acrocholum intelligunt, sed mitem suauemq́ue, ac proinde mollem bellatorẽ. Xantham porrò comam etiam pyrrham dici, palàm est, unde inflectatur Pyrrhichus. Dicitur & pyrsa: item ætha, id est αἴθη, ab æthos, quod ardentem signat: unde apud Lycophronem Comætho, id est κομαιθώ. Xanthi tamen capilli solare quiddam habent, pyrrhi uerò flammeum. Sciendum tamen est, caniciem quæ morbo contingat, non senio, effici ratione cutis. Nam eo uitio corporis quod leuca dicitur, siue uitiligo, pili efficiuntur albi. Cuius causa est, quòd è cute exeunt pili: si uerò ægrotat cutis, extenuataq́ue est, pilus quoque ægrescit. Aegritudo autem pili, canicies est: ætatis uerò illa canicies est ex inopia & exilitate caloris. omnis enim ætas labitur in frigiditatẽ. Quibus uerò hominibus natura pilorum parum calida est, plusque humoris subit, calor proprius nequit concoquere, atque ita putrescit humor calore aeris ambeũtis: fit enim putredo ex calore, sed non suo natiuóque. Putredo autem & aquæ & terræ, & quorumuis eiusmodi corporum fieri potest: quamobrem etiam terreni uaporis putredinem nouimus, quæ εὐρώς, id est situs uocatur: etenim situs caries terreni uaporis est. Itaque in pilis quoque alimentum tale ubi non cõcoquuntur, putrescit, atque ita efficitur ea quæ canicies appellatur. Quæ alba propterea est, ex Aristotelis doctrina, quod & situs cariosorum ferè albus est. Cuius rei causa est, quòd multum aeris cõtinet: omnis enim uapor terrenus uim habet aeris crassioris: situs enim quasi respondens pruinæ existimatur. Nam si uapor se efferens concrescit, pruina est: sin putrescit, situs. Quamobrem apposité admodum per tralationem in Comœdijs poetæ cum morsu ita enunciant, ut τὰς πολιὰς γήρως εὐρῶτα καὶ πάχνην, id est caniciem senectutis situm atque pruinam uocent. Porrò argumentum illud euidens, quòd plerisque per ægritudinem pili canuerint, mox ualetudini restitutis nigruerint, quod ipsum Auicenna item docuit secunda quarti, tractatu secundo de Conualescentibus. Rectè utique dixerimmus, morbum esse aduẽticiam senectutem, senectutem uerò esse morbum naturalem: quare morborum nonnulli idem faciunt, quod senectus. Sed nec ægritudine solum incanescere hominem contingit, uerum etiam repentino mortis discrimine: quod euenisse compertum est cuidam è rupe pendenti, dum accipitrum pullos scrutaretur, interim'que funes quibus sustinebatur, dissiluissent. Contingit præterea & diuturno mœrore. Sed & canos item prudentiæ nomine quosdam dicimus, uti adnotauit Eustathius. Proinde, inquit, Tyrrhenus Tarcon & Cycnus Troianus ætatis primordio statim memorantur cani. Dignum scitu quod in Gabriæ adnotatũ fabellis est, μιξόθριχα dici hominem, cui duplex sit capillorum color, ut nigredinem præferant alij, caniciem nonnulli. Perinde uerò id uerbum est, ac si Latialiter mixticapillum audeas enunciare.

A

B

Cur ab Homero senes dicantur poliocrotaphi. Crotaphos quid. Suturarum capitis ratio. De caluicie præterea & canicie. Rhaphides quid. Vespasiani historia.

Caput XXVIII.

QVærit Alexander Aphrodiseus, Peripateticorum scientissimus, qua ex causa Homerus summo ingenio summáque doctrina uates τοὺς ἀνθρώπους πολιοκροτάφους ἐκάλεσεν, hoc est homines dixit poliocrotaphos, quod significat, in temporibus canos. Hoc autem, inquit, ex eo credimus prouenire, quia utplurimùm inde canicies exoritur, quandoquidem primores capitis partes posterioribus sunt humectiores καὶ φλεγματικώτεραι, id est longè magis pituitosæ. Crotaphon intelligit Aristoteles, partem oculos interiacentem aures'que & uerticem. Dicitur crotaphos, quod & institutum adiuuat, quoniam κηρύσσει τὸν τάφον, uelut mortis portio hæc sit prænuncia: hinc Theocritus, ἐκ κροτάφων πελόμεσθα πάντες γηραλέοι, id est ex temporibus omnes sumus senes. Sed inquit Macrobius, si pars anterior, humidior est, cur caluicium patitur, quod non nisi siccitate contingit? ratio est, quia partes priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euanescat per plures meatus: unde uidemus in siccis defunctorum capitibus uelut quasdam suturas, quibus hemisphæria (ut ita dixerim) capitis illigantur. Eas uerò ut doctius teneamus, imitemur'que gæodætas & machinarios mensores, qui adhibito gnomone seu

norma

norma sui generis, arearum spacia concipiunt, nec alba (quod dicitur) linea ex medicæ scientiæ thesauris ad hunc usum præseruientia conuertamus. sciendum est, totum quidem capitis os dici à Græcis cytos: constare uerò id commissuris, quas ijdem ῥαφὰς uocent, id est suturas, quæ serratæ sunt: aliqui etiam stephanitidas aut rhabdoides & lepidoides. Sunt autem commissuræ cranei interceptæ numero, ut ferè creditur, quinque. Ex quibus nonnullas intelligi ueras uolunt, certasq; : quoniam ab extimis ad intima directè producantur per integram osium spissitudinem, quod scribit Conciliator. Incertas uerò nec ueras, aut fallaces, ut Conciliatoris eiusdem utamur uerbo, accipiunt: non quia ad intima non perueniant, quod per errorem adcredisse Mundinus uidetur. nam in craneo uehementer arefacto penetrare eas, liquidò deprehensum est. Sed quoniam ut priores, directè non penetrent: nam quod extrinsecus ab imo exorditur, intus desinit supernè, ueluti os subiecto incumbat osi, atque ita ferruminetur utrunque. Nam & significatius nono de Vtilitate particularum Galenus agglutinationes uocauit. Primam uerò ex legitimis certisq; coronalem uocant: quoniam in ambitum porrecta, coronæ præferat imaginem. Sequentem uerò, à figura sagittam dicunt: habet hæc capitis mediana, initium ducens ab osse anteriori, pergens ad os dictum lambdam, hoc modo C. coronalem quippe cõtingit, pergitq; mox ad uerticem: quod Auicenna scribit. Suturam tertiam, lambdę uocant à Græci elementi figura: estq; in parte postrema, quam puppim appellant. Subiacet ei cerebri uentriculus posterior. Porrò suturas non ueras esse duas statuunt inter ossa capitis lateralia atq; præcipua, & ossa petrosa, quæ superiacent eis, cohęrentq; corticis imagine quadam. Eas Galenus etiam squammosas nuncupat, & esse parallelas probat, id est à sagitta æquidistantes: addunt nonnulli etiam à coronali. Hasce suturas quinque, medicorum scholæ obseruant præcipuè. Adnotarunt & alias, sed obscuriores, quibus colligentur ossa capitis omnia supra collũ, ita ut uniuersę fiant duodeuiginti. Sed enim parte hac uberius fusiusq; magni auctoris persequamur placita. Osium, inquit, compositio duplex: aut enim ad motum est, diciturq; ἄρθρον: aut ad firmitatem, ac uocatur συνάρθρωσις. Huius species tres, ῥαφὴ, σύμφυσις, γόμφωσις. Et ossa quidem capitis compacta suturis sunt: inueniuntur hæ quinq; plurimùm: στεφανιαία, per sinciput, id est διὰ τοῦ βρέγματος: obolίæa, per uerticem: λαμβδοειδὴς, quæ in occipite, id est διὰ ἰνίου: crotaphiæ, seu temporales duæ. Cranij ossa septẽ, occipitis unum, uerticis duo, temporum totidem, frontis unum, polymorphi item unum: gomphosis dentiũ est, quia infiguntur: symphysis uerò aliorum. Pauciores esse suturas in mulierum capitibus, obseruatum est. Addunt & constipatiores haberi, qua ratione doloribus capitis amplius infestari, minus se egerẽtibus cerebri superfluitatibus, quæ præcipua est suturarũ utilitas: unde & capitis osse pertuso, maniacos plerunque sanitati restitutos, legimus. In Platæensi strage Persicum caput repertum, Herodotus scribit, nulla prorsus suturarum commissura. cui Aratus succinere uidetur:

πολλαὶ δ' ἀῤῥαφέων κεφαλαὶ πάγεν ἀνθρώποισι:

id est, capitum pleraque hominibus citra suturas compacta sunt. Arrianus Aethiopum capita suturis nullis esse laxa prodidit. Sed ad rem, quibus illi meatus fuerint ampliores, humorem siccitate mutant: & ideo tardius canescunt, sed non caluitio carent. Occipitium etiam si est siccius, nunquam tamen caluitio deformatur, quoniam eius siccitas non ex uitio, sed ex natura est. Ex ea uerò siccitate caluitium fit, quæ per malam temperiem, quam Græci ἀκρασίαν uocare solent, contingit: unde capillo crispi, qui ita temperati sunt, ut capite sicciore sint, tardè canescunt, citò in caluitiem transeunt. Qui uerò capillo sunt rariore, non eo facilè nudantur, nutriente humore, quod phlegma uocitatur, sed fit illis cita canicies. Porrò scitu dignum id quoque, caluiciem quandoq; ex cognatione prouenire, quod Alexander scribit, sicuti podagra & morbi alij ex nobis natos frequenter excipiunt. Ex eodem quoque illud non omiserim: canos non solùm albicare, sed quandoque fieri χρυσοειδεῖς, hoc est fuluos, ὅταν συναναμιχθῇ ἡ λεκιθώδης χολὴ τῷ φλέγματι, id est, ubi flaua bilis permixta pituitæ fuerit. sic enim lecithodes transfertur, quando lecithus est oui luteum. Suppetit in hoc & Galeni illud ex Therapeutices quartodecimo: Prorsum (inquit) interextincto, qui pilos confouebat, humore, cooritur phalacrosis, at subeunte uitioso, ophiasis consurgit ac alopecia. Iucundum relatu,

quod

quod prodit historicus Dion, quum apparuisset cometes, quo portendi uidebatur Ve- A
spasiani mors, eludens is, non sibi ait illum præsignare, sed Parthorum regi. ἐκεῖνος γὰρ κομᾷ, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμι. id est: ille enim est comatus, ego autem caluus. Quoniam uerò dici à Græcis suturas diximus ῥαφὰς, sciendum rhaphidas aliud esse omnino: nam sic pisces uocant, quos & belonas dicunt: uti tradit in commentatione de Piscibus Dorion. Meminit Epicharmus insigni distinguens apposito. nam oxyrhynchos appellauit, id est exacuminati rostri.

De phalacro, & phalo, ac anaphalantia, & phalantho. Quid phalacræ, siue calueta. Caluari, caluescere. Phalacrææ puellæ. Idæ promõtoria. Spurcus ager. De caluitio plura. Item de spadonibus. Ponticũ arbor. Semen à cerebro defluere. Castrare quis adortus sit primus. Apocopi, spathici, naphtha. Tiberij caluitium. Seiani pro caluis cur. A cal uo ad caluum. Cap. XXIX.

CAluum Græci phalacrum dicunt, ueluti qui habeat τὸ ἄκρον φαλὸν, ὅ ἐστι λευκόν, quòd uerticem habeat albicantem. phalum enim album uocant, ἀπὸ τοῦ φάος, tanquam luminosum sit, multumq́ habeat claritatis. Hinc & eundem phalanthum appellarunt, quòd albus capillus ueluti flos sit. In Iulij Pollucis monumentis est anaphalantias quoque, sed hunc anasilum interpretantur, hoc est capite incompto. Nam, inquiunt, phala est ornatus quidem, à luce ita dictus: unde & galeæ phalus nuncupatur, pars ante frontem, cui prænitentes claui affiguntur, ut speciem afferant. Scribit Dion, Cæsarem laurea usum perpetuò, postea quàm est potitus rerum, eo prætextu quòd ἀναφαλαντίας ὤν. Auctor autem Tranquillus, Cæsarem caluitij deformitatem tulisse iniquissimè. Caluitium ipsum phalacroma uocant. Legimus in Thesauris Stephani, Phalacras inde dici uertices montis Idæ, ubi planta nulla uisitur niuium magnitudine ac gelicidij. Quin, inquit, montana omnia satis fruticibus que nuda phalacras rectè dixeris. Latinè dici calueta possunt: uel, ut Columellæ placere animaduerto, glabreta, qui & glabrentia uocat loca. nam & caluatam uineam lego apud Catonem & Plinium, in qua uites quidem sint, sed paucæ admodum & raræ, ut in caluitio capilli. Caluari quoque & caluescere, in Collumella posita inuenies pro rarescere. φαλακραίας B
κόρας eleganter dixit Lycophron, Paridis naues, ut quæ ex arboribus montis Idæ fuerint compactæ, ex quo & datum loco nomen, suspicatur Interpres, ceu ab Phereclo fuerit renudatus. Esse autem Idæ promontoria quatuor, Phalacram, Lectum, Pergamum, Gargaron. Porrò spurcum agrum intelligunt agricolationis studiosi graminoso diuersum. Sed redeo ad caluos. Est, inquit Plinius, in capillis aliqua terrarum differentia: quippe Myconij carentes eo gignuntur: unde & caluos omnes, Myconios dicimus, auctore Stephano: sed commeminit & Strabo. Est uerò Myconus cycladum una, de Mycono nuncupata Aeneæ ac Rhyus filio. Scribit Herodotus in Melpomene, siue historia quarta, inter Scythicas gentes esse quosdam, qui sub excelsorum montium radicibus incolant, eos ab ipso natali caluos esse, tam mares, quàm fœminas: esse item simis naribus & ingenti mento, proprio quodam oris sono, Scythicam gestantes uestem, ex arbore uictitantes, cui nomen sit Ponticum, cuius magnitudo eadem quę fico, fructum esse fabæ persimilem. Verùm resectis ijs, aliquid scitius promere pergamus. Quærunt scientissimi, quid ita spadones calui effici nequeant? Ratio autem duci uidetur inde, quòd cerebri multum obtineant: quam rem eis contingere, hinc manifestum est, quia rem ueneream non agunt, ἡ γὰρ γονὴ ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα: hoc est, semen labi per spinam è cerebro uidetur. quam opinionem sequutus item Hippocrates est in libro de Aere & aqua. Nam præcisis uenis quæ post aures sunt, induci sterilitatem credidit, quòd seminis materia plurimùm à cerebro sit: quemadmodum uigesima tertij ab Auicenna quoque expositum scimus. Indicio est, membri illius, & oculorum quoque ex coitu imbecillitas. Eadem ratione boues ectomiæ, id est excecti, cornua gerere maiora uisuntur. Insuper ob id quoque pueri, necnon mulieres caluitium nesciunt. Quin uniuersim bruta excecta in melius proficiunt, quando mollior euadit caro, digestioni aptior ac sapidior quoque: quod indicat tertio Alimentorum Galenus. Homo in deterius abit multo generandi ratione, quæ ut omnium nobilissimo, illi præcipuè incumbit. Bruta nobis obnoxia nutrimenti præcipuum habent opus. Sic por

A rò sancit de instituto negocio Auicenna: Mulieres, inquit, & castrati non caluescunt: & mulieres quidem, quia sint humectæ plurimùm: castrati uerò perfrigidi, ut minor calore in eis fiat humiditatis resolutio. Amplius in euiratis quod transire in barbam debuerat, in capronas abit. In muliere barba non succrescit, pororum ac meatuum angustia. Scribit Hippocrates Sententiarum libro sexto, spadones nec podagra laborare, neque caluos effici. Super cuius loci enarratione paucula Galeni doctissimi interpretis uerba subsignare uoluimus, ut obiter moneamur inde, quàm euidens sit morborum ratio in uictu parum ordinato: Spadones, inquit, dempti testes similes mulieribus reddunt. Igitur eæ quemadmodum non caluescunt, ita spadones nil eiusmodi sentiunt. Cæterùm ut podagra castratos non tentet, temporibus Hippocratis uerius erat, nostris non insuper ratum est, ob inertissimam desidiam & improbam satietatis lasciuiam. Proditum mememoriæ ab opinatissimis est, Semiramidem reginam omnium principem teneros mares adortam castrare, uelut naturæ iniecta ui, quam ab instituto cursu retorsit, quum inter ipsa nascendi crepundia per primigenios seminis fontes tacita quodam modo lege uias illa posteritatis propagandæ dictaret. Illud sciendum utique, spadones dici ectomias & apocopos: uerùm & apocopi debiles appellantur, ac imbecilli. Firmicus Matheseos tertio: Inefficaces, inquit, ac apocopos reddent, & qui nihil agere possint, & qui nuptias difficilè consequantur: erunt enim steriles, & qui sobolem generare non possint: morientur autem spathici, aut colobici. Quòd si qui dicantur spathici, amplius ambigis, ex eodem libro quarto percipias licet: Facit, inquit, luna interdum spathicos, & qui assiduis ualetudinum uitijs contrahantur. De spadonibus porrò dignum scitu occurrit illud: esse apud Phrygiæ Hierapolin terræ hiatum, ex quo sese promēs spiritus lethalis, quicquid accesserit propius, pernecat confestim, spadonibus modò exceptis: cuius ratio aut difficilis est, aut supra hominis captum: sicuti quod de naphtha legimus, quæ piceum præfert glutinum, bitumini persimile: cui si auicula insederit, uolatu præpedito, mox prorsum euanescit: quòd si ignē cōceperit, pulueris tantùm iniectu restingui ualet. Spadones, surculos uenusta metaphora dicunt rustici, qui nil attulerint, quibus diuersi sunt, quos frugiferos uocant. Collibuit porrò nec præterire, quæ omnium in rebus naturalibus maximus exarāda sibi censuit. Calui, inquit, omnium maximè homines apertè efficiuntur: quod genus affectionis generale quodam modo est. Nam & plantarum aliæ semper frondent, aliæ frondem amittūt. At aues, quæ certo tempore se abdunt, & latent, pennas amittunt: qualis affectus in hominibus caluitium est. Quum enim paulatim & frondes, & pennæ, & pili defluāt, ubi uniuersim hic affectus euenerit, uocabula accipit hæc, caluescere, defrondescere, depennescere. Causa huius affectus, inopia humoris calidi est, qualis præcipuè est humor pinguis. Quare plantæ, quę pingues sunt, fronde perpetua uirent. Præterea homines suis ætatibus hyemem, æstatemq́ agunt: quamobrem nemo ante quàm coire incipiat, caluescit. Sed à uenereo coitu id potius euenit, scilicet ijs qui eò sua natura sint propensiores, quòd cerebrum per se utique frigidissimum, rei uenereæ usu etiamnum frigidius fit. Causa uerò, ut quæ latent, rursus pennas recipiant: quæq́ frondem amiserint, denuò frondescant: caluis autem nunquam redeat pilus, quòd anni tempora illis mutationem corporis magis afferunt. Itaque pro temporum mutatione uicissitudo gignendi amittendiq́ sequitur, ut animalia pennas pilosq́, plantæ frondes aut dimittant aut recipiant. At uerò hominibus per ætatem euenit uer, æstas, autumnus, hyems. Itaque quum ipsæ ætates non permutē tur, fit, ne affectus qui ob eas accidunt, permutentur, quanquam similis causa est. Porrò sunt qui putent, quibusdam hominibus, caluis quidem, si frequenter coeant, succrescere pilos. Cuius rationem affert Albertus de Animalibus tertio. In homine eiusmodi calorem fuisse primò uelut sopitum, & humido detentum uiscoso: coitu uerò humido arescente, calor uelut exolutus uinculis, fit inde potentior ad humorem resoluendum & pilum generandum. Verùm ratio hæc parum fortè propria auribus uidebitur excultis. Sed & lepidius aliquid subnectamus: Erat caluitio deformior Tiberius, proinde in spectaculo quodam Seianus ad eius ludibrium, per caluos effici omnia curauit à matutina hora in uespertinum: quin & puerorum capite deraso, ad quinq; milia exeuntibus è theatro præluxêre: unde Seiani ex eo dicti omnes calui, inquit Dion. Porrò in

B

Caligula

Caligula ſcribit hic idem, quum is turbam eſſet intuitus ſeu uinctorum, ſeu aliorum quorundam, imperauit ἀπὸ δὴ τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι. Poſtremò impacturi pragmatiæ iſti coronidem, adijciamus illud Bionis perelegãs: Non minus moleſtum eſſe caluis, quàm comatis pilos uelli. Nam, ut ſcienter Seneca inquit, errat qui putat animoſius detrimēta diuites ferre. Maximis minimisq; corporibus par eſt dolor uulneris.

Pancratiaſtæ qui propriè dicantur. Quintiliani locus explicatur. Athletæ quos uocant Nicas. Item plura de certaminũ generibus, & ad ea pertinentibus uocabulis. Pyctæ, ſphæromachia, acrocherſites. Glaucus ſciamachus, Pammachi. Pentathli. Palæſtræ inuentor. Aeginetæ Philopentathli cur. Saltus uocabula. Canon, dolichus, diaulus. Præmiorum nomina diuerſa. Soſtra, ſoteria. Iſelaſtica certamina.

Caput XXX.

QVintilianus Oratoriarum inſtitutionum ſecundo ita ſcribit: Peritus non ſi docendum pancratiaſtem ſuſceperit, pugno ferire, uel calce tantùm, aut nexus modo, atque in his ictus aliquos docebit, ſed omnia quæ ſunt eius certaminis. Mira, ut audio, inter grammaticos diſceptatio eſt, qui dicatur propriè pancratiaſtes, quod ue ſit certaminis genus pancratium. Ego nuper in Ariſtotelis tres de Rhetorica libellos quum incidiſſem, ex eorum primo aucupari certiſsimè ſum uiſus, quid in re ambagioſa ſtatuendum denique ſit, adeò ut philoſophi uerba appoſitiſsimè Quintilianum interpretari uideantur. Agoniſtice, inquit, ſiue certatoria, corporis uirtus magnitudine conſtat, ui & celeritate. Celer nanque robuſtus eſt. Qui uerò pedibus diu ac citiſsimè mouetur, dromicus eſt, ſiue curſor. Qui aduerſarium premere ac retinere ualet, palæiſticus, id eſt luctator. Qui uerò plagas impingere poteſt, πληκτικός, id eſt pugil, ac percuſſor. Qui duobus his præcellit, pancratiaſticus. Qui his omnibus, pentathlus. Hactenus Ariſtoteles: ex cuius uerbis, luce, opinor, clarius innoteſcit, qui denique ex Fabio elici ſenſus debeat: ſed καὶ τυφλῷ δῆλα Iureconſulti uerba ad Legem Aquiliam: Si quis, inquit, in colluctatione, uel in pancratio uel pugilatu, dum inter ſe exercentur, alius alium occiderit. Idem ferè & Gellius, quum ait: Diagoras filios tres habuit, unum pugilem, alterum pancratiaſtem, tertium luctatorem. Idem alibi: Oportet animo eſſe intento, ut ſunt athletarum, qui pancratiæ uocantur, qui ad certandum uocati, proiectis altè brachijs conſiſtunt, caputq; & os ſuum manibus oppoſitis, quaſi uallo præmuniunt. Cæterùm nec ſignificanter ex uerbis Gellij unquam deprehendas, quòd quidam rentur (etiamſi in multis thunnoſcopi ſeu thunnarij haudquaquam ſomniculoſi, ſed qui glorioſè loqui non deſinant, nec ſciunt in ſinu gaudere) quid pancratium ſit. Non ebullierunt iſta in Lynceorum, nedum triuialium & apalæſtorum ad hoc genus commentarijs. Verùm quæ ingerunt ſe nobis, allidere aut præfocare non ſuſtinemus, quantacunque inſtet inuidia, quàm plurimum allatraturam ſcio: ſed utinam nobis ſuperſtitibus, ut dentem dente arroſiſſe dolenter ſentiat, quando (ut dicitur) carne opus eſt, ſi ſatur eſſe uelis. Sed nos ſcopas ſolutas ſuo linquamus liuori, in doctrinis, quaſi in præſtigijs mirificas, & uelut umbras imaginesq; laruarũ, quibus inſitum, paruulos exterrere, ac in angulis garrire tenebroſis. Eruditum uerò eſt illud Plutarchi ex Parallelis in Lucullo: Athletas, inquit, die una qui lucta una & pancratio coronant, more quodam admirabili, νίκας uocant, id eſt uictorias. Ab pancratij intellectu excidit interpres: nam ubi Græcè ſcribitur, πάλῃ μιᾷ καὶ παγκρατίῳ: ipſe palæſtra, inquit, & lucta. Sudas intelligi pancratiaſtas uoluit athletas, pyctasq;, χερσὶ καὶ ποσὶ πυκτομαχοῦντας, id eſt, manibus pedibus'que in pugilatu decertantes. Vnde & nominis promi ratio uidetur, quòd corporis totius conatu, ac uirium intentione conſurgant in pugnam. Sunt uerò pyctæ, qui & pugiles, quosq; Ariſtoteles (uti prænotauimus) & Pollux ab uſu percutiendi, plecticos uocant. Autolyci pancratiaſtæ ſtatuam in Prytaneo ſtetiſſe, auctor Pauſanias eſt. Pyctarum arma pilæ ſunt, quas ſphæras uocant: unde ſphæromachia nuncupata, & uerbum σφαιρομαχεῖν. Inter ea item ſunt & myrmeces & lora. Nominatur & in hoc uſu ſciamachia, ſicut & acrochiriſmus. Sicyonium Soſtratum pancratiaſtem, ſcribit Pauſanias, Acrocherſitem eſſe cognominatum: quoniam ſummis manibus correpto aduerſario, confringens non dimittebat prius, quàm deficientem ſenſiſſet. De

Glauci

A Glauci statua habitu σκιαμαχοῦντος, quoniam erat is (ut inquit Pausanias) ἐπιτηδειότατος τῶν κατ' αὐτὸν χειρονομῆσαι πεφυκώς, alibi plura. Sunt & qui uocantur pammachi, ueluti Plato Euthydemum nuncupauit. Videtur esse qui & pancratiastę: nam pammachion, pro pancratio legimus quandoque. In literis nostris pentathlum Festus interpretatur quinquertium: sicut quinquertiones, pentathlos dicimus. Sed & athletas Liuius quinquertiones appellauit. Pentathlos uerò intelligit Festus, qui se artibus quinque exercerent, iactu disci, cursu, saltu, iaculatione uel cæstu (ut habent alij) & luctatione. Pindarici interpretes in Isthmijs ita habēt: ἅλμα, δίσκος, ἀκόντιον, δρόμος, καὶ πάλη, pentathlo continebantur. Paulus Iureconsultus Digestis de Aleæ lusu & aleatoribus: Senatusconsultum, inquit, uetuit in pecunia ludere, præter quàm si quis certet hasta uel pilo iaciendo, uel currendo, saliendo, luctādo uel pugnando, quod uirtutis causa fiat. Sunt apud Græcos, qui octo statuant certamina: stadium, diaulum, dolichum, hoplitem, pygmen, id est pugilatum, pancratium, palen, id est luctam, & alma, id est saltum. Sunt qui Atheniensem Theseum excogitasse pancratium principem omnium uelint, sed ἄνευ μυρμήκων, ubi cum Minotauro est in Labyrintho congressus, siquidem pancratio illum est adortus, quando non suppetebat gladij facultas. Produnt alij, ab Thesei pædotriba Phorbante compertam Athenis palestricem. Aurigam tamen Phorbanta intelligere maluit Phecydes, cum quo & Amazonem rapuerit Theseus. Pentathli inuentorem ferunt Peleum Aeginetam: unde & Philopentathli quandoque nuncupantur Aeginetæ. Historia sexta scribit Herodotus, Eurybatem pentathlon exercuisse. Interpres quinque palmas eo uerbo intellexit. Quod ad saltum attinet, partem unde prosiliebant, βατῆρα uocant, id est batera. Saltandi mensura dicebatur canon: terminum autem nuncupabant τὰ ἐσκαμμένα, id ualet ac si effossa dicas: unde & in eos qui metam transiliunt, concinnatus adagio πηδᾶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, id est saltu sulcum transmittere. Pentathlorum iaculum dicebatur apotomeus. Diaulum intelligebant, cursum duplicem, obeundi scilicet stadium, ac mox regrediendi. Proinde Aristophanis interpres locum qui stadia contineat duo nomine eo intelligit, aut mensuram cubitorum σ, id est ducentorum. Dolichus uerò sæpius est repetitus cursus, aut ubi septem currunt. Nam stadiodromi, duo tantum erant. Hoplitem, cursum intelligimus armatum. Addamus porrò superpondij

B quippiam, quòd linguæ supellectilem faciat instructiorem cultioremque: athletæ præmium rectè athlon nuncupari: sicut quæ medico contribuuntur, sostra dixeris & soteria, ac iatrea. Docenti uerò, didascalia, didactra. Militi, aristea, epinicia, niceteria. Chirotechnæ autem, id est artifici, epichera. Nuncio euangelia & mynistra. Quippiam ferenti, comistra. Benefico, charisteria. Altori, threptra. Palæsticam porrò artem Theseus, ut uolunt alij, excogitauit primus, nam post eum coorti palæstræ doctores: prius enim magnitudo tantum spectabatur & robur, quo Cercyon in Bœotia hospites conficiebat in loco, quem παλαίστραν Κερκυόνος uocarunt. Iselastica athletarum certamina intelligunt Græci Latinique, ubi suas ineunt ciuitates qui uicerunt, magna pompa & propè triumphali. Hinc in quadam epistola Traianus, Iselasticum tunc primum mihi uidetur incipere debere, quum quis ciuitatem suam ipse εἰσελάσῃ.

Caluisij Sabini memoria prope nulla. Grammatici analectæ qui sint. Item analectides quid, & analecta, & apodectæ, uel apodectæi. Antiquarij. Apocleti. Cap. XXXI.

CAluisium Sabinum hominem sanè diuitem, ita fuisse memoria nulla scribit Seneca, ut illi modò Vlyssis nomen excideret, modò Achillis, modò Priami: quos tam benè nouerat, quàm pædagogos nostros nouimus: nihilominus eruditus uolebat uideri. Quamobrem compendiarium excogitauit. Magna summa seruos emit: unum, qui Homerum teneret: alterum, qui Hesiodum: nouem præterea Lyricis singulos assignauit. Postquàm uerò hæc illi familia comparata est, cœpit cōuiuas uexare: habebat ad pedes hos, à quibus subinde quum peteret uersus quos referret, sæpe in medio uersu excidebat. Suasit illi Satellius Quadratus, stultorum diuitum arrosor, & quod sequitur arrisor, & quod duobus his annexum est, derisor, ut grammaticos haberet analectas. Erat enim in ea opinione, ut putaret se scire, quod quisquam in domo sua sciret. Et perinde etiam posset, idem Satellius

V

lius illum hortari cœpit, ut luctaretur, hominem ægrum, pallidum, gracilem: quum Sabinus respondisset: Et quo modo possum, uix uiuo. Noli obsecro (inquit) dicere, Nonne uides, quàm multos seruos ualentissimos habeas? Hactenus Seneca. Apud quem si quis solicitius inquirat, quos'nam arbitremur dici grammaticos analectas, eos ita nuncupari contenderim, qui lectione multa exercitati, memoria sint firmissima & indubitata, ut quicquid unquam legerint uel audierint, ferè habeant ad manum & in numerato, quoniam ἀναλέγεσθαι significet Græcè ἀναμφιβόλως ἔχειν καὶ γινώσκειν, id est firmiter tenere ac concipere. Vel quia memoriæ subsidium & ingenij domino essent futuri. Sicuti analectides dicuntur, quibus ex xylino lino, uel quauis materia, tanquã puluillis constipant scapulas prominentes puellæ, ut uideri habitiores possint. Quod Ouidianum carmen liquidò comprobârit, quod ita habet: A

Conueniunt tenues scapulis analectides altis,
Angustum circa fascia pectus eat.

Analecta in Epigrammatario poeta sunt reliquię sub mensa, quę quòd colligi debeant, id sunt sortitæ nomen, quamuis etiam pro instrumentis ad id ipsum destinatis, quidam interpretari maluerint. Martialis:

Colligere longa turpe nec pudet dextra
Analecta, & quicquid canes reliquerunt. Et alibi:
Ocia sed scopis nunc analecta dabunt.

Erant Athenis apodectæ, qui tributis, collationibus, & omnino uectigalibus præerant, quæq; in ijs ambigua forent, iudicio discernebant: ijs ab excipiendo inditum uidetur nomen. Sed & apodectæos uocabant, qui frumenta metirentur. Hoc ideo non tacui, si fortè cui apodectas dici grammaticos, non analectas, arrideat magis. Sunt qui antiquarios rectè opinentur dici eos, qui à memoria sunt principibus, ad manum, ac in numerato habentes, quicquid antiquis gestum temporibus est. Apocletos fuisse Aetolorum sanctius concilium ex delectis uiris, auctor T. Liuius est.

A quibus traditum, Polypos sua sibi brachia erodere. Eledone, monocotylos, cotyle. Cotila animalia. Helices. Quid cotyledones, & unde. Item acceptabula. Sepieum quid. Oxybapha. acetarium. Sepedonæ, septæ. Adulatorem esse polypo similem. Quid tholus, & prytaneum. Plutarchi loca duo restituuntur ex Demosthenis uita. Caput XXXII. B

POlypum, inquit Plinius, brachia sua rodere, falsa opinio est: id enim à congris euenit ei. Hoc ipsum & Athenæus scribit, à quo relatum scio, Alcæum quoque ita tradidisse, ἐδωδὴν ἑμαυτοῦ ὡς πολύπους. Id & Pherecrates sensit, nec prætermisit Horus. Hęc uerò si quis latius tractari expetat, sciat primùm quidem, à paguris polypi brachia erodi, Aristotelem scribere. Inter eos uerò, quorum sentẽtiam reijcit Plinius, esse poeta Hesiodus uidetur, qui (ut Græci interpretantur) eledonem polypi genus eo uersu intellexerit, qui in Ergis legitur, ferè in fine:
ὅτ' ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει. Dicíq; elodonem uolunt, ἀπὸ τοῦ ἑαυτὴν ἔδειν, quòd ipsa se rodat. Ita ut λ in nomine, perinde ac uacans legatur. Monocotylon eam dicit Aristoteles, id est simplici acceptabulorum ordine fultam. Sed & Oppianus in Halieuticis Hesiodi comprobat sententiam, hyeme prodens suis uesci pedibus polypos illis uersibus:

ἀλλ' οἵ γ' ἐν γλαφυροῖσιν ἐνεζόμενοι θαλάμοισι
πτήξαντες δαίνυνται ἑοὺς πόδας, ἠύτε σάρκας
ἀλλοτρίας.

Colouopodas certè hinc polypos conspici, Ioannes Grammaticus adnotauit. Auctor quoque in Varia historia Aelianus, polypos ad uorandum quæcunq; oblata, esse uehementes insuperabilesq;, adeò ut pastu mutuò ne abstineant quidem: & in maioris θήρατρα, id est laqueos retiaq;, incurrens minor eius esca fiat. Porrò ut aliqua non incuriose ad hoc pertinentia hincinde præcerpamus, habet (inquit Aelianus idem) polypus hic unam modò cotiledona: estq; ἑπτάπους, id est septem pedum. Cotyledonas exponunt eruditiores τοῦ πολύποδος πλεκτάνας, id est polypi acceptabula, siue cirrhos, aut (ut Ouidius) flagella:

Deprensum polypus hostem
Continet, ex omni demissis parte flagellis.

A coty-

A A' cotyles similitudine, ut inquit Eustathius. Est autem genus uasis cotyle, & manus cauitas: unde & lusus quidam dicebatur ἐν κοτύλῃ, id est in cotyle. Cotila uerò animalia dicuntur garrula, id est λωτίλα. Sicut agrammata uocantur, quorum uox nullis exprimi literis ualet. Antiphilus Byzantius helicas uocauit eo uersiculo:

γλύξασθαι βρύδην ὀκτατόνους ἕλικας.

Cotyledones dici uidentur, ut item inquit Oppiani Interpres, διὰ τὰς ὑποκειμένας τοῖς πλοκάμοις κοίλας, οἷον κοτύλας, quòd concauæ capillis incumbant, uelut cotylę. Sed inquit Aristoteles, de Animalium historijs quarto, ὁ μὲν οὖν πολύπους καὶ ὡς ποσὶ καὶ ὡς χερσὶ χρῆται ταῖς πλεκτάναις, utitur (inquit) polypus uice pedum ac manuum cirrhis, siue (ut Theodorus transtulit) brachijs. Sunt qui cotyledonas intelligant partes in flagellis concauas, quibus exorbere polypi consueuerint. Hinc Plinius sorbere eos acetabulis scribit, ut mox liquebit. Sciendum uerò, sepiæ, lolligini, lollio capillamenta inesse quædam. Nam partes duræ ac solidæ intus per dorsum, & corporis prona continentur, quas non eodem appellant nomine. nam in sepijs sepieum dicunt: in lolliginibus gladiolum seu xiphos. Sepedonas Græci non à sepia inflectunt, sed ulcera intelligunt eo nomine putrescentia. Nam septas medicamenta uocant, quæ exedendo sunt. Acceptabula apud Plinium Trebius Niger in polyporũ ratione accepisse uidetur pro caliculis urnalibus peluium modo: unde apud Senecam sunt præstigiatorum acceptabula, hoc est uascula, seu caliculi, quibus astantium oculos fallendo præstringunt. Dicunt & acceptabulum, heminæ quartam partem, id est drachmas quindecim. Sunt & in corporibus acceptabula pro pyxidibus, ut anatomici uocant, quibus coxendices infiguntur, circaq; ea uertuntur ossa coxarum. Hinc sæpe in Plinio legimus, Ossa ex acceptabulis. Ab accipiendo uidentur acceptabula dici, quæ Græci ὀξύβαφα uocant, quo nomine uasa sunt Aristophani in Auibus. Quidam uero acetabulum scribunt c simplici: sicut & acetariũ, ab accipiendo item dictum, pro horto: quoniam, ut inquit Plinius, expedita res & parata semper foret. Etiamsi nõ desunt, qui pro herbis uirentibus, quas ex oleo, sale ac aceto, initio mensæ elitare consueuimus, id uerbum accipiant. Verùm illud scitius paulo ac remotius, ora

B uasorum, ad uterum quæ ueniunt, Aphorismorum quinto, ab Hippocrate acceptabula nuncupari, ex quibus secundæ pendent, non sicuti arbitrantur plerique, adnatas ipsis carnes adenosas. Nam & de Muliebribus affectionibus primo: Si acceptabula, inquit, plena fuerint pituita, mẽstrua fiunt pauciora. Et de Naturalibus primo Praxagoras: Acceptabula sunt ora uenarum & arteriarum, quæ ferunt ad uterum. Sed redeo ad polypos. Basilius ille Magnus in Commentatione quam de Gentilium librorum lectione concinnauit, scitè admodum & doctè, polypum uocat adulatorem, cuius uerba mollia feriunt interiora uentris. Nam, ut inquit, polypus ad speciem subiecti soli colorem permutat: consimiliter & assentator ad uoluptatem audientium uariabit sententiam: quo nomine ab Hieronymo blandus dicitur inimicus. Aristoteles polypi atramentum uocauit tholum: si dici tamen atramentum potest: sed & in sepia tholus dicitur, & in mollibus, in ea quæ mytis dicitur, ut Philosophus idem scribit. Accentum recipit in ultima, quanquam enotatum aliter inuenis in Aristotelis codicibus. Nam tholus si paroxytonon fuerit, orbicularem signat domum, in qua epulari Prytanes consueuerant. Et si cui quotidianus in Prytaneo cibus fuisset decretus, honestissimum in Græcia censebatur: Tholum rotundum columnatum legimus apud Varronem. Prytaneum dicebatur propriè, quòd in ea triticum seruaretur, quod dicunt Græci πυρόν, quasi πυρῶν ταμιεῖον. Auctor Plutarchus est, Cimonem Atheniensem liberalitatis animi præstiti, domum suam ciuibus fecisse πρυτανεῖον κοινόν, id est publicum prytaneum, quoniam munificè illos epulo identidem exciperet, ut uolentibus pateret perpetuò. Ab eodem mandatum memoriæ scimus, structis ab Lucullo numerosis bibliothecis, quæ adeuntibus paterent semper, domum eius habitam ἑλλήνων ἑστίαν καὶ πρυτανεῖον ἑλληνικόν. Adnotandus parte hac error Interpretis Plutarchi in Demosthene: nam quũ ita Grecè scriptum comperias, καὶ τὸν πρεσβύτατον ἐψηφίσατο τῶν ἀπὸ τοῦ γένους ἐν πρυτανείῳ σίτησιν ἔχειν. ipse sic Latinitate censuit donanda: Decretum à populo est, ut maximus natu generis eius publicè stipendia acciperet. Ego autem eo uerbo σίτησιν non stipendia intelligo, sed alimenta uictus. Sed & inibi lepida omittitur historia recondita ab milite in manu statuæ Demo-

sthenicæ, ac diu ex fide pecuniæ seruatæ. Dicitur uerò tholus, ἀπὸ τοῦ θέειν, id est à cir- A cumcurrẽdo: inflectiturq́ sub fœminino genere: de qua re & Pollux libro octauo. Tholia uerò, cista est, operculum habens tholoides, siue testudinatum: ex thesauris eiusdem. Apud Theocritum tholiam interpretantur petasum, & umbellam, quam uocent Attici scirrhon. Polypi tholum esse subrubrum Athenæus prodit, in ea parte quæ dicitur mecon, supra uentrem. Tholum denique locum uocant, ubi uasa reconduntur conuiualia, sed & tectum in acutum tendens.

Pantheæ singularis uirtus, atq; item Maniæ. Muliebris sexus commendatio. De artemisia, & Abato Rhodiorum. Spartanarum, Romanarumq; laus. De Semiamira Heliogabali, & Gallicanis in Sena insula, ac Zenobia. Conche locus. Item Gallicarum ac Persicarum laus, necnon de Thracum fœminis, & funebribus mulierum orationibus. Cap. XXXIII.

Hieronymi sanctißimi simul & eloquentißimi uiri sententia præclara est, Virtutes non sexu, sed animo æstimari oportere. Id si qua in fœmina uerum iudicari & potest & debet, hæc Panthea est. Nec imprudenter me aliquis, aut parum piè cẽsuram hanc, per agere criminetur. Neque enim nunc CHRISTI sacraria introspicimus, in quibus enitescunt diuiniores animæ, & præfulget cœlestis clementia. Meminerint modò legentes, uersari nos in priscorum literis, & inde præcerpere flosculos rerum amœniores, quibus uel fatigatos oculos blãdè retinere ualeamus. Ergo fuit Panthea hæc, ut scribit Xenophon, & ex parte commeminit Hieronymus, Abradatæ uxor nobilis uiri, & in bellicis rebus periti, quodq́ maximum reor, Persarum mox regi Cyro in primis chari, ad cuius manus uenerat Panthea captiua, castris Assyriorum expugnatis. Aberat tum Abradatas, ut qui legatione fungeretur apud Bactrianorum regem. Araspæ Medo asseruanda interim tradita Panthea est, qui singulare ac præcipuum reddidit ei pulchritudinis testimonium, simul & probitatis: quum apud Cyrum affirmasset, necdum esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia tantæ præstantiæ mulierem. Sed ipsa prius reddiderat sibi: nam quum magno natu quidam, ut bono animo esset, hortaretur, quoniam etiamsi pulchrum præsignemq́ uirum antea ha- B buisset, nunc maximo regi, cui nec forma, non stata quidem, sed præcellens, nec uirtus deesset, destinanda foret. Id ubi illa percepit, scires ibi fœmineam cessare inconstantißimam imbecillitatem, non regia fortuna erectior facta, non libidinis titillationibus delinita: profundius se in luctus dedit, peploq́ à summo usque discisso, miserabiliter seipsam complorans eiulansq́, quòd quem præcipuè amabat, cuiq́ uni se natam uolebat, eo foret caritura, conflictabatur. Cæterùm affuit uirtuti fortuna, & uotis subscripsit castißimis. Eam quippe tantam talemq́ magno animo inuisere neglexit Cyrus, ne interim à gerendarum rerum cura muliebri uenustate mollitus auocaretur. Quibus tantis nominibus & ipsa mox uenientem Abradatam uirum illi conciliauit, quum accersito Cyri religionem, temperantiam quoque, & in ipsam explicaret commiserationem. Quibus permotus Abradatas: Quid igitur, inquit, mihi faciendum censes, quo & pro te meq́ ipso principi eminentißimo satisfaciam? Quid aliud, inquit Panthea, nisi ut enitaris, similem te illi præstare? Ea perspicuè intelligens Abradatas, profecturus mox in aciem: O' Iupiter (inquit) optime maxime, da mihi ut appaream & uir dignus Panthea, & dignus amicus Cyro. Cæterùm ubi acri commisso prælio, strenuè pugnantem illum occubuisse audiuit Panthea, postea quàm fleuit uberius, quæ summa uirtute, & quantum sexus is capit, summa prudentia ætatem transmiserat, non expectanda ulterius fortunæ ludibria censuit: uerùm acinace quem diu paratum ad eos usus habuerat, seipsam confecit, capite super uiri pectus recumbens, ut è iugulo profluens sanguis mariti uulneribus infunderetur. Quibus uirtutibus id est ad posteros consequuta nomen, ut clarißimis monumentis subinde celebrata, in æuum sese illustrißimè propagârit: ut intelligamus, quamuis eius uideatur sexus proprium, domi se continere, quod in quadam Declamatione Quintilianus ait, & leuibus officijs affigi, & paßim ut animal indomitum & impotentis naturæ, fœmina coarguatur: promere se tamen nonnunquam in ea imbecillitate tantam rerum excellentiam, ut uiros quoque quantumuis peregregios decere poßit: quod in Timoclia probat Aristobolus, & in Tisbe

Theopom-

A Theopompus. Ab Panthea singulari uirtute haud dissita est Mania, Zenis satrapæ in
Aeolide uxor, natione Dardanis, sicuti & uir. Quo ex humanis concedente, ac Phar-
nabazo illi satrapem alium substituente, confestim ui pecuniarum magna secum assum-
pta, quibus Pharnabazo, & apud eum claris gratificaretur, ad illum pergit. Admissa ue-
rò in colloquium: O' Pharnabaze, inquit, quum in alijs uir meus se tibi amicum ges-
sit, tum uerò ex fide tributa persoluit, quo nomine illum plurimi faciebas. Quòd si il-
lo nil ipsa inferior tibi cuncta suggessero, quid alium te satrapem præficere necesse est?
At si ad animum tibi respondero minus, tuum semper fuerit pontificium, me reiecta,
alterum sufficere. Quibus auditis Pharnabazus, mulierem commodè loquutam o-
pinatus, uicarias illi uices uiri contribuit. Quare compos omnium mulier, non so-
lum quæ fuerant uiri obibat partes, uerùm ad Pharnabazum si salutatum pergeret, non
citra munera officio perfungebatur. Quòd si in præfecturam is descenderet, muni-
ficè à muliere excipiebatur, ut splendidius à nemine. Nec ciuitates modò iuris sui ser-
uauit inconcussas, sed & Larissam adiecit imperio & Hamaxiton ac Colonas, mari ad-
iacentes, ex Græcis exercitu conflato. Inter quos fortiter facienti dona insigniter pro-
ferebat. Quin & Pharnabazo expeditionum fuit comes in Mysos & Pisidas. Qua-
re ab eo magnificè abibat honorata, consilijs adhibita sæpius. Hanc Medias gener
præfocasse cum filio memoratur. Artemisiam mirari non desinunt Græci, quæ ir-
ruentes Rhodios classe exuerit. Insulam quoque domuerit, erecta in urbe Rhodo
statua, quæ ciuitati stigmata uideretur inurere, quem locum obseptum mox Abaton
dixêre: quoniam trophæa mouisse, religio est. Fuit apud Cyrenem Artemisia quoque
insigne festum. Romanarum quidem mulierum laus ea præsignis est, quòd illis Nu-
ma pudoris adiecit plurimum, curiositatem remouit, sobrietatem docuit, tacere ac ab-
stemias prorsus esse, neque de necessarijs rebus absente uiro, quicquam eas loqui as-
suefecit. Nam quum mulier quandoque propriam causam in foro dixisset, misisse se-
natum, memoriæ traditur, deos consultum, quid nam ea res ciuitati portenderet.
Quoniam Vlpiano tradente, à ciuilibus officijs & publicis fœminæ remouentur: pro-
B inde iudices esse non posse, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio inter-
uenire, nec procuratrices existere. Idem alibi: Corporalia, inquit, munera fœminis ip-
se sexus denegat. Calphurniæ improbitas iudicibus permolesta edicto causam dedit,
quo cauetur, ne postulare fœminæ liceat. At ediuerso Spartanæ mulieres audacio-
res dicuntur fuisse, inq; ipsos uiros in primis uiriles, ut quæ domesticis negocijs domi-
narentur, tum in publicis sententiam dicerent de maximis rebus, & auctoritatem ha-
berent. Nec me fallit, in Politicis Aristotelem scribere, illas molliter uiuere solitas, ac
fuisse in omnem licentiam dissolutas. Itaque, inquit, necessarium in tali Republica di-
uitias haberi in precio, præsertim quum fuerint uiri mulieribus obnoxij. Semiamira
Heliogabali mater, omnium prima loco uiri senatum narratur ingressa. Quin & in
colle Quirinali senatulus est constitutus, id est mulierum senatus. Cautum tamen mox,
ne unquam mulier senatum ingrederetur, utiq; inferis eius caput dicaretur deuouere-
turq; per quem esset factum. Gallorum mulieres inter infestas ciuilis furoris acies au-
sæ se immittere, nunc lachrymis, nunc precibus, ita illorum animos flexêre ut dissen-
sione obliterata, pacem coirent ac societatem, omnesq; citra ullam cædem ad propria
reuerterentur: unde apud eos inoleuerat mos, diutissimè seruatus, ut quum de pace bel-
loq; consultaretur, mulieres item adhiberentur. Si qua præterea, ut fit, inter socios inci-
disset controuersia, mulieres intererant arbitræ. Quamobrem dignum memoria id est:
fœdus quod cum Annibale Galli inierunt, in hanc fermè sententiam percussum: Si
quis Gallorum iniuria se à Carthaginiensium aliquo affectum quereretur, eius rei Car-
thaginiensium magistratus aut imperatores qui in Hispania fuerint, iudices esse debe-
re. Sin Carthaginiensium quisquam ab ullo Gallorum iniusti quippiam passus es-
set, Gallicas mulieres de ea re iudicium facere. Interim scitu haud indignum: in Sena
Britannici maris insula, Osismicis aduersa littoribus, esse Gallici numinis oraculum insi-
gne, cuius antistites perpetua nobiles uirginitate, Gallicænas edidêre nomen, ingenij
potestate, ac magici carminis ui in mari procellas dicuntur mirè concitare, sed & in quæ
collibuerit animalia identidem sese artformare: quin & medicam prorsus manum ...

ipuentia diuinitus persanare: futurorum item sibi uendicare scientiam, ac destinato ad A eas profectis stupenda subinde præcinere. Zenobia Odenati uxor, mortuo marito, imperium excepit tanta uirtute, ut Imperatores multos fortitudine præcelluisse memoretur, ac solertia, Latinis imbuta literis quadamtenus, Aegyptijs etiam perfecte. Orientalis historiæ ac Alexandrinæ adeò perita, ut epitomen inde confecisse, nonnulli persuaserint sibi. Capta demum ab Aureliano uixit mox uti matrona prope Tybur, in Zenobijs agris, ubi uisebatur Conche locus. Fuit me item puero, bellantibus in Turcas Venetus, memoratæ uirtutis puella, Marulla nomine in Lemno, quæ à Barbaro cæsum patrem conspicata, scutum iacētis arripiens & gladium, impetum in hostem dedit, moxq; opem ferentibus alijs etiam ad naues ingenti ardore est per magnam cædem insequuta. Orisgontis Gallogræcorum reguli uxorem pluribus memorarem, ni matronali pudicitiæ, ac præclaro facinori paria faceret T. Liuius Asiatici belli libro octauo. Porrò in bello quod contra Astyagem gerebatur, quum Persarum acies impressionem hostium ualidiorem ferre nequiret, iamq; loco cederet, matres & uxores eorum obuiam sese tulēre, orantes in prælium redirent: cunctantibus sublata ueste, obscœna corporis ingessere, rogitantes num in uteros matrum uel uxorum irrumpere cogitarent. Hac illi castigatione repressi, ueluti denuò bellicum cecinissent, aciem instaurarunt. Ob quod facinus præsigni uictoria potitus Cyrus, lege cauit, ut ubi primùm Persarum rex urbem ingrederetur, mulieres quotquot adessent, singulos auri nummos à Rege acciperent. Sed Ochus rex cùm uitijs alijs, tum auaricia præ cæteris insignis, urbem sæpius circumuectus nunquam eandem inire uoluit, mulieribus ne congiarium moribus receptum impertiretur. At Macedo Alexander bis eam ciuitatem ingressus toties quoque mulieribus erogari nummos iussit, nec contentus, prægnantibus duplicari munus imperauit. Apud Thracas nec fœminis quidem segnis est animus, super mortuorum corpora uirorum interfici, simulq; sepeliri, uotum habuēre eximium. Et quia plures simul singulis nubere, moris fuerat: cuius id demum foret decus, apud iudicaturos magno certamine disceptabatur, moribus id contribuebant, inde lætitia singularis in uictoria. Huius præterea sexus honori & illud Romana maiestas impertita est, ut in clarissimarum funeribus B epitaphij dicerentur. Quod item ex uirtute natum ac pietate est, siquidem quum mittendum ad Delphicum Apollinem munus esset ex Camilli uoto, nec foret auri tantum in urbe, mulieres spontè corporis ornamenta contulēre.

Iunonis templum in Olympia. Agon quem uocabant heræa, siue ἡραῖα. Physcoæ chorus, & Hippodamiæ. Pallas Narcæa. Diana Laphria, Triclaria, Potamia, Alphea, Lye, Hoplosmia, Hecatombæa. Iuno.

Caput XXXIIII.

INter alia memoranda præcipuè, quæ apud Elin Peloponnesi tum uetustam, tum nobilem ciuitatem, fuisse narrantur: non in postremis audio celebrari à scriptorum adiuratissimis templum Iunonis, quod Scilluntij ex Triphylia struxisse creduntur, octo ferè annis posterius, quàm Eleis imperare exorsus est Oxylus. Quinto quoque anno Iunoni peplum contexebant mulieres decem ac sex numero, quæ ipsæ agoni præficiebantur, quem dixēre ἡραῖα. Currebant uirgines ætatis utique non unius, prodibant principes natu omnium minimæ, sequebantur grandiores paulo, postremis quæ cæteras anteirent ætate. Currebant uerò sic: demittebatur illis coma, tunica subsistebat paulum supra genua, dexter usque ad pectus retegebatur humerus. Stadium Olympicum erat cursui destinatus locus, sexta tamen parte dempta. Victoriæ præmium oleagina fuit corolla, & bouis portio Iunoni immolatæ. Certaminis uetustatem ad Hippodamiam producunt, quæ Pelopis adepta coniugium, sic Iunoni gratam se ostenderit, sex & decem allectis mulieribus, cum quibus ἡραῖα statuerit prima: tunc'que uicisse Chlorin Amphionis filiam. Afferuntur & alia, quæ huc prorsum spectant, sed ambustis Græcorum codicibus, in lubrico haudquaquam luctabimur. Illud apertius omnino, ac certius: à mulieribus eisdem duos esse constitutos choros, alter quorum Physcoæ dicatur, Hippodamiæ alter. Physcoam à Dionysio amatam memorant, natum'que inde Narcæum, qui bello clarus Palladis Narcææ templum excitauit. Nam sæpe à templorum conditoribus, uel ijs qui simulacra erexissent,

A dijs ueterum adoptabantur cognomina. Sicuti in arce Patrensium quæ colebatur Diana, de Phocensis Laphrij nomine, statuæ auctoris, Laphriæ indepta cognomentum est apud Calidonios, quod & apud Patrenses obtinuit, illuc tralato simulacro: inde & λαφρία festum quoque nuncupatum. Sunt qui deam ita malint dictam, quòd eius μελίσσιμα ἔν οἴνια, tandem Calidonijs factum foret ἐλαφρότερον. Alicubi & à celeberrimis poetarum dici quoq; Potamiam Dianam obseruauimus: quam eandem & Alpheam ex euentu nuncupant, quòd Dianæ obretitus amore Alpheus Ortygiam usq; eam sit insequutus, ac destiterit mox. Propterea excitato inibi deæ templo, illi conciliatum de facto cognomen. Dianam quoque Lyen cognominarunt Siculi, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti: unde natum, ut rustica multitudo theatrum ingressa uictoriam caneret, quam de Syracusanis mox adeptus est rex Hiero. quæ prima creditur Bucolicorum origo: quæ omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus. Fuit in Achaia item Dianæ templum Triclariæ, cuius festum καὶ παννυχίς, id est peruigilium celebrabatur quotannis, cum hominum immolatione, ex numinis indignatione enato sacrorum ritu: quod in delubro Melanippus & Comætho turpiter amore uicti constent. Celebrata & apud Argos Panagyris Iunonis honori legitur, ἡραῖα uocant, sed & Hecatombæa, quia deæ centum immolarentur boues. Certaminum uerò prçmium χαλκῆ fuit ἀσπίς, id est çneum scutum, quod significat Pindarus, corona item myrtea. Hoplosmiam dicebant Iunonem, quæ apud Elidem coleretur.

De Iamidis & Thrasybulo uate, qui ex cane primus uaticinia conceperit, quæ de sue quoque eliciant Cyprij. Theodati Gotorum regis historia.

Caput XXXV.

Inter uatici spiritus uiros, qui celebre apud ueteres sint nomen indepti, comperio in Eleorum historia Iamidas, de Iamo quodam nuncupatione propagata. Inter hos unus egregiè memoratur Thrasybulus, prædictionibus multis sanè illustris: quo nomine est icone quoq; in Olympia insignitus, in quo galeotes, id est mustella, quanquam alij felem interpretantur, ad dextrum arrepere hu-
B merum aduertitur. Assistit & canis, uerùm intercisus, ac iecur patefaciens. Quod sanè quàm mirum est, siquidem ex hœdis addiuinatio & agnis ac uitulis esse agnoscitur utiq; perantiqua. Quin & suillis item extis uaticinia concipere, Cypriorum putatur inuentum. Canibus ad id qui utendum putarit, non ferè, Pausanias inquit, compertum ad hoc æui est. Videtur tamen Thrasybulus hic in eo item animali insolens excogitasse quippiam, quo uatica multiplicior fieret ac adminiculatior scientia. Ex historiæ thesauris compertum, Theodato Gotorum rege curiosius futura scrutante, insigni uanitate Iudæum hominem porcos triginta, paruis ædificijs tribus iussisse occludi: ac decimo cuique nomina Gotorum facere, & Imperatoris præfectorum, inde ad certum diem quiescere. Peractis uerò uti erat iniunctum, omnibus, ad præstitum Theodatus cum Hebræo porcos pergit inuisere: ubi mortuos comperit, quibus Gotorum facta erant nomina: uiuos autem, quîs erant præfectorum nomina imposita: uerùm setas è dorso defluxisse, quarum uiseretur dimidium. Quo sanè coniectatum, fore ut Romani exercitus aboleretur dimidium, Gotis adinternicionem occisis. Iamum uerò de quo diximus, Apollinis fuisse filium tradunt, cuius meminerit etiam Pindarus.

Polydamantis robur prodigiosum, atque eiusdem interitus. De Milone paucula. Luporum apud Crotonem frequentia.

Cap. XXXVI.

Leonem in Nemea fuisse ab Hercule peremptum, poterat sanè fabulosum uideri sed præstò ex historia Polydamas est, à quo itidem in Olympo feram id genus magnitudine uisenda & robore, confectam, & quidem inermi prorsum, inobseptoq; prodidere syncerissimi ex Græcis conditoribus. Ad id uerò prouectum audaciç ferunt, Herculis modò æmulatione. Adijcitur quinimmò & miraculum alterum: nam idem hic leonis domitor boum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem, ac præcipuè ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensq; pertinacissimè ferocientem, ac impetu prærabido prosilientem non dimisit prius, quàm indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis ma-

nu χηλὼ, id est ungulam reliquit. Narratur & illud, quadrigas tota ui concitatas constanter retinuisse, altera modò manu retro curru apprehenso. Hac tanta fortitudinis fama perpulsus Persarum rex Darius, Artaxerxis filius, sed nothus, uirum nuncijs crebris ac pollicitationibus magnificis Susa pellicuit. Quò is quum uenisset, mox de ijs qui immortales à Persis nuncupantur, tres conspiratu uno nitibundos ex prouocatione arma in aduersum ferentes contrucidauit solus. Testatissima fiunt omnia hæc ex eius statua cum epigrammate in Olympia. Cæterùm, qui plerunque uiribus nimium sese efferentes exitus manet, quem'q; est uaticinatus in carmine Homerus, & Polydamantem excepit. Siquidem, quod dicitur, suo est ipsius gladio iugulatus. Casu quippe cum alijs combibonibus quibusdam in specu æstus ui flagrantissima sese commodùm coniecerat, fortè ita euenit, dæmone non bono utique, ut montis apex conuulsus haud dubiam inspectantibus ostētaret ruinam, & quidem proximam: inde reliqui, quum malum ingruens præsentissimumq́; præcepissent, euestigiò fugæ præsidium mandantes, citatissimi ex mortis sese faucibus proripiunt. At Polydamas, ut qui fato destinatum nesciret exitum reclinare, substitit solus, ac ruentis molem saxi manuum fultura conatus reprimere, ponderis uastitate mox oppressus ac contritus interijt. Similis prorsum fiducia & Crotoniatem perdidit Milonem, de quo, præter nostros plura Eliacorum secundo Pausanias: qui à lupis eum scribit concerptum, quod genus feræ apud Crotoniatas scateat uel maximè. A

Quo pacto Alcibiadem concionari metuentem Socrates excitarit. Alcibiadem esse Laconicum nomen. Cap. XXXVII.

QVàm formidolosum sit, habendę orationis causa in concionem prodire, multorum (opinor) exemplis abundè innotuisse: quando populi conspectum nō ferentes plerique, metu perfusi, ac rubore inexpugnabili, capite conuelato, raptim sese proripientes inde, domesticas petiêre latebras. Nonnulli etiam perculsi uehementius silentium sibi indixêre perpetuum. Propterea Alcibiadem, de quo ab celeberrimis traditum auctoribus est, fuisse Aegypto persimilem, quæ dicta est ἐκφέρειν ὁμοῦ φάρμακα· πολλὰ μὲν ἐσθλὰ, μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά, ferunt meticulosum adeò subiturum aleam, hæsitasse amplius, animi æstuatione fluctuantem. Eum ita affectum quum intueretur Socrates, adolescentis mentem surrigere altius cupiens, atque excitare, sic ex eo instituit quærere, An'non (inquit) ô Alcibiades σκυτοτόμου illum, siue sutorem ducis contemnendum? Quum adnuisset, rursum, An'non & eum, qui in cœtibus præconino se consueuet munere? Quum nec id inficiaretur, Non'ne & σκηνορράφου (ait Socrates) qui pelles tentorijs consuit? Fatente id quoque Alcibiade, Quid igitur, an non ex ijs conflatur omnibus Atheniensium populus? Quos ergo singillatim despicabiles opinaris, ne coeuntes reformidaris quidem animosè. Sed Græcè sic, καὶ εἰ τῶν καθ' ἕνα καταφρονεῖς, καταφρονητέον ἄρα καὶ τῶν ἀθροισμένων μεγαλοφρόνως. Illud fuerit auctarij loco: nomen esse Laconicum Alcibiadem, siquidem sic est nuncupatus Endij pater, à quo exceptus hospitio Atheniensis Clinias, nato inde filio hospitalitatis nomen adoptauit: auctor historia octaua Thucydides. Fuit Alcibiadis item nepos, quem ἀνεψιὸν dicunt Græci, nomenclaturæ eiusdem, cuius cæsi lapidibus ab Thrasylo, meminit Rerum Græcarum primo Xenophon. B

Neminem unum posse in omnibus paria unicuiq; facere. Alexandri, & equi ab Apelle expicti exemplum. Cap. XXXVIII.

NOn posse uirum unum omni in re omnes implere numeros, & ad cuiusque animum respondere, nobili, & perinde memorando instruimur exemplo. nam, quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, εἰκόνα quam dicunt Græci, de filo corporis, pro uirili ab Apelle expressam effigiatamq́;, οὐκ ἐπῄνεσε κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ γράμματος, id est pro picturæ non laudauit meritis. Forte uerò interim equo inducto, & ad pictum equum mirè adhinniente, tanquam uerum planè ac spirantem: O' rex (inquit Apelles) ὁ μὲν ἵππος ἔοικέ σου γραφικώτερος κατὰ πολύ, id est equus quàm tu, expressior multo est, ac ueritati proximior. Fuit Apelles Colophonius quidem, uerùm θέσει, id est adoptione Ephesius, Pamphili Amphipolitæ discipulus. Coum fuisse Apellem, inter nostrorum placita est.

Quibus

Quibus indicijs Persarum magi sanguinarium Ochi regis ingenium deprehenderint. De Bagoa eunucho. Cap. XXXIX.

A DE Persarum magis, quod & alibi commonuimus, existimant plerique, ut sapientibus plane, totq; ac tanta prorsum tenentibus, quot & quanta scire fas est. Quin & uaticinij esse compotes, nonnullis, & quidem insignibus cognitum experimentis. Aliorum nunc obliuiscor uolens, quod de Ochi Persarum regis immiti, & proinde sanguinaria, præsagiuere natura, haudquaquam censui differendum, quando ratione quadam mira feritatem in subditos agrestem, ac (ut Græci significanter dicunt) τὸ φονικὸν αὐτοῦ, id est cædis auidum ipsius deprehendere ingenium sunt uisi. Siquidem Artaxerxe patre ex humanis emigrante, ubi arripuit imperium Ochus, ex eunuchis quempiam regi præcipuè familiarem assistentemq; propinquissimè, iusserunt Magi, amplius accuratiusq; obseruare, mensa apposita, quid ex paratis apprehenderet primùm. Et is quidem, quod iussus erat, strenuè præstabat, regi intendens euigilatè. Commodùm ille iam decubuerat, ac dextra quidem gladiolum arripit potissimum, altera uerò panem, qui magnitudine fuit præcipua: ei quum carnes imposuisset, concidebat ac uescebatur largè incessanterq;. Ea ubi audissent Magi, ἐκ τούτων ἀῤῥήτων συμβόλων, id est per secretiora id genus signa duo quidem prædixere: anni temperiem, ac frugum copiam, & multorum cædem, exilia & damnationes, nil magnopere mentiti. Plura de hoc libro decimoseptimo Bibliotheces Diodorus, ac de eunucho Bagoa, qui illum ueneno tollendum curauit, qua ratione mox & ipse interijt, ab Dario poculum coactus haurire, quod sibi fuerat concinnatum.

Lodouici

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad doctißimum Marcum Musurum Cretensem,*

Præfatio quarta decima.

AVdio, quò me cunque uertam, primæ notæ uiros tuis obstrepentes laudibus, quòd & summam in te nobiles, infimi, medij, probitatem experiantur: nec humanitate, iucundissima omnibus, dilclusa. Nam quod ad eruditionis penu multifariam cumulatum spectat, ita demũ celebraris, itaque nulli non occurris admirabilis, ut spectatam gentibus uniuersis Græciæ tuę sapientiam, & facundię dulcissimam uim reuocare ab inferis præmortuam, & quæ omnium uicissitudo est, quodam uelut fato pridem ita adobrutam contumulatamque, ut in terra Græcia diu quæ sita, uideatur Græcia ipsa: denique dicaris, atque ingenij præstantia eatenus confouere: idque in Italia nostra, ut plures nunc cooriantur, qui Græcè sciant, quàm lustris centum proximis. Gratulor tibi doctissime Musure, gaudeo mihi. Est quod benè speremus, Opera tua uel exactissima ueterem πολυμαθίαν uideo breui suo nitori restitutum iri parte plurima. Vtinam uerò τοιοῦτοι σοὶ δέκα συμφράδμονες εἶεν ἀχαιῶν, uel momento, nimio plus coalita barbaries isset pessum, æquata solo. Properari passim ad te summo studio etiam à ueteranis in re literaria animaduerto plerisque, editæque iam ætatis. Quos ferunt motos, demulctosque eloquentiæ mira ubertate, ac reconditarum scientia rerum captos, te, uelut Callistratum, relicta etiamnum cum Platone suo Academia, magno profectu consectari cœpisse: sicque etiam te obseruanter audire ac celebrare, perinde ac cœlo demissum aliquem arbitrum interpretemque Sibyllæ oraculorum. Id illis, opinor, non scholica exprimunt nugalia, sed remotior doctrina, ex intimis tuarum gentium eruta Museis. Cui tradentis accedat illa χάριν ἀττικὴν, omni gratior cultiorque Venere: quaque una Athenæ magis Atticæ fiunt, ac recalescunt, quæ consenuerant, Græciæ uires ὥσπερ τὴν λεβηρίδ' ἐκβαλοῦσαι. Nec absit incomparabilis facilitas, qua scitè sic, & asseueratè (quod dicitur) præmandis, ut ex te audita, tantumque non digesta celeriter abeant in corpus. Inde nimirum qui te dictantem audiunt, consilescunt extra modum uniuersi, ac obstupescunt attoniti, delinimẽtis aurium ex flexanima, ut à bono Poeta pronunciatum scimus, & regina rerum facundia ad intima demanantibus. Quapropter editurus iam elucubratos mihi pridem Antiquarum lectionum libellos: in quibus forsan, non ut in decursibus ludicris & simulacris præliorum uoluptarijs, distincta fuerint omnia comptaque: uerùm laboriosissimè congesta non desunt & percuriose, ut ῥαθυμότερον nil, aut subsultans, quantum unius hominis opera effici ualuit, efflueret: non permisi mihi inhonoratum te pertransire, quum tot tantaque abs te in nostrates proficiscantur. Quo itaque plurimum possumus. ἀντιπελαργοῦμεν: tuumque nomen, quanquam ex se, proprijs quoque monumentis celeberrimum, dum eandem nobis incudem diem noctemque tundis, in memoriam damus, ampliora multo præstituri, si δᾶτος afforet ἀγαθῶν.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI QARTVSDECIMVS.

Mulieres in doctrinis celebres. De Corinna, item Erinna, necnon de alijs alio genere præstantibus. Pilæ inuentio. Sibyllarum nomen unde propagatum. Virginum partus. Caput I.

A NEC INTRA eos uirtutum limites se continuit muliebre ingenium, quos antè paulo memorauimus, quin naturalium quoque scrutationi se inseruit, ac Arete eatenus itẽ progressa est, ut filium etiam institueret, qui inde appellatus est Aristippus, cognomento μητροδίδακτος. Lastheniam quoque Mantineam, & Axiotheam Phliasiam Platone usas præceptore, proditum est, ornatu interim uirili auditorium ingredictes: quod Dicæarchus scribit. Iam uerò Damæ, quam Pythagoræ filiam memorant, ingenium & doctrinam in exponendis paternis sententiarum inuolucris, quis non nouit? Aspasiæ item nomen, ac Diotimæ, & Thargeliæ, ut ex Luciano comperimus, sola illustrauit philosophia: quando nec imbecillis alioqui sexus ab ea eliminatus agnoscitur. Quippe Plotinum Platonicum nobilem mulieres aliquot sapientiæ studio frequentasse memorantur: Corinnæ uerò an obscura esse gloria potest, quæ in Lyrico certamine Pindarũ quoque nouem Lyricorum principem exuperasse tradatur? Eam fuisse Thebanam memorant. Sunt qui Tanagræam malint, Achelodori & Procratiæ fuisse filiam cõstat, ac Myrtidis discipulam. Muscam quoque Lyricam fuisse [illegible]nominatam, non ferè ambiguum est. Epigrammata item scripsisse, ac lyricos nomos. Sed & Thespiam Corinnam ueterum celebrant monumenta, & auctor Pausanias non prætermisit, quam alij Corinthiam
B credere malunt. Corinnæ, ut sapientis in poetica, meminit Eustathius. Erinna Teia, uel (ut alij) Lesbia, aut Telia (Est enim prope Cnidũ insula parua Telos, id est τῆλος, quod ex Eustathio est) carmine itẽ illustris censetur. Scripsit Elacaten, hoc est ἠλακάτην, Aeolica lingua & Dorica uersibus trecentis. Condidit epigrammata quoque. Decem & nouem annorum mortuam uirginem ferunt. Carmina eius Homericam consequi maiestatem, traditum est. Sapphus contemporanea fuit, ac (ut nonnullis placere animaduerto) amica. Meminit Eustathius in nauium catalogo apud Homerum: repetit in Temporibus Eusebius. In Erinnam elegans est apud Græcos epigramma, cuius hi duo sunt postremi uersus:

> Σαπφὼ δ' ἠρίννης ὅσσον μέλεσιν ἀμείνων:
> ἠρίννα σαπφοῦς τόσσον ἐν ἑξαμέτροις.

Id est, quanto Erinna in lyricis Sappho præstãtior, tantum Sapphus gloriam Erinna hexametris præcellit. Vtriusque poetriæ mentio item Propertio est Elegiarum secundo:

> Et sua quum antiquæ committit scripta Corinnæ,
> Carminaq; Erinnes non putat æqua suis.

Fuit & Charixena Crumatum poetria, cuius commeminit uel comicus Aristophanes. Fuit & Theano apud Locros in lyricis præcellens. Celebratur item Mœro, condito in Neptunum hymno. Apud Athenæum est Agallis Corcyræa illustris arte grammatica, quæ inuentionem pilæ asscripsit Nausicaæ, Sicyonijs alij, quidam etiam Lacedæmonijs. Telesillam cùm in alijs, tum in Poetica illustrem celebrat Pausanias, ut quæ apud Argos ante Veneris templum statua sit insignis. Cassandra uerò Priami non doctrina quidem, sed uaticinio (ut uidetur) illustris, etiam apud hostes in Lacedæmone templo fuit insignita. Sed nec Romana uirtus ab hoc rerum decore abiungitur, quando Cornificiæ celebrantur Epigrammata: soror eius hæc Cornificij narratur, qui subinde fugientes milites, galeatos lepores appellare consueuerat. Quid hic referam pertinax quarundam propositum in seruando uirginitatis thesauro, uel (quod non minus est) ulciscendo uiolatum præfloratumq;? Milesias uirgines septem legimus, Gallico

furore

furore cuncta uastante, ne quid indecens ab hoste paterentur, turpitudinem morte declinasse. Nicanor uictis Thebis atque subuersis, unius uirginis captiuæ superatus amore est, cuius expetens coniugium & uoluntarios amplexus, quod utique in illa fortuna debuerat captiua habere inter optatissima, sensit pudicis mentibus pluris uirginitatem esse, quàm regnum, & propria interfectam manu flens & lugens amator tenuit. Auctores habemus, aliam item Thebanam uirginem, quam hostis Macedo uiolarat, dissimulasse paulisper dolorem, & uiolatorem uirginitatis suæ mox iugulasse dormientem, præterque cum gaudio se quoque interemisse. Verùm quod ad decus item hoc quodammodo pertinet: apud Gymnosophistas Indorum, quasi per manus huius opinionis auctoritas traditur, Buddam principem dogmatis eorum è latere suo uirginem generasse. Sed & sapientiæ principem non aliter natum Platonem opinantur, quàm de uirginis partu, Perictione matre Apollinis oppressa phantasmate. Cæterùm nec imperijs abstinuisse fœminas, uetus testatur memoria. Gens fuit Indorum Pandæ sola regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idque gratiorem, regno donatam præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitarunt trecentis oppidis, peditum centum quinquaginta millibus, elephantis quingentis. Iam & apud Meroen quoque fœminam Candacem nouimus regnasse, quod nomen mox & in reginas alias propagatũ. Quid, non'ne à Chronicis relatum scimus, Ioannam Anglicam solam à condito æuo specie uiri pontificatum Romæ ausam inuadere? Immò uerò & unum ex familiaribus, qui solus rem tenebat, ad concubitum admisisse, & inde grauidam etiam in summo dignitatis fastigio peperisse. Factum hoc salutis anno octingentesimo quinquagesimotertio. Fuit & in Thracia mulierum portus ad Leosthenem sinum memorabili causa ita cognominatus. Nam Phedalia Byzantis uxor Strœbum uiri sui fratrem, quum ciues abessent, urbi struentem insidias, coacta fœminarum manu, ad eum usque locum insectata fuderat. A simili uirtute denominata in Aegypto item γυναικόπολις, id est muliebris ciuitas: quod in monumentis Stephani ex Aristagora relatum est, qui Platone fuit haud ita iunior. Fuluiam Antonij uxorem accingi ense solitam, scribit in Augusti rebus Dion, quin militibus σύνθημα dabat. id est tesseram, interque illos sæpius est concionata. Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos solitam uaticinari, uersificatione adeò præcelluisse memorant, ut ex eius carminibus multa ad sui poematis cultum transtulisse Homerus credatur. Apud Telmessum Arrianus scribit, mulierum puerorumque uaticinia habita ueteribus præstantissima. Sed & Dardanum scribit idem ex Samo profectum Teucrorum regis filias duxisse uxores, νησὼ καὶ Βάτειαν, id est Neso & Batiam. Ex priore natam illi filiam uaticinam nomine Sibyllam, ex qua in uaticinatrices omnes sit propagatum nomẽ, ob Theophoriæ cognationem quandam. Hypæpenas mulieres fuisse pulcherrimas, traditur. Est uerò urbs Hypæpa, quæ à Tmolo descendentibus occurrit, ad Caistri campestria, nomine imposito, quia sit sub monte qui Aepos nuncupetur, sita ac dicata Veneri. Meminit Ouidius de Arachne:

Orta domo parua, paruis habitabat Hypæpis.

Postremò, ut uela demum complicemus, scribit quodam loco Plutarchus, eandem esse uirtutem uirorum mulierumque. Leontius Gorgias putabat mulieris non formam, sed egregium nomen atque famam debere apud quamplurimos esse uulgatam. Nec sum nescius Thucydidem scribere: eam esse optimam, de cuius laude ac uituperatione quamminimus apud exteros sermo habeatur. Auctor est Aristoteles in Oeconomicis, nec uestimentorum nitorem, nec auri magnitudinẽ tantum habere momenti ad mulieris præconium, quantum modestia ualeat, & approbati mores. ex quo & Propertius ueteres laudans:

Non illis studium uulgò conquirere amantes,
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Frigidam suffundere, apud Plautum quid sit. Lauare, positum pro eo quod est, probra ingerere. A tergo uarij, qui dicantur. Scribere, pro lacerare. Cap. II.

Plauti

A Plauti ex Cistellaria uersus hi sunt: Ita nostro ordini
Palàm blandiuntur: clàm, si occasio usquam est, frigidam
Subdolè suffundunt: uiris cum suis nos solere prædicant,
Suas pellices esse aiunt, eunt depressum.

Quæritur à grammaticis non incuriose, hoc namque illorum est forum, hoc curriculum, quid sibi parte hac uelit poeta doctissimus, quum ait: Frigidam suffundunt: & nonnulli forsitan ad prouerbium referant, quod est, Hæret aqua. Verùm hoc parum perspicacis fuerit, immò uerò semotius nihil potest uel dici uel excogitari, quando à poetæ genuino (ut sit dicam) sensu, per diametrum (ut aiunt) abiuncta sunt ista. Quapropter ne refellenda quidem, quando illud à fatuo in cribrum, uti est apud Galenum, succurrit pronunciatum, οὐχ εὑρίσκειν ὅ, τι βύσειν, ἢ μὴ βύσειν αὐτό. Erit qui tralationem putet ab equis factam, quos ut excitemus, frigida plerunque conspergimus: de quibus mentio est Vlpiano Digestis de ijs qui notantur infamia: ubi inter ministeria certaminibus sacris deseruientia recensentur agitatores, qui'que aquam equis spargunt. Cæterùm quia de frigida, mentio est, parum forsan calet sententia hæc. Etiamsi in animæ defectu frigidam item conspergi non latet. Certè non superficiaria est poetæ huius eruditio, sed intercutanea prorsus, & quæ uulgaria specie sæpissimè fallat. Frigidam suffundere, in Plauto dici quoque accipio per parœmiam, pro describere, hoc est mordere (ut Ciceronis utar elegantia) & proscindere. Nam sic & apud Homerum ὑπὸ χαλψας τυρσὸν πόδας. Vsurpat id pullatus ac rudis, nec sanè politus circulus noster, Lauare pileum, frequenter enuncians pro sugillare, probrosis'que uerbis incessere. Verùm ne ridicula fiat anchora hæc, si plebeia callá que innitamur auctoritate, ut sacra sit & censeatur, aduocandi ad partes sunt ueteres auctores, quibus uelut tibicinibus robustis nostra nobis constet doctrina, ne uolsella pugnare me, non gladio, cauillentur scioli. Igitur Aristophanes Pluto, πλύνον με ποιεῖν ἐν τοσούτοις ἀνδράσιν, id est me inter tot homines proluens. Exponunt grammatici, ἤγουν ὀνειδίζεις ἢ αἰσχυνεῖς, hoc est probro me afficis & dedecore tot astantibus uiris. πλύνον, Sudas interpretatur ἐφύβριστον πλῦμα. Sed ampli
B us, Pollux Vniuocorum septimo: πλύνειν, id est lauare, pro λοιδορεῖν, id est conuiciari exponit, & alterius nomen obtrectare. Quod uerò dicitur, id genus homines qui præsentes arrident, blandiuntur, plausibiliter efferunt laudibus: absentes autem perfidiosè conuellunt & lancinant, appellari post tergum uarios, rectè admodum dicitur: quoniam sit in Lexiphane apud Lucianum, ὁ κατὰ νώτου ποικίλος, quod prorsum signat, à tergo uarium. Quod de uerbo describere protulimus, approbat id Catullianum quoq;:

Ne laneum latusculum, manusq; mollicellas
Inusta turpiter tibi flagella conscribilent.

Necnon illud Plautinum:

Corpus tuum uirgis inscribam.

Tres modo inuentos ex rationis præscripto uiuentes. Hominem esse Scyllam. Quorundam efferata libido. De concubitus ratione. Fœminarum in coitu uoluptatem esse maiorem, quàm uirorum. Lesbiorum turpitudo. Lesbiazin. Herbis iuuari concubitum. Caput III.

Asclepiodorum, memoriç proditum est, Athenis inita in Syriam peregrinatione, eo consilio plerasque adijsse ciuitates, ut mores hominum perspiceret. Cçterùm in tota periodo illa tres modò comperisse, qui modestè ac planè ex formula uiuerent, Ilapium apud Antiochiam philosophum. Laodiceæ uerò Maren, omnium eius ætatis iustissimum. Item philosopum Domninum. Scio, incredibilis uideretur historia, nisi Heracliti lachrymç succurrerent: qui in publicum prodiens ubertim flebat, quum uideret circa se tot millia malè uiuentium, immò uerò malè pereuntium. Ita profectò est, quotusquisque reperitur, quem titillatio corporis non irretitum ducat? quem uoluptas, ut de alijs nunc censura non peragatur, adobrutum præfocatum'que non comprimat, quamuis eam esse pecoris bonum, à grauissimis traditum auctoribus sit? Ita inquam est, homo Scylla est, de qua uates celeberrimus ita cecinit:

Prima hominis facies, & pulchro pectore uirgo
Pube tenus: postrema immani corpore pristis,
Delphinum caudas utero commissa luporum.

Prima hominis pars rationalis anima, huic committitur inutilis caro & fluida & recepta̅dis tantum cibis habilis, ut ait Posidonius. Virtus illa diuina in lubricum desinit, & superioribus partibus uenerandis atque cœlestibus animal iners & marcidum attexitur: quod'que horribilius est, captiuam ducit rationem. Plurimis corpus uoluptati est, anima oneri: quanquam illud natura, ut quandam uestem ac uelamentum circundedisset animo. Ex hac uoluptuaria officina mirum est, quanta se promant fœditatum agmina, quæ libidinum turpitudo. Nam, ut Antoninum Caracallam cognomento prætercam, efferati adeò pruritus, ut nouercam Iuliam ducere uxorem sit impulsus. Quàm uerò etiam dictu absurdum, in quo tamen fuisse laudatum Diogenem, scribit Plutarchus? Quem publicitùs solitum refert pudenda perfricare, quum diceret etiamnum: Vtinam pariter uentris latratus possem atterere. Sed quid leuia consectamur? Hostius obscœnitatis princeps usque in scenam productæ, quod ex Seneca est, diues auarus, libidinis præferuidæ, Augusti temporibus tam uirorum quàm fœminarum auidus. Fecit quoque eius notæ specula, quæ imagines longe maiores redderent, ut digitus brachij mensuram & longitudine & crassitudine excederet. Ea ita disponebantur, ut quum uirum ipse pateretur, omnes admissarij sui motus in speculo uideret, ac deinde falsa membri ipsius magnitudine, tanquam uera gauderet. Quin & in balneis draucorum habebat delectum, & apta mensura legebatur emasculator. In omnibus, inquit Plutarchus, magnu̅ diuinumq́; illud Empedoclis sum arbitratus, τὸ νηστεῦσαι κακότητος, id est à malignitate uitioq́; esse ieiunum. Laudabam quoque, ut non ingrata, nec ἀφιλόσοφα, id est à philosophia seiuncta illorum uota, qui comprecarentur integrum purumq́; à uino & Venere annum transigere, ut sic temperantia continentiaq́; Deum uenerarentur. At caui murini lastauri inexplebiles proculcata ratione ac corporis mancipata proluuio, nil in uotis grauius habent aut frequentius, quàm ut se libidinum uenereis fœditatibus adobruant, quorum efferata rabies (ut ille ait) ne capiti quidem parcit. Cæterùm in hos plura fortassis aliàs, interim ex ueteribus memorijs, & Aristotele in primis proruamus aliquid, quod amplius ad procinctum tendentibus arrideat. Quippe agitatam scimus non inutilem omnino ambiguitatem, quid'nam sit causæ, quòd bibendi edendi'que, aut id genus alia faciendi cupiditatem minus diffitemur: concumbendi uerò desideria penitus occultamus: siquidem perpensione dignum in primis est. Sed enim profectò scimus, rerum quidem plurimarum cupiditates esse necessarias, & nonnullas (ni expleantur) interimere, ἡ δὲ τῶν ἀφροδισίων ἐκ πλεονασίας ἐστί. Id significat, rei Venereæ libidinem superfluere, ac esse abundantiæ indicem. Nec me fallit præter Celsum, Aeginetam Paulum Medicinæ primo, concubitus pleraque recensuisse emolumenta, ut qui saturitatem inaniat primùm, corpus alleuet, præstet'que uirilius, animi laxet rationem præpeditam, iram molliat intemperantem: proptereáque melancholicos, si quid aliud, iuuare insigniter, atque alio furentes modo ad prudentiam reuocare, ac denique pituitosis prodesse ægritudinibus. Cornelius Celsus, Concubitus (inquit) rarus etiam corpus excitat, freque̅s soluit. Paulus sic, Coitus intemperans corpus reddit ἀραιότερον, ψυχρότερον, ξηρότερον, καὶ ἀσθενέστερον. Sed cur'nam suauis adeò res est concubitus? Et necessitate ne impelluntur ad co̅cumbendum animantes, an rei cuiuspiam gratia genus hoc libidinis datum est? Suauissimè utique concumbimus, ut interim Alberti rationes prætereamus, quoniam aut toto ex corpore semen profluit, ut aliqui uolunt: aut quia, quamuis non toto ex corpore, tamen per eam partem se promit, in quam meatus omnes, uenæ'que omnes applicentur, & coeant in uas seminarium inuolutum. Quum igitur uoluptas similis in libidine atque in prurigine sit, efficitur pariter ut corpus gestiat uniuersum. Prurigo autem, uel (ut Græcè dicam) κνησμὸς ἡδὺς ἐστὶν ὑγροῦ ἔξοδος πνευματώδους, ἐγκατακεκλεισμένου παρὰ φύσιν: id est, prurigo, inquam, iucunda est secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam. Genituram uerò esse item secessionem eiusmodi ad rem naturalem constat. Suauis autem tum ex necessitate, tum rei cuiuspiam gratia concubitus est. Ex necessitate, inquam, quòd uia omnis pertinens ad rem naturalem suauis est, si modò à

A dò à ſenſu percipi queat. Rei uerò cuiuſpiam gratia eſt, ut ortus ſit animantium perpetuus. Facit enim uoluptas, ut animantes ad coitum ardentius excitentur. Oblectatio enim propria, operationes corroborat, & diuturniores ac meliores facit: ut quarto Ethicorum Ariſtoteles ſcribit, & Auicenna uigeſima tertij. Voluptas, inquit, prouocat ad ſpermatis emiſsionem feſtinam. Quendam certè legimus libidine concitatum uehementius, illatum mutoni uulnus, ne minimum quidem ſenſiſſe. Sed quia in Auicennam incidimus, repeto nunc memoria quod nono de Animalibus idem prodit, Extenſiuè duplicari in fœmina concubitus uoluptatem, quia præter ſeminis motum, & orificij uuluæ, ut tralatis utamur uerbis, in ſugendo naſcitur quoque oblectatio, uulua ipſa diuerſimodè mota: quod & Galenus ſignificat libro quarto de Accidenti & morbo. In uulua uirtus appetendi fortis eſt, natura ſiquidem præpotens eſt in eijciendo & admittendo ſemine, nimio utique deſiderio & delectatione. Eſt & parte iſta gentium differentia nonnulla. Auctores Græci ſunt, Lesbios fuiſſe ueteribus infames, ut malos prorſum, quādo ab ijs & corriuatum eſt λεσβιάζειν uerbum, quod ſignet oris inquinationem fœdam, uti Aelius ſcribit Dionyſius, & meminit octaua Iliados rhapſodia Euſtathius. Eſſe herbas quaſdam Theophraſtus ſcribit, & repetit Athenæus, quæ uel ad ſeptuageſimum coitum uim præſtent. ſed ita, ut demum ſecernatur ſanguis. & Philarchus ab Indorum rege miſſa Seleuco ſcribit, quæ mirè coitum prouocarent, uel etiam ſedarent. Sed hi uelut epiſtomio, ut Vitruuij & Senecæ more loquamur, obiecto repentè, ſtili decurrentis impetum retruſere, nominibus rerum parcentes, quod ipſum tamen, ut ſunt mores, lucro acceſsit. Cæterùm de hoc item mox paulò.

Cur uiri hyeme, mulieres æſtate Veneris ſint auidiores. Item de concubitu plura, & uocabulis ad eum ſpectantibus: necnon de Horatio. Cucumeris ad coitum uis. Hygri qui intelligantur. Miſetia. Specloma. Meretrices publicitùs quis inſtituerit primus. Pandemus cur dicatur Venus. Pandemij mendici. Pandemi morbi. Epidemi. Peſtilentiæ ſpecies & cauſæ. Hetæræ meretrices cur. Hetæridia quæ dicantur. Halteres qua componerentur figura. De

B *aue erodio, & Alba inſula. Meretricia profeſsio apud ædiles. Viſtiliæ hiſtoria, & Dionyſij prius. Tranquilli locus ex Tiberio reſtituitur. Hetæriæ Chriſtianorum quid.* Caput IIII.

VIros Plinius ſcribit, auidiores Veneris hyeme, fœminas æſtate, ab Heſiodo proditum. Carmen Heſiodicum ad hoc pertinens, id eſſe arbitror, quod in Ergis, parte, quæ ad finem uergit, ad hunc modum legitur:

Θέρεος καματώδεος ὥρῃ
Μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τε ἄνδρες
Εἰσὶν, ἐπεὶ κεφαλὼ, καὶ γούνατα σείριος ἄζει.

Digna uerò ſcitu, quæ Ioannes grammaticus in eius loci enarrationem adnotanda cenſuit: Mulieres, inquit, æſtate omnino traduntur laſciuiores, ac in Venerem prorſum lubentiores, quòd quum ſint perhumecta natura & frigidiore multo quàm uiri, ſolis ui & æſtus rapiditate ad temperiem rediguntur, eliquato digeſtóque quod ex humectatione ſuperfluebat. Quo fit, ut concubitus ſint appetentiores, & ad id opus etiam temperatiores, uiris longè imbecillioribus, quippe quibus innata ſiccitas anni tempore plurimùm augeſcat. At hyeme contraria omnia fiunt, nam humectatione ad temperiem reuocantur, mulieribus in affectionem diuerſam abeuntibus. Quæ omnia etiam Magnus comprobaſſe Albertus uidetur. Ver autem utriſque Venereorum æquilibrium præſtat: hoc eſt, ut Græci dicunt, ἰσομοιρίαν. Cæterùm ita iſomœriam omnino intelligendam, ut ſciamus, δεκαπλασίως, id eſt in decuplum amplius affectari à fœmina concubitum, quàm à maribus, præſertim ſi utero geſtet: tunc enim conceptum ſemen neruos mouet, & inde confricationis ardor innaſcitur. Quin obuerſis Auſtro genitalibus mirè afficiuntur libidine. Cornelij Celſi ex primo de Medicina ſuper tota re placita hæc ſunt: Concubitus, inquit, neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt: rarus corpus excitat, frequens ſoluit: quum autem frequens fuerit, non numero, ſed natura, ratione ætatis corporiſque: ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque lāguor neque dolor ſequitur. Idē interdiu peior eſt, noctu tutior: ita tamen, ſi neque illum

cibus, neque hunc cum uigilia labor statim sequitur. Item alibi: Tolerabilior per autumnum concubitus: æstate in totum, si fieri potest, abstinendum. Cliniam uerò Pythagoricum dicere solitum accepimus, tum adeundam mulierem concubitus causa, ubi nocumentis exponere te destinâris. Zopyrus medicus apud Plutarchũ in Symposiacis Thaletis festiua utendum elusione tradit: quem quum importunius ad nuptias infestaret mater, ita elusisse fertur, οὔπω καιρός, ὦ μῆτερ: Necdum opportunum est, ô mater. Compari modo & ad uenerea, inquit, affici debemus, ut decubituri succinamus, Needũ accõmodum est. Itidem & à somno excitati, οὐκέτι καιρός, Iam effugit occasio. At respondens Soclarus, athletica esse huiusmodi putat, & cotabisin olere, ac creophagiam. Sophocles uerò senescens maximè lætabatur, quòd eiusmodi euasisset uoluptatis allectationes, ὥσπερ ἄγριον καὶ λυττῶντα δεσπότην, id est ut ferum ac prærabidum dominum. Horatium poetam alioqui nobilissimum libidine adeò præferuida fuisse ferunt, ut cubiculo etiamnum uteretur speculato, quo se coeũtem intueretur. Prouerbium Græcanicum recenset libro tertio Athenæus, proposito congruens, σικυὸν τρώγουσα γυναῖ τὴν χλαῖναν ὕφαινε: Cucumere uescens mulier, lænam texe. Id ideo dici uidetur, quia ex Aristotelis doctrina, textrices parte plurima ueneriæ sunt, ac impudicæ. Cucumeres uerò coitus prolubia conciunt, uti rentur nonnulli: unde σικυὸν appellatum tradunt, παρὰ τὸ σεύεσθαι καὶ κινεῖν. Porrò ut à grammaticis aliquid interim mutuemur, lasciuos Græci ὑγροὺς uocant, id est humidos: quoniam, inquiunt, ex humecta natura consurgat coeundi auiditas: unde & poetis occasionem datam, Venerem confingendi ex mari conceptam, ut Hesiodi Theogoniæ interpres scribit. unde & Ausonius: A

Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo,
 Aeneadûm genitrix hic habito alma Venus.

Scitũ tamen dignum est, ad laudem quandoq; spectare uerbum id, ac pro facilitate quadam seu comitate accipi. Nam in Cimone & Lucullo Plutarchus scribit, persimilẽ fuisse in excipiendis hominibus ὑγρότητα καὶ δεξίλειαν. Mis etiam ijdem, id est μισητίαν, in uenereis intemperiem dicunt. Cui toto anni tempore quodammodo sufficere homo potest, ex constitutionis caliditate & alimentaria copia: uti physicis placet. Specloma, inquit Aristophanis interpres, sonus est quem concubitus facit. nam & σπεκλοῦν, coire dicunt: παρὰ τὸ πλέκεσθαι, id est à complexu. Sunt qui ad uenerea procliuem, etiam læspodiam uocent: quanquam & eodem nomine fuit Atheniensium dux, cuius meminit Thucydides quoque. Qui, quod uitiatis esset cruribus, ueste utebatur talari: quod fuisse Barbarorum proprium, scribunt Græci. Quoniam uerò paulo antè ὑγρὸς pro lasciuis dici adnotauimus, succurrit ad id amplius comprobandum, epigramma apud Delphos positum: B

ὑγρᾶς καὶ τρυφερᾶς Βασιλεὺς ἆγίς μ' ἀνέθηκεν:

id est Lasciuæ ac delicatæ Agis rex me dedicauit. Quippe Agidis uxorem Timæam uitiasse Alcibiades ferebatur. Sed & σώματος ὑγρότητα nuncupant Græci, quam lubricitatem rectè interpretari queas. In hac porrò libidinis pragmatia ingerendum studiosis illud quoque: Solonem primùm, ut scribit Philemon, emptas iuuentuti meretriculas comparasse: ut effuso illic egestoq; libidinis impetu, quid turpius cogitare desisteret. Quin Veneris, quam Pandemum uocant, primus item (Nicandro auctore) sustruxisse templum memoratur, ex prostitutarum capturis: unde liquere cognomenti rationem arbitror. Nec me fallit tamen, esse qui Pandemi Veneris in ueteri foro sacellum putent cõstitutum, appellatione deflexa, quòd illuc populus conflueret uniuersus. Fuit & Pandemus meretriculæ nomen. Pandemios Homerus mendicos dicit, Porphyrio interprete, qui tota uagantur urbe, non una contenti domo. Vraniæ Veneris & Pandemi, in Symposio meminit Xenophon: seorsum utrique templa prodens, & altaria excitari solita: quin & Pandemi, id est uulgariæ sacrificia ῥαδιουργότερα fuisse, Vraniæ uerò ἁγνότερα. Mox illam scribit corporis amorem excitare: animæ uerò hanc, simul & amicitiæ, simul & honestorum operum. Scortilla uerò nundinati pudoris Hetæras uniuersim amicitiæ nomine Græci nuncuparunt: uel quia sit id Veneris cognomen apud Athenienses, ut quæ amicos amicasq; socialiter congreget in unum. At quum in Magnesia celebrari Hetæridia legimus solita, non ad meretrices referendum, sed quòd

princeps

A princeps omnium, coeũtibus Argonautis, Iaſon Ioui Hetæridio ſacra obiuit. Cæterùm immolat Hetæridia Macedonum rex quoque. Hetærias Chriſtianorum intelligunt ueteres etiam coitionem, quæ fit antelucanis temporibus ad concinendum Deo. Halteres uerò, id eſt ἁλτῆρες, de quibus Martialis, Halteres agili rotat lacerto: & meminit Ariſtoteles in Quæſtionibus encyclicis: aliud omnino ſunt. Figura erat, circuli dimidium oblongioris, nec rotundationis abſolutæ: ita prorſum afformabantur, ut manuum inſeri poſſent digiti, uelut per ſcuti ochana. Legimus & in Philoſtrati Heroicis, pancratiaſten Cilica fuiſſe, halterem nuncupatum. In libro de Communi animalium greſſu Ariſtoteles ait, quinquertiones halteribus utraque manu comprehenſis, maiorem & concitatiorem ſaltum edere. Sunt qui halteres Latinè brachialia enuncient. Quod ad pandemum attinet, de quo diximus, ſciendum (auctore Paulo) morbos dici pandemos, id eſt πανδήμους, qui in plures ſimul graſſantur: qui ut communes ſunt, ita ex cauſa item proueniunt publica, ciborum aut potus prauitate: item id genus alijs. Ammianus uerò Marcellinus, ſi in re medica credendum hiſtorico eſt, primam eius ſpeciem dici pandemum arbitratur, quæ efficiat in locis agentes aridioribus, crebris interpellari caloribus: ſecundam autem epidemum, quæ tempore ingruens aciem hebetet luminum, & humores concitet periculoſos: tertia, inquit, lœmodes uocatur, quæ item temporaria eſt: ſed uolucri celeritate letabilis. Peſtilentiæ uerò cauſas ſunt qui in frigoris aut caloris nimietatem, uel humoris aut ſiccitatis reijciant. Alij in aerem uel aquam cadaueribus uitiatam computreſcentibus. Sunt qui terrarum alitu denſiore graſſantē aera emittendis corporum ſpiraminibus obſiſtentem pernicioſum fieri opinentur. Quo argumento bruta præter homines iugiter prona, Homero auctore, primo quoque tempore intereunt. Illud uerò ab inſtituto non diſsitum omnino eſt: erodium eſſe auem, quæ in coitu ſanguinem exudet: qua ex cauſa argumentantur impoſitum nomen, ὅτι ἔαρ ἱδροῖ. nam ear quandoque ſanguinem dici. Ciconiam putat Sudas, aut ciconiæ ſimilem: dictam'que, quòd in paludibus uerſetur, quaſi elodion. Fulicam transfert Auguſtinus. Et Lycophronis interpres larum eſſe arbitratur. Ambroſius etiam ſturnum: quem tamen Græci non erodium, ſed pſara dicunt.

B Seruius erodios intelligit aues Diomedeas. Pauſaniæ, genus unum erodiorum, & quidem maximum ac pulcherrimum, uocatur ocnos. Ardeolam, erodium putat Theodorus, ſicuti λευκερῳδιὸν albam ardeolam. Nec ignoro, Claudium philoſophum aduerſus grammaticos aciem dirigere. Meminit auis Iliados rhapſodia decima Homerus. Eam uerò inſidias ſtruentibus peraccommodam, ſcribit Hermon omine proſpero. Dignum ſcitu: ab auitio id genus credi Albam inſulam in Ponto nuncupatam, quòd inibi uiſatur plurimum. ac proinde Pindaro μεταληπτικῶς dici Phaēnam: quippe φαεινὸν, ſignare τὸ λευκόν. In eam uerò tralatum Achillis corpus ab Thetide proditur, ac eſſe inibi herois gymnaſia, & curſus celebrari. Porrò inſulam eandem Achillis nuncupant Dromon: quoniam illuc uſque Iphigeniam ab Diana raptam, ne immolaretur, ſit amanter inſequutus. Nec me fallit, aliud ſequi Melam Pomponium libro ſecundo: ſed & Plinium libro quarto, ab inſula Achillis diſparare Achillis dromon, de eius uiri exercitatione ſic appellatum. Erodion inter amphibia recenſet Theon: quo nomine tumultuoſius è mari in ſiccum deuolantem, hyemis eſſe præſagium, cecinit Aratus. Verùm in tam multis quæ de Venerijs commentamur, non prætereamus exemplum caſtigatæ libidinis. Quippe iunior Dionyſius, quum ſe in Locrenſium urbem contuliſſet, per ſummam licentiam ciuium uirgines puellas accerſitas, uel ad ſatietatem conſtuprabat: mox uerò ultoris ui numinis, quum foret excuſſus principatu Dionis opera, tunc enimuerò ira inflammati Locrenſes, uxorem Dionyſij & filias proſtituêre arreptas primum, innumeris quidem affectas ludibrijs, ab ijs præcipuè, quorum uirgines polluiſſet pater. Poſtea uerò quam pro arbitrio illuſêre miſeris, inde acubus ſubungues crudeliter impactis, peremêre. Nec ijs ſatis ſibi factum arbitrati, oſſa quidem carnibus denudata in mortarijs attriuêre: carnes uerò omnibus propoſuêre deglutiendas, diris in eos imprecationibus qui ſuperſediſſent, reliquijs denique in mare diſiectis. Sed nec id curioſius prætereundum: Romæ ſtationem imperij tenente Tiberio, grauiore ſenatus decreto fœminarum coercitam libidinem, cautum'que ne quæſtum corpore feciſſe uellet, cui auus aut pater aut maritus eques Romanus fuiſſet. Quippe Viſti-

lia præt oriis ornata maioribus stupri licentiam apud ædiles inuulgârat, more ueteribus **A** recepto, quibus pœnarum satis in propudiosas irrogari est uisum ex ipsa flagitij professione. In hac mentione non prætereamus Tranquilli locum in Tiberio: Cubicula, inquit, libris elephantidis instruxit, ne cui in opera edenda exemplar impetratæ scenæ deesset. In syncerioribus autem codicibus legitur, non impetratæ scenæ, sed imperatæ schemæ: aut rectius, imperato schemate. Nam & Heliogabalum scribit Lampridius, uasa habuisse centenaria schematibus libidinosissimis inquinata.

Cur claudi salaciores. De eorundem uirtutibus. Item de Androclide, Coclite, Alexandro. Gellij locus excutitur. Interim Macrobij patria, & Vitruuij, necnon Celsi.

Caput V.

QVæsitum à naturalium ambiguitatum studiosis multum diúque, quid'nam sit quod obseruatum ferè est, claudos esse salacissimos, ad'que usus Venereos implendos præpotentes. Quod & Amazonum reginam Antianiram respondisse ferunt, ἄριστα χωλὸς οἰφεῖ, optimè claudus init: quod retulit Theocriti interpres. Nam mares natos mutilare consueuerant Amazones, illis'que ad coitum abuti. Quum uerò ad congressum eas hortarentur Scythæ, respondit regina quod prætexuimus. Sic autem peritissimos ratiocinari animaduerto, quilibet ex hominibus densiore pilo, ut etiam aues ad Venereum usum promptior est, caloris humoris'que copia: utrunque enim ad concubitum pernecessarium est: etenim calidum secernit, humidum uerò secernitur. Eadem uerò ratione claudi salaciores sunt. In eis quippe alimenti parum ad inferiora διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν σκελῶν, hoc est, ex uitio crurum delabitur: ad superiora uerò profertur plurimum, & in semen concernitur. Theocriti scholiographus inde natum in claudos dicterium putat, quòd domi tota die desidentes perpetuò ferè Venereis intenti agant. Cæterùm ne putet quis in lasciuiam mòdò abire claudítatem, & nil prorsum uirtutis id genus hominibus fieri reliquum, Androclidam Laconem legimus debilem crure, ac inutilem, quum bellatoribus se immiscuisset, ac præstò ibidem fuisset qui prohibere niteretur, quòd parum robustus uideretur, intulisse grauiter ac animosè, in aciem astitui oportere, qui de prælio cogitet, non de fuga. At mater claudum filium mit- **B** tens in prælium, τέκνον, εἶπε, κατὰ βῆμα ἀρετῆς μέμνησο. Fili, inquit, per singulos gradus memento uirtutis. Et Romanus Cocles, quum ei cruris uitium obiectaretur: Per singulos, inquit, gradus admoneor triumphi mei. Digna uox liberatore principis terrarum populi. Quippe pertinax occupatio pontis aduersus Hetruscam uim grauius assultantem, eam illi contraxerat calamitatem, cui tamen non defuit obtrectator. Idem ferè in patrem Philippum Alexander Magnus pronunciasse memoratur, ut Sp. Caruilij patrem taceam, ut est apud Ciceronem libro secundo de Oratore. Nam quum in Triballis coxa is esset debilior factus lanceæ percussu, ac eiusmodi angeretur incommodo: Confide (inquit) pater, ac prodi in apertum, ἵνα τῆς ἀρετῆς κατὰ βῆμα μνημονεύῃς. quod est, ut per gradus singulos in uirtutis memoriam redigaris. Hæc uerò in libro de Alexandri fortuna, plurimum laudibus efferens Plutarchus, philosophicę mentis germina esse contendit, & quodam numinis afflatu ad honesta properantis, & supra corporis deminutiones surrectæ: Quo, inquit, pacto ipsum mox arbitramur proprijs exultasse uulneribus singillatim, dum uictarum gentium reminisceretur, & captarum urbium, & in deditionem acceptorum regum, quum cicatrices haudquaquam occultaret, sed ut uirtutis insculptas circumferret imagines? Obiter uerò expende quæso lector candide, ex pauculis his, de Plutarcho transpositis, quàm rectè T. Castritius apud Gellium Atticarum noctium libro secundo, Salustium incessuerit, qui Sertorium scribit, corporis dehonestamento lætari maximè solitum, quòd inde gloriæ quæstus atque compendium profluxisset clarissimum. Nam quod historicum nobilissimum à Demosthenis æmulatione excidisse uideri uult, insulsissimum est, ac hominis Atticisslationem nimio plus ostentantis. Cur enim non ex propria dicamus sententia Salustium potius ea duxisse conscribenda, quàm Demosthenis imitatione? An sumus sub rege, nec sibi se quis uendicat? An ad Græcorum præscripta & dicimus & facimus? Quam uanitatem in pluribus sequitur & Macrobius, quem sibi ciuem nunc uendicant Veronenses, uti Vitruuium quoque ac Celsum & Plinium: dum Virgilianam uellicanda claritatem,

Græcos

A Græcos tanquam in sinu Mineruæ ac Mercurij & natos & educatos, miris effert præconijs. Ego uero, si modò libera coniectatio est, nec cogitasse quidem historicum super eo Demosthenis loco cōtenderim, quum ea proderet: non quia Græcè nesciret, qui fuit doctissimus, ut in illa ingeniorum fertilitate ac felicissimo temporum statu: sed quia proprij ingenij uiribus ferebatur, & eminētissima qua pollebat eloquentia, præsertim quū & ipsa dictet ratio, ut corpore deminuto non ferè quisquam simpliciter lætetur, uerùm exultet mirificè uirtutis imagine expressius insculpta. Quotus enim quisque uel gregarius miles non gestit passim suas uisentibus ostentare cicatrices, ut inde strenuus comprobetur, & fortis in primis bellator. Adde, quòd de Sertorio ipsum id memorat Plutarchus quoque in Parallelis. nam ubi calamitatem explicuit, ἐπὶ τούτῳ δὲ inquit, καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει. Illud superpondium fuerit: Alexandrum quandoque interrogatum, ubi reconditos thesauros seruaret? Apud amicos, beneuolè respondisse.

Apollonij castitas. Theodori placita absurdissima, & cur Deus sit dictus. De uoluptate gustus & tactus. Chimeræ allegoria. Sciatrophiæ qui. Cur Venereorũ affectio adeò censeatur pudenda. Poliæ. Epipolæ. Peolæ qui sint. Pola ciuitas unde. Propolæ. Cur fictum, passeribus subuectari Venerem. Epicataphori. Veneris simulacrum triplex Thebis, Vraniæ, Pandemi, Apostrophiæ. Diritæ. Dirij. Pyrgitæ. Pyrgion. Struthos, & passeres pro auibus dici. Passerē cur cilegam dicamus uulgò. Spermologi qui. Schœnis Venus cur. Schœnotroges. Schœniculæ. Venus Paphia, & Amathusia. Salambo. Caput VI.

APollonium Tyaneum, quem unicè mirantur plerique, ac (quod dictu quoque absurdissimum est) comparem CHRISTO, siue mores contempleris, siue miracula, facere non compauescunt, laudibus efferunt celeberrimi auctores: qui iuuenilibus quoque annis incentiua Venereorum & titillationes subinde lancinantes uellicantesque ita represserit contuderitque, ut præsignis in eo castitas noscitaretur, à qua nunquam ab eo reclinatū delictumque sit. At Theodorus, quem ideo B nuncupatum esse Deum memorant, quòd quum illum Stilpo percunctatus esset, Putas'ne Theodore, te id esse quod diceris? Atque is adnuisset: Deus ergo, inquit, es? Id quum gratè quoque accepisset, subridens Stilpo: O fatue, ratione compari & cornicem te esse fateberis. Hic inquam Theodorus, furto (inquit) & adulterio, sacrilegio quoque, quum tempestiuum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est. Sed, si auferatur uulgaris ex hisce opinio, quæ stultorum imperitorumque plebeculę conflata est, sapientem publicè absque ullo deprehensionis rubore scortis congressurum. Hæc sunt nobilia philosophi huius placita. Quibus quid inhonestius? quid spurcius ualeas excogitare? Hæc si audire animum induxerimus, iam non homines, sed chimeræ omnes ambulabimus. Siquidem libidinosus iuuenis, quacunque se intenderit, tanquam leo furens non parcit matri, non parcit sororibus, & tanquam capra humorem quendam fœtidum exudat, & à facto & à conscientia sceleris, tanquam à draconis cauda conuerberatur. Nec immeritò ueteres illi sanctissimi uiri, scires non iurasse in Epicuri uerba aut Aristippi, uoluptatem omnem quæ ex sensibus, quos ueluti satellites à natura datos animæ, traditum est, quæ immodicè capiatur, turpem atque improbam existimârunt. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, eam uerò rerum omnium fœdissimam censuerunt. Eosque qui duabus istis belluinis uoluptatibus sese dediderunt, grauissimi uitij uocabulis Græci appellant ἀκολάστους, id est libidinosos & intemperātes, uel ἀκρατεῖς, id est incontinentes: sed & sciatrophias, uelut in umbra delicatius connutritos. nam & umbratilis uita, mollisque sciatrophia rectè dicitur. Insuper uoluptates istæ duæ gustus atque tactus, hoc est libidines in cibos atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus cum bestijs communes, immoque in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quisquis est hisce ferinis uoluptatibus peruinctus. Nam reliquæ humanæ naturæ creduntur propriæ. Quod Aristoteles doctissimè sensit, & est à Gellio eleganter repertũ. Sed & Augustinus: Quod (inquit) iræ opera aliarumque affectionum, in quibusque dictis & factis non sic abscondit uerecundia, ut opera libidinis, quæ fiunt genitalibus membris, quid causæ est? nisi quia in cæteris membra corporis non ipsæ affectiones, sed

quum eis cõsenserit uoluntas, emouet, quæ in usu eorum omnino dominat̃. Nam quisquis uerbum emittit iratus, uel etiam quenquã percutit, nõ posset hoc facere nisi lingua & manus, iubente quodam modo uoluntate, mouerẽtur: quæ membra etiam quum ira nulla est, mouentur nihilominus eadem uoluntate. At genitales corporis partes ita libido suo iuri quodammodo mancipauit, ut moueri nõ ualeant, si ipsa defuerit, & nisi ipsa uel ultrò uel excitata surrexerit. Hoc est quod pudet. Hoc est quod intuentiũ oculos erubescendo deuitat: magisq; fert homo spectantium multitudinem quando iniustè irascitur homini, quàm uel unius aspectum quando iustè miscetur uxori. Postremò, qui ex intemperãti Veneris usu pereunt, dicuntur peolæ, media producta: quia peos signet pudendum, siue ueretrum: ut apud Aristophanem in Nebulis: A

οὐδ' ἐγώ γε πλὴν ἢ τὸ πέος ἐν τῇ δεξιᾷ.

Polia uerò Iureconsultis esse uidetur equinum armentũ. Nam quod Græcè ἱπποφόρβιον, id est hippophorbium, dixit historia quarta Herodotus, poliam Latinè reddidit interpres. Polæ autem Colchorum lingua exulem significant, quod prodit Callimachus. Quoniam uerò in Istria substiterint Colchi, qui Medeam persequebantur: inde datum Polæ ciuitati nomen. At propolæ hominum genus est auidissimum, uænalia per fraudem coemunt prius, mox ut pluris distrahant. Propolas scitè circumforaneos appellauit in Commodo Antonino Lampridius. Epipolæ autem præruptus est locus Syracusas contingens, meminit historia sexta Thucydides, & Stephanus non omisit, nec T. Liuius libro quinto Punici belli secundi. Plutarchus quoq; in Nicia, φθάσαι δὲ τὰς ἐπιπολὰς καταλαβών, id est tanta delatus celeritate, ut Epipolas præoccupârit. Id non percipiens interpres sic omnino reddidit: Vt quum epistolas de discessu suo perscriptas deprehẽdisset, famam ipsam aduentu suo superârit. Ac rursum idem Plutarchus: Noctu Demosthenes Epipolas adortus est. Interpres autem eo nomine proximas hostium accipit stationes. Peripolia, Straboni sunt circumiecta ciuitati alicui oppida. Extat & moribus, ut à diuerticulo propositum repetamus, congruum Plutarchi illius doctissimi apophthegma, non ita ab instituto dissitum: Quemadmodum, inquit, illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præstant, infœcundum ut plurimùm, & sine fructu est: sic & loquẽdi intemperantia orationem inanem atq; stolidam reddidit. Nec absonum est distichon id, haud omninò inuenustum, quisquis fuerit auctor: B

Balnea, uina, Venus corrumpunt corpora nostra:
Sed uitam faciunt balnea, uina, Venus.

Illa uelut auctaria adiecero, quia sit passer ὀχευτικὸν ζῶον, id est libidinis animal efferatæ, quosdam ex Græcis adnotasse, passeribus uescentes epicataphoros, id est procliuiores in Venerem fieri. Ex historia utique passeribus subuehi deam, cecinit etiam Sappho. Passeres demum Elei, diritas uocant, id est δειρίτας. Δειριᾶν apud Spartanos conuiciari signat. nam & δειρέοι dicuntur conuiciatores: sed δειρός, tumulus est & accliuis locus. Apud Aeginetam Paulum Medicinæ primo, inter passeres inuenio πυργίτας. Sunt qui Pyrgitas dici Cretenses interpretentur. nam πυργίτης, herbæ traditur species. In triremibus pars quædam & pyrgion nuncupatur. Vtique in Græcis auctoribus στρουθὸς finitur quandoque καταφερὴς καὶ λάγνος. In quo animaduersione dignum, ubi de Historia plantarum quarto Theophrastus στρουθῶν πτερὰ dixit, ac Theodorus struthorum alas reddidit, auium transferre maluit Plinius: tanquam struthos Græcis quandoque de auitio dicatur, sicuti Latinè passer. unde Cicero, omnibus passeribus insitam ait à natura uoluptatem. Passerculum pullatum uulgus cilegam dicit modò, uti coniecto, quasi spicilegam, siue frugilegam: quod genus spermologon nuncupant Græci. Cæterùm in hac spurcarum mentione libidinum, scitu (ni fallor) dignissimum est, apud Thebanos Veneris simulacra fuisse uetustate miranda, ut quæ ab Harmonia credantur dicata, cognominibus etiamnum additis. Quæ ut huic potissimùm impingantur parti, ordo rerum exigere in primis uidetur. Vnam ergo Venerem Vraniæ honestauit insigni, amoris ratione puri synceriq; & à corporeis prorsum disparati. Pandemum uerò dixit aliam, de qua paulo antè, id est πάνδημον, ἐπὶ ταῖς μίξεσι, hoc est, ob communem generationi destinatum congressum. Tertiam denique ἀποστροφίαν uoluit cognominari, uelut planè præpotentem apprecaretur deam, ἐπιθυμίας τε ἀνόμου καὶ ἔργων ἀνοσίων

A ἀνοσίων τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀποστρέφειν. id est, ab impijs operibus iniustis'que desiderijs humanum auerteret genus. Schœnida in Lycophronis carminibus dici Venerem augurantur nonnulli etiam ex nostris: quoniam scillam Græci, schœnon item dicant, cuius esu insigniter accendatur libido: quo sanè argumento & schœnotroges nuncupationem sortiti uideantur: sed & schœnicolæ meretrices, in Plauti Pœnulo: tametsi alia ad hoc proferri multis, non latet. Veneri Paphię uetustissimum apud Cyprios templum Aerias posuit. Pòst filius eiusdem Amathus Veneri Amathusiæ. Salambonem, Babylonij Venerem dicunt. Salambonem omni planctu Syriaci cultus & iactatione exhibuit Heliogabalus, inquit Lampridius.

Corium pro corio, quid sit. Item ludere de alieno corio, unde ortum ducat: necnon, satisfacere de corio. Castij historia. Plauti locus explicatur. Coriago quid: decoriata amygdala. Scytaria. scutale in funda, quid apud Liuium. Cap. VII.

Corium pro corio, prouerbium est, quod ex sacra pagina excerpendum duximus, ex libro Iob. In cuius capite secundo ad uerbum ita legimus: Cui respondens Satanas, Pellem (ait) pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Parœmia est, quum rei charissimæ parcentes, quod uilius est, fortunæ subijcimus. Nam eum locum ita explicat Nicolaus Theologus: Pellem pro pelle, id est uitam alterius corpoream, ut suam ipsius tueatur, facilè contemnet. Et alter interpres: Sæpe, inquit, dum ictus contra oculum uenit, manum opponimus, ut ea potius pereat, quàm preciosissimum membrum lædatur. Commeminit eius loci Hieronymus quoque ad Iulianum: ac uelut exponens, Qui (inquit) pro corio suo coria obtulerit filiorum, deposuerit marsupium, ut fruatur corporis sanitate. Ex hoc uerò loquendi more profluxisse arbitror adagium alterum, Ludis de alieno corio. Vtitur eo in Græcanica, seu Milesia fabula Madaurensis Apuleius: etiamsi non ignoro, aliorsum trahi dicti eius rationem à doctissimis hominibus: ut eos taceam, qui disciplinæ grammaticæ inauditiunculas tum rudes tum inchoatas obiectant modò, ac uelut puluerem inspergunt. Est & adagio tertius originis eiusdem, De corio satisfacere, quum quis ob illatam iniuriam flagris conB ciditur. Quod ut perspectius lector studiosus agnoscat, & (ut Græci aiunt) πάλιν πώδας, id est congruentius scitius'que: pluscula ex Seneca duximus subscribenda, tum quia ad præsens negocium faciunt, tum ob doctrinam historicam. Cæstius, inquit, homo erat nasutissimus, sed nullius ingenij, & Ciceroni etiam infestus, quod illi non impunè cessit. Nam quum M. Tullius Ciceronis filius Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit, præter urbanitatem: cœnabat apud eum Cæstius. M. Tullio & natura memoriam dempserat & ebrietas, si quid ex ea supererat, subducebat: subinde interrogabat, quî ille uocaretur qui in imo recumberet: & quum pluries subiectum nomen Cæstij excidisset, nouissimè seruus, ut aliqua nota memoriam eius faceret certiorem, interroganti domino, quis ille esset qui in imo recumberet, ait: Hic est Cæstius, qui patrem tuum negabat literas scisse. Afferri protinus flagra iussit, & Ciceroni, ut oportuit, de corio Cæstij satisfecit. Hactenus Seneca. Sed & ad eandem sententiam Plautinus Epidicus corium se perdidisse ait. Nam, inquit, ubi senex senserit, sibi data esse uerba, uirgis dorsum despoliet meum. Cæterùm in Amphitryone quum scribitur, Eius ornamenta & corium uti conciderent: Corium accipiunt coriaceam personam: ipse malim fustigationem intelligere. Nam & alibi Plautus:

Faciet tuum corium maculosum magis quàm nutricis pallium.

Apud Hieronymum legimus, quòd ab instituto haud ita disparatur: Caue, inquit, nutrices & gerulas, ac istiusmodi uenenata animalia, quæ de corio tuo saturari uentrem suum cupiũt, id est dispendio tuo, ac periculo. Illud auctarium fuerit: coriaginem à rusticis dici morbum, quo bubulum infestetur pecus: quum tergori ita cohæsit pellis, ut manibus à costis deduci haud queat. Corium & in amygdalis dicitur, quo exuta uocantur decoriata. Scytaria Græcis minuta sunt coria. Quid uerò scutale sit, indicat Titus Liuius, de Græcorum quorundam funda, Macedonici & Asiatici belli libro octauo: Triplex (inquit) scutale, crebris suturis duratũ, ne fluxa habena uolutetur in iactu glans: sed librata quum sederit, uelut neruo missa excutiatur. Eum locum aduocat Priscianus sexti libri fine, sed codicibus præcipuè interpellatis.

Prodigiosæ

Prodigiosæ libidinis mulierum exempla. De Cyrene meretricula. Dodecamechani cognomen. Myonia quæ dicatur, & Myoxia, uel Myopia: Myax, ac Ipos. Myuri pulsus. Grones. Myodoci. Mygale. Myaces. Item de sphingibus, spintrijs, & sphinctis. De casaluadibus, & salauaccha, & casaluio. Caßinum. Cascum. Celosta quid, & casorides. Celetium. Cellarius. Celonium. De Tyrrhenorum mulieribus. Nympha in genitalibus quid sit. Satyrion. Satyrismus. De lenonibus, & productoribus, & proagogia. Aristotelis refellitur interpres in Ethicis.

Caput VIII.

ANte annos plurimos, inquit Hieronymus, quum in chartis ecclesiasticis iuuarem Damasum Romanæ urbis episcopum, & Orientis atque Occidentis synodicis consultationibus responderem, uidi duo inter se paria uilisimorum è plebe hominum comparata: unum, qui uiginti sepelisset uxores: alteram, quæ uigesimumsecundum maritum habuisset: & extremo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos summa omnium expectatione uirorum pariter ac fœminarum, post tot rudes uter alterum prius efferret: uicit maritus, & totius urbis populo confluente coronatus, & palmam tenens adorans'que per singulos sibi acclamantes, uxoris multinubæ pheretrum præcedebat. Hæc Hieronymus. Verùm nec relatu iucunda minus fuerint, quæ alibi idem recensuit. Audiui (inquit) Domino teste, non mentior, quædam muliercula, quum infantem nutriret expositum, & stillaret cibos, ac nutricis fungeretur officio, cubaret'que cum ea paruulus, qui usque ad decimum annum iam peruenerat: accidit, ut plus quàm pudicitia patitur, se mero ingurgitauerit, accensa'que libidine obscœnis motibus infantem ad libidinem duxit. Prima ebrietas alterius noctis, & cæterarum deinceps consuetudinem fecit, necdum menses duo fuerant euoluti, & ecce fœminæ intumuit uterus. Mira utique ista sunt, & quæ uix impetrent fidem, ni à sanctißimo tradita uiro puderet non credere: quando & Petronius Arbiter efferatam mulieris libidinem, & paßiuam postituti pudoris nundinationem exequens, eius ipsius ita uerba contexit: Iunonem meam iratam habeam, si me unquam meminerim uirginem fuisse: nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Porrò in Sudæ relatum monumentis inuenio, & apud Aristophanis interpretem, nec desunt subscriptores alij, approbatores'que: fuisse scortum quoddam nomine Cyrenem, cui factum cognomen sit δωδεκαμηχάνου, tanquam tu dicas, machinamentorum duodecim, quoniam in Venereo usu duodecim excogitasset modos, quibus inscensori iucundius redderetur libidinis proluuium. Sed & astra quandoque dodecamechana item cognominata, obseruauimus. Auctor Aelianus est, mulierem libidinis portentosæ ab Epicrate dictam esse Myoniam, de notisima muris salacitate, qui dicatur μῦς, unde & murum loca uocant myopias, ut in Varia historia Aelianus & myoxias. Sed eorundem laqueus dicitur ipos, ut prodit Eustathius, à nocumenti ratione: nam ἴπτω, lædo signat. Gronas Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murum conceptaculis. Et Gronas interpretantur Græci petras. Mygalem animal dicunt ex mure conceptum & gale: quod morsu oblædit insigniter. Myaces uerò pisces intelliguntur murices. Sed & pro conchula capitur myax, qua humores excipiuntur. Sunt inter pulsus, qui μυουρίζοντες uocantur, & myuri, de figurarum ratione, quæ in acutum desinunt, tralato nomine. Ex ijs uerò qui perpetim minuuntur, nec desinunt, ad immobilitatem prorsus recidunt denique. Hoc autem genus ἐκλείποντας nuncupant μυούρους. Qui uerò desinunt, duplex habent interstitium. Hosce uerò παλινδρομοῦντας dicunt μυούρους, id est recurrentes myuros. Arbitrantur nõnulli, posse myuros dici, ex similitudine caudæ muris, id est τοῦ μυός. Nam & Dionysius Apher Peloponnesum asimilem prodit platani folio μυουρίζοντι, id est quòd muris acutam æquiparat caudam. Vel μειούρους ἐκ τοῦ μειοῦσθαι δίκην οὐρᾶς. Sicut inter pulsus qui uocantur κυματώδεις, id est undosi: qui minuuntur, σκωληκίζοντες nuncupari solent, id est uermiculantes: σκώληκος πορεία προσεοικότες, id est uermiculari similes incessui, quem excipere solet ὁ μυρμηκίζων, id est formiculans, quo non est minor alius. Hinc arbitror Straboni libro undecimo, μείουρον Asiæ partem nuncupari, quam amplectitur Taurus. Nam ad Boreum, inquit, latus transeunti semper de longitu-

A longitudinis latitudine aufert mare. Idem paulo mox segmentum uocat μέουρον, & γραμμὴν μέουρον. Hæc uerò parum scitè Latina interpres fecit. Sed redeo unde sum digressus. Fuère item scortilla, quæ sphinges nuncuparentur. nam & molles, sphinctæ appellantur: quod prodit Sudas. Nam sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia, prius ignota uocabula, Tiberij libidinibus fœdis comperta produntur primum, ut dicantur spintriæ, ἀπὸ τοῦ σφιγκτῆρ τρεῖς, quod uno nexu sæpe coirent tres, etiam si nonnunquam uel plures: nam sellariorum liquet ratio. Sphinga uerò Laij fabulantur filiam, aut Chimæræ ac Orthi, qui fuit Gerionis canis: ut in Theogonia cecinit Hesiodus, parte corporis priore leonem præferente, posteriore uerò hominem, adnexis gryphium alis, aquilæ unguibus. Re autem uera, λῃστρὶς in Bœotia fuit, id est latrociniis imbuta mulier, quam rhapsodon uocat Sophocles. Spintrias augurantur nonnulli, ab spinturnicibus auium turpissimis inflecti: aut ab spintere armilla reflexa. In Plauti Milite sic comperias:

Pitecium hæc est præ illa, & spinturnicium.

Sphingem Bœotij Phica dicunt: unde eiusdem locus Phicion uocatur. Sunt & meretriculæ, casaluades cognominatæ: hoc argumento, quòd absentes sibi aduocent, reijciant præsentes amatores: sedent uerò assiduè in domicilio, & uolentibus faciles se præstant. Meminit eius uocabuli in Equitibus Aristophanes. Suspicor à municipibus (ut sic dicam) meis, uerbo paululum deluxato, hasce casalinas dictitari nunc: quo tamē nomine intelliguntur minore turpitudine corpus in uulgus dantes. Ne mirari utique oportet, allinuntur seculis plerunque nescientibus ab ultima uetustate repetita uocabula, quod in alijs comprobatum à me, scio. Nam quòd passim scortilla, uacchas nuncupamus omnes, nonne ex antiquitatis profluit sinu? In Comœdijs quippe Aristophanijs non incuriosus lector comperiet, fuisse Athenis celebres præcipuè, ac (ut Græco utamur uocabulo) θαυμαζομένας, & forma exuperanti meretriculas, Cynnam & Salauaccham. Casaurium etiam, siue casaluiū, pro impudicarū loco inuenimus, qui Athenis fuerat in Ceramico. Sed & apud Lycophronem, κελωστά, id est celosta, pro lupanaribus posita

B inuenimus. At celetium minuti species nauigij est, quod unus modò agitat: Celetis equi imagine, cui unus item insideat, inquit Thucydidis interpres. Celta, id est κέλητα, in Herodoti historia octaua celocem interpretantur. Cellarius uerò Latino uocabulo est, qui penus præfecturam gerit. Eum quidam modò barbarè celerarium uocant. Celonium, aquæ hauriendæ ligneum instrumentum est: meminit historia prima Herodotus. Sed scrobes eo uocabulo accipit Laurentius, quod mirum est. Sunt qui ab indecoro ornatu meretriculas dici læcastrias opinentur: quipppe λα intendit, κάζειν uerò ornare est: qua ratione dicuntur item casorides, & apud Antiphanem casoritæ. Ab eodem uerbo inuenimus qui & casaluada inflecti putent. Certè inde κασαλβάζειν conuiciari est. Cassinum uerò Latina est dictio, ac uetus indicat: unde Cassinum dici forum legimus, pro uetere. & hinc est oppido conciliatum nomen. Ab Casco nationis eiusdem inflectitur uocabulum: unde Casci Latini, apud Ennium. Et M. Manilius ait: Cascum duxisse Cascam, mirabile non est. Ex lege Theopompus refert, ut scribit Athenæus, Tyrrhenis mulieres fuisse communes, quæ corpori studerent impensius, exercerenturque cum uiris nudæ: neque enim illis turpe censebatur hoc. Cœnasse uerò cum ijs in quos incidissent, propinando item pro arbitrio: fuisse quoque uini capacissimas, sed & forma conspicuas. Porrò prominet è muliebri interfœmineo caruncula, quam uocant nympham: ea excrescit plerunque ad turpitudinem usque, ut nonnullæ arrrigant etiam, quod dicunt ὀρθιάζειν, ad coitumque (ut Paulus inquit) incitentur, uelut mares. Aegyptiorum esse morem Galenus scribit, carunculam eiusmodi in uirginibus præcidere, διὰ τὸ πλεονάζειν αὐτοῖς πολύ. Cæterùm, opera licet parerga, id annotauero libens, quando in ea re labuntur non pauci. Scribit Pedianus, lenones scortorum dici: productores uerò etiam inuitarum personarum, & in quibus stupra exercita legibus uindicātur. Nam & in Verrinis ab Cicerone disparantur uerba hæc. Vnde argumento ducor certissimo, proagogiam in Aristotelis Ethicorum quinto, non lenocinium debuisse transferri, sed productionem. Et Solon, uti commeminit Demosthenes in Ctesiphontem, legem statuit, qua sanciebatur, productores ac productrices accusari oportere, ac si forent conuicti, capite anqui-

te anquirendum. Illud haud prætereūdum: esse inter nostros, qui herbam Theophrasto A significatam, cuius contactu producatur ad septuagesimum coitum libido, augurentur satyrion dici Indam. Quando & in Syria potestatis eiusdem cōperiatur herba, Bucheidem quā nuncupauêre, ac Indicam satyrion. Satyrismos porrò tubercula intelligit Hippocrates prælonga: cuius uisuntur modi sub ipsas satyrorum aures. Ea & theres uocantur aut pheres, uti cōmeminit Galenus. Satyrion alterum, ab re entatum etiam dici, prodit Dioscorides, & à Romanis etiam molorticulum Veneris, ni mendum est exemplarium, quod ferè uidetur eruditioribus.

Dierū obseruatio apud Romanos. Qui dies postriduani. Plynteria festa. Hesiodica ratio de diebus felicibus. Item Astrologorum placita, & Christianorum. Interibi cur mensis dicatur bos, aut uitulus. Cœlestia obseruantes maximè fuisse infelices. Albi dies qui, & cur. Planetarij, & mathematici, ac diuini. Astrologiæ irrisio. Cur ueteres largius cœnarent, quàm num prandèrent. Caput IX.

INter superstitiones alias, quibus delusa tenebatur gentilitas, dierum rationē non fuisse obseruationis sopitæ apud Romanos quoque, animaduertimus. Quibus electionis maxima incumbebat cura, si alijs ipsi inferrent bellum. Nam illatum propulsare, salutem ac dignitatem tueri, quacunq; die ius fasq; arbitrabantur. Quo enim pacto obserues, ubi nec electionis facultas supersit ulla? Ergo dies postriduanos, ut ad omnia infaustos ominososq; præcipuè reclinandos, ueteres putauêre. Hos uerò ab ominis diritate etiam atros fuisse nuncupatos, post alios & Macrobius prodit. Sunt qui etiam communes uocent, uelut ad molliendam uocabuli diritatem. Nostrates plebeij, quibus sæpe allinit aliquid uetustas, deluxato uerbo Aegyptiacos etiam nuncupant, ab Aegypti (opinor) uanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in Canonicis decretis non est prætermissum. ἀποφράδας Græci nuncupant, perinde ac si nefandos dicas. Ex quo & festiuè Lucianus apophradi similem posse dici hominem insinuat, moribus ferum, corpore non integrum, mollem, periurum, nullis non adobrutum flagitijs, ac tanquam occursaculum abominādum atque auerruncandum. B Quid ita uerò hi censerentur nimis improsperi, atque (ut sic dicam) inactuosi, innominalesq;, infelicibus pugnis referri acceptū oportere, idem innuit Lucianus. Quod ipsum & Gellius Annalium libro quintodecimo, & Cassius Hemina testatum reliquerunt, prodentes senatum iussisse, ut ad collegium pontificum de his religionib. referretur. Pontificesq; statuisse, dies postridie calendas, nonas, idus, atros habendos: ut dies hi neque præliares, neque puri, neq; comitiales essent. Cæterùm, nec atro die parentare, fas arbitrabantur: quia tunc quoque Ianum Iouemq; præfari, necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem quoque quartum calendas uel nonas uel idus, tanquam innominalem plerique uitabant. Certè ante diem quartum nonas Sextilis clade Romana Cannas esse nobilitatas constat. Bisexti quoq; diem, ut ominosum, réclinârunt non pauci, quòd rei Romanæ quandoq; esset uisus infaustus. Quo sanè argumento Valentinianum legimus imperatorem in medium prodire amplius renuisse, ut bisextum uitaret Februarij mensis, imperij statione prima illucescens. Lucullo in Tigranem mox depugnaturo subijciebant amicorum nonnulli, supersedendum pugna, quòd dies foret μία τῶν ἀποφράδων, ἃς μελαίνας καλοῦσιν.. Ea quippe cum Cimbris à Cepione malè pugnatum, ἐγὼ, ἔφη, καὶ ταύτην εὐτυχῆ ποιήσω Ῥωμαίοις. Athenis inter nefastos dies præcipuè haberi deæ Cereri Plynteria, subnotatum Annalibus est. Obeunt uerò orgia Praxiergidæ Februario mense, ritu arcano, deiecto prorsum templi uniuerso ornatu, & obtecto simulacro. Sunt & sui nauticis suspecti dies, Martij primus, septimus, quintusdecimus, septimusdecimus, decimusnonus, & uigesimusquintus: Aprilis, quintus, sextus, duodecimus, uigesimus: Februarij, sextus, duodecimus, quintusdecimus, decimusseptimus, decimusnonus, & uigesimus. & hos quidem inuariabiliter obseruant: astruuntq; hisce ferè diebus maximas in mari mutationes contingere, uel ad tranquillitatem, uel ad tempestatem: proinde in re ambagiosa, ac incertitudinis multæ, tutius arbitrantur nauigationi supersedere. Cæterùm extat poetæ Hesiodi lucubratiuncula, qua is pro ratione temporum & superstitionis inuolutæ, dierum alios

A alios comprobat, amplexaturque: reijcit alios, ac uelut emortuos transilit. Quartas omnes laudat, reprobat quintas: in quibus uagari furias adcredidit, & periuros deposcere ad supplicium, insinuat: quòd numerus is iusticiæ sit proprius. - Quod Pythagoreorum contineri arcanis nouimus. Tres uerò sunt, quibus Iouis adoptat nomen, ut mensis principi, quarto item ac septimo. Sic enim profectò scribit:

Αἱ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ διὸς παρὰ μητιόεντος,
πρῶτον ἔνη, τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

Et ἔνην quidem (ut inquit Proclus) uocat numeniam, id est diem primam, quam & principe statuit loco, ueluti arithmeticæ congruam. Et est numerorum princeps monas, id est unitas: & omne principium esse, ac censeri diuinum, inter Platonis placita sancitur. Quartum amplexatur porrò, ut qui Musicas complectatur rationes, eam scilicet, quæ uocatur διὰ τεσσάρων, & epitritos: tribus nanque si adijcias unum, quaternarius consurgit. Item quam διὰ πασῶν uocant, siue diplasion. Duo nanque geminata quaternarium conflant. Necnon quæ δὶς διὰ πασῶν nuncupatur, quando duplicata quaternitas octonarium conficit. Septimum uerò, quia ex sola cooriatur unitate, nec duplicatus intra decada progignere numerum posſit. Porrò & hunc præcipuè laudat Hesiodus ex Procli sententia, ueluti Apollinis genethlion, quòd eo crederetur natus die, ex quo ab Atheniensibus item colebatur laurum gestantibus. Sciendum uerò, mensem principis diei ratione ab Orpheo nuncupari μονοκέρωτα μόσχον, id est unicornem uitulum. Cuius rei meminit super Iliados primùm Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, ut generationis effector, bos appellatur. Quod uerò habeat tunc primam substantiæ domesticæ ἐπιφάνειαν, moschos, id est uitulus, uel (ut inquit Eustathius) διὰ τὸ νεάζειν ἀεὶ ἐφοῖς πασί. Sed & in lunæ deliquio Aemylius Paulus aduersus Macedonas Imperator, undecim ei uitulos, id est moschos immolasse narratur: etiamsi eo uocabulo tauros accepit Interpres. Cæterùm, ratione compari ab Hesiodo totus peragitur mensis ad trigesimum usque diem, quem ab eo laudari, Proclus inquit, quia sit in eo lunæ coitus, quem ueritatis arbitrabantur imaginem. Cui unitas consecretur, sicuti mendacio multiplicitas. Propterea insinuat Poeta, esse tunc operum inspectionem opportunam. Sed & familiæ tum cibaria contribui debere. Quam rem Latini nuncupare Demensum solent. Tunc cessabant ab opere, sicuti & formicam tempore eodem feriari, obseruatum ferè est. Nobis cætera persequi, tum superuacaneum est uisum, tum etiam uerbosius. Diem uerò uoluptarium ueteres ἐν εὐπαθείαις γενόμενοι album uocarunt, id est λευκὴν ἡμέραν. origine ab historia repetita. Nam in Samios pugnans Pericles, exercitu octifariam distributo, sorte pugnaturos educebat: cui autem alba obtigisset faba, is epulabatur, & ocio perfruebatur pingui. At qui Chaldæi olim nuncupabantur & genethliaci, Augustini temporibus, sicuti scribit ipse libro de Doctrina Christiana primo, & Confessionum quarto, & in libello de Natura dæmonum, Mathematici & planetarij, nunc Astrologi passim uocantur, quandoque & in Sacris literis diuini. E cœlo dierum felicitatem & horarum petendam putant. Nam inter eos non incelebris auctor Albumasar, quanquam sæpissimè fabulosus: Qui luna, inquit, Ioui coniuncta cum capite draconis, Deo supplicauerit, quicquid petierit, proculdubio impetrabit. Nec Albumasari defuit astipulator, quando Petrus Aponensis hac se hora à Deo scientiam petijsse scribit, ac mox insigniter profecisse. Verùm enimuerò per Mosen Deus optimus maximus ita nos commonuit: Gentes augures audiunt & diuinos, tu autem à Domino Deo aliter es institutus. Iam illud Hieremiæ quis non nouit: A signis cœli nolite timere, quæ Gentes timent. Augustinus uerò in Enchiridio scienter simul & uerè ipsam temporum obseruationem, ut hæc fausta, illa infausta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum. Quod in Canonicis item relatum decretis est, causa uigesimasexta, quæstione septima. Illud uerò Moseos, Posita sidera in signa, & tempora: Non signa, inquit Augustinus idem, quæ obseruare, uanitatis est, sed uitæ usibus necessaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obseruant. Quare & Basilius in Hexaemero inspectationem eiusmodi occupatissimam dixit esse uanitatem: Ambrosius etiam, inutilem & impossibilem: Chrysostomus, uanam, falsam, ridiculam. Sed mitto auctoritatum tibicines. Illud utique omnem apud me admirationem excesserit, si uera sint planetariorum præscita, qui fieri potue-

rit, eos potisſimùm in rebus noſcitari perinfelices, qui deridiculam temporum obſerua- A tionem, ac momenta ſingula tam euigilatè miſerunt in digitos. Quin è diuerſo fortunæ afflatu benigniore uſos, qui uanitate artis reiecta, prudentiæ tantum atque rationis luminibus innitendum cenſuère. Zoroaſtris ſcientiam inter ueteres theologos quis non nouit? Fuit is & cœleſtium rerum peritia uſque ad magiam, ut uolunt quidam, pernobilis. At eũdem à Nino uictum bello, & occiſum, enotatum Annalibus eſt. Pompeium hiſce diuinaculis præcipuè mancipatum, non tacuit hiſtoria: at bone Deus, quàm miſer exitus, quam non populi Romani dignus principe. Contrà, Cæſar iſta exculcabat, ridebatq́; læta tamen, quod ad bellorum attinet rationem, illi affulſère omnia, proſtratas, occidione occiſas hoſtiles uidit copias, & mox ſe terrarum principem, Propterea rectè Magiſter gentium ad Galatas capite quarto: Dies obſeruatis, & menſes & tempora & annos, timeo uos, ne fortè ſine cauſa laborauerim. Et rectè prorſus libello eodem Magnus Baſilius: Ridendi, inquit, profectò non mediocriter eſſe uidentur tam ij qui artis huius ſtudio indulſerunt, quam nulla niti rerum ratione, conſtat: quàm ij qui hiantes ab illorum pendent ore intenti, perinde ac omnia illi poſsint ſcire. Illud autem hinc diſsitum omnino eſt ex medicorum ſcholis, nec tamen prætereundum, ne pereat: Particularia dierum tempora cum uniuerſalibus reſponſum habere: nam ueri aſsimilatur hora matutina, æſtati meridies, autumno ueſpertinum tempus, nox autem hyemi. Et quia ut in libro de Diſſolutione continui ſcribit Galenus, Menſæ aptior eſt hora frigida, calore inſito tunc ſe intro inſinuante: qui, caliditate ingruente, in extima ſe exinuat, unde percoquendi promitur difficultas: inde ueteribus irrepſit mos, qui ne nunc quidem apud multos exoleuit, uti largius in cœna ſeſe inuitarent, quàm in prandio, ſomno quoque qui mox inſequitur, ſuffragante: cuius ſuum eſt, digerere, ac intima corporum humectare, ut uigiliarum ſoluere ac perſiccare: id quod ſecũdo Regiminis acutorum idem prodidit Galenus.

Cur temporum uarietas ex emerſu uel occaſu fixarum ſtellarum aßignetur à rei ruſticæ, uel nauticæ doctoribus. Cap. X.

SEd quærat aliquis, quid nam cauſæ aſtruamus, ſi è cœlo iſta non ſunt, quæ B cœleſtium rerum ſtudioſi mirè conſectantur & aſſeuerant: quòd qui ruſticæ rei, ſimul & nauticæ præcepta condere auſpicati ſunt, creſcentibus operibus per occaſum & ortum ſtellarum fixarum temporum uarietatem atq; momenta præſignant ac uel digito ſubinde commonſtrant, ſicuti arcturi, uergiliarum, hyadum, & id genus aliarum. Id uerò hac parte credendum cõſtanter, haſce ſtellas in temporum ratione non indigitari, ut ſic dicam, quòd ipſarum uel cauendos moneant influxus, uel exoptandos. Quando nec aſtrologorum placita hoc continent, in quibus lectum eſt, per ſe illas nullarum omnino eſſe uirium, niſi in cardinibus aſtituantur: ſed ut indoctis illiteratisq; ſigna ſint, quibus tempora internoſci ualeãt. His uerò indicijs, quæ ab emerſu ſtellarum uel occaſu petantur, nullum eſt conſpicuum magis aut perſeuerantius.

Dierum criticorum ratio, ex medicorum doctrina, & Galeni in primis. Cyriæ dies. De alcyonibus paucula. Cap. XI.

INſtant tamen acriter medicorum ſcholæ, Galeno principe: criſimos dies, ſiue iudicatorios, aut decretorios dicere malis, aut etiam criticos: quanquam ſunt & nomenclatura eadem grammatici, Euſtathio tradẽte, qui poemata ad examen uocant, iudicantq́;. Nam cyriæ dies, id eſt κύριαι, pręſtitutæ ad quippiam agendum ſimpliciter dicuntur: ſicuti cyriæ quoque ſine dici adiectione ulla. Criſimos, inquam, lunæ acceptos referri debere, libro utique qui de id genus criticis diebus eſt, tertio, Galenus geminam ſtatuit lunaris influxus rationem. Altera quarum à ſolis poteſtate demanet, lunæ fœnerantis lumen: reliqua de ſignis profluat, per quæ quot menſibus commeet luna motu proprio. Mox uerò ex planetariorum infert decretis, in locis oppoſitis atque quadrangulis magnas à luna commotiones excitari: quòd tam in habitudine eius ad ſolem, quàm etiam ad ſigna, nititur comprobare. Ac ad ſolem quidem, quoniam quum fit luna dichotomos, ſeu dimidio uelut orbe cæſa, quam etiam diuiduam, periti uocant: fit autem in quadrangulis ferè locis à ſilentis lunæ die: rurſusq́; quum panſeline uiſitur, ſiue orbis abſoluti, quod in aduerſo contingit atque diametro

aeris:

A aeris modum & tempestates permutet insigniter. Ad signa uerò ratione ista, ut quicquid incohatum fuerit, luna (dicamus) taurum permeante, semper mutatio contingat, ubi eadem in leonem diuerterit, aut scorpium, aut aquarium, quæ uisuntur loca tauro tetragona, uel aduersa. Aegyptiorum porrò dogmata calculum adijcere Galeno perno scuntur, quibus sanciri nouimus, si in cuiuspiam genitura, arietem, exempli causa, insederint feliciores stellæ, quod in ortum prodijt, prosperè habiturum, quoties taurum, aut quadrata signa, uel opposita peragrârit luna. E diuerso autem, si infelices. Hinc concipit Galenus, criticorum dierum causam fieri euidentissimam. Esse uerò præcipuos putat, septimum & quartumdecimum: quoniam perueniat septima die ad signum ab illo quartum, quod tenuit incohante morbo: decima uerò quarta ad oppositum signum, quum septem & uiginti diebus & triente signiferum obeat luna. Malas etiam commotiones his fieri diebus, astruunt medici, sexta, octaua, decima, duodecima, decimasexta, decimaoctaua. Sextæ diei maliciam tyranno comparat Galenus, sicut septimam regi. Adnotatu uerò dignissimum, quòd secundo ἰατρικῆς πραγματείας asseruit ex Hippocratis sententia Paulus Aegineta, inter crisimos dies esse, quos θεωρητικούς nuncupant: quoniam contemplationi futuram subijciant in alijs crisin, ueluti quum quartam dicimus τὴν ἑβδόμην ἐν τῇ ἑβδόμῃ προδηλοῦν κρίσιν, id est futuram die septima præmonstrare κρίσιν, dum sudores quospiam uel humiditates alias, uel id genus peculiares prolicit ina nitiones aut significationes non factas prius. Cæterùm, ne quàm par est, abeamus longius, iam parte ista complicanda forent uela. Proinde an ista ueritatis habeant responsum & rata indubitata'que censenda sint: an, ut uanitatis multum prætendentia, risu etiam sint excipienda, libra fuerit aliorum. Nam etiam doctissimus undecunque Picus abundè (opinor) opere luculento, unde mutuamur plerunque, astrologorum commenta elusit. Illud certè negligentius non transiluerim, ueluti sub mandragora consopitus, septenarij uim esse in rebus sæpè miram, ubi nullam prorsus lunæ aut solis potestatem suspicari possumus, uelut in ægritudinum periodis: nam septimo die, ut acutæ, ita diuturnæ, uti auctor comprobat Auicenna, sæpe septimo mense, septimo anno, quartode-
B cimo, uigesimoprimo solent terminari. Contingunt hæc quidem, sed occulta proprietate conditioneq; rerum illarum, quibus ita plerunque usu uenire solet. Ita enim natura comparatum, ut (quod nec tacuit Galenus) per dies impares acuti moueantur morbi. Qui uerò lentiores diuturnioresq; per pares. Lunatis uerò rationis ne uerbum quidem Hippocrates fecit, sed ordinem hunc ad numeros refert, naturæ in plerisque mirè gratos: quod Cornelius Celsus adnotauit. Auicenna, quum in eius rei mentionem incidisset, ambagiosa esse omnia, & ambiguitatis multæ confessus planè est, atque argumentum id genus à medendi cura sequestrasse est uisus. ἡμέραν πονηράν apud prophetarum Principem intelligi uolunt iudicij diem, & pœnarum rationem æternam. Quum uerò ἡμερινὰ dici audis σιτία, cibaria intellige mortalia, & terrena planè. Postremò sunt & sui in naturæ historijs felices in mari dies, à uentis qui consilescunt omnino, Alcyonides nuncupati, de quorum numero mira inter Græcos disceptatio cooritur, quinque modò eos statuente Simonide, cui calculum adijcit Aristoteles. Samio uerò Demagora septem, nouem autem Philochoro, alijs deniq; etiam quatuordecim, ut septem intelligantur ante exclusum fœtum, totidemq; pòst. Nec me fallit, esse inter classicos qui tradant octauo calendas Martias esse Alcyonios dies, quibus in Atlantico quidem mari summa notetur tranquillitas. Fuisse porrò Alcyonei gigantis filias Alcyones, Pausanias prodit, ac est ab Apostolio in Ionia repetitum: Phthoniam, Athen, Methonen, Alcippam, Pallenen, Drimo, Asterien, quæ à patris obitu ex Pallenes promontorio in mare se præcipites dederint. Verùm ab Amphitrite in auitiam gentem sint cooptatæ, ita ut mares ceryli dicantur, penultima correpta Theocrito, in Bionis epitaphio. Qui consenescentes, inquit Pausanias, à fœminis gestantur. In hoc autem genere, fœmina nuncupatur damar: ut est apud Lycophronem, & exposuit Interpres. Quanquam pro uxore capitur damar, quasi γάμαρ, ἀπὸ τῶν γάμων. In casu patrio, damartos facit: nam & pullorum ratio habenda quandoque. Non recipere flatilem in prima uerbum Alcyonas, auctor Eustathius est, etiam canone subiecto: quoniam A ante L, si sequatur K, flatilem non admittat. Cleopatram fuisse ob matris luctum Alcyonem cognominatam, alicubi ui-

decor legiſſe, ab Alcyonum morte ducta nominis ratione: ſed ita, ut alcyon de aue dica- A tur, Alcyone de Cleopatra. Dici Alcyonas putat Theocriti interpres, παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν. qui etiam tradit, ab Antigono proditum, ſeneſcentes Alcyonas uocari cerylos.

Midam & Themiſtoclem ſanguine taurino hauſto interiſſe, atq; eius rei quæ afferri poſſit ratio. Midæ fons. Thrombi quid: & thromboſis in lacte, necnon chondri. Strabonis Interpres coarguitur ex libro primo. Ciceronis locus explicatur de Themiſtoclis liberis. Themiſtoclis mater Abrotonum. Naumachi cognomentum. Naumacha haſtilia. Italum dici taurum. Italia unde.

Cap. XII.

MIdam illum ueterem multa quoque temporum fabuloſitate inuolutum obte ctumq;, qui ficti argumẽti mos eſt, in libro de Superſtitione Plutarchus ſcribit: contracta ex ſomniorum diritate animi ægritudine, quum formidabilis affectio augeſceret indies, nec mali ullum prorſus promeret ſe alleuamen, deniq; fatalem diem ſibi admouere deſtinâſſe, ac tauri ſanguine copioſius hauſto, conceſſiſſe ab humanis. Midæ item Xenophonti mentio eſt primo ἀναβάσεως, apud urbem Thymbrium prodenti uiæ appoſitum fontem, qui Midæ nuncupetur, quòd in eum mero profuſo, ſatyrum circumuenerit. Strabo præterea libro primo: Quo, inquit, tempore Midam ferunt tauri hauſto ſanguine, ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεών, id eſt adijſſe fati diem. At Interpres ridiculè, ad uerſuram uſque faciendam adijt. Huius uerò interitus commeminit in libro Temporum Euſebius, ſed nimis cõciſe, qui mos illi eſt, nimiſq; inarticulatè. Frequens hiſtoria eſt, Themiſtoclem geſtarum rerum claritate ab utriuſque linguæ auctoribus certatim memoriæ commendatum, ratione compari deceſsiſſe: quum Athenis profugus ad Xerxis filium Artaxerxem diuertiſſet, ac honeſtiſsimè exceptus, Græciam ſe illi ſubacturum eſſet pollicitus, mox uerò amplius re perpenſa, facti pœnitentem, aut (quod malunt alij) quum deſpondiſſet, ſimulato Dianæ ſacro, quam Leucophryn uocant, itidem largius immolati tauri cruorem ebibiſſe, atque ita extinctum. Propterea Ariſtophanem in Equitibus ſcribere, βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, ὁ θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος. præſtat, inquit, tauri ſanguinem haurire, ſiquidem Themiſtoclis B interitus eligibilior. Nec me fallit ficta uideri hæc pleriſque, nam Thucydides mortuum modò ſcribit, & in Attica clam humatum. Quid ita uerò taurinum præcipuè cruorem in conſciſcenda ſibi morte optarint, illa uidetur ratio, quoniam (ut auctor Plinius eſt) huius animalis celerrimè ſanguis coeat atque obdureſcat, ideò eſſe peſtiferum potu maximè: à quo denſeant in ſtomacho thrombi, ut inquit Paulus. Sunt uerò thrombi concreti ſanguinis partes. Nam & ſal craſsior, eodem cenſetur nomine. Saluatorautem exſudâſſe narratur ſanguinis thrombos. Sic & mammarum uitia duo norunt medicinam profeſsi. quippe ubi in grumos denſet lac, μασθοὺς χονδριῶντας uocant eruditiores. quòd ſi lactis maior uis in mammas influat, σπαργῶντας nuncupant, uelut dicas luxuriantes. Thrombos ſunt qui fragmenta interpretentur, uel fruſta: unde ſit lactis thromboſis, id eſt θρόμβωσις, ubi in eo uelut globuli conſtipantur: quos & chondros ferè uocant. Hiſtoria prima Herodotus etiam bituminis thrombos dicit. Porrò taurinus ſanguis recens δύσπνοιαν ἐπιφέρει καὶ πνιγμόν, id eſt anhelitus difficultatem ac præfocationem infert, cum ſpaſmo prævalido. In Egyra tamen, proditur monumentis, in ſpecu miſſuram ſe ſacerdotem concipiendi gratia uaticinij tauri præbibere cruorem. At caprinus ſanguis haurienti pallorem obducere memoratur. Obſeruatum utique eſt, in animalium quorundam ſanguine uiſitari corpuſcula quædam, pilorum imagine, oblonga: quæ res terreſtris exſuperantiæ uim indicat. Inde incaleſcens ſanguis eiuſmodi perſeuerat diu, atque ita affectum animal iracundum ferè euadit, ac indignationis retinentiſsimum & audaciſsimum. Fila nanque id genus uelut prunæ inardeſcunt, quod in ſue agnoſcimus, ſed in tauro præcipuè: indicium eſt coagulatio uelox, quod terreſtris efficit qualitas, calore fugato cum humecta ui. Et Meteoron quarto Ariſtoteles ſcribit, ceruinum ſanguinem non coire, quoniam aquæ naturam magis ſapit, ac frigidiſsimus eſt: & propterea fibris caret, quæ opera terræ ſunt, ſolideq; conſiſtunt. Illud uerò parte iſta non fuerit uacantis operæ, opinor, ſi M. Tullium in quadam ad Brutum Epiſtola apertiorem reddiderimus. Sed interim legentes commonuerò, fuiſſe inter Græcos

A celeberrimi nominis Imperatores quatuor, Periclem, Miltiadem, Cimonem, Themistoclem, qui gestarum rerum fulgore per quandam exochen quatuor nuncupentur uiri. Sed ad Ciceronem. Quanquã, inquit, hæc quidem sententia non magis mea fuit, quàm omnium: in qua uidetur illud esse crudele, quòd ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna peruenit: sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum, siquidem etiã Themistoclis filij eguerunt. Quæsitum amplius est, & in eo ipse aliquandiu minus, quid afferrem constitutum habui, qui'nam fuerint Themistoclis liberi: quando rara de ijs, quantum compererim, aut lectione obseruarim non incuriosa, tam in Græcis, quàm etiam Latinis auctoribus mentio fit. Mox uerò, quum omnem (ut dicitur) funiculum excuterem, inueni tandem quod proferri in medium posset. Legimus nanque Neoclem & Demopolim Themistoclis filios quandoque incognobiles uenisse Athenas, adortosq; in certamine epitaphio uim suam ostentare, quum uictores apparuissent, nec qui forent, satis noscitaretur, corollis esse insignitos: & Neoclem quidem dolichum uicisse, Demopolim autem stadium. Post certamen uerò perspicuos factos tantum non à paternis inimicis esse lapidibus adobrutos, quum Atheniensium memoriam refricuissent super legibus quę ad uersum exules forent sancitæ. Sciendum uerò amplius, in Menone Platonem tertij Themistoclis filij mentionem fecisse: de quo, quia mirum est quod refertur, Philosophi uerba subieci: Audisti'n' Themistoclem filiũ suum Cleophantum in equestri facultate strenuum effecisse? adeò ut equis rectus insisteret, rectusq; ex equo iacularetur, cætera'que permulta perficeret stupenda, in quibus ille diligenter erudiri curauit, sapientemq; in singulis quæ præceptores eruditi callebant effecit. Ipsum uerò Themistoclem sunt qui Abrotoni meretricis prædicent filium, quod in libro de Viris illustribus Amphicrates prodidit: quanquam Euterpen nuncupauit libro Rerum Græcarum tertio Neanthes. Nec illud omiserim quod innuit Thucydides, ex naualis belli peritia præsigni Themistoclem Græcis nuncupatum quandoque Naumachum. Nam & longiora paulò hastilia, quibus è naui depugnatur, uocãtur naumacha. Quia uerò de tauris facta nobis mentio est, illud adiecero auctarium ex Græcis interpretibus: Tyrrhenorum lingua taurum

B dici italum. Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dictam esse Italiam: quum propè Rhegium enatasset in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij peruastasset.

Super Pherecyde adnotata paucula. Itemq; de patria Syro, & locis alijs uoce cognatis, ac uocabulis scitu non indignis. Syrna. Podalirij historia. Scirus, scirite, scironides, sciraphion, sciras, sciron, eteobutadæ. Sciri sordes. Sciroma, assulæ, schidia, epischidia, pansyrtum. Cap. XIII.

PHerecydem philosophum haud incelebrem phthiriasi consumptum, frequẽs memoria est. Ad eum grauiter affectum quum uisendi gratia Pythagoras discipulus aduenisset, ac πῶς ἀπαλλάσσοιτο, id est quo'nam pacto haberet, esset sciscitatus: immittens is digitum per ianuam χροὶ δῆλα, Ex corpore, inquit, palàm est. Quod & parœmiodes apud philosophos mox est factum: sed ita, ut deteriora ferè indicentur. De hoc extat Q. Sereni carmen:

> Sed quis non paueat Pherecydis fata tragœdi?
> Qui nimio sudore fluens, animalia tetra
> Eduxit, turpi miserum quæ morte tulerunt.

Qui Pherecydem hunc Syrium appellatum putarunt à prouincia Syria, facilè Strabonis, & certatim Græcorum ferè omnium auctoritate coarguuntur, quando insulam Syrum patriam habuit, quam esse unam Cycladum statuunt, proximè Delon. Stephanus Ionicam esse insulam docuit in Acarnania, & gentile nomen inde produci, Syrius. meminit libro duodecimo Strabo. Syrna uerò Cariæ ciuitas memoratur, à Podalirio condita: qui quum in Caria à caprarum pastore seruatus ad Damæthum regem foret perductus, eius filiam nomine Syrnam tecto delapsam, misso ex utroq; brachio sanguine, persanauit. quod rex admiratus generum sibi optauit, Cheroneso illi tradita: in qua Podalirius mox duas cõdiderit ciuitates: de uxoris nomenclatura alteram Syrnem, reliquam uerò de pastoris, à quo fuisset incolumis factus: gentile inde nomen Syrnius. Est & insula Scyrus, per C & Y, de qua Poeta nobilis:

Armiger Automedon, unà omnis Scyria pubes.

Meminit libro quinto Nicolaus, habitatam antiquitùs à Pelasgis prodens, atque Caribus. Est & Scirus, per c & i, in Arcadia locus prope Parrhasios: unde appellati Sciritæ. Sed erat in Attica item Sciron, & petræ quoque Scironides à Scirone, uel dictus à Scironidibus Sciron: ut factum loco nomen sit ab heroe Sciro. Ibi resedisse meretrices, proditur memoriæ. Sciraphion locum dicebant, in quem aleatores conuenirent. Sciraphoros uerò, intemperantem signat, ac lasciuum. Sciritæ apud Lacedæmonios, procubitores erant, qui obseruabant, ne quis noctu extra phalanga progrederetur. Sciritæ quoque primi inibant pugnam. Meminit historia septima Thucydides, Sciritas in cornu sinistro semper constitui solitos, prodens. Eorum item rationem tradit in libro de Lacedæmoniorum Republica Xenophon, & libro quarto Pædię Cyri. Scira porrò festum erat Mineruæ, quæ dicebatur Sciras. Cuius mentio est Straboni quoque, Scirophorionis, id est Martij duodecima: quamuis alij Cereris tradant, & Proserpinæ. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ uocatur sciron. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cum sciro ex arce prodire in locum quem dicunt Sciron. Vmbellam ferre solitos, qui uocentur Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati. Ex qua familia producebantur sacerdotes, id uerò symbolicè apud illos institutum, dum quenque summonerent tacitè, tempus ædificandi, & tectum aliquod sibi sustruendi iamiam appetere. Scirada Mineruam dici, Philochorus in secundo scribit, à Sciro Eleusinio uate. Praxion item Megaricorum secundo, à Sciron.., qui Salamina in coluit. Sciros præterea uocari lego, sordes & spurcitias casei: sicuti Eupolis comprobat in Chrysogene. A' qua similitudine, quicquid est inculcatum ualde, ἐνεσκιρῶσθαι dicitur Græcis. Dicunt & hepatis affectionem sciroma, quòd curationem nescit: quanquam sciromata & sciros Latinè duritias interpretantur doctiores. Sed & tragmenta, quæ ex operibus deijciunt marmorarij, sciri quoque dicuntur. Assulas Vitruuius uocauit, sicut in ligno schidia: nam epischidion cuneum appellant. Simile quiddam molæ in uiris gignitur, in uentre, inquit Plinius, sciron uocant. Sciron item pro gypso positum inuenio: unde & scira terra, pro alba dicitur quandoque. Pansyrum interpretantur apud Sophoclem in Electra, eum qui omnia trahat mala, id est πάντα σύροντα κακά: uel certè μετὰ πάσης ὁρμῆς τῶν κακῶν ὡρμημένον. B

Muliebris commercij detestatio. Omphale cur. Epinephridia. Dennus quid. Ciceronis locus ex secundo de Oratore, suæ restituitur luci. Mulieres ab Olympicis excludi solitas. Plinius illustratur de Liuia. Crispantes socci.

Cap. XIIII.

Vlieris illecebras esse mundo maiores, inde acutè admodum ac scitè, nonnulli collegisse sibi uidentur, quòd Herculem, quem mundi magnitudo uincere non potuit, libido compresserit, in cuius pugna tanta quidem illa uirtus, adeoq; cuncto terrarum orbe percognita, ut Hercules monstrorum malleus prouerbio quodam passim, & plausibili consensu celebretur, desudarit, atq; succubuerit, nullis quodammodo prætenturis (ut Marcellini uerbo utar) uel stationibus præfultus. Et Cato Senior impotentem mulierum arrogantiam accusans, quæ dominari studerent uiris: Omnes, inquit, homines uxoribus imperãt: nos omnibus hominibus: at uxores nobis. Quod ipsum ferè antè dixisse Themistoclem, testatum monumentis est. Prima profectò castæ mentis tentamenta, labesq; prima, fœmina est: quæ ut à sanctissimis uiris proditum memoriæ scimus, noxium genus est, ianua diaboli, uia iniquitatis, scorpionis percussio: quum admouetur stipula, accendit ignem: flammigero igne perculit fœmina conscientiam pariter habitantis: exurit fundamenta mentium. Ego, inquit Hieronymus, ita censeo, si cum uiris habitent fœminæ, uiscarium non deerit diaboli. Mentes uel ferreas à libidine peruinci perdomariq;, cognitum ferè experimentis est. Cur enim Gentilium fabulæ narrant, Sirenum cantibus nautas in saxa præcipites actos? Eas Palæphatus in libro Incredibilium primo, non alias fuisse scribit, quàm meretrices, quæ nauigantes blandis uenenis pellexerint in fraudem. Huius uoluptatis incentiuis, & Omphales ueneficijs magna mortalium pars delinita preceps abit in uulnus. Omphalon Græcorum lingua umbilicum dicit. At in umbilico dominatur libido

mulieribus,

A mulieribus,lege quoque diuina ſuccinente,Non eſt præciſus umbilicus tuus: uelut inſinuet,non eſſe amputatum ac reſectum peccatum. Nam & uuluam produnt, illic catenatam conſtringi. Vnde & epinephridia eodem loco firmandis fœtibus opponuntur. Virorum autem in lumbis luxuria ſtatuitur, Gregorio tradente. Rectiſsimè mihi dictum uidetur, Nõ poſſe toto corde cum Domino habitare, qui fœminarum acceſsibus copulatur. Scribit in Prouerbijs Solomon, Mulierem foueam eſſe profundam. Et Propertius feſtiuiter:

Sed uobis facile eſt uerba & componere fraudes,
Hoc unum didicit fœmina ſemper opus.

At facetè Plautus quendam inducit optantem fœminam in Milite', quæſtuoſam, cuiq; ſapiat pectus: Nam cor non poteſt,quod nulla habet. In Perſarum gente ſi cui ingeratur,uideri eum fœmina ſocordiorem, δέννος τε μέγιςος, id eſt dennus cenſetur inſignis, ut prodit Herodotus. Eſt autem dennus,iniuria & probrum: unde apud Sophoclem δεννάζειν uerbum,quòd ἀντὶ τοῦ βλασφημεῖν, reddunt Interpretes, addito etiam num etymo,ut ſit ἀπὸ τοῦ δεινὸν δεινάζω, καὶ δεννάζω, ſicuti φαεινὸς φαεννός. Cæterùm ut alia deſint, illud Tireſiæ quale eſt? Qui electus arbiter(ut aiunt) ab Ioue ac Iunone de amoris quantitate contendentibus,tres amoris uncias in uiro,nouem in fœmina pronunciauit. Sed + & Pacuuius flens Ario uicino ſuo ait, Amice, arborem habeo in horto meo infelicem, de qua prima uxor mea ſe ſuſpendit,poſtmodum ſecunda, iam nunc tertia. Cui Arius, Miror te in tot ſucceſsibus lachrymas inueniſſe: & iterum, Dij boni,quot tibi diſpendia arbor illa ſuſpendit: & tertiò, Amice, dede mihi ex arbore illa quos ſeram ſurculos. In hæc diuertiſſe, non alienum iudicabit, quiſquis aduerterit, illatam à nobis lucem multam uerbis M. Tullij ex ſecundo libro de Oratore, quæ (quod ſciam) ad hanc diem nemo eſt interpretatus, etiamſi acutuli ac minuti doctores,qui ſe τεχνικοὺς uocant, multa ſæpe conantur,argutatores frigiduli. Salſa ſunt etiam, inquit, quæ habent ſuſpicionem ridiculi abſconditam: quo in genere eſt illud Siculi: cui quum familiaris quidam quereretur,qui diceret,uxorem ſuam ſuſpendiſſe ſe de fici, Amabo te,inquit, da mihi de

B iſta arbore quos ſeram ſurculos. Eadem ferè & apud Quintilianum libro ſexto, in iocorum ratione. Poſtremò illud Catonis bracteatum eſt, & nulla non hora repetendum: Si abſque fœmina,inquit,poſſet eſſe mundus, conuerſatio noſtra non eſſet abſque dijs. Metellus Mario reſpondit, quum eius filiam prædiuitem, forma nobilem, genere claram,fama felicem ducere nollet: Malo eſſe meus, quàm ſuus. Cui Marius: Immò ipſa erit tua. At ille: Immò uirum oportet eſſe uxoris. Liuia uirum ſuum occidit, quem nimis oderat. Lucilia ſuum, quem nimis amauerat. Illa ſponte miſcuit aconitum: hæc decepta, furorem propinauit pro amoris poculo. Varijs nempe incedunt ſemitis fœminæ, quibus errent anfractibus,quibusq; deuinctæ ſint uiris: unus tamen eſt exitus,una omnium uiarum meta,unicum caput, & conuentus omnium diuerſitatum, malicia. Fœmineæ naturæ,inquit Ariſtoteles, proprium eſt, τὸ φιλολοίδορον καὶ μεμψίμοιρον, id eſt conuiciandi cupiditas, & querula natura. Vſurpatur tempeſtate noſtra elegans parœmia, Verba quidem uideri fœminea, facta uerò planè eſſe uirilia. Id autem uetus fuit Græciæ gentis adagium, quod ex Euſtathij theſauris liquet, γυναικῶν μὲν τὸ λαλεῖν, ἀνδρῶν δὲ τὸ πράττειν, id eſt dicere mulierum eſt, at uirorum facere. Proinde proditum monumentis eſt, Aegyptiorum regem Seſoſtrin, ubi imbellem nimis ac momenti prorſum nullius gentem, & (ut Græci dicunt) ἀμαχητὶ, id eſt citra pugnam, & ἀκονιτὶ, id eſt citra puluerem ad leges redegiſſet ſuas, ſurrectis ſtelis ſiue cippis inſculpi iuſsiſſe γυναικῶν αἰδοῖα, id eſt uerenda muliebria. Pronunciat in Theogonia, ſeu phyſiogonia debet, Heſiodus, eſſe mulieres πῆμα μέγα θνητοῖσι, proinde fucis uideri aſsimiles, qui alienum laborem in uentrem ingerunt: uel, ut ipſe ait,

ἀλλότριον κάματον σφετέρην ἐς γαστέρ' ἀμῶντα.

Circumferuntur & ſententię duę, quas Senecę adſcribit attitulatio publica, quamuis refragentur docti. Vtcunque, huic propoſito aptè conſentiunt: Aut amat, aut odit mulier, nihil eſt tertium. Et rurſum, Apertè quum eſt mala mulier, tum demum eſt bona. Ad muliebris porrò naturæ rationem fortè illud pertinuerit quoque, Sacrorum legibus cautum, ſicuti Lactantius grammaticus ſcribit, ne Olympicis ſe certaminibus ſpectan-

di gratia mulieres infererent. Propterea Thebaidos primo Papinius: A

Exclusæq; expectant præmia matres.

Sed & Menander rhetor: In quibusdam, inquit, panegyricis conuentibus non ferè uisuntur mulieres, ut in Olympia. Proinde inter laudandum impense obseruanda hæc. Et Pausanias Eliacorum primo, quæsitam scribit ad pœnam Pherenicen, quòd Olympicorum tempore Alpheum amnem transire foret ausa, quod illis diebus capitale erat fœminis, Pisirrhodum sequuta filium. Quem tamen Euclea uocauit Valerius. Nam quòd ibidem scribitur Berenice, mendum exemplarium est. Typœum uocant montem, ex quo præcipitarentur mulieres, à quibus neglectui habita lex foret. Callipatiram inuenio tamen apud Pausaniam: quę quoniam gymnastico fefellerit habitu, lata in reliquum lex, uti in certamen nudi prodirent gymnastæ. Ignotum uerò Callipatiræ, quòd patrem & fratres habuisset Olympionicas. Apud Pindarum sunt grammatici, qui & Aristopatiram enuncient. Geronthras in Laconia esse ciuitatem nouimus, inibi fuit Martis templum & nemus. Anniuersarium item celebrabatur festum, in quo à nemore procul arcerentur mulieres. Quod autem de Liuia magnum sequutus ducem prodidi, ambiguitatem tollit ex Plinio Historiæ naturalis septimo, ubi de Augusto ita scribit: Hinc uxoris & Tiberij cogitationes, suprema eius cura. Nam dolo Liuiæ peremptum Augustum, à Sexto quoque Aurelio proditum scimus. Quia uerò mulieri genuinum est, rarenter benefacere, ac si quid fortè dignum laude prompserit, incessanter id ipsum repetere, ac nulla non hora ingerere, conformatam inde adagij speciem, Eustathius scribit, σαυτὴν ἐπαινεῖς, ὥσπερ ἀστυδάμας γυνή. teipsam laudas, perinde ac Astydamas mulier. Tanquam effœminatius hic indecentiusq; περιαυτολογεῖν consuesset, id est de se dicere. Denique cecinit Hesiodus, & est à Pausania repetitum, muliebris sexus primam comparuisse Pandoram. Illud Hieronymi non præterisse, fuerit precium operæ: Fuge, inquit, lasciuiam puellarum, quæ ornant capita, crines à fronte demittunt, cutem poliunt, utuntur pigmentis, soccos habent crispantes, ut sub nomine uirginali uendibilius pereant. Crispantes intellige rugis insignes, quos artificum excogitant ingenia, quoniam fœmineum genus φιλόκοσμον est. Quanquam lasciuos item & comptulos, ut nunc est, iuuenculos animaduertimus, bonumq;, si non stibiatos quoq; ac berenicatos. B

Ad meretriculæ nutum succensam ab Alexandro Persepolin. De Phryne nonnulla. Et cur dicta in maxillis lecythum ferre, contra Sudæ sententiam. Item cur diceretur Sestus. De lecytho pluscula, & lecythio, & lecythophoro. Saperdion, & Clausigelon nuncupatas Phrynes duas. Repetita & fœminarum sugillatio. Atreti mulieres quæ. Caput XV.

SEd nec tempero mihi, quin huic potissimum parti appingam, quod ex historia suggeritur appositissimè. Id quamuis nonnulla infamiæ nota, bonumq;, si non & maxima, Alexandrum Macedonem consperfurum est, tamen æquè prodendum nobis ac ueteribus est proditum. Quãdo princeps is, ac regum amplissimus indolem animi propè cœlestem, qua regum antiquorum maiestatem longè post se reliquit: illam præterea in periculis subeundis incomparabilem propè mentis erectæ magnitudinem: in rerum tantarum mole celeritatem quodam igne uolucrem: in cæteris item fidei sanctitatem, clementiam, & (ut omnia uno complectar uerbo) regiam uirtutem, lumenq; micantissimum fœdissimè uini appetentia non ferenda concussit, inquinauit ac adobruit, etiamsi non me fallit, Arrianum oratoriè ista tueri adortum. Verùm, quod dicitur, αὐτὸς αὑτὸν αὐλεῖ: ipse semet concinit aperitq;. Siquidem quum Persepolin regiam nobilissimam totius Orientis Persarum regum cepisset, à qua prius innumeræ gentes iura petierant, quæq; tot ac tantorum principum fuisset patria, ac præsignis Græcæ gentis terror, & quæ decem millium nauium classem commoliri eualuisset, exercitus tantos cogere, ut ijs uice maris uastissimi irruentis uniuersa coobrueretur Europa: quibusque rerum naturæ facies mutaretur, actis in planum montibus aut perfossis, constrato etiamnum mari continentis modo, & mores quadantenus pati coacto: ad unius meretriculæ, & eius quidem temulentæ, nutum, temulentus ipse succendere sustinuit, ut momento deflagraret opulentissima urbs, tanta uastitate, ut eius ne extaturum quidem uestigium fuerit, ni Araxis fluenta præmonstratent: conuicinia

mœnibus

A mœnibus is alluerat. Thais ea fuit, quæ mero feruidum Alexandrum sic adorta narratur, ut illum diceret maximam apud Græcos initurum gratiam, si Persarum regia conflagrasset: nec maius quicquam esse in uotis apud eos, quorum urbes, grassantibus Barbaris, æquatæ solo fuerant. Mirum profectò fuit, non puduisse tantis rebus gestis clarissimum Regem, scorto, quod etiamnum incaluisset mero, de tanti moliminis opere dictante sententiam, omnium primum regiæ subijcere faces, illa interim præfatum, Quin imus ultum Græciam, & urbi faces subdimus? Postea Phrynen miramur, non Hyperidis actione, quanquam admirabili, sed conspectu corporis, quod illa speciosissimum alioqui, deducta nudauerat tunica, periculo liberatam: interposito mox decreto, ne quis misericordiæ captandæ gratia epilogis uteretur. Hæc uerò est, de qua ita Propertius canit:

Nec quæ deletas potuit componere Thebas
Phryne, tam multis facta beata uiris.

Eius statuam fuisse apud Delphos auream, scribit Libanius. Commeminit in Præceptis sanitatis etiam Plutarchus, eam dicere solitam prodens, ubi iam consenuisset, ac flaccida toto foret corpore, τὴν τρύγα πλείονος πωλεῖν διὰ τὴν δόξαν: id est pluris fecem uendere ex opinione, quam de ipsa concepissent homines. Hanc denique dixêre Græci, lecythum habere in malis: quod exponens Sudas, uelut in sinu planè seruans Græcorum omnia, ad faciei retulit tumorem: credo, quia sit lecythus protuberans uas: etiam si de corporis habitu, hoc est à paruitate, Olpim piscatorem nuncupatum, coniectant Græcorum nonnulli: quoniam olpe, lecythum indicet. Ego ad formæ elegantiam referendum contenderim. Vt illam intelligamus naturali specie præsignem, accersitam commendationem, & peregrinas haud magnopere nugas conquisiuisse: quando lecythum Plinij Cæcilij testimonio, & M. Tullij in epistolis ad Atticum, pro orationis etiam splendore, ac excussa in scribendo cura nouimus accipi: erat enim oleo dicatum uas lecythus, sed & unguentis quoque. Vnde & Lecythophorus puer Polluci. uerùm & trochaicum dimetrum catalecticum, quod Euripidion dicunt, etiam Lecythium uocatur: uel ex Aristophanis scommate, uel trochaici bombi ratione: quem exhibet Lecythium quoque.
B Tragœdiam Callimachus μοῦσαν appellauit ληκύθιον. Fuit ad Toronem quoque phrurion, id est munimentum, quod lecythum appellat Thucydides historia quarta, id est τὴν λήκυθον. Lecython uas, sunt qui lenticulam dici arbitrentur Latinè. Id quod ab eruditis toto conuellitur pede. θέσεις ληκυθίζειν est Græcis, positiones lucubrare. Memorabile est, pictura nobilissimum Apellem Veneris typum, quam anadyomenen uocant, à Phrynes insigni pulchritudine mutuatum, quum ea in Eleusiniorum panagyri, spectante uniuersa Græcia, speciosissimum nudasset corpus, quod alias ferè nunquam fecisse memoratur, ac soluta coma descendisset in mare. Cæterùm ex eodem (ut sic dixerim) archetypo Praxiteles quoque Cnidiam dicitur Venerem conformasse. Scribit Apollodorus Phrynes fuisse duas: alteram quarum Clausigelota cognominarint: alteram uerò Saperdion. Clausigelos uerbum apud Xenophontem est libro Rerum Græcarum septimo, πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε δὴ ὄντι κλαυσιγέλως εἶχεν: id est præsentes autem uniuersos tunc sanè sonantior habebat risus. Herodicus celebratam Rhetoribus Phrynen σηστόν, id est Sestum uocitatam, tradit, quòd attaminaret despoliaretque adeuntes, σήθειν attaminare est. Quum auarior quispiam subblandiens diceret, Aphrodisium Praxitelis es: At tu, inquit Phryne, amor Phidiæ. Demum libet lucubrationi huic, quam uidemur, ducente stilo, in fœminas declamasse, quas tamen alibi summis concelebrare laudibus non expauimus, inserere breue quiddam ex Græcorum sanctarijs, non bonas lacerando, sed à malo malas deterrendo,

Θησαυρός ἐστι τῶν κακῶν κακὴ γυνή.
Θηρῶν ἁπάντων ἀγριωτέρα κακὴ γυνή
Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνή, κακὰ τρία
Thesaurus est malorum mulier mala.
Feris omnibus immitior mulier mala.
Mare, ignis, mulier, mala tria.

ἄτρητοι Græci κατὰ γυναικεῖα μόρια, mulieres dicunt, quibus concreta sint genitalia uel morbo uel natura.

Quid

Quid sit, more candidatorum Cæsaris quippiam attingere. De candidatorum habitu. Expurgatur à uitio Plutarchi tralatum problema. Quid chiton, & quid peplus. Candidatum uariè accipi apud eruditos. De candida item tyronum toga. Et quid coitio. T. Liuij locus emaculatur. Tyrocinia indicere quid sit. Caput XVI.

INter cæteras sedes, è quibus ridiculorum ratio promitur, esse quoque amphiboliam, neminem latere puto, ex ijs præsertim, qui literas paulò literatiores attentarint. Ea uerò esse in primis acuta, ac ut bellè & literatè dicta, laudari, tradit M. Tullius libro de Oratore secundo. De ijs & Fabius libro sexto: Iungitur amphibologiæ (inquit) similitudo, ut L. Galba, qui pilam negligenter petenti: Sic (inquit) petis, tanquam Cęsaris candidatus. Nam illud Petis, ambiguum est, securitas similis. Hinc aptissimè commonemur, candidatum Cæsaris rectè dici per adagionis formam de quocunque sopitè admodum & per summam fiduciam ac securitatem animi negocium aliquod obeunte. Quòd quem candidatum Cæsares confouendum suscepissent, is prorsus tanto præfultus tibicine, oppilatusque, supinè ac omnino negligenter prehensaret homines, rem sibi factam, animo concipiens. Imperatores uerò hoc insueuisse nonnunquam efficere, docet in Augusto Tranquillus: Quoties (inquit) magistratuum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat supplicabatque more solenni. Porrò dicebantur candidati, quòd magistratum petituri in toga candida id agerent. Nam & in Senatu orationem Cicero dixit in toga candida, in consulatus uidelicet petitione. Et T. Liuius libro ab Vrbe condita quarto: Placet, inquit, tollendæ ambitionis causa, tribunos legem promulgare, ne cui album uestimentum addere petitionis causa liceret. Plutarchi problema de hac ipsa re in hunc modum Latij iure donatum extat. Cur, inquit, candidatos moris erat in ueste hoc facere sine toga? Sic enim scribit Cato: An fortè ne ciues largiendo corrumpant, argentum sinu ferentes? An illud magis, quòd imperio dignos non genere, non diuitijs, non gloria, sed uulneribus ac cicatricibus iudicabant, quæ quidem ut ab ijs quos ambeundo prehensabant, conspicerentur, sine toga ad petendum descendebant. An quemadmodum in accipiendo, rogando, se omnibus summittendo: sic corpus nudando, ac se ipsos abijciendo populum captabant? Hactenus Plutarchus. Id modò mirum, in quo summonitos legentes uolumus, ex tralatione Plutarchum scribere, sine toga descendere candidatos ad petendum consueuisse. At in Græcis codicibus enotatum inuenias, ἔθος ἦν ἐν ἱματίῳ τοῦτο ποιεῖν ἀχίτωνας: Quod nostris uerbis non ferè aliud sonat, quàm moris erat hoc in ueste obire absque tunica. quod sensui auctoris congruit magis. An à tralationis scopo aberrarit Interpres in re minutula, non discutio nunc, fortè mendum fuerit exemplarium: nisi quòd in Catonis iunioris uita idem bis admissum, subnotauimus. Ne quis uerò suspicetur, pro toga rectè dici chitona, scribit Sudas, esse uestem prætenuem chitona, siue hypocamison. Exponunt alij, esse simplex ac tenue indumentum ex lino, addita etiamnum etymologia, παρὰ τὸ ἐγχεῖσθαι τοῖς σώμασι, quòd infundatur corporibus, inijciaturque. Vnde apud Homerum, μαλακὸν δ' ἔνδυνε χιτῶνα, id est mollem autem induit tunicam. quæ omnia diligenter adnotauit Eustathius in Iliados primum. Et ad Fabiolam Hieronymus, secunda ex lino tunica est ποδήρης, quam Iosephus byssinam uocat, appellaturque Chetonet, id est χιτὼν, quod Hebræo sermone in lineam uertitur: hæc adhæret corpori, & sic arcta est, ut nulla uisatur ruga. Quanquam & nomenclatura eadem significatur thorax. Ex quo & apud Poetam eundem Achæos chalcochitonas eleganter nouimus appellari, tanquam dicas æneis, id est ferreis præmunitos tunicis. Astruunt porrò chitona à peplo distingui, quoniam sit propriè mulierum peplus, uirorum autem chiton: sicuti idem scribit Eustathius, & unde & βαθύπεπλοι & καλλίπεπλοι nuncupantur mulieres frequenti epitheto, & crocopeplos aurora. In Hippolyto tamen Euripides etiam in uiris peplum intelligit, & ubi melampeplum inducit Tyndarum, & peplis Orestem obtectum scribit. Id ipsum & apud Sophoclem obseruatum: sed non rectè dici scribit Interpres. Verùm nec ex lino tantum ueteribus concinnabatur chiton, sed ex lana quoque. Chytlon uerò apud Homerum ferè lustratio intelligitur. Alijs autem chytlon, est hydreleon, id est promixtum aqua oleum. Cæterùm, ne foris (quod dicitur) nimis interim uidear

A uideat sapere, nostris manticæ insertis, quæ in tergo est, à diuerticulo fabulam repeto. Quare sciendum, à campi consuetudine hac inoleuisse, ut qui rem quampiam toto affectet pede, ac omnibus (ut aiunt) cuneis, eius item rei illum eleganter candidatum dicamus. Quintilianus libro duodecimo: Maius enim opus atque præstantius, ad quod ipse tendit, cuiusque est uelut candidatus. Hieronymus etiam catechuminum fidei candidatum dixit. Sed & ad Pammachium, Munerarius, inquit, pauperum & egentium candidatus sic festinat ad cœlum. Candidatus gloriæ ac immortalitatis in Plinij Panegyrico. Libertum porrò Icelum scribit in Galba Tranquillus fuisse summum equestris gradus candidatum. Et Seneca hominem dicit multarum rerum candidatum. Et quidem rectè: nam & fortunæ nuncupantur comitia apud eundem, cuius etiam pluscula apposui uerba, tum ob grauitatem sententiæ, tum ob doctrinam. Hoc est, inquit, mi Lucili egregium, nihil petere, ac tota fortunæ comitia transire. Quàm putas esse iucundum, tribubus uocatis, quum candidati pendeant, & alius nummos pronunciet, alius per sequestrem agat, alius eorum manus osculis conterat, quibus designatus contingendam manum negaturus est, stare ociosum & spectare illas nundinas, nec ementem quicquam, nec uendentem. Ad hosce suffragiorum mores obiter spectat & Ausonij illud ad Gratianum, Nihil cum sequestre deposui, cum distributore nihil pepigi. Porrò legimus extra candidatos Cæsaris etiam quosdam qui dicerentur candidati principis. De his Vlpianus primo Digestorum de officio quæstoris, ita scribit, Sanè non omnes quæstores prouincias sortiebantur. Verùm excepti erant candidati principis, hi etenim solis libris principalibus & epistolis in senatu legendis uacabant. Quoniam uerò, ut in Magia Apuleius scribit, eruditissimi iuuenes laudis gratia primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni indicio ciuibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenij florem apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc facerent, tyrones induebantur ipso tyrocinij die: sic enim appellabant, quum eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram uocauit: scribit enim ad Atticum, in tyrocinio filij Ciceronis togam illi puram dedisse Arpi-
B ni. Eodem modo & Historiæ naturalis octauo Plinius: Tanaquil, inquit, prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur, nouæque nuptæ. In quo tamen loco sunt, qui astruant, tyrones indui ea solitas, quum sacramento militiæ obstringerentur. Nam & Vegetius Rei militaris primo, Candidatos intelligit milites principales, qui priuilegijs muniuntur. Reliqui, inquit, munifices appellantur, quia propter munera facere militiam cogantur. De toga tyronum candida intellexisse Poetam satyricum, placet eruditioribus,

> Quum blandi comites, totaque impunè suburra
> Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo.

Dicitur uerò umbo, quoniam Gabino habitu recurrens ad humerum sinistrum uestis umbonis uicem repræsentat. Nam & Apuleius, sub dextrum latus ad humerum læuum recurrisse, umbonis uice deiectam laciniæ partem, scribit. Indicere autem tyrocinia quid sit, ex Ammiani Marcellini liquere uerbis potest: Pari, inquit, studio supplementa legionibus scripta sunt, indictis per prouincias tyrocinijs, omnisque ordo & professio uexabatur. Sed enim prius quàm inde reuellamur, rectissimum erit in hac candidatorum mentione T. Liuij locum ex libro ab Vrbe condita tertio, restituisse in integrum fœdè per incuriam interpolatum. Ita enim in decemuirorum mentione scriptum inuenias, deiectis honore per cōcionem duobus Quintijs, Capitolino & Cincinnato. lego per coitionem: idque M. Tullij ex epistolis ad Q. fratrem auctoritate constipatus. Quòd scribis, te audisse in candidatorum consularium coitione me interfuisse, falsum est: eiusmodi enim pactiones in ea coitione factæ sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit. Et simul mihi committendum nō fuit, ut his coitionibus interessem, quibus Messala excluderetur. Alibi quoque idem Cicero Memmij coitionem uocat. Erat autē coitio, conspiratio seu fœderatio, quæ inter candidatos plerunque fiebat, quòd significat in Oratione pro Plantio idem Marcus Tullius: Dubitatis, inquit, quin coitio facta sit, quum tribus plerasque cum Plotio tulerit Plantius? Nam & coire societatem in Oratione pro Quintio elegāter dicitur: Socium tibi in huius bonis edidisti Quintium,

plura

plura non dico: cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudârat. Titus quoque Liuius ab Vrbe condita libro nono, coitiones dicit honorum adipiscendorum gratia factas. A

De Roscij histrionis excellentia, & prouerbio inde nato. Caput XVII.

ROscium esse in scena, scitissimum adagium est in eum, qui undecunque sit in sua perfectus arte, nec admodum impolitiæ compertus: ductum id à Roscio histrione, quem ob summam artificij peritiam Cicero delicias suas dictitare solebat. Quin & Pompeius Festus Roscios prodit in omnibus perfectos dici, quòd Roscius sit unus in arte comœdica perfectus iudicatus. Et Cicero in Bruto: Volo id Oratori, inquit, contingat: ut quum dicturus surgat, significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes: risus, quum uelit: quum uelit, fletus: ut qui hæc procul uideat, etiamsi quid agatur, nesciat: at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Sed & de Oratore libro secundo: Quanquam soleo sæpè mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum, spectante Roscio. Quis enim se commouere potest, cuius ille uitia non aduertat? Et hæc quidem fuerit histrionis celeberrimi omnium, quos norimus, in agendo gloria. Quid laus illa præclara ex animi producta uirtutibus? Non'ne, inquit clarissimus orator, ut ignis in aquam coniectus continuò restinguitur & refrigeratur, sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimam uitam collatum statim concidit & extinguitur? Roscius socios fraudauit, potest hoc homini huic hærere peccatum? Qui mediusfidius, audacter dico, plus fidei, quàm artis: plus ueritatis, quàm disciplinæ possidet in se. Quem populus Romanus meliorem uirum, quàm histrionē esse arbitratur. Qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinētiam. Proinde quod scenicus foret, non contemptibilior uideri debet: neque enim, ut in Cœnis quoque Macrobius comprobauit, histriones inter turpes tunc habebantur: quamuis ex Aristotele secus in Noctibus Atticis Gellius senserit. Illud uerò indicio est, quod L. Syllæ adeò charus hic fuit Roscius, ut annulo aureo ab eodem dictatore donaretur. Tanta præterea fuit tum gratia, tum gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus acceperit. An B
non & M. Tullius elegantissima oratione populum Romanum obiurgauit, quòd Roscio gestum agente, tumultuârit? Quin id constat certissimè, oratorem eminentissimum contendere cum ipso histrione solitum, utrum ille sæpius eandem sententiam gestibus efficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diuerso pronunciaret. Quæ res illuc Roscium prouexit, ut librum conscriberet, quo eloquentiā cum histrionia compararet. Denique Cicero idem in Oratione pro P. Quintio, Roscij præstantiæ locupletissimum testimonium reddidit, quum ait: Videri ore durissimo, qui præsente eo gestū agere conaretur. Qui uerò cum ipso contenderent, eos etiam si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere. Meminit huius & Fabius cùm alibi, tum libro undecimo: Roscius (inquit) citatior, Aesopus grauior fuit, quòd ille comœdias, hic tragœdias egit. Dicere solebat Roscius discipulum, quem quidem probaret, reperire potuisse neminem, non quo non essent quidam probabiles: sed quia si aliquid modò esset uitij, id ferre ipse non posset. Item caput esse artis decere, quod tamen unum id esse, quod tradi arte non possit. Nicostrato denique comœdiarum actori sic applausit Græca natio, uti Roscio Romani. Fuit uerò hic Roscius Gallus oculis obuersis, nec satis decorus: primus uti personis cœpit, quum antea galeris uterentur uel albis uel nigris aut rufiis, ut coloris qualitas ætatis faceret indicium.

Pepli notio multiplex. Mustelinus color. Item de Pallade allegoricè, curq; Stratia dicatur & Glaucopis, bis: item Athena & Hippia & Nica. Hippiæ mensuræ ac Phidoniæ cur. Damæus Neptunus. Hippium philtrum. Cratæpus taurus. Laphria Minerua cur, & Agelia, ac Pylætis: item Budæa, & Boarmia. Hygia. Nicephorius Iupiter. Peplographia in Epistolis ad Atticum, quæ intelligi debeat. Nebridopeplus Bacchus. Doris uestis quæ. Plynteria festa. Athenogeron.

Caput XVIII.

Quoniam

A QVoniam paulo antè pepli mentionem fecimus, sed breuiter ad modum ac cõcise, ut omnibus planè satisfaciamus, qui amplius sibi uocabuli eius notiones expetent enarrari, adnectemus porro, quæ indagatione uaria sunt deprehensa nobis. Igitur Lactantius grammaticus, siue is sit Luctatius, uti nõnullis placere animaduerto, auctor est, Peplum dici uestem candore eximio, aureis distinctam clauis, sine manicis, quam uestitores deorum simulacris inijciebant. Peplum uerò primum instituêre Athenienses, texebatur matronarum manibus, intráque quadriennium numinibus offerebatur, sed Mineruæ in primis. Quod Homerus item significat. Et Seruius grammaticus peplum finit esse pallam fœmineam, Mineruæ consecratam. Quòd si uera sunt, quæ Lactantius scribit, rectißimè prorsum uestis ea Mineruæ dicabatur, quando candor diuinæ bonitatis simplicitatem exuberantiam'que præmonstrat. Auri internitentis splendor summæ atque intimæ illius sapientiæ uim fulgurantem tacitis uidetur ambagibus signare, ijs pręcipuè qui Platonicę theologię arcana non illotis (quod aiunt) pedibus adiêre. Nam ut in sacrarijs illis Neptunus prouidentiam naturalem, ita Pallas prouidentiam significat intellectualem, unde & Græcè dici ἀθήνη uidetur, quasi athrena de præuidendi potestate: quamuis mythici sic dictam putent, quòd de Iouis capite prosiluerit integræ puella ætatis, nec ubera sugere fuerit necesse, quod θηλάζειν dicunt Græci, & scribit Eustathius. Virgo creditur, inquit Ponticus Heraclitus, quia ἄφθονον ἀεὶ τὸ φρόνημα, id est nunquam consenescit prudentia, nec ulla inficitur labe. Prudentiæ uerò adnexam pœnitentiam Palladis nomine intelligi propriè apud Homerum Iliados primo, idem opinatur, quæ Achillis furorem salubriter inhibuerit. Ideo ita canit:

Στῆ δ' ὄπιθεν, ξανθῆς δὲ κόμης ἕλε πηλείωνα.

Animæ siquidem principale apud Homerum in capite est constitutum. Quo argumento, sicuti postea Platoni quoque est uisum, pro homine toto quandoque ponitur caput: uelut quum ait:

B Τοίην γὰρ κεφαλὴν ἕνεκ' αὐτῶν γαῖα κατέσχε.

Quia uerò rei militaris præses credebatur dea, dicitur item Stratia, uelut à Caribus solis cultum quandoque Iouem Stratium, Herodoto credimus. Qui (opinor) & ἄρειος dicitur, id est Martius. Cui Epirotarum reges peracta re diuina in Passarone Thesprotidis, Epirotis iureiurando affirmabant, ex legibus regnum administraturos. Illi uerò id legitimè conseruaturos. Ophthalmitidos Mineruæ templum struxit Lycurgus, ex cusso ei oculo ab Alcandro, ut scribit Pausanias. Porrò hanc ipsam Pallada describunt Platonici, diuinitatem potenter simul atque sapienter tum cœlestia exornantem, tum quæ sub cœlo fiunt, ædificantem, inter astra præcipuè arieti prȩsidentem, & æquinoctialis circuli ducem, ubi potißimum uigere putant motricem uniuersi uirtutem. Arbitratur Homericus interpres, peplum concinna, proindéque grata distinctum uarietate, multiformem prudentiæ rationem indicare. Propterea tantæ compos Vlysses uirtutis πολύμητις quandoque dicitur, nunc etiam πολυμήχανος & multiplicis doli sciens. Quod autem ipsam sibi Pallada concinnasse peplum, fabulositas astruit poetica: id uerò indicare intuenti acrius τὸ τῆς φρονήσεως αὔταρκες, id est ipsam sibi prudentiam sufficere. Auctor allegoriarum in Hesiodum iure dici tradit, ex Iouis uertice enatam esse Pallada: quoniam, inquit, ab experientia sese promit prudentia: illa uerò ex sensibus, qui in capitis ambitu conuisuntur. Et paulo pòst idem: Pallada, inquit, Glaucopin uocant, διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον τῆς ἀρετῆς: quòd illustris uirtus sit, atque conspicua. At Phurnutus ad deæ ἔπανδρον refert καὶ γοργωπὸν, quando & animalium fortitudine in primis insignia, uti pardalis & leo, glauca uisuntur, δυσαντίβλεπτόν στίλβοντα ἀπὸ τῶν ὀμμάτων: aut quia purè rectéque res dijudicet: sicut ediuerso ab uisu obscuriore iam uocant κελαινώπιδα. Illud operæ leuioris, quod tamen non prætereundum censuit Eustathius, Perinam Aegypti mulierem quampiam sedentem texere adortam, unde (inquit) Pallados sedentis statuam commenti sunt. Glaucopin putat idem, sicut & Phurnutus, non tam quia glaucos haberet oculos appellatam, quàm de formidoloso aspectu: quoniam & glauci dicantur leones regij, id est βασιλικοί: & poetarum quidam dracones uocet glaucopas. Proditum uerò memoriæ à Paulania est, fuisse Athenis Pallados

statuam glaucis oculis, ex Lybica (ut ipse interpretatur) fabella. Illis siquidem persuasissimum esse, ex Neptuno & palude Tritonide natam deam, atque eo argumento glaucos illi oculos contribui, uelut etiam Neptuno. Dicta est, inquit Pausanias, Minerua ὑγίεια, item Ergane apud Aelianum, id est ἐργάνη, quod cognomen Athenienses excogitârunt primi, Pausania teste, sicuti ἀκώλους ἑρμᾶς. In Acropoli ænea uisebatur statua Pallados ὑγιείας, ab Pericle posita, quòd illi per quietem præmonstrasset dea rationem, qua persanaretur artifex tantum non conclamatus, quòd in propylæorum substructione ad imum foret dilapsus. Ab acropoli uerò prorsum arcebantur canes, ob coeundi in propatulo impudentem animalis naturam, tanto detestabiliore Demetrij facto, qui in Parthenone meretricibus non abstinuit. Hippiam legimus Mineruam apud Isæum, id est equestrem, quòd currum instruxerit prima. Eam uerò Mnaseas Neptuni filiam prodidit, ac Polyphes Oceano genitæ. Hippia uerò entea in Pindaro, uasa intelligunt Phidonia, seu mensuras, quas Corinthi comperisse primum Phidonem tradunt. Hippia autem dici, quoniã Argos, unde fuit Phidon, nuncupetur Hippion, unde est Euripidion illud:

ὅταν εἰς ἔλθῃ, ἵππειον τ' ἄργος μόλῃς:

Hippion Neptunum etiam Damæum appellari legimus, ab equorum (uti arbitrantur) domitione. Apud Pindarum facetiore metaphora frenum equi, hippium nuncupari philtrum, obseruauimus: qui & Neptuno taurum immolandum cratæpoda uocauit, qui suus fuit Delphorum mos. Inueni qui Mineruam dicant Laphriam, uelut Laphyriam, quæ in bello spolia ducat, quæ uocant laphyra: sicuti agelia dicitur, tanquam ἄγουσα λείαν, id est prædam abducens. Symbolicè autem pylætis nuncupatur eadem, quando in portis ciuitatum expingi consuêrat, & domuum ianuis uelut in suburbijs Mars, quoniam in ciuitate ac domibus prudentia est opus, foris uerò in defendendis hostibus Martio animi robore. Iam illa operæ leuioris, Pallada cognominari Budæam, id est βούδειαν, quia humana excogitatũ prudentia est, boum opera terram colere, sed & nauigare mergi quadam imagine: propterea eadem uocatur Aethyia. Ex agricolationis ratione colitur eadem à Bœotijs Boarmiæ nomenclatura de boum ad aratrum coaptatione. Colebatur Athenis item Mineruæ νίκης simulachrum ἄπτερον, id est sine alis, habens in dextra malum punicum, in sinistra galeam: quod in primo de Acropoli Heliodorus scribit. Nicephorius autem Iupiter est nuncupatus de Mesopotamiæ urbe Nicephorio. Ex huius responso imperium mox futurum concepisse Adrianum, auctor Aelius est Spartianus. Sed de mystico Pallados sensu aliàs fortè commodius. Interim peplum pro curruum peristromate rectè poni, Homerum habemus auctorem:

ἀλλά που ἐν μεγάροισι λυκάονος ἕνδεκα δίφροι
Καλοί, πρωτοπαγεῖς, νεοτευχέες, ἀμφὶ δὲ πέπλοι
πέπτανται.

Sed & alibi Homerus idem pepli nomine instrata συνδυασμῷ equorum intelligi uoluit aut curruum ad puluerẽ prohibendum. Nam Pandarus currus suos peplis decoros fuisse refert. Sed & Troadas uocat ἑλκεσιπέπλους Iliados sexto:

Αἰδέομαι τρῶας καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους.

Donatus auctor est, peplum esse uestem ad sacrorum ritum pertinentem: quamuis, inquit, alij esse dicãt scutum modicum. Dicitur tam masculino quàm neutro genere, quod Laurentium negasse, miror. Plautus:

Nunquam ad ciuitatem uenio, nisi quum infertur peplum.

Illud grauius, peplum item dici uelum Panathenaicæ nauis, quam quarto quoque anno honori Pallados instruebant, ducta item pompa à Ceramico ad Eleusinium: quod scribit Aristophanis interpres. Vocant autem peplum, inquit, διὰ τὸ ἀραιοῦν εἶναι: hoc est, quia sit prætenuis. In eo quoque Enceladus gigantum unus à Pallade necatus, intexebatur, & annis singulis (ut quidam scribunt) in Panathenæorum pompa ferebatur. Plato in Euthyphrone: In magnis Panathenæis peplum pictum in arce suspendi solitum scribit. In Apuleio autem, mustelatos legimus peplos, de mustelini coloris similitudine, qui subliuidus est ac lentiginosus, cuiusmodi in uestibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris sericum, ut uulgò iam loquimur, rasum distrahi passim scimus. Theocriti interpres in Syracusis περονατρίδα, τὸ πέπλον interpretatur, id est peronatrida esse peplum ac indumentum, quod primo succingerent. nam & inde nuncupari

A cupari παρὰ τὸ πορονᾶσθαι, ab infibulatione. Sunt auctores, ex uictoria quadam ab Atheniensibus institutum peplum: inque eo, qui fortiter fecissent, expingi consuesse. Cuius rei non oratoribus modò mentio est, sed & comicis: quod prodidit Isæus, repetit Harpocratio. Euripides in Hecuba: ἢ πέπλους ἐν πόλει τὰς καλλιδίφρου ἀθαναίας ἐν κροκέῳ πέπλῳ ζεύξομαι ἅρματι πώλους. Ad hoc forte pertinet ænigmaticum illud ad Atticum in epistolis: Peplographiam Varronis tibi probari non moleste fero, à quo adhuc ἡρακλείδειον illud non abstuli. Est uerò pepli descriptio siue pictura. Auctor tamen Porphyrius est, conditum ab Aristotele commentarium, cui titulus foret Peplus, in quo du cum exequebatur genealogias, & nauium quoque numerum ad Troiam profectarum: quin & in singulos duces epigrammata, disticha plurimùm, præter quàm in Aiacem. Est item peplos frutex Dioscoridi, libro quarto: sicuti etiam peplis, quam Hippocrates peplion uocauit. Pepli etiam Plinio mentio est libro uigesimoseptimo. In primo Epigrammatum inuenio Bacchum appellari νεβριδόπεπλον. Carmen, si quis forte requirat, subscripsi:

νυκτέλιον, νόμιον, νεβρώδεα, νεβριδόπεπλον.

Peplis fibulam addere in pectoris summo, Doricum creditur inuentum. proinde muliebrem uestem Dorida nuncupat Herodotus, quæ fibula partem alioqui hiantem subnecteret. eiusmodi nanque ueterum mulierum gestamen erat. In Caria tamen linea frequentior fuit tunica. Et quoniam de Pallade uenati pleraque sumus, illa obiter attigisse, nil (puto) obfuerit: in Acropoli, quæ olim diceretur Polis, simulacrũ fuisse Mineruæ. quod cœlo delapsum, fama tenet. ut tradit Pausanias: propẽdebat lychnus aureus, Callimachi opus. Eum ubi oleo implẽssent, eundem anno circumacto diem obseruabãt: nec interim deficiebat oleum, etiamsi interdiu noctuque colluceret lychnus: lino carpasio constabat ellychnium, seu θρυαλλίς. In id enim ignibus nullũ omnino ius. Nec illud relatu indignũ, Athenis festa celebrari consuesse plynteria, ut prodit primo Rerum Græcarum Xenophon, & nos alibi: in quibus Pallados simulacrum obuelabatur: nec seriæ rei quippiam attingere aliquis audebat. Porrò quia Athena Mineruã indicat, uti monstrauimus, hinc B elegãter ἀθηνογέρων dicitur iam senior discipulus. Pallada denique tribus infestissimis oblectari feris, dolens gemensque, quum solùm exilij causa uerteret, infremuit Demosthenes, noctua, dracone, populo.

Cur tantopere sensibus afficiamur, atque oculis præcipuè. De oculorum uitijs. Qui dicantur Peti. Cur spadonibus oblædatur uisus, & frequenter coeuntibus. Inoculare. Enophthalmismus. Regis oculus uel aures. Opteria. Ictus oculi. Atomus. Apostrophi oculi, & diastrophi.

Caput XIX.

OCulos esse humani corporis partem preciosissimam, ut qui lucis usu uitam distinguant à morte, rectissimè à summis auctoribus dictum opinor. Sed quũ tacito naturæ cõsensu expetant homines scientiam: inde etiam affectio quædam summa, quod Synesius approbat in sensus omnes exoritur: quos etiam nullo usu non possumus non plurimùm amare, in primis uerò uidendi uirtutem. Neque enim agendi modò gratia, sed & acturi omnino nihil, huic sensui præcipuè afficimur. Cuius ratio est, ut primo Metaphysices Aristoteles prodit, ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν τι ἡμᾶς αὕτη τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφοράς. hoc est, quoniam ut cognoscamus aliquid, ex omnibus maximè uidendi sensus efficit, pluresque rerum ingerit differentias. Verùm enimuero uni tantùm homini deprauari eos à magnis item traditum uiris est: inde quoque cognominibus exortis, Strabonum, Lucinorum, quibus parui utrinque oculi leniter declinantur, & cum uenustate. Vnde etiam Veneri petos attribuunt oculos, quod uitiũ quidem sit, sed non aspernabile, non inamabile. Nam ita legimus in carmine obscœno quisquis eius auctor credi debet:

Minerua flauo lumine, Venus peto. Horatius quoque:

Strabonem appellat Petum pater.

Et libro septimo Martianus, Marcidulis peta luminibus. Ipse lasciuos etiam intelligo, & ignea quadam mobilitate preceleres, ac ueluti uolantes. Quando & Pontanus ita canit:

Cur ô Deianira, cur moraris
Auroram cupidis referre terris?

Cur non lumina, petulosque ocellos
In lucem exeris?

Vitiantur & alio modo spadonibus, fiuntque hebetiores, ac uidendi acumen, quod uocant Græci ὀξυωπίαν, magna parte perit. Vitiari quidem τοῖς ἀφροδισιάζουσι, id est re Venerea utentibus, minus utique mirum. De spadonibus amplius uidendum. Nisi dicamus, alteris quidem ob libidinẽ, alteris ob excisionem plus iusto partes superiores exiccari: quod perspicuum in ijs est, quorum opus exquisitius administratur. humoribus enim deorsum ductis, superiora siccari necesse est. Id autem concubitu fieri, nimirum patet. Spadonum autem crura intumescunt, & alui faciles sunt, ὡς κάτω μεθισαμένου τοῦ ὑγροῦ, id est utpote quum se deorsum humoris copia seuocet. Profectò in oculis humidum, subtile, aqueum necessarium est: in eo nanque uisibiles spiritus attenuantur. Et oculus ipse natura humectus est. Nam in libro de Sensu & sensili Aristoteles, & quinto de Animalium generatione, oculum sapere naturam aquæ tradit. Ob quæ coitu frequentiore, aut alia ratione arefactis superioribus, oculi proprium, quod humore uigebat, immutari necessarium est. Et spiritus ignei, qui & ipsi multi sunt motus, hebescunt, nisi humore foueantur. Arescit autem cerebrum quoque libidinis intemperantia, quòd seminis fermentum inde parte plurima profluat, quod præter Hippocratem in libro de Aere & aqua, uti diximus, etiam Auicenna primi uigesima significat. præcisis enim uenis, quæ post aurem sunt, tolli coitum, seminis profluuio impedito. Amplius, quod ad eunuchos attinet: Acumen uisus fit per spiritus uisibiles, calidos, subtiles, lucidos. nam & animalia calida, bene digerentia, uisu præstant, ut aquila. Spiritus autem hi calidi uirtute tales efficiuntur. Id uerò augescit conseruaturque per refractionem quæ in testiculis fit, ex qua totum corpus calescit & irradiatur, sicuti in maiori mundo repercusis radijs solaribus calescit uniuersum & illuminatur. Quamobrem in spadonibus cessante refractione, abscisis testibus, non calescit corpus, nec spiritus subtiles ac mobiles generantur. Sed contrarij potius, hinc digestione item læsa, caloris inopia, humores generantur terrestres, aquosi, nitrosi, ac graues, immoque ad inferiora procliues: inde fit celebratus in spadonibus pedum tumor. Quos Licinius Cæsar cum aulicis esse palatij sorices ac tineas pronunciauit. Hic tamen est, qui per inscitiam literas esse dicebat uirus ac pestem publicam. Ab oculis porrò, qui dicuntur ὀφθαλμοί, inclinatur uerbum ἐνοφθαλμίζειν, quod georgicum est uocabulum, inquit Eustathius, dici Latinè solet, inoculare. Enophthalmismos tamen pro spectaculis dici, aduertimus. ὀφθαλμὸς βασιλέως nuncupatur regis explorator. Sed & cui adest auctoritatis plurimum ac potentiæ, regis itidem appellatur oculus, cuiusmodi sunt quos satrapas nominamus, per quos à rege explorantur omnia, sicut alios dici scimus βασιλέως ὦτα, id est aures regis. ὀπτήρια uerò, id est opteria, dona sunt sponsæ contributa in anacalypterijs. Quæ quid sint, alibi fusim edisseremus. Ictum oculi, siue motum, Græci ῥοπὴν dicunt: unde est illud parœmiodes, ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ, id est in momento & oculi ictu uel motu: id & pronunciant alij ἐν ῥιπῇ, id est eo momento quo difflatur pluma, uel quiduis aridi tenuisque. Dicitur & Græcè, ἐν ἀτόμῳ. Quam loquendi figuram municipes mei usurpant, sed in atimo dicunt, uerbo per inscitiam labefactato, quum statim factum significant. Apostrophos oculos apud Sophoclem intelligunt retrò uersos, sicut diastrophos in furentibus peruersos. B

De neruis opticis: qui sunt, quáue coeant ratione. Cur simplex obiectum quandoque duplum uideatur. *Caput* XX.

INter alia quibus uidendi constat perfectio, sunt & nerui ab anatomicis dicti, ab eo quòd præstant, optici: hi à cerebro ad oculos producũtur effigie in primis elementi Græci X, uidenturque in contactu se intersecare ad crucis modum: sed acrius solertiusque inspectãti haudquaquam fit. Cæterùm à cerebri exorientes lateribus ad eundẽ pertendunt locum, donec cõiuncti ita, ut meatus qui antea duplex uisitur, unus & cõmunis fiat, mox uerò discapedinati resiliunt & diuaricãtur: ac qui à dextris cerebri neruus initia ducit, dextrum item oculum petit: qui uerò à læua, itidem oculo insinuatur læuo. Verùm, ne quis risu fortè ista putet excipienda, ueluti explorate minus prodita, auctor nobis huius doctrinæ Galenus est libro

A libro de Vtilitate particularum decimo. Sed & hæresin eandem consectatur Auicenna. Quin & rationem hanc se omnium principem eruisse, astruit Galenus. Siquidem à rerum id natura excogitatum sagacissimè, ne sensibile utroque haustum oculo uideatur geminari. Quod dubio procul obtingeret, ni (ut inquit Auicenna) uisibilium simulacra in communi coirent conceptaculo, atque ita utriusque oculi unum fieret deferens. Vnde strabonibus euenit, ut geminata putent se intueri omnia, ubi pupillarum altera uel surrigitur altius, uel plus iusto mensu deprimitur, quia pereat tunc meatus rectitudo ad opticorum coitum, accidit'que ut uisibilis rei forma prius quàm illuc pertingat, uelut sufflaminata in obliquitatis angulo subsistat, atque ita per neruum flexuosum transiens non æquè perueniat ad communem locum, ac quod recto fertur incessu. Scribit porrò Auicenna ex opticorum illo congressu profluere & adiumentum alterum, quoniam spiritus uisiuus, altero oculorum oblæso, totus delabitur ad reliquum, qui inde roboratur mirificè, & ualidior promitur in actum, quod alterum claudentibus oculum manifestum fit. Eo siquidem nomine, qui patet, clarior fit consueto, & in obiecto apprehendendo potentior, ex impetu quoque uisiui spiritus latiore facto meatu. Nam & si pupillæ alteri contingat uitium, altera patentior fit, ac maior. Cæterùm ingeret se fortè quispiam ad id quod astruximus, cur obiectum simplex, uti geminum quandoque à nobis spectetur: sonum quidem aure utraque immittere se se, nec tamen unquam audiri duplum. Quod ipsum & in odorandi ratione proferri potest. Ambiguitati uerò ex doctrina Galeni sic fermè occurri potest. Quod obijciatur, non uideri simile, quippe uisus obiecta per rectam lineam à sensiuo organo percipiuntur, quod in sonis non fit, neque item in odoribus.

De antistitis Mineruæ barba apud Pedasenses, quæ ingruens malum præsagiret. Cur fœminis non adnascatur barba. Cretensium mos. Berberi quid. Apotropæi dei. Pallas Oxydercès, & mater. Bardy regio, & fluuius. Minerualium dies.

Caput XXI.

IN monumentis ueterum Græcorum legimus, esse super Halicarnassum Pedasenses, apud quos illud mirum solitum contingere, memoriæ proditum
B sit, ut quoties ipsis aut circumadiacentibus, aliquid aduersi certum intra tempus est euenturum: tunc antitisti, quæ illic Mineruæ est, grandis barba nascatur. quod ab Aristotele repetitum quoque scio. Sed & Herodotus scribit historia prima, uerùm in Græcis modò codicibus, quin & libro octauo relatum obseruauimus. Quam rem bis, uel (ut alij præferunt) ter apud eos accidisse, compertum est. Meminit ex Herodoto item libro tertiodecimo Strabo, sed ita ut interpres historiam haudquaquam assequutus delirâsse prorsum uideatur. Naturalis autem ratio id planè auersari uidetur, quod Macrobius quoque scribit. Siquidem caloris inopia esse causa creditur, cur muliebre corpus, ut uiri, pilis non obsideatur: calorem enim esse dicunt, qui pilos creet. Quamobrem & eunuchis deesse, quòd eorum natura frigidior sit. Porrò in corpore humano illæ potissimùm partes obsepiuntur pilis, quibus maior suppetit caloris facultas. Leue autem est mulierum corpus, ueluti innato constipatum frigore, quando algorem comitatur densitas, leuitas densitatem. Quod uerò citius admonent generationis, naturæ infirmioris est, ut exilia poma celerius mitescunt, robusta serius. Preterea frigiditatis argumentũ euidens illud est, uiros longè diutius in generando perseuerare, quàm in pariendo mulieres. Nam uis eadem in frigidiore corpore extinguitur celerius, in calidiore amplius producitur. Quòd si frigus aeris tolerabilius ferunt, quàm uiri, facit id ingenitum frigus: similibus enim similia gaudent. Proinde minus mirum, muliebrem barbam, ut monstrificam, meticulosi alicuius ingruentis dirum haberi presagium. Quin & simplex uulgus nostrum adagium sibi parte ista non inscitè neque ineleganter effinxit, Fœminam barbitio obseptam eminus salutandam esse, usurpans. Medicæ tamen doctrinæ dogma est, ab Aristotele comprobatum, subsistente menstruorum, quæ gynæcea uocant, & καταμήνια, id est catamenia, redundantia, necnon seminis, mulieribus quandoque barbam contingere. Quod in uiduis castitate præsignibus se uidisse, Auicennæ interpres scriptum reliquit. Sed & Princeps testatum uoluit tertij uigesimaprima, tractatu tertio, capite item uigesimosexto. In hac uerò barbitij mentione illud obiter enotâsse (nil puto) obfuerit: inolcuisse patrium quãdoque

in Creta morem, ut barbam & capillos magistratus summitterent. Proinde, quum ab Ap A
pio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus iuerat, in theatro Græci postulare instituissent, ut Sabinus maximum magistratum gereret: surrexit Sabinus, & silentio manu facto, Hunc magistratum, inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat. Græci non bene intellexerunt: sed bene interpretati petebant, ut illum honorem Sabinus tertio gereret. Id obiter item subnotârim, in historijs legi quandoque Berberi. Id uerò ad barbam facit nihil. Est autem Indorum uocabulum, quo margaritiferum ostreum illi significãt, sicuti auctor Eustathius est: meminit etiam Athenæus. Et quoniam à Pallade orsi sumus, in eandem desinamus, cuius in templo apud Sicyonios ad portam, quæ dicitur Sacra, structo Epopei conditoris uisebatur monumẽtum, & in propinquo Dei, quos ἀποτροπαίους dicunt. Apud quos omnia fiunt, quæ facienda Græci arbitrantur ad mala auertuncanda, id est ἐν ἀποτροπῇ κακῶν. Fuit apud Argiuos Palladis sacellum ὀξυδερκοῦς, à Diomede structum, quod ei apud Ilium bellanti tenebras, caliginem'que ab oculis detersisset dea. Est apud Eleos Pallados sacellum μητρός cognomento: quoniam quandoque deficiente iuuenum turba, deam comprecatæ mulieres sint, simul ac cum uiris congressæ forent, conciperent. Voti compotes, regionem insuper uocabulo gentis patrio, βαδὺ nuncupârunt, ac fluuium βαδὺ aquam. Sicuti uerò Romæ Minerualia quinquatribus, aut antè paulo præceptoribus persoluebantur, ita & Athenis in festo quod Choes dicebatur, Anthesterionis duodecima, quem interpretantur Nouembrem: quo etiam tempore à præceptoribus familiares hospitaliter accipiebantur: quod apud Athenæum scribit Eubulides.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad Antonium Mariam, Amolinum physicum, præfatio decimaquinta.*

MVltis uarijs'que incitabulis euictus, his diebus constituens doctissimi patrui mei luculentissimum opus, ab ipso aliàs prima eruditione edi- B
tum, post uerò castigatissimè recognitum, tantarum'que literarum copiosa numerositate adauctum, ut ferè Antiquarum lectionum liber non amplius uideatur, onus grauissimum, meisq; quàm impar humeris subijsse cognoscens, id pluribus impartiendum dijudicaui, teq; potissimum doctissime uir quintadecima ipsius portione grauare: nec ab re quidem, qui me continuè stimulans, ad ipsius huius operis editionem tuis etiam incitamentis prorumpere impulisti. Quod eo libentius factitandum censeo, quo doctissimi ipsius patrui mei Lodouici Cælij doctrinatæ literaturæ principijs, imbutum altissimę scientiæ apicem inhiantem, humanorum studiorum, acutiorisq; dialectices, altissimæq; philosophiæ dogmata peragratũ, ad Pœoniæ facultatis tantam deuenisse altitudinẽ noui, ut acutissimi dialectici, doctissimi philosophi, perspicacissimiq; physici nomenclaturam subire meritò merearis, qualem decimiquinti huius uoluminis placita exigunt, quæ tanto refertissima munimine securius prodeuntia, tui nominis patrocinio micantius sese omnibus oblata patebunt. Id igitur & si imbecille munusculum, doctissime Antoni Mariæ Amoline, eo alacriori suscipies animo, quo à Lodouico Cælio tibi præceptore accuratissimo emanatum, Camilli nepotis collatum manibus tibi iniunctum nosti: quem tua illa innata benignitate gratius fouens, deditissimum semper habebis. Vale, meq; tibi semper obsequiosum accipe.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSQVINTVS.

Quot exigantur ad uidendi rationem. De diaphano & lumine. Cur sol mundi oculus, curq; Theæ dicatur filius. Caput I.

A MVLTA, inquit Priscianus Lydus in Theophrasti enarratione de sensu, in uisu uarietas accidit: siquidem uidetur extra prodire, propterea quòd circa sensibile agit extra locatum. Quin etiam aliquid à re uidenda suscipere, quia uidelicet illinc aliquid patiatur. Iam uerò diaphanũ atque medium traijcere uidetur utrinque, tanquam & perficiens lumine, & commensurationem exhibens interuallo. Certè obiectum sensibile nimis materiam resipit, at sensus spiritalis admodum est. Itaque per se haudquaquam coire queant ad sentiendi actum perficiendum. Sed opus est medio quodam uelut spiritali, quod inuicem ista conciliet. Hoc quidem circa omnem sensum species quædam est. Circa uisum uerò, tanquam excellentissimum, ultra speciem opus est diaphano insuper atque lumine, quibus materiale prorsus spiritali accommodetur. Putat Priscianus idem Iamblichum sequutus, sicuti Iulianus quoque in libro de Sole, diaphanum esse non in æthere solùm, igne, aere, aqua, uitris, sed & in terra ipsa, compositisq; corporibus omnibus: id quod alibi quoq; attigisse me, sum memor. Ait Iulianus ex Phœnicum & Iamblichi doctrina, lumen esse purum actum, ab actu diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectum. Diaphanum uerò actus eiusmodi esse uehiculum, & id quidem incorporeum, neque permixtum corporeis qualitatibus, quamuis per ea diffusum omnia. Idem significat extensum per omnia lumen, à Platone de Republica libro decimo positum. Visibilia per primum uisibile, id est lumen, uisibilia fiunt. Ideoq; & uisus omnes per primum uisum. Quoniam uerò quæ hîc disiuncta sunt, apud superos sunt unita, cõiectare possu-
B mus, idem esse primum uisibile primumq; uisum, id est præcipuè solis lumen. Quo argumento uidetur Orpheus oculum mundi solem uocâsse. Verùm & poetica fabulositas Theæ, id est τῆς θέας filium esse pronunciat solem, quod τῆς θέας καὶ ὄψεως, id est ut spectemus, utq; uideamus præcipua, immò tota indidem sese promat ratio: ex quo in Isthmijs Pindarus, μᾶτερ ἀελίου πολυώνυμε θεία. Prodit in libro de Veritate Thomas, uideri aliquid tripliciter: uno quidem modo per essentiam suam, uelut quum uisibilis essentia uisui connectitur, quo modo lucem percipit oculus. Alio autem modo per speciem, quum rei similitudo uisui imprimitur, ut quum lapidem uidemus. Tertius est ex speculo modus, ubi rei similitudo per quam cognoscitur, non fit in uisu statim ab re ipsa, sed ab eo in quo rei exprimitur similitudo, sicut in speculo sensibilium uisuntur species. Primo autem modo uidere Deum, soli Deo est naturale: secundo autem modo, angeli proprium: tertio denique hominis, qui ex creatis rebus utcunque Deum exhibentibus in Dei cognitionem perducitur.

Igneum splendorem inesse oculis, quomodo probent Platonici. Item qua ratione fiat uisus ex Platonis doctrina. Caput II.

POrrò sicuti cor mundi sol suo ambitu lumen, perq; lumen uirtutes suas inferioribus affundit: ratione compari in corporibus nostris cor motu suo quodam perenni proximũ sibi sanguinẽ agitãs, ex eo spiritus in totum corpus, perq; illos luminũ scintillas membris insinuat, singulis quidẽ, sed oculis uel maximè, ad surrectas utiq;, ac prominentes corporis partes spiritu leuitate insigni scandente præcipuè, eiusq; lumine per oculos inde qui perspicui sunt, atq; omnium partium nitidissimi, uberius promicante. Inesse uerò cerebro & oculis lumen aliquod, etiamsi exiguũ, animalia multa, quę noctu uident, argumento esse possunt, quando in tenebris eorum coruscant oculi. Sed & quodam modo contortis oculis, circulum quendam lucidum intus planè intuemur. Quin & Plinij monumẽtis testatissimum est,

Tiberio Cæsari eam fuisse oculorum naturam, ut expergefactus noctu paulisper haud A
alio modo quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Id
ipsum & mihi quandoque obtigisse, Deo teste, non mentior. Augeæ micantes oculos ce
lebrat Apollonij interpres. Sed & grammatici nostri glaucos dici equos interpretantur
felineis oculis, id est quodam splendore perfusis. Augusto adeò enitescebant, ut si inten
tius aliquem esset intuitus, cogeretur is, ceu splendoris nimietate caligaret, uultum sub-
mittere. Sed in Timæo item Plato, quoniam ut res est, nõ rhetorum modò rimamur offi
cinas, sed & academiæ inuisimus spacia, uisus rationem expositurus. Ignis, inquit, illius
qui non urit quidem, sed illuminando suauiter diem inuehit mundo, participes oculorũ
orbes dij fecerunt. Intimum siquidem corporis nostri ignem huius ignis germanum syn
cerumque per oculos emanare uoluerũt. Itaque quum diurnum lumen applicat se & accor
poratur (ut sic dicam) uisus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atque com-
mixta, quo oculorum acies diriguntur, ibi in unius iam domestici corporis cohærẽt spe
ciem, ubicunque uidelicet tam intimi, quàm externi luminis fit concursus. Totum igitur
hoc propter similitudinem, passionem eandem sortitum, quum quid aliud tangit, uel i-
psum ab alio tangitur, motum huiusmodi ad corpus omne, perque id ad animam usque dif-
fundens sensum efficit, qui uisus uocatur. At postquam in noctem discesserit cognatus
ignis, uisionis euanescit radius. Nam in aerem sibi dissimilem erumpens permutatur at-
que extinguitur, quum nullam habeat cum proximo aere, utpote ignis carente splendo
re, naturæ communionem, idcirco uidere desinit, somnumque inducit.

Aristotelis rationes aduersus Platonis de uisu placita. Caput III.

ARistoteles uerò in cõmentatione quæ de Sensu est, ac sensili, gradum parans
ad diluendam Platonis sententiam, contra quem nunquam non cõcertatio-
ne assurgit arrectaria, & (ut dicunt Græci) ὀρθοστάδην, ueteres philosophos
scribit, de sensibus aliqua tradere orsos, ex elementari ratione, cuiusmodi sen-
soria forent, esse scrutatos. Quoniam uti primo de Anima disputatum latius est, simile à
simili arbitrabantur percipi. Ex quo animam quoque de principiorum cõminiscebantur B
natura, ut hoc nomine omnium cognitionem consequi posset, ut quæ conformis foret
omnibus, siquidem cõmunicare in principijs omnia. Consimili porrò ratione, quoniã
sensus corporea item percipiant omnia, eorũ modum elementis attribuere adorti sunt,
ac terræ tactum omnino assignârunt: gustum uerò aquæ, quia per humecta sentiatur
sapor: aeri autem auditũ, uisum postremò igni. Quia uerò sit inter aerem & aquã quod-
dam medium, aere quidem densius, aqua uerò tenuius, quod uaporis aut fumi nomine
intelligi uoluêre, odoratus sensoriũ illi ascribendũ putauêre, quoniã ex fumida quadam
euaporatione sentiatur odor. Quo autem potissimùm argumento esse ignis participem
oculum, putârint Platonici, inde arbitratur Aristoteles factum: quia (ut paulo antè com
meminimus) rationem minus peruiderint, cur oculo compresso ac moto uehemẽtius,
promi ex eo uideatur igneum quippiam, prçcipuè si forinsecus obtendantˉ tenebræ. Cæ
terùm non ignis ratione cõtingere hoc ipse putat: sed quoniam quicquid abundè leui-
gatum detersumque politius, ex suæ naturæ proprietate quendã habere fulgorẽ animad-
uertitur: nõ eiusmodi tamen, qui mediũ actu lucidum ualeat efficere. Proinde, quum ni
gricans in oculi meditullio perpolitũ maximè sit, mirum nihil fit, si & nitorem cõtineat
corporũ eiusmodi affinem. Sed unde'nam fieri astruemus, quòd si celerius agitetur ocu
lus, fulgorẽ percipit: si uerò quiescat, nõ ita? Respõdet philosophus idem, hoc ideo ob-
uenire, quia præceleri motu oculi, quod unum simplexque est, euadat quodammodo du-
plum: unum siquidẽ ac idem subiectũ est pupilla uidens ac fulgens: quatenus uerò splen
descit, foras nitorẽ promit, quatenus uidẽdi facultatẽ habet, illum percipit ac cognoscit,
ueluti forinsecus illabatur. Nam ubi celerius mouetur oculus, nigricans ad exteriorem
transfertur locum, in quem pupilla fulgorẽ emiserat prius, quàm omnino deficiat is, ex-
cipitque perinde ac extrinsecus illatum: quo fit, ut aliud censeatur quod uidet, aliud quod
uidetur. At si tardior fuerit motus, euanescit prius coruscatio, quàm illuc delabatur pu-
pilla, ubi excipere queat. In tenebris uerò ista præcipuè fieri, illa ratio est, quoniam lumi
nis copia leuigatorum corporum splendorem tenuem admodum atque exiguum absor

bet

A bet quodammodo, cogit'que euanidum fieri Quod autem unà cum Empedocle tradit Plato, effici uisum per luminis ab oculo emisionem, perinde ac à lucerna: id esse omnino uanum, autumat Philosophus, quando (si ita foret) deberemus etiam in tenebris uti oculis, radio inde promicante ad medium illustrandum idoneo. Verùm quod infert Plato, restingui radiũ offensantibus tenebris, uanius multo est. Quæ enim extinctio esse luminis potest? extinguitur siquidem humido aut frigido calidum & siccum, ut in prunis uisimus, & flamma: sed neutrum in lumine recognoscimus. Quòd si est, ac ob debilitatem latet nos, interdiu claritatis excellentia perire debuerat, aut in aqua, uel item in glacie. Quippe ignita corpora hæc omnino patiuntur: sed in oculorum lumine nil prorsus eiusmodi fit. inde coniectatio certa, Platonicam rationem minus ueritate subnixam ruere.

Aristotelis sententia de uisus ratione. Item quid dieche, & quid diosmos, ac diagonios linea. Optice, anoptice, catoptice. Videre ac cernere, an distinguantur.

Caput IIII.

Caeterùm quid de ratione uidendi sentiat uir acer & experiens Aristoteles ipse, iam ex interpretatione Themistij secundo de Anima promere ingrediar. Planè, inquit, colorem esse ea natura, ut actu perspicuum moueat, illud indicio esse uel firmisimo potest, quòd colores uehementer propè admoti neque uideri, neque internosci queunt: mouet ergo color perspicuum aerem, aer ad usque oculum continenter pertensus aspectum mouet, & uulnerat. Quòd si nullus esset usus intersiti aeris, per quem color ueheretur ad sensum, summa ratio esset, quamobrem colores quanto propius accederent imminerent'que oculis, eo clarius & exquisitius cernerentur. Proinde perperam Democritus censuit, qui diceret, Si inane esset hoc omne per quod cernimus, spacium, fore ut acrius & probius omnia uiderentur: quod prorsus imposibile est. Nam obtutus passo quadamtenus, & affecto sensu contingit, non quidem à colore qui cernitur, alioqui impositus & adiunctus pu-
B pillæ præsentiretur: sed quod reliquum est, ab aere illo, & perspicuo, quod interpatet. Quamobrem nedum acutius, sed nihil omnino uideri posset in uacuo: quia nihil in eo intermedium haberetur, quod primo ipsum affectum, tum deinde ipsum oculorum sensum afficeret. Idem in sono, idem in odore contingit. Neuter attactu sensum exercet, sed per medium aerem, à quo subinde sensum impellunt. Sed qua strepitus ad auditum prouehitur, quidam Aristotelici interpretes diechen appellarunt, quasi personiam dixeris: qua uerò odores, diosmon, ac si perolatiam uocaris, quòd ueterinę sint ac uehiculares odoris ac soni. Diagonios uerò linea intelligitur Vitruuio ab angulo ad angulum perducta. Et libro quarto in capituli Corinthij ratione: Abaci, inquit, latitudo ita habeat rationem, ut quanta fuerit altitudo, bis tanta sit diagonios ab angulo ad angulum. Verùm ne quid disimulem, auctor quidem prospectiuæ, Aristotelis dogma insequutus, mathematicos scribit, statuentes, uisum fieri per radios ab oculo promicantes, inaniter conari. Sed enim Alchindus de Aspectibus, omnino docet aliud. Et magnus auctor Augustinus innuere uidetur, animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit peruestigatum. Alioqui & qui Platonem euertere conniтuntur, quandam ab oculo radiorum effusionem admittunt planè, qua uidendi perficiatur ratio, animalium argumento, quæ ita oculorum nitore medium illustrant, ut colorum perceptio non lateat ea. In uidendi ratione illa item obseruauimus, quum in rectum dirigitur uisus, dici propriè opticen modi eius rationem: at ubi suspectamus, anopticen: sicut catopticen, quum despectamus. Qua in re illud contingit admirabile, si attollatur uisus, etiam stellas contingimus: si in rectum prospectus petatur quadraginta milium passuum non exceditur mensus. Infrà uerò etiam minore multo mensura uisum hebescere, obseruatum, quando est hic longè difficilior modus. Proinde in eius perpensione maiorem & curam & diligentiam adhibendum. Illud uerò ab agrestioribus mutuemur Musis, ut philosophi loquuntur, Videre ac cernere, non eo distingui discerniculo, quo ineptioribus est uisum. Cicero in Oratore: Perfectæ eloquentiæ speciem animo uidemus, effigiem auribus quærimus. Idem paulo infrà: Eloquentiæ speciem cernebat animo, re ipsa non uidebat.

Cur

Cur quædam collucere in tenebris uideantur. Miracula quorundam ex se lumen fundentium. Cur quædam noctu oculis utantur, interdiu minus. Caput V.

SOsigenes Alexandri præceptor tertio uolumine de Visu, rationem afferre co- A
natus est, quamobrem aliqua collucere in tenebris uideantur. Flammulenta, inquit, hæc quadantenus naturam ætheris & quinti elementi participant, ea cognatione fieri, ut admotum sibi aerem, aut perspicuum aliud corpus illuminent. Quod autem id maximè noctibus faciant, rationem esse, quia tum maius lumen absit. Alioqui euenire interdiu, ut exiguum eorum lumen quasi exolescat, & offundatur in magno. Noctu ergo quum refulgent, aerem proximum & circumfusum leuiter sublustrant: non ita, ut alia item possent uideri, sed ut sola se uendicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiscitur, manat'que lumen. Nam & ipse quoque ignis, quamuis splendorem suum latius & diffusius mittat, adeò ut afferat etiam alia: tamen si remotior sit, caligant oculi in cætera, ipse ad conspectum sui uix sufficit. Verùm quia in hæc prouecti sumus, non ineptum fuerit, obiter illuc diuertisse. Proditum monumentis est, periculo ingenti circumuentum in India Magnum Alexandrum quodam prælio, concussis armis, uisum Barbaris lumen fundere, monstro se ante illum ostentante. Tiberij equus ore uidebatur flammigare, dignitatis futuræ omine prosperrimo. Theodorici pater ex corpore toto scintillas dicitur profudisse. Id ipsum & de se prodidit sapiens quidam, ita ut scintillantes flammæ hinc inde prosilirent, etiam cum sono. Quod uerò animalium nonnullorum oculi noctu mirè sint efficaces, interdiu autem hebetiores, id obuenire Plutarchus arbitratur humoris siccitate ac tenuitate, non ferentis τὴν πρὸς τὸ φῶς σύγκρασιν.

Cur seminis contingat in sopore profusio & arrectio. Concubituris officere nuditatem pedum. Gonorrhœa, gonorrhœas, Plumbo reprimi Veneria. Clinopale nudipedalis quæ sit. Item de nudipedalibus sacris. Caput VI.

COnstans opinio est inter eos qui naturalium rerum secreta rimantur, & enotatum ab Aristotele scimus, corpus quod concubiturum sit, calidum intus atque humidum esse debere, cuiusmodi ferè per somnum potius contingit, quàm B
per uigiliam. Ex quo etiam celeriter ac sine corporis agitatione, οἱ ὀνειρωγμοὶ γίνονται, id est seminis in quiete fluxus fiunt, quod uigilantibus non citra laborem ferè contingit. Simul autem fit, ut & reliquum corpus tale existat, ac pedes item humectiores sint atque calidiores. Indicio est, quòd quum dormimus, pedes obtepescere solent, ut qui unà cum internis partibus ita afficiantur. Hinc quoque amplius innotuisse opinor, cur sit, quòd in sopore obtumescant genitalia, quod uestiuiter salibus suis & Martialis inseruit. Verùm nuditas pedum, quam ἀνυποδησίαν uocant, econtrariò agit, ξηραίνει γὰρ καὶ ψύχει, hoc est siccat atque refrigerat. Proinde quodammodo impossibile est, aut equidem perdifficile, rem obire Veneream, nisi pedibus calidis. Ni forte quis reperiatur, usque eo feruentis naturæ, ut pedum nuditas & frigefactio calidum redundans ad temperamentum reuocet. Qua ratione quidam portulacam Venerijs conferre, prodidit: sicuti secundo Canonis docuit Auicenna. Suppetit & doctrina Hali super τέχνην Galeni, in Signorum tractatu, tradentis, in præferuidis corporibus cum alijs calidi circūstantijs generandi uim dissolui, ac semen prorsus euanescere. Seminis defluxionem hanc spotinam, Greci gonorrhœam item uocant, & Matheseos tertio interpretatur Firmicus. Qui uerò hoc diuexatur incommodo, dicitur γονοῤῥοιὴς. Scribit Galenus gymnastarum quempiam se uidisse, qui athletæ cuiusdam renibus plumbi laminam superposuisset, quo nocturnis imaginibus careret. Porrò ex ijs liquet, tum doctè, tum non illepidè, hebetiorem usum Veneris, flaccidum'que etiam si conatus sit multus, posse dici Clinopalen nudipedalem. Sic enim rectè pedum illam intelligimus nuditatem, uerbo quidem non efficto nunc à me primùm, sed à Tertulliano prius, atque Hieronymo. Sic enim ab ijs sacra nuncupari obseruauimus, quæ colerent Iudæi nudis pedibus, sacco incubantes, & uolutati in cinere, ut ad Paulam idem Hieronymus scribit, ex ritu uanissimo Pharisæorum, primum quoque cibum lentis accipientes. Iosephus Iudaici belli libro secundo, Beronicen scribit reginam, ut Deo uota solueret pro salute, Herosolymas uenisse, & pro more patrio, hostijs cæsis, capillisque derasis, nudipedem ante tribu-

nal

A nal stetisse. In libro Temporum ab Eusebio mandatum memoriæ est, apud Lacedæmonios sacra nudipedalia primum acta, quum regnaret Romæ Tullius Hostilius. Sed & in Pythagoræ symbolis adnotauimus, nudis pedibus adorandum, sacrificandumque.

Austri & Aquilonis proprietates non indignæ relatu. Neate quid. Cur Boreas dicatur Alpinus à Virgilio. Plauti locus expenditur ex Epidico. Boreæ scorpionis chelæ cur. Boscas uenter cur. Vnde dicatur Boreas. Caput VII.

AQuilonem uentum, à uehementissimo ac præceleri uolatu in Latinis literis nuncupatum, eleganter ab Hieronymo scopam uiarum appellari aduertimus, tanquam difflando perpurget, quicquid temere in ijs obiacet, simulque conuerrat atiamnum puluerem. E diuerso Austrum ab eodem reperio dici pincernam pluuiarum, quoniam esse Notum pluuiæ conciliatorem, indicio nomen est, quod ab humoris ratione ducitur. Quanquam non me fallit, Plutarchum in Platonicis quæstionibus scribere, inferiorem mundi ordinem dici Neaten. Nam & inferos quandoque nuncupari νερτέρους, quandoque etiam ἐνέρους: atque inde ductam Noti appellationem, quia spiret κατὰ λῆξιν τοῦ ἀφανοῦς, hoc est ab infimis incompertisque. Simul & poetarum carminibus patet latius, quàm ut probandum uideatur pluribus: nisi quòd Hippocratis sententia præteriri nequit, tradentis Aphorismorum tertio, Austros hebetare auditum, caliginem obducere, corpora diffundere, ac pigriora facere, itemque caput aggrauare: quòd si tempus Aquilonium fuerit, tusses, fauces, aluos duras, difficultates urinæ, dolores horrificos costarum & pectorum accidere. Eum uerò locum explicans Galenus etiam rationes rimatur. Nanque ex huius uelut castellis ac deriuaculis, emodulatè quantum eualuimus, indultu principali, id est diuino, aquas fistulatim in nostrum hoc hærediolum, quæcunque fuerit eius indicatura, sæpiculè corriuamus. Auster, inquit, natura calidus atque humidus est: at hæc ex toto caput opplent, proindeque sensuum opificia admodum madefaciunt, caputque aggrauant. Porrò si neruorum fons & origo madet, circa ingrediendi ministeria corpora pigriora tardioráque redduntur, atque etiam persentit homo exolutionem. Contrà, ubi
B tempus Aquilonium est, corpora constipatiora, contentiora mobilioraque, & ad audiendum purgatiora euadunt: fauces tamen duræ efficiuntur per Aquilonios cœli habitus, quia arescunt refrigescuntque, nec secus sicciora aluus deijcit, ob temperamenti conditionem, in habitum tendentem sicciorem, de qua corpus resiccatum uniuersum esculentorum humorem ad sese impensius trahit: difficultates præterea urinæ accidunt ob uesicæ noxam, quam traxit ex frigiditate per Aquilonios flatus: nanque exanguis & frigida est. Ea ipsa Aquilonis frigiditas, thoracis dolores concinnat. Porrò & illud natura comparatum est, ut simus ἐν τοῖς βορείοις βρωτικώτεροι, ἢ ἐν τοῖς νοτίοις, hoc est spirantibus Aquilonibus cibi auidiores simus, quàm Austris. Aquilones enim frigidiores sunt: frigidum uerò concoctionem adiuuat, eo quòd per accidens antiperistasin efficiat: ut ex octauo Physicorum manifestum est, ac calorem corroboret interaneum cum humido, unde perficitur digestio. Id tamen parte hac obseruandum, ita experientia magistra sapientibus compertum, si frigiditas nimia fuerit, eam ad intima corporis penetrare, unde conficiendi imbecillitas enascatur. Inter Macrobij uerò placita & illud est ex Naturalium secundo: Ventum qui per meridianum ad nos cardinem peruenit, id est Austrum, ita in origine sua gelidum esse, ut apud nos commendabilis est blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni calescit: & qui incipit frigidus, peruenit calidus. Neque enim uel ratio uel natura pateretur, ut ex duobus æquo pressis rigore cardinibus dissimili tactu flatus emitterentur. Nec dubium est, nostrum quoque Septentrionem ad illos qui Australi adiacent propter eandem rationem calidum peruenire. Et Austrum corporibus eorum genuino auræ suæ rigore blandiri. Peripateticis tamen ἀτοπώτερον, id est absurdius uidetur, per κατακεκαυμένην, id est perustam mundi portionem permeare uentum. Quærat hic fortè quispiam, ecquid expressius doctiusque in medium promanus, quid ita eminentissimus poeta Aeneidos quarto, Boream dixerit Alpinum? Inuenio apud auctores, ut nemo prorsum incertus ueri sit, Posidonium & Protarchum literis prodidisse, Rhipæos & Alpes eosdem dici montes, qui ab Hyperboreis incolantur: quod in commentario etiam de rebus ijs prodidit

didit Stephanus, à quo & illud traditur, Hellanicũ ὑπερβορείους scribere cum diphthongo in penultima. ipse, ac plerique alij, citra diphthongum malunt. Athenæus in libro sexto: Rhipæi (inquit) montes, qui postea Albij, nunc Alpes. Vltra Rhipæos uerò, à quibus spiret Aquilo, statuuntur Hyperborei ad extimum mare. Carmen Virgilianum hoc est: A

Ac uelut annosam ualido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant.

Porrò quia ex Hippocratis & Galeni adstruximus doctrina, Austrum hebetare auditũ, & stupidum quadamtenus hominem facere: ad id arbitror Plautinum allusisse Periphanem, cui Epidici dolis uersutijsq; sublitum probè os fuerat, in fidicina quam suam putârat filiam: mox animaduersa fraude, ac dolẽs se tam hebeti fuisse iudicatu, ut rem nunquam ut erat, animaduertere potuerit, perinde ac obsurduisset, oculisq; offusa caligo foret, ut Nioben putares, in ea prorumpit uerba: Perij, Austrum perculi. quanquam sunt qui perculi, legere malint: ex parœmia, qua significatur quis operam lusisse. Sciendum uerò parte hac: Boreas, id est βορέας, in Theriacis ab Nicandro dici scorpionis chelas, ueluti πολυφάγους, id est uoratrices. Qua ratione, uentrem quoq; boscada, id est βοσκάδα, idem nuncupat. Cæterùm & ratione eadem uento conciliatum nomen est, ἀπὸ τῆς βορᾶς, id est à cibo, siue pabulo, quod scatẽt Borealia, uti opinatur Porphyrius: uel quia uberius alantur inibi animantia, sicuti nos item hyeme, ut diximus. Certè ad Boreã corpora uisuntur grandiora mulo, quàm in aduersa parte.

Capillorum in homine ratio. Gentium ritus in ijs, & Francorum præcipuè, ubiq; habeantur Franci. Fracta coma. Annuli in coma quid. Smeringes pro capillis, cur. Silica arbor apud Gellium. Sagda quid. Molliciei taxatio. Pepones qui sint. Phonos quid. Cathedralitij. Quintiliani locus de Bachida. Cap. VIII.

HOminem inter cuncta animantia maximè piloso esse capite, ipsius indicio rei nullis argumentis constat, sed & prioribus tamen obseruatum ac traditum monumentis est. Cuius causam tum ad necessitatem, tum ad præsidij rationem esse referendam, auctor Aristoteles est. Necessitas uerò inde patet, propter cerebri humiditatem, καὶ διὰ τὰς ῥαφάς, id est & propter commissuras caluæ. nam ubi plurimùm humoris caloris'que est, ibidem ortum pilorum esse copiosum, necesse est. Adiumenti autem ratio est, ut frequentia pili caput operiens defendat à nimio frigore & calore. Quum enim cerebrum hominis proportione maximum & humidissimum sit, maximam etiam tutelam desiderat. Res nanque humidissima quæque & referuescere & refrigescere maximè idonea est: quæ autem contra se habet, hæc minus affici potest. Adijciunt & ornatum auctores post Aristotelem grauissimi, qui sit uelut in ædificij culmine, nec in orbem coactus, aut in pilei figuram teres factus, ne quibusdam partibus nudis esset informis. Sed alibi fusus, alibi retractus pro cuiuslibet loci decentia speciem miri ostentat decoris. Proinde memoriæ traditur, Charilaum interrogatum cur comam nutriret: respondisse: Quoniam ex omni ornatu hic pulchrior foret, uenustior'que, ac sumptus minimi, id est, ut Græcè dicam, ἀδαπανώτατος. Quamobrem & Silius Italicus in laudibus Scipionis, ita sibi canendum censuit: B

Martia frons facilesq; comæ, nec ponè retroq;
Cæsaries breuior.

Hisce calculum adijcit planè prophetica sententia, Esaiæ tertio: Decaluabit Dominus uerticem filiarum Sion. Cæterùm & Lycurgum scimus, ciues insuefecisse comam nutrire: quoniam pulchros quidem decentiores redderet, τοὺς δὲ αἰσχροὺς φοβερωτέρους, deformes uerò terribiliores, ac magis formidabiles. Sed & in Græcis omnibus id accipit Eustathius, ubi Homerus καρηκομόωντας dicit Achæos. nam, inquit, etiam iubati leones, insuper & tigres terribiliores uisuntur cæteris eo exutis ornamento. Adijcit in primo Rhetorico Aristoteles, id uideri libertatis argumentum. Nec enim comantem facilè est ἔργον ποιεῖν θητικόν, id est seruile opus subire, aut illiberalem artem admittere. Liberi nanque esse hominis, μὴ πρὸς ἄλλον

A ζῆν, id eſt, non ex alterius arbitrio pendere. Rufam comam & in nodum coactam, ſummi apud Germanos decoris fuiſſe, ſcribit Seneca: proinde Martialis Epigrammatum primo, Crinibus in nodum tortis uenere Sicambri.

Legimus item Francorum regibus ſummum fuiſſe nefas comam tondere. Quin à pueris intonſi manebant, defluentibus à tergo crinibus: nam ab fronte diſcriminati utrinque ferebantur. Nec tamen Turcarum more aut Araborum impexi incedebant, uel ſqualidi, aut calamiſtrati, & indecore perplexi: uerùm diuerſis delibuti unguentis niteſcebant. Cæteri uerò circumtonſi uiſebantur omnes. Eſt autem Francorum natio Italiæ proxima. Multi hos eſſe Germanos tradunt, quando Rhenum circumhabitant, & admotas illi terras, ac Galliarum portionem poſſedere haud minimam, non quidem ut propriam, ſed ui ac belli iure aſcitam. Capillorum item longitudine oblectatos Hiſpanos, teſtatur epigrammate doctiſſimus Catullus. Sed & Martialis idem:

Hiſpanis ego contumax capillis.

Verùm, ut auctor item Seneca eſt, crinem ſibi ſine ullo artifice formoſi quatiebant, nõ aliter quàm iubam generoſa animalia. Mox ut in alijs, ita & parte iſta, peſſum euntibus uitæ pretijs, abijt tota res in turpem effœminatamq́ mollitiem, nec ſpecula modo totis paria corporibus auro argentoq́ cęlata ſunt, deinde etiã adornata gemmis, ſed cœptum à troſulis & molliculis linteatiſq́ ſuccidere comam uarijs locis, in gradusq́ formare, ut cincinnatuli ſint & comatuli: quales fermè fieri produnt, qui Pleiadibus naſcantur orientibus. Quam comæ rationem & numerum epigrammaticus poeta epaphæreſin uocauit, quum ita ſcribit,

Expingitq́ cutem, facitq́ longam
Detonſis epaphæreſin capillis.

Hinc datum Curetibus nomen, quòd mollium ritu puellarum comam fouerent, nec ſuccidérent, ut putat Aeſchylus. Hinc fracta cenſoriè apud Senecam caſtigatur coma, hinc & annuli in eadem amarulentè increpiti: ex quo & Martialis,

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
B Annulus, incerta uix benè fixus acu.

Quo mo do excandeſcunt, inquit Seneca, ſi quid ex iuba ſua deciſum eſt, ſi quid extra ordinem iacuit, niſi omnia in annulos ſos reciderunt? Hos tu ocio ſuos uocas, inter pectinem ſpeculumq́ occupatos? Sed quoniam hoc genus nugæ, & accerſitæ commendationes non corpus ornant, quod illi opinantur, ſed mentem detegunt: hinc ſcitum, ut à Synæſio accepimus, natum adagium eſt, Nullus comatus, qui idem non ſit cinædus. Nam & M. Tullius in Catilinam libro ſecũdo, Capillo pexo nitidos cenſoriè ſubnotauit. Extat Antonini imperatoris præclara ad hoc ipſum ſententia, qui fuit philoſophi filius, uti apud Philoſtratum legimus, quum Philiſcum ſophiſtam inceſſeret. Coma (inquit) uirum, rhetorem indicat uox. Capillos comperi Græcis quandoque dici ſmeringas, id eſt, σμήριγγας, ab μείρω τὸ μερίζω, id eſt, diuido, quòd in prætenues diſſecentur partes. Flaminis capillum, & præſectos ungues ſubter arborem Silicam terra adobrui conſueſſe, ſcribit Gellius. mendum uideri exemplarium, ſentit Hermoleos: uerùm quid reponat, haud habet conſtitutum, ni legas (inquit) ſiliquam, aut ilicem, uel ſalicem. Illud non omnino ab inſtituta ratione diſſitum fractos exſolutosq́ ac molliculos & pumicatos, ac (ut ueteres dicebant) uinulos, per ignominiam dici peponas, tralatione honeſta à fructibus qui iam permaturuerint. Nam fructus omnes iam percocti uocantur pepones: inde eſt, μαλθακωτέρα πέπονος σύκου μοι γέγονας. id eſt, mollior mihi euaſiſti fico matura. Apud Aeſchylum legimus,

ἀνὴρ δ᾽ ἐκεῖνος ἦν πεπαίτερος μώρων. id eſt, uir ille moris erat maturior.

Apud quoſdam pepones dicũtur, quaſi pephones: nam Dores, digna cœde perpetrantes uocant phonos: propterea peponem etiam generoſum interpretantur. Pepon deniq́ amica interdum uox eſt, ut in Apollonij Argonauticis liquet, ὦ πέπον, id eſt, ô dulciſſimè, amiciſſimè: quod adnotarunt ſcholiaſtæ, & expoſuit apud Homerum Euſtathius, quoniam peponas amamus omnes. Extat id uerbum tam maſculino, quàm neutro enũciatum genere. Ponticos legimus quoſdam ad ſolis exortum uergentes, apios (pyri id eſt genus) & cydonea mala penè iam putreſcentia, ac iocinoris præferentia

colorem: esui tamen non inepta, nuncupare pepona. Inter horæa, id est, ὡραῖα, recense- A tur ab Aegineta Paulo pepon: quem cacochymon esse ait, id est, succi mali, frigidum præterea, humectumque, choleram inducere, id est, χολέραν, indigestum. Efficit ea omnia μηλοπέπων quoque, sed minus. Cathedralitios item inuenio pro molliculis positos, quod Martialis comprobat epigramma,

Quum cathedralitios portet tua rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques.

Nam & alibi cecinit idem:

Inter fœmineas tota qui luce cathedras
Desidet.

Ex quo exijt Plinianũ illud de salice: Atque etiam, inquit, supinarum in delicias cathedrarum aptissima. In hac uerò molliciei censura Fabio succurrendum libro quinto, quem inscitè nimis conuellunt inauspicati literatores. At uerò, inquit, statuarũ artifices pictoresque clarissimi, quum corpora quàm speciosissima fingendo pingendoque effingere cuperent, nunquã tamen in hunc inciderũt errorem, ut Bacchiam aut Megabyzum aliquẽ in operis exemplum assumerẽt sibi, sed Doryphorum illum, uel militiæ aptum, uel palæstræ. Lego non Bachiam, sed Bacchidam: ex Athenæo, qui Sardanapalo fuisse illum cõsimilem dicit: cuius tumulo ita inscriptum refert,

πῖνε, φάγε, καὶ πάντα τᾷ ψυχᾷ δίδου,
κἀγὼ γὰρ ἕστηκ' ἀντὶ Βακχίδα λίθος.

Quod eo adnotaui gratius, quia primæ notæ uiri ea in parte impegerunt, & Hermolaus præcipuè Barbarus in literis insigniter clarus. Sagda Nicandro effœminatũ indicat, & moribus perditis profligatisque. Alij suffimentum sic rentur dici.

Masculæ Veneris institutor primus. De Orpheo & Orpheotelestis. Orphos. Orphanistæ. Plutarchi locus asseritur, necnon Aristotelis. Cretensium in marium concubitu, & gentium aliarum mores. Interim Troili ab Achille amati historia. Celtæ emasculatores. Mars cur Veneri coniungatur. De Sporo paucula. Caput IX.

QVoniam uerò de cinędis facta mentio est, sunt qui scribãt, Orpheũ Thraca principem omnium tanti sceleris, & libidinis detestandæ repertorem B fuisse. Quod & Ouidius post frequentia Græcorum monumenta carminibus inseruit:

Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares, citraque iuuentam
Aetatis breue uer, & primos carpere flores.

Eius tamẽ caput Philostratus scribit, in Lesbo dedisse oracula, præsertim Gręcis, Troiam non posse capi absque sagittis Herculis. Quin & Persarum reges & Babyloniæ in Lesbum ad scitanda oracula oratores plerunque misisse, & in primis Cyrum, cui Orpheum consulenti de exitu suo, sic fermè responsum proditur, τὰ ἐμὰ ὦ κῦρε σά. quasi dictaret, quę ipse sum passus, in te quoque sunt recasura. Tanta erat illorum temporum cæcitas, tantum rationalis naturæ nubilum, adeo immundissimi ac nequissimi spiritus ad libidinem mortalibus illudebant. Spurcissimæ rei auctor post mortem diuinitatis opinionem est assequutus. Nam erant & qui Orphicis initiarentur sacris. Meminit eorum historia secunda Herodotus, & de Natura deorum tertio M. Tullius: Sed ea, inquit, Dionysio quarto confici putantur. Vnde Orpheotelestæ nuncupati, qui initiandi auctores erant, quique felicitatem certissimam pollicebãtur post obitum. Id quum Philippus quidã orpheotelestes & ipse, uerũ summè inops, amplius prædicaret, dixit Leontychidas Spartanus, O fatue, quin statim moreris, luctui & miseriæ finem impositurus? Commonendi uerò hac parte sunt Apophthegmatum Plutarchi studiosi, eius libri interpretem egregiè hallucinatum, quando tenebrarũ initiatorem transtulit. quippe, ut uidetur, orphnæotelestem legebat, quæ id planè uox indicat: sed emaculati codices, orpheotelestem pręferunt: & ita esse scribendum, dictat ratio. Orphos autẽ maris bellua est, sed quæ in parte quoque postrema cœlestis piscis cõsurgere uisatur. Orphanistas uerò in Aiace magistophoro Sophocles nuncupare uidetur orphanorum altores, uel qui orphaniam tutantur ac fouent. Nam & sic appellabatur Atheniensium magistratus, eorum quæ ad orphanos spectarent, disceptator. Dicũtur quoque orphani ὄρου

ἔχοντες

A ἔχοντα τοῦ φαίνεσθαι, ut qui incognobiles ferè ſint, & μηκέτι ἐμφανεῖς. Cæterùm quod ad Orpheum ſpectat, id inſuper haud habendum: quippe is, ubi quem ſacrorum cæremonijs imbueret, initiationis planè in ueſtibulo aliud nil exegit, quàm iuſiurandi neceſſitatem, qua horrido more obſtructus propoſitæ religionis arcana in profanum uulgus non æderet. Quod poſtea inſequutus etiam Plato Timæum ab ſe haud dimittebat, ne ſecretarum diſputationum commenta præſignia, & diuina inſinuaret impuris, qui nec ab limine philoſophiæ myſteria conſalutaſſent. Quæ Pythagoreis quoq; ſilentij repagulis à pullato defendebantur circulo. Sunt tamen qui dicant, Thamyram primum flagitioſis puerorum amoribus, ac præpoſteri concubitus fœditate pollutum, quum cœpiſſet efflictim deperire Hymeneum Calliopes & Magnetis filium. Alij Thaloni Cretenſi inauſpicatæ rei initia contribuunt, qui Rhadamantum adamarit. Atque hinc in Græcos alios propagatum ſcelus, etiam Timæus ſcribit. Quod ut non uideatur diſſimile ueri, Ariſtoteles facit, à quo proditum legimus, lata quoq; lege, paſſim in Creta permitti maſculam Venerem. Id ne quis à me fingi putet, tanti philoſophi uerba ſubijciam, eo quidem libentius, quòd ea zelo (ut arbitror) Chriſtianæ ueritatis interpres facere Latina neglexit, πρὸς δὲ τὴν ὀλιγοσιτίαν, ὡς ὠφέλιμον. πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομοθέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν, ἵνα μὴ πολυτεκνῶσι, τὴν πρὸς τοὺς ἄῤῥενας ποιήσας ὁμιλίαν. hoc eſt, ad cibi autem temperantiam, ueluti perutilem, multa legiſlator ſapienter ac ſtudioſè conſtituit, & de mulierum diuortijs: ſiquidem ne ſuperfluam parerent multitudinem, cum maſculis induxit concubitum. Quę quum ita ſint, audet tamen Strabo libro decimo, Cretam aſſerere, uniuerſarum gentium conſenſu, priſcis temporibus optimis fuiſſe inſtitutam legibus, earumq; æmulos ac ſectatores fuiſſe Græcorum optimos atque primarios, in primis uerò Lacedæmonios: quod in Legibus quoq; Plato confirmat. Cæterùm de alijs exactiorem peragere cenſuram, nunc non eſt conſilium: neq; enim operæ fuerit iſta diſcutere. In hac utiq; parte nòn rectè habuiſſe Cretenſium mores, quis eſt qui neſciat? Nec dici poteſt, ignoratum à Strabone ritum hunc turpiſſimum, quum de eo ipſo multa uerba faciat: amaſium quidem κλεινόν, id eſt, illuſtrem:
B amantem uerò philæthora, hoc eſt, ardentem, appellatum in ea inſula prodens. Traditum quoq; ab Athenæo eſt, Cretenſes præcipuè, ac in Eubœa Chalcidenſes uſque ſtuporem τὰ παιδικά, id eſt, pueriles amplexari amores. Sed & Ganymedem non ab Ioue raptum Echemenes ſcribit, uerùm à Minoe. Chalcidenſes apud ſe ab Ioue raptum prædicant, in loco quem Harpagium uocant, ubi & ſuccreſcant copioſius myrti præcellentes. Iam & amore Theſei obretitus Minos ſuſceptas ex nece filij cum Athenienſibus inimicitias gratè depoſuiſſe fertur. Inſuperq; illi Phędram cõceſſiſſe filiam. Sunt qui tantæ fœditatis initia, non à Cretenſibus omnino propagata ſcribant, ſed ab hoſtica dæmonum fœditate: quos fuiſſe nunc incubos, nunc ſuccubos, alibi (opinor) probauimus. Nonnulli à Laio, qui hoſpitio à Pelope exceptus Chryſippum eius filium ita adamarit, ut ſecum raperet Thebas: etiam ſi non me fallit, ab Ioue id perpetratum Praxillam Sicyoniam ſcribere. Achilles quoq; ille tãtus bellator nulla magis ratione Troilum creditur peremiſſe in Thymbræi Apollinis ara, quàm quod morigerum ſe illi pręſtare foret aſpernatus. Quod in Alexandra ſcribit Lycophron. At ipſe, inquit, interpres, Troilum ſcio δασυγένειον καὶ μελάγχρουν, id eſt, barbitij conſtipatioris & nigricantis corporis, & amoribus Achillis prorſus indignum. Hoc eo appoſui libentius, ut noſcerent ſtudioſi, quæ ad illud Virgilianum adijci queant:

Parte alia fugiens amiſſis Troilus armis,
Infelix puer, atq; impar congreſſus Achilli,
Fertur equis, curruq; hæret reſupinus inani.

Apud Megarenſes inter pueros uere ineunte oſculorum certamẽ agebatur, quiq; ſuauius amantem eſſet oſculatus, corollis onuſtus abibat. Aedebatur hoc Dioclis Athenienſis honori, qui Athenis profugus fuerat pæderaſtes, ac amatũ in pugna protegens occubuerat, eoq; nomine à Megarenſibus honorificè ſepultus. Ab amoribus hoc genus in pueros Sophocli atq; Aeſchylo in theatra etiamnum productis, tragœdiã nonnulli pæderaſten nuncupare, ſibi permiſere. Idem porrò auctor nobis Ariſtoteles eſt, fœminis ferè obnoxias eſſe militares bellicoſaſq; gentes præter Celtas: quorum intem

perantiam nec tacuit Athenæus, & si qui alij masculorum coitum palàm receperunt. A Proinde non absonè prorsum fabulator primus Martem uidetur Veneri coniunxisse, ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀῤῥένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι πάντες οἱ τοιοῦτοι, uel enim ad muliebrem concubitum, aut in masculam Venerem procliues eiuscemodi homines comperiuntur. Suppetit nobis Græcorum astipulatio, qui exemplis Romanam efferre grauitatem non cessant, & (ut ipsorum uerbis utar) τὸ μισοπόνηρον καὶ πρὸς τοὺς παραβαίνοντας τὰ κοινὰ καὶ νόμιμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀμάλικτον. Senatus eiuidem seueritatem in suggillanda peruicaci Capitolini lasciuia, à quo M. Marcelli filius de stupro fuerat compellatus, norunt omnes, quibus Plutarchi monumenta quandoque uenerunt in manus. Vt taceam Trebonium pudicæ sanctitatis militem, cui pulcherrimo & in ætatis flore cõstituto, quum inferre uim pararet Lusius Marij ex sorore nepos, execratus intempestiuam hominis libidinem, in eum cooriens interemit: multis uerò apud imperatorem Marium accusantibus, non iuit inficias, perpetratum à se facinus: sed cur fecisset, rationem illi comprobauit. At egregius imperator uinculorum sanguinis sponte oblitus, corollam, quæ strenuè præliantibus dari assueuerat, afferri iussit, protinusque Trebonio imposuit. Sed nec Orsines apud Sagara nobilissimus satrapes, ut qui à Persarum rege Cyro initia generis duceret, quum Alexandrum & amicos muneribus amplissimè cumulasset, Bagoæ spadoni, qui Alexandrũ obsequio corporis deuinxerat sibi, quicquam prorsum honoris detulit: admonitusque à quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respondit, Amicos se regis colere, non scorta: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. Auctor tamen Herodotus est, à Græcis didicisse Persas, pueris abuti. In eosdem debacchari solitum Alexandrum, Athenæo item credimus, quando Bagoan inspectante theatro uniuerso, etiam sauiari identidem non erubuerit. Sporum etiam exsectis testibus in muliebrem naturã transfigurare conatus est Nero. Eundem in formam constupratæ puellæ, ut Dion scribit, in theatrum accersiuerat Vitellius. Sed contumeliam non ferens Sporus sibi manum admouit. Eurysthea quoque fuisse Herculis delicias, uel (ut Græci dicunt) τὰ παιδικά, scribit Diotimus, proindeque certamina obijsse. Thebanos, Elienses, atque item Cretenses B amatores, in Moralibus execratur Plutarchus, Atheniẽsibus collaudatis & Spartanis, apud quos is exerceretur amor, de quo Euripides,

> ἀλλ' ἔστι δή τις ἄλλος ἐν βροτοῖς ἔρως,
> ψυχῆς δικαίας, σώφρονός τε κ' ἀγαθῆς.

Amare siquidẽ pueros, eos quibus animus probus foret, lege permissum Spartæ: coire autem cum illis, turpissimum: perinde atque nõ animus, sed corpus amaretur. Qui accusatus foret, tanquam ad dedecus congrederetur, is uerò per omnem uitam censebatur infamis. Scribit tamen alicubi Plutarchus, Seruum formosum amare, ueteribus nõ esse turpe iudicatum: quod, inquit, etiam ex comœdijs testatissimum est: uerùm à liberis corporibus abstinuisse, honestissimum esse in primis habitum. Digna uerò in censura istiusmodi Anacreontis sentẽtia, quæ haud prætereatur: Interrogatus nanque, quid ita in deos haud magnopere hymnos concinnaret, sed in pueros ferè: Quoniã, inquit, οὗτοι ἡμῶν θεοί εἰσι, dij nostri hi sunt. Hinc crebriter ab ueteribus παιδικούς, dici hymnos comperias. Et in Isthmijs prodit Pindarus, Lyricos antiquiores, qui Musarum conscenderent currum, ῥίμφα παιδείους τόξευσαι ὕμνους.

Item nonnulla ad idem spectantia. Syllæ cinædica turpitudo, & Gallorum, ac Cæsaris. Laij in cinædos decretum. Vnde sit cinædorum in coitu uoluptas. Hircini quoque odoris ratio. Qui hirquitalli, & hirqui: & tragica facies apud Aristotelem, præter Theodori sententiam. Hermaphroditorum species. Tragænæ capræ, seu hircænæ. Genitalium duplicatio. Cap. X.

Arcesilaum memoriæ proditũ est, & in Sympofiacis Plutarchus nõ omisit, quũ mœchos increparet quosdã atque intemperantes, dicere consueuisse, Nil differre, antè an retrò quis cinædus foret. Ceterũ rectius itẽ fecerimus, si hisce nostris commentationibus Platonis quoque præceptũ ex octauo Legũ inseruerimus, quo philosophus sanctissimus Venerẽ execrabilem nititur reprimere. Abstinendum, inquit, Atheniensis ille hospes, à maribus censeo. Nam qui

A qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminātes, ubi radices agere, quod seritur, nunquam poterit. Abstinendum quoq; ab agro illo fœmínino, ubi semen germina nolit producere. Cognata ijs sunt, quæ Maximus scribit Tyrius: Cum masculo, inquit, corpore iniqua fit permixtio, sterilisq; congressus. Quid saxis mandas semina? Sabulum quid aras? Oblectationes hoc genus ad ipsam trāsfer naturam, ad agricolationem oculos conuerte, fructuosis lætare uoluptatibus, ne secula mox futura semine pereant destituta. Ciceroni tamen turpitudinem hanc inimiciter Salustius obiecit: obiecit & Verres: cuius filius quū in ea quoq; re malè audiret, Ignorare uideris (inquit Cicero) decere, filios intra ianuam coarguere. Syllam uerò Romæ dictatorem, produnt auctores grauissimi, ab primo pubescentis ætatis uestigio in scurrarum gremijs per damna uenundati pudoris adoleuisse. Qui tamen etiam si sexus sui nunquam memor, & ultra commendationem gratiæ puerilis ætatis, senex exoletus in aliena ætate flagitia corporis retinens, uitijs obsessus Romano præfuit imperio. Quin ne quid desit, amplissimi senatus decreto ac populi, prosperæ ac perpetuæ felicitatis nuncupatione ornatus item est. Auctor nobis Plato est, Thebarum regem Laium atrociter, id est, ignis supplicio, in emasculatores ac naturę peruertentes placita animaduertendum censuisse. Inter Gallos uerò quandoq; malū id insæuisse adeo, proditū memoriæ est, ut inde nefaria sanciretur lex, Ne cui duxisse uxorem liceret, qui prius uxoriam non implesset functionem. Cæsar parte hac malè audiuit, quod apud Nicomedem desedisset adolescentulus: propterea incōditis iocis triumphantem sequuti milites ut inquit Dion, inclamarunt subinde, Καῖσαρ μὲν γαλάτας ἐδουλώσατο, καὶ Καίσαρα δὲ νικομήδης. quod permolestè is tulit, etiam si alijs arrisisset. Sed enim quia cinædulos scimus summa, dum turpiter atteruntur, perfrui uoluptate, putamus'ne quippiam altioris subesse rationis? Minus fortasse pudicum aut graue fuerit, ijs tamdiu immorari: sed meminisse legentes debent, nos nostra hac commentandi sedulitate, rerum copiæ in primis studere, ut spicilegium conficiamus (ut sic dicam) satyricum, unde languentibus etiam conciliari possit appetentia. Quòd si qua me præterierint, quæ haud parum multa esse,
B non ambigo, me consuler, Veterū sapientissimos multa scisse, non omnia. Scimus præterea perfectissimas artium, temperantiam, iusticiam, prudentiam, non honesta modo expendere, iusta item ac utilia: uerùm noxia quoque, & turpia & iniusta. proinde τὴν ἀπειρίαν τῶν κακῶν καλλωπιζομένην ἀκακίαν οὐκ ἐπαινοῦσιν, ἀλλ' ἀβελτηρίαν ἡγοῦνται. Sed & Thebanus Ismenias discipulis itidem benè tibia incinentes ostentabat, & secus, insusurrans celebratum illud, οὕτως αὐλεῖν δεῖ. Et rursum, οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ. Quin Antigenidas iuuenibus iucundiores asseuerabat tibicines bonos, qui & malos forent experti quandoque. Quare neminem uel in hisce ἀνισορήτως ἔχειν rectè, sum opinatus. Igitur in literis ita inuenio literatis, tum apud Aristotelem, tum apud alios. Excrementis singulis locum esse à natura cōstitutum distinatumq;, in quem decretoriè ac naturæ ui secerni debeant. Solicitata uerò natura, spiritus excurrēs tumorem admouet, excrementumq; unà extrudere solet. Nam ut prima primi Auicenna quoq; perdocet, spiritus expulsionem iuuat, ut urinam in uesicam, cibum consumptum in aluum naturæ deduci placuit. His autem proximè genituram quoq; in testes & penem deferri, constitutum est. Quibus itaq; meatus habitu suo naturali priuantur, uel quia occæcati sunt, qui ad penem tendant, quòd spadonibus hisq; similibus euenit, uel etiam alijs de causis, ijs talis humor in sedem confluit. Quippe qui hac etiam transmeare soleat. Quam rem eius loci contractio in coeundo, & partium sedi appositarum consumptio indicant. Qui si admodum semine genitali abundant, excrementū illud largè in eum locum se colligit. Itaq; quum excitata cupiditas est attritum pars ea desiderat, in quā confluit excrementū. Quum enim libido commota est, spiritus eodem concurrit, & genus id excrementi confluit, quò secedere natum est: & si tenuè spiritosumq; est, quum difflatum id fuerit, requiescunt: ut pueris & adolescentibus interdum, nullo secreto humore, cessare tentigines solent: sed si crassum corpulentum'que est, nisi extruso, quiescere nequeunt. Quorum uerò natura mollis est & fœminea, ita hi constant, ut genitura uel nulla uel minima eò ueniat, quò illorum secernitur, qui præditi natura integra sunt: sed se in partem sedis diuertat, quod propterea euenit, quia præter naturæ normam constiterunt.

Quum enim mares crearentur, ita degenerarunt, ut partem uirilem mancam atq; ob- A
læsam habere cogerentur: unde fit insatiabiles etiam sint more mulierum. Quibus itaque sedem humor ille adiuit, hi pati tantummodo auent: quibus autem in utranq; partem sese dispertijt, hi & agere & pati affectant. Sed sunt quibus item ex consuetudine affectus hic accidat. Egestio uerò excremēti genitalis maximam affert oblectationem respectu aliarum euacuationum: quoniam in ea, uirtus in primis uiget animalis sensiua, commeatq; per partes sensibilissimas. Accidit præterea in coitu uoluptas, inquit, primo de Animalium generatione Aristoteles, non solum propter seminis emissionē, sed etiam spiritus: quod in pueris palàm fit, & sterilibus uiris. Iis enim accidit oblectatio tum ex attritu, tum ex spiritus secretione. Qui uerò rem Veneream agunt, aut qui in ætate sunt quę sufficiat Veneri, malè olent, καὶ τὸ καλουμένον τράγου ὄζουσιν, hoc est, uirus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio est, quoniam puerorum spiritus πέπτει τὸ ὑγρὸν καὶ τοὺς ἱδρῶτας, id est, humorem sudoremq; concoquere potest: uirorum autem nequit: proinde sunt in ijs humiditates crudæ indigestæq;, & ad corruptionem procliues: ideoq; sudores eorum, & resoluti illinc fumi grauiter olent: neque enim calor latenter cōsumit, ut in pueris, sed extrudit potius, & uapores concitat: idq; in alis præcipuè atq; inguinibus: simul à membris alijs humore redundanti illuc profluo: simul quia partes illę obtectę plurimùm sunt, minusq; exercitatę. Ab hoc euentu putant eruditi, & Sex. Pompeius docuit cum Censorino, pueros dici hirquitalos, ubi primùm ad uirilitatem accedunt, fitq; Venereorū appetentia opportuna: ex hircorum libidine, aut odoris insuauitate, quem nunc tragum uocāt, nunc hircum, aut (ut Catullus) caprum. At quoniam præpingues hirci, minus fœcundi sunt: inde quum uites non ferunt, dicuntur τραγᾶν, id est, hircescere. Porrò, quia contrudit libido oculos in angulorum angustias, quos uocant hirquos, auctore Suetonio, in uitijs corporalibus: inde à Virgilio scriptum uolunt, Transuersa tuentibus hirquis.
quoniam libidinis, quæ in hirco præferuida est, illic promātur signa. etiamsi Apuleius grammaticus, quòd illic hæreant oculi, hirquos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares cōuersos. Proindeq; apud Aristotelem, τὰ τραγικὰ πρόσωπα, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragœdorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares ualeant inflectere. Valerium Plutarchus scribit habitasse τραγικώτερον, quod uelut tyrannus omnium ingrueret capitibus. At Dionysius Pheræum, qui menses modò decem Thessalis imperitasset, tragicum appellabat tyrannum, temporis breuitate notata. Traditum ab Plutarcho est, Alexandrinos M. Antonij luxum & scurrilitatem amplexantes dicere consuesse, tragica illum facie in Romanos uti, in se autem ipsos comica. Tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt. Quoniam uerò in coitus ratione uersamur, subijciamus de hermaphroditis non ingrata ex Græcorum cella proma. Scribit ergo Leonides, eorum quatuor uideri species, ac in hominibus quidem tres, in mulieribus unam: siquidem in uiris quandoq; in perinæo, id est, cole, uti interpretatur Theodorus: quandoq; uerò in oschei meditullio hirsutior se promit pudendi muliebris effigies. Tertius autem modus, quo ex oscheo uelut pudendo urina profunditur. In mulieribus uerò supra clitorium in ephebeo uirilis membri positio comperitur. Nec testiculorum abest prominentia infrà colem. Et duplex quidem genitale uisitur in homine quādoq;: in capris tamen præcipuè, quas etiā inde tragenas nuncupant, perinde ac hircænas dixeris. Cæterùm etiamsi ita nascētibus unde potius indatur nomen, ambiguum sit: à meliore tamen, hoc est masculino uti nūcupentur, impetratum à consuetudine est. Neq; enim androgynas audiuimus, aut hermaphroditas. Quo autē sydere prodeant hermaphroditi, eunuchi, uiragines, archigalli, ubertim Matheseos tertio Firmicus in solis decretorum ratione. Androgynos uulgò dici ambiguo inter marem & fœminam sexu, Liuius scribit, ut in plerisq; faciliore ad duplicanda uerba sermone Græco. Abominatos præcipuè semimares fuisse, idem scribit libro Macedonici belli primo, ac in mare deportatos.

A *Qui dicantur officiosi. Item betæ, necnon uolsi ludij, & præcisi. Loca Martialis duo explicata uberius. Quid sicula, & sica. Chabetc. Item badas, seuinus, & anaphlystius: item catadactylicus. I. e Pindari obitu. Dropax quid. Dactylios. Quos poetas amauerint dij. Cap. XI.*

ACherius orator, cui tanta orationis celeritas affuit, ut & uitium fieret, & bracteata Cæsaris Augusti ad id sentẽtia circumferatur, Acherius noster sufflaminandus est, quum libertinum reum defenderet, cui obijciebatur, quòd patroni cõcubinus fuisset, dixit, Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in liberto officium. Hinc factum Seneca scribit Declamationum quarto, ut impudici, fœminatiq́; (ut quidã enunciant) & obscœni, aliquandiu officiosi sint uocitati. Est tamen honesta item uocabuli eius notio: nam pro Milone Cicero labores suos officiosos dicit. At Cynicus Diogenes, molles id genus, etiam betæ nomenclatura non absq; felle uidetur appellasse: nam quum à quibusdam, ut canis incesseretur, seq; amplius obseruaturos prædicarent, ne mordicus ab illo apprehenderentur, Bono animo esse iussit, neq; enim canibus esse in more uesci betis. Quod & Augustus significasse uidetur, quũ betizare, pro languere posuit, quod uulgò diceretur lachanizare. Sed & Catullus:

Languidior tenera cui pendens sicula beta,
 Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.

Qua in parte aduertendũ obiter, siculam dici de uirilitate, forma deminuta à sica. Chabeten mechanici siphonẽ dicũt. Sed ad betã nihil. Animaduerto & uolsos ludios rectè de cinædulis posse dici: quãdo, ut in Magia scribit Apuleius, ludij omnes, hoc est, Dionysiaci technitę, siue histriones impudici erant. Mox, inquit, in iuuẽtute saltandis fabulis exossis planè & eneruis, sed (ut audio) indocta & rudi mollitia: negatur enim quicquã histrionis habuisse, præter impudicitiã. Scribit tamen in doctorum indagine Marcellus: pueros depiles ac glabros, qui in ludis præsultarẽt, ludios à Romanis ueteribus nuncupatos. Et Appianus Alexandrinus in Libyco, triumphi describẽs pompam: Imperatorẽ, inquit, lictores preibant purpureis amicti uestibus, tum citharœdorum ac tibiarũ turba ad Hetruscæ similitudinẽ pompæ. Hi succincti coronisq; aureis redimiti, B suo quisq; ordine canẽtes psallentesq; prodibant. Hos ludios appellant. Vt facilè crediderim, Hetruscos à Lydis sumpsisse originẽ. Horũ in medio quispiã talari ueste, fimbrijs ac armillis auro splendentibus amictus, gestus uarios ædebat, risumq; undiq; ciebat. Cæterùm, ut ad rem, uelut postliminio, redeamus: Cinædus, ut est apud Ameriam, dicitur etiam βαδᾶς: id quod adnotaui procliuius, quoniam passiua est uox ea linguæ uernaculæ, paulum modò luxata: sed ita, ut origo diluceat tamen. Badas Latinè scribitur. Androgynum uocat etiam Pollux. Secundis modò auribus ista accipiant studiosi, quando aduersas impensè deprecamur, ut à metu uirulẽtiæ dentato esse uacuis liceat. Dicitur idem hic & καταπύγων: sicut παιδοφθόρος, puerarius. Nam pudicos amatores ἐραστὰς uocant, amatos uerò ἐρωμένους. Præcisos item id genus muliebria patientiũ eruditorum quandoq; nuncupat schola. Senecæ id comprobat auctoritas: Quid porrò, inquit, non est iniquum, fortes arma sumere, & in castris pernoctare, & pro uallo obligatis stare uulneribus: interim in urbe securos esse pręcisos, & professos impudicitiã? Ad quod Martialis alludens Epigrammatum secundo:

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus
 Vilia panniculi percutit ora sono.

Eum locum interpretatus Domitius, putat à præciso intestino declinari uocabulum in turpitudinis notione: nam præcisum & omasum duo esse intestina, Martialis auctor est. Ego ex Græcæ linguæ, ut multa, proprietate atq; imitatione deflecti eius uerbi notionem puto: nam id apud eos κόπτειν quandoque signat, quod apud nos præcidere, ut apud Aristophanem in Batrachis, κἀκόπτετ' ἐγκεκυφώς, id est, & præciditur acclinatus, adnotante etiam interprete, id uerbum κόπτεται, pronunciari κακεμφάτως. Et quia Martiali opem tulimus pro ingenij captu parte hac, cõmoneamus eius libri studiosos, poetæ eiusdem sales futuros sapidiores multo, gustumq; amplius lacessituros, si ad siculam respexeris, quam paulo antè pro uirili parte capi diximus per diminutionem à sica, illo Epigrammate libri undecimi,

A

Inuaſit medicus ſica phreneticus Eucli,

Et præcidit Hylam, hic (puto) ſanus erat.

Apud eundem Ariſtophanem ſeuinum obſeruauimus pro inſcenſore capi atq; etiam emaſculatore: à uerbi Græci proprietate βινᾶν, cuius meminit etiam ad Pætum Cicero. Nam anaphlyſtius in eadem comœdia maſturbatorem innuere uidetur, qui fiat ſine fœmina maritus, & thalaſſionem indicat manibus libidinoſis: quippe ἀναφλᾶν ſignat τὸ μαλάσσειν τὸ αἰδοῖον, id eſt, mollius genitalia tractare. Sed & apud Eupolin in Autolyco, anaphlaſmum pro Venereis obſeruatum, ſcio. Legimus porrò & catadactylicum de puerario dici: quoniam dactylion, id eſt, annulum de ſedis hoſtiolo pronunciari, frequentiſſimum apud Græcos eſt. Sed nos iam ab iſtis reſiliamus: illud adijcientes modò, Pindarum nouem Lyricorum principem, ut Fabio credimus, morte quoq; nobilitatũ, ſi qua turpibus ineſſe nobilitas poteſt: nam in gremio dilecti pueri in gymnaſio inuentum eſſe mortuum, Græcorum monumentis teſtatum eſt. Hic eſt Pindarus quem ita denique amaſſe Apollo fertur, ut illi oblatorum portiunculam impartiretur, quin & à ſacerdote ad cœnam cum Deo in ſacrificijs ſubinde uocaretur. Verùm & carminis Pindarici amatorem fuiſſe Pana, Plutarchi teſtatum monumentis eſt: ſicuti Archilocho Heſiodoq; morientibus per Muſas beneuolentiæ teſtimonium præbuit numen. Sed & ab Sophocle uiuẽte hoſpitio exceptum eſſe Aeſculapium, traditur. Quin mortuum ſepeliri, curauit Deus alius. Quippe ita ſancitum eſt, non uideri Deum φίλιππον, aut φίλορνιν, id eſt, in equos propenſum, uel aues: ſed eſſe apprimè φιλάνθρωπον, id eſt, hominis ſtudioſum. Martialis denique, ut quacunq; ſe oſtentarit occaſio, Latinę eruditionis pomœria proferamus, in cinædum Gargilianum ſcribens, ſic ait:

Pſilothro faciem lauas, & dropace caluam,

Nunquid tonſorem Gargiliane times?

In parte hac id modò ab interprete affertur, eſſe depilatorium unguentum dropacem. Ipſe in Galeni theſauris id item comperi, Maciem inoriri plerunque ex corporis totius frigidiore, ſicciore q; temperatura, nonnunquã ob digerẽtis uel nutrientis uel utriuſq; facultatis imbecillitatem: ſic uerò affectis opitulatur unguenti genus, inquit, quod à Græcis hodie dropax nuncupatur, quando graciles multi ſic obeſiores ſunt redditi. Dropax ab ſinapiſmo creditur diuortium habere, quod è ſinapi fit ſinapiſmus, è pice dropax: proinde pittoſis item appellatur, id eſt, picatio. Dropaciſmum & ſinapiſmum in Græcorum medicis obſeruauimus dici pro dropacis & ſinapis conſperſione, quę in mendendi uſu rationem habet plerunq; ad euocanda in corporum ſuperficiem, quę altius inſinuata latitant nocent q;. B

Specula cur inuenta. Maronis locus explicatur ex Bucolico ludicro. Cap. XII.

SOcratẽ philoſophũ ſcribit Apuleius, ſpeculo, quod mirũ fortaſſe uideatur, ad morum diſciplinã eſſe uſum. Quippe ſuaſiſſe diſcipulis fertur, crebrò ut ſemet in ſpeculo contẽplarentur, ut qui eorum foret pulchritudine ſibi cõplacitus, procuraret, ne corporis dignitatẽ morũ dehoneſtamento pollueret. Qui uerò minus in ſe uiſendã formã inſpectaſſet, minuſq; ſe eo nomine cõmendabilem, nauiter conſurgeret, ut uirtutis ſplendore inopiam formę colluſtraret, ac ingenio corporis damna rependeret. Seneca quoq; Naturaliũ primo: ſpecula eſſe tradit inuenta, ut homo ipſe ſe noſceret: Multi, inquit, ex hoc conſequũtur primò ſui notitiam, mox & conſilium quoddam: formoſus, ut uitet infamiam, nec Libycis ſe uitiorũ Syrtibus adobrui ſinat, ſed fauẽtibus dijs hominibuſq; ſtiuam (quod dicitur) teneat: deformis, ut ſciat, uirtutibus redimendum, quicquid corpori defuerit. Amplius, ut iuuenis flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audẽdi. Senex, ut indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret, admoueri ſibi lineas ſentiens. Sed & natura, inquit, idem Seneca, facultatẽ uel inopi eſt impertita ſeipſum uidẽdi, fons cuiq; perlucidus, aut leue ſaxum imaginẽ reddit. Hinc illud Maronis:

Nuper me in littore uidi,

Quum placidum uentis ſtaret mare.

Hactenus Seneca. Sed & in Alcyone Lucianus: Nónne uides, inquit, ut ſuperiora ſint ſerenitate conſpicua, fluctibus autem ſedatum mare ac tranquillum, ὅμοιον ὡς ἄπαν

κατόπτρῳ

A κατόπτρῳ, id est, speculo (ut sic dicam) consimile. Nidulante siquidem alcyone, alcyonidas quos uocant, dies, agit mundus. Ex quibus est hæc uel præcipua. Sed & alibi Lucianus idem in dialogis quos uocat ἐναλίους, id est, marinos, colloquentibus Doride ac Galatea, inibi inquit Doris: ex petra quapiam, sicubi flustra sint, acclinata in aquam cõspicare teipsam, non ferè aliud quàm expressius albentem colorem: hic uerò non laudatur admodum, ni decenter rubens quippiam intermicarit. Cæterùm hæc obiter adnotasse uolui, ut scirent literarum interiorum candidati: quid aduersus grammaticorum nugamẽta & promixtas opiniones nutantesq;, proferri possit, quos sæpe aduersus retiarium ferula delectat, & uolsella, ut est apud Varronem, cum gladio pugnare. Sed quo maius subeat ista legendi prolubium, addemus & quæpiam sanè haud illepida.

Item de speculis nonnulla ex mathematicis rationibus: nec non de naphtha, & specillo. Atq; inibi locus Plinij perpenditur. Medeæ pharmacum. Optice. Geometriæ partes. Canonice. Metrice. Specularij. Specularia fenestrarum. Specillata patina. Conspicilia.

Caput XIII.

ARchimedem uerò Syracusanum, in omni quidem geometria multùm ante alios admirabili subtilitate uirum, sed in speculorũ ratione pertractanda uel maximè memorandum, legimus uolumine ingenti rimatum acerrimè, cur planis quidem speculis fermè pares obtutus, & imagines uideantur: in tumidis uerò & globosis omnia defectiora: at cõtrà, in cauis auctiora. Necnon cur læua cum dextris permutentur, quando se imago eodem speculo tum recondat penitùs, tum foras exeat. Cur caua specula, si ex aduersum soli retineant, appositum accendant fomitem, qui fiat uti arcus in nubibus. Qua ratione proditum Galeno est de Constitutionibus tertio, ab Archimede hostium naues perustas, pice nullo negocio ignem concipiente. Sicuti in Asiæ urbe domum deflagrasse contigit, fenestrę cuidam lignis pice litis adiacentibus, & in extima parte columbino retrimento ex putrefactione amplius arefacto: nam eo ualidius solari radio uaporante, ut æstate assolet media, materia flammam concepit, inoxq; ad summa peruenit incendium. Sic & celeB bratum Medeæ pharmacũ ignibus admotum inardescebat. Constabat autem sulphure ac asphalto humectiore. Naphtham id fuisse, Plinius scribit. Sed eam in Pompeij rebus scribit Dion, esse φάρμακον ἀσφαλτῶδες. Quo Luculli milites Tigranocerta obsidentis diuexati plurimum sint, per machinas effuso: quoniam malo eatenus ignita sit uis, uti cuicunq; admoueatur, perurat, nec ab humectis restinguatur facile. Scribit tamen Diodorus, radicis cuiusdam potestate, quam edocuisset Circe, pellicem ab Medea concrematam. Sed hæc, ut ad specula redeam, interciderunt omnia, ac uel temporum iniuria pleraque lacessentium, uel priorum incuria nobis erepta persæpe cogunt impingere, ut nonnunquam nobilium ingeniorum fœtura uel præfocata, uel allisa, ne Stesichori quidem, quod dicitur, illa norimus Græcis cantissima. Verùm enimuero tempestate nostra extant tamen optices uestigia aliqua, quibus quum alia doctè præcipi animaduertas: tum illud, Speculorum materiam esse lenitatem, ac partium inoffensam continuitatẽ, quæ meatibus prorsum careat sensui perspicuis, qua ratione lignum, item id genus alia plura, minus effici posse specula. Formam uerò esse leuigationem ac perfectam polituram, quo nomine intelligi uolunt omnem aspredinis utique amotionem. Porrò ut exactius uisibilia ualeat exhibere, necessariam tradunt sensibilis coloris absentiam. Sed cur nam in speculo, imbecillis fit imaginũ expressio? nempe quia formæ reflexæ debiliores comperiuntur, proinde & debilius offeruntur, ac mouent. Ratio euidens nõ ex spacio solum, à fonte distito, sed amplius ex obliquatione. Siquidem rectitudo lucis cognata progressui est. Id & in alijs naturæ conuisimus operibus. Omnis enim motus tanto est fortior, quanto rectior: propterea uigorem obliquitate, ac flexu hebescere, palàm fit. Additur illud quoq;, Speculi colorem immisceri reflexæ luci, quæ fuscior inde effecta faciem aliquo modo maculosam ostentat, infectam'ue. Latent tamen in ea sæpius labeculæ ex reflexionis debilitate. Porrò geometrię portio eadem, quàm Græcè quidem opticen dicimus, perspectiuam Latinè: id efficit item admirandum, uti in speculo uno rei unius plures sese ostentent imagines. Item si certo utiq; modo, & loco astituatur speculum, imaginet prorsus nihil: situ autem demutato, imaginosum

ginosum fit. Id comminiscitur quoq; ars hæc, uti caput in imo compareat, pedes uerò A
surrecti. Id quod prodidit Varro. Qui & geometriæ partem facit alteram, Canonicam Græcis nuncupatam: quæ uocum longitudines & altitudines mensu distinguit certo: longior autem mensura, rhythmus uocatur, id est, modulus uel numerus & pedum ordo: altior autem μέλος, id est, cantus modulatus: nam μετρικὴ, id est, mensuraria seu dimensiua syllabarum excutit mensum, & canonicæ portio est. Sed & alibi super speculis euigilata nobis quæpiã. Interim illud minimè distulerim: esse apud Patras in Achaia Cereris templum, & ante id fontem, ubi & μαντεῖον ἀψευδὲς, id est, maximè uerax oraculum, in ijs modò quæ ad morbos spectant: nam funiculo prętenui speculum in fontem demittunt, ita libratum, ut aquam modò per ambitum leuiter attingat: mox fusis deæ precibus, usq; thymiamate in speculum cõtuentur, ac inibi sese ostentat morituri pòst paulo, aut superfuturi imago ægroti. Deniq; parte hac monitos uelim studiosos, illud Plinianum de Mortibus repentinis ex libro septimo: Super omnia C. Iulius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens, esse qui ad conspicilia referant, quæ inserta naribus uisum mirè adiuuant. Sed Varro facilè hos retũdit, apud quem ita legimus: Hinc, quo oculos inungimus, quibus specimus, specillum. Sunt qui conspiciliorum artifices, specularios rectè dici opinentur: ac qui fenestris specularia prætendunt, frigoris defendendi causa, meminit iureconsultus Vlpianus. Specillatam patinam intelligũt nonnulli specillis distinctam. Hypaliptrum Galenus specillum uocat.

De Vesta, & ignis inextincti ratione: itemq; de uirginibus. Ouidij & Papinij loca amplius explicantur. Ignis sacri extinguendi ritus apud Persas. Ignis è cœlo lapsus. Item de Vesta, ex Phurnuto. Atrium Vestæ quid. Caput XIIII.

VEstam, Saturni ac Rheæ filiam Diodorus scribit, primamq; domuũ structuram excogitasse. At Plato & Platonẽ sequuti summo ingenio uiri, altius mentis aciem intendentes, Vestam deam accipiũt, essentiam formarum separatarũ, diuinorũq; stabile fundamentũ. Ideoq; Vestæ ante alios deos sacrificare priscos consueuisse. Quod in Olympici Iouis sacris seruatum, in Eliacorum primo Pausanias scribit, θύουσι δὲ inquit, ἑστίᾳ μὲν πρώτῃ, δεύτερον δὲ B
ὀλυμπίῳ Διί. At libro de Dubijs animæ secundo Plotinus, terræ animam tum Vestam, tum Cererem dici ab hominibus tradit: quam tamẽ Plutonem quoq; cum Proserpina coeuntẽ, nuncupant pleriq;. Sunt qui Vestę appellatione, terrã significari putẽt: eamq; ueluti mulierem effingant, tympanum gestantem, quoniam uentos intra se contineat. Quam rationem sequuti Romani Vestæ templum rotunda struxere forma, in quo & perpetuus seruaretur ignis, imitati terræ figuram, quasi lar focusq; sit, sed totius mundi potius. Cuius medium, Pythagorici putant ignis sedem: sicuti in libris de Cœlo, & mundo cõmeminit Aristoteles, & in Timæum Platonis Chalcidius. Et larem uocant ac monada. Terram uerò neq; immobilem, neq; in medio positã globi, sed esse circum ignem in ambitu suspensam: quam sentẽtiam Platonem quoq;, quum senior iam foret, sequutum esse, memoriæ proditum est. Quin & ab igni & elemento quinto, mundi initia esse ducta, inter Pythagoræ placita fuisse, auctor Plutarchus est in libro de Philosophorum dogmatibus. Id quod in Parallelis explicatur fusius, de Camilli gestis rebus. Produnt alij, Vestæ ideo ignem apponi, quòd terra inflammationes in sublimi faciat ex seipsa. Lucius uerò Florus etiam sic scribit in Numa: In primis focum Vestæ uirginibus colẽdum dedit, ut ad simulacrum cœlestium syderum custos imperij flamma uigilaret. Ignis porrò inextincti custodes uirgines erant, ut puram & incorruptam ignis substantiam, inuiolatis item integrisq; corporibus, illis commendarent: siue quòd sterile ac infœcundum esset, scitè uirginitati adiungerẽt. At in Græcia, ubi perpetuus seruatur ignis, non uirgines, inquit, Plutarchus, sed coniugio solutæ mulieres, eiusce rei curam habẽt. Strabo tamen libro nono: in saxo, inquit, uetustum Mineruæ templum Poliadis surgit, in quo lucis inextinctæ lychnus est, & uirginũ domus, quam Ictinus condidit. Lectum in Gręcorum commẽtarijs illud quoq;: ignem cœlitus primò in agrum decidisse Argiuum, qui & in templo Apollinis seruetur, quod Argis in foro sit excitatum. Si uerò quandoque interextingueretur ignis, sicuti Athenis Aristone tyranno: & apud Delphos, templo à Medis incenso, & Romæ tum Mithridatici, tum ciuilis belli tempo-

A temporibus, haudquaquam ex altero igne lucernas sacras succendere fas erat, sed nouum & peregrinum elici oportebat, accensa ex sole flamma pura & immaculata, uasis quæ scaphia uocabant, quę ratione ista sic concinnabãtur excauata, ut radijs solaribus hinc inde coniectis in centrum, arida materia apposita, cõfestim promicaret ignis. Inter nostros uerò scriptores sunt, qui tradũt, interextincto igne, uirgines uerberibus affici solitas à pontifice: quibus mos erat, tabulam felicis materiæ tamdiu uerberare, quousq; exceptum ignem cibro æneo in ædem uirgo ferret. Nec mirum: nam sicuti etiam commeminit Antiquitatum secundo Dionysius, id Romani præsagium interitus Vrbis opinabantur. Quod uerò scitu dignum est, & nostrę religioni cõsentaneum mensę Martio quotannis innouabatur ignis in templo Vestæ, quod in Fastis canit Ouidius:

Adde, quòd arcana fieri nouus ignis in æde
Dicitur, & uires flamma refecta capit.

Quo in loco notandum id obiter quoq;, Arcanam dici ædem, non quia illuc mares nõ ingrederẽtur, quod uoluit interpres: sed quia, ut Dionysius inquit, pręter ignem arcana erãt quędam in templo deæ sacra, quorum neq; pontifices cognitionem haberent, neq; uirgines. Quod & Silius carmine comprobat, libro Punicorum tertio,

Et Vestę secreta feramus.

Titus porrò Liuius ab Vrbe condita libro quinto, in Camilli oratione: Quid, inquit, de æternis Vestæ ignibus, signoq; quod imperij pignus custodia eius templi tenetur, loquar? Et libro sexto secundi Punici belli, æternos ignes recenset, ac conditum in penetrali fatale pignus imperij. Hæc ideo accuratius sum cõsectatus, ut intelligeremus amplius illud Papinij ex quarto Syluarum,

Donec Troicus ignis, & renatæ
Trapeius pater intonabit aulæ.

Vestalibus eum porrò fuisse morem accepimus: quum ui morbi ex atrio Vestæ cogerentur excedere, matronarum curæ custodiæq; mandarẽtur. Atrium autem Vestę, domum intelligimus Vestalium, templo adnexam. In octaua Vrbis regione fuit item atrium Mineruæ, ut scribit P. Victor: sicut in Auentino, Libertatis. Fuit etiam in Capi-
B tolio atrium publicum T. Liuio: sicut alibi regium atrium, quod erat circa forum. Sed & in Latomijs atria recensentur duo, Menium & Titium. Hephestionis funus Babylone celebraturus Alexander per edictum Asiæ ciuitatibus nunciari iussit: ignem, qui ab Persis dicitur sacer, extinguerent, quo ad funebris æderetur pompa. Id uerò Persis erat in more, si obijsset rex, aliàs haudquaquã. Qua causa fuisse Alexandro ominosum, docuit euentus. Quod item ad Vestam attinet, Phurnuti non prætereunda sententia est: In fabulis (inquit) traditum, Vestam primã esse genitam, & postremã quoq;: quoniam ex terra propagata, in eandem resoluantur, rursumq; consistant. Quo nomine in sacris ab ea Græci auspicati in eandem desinebant. Corollis honestatur albis, elementi ambeuntis ratione.

Ignis cultus apud uarias gentes. De usu luminum in nostra religione. Cur homo tantum utatur igne. Dionysius cognomento Lampter. Lampteria festa. Ignis inuentio. Ignis è Vesuuio miraculum. An in ignibus uiuere animal queat. An ignis sit elementum.

Caput XV.

QVod uerò ad ignis cultũ & uetustos pertinet ritus, lectũ in Plutarchi monumentis est, Persis in Grecia occidione occisis, consultãtibus respõdisse Pythium: Ioui, in cuius tutela libertas sit, patriam esse dicãdam: nec prius rem diuinã faciendã, quàm uniuersæ regionis igne extincto, ueluti à Barbaris uiolatus is foret, purũ ex Delphis, uelut à cõmunibus laribus, accensum intulissent. Chaldęos quoq; numinis uice ignẽ coluisse, Gręci quidẽ scribũt, addita lepida fabella sacerdotis Canopi. Sed Hieronymus quoque & Nicolaus theologus cõprobant Geneseos capite undecimo. Verùm & historia proditum, Darium cum ducibus propinquisq; agmina in armis stantium circuisse, Solem & Martem, sacrumq; & æternum ignem comprecatum, ut illis dignam uetere memoria fortitudinem inspirarent. Legimus & in Græcis illud item, à Medis & Assyrijs Barbaricos contribui eiuscemodi elemento honores, non religione utiq;, sed formidine uerius nocentissimæ, omniaq; absumentis rei. Scribit Porphyrius, quod & alibi arbitror à me relatum, dijs qui

qui sunt intra cœlum, siue cursu quodammodo pererrantibus, siue non errãtibus, quo- A rum ducem esse Solem primò, deinde Lunam existimãdum est, cõmodè sacrari ignem posse, quasi rem cognatã. Sed de nostra item religione, ut aliquid hisce nostris laboribus inseramus: per omnes siquidem Orientis ecclesias, quando legendum Euangelium est, accendunt luminaria iam sole rutilante: non utiq; ad fugãdas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & uirgines illæ euangelicæ semper habent accensas lampades suas. & ad Apostolos dicitur, Sint lumbi uestri pręcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. & de Ioanne Baptista, Ille erat lucerna ardens, & lucens ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbũ tuum Domine, & lumen semitis meis. Addamus & illud scientissimum: Hominem, quoniam cœleste atq; immortale animal sit, igne solũ uti. Qui nobis in immortalitatis argumentum datus est, quia ignis è cœlo est: cuius natura, quoniam mobilis est, & sursum nititur, uitæ continet rationẽ. Cætera uerò animalia, quum tota sint mortalia, tantummodo aqua utuntur: quod est elementum corporale atq; terrenum: cuius natura, quia item mobilis est, sed deorsum uergit, figuram mortis ostendit. Proinde nec cœlum pecudes suspiciunt, neq; religiones sentiunt: quoniam ab his, usus ignis alienus est. Porrò Græcis frequentissimi fuit moris, quum inferretur lumen, religionis causa dicere, φῶς ἀγαθόν, id est, lumen bonum. Et nostri, argumento eodem, mane nuncuparunt: quia manum, ueteribus bonum indicat. Illud grauius multò, quod in libro de Proprietatibus elementorum, inuenimus adnotatum, quisquis eius sit auctor: Nobis, inquit, incompertum est, animal quodpiam ignem habitare omnino. Sed & quarto Meteororum Aristoteles: In terra, inquit, & aqua solum animalia sunt: in aere autem & igne, haudquaquã: quia in eorum corporibus pręualens materia terra est, ac aqua. Hoc propter nostros libens adieci, astruẽtes in Cypri fornacibus uictitare uolucre pennatum. In commentatione eadem legimus, quosdam magni nominis opinatos, in elemẽtorum decuriam non uideri admittendum ignem, quoniam cœlestium orbium attritione generetur: quod autem ex alio nascitur, ipsum elementum non est. Ex hoc autem consequitur illud, ut infrà mobile primum omnia sint ignis plena, ad aerem B usq;. De lampadum ratione in sacris, alibi (opinor) commeminimus. Nunc addimus illud quoq;: cultum apud Græcos in Achaia, Dionysium cognomento λαμπτῆρα, id est, faculam: cuius festa dicerentur Lampteria: nam faces noctu ad templum ferebant, uini crateribus passim tota constitutis ciuitate. Lampter autem, siue λαμπτὴρ, nunc faculam signat, nunc pharum, unde nauigantibus signa proponuntur. Porrò, ut ad ueteres reuertamur, inuenio apud eruditos, ignem inter honores augustales fuisse. Sic enim legimus apud Herodianum in Commodo. Quod consilium suum ad Martiam retulit, unam è suis concubinis, cui scilicet plurimum deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat: sic, ut præter ignem, omnes honores uelut Augustæ tribuerentur. Verùm ut adijciamus item, quod quamuis satur conuiua non aspernetur: scribit Hesiodus, igne succenso, domum lætiorem uideri & honorabiliorem: tametsi carminis auctorem Homerum agnoscit Herodotus,

αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι.

Illud ex Pausaniæ monumentis est: ignis inuentionem ex Argiuorum sententia non in Prometheum referendam, sed Phoroneum uerius, qui eum princeps mortalibus communicarit. Cæterùm hic ignis miraculum non præteribo unum, & id in Vesuuio monte, ubi quum mugitui similis æditus fuerit sonus, cineris ingens eructatur uis cum prætereuntium discrimine insigni. Quòd si uehementior incubuerit uentus, sublimis adeò surrigitur cinis, & in longinqua protruditur, ut uel Byzantium usq;, Procopij testimonio Gothici belli secundo libro, delatum constet quandoq;, omnibus sic demum conterritis, ut ad supplicationes multis annis decurreretur ad auerruncandã Dei iram. Sed redeo ad Vestã, de qua supersunt adhuc scitu digna ex Platonicis excerpta in primis.

Syde-

A *Syderum radijs in terræ centro incendium excitari. Item qui dicatur Vestalis ignis, & quid Vesta.* Caput XVI.

QVod ergo ad Vestam item attinet, ac in meditullio à Pythagoricis locatū ignem, illud amplius animaduersione dignū, Immensam cœlestium magnitudinē uirtutemq; ac motionē efficere, ut omnes omnium syderū radij terræ molem, quæ quasi punctum est, momento, facillimeq; usque ad centrum recti penetrent, id quod astronomorum pleriq; omnes astruūt: ibiq;, ut Pythagoreis placet, atq; Platonicis, fortissimi sint, tum quia recti undiq; centrum tangunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum uehementia, materia ibi terræ sicca, procul ab humore amota prorsus accenditur, accensaq; extenuatur atque dispergitur per meatus undiq;, & incendia efflat pariter atq; sulphur. Cæterùm, ignem hunc ualde caliginosum arbitrantur, & quasi incendium quoddam expers luminis. Sicut in cœlo extat expers incendij lumen, ignis autem inter cœlestem atq; infernum, lumen cum feruore coniungit. Putant autem ignem è cœlo flantem, ignem esse Vestalem. Quippe sunt qui Vestam esse terræ uelint uitam, numenq;: quod ex Plotino paulo antè retulimus. Ideoq; Vestæ templum ueteres in medijs urbibus construere solitos, ignem in medio collocantes perpetuum. Ne cui autem mira nimis uideātur, quæ de syderum radijs apposuimus, scribit Galenus, ex motu augescere caliditatem, uel ex putredine, uel ex alterius corporis uicinia feruidioris, uel ex angustatione, uel ex alimento ad calefaciendum accommodo. Nam quod de putredine dictum, Vidimus, inquit, nonnunquam in columbarum excrementis ex putrefactione ignem succensum.

Vesta unde inflectatur, quæq; sint eius uerbi notiones. Hestia, seu histia. Paristia quid, & baunus, necnon banausus. Bunus. Bunæa Iuno. Bandum, bannum, bandophorus. Vnde dicatur clibanus. Inibi Dionysius & Suetonius declarantur. Anestios. Hestiopammon. Steganomus. Nauclerus. Naulum. Cap. XVII.

VT uerò ex grammatica ratione mutuemur item aliquid, lego, Vestã, hoc est, ἑστίαν (sic enim enunciant Græci) παρὰ τὸ ἵζεσθαι inclinari, quod ἱδρύεσθαι
B signat, quia domos prima ædificarit, uel quoniam ubiq; coleretur, simulacraq; eius sedentis habitu struerent, παρὰ τὸ ἧσθαι. Sed domos quoque, ueteres hestias dicebant, aut histias, ut apud Homerum,

ἑστίῃ τ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος. Et Euripides,

οὔποτ' ἄλλων μᾶλλον ἀνδρὶ ἑστίαν.

Quin conuiuium quoque appellatur hestia: proprium uerò Atticorum, hestiam enunciare, Ionum uerò & Dorum histiam. Vnde & paristiam dici legimus ignis locum, quē Peloponnenses baunum uocent, ex quo inflectatur cribanus, tanquam κριβᾶνος βαυνός: unde & cribanoti panes, in cribano cocti, qui & clibanus dicitur. Est tamen Straboni clibanus, uelut cuppa oris lati, fundi angusti, extrahēdæ aquæ ex fontibus commoda. At Columella, Scrobs clibano similis est, imus quàm summus patentior, ut latius radices uagentur. Sed & banausum indidem producunt, quo nomine artifices ueniūt, qui ignis adiumento opus cōficiunt proprium. Bunus uerò Mercurij filius in Acrocorintho Iunoni sacellum excitauit: unde Bunææ Iunonis cognomen propagatum. Bandū Procopius signum dici militare ab Romanis, interpretatur: unde factum cōiectamus, ut uulgus inscitum banderias nuncupet. Nam quod Codice de Episcopis & de clericis, scriptum inuenias, Banno subiaceant imperiali: aliud est, siquidem eo nomine recentioribus appellatur exilij species, quam proscriptionem dicebant ueteres: qui usu togæ carent, quando est illis aqua interdictum & igni. Bannum item, Galli publicum nuncupant edictum. Bandophorum dici legimus, eum qui ducis gerat signum. Sunt ex Græcis, quibus placeat, Bannam apud Italiotas regem dictum, aut maximum magistratū. Apud Bœotios, banna mulier uocatur. Vias flexuosas, bannotros etiam appellant. Bannoti, uasa sunt Athenæo, ex Callixeni historia. Sed institutū repeto. Anestios dicitur, qui sine laribus est, uel (ut apud Hesiodū) iniustus. Hinc est metaphora apud Plutarchum elegantissima in sermone περὶ τῆς πολυφιλίας, ἰδίαν ἤθους ἑστίαν οὐκ ἐχόντων, id est, morum Vestam propriam habentes nullam. Eos nanq; incessit, quibus certum nō est uitæ institutum, sed Polypodis more, ut est apud Theognin, uariè permutantur:

nuncq́ philologos se profitentur, nunc uenandi consectantur studia, nunc compota- A tionibus indulgent, aut etiam scortilla ductare, non arbitrantur turpe. Hinc apud Dores & Aeoles hestiopammon dicitur domus princeps ac Dominus, qui ab alijs steganomus uocatur, à nonnullis etiam nauclerus, sicut hospitij precium etiam naulum. Ex thesauris porrò Iulij Pollucis obseruauimus: aram quoq; sacrificalem dici uestam propriè tamen eam, quæ in Prytaneo fuisset, ubi ignis, inquit, seruabatur inextinctus. Vestam pro ara rectè poni, docuit etiam Xenophon Rerum Græcarum libro secundo, ἀκούσας ταῦτα ὁ Θηραμένης, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὴν ἑστίαν, audiens hæc Theramenes prosiluit in uestam. Sed, ut manifestius eo nomine aram intelligeremus, subiunxit mox paulò, Οὐκ ἀγνοῶ, ὅτι οὐδέν μοι ἀρκέσει ὅδε βωμός, non inscius (inquit) sum, aram hanc nil profuturam. Sed & Nonius: Vestibula, inquit, putant sub ea proprietate distincta, quòd in primis ingressibus & in spacijs domorum uestæ, hoc est aræ, ac foci soleant haberi. Superato item Mardonio (ut diximus) apud Plateas, respondit Pythius, non prius sacrificandũ, quàm omni igne restincto, purũ nouumq́ Delphis ex cõmuni uesta retulissent. Hinc uerò lux infertur Dionysio Halicarnasseo Antiquitatum secundo: Vnicuiq;, inquit, triginta curiarum uesta collocata, ubi sacrificabant curiæ, sacrificulos earum fecit. Et iterum: Numa uerò suscepto imperio, proprias nequaquam mouit curiatum uestas. Hoc eo copiosius docuisse uolui, ut plenius Tranquillum intelligeremus, in Tiberio sic scribentem: Coactis, qui ea tenebantur superstitione, religiosas uestas cum uestimento omni comburere. nam doctissimus interpres, uestes legendum putat. Alter uerò, uestas quidem admittit, ex Dionysio: sed quid uesta sit, non satis constitutum habet: quum ueluti augurando, nunc focos, nunc sacrificalia instrumenta appellari uestas pronunciat, auctore nullo. Sunt qui ita omnino legant, Religiosas uestes cum instrumento omni comburere. Ad arcem præterea locabatur prytaneum, & ciuitatis uesta, apud quã conuiuio exciperentur publicè uenientes legati, quiq́ ob uirtutem digni alimẽtis haberentur. Dignum uerò memoratu, quod Gemistus scribit Plethon libro primo, ciuitatum Cariæ, alicuius quæ existimationis forent, ἑστίαν καὶ μητρόπολιν, id est, uestam & metropolin, fuisse Halicarnassum. Prænestinam uestam legimus apud Lampridium in Ale- B xandro Cæsare, cui ex eo templo huiusmodi sit oblata sors, quum illi insidias strueret Heliogabalus, Si qua fata aspera rumpas, tu Marcellus eris. Illud relatu iucũdum: flammæ crepitum ab alijs dici Vulcani, ab alijs Vestæ risum, ab alijs utriusq; minas. Quæ supersunt in hac re minus exculcata, nouum ijs initium dabimus.

Supplicantes solitos, in uesta, id est, lare sedere. Adnotantur inibi interpretum Plutarchi errores. Ephestius qui sit. Iupiter Ephestius, & Philius. Item cur dicatur uesta. Terræ epitheta aliquot explicantur. Plutarchi codex emaculatur: & cur terra dicatur clitta. Persarum supplicum mos: itemq; plura ad idem spectantia. Prostropæi qui. Velatæ manus Plauto cur. Cap. XVIII.

Illud uerò quod enotetur hoc potissimũ loco, dignũ prorsus est, Vestã pro lare capi quãdoq;: unde ἱκέτην τῆς ἑστίας, id est, supplicẽ Vestę, legimus apud Plutarchũ in cõmentatione de Mulierũ uirtutibus: quę locum nõ percipiens interpres, deliramenta effudit. Siquidẽ tangitur ibi supplicantiũ ritus, quem in Oeconomicis nõ prætermisit Aristoteles. Primùm, inquit, inter uirum & uxorem statuendæ leges, ut cesset iniuria: sic enim nec ipse iniusti quippiam patietur. Id nanq; cõmunis inducit lex, sicuti à Pythagoricis sancitur, ὥσπερ ἱκέτην καὶ ἀφ' ἑστίας ἠγμένην. id est, uelut supplicem & à uesta, hoc est lare, ductã arbitrari uxorem, ut nullatenus inferatur iniuria. Sed & Argonauticon quarto Apollonius,

τὼ δ' ἄνεῳ καὶ ἄναυδοι ἐφ' ἑστίῃ ἀΐξαντε
ἵζανον, ἥ τε δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται.

Eum uerò locum explicantes interpretes: Lege, inquiunt, sancitum erat, ut supplices apud larẽ sederent taciti. Ritum nec præterijt historia prima Thucidides. Verùm quid riuulos consectamur, quũ Homerica adire fluenta liceat, à quibus ceu fonte perenni,

Vatum Pierijs ora rigantur aquis?

Ita uerò Odysseæ septimo legimus, Alcinoi domum Vlysse ingresso,

ὣς εἰπὼν κατ' ἄρ' ἕζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι,

A παρ' πυρὶ· οἱ ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.

Sensus uerò Homeri est, sedisse in foco Vlyssem, stupentibus qui aderant omnibus. Quin & Halicarnasseus Dionysius, Martium Coriolanũ patria profugum, Actij Tullij Volscorum principis supplicem factum scribit, sedentem ad focum. quod repetit Plutarchus quoq;, nil scitius suspicante interprete. Idipsum & à Themistocle factitatum quandoque, ubi testularum exilio mulctatus, etiam ab inimicissimo Molossorum rege Admeto, cuius adisset larem, religiosè seruatus est, frequens Græcorum prodit historia. Quoniam supplicationem hoc genus tum grauem, tum haud contemnendam arbitrarentur Molossi, ueluti in Parallelis scriptum comperi, ἀναντίρρητον, id est, cui nequeat contradici. Sed ubi Græcè ita est, πρὸς τὴν ἑστίαν προσέπεσε, ritus immemor interpres, Ad sacrarium, inquit, quod summa colebatur religione, se coniecit. Plutarchus in Causis Græcanicis, ubi inquirit, cur'nam Tanagræi ante urbem locum haberent, quem uocarent Achilleum, huiuscemodi supplices appellauit ἐφεστίους, id est, ephestios, tanquam in uesta, hoc est lare sedentes dicamus. An uerò locum eum scienter iure Latij donarit interpres, coniectabunt eruditiores. Ephestios etiam quandoq; autochthonas ciues, siue indigenas interpretantur Greci. Et Eustathius inquit, ephestius dicitur qui orbem incolit, & uestam habet: qua ratione Epicuri, id est, auxiliares ephestij, non sunt. Adijcit Porphyrius, dici ephestium, qui domũ habeat: sicuti exules, apolidas dicimus & anestios. Ephestion, epistion quandoq; Homerus uocat, & libro primo Herodotus, flatili (ut assolet) extrita. Ephestium Iouem nominat in Aiace mastigophoro Sophocles, & interpretantur scholiastæ σύνοικον, quem cohabitantes uenerarentur, sicuti Philium amici. Heterium, id est, ἑταῖρον, qui eiusdem sunt decuriæ & symmoriæ. Aræum intelligit in Philoctete Sophocles, cui affundãt preces cuncti, aut quẽ inuocant precantes. Xenium colunt hospites: Horcium, qui iureiurando societatem ineunt: Hicesiũ, supplices: Homognyon, fratres. Ephestias, libationes quæ domi fiant, intelligimus: eas ἐφεστίους dixit in Helectra Sophocles. Inuenio ephestios item dici eos, qui in aliena sint domo: ut apud Homerum,

B ἀλλ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐφέστιον ἤγαγε δαίμων.

Synestij & homestij intelligitur, qui donum habitant unam. Sed ephestios item deos, penates intelligunt. Porrò ne quid sciens prætercam: in libro allegoriarum Hesiodicę theogoniæ inuenio ἑστίαν, id est, Vestam nuncupari, quoniã medium totius teneat terra, & cæteris στάσεως καὶ μονῆς causa sit, id est statum mansionemq; præbeat alijs, πᾶν γὰρ τὸ κινούμενον περί τι ἀκίνητον κινεῖται, id est, omne quod mouetur, circa immobile aliquid mouetur. Vnde & Pythagorei ζηνὸς πύργον καὶ φυλακὴν, id est, Iouis turrim & custodiam uocarunt eam. Quod uerò eadem quandoq; ζείδωρος dicatur, putat Ioannes grammaticus παρὰ τὸ ζεῖσθαι καὶ θερμαίνεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου, factam uerbi inclinationem, quia dum solis feruescit ui, mortalibus donet omnia, nec zeas solũ quod suspicantur pleriq;: & tamen à Plinio quoq; comprobatum scimus Historiæ naturalis decimooctauo libro. Zeam Dionysius esse far arbitratur: nõ desunt qui speltam interpretentur. Multa de ea re Plinius. Vbi uerò terram legimus ἀπείρονα dici, quod infinitam signat, interpretatur idem Ioannes grammaticus σφαιροειδῆ, id est, orbicularem, uti alias commonuimus: nam nec spera, nec circulus finem habent aut initium. Et philosophi ferè omnes elementa statuunt rotundata specie: tametsi non desunt, qui terram opinentur τυμπανοειδῆ, id est, tympani quadam imagine. Alij uerò etiam κωνοειδῆ, id est, coni figura, aut mensæ similem, id est, τραπεζοειδῆ: ut meminit etiam Plutarchus in libro de Philosophorum placitis secundo. Sternuchon terram in Oedipode coloneo uocauit Sophocles, quam fertilem intelligunt ac campestrem: nam honesta tralatione sterna, id est, pectora, & νῶτα, id est, dorsa, dicimus loca cãpestria & latè fusa: sicuti angusta, αὐχένας, id est, ceruices. Cæterùm illud amplius pensitandum, quod apud eundem legimus in commentatione περὶ πρώτου ψυχροῦ, id est, de primo frigido. Terram propter statum firmitatemq;, cuius sit uelut suffrenatio ipsa frigiditas, sicut physico placet Archelao, nuncupatam à ueteribus κλίτην: mendum, opinor, est exemplarium. Nicolaus Leonicenus uir Græcè ac Latinè scientissimus πίτταν suspicabatur legi oportere: quæ uox, picem nobis indicat. Quid si ἐλάτην legamus, & obstipatam ac uehemen-

tius clausam intelligamus, à uerbo κλάω? Ne uerò quid prætercam, quod suggerat lectionis uarietas, compertum mihi est: Clita Græcis dici porticus, & loca, in quæ opportunè reclinemus, sed & quæ decliuia sunt, ita dicuntur. Apud Athenæum loci nomen est Cleta, id est, κλῆτα, Spartæ. Apud Sophoclem in Antigone, Parnasiam clityn, pro terra interpres accipit. Verùm iam ista coronidem apposcunt: eam uerò impingemus mox, si (quoniam de supplicantium ritu facta nobis mentio est) quæpiam adiecerimus uelut auctaria: & primò quidē, quod in eodem Plutarchi libro enotauimus: apud Persas supplicandi modum esse habitum grauissimum: quemq; reiecisse, maximum haberetur nefas, si ignem supplex excepisset, ac si uoto excideret, in aquam se coniecturum, foret interminatus. Proinde, inquit, quod petijsset, consequebatur quidem: sed interminationis nomine reposcebatur ad pœnam, quod præter legem prætereq; naturæ rationem esset intentata. Nam & eum, ignem aquæ promiscere adortum, pronūciamus, qui impossibilia concipit. Ad supplicantium ritum spectant porrò, quæ in Græcorum commentarijs obseruata nobis sunt: Veteribus, inquiūt, diu receptissimi fuit moris, ut supplicantes caput, dextram, genua eius, cui se ingererent supplices, contingerēt: nec totum tamen caput, sed mentum modo, ut statuere Homerus uidetur, uel barbæ mēditulliū, quod probat Euripides. Id uerò διὰ τὸ ἡγεμονικόν, quia sit in nobis pars ea principalis, ut in qua logisticon, id est, rationalis collocetur potentia. Dextram uerò, διὰ τὸ πρακτικόν, quoniam inibi maxima insit ad agendum facultas. Genua, propter motus & progressionis necessitatem. Tria uerò hæc symbolicè, cōsensum, actionem, progressum, ad ea quæ peterentur, præstanda, complecti uidentur, & ueluti οἰωνισμοὶ τῆς ἱκετείας τέλους, id est, auguria finis supplicandi. Sinistram certè attigisse, ominosum censebatur, id est, δυσοιώνιστον: quando & improspera uocabant σκαιὰ καὶ ἐπαρίστερα, bona uerò & fortunata, δεξιά. Euripidis carmen quod antè paulo significauimus, est hoc, ὁρῶν σε δεξιὰν κρύπτοντα καὶ πρόσωπον ἔμπαλιν στρέφοντα, ὡς μὴ σοῦ προσθίγω γενειάδος. Apud Assyrios supplicis indicat formam, si quis curuatis membris, humumq; uultu penè contingens, manus post tergum cōnexuerit. Supplices alio uocabulo nuncupat Græcia prostropæos: nam & προστρέπειν, Sophocli est κατευκτικῶς λέγειν. Locros uenientes Romā Liuius scribit, uelamenta supplicum, ramos oleæ, ut Græcis mos est, porrexisse. Hinc liquere opinor, cur dicantur uelatæ manus Plauto in Amphitryone.

Super Aglaidis uoracitate, de Græco penu paucula. Adephagia. Adephagi qui. De Anacreonte. Caput XIX.

DVm Græca nuper ex Horatij præscripto, exemplaria sitienter uersarē, defloraturus quæ nostras lectiones instruerent opulentius, & insigniter adiutum irent, super Aglaide Megaclis filia quæpiam adnotata cōperi: quæ & transposuisse, operæprecium censui, ut nulla non in re ad manum (quod dicitur) suppeterent exempla. Hanc igitur tubicinio uitam fouisse ferunt, hocq; illi unum fuisse opus: quanquam à delicijs haud abesse sciret, quippe galericulo siue aduentitia coma cōtegebatur caput, quod & tutulum habebat, id est, uelut apicē, ac cristas quasdam, λόφους uocant Græci. Cœnam sic ferè apparabat, ut carnium minas absumeret decem, panum chœnicas quatuor, uini hauriret χοᾶ. Cuiusmodi uerò censeatur uerbum hoc, aut quàm capax mēsuræ id genus, alibi (opinor) hoc opere explicabitur amplius. Illud corollarium fuerit, uoracitatē, uel (ut Plautino utamur uocabulo) saburrationem dici à Græcis ἀδηφαγίαν, id est, adephagiā. Apud Athenienses tamē & Bœotios, equos pleniores perfectiores'ue adephagos comperi nuncupatos. Argiui autem cibi capaciores eo uerbo homines intelligunt, uerùm & gymnasticos quoq;. At honesta metaphora hoc nomine Lysias ἐντελόμισθον ναῦν appellauit, id est, quæ perfectā plenāq; exigat mercedē. Nam & nautas legimus apud auctores dici ἐντελομίσθους: ni malis adephagon nauem intelligere impendij multi. Certè adephaga obseruauimus de magnis perfectisq; dici. Adephagi plures ab Aeliano in digitis mittūtur quodammodo: inter quos Pityrea recenset Phrygem, Cleonymum, Pisandrum, Charippū, Mithridatem Ponti regem, Timocreontem Rhodium athletam, & poetices studiosum. Erysichthona Myrmidonis: qui inde & αἴθων sit cognominatus. Alcman uerò poeta ipsum

A ta ipsum se fatetur πολυβορώτατον, id est, uoracissimum: cui ne primipilus quidem, id est, militaris par foret annona, sed ioco forsan in se est cauillatus.

Coronidem appingere, quid sit. Coronidis notiones aliquot. Item quid corone. Coracium. Martialis locus declaratur. Quid ascriberent Hebraei in fine. Dapsalma. Coronius bos. Coronus taurus. De asterisco, & paragrapho & dipla. Parepigraphe. Paragramma. Ad umbilicum perducere quid. Bullae. De umbilico terrarum pluscula. Cap. XX.

Coronida imposuisse, adagium est, significans ultimam rei manum admotam: nec affectum opus, sed prorsus completum finitumque: siquidem coronis est quandoque montis uertex, aut structurae summum: quandoque uerò, quod in fine libri ponitur: unde est adagionis origo. Quod in libro de Alexãdri fortuna, manifestum Plutarchus facit: Dionysius, inquit, Philoxenum poetam in Latomias coniecit: quòd quum illi tragoediam à se concinnatam recoquendam emendandamque tradidisset, totam is ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν, id est, ab initio ad coronidem usque circunscripsit: quod est expunxit, deleuitque: nam περιγράψαι est etiam ἀποκτεῖναι, quoniam οἱ ἀποθανόντες περιγράφονται, καὶ περιαιροῦνται τῶν ἀρχείων. Verùm, ut quicquid ad id pertinẽs nobis compertum est, persequamur: & sectarum summum ita uocant, ut quum dicitur, κορωνὶς τῆς σοφίας. Signat & nauis puppem, quod sit in eius apice, curuatum rostrũ: unde & Homerus, σὺν νηυσὶ κορωνίσι, quod exponunt, cum nauibus flexas habentibus summitates. Alij etiam nigras eo nomine intelligunt, Eustathio interprete, ad earum interstitium quae uocantur μιλτοπάρῃοι, id est, milto rubentes. Estque coronis deminutum à corone. Quae uox animal signat quandoque, quod Appion larum esse credidit, hoc est fulicam, & aethyiam, id est, mergum: alij cornicem interpretantur: interdum uerò cricum hostij: hoc est annulum, sicut illud χρυσῆ δὲ τέτατο κορώνη. Dicimus & coronem in arcu, hoc est, summum cornu & incisionem ubi neruus sedet. Vnde, inquit Eustathius, bonum rerum finem, auream coronẽ prouerbium dicit. Inueni & id nomẽ positum pro uirilis membri summitate: unde est, κἴδοξέ τις τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἄχρι τῆς κορώνης περιχῶσθαι. Coronis autem est item species ficus, quam & coracium uocant, quòd fici similes coruis uideantur colore. Coronis uerò in libri calce apponi solita, ferè hanc praefert figuram ✓. Nam Aristophanis interpretes scribunt, esse lineam breuem utique, sed ab inferiori parte flexam. Ex ijs uerò amplius Martialis carmen illustratur ex libro decimo,

Si nimius uideor, seraque coronide longus
Esse liber, legito pauca, libellus ero.

Hinc est illud Plutarchi elegantissimum, in sermone qui est, An seni administranda res publica: Qui uerò, inquit, ciuilibus actionibus & certaminibus innutritum non permittit ad facem & uitae coronidem progredi, prorsum ingratus est. Apud Hebraeos obtinuit mos, ut in librorum fine unum subnectatur è quatuor: aut enim Amen ascribunt, quae uox πεπιστευμένως indicat, id est, fideliter, uel γένοιτο, id est, fiat: aut Sela, id est, semper: aut Salem, quod pacem signat. Psalmis praeterea quibusdam diapsalma interponitur: quod uerbum Origenes opinatur signare, quod apud Hebraeos sela ex Septuaginta interpretum tralatione, ac Theodotionis & Symmachi. Fuere qui diapsalma statuerent metri commutationem, ut Sudas: alij spiritus pausationem: nonnulli sensus alterius initium, aut etiam rhythmi distinctionem. Sed institutum repeto. Obseruatum in Pausaniae monumentis, deam quoque in Sicyonia Coronidem coli, cuius tamen simulacrũ peculiare templum habeat nullum: sed quum sacrificij appetit tempus, id in Palladis transferunt sacraria honoreque prosequuntur. κορώνη uerò non animal modo est, quod diximus: unde illud paroemiodes, in eos qui tum grauia, tum nocumenti inferentia plurimum toto petunt cônatu, κορώνη τὸν σκορπίον. Sed & nomine eodem, coronae signatur species: quin & τὰ περιφερῆ σχήματα, id est, rotundatae figurae. Coronidas dicunt propriè βλαστήματα, id est, germina. Sunt & de uiolis cõtextę corollae. Coronium appellari bouem quandoque adnotauimus, μηνοειδῆ ἔχοντα κέρατα, id est, lunata habentẽ cornua. Sed & κόρωνος dicit̃ taurus, id est, ὀρθόκερως. Fuit in Peloponneso ad Pamisi fluuij dextrã Corone ciuitas, à Boeotiae Coronia sic appellatione ducta: uel quòd

mœnium fundamenta defodientibus ænea sit inuenta cornix: cuius fortè argumento rei in Acropoli æneum stabat Pallados simulacrum sub dio, cornicem manu tenens. Non prætereamus quòd Hephæstion scribit: in Aristophania æditione asteriscum, cuius imago uelut stella est, modò apponi, ubi metra uariant. Vtimur uerò, inquit, in dramate tribus modis coronidis signo: primùm quidem, quum histrionibus abeuntibus subsistat chorus: uel uice uersa, choro emigrante, remaneant histriones: uel quando locorum commutatio in scena fit. Paragraphum uerò adhiberi κατὰ πρόσωπα ἀμοιβαῖα, in iambicis & choricis inter stropham & antistrophum. Paragraphi autē nota dicitur in longum protensa linea, uelut punctum in summo habens, hoc modo —. cui sæpe apponitur & nota, quam uocant διπλῆν, id est, diplam, quæ trigoni figuram præbet obliqui citra basin, ad hunc modum < Certè signum est paragraphos completæ strophæ aut antistrophi: estque generis fœminini. Paragraphen, id est, παραγραφὴν, inter poeticos tropos recensent grammatici, ut scribit Eustathius: id uerò est, quum præcedentia complentes ad alia transitum paramus: ut apud Homerum, ὣς οἱ μὲν τὰ πένοντο κατὰ στρατόν. At parepigraphe intelligitur, ubi quæ præcedere debuerant, tacentur: ut tamen ex illatis percipi facilè ualeant, sicuti apud Lycophronem, A

Λέξω τὰ πάντα νητρεκῶς ἅ μ' ἱστορεῖς.

Neque enim inibi interrogasse quippiā Priamus animaduertitur liquidò, nisi ex respondentis schemate. Locum hunc de paragrapho & paragraphe in dispunctiones suas ex æditione priore transtulit ad uerbum amicus noster: si amicum dicere par est, qui nostros sudores interceptum eat, uelut diplomate impetrato, id est, expilādi facultate. Paragramma in Hieronymi epistolis, pro literis accipimus parum curiosè positis per librariorum inscitiam, uel impressorum, uti nunc est. Si paragrammata, inquit, repereris, uel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediāt: non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitiæ notariorum, librariorumque incuriæ. Coronidem uerò duplicem obseruauimus: aut enim epodica est, si post diplam constituatur: aut proodica, si alteram ipsa præcedat diplam. Cæterùm, quod Græci coronida impingere dicūt, Latinè, ad umbilicum perducere, non minus rectè dicitur. Nam poetæ elegantissimi, quū exactum opus significant, ad umbilicos se uenisse, scribunt. Horatius in Epodo, B

Promissum carmen iambos
Ad umbilicum adducerem.

Quem locum dum exponit Porphyrio, ita scribit: Ad umbilicum adducere, pro finire & consummare opus posuit Horatius: quia in libri fine, ex ligno aut osse umbilici solēt apponi. In quem sensum & Martialis quarti libri finem ita clausit,

Ohe iam satis est, ohe libelle,
Iam peruenimus usque ad umbilicos,
Tu procedere adhuc, & ire quæris,

Et alibi idem Martialis,

Nigris pagina creuit umbilicis.

Et Papinius Syluarum quarto,

Noster purpureus, nouusque charta,
Et binis decoratus umbilicis.

In quo tamē cōmonendus est studiosus lector, hanc quoque eloquendi rationem à Græcis uideri profluxisse. Nam in primo Epigrammatum hoc inueni de Heracli tenebris tetrastichum, cuius is fermè est sensus: nō esse festinanter ad umbilicum Heracliti euoluendum librum, quoniam perdifficile iter sit, & tenebræ adsint intensiores: quòd si myste affuerit præmonstrator, claro fiet illustrior sole. Carmina si quis exigat, hæc sunt,

Μὴ ταχὺς Ἡρακλείτου ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλυε βίβλον
Τοὐφεσίου, μάλα τοι δύσβατος ἀτραπητός.
Ὄρφνη καὶ σκότος ἐστὶν ἀλάμπετον, ἢν δέ σε μύστης
Εἰσαγάγῃ, φανεροῦ λαμπρότερ' ἠελίου.

Vmbilicos uerò in libris opinor dici, quod in medio ponerentur: nam quicquid est in aliqua re medium, rectè umbilicum appellari. Quippe ὀμφαλοὺς ἀσπίδος, id est, sicuti umbilicos, interpretatur Eustathius bullas quasdam: sic enim scribit, βούλλας τινάς: quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præcipuè. Hinc apud Homerum, ἀσπίδας ὀμφαλοέσσας, uelut umbilicata dicantur scuta, ex umbilici animalis imagine. Verùm inter pisces, qui à Græcis cochliæ dicuntur, umbilicos uocamus. Argumento est item

A Parnasus quoq;, quem umbilicum dixere terrarum: quia umbilicus sit in homine medius. Quorum tamen utrunq; falsum esse, Varro scribit, quoniam neque locus is sit terrarum medius, neq; umbilicus sit in homine medius. Attamen Pollio Vitruuius libro Architectonicę tertio, idipsum confirmat. Nam si, inquit, homo collocatus fuerit supinus, manibus ac pedibus pansis, collocato centro in umbilico eius, circumagendo rotundationem, utrarunq; manuum ac pedum digiti linea tangentur. Cur uerò diceretur mundi medius Parnasus, ex ijs quæ prodidit Strabo cōiectare licet: In medio nanque, inquit, uniuersæ quodammodo Gręcię & intra & extra Isthmum: immò & totius orbis consistere uidebatur. unde & telluris umbilicum appellabāt, fabulam addentes, quam fingit Pindarus: referens, ab Ioue duas dimissas aquilas, in eo coisse loco, unam ab ortu, reliquam ab occasu. Quidam uerò dixere coruos, aut etiam cygnos: ut in libro de Oraculis quæ defecerant, Plutarchus etiam tradit. Sed & in templo quispiam monstrabatur umbilicus, pendentibus ornatus uittis: cui duę, argumento fabuloso, incumbebant aquilarum imagines. Et Plutarchus innuit, fuisse ibidem locum qui diceretur omphalos, id est, umbilicus. Et in Oedipode tyrāno Sophocles mesomphala mantea dixit: nam est oraculorum locus manteum. Pausaniæ testatum thesauris est, umbilicum Delphicū ex albo structum lapide, quem γῆ μέσῳ γῆς πάσης εἶναι λέγουσιν οἱ δελφοί. Verùm & in carmine obscœno, quisquis eius fuerit auctor, id ita confirmatū animaduertimus:

Pallas Cecropias tuetur arces,
Delphos Pythius, orbis umbilicum,
Creten Delia, Cynthiosq; colles.

Sed & Ouidius ait,

Te meus ante omnes genitor dilexit, & orbe
In medio positi caruerunt præside Delphi.

Papinius quoq; Thebaidos primo:

Audijt & medius cœli Parnasus, & asper
Eurotas.

In quo tamen loco Lactantius grammaticus post fabellam aquilarum expositam, Vel medius (inquit) cœli, quoniā cataclysmi tempore, aquę B fuerat discrimen, & astris: unde & Lucanus,

Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen
Emicuit, pontoq; fuit discrimen, & astris.

In libro de Natura deorum astruit Phurnutus, Delphicum oraculum dici orbis umbilicum, id est, ὀμφαλόν: non quia sit terrarum medius, sed ab ea quæ sciscitantibus reddebatur ὀμφή, id est, θεία φωνή, seu diuina uox. Dantes uerò poeta non aspernabilis, purgatorij cantu secūdo, Hierusalem esse orbis umbilicū uidetur innuere. Quod in Psalmorum expositione comprobat Cassiodorus: nam canit Propheta, Deus operatus est salutem in medio terræ. Sed Nicolaus theologus mediam habitabilis intelligere maluit. Alibi etiam legimus, Et requieuit in corde terræ. At Iosephus libro tertio Belli Iudaici, Hierusalem Iudææ mediā uult. Sunt in fornicibus lapilli nomine umbilici, qui in medio collocati, quodam quasi concentu & ordine omnem fornicis faciem seruant immotam. his cōparari mundū posse, Aristoteles scribit, seu uerior est libri auctor Theophrastus, quem continet Deus, & seruat, etiā si in medio non intelligitur constitutus.

Vocabula plura ad umbilicum spectantia. Vmbilicus pomorum quid. Cochlos, cochlia. Ompnia, & ompnæ quid. Omphaloessa unde dicatur. Ambones qui. Infantem per umbilicum nutriri. Vmbilici notiones aliquot. Phalangis partes obiter. Quid croca. Crocodilus marinus unde appellationem ducat: item terrestris. Stolos omphalodes in ouis quid. Caulis pennarum.

Caput XXI.

Scribit uerò Iulius Pollux, quod est in uētris medio concauū, dici omphalū, id est, umbilicū & mesomphaliū. Qui uerò ei circūiectus est, locū uocari gangamon: umbilici mediū, acromphaliū. Nam epomphaliū est, quod umbilico incumbit: mesomphali uerò sunt placentę quędā. Omphalotomon, obstetricē uocant, quæ umbilicū infantibus præcidit. Sicut instrumentū quo id pręstatur, omphalister dicitur. Attici, omphalon itē dixere imū fici: hæc autem est extremitas ab petioli parte diuersa. Nam & in pomo flosculus, uocatur um-

bilicus quoque apud Palladium. Apud Aristotelem est testa intectum animal, ab limace A
seiunctum, cochlos quod nũcupatur: id umbilicum interpretatus est Theodorus: Aristoteles quandoque cochliam item dicit: sed & limacem, cochlon. Dignum porrò scitu: in pomis, ac id genus alijs, umbilicum dici quoque πυθμένα, id est, fundum, cauitatis ratione. Pellem uerò umbilicum ambeuntem, græam uocant plerique: quia corrugata, senectutis sit indicium. Nicander in Alexipharmacis arcton omphaloessam uocauit,

ἄρκτον ὑπ᾽ ὀμφαλόεσσαν γνάσσαο. Quem locum enarrans interpres, omphaloessam τροφώδη intelligit, ueluti dicas nutritiam: nam, inquit, etiam Ceres Ompnia dicitur, ἡ τρόφιμος, uelut non ab omphalos, qui est umbilicus, sed ab ompnæ sit deflexum nomen: Sunt autem ompnæ, triticum melle rigatum: unde & Callimachus,

ἐν δὲ θεοῖσιν ἐπὶ φλογὶ καίεμεν ὄμπνας

Sunt & ompni, Cereales fructus, ut qui spirandi causa sint, ἀπὸ τοῦ πνεῖν. Quanquam & ompnia manus, quandoque dicitur pro diuite. Sed & ompnia, nubis magna & auctior. Nisi quis omphaloessam etiam ab umbilico inclinata uoce, nutriciam rectè interpretetur: quando, ut Aristoteli placuisse uideo, augescunt in utero infantes per umbilicum: eius uerba subieci, αὐξάνεται δὲ τὰ ζῶα πάντα, ὅσα ἔχει ὀμφαλὸν, διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ, augentur (inquit) animalia cuncta, quæ umbilicum habent, per umbilicum, quod etiam Anaxagoræ placuisse, ac præterea compluribus, Censorinus auctor est. Quanquam Diogenes & Hippon existimarunt, esse in aluo prominens quiddam, quod infans ore apprehendat: exque eo alimentum ita trahat, ut quum æditus est, ex matris uberibus. Sunt qui Omphaloessam, Creticam exponant: nam est Omphalos, Crętæ locus. Callimachus,

πέσε δαίμον ἀπ᾽ ὀμφαλός. Sed & illud inde est,

ὀμφάλιον μετέπειτα πέδον καλέουσι κύδωνες.

Ab eo loco, Omphalites gentile nomen est, ut inquit Stephanus. Est & suus Thessaliæ Omphalus, siue Omphalion. Omphe autem de qua paulo antè, inquit Porphyrius, uocem indicat quidem, sed diuinam, sicuti ὄσσαν. Homerus,

θείη δέ μιν ἀμφέχυτ᾽ ὀμφή. Vnde Panomphæus dicatur Iupiter, cui nota est fama omnis, & uaticinium. Nam & uates, Iouis dicuntur nuncij: quando & famam B
diuinam, id est, ὄσσαν, Homerus idem Διὸς ἄγγελον dicit. Est item in re militari umbilicus: siquidem phalangis dichotomia, id est, in æqualia sectio, os uocatur, & umbilicus, ut inquit, Aelianus: ab alijs oraros dicitur, & synoche. Partes phalangis, κέρατα uocantur, id est, cornua: sed sinistrum dicitur & οὐρά, id est, cauda, aut pes, ut Aeliano eidem placet: dextrum uerò cornu uocatur caput quoque: qua uerò longitudo ita secatur, oris & umbilici nomine utimur. Nicandri interpres in Theriacis, ἦτρον, hoc est etron, intelligit geniculum aut umbilicũ in ferula: sed propriè (inquit) etron, est post umbilicum locus. Ex medicę rei professoribus est, exomphalos dici omnes, quibus promineat umbilicus. Verũ tria in ijs obseruari discrimina, quosdam enim pneumatomphalos, id est, πνευματομφάλους nuncupant: alios enteromphalos, nonnullos denique hydromphalos. Illud præterea non omiserim, calculos frequẽti motu in maris littore rotundatos, quos Latini umbilicos uocant, ut est apud Ciceronem de Oratore libro secundo, à Græcis, ut nos commonuit Aristoteles, in mechanicis quæstionibus, appellari crocas. Quærit enim quid sit, quòd in littoribus ex lapidibus aut testis grandioribus fiant, quæ uocantur crocæ. Sunt qui ea uoce littus intelligant, unde & marino conciliatum sit nomen crocodilo, παρὰ τὸ δειλαίνεσθαι τὰς κρόκας: quod uerbum, inquiunt, littus indicat, quoniam ad terræ contactum compauescat. Sic porrò & terrestris crocodilus crocum reformidat, qua ex re factum illi nomen. Propterea sic lita aluearia non attingit, alioqui mellis appetentissimum animal. Lycophronis interpres: Croca, inquit, littus est, ἀπὸ τοῦ κέρω, quod cædo indicat: tanquam κρόνην, ad quam allisæ confringantur undæ. Porrò in Græcis adnotatum auctoribus est: fluuiales aut marinos lapides dici quoque trochalos, item chermadia, & cochlacas. Apud Hesiodum, trochali uocantur senes incuruati ad rotæ similitudinem. Idem Aristoteles de Animalium historijs libro sexto, umbilicos pro poris accipit & meatibus in partu & generatione piscium. Ambones uerò ad umbilicos spectant nihil: nam eo nomine loca intelligũtur superciliosa montanaque: dicuntur & uocabulo eodem ollarum summitates labraque. Illud grauius: dici stolon

A ὀμφαλώδη, id est, umbilicarem appendiculam, in ouis imperfectis adhuc, in parte acuta: quæ ouo amplius increscēte, obtenditur latius atq; minuitur, perfectoq;, mucro exitum complet. Legimus porrò stolon dictum quoq; in animalibus caudæ tenorem, ut Theodorus interpretatur. Nam Aristoteles ait, Caudis quoq; inesse longiores pilos, si stolos fuerit breuis, ut equis: alias uerò breues, si longior sit stolos, ut bobus. forte caulem rectè dixeris, sicuti pennarum caules nuncupantur Plinio.

Item de embryi nutricatione in utero. Embryum cohærere utero, sicuti plantis fructus. Carmentes duæ: Postuersa, Prosa. An embryum sit animal. Embryum unde dicatur. Hypembrium. Embryi pileus. Diadumenus Antoninus cur. Clodij Albini historia. Choria. Cytaria. Psacala. Psacaluchi. Nennus. Sannas. Sanna unde.

Caput XXII.

POstea uerò quàm infantilis alimēti paulo antè facta nobis mētio est, & miscellaneam in hisce libellis doctrinā consectamur, operæpreciū me facturum opinatus sum, si flores aliquos ad huius corollæ nexum ex medicorū amœnioribus hortulis prǽcerpserimus, quibus inspectantiū exhilarentur obtutus, & rerū fragrātia nōnihil afficiatur anima. Igitur Galenus inquit, Communes quædam uenę sunt mammis ac uteris, quæ ubi parū habuerint sanguinis, graciles quidem mammas ostendunt: inedia uerò nonnunquā fœtum perimunt, nonnunquam & ad excretionem excitant, partumq; commouent. Nam in libro de Natura fœtus Hippocrates: Alimentū, inquit, atq; auctio à matre ueniens, nō adhuc est infanti sufficiens, ubi menses decem prǽterierint, & auctior fuerit fœtus. Perlicit enim à sanguine ad se, id quod dulcissimum. Simul autem & lactis parte aliqua fruitur. Vbi uerò hęc illi rariora fuerint, & iam infans molem corporis habet, plus cibi requirens, quàm illud quod adest, palpitat, & membranas interscindit, ac initiū partus matri affert. Proinde Sententiarum quinto Hippocrates idem, Mulieri (inquit) utero gerenti, si mammę graciles repente fiant, abortit. Ex eisdem porrò scholis & illud est, Fœtus utero necti, quemadmodum fructus stirpibus iungātur. hi nanq; in ipsis primordijs generationis debilioribus capulis nexibusq; continentur: proindeq; tota delabūtur facilitate, si B uehemētior incubuerit uentus, posthac aucti difficilius à plantis reuelluntur: sicuti rursum, ubi iam pleniorem adepti maturitatē sunt, sponte, nulla extrinsecus crassante ui, defluunt. Consimiliter de fœtu astruēdum. Quippe ubi primum insinuatum uuluę semen est, si agitari uehemētius uel animo uel corpore mulierem contigerit, minimo rescinditur, soluiturq; modulus is, quo conflata societas erat. Idipsum usu itē uenire compertum, ubi iam maturuit fœtus. At tempore intermedio, inq; post principijs firmior est coalitus, ac propemodum inseparabilis complexus, quo nomine ualidiores grauida commotiones citra fœtus læsionem, perpeti ualet. Confixos uerò esse in utero puerulos, inter Varronis placita est, capite infimo nixos, in superna pedibus porrectis, nō ut hominis natura est, sed ut arboris. Qui quandoq; tamē præter rationem conuersi, in pedes prodeant in lucē, diductis passisq; brachijs, matre inde oblæsa insigniter. Cuius sanè periculi deprecandi gratia Carmētibus statuæ duabus surrectę sunt Romę: alteri quarū Postuersa nomen fuit, alteri Prosa, de recti peruersiq; partus potestate ac nomine. Prodit in libro ἱεράτων Galenus, & Simplicium pharmacorū primo, Embryi cutē initio esse superficiem unam continuam, mox ritu cribri foraminibus oppleri. Ad ea uerò quæ superiore concinnauimus capite, adijci etiamnum illa possunt, quę de Philosophorum placitis libro quinto Plutarchus scribit: Democriti dogma esse atq; Epicuri, embryum in utero per os cōnutriri: propterea æditum in lucem, ad mammas orē confestim arrepere: esse quippe in utero item ubera quędam, è quibus alimentum ducat. Stoici, per intestinum & umbilicum. Alcmæon, per totum corpus illabi putat alimentum: quia sit perinde ac spongia, in quam eliquetur ex cibo, quod alendi uim obtineat. Embryum uerò esse animal, arbitratur Plato, motus argumento & nutricationis, quę utraq; in utero contingant. Stoici, non esse animal colligunt, sed uteri partem: ueluti fructus plantarum ducimus partes, quæ à maturitate defluant, sicut embryum quoq;. At Herophilus motum ei relinquit physicum, sed non utiq; spiritalem. Motus autē organa, esse neruos: & tunc demum animal euadere, ubi profusum aeris attraxerit

rit quippiam. Fœtu denique iam figurato, Platonici putant, infundi uitam à sphærarum A animis, animaque totius: ad idem ipsa matris anima simul cum uirtute paterna interim conferente, per quam uitam, uelut escam, rationalis trahatur anima ad corpus: ipsamque ad se uitam contrahat quodammodo, sub actuque conseruet, ducatque suo. Dicitur uerò embryum, τὸ ἐν τῇ γαστρὶ αὐξανόμενον, quod in uentre augescit, παρὰ τὸ βρύειν. quo uerbo in augmenti ratione utitur Homerus quoque, καί τε βρύειν ἄνθεϊ λευκῷ. Hypembryum autem dicitur sub ubere nuper infans natus. Lectum & illud est: puerulos naturali quodam insigniri pileo, quod arreptum obstetrices aduocatis uendant credulis: siquidem eo se adiuuari plurimùm opinantur. Antonino autem Diadumeno, pilei loco pertenuè fuit diadema, futuri mox imperij præsagium: unde sit ratio item cognominis. Sicuti Clodio Albino ex albedinis claritate, quam in recens nato fuisse tantam patris ad Aelium Bassianum testatur epistola, infantibus ex utero alioqui rubentibus, ferè ut linteamina, quibus est exceptus facilè superaret, Albini adoptata est nomeclatura. Sed & eidem imperij fastigium prænunciasse creditur bos albus purpureis ad plenum cornibus. Embion uocant poetæ lignorum cariem, quam dicunt cæteri saproteta. Choria nuncupant Græci cytaria, id est, embryi conceptacula. Sunt item choria, quæ ex intestinis plectuntur chordæ. Sed quoniam huc prouecti sumus, ducto exordio nouo, spaciemur quadamtenus cum ueteribus sapientibus, si illud commonuerimus antea: embrya quandoque nuncupari psacala, sed & nuper æditos infantes. Vnde apud Sophoclem psacaluchi matres appellantur. Ita coperias uerba plerunque non adeò multis cognobilia ob infrequentem apud auctores usum: cuius est modi Nennus, quæ uox θεῖον indicat, id est, matris fratrem. Apud Cratinum Sannas fatuum indicat. Vnde & Sanna uerbum Latinis frequens, puto, defluxit: etiam si à narium sonitu grammatici opinentur ductum.

Embryo quando infundatur anima. Cur per cancrum animà descendere, per capricornum ascendere dicatur. In quam primùm corporis partem insinuetur anima. Saturnalium ratio Romæ. Ianuarius unde. Sothis. Boream esse generationis, Austrum uerò deorum. Deos meridie ingredi. Templa cur non adirent meridie. De templorum ianuis nota. Silentio colendum Deum. Virgilij locus ex Georgico quarto. B

Caput XXIII.

QVærat hic solertior aliquis, nec hoc (quod dicitur) Catone cōtentus, quandónam affundi animam corpori censeamus? Postea quàm semē intra formādi hominis monetam locatū, quod à toto uiri corpore, ut scientissimis ex Platonicorū schola placere animaduerto, defluxerat, traxeratque secum à uiri anima formatricem uim, eius potentia diebus ferè quinque & quadraginta sic est affectum, ut sex primis diebus lac euaserit, folliculo genitiuo circumiecto ex mēbrana tam tenui, qualis in ouo ab exteriore cluditur testa: quod à physicis deprehēsum est, nec tacuit in libro de Natura pueri Hippocrates. Nouē sequētibus sanguis, duodecim alijs caro, decem & octo reliquis fuerit figuratum, tunc anima creatur & infunditur. Scribunt Platonici, & in Naturalibus non prętermisit Macrobius, Capricornū cancrumque dici à physicis, solis portas: quia in utraque obuiāte solstitio, ulterius solis inhibeatur accessus. Per has item portas animas de cœlo in terras meare, rursumque de terris cœlestia repetere. Proindeque hominū unam dici, alteram uerò deorum. Hominibus dicari cancrum, quia per hunc fiat ad ima defluxus: dijs uerò capricornū, quia illac postliminio cœlestibus animæ restituātur sedibus. Ex quo inter Pythagorę placita censetur & illud, à lacteo circulo initia ducere ditis imperium, quia inde delabātur animæ in mortalitatis naturam. Zodiacum uerò lacteus circulus duobus intersecat locis, qua cancer, quaque capricornus est: propterea & primam nascentibus lactis offerri alimoniam. Cæterùm quod ex intimo doctrinæ penu auctor eruit Macrobius, acri dignum perpensione est: quippe Plutonis, quod aiunt, galea opertum quadamtenus, ab impolitioribus (opinor) minus percipi ualet. Quamobrē falli nemo ita debet, ut descensum ascensumque hic accipiat secundum sitū: sed quia luna cancri domina generationi proxima est, Saturnus uerò Dominus capricorni remotissimus: ideo per cancrū, id est, lunarem uegetalemque instinctum descēdere animas dicunt. Per capricornū uerò, id est,

A per Saturnium, intellectualemq; instinctum ascendere. Saturnum enim prisci mentem uocant, qua sola petūtur superiora. Adde, quòd capricorni Saturniq; sicca uirtus, dum ad intima spiritus contrahit atq; colligit, ad contemplandum assidue prouocat. Lunaris autem humor, spargit ac dilatat, & circa sensibilia animum distrahit. Hinc uerò scitissimum referatur arcanum: Saturnalia, Romanos celebrare solitos, solem capricorno gestante, in quibus feriabantur serui, liberorum calceos sibi circumponentes, omnibus uerò inuicem communicantibus: innuente prorsum legis auctore, Per capricorni portam homines, quibus nunc corporis ratione grauis incumbit seruitus, euadere in libertatem mox plenissimam. Quo item portæ argumento Ianuario mensi conciliatum nomen opinantur. Hac quoq; ratione Aegyptijs anni principium cancer est. Adiacet uerò cancro sothis, id est, σῶθις, canem interpretantur Græci. Sotheos autem exortus numenia est illis gentibus, generationis in mundum initia præbens. Adde, quòd Boream tradunt generationi percommodum, quo fit ut morietes spiritu credatur excitare, sicuti exsoluit Auster: constipat enim addensans frigidior natura, laxat autem calidior. Ad hæc Boream fingunt ἐρωτικόν, id est, in amorem pronum. Nam Orithyia rapta, Zeten genuit, & Calain. Austrum contrà, dijs attribuunt: proinde meridie ingruente, in deorum templis panduntur uela: nec homini ingressus pater, uelut dijs sit destinatum eundi tempus: in ianuis quoq;, meridiei & Austri uisebātur symbola. Nec in ianua ulla, quæcunque esset hora: loqui fas arbitrabantur. Nam Pythagoricum & Aegyptiorum dogma sapientum id fuit, quum Deum innuerent silentio colendum, à quo sunt rerum primordia. Ex ijs opinor, Mantuano uati lux infertur clarior, quum Georgico quarto sic canit,

Ipsa ego te, medios quum sol accenderit æstus,
Quum sitiunt herbæ, & pecori iam gratior umbra est,
In secreta senis ducam.

Satis uerò fuit Seruio inibi sic enarrasse: Tunc, inquit, ferè uidentur numina. Illud porrò & obseruatione dignum: Animam, quam esse mediū rerum statuunt, iussu Dei, quē

B esse mundi centrum uolunt, in punctum cordis mediū, quod est corporis centrum, infundi primò, mox per uniuersa corporis membra propagari: quando currum suum naturali iunxerit calori, per calorem spiritui corporis, ac per hunc humoribus inseruerit, postremoq; membris per humores. Solutis uerò medijs ijs ægritudinum uiolentia, statim se anima cum suo illo curru colligit quodammodo, refluitq; in cor, unde primùm effluxerat. Cordis extincto calore, quod erat illius uehiculi susceptaculum proprium, cor deserit tandem, suo illo uehiculo comitante. Principem tamen animæ uim in cerebro, uirilem atq; irascibilem in corde, in iecore concupiscibilem esse sitam, nemini non (inquit Galenus) persuasum est. Nam & uulgo iactari sic propemodū nouimus, quum fatuum inaudimus cerebrum non habere. Timido & pusillanimi cor deesse. Tityo autem iecur erosum, non poetæ modò canunt, sed fingunt & pictores, sculptoresq;. Sed enim prius quàm reuellamur inde, non prætereamus quòd Mercurialibus contentum literis prodidit Iamblichus, duas hominem animas habere, & esse quidem unam ab intelligibili primo, atq; ipsius opificis potentiæ participem. Alteram uerò ex circuitu cœlestium nobis inditam, in quam & anima diuinorum speculatrix irrepat. Sed animam à mundis in nos descendentem, mundorum quoq; circuitus sequi. Quæ uerò ab intelligibili ueniens intelligibiliter adest, geneficum circuitum supereminet, atque per eam & à fato soluimur, & ad intelligibilem Deum ascendimus, & religionem habemus ad æterna tendentem: propterea non esse arbitrandum, omnia insolubilibus necessitatis uinculis, quod fatum nominant, colligari: quando habet anima principium in se proprium, quo ad intelligibile sese conferat. Ex hac uerò doctrina elucescit (opinor) amplius, cur poeta maximus Aeneidos quinto cecinerit,

Animæq;, umbræq; paternæ.

De umbra uerò alibi plura, unde uberius hic illustratur locus. Beatus autem Thomas astruendum ait, unam esse eandemq; in homine animam quæ sentit, nutrit, intelligit. Quòd si corruptibilem aīas uegetatricē ac sensilem, reliquam uerò immortalem: respondemus, In homine sensilem animam induere cum uegetandi potentia incorruptibilitatem, quia intellectualis facultas illis adnectatur,

tur. Nam si, ut in brutis, sensilis tantum & uegetatrix sit anima, esse planè mortalem: or- A
dine autem generationis ac temporis, prout ab imperfecto scanditur ad perfectũ, ue-
getatrix uis reliquas in embryo præire, animaduertitur.

De prouerbio quod est, Diphilo Diphilus tardior. Quot Diphili, & qui, ac unde: quiue dicatur dius. Dij Thraces. Diospoliticon. Diatrion. Cap. XXIIII.

IN segnes & extra modum pigros in obeundis, quæ semel fuerint iniũcta, prouerbium est elegantissimum, Diphilo Diphilus tardior. Vtitur eo Marcus Tullius ad Quintũ fratrẽ libro tertio: Apud herũ, inquit, rectè erat, in Maniliano offendi Diphilũ Diphilo tardiorẽ. Sed tamen nihil ei restabat præter balnearia & ambulationem & auiarium. Videtur architectus fuisse Diphilus tardissimus in perducendis ad finẽ susceptis operibus. Qualis ille fori Augusti. In quem operis expectationem diu trahentem, salsum id prodijt imperatoris dictum, Vellem & Cassius forum meum accusasset: quoniam multi Seuero Cassio accusante, absoluebantur. Ad hunc Diphilum uideri posset allusisse Iuuenalis illis uersibus,

Non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
Protogenes aliquis, uel Diphilus, aut Erimanthus.

De quo tamẽ idem Cicero non satis ad gloriam dixisse uidetur: Columnas neq; rectas neq; è regione Diphilus collocarat, eas scilicet demolietur: aliquãdo perpendiculo & linea discet uti. Ni mallemus satyrum ad poetam Diphilum respexisse, cuius in prologo Casinæ meminit Plautus, & in Adelphis Terẽtius, ac Athenæus: sed & Aristophanis interpres in Nebulis, in Bœdam philosophum à Diphilo integrum fuisse concinnatum poema, scribit. Aut etiã ad tragœdum uerius Diphilum, de quo illa sunt in Epistolis ad Atticum: Apollinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est: nostra miseria tu es magnus. Eandem uirtutem istam, ueniet tempus, quum grauiter gemes, totius theatri clamore dixit. Hic uerò Diphilus, sicuti Callipides, ob artis peritiam uidetur in gesticulando fuisse morosior & tardior, unde irrepsit adagium Ciceroni: quãquam arridebit fortè amplius id, Diphilum seipso tunc tardiorem effectum. Dios uerò, id est, τοὺς δίους, Eustathio tradente, Homerus Ioui amicos in- B
telligit, id est, διὶ φίλους, unde (inquit) concinnatur Diphili nomen. Verùm dius item est, qui inter homines Iouis quadã imagine præcellit: nam & Clytemnestra, dia quoq; dicitur, pulchritudinis ratione: sicuti ob magnitudinem mare, dium, & dia Charybdis. Dium mensem pro Nouembri accipiunt Græci: sic enim in Collectaneis rei rusticæ apud Græcos adnotatum comperi. Democritus & Apuleius talem expectari hyemem aiunt oportere, cuius fuerit modi festus dies, quem brumam uocant Romani: est autẽ quarta & uicesima Dij mensis, qui est Nouember. Sunt & montani Thraces Dij, Thucydidi historia secunda, qui Rhodopen colant ferè. Est & Homero Eubœæ ciuitas Dion, ad Cinnæum, Δίου τ' αἰπὺ πτολίεθρον. Diospoliticon uerò medendi peritis medicamentum est, cuius traditur compositio duplex: aliàs ex partibus omnibus, cumino, pipere, ruta, nitro: aliàs cum reliquorũ pari pondere miscetur nitri dimidiũ. Diatrion in scholis eisdem pharmacum intelligitur ex tribus confectum piperis generibus, unde diatrion nuncupatur pipereon. Comprobatur, quod fuerit haud ita medicamentosum, ex uarijsq; confectum, mixturæ ritu quam caryciam dicunt, aut apri ab gulæ proceribus mirè conditi.

Linguæ uirulentæ taxatio. Gomeri & Stesichori cæcitas unde fuerit. Socratis in amorem allatratio. Balatrones qui. Ocimum serere, aut cuminum quid. Cimbices qui. Antipathia quarundam rerum mira. Libitinæ. Plautinæ familiæ. Mahumeth sententia præclara. Quid brutum faciat. De Sillis pulchra. Cur philosophorum Museum Timon appellarit Talarum. Sileni unde. Interim Anacreontis, & Cleoboli historia. Libelli famosi. Hibera excetra. Cap. XXV.

ABdalam Sarracenũ scribunt nonnulli, interrogatũ, Quid in hac quasi mundana scena admirãdum maximè spectaretur, nil uideri homine pręcellentius, respondisse. Cui sententię illud Asaph prophetę succinere, manifestũ est, Dij estis & filij excelsi omnes. Quo magis mirũ est, plerosq; mortaliũ

A ita breuissimos uitæ annos transmittere instituisse, ut quum in honore essent, brutis & iumentis insipientibus se maluerint assimulare. Mitto cætera. Nonne quidam homines ad uenena nascuntur? Qui quum uelut scorpionis ictu optimum quenque lancinarint, ac fistulato uulnere, ut Hieronymi utar uerbis, uiam aperuerint, mox latius ueneni pesti feram uim fundunt. Atra hominum, ut Plinius inquit, ceu serpentum, lingua uibrat, tabesq; animi contrectata omnia adurit, culpantium omnia, ac dirarum alitum modo tenebris quoque & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu, quæ sola uox eorum est, ut inauspicatarum animantium uice, obuij quoque uetent agere, aut prodesse uitæ. Nec tamen ullum aliud abominati spiritus præmiũ nouere, quã odisse omnia. Nil uerò facilius, Apuleius inquit, quàm linguę rabies & uilitas morũ: altera ex aliorũ cõtemptu, altera ex sui. nam uiliter semetipsum colere, sui contemptus est: barbarè alios insectari, audientium contumelia est. Et pro Plantio Cicero: Nihil est tam uolucre, quàm maledictũ: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius dissipatur. Sed & in sacro adnotatum eloquio est: Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est: homicida, in regno Dei partem nõ habet. Homerum deniq; literarum principem ideo excęcatum memorant, quòd in Helenam stilum distringere sibi permisisset: nec uisus deinceps unquam fuisse compotem, quod delicti perseuerarit imprudens. Contrà uerò, errore animaduerso, Stesichorum facilè in reliquum esse oculis usum, quum per palidoniam recinuisset, Non uerus sermo ille fuit, neque nauibus altis existi fugiens, neque adisti Pergama Troiæ. Quin & Socratem produnt, ubi in amorẽ petulanter est inuectus, à dæmone familiari amplius castigatum, atque inde prius quam sinistri pateretur quippiam, expiatum, amoris eiusdem pręconia cõcelebrasse. Ita prorsum habet, lingua insigniter abutitur, qui ad malum utitur. Quòd si fetutinas auersamur, amplius expendendum, nil olere grauius, quàm oris malum & mephitim uirulentam. Non tam emaculanda indumenta, quàm expurgandæ oris sordes, quãdo fetens sermo putridæ mentis indicium est. Balatronem inuenio scurram fuisse uirulentum: unde Horatius, Balatro suspendens omnia naso. Et Hieronymus, Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare. In hoc pe-
B stilentiæ uirus scitè conformatus adagio est, ut ocimum dicantur serere, quum perniciosus se carptorum uituperonumq; subducti supercilij uibrat identidem spiritus, cuius nocentissimi non aliud ferè opus est, quàm cuiusque famam proscindere, & teterrimi ueneni luridam tabem affigere, qua plurimùm uita deflorescit, parantur rebus exitia, & mentium quoque (ut sic dicam) exuruntur intima, quando nihil est quòd sordidus dens & felle non lita, sed macerata uox non concutiat: dum luto eodem conspurcat omnia, nec in se ingestum diluit, aut de alterius oculo festucam excussura suam prius trabem eximit. Adagij ratio est, quoniam (ut Plinius inquit) nihil ocimo fœcundius, cum maledictis ac probris serendum præcipiunt, lætius proueniet. Qua ratione & qui malè imprecantur, dici possunt cuminum serere: id enim qui serunt, precantur, ne exeat. Ea uerò usus est prouerbio Sophron, ut Demetrius Phalereus scribit, κύμινον ἐσπειρε. sed & in Symposiacis Plutarchus, inprecationibus conuitijsq; sericuminum approbat: sicuti apium lætius prouenire tradit proculcatum extritumq;. Idem Plutarchus alibi ita scribit, Qui uerò liberalem magnificum gratiosumq; cimbica uocant & cyminopristem, id est, cumini sectorem, facilè risum mouent. Sunt autem cimbices, qui & micrologi, id est, minima quæque plurimi facientes. Quod uerò ad ocimum item spectat, est rerum quarundam antipathia mirabilis, inquit in Symposiacis Plutarchus: elephas furens ariete uiso, quiescit ac conflaccescit impetus. Viperam sistit fagi ramus, si admoueatur. Taurus ferus, si ficui destinetur, remollitur. Permouet omnia electrũ, aduocatq;, præter ocimum, & quæ fuerint oleo perlita. Coluber nudum hominem timet, operimentis indutum persequitur. Serpens, si semel calamo percutiatur, interit: si iterum, cõfirmatur. Brumali sydere infirmior etiam à soricibus infestatur: quo argumento ante hyemen parat circa se, quibus uescantur illi, & parcant. Ocimum etiam misodulon dici animaduersum libro undecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, quin & nulli rei prodesse, quoniam maniodes efficiat, & lethargicos, item hepaticos, qui uescantur, capræ argumento, quæ hoc unum reformidet in cibis: mulieribus inimicissimum censetur præcipuè, tanta antipathiæ ui, ut si pultario subijciatur, inscia muliere, obsonijs nisi amoto, manum non admo

liatur: idque si ὁλόξριζον fuerit. Verùm, ut ad maledicos redeamus, inueni in literis, id genus homines uirulentos, exitiales caniculasque & sola inuidia ac dicacitate, uel uerius aspidum lingua cognobiles, rectè dici libitinas, uelut instar libitinæ, defunctorum præsidis deæ, quam ἐπιτυμβίαν Græci uocant. Apuleius in Floridis, Si quis igitur ex illis libitinis splendidissimo huic auditorio, uelut quædam macula sese immiscuit. Nec me fallit, Acronem in Horatianum illud, A

Multaque pars mei   Vitabit libitinam,

scribere esse libitinam lectum, quo mortui efferantur. Sed de Venere epitymbia Libitinam dici, auctor Plutarchus est. Plauti ex pœnulo scita sententia est, in maledicos ac uelut Scyllæos canes concinnata.

Isthic est thesaurus stultis in lingua situs,

Vt quæstui habeant malè loqui melioribus.

Plautina familiares eleganter, ac (ut solet) doctè nuncupat Hieronymus, eos qui de triuio, de compitis, de plateis circumforanei rumigeruli, & ad uenena producti, ac ad detrahendum modo scioli, impudentius hunc illum proscindunt, cuius sunt modi interloquutores in Plauto, se inuicem procacius impetentes. Fuit & Medius quidam ex Alexandri adulatoribus, ac uelut hexarchus & sophistes coryphæus in optimum quenque. Hic alios hortabatur, calumnias in quemuis audacter conflarent. Nam etiam si, inquit, uulnus persanarit, in quem morsum infixeris, nihilominus cicatricosus conuisetur locus. Cæterùm, ne lingua nostra sit gladius acutus, dum sale multo hunc illumque defricamus, meminerimus Archilochi libros ob dicacitatem solam & ingenij uirulentiam à Lacedæmonijs urbe sua interdictos, ne illorum lectione quippiam de ueneno honestis illorum moribus instillaretur, quando ad benedicendum natus homo est, non ad infigendum atrocis linguæ uibrantem aculeum optimo cuique, non ad inspergendam factis alienis labem: dum ore sæuit rabido, uiperinis orbibus, ac si Deo placet, tincta facie, pumicatis dentibus insitum spargens uenenum, de quo genere illud est satyricum:

Hic aliquis, cui circa humeros hyacinthina lena est, B.

Rancidulum quiddam balba de nare loquutus

Perstrepit, ac tenero supplantat uerba palato.

Meminerimus porrò, quòd Maumeth, sicuti à multis appellari aduerto, habuisse in ore perpetuò narratur, Qui à diuina lege recesserit, brutum euadere: neque enim plantam cortex facit, sed stupida, & nihil sentiens natura: neque iumenta corium, sed bruta anima, & sensibus mancipata: nec cælum orbiculatum corpus, sed recta ratio: neque item corporis sequestratio angelū efficit, sed spiritalis intelligentia. Verùm & qui se lingua petulantissima conuelli sentit, non ruat in ultionem præceps paria repensurus. Cæterùm illud Senecæ subinde repetat: Quid stultius homine uerba metuente? Eleganter Demetrius dicere solebat, eodem loco sibi esse uoces imperitorum, quo uentre redditos crepitus: Quid enim, inquit, mea refert, sursum isti, an deorsum sonent? Quanta dementia est, timere, ne infameris ab infamibus? Sed & M. Tullij commonitio nec prorsum ab instituto dissultat, quæ est in Oratione pro L. Murena: Saltatorem, inquit, appellat falsò L. Murenam Cato: maledictum est, si uerè obijcitur, uehementis accusatoris: sin falsò, maledici conuitiatoris. Quare non debes arripere maledictum ex triuio, aut ex scurrarum aliquo conuitio. Anacreon Teius quum in Panionum foro ex occursu nutricem cum infante temulentus uexasset, superque probris infantem incessuisset: mulier, nil aliud quàm Deum fertur comprecata, ut contumelias is laudibus dilueret quandoque. Annuit uotis deus: nanque infans, Cleobolus fuit ille uenustissimus, cui postea carminibus suis ampliter poeta satisfecit. Verùm ne si ulterius fuero progressus, uidear fortè ἐκτὸς χοροῦ ὀρχεῖσθαι, id est, extra chorum saltare, comprimam stilum, ad alia demigraturus, quæ uiui sint legisse, & uoluptati non neglexisse, si auctarij tamen adiecero quippiam. Illud enim aduertendum, maledicta cum risu, rectè sillos dici. Erat autem poematis species comici. Qui id persequebantur, sillographi nuncupati. Initium ex Homerica uidetur doctrina propagatum, ubi subsannatur Thersites, conuelliturque, qui in principes dicacitatis plurimum exerebat. Sillos optimè fertur scripsisse Xenophanes. Est inde conformatum uerbum, σιλλαίνειν, eo modo dicaciter ludere. Sed & Silenos hinc

A corriuari, scribunt Græci: Apud Aelium Dionysium est aliud item uerbũ σιλοῦν, quod est in contemptu & oratione diasyrtica leniter oculos aliò conferre. Timon apud Athenæum dicitur Sillographus, qui museum appellauit etiam Talarum, philosophos qui inibi connutrirentur incessens. Est autem talarus ex uiminibus, qui contexitur calathus, & in quo coagulatur caseus. ueluti alerentur, ut in panagro pretiosæ aues. Silenos dici, Pausanias putat, τοὺς ἡλικίᾳ τῶν σατύρων προήκοντας, id est, inter satyros natu grãdiores, quos ex Euphemi historia extimi maris insulas incolere, prodidit, Satyridas nomine, caudasq́ habere equinis haud minores multò. Esse uerò mortales Silenos ex sepulchris coniici posse, idem scribit Pausanias Eliacorum secundo: nam, inquit, in Hæbræorum item regione fuit Sileni monumentum. Denique id prætereundum minus, Augustũ principem omnium de famosis libellis cognitionem legis specie maiestatis tractauisse, commotum Cassii Seueri libidine, qua uiros fœminasq́ illustres procacibus scriptis diffamauerat. Prius facta arguebantur, inquit Tacitus, dicta impune erant. Si qui proditione exercitum aut plebem seditionibus, demumq́ male gesta republica, maiestatem populi Romani minuisset. Obseruatum uerò in scientissimorum libris, eleganter lingua prurientes dici & auribus. Qui tum aliis detrahunt, uirulentiæ suę inspergentes uirus, tum id agentibus sese libenter accommodant. Cum detrahentibus, inquit Solomon, ne miscearis, quoniam repente ueniet perditio eorum: & ruinam utriusque quis nouit? Hiberam excetram scitè Hispanum dixit obtrectatorem uirulentum Hieronymus. Est uerò excetra, quam uocant hydram.

Super Aesopo fabulatore excerpta pauca non illepida. Quid ænos. Quintiliani locus explicatur. Cur dictus Aesopus. Logopœus qui dicatur, & quid logos. Logaœdica metra. Item mythos. Metaxylogia quid. Spermologi. Verbum cur pars orationis, & cur pro Dei filio. Cap. XXVI.

AEsopum è Phrygia fabulatorem, haud immeritò sapientem esse existimatum, Gellius scribit, quum quæ utilia monitu suasuq́ erant, non seuerè, non imperiosè præceperit & censuerit, qui philosophis mos est, sed festiuos commentus apologos & delectabiles, res salubriter ac prospicienter
B animaduersas in mentes animosq́ hominum, cum audiendi quadam illecebra induxerit. Super hoc uerò Aesopo lepidam apud Philostratum fabellam comperimus, quam & apposuimus. Fuit quandoque pastor Aesopus, forteq́ in propinquo ædis Mercurii greges curabat: proinde quum foret ad sapientiæ studia procliuior animo, eius adipiscendæ ergò, non desinebat Mercurio uota concipere. Factitabant id ipsum & plerique alii templum frequenter adeuntes, ac multifaria Deo pro facultate offerentes munera. Aesopus, ut qui pauper foret, lactis tantum non magnum libabat modum, fauis quoque insuper oblatis, & id genus aliis haud multis. Fortè ita euenit, ut sapientiam singulis pro ratione meritorum distributurus accederet Deus: quumq́ huic philosophiam adnuisset, illi dicendi peritiam esset impartitus, alicui uerò etiam cœlestium rerum scientiam, aut musicas item modulationes, nec omissa pangendorum carminum uenustate: animaduertisset autem Aesopum se posthabuisse, cui nil esset gratificatus, memor fabellæ sibi in Olympo etiamnum infantulo à deabus Horis lepidius enarratæ, de boue quadam & Solis armento, ad hanc ipsam rem facultatem Aesopo est elargitus. Ex quo illi mox arte contributa multiformi fabellarum concinnandarum, tantus in apologis euasit, quantum omnes agnoscimus: agnouerat & Tyaneus Apollonius, qui accommodatiora ad sapientiam eius uiri lepidiora figmenta est arbitratus, quàm poetarum commenta, quæ de diis, heroibus ac magnis uiris parum decora, minusq́ ad bonam frugem illectantia ædunt in uulgus. Apologi uerò Aesopei, ut inquit Fabius, ducere animos solent præcipuè rusticorum & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt, audiunt, & capti uoluptate facilè iis quibus delectantur, consentiunt. Et Horatius in Epistolis, ne in poemate quidem humilem usum huius generis putauit illis uersibus,

Olim quod uulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam.

In hoc uerò commonendi sumus, fabellarum quæ Aesopeæ dicantur, originem ab Aesopo non demanasse, quãdo earum primus uidetur auctor Hesiodus. Vbi uerò libro quinto ait Qintilianus: αἶνον Græci uocant, & αἰσω-

ποτοσίνπυ, & (ut dixi) λόγους μυθικούς, sciendum est, ænon differre à mytho, id est, fabula: A quia ænos, ut Aristophanis interpretes produnt, non pueris concinnatur, sed ad uiros dirigitur: nec cōsolatorius modò est, sed parænetícus quoque: admonet enim, & docet: quod Hesiodum fecisse, animaduertimus. Aenon, sunt qui apologum interpretentur, item prouerbium quandoq; ut apud Theocritum,

αἶνος θήν λέγεταί τις, ἔβα καὶ ταῦρος ἀν᾽ ὕλαν.

In Apostolij Ionia, & apud Ammonium, sic comperi: Aenos, inquit, est λόγος μυθικὸς ἐκφερόμενος ἀπὸ ἀλόγων ζώων ἢ φυτῶν, πρὸς ἀνθρώπων παραίνεσιν. Dici uerò αἶνον, idem probat: παρὰ τὸ ἰαίνω, quod est exhilaro: quoniam plurimùm lætemur narratione id genus. Et Ioannes grammaticus αἶνον interpretatur μυθικὴν παραίνεσιν. Aesopica ridicula & Sybaritica, legimus apud Aristophanem in comœdia, cui titulus σφῆκες. Ad Aesopi uerò laudem pertinet, quod in libro de Breuitate uitæ Seneca scribit: Non audeo, inquit, usque eò te producere, ut fabellas quoque & Aesopeos logos, intentatum Romanis ingenijs opus, solita tibi uenustate connectas. Sunt porrò, uti nos Hephestionis commonet Encheridion, λογαοιδικὰ metra dactylica, quæ in regionibus alijs omnibus dactylos habent: postremam uerò syzygiam trochaicam. Præcipuum inter hæc censetur, quod ad dactylos duos trochaicam habet syzygiam: dicitur alcaicum decasyllabum,

Καί τις ἐπ᾽ ἐσχατιαῖσιν οἰκεῖς.

Et quod ad tres, uocatur πραξίλλειον.

ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέπουσα,
παρθένε τὰν κεφαλὰν, τὰ δ᾽ ἔνερθε, νύμφα.

Est logaœdicon qnoq; in anapæsticis, quod bacchio finitur. Præcipuum uerò, si post quatuor pedes, spondeo primo & iambo inferatur bacchius. Archebulium ab Archebulo dicitur poeta Thebano, qui eo usus plurimùm est. adhibuit & Callimachus,

ἄγε τῷ θεὸς, οὐ γὰρ ἐγὼ δίχα τῶν δ᾽ ἀείδειν.

Et hoc ab anapæsto quidem: à spondeo autem,

νύμφα σὺ μὲν ἀστερίαν ὑπ᾽ ἅμαξ᾽ ἤδη. Ab iambo, B
φιλώτερα, ἄρτι γάρ οἱ σικελὰ μὲν ἔννα.

Videtur omnino esse rhythmus solutæ orationi communis & carmini: in quo poetis sit peculiaris dactylus solutam scribentibus orationem trochæus: sed & inde uidetur concinnatum nomen ab logographis, καὶ ἀπὸ τῶν ἀοιδῶν. Metaxylogiam scienter dicunt Græci, uerba paucula sentētiæ seriem interpellantia: nos interiectionem dicimus, parenthesin item illi. Hæc adiecisse uolui propter ea, quæ nobis dicta alibi de uitio, logoidia sunt. Porrò ex Græcis sunt, qui Aesopum hunc reuixisse fabulentur, quod comicus item Plato significauit, quod ipsum de Tyndareo, Hercule, Glauco traditum scimus. Nec illud præterierim: fuisse Aesopum omnium ferè turpissimum, nec Thersitæ quidem Homerico saltem conferendum: nàm ut alia taceam, fuisse nigerrimus proditur: unde illi factum nomen putant, quando Aesopus & Aethiops idem ferè consignificent. Illud fortasse ambiguitatem mouerit nonnullis: unde sit, quòd Aesopum quandoque λογοποιὸν dici inaudimus. Verùm, ut inquit Eustathius, sciendum amplius, logon interdum ueteribus accipi solitum pro fabuloso sermone: proinde logopœus idem est qui mythographus: at posteritas mython fabulis modò reliquit, longon uerò quotidianæ sermocinationi. Quamuis Homerus mython simpliciter pro ratione accipiat, cuius rei in quibusdam uestigia seruantur: nam paramythiam dicimus, & paramythicas orationes. Logos, inquit Hieronymus, multa significat: nam & uerbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscuiusq; rei, per quam sunt singula quæ subsistunt: quæ uniuersa rectè intelligimus in CHRISTO, qui rectè uerbum dicitur, ut Dei filius. Nam, ut cætera omittam, apud grammaticos pars orationis uerbum nuncupatur: quod erat alijs quoq; commune, quoniam totius est orationis perfectio, uelut eius præcipua pars qua & reliquæ innotescunt, quando in uerbo nomen intelligitur. Sic & diuinum uerbum est inter omnia perfectissimum, eoq; patescunt omnia. Scire tamem licet. Thoma tradente in libro de Veritate, uerbum dici modis tribus: & primò quidem, quòd per intellectum concipitur, quod uocant uerbum cordis: secūdum, est uerbi exterioris exemplar

A plar, quod uerbum nuncupatur interius: postremum, est uocale uerbum. Nam & in artifice prima est finis intentio, inde consequitur formæ excogitatio, mox prodit opus ipsum. Nec ignorandum, ueteres Græcos etiam de Sancto spiritu uerbum pronunciare: nostros autem, & ferè canonicos scriptores de filio tantum. Spermologon, Græci nugacem intelligunt, καὶ ἀκριτόμυθον. Verùm & uilis contemptibilisque sic quoque dicitur, ut qui aliena uictitet quadra. Hinc in Parallelis Plutarchus nauticam nuncupat spermologiam.

Atheniensium aduersus rebelles sanguinaria decreta. Cap. XXVII.

ATheniensem populum aduersus eos, quos à ductu auspicijsque suis deficientes comperisset, inclementer (ne dicam sanguinariè) se gessisse, ex Græcis notum historicis est: à quibus & quidem attici nominis studiosis, mandatum literis, scimus: decreto sancitum, ut Aeginetis si caperentur, manus abscinderetur dextræ pollex, quo ne gestare utique hastam possent: possent autem remis inter nauigandum planè uti. Mitylenæos uerò ἡβηδόν, id est, indiscriminatim, uel cum puberibus iugulari statuerunt, & Cleone quidem auctore, Clezneti filio. At Samiorum frontes, si eos adepti forent, inscribi, uel (ut Græci dicunt) σίζαν κατὰ τοῦ προσώπου. stigma, seu notam esse uoluerunt γλαῦκα, id est noctuam. Et hoc, inquit, Aelianus, Athenarũ psephisma est. οὐκ ἐβουλόμην δὲ αὐτὰ, ὅτι Ἀθήνησι κεκυρῶσθαι, οὔτι ἄθλιων αἰὼν λέγεσθαι ὦ πολιὰς ἀθλίων, καὶ ἐλευθέρια ζῆν, καὶ οἱ Ἑλλήνων θεοὶ πάντων.

Qua ratione Sosipolis Deus coli ab Eleis sit cœptus. Ilithyæ templum. Bacchi miracula, & festum Thyia. Thyomata unguenta, & myracopa. Thyna.
Caput XXVIII.

DAemonicas illusiones, quibus priscorum hominum rudis simplicitas irretita oblaqueataque in præceps data est, ut falsis mancipata religionibus adoraret quod nesciebat, alicubi (opinor) non negleximus. Nunc non itidem omittemus, quod inter legendum opportunè ingerere se, est uisum. Mouerant quandoque aduersum Eleos magna ui Arcades, Exiuerant ex aduer-
B sum illi quoque exercitu haud contemnendo. Comparuit tunc mulier uberibus infantem alens, uti tum est uisum: quin eundem utero se gestasse, asseuerabat: adiens uerò Eleorũ duces, somno monitam dixit, infantem illis oblatum uenisse, futurum belli socium. Vera loquutam arbitrati Elei, nudum infantem hosti ante omnes in principijs obijciunt: interim impetum dabant Arcades, qui confertim nitibundi, quum proruentes intra teli iactum uenissent, iam qui uidebatur infans prius, draconem induerat. Territi spectaculo tã meticuloso ac formidabili Arcades, ac inde ordinibus turbatis, mox sese dispalati in fugam coniecere. Illos uerò insequuti Elei cum magna cæde insignem retulere uictoriam. Reuersis autem, ex hoc euentu Deus est factus σωσίπολις, quæ eum præmonstrat uox, qui ciuitati salutem attulerit. Sacellum ibi potissimum est excitatum, in quem locum à prælio intrusisse se draco erat uisus. Verùm & inibi quoque Ilithyiæ ara erecta, ceu ab ea productus ad homines Sosipolis Deus foret. Effingi consueuit puerili specie, chlamyde stellis destincta, manuum altera κέρας τὸ ἀμαλθείας sustinente, quod apud Aeginam habet Fortuna. Est apud Eleos miraculum alterum: nam in Bacchi festo, quod θυίαν nuncupant, illati templo lebetes tres noctu sponte implentur uini, foribus accuratè occlusis, obsignatis etiam, ne fraudẽ suspicari quis posit. Quin Andrij quoque quotannis eiusdem solenni die spontaneum à templo scaturire uinum, prædicant. Obiter illud adnotauero, thyomata ad Thyiam spectare nihil: nam eo nomine interpretantur Græci, quod nec omisere nostri, ex aromaticis concinnata unguenta, floribus non admissis omnino: unde τεθυομένους sic delibutos nuncupant. Vnguenta uerò quæ ceram recipiunt, aut resinam, uel id genus alia: uocant myracopa, de acoporum imagine, Thyna uerò est in Thracia locus, quod Galenus inquit. Proinde Thymum, è Thyna laudari ab Hippocrate.

De Plutonis templo apud Eleos, quod annis singulis semel tantum recluderetur. Caput XXIX.

APud Eleos inter cætera uel numerosissima deorum templa, fuisse item Plutonis περίβολον, id est, septum & delubrum, memoriæ proditur. Id uerò quotannis semel modò aperiri, uetusśimi fuit moris. Nec tamen ita patens ingredi quenquam, putabant fas. Cur uerò ab Eleis honores indeptus sit diuinos Pluto, sic ferè explicari animaduerto: Qnum Hercules militari manu aduersum Pylios esset profectus, illi præstò fuisse Pallada Eleam, belli ac laborum sociam. Sed & Herculis odio uicissim ad Pylios Plutonem uenisse, quod etiam ab illis coleretur eximiè. Iis uerò astipulari Homerum quoque, apud quem in Iliade sic scriptum inuenias,

Τλῆ δ' ἀίδης ἐν τοῖσι πελώριος ὠκὺν ὀϊσόν
Εὖτέ μιν ὠυτὸς ἀνὴρ διὸς ὑὸς αἰγιόχοιο
ἐν πύλῳ, ἐν νεκύεσσι βαλὼν ὀδύνῃσιν ἔδωκεν.

Elei itaque Plutonem, ut ipsis beneuolum & Herculis inimicum templo honestarunt: quod per annum semel pateat, quoniam unus itidem homini est ad inferos descensus.

Timothei sententia de frugi uictus commoditate, Platonis in re eadem commendatio. Cap. XXX.

FRugi uictus & præparci, quæ à prudentissimis promantur emolumenta, ni fallor, alibi sum curiosè satis persequutus. Nunc, quod se ingerit, exemplum clarissimum præterijsse nequeo. Quippe genus hoc plurima grauiuius permouent sæpe, quàm ex philosophorum scholis, quæ proferuntur documenta. In memorijs ergo traditum ueteribus, Timotheum Cononis Atheniensium uel memoratissimum ducem, relictis quandoq; sumptuosioribus cœnis ac imperatorijs epulationibus, exceptum conuiuio à Platone in academia. Quumq; nō fuisset id missuum numero magnificum, nec ullo magnopere apparatu conspicuum, sed simplex planè, ac μουσικῶς concinnatum: reuersus ad suos Timotheus lætè insusurrauit, ὅτι οἱ παρὰ πλάτωνι δειπνοῦντες καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς διάγουσιν. hoc est, quos cœna exceperit Plato, in posterum etiam benè habere. Quin ex hoc etiā adiposas ganeatasq; insectari, ac persequi epulas destitit: quoniam posterius nil oblectent omnino, ut quas onerosa crudiorq;, consequatur percoctionis molestia. Proditur literis illud quoq; haud ab eo quod prætexuimus, ita dissultans, Timotheum eundem die quæ insequuta symposium est, fortè Platoni obuium intulisse eleganter admodum & scitè, ὑμεῖς ὦ πλάτων εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἢ εἰς τὴν παροῦσαν. Id est, uos quidem, ô Plato, in sequentē magis diem benè cœnatis, quàm in præsentem extantemq;. B

Quæ sit ratio Cereris nigræ apud Phigalenses. Despœna. Simulacri eiusdem absurditas. De Cabiris. Ceres Erinnys. Oncæ. Iambici metri origo. Iambe. Cap. XXXI.

ETiam si operis instituti initio certissimum nobis propositum fuit, fabulosa minus consectari, uix tamen stilo interdum ualemus temperare: ita se ingerunt uel à celeberrimis ę Græcorum enotata auctoribus. Sed & eo procliuius eiusmodi admittuntur ineptiæ, ut amplius temporum illorum retegatur uanitas, quæ usq; ad ludibrium falsis deorum sacris mutorū addicta & illaqueata, uel luce solis nitidissima caligasse animaduertuntur. Sic igitur in literis uideor cōperisse: propè Phigaliam Arcadiæ urbem, stadijs plus minus triginta, montē fuisse Elainon nomine, ac in eo Cereri sacrum antrum, quam μελαίνην cognominant, id est, nigram pullatam ue (quanquam & apud Thespias templum fuit ἀφροδίτης μελαινίδος) deæ cum Neptuno congressum, sub equina specie celebrant Thelpusæi. Verùm non inde natum Phigalenses equum uolunt, sed quam dicunt Arcades δέσποιναν. Quinimmo indignatione in Neptunum concepta, præterq; Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse uestem, ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse uisam. Verùm, corruptis frugū pluribus, ac grassante latius in homines pestilentię ui tabida, deorum quidem nulli supererat cōiectatio, ubi latitaret Ceres. Vnum Pana, dum uenando hunc, illum montem obit, fortè ingressum specu, deam ibi esse conspicatum: qui & mox Ioui insusurrarit: à quo μοῖραι, hoc est, Parcæ illuc e uestigio missæ. Ab eis ue-

rò

A rò demulctam Cererem iram desisse, ac tristitiam ualere iussisse. Causis quidem hisce astruunt Phigalenses antrum illud uideri sacrum Cereri, atque simulacrum inibi consecrasse, habitu quidem in petra sedentis, ac cætera mulieri per simile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphis manu sustinebatur: columba uerò altera. Cur autem sic effigiem simulacri censuerint afformandam, facilè (opinor) sagax uir, nec imperitus rerum bonusq; discusserit, coniectarit'ue. Cereris autem & antri si quodam responso meminit Apollo, quum Phigalenses Deum adijssent,

ἀρκάδες ἀζᾶνες βαλανηφάγοι, οἱ φιγαλίαν
Νάσασθ' ἱππολεχοῦς Δηοῦς κρυπτήριον ἄντρον.

Cererem porrò & κόρην Tegeatę καρποφόρους nuncupãt. Fuit & in agro Thebano Cereris Caberiæ templum, sicuti Cabirorum quoque, uenerationis multæ in locis illis. Quippe indignatio eorum credebatur ineuitabilis, hoc est, ἀπαραίτητος, ut Græci dicunt: nam pessimo interijsse exitio memoratur quisquis templo sacrilegas admouere manus non est ueritus: id quod insignibus præcipuè docemur exemplis. Fuisse inibi ciuitatem ac homines, qui dicerentur Cabiri, proditum est, quorum unus fuerit Prometheus, ad quē peruenerit Ceres. Culta & apud Arcadas Ceres est cognomento Erinnys, in ciuitate præsertim quam uocant Oncas, meminit & Callimachus. Quanquam Thebanum item uicum scimus esse Oncas. Ad Cererem pertinet illud quoque, Iambem Metaniræ seruã, quæ fuit Hippothoontis uxor, quum Cererem animaduertisset nimio plus mœstam ob interceptam Persephonem, ridicularia protulisse quæpiam ratione metrica, ut deæ mitigaret æstuantem animum, unde prorepserit iambi metri appellatio.

Festi ratio, quod Platæenses Dædala uocent. Statuas antiquitus solitas dici Dædalas. Plateæ ciuitas unde. Asopus rex. Caput XXXII.

DAedala esse festum Platæensibus, in Græcorum obseruatum thesauris est. Cur uerò sic, etiam si ad fabulas relabi uidemur, nihilominus explicabitur.
B Nam & priscarum uanitas superstitionum hæc planè, ut uera agnoscit. Ferunt ergo Iunonem Ioui factam iratiorem, quod illi erat admodum familiare, in Eubæam secessisse. Ioui, ut par erat, quum permolesta cecidisset res ea: nec ulla ratione, ut rediret, posset perficere, incertus animi tantus Deus ad Cithæronem pergit, à quo monti creditur adoptatum nomen: erat is apud Platæas & potentia conspicuus, nec ullo sapientia inferior. Qui, ut erat sagax cum primis, inopem consilij, Iouem ita pergit commonere, ex ligno statuam sibi curaret conformari, quam in curru aptè constitutam uestibus etiam uarijs congruisq; obuelatam duceret, passim in uulgus disiectis rumusculis, tanquam Asopi filiam asciscat sibi Platæam uxorem. Paruit omnib. Iupiter: Iamq; lignea uxor nuptialiter compta uectabatur cum parochis. Ad præsenserat id Iuno: etenim quis fallere posit amantem? aduolansq; protinus, ac nouæ nuptæ indumenta sæuius concerpens, fraude agnita & sponsali simulacro in risum soluta, & hilaritatem, cum Ioue suo maturè placatior in gratiam redijt. Quo ex facto numinum obseruantissimi Platæenses festa dehinc instituere Dædala: quod ueteris fuisset moris, Xoana dicere Dædala. Septimo quoq; anno agebantur ea ferè, sed μικρὰ nuncupabantur δαίδαλα. Nam erant μεγάλα item, ad quæ sexto demum & uigesimo anno etiam Bœotij conueniebant. Tot enim annis intermissa celebritas fuerat, fugatis Platæensibus. Platæas dici uolunt ab Asopi fluminis filia Platæa. Grauior historia regem mauult Asopum intelligere. Cæterùm dimenso hoc planè iam absoluto, aliud erogare pergamus ad literarium uelut condictum.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LE- *ctionum libros ad clarissimum Iureconsultum Carolum Rhoinum Regiensem, Præfatio sextadecima.* A

PRæcellens tua uirtus, nominis iuncta celebritati, quod datum iam in omnes penè terras est, ac singularis, quam in me meaq; omnia prætulisti perpetuò, beneuolentia exigere acrius uidebatur, ne ab instituto, quod uolentes nobis iniunximus, te ulla ratione, uelut præteritum, abiungerem disspararem'ue. Nam quum singulos nostri sudoris cursus delectissimis uiris consocrare sit propositum: iamq; uelut stadiodromus, spatij dimidium uidear emensus, ac mente, oculisq; oleas signare, turpissimum omnino mihi futurum animaduertebam, si indictum te innominatumq; pergerem transilire. Ego uerò Carole doctissime, non ut oblitus, in hunc te locum protuli hactenus, ceu in comperendinum planè uirum conijcerem eminentissimum, & omnium quotquot sunt aut fuerunt, uel (libet enim certissimam animi promere conjecturam) futuri mox paulò sunt, Iureconsultum longè clarissimum disertissimumq; sed quod scirem, summum illud agens prouidentia nobis inexplicita, & sapientia inenarrabili hominem suum, quem sacrum esse uoluit diuinitatis numisma, in mundanæ huius quasi scenę mediano interuallo astituisse conspicuum, ut cunctarum se animãtium uelut regem agnosceret, ac prorsus, tanquam Deum humano in corpore hospitantem: te uerò in summo humanarum rerum scientiæ magnitudine, & eminentis ingenij felicitate surrectum fastigio stare, palàm sit: quando non est quidem totius ciuitatis oraculum domus tua, quod de Iureconsultis dictum ueteribus est, sed uerius orbis terrarũ uniuersi, Delphicis sortibus multo certius adytum, præterq; dempta responsorum tortuositate obliqua, & plerunq; inconiectabili, ut futurorum caligine obuolutam mirè inscitiam ad disquisitionem nõ protraham: haud absurdè, opinor, huius nostri ludicri metam ferè medianam sacro nomini tuo destinandam duximus. quoniam sicuti est homo B nitidius optimi maximi Dei simulacrum, ita & nunquam laudata satis uirtutum tuarum magnitudo præsignis, ac morum examinatissima ratio planè ἀναμάρτητος, naturæ rationalis te quasi typum facit, & icona uerè spirantibus delineatã ductamq; coloribus, ac in meditullio stantem, ex qua peritissimus quisq; proficiat artifex, & in quã collimare omnes, par sit, si modò ex formula & præscripto uiuendum est, nec brutum malumus induere. Cæterùm quibus de causis in nostrum hunc te uelut puluerem obseruanter admittimus, ut scientiæ tuæ thesauris & ingenij lumine quandoq; forsan me collabentem (homines enim sumus) præfulcires, & arrectum auctoritate, quam esse maximam, fallit neminem, circi spatia perficere animosius compelleres, ijsdẽ sanè ipsis longius uideor sommoueri. Etenim unde mihi ea ingenij felicitas & doctrinæ, ut quæ dicantur, te exeant non indigna? Temeritati meę accessisse ipsum hoc item uideri potest: qui te legum sanctissimarum rimantem arcana, ac seuerissima (quod aiunt) trutina perpendentem, libelli huius operę leuioris, & farina prorsum plebeia subacti nuncupatione interpellare, imò etiam lacessere sum ausus. Sunt hæc quidem uera propemodum, sed apud eos modò, qui animi tui candorem, & mitissimum ingenium, ac humanitatẽ, inter reliquas dotes tuas præcipuè miram, norunt minus. Audaces ista nos ad te colendũ faciunt. Quòd si quid tamen delinquimus, & lege agendum putas, ut iam hinc sciant omnes, forum me non reclinare, si reum peragis, ad naturæ tuæ clementissimam prouoco bonitatẽ. Ad quam, opinor apostolos non abnues. Vale.

A

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SEXTVSDECIMVS.

Vocabula, quibus oculorum explicantur partes. Item plura de oculorum tunicis, & humoribus, & uitijs: glaucomate, suffusione, lagophthalmo, ectropio: Item quid cenchros. Cap. I.

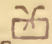
DE OCVLIS, etiam si abundè multa secundo libro, & alibi quoq; recensuimus, nihilominus uaria discutientibus uersantibusq; ostendant se pleraque, non citra dispendium studiosæ iuuentutis quæ præteriri queant. Propterea ad eundem scopum sæpius non ueremur collimare, ut subinde excussa sagitta, & umbilicum quandoque contingamus, & numerus non defuisse cum delectu curam, liquido comprobet. Igitur in oculi meditullio nigricans, cora dicitur, siue pupilla. Eius nitor glena, id est γλήνη, ambiens circulus quandoque γραμμὴ κυκλοτερὴς, id est, orbicularis uocatur linea: quandoque uerò etiam iris. Albicans totum sphendone appellatur, itemq; logas, sed & cyclopion, id est, κυκλώπιον. Oculorum portiones chitonas, id est, tunicas nuncupant medicorum scholæ. Etenim insignibus utendum iudicijs, ne fiat ἀμέθοδος αἵρεσις. Sunt autem hæ quatuor numero: extima ceratoides dicitur, albida est, solida, nec scissuram facile recipiens, neruosa quoque. Chondrodes, crassior, pellucida. Subest tunica alia rhagoides, siue rhogoides, ab acini similitudine quadam, densa ea est, sanguineaq;. Tertiam uocant phacoide & crystalloide, nec non hyaloide. Quarta nuncupatur arachnoides, tenuissima, uelut aranea: sic enim, ut Celsus Cornelius adnotatum reliquit, ab Herophilo nomina-B tur. Oculorum uerò caua dicunt conchos. Hactenus ex Græcis ferè. Cæterùm, operæpretium est, his attexere, quæ ex iunioribus optices studiosi nonnulli prodenda censuerint: dum amplius approbare connituntur, quam operosè natura diuersarum rationum corpora necessariò effinxerit ad oculi constitutionem. Quippe, inquiunt, glacialis humor: uel, uti nuncupant Græci, & quum alibi, tum primo Therapeutices Galenus κρυσταλλοειδὲς ὑγρόν: quo præcipuè uidendi potentia uiget, mollissimus est, affectionibus in primis obnoxius, quia aqueus sit, ac delicatæ compositionis, καθαρὸς ἀκριβῶς καὶ διαφανὴς, aliàs tenuitati spirituum uisiuorum, à cerebro demanantium ineptior fuisset: neque item per immaterialem essentiam depuratamq; species exciperet, quarum percipi nequit tactus, nisi à prætenero ac subtilissimo corpore. Quod corruptioni oblæsioniq; fieret maximè obuium, ni obuallatum pluribus loricatumq; denique ab occursantibus facile præmuniretur. Huius nanque est, ἀλλοιωθῆναι πρός τινος τῶν ἔξωθεν χρωμάτων, ἵν᾽ ἴδῃ τὸ ζῶον, id est, ab colorum aliquo extimorum immutari, ut uisu fruatur animal. Emachinata igitur primùm natura est tunicam extimam, quam consolidatiuam neoterici appellant, robustam, pinguem, qua oculi constitutio uniuersa confoueatur præstantissimè. Albam intelligunt, qua tamen nec totus obtegatur oculus, sed quod in eo albicet tantum, ne eius pinguedine præpediatur uisus. Hac maximè frigus defenditur, quod in libro de Sensu & sensili, comprobat Aristoteles. Verùm si insigniter se rigor intenderit: etiam organum uisus intercipi, Annibalis argumento liquet. Huic subesse tunicam uolunt, quam nos diximus ceratoide, id est, corneam, ut uulgò appellant, quoniam pellucеat, ut cornu attenuatum, quo sit speciebus (ut ita interim loquamur) peruia. Tertiam tunicam uocant uueam, de nigroris argumento, ut obscuretur in ea humor, in quo uisus facultas uiget: quod ni fieret, non ostentarent se in eo species: uisum enim constipat obscuritas, nec expandi sinit. Nam & uesicæ retrimenta inspecturi medicæ facultatis periti nigram opponunt uestem. Adijcit humori quoque fuscedo roboris quippiam. Constipatæ densitatis tunicam intelligunt istam, ne laxioribus sese meatibus inclusus humor promat. habere tamen anteriori parte orbicularem pupillæ meatum, qua se uisibilium insinuent species. Intra uerò tunicam hanc humorem statuunt album ouorum albugini

bugini consimilem ac pellucentem, ut per eum liberius commeent obiectorum spectra. A
Sed & glacialis eo subinde humectatur, ne eum ambiens tela siccitate oblædatur. Hic autem omnium intimus humorum est, glaciei affinis maximè humectusq́ue, ut affici à luce posit, non perspicuitate solum, sed etiam innatæ complexionis ratione: tenuis prę terea, ut motui facilius exponatur: densus item aliquo modo, ut figi sistiq́ue in eo simulacra queant, aliàs euanida perirent. Hunc uerò bifariam distribuunt, ut sit portio anterior, quæ sphæræ capacioris pars est, & toti oculo concentrica, & ab anteriore uisus ęquidistans particula. Est item posterior portio, quam uitream uocant, fouentem alentemq́ue glacialem. Hisce uerò circumiecta tunicula est pertenuis, quam araneam dicunt. Porrò hac optices ratione, tres omnino habentur in oculo humores, tuniculæ quatuor. Sed anatomici alij subtilius ista scrutati, quod in libro de Elementis scribit Auicenna: primò quidem uueam à pia matre ducere initia, contendunt: sicuti à dura matre corneam. Sunt autem ijs nominibus ambeuntes cerebrum tunicule due: mox septem statuunt tunicas, quibus oculi consurgat compages. Primam faciunt coniunctiuam, siue consolidatiuam. Corneam bifariam partiuntur, anteriorem putant corneam uocari, interiorem scleroticam. Consimiliter uueam item secant, ut pars anterior uuea dicatur, posterior secundina. Id ipsum & in aranea fit, anteriorem appellant araneam, posteriorem retinam. Verùm nec Celsi placita prætereamus: Arachnoides, inquit, media subsedit, eoq́ue cauo continet quiddam, quod à uitri similitudine ὑαλοειδὴς Græci uocant. Id neque liquidum, neque aridum est: sed quasi concretus humor, ex cuius colore pupillæ color uel niger est, uel cæsius, quum summa tunica tota alba sit. Id autem superueniens ab interiore parte membranula includit. Sub his gutta humoris est, oui albo similis: à qua uidendi facultas proficiscitur, crystalloides à Græcis nominatur. Dignum uerò scitu est, Glaucoma oblæsionem nuncupari humoris huius, quem crystallinum appellauit Cornelius, ubi in glaucam demutatur qualitatem. Sicuti prouenit suffusio, quam hypochysin Græci uocant, ubi denset coit'ue humor, quem inter corneam statuunt, & crystallinam portionem. Glaucoma, inquit Aristoteles, cæsijs accidit frequentius, lusciositas nigris. Nam est glaucoma oculorum siccitas quædam, proinde senescentibus euenit sæ- B
pius. At est lusciositas humoris copia: propterea & natu minoribus contingere assueuit, quorum est humectius cerebrum. Est item in oculis uitium lagophthalmus, ueluti leporinus intelligatur oculus, qui in sopore non occluditur. Dicitur uerò lagophthalmus, ut Celsus libro septimo significat, ubi curatione adhibita, plus æquo cutis exciditur, ita ut oculus contegi nequeat. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiat, nec cum superiore coit, uitium facit, quod (eodem auctore) ectropium uocant. Visuntur in oculis quandoque & minutiores quidam uelut calculi, eos ab milij quadam imagine cenchros dicunt Græci.

Cur sit oculus globatæ figuræ. Nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers. Inde posse Lyncas uidere per parietem. Cur oculus niger, uel cæsius, uidendi ratio in utroque. Visus qui dicatur optimus. Caput II.

Sed cur'nam parentis naturæ sagax, ac prouida cura orbiculares contribuit oculos? Gentilis quidem Auicennæ interpres nō contemnendus esse oculum circūacta globataq́ue prodit figura: quia inter omnes hęc pręcipuè impedimenta, & quicquid se ingerat noxium, reclinare potest. Mathematici solertius re perpensa, oculū non suffecturū quantitati capiendæ colligūt, si non sit rotundus. Quippe si pupilla per quā immutatur, non esset sphærica, non perciperet nisi ęquale sibi. Liquet uerò id, quoniā uisum perfici cōtingit per lineas rectas super eum orientes perpendiculariter, quarum concursus sit in oculi centro. Quòd si esset superficiei planæ, non ingererent se perpendiculares, nisi à superficie æquali. Id ut amplius innotescat, traditur in mathesi à nonnullis, radium à medio rariori ingredientem medium densius frangi ad perpendicularem, ut acquirat fortiorem situm. In sphærica uerò figura, sola est perpendicularis linea, quæ ad centrum tendit. Proinde quum orbicularis fit oculus, à quacunq́ue parte occursent radij, ubi oculo insinuant, quia id est densius medium, franguntur ad perpendicularem, id est, diriguntur ad centrum pupillæ. Quod non fit in quadrata figura: neq́ue enim in hac perpendicularis linea tendit ad cen-

A trum,ſed dirigitur in rectum, ſi obliqua fuerit:propterea à centro declinans radius ab oculo minus percipi ualet:quod in ſubiecta patet figura,

Oculus quadratus

Additur præterea rotundationis & illa ratio,ut celerius uiſu apprehendi multa ualeant, quādo globoſis ſumma ineſt reuolutionis facilitas. Quod uerò & philoſophi aſtruunt & mathematici rationibus comprobant,nō fieri uiſum, niſi per medium diaphanū: quia ſpecies non multiplicentur,niſi per diaphana corpora, quorū ſubtilitas congruat formis multiplicandis ſine materia & materialibus conditionibus, ut quātum ratio patitur, oculo imprimantur:dignum illud relatu in primis eſt, quum omne corpus ſuſcipiendæ aptum ſit cœleſtis corporis influentiæ, certum eſt, nullum corpus omni carere perſpicuitate,quum ſit communis cæleſtibus & inferioribus. Hinc uerò fieri putant,ut denſitas nulla tranſitum inhibeat uirtutum & ſpectrorum, quamuis nos lateat. propter ea lyncas tradi per medium uidere parietem. Cæterùm id prætereundum neutiquam: oculos,quibus humoris ineſt multum nigrantes conſpici,quoniam humoris copia trāſpici non ualet ſatis. Eſſe autem cæſios,quibus humecti parum adſit. Id quod in mari uiſitur planè:in quo cæſia intuemur,quæ tranſpici queunt:aquea, quæ minus. At quæ præaltis opaca gurgitibus ſunt,cærulea ſentiuntur, aut nigra. Quæ autem in meditullio ſunt,inde iam diſcriminantur,quod magis minus ue ita conſtiterint. Porrò indidem item fit, uti interdiu cernere acutè cæſii haud queant,nigri noctu: quoniam in illis lumen,ut inquit Auicenna,fortius in materiam modicam agere contingit. In his uerò humoris multitudo luminis paucitati obluctatur,obſiſtitq;. Nam & humor quiuis noctu difficilius motum admiſerit. Sed & leuiorem motum protrudit, abſcinditq; ualidior. Quo nomine qui à calore præualido,aut ex ſole in opacum demigrarunt,niſi ferè utuntur oculis. Quippe forinſecus aduenientem motionem quæ iam ineſt,retrudit,præpeditq;. Cæſios plus ignis habere opinatus Empedocles eſt. Nigros autē aquæ plus, atq; inde inopia aquę interdiu acutè haud cernere cæſios arbitrat̃: noctu uerò nigros ignis paupertate. Sed uiſus,inquit Peripateticorum ſchola,non igni, ſed aquæ tribuendus in B unoquoq; eſt. Viſus eſt optimus & primæ notę,in quo humoris exceſſus aut defectus nil deliquerit.

Gentibus ſingulis ſuos eſſe mores. Arcadum ritus. Tuguria quis excogitarit primus, & indumenta ex pellibus. Diana Hymnea, Cedreatis, Euripp a. Aeris fundendi repertores. Lycæus Iupiter. De Aegyptijs adnotantur paulò plura. Propertius declaratur. Hypophoræ. Anaphorum, & allactum quid. Anaphorici. De Caribus paucula, & Phœnicibus. Baiuli. Baſtarne. Pharao apud Aegyptios quid ſit. Ebrietatis diſtinctio ex uino & hordeo. Vitis inuentio. Vinum unde. Pharicum & medicum potio. Thoon, ſiue thonis. Medicinæ inuentio. Thomi. Alexandrini cæli lætitia. Columnæ aureæ inſcriptio apud Memphim. Carinæ mulieres.

Caput III.

GEntibus ſingulis atq; adeo urbibus ſuos eſſe mores, ſuaq; inſtituta,ſuamq; ad diſciplinarum ſtudia procliuitatem, ferè notiſsimum arbitror: ſed & Menander rhetor in Epidicticorum ratione,Mitylenæos citharœdica plurimum ſolitos gloriari,eaq; re ſibi in primis placuiſſe, ſcribit. Sicuti tibiarū modulis Thebanos. Alexandrinos uerò arte grammatica maximè precelluiſſe,itemq; geometria & Philoſophia. Statuaria prеcipuè Athenienſes gloriam ſibi uēdicarunt,ac pictura. Crotoniatas extulit medicina. Aeginetas & Hermupolitas fuiſſe Athletas perinſignes,monumentis traditur. Arcadas glandibus ueſci,docuit eorū rex Pelaſgus,perſeuerauitq; diu pleriſque diętę ratio hęc, inquit Pauſanias, adeo ut Lacedęmonijs ſic quandoq; reſponderit Pythia,

Πολλοὶ γὼ ἀρκαδίᾳ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν,
Οἵ σε ἀποκωλύσουσι, ἐγὼ δέ τοι οὔτι μεγαίρω.

Quin & καλύβας, id eſt, tuguria excogitaſſe fertur primus Pelaſgus idem, ac ex pellibus indumenta: quibus & in Eubœa ac Phocide uſi plurimùm tenuioris fortunę homines. Lycaon eiuſdem filius Iouem dixit Lycæum, & Lycæa inſtituit primus. Is autem agon fuit. Quum uerò ad Lycæi Iouis aram puerum immolaſſet, & ſparſiſſet cruorem,

rem, in lupum creditur deformatus. Quod uerum arbitratur Pausanias, ex deorum in- A
dignatione aliqua. Sicuti ex hominibus quandoque efficiuntur dij, uelut Aristæus, &
Cretensis Britomartis. Nec tamen (inquit) post Lycaonem in perpetuum factus aliquis
dicitur lupus in sacris id genus, quoniam decennio exacto, si homine interim abstinuis-
set, ad rationalem statum dabatur reditus. Sic & in Sipylo monte in saxum deformatam
ferunt Nioben, atque æstiuo tempore etiam lachrymas fundere. Mitiorem Arcadibus
uictum induxisse Arcas dicitur primus, ac panis docuisse rationem, ac texendarum ue-
stium & lanificij quoque. Dianam coluere antiquitus Arcades cognomento Hymneam,
sicuti & Cedreatin, in cedro procera simulacro statuto. Apud Pheneatas dicebatur
Diana εὐρίππα, ab equarum inuentione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Ne-
ptuni statuam erexit: sed non ex ære, inquit Pausanias, æris fundendi arte nec dum com
perta: quam simul & statuas conflandi excogitasse feruntur primi Rhœcus, & Theo-
dorus Samij. Arcadas, traditum ueteribus est, rusticioris fuisse uitæ, ac uenationi dedi
tos plurimùm, quam Cynegiam dicunt, unde Iouis prorepsit cognomentum, Cynæ-
theus quippe hoc dicitur argumento. Proseleni cur dicantur Arcades, traditum uarie.
Apud Lycophronis interpretem nos sic obseruauimus, Proselenos nuncupari contu-
meliosos & in probra procliues: nam προσελῆν, conuitiari est. Eiusmodi uerò fuisse Ar-
cadas cognomento palàm fit. Sunt tamen qui fatuos interpretentur, tanquam antiquos
dicas, & luna quoque uetustiores. Arcadibus Polybius contribuit morum facilitatem,
ac naturæ benignitatem, summamque erga omnes hospitalitatem, & in deos pietatem
ac obseruantiam. Ammianus Marcellinus auctor est, medicis ad commendandam ar-
tis auctoritatem suffecisse, si dicerent, se Alexandriæ eruditos. tanta erat loci dignitas,
& æstimatio. Habuit siquidem Alexandria omnium liberalium disciplinarum scholas,
unde arbitror natum, ut per exochen Alexandria nuncuparetur πόλις, id est ciuitas,
sicuti asty dicebantur Athenæ peculiari ratione. Quando & inibi bibliothecę post alia
fuerunt mirabiles, ac loculi monumentorum ueterum septingenta ferè continentes uo-
luminum millia. Propterea scienter Apuleius eruditos appellat Aegyptios, sicuti Iu-
dæos superstitiosos, Nabathæos mercatores, & fluxos uestium Arsacidas, frugum pau- B
peres Scythas, odorum diuites Arabas. Quin & ab Aurelio Macrobio dicitur mater
artium Aegyptus. Flauius Vopiscus Aegyptios scribit esse uersificatores, epigramma-
tarios, & ad cantilenas publicas propensos. Aegyptiorum porrò arcanam sapientiam
abundè testari uidetur suscepta illuc excellentium uirorum peregrinatio, ut in illorum
literis uerè literatis interioribusque mysteria pernoscerent. Aegyptios quoque nonnulli
produnt ex Græcis, omnium primos solem & lunam deos putasse, & quod ambitu æter
no circumagi ac currere uidebantur, inde etiam θεούς nominasse, ἐκ τοῦ θέειν καὶ ἰέναι,
id est à cursu incessuque. Plato tamen in Cratylo hoc ipsum priscis Græcorum attribuit.
Cæterum illi solem Osirin, lunam Isin nuncuparũt. Nec id relatu indignum, quod idem
nos commonet Plato, apud quem Socrates in Phædro: Audiui inquit, circa Naucra-
tim Aegypti priscorum quendam deorum fuisse, cui dicata sit auis, quam ibin uocant.
Dęmoni autem ipsi nomen Theuth. Hunc primùm numeros & supputationem, geo-
metriam, astronomiam, nec non talorum lusum & alearum inuenisse, atque item literas.
Quibus temporibus imperitarat locis illis Thamus. Verùm enimuerò quis adeo ue-
terum memoriarum insolens, ut Aegyptiorum non norit astutias? & ad fallendum so-
lers ingenium & uafrum? Aeschylus neutiquam ignorasse uidetur, δεινοὶ πλέκειν τοι μη-
χανὰς αἰγύπτιοι. id est, ad nectendum dolos in primis idonea Aegyptus. Theocritus
quoque ἐν ἀδωνιαζούσαις, οὐδεὶς κακοεργὸς δαλῆται τὸν ἰόντα παρέρπων αἰγύπτισί. sub-
sessor nullus uenientem lædit, obrepens Aegyptiacè. Legimus in commentario Ale-
xandrini belli, esse Alexandrinos fallaces, semper alia cogitantes, alia simulantes, & (ut
Ammianus inquit Marcellinus) ad singulos motus sunt excandescentes, controuersi,
& reposcones acerrimi. Flauius item Vopiscus Aegyptios esse scribit uentosos, furi-
bundos, iactantes, iniuriosos, auidosque nouarum rerum. Vnde Aurelianus prudentissi-
mus imperator præcepit Saturnino, cui limitis orientalis ducatum dederat, ne unquam
Aegyptum uideret. Quanquam nec latet quod scribit Dio, sanxisse Augustum, ne quis
senatorum Italię limites exiret, ni ipse quid iniunxisset. Quod, inquit, seruatur: nisi quod
in Siciliam

A in Siciliam & Narbonensem Galliam libera est peregrinatio, propinquitatis ratione, καὶ διὰ τὸ ἄοπλον τῶν ἀνθρώπων. Ad hæc uerò Propertium respexisse contenderim illis uersibus:

At nos è nostrate sæua fugauimus urbe,
Cum Tyberi Nilo gratia nulla fuit.

Sed & imperator Adrianus ad Seruianum consulem literis exaratis, Aegyptum totam se didicisse ait, esse leuē, pendulā, ad omnia famę momenta uolitantē: & mox esse homines eos scribit, seditiosissimos, nauissimos, iniuriosissimos. Et Q. Curtius, Aegyptios ut gentem uanā infamat, nouandis quàm gerendis rebus aptiorē. Sed pulcherrimè omnium libro tertio Arrianus Propertij retegit sensum inuolutum aliâs: Memorię proditum est, inquit, naturam situs, munitionemque regionis Alexandrum admiratum in nomarchas plures Aegypti præfecturas, nomos uocant, diuisisse, haud tutum esse ratum, imperij uniuersæ Aegypti curam uni modò iniungere. Ac mihi quidem uidentur Alexandri consilium Romani esse imitati: nam eadem ducti ratione instituere, ut nemini ordinis senatorij prouincia Aegyptus, sed equestri tātum uiro decerneretur, ac magnis fulcirētur præsidijs. Adiuuat & in Consolatione ad Albinam Seneca: Loquax, inquit, ac ingeniosa in præfectorum contumelias prouincia Aegyptus, in qua etiam qui uitauerunt culpam, non effugerunt infamiam: uelut unicum sanctitatis exemplum suspexit, & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem uerborū licentiam continuit. Pulcherrimum uerò illud est, Aegyptios antiquitus ea obijsse munia, quæ nunc in Italia baiuli ex Longobardia plurimum propagoti, quos municipes mei subinde uocant Græco quidem uerbo, sed paululum modò deluxato, bastazos, quos Græci βαστάζοντας dicunt. sonat id nostro uocabulo portantes, ac gerulos, quia oneribus uacent ferendis. Vnde & bastarnas, cubitorum quinque nuncupat apud Athenęum Posidonius. Aristophanes in Batrachis, quod dicimus, hisce comprobat,

Δύ᾽ ἄρματ᾽ εἰσέθηκε, καὶ νεκρὼ δύω,
οὓς οὐκ ἂν ἄραιντ᾽ οὐδ᾽ ἑκατὸν αἰγύπτιοι.
B Cursus imposuit duos, ac mortuos totidem,
Quos nec Aegyptij quidem tolerent centum.

Hinc sæpe in ueteribus memorijs lectitamus, dici Aegyptios ἀχθοφόρους, id est, uecturas onerum corpore factitantes suo: nunc item πλινθοφόρους, quo uerbo ij significantur, qui lateres gestitant humeris. Vel certè anaphoro adhibito, seu allacto. Erat uerò eo nomine lignum utrinque cauum, quo gestarentur onera. Allactum dici puto, à tralatione, quæ fieret à fatigatis de humero, in humerum. Aliqui amphicytum malunt appellare, quod signat utrinque gibbosum. Nostrates consimile ferè lignum, quo mulieres à flumine aquam gestitant, utrinque æqualibus uasis propendentibus, ac ne dilabi possint, clauiculis ligneis sufflaminantibus, eleganter baiulum nuncupant de gestandi ratione. Tametsi nec ignoro Sophoclis interpretem uerbum id usurpasse, quum ait, Pædagogus, & pædotribes, qui dicitur baiulus, id est, βαΐουλος. Anaphorici apud Paulum Aeginetam ad anaphorum spectant prorsum nihil. Sunt autem eo nomine, ut interpretantur eruditi, ægrè pituitam crassiorem reiectantes è pectore: nam ἀναφέρεσθαι sursum ferri indicat Paulo eidem, cæterisque. Hinc & anaphora pro respiratione. Plutarchus in Fabio Maximo, οὐ γὰρ ἤλπιζον ἕξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν τοσαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. Dicitur & anaphora Demonstheni contra Ctesiphontem, ubi peccati caussa in alium regeritur, unde uerbum ἀναφορῶ, id agere indicat. Hypophoras uerò ulcera uocant profunda. Scribit Ammonius anaphoram item dici ab odoribus uel tetris uel bonis euaporationem. Quanquam est anaphora item seu apophora dominis persoluta à seruis pecunia: sicuti ἀποφορά, est ciuile tributum. Sciendum uerò, Caras ueteribus appellatos fuisse, seruos, quod factitandis operis capturas conquirere consuesset ea gens, uelut omnium nata seruitio, qui mercenaria prolectassent stipe. Etiam si in re bellica scutorum umbilicos & cristas præterea comperisse memorentur primi. Nam & in rei argumentum, ἀσπιδίσκιον, id est, breue scutum cum mortuis contumulabant, ad ditis & cristis. Qua in re id item fuit Phœnicibus peculiare, uti cadauera sic astituerent, ut Occasum inspectarent, quum mortalibus cæteris Oriens amplius placeat. Dignum

gnum memoratu: Carinas dici mulieres, quæ cantu flebili mortuos in funeribus affecta A bantur: quoniam ex Caria accerserentur. Quod uerò ad Aegyptios attinet, scitu dignũ illud quoque: eos à Dione φιλοίνους nuncupari, id est, in uinum procliues, ac philopotas: quoniam apud eos comperta primùm tradatur uitis, in Plinthine ciuitate, quod Hellanicus scribit, ac inde factos uinolentos. Sunt qui scribant, excogitatam ab eisdem ex hordeo potionem, ut uini inopes inde sibi uoluptatem cõquirerent, quando & hac oblectantur ita, ut canant etiamnum saltentq́, obeantq́ omnia ebrijs consueta, eo tamen interstitio, quòd qui uino externantur, in faciem (inquit Aristoteles) feruntur: qui uerò crithinum hauserint, caput resupinant. Vinum quippe καρηβαρικὸν est, aggrauatq́ caput. Crithina potio carotica censetur. Vinolentiæ Aegyptiorum argumentum euidens: brasicæ uelut ex lege, prægustatio in cœna: quoniam amethystum sit remedium id, hoc est, ebrietatem reprimat. quod efficere creditur eiusdem quoq́ semen. Illud addimus. Hecatæum scribere, In Aetolia inuentã primò uitem, quam quia οἴνας dicerent ueteres, inde uinum nuncupari οἶνον. etiam si ab Oeneo putant alij, in Cratylo item aliud Platone statuente. Inuenio: Aegyptiorum reges quandoque pastores fuisse nuncupatos: propterea quòd in sacra historia lectum obseruauimus, Ioseph & fratres eius in Aegyptum descendisse in principio pastorum. quãdoq́ uerò, quod Manetho Aegyptiorum sacerdos prodidit, Pharaones. Erat enim dignitatis nomen id, sicuti Augusti appellatio apud Romanos. Pharicum autem potionis erat genus, seu ab inuentore nuncupatum Pharico, uel ab Arcadicis Pharis, uel ab Phæris in Thessalia, uel ab ea quæ est in Lacedæmonia Pharis. Dicitur item μηδικὸν, id est medicum potio id genus. Phariacum pharmacum, inter thanasima: id est letifera, recenset Athenæus. Memoriæ traditur illud quoq́: Bocchorum Aegyptijs iura constituisse, qui fuit ex Aegyptiorum Dynastis unus, sub quo agnum loquutum tradunt, ijs ferè temporibus quibus apud Albam æditi sunt Romulus & Remus. Inuenio in Græco penu: Thoona, id est θόωνα, quem & θῶνιν dicunt, apud Aegyptios fuisse artis medicæ repertorem, A quo & mensis cognominetur primus. Traditur illud quoque: Canobi regem fuisse Thonum, qui Helenæ uim adortus sit B inferre, ac inde ab Menelao interemptus, unde nuncupetur ciuitas Thonis. At thomi, lignorũ sunt acerui, sed & tritici. Porrò Alexandriæ ac tractu propinquo loca sunt adeò lætis substructa diuersorijs & auris, ac salutari perflatilia temperamento, ut extra orbem uersari nostrum sibi uideatur, qui in illis agat, quum persæpe uel aprico spiritu immurmurantes sentiantur perflatus. Apud Memphim, ne quid scitu dignum prætereã, scribit Proculus grammaticus in peregrinarum regionum mentione, auream fuisse calumnam Aegyptijs literis in eam sententiam, tunc demùm fore liberam Aegyptum, quum illuc commeassent Romani fasces cum prætexta.

Cuiusmodi fuerit Aegyptiorum sapientia. Et cur uiri præstantes illuc potißimùm enauigarint. De mathesi paucula. Cap. IIII.

Qvia uerò paulo ante Agyptiæ gentis sapientiam sum uisus auctoritatum tibicinibus præfultis efferre plurimùm. Illud minimè dissimulandum: inter clasśicos nostrates esse, qui opinentur, Chaldæos, itemq́ Aegyptios fuisse ngenio parum ad sapientiam facto. Propterea falli debere neminem celebrata ueteribus, etiamq́ Platoni, Aegyptiorum sapientia & Chaldæorũ, quando præstantis ingenij uiros aliquod ad eos non alio nomine transmisisse, exploratisśimũ est. Cęterùm celebre id, atq́ diuinũ sapientię nomen de sola cęrimoniarum, & diuini cultus scientia uideri propagatum: quoniam apud optimum quenque, itemq́ philosophię addictos, quod & in Epinomide comprobatum Platoni nouimus, pro cõperto est, summam sapientiam in religionis assertione plurimùm uersari: proinde quum circumferretur passim, constansq́ uigeret opinio, eius rei apprimè peritos Aegyptios, tanto studio à magnis uiris susceptam illuc enauigationẽ, ut tanti arcani, si qua fieri posset, compotes euaderent. Id ut uerum sciamus, libuit paucula ex Mercurio subnectere: An ignoras, inquit, ô Asclepi, quòd Aegyptus imago sit cæli, aut (quod est uerius) translatio & descensio omnium, quæ gubernantur atq́ exercentur in cælo: &, si dicendum est uerius, terra nostra totius mundi est templum: & tamen, quoniã præscire cuncta prudentes decet, istud uos ignorare, fas non est, futurum tempus, quum appareat, Aegy-

A Aegyptios incassum pia mente diuinitatem sedula religione seruasse: & omnis eorum sancta ueneratio in irritum casura frustrabitur. è terris enim ad cælum est recursura diuinitas, linquetur Aegiptus, terraq́, quæ fuit diuinitatis sedes, religione uiduata, numinum præsentia destituetur. Hactenus ex Mercurio. Iamblichus uerò illorum religionē non ferè aliud, quàm superstitionē fuisse confidetur magna ex parte, in malorum dæmonum cultu præcipuè debacchatos perdocens. Quæ res amplissimè gentium earum ruditatem coarguit in primis. Nam ut hebetissimus quisq́ est, ita facillimè superstitionum uanitatibus mancipatur. Quas ingenium uegetum doctrinæ nitoribus defecatum excultumq́ præcipue auersatur, alliditq́. Adde, quod præter idololatriæ insaniam mathematicis maximè incubuisse homines illi pernoscuntur. Ad quam rem prolectabat eos regionum illarum benignior tractius, patentibus latè cāpis, ac noctibus serenitate perpetua syderali cōtemplationi nitescentibus. Ego procliuius auido ingenio uires præcellentes ad se perlicuerunt. Nam & in Epistola ad Pherecydem scribit Thales, in Aegyptum se cum Solone commeasse, studio sacerdotes inuisendi, & astronomos. Quin & ab eisdem se geometricis imbutum, non inficiatur. Constantissimum uerò illud est: naturalis primæq́ philosophiæ, quę suis nixa rationum radicibus demōstratur, nil unquam ab Aegyptijs acceptum aut Chaldæis, quando eius scientię aut expertes omnino, aut parum in ea progressi, (quod dicitur) primoribus modò labris prægustasse deprehenduntur. Quod si alicubi tradit Auerrois, apud Chaldæos olim perfectam fuisse philosophiam, non de ijs intelligendum, quorum circumferūtur monumenta: sed id hæreseos continet uanitatem, quę mundi ęternitatem astruens, scientias rerum abolitas sępius intercidisse opinatur, denuoq́ in emersum sese prompsisse. Nec Abraham uir diuinus omnino Chaldęus comprobatur, crediturúe. Quod si maximè sit, Platonis succurrit bracteata sententia: Inter malos si quis cooriatur non malus, eum uerò esse egregie bonum. Ne quis autem mathematicarum nomine suspiciendas putet gentes eas, scire oportet: matheseos studia apud ueteres inter pueorum rudi-
B menta esse connumerata. Porrò eiusmodi ferè deprehenduntur hę disciplinæ, ut à limine aut paulò interius consalutatę in philosophia profecturis multum afferant adiumenti: quòd si in illis diutius morandum gyris, aut etiam consenescendum ducas, non gradus tibi ad altiora pares, sed lapsum struas: quoniam inde errorum scaturigines sese frequenter ostentant. Cui rei calculum adiecisse Aristotelem, non fallit Peripateticos paulò politiores.

Cuius sit rationis prouerbium ab Aegyptiorum templis productum. Pulchritudo perfecta. De Silenorum imagunculis. Obiter de Hephestionis funere, & Grunnio Corocotta, & Nannio Proscenio. Caput V.

NEcdum ab Aegypto digredimur, succurrunt adhuc quępiam interiorē redolentia, & genuinam doctrinā. Adagium est scitissimum in antiquis literis, Aegyptium templum, de eo qui forinsecus, & in ijs quę sub aspectum cadunt, perpolitus est, & mirum in modum uenustus, ac elegantię omnis perstudiosus, introrsum uerò intercutib. madeat uitijs, & sit planè mōstrificū quiddā, & inauspicatū: quales fermè rectè dixeris fœminas corpore quidē prenitidas, & (ut sic dicam) illices, omniq́ decore uisendas, anima uerò fœdissimas & promiscuis flagitijs agminatim obsessas, ac uelut lorica circūuallatas, ceu strumam dibapho contegant. Qua specie nil puto inamœnius, nil quod mensum rationis absurdius transiliat. Etenim absoluta numeris omnibus censeri pulchritudo debet, ubi duo ista conueniant, & societatem coeant, nulla solubilem ui, animalis uirtus atq́ pręstantia, tum corporis cōcinna linearum, colorum mēbrorumq́ compacta, beneq́ constituta proportio. Aliàs mutilata pulchritudo est, nam & Porphyrius dęmones, quorum animi iniqui sunt, corpora item habere deformia pronuntiat. Esse quoq́ naturaliter intus bona, statuit Plotinus quęcūq́ sint extrinsecus uerè pulchra: quippe ex interioris formę perfectione, atq́ seminarię rationis uictoria super materiā prouenit externa formositas. Prouerbij autem ratio est quoniam Aegyptijs templa substruere erat moris, marmore antiquis artificum manib. elaborato surgentia, auro splendida, picturis mollioribus egregiè perornata, summa colorū uarietate distincta, omni demum cultu nidita.

Sed quod præcipuum fuerat, si Deũ requisisses, cuius exquisitio honori tantus impen- A sus fuisset labor, bone Deus, quàm ridiculariũ inuenisses, quàm prorsum à rationis dictamine ac præscripto dissitum & sequestratum. Simia erat ea, aut ibis, aut hircus, aut id genus aliquid. Apud illos quidẽ mysticos ista forte sensus habẽt: nobis tamẽ, ut profecto sunt, ridicula fiunt. Sic, inquit Seneca, isti, quos ut felices suspicimus, si non qua currunt, sed qua latent, inspectarimus, miseri sunt, surdidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Nõ est ista solida & syncera felicitas, crusta est, & quidem tenuis. falsa ijs circumposita sunt bona, animi inanes, ac uelut longo fallacique delusi sommo. auro, argento nitent, intus boni nihil est. At quibus recta placent, non fulgent extrinsecus, bona introrsus obuersa sunt. Sic mundus exteriora contempsit, spectaculo sui lætus. Intus omne posuit bonum. Sic & in Platonis symposio Alcibiades Silenis Socratem putat persimilem: quod & ex Xenophontis Symposio ualet comprobari: quia introrsum longè foret alius, quàm præferrent extima. Siquidẽ fuere imagunculæ quædam Sileni, ita prorsum concinnatæ, ut discludi possent. Sed occlusæ, ridicula nescio quæ ostentabant. quando & Silenos fuisse turpissimos, idem monstrat Xenophon. Apertæ ac explicatæ augustius numinis præferebant idolum. In Hephestionis funere, quod magnificentia inenarrabili est ab Alexandro ædituum Babylone, in fastigio summo stabant sirenes intus inanes sic, uti hominum essent capaces, qui funebrem occinerent næniam. Ab hisce non dissentanea sunt, quę de Grũnio Corocotta scribit Hieronymus, seu ficto nomine, seu uero, qui luxu & flagitijs intus erat Nero, foris Cato, ambiguus totus, ut ex contrarijs diuersisque naturis unum monstrum nouamque bestiam diceres compactam: iuxta illud poeticum, Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra. Ab ijs uerò quæ de templis Aegyptiorum diximus, dissident nõ ita, quæ de Nannio Proscenio meretricula prodit Antiphanes, & repetit Athenæus: ea siquidem cultius exquisitiusque aureis fulta ornamentis formosæ gratæque puellæ B speciem præferebat, uerùm exuta turpissimæ nota non caruit. Vnde proscenij irrepsit cognomentum: super qua re falli tamen nonnullos, aliubi (opinor) subsignauimus.

Olympiadis apophthegma scitum de pellice. Itemque alterum in eum qui formosam quidem duxerat, sed non illibati nominis. Interim quid oculis uel digitis uxorem ducere. Alexandri in Olympiadem dictum graue. Cap. VI.

PHilippum Macedonem proditum monumentis est, Thessalicam mulierẽ amasse ardentius. Irroborarat inde opinio uehemens, ueneficijs circũuentum ab ea Philippum, atque ita eius mentem præpediri illaqueatum demulctamque: qui mos in Thessalia nimio plus frequens erat. Id quum identidem inaudisset Olympias, mirè optabat, quandoque in potestate sua habere mulierem. Quum se ostentasset occasio, accersiri eam iubet. Quam ubi est conspicata forma præsignem, loquendi non imperitam, prudentiæ haud prorsus expertem. χαιρέτωσαν, εἶπεν ἡ ὀλυμπιάς, αἱ διαβολαί. σὺ γὰρ ἐν σεαυτῇ τὰ φάρμακα ἔχεις. Valeant, inquit Olympias, intentatæ calumniæ. Tu quidem in te ipsa ueneficiorum uim habes. Eiusdem porrò Olympiadis alterum, & scitum utique circũfertur apophthegma. Duxerat adolescens quispiam præstanti quidem forma puellam longè cõspicuam, sed quę parum integra fama, malè audiret. In hoc, inquit, sopita prorsus ratio est, cæcusque animo fertur ac stupens: neque enim sibi eatenus indulsisset, ut oculorum iudicio ducendam putaret uxorem. Quippe non digitis, non item oculis deligere mulierem addecet: quod factitant plerique rationem ineuntes, non quidem quo modo illa sit cum eis uictura, sed quanti ueniat. Et in ijs quidem omnino prudens & abundè cordata Olympias. Verùm alibi naturam resipit muliebrem, id est, deprauatã, & ueneficijs quodammodo imbutam pestilentibus. Quippe ut insontis cuiusdam necem Alexandro exprimeret filio, identidem grauius insusurrabat nouem mensium in utero gestationem. At magnanimus in eo utique rex, aliam (inquit) optima parens reposce mercedem. Hominis salus nullo beneficio pensatur.

A *Prouerbium, Extra leucoparyphus, intus holoporphyrus. Vocabuli utriusq; cum plerisq; alijs explicatio. Paryphe. Paralurges. Paryphi. Virgatæ uestes. Virgæ pro purpura. Candys. Platyporphyra. Stlataria purpura. Holargyros.* Caput VII.

PRouerbium perelegans usurpari à Græcis animaduerto, Extra leucoparyphus, intus uerò holoporphyrus: in eum qui uestibus quidem frugi utatur, nec ullo maioris impendij fuco inebriatis: intus tamen, id est, animo luxu diffluat ad delicias usque uel Alexādrinas, ac totus etiamnum inter catastlos sit, ac Delphiticos cinædulos, quando additamenta sunt hæc, & uelut corollaria efferuescentis luxuriæ. Sumptum id, ac propagatum ex historia: quū Antipatrum quidam laudibus efferrent, quòd esset apprimè frugi, ac uictu preparcus, & apprimè austerus, ἔξωθεν inquit Alexander ἀντίπατρος λευκοπάρυφός ἐστι, τὰ δὲ ἔνδον ὁλοπόρφυρος. id est, Antipatri quidem extima leucoparypha uisuntur, at intima holoporphyra sunt. Dici autem à nobis leucoparyphus potest, albis indutus uestibus: siquidem est paryphe, uestium contextus. Sed & indumentum ipsum, unde est illa Tarentinorum παρυφὴ διαφανής, id est uestis pellucida. Nam εὐπάρυφοι, inde pretiosè ac multa munditia & circumspectè compositeq; amicti nuncupantur, & locupletes. Mētiò eius uerbi, quum apud alios est, tum in Luciani uita. Pariphes apud Pollutem, & paralurges, indumentum appellatur attextam utrinq; habens purpuram. Id uerò ab Ionibus dicitur pachyales. Sed & in tunicis uirgæ purpureæ uocantur paryphi: unde & in Latinis literis uirgatę uestes, & apud Poetam Aeneidos octauo, sagula uirgata, quę haberent in uirgarum modum deductas uias: cui sententiæ subscribit sexto Bibliothe ces Diodorus: tametsi in eo allusum Seruius putat, ad Gallicam linguam: qua uirgæ diceretur purpura. Vergilij uersus est,

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.

Holoporphyros uerò signat totum purpureum: sicut holosericam uestem legimus, ex serico contextam totam. Xenophon candyn uo- B cauit holoporphyron: quanquam alibi haliporphyron legas. Est autem indumentum persicum candys. Archippus in Pluto etiam platyporphyra nuncupat uestimēta: sicuti stlataria apud nostros quandoq; dicitur purpura. Phyalas ὁλαργύρους apud Athenæum legimus, id est, totas argenteas.

An mores Massilienses in Plauto rectè pro cuiratis dicantur. De Massilia paulò plura. Item quæ sit nominis ratio. Inibi mercaturæ laus. Plutarchi sententia restituta, quam peruertit interpres. Caput VIII.

MOres Massilienses in Plauti Casina, sunt qui molliculos effœminatioresq; intelligāt, ex Athenæi doctrina, abs quo proditum est, Massilienses adeò libidinib. remollitos fluxosq; olim fuisse, ut morsum prouerbialē nō euaserint. Rectène id à Greco homine in literas proptū sit, nō discutio nūc. Neq; enim tā docti uiri, quāuis mortui ingeniū mihi arbitror committendum accedendum ue: nec in hisce nostris lucubrationib. Scyllæi spirāt obtrectatorū canes, quin infra classem uel obelisco dignos statuo. Vnum scio, ciuitatem eam ueritatis eatenus acrem fuisse custodem, ut Mimis nullum prorsus aditū in scenam daret, quorum argumēta plurimùm actus cōtinent stuprorum. Omnibus quoq;, qui religionis simulatione causam inertiæ quęrerent, portas omnino conclusas haberet. Scribit Cornelius item Tacitus, Massiliam Agricolæ socero fuisse sedem ac magistram studiorum, ciuitatem Gręca comitate, & prouinciali parsimonia mixtam ac bene compositam. Victus porrò frugi atq; modestiæ Massiliensium illud non minimum argumentum est, quod Strabo inquit, Dotem illis amplissimam cētum fuisse aureos, ad uestem quinq;, ad mundum aureum quinq;: amplius uerò nullo pacto licuisse. Studia præterea bonarum artium adeò in ea urbe exculta, ut nobilissimus quisque ex Romanis pro Attica peregrinatione, eò ad capessendas disciplinas & ingenij cultum magno numero conflueret. Galli quoq; accolæ, gens alioqui fera & barbara, pronis animis ad Massiliensium imitationem quandoq; se composuerint. Memorabile illud est, quod grauissimi auctores prodidere, Aristocraticum quidem illorum fuisse principatum, sed omnes legum æquitate superasse. Senatores eorū timuchi uocabuntur, id est, honore præditi: dignitas eum habebat finem, quem uita. Sed timuchus nemo erat, cui

liberi non forent. Erant tamen & sui Naucratitis timuchi, quos Prytanei & cœnarum A quæ inibi parabantur, præfectos intelligere Athenęus uidetur. Leges Ionico more publicè proponebantur. Auctor porrò T. Liuius est, ab Vrbe condita libro trigesimoseptimo: Massilienses in eo honore, & in ea dignitate apud Romanos fuisse, ac si medium Gręciæ umbilicum incoluissent: non enim sonum modò linguę uestitumq; & habitum, sed ante omnia mores & leges & ingenium syncerum integrumq; à cōtagione accolarum seruasse. Propterea Maximus quoq; Valerius prisci moris obseruantia, charitate populi Romani Massilienses præcipuè conspicuos fuisse, prodit. Sed quid ista consectamur diutius? Vnius M. Tullij auctoritas pro Flacco, Gręci hominis morsum retundit reuincitq;, folio (quod aiunt) ficulno cauilli cōpressa lubricitate. Massiliæ, inquit, disciplinam atq; grauitatem nō solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam, quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus disciplinis, linguaq; diuisa, quum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbariæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur, ut omnes eius instituta laudare facilius possint, quàm æmulari. Cęterum ijs iam resectis, illud lecturos nostra hæc quocunq; prodeant genio, commonuisse pręstiterit, Massiliam inde appellationis traxisse causam, quod quum fortè illuc Phocenses classe appulissent, uidit gubernator piscatorem, quē uocant Græci ἁλιέα, protinusq; μᾶσαι ἐκέλευσε τὸ ἀπόγειον χοινίον, id est, religare abterraneū iussit funē: quippe μᾶσαι lingua Aeolica destinare significat, quod Timæus tradit. Proinde ἐκ τοῦ ἁλιέως καὶ τοῦ μᾶσαι, dici Massiliam. Sed Græci Massaliam enuntiant, unde gentile nomē Massaliotes. Ex quo apud T. Liuium fortè L. Terentius Massaliota. Isocrates in Archidamo scribit, Phocenses magni regis dominatum fugientes coloniam deduxisse Massiliam: cui sententiæ calculum adijcit Aristoteles quoque. Dignum scitu, quod in Solone scribit Plutarchus, Mercaturam comparandis regum amicitijs, ac Barbarorum gentibus conciliandis pollere plurimùm. Quin & rerum peritiam excellenter afferre, sed & maximarum ciuitatum initia inde ducta, uelut Massiliam condidit Protus, ab Celtis prope Rhodanum beneuolē exceptus. Aduertāt porrò harum lectionū studiosi, Plutarchi interpretem ægri somnia planè profudisse, quādo horum nihil assequitur. Pompeius Trogus libro quadragesimotertio historiam latius exsequitur: sed Peranum conditorem facit, Protum minimè. B

Vestitus quam esse addeceat rationem. Veris, aut pauonis cognomina quibus adhæreant. Pauonis oratio quæ sit. Dimitros. Vestimenta initiatorum quæ dicantur per paræmiam. Item de Atheniensium mysterijs. Sacerdotales Hebræorum uestes. Quid mysteria, & quid mystæ: item mystile, & thronon. Vestium repositoria. Rhiscus quid. Rhiti. Mystron. Mystropolæ. Thranos, seu thranion. Thranitæ. Remigum species. Hæmorrhois cur thonios. Caput IX.

IN uestitu, sicut in plerisq; omnibus, mediocritatē esse optimā, ut omnia ferè, ita hoc quoq; rectissimè. M. Cicero uidetur dixisse. Nam si modū excesseris, ut lecto nimis amœnoq; cultu & magnifico impēdio saturatas induuias, & quales luxu perdita fluxaq; excogitarunt ingenia, sublustri gratoq; uibrātes splēdore, & quod grauius est, diuersas quoq;, & coloribus affectes multifarias Gallicis calciatus, nō declinabis facilè liuidi dentis scōmata, quæ apud Lucianum consimiliter lectitamus, ἔαρ ἤδη καὶ πόθεν ὁ ταῶς; quod nostris fermè uerbis sonat, Iā uer adest, & undénam pauo? Sed & Siciliæ tyrannus Gelo Gręcorum legatis respondit, uer illis anni exaruisse: quum ad bellum opem negaret, quando est anni portio uer spectatissima, suasq; uires omniū duceret pręstantissimas. Pauonis aūt gēmantes pinnæ neminē fallere queunt, quas & ipse miratur, illis semetipsum protegens quum rotari dicitur. Sed & tragicas simias ueteribus per cōuitium celebratas, non longius inde reuelli nouimus. Plutarchus quin etiam in Parallelis: Erat, inquit, ut uerum fateamur, magna circa Demetrium tragœdia, quum uteretur non modo καυσίαις διμίτροις, & auro intexta purpura, sed & auro litis soleis. Mundi quoque imagine ac astrorū attexebatur illi chlamys, quum Macedoniæ principatu excidit: nec regum quispiam, quātumuis elatus, illam mox gestare est ausus, adeo inuidiosa erat impendij magnifi-

A magnificentia. Dimitron causiam obiter, Græci uelut duarum intelligunt mitrarum. Omnis tamen cura plerisque de uestibus, si benè oleant, si pes laxa pelle nō folleat: nam digiti annulis radiant, capilli calamistro rotantur. Historica uerò lectio insigne ad hoc nobis documentum suggerit. Legimus nanque, Lacedemoniorum regem Lysandrum, quum Siciliæ tyrannus Dionysius magni impendij uestimenta ad eius filias transmittenda curasset, dantis munificētiam esse aspernatum, addito elogio, Ne, inquit, ob ista minus aliquo modo uenustæ uideantur. Grauissima est ad hoc ipsum pertinens Quintiliani sententia ex libro octauo: Cultus concessus atque magnificus addit hominibus, ut Græco uersu testatum est, auctoritatem: at muliebris & luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Et in Odyssea Homerus,

ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει
ἐσθλή.

Quibus significatur, ex uestibus ornamentum ac nomen hominibus plerunque cōparari. Quòd si ediuerso prætenuem nimisque uilem affectaris uestitum, cuiusmodi sunt quę triuonaria uocant Græci, aut ut sordidus, uel ut uanæ religionis assimulator spectaculo, & risui inimicis eris, uel etiam ut extremè pauper, inops, Irus, passim contemptibilis fies. Ex hac ratione in Græcorum doctrina producitur adagium, Vestimenta initiatorum, de ijs quæ attrita prorsus sunt, ac diffluunt uetustate, nullaque temporum uicissitudine uariantur, sed eadem sunt forēsia, eadem & triclinaria. Vicem quoque straguli præstant eadem, bonumque si nō & lecti. Adagij rationē ex mutis quod aiunt, magistris hanc didicimus. Mysteria apud Eleusinem terrę Atticę duorum generum celebrabantur, magna & parua. Cereri sacra erant magna, Proserpinæ parua, posterius recepta sunt hæc. Quin & ratio fermè ista traditur: Ab Atheniensibus petebat Hercules, ut initiari liceret. Lex id uetabat, qua cauebatur, ne peregrinis impartirent mysteria. At illi & uiri pręsignem admirati uirtutem, & omnium capacem animum, simul etiam amicitia permoti, quæ uetus ferè ciuitati cum eo intercedebat, simul quòd Iouis filius esset, diceretur que, ne quid abnuerent, cui nil negatum uellent, rationē inierunt, qua nec legi derogaretur quippiam, & nihilominus compotem uoti Herculē
B facerent. Protinus nanque parua instituere mysteria, quibus & illum initiarunt. Verùm obseruatum in ijs, ut quam quis dum initiaretur, uestem fortè gestasset, eam ne unquā exueret, donec uicta tēpore omnino fieret ingestabilis. Hinc datus adagio locus, quod & nostrates Rhodigini exprimere uolentes, ubi quem ita ornatum conspicantur, ut ueste eadem fori munia obeat, domi sedeat, hyemen iuxta atque æstatem cum ea, uelut laborū socia transmittat, eum sanctorum imagunculis, quas subinde in sacris ædibus expictas conuisimus, persimilem esse dictitant, quod illis diuorum uestitores indumēta nunquam demutēt. Sunt inter classicos Græcorum auctores, qui scribant, uestimenta id genus, in quibus foret quis initiatus, moris fuisse, tēplis dicare oblata. Quod Melanthij quoque auctoritate, ut tibicine fulcitur, in libro de Mysterijs, πάτριόν ἐστι ταῖς θεαῖς ἀνιεροῦν καὶ τὰς στολὰς τοῖς μύσταις, ἐν αἷς τύχοιεν μυηθέντες. Porrò parua quæ diximus, mysteria erant, uelut προκάθαρσις καὶ προάγνευσις magnorum mysteriorum, id est, prælustratio quædam ac pręuia depuratio. Et ne quid incuriosius omittā dignum hisce memorijs, ex stolis eiusmodi initiatorum, quidam etiam puerulorum fascias magna religionis opinione conficiebant. Dignum uerò quòd huic potissimum inserat loco: sacerdotum principem res quatuor sacris indumentis exprimere, ubi pręcellens ingruat festorum celebritas, ueluti mundo induatur ipso. Visebantur uerò hæc uel in peripetasmate templi Solomonis. Quādo, ut prodit Egesippus, erat id cocco, hyacintho byssoque intextum, ac purpura, nō utique otiosa diuersitatis materia. Cocco siquidē igneum figuratur cælum, aer autē hyacintho, bysso terra, ex qua & progerminat: mare demum purpura, quæ marinis ex conchilijs ducitur. Vt duo ex colore colligas, duo reliqua ex generatione: symbolicè autem ijs innuentibus, ei destinatum templum, cuius nutu distribuantur cuncta. Verùm, ut leuius aliquid adnectamus, quod saturo cōuiuæ colluere dentes possit, uel etiam linere: quanquam ex Academia fortè ansatus ueniens quispiam nostram hanc sedulitatem, nonnunquam leuioris operæ aliquid hinc inde corradentem, risu excipiet, ac nos plerūque ὀμφακίζειν cauillabitur. Tamen, utcunque sit hoc casurum, non tam superciliosè ac censoriè ista cōcinnamus, ut inopi in

nostra mensa non uacet accubitus, memores, ab Heraclito dictum quandoque, in casulis etiam esse deos. Igitur uestium repositoria Græcis plura sortiuntur nomina: nã sunt cheli & cistæ, cistides, phascoli, id est, φάσκωλοι: apud recentiores item rhiscus, quo etiam utitur Terentius, & exposuit Iulius Pollux. At Phrygium esse nomen, putat Donatus, quo cista significetur pelle contecta. At rhiti, hoc est, ῥῆτοι, in Attica Thucydidi loca sunt, historia secunda. Est & apud Menandrum Candytalis, uerùm Persica uidetur res, in usum à Macedonibus producta primùm. Zygastra inueni apud Xenophontẽ. Tholiam esse uelut cistam memorant, cuius sit operculum tholoides, id est, testudinatum. Apud Xenophontem reperi eundem uestium marsippos, γῦ ἀναβάσει. Porrò ut uagemur amplius: sunt mysteria arcana quædam sacra, Latini Seclusa uocant, ut disparata: sicut seclusorium uocant auiarium minusculum, in quo seclusi habentur turdi mox occidendi, ne uidẽtes cæteri despondeant animum. Dicta mysteria, quòd ea δεῖ μύσαντας τηρεῖν ἔνδον, hoc est, occludentes oportet intus custodire, nec cuiquam explicare. Scribit tamen Phurnutus in libro de Natura deorum, frugibus ab Cerere monstratis, eidem mysteria celebrantes testatissimum fecisse, ab mutuis cędibus ob necessariorum desisse inopiam: proinde nuncupata de saturitatis ratione mysteria: esse enim μυσιᾶν τὸ κορεῖσθαι. quo argumento & Mysia quibusdam creditur appellata. Mystes uerò dicitur mysteriorum peritus, aut qui docet. Sunt qui eo nomine discipulum interpretentur. Mystile uerò aliud est, quippe eo uocabulo panem Græci dicunt, quem canibus obijciunt. Nostri, ut Sextus Pompeius auctor est, canicas uocant ex farre furfures, à canum cibo. Sunt qui mystilem panem interpretentur excauatum, sorbitioni accommodum. μύσλον enim concauum dicunt, quòd marino asimiletur muri, qui, ubi libido occœperit, μύεται καὶ συγκλείεται, id est, oblitescit occluditurque. Mystron item legitur quandoque in Græcis auctoribus, unde in conuiuio Macedonico lautitia exsuperantissimo, singulis decumbentium aurea fuisse oblata dicuntur mystra. Hinc & mystropolæ, qui id genus distrahunt uenduntque. Quod uerò ad uestes attinet, à quibus hîc defluxit sermo, legi apud Grecos, uestes floridas ac uariegatas insigniter dici à Cyprijs throna. Quanquam à Thessalis eo nomine intelliguntur animalia uarietate distincta maculosaque, id est, ποικίλματα. Aetoli autem throna dicunt, τὰ φάρμακα. quod Clitarchus scribit, cui in Pharmaceutria succinit Theocritus,

Θέστυλι νῦν δὲ λαβοῖσα τὺ τὰ θρόνα ταῦθ' ὑπόμαξον

Homerus autem, τὰ ῥόδα, id est rosas, eo intellexit uocabulo, παρὰ τὸ ἄνω θέειν ἐκ τῆς γῆς, quòd sursum è terra currant. Thronus uerò cathedram signat cum hypopodio, id est, scabello: à uerbo θρώσασθαι, quod sedere indicat. Nam κλισμός, sedes item est, sed instructior cultiorque, uilis autem quæ diphros nuncupatur. Thranos item & thrania, siue thranidia, sellæ nuncupantur humiliores. Thranitem turbam dici quum audis, nauticam concipe. Inter remiges qui supremi sunt, thranitæ uocantur: sicut medij, zygitæ: at infimi, thalamij. Cæterùm thranitarum insignis erat labor: nam & longioribus utebantur remis, quo nomine ab trierarchis maiora consequebantur præmia. Quod autem in Theriacis Nicander, hæmorrhoida Thonion dixit, ad Aegypti regem Thonum planè referendum, quia in ea scateat regione serpentum id genus: quod quum nolens calcasset Menelai gubernator Canobus, dum in littus exisset, quærendi somni gratia, morsu impacto interijt. Id conspicata Helena, & indignè ferens spinam hęmorrhoidis perfregit, spondylis eiectis: unde factum, uti hoc genus & cerastæ spina conuisantur difracta.

Vestium genera plura quæ uarijs de causis sortita appellationem sunt. Perone. Combia. Combymata. Batrachium color. Horatius illustratur. Caianus locus. Cillium color. Cyllos pro asino Phæus color. Leucophæus. Plinij locus ex libro septimo perpenditur de mantellis. Mitra Tænia. Tæniopolis. Caput X.

INter indumentorũ autem appellationes, quas esse propè innumeras, cõstantissimum reor apud illos qui paulò plura lectitarũt, ac sunt in studijs, quod de Origene ac Didymo tradit, chalcẽteri & adamãtini, inueni plerasque de nationũ propagata nominibus. Nam ecce in ueteri memoria cõperimu

A permus Tarantinidium. Id uerò proculdubio de uſu, deq; Tarentinorum delitijs profluxit amiculum. Erat item quod diceretur Creticum, quo Athenis ſolitum uti regem proditur. Fuit & tunica quoq; Sardonica, quemadmodum & Sicula. Nam Theræum à Thera, opinor, uel à ferarum imaginibus, quæ uocant θηρία, uarium erat. Phrygium uerò indumentum habebatur mulieribus dicatum. Fuit & lænę quoddam genus, δευτερουργόν uocant, quam poſteriores etiam epigraphon dixere: ſicut eius artifices deuterurgos nuncuparunt. Significauit ueſtem hanc in Bachis Lyſippus. Cuius uerò gentis fuerit hæc, parum cōperi. Illud exploratius, Caſiorum inſulas eſſe paulò plures per ambitum Carpatho, quod monumentis Strabo prodidit: unde frequentiſsimum tempeſtate noſtra defluit Caſiacæ ueſtis nomen: quam eſſe uſui maximo ſcimus Græcis militibus, quos Græco uocabulo paſſim Stratiotas uocamus omnes. Caſianam uocari ab Euſtathio de montis Caſii nomine, minus fallit Græce non imperitos. Diphthera uerò paſtoritium creditur ex pellibus indumētum. Scribit tamen Herodotus, Ionas byblos dicere diphtheras priſca cōſuetudine, quòd aliquādo byblorum penuria, hoc eſt papyri, pellibus uterētur tum caprinis tum ouillis. Sed & barbarorum multos item in pellibus ſcriptitaſſe. Βαίτας uerò etiā diphtheras uocari, auctores habemus uel opinatiſsimos. Siſys appellatur uilior quælibet ueſtis: ſiſyra, ex pellibus uilloſis, aut ſimplicius lanea ueſtis. Siſyrna pellis eſt uillis renudata. Penulis uti tribunos pluuiæ tempore, ſcribit in Adriano Aelius Spartianus, imperatores autem nunquam. Nā & in Caligula Trāquillus, ut probrum refert, pictas gemmataſq; penulas ſolitum geſtare. Quo nomine factum Adriano imperij omen, prodit Spartianus idem, quòd tribunus penulam amiſiſſet. Quæ res ſcitè admodum prouerbij facie quadam in eos ualet dici, quos dignitatibus iamiam amplioribus admouendos coniectamus. Saraballum ueſtis erat Parthorum fluxior: meminit in Danielem Hieronymus, item ad Innocentium. Apud eundem eſt ependytes in Hilarionis uita. Id interpretatur Sudas ueſtem intimā, quam & hypocamiſum uocent. Birrum fuiſſe Romanam ueſtem, Gręci ſcribunt: & compro
B bat libro quarto Martianus: Birrus inquit, & tunica nomen ueſtis habent. Birrhox apud Macedonas dicitur denſum. Birrham Græci forcipem interpretātur, aut falcem. Eſt etiam notior uulgo byſſacæna ueſtis. Eius ratio nominis à Byzacio demanauit, unde & Byzacęnus in Aphrica ager, Byſſacænus à Stephano appellatus, ſicut regio Byſſacia. Quanquam nec deſunt, qui Byzantium etiam ſcribant, & populos Byzantas, quos cum Herodiano Gyzantas appellat Herodotus. Propriæ circumpadanorū ueſtes fuere pullatæ, ſicut parte plurima etiam noſtris uiſuntur temporibus. Id ex Plutarcho compertum nobis eſt, in ſermone qui eſt de iis qui ſerius puniuntur diuinitus. Neq; enim, inquit, Thracas approbarim, quos etiamnum tempeſtate iſta in Orphei gratiam mulieribus ſtigmata inurere, ſcimus: neq; enim Eridani accolas μελανοφοροῦντας, id eſt, attratis utentes ueſtibus ex Phaethontis luctu. Approbat Hiſtoriam & Polybius. Pellenicæ item lænæ nomen ſibi uendicant plurimùm, adeo ut præmij uice Athletis proponerentur uincentibus. Id fieri ſolitum interpretantur, ἐν τοῖς ἡραίοις, hoc eſt, Iunonis feſtis. Alij cum Hermea, id eſt, Mercurij feſta in Pellene Achaiæ celebrarentur, epathlon id genus contribui ſolitum, tradunt: unde facetiſsimè in Auibus Ariſtophanes, de eo qui ueſtibus utebatur attritis admodum, ut poſſet de balneolo cogitare conducendo,

Μῶν εὐθὺ Πελλήνης πέτεσθαι διανοεῖ;

an inquit, recta Pellenem euolare cogitas? Nam & antè paulò in eiuſdem ordinis hominem, indigere eum hirundinibus multis pronuntiarat:

Δεῖσθαι δ' ἔοικεν οὐκ ὀλίγων χελιδόνων

quo ſignificabat, uerno illum indigere tepore, quo multæ ſe proferant hirundines. In quo ad parœmiam alluſum eſt, μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. hirundo una, uer non facit. meminit Ariſtoteles Moralium primo. Chlænam dicebant ueſtem quam tunicæ inijciebant, nos lænam dicimus. Ex ijs alij ſunt aploides, id eſt, ſimplices: ut apud Homerum, χλαίνας οὔλας: alij autem duplices. Has uerò Attici aplagidas dicunt, & diplaſidas, & dibolos. Paragaudas legimus indumenta ex lino uirilia, ueſtibus alijs ſubijci conſueta. Sūt qui uno uel duobus necti loris arbitrētur, ut inde ueſtes dicātur dilores aut pentelores & monolores: quod ad inficiēdi rationem referunt alij: dictionibus ex

Græco

Græco & Latino conflatis: Vel legamus monocoros, dicoros, tricoros, tetracoros, & A pentacoros: quia totiens colore saturarentur. Dalmatica esse Dalmatarum uestis uidetur propria, religioni nostræ non spreta quoq;. Lampridius in Commodo: Dalmaticatus in publicum processit. In pertinace Iulius Capitolinus chirodotas nuncupat Dalmatarum. Sicut citratas militares, quas intelligũt uirgatas, quoniam citrosas uestes ab citri similitudine dici, Pompeius Festus scribit. Sic autem in bello Punico appellauit Neuius. Quod in Cœnis retulit Macrobius, qui & citrosas dictas uestes opinatur, nõ ab similitudine, ut putat Festus, sed quoniam (uti est ab Oppio traditum) uestibus interiectum citreum malum, quod est odoratissimum, tineas necat. Togam prȩsidiariam in Seuero dicere uidetur Spartianus, qua imperator, uel omnino qui prȩsunt, uti consueuere. Quum rogatus, inquit, ad cœnam Imperatoriam palliatus uenisset, qui togatus debuerat, togam prȩsidiariam ipsius imperatoris accepit. Subarmalia idem nuncupat indumenta, armis subiecta, ne (opinor) rubigine inficiãtur uestes pretiosiores. Prȩtorianos, inquit, cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere. Caracallȩ indumenta fuere ad talos demissa, ab Antonino imperatore populo data, unde Caracalla est nuncupatus. Sed & Antoninianæ uocantur caracallȩ. Meminit earum Hieronymus, ut Sextum Aureliũ taceam. Ex tunicis alia uocabatur amphimaschalos, quæ liberis congrueret, ab axillis ita cognominata. Heteromaschalos seruitijs dicabatur. Erat & tunica dicta orthostadios, qua utebãtur non cincta. Illud hic obiter subnotarim, ne dilatum forsan excidat, ubi Homerus ait chlænam περονήσατο, exponens Eustathius, peronis, id est, fibulis, inquit, quas & combia dicimus, colligauit. Sunt qui combymata pro ornamentis accipiant. Inuenio in Græcorum thesauris, Naucratitas in Prytaneo conuiuia solitos agitare in genethlijs, hoc est, natalitijs Vestæ, quam Prytanitita dicunt, nec non in Comæi Apollinis pinagyri, stolis indutos candidis, quas etiamnum uestes nuncupant Prytanicas. Illud apud Iosephum uideor obseruasse, sacerdotibus modo uersicolore uti indumento, lege fuisse permissum. Sunt qui prodant, id genus solitum admitti ab ijs qui cælestia uice numinum uenerarentur. Proinde Leuitici decimonono, Veste quæ ex duobus texta est, non indueris. Inter uestes mulierũ proprias, erat diploidion, B hemidiploidion, catastrictos, quo utiq; nomine tunica uenit animalium figuris intexta, aut floribus: nam & in nostris literis, belluata quandoq; legimus stragula. Inter tunicas recensetur & peplus, ut apud Xenophontem, quãquam apud hunc obseruauimus etiam uiris cõgruere peplum. Nam Armenium scidisse peplos scribit: ni dicamus, barbaros uestibus plerunq; fœmineis gaudere. Sunt qui Eanon eundem putent cum peplo. Sunt qui dispescant ita, ut nullis distinctos uarietatibus eanos intelligant, peplos uerò accipiant uariegatos. Quod autem indumentis alijs etiam inijceretur peplus, ex Mineruȩ utiq; peplis, libera (ut inquit Pollux) coniectatio est. Perinesa uocabant indumenta, in quorum extremitatibus assuta circumcurreret purpura insulæ qnadam imagine: propterea id fortè Anaxilas etiam νῆσον uocauit, id est, nesum, siue insulam. Othonem apud Homerum, album interpretantur amiculum ex lana utiq;, non ex lino, prætenue. Fuerunt tamen, qui eo nomine prȩcandidum episcoporum, & eius loci sacerdotum amiculum intelligi rectè putent: id plebecula nobilesq; certatim rochetum dicũt. Homerus.

Αὐτίκα δ᾽ ἀργεννῇσι καλυψαμένη ὀθόνῃσι

id est, confestim uerò candentibus amicta othonis. Sunt & uestium plæreq; de coloribus productȩ, alurgites, porphyrides, phœnicides, batrachidas. Et sunt hæ quidem uiriles, ex quibus batrachida sunt, qui floridam intelligant uestem: sic de colore nuncupatam. Batrachos certè rana est: batrachion uerò coloris species, quo ante excogitatas personas, faciem obungerent. Propterea Horatius:

Quæ facerent agerentq; peruncti fecibus ora.

Est item Aeginetæ Paulo batrachos sub lingua infantili potissimum tumor φλεγμονώδης, id est cum inflammatione. Cuiusmodi batrachis foret, indicat planè in Caligula Dion: Batrachida, inquit, induceti, & inde ab colore prasino nũcupato, erat addictus adeo, ut uel nunc Caianum appellent locum, in quo is currus agitaret. Batrachium & phœniciũ fuisse Atheniensibus dicasteria, auctor Pausanias est, de coloribus appellatione ducta. Muliebria illa censebantur indumẽta: crocotus, id est, κροκωτός, crocotion,

paralur-

A paralurgides, omphacinon: cui tamen colori arrisisse Alexandrum quoque traditur. Fuit & indumentum hydrobaphes, quod mox etiam psychrobaphes dictum, apparet. Erat cillium item coloris species, quem postea onagrium uocarunt: nam cillon Dores asinum uocant, & asinarium cillantera. Phæus color & niger affines admodum sunt. Phæum tamen ex albo & nigro concinnatum uolunt plerique, myinon item nuncupatum, quod in libro de Morali uirtute confirmat Plutarchus, testatur & primo de Ideis tomo Hermogenes. De Pictorum coloribus scribens Pollux: Colores, inquit, sunt andricelon, ostreon, prasinon, crocoides, cyaneus, cinabari, xanthus, phæus, phlogoleucus, leucophæus. Hunc uerò postremum intelligo phæum, in quo plus paulò insit albicantis qualitatis: sicut phlogoleucum flammeum quidem, sed alboris habentem plurimum. Vsum scribit Spartianus imperatorem Heliogabalum aurea omni tunica & purpurea, usum & ex gemmis Persica, quam grauari se diceret onere uoluptatis. Habuit in calceamentis quoque gemmas, sed scalptas, tanquam & inibi artificum nobilium scalpturæ subijci oculis possent. Tunicas asemas sunt qui unicolores interpretantur, sicut macrocheras manicatas. Palmatam tunicam, & togam pictam priuatus habuit primus & propriam Gordianus senior, quum antea ex Capitolio acciperent imperatores, uel ex palatio. Caracallam uestem ritu incisam barbarico, & consutam quoque ad mandiæ modum, inuenisse Antoninum, scribit Dion: ipsumque non usum modò ea, sed milites quoque sic conuestiri imperasse, unde Caracalli cognomen est adeptus. Quod sanè ut ignominiosum, agnoscit idem historicus, quando ab iratis sic fuisse appellatum scribit, sicut Taranta ex monomachi sanguinarij, & turpissimi ac pusilli nomine. Persarum gestamina erant, candys, anaxyris, quam & cyrbasiam dicunt, & cidarin, ac pileum. Sed candys quidem regis erat haliporphyros, cæterorum modò purpureus, quandoque & ex pellibus consuebatur. Est item Capyris Persarum tunica manicata. Fuit & Persicæ gentis Candyces. meminit Aristophanes. Atrebaticam uestem sunt qui de populorum nomine dictam uelint: etiam si Atrabaticas pronuntiat Sudas, de coloris atri ratione. Sunt autẽ in Gallia Atrebates textrino percelebres. Propterea birros, uestis ea Gallica est, ab Atrebatibus quandoque petitos, prodit historia. Atrebaticas fuisse pretiosas,

B indicat Hieronymus in Iouinianum. Myoton, id est μυωτόν, Armeniorum fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura uariè ornatam. Massiliensium erat chortæus: uelut rhiza Thracum, Babyloniorum caunaces. Mandya uerò phænolæ similis habebatur, cuius meminit in Iphigenia Rhinthion. Et in Tiberij rebus Dion: Facta, inquit, in conuentu quodam pluuia, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ. ac in reliquum, uestem aliam capere ausus est nemo. Eiusdem meminit in Domitiano quoque: Quum, inquit, per naumachiam implueret uehementius, mandyas subinde mutabat, aliorum uerò neminem permisit. Mandyan sunt qui etiam loricium nuncupent, id est, λωρίκιον, quod penulæ genus foret, qua se ut lorica, munirent: Latini mantellum dicunt. De quo intellexisse Plinium libro septimo, eruditis ferè placet, quum anthropophagos Scythas cutibus humanorum capitum refert, cum capillo pro mantellis uti. Herodotus tamen in Melpomene super eadem re, ἀπὸ χειρόμακτρον ἔκτηται, ἐκ δὲ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου, τὸν αὐτὸς ἐλαύνει, ἐκ τούτου ἐξάπτει, καὶ ἀγάλλεται. ὃς γὰρ ἂν πλεῖστα δέρματα χειρόμακτρα ἔχοι. ἀνὴρ ἄριστος οὗτος κέκριται. quod est, pro mantelibus possidet, eisque ex habenis equi sui appensis, gloriatur. Qualia mantelia, ut quisque plurima habet, ita uir censetur præstantissimus. Chiromactrum uerò tergendis manibus dicatum agnoscit etiam libro sexto Pollux. Nam & chiromactra uillosa idem libro septimo dici Lasia interpretatur, densitatis ratione. Sed & illud ex Herodoto est, Non deesse, qui coria hæc humana, perinde ac brutorum cõsuant, utanturque pro amiculis. Mantelia Cypria, & multitias legimus tunicas in Aureliano Flauij Vopisci. Sindonem accipiunt nonnulli coloris Tyrij uestem: unde & Martialis,

Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Candidam intelligere malunt alij, qua uterentur magi tenuissima. Sunt qui eo nomine linum interpretentur prętenue. Scribit Dion, Neronem tunicula obtectum florida, & sindonio circa collum senatores solitũ salutare. Idem tradit quoque Sardanapalum, hoc est Heliogabalum in palatio selegisse locum sibi turpitudinibus aptum, ubi nudus assistens

ſtens foribus meretricio more, ac ſindonium aureis ſuſpenſum cricis quatiens, uoce A
mollicula, fractaq́ꝫ prætereuntes ad Veneris prolectabat ſocietatem. Polymitam intel-
ligit Hieronymus ueſtem diuerſi coloris contexam filis: qua, inquit, ueſte polymita, &
multarum uirtutum diuerſitate contexta indutus fuit & Ioſeph, & regum quondam
utebantur filiæ. Apud Seras, hoc eſt σῆρας, ſunt proprij generis ueſtes ex animali, quod
σῆρα uocunt Græci, indigenæ aliter omnino, magnitudine dupla, quàm cantharus ma-
ximus, alias araneis perſimile, in arboribus quæ dicuntur texere: nam & par eſt pedum
numerus, octo utique: ijs domunculas conſtruunt Seres, æſtate ac hyeme accommo-
das. Animalium opus filum eſt pedibus obuolutum, ac prætenue. Aluntur annis pluri-
mum quatuor, cibus ἐκ τοῦ ἐλύμου, id eſt, ex pannico eſt. Anno autem quinto, neque enim
illis uita productior, calamus obijcitur uirens, qui omnibus creditur animalibus mira
gratus ſuauitate. Cibo id genus ampliter ſaburrata mox rumpuntur diſsiliuntq́ꝫ. Sic ue-
rò immorientibus, in utero plurimum τῆς ἀρπεδόνης, id eſt, textrinæ comperitur mate-
riæ. Inſula σηρία, Pauſanias inquit, in intimo eſt rubri maris ſinu. Sunt qui à fluuio, quem
dicant σῆρα, effici inſulam probent, uti à Nilo Delta. Seras alijs in Scythia conſtituenti-
bus, tractu ad Indos uergente. Poſtremò æſtiuam ueſtem theriſtron dicimus, & theri-
ſtrion. Sicut hyemalem chimaſtrum. Homerus alexamenon appellauit. Cocco tingi ſo-
lita, theriſtra, ſcribunt eruditi, tenuiſsima adeò, uti diaphana forent planè. Meminit ca-
pite tertio Eſaias: Auferet, inquit Dominus diſcriminalia, periſcelitas, murenulas & olfa
ctoriola, mutatoria, uittas & theriſtria. Veſtem quę nunc dicatur Serica, olim Medicam
eſſe nuncupatam, compertum nobis eſt. Quam uerò Syriam uocant multi, hanc autoco
pon dixere comici. Mitram Homero poſteriores tæniam eſſe dicunt, qua obligetur ca-
put, ſiue faſciam malis dicere, unde & mitrophori nuncupentur. Ex Euripide manife-
ſtius liquet,

μίτραις ἀναδέτοις ξυνθμίζεσθαι πλόκαμον.

Apud Herodotũ quoque eſt, μίτραις κατειλίχατο. Sunt & qui ſic finiãt, ex faſcijs orarijsq́ꝫ
concinnatas corollas dici mitras. Amiton uerò, quod filum eſt, inclinatur mitra. Eſt eo- B
dem quoque nomine zona, quam ſoluere narrantur primum parientes, dicantq́ꝫ Dia-
næ, nato inde illius cognamento, ut appelletur λυσιζώνη. quo nomine etiam Athenis tẽ-
plum uiſebatur conſecratum. Mitram certè incorruptam dicit Apollonius, ubi conſtat
etiamnum pudicitia uirginitasq́ꝫ. Sed & tænia dici uidetur eadem, unde tæniopolis
apud Eupolin, interprete Athenæo, pro ea quæ muliebres diſtrahit zonas. Eſt & tænia
piſcis prætenuis.

Lacides ueſtes quæ ſint, ac item pilares & ſpira, ac ſpirobolus. Spiropoles. Spilos. Spirachthea. Spirulatim. Anterides. Antes. Antæ. Pilos in Theophraſto quid. Cerui pennas timent rubras. Pilum telum. Quæ dicerentur pilæ. Cur tauri phœniceis irritentur, contra Domitium. Problematum genera. Auſonius, Virgilius, Ouidius & Hieronymus declarantur. Thyſani. Broßi. Arethyſani. Amphimalti. Croßi. Tapetes. Strotæ. Stymphalidum hiſtoria. Stymphalia Diana. Senatorum habitus. Vermiculata ueſtis. Scolecidata. Quiſquiliata. Seres uermiculi. Ziræ. Ephaptides. Metaxarij. Cœnatoria, uel dipnitis. Chære ſalutatio matutina. Caput XI.

VEſtes porrò uetuſtate dilabentes ac laceras uocauit Ariſtophanes in Co-
mœdia, lacidas: nam & laciſma Græcè ſciſſuram nobis indicat. Sunt qui
ſpira etiam uocent, id eſt, τὰ σπεῖρα. Nam & apud Xenophontem Rerum
Gręcarum quarto, σπειρία legimus: aſcenderant, inquit, ſpirijs induti, pe-
rinde ac ęſtate. Faba porrò Aegyptia ſerẽda traditur paleato limo, quo deſ-
cendat cõprehendatq́ꝫ. Proinde ſpirobolos nuncupatᷓ auctorib. quãdoq́ꝫ: ab ſpiris pro
ueſte fit ſpiropoles, etiam ſi melius eſt item indumẽtum quãdoq́ꝫ ſpiron: nã eſt & milita
ris ordo ſpira. Spilos uerò, ſicut chœrades & myrmeces, & rhachiæ, ac trychata, petrę in
mari ſunt ſub aquis deliteſcentes. Spirachthea cnodala, id eſt, reptilia dici animaduer-
timus, quæ auctiora ſunt & prægraui cauda: quæ in trahendo uelut onus eſt, unde in-
flexum nomen. Spirulatim ſignat clauiculatim, & capreolatim. Nam in torculari tro-
chlea dicitur eruditis ſpirulatim ſtriata. Eſt autẽ propriè ſpira, circulorum genus, quum
tales

A tales perducuntur lineæ, ut earum portio ultima non ad exordium trahatur, sed paulum ab rigore deflexa infra uel supra circulos producat alios arctiores laxiores'ue: quam figuram Achanti uolumẽ in Timæo dixit Plato. Sed ad spiron redeo. Latini id genus pilares dicere uestes possent. quod Martialis significat, quum Epigrammatum secundo, de toga sua quam pertritam consciſſamq́ intelligi uolebat, ita scribit:

At me quæ paſſa eſt furioſi cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima suam.

Erant siquidem, ut Sextus Pompeius scribit, pilæ uiriles effigies atque item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quod eſſe deorum inferorum putarent, quos uocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur, ut eſſent ijs pilis & simulacris contenti, uiuisq́ parcerent. Hisce uerò imaginibus nullius omnino precij uestes circumponebantur. Proinde pannosos etiam quandoque Martialis pilas uocat, ut Epigrammatum decimo in Laurum:

Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas:
Nunc postquam desijt ludere, prima pila eſt.

Sunt & in ratione ædificiorum pilæ quoque, ex quarum uidentur genere anterides, siue erismæ, quæ procurrunt ab imo, mox gradatim contrahuntur. Antes uerò quadraturæ sunt, ex quo antæ uocantur quadratæ columnæ. Virgilius:

Iam canit effœtus extremos uinitor antes.

Aegyptiæ porrò fabæ thyrsus, uti quibusdam uidetur, ab Theophrasto nuncupatur pilos. Sed rotundum calicem eo uocabulo accipere malunt alij. Pilum autem, inquit in commentatione historica de Romanorum militia Polybius, telum eſt, lignum plerunque bicubitale, craſsitudine uerò digiti, spiculo spithamæ, id eſt palmi maioris, eousque attenuato & acuto, ut poſt ictum primum neceſſariò flectatur, sit'que ineptum ad remittendum, alioqui commune fieret telum. Cæterùm quia de pilis sermo eſt, aſtruit poetæ illius acutus interpres, ut de eo meum semper fuit iudicium, & bene doctus quoq́, etiamsi B nasutiores multi, subditis equo calcaribus laxis habenis toto in illũ ferunt impetu, & altius genuinũ infigũt: ab hac pilarũ similitudine ueſtes, quæ in spectaculo tauris obijcerentur irritãdis, pilas item fuiſſe nũcupatas, quod à tauris peterent, tanquã effigies hominũ. Vel, inquit, pilæ dicebant quòd in globũ & lusoriæ pilæ speciẽ cõuolutæ iactabant: quã quã rudis antiquitas, ut Pedianus auctor eſt, homines è ſtramine formaret ad eum usum. Poſtea, inquit, luxus in tantum auctus eſt, ut ueſtes etiam purpureæ obijcerent. Quod duodecimo Metamorphoseon significaſſe Ouidius quoque uidetur, quum ita canit:

Haud secus exarsit quàm circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamina cornu,
Phœnicias ueſtes, elusaq́ uulnera sentit.

Sed ut nos ex multijuga lectione cultius aliquid aucupemur, quod ingeniosus enarrator minus aduerterit, cuius fiducia haudquaquam in aurem utramq́ dormiendum, sed peruigilatè semper excutiendi poetarum sensus, quibus ille multum intulit claritatis, quum alioqui Heracliti tenebris obuoluti, plurimis iacerent incogniti & insciti: quod sanè uelut auri coronarij laxamentum dixeris, eminentis ingenij fertilitate condonatum: sub eſt semper ferè intercutaneæ eruditionis aliquid, quod non nisi Lynceo conspexeris: ueluti in eo (quod ait) nimio luxu inſtitutum, ut Phœniceæ ueſtes conijcerentur ad taurorum irritationem. Id uerò minus ueritate connititur. nam ex natura rerum oborta consuetudo eſt: quam & iureconsultus Vlpianus Digeſtis de Furtis non ignoràſſe uidetur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum oſtendit, fugauit'que pecus, ut in fures incideret, furti actio eſt. Hoc & in Inſtitutionibus relatum inuenies de Obligationibus quæ ex delicto naſcuntur. Quod ut uerum scias, audi quæ doctiſsimus ille Plutarchus in Oratione qua connubialia contexuit præcepta, ad hoc ipsum pertinentia memoriæ mandanda censuerit. Qui elephantis (inquit) se admouent, ueſtem claram non geſtant: nec puniceam qui tauris, quòd huiuſmodi coloribus illa animalia maximè efferantur: sicuti tigres in tantum aguntur furorem sonitu tympanorum, ut semetipsas dilanient: feles olfactu odoramentorum perturbari & furere, traditur. Idem porrò Plutar-

cc chus

chus in libro de Alexandri fortuna, liquidius etiamnum tauros Phœniceis irritari effera A riꝗ; scribit, elephantes uerò albis. Verùm ut ex nostris item literis doctrina corroboretur, apud Senecam libro de Ira tertio, ita reperio: Quod accidere uides animalibus mutis, idem in homine deprehendes, friuolis turbantur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat: ad umbrã aspis exurgit: ursos leonesꝗ; mappa proritat. Omnia quæ natura fera ac rabida sunt, costernantur ad minima. Porrò & ceruos rubræ pennæ aspectu terreri, nónne & Ausonius comprobat illis uersibus?

An cum fratre uagos dumeta per auia ceruos
Circundas maculis, & multa indagine pinnæ?

Id & Seneca significare uidetur libro de Clementia primo: Si feras (inquit) linea, & pinna cõclusas cotineas, iubeasꝗ; telis incesſi, tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntꝗ; formidinem. Sed & in Georgicis libro tertio cõmeminit Virgilius, ubi de ceruis ait:

Puniceæ'ue agitant pauidos formidine pennæ.

Quem tamen locum insciti$s$imè explicari animaduertes etiam ab ijs qui fimbrias expandunt, & ostentui sua habent omnia, & pectus suum bibliothecam rentur. Sed & Ouidius eâdem inscitiæ labe inuoluitur magis quàm explicatur Metamorphoseon decimoquinto: Nec formidatis ceruos includite pennis.

Quin & Lucanus:

Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ.

Quòd autem odoratos ait pennas, ad id referri potest, quod ustulari ab plerisque solent, sicuti Insubribus est mos. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Luciferiani & Orthodoxi dialogo: Et pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uolatus, fortissimis retibus implicamini. Nec ambitiosum me putet parte hac quispiam, quando indicta inscitaꝗ; multis retegimus. Quòd si curiosior aliquis horum euentuum amplius rationem perquirat, cum Alexandro fortè respondebimus. Si tamen Alexandri germanus est liber, quod non uidetur quibusdam, styli saliua ductis, aut doctrina hæ- B resin non resipiente. Problematum nonnulla esse prorsum ambiguitatis expertia. neque enim dubitandum putabit aliquis, cur uolucribus plumas contribuerit natura. Quippe ut ijs foueantur uestimentorum loco datas liquidò patet. Quædam uerò ἄλυτα παντελῶς, ὅτι θεῷ μόνῳ γνώριμα. hoc est, solutionis expertia omnino, ac Deo tantùm cognobilia, qui horum constituit essentiam. Dubia enim quæstio est: quamobrem γαργαλιζόμενοι μασχάλας ἢ πέλματα ἢ πλευρὰς γελῶσιν. id est, titillati alas aut plantas aut latera rident. siue qua de causa audientes aliquos atterentes marmora aut secantes aut stridentes, aut ferrum limantes dentibus euestigiò inhorrescunt: uel cur magnes attrahat ferrum, electrum paleas: leo gallum metuat: coturnices helleborum comedant, hominibus lethalem. Ex hoc genere sunt quæ à medicis ἰδιότητες ἄρρητοι λέγονται, hoc est occultæ appellantur proprietates. Quòd autem suum uniuscuiusque occultum est, id parum habet, cuius reddi causa possit. Malè enim quidam horum solutiones subitaneas efficiunt ualde inutiles, nec fidem facientes. Aiunt enim struthiocamelum ferrum non proprietate ulla, sed potius calore concoquere, quod profectò insulsum est. Leo nanꝗ; quum hoc ipso animali feruidior sit, non tamen ferrum conficit. Sunt & suę philosophis occultæ proprietates: immò uerò etiam grammaticis, quæ πάθη uocantur, σεσημειωμένα ταῖς χρήσεσι, id est ex usu adnotatæ. Tertium uerò genus est problematũ, quod medium tenet locum, & ad cognitionem habendam minimè ambiguum est, & solutioni subijcitur. Quod ergo de tauro propositum est, esse inter ἰδιότητας ἀρρήτους, manifestum uideri potest: nisi quòd Auicenna primo Canonis ita propemodum scribit: Aestimationes, inquit, humores permouent, quippe sanguinem agitat rubentium rerum intuitus. quare eum cui è naribus profluere sanguis assueuerit, uetamus rubens quippiam amplius inspectare. Ratione eadem Albertus scribit, ad prælium elephantes excitari. Consimile narratur ferè de stymphalidibus miraculum, quas Hercules sagittis impetiuisse dicitur, sed ab eo interemptas, abnuit Camireus Pisander. Aues esse dicuntur ἀνδροφάγοι, quæ tamen crotalorum abigantur tinnitu: plurimas haberi in Arabiæ desertis, tradunt

leonibus

A leonibus ac pardali non mitiores. Aucupatum prodeuntes inuadunt, ac rostris conuulnerantes interimunt, perforatis etiamnum æneis ferreis'que munimentis: quòd si phloinam induant uestem crassiorem, obluctatur ea demum obsistit'que: immò perinde ac uisco fixa inhærent rostra, tenentur'que: earum magnitudo ferè quę gruum, similitudine ibin exprimunt, sed robustiora illis rostra, nec adunca. Porrò apud Stymphalum Dianæ uisebatur Stymphaliæ templum, & in tecto stymphalides aues ex ligno compositę, affor matæ'que. Arabiæ putantur uernaculę, atque inde ad Stymphalum deuolâsse. In hac porrò multiplici uestium pragmatia, non prætereundum quod scribit Dion: Traianum prius quàm imperio admoueretur, oblatam concepisse speciem senis pallio contecti, & ueste purpurea, coronæ insigni adiecto, qua forma expingi senatores assueuêre. Vermiculatam uestem apud Hieronymum sunt qui interpretentur dici, ex aquifoliæ grano, quod locis quibusdam, Plinio tradente, uermiculi specie uisitur. Nam & coccineã uestem scolecidatam uocari tradunt, uelut uermiculatam: etiamsi quisquilium est cocci granum, unde corriuari quisquiliata uideri potest. Quod & ipsum animaduertit Hermolaus. Emperonema diptychon apud Theocritum interpretantur diploida, fœminis etiam congruam. Homerus quam dixerit δίπλακα μαρμαρέην. Vestitissima dicuntur animalia, quæ prædenso sunt pilo uel lana. Quòd uerò in uestibus quandoque thysanos dici legimus (nam & Homerus ægida nuncupat thysanoessan) fimbrias intellige, quas item brossos nominant, uel crossos, si per omicron scribatur. nam κρώσσοι uocitantur hydrophora uasa, id est aqualia. Sunt autem thysani schismata, id est schissurę quædam: unde apud Pausaniam Arethysani, id est Martis thysani. Crossum etiam pro cratere accipit Sophocles. Apud Lycophronem & cæteros aqualia intelliguntur uasa, cuiusmodi fortè Lagyni sunt & Xestæ. Dicuntur crossi à κρῶ, & per concisionem κρω, signat id infundo. Tapetes uerò inter uestes utique non sunt, uerùm ea nomenclatura certi generis stragula intelliguntur, uel nominis argumento, proculcationem indicantis, id est ἀπὸ τοῦ πατεῖν. Amphitapetas putat Aelius Dionysius ex utraque parte hirsutie præsignes. Hos item amphimallos intelligit Pausanias. Iis porrò diuersi, quos heteromallos uocant. id est una modò facie hirtos.

B Omnino tapetas dicunt μαλλωτούς, id est uillosos. Quibus insternendi incumbit functio, rectè uidentur dici strotæ, Græca ratione meminit Athenęus. nam apud Persas leguntur βασιλικοὶ στρῶται, id est regij instratores. Et in Pelopida Plutarchus scribit, Timagoram Atheniensem ab Persarum rege dono accepisse lectum πολυτελῆ, & στρώτας θεράποντας. Sed interpres seruilia intellexit strata ineptissimè. Id quod ex Athenæo liquidò agnoscas, qui prodit Persas ita sentire, insternendi artem à Gręcis ignorari. Ziras item, id est ζείρας, indumenta legimus apud Xenophontem ἀναβάσεως septimo, aduersus uim frigoris. Siquidem Thracas scribit hyeme seuiore alopecidibus, id est pellibus uulpinis caput præmunire ac aures, necnon ziras gestare ad pedes protensas in equis: chlamydes autem minimè. Sunt qui super tunica gestari solitas prodant ziras, sicut ephaptidas. Meminit Herodotus quoque. Sed & mitram sic dici opinantur quidam. Pœciltas, id est ποικιλτὰς apud Plutarchum in Pericle, sunt qui acu intexentes interpretentur, quos Latinè barbaricarios dici quibusdam aduertimus: qua forma metaxarij Iureconsultis nuncupantur sericum negociantes, quod metaxam uocant Græci. Vitruuius tamen libro sexto: De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxæ. Scribit Dion, Ludorum tempore extensa ab Cæsare uela serica, id παραπετάσματα σηρικά, ne spectatores sole uexarentur. Id autem, inquit, χλιδῆς βαρβάρου ἔργον εἶναι, id est molliciei barbaricæ opus est: ac ab illis ad mulierum nostrarum delicias nimias esse productum. Cœnatoriam uestem, δειπνίτιδα uocant Græci, unde est illud Dionis in Adriano: Cornelius (inquit) Fronto peruesperi quandoque ab cœna domum repetens, officium cuidam præstiturus, ἐν στολῇ δειπνίτιδι est iudicium ingressus, ac iudices ita salutauit, ut non matutino uteretur uerbo χαῖρε, id est aue: sed uespertino, ὑγίαινε, quod salue interpretantur.

In codicibus Latinis Senatoria uestis pro Cœnatoria legitur nonnunquam, sed mendosè, ut liquet.

Cur Aesculapio gallum debere se, apud Platonem Socrates dicat. Aduersus Lactantium adnotantur paucula. Caput XII.

LActantius Diuinarum institutionum libro tertio, Socratem incessit, qui in Platonis Phædone familiares rogauit, ut Aesculapio gallum quem uouerat pro se sacrarent: Timuit, inquit, ne apud Rhadamāthum reus uoti fieret ab Aesculapio. Dementissimum hominem putarem, si morbo affectus interisset. Quum uerò hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum putet esse sapientem. At ego, ô Lactanti, non te quidem dementem dixerim, quum & prudenter & doctè scripseris non parum multa: sed Socratem, ut temporibus illis bene cordatum hominem contenderim, cuius uita ut Christianæ sanctitatis imago quædam, laudatur à scientissimis. Te uerò Platonis sensum haudquaquam assequutum, id argumento est, quòd quæ obuelatis traduntur figuris, nec nisi allegoricis enarrationibus unquam intelligenda: ipse, ut simpliciter dicta, accepisti: oblitus (ut uidetur) sententiæ illius, nunquam futurum Platonicum, qui allegoricè Platonem non putet intelligendum. Nisi fortè Aristotelico more in Platonis uerba, non in sensum opertum & profundiorem signa intulisti: quando & sanctissimo doctore Thoma in paraphrasi de Anima, comprobante, refellit Aristoteles Platonem suum hac potissimùm ratione. Sed attendendum, inquit, non id improbari quod Plato senserit, sed quod uerborum ostendat consuetudo. Cui si amplius inhærendum putaris, fient planè rerum commissiones meræ, nullo calcis ferrumine interlito, quassæ ac nutantes, & (ut Hieronymi abutar sententia) figmenta è Mimo, uel Attellanarum ludicro: quæ calentibus adhuc rhetorum studijs atque doctrinis, scholastico flore plerunque depingimus ac ludimus. Hoc fuisse tibi propositum uir doctissime ac de Christiana ueritate optimè merite, malim equidem credere, quàm lapsum tam fœdè, tam'que pueriliter. Etiam si in eandem recidit sententiam in Apologetico Florens Septimius. A

Quid uerò illis inuolucris sibi Plato uoluerit, iam nunc ex Platonicorum sententia promere adoriar. Prisci Aesculapio medico, Phœbi filio gallum sacrificabant, diei solis'que nuncium, id est diuinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ diuinæ prouidentiæ filia nominatur, cui diem, id est uitæ lumen se debere fatebantur. Eiusmodi medicum in superioribus Socrates perquiri iusserat, morborum animi curatorem. Præterea priscorum oracula tradunt, animas remeantes in cœlum pæana, id est triumphalem cantilenam Phœbo canere. Reddit ergo Deo uotum, ut alacer pæana canens cœlestem repetat patriam. Socratis uerba in ultima Phædonis parte hæc sunt: O Crito, Aesculapio gallum debemus, quem reddite, neque negligatis. Pensitent ista libra acriore studiosi omnes, non arbitrabuntur alienæ famæ conuellendæ gratia, nobis perinde ac de curru garrientibus, hæc euigilata: sed ueritatis ratione, & ne quid diffitear, Platonicæ doctrinæ propensiore studio, cui propter illud symbolum θεότητος, tam afficimur, quàm qui maximè. B

De gallinaceis excerpta pleraq; non incuriosè. Halij uis. Cur ante lucem canant, curq; aues dicantur Persicæ. Medica auis. Medicus pro procuratore. Minerua Ergane. Coccyssare. Coccyx seu cucus. Gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Coccygis cantus, prouerbium. Gigleria quid. Caput XIII.

QVoniam uerò in galli mentionem incidimus, ut non absque fœnore hoc sit factum, & auctario, ut melius possumus, legentes dimittamus onustos: nec tamen ab instituto, & ijs quæ paulo antè prodita nobis sunt, abeamus longius aut extra oleas (ut aiunt) feramur, & nasutior quispiam in nos regerat illud uetus, Bene prorsus, bene. Sed quo'nam istud tam bene? Veterum sententia frequens fuisse uidetur: gallo uim omnia quæ deglutierit, conficiendi adesse. Propterea in Vespis Aristophanes,

Ἀλεκτρυόνος μ' ἔφασκε κοιλίαν ἔχειν:

id est, galli me uentrem habere dictitabat. Id uerò enarrantes grammatici: Galli, inquiũt, calore uentris feruentissimo cuncta percoquunt. Quoniam uerò Plinius scribit, Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publicè edi solitum, ceu gladiatorum: sciendum est id & Athenis factitari cœptum, ut auctor Aelianus est, à Themistocle superatis Persis. Adijcit & in sermone qui Anacharsis seu de Gymnasijs inscribitur, Lucianus, Coturnicum magno studio, non gallorum modo certamina ibidem spectari consueuisse. Seueri quoque filios Herodianus scribit, dissidere solitos puerili primùm certamine

A mine, edendis coturnicum pugnis, gallinaceorum'que conflictibus. Proditur item memoriæ, Socratem Iphicrati duci animos adiecisse, quum ei præmonstrâsset gallinaceos coram Callia pennis ac rostro dimicantes. Quam utilitatem agnouit & Chrysippus in libro de Iusticia, dum gallorum æmulatione inijci nobis ad fortitudinem stimulos, & subijci calcaria prodidit. Iucundum uerò est, quod obseruatum hac parte non reticebimus: gallinaceis mox compugnaturis allium in cibis obijci solitum, quo acrius decertarēt. Ex quo facetissimè in ueteri Comœdia, ἐσκοροδισμένος, id est allio pastus, quod scorodon uocant, pro uehementi ac nimis in pugnam procliui dicitur quandoque. Auctor uerò idem Plinius est, gallinaceos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno à natura genitos. Scrutantur tamen multi, cur'nam uni ferè animalium sit ante lucem datum canere. Aliquod eius rei adferri pro ingeniorum captu rationes solent. Nam ut hinc potissimùm exordiamur, super ea lepidissima ex Luciano fabella adfertur, quam & tralatam apposui. Fuit quandoque Alectryon iuuenis, hoc est Gallus nomine, hic Marti usqueadeò familiaris est factus, ut cum eo subinde comessaretur, foret'que amorum illius conscius. Sic ubi ergo ad Venerem itaret Mars, aderat comes Alectryon. Quia uerò suspectum præcipuè habebat solem, ne rem conspicatus Vulcano renunciaret, pro foribus excubare adolescentem iubebat, significaturum ubi comparuisset sol. Fortè ita euenit, ut consopitus excubias proderet adolescens, fieret'que speculatio cæca, ac superueniente clàm sole, Mars Venus'que complexi deprehenderentur, in utranque (quod dicitur) aurem Alectryonis fiducia decubantes. Factus uerò certior Vulcanus, catenis prætenuibus utrumque mox illaqueat obretit'que, quas ad eum usum diu antea erat commolitus. Sed emissus denique è uinculis huiusmodi Mars, in Alectryonem prorsus fit commotior, nec prius ira deferbuit, quàm in eius nominis auem deformârit malefidum custodem: atque ita ut crista uideretur celsus, sicuti quum hominem ageret, galeam gestarat. Verùm ex antiqui admissi memoria, ut se Deo expurgent, illati'que damni formula satisfaciant, hasce aues morem perpetuò seruare, diu antē ut prǫcinant, ubi mox oriturum præsenserint solem, ne lux obrepat incautis. Sed enim ut

B ab iocosis ueniamus ad seria, scribit in Diuinationibus M. Cicero, Democritum hisce fermè causam adortum explicare, cur ante lucem concinant galli. Depulso, inquit, & in omne corpus diuiso ac modificato cibo, cantus edunt quiete satiati. Qui quidem (ut ait Ennius) silentio noctis fauent faucibus, rursum cantu plausuq́ premunt alas. Sunt uerò qui salacissimæ auitij eius naturæ acceptum referri astruant oportere euentum eiusmodi. Nam cantu significari Veneris appetentiam, inde est argumentum euidens, quòd antequam usui Venerio sufficiant, conticescunt. Esse porrò in more auibus nonnullis, ut procliuitatem & lubentiam ad initum quolibet præeant cantu, cùm alibi comprobat Plinius, tum ubi ait, Perdices fœminas concipere superuolantium afflatu, sæpe uoce tantum audita masculi. Contingere autem gallinaceis, quod ferè cæteris usu uenire, compertum est, ut peracto cibo, refecto per quietē corpore, ac inde maximè uegeto, libidinis titillentur pruritu. Interuulsus autem somnus, ac identidem repetitus, cantus frequentiæ causam facilè suggesserit. Lepidum porrò Aristophanis poetæ commentum est in fabula cui titulus ὄρνιθες, Gallum quandoque imperasse Persarum gentibus, quo argumento etiam Persica dicatur auis. Atque eo item nomine cyrbasiam & tiaram gestitet rectam, quod regibus tantum licebat, Clitarcho tradente. Adeò uerò præpotens ac formidolosum fuisse illud imperium, ut nunc quoque auibus id genus diluculo præcinentibus prosiliant ad opera omnes, ceu mulctam ueriti. Persarum denique rex Artaxerxes Cyri iunioris percussori ex Caria, uirtutis præmium contribuit, uti in prima acie gallum aureum in hastæ gastaret apice. Nam Caras omnes persæ ἀλεκτρυόνας dicunt, id est gallos, διὰ τοὺς λόφους, quos in galeis surrectos habent. Dicuntur item gallinacei Medicæ aues, à Medis. etiam si in Latinis literis Medicum de procuratore pronunciari animaduertimus, à uerbo μήδομαι, curo. Est huic aui, quod equidem relatu dignum censui, amoris intellectus, & quod miremur in hominem. Auctor quippe Nicander est: Secundum, qui pincerna regius fuit in Bithynia, à gallo amatum eximiè, cui nomen foret Centaurus. Quanquam alibi etiam ab ansere puerum amatum prodit Clearchus in Eroticorum primo. Nomen pueri Theophrastus non tacuit, Amphilochum appellatum tradēs, ac ge-

nere Olenium. In Leucadia uirginem eatenus adamauit pauo, ut ea functa humanis, A commoreretur. In arce porrò Eleorum Pallados galeæ insidet gallus, ex pugnacis (opinor) naturæ argumento. Sed, inquit Pausanias, Mineruæ sacram arbitrari, quam ἐργάνην uocant, possumus auem hanc. Coccyssare, id est κοκκύζειν uerbum habent Græci fictitium ex gallinacei uoce ac coccygis. Est autem eo nomine auis accipitri persimilis, timida adeò, ut reliquarum compauescat commercium. Sed Romani, inquit Lycophronis interpres, cucum nuncupant. Apud Senecam extat prouerbium, gallum in suo sterquilinio plurimum posse. Sed & coccygis cantus dicitur de ijs qui eadem ingerunt semper. Giglaria nuncupârunt ueteres gallinarum intestina, rebus alijs permixtim incocta. Porrò mentum uocant quæ gallinarum rostris adiacet carnem. In theriacæ ratione gallum syluestrem nominat Galenus: id interpretatus Auicenna fasianum marem eo nomine intelligendum prodit.

An sit in uerbis omnino uis ulla, curq; in sacris plerunq; barbaris uterentur uocibus. Interim de Ephesijs literis. Caput XIIII.

Quæstio diu agitata ueteribus est, Insit'ne uis aliqua uerbis, certa quadam enunciatis formula? Equidem Christianæ ueritatis cultor, qui possit inficiari? quando princeps ille rerum ac summi patris filius, ex uero Deus uerus præfatione sacerdotis breuissima seu cogetur eliciatur'ue à cœlesti sede? Cui simile quiddam & priscorum uana superstitio aut habuit aut credidit: quando & Tullum Hostilium Pisonis tradidêre monumenta, ex Numæ libris, eodem operatum sacro, Iouem elicere cœlo, quem & inde Elicium uocabant, quod in Fastis cecinit poeta nobilis, conatum, quum parum ex formula quędam obisset, de cœlo ictum, atque cum domo deflagrasse. An'non & Olenum Calenum uatem, fortunam Romani imperij astuta interrogatione depeculari adortum, frequens prodit historia? Porrò an non scimus, uerbis alijs impetrantem, alijs depulsorem, alijs uerò commendantem solitum precationem peragere? Quin & ueteri ritu, ne quid uerborum præteriretur, aut prępostere enunciaretur, consueuisse de scripto præire aliquem. Cur uerò, inquit Plinius, primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris e- B tiam nomina uictimas ducentium prospera eligimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? In duodecim tabulis non'ne excantatas legimus fruges, & mali carminis imitationes? Non pauci & serpentes recantari posse putant, contrahi'que Marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Aegyptios irridet Galenus sexto Simplicis medicinæ, qui fascinandi rationes consectarentur, ac in uellendis è terra herbis aut radicibus etiam adiurationes adhiberent, istiusmodi omnia uanitatem plus satis resipere opinatus. Ephesiæ literæ celebrantur Græcorum plerisque, & Anaxilas apud Athenæum scribit quendam in consutis scytarijs, id est minutis corijs Ephesias habuisse literas scitè afformatas. his promitti uidebatur felicitas. Sunt qui sacras putent ac sanctas: alij uerò magicas. Erant autem hæ, asci, catasci, æx, damnameneus, æsion, id est tenebræ, lumen, ipse, sol, uerum. Et hæ quidem ueteres censebantur, ab impostoribus uerò appositas & alias. Sed utcunque, iudicet de his uita. Illud utique mirari me plurimùm fateor, contexi etiamnum tempestate nostra ab id genus maleficis excantamina quædam uerbis prorsum ignorabilibus. Constans'que opinio est, efficacissimum esse modum eum, nec demutare ullo pacto esse fas. Quæsitum hoc olim quoque & à doctissimo Porphyrio, quid ita uterentur sacerdotes plerunque nihil significantibus nominibus. Quæstioni, ut quæ aduersus Gentiles scribit beatus Thomas, nunc omittam, nititur occurrere Iamblichus inter Academicos cognomento diuinus, astruens nomina eiusmodi nobis prorsum incognita inscitáque, habere tamen apud deos notiones suas. Nam & quorundam significata nos esse assequutos, diuinitùs intellectu eorum insinuato. Esse nihilominus modum in eis significandi ineffabilem. Si uerò quæritur, cur inter diuinorum nomina, cæteris Barbara anteponebantur? illa adfertur ratio, quia sacrarum Gentium, uelut Aegyptiorum Assyriorum'que totum dij sermonem approbauerunt, tanquam sacris maximè congruentem. Propterea, inquit, communes dictiones modosq; loquendi arbitramur cognatæ ad deos dictioni orationiq; adhibendos, præsertim quia antiquior primusq; extitit modus hic loquendi. Et quoniã prima nomina diuinitùs accepe-

A acceperunt, dum ea cum propria lingua miscerent, tanquã cum familiari consentaneaq; illis uoce contemperantes, ita nobis seruanda perpetuò tradiderunt. Adijcit porrò, non eandem prorsus mentem seruare nomina in aliam tralata linguam: sed esse singulis gentibus propria quædam, quæ alijs uocibus significari nequeant. Quod si maximè interpretari posśint, non tamen eandem permutata seruare potẽtiam. Habere insuper nomina barbara multam emphasim, id est insinuationis demonstrationisq; efficaciam: habere & concisam breuitatem, minimum uerò ambiguitatis & uarietatis multitudinisq; uerborum. Propterq; omnia hæc, superis congruere maximè. Deniq; concludens ritus adorationis antiquos cõseruandos esse ait intactos: siquidem eorum demutationẽ fuisse causam, cur debilitarentur uota: quando Græci natura rerum nouarum auidi & præcipites, instarq; nauis saburra carentis, nil habentes obfirmatum ac stabile, non custodiissent ab alijs accepta, sed deluxassent subinde, ac multa demutassent. Barbaros uerò, ut sunt moribus graues ac firmi, in eisdem perdurare sermonibus inconcussos, proindeq; esse dijs amicos, & gratas offerre orationes, quas nulli unquam ratione quapiam permutare sit fas. Cæterùm, ut alia desint, an non pestilentibus uerbis subuersa mens, quantumuis sancta, sæpe deflagrat? Certè uenenatas execratus confabulationes Apostolus de seculari (ut inquit Hieronymus) ecclesiasticum fecit Menandri uersiculum:

φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί:

id est, Corrumpunt mores bonos confabulationes pesśimæ. Sed quia iambici metrum non implet Latina tralatio, sunt qui ita iure Romano donent:

Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Aethiopum nigredinis & uibrati capilli ratio. Interibi quid fit, resolui in terram & aquam. Bostrychi crines qui. Item de pedibus, unguibus, dentibus, semine Aethiopum. Refellitur Herodoti opinio. Tauri Aethiopici, qui dicũtur rhinocerotes. Aphrodite cur. Aethiopion regio. Diana Aethiopia unde. Rhinoceros quando primùm Romæ. Lucani locus declaratur, Aethiopumq; solum quod non premeretur ab ulla, &c.

Caput XV.

B AEthiopum nigriciem omnino exustioni & superficiali calori, qui non in corde resideat, sed in extremis supernatet, Alexander putat adscribendam. cui rei argumento illud esse, populos eos quum æstuosisśima incolant, timidos item esse ac effœminatos: Scythas uerò, qui in gelidisśima sunt regione, albos esse & animosos. Quod ipsum etiam Gallis ferè usu uenit, quibus in corde ac iecore naturalis subsistit calor ac nidulatur, nec ad extima se magnopere promit: indicio est cutis candor. Inde fermè prouenit euentus quoque is, ut febricula inferuescens Aethiops plurimùm commoriatur, quod insito ardore, & consequenti siccitate contingere, exploratisśimum est. Fit nanque in eis ὥσπερ ἀνασοιχείωσις, id est uelut reelementatio, ut interim ita dicere permittamur. Et humectum quod in eis perexiguum est, absumptum ac exhaustum, reliqua item ad exitum perducit elementa. Calidum quippe alimẽti fugit inopia, caliditatis profligatione cooritur frigiditas, adoritur siccitas, & crassatur humiditatis eiectione, quo nomine extincta corpora sicca euadunt & frigida. Ex quo & literarum parens Homerus, quum sciret duo quidem elemẽta diffugere, ὡς λεπτομερῆ καὶ κουφότατα, id est ut tenuium partium ac leuisśima: duo autem in extinctis corporibus reliqua fieri, non absurdè inquit:

ἀλλ᾽ ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε:

hoc est, uerum quilibet ex uobis aqua terraq; fiat, siccitatem & frigiditatem dicens. Aurelius uerò Macrobius Naturalium primo: A terra (inquit) usque ad aquam spacium necesśitas à physicis dicitur, quia uincire ac solidare creditur, quod est in corporibus lutulentum. Vnde inquit Homericus censor, quum Græcis imprecaretur: Vos omnes, inquit, in terram & aquam resoluamini. in id dicens, quod est in natura humana turbidum, quo facta est homini prima concretio. At Plutarchus in libro de Homeri uita: Xenophanes, inquit, Colophonius aquam prodidit, ac terram prima esse rerum principia: id (opinor) ex illo Homerico trahens: Resoluamini in terram & aquam. Significat enim resolutionem in elementa, ex quibus constant uniuersa. Homerico utitur testimonio Hippocrates quoque, cum ait: γινώσκεται γὰρ ζῴων ἡ φύσις ἐκ τούτων τῶν ἀρχῶν,

νειν, καὶ τελευτᾶν ἐπὶ τὰ εἰρημένα. ἓν τὸ αὐτὸ, ὅθεν περ συνέστηκεν ἕκαστον, ἐνταῦθα καὶ ἀποχωρήσειν. ἀλ- A
λὰ καὶ Ὅμηρος ἔφη:

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Meminit in Medicinæ εἰσαγωγῇ Galenus quoque, docens constare hominem non ex elemētis ipsis, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναλόγων αὐτοῖς. Cæterùm ne ab Aethiopibus abeamus longius, eadem caloris uis efficere prorsus uidetur, ut Aethiopum uibratus sit crinis (sic enim appello, cui contrarius sit demissus, ex Plinio Cæcilio: aut cedens) Scytharum uerò ac omnino in septentrionalia reclinantium, promissus. Nam arefactus capillus reflectitur atque incuruatur, sicut & alia. Etenim primo Canonis Auicenna: Feruidæ, inquit, habitationis loca, capillos nigrore inficiunt, ob uehementem uaporum fumidæ naturæ adustionem, ex quibus progigni capillos constat. Vibrari autem contingit eo planè modo quo & ustulata coria. Porrò & feruoris siccitatis'que redundantia imbecillior fit percoquendi cibi facultas: abundanti uerò facta resolutione, humectationis quoque facultate detrita, præmaturum contingere senium necesse est. Quippe consenescere anno trigesimo Aethiopum gentes liquet, quas & meticulosas scimus ex numerosa spirituū resolutione. Verùm ut ex quinto de Animalium generatione consequimur, & ex Galeno Constitutionū uel craseon secundo, capillorum crispitudo euenire plurimùm ratione duplici uidetur: altera est quam exposuimus, caloris uī ac siccitatis: altera est de meatuum tortuositate, per quos egrediuntur. ut enim hi dispositi sunt, ita & capilli emergentes afficiuntur. Contingit hoc quandoque ex uaporis item debilitate ac cutis duricie. nam erumpens capillus adeò tenuis est, ut se minus ualens tolerare corrugetur contrahaturq;: quod filo contingit, si ui per arctum transeat. Sed uibratio hæc haud sanè decora est. Verùm caloris ratio eadem efficere item creditur, ut Aegyptij, Aethiopesq; blæsis sint pedibus. Nam quemadmodum ligna, ita etiam corpora animantium deprauari à calore solent: quod in capillis probauimus. Crispitudo uerò ueluti pilorum blæsitas est. Hic obiter adnotandum ex cœlestium rerum peritis, Venerem genituræ dominam corpora producere longa, candida, spissis capillis, aut molliter flexis, uel gradata pulchritudinis uenustate compositis, crispis quoque aut crinibus bostry- B
chis comata. Sic uerò fœmineam dicunt cæsariem Græcorum scientissimi. A' quibus ἰθύτριχες uocantur, qui sunt capillitio demisso. nam οὐλότατον τρίχωμα nuncupat Herodotus, præcipuè uibratum capillitium. Porrò unum uidetur mirum, quum sint (ut uidemus) nigerrimi Aethiopes, & compares habeant ungues, cur'nam eorundem dentes non candidi modò sunt, sed quàm cæterorum candidiores? At si acrius intueamur, nulla prorsus admiratio fit reliqua. Vngues etenim nigricant, quia cutis etiam nigra est, & ex cute ungues proueniunt, hoc est ex nutrimenti superfluo, terrestri, delato exterius ad cutem, unde denigrantur quidem, sicuti nutrimentum carnis & uapor nigricat, ad cutem foras attractus, caliditate solis adurente. Nec tamen inde credendum, superfluitates omnes eiusmodi in hominibus esse nigras. Quod falsò de genitali semine Indorum & Aethiopum adcredidisse Herodotus historia tertia uidetur. Semen enim omnium album est, spiritus admixtione, ut docuit sciēter Aristoteles. Nam genitura, spuma est, spuma autem alba est. Quod nec antiquos homines latuisse uidetur. nanq; deam quæ rei Venereæ præest, ab ea ipsa facultate Aphroditen nominârunt. Dentes uerò ideo candent, quia albescere illa solent, quibus uis solis humorem detrahit, dum modò nihil inficiatur. Exhalat enim redundans humor: congregatur uerò & condensatur purius humidum. Quo modo ceram albescere cernimus. Cutem uerò superinficit calor ex adustione humidi ad ipsam attracti, nec euaporantis, atque ab exhalatione alterius impuri. Dentes minimè: sed totus eorum humor in uaporem à calore conuertitur atque exhalatur: quod fit item in ossibus defossis. Hæc enim ratione eadem albiora sunt. Porrò ut locum hunc cludamus quandoque, sciendum, quia de Aethiopibus mentio est, Aethiopion item dici Lydiæ regionem quandam, à qua Dianam uolunt Aethiopiam appellari: uel quòd quum apud Aethiopas ageret, eam Apollo abduxit. Alij uerò, παρὰ τὸ αἴθειν deflecti putant: eandem putantes quæ & luna, ut Callimachus. Aut quia sit Hecate, quam semper facibus esse instructam, creditum est, & Eratosthenes prodit. Illud fuerit uelut corollarium, quod in Bœotijs rebus se uidisse Pausanias monumē-

tis

A tis prodidit tauros Aethiopicos, ab euentu nuncupatos ῥινοκέρως, id est rhinocerotas, in summa nare singulos cornu habere: sed & super id alterum, haud sanè magnum: in capite uerò, ne initio quidem ullum omnino comparere. Sunt qui eodem nomine in Aethiopia proprij generis aues intelligant. Festus, Aegyptios boues. Narem certè ῥῖνα dicunt Græci. Rhinon uerò pellem nuncupant & scutum. Rhineæ sunt nigriores caricæ. Hippopotamum & rhinocerota primò uisos Romæ scribit Dion, Augusto de Cleopatra triumphãte, etiam si Pompeij ludis factum id Plinius tradat. Est autem, inquit Dion, elephanti similis rhinoceros, cornu in nare habens, unde sit nomen. Rhinobolos inueni pro uentis positos. Rhinen uocant auro fundendo aptum instrumentum, unde ῥίνην τεχνησίχρυσον legimus quandoq;. Cæterùm in mentione hac non differamus Lucani ex libro tertio locum, ubi ita canit:

Aethiopumq; solum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso,
Vltima curuati procederet ungula tauri.

Id uerò exponens auctor Sphæræ, zodiacum in signa distribuit Cardinalia, & regiones. Cardinalia intelligit, in quibus contingant articuli temporum, æquinoctij utriusque & solstitiorum, arietem, libram, cancrum, capricornum. Regionum nomen habere alia. Cæterùm, quoniam commenticia est distinctio hæc, nec ullius ueterum roborata testimonio, facilè reijci ab eruditis potest, ac debet. Ipse Agisimbas intelligo, aut eiusmodi alios ultra æquinoctialem constitutos. Proinde nec subesse zodiaci septẽtrionalibus signis, ni taurinus pes ultra æquinoctialem protensus uisceretur: quod in libris Compositionis magnæ indicat perspicuè Ptolemæus. Quin cernitur inibi stella, ad tauri pertinẽs pedem. Sunt qui id astruant item, ueteribus consuetum, septentrionalia modò signa expendere ac obseruare.

Allegoricè quæpiam de Atlante ac filiabus, ex Græco penu percepta. Hyades. Pleiades. Maia, seu Mæa, id est μαῖα, quàm uariè usurpentur à Græcis auctoribus. Atlas quid. Caput XVI.

B LEgebamus nuper interpretamenta quædam in Hesiodum, à Ioanne grammatico non omnino inscitè aut absque genio concinnata. Ex ijs paucula hæc, propter eos qui poetis acrius inuigilant, & unam inde sibi apposcunt palmam, præcerpsimus. Atlas (inquit) axis est, hemisphærium utrunque diuiduum faciens, dispescensq; quod supra terram, quodq; infra est. Iapetum uerò patrem cœlestem intelligimus motum. Quippe initijs rerum corpore hoc & mundana mole confusanea partium ordine indiscreto, aerem contigit motum sortiri celeriorem, atq; ita hemisphærium utrunq; disparari, & omnino in artus digeri. Atlantis filias celebrant poetæ Pleiadas Hyadasq;, & astra item reliqua, quod post molis uniuersę digestionem secretionemq; cœperint astra uisitatioem facere. Columnas uerò continere memoratur Atlas idem:

Αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσιν.

Has non ferè esse aliud interpretamur, quàm polum utrunq;, Boreum Notiumq;. Sunt qui scribãt, eidem filias fuisse duodecim, & filium Hyantẽ, quem in Libya peremerit serpens. Proinde quinq; ex sororibus fletu ac mœrore cõtabuisse, quas mox in astra transtulerit Iupiter, quæ sint & dicantur Hyades, quarum legantur apud Hesiodum nomina: Phæsole, Coronis, Cleia, Phæa, Eudora.

Νύμφαι, ἃς ὑάδας καλέουσι φῦλ' ἀνθρώπων.

Proclus uerò Diadochus in eundem Hesiodi locum, septem tradit Atlantis filias Pleiadas, Celæno, Steropen, Meropen, Electram (quam & ab sparsis crinibus Cometẽ nuncupant, etiamsi Maiæ hoc contribuit Arati interpres) Alcyonen, Mæam, Taygetam. Cæterùm non esse has aliud intelligit quàm δυνάμεις ἀγγελικὰς τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν, id est angelicas septem sphærarum uires: & Celæno quidem Saturniæ sphæræ, Steropen Iouis, Meropen Martis, Electram Solaris, Alcyonen Veneris, Mæam siue Maiam Mercurij, Taygeten Lunæ. Illud operæ leuioris hic planè adiecero, μαῖαν Græcis nunc patris matris que matrem signare, qua uoce ut patria passim utantur Patauini pro amita: nunc etiam nutricem, ac eam quæ medelæ causa parientibus assistit, quæq; umbilicum præcidit,

præcidit, quam ὀμφαλοτόμον etiam nuncupant. Est & προσφώνησις πρὸς πρεσβύτην τιμητικὴ, id est honesta aduersus ætate grandiorem alloquutio. Apud Aristotelem quarto de Animalium historijs: Cancrorum maximi dicuntur mææ, hoc est maiæ: ut Theodoro etiam placet. Atla uerò in cœli ratione ad Atlantem attinent nihil. Quæ autem ea sint, ex Marci Manilij Astronomicôn tertio, amplius inspicienti liquere potest. sic enim scribit: A

Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nominaq; in numerum, uiresq; exigimus omneis,
Atla uocant Graij. Et alibi:
Fortunæ perquire locum per sidera cuncta,
Quæ primo pars est numerosis dicta sub Atlis.

Qui dicantur super chœnice sedere, ex Pythagoræ symbolo. Quid chœnix, chœnicides. Chenicometræ. Tetrametrum. Hemihectus. Tomentum. Gnaphalode. Plemnæ. Chnoæ. Plemæ. Syringes. Pleon. Tormata. Enalata. Hamaxedonia. Declarantur item Pythagorica quæpiam. Interibi de sole inuisibili ex Platone: necnō de patre & filio, & mundi anima. Idearum ratio. Chenifcus. Aries Phryxi. Taurus Europæ. Crij ac Tragi nauigia. Caput XVII.

PYthagoram illum sapientissimum, ob idq; præcipuè tanto dignum nomine, quòd eo se indignum perpetuò existimarit, multa & præclara reliquisse præcepta legimus, sed symbolicè admodum & opertè. Reliqua nunc ad discussionem non reuoco. Quæ ad præsens negocium faciunt, adducentur ad partes, præsertim quæ in aliorum cōmentarijs non rebulliunt. Nec quēquam hoc nomine incessimus, quod inhumanum est: quando & M. Tullius primę adeò inter Latinos notæ, Serapionis partem uix millesimam assequutum se, non erubescit fateri: & id ad Atticum scribens. Adagium nobile est in eos, qui parum secundum hominem uiuunt, plurimumq; obbrutescunt, bonumq; si non in plantas quoque abeant, super chœnice sedent. Est uerò chœnix, ut hoc explicetur primùm, quantum quis uno die B queat absumere, id est ἡμερήσιος τροφὴ, uti exponit Sudas: & mensuræ item nomen, ita Syris nuncupatum, uti opinatur Palladius. Positum uerò id uocabulum & apud Herodotum libro sexto: Regibus, inquit, Spartæ ad cœnam non euntibus mittuntur binæ chœnices farinæ, & uini singulæ cotylæ: præsentibus dupla dantur omnia. Lectum in Athenei monumentis est, Corinthios eò felicitatis prouectos, ut seruorum myriadas sex & quadraginta possederint: ex quo Pythiam arbitrantur chœnicometras appellasse eos. In Plutarchi Symposiacis, homochœnicas positos inuenio, pro ijs qui eidem accumbunt mensæ. Grammatici medimno, quod (Suda interprete) sex capit modios, chœnicas octo & quadraginta contineri scribunt, cuius numeri sexta pars octo habet: cuius dimidium, id est quatuor, dicitur tetrametrum, & hemiectus, id est sextæ partis dimidium. Sunt & in rota chœnicides, quas plemnas item uocant, id est modiolos. At libro duodecimo Strabo, cauitates quasdam ad Sinopen saxosas chœnicidas dici prodit. Syringas quoque, id est foramina, quibus axis inseruntur summa, inuenio chonas etiam dici, uelut mōstrat Sophocles. quanquam & axis ipsius summa pars dicitur quoque syrinx. Apud cuius interpretes in Electra etiam comperi, chnoas appellari ἱππικὰ φρυάγματα, id est equinos fremitus, aut φυσήματα καὶ πνεύματα. Dicuntur uerò plemnæ, id est πλῆμναι, quoniam ab axe impleantur. Plemas uerò undas accipiunt in Oceano præcipuè: unde fit plemyra, id est inundatio. Nam apud Athenæum est plemochoe figlini species. Pleon uerò, id est πλειών, dicitur annus, de Pleiadum nomine per quandam exochen, ut scribit Theon. Nec illud reticuero, quoniam excursus hoc genus studiosis arrisuros, spondet animus, plemnam rotæ uocari quoque tormam. Suam habent & Cretenses tormam, cui qui præficitur, tormaches nuncupatur. Pausanias eruditè uerbum inde concinnauit ἐκτορμεῖν, quo significatur excursus præter id quod deceat. Tomentum uerò est, quo infarciuntur culcitræ: gnaphalon uocant Græci: ex quo & γναφαλώδη, uelut tomenticia dicuntur, quæ mollia sunt, ac ad usum eum accommoda. Cucurbitæ quin etiam interior pars semen continens, candoris ratione

cum

A cum mollicie traditur γναφαλώδης. Postremò qui rotam prohibent exire clauiculi, uocantur enelata, id est φύλακτα, quæ item hamaxedonia rectè uocitaris. Cnemas uerò radios dicunt ab chœnicide pertingentes ad apsida: unde & τροχοὺς Græci uocant ἑξακνήμους, quibus radij insint sex. Verùm & in deorum curribus apud Homerum octacnemi dicuntur rotæ. Tetracnemon Ixionis rotam nuncupat Pindarus. Sed ut ad institutum reuertamur: quid multi in huius enarratione symboli, in medium contulerint, ne asymboli planè uenirent, recensere non uacat modò. Publica materia est in rem præsentem ire, omnibus licet. Equidem si extra quàm Plutarchus, tantus in literis literatis uir dispicere potuerit, aut alius quiuis, excogitare quippiam nefas omnino censeri nec debet, nec potest: profundius aliquid, & à prioribus, etiamsi illorum nominibus semper assurgimus, necdum perspectum, in eo tam inuoluto tamq; modo gryphi contexto symbolo latêre contenderim. Id demum innotescet, si sensum alterum produxerimus, quem uiri de literis benemeriti ingenium solertissimum, & Platonicis initiatum sacris non improbauit. Præcipit ergo auctor clarissimus primò, ne super chœnicem sedeamus, eo nimirum nomine non utique cibaria, nec quid eiusmodi concipiens, sed rationalem animæ partem signans mysticè. Ea enim potentia tanquam chœnice nunquam fallente, omnia metimur, iudicamus, examinamus, mittimus in digitos. Propterea, ne ignauo ac torpenti ocio & resina (ut ille ait) pigriore, cauendum insinuauit, tacitis uelut ambagibus, præsignis philosophus, rationis actum remittentes amittamus etiam, sicuti Musonius dicebat. Quin dialectica exercitatione ac regula dirigamus assiduè, & excitemus. Præterea, inquit Pythagoras idem, ne aduersus solem emingamus, aut inter sacrificandum unguem resecemus: innuēs occultius, postquam per moralem philosophiam superfluentium uoluptatum illecebras resecuerimus, ac uelut eminxerimus, & unguium præsegmina, tanquam acutas iræ prominentias & animorum aculeos excusserimus, mente sedata prorsus ac depurata diuinæ demum rei intendere, ut sic demum contemplationi nos ipsos addicamus mancipemusq;, cuius pater ac dux meritò dicitur sol. Siquidem ante hunc (quem uidemus) solem, Plato alterum in mundo cogitat inuisibili, imaginem Dei

B patris primam, uerumq; filium. Hoc, ne quis fortè malè feriatus risu, & quidem Megarico per inscientiam excipiendum putet, ceu in hoc philosopho probabilia hæc non sint, de patre ac filio recondite, ac diuinitùs in epistola ad Hermiam Plato sic propemodum scribit: Vtendum est nobis pacto & lege certa, testando Deum rerum omnium ducem præsentium & futurorum ac ducis & causæ patrem dominum. Qua in parte doctissimorum sententia est, Per omnium ducem, mundi animam intelligi: quæ, quia sit motus principium, per triplicem temporum gradum omnia explicet. Vbi uerò patrem dicit, & dominum, summum Deum ipsum'que bonum significari. Mediam uerò inter hæc diuinam mentem inseri, quoniam ita repetat, ducis, & subnectat etiam causæ. Nam apud Platonem sæpe regis nomine ipsum indicatur bonum: causæ uerò appellatione, mens: ducis denique, anima. Et quoniam causa mentem signet, ideo astruunt Platonici, intellectum ipsius boni filium mundi architectum proximum extitisse. Proinde in Epinomide Plato: Diuinissimum uerbum mundum uisibilem exornauit. Sed & Platonicus Philon in libro de Causis: Conandum, inquit, est in primis ad ipsum ens, id est de quo dicitur, Ego sum qui sum, ascendere: aut saltem ad ipsius imaginem, sacratissimamq; rationem, uerbumq; primogenitum. Porrò per eiusmodi rationem atq; uerbum fieri omnia, secundum Heraclitum & Platonem, Amelius item Platonicus asserit. Quanquam Alogij hæretici uerbum negant esse Deum, spreto Ioannis apostoli Euangelio & Apocalypsi. In ijs uerò monitos omnes uelim, Platonicorum nonnullos Dei patris filium Deum per substantiam à patre, quod Arriani faciunt, secernere. Sed enim Iamblichus Aegyptiorum aduocat mysteria, in quibus patris & filij ratio constituitur diuersa, sed eadem conceditur substantia. Extat & Mercurij mysterium nobile: primus Deus & unus, primi pater est Dei, quem gignit in solitaria sui permanens ipsius unitate. Est autem exemplar filij, quo nominatur suimet filius, & sui pater, atque unipater, Deus uerè bonus. Ille enim fons est idearum, à quo utique uno per se sufficiens Deus se ipsum explicauit in lucem. propterea per se sufficiens nominatur, suiq; pater: est enim principium, Deus deorum, unus ex uno, super essentiam omnē, principiūq; essentiæ.

essentiæ. Deus præterea qui omnipotens est & dicitur, in mente sibi inhærente creandarum rerum naturas effingit, ac pingit quodammodo, quæ in corporibus istis sentimus, omnia: illic cœlorum globi, ac elementorum moles, omnium denique etiam animalium gignunt formę, quas in diuina conceptas mente Dei fomento esse ac dici ideas, non ambigunt Platonici. Quin inde autumant factum, uti cœlorum ideam, deum Cœlum sæpius pronunciârint ueteres: sic & Saturni formam, Saturnum deum, ignis, Vulcanum: aeris, Iouem atque Iunonem: ac modo eodem deinceps. Quòd si quis nasutior ridendos arbitratur Platonis hæresim sequutos, sciat Augustinum in libro octogintatrium quæstionum non spreuisse ideas, ubi ait: Tanta uis in ideis constituitur, ut nisi his intellectis, sapiens esse nemo posit. Porrò beatus Thomas quæstione decimaquinta, articulo primo: Necessarium ait ideas in diuina mente constituere, per quas intelligantur rerum aliarum formæ præter ipsas existentes. Forma uerò rei cuiuspiam præter ipsam existens ad duo pertinet, uel ut exemplar sit eius cuius creditur forma, uel ut sit cognitionis principium, prout cognobilium formæ in cognoscente dicuntur. Quo autem ad utrumque ideas constituere uidetur necessarium. In omnibus siquidem, quæ non fortuitò generantur, formam esse finem generationis necesse est. neque enim agens ageret propter formam, nisi quatenus in ipso est formæ similitudo. Quod bifariam contingit: quippe in agentibus quibusdam præexistit forma rei faciendæ ex naturali essentia, ut in iis quæ per naturam agunt, ueluti hominem generat homo. In quibusdam uerò per intellectum, ut in his quæ per eum agunt. nam domus similitudo in architecti præexistit mente, quæ domus idea est. Quia igitur à Deo factus est mundus per agentem intellectum, in mente diuina formam esse oportet. ex cuius simulacro compactus sit mundus. Qua in re ideæ constituitur ratio. Quod autem in Diuinis nominibus capite septimo Dionysius ait, res à Deo non cognosci per ideas: intellige, extra se existentes. Qua ratione in Platonem inuehitur per calumniam Aristoteles, ceu nō in intellectu eas locârit, sed per se existentes enunciârit. Quia uerò de chœnice dissertatum diu est, hîc postremò bonarum literarum candidatos uelim commonitos, ne falli quis paulo inscitior posit: cheniscum ad chœnicem pertinere nihil. Sic enim Græcè & scribitur & enunciatur, χηνίσκος. Dicitur uerò ea nomenclatura nauigium, anseris imaginem præferens in summo, quem uocant Græci χῆνα. Qua ratione illum item Phryxi κριόν, id est arietem interpretantur eruditi: sicuti Europen qui rapuit taurus, apud Lycophronem, non aliud fuerit, quàm ταυρόμορφον τύπωμα, id est tauri forma præsignis nauicula. Quin in Libya fuisse nauigia legimus, quæ dicerentur Crij & Tragi. B

Quo sensu accipiendum illud Pythagoricum, Stragula obuoluta seruari debere. De Plotino obiter. Itemq; imaginem Dei annulo non insculpendam. Quomodo philosophia sit mortis meditatio. Imaginem principis obscœnis inferre, quid sit.

Caput XVIII.

Sed nos ad Pythagorā reuocemus gradum, à tantarum rerum incomparabili excellentia, quarum contemplatione caligat mens, rapitur'que transuersa, ueluti altioribus mersa tenebris. Est ergo Pythagoræ symbolum aliud, Stragula conuoluta habeto. In hoc uerò, ut in reliquis, occlusissimum latêre ac ænigmaticum sensum, nemo est qui nesciat: sed quo is pacto è latebris & Heracliti antro sit euocandus, non ferè est qui in literas promat. Ego uerò scientissimum philosophum stragulorum nomine inferiores animæ uires intellexisse contenderim: quoniam rationi in capite ueluti in arce constitutæ subiiciantur straguli quadam imagine: quod obuolutum seruari debere præcipitur, quoniam irascibilis ac concupiscibilis potentia comprimenda ita est, ac retundenda penitus, ne disiecta prosiliens'que aduersus rationis tanquam principis imperium consurgat. Vel sententia non ita longius abeunte, stragulorum nomine corporeos sensus accipe, qui obuoluendi sunt, id est conuertendi, ut Plotinus inquit, ad utens, hoc est ad ratione pollentem animam, quæ plerunque rapta transuersim ita affici debet, perinde ac corpore non utatur, dum consurgit altius, inserit'que cœlo caput, ac aliàs tumultuantes sensus conticescere prorsum cogit. Quin & anima ad hunc affecta modum dolet, distineri se corporeis uinculis tamdiu, quod fecisse Plotinum Porphyrius scribit, adeò ut imaginem sui nullam aut statuam effingi uel duci

ære

A aere,aut ratione alia pateretur. Ad quod ipsum symboli partem alteram spectare, prudentibus probari facilè potest.Ita enim habet,Stramētis surgens collige ipsa,figuramq́ confunde. Porrò quid aliud per morum disciplinam meditamur,quàm ut animam à corporis sequestremus affectu? Quid per speculandi compotem scientiam aliud perquirimus,quàm ut à sensibus abducamur longius. Propterea totum hoc philosophandi genus esse mortis meditationem,grauissimè prorsum dixit Plato,& est ab Aurelio Augustino adnotatum,ac M.Tullius non est oblitus.Hoc ipsum denique Zoroastrem ueteris theologiæ auctorem eminētissimum significasse arbitror, quum esse alatam animam comminisceretur,ac confractis alis labi in corpus præcipitem, rursumq́ lætius plumantem,ac denuò factam uolucrem superna repetere. Quid si non aliud innuat symbolum id quoque ex fontibus eisdem, Dei figuram ne insculpas annulo? Quod ipse sic fermè interpreter, quoniam & sine cortice nare didicimus: non esse animam, quæ imago Dei est,ex Platonis doctrina, mersandam in corpus, quo planè,uti annulo gemma, animæ uis contineri uidetur,nec mancipandam sensibus.Illud uerò ex historia nos minimè fallit,quandoque capitalem admisisse fraudem,qui principis imaginem nummo uel annulo insculptam latrinæ,aut lupanari, uel etiam abscœnis, ut enotatum à Seneca est, intulisset.Ad quod si Pythagoricum id respectare contenderis, nimirum in prætenuem labantemq́ reclinabis parietem: & personam tibi induces,faciem minimè.

Delphorum ciuitatem dici Pytho. Pythium quàm multis habeatur locis. Pytheum quid, & qui Pythij. Xenophon restituitur, & declaratur Quintilianus. Salbistica crumata. Odontismus. Epinicia. De pythico nomo & agone plura. Item de Pythone, quem uocant Delphinem. Delphicum oraculum fuisse prius Terræ ac Neptuni. Hexametrum qui cecinerit primus. Item pluscula ad oraculum Delphicum pertinentia. Apollinis cognomina aliquot. Cur homo dicatur phos. Phodes quid. Cognitionis esse innatam nobis cupiditatem. Melanthusa. Thyia, unde thyiades. Castalia cur. Delphi cur. Cerdous. Ptea. Ptous.

Caput XIX.

B PYtho,ut pristina item respectemus interpellata presepia, ciuitas erat in Phocide,cuius incolæ dicerentur Delphi:unde est, πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ. Fuit & in Creta Pythium,in Gortynæ meditullio,cuius incolę dicti Pythies,ubi & Apollinis uisebatur templum. Erat & suum Macedonibus Pythium, ubi & Pythia fiebant.Porrò Pythium prope Astacenum sinum, unde Pythiani dicti, & Pythiana pocula.Pytheum uerò dicebatur oraculi locus.Pythium quoque & Delium aræ dicebantur, uel templa Pythio Apollini aut Delio dicata. quod ex Liuio liquet. Nam Spartæ Pythios inuenio nuncupatos,qui Delphos ad consultanda oracula mittebantur, qui item publicè cum regibus pascebantur. De ijs apud Xenophontem mentio est, sed perobscura in libro de Lacedæmoniorum Republica , dictione quoque mendosa in Latina tralatione. Quin & Athenis erant Pythij & Deliastæ,ut scribit Philochorus apud Sophoclis Interpretem in Oedipo coloneo. Sed & libro primo Quintilianus in etymologiæ rationibus quæri ait:unde Bruti,Publicolæ,Pythij: quem locum ignorare se Interpretes fatentur:quum tamen historia sexta meminerit Herodotus quoque. Non negligendnm uerò illud:fuisse item Pythicum nomon auleticum,cuius partes quinque ex ratione expugnati ab Apolline draconis,pera,cataceleusmus, iambicum,spondeum,catachoreusis. Pera quidem,id est πεῖρα, Dei consilium habet, esset'ne dignus congruens ue certamini locus. In cataceleusmo draconem prouocat. In Iambico pugnat, in quo & inflantur tubæ,quæ salpistica uocant crumata: dicitur & odontismus, id est dentium arietatio,& fremitus,quòd draco faciebat, quum sagittis impeteretur. Spondeum uerò uictoriam significat. In catachoreusi epinicia, id est celebritas ex comparata uictoria ab Apolline continetur. Sunt qui aliter distinguant, & Anacrusin uolūnt esse certaminis præludium. Amperam uerò primum certandi periculum. Cataceleusmum, certamen ipsum. Iambum autem & dactylum pæana, qui eiusmodi efficiatur rhythmis uictoriæ gratia. E' quibus alter hymnorum sit proprius,iambus autem obloquiorum. Syringes uerò belluæ deficientis languorem imitantur,efficiuntq́. Traditur illud quoque, Pythium carmen pro heroico dici,quoniam sit ab Apolline oraculis celebratum. uel quod

Pythone confecto, territi accolæ texuerint hexametrum primi. Inuenimus qui scri- A bant, uiolentum fuisse hominem Pythonem, Draconis cognomento: qui dum sagittis debellaretur, inter adhortandum proclamasse Apollinem ferunt, uel Latonam, ut Macrobio placet, ἵε παιάν, id est immitte feriendo, unde inoleuerit mos, ut conserturi aciem sic Pæanis celebrationem clamitent. Sed & Apollo Atheniensibus opem Dei aduersus Amazonas implorantibus, uerbis ijsdem inuocari semet auxiliatorem, hortariq; præcepit. Illud nō omiserim, Delphinē nuncupari ab Apollonio libro Argonauticon secundo, draconem ab Apolline confectū. Cuius etiam uersiculos apposui:

> ὥς ποτε πετραίῃ ὑπὸ δειράδι Παρνησσοῖο
> Δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν

Id ipsum uerò Interpres item comprobauit, additq; à quibusdam masculino genere pronunciari, ab alijs fœminino, quod (inquit) melius est. Sic uerò appellat in Periegesi Dionysius Apher: id quod plerisq; negocium facessit. Quod autem Delphines uocaretur, qui Delphicum custodiebat oraculum, Leandrus dixit, & Callimachus. Sciendum autem, Pythicum agona, crassantibus in adeuntes Cirrhæis, labefactatum, fuisse ab Thessalo reparatum Eurylocho, quem Achillem dicunt iuniorem, ut scribit Euphorion. Fuit quoq; agon hic initio χρηματίτης, ueluti pecuniarium dicas, quoniam uincentibus ea fuit merces proposita: mox autem Stephanites, nexis lauro corollis, ex Thessalicis Tempe tralata ab pubescente puero: quod ob dracontoctoniam in Creta apud Chrysothemidem Apollo expiatus, Thessaliam ingressus illinc secum arborem pertulisset. De loco autem uidentur nuncupari Pythia, cui nomen πυθώ, uel ab oracula scitantibus, quod dicunt πυνθάνεσθαι, uel quòd inibi computruerit Python. Nam πύθεσθαι ipsum id indicat planè. Homerus:

> Λδὺξ' ἐσία πύθεται ὄμβρῳ.

Dicebatur tamen prius Nape, mox & Petressa, item Crissa, demum Pytho. Scitu non indignum & illud, sicuti Olympiada dicimus uigesimam aut trigesimam, ita & Pythiada usurpari ab eruditis consuesse, sed & Nemeada eodem modo. In hac uerò Delphici oraculi mentione adnotandum uehementer, proditum ueteribus, oraculum id fuisse γῆς, id B est terræ, ac Daphnida promantin, id est prædiuinatricem, quæ nympharum una fuerit propè incolentium. Sed enim apud Græcos olim circumlata sunt carmina, quibus fuit titulus Eumolpia. Musæi credebatur opus. In eo traditum, auctor Pausanias est, Neptuno ac Terræ oraculum fuisse commune: ac terram quidem per se dedisse responsa, Neptuno ad id subseruisse Pyrcona, id est πύρκωνα. Sic enim habet carmen:

> Αὐτίκα δὲ χθονίης σφῶν δὴ πινυτὸν φάτε μῦθον,
> Σὺν δέ τε πύρκων ἀμφίπολος κλυτοῦ ἐννοσιγαίου.

Insequentibus porrò annis Themidi oraculum esse datum, ferunt. A' qua mox dono acceperit Apollo, Calauria Neptuno uicissim tradita. Quin & constans tenet fama, Promantin fuisse principem Apollini Phemonoen, quæ hexametrum quoque cecinerit prima. Cæterùm Bœo, id est Βοιώ, indigena mulier, hymnum quæ apud Delphos concinnauit, ab hyperboreis esse constitutum cecinit oraculum: ex quibus ὠλῆνα, id est Olena uaticinatum esse primum, ac primum quoq; hexametrum cecinisse. carmen ita habet:

> ἔνθα τοι εὔμνηστον χρηστήριον ἐκτελέσαντο
> παῖδες ὑπερβορέων παγασὸς, καὶ δῖος ἀγυιεύς.

Et mox hymni fine:

> ὠλὴν, θ' ὃς ἐγένετο πρῶτος φοίβοιο προφάτας,
> πρῶτος δ' ἀρχαίων ἐπέων τεκτάνατ' ἀοιδάς.

Olenis Lycij hymnorum conditoris meminit historia quarta Herodotus. Parnasum, à quo nuncupatur mons, fuisse Cleodoræ filium, tradunt nymphæ: à quo item παρνασία νάπη, id est Parnasius appellationem trahit saltus. Volantium præterea auium ad diuinationem eius quoque ferunt inuentum. Sciendum uerò, apud Aristotelem Meteororum primo, Parnasum montem in Asia item locari: quod doctissimis hominibus scrupulum iniecit uel molestissimum. Et sunt, qui interpellatos esse Græcos arbitrentur codices, quoniam eius rei mentio fuit nulla cosmographis. Cæterùm & parte hac studiosos, ut in plerisq; alijs, demerebimur plenissimè, quando in Periegesi Apher Dionysius Bactros incolere ait, χῶρον ἐρυτόρην κνημοῖς ὑπὸ παρνησσοῖο. Et Rhemnius Fannius

Parnasum

A Parnasum latè prope montem rura tenentes. Et rursum alibi: Parnasi montis sub celsa rupe Arienos. Corycium antrum, à nympha Corycia dictum uolunt, à cuius filio Lycoro, ciuitati factum Lycoriæ nomen sit. Ex Lycoro Hyamus nascitur, cuius filia Celæno Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi. Quanquam alij ab Delpho Neptuni filio & Melanthusæ, opinentur dici, ut prætereantur quæ scribit Macrobius. Melanthusa uerò Deucalionis traditur filia. Sunt qui indigenam memorent uirum Castalium, cuius fuerit filia nomine Thyia, quæ Dionysio consecrata primùm, Deo celebrauit Orgia & Bacchico afflatis numine nuncupationē fecit, ut ab ea uocentur Thyiades. Castaliam aquam potu quoque dulcem, à Castalio dictam tradunt, aut à muliere indigena, quam Acheloi filiam intelligi uoluit Panyasis. ita enim de Hercule scribit:

> Παρνησσὸν νιφόεντα θοοῖς διὰ ποσσὶ περήσας,
> ἵκετο Κασταλίης Ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ.

Inueni & qui tradant, Delphicum oraculum Saturni fuisse prius. Propterea in Alexandra Lycophron:

> οἱ δ' ἀμφὶ βωμὸν τοῦ προμαντέως Κρόνου.

& quæ sequuntur. Colebatur & cum Apolline Dionysius. Na quum eius membra concerpsissent Titanes, Apollini ἀδελφῷ, id est fratri eius apposuerunt in lebetem coniecta, Is uerò tripodi adiecit, quod Callimachus scribit, ac Euphorion. Ex hac item historia sunt qui Delphorum inflectant nomen, ut dicantur quasi adelphi. Sciendum porrò ex Græcorum doctrina (Sunt enim & nobis cęca quodammodo testimonia, non Iureconsultis solum, quæ absentia ingeniorum monumentis sententiam posteris suam dictare non desinunt) uideri Apollinem non plus uatem, quàm philosophum: quando & huic rei argumentum facilè suggerant Dei cognomenta. Dici siquidem ab ijs, qui nunc primum Musarum initientur sacris, Pythium à discendi usu, atq; interrogandi, quòd πυνθάνεσθαι uocant. Delium uerò & Phanæum, ubi ueritatis quippiam interlucere incipit. Ismenium autem ubi comparata scientia est cum loquendi facultate. Horium denique, quum scientiæ facultas in actum promitur insimul disertando philosophandoq;. Apol-
B linem porrò eundem, διαλεκτικώτατον Græci autumant quod oraculorum monstrant pleraque, eiusdem quippe est soluere ambiguitates, ac facere: quam rem eo retulimus gratius, ut eum non eatenus imperitum censeas, quàm uidetur nostrorum nonnullis, qui ita pronunciauit, soluat Apollo. Acesium Apollinem apud Eleos eūdem Pausanias putat, quem Alexicacon dicant Athenienses. Nec mirum ita ex sciendi uel discendi potestate cognominari Apollinem. Quippe Plutarchus ille doctissimus uitam homini putat εἰς γνῶσιν ὑπὸ θεοῦ δεδόσθαι, ad cognitionem à Deo esse contributam: quoniam cognitio non gloriam solum parit. sed uirtutes in actum producit. Nam si latitasset Themistocles, Xerxem non repulisset à Græcia. Sed & hominem ipsum Græcos ueteres non aliundè magis φῶτα nuncupasse, à lumine, quod uocant φῶς, quàm ob insitum ac præualidum cognitionis amorē quo inardescimus, ut cognoscamus cognoscamurq;. Vnde Olophoia Nicandro in theriacis dicuntur φῶτα αὐαιρομῶτα, id est hominem quæ perimunt. Quanquam apud Homerum pro pernicioso capiatur simpliciter dictio hæc. Sed & φυτεύειν, quo uerbo indicatur generatio, inde corriuari opinor, unde fluxerit uocabulum nostrū, idem respiciens negocium. Quin & Photion, pro iucundo capitur, & grato. Nec me fallit tamen grammaticos scribere, dici φῶτα, de loquendi usu, qui sit homini proprius, παρὰ τὸ φῶ, τὸ λέγω. cui sententiæ Theologus etiamnum astipulari uidetur. Phodes uerò, id est φῶδες, maculę dicuntur rubentes in cruribus ex ignis propinquitate nimia inductę. Lycophos autem, sicut ἀμφιλύκη νύξ (inquit Porphyrius) dicitur, quòd auroram præcedit spacium. Nam aurora est, quæ solem præeundo adnunciat. Priorem sententiam adiuuat Manilius Astronomicôn primo:

> Omnia conando docilis solertia uicit,
> Nec prius imposuit rebus finemq; modumq;,
> Quàm cœlum ascendit ratio.

Cæterùm & animam ipsam ex philosophis nonnulli esse substantiale lumen statuêre, præcipuo argumento id coniectati, quod ex omnibus inscitiam maximè auersatur, ac compauescit animus, obscuraq; & tenebris obuoluta refugit summa ui, ac perturbatur

inde. Sic autem amabile putat lumen, ut nil ex ijs quorum nobis iucunditatem natura conciliat & gratiam, magnopere citra illud expetat. Qui uerò inscitum ignorabilemq́ se facit, tenebrarum alumnus, & uitam ipsam ἀγνοταφῶν, id est citra cadauer sepulchrum faciens, quod sit editus in lucem, graue ac molestum arbitrari uidetur, atque inde se remis uelisq́ abdicare. Quæ quum ita sint, quid plurium cognitionem parit, aut quid demum cognobiles nos ipsos facit ualidius latiusq́, quàm ipsa scientia? hac siquidem principe se unusquisq́ potest tollere humo, uictorq́ uirûm uolitare per ora. Etiam si plerisque Græcanicum illud arrideat sæpe, λάθε βιώσας. ad quos alludens Horatius:

Nec uixit malè, qui natus moriensq́ fefellit.

Illud ex abundanti demum adiecerimus, quoniam multa de Apolline præstruximus, dici hunc ueteribus Latonæ filium, quam intelligi noctem uolebant, ex qua tanquam matre gigni sol uidetur, quod significat Sophocles, & interpretatur Eustathius. Dicitur uerò nox, Latona, de obliuionis ratione, quæ consopitis obuenire consueuit. Additur Iupiter pater: quoniam fati pars quædam, Apollo est: ac uelut μερικὸς ζεὺς, id est particularis Iupiter, uel quia in aeris & cœli feratur ambitu: quorum utrunque, Iouem dicimus. Adijciamus illud quoq́, Vlion dici Apollinem apud Milesios & Delios, sicuti commeminit Geographus, quod hygiasticum indicat, id est medendi potentem: quippe οὔλειν signat rectè ualere: sicut Diana nuncupatur Artemis, quod ἀρτεμέας, id est incolumes præstat. Apollinem denique ratione uocant eadem μουσηγέτην, qua & Dionysium μελπόμενον, ut auctor Pausanias est. Sunt qui & Cerdoum nuncupent, id est κερδῷον, quia oraculis editis ad lucrum conferre insigniter crederetur. Cæterùm, cognomen id Mercurio adoptant alij, ut qui negocijs præsit ac lucro: qua ratione marsypium illi contribuunt, ac Angelum uocant: sed & κλῶπα, id est furem. Ptoum quoque Apollinem appellauit Lycophron, cuius filium fuisse dicit Hectora: quod Stesichorus approbat, & Alexander Aetolus. Cognomenti ratio ex formidine Latonę iniecta ab fero sue, quũ Apollinem peperisset ac Dianam, unde dicta est Ptea, eodemq́ modo Apollo ac Diana.

De Cambysis uesania, & morbo sacro. Qui dicerentur Caberi dij & Pattaici. Anactes pueri. Ana ces. Cabareni. Cabus. Cabæsi. Item de Vulcano delibata paucula. Aphthæ quid. Vlpiani codex perpenditur. Phthas. Aphthas. Athyrophonus. Athyrotus. Atypus. Stomatica quæ. Caput XX. B

CAmbysem Persarum regem ab ipsis natalibus graui admodum laborasse morbo ferunt, eum quidam sacrum nominant. proindeq́ multa sæpe fecisse, quæ uel infimæ fortunæ uirum dedecerent, nedum tantum principem: nam cuius corpus adeò infestaretur, eius ne mens quidem magnopere constabat. Hinc enim pleraque per uesaniam facta memorantur. De Prexaspe quandoque scitari perrexit: Cuiusmodi me uirum (inquit) arbitrantur Persæ, aut qui'nam de me sermones ab'eis instituuntur? Tunc is: Omnia, inquit, illis arrident plurimũ, te mirantur, tibi applaudũt: sed unum nequeunt non improbare, quòd uino largius, quàm pro dignitate indulgeas. Ergo (inquit Cambyses ira pręferuidus) mentiti sunt prius, quum in senatu rogante me, ecquid uiderer Cyro patri adæquandus, respondere: Cyro uideri me aliquanto præstantiorem, cui adessent illius omnia, prætereaq́ imperio adiecissem Aegyptum, & mare. Quo tempore à Crœso illam quoque dici sententiam, sum memor: Mihi quidem, ô rex, hoc uno saltem Cyro patre inferior uideris, quòd necdum tibi eiusmodi sit filius, qualem te is & genuit, & educauit. Cęterùm dispice, ô Prexaspes, ipse ne, an uerius desipiant Persæ. Etenim si filij tui in uestibulo residentis media cordis, nil frustrato ictu, sagitta confixero, euidens fiet argumentum, uana esse quæ garriant Persæ: sin aberràro, delirare me putato, ac nil ementiri Persas. Protinusq́ arcu arrepto, ac sagitta in destinatum excussa locum, prosiliens gaudio dissecari puerum iussit: ac se artifice dextra egregiè collimatum ostendens: An non (inquit) fides inde tibi fit, haudquaquam me desipere? Cæterùm, & illa furentis planè hominis indicia item uel manifesta, quòd templa legesq́ ludibrio habebat. Nam quum Aegypto foret potitus, Vulcani templum ingressus multo derisu eius simulacrum est insectatus. Erat autem simillimum ijs dijs, quos Pattaicos uocabant Phœnices, uel (ut aliqui scribunt) Pattæcos, in triremium proris circumferri solitos, Pygmæorum quadam imagine. Erat & in Aegypto Caberorum templum,

quod

A quod citra fraudem, sacerdote excepto, ingredi nemo poterat: id etiam irrupit Cambyses, ac per multam iocorum licentiam simulacra ibidem erecta cauillatus omnia exussit. Constructa uerò consabricataque & hæcipsa erant, eodem ferè mensu quo & Vulcani statua. Porrò disclusis item conditorijs, mortuorum inspectare cadauera, maximæ duxit uoluptati. Verùm de Cambyse satis superque. Quod de Caberis facta mentio est, sciendum, esse qui καβέρους, dæmonas interpretentur: quamuis sint & Caberij populi inferioris Asiæ, quorum sit ciuitas Caberia, ut inquit Stephanus. Erant & in Bœotia Caberij, ut Pausanias libro nono. Cabarni Cereris sunt apud Parios sacerdotes. Cabus uerò, id est κάβος, frumentaria est mensura: unde Cabæsos dicimus, qui expleri nequeunt. Pherecydes scribit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano tres Caberos, totidemque nymphas Caberidas esse ortas, & utrisque templa esse dicata. In Lemno uerò, ac Imbro Caberos præsertim honori habitos. Erant & Teletę Caberorum in Samothracia: eorum nomina etiam Mnaseas apposuit. Sunt uerò quatuor numero: Axieros, Axiocersa, Axiocersos. Sed per hos intelligi putant Cererem, Proserpinam, Plutonem. Adijciunt & Casmilum, qui sit Mercurius, quod scribit Dionysodorus. Dici uerò Caberos putant alij à Caberis, qui sint in Phrygia montes, quoniam inde sint tralati. Sunt qui duos tantum Caberos initio fuisse tradant, maiorem quidem natu Iouem, & Dionysium iuniorem. Memorabile uerò est, quod de Caberorum narratur Teletis: ijs si quis fuisset initiatus, quantalibet mare occupasset hyems, euadebat, quod de Vlysse proditum memoriæ est. Hac item ratione dissidentibus ad Troiam Græcis, Agamemnonem facilè seditionem consopisse, quum in uentris ambitu porphyrida haberet, id est purpuream tæniam, qua meo loci ijs imbutos sacris habere, moris erat. Apud Amphissam Locrorum ciuitatem telete fiebat ἀνάκτων παίδων. Eos aliqui Dioscuros intelligunt, alij Curetas. Sunt qui etiam καβέρους, uti auctor Pausanias est. Anacas dici Dioscuros interpretatur Plutarchus, διὰ τὰς γενομένας ἀνοχάς, id est ob belli cessationem factam cum Atheniensibus ob Helenę raptum, quum essent in urbem admissi: uel quia impendiò curarint, uti Athenienses ἀνακῶς, id est quietè uiuerent, ac trãquillè. Quo argumento etiã reges dici anactas. Sunt qui

B ob astrorum ἀνωφαίνειν appellari Anacas opinentur, quoniam Atticis ἄνεκας signet ἄνω, id est suprà. Quod uerò de Pattaicis item dijs commeminimus, sciendum est, Horum scribere, dici Pattaicum, siue Pattæcum, quasi apatæcum, extrita de principio litera, quę adimi in plerisque aut adijci quandoque solet. Sicuti à Memphiticis dicitur Vulcanus Phthas: sed in Græcorum doctrina etiam Aphthas. Sunt & suæ medicis aphthæ, uerùm ea intelliguntur oris ulcera, quibus præcipuè infestentur infantes. Vnde Aphthiphum corriuari placet eruditis, quem eiusmodi uexet affectio. Atque ita reponendum in Gellianis codicibus libro quarto, & apud Vlpianũ Digestis de Aedilitio edicto, ut sic denique redeat in artus luxata lectio. Quæsitum est, inquit Iureconsultus, an balbus & blæsus & aphthiphus, isque qui tardius loquitur, & uarus & uatius sanus sit: & opinor sanos esse. Hactenus Vlpianus. At si sunt oris ulcera aphthæ, quæso qua nam ratione ulcerosus fuerit sanus? Sed audi Aeginetæ Pauli sententiam Medicinæ primo: Adnascitur, inquit, infanti ulcus, quod dicitur aphtha, tribus generibus: unum subalbidum est, aliud subrubens, tertium uerò nigrum, ut eschara: pessimum hoc, καὶ θανατωδέστατον, id est maximè mortiferum. Porrò uidetur inibi Iureconsultus loquutionis & linguæ prauitatem attingere. Quo fit, ut si diuinare permittimur, malim Athyrophonum, uel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significetur: incommoda forsan & hęc, sed minus. Apud Sophoclem in Philoctete, Athyrostomos dicitur Echo, quã loquacem intelligi uoluit, ac garrulam. Apylotum, id est ἀπύλωτον, Aristophanes pro eodem accipit ferè. Sunt tamen codices, in quibus legatur Atypus, quasi minus præformans uocem, id est ἀδιατύπου. De aphthis porrò multa Celsus, & in Diffinitionibus Galenus. Sciendum uerò stomatica dici Græcis medicamenta, quæ malo huic medentur: sicuti cæteris item, quæ in ore contingunt, uitijs.

Qui nam fuerit Hyperbolus Athenis. De saxo, quod hyperbolum uocant. Hypobolus ager qui, & astictos item. Argyrocopeum quid. Ostracophoria quid. Cap. XXI.

HYperbolum Chremidis filium, Charonis fratrem, prauitate ac uersutia in A fallendo præsignem fuisse ferunt. Lucernas quandoque factitauit, uendiditque: sed nec synceriter, nec citra fraudem, plumbum immiscebat æri, quo ponderosiores factæ maius demererentur precium, alioqui & peruersissimis erat moribus. Hic tamen post Cleonis potentiam ductare populum Athenis adortus est. Primus (ut aiunt) ex infima nota gradum illum adeptus, quum nobiliores uereri populus cœpisset, ne democratiam soluerent. Demum & ipse testulis est labefactatus, ut commeminit libro octauo Thucydides, non timore aliquo potentiæ uel dignitatis, uerùm ob prauitatem & ciuitatis dedecus. In Samum profectus inimicorum insidijs interijt, ac defunctus eius culeo insutus in mare est præcipitatus, quod scribit Theopompus. Hyperboli meminit Antiphon ad Nicoclem, & in Bruto M. Tullius, cui simillimum Romæ fuisse prodit Seruilium Glauciã, qui sit publicè interfectus. Andocides de eodem sic ferè prodit: De Hyperbolo quidem dicere erubesco, cuius pater, inscripto uultu, etiamnum in Argyrocopeo, ita uocant, ubi cuduntur nummi, publicè seruiuit. Matrem uerò uenditasse panem ferunt. Incessitur porrò Hyperbolus, ut litigiosus, imperitus, ὀψιμαθὴς, id est qui serò discere exorsus sit. Maximus Tyrius Hyperbolum fuisse Lacedæmonium prodit, lasciuientis populi scelestissimum adulatorem. Illud denique nouimus, postremum omnium exilio, quod ostracophoriam uocant, mulctatum fuisse Hyperbolum, Nicia & Alcibiade dissidentibus: ut uerum prorsus illud agnoscatur, ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς. Testulis uertere solum coactus est Hipparchus omnium princeps, Cholargeus. Præterea, quod scitu equidem arbitror dignum, hyperbolos dicebant lapides, quibus ad ceruicem religatis, conscelerati in profundum demergebantut. Aristophanes, ἄρας μετέωρον εἰς τὸ βάραθρον ἐμβαλῶ, ἐκ τοῦ λάρυγγος ἐκκρεμάσας ὑπέρβολον. id est, tollens sublimem in barathrum detur babo, appenso ex ceruice hyperbolo. Hypobolum uerò, quod nec scitu indignum est, agrum dicebant creditoribus obnoxium, lapidis indicio uel columnæ: proinde de eo sic pronunciabant, ἔστιχθαι τὸ χωρίον, id est signatus est ager. Nam huic diuersum astictum uocabant, id est ἄστικτον. B

De Hyperboreis, Arimaspis, Abari. Arimphæis, necnon de medicamento, quod dicatur rhaponticum. Rhadix. Rhadica, uel ridica. Plinij locus restituitur in Hyperboreorum mentione. Cap. XXII.

HYperboreorum unguenta, & pollucibiles dapes, ut in locis illis, post quas euidens consequatur exitium, in prouerbium uenire posse, animaduerto ex historia. Quippe pone montes Rhiphæos, ultraque Aquilonem gens felix, si credimus, quos Hyperboreos appellauêre, annoso (ut Plinius inquit) degit æuo, hoc est annis mille, ut alij produnt, & retulit Strabo. Ibi creduntur esse cardines mundi extremi'que siderum ambitus. Viritim gregatimque discordia ignota, & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate uitæ, epulatis delibutisque senibus luxu, ex quadam rupe salientibus. Hoc illis sepulturæ genus beatissimum. Antimachus eosdem cum Arimaspis Hyperboreos facit. Quos esse uiros Scytharum unoculos, Herodotus scribit, ita nuncupatos, quia illarum gentium uocabulo arima unum signat, spu uerò oculum. Sed quod mirum sit, uidetur Auctor idem alibi fabulosum arbitrari, qui tamen uersus quosdam Arimaspeos nominat, ab Aristeo conditos Proconnesio, sicuti Strabo item scribit, qui etiam putat, ex Scythica fortè historia luscos Cyclopas ab Homero tralatos. Damastes uerò in libro de Gentibus: Vltra Scythas, inquit, Issedonas incolere, super hos Arimaspos, ulterius esse Rhipæos montes, ex quibus flat Boreas, ubi sint etiam perennes niues. Post hosce montes Hyperboreos pertingere ad mare. Arimaspos in Alexandri historia legimus, euergetas item dici, id est beneficos: quoniam Cyrum extrema commeatuum laborantem inopia, uti ne humanis quidem abstinerent carnibus milites, subuecta frumentorum ui magna iuuerint munificè. Quo argumento ab eodem euergetæ dici cœpti. Non prætereundum, esse ab Venetis nobilibus, dum septentrionalia peragrarent, obseruatum, nullos esse Rhipæos montes, quos recentiores certatim tradiderunt, & ueteres Cosmographi: uerùm loca ea omnino plana uideri. Scribit Historiarum tertio Polybius, omne quod intra Tanaim & Narbonem ad Septentrionem

A trionem uergit, ad sua tempora fuisse incognitum, somniareque si qui de ijs loquantur, uel scribant. Hyperboreos tradit Diodorus, Græcis quidem omnibus, sed Atheniensibus præcipue, atque Delijs societate ac beneuolentia fuisse iunctos. Præstò est & in historia hac miraculum aliud. Nam Abarin Hyperboreum ferunt sagittam per orbem terræ circumtulisse, nihil omnino uescentem. Hunc Abarin Seuthæ filium, non ignarum literarum oracula scripsisse, traditur, quæ Scythica nuncupentur, & nuptias Hebri fluminis, Apollinis aduentum ad Hyperboreos, ratione metrica, abs quo sagittam acceperit, quam diximus. Huius & Gregorius theologus commeminit in epitaphio ad Magnum Basilium. Narrantur & in regionibus illis Arimphæi haud Hyperboreis dissimiles, quibus ut Hyperboreis, sedes sint nemora, alimenta baccæ, capillus iuxta fœminis uirisque probro detur, ritus clemens. quo nomine etiam sacros haberi inuiolatosque esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modò, sed illos etiam qui ad eos perfugerint. In hac uerò Hyperboreorum mentione succurrit, opem feramus Plinio Historiæ naturalis libro quarto, sic ferè scribenti, uti est in peruulgatis codicibus: Apud Hyperboreos, inquit, creduntur esse cardines mundi, extremique siderum ambitus, semestri luce & una die solis auersi, non ut imperiti dixêre, æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno oriuntur ijs soles, brumaque semel occidunt. Insignis hic comparet deprauatio, sed errorem minus aduertentes eruditorum nonnulli colaphum audacter Plinio impingunt, quando cœlestium rerum scientia fieri protinus nô queat, uti à tropico in tropicum perpetuus inoriatur dies, aut intendatur nox. Hæc quidem καὶ τυφλῷ δῆλα. Sed quoniam totus Plinius mendosus est, facilè adducor, uti uerba opiner transposita, & sic omnino scribendum: Semestri luce & una die ab æquinoctio uerno in autumnum. Non ut imperiti dixêre, Solis auersi. Quòd si benignus admittat lector, nil absurdum proferri aduertet. Nam solstitiales dies libro secundo, in eadem dierum ratione æstiuos intelligo: sicut brumam pro hyeme. Quod uerò de Thyle pronuncia Plinius, utrocunque legas modo, dissentaneum est quadantenus, sed ita, ut Plinium coarguentes iuuet nihil. Cæterùm & inibi potest error inoleuisse, ut ferè legendum censeam, In Thyle nullas esse

B noctes solstitio indicauimus ad cancri signum sole transeunte, nullosque contra per brumam dies. Hæc siquidem senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Illud obiter adnotauerim, quia de Scythia mentio est, esse Rha Scythiæ fluuium, de quo inditum sit medicamini præstantissimo nomen, quod Ammianus scribit: nam Rha barbarum uel Ponticum nuncupatur. In eius, inquit, supercilijs quædam uegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad multiplices usus medelarum. Rhadix uerò in Theriacis aliud est. nam ab eius accusatiuo sunt qui Latinum formari rectum putent, quod est rhadica, frequens apud agricolationis magistros uerbum, etiamsi ridica legitur modò. At etiam rheon, Pontica radix, inquit Medicinæ primo Paulus, καλεῖται ὑδιχωειῶς ῥᾶ.

A mari habitandum procul. Maritimos mores dici de impuris sordidisque. Neptuni et Mineruæ certamen unde natum. Celeustæ qui sint. Plutarchi Interpres refellitur. Erotidia. Halia. Eleutheria. Caput XXIII.

Plato in libris de Republica fugiendum esse mare, censuit, perinde ac improbitatis magistrum. Nam ut ab eo quisque maximè remotus sit, ita optimè Rempublicam administraturum. Mare attingentes, inquit Strabo, deteriores effecti latrocinari cœperunt, & hospites mactare: quandoquidem multis implicati, in eorum luxuriam & lucra sordida societatemque auaritiæ dilapsi sunt. Hinc factum, ut maritimi mores ex adagio pro pessimis celebrentur, ac sordidis. Quo forsan argumento ueteres Atheniensium reges in eo allaborarunt plurimùm, uti à mari ciues abducerent, agrisque insuefacerent colendis: unde inorta uidetur fabella, Neptunum de regione cum Minerua disceptantem, ab ea superatum, olea quam moriam dicunt, iudicibus præmonstrata. At contrà maritimis rebus ciuitatê præcipuè applicuit Themistocles. Qua re aduersus nobilitatem auctior euasit populus, ad nautas & celeustas & gubernatores potentia recidente. Scitu non indignum, Plutarchi Interpretem celeustas remiges esse interpretatum incuriosius, quum sint celeustæ, ut scribit Suidas, qui remigibus præsunt, ac epibatis, Quibus uini item, carnis, olei, aliorum id genus incumbit cu-

ra. Inde magnus est in nauibus celeustarum usus. Celeustam uidetur Plautus hortatorē dicere, uelut sit nauigationis moderator. Trierarchus inquit Sudas, naui præest: proreus, seu proreta remigibus tantum. Hic proræ insidet, puppi gubernator. In Romana historia maritimos colonos sacrosanctam habuisse uacationem legimus. A

Coniugalis amor quatenus progredi debeat. Coniunx dicatur, an coiux. Pulchritudo triplex. Amor item triplex. Concubitum ab ijs excludi. Platonis apologia. Laus amoris. In quibus uituperetur Plato: curq; eum Satonem, non Platonem nuncuparit quidam. Sata, pro mensuræ specie: item cabus, & batus.

Cap. XXIIII.

SExtum in Sententijs scripsisse, auctor Hieronymus est, adulterum esse quisquis in uxorem suam ardentior est amator. Quippe in uxorem alienam omnis amor turpis est, in suam uerò nimius. Sapientis est, uxorem amare, sed iudicio, non affectu. Libidinis pruritus rationis examine reprimendi, nec præcipites ferri in cōcubitum debemus: fœdius nihil, quàm uxorem amare perinde ac adulteram. Venit in mentem historiæ, cuius auctor Seneca est, qui à se cognitum quendam testatur, ornatum hominem, qui exiturus in publicum fascia uxoris pectus alligabat, & ne momento quidem præsentia eius carere poterat, potumq; omnino nullum sibi, nisi alterius prægustatum labris, uir & uxor hauriebat, alia item pleraq;, nec inepta minus facientes, in quæ improuida uis affectus erumpebat. Origo quidem amoris honesta erat, sed nimietas deformitate non carebat. Nil autem referre arbitramur, quàm honesta causa quis insaniat. Quæ uerò uxor dicitur, etiam coniunx nuncupatur, sciunt id uel ἀναλφαβήτοι. Sed, inquit Cęcilius Minutianus Apuleius in libro de Orthographia, sunt qui scribant coiux, citra ullum omnino N, à coeo. alijs addere unum placet, & coniux dicunt. sunt qui duplex, ut sit coniunx, ex opinationis uarietate in uerbi deductione. Scaurus & Sosipater Carisius N ex secunda reijciunt syllaba. Sed illa grauiora: in Platonicorum sanctarijs obseruatum nobis est, amorem non ferè aliud esse, uel dici à rectè duntaxat sentientibus, quàm pulchritudinis desiderium. Pulchritudinem uerò triplicem statuit Plotinus, quum non aliud omnino sit, quàm ex plurium concinnitate cooriens gratia. Hāc si in animo perpendas, ea nimirum ex uirtutum splendore uenustas est. Si in corporibus requiras, coloribus lineisq; mira coalescentibus congruitate decus conflabitur gratissimum: sed nec sonorum modulata iucunditas pulchritudinem respuit. Triplex pulchritudo sensus tres habet subseruientes, triplicem uerò imperitantem amorem Radios ex animæ claritate uibrantes interior mentis percipit oculus. Corporea autem gratia corporeus perfruitur uisus. Musica uerò consonantia aures permulcet solum. Iam hic tactui locum non superesse, facile colligimus. Qui hunc insuper ad pulchritudinis exigit perfruitionem brutum resipit, hominem exuit, rationem allidit: qui enim in tactu usus pulchritudinis? Vna est, quam sentiat ex fœdo attritu, uoluptas: sed nec alio magis rationis expertia titillantur. Quid, quòd hæc pulchritudini prorsum diuersa colligitur? An'non fatemur præferuidum Veneris impetum ad intemperantiam prolicere? Intemperantia uerò non'ne inconcinnitas quædam est? Inconnitas porrò nō'ne deformitas? qua quid pulchritudini aduersum magis? Valeant igitur libidinis incentiua, secernatur, fugetur procul intempestiua titillatio ab amoris Platonici honestissima integritate. Hunc ille asseruit in Symposio, retulit & Plotinus Platonis magnus affectator. Hinc & Socrates Delphico sapiens oraculo amoris se fatetur famulum. Et qui rerum omnium diffitebatur scientiam, quod Maximus scribit Tyrius, ut sunt uirtutis rationes, atq; opiniones diuinæ, in quibus nimio plus sibi sophistæ placent, amandi tamen scientissimum se profitetur doctorē. Qui ergo ferre Dicæarchum possumus, parum rectè parumq; prudenter Platoni Theoninum infigere dentē conatum, quod extra rationis modulum, & prudentiæ præscriptum amori habenas laxasset? Virtuti, honestati, rebus diuinis præfigi meta nulla potest. terminos ista nesciūt, nullis circumscribuntur pomœrijs, quo progrediare auidius, eo cumulatior inde promicat laudum nitor, & perfectio plausibilior, quam concipit Plato, & mox generosiore fœtura, ex feracissimo promit ingenio, è cuius fontibus ambrosia iucundiore manantibus nil fœdum, nil sese profert non illustre, non magnificum, & quod uetus Pythagoreorum symbolum, τὸ θεῖον non sapiat. Nam ut iuxta B

Theognin

A Theognin, è squilla non prouenit rosa, non item hyacinthus: ita ediuerso ex Platonicis museis nil omnino profluit, quod nænias redoleat Hibericas: grauia omnia, sublimia, nitida, sed quæ Delium sæpe requirant natatorem. Nam Heracliti tenebras nulla non ingerit pagina. Adeò ferri non potest Platonis inscitus suggillator, & zoilus quidam ineptissime garriens Trapezuntius, qui in philosopho perillustri eloquentiam sentit utique inenarrabilem adeò, ut si natura queat, aut uelit humana uti uoce, non alia uideatur planè usura, quàm Platonica in rebus generi accommodatis tranquillo quietoque: sed in optimi cuiusque perniciem uirulentum proferri iudicium. Rebus ipsis ab Aristotelicis abesse uiris uel ex diametro: Sæpe namque inconsequēter, ineptè, repugnanter, infantis more, plurima connectere. Piget subnectere, quod proferre non est ueritum ulla in parte inauspicatissimum ingenium, neminem uidelicet extare, quem impensius Platone detestari omnes abominarique ac odisse meritò debeant. Sed ad diuerticulum redeo. Suffragari porrò amoris præstantiæ gentium quoque multarum consensus uidetur.

Quippe Athenas aduertimus, unde scientiarum uelut fluenta in orbem terrarum effusa, Academiæ gymnasium nobile Pallados quidem numini dedicasse: cæterùm inibi quoque amoris simulacrum ita excitasse, ut res diuina utrique perageretur. Statuam uerò ab Pisistrato excitatam, proditur memoriæ, quum amare Charmum cœpisset. Inibi porrò ignem solitos succendere, qui lampadas sacras gestitant discurrētes, auctor Plutarchus est. Lege quoque sanxit Solon, ne amare seruum liceret, ceu in honestorum præcipuè decuriam rem amatoriam seuocaret, dignos prolectans, indignos autem reijciens omnino. Nam & in Pisistrati amorem dilapsus fertur ipse quoque, qui sapiens creditur, quando mercaturæ prætextu peregrinari adortus memoratur πολυπειρίας χάριν καὶ ἱστορίας. Quin & dicere solitum ferunt, γηράσκειν ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενον, id est se multa discentem perpetuò, in senium ferri. Multis præterea uenerationi Erotidia sunt, sicuti Atheniensibus Panathenæa, Eleis Olympia, Rhodijs quæ uocātur Halia. In sacris porrò popularibus uniuersim ferè honorabatur amor. Ante congressum cum hoste Lacedæmonios amori sacra obisse, palàm est, ceu salutem demùm ac uictoriam unus is pariat. Quod ipsum ex parte in

B Creta item factitatum, sicuti auctor Sosicrates est. Iam apud Thebanos sacra quæ dicitur cohors ex amantibus conflatur amatisque. Amori autem gymnasio dicato Samij sacra quæ obeunt, uocant Eleutheria. Platonicus Phędrus magnū esse deum amorem comprobat, apud deos hominesque mirandum, cùm propter alia multa, tum propter eius originem. Amor certè omnibus ad omnia est ingenitus. Quod Dionysius Areopagita in libro de Diuinis nominibus, ex Hierothei sacellis sic explicat: amorem siue diuinum, siue angelicum, siue spiritalem, seu animalem, aut naturalem dicas, insitiuam quandam intellige, commiscentemque uirtutem, quæ superiora quidem ad inferiorum prouidentiam perlicit: ęqualia rursus ad socialem sui inuicem communionem conciliat: ac postremò infima quæque prolectat, ut ad sublimiora potioraque cōuertantur, immò ueluti fomite quodam igneo amplius succensa resiliant. Quoniam uerò extētè Platonis uidemur apologiam suscepisse, amplius aduertendum, tanto uiro nec defuisse inter Græcos, qui κακολογίας, id est maledicentiæ dicacitatisque illi notam uelint inustam.

Quando & Gorgias, quum in dialogum sibi cognominem incidisset, ad familiares conuersus dixisse fertur, ὡς καλῶς οἶδε πλάτων ἰαμβίζειν, id est quàm bene Plato nouit proscindere. Damnatur item ut κακοήθης καὶ φιλόδοξος, id est moribus prauis & gloriolæ captator. Antisthenes quoque de pectoris sterquilinio uirulentia in eundem effusa esse Sattonem pronunciauit, non Platonem, edito item tituli eiusdem dialogo forte à σάττω, quod onero signat, tanquam humeros præferret oneribus gestandis natos. Sata uerò Hebręa uox est, aut Syra, mensuræ genus indicās, sesquimodij capax, quod scribit Hieronymus: sicuti Geneseos capite decimooctauo, cabum legimus, & Batum. hinc illud Matthæi, ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία. Eloquentiam ut ad Platonem redeamus, nemo non admiratur. quis enim eo uel inimico iudice, ut diximus, in dicendo uberior? Iouem certè autumant philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui. Quod & Cicero non improbat. Certè adeò supra prosam pedestremque assurgit orationē, ut Delphico quodam oraculo uideatur incitatus. Postremò hunc uelut Moysem alterum admiratur Numenius Pythagoricus, etiam si præstò calumniator est, ab eo lectorem falli astruens, quoniam Veteris & Noui

Noui instrumenti uerba Platoni coaptans nunquam tria simul, rarissimè duo, singula plurimùm hinc inde consarcinans ex Platonicis libris, nec unde quid sumatur exprimens, id agat, ut nescientibus, ab Platone euangelica perscribi, facileq; persuadeat, unde Christianis uiris detrimentum illatum agnoscatur magnum quidem, sed Græciæ maximum, ut quo nõ queat excogitari maius. Cædit in Platonis laudem, quòd ad Paulinum Hieronymus scribit, captum uidelicet à piratis, atq; uenundatum, etiam tyranno paruisse crudelissimo captiuum, uinctum, seruum. Tamen quia Philosophus, maiorem emente se fuisse. Traditum uerò alijs est, adductum Aeginam uænui propositum, quo nomine ad ultimum petebatur supplicium: quod inibi sancitum esset, uti Athieniensibus haberetur capitale, in Insulam appulisse. At Platoni quendam sic esse patrocinatum, ut astrueret, capite plectendum, sed hominem: at Platonem esse philosophum. A

Amor apud Hesiodum quid. Amoris parentes diuersi. Spartani amatores. Vulgaris amoris uituperatio. Qui sit anteros, Selemni aquam ab amore absoluere. De Iynge paucula. Amor, an rectè uulgò dicatur cæcus.

Caput XXV.

HEsiodus uerò in Theogonia primò quidem factum cecinit chaos, mox terrã & tartarum, deinde prodijsse amorem affirmat. Eum uerò locum allegorico, & proinde reconditiore sensu quidam interpretatus: Amorem, inquit, intelligo non Veneris filium. quo enim pacto nasci hunc cõcipiamus, matre necdum producta? Verùm amorem accipere antiquiorem alterum oportet. puto autem esse hunc insitam unicuique eorum, quæ sunt, naturalem uim causamq;, qua esse expetit unumquodque: hoc quidem intellectu, illud autem sensu, id est τὸ μὲν νοερῶς, τὸ δὲ αἰσθητικῶς. Et amorem quidem ex chao & terra natum fabulatur Hesiodus: at Simonides, ex Venere ac Marte. Acusilaus, ex nocte ac æthere: Alcæus, ἐκ τῆς ἔριδος τῆς ζεφύρου, ex lite ac zephyro: Sappho, Veneris & cœli filium prodit: alij etiamnum aliter. Nam & Olen, id est ὤλην Lycius, qui peruetustos Græcis hymnos concinnauit, in Ilithyæ hymno illius filium amorem facit. Inter deos omnes amorem præcipuè Thespienses colunt: sed & qui in Hellesponto sunt, Pariani. Quod uerò ad Platonici amoris pertinet sanctitatem, qui totus ferè τῆς ψυχῆς erat, οὐδὲ τοῦ σώματος, id est animæ, non utique corporis, inuenire est in ueteribus memorijs, Lacedæmonios eandem hæresin esse consectatos. Nam inde sunt celebrati in bello militares ordines, ex amatis amatoribus'que conflati: quos quum Macedo Philippus conspicaretur, conspiratu tacito nitibundos, animam omittentes prius quàm demigrarent loco, aut mouerentur gradu, male (inquit) sit ijs qui hosce putant, turpia uel facere uel pati. Ex ijs porrò fontibus est item Afranij illud, Amabit sapiens, cupient cæteri. Amor autem formæ, inquit aduersus Iouinianum libro secundo beatus Hieronymus, rationis obliuio est, & insaniæ proximus: turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit. Inde & Plautinus amator in Cistellaria: Nullam mentem animi habeo, ubi sum, ibi non sum: Vbi non sum, ibi est animus. Diuersum autem amori deum ueteres Anterota nuncuparunt, ut est apud M. Tullium de Natura deorum tertio: Ex Venere ac Marte natus, inquit, Anteros dicitur. Ante Academiæ ingressum amoris excitatam fuisse aram à Charmo Atheniensium primo, epigrammate astipulante, Pausanias scribit. In ciuitate uerò Anterotos uisebatur ara, quam μετοίκων dixère ἀνάθημα, id est inquilinis dicatam. Quoniam Atheniensis Meles Timagoram peregrinum hominem amore ardentem aspernatus, ut se à petra in præceps daret, imperauit. Quod quum is, ut qui in omnibus adolescenti obsequutum uellet, animę etiamnum prodigus impleslet largiter: tanta subijt Meletem pœnitentia, ut ex eadem ad imum se mitteret. Vnde factum, ut Anteros Timagoræ ἀλάστωρ, id est ultor crederetur τοῖς μετοίκοις νομίζειν. In Eleorum gymnasio, ea parte quæ dicebatur μαλθώ, stabant amoris & anterotos Icones, sed ἔρως palmaceum tenebat ramum, quem auferre niteretur anteros. Athenienses nanque & Elei Anterota agnoscunt, ut numen. Verùm in ijs iam complicanda sunt uela: quoniam ἅλις δρυός, ut dicitur, id est satis quercus, aut uerius (ut Cicero inquit) ἅλις σπουδῆς, satis studij: quod ad amorem attinet, alibi ad partes reuocandum. Sed illud differendum haudquaquam, fuisse in Achaia ciuitatem Argyram nomine, ac fontem quoque. Et in propinquo fluuium Selemnum, ab adolescente dictum, B

qui Ar-

A qui Argyræ nymphæ oblàqueatus amore, ac desiderio extabescens sit à Venere in eum deformatus. Vnde Selemni aquam id adeptam laudis ferunt, ut ea ablutos amore liberet tam uiros, quàm fœminas. Quòd si est, inquit Pausanias, omni auro preciosior est Selemni aqua. Est inter Erotica infamis quoque Iynx. Propter quod scitè admodum pro cupiditate uehementi dicitur Iynx Pindaro, ἴυγγι δ' ἑλκόμαι ἦτορ, νουμηνίᾳ θιγέμεν. Est uerò Iynx amatoria auicula, prius mulier, Echus filia aut παιδὸς, quæ ueneficijs præpeditum Iouem in Iûs desideria coniecit: quo nomine ab irata Iunone est in auitium transcripta. Illud hic haud præterierim, fingi à ueteribus amorem cæcum, quod liquidò monstrauit Theocritus Idyllio, cui titulus θερισαί, ubi ait, τυφλὸς δ' οὐκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ὡ' φρόντιστος ἔρως. id est, non cæcus modò est Plutus, uerùm & curarum amor plenus. Id eo adnotaui libentius, quòd malè feriatos audio nonnullos palàm hoc inficiari, tanquam pullato tantum circulo receptum, nec à ueterum ullo sancitum. Affertur quin etiam ratio, quoniam sit impudentissimus Cupido. nam ut est ab Aristotele Rhet. tertio proditum, In oculis pudor est.

IOANNIS MARIAE GORETTI IN ANTIQVARVM LEctionum libros, *ad reuerendum patrem Hippolytum à Treci Mediolanensem Oliuetani montis abbatem & cœnobitam, Præfatio septimadecima.*

FAbius Quintilianus, Romanus facilè dixerim Aristarchus, iubet optima & statim & semper tradenda. Quod consilium ut expeditissimum, ita etiam uerissimum nouimus: sed à paucissimis satis diligenter expensum. Nam quàm longè à uero scopo aberrauerint, qui maiorum nostrorum memoria compendium (ut ipsi putabant) quærentes, uix gustatis bonarum artium elementis, statim illotis (quod aiunt) pedibus maximas grauissimasque disciplinas arripuerunt, mox consequens & patrum
B & hæc ipsa nostra abundè satis declarauit ætas. Existimabant enim illi præclarè secum agi, si hisce humanitatis studijs, ut in speciem leuioribus, magno supercilio contemptis, illicò se conferrent ad ardua: quippe quæ aut fructum adferrent uberiorem, aut existimationem maiorem sibi conciliarent apud uulgus. Properabant certè ad præstantissima quæque: sed συνταξίαν illam, atque inter medios quodammodo gradus quosdam, aut neglexerunt, aut minimè necessarios crediderunt. Quo factum est, ut quæ maximè uidebantur expetere, non satis plenè, sed ueluti per transennam ac densiore interposita nebula, cognouerint: destituti nimirum præsidio rerum illarum, quæ ad maiora percipienda comparari solent. Atque id etiam causæ fuit, quo minus insigniter doctos ætas illa media protulerit. Habuit ingenia (fateor) felicissima, uirosque magnos, Haymones, Hugones, & Richardos à sancto Victore, Rupertos, inter theologos: Fulgosios, Accursios, Panormitanos, Felinos iuris prudentiæ interpretes: Nicolos, Forliuienses, Arculanos, Haliabbates, cum tota Arabia, in re Medica. Sed hi omnes dum huiusce tenuis (ut uolunt) doctrinæ curam omnem uel abijciunt uel improbant: dij immortales, qualem in uitam hanc barbariem, quales in omnes disciplinas tenebras inuexerunt? Videntur mihi ne illud quidem nouisse, quod nouerunt. Nam iuxta Periclis sententiam, referente Thucydide, Qui nouit, neque id quod sentit, exprimit, perinde est ac si nesciret. Et quod iam dicebam, patrum nostramque hanc ætatem satis declarauisse præproperā præposteramque in omni literarum genere institutionem, huc pertinet: ut nos scilicet fortunatos nimiū, bona si nostra norimus, ostenderē. In re Medica inuenti sunt, qui relegatis barbaris conuersionibus, omnia ad pristinum nitorem reuocarunt, & ut gnaui agricolæ in bono solo runcationem adhibuerunt: qualis Leonicenus Vicentinus, Linacer Britannus, Guilielmus Copus Basiliensis, Ioannes Manardus: & quorū gloria adhuc crescit, Antonius Musa Brasauolus, Nicolaus Bonaciolus. Horum enim institutū tanto applausu à iunioribus exceptum, ut iā nemo sit, qui nō malit ex ipsis purioribus fontibus, quàm turbidis riuulis bibere. Idē in explicatiōe Platonicę Aristotelicęque philosophię conati sunt Leonicus Thomęus, & Nyphus Suessanus. Idē in mathematicis Georgius Purbachius, Mōteregius,

teregius, Herlinus, Gemma Phrysius. In iurisprudentia Vlrichus Zasius, Budæus, Oldendorpius, Alciatus. quanquam in hac professione bona pars ita mordicùs retinet barbariem, ut nonnulli coacti sint totam interpretandi rationem ad arbitrium scholasticorum & nostri fori gryphos conuertere, quum contrà fieri oportuerat. Iam uerò (quæ sua dignitate maiestateq; prima nominanda fuit) in theologia Christiana, ubi Augiæ stabulum repurgandum, multi fuerunt quorum opera, si grati uideri uolumus, adiuti sumus. Sed quum ex his nonnullis obstet uel liuor iniquus, uel prauum morosorum hominum iudicium, uel maligna calumnia potius, unum atque alterum, quos iam mors ab inuidia liberauit, nominabo: primumq; proferã magnum illum heroa Desiderium Erasmum Roterodamum, uirum quum in omni disciplinarum genere maximum, tum in hac parte seipso quodammodo maiorem. Huic tanquam Herculi Theseum, adiungo Fabrum Stapulensem. Quid, obsecro, omnes isti effecissent sine cognitione linguarum aliarumq; bonarum artium? idem, opinor, quod architectus non adhibita calce, non ligno, non lapidibus in maximis & amplissimis erigendis ædificijs. Sed næ ego iam sum ineptus, qui longius exempla mihi petenda putem, quum tu præstantissime uir, unus multorum mihi instar esse possis: num sine maximarum rerum cognitione ad amplissimas dignitates euectus es? Quid quæso, causæ fuisse existimas aliud, quum uestrum collegium, atque adeò uniuersus sacer senatus, te dignum suis suffragijs decerneret, cui administrationem grauissimorum negociorum committeret, quàm quòd te summa eruditione, exactissimo iudicio, & illo quidem longo rerum usu confirmato præditum cognosceret? In omni præterea uita constantem & grauem, non uoluptate, sed recto officio consilia moderantem, ecclesiastici denique ciuilisq; negocij non ignarum. Quas tot tantasq; animi dotes nunquam possideres, si hæc mansuetiora studia suo tempore non adhibuisses. Quod idem & huic nostro accidit Cœlio, qui si eruditius quædam uidebitur ex Platonis, Aristotelis, ac reliquorum placitis interpretari, quàm consueuit rudioris seculi uulgus commentatorum, attribuito & Græcis & Latinis literis politioribus, quarum perstudiosum eum fuisse in omni uita, facilè testabitur & Antiquarum lectionum opus iam satis pridem euulgatum, & nouæ iam accessiones copiosissimæ, uarijsq; rebus cognitu dignissimis refertæ. De cuius Operis editione quum Camillus Richerius affinis meus, homo tui studiosissimus, nonnihil sollicitus esset, ac oculum (ut aiunt) circumferens, dispiceret quibus conuenienter inscribi possint libri aliquot: inter multos, tu uenerande Hippolyte, mihi occurristi, unus omnium maximè dignus, qui huiusce nuncupationis particeps fores. Quam meam sententiam ita approbatam à Camillo statim uidi, ut ipse sibi hunc scribendi laborem libenter sumpsisset, nisi perexiguo temporis spacio plures sese obtulissent epistolæ dedicatoriæ conscribendæ: præsertim quũ Arlenius Peraxylus noster, qui suam hac in re nobis operam impertire uoluit, affirmaret Frobenianos apud Basilienses iustis operis editionem maturare. Accipe igitur reuerendissime pater, hoc à me qualecunque nostræ amicitiæ μνημόσυνον. Et dum per maximas occupationes & seueriora studia tibi integrum fuerit, succisiuas aliquot horas dabis hisce legendis libris. Quod quoties feceris, toties meæ semper in te beneuolentiæ, obseruantiæ ac pietatis agnosces indicium. Deus te nobis diu seruet incolumem. Vale.

Ferrariæ, nonis Nouembris, Anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSSEPTIMVS.

Inſaniæ cauſa ex atræ bilis uitio. Phlegmatici humoris, & melancholici deſcriptio. Enthuſiaſmus. Effectus porrò uarij humoris, bilioſi, quoad mores. Phyſodes melancholia. Caput I.

A AGITAVI diu mecum, quænam foret huius intemperiei ratio, qua homines ſæpe ita à rationali abeunt ſenſu, conſternanturq́ prorſum, ut mira quædam ac ſtupenda contingere illis animaduertamus. Comperi denique parte plurima hoſce affectus admirabiles adeò, tamq́ omnino inopinabiles, bilis atræ, quam melancholiam uocant, uitio prouenire. Quid uerò hoc nomine ſit prudētioribus intelligendum, inſinuat Galenus libro de Interioribus tertio: Phlegmaticos, inquit, ſeu pituitoſos humores, intelligo abſolutè, quibus humiditas & frigiditas dominatur: melancholicos uerò, quibus frigiditas & ſiccitas. Propterea Ariſtoteles: Atra autem bilis, inquit, non per ſumma, ſed natura penitus frigida, ſi modum excedit, hominem facit attonitum, aut obtorpentem, aut anxium, aut formidoloſum, quum materia eiuſmodi ſcandat cerebrum: ut Galenus ibidem approbat planè. Et in ſententijs Hippocrates: Si mœſticia & metus longo tempore tenet, atra bilis in uitio eſt. Et ſuper eodem loco Galenus idem: Conſtat, inquit, quoſdam inſanos euaſiſſe ob iracundiam horridam excandeſcentiam'ue, aut triſtitudinem atrocem & immanem, quia corpus perpeſſum ad hos affectus idoneum paratumque fuerat. Et Auicenna primo Canonis: Quum multa abſque cauſa ſeſe oſtentarit triſticia, humoris aduſtio euacuati neceſſaria, ne in melancholiam dilabatur. Si uerò humor is admodum incaleſcat, ſecuritatem animi cantilenasq́ parit, & mentis alienationem, ac ulcerum eruptionem, & alia plerunque generis eiuſdem. Bilis quippe atra, ferri inſtar, quando multum ad frigus intenditur, friget ad ſummum: quando contrà ad calidum ualde reclinatur decumbitq́, calet ad ſummum. Quod mirum uideri non debet: ſiquidem uidemus calcem illi ſimilem aqua perfuſam feruere ſtatim, atque exurere.

B Quòd ſi uictu quotidiano redundet, mores nihil immutat, ſed morbum melancholicū tantummodo creat. At quibus habitus natura talis conſtiterit, mox his multa & uaria morum genera exoriuntur, uelut alius aliam habitus intemperiem ſortitus eſt. In quibus enim multa & frigida bilis eſt atra, hi ſtolidi ſunt & ignaui. In quibus permulta & calida, hi perciti & ingenioſi, amaſij, propenſi ad omnem excandeſcentiam & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. Multi item, quòd ille calor ſedi mentis in uicino eſt, morbis ueſaniæ implicantur, aut inſtinctu lymphatico efferueſcunt. Quos, ut Paulus inquit, ἐνθεαστικοὺς nuncupant (Nam ἔνθεος, dicitur furens, & πνευματοφόρος. At enthuſiaſmus eſt, quum anima ex Deo illuſtratur tota) ex quo Sibyllæ efficiuntur, & Bacchæ, & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari creduntur: quum id non morbo, ſed naturale intemperie accidit. Proinde M. Tullius: Ariſtoteles, inquit, eos etiam qui ualitudinis uitio furerent, & melancholici dicerentur, cenſebat habere aliquid in animis præſagiens, atque diuinum. Maracus ciuis Syracuſanus poeta, etiam præſtantior erat, dum mente alienaretur. Sunt qui ſcribant, mulierem illiteratam, dum atra bile agitaretur, latinè loqui conſueuiſſe: ceſſante uerò ægritudine, non quiuiſſe. Quòd autem ex habitu melancholico effici Ariſtoteles opinatur, ut ſæpenumero angamur, & animo ſuccumbamus, aliàs ſecuritate geſtiamus: multi etiam præ mœrore mortem ſibi laqueo conſciſcant. Auicenna prima tertij, cauſam ſe horum effectuum ignorare, fatetur ingenuè. Quod ipſum & Serapio facit, qui tamen bilem atram, rem adeò diram, adeoq́ meticuloſam uidetur putâſſe, ut à malo dæmone eius impetus excitari confiteatur, & Auicenna ſapiens non negarit. Archelaus Macedonum rex, atræ bilis habitu ſibi maiorem in modum confidebat, & nunquam non ſpei plenus erat. Macri, inquit tertio de Locis

affectis, ſiue de Interioribus Galenus, & nigri ac hirſuti, & quibus latæ ſunt uenæ, aptiſ- A
ſimi cenſentur, ut huiuſmodi in ipſis humor cumuletur. Fitq; interdum, ut rufo colore homines affatim in melancholicam temperaturam recidant. Poſt hos uerò flaui, idq; ſi uigilijs multiſq; fuerint laboribus innutriti, ſolicitudine addita, & uictus tenuitate. Melancholicæ genus tertium, dici Paulus ait, φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακόν, ex inflammatione hypochondriorum circa ſtomachum.

Exẽpla inſaniæ maximè mira. Alienatio in morbis unde ſit. Lucretij furor, & Accus delirium inopinabile: item Piſandri. Interim ſtomachi cum capite ſympathia. Lucretij delirium. Minyæ filiarum admirandus appetitus. Item de Timante ac Cleomede. Ebrietatis exemplum inauditum. Adriani furor. Herba inſaniam concinnans lapides uerſandi. Caput II.

SEd & illa magis utique miranda: Imaginatio corrupta, & præter naturam, nec unius ſpeciei. Quoſdam inuenias, inquit Galenus tertio de Interioribus, ſiue de Affectis locis, qui ſe putent figlinum uas, quamobrem contactum hominum, & omnino propinquitatẽ expaueſcũt, ne quo modo com minuantur decurtentur'ue. Alij gallum conſpicati, prius quàm edat cantum alas excutere, ipſi quoq; conſimiliter brachia motitant, mox & canunt. Sunt quos perpetuò timor percellat, ne mundum fulciens Atlas, ſeruanſq; laſſeſcat, iſq; feratur in præceps, & omnes unà pereant ruina. Proinde fugam ſemper meditãtur, ut (ſi fieri poſſit) ſeſe extra mundana clauſtra proripiant. Proditur autem cœleſtiũ rerum ſtudioſis, ſi hora ea qua partus cõpletur, aut fuerit terræmotus, aut cœlum tonuerit, quiſquis eo ſtatu in lucem prodierit, ſemper futurum corpore tremulũ ac inſtabilẽ: & qui dubio greſſu trepidantibuſq; ueſtigijs tectorũ labem reformidet, ac tonare perpetuò Iouem, opinetur, quati terram, & naturæ totius lapſum anxiè ſibi confingat, unde humanioris uitæ proturbetur ordo mirè præpeditus. Et cuidam prædiuiti famem timenti, inquit Celſus, ſubinde falſæ hæreditates nunciabantur. Timor, triſticia, uitæ præſentis tædium, odium B
quoq; hominum eſſe uidentur melancholicis communia omnibus. Amare mortem, nõ ita. Attamen pleroſq; inuenias mirè exoptantes eam. Hippocrates melancholicorũ accidentia duobus cluſit, timore, & mentis corruptione: qua quicquid uident, odio habent, & triſtes ſemper uiſuntur, & perterriti. Nam ſicuti tenebricoſa loca plerunque timore perfundunt, ſic & bilis atra mentis loco ſe circunfundens, pauorem inducit. Alienationes uerò quæ in febribus perſæpe eueniunt, fieri creduntur ex colligatione cerebri cum alijs membris, non ex ægritudine in eo concepta. Propterea eiuſmodi nec maniacos dicimus, nec melancholicos, non item phreneticos. Eſt enim alienatio hæc, accidens acutiſsimæ febris, proueniens ex uaporis calidi multitudine, cerebrum ſcandentis. Habet enim ſtomachus cum capite ſympathiam. Cuius ratio eſt in neruo magno, qui à capite ad ſtomachi os protendit, quo fit, ut præter alia membra id ipſum ſtomachi os amplius ſentiat. Sed redeo ad inſanorum inuſitatam ſpeciem: qua in parte non eſt Euagoræ Cyprij regis repentinus furor latius explicandus. T. Lucretium in libro Temporum, legimus, amatorio quidem poculo in delirium abijſſe: uerùm ita, ut interualla ta interſectaq; inſania carminibus concinnandis, libriſq; ſpacium daret. Quos ad obelum & unguem reuocatos, Cicero poſtea deterſerit. Mox tamen ægrius ferens, ſibi ma num admouit. Sparſum taceo, quem ſcribit Seneca inter ſcholaſticos inſanum, inter inſanos ſcholaſticum. Minyæ cuiuſdam filias eo percitas furore legimus, ut humanis ueſci carnibus appeterent. Immò etiam filios ad eam rem ſortirentur, ac Leucippam, Hippaſum filium, quem petierat ſors, laniandum exhibuiſſe. Eſt mania, ſiue furor item, ubi leuiſsimis de cauſis mortem quis ſibi pergit conſciſcere. Quod Cleonæo factum Timanthi eſt pancratiaſtæ, qui quum athleticam deſijſſet, uirium tamen tentamenta capiebat, arcum ingentem quot diebus intendens: cæterùm, peregrè profectus, receptam intermiſit meditationem: reuerſus poſtliminiò, quum ſe itidem experiretur, non ualens amplius arcum intendere, in ſuccenſam uiuum ſe pyram immiſit. At Cleomedes Aſtypalæeus pycta, quum in pugna Iccum peremiſſet, ac eo nomine ab Hellanodicis foret damnatus, & exutus uictoria, triſtitudine inſaniuit. Reuerſus Aſtypalæam pergens in puerorum diatribam, ſubuerſa, quæ tectum fulciret, columna, pueriſq; ad

A sexaginta attritis à ciuibus ad supplicium quæsitus, in Pallados sacellum defugit, ac in κιβωτὸν, id est arcam, sese intrusit: qua mox conscissa, nusquam est compertus. Apollo super ijs consultus respondit:

ὕστατος ἡρώων Κλεομήδης ἀστυπαλαιεύς,
ὃν θυσίαις τιμᾶτε μηκέτι θνητὸν ἐόντα

Cæterùm Acco, cuius apud Plutarchum mentio est, in commentario de Stoicorum contrarietatibus, professæ insaniæ mulier, præcipuè mira inter omnes est, qui à communi sensu sequestrati adeò dementant (ut Apuleij uerbo utamur) adeóque obbrutescunt, ut nullatenus uice hominum sint, mẽtis illo uigore diuino interextincto. Fuit igitur Acco eius delirij, ut cum se amplius contemplaretur in speculo, sicuti in Epitome parœmiarum Tarrei ac Didymi relatum inuenio, imaginem suam perinde ac mulierem alteram alloqueretur, innueret, summurmuraret, arrideret, interdum comminaretur, promitteret, subblandiretur, & quicquid cõfabulantes solent, numeris omnibus impleret. Nec satis, argumentum uesaniæ constantis alterum: scribunt alij etiam clauos nonnunquam spongia, ueluti malleo impingere conatã. Expinxit & suis Pisandrum uesania coloribus, qui terrore maximo perfundebatur, necubi animæ suæ occurreret à qua uiuus esset destitutus. Verùm, nec transiliamus hac parte mirum præcipuè exemplum uinolentiæ, rarò aliàs percognitæ. Auctor Timæus est, fuisse Agrigenti domum quandam cognomento τριήρη, id est triremem, euentu tali. Adolescentes aliquot illuc conuenientes conuiuium hilarius agitabant, mox, uti assolet, quum incaluissent uehementius, ita decussi mente sunt, itáque externati, ut in triremi se opinarentur constitutos, maríque altius undabundo, hyemem ingruere atrocem. Proinde, uelut naufragium ueriti, tanquam egestis, quę intus forent, nauigium facturi leuius, uasa omnia, & quicquid mero feruidis occurrebat in uiam, ceu in mare festinantius iactare adorti sunt, accurrentibus hinc inde, qui proiecta diriperent. Insequenti die, ubi affuêre magistratus, factum coarguentes, quum illi necdum satis edormissent, respondere, se mortis metu præoptasse, quæ in naui forent, disperdere, quàm fluctibus deuorari. Admirantibus mentis stuporem uniuersis, qui inter eos uidebatur B natu grandior: Ego ô uiri Tritones præformidine infra thalamos me conijciens in imo iacui. Quum'que amplius delirare animaduerterentur, dimittuntur ab ignoscente magistratu, commoniti modò grauius, cauerent in reliquum inuitationem eiusmodi brutalem. At illi, uelut gratiam fatentes: Si, inquiunt, seruati ex tam procellosis undis portum fuerimus assequuti, inter marinos deos uobis, ut seruatoribus in patria statuas surrigemus. Auctores habeo, Orestam ad Hebrum ciuitatem ab Oreste conditam, fuisse Adrianopolin nuncupatam de principis Adriani nomine, qua tempestate is furens, ac ciuium cæde ad libidinem grassatus responsum accepit, in furiosi cuiuspiam domum obreperet. Nam inde remollitam insaniæ uim, proditum literis est. Quum'que furenti senatores subtraxisset plerosque Antonius, etiam Pij cognomẽtum est assequutus. Illud nec transiluerim, Antonianis militibus per squalentia loca ex Parthis redeuntibus herbam esse cõpertam, quæ lethiferam concinnaret insaniam, sicut uescentibus incumberet opus unum lapidem mouere omnem, ac uersare, quum præterea nil aliud memoriæ inhæreret. mox uerò bilem conuomentes moriebantur. Huic malo solum est uinum ἀντιπαθὲς.

De ratione item delirij, ex medicorum doctrina. De imaginoso, & nocumentis imaginandi potentiæ, necnon cogitatiuæ, & memorialis. Quot modis dicatur phantasia. Phantastici cur dicantur. Catulli locus explicatur. Cornelio item Celso lux infertur. Interim Theophili delirium, & Galeni, ac Thrasylai. Bizari qui, & unde, necnon Macarones. Caput III.

Cæterùm ingrediamur parumper medicorum scholas, non ut transfugæ, sed ut exploratores, præfloraturi quod hasce lectiones adipotiores ac succulentiores faciat, ut lubentia ipsa lubentiores, ut salibus Poetæ nobilis interim utamur, ad legendum nostris initiati teletis adlubescant. Auctor Auicenna est sexta primi, animalem uirtutem duas continere potestates, apprehensiuam, & motus compotem. Apprehendendi uim bifariam item distribuit: aut enim manifesta fit apprehensio, ut quum sensu aliquid percipimus: aut clandestina, & latens.

De hac uerò Galenus, & medicorum plerique agentes, quantum ad sanitatis pertinet A custodiam, & ægritudinum curam, trifariam modo distribuisse contenti, Imaginandi uim statuere, qua sensibilia apprehenduntur omnia. Item cogitandi facultatem, siue discernendi, quæ facienda à non faciendis discernit. Sequitur postremò memoriæ potestas, quæ præterita nobis suggerit. De ijs igitur tertio Morbi Galenus agens: deque accidentibus earum, ab imaginatione ducit exordium, ac eius esse nocumentum unum putat, qui dicatur stupor. Aliud quod congelatio, aliud alienatio. Nocumentorum uerò discretiuæ potentiæ aliud dicitur ablatio, sicut amentia. Aliud diminutio, ut stulticia. Aliud corruptio, ut desipientia. In memoriali autem potestate, aut destructio inest actionis, ut in lethargia, aut deminutio motus, & uocatur insania. Est & aliud, quod insaniam item dicimus. Nam alienatio duobua modis fit, aut non bene imaginamur, aut parum rectè recordamur. Porrò imaginandi potentia oblædi sola potest, incolumibus alijs, sicuti Theophilo medicæ artis perito contigisse nouimus: qui quũ decubuisset æger, in angulis domus occinentes arbitrabatur adesse tibicines, cantores'que. Quum'que conualuisset, integra mente narrabat omnia, quæ in ægritudine concepisset. Vnde liquidò coniectatum, discretiuam uim, ac memorialem gradum tenuisse, imaginatione tantum oberrante, ac extra quadrum, quod aiunt, promota. Nam & discernendi potentiæ modo inferri nocumentum potest, cæteris duabus lineam non mouentibus, memorabili cuiusdam exemplo, qui Romæ occlusis ædibus, de fenestris uasa transeuntibus ostentabat, sciscitatus, an allideret? Cæterùm, quia unumquodque suis appellabat nominibus, manifestum fit, memoriam, imaginationem'que minimè oblæsas fuisse, cogitandi, seu discernendi potestatę deminuta: quoniam quid faciendum foret, parum dispiceret. Nam & postremò scitari perrexit, an etiam puerum præcipitaret, annuentibus'que, confestim impegit. Huic uerò diuersam, dum puerum ageret, Galenus expertum se affectionem prodit. Nam quum per æstatem febris quateretur ardore, ex cubili prominentes atro colore festuculas uidere se opinabatur, uestes quoque floccorum plenas. Quos quum subinde carptim colligere adniteretur, & ex astantibus dixisset amicus quidam, Videtis'ne hunc iam floccos conuellere, ac congregare festucas? Aduerti, inquit, quæ dicerentur, nam ratio mihi prorsum constabat. Et rectè inquam dicis, proinde aduertas amplius, ne in phrenetios dilabar malum. Scribit porrò Thucydides, pestilentia quadam atrocius grassante: infectos ea tantam obrepsisse omnium inscitiam, ut parentum, amicorum, & suimet obliuiscerentur. Sciendum præterea, phantasiæ nomen uariè capitum à philosophis, tum à medicis. Est enim quandoque Phantasia intellectus, uel rationis deprauatio, uel cogitationis, proinde à communi iudicio deuios simplex uulgus phantasticos nuncupat. Nam & tertio Interiorum Galenus: Affectio, inquit, quæ dicitur phantasia nil aliud est, quàm intellectus corruptio. Est item phantasia, phantasticæ uirtutis operatio, scilicet motus à sensu secundum actum facto. Ita nanque ab Aristotele, secundo de Anima describitur. Tertiò dicitur phantasia de thesauro, seu uirtute animali formarum susceptarum prius in sensu cõmuni, custode. Ex ijs uerò, quæ latius persequi collibuit, dilucet, opinor, Catulli sensus illis uersiculis: B

Non est sana puella, nec rogate,
Qualis sit, solet hæc imaginosum.

Nam & Cornelius Celsus indidem mutuari lucem potest. Quippe tertio Medicinæ libro, phrenetios species exequens, tertium inquit, insaniæ genus est, cuius species duæ sunt: nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiacem, uel Orestem poetarum fabulæ ferunt: quidam animo desipiunt. Nam quod lepidissimi poetæ sensum ad speculi rationem reuocant nonnulli, aut laruas nescio quas concipiunt, ægri somnia censenda sunt, quæ inter ipsas quoque ineptias euanuerint. Quod æquo animo accipiant quæso, legentes: neque enim mihi cum quoquam commissum, ut Liuiana utamur phrasi, bellum est, imò nec occultius quidem. Verùm uix tempero mihi in tanta plerunque sciolorum inscitia, calamo nimis prurientes, quanquam auribus præstaret. Nostram uerò interpretationem ad uerbum ferè, in Catullum æditis commentationibus, nuper sibi tyrunculus quidam asseruit, uindicias nil ueritus, ut qui æditionem alteram non expectarit. Verùm dicendi genus planè puerile, ut alia taceam, facile ab impostura

A postura lectore uendicabit. Tametsi amplius in eo sibi placet, quàm in annulo Polycrates, ut est apud Libanium. Lego in ueterum monumentis, Thrasylaum eo percipi furore solitum, ut Piræum ingredientes naues, suas arbitraretur. proinde abeuntes, remigrantes'que ingenti applausu excipiebat, quod si qua naufragium fecisset, nil inde mœroris concipiebat. Hunc fratris cura ubi à morbo absoluisset, narrabat, nunquam se uixisse iucundius quàm furoris tempore: quoniam abesset tristicia, uoluptas fusim arrideret. Dignum uerò relatu, imaginosos id genus homines dici passim Byzaros, credo, ab inconditis moribus populorum, qui in Ponto dicuntur Byzares, ut inquit Stephanus, meminit Valerius Flaccus, Byzares'que uagi. Sunt & in eo terrarum situ Macrones quoque, quos ab Eubœa colonos arbitrantur, unde & nomen, quoniam Eubœa quandoque Macris sit nuncupata, quod Dionysius Chalcidensis significat. Alij uerò dici Macronas putant, quia apud eos plures comperiantur macrocephali, id est capitis iusto longioris, ut apud Persas grypos inuenias plerosque, id est adunci nasi. Ex hac doctrina, cuius auctor mihi est Apollonij interpres, demanasse puto, ut hebeti iudicatu, rudes'que homines Macaronas dictitet simplex plebecula, cui sæpe imprudenti allinitur quippiam ex uetustatis colore succulento.

Delirium quandoq; ex imbecillitate contingere. Triplex delirij species, cum risu, studio & agresti mentis ardore. Ecstasis. Iupiter Cappotas. Alieni qui intelligantur, & coalemi. De catacopis, & paracope, & enthusiasmo, Mammacuthis, & diuinaculorũ fraude. Gyrgatum quid. Blennus, blenna. Diana Hemeresia. Lusus regio. Pœcilliæ pisces. Maniæ deæ. Digiti monumẽtum. Ace locus. Potniades deæ. Acmanos regio. Sophronister lapis. Caput IIII.

VErùm, ut incudem eandem subinde, quod dicitur, porrò tundere pergamus, apud Galenum item legimus ex Hippocratis doctrina, mentis commotionem quandoque ex defectu contingere, quo manuum, ac pedum tremores. Hæc si quidem membra propter potentiæ ipsa mouentis imbecillitatem infirmas habent motiones, ita & cerebrum uacillat, delirum'que euadit, quo nomine nec uehemens B admodum id unquam existit cõmotionis genus, sed mediocre & ut quispiam dixerit, iocularе, nugatorium'que, & uelut puerile, ac facetum. Solet enim Hippocrates iocos & nugas uocare insaniam mediocrem, quasi festiuam, non mordacem, nec serio usurpatam. Quod uerò ex defectu nonnunquam contingat desipientia, suggerit argumentum Hippocratis aphorismus, qui septimo libro insertus ita legitur: A profluuio sanguinis desipientia & conuulsio, malum. Idem Hippocrates alibi: Deliria, inquit, quæ cum risu accidunt, tutiora sunt, quàm quæ seriò. Nullum delirium, Galenus ait, citra periculum est: attamen cum risu minus habet discriminis. Quod enim furibundum & efferum & agresti quodam mentis accidit ardore, maximo cum periculo est. In meditullio autem utriusque est, quod cum studio est, serium'que delirium. Omnia uerò deliria cerebro accidunt affecto, siue per sese, siue per consensum & affectum communem. Differunt autem inuicem per causas ipsas efficientes: si enim calore consistit delirium duntaxat, citra nocuum succum, simile quodammodo ei est, quod ex ebrietate contingit. Si flaua bile, cum studio infestat: quæ si impendio cremetur, ut iam ad bilis atræ naturam accedat, insania fit satis furiosa. Plutarchus tria & ipse genera uidetur agnoscere, melancholiam, phrenetin, paracopen. Sunt qui hanc deminutionem interpretentur. Nam idem alibi Plutarchus Catacopos furore percitos intelligere uidetur. Ecstasin, id est ἔκστασιν, Galenus finit ὀλιγχρόνιον μανίαν, id est insaniam perpetem. ἔκπληξις ab eodem dicitur διανοίας ἔκστασις, id est cogitationis stupor, ex repentina consternatione extrinsecus adueniente. Alienos in hoc genere nuncupat Firmicus Matheseos tertio, Si cum sole, inquit, in octauo ab horoscopo loco Mars aut Saturnus fuerint inuenti, facient alienos, deliros, aut phreneticos. Nam qui stulta meditantur & cogitant, Coalemi uocantur. κοεῖν, cogitare indicat, uel sentire: ἠλίθματα uerò fatua dicuntur. Hinc Cimoni cuidam Plutarchus scribit, ob amentiam, Coalemi cognomen factum. Enthusiasmus est quidem mentis stupor, sed ex illustratione diuina. Mammacuthum inuenio quendam fuisse sola illustrem fatuitate, sicuti fuit & Melitides: unde apud Aristopha-

nem, κεχηνότες μαμμάκουθοι dicuntur, id est hiantes Mammacuthi. Hinc factum opinor, ut homines id genus quandoque Mamaluchos dicamus. A Gyrgathum uerò lectum dicebant, in quo mente deuij & spiritibus afflati immundis uincti distinerentur, uersarentur'que. Vnum ueteris imposturæ ac uanæ superstitionis documentum præterijsse hac parte nequeo: halicaccabi radicem solitos bibere uaticinandi callentes, quòd furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolebant. Quia uerò insaniæ persequimur species, uenit in huiusmodi pragmatiam gynæcomania, uenit & ortygomania, doxomania, ornithomania, & id genus alia plura, quum quis in re quapiam debacchatur præcipuè. Blennum Græci, id est βλεννόν, ignauum dicunt, & fatuum. Est & βλέννα apud illos μύξα, id est mucus: sed per π scribere malunt alij, πλέννα. Nec prætereatur illud hac parte, tribus à Gythio stadijs in Laconia lapidem stetisse illaboratum, in quo quum sedisset Orestes, cessasse à furore, Pausanias scribit: ac propterea, inquit, ex Doricæ linguæ proprietate dicitur lapis Iupiter καππώτας, uti ipse interpretor, παρὰ τὸ καππαύειν, quod communi lingua καταπαύειν enunciatur, signat'que sedare. Pindarus in Nemeis, Κρέοσων δὲ καππαύει δίκαν τεὼ πρόδομον κύηρ.

Hoc uerò censeri eo debet grauius, quòd Græcus uir Musurus, Latinéque scientissimus Venetijs, Pausaniæ sensum quæsitus à me, palàm ignorari à se, citra ruborem est confessus. Ab hoc uerò haud ita disparatum illud quoque, esse speluncam in montibus supra Nonacrin, ad quam furentes Prœti filiæ defugerint: sed mox, arcanis quibusdam sacrificijs ac purgationibus, eas in regionem cui nomen λουσοῦς, perduxit Melampus, ac persanauit in Dianæ templo: quam ex euentu, ἡμερᾶσιαν nuncupârunt Clitorij. Sunt hi Arcadiæ populi, & Clitor fluuius, qui in Aroanium influere narratur: in quo flumine reperiantur pisces pœcilliæ, quibus sit uox turdorum assimilis. sed sunt, qui parum constanti fide id proditum uelint. In Arcadia porrò pergenti ex ciuitate quam μεγάλην uocant, Messeniam uersus, dearum occurrit templum, quas & regionem simul templo circumiectam, μανίας nuncupant. Eas eruditi Eumenidas interpretantur. Illuc item furore correptum peruenisse Orestem ferunt. Quin & à templo haud longè fuisse supercilium, in quo uiseretur δακτύλου μνῆμα, id est digiti monumentum: quod furoris ui ibidem digitum sibi Orestes arrosum uorâsset. B Quo facto, Eumenidas illi se albas ingessisse, quum prius nigro colore occurrerent formidolosæ, ac ita demum resipere cœpisse. Vnde & Ace, id est ἄκη, dicitur locus, ubi adhibita primum medela est. Apud Potnias Bœotiæ ciuitatem fuisse puteum legimus, ex quo si aquam hausissent equæ indigenæ, furoris ui concitabantur. Sed & inde Potniadas nuncupari deas, comperimus, quas μανιοποιοὺς interpretantur. Ab Lycophronis proditum interprete est, Melanthium Antiochiæ regionem, quia inibi à furore Orestes interquieuisset, cœpisse Amanon dici. Brocum, accentiuncula in fine locata, stultum accipiunt Græci. In priore autem syllaba attelabum indicat uox, & locustam. Broccos intelligunt Latini, quibus prominent dentes. Brocci ciuiusdam meminit Cæcilius, alterius etiam Seneca. Illud porrò adiecisse nil obfuerit, Herculem insania uehementius agitatum, quum uel Amphitryonem interfecturus uideretur, lapide à Minerua impacto, esse consopitum, ac lapidem σωφρονιστῆρα nuncupatum. Verùm fœcunda in gente Meneni, ut Horatius inquit, uersari diutius, abutentis ocio fuerit. Id itaque quod sequitur, perpendisse maius operæprecium sit.

A quibus traditum sit, ingeniosos melancholicos esse: ac quæ sit eius rei ratio. Bilis atræ species. Lux sicca, anima sapientior, quid significet. Cholera quid.

Caput V.

PLato in libro de Scientia, ingenio pollere eos precipuè scribit, qui furore quodam percipi atque concitari soleant. Democritum quoque prodidisse, animaduertimus, ut quisque ingeniosissimus sit, ita maximè quati furore. Quod ipsum & in Phædro approbari uidetur, ubi enotatum inuenias, Poeticas fores frustra absque furore pulsari: quanquam haud ambigo, diuinum quendam intelligi afflatum ea parte à Platone. Verùm nec eum ipsum naturæ rerum periti astruent contribui, nisi melancholicis. Sed & Aristoteles, quoscunque in quauis facultate prestantes melancholicos extitisse pronunciauit: Vt me (inquit Cicero) non pœniteat hebetiorem

esse.

A esse. Nam & heroica dicitur affectio, id est ἡρωικὸν πάθος. Cæterùm cur ita cōtingat, hoc est quod diu & anxiè quærimus. Nam sunt quibus Aristoteles parū satisfaciat, affectantibus semper ingeniorum acuminibus quiddam adiposius, plenius, diuinius. Proinde in hac quasi comitiaria doctorū statione imbuti ipsi utriusq; philosophi mysterijs, præcipuè tamen Platonicis, medicæ quoque artis claritate illustres, tam abditæ quæstionis inuolucra, fulti etiam ope diuina, sic fermè explicare aggrediuntur. Vt primùm quidem melancholiam, id est bilem atram esse duplicem contendant: quarum alteram medendi scientiam professi, physicen, id est naturalem dictitent: alteram uerò adustione contingere, asseuerent. Et physicen quidem nō ferè aliud uolunt, quàm densiorem sicciоremq; sanguinis portionem: κατακεκαυμένην uerò, id est adustam, in quatuor species partiuntur. aut enim naturalis melancholiæ, aut sanguinis purioris, aut bilis, aut pituitæ salsioris combustione concipitur. Ex adusta, iudicio & sapientiæ nocumenta inferuntur. dum enim exardescit humor is, crematurq;, furorem concinnare solet, & concitationē commoliri. Sicubi uerò restingui contingit, eo quod subtilius est clarius'ue euanescente, unaq; modo fuligine uelut subsidente tetra, stolidi concinnantur & stupidi. hunc uerò habitum, melancholiam dictitant propriè, amentiamq;, atque item uecordiam. Solam uerò bilem atram, quæ physicè nuncupatur, iudicium confouere atq; sapientiam compertum est. Nec tamen id censeri perpetuum debet. Nanque si sola sit, ab omni sequestrata admixtione, nigricante nimium densaq; mole, spiritibus fuscedinem inijcit, animo terrorem, hebetudinem ingenio impertitur. Quo nomine Moralium septimo Aristoteles: Biliosus, inquit, atra bili nec ad consultandum omnino est aptus. Si uerò simplici commmisceatur pituitæ, quum frigidus obstiterit circum præcordia sanguis, crassa quadam frigentis naturæ ui, ignauiam conciliat & torporem. Oportet autem atram bilem neq; paucam esse, adeò ut sanguis, bilis, spiritus ueluti suffrenatione deficiantur, unde ingenij prouenit inconstantia & memoriæ fluxus. Nec rursum exuberare adeò, ut ceu molesto succumbentes oneri, à marcore uix excitari posse uideamur. Proinde necessarium omnino, quantum eius patitur ratio, esse eam prætenuem. Tunc enim absque
B nocumento fortè largior etiamnum admittetur, etiam si in bilis fuerit æquilibrio, quod ad pondus attinet. Exuberet itaque bilis atra, uerùm subtilissima, nec tenuioris pituitæ circumfusus desit humor, ne inarescat omnino, fiatq; durior protinus. Non tamen usque promisceri pituitæ uolumus, præcipuè si largior ea fuerit & frigidior, ne inde algorem contrahat. Sed bili sanguiniq; ita promisceatur, ut ex tribus unum consurgat corpus, dupla sanguinis ad reliqua duo proportione compositum, ubi octo sanguinis partes, duæ bilis, duæ item bilis atræ portiones existant. Accendatur quadantenus à duobus illa bilis atra, accensaq; fulgeat, non uratur. Hoc significasse illud Heracliti uidedetur: Lux sicca, anima sapiētior. Spiritus ex hoc humore creati primò quidem subtiles sunt. etenim sub angustioribus atræ bilis eiusmodi compressi meatibus, uehemētiore ob unitatem calore in primis attenuātur, perq; arctiores expressi meatus, subtiliores erumpunt: deinde calidiores similiter, atque eadem ratione lucidiores: tertiò agiles motu, actione uehementissimi: quartò item stabili solidoq; humore iugiter emanantes actioni diutissimè seruiunt. Tali autem animus noster obsequio fretus, indagat uehementer, perseuerat inuestigando diutius: facilè quæcunq; peruestigauerit, inuenit, clarè perspicit, syncerè dijudicat, ac diu retinet iudicata. Obiter uerò hic legentes commoneo, ne omissum studiosis decoquat: choleram non (ut uulgò) pro bile, uerùm pro intestinorum affectione à medicis capi, duobus generibus apud Hippocratem: alteram enim ὑγρὰν dicit, id est humectam: de qua ex Paulo facta nobis mentio alibi est: alteram uocat ξηρὰν χολέραν, hoc est siccam choleram eadem productam ratione ac causa, & in eisdem, at citra uentris solutionem & uomitus: uel (ut Galenus ait) ἄνευ ῥύσεως κοιλίας καὶ ἐμέτων.

Sunt qui ita finiant, χολέρα ἔκκρισις κάτωθεν διὰ γαστρὸς, καὶ ἄνωθεν διὰ στόματος ἐμετός.

Dicitur inde cholera quoq; fistula uel canalis, quo uibratior è tegulis defertur aqua. Sed nos iam prætorium dimittamus.

De cicadis acanthijs, & achetis. Tettigonijs, cercope, ac calamæa. Mulieribus ornamentũ esse silentium, Acation quid, & oneuon, ac oneui piscatores. Cur cicadarũ aliæ canãt, aliæ minus. Enceladus quid, bombycia. Entomia. Aethaliones cicadæ cur. Alia item de cicadis non ingrata, & ex Platone fabella repetita. Caput VI.

Cicadas quasdam inuenio in Græcorũ libris uocari acanthias, non quia (ut Suidas inquit) species sit hęc insecti illius: sed epitheton est obuersantis inter spinas, quas illi acanthas uocant. Sicut etiam achetas, nõ cicadæ species est: sed epithetõ, ἀπὸ τοῦ ἠχεῖν, hoc est à cantu, ueluti argutã dicamus. Stephani monumẽta præferunt, ab Athamanũ urbe in Aetolia, quam Acanthon dicunt, nuncupari acanthias cicadas: quæ quoniam ferè consilescant, ut Simonides attestatur, inde receptũ, ut qui non loquãtur, eo ferè exprimant nomine. Vnde & illud Hermolai Barbari: Malui diuinator uideri, quàm Aetolia cicada. cui displicet, meminerit, Aristarchum nõ alia magis ratione uatem existimatũ, quàm quòd librariorũ aut uetustatis in Homero uitia uel cum famæ periculo scrutari uoluisset. Quod si est, Pontani solertiam mirari licet, qui in libro de Aspiratione, lenam Acantida Propertio de loquacitate nuncupatã, & aurũ offensaculis, prodere sibi permisit. Nisi quòd apud Theocriti interpretem obseruatũ est, dici acanthida auem colore uariam, uoce λιγυρὸν, id est stridulam, quam ex uarietatis ratione pœcilidam item nuncupẽt. In spinis, quas acanthas uocant, habitare Aristoteles & Alexander scribunt. Appellantur aues hoc genus acanthilides quoq;. Sunt ex Græcis, præsertim de Grammaticorũ decuria, qui manifestũ putent, masculas cicadas canere, quæ apud Hesiodũ dicantur achetæ. Esse uerò mutum fœminarũ genus, quæ nuncupẽtur tettigoniæ, documento etiam nobili, fœminis præcipuũ ex silentio adesse ornamentũ: unde sit illud Sophoclis ex Aiace mastigophoro, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Conferre ad idipsum, & lusciniarũ fœmellarũ ἀμελὲς, id est cantus priuationẽ. Auctor Pausanias est, cicadam maximã nuncupari achetam. At ἐλάχιστον τεττίγιον, id est minimam cicadulam, dici cercopen, id est κερκώπην, etiamq; calamæum. Quæ sit post hanc, titigonium, fortè à uerbo πτίζειν, de quo alibi hoc Opere facta nobis mentio est. Acation uerò, ad achantias spectat nihil. nam nauiculæ species eo intelligitur nomine, utrinq; remis agitata: sed sic, ut remigum unusquisq; δικωπίας ἐρέτοι, id est remos ducat duos. Hoc eo intertexui libentius, quoniam uerbi cõmeminit Plinius, & id incuriosius explicatur, etiam Græcorũ plerisq;. Scitu dignum & illud, oneuon dici machinam summis acatiorũ partibus impactam, qua circumpositis funibus, extraherẽtur è profundo grauissima quæq;, adeò ut piscibus suffertũ rete nullo negocio uel homines duo ualeant educere. Sunt ex piscatoribus, qui elecaten uocent, id est ἠλεκάτην. Piscatores ipsos ea operantes inueni, qui oneuos item dicant. Cæterùm nobis in semitam deniq; redeundum. Quæramus igitur, cur'nam cicadarũ aliæ canant, mutis quodam modo alijs? Nempe, ut quinto de Animalium historijs Aristoteles ait: ὁμοίως δὲ ἔν τε τοῖς μικροῖς, καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις. οἱ μὲν διῃρημένοι εἰσὶ τὸ ὑπόζωμα, οἱ ᾄδοντες: οἱ δὲ ἀδιαίρετον ἔχοντες οὐκ ᾄδουσι. Sunt inquit, quæ canunt, præcinctu diuiduæ, siue maiores, siue minores sint: quæ autem non canũt, indiuiduæ constant. Sed planius in libro περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, id est de Morte & uita: Habent, inquit, animalia id genns pleraque diazoma, id est præcinctum, cui insitus est spiritus: is quandoque foras mouetur, quandoque uerò ediuerso. unde contingit nunc eleuationem fieri, nunc depressionem eiusce pelliculæ. Quum enim exit spiritus, attollitur: sicut ingrediente, deprimitur. Perinde enim insectis portio ea mobilis est, ut in spirantibus pulmo, & in piscibus branchiæ. Porrò pellicula concussa faciunt sonum. Sicut in calamis pueros interdum uidemus factitare, quibus prætenui folliculo indito, sonum eliciunt. Sic & cicadis, quæ canunt: calidiores enim sunt, & immò spiritalis motus maior, ut interpretatur Thomas. Proclus uerò Diadochus, ὁ τέττιξ, inquit, ᾄδει ὑπὸ ταῖς πτέρυξι τρίβων ἑαυτὸν, καὶ τὸν ἦχον ἐκπέμπων. id est, canit cicada, seipsam atterens sub alis, atque ita sonum emittens. Plinius ex Aristotelis doctrina, uocem non habere scribit, nisi quæ pulmonem & arterias habent. Idcirco & insectis sonum esse, non uocem: intus meante spiritu, & incluso sonante. Verùm, alia murmur ædere, ut apes: alia cum tractu stridorem, ut cicadas. Quia uerò hoc genus intus habere sonum uisitur, hinc enceladum insecti speciem appellari, astruunt grammatici. Vniuersim uerò bombycia uocant

quidam

A quidam, à bombo, ut opinor: ſicuti ab inciſuris, entomia, id eſt inſecta. Scribit Theocriti interpres, dici cicadas quandoque æthalionas, παρὰ τὸ αἴθεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. id eſt, quia à ſole amburantur: concinere enim tum, ubi cauma fiat, id eſt inardeſcat amplius calor. Fuit & ab hoc animali ueteribus concinnata comminatio, χαμόθεν οἱ τέττιγες ὑμῖν ᾄσονται: id eſt, à terra uobis concinent cicadæ. Significatur enim agri uaſtitas cum arborum exciſione. Verùm ſic allegoricè pronunciatum uehementius grauiusq́ putat Demetrius Phalereus. Quæ uis ſua eſt orationis conciſæ. Propterea & ſymbola ob breuitatis aſsimulationem, efficaciora multò ac grauiora cenſeri. Quod enim breuius profertur, multorum ſuſpicionem præſtat. Porrò lepidam ex Platone cicadarum fabellam haudquaquam hîc tranſgredi debemus. Apud quem Socrates in Phædro aſtruit, in meridie non dormiendum, ne (inquit) à cicadis rideamur. Nam quos uiderint agentes ut oportet, illis præmium tribuunt, quod deorum conceſsione traducere ad homines poſſunt. Fertur enim hoſce olim homines fuiſſe ante Muſas. Natis inde Muſis, cantuq́ monſtrato, illorum nonnullos uoluptate cantus uſqueadeò delinitos fuiſſe, ut canentes cibum potumq́ negligerent, imprudenterq́ perirent, ex quibus deinceps cicadarū genus ſit propagatum, munus hoc nactum à Muſis, ut alimonia non indigeat: ſed abſq́ cibo & potu, quamdiu uixerit, cantet. Poſtea uerò ad Muſas proficiſcatur, quam quis hîc muſam colat, renunciaturum. Ergo Terpſichore renunciantes, qui præcipuè illam in choreis cœtibusq́ celebrârint, eam ipſis propitiam reddunt, atq́ itidem alijs pro ſua cuique uenerationis ſpecie.

Nil uideri abſq; luce. Colores uariari pro lucis diuerſitate. De columbarum collo. Lucretij locus declaratur. De iridis coloribus, & apparentijs quas uocant ſymphaſis. De luce nonnulla. Entelechia colorum. Caput VII.

MAthematicæ diſciplinæ ac naturaliū rerum ſtudioſi, nil uideri abſq́ luce, proinde nec diſcerni colores quoq́ abſq́ luce eadem, ualidis argumentorū comprobant rationibus. Aſtruitur & illud, ut conſequens, corporū colores apud uiſum diuerſos euadere pro lucis diuerſitate ſuper ipſos orientis. Nam in claritate
B mediocri turbidiores plerunq́ uiſuntur, in illuſtri uerò clari ſcintillantesq́. Argumentum euidēs, in ſolis deliquio colorata omnia, inſita priuari uenuſtate. Liquet id amplius in columbarum mirè ſplendicantibus pennulis, quas in earum collo conuiſimus. nanq́ etiam ſi unius ſint coloris, uarijs tamen aſpectibus uariè illuſtratæ ſub differēti ſpecie oculis exhibent ſeſe. Cuius ratio eſt, quia mouēdi uim à luce color ſuſcipit: quo uerò amplius ab illa mouetur, amplius & ipſe mouet. Imbecilliores autem colores eſſe in intenſioribus, ſicuti imperfectum, in eo quod perfectum eſt. Ideoq́ pro lucis complemento eſſe coloris completi gradum in mouendo. Quòd autem de columbæ pennulis aſtruximus, ſciendum, quoſdam exiſtimare, diuerſos re ipſa eſſe inibi colores, diuerſasq́ ſuperficies ex diuerſarum portionibus pennularū radiantes. Verùm diſertiſsimè ſuper ijs libro de Rerum natura ſecundo, Lucretius hiſce uerſibus commeminit:

Qualis enim cæcis poterit color eſſe tenebris,
Lumine qui mutatur in ipſo? propterea quòd
Recta aut obliqua percuſſus luce refulget.
Pluma columbarum quo pacto in ſole uidetur,
Quæ ſita ceruices circum, collumq́ coronat.
Nanq́ aliàs fit, uti claro ſit rubra pyropo:
Interdum quædam ſenſu fit, uti uideatur
Inter cæruleum uirideis miſcere ſmaragdos.

Sed, ut plenius Lucretij ſenſa referemus, ubi rectam appellat lucem & obliquam, aſtruunt mathematici, ſolis lumen aut primarium dici, aut ſecundarium, aut tertiarium, & deinceps. Et primarium quidem intelligunt, ubi illapſus ſunt radioſi. Secundarium, uel accidentale, in loco illuſtrato ab illapſu eiuſmodi, qui obliquè per omnem partem medij diffunditur, ut eſt cubiculum totum. Tertiarium, quum ex ipſo cubiculo lucem recipit locus alius, alioqui opacus. Columbini colli ſubmutantis colores meminit Hieronymus aduerſus Ioannem Origenis ſectatorem. Columbarum, inquit, colla ad ſingulas conuerſiones colorem mutant. Sed & Martianus de Nuptijs Philologiæ: Arce-

ſias, inquit, collum intuens columbinum dubitabat: ſiquidem hac permotus uarietatis A
incertitudine, amplius aſtruere ἀκαταληψίαν cœpit, id eſt incomprehẽſibilitatem. Sed & Nero Cæſar diſertiſsimè, ut primo Naturalium quæſtionum Seneca tradit:

Colla Tiberiacæ ſplendent agitata columbæ.

Quo tamẽ uerſu legi commodius Cytheriacæ poteſt, ſed ſyllabæ menſus nonnihil refragatur. Meminit & Academicorum ſecundo M. Tullius. Neq; uerò hoc loco expectandum, ut de remo inflexo, aut de collo columbæ reſpondeam. Non enim is ſum, qui quicquid uidetur, tale dicam eſſe, quale uideatur. Et rurſum: Nam & in remo ſentio non eſſe id quod uidetur. Et in columba plures uideri colores, nec eſſe plus uno. Quod ad ſyllabam attinet, uariatum in ea comperias, uti Metamorphoſeon quintodecimo:

Armigerumq; Iouis, Cythereidasq; columbas.

Sed enim ut ad colorum rationes regrediamur, aduertendum amplius, eſſe colores in corporibus ex elementorum refractione coorientes, quibus compinguntur. Hoſce uerò haudquaquam ſpeciem uariare ex lucis ui, quin album ſemper ſit album, & nigrum, nigrum: niſi quatenus intenduntur, uel remittuntur. Sunt & colores, quos apparentias dicunt recentiores. Nam apud Firmicum inuſitatius quandoq; dici aduertimus, homines bonæ apparentię. Ariſtoteles primo de Generatione, συμφάσεις appellauit, ut in iride, ubi uiſitur color rubens, quem minus uſitatè rubeum idem dicit Firmicus, ni mendoſa ſunt exemplaria: rubens inquam, albido permixtus: quia materia eſt rara, & radius ſolaris fortior. Conuiſimus autem ſolis lucem ferè coloris eius. Quòd ſi denſior fuerit materia, & imbecillior radius, reſilit obſcurus ac nigricans color, qualem in nubibus cernimus. Colores autem intermedij, cuiuſmodi cinericius eſt, fiunt ubi materia denſet minus, & radius ſit aliquanto fortior. In urina porrò ſubinde mutãtur colores, ſi in ſolari radio inſpectetur. prouenit autem id ex uarietate lucis ſolis, qui quum in motu perpetuo ſit, nunc unum oſtentat, nunc aliud. Propterea medicorũ periti in luce temperata diſpicere malunt. Quod rurſum ad irim ſpectat, prædicant ruſticiores, oſtentante ſe inibi colore rubro, albido adiuncto, haberi fertilitatis prognoſticum. Ratio uerò eſt, quia quum rarior ſit materia, facilè peruincitur à ſole, ut inde pluuiæ iuges aut largæ cõſequi nequeant, quæ plurimùm ubertati ſeminum officiunt. Sed ratum & quodam modo decretorium hoc cenſeri haudquaquam debet. Lucem uerò Ariſtoteles ſcribit, corporis intelligi qualitatẽ luminoſi, ab eodem profluentem, ut formam in diaphanum. Quam ob rem exceptum ab eo lumen actum eius eſſe, id perficientem, à quo ſuſcipitur: nec id ſubſtantiali ratione, uerùm accidentis potius. Nec me fallit, in Ariſtotelicos aciem ab Auguſtino dirigi, ac bellicum cani quodam modo, dum diſceptatur, ſit'ne lux ſubſtantia an accidens, quando ſuperficie una eademq; duo poſſe ambiri corpora, plura ſint argumento, ueluti cineris cum aqua permixtio, candens ferrum, ignis fumo perfuſus. Luminis porrò egreſſum ab corpore lucido, exceptum obiecto terminato, uocant Peripatetici colorum entelechiam. B

Quid foret robur in carcere, & quæ dicantur digna robore: ac de Prytanei alimentis, & theſauro. Dechas locus carceris. De Philopœmene paucula. Iuuenalis locus, & Propertij alter explicatur. Item uocabula nonnulla ad carceris loca pertinentia. Tullianum. Cœadas locus. Aureis cathenis nocentes uincire, Aethiopum fuit. Orygmata. Anancæũ. Sphalos. Strophæus Mercurius. Lethe Perſarum carcer. Spoliarium.

Caput VIII.

Carcerem ſcribit Cicero in L. Catilinam libro ſecundo, uindicem nefariorũ ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtros eſſe uoluiſſe. Et T. Liuius ab Vrbe condita libro primo, Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis, quum in tanta multitudine hominum, diſcrimine rectè an perperam facti confuſo, facinora clandeſtina fierent: carcerem ad terrorem increſcentis audaciæ media urbe imminentem foro ædificaſſe. Nec ſatis: ſiquidem humana rabie latius etiamnum ſerpente graſſanteq;, in ipſo etiam carcere, formidoloſo diroq; aſpectu locus alius requiri cœpit, quando quotidiana & proinde leuia remedia parum efficacia noſcerentur. Robur edidère nomen, quo maleficum genus hominum præcipitabatur: ſic nuncupatum, quòd ante arcis robuſteis includeretur, ſicuti

Sex.

A Sex. Pompeij fragmenta nos perdocent, & significasse Plautus, deprehenditur, quum ait: Ego uos ambo in robusto carcere ut pereatis.

Hinc facinora magnitudine rara, nouitate dira & inauspicatissima, robore digna, magnis auctoribus appellari solent. Quod uidetur Apuleius confirmasse in oratione disertissima, ut Augustinus dixit, de magia: O' mirum, inquit, commentum: ô subtilitas digna carcere & robore. Sicuti ratione diuersa Pritanei digna alimentis nuncupantur, quę cum uirtute perpetraris. Nam Atheniensibus maximus hic honos. quod Socratis exemplo de Oratore libro primo comprobat Cicero. Sed & Maximus Valerius exemplorum priscorum libro sexto, de robore quosdam præcipitatos scribit. Meminit Titus quoque Liuius, Asiatici belli octauo libro. Non desunt, & quidē multi æris homines, nulli rei, præterquam sibi freti, qui illud Iuuenalis,

Horrida quale facit residens in codice pellex,

quicquam ad hoc pertinere aucupentur. Et cæcos syluescentes'que doctores nugas ineptiolas'que, hallucinatione ridicula, effutire meras pronuncient, quum Satyrus dubio procul codicis nomine συμβολικῶς, & opertè robur intellexerit, in quod meretricula iam magno natu ob perpetratum scelus fuerit impacta, atque inibi nendo uitam sustentare solita sit. Verùm hæc commenta etiam si uera maximè forent, nimis accersita, nimis'que coacta sunt, uix'que doctrinæ & acuminibus cohærentia poetæ illius. Quid, quòd si intenderis, oppugnante nullo reuicta æquantur solo? ac (quod aiunt) media tenentur, tanquam citharœdi procœmium, afflicta, nec coalita. Quid enim minus facere mortua potest, quàm nere? De carceris robore præcipitabantur nocentes, ut præpositæ probant auctoritates non in custodia detinebantur. Quod uerò ad huius opinionis fulcimentum, & uelut tibicinem aduocatur Propertius, id totum nil esse intelligo: sed & alij intelligent: quod ut fiat facilius & syncerius, uersiculos poetæ subtexemus:

Et grauiora rependit iniquis pensa quasillis,
Garrula de facie si qua loquuta mea est:
Nostraq; quod Petale tulit ad monumenta coronas,
B Codicis immundi uincula sentit anus.

Primum rogo uos eruditi omnes, qui non ad Aristophanis modò lucernam euigilastis, sed Cleantis quoque, & (quod Fabius ait) in sudata ueste durastis, fuligines lucernarū bibendo, ad procinctum enixa uirtute dum tenditis, quod 'nam est hic robore dignum crimen? Deinde, quo iure zelotypa mulier ancillam minus ad animum respondentem in publicæ pœnæ locum intrusit? Quò nam modo præterea duæ sententiæ cohærent. nec dissimilitudine dissultant? Quæ me impensius (inquit Cynthia) laudauit, dat pœnas, & pensa grauiora cogitur perficere. Petale, quia coronas tulit ad monumenta, non neruo debetur, sed protinus impingitur in præcipitij locum publicum. Extrita mihi ista uidentur. Qui intriuit, totum exedat: & quas faber struxit compedes, ipse ferat: sicuti iactatum prouerbio est, & meminit Ausonius. Verùm, ne quis in hisce libellis Rhodium putet sacrificium, desinamus aliena grauius aut insectanter conuellere. neque enim proposita nobis obstrigilatio ulla est, nec doctorum hominum dispendio gloriolas inanes captamus, tunc enim Homericum illud posset grauius insusurrari:

ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.

Monitos tantum legentes uolumus, quid senserint alij, quid'ue ipsi promamus in album, οὐ πρὸς ὑπολαμβάνοντας, id est non idem opinantes. Candore eodem ac simplicitate, sicubi lapsi fuerimus, reuocent ad libram, quoniam hominis est in pluribus conniuere: nam & ipsi nostra quoque allisuri uidemur (neque enim ita nos amamus aut miramur, ut nesciamus perdere) sicubi potior se ostentarit ratio. Et cum riuali, & sine riuali posteritati allaboramus. Redeo igitur ad institutum. Si M. Tullij ingessero illud ex Oratione pro Murena: Lacedemonij, inquit, quotidianis epulis in robore accumbunt. Cretum nemo gustauit unquam cubans. Est prouerbium quoque festiuissimum compar priori, sed ambiguitate & significatu remotiore festiuius, thesauro dignus, in eum qui teterrimo supplicio flagitijs adobrutus sit differendus. Docent T. Liuij, & Plutarchi monumenta. Etenim ad auctoritatum tibicines recurrendum perpetuò, quibus arrecti stemus, sicuti uarris indago, id est plagarum series. Thesaurum fuisse domicilium subterraneum

raneum apud Messenios, neque auras, neque lucem exterius excipiens. Nec ullæ carceri A
fores erant, saxo immani intruso occludebatur. In quem quum magnus Græciæ imperator Philopœmen fuisset impactus, mox hausto ueneno interijt. Hic est obiter is Philopœmen, quem Græcia post eximias antiquissimorum ducum uirtutes, perinde ac extrema senectute filium, in ducem produxisse narratur. De quo item nobile est Romani cuiusdam elogium, fuisse hunc inter Græcos postremum, flaccescente iam illa animorum ingentium (ut assolet) fertilitate. Sicuti & Brutum pronunciauit quidam Romanorum ultimum. Legimus porrò apud Plutarchum eundem, Spartani carceris locum fuisse Dechada nuncupatum: in quo ultimo destinatos supplicio strangulari, mos fuit. Id uerò nocturno tempore solitum fieri, libro quarto Maximus docuit Valerius. Tale fermè apud Romanos erat Tullianum, locus in carcere, ubi paulùm ascendisses, ad læuam circiter pedes duodecim, depressus humi, eum muniebant undique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus uincta, sed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis facies eius erat. In Tulliano fuisse Lentulo fractam gulam, in Catilina Historicus scribit. Apud Spartanos item locus erat Cæadas nomine, cuius historia prima commeminit Thucydides: ut apud Siculos quoque, in quem maleficum genus hominum conijciebant. Apud Persas domicilium fuit cineribus refertum. Illud uerò scitu iucundum, apud Aethiopas moris fuisse, nocentes aureis catenis uincire. Inuenio & orygmata dici loca, in quibus scelerati excarnificarentur. Xenophon Rerum Græcarum libro quinto, Anancæum uidetur pro carcere accepisse: sicuti Isæus quoque. Et δεσμοφύλακα pro carceris præfecto. Callisthenes uerò, ut docuit Harpocratio, anogæum accipit, hoc est cœnaculum supra terram. Quidam etiam pro uirili membro capiunt, quòd sit necessitatis commercium. Pentesyringon in carcere fuisse, Pollux scribit, lignum, & item sphalon, sicut tympanũ inter carnificis recenset instrumenta. Videtur & strophæi, quem Mercurium intelligit, statuam in carcere coli solitam, insinuare. Auctores sunt nobis, apud Persas fuisse carcerem nomine Lethen: in quem impingebatur nemo, nisi moriturus: quæ causa loco nuncupationis rationem præstat. Spoliarium dici quidem uidetur, spoliorum receptaculum. At Senecæ, Lampridióque locus excarnificationi dicatus. B

Carceris genera. Quid ceramus, & ceramicum flagellum, & domus. De Labyrintho, *barathro, œcema, chamætypia, galeagra.* Latomus, *latomis, latypis, lithurgice,* Tullij, *lithotriuice, cauea. De canis cubitalibus, Tulliano, libera custodia, comperendinatis reis, Charonia ianua: item de Metœcio pluscula. Scaphephori.* Xenocratis *historia. Scyros, Scyrotes lapidarij. Lithologi. Cotoriæ. Las. Lapersæ. Laos populus cur. Listrotum. Listri. Liturgia. Cæeti. Coi. Orescoi. Aristomenis historia. Ancones. Tarichempori. Caput IX.*

Carceris genera ueteribus tria fuisse inuenio: unum, quo immodesti & parum exculti compellerentur, ut noctu à doctis condocefierent, & bonarum artium professoribus, quæ ad bonos mores & uitæ modum pertinerent. Alterum, quo ære alieno impliciti, & qui carceris tædio ab inita uitæ petulantia absterrendi sunt, detinerentur. Tertium, quo immanibus præsignes flagitijs, cœlo & hominum cœtu indigni: uitijs ac uitæ turpitudine defamatissimi, ac propediem plectendi, tenebris'que & pedori addicendi intruduntur. Carcerem Cyprij ceramon uocant. Id & Homerus testari uidetur Iliados quinto, ubi Martem scribit, ab Oto & Ephialte in uincula coniectum,

χαλκέῳ δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας:

id est, decem ac tribus mensibus æneo in ceramo uinctus iacuit. Eruditiores tamen eo uerbo ollam accipere malunt. Obiter dignum scitu, in Georgicis ab Didymo proditum, fructus ex arbore non dilabi, si Homericum hoc inscribatur carmen: quod & decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, relatum aduerti. Et quia ceraminæ dicuntur item figlina, inde ceramicum flagellum pro ostracismo positum. Cerama tamen scribit Athenæus, dicta quamuis argentea forent, uel aurea. Athenienses uerò, qui mitibus nominibus & mansuetis rerum tristiciam obtegere consueuerant, urbanéque minuendo, uim atque atrocitatem lenire, carcerem domum nuncupabant: sicuti tributum, coordinationem ciuitatis. Sunt qui labyrinthum quoque nil aliud, quàm carcerem fuisse tradant, in quo non

A foret incommodi quippiam, niſi quòd qui aſſeruabatur, effugere non poterat: unde &
labyrinthum dici putant, quia λα ſit particula uocum intendens notiones, & βύειν ob-
turare ſignet, ac claudere. Ex quo & labyrinthodes, pro flexuoſo poſitum, id eſt, λαβυ-
ρινθώδες. Tralatum & in nugaces nomen, παρὰ τὸ πολλοῖς κύκλοις λόγων χρῆσθαι. Eſt item
labyrinthus Theocrito, piſcatorium inſtrumentum, καὶ ἐκ σχοίνων λαβύρινθοι. In hoc il-
lud obiter adnotandum: in Plutarchi monumentis proditum, Non uideri ſimile ueri,
Minoen Athenienſium iuuenes, tributi nomine ad ſe quotannis miſſos, perdidiſſe: ſed
ad miniſterium potius ſubſeruaſſe ſibi. Ex quibus propagati multi, & Cretenſium ha-
biti numero, Delphos quandoq; ſunt miſſi. Proinde Bottiæorum filias generis memo
riam colentes, feſtis diebus cõcinere aſſueuiſſe, ἴωμεν εἰς ἀθήνας, id eſt, eamus Athenas.
Barathrum Athenis, ſiue (ut enunciant alij) berethrũ, locus erat profundior, putei mo-
do, in quem nocentes deturbabant. Eius ſuperiora dura quidam erant ac rigida, infi-
ma uerò laxa & mollia, ut deſcendentes facilè demergerentur. Abuſus uidetur dictio-
ne hac in Philippicis Demoſthenes, ut inquit Harpocratio, & pro pernicie tantum ex
tralatione poſuiſſe. Barathros genere maſculino putat Ammonius, homines dici ba-
rathro dignos. Barathra tamen propriè cataractas uocant, uel (ut Arcades uocant) ze-
rethra, id eſt, excauata loca, in quæ demergantur flumina, παρὰ τὸ βαίνειν, ab aquarum
ingreſſu, uel quaſi, ἄβατα, quod ex cauitate peruia non ſint, nec adeunda. Sunt qui cœ-
noſa eo nomine loca intelligant. Οἴκημα Græcis ædificium quidem eſt, ſed & pro car-
cere poſitum inuenias: unde eſt illud hiſtorici Dionis, Quum iuſſiſſet Cæſar Catonem
duci in carcerem, ac is promptiſſimè ſequuturus uideretur, nec pauci comitarentur, af-
fuit & M. Petronius, qui ab eo increpitus, quòd ante ſenatus dimiſſionem digredere-
tur, Malo (inquit) eſſe cum Catone ἐν τῷ οἰκήματι, quàm hic tecũ. Indicat ea dictio cha-
mætypion quoq;, id eſt, impudicarum locum, quod inibi ineunt iacentes. Scribit idem
hiſtoricus, ab Caligula plures in galeagram coniectos necatosq;. Apud Herodotum
hiſtoria tertia, uidetur Gorgyra eſſe ſubterraneus carcer: nam ea uoce indicant Græ-
ci priuatim cuniculum, ſeu cloacam, qua defluunt aquæ. Iam uerò latomias Syracuſa-
B nas quis non nouit? Eas à Dionyſio crudeliſſimo tyranno factas, Cicero auctor eſt in
Verrem libro ſeptimo. De ijs Cicero idem alibi ita refert, Latomias Syracuſanas om-
nes audiſtis, pleriq; noſtis: opus eſt ingens, magnificum regum ac tyrannorum: ex ſaxo
totum eſt, in mirãdam altitudinem modo depreſſum, & multorum operis penitus ex-
ciſum: nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum undiq;, nihil tam tutum ad cuſto-
dias nec fieri nec cogitari poteſt. In has latomias, ſi qui publicè cuſtodiendi ſunt, etiam
ex cæteris oppidis Siciliæ, deduci imperantur. Latomias dici carcerem Syracuſis Sicu
lorum lingua, Pedianus auctor eſt. Alij apertius, quòd inde exciſi lapides fuiſſent ad
urbis ſuſtructionem. Locus eſt Sabini apud Senecam Controuerſiarum quinto: Ne, in-
quit, quenquam ueſtrum decipiat nomẽ ipſum, Latomiæ illæ minimè lauta res eſt. Sed
& Polemo ſophiſtes, ut eſt apud Philoſtratum, quum lapidoſo articulorum morbo in-
feſtaretur, medicis ſubinde inferebat, perfoderẽt cæderentq; Polemonis lithotomias.
Extat obiter apud eundem, Herodis de eadem re id pertritum: Veſci oportet, manus
non habeo: eundum eſt, pedibus careo: dolendum eſt, tum uerò manus adſunt & pe-
des. Fuiſſe Spartæ quoq; latomias, Plinius ſignificat: quum earum anguſtias Ariſtome
nem Meſſenium euaſiſſe ſcribat, uulpium aditus ſequutum. Erant & Romę prope Tul
lianum, ut Varro meminit, qui & Tullianum dictum ait, quòd fuerit à Tullo rege addi-
tum carceri. quod tamen pro quolibet carcere poſſe capi, Apuleius docet. Tullios au-
tem riuos dicunt, aut uehementes ſanguinis proiectiones, artuatim effluentis. Ennius,

Miſſo ſanguine tepido, tullij efflantes euolant.

Fortè ij ſint, quos alibi à Gręcis aulos docuimus uocari. Porrò id uehementer animad-
uertendum, pronunciari ex Græca ratione lithotomiam, & Latinè dici lapicidinam, &
latomiam quoque. Quin & latomion, unde λατόμιον μαρμάρινον, ubi exciduntur mar-
mora. Ex quo & Apollinis marmarini templum apud Caryſtum: quia λᾶς ſignat lapi-
dem, per conciſionem, λάας: uti in magno obſeruatum etymologico eſt. & τέμνω, in-
cido. Nam & latomi dicuntur lapicidæ, ut ſcribit Euſtathius, qui etiam latypi uocan-
tur. Latype uerò eſt, quòd à lapidibus abraditur, ſculpendóue excutitur. quam rem &

scyron dicunt: unde scyroten, id est, σκυρωτὴν ὁδὸν, legimus apud Pindarum: quo uocabulo lithostroton intelligunt. unde Scyro insulæ conciliatum nomen, quę argillosa sit, καὶ λιθώδης. Lapidarios, lapidum artifices intelligo, ex Firmici Matheseos quarto: Naupegos (inquit) facit, aut structores, lapidarios pollinctoresq́. Apud Thucydidē inter ministros lithologi recensentur, qui architectis subseruiant. Cotoriæ autem Iureconsultis loca sunt, unde effodiuntur cotes. Signat tamen λᾶς & fluuium, atq; item ciuitatem: quamuis à Stephano dicatur λᾶ potius. Meminit Lycophron, καὶ λᾶν πόρθησις. Ab ea occupata Dioscuri appellantur Lapersæ. Laam uocauit Homerus,

οἵ τε λάαν εἶχον, οἵ δ' οἴτυλον.

Lithurgice uerò, & lithotriuice, ad presens propositū parum faciunt. Nam illa, ad eos qui in metallis lapides cædunt, pertinere uidetur. Lithotriuice, lapides excolentium elaborantiumq́ est, ad operum ornamenta. Illud uerò non inepte huic inseretur loco: populum Græcis λαὸν nuncupari, ut in Olympijs arbitratur Pindarus, de iactu lapidū fabuloso Deucalionis & Pyrrhæ. At scribit Philochorus, Cecropa populi Atheniensis numerum in digitos uolentem mittere, iussisse in medium à singulis conferri lapidem, atque ex facto τοὺς ὄχλους cognominasse λαούς. Listrotum, id est, λιστρωτὸν, ab lapide non inclinatur: sed æquale signat & politum, in Nicandri Theriacis. Nam xysteres, id est, apta rebus poliendis instrumenta, listri nuncupantur. Sed & apud Homerum legimus, λίστροισι δαπέδοις. Liturgion intelligunt Græci, ministerium publicitus exhibitum: unde liturgiam recentiores accipiunt, quam modo missam nuncupamus. Tychos, Herodotus historia septima, poliendis lapidibus instrumenta intelligit, quibus tamen prægrandibus in bello uterentur Aegyptij. Valla bipennes accepit eo uerbo, Græci cuneum item. Fuit item carceris species cauea: nam & Seneca inquit, Itaque effœminatissimam uocem illius Rhodij existimo, qui quum in caueam coniectus esset à tyranno, & tanquam ferum animal aleretur, suadenti cuidam, ut abstineret à cibo, Omnia (inquit) homini dum uiuit, speranda sunt. Caua cubitalia in mœnibus, sagittis excutiendis aperta, uocat Liuius, quæ modo balistarias dicimus uulgo. Liberas custodias legimus in historia, quum uiri magnæ existimationis non in uincula coniecti, sed domi apud ciues custodiebantur. Hosce quidam comperendinatos recte dici reos coniectant, quòd necdum absoluti plane sint, sed uelut uadimonio quodā astricti: uel quia nec comperta satis crimina, uel quoniam innocentiam non plene comprobarunt. Liberam custodiam Gręci ἄδεσμον dicunt. φυλακήν. Inter carceris ianuas fuit & quę nuncupatur Charonia, qua producebantur, qui ultimo supplicio essent afficiendi: ab Charonte, siue Charone: utroque enim inflectitur modo, quod ex Martiano liquet. Sed & in Atticis elegantijs Thomas Magister: Abusiue, inquit, Charontis nauem Theorida Aeschylus uocauit. Vocabatur & nomophylacij ianua. Sunt qui locum Athenis, ubi carcer foret, Metœcium, hoc est, μετοίκιον appellatum contendant. Quod uerò relatu arbitror non ingratum: auctor Harpocratio est, Metœcum dici utiq; inquilinum aduentitiumq́, qui in alienam emigrat ciuitatem manendi proposito. Metœcium autem drachmas duodecim significare, quas quotannis persoluere cogebantur id genus homines: quod Eubulus significat. Isæus uerò innuit, uiros quidem drachmas conferre duodecim consueuisse, mulieres autem sex. Id qui non contulissent, abducebantur ad ciues, conuictiq; uænum ibant. quod contra Aristogitonē Demosthenes testatur. Cogebantur & naues inscēdere inquilini: sicut in Philippicis à Demosthene item adnotatum est. Illud uerò obiter quoq; subnotasse, nil officiet: inquilinos etiam scapheas à comicis quandoq; nuncupari, quoniam in pompa scaphas gestarent: unde & scaphephori nuncupantur quoq;. Sed & eorundem filiæ uasa gestabant aqualia, & præterea σκιάδιον. Meminit Legum decimo Theophrastus. Scribit in Vitis decem rhetorum Plutarchus: publicanum quādoq; Xenocrati manum iniecisse, ac ducere conatum ad Metœcium: illum uerò à Lycurgo liberatum, ductumq́ in carcerem publicanū, ut qui quod minus deceret, facere adortus foret. quod quum in maximam Lycurgi laudem cessisset, mox occurrens illius filijs Xenocrates, Celerrime, inquit, par pari relatum: nam quòd mihi suppetias benigne tulerit, passim ab omnibus celebratur. Cætas deniq; carceris species apud Lacedæmonios est, quæ creditur spelunca quædam, unde

sit etiam

A sit etiam nomen: quippe cæteri uocantur rhochmi, id est scissuræ, quas efficiant terræmotus. Sunt tamen qui cauitates id genus nuncupent λάους, id est coos: unde Homerus feras, orescoos appellet: quod prodidit Strabo, & ab Eustathio relatum, scio. Erat apud Corinthum eo nomine carcer, quo fures custodiebantur, & fugitiui. In Ceadam, inquit, Pausanias, à Lacedæmonijs conijciebantur, qui ob insigne facinus uidebantur plectendi. Nam & illuc contrusus Aristomenes, euasit tamen, aditus uulpium sequutus, quæ cadauera consectabantur: quod docuit Pausanias, nec omissum à Plinio est: uerùm Latomias nuncupat, ut notauimus. Sed Aristomenem hunc in insula Rhodo apud generum Damagetum ex morbo esse functum fato: idem prodidit Pausanias. Anconas porrò dixere Carthaginenses tenebricosum in tyranni aula domicilium, in quod conijcerentur, quibus succensuissent tyrannus. Sunt & ancones, in domo partes quædam. Sed & per quietem oblata, & uitæ innuentia τὸ νώσμιον, eodem censentur nomine. Quin & fluminum prominentiæ ad ripas: sed & montium summa. Vbi uerò signatur corporis pars, id est cubitus, prouerbio inde datur locus, ἀγκῶνι ἀπομυσσόμενοι, id est, cubito qui emunguntur: quo philosophus utebatur Bias. Id autem genus sunt tarichempori, id est salarij.

Qui commentarienses, & phylacti. Phyllis. Phyllon. Foliatum unguentum. Obiter de cornicularijs paucula. Cornuti milites. Clauicularij. Regradationis militaris ordo. Entelos, pro corniculario. Caput X.

Sed nec illud per incuriam transiliamus, uideri in nostris literis commentariensem dici carcerariorum præfectum atque recognitorem, quia in commentarium custodias referret. Ita enim ab Imperatore subnotatum aduertimus, Codice de Iis quos tenet carcer inclusos: Id, inquit, aperta diffinitione sancimus, ut aut conuictos uelox pœna subducat, aut liberãdos custodia diuturna non maceret. Iubemus, antè trigesimum diem semper commentariensis ingerat numerũ personarum, uarietatem delictorum, clausorũ ordinem, ætatemque uinctorum. Meminit Vlpianus Digestis de Pœnis: Nec pati, inquit, præsides debent
B optiones, siue commentarienses damnatorum pecunia abuti. At Digestis de Iure fisci, aliud omnino commentariensis est: nam Paulus inquit, Quoties apud fiscum agitur, actorum potestas postulãnda est, ut meritò his uti liceat, eaque manu commentariensis adnotanda sunt. In sanctis item literis uideor alicubi uerbum hoc legisse. Fuit apud Cumæos magistratus, quem phylactum nuncupabant. Eo qui fungeretur, reliquum quidem tempus carcerem asseruabat: nocturno autem conuentu, in senatum ueniens reges manu apprehensos educebat è curia: quos tamdiu detinebat, donec de eorum imperio clàm senatus sententiam pronunciasset, iusti' ne agerent, an secus. Phyllis uerò aliud est: nam eo nomine intelligitur in Samothrace Geophanium, cuius in Alexipharmacis meminit Nicander. Phyllon Græci foliatum uocant unguentum, quo locupletiores fœminas uti Romæ solitas, Galeno credimus: quod ex malobathro conficitur: cuius tria genera, folij appellatione intelliguntur. Sed institutum repeto, ne fortè dum manum poscor (ut dicitur) pedem porrigam. Quod ad commentariensem attinet, scribit Pedianus, Accensum, nomen esse ordinis & promotionis in militia, ut nunc (inquit) dicitur princeps, uel commentariensis, aut cornicularius. Quidam commentariensem intelligunt, qui commentarijs præsit. Græci nomen id suis literis exscribentes, Commentaresios pronunciant, ac eos interpretantur dici in legibus, qui commentaria conscribant, & in criminum iudicijs subseruiant. Sunt & qui nunc, inquiunt, chartularij uocantur. Cornicularium uerò obiter sunt, qui putent corniculis militantem: sicuti à cornu, dicti cornicines. Equites tamen ob insignem operam corniculis à Papyrio donatos, & armillis, Titus Liuius scribit. sicut alibi, etiam catellis, ac fibulis. Cornicularia fuit Plauti quoque fabula. Sed esse dignitatis nomen liquet Codice de Officio diuersorum iudicum: Sciant, inquit, principes & cornicularij & primates officiorum iudices. Corneolæ uerò gemmę, ut nunc dicuntur, ad hoc nil spectant: quæ inde ita nuncupari uidentur, quia inter onyces cornea quoque uisatur uarietas. Tribuni cornicularium dici inuenias Statagematon tertio apud Frontinum. Et Valerius scribit: Lectorio à tribuno plebe Cominio diem dictam quòd cornicularium suum stu

pri causa appellasset. Adiutores corniculariorum legimus apud Iureconsultos. Firmicus Matheseos tertio, in Solis decretorū ratione: Quòd si, inquit, his sic positis, in quibus dictum est locis, Mars se aliqua societate coniunxerit, uel si cum ijs fuerit inuentus, erunt homicidijs publicis præpositi, & exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularij, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularij, uel carcerum custodes. Cornuti, inter milites ab Ammiano recensentur Marcellino: Cornuti, inquit, & baccati usu præliorum diuturno firmati. Apud eundē est quoq; cornutorum tribunus. Vtiq; Dion in Domitiani uita, quem Cornicularium Tranquillus dicit, principis libellos curasse tradit, ac emendasse. Nisi quòd Clodium non nominat Dion: cuius hæc sunt uerba, καὶ συγγενὸς ἐν τῇ πρυτανείᾳ καὶ αὐτὸς ὢν ἔντιλός τε, ὁ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπων. Adijciamus hic superpondij loco illud ex Diuo Hieronymo: Finge, inquit, aliquem Tribunitiæ potestatis suo uitio regradatum. Nunquid ex Tribuno statim fit Tyro? Non. Sed inde Primicerius, deinde Senator, Ducennarius, Biarchus, Circitor, Eques, dein Tyro. A

Cornicem albam prope Rhodigij mœnia uisam. Item de albis coruis. Cornicis festum. Coronistæ. Coronismata. Hirundinum festum. Nictycorax. Cicuma. Byas, seu bubo.

Caput XI.

SOlent Rhodigini mei perelegans usurpare prouerbiū, ubi rarenter quid admodum, & ferè nunquam obtingere, uolunt significare: dicunt enim perinde esse infrequens, ac sit alba cornix. Ceu ferè non uisatur auitij id genus albicans. Nam & Marcus Tullius Familiarium epistolarum septimo, ipsum hoc innuisse uideri potest: Quod, inquit, quasi auem albam uidentur bene sentientem ciuem uidere. Cæterùm, scitu commemoratuq; condignum est, quodq; hisce nostris intexatur commentatiunculis: uisam temporibus meis, dum ista proderem, duorum ferè stadiorum spacio à patriæ mœnibus, post diuæ Mariæ templum, quod peruetustum stadio fermè ab urbe seiungitur, cornicem albam, capite nigricante, sicuti cæteris, alarum apicibus in rubedinem uergentibus. Nec erat expressus candor, sed liuens aliquo modo. Fuit ea mensibus aliquot omnibus conspicua, non parum multis, ceu planè uisenda res foret, ob insolentem speciem, ad spectaculum confluentibus. Inter quos ipse quoque, ut protinus monumentis insererem, quod unum supererat æstuantis animi, & (quod dicitur) rosam quæ præterisset, anxiè conquirentis lenimen. Quin & nonnullis abijt res ea in prodigium: quòd post eam uisam, loco nunquam fuisset pax: tumentibus tunc perniciosissimis bellorum procellis, ac latius grassante ferri licentia, quo Italiæ fundamenta in multorū perniciem atrocissimè quatiebantur, debacchante Occasu in Venetum imperium, dira cladium magnitudine, & olygijs (ut Græci dictitant) malis, totq; præclarissimarum urbium funeribus adeo attenuatum cōcussumq;, ut diu nutans uastissimam comminaretur ruinam. Porrò, quod à proposito dissentaneum non est, scimus coruum quoq; candido nitore conspicuum, quandoque à Britannorum rege missum dono Siciliæ regi Alphonso. Contigit res ea memorabilis, Calisto pontifice Christianæ reipublicæ summa moderante. Proditum memoriæ illud quoque: apud Tolletum in macello publico, unam modò comparere muscam per integrum annum, albedine insigni notabilem. In ueteribus autem memorijs obseruatum: Bœotia Thracum impetu, & bellico furore deuastata, redditum ijs, qui stragibus superfuerant, ex intimo specu oraculum, Ibi sedem firmaturos, ubi coruos albentes conspicati forent. Id uerò in Thessalia mox factum ad Pagæaticum sinum. Illorum nanque oblati aspectibus sunt, Soli qui dicebantur sacri corui, quos uino madentes pueri gypso litos emiserant. Eiusmodi quæpiam & in Athenæi Dipnosophistis comperta nobis sunt, libro octauo. Extat Ammiani nobile distichon, breuitate ac elegantia scitissimum, cuius is propemodum sensus est: Facilius multò esse, coruos reperisse albos, uolantesq; testudines, quàm rhetorem ex Cappadocia probioris notæ: B

Θᾶττον ἔην λευκοὺς κόρακας, πτηνάς τε χελώνας
Εὑρεῖν, ἢ δόκιμον ῥήτορα Καππαδόκην.

Sed

A Sed & perdicem albam, item passeres, & ursam quandoque uisam, & coruos, Aristoteles scribit. Illud adijciamus ex abundanti, quoniam cornicis facta mẽtio est: apud Rhodios festum (siue ludicrum foret id) solitum celebrari, in quo cornici aggregatio fieret quædam hordei, & id genus rerum aliarum: unde id, καὶ τῇ κορώνῃ παρθένος φέρει σῦκα. id est, cornici uirgo fert ficos. Qui uerò eiusmodi præessent curæ, dici coronistas inuenio: sicuti in libro de Nominibus Alexandrinus commeminit Pamphilus. Quæ ab eisdem præcinerentur, id est, τὰ ἀδόμενα, uel (ut in alijs reperio) τὰ διδόμενα, id est, quæ dabantur, coronismata uocabant. Eiusmodi quippiam & hirundinibus in eadem fiebat insula, ut est apud Theognin tertio de Sacrificijs, quæ in Rhodo celebrarentur. Id uerò χελιδονίζειν dicebant, quod ita concinerent, ἦλθε, ἦλθε χελιδὼν καλὰς ὥρας ἄγουσα καὶ καλοὺς ἐνιαυτούς. id est, Venit, uenit hirundo pulchras ducens horas, & annos pulchros. Quoniam uerò & coruorum commeminimus, ex superpondio item adnectam illud: nycticoraca, id est, nocturnum coruum dici item cicumam: Sicuti qui Græce est byas, apud nos bubo nuncupatur. Sunt qui otum dicunt nycticoraca: Hieronymus noctuam.

Digitorum ratio ex Auicenna. Eorundem quoq; nomina ex Polluce. Scytalides, seu phalanges. Inibi quid scimalissare. Dactyli idæi. Curetes. Corybantes. Indices libri, & didascalici. Societatis ineundæ mos arcanus. Digitorum nomina quibusdam esse amuleti uice. Magica eorundem implexio. Alcmenæ historia. Pharmacides icones. Paraphysis quid. Agnata membra, an irrita. Exostoses. Franciscus Philelphus. Quomodo fit habentibus gemina genitalia. Item de quodam habente in utraq; manu & etiam in utroq; pede digitos sex. Onychismus quid. Ονυχίζειν. Onyches xylini.

Caput XII.

Digitorum rationem multi quidem cum Galeno de Vtilitate partium primo, præclare sunt exsequuti, sed & primo Canonis Auicenna. Ex quo paucula mutuati, qui mos noster in legendo est, præcerpendi, quicquid
B scitu non ingratum ingerit sese, huic loco impegimus. Igitur, digitis (inquit) naturæ sagacis decreto tria modò officula compactim modulateq; adnexa, sunt attributa: ne si plura paulò forent, sequeretur quidem in ratione motuum adiumentum aliquod, sed imbecillitatis nocumentum adesset insigne, in apprehendendo præcipue. Quòd si pauciora tribus forent, firmitas utiq; esset conspicua: iterùm fieret motuum ab eo, quod necessarium est, diminutio: quos amplius exigit ratio, quàm robur mensum transcendens. Interior pars carnosa est, ut sit portio ea, uelut molle stratum, cæteris digitorum partibus. deinde, ut suauius cedat ijs, quæ apprehenduntur arctius, nec ulla prorsum consequatur oblæsio. Extima uerò destituta carne sunt: primũ, ne inutile onus accederet: mox, ut armorum uicem in feriendo præstaret pugnus. Pollex uerò, inquit Princeps omnium existit digitorum iusticia: quippe sicuti Iusticiæ munus est, unicuique quod suum est, reddere: sic & suum pollicis uidetur, digiti cuiusque actionem iuuare, dirigere, ac æquiualentem omnibus utilitatem impertiri. Quod & quartodecimo de Animalibus Auicenna idem comprobat. Articulos digitorum scytalidas uocant, uel (ut Aristophanes) phalangas: tres sunt hæ digitorum cuiq;, præter magnum, duabus modò compactum. Nomina digitorum apud Pollucem sunt hæc: Micros, id est, paruus. Paramesos, qui sequitur, ὁ τοῖς ἰατροῖς ἀνακείμενος, & ab illis appellationem sortitus. Mesos, id est, medius. Pòst, lichanos: qui de officij ratione Latinis index est, quanquam & indices sunt libri, quos didascalicos uocat Græcia, quibus præcepta continentur. obseruatum hoc ex Varrone, Rusticæ rei primo. Reliquus, antichir, aut megas: & ἀντίχειρ quidem, ut inquit Galenus, διὰ τὸ ὅλῃ τῇ χειρὶ ἴσον αὐτὸν δύνασθαι, quòd toti æquipolleat manui. Lichanon, ἐκ τῆς χρείας, idem arbitratur, nomen indeptum, id est, ab usu, credo ἀπὸ τοῦ λείχειν; quod signat lingere. Quidam hoc nomine medium accipiunt. In pedibus ijdem habentur digiti, sed non ijsdem appellationibus, quia nec eundem præstant usum. Ab Atheniẽsibus qui medius est, catapygon item dicitur. Significat ea uox scortum & cinædum. Illud neutiquam prætereundum, σκιμαλίζειν, id est, scimalissare, apud Græcos esse proprie, quũ digito pertentamus, ecquid oua

gallinæ conceperint, quanquam & uerbo eodem utuntur, ubi pollicem medio appli- A
cantes plagam inferimus ludibrij causa. Sed & protensum ostentantes contumeliose digitum medium, recte dicuntur σκιμαλίζειν. Ridiculum uerò quod in Moralibus Plutarchus refert: quosdam consueuisse digitorum nomina perdiscere, atq; alexicacorum uice, id est, mala auertentium, uti in terroribus, tacitè unumquenq; dinumerantes. Nõ dissimulandum tamen, esse qui non ad digitos Plutarchi sententiã referant, sed ad dactylos ideos. Proindeq; non ἰδίων δακτύλων in Plutarcho, sed ἰδαίων legendum uideri. Sunt autem qui & Corybantes ac Curetes, qui etiam Lares credũtur, quos ita natos ferunt: quippe Opem in Idam Cretæ fugiendo delatam monti manus impegisse, ac inde emersisse Curetas, quibus à montis nomine, & facti qualitate sit dactylorum inditum nomen. Curetas uerò ex oculorũ formosa specie nuncupatos, id est, ἀπὸ τῶν κορῶν, id est, à pupillis. Fuisse item ineuntibus societatem regibus morem legimus uetustissimum, dextras implicarẽt, ac inuicem pollices peruinctos nodo arctius constringerẽt, atq; ita profusum in extima cruorem, ictu leui demanãtem prolibare. Quod arcanum censebatur fœdus, ceu mutuo sacratum sanguine. Ante regiam Alcmenæ Herculem pariture, stetisse digitis pectinatim implexis Lucinam, quo partum præpediret, narratur à mythicis: elusam uerò ab ancilla Galanthide, quòd Alcmenam diceret peperisse: quibus mox auditis, illa recesserit, ac statim leuata partu sit Alcmena. In Græcorũ thesauris animaduerto, Thebis habitu muliebri stetisse iconas, dici à Thebanis pharmacidas: uenisse autem Iunonis monitu mulieres Alcmenæ parturienti moram iniecturas, uerùm sophismate lepido à Tiresiæ filia Historide abactas. Sunt porrò in manibus pedibusq; παραφύσεις, id est, agnationes, ubi superfluens adnascitur digitus ratione materiæ exsuperantis. De qua re sic Plinius, Membra animalibus agnata inutilia sunt, sicut semper sextus in homine digitus. Quod ex illo forsan Aristotelico uideatur sumptum libro de Generatione quarto: Quibus autem habere gemina contigit genitalia, alterũ maris, alterum fœminæ, ijs semper alterum ratum, alterum irritum redditur. Ipse uidi Bononiæ quendam de plebe inopem senis in manu utraque digitis, immò in pedibus quoq;. Superfluens digitus inter auricularẽ annularemq; interstitus agnoscebatur, ma- B
gnitudine ad reliquorum responsum: mobilis præterea, & ad omnem usum, ut assolet, accommodus. Manus insigni erant latitudine: nil præterea quod deceret minus. Hoc eo adnotasse libentius uolui, ut sciremus, decretorium non esse, agnata membra inutilia haberi, & irrita. Alioqui apud Paulum Aeginetam legimus, Ex digitis qui παραφυόμενοι dicuntur, alios esse carnosos omnino, alios ossa habere & ungues quandoq;. Horum autẽ alij ex articulis prodeunt, à scytale alij. Sed hi prorsum ἀκίνητοί εἰσι, hoc est, immobiles sunt: cæteris mobilibus quãdoq;. Sunt itẽ apud Galenũ Therapeutices quartodecimo, dentes qui παραφυόμενοι nuncupentur, qui naturalibus adnascantur. Sunt item quæ in hoc genere dicuntur exostoses, id est, ἐξοστώσεις. Francisco Philelpho tres fuisse testes, proditum scio. Apud Strabonem onychismum dictã aduerto unguium cultum & elegantiam. Siquidem ὀνυχίζειν, diligenter exquirere est. Onyches xylini Herodoto historia septima sunt lignea instrumenta nauium armamentis contorquendis.

Animalibus cunctis inesse rationis orationisq; uim, ex Porphyrio. Item de Apollonio Tyaneo quæpiam. Caput XIII.

Porphyrius in literis ueteribus doctissimus libro de Sacrificijs tertio, afferre se opinionẽ scribit tum uerã tum etiã Pythagoricã: Omnẽ scilicet animam sensibus & memoria præditã, esse rationalẽ, habereq; rationẽ & orationẽ interiorẽ exterioremq;, qua inter se loquantur animalia. Quorũ uerba non discerni à nobis, nihil mirum sit, quum barbarorũ etiam multorũ sermonẽ minimè discernamus, neq; tam loqui, quàm indistinctè uociferari putemus. Addit, si credendum sit antiquis atq; illis qui patrum nostrorũ, & nostro tempore extiterunt, esse qui dicant, se audire sermonem animalium atq; intelligere: sicuti apud ueteres Melampus & Tiresias ac Thales: nuper uerò Apollonius Tyaneus, quem dicunt in amicorum cœtu, quum audiret hirundinẽ alijs nunciare, asinum prope urbem onustum cecidisse, triticumq; humi diffusum: declarasse audita, idq; ita fuisse compertum. Subiungit, Aristotelem, Platonem, Empedoclem, Democritum, aliosq; qui ueritatem

de anima-

A de animalibus perscrutati sunt, participationē rationis orationisq; in animalibus comperisse. Illud uerò hic obiter legentes monitos uolo: Philostratum libro quarto, Apollonij historiam illam de intellectu colloquij auium, aliter narrare. Neq; enim hirundinem, sed passerculum fuisse scribit: in alijs item diuersus est aliquo modo: ita tamen, ut sententia ferè sit eadem. Summa uerò, hęc omnia esse nil aliud, quàm uanitates & immundorum spirituum fallacissimas præstigias. Quis nescit, Apollonium hunc magica solum fuisse insignem? Siquidem ut aptissimè colligit Eusebius, aduersus Hieroclem, qui Philostratum Euangelistis pręponebat, non modò inter deos admirandosq; uiros locum non habet, sed ne inter philosophos quidem ab aliquo reponitur. Quamuis reperiam, à quibusdam ut Deum fuisse cultum, & simulacrum eius sub Herculis Alexicaci nomine constitutum, ab Ephesijs fuisse honoratum. Sed & Antoninus Caracalla magiæ deditus ac goetiæ Apollonium amplexabatur plurimùm, illi etiam heroo substructo, ut scribit Dion: etiam si, ut in Epitome legimus, μάγος ἦν ἐκεῖνος. Qui magum fuisse hunc hominem, ambigit, Philostratum legat: quamuis omnium, qui unquam histo storiam cōscripserint, mendacissimum: acrius rerum pondera perpendat, ueritas interlucebit, etiam si immēsa caui spirant mendacia folles. Neq; tamen, inquit Eusebius, hodie quoq; desunt, qui expertos se dicant, eius nomini inuocato magicas inesse uirtutes ad superstitiosa quędam peragenda. Quibus equidem non facile adducor, ut fidem aliqua ex parte præstandam putem, quando ex harena mihi planè funiculum nectere uidentur. Quæ si quis probare potest, is mihi nec nare nec omnino literas perdidicisse, aut primoribus saltem prægustasse labris, censebitur. Cęterùm nec ab Philostrati uanitate abijt longè Flauius Vopiscus, qui Apollonium ceu augustius numen ueneratus, per quietem Aureliano imperatori ingestum scribit, submonentem: Aureliane, si cupis uincere, nil est quòd de ciuium meorum nece cogites: Aureliane, si imperare uis, à cruore innocentium abstine. Aureliane, clementer te geras, si uicisse cupis.

Qua ratione animam exui alis, traditum sit, aut easdem reparare. De quatuor paradisi *fluminibus.* *Caput* XIIII.

B ZOroastrem, abs quo omnis ueterum theologorū sapientia demanasse creditur, memoriæ prodiderunt Chaldæi quidā non indocti homines, solitū dicere, alatā esse animā, fractis uerò alis ac gradu (quod aiunt) deiectam, in elementa ferri præcipitem, tum illis succrescentibus in gradū reponi, & ad superos reuolare. Hoc & Pythagoricū dogma est, immò uerò etiā Platonicum, à magno in primis Plotino confirmatum, libro octauo Enneadis quartæ, de animæ descensu in corpora. Franguntur autem alæ, siue interuelluntur, ubi inclinatio uegetalis naturę intenditur ad corporea gubernanda. Et postquàm ab incolumi innoxioq; habitu melioris prouincię gubernandę longius aberrauit anima, & uelut sartum tectū sibi elocatum prodidit, redemptura neglecta: qualis quidē habitus penes ipsam totius animā, ut Platonicè dicebam, uigebat. Hinc & scienter quę fregisse alas dictitare, uelut adagio possumus: quādo diuinis omissis aut neglectis, quæ sola uerè sunt, imagines sequitur & umbras: hoc est, somniat in sensibus, terrenis tantum intentus, nil magnopere suspiciēs. Quod Procli comprobat doctrina, ubi tres esse prodit cōuersionis species. Quis enim ad aliquid se deterius conuertitur, dum à perfectione propria labitur: uel detersus nitidatusq; consurgit ad melius, propter proprię uitæ uigorem actionemq; naturalem: uel reflectitur ad seipsum, propter cognitionem sibi consortem, mediamq; speciem motionis. Conuersio quidem erga deterius, passio quædam est animę alas abijcientis, & in obliuione iam positæ suijpsius, simulatq; altiorum. Cōuersio uerò & ad se & ad melius, non solis competit animis, sed ipsis quoq; diuinis: sicuti nos Parmenides docuit. Sed & Synesius eruditè admodum. Optima, inquit, in animis affectio uel habitudo, spiritale uehiculum leuius efficit, abstergitq; habitudinis deterioris profunditatem. Tractibus nanq; naturalibus, aut attollitur in sublime ob caliditatem atq; siccitatem: idq; apud Platonem alarum assumptione signatur: & apud Heraclitū significat idem, splendor siccus, anima sapiens. aut crassescit, humescitq; spiritus, unde immergitur terrę secessibus naturali pondere delitescens, expulsusq; in subterraneam regionem. Zoroaster porrò, abs quo exorsi sumus, qui non Aesopum modò (ut dicitur)

 attriuit,

attriuit, sed omnis literaturæ interioris penitissima ingressus uidetur, refici posse dila- A
psas perdocuit, ac confractas alas: ex conditorioque ac spelunca, & (ut planè dicam) ex ærumnarum pistrino, unde uelut de crypta supernum raro suspexerit lumẽ, ubique com peditus distinetur animus, dum agit ac utitur sensibus, emersum patere, si ex fluentis quatuor, quibus (inquit) paradisus Dei abluitur & irrigatur, hauserimus nobis salutares aquas. Adiecit & singulorum quasi nomenclaturam: Eius, inquit, quod ab Aquilone profluit, nomen interpretari rectum ualet: quod ab occasu, expiatio: quod ab ortu, lumen: quod à meridie, pietas. Id uerò est, inquit Plotinus, si quodam reminiscẽtiæ munere ad entia cõtemplanda faciamus exordium. Gregorius porrò profluentium ex paradiso amnium tropologicam exponens rationem: Quatuor fluminibus, inquit, de paradiso egredientibus terra commadescit: quia solidum nostræ rationis ædificium, prudentia, temperãtia, fortitudo, iusticia continent: his enim quatuor uirtutibus tota boni operis structura consurgit. Quatuor flumina paradisum rigant, quòd dum his quatuor uirtutibus cor affunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Idem & tertiodecimo Diuinę ciuitatis libro Aurelius Augustinus scribit: sed addit, Paradisum esse uitam beatorum: ligna eius, omnes utiles disciplinas, & lignorum fructus, mores piorum, & lignum uitæ, ipsam bonorum matrem sapientiam, & lignum scientiæ boni & mali, transgressi mandati dæmonicis obsidijs experimentum.

Non uerba Platonis attendenda, sed sensum. Quæ sint animarum alæ. Quid in eisdem, auriga & equus geminus. Columbæ geminæ apud Virgilium quid sint.

Caput XV.

CAeterùm, de quo necdum uerba fecimus, quærat hîc aliquis, quásnam in anima intelligere alas, aut possimus aut debeamus. In quo doctos omnes commonitos uolumus, nihil esse quod nos uocabula in Platone, uel hæreseos eiusmodi auctoribus turbent. Rudis enim, inquit, Dionysius Areopagita, & temerarij hominis est, non uim rei attendere, sed uim facere uelle uocabulis. Solent enim de nominibus altercari, qui non diuinas res exquirunt, sed sonos uerborum sectantur, & aurium tenus ea recipiunt, quæ mente uolutare B
recto pioque iudicio debuissent. Igitur, ut ad rem ueniamus, geminas alas accipio geminum instinctum menti ingenitũ, ad superna animum eleuantẽ. In intellectu quidẽ instinctum ad diuinũ uerum. In uoluntate instinctum ad diuinũ bonum pro uiribus con uertentem. His uerò remissis, è cœlo labi animã, Pythagoricis placet. Aut planius, animæ alas contemplatiuam intelligamus uirtutẽ, atque item moralem, quas ueritatis diuinarumque rerum cõtemplatione ac intuitu recuperet, quemadmodũ terrenorũ appetitione atque caligine amiserat. Porrò apud optimũ maximũ poetã diuini operis libro sexto, Colũbas geminas, ad aureum ramum inueniendũ duces, non aliud quàm hasce alas esse contenderim, quibus connitentibus erigitur mens ad sapientiam, auri nomine sæpius significatã. Sed & à Venere mittuntur, quia amor diuinorum eximius alis præstat alimenta, quibus surrigimur, mox & in Deum transimus. Quam rem illa significant,

Tollunt se celeres, liquidumque per aera lapsæ
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Addamus pręterea & Platonis inuolucra in animę itẽ ratione, quę si accipiẽda simpliciter putes, nec ultra apium (quod dicitur) quippiã introspexeris, anilia eum putes deliramenta cõtexere. Vbi ergo philosophus is uires animæ distribuit ac secat in partes quodãmodo, rationẽ quidem aurigæ uocabulo, prudentioribus mõstrat. Appetitum uerò geminũ, equi indicant gemini, appetitum quidem rationis compotem, equus bonus: appetitũ eiusdem impotem, equus malus. Animũ autem, quam diu integer & alatus sit, sublimem ferri, Plato uult, & diuino aspectu frui. Postea uerò quàm alas amiserit, deferri, quoad solidum aliquid nactus fuerit, tum terrenũ corpus subeuntem cõstituere animal mortale atque immortale. Ali itaque & augeri animæ alas, dum pondus sibi coniunctum sublime tollit, ubi genus deorũ incolit, bonitateque & sapientia & pulchritudine animus pręstat: minui uerò & perire, dum uitijs animus deprauatur atque degenerat, bigarum auersus prauitate. Digna prorsum sententia, quæ uncialibus literis seu pollicaribus subnotetur, quo uel cæcutientibus ac nuscitiosis ingeratur liquidius.

Vehi-

A *Vehicula animæ tria. Item quid animæ idolum, & quid umbra. Maronis locus exponitur. Animas uiolenter pereuntium poſſe hoſtes inſectari. Statuarum ordines. Coloßi unde. Signa quæ dicantur propriè. De ſenſibus ætherei corpuſculi mira.*

Caput XVI.

VErùm enimuero, quia in ueterum theologorũ ſcita de animi ratione incidimus, placet, parumper ſepoſitis alijs, quæ plurima ſeſe ingerunt, in eaſdem excurrere amœnitates, nec id tamen fruſtra, ſed ut Platonici Maronis profundiorem ſcientiã, Cimmerijs adobrutam tenebris, promamus in lucẽ, ſicuti ex Platonicorum doctiſſimis accepimus, ex quibus pleriq; animã tribus uti uehiculis produnt: primo quidem immateriali & ſimplici, id eſt, cœleſti: ſecundo materiali & ſimplici: id eſt, aereo: tertio materiali atq; cõpoſito, hoc eſt, ex elementis quatuor conſtituto. Et primo quidẽ uitam infundere rationis impotem, ſed mortis neſciam. Secundo irrationalem item, ſed longæuã, quę uidelicet cõpoſito corpore aliquãdo diſſoluto, ad certum ſuperſit tempus in ſimplici corpore. Tertio deniq; uitam & ratione caſſam, & unà cum diſſoluto corpore diſſoluendã. Porrò in prima uita uehiculo cõmunicata ſenſum eſſe cõmunem atq; impatibilem. In ſecunda patibilem atq; cõmunem, id eſt, per uehiculum uniuerſum, ſenſum pariter uniuerſum. Deniq; in tertia ſenſum diuiſum pariter atq; patibilem. Prætereo parte hac quę Platonẽ inſectati promũt, umbram animæ poetis celebratam, ab Platone uehiculum nuncupari: in qua cernatur animus, & localiter moueatur. Quippe eſſe ipſum inuiſibilem, umbrã uiſibilem, ipſum localiter immobilem, quia ſit incorporeus. Quòd uerò per locũ mouetur, locum metitur, qui ab incorporeo nequit menſurari: quî enim menſuretur ſpacium ab non ſpacio? umbram uerò utrunq; præſtare, quia magnitudinem habeat, etiam ſi non corporis, ſed ſuperficiei. Verùm ad Platonicos redeo. Vehiculũ primũ intellige æthereum corpuſculum, acceptum ab æthere: immortale indumentum animę, naturali quidem figura rotundum propter ætheris regionem: ſed in humanã effigiem ſeſe transferens, quãdo humano inſinuatur corpori, rurſumq; ubi exſinuatur, priori reſtitutum figurę.
B Hoc uehiculum Zoroaſter πνεῦμα uocauit, id eſt, ſpiritum: quia propter tenuiſſimam & ſplendidam puritatem eſt quaſi non corpus. Quod tamen perſæpe nimio corporis elementalis affectu adeo ſordeſcit ac grauatur, ut caliginẽ contrahat elementalem, quam animę umbram priſci theologi nuncuparunt. Actum uerò uiuificum, quem ædit anima in corpuſculum huiuſmodi, animæ idolum. Id uerò in nobis geminum intelligunt: alterum quidem ab anima noſtra, alterum uerò ab anima mundi. Et noſtrum quidem ab anima noſtra ſeparari nequit, ſed ab effectu uacare. Mundanũ uerò ab anima noſtra reuelli ac diſpeſci omnino ualet. Porrò probabile putabant ueterum theologorum ſcientiſſimi, animas hominum uiolenter pereuntium, quos βιοθανάτους uocant, quippe inexpiatas, uehementius diuexari perturbationibus. Poſſe quin etiam hoſtes inſectari inimiciter, cui fomites non ſuggerat modò humana indignatio, ſed diuina itẽ permittat Nemeſis, nec deſit dæmon. Supereſſe uerò in anima ſenſum, antiqua ſapientum ueſtigia inſequutus, nec tacuit Maro noſter, ſimulq; ultionis auidam affectionem & aerei uſum corporis. Quid enim ſibi uelle aliud putamus id?

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Equidem, ut qui affatim Platonicis imbutus foret ſacris, imaginem rationalis animæ eſſe putat primam illam ſentiendi naturam. Sed inferat curioſior quiſpiam, & medullas item rerum ingenioſè ſcrutatus, cur magnam pronunciat imaginem? Nempe quia reliquorum eſt fons ſenſuum, communiſq; ſenſus. Et magno præterea utitur corpore, ſcilicet aereo. Quod quidem huic inſinuatum quodammodo fit anguſtum, hoc uerò exutum explicatur in amplum, elemẽti id aerei natura exigente. Fuere tamen qui ſimplicius Virgilianum eruerent ſenſum: nam quum ſtatuarum ordines ferè comperiantur hi, ut pariles ſint uel magnæ uel maiores aut maximę, & pariles dicantur, quum humani corporis modulus ſeruatur, cuiuſmodi ſurrigebantur ſapientibus uiris: magnæ ſi infra ſeſquialteram cõtinetur ſtatura, quæ Auguſtæ uocãtur etiam, quales regum ſunt, ac imperatorum, hinc magnam dici imaginem à Didone, quæ ingemiſcat, non excitatum iri ſtatuam, quòd ſibi manum admouiſſet non citra infamiæ labem. Denique ſta-

tuæ

tuæ maiores, quibus commensus foret duplicatus, quales heroum uisuntur. Nam maximæ dijs optimis maximis sacræ multò etiam auctiores compingebantur, unde colossos nuncupabant de hiantis uastæ inanitatis ratione, uelut κόλου ὄσσου. Sed ad Platonicos redeundum: si illud non omisero, quæ humani habitus statura minores sunt, uniuersim signa dici, ex quo & sigilla, etiam si proprietas parum attentè custodiatur quandoque, quod & multis. Porrò A

Omnibus umbra locis adero, dabis improbè pœnas.

Imaginem ab umbra distingui, significat: siquidem esse imaginem statuit, in aereo sensum corpore, at corpus aereum animæ umbram, Sicuti crassius hoc & hebetius, terrenumque corpus carcerem nuncupauit, uitam uerò in hoc profluentem ab anima, quia sit animæ ipsius actus, imaginem etiam uocat Plotinus, & simulacrũ: quæritque, nunquid anima hinc abeunte, pereat simulacrum. Et non perire quidem astruit, sed desinere ulterius imaginem esse. Placet siquidem non Plotino solum, sed & Numenio, nihil usquam uitę perire, quia uita sit quidam æternitatis, id est, primæ intelligentię splendor, & indissolubile uinculum uniuersi. Attamen separare hoc Homerus uidetur in Hercule, simulacrum eius ad inferos demittens: ipsum uerò inter deos adnumerans. Vtrunque siquidem uerbis obseruat, & quòd inter deos, & quòd apud inferos diuersetur, diuisit igitur. Fortè uerò, inquit Plotinus, sermo sic erit probabilis, quippe actiua uirtute præcellens erat Hercules, existimatus quoque ob probitatẽ esse Deus, siquidẽ actioni mancipatus, contemplationi non utique. Alioqui totus apud superos statueretur. Sed inde nimirum & apud superos est, & aliquid eius interim est apud inferos. Disparationem uerò hanc significasse item Ennius uidetur: sicuti à Lucretio de Rerum natura primo, commemoratur: Acherusia, inquit, templa fingit Ennius,

Quò neque perueniant animæ, neque corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Verùm, prius quàm ab hisce iucunditatibus Platonicis abeamus longius, addamus præterea secretiora quædam ex sacrarijs eisdem. Actum uiuificum animæ in uehiculum, hoc est, æthereum corpus, animæ idolum appellari diximus. Sed illud sciendum, opinatos fuisse ueteres, inesse huic idolo phantasiæ uim rationis minimẽ compotem & confusaneam. Eiusmodi item sensus, ut uisus per uehiculum totum fusim propagetur: propagetur & auditus. Sed sensibus ijs haud ita perfrui multos, neque item sæpius. Inesse uerò illis eam potestatem admirabilis naturæ, ut sphærarum tacitus aliàs concentus persentiatur. Auditui subijciatur & uox dæmonica, uisui obuia sint & corpora, si abiuncta quadamtenus terreni, & proinde crassioris sarcina corporis, in æthereum sese anima corpusculum seuocarit. Siquidem Mercurij filium Tatium ritè, recteque sacris expiatũ proditur, exclamasse illicò, agere iam se in corpore mortis nescio, tralatumque altius miranda præcipuè & intueri & audire. Quod approbãs Mercurius, idipsum usuuenisse sibi testatur. Sunt qui monumẽtis prodant, nec tacuit Platonicus Olympiodorus, Tyaneum Apollonium eorundem potestate sensuum, quum in urbe ageret, tanquam de illustriore specula, quæ in Aegypto fierent, prospectasse atque item enũciasse. Sed hęc uiderint illi. Quãdo quid fallacissima possent dæmonũ ingenia, quibus prępedita tunc humana mens distrahebatur, omnes nouimus: quibus, mundo in uespertinũ uergente, cœlitus micantissima CHRISTI lux affulsit. Arbitratur Plotinus intellectũ primum esse, essentiã primam, à quo & in quo sint intellectus alij, non solum per ideas, uerùm etiam per proprias (ut ita dixerim) existentias intellectuales animæ, secundum intellectualem sibi propriam facultatem, etiam dum sunt in corpore. Sicuti lineæ à centro ad circumferentiam usque perductæ non discedunt à centro, dum circumferentiam contingunt. Hinc effici uult, ut intellectus prophetæ hominisque abstracti, etiam si in Oriente tantum esse uidetur, prospiciat tamen quæ & in Occasu gerantur: quia intellectus omnes in se inuicem, & ubique sunt: quandoquidem sunt semper in simplici mente diuina tota semper ubique præsente. B

An sit philosophandum. Omne genus scriptorum excutiendum. Aristoteles cur diceretur anagnostes. Aristotelicorum librorum ratio docta. Tetraotos qui. Philosophiæ laus. Caput XVII.

A NOn ambigo, minimè defuturos, qui nostrum hoc institutum Timoniano dente incessant, uel etiam Vatiniano prosequantur odio, & eos præcipuè, qui sunt istiusmodi amœnitatum rudes, καὶ ἀνήκοοι, hoc est, auscultationũ exsortes, limo cœnoq́ dum lutescunt: ubi ad hunc modum in intima philosophorum sacraria, & Platonicorum in primis diuertimus, quorũ symbolum esse proprium nouimus, τὸ θεῖον: uel quod (ut M. Tullius ait) quibusdam, & ijs quidem non indoctis uiris totum hoc displicet philosophari. Neoptolemus uerò ille Ennianus philosophari sibi ait, necesse esse, sed paucis: nam omnino, inquit, haud placet. Quam sententiam Gellius interpretatus, gustandum dixit de philosophia, non in eam ingurgitandum. Fortè quod non sit nostrum onus, nec ijs humanioribus studijs magnopere rerum illa subtilitas congruat. Ego uerò qui ex Platone didicisse uideor, philosophi officium esse, diuina tenere, humana gubernare: prius enim diuinam, id est, absolutam ipsius boni naturam per sapientiæ claritatem contemplatur: deinde, ad id bonum, uelut ad finem humanas operationes dirigens, humana dispensat: non paucis, quod & Cicero quoq; non abnuit, philosophandum arbitror: nec cursim id genus libros transeundos, præsertim si ueram quis philosophiam insistat, non palliatam, non ἐκ πώγωνος, id est, ex barbitio, non fucatam, non quę populari auræ rationalis animi generosiam mancipet diuinitatem: ut nil efflet, nisi gloriolas inanes, nil captet tumẽs, nisi rumusculos secundiores. Nec tam præclara rerum scientia, ex qua, uelut ex equo Troiano, innumera prodit sapientium caterua, ab hisce studijs floridioribus sequestratur: nisi quis bene recteq; uiuendi rationem, quod perabsurdum foret, uelit ab oratore auferre, cum eiusmodi rerum doctrina, sine qua mancus sit, ac prorsus inutilis, ni garrulũ quendam fingamus eum, & nil aliud, quàm strepentium more graculorum, obturbantem, proflantemq; quicquid in buccam uenerit. Sed utinam uel frequentius, immò uerò semper præstare idipsum possemus. Equidem pro uirili ab antiquitatis nostrę uestigijs nusquam uel latum unguem reuellar. Scimus profectò, quum ueteribus omnibus usitatissimi fuisse moris, ut omne scriptorũ genus excuterent, nullas quas possent, com-

B mentationes illectas intactasq; præterirent, tum Aristoteli uel in primis, qui ex nobili lectionis multijugæ uariantisq; cura est à Platone anagnostes nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & χαλκέντερος planè, ut Græci dicunt, ac sititor inexplebilis. Vnde mox illi ingenio inenarrabili tria philosophiæ munia suscepta pertractataq; sunt, physicum, metaphysicum, morale. Sed ita, ut alphabetis tribus omnia sit complexus: iam enim publico bono in parerga excurremus: nam physicorum libri, elementa implent omnia. Siquidem octo leguntur de Rerum naturalium principijs, de Cœlo ac mundo quatuor, de Generatione ac corruptione duo, de Meteoris quatuor, de Animę historia tres, de Animalium motu unus, duo qui parua (ut modo dicitur) naturalia complectuntur. Huic uerò sententiæ uetus suffragatur attitulatio. In qua more Homerico ita enotabatur librorum ordo: ut physicorũ diceretur alpha, qui primus: beta, qui secundus: & deinceps. Quam rationẽ in Moralibus, item est sequutus. Nam ni demutilati forent temporum incuria, ac præcurtati, plenum literarum numerum in ethicis, politicis, œconomicis agnosceremus. Idipsum & in Metaphysicis consequeremur, ni pleraq; deprauasset uetustas. Quæ autem de plantis, aut de animalibus tanto sunt concinnata philosopho, iam elementa non sunt, sed uelut ex elementis coaptatæ syllabæ. In quam seriem ueniunt & magna moralia. Omnia uerò hæc problemata, & physionomica addiuinatio consequebantur, quæ ab elementis dissita longè sunt. Quãdo nec in re grammatica de oratione quicquam disseritur, ni literarum præcesserit cognitio cum syllabis & dictionibus. Quamobrẽ, quum angustæ omnino mentis sit, intra unam se porticum aut academiam continuisse, pergamus hisce uarietatibus & domis secessibus hosce libellos excolere, ut si quis fuerit eorum genius, nitidiores, ac suo more unguentati ueniant in manus hominum. Nec philosophiæ nomen exhorrescamus, quando hæc est uerus germanusq; τετράωτος, id est, auribus insignitus quatuor, quo nomine eum Græci interpretantur, qui multa uisu conceperit, multa & auditu. Nam, ut Aristoteles docuit, & non tacuit Plutarchus, & ante eum Thephrastus, primæ notæ uirum addecet, quæ sunt, contemplari, rursumq; obire, quæ oportet, congruaq; uitæ hominis

minis sunt. Proinde Plato, ingentibus quibusdam admirandisq; bonis legitimorũ philosophorum animos refertos esse prædicat, ac post corporis mortalis interitum, diuinis epulis uesci ueritatisq; campum cum dijs unà circũlustrare. Idq; ex eo potissimùm promereri, quòd in omni uita desiderio scientiæ diuinæ flagrauerint. Inscitia uerò adobrutos ijs comparat, qui uitam omnem in subterranea quadam spelunca trãsegerint. Seneca porrò ad philosophiam cõfugiendum monet, quòd eiusmodi literæ non apud bonos modo, sed & apud mediocriter malos insularũ loco sint. Scitum quoq; Luciani illud, detornatumq;, ac uelut ex oraculo propagatum, philosophicis mysterijs non initiatos, id est, τοὺς ἀφιλοσόφους, ut inquit Plato, dici ἐν τῷ σκότῳ ὀρχεῖσθαι, hoc est, in tenebris saltare. Hæc deniq; non ementita nobis suggeret in salo Fortunæ (ut ille ait) medicamina, quibus plerunque longinquitas, & ignorabiles gentes auctoritatem conciliant, sed quę citra dissimulationem dici rectè possint θεῶν χεῖρας, id est, deorũ manus. Quanquam defamatos homines ac erraticos incolasq; ganearum sordẽtium, & demortuos quodammodo nomen sæpe sibi uendicare sanctissimum intuemur dolenter: quum tamen Harmodij & Aristogitonis nomina, ne unquam seruis indere liceret, decreto Athenienses cauerint. Et quoniam nostratia hæc humanitatis studia obloquentes multi incessere nõ desinunt, ceu solidi probiq; adsit nihil, sed humẽtia planè omnia, & nescio quomodo cõgestitia, architectos interim imitabimur, qui in palationis ratione, uliginoso solo, fistuca adhibita, sic addensant, ut sustinendis mox oneribus quibuscunque abundè fit par. Sint porrò quæ de philosophiæ petuntur sacrario, uelut succidaneum quiddam, quo delicatioris stomachi fastidium detergatur.

Heroum quid sit. Expenduntur apud Thucydidem loca duo. Heræum quid. Hermæa. Musea. Diasia. Pandia. Demetria. Hiera picra. Peliæ uaticinatrices. De Cranijs, & Cranone. Epicrano, & de Herophile, ac Sibyllis. Cionocranion. Epicrasis quid. Cranion sophotaton. Cap. XVIII.

Magnæ uirtuti heroum excitare, ueteris fuit moris. Id & Acrisio fuisse positum, Apollonij interpres scribit. Sed & leocorium, quod Athenis erat, heroum item dicebatur. Significari autem eo nomine monumentum, putãt B eruditiores, usitata & Latinis auribus dictione. Plinius libro decimo, quã ob causam incolæ, quod uocant heroum, in eo loco fecere appellatum louis & Virginis. Androgei aram Pausanias scribit, in Attica ἡρῷον dici. Polion uerò, in Lesbo locus, inquit Stephanus, ubi erat Tantali heroum. De Vlyssis heroo penes Lacedęmonios, apud Plutarchum in Causis historia est: sed in ratione ciuiliũ præceptorum scribit idem, Theagenem heroa cœnasse epitaphij cuiusdam. Thucydides quoq; historia tertia, Platæensium à Lacedęmonijs obsidionem describens, & quorundam eruptionem per hostium munimenta, inquit, Pergebant autem cõferti Thebas uersus ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ ἀνδροκράτους ἡρῷον, quæ uerba non aliud nobis reddunt, quàm dextra habentes Androcatis heroum. At Laurentius transtulit, Iunonis templum ab Androcate ædificatũ. Quod si quis putat heroum, significare Iunonis templum, fallitur: sed doctissimus interpres legisse uidetur, non ἡρῷον, sed ἡραῖον: qui lapsus equidem procliuis est, ac lubricus. Est uerò Heræum planè Iunonis templum. Quis enim nescit, Iunonem dici heram? Sed & eiusdem festa dici Heræa inuenias, uel apud T. Liuiũ sicuti Mercurij Hermęa. nam Musea, Musarum sunt: Iouis, Diasia & Pandia: Cereris Demetria. Sed ad Heræũ redeo. In uersiculo tamen illo ex Ennio apud Ciceronem de Officijs primo,

Vos'ne uelit, an me regnare Hera.

Pro Fortuna dici Heram interpretantur. dicunt & gratiam significare, atq; item auxilium. Dicitur item Græcis, ἡραία ζωή, id est, regalis uita: quoniam sit Iuno, ἡ βασιλεία, quod de Eustathij doctrina est. Fuit in Thracia quoq; ἡραῖον τεῖχος, id est, Heræus murus: sic uerò dicebatur locus quidam, cuius in Philippicis commeminit Demosthenes. Hiera uerò ad præsens institutum nil facit. Ea ex aloe concinnatur, ut statuit Galenus, quam nonnulli picram quoque appellant. Heræum item stare Pausanias inquit, à Mycenis stadiorũ quindecim spacio, in humiliore montis Eubœę loco, de Asterionis filia sic nuncupati, propè quem fluat, quæ dicitur Eleutherij aqua. Ea uerò quæ sacra obeant, uti πρὸς καθάρσια, id est, ad expiationes. Xenophon Rerum Græcarum septimo, ab Argi-

A ab Argiuis apud Phliuntem muro circummunitum ſcribit Tricranon: Quod, inquit, ſupra Heræum eſt, ab Sicyonijs autem in montanis munitam Thyamiam. Heræum, id eſt, Iunonis templum ante urbem Platæarum libro ultimo agnoſcit Herodotus, interpretis etiam aſtipulatu. Herophile ſibylla fuit, quam Græci Iouis & Lamiæ Neptuni filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula. Quo in genere fuit apud Cumæos δημώ, apud Hebræos Sabba, ut prodit Pauſanias, Beroſi, & Erimanthes filia. Phaennis apud Chaonas, apud Dodonios Peliæ, id eſt, πέλειαι. Nam & hæ uaticinio fuere inſignes, ſibyllæ tamen dictę non ſunt. Verùm, ut ad Thucydidem redeamus, ut Vallæ comprobari lectio item poſſit, illud facit, quia in eiſdem locis libro eodem fanum Iunonis hiſtoricus ſtatuat. Nec uideri poteſt interpres imperitia lapſus, quum libro ſecundo, ubi ita Græcè ſcribitur, καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῷα πάντα, Baſilicas Latinè pro herois reddiderit. Nec diſſimulandum tamen, uideri quandoque Laurentiũ in aurem utranque dormire, ſicut libro quinto, ubi Thucydides ait, καὶ κατῴκισαν αὐτοὺς ἐν κρανίοις τῆς κεφαλληνίας. ipſe crania interpretatur uertices: quum tamen, licet unitatis numero, Cranion eſſe Cephalenię ciuitatẽ, cõſtet uel auctore Stephano. nam Cranon in Theſſalia eſt. Quam prius Ephyram uolunt nuncupatam, Cranonem uerò dictam de Cranonis nomine, illic regnãtis, quem peremerit Oenomaus. Sunt ex Græcis qui ita prodant: Cephalenia, inquiunt, tetrapolis eſt, Pale, Cranęa, Samæa, Pronæa. Quamuis & Cranon, alterius ſit ciuitatis nomen, in qua duos modo coruos reperiri perpetuò, Callimachus ſcribit in Admirabilibus, & Theopompus: qui, ubi alios progenuerint, abeunt ipſi, compares ibi relinquentes. Cranion uerò Gręcè tum locum ſignat, tum caput. Vnde Rerum Græcarum quarto Xenophon, ab columna excidiſſe cionocranon prodigioſè, tradit, quo columnæ innuitur caput. Sed Valla fortè maluit Latinè, quàm ſemigræcè ciuitatis nomen exprimere, etiam ſi hoc fieri magnopere non debeat, nec ſoleat. Credamus tamen id iure factum, quando tralator inter graues cenſeri poteſt, ac auctoritatis non conuellendæ, cuiuſmodi appellant Græci ἀκινήτους, tanquam dicas non mouendos. A crano connectitur elegans dictio Græcis epicranon, quod columnę item caput ſignificat. Sed apud Euripidem etiam κρήδεμνον, ſiue reticulum aut uittam, quum ait, ἐπίκρανον κεφαλῆς. Olecranon uerò interpretantur ancona, id eſt, cubitum. Epicraſis autem medicorum ſcholis uerbum eſt uel frequens. Dicitur eo nomine aura τῆς κακοχυμίας, quum ſenſim, quod malum eſt, educitur, reponiturq; itidem, quod bonum. Cranius, id eſt, κρανεῖος, menſis eſt appellatio, qui Lacedæmonijs ferè totus ſacer quum foret, expeditionibus abſtinebant eo, quod ſignificat Thucydides. Quia uerò cranion Græci caluariam dicunt, hinc facetiſſimè σοφώτατον κράνιον appellamus plerunq; ſtultiſſimum intelligi uolentes.

B

Sepulchrorum religio. Plinij locus explicatur. Quibus datum in urbe ſepeliri. Perſarum regum ſepulchra. Gentium in ſepeliendo ritus. Thucydidis ſepulchrum. Icrium quid. Hepheſtionis funus. Cinerarij. Monumenta cur.

Caput XIX.

SEpulchra uiolaſſe, ſummum eſſe prioribus habitũ ſcelus, indicio pleraq; ſunt. Nam ea quidẽ proximè accedunt, ut opera putẽtur publica, quando religioni cõmendantur. Vbi corpus demortui hominis cõdas, inquit lex, ſacer eſto. Hinc illud ex ſecundo Naturalis hiſtorię Plinij, Terra nos à reliqua natura abdicatos, tum maximè ut mater, operit, nullo magis ſacramẽto, quàm quo nos quoq; ſacros facit. Sed & in Numa Plutarchus mortuos appellat ſacros, quorũ ſacra ſint ſepulchra: quod & Gręcorũ ſententia cõprobatur, qui enunciant ſubinde ἀκίνητα μὴ κίνει, non mouenda monentes relinqui oportere: quod & in prouerbialẽ ceſſit uſum. Id poſt alios teſtatur in Amatorio ſermone Plutarchus. Sunt è Iurecõſultis, qui ſacrum dici ſepulchrum opinentur, in quo caput hominis ſit reconditum, etiam ſi membra abſint reliqua. Quin offenſo capite, uiolatum intelligi ſepulchrum: quoniam ſit ſenſium arx caput, ac rationis: eoq; amoto, reliqua iacere ignota prorſum ac omni decore exuta. Quamobrem quicquid honoris capiti contribuitur, uniuerſo planè contributum corpori exiſtimatur: quę Ambroſij ſentẽtia eſt. Proinde nulla ferè tam efferata gens, quæ non habendam ſepulchrorum rationem ſenſerit: præter neſcio

quos Lotophagos, quos ex ultima prædicant barbarie suos in mare defunctos, capedunculis ac loculis prorsum neglectis abijcere: parum interesse asseuerantes, humóne an aqua, an igne dissoluerentur. Albani etiam curam mortuorum agere, nefas arbitrabantur. Sabæi corpora defunctorum æquè atque stercus ducebant: quin etiam reges in sterquilinia reijciebant. Troglodytę mortui ceruicē pedibus alligabant, & raptim cum risu & iocis efferebant, nullaque loci habita cura, mandabant terræ, ac ad caput cornu caprinum affigebant. Disertè Mecœnas dixisse putatur, A

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

Altè cinctum putes dixisse. Habuit enim, inquit Seneca, ingenium & grande & uirile, nisi illud sequundis cinxisset. Verùm hos, ut immanitate ac barbarie notissimos nemo non uituperandos execrandosque censuerit, longè etiam magis Scythas, quibus moris erat inter epulas honoris causa mortuos uorare. Nec tamen Scythis omnibus id fuisse in more, auctor Herodotus est historia quarta. Fuere & qui canes nutrirent in Hyrcania, quibus uita functos uorandos obijcerent: proinde etiam sepulchrales dictos, docuit Strabo. Illud uerò hac parte præstabilius fortè uidebitur, ex lege duodecim tabularum, Vestibulum aditumque ad sepulchrum usucapere non licuisse. Sancitum quoque lege scimus, ut grauis irrogaretur mulcta, si quis bustum uiolasset, aut ex sepulchro columnam deiecisset fregissetue. Apud Athenienses sepulchrorū tanta cura fuit, ut etiā peremptos bello, si quis dux honestare sepulchro neglexisset, capite plecteretur. Spartæ cadauera ueste contegebantur punicea, oleæ præterea folijs adiectis. Epitaphium carmen quo exprimeretur nomen, indere haud fuit fas, ni uiris in bello esset strenuè perfunctus. Mulieri honos habebatur idem, modò ἱερῶς interisset. Auctor Modestinus est Digestorum uigesimooctauo, in conditionis humanæ memoriam sepulchra strui cœpta: unde cur eadem dicantur monumēta liquidò perspicimus. Macedonibus item sic tradito more, ut uix ullum militiæ tam solenne munus esset quàm suos sepelire. Apud Hebræos lege cauebatur, ne hostem insepultum quidem relinquerēt. Vlpianus Iureconsultus: Sepulchri, inquit, uiolati actio infamiam irrogat. Paulus quoque ita scribit, Rei sepulchrorum uiolatorum si corpora ipsa extraxerint, uel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ summo afficiuntur supplicio: honestiores in insulam deportantur, aut relegantur, aut in metallum damnātur. Caius tamen ait: Sepulchra hostium religiosa nobis nō sunt: ideoque lapides inde sublatos in quēlibet usum conuertere possumus, nec sepulchri uiolati competit actio. Scribit Appianus, inter præcipua, cur legē agrariā recusarint diuites, fuisse, quod impium ducerent monumenta maiorum ad alienos transire. Etiam si Pomponius scribit: Dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerint, etiam post uenditos fundos adeundorum sepulchrorum esse ius. ἀποτάφους elegan ter uocant Græci, qui maiorum sepulchris sint exuti. Veterū autem sepulchra in agris fuisse, quum multa comprobarint, tum quod Vlpianus scriptū reliquit: Diuum Adrianum pœnam statuisse aureorum quadraginta in eos qui in ciuitate sepulchrū fecissent, quam fisco inferri iussit. Et in magistratus eandem statuit pœnam, qui id passi forent. Quin & publicari iussit locum, & inde cadauer transferri. Relatum tamen in Chronicis, Traianum intra Vrbem solum omnium, & in foro sepultum, quum morbo apud Isauriæ Seleuciam interijsset. Sed ducibus etiam datum ac posteris, Plutarchus scribit, ut in foro sepelirentur. Memoratum in literis & illud scio, sepulchra in urbibus admissa quandoque, quod postea Duellio consule inhibuerit senatus: imperatoribus tamē datum & Vestalibus, ut in urbe contumularentur. Nam & nocentes uirgines in campo scelerato intra urbem adobruebantur uiuæ. Persarum reges in monte qui Persepoleos arci ab oriente incumbebat, nomine Regius, sepeliri mos erat. Mirum dictu, in eius meditullio sustructiones uisebantur, quę reges caperēt defunctos: sed ita ut ascensu nullo, machinis sublata conditoria reponerentur. Hephestionis funus Babylone ab Alexandro celebratum, quę toto sunt terrarum orbe unquam ædita, facilè excessit magnificentia & sumptu, quando ad duodecim talentorum millia traduntur infusa: quo nomine in prouerbij faciem trahi scienter potest. Postremò in hoc uetustatis iucunda subit recordatio. Stabant maiorum sepulchra lineamentis astructa exquisitissimis, non deerat columnarum copia, splendebant crustationes, nitescebant & signa ac tabulæ, B

specta

A ſpectabantur ducti ære aut marmore uultus artificio pereleganti. Scribit Marcellinus, Thucydidis ſepulchro fuiſſe Icrium appoſitum. Id uerò cenotaphij gnoriſma, id eſt, ſignum fuiſſe Athenienſibus patrium ac legitimũ, ubi quis patria excidẽs, inibi haud foret ſepultus. Icrium uerò, ſurrectum uocant lignum. Nam & CHRISTVM ab Iudæis icrio ſuffixum fuiſſe, traditum eſt. Sunt eo item nomine tabulata nauium, uel & theatrorum. Erant in concionibus quoq; icria, ſuper quibus ſederent, ante uſum theatri. Illud auctarium item fuerit: Vigilantium quendam, aut uerius dormitantium (ut inquit Hieronymus) cinerarios & idololatras ſolitum appellare omnes, qui martyrum reliquias uenerantur.

Item de ſepulchris pluſcula & ſepeliendi ritu. Columnæ in ſepulchris. Stelæ. Pilæ ſtantes. Iſocratis ſepulchrum. De Philagri ſepulchro, à Metello extructo. Verſus longi, qui. Epicedium. Threnus. Calpis. Iniectio glebæ quid. Virgilij locus explicatur. Eria quid, & ſparteria. Hieronymi locus reſtituitur. Hyrcani hiſtoria. Xenodochia quis ſtruxerit primus. Hydria quid. Seueri hiſtoria. Cap. XX.

DE ſepulchris uerò apud Solonẽ non ferè cõperiuntur plura, quam ne quis ea deleat, ne'ue alienũ inferat: ſtatuta itẽ pœna, ſi quis buſtũ columnamq; uiolarit aut deiecerit. Poſtea uerò propter ſepulchrorũ amplitudines, quæ in Ceramico uiſebantur, ſancitum lege eſt, ne quis ſepulchrum faceret operoſius, quàm quod decẽ homines effecerint triduo, ne ue Hermas liceret imponi, nec de mortui laude, ni in publicis ſepulturis, nec per aliũ, niſi per eum qui publicè ad eam rem conſtitutus foret, dici licebat. Verùm, mox ubi increuit luxuria, ſpectariq; ea cœpit ſepulchrorum magnificentia, quæ Romæ uiſebatur frequens, Demetrius lege ſanxit, ut ante lucem efferrentur, & nouis ſepulchris etiam ſtatuit modum. Nam ſuper terræ tumulum erigi columellam iuſſit, quæ trium cubitorum menſum nõ excederet: aut menſam, uel labellum. Menſarum meminit etiam in decem Rhetorum uitis Plutarchus, Iſocratis ſepulchro inſculptum arietem tradens cubitorum triginta,
B in quo eſſet Siren cubitorũ ſeptem, ratione ſymbolica: propè item fuiſſe menſam, quæ poetas haberet, ac eiuſdem præceptores, in quîs & Gorgiam aſtronomicam inſpectantem ſphæram, & aſſiſtentem Iſocratem. Columnarum in ſepulchris morem ſcribunt quidam, nobilioribus modò fuiſſe contributum, quo eorum faſtigium cæteris eminentius ſignificaretur. Columnarum ratio, inquit Plinius, erat attolli ſupra cæteros mortales. Quod & arcus ſignificant, nouitio inuento. Hoc uerò ſepulchrarium columnarum genus, à ſtando, στήλας uocant Græci, minores uerò etiam ſtelidas. ſed & στήλας Herculis nuncupari in Græcorum monumentis obſeruauimus. Noſtri, ſtantes appellant pilas. Verùm & alicubi Plinius excitatas ſcribit ſtelas literis incognitis. Plato Legum duodecimo, Nullum in loco fœcũdo & agro ad cultũ parato fieri ſtrui'ue ſepulchrum iubet: uerùm is, inquit, locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantum commodus, uiuentibus nil prorſum inferat nocumenti. Neque enim à uiuis, minus item à mortuis terræ matris fœcunditas præpediri debet. Sepulchrum porrò exſtrui uetat altius, quàm uiri quinque diebus totidem excitare poſſint: lapides non maiores, quàm ut poſſint defuncti laudes quatuor ſolum heroicis uerſibus æditas comprehendere. Quos, ut Cicero inquit, longos uocauit Ennius. Nam & Diomedes: Heroicus (inquit) etiam hexameter dicitur, & pythius, uel epicus, & pyrrhichius, ac bucolius: ſuper quas appellationes etiam Latinè longus pes uocatur. Longos uerſus hexametros dici, Gellius item ſubſcribit, approbatq;. Scribit Ammonius, proditum à nonnullis, epicedium uocari, quod defuncti laudem continet, mediocri adhibita commiſeratione: ſed threnum cani in calamitate ipſa ab ancillis ante conditum cadauer, ac etiam pòſt, quin anno item uertente. Relatu dignum ex Græcorum theſauris: Metellum nepotem curioſius Philagri ſepulchrum exſtruentem, lapideum appoſuiſſe coruum. Id quum foret intuitus Cicero, in eius leuitatem iocatus: Hoc, inquit, ſapientius à te factum, πέτεσθαι γάρ σε μᾶλλον, ἢ λέγειν ἐδίδαξε, uolare magis te docuit, quàm dicere. Sepulchra magnifico illuſtria impendio, ex admiratione Mauſolei monumenti à Romanis dici Mauſolea, ſcribit Pauſanias. Qui & Helenes mulieris indigenæ apud

Solymos sepulchrum fuisse tradit præcipuè admirandum. Antiquissimum sepulturæ genus putat idem M.Tullius, quo apud Xenophōtem utitur Cyrus. redditur enim terræ corpus, & quasi matris operimēto obducitur, quo ritu sepultus sit Numa rex, sepulta & gens Cornelia: donec è patritijs Cornelijs primus Sylla cremari uoluit: talionem (opinor) ueritus, quum C.Marij reliquias apud Anienem sitas dissipari iussisset. Sepulchrum antè non est, quàm iusta facta, & corpus incensum. Humatos propriè dicebant, quos humus iniecta contegeret. Eum morē ius pontificale cōfirmat. Nam prius quàm iniecta gleba est, locus ubi crematum corpus est, nihil habet religionis, iniecta gleba tumulis, & humatum est, & gleba uocatur, ac tum deniq; multa religiosa iura complectitur. Ex hoc uerò ritu copiosius explicato enarratur amplius Maronis locus ex sexto Aeneidos, in quo plus iusto inarescunt interpretes:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce, nanq; potes, portusq; require Velinos.

Impium porrò censebatur, uiso cadauere insepulto, non iniecisse puluerē quod in Antigone indicat Sophocles. Et Athenis Buzyges eos est execratus, qui inhumatum cadauer neglectui habuissent. Quod autem Seruius ait, absente cadauere fieri solita quędam solennia sacra: exponebantur quidem in Legibus à Cicerone: uerùm ita laceri circumferuntur codices, ut Delio nō solum natatore opus esse uideatur, sed amplius ipso M.Tullio. Ad hæc porrò respicit Horatianum illud,

Quanquam festinas, non est mora longa, licebit,
Iniecto ter puluere, curras.

Hinc & Græci, sepulchra dicunt ἠρία, hoc est eria, ut Theocriti interpres scribit in Pharmaceutria, παρὰ τὴν ἐπιχεομένην τοῖς νεκροῖς ἔραν, id est, ab ea quæ mortuis inijciatur, terra, quam uocant eram. Sunt qui eria opinentur dici, non surrecta, sed iacentia sepulchra. Apud Hieronymum ad Pammachium ex Origenis sententia de resurrectione, sic legitur modo, Et quasi αὐτήριον, id est, seminarium mortuorum, sinu terræ confouetur. Mendum esse in uerbo Græco exemplarium, dilucet: nec quid reponendum sit, constat magnopere. Si coniecturæ superest locus, Hieronymianæ interpretationi aptius uidetur, ut σπαρτήριον legamus, id est, sepulchrum, quo reuicturorum cōtineantur semina: quando ita statuebat Origenes, in ratione humanorum corporum manere quædam surgendi antiqua principia, sicut truncus, rami, folia, poma in ratione seminis sunt. Monumentum, inquit Florentinus, res est memoriæ causa in posterū prodita: quòd si corpus uel reliquiæ inferantur, fiet sepulchrum. Aegyptios legimus, præsigni magnificentia construere sepulchra consueuisse: quanquam in domorum ædificatione incuriosi admodum forent. Siquidem sepulchra defunctorum domos sempiternas: quoniam apud inferos infinitum sit tempus, uocant. At domos ipsas, uelut diuersoria opinantur, argumento uitæ breuioris, ac momento transeuntis. Auctor Iosephus est, & repetit Egesippus libro primo, Hyrcanum quum ab Antiocho premeretur obsidione, ut auro redimeret, quod ferro nequibat, reserato Dauid sepulchro, auri talentorum tria millia inde eruisse: ex quibus Antiocho trecenta erogarit, ut obsidionem desineret, ac precio emptus digrederetur. Mox ut facti inuidiam leuaret, eadem pecunia Hyrcanus fertur primus xenodochia sustruxisse, quibus aduentantes exciperentur pauperes. Hydriam appellat Dion, in qua πορφυροῦ λίθου, Seueri ossa fuerint recondita, Romamq; ex Britannis relata. Eam quum paulo antè mortem afferri iussisset Seuerus, contrectans inquit, χωρήσεις ἄνδρα, ὃν ἡ οἰκουμένη οὐκ ἐχώρησεν. uirum (inquit) capies, quem terræ orbis non cepit. Itidem in Parallelis Plutarchus, ὑδρίαν uocant χρυσήλατον, in qua Demetrij reliquiæ ad filiū sint relatæ. Sed eandem, calpim uocat quoq;. In Tiberij Gracchi uita Plutarchus idē, Illo populum ad suffragia uocante, hydrias scribit à diuitibus direptas, quo nomine suffragatorias cistellas innuit planè. Apud Strabonem libro duodecimo, Hydria sunt planè loca, ubi scaturiunt aquæ. At Theodoro philosopho quum mortem tyrannus comminaretur, & sepulchri iacturam: Habes, inquit, cur tibi placeas: hemina sanguinis in potestate tua est, qui cantharidis uim es assequutus. nam quo ad sepulturam, ô te ineptū, si putas mea interesse, supra terrā, an infra putrescam. Thyestes apud Ennium luculentis sanè uersibus execratus Atreum, Sepulchrum

A chrum esse portum corporis arbitratur, & in eo mortuũ requiescere. Inde, ut eo careat frater, extentis optat precibus. Condiunt Aegyptij mortuos, & eos domi seruant: Persæ, cera circumlitos item coaptant, ut quàm maximè permaneant diuturna cadauera. Magorum mos fuerat, non humare corpora suorum, nisi à feris essent antè laniata. Assyriorum sepulchra regum in paludibus pleraque, palustribusque in locis fuisse cõdita traduntur. Moris quoque ueterum fuit, pluribus locis excellentium uirorum monumenta struere: quæ res ambagiosam admodum efficit historiam. Mortuum in Sicilia Anchisen cecinit Maro. Pausanias in Arcadia defunctum scribit, & eiusdem sepulchrum ad montis radices uisitatum quandoque, Anchisiam quod uocãt propè Orchomenon: nec fuisse in nauibus cum Aenea, uerùm aduenisse κατὰ πρόφασίν τινα, illuc propè Laconiam filio appulso.

Ritus item Gentium ad idem spectantes. Nouendialia sacra, Vicennalia, Tricennalia. Ratio iustorum, quæ defunctis exhibentur. Hemacuria. Sepulchrorum coronæ. Pothos corolla. Amaranthus. Vidi liquores apud Papinium coronæ. Papinium qui sint. & cur comburerentur cadauera. Paræbasium. Pluto cur defunctis præsidere creditus. Sepulchrorum ianitores. Mors infamißima quæ sit. Threnodes. Byblij. Cap. XXI.

POstea quàm abundè multa de sepulchris cõgesta nobis sunt, adijciamus carptim & de sepeliendi ritu: quamuis & hunc paulo antè paucis attigerimus. Tot autem penè esse modos, quot gentes, non ferè obscurũ est. Auctor Polybius, si humanis cessisset paulò illustrior Romæ, moris fuisse: in forũ eundem efferri, ac stantem constitui, recumbentẽ uerò rarius: aderat mox, si per ætatem ac præsentia licuisset, filius, uel certè sanguine iunctorum unus, qui defuncti præconia oratoriè persequeretur. His uerò ex ritu confectis, cõtumulabatur mortuus. Pueri imago patri persimilis in illustri domus astituebat parte. Quod, inquit, adolescentibus ad uirtutẽ & fortia facinora eximium fuit incitabulum. Hinc Cæsarem legimus amitam laudasse annos natum plus minus duodecim. Tiberium autẽ uel an-
B norum nouem in patre idem implesse. Apud Gerrhos (Scytharum hi populi sunt) ubi rex perfunctus fato est, defunctum eius capiunt inceratum, aluo euulsa atque expurgata, quam silere contuso & thymiamate apijque semine & anesi quũ expleuerunt, resuunt denuò, plaustroque imposito, ad aliam protinus emigrant gentem. Eum uerò qui excipiunt, eadem agunt quæ regij Scythæ: aurem decidunt, crinem circũtondent, brachia circumcidunt, frontem nasumque cõsauciant, sinistram manum sagittis traijciunt. Mox idem ad populos alios, quibus uiuens imperitarit, cadauer transfertur. Denique contumulantes, concubinarum aliquam præfracta gula simul sepeliunt: sed & pincernam, coquum, equi agasonem, ministrumque: item qui fuisset à nuncijs, necnon equos, & omnium primitias. Rursumque anno circumacto hæc obeunt, quinquaginta ex ministris, qui non alij sunt quàm Scythæ ingenui, strangulant, totidemque interimũt equos. Alios uerò Scythas, quum decesserunt, proximi in plaustris collocatos ad amicos circumferunt: eos illi excipientes epulum cadauer comitantibus prębent. Mox peractis diebus quadraginta, humo mãdant, capite exinanito ablutoque. Persarum in luctu mos est, detondere in lugubri ueste coniuges ac liberos. Apud Indorum sapiẽtes occupare diem fati, pulchrum, uiuosque cremari se iubent: immò & coronati, more ac lege Indorũ hymnos ac laudes deorum concinunt, documento præclarissimo, quàm potens, quàm ualida, quamque insuperabilis sit humana mens, quum quid agere constituit. Quibus autẽ segnis ætas, aut incõmoda ualitudo est, expectatam mortem pro dedecore habẽt, nec ullus corporibus quæ senectus soluit, honos redditur: inquinari putant ignem, ni spirantes recipiat. Hermione, inquit Geographus, ciuitas est non ignobilis, in qua iactatum diu, breuissimũ inde ad inferos haberi descensum, quo nomine defunctis nõ erogari naulum. Ethnicorum porrò moris erat, diebus nouem mortuos flere: unde & Nouendialium sacrorum enata consuetudo. Ex qua & Cottam Messalinum quandoque co argutum legimus, quòd quum die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur, Nouendialem eam cœnam dixisset, ceu lessum planè tunc foret factum. Dei cultores, inquit Strabus, septem diebus exsequias celebrant: unde Ecclesiastici uigesimosecundo, Lu-

ctus mortui septem dies, luctus autem fatui omne tempus uitæ eius. Septenarius quippe quietem significat, unde septima dies Sabbatū, id est requies dicitur: celebrant ergo septimam diem mortuorum, optantes illos cum Domino conquiescere, exanclatis uitę huius ærumnis impatibilibus. Dici quoq; illud potest: Sicuti tertia dies mortui agitur à fidelibus, ut anima quæ est triplicis naturæ, requiescat: ita septimus celebrāt dies, ut anima corpori reconcilietur, quæ carne illiciente peccauit. In septenario enim tria sunt, & quatuor: ternarius pertinet ad animam, quæ irascibilis, & concupiscibilis, ac rationalis est: quaternarius ad corpus, quod ex quatuor consurgit elementorū potestatibus. Azanen Arcadis fuisse filium, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipuè uerò hippodromia id est equorum cursus. Ab hoc Azane dici Azaniam uolunt regionem. In Chronicis Eusebij legimus, Constātini uicenalia Nicomædiæ acta, ac sequenti anno Romæ ædita. Apud Hieronymum eiusdē nominantur tricenalia. Sed ad mortuum ea nihil. Sic enim celebritas nuncupari uidetur, quæ tum uicesimo, tum tricesimo imperij anno peracta est. Ita tamē, ut uel defunctis accommodari possint uocabula. Ab Varrone proditum, & Catone est: maiores in funeribus uti consuesse tum nigro, tum cæruleo calore: nam in adolescentum morte cæruleum adhibere solenne fuit. Non prætereundum temerè, quod Onirocriticorum primo scribit Artemidorus: eorum qui sibimet laqueo gulam fregerint, nomina supprimi à domesticis in mortuorum cœnis. Propterea exitium id cuidam præmonstratum, qui nomen se amisisse somniarat. Parentationes Græci κτερίσματα uocant, & τρίτα, ἔννατα, id est nona, τριακοστάδας, id est tricesimas. Sed & Necysia, ac Genesia. Nam Genesia, inquit Ammonius, diem nuncupamus, quo quis fato est functus: sicut genethlia, quo est natus. Bœotij Hæmacurias, qua uoce in Olympijs utitur Pindarus quoq;, qui & sepulchrum dixit amphipoion, quod in ciuitatis cōstituatur meditullio, ubi conditores contumulare, ueteris fuit moris. Pothos, corolla dicebatur ex potho, qui duplex est: alter hyacinthi flore: candidus alter, quo sepulchra coronabant, unde conciliatum rei nomen, ut quæ desideratis iam foret destinata. Proinde apud Theophrastum, Pothos Latinè Desiderium redditur ab Theodoro. Amarantho sepulchra item coronari solita, B Philostratus scribit, orto ab Thessalis initio, Achillis tumulo ad eum modum coronato. Est autem apud Galenum Amaranthus helichrysos, id est Aurelia, ut Theodoro placuit. In hac uerò tam multa funerum mentione, per incuriam minimè prætereundum illud Papinij ex Syluarum secundo, in Glauci epicedio,

> Quid Cilicum flores? quid munera graminis Indi?
> Quodq; Arabes Pharijq; palàm est, Vidiq; liquores
> Arsuram lauere comam.

Ab eruditis omnino aliter, quàm suspicetur Domitius, enarrari: nam uerbum uidi, à uideo inflexisse planè uidetur: quum potius epitheton, de loco factum censeri possit & debeat, à Syriæ urbe Vida: propterea de styrace intelligendum, de qua Plinius & cæteri. Paræbasium in Arcadia inuenio fuisse monumentum apud Megalopolin, ijs qui in bello aduersus Cleomenem ceciderant, dicatum, nomine adoptato: quoniam παρεσπονδησεν ἐν αὐτοῖς, id est fœdera cum eis est transgressus Cleomenes. Inde & Paræbasius cognominatur campus. Sed ultimò ferè non prætereundum illud loco uidetur. Veterem fuisse Græcis morem cadauera comburendi, quod à Septentrionalibus diu item seruatum, animaduertimus. Exustionis uerò ratio affertur non una, alijs opinantibus, quod in nobis diuinum est, igneo ueluti uehiculo ad superna subuectum cœlestibus inseri, subsidente, quod terrenum est. Alij in eo purificationem quādam intelligere maluerunt: quoniam sit ignis ἁγνιστικὸν quiddam, id est expurgandi uim habens: nam & purgationes, quas catharmos uocant, non citra ignem fiebant, quod significat Euripides, ubi Clytemnestræ corpus igni depuratum scribit. Sed sententiam priorem in Scyllæ rogo approbare uidetur Lycophron: & præterea Indorum gymnosophistæ. Comburendi morem ab Hercule conditum, malè concipiunt quidam, exusto Argio Lycimnij filio, relatis modò ad patrem ossibus, quem incolumem se restituturum, fuerat pollicitus. Heraclitus, qui ignem prodidit rerum principium, in eūdem corpora resolui debere pronunciauit. At qui aquæ principem locum dedit Thales, cadauerum adobrui-

A adobruitionem comprobat, quo humore ualeat resolui. Lectum deniq; alicubi est, eorum quæ ad defunctorũ spectent cultum, Plutonem fuisse auctorem primum: quo nomine creditum, mox uita functis præsidere. Sepulchrorũ ianitores uidentur dici, quibus illa incumbit functio, ut sepulchra aperiãt, claudantq;. Firmicus: In tertio loco Mercurius cum Saturno ab horoscopo partiliter constitutus pollinctores faciet, ac funerarios, mortuorum cadauerum custodes, aut sepulchrorum ianitores. Mors infamissima ueteribus censebatur, quam sibi quis sponte consciuisset, quo nomine etiam sepulchro prohibebatur, ni causa proferretur congruens: unde & declamantibus celebrata lex, Qui sibi manum admouerit, insepultus iaceat. Antoninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, honori Faustinæ uxoris mortuę nouas puellas instituisse Faustinianas nomine. Alexandriæ obolis conducuntur, qui mortuos fleant, quod munus solicitè adeò ac planè præstent, uti ad eos pertinere funus putes. Ii ergo ab re uocantur threnodes. Apud Cyprios inuenio sepulchrorum custodes dici Byblios.

Qui fuerint Metelli Macedonici filij apud Plinium. Item apud eundem diadematis legendum sit, an Dalmaticis. Caput XXII.

QVod autem libro septimo Plinius scribit, Macedonicum Metellũ à quatuor liberis illatũ esse rogo, uno prętore, tribus consularibus, duobus triumphalibus: uno censorio, quæ singula quoq; paucis contigere: quæsitũ anxiè inter doctissimos quoq;, qui nam fuerint hi Macedonici filij. Et inde illa celebris nata disceptatio, diadematis, paulo pòst legendum sit, an Dalmaticis. Et Hermolaus quidẽ, cui multum debẽt Latinitatis candidati, diadematis penultima productiore, legi oportere, suspicatur: tũ ex uetere lectione, tum quòd inter Metellos fuisse diadematos quosdã, Cicero auctor sit. Vetus quidẽ lectio plurimi apud me momenti est, sed ea indiget interpretatione, aut alterius saltẽ auctoris calculo. Nam Ciceronis auctoritas nil uidetur certi afferre. Beroaldus uerò & ipse de literis nostris optimè meritus, Dalmaticis astruit reponendũ, uetere expuncta lectione. Itaque, quum Pliniũ profiteretur, dijs hominibusq; fauentibus, suis dictasse auditoribus:
B quoniam Pedianus à L. Metello subactas Dalmatas scribat, & in Epitome Liuiana significetur idipsum. Sed hominis ingenium demiror, & consuetam illi in re literaria diligentiam appello: unde enim augurari potest ex Asconio, & Epitome, L. Metellũ Dalmaticum eius fuisse Metelli filium, de quo agit Plinius? Ab uno ex Metellis superatos Dalmatas, uidemur omnes scire. Diadematum uerò eius, de quo negocium est, Metelli fuisse filium, ambigũt plerique. Sed nobis, opinor, ducibus perplexitas tolletur omnis, & Pliniana lectio malè interpolata suo restituta nitori clarescet amplius. Ego diadematis defendo apud Plinium. Sententiam uerò hanc suffulcit, tanquam triarius apprimè nobilis, in libro de Romanorum fortuna Plutarchus: Fortunam, inquit, magnificè extollit Cæcilius Metellus Macedonicus, senex à liberis quatuor elatus cõsularibus, Q. Balearico, L. Diademato, M. Metello, C. Caprario. Hactenus Plutarchus. Vbi uerò ipse L. Diademato reposui, Græcè ita habet, λεύκιε διαδήμα: unde, opinor, ambiguitatẽ omnino tolli, quin lectio uetus minimè sit confodienda, siue is L. Metellus Dalmatas uicerit, siue alius prænomine eodem.

De Aleijs campis, an rectè uacui transferantur. Obiter περὶ παρηχήσεως. Alea quid, & epialos febris, quam habeat rationem. Alesius mons. Halea Pallas. Halea certamina, & Halotia. Thalamæ urbs. Plutarchi locus restituitur ex Agidis & Cleomenis uita. Caput XXIII.

ALeios campos Strabo propè Mallũ & Magarsa cõstituit, meminit & Plinius in Ciliciæ situ. Græcè dicuntur ἀλήια πεδία, mentionem facit in Bellerophõtis fabella Homerus, exposuit Eustathius. Et ab errore quidẽ nũcupatos interpretantũ: quod scribit Porphyrius, quia ἀλᾶσθαι Græcorũ lingua errare sit, quoniam per eos oberrarit primũ excussus pegaso Bellerophontes solus. Inueni tamẽ inter nostros qui cãpos uacuos Latinè sint interpretati, ceu planè epitheton foret id, nõ loci propriũ nomẽ. Id quàm rectè, uiderint ipsi: neq; enim quenquam uelut opere censorio notatum uolumus. Certè consimile est, quod paulo antè de cranijs retulimus, Non debuisse autem ita Latinè enunciari, illud esse argumento uide-

to uidetur: si modò quis dicenda regustet amplius, nec deuoret, sed recensum itidem agat: quod non desunt ex Græcis, qui Aleios dici campos putent non ab errore, ut ferè creditur, sed ab oppido quod Alas nũcuparetur. Adduntq́, inter Pinarum & Cydnum amnes collocari. Sed amplius Hermogenes περὶ εὑρέσεων quarto tomo, ubi agitur περὶ παρηχήσεως, quam esse finit orationis uenustatem ex uocum similitudine, diuersa tamen notione, ut apud Xenophontem, πάθει τὸν παιδίαν, mox Homeri adducens carmina de Aleijs campis, subiungit, esse usum poetam παρηχήσει, ob uocum consonantiam: quippe, inquit, Aleium est loci proprium nomen, ἀλᾶτο autem uerbum, ἀλεάνων uerò participium. Homeri carmina hæc sunt, A

> ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο,
> ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεάνων.

Cicero in Thusculanis ita conuertit,

> Qui miser in campis mœrens errabat Aleis,
> Ipse suum cor edens, hominum uestigia uitans.

Aleiũ interpretantur quidã, οὐκ ἔχον λήϊα, τουτέστι σιτοφόρα πεδία, uel χωρὶς βοσκημάτων. Scribit historia sexta Herodotus, Persarum copias descẽdisse in Ciliciæ campum Aleium, id est, in planiciem maritimam, uti est suspicatus Valla interpres. Aleij campi meminit in Periegesi Apher Dionysius, sed præterijt Fannius. Auctor Pausanias est: Alesium esse mõtem Arcadiæ propè Mantineam: sic ab errore nuncupatum τῆς ἄλης. Fuit apud Tegeatas Pallados Haleæ delubrũ, quod struxerat Haleus: hinc certamina dicta sunt quoq; Halea. nam Halotia nuncupata creduntur, quod in prælio Lacedæmoniorum multos abduxissent captiuos. ἀλέαν uerò teporem Græci dicunt, unde & ἠπίαλον nuncupant febrem: uti ab Aegineta proditum Paulo est, παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, quod clementer excalfaciat. uel uocatur epialos, uerbo à mari tralato, quod ἤπιον μὲν φαίνεται, χαλεπὸν δ' ὑπάρχει, id est, mite quidem uidetur, re autem difficile est. Nec me fallit, recentiores ferè nomine hoc febrium frigora intelligere. Hyphalon, in mari saxum latens uocant Græci, unde fortunæ hyphalos dicit Libanius, occultas intelligens insidias. In humanis utiq; corporibus phlegma hyalodes, id est, ὑαλῶδες, omni est alio frigidius. Id si redundet, nec putrescat tamen, citra febrem inducit frigus, quod recalescere nequeat. Si computruerit ex toto, inoritur febris, quam uocant ἀμφημερινόν. si ex dimidio, ea quę ἠπίαλος nuncupatur. Sunt ex Græcis, qui eo nomine frigus putent intelligendũ, quod febrem præcurrat. Dignum uerò quod non omittatur, in Galeni lectum monumentis, qui in melancholiæ rationibus μελαγχολίας inquit, causa est bilis atra, qui humor ψυχρότερός ἐστι καὶ ζοφώδης. Propterea sic affecti sunt φοβώδεις, tristesq́ suspiciosi prorsum καὶ μισάνθρωποι, ac solitudine gaudentes, ueluti Bellerophon: mox autem quæ prætexuimus, Homerica subscribuntur carmina. Cæterùm, in Aleios campos incurrit Plutarchi locus in Agidis & Cleomenis uita nõ malè solum tralatus, sed corruptus planè. Pasiphaæ, inquit, id est, πασιφάας templum erat, & manteum in thalamis, hoc est, ἐν θαλάμαις. Eum locum sic propemodum interpres Latinitate donauit: huic erat templum, & sacrificium in urbe constitutum. tanquam Spartæ foret id: at Stephanus Meseniæ urbem Thalamas intelligit Theopompi auctoritatem sequutus, unde fit gentile nomen Thalamatæ. Scribit Tryphon, & refert Ammonius, Thalamas cum accentiuncula in fine, dioscurorum sacellum indicare, in penultima uerò ferarum lustra. Fuit & uillæ nomen Thalamus Polybio in Eliensium agro. B

Qui dicantur mandragoram bibisse. De mandragora paulo plura. Obiter de orationis asperitate, Et quid cataphora. *Caput* XXIIII.

MAndragorã bibisse, doctè ac eleganter ij uidẽtur posse dici, qui uelut aspide icti somniculosa, nimis desides sunt, atq; ita quodãmodo à sensu disiliti abiunctiq́, ut excitari non queant. Auctor mihi Demosthenes in primis, cuius ex Philippica quarta uerba subieci, ἀλλ' οὐδ' ἀνεγερθῆναι δυνάμεθα, ἀλλὰ μανδραγόραν πεπωκόσι, ἤ τι φάρμακον ἄλλο τοιοῦτον ἐοίκαμεν ἀνθρώποις. hoc est, uerum nec quimus excitari, sed consimiles hominibus uidemur, qui mandragorã, aut id genus pharmacũ aliud biberint. Qua in parte obiter enotandũ uidetur, Hermogenis

genis

A genis illud primo de Ideis tomo, esse uerissimum, ubi περὶ τραχύτητος agit, difficulter admodum in Demosthene καθαρὰν τραχύτητα, id est, puram reperiri asperitatem. Nam ut eam leniret, seipsum intermiscendo, id est consequutus. Sunt enim notiones asperæ omnes, ubi inferior superiore loco positum incessit, aut uerbis quoquo modo illi se iniurium præstat, nec id dissimulanter. Cuiusmodi foret, si ita enunciasset orator, ijs qui mandragoram hauserint, aut quod eiusmodi medicamentum, persimiles estis. Sed ut eò unde sum digressus, stilum reuocem, sic item in Timone repperi apud Lucianũ, πῶς γὰρ καθάπερ ὑπὸ μανδραγόρᾳ καθεύδεις, ὃς οὔτε τῶν ἐπιορκούντων ἀκούεις, οὔτε τοὺς ἀδικοῦντας ἐπισκοπεῖς. Quo' nam inquit modo, ô Iupiter, tanquam sub mandragora dormis, qui neque peierantes audis, neq; iuris uiolatores aduertis? Idem quoq; Lucianus inter magnificas Demosthenis laudes, ab illo inquit solitos excitari Athenienses, uelut ex mandragora dormientes. Ratio uerò est, quoniam (ut ex Græcis aliqui scribunt) is fructus hypnoticus est, quo significatur somni conciliator. Plutarchus in Symposiacis, Somnum quippe fieri putant frigiditate. Quamobrem hypnotica pharmaca parte plurima uim habent ψυκτικὴν, id est, frigefacientem, cuiusmodi esse dicitur mandragora. Quin obliuionem item creditur inducere: unde ille ait, καὶ φανεῖται πολὺν τὸν μανδραγόραν ἐκπεπωκώς, id est, multum uidebitur hausisse mandragoræ. Et Plinius, Mandragoræ folia grauedinem afferunt etiam olfactu, quanquam mala in alijs terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari, potu quidem largiore etiã moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentium, media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes, & ante sectiones ustionesq;, ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus, somnum odore quæsisse. Sed & Dioscorides Syluæ medicinalis libro quinto, τὰ δὲ μῆλα ὀσφραινόμενα, καὶ ἐσθιόμενα καρωτικά, καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλός, πλεονασθέντα δὲ καὶ ἀφώνους ποιεῖ. Poma, inquit, olfactu & esu carotica sunt, consimiliter & eorum succus, copiosiora etiam mutos reddunt. Mandragoram Pythagoras uocauit ἀνθρωπόμορφον, tanquã humanam effigiem præferat: nam radix homini simillima est, quod Auicenna quoq; prodidit, & uulgò ferè ita uisitur: propterea Columella,

B Quamuis semihominis, uesano gramine fœta
Mandragoræ pariat flores, mœstamq; cicutam.

Zoroaster Diamonon uocabat, aut Archinen: Romani etiã mala canina: aliqui & Circeam, quòd philtris credatur res peraccommoda. Mandragoram fœminam thridaciã nuncupãt, marem uerò morion. Scribit magnus Albertus, mendragoram hominis figuram præferre, ut sexus, & aliorum accidentium differentias ostendat. Super mandragora porrò historiam legimus relatu non iniucundam apud Iulium Frontinũ Strategematon secundo: Annibal, inquit: missus à Carthaginensibus aduersus rebellantes Aphros, quũ sciret, gentem esse auidam uini, magnum eius modum mandragora permiscuit, cuius inter uenenum & soporem media uis est: tunc prælio leui commisso, ex industria cessit. nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni uino infecto, fugam simulauit: quumq; Barbari occupatis castris, in gaudium effusi medicatum merum auidè hausissent, ac in defunctorum modum strati iacerent, reuersus cepit eos, ac trucidauit. Postremò id item memorabile, Mandragoram si applantetur uitibus ita uim infundere, ut inde infectum uinum bibentibus cataphoram inducat, id est, collapsum in soporem. Quanquam nec ignoro, esse suam oratoribus quoq; cataphoram. Nam Hermogene tradente de Inuentionibus tomo quarto, dicitur τάσις longior spiritus productio, quæ inter accusandum cataphora nuncupetur. Quippe etiam in Apologijs esse talis potest, cataphora non potest.

Externo bello intestinum sæpe restingui. Scorionis Dacorum ducis historia ad id appositissima. Columna, belli index. Caput XXV.

ANimaduersum id enotatumq; ex lectione historica, quospiam inter quos naturalis esse cõiunctio debeat, ita sæpe inuicem dissidere, seq; immaniore quodam modo iurgijs afficere dissultantes ut rixa quoq; euasura breui in prælium uideatur. Eos tamen, si in alieno malo spe constituta, nimis temerè, nimisq; improspicienter audeat quis inuadere, sic ferè usu uenire compertum est, ut ab intestino auersi dissidio, coalescentes animis, conspiratu mirabili cooꝛen-

coorientes, irruentem incautius aduentitium hostem pessimo perdant exitio. Suggeruntur ad hoc ex ueteribus memorijs exempla plura, documentum unum præsigne in primis præterisse nequeo. Fuit Scorio Dacorum dux, ut uidetur, non malus, nec à rerum dispiciētia omnino abiunctus. Is quum sciret dissociatum quidem armis ciuilibus populum Romanum, non tamen occasione inde arrepta lacessendum exstimulandúm ue arbitrabatur: quanquam imperita uulgi temeritas non deesset, multa & præclara subinde minantis: quoniam uelut ex specula prospectans, conciperet, posse obtingere, ut bello externo ingruente, domestica restinguerentur incēdia, & uoluntatum coalitu in idem tendentium, funestior peregrinis infligeretur clades. Popularium uerò animos lepidè repressit reprehenditq́;. Canes siquidem duos ipsis inspectantibus commisit, ijsq́; mox acrius ac perinimiciter compugnantibus lupum ingessit: eum uerò, illi omissa protinus inter se ira, ut communem hostem alacriter inuadentes confecere. Quo exemplo ingenij perspicacis dux, & in coniectandis rebus solertissimi, ab impetu Romanis pro futuro barbaros inhibuit. Quibus id propè solenne semper fuit, ut bellum externum discordia excitaret intestina: rursumq́; auerteretur hæc hostili malo ceruicibus imminente. Ex abundanti adiecero, legentibus obfuturum nihil: Romæ portam Carmentalem uersus fuisse Bellonæ templum, ante quod surrecta stabat belli inferendi columna index.

Canum millus, atq; inde prouerbium. Item canum ornamenta alia, seu munimenta. Armillati canes. Deræambus. Perideræum. Stelmoniæ. Telamoniæ.

Caput XXVI.

VEnaticis canibus collare munimenti causa addi solitum, quo retundi luporum impetus posset, nouimus ex grāmaticorum glossematis, & Pompeij præcipuè Festi, inter glossularios non ultimi nominis, qui id etiam uocari millum scribit. Sed M. Varro Rerum rusticarum libro secūdo, dicere melium maluit. Is millus ex corio concinnabatur, ferreis confixus clauis. Inde factum, ut quicquid præsidio nobis est, prouerbio quodam, id esse munimento pronunciemus, perinde ac sit millus cani. Poetę armillatos uidentur appellasse canes ex hac ratione, quoniam millus sit ijs armillarū uice. Apud Græcos deræambus est latum corium ob canis collum. Dicitur & perideræum, atq; item perideris. Xenophon in libro de Venatione, ita scribit: Canum ornatus sunt, δέραια, ἱμάντες, στελμονίαι. In quo illud aduertendum, quas Xenophon stelmonias uocauit, id est fascias, quibus canum latera præmuniuntur: Pollux telamonias dixit.

Augurium canarium: deq; sacro quod caniculæ fieret. Iupiter Icmæus, seu pluuius. Periscylacismi. Cynophontis. Enodios. Enodia quæ dicantur. Lapis à cane morsus. Cynicus annus qui. Canis habere oculum quid. Item de cynomyia, cynocephalo. Aristogiton canis. Cynæpodes. Cynæ arbores. Cinus. De schino, & lentisco, & Susannæ historia. Cynura. Cymæ. Cymata. Cynanches & synanches interstitium, ac parasynanches. Cyro inter pastores quod fuerit nomen. Cyrus unde dicatur. Cyre cur dicta Ceres. Apocynon quid uocent Græci. Cytinus. Balaustium.

Cap. XXVII.

CAnarium in antiquis libris dici auguriū, obseruauimus, cui agendo constituerentur dies, prius quàm frumenta uaginis exirent, et antè quàm in uaginas perueniret, à cane ducto uocabulo. Siquidem rutilæ canes, id est, non procul à rubro colore immolabant, ut ait Atteius Capito, canario sacrificio pro frugibus, deprecandæ sæuitię causa syderis caniculæ. Legimus in Græcorum monumētis, Exurēte quandoq; Cycladas insulas cane, atq; inde sterilitate multa ac siccitate cōsequuta, qui in Ceo habitabāt, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersiuerunt. aduenit is, ex Arcadia secum quibusdā ductis, templūq́; erexit Iouis, quem uocauit Icmæum, quasi tu pluuium dicas. Canem quoq; rebus diuinis operatus placauit, Ceisq́; legem instituit, singulis annis eiusdem seruarēt exortum cum armis, ac eidem rem obirent diuinā: ex quo Argonauticon secundo Apollonius,

Κίῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς.

Cur

A Cur uerò placãdis caniculæ ardoribus immolarentur canes, nulla (quod sciam) idonea redditur ratio. nam & Ouidius Fastorum quarto ita canit,

Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ,
Et quare fiat, nil nisi nomen habet.

Cur autem rutilæ, forsan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia, quando boues ruffos gentium illarum ritu immolare permittebatur, quod Typhoni colore persimiles uiderentur, à quo necatus Osiris fuerat: quin homines item coloris eiusdem ad Osiridis sepulchrũ mactare ueteres assueuerãt reges: quo nomine pauci id genus in Aegypto comperiebantur, externi tamen plures. Alioqui inuenio, canem fuisse uictimam expiationibus peraccommodam, quo nomine à Lupercis quoq; sacrificiorum adhibebatur ritibus, & Græci homines ad expiandum canes adhibere soliti sunt, immoq; in plerisq; locis periscylacismi seruabantur: sic enim uocabant, quæ ex canibus res diuina fiebat. Festum uerò ipsum rectè à canũ cæde nominari Cynophontis potest. Cuiusmodi apud Argos celebratum uidetur quandoque. Proserpinæ item catulos cum cæteris purgamentis efferunt. Adnotatum in Pausaniæ thesauris, In Phœbæo (loci id est nomen) utramq; Ephebororum portionem Enyalio, quem interpretantur Martem, canis immolare σκύλακα, id est, catulum, ut qui deorum fortissimo uictimam secernerent ex mitioribus fortissimam. Cæterùm nullos (inquit) ex Græcis catulo facere animaduerti, Colophonijs modo demptis, hi siquidem τῇ ἐνοδίῳ furuam immolant catellam. Sunt uerò nocturna Colophoniorum sacrificia. Quid sit autem Enodios in Pausania, fortè nonnullis uideatur nebulosum. Lego Enodiam dici quandoq; Dianam, etiamsi uenatoria item nuncupantur enodia, Mercurium Enodion quoq; appellant. Signat porrò enodium quod in uia est. ἐνώδιον uerò pro enotijs capiunt, quia tumescant aures ἐν ὁδῷ est, quum dicimus, in opere significamus, & uita, ac fide. Auctor Plinius est, lapidem à cane morsum, usq; in prouerbium discordiæ uenisse. Solent quippe, catuli plerunque coniectum in eos lapidem mordicus impetere, etiam si ab eo icti haud fuerint, quamobrem dentes utiq; lacessunt sibi, lapidem haudquaquam oblædunt. In quam sanè ten
B diculam sæpius præcipites eunt imprudẽtiores, quos uideas ab asino calce impetitos, eundem, immò se uerius referire. Quum impensius animaduerti debeat id, neminem nisi à seipso lædi, & proinde in alios refundi querelas haud debere, sed in nosmetipsos: cogitandumq; nõ quo pacto alium ulciscamur, sed nos potius puniamus, castigemus ac corrigamus. Illud fuerit auctarij uice, quod ex thesauris Pollucis adnotabimus: Canis (inquit) oculum habere dicitur is, qui nimio plus impudens est. Id uerò ex Homerico profluit fonte, apud quem Iliados rhapsodia prima sic legimus,

Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

id est, canis habens oculos, cor autem cerui. Et alibi idem Homerus, κύων ἀναιδής, id est, impudens canis: sicuti cynomyia pro impudentissima dicitur, compacta dictione à cane, qui impudens est, ac myia musca, qua nil ferè audacius, Homero quoque astipulante. Sed & Cynocephali cognomentum, quod quum alijs tum uerò Pericli adhęsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat. Aristogiton uerò Cydimachi canis ex audacia cognominabatur. Equos porrò quospiam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus. Cynas uerò arbores intelligit Plinius, ex quibus indumenta sibi comparent Arabes, folio palmæ simili. Easdem & cynos dici Plinio eidem, libro tertiodecimo sunt qui uelint, etiam si ex Theophrasto de Stirpibus quarto, cuci legendum summoneat Barbarus Hermoleos. Hanc denique arborem ab Daniele significatã in Susannæ historia capite decimotertio. At Hieronymus in Commentarijs in Danielem, schinum legit, & prinum, id est, lentiscum & ilicem: quod sanè Danielis indicant uerba, si modò ex prophetæ eius sunt officina. nam quum sub schino uisam à se Susannam dixisset calumniator Venerius, respondit Daniel, Angelus scindet te medium: alludens ad uerbum σχίσαι, quo significatur scissio. Itidem quum ab altero dictũ foret, Sub prino: intulit, Manet angelus Domini ut secet te medium. nam πρίσαι, secare indicat quoque. Lectionem hanc confirmat in Iulio Aphricano idem Hieronymus, & ab eo mutuatus Sophronius. Cinopeta quæ colunt Aegyptij ὡς εἴδωλα θεῶν, in Artemidori Onirocriticis reptilia intelligunt, τὰ ἐν τῷ ἐδάφει κινούμενα. Sed

redeo

redeo unde sum digressus, si prius commonuero, esse inter lauri genera cinum quoque A Plinio. Sed cynura Lycophroni petrę dicuntur asperæ. Cymæ autem, seu cymata præteneros dicimus in brassica pręcipuè coliculos, uere appetente progerminantes, uelut κυήματα planè sint, id est, fœtus. Cytini flores dicuntur mali punicę: nam syluestris punicę uocant balaustia. Cynanche item de canis uidetur natura profluxisse: de ea etiam si tertio libro uerba fecimus ampliter, nunc tamen Aeginetę Pauli subtexuisse placita ex libro Medicinę tertio, non fuerit omnino πάρεργον. Igitur synanche conflatur, inquit, ex inflammatione musculorum, qui sunt ἔνδον τοῦ φάρυγγος, id est, intra fauces: at parasynanche, eorum qui extra. Modo item compari, qui intra λάρυγγα sunt musculi, id est, guttur uel arteriam, si inflammatione infestari occœperint, cynanchen producunt: sicuti qui extra, paracynanchen. Communis uerò omnium affectio, est ὀρθόπνοια καὶ πνῖγος μετὰ δυσπνοίας, cynanchicos prętereа in Paulo eodem, ita affectos dici, obseruatum est. Galenus intima infestantem colli, κυνάγχην dicit. Synanchen uerò ad extima nuere amplius, imoque ἧττον πνίγειν, esseque ἧττον κινδυνώδη. Dignum uerò quod parte hac minimè transiliamus: Medos canem appellare spaca, id est, σπάκα, unde dicta σπακώ, Mitradatæ conserua, qui Cyrum suscepit exponēdum: Grecè dici ualet κυνώ, à qua quoniam scribit historia prima Herodotus aliud illi nomē impositū, scire licet ex Grecorum thesauris, Agradaton inter pastores fuisse nuncupatum, mox de fluminis Cyri nomenclatura dictum Cyrum: uel quod in lusu, quē dicunt βασιλίνδα, inter coætaneos illi κυριεῦσαι, contigit, id est, dominatu potiri. Nam & apud Cnidios Cyre uocatur Ceres: uel ut τοῦ ζῆν κυρία, id est, uitæ princeps. Apocynon uocant ossiculum in phryni, seu rubetæ, aut buffonis latere compertum sinistro, quoniam canum impetus inhibeat. A cane sydereo, quem astrocynon dicunt Græci, at solechyn Aegyptij, Cynicum compe rior annum appellari, qui annis compleatur mille quadringentis sexaginta. Visitationem porrò id sydus facere quadriennio interiecto.

De canumque generibus adnotantur plura, deque eorundem rabie, & diui Bellini templo in Rhodiginis paludibus. Cypsele, cypselides, cypseli. Parippi. Muli & canes cur facilius peste inficiantur, uniuersimque bruta omnia. Prouerbium de cane imbelli. Cynea quid. Cynulchus. Canum panagyris. Cinopeta. B

Caput XXVIII.

POstea uerò quàm in canum pragmatiam incidimus, nō grauabimur pluscula, quæ hinc inde aucupati sumus, huic potissimum loco impingere. Canes igitur in primis generosas aduertimus, Laconicas, Arcadicas, Locridas, Celticas: unde & Ouidius Metamorphoseon primo,

Vt canis in uacuo leporem quum Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem.

Ibericæ item celebrantur & quæ uocantur cariuæ, id est, καρῖναι, Creticæ, molossicæ, eretrinæ, hyrcanę, Indicę. Legimus porrò nuncupari canes quosdam psyllicos, puto, ab Achaię ciuitate: ni Cypselicos malis, quando est in Arcadia munitus locus Cypsela, cuius apud Thucydidem mentio fit historia quinta. Est & in Thracia nominis eiusdem adiacens Hebro ciuitas. Nam Cypsele, id est, κυψέλη uasis est, aut mensurę species. Cypselidas uerò aurium dicunt marmorata. Cypseli sunt, quos etiam apodas uocant hirundinibus similes. Porrò sunt Elymæi canes à populis in meditullio Bactrorum & Hyrcanię. Castorij autem, & Menelaides, & Harmodij à dominis appellationem traxere. Illud minus pretereundum, prodidisse quosdā, Laconicas antiquitus esse ex uulpibus natas, & canibus, quo nomine appellari etiam quandoque alopecidas. Sicuti Arcadicæ ex leonibus creduntur prouenisse, unde & leontomiges dictæ. Indicarum sobolem prodit Aristoteles etiam ex tigribus factam. At Nicāder Colophonius ex canibus Actæonis Indicos scribit propagatos, quæ à rabido furore resipiscentes, Euphrate transmisso, in Indos usque aberrarint. In parte Indorum, ubi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem, nobiles ad uenandum traduntur canes: quique latratu abstineant, quum uidere feram, leonibus maximè infesti. Iucundum relatu id quoque: Chaonidas & molottidas prolem tradi eius canis, quem ære monesio ubi conflauit Vulcanus, immissa quoque anima, Ioui dedit dono: is uerò Europę, hęc

Minoi

A Minoi, Minos Procridi: illa uerò Cephali esse uoluit munus. Eius hæc fuit natura, ut uitari non posset, ubi insequi occœpisset. Sicuti Teumesia uulpes fuisse narratur incõprehensibilis. Quæ ratio utrunque deformauit in lapidẽ. Sunt qui Chaonidas, de Chao inter luporum genera memorato, progenitas suspicentur: atque inde nuncupatas. Creticos canes in duo genera distribui animaduerto: alios enim diaponos dici audio, alios uerò parippos. Et illis quidẽ in uenando gloria plurima: noctes enim addunt labori, sæpeque feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi uerò cũ equis currere consueuere, tanta quoque arte, ut neque precedant unquam ferè, nec subsequantur. Reperio item, prope paludes quæ ad meridiem sunt, esse canes qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibus gratissimus. Eorum cum Indicis bobus certamina Ctesias celebrat. Pyrrhi canis custodia domini longè clarissimus, & quia in defuncti quoque rogum assiluit. Hesiodo interfecto assistentes canes etiam auctores cędis coarguere latratu. Honori defuncti canis ciuitatem constituisse Magnum Alexandrum, Theopompus scribit. Nobilis est Atalantæ canis Aura nomine: quam quum Calydonia sus peremisset, bruto sepulchrum indigenę cõstruxere. Sicut in Hellespõto quod uocant cynosema. Sic enim interpretari libet, ne fabulosa consectari uideamur. Geryonis canis Gargitios nomine, Cerberi frater, ab Hercule cæsus, in Iberia quoque monumentum habet. Actæonis canum apud Aeschylum nomina hęc, Corax, Harpyia, Charon, Licidas. Nam Hippocẽtaurus Xenophontis fuit canis. Sicut Lethargus Hippãmonis, qui etiam cum domino sepultus dicitur, testante quoque epigrammate, quo significatur Hippammoni fuisse equum nomine Podargum: canem uerò (ut diximus) Lethargum: seruum uerò qui dicitur Babes. Sed & epigramma ipsum apposuisse præstiterit,

ἀνδρὶ μὲν ἱππάμμων ὄνομ' ἦν, ἵππῳ δὲ πόδαργος,
καὶ κυνὶ λήθαργος, καὶ θεράποντι βάβης.

Dicuntur uerò lethargi canes, clandestinè taciteque adeuntes, ac morsum infigentes: B unde adagium in eos qui ironico ingenio & ad dissimulandum aptissimo, denique excarnificant, & letali ueneno animam quoque lancinant. Syagrum dicit Sophocles canem, qui suum uenationi sit aptissimus. Est & proprium nomen Syagrus Herodoto, item Philarchro. Sunt qui agrestem suem syagrum intelligant. Apud Lynceum syagria leguntur quoque. Aschedorum Siculi syagrũ nũcupant, sicuti meminit Aeschylus, id est, ἀχέδωρον. Apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca Lampurus canis nomen ex ratione albicantis caudæ, ut inquit interpres, uel à peruigili cura & solerti custodia, παρὰ τὸ λάειν καὶ ὁρᾶν, id est, à uidendi seruandique diligentia: uel quoniam sit uulpi assimilis, quam lampuron uocant. Videtur & Acalanthis nobilissimi canis nomen: unde illud est Aristophanicum,

ἀκαλανθὶς ἐπειγομένη τυφλὰ τίκτει.

Acalanthis festinabunda occęcatos parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligũt, quas nonnulli basilicas nuncupant. Mæram, id est, μαῖραν dicunt Orionis canem: propriè tamen eo nomine capra significatur λευκομέλαινα, id est, ex albo nigricans. Vertagos dici canes legimus uerbo, uti uolunt, peregrino apud Firmicum Matheseos quinto, spontè qui in uenationem exeant, leporibus infesti pręcipuè. Martialis,

Non sibi, sed domino uenatur uertagus acer,
Illæsum leporem qui tibi dente feret.

Fuit & apud Locros ξυλίνη κύων, id est, lignea canis: sed ea habet historiam. Quippe Locro cuidam reddita sors est, Ibi ciuitatem conderet, ubi canis lignea morsum ei infixisset: quo nomine quum ad alterum enauigasset maris littus, calcauit κυνόσβατον, id est, cynosbatum: inde quum suspicaretur finem habere oraculum, ciuitates condidit, quas Locri habent Ozolæ. Catenarium canem legimus apud Senecã, sicut apud alios lucernarium. Dignum uerò relatu quod in Hecatæi lectum monumentis est, fuisse in Tenaro serpentem meticulosum, quem dixerunt ᾅδου κύνα, id est, Plutonis canem: quoniam morsum e uestigio insequeretur mors, ueneni potestate uiolenta. Eum tamẽ ab Hercule ad Eurysthea fuisse productũ, unde irrepserit Cerberi fabella. Quem princeps Homerus dixit ᾅδου κύνα. Caninam mortem Græci difficilem intelligunt, quoniam

niam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc: à quo etiam prouerbium A
est, δῆγμα κυνὸς λυττῶντος, quod est nostris uerbis, Rabidi canis morsus: in eos qui infecti ipsi malorum congressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano, non modò rabie agitari, & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit, sed & ipsos item retinere uim, eundem imprimendi morsum atque ita deinceps fieri hydrophouicos omnes, hoc est, timorem aquæ concipere, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, καίσοι τοίνυν ἔοικας αὐτὸς γὰρ ἐγκρατὴς δηχθεὶς ὑπὸ πολλῶν φυσημάτων, μεταδιδόναι κἀμοί τοῦ δήγματος. Scribit Homerus, Apolline pestem Græcis immittente, mulos primùm & canes concidisse. Id uerò exactius interpretantes eruditi, ex odorandi præstantia factum, coniectant: qui sensus adeò in multis præcellat, ut derelicti alicubi uel odore solo redeant in semitam: proinde huiusmodi rabidam uim concipere facilius, præcipueque canes purum in primis aerem exigentes: sed & inter hos albi eo amplius, quoniam coloris eius corpora quàm nigra, sint rariora, atque laxiora. Quanquam non latet, ab Porphyrio apud Homerum κύνας ἀργοὺς accipi non albos sed celeres: sicuti per paralepsim alibi ἀργίποδας item canes dicit. Putat Heraclitus Ponticus, iumenta peste infici primùm, quia deiecta in terram, & prona in pastum τὰς νοσώδεις ἐκεῖθεν ἀτμοὺς trahant procliuius homine, cuius est surrectum corpus, purius & sublimi spirante. Illud neutiquam negligendum, canes ubi mirè in Venerem feruntur, dici σκυζᾶν, sicuti sues καπρίζειν, uaccas ταυριᾶν, equos ἱππομανεῖν, id est, equire: unde productum in fœminas libidinosas conuitium ab uno animalium modò. Aegritudines canum præterea tres uideor præcipuè comperisse, λύτταν, hoc est rabiem, prodagram, cynanchen. Verùm rabies sanari difficulter potest, podagra non omnino medicinam nescit, at cynanche siue angina euidens promittit exitium. Porrò quicquid rabidus canis momorderit, interit certissimè, homo tantum euadit, sed uix. Aristoteles uerò libro de Animalium historijs septimo: Canes (inquit) tribus laborant uitijs, rabie, angina, podagra. Facit rabies furorem, & quæ momorderint, omnia rabiũt prius homine, sicuti & legit & interpreratur Nicolaus Leonicenus. Intereunt canes B
hoc morbo, & quæ morsa sunt, prius homine. Scribit septimo de Animalibus Albertus, iam se hominem uidisse, cui in brachio morsum infixisset rabiẽs canis, anno autem septimo pòst cicatricis locum intumescere cœpisse, atque intra biduum interisse. Auicẽna quoque quorundam sententias aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morsu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod uerò serius, quàm cætera animalia rabificam rabiẽdi uim persentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis homines ab hominibus & sanguine cõiunctis inficiuntur facilius. Cæterùm rabies canum Syrio ardente, pestifera in primis homini est, atque ita morsis letalis aquæ metus, uti Plinius inquit. Ad morsum uerò unicum esse remedium & quidem oraculo quodam repertum, idem scribit, Radicem uidelicet syluestris rosę, quæ cynorrhoda appellatur. Nobis uerò suppetit potentius adhuc medicamen, sed & ipsum cælitus petitum. Est in Rhodiginis paludibus diui Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notissimum. Erectæ ædis causa ferè publica est. Pulsus is diuus Patauio, grassantibus nobilium plerisque: quòd seuerius sanctiusque, quàm ab illis probari posset, episcopum ageret, insectãtibusque inimiciter aduersarijs, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rodigio distans, diuertit. Quum manus hominũ euasisse uideretur, canum rabiem nõ euasit, à quibus euestigio conuulsus discerptusque, mox in diuorum indigitamẽta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis occlusa cancellis latet sanctissimum eiusdem corpus. Templi uerò ex necis genere ea cælestis est proprietas, si quis clauem sibi quæsierit, qua ædis ualuæ recludantur, ac ea candente quicquid rabie agitari orsum sit attigerit, præsentissimum est remedium, & nunquam nõ uerum. Timoris uerò aquæ, ὑδροφοβικὸν uocant πάθος. Causa ex eruditorum ingenio affertur non una. Sunt qui opinentur, immoderatã superuenire ita affectis corporibus siccitatem, humecto substantiali penitus demutato. At Rursus in melãcholię specię euadere sentit morbum hunc, ueneno humorem id genus assimulante. Scimus autem ex melancholicis alios alia metuere. Sunt qui arbitrentur, canis à quo impactus sit morsus

A sus, imaginem ab ijs concipi in aquis, atque inde compauescere. Postremò autem antequam huic capiti coronidem impingam, succurrunt aliqua item: id prius ex historia, quod apud nostrates etiamnum durat. Apud Bractianos uulgò prouerbium usurpari solitum, Canem timidum uehementius latrare, quàm mordere: altissima quæque flumina minimo sono labi. Porrò dicitur Græcis κύων, de cane, ut docuit Eustathius, παρὰ τὸ κύω, quod amare nobis indicat. Cyneam uerò quum legis, pellem fluuiatilis intellige canis, quam capitis tegumento galeæ uice ueteres adhibuisse palàm est, inde seruatum, ut pro galea dicatur cynea. Cynulchos uocant qui secum ducant canes. Panagyrin porrò canum mense Augusto ab Romanis solitam celebrari, auctores Græci sunt, monumento urbis captæ ab Gallis. Tūc uerò cædebantur canes, qui & ἀνύλακτοι, id est, sine latratu agebant, anseribus ampliter sonoreq; inclamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum libro uigesimonono, ubi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Iuuentutis & Summani, in furca uiuos arbore fixos sambucea. Cinopeta in Nicandri Theriacis bestiæ intelliguntur, quæ in solo motantur, uelut κινώπεδα πινα ὄντα, uti iam attigimus paulo antè.

Conditionem filiæ quærere, quid sit apud T. Liuium. Itemq; de uindicijs plura. Ephesis quid, & Ecceletus. Martialis explicatur, necnon Quintilianus de assertione secunda. Caput XXIX.

ENarrabamus paulo antè in Patauino gymnasio prouincialib. auditoribus nostris consensu petiti multorum, librum T. Liuij ab Vrbe condita tertium, ubi is incidit locus, qui est de Appio decemuiro, à quo uindiciȩ secūdum seruitutem decretȩ sunt, dum uirgineā puellā ardentius & occȩcato animo deperiret, cuius sponsus Icilius in hȩc affectu nimio & indignitate rei prorupit: Virginius inquit, uiderit de filia ubi uenerit, quid agat, hoc tantum sciat: B Si ipse huius uindicijs cesserit, conditionem filiæ quȩrendā esse, me uindicantē sponsam in libertatem uita citius deseret quàm fides. In hunc scopulum ubi impegimus, locum uideri perobscurum interfati sumus: posse tamen, quantum ex Iureconsultorum non incuriosa lectione aucupemur, sic fermè explicari. Paulus siquidem Digestis de Diuortijs, lege prima, sic subnotatum reliquit, Dirimitur matrimoniū diuortio, morte, captiuitate, uel alia contingēte seruitute utriusq; eorū Hinc Icilius innuebat, fore ut sponsalia dirimerentur cum Virginia, si pater supersedisset à uindicijs secūdum libertatem: quoniam sponsam, quæ ad seruitutem recidisset, non esset ducturus, proindeq; conditionem illi alteram esse quȩrendam. Simul & allusisse uideri potest ad uerba solennia sponsalium discutiendorum, quorum meminit Caius titulo eodem, lege secunda: Item (inquit) in sponsalibus discutiendis placuit renunciationē interuenire oportere: in qua re hȩc uerba probata sunt, Conditione tua non utar. Sicut in repudijs comprobantur hæc, Res tuas tibi habeto, Res tuas tibi agito. Et hoc erat uxori nuncium remittere, ut in Epistolis ad Atticū Cicero: Vxori, inquit, Cæsar nuncium remisit. Nisi quis putet, immò dixisse Icilium, quȩrendā filiæ conditionem quoniā ut Paulus idem adstruit Digestis de Regulis iuris: Quod attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habētur: non tamen & iure naturali: quantū enim attinet ad hoc, omnes homines ȩquales sunt. Inde & Caius ait, Cum seruis nulla est actio. Propterea Paulus scribit, Libertatem esse rem inæstimabilem. Sententiam nostram præfulcit M. Tullius pro Cælio, Confer te aliò, habes hortos ad Tyberim, ac diligenter eo loco præparasti, quo omnis iuuentus natandi causa uenit. Hinc licet conditiones quotidie legas, Cur huic qui te spernit, molesta es? Dignum scitu quod in Antonino philosopho scribit Iulius Capitolinus, Faustinam imperatoris uxorem apud Caietam conditiones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse, id est, benè nasatos ac mutoniatos seu draucos conquisiuisse, qui lastaurū agerent ualidè. Verùm quia de Liuio agimus, ut in hoc quoque nobilissimum conditorem rerum opera nostra, qualiscunq; sit ea, iuuemus: quæ sint uindiciæ, item explicabimus: eo quidem gratius, quoniam hallucinationes multorum in eo intellexisse uidemur, quas eodem (quod dicitur) oleo expūctas obliterata sq; reluemus. Positum uerò uerbum id apud Iureconsultos quoq;, & Pomponium Digestis de Origine iuris, lege secunda: ubi uindicias pro sētentijs quidam interpretantur, quum uindiciarum nomi-

ne nil prorsus aliud intelligamus quàm assertionem, quæ si à seruitute ad libertatem foret, A
uindiciæ secundum libertatem dicebantur. Si uerò à libertate in seruitutem, uindiciæ
secundum seruitutem pronunciabantur. Liuius, Decreuisse uindicias secundum serui
tutem. Et in legibus Duodecim tabularum, Dare uindicias secundum libertatē, est pro-
nunciare uel decernere assertionem eiusmodi. Et ut apertius tota res percipiatur & il-
lustrentur in Liuio tenebræ, Cimmerijs quandoque atriores. Lis uindiciarum est, inquit
Asconius Pædianus, quum litigatur de ea re, cuius apud prętorem incertum est, quis
debeat esse possessor: & ideo, qui eam tenet, dat prędes litis uindiciarum aduersario,
quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium sit. Sunt
aūt inquit, prædes satisdatores locupletes, pro re de qua apud iudicem lis est, ne inte-
rea qui tenet, diffidens causæ, possessionem deteriorem faciat, tecta dissipet, excidat
arbores, & culta deserat. Hoc uerò est quod perobscurè Liuius significat, quū inquit,
Quum staret assertor puellę, ut uindicaret, sponsoresque daret, atque id ipsum agi, diceret
Icilius, sedulò tempus terens, dum prępiperēt internuncij missi in castra, manus tolle-
re undique multitudo, & se quisque paratum ad respondendum Icilio ostendere. Prætere-
rea sententiam hāc adiuuat & Boethius ex Topicorum commentario primo. Vindex
est, inquit, qui alterius causam suscipit uindicandam: ueluti quos nunc procuratores
uocamus, unde lex Aelia Sentia, Assiduo uindicem assiduum esse iubet. Dicitur & in
alijs quoque rebus uindex. Liuius libro tertio: Volsci & Aequi coniunctis exercitibus
Latinum primum agrum populati sunt, deinde postquam nemo uindex occurrebat,
ad mœnia urbis Romę accessere. Vindicię, inquit Festus, appellantur res eæ, de quib.
controuersia est: de quib. sic Cincius, Vindiciæ olim dicebantur, quę ex fūdo sumptę,
in ius afferebantur. Seruius Sulpitius uindiciam esse ait, ab eo quod uindicantur res
ex controuersia. Porrò subit in hoc proposito, ut manum prębeam Valerio Martiali,
Epigrammatum primo, cuius uersiculi morem hunc uindiciarum cōtinentes conuel- B
luntur magis à grammaticis quàm enarrentur. quod hoc genus scitamenta nec primo-
ribus quidem labris gustarint, ac nec extremis (ut dicitur) digitis attigerint, etiam si cō
tentiosum funem ducere gaudeant plerunque. Scribit ad Quintianum, quem libellorū
suorum facit assertorem, ne darentur quodammodo uindiciæ secundum seruitutem:
quoniam Fidētinus (ut ipse dicit) plagiarius, illos recitabat pro suis, rogatque ut det prę
des, se dominum nihilo deterius in possessione futurū. Quæ omnia iocosè festiuiterque
de iudiciorum more tralata, carmini poeta inseruit. Eiusmodi uerò id est,

Commendo tibi Quintiane nostros,
Nostros dicere si tamen libellos
Possum, quos recitat tuus poeta.
Si de seruitio graui queruntur,
Assertor uenias, satisque præstes.
Et cum se dominum uocabit ille,
Dicas esse meos, manuque missos.
Hoc si terque quaterque clamitaris,
Impones plagiario pudorem.

Illud autem Quintiliani ex libro Oratoriarum institutionum quinto, huic adnexum
quodāmodo est. Nam de præiudicijs agens, ea in tribus uersari generibus adstruit: in
rebus, in iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, aut quum de eadem causa pronun-
ciatum est, ut in reis deportatis & assertione secunda. Sed & libro undecimo Succur-
ret, etiam si apud alios iudices agetur, ut in secunda assertione, aut in centumuiralibus
iudicijs duplicibus. Eleganter uerò à Græcis tralatio hæc à foro in aliud forum dici-
tur Ephesis. Extat Demosthenis oratio, cui titulus Ephesis: dicitur item Eccletus. Hęc
autem Latinè prouocatio est: unde ἐφεσήσιμον δίκην legimus apud Galenum Thera-
peutices primo, id est, iudicium propè dixerim prouocatorium. Quę uerò sit hic asser-
tio secūda perobscurum est, ego ad ueterem manumissionum morem id spectare cō-
tenderim. Scribit enim Maximus Valerius, Athenis institutum memorabile seruatū,
ut ingratitudinis conuictus à patrono libertus libertatis iure exuetur. Ab eodē item
refertur: Massilienses treis in eodē manumissiones rescindi permisisse, nec quarto er-
rori

A rori ſubueniendum putaſſe. Sed & Romæ ſolidam quandoque adimi libertatem, teſtatum in Digeſtis libro quadrageſimo: Ni rem malis unam eãdemq; intelligere apud diuerſa tractatam tribunalia. Scribit tamẽ libro tertiodecimo Annalium Tacitus Cornelius, actum in ſenatu Nerone imperante de libertorum fraudibus, efflagitatumq;, ut aduerſus malè meritos reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Sed eam relationem conſules incipere non auſos, ignaro principe. Mox uerò ſententiam eualuiſſe, Diſpiceret quiſq; merita tardeq; cõcederet, quod datum non adimeretur. In Traiani epiſtola quadam legimus, Aſſertionem denegandam ijs qui ex eiuſmodi, cauſa in libertatem uindicabuntur. Agitur uerò inibi de expoſiticijs, quos dicunt Græci ἐκθέτους. Idẽ Tacitus libro eodem aſtruere animaduertitur, Ad ſeruitutis malum non relabi, qui forent uindicta emiſsi manu. Idq; ſic ab Tiberio ſancitum prodit. Autor Tranquillus eſt, à Claudio imperatore ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocatos in ſeruitutem. Aſſertio, inquit Priſcianus, tam à ſeruitute in libertatem, quam à libertate in ſeruitium trahi ſignificat. Auctores ſecundi apud Vlpianum Digeſtis de Euictionibus, fideiuſſores intelliguntur. Iudicium uerò aduerſos ingratos libertos, & uelut à patrono deficientes, Apoſtaſium dicebatur, uel ἀποστασίου δίκη. Eius commeminit Lyſias ad Ariſtodemum, & in Athenienſium republica Ariſtoteles. Erat & apoſtaſium aduerſus peregrinitatis reos iudicium.

Thargelion, id eſt, θαργηλιών, menſis qui ſit. Thargelia feſta. Thargelus olla. Sextum Thargelionis diem fuiſſe Græcis auſpicatiſsimum. Thargelia regina. Cap. XXX.

THargeliona eſſe quidem Græcis menſem, haud ferè ambagioſum eſt. Qui uerò ſit is non conſtat magnopere. Sunt qui Februarium putent ac interpretentur, Aprilẽ malunt alij: quos etiam ſi non latet, quàm difficilis hæc cenſeatur ratio: in qua multum deſudaſſe Theodorus animaduertitur, probabiliora dicere contenderim: quippe Apollini ſacer is, &, Dianæ cẽ-
B ſebatur, quod Thargelia comprobarint feſta, ollaq; Thargelus dicta, id eſt, θάργηλος, in qua percoquerentur fructuum primitiæ Apollinis honori, qui apparerent iam. Dici θαργηλιὼν putatur ratione etymologica, quia ſol θέρει τὴν γῆν, id eſt, terrã excalfacit. Cæterùm illud grauius multò: diem qui eſt menſis huius ἱσταμένου, uti dicunt Græci, ſextus, habitum proſperiore euentu rerum, ueteribus non Athenienſibus modò, ſed & alijs auſpicatiſsimum, quemq; lapillo prorſum numeres meliore. Illud uerò felicitatis argumentum ſanè primum & magnum quoque, quod hominum ſapientiſsimus eo in uitalem prodijſſe lucem Socrates narratur. Inde & Perſarum afflicta potentia eſt, quo nomine receptum Athenienſibus eſt, τῇ ἀγροτέρᾳ capras trecentas immolare, uoti Miltiade damnato. Rurſum apud Platæas prælio nobili ſuperata gens eadem hoc ipſo die, cuius item donum ſit, apud Mycalen comparatum decus. Quin & Perſis eſſe fatalis quodammodo dies hæc uiſa, quando ea quoq; ab Alexandro Darij traduntur conciſæ opes. Sed & Alexandrum eadem æditum ferunt, & ex humanis item conceſſiſſe. Illud auctarium ſanè fuerit, Thargeliam genere Mileſiam, forma & ſapientia conſpicuam, quę annis triginta apud Theſſalos eſt potita regno, demum ab Argiuo, quem uinctum habebat, necatam memoriæ prodi.

Solere interdum homines pleroſq;, nimis quàm leuiculis rebus ſtultè operam impendere ſeriam. Atque inibi Platonis decretum. Prius de atechnia, cacotechnia, matæotechnia.
Caput XXXI.

INter ea quæ diſſertatione multijuga, ingenioq; excuſſo in primis, de ratione dicẽdi à ſtudioſis tractari ſolẽt, illud item aduerto minus neglectum, nullã utiq; eſſe artem, quæ res Græcis dicitur ἀτεχνία, quando nullis communiti pręceptis, nulla prorſum doctrinę ui adminiculatiores plerique, qua modo impetus tulit, aut dictauit neceſsitas, eũt pręcipites. Quibuſdã id arriſit etiamnũ, ut artẽ faterent̃ quidẽ, ſed malam: dicendi poteſtate ſępius ingenijs deprauatis in labẽ tralata multorũ. Eſſe uerò & ματαιοτεχνίαν, non improſperè forſan, ἀλλ' εὐστόχως coniectarint aliqui, quam inanem artis imitationem interpretantur eruditiores: ſicubi laboris inſumitur plurimum, operæprecio nullo. In quam ſanè decuriam

transferuntur, quibus inter declamantium sudores uita atteritur uniuersa. Profert sei- A
psum hoc in alijs quoque, nunquam non se ostentantibus, quîs horæ pereāt bonę, cō-
perto etiam, qui ciceris grana per longius missa interuallum citra frustrationem in a-
cum insereret. Quod contemplatus Macedo Alexander, ut qui esset ingentis ac gene
rosi spiritus rex, hominis uanitatem irrisam leguminis eiusdem modio censuit donan-
dam. Sed enim more iam nobis recepto in pluribus, ad partem hanc Platonis graue
decretum non prætereamus. Fuit Cyrenæus quidam Anniceris equorum agitatione
ac curruum nimio plus sibi placens. & quod consecutione quadam adnexum huic est
eius rei molestus quandoque ostendatur. Quo nomine in Academiam ueniens Plato-
ni gestiebat nimis quàm auidè inanes flans glorias, artificij sui uim, ut ipse rebatur, mi-
ram ingerere commonstrareq́. Iuncto igitur curru, nunc inspectante eo, pro artis mo
do & ratione procurrebat: nunc raptim, sed scitè admodum & prorsum aptè, resiliens,
circumactis equis recurrebat: ac subinde progrediens remeansq́ artificij curulis nu-
meros implebat planè omnes, cursu ita contemperato, ut eandem in procursu recur-
suq́ omnino orbitam, Gręcis dictam ἁρματοτροχίαν, teneret, moderamento nunquam
fallente. Id alijs, uti addecuit, fortè mirum accidebat. At enim philosophus Plato, inani
eius ac uacante damnata sedulitate, conatum eiusmodi criminabatur, inquiens ἀδύνατον δὲ, τὸν εἰς μικρὰ οὕτω, καὶ οὐδενὸς ἄξια τοσαύτην φροντίδα καταθέμενον, ὑπὲρ μεγάλων τινῶν σπουδάσαι. πᾶσαν γὰρ αὐτῷ τὴν διάνοιαν εἰς ἐκεῖνα ἀποθεῖσαν ἀνάγκη ὀλιγορεῖν τῶν ὄντως θαυμάζεσθαι δικαίων. id est, fieri nequit, eum qui in parua sic, & nulli prorsum rei tā-
tum impendat curæ: grandioris quicquam moliminis sollicitè ac prospicienter atten-
tare: omnē quippe ratiocinij uim ac intelligentiā illis ferè impensam, quę solidam con
tinent, ac ueram admirationem, habere neglectui, necesse propemodum est. Callite-
chniam legimus item in Plutarchi Lycurgo, & apud alios: significatur eo uerbo artis
pulchritudo ac excellentia.

Gallinaceorum Athenis compugnantium in theatro spectaculum: quæq; tradantur eius rei initia. Monosiri aues. Caput XXXII. B

Gallos pyctas compugnaturos Athenis cōmitti solitos, alicubi (opinor) in Latinis relatum literis est, ubi rixosarum auium lanistæ totum plerunque patrimonium pignus aleæ, uictor gallinaceus abstinuisse legitur. Et nos aliubi sed strictim cōmeminimus. Quā uerò rationem habeat res ea, paucioribus forsan notum. Ego autem sic comperi, fusis fugatisq́ Persarum copijs, lata ab Atheniensibus lege, sancitum ut publico theatri spectaculo in pugnam producerentur gallinacei per diem annis singulis. Rei uerò leuiculæ prima specie hæc traduntur primordia. Quum aduersus Barbaros ciuitatis uires produceret Themistocles, fortè concertantes inq́ mutuam coorientes perniciem, dum strenuè ac gladiatorio more inuicem se rostris fodicant, gallos est contemplatus: nec id acerrimo & ingenij solertis imperatori insuper spectaculum fuit, aut otiosa pugna. Siquidem aduocatos in concionem milites sic protinus hortari, atq́ in prælium cœpit incendere. At, inquit, non pro patria utiq́ decertant hi, neq́ item pro patrijs dijs aut heroibus: sed nec de gloria dimicatio est, aut de libertate, uel liberorum salute: uerùm, quod alteri succumbere, ac superbas pati uictoris leges neuter animū inducat. Quum à Themistocle uehementius pronunciarentur hæc, additis quæ tempus exigeret, alijs pluribus, ita coorti itaq́ animati milites sunt, ut in hostem summa proruentes alacritate nobilem inde sint uictoriam indepti: eiusq́ monumentum rei seruatum mox quotannis, ut exemplo irritati, memoresq́ ueterum gestorum, ad id genus plura excitarētur uirtutis opera. Cæterùm apud Xenophontem inquit Socrates. εἰς μὲν μάχην ὁρμωμένῳ καλῶς ἔχει λεγόμενον ὑποτρώγειν, ὥσπερ ἔνιοι τοὺς ἀλεκτρυόνας, σκορόδα σιτίσαντες συμβάλλουσιν. Lego item apud Alexandriam aues haberi monosiros, unde pugnaces subnascantur gallinacei, si bis aut ter ouis incubarint.

A *Fluminum simulacra uariè nunc humana, nunc bubula exprimi specie consueuisse. Neptuno tauros immolari omnino nigros.* Cap. XXXIII.

QVoniam poetę multa illustres fabulositate in fluminum mentione, quascunque collibitum fuerit illis imagines circũponunt, ac uelut graphicè delineantes conformant, uisum ad pręsens, quæ mihi suggerit historia ex superstitione ueteri, studiosis communicare, quo in poeticis fiant quasi Meandris adminiculatiores. Compertum igitur illud in primis, non solum diuinis cultos honorib. fluuios, sed & iconas illis ac simulacra dicari frequenter consuesse: uerùm non modi unius, siquidem ἀνθρωπομόρφυς, id est, humana eos specie effinxere nonnulli, quibus bubulam alij effigiem induxerunt. Vnde βούκρανον Acheloũ in Trachinijs uocat Sophocles, id est, ταυρόκρανον. In ijs Erasinus est, Eurotas item apud Lacedęmonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiuos Cephisus. Hominis figuram præfert Alphæus, Cephisum Athenienses hominem monstrant utique, sed ita uti promant se nihilominus cornua. Syracusani & Anapum in Sicilia forma insigniunt eadem. Cyanen uerò fontem fœminea circumuestiunt specie, Crimnisium quoque, & Telmissum humana honestari facie legimus. Pueri speciem formosioris adamarunt Agrigentini, in eo qui cognominis ciuitati erat fluuius: quin & apud Delphos dicatæ ex ebore fluminis statuę asscripsere nomẽ, at pueri nihilominus simulacrum erat. Auctor in deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerunque κεǫασφόǫυς καὶ ταυǫώπας, ex undarum uiolento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus, ἠΰγ γὼς ὡς ὅτε ταῦǫος.

Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolant παμμέλανας, ob maris colorem. Taurinæ formę rationẽ illam promit Sophoclis interpres, quod ueluti boues flumina terram perscindant, uel quod fluuijs ferè adiacent pascua.

Discordiarum primordia inter Platonem Aristotelemq; summates philosophos, non ex æmulatione inorta, uerùm ex uitæ potius ratione dissimili. Cap. XXXIIII.

B INter Aristotelem Platonemque haud conuenisse satis ex ingenij monumẽtis, quæ ignorasse nemo ferè potest, palàm fit. Odium quod ex æmulatione auidissimum est, literarũ & gloriæ ratione exortum posset uideri, sed à Græcis proditum secus, animaduerto: qui Platoni offensiorem factum Aristotelem uolunt, quòd eius uitæ instituto oblectaretur minus. Quippe curiosius circũuestiebatur Aristoteles, calciabaturque, quin & comam cõtondebat item delicatius. Istiusmodi uerò à Platonis aberant grauitate plurimũ, qui quãtus quãtus nil nisi sapientia prorsum fuit. Annulis digiti nitescebant onusti, & in hoc sibi placebat nimiũ. Inerat & in facie μωκία quædam, id est, irridendi studium, importunior nec aberat loquacitas, quæ ipsa & mores coarguebat. Omnia uerò hæc à philosopho abhorrere insigniter, fallit prorsus neminẽ. Proinde quum ea intueretur Plato, rarius hominem admittebat. Pluris autem longè Xenocratem faciebat, & Speusippum, cæterosque cum quibus pręter alia libenter ac sæpe confabulabatur, de philosophicis semper arcanis promens quippiam, quo illi abirent nunquam non doctiores. Fusius uerò ista & latius in Varia exequitur historia Aelianus. Paucula hæc nos modò præcerpsimus Platonicæ dignitatis studio, simul & ingenij admiratione humani, in quo uirtutum eminentissimarũ quandoque sese promũt germina, sed & uitia inolescunt insignia. Quam utique societatẽ adeò diuersam posse coiri, uix impetraret fidẽ, ni exemplis hinc inde scaturientibus abundè cõmoniti, uel immaniora multo compauescere interdum cogeremur. Adeo nihil non audet inenarrabilis hic Proteus, omnia transformans sese in miracula rerum. Super Aristotele uerò illud amplius dignum memoratu: quum iudicium ueritus Athenis profugisset, scitante ex eo quopiam: cuius'nam modi uideretur ei Atheniensium ciuitas, παγκάλη, ἔφη, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ ὄχνη ἐπ᾽ ὄχνῃ γηǫάσκει, σῦκον δ᾽ ἐπὶ σύκῳ. Sycophantas nimirum innuens iusto plus inibi progerminantes. Rursum quærenti, Quid ita Athenas destituisset, ὅτι οὐ βούλεται, ἀπεκǫίνατο, ἀθηναίους δὶς ἐξαμαǫτᾶν εἰς φιλοσοφίαν, Ne, respondit in philosophiam bis delictum eant Athenienses, τὸ πεǫὶ σωκǫάτους πάθος αἰνιττόμενος, καὶ τὸν καθ᾽ ἑαυτὸν κίνδυνον. Proditum & illud monumentis est: quum philosophus hic extrema sibi ingruere pręsensisset, dolore ac spe in lachrymas amplius profusum primæ causæ misericordiam intentius implorasse. Quin

& Homeri sententiam ex Odyssea uehementer approbasse, qua nō esse immortalib. A dijs indecorum pronunciatur, hominis induere naturam, quo ab erroribus seuocentur mortales. Qua in re Christi præsensisse aduentum augurātur nonnulli eius uiri gloriæ in primis addicti.

Sileni ac Midæ congressus. Terram haberi continentem extra orbem nostrum, deq; in ea ciuitatibus & hominum moribus. Caput XXXV.

Theopompum inter Græcos historicos non incelebrem prodit in Varia historia Aelianus, mandasse literis, Midam Phryga, & Nymphę filium Silenum mutuis quandoq; usos congresibus. Erat quidem Silenus Deo natura inferior, homine tamen melior, si utiq; immortalitatis etiamnum compos. Et plurimis utiq; ultrò citroq; dictis, mox & Midę sic esse fabulatum Silenum, Europam, Asiam & Libyam quoq; esse insulas planè, ut quas ambitu complēctatur oceanus. Haberi autem extra orbem hunc, eam quæ sola sit continens, cuiusq; sit infinita magnitudo: esse uerò inibi animalia pręgrandia, sed & homines amplitudine ad nos dupla, uitę quoq; spatijs mensu cōpari. Quin & plurimas maximasq; ciuitates, legibus omnino & uiuendi institutis nostris haud quaquā similibus, uerùm inter eas pręcellere duas precipuè, inuicem prorsus diuersas: alteram dici Machimon: εὐσεβῆ autem, id est Euseben alteram, cuius incolæ perpetuam ducant pacem, diuitijs affluentibus, quando ex terra succrescant fructus citra cultum omnino nullum. Neq; uerò serendi illis curam incūbere: perseuerare porrò sanos, καὶ ἀνόσους, id est, sine ęgritudinum molestia. Demigare deniq; uia ridibundos & hilares usquequaq;. Adeo uerò sine ambiguitate iustos esse, ut ne dij quidem indignū opinentur, eos uel frequenter inuisere. At qui Machimon incolant esse pugnaces, & nasci armatos, ac bellum assiduè gerere, collimitaneos plurimum euertendo: quippe gentiū multarum esse cōporem unam modò ciuitatem. In ea censeri hominum myriadas ducentis haud paucio- B res, quos non absumpserint bella, morbis planè conficiuntur. Sed perrarū id est. Intereunt uerò in prælijs saxis percussi aut lignis: nam ferri ictum non admiserint. Auro argentoq; abundant eatenus ut sit ibi aurum uilius quàm apud nos ferrum. Hosce uerò in nostrum quandoq; orbem adortos enauigare, ad Hyperboreos appulisse: quos cū inaudissent nostrorum hominum fortunatissimos, ipsi ut uiles sunt aspernati, ac humiliter sordideq; agētes, ꝓpter eaq; ulterius pergere neglexisse. Cęterū id mirabilius multò, esse inibi homines item Meropas nomine, quorum ciuitates & multę sint & insignes. Visitari aūt in regionis parte ultima locū, quem dicant Anostum, id est, ἄνοσον, hiatui persimilem: sed nec tenebris obtentū, neq; itē lumine. Aerem uerò incumbere turbido insyncerоq; suffusum rubore. Flumina circumluere duo: unum uoluptatis dici, tristitiæ ac mœroris alterum. Vtriq; adnasci arbores magnitudine qua proceriores platani. Hasce eius potestatis fructus producere, ut qui gustarit, indesinentes effundat lachrymas, demumq; sic intermoriatur. At uoluptatis arbores diuersum efficere omnino: nam pomo uescentes desideria prorsum alia desinunt, anteactas quoq; ætates denuo repetentes: siquidem senectam exuere primùm, ac uigorem induere, perq; quosdam uelut gradus, effectos iuuenes trāsire mox ad pueriles annos, ac demum infantiliter commori. Lectum & illud in Gręcorum thesauris, fuisse in Macedonia hortos, qui dicerētur Midæ, rosis spontè succrescentibus foliorum sexagenū, odore cęteras anteeuntes multò. Inibi tenet fama apud Macedonas, Silenum captum.

LODOVICI

A LODOVICII CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros, ad uenerandum Franciscum Pilumnum Rhodiginum iuris pontificij scientißimum, Præfatio decimaoctaua.

SI cui ab ineunte ætate, quam esse prudentia senum confouendam adminiculandamq;, traditum est, ita inhæsi, ut addicerem me totum, ueluti ridicæ cuidam firmiori, tu is es Francisce parens optime: sit enim hæc tui præfatio uerissima, ad quem in angustis lætioribusq; meis rebus censui defugiendum perpetuò, ne quod adolescentiæ commune uitium est, in lubrico constitutus per insciтiam à rationis rectitudine abirem longius, quod ex Homero didicissem puer, Νεωτέρων ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται

Tu uerò rerum diuturniore usu prudentissimus, clementissimè amplexatus, perinde ac filium es, nullo unquam reclinato incommodo. Nec id consilijs modò eminentissimis fidissimisq;, sed opera quoq; uel amplissima, ut ædes tuas nunquam mihi occlusas senserim. Nec illud repeto nunc, qua me semper tũ apud prętores, tum apud ciues nostros ingenuitate, nullo prorsum liuoris fuco sordida celebrandum, etiamq; ultra meriti rationem extollendum sis arbitratus. Et sunt hæc quidem mentis propè diuinę germina, reminiscentisq; quid'nam uicturi gignimur, ordo quis datus. Quamobrem immensa sunt quæ tibi à me hoc nomine debeantur. Nec aliud ferè apud animum meũ solicitius aut anxius magis diu perpendi, quàm ut rationem inirem aliquam, quæ tibi me, & si non gratissimum, quod nostri calculi modus non patitur, at non ingratum omnino præmonstraret saltem. Verùm omnem, quod aiunt, funiculum mouenti, dũ aptè dispunctam rationem uolo, illud se demum nostræ obtulit imbecillitati, ut hisce commentatiunculis nostris, si modo tantæ rerum excellentiæ futuræ pares sunt, nomẽ
B tuum, mihi nunquam non uicè quodammodo numinis habitum, in perpetuitatis memoriam darem: ut ubicunq; Latinæ linguæ sonus fuerit non infrequens, mortales intelligant uniuersi, quàm clementer quamq; officiosè mecum egeris, quamq; hoc uno nomine, non tibi modò, sed & tuis omnibus debeam: si uolo is esse, qui ut essem adnisus perpetuò sum. Tuę uerò partes sunt, quę pro uirili offerimus, lętiore fronte excipere. Tenuia quidem forsan sunt, sed beneficia te non fœnerari certò scio. Quod si laxius mecum ageret fortuna, & uotis euentus responderet, munificentius multo gratiusq; tractarere. Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, supererunt forsan & alij qui aureum te constituant. Vale.

LODOVICI

LODOVICI CAELII RHODIGINI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSOCTAVVS. A

Spartanorum mores explicantur. Nomi polemici qui. Gymnopædiæ. De Ornithia, & Diana Orthia, ac Dionysii festo scieria. Iuuenalis locus de orbe Lacedæmonio, & pædæmate. Itē de pueris Bomonicis. Lactātij grammatici locus restituitur. De fœminarum nuditate. Inibi Martialis locus explicatur de libidinosa Lacedæmone. Quibus furari honestum. Cardaces qui. Quintilianus illustratur. Scutorum literæ. Græcorum latrocinia. Caput I.

Lacedæmoniorum rempublicam plurium monumentis celebratam, habuisse, præclara & eximia pleraq;, quum multa alia argumento sunt, tum illud in primis, quod Plato ille, quē diuinum omnis nuncupat antiquitas, quiq; nō docendi solum, sed etiam dicendi fuisse agnoscitur, esseq; etiamnū magister optimus, libros de Legibus non aliter concinnarit, quàm ut in eos congereret, quicquid singulari prudentia institutum sancitumue cōperisset in Cretensi republica Spartanaq;, necnon Attica, quam nouam dicunt. Quoniam prodat Timæus, ante ingentem terrarum inundationem fuisse Athenas alias tum in Græcia, tū in Aegypto, quas à Pallade conditas educatasq; uult. In quib. ea fuerit gubernationis forma, quā in libris de Republica sit Plato cōplexus. Scitum & illud: uelut orbē Hercules obierit, una præcinctus pelle, ac una cōmunitus claua: sic & Spartanos ab una scytala & frugi ueste ac uili, Græciæ uolenti imperasse, B & ne moto quidē scuto, tyrannicos sæpe spiritus retudisse. Quin traditum nonnullis Atheniēsium fuisse, mysteria celebrare ac pompas ducere, Eleorū certamina statuere: Spartanorum aūt, si quid deliquissent hi, cędendo castigare. Scribit tamen Rhetoricorum primo Aristoteles, Quibuscunque ciuitatibus res muliebris male habeat, sicut Lacedæmonijs, uideri ijs ferè dimidium abesse felicitatis. Mira certè sunt quæ prodit historia. Lege siquidē apud eos sancitū erat, ut senior si fortè uxor ei esset floridior, aptaq; etiamnū tollendę proli, & iuuandæ patrię, delectū ex iuniorib. quępiam, moribus præcipuè exploratis probisq;, posset ad eam admittere. Quam ubi is generoso implesset seminio: quod inde natum foret, educaret, ut conceptum natumq; legitimè. Quod si quis uxoriū onus ut molestum grauaretur, nimisq; impeditū, ingenuę tamē prolis desiderio obmolliretur: tūc licebat, si quā is fœcundā generosamq; animaduertisset, adducto prius in eiusmodi sententiā uiro, eam quærēdæ prolis gratia adire. Nec id ex propalata substrataq; passim natum pudicitia uideri potest, quodq; id genus fœminæ ad Veneris prolubia forent procliuiores. Legimus quippe pauperculam quandam interrogatam, Quid'nam marito datura dotis foret, respondisse, Patriam pudicitiam. Altera uerò, quum quæreretur ex ea, an cum uiro coisset: Minimè, inquit, sed ille mecum. Quædam porrò, quum fuisset clàm compressa, fœtumq; perdidisset, sic nulla emissa uoce se constantem ac tolerantem præstitit, ut eliso conceptu reiectoq;, parentes aliosq; latuerit proximos: quippe dolorum magnitudinem quibus (ut allolet) lancinabatur subinde conuellebaturq;, uicit ignominiæ timor. Tantum erat uel in muliebri ingenio tolerantiæ robur, ut non immeritò uideatur Horatius cecinisse Carminum primo,

> Me nec tam patiens Lacedæmon,
> Nec tam Larissæ percussit campus opimæ.

Nam, ut inquit Aemelius Probus, Lacedæmoniorum moribus summa uirtus in patiētia statuebatur. Seneca scribit, Lacedæmonios consuesse liberorum suorum indolem experiri publicè uerberibus admotis, illos subinde adhortando ut flagellorū ictus fortiter perferrent: item laceros ac semianimes rogando ut perseueranter uulnera præberēt uulneribus. Quam rem copiosius exequitur Lucianus in sermone qui est de Gymnasiis

A nasiis,& significat Thebaidos quarto Papinius,

Et oliuiferi Eurotæ Dura manus.

Exposuit & Lactantius grammaticus,gentis in eo crudelitate taxata. Laconibus hoc item fuit peculiare,omnia impēsius cælare.Propterea id innuens historia quinta Thucydides,τὸ κρυπτὸν, inquit , ἠγνοεῖτο. quum Lacedæmonijs loqueretur. Apud eundem obseruatum quoque,Nomos dici polemicos cantilenas Lacedæmonijs in hostibus congrediendis concini suetas.De gymnopædijs,quas nudi certantes concelebrabant ijdem,mentio Thucydidi etiam fit:τηρήσαντες,inquit,αὐτὰς τὰς γυμνοπαιδίας. Sed ad patientiam redeo.Cretum quidem leges,inquit Cicero,itemq; Lycurgi laboribus erudiunt iuuentutem , uenando,currendo,esuriendo,sitiendo , algendo, æstuando. Spartæ uerò pueri ad aram uerberibus sic accipiuntur,ut plerisq; sanguis è uisceribus exeat:nonnunquam etiam,ut quum ibi essem,audiebam,ad necem. Quorum nō modò nemo exclamauit unquam,sed ne ingemuit quidem. Hosce pueros Seruius grammaticus Bomonicas,ueluti dicas , super aris de uictoria contendentes, appellari scribit.meminit & Lactantius super octauum Thebaidos,sed codicibus fœdè interpellatis:nam scribitur modò Suominicæ. Concertatio autem ea, ut idem testatur, diamastigosis uocabatur,hoc est, distlagellatio , quis plura posset uerbera sustinere.Plutarchus in Lycurgo,Puerorū multos,inqt,in ara augurij cęsos uerberib.mori uidimus.In Apophthegmatis Laconicis,in ara Orthiæ Dianæ id solitum fieri scribit. Cui sententiæ succinit & Papinij interpres.Hinc in Plati Captiuis,festiuè Lacones leguntur Plagipatidæ.In Græco Plutarchi codice ita relatum aduertimus , ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ὀρνιθείας ἑωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Atque ita legisse animaduertitur interpres.Nam est Ornithia Sudæ augurium,Iulio autem Polluci aucupium.Poterat uideri emaculandus Plutarchi codex, ut pro Ornithia substitueretur Orthia. Verùm ex Græcorum obseruatum fidelia est,Ornithiam fuisse lusum,in quo euerberarentur pueri.In Aristidis uita Plutarchus idem auctor est,in pugnæ memoriam cum Mardonio

B cædi ad aram Ephebos,quod quum sacrificandi Pausaniæ incurrissent barbari,uirgis lorisq; sunt reiecti ab inermibus.ex quo & Lydia pompa distlagellationem cōsequebatur.Sed enim quia de Orthia Diana,& diamastigosi facta nobis mentio est,remotiora quępiam nec in triuijs recantata,hinc iam subnectere pergamus.Nam ita in Gręcorum mihi compertum thesauris est:primùm in Laconia Limnæum locum esse Orthiæ sacrum Dianæ.Eius simulacrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Qua in re probabiliora uidentur astruere quàm Athenienses qui in Braurone relictum uolunt.Sed sacrorum eos post alia pleraque coarguit ritus,siquidem Astrabacus & Alopecus,à quibus id compertum primò est,mox dilapsi in amentiam sunt.Paulo pòst Limnatę & alij quidam,Dianæ quum rem diuinā obire adorti essent,in dissidium primò, pòst & in mutuas proruperūt cædes: multis uerò in ara peremptis,reliquos qui calamitati superfuerant, morbi absumpsere. Reddita consultantibus inde sors est,αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν αἱμάσσειν.id est,sanguine humano aram esse cruentandam.Propterea immolari cœptus,quem intulisset sors:donec Lycurgus immolationem ad Epheborum distlagellationem transtulit:nam sic cruore humano oppletur ara.Simulacrum ipsum quod exhibet sacerdos , utpote per exiguum, leue est.Quod si uel formę uel dignitatis ratione minus se conuerberando sęuiant pueri,tunc mulieri effici onerosius creditur atque ingestabile.Dianam uerò non Orthiam modò nuncupant , uerùm & λυγοδέσμαν: quoniam in uirgultorum , quæ dicunt λύγους,densitate comperta memoratur : quæ simulacrum circumplexa , ὀρθὸν , id est,rectum,illud statuebant:unde & nominis profluxisse ratio uideri potest.Sed institutum repeto,si illud adiecero,in Arcadia non longè à Stymphalo Dionysii fuisse templum, cuius festum σκιερείαν nuncupant , in quo ex Delphici Apollinis responso distlagellentur mulieres. Præterea qui Grecię formam rerum publicarum dederunt corpora iuuenum firmari labore uoluerunt. Hoc Spartiatæ etiam in fœminas transtulere,quibus magis palæstra,Eurotas,sol,puluis,labor,militia est in studio,quàm fertilitas barbara. Puellas ergo assuefaciebant non minus quàm pueros , & uersari nudas & quibusdam in sacris saltare,& canere,præsentibus simulq; astantibus iuuenibus. Propterea

ea Propertius quoq; quadam elegia ita canit:

Multa tuæ Sparte miramur dona palæstræ,
Sed mage uirginei munera gymnasii:
Quod non infames exercet corpore laudes,
Inter luctantes nuda puella uiros.

Saltationem uerò hanc, siue id genus alteram significasse Iuuenalem eo uersiculo:

Qui Lacedæmonium pædæmate lubricat orbem.

putat in libro de Orthographia Cæcilius Minutianus Apuleius, ac legendum pędęmate prioribus syllabis diphthongum recipientibus: quia sit utrobique apud Gręcos, ꝏ, & uerbo eo planè saltationem innui. Cæterùm hac parte illud obiter legentes monuerim: Platonem quoq; libro de Republica quinto nō improbasse mulierum in gymnasiis exercitia, quoniam omnium operum natura compos sit fœmina. Voluit quoque, ut non puellæ solum, sed etiā anus nudæ cum uiris luctarentur: & quęcunq; exercitationes uiris contribuantur, easdem mulieribus impertiendas esse dicit. Et quia res absurda prorsum uidetur, ipsius Platonis uerba subieci. Nudandum igitur, inquit, corpus erit mulieribus, quandoquidem pro uestibus uirtutem induent, communicandumq; in bello, & in omni alia ciuitatis custodia. Qui uerò nudas riserit mulieres, ratione optimi cuiusdam ita nudatas, inanem circa ridiculas nugas carpens sapientiæ fructum, neque quid rideat, neq; quid agat intelligit. Huc porrò Martialem respexisse contenderim illis uersiculis ex libro quarto,

Argiuas generatus inter urbes
Thebas carmine cantet aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinosæ
Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Nam interpres ad Helenæ raptum allusum putat, uel ad Venerem quæ illic coleretur. Sed redeo ad uiros. Scribit libro tertio Quintilianus ad hunc modum: Minus Lacedęmone studia literarum, quàm Athenis honoris merebuntur, plus patientia & fortitudo. Rapto uiuere, quibusdam honestum est. Hæc uerò imperitioribus subobscura uideri haud ambigo: ideo aliqua à nobis afficientur luce. Sic uerò apud Plutarchum in Apophthegmatis obseruauimus: Spartanorum moris fuisse, literas modò pro necessitate discere, reliquarum uerò disciplinarū nihil omnino admittere, nec homines magis quàm libros. Erat autem illa ipsis disciplina, ut honestè parerent, labores constantissimè tolerarent, pugnandoq; aut uincerent aut interirent. Ob quod quum Athenis rhetorum quispiam Lacedæmoniis imperitiam obiecisset, respondit Pausaniæ filius Plistonax, Rectè dicis. soli namq; Græcorum nil à uobis mali didicimus. Scribit tamē in Protogora Plato, Antiquissimum apud Græcos, & plurimum sapientiæ studium in Creta & Lacedæmonia extitisse, ac sophistas inibi plures quàm alibi usquam repertos: dissimulare autem solitos ac imperitiam prætendere, ne Græcos alios superare sapientia deprehenderentur, ac ad idem studiū accenderentur. Et mox paulò addit, Lacedæmonios optimè ad philosophiam & sermones esse educatos, etiam si à principio rudes uidentur: uerùm eiaculari statim magni momēti uerba contorta, breuiaq;, uehementis modo iaculatoris: cuiusmodi enunciare uiri sit tantum absolutè docti. Quòd uerò ait Fabius, quibusdam rapto uiuere, honestum, de Spartanis item intelligēdum. Apud quos Irenes sunt Melirenes, id est, ἄρενες καὶ μελλάρενες: rectus autem, unitatis numero est, ἄρην: uocant autem hoc nomine, qui iam annum secundum è pueris excessere. Melirenas uerò natu grandiores inter pueros. Iren igitur pueris præscribit (neque enim unquam sine magistro sunt) firmioribus quidem ut ligna ferant, minoribus uerò olera, quę omnia furto quæruntur. Quod si quis per incuriam deprehenderetur, flagris insigniter afficiebatur, ceu negligenter ineptèq; furari uideretur. Aliàs, si propositæ quæstioni parum accurratè quis respondisset, ab Irene pollici infigebatur morsus. Furantur item, ut Xenophon tradit, ex cibariis quicquid ualent. Eius uerò negociationis curam nobile retegit exemplum: quum leonis catulum quidam surripuisset, ac inuoluisset pallio eiusq; uentrem unguibus ac dentibus fera discerperet, latendi studio, pertinax ille silentium ita seruare perrexit, ut inde interiret. Persis item uidentur

A tur lege permissa fuisse furta. Nam qui rapto uiuerēt apud eos, Cardaces uocabantur: quia carda, uirile ac bellicosum signat. Apud Pausaniā & Ammonium, Cardaces pro militibus accipi uidentur. à Caribus uerbum esse propagatū, scribit Eustathius. Apud Aelium Dionysiū, impios homines dici Cardacas, obseruaui. Esse enim mercede militantes barbaros, apud Theopompum: Simpliciter uerò, inquit, Persæ quēlibet fortē furacemq; cardaca uocant. Cares primos mercede militasse, auctor Pausanias est. Tauros Scythas Herodotus scribit in Melpomene furandi licentia sibi uictum comparare, atq; item ex bello. Refert Gellius, apud ueteres Aegyptios, quod genus homines constat & in artibus reperiendis solertes cum primis extitisse, & in cognitione rerum indaganda sagaces, furta omnia indiscriminatim fuisse licita, & proinde citra ullā noxam pœnamue. Sed & Poeta nobilis Aeneidos nono, de Latinis ita canit,

Canicem galea premimus, semperq; recentes
Conuectare iuuat prædas, & uiuere rapto.

Sed quod paulo antè ab eodem de Latinis eisdem pronuntiatur:

Durum à stirpe genus natos ad flumina primum
Deferimus, sæuoq; gelu duramus & undis,

Videtur item de Spartanis tractum moribus. Nam, ut Seneca nobis auctor est, libro Suasoriarum primo, Omnibus sua decora sunt. Athenæ eloquentia inclitæ habebantur. Thebæ sacris: Sparta armis. Ideo Eurotas amnis hanc circumfluit, qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiam. Sed illud aduertendum: esse autores qui prodant, non aqua infantes, sed uino ablui à mulieribus solitos, experimentum quoddam ipsorum habitudinis ita facientibus. Etenim dicunt huiusmodi rerum periti, ęgritudinibus obnoxios, admoto mero debilitari ac resolui: qui autem sit ualetudinis obfirmatæ, amplius acuere ac obstipare habitum. Cæterùm, quia non latet, à Græcis plerunq; Romanos conuelli, ut qui piraticam quandoque uel exercuerint uel permiserint, paucula, quibus ineptum reprimatur supercilium, ex historia Thucydidis prima collibuit

B exscribere. Antiquitus (inquit) Græci, ac maris accolæ barbari, quiq; insulares erant, ubi amplius traiectu mutuo se cœperunt inuisere, ad latrocinia mox sunt conuersi ductantibus uiris uel præpotentibus proprij causa lucri, & ut imbecillioribus inde uitæ fomenta compararentur. Quòd si in urbes incidissent immunitas, uicatimq; cultas deprędabantur. Indeq; sibi uictum ferè uendicabāt: quando, ut uidetur, nullum ex facto comparebat dedecus. quin gloriæ potius promebatur nonnihil. Dilucet uerò & nunc ex continentis habitatoribus nonnullis, quibus id agere uel honestissimùm. Et mox: In pleraque, inquit, Græcia uetustus nec dum exoleuit mos. Et rursum: Ipsa hęc latrocinia dilabentibus multis, Troianum bellum decennale effecerunt, quod tamē fama longè minus fuisse, hinc coniectatio euidens: quod post id é sedibus suis exacti sunt Gręci, nequeuntes per ocium augescere. Illud uerò neutiquam prętereūdum: Lacedęmonijs fuisse morem, lambda in scutis gestare, εἰς παράσημον, id est notæ insignioris gratia, ex principe nominis litera, uelut charactere se ipsos præmonstrantibus. Sicuti Messenij, M. literę nota se cognobiles præbebant. Eupolis,

ἐξεπλάγην ἰδὼν σίλβοντα τὰ λάμβδα.

Legimus in spectatæ fidei libris, Spartanum militem uehementius coercitum, quòd procinctos tempore ausus sit uideri sub tecto. At postremis Romani imperij ferè tēporibus pluma & flexilis lectulus armato etiam in delicijs fuere, ac gladijs pocula grauiora, siquidem testa bibere iam pudebat. Maximiano autem Cæsare Persarum uallo direpto, gregarius miles, quum Parthicum fortè scutum comperisset, in quo seriatim collucentes uisebantur margaritæ, per rei inscitiam gemmis abiectis, solo abijt pellis nitore contentus.

Laconicæ magnanimitatis exemplum ex Xenephonte. Cur Spartani dicti quandoque Ophiodiri. Item Spartam fuisse alterum Græciæ oculum. Eurotas. Sparta. Lacedæmon, unde appellationem traxerint. Sparti qui. Scedasi filiæ. Cetoessa Lacedæmon cur, Ceeti, Coi, Orescoi. Caput II.

POstremò uirtutis Laconicę ac magnanimitatis singulare apud Xeno- A
phontem libro Rerum Gręcarum sexto, argumentum nobis suggeritur, quo ciuitatis eius magnifici spiritus facilè omnium oculis subijciuntur. In Leuctrica pugna à Thebanis prostrata, excisa attritaq; prorsum Lacedęmoniorum gloria est, nam ab ea uix amplius emersere. Accepta igitur tam insigni clade, suę cuiq; aduenit calamitatis nuntius. At quorum propinqui cęsi in prelio fuerant, in publicum se proripiebant nitidi & hilares, aut (quod æquè magnum est) hilaribus similes. Quibus superstites fuerant necessarij, hi ferè in luctum se dantes, domi continebantur, rari admodum priuatos lares egredi. Et ij quidem ultra fidem tristes, & fronte nimis corrugata, & demissis oculis, diceres omnibus exutos, solum deniq; exilij causa uertere. Ex hac uerò uirtutis admiratione uideri Pindarus potest, Lacedęmona sic celebrandam duxisse, uti in Isthmijs ὑψίπεδον diceret θεράπνας οἰκέον ἕδος. id est, altam Therapnæ inhabitans sedem. Quando ad loci situm referre haud queas: siquidem ita Homerus canit,

οἳ δ' εἶχον κοίλην λακεδαίμονα κητώεσσαν.

Quibus cõcaua indicatur Lacedæmon. Nec inde seiungitur id prouerbij facie ab Maximo Tyrio prolatum, Amor nil adeò infestè odit, quàm necessitatẽ ac metum: ut qui magnanimus sit: præcipueq; liber, ipsis nimirũ Lacedæmonijs liberior: Illud item nequeo præterisse: obseruatum à me in Gręcis literis, Lacedęmonios quãdoq; à Pythia nuncupatos ὀφιοδάμους. eius appellationis ex historia ueteri hanc promũt rationẽ. Quadam tẽpestate serpentiũ multitudo mira in Laconia succreuit: facta inde annonæ caritas est incredibilis, coactiq; indigenæ serpẽtes in escam humanã uertere: unde nomẽclaturæ nouę data occasio. Quod in Admirabiliũ relatione Aristoteles scribit. Idem libro Rhetoricorũ tertio, metaphoras esse quatuor insinuans, addit, eam probari in primis, quæ dicatur κατὰ ἀναλογίαν.. Cuiusmodi fuit de Lacedæmonijs Leptinæ dictum non negligendum τὴν ἑλλάδα ἑτερόφθαλμον γενομένην, id est, Græciam factam unoculã. B
Quin & Pompeius Trogus, Athenas Spartamq; ceu duo Gręcię lumina celebrat miraturq;. Cimon uerò Atheniensis hortabatur, ne Græciam negligerent χωλὴν γεγενημένην, Sparta pereunte. Sed enim, ut diximus, apud Leuctra Spartana uirtus attrita corruit, in nihilũ dilapsa ferè, infesto nomine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, uti à Pausania relatum scio, etiam si ex Plutarcho, alibi Miletiam scripsimus. Meminit quodam responso etiam Apollo, quod sic habet,

Λεῦκτρά τέ μοι σκιόεντα μέλει, καὶ ἁλίσιον οὖδας,
Καί μοι τῶν σκεδάσου μέλεον δυσπενθέα κούρα.

Cæterùm, in hac tam fusa de Spartanis mentione, adijciamus, quæ apud Græcos inter legendum præcerpta nobis: in regione ea principem regnasse Lelega indigenam, unde subiectis adoptata nomenclatura. Ex eo Myleta natum memorant, cuius fuerit filius Eurotas: hic stagnantes per regionem aquas dioryge, hoc est, fossa perduxit in mare, unde flumini origo & nomen. Perfuncto sine liberis rege principatum excepit Lacedæmon, qui Iouis dicebatur filius, Spartam Eurotæ filiam uxorem is asciuit sibi. Initio regni primùm quidem à se dici Lacedæmonios iussit. Mox & conditæ ciuitati uxoris indidit nomen. Sicuti ab Amycla eius filio Amyclas tradunt nuncupatas. Vbi Hyacinthi Amyclæ filij uisebatur monumentũ, Apollinis subiectum simulacro. Spartium, uulgò ferè notum uocabulũ, licet origine omnino ignota, est crassius filum quo suimus calceos, indicat id libro quinto Athenæus, putria calceorum spartia accensens: unde & spartiaria rectè dicetur cæra. Verbi origo Græca: nam sparta dicuntur funes, & licia: Spartos uerò Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionũ, aduersus Cadmũ subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus ex omni parte confluentes, Spartos nuncupatos. Quod Ammianus quoq; Marcellinus probabile habet, Meminit Gellius: ego (inquit) Sparta apud Homerum, non plus Spartum significare puto, quàm Spartos, qui dicuntur in agro Thebano nati. Hippias Delius, uti Apollonij interpres scribit, gentis cuiusdam nomen fuisse Spartos, pronuntiat. Pindarici enarratores ex Androtionis sententia, fugisse ex Phœnicia Cadmum scribunt, μετὰ ἱκανῶν σποράδων. id est, cum Sporadibus multis, unde ob miscellum & quasi confusaneum

A fusaneum genus dici Spartos cœpisse. Sporades uerò sparsi nuncupātur. Lacedæmona Cetoessam, id est, κητώεσσαν nuncupant, & magnam interpretantur, uel quia cete habet grandius. Verùm cętaessam, siue καιετάεσσαν, Zenodotus mauult scribere: ut intelligamus καλαμινθώδη. Astipulari uidetur & Callimachus, ubi ait,

ἵππους καιετάοντας ἀπ' εὐρώταο κομίσαι,

In Laconica uerò scatet herba calaminthe, quam nepetam Romani dixere, ut scribit Dioscorides. Alij ab rimis sic nuncupatam opinantur, quas terræ motuum ui contingit fieri. Eos autem Cæetos appellant. Terræ motibus uerò Lacedæmon obnoxia est. Fuit & specu inibi carceris uice, Cæetum dicebant. Sed cauernas id genus sunt qui Coos uocent: quo argumento feras Orescoas pronuntiat poeta nobilis, quod est in specu decubantes.

Qui sint apud Appiani interpretem aptatores. De Harmostis pluscula. Plutarchi locus restituitur ex Alcibiade. Harmosteres. Harmosyni. Itemq; qui dicerentur episcopi. Agonij dei Agonia Agones. Exagonia, Angones, & phylacæ. Ciceronis soluitur nodus ex Epistolis ad Atticum. Proscopi. Perinei. Caput III.

VErùm prius quàm à Sparta digrediamur, addenda & scitu non indigna pleraq;, explicādusq; in primis Appiani Alexandrini locus ex libro quarto Ciuiliū bellorum, ubi ferè sic legitur: Tribunus plebis Titius legē protulit Consulatū sub pręsentium triumuirorum constitutione in quinquēnium uacare, Antonij scilicet, Lepidi, & Cæsaris: qui pari modo ac consules illum obtinerent. hos quispiam Gręcorum Aptatores cōmodè diceret, quod Lacedęmonij reipublicę subiecta disponentibus imposuere nomen. Hactenus Appiani interpres. Quos uerò Aptatores dicat, quęue foret eius magistratus uis, scio ambiguū quàm plurimis uisum iri. Proinde harmostas ipse intelligo: eos ad subiectas ciuitates
B mitti solitos cum magistratu, scribit Harpocratio: & ante retulit Eratosthenes in uoluminibus de Bonis malisq;. sed meminit Demonsthenes quoq; pro Ctesisphōte. Indicat uerò liquidius in Alcibiade Plutarchus: Cum Chalcedonijs, inquit, bellare adortus est, quod defecissent, Lacedęmoniorū pręsidio suscepto & harmoste. At interpres, uerbi offensus nubilo, dum eloquentię pandit uela, miras effudit nugas: etiam si mox, harmostem urbis præfectum interpretatur. Sunt qui interpretētur, Harmostas apud Spartanos præfuisse arcibus efficiendis & ciuitatum instaurationibus. Apud Corinthios autem, qui mœnium restitutioni præficerentur, inuenio epidemiurgos dici consuesse, quando sua est ciuitatum ferè singulis magistratuum nomenclatura. Teleutiam harmosten celebrat Rerum Græcarum quinto Xenophon. Cæterùm, hæc ad Appiani sensum parum congrua uideri possunt: propterea amplius quærendum. Auctor uerò est Halicarnasseus Dionysius, Corrupto ciuili ornatu in Græcorum ciuitatibus, coactos fuisse nonnullos in urbes iterum tyrannicas regiasq; potestates inducere, nominibus uelantes decentioribus: ut Thessali archos, id est, principes: Lacedæmonij harmostas: quum formidarent, reges eos & tyrannos appellare. his iam (opinor) mira infertur Appiano lux. sed & Isocrates in Panegyrico id ipsum planè confirmat, ubi sic scriptum inuenio, τοσοῦτον δ' ἀπέχουσι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τῆς αὐτονομίας, ὥς τε αἱ μὲν ὑπὸ τυράννοις εἰσὶ, τὰς δ' ἁρμοσταὶ κατέχουσιν ἔνιαι δὲ ἀνάστατοι γεγόνασι. hoc est, tantum uerò absunt, ut fruantur libertate, suisq; uiuant legibus, ut hæ quidem à tyrannis sint oppressæ, alias harmostæ occuparint, alię uerò solo sint adęquatæ. Harmostas Spartanorum fuisse numero uiginti, alicubi legisse uideor. Harmosteres autem lapides dicuntur in eodem liminis loco commodè coaptati. Harmosyni uerò Spartæ compescendis mulieribus fuere magistratus, quo ornatius agerent. Harma uerò currum Græci dicunt, à quo diuersa uisatur harmamaxa. Nam primo ἀναβάσεως Xenophon, in harmate sedisse Cyrum, scribit: in harmamaxa uerò, Epyaxam Syennesis Cilicum regis uxorem. Porrò in scholiographis Græcis ita lego. Quos ad sibi subditas obnoxiasq; ciuitates mitterent Athenienses spectatum, quid in quaq; fieret, episcopos fuisse uocatos ac phylacas. Hoc uerò eo apposui libentius, ut nodus explicaretur M. Tullij ex septimo Epistolarum ad Atticum: Vult (inquit) me Pompeius esse, quem tota Campania

& maritima ora habeat episcopũ, ad quẽ delectus et negotij summa referatur. Extat & A
Leonidę epigramma in Mercurium, ubi eum episcopum nuncupat ad hunc modum,

Τᾶν ἀγυιᾶν ὁ νομεὺς Μόριχος τὸν ἐπίσκοπον Ἑρμᾶν
ἔστασ' αἰπολίων εὐλόχιμον φύλακα.

Scipionem item Aphricanum à senatu missum esse episcopum gentium regumq́, Plutarchus scribit. Episcopum & scopon, pro eodem ferè accipit Eustathius præpositione redundante, sicuti in uerbo ἐπίβουλος, & plerisq; alijs: Verùm, inquit, uidendum amplius, episcopum'ne & scopon etiam ἐπίουρα dicere liceat: quod uocabulum apud Sophoclem positum scimus. Certè apud Pindarum in Nemeis, dici Acastum obseruauimus Magnetum σκοπόν, id est, episcopum ac regem, accedẽte interpretum calculo,

Ξυνεῶνα μαγνήτων σκοπὸν πάσαις ἀνοίξαν.

Episcopos dici uelut ἐπισκοποῦντας, id est, superintendẽtes, aduigilantesq́, ut necessaria non desint, auctor est Hieronymus: id quod significantius indicat Græcis ἐπισκοπεῖν, quàm Latinis inspicere. Arcadius Iureconsultus episcopum intelligit pani, & cæteris uenalibus præfectum, quæ ad quotidianum spectent uictum. Certaminum præsides inuenio appellatos nunc ephoros & epoptas, nunc etiã episcopos. nam Agonios deos legisse apud Platonem uidemur. Agonia tamen est Græcis ἀτεκνία καὶ ἀγονία, id est, liberorum & generandi exsors facultas. Vnde apud Aelianũ διεφθείρετο ἡ νεολαία, καὶ ἦν ἀγονία καὶ μέντοι καὶ γυναικῶν καὶ τῶν ἀγελῶν τῶν τετραπόδων. Cæterum, & in sanctis quãdoque literis obseruasse uidemur ἀγόνους χοὰς, pro ijs quę uita functis prolibantur: quorum esse sterilitas agnoscitur propria. Nam & γῆς ἀγονία dicitur nonnunquam in ueteribus libris, quàm sępe numinis incusserit indignatio. Quod sicubi ἀγώνια scriptum inuenias, tunc quæ ad ludos & certamina spectant significantur plane: quoniam & epitaphij leguntur Agones. Sed Angones, tela sunt gentium plerisque peculiaria. Agon item locum indicat, sicuti in eo, καλὸν δ' εὕρυναν ἀγῶνα, & ἀργεῖοι δ' ἐν ἀγῶνι καθήμενοι: sed & multitudinem, ut λῦτο δ' ἀγών, ac aceruum uel congregationem: unde legimus, μετ' ἀγῶνα νεῶν. Exagonia dicuntur à Luciano, quæ ad causam non pertinent, uelut ex B
tra certamen. Agonem interpretantur etymologici διὰ τὸ μὴ γωνίαν ἔχειν, quia careat angulis, & sit orbicularis figuræ, Alij, ab ἀγείρω inflectunt, quod indicat congrego, Hesiodus,

ἐρχόμενον δ' ἂν ἀγῶνα θεὸν ὡς ἱλάσκονται

Deniq;, ut institutum repetam paucis. Episcopi Dianæ, templum legimus fuisse in Elide, quod Aristarchum diceretur. Id quũ expilasset Sambicus cruciabiliter per annum in quæstionibus habitus interijt. nata inde parœmia, Sambico grauiora pati. Proscopi uerò, id est, πρόσκωποι, remigantes dicuntur nautæ apud Thucydidem: sicuti perineos uocat redundantes, extraq; remigij munus: uel seruos quoq;. Episcopa denique intelligimus, quæ scopum assequuntur, continguntq́. Vnde apud Herodotum historia tertia, ἐπίσκοπα τοξεύειν, quod est, sagitta umbilicum ferire.

Laconici breuiloquij commendatio. Item de orationis breuitate excepta ex Phalereo pleraque. Argiuorum in dicendo breuitas. Ionum nimia longitudo. De clauibus, & Laconico ferro. *Caput* IIII.

DE Laconum breuiloquio carptim ex Platone facta nobis paulo ante mẽtio est. Nũc illud amplius, quod uaria scrutando excerpsimus: ac primùm quidem succurrit, ueterbus id fuisse in Græcia percelebre, facilius multò esse philosophari, quàm Laconum sermonem imitari. Suppetit historia ad id non iniucunda. Disceptantibus Lacedæmonijs cum Argiuis de finibus, uerbosiorem Paulo epistolam illi Spartam misere, minitantes, plurima se illis detrimenta illaturos, ni cederent. Lacedęmonij, ut quibus nil ferè prolixa oratione foret odiosius, porrò & illorum uanitatem non pili facerent, nil ferè aliud scribendũ censuerunt, quàm uerbum unum, αἴκα. id uerò nostro sermone signat, si: ueluti insinuarent, Si eualueritis, ista exsequemini, quę nũc timidius promittitis. Proditũ & id memoria est: interrogatum Charilaum, cur paucas admodum leges sanxisset Lycurgus, respondisse, ὅτι ὀλίγα λέγουσιν, ὀλίγων καὶ νόμων δεῖ χρεία. pauca dicentibus, legum item paucitas sufficit. Suggeritur deniq; ad hæc quod scribit Plato in Alcibiade secundo, de Sparta-
norum

A norum hominũ prudenti oratione. Nam ostensurus, in uoto non hoc uel illud bonum esse petendum, nisi quis prudentiam fuerit consequutus: sed simpliciter bonũ, à Deo quandoq; ita redditam sortem tradit. Hęc dicit Ammon, Placere sibi magis Lacedæmoniorum benedictionem, quàm reliquorũ cuncta Gręcorum sacra. Benedictionem uerò, inquit Plato, nullam prorsus aliam Deus mihi dixisse uidetur, quàm illorum orationem, per multum enim illa à cæteris differt. Demetrius quoq; Phalereus περὶ φράσεως, colon breuius ac paucis multa comprehendens, grauius putat ac uehementius: proinde, inquit, Lacones βραχύλογοι in primis, hoc est, breuitatis studiosi. imperijs quoq; concisa adductaq; oratio pręcipuè congruit. Et quilibet dominus seruo monosyllabus est, Productior uerò orationis tractus, supplicantium legentiumq; proprius. Sed & senes, insita inbecillitate, μακρόλογοι, id est, impendio sunt loquatiores. Breuitatis Laconicæ ex epistolio illud profertur exemplum: Lacedæmonij Philippo, Dionysius Corinthi. Certè habet breuitas apophthegmaticum in primis & gnomologicum, & id sapientius, quod in arcto multorum semina cõtinet: sicuti grano quantulocunq; integræ arboris uis inest. Hinc & Stoicorum breuia & acuta, tertio de Finibus à Cicerone laudantur. Cæterùm scire conuenit, eiusdem breuitatis fuisse Argiuos studiosos. proinde in Pindari Isthmijs, ἀργείων τρόπον, id est, Argiuum modum, pro breui positũ, animaduertimus. Contrà, Ionas legimus. μακρολόγους, quod longiore uterentur uerborum ambitu. Obseruatum item nobis, Laconicas claues ueteribus habitas ex nouitate præstantes. Sed & Laconica celebrantur calciamenta, & saltationis species quædam. Quinetiam flagella, inueni & Laconicum dici ferrum. Qua in parte sciendum amplius, ex temperaturis metalli eius aliam uocari Chalybdicam, aliam Sinopicam, quandã etiã Lydiam. Sed ex ijs Laconica, Sinopica, Chalybdica structuris congruebat præcipuè. Verũ Laconica etiã limis terebrisq;, itẽ characteribus ac lithurgicis. Lydia quoq; limas emittebat præstantes, uerùm etiã gladios & nouaculas quæ xyria dicunt, & xysteras. Hæc Daimachus in commentarijs quæ inscribuntur Poliocretica.

In quibus fœde sugillaretur Spartani. Dijronoxeni qui. Item xeni. Epixenum Theoxenia. Xenismus. Hospitum expulsio
B *è Sparta, Roma, & è ciuitate Platonica. Scias, quid. Agnites. Iuno Aegophagos. Capræ immolatio. Xeniam capepere, quid. Quæ apud Spartanos comperiantur scitu digna. Ferri fundendi ratio à quo excogitata primùm. Caput V.*

SEd nũquid integris ita illibatisq; fuere moribus, & amussitata probitate, ut flagitio prorsum nulli aut labeculæ inuenustiori superfuerit locus? Minimè uerò: nã diuinũ est, quod labe caret. Lacedæmonios fuisse sordidos, pręparcosq;, ac smicrologos, quo nomine significatur is, qui parua & precij ꝑpe nullius, nimio plus magnifacit, & admiratur: quũ multa coarguũt, tũ uel oraculũ egregiè comprobat: cuius in Bœotijs rebus meminit Pausanias quoq;,

ἀ φιλοχρηματία σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν.

quod est, Pecuniæ studium ad interitum Spartam ducet, aliud uerò nihil. Inuritur & Spartanis crimen aliud: nam, ut auctor Theopompus est, incessitur à celeberrimis auctoribus Laconum ξενηλασία, quod uerbum signat hospitum expulsionẽ. Siquidem non tempore omni peregrinis licebat Spartam adire, sed pręstitutis diebus. Quod ab Lycurgo sancitum auctor est Thucydides, ne æmuli politię modi eius fierent, ac inde perdiscerent, quo in uirtute proficerent. Quanquam malint hinc enatum morem alij, ne rubiginis affricarent quippiam: siquidem corpora peregrina, & peregrina cõsectatur oratio: noua autem oratio λέξεις καινὰς ἐπιφέρει, unde affectiones inoriri multas, necessum ferè. Peculiarem barbaris omnibus, auctor Eratosthenes est, hospitum esse exactionem, quo nomine propter Busirim infamantur Aegyptij quoq;. etiam si ea nomen clatura nullus unquam fuerit uel rex uel tyrannus. Illud planè mirum, à Platone quoq; hospitum probari expulsionem. Cæterùm, fœdant eos tamen comici appellatione dedecorosa quandoq;: nam Dijronoxenos nũcupant, id est, per simulationes & ironiam fallentes hospitem. quanquam scribit Herodotus, à Laconibus xenos peculiarius barbaros intelligi. Eodem nomine tamen & misthophori intelliguntur, id est, mercede stipendia facientes, unde ijs præfectos dicebant xenagos. Epixenum uerò

id est, ἐπιξήνου, nil cum xenis cõmercij habet. Est enim eo nomine stipes, super quem A carnes concidere consueuerunt coqui: unde exit Aristophanium illud,

ὑπὲρ ἐπιξήνου θελήσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν.

quo significatur, Si uera non dixero, abscindatur caput mihi. Theoxenia autem, id est, θεοξένια, fuit apud Pellenen agon Apollinis honori, quem Theoxenion nuncupant. Certabant in eo uiri indigenæ, argenti positis præmijs. Xenismon uerò sacrũ dicunt, quod Dioscuris fieret. Quod ad hospitum attinet expulsionẽ, Romæ id quãdoque factitatum, auctor est Ammianus Marcellinus, etiã si codicibus præcipuè interpellatis. Postremò (inquit) ad id uentum indignitatis est, quum peregrini ob formidatã haud ita dudum alimentorũ inopiam pellerentur ab urbe præcipites, & auctoribus liberalium disciplinarum impendio paucis sine respiratione ulla extrusis, tenerẽtur mimarum asseclæ ueri, quique id simularant ad tempus. Et tria milia saltatricum ne interpellata quidem cum choris, totidemque remanerent magistris. Et mox: Quum esset, inquit, aliquãdo uirtutum omnium domicilium Roma, ingenuos aduenas plerique nobilium, ut Homericarum baccarum suauitate lotophagi, humanitatis multiformibus cõmodis retẽtabant. At nunc inanes quorundam flatus uile esse, quicquid extra Vrbis pomœrium nascitur, æstimant, præter orbos & cælibes. Quin & legum octauo, ex Spartana forsan imitatione Plato sancit, ne post annos uiginti quàm in urbem cõmigrarint, liceat permanere. Liberos item eorundem ab anno uigesimo pellit, numeri uerò eius initium facit, annum ætatis quintumdecimum. Xeniam capere, apud Plutarchum est, locum, in quem diuertas, à magistratibus impetrare, ubi diuersoria minus suppetant. Xenones pro xenodochijs capimus, Codice de Sacrosanctis ecclesijs: qua in parte nominãtur, sed corruptè, gerõtocomia, brephotrophia, ptochotrophia. Duos tãtum, ut aliqui uolunt, ex omnib. hominibus dicũtur Spartani ciuitate donasse, hoc est λεωσφετέρους fecisse, Tisamenum uatem ac Hegiam eiusdem fratrem. Spartanos item primos donis hostem corrumpere adortos in bello contra Messenios, Pausaniæ credimus: ac Martiam uirtutem uænalem facere, Aristocrate Arcadum rege muneribus delinito. Præterea, B Lacones ut infidos descripsit & Euripides in Andromacha,

Σπάρτης ἔνοικοι δόλια βουλευτήρια.

id est, Spartæ inhabitatores, dolosus senatus. Et Aristophanes,

Οἷσιν οὔτε βωμός, οὔτε πίστις, οὔθ' ὅρκος μένει.

hoc est, Quibus nec ara, nec fides, nec iusiurandum manet. Quod ad peregrinos attinet, exciderat penè, quod reticendum non est. Pausanias Cleombroti scitante quodam, quid ita Tyrtæum ciuitate donassent, Ne (inquit) nobis unquã peregrinus fuisse dux uideatur. In Spartano agro Iouis templum fuisse, Pausanias scribit, qui diceretur σκοτίτας: puto, de regionis nomine, ita ex arborum densitate appellationem indeptę: quercubus enim frequentissima est. Innuit tamen auctor idem, τὸ σκότος, id est, tenebras non factas arborum densitate, sed Iouem sic fuisse cognominatum. Fuit locus itẽ Spartæ, qui diceretur Chorus in quo gymnopædiæ fiebant, & Apollini choros ephebi ducebant. In propinquo ostendebatur γῆς ἱερόν, id est, terræ sacellum, & Agoræi Iouis: quando & pallas cognominabatur ἀγοραῖα. Erat in Lacedæmone item μοιρῶν, id est, Parcarum sacellum. Visebantur & quæ ἀρχαῖα uocantur ἐφόρια, in quibus Epimenidæ Cretensis monumentum. Exeuntibus autem ex foro occurrebat, quam dicunt σκιάδα, ubi & conciones habere, ueteris fuit moris. creditur Theodori opus Samij, quem omnium primum ferri fundendi excogitasse rationem, proditum memorię est, ac inde statuas conflasse. At per Chalybes, inquit Ammianus Marcellinus, erutum ac domitum primitùs ferrum est. Dactylos Idæos ferrum primo excudere adortos, scribit Bibliotheces decimoseptimo Diodorus, ab deorum matre artem edoctos eiusmodi. Pendebat inibi & Milesij Timothei cithara: quem improbasse Lacedæmonij feruntur, quòd septem ueteribus chordis quatuor adiecisset, ut Pausanias scribit. Signat uerò Scias, id est, σκιάς, arbustum, quandoque & tectam scenam. Quin etiam testudinatum σκιάδιον legimus, in quo sedisset Dionysius. Robustiores item rami uocantur sciadæ: & corporis umbra, unde concipiuntur horæ. Quum uerò in Spartana historia Agnitam legimus, Aesculapij cognomentum accipere debemus: simulacrũ cuius, ex agno,

A agno, quæ planta est, foret excisum conformatumq;. In eadem nominatur etiam Iuno αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomentum, quando & deę capras immolant. Sacellum ab Hercule primo erectam ferunt, qui & princeps capras immolarit: quoniam pugnanti aduersus Hippocoontem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat. Ad rem uerò diuinã adhibitas potissimum capras, quòd aliarum uictimarum haud suppeteret facultas: sicuti comprobat in Laconicis rebus Pausanias. Quum uerò meritas de Hippocoonte pœnas exegisset, Pallados quoq; sacellum constituit ἀξιοποίνου. Verùm, in eo quod de capra scribit auctor hic, uehementer aduertenda poetæ Ouidij sententia ex quadam elegia, ubi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo,

Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo,
　Inuisa est dominæ sola capella deæ:
Illius indicio syluis inuenta sub altis
　Dicitur incœptam detinuisse fugam:
Nunc quoq; per pueros iaculis incessitur index,
　Et pretium auctori uulneris ipsa datur.

Triplici semita incedere, qui fabulas allegoricè interpretentur. Quo pacto intelligenda deorum certamina. Item nomina tum masculina tum fœminina. Dioscuri qui, & Psoæ quid, ac Stachis, necnon Aegides. De Mercurio nonnihil. Argas. Argus quid sint. Saturni ratio, & Idearum, & Tantali. Cap. VI.

QVum Hesiodi interpretamẽta quępiam, alioqui Græcarum antiquitatũ etiã sititor, ac inexplebile (ut sic dicam) dolium, accuratius attẽtiusq; uolutarẽ, præcerpturus indidem, quod hasce lectiunculas nostras adiutũ iret, incidi fortè in quasdã allegoricas enarrationes, quas alibi monuimus: nõ usquequaq; reijciẽdas, etiã si persępe leuicula nescio quę, ac ex triuio prorsum sese ingerũt, nihilominus libellũ deflorauimus, ac quocunq; genio nostris cõmentatiunculis adglutinauimus: ut quamuis insititia, haud secius unà cum alijs coalescentia eant in corpus. Alibi alia pro re nata attexentur, nunc illud adnotabimus. Fa-
B bularum allegorias tribus metimur modis: aut enim physicè interpretamur, aut ethicè, aut theologicè. ac physicam quidem allegoriam intelligimus, ubi ad naturam fabulamenta reflectimus. Sicuti quum deos compugnantes Homerus effingit, elementorũ nobis dissidentẽ innuit naturam. Nam Neptunus diuersum Phœbo in acie locum tuetur. Id uerò ambagibus tacitis caliditatem siccitatemq; humoris & frigoris potentiæ obniti colluctariq; significat. Et in totius diuisione, Ioui ignea obtigit substantia, Neptuno aquea, Plutoni aerea: hæc enim portio est, quam Homerus ζόφον dicit ἠερόεντα, id est, caliginem obscuram: quoniam intimo priuatur lumine, uerùm solis, lunę, ac syderum nitescit splendore. Terra in meditullio relicta est compascua, ut sic dicam. sed & olympum adiecit poeta: siue eo nomine intelligatur mons, ut terræ portionem, siue cœlestis claritas puritasq;, ceu & elementis cõnumeretur quinta ea essentia. quod philosophorum magni nominis pleriq; statuerunt. Proinde congruenter admodum duo hæc communia dicuntur: terra quidem nutu suo grauis & ponderosa, ob idq; infima: supernè autem cœlum ex leuitate genuina, si tamen leue id dici conuenit. Intersitæ uerò naturę nunc quidem sursum protolluntur, nunc in ima deijciuntur. Elementorum autem proprietates inuicem alioqui compugnantes, ob siccitatem humectationemq;, rursum ex calore ac frigore, si coalitu tamen consono moderatoq; & analogico coeãt, progignũt uniuersa. Si dissideãt, per partes dissoluuntur pleraq;, uniuersitate ipsa perseuerante. Propterea constare omnia Empedocles amicabili fœdere canit, quandoq; uerò singula ferri νείκεος ἄχθει, id est, litis pondere. Sed & Martis Venerisq; appositissimè cõcinnata fabella idipsum indicat. Siquidem id pollet Venus, quod apud Empedoclem φιλία, id est, amicitia. Mars uerò est νεῖκος, proinde coeunt quandoq;, interdum abeunt diuersi dissultantq;. Deprehendit autem eos sol: alligat Vulcanus, λύει δὲ ποσειδῶν, emittit Neptunus, quibus præmonstratur doctioribus, calente siccaq; potestate, ac diuersis potentijs, humectis frigidisq;, nunc quidem conspirare cuncta ac coalescere, nunc rursum discapedinari ac relui. Significat coortum hunc ac

conſpiratum analogicum harmonia, quam poſt Homerum poetæ multi ex Marte ac Venere progenitã fabulantur. Compari quoq; ratione Dioſcuri, id eſt Caſtor & Pollux ad duo referuntur hemiſpheria, pręcipueq; ad tropicos duos, quod Parabates Iulianus ſcribit. Quanquam nec latet in medicinæ commentarijs apud Græcos, parotidas quaſdam dici dioſcurus. Sicut in eiſdem nominatur ſtachys, adiacens pſois pars. Sunt uerò pſoæ lumbi. Nam ouis aut ſuis ſtachyn pronuntiari quandoq; inaudias. Eadem quoq; ratione Iouis Aegida interpretamur, & Pallados, quando eo nomine procellas affectionesq; in ſublimi contingentes intelligimus, quæ catægides nuncupantur, & ægides, ſed & æges. Siquidem Iupiter ſit aer, ubi id genus formidoloſa concipi ſolent. Ad quem Pallada item referunt eruditiores. Illud ſciendum obiter: Aegida dici ab Aelio Dionyſio & Pauſania rete ex coronis contextum. Quem uerò uſum habeat genus hoc, non explicant apertius: probabile tamen fit, laneas ab eis coronas intelligi. Moralis uerò allegoria eſt, quum fit ad mores relatio, ut ſi Pallada dicamus cũ Marte diſsidia agitare, nimirum rationis impotem animæ partem aduerſus rationalẽ potentiam attollẽtem caput intelligamus: quodq; bonum eſt, obluctari malo. Vbi uerò Latonę aduerſatur Mercurius, ratio ſignificatur, quæ rimatur aſſiduè, reconditq; in memoriæ theſauris, cui ex diametro contraria λήθη eſt, quam obliuionem interpretamur. Sic & Panoptem Argum omnia uidentem, intelligimus ſolertem quendam perſpicacemq;, ac (ut inquit Euſtathius) πολυπράγμονα, qui omnibus intereſſe ſatagat, & quantũ fieri poteſt, uniuerſa oculis ſubijcere, ut nil prorſum lateat, ſpectetq;, ut inquit Homerus, τὰ ὄπισθεν καὶ ἔμπροσθεν. Sic & manibus actuoſum, multaq; obeuntem ſubinde, centimanum dicimus. Alium magna terrarum ſpatia citra fatigationem pedibus tranſmittentem æneo crure perinſignem comminiſcimur. Auditioni præcipuè intentum, aſini aures habere dictitamus. Sciẽdum tamen, ab Sophoclis interprete, Argum accipi pro cane, qui fuerit panoptes. Illud uerò hic adijciamus obiter quodammodo Mercurium nuntijs præſidem, ex quo Angeliam finxit eiuſdem filiam Pindarus, dici Argiphontem, ut in Pauſaniæ lexico adnotatũ obſeruauimus, quia ophioctonos fuerit, id eſt, ſerpentis necator, quem (inquit) uocant aliqui ἄργην, id eſt, Argen. Verùm, qua ratione ſerpentem confecerit Mercurius, hoc uerò dicere ſuperſedit. Illud ſcimus, Argan fuiſſe cognominatum Demoſthenem de Morum feritate ac natura immitti. Alias qui præter annorum rationem ſapit, Argas item dicitur. Mercurium tricephalum appellarunt, quia phyſicum amplectatur & ethicum ac logicon: uel quoniam cæleſtis ſit ac marinus & terreſtris. Apud Bœotios Mercurius colitur λευκός, id eſt, albus. Genitum ex Mercurio Hermaphroditum fingunt ob planetæ naturam quaſi mediam, quippe creduntur fœmineę qualitatis Venus ac Luna ex humoris abundantia, cui dominantur. Nam humecta uis in gignendi poteſtate materiam ſuggerit. Soli uis contribuitur maſculina caloris potentia, quem excitat, cui inſitum ſit humidum excalfaciendo formam inducere, ac excalfactum animare. Sed redeo, unde ſum in hæc digreſſus. Theologica uerò allegoriarum ratio ea ferè traditur, quum dicimus nomina deorum maſculina ſignificare in diuinis actum efficientẽ, fœminina autem potẽtiam capientem. Præterea quòd cœlum ſuo motu tẽpus producat, abſumẽs perpetuò quę gignat, imago quædam eſt, referens deum Cęlum & Rheam atq; Saturnum filios deuorantem: in quibus Cælus eſſentiam præfert diuinam, Rhea eiuſdem uitam ſignificante, Saturno uerò eiuſdem mentem. Nam Saturni filios ideas rerum ſcienter interpretamur, intelligentia diuina intus genitas, quæ ſicuti producuntur à mente, ita & in eandem reuocãtur, illas in ſe quodammodo abſorbentem. Item quum Ζῆνα eſſe deum coniectamus, ueluti ζωῆς χορηγόν, id eſt uitæ ducem datorem'ue, Δία uerò, ut per omnia ſeſe porrigentem, διὰ πάντων φοιτῶντα: quod etiam approbat Pſellus. In cuius monumentis proditur illud quoque: Tantalum, ignem ſignare æthereum πέπαται γὰρ δι' ὅλων τῶν σφαιρῶν, quia per ſphæras porrigatur omnes, inuehaturq; aere, ut leuior multo. Petram uerò ſphæram accipit, quæ ἀπλανής dicitur, id eſt, erroris neſcia. Linguam deniq; intemperantem ad id refert, quòd elementum hoc παφλάζει καὶ συνηχεῖ, id eſt, ebullit, conſonatq;. Tantalum poſtremò in Oeconomicis ſcribit Xenophon, apud inferos perpetuò agere compauidum, ne bis cogatur mori. Aſtrui & illud non

inepte

A inepte potest: Tantalos esse, ac censeri nos omnes: quippe sitimus quidem bona omnes uera, sed omnes insomnia bibimus. dum uerò Lethæas aquas ingurgitamus am pliter: interim umbratilem quandam nectaris, & ambrosiæ stillam summis prægustamus labijs: unde, qua exurimur, Tantali anhela inoritur sitis.

Quid fabula: & fabularum genera. Cur dicantur Aesopeæ fabulæ. Quintilianus illustratur. De epimythio & promythio Fabulus quid, & fabiolus. Fabularum in oratione utilitas. Insuper cur fingatur Thamyris à musis excæcatus. Thamus. Theut. Milesiorum figmenta. Suis testamentum. Caput VII.

Quia uerò ad fabulas recidimus, quas nec ipsas omnino eliminat philosophia, adijciamus porrò ex Aphthonio paucula, q ad hortationis ad bonã frugem gratia, narrationem eiusmodi admitti ab oratore item, nõ abnuit. Fabulam ergo finit orationem eminentem quidẽ, sed quæ εἰκονίζοι τὴν ἀλήθειαν, id est, imaginem præferat ueritatis. Nomenclaturam quoq; esse diuersam prodit ex inuentorum ratione, aliam nanq; Sybariticam dici, Cilissam aliam, aut Cypriam. Aesopeiam tamen præualuisse appellationem, quòd optimè omnium Aesopus fabellas scriptitarit. Quod innuere, quanquam obscurius, Oratoriarum institutionũ quinto Fabius animaduertitur, quum ait, Illæ quoq;, fabulę, quæ etiam si ab Aesopo originẽ non acceperũt (nam uidetur primus earũ auctor Hesiodus) nomine tamen Aesopi maximè celebrantur, ducere animos solent. Fabularũ uerò genus unũ dicitur λογικὸν, id est, rationale: aliud ἠθικὸν, id est, morale: tertium denique mixtum. Et logicum intelligitur quidem, ubi agere hominem quippiam comminiscimur: in ethico, brutorum exprimimus mores: quod ex utroq; confusaneum est, mixti nomen indipiscitur. Attexi autem apologis hoc genus plerunq; documentum assolet, quo figmenti uenustioris reuelatur utilitas: id ἐπιμύθιον Græci nuncupant, affabulatio dici Latine ualet. quòd si prætexatur, πρoμύθιον appellabitur rectius. Fabulus obiter ad fabulas pertinet nihil, est, aũt Catoni fabulus albus, sicuti eruditioribus placere animaduerto, candida faba. atq; ita reponendum apud Columellã in boum cura. Quando &
B papauer albũ ab Romanis fabiolum uocari, scribit Dioscorides. Fabilam dici Latinè zeam, coniectat Dionysius. Sunt qui apud Columellam legant bulbulis, uel etiã ualuolis, id est, leguminũ folliculis, fabæq; in primis: sic etiam dictis, quia uallo excutiantur. Illud uerò amplius adnotandum, quod περὶ γοργότητος tomo secundo scribit Hermogenes, Fabellas præcipuè uoluptatem prædulcẽ orationi inspergere, ut in Platonis Symposio, quando nata est Venus, parato conuiuio discubuerunt dij quidem cæteri, & Metidis, id est, cõsilij filius. Porus, id est, affluentiæ Deus. Rursus quod de cicadis ex eiusdem Phædro est: sed & apud Demosthenẽ in Oratione contra Aristocratẽ. Porrò secundum dulcedinis gradum habere scribit idem Hermogenes, narrationes quæ ad fabulas quàm proximè accedant, uti sunt quæ de Troiano bello commemorãtur. Tertio autem loco statuuntur, quæ in fabularum participatum raro admodum ueniunt, cuiusmodi sunt Herodoti omnia. Pauca enim insunt fabulosa. ut quæ de Pane dicuntur, & Iaccho, & alia non sanè multa, proinde inest ijs dulcedinis minus. Quoniam uerò de fabulis mentio nobis plurima est, in quibus maximè uersantur poetę, sæpius ueritatem inuoluentes, corollarium adijciemus illud: ex Homero credi manasse primùm, uti apud Dorion Peloponnesi Musarum indignatione dicatur Thamyris excæcatus: Ego, inquit Pausanias, morbo illi corruptos esse oculos, cõtenderim. Quod ipsum posterius Homero quoq; usu uenisse compertum est. Memoratur & illud, Balyram fluentum inde appellationem contraxisse, quod in calamitate illuc lyram abiecerit Thamyris, qui Philamonis fuerit filius, & nymphæ Argiopes, quæ ad Parnasum incoluerit: sed ubi utero se gestare animaduertit, in Odrysas commigrarit, quòd illam in domum non admitteret Philamon. Hinc factum, ut Thamyrin nunc Odrysen uocent, nunc, Thraca. Thamum uerò Hieronymus in Ezechielem scribit, Hebręorum ac Syrorũ idiomate, Adonidem indicare, Quin eisdem Iuliũ quoq; signari mensem, quo amasius is fato concesserit. Milesiorum porrò figmenta in scholis ab citratorum turba decantari consuesse, auctor in Ruffinum Hieronymus est. Sed & à Sue cõditum testamentum cachinno, inquit, Bessorum membra concutit.

Esse

Esse inter homines quosdam uelut natura principes atque item seruos. Delphicus gladius. Qui sint angari Astandæ. Veredarij ducis Mediolani. Pegasarij. Stathmi. Postæ. Stathmia. Phryctoria. Item de agarico, & agnonibus. Item qui opiniones, & tessenarij. Opion quid, & meconium. Agonice. Herculei agones. Agari Scythæ. Cereales. Anabasii. Parangariæ. Parauerêdi. Veredum. Caput VIII.

ARistotelis summi philosophi ex Politicorum primo, egregia sententia est, Esse inter homines ἄρχον μὲν τῇ φύσει, καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν. hoc est, imperans quidem natura, & parens, propter conseruationem. Nam qui mente prospicere rem potest, natura imperare uidetur ac domi nari. Qui uerò corpore ita affectus est, ut exsequi ista posit, nil ipse admodum despiciens, ἀρχόμενον, καὶ φύσει δοῦλον. quod est, paret natura, atq; seruit. Nihil enim natura facit tale, qualem chalcotypi, id est, ærarij fabri, Delphicum gladium diuersis usibus accommodum ex inopia. Hosce uerò homines ita seruituti mancipatos publicæ in primis, angaros rectè dici animaduerto: manet id uerbum hodiéque: & angarias in re militari apud Vegetium uidemur legisse. Sed & Iureconsultus Arcadius Digestis de Vacationibus, Angariarum (inquit) prohibitio, personale munus est. Apud Vlpianum uerbũ quoq; reperitur angariari, Digestis de Priuilegijs ueteranorum. Meminit Nigidius item, ut est à Gellio adnotatum. Hinc, opinor, nostrates item unius adiectione elementi, tangaros formasse: quo nomine signant rusticiores istos ferina quadam mente, & nimio plus ab humaniore usu ac urbaniore sequestratos. Angarias legimus primo Codicis de Sacrosanctis ecclesiis, & parangarias: has uerò interpres accipit, in quibus uertitur personarum opera, & rerum impendia. Legitur & uerbum idem paulo pòst de Episcopis & clericis: Exactiones (inquit) angarias uel parangarias, ecclesiasticis personis non imponant. Angaros tamen inuenio nuncupatos regum nuntios in Perside: nam & illarum gentium esse uocabulum Herodoto uidet. B Sicuti Astandæ ferè notionis eiusdem, hoc est, grammatophori, siue tabellarij, qui certis itinerum spatijs permutarentur. Dariũ Persarum regem fuisse quandoq; regis astãdam, Plutarchus scribit in libro de Alexandri Fortuna: quo argumento illius, inquit, coarguitur seruilis ignobilitas. Aeschylus in Agamemnone,

φρυκτὸς δὲ φρυκτὸν δεῦρ' ἀπ' ἀγγάρου πυρὸς ἔπεμπε.

Quibus signa facibus data, & per successionem quandam significat, quum angarum ignem dicit. Iis uerò nuntijs nihil pernicius transcurrere in rebus humanis, Herodotus opinatur. Meminit & Xenophon libro Pædiæ octauo, Velocius ire credebantur nuntij huiusmodi, quàm sit gruum uolatus. Cyrus uidetur horum auctor primus. Memorabile est, quod ad hanc sententiam Cleomedes scribit in libro de Contemplatione orbium cælestium, Persarum regem, quum arma Græcię intulisset, ita disposuisse homines à Susis per stationes Athenas usque, ut quæ à se in Græcia gererentur, significari Persis, uoce per stationarios excepta, possent. Eam uerò uocem, proditum historiæ est, huiusmodi exceptione progressam, quadraginta octo horis à Græcia in Persas peruenisse. Non omittendum, Mediolani principem, ueredarios item habuisse in Italia, qui dispositi per modica interualla celeritate inenarrabili alius ad alium literas perferebant. Pegasarios item nũcupant cursores, qui certis itinerum spatijs diuertũt. Stathmos dicunt mãsiones id genus: uulgus simplex etiam postas: catalyses Gręci quoq; de Stathmo Herodotus historiarũ quinto. Sunt qui itineris mensum diurni stathmum interpretẽtur. Sudas, militare diuersorium. Stathma uerò, seu stathmia, quæ libræ lancibus inijciũtur. Hemerodromum, id est, cursorem, Philippidem celebrat historia sexta Herodotus: etiã si ab diurni cursus ratione, sol Grecis dicitur hemerodromus. Hemerodromos dici speculatores putat Liuius, quia ingens die uno metirentur spatiũ. Obiter uerò illud legentes cõmonuerim, Phryctoria dici in libro de Mundo, ab Aristotele (si modò ex illius officina prodijt liber hic, id quod doctorum aliquot inficiantur planè) speculas quasdam prominentiores: ex quibus ostentatæ faces è longinquo presignificarent, quid in quaque regione factum esset noui: adeò ut in die una, quid in tota Asia fieret, rex facilè perciperet. Phryctos uerò id genus faces uocitant, in quis

A ſunt & obeliſcolychni nuncupati. Phytoria uerò Græci ſeminaria dicunt, ſeu plantaria, unde mox transferuntur plantæ, πθοιτινόμθαι, ut Bithyni dicunt. In Plutarchi monumentis relatum inuenimus, opionas & teſſenarios dici eos, qui nunciorum ac ſpeculatorum fungantur munijs: ni mendum exemplarium ſit. At opion, ſuccus eſt lacteus è ſcapo papauerum ſylueſtrium inciſo manans, qua ratione rhœadis ſunt cognomen ſortita. Meconium uerò ex papauere exprimitur. Theſſenarij cum flatili rectius dicuntur ἀπὸ τοῦ θέω, τὸ τρέχω, id eſt, curro. Sicuti opiones uidentur nuncupari ab ὀπτῆρ, quod ſpeculatorem indicat. Theſſameni uocantur Græcis etiam ſuppliciter apprecantes. apud Heſiodum, Archilochum & Apollonium: quoniam θέσσαι, petere ſignificet, ac ſupplicare. Opaonem Herodotus hiſtoria quinta, miniſtrum intelligit, quē paulo antè hypaſpiſten dixerat, id eſt, ſcutiferum. Verùm, ut ad angaros reuertar, ſunt ex Græcis, qui id uerbum non pro operario tantum accipiant, ac miniſtro, ſed pro achthophoro item, ſiue baiulo: unde & mulos quandoq; angaros dici, ex approbatiſſimis auctoribus compertū nobis eſt. Angariam quoque, ſicuti iam attigimus, inuoluntariam uocant neceſſitatem, & quod uiolenter iniungitur. ἀγγαροφορεῖν, onera ferre dicunt, permutatione ac uiciſſitudine quadam, uti Orion ſcribit. Eſt ἀγγαρεύεσθαι uerbū aliud, utitur eo in Sicyonio Menander: id uerò indicat, non ſolum ad onera ferenda cogere, ſed quamlibet hoc genus neceſſitatem. Quos item recuſantes cogimus, ut nobis ſint itineris duces, angaros rectè dixeris. Angara uerò etiā ipſos ſtathmos, hoc eſt, māſiones ac diuerſoria, in quę angari, hoc eſt, tabellarij peracto diei penſo diuertant. Parauer edos item legimus: hinc parauer edorum dicuntur munera, ubi ex agris excitantur, qui onera auehant, uel bellica organa, principum iuſſu uel reipublicæ. Veredū, ſunt qui pro uehiculo accipiant. Angones uerò tela ſunt magnitudinis mediæ. Nam & in Sarmatia fuit urbs & amnis Agarus, unde Agarico radici datum nomen, ferè creditur. Agonicen certaminis uictorem accipe. Agonem Heracleoticum Herculeum intelligunt nonnulli. Pollux, gymnicos agonas σεμνότερον Herculeos dici autumat.
B Agaros Scytas ſcribit in Mithridatico Appianus ſerpentium morſibus ſolitos adhiberi, quo nomine Mithridatem aſsiduè aſſectatos. Inuenio deniq; cereales anabaſiosq; dici eos, qui emittantur, rumores aliquos diſſeminaturi: uelut ſemina ſparſurum emiſit Triptolemum Ceres. Sed ab equorum inſcenſu, curruumúe, anabaſii nuncupati.

Ficulnum lignum cuiuſmodi ſit. Fici folia cur dicantur thria. Thrinacia. Thapſus. Atharathrion. Curq; ficus arbor amara ipſa, fructus tamen prædulces gignat, & cur non iciatur fulmine. Iſchas. Phelomata. Olynthi. De caprificatione. Ficorum interim genera plura, & in ijs de puerorum ludo. Cenchramides. Farctum fici. Carpi. Gluma. Erineos an ſit agreſtis ficus. Opos. Opora unde. Opias caſeus. Sycomorus. Morus. Phytalus. Cymalitus. Syca unde dicantur. Hamadryadum hiſtoria. Ficedula. Martialis locus. Sycophantæ. Vireta ficus. Ficari. Caput IX.

Ficulnum lignum notę eſt aſperitatis atq; amaritudinis: ſed & foliū ex ſcabricie dictum à Gręcis uidetur θρίον. Nec nos moueat flatilis ratio, nam in alijs hoc item fit: thrinaciā thapſi radicem nūcupat Nicander, quod in Trinacria, quę eſt Sicilia, ſit frequēs, quam & trinaciam uocant. Thapſum uerò in Thapſo inſula Sporadū una inuentam ab Crateua memorāt. Eius eſt uiridior ſuccus & ægritudinem aſſimulantes, ac uideri cupientes ualetudinarij eo faciem perlinunt. Sed ad ficum redeo, ſi tamen cōmoneantur eruditi, apud Homerum & ueteres Gręcos pro Sicilia Thrinaciā ſcribi, ut flatilem recipiat prima. Et in Etymologico id teſtatum nouimus Atharathrion in Plauti Pſeudolo interpretantur eruditiores, libi ſpeciem ficulnis obuallatam folijs. Sunt qui thria inde opinentur dici, quoniā in treis uiſantur diſtincta portiones. Ligno item copioſior ineſt ſuccus: inde exuſtū, grauem prorſus & acutum reddit fumum. quod facetiſſimè Ariſtophanes exprimit in comœdia, cui titulus σφῆκες. Id & Ariſtoteles Problemate quodam comprobat. Proinde ab eruditis agitatur quæſtio, Qui fiat, ut arbor amariſsima fructum producat prædulcem, ac pinguedinis multæ: adeo, ut Ananius iambographus etiam σῦκα τοῦ

χρυσοῦ

χρυσοῦ κρείσσω, id est auro pronuntiarit esse ficos meliores. Accedit admirationi, quod A inter frugiferas arbores ficus modò est ἀνανθὴς, id est, citra flores. Quod uerò nec de cœlo tangitur, id utiq; uel amaritudini acceptum referri oportet. Id genus quippe nō attingunt fulmina, quod uitulus comprobat marinus, atq; hyæna. Ratio autē propositæ ambiguitatis illa esse nonnullis uidetur, quòd arborib. dulcedo, quantacūq; sit, in fructum secernatur: proinde, quicquid reliquum fiat in ligno succi, in amaritudinē degenerare. Id uel hepatis præcipuè argumēto patet, quod ipsum dulcissimum est, quod feculentum, quodq; biliosum est, in locum unum sequestrato, ac quodammodo percolato. Inesse autem ficui succi bonitatem, quam euchymiam dicunt: eo probant indicio, quoniam adnata illi ruta dulcior euadat, & chymi mollioris, ceu indidem deliquata iucunditate: ni diuersum magis astruat quispiam, ficum uidelicet, dum alimentum sibi conciliat, eximere quod acre, quodq; amarulentum est. In Paro insula ficos rubentes uocant hæmonias. Leucerineon ficum dicunt albam. Cydoneas ficos, hyemales intelligunt Achæi: præcones rectè prodomos dixeris ex Theophrastro: fortè protericas quoq;. nam & Seleucus ita ficum genere quodam nuncupat, maturius promētem fructus. Ischadas uerò Atticas fuisse prædulces, testis est Dinon, & retulit Theocriti interpres in Daphnide. Ischada in Sophocle, pro anchora interpretātur grammatici. Sed & ficum quandam ibidem quoq; fuisse sacram nuncupatam, adnotauimus, ut mox item dicetur: non superstitionis argumento, sed gratiæ ac communicationis mutuę, ut inanimatorum exemplo in bonorum participatum cæteros item admittamus. Quando & Romani fuit moris, lucernam minimè extinguere, ut uolentes perfrui possent, ipsis nihil indigentibus. Græci præterea Athenienſesq; in primis ficos maturitatis falsam præferentes speciem φήληκας uocant, hoc est, phelacas: quia phelomata dicantur imposturæ deceptionesq;: nam & φηλοῦν, decipere est. Hinc & uerbo parum luxato, qui mos imperitæ plebis est, plerique uulgò pro fraudibus, phedolias usurpant. Eas ficos Lacones œcadas dicunt. Alioqui ficos ante quam maturescant, olynthos ijdem Græci, nos dicimus grossos, sed non multitudinis tantum numero, quod quidam tradiderunt: quando & Martius apud Macrobium ita scribit: In millibus tot ficorum non uidebitis grossum. Et tertiodecimo Naturalis historiæ Plinius de Aegyptia ficu: Sed grossus eius non maturescit, nisi in cisura emisso lacte. Olynthos in Theriacis Nicander, etiam coccygas dicit: quoniam simul cum aue coccyge uerno tempore promant sese. Sunt qui primitiuas ficos dici olynthos putent, ac grossos, Astruit Macrobius, quæ maturitatem nesciant, ita nuncupari. Sunt inter Græcos qui ita distinguant, ut primum sit olynthus (quanquam apud Eustathium bis olonthon inuenio scriptum uno quidem loco, sed & alibi eodem modo) mox phelax, inde sycō, id est ficus, postremò ischas: unde & forma deminuta, ischadia nuncupantur, ἀπὸ τοῦ ἴσχειν, quia ulterius fieri prohibeatur augumentum autumnali hora. Plerique eo nomine aridas intelligūt ficos, & attenuationis argumento dici ischadas putant: quanquam & tragemata omnia, eo quoque uocabulo signari credunt, Aristophanis testimonio in fabula Pluto. In nostris literis nonnullos inuenias, qui aridam ficum, caricam dici putent: quum sit tamen fici species carica (Plinio tradente) in Syria. Et in Caria ficum eiusmodi copiosè enasci, Strabo auctor est. Sunt qui prodant in Græcia, Cilicia, Cypro sui generis ficū, quam uocent olynthophorum, quæ antea quidem ficum ferat, pone uerò olynthum. Nam ficum propè solam esse biferam, non est obscurum, quod attrahentis potentiæ uiribus, superq; arboris eius raritati acceptum referri conuenit, quarum beneficio humectæ potestatis plurimū sibi asciscat, & inde copiosius fructum producat alatq;. Coroneos, est ficulnæ arboris species, meminit Aristophanes: quam etiam coracium uocant, id est, κοράκινον: quia fructus coraci, id est coruo, sit assimilis colore. Festiuus est antiquitatis mos, in hac mentione non utiq; prætereūdus. Consueuisse lusitantes puerulos in sublime ficos, seu ischadas, uel uuæ acinos iactare, moxq; hiantes ore excipere. Ischades Atticæ probabantur (ut diximus) præcipuè: nam & Aristophanes ait, B

Οὐδὲν γλυκύτερον ἰσχάδων. nil dulcius ischadibus. Et Indorum rex Amitrochates per epistolam ab Antiocho mitti sibi ischadas flagitauit. Persarum quoq; regi indidem per gratas fuisse ischadas, scribit Dinon: etiam si apponi modò consueſſent, quæ

imperio

A imperio obnoxia ferret regio. Erant in ijs Aegilides pulcherrimæ, ab Aegila tribu appellatione ducta: nam chelidonias uocabant erythromelænas, id eſt in nigro rubentes. Apud Theopompum Tithraſiæ laudantur item. Sunt & quæ brigindarides dicantur, barbarè quidem, ſed quæ bonitate præcellant. Iſchadas Iulius Pollux ita diſtinguit, ut alia recens dicatur, alia uirens, item uetus & ſicca, itemq́ ſale condita. Comici etiam Iſchada nouêre κοπτὴν. Nouellæ autem ficus ſycades dicuntur, quamuis & adultas quidam eo nomine intelligant. Memorabile eſt, quòd in commentatione de euchymia, de ſe Galenus prodit, qui annum agens octauum & uiceſimum, quum abſceſſum uereri cœpiſſet, qua hepar diaphragma contingit, horæis omnibus bellum indixit, ficis exceptis, ac uuis egregiè matureſcentibus. Non deſunt tamen, qui eſu ficorum ſanguinem conciliari parum probum cenſeant, quando hinc ſcaturiat pediculorum fœda multitudo. Agreſtem ficum uocant erineon, id eſt caprificum. Erineon, ut ex Pauſaniæ theſauris percipi licet, Græcorum nonnulli olynthum dicunt: tragum autem Meſſenij. Id quod ſymbolicè ſignificauit Apollo Ariſtomeni & Theoclo uati de ſalute conſultantibus reſpondens:

ἔς τε τράγος πίνησι νέδης ἑλικόῤῥοον ὕδωρ,
οὐκέτι μεσσήνην ῥύομαι.

Erat autem Neda fluuius, cuius uiſuntur fontes in Lycæo monte. Tragus uerò non hircus intelligebatur: ſed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodã modo hauriens, unde à Theoclo coniectatum, ingruere Meſſenijs fatale malum. Erinei fructum dicunt erinon, ut eſt apud Ariſtotelem, & repetit Euſtathius: quem etiam ficubus circum appendunt, Pauſania tradente, ut ficos contineant, quod uocant ἐρινάζειν, uel συκάζειν. cuius rei etiam Columella commeminit. Ni id arrideat amplius, quod libro quintodecimo Plinius ſcribit, de culicibus in caprifico enaſcentibus. quorum meminit ſecundo de Hiſtorijs plantarum Theophraſtus, & in Cauſis itidem ſecundo libro. Verùm & circum appenſio illa ipſum hoc, ut coniectare libet, ſignificarit: nam puluis & caprificatio hoc quoque præſtant, ne fici decidant, humore tenero abſumpto.
B Naſcuntur uerò culices ex caprifici pomorum granis, quæ etiam in alijs frumenta noſtri uocant, cenchramidas Galenus, ex quadam milij ſimilitudine. Cenchramidas ſunt, qui in fico etiam carpos nuncupent: ſicut pericarpium uocant, quod circumiectum eſt humidum, cum ambeunte corio. Carpi nomine oliuarum item ſanſas intelligunt. Glumas uocant ficorum folliculos, à glubendo, ſicut in granis quoque. Farctum ficorum legimus in Columellæ Ruſtica re: Farctum (inquit) fici ſpecioſius efficit, ac plenius. Id pulpam uocat Palladius. Erineon, ut commonuimus, arbitrantur multi ſylueſtrem ficum, ſed non eſt uerùm, ſui generis habetur erineos, ut alijs placet, ab Dorica ciuitatè ſic nuncupata, ſiquidem erineon dicunt: quod Lycophronis interpres prodidit. Quia uerò peſſimi generis, inibi habentur fici, propagatum inde, ut id genus omnes ita nominentur. Auctores habeo: lacteum in ficu humorem dici opon, id eſt ὀπόν. Sed & eodem ſignatur uocabulo, ramis agglutinans folia humecta uis, unde producatur opora. Sunt qui arborum lachrymam ſignificare opon autument. Verùm ea nomenclatura nuncupatur propriè, quo concreſcit lac, coagulum. Proinde qui ſic denſet, coitq́ caſeus, opias uocitatur. Philoſycos dicitur, cui plurimum arrident fici, quas arbitrantur nonnulli uelut duces purioris uitæ manſuetioriſq́, quando ἱερὰν συκῆν Athenienſes nuncupant, id eſt ficum ſacram, locum innuentes (ut putant aliqui) ubi ea ſit nata primùm. Sed & fructum ἡγητηρίαν uocant, hoc eſt hegeterian. Quin & ueterem primumq́ fuiſſe Athenienſibus cibum inde, ſcribit Aelianus: ſicuti Arcadibus glande ueſci, antiquiſsimum fuit: Tirinthijs uerò, ijs quas uocant ἀχυράδας. Id uerbum quid indicet, qui ſe ſcire diceret, non inueni. Indis autem calami ſolennes fuêre in menſa: Carmanis, palmæ: Mæotis milium, & Sauromatis: Perſis, cardamum ac terminthus. Calliſtruthias ficos reliquis præſtare omnibus in urbe Roma, credit Athenæus. Inueni & iſchadas chelidonias, quæ etiam chelidones nuncupentur, meminit Athenæus, & nos paulo antè. Ficorum cuſtodes, ſycori rectè dicuntur, id eſt συκωροί. Palathas uocant Græci ficos inuicem connexas. Hinc illud ex hiſtoria eſt, Perſarum regem in bellicæ deæ templo ſacris ſolitum initiari, ſtolam exuiſſe propriam, ſumpta ea quam olim

ante regnum antiquior Cyrus gestasset: ac σύκου παλάθης ἐκφαγόντα, etiam terminthum A uorasse oxygalæ poculo hausto. Deam uerò bellicam quis Palladem coniectarit. Ficariam intelligere Palladius uidetur fici arborem. Quia uerò eius arboris folia diximus θεῖα uocari: hinc Græci, quis dedit ore rotundo Musa loqui, θειάζειν dicunt folia id genus colligere. Sicut συκάζειν, præter id quod dictum iam est, ficos colligere indicat. Liquet id Dionis historia, Inusta (inquit) suspicionis est labes Liuiæ, cui ipse haud assentior, ficos adhuc in arbore propendentes ueneno ab ea fuisse litas, quia inde soleret Augustus αὐτοχειρίᾳ συκάζειν, id est ficos manu præcerpere propria. Viretam ficum necdum maturam dici, apud eruditiores obseruatum est. Ficorum animalia, apud Aristophanem psenes dicuntur, & cnipes. Trasiam uerò non aceruum modò ficorum putant, sed ex calamis intextam tabulam, in qua refrigerātur. Plantaria eiusmodi ficeta nos, at Græci συκίδας nuncupant. Postremò illud uacantis operæ non fuerit utique, caprificationem dici à Plinio, quum macie corticis astringente se ex ægritudine, iustoq́ plus uitalia arboris comprimente, perpetuis incisuris diducunt, ac ueluti cutem laxant: id quod esse salutare, commonstrant cicatrices internato corpore expletæ. Sed cur'nam remedij genus dicitur caprificatio? An à caprifici similitudine, quæ muros prorumpens tumida prosilit? Nam & Martialis calculum adijcit: marmora Messalæ findit caprificus & uenustè per metaphoram Persius,

Et quæ semel intus
Innata est, rupto iecore exierit caprificus.

Ni à similitudine culicum malis, qui in caprifico enati ad ficos euolantes ora aperiūt earum, quod ipsum & caprificatio dicitur: quod si est, facilè quorundam uanitas de scarificatione coarguitur. Sycon esse dicunt, σαρκωματικὸν ἕλκος in oculis & sede: id & sycaminon uocant. Sed propriè sycamina dicuntur mora, ut Paulus inquit. Arborem uerò ipsam sycamineam, sed syceam quoque Hippocrates, & sycen Aegyptiam sycomoron dicunt, & sycomoream. de ea, nōnulla Strabo libro ultimo: & in Dipnosophistis Athenæus. Ex Hippocrate illud item est: morum, arborem dici, & moreā. Aegyptiam ficum, siue morum, etiam morosycon dicit Celsus. Sycomora dici opinantur ex Græcis non- B nulli, ab ignauo inertiq́ sapore: quo argumento Syllam Athenienses esse dicebant, συκάμινον ἀλφίτῳ πεπασμένον, id est sycomorum polenta conspersum. Sycophantas esse delatores eorum, qui ex Attica ficos exportarent, nemo non nouit. At, inquit Alexis apud Athenæum, malè hoc conceptum uideri: nam qui bonus uir est ac suauis & ficos apponit, sic decuit nuncupari, quoniam ita suos retegat mores: nunc uerò prauo suaue adnexum ambiguitatem parit, unde'nam sic habeat. Postremò, ut sine radio cumulentur omnia, obseruatum in literis est: pro pe Cephissum à Phytalo Cererem hospitio susceptam, quæ honoris ergò plantam fici mox illi contribuerit. quod insculptum monumento Epigramma abundè testatur, quod ita habet:

ἐνθάδ' ἄναξ ἥρως φύταλός ποτε δέξατο σεμνὴν
Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
ἣν ἱερὰν συκῆν θνητὸν γένος ἐξονομάζει
ἐξ οὗ δὴ τιμὰς φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως

In locis haud ita dissitis uisebatur & Cymaliti sacellum, siue is heros fuerit, siue κυάμους, id est fabas seminarit primus. Quæritur denique inter non incelebres Græcis auctores, unde 'nam syca, id est fici nominis rationem trahāt: & sunt qui Syceam ex Titanibus unum tradāt, quod in Georgico ab Dorione proditum, libro de Stirpibus secundo, Tryphon scribit. Eum uerò Syceam quum insectaretur Iupiter, ab terra susceptum matre, quæ & plantam remiserit εἰς διατριβὴν τῷ παιδί. At Pherenicus ab Syca maluit Oxyli filia, qui cum Hamadryade congressus sorore Caryam genuerit, ac Balanum, Cranium, Oream, Aegirum, Pteleam, Ampelum, Sycam, quæ Hamadryades nuncupentur nymphæ, unde & arboribus conciliata nomina. cui sententiæ astipuletur Hipponax, ubi ait:

συκῆν μέλαιναν ἀμπέλου κασιγνήτην.

Ficedulam Græci sycalida uocant, ac ampelida, uel ampeliona quoq́, ut tradit Pollux: quod ideo non tacuimus, ut grammaticos commoneremus, quo pacto intelligi Martialis illud debeat:

Quum

A Quum me ficus alit, & pascar dulcibus uuis,
Cur potius nomen non dedit uua mihi?

Quos dicamus inaffectatos capillos, affectatos'ue. Galericulus. Capillamentum. Phenace. Capillare. Capilliana ruta. Euphorbi cincinni. Pericephalea. Epaphæresis. Stlengis, seu strigil. Item de capillorum ornatu plusculа. Quæ dicantur focalia. Cap. X.

DE capillorum ratione alibi affatim dissertatum à nobis est, nihilominus quæ ad id spectantia inter legendum sese ostentarint, conuerremus (quod dicitur) cum puluisculo, cumque ipsis manipulis, modò occursent relatu non indigna. Neque enim minutias quisquilias'ue cumulatius exhibere legentibus consilium est: etiamsi quandoque signa fascesque summittimus, ut omnibus suppetat quod præcerpant, sintque nostri libelli uice Delphici gladij. Igitur capillos nulla decoris affectatione excultos inuenio in classicis auctoribus appellari inaffectatum capillitium. In Apologetico scribit Apuleius, capillos sese habuisse non amœnos ac delicatos, nec ad lenocinium decoris promissos, quales affectati dicuntur, ubi anxia quadam cura franguntur in gradus, coluntur que studiosius à cincinnatulis & trosulis, qui (ut Seneca tradit) solicitiores sunt de capitis sui decore, quàm de salute: qui inter speculum pectinemque occupati sunt, qui'ue concinniores esse malunt, quàm honestiores, qui Rempublicam turbari suam minus curant, quàm comam. Lego præterea curiosum huiusmodi capillitij cultum dici comoticon genere tam masculino quàm neutro. nam comotria emplectriam signat, quæ muliebres adiuuat delicias implicando excolendoque uenustius. Comos, ornatus est, quum arte quadam succiduntur capilli detondenturque. Cosmotica medicamenta capillis uenustandis excogitauit nimia medicorum sedulitas. Qualia ab Archigene composita, memoriæ proditum est, quibus docet flauos & crispos capillos fieri salis spuma, intermixta myrrha. Galenus quoque medicus alioqui grauis, cosmotica recenset, quibus nigricet capillus, aut in candorem perducatur, uel euadat rufior. Quin commemorat etiam, uidisse se mulieres complusculas immodica affectati capilli-

B tij defunctas curiositate, quũ caput huiuscemodi medicamentis lethifera frigiditate uexassent. Hac in re scitu dignum Alexandri apophthegma, qui capillos tingentem conspicatus: μὴ inquit τὰς τρίχας βάπτε, ἀλλ' ἀδώχασαι τὰ γόνατα. Euphorbi aurei cincinni parœmiæ faciem habent in Philostrati heroicis, quòd coma esset prænitida, & in ea sibi nimium placeret Troianus Euphorbus. Caput comere, ubi uitę ingruãt discrimina, Spartanis fuisse peculiare, credimus Herodoto. Est & comotrion muliebre instrumentum apud Iulium Pollucem. Scribit Ambrosius in Hexaemero libro sexto, comam esse reuerendam in senibus, uenerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris. Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flaccescit. Præstò est Ouidiana id comprobans sententia:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus:
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sed & Apuleius, Mulierem etiã uenustissimam, si capillitio nudetur, licet illa cœlo deiecta, mari edita, fluctibus educata: licet, inquam, Venus ipsa fuerit: licet omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & balteo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calua processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo. Quamobrem galericulum consuunt nonnulli ex alienis capillis ad uelandam caluitij deformitatem, ubi fuerint natiuo capillorum nudati flore. Id appellari inuenio capillamentum. Horatius etiam caliendrium dixit. Græci phenacen, ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, quod decipere est: quod uerbum etiã apud nostrates uulgò durat, ut phenacissare, pro imponere usurpent. Decipimur autem, ἐκ τοῦ ἐπεισάκτου τῆς κόμης, id est ex aduenticia coma. Calamidas uocant harundineas acus formandis cincinnis, aut uelamentis comparatas, quarum uicem implent modò æreæ uel argenteæ aciculæ. Pericephaleam intelligunt Græci muliebrium capillorum spiram capiti circumuolutam, tametsi communi æstimatione uox ea galeam indicat. Epaphæresin apud Martialem mollius interpretantur comæ ornamentum, uarijs locis capillo succiso. Apud Galenum, sanguinis legi-

mus epaphæresin, pro detractione. Adnotatu dignum, ſtlengida dici Latinè quidē nota significantia ſtrigilem, ſed & ea uoce indicari quandoq; ductam ex auro bracteam ſiue laminulam, qua coronabantur nō mulieres tantum, uerùm & uiri: quod indicat per initia quarti libri Athenæus. Scribit Columella, Romæ publicos fuiſſe capitum & capillorum concinnatores. Ex Canonicis uerò decretis illud eſt, Mulieri datam eſſe comam tum operimenti gratia, tum ad ſubiectionis memoriam: proinde ſi qua religionis cauſa crines ſibi amputarit, anathema iudicatur. Capillare, Martialis accipit pro unguento ad capillos excogitato illis uerſiculis: A

Non erubeſcit murice aureo nobis
Diuidere mœchæ pauperis capillare.

Capillianam uerò rutam idem appellaſſe uidetur de herbarum florumq; capillamentis. Sunt qui ferrum, quod uibrandis capillis candeſcit, apud Horatium focale appellatum putent Sermonum ſecundo:

Quæro, facias'ne quod olim
Mutatus Polemon, ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubitale, focalia, potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas.

Ego uerò longè aliter ſentio: nam id uerbum focalia, non à foco deflexum puto, ſed à faucibus inclinatum potius, diciq; eo nomine colli ornamēta: quod ſignificat etiam Acron, atque Porphyrio. Quanquam ægritudinis remedia uerius appellarentur focalia: quod item innuit Porphyrio, & monſtrat apertiſsimè Quintilianus. Palliolum, ſicut faſcias, quibus crura ueſtiuntur, & focalia, & aurium ligamenta ſola excuſare poteſt ualetudo. Hæc Martialis item innuit:

Quid recitaturus circundas uellera collo?
Conueniunt noſtris auribus illa magis. Sed & in Diſtichis:
Quòd lana caput alligas Carine,
Non aures tibi, ſed dolent capilli.

Focalibus item aures obturabant recitaturi, ne obſtrepentium clamore exterrerentur. B Parthorum eſſe ſcribit Seneca, capillum effundere: Germanorum autem iungere, Scytharum ſpargere.

Capillos dici à Græcis τρίχας, inde deriuata pluſcula. Trichaices qui. Trichilæ. Trichorum. Spartiani locus, & Papinij. Diſtega, & triſtega. Trichina. Trichides. Trichiæ. Tricæ. Tricinus quæſtus. Strangalides quid. Philippi dictum, in eum qui inficiebat capillos. Extricati uniones. Phœbæ capilli qui.

Caput XI.

QVia uerò Grecè capilli dicuntur τρίχες, inde appellatos comperimus trichaicas, qui aſsiduè uerſentur in prælijs, ueluti aſsiduè concutientes ac motantes criſtas, in quibus plerunque capillorum quadam imagine propendent equinæ ſetæ: unde illud, Criſtaq; hirſutus equina.

Trichaicas tamen Heſiodus intelligere maluit, quoniam Cretam populi tres habitarint, Pelaſgi, Achæi, Dores: ut,

πάντες δὲ γὰρ τριχάϊκες καλέονται, οὕνεκα τρισσὴν,
γαῖαν ἑκὰς πάτρης ἐδάσαντο.

id eſt, trichaices uerò nuncupantur omnes, quoniam procul à patria terram diſtribuerunt trifariam. Porphyrius tamen pugnaces intelligit, ut qui trichas concutiant aſsiduè, διὰ τὸ δραστικόν. Porrò trichina uocant ijdem Græci, ex pilis aut ſetis contexta. Trichilas apud Cæſarem ſtragulæ ueſtis prætenuis genus, ſunt qui putent. Trichypha puellarum indumenta apud Pherecratem poetam legimus, Athenæo referente. Trichides quoque piſces, qui etiam thriſſæ dicuntur, ut putat Ariſtophanis Interpres, à capillis appellationem trahunt, quòd prætenuia habeant oſſa. Hinc etiam trichiæ, ut inquit Pollux. Quo uerò hi diſtinguantur piſces, docet de Hiſtorijs quinto Ariſtoteles. Ex phalerica, inquit, fiunt arades, ex ijs trichides, ex quibus poſtea trichiæ. Theodorus, trichidas interpretatur ſardinas: trichias uerò, ſardas. Eſt & trichia mammarum uitium, pilarem uocant morbum. Vbera enim tota fungoſa ita ſunt, ut ſi poculo fortè pilum hauſerit

A hauserit mulier, dolor moueatur in mammis, qui non sedatur, donec pilus uel pressus exeat sponte, uel cum lacte exugatur. Nam strangalides, globuli intelliguntur, quoties humor non concoquatur, nec exeat, sed redundet. Trichorum uerò legimus apud Spartianum in Pescennino Nigro: Domus, inquit, eius uisitur hodie Romæ, in qua simulacrum eius in trichoro constituit. Quæsitum ab eruditis, ignoratumque, quid inibi trichorum: etiamsi est apud Papinium Syluarum primo:

Quid nunc ingentia mirer?
Aut quid partitis distantia tecta trichoris?

Quo in loco ingeniosus Interpres, Trichora (inquit) ædificia tribus pinnis surgentia. Sed cur sic, id uerò tacuit. Apud Dioscoridem libro quarto, uerbum id uideor comperisse, ubi de lathyride uerba faciens, ita scribit. Καρπὸν δὲ ἔχει ἐπ᾽ ἄκρων τῶν κλάδων τρίχωρον περιφερῆ, ὥσπερ κάππαριν, ἐν ᾧ τρία σπερμάτια, διειργόμενα ἐλύτροις ἀπ᾽ ἀλλήλων, περιφερῆ, μείζονα ὀρόβων. Eum locum ita uertit Hermolaus, À capite germinum fructus loculamentis tribus, ut capparis, rotundus. & semina in eo terna, tuniculis inuicem discreta, orbiculata, & maiora eruo. Trichorum hic, à trium capacitate dici coniectari potest. Ipse & ab distributione triplici, trichorum posse deduci arbitror. χωρίζειν nanque, disparare indicat. Distega & tristega in Sanctis literis, bicamerata & tricamerata interpretatur Hieronymus aduersus Iouinianum primo. Sunt qui à contignationum numero ita dici opinentur. Digesium domicilium appellat Dioscorides quoque. Apud quem acaciam in Cappadocia semen ferre legimus in folliculis iugatis τριχώροις ἢ τετραχώροις, id est trilocis uel quadrilocis. Trichoriam dicebant Spartæ, triplici serie constantem chorum. Hac parte notandum & illud: in doctorum indagine à Marcello subnotatum tricas dici Latinè, dempto atque extrito afflatu: unde inflectatur tricinum, pro tardo & impedito uel exucco, ut sunt capilli. Hinc apud Varronem tricinus quæstus & uber inuicem opponuntur. Tricas, Hieronymus pro tendiculis accipit ac laqueis, quas impostor sæuissimus struat: Quas nunc diabolum, inquit, nectere credis tricas? quas parare arbitraris insidias? Extricatos uniones Iureconsultis dici opinantur perpolitos, & ab genitiuis maculis

B depuratos. Quia uerò de capillorum medicaminibus facta paulo antè mentio est, succurrit ab historia exemplum haud aspernabile. Quum Macedo Philippus ex Antipatri amicis quendam adlegisset iudicem, moxque aduertisset, ab illo barbam infici & capillum, euestigiò amouit hominem, addito elogio: Qui in pilis infidus est, qualem in negocijs remur futurum? Capillos denique puros ac splendicantes, dici phœbas comperi, id est φοίβας.

Veneris caluæ atque item armatæ ratio. Qui nam ex mulierum capillis funes nexuerint. De Venere item plusculá, ac testudine, & hirco. Aræ Mutiæ apud Plinium quæ sint. Mutia festa, & Marcellea. Cap. XII.

IN hac uerò capillitij mentione ingerit se quod Lactantius monumentis prodidit, Venerem cognomento Caluā apud Romanos in religionis cultum uenisse, ea præcipuè tempestate qua Vrbe à Gallis ambusta, quū obsidione arctius premeretur Capitolium, iamque ad extrema foret uentum, ex mulierum capillis, aliarum rerū inopia, tormenta connectere sunt compulsi. Qua in parte amplius adnotandum, à Carthaginiensium mulieribus factitatum id quandoque, ut capillos sibi resecuerint, implicandis funibus ad machinarum in bello usum. Auctor uerò mihi eius historiæ Plutarchus est, in sermone quem de Fœnore concinnauit. Adijcit uerò irridens Lactantius, Turpius id Romanis contigisse, quàm si armatam Venerem consecrassent: quod fecisse Lacedæmonios, frequens prodit fama, ubi Messenio bello armati ipsi cum armatis mulieribus, indiscriminatim & passiuo (ut ita dicam) concubitu permixti sunt. Alioqui in libro de Romanorum fortuna, idem refert Plutarchus Spartiatas dicere, Venerem ubi Eurotam transmittat, speculum abijcere, accestum: hastam uerò arripere, & insertare scutum, Lycurgo sese componentem. Armatæ Veneris meminit Fabius, atque item Pausanias. Extat & de ea re Leonidæ hexastichum. Scribit Iulius Capitolinus in Maximinis, tanta fide Aquileienses contra Maximinum pro senatu fuisse, ut funes de mulierum capillis necterent, neruorum facultate defecti excutiendis sagittis. Historiam quoque aliam de fune ex capillis mulierum con

mm 5 cinnato

cinnato rati protrahendæ, pluribus exequitur Pausanias. Apud Eleos Veneris Vraniæ templum fuit, cuius simulachrum pede altero testudinem premebat. Simulacrum uerò alterum etiam hirco insidebat. Dici autem Venerem uolunt Pandemum, id est πανδήμου. Horum quæ sit ratio, alijs coniectandum, relinquere se, Pausanias tradit. De testudine alicubi benè me collimasse, opinor. Quod uerò Murtiæ sedes dicuntur, Liuio ab Vrbe condita primo, esse Venerem intelligendam, ex Plinij decimoquinto liquere amplius, opinor. Meminit præter cæteros etiam Varro. Sed quum libro secundo, capite nonagesimooctauo Plinius scribit, Ad aras Mutias in Veiente loca esse, in quibus in terram depacta non extrahantur: sunt ex Lynceis, qui non Mutias agnoscant, sed Murtias reponant. Verùm, quid si Mutias tueamur? Scimus utique ex Pediani ambustis thesauris, Q. Mutium Asiam singulariter rexisse, adeò ut dies festus à Græcis honori eius institueretur, quem Mutia uocarunt. Commeminit actione in Verrem quarta M. Tullius: sicuti Marcelleorum, quæ Marcelli gratia colerētur Syracusis. Quare sicuti Aphricano in Iouis cella est posita statua, Catoni in curia: ita Scæuolæ uirtutis admiratione, cuius Valerio item mentio est, apud Veientes excitari potuerunt aræ. ni ad ueterem Mutium relatum malis. A

De affectione quam medici capillitium dicunt. Item defluuij capillorum ratio. Capilli & ungues cur in defunctis augescant. Cap. XIII.

Est & affectio quædam medicæ rei peritis, quam uocant capillitium. obuenire enim quandoque compertum est, ut cum urina crassa carunculæ exiguæ, aut ueluti capillamenta exeant, & præcipuè candida. Quidam uerò corpuscula eiusmodi per urinam tantæ longitudinis reddidit, ut nonnulla ad cubiti dimidium extenderentur. Id uerò ita contigisse, creditum: quoniam abligurisset is integro anno prius orobum & fabam ac caseum partim musteum nouellumque, partim uerò etiam inueteratum. Nec secius alij quoque, quibus cum urina eiusmodi promuntur capillamenta, crassioris succi cibarijs uescentes id ipsum sunt perpessi. proinde humore id genus usto in renibus, capillis persimiles substantiæ generantur. Modus porrò curandi causæ huic, rationique patrocinatur plurimùm. Nam ab extenuantibus medicamentis, simul cum humectiore uictu ita affecti sanitati restituuntur, fiuntque suæ spontis. B Carunculæ uerò exiguæ substantiæ, renum indicia sunt: capillamēta uerò nequaquam: non enim renes ad eiusmodi substantiæ speciem exolui queunt. resoluta uerò & erosa uesica, squammulæ promunt sese: sicuti auctor probat Hippocrates. Obiter uerò ex eisdem scholis est & illud, Capilli defluuium summam alimenti inopiam indicare, atque interdum fortassis succorum labem. Sed & in ijs qui tabe infestantur, si quod despuunt, nares offendat in ignem iniectum, & defluant capilli letale arbitrantur. At in defunctis cur augescunt ungues, & promittuntur capilli? Forsan, inquit libro secundo de dubijs animæ Plotinus, quia corpus animatum non illuminato, sed calefacto corpori simile est, post animæ demigrationem superest in eo ad breue uitale uestigium, quasi sub lumine calor: calor (inquam) naturalis spiritusque aptus motibus.

Felicitatem esse rem diuinissimam. Virum bonum felicemque, cur quadratum dicamus, & tetragonum. Quadratum dici de numero, figura, corpore. Plinthion. De fortuna quippiam. Equestris fortuna, & in imperatorum poni cubiculis solita aurea. Cap. XIIII.

Veterum sententia grauissima est, si aliud quicquam sit, deorum munere hominibus datum, par esse, felicitatem quoque inter ea recenseri, quoniam præstantissimum quiddam est in humanis rebus. Et nobilissimum effectum, consentaneum est, à causa produci nobilissima. Quòd si à Deo esse hanc maximè inficiari placeret, quia per uirtutem & disciplinam quandam & exercitationem proueniat, diuinissima tamen uideatur, necesse est. Nam uirtutis præmium finisque, optimum quiddam & diuinum beatumque creditur. Hic autem est felicitas ipsa, uirtute nobilior. Quoniam uerò felix uel semper uel maximè omnium agit contempiaturque secundum uirtutem, fortunamque fert optimè, ac per omnia omnino decenter: hinc natum, ut hunc uerè bonum, sineque uituperatione ad libellam æquum, nec fucatum forensi specie, totum teretem atque rotundum, ut inquit Horatius, quadratum item appellemus.

A lemus. Sic enim Græcè dicitur, ἀγαθὸς ἀληθῶς, καὶ τετράγωνος, ἄνευ ψόγου. de quo ille ait, Sapiens uno minor est Ioue. Sed & Sextium dicere solitum accepimus: Iouem plus non posse, quàm bonum uirum. Hic longè ab eo diuersus, quem publicis uerbis designamus, ut quum candidatos omnes uiros bonos dicimus. Hic primæ notæ innumerabilibus constat laudibus, quod etiam Fimbriæ Licinij suspensa sententia facilè indicarit: & in Moralibus Plutarchus, Viri boni nuncupantur modo, dicunturque, sicuti hippocentauri, gigantes, Cyclopes: incusabile autem opus, integrumque uirtute, citraque labem, non facilè reperias. Quod uerò de quadrato prætexuimus uiro, ut liquidius innotescat id, paulo altius ex literis interioribus tota repetenda res est. Quadratum igitur reperio dici scienter in numeris, figura, corpore. Numerum quadratum intelligi uolunt eruditi, ex seipso in seipsum resultantem, ut quater, quatuor sedecim constituunt: etiam quaternitas ipsa numerus est perfectus, ui enim in se numerum complectitur denarium, ultra quem non propriè est numerus: nam reliqui ultra, qui dicuntur numeri, priorum sunt replicationes. Continet autem denarium hoc modo, quia habet quatuor, tria, duo, unum, quæ simul colligata denarium manifestò conficiunt. Figura item quadrata perfecta est: continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoque æquales habens angulos. Corpus quadratum perfectum etiam intelligitur, ut est cubus: habet enim sex superficies quadratas æquales, quarum unaquæque quatuor habeat lineas, & quatuor angulos, & quomodocunque iaceat, semper rectus stat, eodem se modo habens, quia portiones omnes æquales sunt. Consimiliter uir bonus ac felix: semper eodem se habet modo, & uirtutum potestate, quibus insignis est, retinet in omnibus æqualitatem quandam. Est igitur felix numerus quadratus, quoniam ut partes quadrati numeri similes sunt, ac æquales: sic & uiri boni operationes in quacunque re ac fortuna semper erunt similes, & mediocritatem illam uirtutis semper seruantes. Et ut numerus quaternarius continet in se omnem uim & perfectionem numeri, eodem modo uir bonus & felix complectitur uirtutis perfectiones omnes, quibus bene & rectè utitur in quacunque forma. Est item felix, ut quadrata figura, & ut quadratum, quod

B lineis constat quatuor æqualibus, totidemque rectis angulis: neque enim uir bonus, uarius est, nec mutari à Fortuna ualet, sed æqualis semper est, ac rectus. Est etiam ut cubus, quia in quacunque fortuna immotus perseuerat: unde consequens fit, ut à uituperatione seiungatur, nec omnino quid faciat indecorum, sed generose ac constanter se in quolibet fortunæ afflatu habeat. Hic uerò est uir ille, quem Plato in Protagora diuinum uocat, & sacratissimum. Sed & Laconibus id fuit perfamiliare, ut quum aliquem admirarentur, diuinum esse prædicarent uirum: quando per uirtutis excellentiam (uti aiunt) ex hominibus dij fiunt. Cauendum (inquit Plato) primò est, ne quid in Deum uerbo aut opere aliquando peccemus: deinde, ne quid aduersus diuinos homines. Deus quippe nimium indignatur, quoties quispiam illius similem improbat, aut probat dissimilem. Dei autem similis est, uir bonus. Neque uerò lapides, ligna, aues sacra existimes, hominem nequaquam. Immò sacratissimum omnium est uir bonus: prophanissimum contrà, uir malus. Sententia autem de uiro tetragono est apud Aristotelem Moralium primo, sed & Rhetoricorum tertio. Verùm, ex Simonide eam est mutuatus, quod in eodem Protagora testatur Plato, qui in carmine quodam ad Scopam Creontis Thessalici filium, Difficile esse ait, uirum uerè bonum fieri manibus pedibusque ac mente tetragonum, id est quadratum, absque uituperatione fabricatum. Meminit auctoritatis huius Damascius quoque. Sicuti uerò, quæ supra nos est, uirtutem heroicam dicimus, & diuinam: ita diuersum habitum, uocamus immanitatem: quippe, qui reliquos prauitate anteeunt, immanes rectè dicimus, infamamusque: id quod morbi excellentia obuenit quandoque. Hosce autem rarenter spectamus, quemadmodum diuinos quoque. Illud parergon fuerit, Plinthion geometris dici, omne tetragonum: ut auctor est Theon. Quoniam uerò de felicitate plurimus nobis sermo est, quam à Fortuna contribui, uulgò receptum ferè est: sciendum ex eo argumento, principem omnium Bupalum Fortunæ simulacrum fecisse, polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu. Sed & Pindarus, post alia quæ de Fortuna canere permisit sibi, etiam φερέπολιν nuncupauit. Equestris For-

tunæ templum fuiſſe, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in Vrbe ad ſua A
tempora uiſitatum. Sed ἐξευτελείας: id eſt uiſcatæ inibi agnoſcebatur ædes, ceu ab ea nos obretiamur, unde ſunt fortunæ uiſcata beneficia Senecæ. Fortuna uerò aurea in cubiculis uiſebatur imperatorum, qui iamiam morituri ad ſucceſſurum deferri eam cutabant: quo argumento rerum proſperiorem alicui euentum comprecantes prouerbij facie, ad eum aureæ fortunæ tranſitum optamus. Hanc in Seuero Spartianus regiam item nuncupat.

Quadratum corpus quod ſit. Quadrata compoſitio. Quadrati uerſus. Quadratum agmen. Quartarij. Quadratarij. Albarij. Albini. Quintiliani locus ex libro primo, capite de Geometria. Cap. XV.

QVia uerò de quadrato facta mentio eſt, adnotandum illud quoq; quadratum corpus apud Celſum Medicinæ ſecundo, uideri eſſe, quòd ſit ſtaturæ mediæ. Corpus (inquit) habiliſsimum, quadratum eſt, neque gracile, neque obeſum: nam longa ſtatura, ut in iuuentute decora eſt, ſic matura ſenectute conficitur: gracile corpus, infirmum: obeſum, hebes eſt. Columella de canibus ſcribens, Probatur (inquit) quadratus potius, quàm longus, aut breuis. Item de gallinis: Sint matrices robuſti corporis, quadratæ, pectoroſæ, magnis capitibus. In bobus tamen Palladius membra exigit quadrata & grandia. Ex qua ſimilitudine quadratam quoque compoſitionem, id eſt æquabiliter fuſam, inuenias apud Quintilianum libro ſecundo: Quæ lenis (inquit) & quadrata, ſed uirilis tamen compoſitio. Et in Oratore M. Tullius: Sic minimè animaduertetur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria. Et mox paulò, Quin redigeret omnis ferè in quadrum numerumq; ſententias. Corporatos intelligere animaduertitur Firmicus, magnos corpore, uerùm haud citra proportionem, & quos honeſta conuenuſtet pulchritudo. Structuram intelligimus quadratam & optimam, ubi penultimo pyrrhichio ſuccedit pæon primus, qui quadriſyllabus eſt pes, ex longa & tribus breuibus: unde & quadrati quoq; nuncupantur pedes. Quadratos item uerſus à claſsicis auctoribus appellari obſeruauimus: nam A. Gellius Noctium Atticarum libro ſecundo Aeſopi apologum ſcribit à Q. Ennio in Satyris B
ſcitè admodum & uenuſtè uerſibus quadratis eſſe concinnatum, quorum duo poſtremi ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæprecium putat. ſunt autem hi:

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum,
Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere poſsis.

Idem libro quarto ex Ennio eodem uerſum hunc aduocat, quẽ numero quadrato compoſitum ſcribit, ex libro cui titulus erat Scipio,

Qui propter Annibalis copias conſederant.

Acron quoq; Horatianus interpres uerſiculum quadratum dicit,

Scribere uerſiculos amore perculſum graui.

Quadratorum item uerſuum meminit libro tertio Diomedes: Metro, inquit, trinario ſi acceſſerit quarta dipodia, fit uerſus quadratus, qui quater feritur. Rufinus, Tetrametri (inquit) quadrati uocantur. Tetrametros pedibus octo conſtare, prodit Priſcianus. Quadratam poſtremò ſtructuram ſunt qui intelligant, quæ continua ſit, nullis ſectionibus interpellata. Quartarij ſunt Feſto, muliones mercenarij, qui quartam partem quæſtus aſſequebantur. Quadratarij eſſe uidentur Sidonio marmorarij, ab quadraturæ ratione: Vide, inquit, ut uitium non faciat in marmore lapicida: quod factum ſiue ab induſtria, ſeu per incuriam, mihi magis quàm quadratario liuidus lector aſcribat. Dicuntur formula eadem albarij, qui parietibus albarium inducunt: Iureconſultis etiam albini, modò ne mendum ſit exemplarium. Quadratum agmen legimus apud hiſtoricos frequenter, ac T. Liuium in primis. Cuius nam modi foret id, uariè exponitur. Interim illud Senecæ perplacet ex octauo Epiſtolarum: Sextium (inquit) quum lego, uirum acrem, uerbis Græcis, Romanis moribus philoſophantem, mouet me imago ab illo poſita, ire quadrato agmine exercitum, ubi hoſtis ab omni parte ſuſpectus eſt, pugnæ paratum: idem (inquit) ſapiens facere debet, omnes uirtutes ſuas undique expandat, ut ubicunque infeſti aliquid orietur, illic parata præſidia ſint. In hac quadrati mentione ſuccurrit, opem Quintiliano feramus Oratoriarum inſtitutionum primo, capite

de Geome-

A de geometria: At si quinideni per latera, inquit, quini in fronte sint, ex illo quod amplectuntur, quartam deducēt, eodem circumductu. Hæc si ad hunc modum legas, uel nullus erit sensus, uel ineptus, aut omnino falsus. Sed legēdum, Ex illo quod quadrata complectuntur, quartam deducent, eodem circumductu. Nam quadrata area paulo antè posita pedes habet quadraginta per ambitum, intus centum. Hæc autem circumductu n habet eundem quidem, sed intus pedes modò quinque ac septuaginta, ut desit ad centum pars quarta, id est uigintiquinque. Locum hunc primi, quum Mediolani profiteremur, stipendijs Francisci Gallorum regis, ambustum ac decurtatum restituimus in integrum.

Quadrantaria Clytemnestra apud Cæcilium, quæ intelligenda.
Caput. XVI.

AT illa quadrantaria Clytemnestra libro nono apud Fabium qualis'nam, aut quæ'est? Locus est ex professo obscurus, & atriore allegoria, siue ænigmate obuolutus. Suspicor, à Cæcilio, ex cuius officina id manauit, impudicam eo nomine Clytemnestram significari. Hoc ut sentiam, adducor M. Tullij auctoritate, qui in Oratione pro M. Cælio ita scribit: Nisi fortè mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. In quo uidetur quidem orator innuisse precium persolui solitum ab ingrediētibus balneum, propter illud Horatianum:

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Et Iuuenalis ad eandem sententiam,

Cædere Syluano porcum, quadrante lauari.

Tamen rem turpem altius intuentibus insinuasse uelatis uerbis internoscitur: siquidem quadrantes fuisse prostitutarum precium, capturam'ue, à Plutarcho commonemur in M. Tullij uita, sic prodente, Adolescentem quendā in Clodij sororis loculos pro argenteis nummis quadrantes immisisse æreos, quo nomine delusa puella Quadrans est cognominata ex concubitus precio. Vel, ut ipse ait Græcè, κουαδραντία. ex æreis uerò numismatis minimum, inquit, κουαδράντης nuncupatur. Apud Hieronymum illud est obseruatum. Rideo (inquit) aduocatum, qui patrono egeat, quadrante dignam eloquentiam nare subsanno.
F

Cybelen uideri à cubo nuncupatam. Cubus unde, & quid. Item quid Cybe, ac Cybelis, & Cybele. Matroa. Matragyrtes Mataismus. Cybernesia festa. Cybus. Cybiotates. Suetonij locus explicatur. *Caput* XVII.

CVbum Cybeleio numini dicatum, scribit Martianus Capella, indeq; ἀπὸ τοῦ κύβου, deam ipsam appellationem duxisse. Cubum finiunt Græci: qui in ambitu basin habeat, aut etiam calculum omnem tetragonum, id est quadratum. Vnde & stelas uocant cubicos lapides cum epigrammatibus. Apollodorus ἀπὸ τοῦ κυφέστατος inflecti uerbum putat. Quippe in caput saltare, κυβιστᾶν dicūt. Nam cyben, siue cuben, caput interpretantur. Cybelis uerò etiam bipennis dicitur. Hinc & aurium foramen cybele. Ab inclinatione igitur cubum nuncupant, quia facillime prouoluitur, ac uelut in caput salit: Cybelen uerò esse matrem magnam, sciunt omnes: unde Matroa, id est μητρῷα, dicebantur illius sacra: & Matriazin, est ea obire, inde & Matragyrtes. Mataismus uerò infatuatio est: nam & Seleucus Glycysidem esse pomum refert, specie fici: quod auersentur præcipuè mulieres, ματταϊσμοῦ metu. Maroum etiam pro loco Athenis accipit Libanius, ubi concionaretur Demosthenes. Quod ad Matragyrtem attinet, adnotandus uidetur Interpretis Plutarchi error, ex Cleomenis uita, ubi auctor Ptolemæum regem Matragyrtem subsannans nuncupat. Tralator mitratum intellexit: etiamsi μητραγύρτης scribitur, non Mitragyrtes. Poterat illi aurem uellere Plutarchus, qui antè paulo Ptolemæi taxans molliciem, inter mulierculas & comessationes transegisse illum scribit, ac mysteria obisse, & tympana tenuisse, quæ sunt Matris deûm propria. Matragyrtæ statuam fuisse Athenis, scribunt Græci: qui quum mulieres Matri deûm initiaret, ab Atheniensibus est necatus. Pythagoram memoriæ proditur, eiusq; hæresin sequutos cubicis rationibus præcepta uoluminibus esse complexos. Constituisseq; cubum ducētorum sedecim uersuum, eosq; non plures tribus in una conscriptione esse oportere, putauisse. Hanc autem similitu-

militudinem ex eo sumpsisse, quòd is numerus uersuum (uti cubus) in quemcunque sensum insederit, immotam efficiat ibi memoriæ stabilitatem. Græcorum quoque comici poetæ interponentes choro canticum, diuiserunt spacia fabularum, ita partes cubica ratione facientes, ut intercapedinibus leuent actorum pronunciationes. Est uerò in numeris cubus, quum omne latus eiusdem numeri æqualiter in se soluitur: sicuti fit, quum ter terna ducuntur, atque itidem ipse numerus triplicatur. Cubum porrò in geometria principem inuenisse Archytam, in Republica testatur Plato. Cybernesia, siue κυβερνήσια, nil ad Cyben faciunt. Nam sunt eo nomine festa, Theseo ex Creta redeunte, instituta, Nausithoi gubernatoris honori, & proretæ Phæacis: etiamsi Phereclus, Simonidæ magis placet, Thesei nauis moderator. Sed Nausithoo & Phæaci erecta etiamnum heroa sunt. Cybum, id est κύβον, Paphij Catinulum uocant. Vnde Aegypti regem Cybiosatem dictum opiner, ob sordes turpissimas, ut ait Suetonius: ceu paropsidem delingeret, ne quid omnino deperiret. Interpretes ea parte aut tacent aut delirant. A

Ex diuersis cœli habitibus diuersos euadere hominum mores. Persarum ritus. Ticta cœna, seu Telia. Saporis & Valeriani historia. Quintiliani locus emaculatus declaratur. Lucanus item illustrius enarratur. Perses quid. Persithea. Pasithea. Persus piscis. Persinus. Persica unde. Γέρσαι, in ueteribus libris quid sit.

Caput XVIII.

INter Platonis placita, quæ haud parum multa norunt, qui uastissimum illius doctrinę pelagus enauigare, fauentibus dijs hominibusque non expauere, illud item obseruauimus, scienter admodum ac uerè dictum, ex uarijs cœli locis aspectibus'ue diuersas ingenerari morum ἰδιώτης, siue contemperationes: quo argumento in Græciæ tractu indipiscendis disciplinis uideri aptiores multo, quàm alibi homines. At qui in Phœnicen uergant, Aegyptum'ue, cumulandæ pecuniæ, id est (ut Græcè dicam) πρὸς ἀργυρισμόν, mirè credi sagaces, ingenio ad id præcipuè facto. In furorem uerò iramque procliues ac lubricos, quotquot barbarorum innutriti bellis comperiuntur. Præcipuè autem Scythæ immani feritatis sæuitie grassantur. Nam Italos fieri regales, obseruatum ferè est: Gallos uerò stolidos, leues Græcos, Aphros subdolos: sua est Syris auaricia: Siculi acuti: luxu perditi Asiam incolentes, ac uoluptatibus obretiti: Hispani elata iactantiæ animositate præposteri. Firmicus tamē ex Operis instituti proposito: Asianos, inquit, plurimos uidemus, ac penè omnes sobrietatis præferre insignia. Et Græcorum leuitas frequenter modestæ grauitatis pondus accipit: & effrenata Scytharum rabies quandoque humanitatis clementia mitigatur. Innuit hoc ipsum uel comicus Aristophanes edocens, immanendum esse τρόποις ἐπιχωρίοις, id est moribus locorum proprijs atque uernaculis. Retegit & id iactatum apud Græcos, νόμος καὶ χώρα: quo ferè commonemur, instituta diuersa pro locorum uarietate esse, ueluti legem, quæ peregrinos haudquaquam deceat allidere. Mores quippe, sicuti plantas, ad regionis habitum qualitatem'ue habere responsum, liquere opinor. Hinc Thebanis tibiarum familiare studium est. Eloquentiam insequuntur Athenienses. At Creticę exercitationes uenationibus constant pręcipuè, ac montanis itineribus, item cursu ac iaculatione. Thessalus equitandi gestit peritia. Currus agitant Cyrenæi. Aetoli grassantur: iaculantur Acarnanes. Suum est Thracibus peltarum studium. Et apud Herodotum Cyrus, Operis calce φιλέειν dicit ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων, μαλακοὺς γίνεσθαι, id est, natura sic comparatum, ut in mollibus locis molles proueniant. Ex quo Lucanus: B

Emollit gentes clementia cœli.

Et Ptolemeus tertio Compositionis magnę, Asiaticos esse prodit castos abstinentesque: quin & uestitu præcipuè moderatos. quod facit, inquit, Saturni & Iouis coniunctus aspectus. Proinde facturum me operæprecium arbitror, si quę historica mihi lectio suggerit, cumulatius hinc inde flores præcerpendo, moreti cuiusdam imagine, lecturis hęc qualiacunque, exhibuero. Sed nec ab instituti operis consilio dissita pragmatia est, ne quis fortè nasutior Cænotimon dentem imprimat, νοῦν coarguens τὸν ξένον, ceu peregrinetur mens, abeatque à proposito longius. Quippe nullis circumscribimur cancellis excursus in quælibet liber est, nec angustiore pomœrio cludi nos patimur. Necessaria

A ria denique oratoribus cognitio hæc, quod post alios docuit in Epidicticorum ratione Menander rhetor, ubi scrutandum præcipit in laudum prolibatione cuiusmodi censeatur gens uniuersa, an sit doctrina præcellens, ut Græci: an legibus & iusticia insignis, ut Itali: an illustri fortitudine, quales fuisse Gallos & Pæonas, compertum est. Igitur, ut inde auspicemur primum: Persas Strabo auctor est de dubijs rebus uino iam hilariores consultare. Reges augustioris uice numinis uenerari. Verùm, nec statuas erigere, non templa construere, non aras. Mos gentis est, æditissimis quibusque conscensis montibus, Ioui hostias immolare. Vniuersum cœli ambitum Iouem arbitrantur. Soli item rem diuinam obeunt, ac lunæ: sed telluri quoque & igni & aquæ & uentis, quibus gubernantur solis. Iouem nuncupant Belum, Herculem Sandem, Anaitida Venerem. inde in eandem cum Manichæis recidisse hæresim uidentur, in eo in primis, quòd duo inducunt principia: bonum quidem unum, mali uerò causam alterum: atque illum Hornusdatin dicunt, hunc Arimanin, qui sit perniciosus infestusque dæmon. Festum peragunt, quod uitiorum uocant interitum, in quo serpetium & animalium etiam ferorum uis magna immolatur, dum bono dæmoni se gratificari student. Diuerso autem, id est Arimani molestiæ plurimum inferre. Persarum more maritos in bella sequuntur mulieres, curribus subuectæ auratis, ac muliebri mundo instructæ preciosissimo. Eisdem, inspectante quopiam uomuisse, aut uesicæ retrimenta reddidisse, summum nefas. Perfrui uoluptatibus omnibus student uehementius. Liberorum disciplina ternario perficitur numero: ut equos agitent peritè, sagittas doctius excutiant, denique uera loqui sciant, uelintque. Ante quinquennium aut quadriennium (ut Straboni placet) ni fuerint alterubi interpellati codices, in patris conspectum non admittitur filius, ut si inter educationis munia, sicuti assolet, fuerit interceptus, minore doloris sensu conuellatur parens. Quæ fecisse, turpe sit: ea nec dixisse, honestum. Mendacio nil fœdius. Turpe cuiquam debere. Sed & in flumen urinam profudisse, aut spuisse, uel omnino manus abluisse: fluuios siquidem colunt religiosissimè. Natalitiam cœnam quotannis apponit rex: dicitur Persico uocabulo ticta, Græcè uerò τέλεια. Eidem quoque annis singulis ebrietas semel B permissa. Quum Mithræ diuina res peragitur, saltat etiamnum, Asiaticis alijs abstinentibus die eiusmodi. Verùm, sicuti equitare, ita & saltare discunt Persæ, modulatam id genus motionem corporis robori conferre plurimum, arbitrati: quod septimo Historiarum scribit Duris. Indorum regi largius se inuitasse, summum nefas. At Persici regis luxum id item parte plurima retegit. Capiti siquidem imponebatur insigne, quod (ut prodit Dinon) ex myrrha parabatur, & labyzo. Est uerò odorata labyzus, & myrrha longè preciosior. Lectulus porrò regius sic fermè concinnabatur, ut capiti incumberet pentaclina habitatio, in qua perpetuò seruarentur auri talenta quinque millia. Dicebatur uerò ædificium id, βασιλικὸν προσκεφάλαιον, id est regium puluinar. Rursum pedibus adiacebat triclinon, in quo recondita haberentur argenti talenta tria millia: nuncupabatur locus, βασιλικὸν ὑποπόδιον, id est regium scabellum. In cubiculo supra lectum aurea uitis stabat, gemmata, id est λιθοκόλλητος, racemis item propendentibus ex lapillis preciosissimis. Nec longè crater aberat aureus, Samij Theodori opus. Aqua fuit in Persis item aurea cognomento, ex qua rex modò potaret, ac inter filios natu maximus, alijs protinus morte mulctatis. Vxores ducere quàm plures, receptus mos est. Verùm & pellices alere non pauciores, atque id quærendorum liberorum gratia, & sobolis propagandæ: quando & reges quotannis præmia in eos conferunt, quibus maior filiorum numerus. Saporem Persarum regem in bello, arietini capitis simulacrum lapillis interstinctum gestare pro diademate solitum, ab celebri traditum auctore est. Hic est, qui superbia insita humano altius fastigio prouectus Valerianum, qui fuit Romanorum præcellens Imperator, in Mesopotamia uictum captumque in id necessitatis malum coniecit, ut seruiliter incuruatus illi equum inscensuro gradum suam & ceruice faceret. Inter Persica indumenta & calasirin inuenio pulcherrimam omnium. Erant etiam, quæ Actææ nuncupabantur uestes, ita contextæ, ut miliacei grani auream per totum præferrent imaginem. Cidaris uerò eisdem fuit capitis indumentum. Quod crobylum Athenienses dicunt, cordylen Cyprij: quanquam nomine eodem capitis item dicitur ex plaga tumor. Vestibus Persas uti laxioribus, testis

testis est Astronomicon quarto M. Manilius: A

> Et Syriæ gentes, & laxo Persis amictu.

Inter barbaros præcipuè zelotypos esse Persas, proditum historia est, ac in ea re peracer bos se ac difficiles præstare: nec uxores modò sollicitè asseruant, sed seruas item ac concubinas, ita ut domi occludantur: aut si prodeundum sit, obseratis ferantur uehiculis. Quorum occasione tutus in Persas Themistocles euasit. Scire tamen conuenit, apud Persas neque aureo annulo, nec zona, aut monili, uel ornamento alio insigniore, ni ex regis munere ac gratia, uti fuisse fas. Porrò apud eosdem ita receptum moribus: in bellum ituros ante regem in throno sedentem cum ducibus coire, ac singulos in cophinos ad id paratos sagittam conijcere, qui mox sigillo obsignentur regio. Demum peracto bello singulis sagittam suam repetentibus, desideratorum iniri rationem. Ad tripodem ire, in Persicis institutis quid sit, hinc liquere potest. Ferreus stabat tripus ante regiam perpetuò: si cui uerò Persarum factus esset iratior rex, in templum defugere haud licet: non item aliò, sed apud tripodem regis cogitur expectare sententiam, nemine prorsum custodiente. Mittitur uerò sæpè post dies aliquot ab rege, qui hominem iugulet. Obseruatum illud quoque: zona solitum apprehendi, apparitoribus qui traderetur excarnificandus. Scribit Bardesanes Syrus, legem fuisse Persis, qua filias, sorores, matres quoque in connubij iura admittere, non duceretur impium ominosum'ue. Quod Strabonis item comprobant monumenta: & Septimius Florens repetit. Ex qua historia illustratur, simul & emendatur Quintiliani locus libro tertio, ubi ita ferè scribitur. Et si quod est exemplum deforme posteritati traditum, quale libidinosus uir Perses in muliere Samia instituere ausus dicitur primus. Legendum puto, In matre sua, uel in matre & filia, uel (si placet) Samia intelligatur proprium nomen. Sententiam alteram subijciemus statim. Perses autem (sed nō hic, ut opinor) antiquissimus fuit Persarum rex, à quo & cognominati Persæ, quem Medeæ filium Stephanus intelligit: quamuis Herodotus scribat libro Historiarum septimo, à Perse Iouis & Andromedæ filio, Persas dici: quum Cephenes dicerentur prius à Græcis, ab accolis uerò Artei. Sunt codices tamen ueteres, in quibus legatur Præses, non Perses. Porrò Magos quoque censuisse, Socion libro uicesimotertio scribit, iustum uideri cum filia & matre congressum. Ex quo etiam Catullus: B

> Nascatur Magus ex Gelli matrisque nefando
> Concubitu, & discat Persicum auspicium.
> Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet,
> Si uera est Persarum impia rellígio.

Quod uerò Lucanus hoc ipsum etiam Parthis attribuat, fortè Plinianum illud respexerit, ex libro sexto: Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria, Persicum & Hyrcanum Caucasijs attolluntur iugis utrinque per deuexa laterum. De sinu uerò Persico alibi Plinius idem: Persæ Rubrum mare semper accoluêre, propter quod is sinus Persicus uocatur. Ratio uerò ex Strabone elici posse uidetur: Etsi adhuc (inquit) Persæ regnant, proprium habentes regem, uiribus tamen sunt longè inferiores, & Parthorum regi adhærescunt. Id quod in Crassi rebus cōfirmat Dion: factum id astruens post Alexandri interitum, quum tabescerent res Macedonum. Carmen Lucani ad id spectans, quia ad manum est, subieci, ut uolentibus item præstò sit:

> Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto
> Nascitur Arsacides, cui fas implere parentem.

Nec ignoro, Q. Curtium scribere libro septimo: in Naura regione cum parentibus stupro coire, moribus permissum. Illud mirum magis, à Chrysippo proditum ἐν τῷ περὶ τῶν προτρεπτικῶν, congressum cum matre, filia, sorore parum prudenter uitio uerti. Ad hæc nimirum respicit Ouidianum illud:

> Gentes tamen esse feruntur,
> In quibus & nato genitrix & nata parenti
> Iungitur, & pietas geminato crescit amore.

Aemylius Probus & Plutarchus auctores sunt, apud Athenienses fas fuisse, sororem in matrimonium capere. Agathius Gottici belli secūdo, facta huius turpitudinis mentione

A tione,rem haud ita ueterem arbitratur argumento præcipuè, quod Semiramis à filio necata feratur, cuius concubitum appetijsset impudentius. Id quod de Artaxerxe ac Parisatide memoratur quoque, nisi quod hæc reiecta modò iracundius fertur & spreta: quod impium esset,nec patrium, nec ferè humanis moribus receptum. At nostri temporis, inquit, Persæ priscos exuere mores, alienis imbuti legibus, Zoroastris præcipuè,qui & Zarades nuncupatur. Persæ item, sicuti omnes ferè eius tractus homines, subnigri sunt,graciles,uel colore liuido pallentes,caprinis oculis torui,& supercilijs in semiorbium speciem curuatis. Omnes inter epulas festosque dies gladijs cincti cernuntur. Qui fuit ueterum mos Græcorum,ab Atheniẽsibus desitus primùm, uti auctor est Thucydides. Prandendi, exceptis modò regalibus mẽsis,prẹstituta est hora nulla. Sed uenter unicuique uelut solarium est. Eo autem uellicante,obuijs uescuntur,nec ultra satietatem ingeritur quippiam. Callidi sunt,superbi,crudeles:uiuis hominibus cutes detrahunt per partes,sed & integras quandoque. Ministris inter epulas nec hiscere licet, nec spuere. Aduersum ingratos diræ sanciuntur leges. Super corio prædamnati iudicis sedisse iudicantes,aut fictum, aut desitum mox est. Persicæ fœminæ ut pulchritudinis gratia insignes celebrantur. Persici tractus ursos ultra omnem sæuire rabiem tradunt. Apud Persas nil aut pingitur aut omninò fingitur præter uarias cædes ac bella. Verùm,ne quid omnino quod mihi in lectione compertum sit,dissimulem,lego apud Græcos,Lesbios fuisse in Venereis fœdissimos, adeò ut ne capiti quidem parcerent, στόματι μολυνόμενοι,id est,ore inquinati:quod Theopompus significat, & meminit Stratis. Hanc fœditatem illi excogitarunt,ac in muliere experti sunt primùm. Ad quod fortè Fabij respicit sensus. Sed & Lesbiam musicam intelligimus corruptam scurrilemque: quoniam Lesbius Phrynis in ea talem se præstiterit: nata inde parœmia, μετὰ λέσβιον ᾠδόν. Adijciamus postremò quod obiter ingerit sese, πίσσαν dici interdum κυβευτικὸν βόλον, id est, cuborum iactum quendam. Persitheam Venerẽ nuncupari. Pasitheam scribit Sudas, & esse tantummodo deæ nomen tradit. Apud Plutarchum id compertum quoque. Sed & alibi opinor commeminisse me. Mnesimachus comicus Pasitheam pro-
B dit Charitis, Vulcani in Lemno uxoris sororem,atque à Somno amatam,qui & eo nomine habitare in Lemno instituerit. Meminit & Iliados quintodecimo Homerus,sed aliter. Pasitheam sunt qui Euphrosynem putent. Cybele quinetiam, ut quæ sit Mater deûm,rectè dici Pasithea potest. Apud Hesiodum in Theogonia, Nereidum una est Pasithea,sic dicta interpretis astipulatu, quoniam πρὸς πάντων θαυμάζεται, id est,omnibus sit admirationi: uel ad quam currunt omnes, εἰς ἣν πάντες θέουσι. Est in lucubratione eadem, Pasithoa Oceani & Tethyos filia. Porrò Persica, ex Perside aduecta Plinius scribit, ridenda medici non indocti sententia, adstruentis dici Persica, uelut per se iniqua, id est, citra uini & ueteris & odorati potum: quoniam frigidæ illorum prauitati, unde sit pituitæ succretio, præcipuè sic obuiam eatur, Galeni astipulatu de Alimentis secundo, qui & per initia mensæ ijs uescendum præcipit. Persus etiam piscis est in mari succrescens rubro. Persinon, Ephebum interpretantur. Illud grammaticæ rei studiosos moneo,legi quãdoque in ueteribus libris περσέ: id uerò ad Persas attinet nihil: signat autem πρός σε,nec aliud ferè. Scribit Ioannes Monachus,in Danielis libro compertum forè ut Grecorum quidam Persarum regna euerteret, id quum Alexãdro patefactum foret,munificè multa Iudæis est impertitus.

Non esse legem ueram, quæ ad optimum non perducat. Lex quid. Cur in numina referantur leges à ueteribus. De Minoe, Dracone, Zaleuco. Legum nullam esse bonam ex Gnosticorum sententia. Legum laus, & cur Platonis leges frigeant plerisque. Nomophylaces. Caput XIX.

SEd enim prius quàm ad ulteriora pergamus, quẹ haud parũ multa supersunt, quærat hic interfatus quispiam, Legem'ne arbitremur ueram legitimãque, adeò inauspicata, improspera, impiaque uel prẹcipientẽ, aut (quod paulò minus est) ferentẽ? Ego uerò neutique, ut qui sciã traditũ à me aliàs, Legem esse(Pindari sentẽtia) deorum hominumque reginã: rursumque esse legis finem iustitiam: legem, principis opus: principem, dei uniuersa exornantis spirantem imaginem. Quamobrem ubicunque principum institutiones aut ciuitatũ uerẹ non

sunt,hoc est,ad optimum ratione certa non dirigunt: legis haudquaquam uideri nuncupatione,sacróue dignas titulo. Quinimmò decreta dici uerius,edicta'ue ac instituta. Siquidem lex uera,lex bona est,æterna item, & mutationis prorsum nescia, immò & eadem ubique, si modò uera. Nam quæ ingeniorum afflatu subinde locis temporibusq; interpolata distinguitur,& Protei modò formam euariat, neutique lex dicenda est. Legem ex Platonis scientia sic fermè possumus finire. Lex est gubernandi ratio, formulaq; uera,finem ad optimum per commoda media nos producens,transgredienti pœnam,parenti præmiū præfigens.Quæ quia à summo est bono,ac rursum in idem refluit:hinc ueteres legum latores, earum inuentiones esse diuini muneris arbitrati, (quod est à Diodoro adnotatum)in diuersorum numinum uim referre adorti sunt: ueluti Zoroaster Bactrianis Persisq; leges tradens in Oromasin: Trismegistus, seu Minas,ut uolunt alij, Aegyptijs in Mercurium: Charondas Carthaginensibus in Saturnum: Draco & Solon Atheniensibus in Mineruam: Maumeth Arabibus in Gabrielem: Zamolxis Scythis in Vestam: Plato Magnesijs & Siculis in Iouem & Apollinem:Minos Cretensibus, ut uulgatior fama tenet, ac Parrhasij monumentis traditur, in Iouem eundem.Eusebius tamen à Platone falsum esse id,peruinci tradit: sed uerum comprobat Politicorum secundo Aristoteles.Meminit & in Moralibus. Sed & Eusebius mox paulò: Minos (inquit) leges ac fora constituit.Verumetiam primo Legum Plato non abnuere uidetur.Qui & ipse Legum libros à Deo exorditur,quem communem prædicat legum conditorem.Id & in Protagora comprobat, artes illas adstruens quæ ad uictum spectent, ab Prometheo, id est, ab humana prouidentia esse contributas.Legem uerò bene feliciterq; uiuendi ab Ioue, quo nomine diuinam intelligi prouidentiam uoluit, per Mercurium, id est, angelicam inspirationem esse admirabiliter infusam. Quod si est, sicuti est profectò, dilucet opinor Iureconsultum uirum mercatori bono, uel etiam medico longè anteire, Minoemq; tāto fuisse Galeno eminentiorem,quanto est corpore precellentior animus.Est siquidem ciuitatis anima lex.Quod si plures comperiantur in ciuitate leges,non multæ tamen esse creduntur ciuitatis animæ.Nam inter magistratuum multifarias constitutiones una nihilo secius publica lex est,communis scilicet rectè uiuendi regula, qua uno utique calle ad publicam prouehimur felicitatem. Adde quod philosophus disserendo frequenter lites conserit, quas legumlator soluit.Illius argutiæ inutiles sæpius: quod si utiles,paucis utiq; utiles. Huius nunquam non emolumentis redundans disciplina,& ubiq; ac nemini non necessaria. Deniq; ex formula sua uiuere,id est,bene,quanto satius est quàm loqui bene,ac felicem esse quàm uideri: tanto legumlatoris quàm philosophi facultas præstantior. Iureconsulti uerò laus illa præclara,publicum dici eum patronum,ciuitatis oraculum, diuinæ mentis ac uoluntatis interpretem. Nomophylacas uocant Græci, qui legibus præessent,eosq; qui illis parerent,laudibus prosequerentur,nec minus honoribus:qui autem non parerent,pœna mulctarēt. De Dracone obiter scitu non indignum, quod Rhetoricorum secundo Aristoteles scribit, Ex nominis ratione duci quandoque argumentum,ut in Draconem Nomotheten,Non esse hominis leges,sed draconis planè. Et apud Euripidem Hecuba uirulentius illud in Venerem iactat: Rectè prorsum dici Aphroditen, quod ἀφροσύνης ἀρχὴ θεά, id est, insipientiæ princeps dea sit.Sed redeo ad leges.In ciuitatibus,inquit Plutarchus,alia ad honestatem pertinent, quædam & ad necessitatem. Honestorū uerò omnium illud multò maximum est εὐνομία, id est, legum bonitas.Necessariorum autem, εὐπορία,id est,rerū affluentia.Lex (inquit Marcus Tullius) uinculum est ciuitatis,libertatis fundamentum,fons æquitatis.Mens,animus,consilium,sententia ciuitatis posita est in legibus. Vt corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege suis partibus ac neruis ac sanguine & membris uti non potest. Legum porrò ministri magistratus.Legum interpretes iudices.Legum deniq; omnes idcirco serui sumus,ut liberi esse possimus.Propterea qui Locris leges constituit Zaleucus,quum sanxisset ne quis armis obseptus senatum ingrederetur, postea quàm urente bello, armatus senatum adijt, succlamauit quidam, Legem soluit Zaleucus. At is conuersus,non soluturum quidem,sed corroboraturum pronunciauit:moxq; cum gladio ipsum se tradens uitam abrupit,quæ transgredienti sanciebatur pœna.Legem esse

omnium

A omnium diuinarum humanarumque rerum noticiam statuit Chrysippus. At Demosthenes in Aristogitonem oratione priore: Lex (inquit) est, cui omnes homines decet obedire: præsertim quia lex omnis est, inuentio quædam & donum dei, ac sapientum dogma, consultorum inconsultorumque emendatio, ciuitatis demum consensus congruentis. Differt autem à psephismate lex: quoniam ψήφισμα ad tempus est, siue πρὸς καιρόν: lex autem perpetua est, καὶ πρὸς ἅπαντα χρόνον. Postremò uelut auctarium adijciamus & illud ex Seneca: Legem oportere esse breuem, quo facilius ab imperitis teneatur, uelut emissa diuinitus uox. Iubeat, non disputet. Nil mihi uidetur frigidius, nil ineptius, quàm lex cum prolegomenis. Hinc iactatum fortè Platonicarum legum frigus. Gnostici, uelut ex Platonicis accepimus, ut peruincerent, boni prorsum nihil esse in mundo, nullas adstruebant uel naturæ uel hominum leges esse bonas, & quæ dicantur uirtutes, esse nihil.

Ad meridiem uergentes cur timidi. Ad septentrionalia audaces. Italiæ situs laus exquisita. Diagramma quid, aut programma. Diagraphe, diagrapharius, diagrapheus. Germanorum mores. Caput XX.

SEd enim, ut ad hominũ mores regrediamur, iam illud (opinor) apud bene sentientes constat, Qui exustas à sole mundi partes incolãt, ita caloris exuberantia in extimis torrreri, ut intima frigoris plurimum concipiant. Proinde insigniter ad timiditatem degenerare, & effœminatiorem naturam: quo nomine seruituti ferè mancipati omnes animaduertũtur: dilabitur enim calor, meatibus corporum laxatis, & quodammodo hiantibus, sideris propinqui intemperantia. Argumento est cutis nigricans, educti forinsecus insiti caloris copia. At qui rigentia mundi, pruinis geluque torpentia terunt, nimio plus audacia præcellunt, candentibus corporum extimis. Vtrique tamen inhumani ferique. Cœlestium rerum studiosi aliquot Saturno acceptam referunt meridianorum timiditatem, uitamque æui contractioris: sicuti Martis planetę Septentrionalium ardorem bellicum, & animi præstantiam. Quando ijs sidera eiusmodi influere ac præsidere exsuperantius uideantur. B Cæterùm medianæ regiones hinc calore, hinc frigore cõtemperatę, ad habitumque in primis congruum reuocatæ, tum prudentiora promunt ingenia & sapientiora, tum imperijs præcipuè adnata factaque: cuiusmodi ferè Italiæ situm uideri Vitruuius opinatur, sed & rerum probatur argumentis: namque temperatissimę ad utramque partem, & corporum membris, & animorum uigoribus pro fortitudine sunt in Italia gẽtes. Quippe ueluti Iouis stella inter Martis feruentissimam & Saturni frigidissimam, media currens temperatur: eadem ratione inter septentrionalem meridionalemque ab utraque parte mixtionibus temperatas Italia, & inuictas habet laudes. Proinde consilijs barbarorum refringit uires, forti manu meridianorum cogitationes: etiam si ex acuto feruore mente expeditius celeriusque moueantur, uelut ad arctum uersi ex infusi cœli crassitudine, ac ob aeris obstantiam humore refrigerati stupidis penè noscuntur mentibus. Quod ex serpentibus brumali sidere torpentibus perspicuum fit. Adnotatur & interstitium illud: in meridianis finibus ex altitudinis breuitate ad mundum uoces inaudiri prætenues & acutissimas. Ad extremos septentriones sub cœli altitudine grauiores, spiritibus uocum humore oppletis. At quæ mediana incolunt nationes, uti in diagrammate musico, medianæ uocis sonum in sermone præferunt. Est autem obiter diagramma quandoque geometria quadrangulis siue triangulis delineata. Et omnino designationes, ut uentorum ac aliorum id genus, quibus utimur in libris plerunque. Sed & libri item titulus ac inscriptio sic nuncupatur. Sunt qui diagramma edictum interpretentur, aut decretum. Clodium Plutarchus scribit diagramma proposuisse, quo Ciceroni interdiceretur igni & aqua. Programa idem signat ferè. Vulcatius in Auidio Cassio: Programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inueniretur apud Daphnem, discinctus rediret. In Lucullo idem Plutarchus, ἀλλ' ἐκώλυεν ἐκτεθεὶς διαγράμματι. ut dixi, Latine possumus edicta interpretari ex Tranquillo in Cæsare, & cæteris. Plutarchi interpres in Demosthene, limitem trãstulit pro diagrammate. Programmatis uocabulo utitur Imperator Codice de Legibus & constitutionibus, libro primo. διαγραφαὶ autẽ cõpositiones dicuntur & pacta, Intelligitur tamen id uerbum quãdoque καὶ τῶν ζωγραφι-

κοῦ πίνακος. Diagrapharium utiq; eum dicunt, qui publica repetit, id est, ὁ ἀπαιτῶν τὰ δημόσια. A Est diagramma etiamnum merces, quam ex præscripto quis capiat: sicuti præfinire solitos accepimus ædiles, quantum capturæ nomine acciperet meretricum quælibet. Sed & ingruente bello, quum ratione census ciuiũ singulis præscribebatur, quid conferẽdum foret, diagramma nuncupabatur. Nam & diagrapheus rei huic dispiciendæ præpositus est appellatus. Sed nimirum à diuerticulo iam repetẽda fabula est, ne in parerga nimis diu excurramus, etiamsi amplius renident interdum. Nos itaque omissa generis cura, speciatim quæ superant, exsequamur. Auctores sunt, Germaniæ incolas esse immanes animis atq; corporibus, & ad insitam feritatẽ uastẽ utraq; exercere. Hinc Astronomicon quarto Manilius,

Flaua per ingenteis surgit Germania partus,
Gallia uicino nimis est infecta rubore,
Asperior solidos Hispania contrahit artus,
Martia Romanis orbis pater induit ora.

Sed Germanos repeto. Prius quàm pubertatem attingant, plurimùm operimenta nescire, corporum nuditate gaudẽtes. Diuturnam esse illis pueritiam. Virilitatem ingressos saga deniq; admittere, aut arborum contegi libris, etiam si obrigescant hyemali sæuitia, uel paruis rhenonum tegumentis, magna sic quoq; parte corporis nuda. Adeoq; uiribus attribuere multum, ut ne latrociniis quidem parcant, ceu maximo robori, maximum item ius præstò sit. In tanta tamen feritate, quod præcipuẽ mirum est, esse hospitibus benignos, nec non supplicibus pacatos. Carnibus uesci ferè crudis. Deorum loco eos modò habuisse quos cernerent, à quibusq; beneficia sentirent, Solem, Vulcanum, Lunam. Venationibus studere plurimùm ac rei militari. Fœmineum cõgressum ante uicesimum annum appetisse, parum apud eos decorum. Fœminis tamen illic auctoritas plurima. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes, à fœminis restitutas, constantia precum, & monstrata comminus captiuitate. Inesse quinetiã sanctum quiddam ac prouidum arbitrantur, quo nomine consilia nec abnuunt. Veledam legimus, stationem imperij Vespasiano tenente, numinis loco habitam: sed & olim Auriniam. Propterea in Syluis Papinius, B

Captiuæq; preces Veledæ.

Fuit & gentibus illis celeberrimum Tanfanæ templum, ab Germanico Cæsare æquatum solo. Auctor Agathius est in Gotthici belli secundo libro, Germanos uatibus fœminis usos quandoq;, uerissimo item euentu. Sacras uocat Plutarchus in Cæsare, ac ex fluminum uerticibus & strepitu futura cõiectasse. Scribit Herodianus, Germanos censeri natandi peritia, ut qui tantum in fluminibus lauentur. Esse uerò in primis pecuniæ auidos, nunquamq; nõ auro pacem Romanis cauponari solitos. Appositissima uerò, quæ ad hoc ipsum pertinentia scribit Seneca, simul autem & uitæ peraccõmoda. Quid (inquit) Germanis animosius? quid in cursu acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur, innutriunturq;, quorum una illis cura est, alia negligentibus? quid induratius ad omnem patientiam? Hos tamen Hispani, Galliq;, necnon Asiæ Syriæq; molles bello uiri, ante quàm legio uisatur, cedunt: ob nullam rem aliam opportunos, quàm ob iracũdiam. Germanis uerò, sed & Barbaris insitum omnibus, ut se in aduersis humiles præstent, disparesq; in sequũdis. Verùm & fluxioris censentur fidei. De Germanis illud amplius planẽ monstrificum, proximis annis in Gallia hominum in bibendo capacitatem fuisse omnibus miraculo: quippe singulis mensis singuli quaternos quartarios uini exiccarunt, sic ut potores nouẽ amphoras exinanirent binas. Ne miremur amplius bicongium M. Tullij filium, aut Mediolanensem tricongium Torquatum: etiam si apud Tranquillum potorem legerimus amphorarium.

Pannoniorum mores, Britannorum, Gallorum. Martialis explicatur. De Braccis & Anaxyride, ac Campestribus, & Rhemensi tela. De Angonibus Francis. Matrona iugo. Campago. Caput XXI.

Panno

A Pannonios quidem feroces intelligi Papinius uoluit in Syluis,
Pannoniusq; ferox, arcuq; horrenda fugaci
Armenia. Herodianus uerò auctor est, eius regionis homines esse quidem corporibus prȩualidis atq; proceris, & in pugnam cædemq; paratissimis, uerùm ingenio pingui & hebeti: quamobrē haud facilè sentire, si quid agas dicas'ue astutè ac subdolè. Vbi uerò apud Tibullum legimus,

Testis quoq; fallax Pannonius,

rebellem intelligunt. Extant Ausonij elogia scitissima in hanc concinnata gentem.

Armiferis alui quos ego Pannonijs. Et alibi:
Saluere Augustum iubeo natumq; patremq;,
Imperijs grauidas qua seco Pannonias.

Mira porrò nunc est gentis eius in uictu lauticia, mirum & in condiendo ingenium. Summi, infimi, medioxumi, coquendi artem sagaciter tenent. Vsurpatur ab eis adagium, Extra Pannoniam non est uita, aut si sit, non tamen esse ita. Plerosq; eorum in literarum studia peracutos aduerti, quum Patauij prouincialibus profiterer. Affectant præcipuè studia hæc nostratia, audiendi porrò auidissimi omnes, studendi non adeò. Vestium in patria neglectus, in Italia non usquequaq; incuriosi. Illud obiter adnotaro, quod est non ita frequens: Pannoniæ partem dictam quandoque Valeriam, quod Valeriæ Diocletiani filiæ honori est contributum. Pannoniacos augures in Seuero memorat Spartianus. Sed & in Alexandro Lampridius: Fuit & orneoscopos (inquit) magnus, ut Hispanorum & Pannoniorum augures uicerit. Nec prȩtereundum: ex Pannonia prodijsse imperatorem Probum, Sirmij natum, uirtutis tantæ, ut inuulgatum uel apud celeberrimos sit: si diutius superfuisset, futurum fuisse, uti terrarum orbis Barbaros non haberet. Nam & ipse prædicabat, Breui milites necessarios haud futuros. Natus est, quod iure miremur, agresti patre, ut inquit Sext. Aurelius, ac hortorum studioso. Hic Gallos & Pannonios uineas habere permisit. Quin opere militari Almam montem, Eutropio tradente, prope Sirmium & Aureum in Mœsia superiore uineis conse-
B uit. Sirmiense uinum miris efferunt laudibus Pannonij. Eiusdem Probi circumfertur dictum non silentio inuoluendum, Annona gratuita milites uesci non debere. Gentes porrò non paucas animaduertimus conciliandæ formȩ gratia subinde herbarū succis ritu perpetuo corpora sua linere. Fœminarum id inter Barbaros proprium. Apud Dacos & Sarmatas etiam mares corpora narrantur inscribere. Plantagini simile, glastum in Gallia uocatur: eo Britanniorum coniuges nurusq; totum oblinentes corpus quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem sic imitatæ. Sed & Britanni omnes eodem inficiuntur glasto, quod (ut Cæsar inquit) cæruleum exhibet colorem, ut ea ratione horridiores hosti sese ingerant in prȩlijs. Vnde commonemur, ut doctius interpretandos monstremus Valerij Martialis uersiculos, quàm sint interpretes suspicati. Leguntur uerò hi libro undecimo,

Claudia cæruleis quum sit Rufina Britannis
Aedita, cur Latiæ pectora plebis habet?

Germanos item cœruleos dici ab Horatio nouimus, quod ad cœsios oculos referri posse animaduerto. Nam qui sub Septentrionibus agunt, tradente Vitruuio, immanibus sunt corporibus, candido colore, directo capillo & rufo, cæsijs oculis, sanguine multo: quoniam ab humoris plenitate cœliq; refrigerationibus sunt conformati. Qui uerò ad axem accedunt meridianum, breuioribus uisuntur corporibus, colore fusco, capillis uibratis, oculis nigricantibus, cruribus inualidis, sanguine exiguo. Hieronymus in Hilarionis uita Germanum quempiam coma rutilum dicit, quod ad cæruleum colorem sunt qui referant, Horatij carmine ad comprobationem allato: quàm bene, non statuo nunc. Britannos præterea capillo usus promissiore, cætero corpore abraso curiosius, præter labrum superius, frequens prodit historia. Britannos ut hospitibus feros, incessit Horatius. Vxores habuisse traditur, denos duodenosq; inter se communes, prȩcipueq; cum fratribus fratres, ac cum liberis parentes. Nati inde ijs asscribebantur, à quibus uirgo adducta primū. Illud obiter adnectam, Britanniam esse περίῤῥυτον, & insulam, Tito imperante Romanorum primùm deprehendisse Cn. Iulium Agrico-

lam. Id quod ex Dionis historia nouimus, qui in Seuero, Britanniæ gentes ait præci- A
puas Caledonias & Mæatas, quæ montes incolant asperos, & aquis indigos, & campestria deserta ac palustria, sine ciuitatibus, domibus, agrorum cultu, fructibus tantum & pabulo uictitantes. Piscitium nec gustant quidem: agunt in tentorijs nudi, sine calceis. Curribus in bello utũtur, equis paruis, sed præuelocibus. Famem, frigus, miseriam omnem ferunt constantissimè. In paludes coniecti perseuerant dies multos, capite modò prominente ex aquis. Cibum parant, quo fabæ mensura uescentes famem non sentiunt, neque item sitim. Leporem, gallinam, anserem admisisse in mensam, maximum nefas: alere tamen ista nõ abnuebant, sed animi tantum gratia. Delectum ac tributa iunctaꝗ; imperij munia obisse haud grauatè, modò abesset iniuria: hanc enim ægrè patiuntur. Audaciam temerè proruentem, & cum salutis ac uitæ neglectu Celticam nuncupat Aristoteles: nam (ut Strabo inquit) præter uim & audaciam nullũ ad prælia adiumentum habent. Gallos scribit Cicero, iurisiurandi ac deorum religione nulla commoueri. Nam cæteri, inquit, pro religionibus suis bella suscipiunt, Galli contra omnium religiones. Quinimmo & cum dijs immortalibus bella gessere, quando & celebre in terris, ut tum res erant, impetu hostili Delphicum oraculum inuadere sunt ausi. Si quando uerò metu perciti propitiandos deos arbitrantur, humanis hostijs templa fœdant. Auctor tamen Strabo est, Gallos esse simplices, ac nulla morum malignitate. Propterea Martialis,

Et tumidus Galla credulitate fruar.

Quod ad stoliditatem referunt alij, & Cæsar Gallorum consilia, ut subita incessit, ac repentina. Accedit Polybij auctoritas tradentis, Gallos ira potius atque impetu moueri quàm ratione. Sed & Gallos omnes admodum deditos religionibus tradit. Verùm qui affecti sint morbis grauioribus, aut periculis infestentur, aut pro uictimis homines immolare, aut se immolaturos uouere, quòd nisi pro uita hominis homo item reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrentur. Fuisse quoque qui staturosa haberent simulacra, quorum contexta uiminibus membra spirantibus complerent hominibus, quibus subiecto igni crudeliter inclusi exanimarętur. Hominem prę- B
terea diuinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ afflictandiꝗ; modo uaticinia concipiebãt, quosdam etiam sagittis configebant, patibulo etiamnum in sacris ædibus suffixos. Gallorum & illud proprium, à Dite patre se prognatos arbitrari: quo argumento temporum spacia metientes, non dies, ut cæteri, sed noctes mittunt in digitos. Bardi, inquit Ammianus Marcellinus, fortia uirorum illustrium facta heroicis uersibus cum dulci lyræ concinebant modulo. Druidæ ingenijs celsiores, ut Pythagoræ decreuit auctoritas, sodalitijs astricti consortijs, quęstionibus altarum rerum occultiorumꝗ; erigebantur: ac humana despectantes animas esse pronunciarunt immortales. Galli ueteres celsioris erant staturæ omnes ferè, ac candidi rutiliꝗ;, luminum toruitate terribiles, iurgiorum auidi, & sublatius insolescentes: metuendæ complurium uoces placatorum, iuxta & irascentium: tersi tamen pari diligentia cuncti, & mundi. Inter eos non ferè compertus qui militiæ detrectandæ causa pollicem sibi præcideret: quod genus iocaliter Murcos dicunt. Vini auidum ferebatur genus, adeò ut uel humiliores sensum ebrietate continua hebetarent, quam esse furoris uoluntariam speciem pronunciauit Cato. Moræ præterea narrantur impatientes. Ab Iulio mense Gallos cõsuesse procinctus exordia sumere, obseruatum in auctoribus est. Lampridius in Alexandro Cæsare, Gallicanas mentes esse duras prodit, ac retrogradas, sæpeꝗ; imperatoribus graues. Proinde Alexandri seueritatem non tulisse: quo argumẽto in uico, cui Sicilia nomen est, fertur occisus. Pollio Treuellius insitam Gallis leuitatem scribit, ac res nouas affectare. Idem, quum amissas esse Gallias, nunciatum imperatori Galieno foret, arrisisse illum tradit, ac intulisse mox: Non sine trabeatis sagis tuta respublica est? Nam & quum uastatam Asiam audisset: Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Galliarum studia ut florentissima celebrantur Hieronymo, qui & Gallici sermonis ubertatem nitoremꝗ; Romana cõdiri solitum grauitate scribit: sicuti Asianum tumorem Attico sale siccabãt Græci. Hinc Gallicanum cothurnum legimus dici. Apud Sotianos Gallorum gentem mos uetus irroborauit quandoque, uti sexcentos circa se

A rex haberet ex prudentioribus, quos dicant ipsi uerbo patrio Silodunos: id Græcè ualet, εὐχωλιμαίους. Regi conuiuunt hi, ac commoriuntur, ipsis ita cooptantibus: proinde uestitu utuntur eodem ac uictu, sed & potestate. Commoriuntur autem quicunque regem interceperit casus: adeoq; id obeunt uolentes, ut qui timidius subterfugerit, nec dum sit inuentus. Gallorum porrò est uestes ferre intonsas, Bibliotheces sexto Diodoro tradente: uarijq; coloris braccarum nomine, de quibus notissimum est illud Taciti Cornelij, Cecinna uersicolori sagulo, braccas barbarum tegmen indutus, togatos alloquebatur. Apud Ouidium Ponticos populos braccis aduersus frigoris iniuriã uti solitos legimus,

Pellibus & laxis arcent mala frigora braccis.

Scribit Mela Pomponius, Sarmatas braccatos totum corpus, & nisi qua uident, etiam ora contegere. Apud Hieronymum & Ambrosium pro femoralibus, sicuti uulgò, dici comperies: quæ alioqui tum succinctoria, tum campestria, ut apud Horatium, nuncupantur:

Penula solstitio, campestre niualibus auris.

Meminit Volcatius Gallicanus in Cassij uita & M. Cato quandoque, campestri sub toga cinctus processisse, ab Asconio traditur. Aurelius Augustinus ciuitatis diuinæ libro quartodecimo, Campestria, inquit, Latinum uerbum est: sed ex eo dictum, quod iuuenes qui nudi exercebantur in campo, pudenda operiebant. Vnde qui ita succincti sunt, campestratos uulgus appellat. Operas uerò campestres ex Cicerone pro Plancio sequestres accipimus, penes quos pecuniæ ab candidatis deponebantur: quos significat Plinius, ubi ait, Quum apud Catonem pecunias deponerent candidati. Ab braccis braccarios in Alexandro Cæsare legimus apud Lampridium, sicuti plaustrarios itẽ & uitrarios. Scribit idem, Alexandrum eundem braccas gestasse albas, non coccineas, ut solebant prius, qui & fascijs semper est usus. Campagum, ad campestria facit nihil: est autem Iulio Capitolino barbarum calciamenti nomen, sicut anaxyris item calcei fuit genus: ab cuius similitudine rumicis quædam species sic quoq; dicta comperitur.

B Verùm anaxyris (inquit Eustathius) signat quod Romani bracion dicunt, ἐκ τοῦ ἀνασύρεσθαι, demutata Σ litera in Ξ, quod usu uenire quandoq; probant grammatici. Alibi Eustathius idem, id est Iliados secundo, non bracion sed bracam scribit. Anaxyridas Strabo tradit libro undecimo, esse frigoribus commodum gestamen. Dignum relatu in Gallorum mentione illud quoq;: esse inter Gallos qui dicãtur Rhemi, à quibus propagatum telæ genus tenuitate præstantissimum, quod ab illis modò luxata parum dictione decurtata'ue, Rhemense dicatur passim: quanquam & in laudis participatum textrino eo reliqua item admissa Gallia. Gallos prodit Agathius haud promptè uolentesq; per æstatem pugnas inire, sed in algoribus gratè admodũ, dum rigent inprimis: tunc enim esse præualidos, & laboribus sese libenter ingerere, ut qui frigoribus insueuerint, ac gelida præcipuè incolant. Francis, inquit idem, tela sunt, quæ angonas uocãt ipsi, quibus res magnas ubi opus fuerit gerunt: eorum pars maior obducta ferro est, in parte superna circa ferri aciem ipsam recuruæ extant utrinque, tanquam hami, laminulæ quædam arcuatæ præacutæq;, sed pronæ, ac in ima reclinatæ. Francos scribit Ammianus Marcellinus, Salios ab consuetudine nuncupari solitos. Francis familiare est, inquit Vopiscus, fidem ridendo frangere. Matrona celebre est in Gallia iugum, ei casum fœminę nobilioris nomenclaturæ occasionem præbuisse, scribit Marcellinus.

Cur Hispaniæ subterranea incolere dicatur Plutos, curq; in ea campos finxerit Elysios Homerus. Hispanorum mores. Caput XXII.

HIspaniæ uerò felicitatem insigniter admiratum Posidonium oratoria quadam eloquentiæ ui sese latius expandentem tradidisse ferunt, Hispaniæ subterranea non infernũ, sed Pluton ipsum, id est, opulentiæ Deum inhabitare: tanta est in eo terrarum tractu metallorum fœcunditas. Immò uerò & literarum parẽs Homerus, opum eius prouinciæ gnarus in primis, nec uirtutum aliarum nescius, in ea Elysium effinxit campum, & pijs dicatam sedem, ad quam uaticinans Proteus Menelaum cecinit emigraturum. Hispanos autem ipsos esse

ingenio inquieto auidoq; in nouas res: propterea ab historicis relatum scio, Hispaniã A omni alia terrarum parte esse reparando bello aptiorem, partim quidem locorum, partim uerò hominum ingenijs. Quamobrem prouinciarum utiq; prima inita Romanis quę continentis sint, postrema omniũ ductu auspicioq; Augusti Cæsaris demum perdomita est. Hispanum porrò fuit, punctim magis quàm cæsim hostem adoriri: proindeq; gladijs uti breuitate habilibus mucronatisq;. Sicuti uerò Gallis supra umbilicum nudis depugnare moris erat: ita Hispani linteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus in bella pergere consueuerant. Atq; hæc quidem uniuersim de Hispanis. Iberorum uerò iacula multis hamis ferreis fuisse inserta, ex historia nouimus. Ferini uerò prorsum ac deprauati harum gentium mores fuere, quando non abnuebãt, ex lotio, quod intra cloacas asseruatum diutius fuisset, lauacra comparare: retrimentis deniq; contusis, dentifricia sibi atque coniugibus quærentes. Id quod in more Cantabris fuisse, ijsq; qui in collimitio sint, compertum est. Humi cubitare non Iberis modò insitum, sed & Gallis. Verùm, micrologia Iberorum propria est, ut Phylarchus scribit: res namque minimas plurimi faciunt, & auaritiæ studio semel tantum die cibum capiunt, quam rem μονοσιτίαν Græci uocant. Sunt & hydropotæ, & in tam auido ingenio uestibus tamen amiciuntur uel preciosissimis. Taceo quod Marcus Tullius Aphros, Hispanos, Gallos, ut immanes deformat ac barbaras nationes: sed hoc generis est. Callecos omnino esse ἀθέυς, hoc est sine Deo, proditur. Celtiberis ignoto Deo, collimitaneisq; in Aquilonem uergentibus, rem diuinam, luna uisitationem plenam faciente, obeuntibus noctu ante fores cum peruigilio & tripudijs. Auctor Artemidorus est, mulieribus monilia ferrea gestare consuetum, è quibus in uerticem surrectos coruos itidẽ ferreos decumbere in frontem longius, ut propendens inde uelum umbellæ uicẽ præstet defendendo soli: mũdus hic summè illis preciosus: apicem aliæ pedali mensu protollunt, comamq; aptè circumnectunt, galericulo atri coloris superiecto. Quum gererentur in Cantabria res, filios, ne fierent hostilis præda & ludibrium, matres contrucidarunt: quin & puer, quum parentes compediti asseruarentur cum germanis, omnes confodit. Promiscua uerò hæc Gallis, Thracibus ac Scythis. Quum omnibus cis Iberũ B Hispanis arma Portius Cato ademisset, adeò ægrè passi, ut multi mortem sibimetipsis consciscerent, ferox gens nullam uitam rati sine armis esse. Mulieribus & illud propriũ, opere rustico sumptum suum exercere. Puerperæ uiris, ipsarum uice decumbentibus administrant. Infantem æditum in fluminis abluunt ripis. Proditur memoriæ, in Liguria quoq; exactis mensibus, quandam mercede fodiẽtem doloribus incumbentis partus conuelli cœpisse: quumq; urgeretur acrius, paulalum se subduxisse, atq; enixã mox laborem repetisse, ne captura periret: pro re nata puerulo pannis obuoluto: quem inuenisse crederes, non peperisse. Quod ne fabulosum quis putet, auctor M. Varro est, in Illyrico sæpius idipsum usu uenire. Sed & inibi uirgines passiua Venere uti: ac quibus cum licuerit congredi: & è quibus uelint sibi liberos quærere. Barbaricæ amentiæ, agrestisq; ac truculentę immanitatis euidens hinc argumentum: Cantabros quippe ferunt iuris hostium factos, ac patibulo affixos, in tanta supplicij diritate nihilominus perinde ac gestientes, pæana cõcinere. Eiusdem quoq; gentis illud est: uiros uxoribus dotem numerare, filiasq; ex asse instituere hæredes. Lusitanorum ingenia insidijs apta traduntur ac uersatilia. Inspectis humanis extis futura coniectãt. Dextras captiuorum præcisas numinibus obtulisse pium illis præcipuè. Hydropotæ in primis, id est, aquæ potores, qui montana incolant: fronte mitris culta pugnã ineunt: hircus in epulis gratus maximè. Bastetanis permutatio in more est, nummorum loco. Aegyptiorum item ritu ægrotos producunt, ut à prætereuntibus, quos eiusmodi quippiam infestarit, aliquid salutaris afferatur. Degere hisce moribus Callecos ferunt, Astures, Cantabros, uniuersim deniq; ad Pyrenea iuga.

Mysorum mores, item Thracum. Ctistæ. Ctitæ. Bendidia. Qui dicantur Abij: & aliorum quoq; populorum ratio. De Getis nonnulla. Itemq; de Orpheo non indigna scitu, ac Lebethrijs, & Tereo. De antro Zerinthio, ac Hecate, Cynophago, Ostrogotis, Vuisigotis, M. Crasso, Mysia Cerere, & Myseo. Cap. XXIII.

Mysos

A MYsos legimus deorum cultui adeò emancipatos, ut esitandis animantibus eximiè abstineãt: quo nomine etiam ab eis pecora declinari omnia. Viuendi ratio illis in melle, lacte, caseo. Ex diuinorum autem cura & pacato genere uitæ deicolas uocant, & capnobatas, id est, fumi conscensores. Obiter illud iucũdum scitu: perraro in Mysia reperiri asinos, quibus recta sint ilia: inde nato adagio, ut ὀσφὺν κατηγὼς, ἤγουν κατεαγὼς, id est, ile fractum habens, dicatur ex Mysia asellus. Mysios omnium Asiam incolentium opulentissimos ac felicissimos dicit in Heroicis Philostratus. Mysas item Amazonum more ex equo bellatrices. Hieram quoq; Telephi uxorem, mulierum ferè maximã equitatui imperasse. Sunt & in Thracia, qui omnino à muliebri congressu abstineãt. Propterea Ctistas nuncupari, ueluti creatores, sicuti interpretantur quidam. At Eustathius, ubi Homerus Athenas uocat εὐκτιμένας, exponens inquit, uel bene conditas, uel quæ bonos haberent polistas, id est, conditores: quos Ctitas uocat tragœdia, extrita S litera. Sanctos item censeri, ac omnifariæ compotes libertatis. Ex uitæ autẽ modò dici ab Homero Abios, ceu à uita sequestrati possint uideri, quum mulieres nesciant: qui hominum status sit quodammodo diminutus ac semiplenus. Sed ab Antiphonte Abij dicuntur, qui multum possident uictus: uelut Homerus axylon regionem dicit polyxylon. Possunt etiã Abij appellari diu uiuentes, item qui legibus utũtur & politia, aut qui arcubus non utãtur. Mysos superiores uocari à poetis Abios, putat in Heroicis Philostratus, qui sint equarum pastores, earumq; lac hauriant. Trausorum in Thracia gens natos liberos sese adflictans deflet, quod magnis in uita malis occursuri in lucem emandentur. Perfunctos humanis per summam libertatem ueteri more contumulat. Alicubi singulis uxores adsunt plures, uisendo inter eos certamine: si uiro contingat hominem exuere, quam is dilexerit plurimùm. Victoriæ præmium mors, & commune conditorium, reliquis miseriam insigniter deflentibus. Virgines non asseruare, sed promiscuè ut collibuerit, cum uiris congredi, Thracum moris est. Vxorum cura uel præcipua, quas à parentibus magna ui æris sibi consciscunt. Ocio perfrui præclarum, agricolatione cõtem-
B ptissima prorsum. Rapto sibi uictum conciliasse, honestissimum. Eiusdem gentis sacra fuere Bendidia, Platoni celebrata etiamnum, ut Strabonem prætercam. Hinc apud Xenophontem, Bendidium, id est, Βενδίδιον, nominatur Athenis ad Munichiæ templum Dianæ, Græcarum rerum libro secundo. Thracas prodit Thucydides, ubi nil extimescant, esse φονικώτατον γένος, id est, sæuissimum genus. Thracas esse in Venerẽ prçcipuè procliues, illis uersibus testatur Ouidius, de Tereo Metamorphoseon sexto agens, & Philomela:.

> Digna quidem facies, sed & hunc innata libido
> Extimulat, pronumq; genus regionibus illis
> In Venerem, & flagrat uitio gentisq; suoq;.

Orpheum Thraca proditur memoriç Teletas deorum excogitasse primùm, itemq; scelerum expiationes, morborum medelas, præterea´que iræ diuinæ auerruncationes. A mulieribus concerptum ferunt, quod illarum uiros abduceret, quum sibi uino audaciam quæsissent: unde institutum etiam uiris, ut in reliquum uinolenti in aciem prodirent. Sunt qui de cœlo ictum memorent, quod mysteriorum aperiret arcana ijs, qui prius minimè in eius rei uenissent participatum. Non desunt, qui defuncta uxore in Thesprotidis Aornon autument uenisse, ubi olim fuerit νεκυομαντεῖον: quum uerò Eurydices animã euocasse adcredidisset, & consequi, animaduerso errore, ipsum sibi manum admouisse, quum doloris uim perferre nequiret. Memorant Thraces ad Orphei conditorium luscinias suauius concinere ac grandius. At qui Pieriam tenent Macedones, ac ciuitatem Dion, à mulieribus peremptum arbitrãtur. Certè ex Dio montem petenti columna occurrit, cuius ἐπίθημα sit lapidea hydria, qua Orphei ossa contineantur, uti ferunt indigenæ: tralata ad se à Libethra ciuitate in Olympo, quam euerterat funditus torrens nomine Sys: ædito prius Dionysij ex Thracia oraculo, forè ut pessimo interirent exitio Libethrij ὑπὸ συός, quum Orphei ossa inspexisset sol. Quod euenit, hominum adfluxu columna euersa, ad pastorem in somno suauiter canentem audiendum properantiũ. Adnotandum & illud, ab Hebro flumine haud ita esse distitam

ciuitatem nomine Zonam, post quam haberi Orphei quercus, sub quibus sit Zerynthium antrum, quod tamen in Samothrace statuant alij, & Lycophron esse Zerynthiũ scribit, κυνοσφαγοῦς θεοῦ, quam Hecaten interpretamur. In Thracia regnasse Tereum, uulgatior fama tenet. Megarenses putant circa Megaridis nuncupatos fontes. Arbitror, Pausanias inquit, & suppetit coniectura multiplex, Daulidi super Chæroneam imperasse: pleraq; enim Helladis olim occuparunt Barbari. Perpetrato autem in Philomelam scelere, ac Ityn, sibi manum consciuit Tereus. Constructum uerò illi sepulchrum, & sacra instituta anniuersaria, in quibus hordei loco calculis utantur. Atq; inibi comparuisse primum epopa auem ferunt. Nam & mulieres in auiculas deformatas fabulantur: quoniam hirundo & luscinia lugubre quiddam concinant, & querulum. Getas carnibus non uesci constans opinio est, & tradit Posidonius. Ex Pythagoræ uerò decretis instituti origo est. Quando Zamolxim Getam Pythagoræ seruisse, & ab eo scientia cœlestium rerũ amplius imbutum, certior fama tenet: remeantemq; mox in patriam, regni participem factum, atq; ex præsagiorum claritate Deum quoq; creditum. Sciendum hoc item, Getas nunc Gothos ab eruditis credi, quorum aliqui Ostrogotæ nuncupantur, tanquam Orientales illorum uocabulis Gothos dixeris: sicuti Vuisigotæ dicti qui Occidentalium sese regionibus infudere. Obseruatione dignum ex Dionis historia, Marcum Crassum Augusti auspicijs Mysos & Basternas edomuisse prælijs frequentibus, ac illorũ regem Deldona manu sua interemisse, mox & Thracas debellasse, uexasse & Getas: qui tamẽ opima spolia retulisse nõ memoratur. Getas, inquit Dion, ultra Aemum habitare ad Istrum nouimus. Qui uerò à Romanis nuncupantur Daci, & ab seipsis quoq;, hosce Græcorum nonnulli Getas dicunt: rectè ne an secus, non statuo nunc. Illud hac in parte obiter non reticuerim, Mysiam quandoq; legi Cererem, sicuti eius templum prope Pallenen Myseum. Sed hæc ad regionem pertinẽt nihil, quando à Myso quodam sic dici deam comperio: qui fuerit Argiuus patria, quiq; Cererem exceperit domo. Celebrabatur septem diebus festum, sed tertio excedebant templo uiri omnes, subsistebant mulieres, pulsis etiam canibus masculis. Sequenti die redibant mares cum multis iocis ac scommatibus. B

Scytharum instituta. Aposcythismus quid. Vnde dicantur Scythæ. Anacharsidis inuenta. Carrago quid. De Scythicis calciamentis, & Persicis. Dauorum seruile nomen unde propagatum. Histria quid sit apud Herodotum. Daulus quid. Daulis unde. Sarmaticus ludus. Scytharion. Thapsus. Melinus color. Chrysoxylon.

Cap. XXIIII.

SCytharum plerisq; cõmunia esse omnia præter ensem & cyathum à multis proditum scimus. Inter promiscua uerò, tanquam ex præscripto Platonis, esse item uxores liberosq;. Aeschylus etiam æquitatis seruatores dixit Scythas. Multi & simplicissimos arbitrantur, minusq; in malum procliues. Gentis eius integritatem, Anacharsis & Abaris abundè uidentur comprobare: sed & plerique alij generis eiusdem. Anacharsidis sapientiam ex inuentis ab eo facilè indicari multi astruunt: quando folles excogitarit primus, anchoram bidentem, & figuli rotam. Quod tamen ultimò positum loco est, minus rectè dictum uidetur: quoniam figularem orbem antiquior illo etiam Homerus nouit. Nec ignoro tamen, Apuleio in Magia, Scythas dici sordidissimos. Eos omnium principes communibus usos legibus Clearchus scribit. Mox non infesti modo iniurijq; mortales omnes euasere, uerùm & in miras delapsi delicias sunt ex omnium affluentia. Illuc uerò immanitatis prouecti, ut cunctis ad quos accederent, nares præciderent. Ab hisce porrò aposcythismum dicimus, cutis in capite cum capillis abscissionem ludibrij causa: quod illis quandoque calamitatum magnitudine contigisse animaduertimus. Scytharum proprium, lactis gratia seruos occæcare. Item illud, uti mucronibus, quos pro numinibus colunt, eductis, iurent se permansuros in fide. Scythas esse iracundos, nominis argumento comprobari potest, quando non aliunde gentis appellatio profluxisse creditur, quàm ἀπὸ τοῦ σκύζεσθαι, quod irasci signat. Quanquam non latet, ab Herculis filio Scytha nuncupatos tradi à plerisque, abs quo, Herodoto auctore, Scytharũ propagati reges. Scythicas uerò apud Alcæum, calciamenti genus inuenimus, σκυθικὰς

σκυθι-

A ὑποδυσάμενοι, meminit & Stephanus. Sicuti Laconicas albas apud Atheneum, & Persicas in Aristophane legimus quandoq;. Sed mulieribus tantum congruere interpretantur. Et Amyclaidas apud Eustathium, in Amyclarum inuentas urbe, & ab Alcibiade, Alcibiadas. Scythas esse coloris rufi, in Sanitatis ratione ab Galeno traditum est: sicuti Aegyptiorum nigritia est propria, Gallorum candor. Quia uerò carris plurimùm utantur Scythæ, hinc illud Pollionis Treuellij: Quo comperto Scythæ facta carragine per montem Gessacem fugere sunt conati. Sic uerò interpretantur nonnulli, ut carraginem facere, uerbo barbariem resipiente, sit perinde ac si dicas, Conclamare uasa. Sed & Carraginem facere dixeris non rectè minus, Viam aperire, qua commeent plaustra: quando & ratione hac, carraginem usurpat pleraque Italia, uel prouerbio teste. Sed in Claudio idem Pollio, carraginem pro carrorum multitudine accepisse uidetur omnino. Et Flauius Vopiscus in Aureliano: Tuum est (inquit) quærere, ubi carrago sit hostium. Sunt inter Scythas prope Hyrcaniam, quos uocāt Daas, à quibus plerìq; Danorum seruile Atheniensibus nomen corriuatum fabulantur. Id Straboni probabile non fit, ob insignem locorum intercapedinem, qua Græcis nullum cum illis gentibus fuisse commercium coniectat, Proinde quum ex locis unde uectarentur mācipia nomenclaturam ducerent, ut Lydi, Syri, Getæ: propius uerò esse à Dacis nuncupari: quando & hos quoq; olim Dauos uocitari solitos arbitratur. Sunt uerò hi ex aduerso Germaniæ, ad Istri fontes. Nam Daulus omnino aliud est: significat enim densum, quod Pausanias interpretatur: unde Daulidi nomen impositum coniectat Eustathius, quod densa arboribus forent circumiecta loca. Idem tamē libro decimo Pausanias à nympha Daulide nuncupari ciuitatem mauult. Sunt qui à tyranno Daulieo. δαυλὸς ὑπήνη, est apud Aeschylum, id est, densior barba. Daulum etiam dicunt semustum lignum. Erat item apud Argos festum Daulidis, in quo fuit imitatio pugnæ Prœti in Acrisium. Getas autem sunt qui ad Pontum constituant, in solis exortum reclinatos. Daas autem & Dasas appellatos inuenio. Getarum (inquit Stephanus) lex est, manibus defuncti uiri uxores mactare. Maximum esse Scythis iusiurādum Herodotus scribit, per regias ἱστίας, id est,
B (ut Valla interpretatur) solia. Histia tamen idem uidetur quod Vesta: quæ uox, ut alibi indicauimus, focum signat, larem, deam. Et ante paulò auctor idem docēs à Scythis coli Histiam ante omnes, Vestam intelligit interpres. Sed & in Græcorum lexicis obseruatum est, Histiam pro Eschara capi, id est, foco, item textrice muliere, ac domo, & cœna. Scythis porrò & Sarmatis peculiare, equos eunuchos facere, quoniam sic euadant mitiores: habent autē nō magnos admodum, at acres præcipuè pernicesq;, nunquamq; non rebelles. Nulla populis collimitia, nullæ domus, pabulo & pecori, non aruo student, in plaustris agunt ferè, unde & Hamaxobiorum prorepsit appellatio. Tympana curribus imbri & hyemi defendendæ appinguntur ex corio: iustitiam colunt nō legibus, sed insita ingenij promptitudine. Furti crimen apud eos longè grauissimum, ut quibus immunita sint omnia, & facilè uolentibus exposita. Auri & argēti odium ad cæterarum gentium amoris æquilibrium. Amictus illis ex ferarum pellibus, aut murium, aliàs uestium usus ignotus. Hinc illis alieno facilè parcentibus consummata excussaq; morum sanctitas. Haud dubiè intelligas, ibi expeti diuitias, ubi earum usus præponderet. Et quòd nō desinas admirari, apud illos amplius naturæ insita uis pollet proficitq;, quàm apud alios examinata sapientiæ documenta. Illud etiamnū admirabilius, unum modò Scythicum genus à condito æuo exterarum gentium iuga nescisse. Romanaq; illos arma, quibus omnia concutiebantur, audisse potius quàm sensisse. Dariū temere assultantem, fœdissimè reiecerūt. Cyrum uel cum manipulis, quod dicitur, deleuerunt. Alexandri ducem Zopyriona ita prostrauere, ut ne pyrphorus quidem reliquus fieret, quippe corporis robur illis excellens, sed animi magnitudo excellentior, nil sibi ex bello præter gloriam quærentis. Quia uerò de Scythis mentio est, nō prætereamus quod Flauius scribit Vopiscus in Carino: Exhibuit (inquit) ludum Sarmaticū, quo dulcius nihil est. Ex Græcis compertum porrò commentarijs est, scytharion intelligi lignum Scythicum, quod tum thapsus dicatur, tum chrysoxylon, unde melino colore inficiantur lanæ, flauiq; item fiant capilli.

Athe-

Atheniensium mores, ac inuenta præclara: & cur ijdem Autochthones dicti. Cur Cecrops duplicis naturæ. Romanorum grauitas. Monophyes. Diphyes. Eunomia duplex. In arcem referri quid. Heniochos Atheniensibus dici pro ditißimis. Aexonum dicacitas. Sphettorum suggillatio. Romanorum laus. Romanos fuisse ciues Romano subiectos imperio. A

Cap. XXV.

Sed ad mundi portionem, literarum claritate, ac sapientię fama perillustrē, à qua in cęteras gentes quasi corriuata traditur humanitas, ac uelut per traduces propagata: si stylum retraxero, multa sese mihi agminatim ingeret rerum nobilitas, quę se carptim explicari, & canis Aegyptij imagine quadam, uti est apud Aelianū, uelut fugiendo, nō facilè patiatur. Verùm ista exequi ad plenum non est nostri instituti, ut quibus propositum, non passim nomina dantes sacramento rogare, sed delectum agere, ita ut cultę sint, ac uiribus præsignes copiæ, potius quàm numerosa multitudine graues. Propterea Ionicā silētio inuoluemus molliciem, & choreis delicijsq; mancipatos animos. Necnon Bœotiam ruditatem, ac Thebanam suem. Athenas conspicor fulgurantis eloquentiæ cuiusdam, & sapientiæ exquisitioris augustius sacrarium. Quo nomine abblandientes demagogi reliqua dixere Græcis communia omnibus: at quæ in cœlum proueheat homines, uiam solos scire Athenienses. Redditum illis quandoque oraculum legimus, Tanto cæteris eos forè excellentiores, quantum aues alias præcellat in nubibus aquila. Pytheam tamen dixisse quandoq; accepimus, sic uti uænale lac domui illatum indicat prorsum inesse morbi quippiā: ita quo pergat Atheniēsium legatio, ægrotare ciuitatem, necessariò intelligi. Eius urbis in excolenda uita eximiam curam inuenta præclara apertius commonstrāt. Illi siquidem acceptum referunt auctores celeberrimi lanificiū, oleum, uini usum, arandi serendiq; frumenta glande uescentibus præmonstratam rationē. Vnde & Autochthonas esse cognominatos scribit in Theologumenis Apollodorus, quoniam terram primi colere adorti sint. Meminit Demosthenes in oratione περὶ τῆς παραπρεσβείας, μόνοι γὰρ τῶν πάντων αὐτόχθονες ὑμᾶς. Quin & illius regem Cecropem non alia magis causa naturæ duplicis fabulosa narrauit antiquitas, quàm ex connubij ratione excogitata: sicuti multis placet. Quippe ante Cecropem brutorum more in Gręcia mulieres concubitu utebantur miscello: unde fiebat uti pue[illegible] μονοφυῆς dicerentur, id est, naturæ unius: quia matrē modò agnoscerent, patre prorsum incerto. Vbi uerò ferinos id genus mores sustulit Cecrops, effecti quodammodo διφυῆς, auctori ipsum id adoptarunt cognomen. Pueros ab initio statim ita erudiebant, ut nandi usum διὰ τὰς ναυμαχίας, id est, propter naualia bella, & literas cōndiscerent. In plerisq; tamen à linea deerrasse tam nobilis ciuitas agnoscitur. Nam munerum & lucri inexplebilis ardor ita incessitur, ut iactatum uulgò sit, Atticum uel morientem manum porrigere. Aristophanes in Nebulis Atheniensium impudentiam infamat item, quum ait. In facie comparet ἀττικὸν βλέπος, id est, Atticus aspectus. Dicuntur quandoq; κολάκων κόλακες, id est, adulatorum adulatores. Celebratur & à comico eodem Atheniensium dysbulia, id est, δυσβουλία, quod est consultatio mala: proinde etiam Eupolis, ὦ πόλις πόλις, ὡς εὐτυχεῖς μᾶλλον, ἢ καλῶς φρονεῖς. Quibus innuit, esse quidem Athenienses felices, uerùm non sapere multū uel dispicere. Factum id Neptuni indignatione fabulantur: at regessisse Mineruā, ut malè consulta nihilominus feliciter caderent. Proditum tamē clarissimis auditoribus scio, Athenienses publicis consilijs diuinos quosdā sacerdotes, quos Mantes uocant, adhibuisse. Nam & Lacedęmonij regibus suis augures assessores dabant. quin & senibus, sic enim consilium nuncupant publicum, augur intererat. Nam ut in Politicis Aristoteles pręcipit, Eunomia duplex creditur: una quidem, uti est iuris constitutio recta: altera, quū iuri sapienter, ac ut ratio dictat constituto obedientes se homines præstant. Deniq; eunomiam iudiciorum præsidem alteram, opinatur Demosthenes. Athenienses porrò Plutarchus scribit, tum ad iram, tum ad misericordiam fuisse lubricos, ac suspiciones arripere celeriter, quàm edoceri per quietem maluisse. Solitos item laudantibus arridere cauillantibus haud sanè molestos, ad opem quoque humillimo cuiq; ferendam promptiores. Auctor in Oratione pro P. Sestio M. Tullius, Athenienses longè à Romano-

rum

A rum grauitate fuisse disiunctos: quoniam in Vrbe Romana orta grauitas, & magnitudo animi uideretur. Quidam uerò ex Græcis præcipuè, Athenas dixerunt Græciæ museum, id est, μουσεῖον. Pindarus etiam culmen firmamentumque, hoc est ἔρεισμα. Thucydides uerò ἑλλάδος ἑλλάδα, id est, Græciæ Græciam. At Pythius Vestam Græcorum, & Prytaneum. Qua loquendi hyperbole templum Constantinopolitanum excellentiæ incomparabilis, κόσμου κόσμον appellare sibi permisit quidam, quæ res mundi mundum indicat. Iam Atticorũ aures teretes ac religiosas celebrant grauissimi auctores: ad quas qui se accommodat, is uerò existimandus est Atticè dicere, ut nil sentiatur insolens, nil ineptum, ornata omnia, grauia, copiosa. Quin Athenis clarissimus irroborarat mos, in concione eos qui essent in prælijs interfecti laudari, eamque quotannis recitari necesse erat. Athenienses Liuius scribit, literis uerbisque, quibus solis ualent, bellum gessisse in Philippum. Ex Acropoli & Propylæis, inquit Pausanias, ἡ θάλασσά ἐστι συνοπτὸς, id est, mare conspicuum est, ac inde Aegeus se in præceps dedit, quum redeuntis Thesei uela esset intuitus nigra. Mox uerò Aegei substructum heroum ab Atheniensibus est. In Attica historia legas quandoque: in arcē quospiam relatos, uel ἐν ἀκροπόλει ἐγγεγραμμένους, tu damnatos intellige, ac donec mulctam soluissent, ignominiæ obnoxios. Eorum nomina in Acropolin referebantur, unde sic nuncupati. Illud obiter adiecerim, ne pereat, alioqui nil offecturum, quod Aelius scribit Dionysius: ab Atheniensibus ditissimos nuncupari heniochos, id est, aurigas ἁρματοτροφοῦντας, id est, curules equos alentes, quem ordinem fuisse axiologon dicit, id est, auctoritatis plurimæ. Fuere tamen in Attica Aexones dicacitate insignes adeò, maledicaque uirulentia, ut αἰξωνεύεσθαι figuratum inde uerbum sit, quo signetur potissimum intoleranda mordacitas. Sicuti agrestis item nota Sphettijs inhæsit in Attica eadē, unde infamatur Sphettius Chærephon. Verùm urbis Romanæ nulla maior laus, quàm quæ à nobili Græcorum nata auctore est, qui orbis epitomen dixit esse Romam. Nam cæteris hominibus Romana præstitisse ingenia, M. Tullius scribit. Quod uerò prodit Dion, admiratione prorsus dignũ: reges ab Romanorum imperatoribus solitos diademata accipere. Cæterùm doctrinæ

B à Græcis exempla petenda, à Romanis autem uirtutis. Græcæ autem genti, adulandi morem esse proprium familiaremque, prodidit Iudaici excidij primo Egesippus. Imperator uerò Constantinus urbi Romanæ iam proprior, senatus officia, uerendasque patritiorum effigies ore sereno contemplatus, nō ut Cyneas Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem regum, sed mundi totius adesse asylum, concipiebat animo. Fuit & qui imperij & uirtutum larem esse Romam pronunciarit. Denique interrogatus barbarorum quidam, quid'nam de Romana urbe sentiret: id sibi modò placuisse aiebat, quòd ibi quoque homines mori perdidicisset. Iureconsulti denique Romam communem pronunciant patriam, quòd Romano subiecti imperio Romani haberentur ciues. Id quod lege lata sanxit Antoninus. Porrò, qui Romanæ ciuitatis iura non habuisset, filios in potestate non retinebat, qui uentrem insequebantur potius.

Cretensium mores. Nonnulla de Spartanis. Perioeci. Agelæ. Andrion. Cœmeterium. Calophori. Xylophori. Xenicæ mensæ. Ephori. Cosmi. Epharmiotæ. Clarotæ. Lerium quid. Oleria festa unde. Cretomartis. Dictyna. Aphæa. Carme. Item de Aegina, Lero, Ceo. De Cassio Longino critico. Hieronymi locus restituitur.

Caput XXVI.

TRansmittendum uerò paulum in Cretam insulā: eam prodit Aristoteles, uideri natam & factā, ut Græciæ totius principatu perfrui queat. Mari siquidem adiacēt ferè Greci omnes. Hęc autem in alto sita, cūctis quodammodo incumbit, quando hinc sese ingerit Peloponnesus, illinc ostētatur Asia. Quamobrē legū latori inter prima illud fuit, ut nil pręstabilius astrueret, quāsi ad libertatis rationē constituatur ciuitas. Cretensis reipublicę claritatē Spartanæ ciuitatis instituta retegunt, illam plurimum imitata. Agricolationi Spartæ deseruiunt, quos uocant Elotas. Cretenses ad eundem usum adhibent, qui nuncupantur Pericœci. In Creta puerorum habebantur conuentus, qui Agelæ appellabantur, id est, greges. Virorum autem erant conuiuia dicta Andria Syssitia, id est uiriles sodalitates. Spartæ uerò Phiditia, quæ tamen ipsa olim, ut in Creta, dicerentur Andria. In ijs utique

infimæ fortunę homines indiscriminatim cum honestioris amplioris loci uiris de pu- A blica alimonia parem consequebantur portionem apud Cretenses. Scribit Atheneus, Conuiuantibus duas fuisse destinatas domos, unam quarum diceret andrion, alteram in qua dormirent hospites, cœmeterium: in andrio duæ primæ constituebantur mensę hospitibus destinatæ, proptereaq; xenicæ nuncupatæ, mox sequebantur reliquæ. Serui muneri huic destinati uocabantur calophori, ab alijs etiam xylophori à ferendis lignis. Ephori uisebantur Spartæ, ueluti quidam tribuni plebis, quinq; numero. In Creta uerò cosini, sed numero plures, decem nanq; creabantur. Potestas utriusq; magistratus compar. Senatus in utraq; republica similis. Sed illum Cretenses uocant βυλὼ, id est, consilium. Regiam uerò potestatem ab insula excussam, in ijs quæ ad bellicum spectant usum, ad cosmos reiecere. Phiditia Lacedæmoniorum eo dissita ab andrijs animaduertũtur, quòd apud illos uiritim præscriptum quippiã exigebatur: quòd qui cõferre supersedisset, à republica reijciebatur. Liberalius in Creta citra ullam exactionem indiscretè omnibus alimenta publicitus suggeruntur. Cretensium uerò illud peculiare, ut in participatum omnium seruos admittant, gymnasijs solum, armisq; interdicant. Cretensem uictum fuisse tenuem, id est, εὐτελῆ καὶ αὐστηρόν, auctor in Lycurgo Plutarchus est, circunfertur tamen Epimenidis uersiculus, quo & apostolus Paulus abutitur,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

Quam sententiam lepidè ad syllogismum, qui ψευδόμενος dicitur, reflectunt. Signat uerò id uerbum mentientem, quia ipsum se refellat: nam Cretẽsis Epimenides fuit. Ephamiotas dici in Creta seruos legimus. Fuit & inibi, qui appellabatur Mnœus cœtus, eo fermè loco, quo fuere Thessalis Penetæ. Amphamiotas lego apud alios, sicuti à sortitione Clarotas item nuncupatos. Plurimum item laudis eorundem meditationes assequũtur, quippe ab ineunte ætate sic laboribus innutriuntur, & armorum usui, ut ad capessendam fortitudinem audaciamq; mirè proficiant. Saltatio illis quam Pyrrhicham uocant, à Curete præmonstratam, non sine belli peritia est, quando in armis ea peragitur. Nauigandi solertia illis quoq; prima, nato inde (ut Straboni credimus) adagio, Si quis iron agat imperitum, Cres nescit pelagus. In masculis amoribus ita fermè agunt, B ut ui amatum abducant, nullis persuasionum circunductibus. Qui inhibere coorian tur, turpitudinis labe non carent. Amorem conciliat non tam forma quàm roboris pręstantia. Et amasium quidem κλινόν dicunt, id est, illustrem: amantem uerò Philæthora, id est, ardentem. Legitima autem illis hæc sunt, si credimus, citra ullam prorsus fœditatem. Nec eam inficias hac parte, eius insulæ homines à ueteribus multis deformari proscindiq; conuitijs, ut qui peruersissimis forent moribus, improbitate, perfidia, mendacio, ignauia perinsignes: cuiusmodi ferè Aeginetas fuisse compertissimum est: sed & Lerios quoq;, unde illud Phocylidæ elogium: Lerij mali, non unus quidem, alter uerò minimè, sed uniuersi, excepto Procle, mali. Lerium autem, id est λέριον, lilij caput indicat: de quo lepidior Græcis concinnatur fabella, Id ausum quãdoq; de albedinis præstantia cum Venere in certamen prodire: indignata uerò dea, sic deformatum, uti asini pudendo euaserit persimile. De Cretensibus attendenda magnopere Polybij sententia: Cretẽses (inquit) terrestribus ac naualibus prælijs ad insidias, furta, rapinas, nocturnos insultus, & omnia doli genera promptissimi sunt: in prælio autem segnes, timidi, ac prorsus inutiles. Hæc uerò Epimenidis uersiculum adiuuant plurimum: quem tamẽ eleuare audent nonnulli, quod diximus. Aeginam uerò esse insulam Cycladum unam, sciunt uel pullati, quæ prius Oenonè dicta, mox ab Asopi filia Aegina, Aeaci matre sic indepta nomen fertur. Eiusdem soror Thebe ciuitati quoq; adoptauit nomenclaturã. Proinde Attico bello iussi ex respõso Thebani cognatos sibi adsumere, Aeginetas cooptarunt socios. Oenonen uerò ab Oenone item quadam nuncupatã, Græci scribunt. Vt hospitales animaduerto laudari Aeginetas, id est, φιλοξένυς. Ex quo in Nemeis Pindarus de Aegina,

Ματρόπολίν τε φίλαν ξένων ἄρουραν.

Apud eosdem Hellenium fuit promontorium, apud quod insigniter Hellenius colebatur Iupiter, quòd Aeaci filij extentis precibus sit sedata siccitas nimia æstuosaq; : uel, uti sentiunt alij, aquarum alluuies, qua uniuersa tantum non infestaretur Græcia. Verùm, quia de Creta nobis dicuntur

pleraq;

A pleraq; Hieronymi codicẽ repurgemus: nam de Grunnio uerba faciens in omnes declamãte, Creticum diceres esse Longinum, inquit. tu autem, criticum repone. Id quod ex historia parum animaduersa, fluctuante sententia, suspicatus est ex eruditorum sena tu quidam. De Longino sic scribit Sudas: Longinus, inquit, Cassius philosophus, Porphyrij philosophi præceptor, multæ eruditionis, etiã criticus fuit. Vixit Aureliani temporibus, ab eodem interemptus, quod cum Zenobia consuesset, Odenati uxore. De insula eadem illud iactatum ueteribus circunfertur, Quicquid usquam proueniat, id optimè omnium haberi in Creta. In Ceo insula lex lata olim, uti Menandri quoq; suffragio comprobatur: Qui rectè uiuere nequeant, turpiter ne uiuunto. Significabatur autem, sexagenario maiores aconito uitam finire oportere, ne reliqui cibarijs deficerentur. Cretensium tamen in liberorum educatione laus ea circumfertur insignis, quòd liberæ conditionis pueros cogebant primùm, memoriæ leges commendare, non citra melos concinnatas, ut ex musica uoluptate afficerentur: ac illæ sic ediscerentur procliuius, ne quandoq; iniustè si egissent, in inscitiam crimen refundere pergerent. Mox uerò deorum hymnis animum adijciebant. Postremò præstantium uirorum perdiscebãt laudes, opinor, ut omnium imperita ætas, exemplis obblandientibus ad uirtutem amplius incenderetur. Illa obiter adiecisse, nil obfuerit: Olerum esse in Creta ciuitatẽ, unde Oleria dicatur Pallas, & Oleria festa eidẽ dicata. Cretomartin uerò, id est, χρητόμαρτιν colunt, quæ Carmes filia fuerit & Iouis, quæq; cursu delectetur & uenatione, Dianæ grata in primis. Eam quum amaret Minos, insequereturq;, illa fugiens in retia capiendis demissa piscibus se præcipitem dedit. Sed deam fecit Diana. Eandem colunt Aeginetæ quoq;, comparuisse ipsis opinati: sed ἀφαίαν cognominant, sicut Cretenses δικτύναν. Quo tamen cognomine Diana quoq; significatur, ut in Laconicis rebus à Pausania proditum scimus.

Albanorum qui ad Caucasum sunt, mores: deq; seruis qui apud eos Sacri nuncupantur. Caput XXVII.

B ALbani, qui ad Caucasum Iberiæ adiacẽt, corpore pregrandi, nec inuenusto perhibentur, ingenio minimè fucato aut subdolo. Nummorum quoq; plurimum imperiti. Vltrà centum numerando non progrediuntur. Sicuti nec pondera norunt, aut mensuras, neq; item belli, ciuilitatis, agricolationis ullo modo gnari. Armantur tamen, exeuntq; in pugnam, sed Armeniorum more. Linguarum apud eos uarietates sex & uiginti. Aranearum illic uirus cogit ridibundos emori, interdum etiam flendo, nimio suorum desiderio. Dij apud eos, Sol, Iupiter, Luna, sed hæc præcipuè. Sacerdos eius post regem primas habet. Sacris præest seruis. Sacræ item regioni. Seruorum pleriq; numinis afflatu uaticinantur. Præcipuum ex ijs inerrantem syluis sacra peruinctum catena sacerdos annuis epulis sumptuosius saginat, mox ad immolationem producit, cui ad id muneris destinatus hasta sacra per latus cor transfigit, tum ex labentis modò concipitur uaticinium. Apud Albanos plurimus senectuti honos. Defunctorum uel meminisse apud eos sceleris loco: cum quibus tamen preciosa infodiunt, inde genti paupertas summa.

Massagetarum mores: item Tapyrorum, Bactrianorum. De Phigaleis pulchra, Caspiorumq;, ac Derbicum item ritus. Caput XXVIII.

MAssagetarum ritus eximiã præferunt cõtemplãtibus admirationẽ, deos omnes despicanẽ. Vni modo Soli rem diuinã obeunt, equo immolato. Singulis sua sunt coniugia, sed & cum alienis cõgressus, uerũ nec clãdestini: in propatulo id fit, suspensa è curru pharetra. Eximiũ apud eos mortis genus, si iam magno natu frustilatim dissecentur, ac intersitis ouiũ carnibus, mixtim uorẽtur. Morbis tabescentem interisse, calamitatis censetur genus. Proinde eiusmodi in laniatũ, ueluti impij, abijciuntur feris. Pedestri, equestriq; militia prȩsignes. Arma illis arcus, gladius, thorax cum securi ænea. Aureis succinguntur zonis, gladijs diademate porrò cultis. Aurea & equorum ornamẽta. Argento carent, & ferri rara illis copia: æris auriq; metallis fœcũdissima regione. Insulares uerò exuti seminio radicibus uictitant herbarũ & fructibus non urbanis. Indumenta ex arborũ libris. Potus illis expressus è pomis, quicunq; esse potest, succus. Quibus in palustri loco sedes

sunt, piscitio aluntur, integumenta corporum è phocarum corijs consuunt. Adiacent A Hyrcanis Tapyri. Genti mos est, ut susceptis liberis aliquot, uxores alijs item habēdas, querendæ prolis gratia, transmittant. Sicuti Catonem Portium Hortensio indigenti Martiam esse impertitum, ueteri Vrbis more, post alios cecinit etiam Lucanus. Vinū his adeò gratum, tradit Bæton, qui Alexandri fuit βηματιστής, in libro de Itineribus eiusdem, ut eo perinde ac unguento oblinerentur, quod ipsum cōprobat Ctesias quoq;. Insuper & δικαιοτάτους, id est, iustissimos esse prodit. Sed de barbaris minus fortasse mirum: quoniam Phigalei (Messenijs adiacent hi) uino eatenus adlubescunt, ut non alibi quàm in cauponis habitent, hospitibus domos elocantes cum uxoribus, hostilis tubæ ne in somno quidem sonum perferētes. Hos ut in mœnibus cōtineret, belli tempore imperator Leonides, non alia consequi ratione potuit, quàm structis inibi cauponū tabernaculis. Id quod de Byzantijs prodidit Aelianus. Superioris sententiæ Pausania auctore locupletissimo. Bactrianorum efferatos mores explicans Onesicritus, quamuis non omnino Geographus nobilis assentiatur, senio iam fessos aut etiam morbo implicitos canibus obiectari prodit, diu ad id opus destinatis, quos & proprio gentis uocabulo Sepulchrales nuncupent. Caspiorum pietas illa præcipua est: parentes, haud secus ac feras immanitate cōspicuas, occlusos & arctius asseruatos fame necare, præsertim ubi septuagesimum emensi annum fuerint. Sunt & qui ita scribant, Quisquis eam transcenderit annorum metam, in solitudine astitui: alios rei euentum è proximo curiosius inspectare. Siquidem quem aduolantes aues unguibus ac rostris cōcerpserint, uiolentius ex sandapila diripientes, felicitatis argumentum arbitrantur. Si à feris aut canibus conuellantur, non ita. Quòd si à nullo attingatur, deflent perinde ac infelicissimum. Derbices delicta omnia etiam minima, ultimò digna supplicio censent. Tellurē deam agnoscunt. Rebus diuinis fœmininum nullum adhibent, sed nec in mensam admittunt. Septuagenario grandiores iugulant, aduocato ad epulas proximo quoq;, miserrimos arbitrati, qui morbo intercipiuntur, ut scribit Hieronymus quoq;. Vetularum carnibus non uescuntur, præfocatas modo condunt. Si cui fatalis aduenerit ante præstitutam metam dies, itidem sepeliunt. B

Medorum, & Armeniorum ritus. Vermes niuium. Niuis rubentis ratio. Vestes talares quarum sint gentium. De Anaitide Persarum dea pleraq; non ingrata. Ciceronis locus explicatur pro lege Manilia. Sacarum festa. Sacadies. Medismus quid.

Caput XXIX.

MEdorum mores cuiusmodi fuerint, Persæ illos plurimū imitati, præcipuè declarant. Operimēta corporum illis sunt, tiara, cittaris, pileus, manicatæ tunicæ, anaxyrides, stola quā Persicam nuncupant. Equitādi porrò solertia, sagittas excutiēdi studiosa exercitatio, cultus, regū adoratio nō aliunde, quā ex Medis propagata. Medicorū regū est, uxores multas sibi quærere. Quē morem incolas itē montiū seruare, aliosq;, proditū est: intra septenariū substitisse numerū, nefas. Mulieribus quoq; decorū, uiros habuisse quàm plures, paucitas deformat, & infelicitatis creditur genus, præcipuè si quaternarium non excesserint. Qui ad Aquilonia reclinantur magis, ob locorum tenuitatem ex frugiferis arboribus sibi alimenta conquirunt, ex tostis amygdalis panibus comparatis. Poma item persiccant teruntq;, inde globantur in massas. Vino utuntur, quod ex certo radicum genere prolicuerint. Vescuntur & ferarum carnibus: nam mitiora pecora negligunt. Armeniorum mores medicis persimiles. Aquilonia eius tractus mirè niualia sunt. Proditur memoriæ, per montana pergētes repentè ita grumis niuium adobrui, ut nusquam emineant: exerūt illi hastilia, quæ ad eum usum comparantur, tum ne præfocentur, commeante aliquo modo spiritu. tum eo signo ab insequentibus opem implorātes, sæpeq; ita euadere incolumes. Progignuntur ex niue item animalia quæpiam, hirta pilis & rubida, quoniam & ipsa nix uetustate rubescit: quod ex Aristotele est, quinto de Animalium historijs: Apollonides uermes nuncupat, Theophanes uerò teredines mōtanas, in quibus concipiatur humor uel in potu gentibus illis gratus. Prodit quodam loco Homeri interpres nobilis Eustathius, inibi quādoq; rubentes uisitari niues, quòd loca illa sint μιλτώδη, hoc est, milto scateant, siue minio, unde exhalationum ui inficiatur

nix

A nix. Quę ratio item sanguinis copia largiore effusa, rorem reddere cruentum quadam-
tenus potest: quod apud Troiam factum quandoq;, significat Homerus, quum ψιάδας
αἱματοέσσας dicit, id est cruentum rorem. Armeniacam uestem Thessalicam intelligunt,
hoc est, talares tunicas. Quas in tragœdijs etiam Aetolicas appellare, moris est. Lon-
giores autem uestes gestare, Thessalicum putant, ex situ frigidiore ad Boream spectan
te, unde & scenici cultus prorepsere. Armenios à Phrygibus propagatos, prodũt non-
nulli, & propterea τῇ φωνῇ πολλὰ φρυγίζειν, id est linguæ sono Phrygem agere. Persicis
dijs immolant Medi, Armenijq;. Sed hos Anaitidem colere in primis, fama est, ita mo-
re condito, ut uel nobilitate præstantes eius ministerio dedicent filias, quæ inibi cor-
poris pudicitia in uulgus data, uelut inde augustiores factæ mox traduntur uiris, nemi
ne non coniugia id genus alacriter admittente, tanta sæpe humanis animis obruitur ca
ligo, concepta semel peruersissima religionum uanitate. Huiusmodi quippiam de Ly-
dorum mulieribus prodit Herodotus, quæ passim substratæ amatoribus, hospitali eos
plerunq; benignitate cõfouent, ac donis afficiunt pluribus longe, quàm excipiãt ipsæ.
Eum tamen haberi delectum, ut in turpitudinis fœdera condignos modò admittant:
ne quis forte uel litigantium aquarios (ut sic dicam) in participatum opinetur uenisse.
Quod de Anaitide Persarum dea diximus, sciendum amplius: Sacarũ festa quæ dicun
tur, eius numinis honori esse dicata, quãdo & sacer illi dies uocatur Saca. In ijs uerò tur
ba uirorum iuxtà & mulierum miscellanea largius uina ingurgitare assueuit, uel usq; ad
stuporem. Celebritatis ratio ex historia est, quòd Cyrus per temulentiam Sacarum co-
pias ad internetionem deleuisset in castris, quæ differta uino, simulata fuga, reliquisset
ipse. Iucundum relatu est: statuam ex auro solidam primum in Anaitidis templo posi-
tam, quod annales prodidere: quoniam esset illis gentibus numen eius sacratissimum.
Direptam ædem ferunt, quum bellaretur in Parthos ab Antonio, uulgata inde fama,
eum qui uiolare templum, sacrilegas admouẽdo manus ausus fuisset primus, oculis es-
se captum membrisq;, ac ita deniq; expirasse. Propterea quũ Bononiæ à ueterano cœ-
na hospitali, scitari Augustus instituisset, uera'ne essent quæ iactarentur uulgò: respon-
B dit, Eius nunc maxime cruorem exhauris Imperator: ego enim ipse sum: & quicquid
mihi est, ex ea conflatum præda est. Deam hanc sunt qui Dianam interpretẽtur, quam
à Lydis eximiè coli, Herodoto credimus & Pausaniæ in Laconicis rebus: sed Strabo
etiam ab Armenijs insigniter suspici prodit, pręcipuè Zeletica regione. nam fuit etiam
Armeniæ regio Anaitis. proinde hanc à Cicerone significari deam, puto, quum pro le-
ge Manilia, Romanos Tigranis regnum ingressos, barbaris suspicionem prębuisse scri
bit, quòd fani locupletissimi & religiosissimi diripiendi causa, in eas oras exercitum ad-
duxissent. Id parergon fuerit: medismum Thucydidi, id est μηδισμὸν dici, quum Medo-
rum partes quis fouet, ac amplexatur.

*Cappadocum mores. Cappa triplex pessimum, quid. Cur præsignia tam uitio, quàm probitate, dicantur Cap-
padoca. Cappadocius panis. Heptacometarum ritus, & Mosynœcorum. Inibi quid Mosy-
nos. Stathmi. Parastades. Allagæ. Mansiones. Vares, hoc est βαρεῖς. Item
de Tibarenis. Stammata quid. Mel quod stupidos facit.
Colchorum mores. Cap. XXX.*

CAppadocũ mores parũ excussos, parumq; ex fide habitos ueteribus, argu
mẽto est quod Sudas scribit, iactatũ uulgò, τρία κάππα κάκιστα, triplex cap-
pa pessimũ: quo gens deformatur triplex, Cretum, Cilicum (nam inde etiã
frequens Græcis uerbum est κιλικίζειν, quod est astutè maleficeq; circum-
uenire, sicuti αἰγυπτιάζειν) deniq; Cappadocum. Sed & idẽ κάππα διπλοῦν,
pro malo interpretatur. Irrepsit inde forsan simplici plebeculæ, ut præsignem cuiuspiã
prauitatem manifestius pleniusq; præmõstrare gestiens, usurpet frequẽtius, Esse illum
ex Cappadocia. Sed & in laudem enũciatur quãdoq; idipsum. Forte quoniam in Cap-
padocia, quum quãdoq; equina defecissent armẽta: moniti Apollinis oraculo indige-
næ ab Agrigento usq; seminium petiere: unde succreuerint longe præstantiora. Agri-
gentini uerò equitij gloriam, Pindaro astipulante, sacra Græciæ certamina indicant.
Sunt qui indidem seruitia item proba mitti solita interpretentur. Est & plausibilior ra-
tio alia, quam inferemus mox. Enotatũ annalibus est, quum in ea gente regium genus

interextinctum perisset, senatum populumque Romanum cõcessisse, ut sui iuris liberique A dehinc Cappadoces forent. At enim principes re uniuersa amplius perpensa, enixissimè libertatem quam concoquere nequirent, recusare instterunt, orareque, ut regem habere liceret. Romani, rem nimio plus admirati, extare quibus dulce illud insitumque libertatis nomen sorderet, recusarentque quod non cæteri modò mortales, sed cuncta animantia uitę sæpe dispendio summa expetant ui, liberum illis permisere, ut quando libertatem pati non possent, regem ut collibuisset, constituerent. In Cappadocia optimos fuisse artopœos, scribit Athenæus, sicuti & in Phœnicia Lydiaque. Cappadocius panis, mollis intelligitur, cuiusmodi in Cappadocia fieri consuerat: eum Syri, lachman uocant: à Græcis, ab teneritudine dicitur apalos. quod idem non tacuit auctor quoque. Heptacometas inuenio dici barbaros quospiam ad Ponti regionem: eos Scythicum montem incolere, Sephanus putat. Cydissam hunc intelligit Strabo. Agrestis naturæ exsuperantia hi præcipuè celebrantur. Nonnullis eorum super arbores degentibus: alijs uerò in turribus: unde & Mosynœci quoque nuncupantur: quippe mosynos, turres dicũt. Scribit in Onirocriticis Artemidorus, Mossynes canum more in propatulo peragere concubitum: quod, inquit, gentibus alijs ἄτιμον γνώμισθαι. Sunt ex Gręcis tamẽ, qui mosynos pro ligneis malint domibus accipere, sicuti Apollonij interpretes. Ad quod alluserit poeta ipse, quum inhabitare illos dicat ὑλήεσσαν γῆν, id est nemorosam terram. Sicuti animalium septa tectaque dicuntur stathmi, atque item zoostasia, & omnino agrestes domus uocantur stathmi. Apud Homerum in Odyssea, pars ianuæ ita nuncupatur: parastada appellauit tragicus poeta. Sunt & in historia stathmi, ut alibi diximus, quos intelligunt loca quieti præstituta iter agentibus. Allagas uocant alio uocabulo. Sic interualla locorum supputari stathmorum numero aduertimus. Ad hoc pertinet illud Hieronymi quoque, id interpretantis ad Fabiolam: Hæc sunt castra filiorum Israel, qui egressi sunt de terra Aegypti. quas Græci, inquit, ἀπάρσεις uocant: nos propter linguæ proprietatem significantius, mansiones. Stathmodotem, in Demetrij uita apud Plutarchum dici inuenias, eum qui militibus hospitia distribuit. Nam est stathmus, στρατιωτικὴ κατάλυσις. Sunt & propè Pitanem stathmi: unde uinum stathmitas celebratum Græcis. Stathmos apud Herodotum, & hyperthyra interpretatur Valla cardines & postes: rectius forsan facturus, si stathmi appellatione limen intellexisset. Hyperthyri uerò lapidem, qui hostio superincumbit. In Cissia regione fuit Darij stathmus nomine Anderica. Stammata uerò in ratione militari, sunt militibus in acie destinata loca: unde est illud Hieronymi parœmiæ quadam facie pronunciatum: Cur (inquit) omissis, super quibus pugna est, de stammate ac loco certaminis egrederis? Porro domus undique occlusæ, ac turrium modo sustructę uerbo τῷ χωρίῳ βαρεῖς, à Palæstinis dicuntur. In eodem mundi situ habentur & Tibareni: nam Tibarenida terram nuncupat Argonauticon secundo Apollonius. Iustissimos dicunt hos. Nec prius prælio congredi cum quopiam, quàm diem, locum, horam, ex fide hosti denunciarint. Memorabile est quod Nymphodorus scriptis mandandum censuit: si quando pepererint ibi mulieres, uiri in lectulis decumbunt, ut puerperæ apud nos, illis curiosè uxoribus præministrantibus. Tibarenos Ephorus scribit, lusum amplexari in primis ac risus, quòd in ijs maximam felicitatis partem arbitrentur constitutam. Mosynœcorum è lignis desilientium in peregrinos prætereuntes assultatio sanguinaria gentis truculentiam amplius infamat. Quin & in tam alta barbarie sceleris tamen intellectus est. Nascitur in Heptacometarum arboribus mellis genus medicati. Eius uirus haustum stupidos facit, exsternatque mentem. Hoc genere tres Pompeij cohortes ad internitionem contrucidasse illos, constat, infestis animis eiusmodi potum propinantes. Colchos dici nunc Lazos, enotatum alibi est. Sunt uerò tumidiores natura, & præter decorum natura iactabundi: nec absurdè forsan, quando non alia ferè gens gloria censetur excellentior, aut felicitate, uel diuitijs, necnon morum præstantia cum loci opportunitate. Regia illis insignia sunt, aurea corona, lapillis distincta pretiosis, longior uestis, auro intexta, calcei rubro infecti, mitra item auro & gemmis uisenda: chlamydem gestasse purpuream, illis nefas, alba uti permittitur, nec uilis tamen, quin auro intertexta utrinque: fimbrię propendentibus lapillis, & apparatu alio planè insignes.

Indorum

A *Indorum ueterum ac recentiorum ritus. Arbor tala. Herculem coli ab Indis, gigantis nomine. Acratoposiæ certamen. Bibaces philosophi. Xenocrates. Philosophorum genera duo. Brachmanæ. Germanæ. Linum Indicum. Animam qui primi immortalem asseruerint. De columbis melinis, & nymphis Meliadibus. Hypomelides. Meliæ astragali. Orontis cadauer mirum. Milium. Meline. Melij homines cur.*

Caput XXXI.

INdos ueteres ante quàm in eos expeditionem iniisset Liber pater, non alijs ferè cultos moribus fuisse, perhibet historia, quàm Scythas. Nullæ ergo illis domus, nullæ urbes, nec immortalium deorum templa erant. In plaustris transmittebatur uita non alia, quàm nomadica, nulla sacrorum cura. Non aliunde integebãtur corpora, quàm ex occisarum in uenatu ferarum pellibus. Alimenta suggerebat arboris cortex, quæ illarum gentium uocabulo Tala nuncupatur: in cuius fastigio prodeunt uelut cucurbitulæ agrestes, cuiusmodi in palmis conuisuntur. Necnon ferarum incocta caro. Diu uerò pòst, commeante illuc cum exercitu Libero patre, & inædificatæ urbes sunt, sancitæ leges, templa quoque structa dijs. Vini item ratio, ac serendi præmonstrata illis. Armorum scientia tradita, sed & unguentorum, ac satyricæ saltationis, quam Cordaca dicunt. Herculem quoque Indiam appetisse, constans fama tenet, & auctor probat Megasthenes. Proinde ab illis coli religiosius, uerùm Gigantis nomine. Iustitia inibi adeo sancta, ut proditum monumẽtis sit, ab Indis exteras gentes nunquam bello appetitas, ne quid parum iusti interim admitteretur. Sepulchra illic defunctorum honori nulla. Quando uirtus & uitæ integritas propagandæ memoriæ amplius sufficiat. Memorabile illud est: Indiam esse prorsum seruitutis expertem: nemo enim ibi uel indigena, uel externus seruitutem seruit: De Lacedæmonijs, si helotas modò exemeris, idipsum quoque narratur. Indos in septem distribui species, proditum scimus: principe loco philosophis constitutis, quibus una tantum sacrificula incumbit cura. Interim uerò & diuinacula, quando uis hæc non alij ferè contingere creditur, quàm sapienti. Si quem præsagia ter frustrentur, silentij perpetua mulcta irrogatur. Secundo loco agricolationis periti, tam à
B cæteris feriati, ut inter congredientes acies, uolantia tela, armorum strepitum, nihilominus omnis expertes curæ iniuncta sibi munia obeant, nec lacessantur uel minimo. Insequuntur hosce pecoris magistri, mox & opifices institores'ue. Quinto statuunt loco bellandi peritos, & armis tantum innutritos. Ab ijs uisuntur, quos dicere episcopos rectè possumus. Horum uerò muneris est, quid in quaque geratur parte, peruigili cura explorare, ac mox regi insinuare, uel magistratu fungentibus: sicubi regia absit potestas. Mentientibus mulcta irrogatur grauis. Sed necdum deprehensus proditur quispiam. Postremò habentur, qui iustitia culti in primis ac sapientia super republica cum rege uel magistratibus capita conferunt. Per connubia porrò genera promiscere, nefas: in sua se pellicula, intraq; modulum proprium continere se, cogitur unusquisque. Philosophia tantum neminem discludit. Mores gentis priuatim relatu haud indigni. Carbasis talaribus corpora cõuelantur. Soleis præmuniuntur pedes. Caput linteis globatur: inaures propendent, si opulentiores sint, elephantini. Sed aureis ornamẽtis nec lacerti carent, nobilioribus præsertim. Capilli cura non negligẽs: detondent tamen rarius. Mentum quoque illis intonsum: facie reliqua speciosius leuigata. Sed illud anxiè inficitur, nec fuci uniformi genere. Furti se alligasse, scelus apud eos nefarium. Literas prorsum ab Indis ignorari, plerisq; proditur. Proinde legibus usos non scriptis, ac memoriæ præsidio cuncta distribuisse. Alicubi tamen reperio, in sindonibus ab illis scriptitatum: uerùm, elementis haudquaquam peregrinis uti. Simplicitatis ac parsimoniæ argumenta plura. Lis apud eos rara. Testibus non indigent, aut obsignatione ulla. Fide plurimum tractantur omnia. Nec domui asseruandæ curiosius intendunt. Vinum nesciunt, præter quàm diuinæ rei causa. Potus illis ex oryza. Et hordeo ferè cibus. Sunt qui Indos esse Philœnos, id est uini amatores, eatenus prodant, ut Calano moriente, præter gymnica & musica ab Alexandro proposita certamina, etiam acratoposiæ, id est meraci potus, sit institutum: in quo primas occupanti, talentum foret præmium: secundas autem, minæ triginta: tertias, decem. Mortuos uerò inibi statim,

quinque & triginta, mox etiam sex. Qui plurimum bibit, ac uicit, meri chaos persiccauit A quatuor, nomen homini Promachus. Sed hunc cur miremur? quum ab hoc aditu laudis ne philosophi quidem abstinuerint: quādo tyrāno Dionysio, in festo quod Choes dicitur, aureæ corollæ præmium ei proponente, qui uini choam hausisset primus, insigne id Xenocrates arripuit. Sed Indos repetamus. Incolumitatem exercitio quærunt & perfrictionibus: adhibentur strigiles ex hebeno præcipuè corporum expolitioni, in qua deprehenduntur curiosiores. Superstitio illa in sacris plurima, non iugulandi, sed uictimas præfocandi, ne quid deminutū honori diuino cedat. Indos uerò hosce in primis deos eximiè uenerari, Iouem pluuium, Gangem fluuium, & Indigetes genios. Si à rege abluantur capilli, festa dies agitur, mittunturque dona amplissima, gestiente unoquoque opes suas certatim ostentare. Sunt qui à sapientibus eorum deos credi putent, quicquid colere adorti sint, præcipueque arbores, quarum oblæsio capite expiatur. Lunæ cursu tempora metiuntur: nec ut plerique, orbe syderis pleniore, sed ubi curuari cœpit in cornua. Indos philosophos sunt qui bifariam partiantur, ut alios Brachmanas nuncupent, quos & Brachmas uocant: alios uerò Germanas. Brachmanū placita esse, uitam præsentem credi oportere, ueluti conceptum uitalem. Mortem uerò, egressum ad ueram felicemque ijs uitam, qui rectè fuerint philosophia imbuti. Propterea meditatione multa ad mortem instrui. Item mundum habere tempus initiale, tendereque in interitum. Esse quoque globatum forma. Deumque uniuersorū opificem moderatoremque per cuncta meare. Mundi exorsus esse ab humectationis elemēto principe. Rursumque præter elementa quatuor, quintam haberi naturam, unde cœlum promicuerit, & tot tantorumque syderum præsignes, collucentes'ue oculi. Chaldæos & Indorū magos humanam animam esse immortalem, primos omnium tradidisse, Pausanias monumentis prodidit: quos multi præterea Græcorum sint insequuti, in primis autem Plato. Et in libro de Pomo, quisquis fuerit auctor, adnotatum inuenias: scholasticos qui morienti aderant Aristoteli, quum is iam exspirasset, sic uirum affatos, Qui philosophorum animas excipit, & tuam colligat, in suis recondens thesauris, uti animam addecet recti hominis & perfecti, qualem te nouimus. In philosophiæ communionem uxores non admittere: ne si improbiores paulò natura comperiantur, arcana rerum prophanis infundant pectoribus: si uerò ad bonitatem factæ, ne à uiris discludantur, diuertantque. Siquidem quibus uoluptas, dolor, mors contemptibiles fiant, non facilè seruitutem concoquere. Hoc genus esse dijs amicum, Hierocles scribit, solique desponsos præcipuè. Ab omnique abstinere creophagia, id est, carnis cibo uictuque. Agere itē uniuersum tempus hypæthrios, id est subdiales, ac ueritatem amplexari præcipuè. Lineis contegi amiculis: quæ certo nentur è lapidis genere, ignibus inuicta: sed quæ nec perpurgētur aqua, uerum ubi sordes insederint, in flammam coniecta splendescunt. Ex Germanis uerò censeri eos honore præstare, qui syluicolæ dicantur, uini, Veneris, ac omnino humanioris uictus expertes. Ab ijs proximè coli medendi peritos: quorum philosophia circa humani corporis contemplationem distingatur: uerùm, non aliunde peti medicamenta ferè, quàm ex uictus ratione. De Indis illud amplius: mulieres alioqui pudicitia celebres, elephanti tamen precio oblato, amatoribus pudorem substernere, nullo inde præfloratæ famæ dispendio. Quin laudi facinus ducitur, quòd tanti earum forma censeatur. Nuptiarum ritus non ferè alius, quàm ut ubique ferè dotis lenocinium abiūgatur omne. Virgines quum esse nubiles cœperint, in publicum à parentibus producuntur. Accurrēte (ut assolet) multitudine, libera illis datur optio, è iuuenum turba uirum sibi seligendi, quē uirtute aliqua insigniter prestantem putent. Apud Catharos Indos irroborauerat mos, uti cum defunctis uiris deflagrarent uxores. Natum id ex ueneficij crimine, quo sublatus à quapiā dicebatur maritus. Apud eos, quibus imperauerat Sophites, pulchritudo eximię uenerationis est, quo nomine infantes acriter explorāt, ecquid sint ad pulchritudinem & robur facti: neque enim aliàs educantur. In matrimonijs item cōtrahendis prætèr uenustatē cum proceritate nil curant magnoperè. Oritæ defunctorum cadauera feris obiectant uoranda. Cedrosi, inhospitales ac feri, ungues tota nutriunt uita, ferarum amicti exuuijs. Cete in cibos adhibent, quorū spinis trabalibus tecta cōtignant, squāmis tegularū uicē subeuntibus, Gedrosij ab alijs dicunt hi. In Polyhistore

A store Cedrosij. Sed uitiatum putant codicem nonnulli. In Indis porrò traduntur enasci columbæ, ut Aelianus inquit Variæ historiæ primo, μήλιναι τὴν χρόαν, id est melini coloris: de quo Hermolaus aliqua. Sunt tamen & nymphæ dictæ μηλιάδες. Nam astragali, etiam μήλια dicũtur. Milium Varro ex Græcorum thesauris produci scribit, quod illi melinem dicant. Scire tamen licet: melinem Dioscoridi, & Theophrasto esse panicum: id quod à nostris est item obseruatũ. Melios, id est μελίους, homines in Theogonia uocat Hesiodus, uel (inquit interpres) quoniam ex Melijs sint nymphis progeniti, uel quòd nati sub arborem fraxinum, quam uocant Meliam, sint abiecti. Hypomelides poma sunt, ut Gargilius Martialis asserit, cuius utitur testimonio frequenter Palladius, sorbo similia, mediocri arbore, flore candidulo, dulcedine acuto sapori remixta. Indos fuisse hominum primos, probabile Pausanias habet, si arescente mole terrena, solis ui enatum prodijt humanum genus. Fuisse item cæteris longè proceriores, uel Orontis argumento, qui Indorum generis est creditus, oraculi Clarij testimonio, Syris consulentibus, cadauere comperto in Orontis fluuij alueo, cubitorum undecim, & amplius. Nauigia Indis sunt ac Aethiopibus, nec pice lita, nec cõpacta ferro, sed laqueis arctantur. Causam facti augurantur nonnulli, quia insint in eo mari ferrum ad se pertrahentes petræ. Id haud uidetur uerum, quoniam Romanorum classibus illic res gerẽtibus, nil obuenit eiusmodi. Potior ratio est, quæ de metalli promitur inopia, sed nec aliunde inuehi licet, quando ne fiat, morte caueri traditur.

Taxilitarum mores perabsurdi in filiarum nuptijs. Carmanorum ritus.
Caput XXXII.

SEd enim quæ de Taxilitis memorãtur, etiã si perabsurda prorsum, & quæ uix impetrent fidẽ, à plerisq; censebuntur, nihilominus tam honestè prodi, à nobis posse adiudicauimus, quàm prodita sunt, auctore præsertim graui, & cui propemodũ dispudeat non adcredidisse. Esse uerò indici tractus urbẽ Taxilem, ex Strabone, Stephano, cęteris ferè, notissimum. Inibi ergo fortunæ tenuioris homines, inopia premẽte, filias habẽtes illocabiles, ut quoquo B possint, foras tamen obtrudant, ætate florem attingente, productas in foro statuũt, incinentibus tubis classicisq;, quibus alias cani bellicũ, moris est, affluente passim multitudine, adeunti propius puella corporis postica reuelat, ingeritq; mox & antica. Si hac ratione non displicuerit, nubit. Traditur & illud: functos fato uulturibus obiectari: sed & uxores in multorum uenire participatum. Carmanis id inesse peculiare, scribũt Græci, ut in conuiuijs percussa faciei uena, profluentem inde cruorem uino commisceant, atq; propinent, amicitiæ finem statuentes, sanguinem gustasse mutuum. Mox uerò unguentis caput collinere, repercutiendis uini exhalationibus.

Sogdiorum iuuenum admirabilis animi magnitudo. *Caput* XXXIII.

SOgdianã esse regionẽ, tradunt cosmographi, propè Bactrianos, cuius incolæ dicãtur Sogdij, uel etiã Sogdi. Esse uerò locorũ pleraq; inculta, & habitatoribus uacua. Cuiusmodi fuerint incolarũ mores, uel uno retegi argumento facillime potest. Quũ in eo situ res gereret Macedo Alexãder, producti ad eum sunt Sogdij ad triginta ferè numero captiui, ut facilè apparuit, & nobilitate præstantes, & corporis robore haudquaquã inter postremos. Iusserat eos ad ultimum abduci supplicium rex: id ubi animaduersum ab eis est, putares emissos uinculis domesticum repetere solum, maxima alacritate pæana patrium, adhibito & modulatiore corporis motu, more choreas ducẽtium, recinere adorti sunt. Renunciatur id Alexandro, qui mirabundus, superesse cuiquam tantum animi, tantumq; elatæ mentis, ut mortis horrorem non compauesceret, scitari ab eis perrexit, quænam lætitiæ tam importunæ, tamq; inopinæ ratio foret. At illi, Non alia (inquiunt) ratione gestimus, quàm quòd terrarum principis imperio fatalem destinatumq; sibi essent subituri diem. Quacunq; occasione alia morerentur, consueta cæteris perturbatione sortem oblatam fuisse laturos. Nunc, ut fortes addecet, mortem esse sibi in uotis: proindeq; cantu lætitiaq; lasciuire. Tum tanta animi magnitudine uersus in stuporem rex: Cupio (inquit) nosse, an sit uobis optabilis uita citra ullas inimicitias meas? At illi, nunquam inimicos egimus, uerum nos quum hostiliter inuaderes urens uastansq; omnia

hostiliter,

hostiliter, occurrimus uim repressuri. Quòd si benignitate potius, quàm diuexatione, A certare nobiscum perrexeris, dabimus operam, ne officiorū uicissitudine superemur. At rex, Verum, quibus obsidibus pollicitationes obfirmatis? Vitam, inquiunt, quam contribueris beneficio tuo, fidei constantiæq; pignori obijcimus, reddituri, quandocunq; reflagitaris. Hisce uerò illi conditionibus emissi, quam dederant fidem, obstinatis animis egregiè præstiterunt, populares suos synceriter Macedonibus conciliantes.

Assyriorum ritus. Distinguantúrne à Syris Assyrij. Ilium, Troia, Dardania, ciuitas una. Grammatia quid. Pisces deorum loco. Syrorum item mores, & Phœnicum. A quibus inuenta primum astronomia, arithmetica, geometria. De Astreò pauca. Phœnicostola iacula. Iamblichus. Adad, & Adargatis. Virgo cœleste signum. Chalcidia pocula. Siriasis quid. Sirrum. Sirrus. Sir ciuitas. Phœnigmum quid, & siræum, aut syrion. Syriscus. Cap. XXXIIII.

ASsyriorum mores magna ex parte Persici sunt. Illud peculiare, ut ei negotio destinati triumuiri, integritate cōspicui & nobilitate præstantes ea maximè ratione iam maturas uiris puellas coniugio peruinciant: nam productas palàm, conuocata per præconem multitudine, locare se eas uelle pronunciant, remq; peragunt, ut quæq; dignitate præcellit, ita elocantes principe loco. Babylon uerò, quæ fuerat Assyriæ caput, cur ab Hierònymo purpurata dicatur meretrix, etiam si Roma inibi significatur, & de mulierū eius loci impudicitia, substrato hospitibus pudore, alibi (opinor) uberius explicatum. Mos uerò genti illi peruetus, ægrotos in uijs proponēdi exquirendiq; à prætereuntibus, an morbo id genus norint remedia. Etenim nemo tam improbè malus fuerit, qui sciens nō gratè impertiatur. Coma illis haud sanè magna. In manu insignis scipio est, prominet è fastigio malum uel rosa aut lilium, uel omnino eiusmodi quippiam. Mortuorum luctus inibi, qualis fermè in Aegypto. Defunctus eorum melle conditur & cera. Assyrios præterea in prælijs capita ferreis præmunire galeis barbarico cōsertis ritu, ut penetrare eas, non usquequaq; fuerit promptum. Clypeos porrò gestare hastasq; & pugiones Aegyptijs persimiles, clauas itē ligneas ferro inductas, ac lineos thoraces, auctor Herodotus est. Sed addit, B Syros à Græcis nūcupari, à Barbaris Assyrios, uel Attyrios uerius, quod scribit Dion, in quîs uisantur & Chaldæi. Porphyrio & Acron, Quæ nunc (inquiunt) Syria est, olim adiectione syllabica uocatur Assyria. Stephanus, Babylonium tractum Assyriæ nomine intelligit: quanquam & Assyrios alteros statuit, quod Xenophon item primo Rerum Græcarum facit, Syris adiacentes: distinguit & Strabo & alij plures. Id quod in Ilio, Dardania & Troia factitatum. Sed inquit Lycophronis interpres, Dardanus ex Samothrace cataclysmi tempore ad Troiæ loca transmisit, ac condita Dardania, humanis est perfunctus, uisebaturq; inibi eius sepulchrū: at posterius Dardania, Troia, Ilium ciuitas facta est una. Syrorum gentem esse natura leuem, obseruauimus, adq; nouādas res procliuem. Inde illud in Aureliano Flauij Vopisci, Rarū est ut seruent fidem Syri, immò difficile. T. Liuius, Syri & Asiatici Græci, leuissima genera hominum, seruituti nata. Est & ludis celebritatibusq; adeò deditum genus, ut Antiocheni, quorum & maxima & felicissima urbs est, toto ferè anno tum in urbe tum in suburbijs non aliud impensius curarent, quàm ludos & festa. Historiarū quoq; sextodecimo Posidonius, Syrorū incessens delicias, oleo perungi eos precioso arguit, liniq; unguentis, diei partem maximam in grammatijs (sic autem communes uocant concœnationes) cibis saburrari & potu. At M. Cicero, qui fuit oratoris pater, Romanos Syrorum uænalium esse dicebat similes: nam ut quisq; optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. In Syria, inquit Vlpianus Digestis de Censibus, à quartodecimo anno masculi, à duodecimo fœminæ usq; ad sexagesimumquintum tributo obligantur. In Syria fluuium nomine Chalum, χάλον, celebrat ἀναβάσεως primo Xenophon, in quo uisantur pisces magnitudine insignes, ac miti mansuetoq; ingenio: Eos, inquit, deos arbitrabantur Syri, nec iniuria affici patiebantur, sicuti neq; columbas. Omnes autem Syrias uoluptatum scatere illecebris, auctor est Ammianus Marcellinus. Piscium aurata simulacra, penatium loco illis sunt. Sed & in templis argentei uisebantur pisces. Syros præterea Fortunam impensius colere, Pausanias tradit, cuius simulacrum apud Orontem concinnarit Sicyonius Euty-

A Eutychides. Sunt & Syri ad iocos & cauilla in primis factum genus. Sed & cultui diuino non incuriosè mancipatum. Proinde in Syluis Papinius,

Quod ramis pia germinat Damascus.

Incessitur tamen Syrorum gens, ut mortalium auidissima, sicuti Hieronymus inquit, necnon uafricia nimis solers, attestante idipsum adagio ex Sudę monumētis, σύροι πρὸς φοίνικας. hoc est, aduersum Phœnices Syri: ubi uersuto imponere satagit uersutus. Sunt enim in Syria Phœnices quoq;. Fuere item Syri quandoq; in hortis operosissimi: quod Plinius scribit, producta inde parœmia, Multa Syrorum olera. Phœnicum laus peculiaris in nauigandi præstantia, & purpurarum piscatu, quandò Tyriam præstare cæteris purpuram perhibent. Sidonij uerò muneris à nonnullis creditur arithmeticæ ac astronomię excogitata ratio: quoniam nauigātibus utraq; peraccommoda. Sicuti geometriam ad Aegyptios reijciunt, ob agrorum mensus identidem necessarios, nunquā non collimitijs pereuntibus, Nili exsuperantia oblimatis metis. Sed in Mercurium cœlestis scientiæ primordia renuit Manilius illis uersibus:

Tu princeps auctorq; sacri Cyllenie tanti,
Per te iam cœlum in terris, iam sydera nota.

Auctor uerò est Theon, quosdam esse arbitratos, Astræum mathematicum excogitasse primum astrorum nomenclaturam: quo argumento, astrorum sit dictus pater. Traditur illud quoq;, uetera de atomis placita à Mocho Sidonio propagata primùm. Illud obiter adnotarim, ab Pindaro eleganter dici phœnicostola iacula, quæ mittant Phœnices. Verùm, de Assyrijs illud amplius, quod libro quinto scribit Egesippus: in Iudaica captiuitate plerosq; compertos, qui bimones aureos deglutissent, quum adornarēt fugam. Id postea specie miserabili inter alui inquinamenta aurum legebant. Quod quū inspexisset Assyrius quidam, mox est in omnes propagatum. Inde dissecabantur miseri adhuc uiuentes, ac uentris euiscerabantur secreta, dum inter retrimenta aurum quæritur, duobus milibus nocte una discissis. Deum uerò Assyrij, quem summum habent ac maximum uenerantur, Adad, uerbo gentium illarum proprio, nuncupant. Significat autem non aliud ferè, quàm unum. Adijciunt & deam nomine Adargatin, siue ea sit etiam Atergatis, quod alibi indicabitur. Omnia horum numinum potestati subiecta, opinantur, solem interpretati terramq;. Argumento esse, quòd Adad simulacrum insigne radijs cernatur proclinatis, ceu uirtutis cœlestis uehiculum illi sint in terrenam adnuentes molem. Schematismo autem diuerso terræ, seu Adargatis imagunculæ confingebantur, in sublime radijs surrectis. Quod cœlesti affluxu progerminēt cuncta planè de terreno, uelut fermento. Commeminit deæ item Bassus in commentario, quod in Germanici Phænomena concinnauit, ubi de Erigone mentio est: cuius sit leonem inter, libramq; domicilium. Virginem (inquit) dici Cererem, arbitrati sunt pleriq;, spicarum quas tenet, indicio. Alij Adagartin malunt. Sunt qui & Fortunam, quoniam sine capite astris inseritur. Obiter uerò sciendum: à Nigidio Figulo iuxta M. Varronem doctissimo, Virginem dici Iusticiam, uel æquitatem. Sub sinistra quæ spicam habet magnitudine insigni, quam ideo Virgini contribuunt (quod scribit Theon) quoniam sit res præcipuè pia agricolatio. Virginem sunt, qui Ioue genitam fabulentur uelut Hesiodus, δίκη διὸς ἐκγεγαυῖα. At nonnulli Astræi filiam malunt, καὶ ἡμέρας. Ex Chalcide porrò Syriæ ciuitate, à Monico Arabe condita, propagatus creditur Iamblichus, philosophiæ mysterijs copiosè imbutus. Illud obiter adnotarim, ambigere Eustathium ab utra Chalcide ducantur pocula dicta Chalcidica apud Comicum. Siriasis ad Syros pertinet nihil: est enim eo nomine cerebri inflammatio, & panniculorum quos uocant μήνιγγας, auctor Paulus. Sirrum nuncupant subterraneam fossam, id est, cuniculum: λάκκον item dicunt. Sed & excauatio, in quam semina deponunt, eodem censetur nomine. Vbi recondantur in subterraneis frumenta, sirros intelligit etiam Varro, Sir, in Illyrico ciuitas πολυάνθρωπος. Syriscus uas plexile, in quo fici exponuntur uænales, meminit Alexis apud Athenæum. Phœnigmum septimo Therapeutices Galenus, id est, φοινιγμόν. pharmaci genus intelligit communicatum denique τοῖς ἀπονοῦσι: ex thapsia concinnatur, aut napy, ac id genus alijs. Siræum, ex Pauli monumētis, sicorū uocant decoctum pleriq;, cum defruto nomine participato: sicyon est ab Hippocrate nuncupatū.

Arabum

Arabum ritus maximè miri. Zira. Sisyra. De ratione ueneni scitu non indigna pleraq;. Item de uiperis pulchra, & palsamo, seu balsamo. Scopelissare quid. Arabarchiæ uectigal. Arabarches. Lyciarches. Syriarches. Caput XXXV. A

ARabum mores pręcipua digni admiratione: primùm, fratres honore filios anteire, traditur: quia natu grandiores sint. Omnium bonorum participes consanguinei sunt: qui tamē cæteros ætate pręcedit, dominus existit, censeturq;. Cōmunis item uxor, immò uerò una omnibus. Ingressurus ad eam baculū ante fores deponit. Moris enim est, ut baculū unusquisq; gestitet. Eo uiso, reliqui congressui parcunt. Illa tamen cum seniore noctes agere dicitur. Cum matre coisse, haudquaquam censetur impium. Deprehensum adulterum mors euestigio consequitur. Hic uerò non alius est, quàm aliunde genus ducens. Arabum amiculas ziras, id est ζειρὰς uocat Herodotus: sicut Caspiorum sisyras: unde Pactyes quoq; dicti sisyrophori. Relatu iucundum in hac mentione, quod sequitur. Erat filia regni mira specie insignis: erant & mares filij numero quindecim, quorum singuli ardentius sororem amabant: proptereaq; non desinebant per uices ad eam uentitare. Assiduis uerò illa congressibus delassata, lepido commento eludere omnes adorta est. Bacilla sibi parauit, nihilo ab eorum bacillis discrepantia: quumq; unus ex fratribus forte digrederetur, arrepto quod deposuisset baculo, confestim illa compar subiecit. Id uidentes cæteri ab ingressu temperabant. Ita aliquandiu à Venereis facta quies. Sed quum forte omnes in forum coissent, id intuitus ex eis quispiam, sororis congressum petit. Verùm, bacillo ante fores animaduerso ex more, quum fratres alios agere in foro sciret, adultero dari operam coniectans, pergit inde trepidus & ira ardens ad patrē, quid uidisset, quid pro uero afferret, nunciat. Indignabundus & minarum plenus accurrit is, baculum uidet, ingreditur, innocentem reperit filiam. Adijciamus porrò quod notandum censuit Vlpianus: Arabum plerosq; in prædia inimicorum lapides aggerere consuesse, quod σκοπελίζειν dicunt, id est scopelissare, quo significabant, interituros malo leto, qui ea colere adorti forent, insidijs illorum qui scopulos posuissent. Quo fit, ut nemo audeat, crudelitatem ueritus insidiantium. Id, inquit, grauiter persequi solent præsides ad pœnam B usq; capitis. Dignum scitu: in Arabia uim balsami magnam subnasci, uti Pausanias arbitratur: qui tamen palsamum pronunciat, balsamum minimè, in Bœotijs rebus. Amare porrò uiperas tum arboris succum, quo alantur plurimum, tum etiam umbram: nam & in odoriferis syluis serpentes, siue serpulas, ut ueteres loquebantur, reperiri frequentissimas traditum est: & scribit Bibliotheces quarto Diodorus. Vbi uerò Arabibus appetat tempus balsami succulentum excipiendi humorem, Scytalas fert unusquisq; duas aduersum uiperas: quippe inuicem ijs allisis, sono illas abigunt. Interfecisse nanque caueut cum primis, balsamo sacras opinati. Quòd si quem forte mordicus apprehenderint, fit uulnus, perinde ac ferro illatum, sed ueneni timor nullus: quādo cibis pastę odoratis uiperæ uirulentiam letalem alias, mitiore permutant potestate. Insignem quippe uenenis molliendis uel accendendis uim habent alimenta. Siquidē in Phœnicia compertum, uel halitu modò truculentioris uiperæ pernecari hominem: quod radicum illic succrescentium potentia, creditur fieri. Arabici porrò instituti, & quidem legitimi fuit illud quoq;, ut si parte aliqua regij corporis causatio se ostentasset, proximi ipsum id assimilarent: quippe censeri ridiculum, moriente rege certatim adniti, ut simul contumularentur, ni idem & in corporis præmortua parte præstarēt. Luxum regis in thus ferentibus locis eum legimus apud Athenæum, ut in dies singulos talenta impenderentur Babylonia quindecim. Illud haud prætereundum omnino: ex Arabia in Aegyptum uim animalium insignem solitam adduci, quo nomine uectigal Arabarchię celebratur Iureconsultis: cui qui præesset, diceretur Arabarches. Ad quod scienter eruditis coniectatum, id satyricum liquidò spectare, Aegyptius, aut Arabarches, dormitātibus in aurem utranq; interpretibus, ut aliàs non infrequenter. Nam sic in Epistolis ad Atticum & M. Antonius Arabarchæ fœdatur appellatione, ceu Aegyptius foret publicanus, ob exigendi sanguinariam atrocitatem. Lyciarcham tamen intelligunt ludorum præsidem, qui in Lycia celebrarentur: & Syriarchem, eorum qui in Syria.

Nabatęo

A *Nabatæorum mores. Nabaten uocari ex adulterio conceptum. Reges apud Homerum solitos sibijpsis seruire. Sarracenorum instituta. Erembi qui, & unde.*
Caput XXXVI.

NAbatæos esse feliciũ Arabum gentẽ, omnib. arbitror notissimum: à Nabate quodã sic nuncupatã Græci scribunt: diciq́ Nabaten ex adulterio cõceptum. Horum continentiã laudib. efferunt celeberrimi auctores, necnõ cumulãdis asseruãdisq́ diuitijs curam exactissimã. Illud admiratione non caret: mulctã dici publicè ijs, qui rem aliquo modo decurtarint imminuerint'ue. Augescentibus opib. honor est domino exquisitus. Rara inibi seruitia. Ministeria ex cognatione frequentiora, uel sibi unusquisq́ minister est. Quo more ne reges quidem expertes ferunt, à quibus identidem parari dicuntur conuiuia. In ijs plura duodenis exsiccasse pocula, ignominiosum. Rex ibi auctoritatis adeò dilutæ, ut nõ sibi modò, uerùm & alijs interim administret, id est, non autodiaconũ modò agat, sed antidiaconum quoq́. Cęterùm & Homerici reges eius quoq́ modi comperiũtur, ex quo item αὐτοδιάκονοι inueniuntur, id est, sibijpsis subseruientes: quando Priamus etiã ἡνιοχεῖ, id est, aurigatur. Achilles concidit carnes. Icit fœdus, immolatq́ Agamemnon. Meminit libro primo Athenæus. Nabatæorum sustructiones impendio pretiosæ. Vrbes nullis communitæ mœnibus uisuntur. Summa enim regioni pax. Equorum quibus carent, uicẽ implent cameli. Perfuncta fato corpora retrimentitiæ sordis loco illis sunt. Regium cadauer, ut ritè contumuletur, in sterquilinia deiectatur. Sol illis sacratissimum numen. In arula res illi peragitur diuina, quam in ara excitarint. Sarracenos constituit Ammianus inter Assiriam & Nili cataractas, & Blemmyarum collimitia, qui omnes à caluo (quod dicitur) ad caluumbellaces censeantur. Seminudi agunt, coloratis sagulis pubetenus amicti. Nemo unus eorum stiuam attigit, uel arborem coluit quærendo uictui. Errant semper nulla lege, nullo lare. Vita est illis perpetua fuga. B Vxores mercenariæ ac conductæ ad tempus ex pacto. Verùm, ut adsit matrimonij species aliqua, dotis nomine offertur marito hasta cum tabernaculo. Ita uerò palantur assiduè, ut alibi nubat uxor, pariat alibi, & procul liberos abducat. Victus uniuersis caro est ferina. Lac pręsto est exuberantissimum. Frumenti ac uini usus plerisq́ ignotus. Interpres Homeri quidam Erembos Troglodytas interpretatur, & Sarracenos, id est, Σαῤῥακηνούς. Dici autem Erembos, παρὰ τὸ εἰς τὴν ἔραν δύειν. quia subterranea incolant. Sed appellantur Erembæi quoq́. Ammianus idem alibi scenitas Arabas Sarracenos dici nunc opinatur.

Aegyptiorum inuenta, & eorundem ritus. Artophagi Aegyptij cur. Cyllestia. Ammonij unde Pan. seu Mendes. De suibus. Hermotybies. Cici. Calasiris quid. Laura locus deliciarum. Dulcis cubitus apud Sardis. Ochi regis historia. Omphale. Lydorum libido. Abrotonum. Laurea in potu quid. Laura ciuitas, & Croton unde. Lauria locus. Plutarchi locus in Themistocle de Lauriotico prouentu. *Cap.* XXXVII.

QVid uerò de Aegyptiorum ingenijs, deq́ eorũ doctrina sentiendũ uidetur, abundè alias exsequuti sumus. Nũc nihilo secius prolibabimus quępiã eiusdẽ gentis peculiaria, ne quid per incuriã trãsiliamus, uelut conniuentes, quod nostros libellos adiutũ eat. Igitur quia in artib. reperiendis solertẽ fuisse gentẽ eam, & in cognitione rerum indagãda sagacẽ, multi pręedicant, compertum id in literis ante omnia. Ab Aegyptijs ex cælestium rerum scientia & obseruatione anni rationem excogitatam primò: inde in portiones duodecim, quæ de lunæ nomine menses nuncupantur, distributam. Græci quidem fuit moris, tertio quoq́ anno ut fieret aptior temporum responsus, mensem interijcere, quem intercalarem dicimus. At Aegyptij, re uniuersa (uti uisum est) comperta certius, singulis quidem mensium treis dierum attribuentes decadas, euoluto deniq́ anno, quinq́ etiamnum superadijciebant dies. Traditum porrò, duodecim deorum rationem ab Aegyptiorum scientia Græcos ad se corriuasse. Primos item deorum excitasse aras, conflasse simulacra, ac tẽpla construxisse. Quin & animalium effigies saxis insculptas ostendisse. Quæ ad gentis mores spectant, & instituta à cæterorum ingenijs dissita lõ-

gè comperiuntur. Nam taceo illud: ueterum Aegyptiorum alimenta ab herbis petit, A palustriq; caule, eam quam agrosin uocant, unde irrepsit mos eadem dijs supplicãdi. Mox uerò ad piscitium transisse, ac nonnullos ad carnes, pellibus ad integumenta corporum reiectis: sicuti ex arundinibus attexebantur domus. Aegyptios Hecatæus artophagos nuncupat, qui cyllestijs uescerentur. Collestes uocat Herodotus ex olyra, id est, siligine confectos. Proditum à sacerdotibus est, à Mercurio deinde artiũ disciplinarumq; excogitatos modos. Cęterùm, ferri hęc possunt: illa, admiratione non caret. Tenet quippe fama, fœminas inibi negotia obire, cauponã exercereq; ac id genus alia pleraq; peragere. Viros autem domi se continere, quę aliàs muliebris censentur muneris, tractantes. Onera item capitibus gestare, uirorum est, humeris autem fœminarum. Vesicæ retrimenta reddunt fœminæ stantes, uiri sedentes. Ciborum superfluitates intra domestica cõsepta excernuntur. Vescuntur in propatulo, uijsq;. Sacerdotiũ nullum adit mulier: uirile habetur id. Maribus parentes alendi necessitas nulla. Filiabus autem summa. Scribunt non uti nos, à sinistro in dextrum pergentes, sed ediuerso: prædicant tamen ipsi, nos in sinistrum produci, se uerò in dextrum. Literæ eorũ bifariæ sunt, sacræ, ac populares. In deorum cultum præter cæteros studio feruntur ex superantissimo. Virilia circumcidere non diffitentur, sed rationem promunt, ut mundiores sint. Sacerdotum tota leuigantur corpora, omni prorsum decusso pilo, ne quid sordium se proferat in re diuina. Amicula linea sunt, calcei papyracei, alijs uti nefas. Aegyptiorum dij uniuersim quidem Isis & Osiris, quem Bacchum intelligant. Seorsum uerò & alij plures. Nam apud Thebas arietina facie coli Ioue traditur, quòd Herculi sese ita uisendum prębuerit, ut arietis detruncati pelle corpus obsepserit. Quia uerò Iouem Aegyptij Ammonem dicunt, inde Ammoniorum, quos Aegyptiorum atq; Aethiopum colonos prodidere, cognomen celebratum, simul & oraculi apud eosdem uulgata fama. Sed de hoc paulò item plura mox. At Mendesij inter octo deos Pana connumerant, quos priores duodecim illis opinantur. Eius simulacrum caprinam præfert faciem. Crura uerò hircina sunt, non quia talem arbitrentur eum, sed ueritatis arcanum mystico adumbratur uelamẽto. Aegyptiacè uerò Pan dicitur Mẽdes, quo nomine hircus item designatur. Quanquam est quoq; in Thracia ciuitas Mende, uel Mendis: ut est apud Apollodorum, unde Mẽdæum uinum. Sunt & in Sicilia prope Palicos Mendæ. Inter animalia antiquis obseruationibus consecrata mneuis & apis sunt notiora: mneuis soli sacer est, super quo nihil dicitur memorabile, sequens lunæ. Suilli pecoris apud Aegyptios detestatio summa. Argumentum euidens, si quis transeunter ullo modo belluam attigerit, e uestigio cum indumentis omnibus in flumine abluitur. Propterea inibi subulcis interdicitur templis uniuersis: nec per connubia quispiam cum eo genere affinitates conciliarit. Animal id nec dijs immolatur ullis, pręter quàm Libero ac Lunæ: nisi ubi plenam uisitationẽ illa facit, liberũ enim tũc sacrificium est, nec suillam carnem à mensa reijciunt. Maximus apud eos senectuti honos. Vestes non aliæ magnopere, quàm lineæ, circa crura ambitu extremo fimbriatæ, quas calasiris uocant. quanquam ibidẽ calasiries item pugnatores uocantur: sicuti etiam hermotybies. Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quam & xystida uocant: dicitur quoq; ἱππικὸν χιτῶνα, Græcorum lexicis hac in re præcipuè uitiatis. Laneas uestes intulisse templo, profanum. Scelus item, inuolutum ijs cadauer condidisse. Aegritudinum ibi non unus est medicus, suus est unicuiq; morbo destinatus. In funeribus is irroborauit mos, ut decedẽte aliquo, caput sibi muliebris familia & uultum deformet luto, excurrat deinde per urbem, ac se plangat: conuerberantur & uiri renudatis pectoribus: salinarijs mox condiendum traditur cadauer, quum odoribus, tum etiam sale: muliebre corpus domi diutius asseruatur, ne Venerea fœditate à salinarijs inquinetur, quod experimento cognitum quandoque est. Vnguenta Aegyptijs, præsertim in palustri solo, ex Sillicypriorum fructu, ipsi appellant κίκι. Cogebatur Aegyptiorum unusquisq; destinato magistratui, quo se artificio tueretur, palàm facere. Quòd si quis ementiretur, morte luebatur mendacium. Eam legem ad Athenienses quoq; tralatam à Solone, auctor Diodorus prodidit. Hortorum curam esse familiarem Aegypto: scribit ex Callixeno Athenæus: quamobrem accedente aeris tempera B

tura, florum copiam quacunque anni parte abunde suppetere, preter aliarum rationem
A terrarum. quo ductus argumento Martialis libro sexto sic iocatur,

Vt noua dona tibi Cæsar, Nilotica tellus
 Miserat, hybernas ambitiosa rosas,
Nauita derisit Pharios Memphiticus hortos,
 Vrbis ut intrauit limina prima tuæ.

Postremò, nec illud silentio inuoluendum: in numerosa Aegyptiorum regum serie, mandatum literis, etiam fœminas quandoque regnum tenuisse. Ganeata eorundem cibaria literis commendarunt multi: sed palàm facit historia potissimùm, qua proditur memoriæ, aduersus Persarum regem Ochum expedito cum exercitu irruisse Aegyptium regem, moxque à Persis superatum. Quum ab Ocho tractaretur humanè, etiam mēsæ adhibitus, ridere perrexit Persicam lautitiam, ut tanto principe indignam prorsus. At si collibeat (inquit) nosse, cuiusmodi esse deceat felicium regum mensam, impera to meis olim coquis, cœnam parent Aegyptiam. Quū adnuisset Ochus, arrisissentque plurimùm id genus cōdimenta: Malum malè (inquit) ò Aegyptie, disperdāt te dij, qui hisce neglectis, uiliores affectasti dapes. Fuit apud Alexandrinos locus Laura nomine, in quo omnium quæ ad delicias spectarent, uisebatur forum. Sicuti fuit apud Samios Laura quoque, Policrate tyranno struente: ut apud Sardis qui est, dulcis cubiti exhiberet imaginem, Lydorum in primis molliciem amplexatus. Quādo gens ea Venereorum appetentissima in hortorum amœnitate cum mulieribus congredi multum diuque consueuerat. Eorum principatum ubi arripuit Omphale, post alias irrogatas pœnas, uxores uiridario præclusas seruitijs prostituit, unde conciliatum loco nomen. Meminit Athenæus, sed & Plato in Phædro. Quo (uti arbitrantur) argumento, Dioscorides libro tertio, abrotonum etiam γλυκὺν ἀγκῶνα uocari scribit. Quum uerò ait Gellius Romanis mulieribus in potu familiaria fuisse, lauream, passum, murinā, lauream pro lora dictam uolunt eruditiores. Nā scribit Varro, Grandiores natu mulieres loram bibisse, uel garum, uel defrutum, uel passum quam dixerit murrinam Plautus, uti nōnullis placet. Crotonis ciuitatem dici Lauram, compertum mihi est, ab Laura Lacinij filia, Crotonis uxore, à quo ciuitati factum nomen. Fuit in Attica item Laurium, locus
B metallorum ferax: quod prodidit inter cæteros Herodotus & Sudas quoque. Hinc apud Plutarchum in Themistocle, Lauriaticus celebratur prouentus. quam rem aut non percepit interpres, aut neglexit: sicuti in Nicia quoque, ubi metalla in Laureotica recensentur, id ἐν τῇ λαυρεωτικῇ: at interpreti satis fuit, In agro, transferre: ni forsan de curtati codices sunt. Laura, pro uia, seu uico est apud Herodotum libro primo, ueluti per quem fluit populus.

Aphrorum ritus diuersissimi. De Maurusijs pluscula, & Cinganis. Aegidis origo, & quadrigarum. Hammata quid. Nec non de Carthaginensibus. Ammon Iupiter unde. Parammon Mercurius. Gorgia quid. Gorgones animalia. Boues retrò pascentes. Plagion schema. In Libyam remittere ægrotum quid. Cap. XXXVIII.

APhricam esse hominib. fœcundissimam, auctor probat Herodianus: proinde gentes diuersissimæ in eadem, & moribus miris maximè. Nobis omnia consectari, non est consilium, cum delectu curioso, quod hactenus fecimus, paucula ex strue cumulata precerpemus. Aphricam M. Tullius omnium uocat prouinciarū arcē, natā ad bellum contra urbē Romanā gerendum. Adyrmachidas ad Aegyptū uergentes eisdem ferè uti moribus accepimus, quibus & Aegyptij narrantur imbuti. Vxoribus in utroque crure armilla inest ærea. Caput insigniter comatum. Si quos, uti assolet, pedunculos ceperint, premordēt, ac mox abijciunt. Virgines iam maturas uiro astituunt regi. Quæ præcipuè illexerit animum, præfloratam dimittit. Nasamonum singulis de more adsunt uxores plures: cum quibus uel palàm congredi, receptum apud eos est, prius scipione præfixo. Nuptiali cœna discumbentium singulos adit noua nupta Veneris gratia. Cōgrediūtur illi, domo allatum donum contribuentes. Sicubi iurisiurandi usus ueniat, cōcipitur id per uiros qui olim apud eos plurimo uirtutum splendore enituerint. Affusis precibus ad maio-

rum monumenta, futurorum scientiam aucupantur incubantes manibus. Fidei sanctio maxima, inuicem sibi idem propinasse poculum. Cuius si inopia fuerit, è cinere idem petitur argumentum. Maurusij durissimis insueti, in paruis degunt tugurijs, ubi liceat uix respirare. In humo dormiunt nuda, si qui delicatiores paulò sunt, aliquid substernunt. Vestes pro temporibus euariasse, legibus prohibentur. nam laceras crassiores que omnibus gestitant horis. Pane carent, ac uino, quin bonis omnibus, sine quis humanior degi non queat uita. Tritico uescuntur tamen, ac siligine, hordeoq;, uerùm incocto, nec trito in farinam, belluarum utiq; more. Apud eos nefas est, uiros uaticinari. Fœminarum modò ea est functio. Nam sacrificio proprio dijs obito, antiquis non inferiora ædunt responsa. Videntur Maurusij è Phœnicia oriundi: quoniam Hebræis ex Aegypto demigrantibus duce quidem Mose prius, mox Iesu Naue filio, patrias coacti sedes linquere in Aegyptum, inde in Aphricæ ultima defugere. Argumento sunt lapideæ columnæ apud Tingen oppidum, in quis Phœnicum lingua conscriptum: Nos à facie fugimus Iesu prædonis, filij Naue. Dicuntur autem Aphricę indigenæ, quòd eis nulli sint uetustiores. Quo nomine illorum rex Antæus, est dictus terræ filius. Hæc autem ratio & Didoni Carthaginis condendæ occasionem facilè præbuit. Maurusios deniq; Cinganos appellari nunc, coniectatio eruditorum est, quòd ab Sarracenis pulsi, per omnem sint Europen disiecti. Scatet feris Garamantum situs. Tenet constans fama, auersari eos hominum commercia, immò uerò etiam aspectum fugitare. Arma illis nulla, quando nec tueri quidem se audent. Macas memoriæ proditum est, summa capitis curiosius deradere, relictis in metullio capillis, quos succrescentes circumtondent eadem cura. Possent uideri sacerdotes nostri ritum inde mutuati, nisi quod capitis corona ex Romanæ ecclesiæ institutione regnum præfert, quod in CHRISTO expectatur. Capillorum uerò decussio temporalium indicat bonorum depositionem. Gnidanum uxores fimbriarum copia perstrepunt, pretium id concubitus est, quo pluribus quæque uisatur exculta, eo plausibilior eius forma censetur, ceu quam adamarint innumeri. Machlyes comam in occipitio connutriunt. Auses uerò capronas è fronte demisisse, gaudent. A' uirginibus honori Mineruæ, quam B indigenam arbitrantur, certamen æditur quotannis: arma, lapides sunt, fustesq;: si qua ex ictu decesserit, falsa censetur uirgo. Quæ omnium præstantissimè deprælia-ta est, à cæteris Græcæ condecoratur armorum facie. Subuehiturq; curru per Tridonidis ambitũ paludis. Putant uerò Mineruam Neptuno prognatam, & palude eadem. Coargutam uerò grauius à patre, indignabundamq; inde, adoptandam se Ioui insinuasse. Promiscuus porrò illis, ac ferarũ prorsus more passiuus cũ mulieribus congressus. Troglodytas Aethiopum inenarrabili pedum celeritate mirantur rerum conditores. Non articulatior illis uox: uerùm qualis in uespertilionibus inauditur, stridor. Cibus non aliunde, quàm ex serpentibus lacertis' ue, ac omnino reptili genere. Lybicum uerò institutũ id idem est, ut quos in uenatione uel pugna elephantes attriuerint magnificè sepeliant, ac hymnos præterea concinãt. Quorum id sit argumentum, ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι τοὺς ἀντιπάλους γενομένους θηρίῳ τοσούτῳ, id est, uiros esse bonos, qui tam atroci belluæ ex aduersum steterint: quod mors gloriosius comparata ἐντάφιον sit τῷ θαπτομένῳ. Atlantes proprijs carere nominibus tradunt, solos hominum, quod nobis compertum sit. Hosce memorant orientem execrari solem, ac omnifariam ingerere conuitia, quia ipsos perurat, & inutilem reddat regionem, caloris ex superantia ambustam. Aphris porrò pastoribus mos ille uetus est, quadrimis filijs uerticis uenas aut etiam temporum, lana quam succidam dicimus, adhibita, inurere, compescendis è capite fluctionibus. Proptereaq; inter omnes prosperiore uti se putant ualetudine, ac re uera eiusmodi comperiuntur. Quòd si amburendis uenis fortè spasmo corripiantur pueri, inspersam hirci urinam, præsentissimum malo remedium arbitrantur. Aphras mulieres super uestem nudas gestare caprarum pelles fimbriatas, ac rubrica litas: unde apud Græcos defluxerit Aegidis appellatio. Quadrigarum item morem indidem in Græciam demanasse, produnt. Sepeliendi ritus à Græca non ita abiungitur consuetudine. Risu non caret, quod in more Nasamonibus est, qui sedentium habitu mortuos astituunt, id ipsum & inter moriẽdum curiosius attendentes, ut sedẽtes expirent. Aphros porrò

A porrò traditum est, gentem esse ad omnem aurã spei mobilem, atque infidam. Numidas ante omnes barbaros in Venerem effusos. Ammon celeberrimum est Libycis numen, cui de pastoris nomine, à quo illi primò erectum simulacrum est, appellationem factam, in Messeniacis rebus auctor Pausanias est, sicuti Babyloniorũ Belus ab Aegyptio quodam Belo creditur nuncupatus. Scitu uerò dignum: dici non Iouem modò Ammonem, sed & Ammoniam Iunonem. Quin & Parammon Mercurius colebatur in Libya quoq;, sed ita, ut Elei in Peloponneso eisdem pariter rem obisse diuinam memorentur. Pindarici interpretes id produnt modò: ab Libycis Ammonem nuncupari Iouem, atq; sic etiamnum coli. Hammata in frictionis ratione pro fascijs accipit Galenus: His, inquit, de causis etiam τῶν ἁμμάτων circumactus fieri cõuenit, quos fricantes circa totum uentrem adhibent. Maxyes in parte capitis dextra comam enutriunt, in sinistra decutiunt. Minio linunt corpora, seq; à Troianis propagatos, fabulantur. Oblinuntur colore eodem Zygantes, quibus ex simijs alimenta sunt. T. Liuius perfidiam Pœnis attribuit, quam uel Punica maiorem in Annibale fuisse, scribit. Cicero calliditatem: sicuti numerum Hispanis, robur Gallis, artes Græcis, Italis sensum, Romanis pietatem, ac religionis sapientiam. In floridis Apuleius Carthaginem miris efferẽs laudibus: inibi pueros omnibus imbui disciplinis, scribit, quas & ostentẽt iuuenes, doceant senes. Esse porrò Carthaginem eius prouinciæ magistram uenerabilem, Aphricæ Musam cęlestem, camenam togatorum. Carthagine imperatores tollebantur in crucem, si prospero euentu, prauo consilio rem gessissent. Carthaginensium iuuentutem uidetur nõ citra probrum Ennius tunicatam dixisse: quoniam primùm tunica nõ uterentur Romani, mox substrictam admiserint, breuemq;, citra humerum desinentem, quam uocant exomida. Carthaginensium item mores incesit Plutarchus, ut amarulẽtos, tristes, subditis graues, in terroribus haudquaquam generosos, in ira peragrestes ac feros, pertinaces in ijs quę semel cõplacita sint, ad lusum & gratiam immites asperosq;. Pœnos esse acutissimam gentem, Columella scribit. Scitu uerò dignum: Carthaginem ueteribus dici quandoque caccaben, id est, κακκάβην: quod illarum gentium lingua equinum indicet caput. Ad quam rem Virgilianum illud ex Aeneidos pri-
B mò alludere, neminem (opinor) fallit. Mifnam dici Carthaginensium nauale, compertum nobis est. Illud hîc obiter subnotarim: esse in Libya Gorgonas animalia κατωβλέποντα, id est, semper despectantia, ouibus creduntur agrestibus similia, aut uitulis, sicuti quidam uoluere. Pestilens ijs est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec innocentior ab oculis radius manans, ubi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, spectarint aliquid. Cognitum id à Marij militibus aduersus Iugurtam bellantibus. Esse item in tractu eodem Herodoto auctore, boues opisthonomos, id est, retro pascentes, id exprimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturq; inima: tametsi historiã cõuellit Athenęus sub aliena persona, quoniam à nullo præterea historicorum sit comprobata. Gorgia, id est, γόργια, ad Gorgonas pertinent nihil: nam dicuntur eo nomine Doriensibus histrionum personę. Est & schema similiter desinens, quod gorgion dicunt: cuiusmodi apud Thucydidem historia prima,

φαίνεται γὰρ ἡ νῦν ἑλλὰς καλουμένη, οὐ πάλαι βεβαίως οἰκουμένη.

Est apud eundem schema item plagium, ubi quid ita enuntiatur, uti ad unum referri queat, queat & ad alterum. Sicuti quum interpres ait, dici hęc ab Themistocle ualent, sed & ab Thucydide. Illud uerò Galeni ex Therapeutices quarto, aduersus Thessalũ & assectatores: Si, inquit, medicaminum series numerosa cum diætę ratione nil prorsum ægritudinem alleuarit, ἀποπέμψουσιν εἰς λιβύην τὸν ἄνθρωπον, id est, in Libyam hominem remittent. Historiam (opinor) latentem complectitur. Ex classicis quippe auctoribus id exploratius est, homines in Aphrica salubri esse corpore, ac plerosq; dissolui senectute, morbumq; haud sæpe superare quenquam.

Clepsydræ notiones plures. Hydrologium quid. De clepsydrio item. Iupiter Ithomatas. Ephydor. Ithomea festa. Diametri notio recondita. Plutarchi locus explicatur in Demetrio. Quid sit per diametrum moueri. Aristotelis obscuritas illustratur. Cap. XXXIX.

CAeterùm relictis deniq; gentiũ moribus,quos miscellanea quadã ratione ac promiscua,ut se inter legendũ obtulere,prętexuimus, ad institutũ, ueluti postliminio redeamus.Atq; illud attingamus primũ:clepsydrã dici quãdoq; Astronomicũ organũ,horas metiens.Clepsydris, inquit Martianus,lunę magnitudo cognoscitur.Hydrologia uidet̃ appellasse Cleomedes in tractatu de Cęlestiũ orbiũ contẽplatione,quibus solẽ dimetiebantur. Pausania uerò auctore,scimus in uertice mõtis Ithomes arcis Messenensiũ,unde Ithomęa dicantur festa Iouis, ἰθωμάτα honori dicata,fontem fuisse nomine Clepsydram, in Arsinoen fontem alterum influentem:credo,quia quandoq; exundet, quandoq; deficiat. Fuit & in arce Athenis eodem nomine fons ita nuncupatus,quòd flare incipientibus Etesijs impleatur:flaccescentibus autem,desinat:cõsimili ferè ratione,qua Nilus. Propterea de M.Antonio scribit Appianus in Parthico:Athenis profecturum ad bellum, ex sacra olea sibi sertum pręcerpsisse:porrò & ab Clepsydra uas aquę plenum detulisse ex precepto secum.Legimus & Metichen scortillum Clepsydrę cognomentum sibi adoptasse,quũ ad Clepsydram concubuisset,ac uniuersa defluxisset aqua.Euboli quoque poema dictũ legimus Clepsydram,quod auctor prodit Athenęus Dipnosophistarum libro tertio ac decimo.Qui clepsydræ æqualitatem custodiret, ephydor dicebatur.Quia uerò est horonomicon uas clepsydra, hinc præfinito dicentes, ad clepsydram id agere,pronuntiamus.Ex quo Cicero:Cras ergo ad clepsydram. Hinc διαμεμετρημένην ἡμέραν dici à Græcis audias. In tres autẽ partes distribuebatur aqua, una quippe agentis erat,rei altera,tertia iudicum.Diametrum uerò appellarunt,quod à iusta deficit dimensione:ut est apud Dinarchum in Callistrati Isangelia. Ex quo Plutarchi uerbis lux infert̃ plurima in Demetrio,cuius filius in Thebarũ oppugnatiõe, quũ plures frustra cædi aduerteret,eo nomine querebatur apud patrem.Qui commotior, τί δυσχεραίνεις inquit ἢ διάμετρον ὀφείλεις τοῖς ἀποθνήσκουσι; quid molestè fers, an diametrum trucidatis debes? Hanc doctrinam non est interpres assequutus.Nec illud negligendum,quod primo de Animalium historijs prodit Aristoteles:animalia τετράποδα καὶ πολύποδα moueri κατὰ διάμετρον. Nam diametrum lineam item dicimus ab angulis B quadrati ad angulos transeuntem oppositos.Multipeda uerò,dum stant,quadrangulam planè formam delineare uidentur:uerùm,in progressum, non per rectam lineam pedes protẽdunt,ut homo,sed à dextro in sinistrum,uicissimq; à sinistro in dextrum. Diametrus,inquit Martianus,Latialiter distermina dicitur. Clepsydram graphicè Apuleius expingit.Clepsydrij auscultationes inuenimus apud Philostratum,quibus Adrianum Tyrium ascriptum refert,ab Herode Attico,tanquam rei maximè arcanæ. Item Pausaniam Cappadoca unum ex ijs fuisse scribit, qui clepsydrij participes forẽt, quos(inquit)aliqui uocaut διψῶντας, id est,sitientes.De clepsydræ porrò ratione in encyclijs quæstionibus Aristoteles.

Vocabulum lutra quàm uarias recipiat notiones.Elytron. Anelytra, Luntæ aues,ac conisticæ.Elutriare. Labandria. Luter. Lura. De lutrophoris,& corriuatis à lutra dictionibus.Hydrophores puella. Hydrophoria festum. Erinnys unde.De aquiminarijs: aquarijs item,ac Cerere Lusia,& Erinnye, Arione equo. Neptuni & Cereris eiusdem fabella.Puncta.A' punctis.Neptunus cur Hippius,& deus maris.Neptunus item Hippodromius. Lusius fluuius,& Gortynius. Aquatio,aquatus,adaquare.

Caput XL.

LVtras sunt qui in nostris literis aquas immundas dici à Grecis interpretentur,opinor inde adductos, quia Sudas λοῦτρον exponit, τὸ ἀπόλουμα τὸ ῥυπαρόν. Sunt & lutræ fibrorum è genere,quas nunquam mari accepimus mergi.Hasce uerò etiam lytras(Varrone auctore)dicimus,quia radices arborũ in ripa succidãt,quãuis possit uideri etiã à luẽdo lutra nuncupari,quòd aquis se lutet,quoniã enhydris Græcè interdũ nominetur.Elytron uerò crustam dicũt pennas superuenientem,quasi uagina inclusas,ut in scarabeis: nã inde anelytra dicuntur,quæ detectas habent pennas,uti apes.Luntæ uocantur aues, quæ auãdi usu non carent:sicuti conisticę mersantes se puluere,uelut pulueratrices.Lutra Græci genere neutro etiam balnea dicunt.sicuti etiam lutronas,ut Xenophõ. Balnei uerò

A uerò aquam lutrion, ut Aristophanes ἐν ἥρωσι, noua etiam comœdia lutas. Inuenio & lutrophorum appellari, qui nouis nuptis lauacra deferebat, Athenis quidem ex Callirrhoe, aut ex Enneacruno, alibi uerò undecunque. Puerum genere propinquissimum eo fungi solitum munere, scribunt nonnulli. Fœminam uero in eo usu intelligere uidetur Pollux. Quin & in Veneris templo apud Sicyonios uirginem, quæ annuo fungatur sacerdotio, lutrophoron dici Pausanias scribit. Nymphica item lutra fuisse dicta, reperio. Erant & sui defunctis, qui celibem transmisissent uitam, lutrophori, id est, pueri hydriam tenentes, qui super monumentum astituebantur. Lutra uas item apud Latinos. Vnde Elutriatum uellus apud Plinium, quod de uase in uas tralatum est, quod transuasare item dicitur, sed rarius. Elutriare lintea ex Laberio apud Gellium, pro lauare positum uidetur. Sicuti Labandria, quæ ad lauandum sunt data. Luteridiũ sunt qui Latinè labellum interpretentur: alij & capulam. Putant ex eruditioribus aliqui, à lura dici elutriare uerbum: id uerò est os culei: unde & lurcones, capacis gulæ homines. Apud quosdam luter uas est, quo miscetur aqua uino. Eius comminemit Hieronymus in Iouinianum. Et quoniam de aquis mentio est, aquarios lego nuncupatos hereticos quosdam, qui aquam offerebant solam in calice sacramenti. Apud Ciceronem in Epistolis familiaribus à Celio concinnatis, uidentur esse aquarij, qui aquam circumferunt uenalem. Nisi ego, inquit, cum aquarijs & tabernarijs pugnarem, ciuitatem ueternus occupasset. Iuuenalis,

Veniat conductus aquarius.

Aquaria prouincia in Cicerone aduersus Vatinium, Cura est quæstoris, præfecti mercibus, quæ uel mari uel omnino aquis subuehuntur, ne quid exportetur. Sed & publicis aquis præfici solitos quosdam, scimus. De quibus quandoque fit senatusconsultum factum, ut quum eius rei causa extra Vrbem forent, lictores binos, & seruos publicos ternos, architectos singulos, & scribas, & librarios, accensos & præcones totidem habere liceret. Hosce dici quãdoque aquarum curatores animaduerto, interdum & aquarios. Iulius Frontinus, Ille aquariorum tollendus reditus, quem uocant punctam. Et B mox docet, fuisse quendam qui appellaretur à punctis. Pertinebãt & ad eãdem aquarum rationem, qui uocabantur uillici, castellani, silicarij, tectores. Sed hæc fermè ministeria erant. Alibi Frontinus aquariorum fraudem nominat, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum usum deriuare deprehendisset. Super qua re Cælij Rufi ædita quoque legebatur oratio, cui titulus fuit de Aquis, ubi aquariorum dolo, irriguos agros, tabernas, cœnacula perpetuis salientibus coarguebat instructa. Vnde illustratur Cælij eiusdem locus, de quo diximus. Qua in parte mirari quiuis potest interpretum uanitatem, sepius in uado herentium, aut prora illisa uel suppressa etiamnum naui, uix enatantium. Memorabile illud quoque, ad institutum quod pertinet præsens: aquarum Athenis prefecturam Themistoclem gessisse, compertisque nõnullis, aquas per dolum corriuasse, quum damnandos curasset, ex mulctatitia pecunia eneum puelle cõflauit simulacrum, quam hydrophoron uocant, ab Persis mox Sardis tralatam, & in Matris deum templo collocatam. Leguntur hæc quidem in Plutarchi parallelis, sed non citra scaturiens mendum. Fuit Athenis festum quoque hydrophoria, lugubre, in eorum memoriam, qui cataclysmo perijssent, meminit Apollonius. Aquiminaria uasa apud Põponium Iureconsultum ab aqua deducuntur, ut sint ad abluendas manus instrumenta: quæ escario argento contineri putat. Scribit Herodotus historia prima. Aquiminaria duo Apollini Delphico fuisse à Crœso oblata, aureum argẽteumque. A Grecis περιῤῥαντήρια nuncupari uidentur. Aqualem cum aqua, ubi in Curculione Plauti legimus, notionem arbitror manifestam. Aquarium in Pomponio Digestis de Seruitute rusticorum prædiorum, esse locus uidetur, unde ducitur aqua in fundum riguum. Sunt & aquilices apud Callistratum. Aquarios inter seruitia computat Digestis de Fũdo instructo legato Vlpianus: Hostiarij (inquit) topiarij, dietarij, aquarij domui tantum deseruientes continebuntur. Quod ad Eustochium scribens comprobat Hieronymus, In lignarios, inquit, & aquarios damnauit. Aquationem pro irrigatione accipit Palladius, qui & aquatam mulsam dicit, aqua dilutam multa. Nec adaquare uerbum uulgò frequens idem reformidat. Lusiam, id est, λουσίαν, inuenio cognominatam Cererem

 in Arca.

in Arcadia apud Thelpusam, quòd olim ei quærenti filiam congredi concupisset Neptunus, id ut uitaret dea pudica in equã se deformauit. Dolo percognito, deus equum induit, ac mox Cererem adijt. Quæ initio factum tulit permolestè: inde ira desita, Ladonis aqua expetiuit relui. Hinc producta cognomenta duo: nam Erynnis nuncupari cœpit, quoniam indignari apud Arcadas ἐριννύειν dicitur. Ex ablutione uerò Lusiæ prorepsit appellatio. Sunt qui Lusiæ ibi simulacrum non Cereris esse coniectent, sed Themidos toto (quod aiunt) cælo incõsideranter aberrantes. Et concubitu eo natam ferunt puellam, cuius nomen non initiatis enuntiasse, nefas arbitrabãtur. Natum item equum Ariona. Qua ratione Hippion Neptunum Arcadas putant cognominasse primùm. De Arione hoc intellexisse in Iliade Homerum uolunt, A

οὐδ' εἴκεν μετόπισθεν ἀρίονα δῖον ἐλαύνειν,
ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν

Sed & in Thebaide sic legimus,

ὥς ἄδρηστος ἔφευγεν ἐκ θηβῶν εἵματα λυγρὰ
φέρων σὺν ἀρίονι κυανοχαίτῃ.

Sunt qui tradant, omniũ principem Neptunum equos domuisse, arte etiamnum equitandi excogitata, unde cognominis nata occasio. Sicuti etiam deus est maris habitus, enauigandi scientia mortalibus communicata, classe quoque conflata primùm, cui sit à Saturno præfectus. Id quod Cretensium placitis continetur præcipuè. Fuit & Thebis Hippodromij tẽplum Neptuni: quod Chrysippus ex carmine significat Pindarico ex Isthmijs. Hippij cognomen inde productum, arbitratur Phurnutus, quod mari celerrimè iter peragatur, uelut equorum functionem subeãt naues. In Arcadia interluit Gorna uicum fluuius initio Lusius cognomento, quòd natum ibi Iouem abluerint, mox Gortynius, cuius aqua creditur omnium frigidissima.

B

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad ornatissimum doctissimumque Angelum Bragadinum, patritium Venetum, ac Dominicani instituti professorem reuerendum, Præfatio decimanona.*

EST genus hominum (si modò tales appellandi homines, & non potius sub humana specie, belluæ) uenerande pater, qui in uniuersum omnes liberaliores oderunt disciplinas: existimantque naturali quodam habitu facilè se posse secernere uerum à falso, æquum ab iniquo, honestum à turpi, & (ut paucis dicam) omnia rerum discrimina uidere. Ad quorum opinionem si conniuere uellemus, quanta perturbatio rerum omnium consequeretur? quanta confusio? Nam maximas uirtutes clarissimasque disciplinas iacere omnes necesse esset tam barbara dominante scientia. Non sunt igitur huiusmodi homines audiendi: nec tam rationibus (quas reijciunt) refellendi, quàm ut insani ad cognatos & affines deducendi, uel Anticyram deportandi, qui artem ipsa natura certiorem ducem excludunt. Sunt item alij qui literarum cognitionem libenter amplectuntur, sed nonnullo-

A nonnullorum uel prauo iudicio persuasi, uel proprio naturæ uitio inducti, non putãt hanc παιδείαν quam tum rectam ad bonas artes institutionem, tum humanitatem appellare possis tam necessariã, ut summopere de ea sibi comparanda solliciti esse deberent. Quorũ etiam nisi iã pridem explosa sententia esset, malè cũ rectioribus ageretur literis, atque dolerẽ uicem patrui mei, qui bonam uitę partem in hisce studijs consumpsisset. Sed me recreat pręstantissimorũ hominum & institutum & auctoritas, in quorum iudicio & mihi conquiescẽdum censeo. Nam in prisca ecclesia & hac nostra, qui summi semper habiti sunt, ij magna cum laude in his etiam literis uersati sunt. Id confirmatius ut credam, facit Origenes Adamantius, in quo uiro tanta fuit eruditio, ut etiã acerrimi hostes sanctissimę religionis nostrę, quales Porphyrius, Proclus, alij, faterentur eum exactissimam omniũ liberalium disciplinarum cognitionem tenere. Facit Eusebius Pamphili: faciunt Gregorij, alter Nazianzenus, Nyssenus alter: atque huius frater Basilius uerè Magnus, qui post acceptũ baptisma rhetoricẽ professus est aliquãdiu quod munus adeò magnificè impleuit, ut Libanius sophista celeberrimus, suas declamationes Basilij censuræ subijceret, Nazianzenus magnificentius contempsit: quantum tamen & in hac parte potuisset, ostẽdunt orationes tanto artificio elaboratæ, ut ueluti Christianũ quẽdam Demosthenẽ agnoscas. Hic tamen non rhetoris sed theologi cognomẽ tum promeruit. Huc nõ aduocabo inter Latinos Tertullianos, Cyprianos, Hieronymos, Augustinos, & quos multos habet nostrum, uel hoc solo nomine felicius, seculum. Legisti opinor (cuius iam mẽtionem feci) Basilij commentarium de Gentilium libris legẽdis. Expendisti (ni fallor) quid cõsilij dederit nepotibus, quibus optimè consultum uoluit. Frangatur igitur tot tantorumque uirorum auctoritate, istorum peruersitas ac parum liberalis opinio: qui quum ad nullam partem humanitatis aspirare possunt: nec alios quidem id debere facere arbitrantur, & quod propter ignauiam se assequi posse desperant iudicio factum uideri uolũt. Nec tamen eò spectat oratio mea, ut cuperem grauioribus de manu excussis literis studiosos perpetuò hic hærere, sed ostenderem quàm non obfuerint tractantibus sacra, quantumque potiùs præ-B sidij, ubi cum cauillosis congrediendum hæreticis, attulerint: quòd quum multi, tum tu Angele doctissime, ac Venetæ nobilitatis præcipuum decus, omnium optimè uides, quippe qui in hoc spatio magna cum laude decurristi, & iam maiore cum admiratione res maximas administrasti: ut nobis dubitandum relinquas, maior'ne in te scientia rerum an peritia sit literarum. Et ut nullum non liberalium artium genus tibi discẽdum cognoscendumque censuisti, ita religionis & bene uiuendi studia tanquam præcipua tibi proposuisti ac delegisti. Quod cum antea minimè ignorarem, proximè tamẽ ex sermone ac prædicatione affinis mei Ioannis Mariæ Goretti hominis integerrimi & utriusque nostrum amicissimi illustrius nescio quomodo apparuit. Qui uir tuam prudentiam, morum uitæque constantiam ac sanctimoniam ita admiratur & extollit, ut me quoque ad uehementius te amandum inflammauerit, utque ad eum quo te cõplexus eram amorem, magna iam fieret accessio: quamobrem quum in id toto pectore incumberem, ut dispicerem quippiam quod instar arabonis esset initæ amicitiæ, & perpetuæ meæ in te symbolum obseruantiæ, optimum factu sum arbitratus, si nuncupatione huius deciminoni libri animum erga te meum testificarer. Sunt enim in hoc opere quàm plurima à tuis studijs non abhorrentia tractata loca, quum ex omni philosophia tum hac nostra sanctissima Christiana. Tu uerò pater uenerande suscipe hilari uultu hunc librum tibi inscriptum, tesseram noui amici, sed qui officio & obseruantia nulli ueterum sit concessurus. Vale.

Rhodigij, septimo idus Nouembris, anno sesquimillesimo quadragesimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI DECIMVSNONVS. A

Alopeciæ morbo unde factum nomen. Hydrocephalæ affectiones. Pericranos. Quid Alopecium. Alopecades. Vulpio. Vulpis fraus. Scolios. Scolopes. Scolopomachærion. Cerdo. Cynalopex. Cinados. Smila. Bassarus. Bassæ. Scolecum, id est, uermium species. Alopeconesus. Apollo Epicurius. Scandalum unde. Bassiadæ. Aethon uulpes cur. Alopeces. Psyæ.

Caput I.

ALOPECIAM morbum inde dici, Galenus arbitratur, quũ alibi, tum apud Hippocratẽ Sententiarũ libro sexto, quia uulpina sit affectio: quod approbat item Paulus Aegineta libro tertio, ubi in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit. Idem erat ophiasis: sed hęc à serpente (inquit Galenus) cui subsimilis est, nominis rationem ducit. Ex succi prauitate utraq; res cõsurgit, quẽadmodum & madarosis, id est, glabritas. Plura in Cornelij Celsi de Medicina lib. sexto. Cęterùm, quod in Gręcis monumentis ad hũc usum comperi, minimè dissimulandum: Est, inquiunt, pathos psiloticum, hoc est, decutiens pilos morbus, alopecia dictus, ex proprietate urinę animalis eius. Vbi. n. lotium id fuerit affusum, euestigio infructuosus efficitur locus arescentibus herbis, nec succrescentibus nouis. Morbum hunc inuenio ἀλωπεκίασιν dici quoq;. Verùm, uberius ut ista prosequamur: circa cutem capitis (inquit Galenus) se se promunt affectiones hæ, μελικηρίς, meliceris, atheroma, id est, ἀθέρωμα: in extimis uerò alopeciasis. Sunt & hydrocephalæ affectiones. Earum species nouimus quatuor: aut enim coit aqueus humor in cerebri meditullio, & panniculi: aut pãniculum inter, ac os: aut inter os, & pericraniũ: aut in ossis, & cutis medio. Pericranos (inquit in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοί, Galenus) est pellicula neruosa totum complexa craneum. Verba ipsius hæc, περικρανός ἐστιν ὑμὴν νευρώδης, περιειληφὼς πᾶν τὸ κρανίον. B Ambeuntes uerò cerebrum panniculi μήνιγγες dicuntur. Eos finit idem, σώματα νευρώδη καὶ ἀρτηριώδη. Lego alopecia item uulpium lustra rectè dici. Alopecades uerò uafer est. Vulpionem nostrates uocãt, & in Apologetico Apuleius. Nam Cicero de Officijs primo fraudem uulpeculæ attribuit, uim leoni. Proinde Lacedæmonius Lysander, quũ ei uitio uerteretur à nonnullis, quòd fraude subinde agere uideretur, Quo (inquit) leonis peruenire pellis nõ põt, uulpinã assuisse haud dedecuerit. Huiusmodi uerò uafricie insignes homines ac panurgos, ex interpretatione Procli Diadochi, scolios uocat Hesiodus, id est, tortuosos obliquosq;, ubi ait σκόλιον ἰθύνει, hoc est, scolium dirigit castigando, & ad simplices reuocat mores. Scolopas uerò dicũt Græci surrectos palos, ex qua (opinor) similitudine inter chirurgica organa reperias apud Galenũ scolopomacherion, uelut cultellulum dixeris pali imagine. Nam smila in eodem usu esse uidetur cælũ. Scolecas autem uermes interpretamur, quorum species aliquot. Nã qui sunt in uirẽtibus lignis, ac humectis, uocantur θρῖπες, qui in aridis tripes, uitium dicũtur ices, cornuum ipes, leguminũ troges, uestium σῆτες: sicuti chartis qui adnascuntur, appellãtur tilphæ. Scolon & scandalum (inquit Hieronymus in Pelagianos) apud Græcos, ex offensione ac ruina nomen acceperunt, id est, ab σκάζω. quod est claudico. Sunt qui scandalum interpretentur offendiculum. Vulpem porrò dici item à Græcis cerdo, notissimum arbitror, à cerdosyne, quæ astutia est, maximè fallens. Sed & cerdos astutiam indicat uulpinam. Aristhanes in comœdia cui titulus ἱππῆς. δόλιαν κερδώ, πολυΐδριν. hoc est, dolosam cerdo, multisciam. Philostratum quendã lasciuiuscule se ornantẽ idẽ Aristophanes uocauit κυναλώπεκα id est, cynalopeca, ex cane ac uulpe concinnata dictione, nisi ad Cynnã scortillũ referre malueris. Cinados tamen, inquit Theocriti interpres, uulpes nũcupatur à Siculis, παρὰ τὸ κινεῖν δ' ἀναιδῶς, id est, ab impudenti motu, uel

A quia dolosè motet: meminit pro Ctesiphone Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latinè opinātur nonnulli. Martialis, Venator capta marte superbus adest. Sunt qui eo nomine ferā quamlibet intelligāt: alij, paruum animal genitalia nūc proferens, nūc retrudēs: quod Aristophanij interpretes adnotarūt. Refert Harpocratio, cinadion dici à Siculis uulpem. Est itē apud Sophoclem cinados. Eo quoq; nomine nauis Menelai gubernatorē nuncupatum, Pausanias scribit: cuius fuerit monumentum in promontorio, quod in Laconia uocant ὄνου γνάθον, id est, asini maxillam. In Sude lectum monumentis est, uulpē apud Herodotum nuncupari bassarum. Bassarica, ut ex Grecis cōperi (scripsit Dionysius Apher, seu Milesius, ut alij uolūt) opus multa obscuritate insigne. Bassæ autem locus est in Cotylio monte prope Phigaliam in Arcadia, ubi celebratur Epicurij Apollinis templū, nato inde cognomine, quòd in pestilēti morbo tulisset opem. Qua ratione ab Atheniensibus dicitur Alexicacus. Bassiadę autem celebrātur in Aegina, generis auctore Basso, etiā si apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore. Alopeconesus uerò insulę nomē est, uel (ut inquit Stephanus) Hellespontiæ Cheronesi ciuitas: inde ex oraculo adepta nomen, ut ibi Athenienses ciuitatē conderent, ubi uulpium catulos comperissent. Est & Alopecia insula Straboni lib. 10. Illud deniq; ex Pindarico scitum carmine est, τὸ ἐμφυὲς, οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. id est, insitum ethon uulpes, morem haud exuit, non item amplius fremēs leo. Aethon uerò nuncupatur uulpes, ut uaframentis ignita: uel quia dicatur lampuris quoq;. Alopeces medicis caruncule sunt lumbis circūiectę: quas item psyas dixit summus eiusdem artis auctor Hippocrates: etiam si psyas Hieronymus renes interpretatur.

Asciam cruribus illidere, quid. De Antiphonte, ac Dionysio. Dolabellàne dicatur, an dolobella. Dolabra quid. Cap. II.

B ASciam cruribus illidere, ex Apuleij doctrina per parœmiam dici de ijs uidetur: qui ipsi sibi mala accersunt impinguntq; aut spontè aut per temeritatem: quod genus nimio plus frequens est. Sæpe etiam per libertatis exsuperantiam. Ad quod scita hercle & digna quæ non prætereatur, ex Philostrati sophistis suggeritur nobis historia. Siquidem Dionysio Siciliæ tyranno amplius scrutante, ubi terrarum exquisitius haberetur æs: respondit sophistes Antiphon, ut erat ingenij extemporalis, semperq; in numerato, Optimum se nosse Athenis, ubi erectæ starent Harmodij & Aristogitonis statuæ. Fuerant uerò hi tyrānicidę. Innuebat Antiphon, esse itidem Dionysium ab eiusmodi hominibus dignum qui contrucidaretur. Verùm, dicacitas tum petulans tum nimia, homini malè cessit, ac inter alia euidens peperit exitium. Asciam nonnulli etiā dolabram dici rētur, unde inclinetur dolabella, ut secunda syllaba prorsum habeat A, non O, ut ferè uulgò receptū est. Quod Cæcilius Minutianus Apuleius in libro de Orthographia, monumētis prodidit. Cæterùm, est item rusticum instrumentum dolabra, quo in ablaqueationib. utūtur rustici. atq; item glebis dissipandis inter arandum. Sed & dolabris subruta Sagunti mœnia, T. Liuius scribit.

Craterem Helenæ habere prouerbij formam. Nepenthes Homericum quòd nam sit. Pista medicamina. Epipasta. Christa. Item nepenthes auscultationes. Antiphon cognomento Nestor. Alypiæ ars. Cap. III.

CRaterem Helenæ, apud Philostratum eundē prouerbij forma enuntiatū, animaduertimus, de ijs quæ nobis ęstuationē mentis leniunt, solicitudinem sedāt molliūtq;, & differenato animo, ac frōte erugata exporrectaq; curarū obliuionē inducunt. Ita enim in Sophistarū uitis, in epistola ad Antoninū legimus conscriptum, πολὺ φρόντισμα ἀπὸ ἄριστε τούτων, καὶ τὰ ἄχθη σοι κουφιῶ τῆς γνώμης, ὥσπερ ὁ κρατὴρ τῆς ἑλένης τοῖς αἰγυπτίοις φαρμάκοις. Qualis uerò fuerit crater hic, uerbis potissimum Plinij ex uicesimoquinto Naturalis historiæ percipi facillimè quadamtenus potest: Homerus (inquit) primus doctrinarum & antiquitatis parens gloriam herbarum Aegypto tribuit, herbasq; Aegyptias à regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes obliuionem tristitiæ afferens, & ab Helena utique omnibus mortalibus propinandum. Porrò sunt ex diligentioribus, qui rimati exactius, cuius nam modi foret pharmacū id, ex quibusq; concin-

concinnaretur, suspicati sunt esse buglossam: propterea quòd de ea sic prodiderit Ga- A
lenus, καὶ τοῖς οἴνοις ἐμβαλλόμενον εὐφροσύνης αἴτιον γίνεται. id est, uino iniecta hilaritatē inducit. Scribunt medicorum scientissimi, euentus mirabilis eam celeri ratione, quòd sanguis inde clarior fiat, expurgatiorq́, porrò & cor cōfoueatur, à quo mox & hepar: id autem sic affectum laudabilem sanguinem producere, unde cooriatur lętitia. Medicamenta uerò hoc genus dicebantur pista, id est, πιστά, iuxta Aeschylum, quòd ebiberentur uelut ποτὰ uel πόματα. Erant & quæ uocarentur epipasta, quoniam inspergerentur: postremò & χριστά, quæ litu proderant. Tres uerò hæ pharmacorum ideæ Homero celebrantur in primis. Dignum item relatu, quod enotatum reliquit idem Philostratus: Antiphontem illum, qui à persuadendi potentia Nestor est cognominatus, nepēthes auscultationes promittere solitum, quando nullus tam atrox est, infestusq́ dolor, cuius uellicationes ciuili eloquentia nō lenire modò, sed excutere etiam quiret. Ex quo arbitror Plutarchum scribere, ab Antiphonte excogitatam τὴν ἀλυπίας τέχνην, id est, artem alypíæ: quæ uox tristitiæ carentiam indicat.

De Archytæ tabella seu Platage Plangon. Nympha. Dagys. Item quid crotalum, & crotalus. Crocala. Cocalia. Ascari. Lumbricorum species. Ascarophori. Ascarides. Ciriæ. Cirrhas. Teniæ. Ascalabus, & galeotes. Cirrhus color. De Platagonio quæpiam non inscita, & Telephyllo, ac Anemone. Phennis quid. Partiliter. Platice. Cap. IIII.

ARchytæ fabri tabella in Gręcis plerunq́ auctorib. celebrata, quē habeat usum, egregiē Politicorū octauo, præmonstrasse Aristoteles uidetur, ad uerbū ferē ita prodēs: In simul, inquit, necessarium est, pueros re quapiā distineri exerceri'ue. Proinde Archytæ tabella rectē admodū & scitē fertur excogitata: exhibēt em̄ pueris eā, ut eius detēti lusu, nil eorū quę sunt domi oblædant comminuant'ue, quando insitum pueritię, nusquā quiescere. In quo tamen etiam atq́ etiam commonendi sumus, in codicibus Gręcis ita adnotatum reperiri, καὶ δεῖ τοὺς παῖδας ἔχειν τινὰ διατριβήν, καὶ τὴν ἀρχύτου πλαταγὴν οἴεσθαι γενέσθαι καλῶς. B
Vbi Philosophus hic platagen dicit, quam Aretinus tabellam nobis reddidit, translatiuē nimirum ac defunctoriē interpretatus. Id cur, nondum comperi: nisi quòd buxeā quandoq́ fuisse platagen, ex Leonidæ tetrasticho, ubi πυξινέα nominatur πλαταγή, animaduerto. Sic autem habent primores uersus,

> Εὔφημόν τοι σφαῖραν, εὐκρόταλόν τε Φιλοκλῆς
> ἑρμῇ ταύτην πυξινέην πλαταγήν.

Græci tamen finiunt, esse instrumenti speciem platagē sonori & obstreperi ex ęre: unde illud, ὁ δὲ πλαταγὴν χαλκοδόταμον ἐπλατάγει.

Sunt qui putent platagen æneum esse crotalum, Apollonius eius mentionem facit,

> Χαλκείην πλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ τινάσσων
> Δούπει.

Plangona inuenio in Græcorum doctrina, sed eo nomine ornatum intelligūt puellarē, nympham item nuncupatum, & dagyda. Sunt qui coronā uelint capiti concretam: alij Veneris effigiem, ἀπὸ τοῦ πεπλάσθαι ἐκ κηροῦ, quòd ex cęra compingatur. Crotalum uerò doctissimi interpretātur calamum scissum propriē, ac studiosius cōparatum, ut efficere sonū queat, si quis uerset manibus: unde & masculino genere crotalus dicitur, qui lingua est expeditiore, ac uoce sonanti, & propē tinnula, loquaci quoq́: sicuti Eustathio credimus, qui ex testa, ligno, ære, cōcinnari solitum scribit crotalū. Inueni qui crotalum intelligant instrumentum musicū, quo in deorū cærimonijs utantur Aegyptij: & à uerbo Græco inflectant κρούω, quod pulso est. quāuis non desint, qui pro plaustro resonanti accipiāt. Quidam annulum interpretantur ex ære, qui ferreo quatiatur baculo: unde illud ex poetica officina,

> Coppa Syrissa caput Graia redimita mitella,
> Crispum sub crotalo docta mouere latus.

Dicuntur & quibusdam fluminum calculi lapilli'ue crocala. Nam cocalia, id est, κωκάλια, sunt inter animalia quæ testa conteguntur, sicuti limaces. Sunt qui crotala dici quoq́ ascaros putent. quanquam & sandalia quædam eodem censentur nomine. Ascarophoron uerò, φορτηγὸν interpretantur, id est, onera ducentem gestantem'ue. Ascarides au-

A des autem, ut in parerga excurramus protinus, Galeno sunt lumbrici minores, uermibus similes: nam qui oblongi uisuntur latiq;, uocātur κηρίαι, quòd assimilentur κηρίοις, ut dicemus. Nuncupantur ratione compari & ταινίαι. Sunt tamen Athenæo pisces sic nuncupati: at quum apud Eupolim legimus tæniopolim, id est, ταινιόπωλιν, zonas uēdentem muliebres intelligendum Græci arbitrantur. Sunt & lumbrici rotunda specie ac σπιθαμιαῖοι, aut etiam maiores. Lumbricos uniuersum ἕλμινθας appellant. Ciriæ uerò, seu κηρίαι, inde nominis rationem habent, quoniam cirias uocant Greci institas, sed & zonas, quibus reuinciuntur lectuli. Aristophanes in Auibus,

οὐδ' ἂν χαμευνῇ πάνυ γε κηρίαν ἔχων.

Dicitur ciria item σπαργάνωσις, id est, fasciatio. Cirrha da οἴνην, id est uitem, appellauit Nicander, τὴν μέλαιναν ἄμπελον, id est, nigram uitem. Cirrhum, colorē rufum intelligūt: sicut hypocirrhum, subrufum. Cirrhum dicere uermiculum potes, quòd colore medio est inter album nigrūq;, ex Dioscoridis decreto. Ascalabum uerò, seu ascalaboten, ab Atticis galeoten dici, tradit Nicandri interpres: Videtur autem (inquit) esse lacerta, in quam fertur deformatus Abas Metaniræ filius ab Cerere, quam à matre susceptā hospitio is molestè tulerat, simul & institutam illius honori rem diuinam risu fuerat prosequutus, & in deam immurmurans nescio quid. Quod ad infantium lumbricos attinet, sciendum ex philosophi placitis, nullū animal in cibi concoctione, quæ in uentriculo efficitur, procreari, quod asserunt nonnulli, sed in reliquijs cibi putrescentib. quæ à natura respuuntur, formata, uentriculum petunt, concoctio in uentriculo perficitur, in aluo excrementa putrescūt. Cæterùm, ut ad platagen redeamus, eam fuisse pueritię dicatam, in Symposiacis testari Plutarchus uidetur: Si autem (inquit) dare non oportet, ueluti pueris interquiescere nescientibus, hastam uel ensem, sed platagen & pilam: sicut temulentis ferulam tradidit deus, leuissimam mollissimamq;, ut feriant quidem, uerùm non lędant. Hinc adagij forma obrepit non inscita, ut arbitror, aduersum eos,
B qui prudentiæ inopia, aut ingenij obtusa quadam hebitudine, uel etiam, ut sæpe ętatis uitio repuerascunt, uelutiq; ad lusus redeunt pueriles, hosce enim ad Archytæ platagen eleganter recidisse pronuntiamus. Eam uerò fertur Archytas excogitasse primus unde & appellatio ducta. Platagonion uerò, inquit Pollux, nuncupatur crotalum, sistrumq;, quo utuntur nutrices, dum lenire infantes cupiunt, qui difficilius consopiantur. addit, Amantes quoq; platagonio lusitasse. Hoc uerò Græci quidam interpretantes ita accipiunt, esse platagonium papaueris, & anemones herbæ folia ἀπὸ τοῦ πλαταγὴν ἤχουν ἠχῆν, id est, à sono quem collisa faciunt: ijs siquidem periclitabantur, ecquid amasijs suis forent grati, essetq; affectus mutuus. Siquidem pollici imponentes ea, & indici, mox collidebant. quod si percrepuissent, aut ruborem cōcepissent, quo nomine Rhodia uocabāt, amari se augurabātur: sin minus, ut frustrati ingemiscebant. Idipsum uerò planè significat Theocritus hisce uersibus,

ἔγνων πρᾶν, ὅκα μοι μεμναμένῳ, εἰ φιλέεις με,
οὐδὲ τὸ τηλέφιλον ποτεμάξατο τὸ πλατάγημα,
ἀλλ' αὔτως ἁπαλῷ ποτὶ πάχεϊ ἐξεμαράνθη.

id est, cognoui uel prius, quando periclitante me, an amarer abs te, neq; telephyllon insonuit collisum, sed uanè molli in brachio conflaccuit. Vbi telephyllon poetę illius interpretes esse autumant papaueris ramum, cuius folijs intra manum collisis, ex sono (ut diximus) de amore coniectabant, dictumq; putant, quasi δηλέφιλον, quod amorem præmonstret. inde sunt, qui non per Υ, sed per Ι, scribendum astruant. Alij putant esse, ῥίζιόν τι θαμνῶδες κάτωθεν ἀναβαῖνον τρίκλωνον. Dioscorides libro secundo, andrachnen syluestrem aliquibus dici aizoum scribit, aliquibus etiam telephion, cui sit excalfactoria uis & ulceratoria, quam poeta significarit. Apud Aristophanios enarratores in Equitibus, inuenio uerbum πλατυγίζειν signare peculiariter, sinistræ platagoniū imponere, moxq; dextra impacta, sonum elicere. Quod aūt de anemone commeminimus, scribūt nonnulli ex Gręcis, ex Adonidis sanguine prognatam. Sosibius ait, apud Laconas esse anemonias, quæ uocentur phænides: ni φαινίδες fuerit rectius, quo pilæ signantur lusus. Platicem appellant eruditiores, tractatū quo uniuersim ac-

pinguius imbuuntur rudes, informanturq́, ut mox partiliter subtexatur doctrinæ ratio. Firmicus: Debet (inquit) is qui instituitur, primum platice imbui, ut ijs apertiorib. A leuioribusq́ compositus atq́ formatus secretiora deinceps genituræ confidentius cõsequatur.

Athenodori & Philostrati iudicium de Iulio Polluce. Cap. V.

Athenodorum legimus, cauillatum genus dicendi minus altis subnixũ radicibus, Iuliũ Pollucẽ esse ueluti Tantali hortos dictitare solitũ, rem uidelicet leuiculam, & momenti non magni, quęq́ esse aliquid uideatur, quũ sit nihil ferè. Sed & Philostratus de eodẽ ita sibi scribere permisit: Pollucẽ (inquit) Naucratitem ambigo, doctum 'ne appellem, an imperitũ, an qđ fatuum fortè uidebitur, doctum pariter & indoctum.

Byzantij laus præcipua. Byzantios fuisse οἰνόφλυγας, id est, uinolentos. Macedonis Philippi dictum præclarum. Cap. VI.

Byzantium Thraciæ ciuitatem perillustrem, utriusq́ linguę monumẽtis celeberrimam, sors Delphica uel pręcipuè extulit, quę scitantibus Megarensibus ad eam pertinens reddita, fermè sic est,

ὄλβιοι οἳ κείνην πόλιν αἰπεινὴν οἰκήσουσιν
ἀκτῆς θρηικίης ὑγρὸν παρ᾽ ἄκρον στόμα πόντου.

Felices uerò futuri pronuntiantur uiri, qui Thracij littoris ciuitatem habitabunt ad Pontios. Quanquam non me fallit, Byzantios ita quandoq́ à Græcis conuelli, ut acolasti dicantur, id est, intemperantes: quippe qui in Venerem ferrentur præcipites, & uinum. Quod in Varia historia recẽsuit Aelianus, illos plurimum in caupona solitos uersari prodens: proinde ἐκ τούτων, inquit, ἔξεστι νοεῖν, ὅτι καὶ πρὸς ὅπλα, καὶ πρὸς πολέμους ἀλλοτριώτατοι διάκειντο Βυζάντιοι. Narratur illud quoq́, Quum uehementius obsidione premeretur Byzantium, nec in mœnibus contineri tamen ciues possent, quod in tabernas ex more diuerterent uinarias, Leonides eorum dux ad mœnia excitari cauponas imperauit. Quo effectum sophismate est, ut in officio continerentur Byzantij. Approbantur uerò hæc Damonis quoq́ auctoritate. Subscribere & Menander uidetur, B ubi ait, μεθύσους τοὺς ἐμπόρους ποιεῖ τὸ Βυζάντιον, ὅλην ἔπινε τὴν νύκτα. Illud adiecero obiter, Argiuos item ac Tirynthios & Illyricos quoq́, ut uini cupidiores à grauissimis Græcorum incessi plerunque. Denominatum uerò Byzantium creditur à conditore Byzante, uel quòd ductor classis quidam fuerit Byzes nomine. A Byzanto rege uocari Byzantium, scribit Diodorus. Diu autem pòst Constantinopolis nuncupata, & noua Roma. Felicitati ac pulchritudini ciuitatis, Macedonis Philippi calculus plurimum item suffragatur. Auctor quippe in Sophistarum historia Philostratus, Ductãti aduersus Byzantios instructissimas copias Philippo, Leonem sophistem obuiũ se ingessisse, atq́ ita scitari institisse: Quid tibi (inquit) factum, ò imperator, qua'ue nostra exstimulatus iniuria in nos proruis armatus? At Philippus: Quoniam (inquit) patria tua omnium speciosissima ciuitatum, in suos amores me facilè pellexit: proindeq́ ad deliciarum mearum portas appropero, signa illaturus. Sed, inquit Leo, amatores qui redamari postulent, armis minimè grassantur: neq́ enim bellica, sed musica expetunt organa, qui amori student. Citharœdus Stratonicus esse Byzantium dicebat Græciæ μασχάλην, id est, subalam. Sicuti Rhodios esse prædicabat albos Cyrenæos, & procorum ciuitatem quum illos animaduerteret spatalonas & thermopotas, id est, fluere delicijs & calidum haurire: Heracleam uerò Androcorinthum: Leucadios putres Corinthios: Ambraciotas autem Membraciotas.

De Pythagora enotantur pluscula: item quibus argumentis comprobetur fuisse magus. De boue Empedoclis. Numæ instituta cur credantur Pythagorica. De Pythagoricis plura, & qui Pythagorij uel Pythagoristæ. Cap. VII.

Pythagoram philosophum, quem ut diuinum uirum suspicit, & admiratᷣ Plato, ea fuisse sapiẽtia legimus, ea mẽtis acie, nunquã non collimãte, insuper & animi bonitate, ut consulentes nũquam falleret, salubria semper forẽt illius mõita. Hinc effluxit appellatio nobilis, ut Pythagoricus diceretur

A retur tripus: tanquam uera nihilo secius, quàm Apollo, essari cõsuesset. Ceterùm inde quoque diuino quodam afflatu, uiro ipsi inditum nomen, Aristippo tradenti credimus. Sed & augurem fuisse, lectum est, ac uaticinijs ab eo auctoritatis plurimum adoptatũ. Verùm enimuero nil tam exquisitè afformatum, nil adeò amussitate aut graphicè concinnatum, compositum elaboratumque cura peruigili, cui rubiginis non affricetur aliquid, aut loliginei succi labecula sordidior allinatur. Etenim comperti nobis cauillatores nescio qui, aut caniculæ, qui uiro aliàs corypheo propemodum, magicæ uanitatis crimen inustum uelint. Ea seu uera sint seu falsa, hisce nostris commentationibus adglutinasse, uisum operæpretium est. Timon Phliasius, sicuti auctor Plutarchus est, ita super hac re sibi scribere permisit,

Πυθαγόρην δὲ γόητας ἀποκλίνοντ᾽ ἐπὶ δόξας,
Θήρῃ ἐπ᾽ ἀνθρώπων σεμνηγορίης ὀαριστήν.
Pythagoramque tuere magum, qui nomine flagrans
Pergeret eloquijs homines captare uenustis.

Proditur item memoriæ, quum superuolantem susurraminibus magicis excantasset aquilam, ita deduxisse, ut mitem redderet, ac prorsus cicurem. Propterea Ammianus: Pythagoras (inquit) femur suum apud Olympiam aureum ostentabat, & cum aquila colloquens subinde uisebatur. Ad hæc si quando gallum gallinaceum plumantem cãdidius comperisset, ueluti fratrẽ (si credere libeat) amplexabatur, amabatque. Legimus id quoque, fuisse ursam quampiam feritate conspicuam, magnitudine inusitata, quæ uisentibus modò horrorem incuteret. Eam uerò uir hic accersitam demulctamque apud se aluit. Mox dimissurus, ueluti conceptis uerbis, iureiurando (ut sic dicam) adegit, nulli animantium cunctarum, damno oblæsioni'ue futuram. Abiens illa in syluas se coniecit suas, summaque fide, quod inter homines quoque perrarum est, in quod adiurata recesserat, præstitit. Hinc fortè Pythagoricam necromantiam per literarum numeros & lu-

B næ solitam exerceri, recensuit Augustinus. Narratur certè idem Pythagoras, bouem ubi prope Tarentum conspexisset fabaciam segetem morsicatim corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco insinuasse, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens busequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui uidere scholarũ id genus expériens, obeas uicem meam. Eueſtigio Pythagoras auribus sese admouens, sui artificij quæpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientissimus bos, ut ab eo qui amplius saperet, edoctus, lacerare mox segetem destitit: quin etiam in futurum eiusmodi pabulo abstinuit: sed & bubulum desijt obsequium, factusque de rurestri colono ambulator urbanus, Tarenti placidè consenuit, de manibus hominum uictitans, ut solida demum ac plena admiratio fiat. Verùm, ut ista iam resecemus, Pythagoram proditur memoriæ, quum noui quippiã excogitasset in geometria, Musis bouem immolasse: quod (inquit apud Ciceronem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare uoluerit, ne aram sanguine conspergeret. Cæterùm, auctor idem M. Tullius est, tantum existimationis apud suos esse adeptum Pythagoram, ut si quid affirmarent in disputando, quũ ex eis quęreretur: Quare ita esset, respondere non uererentur, Αὐτὸς ἔφα, hoc est, Ipse dixit: ipse autem erat Pythagoras. tantum opinio præiudicata poterat, ut etiam sine ratione ualeret auctoritas, quæ obest plerunque discere uolentibus. Desinunt enim suum iudicium adhibere. Id habent ratum, quod ab eo quẽ probant, iudicatum uident. Obiter uerò illud adnotarim in Gręcorum commentarijs obseruatum, ἐκεῖνον & αὐτὸν capi pro nominibus proprijs: nam & Homerus Thetin inducit sic dicentem,

Τίπτε μ᾽ ἐκεῖνος ἄνωγε μέγας θεός.

Et apud Aristophanem αὐτὸς dicitur de Socrate. Scribit in Magia Apuleius, Pythagoram proximè Metapontum, in Italiæ littore, quam succisiuam Græciam fecerat, quum à piscatoribus euerriculum trahi animaduertisset, fortunam eius boli siue iactus emisse, ac precio dato, mox irretitos pisces mitti iussisse. Id cur factum à uiro philosopho, supersedit Apuleius explicare. Plutarchus in Sermone qui est, Quo quis pacto etiam ab inimico iuuetur: Fieri solitum uideri uult, ut per ea tacitis uelut ambagibus

insinuaretur, à crudelitate abstinendum semper, & moderationi insuescendũ, plus habendi resecta cupiditate. Mirātur historici, unde nam fieri potuerit, ut Romanos in participatum Pythagoricæ doctrinę aduocarit Pompilius Numa, quum eo posterior aliquanto agnoscatur Pythagoras. Verùm amplius perpendenti mihi id sanè haud uidetur dissentaneum, Pythagorica instituta non ferè alia fuisse, quàm quæ in magna seruarentur Græcia, ante illum multa annorum comperta serie: factum uerò, ut Pythagoræ nuncuparētur sacra, quòd ea is rationibus pręfulcire adortus sit primus, ac muniendo luculentiora facere planioraq́. Pythagoram uiuum fuisse à Cyloniis exustum, Plutarchus idem prodidit. Factum hoc Laertius scribit in Milonis Crotoniatæ domo à quodam, quem in disciplinam admittere abnuisset. Scitu uerò dignum illud, ex Pythagoræ instituto propagatum: Empedoclem quandoq́, ubi Olympia uicisset equis, qđ animatis ex præscripto abstineret, ex myrrha, thure, aromatibus aliis bouem concinnasse, quem ad panagyrin conuenientibus distribuerit, quod parœmiæ quadam imagine usurpari à nobis potest, in iis quæ de saccaro passim coaptari conformariq́ animaduertimus. Lego deniq́ in Græcorum thesauris, Pythagorę sectatorum quosdam fuisse contēplationi rerum sic omnino addictos, ut inde nuncuparentur σεβασικοί, ceu uenerabiles quidam, Nonnullos autem humanis, ex quo & politici sunt appellati. Alios porrò mathesim amplexatos, tum geometricam, tum astronomicam: quo nomine mathematicos esse uocatos. Nec id prætereundum, eos qui cum ipso congrederentur Pythagora, dici Pythagoricos: horum uerò discipulos, Pythagorios: cæteros autē, Pythagoristas.

Mineruam cur Lacedæmonii Chalciœcum uocent. T. Liuii & Plutarchi codices emaculantur. Chaleopus. Chalcotypus. Thalamus æneus. Delphicum templum æneum. Item fori Romani tectum. Chalcidicum. Cap. VIII.

CHalciœcum fuisse Pallados cognomentũ Spartæ, certatim Gręci ferè omnes tradidere. Id cur sic, uideri ambiguũ pōt, ac indagine certa perquirendũ. Ne uerò inscitior quispiã diutius scrutatũ eat, quid ex mutis (qđ aiũt) mihi cōpertum magistris sit, pergã hinc promere. Dictã igitur sic glossularii interpretãtur, uel quia domũ haberet æneam, quam uocãt οἶκον, aut quia ex Eubœa Chalcidenses fanum construxere. Templi eo nomine post Thucydidem libro primo, meminit Aemylius Probus: in id Pausaniam confugisse memorant, atq́ inibi interisse, matre etiamnum principe, audito filii scelere, ad occludendum illi egressum lapides ingerente. Meminit & in Parallelis Plutarchus in historiæ eiusdem explicatione. Sed & in Commentatione, quæ est περὶ ἀδολεσχίας, hoc est, de loquacitate, addita item historia altera templi spoliati, & lagenæ inanis ibidē ab expilatoribus relictæ. Quin & nono Variæ narrationis Aelianus, & in Laconicis rebus Pausanias, qui eandem poliuchon esse arbitratur, id est, πολιοῦχον. Templi substructionem à Tyndaro institutam primo tradit, mox & filios perficere adortos non quiuisse, destinatis ad opus Aphidnæorum spoliis. Cæterùm, multis annis pòst perduxisse ad umbilicum Lacedæmonios, ex ære simulacro cōflato, cuius auctor fuerit Gitiadas uir indigena, qui & cantica cōcinnarit Dorica, & pręterea in laudem deę hymnum. Porrò esse inibi quoq́ alterum Palladis templum, quam dicunt ἐργάνην. Quin ad sinistra Chalciœci erectum item Musis sacellum, quod non clangentibus tubis, progrediãtur in prælia Lacedęmonii, uerùm tibia, lyra, cithara pręcinentibus. Sed ad rem. Taceo nanq́ in dextris Chalciœci eiusdem Iouis simulacrum planè omnium antiquissimum, quę ænea habeãtur. Hisce uerò fulti auctoritatibus, quis calculum adiicit Græcorum schola uniuersa, commonemur, ut T. Liuii codices temporum iniuria decurtatos, & librariorum inscitia maculosos extergamus, & genuino restituamus candori. Ita enim libro trigesimoquinto ab Vrbe condita, scriptum passim lectitatur: Aetoli circa Chalciotem, Mineruæ id est templum æreum, congregati cæduntur. Reponendum censeo Chalciœcum, expungendum Chalciotem. Consimile irrepsit in Plutarchi libros mendum, apud quem in Agidis & Cleomenis uita sic legitur: è regibus Agis quidē in asylum, quod Chalcicon uocant, Cleombrotus autem in Neptuni templũ confugit. Substitue

A si itue ut in Liuio, Chalciœcum, crasa dictione nihili & adulterina. In libro eodem Plutarchus tradit, Leonidam esse Chalciœci supplicem factum: sed interpres locum integrum præterijt. Mentio ędis huius in Plutarchi eiusdē Apophthegmatis est frequens. Chalcodontis phanum in Attica, recenset idem in Theseo. Chalcopus Erinnys firma dicitur, infatigabilisq;. Chalcotypus plaga est illata ferro. Erat & χαλκοῦς θάλαμος apud Argiuos in subterraneo ædificio. Eum struxerat custodiendæ filiæ Acrisius, quod scribit Pausanias. At demolitus fertur Perilaos tyrannus. Sed & templum quandoq; Delphicum ex ære factum, Græci scribunt. Quin & Romæ forum magnitudine quidem fuit insigne, sed in primis, quòd æneum esset tectum. Propterea nō mirandum magnopere, æneam fuisse ędem Pallados. Chalcidicum esse genus ædificij, ab urbe Chalcidia nuncupati, auctor est Festus. quo forsan argumento Minerua Chalcidica regione Vrbis nona, statuitur à P. Victore, amplius tamen uidendum.

Chalceum quàm multa signet apud Græcos. Chalcea Festa, seu Athenæa, uel Pandemus. Exchalciare uerbum. Chalceati dentes. Orichalcum Chalcenterus cur diceretur Didymus & Bibliolathas. Exodion Didymi. Diexodica. Eudromi qui dicantur. Petronianus Valerius. Codones quid sint. Tubarum species. Codion. Caput IX.

CHalceū uerò, id est, χαλκεῖον, plures apud Græcos recipit notiones, quādoque enī ahenum signat, aut ex ęre uas quodlibet: nā & in plerisq; Italię locis id genus uasa dici nunc quoq; audias chalcedra, quasi à χαλκός, quod æs indicat, & ὕδωρ aqua, sit dictio compacta. ueluti aqualia significentur conceptacula ex ære ducta, conflata'ue. Eodem porrò nomine & fabri nuncupatur æraria officina. Dignum uerò obseruatione, lapsum uideri fœdè Polyhistorem Libycorum tertio, dum ea appellatione in Libya ciuitatem intelligit. Neque enim, ut inquit libro duodecimo Polybius, ulla eius nomenclaturæ in eo mundi
B situ ciuitas est: sed sunt (inquit) χαλκουργεῖα, id est, ærariæ fabricæ. Porrò chalcea, festa quædam erant, quę nonnulli uocant Athenæa. Alij etiam Pandemum, quoniam ab omnibus celebrarentur, quanquā mox à cerdonibus tantum aut operarijs & fabris pręsertim, ut refert Harpocratio & Apollonius Acharneus. Quo argumento prodidere quidam, Athenienses primùm ærariam fabricam exercuisse, quod scribit Eustathius. Fuit & Menandri fabula, titulo Chalcea. Scribit Phanodemus, non utiq; Mineruæ sacram fuisse Chalceorum celebritatem, sed Vulcano. A dictione autem Græca, quæ chalcos est, lepide quidam uerbum concinnarunt exchalciare, quod est ære spoliare, ac nummos auferre. Lusit facetissimè quispiam in Voranum Q. Luctatij Catuli furacissimum libertum, quem quum deprehendisset nūmularius nummos de mensa subtrahentem, ac in calceos sibi infarcientem, Bellè (inquit) te nummularius exchalciauit. Chalceatos dentes, ex hac item ratione legūt nonnulli apud Plautum. Chalcenterum inde appellatum tradunt grammaticū Didymum ob infatigabile studium: sicuti à Demetrio Trœzenio, ut scribit Athenæus, dicebatur Bibliolathas, ex uoluminum numerositate, quę incredibiliter concinnasset, quando fuere tria millia super quingenta. In quorum sex uanissimè in Ciceronem inuehitur, sillographos imitatus maledicos scriptores. quamobrem doctis auribus haud satisfacit, ceu immania frementē leonem putidulis uocibus inanis oballatrans catulus. Didymi ἐξόδιον nominat in Rufinū Hieronymus, & in Exodum commentaria uidentur intelligi. At diexodicas historias intelligimus, curiosius latiusq; conscriptas, ut uel tenuissima quæq; non omittantur. quando & Aphrodiseus Alexander eo dialecticem à rhetorica dispesci tradit, quod oratione non utatur diexodica, id est, πλατυτέρα καὶ καθολικωτέρα. Sunt & diexodi aquarum, id est, ductus. Sed & uentorum diexodi nuncupantur, id est, ἐκπνοαί. Exodium deniq; pro exitu accepisse uidentur Plutarchus & Appianus in Crassi rebus. εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν κράσσου στρατηγίαν ὥσπερ τραγῳδίαν τελευτῆσαι, quia è theatro cedentes cantum, auctore Polluce, concinerent, quem exodium dictitabant. Sed & tunc tragœdiæ species in Parthorū exhibita conuiuio est. Illud ab hoc haud ita dissentaneum ab Græcis εὐδρόμους, id est, eudromos nuncupari, qui ingenij facilitate præceleri mul

ta breui obierint. Nam sic Petronianũ Valerium legimus honestatum, siquidem ætatis anno tertio ac uigesimo humanum tenuit ius ac diuinum, medicinæ nec imperitus ut ciuilia prætercam, & toties obitas legationes in digitos non mittamus. Illud libenter adnotarim, ex interprete Aspidis Hesiodicæ: Orichalcum esse uideri ęneum metallum, id est, chalcoma, quod in montibus enascatur. Aiunt alij, quorum est Philoponus, esse materiam metallicam quidem, sed ære pretiosiorẽ, quę (inquiunt) modò non cõperitur. In Pompeij Sexti fragmentis lego, quosdam etiam aurichalcum enuntiare, ue luti dictione ab auro & ęre cõnexa concreta'ue, quoniam auri præferat colorem. Pro inde inueni, qui uulgò dici Ottonem opinentur. Quin ita quoq; in Plauti fabula Pseu dolo adnotatum reperi: Di immortales, aurichalco cõtra non carum fuit meum mendacium. Gręci utiq; ὀρείχαλκον pronunciant, correpta principe syllaba. Hinc codonas ex orichalco legimus: sunt autem codones, id est, κώδωνες, quos uulgò sonalios uocamus, ex equorum phaleris propendentes plerunq;. Et in epigrammate, ὀρειχάλκου λάλα κύμβαλα hoc est, ex orichalco garrula cymbala. Sed & columnas, id est, stelas indidem conflatas quoq; obseruauimus. Codonas ex Græcis nonnulli tubæ partem interpretantur latiorem, quæ sit generis non unius, quando sunt Libysticæ tubæ, necnon Aegyptię, atq; item Tyrrhenicę: quas omnium primus Arichondas opem Heraclidis ferens intulit Gręciæ. Codion uerò nuncupant Græci syluestrium bulborum florem coronamentis insertum apud ueteres. Tubas Tyrrhenicas ut uocis uel soni acutissimi intellexisse Sophocles uidetur in Aiace mastigophoro, interpretis etiam astipulatu. In India nasci orichalcum, scribit Diodorus Bibliotheces tertio. Strabo Cosmographiæ libro tertio & decimo, & ab eo mutuatus Stephanus: Apud Andira inquit, lapis reperitur, qui exustus transit in ferri uim. Mox cum terra quadam καμινευθεὶς id est, in fornace concoctus ἀποστάζει ψευδάργυρον, stillando pseudargyrum exsudat. Dein, si æri promisceatur, fit orichalcus. Apollonij interpretes Argonauticon quarto, dici orichalcum opinantur, ἀπὸ ὀρείου τινὸς γενομένου εὑρετοῦ. id est, ab Orio quodam inuentore. Apollonius,

> λαμπετίῃ δ' ἐπὶ βουσὶν ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ
> ῥάβδον ὀπισθεν ἔχουσα καλαύροπα. B

Orichalcum metallis omnibus fuisse pretiosius, coniectat Seruius grammaticus, Plautinum illud aduocans ex Milite,

> Ego istos mores orichalco comparem.

Aristoteles ἐν πέπλοις, abnuit speciem metalli huius comperiri usquam. Plerosq; enim suspicatos, nominari orichalcum quidem, cæterùm haudquaquam esse, uerùm & hoc de ijs unum censeri, quæ prodita temerè sint. Orichalci factitij meminit libro decimo tertio Strabo.

Aes cur à Græcis χαλκὸς dicatur. De chalco nummulo, & dichalco. Aeris inuentio & auctoritas. De Combe puella. Chalcas unde dicatur. Chalcis piscis. Palea æris. Apothetæ. Synclides. Aeneæ uxor. Creusæ raptus. Coroebus. Meteorolescæ. Chalcothece. Lesche quid. Aeneum uinculum cur pro perpetuo. De adamante paucula. Telephia uulnera, & chironia. Cysolesches. Leschenorios Apollo. Aenea pocula ueterum.

Caput X.

AEs autem, Græci χαλκὸν dicũt, uti præstruximus. Eius uerbi etymon afferri uarium solet, opinatis quibusdam inde corriuari, q; fortitudini sit accommodum, quam ἀλκὴν uocant. Adiecta crassioris soni litera ex linguæ Doricę proprietate. Ioannes Grammaticus in commentario in Hesiodum, à Chalybum gẽte inflectit, ut dicatur Chalcos, quasi Chalybos. Apud eos uerò in Scythia populos primitùs inuentũ traditur ferrum. proindeq; Chalcon id nuncupauere: nam ante ferri usum ęs memoratur compertum. Propterea id ferro nomen impositum: quod Eustathius quoq; significat. Et quum apud Homerum legimus χάλκεον ἔγχος, non utiq; æneum interpretantur, sed ferreum, ex ueteri more appellatione propagata. Quod uerò armis uterentur æneis prius, nõ ferreis: astipulatur Hesiodus eo uersu,

χαλκῷ

A Χαλκῷ δ' εἰργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

Aere laborabant, necdum ferrum erat nigrum. Sunt qui ferrum putēt per appositi formam dici χαλκὸν παρὰ τὸ χέαν τὴν ἀλκὴν, quòd fundat dissipetq́ȝ interemptorum uires. Chalcida Euboeæ ciuitatem arbitrantur appellatam nonnulli, quòd ibi primum ærariȩ fabricæ memorentur compertȩ. Quanquam alij, quod Eustathius scribit, à Combe puella Chalcidis cognomento, Asopi filia, duci uocabulum putant, cui ȩneæ armaturæ inuentionem acceptam referunt. De qua intellexisse Ouidium arbitrantur Metamorphoseon septimo,

Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum uulnera Combe.

Quam Iamben transtulit Planudes, uti meminit Cȩcilius Minutianus Apuleius. Chalcos, id est χαλκοῦς, apud Plutarchum inuenies in Catonis senioris uita. Interpres æra simpliciter reddidit: quum tamen traditum eruditis sit, obolum Atticis chalcos complecti octonos, uel (ut Plinius) denos, binis chalcis constat quadrās: unde dichalcus etiā dictus. Aerarios porrò fabros in Lemno insula fuisse plures, comperio, qui omnium primi ænea commoliti tela, Sinties hinc uocitati traduntur, qua uoce nocumentū Grȩca ratione signatur, nata inde fabula, exceptum à Lemnijs lapsum de cælo Vulcanum. Quod referunt alij ad eos, qui crebri uisuntur in insula ignium crateres. Chalcem Eustathius purpuram interpretatur. unde appellari Chalcantem cōiectat, ut qui profundè uaticinia cōciperet: quanquam & ab ȩneo colore fingi potuisse nomen, non inficiatur, quem tamē purpureum intelligit. Apud Aristotelem est inter pisces nomine chalcis, quem ȩricam Theodorus reddidit, ab alijs dicitur etiam zygnis. Aes porrò in sacris & excantationibus magnam habuisse ueteribus auctoritatem ac uim, scribit Theocriti interpres in poetȩ Pharmaceutria, proptereaq́ȝ in lunȩ deliquijs adhiberi solitum, καὶ ἐπὶ τοῖς κατοιχομένοις, id est, & hominum morte: purius enim cæteris habebatur, καὶ ἀπελασικὸν τῶν μιασμάτων, id est, pollutionum expiatorium. Inde eo utebantur in purificationibus uniuersis, ut in libro de Dijs scripsit Apollodorus. Quin & Coræ, seu Proser-
B pinȩ sacerdos Athenis æneum pulsare instrumentum assuerat, quod ἠχεῖον uocant. Apud Laconas rege defuncto lebetibus obtinnire, fuit ueteris instituti. Et Sophocles in Tragœdia, cui titulus Rhizotomi, id est, radicum sectores: Medeam scribit herbas secantem, succos in cados refudisse æneos: herbas uerò ȩneis subsecuisse falcibus. Ex quo & Virgilius,

Falcibus & messȩ ad lunam quȩruntur ahenis
Pubentes herbȩ, nigri cum lacte ueneni.

In his uerò potissimum sacris ȩnea adhiberi uasa Macrobius solita scribit, quibus delinire aliquos, aut deuouere, aut deniq́ȝ exigere morbos uellent. Sed & Carminius libro de Italia secundo, Thuscos æneo uomere in condendis urbibus usos, in traiectitijs eorum sacris, se inuenisse scribit. Quin & Sabinorum sacerdotes æneo cultro attonderi consueuisse. Aeris porrò sonos, ceu rem potentissimam, multis rebus Græcorum uetustissimos adhibuisse, palàm est. Cur uerò ȩris dissono crepitu deficienti lunæ auxiliarentur antiquiores, quod & Manilius significat, sed & Ouidius,

Te quoq́ȝ luna traho, quamuis Temesæa labores
Aera tuos minuant.

Alexander etiam rationem affert eiusmodi: Aes & ferrum, inquit, quatiunt mortales, quod inde abigi dæmonas, creditum sit: quo tempore sydera hæc uim suam ad terras non perducant, quȩ & hominibus prosit, & improbos retrudat dæmonas. Moris huius meminit Titus item Liuius ab Vrbe condita uigesimosexto: Campanorū, inquit, imbellis multitudo, cū æris crepitu, qualis in defectu lunȩ silenti nocte fieri solet, ædidit clamorem. Et, ut Plinium prætercam, etiam Thebaidos sexto Papinius: Procul auxiliantia gentes æra crepant. Paleas inuenio ramentulas dici æris, palearum imagine quadam, quæ iam liquato ære ac percocto expuuntur flatu uehementiore, uti Plinius scribit. Etiam si non latet, Hermolao secus uideri. Cæterū & adiuratissimis arrisit hoc. Porrò addamus quod scribit item Ioannes Grammaticus: ærarias fabricas quandoq́ȝ

leschas nuncupari: quoniam pauperiores, hyemali præsertim sydere, illuc caloris gratia se conferrent, ac (ut assolet) nugari plurimùm consueuissent. Sicuti Romæ in furnarias domos, ex quo Horatius, A

Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos.

Propterea Hesiodus,

πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον, καὶ ἐπ' ἀλέα λέσχην,
ὥρῃ χειμερίῃ.

Vbi ærariorum sedes prætereundas monet, ac nugas, arationis tempore. Seniorum porrò congressum cōsultandi causa, tragicus quidā, Eustathio referente, σύγκλητον λέσχην nūcupauit. Erat Spartæ, ut prodit Pausanias, lesche κροτανῶν. Sunt aūt Crotani Pitanatarum portio. Pitana uerò fuit tribus. Nam & Menelaum Pitanatē legimus. unde & Græcorum exercitus Pitanates dicitur quādoque, & πιτανάτης ἀγὼν, in Pitana celebratus. Hinc adnotatū: Spartę natos infantes in Leschē solitos deferri, ut ab senioribus exploraretur, ecquid corpus foret εὐπαγὲς καὶ ῥωμαλέον, id est, compactum bene firmumque. Quòd si apparuisset secus, exponendus infans amādabatur ad Taygetū in Apothetas, id est ἀποθέτας, id loco nomen est βαραθρώδη, hoc est, abiecto ac profundiori. Quod autem syncleton, leschen appellari diximus, sciendum amplius, Suida interprete, synclydas nuncupari conuenas, & συμμίκτους, id est, commixtos. unde ad Pyrenen statuunt cosmographi συγκλύδων πόλιν, id est, conuenarum ciuitatem. Est uerò Lesche id est λέσχη, nunc cōfabulatio, nunc nugæ. Dicebatur & publicus locus, in quo uersarentur πτωχοί, id est mendici, inuicem garrientes. Signat & cōuiuijs destinata publicitus loca, id est λαπτιστήρια, seu cœnacula: itē sermones, inibi qui haberentur: denique tepentia loca dici eo modo ualent. Fuit apud Delphos Cassotis fons, à nympha sic dictus Parnasia. Super Cassotida uerò ædificium, quòd à Delphis Lesche dicitur, à disertationibus quæ ibi fierent: & multa eiusmodi fuisse in Græcia, testari Homerus uidetur in Melanthi iurgio cum Vlysse,

οὐδ' ἐθέλεις εὕδειν χαλκήιον ἐς δόμον ἐλθὼν,
ἠέ που ἐς λέσχην ἀλλ' ἐνθάδε πόλλ' ἀγορεύεις.

Lescheos uerò, id est λέσχεως, de bello scripsit Troiano: in quo, unà cum auctore Cypriorum carminum Aeneę uxorē facit Eurydicen, tradentibus alijs Creusam: quā auctore Pausania, deū mater & Venus liberarint à Græcis. Sed & in plerisque alijs, à communi dissidet sententia Lescheos. Nam Cassandrę gratia uenisse Corœbum, & à Neoptolemo peremptum, multi tradunt: hic aūt à Diomede mauult. Leschas apud Plutarchū inuenies in Lycurgo: cuius uerbi notio, ex ijs quæ diximus, coniectari liberè potest. B

Aeneum uinculum, pro perpetuo, accipiunt poetæ: quoniam, ut inquit Porphyrio, ęris metallum rubigine non consumitur. Horatius,

Diductosque iugo cogit aheneo.

Cuiusmodi adamātina item dicuntur, tum quia sit ferri species adamas, ut nōnulli Hesiodi astruunt interpretes, tum lapidis insita densitate ignibus, ac ferro inuicti, quamuis plumbo & leonis hircique sanguine molliatur. Aeris porrò auctoritatē indicat illud quoque, quoniam ærea cuspide, siue etiam ferrea Telephum sanasse Achilles perhibetꝰ. unde natum adagium Eustathius scribit, ὡς ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται. quòd qui uulnus intulit, ille idem persanabit. Qua in parte illud obiter quoque subnotandum: Vulnera, quæ malignitatis præferant multum, dici τηλέφεια τραύματα, ut quę salutarem Achillis manum requirant. Veluti & Chironia dicuntur δυσαλθῆ, id est, quæ medicam uix recipiant curam, & Chironem aliquem respectare uideantur, ut inquit Paulus Medicinæ quarto. Quod uerò de lesche diximus, id neutiquam pretereundum: dici cysolesche cinędologum, id est, sermone turpem. Nam ueteres tam cysthon dicebant, quàm cyson: sicuti auctor probat Eustathius, Iliados rhapsodia octaua. Leschenorion ueteres Apollinem cognominarunt, quòd interdiu in cœtus coeant uiri, ac uti assolet fabulentur, noctu uerò seiunctim conquiescant. Meteoroleschas inuenio apud Plutarchum dici physicos ante Platonem consuesse, ut qui nugas profunderent meras de sublimiū ratione. Platonis uerò illucescente doctrina cum uitę sanctimonia, & dogmatum religione, quoniam ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, abijci

cœpta

A cœpta philosophiæ calumnia. Lego denique, poculis æneis usos esse priores, ac præcipue, qui diuitijs præstarēt. unde & eorū repositoria chalcothecas uocabāt. Verùm id ex auri argentiq; paucitate fieri solitum, innuere Atheneus uidetur. Nam Macedonū rex Philippus phialium nactus aureum, id puluino subiectum semper habebat ferè.

In cubiculo nola, quid sit in Oratorijs Quintiliani institutionibus. De tintinnabulis. Iassæorum historia. Caput XI.

IVlius Pollux Onomastici ad Commodum Cæsarē libro sexto, loquacis synonyma, ut lectio suggerebat multifaria, cōgerens in unum, deniq; sic ait: Ahenū ex Dodone, Iliade lōgiora garriēs, Alcini apologus, Arabius tibicē. Hactenus is. Quod uerò principe loco positū est, & Grecè sic habet, Δωδωναῖον χαλκεῖον, id est, Dodoneum tintinnabulū: cuius meminit uel Eustathius: ansam prebere mihi est uisum ad explicandum Quintiliani (aut quisquis fuit auctor primus) inenodabilem nodum, in quem impacti pleriq; omnes cohęserūt. Obscuritas uerò nodata hæc, est libro octauo, In cubiculo nola. Coniectura ducor ex Gręco adagio, esse itidem hoc prolatū in garrulū desidentē dies totos domi, & nugali uerborum futilium importunitate, & copia exundanti detinnientem, ut obstrepera loquacitate, uti pica uerbosiore obsurdescerent aures, ac ueluti tintinnabulo cōuulnerarētur. uel (quod arridet amplius) eos intelligamus, qui domi quidē & in cubiculo ubi silentij esse usum, Varro scribit, fluenta uerborum promūt: in foro autem, ubi ciuili eloquentia gloriam sibi comparant uiri præstantes, ut testis cōprobat Homerus, aut in senatu altero ingeniorum theatro, penitus consilescūt, fiuntq; (quod Gręci dicunt) etiam piscibus magis muti. Nolam siquidem pro campana dici obseruauimus: etiam si apud recentiores sæpius: nil tamen obstat, esse uerbum id inter inuentu rara, cuiusmodi adnotata Politiano quædam. Meminit quodam loco Laurentius quoq;. Sed occurrent recētiores, nouitiū censeri inuentum id. Ego de nouitate nihil disputo. Vnum B scio, fuisse ueterib. quoq; ex ære instrumentum id, aut proximum, quo remotioribus ut conuenirent, daretur proponeretur'ue signum. Quod duabus fulcimus auctoritatibus: præterq; historiam Valerius Martialis in Apophoretis,

Redde pilam, sonat æs thermarum, ludere pergis?
Virgine uis sola lotus abire domum.

Aes nanq; thermarum tintinnabulum signat, quo è gymnasio lauaturi reuocabantur ad thermas. Sed & Iuuenalis,

Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas.

Historiam uerò hanc apud Strabonem, ad hoc ipsum præcipuè spectantem, obseruauimus. Iassus, inquit, incolas habet parte plurima piscitio & piscatu uictitantes, quum infœcunda ferè sit regio, uerùm pisculenta. Hinc iucundum narratur factum, documēto etiam magno futurum, quantum sæpe nos fallat opinio. Ostentabat inibi citharœdus artem. Audiebant, ut tum est uisum, attentius Iassęi omnes, mox uerò ut æditum tintinnabulo (sic enim κώδωνα interpretamur) signū uendendo piscitio est: confestim cum sua sibi musica destituto artifice, auolarūt omnes, uno uix excepto, qui oblæso erat auditu, proinde captum eum artificij suauitate opinatus citharœdus, propius accedens: Est quod agam gratias, inquit, & quidem maximas, tum quòd musicæ negligēs haudquaquā uidere, tum quod despectui me prorsus non habueris. Nā reliqui quam primum tintinnabulo cecinit signum piscarium, dicto citius hinc sese proripuere. At is, uelut commotior ac excitatior: An, inquit, increpuit æs. Eo uerò adnuēte, Bene tibi sit (inquit) magister optime: ac consurgens ad uiuariū festinabundus accurrit ipse quoque. Illud autem Virgilianum ex tertio Aeneidos,

Stipatq; carinis. Ingens argentum, Dodonæosq; lebetes,

ideo dictum uolunt, ut oraculo domestico foret Aeneas instructior, ex historia.

Super Phauorino adnotata quæpiam minus extrita. Arsenothelyes. Eunuchorum detestatio. Vocis acutæ ratio in eunuchis, item nuditatis barbitij, cúrue amissi sint. Vocis magnitudo uel paruitas unde sit, ex Galeno. Læx quid. Interim imperatoris laudem esse præcipuam, indignationem comprimere. Dystrapeli. Atrapeli. Pescennij Nigri historia. Eunuchos non lædi inspiracula despectantes, alijs omnib. præfocatis. Cap. XII.

Phauori-

PHauorinum uel Gellij monumentis percelebrem, fuisse patria Gallum, A quod apud eundem libro secundo ipse uidetur fateri, memoriæ proditum est, ex Arelate oppido prope Rhodanum. Inter philosophorum familias à multis connumeratus. Ab alijs uerò, sophistis insertus, quod hominis fecit eloquentia, & rhetoricæ studium singulare. Dignum scitu est uirum hunc ita cooptatum, qua quidem inter sapientes, qua uerò inter oratores, diphyen fuisse ac androthelin, hoc est, naturæ duplicis & uirum simul ac fœminam: cuiusmodi sunt androgyni, qui nuncupantur & hermaphroditi: ab Aristotele dicti quoque arsenothelyes, id est, masculofœmini, sicuti uertisse Theodorum scimus, quanquã id censent eruditi fidelius, quàm felicius. Sed hi non sunt androgyni propriè, quoniam eo nomine à Philosopho intelligantur animalia, quæ ipsa se ineunt, uti inter pisces trochus. In Phauorino præterea tria fuere maximè mira. & primum quidem, quòd Gallus quum foret, Græcè tamen optimè sciuerit: adeò ut gentis illius eloquio, ueluti dolatorio leuigatus excomptusq;, præterq; sapientia imbutus celebre ad posteros nomen dederit. Deinde, quum foret eunuchus, adulterasse tamen consularis uiri uxorẽ creditus, subijt eo nomine iudicium ab eodem postulatus: adeò libidinis etiam erat præferuidæ. Postremò principi Adriano factus offensior, nihilominus inde nullo affectus incommodo superuixit. quæ laus imperatoris est uel maxima, qui ex æquo disceptaret cum eo, quem iure suo posset euertere: ex quo illud sic à Philostrato enuntiatur, βασιλεὺς δὲ κρείττων, ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηι, ἢν ὀργὴν κρατῇ. id est, præstabilior censetur rex, si inferiori iratior indignationem comprimat. Lectum quoque est, quum Phauorini uerbum quandoque proscidisset Adrianus, ceu infrequens, cessit is: accusantibus uerò amicis surrisit iucundius, ac mox, Sinite (inquit) illum uideri omnibus doctiorem, quando illi præsto sunt legiones triginta. Hic est denique Phauorinus, qui synchronum æquo animo Plutarchum ob illustre nomen concoquere non poterat, numerosis quæ ædebat uoluminibus infestus præcipuè. Hîc non absurde prorsum illud subiecero: dystrapelos & atrapelos uocari à Græcis, qui in ira uel affectione B alia immobiles perseuerant, nec ulla ui ab instituto queunt reuelli. Effœminatæ porrò ac degenerantis naturæ in Phauorino illa se promunt indicia manifesta, nuda barbitio facies, uel magno natu, etiam senio ultimo iam appetente, uox insuper acuta & tenuis, qualis ferè eunuchorum natura pernoscitur, quos esse tertium genus hominum pronunciauit Alexander Cæsar, nec uidendum, nec in usu habendum à uiris, sed uix à nobilibus fœminis: tametsi barbaris uno fidei nomine fuisse integris eunuchos pretiosiores, Herodoto credimus. Omnes siquidem agoni, hoc est, seminis expertes, ut pueri, mulieres, decrepiti, spadones oxyphoni sunt, id est, acutæ uocis. Viri autem grauis, & βαρύφωνοι, ut Græci dicunt. Quod antiquitatis & literarum parens Homerus hisce uersibus monstrasse uidetur, in quibus de uirili muliebriq; uoce, ita canit, quamuis aliud agere uideatur,

τῷ δὲ βαρυστενάχοντι παρίστατο πότνια μήτηρ,
ὀξὺ δὲ κωκύσασα, κάρη λάβε παιδὸς ἑοῖο.
Huic autem grauiter gementi astitit mater uenerabilis,
Acute uerò lamentabunda, caput sui apprehendit filij.

Alibi porrò idem poeta seniores cicadis comparat, quæ animalia sunt planè ὀξύφωνα, Cæterùm effectus hic manifestus utiq;. At ratio non fortè obuia. Plutarchus quidem præcisè nimis & obscure contingere ista scribit, διὰ τὸ λεπτὸν τοῦ πνεύματος, hoc est, ex spiritus tenuitate. Verùm ista fuerant enarratius promenda in literas: quod nos, sacro afflante spiritu, magna insequuti nomina implebimus, quæ nobis uelut subscudes sunt ac securiclæ, quibus scienter tigna inuicem peruinciuntur. Nam sicuti linea, cæteraq; tenuia dimensionem duntaxat unam sortiuntur, crassa uerò pleraque plures obtinent, ita uox etiam tenuis unam dimensionem habuerit. Vnum autem efficere ac mouere, faciliùs est quàm plura. Ergo quum prædicta illa spiritum habeant imbecillum, non nisi parum aeris moueri ab illo spiritu potest. Minimus autem est, qui dimensione

constat

A constat una, quę tenuem esse, uocemq́ talem ab eo proficisci, necesse est. Vox autem acuta, quę tenuis est. Igitur qui prolifico semine carent, uocē hinc merito reddūt acutiorem. Viri robusti, quoniā spiritu ualeant, multum aeris incitare queunt: qui quum multus sit, tardè mouetur, uocemq́ efficit grauiorem: motu enim ueloci & tenui uocē reddi acutam, constat iam. Porrò qui natura sunt calida magnam emittere uocem solent, quia multum in his aerem, frigidumq́ inesse, necesse est. Caloris enim uis facilè ad se & spiritum trahit ac aerem, eoq́ amplius id agit, quo amplior est: uox autem magna, tum oritur, quum aeris multum agitatur, utq́ acuta quum celeriter, sic grauis quū tardè. Adde, quòd sublatis testibus, tentio quoq́ meatuū laxatur: sicuti in fidiculis & stamine, sublatis ponderibus, quæ textrices Græco uerbo λαιάς, id est, læas nuncupant. Laxatis uerò ijs, principium quod moueat uocem, eadem ratione laxatur. Testium siquidem natura meatibus adnexa seminalibus est, qui meatus ex uena tendunt, cuius ex corde origo est. Iuxta ipsum principiū, quod uocē mouet. Quamobrem meatibus immutatis seminalibus ætate, qua excernitur semen: pars illa item immutatur, qua immutata, uox etiam mutatur, maribus maximè, sed & fœminis: quanquam obscurius, quod quidam dicunt τραγίζειν, id est, hircire, ubi inæqualis mittitur uox. Galenus uerò ὑπὲρ τῆς τέχνης, tractatu de Signis, causam uocis magnæ uel paruæ, non uidetur in caliditatem aut frigiditatem retulisse: sed amplitudini asperę arteriæ potius magnam ascripsisse, & insufflationi tamen uehementiori. Paruam uerò angustijs eiusdem: & in libro de Voce, in eandem refert arteriam acutæ grauisq́ uocis rationes: arctum enim iter acutam, amplum & spatiosum grauem uidetur efficere. Angustia siquidem & expansio causam prębēt aeri, ut uelociter aut tardè moueatur. Verùm, ne quid uideatur contrarium, sic statuunt eruditiores, uocem magnam effici utiq́ à calliditate primò & mediatè, aerem plurimum agitante. Postremò autem atque immediatè ab asperæ arteriæ amplitudine, ac uehementi insufflatione. At magnitudo & paruitas uocis, inquit Ga-
B lenus, non fit ex caliditate semper neq́ pręcipuè, sed per accidens. Est & Platonici eruditi super eadem re sententia, quę scitamentis hoc genus congruit planè: Cur, inquit, ita acutæ sint uocis eunuchi, ut sæpe mulier an eunuchus loquatur, nisi uideas, ignores? Id uerò ex superflui humoris abundantia effici respondendū. Ipse enim arteriam per quam sonus uocis ascendit, efficiēs crassiorem, angustat uocis meatum, & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta est, uiris autem grauis, in quibus uocis trāsitus habet liberum, & ex integro patentem meatum. Nasci autem ex pari frigore in eunuchis & fœminis parem penè importuni humoris abundantiā, etiam hinc liquet, quòd utrūq́ corpus sæpe pinguescit. Certè ubera propè similiter utriq́ grandescunt. Septentrionalium, inquit Albertus, & fœminarum uox euadit acutior quàm meridionaliū, ob pulmonis mollitiem & arteriæ, quæ arctior item intelligitur. Molliorem certè uocem facit organorum humectatio, debiliorem pulmonis imbecillitas ac resolutio. Aegrotantium acuitur uox, quia siccitas arctet meatus, uel etiam ex intemperanti frigiditate, aut forsan ex opprimente humectatione. Pescennium Nigrum Romani imperij statione potitum legimus uoce adeò fuisse canora, uti in campo loquens per mille passus audiretur, ni obniteretur uentus. Obiter uerò hic est Pescennius, cui reliquo corpore candido, in nigredinem adeò abierat ceruix, ut Nigri cognomentum inde prorepserit. Sed curnam eueniat eunuchis, ut sint ἄτριχες, id est, glabri, perinde ac mulieres? Hæ utiq́ frigoris ui densa corporis habent spiramenta: siquidem obstipat arctatq́ frigus, proinde non ferè pilis ad exitum meatus patent. Eunuchi porrò, utpote humidi & ualdè redundantes. Nam hac de causa locorum pleraq́ nimia humoris ex superātia adobruta, rursumq́ nimis arescentia aut saxosa, & caluotis consimilia, uel ut Græci dicunt, ἐοικότα ταῖς φαλακρώσεσι, herbas haudquaquam proferūt. Illud quoq́ non indignum quæstione, opinantur eruditi, unde'nam sit, quòd eunuchis Venerij proluuij incentiua inter extincta haudquaquam sunt, uerùm sæpe amoribus irretiūtur, quod de Phauorino astruximus. Nempe multis, quū pubescerent, subsecti testes sunt, aut elisi, & quodam modo ἡμιτελεῖς εἰσὶν εὐνοῦχοι, id est, eunuchi quidem sunt, sed non pleni. Et qui hepate sunt natura feruentiore, ac genitalia uasa possident capaciora, usum quidem imagina-

tur

tur, concipiuntq́ꝫ, ſed non perficiunt, nec uoti euadere compotes queũt, quoniam ue-
renda ipſa efflaccuerint. Qui enim tumeſcere facit ſpiritus, emarcuit, qui à ſemine or- A
tus per ſeminales meatus ferebatur ex eis partibus, quæ circa lumbos habentur, ut in
pueris ſeminales occæcantur meatus. Dignum equidem ſcitu, in pleriſq́ꝫ terrarum lo-
cis uideri ſpiracula, è quibus peſtifer erumpat uapor, quo præfocentur deſpectãtia o-
mnia, pręter eos quib. exciſa ſunt genitalia. Cuius rationem euentus incõpertam ſibi
Dion ſcribit. Illud ex Græcis obſeruatum, quibuſdam in bello præ formidine interci-
pi uocem. Proinde Menelaum laudare Homerus uolens, ut minimè formidoloſum in
bello, βοὴν ἀγαθὸν appellat, ut qui uocem nullo minueret terrore. In oratore demum tra
gœdorum uocem exigunt eruditi, ſicuti acumen dialecticorum, ſententias philoſo-
phorum, memoriam iureconſultorum.

Super uocis ratione adnotat pluſcula, deq́ꝫ ſoni ac uocis interſtitio. Pollucis obſcuritas illuſtratur. Tertia ta uerba quæ intelligantur. Thraciæ portæ admirabilis naturæ. Cap. XIII.

SEd em̃ quia de uoce mẽtio eſt, non grauabimur peripateticas ſcholas in
greſſi amplius de eadẽ ratiocinari. Primas igitur ac principes ſonorũ dif
ferẽtias acumine ac grauitate tradũt cõſtare. Quæ appellationes, ab ijs
quę tãguntur tralatę, ſonis accomodãtur. Vt enim quod in mucrone fa-
ſtigiatum eſt, momento penetrat, quod uerò hebetius retuſiusq́ꝫ eſt, nõ
ita, ſed cum mora & ſegniter. Conſimiliter uibrata uox & acuta auditum peruellit ac
fodicat: grauis obtundit, ueluti trudẽdo. Euenire autem utrunq́ꝫ celeris aut tardi ratio
ne motus, liquet. Quãobrem haud ita mirum quod in Pompeij rebus ſcribit Dion: po
puli clamore diſſono ſuperuolantem coruum grauius ictum decidiſſe, ὥσπερ ἐμβρόντη-
τον. Super quo & multa Plutarchus. Hinc etiam percipi illud poteſt, à læuigatis corpo
ribus latioribusq́ꝫ acutiorem promi ſonum: quoniam ab ijs celerius agitetur aer, cele-
riusq́ꝫ diſſiliat, unde & auditus ualidè citoq́ꝫ laceſſitur. Videtur autem nõ eſſe aliud ſo-
nus, q̃ eliſus aer, paſſusq́ꝫ. Aer aũt ipſe duplex: alter, qui inter colliſa deprehenſus pro- B
ſilit: alter, qui ab hoc incuſſus primum, mox ſucceſſu motus ad ſenſorium euadit. Hoc
uerò id demum eſt quod inaudimus. Interſtitium uerò illud ſeruãdum magnopere: di
ci in animantibus tantũmodo uocẽ, quod inanima eſſe uocalia nequeãt, ni metapho-
ricè abutaris proprietate, ut ſi organa nũcupes uocalia, quod ijs quodammodo affor-
mari uerba & effingi alloquia uideas. Sed nec animalia cuncta rectè uocẽ habere pro-
nuntiaris, quando exſanguibus uocis nulla ſuppetit facultas, ſicuti inſectis, & ijs quæ
cruſta integuntur. Nam ea quæ concentum etiam promere ſentiũtur, ut cicadę, quã
habeant rationem, alibi edocuimus. Tribus porrò uox ſonus'ue conſtare planè uide-
tur: primum eſt, quod plagam incutit: mox, cui ea ipſa incutitur: tertio ſtatuitur loco
id, in quo hæc aguntur. Aerem ſanè in utroq́ꝫ haberi, neceſſe eſt, quanquam nõ eodem
modo. Nam ad uocem elidendam non omnis accommodari aer ualet: ſed ſolum ſpiri
tus is, quem anhelitu reciproco prominus aduocamusq́ꝫ. Huius uerò munia duo, ue-
luti etiam linguæ: quam promſit natura, tum uictus neceſſitati perficiendæ, & ſapori-
bus prægustandis, quod omnibus ferè animantibus adeſſe conuiſimus. Tum uerò ad
loquutionis articulatam rationem, quod ad uitæ excellentiam pertinet, & uni modò
inter cuncta homini contributũ: nam hinc pſittacen ἀνθρωπόγλωττον dici comperimus
ab uno loquendi uſu. Propterea in Timæo ita ſcribit Plato, Verborum autẽ effluxio,
miniſtra prudentiæ, effluctionũ omniũ optima eſt atq́ꝫ pulcherrima. Ratione eadem
in ſpiritu reciproco duplex recognoſcimus naturæ propoſitum, & ſcopum quidem
unum habet intimi caloris refrigeratio perneceſſaria. Alterum uerò ſermonis confor-
matio, ac uocum dearticulatio, in mille abiens uarietates, nõ perneceſſaria quidẽ, ſed
ad infinitos mortalium uſus inſigniter accõmoda. Anhelitus organũ guttur eſt. Hu-
iuſmodi igitur nũc admiſſus, nũc remiſſus aer, arterię deſtinato alliſus, uox eſt. Quam-
obrem tuſſis, & id genus ſoni plures, ubi irraucuerimus, quanquam eiſdem concipiũ-
tur partibus, à uocis definitione abiunguntur, quoniam cõſilium abeſt, & animi certa
intentio. Eſſe nanq́ꝫ uocem finiunt, ſonum exſignificandi propoſito æditum. Præmon
ſtrat

A ſtrat autem uox omnis aut ægritudinem naturalis affectus, aut uoluptatem, qualis eſt brutina uox: aut ea quę hominum neceſsitates exigunt, infinitis propemodum uocabulis inuicem diſparata. Membra reſpirationi deſtinata ſunt, lingua ea quæ fiſtulis duabus interiacet, nunc cōniuens, nunc reſurgens. Tum arteria quæ ad pulmones pertingit. Ex ijs uerò lux inſertur (opinor) Iulio Polluci ſecundo Onomaſtici ſic ſcribenti: Epiglottis eſt ſimplicis organum uocis, lingua uerò articulatæ. Scribit porrò Galenus in libro de Voce, exſufflationem eſſe quidem uocis materiam, effici tamen eam, commiſſo thorace ab intercoſtalibus muſculis, quibus nihil agentibus, animal uocis priuatur uſu. Nam quum ex alto prolapſus foret quidam, afflicto dorſi initio, tertio die exiguam admodum uocem emiſit, at quarto prorſum obmutuit, reſolutis ſimul cruribus. Verùm nec ſpirationem amittebat, neque difficulter ſpirabat, quoniam intercoſtales modò nerui affecti erant omnes, nullis omnino uocis particulis affectionem ſentientibus. Sunt autem hæ uniuerſim quidem guttur: per partes uerò chartilagines tres, quibus accedunt nerui à cerebro demiſſi: & ligula, quam uocant epiglottida. Illud obiter adnotarim, dici quandoque uerba tertiata, quæ imperfecta enunciātur & lapſitantia, ubi uix tertia proferuntur, intermedijs deuoratis pauoris opere. Singulari autem dignum admiratione, quod in Seueri rebus prodit Dion: ad Byzanthium turres ſe uidiſſe numero ſeptem, ab portis Thracijs in mare uergentes. Eas ſi quis pręter ſeriem impuliſſet, uox prorſum ædebatur nulla. Quòd ſi ad primam quis inclamaſſet, aut lapidem impegiſſet, exceptum illa ſonum reddebat, ac mox ſequens, & deinceps, donec ad extremam perferretur uox, ſic uti perturbatio interſtrepens ſentiretur nulla omnino. Xenophon Rerum Græcarum primo, Byzantij portas quaſdam celebrat, ἐπὶ τὸ θράκιον καλουμένας, id eſt ad Thracium quæ dicerentur.

Sonus quomodo illabatur auribus. Cur ouali figura aures & lingua. Item pleraq; muſicæ conſonantiæ organa. Ficos obeſſe uoci. Caput XIIII.

TRadunt uerò phyſici, & quidem claſsici, ac uerè aſsidui, quod equidem adnotandum hac parte, etiam atque etiam eſt uiſum, ſonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures peruenire, non aliter B quàm in ſtagno ex iactu lapidis ab alto circuli multiplicantur ad littus. Themiſtius etiam in libros Ariſtotelis de Anima, paraphraſi ſecunda, ita ſcribit: At aer qui primò inſonat, non abiungitur ſic, ut ad auditum ipſe accedat, ſed proximum ſibi & continuum aerem commouet, atque hic ſubinde alium excitat eo modo quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulſus obiter ſequentem impellit. Hinc Vitruuius: Mouetur, inquit, uox circulorum rotundationibus infinitis, uti ſi in ſtantem aquam lapide immiſſo, naſcantur innumerabiles undarum circuli, à centro creſcentes, & quàm latiſsimè poſsint, uagantes, ni loci interpellarit anguſtia: eo tamen interſtitio, quòd in aqua circuli æqua planicie in latum mouentur: uox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinem gradatim ſcandit. Concentum uerò ex grauibus acutiſ'que conflatum, uelut unam formam, & hanc rotundam quidem, ſed oualem illabi auribus, arbitrantur Platonicis innutriti ſcholis. In qua quidem octaua uox, quaſi per acutiorem uerticem, uocis primæ latitudinem ſibi continuans, ex ſeipſa atque prima unam iam conflat uocem. Atque ſicut oculus oualem rotunditatem, tanquam unam uidet figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus: ſic auditus uocem ex graui, octaua'que reſultantem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo, quaſi in acutam ſublimitatem oui inſtar gradatim ſeſe ac ſuauiter attollentem. hinc item fieri opinantur, ut & eiuſmodi quaſi figuram audiendi inſtrumento natura tribuerit, ſimilem'que inſtrumento loquendi: & ars præterea ſimilem, quo ad fieri potuit, muſicis inſtrumentis Ea certè conſonantiora ſunt, quæ ouali figuræ propinquiora. In uocis denique ratione non habendum inſuper Græcorum præceptum, qui uocale putant adiumentum, ſi ficis abſtineamus: quod Hegeſianax Alexandrinus tragœdiam optimè credatur egiſſe, quoniam annis duodeuiginti ficos in cibum non admiſiſſet.

Zame fons canoras reddēs uoces. Calastri pueri qui sint. De Carneade & Antipatro. Calamouoas qui dicatur. Calamophori. Quid arteria, & unde. Psidε. Psithyrissare. Psias. Psithia uitis, quæ & pramnia. Antiphona quæ dicantur. Antispasis. Parocheteusis. Caput XV.

ET quia de uocum ratione ex philosophiæ sacrarijs quæ uisa sunt abundè præcerpsimus, nunc quæ tum historia, tum grammatici suggerunt, promiscuè adijciantur, ut uel pullato circulo non desit, ex quo supellectilem sibi comparet. Lectum igitur in ueteribus memorijs primuùm, esse in Aphrica fontem Zamen, ex quo canoras effici uoces Varro ille doctissimus prodendū censuit. Sed nec Vitruuius ignorauit, tradens, quæsitos à regibus ad id muneris pueros, quos etiam calastros nuncupârint, uel (ut alij codices præferunt) catastlos. Carneadem Plutarchus scribit fuisse μεγαλοφωνότατον, id est maximæ ac sonantissimæ uocis. Antipater uerò Stoicus eam uocis magnitudinem quum nec posset, nec uellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus & ipse καλαμοβόας, id est calamo uociferans. Calamophori autem in Græca historia dicti milites, qui inopia pressi Chium inuadere cogitātes, ita consilium iniêre, ut quibus res placeret, calamos proferrent. Quum in auribus tenuis quidam obtinnit sonus, dicit id Græcè ψιθυρίζειν est, id est psithyrissare, παρὰ τὸ ψίειν ἐν ταῖς θύραις, ἤγουν ταῖς ἀκοαῖς, ut inquit Theocriti interpres, quod signat tenuiter mouere in audiēdis ianuis. nam & paulo antè idē auctor, ψίειν exposuit pro λεπτύνειν, id est attenuare. Vnde sit apud Homerum ψιάς, id est psias, quæ signat τὴν λεπτὴν τοῦ ὕδατος ἔκδοσιν, id est guttatim factam humoris erogationem. Impropriè tamen etiam de arborum susurro dicimus psithyrissare. Psithiam autem uitem Græci quidam intelligunt, quæ dicatur & pramnia. Arteriam uerò qua cōmeat spiritus per diastolen aut systolen, Albertus dici opinatur, ueluti arctam aeris uiam. Sed homini Græcæ doctrinæ ignaro facilè ignoscendū. Arteria peregrina dictio est, proinde etymon Latinum nequit admittere. Illi ergo quorū genuina uox est, ex aeris nomine, hoc est ἀπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τηρεῖν, quod seruare indicat, inflecti uerbum, ac compingi tradūt. Genere neutro usus est de Rerum natura quarto Lucretius, ubi an sit corporea uox, latius perquirit. Versiculi eius sunt hi, B
in quibus correptè, non (ut uulgò assolet ferè) tractim enunciatur penultima:

Corpoream quoque enim uocem constare, fatendum est,
Et sonitum, quoniam possint impellere sensus:
Præterea radix uox fauceis sæpe, facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Adnotemus & illud doctiusculè à Plutarcho positum in sermone de Oraculis, quæ defecerant. Nam quia Græci φωνὴν dicunt uocem, inde ἀντίφωνα futurorum dicuntur ab eo quæ facta paulo antè, uentura mox uelut digito ac uocis perfunctione quadam præmōstrant. Emendatus, inquit, à Mardonio est, ad Amphiarai oraculum seruus scitatum super ijs quæ administrarentur. At is per quietem putauit, Dei ministrum sibi assistentem, primò quidem uoce repellere, ceu abesset Deus: mox uerò, ut minus obsequentem manu etiam obtrudere: postremò pertinacius perseueranti, lapidem bene magnum in caput impegisse. ταῦτα δ' ἦν ὥσπερ ἀντίφωνα τῶν μελλόντων: id est, hæc autem erant, uelut futurorum antiphona. Superatus nanque Mardonius est, regis administro Græcos ductante, ac lapide ictus cecidit. Dici opinor antiphona, quoniam res uocis munus impleret. Sicuti ἀντίθεος, æqualis Deo intelligitur. ἀντίχειρ pollex, manui æquiualens reliquæ. Antispasis uerò medicis est in cōtrariam partem reuulsio: ut quum è naribus profluit sanguis, in postrema capitis per cucurbitulas attractio fit, uel ad ima corporis totius. Parocheteusis apud eosdem, est in proxima corriuatio.

Scruta quid sint, & quid scrutaria: item scrutarius, scuta, scutriscum, scrutea, scrutariam facere. Enarratur Horatius. Scrutarij qui sint, organarij, bractearij, tribuni armaturarum, & stabuli, parietarij, thurarij, scripturarij, scriptura. Caput XVI.

A Est apud Horatium in Epistolis uersiculus hic:
Vilia uendentem tunicato scruta popello.
Scruta, uerbum rarum est, quando id Latinæ elegantiæ studiosi haud ferè præter paucos admodum, admittendum censuère. Sed cuiusmodi sit uerbi eius notio, rarior etiamnum est infrequentior'que, qui se scire profiteatur. Nam Acroni & in alijs item parum curioso satis super'que uisum est dicere, scruta uulgus scrutas uocat: aliter, scrutum est fractum milium, sunt qui pelles, aut intestina interpretentur. Sic'que illud in Epiphanij epistola legunt & intelligunt: Nunquid coriarius aut scrutarius erat Deus, ut pelles animalium conficeret, ac ex pellibus tunicas consueret? Ego uerò amota omni uesica, quæ gloriolas captantibus, ac scribentibus catacritica, huncq; lacerantibus, & illum obliquis nunc rhetorum strophis, nunc apertioribus (uti aiunt) tibijs, nimio plus familiaris est, eo uerbo ueteramenta omnifaria significari puto, quæ quum usu iam detrita sint, precio item deminuta censentur. Hinc significanter ab Horatio uilitatis apposito expressa premonstrata'que sunt. Ex qua origine factum, ut scrutaria dicantur uilissima quæque. Quod, ut sentiam, Lucilius facit, apud Gellium Noctium Atticarum libro tertio. neque enim quem sequar, laudare auctorem pigeat:

Quid ni & scruta quidem ut uendat scutarius laudat,
Perfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Sunt qui apud Horatium scuta legant pro uase rusticis accommodo usibus: unde sit scutriscum Catoni quoque. Scrutea uerò in Plauto pro catachysmatis, hoc est missilibus, etiam si subtimidè, interpretantur uilitatis ratione: seu quòd è folliculis pelliceis, qui & pasceoli nuncupantur, mitti assuessent. Rentur alij, scrutum esse uasis genus è scroto, id est corio consuti. Ad Horatianum carmen allusum ab Hieronymo est in Hilarionis uita: Ab Iudæo, inquit, audiuit uilia populis scruta uendente. Sidonius item Apollinaris scruta uocabulum in centurias allegisse uidetur: Nunc (inquit) friuola quædam, nunc ludo apta uirgineo scruta donabat. Quo in loco sunt qui imagunculas pueriles operis dulciarij scruta posse accipi, augurentur. Omnino quisquilias nescio quas & prorsum nihili munuscula,
B accipere oportet. Ad hæc, quæ de scrutorum significantia pronunciauimus, planè allusit Apuleius Fabulæ Græcanicæ libro quarto: Enimuerò uos bonæ frugi latrones, inter furta parua atque seruilia, timidiculè per balneas & aniles cellulas reptantes, scrutariam facitis. Scutarij qui sint, ex uerbis Firmici dilucet: Mercurius, inquit, cū Venere in horoscopo partiliter cōstitutus in diurna genitura scutaros faciet, uel imperatorū protectores, uel qui proprio excubitu salutem principibus seruent. Sic apud eundem organarij dicuntur, uel qui organa compingunt, aut qui pulsant. Vespertinus, inquit, Mercurius si cum Venere fuerit inuentus, cordatos, ingeniosos, musicos, uel organarios faciet. Scutariorum tribunos legimus apud Ammianum Marcellinum: sicuti alibi armaturarū tribunos, item stabuli Cæsaris tribunum: sic autem organarij uocantur, ut bractearij. Facit (inquit idem) artifices, inauratores, bractearios, argentarios. Parietarij, sunt parietum substructores: thurarij, thura tractantes ac uendentes. Ex eadem forma, scripturarij proflu unt, quos publicanorum & mancipum tabelliones intelligunt eruditi, quod prodidit Nonius. Nam publicanorum ratio dicitur scriptura, uti innuit pro lege Manilia M. Tullius. Ad rem uerò pecuariam propriè spectasse uidetur scriptura: quod significat Plautus quoque.

Super Mæandro & Protagora relatu non indigna quæpiam. Magorum sententia de diuinis rebus. Item non temerè ab eisdem admitti aliquos in disciplinam. Item de sophistis pluscula. Parij sophistæ. Ancalidophori. Ancalides. Phaceli. Sophisma. Philosophema. Aporema. Caput XVII.

Mæandrum Protagoræ patrem adeò opulentia & omnifaria rerum copia precelluisse, scribunt ex Græcis nonnulli, ut Xerxem Persarum regem, à quo mox Græcia concussa est, & domo & donis excipere ausus sit: qua occasione illi insinuatus, Protagoræ filio magorum congressum impetrauit, quando Persarum magi in doctrinæ participatum non temerè quenquam nisi iussu regum admittunt. Vnde is de ratione diuina falsam, immò inauspicatissimam traxisse opinionem

uidetur. Siquidem quodam loco ita exordiri ausus est: De dijs utrum sint, an non sint, nihil habeo dicere. Quo argumento pulsus is ab Atheniensibus est. Magicum uerò dogma est, ut Philostratus putat, clàm quidem rem diuinam obire, palàm Deum abrogare. Quo facto quid excogitari insolentius queat? nisi quòd causa propter quam ita faciunt, longè execrabilior tumidior'que est. Neque enim uideri uolunt, si qua in eis uirtus enitescat, à diuina ui, uelut ex fonte perenni in riuulos corriuari. Qua sententia quid omnino infantius, quid magis brutũ sit, non magnopere dispicio. Primus hic Protagoras mercede traditur docuisse. Quæ res, inquit Philostratus, uituperari nec potest nec debet. Quæ enim impendio aliquo nobis constant, gratiora demum ueniunt: quoniam, ut inquit etiam Hieronymus, putent gratuitæ merces: dictus tamen inde est, λόγος ἔμμισθος, id est oratio mercenaria. Prodit Moralium nono Aristoteles, consuesse Protagoram, ubi ea perdocuisset, quæ profiteretur, discipulum iubere æstimationem proferre quanti ipsa ea faceret quæ tradita imbibisset, ac id demum accepisse. Primum item hunc sophistem cognominatum accepimus. Hoc uerò nomine dixerunt ueteres, ut Græci scribunt, non modò oratores præsignes & summa dicendi copia perillustres, sed & philosophos quoque dictione non usquequaque infantes. Nam & Plutarchus auctor est, sapientes à nonnullis etiam sophistas nuncupari. Sicuti & apophthegma testatur illud, μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός: odi sapientem, qui sibi sapiat nihil. Et Aristarchus Theodectæ pater, olim uix septem fuisse sophistas, pronunciauit, mox tantam eorum scaturisse multitudinem, ut pullatam exuperaret turbam. Sophistarum tamen artem, perinde ac in patrem, in Gorgiam referimus. Sophistices uerò, quę secunda dicitur, principem ferunt Aeschinem. Qui tametsi ut φιλοπότης ἡδὺς καὶ ἀνειμένος, hoc est uini appetẽs uoluptarius ac remissior incessitur: primus quoque inter sophistas creditus est, θείως λέγειν, hoc est diuinè dicere. Ad hæc pertinet planè Fabij illud ex libro undecimo: Discursare uerò, & (quod Domitius Apher de Sura Manilio dixit) satagere, ineptissimum: urbanéque Flauus Virginius interrogauit de quodam antisophiste suo, quot milia passuum declamasset. Nostri sic distinguunt, ut rhetor sit qui literas docet, atque artis traditor est eloquentiæ: Sophista uerò, apud quem dicendi exercitium discitur. Orator, qui in causis priuatis & pu- B
blicis plena & perfecta utitur eloquentia. Sed de oratoris & sophistæ interstitijs Cicero in Oratore plura. Attingit & in commentariolo περὶ φιλαδελφίας Plutarchus. Plato autem sophistas ubique omnia profitentes inducit, iactabundos, gloriosos, temerarios, insuper & auaros: nec illibatæ prorsum uitæ, sed sequioris. Nam & in libro de Platonis definitionibus Speusippus, Sophistam esse dicit, iuuenum nobilium atque diuitum mercenarium uenatorem. Hosce Plato, quamuis omnia profiteantur, nihil prorsum scire conuincit, ut maleficos item insectatur, atque ueneficos. Philosophos nanque arbitratur, qui studiosius ueritatem affectentur, operis tantum ipsius intuitu ac perpensione. Sophistas uerò intelligit, qui opinionem modò affectent, opinionis ipsius amore. Hos item amarius incessens Seneca: Illos mihi (inquit) circulatores sophistas, qui philosophiam honestius neglexissent, quàm uendunt, in faciem ingeret. Sunt inter sophistas, qui ab Aristotele in proœmio Rhetorices ad Alexandrum, parij nuncupantur. Fortè quia sophismatum tendiculis obretirent illaquearent'que eos, quibus cum dissertarent. πάσσιον certè Græci nunc fidelem intelligunt, nunc κάτοχον, id est cui detinendi uis inest. Aristophanes in Nebulis, sophistas accipit pro mathematicis, ijs'que qui de sublimibus dissertationes instituunt. Alias uerò, inquit Interpres, sophistas intelligimus τοὺς πεπαιδευμένους, id est eruditos. Porrò scribit Gellius, Protagoram insyncerum quidem fuisse philosophum, sed acerrimum sophistarum: adolescentem quoque, uictus quærendi gratia, uecturas onerum corpore suo factitasse. Sudas quinetiam scribit, fuisse prius φορτοβαστάκτην, quod signat onerum gestatorem. Et in quadam epistola Epicurus phormophorum uocat, id est sportuligerum & xylophorum. Cuiusmodi homines dicuntur ancalidophori, sicut asini quoque ancalidas ferentes, id est ligna ulnæ mensura. Nam & grauia lignorum onera aptè colligata, phaceli uocantur: quando sic Thucydides scribit, φοροῦντες ὕλης φακέλους, id est ferentes materiæ phacelos. Mirum uerò id de Protagora, si patre diuite, ac etiamnum inui-

dioso

A diofo est natus. Sophismata Xenophon edulia intelligit, quæ esitandi prolubium illecent: Qui, inquit, iucunde uescuntur, hisce sophismatis haudquaquam indigent. Philosophema, inquit octauo Topicorum Aristoteles, est demonstratiuus syllogismus. Argumentum dicitur dialecticus syllogismus: sophisma, syllogysmus litigatorius: aporema, syllogysmus dialecticus contradictionis.

Pythij hominum ditißimi historia, deq; uxoris eiusdem non uulgari prudentia.
Caput XVIII.

Quoniam Mæandri opes attigimus, succurrit tempestatis eiusdem uir alter Pythius nomine, cui se tota ui sic denique fortuna infudit, ut residens Celænis, urbe in Phrygia, natione Lydus, Atys filius, Persarum exercitum terrę mari'que grauem, ac Xerxem quoque hospitio excipere ausus sit, & quidem exuperanti magnificentia. Quin adeò superfuit illi animi magnitudo præsignis, & pecuniæ uis immensa, ut insuper ad belli usus & stipenda polliceretur. Sed non hîc primùm uiri sese rarò aliàs audita largitas prompsit. Quippe Dario ante Xerxis patri auream elargitus fuerat platanum, & ex eadem quoque materia uitem. Quamlibet generosum principem tam munifica, tam'que inenarrabilis benignitas, uel usque ad aras & ultra deuincire abundè potuerat. At in uirum hunc exerta tamen barbari regis barbara efferata'que sęuities est. Siquidem natu maximum ex Pythij liberis, cui petebatur militiæ immunitas, medium discindi iussit Xerxes. Eius'que discissi dimidium ad uiæ dextram, reliquum ad sinistram locari, & illac demum copias pertransire omnes, lustrationis imagine quadam. Fuit & Pythio singularis prudentiæ uxor. Ea lepido commento uiri infinitam cupiditatem auro congerendo compescuit. Quum enim is totam ferè ciuitatem refodiendis thesauris attereret, adeò ut nō temerè ibi aliud rerum obiri posset: plerique uerò etiam laboribus uicti interirent, iussit sagax mulier omnifaria, quibus duci in primis maritum sciebat, conflari cibaria ex auro. Aberat tum Pythius, aduenienti igitur aurea apponitur mensa. Insuper ex auro omnia. Is necdum consilij gnarus, nec quò tenderent ista percipiens, elegātia rerū oblectabatur, mox quæ forent esui, flagitabat inferri. At proba uxor B aurea item obsonia pergit inferre. Stomachanti iam & esurire se, amplius inclamanti (fames nanque & bilis nasum conciunt) Quæso, inquit illa, ne excandueris, & pax sit rebus. An'non sentis Pythi, prę unius auri studio in ciuitate omnia iam perire, agri'que colendi studium penitus destitutum? Quin intereunt item homines. Quòd si pergis, quid aliud in escam cessurum sit, non uideo. Quid plura? Salubri commento Pythius resipiscens, auri quidem studium non remisit omnino: altius enim auiditas inhæserat, sed quintam modò ciuitatis partem in opere continuit. Hunc Pythium accepimus, imparem dolori, quo miserè ob immanem filij necem à Xerxe conflictabatur, quum paulò molliore animo foret, nec satis adesset roboris ad uindicias secundum libertatem, quando nemo potest inuitus seruire: in monumentum se coniecisse, quod ipse tumuli uertice excitarat. Atque inibi flebiliter quod supererat uitæ, complesse, summittente illi diebus singulis cocta cibaria uxore, cui principatus moderamina per manus tradiderat.

Historia Paridis paulo remotior, deq; inter deas iudicio, & Dardano eiusdem filio. Interim & de Amandro loco, qui & Parius. Cestos hymnus qui. Item agonos. Paridem ab ursa educatum. *Caput* XIX.

De Paride allecto inter deas de formę præstantia certantes iudice, uaria pro ingenij captu afferri solere, uel inter eos qui ἀγοραῖοι nuncupari solent, & sunt id est uulgares uiles'que, non me fallit. Nunc illud iure Latij donabimus, quod dum ista proderemus, ex Græcorum thesauris interluxit. Parin uidelicet hunc Priami filium educatum patris iussu in loco quem Amandrum dixêre: mox uerò & Parion de ipsius nomenclatura, tribus ferè annorum decadibus. Atque inibi quum natura ingeniosus foret, nec ad doctrinarum studia ineptus, Græcis imbutum disciplinis. In quibus ubi haud parum promouisse est uisus, etiam Veneris laudes, oratione edita, prolibauit: in'que ea Palladi ac Iunoni præstare contendit. Quando, ut uidetur, deæ nomine concupiscentias esse intelligendas significabat, atque uoluptates: sicuti

meminit Athenæus quoque, unde mala omnia sese mortalibus agminatim, ac fluenti ex A æstuantis more affundant. Atque hinc fabellæ occasionem datam, inter disceptãtes deas captum iudicem, datum'que Veneri malum, id est uictoriam. Quin & Paris idem atque in eandem hymnum cecinisse narratur, quem uocant ceston. Belli uerò primordia hinc prorepsisse, quòd euolutis iam spacijs annorum triginta, à patre acersitus, emissus'que ad rem diuinam obeundam, quum Spartam appulisset, Helenam rapuerit. Ex qua Dardanum susceperit filium, quod Dionysium Scytobrachiona, monumentis ferunt prodidisse. propterea in Homeri Iliados rhapsodia tertia scriptum reperiri,

ἄγονός τ' ἔναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι: id est, sine semine esse, & citra nuptias mori. ut schema sit πρόθυστερον. prius enim ducitur uxor, mox prolis susceptio consequitur. Est enim agonos, qui aspermos, id est sine semine ac filijs: quamuis exponãt alij, μὴ γεννηθείς, id est non natus. Sunt autem Hectoris ad Paridem uerba. Cæterùm prolifici seminis priuationem agoni nomine intelligit Dioscorides. Sicut in fœminis sterilitatem atocion idem appellat frequenter: tametsi non desunt, qui aborsum malint intelligere. Nec illud omisero, ab alijs proditum, post Hecubæ oblatam in quiete speciem Archelao seruo traditum Paridem in Ida exponendum: cui quum diebus decem ubera submisisset ursa mitis, re animaduersa, idem Archelaus sublatũ educauit ut filium. Sunt ex Græcis, qui inter deas iudicium fuisse somnium prædicent, in Ida Paridi oblatum, unde is coniectarit fore sibi in Græciam nauiganti propitiam Venerem, nauigasse autem Hesionem repetiturum.

Senectutem imbecillem euadere ob adolescentiæ intemperantiam. De Gorgiæ senio præuiridi. Caput XX.

Milonem Crotoniatem, memoriæ proditum est, quum iam senex esset, athletas'que se in curriculo exercentes spectaret, suos lacertos amplius intueri cœpisse, illachrymantem'que dixisse: At hi quidem iam mortui sunt. Verùm, inquit Cicero, non tam isti, quàm tu ipse nugator: neque enim ex te unquam es nobilitatus, sed ex lateribus & lacertis tuis. Et post multos item uersus: Ista ipsa, inquit, defectio uirium adolescentiæ uitijs efficitur sæpius, quàm senectutis: libidinosa enim & intemperata adolescentia effœtum corpus tradit senectuti. B Cyrus quidem apud Xenophontem, eo sermone quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse senectutem suam imbecilliorem factam, quàm adolescentia fuisset. Lucius uerò Metellus post consulatum pontifex maximus, ita bonis uiribus extremo ætatis tempore fuisse narratur, ut adolescentiam non requireret. Sed enim omnes ferè corporis robore, sensuum integritate, ingenio uegeto, memoria firma exuperasse Gorgias Leontinus uidetur. Itaque produci adagium Gorgiæ senectus ualet, de optima, nec annis exoluta, quæ'que uirescens omnium præstantia semper quodammodo pubescat. Quæ omnia fuisse in eo uiro, Græca memorat historia, etiamsi ætatis annum attigisset octauum supra centesimum. Cuius rei quum ab eo rationem scitaretur quispiã, respondit: οὐδὲν γὼ πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας: id est ad id ætatis peruenisse, quòd uoluptatis causa nil sibi unquam permisisset facere. Fuit uerò Charmantidæ filius, Empedoclis discipulus, præceptor Poli Agrigẽtini, item Periclis & Isocratis & Alcidamantis. Thrasymachum & Gorgiam omnium primos arte quadam uerba iunxisse, auctor est in Oratore M. Tullius. Hic porrò Gorgias, ut est apud Platonem, de omni re quæcunque in disceptationem quæstionemq́ue uocaretur, se copiosissimè dicturum, profitebatur. Isque princeps ex omnibus ausus est in conuentu poscere, qua de re quisq́ue uellet audire. Ei quoque tantus honor habitus est à Græcia soli, ut Delphis non inaurata (ut cæteris) statua, sed aurea planè surrigeretur. Quod de Oratore libro tertio commemorat Cicero. Gorgiæ alterius meminit libro nono Quintilianus.

Aetatum humanæ uitæ distributio. Ex catologo esse quid sit, uel extra catalogum. Fabulam ætatis peragere, apud Ciceronem quid. Vitæ metam quam statuant pleriq́ue. Tranquilli locus explicatur in Augusto de Mimo uitæ. De Mose iucundum scitu. Plinij loca duo ex undecimo Historiæ naturalis, de pubertatis ratione amplius explicãtur. Caput XXI.

A ET quoniam ingessit se nobis senectus, succurrit, ut nonnulla de ætatum distinctione promamus in medium, eo quidem procliuius, quod mirum est, quàm non omnino super ea re consentiant auctores. Quippe doctissimus Varro, & πολυγραφότατος, quinque ætatis gradus æquabiliter putat esse diuisos, ac unumquenque præter extremum, in annos quindecim. Propterea sectio prima annum quintumdecimum attingens pueros habet, ex puritatis ratione ita nuncupatos. Secunda ad tricesimum porrecta adolescentes, ab incrementi notione nomen indeptos. Iuuenes sectionem faciunt tertiam ad annos quinque & quadraginta. Quibus inde appellatio facta, quòd in bellicis usibus reipublicæ adiumento forent. Et inde huiusmodi ex catalogo esse dicuntur, sicuti ultra catalogum, qui iam militiæ habentur inepti. Ad annorum decada sextam seniores perueniunt. Reliquum uitæ tempus sectionem habet quintam. In qua qui agunt, iam uocantur senes. Ex hac Varroniana ætatum distributione commoneor, scitè admodum & congruenter uitæ tempora fabulis comparari. Nam & Cicero: Qui hisce (inquit) auctoritatis præmijs splendidè usi fuerunt, ij mihi sunt uisi fabulam ætatis peregisse, nec tanquam inexercitati histriones in extremo actu corruisse. In fabulis uerò actus seruari quinque, non arbitror esse quem fugiat, quando nec persona quinquies egressa ultrà exire potest. In quo attentè animaduertendum, ubi & quando scena uacua ab omnibus personis, ut in ea chorus uel tibicen audiri posfit. id enim quum uiderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Hinc illud Tranquilli sic posse legi animaduerto in fine Augusti Cæsaris uitæ. Et amicos admissos percunctatus, ecquid his uideretur Mimum uitæ commodè transegisse? Quam lectionem id uidetur approbare, quòd mox infertur: δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμᾶς μετὰ χαρᾶς τι ποιᾶτε. Hippocrates, sicuti libro de Die natali prodit Censorinus, septem ætatis constituisse gradus deprehenditur, ac primum quidem anno septimo terminasse, secundum quartodecimo, tertium duodeuicesimo, quartum tricesimoquinto, quintum duodequadragesimo, sextum sexagesimoprimo, septimum ad uitæ coronidem protendit. Solon decem fecit hebdomadas. Staseas addidit etiamnum duas;
B & plenioris uitæ spacia annis quatuor & octoginta metitus est, quod præscriptum si quis transmittat, idem illi usu uenire, quod stadiodromis & quadrigis ultra destinatum procurrētibus. Hetrusci uitalem mensum hebdomadibus finiunt duodecim, quod Varro scribit. Astrorum peritus Dioscorides anno centesimo uitam circumscripsit, cordis ratione, quòd in anniculo mensum habeat drachmarum duarum, in bimo quatuor, inde procursu pari in annum quinquagesimum. A quo decrementa supputentur ad æquilibrium: quæ ambitu peracto, ad metam redeant eandem. Proinde non superesse spacia, uisceris eius dilapsu. Quam hæresim fuisse item Aegyptiæ gentis, Plinius scribit.
Mathematicorum doctissimi, inquit in Claudio Trebellius Pollio, homini uitę spacium contribuunt annorum centum & uiginti, & mensum hunc à nemine excedi, eo item addito, Mosen Dei familiarem annis quinque solum utique transgressum esse modum hunc: qui quum quereretur, quòd iuueni occumbendum foret, ab incerto respōsum numine, quempiam eum numerum haud excessurum. Galenus in libro cui titulus ὅροι ἰατρικοί, ætates statuit omnino quatuor: ex quibus primam facit τῶν νέων, id est iuuenum: secundam, τῶν ἀκμαζόντων, id est uigentium: tertiam, τῶν μέσων, id est mediorum: postremam, τῶν γερόντων, id est senum. Iuuenes postmodum esse ait temperatura calidos humectosq́; ueri præcipuè assimiles. In uigore constitutos, calere simul arescereq́; æstatis modo. Medios, esse pronunciat frigidos ac siccos, perinde ac autumnus est. Sunt uerò humecti cum frigiditate senes, διὸ χειμῶνι παραπλήσιοι. Efflorescit in iuuenibus sanguis: in uigentibus ξανθὴ χολή: in medijs, μέλαινα: in senibus, τὸ φλέγμα. Et hæc caloris intimi ratione omnia. Hîc uerò aduertendum amplius Plinianum illud ex undecimo Historiæ naturalis: Pubescentem hominem maximè nodum quendam soluere, quod ægritudine sentiatur præcipuè. Auctor quidem Censorinus est, post septimum quenq; annum articulos quosdam, & in his noui aliquid naturam ostendere. Quod & in Elegijs significârit Solon. Sed & Alexander pubescentes pueros hircissare scribit, ob uocis asperitatem raucam, ab hircis ita uocem efferentibus producta uerbi ratione. Siquidem

naturam tunc corpora dissociatem, multam, repentinamq; ætatis efficere mutationem, A augescentibus fœminarum uberibus: marium uerò thorace, humeris, testibus. Accedere item morborum mutationes, solutiones'ue. Equidem à pube ex macilentis crassescere plerosq; animaduertimus, ac euadere saniores. Sed & quibusdam contingere diuersa omnia. Quippe ita obtingit ferè, ut quicquid fuerat ante pubertatem redundantis materiæ, ac excrementiciæ, unà cum semine secernatur & mensibus: unde sanioris sunt status argumenta, sese promentibus, quæ diuersum cõcinnabant. Quibus uerò prosperior ante id tempus suppetit ualetudo, ijs gracilescunt corpora, morbis subinde obnoxia. De ipsa siquidem natura, καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων ἡ ἀπόκρισις γίνεται, id est & ijs quæ bene habent, fit excretio, semine, aut mensibus sequestratis. Sciendum & illud, ab pubertatis tempore puerorum desinere hircissationem, quòd aspera arteria prorsum absoluta iam æqualitatem admittat. Ex ijs dilucere Plinij altera potest obscuritas, ubi ait: Pubescit homo solus: quod nisi contingat, sterilis in gignendo est seu masculus seu fœmina.

Aetates humanas planetarum consequi rationem. Mercurius cur negocijs præesse dicatur & lucro. Vnde sit quòd præmaturo coitu barba promitur celerius. Tranquilli in Nerone locus de iuuenalibus ludis. Nymphis coæuus qui dicatur. Martialis & Apuleius declarantur, necnon Horatius. Iuuenalia cur. Philosophorum placita & Auicennæ de ætatibus: item de fabula ætatis. Vocabula plura quibus ætates à Græcis distinguuntur: parectatus, triacatus, apodromi, apobomia sacra: baliciotæ, baliotæ, balari, ballæ, pempeli, genea. Nestoris ætas quomodo intelligenda.

Caput XXII.

Illud uerò concinnè admodum huic parti appingetur ex Procli, inter philosophos haudquaquam postremi, doctrina, ætatum ordinem sequi ordinem uniuersi. Quippe princeps ætas lunarem cõsequi potestatem animaduertitur. Tunc enim ex nutritiua uegetaliq; degimus potentia, & in utrisq; porrò humecta uis præcellit. Secunda Mercurialem, quando literarum citharæq; & luctæ, ac deniq; consimilium nobis studium ingeneratur, & arithmetices in primis, ut auctor probat Ptolemæus. Ideoq; forsan decantatum, negocijs illum præesse ac lucro. Inconstans B porrò sidus traditur, ac omnino eiusmodi quale id cui adhæserit, cum benignis benignum, exitiale cum exitialibus. Tertia Veneream, quando obturgescunt membra seminibus, & ad geniturã protinus incitantur. Qua in parte sciendum amplius, ubi lasciuiente prurit & Venerio prolubio nimis approperetur coitus, præmaturè item barbã promi: quoniam concubitu augescit circa renes insitus genuinusq; calor, quo fit, uti affluentius summa corporis uapores scandant, quæ est pilorum materia. unde illustratur Martialis illud libro undecimo:

Inde tragus celeresq; pili, mirandaq; matri
Barba.

Adiuuatur & Apuleius in Magia: Inuestem puerum accepisti, uesticipem ilico reddidisti. Quarta solarem: tunc enim regnat uigor, ætatisq; perfectio properat, ætasq; media. Vt uerò sol fons luminis, & cœli oculus, ac mũdi mens, ut priores dixêre: consimiliter iuuenilis ætas flos uitæ delibatus. Verùm prius quàm ad ulteriora pergamus, age Tranquillo succurramus, apud quem in Nerone qui sint iuuenales ludi, ambigunt eruditiores: nodum uerò exoluit historicus Dion, qui ab Nerone iuuenalia scribit celebrata, ἅπερ τινὰ νεανισκεύματα, propter suam barbam, quam tum primùm raserat, pilis in aureum coniectis sphærion, & Capitolino dicatis Ioui. Mars porrò uirilitati dominatur, planeta calidus & siccus, ac præparans ad robur. Sexta ætas Ioui subijcitur, quæ prudentiam & uitam actiuam ciuilemq; desiderat. Septima Saturnum respicit, in qua naturę consentaneum, à generatione sequestrari, & à corporeis abiungi, alteram & incorpoream affectando uitam. Nam decrepitos inuadens Saturnus, implet naturæ suæ malis, frigiditate, pigritia & tristicia querula. Sed enim nec illud omittendum, ratione admodum diuersa præfici infantibus, dum gestantur utero, planetarum (ut sic dicam) uultus: quoniam primo conceptionis mensi Saturnus præesse narratur, Iupiter secundo, tertio Mars, Sol quarto, Venus quinto, sexto Mercurius, septimo Luna: rursum uerò octauo Saturnus, nono Iupiter. Inde quoque partus fieri improsperos

A proſperos coniectant menſe octauo, aut nono optimos. Verùm ut poſtliminio redeamus, philoſophorum placita præferre uidentur: tres tantùm dici ætates, incrementi, ſtatus, diminutionis. Quod ex Ariſtotele aucupantur, tertio de Anima, ſic ſanè ſcribente: Neceſſe (inquit) eſt omne quod generatur, augmentũ habere, ac ſtatum & decrementũ. Sed idem philoſophus in libro de Moribus, ſentire diuerſa deprehẽditur. Auicenna autem prima primi, capite de Complexionibus: Aetates, inquit, omnes quatuor ſunt: adoleſcentia prima eſt, ad annum ferè producta trigeſimum: ſecunda uerò conſiſtentiæ nuncupata, uel pulchritudinis ad annum ferè quintum poſt trigeſimum: conſequitur inde diminutionis occultæ tempus, quæ ſenectus nuncupatur, ad annum ferè ſexageſimum. Subeſt mox ætas, quæ ad manifeſtum nos interitum præcipites agit, in qua qui diutius perſeuerat, dicitur νύμφαις ἰσῆλιξ, id eſt nymphis æquæuus. Suppartitur inde adoleſcentiam in minutias alias, quas qui expetit nouiſſe, & locum habet, ac quem adeat auctorem. Sciendũ uerò ætatum commenſus non ubique, nec ſemper haberi eoſdem, ſed euadere diuerſos pro conſtitutionis ratione, aut ſexus, uel etiam regionum, ac terrarum ſitus, cœli quoque, & uictus temperamenti, & aliorum plurium. Nam ſexto de Sanitatis regimine Galenus: Stato, inquit, annorum numero ætates circumſcribere nequimus: quod tamen quidam faciunt, niſi latitudinis modo. Nanque pubertatem auſpicantur aliqui anno quartodecimo, alij anno adiecto, aut etiam alio modo Et quibuſdam decrementi exordia cõtingunt, mox ab anno trigeſimo. Alijs, quinque accedentibus. Proinde ſignatè Princeps in ætatum diſtributione aduerbium ferè, adijcere ſolet. Porrò, quia de fabula ætatis mentio facta nobis paulo antè. ad id ipſum Apuleiana facit ex libro Floridorum tertio concinna ſententia: Deinde, inquit, regreſsi ad populum renunciauêre, Philemonem poetam qui expectaretur, qui in theatro fictum argumentum finiret, iam domi ueram fabulam conſummaſſe: enimuerò iam dixiſſe rebus humanis ualere & plaudere. Adiuuat & ad Luciliũ Seneca: Quo modo (inquit) fabula, ſic uita: non quàm diu, ſed quàm bene acta ſit, refert: nihil ad rem pertinet, quo loco deſinas: quocunꝗ uoles, deſine: tantùm bonam clauſulam impone. In hac uerò ætatum mentione ac pragma
B tia uehementer adnotandum, quod ſcribit Magnus Albertus, uirilem ætatem, ac ſenum præcipuè inſigniter areſcere. Cui rei argumentum ſuggerat membrorum durities & laxior cutis, ac corrugata, quod frigiditas efficit cum ſiccitate. Quippe laxat hæc, cõtrahit in rugas illa. Frigidum enim complicat conſtringendo. Ex ijs porrò liquere arbitror, cur ſit in epiſtola ab Horatio enunciatum:

Nigros anguſta fronte capillos.

Quo iuuenilis indicatur ætas. Ex Græcorum autem doctrina comperimus, nominà ſic per incrementa diſtingui, ut ſit primò βρέφος ſtatim natus puer, mox παιδίον: ubi iam inceſſus datur, pædarion: pòſt dicitur παιδίσκος. at παῖδα nuncupant, qui encyclicas obire diſciplinas denique ualet. Inſequentem uerò ætatem πάλληκα uocant: parectatum quoque, qui à pueritia in pubertatem protenditur, & βουπαῖδα, & ἀντιπαῖδα, ac mellephebum: mox habentur ephebi. Hos triacatæos appellant Cyrenæi. At Cretenſes dicere ἀποδρόμους malunt, non quia curſum deſierint, quod præpoſitionis innuere poteſtas uidetur, ueluti ἀπιχθὺς dicitur, qui piſcitio abſtinet. Apobomia ſacra, quæ non in altari peraguntur, ſed in pauimento, uel ſolo: & apud Callimachum apotriches, qui ἄνηβοι intelliguntur, id eſt impuberes. Verùm apodromi nuncupantur, qui per ætatem certamina currendi publica necdum adiêre. Sunt qui ſic ſtatuant, ut ἔφηβοι, id eſt puberes, qui annum quintum & decimum uel ultra, nati ſunt, intelligantur: ἄνηβοι autem, id eſt impuberes, duodecimum, aut eo etiam minores. Baliciotæ apud Cretenſes item uocantur ſynephebi. Baliotæ dicuntur progenitores. Ballas Cyprij gradus nuncupant. Balaros Cyrnij exules dicunt, Pauſania tradente: quod nomen Sardiniæ montana incolentibus adhæſit, quum illuc ſeceſsiſſent à Carthaginienſibus deficientes Libyes autem Corſicam incolentes inteſtinis agitati diſcordijs in Sardiniam commigrarant. Sequitur miracion: inde mirax, qui & neaniſcus, uel neanias, id eſt iuuenis. Hoſce uerò ἱππεῖς, id eſt equites appellant Spartani. Sicuti inter eos qui præſident, hippagretas. Iis inhærent nymphij, uelut ſponſos dicas: poſtea eſt pater: inde uir νέος, id eſt iuuenis & uirens:

& uirens: mox uir mesos, id est medius: inde à canicie, hypopolios: pòst geron, id est se- A
nex, qui & presbytes: inde eschatogeros, postremò poliocrotaphi. Senectutem Galenus trifariam distribuit: in prima constitutos, ὠμογέροντας uocat, id est uirentes, ac crudos senes, quos etiam πρεσβεύοντας uocant nonnulli: in ultima uerò, πεμπέλους, id est pempelos: quoniam, uti astruunt etymologici, iamiam ad inferos mittendi uideantur. Nec illud in hac ætatum pragmatia præteriero: geneam Græcis, id est γενεὰν dici, pariendi ac generãdi perfectius spacium, quod annorum triginta periodum conficit: quo nomine sexagesimum attingens annum, duas uidetur uitæ implesse geneas. Si uerò ultrà pergat, in tertia iam utique recensebitur. quod de Nestore cecinit Poeta, quem periodicas geneas perfecisse duas humanas pronunciat, ceu δύο τριακονταετίας dixisset, quę uocantur γενεαὶ ἀνθρώπειοι. Aureas ætates in uita tres modò intelligunt, iuuentam, uirilitatem, senium. nam infantia & decrepita nullum præferunt uoluptatis argumentum. Ab instituto non dissentaneum prorsus illud fuerit, senilem cutem, quia ætate asperior fiat, paguron à Cassandra dici. Esse uerò inter cancrorum genera paguros, sciunt plerique omnes.

Aeneam pietate in deos ac parentem insita, clementer à uictoribus tractatum Græcis, ac liberum abire cum domesticis permissum bonis. Caput XXIII.

ETiamsi me non fallit, è Græcis auctoribus celeberrimum Dionem, condito uolumine, conatum rationibus multis, & à uero haud ita dissultantibus argumentis comprobare, ab Iliensibus fuisse Græcorum exercitum bello uictum fugatumq́; nec ab eo Ilium, quod Homerus cecinit, expugnatum. Nihilominus quæ ab alijs prodita ingerunt se nobis, dum in libris nostra planè supellectile uersamur, allidere, ueluti abortiua non sustineo: ut qui Maronem tractant asiduè, & interpretantur, sufferti amplius habeant aliquid, unde auditoribus suis satisfactum eant. Igitur sic compertum mihi ex adiuratisimis, Ilio expugnato, captorũ fortunam Græcos, qui genti suus est mos, clemẽter esse amplexatos, ac miseranter. Eoq́ nomine à uictoribus pronunciatum ducibus, liberorum unusquisque ex domesticis rebus unum quid tolleret, auferretq́. Tunc Aeneam, cunctis alijs facilè neglectis, aut necesitate reiectis, patrios se legisse quos asportaret deos. Id quum intuerẽtur Gręci, plurimumq́ ea re forent oblectati, eidem permisere iterum, quod uellet ex bonis sibi caperet. Qui geminata pietate, multo iam senio fessum parentẽ humeris subiens efferre properabat. Ea quum (uti erant) stupenda uictoribus acciderent, uiro maximè pio domesticis cedentes omnibus, quotquot iure belli erant adepti, abire quò uellet, liberè permisere, fatentes hostilitatis remitti iura, & mansuetudinem induere aduersum eos qui uerecundè in deos se ac parentes ita gerant. B

Citharœdi prudens responsum apud Alexandrum fidibus utentem rusticius. Quo pacto Linum peremerit Hercules, à quo musica imbuebatur.
Caput XXIIII.

ALexandrum Macedona, Philippi filium, quum puer etiamnum ageret, ac genas necdum conuestisset pubertas, citharæ ferunt operæ quippiam impendisse, interq́ institutionem (uti assolet) ac rudimenta prima, certam ex fidibus canore pulsari, quum identidem commonefaceret peritus artifex, sicuti exigere uidentur τὰ κιθαρίσματα, id est citharœdicæ leges. Et quid interest, Alexander inquit, si hanc pulsaro. At is, si uti rex paulò mox futurus hæc infers, nil sanè: at si artifex, planè multum. Videtur autem hic haudquaquã rerum uir imperitus Lini euentũ prorsus expauisse. is nanq́ puerum itidem Herculem cithara imbuebat: qui quum inconcinnius rusticiusq́ uteretur fidibus, excanduit in eum Linus. At indignabundus Hercules illi plectrum impegit lethiferum.

De tityris, silenis, satyris, quæ sit nominum ratio. Sillus quid. Bacchus cur dicatur Phleon: item cognomina alia. Aphlastus quid, & phossones, & phossonium. Orarium, oron, orobachi. Coruus cur satyra dicatur auis. L. Florus illustratur egregiè.
Caput XXV.

Qui

A QVi cum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraque terrarum obiere, nunc satyros nuncupant, quandoque & tityros, puto de cantuum lasciuia quæ τερετίσματα dicunt, quibus id genus duci magna parte, animaduertitur. Satyros autem, ἀπὸ τοῦ σαθρῶν, uocitatos opinantur. Nam Siliani appellantur, ἐκ τοῦ σιλλαίνειν. Quod & alibi attigimus. Sillon autem morsum cum lusu uocant ingrato infestiuóque. Scribit Nicandri interpres: quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consuesse. De Satyro capto ad Apolloniam, qui ἀσύνετως loqueretur, in Sylla Plutarchus. Silenis indumēta fuere ἀμφίμαλλοι χιτῶνες, id est utrinque uillosæ tunicæ. Quod tacitis uelut ambagibus plantandi ex Dionysio artem innuit, ac item palmitum cōstipationem. Quia uerò apud ueteres φλίειν multum ferre fructum, id est τὸ πολυκαρπεῖν indicat: hinc factum, ut Dionysium dicerent φλεῶνα. quin eundem Protrigen appellarunt, & Staphyliten, ac Omphaciten: sed & modis item alijs, ac fane diuersis. Tityrum sunt qui auem item interpretentur, aut calamum quoque. πιτυρῖνος dicitur certè ex calamo tibia. Parabacchum legimus ab Eratosthene dici in orationibus Demosthenem quandoque: puto, quia eloquentiæ ui furore percipi interdum uideretur. nam & Phalereus Demetrius illum quoque pronunciasse quædam tradit, uelut ἐνθουσιῶντα, sicuti μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμοὺς, μὰ νάματα. Aphlastum uerò ad Dionysiū nihil: est enim eo nomine puppis, quæ aphlaustus dicitur per euphemismum, quasi aphlastus καὶ ἄκαυστος, quoniam religionis causa partem illam exurat nemo. Quippe inibi deorum uisebantur expictæ imagines, nauibus præsertim regijs, sed & militaribus. Partes autem alias rectè euphlastas nuncuparis, uelut εὐκαυστας, quòd ex picis litu ignium sint fomenta. Porrò uela ipsa phossones uocitantur, id est φάοσωνες, ex uerbo φῶ, quod illustro indicat, de candoris proprietate: uel quia intumescant uento, παρὰ τὸ φυσᾶσθαι ὑπ' ἀνέμων. Phossonium item pro sindone reperias: orarium uocant Romani. Oron autem, rusticum dicunt instrumentum, quod docuit Isæus: uerùm ab Aeschylo & Menandro lignum appellatur, quo calcatam premunt uuam. Orobacchi, coriaceos indicant utres.

B Quoniam uerò ab Satyris exorsi sumus, id forsan expendisse præstiterit, quid ita coruum satyram auem dixerit in Valerij Coruini historia L. Florus. Et sunt qui ad fellationem putent referendum, de qua Martialis:

Corue salutator, quare fellator haberis,
In caput intrauit mentula nulla tuum.

Et Plinius libro decimo: Coruos, inquit, ore párere aut coire, uulgus credit. Id ab Anaxagora item traditum. Verùm libro de Animalium generatione tertio, negat Aristoteles. Commeminit libro septimodecimo Auicenna. Quid si ad saturam paludem, seu satyram, relatum malis? Ea uerò Pontina est, uigintiquatuor urbium olim locus capax. Virgilius Aeneidos septimo:

Qua saturæ iacet atra palus, gelidusque per imas
Quærit iter ualles, atque in mare conditur Vfens.

In agro autem Pontino rem gestam, auctor idem Florus est, necnon A. Gellius, ac Titus Liuius, etiamsi apud hunc Pomptino legitur. Quo autem argumento coruum paludis nomine significarit disertissimus historicus, ex Theone sumi potest apud Aratum, qui prodit, cornicem ac coruum insigniter aquis oblectari: quòd earum alitum corpora inaruerint uehementius: proinde humentia expetere admodum, quin & solitudinis amicum animal coruus est, prouerbio suffragante, βάλλ' ἐς κόρακας. Erat proxime Tarentum locus item Satyra, uel Satyrion, ut Stephanus.

Diuersi populorum mores, breuibus ac miscella enotati opera. Qui nunquam riserint. De Ceo sene caniciem coloribus obscurante. Caput XXVI.

ETiam si paulo antè gentium diuersarum mores, ut sese inter legendum ingesserant, præcerpsimus, enotauimusque: tamen quæ rursum occurrunt, allidere aut præfocare nequimus: sicuti illud est, Stagiritis fuisse legem, quam prorsum uereque opinatur Græcam in Varijs narrationibus Aelianus, ὃ μὴ κατέθου, μὴ λάμβανε: quod non posuisti, ne tollas. Sed & Biblium tantæ uirum integritatis ac abstinentiæ accepimus, ut si quid intereundum ei fuisset alieni oblatum

tum, omnino intactum preteriret, οὐ γὰρ ἡγεῖτο τὸ τοιοῦτον εὕρημα, ἀλλὰ καὶ ἀδίκημα, ceu eiusA modi non inuenta forent, sed iniusticiæ germina. Lucanis lege sancitũ scimus, ne quis so le occaso diuertentem hospitem exigeret: quòd si fecisset, κακοξενίας agebatur reus, atque eo nomine mulctam subire, prorsus necessum erat. Dardaneos sub Illyrideter tantummodo in uita balneis operam audio solitos dare, nuptiarum & partionis tempore, ac denique mortis. Indis omnino fœnus ignotum. Quin & maximum inibi nefas iniuriam uel facere uel pati. Proinde nulla illis syngrapha, nullum depositum. Sardoa lex est, senescentes iam parẽtes fustibus lethaliter à filijs cædi, ac mox contumulari. Turpe siquidem arbitrantur, multo confectum senio superesse diutius, quum in pluribus aberret corpus, annis fessum denique. Illustrius uerò multo institutum illud, quo peraguntur ἀργίας δίκαι, id est ocij iudicia, quę subirent temerè ac citra uitæ propositum agentes: sic enim exprimebatur illis, ut unde alerentur, magistratibus approbarent. Derbicæ dicuntur ipsi quoque, certam ætatis metam transgressos perimere, uiros quidem immolantes, mulieribus autem præfocatis. Lydæ mulieres prius quàm coniugia inirent, corpus in uulgum dabant: iunctis, si deliquissent, ueniæ spes nulla. Atheniensibus pridem inoleuerat, ut si fortè homini occurrissent insepulto, terræ mandarent, gleba iniecta: sed ita, ut exortum spectarent. Rursum & illud seruatum diu, Ne bouem, cuius opera, uel aratro uel curru uterentur, omnino immolarent, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργός, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός. id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoque nostrorum particeps. Persarum mos est, cibis expleri prius, ac (ut Plautinè loquamur) saburrari, mox potui & propinationibus indulgere largius. Quo etiam tempore ueluti in hostem depugnaturi, uestes exuunt. Illi uerò hominum mores comperti peculiares, Clazomenium Anaxagoram risisse nunquam, immò ne risus quidem uestigium omnino ullum prætulisse. Huic quoque rei inimicatum insigniter Aristoxenum ferunt. Quin & Heraclitum, ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ ἔκλαεν. id est, quæ sint in hominum uita, fletu prosequebatur omnia. Nec illud à moribus hominum abiungitur expingendis, siquidem facta nostris nos plerunque coloribus suppingunt. Ceus quidam narratur Lacedæmona uenisse, iam utique æui maturus, uerùm elatior impendiò & confidens quantumuis, insuper canescens caput inB ficere conatus, annos obscurabat. Ita uerò affectus, quum in concionem prodiens peregisset, quorum causa uenerat, exurgens Archidamus Lacedæmoniorum rex, τί δ' ἂν ἔφη οὗτος ὑγιὲς εἴποι, ὃς οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ψυχῇ τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιφέρει. Et quid nam, inquit, salubre dixerit hic, qui non in anima modò mendacium circumfert, uerùm & in capite? Philippum item Cæsarem scribit cum Eutropio Sextus Aurelius, ab quinquennij ætate seueri adeò, & tristis animi fuisse, uti nullo prorsus cuiusquam commento solui in risum potuerit.

Zeuxin spectatum Helenam à se pictam neminem admisisse, ni erogata prius stipe, quo nomine appellata est meretrix. Epicuri dictum nobile, Videri fœlicem, cui uitæ suppetant necessaria. De pecuniæ cura difficili. Caput XXVII.

ZEuxin pictura nobilem, inter cætera eius artificij, haud parum multa quæ circumferuntur, & hominum desideria uix explent, Helenam quandoque ab eo expictam ferunt, cui tantum sanè attribuerit, ut non temerè nec quemlibet, ac (ut Græci dicunt) ὡς ἔτυχε, spectatum admitteret, ni ῥητὸν ἀργύριον id est propositam pecuniæ quantitatem erogasset. Quo expressum nomine Gręcis est, uti Heracleote sic mercenariam stipem ab adeuntibus, ac uelut manuarium æs corrogante, mox Helenam dicerent illam ἑταίραν, id est meretricem, ceu planè capturas sibi, prostituto corpore, ab inuisentibus turpiter quæreret. Lepidè sic, ut interpretari libet, deformato item artifice, ut qui auidius quæsticulum corraderet. Id quod prudentissimus quisque facilè aut spreuit aut neglexit. Nam tantus ille uoluptatis assertor Epicurus, cum Ioue se promptius de felicitate in certamen uenturum, asseuerabat, si maza modò suppeteret ac aqua. Scires Gargetij senis hæresin aliud præscribere omnino, quàm prætendãt uerba. Obseruatum apud Hieronymum est, Helenas dici quæ maritis ualere iussis, adulteros consectantur, nulla interpellatæ uerecundia. Cæterùm quod ad nummariam pertinet curam, parerga uelut opera, id item suppingemus, ab adiuratissimis proditum monumentis

A numentis, ὥσπερ ἐχῖνον λαβεῖν μὲν ῥᾴδιον, συνέχειν δὲ χαλεπὸν, οὕτω καὶ τὰ χρήματα. quod est, sicuti echinum utique capere facillimum est, retinere difficillimum, ita & pecunias. Sententiæ huic succinit ferè Anaxagoræ illud γὰρ δεῖ περὶ βασιλείας, χρήματα χαλεπὸν συναγείρασθαι, χαλεπώτερον δὲ φυλακὴν τούτοις περιθεῖναι. id est, pecunias cumulare, arduum est, uerùm custodire difficilius multo. Nec relatu indignum quod grauis auctor in primis prodit Archilochus, quanquam non citra consuetum illi κακοῤῥήμον: nummos sæpè uel minutijs hinc inde corrasis, nec sine sudore comparatos, πολλάκις εἰς πόρνης γυναικὸς γαστέρον κατούρειν. id est, in prostitutarum delabi interanea frequenter.

Animos hallucinantes malis edoctos sæpius resipiscere. De Hierone, Ptolemæo secundo, Phrage, & Damocrate palæstrita. Caput XXVIII.

[H]ominis prudentiam fortunæ indulgentia nunquam non remissiorem laxioremque, malis sæpenumero ad se redire, ac (ut sic dicam) in numerato & procinctu stare, non sanctis modò testatum literis, quarum est scopus in conniuens ueritas, sed & nobilibus exemplis aliquot palàm factum. Ex ijs aliqua attigisse, interest plurimùm uitæ, ut inde edocti à linea identidem non aberremus, sed in harena uersemur nostra, id est, ex formula uiuamus, ne alioqui in decuriam transcribamur, non tam malè uiuentium, quàm malè pereuntium. Igitur proditum memoriæ est, Siciliæ tyrannum Hierona fuisse prius & priuatum, & planè omnium præcipuè inconcinnum inelegantemque, & agresti porrò natura inconciliabilem ferumque, ac prorsum à fratre Gelone nil diuersum. Sed enim postea quàm ęgritudine implicito à publicis curis indulta uacatio, feriarique abundè licuit, febre interpellante, hominum factus elegantissimus est. Siquidem quod uel inuito recusantique ocium ex morbo impertiebatur, εἰς ἀκούσματα τὰ πεπαιδευμένα, id est, doctis impendere disciplinis adortus est. Quamobrem iam suæ spontis, ac prorsum conualidus Simonide utebatur Ceo ac Thebano Pindaro, necnon Bacchilide, ὁ δὲ γέλων ἄμουσος ἄνθρωπος. Ipsum hoc & Ptolemæo secundo usu uenisse, compertum est. Quin auctor item Plato est, Phragen non alia magis ratione sacris initiatum philosophiæ mysterijs, quàm quòd νοσοτροφία εἴργουσα αὐτὸν τῶν πολιτικῶν συνήλασεν εἰς τὸν τῆς σοφίας ἔρωτα. id est, familiaris ęgritudo
B à ciuilium cura ipsum abducens in sapientię amorem coniecit. Quòd si est, nimirum extentis optāda uotis tristior ualetudo Critię fuerat & Alcibiadę, ac Pausanię insuper Lacedęmonio, & compluribus id genus alijs. Porrò & palæsten legimus Damocraten pedibus ęgrum, ut si qua effici posset, morbum discuteret, certamina adijsse sacra, eoque productum denique, ut in stadio lineam sibi circumduceret, aduersarijs iussis extraherent ui, si possent: nequeuntibus uerò, abijt demùm coronatus. Faciunt porrò ad hæc quæ scribit Manilius Astronomicon primo:

Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, & sua quenque
Aduigilare sibi iussit fortuna premendo,
Seducta in uarias certarunt pectora curas.

Super Electra adnotantur paucula, quæ dicta prius Laodice sit. De Gyge, qui mulieres primus εὐνούχισεν. Necnon de Alcimi Lydorum regis felicitate. Interim & Xanthi memorantur duo, poeta, & historicus. Cap. XXIX.

[X]anthum fuisse melicum poetam, puto omnibus notum, qui Græca paulo uberius attrectarunt. Ab eo autem præter cætera, id item proditum memoriæ est. Electram Agamemnonis non ea utique initio fuisse nomenclatura, sed dictam Laodicen. Quippe Agamemnone perempto, nupsisse Aegistho Clytemnestram, qui & principatu sit potitus: Electram uerò, ut quæ neglectui foret, consenuisse uirginem: qua ex causa, ab Argiuis id esse nominis sortitam, διὰ τὸ ἀμοιρεῖν ἀνδρὸς, καὶ μὴ πεπειρᾶσθαι λέκτρου. id est, quòd uiri expers fuerit, nec lecti experiens. Fuit & non incelebris rerum conditor Xanthus, patria Lydus, qui & uoluminibus quatuor Lydiaca fertur complexus. In eorum secundo, id quod haud relatu indignum opinatus sum, Gygen omnium principem scribit, dum Lydis imperaret, γυναῖκας εὐνουχίσαι, id est mulieres ennuchas fecisse, ὅπως αὐταῖς χρῷτο ἀεὶ νεαζού-

σαις, id est ut illis perpetuò iuueniliter florentibus uti ualeret. Cæterùm amplius memo- A rat Xanthus idem, Lydorum regno potitum quandoq; Alcimum, & qui præcipua fuerit insignis pietate, ingenioq; mitissimo. Proinde stationis eius tempore uniuerso Lydis altissimam contigisse pacis pinguissimę tranquillitatem, & diuitias quoque affluentissimas. Et ita quidem, ut intrepidè ageret unusquisque omninoq; citra insidiarum ullũ metum, uel (ut Græcè dicam) ἀδεῶς, καὶ ἀνεπιβουλεύτως. Id eo adnotaui libentius, quòd inde adagionis speciem posse aptius conformari, palàm est: ubi quis ἐν εὐποτνίᾳ τε καὶ εὐδαιμονίᾳ διάγει.

Qua ex causa prædicent Delij, philosophum non incelebrem Syrium Pherecydem tam tetro tamq; exitiabili peremptum fato.

Caput XXX.

SVper Pherecyde, quem ferunt Pythagoræ doctorem, alibi hoc Opere commentati sumus: nunc & ad id quæ ingerunt sese, haud insuper habebimus, ut locupletior, etiamsi crassiore (ut uocant) Musa, fiat lucubratio. Igitur scribunt celeberrimi è Græcis conditoribus, in morbi (ut sic dicam) propyleis ab eius corpore deliquatum similem uisco calidum sudorem, mox & ferinum quendam, postremò succreuisse pediculorum sobolem diram, qua colliquatis carnibus contabuerit. Sed antea, conspectu horrorem incutiente, familiarium reclinare consuetudinem cœpisse. Vbi uerò accessisset quispiam, ex eo ut haberet sciscitaturus, διὰ δέ τινος ὀπῆς τινος τῆς θύρας διείρας τὸν δάκτυλον, ψιλὸν γεγονότα τῆς σαρκός, ἐπέλεγεν, οὕτω διακεῖσθαι καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα. hoc est, per ianuæ peruiam portiunculam digito immisso, iam carne prorsum renudato, addebat, corporis reliquum compari affectum modo. Memorare autem Delios cõsuesse, Apollinis indignatione philosopho terram adeò incussam plagam, quòd tumidius insolentiusq; cum discipulis in Delo sedens, multa quidem de sapientia sua ostentasset: uerùm & id reticere non quiisset, nulli unquam se deorum immolasse, nihilq; minus iucũdè sibi ad id temporis actos uitæ annos: nec citra omne incommodum minus, quàm qui Hecatombas subinde oblatum eant. Quo dicti tumore, uel leuitate potius, quam κουφολογίαν uocant, grauissimam rependisse pœnam, probabile prorsum fieri. Scribit Historiæ naturalis septimo Plinius, copia serpentium è corpore prorum- B pente, Pherecydem expirasse: adeò infinitam esse morborum multitudinem.

Herculeas columnas prius Briarei nuncupatas. Epaminondæ paupertas & magnanimitas, Persarum regis munera spernentis.

Caput XXXI.

ET Aristoteles quidem tantus in doctrinis uir, leuicula tamen quæpiam in libris non reformidasse, animaduertitur, quando Herculeas scribit columnas prius fuisse Briarei nuncupatas. Nam, inquit, postea quàm ab Hercule perpurgata terra est, & mare item, comparuitq; omnino is in genus hominum beneficus, Briarei monumenta nulli prorsum rei esse, arbitrati plerique, in Herculem loci appellationem facilè corriuarunt. Scribit Tacitus quod ad rem uehementer facit, celebratas in Germanico Oceano Herculis columnas, seu (inquit) Hercules adijt, seu quicquid ubique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Cæterùm, etiamsi nec huiusmodi negligenda usquequaq; duco, nihilo secius multo illud grauius, uitæq; commodius longè: quod Græca uersanti nuper cõpertum mihi est, Epaminondæ Thebanorum principi, tantumq; non Græciæ totius, unum modò affuisse indumentum, & quidem rude ac pertritum, addo etiam sordescens satis: quo nomine, si quando expurgandum fulloni traderet, interim uestis inopia alterius, domi se continebat. Quamuis autem à re familiari sic haberet, nihilominus à rege Persarum uim auri haud paruam ad se transmissam non admisit. Quo fit, inquit Aelianus, ut respuentis animus maior longè amplior q; uideatur, quàm dantis. At quia ex fide parum forsan promi hæc à nobis, opinabuntur aliqui etiam serij, super tota re historici uerba subscribam: cui (opinor) in rem adducti præsentem haud colaphum ducent. ἐπαμεινώνδας ἕνα εἶχε τρίβωνα, καὶ αὐτὸν ῥυπῶντα. εἴποτε δὲ αὐτὸν ἔδωκεν εἰς κναφεῖον, αὐτὸς ὑπέμενεν οἴκοι δι' ἀπορίαν ἑτέρου. ἐν δὴ τούτοις τῆς πενουσίας ὤν, τοῦ περσῶν βασιλέως πέμψαντος αὐτῷ πολὺ χρυσίον, οὐ προσήκατο. καὶ εἴ τι ἐγὼ νοῶ, μεγαλοφρονέστερος ἦν τοῦ διδόντος, ὁ μὴ λαβών.

Hominum ingenia tyrannica uel mitia, ex gestis rebus facilè plerunq; coniectari. De Pericle ac Gelone: item de Dionysio posteriore. Catapultæ inuentio. Cap. XXXII.

A SVppetit ex historia plerunque uel tyrannica hominum ingenia, uel mitia in primis & popularia spectare. Id ipsum & mihi nuper usu uenit Græca uoluenti quępiam: quippe animaduerti, Athenis pretura dum fungeretur, Periclem inter alias uel hanc censuisse statuendam legem. Vt ni parente natus quis foret ciue utroque, in Reipublicæ participatum haudquaquam admitteretur. Cæterùm tumor hic planè, nimio plus sibi applaudētis illuc erupit demum, uti in eundem grauior expeteret Nemesis. Etenim quum ei duo essent liberi, Paralus & Xanthippus, grassante publicitùs sæuo pestilentię malo, uterque est absumptus. Quamobrem sobolis legitimæ ac solenni conceptæ toro inops Pericles, reliqui habuit nil prorsum, nisi ut spuriorum præsentia superstitum, sed Reipublicæ ipsius sanctione expertium, æstuantem leniret animum. At contrà, si Gelonis expendas animi altitudinem, & in Siciliam uniuersam benignitatem eminētissimam, quis non illius allisam uelit animi elationem, huius uerò bonitatem rarenter uisam aliàs, amplexetur exosculeturq́;? Hic quippe uictis Carthaginiensibus apud Himeram, & occidione occisis, factus Siciliæ totius compos, exuperanti mentis magnitudine in forum pergens nudus alacriter pronunciauit, Siculis se principatum resignare. At illi ore consono succlamantes, id se non admissuros, asseueranter prædicarunt, ut qui populares eius, gratissimosq́; mores diu antea forent periclitati, diuersos longe à monarchico spiritu, intolerando plerunq́;. Argumento eius facti est, in templo surrectum specie nuda simulacrum. Sed & rei gestæ testimonium dictat epigramma. Quā uirtutem si promere sciisset Dionysius posterior, etiamsi multa principatus propugnationi comparasset, catapultam quoque excogitasset primus: tyrannide, quam omnium in Europa maximam adamante munitam, gloriari solebat superior Dionysius, uiolenter Dionis opera excussus, non omnium inops infeliciter, quod uitæ supererat, ac turpiter transmisisset, hebetiore etiamnum uisu ex meri in-
B temperantia, sicuti à Theopompo proditum monumentis, sciunt politiores paulo. Id quod mirum uideri præcipuè debet, quando longæ naues aderant quingentæ, peditum uerò centum milia, equitum decem, armorum, commeatuum, pecuniarum uis immensa: tantum autem facinus est adortus Dion duabus tantum onerarijs nauibus primò præfultus, uti prodidit Diodorus.

Philippum uictoria elatum, ne unquam fieret rationis impos, iniunxisse puero, manè ingressus diceret, Homo es Philippe. Cap. XXXIII.

POstea quàm apud Cheroneam Macedo Philippus Atheniensium profligauit opes, felicitate nimia efferri aliquantulum cœpit, sed ita, ut rationis tamē limites nec transcenderet nec proculcaret, proinde ad iniusticiam aut uictorum ludibria & subiectorum iniurias nec dilaberetur. Id ne fieret quandoq́;, uti sunt plerunq́; hominum ingenia, in peius mutabilia, sic propemodum cauit: nam ex pueris uni muneris id modò iniunxit, ut ad solis exortum ingressus inclamaret, Meminisset hominem esse se. Id ab eo constanter adeò seruatum ferunt, ut nusquam omnino uel progrederetur ipse, uel familiarium quempiam, aut aliorum regis operam requirentium admitteret, quàm quot diebus puer intonuisset ter, φίλιππε ἄνθρωπος εἶ.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *lectionum libros ad doctissimum iureconsultum Zachariam Rhodiginum, Præfatio uicesima.*

A SI ulli unquam, doctissime Zacharia, grauior incubuit cura patriæ demerendi, ac omnes ciues suos: ego planè eum esse me, possum profiteri, quando ueterem Atheniensium ἀμνηστίαν insequutus, traditis obliuioni omnibus, reiectisq́ue, animum quæ repetita ualent exulcerare, ac magna ex parte obductum uulnus refricare: quippe infecta ne tempus quidem πάντων πατὴρ, uti Pindarus inquit, reddiderit: non desino pro uirili utrosque propagare in æuum, ut iam hinc cuncto terrarum orbi, qua modò Romanæ linguæ sonus pertingat, palàm fecerimus, esse in rerum natura Rhodigium, quod ad hanc diem (nec dici tamen arroganter uelim) Cimmerijs obuolutum tenebris latuerat penitùs. Eadem porrò animi simplicitate ciuium nonnullos duxi scriptis meis (si quis tamen eorum futurus est genius) illustrãdos. Nam antistiti reuerendo Ioanni Mariæ Mattarello unum nostri, ut sic dixerim, certaminis stadium censui dicandum. Exigebant id mores eius excultissimi, doctrina singularis, & quam sustinet honestissimè dignitas clarissima. Exigebat, immò efflagitabat, ut significantius agam, sanguinis coniunctio, & larium ferè communium, peruetusta quidem, sed tamen prædulcis memoria. Nunc autem in necessitudinis ratione sentire sum uisus aurem mihi denuò peruelli, & insusurrari grauius, uiri me non boni subiturum crimen, si Zachariam meum ab ijsdem manantem fontibus præterisse sustinerem. Ego uerò Iureconsultorum scientissime toto feror animo in tui nominis gloriam, si modò is sum, qui tibi in maximo doctrinę fastigio diu iam constituto ad laudem aliquid possim adijcere. Quoniam, dum in Romana profiteris academia, tuarum uirtutum splendorem ipse uniuersis abundè patefacis, ueterum placita sapientum in sanciẽdis legibus promendo in lucem nitidissimam. Adeò ut obscuritatis nubilo amplissime discusso & squalore omni deterso, in potestate omniũ, qui te utuntur doctore, quod mirum est, si quid aliud, B omnino comperiantur. Equidem parum perspicaces illi esse mihi uidentur, si qui soli lumen afferre contendant: sed enim consanguinea huc me affectio transuersum rapit, ut quantulacunq́ue ex libellis nostris promi gloria potest, eam lætissimo uultu tecum ueniam participatum. Tantum abest ut mentium hystricularum approbem uirus, quo contacta extabescunt omnia, dum alienæ derogando famæ, quod sanguinarium est, scientiam in se profundiorem probare hominibus uolunt, etiamsi noctuinis oculis nunquam non caligare uel luce nitidissima pernoscuntur. Sed libitinas facio missas. Illud grauius multo reliquum fit mihi, ut amanter extenteq́ue doctissime Zacharia obtestari non desinam, quæ de myrothecijs nostris qualiaqualia comperiantur, nunc primùm in odores sparguntur, & laboriosissimis euigilata curis, neq́ue enim perfunctoriam remur scribendi pragmatiam, publicum tandem indipiscuntur, munuscula boni consulas, putesq́ue non quidem magnitudini satisfactum tuæ, sed ab imbecillitate nostra, id demum quod eualuimus, munificentissimè oblatum. Vale.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVS.

Octimestris partus cur rarò uitalis. Cap. I.

A CVM paulo antè astrueremus, præfici à cœlestium rerum peritis, nõ ætatibus modò planetas, sed & infantibus prius quàm promantur in lucem, quanquam (ut prętexuimus) ratione disparili: adiectum id quoque, octimestrem partum ideo non ferè censeri uitalem, quia Saturnum habeat episcopum, cuius frigiditas ac siccitas uitæ plurimum contrariæ sint. Adnotandum uerò nunc, esse inter apprimè doctos qui astronomica ratione elisa, aliud quod sequantur magis, excogitent. Siquidem embryon sæpe mense septimo, ab uteri conceptaculis egressum affectare, ac in id colluctari plurimum, uerùm conatu excidere, atque interim fatigatum effici imbecillius. Quòd si necdum refectis uiribus, octauo rursum eundem petat conatum, oblęsum frequentius intermori. Hippocrates summus medendi artifex, qui tam fallere quàm falli nescit, onerosam molestamq́ ac perdifficilem eius mensis gestationem autumat, tum matris ratione grauiter affectæ, tum uteri incommodius se habentis, ac quodammodo ingestabile onus respuentis. Proinde si se ostentet partio, dupliciter inde utero gestantes uexatas, & à fœtu prodeunte, & affectione propria, insigniter imbecillitate urgeri. Vnde consequutione probabili fœtum item oblæsum rarò non emori. Alicubi tamen, quod huic sententiæ calculum adijcit: corpore uegeto scimus ac succulento robustoq́ prægnantes, octauo etiam promere uitalem fœtum. id quod in Hispania usu uenire, scribit Auicenna, & in Aegypto Aristoteles.

B *Fabulam fieri quid sit. Vitam nostram esse item fabulam. Platonis de se apophthegma.* Cap. II.

FAbulam fieri eleganter docteq́ usurpamus pro eo quod est, munijs uitalibus perfungi, & abire (ut Plautus inquit) in communem locum. Persij satyrici poetæ id auctoritas comprobat:

Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est,
Quod uiuis: cinis & manes & fabula fies.

Hoc uerò ex illo Horatiano apparet profluxisse:

Iam te premet nox, fabulæq́, manes.

Quin facetè lusisse putatur quidam non omnino malus nec imperitus, Viuentes etiamnum fabulam esse. Quæ sententia, mirum est quàm graphicè nostris nos pingat coloribus: quoniam uti fabulæ nec uera insunt nec uerisimilia, compari modo uita nostra nec ueritatis quicquam nec certitudinis habet, nisi illud quo certius nihil, Hominem bullam esse, sed multo magis senem, ut Mar. Varro ait. ex quo rectissimè uidetur Euripides:

οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅς τις ἐξεπίσταται,
τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.

quòd nostris uerbis sonat, Mortalium nemo est, qui crastinum sibi audeat polliceri. Et quòd grauius aliquanto est, οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος, ἀλλὰ συμφορά. hoc est, uita non uerè uita est, sed calamitas. Sicuti Euripides idem subnotauit sententialiter. Vnde & Palladas scitè:

δακρυχέων γενόμην, καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω,
δάκρυσι δ' ἐν πολλοῖς τὸν βίον εὗρον ὅλον.
ὦ γένος ἀνθρώπων πολυδάκρυτον, ἀσθενὲς, οἰκτρὸν
συρόμενον κατὰ γῆς, καὶ διαλυόμενον.

Lachrymans sum natus, sed & lachrymans morior: in lachrymis uniuersam comperi uitam: ô genus hominum lachrymosum, debile, miserabile: tractatum in terra, solutumq́.

Nos tamen opinionum illecti uanitate, nobisque blandius ementientes, spes inanes omnino confouemus, quod ad præsentem attinet uitæ statum, nec philosophum audimus eminentissimum Platonem subinde insusurrãtem τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἀνθρώπων ὀνείρους εἶναι. quam sententiam iure Latij sic donamus, Spes esse uigilantium somnia. A

Maronis locus ex primo Georgico, Septima post d[...]m felix. Lunam humectare, non arefacere. Tetradistæ qui sint.

Caput III.

ERat in manibus nuper Maronis Georgicon liber primus, eo gratior nobis quòd Columellæ testimonio poeta hic, ut in alijs summus, ita & agricolationis disciplinam carmine potentem fecit. Quo nomine eum plerique omnes benè literati adprobique obseruant, ueluti τεμενῶν ἱερὰ, id est templorum sacra. ita est doctrina multifarius, & morum sanctitudine præcellẽs. Inibi ergo hosce uersus legebamus, ubi lunarium ratio dierum pertractatur,

Septima post decimam felix, & ponere uites,
Et prensos domitare boues, & licia telæ
Addere.

Quæsitum diu & anxiè in eruditorum scholis, quid sit quod poeta nobilis ait, Septima post decimam felix. Seruius multa quidem affert, sed quia dictorum rationes minus protulit, posteris amplius quærendi curam iniecit non mediocrem. Nos ergo quæ apud cœlestium rerum peritos obseruauimus, hinc iam attexere pergemus. Illud autem traditur primum, Lunæ calorem esse imbecillem prorsus, adeò uti nequaquam ita unquam augescat, ut siccitatem queat inducere. Cæterùm ad humectationem usque modò progredi. Vnde & illud cõsequutione quadam manifestum, pro luminis copia, & ex eo etiam caloris, corpora humectari. Consimiliter ad defectum tendente lumine, humectationis detrimenta fieri & caloris. Sciendum & illud: lunam priore dichotomia excalfacere plus atque humectare quàm sequenti, ratione (ut prætexuimus) augescentis aut decrescentis luminis. Ex ijs deprehendêre periti rerum, increscẽtis lunæ spacia esse plantationibus uelut decretoria, quoniam humoris exuperantia semen madescens celerius uendicet incrementa. Vbi uerò deteritur lumen, cædi optimè materiam, quæ arescat tunc, attenuetur'ue: propterea nec carie computrescat. Quamobrem apud Maronem, quum septima post decimam nominatur, neutique decimamseptimam intelligi posse: quamuis id non abnuat Interpres. Hanc siquidem ponendis uitibus incommodam censeri, propè in confesso est, ob luminis detrimenta. Verùm probabilius id, aut septimam significari, quæ sit post decimam prima, & melior, id est quartam decimã, quæ dies comprobari omnium calculis potest, luna tum plenam faciẽte uisitationem: aut dies collaudasse duos, credamus poetam agricolationis peritissimum, septimum ac decimum, sed hunc eo amplius. Septima utique luna dimidio orbe cęsa cõuisitur. Decima amphicyrtos, id est utrinque gibbosa. Et utrobique humor affatim, calorque radicibus affundi facilè potest. Quòd uerò septimadecima die subuectari in aream fruges, poeta Hesiodus prodit, non aliunde uideri natum potest, quod item ex Procli interpretatione liquet, quàm quod à circumacto lunari orbe protolluntur ferè uentorum afflatus euentilandis frugibus peraccommodi. Scire tamen licet, M. Manilium Astronomicon quarto, septimam post decimam ex Maronis imitatione, pro decimaseptima accepisse: sic enim de cancri partibus scribit: B

Prima rapit, nec ter quintæ clementior usus,
Septima post decimam luctum, & uicesima portat.

In collectaneis Rei rusticæ apud Græcos ita lego, Esse qui statuant, augescente modò luna plantationi incumbendum: tendente uerò in damna lucis, haudquaquam. Alij ab quarta in octauamdecimam rectè plantari autumant. Nec deesse, qui ab decima ad uicesimam quippiam fieri id genus uetent, ὅπως μὴ τὸ φῶς αὐτῆς συγκαταχωσθῇ τοῖς φυτοῖς. Illa uerò rectior obseruatio, luna inferna permeante id agere: supra terram autem posita, cædere materiam. Ad rem fortè illa nil admodum attineant, sed enotasse prius nil obfuerit, quod positum à Plutarcho scimus: Aegyptios fabulari, eadem die Osiridis esse peractum interitum. Pythagoreos uerò antiphraxin eam diem mathematica ratione nuncupare, & abominari in primis, Tetradistas denique à Græcis uocari uita laboriosos, ac

A ſos, ac multis occurſantes turbinibus, conflictatosq́ crebris Fortunæ aſſultibus, neque id citra gloriam tamen: ab Hercule ducta uocabuli ratione, quem quarta natum luna ferunt. Sunt qui coitionem eo nomine intelligant familiarium iuuenum τῶν πετράδα γινομένων. Lunæ καταυγασμῶν καὶ σκιᾶς rationem literis mandauit omnium princeps Anaxagoras. Sed quum Athenienſes concoquere philoſophos nequirent, in uincula impactus, uix eſt à Pericle ſeruatus.

Sententia triplex de lunari lumine. Quibus probetur rationibus, lunam repercuſſu lucem non propagare. Caput IIII.

IN hac lunæ mentione ſubeunt obſeruata in ueteribus memorijs digna relatu uel præcipuè. Scribit enim Architecturæ nono Vitruuius, ſed & in libro de Orbium cœleſtium contemplatione Cleomedes, inter Beroſi placita contineri, corpus lunæ pilam eſſe dimidia parte candidam, altera ceruleam. In coitu uerò, ſolis ardore corripi, conuertiq́ partem eius candentem proprietate quadam naturæ luminis ad lumen trahendi, quo quidem tempore noſtri auerſam dicant eam: quæ enim non uiſuntur, quæq́ latent, ita nuncupantur. Plinius: In coitu utiquè non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis auerſa illò regerat unde acceperat: quum uerò plena fuerit, ut conſpici tota poſsit, aduerſa. At Græci per diametrum hæc & dimetientem lineam obiecta appellare ſolent. Ceruleam uerò, hoc eſt inferiorem eius partem, quia candens non ſit, propter aeris ſimilitudinem, obſcuram uideri. Eandem porrò ſententiam in deo Socratis exprimit Apuleius. Sunt qui lunam à ſole illuſtrari autument, unde & nothum eius lumen uocarit Catullus: uerùm per refractionem illuminare aerem, quod uſu uenire in ſpeculis conſpicimus, ſplendentibusq́ argenteis laminis, ſiue argyromatis. Haſce duas ſententias in Pſalmorum enarratione quum retuliſſet Auguſtinus: difficulter, inquit, perſpici poſſe, utra demũ ſit uerior. Magnus utique Baſilius in Hexaemero, lunæ corpus eſſe magnum comprobat, & ſplendidiſsimum omnino poſt ſolem, etiamſi non ſemper eius conſpiciatur magnitudo propter ſchematiſmi uarietatem. Extat & ſententia tertia, miſceri eius lucem propriam ſo-
B lari lumine, ac huiuſmodi fieri, haud utique carentem ipſam affectu, nec uelut corpora ſolida, ſplendida, micantes habentem ſplendores, illuminantemq́ aera repercuſſu, exceptis à ſole radijs: quos deinde ad nos regerat à ſole alterata (ut ſic interim dicere permittamur) tali temperamento proprium habens fulgorem, non primo quidem & per ſe, uerùm per participationem. Hanc opinionem eruditi ſaniorem interpretãtur, quàm ſit ea, quæ lunam aſſerit per reflexionem illuminare, regeſtis ab ipſa fulgoribus: quam rem à luminoſis fieri corporibus, quando ſunt ſolida, animaduertimus. Quod uerò impoſsibile ſit, lunam repercuſſu lucem propagare, hiſce (opinor) ferè rationibus Cleomedes idem comprobat. A' corporibus ſolidis non eſt quidem extra naturæ modum, reflexionem fieri, non item ab aqua, cui ipſi ineſt denſitas quædam: at à raris corporibus refractio fieri nequit: quî enim fiat, ut ab aere aut igne repercuſſus efficiantur, quum eiuſmodi tam extrorſum quàm introrſum radios admittant? ſicuti ſpongias oppleri aqua, animaduertimus. Adde, quòd qui ex refractione ſeſe promit ſplendor, prætenuis eſt, ac ferè nullus. A' luna uerò non terra modò colluſtratur, ſed & mundi uniuerſa, quũ regeſtus lucis, ne duorum quidem ſtadiorum menſum ſuperferatur. Liquet id in ſpeculis, & id genus alijs. Quòd ſi lunari amplitudini acceptum referri oportere, contendat quiſpiam: ſciat uerò is, tam in paruis quàm uaſtioribus lucem regerentibus analogi rationem haberi conſimilem. Porrò ſi luna repercuſſu colluſtraret, neq́ quum in cornua ſinuatur, neq́ item dichotomos uel diuidua terræ lucem infunderet: quando quæ reflexu illuminant, ad rectos angulos lucem promunt. Proinde orbe pleno, ad occidua ſolemq́ ipſum fiet lucis reflexio. Lunæ uerò mediana tantum terræ ſplendorem affundent, orbis uniuerſus minimè: quippe ex meditullio tantum, rectiangulus radius ad terram promi poteſt. Quòd uerò ab orbe toto colluſtretur terra, euidens inde ſumi argumentum poteſt: nam ubi emergere primùm ab orizonte incipit curuatura, proiectantur ad terram radij, deuexis partibus cœlum, non terram ſpectantibus.

Lumen esse cœlestium uirtutum uehiculum. Cur à nobis longius abeat sol, nec luna eundem præferat schematismum. An item à planetis illustretur, uti à sole. Rursum quid lumen, ex Plotino & Proculo.

Cap. V.

Esse uerò lumen cœlestium uirtutum, & quidem omnium ueluti uehiculum, A in Meteorologicis libris Auicenna scribit, & comprobat Albertus in libro de Somno & uigilia. Inde ambiguitas haud contemnenda exoritur: Si ita sit, ueluti propemodum assentimur, cur'nam statis temporum cardinibus longius abeat à nobis sol, nec luna eundem præferat schematismum assiduè. Hæc uerò qui æqua lance pensitarit, summa diuini examinis ratione dispensata, comperiet. Siquidem terrena fragilitas cœleste bonum, quamuis inenarrabile, pati diutius nequisset. Proinde diuinæ prouidentiæ inconniuens acies hyemali sidere longius solem abduxit, ut noctium humecta opacitate reficeretur terra, exustione aliàs primo quoq; tempore peritura mortalium usibus, & animantium cunctarum: nam & sic etiamnum perit parte haud contemnenda. Eadem uerò diuinitatis dispensatione, nec perpetes, eosdemq; solis ad nos profundit radios luna, sed nunc parcius, nunc uberius pro schematismorum ad solem euariatione. Qua ex causa neque item proprio admodum est condecorata lumine. Quòd si in disquisitionem euocet quis illud quoque, an lunari sideri lucem fœnerent planetæ item alij, sicuti sol: asseueranter astruendum, non fœnerare: quod silentis lunæ dictat ratio, quem coitum uocant, quo penè destituitur luce, quia splendoris de sole haustum habeat nullum in aduerso nobis disco, futura non adeò lucis inops, si quid à planetis mutuaretur. Porrò de lumine subnectamus hic scitu digna pleraque, ex magnis comperta auctoribus, & illud in primis, ex Plotino ac Proclo: esse lumen, uisum quendam aspectumq; numinum, per cœlestium oculorum radios profusum, emicansq; procul. Esse item diuinum quendam spiritum, à quo & spectentur omnia, & quantum in eo est, ab omnibus spectetur ipse quoque. Hunc nusquam extingui astruunt, sed sidera consequi perpetuò. Est denique lumen quasi numen quoddam in mundano hoc templo, Dei similitudinem mortalibus ingerens. Quod ipsius boni fi- B lium nuncupat in Republica Plato. Est uerò causa, conseruatio, excitatio quæ nascuntur omnium, non secus ac struthij aspectu confoueri traduntur oua.

Item de lunari lumine. Cur selene. Cur in Dianæ sacris faces, & cur tergemina Diana, & Hecate. De Geryone paucula. Hecatompedon. Plutarchi codex emaculatur. Hecatombæum. Hecatombe quo ritu celebraretur. Mænides. Canes cur immolentur Hecatæ. Virgilij locus ex Bucolicis. Dictina. Triuia unde, & Diana.

Cap. VI.

Lunam uerò de solari fonte haurire, uel nominis etymo coniectant eruditorum scholæ: nam selenen dici, quòd lucem nouam habere perpetuò uideatur. Adijciunt calculum & Dianę sacra, quæ uocant Artemia, in quibus ex hoc argumento gestantur faces. Quia uerò triplicem faciat usitationem luna, quum surgit in cornua, & falcata dicitur, quumq; diuidua est, & quum orbe circumacto: hinc propagatum autumant poeticum commentum de triformi Diana. Vnde fit & Maronis illud decantatum Grammaticis, diuerseq; pro ingeniorum captu expositum:

Tergeminamq; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ.

Quod experimens Ausonius in ternarij numeri grypo, inquit:

Tergemina est Hecate, tria uirginis ora Dianæ.

Verùm in eius loci enarratione, ut nil prorsum dissimulem, uaria (ut dixi) promuntur à studiosis pro inuentorum ratione. Sunt enim qui Hecaten ibi tergeminam dici opinentur, quia sit (ut scribit Orpheus in Argonauticis) trium capitum: eam siquidem τρισσοκέφαλον inde appellat, ita quòd dextrum caput sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. Esse quoque Tartari filiam, eiusdem comprobat carmen, ταρταρέπαις ἑκάτη. Ex quibus Seruium coarguere nituntur, iterationem esse tradentem ibi. Nam etiamsi Hecaten dici Proserpinam sæpè inuenias, tamen intelligi quandoq; separatum numen.

A numen. Putant alij, quia multi Hecaten cum Iunone coniungunt, ut sit eadem Iuno, Diana & Proserpina: ex quibus Hecate, ut est apud Lucanum, commune efficiatur numen: idcirco, ne alterutrum poeta damnaret, utrunque dixisse. Nam esse item, qui Hecaten Perseo Titane, & Asterie Latonæ sorore prognatam ferant. Cui elementa subiecerit Iupiter, feceritque cœlo hereboque potentem, ut cecinit Poeta nobilis: unde etiam Hecaten dictam uoluit Hesiodus, à multiplici uidelicet potestate. Aiunt & illud Græci, terniones, id est τὰς τριάδας, apud inferos censeri admodum, ut qui sint Hecates numini consecrati. Cui item argumento compari trigla pisce rem diuinam fieri, & surrigi in triuijs simulacrum, quod (ut inquit Aristophanis interpres, & approbat in Deorum natura Phurnutus) luna, Diana, Hecate, idem crederetur numen: cui sole occiduo, uice sacrificij cœnam mitterent ditiores in neomenijs, quam famelici pauperes diriperent uorarentque, à dea factum id cauillantes. Quòd ad triglam attinet, sic in Eustathij monumentis legimus: Trigla (inquit) ex ueterum sententia, Dianæ creditur simulacrum: quatenus (ut Cilix poeta ascribit) sic dicitur, quoniam ter anno gignat. Luna uerò tertio post coitum die manifestam uisitationem facit. Hecaten in Bœotia præcipuè coli solitam, scribit Theogoniæ Hesiodi Interpres. Dici autem Hecaten, διὰ τὸ ἑκάστου προνοεῖσθαι, quòd uniuscuiusque prouidentiam gerat. Nam quicquid in terra uisitur, ac mari, fato subijci: quod ut numen, uenerentur plerique omnes. In Pachyno Siciliæ promontorio Hecatæ cenotaphium extructũ ab Vlysse legimus, ob nocturnos ab illa immissos terrores. Hecatomphonia ex lege immolari à Messenijs solita, in Septem sapientum conuiuio auctor Plutarchus est: tanquam ex hostibus centum interemissent, ut inquit Pausanias. Id sacrum obijt Aristomenes Ioui ἰθωμάτᾳ. Verùm, ad præsens negocium nihil, sicuti nec Hecatompedon, quod fuisse Pallados templum autumant, omnibus lateribus pedum omnino centum. Id & Parthenon dicitur plerisque. Plutarchus in Pericle Hecatompedon parthenona uocat, qua in parte, in codices Latinos irrepsit labecula: nam circumferuntur ad hunc ferè modum, Hecatompedon parte noua. Verùm, Græcè sic, ἑκατόμπεδον παρθενῶνα Callicrates & Ictinus perficere sunt exorsi. Neque item He-

B catombæon, ad Hecatem spectat, qui Atheniensibus mensis erat, Soli sacer: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde tempori factum nomen, quando numerus is signare magnitudinem aduertitur plerunque, quod probant Hecatombæa. Mensis hic Cronion dictus ueteribus quoque à sacrificijs, quæ Crono fierent, id est Saturno. Hecatomben sacrificium quandoque sic solitum celebrari comperisse uideor: Aræ primum uno in loco centum struebantur cespiticiæ, inibi centum mox immolabantur sues, oues totidem. Quòd si Imperator rei daret operam diuinæ, ceteni feriebantur leones, aquilis nec paucioribus, aut id genus animalibus cæteris. Quod & à Græcis factitatum item nouimus, præcipuè cum latius grassaretur pestilentia. Sed ad rem. Theagenem quendam domi Hecates simulacrum, quod Hecateum uocant, adeò superstitiosè coluisse, Græcorum monumentis adnotatum est, ut nusquam omnino proferret pedem, ni id consuluisset prius. Hecate præterea Mænida putant immolari, quòd sit quibusdam maniæ, id est furoris causa, ut ijs qui dicuntur σεληνιαζόμενοι. Antiphanes certè Mænidas uocat hecates cibum: est autem notissimus piscis. Quanquam sunt & leucomænides, boacas nuncupant quidam. Alibi poeta idem mænidas & triglas Helenæ dixit cibaria. Mænis à Theodoro dicitur alec. Porrò & Hecate canem immolari, in Mimis prodidit Sophron: quippe, ut scribit Lycophronis interpres, canis latratus carmina soluit omnino, καὶ τὰ φάσματα, sicuti æris tinnitus quoque, aut eiusmodi quippiam. Propterea in Alexandra Lycophron:

Ζήρυνθον ἄντρον κυνοσφαγοῦς θεᾶς λιπών.

Ad hæc respectare Virgilianum illud ex Bucolicis, nemo non emunctæ (quod aiunt) naris aduertit:

Nescio quid certè est, & Hylax in lumine latrat.

Dictinam scribit Phurnutus, non Dictynnam: ἀπὸ τοῦ βάλλειν δίκτυο τὰς ἀκτῖνας. Nam inquit, δικεῖν indicat τὸ βάλλειν. Dictyneum & Phœbeum loca sunt prope Spartam, de templis puto eorum deorum dicta. In Apuleij magiæ Apologia prima obseruatum illud quoque: ad magorum cæremonias aduocari Mercurium consuesse, carminum uectorem,

ctorem, & animi illi eem Venerem, ac noctium consciam lunam, & manium potentem A
Triuiam. Ad malignos certè spiritus, loco mouendos, diuinationemq́ per mortuos explendam, Ptolemæus in quadripartito conferre putat cœlestem harmoniam, quando luna fuerit magisterij domina, colatq́ Iouis ædes, Sagittarium uel Pisces. Triuiam dici, quoniam triplici sit figura insignis, ait Bassus Phęnomenon, Arati interpres: nam eadem est Luna, Diana, Proserpina, id est cœlestis, terrestris, & inferna. Et Proserpina quidem aut quia noctu luceat, uel quòd humilior currat, & terris præsit. Nam & boum habere bigam creditur, quòd eius detrimenta non terra modò, uerùm lapides, animalia, & lætamina sentiunt quoq́, quæ lunæ incrementis eiecta uermiculos parturiant. Diana uerò, quoniam arboribus ac fruticibus augmenta inducat: quo forsan argumento etiam Phyllada nuncupauit Callixenus apud Athenæum, ni etiam foliorum ibi contextum malis accipere aut ramos, ut est apud Aristophanem. Denique crementis lunæ desecta ligna furfuraceis tinearum terebrationibus fistulascunt. Dianam dici uolunt, quasi Dimen, quòd die appareat noctuq́: nam & bigam cõtribuunt propter duo uisitationis tempora, aut ob celeritatem. Sunt qui par equorum unum tradant album, nigrum uerò alterum: quoniam hyeme ac æstate luceat plus, quàm autumno aut uere. Quod uerò paulo antè de lunę schematismo triplici protulimus, apud Hesiodicos enarratores comperimus illud item: adcredidisse plerosque Geryonem tricipitem, hoc est τρικέφαλον γηρυονῆα, non esse alium quàm lunam. Sed alij ea fabula signari prodiderunt hyemale sidus: alij tempus ipsum, in quo præsens, præteritum, instans, ueluti tria censeantur capita: postremò ad triplicem lunæ mutationem quot mensibus prouenientem calendarum, nonarum, iduumq́ distributionem referri oportere, contendunt auctores eminentissimi.

Septem ab alijs dici lunæ permutationes. Quid phasis. Iugum dici de Libra. Cicero inibi explicatur. De Diana, quam uocant Agroteram, & Endymione. Cur Lunæ appellatione mundus significetur, necnon mens nostra. Lunæ domus, qui cenodromos dicitur. Synaphia in eadem quid, aut aporrhœa. Lunus deus. Virgilij locus ex libro tertio, Quà se, Plena per insertas fundebat luna fenestras. B

Cap. VII.

SVnt autem qui dissecantes curiosius septem faciant lunæ permutationes, easq́ dicant phases, quo uerbo utitur in libro de Mensibus Theodorus quoque. Sed & Aristoteles Meteororum primo, in cometarum ratione: Euenit, inquit, hoc Mercurij stellæ, διὰ γὰρ τὸ μικρὸν ἐπαναβαίνειν, πολλὰς ἐκλείπει φάσεις. id est, quia parum à sole abscedit, multas relinquit phases. Sed & paulo antè Anaxagoram refert, ac Democritum dixisse, cometas nõ esse aliud, quàm σύμφασιν τῶν πλανητῶν ἀστέρων, hoc est (ut uerbo uerbum reddam) coapparitionem errantium stellarum. Quanquam est apud Pollucem, phasin dici delationem eorum, qui in metallicis aut emporijs aliquid peccassent, uel etiam in uectigalibus, ut qui publica usurparent. Ac omnino phasis dicitur cuiuslibet occulti criminis apud magistratus indicium. Meminerunt uerbi huius Dinarchus & Demosthenes. Præterea si quid orphanorum tutores in domorum elocatione fraude agerent, eius denunciatio facti rectè appellabatur phasis, ut Lysias commeminit. Sed illud non prætereundum utique, à Chalcidio perpense traditum, fieri uisum uel tuitione quam dicunt phasin, uel intuitione quam emphasin, aut detuitione quam uocant paraphasin. Esse autem phasin, ubi aliqua simpliciter uidentur, ac propriè, nec reijcitur uisus. Emphasin, quando radij fragmento ad oculorũ aciem recurrente, res uidẽtur ut in speculis & aqua. Paraphasin intelligunt, quoties non in cute speculi, sed introrsum, & tanquam in penetralibus simulacrum inuenitur, obumbrante nigredine aliqua, ut in pellucidi quidem, sed fuscioris uitri lamina. Fit enim ut ipsi nosmet uidentes intra speculum esse opinemur, nec os nostrum è speculo, sed intra speculum uidere. Sed ad lunam redeo. Primam in ea phasin statuunt, quum exoritur emergitq́ue à sole. Et corniculatio dicitur, aut corniculans luna. Ea uerò à Græcis figura Menoides nominatur, sicuti Martiano propemodum credimus: etiam si apud

A si apud Firmicum Matheseos quarto, non citra mendum (opinor) monoides legitur. Vnde lunata conchylia dicantur Plinio. Sunt tamen qui emergentem primitùs lunam artitocon nuncupent, mox menoide. Postea est dichotomos, hoc est dimidio orbe cęsa uel diuidua. Porrò amphicyrtos, quod est utrinq; gibbosa. Inde panselene, siue plena, è solis regione quum normaliter steterit, ut Marcellini uerbo utamur. Rursusq; amphicyrtos, ac denuò dichotomos. Demum luminis uniuersitate priuatur, quum silere intelligitur: & ab Græcorum scientissimis synodica nuncupatur, uelut cum sole commeans, ut tradit Theon. Ex hac schematismorum diuersitate subinde euariante in sanctis literis legimus quandoque, per Hiericho, quod uerbum lunam indicat, mundum significari: quia ueluti luna, in continua sit transmutatione. Non desunt qui mentem nostram lunæ nomine accipiendam putent, quæ pro conuersionis ratione ad solem suum schematismos euariat, luminis & umbrarum diuersitate ac uicissitudine, etiam si splendoris facultate nunquam exuatur prorsum: sed nec uniuersa item enitescit, quando rationis impos pars, tanquam constipatior ac apta minus, fulgorem non admittit. Dignum uerò quod nō prætereatur: lunæ motum quendam cenodromon dici, id est κενόδρομον, si per uacuum currat, id est planetarum nulli coniuncta. Id quod ex Firmici uerbis dilucere amplius potest, Matheseos quarto: A' Saturno, inquit, defluens luna, si ad nullum feratur, sed per uacuum suos dirigat cursus, patrimonium misera laceratione dilapidat. Synaphiam, id est συναφειαν uocant Græci, quum stellæ cuipiam uel planetæ per radiationem luna coniungitur, sicut quum abscedit ac defluit, aporrhœam dicunt, seu ἀποῤῥοίαν. In ijs postremò, quæ de luna diu commentamur, nec Ciceronis quidem nodus ex Diuinationum secundo, prætereundus silentio est, qui paulo impolitioribus, uelut susilamen molestius, inijcere morulam potest. Lucius inquit Tarutius Firmanus Romam in iugo quum esset luna, natam esse dicebat. Iugum hic, libram accipe ex Solino in Polyhistore, & Græcis præterea, qui Scorpij priorem partem ζυγὸν dicunt, id est iugum. Nā in Rei rusticæ præceptis Zoroaster, sicuti in primo de Agricultura libro, cuius apud Græcos incertus est auctor, adnotatum comperi, tria fecit autumnalia signa,
B ζυγόν, σκορπίον, τοξότην. Denique quando Diana eadem cum luna est, transmittentibus Hilissum terræ Atticæ fluuium, unde Hilissiades nuncupentur Musæ, occurrit (Pausanias inquit) regio, quam dicunt ἄγρας, ubi fuerit Dianæ ἀγροτέρας templum, quòd inibi uenatam primò deam fabulantur è Delo profectam, quo nomine simulacrum arcu erat insigne. Lunam denique ab Endymione amatam fabulantur, atque inde filias esse susceptas quinquaginta. Vero similius fit (inquit Pausanias) uxorem illi fuisse Asterodiā, siue Chromiam, uel etiam Hyperippem, natosq; ei liberos, Epeum, Aetolum, Pæona, puellam Eurycædam. Ab Epeo autem dictos uolunt Epeos, quibus imperauit: à Pæone Pæonas ad Axium fluuium. Fuit Aethlij filius Endymion. Eius sepulchrum Elei ostendunt. Heracleotæ, qui ad Miletum sunt, in Latmum secessisse prædicant, ubi Endymionis agnoscitur adytum. Porrò adijciamus de luna quippiam ex historia & priscæ religionis uanitate: ab Carrenis Lunum deum eximio uenerationis ritu coli: quoniam sit ab prudentissimis traditum, qui Lunam fœmineo credat nomine appellādam, itaque habendam prorsum, muliebribus mancipatum delicijs uitam transmissurum, seruitutis onere ingestabili. At qui masculorum decuriæ ascribendam censuerit, eum uerò uxori pro arbitrio iniecturum frena, reclinatis facilè uel elusis perruptis'ue insidiarum tendiculis omnibus. Nam Græcis quoq; Aegyptijsq;, etiamsi uti fœminam uidentur enunciare, mystico tamen sensu deum planè credi. Sed illud Virgilianum Aeneidos tertio, cuius'nam modi est in pestilentiæ mentione? Penates nanq; ingestos per quietem Aeneæ scribit, quà se

Plena per insertas fundebat luna fenestras.

Cur enim ait, Luna plena? nempe quia canonica pestilentiæ ratio ab siderum positu ex cœlestium rerum præcipuè studiosorum obseruatione producitur. Quippe si plenilunio coitu'ue œconomi cardinis exortiui planetæ sint odioso aspectu aliquo parum felices, sæuam inoriri pestilentiam: grauiorem autem multo, si occurrat octaui domicilij œconomus maligno sideris alterius uultu: grauissimam denique alteiutro luminum laborante, ocyssimo pestilentię præsagio. Nec illud negligēdum, inter senescentem ac

nouam lunam diem ab Atticis dici ἕνην καὶ νέαν, ex eo quòd ea die possit uideri extrema A & prima luna.

Memoria matutina, quæ intelligi debeat. Quintiliani locus explicatur. Rursum de memoriæ ui pluscula.

Cap. VIII.

MEmoriam matutinam dici quandoque inaudias, nec aliam prorsum intelligi, quàm quę firma constansque sit, ac eorum quæ semel apprehenderit, retinentissima. Siquidem syncerius cohærentiusque adglutinantur, quę proferente se die, percipimus, quo iam auctiore subsultat uirtus ea, hebescitque. Nec id alia magis ratione, quàm rerum turba (uti assolet) se se ostentantium ingerentiumque. Proinde recepta obfirmataque etiam inter politiores opinio est, Iuniores percipiendis, quæ tradantur, à natura uideri magis factos, quoniam omnium penè ignari comperiuntur. Etenim quibusdam imbuti aduenticia mox non æquè hausta recipiunt. Sed seniores item amplius uegeta mente pollere, traditum est. Ex ijs uerò quę de Aristotelis fontibus in hosce libellos corriuauimus, facilè Quintiliani locus explicatur ex libro Institutionum oratoriarum primo, scribentis, Natura nos tenacissimos esse eorum, quæ rudibus annis percipimus. Cæterùm id exactè obseruandum tamen, pueros admodum, ac senes item iam prouectiores, ideo memoria minus pollere, quòd in motu incessanter ac perpetim agant. Et illi quidem ex genuino crementi officio, at hi decrementi damno deminutione'ue. Suppetit & in pueris ratio quoque illa, quòd annis aliquot nanis persimiles animaduertuntur, quos præcipuè fluxa esse memoria hebetique, non ferè latet. Sicuti omnes, quibus superiora corporum uastitate nimia cum reliquis portionibus responsum non habent. Siquidem in hisce uis sensus primatis onere premitur inutili ac ingestabili, propterea in tam obœsa & crassa materia designari aut exprimi formæ rerum non possunt, sed quasi frustrantur & dissiliunt plagæ. Nec initis modò imaginibus præduri & spissi sensus resistunt, sed si quas ob insignem earum pulsum admiserint hauserint'ue, non ita uidentur admittere, ut quum reminisci uolunt, facilè ad imperium subeant, aut recto itinere ad condictum sequantur. Verùm, quia in memoriæ mentionem uolentes incidimus, non inutile fuerit in Peripateticorum sacraria diuertisse parumper, in quibus affatim potentia hæc rationalis animæ ad examen libramque reuocatur. Ergo in Aristotelis interpretatione Themistius inquit: Præterita modò dilapsaque iam ad memoriæ thesauros pertinere. Nam extantia sensui subijciuntur: instans uerò spem confouet. Semper uerò animus, quoties meminisse uult, hoc autem est ad imagines conuerti eorum quæ olim perceperit, necessariò adhibet dilapsum tempus. Hinc fit, ut quum aliquis meminit quippiam, dicat, huius se antehac aliquando aut sensum aut intellectum habuisse. Hinc in libro de Oraculis quæ defecerant, Plutarchus, esse diuinationi antistrophon memoriam scribit: dum præterita uelut præsentia, asseruādo facit: quippe fluunt uniuersa, simul & dilapsa pereunt, ueluti fluctu auferente cuncta. Ipsa uerò hæc animæ facultas perinde ac occursans non existentibus iam phantasiam circumponit, ac essentiam. Est igitur memoria non sensus, non imaginatio, non intelligentia, sed alicuius horum habitus aut affectio, quum tempus adiungitur, quo facta impressio est, & derelictum in anima spectrum est. Vnde consequens illud est, Animalibus ijs memoriam adesse, quæ sensum & noticiam temporis habeant. Nec meminisse parte animæ alia, quàm sensuali. Nam qui in præcipitium aliàs abierit asinus, si rursum ei occurset locus, in memoriam reuocabitur statim, se aliàs in ima dilapsum. Eo tamen discerniculo disparantur ab homine bruta, quod non solum se uidisse aut quandoque audisse, commeminit rationale animal, uerum etiam extantis temporis spacia ab elapso secernit: brutis uerò illud modò suppetit, se nunc corruere, aut olim esse in præceps delata. Rursum homo recordari se, animaduertit: quod brutis adest haudquaquam. Inter animantes uerò memorię facultate pollent in primis, quibus expurgatior absolutiorque imaginatio est, cuiusmodi pernoscuntur apes & columbæ. Obliuioni autem obnoxiæ, quibus uis ea offensior turbulentiorque est: sicuti usu uenire uermibus liquet, ac muscis. Siquidem in ea parte animi statuenda memoria est, in qua imaginationis potentia uiget. Quoniam uerò in sensu principe simulacra rerum insita sunt, princeps autem sensus in

A sus in quibusdam mollior dilutior'que habetur, in quibusdam rigidior: item alĳs in motu est, alĳs quiescit, necesse est, simulacra in eo condita eandem consequi imitari'que rationem. Hinc illa numeroso discrimine ingeniorum uarietas. Desultoria & fragilis in paruulo memoria est (ut præstruximus) ex iugi motu. In ĳs qui ætate media sunt, quæ constans adultáque dicitur, quia statu indecliui temperatóque exigunt, firmissima & tenacissima est. Sicuti uerò in profluentẽ impressus signatorius annulus imprimit nil, obsignatque: ita illorum memoria conseruare nil potest, qui aut ægritudinis uiolentia, aut ætatis fluxu agitatione raptantur continua. In ĳs item memoriæ uis nulla ferè, quibus duriusculi & inflexibiles sensus ac corneoli quodammodo sint. Qui enim fiat, ut annuli impressionem recipiat lapis? Illud uerò reticendum haudquaquam, quod in consolatione comprobat Boethius, & non inficiantur Platonici nonnulli, à sensibilibus non imprimi formas in anima, tanquam à sigillo in cera: uerùm sicut sunt in anima naturales substantiæ uires, intellectus, ratio, imaginatio, sensus: ita rerum quoque cognoscendarum rationes habet, quasi uires essentiales. Vbi igitur aliquid meditatur, seipsam ex naturali uirtute in actum naturalem circa idipsum educit: quòd si attentius meditatur, & diutius idem, in hoc ipsum se ualentius conformat, id'que est meminisse, hinc & facilius reminiscitur. Si formæ (inquit Plotinus) residerent, consideratione ad reminiscendum nequaquam indigeremus.

Reminisci quid sit. Aliud esse iterum discere, aliud reminisci, ex placitis Aristotelicis. Et qui in reminiscẽdo soloecismus. Pauca de Platonis reminiscẽtia ex Procli doctrina. Animam non esse tabellam literis uacuam. Caput IX.

Reminisci uerò, ex Aristotele idem Themistius ait, est ex aliquo uestigio conseruato & incolumi referre se in cognitionẽ eius quod memoria excidisse uideatur. Disparatur uerò apud Peripateticos reminisci, ab eo quod est iterum discere. Siquidem qui reminiscitur, ab ipso se mouetur, & ex principio quodam incolumi & manente eius. At qui addiscit, ex præceptore mouetur. In reminiscendo id usu uenire quandoque solet, ut quum nominis alicuius meminisse uolumus, in affi-
B ne aliud deerremus. Proinde oberrantes, ueluti soloecismũ admittimus, ut si Leophanis reminisci studeas, & in Leosthenẽ deflexeris, soloecismus est. Ad ea uerò quę alibi adnotata nobis sunt de Platonis reminiscentia, attexamus & Procli comprobationem: Disciplinas, inquit, esse reminiscentias illud confirmat: quod enim respondentes ex seipsis omnia dicant, maximum est reminiscentiæ signum. Animas uidelicet rationes sermonesque ex seipsis promere, atque solo sciscitante quopiam indigere. Neque esse tabellas uacuas literarum, quæ extrinsecus figuras accipiant. Sunt enim semper inscriptæ, & si ipse scriptor est intus. Neque tamen omnes inscripta possunt legere, uel quòd inscripta sint, cognoscere: quippe quum ob geneficam obliuionem oculus earum sit sordibus circũfusus, atq; ex ipsa obliuione in perturbationes inciderint. Opus modò est auferre quod obstat appositum, innotescetq; tum demum uerum esse Platonicum illud, Animam omnia nosse, solóque indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante.

De Attico Herodis filio memoriæ nullius. Scipionis apophthegma in Appium, item Themistoclis. Cur Musæ Iouis & Mnemosynes filiæ. Qui Amnemones in Cnido. Musa quid sit, ac unde dicatur. Themistoclis dictum de memoriæ arte. Musonia ars. Lethe fons ad Trophonĳ specu. Item alter Mnemosynes dictus.

Caput X.

ET quoniam de memoria satis multa non citra delectum congessimus, illud minus reticendum opinamur, quod & ipsum in eundem dirigitur scopum. Atticum Herodis sophistæ filium præter ingenĳ hebetudinem ac stoliditatem, ita fuisse memoria nulla, ut ne elementorum quidem nomina perdiscere aut retinere unquam potuerit. Cui infortunio ut mederetur pater, quatuor & uiginti pueros coæuos & à literis cognomina singulos habentes cum filio simul educabat, ut hac saltem ratione illi insiderent. Suppetit in tractatu hoc exemplum item aliud, quanquam dissimile. Petebat Appius Claudius censuram cum Scipione Aphricano, à quo Carthago deleta est. Vt uerò fauorabilior fieret, memoriam

quoque ostentando, nominatim à se populum Romanum salutari prædicabat, quum is A omnes ferè ignoraret. At Scipio illudens: Vera (inquit) narras: ego enim non ut multos cognoscerem, sed ne ab ullo prorsus ignorarer, sum adnixus. Illud uelut auctarium adiecero, ad ea quæ alibi sunt enotata nobis, quod Proclus Diadochus in Hesiodicis enarrationibus scribit: Musas ideo tradi Iouis filias & Mnemosynes, quia ad procinctum in literaria uelut palæstra tendentem necesse sit, νοητικὸν εἶναι καὶ μνημονικόν, id est intelligendi percipiendi'que potestate, atque item retinendi præcipuè pollere. Iouem autem contribuere τὸ νοητικόν: at Mnemosynen τὸ μνημονικόν. Quæ uoces à mneme producuntur, quo uocabulo memoria significatur: unde & Amnemones in Cnido nuncupati, sexaginta delecti ex optimatibus uiri, uelut episcopi, ad quos de maximis rebus referrent. Dicebantur uerò Amnemones διὰ τὸ ἀνυπεύθυνον, quia in iudicium non uocarentur: aut certè uelut πολυμνήμονας, id est memoriosi. Pauci uerò ex poetis, quorum Alcmæon est, Musas Cæli filias & Terræ prodiderunt. Musam interpretatur Eustathius, animæ cognitionem, quæ diuinum sit quiddam, sicuti anima item. Id sensisse Homerus uidetur, quum θεὰν dixit ἀπὸ τοῦ θέειν, id est cognitionis celeritate. Ab indagine uero dici Musa uidetur: quippe ex sapientum sententia, gnostices copiæ mater est indagatrix inopia. At Platonicorum sententia nobilis, Musarum nomine cælestes intelligit cantus. Quo argumento & Camœnas dici quandoque opinantur. Hasce uerò à Ioue proficisci, quoniam uti est apud Plotinum, mundi totius animum frequēter Iouis appellatione nuncupet Platonis schola, cui calculum adijciat illud Platonici Maronis:

Principiò cœlum ac terras camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; astra
Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde namque colligi, ut ab Ioue mundi totius spiritu ac mente, quoniam cœlestes moueat sphæras, ac regat, musici cantus Musarum nomine significati, cooriantur & profluant.

Quam rem innuit illud quoque.
Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena. B

Quoniam uigeat ubique Iupiter ac impleat omnia, & cælum, citharam uelut quandam (uti est ab Alexandro traditum Milesio) uerset agitet'que, cœlestes inde ac harmonicos proliciens cantus, non prætereundum quod scribit Diodorus, Alexandrum Macedonem in Persas bellum moturum Ioui & Musis scenica celebrasse certamina, quæ instituisset Archelaus rex, in diem nonum celebritate producta, quod Musarum singulis suus foret destinatus dies. Adijciamus id quoque, Themistocli quum artem memoriæ polliceretur Simonides, siue is alius fuerit. Obliuionis (inquit) mallem. nam memini etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ uolo. Musoniam artem quum audis nuncupari, ad Musas nil scito attinere. Nam Constantinus quum limatius superstitionum sectas conquireret Manichæorum & similium, nec interpretes inuenirentur idonei, denique Musoniano adhibito, qui erat utriusque sermonis facundia clarus, uoti compos, quod peritè is functionem obisset, Musoniam inde dici artem uoluit. Verùm iam receptui canendum: neque enim de memoria aut de Musis proposita nobis commentatio est. Illud modò adiecisse non fuerit uacantis operæ, apud Trophonij specu fuisse fontem, qui diceretur Lethe, cuius aquam haurirent descensuri, ut omnium quæ antè uidissent, irreperet obliuio: rursum alter item erat, quem μνημοσύνης, id est memoriæ uocabant, ut hausta inde aqua, omnium recordarentur quæ uisuri erant. Sed hæc sunt ὁδοῦ πάρεργα, ut est apud M. Tullium.

De Scopeliano sophiste pleraq; non indigna relatu. Vitam esse uigiliam. Tranquilli historia illustratur. Vites in Asia haberi prohibitas ab imperatore Domitiano.

Caput XI.

SCopelianum sophisten uel præstantissimum, Philostratus scribit à liuidis quibusdam & dentis rubiginosi ac malè feriatis hominibus ex eo fuisse ordine summotum, quòd intemperans foret, καὶ διθυραμβώδης, hoc est dithyrambicum tumorem oratione proflaret. Id parum rectè ingenio facundissimo esse

A esse inustum, nititur comprobare, & perficit planè quod intendit, ac inter reliqua Scopeliani præsignia nocturnū illius studium summis effert laudibus. Eum siquidem ἀϋπνότατον ἀνθρώπων fuisse commemorat, hoc est inter mortales omnes somni parcissimum. Solitum' que subinde scitum illud proferre, ὦ νύξ, σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον σοφίας μετέχεις μέρος θεῶν. id est, ô nox, tu quidem sapientiæ diuinæ obtines plurimum. Narratur sæpe à uespera in diluculum lucubrationem protulisse, quo nomine scitissimum inde promi adagium potest, ut Scopeliano more dicamus eos libris inuigilare, qui summè lucernarum fuligines hauriunt, & inexplebiliter ac minus iusto ualetudinem cum somno computant. Elegantissimum est illud Plinij Cęcilij de auunculo. Repeto, inquit, me correptum ab eo quum ambularem: Poteras (inquit) has horas non perdere: nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studijs non non impertiretur. Quid illud ex Historiæ naturalis præfatione, Dum ista mussitamus, pluribus horis uiuimus: profectò enim uita uigilia est. Aristoteles uerò scientissimè, ut omnia, de Animalium generatione libro quinto: Somnus, inquit, talis sua natura esse uidetur, ut uiuendi & non uiuēdi interliminiū sit. Et neq; omnino sit, qui dormit, neque non sit. Viuitur enim potissimum uigilia propter sensum. Et Plato de Legibus septimo, καθεύδων γὰρ οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος. Nullus, inquit, consopitus indicaturæ cuiuspiam fuerit, non magis quàm qui iam hominem exiuit. Et facetè Plutarchus, Etiamsi breuissima sint homini uitæ spacia, nihilominus sopor præterea, ueluti publicanus, dimidium aufert indidem. Hinc natum & Aristotelicum id ex primo de Moribus, οὐδὲν διαφέρειν τὸ ἥμισυ τοῦ βίου τοὺς εὐδαίμονας τῶν ἄλλων: id est, felices nil admodum à cæteris diuersos fieri uitæ dimidio. Proinde scienter Plinius quoque in uinolentos ac censoriè declamans: Interea (inquit) ut optimè cadat, solem orientem non uident, ac minus diu uiuunt. Et quoniam ad manum uigiliæ sunt, succurrit nunc Senecæ id ex Epistolis prouerbiale, Ad faces & cereos uiuere, de luxu perditis hominibus, uita quorum in contrarium circumagitur, lucifugæ infames, ac lychnobij, quibus res sordida est, trita & uulgari uia uiuere. Qui si nossent satis iacturam temporis, sumptus preciosissimi, Theophrastum annos natum octoginta plus minus frequenter ad la-

B chrymas compulisse: nec Theophrastum modò, sed & complures alios, Socraticum illud sæpius succinerent sibi: Abite procul hinc hostes sacrilegi, abite quamprimum animi mei fures, ne à me ipse abire compellar. Siquidem quid esse existimamus aliud, inanes curas, superuacuos ludos, somnum diuturniorem, negocia non necessaria? Certè Aristotelicum est, βίον εἶναι λογικὴν ζωήν, id est βίον propriè ad naturam spectare rationalem, quum ζωὴ & hominis sit & brutorum, quin plantarum quoque, sicuti adnotauit Ammonius: proinde si uerbo disparamur, re magis multo seiungi addecet. Sed postliminio redeundum. Proditur memoriæ, Scopelianum in declamationibus, in quibus Darius effingeretur aut Xerxes, tanto impetu ac uehementia solitum dicere, ut ex Polemonis affectatoribus quidam eum ut furentem ac omnino debacchantem scommate urbanius lacessiuerit, τυμπανίζειν illum dicendo. Cui Scopelianus: Tympanizo, inquit, sed Aiacis scuto. Dignum scitu id quoque, quod Græcorum monumenta præferunt: edixisse quandoque imperatorem, ne in Asia uites haberentur: quoniam uini ubertate, seditionibus agitari uideretur. Legationem publicam uisa tum res exigere, uirum' que tum prudentia præsignem, tum uerò in dicendo minimè infantem, sed qui foret uelut Orpheus aliquis aut Thamyris. Igitur omnium suffragijs huic muneri præficitur Scopelianus. Qui tanta eloquentiæ ui atque dexteritate iniunctam obijt prouinciam, ut non solum id consequeretur quod erat caput, ne cui fraudi foret, plantasse uites: sed insuper ut pœna irrogaretur, qui eo munere abstinuisset. quin & ornatus donis honestissimè dicitur ab imperatore. Hæc eo libentius sum exequutus, quoniam ad ea pertinent quæ Tranquillus memorat in Domitiano, ab eius enarratoribus prætermissa. Ad summam, inquit, uini ubertatem, frumenti uerò inopiam, existimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret, ut' que in prouincijs uineta succiderentur, relicta ubi plurimum dimidia parte: nec exequi rem perseuerauit. Apollonius uerò Tyaneus ex hac historia, eunucham terram esse ab Domitiano factam conquestus est, quod alicubi à me item subnotatum scio. Scopelianum

uerò fuisse Apollonio synchronum siue contemporaneum, multa quidem patefaciunt: A
sed Apollonij præcipuè ad hunc ipsum Epistolę, quem sub Nerua item floruisse Græca
testantur monumenta.

Hominem censeri prudentissimum, quia sit capitis non magni modi. Inibi quæ sit cōgrua capitis uel magnitudo uel figura. Cur magnis uiris caput aperire, moribus receptum sit. T. Liuij ex primo ab Vrbe condita locus aduersum uitilitigatores diligenter explicatur, ex more in sacris caput uelandi. Hippocratis imago pileata, & laus eiusdē. Bruti statuæ cum pileolo & pugiunculis. Lysimachi cornua. Periclis caput magnitudine uisenda. Schinocephalus. Cephalegereta. Carides cur dicantur.

Caput XII.

QVæsitum ab eruditissimis est, quid'nam causæ sit, quòd animantium prudentissimus homo sit. Id aliqui capitis paruitati ascribendum censuerunt. minimum enim id in homine ad reliqui corporis proportionem, & qui ea parte deminuta sunt, esse fermè prudentiores compertum est, quàm qui grandiori, quos μεγαλοκεφάλους uocant Græci, sicut illos μικροκεφάλους, qui habitu corporis sunt contrario: ni fortè probabilius fiat, quia sit prudentissimus, ideo tale ei contributum caput. Cæterùm hac parte illud minimè dissimulandum, prodi monumentis à Galeno medicæ professionis post Hippocratem principe, libellis ijs quorum attitulatio est μικροτέχνη, hoc est parua ars. Caput paruum esse indicium proprium malè conformati cerebri. Quo in loco enarrator Hali Rhodoan causam quoque ascribit constrictionem coarctationemq; uentrium cerebri, ex qua spiritus animalis liberè minus ualeat expaciari, addita quoque eorum imbecillitate, quæ inde producuntur. Etenim si exigua sit radix, uix inde prodire aliquid magnum potest. Proinde inter dissidētes eminentissimorum sententias ita statuendum uidetur: caput paruum ab Aristotele laudari, quod ossium & ambeuntis carnis aut cutis mole non extuberet, quod genus ferè in brutis uisimus, quæ propterea capitis quoque sunt demissi. Quod significat Aristoteles de Partibus quarto: Solus, inquit, homo animalium omnium erectus est, quoniam eius natura atque substantia diuina est. Officium autem diuini est, intelligere atque sapere: quod B
non facilè foret, si uasta corporis moles assideret. Pondus enim tardiorē reddit & mentem & sensum communem. Quamobrem concretione ac pondere grauiore opprimente, corpora uergere in terram necesse est. Et mox: Quare, inquit, bruta hominibus sunt dementiora: etenim inter homines pueri uiris, & inter uiros pumiliones mente deficiūt. Cuius rei causa, quòd principium animi admodum difficile motu, corpulentumq; in ijs est. Caput uerò quod intus exiguè capax sit, cerebrum oblædit, ac proinde uituperabile censetur, deq; eo Galenum intellexisse, euidens comprobat ratio. Accedit & Ioannis Alexandrini in Hippocratis epidemias commētatio, in qua ita legimus: Caput paruum semper malum esse, sicuti & paruum pectus. Hoc enim ideo malum, quia pulmonis domicilium est ac cordis, quæ membra latius exiguut spacium. Occlusum enim angustijs cor minus motatur, indeq; præfocatur naturalis calor, ac debilitatur: unde indigestio consequitur, & superfluitatum accumulatio. Capitis uerò laxior requiritur capacitas, quia multarum est uirtutum conceptaculum. sensiuarum uidelicet quæ præcipuę sunt, & motum præstantium. Si enim amplum fuerit cerebrum ad capitis proportionem, manifestum est calorem naturalem bene agere, magnis quoque sphōdylibus, magnis item pectoris ossibus, quæ obliquè à sphondylibus exoriuntur. Hinc uitalium uirtutum optima prouenit constitutio, & mox corporis totius connutricatio peraccommoda. Porrò primo Canonis Auicenna, orbiculari figura esse tornatum caput uideri uult, tum capacitatis ratione, tum ut nocumentis minus occurset. Esse tamen quadantenus oblongum, quoniam neruorum ex cerebro propagines per longitudinem constituantur. Extumescere item uerticibus geminis, ut illis ueluti supercilijs prominentibus præsentius suppetat neruis tutamen. Sed & Galenus eam capitis esse statuit figuram optimam, quę orbicularis sit, ac ex parte utraque pressa leniter, & rotunda quidem: quoniam ea figurarum sola capacissima est, aut quia ex cœlo infusa nobis est rationalis anima. Scribunt Platonici, deos capitis figuram ad mundanæ rotundationis similitdinem compegisse.

In

A In cõque duos illos animæ diuinos circuitus interlocasse. Ac esse membrum corporis diuinissimum, & reliquorum facilè princeps. Cui totum corpus cõnexum dijs subesse ac parere iusserint. In Platonis Timæo id obseruatum certè est, caput quoque dici non principale solum, sed etiam totum in corpore. Reliqua enim solùm, ut capiti seruiant, adiuncta esse. Proinde colligunt periti, hominem contemplationis gratia esse natum. Qua fortè sententia in ueteri etiam disciplina inoleuit, ut uirtute aliqua uel nobilitate aut dignitatis amplitudine conspicuis uiris aperire caput, consensu gentium comprobetur. Quanquam eius rei rationes alias Plutarcho Plinioq; placuisse non ignoro: quod alibi quoque adnotauimus. Certè diuinissimo in nobis membro diuinitùs enitescentem in aliquo præstantiam reuerenter & religiosa quadam obseruantia excipere, congruentissimum fuisse arbitror: quando non corporea, non fluxa & instabili nostri parte cœleste donum honore prosequimur, sed mente, quæ (ut Lactantius scribit) ac prius docuerat Plato) in summo capite collocata tanquam in arce, sublimis speculatur omnia, & contuetur. In sacris contrà, uelatur caput, quod Virgilius scribit, ac in Quæstionibus est ab Plutarcho expositum. At qui Saturno rem diuinam obibant, capita retegebant, dicebanturq; lucem facere. Hac uerò parte T. Liuio succurrendum, ab Vrbe condita libro primo: quem quum Mediolani publicè Gallorum regis Francisci stipendio ascitus profiterer, irruerunt in me nescio qui malè feriati, quod sic legissem, Augur ad leuam, eius capite uelato sedem cœpit. Vti Numæ caput obtectum intelligatur, non auguris, quod illi adstruebant: quoniam infrà dicat Liuius, Actij erectam statuam capite conuelato: & ad hoc ipsum nonnihil libro decimo. Sed rudes homines retundit in Numa Plutarchus, ex quo paucula hæc exscripsimus, ἐνταῦθα τῶν μάντεων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστὰς κατεψήσατο. Illud uerò est haud ita dissitum, apud Macedonas censeri δωρεὰν βασιλικωτάτην, Causias cuipiam dedisse purpureas & chlamydes. Pilei denique umbraculo Hippocratis imagines cõtegebantur, ut significaretur quàm maximè custodiendam partem illam, in qua tanquam domicilio princeps animus residet, & intelligendi pontificium positum est: etiam si nobilitatis id haberi argu-

B mentum nonnulli ex Græcis interpretantur. Et præterea omnium nobis bonorum fuisse auctorem Hippocratem, scribit ad Glauconem Galenus. Idem in libro de Crisibus non desinit Hippocratem amplius honestare, admirabilem appellando. Hic uerò Hippocrates est, qui discipulos adiurat suos ante quàm doceat, & in uerba sua iurare compellit, ac silentium sacramento extorquet, sermonem, incessum, habitum quoque præscribens. Marci Bruti statuis pileolus addebatur cum pugiunculis duobus, restitutæ libertatis argumento ipsius maximè opera & Cassij. Id quod decentius multo est, quàm Lysimachi cornua, qui proripientem se ab aris taurum represserit. Ex capitis mensu parum congruo, ac longiore Periclem cognominatum accepimus Atticis poetis Schinocephalum: namque scillam interdum schinon appellant. Cratinus uerò etiam κεφαληγερέταν ab dijs uocatum comminiscitur, ut qui nimio plus in caput extumuisset. Alibi de eodem ita pronunciatum aduertimus, ἐκ κεφαλῆς ἑνδεκακλίνου θόρυβον πολὺν ἐξανατέλλει. Vtique hoc nomine turpitudini tegendæ artificium ingenio imaginibus addebatur galea. Caridas inter pisces ita nominari credunt, quia cara, id est caput totum occupet ferè.

Cur capite deminuti ferè impetuosi sint. Cephale unde corriuetur. Cepus quid, & unde. Aram potentiarum animæ esse in capite, quod & Olympus dicitur, & Trito. De Tritogenia pluscula. Virgilij locus de Olympo omnipotente. Vranos pro capite. Tripsis. Diatrimma. Triton. Nili nomina.

Caput XIII.

AD ea uerò quæ hactenus de capitis modulata ratione diximus, uehementer faciunt & quæ in librum de Sensu & sensili ad hunc ferè modum prodidit beatus Thomas: Caput, inquit, ac cor situ opposita sibi inuicem sunt, ut cerebri frigiditate huius contemperetur calor. Inde uerò fit, ut paruo capite homines iuxta morborum aliorum proportionem impetuosi sint ac uiolenti, quippe cordis calore non satis per cerebrũ reflexo. At in dispositione di-

uersa, affectio item prouenit contraria. Capitis paruitas, inquit Medicinæ primo Paulus A Aegineta, prauæ cerebri constitutionis peculiare indicium est. Magnitudo autem non utique necessariò bona. Nam si cœli regionisque ampliore ui, materiam probam affatim artifici ingenio suggerentis id obueniat, indicium utique bonum: at si sola materiæ copia, οὐκ ἀγαθόν. Sed enim quia satis superque philosophiæ sacrarijs caput inseruimus, clathris nil admodum officientibus, mutuemur & à Grammaticis aliquid, quæ nostra ipsorum harena est. Scribit Oppiani interpres, cephalen, id est caput, dici παρὰ τὸ καρφῆναι, quod arescere signat: quia inaruerit pars ea, ut quę ossea plurimùm sit. Apollodorus uerbi etymon rimatur, ut à καλύπτω profluat, quod est operio: quoniam sit cerebri integumentum, ueluti καλύφη τις οὖσα. Alij uerò quod inibi κεῖται τὰ φάη, quasi κεφάη, de luminum uidelicet interlocatione. Aut à κάπω, quod indicat nobis spiro, quia sit difflationis locus. Vnde & domi qui perflatum haberet locum, uocabant cepum, id est κῆπον. At id eruditius multo, quod ex Ioannis Grammatici commentario in Hesiodum observauimus super eo uersu,

οὐ δ' ἀθανάτους θεραπεύειν ἤθελον.

Neque, inquit, animales potentias & affectiones colere uolebant, puta κρατεῖν θυμοῦ, id est iram comprimere ac remollire. Et mox: Ara, inquit, horum deorum, id est animalium potentiarum est in capite locus, ubi rationalis residet facultas. Nam & Euripides inquit:

οὐκ ἔστι πειθοῦς ἱερὸν ἄλλο, πλὴν λόγος,
Καὶ βωμὸς αὐτῆς ἐστ' ἐν ἀνθρώπου φύσει.

Suadelæ sacellum non est aliud, præter orationem: ipsius autem ara est in hominis natura. Idem quoque interpres alibi: Olympus cœlum est, & uniuersus mundi ambitus, quod undique colluceat: sed & cœli quadam similitudine sphæroides hominis caput, in quo est τὸ ὁλολαμπὲς λογιστικόν, id est hinc inde enitescens rationis facultas, Olympus dicitur. Sed & in primum Iliados Eustathius οὐρανὸν apud Homerũ ab antiquis pro capite accipi scribit: proinde Pallada è cœlo fingi descendisse, quæ amplius intumescentem Achillis iram compr imeret. Minerua autem, inquit, est ἡ παρ' αὐτῷ ἀγχίνοια. Tritogeniam Democritus allegoricè prudentiam interpretatur, ut scribit idem Eustathius, dictam sic, quòd ab ea oriantur tria, bene cogitare, bene dicere quæ sis meditatus, demumque bene persequi cogitata dictáque: quæ esse actionum genera tria, in nostris literis Varro docuit: tametsi mentis agitatum non putat actionem uulgus. Et quia de Olympo facta mentio est, scribit Cæcilius Minutianus Apuleius Olympum etiam dici Iouem. unde Næuius, B

Panditur interea domus altitonantis Olympi.

Ex quo Virgilius, omnipotentis Olympi: quod si est, falluntur qui legendum arbitrantur omnipatentis Olympi. Nam & Ennius ait:

Decessit Olympius antro.

Auctor quinetiam Diodorus est, Iouem esse Olympium cognominatum ab Olympo præfecto, abs quo ingenij cultum acceperit. Sed & deos, qui opem aduersus Gigantas tulissent, Olympios appellari uoluit, necnon Dionysium Herculemque. Auctor Liuius est, Olympium esse templi Iouis prope Syracusas nomen. Illud uerò in Græcorum commentarijs extritum, & in Hesiodi Aspide ab interprete relatum: Caput ab Aeolibus dici τριτώ, unde Tritogenia Pallas, ut uolunt aliqui, quòd ex Iouis capite sit nata. Verùm & in ea re mira est opinionum diuersitas. Nam sunt qui tertia mensis die coniectent natam, & inde Atheniensibus is dies sacer deæ creditur. Et Pallas nuncupatur, uel quia eadem est quæ luna, quæ ab coitu tertia die uisitationem facit: aut quoniam sit aer, qui dicitur τρίτος, id est tertius. Additur & id, quia τρεῖν, id est compauescere hostes faciat, quum sit ipsa prudentia. Vel quia nobis tria gratificetur, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, πράττειν δικαίως, id est bene consulere, rectè iudicare, bene facere: id quod antea paulò adstruximus. Sed lepidum inde prouerbium non reticebo, quo filius optatur Tritogenes, nequaquam uerò Tritogenia, quoniam sint puellæ πολυδάπανοι, id est impensæ multæ. Sic uerò sonat Græcè, παῖς μοι τριτογενὴς εἴη, μὴ τριτογένεια. Tripsin autem,

A id est, τρῖψιν nuncupant Græci, quam frictionem nos: at μηρῶν διατρίμματα femorum intertrigines intelligunt. Triton uerò Neptuni filius est, ac Amphitrites, cuius ea uisebatur forma, uti superna umbilico tenus hominem præferrent, inferna autem ad uræum Delphinem, uti foret planè Ichthiocentaurus. At Neptunum quoque Tritona in Alexandra nuncupauit Lycophron. Sed & Nilum, quòd tribus olim insignitus sit nominibus. Siquidem dictus primò est Oceanus, mox ab cursus celeritate Aetos, id est aquila, postremò Aegyptus. Nili uerò appellatio recentior de limi nouitate.

Super Lydorũ inuentis & mollicie adnotata paucula. De Lydio ornatu, & masturbatione. Aleæ & tesserarum ac pilæ lusus inuentores, necnon aurei argenteique nummi. De caryce & candaulo cibis. Eunuchas fœminas quis fecerit primus. Agneon locus, seu dulce certamen. Omphale. Item pilæ inuentores. Phennis unde.

Caput XIIII.

LYdos omnium primos caupones institoresque extitisse, aliquot ex Græcis memoriæ commendarunt: necnon aleæ lusum & tesserarum excogitasse: item pilæ, & id genus alia plura. Quo argumento ludi à Lydis uideri possunt appellati. Sed & aureum quoque argenteumque nummum principes feriendum curasse. Sunt qui scribant, Cyrum Lydis superatis ademisse arma, & talares gestare uestes iussisse, quo nomine remollitos cauponariam factitare cœpisse. Lydium certè ornatum pro molli & parum uirili in Iconibus accipit Philostratus illis uerbis de Pelope, ἔσταλται δὲ ὁ μὲν τὸν λύδιόν τε καὶ ἁβρὸν τρόπον. Lydorum porrò illud etiamnum peculiare, meridianis horis turpiter manibus indicere Thalassionem, ut fierent sine fœmina mariti: unde & Lydum uolsum legimus à Plauto dici. Super qua re aliubi aduocata nobis plura. Lydos improbitatis primas retulisse, adnotatum à Græcis est, Aegyptijs gradu secundo constitutis, Caribus autem tertio. Legimus item Lydam gentem uel cum primis auguriorum, omninoque diuinationum superstitionibus fuisse mancipatam. Deformat prouin
B ciam eandem M. Tullius pro Flacco: Quid porrò, inquit, in Græco sermone tam tritum atque celebratum est, quàm si quis despicatui ducitur, ut Mysorum ultimus esse dicatur? Nam quid de Lydia dicam? Quis unquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset? Quod de aleæ lusu diximus, sciendum ab Eustathio proditum, κυβείαν, id est cuborum usum, & πεττείαν, id est pessorum, à Palamede fuisse excogitatum apud Troiam, etiam si apud Aegyptios id referunt quidam. Quamuis apud illos non tam παικτική, id est lusoria foret ratio hæc, quàm philosophica, & ex intimis eruta doctrinæ conceptaculis. Eius formam & modum prosequitur libro primo Athenæus. Nam & apud Homerum lusu hoc genus oblectantur proci, præterque coniugij Penelopes omen captant. Amplius de Lydis compertum nobis, Andramyten gentis eius regem omnium primum fœminas εὐνουχίσαι, id est eunuchas fecisse, eisque eunuchorum uice usum: quod in secundo rerum Lydiarum prodit Xanthus. Lydorum denique emollita improbitas illuc progressa fertur, ut alienas uxores uirginesque in locum producentes, quem à re Agneona uocarunt, omnes constuprarent. Vnde tyrannidem assequuta Omphale, stupratarum una, illatas ulciscẽs iniurias, seruis dominas prostituit in loco eodem, quem, rei atrocitatem mollientes, Lydi γυναικῶν uocant ἀγῶνα, id est mulierum certamen: & γλυκὺν ἀγῶνα, id est iucundam & dulcem luctam. Carycem ganeatum cibum excogitarunt hi, de quo multa qui opsartyca scripserunt. Alterum item genus candaulum dicebant, ex elixa carne ac pane caseoque Phrygio cum anetho & pingui iure. Quod de pila diximus, sciendum porrò eius inuentionem Nausicaæ contribui ab Agallide corcyrea grammatica, in Sicyonios id referente Dicæarcho: alijs uerò in Lacedæmonios, quibus & gymnasia ascribuntur primis. Harpastum seu Phennida comperit Phænestius, quod retulit Iuba: ab missione, id est ἐκ τῆς ἀφέσεως nuncupari Phennida, opinantur. Sphæricam dicunt Græci pilæ lusum. Aristonico Carystio Alexandri sphæristæ statuam ob ludendi artificem modum Athenienses erexisse, proditum monumentis est. Apud Homerum non uiri modò, sed & mulieres pila oblectantur.

Quàm latè pateat animæ rationalis imperium in corpus. Vnde sit grauidarum mollicies, & appetitus absurditas. Imaginationis potentia in generando. Ouium historia fœtus producentium albos inspectis coloris eius uirgis.

Caput XV.

IN hac Lydorum mentione succurrit, quod auctor Herodotus prodit, plu A resq; præterea ex eisdem haurientes fontibus, Crœsi filium naturali impedimento mutum, repentè uiso patris periculo uocalem euasisse, atque exclamasse: Homo ne perimas Crœsum. Quin & in reliquum quoque tempus fuisse uocis compotem articulatæ. Id multis scio uisum iri præter historicam fidem, ac ex Græca prolatum uanitate. Verùm consideranti mihi rationalis animæ uim potestatemq; in terrenum hoc hebesq; corpus, nil profectò uideri incredibile debet. Nam inde certior est eruditißimorum coniectatio, animam esse formam excellentißimam ac subsistentem per se, nec peregrino adminiculo, ac uelut substrato indigentem. Quoniam manifestum sit, tam præsigni in corpus imperio non pollere formam, quæ per corpus existat. Quàm uerò procliue humanum corpus deprehendatur ad animæ obsequia, inde modò coniectari potest, quod cæteris collatum, terrenæ feculentiæ modum contineat non magnum, & eum quidem prætenuem, defecatiorum autem elementorum partem uberiorem, ut pro cœlestis animæ præstantia cõceptaculum item compingeretur, quantum ratio patitur æquè præstans. Argumento est, uiros ingenio præsignes sæpius esse molliculos carne, præmacros, & ualetudine nonnunquam parum sequunda. Hinc Platonis illud ex Timæo: Potuerat, inquit, Deus tam solidum corpus hominis concinnare, ut nocumento forinsecus occursanti minus foret obnoxium. Sed mollius efficere præoptauit, quo esset contemplationi paratius. Adnectit porrò, animi præpotentis motiones proprium corpus quandoque resoluere ac dissoluere. Sed cur item ex animantibus cunctis homini tantùm risus est datus? datæ similiter & lachrymæ? nempe ex potestate quam in corpus habet anima. Sed age, affectus qui phantasiam consequuntur, dispiciamus. sunt uerò hi quatuor numero, appetitus, uoluptas, metus, dolor. Qui ubi uehementius se intenderint, non corpus modò exagitant proprium, sed & peregrinum afficiunt nonnunquam. An non liquet, quàm ardentes euibratosq; motus, irarum æstus concitent in corde? quo titillatu iecur libido B permulceat, immò uerò & pulsum afficiat emutetq;? Nam ex uibratiore eius assultu medicæ professionis solertißimus Erasistratus Antiochi in nouercam Stratonicen amorẽ deprehendit. Vnde apud Galenum agitata quæstio est, sit'ne pulsus aliquis eroticus? Rursum & maleficorum ex nocendi auiditate oculus fixis obtutibus, nónne præmolles fascinare infantes creditur? Quid uerò prægnantium desiderijs apertius? quæ sæpe in utro gestatorum commaculatur caro, inuriturq; tenellis expetitæ rei nota. Eius tamen euentus, simul & fastidientis stomachi ratio sic à physiologis reddi solet: quod conceptu inito, & proinde mensibus repreßis, saniosus sanguis intra uenas cohibitus, & ad stomachi uillos redundans ac hepar, nauseam concinnat, & cibi fastidium, absurdarumq; appetentiã rerum. Nec prius naturalis restituitur appetitus, quàm sanguis eiusmodi in ubera copiosius cœperit corriuari, stomacho liberato. Quid, nónne in usu uenereo cogitatio utriuslibet animo transuolans effingere similitudinem existimatur? Quæ ratio (ut Plinius inquit) plures in homine quàm in cæteris animantibus diuersitates producit: quoniam uelocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenij uarietas, multiformes imprimit notas, quum cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisq; in suo cuique genere. Produnt tamen nonnulli, & in animalibus alba nasci, ex genitoribus alba imaginantibus. Sicuti relatum de pauonibus est. Marcus uerò Tullius Tusculanarum primo: Similitudo, inquit, magis apparet in bestijs, quarum animi sunt rationis expertes. Ab Hebræo uiro Iacob in canalibus, quo poturæ ducebantur oues, uirgas discolores fuisse disiectas, ut inibi initis ouibus, euariantis lanitij producerentur fœtus, alibi commonuimus. Sed ipsum id in equarum quoque gregibus factitatum legimus in Hispania. Hanc uerò esse naturæ uim, comprobat uel Fabius in controuersia, in qua de matrona agebatur, quæ Aethiopem peperisset. Quin

A ab Hippocrate proditum, liberatam à se quæ adulterij suspicione mox supplicium subitura uidebatur, quòd pulcherrimum edidisset filium, ac inde parentibus absimilem, cum monuisset inspectandum, ecquid artis pictoriæ in cubiculo modi eius foret: quo comperto, ambagiosa soluta quæstio est. Taceo & quosdam gulæ uentri'que mancipatos ita sæpenumero ganeata quædam cibaria concipere animo, ita iamiam deglutire, ut saliuam suam consimili sapore inficiant. Quàm uarij læticiam consequuntur euentus? quàm multos ita expirasse legimus? Sed & nonnullos leuatos item morbo. Quantum uerò efficiat dolor, quem fallit? Iam pueris, quandoque & adultioribus potione amara, necdum ori admota, linguæ tamen humor infici amaritudine præsentitur, quam rem uehemens efficit imaginatio. Qua ratione nonnullis & aspectu aliquo & auditu stupent dentes. Quin & sanguinem humanum si spectent effusum aliqui, spiritu intercepto, nimio miserationis affectu sæpe collabuntur. At timor quàm efficax quandoque animaduertitur? Ex præaltis despicientes speculis ita nonnunquam caligine offendimur, ita deficiunt uires, ut metu exuperante corruamus præcipites. Timore subito non trepidat modò cor & subsultat, uerùm & arriguntur comæ, ac intercipitur uox: sæpe uerò & uita aut affectiones consequuntur tum graues, tum diuturnæ. Sed & usu uenire compertum, ut timore præsigni etiamnum morbi discutiantur, cuiusmodi singultus & quartana febris. Quòd si formidini uehementissimæ uehementior accesserit auiditas, mirus sæpe promitur inde effectus, quod in Crœsi filio patuit iam. Plura ex ratione physica congeri in unum poterant: sed nos hæc ex occursu, & succisiua quodãmodo opera mussitamus. proinde in nostram reflectemur denique harenam, idem mox argumentũ repetituri, hoc est ex ijsdem hausuri fontibus, unde rigemur satis.

Exempla historica ad idipsum. Caput XVI.

EX historia uerò promi aliqua ualent, quibus inenarrabilis, nec sine stupore uis animæ in corpora quædam ubertim explicatur. Nam ut præteream quod Auicenna scribit, fuisse quẽdam, qui quum uellet, corpus suum paralysi oblædebat: nec à noxis feriebatur animalibus, nisi quum ea ipse cogeret, B quæ tamen mox, ut sic demum impleatur admiratio, intermorerentur. Scribit Aurelius Augustinus, fuisse quosdam, qui aures pro arbitrio mouerent uel singulas, uel ambas simul. Item qui totam cæsariem capite immoto, quantum capilli occupant, deponerent ad frontem, reuocarent'que quum uellent. Illud uerò admirationem ferè excedit omnem, quosdam repertos, qui eorum quæ deglutissent incredibiliter plurima & uaria paulatim contrectatis præcordijs, tanquam de sacculo quod placuisset, integerrimum proferrent. Iam nec illud abditum, nonnullos uoces auium pecorum'que & aliorum quorumlibet hominum sic imitari atque exprimere, ut nisi uideantur, discerni omnino non possint. Nonnulli ab imo sine pudore ullo ita numerosos pro arbitrio sonitus edunt, ut ex illa etiam parte cantare uideantur. Idem Augustinus expertum se refert, quendam solitum sudare ubi uellet. Notum etiam est, aliquos flere quum uolunt, ac ubertim etiam lachrymas profundere. Narratur præterea presbyteri cuiusdam Restituti nomine, stupenda naturæ uis. Is ubi collibuisset (rogabatur autem frequenter ut faceret) se auferebat à sensibus, & iacebat similis mortuo: ut non solum uellicantes atque pungentes minimè sentiret, sed etiam si igne ambureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi ex uulnere postmodum perseueraret. Non obnitendo autem, sed non sentiendo immotum seruasse corpus, eo probabatur argumento, quòd uelut in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Hominum tantum uoces, si clarius loquerentur, tanquam ex longinquo, se postea audisse referebat.

Quid sit imaginatio, siue phantasia. An cum opinione coniungatur. Prius, cur imaginatio uisum dicatur uel uisio aut phantasia. Catalepticus qui, & euphantasiotos. Caput XVII.

SEd enim quia de phantasia paulo antè facta nobis mentio est, ac nesciunt plerique quid phantasia sit, breuibus afferam quid in Peripateticorum disciplina super ea re contineatur: sicuti in Themistij paraphrasi tertia de Anima obseruauimus, ubi sic ferè adnotatum legitur. Nam & hic nostra hæc, cuiuscunque

cunq;

cunque sint modi, ἐφοδίζει plerunque, id est instruit apparatq; uberi (ut sic dicam) uiati A co. Imaginatio est motus animæ, quem sensus in actu positus creat. Cæterùm, quoniam uisus sensuum omnium acerrimus præstantissimusq; est, inde imaginatio uisi, & uisionis nomen accepit: & phantasia dicta ex argumento lucis, sine qua cerni & uideri non potest. Animalium quoque uita actionesq; magna ex parte uisis reguntur, propterea quòd in ijs imagines diu hæsitant, & simillimæ perpetuis sensibus sunt. In hoc tamen distinctio illa succedit, quòd alia uisis ducuntur, quia uim nullam superiorem hac habent, ut bruta. Alia, quod plerunque accidit, ut nobiliorem potẽtiam aut morbus intercipiat, aut somnus impediat, necesse est imaginationem sequantur, ut homines. Plato sensisse uidetur, imaginationem nihil aliud esse, quàm sentire aliquid, & illud ita opinari esse, ut sentiatur. Aristotelem sequuti, imaginationem cum opinione non semper coniungi, demonstrant: quoniam sit imaginatio quasi quædam impreßio & uestigium sensus, non complexio opinionis & sensus. Nam remos si mergas, uidẽtur infracti, primumq; id sensus iudicat, deinde imaginatio sequitur. Sed opinio, quæ uisis obsistit, utrumque coarguit. Catalepticum uocant Græci, id est καταληπτικόν, qui conceptas animo species continet, ac exhibet mox uel pictura uel sculptoris artificio. At qui omnium imagines concipit ingeniosè, εὐφαντασίωτος nuncupatur.

Ventorum finalis ratio quæ sit, deq; eorundẽ materiali causa. Flatum à uento distare. Aeoli pilæ quid sint. Aera pro pila. Empedoclem dictum fuisse Colysaneman. Asininæ pellis proprium. Aeolus cur uentorum rex. Caput XVIII.

INter alia quæ ingenio singulari, doctrina nequaquam extrita uel plebeia, prompsit in literas auctor Seneca, illud insigniter obseruandum ingerit se modò de uentorum ratione, quod & apponam, sed ipsius maximè uerbis ob elegantiæ concinnitatem & sententiarum iucundam grauitatem. Ergo uentos, inquit, dedit summus ille rerum artifex ad custodiendam cœli terrarumq; temperiem, ad euocandas supprimendas'que aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus. Quos ad maturitatem cum alijs causis adducit ista iactatio, in summa cibum attrahens, & ne torpeant permouens. Dati quoque uenti ad ulteriora pernoscenda, quippe fuisset B imperitum animal, & sine magna experientia rerum homo, si circumscriberetur natalis soli fine. Dedit item uentos parens Deus, ut commoda cuiusq; regionis fierent communia, non ut legiones equites'que gestarent, nec ut perniciosa gentium arma transueherent. Hactenus de uentorum causis finem complectentibus ex Seneca. Cæterùm quum sit exhalatio duplex, ut Aristotelica nos placita commonent, nec omisit Albertus: una quidem uapida & humida, altera uerò fumida, & arida, earum neutra sine altera inuenitur, at simul ambæ: uerùm à dominante atq; exuperante altero totum appellatur. Quæ itaque plus humidi habet exhalatio, ea pluuiæ aquæ principium est: quæ autem plus aridi, principium creditur & causa materiáque uentorum reliquorum'que flatuum. Proinde ita finit Albertus, Ventum esse uaporem terrenum, aeris superiora transcendentem, & aerem ipsum fortius percutiendo impellentem. Porrò sicuti non omnis utcunque fluat aqua fluuius dicitur, sed quæ fluendi principium fontem habet: ita nec flatus quidem omnis uentus nominatur, sed sui fluxus tanquam fontem habens principium. Nam ex terra suspirationes flatus quidem sunt, quoniam flant, nec tamen uenti sunt dicendi. Auctor idem Albertus est, Ventum omnem fieri ex uapore frigido & sicco, austrum uerò esse calidum, non exhalationis natura, sed loci. Sunt qui uentorum materiam esse opinentur calidam exhalationem aridam'que. Nec tamen uideri calidos uentos, quod aerem moueant, qui multo & frigido uapore offertus agnoscitur. Ita namque è corpore prorumpens flatus prope os, calidus: quum longius abierit, frigidus ob eandem euadit causam. Omnis utique exhalatio tam arida quàm humida, ob intestinum calorem euaporat, ac superna petit. Sunt utique qui uentum esse finiant, aeris fluentem undam, cum incerta motus redundantia. Nasci uerò, quum humorem offendat feruor, cuius impetus uim exprimat spiritus flantis. Argumento esse Aeoli pilas æneas, cauas, quibus insit punctum angustißimum, quo aqua infundatur: hæ uerò admotæ igni, prius quàm incalescant, spiritum concipiunt nullum: at ubi feruere cœperint, mox euidens prosilit

A flatus. Illud obiter adnotasse nil puto officiet: æram apud Callimachum pro pila item capi, & globo. Sed ad rem. Addunt ijdem & uentorum proprietatem miram in Lesbo ferè apud Mitylenem obseruatam: ubi Austro flante ægrotant homines, at Coro tussiunt: à Septentrione in integrum facilè restituuntur. Verùm frigore urgente, in angiportis plateis'ue consistere nequeunt: quoniam parum prudenter ab architectis positum sit oppidum, magnificè aliàs extructum. In quod uitium ne dilabi inter ædificandum Athenienses possent, Andronici cura octogonos excitata turris est marmorea, collocata in lateribus singulis uenti imagine contra suum cuiusque flatum. In turris demum uertice metallis præsto erat prominentia, superincumbente Tritone æneo, dextra uirgam intendente, quæ flantis uenti imaginem indicaret. Nam ita libratus stabat Triton, ut circumagentem perpetuò spectaret uentum. Cœlestium rerum scientia imbuti, stellarum potestate contingere ista contendunt. Euocari siquidem protollique uentos ab Oriente Solis ui, Iouia autem potentia à Septentrione, Lunari ab Occasu, Martia à Meridie. Sed & signa uentos prolicere: sicuti triangulum igneum orientales, triangulum terrestre meridionales, aereum triangulum occiduos, triangulum aqueum septentrionales uentos. Quin & ratione ea de elementis triangulorum nomenclaturam esse enatam in signifero. Ex eisdem scholis est, Libram dici uentorum signum, quòd sole in ea constituto, ubertim meridionali uento suppeditetur exhalationum materia. Notissima quoque quantum ad hoc attinet, Aristotelis sententia ex Meteororũ secundo, ὁ δὲ ἥλιος καὶ παύει, καὶ συνεξορμᾷ τὰ πνεύματα. quod est, Sedat sol, & concitat flatus. Tenues enim ac debiles exhalationes ui redundantis caloris reprimit atque tabefacit. Verùm in libro quem de Ventis concinnauit, plura de ijs Theophrastus. Equidem cunctanter apponendum quod sequitur: uerùm tam prodendum nobis, quàm proditum ueteribus est. Legimus Empedoclem quandoque nuncapatum Colysaneman, id est τὸ κωλυσανέμαν, quæ uox eum indicat qui uenti inhibet flatum. nam quum Agrigentini uento infestarentur uehementiore, illum auertisse Empedocles dicitur, circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Sed enim quia poetica tradit fabulositas, uentorum esse regem

B Aeolum, quid in ueterum Græcorum libris ad id compertum mihi attexere nõ grauabor: ac illud primum, Aeoli nomine annum intelligi oportere, menstruis temporum periodis duodecim peruinctum, cui ab uarietate mira conciliatum nomen. neque enim μονοειδεῖ consurgit φύσει, nunc gelicidijs horridior, nunc uerna mitescens iucunditate, æstiuis nunc flammatus ardoribus, deniq; sordentis autumni prouentu onustior, ὥραις χειμερίαις πλοιμάζεται. Filiorum duodenarius numerus mensium continet rationem, sex muliebris sexus æstatis fertilitatem præferunt, mares prædensam concretamque hyemalem uim. Hippotes Aeoli pater præcelerem temporis indicat uertiginem. Ventis creditur Aeolus imperare, nunc laxans, nunc cõprimens, quia ἔμβλυοι αἱ τῶν φοραὶ, καὶ τῆς προθυμίαν πνέουσαι.

Ventorum species aliquot, uulgò haud ita notæ. Apogæa retinacula, seu epigæa. Amusium organum. Strobilus quid. Coccalus. Strobiline resina. Conos. Pallas Anemotis. Sardinia cur pestiliens. Sardoa herba. Sardonius risus. Plesisthus uentus. Plesignathus panis. Physignathos. Acrophysium. Plæsion. Plinthion. Plutarchi in Solone locus. Physema pityinnon. Ventorum ara. Tempestas quid, & uis maior. Tropeæ pluuiæ. Boreæ templum, & festa. Boreasmi. Tempestatis ædes.

Caput XIX.

CAeterùm præter celebratam omnibus ferè uentorum rationem uniuersam sciendum est, quosdam naturæ peculiaris quibusdam dominari locis, ex quibus proflatus initia indipiscuntur. Nam uti nos edocet in libro, cui de Mundo titulum apposuit Aristoteles, si tamen auctor is est legitimus, qui ex humecta perflant terra, apogæi nuncupantur, quos matutino in primis spirare Theophrastus tradit, uapore refrigerato. Quanquam & nauium retinacula quædam dicuntur apogæa, seu apogea, id est ἀπόγεα: sicut etiam epigæa. Qui uerò ex sinu quopiam euaporant, eccolpias appellauère. Qui ex mari ipso, dici à nostris Altani solent. Cum ijs proportionem habent aliquam ex fluuijs stagnisque consurgentes. At qui

discissa

discissa concerptaq́ prouoluant nube, si discussionem crassitudinis in sese contorserint, A τυφῶνες à Græcis, à nostris turbines uocantur. Sin autem minus densi, ecnephiæ. Fiunt hi (ut Aristoteles inquit) uere quidem, sed autumno in primis. Apud Gellium libro Noctium Atticarum decimonono ita legimus: Quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, ac figuræ quædam nubium metuendæ, quas typhonas uocabant, impendere imminereq́ depressureq nauem uidebantur. Plinius etiam prodit ad hunc modum: Repentini flatus maiore illati pondere incursuq́, si latè siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephias. Sin uerò depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, uorticem faciunt, qui typhon uocatur, hoc est uibratus ecnephias. Et mox: Quòd si maiore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem uocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior, accensusq́ dum fuerit, præster uocatur, amburens contacta pariter ac proterens. At enim flatus, qui cum aqua tumultuose profusa inhorrentes & fragosi feruntur, exhydriæ ab Aristotele dicuntur. Quicunque uerò in rectum proflant, euthypnoi nuncupantur. At qui in sua se reflectunt primordia, sicuti Cæcias, reflexi flatus. Ex uiolentis autem flatibus catægis est. desuper pulsans cum fragore. Thyella, hoc est procella, flatus est cum tumultu ualido efflãs, exq́ improuiso interflandum prosultandumq́ uehementer stridens. Lælaps autem & strobilus, est flatus reuolutus ex inferno loco sursum uersus. Est tamen & strobilus nux pinea, unde illud: καὶ ξανθοὶ μυελοὶ ἐκ στροβίλων. Arbores quoque nucleos ferentes pineos, quos & coccalos uocant, eodem censentur nomine. Quin etiam carduus, qui in mensam commeat, Dioscoridis testimonio strobilus dicitur. Apud Galenum pinea resina strobiline nuncupatur. Est item saltationis genus strobilos Polluci. Arborem ipsam Conon dicunt, sed & strobilon quandoque. Est tamen Conos etiam Polluci dulciarij genus ex nucleis pineis & amygdalis. Montem Pergami στροβιλοειδῆ appellat Strabo, quia in acutum desinat. Sed & Carcini item poetę filios lego strobilos nuncupatos, concinnato inde prouerbio per ironiam: Felicior Carcini strobilis. Strobili quoque sunt limacæ ac marini ceryces. Terræ autem anaphysema, hoc est cum tumore efflatio, ex imo B flatus est, uel effractiore uomitu terræ sese, eruptione facta attollens. Qui quum reuolutus fertur, multum quoque secum affert æstum, præster terrestris appellatus. Sicuti Aristoteles monuit. Quod ut exprimeret Apuleius: Anaphysemata, inquit, Græci eos nuncupant spiritus: qui de fundo uel hiatibus terræ explosi, ad superna maris solent deuenire. Hi quum maiore ui torti sunt, fit procella, quæ præster à Græcis nomen accepit. Seneca: Pręster, inquit, est igneus turbo. In hac porrò uentorũ dispensatione illud haudquaquam omittendum, uentos quandoque (quod diximus) sibijpsis aduersos spirare motu quodam reciproco, sicut qui inde appellantur Palimboreæ, ueluti retrogrados dixeris Boreas. Putat Theophrastus ista prouenire locorum montiumq́ prominentia, quibus occursantes flatus, quum nequeant transilire, necessariò repercussi resiliunt. Sicuti in Macedonia usuuenire obseruatum est, ubi Boreas Boreæ aduersus difflare animaduertitur, montium supercilijs, & Olympi in primis atq́ Ossæ reiectus. Ventum prosperius flantem, Homericè dicas utique πλησίστιον, id est uela implentem. Sicuti panem quispiam protulit πλησίγναθον, id est maxillas obfarcientem. Ad quam imaginem conformatur & physignathos, id est inflans buccas. Nam & Acrophysiũ Thucydidi ferreum uidetur rostrum insufflando accommodum, libro quarto. Plasion uerò est quadrati agminis conformatio. Dicitur & nomine eodem ex lignis quadratum pegma, quod plinthion uocant aliqui. Propterea in Solone Plutarchus: Leges, inquit, κατεγράφησαν εἰς ξυλίνους ἄξονας ἐν πλαισίοις περιέχουσι στρεφομένους. Eum uerò locum Plutarchi interpres non est assequutus. Pityinon physema ex Græcis nonnulli nomine peculiari resinam intelligũt piceam. Amusium comperio dici uentis reperiendis excogitatum organum. In agro denique Sicyonio uentis substructam fuisse aram inuenio, sacrificij more noctem unam occupante modò quotannis: sed & in fossis quatuor, arcana fiebant quædam placandis à sacerdote truculentioribus uentis, qui & Medeæ, uti ferunt, ἐπῳδὰς adhibere, id est excantationes, solenne habebat. Apud Mothonem quoq́ Peloponnesi ciuitatem

A tem, Pallados fuit templum ἀνεμώτιδος, Diomede simulacrum dicante: quod ante id uiolentiores loca ea uenti insigniter oblæderent, haud tempestiuè satis perflantes, qui mox fusis deæ precibus, desierint, nullumque deinceps calamitatis genus incolis indidem enatum: unde cognomentum Minerua est adepta. Dignum relatu illud quoque: obsidente Cyzicum Mithridate, oblatam per quietem Aristagoræ Mineruam eãdem, quæ commoneret aduenisse se, uti modulatorem Libycum in Ponticum induceret tubicinem: proinde ciues iuberet bono esse animo. moxque ualidius flante Austro, afflicta est classis Mithridatica, & machinę parte plurima disiectæ. Quòd si Græca quis uerba impensius requirat, ἔγωγε ἥκω τὸν λιβυκὸν αὐλητὴν ἐπὶ τὸν ποντικὸν σαλπικτὴν ἐπάγουσα. Traditum ueteribus illud quoque: cœlestis iniuriæ unum haberi genus, quod tempestates nuncupamus, ut quum deuolutæ grandines atterunt omnia, aut percellit impetuosior procellarum peruicacia, quam sanè cladem uim appellamus maiorem. Quod horridi sideris potestate contingere obseruatum est, cuiusmodi arcturus censetur, item orion, hœdi quoque. Repentinas pluuias procellosasque uulgò etiam tropeas uocant, æstiua conuersione commodum peracta obtingentes, ubi præcipuè geminatis caloribus aer incenditur, ac inde uaporum euectio fit copiosior. Boreæ templum fuisse à Græcis structum apud Ilissum, quod eius uiolentia Persarum classis naufragium fecisset, auctor Herodotus est. Quin Athenis Boreasmos nuncupabant, qui Boreæ festa ducerent, ac conuiuia celebrarent, ut siccus spiraret. Romæ porrò regione prima fuisse ædem tempestatis P. Victori credimus, & tempestates populi Romani ritu esse sacras, Cicero scribit. Illud hac parte nequaquam subticuerim, quod nostram adiuuat interpretationem, alibi deprom ptam in literas de Sardinia pestilenti. Nam Pausanias inquit, eius insulæ aerem esse θολερὸν ὡς ἐπίπαν καὶ νοσώδη, id est turbulentum ferè ac morbosum. Cui rei ansam, inquit, præbent concrescens sal, & graues austri ac uiolenti: nam montium altitudo Boream repellit retundit'ue. Idem porrò Pausanias herbæ sardoæ mentionem faciens, quam selino, id est apio similem dicit, ac mortem cum risus specie afferre, nascique in ambitu fontium pręcipuè, subdit: inde Homerum ac posteros, Sardonium risum nun B cupasse, τὸν ἐπ' οὐδενὶ ὑγιεῖ. Sardoniam esse ranunculi speciem prodit Dioscorides libro sexto, ac in cibis potu'ue mentis alienationem concinnare, & cum labrorum cõtractione conuulsionem facere ridentis specie, à quo euentu Sardonius dicatur risus miserabili inter homines dicterio. Propterea herbam sceleratam dixit Apuleius, si eius tamen est de Plantis commentarium. Nostri etiam dicunt herbam risus. Sciendum porrò, Aegineta Paulo auctore, quacunque causa labris contractis consequatur risus imago quædam, ab similitudine dici Sardonium quoque.

Super Polemone enotata quæpiam. Manu solœcismum facere quid. Quintilianus illustratur. Varus Pergæus. Pelargi cognomen. Item quid typos bis, & tyrbe. Type. Cap. XXV.

POlemonem fuisse apud Græcos sophisten haud ingratum, minimeque infantem, sat notum ex gentis eius monumentis, reor. Succurrunt ex ea historia, quibus uelut floribus, nostri libelli lætiores fiant. Celebrabantur Smyrnæ Olympici ludi, præsidebat Polemo, tragœdia fortè actitabatur, inibi insulsus actor quum ô Iupiter exclamasset, manum in terram protendere perrexit: rursum quum, diceret ἰὼ γᾶ, in cœlum suspectabat, manum eòdem intentans. Demiratum uerò hominis imperitiam Polemonem ferunt, ex theatro se proripuisse insusurrantem, οὗτος τῇ χειρὶ ἐσολοίκισε: quod est, manu hic solœcismum fecit. Hoc uerò eo apposui gratius, quoniam Oratoriarum institutionum primo Quintilianus, in gestu quoque nonnullos putasse, scribit, solœcismi uitium inesse, quum aliud uoce, aliud nutu uel manu demonstratur. Huic opinioni, inquit, neque omnino accedo, neque planè dissentio. Sed ad Polemonem redeo. Erat itidem Smyrnæ fluxa mente & moribus adolescens. Suppetebant affatim diuitiæ, intemperantis naturæ magistræ nequissimæ. Varus nomen fuit homini: quanquam erat & alter Varus Pergæus sophistes, quem à forma nasi Pelargum uocabant, id est ciconiam. Sed hic de quo nunc agimus, assentatoribus nunquam non erat obseptus, quorum ueneficijs corruptus imbiberat

animo, esse se omnium formosissimum, staturosissimum, arte quoque & robore in palæ- A
stra omnes antecellere. Immò ne Musas quidem suauius cantillare. Quin & sophistas quoque plerosque dicendi ui exæquabat opinione sua. Nam & declamatorium attendebat forum. Id uerò agentem frequentabant, quibus fœnori pecunias erogaret, siquidem usuris persolutis ascripturi, declamantem audisse. Inter eos fuit quandoque etiam Polemo, qui tamen mox auscultatione eiusmodi abstinuit: quo nomine, quum æs alienum minus dissolueret, instabat adolescens importunius, typos illi subinde intentans. Erat id iudicium, quo ijs interdicebatur foro, qui creditoribus non paria facerent (Tyrbe autem obiter festum Dionysij est in agro Argiuo, ex Pausaniæ thesauris) Ea molestia perpulsus Polemo, ac præterea multorum stimulis, ad audiendum hominem pergit. Insulse declamabat is, sed ex more. Negocium nimis diu protendebatur. Finis comparebat nullus. Barbarismis & solœcismis perstrepebant omnia. Tum stomachabundus Polemo exsiluit, ac protentis manibus, Vare (inquit) typos profer. Quibus uir eruditus innutritusque eloquentiæ disciplinis palàm faciebat, malle se iudicium subire, quàm id genus ineptias ineptissimas pati diutius. Hunc item Polemona proditum memoriæ est, uiuentem adhuc suo ipsius iussu contumulatum, quòd articulari morbo, quem arthritida illi dicunt, uiolentius infestaretur, iacentemque in conditorio identidem inclamasse, ἔπαγε, ἔπαγε, μὴ γάρ ἴδοι με σιωπῶντα ἥλιος. Obducas (inquit) obducas, absit ut tacentem me intueatur sol. Rursumque flentibus ubertim amicis cognatisque: Date, inquit, mihi corpus alterum, & mox emigrabo. At prius quum subinde à medicis dissecaretur, insusurrabat illud, ἐκτέμνετε τὰς πολέμωνος λατομίας, excidite Polemonis latomias. Quod ad typos attinet, illud ex abundanti adiecero, esse demonstrationis genus quod Græci τύπους uocant, id est formas, & ὑπογραφάς, id est descriptiones: nam finitiones, horismos dicunt. Fuit & ueteribus festum, quod dixêre τύπας: quanquam & eo nomine plagas intelligimus. Sicut τύπτης, percussor dicatur: nam typias uocatur τῶν τοῦ χαλκοῦ τῆς τροχῶν.

Manum in Aetolis habere, ac mentem in Clopidis, quid sit. Aetolorum furta. Aetoli epitheton quid sit, & unde. Aetoli bellaces, ac monocrepides. Legati Carthaginiensis historia. Clopia κλωπᾶσθαι. Caput XXI. D

EST Aristophanis poetarũ facetissimi comœdia, cui titulus ἱππεῖς, id est Equites. In ea, Cleon remis uelisque proscinditur: inter probra alia, quibus eius infamatur uita, illud item est: ubi Cleonis manus esse in Aetolis scribit, mẽtem uerò in Clopidis. Sed rectius commodiusque fuerit, Græca subtexuisse uerba, quæ solicitius forsan studiosorum requirent aliqui,

τὼ χεῖρ' ἐν αἰτωλοῖς, ὁ νοῦς δ' ἐν κλωπιδῶν.

Quid uerò sit, in Aetolis manum habere, poetæ interpretes appositissimè explicant, & meminit Eustathius: quum in sortis extremæ hominem, semperque in petendo paratum, ac nil nisi rapinas meditantem, ut qui nil suauius opinaretur, quàm accipere, dici interpretantur. Ioci autem gratia ex uerbi Græci notione consurgit: nam αἰτεῖν, petere signat. Sed & qui Ethnica scripsit, Aetolum esse epitheton, quandoque scribit ab αἰτεῖν: Quod uerò infertur, in Clopidis fuisse mentem: urbanissimè item in depeculatorem pronunciatur, quando κλοπὴ furtum indicat. Vrbanitas uerò inde elicitur, quia Cropidæ in Leontide recensebantur tribu. Dum ergo signari loca uidentur, mores impostoris ac nefarij hominis scitius occultiusue reteguntur, comicoque insperguntur felle. Faciunt ad hæc, quæ apud Athenæum legimus & Polybium obseruata. Aetolicum fuisse rapere τὰ τῶν πέλας, id est res eorum qui propè forent, νῦν δὲ καὶ τὰ πόῤῥω, id est nunc & quæ remotiora. Sed & bellaces tamen fuisse Aetoli produntur, ac propterea μονοκρήπιδες, id est crepidæ unius: quod Pindarici nouerunt interpretes, & ad Hernicos transtulit Maro:

Vestigia nuda sinistri
Instituêre pedis, crudus tegit altera pero.

Nec omisit in Cœnis Macrobius. Quod autem de manu in Aetolis diximus, adnotandum & illud quod in historijs posuit Plethon Gemistus: Carthaginensium legatum ad Andro-

A Andromachum missum, postea quàm elatè multa minaciterque disseruit, denique manum producentem nunc supinam, nunc pronam, iussisse remitti Timoleontem. Quod irridens Andromacho gestu compari manu prolata, primo quoque tempore ut inde enauigaret, præcepit. Verùm ad institutum redeo. Clopia, id est κλωπεία, saltationis fuit species, meminit Theatricorum quarto Iubas. Dignum scitu, κλωπάδην Græcis dici, clàm taciteque, id est ἀψοφητὶ facere quid, uel loqui, aut furari. Audaciam magnam parœmiæ forma quadam Polybius Historiarum quinto, Aetolicam dicit.

Pterophori apud Plutarchum in Othone qui nam intelligendi. Item quid ptera, aut pteromata. Plutarchi locus restituitur. Peripteron. Pseudoperipteron. Cylarabis. Pterophori sacerdotes. Ptila quid, ac unde. Pennatis pedibus salutare. Pterygophorum pro succino cur. Cap. XXII.

PLutarchus in Othonis uita: Iam (inquit) nunciabatur, Vitellium Imperatoris dignitatem atque potentiam sibi uendicasse, καὶ πτεροφόροι συνεχῶς ἐφοίτων, ἀεί τι προσχωρεῖν ἐκείνῳ φράζοντες. hoc est. & pterophori assiduè adueniebant, illi subinde accedere quippiam afferentes. Verbum id pterophori, quid sibi uelit, non satis tenuisse Interpres animaduertitur. Ego cursores tabellarios'ue eo nomine intelligo: quoniam Dionis historia prodit, eos peregrè proficiscentes surrectas in capite pennas gestare consueuisse: cui sententiæ adijcere calculum id Satyrici poetæ creditur,

Tanquam de Catis aliquid, toruisque Sicambris
Dicturus, tanquam diuersis partibus orbis
Anxia præcipiti uenisset epistola penna.

Est & Pterophoros in Septentrionibus ad Rhipæos montes nuncupata regio, ab assiduo niuis casu, pennarum quadam similitudine, quod Herodotus significat, & à Plinio relatum scio. Sic enim barbara incultaque Scytharum gens opinatur, pennis esse oppletum aerem, proindeque non patere in longinqua prospectum, neque item transitum. Pennas uerò πτερὰ uocant Græci: quanquam sunt etiam ptera, uel (ut est apud Vitruuium) pteromata in templis muri duo, ut Strabonis quoque monumentis comprobatur, ad altitudinem B eorum utrinque consurgentes alarum uice. Meminit Plutarchus quoque, sed & Plinius in Mausolæi mentione. Aptera uerò Cretæ ciuitas est, unde in Pyrrhi uita ex Plutarcho, Orœsus nominatur Apteræus: quod non uidens Interpres, præterijt: quem præter Stephanum commonere Pausanias potuit. Cui à Ptera Delphici templi conditore urbi factum nomen placet πρὸ θήκης γράμματος. Quin & mox paulò Pyrrhum Argos irrupisse. Plutarchus scribit παρὰ τὴν κυλάραβιν, quod est, ad Cylarabin. At uocabuli nouitatem admiratus tralator transiluit. Est uerò Pausaniæ Argis gymnasij nomen Cylarabis, ab Stheneli filio nuncupati. Sed à diuerticulo repetendum institutum. Leges item peripteron ædem, quam circulatam intelligunt. Hinc & pseudoperipteron non prætermittunt architecturæ magistri. Succinum Dioscorides pterygophorum appellat libro secundo, quia stramina proliciat floccosque & fimbrias, ut ab eruditis est traditum. Inuenio item ptera, id est πτερὰ neutro genere dici Babylonis arcem. Nam est in Medis ciuitas Pterion: in Sinope autem Pteria. Signatur & Pterophori nomine τέλος τι στρατιωτικόν, uel ex eadem pennarum ratione, hoc est διὰ τὴν ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. Sunt in Aegypto sacerdotes sic quoque nuncupati. Ptila in eandem ueniunt pennarum notionem: dicunt uerò sic, ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ πέτεσθαι τίλλειν καὶ κόπτειν τὸν ἀέρα, id est ab aere icto interuulsoque inter uolandum. Illud autem Hieronymi ad Florentium: Pennatis, ut aiunt, pedibus te salutauerim, celeritatem indicare uidetur nimiam, ab Mercurij talaribus parœmiæ facta uersura.

Plutus diuitiarum deus, cur cæcus effingatur. Herodis sophistæ munifica, & proinde mirabilis natura: Chalcidissare. Auaritiæ improbatio. Aloadæ qui dicantur. Auri laus ex Pindaro. Liberalitatis commendatio. Deum quoque esse uenalem. Cap. XXIII.

PLuton esse diuitiarum deum, & quidem cæcum, neminem puto qui nesciat: cui saltem eius nominis comœdia apud Aristophanem non sit incognita. Plutarchus uerò auctor est, emanasse celebratum illud, in una omnium quæ sub sole sunt, urbium Sparta seruari diuitiarum deum & cæcum & iacentem, ut picturam inanimatam ac immobilem. Quod ibi uictus facilitate, & communi cœnandi instituto efficeretur, ne furto diuitiæ conciliarentur, marsupio (ut inquit Hieronymus) suffocato, uel potius (ut ait Theophrastus) honori haberentur. Nam, ut taceam quod prudenter Seneca inquit, multum esse, diuitiarum contubernio non corrumpi, & affluentibus hinc inde diuitijs, uitiorum fomitibus, animum seruare inconcussum: certè Philostratus inquit, non sunt tractabiles diuitiæ, debentq; inter ardua & difficillima quæque connumerari. Qui enim diuitijs (ut sic dicam) inebriantur, ac paulo antè exsucci, mox uel ricinis distentiores euasere, non desinunt subinde iniurios se præbere, & in magna amplaq; fortunæ laxitate cæcutiunt. Quòd si opulentiæ adhiberetur, utendi ratio, reciperet iam uidendi usum Plutos. Quod sophistæ Herodi factitatum scimus: apud quē minimè luminibus captus diuertisse uidetur is deus, quando bonorum affluentiam & annuas obuentiones ad liberalitatis usum contulit, quod sciret τὴν φιλαργυρίαν μητρόπολιν εἶναι πάσης κακίας, id est auariciam esse totius uiciositatis metropolin. Quæ res illi, ut taceam quòd eum Rufus Perinthius Græcorum nuncupabat linguam & orationis regem, immortalem apud posteros gloriam comparauit. Amicos siquidem ampliter confouebat, ciuitates gentesq; inopia adobrutas subleuabat. Erat enim hic thesaurus illi accuratissimus, multis bona sua impertiri. Addebatq;, cōgruere in primis non abutenti diuitijs, indigentibus opem ferre, ut desinant indigere: non indigentibus item, ne fortè quandoque indigeant. Inconsultum uerò diuitem ac sordidum, cumulandisq; pecunijs immorientem, ac nil aliud quàm manubinarios circumspectantem amicos, & Cyniram, de quo est apud Libanium, spirantem, esse mortuum prædicabat Pluton. Thesauros porrò, in quos nullo fine congerantur opes, Pluti carceres uocabat. Eos qui sepositam pecuniam uice numinis colerent, Aloadas esse dicebat. Qui quum in uincula Martem coniecissent, eidem mox rem diuinam obire perrexerunt. Illud certè uelut ex oraculo promptum uideri potest, quod Astronomicon quarto Manilius scribit: B

Victuros agimus semper, nec uiuimus unquam:
Pauperiorq; bonis quisq; est, qui plura requirit:
Nec quod habet, numerat: tantum, quod non habet, optat.

Postremò, elegans est apud Græcos uerbum χαλκιδίζειν, id est Chalcidissare, quod signat auidius pecuniæ inuigilare, quoniam eiusmodi fuisse Chalcidenses feruntur. Pindarus aurum admiratus, de quo sic pronunciat, αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτί, μεγάνορος ἔξοχα πλούτου, id est splendicat perinde ac noctu ignis, extra diuitias Meganoras, id est quibus insolescunt ferè homines ac efferuntur: uel quæ magnificentiæ plurimum adijciant, & ad agendum uim singularem. Extat & Pindari sententia illa præclara, ὁ μὰν πλοῦτος ἀρεταῖς δεδαιδαλμένος φέρει τῶν τε καὶ τῶν καιρόν. quibus innuitur, si comes adsit uirtus, tum demum & suis & quæ ex uirtute sunt commodis, peropportunè diuitias perfrui. Verùm Callimachi præclara succurrit commonitio, quam preterisse in mentione ista, piaculum fuerit penè:

οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν,
οὔτ' ἀρετὴ ἀφένοιο, δίδου δ' ἀρετήν τε καὶ ὄλβον.

Cæterùm & Sappho scientissimè, πλοῦτος ἄνευ ἀρετῆς οὐκ ἀσινὴς πάροικος. Dici uerò in hoc proposito & illud scienter potest, esse deum uenalem: sed non alio prorsum nummo uenalem, quàm quo ipse cæteros emit, id est charitate in pauperes liberali. Virtutes aliæ diuinarum uirtutum umbræ sunt, non imagines. At qui in pauperes liberalem munificumq; se præstat, deum exactè imitatur. Eadem quippe in munificentiæ ratione causa est liberalis hominis & Dei. Capaneum fuisse talem prodit Euripides ut opum affluentia intumesceret nihil, nec elatius saperet, quàm pauperum quis, τ' ἀγκυσιῶ ἐπαινῶν. At quendam tradit Chrysippus, sub mortis tempus aureos deglutisse non pau-

A cos, atque ita perfunctum fato. Alium uerò tunicæ plurimos insuisse, atque ea indutum citra honorem alium se contumulari mandasse.

Diuitiarum usum quem esse deceat. Vsia et periusia quo differant. De Marco Antonio, Ptolemæo. Bione. Diuitiarum genera duo. Aristodemi, Calij principis & Neronis historia. Professio senatoria quæ dicatur. Cap. XXIIII.

ET Græcus quidem hic rectè admodum & synceriter, exque mortalium usu in primis. Sed & apud Rabirium poetam M. Antonius persanctè, quum fortunam suam ad alios emigrantem ingemisceret, Hoc habeo quodcunque dedi. Illud (inquit Seneca) quod suspicis, quo te diuitem quoque ac potentem putas, quandiu possides, sub nomine sordido iacet: quum donasti, beneficium est. Propterea notissimus poeta,

Extra fortunam est, quicquid donatur amicis:
Quas dederis, solas semper habebis opes.

Diuitias ueras docet Aristoteles dici eas, quæ necessaria uitæ suggerunt, & utilia ad ciuitatis & domus societatem. Iis siquidem sufficimus ad benè uiuendum. Esse diuitias non ueras, quarum acquisitionem χρηματιστικὴν nuncupant, id est pecuniariam. Hæ uerò dicuntur infinitæ, nec ueræ, quoniam appetitum non explent. De quîs item intellexisse Solon uidetur, sicuti commeminit etiam in libro περὶ φιλοπλουτίας Plutarchus, πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται: hoc est, diuitiarum nullus est constitutus finis hominibus. Nam diuitiæ quæ necessarijs rebus constant, finitæ sunt. Extant autem organa œconomici & politici. Iis enim utuntur ad domus & ciuitatis administrationem. Diuitias ueras ex naturæ fontibus principia ducere, palàm est: alteras uerò minimè. Moderatam opum uim Græci usiam uocant, redundantem uerò periusiam. Elegans extat Platonis dictum, uolenti se dici diuitem uerum, μὴ τὴν οὐσίαν πλείω, ἀλλὰ τὴν ἀπληστίαν ποιεῖν δεῖ ἐλάσσω: id est, non opulentiæ adijciendum, sed cupiditati inexpletæ detrahendum. Ad hæc autem Epicuri illud spectare, non latère arbitror: Si ad naturam uiues, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues Exiguum natura desiderat,
B rat, opinio immensum. Etenim, sicuti prudentissimè Seneca scribit, congeratur in te, quicquid multi locupletes possederunt. Vltra priuatum pecuniæ modum fortuna te prouehat, auro tegat, purpura uestiat, & eò deliciarum opumque perducat, ut terram marmoribus abscondas, & non tantum habere tibi liceat, sed calcare diuitias. Accedant statuæ ac picturæ, & quicquid ars ulla luxuriæ elaborauit, maiora cupere ab his disces. Naturalia desideria finita sunt, ex falsa opinione nascentia, ubi desinant, non habent: nullus enim terminus falso est. Plato autem de Legibus quinto, Diuites ualde simulque probos esse, arbitratur impossibile: proptereaque, nec felices. Et mox: Pecuniarũ, inquit, cura ultimum honoris teneat locum. Hinc illud Ptolemæi laudatur eximiè, qui apud amicos cœnitare assuetus, sæpe etiam dormire, si quandoque illis reponeret, uasa commodo ab eisdem sumere non uerebatur: stragula item, ac id genus alia plura, quod ipse in domestica supellectile nil admodum præter necessaria haberet, ἀλλὰ τὸ πλουτεῖν ἔλεγε τὸ πλουτίζειν εἶναι βασιλικώτερον. Nam ditare quàm ditari, magis uideri regium, asseuerabat. Quid, quòd immodicæ diuitiæ (sicuti docuit Apuleius) uelut ingentia & enormia gubernacula facilius mergũt quàm regunt, quòd habeant irritam copiam, noxiam nimietatem, libitinariorum modo expetitam uotis, ac feralium anteambulonum. Denique is plurimum habet, qui minimum desiderat. Quippe animus est, qui diuites facit: pecunia ad animum nihil pertinet. Aurum, argentum, magni leuatique mensarum orbes terrena sunt pondera, quæ amare nequit syncerus, ac sui memor animus. Rem familiarem largam & uberem populo elargitus est Crates. Diogeni & Antisthenì pera fuit & baculus, quod regibus diadema. Proinde iucundum Bionis illud, qui quum apud Theognin legisset:

Πᾶς γὰρ ἀνὴρ πενίῃ δεδμημένος οὔτέ τι εἰπεῖν,
οὔθ' ἔρξαι δύναται, γλῶσσα δέ οἱ δέδεται.

Paupertate quisquis premitur, nec dicere, nec facere quippiã ualet: obligata siquidem lingua illi est. Quo, inquit, pacto ipse inops tantũ nugaris deblaterasque aduersum nos?

Diogenes diuitem indoctum esse ouem asseuerabat uellere aurato. Cæterùm in hoc usu scitissimum est illud Horatij ex Epistola ultima, A

Quid uici prosunt, aut horrea? quid'ue Calabris
Saltibus adiecti Lucani? si metit Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?

At Spartiatæ Aristodemi scitum herclè circumfertur apophthegma, cuius in pragmatia de prouerbijs commeminerat Chrysippus. Is uerò quum diuitijs excidisset, ac (uti assolet) insimul & amicis foret exutus, dolenter inquit:

χρήματα, χρήματ' ἀνὴρ, πτωχὸς δ' οὐδεὶς πέλετ' ἐσθλός, οὐδὲ τίμιος.

id est pecunia, pecunia uir, pauper nemo bonus est, aut honore dignus. Caius princeps nepotinis sumptibus (quod ait Tranquillus) omnium prodigorum ingenia superauit, aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Hic non toto uertente anno, sex milia, septingentas & quinquaginta myriadas aureorum prodegit. Nero diuitiarum & pecuniæ fructum non ferè putabat alium, quàm prodigentiam. Nam sordidos esse ac deparcos, quibus ratio constaret impensarum. Quadragenis in punctum sestertijs aleam lusit, id est denis aureorum millibus in singula puncta, non in singulos aleæ casus. Professionem senatoriam pro eius ordinis censu, comperi apud recentiores.

Carthaginensium & Homeri sententia de diuitijs, item M. Crassi ac Cæsaris. Eulogiæ quid. Εὐοῖ. Eua mons. De Solone, Themistocle, Timotheo, Pelopida: item de Pluto cæco, & Phryne. Aphnij sacellum. Thesaurum recondendis pecunijs structum à Minya primùm. Tirynthi mœnia. In adulteros lex prima. Domitiani in ædificando prodigentia. Caput XXV.

CArthaginienses uerò, ut docuit Aristoteles, non optimos solum, sed & ditissimos censebant magistratibus admouendos, ueluti arbitrarentur impossibile, cum qui egestate premeretur, rectè synceriterq; magistratum gerere, aut quietem optare. Diuitias porrò esse deorum donum Homerus canit,

Καὶ θεσπέσιον πλοῦτον κατέχευε κρονίων. Et rursus:

Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι. B

Sed & Solon, Diuitias (inquit) habere quidem cupio, per iniuriam uerò consequi nolim: subsequitur enim mox supplicium. Inter L. Metelli felicitatis argumenta id recensetur, Pecuniam magnam bono modo inuenisse. Insulas collustrans Themistocles pecuniam hinc inde corrogabat. Adijt & Andros, urgensq; infestius: Duos (inquit) ad uos affero deos, Vim & Suadelam. At illi nec minus festiuè, Duos quoque apud se, & magnos quidem residere deos intulère, Paupertatem & Impossibilitatem, qui nummos illi erogari prohiberent. Succurrit & in mentione ista lepida equidem, nec inutilis historia super citharœdo Timotheo. Agebat is apud Archelaum, sed quum spe aliquanto parcius ab eo donaretur, non desinebat illum lacessere. Quin succinens quandoque commation illud, σὺ δὲ τὸν γηγενέταν ἄργυρον αἰνεῖς, tu autem terrę filium argentum laudas? Intendebat in Archelaum. At is festiuiter, σὺ δὲ αἰτεῖς; tu autem petis? Marcus Crassus eos ut pauperes miserabatur: inquit Dion, qui ἐκ καταλόγου εἰσόδου, id est domestico reditu exercitum alere nequirent: adeò, inquit, erat πολυχρήματος καὶ φιλοχρήματος. At legionem intelligere Plinius maluit: Dion, sicuti retuli, στρατόπεδον, quod & Plutarchus. Cæsar fuit in primis χρηματοποιός, duo esse astruens, quibus paretur principatus, custodiatur item, ac augescat quoque: milites, & nummariam uim. Sed hæc mutuis necti auxilijs: quippe alimentis contineri milites, illa uerò militati ope accumulari. Nec minus scitu iucundum id est, Eulogias dici munera, quæ prælatis offerant subditi, & quæ sacra petentes concilia deferant presbyteri. Dicuntur uerò eulogiæ, uelut benedictiones planè sint. Nam & ad Vitalem Hieronymus: Satis (inquit) miror, quid causæ fuerit, ut quum in benedictionibus & tuis & illius perferendis, fidelis extiterit, in retenta epistola negligens comprobetur. Εὐοῖ autem obiter, uox Bacchantium est: unde Eua, Messeniorum mons est nuncupatus. Pelopidam uerò scribunt eruditi, quum ab amicis incusaretur, quòd pecuniæ cogendæ, rei in primis necessariæ, parum curiosus foret: Per Iouem, respondisse, necessariæ, sed Nicomedi huic. Erat Nicomedes

A comedes claudus ac mutilus. Illud postmodum adijciamus, quod nō ingratum in Symposiacis refert Plutarchus, ubi diuites incessit domicilia comparantes tria contaclina, & eo etiamnum ampliora. Horum, inquit, conuiuia panagyriarcho uerius, quàm symposiarcho indigere uidentur. Ego autem uulturijs contenderim potius codonophoris & atratis sandapilarijs. Plutum enim arbitrantur aplutum, ac cæcum uerè, καὶ ἀδείπνον, id est citra decurium, ni testes sortiatur plures, sicuti tragœdia spectatores. Nam & nobile scortum Phryne, atque eo nomine prædiues, mœnia Thebana substructuram se, pollicita est, modò ascribi paterentur ciues ἀλέξανδρος μὲν κατέσκαψεν, ἀνέστησε δὲ φρύνη. id est euertit Alexander quidem, sed restituit Phryne. Diuitiæ omnes, inquit Hieronymus, de iniquitate descendunt: & nisi alter perdiderit, alter inuenire non potest. Vnde uulgatior sententia mihi uidetur uerissima, Diues aut iniquus, aut iniqui hæres. Illud uerò non insuper habendum, in Tegeatum agro esse montem Cresium nomine, id est κρήσιον, in quo fuerit Aphnij sacellum. Nam ubi cum Aerope congressus est Mars, ueluti memorant Tegeatæ, natus inde Aphnius matri nihilominus inhæsit, partui quamuis immortuæ, ac ex uberibus ui numinis paterni multum copiosumq; lac suxit. Qua ratione in deos tralatus, Aphnios, idest diues, fertur nuncupatus. Thesaurum recondendis pecunijs, hominū primus struxisse Minyas traditur. Fuit hic Chrysæ filius ex Chrysogenia nati & Neptuno. A' quo nuncupatos ferunt Minyas, quibus imperitarit. Hic præterea Minyas diuitijs creditur cunctos anteisse mortales. Miratur Pausanias, in celebrandis pyramidibus Græcos historicos multum operæ impendisse, thesauri huius præcipue memoria digni, nullam prorsum fecisse mentionem. Sicuti nec mœnium apud Tiryntthum. Minyæ filius Orchomenus fuit: unde Orchomenij nūcupati. Ad eum uir Argiuus uenit Hyettus post Moluri cædem, in uxoris adulterio deprehensi. Is ab Orchomeno regionis parte accepta, omnium primus in adulteros legem sanxit, quàm postea sit imitatus Draco Athenis. In hac deniq; diuitiarum ratione succurrit Chæronæi Plutarchi sententia præclara: Quòd si, inquit, admiratur aliquis impendia in Capitolio magnifica, si unam in Domitiani principis domo porticum spectasset, uel basilicam aut balneum, uel item concubinarum diætam: iuxta Epicharmi illud in perditum B ac bonorum profligatorem:

οὐ φιλάνθρωπος τύγ᾽ ἐσσὶ, ἔχεις νόσον, χαίρεις διδούς,

Tu quidem haud humanus es, morbo afficeris, dare gaudes: in Domitianum pronunciaret itidem, οὐκ εὐσεβὴς, οὐδὲ φιλότιμος τύγ᾽ ἐσσὶ, ἔχεις νόσον, χαίρεις οἰκοδομῶν, ὥσπερ ὁ μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ, καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. id est, non es tu quidem religionis studiosus, neque item honoris cupidus ac famæ, morbum sentis, ædificare gaudes, ac Midæ illius more, lapidea tibi effici aurea concupiscis.

Lapidem Lesbium in funestas admitti domos solitum. De Herode ac Lucio, item Marco imperatore. Lapis niger in comitio. Romuli monumentum. Caput XXVI.

Lesbium lapidem esse subtristi aspectu accepimus, ac nigricante, quo nomine in funestas quandoq; uenisse domos, ex Philostrati quoq; historia condiscimus. Ab eo nanq; proditum est, Herodem sophisten, diuitijs perillustrem ex luctu forma domus submutata, parietum ornamenta florida tum uelis nigricantibus, tum lapide Lesbio induxisse, ex quo emersit facetissimum scomma Lucij cuiusdam sapientis quidem uiri, sed Herodi etiam perfamiliaris. Is ergo pueros conspicatus rhaphanidas, hoc est radices, sic Græcis nuncupatas perluere, quæsiuit, cuius nam foret ea cœna? Audiens uerò Herodi eam parari: Atqui, inquit, Rhegillæ Herodes iniurius est, qui alba uescatur rhaphanide in funesta & pullata domo. Quæ illi renunciata eatenus insederunt, ut mox domesticas tenebras, & parietum (ut sic dicam) nubila discuteret, ne ludibrio studiosis & magnis uiris fieret. Fuit alioqui Lucius is naturæ, ut uidetur, paulo mordacioris ac liuidæ. Marcus Romanorum imperator Sextio philosopho utebatur familiarius ex Bœotia. Inuisebat persæpe illius domum. Romam nuper uenerat Lucius hic: ex occursu institit scitari, quo nam aut cur pergeret? respondit Imperator, καλὸν καὶ γηράσκοντι τὸ μανθάνειν, pulchrum etiam senescenti discere,

peto philosophum Sextium, percepturus quæ necdum edidici. Tunc Lucius prolata in A
cœlum manu, O Iupiter, ait, Romanorum imperator, iam appetente senio, gestans librum, qui pueris mos est, præceptorem adit. At meus imperator Alexander annum secundum & tricesimum agens mortuus est. Erat uerò Sextius Cheronensis, Plutarchi ex sorore nepos, qui de Pyrrhonica philosophia decem concinnauit libros. Meminit uiri in M. Antonino philosopho Iulius Capitolinus. Niger porrò lapis in comitio funestū indicabat locum, uel ut alijs placet, Romuli morti destinatum.

Nobilitatem in astragalis gestare, quid. De Herode item, ac Rhegilla uxore. Astragagalus quid, ac episphyrion, & astragalisis. De talorum figuris, aut numeris. Diagrammismus quid: grammæ item, seu lineæ. Cuborum inuentor. Pessorum lusus. Petteutice. Coleps. Midas iactus. Astragali in sacris mensis. Astragalion.

Caput XXVII.

NObilitatem in astragalis habere, ex adagio uidetur rectè dici de eo, qui generis præstantia tumens, nulla ipse propria nititur uirtute: quum præstet tamen ingenium excoluisse, in quo uera sunt stemmata & genuina hominis excellentia, sicuti à Platone summo philosopho comprobatum, scimus. Nam in pedibus nobilitatis insignia, si aliud adsit nihil, gestare, odiosa tantum est, & inanis ostentatio. Nec eiusmodi hominem ab imagine, quam scientissimus artifex concinnè, uel (ut Græcè dicam χαρακτηριστικῶς) expinxerit, magnopere distingui, censendum est. Præterea prudenter admodum Socrates ille in Apuleij Floridis, quum adolescentem uidisset diutilè tacentem: Dic aliquid, inquit, adolescens, ut te uideam. Sic enim hominem uoce, uti figlinum sono pernoscimus. Quod Platonem quoque dicere solitum ferunt. In hoc genus parœmia item congruit uetus, τίς πατέρα αἰνήσει, εἰ μὴ κακοδαίμονες υἱοί; Quis patrem laudabit, nisi improbi filij? Sic enim natura comparatum, ut nulla præstantes uirtute, parentum itidem obstrepant laudibus. Nec ignoro, deluxatam à Chrysippo parœmiam:

Τίς πατέρα αἰνήσει, εἰ μὴ εὐδαίμονες υἱοί;

quod refellit Dionysodorus. Sed ad prouerbium redeo, cuius ex historia ratio est. Erat B
Herodi sophistæ, cuius facta nobis mentio est, Rhegilla uxor nomine. Eam ob peccatum haud ita momenti magni, iussit à liberto Alcimedonte cædi. Fortè tunc gestabat utero, agebaturq; à conceptu mensis iam octauus. Igitur hominis imprudentia ingestis in uentrem plagis, non ferens mulier iniurię uim, immaturo partu, naturæ concessit. Eo nomine postulatus cædis est Herodes apud Romanum senatum ab uxoris fratre: nomē uiro Bradeas fuit. Is maiorum claritate longè princeps esse, nec minor nobilitatis ostentator. Argumentum generis erat in calceis episphyrion Menoides eburneū. Id significat fibulam cornicantem, qualis fermè figura in luna est, quum tenuem uisitationem facit, uel etiam paulùm crassescit. Prodiens igitur is paratu magno ad peragendum reum, de causa quidem pauca ferè, aut nihil: in laudibus uerò proprijs etiam nimius, immò uerò totus. Quum multa iā de familia perillustri emugijsset homo imperitus, scommate illum excepit Herodes, Tu, inquiens, in astragalis nobilitatem gestitas. Est autem astragalus Latinè talus. Plinius de Polycleto, Fecit & talis nudos ludentes, qui uocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio, quo opere nullum absolutius, plerique iudicant. Dicuntur & astriæ, sed à poetis tantum, ut scribit Pollux: sicuti Aristophanes etiam astrichos uocauit. Sunt & in columnarum spiris partes dictæ astragali: sicut torus atque item scotia, seu trochilus, & supercilium, necnon plinthus. Dignum relatu, quod in Aristotelis primo Rhetorico enotauimus, talorum ludum dici astragalisin: sicuti etiam sphærisin, pilæ nuncupat ludum. Sed & cybian & pettian, id est κυβείαν καὶ πεττείαν, id est calculorum lusum: quando & apud Homerum proci, πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων ἐτέρποντο. Petteuticen quoque dici animaduertimus. Quum uerò centum forent proci, octò insuper adiectis, quatuor pessi ac quinquaginta parte una, totidemq; altera, è regione distribuebantur, spacio inter utrosq; relicto, in quo pessus stabat unus, Penelopes nomine, in quam sortito pessum collimabant: ex deiecta futuri captantes omen matrimonij, si pessorum præterea nullum attigissent. Pessorum item pro calculis mentio

Alis mentio est Herodoto. ἀστρίζειν est talis ludere, apud Callimachum: ut probat etiam auctor Eustathius. Astragalum Nicander & κώληπα dixit. Sed & Homerus:

Κόψ' ὄπιθεν κώληπα τυχών.

Cubus, inquit in Atticis elegantijs Thomas magister, est uasis cuiuslibet cauitas. dicuntur & cubi, τὰ διγμένα ὀστᾶ, id est punctis distincta ossa, quibus utuntur οἱ ταυλίζοντες, id est tablissantes, ut est apud Diomedem duobus locis. Cubus seu tessera lateribus constabat sex, talus autem quatuor. In ludendo autem tesseris utebantur tribus, talis uerò quatuor: id quod in Diuinationibus Cicero commonuit, & ex ea obseruatione Valerius Martialis:

Non sum talorum numero par tessera, quum sit
Maior quàm talis, alea sæpe mihi.

Nec illud indignum scitu, in talo figuras in cadendo uicem habuisse numeri. Monada enim significans uocabatur κύων, id est canis: canicula uerò & à Persio dicta:

Scire erat in uoto damnosa canicula quantum
Raderet. Propertius autem canes nuncupauit eo uersiculo:
Semper damnosi subsiluêre canes.

Hic iactus etiam chios dicebatur. Cous uerò, qui & hexites, senio est, mendosis parte hac Aristotelis codicibus: binarius & quinarius numerus in talis non erat, ut in cubis, hoc est tesseris. Quin & in talario ludo numerus quidam Stesichorius dicebatur, qui nō alius erat, quàm octonarius: quoniam eius poetę conditoriū magnifico extructum impendio, ex octonis (ut Pollux inquit) constabat omnibus, angulis uidelicet, columnis, gradibus. Fuit in Himera Siciliæ ciuitate, alij in Catana scribunt. Euripides uerò numerum cōtinebat quadragenarium, quoniam uidetur unus fuisse Euripides præfectorum quadraginta, post triginta tyrannos Athenis exactos. Fuit uerò in tesserario ludo Midas iactus, & quidem fortunatissimus. Venus consurgebat ex talis quatuor iactatis, ubi diuersam omnes ostendissent faciem. Tesserarij ludi species fuit ueteribus diagrammismus, à uerbo γραμμίζειν, adhibebantur (ut inquit Eustathius) calculi sexaginta, tum albi,
B tum nigri. Meminit Philemon. κυβύει, διαγραμμίζει, κυβεύει. Sed ludum hunc grammas item dicunt, id est lineas. Cubicum lusum à Palamede inuentum, Pausanias scribit. Erant porrò in sacris mensis astragali, quorum iactu uaticinia concipiebant: ut si me iacente, id emerserit, fiet hoc sin minus, haud fiet. Astragalion uestem, id est ἀστραγάλειον talarem intelligunt Græci. Scitum & illud Fabij ex libro undecimo, coarguentis cantandi morem in actionibus, Et ipsam, inquit, fori sanctitatem ludorum talarium licentia soluere. Lora astragalota legimus apud Athenæum, difflagellationi accommoda. Astragalum Odysseæ decimo, in Elpenoris nece, sunt qui pro iuguli coniunctura interpretentur: alij sphondylum malunt.

Cur lunulas gestarint in calceis Romani ueteres. Nobilitatem nil prodesse, ni adsit uirtutis meditatio. Terræ filij qui dicantur. Cap. XXVIII.

APud Romanos, auctor Plutarchus est, omnes qui nobilitate præstarent, lunulas in calceis solitos gestare: unde & lunata pellis Martiali, & apud satyricum poetam,

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

In id argumentum rationes afferuntur plures, illa interim arrisit plurimùm. Etenim huic instituto affuisse uideri potest nobile antiquitatis documentum, tacitis uelut ambagibus commonentis, non insolescendum, nec prosperiore successu efferendos animos, inconstantiæ rerum semper memores, qua humana conflictantur: cui argumentum præbeat luna, quæ primò quidem ex obscuro prodeat, mox splendido refulgens nitore uisenda consurgat facie. Sed quum iam clarissimam præferat candoris speciem, rursum consenescens deflorescit, donec ratione quadam reciproca in nihilum denuò redeat. Illud non prætereundum, uideri aliarum quoque gentium fuisse instituti, lunulas in calceis gestare, quando Esaiæ tertio ita legimus: In die illa auferet Dominus ornamentum calciamentorum, & lunulas & torques. Sunt tamen, qui lunulas inibi aureas accipiant bullulas, collo circumiectas. Cæterùm, ab instituto non alienum omnino,

omnino, & ad uitæ mores eximiè pertinens: quod Lycurgum prædicare solitum accepimus, qui ciuibus suis identidem comprobare adnitebatur, nil profuturam illis nobilitatem, & quod ab Hercule uiderentur propagati, nisi ea facerent meditarenturq́;, quibus ille hominum summus euasisset: catulorum etiam argumento, quos eisdem progna tos parentibus educationis dissimilitudine, moribus etiam longè diuersis ostentabat, quum lucernarius foret unus, alter uenaticus, & qui generosos spiritus alunt, laboribus innutritus. In hac uerò nobilitatis mentione adiecisse superpondij quippiam, non fuerit onerosum opinor, eo quidem amplius, quòd multi nominis uiri ac primæ quodammodo notæ non omnino doctis auribus paria uidentur fecisse, dum terræ filios pro ignobilibus asseueranter exponunt & prædicant. Quando uel una Fabij reuincantur auctoritate ex Oratoriarum institutionum libro tertio: Multum, inquit, auctoritatis affert uetustas, ut ijs qui terra dicuntur orti. Quod uerò ex Iuuenale affertur,

Vnde fit, ut malim fraterculus esse gigantis,

potes ad Pygmæos referre, qui & ipsi terra editi ferantur: quod indicat Philostratus in Imaginibus, in Herculis mentione: abs quo perempto Antæo, consilio inito, aduersus Herculem irruisse Pygmæi traduntur, fratris mortem ulturi. Antæus quippe terra natus memoratur. Quia uerò ex Quintiliani uerbis, terra orti uidentur dici, quorum genus aboleuit uetustas, inde lux Ouidio infertur Metamorphoseon primo:

Iupiter è terra genitam mentitur, ut auctor
Desinat inquiri.

Sunt qui monstrosi corporis homines, dici terræ filios putent. Certè in Oedipo coloneo legimus apud Sophoclem, χθόνιον, id est terrestrem, pro nobili & indigena. Scribit in Apologetico Florens Septimius, terræ filios dictitari uulgò, quorum sit incertum genus. Sicuti ignotos item, aut ex inopinato apparentes, de cœlo superuenisse dicunt. Sed enim cœlum & terram, inquit, matrem ac patrem, honoris gratia uenerationisq́; rectè appellarit unusquisque. Sunt qui terræ filios, sæuos dici ac immanes homines putent, quando & Callimachus, immanitate ac truculentia præsignes feras terra prognatas intelligi uoluit. Non prætereundum uerò, quod secundo Politicorum scribit Aristoteles: Putandum, inquit, est, priscos illos homines, siue ex terra sint geniti, siue ex corruptione aliqua seruati, seminis fuisse ignaros & imprudentes, quod est de terra natis inuulgatum. Legimus porrò, quod ab instituto dissitum non est, præstantissimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios à poetis dici consuesse: sicuti ab omni seiunctos humanitate, uelut marinis æditos fluctibus, Neptuno fuisse adoptatos: quod Lycophronis interpres scribit, qui & robore insignes in eandem uocat decuriam. Scribit tamen Cæcilius Minutianus Apuleius in libro de Orthographia: Ignobiles, ac quorum ignoretur genus, terræ filios à Cicerone & alijs nuncupari. Nam quum Epistolarum septimo, Cornelius, inquit, tuus summo genere natus, terræ filius, ironicôs dici interpretantur. T. Liuius libro ab Vrbe condita primo, Veteri cõsilio condentiũ urbes, qui obscurã atq; humilem conciẽdo ad se multitudinem, natam è terra sibi prolem mentiebantur.

A

B

Vocabula plura de rebus conformata quæ gestantur. Item ad id pertinentia alia. De hypomochlio, uecte ferreo, & lingula. Sera. Moloche, seu malache. Serra. Serram ducere. Serratura quid. Vectiarius quid, & mochlos. Mochlia. Exholcysmus. Phragma. Vectigaliarij. Fiscarij. Sceuophora. Comistrum. Phoretrum. Phorion. Phractici satellites. Cap. XXIX.

VErsabamus nuper thesauros Iulij Pollucis, ex ijs ueluti cella quadam promã, hęc deprompsimus, quibus Grammaticorum supellex instructior fiat. Hydrophoros dici, qui aquam subuehant: xylophoros, qui ligna: hylophoros, qui materiem: plinthophoros, qui lateres: pelophoros, qui cœnum aut etiam uinum: phryganophoros, qui sarmenta. Positum id nomen in quadam Lysiæ epistola, apud quem est & xylophoria. Ex eadem sunt forma, coprophori, qui fimum aut stercus ferunt. Nam co micus Plato, uentrem copragogum dixit. Sunt & qui umbellam gestitent, sciadephori: sicut lampadophori, qui faces. Phalangas dicunt, quibus baiuli ferendis utantur oneribus. Ea Plato, ut idem auctor est Pollux, γυ

A διὰ παλουμένῳ, ſceuophoria nuncupat. A' phalangis certè phalangarios appellari animaduertimus, quos eſſe quandoque hexaphoros, interdum tetraphoros tradunt: quod Architectonicæ decimo repetit Vitruuius. Vectis autem ferreus dicitur, quo onus alioqui uel multis immobile manibus, unius preſsione hominis protollitur. Quod uecti ſubijcitur, hypomochlion ab Ariſtotele dicitur in Mechanicis, ſi tamen de familia non ſummouetur liber is. Corruptè apud Vitruuium legitur hypomodion. Pars uectis quæ onus ſubit, & hypomochlio incumbit, lingula uocatur. Dici hypomochlion uidetur, ex ὑπὸ Græca præpoſitione, ſub, nobis ſignificante, & μόχλος, quæ uox indicat planè uectem, quo utuntur plerunque parietum perfoſſores. Scribunt ex Græcis nonnulli, mochlon communius dici catopegium, puto quia retrò impingitur ianuæ. Vectes remiſſarios legimus apud Catonem. Inueni qui ſeram quoque nuncupent organum, quo ad aliquid mouendum utamur. Moloche uerò eadem eſt, quæ malache, id eſt malua: uti auctor Athenæus eſt. Vnde illud Epicharmi, πραότερος ἐγὼ γε μολόχης. id eſt, ego malua mitior. Hinc & Columella:

Et moloche prono ſequitur quæ uertice ſolem.

Serram prodit Gellius, eſſe nomen ordinis militaris, è ſtrenuiſsimo quoq; contractam. Vegetius ſcribit, dirigi in fronte conſueſſe, qua quidem hoſti reprimendo, qua uerò aciei turbatæ reſtituendæ. Hinc apud Varronem Rei ruſticæ tertio, ſerram ducere, pro eo quod eſt fortiter pedem conferre obnitiq;, hoſti ſeſe ingerendo. Serratura uerò ſectio eſt, ſerra quæ fit. A' uecte inſlectitur uectiarius apud Vitruuium: Ipſum, inquit, torcular ſi non cocleis torquetur, ſed uectibus & prælo premitur, quadraginta pedum longitudine conſtituatur, ut ſit uectiarijs ſpacium expeditum. Vectigaliarij eſſe uidentur Firmico, qui uectigalia conſectantur & redimunt: Erunt, inquit, aut publicani aut uectigaliarij uel curioſi. Apud eundem, ut obiter aliquid enotemus: fiſcarij leguntur ab fiſco: Faciet, inquit, Imperatorum exactores, & qui annuas fiſcariorum præſtationes repetant, & qui diſcuſsiones rationales tractare conſueuerint. Sunt & uectes Vitruuio item, qui per ſucculam traiecti, quamdiu ab uectiarijs ducuntur, funis ipſe ductarius
B ſuccula circumuoluitur ſpiratim. Hæc autem trahendis aut ſuſtollendis oneribus excogitata ratio eſt. Apud Lucianum, mochlion, glyphion, copeus, colapter, hermoglyphices ſeu lapicidinæ inſtrumenta ſunt. Sceuophora item à Græcis uocantur, quæ Latina hiſtoria impedimenta dicere conſueuit. Baiulorum merces comiſtrum appellatur, & phoretrum, etiam phorion. Sunt & clitellæ ephippia quædam, quæ iumentis imponuntur doſſuarijs ad onera commodius geſtanda: uulgus, detorto à Græcis uocabulo, baſtos nuncupat: nam βαστάζοντας pro baiulis dici ab illis, aliubi hoc opere adnotatum, non excidit. Quoniam uerò de mochlo facta mentio eſt, ſciendum, dici à Galeno mochliam oſsis tralationem, ex eo quod eſt præter naturam, in id quod ex natura eſt. Sicut exholcyſmus eſt oſsis tralatio ex ſuperficie in profundum. At phragma, ex profundo in ſuperficiem. Phractici ſatellites quidam nominantur à Poſidonio apud Athenæum, quos corporis cuſtodes habuit Athenienſium tyrannus Athenion.

Inuidiæ deteſtatio. Quid inuidia. Prouerbium, Aegyptio Scytha non inuidet. τασυχάνια ridicula. Coros pro inuidia cur. Palamedis poemata. Tiberij liuens ingenium. Cap. XXX.

INuidia nullum eſſe pernicioſius crimen humanis ingenium mentibus à magnis proditum auctoribus, ſcimus, ſed Baſilio in primis. Hoc uerò etiamſi inuidioſo minimum infert moleſtiæ: præcipuum tamen & inteſtinum inuidi malum eſt. Nam ſicuti rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis, ubi inſita eſt, conſumit: ut dicere ſolebat Antiſthenes. Et ueriùs ut uiperas tradunt aliqui, uentre in quo genitæ ſunt corroſo, naſci: eodem modo liuor oppreſſum exedit animum. Propterea & Q. Curtius inuidos homines nil eſſe aliud ſcribit, quàm ipſorum tormenta. Eſt enim inuidia ex proximi commodo proueniens dolor, originem ex ſuperbia ducens, ſicuti interpretatur Auguſtinus. Ea uerò eſt propriæ amor excellentiæ, unde huic affectioni fomenta ſuggeruntur. Sed illud in hac peſte prorſus peſtilentiſsimum, quòd liuidus mentis æſtuationem grauius diſtrahentem ne-

mini

mini audeat omnino aperire. Sed defixus hærens in uno obtutu (ut Virgiliano abuta- A mur uersiculo) non uellicatur modò, sed lancinatur, ac demum excarnificatus tantæ solicitudinis rationem comprimit: credo, diuino iudicio protinus irrogante supplicium. Ita enim intolerabilius uritur, dum fateri erubescit, inuidiæ se stimulis exagitari, sequundis amici rebus ingemiscere, fratris fortunam uideri nimiam. Est enim huius mali proprium, ut gentilis sui unusquisque æmulus sit. Verùm, ex gentilibus quoque, ne ignotis quidem inuidet aliquis, at notioribus tantum uicinisq́, aut eodem quæstu alia'ue similitudine coniunctis, ut coætaneis, propinquis, fratribus. Et sicuti ærugo præcipua est frumenti calamitas, ita inuidia intestinus etiam amicitiæ morbus. Inter hos furor hic execrabilis sæuit & debacchatur. Inde datus apud eruditos prouerbio locus, Aegyptio Scytha non inuidet: quando in dissimiles, & quos nunquam nouerimus, non exeritur uirulenta rabies. Quæ apud quosdam adeò uidetur abominanda, adeò nulla prorsum ratione ferenda, ut inuidos putent etiam solo aspectu nocere, ut bonæ etiamnum habitudinis corpora, quibus illi inuideant, extinguantur, aut eorum relanguescat nitor, & omnis conflaccescat gratia. Perinde ac perniciosa mali uis, & radius pestifer ab oculis profluat, quo mortale corpus inficiatur, ac grauius oblædatur, uel usq; in tabem. Adeò naturæ gignere in toto corpore, & quorundam oculis quoq; uenena placuit, ne quid usquam mali esset ut inquit Plinius, quod in homine non reperiretur. Quanquam non me fallit, eiusmodi sententiam à grauissimis uulgarem putari, & anicularum fabulis persimilem. Cæterùm scire conuenit, aliud plerunque Christianæ ueritatis assertores statuere, quàm à Priscis uiris proditum sit. Ego uerò, quantum ad doctrinam pertinet, quam hisce libellis inspergimus, plurimum ueteres consector:

> Nullius addictus iurare in uerba magistri,
> Quo me cunque tulit tempestas, deferor hospes.

Sed redeo ad inuidos, quorum inauspicata infelixq́ natura, sicuti Plutarchus sensit & docuit, optimum quenque uirulentia sua insectatur, sed in primis, quem summo nisu ad uirtutem se proripientem intueatur. Quo nomine Themistoclem ferunt, quum etiam num adolescens foret, nihil splendidum à se fieri: inde coniectare solitum, quòd inuidos adhuc nactus non foret. Etenim quemadmodum cantharides lætioribus frumen- B tis & uiridioribus innascuntur rosis: sic & inuidia eos arrodit præcipuè qui boni sunt, quiq; ad gloriam uirtutis grassantur uia: nec laudes concoquere iam ualet, sed uelut satietate quadam liuidè auersatur. Inde coron pro inuidia positum inuenimus in Pindari Nemeis, digna sententia quę ubique legatur ὄψι δὲ καὶ κόρος ἀνθρώπων βαρὺς ἀντιάσαι. Quibus esse occursu grauem liuidam hominis mentem, significat. Quæ & magnos quandoque uiros inficit, quando eius quoque stimulis proditur à nonnullis, ab Homero Palamedis in Græcorum castris perempti poemata concerpta fuisse aut exusta, etiamsi Agamemnonis id posteris allinant plerique. Non prætenbo parte hac Tiberij uanitatem, qui magistrum architectona, quòd maximam porticum in latus ita procumbentem, uti ruinam minaretur, ingenij sagacitate mira in integrum restituisset, admiratus est, καὶ ἐζηλοτύπησε, inquit Dion, quo nomine illum pecunia donatum Vrbe interdixit. Quum autem accessisset supplex, ac quo procliuius fieret compos ueniæ, ex industria uitreum allisisset poculum, moxq́ idem ostendisset ἄθραυστον, id est infractum illa sumq;, etiam interfecit. Obseruatum tamen, felicitatis magnitudinem ac splendorem sæpenumero inuidiæ uirus retundere atque interextinguere. Neque enim credibile est, Alexandro aut Cyro inuidisse quempiam imperitantibus iam & cunctorum dominis. Sed ut sol eius umbram, supra cuius caput astiterit suis aspergendis radijs, aut prorsus extinguit, aut longè minorem reddit: ita & felicitas, quum magnam nacta altitudinem fuerit, & supra inuidiæ caput astiterit, splendoremq́ insperserit suum, eam attenuat expellitq́. Sed nec miseris inuidet aliquis. Vnde præclarè dictum à sophiste accepimus, inuidos homines libenter commiserei. Sciendum præterea, inuidiam duntaxat esse hominis & aduersus hominē: neq; enim inter feras inuidia fuerit, ut quibus nullum sit de felicitate alterius iudiciū, neq; gloria titillentur, aut dedecore moueantur: quibus rebus incrementa inuidiæ subijci, palàm est. Sunt qui oculorū affectioni liuorē persimilem

A similem faciant, & rectissimè quidem. Illi quippe lumen clarius ferre nequeunt, & ad omnem splendorem caligant, quod est item inuidiæ propriũ. Cuiusmodi uerò sint inuidiæ faces, graphicè Ouidius exprimit illis uersibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle uirent, lingua est suffusa ueneno,
Risus abest, nisi quem uisi fecêre dolores.

Dignum scitu illud in hac mentione: ueteres ferrarios fabros ante fornaculam solitos ridicularia quæpiam appendere, inuidiæ auertendæ gratia. Ea uerò dicebantur bascania. Est autem bascanus, qui oculorum acie *καίνει*, id est pernecat corrumpitq; uisa.

Quem Aegyptium sophisten intelligamus. Deq; Proteo allegoricè plusc ula.

Caput XXXI.

Aegyptium sophistam, ex prouerbio adnotauimus posse dici de eo, qui suspensas habeat uitæ rationes, semper'que aliunde pendeat, hoc est ex astantium iudicio. Nam sicuti à doctissimis traditum scimus Nihil omnium est quod fugere sapiens æquè debeat, quàm ad ostentationem uiuere, ac populares curas sequi. Quod plerosque omnes philosophiæ sectatores fecisse, Hieronymus adeò uidetur comprobasse, ut illos gloriæ animalia nuncuparit, & auræ popularis uilia mancipia. Vera autem ratio eatenus uitæ dux est habẽda, ut etiam si uniuersi reclamẽt homines, nil eorum mutetur quæ rectè semel fuerint instituta, etiam si infamiam uel pericula pro rectè factis subire dimicaréque pro aris focis'que necesse sit. Qui uerò imbutus innutritus'que secus est, nil ab eo differt, quem Aegyptium appellauimus sophistam: qui arbor fiebat & aqua & fera, & postremò quicquid collibuisset: siquidem iusticiam laudibus efferet, modò id ex animo audientium esse intelligat. Quandoque uerò ratione eadem uituperare itidem permittet sibi, modò auditori (etiamsi turpiter) arridere iniurias animaduertat: atque, quod assentatorum est proprium, ut polypus ad speciem subiecti soli colorem permutat, ita & ipse ad uoluptatem audientium sen-
B tentiam nunc hoc nunc illo dictabit modo. Sophisten uerò hunc Proteum intelligunt auctores magni, sicuti hydram Plato, & repetit Eusebius, callidissimum item fuisse generis eius hominem. Sunt qui putent Proteum esse ueritatem ipsam, quæ quia latet, ac alta premitur rerum caligine: ideo traditum à mythicis, senem Proteum in antro obdormiscere. Porrò ipse hic in uarias transit effigies, & ut poeta omnium maximus sciẽter canit,

Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemq;, horribilemq; feram, fluuium'que liquentem.

Siquidem dum ratione ducitur ingenium ad ueritatis indaginem, uariæ tunc cooriuntur rerum formæ, quę ueritatis speciem ostentãtes, animis nostris fallaciarum nubila obiectant. Multa enim putamus uera ac bona, quæ non sunt. Itaque Protei conformatio imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur. Sunt enim qui in uoluptate summum statuant bonum. Hanc per suem exprimi concipimus. Alius expiesse iram, crudelitatis conceptaculum, inter optanda maximè opinatur. Tunc in tigridem demutatio recognoscitur. Draco autem eorum nobis errores innuit, qui terrena pulchritudine felicitatem metiuntur. Inuenias qui ambitione & superbia: id exprimit leo. nam flamma etiam iræ typum habet. Fluuij liquentis nomine intelligo eos, quorum sententia, animæ post mortem corpoream tribuit nihil: sed uita hac fluxa & inconstanti, qua singulis momentis in decliue, hoc est ad interitum ducimur euidentissimum, totum metiuntur hominem. Verùm, quo plures ingerunt se nobis obices, eo instandum acrius, & toto (ut Græci dicunt) pede eatenus enitendum obnixius, donec suæ se figuræ reddat ambagiosus Proteus, ut ueritas demum illucescat. quam magno & excellenti ingenio uiri, enixè peruestigare adorti quidem sunt, sed conatus omnium cessisse in irritum, res ipsæ per docent: cederent'que etiamnum, ni saluator præpotens CHRISTVS ex sacris æterni patris fontibus tanti arcani prompsisset oracula. Nec frustra à M. Tullio nuncupatis expetitum uotis sciremus, ut tam facilè posset uera inuenire, quàm falsa conuincere. De Proteo Herodotus item historia prima; & post eum Diodorus, alij

quoque plures, ad Aegyptiorum regum morem hiſtoria relata: quibus familiare fuit, leonis aut tauri uel draconis priorem partem in capite geſtare, necnon arborem, quin ignem quoque, principatus inſignia. A

An credibile ſit, ſilentem lunam aliquid in nos agere. Qui dicantur Icadiſtæ. Athenæi locus declaratur. Caput XXXII.

QVæſitum à doctioribus naturę arcana rimantibus, tum ut ſic perfectius ingenium expolirent, tum ut poſteris ſe uixiſſe teſtarentur, Sit'ne à luna deſluus effectus aliquis dum ſilet, dum'que in coitu eſt, quando lumine nullo, aut ſanè minimo, uirtute quoque eſſe prætenui, aut prorſum nulla, probabile uideatur. Certè ſi intimo non omnino exuitur ſplendore, quod alibi ſentire Cleomedem adſtruximus, defluere inde aliquid, conſentaneum eſt. Inter Galeni tamen placita reperimus, lunam eo ſchematiſmo, quod interlunium appellamus, nil omnino ſuæ uirtutis affundere. Proinde apud eum conſurgit menſis dierum numero ſex & uiginti, addito etiamnum ſemiſſe. Tot enim diebus inſigniter nec uanum nobis lumen inſinuat, abſumpto ferè triduo, dum ſolis radios ſubit, donec in emerſum properans, conſuetum induat habitum. Dici tamen non improbè poteſt, lunari ui tunc affici aliquo modo inferiora hæc, quatenus dum agit nihil, ſubducta luminis poteſtate, nocumentum affert nonnullum, quæ incrementum adepta adoleſcentiæ uim impertitur, largius alendo ac ſucculentius amplexando. Poſtea uerò quàm de luna ſatis multa ex diuerſo congeſsimus, farraginem (ut ſic dicam) adiuuabit noſtram illud quoque, ſi Epicureos docuerimus à Græcis, & Athenæo præcipuè Dipnoſophiſtarum libro ſeptimo, εἰκαδιστάς, id eſt Icadiſtas nuncupari: quoniam Icadas colerent, quas intelligimus ferias Epicuri nomine inſtitutas menſibus ſingulis uiceſima luna, qua natus credebatur is, quem ſuperſtitioſe adeò uenerabantur, ut uultus geſtarent per cubicula, circumferrent'que ſecum. Immò uerò, ut quinto de Finibus Cicero ſcribit, non in annulis modò, ſed & in poculis haberent. Feriarum mentio quoque eſt libro Operis eiuſdem ſecundo.

B

Adulationis malum. Quid cercopiſſare. Quæ climacides. Adulatorũ appellationes diuerſæ. Crocidiſſare quid. Carphologia. Carpi, carpiſculi, carpæ, pericarpia. Capreolus. Tylæ. Crocylia. De Dionyſij adulatoribus, & Antigoni. Adulatorum cognomina plura. Colax unde, & item Coelia, & Bucolos. Coela. Stena. Clymenus pro Plutone. Cælius mons, qui & Querquetulanus unde. Thopica. Thopes. Tiberij & Porcelli hiſtoria. Climax quid. Caput XXXIII.

ADulationem perpetuum eſſe malum regum, quorum opes aſſentatio ſæpius quàm hoſtis euerterit, Q. Curtius ſcribit. Abs quo proditum item ſcimus, id eſſe nationis Siculę uitium proprium germanum'que: ſicut Græcorum quoque, ut indicat Hieronymus: Scit ipſa, inquit, me non nota, ſed audita narrare: nec ex aliquo in me beneficio, more Græcorum, gratiam lingua reddere. Cynicum Diogenem ſcitè admodum & uerè ſolitum dicere, accepimus, κρεῖττον εἶναι εἰς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ εἰς κόλακας: id eſt, præſtare ad coruos redigi, quàm adulatoribus exponi. quoniam illi morticina modò conſectentur, hi etiamnũ uiuos bonosq́ laniatu peſtifero excarnificare non deſinant. Et Anaxilas dixit, adulatores eſſe diuitum σκώληκας, id eſt uermes. At Pindarus quum adulatores pſithyros appellaſſet, id eſt τοὺς ψιθύρους, παρὰ τὸ ἠρέμα ὑποψιθυρίζειν, id eſt ab inſuſurratione, illorum eſſe dixit ἄμαχον κακόν, id eſt inexpugnabile malum. Quin ſicuti pueris ſimia uidetur decentior pulchrior'que, itidem & imprudentium pleriſque ac adulatorum ſæpe uideri potentes, aut dici ſapientia præcellere, ac omnifariam ſcatere bonis. Cæterùm ab ſtultis probentur illi quidem, dum ſapientibus ſimiæ prorſum ſint. At Solonem è regno egiſſe præcipitem Crœſus memoratur, quòd adulari neſciret. Poetæ item Philoxeno mortem intentabat Dionyſius, quòd eum uerſus proprios recitantem, abſurdos quidem & inconcinnos laudantibus cunctis, ſolus audiret immobilis. Quæ res pernicioſa uitiorum eſt altrix. Ea demum, inquit Ammianus, laus grata eſſe poteſtati debet excelſæ, quum interdum & uituperationi ſecus geſtorum pateat locus. Monet Seneca, adulatoribus non eſſe præbendum

latus

A latus, qui artifices sint ad captandos superiores. Habere enim hoc in se naturale blanditias, ut quum reijciantur etiam placeant, sæpéque exclusas nouissimè recipi. Remedium tanti mali est, nolle laudari. Et alibi Seneca idem: Pro sua quenque portione adulatio infatuat. Dicamus, Vos quidem dicitis me esse prudentē: eo autem uideo, quàm multa inutilia concupiscam, nocitura optem. Adulatorum porrò guttur dicitur in Psalmo sepulchrum patens. In præceptis ciuilibus Plutarchus scribit: Demetrij adulatores indignum putasse, quo illum (opinor) arctius illaquearent, ac compeditum tenerent, cæteris regium nomen impertiri. Nam Seleucum elephantarchen nuncupabant, Lysimachum uerò gazophylaca, at Ptolemæum nauarchum, Agathoclea nesiarchen. Idem alibi Plutarchus, nil intentius cauendum quàm adulatores, monet: quoniam nullum sit perniciosius genus, quod'que in præcipitium festinantius iuuentutem agat: quippe parentes ac liberos radicitùs exterunt. Relatu dignum est, κροκιδίζειν uerbum adulatoribus congruere, ubi subblandiendo floccos pilos'que ex uestibus legunt, quos uocant Græci κροκίδας, item γνάφαλα & τύλας. Ex quo elegantissimè Galenus phrenetios signa commonstrans, esse in eis, inquit, stultam manuum iactationem, καὶ κροκιδισμὸν καὶ καρφολογίαν, id est crocidismum ac carphologiam, id est festucarum collectionem. Crocylia uerò ciuitatis est nomen. Eadem figura dicitur ῥαγίζειν, id est acinos, quos uocant rhagas, colligere, quod faciunt uuas comedentes. Carporum uerò in Europa copias ab Aureliano afflictas, prodit historia: quo nomine Carpicum senatus eum appellauit. Quod indignè is ferens: Superest, inquit, patres conscripti, uti carpisculum etiam me dicatis. Erat autem eo nomine calceorum genus notissimum, unde calceis forsan indita modò plebeia nuncupatio. Olearum item uermiculi uocantur carpæ, austrino prouenientes flatu, sicuti in uitibus ipes. Sed & fœnum græcum inuenio carpum appellari: quin & balsami semen. Encarpa in Trachinijs uocat Sophocles, euaporationes ex floribus factas, & fructibus, in sacris. Pericarpia carnem intelligunt seminibus circumiectam, in pomis.

Capreolus bicorne ferramentum est. Scribunt Græci, κερκωπίζειν esse adulatorum uerbum item proprium: tralatione tamen à brutis ducta, quæ caudam motantia, quam dicunt κέρκον, subblandiri assueuerint. Id uerò nostris literis cercopissare dicetur rectè.

B Fuisse iuniori Dionysio adulatores legimus plures, quos etiam plerique Dionysiocolacas nominant. Hi primùm se non acutè admodum uidere assimulabant, quia sic afficeretur Dionysius. Expuenti quoque faciem obijciebant, quam is conspueret: nec satis, superfluitates oris collambebant etiam: quæ emouisset, melle dulciora uideri asseuerantes.

At Apollophanes, Antigoni adulator, illius dicebat fortunam ἀλεξανδρίζειν. Sunt qui ex adulandi gestu, adulatorem nunc paranchonisten, nunc schematothecen nuncupent, quoniam sit propémodum Proteus quidam. Psomocolax legitur quandoque in ueterib. libris. Esse autem is uidet, qui panis ac bucellæ gratia, quam uocant psomon, fusim abblanditur. Qui uerò etiam plagas pati potest, psomocolaphum (opinor) rectè dixeris. Nam & colax indidem sibi nomen uendicat, quoniam cibum etiam colon uocent, unde & bucolos. Quin cœlia quoque, id est uenter, hinc originem ducit. Cæles autem Vibenna Etruscæ gentis dux, Cælio monti nomen conciliasse memoratur, quem ob suppetias latas sedem accepit ab Prisco Tarquinio, seu alius quiuis fuerit is: qua de causa etiam Thusco data uico nomenclatura. At olim mons Cælius dictus, uti comperio, Querquetulanus, quòd esset syluæ id genus frequens, fœcundus'que. Sinum Euboicum dici Cœla, scribit Liuius. Sed & fauces uocari cœlas, quas item stena nuncupent, id est στενά. Cyprias uerò mulieres assentandi artificio pernobiles, quum in Syriam transmisissent, climacides legimus nuncupatas: quoniam acclinatæ currum inscensuris regum uxoribus gradum struerent, ac uelut scalam attigerent, quam uocant climaca. Est item schema quod dicunt grammatici climaca, & climacoton. Dicitur uerò pulchritudinis schema, panegyricis plurimum orationibus accommodatum. Clymenum uerò coli quum audis ab Ermionensibus, non alium (Pausania tradente) accipias, quàm Plutonem. Nam & inibi uisebatur hiatus, per quem eduxisse Cerberum Hercules memoratur. Dici autem Clymenon interpretantur, ὅτι πάντας προσκαλεῖται εἰς ἑαυτόν, quòd ad se accersat omnes: uel ὑπὸ πάντων ἀκουόμενος, id est quem audiunt om-

nes. Esse quoque Plutonem hunc, testatur Epigramma de Orpheo concinnatum, A

ὃς καὶ ἀμειλίκτοιο βαρὺ κλυμένοιο νόημα

καὶ τὸν ἀμείλικτον θυμὸν ἔθελξε λύρᾳ

Quod ad climacidas spectat, amplius aduertendum: anaboleos, id est ἀναβολεῖς dici Grecis, & Plutarcho in uita Crassi, qui equum inscẽsuris adiumento sunt. Sed & pro scala capi, prodit Sudas. uerbum id transferre neglexit Plutarchi interpres. Climax porrò certaminis est genus Sophocli in Trachinijs. Thopica item adulatoria intelliguntur. Nam adulatorij & ementiti sermones uocantur thopes. Ab adulationis malo nec illud seiunctum: Tiberio fortè obuenit, ut in decreto quodam uerbo uteretur haud Latino satis: id quum amplius noctu uersasset, mox rei Grammaticæ studiosos consuluit: tunc Capito Ateius, Etiam si, inquit, ueterum nemo hoc uideatur uerbo usus: at nunc abs te ius accipiet, interque antiqua recensebimus. Porcellus sermonem excipiens, Tu inquit, Romanorum hominibus, ô Cæsar, πολιτείαν dare potes, uerbis non potes.

Vitæ diuturnioris breuiorisque rationes ex philosophorum scholis: item de ratione maris & fœminæ in plantis, atque inibi Plinius illustratur. Vlysses cur dicatur corax, seu coruus. Caput XXXIIII.

LOngioris aut breuioris uitæ discrimina esse bifaria, proditum ab eminẽtissimis est. Sunt enim animalia quædam, quæ uitæ comperiuntur longioris per totam speciem, sicut homo: diutius enim uiuit hic, quàm equus. Alia uerò sunt, quæ inter se differunt. Nam inter homines habentur, quorum spaciosior uita est. quod ipsum duabus de causis contingere potest: altera promitur ex constitutionis ratione: ex regionum diuersitate altera. Qui in regione agunt calida & humida uel temperata, procludubio longiora sortiuntur uitæ spacia, sicuti Aristoteles arbitratur, quàm qui in frigida. Præterea, qui sanguinei sunt, annosiores degunt. Existunt enim calidi & humidi, quibus uitam consistere maximè deprehenderunt scientissimi. Melancholici uerò ratione diuersa commoriuntur uelocius: sunt'que prorsum eligochronij. Neque credendum, magnitudinem corporis uel paruitatem, esse diuturnioris uitæ causam. Equus enim breuioris est uitæ, quàm homo, & insectorum multa sunt ἐπέτεια, hoc est annuum tantum tempus degentia. Neque item plantæ animalia exuperant uitæ longitudine, quando inter ipsas annuæ sunt pleræque. Neque item sanguine prædita superant exanguia, quoniam apes multa præcellunt, quæ sanguinem habent: nec rursus exanguia, sanguineis diuturniora. Etenim quæ malaca uocantur, epetia quidem sunt, sed sine sanguine. Neque in terra degentia ijs, quæ in mari. Nam ex terrestribus multa uix annum implent. Et in mari quoque pleraque sunt uitæ breuioris. Nam mollioris durioris'que testæ animalia breue admodum durant tempus. Verùm, ut ratio euidens proruatur effectus huius: ita omnino coniectandum uidetur, ut ueterum prætereamus sententiam, statuentium, fellis priuationem uideri longioris æui argumentum. Omne animal est calidum & humidum. & quod sit calidum, hinc peruincitur: Omne enim uiuens alimento indiget: alimentum in principio contrarium est, in fine simile. Vnde necessarium uidetur, id à principio aliquo intimo commutari. Hoc autem non aliud est, quàm calidum. Proinde, omne uiuens caliditatem habet. Sed calidum sine humido nequit consistere: hoc enim est proprium calidi subiectum. Propterea quòd uiuit, utrunque habeat necesse est: his enim uita constat. Senectus uerò, quæ corruptioni proxima est, frigida est ac sicca. Amplius uerò corrupta iam, & mortua. Porrò quia senescentia exsiccantur assiduè ac necessariò. Siquidem calidum assiduè in humidum agit, ac diuexat illud, simul'que seipsum. Nam humido corrupto per accidens, & ipsum flaccescat, necessum uidetur. Vitæ longioris causa agnoscitur prima, si genuina humectatio talis fuerit, ut non facilè arescat exteratur'que ab intimo calore. Proinde pinguia longioris uitæ sunt. Nec facilè computrescunt. Illud enim pinguedinis proprium, ut partes agglutinet, quia uiscidi habet multum, & inde aeris quoque plurimum, pingue enim aereum est. Aer autem sic se habet ad aquam & terram, ut ignis ad omnia elementa. Qui illorum respectu imputrescibilis est. Itaque & aerem respectu aquæ & terræ nescire putredinem, certum est. Deinde si humectum hoc non pingue solum, uerùm cum calore compari fuerit

B

rit

A rit copiosum, consequetur ratio secunda diuturnitatis uitæ. Nam si humidum proportionem non habet ad calidum, largitate sua & redundantia illud præfocabit, uel ipsum concrescet. Propterea inquit Aristoteles, δύο γὰρ τὰ αἴτια, τότε ποσὸν καὶ τὸ ποιόν: id est duæ enim causæ sunt, quantum & quale: quod est, multum esse quidem, sed non extra proportionem. Qua ex causa, inquit, homo diuturnitate uiuendi multa præcedit animantia. Quibusdam uerò animantibus humidum inest pingue, indéque duo proueniunt. Nam eiusmodi humectum non exiccatur facilè, quod iam diximus. Rursus nec facilè frigescit, quum pingue aereum sit. Aer uerò calidus: quod uerò calidum est, non ferè concrescit, immóque nec pinguitudo. At in quibus fuerit aquaticum humidum, uitæ proculdubio sunt breuioris. Tale enim humectum crassius est frigidius'que, immóque etiam concretioni obnoxium. Cæterùm ex ijs quæ iam nobis exposita sunt, euidentius illa pernoscuntur. Quum sit genitale semen superfluitas digestionis tertiæ, etenim calidum percoquens plus sæpe digerit, quàm ad nutricationem uideatur necessarium & augmentum, id'que superfluum fit semen: quæ frequentius coeunt, breuioris sunt uitæ, & maturius senectute conficiuntur. Nam quum superfluum eiusmodi intemperantia coitus egestum fuerit, id demum emittitur humidum, quod nutrimento destinatum à natura fuerat, unde exiccatio consequitur. Inde fit, ut muli equos exuperent uiuendi diuturnitate. Item'que uniuersim fœminæ mares, quia plus hi egerant urinæ genitalis: quod & in passeribus perspicuum est. Alioqui quum sit mas calidior fœmina, & uitam longiorem sortiri eum, non dissimile ueri est. Quam rem & in plantis intelligimus, etiamsi impropriè masculus & fœmina dicuntur in ijs. Masculus siquidem propriè est, qui in aliquo generare potest: fœmella, in qua generari potest: qua ratione masculus & fœmina esse in plantis non queunt. Ea tamen distinguuntur appellatione, quòd quædam illis insint masculorum proprietates & fœminarum. Nam quia masculus maioris est uirtutis ut plurimum, quàm fœmina: ideo planta, cui maior uis adest fructus promendi, masculi indepta nomen est: cui autem minor, fœminæ. Et Ammianus Marcellinus maritari palmas tradit, ac sexum facile discerni: quin & fœminas concipere marium illitas seminibus, adeoque
B inuicem oblectari, ut enixius sese appetentes, ne proflatu quidem ualidiore auerti queant. Hæc uerò ideo exequuti sumus, ut Pliniana eruditio amplius innotesceret. sic enim Naturalis historiæ libro tertiodecimo legimus: Arboribus, immò potius omnibus quæ terra gignit, herbis'que etiam, utrunque sexum esse, diligentissimi naturæ tradunt. Quum tamen Aristoteles libro de Animalium generatione primo, marem à fœmina non separari in ijs scribat. At Dioscorides Syluæ medicinalis libro secundo: Anagallidis, inquit, species duplex, flore differens. quæ enim cyaneum habet, fœmina dicitur: quæ phœniceum, mas. Quin & de Stirpibus libro tertio Theophrastus: Arborum, inquit, differentia publica est, qua fœmina mas'que distinguitur: quorum alterum fructiferum, alterum sterile aliàs est: ubi uerò ambo fructifera, fructum meliorem præstat fœmina: nisi fortè mares eas libeat uocare. sunt enim quibus ita uideatur. In Asclepio autem Mercurius: Deus, inquit, ut omnia, utriusque sexus fœcunditate plenissimus, semper uoluntatis suæ prægnans parit, quicquid uoluerit pocreare. Amplius Hexaemeri tertio cum magno Basilio Ambrosius: Est etiam, inquit, quod mireris: nam ipsis sexus pomis inest, in est arboribus sexus discretio: quippe palmam uideas, dactylos quæ promit, plerunque ramos proclinantem suos, seseque submittentem, ac concupiscentiæ & amplexus speciem quodammodo arbori prætendentem, quam marem palmam nuncupant rusticorum pueri. Palmam igitur illam fœminam intelligunt, quæ sexum subiectionis specie confiteatur. Quo sanè argumento agricolationis periti ramis eius dactylorum, uel masculæ palmæ semina prestruentes, ueluti perfunctionis sensum infundunt, ac expetiti concubitus exhibent gratiam. Quo affecta munere surrigitur denuò, ac planè hilarior comam protollere animaduertitur. Verùm quia de uitæ diuturnitate loquuti multa sumus, sciendum, Vlyssem ab Lycophrone coraca dici, hoc est coruũ, διὰ τὸ πολυχρόνιον: quoniam ætate iam fessus interijt, ab Telegono interemptus, quem ex Circe susceperat: cuius rei uel Oppianus comme minit.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBEROS LECTIONUM antiquarum Lodouici Cælij patrui, ad dominum Antonium Campum, ciuem Rhodigij, Præfatio uicesimaprima.

BEATAM ciuitatem, quæ sapientum consilijs rectè gubernetur, doctissimorum antiquorum sententia comprobatum esse, nemo est qui ambigat: quum felicem illam dixerint eius dominis aut philosophantibus, aut philosophis dominantibus: utpote qui rationabili mentis intuitu inducti, quæque innoxiæ probitati dissona fuerint, proficua sint, an nocua perscrutari, solam ueritatis tutelam aucupati confoueant: cuius claritate subiectorum mentes illustratæ de facili conquiescunt. His libenti adhæsi animo, quos patriæ patres dicere non abnuentes, consequuti eorum iudicijs, unanimes conquiescunt. Quorum consortio te probissime Antoni Campe ascriptum cognoscens, qui & priuatorum negociorum factura, & publicorum magistratum administratione, quibus uiros ostendi iudicatum est, apud omnes tantæ auctoritatis haberis, ut eorum animos in te perpensos allexeris, naturali quodam (ut sic dicam) innato impetu, tanto affectu me deuinctum reddidisti, ut tibi semper deditissimus, nihil in me habeam, quin in tuæ probitatis commodum cedere destinauerim. quòd & si tenuioris meæ fortunæ paruitate saginatè tibi palàm facere nequeam, antiquum id olfactus adagium, Mola quidem salsa litant, qui non habent thura: in huius certioris certitudinis uadimonium uolumen hoc uigesimumprimum literatissimi patrui mei maximis uigilijs primò elucubratum, pòst castigatissimè reformatum, tui inscriptione edendum curaui. Quòd & si munusculum quidem pauxillum sit, tibi tamen gratissimum fore non dubito: qui ab ipso humanioris literaturæ principia adeptus, talis euasisti, qualē te nunc nostra cognoscit respublica. Id igitur lubenti accipies animo, meq; tibi deditum, doctissimiq; tui præceptoris nepotem fouendum cura.

Vale.

LODOVICI

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSPRIMVS.

Cur sexus uterq; minus in plantis distinguatur. Cur Iupiter dicatur mas & foemina. De Proteo nonnihil. Iupiter physicus qui. Cur Herceus Iupiter oculorum trium. Iupiter imperator. Pentapylon Iouis. Arbores in quo similes habeantur insectis, & quo differant. Insecta cur si dissecentur uiuant, sed non diu. Cingere arborem quid sit.

Caput I.

A CAETERVM quia huc producti sumus, cum Platonicis ita possumus contemplari. Masculina uirtus & fœminina, id est generandi & concipiendi, quæ in animalibus sunt discretæ, coniunctæ in plantis sunt in eodem plantæ corpore: ob hoc duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta communi naturæ, sicuti plantæ corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturam pertinentes coniunctæ sunt in uniuersali natura, quamuis in alijs separatæ. Sicut uisus, ubi perfectus est, uim perspicacem habet, cum illuminante coniunctam: similiter intellectus. Sic Orpheus naturã mundanumq; Iouem marem uocat, & fœminam, eodem modo & Mercurius. Hac ratione aeris animam Iouem Iunonemq; appellant. Nam & physicum Iouem quum dicebant, uti prodit Theon, aera intelligi uolebant: quando ut astruunt Stoici, hic est, ὁ διὰ πάντων διήκων, id est per omnia commeans. Hunc & Protea dixêre nonnulli: quod innuit Homerus, quum ait,

γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον, καὶ πῦρ.

Est utique hic omnium fons. Sed redeo unde sum digressus. Animam terræ non solùm Cererem dicunt, atq; Vestam, sed etiam Plutonem cum Proserpina coeuntem. Sic uerò hæc allegoriam habent, ueluti & illud: Iouem tribus insignem oculis, quorum unus modò foret in fronte, reliqui, uti assolet, Priamo fuisse patrium deum, id est πατρῷον, in aulæ hypætro, id est subdiali portione, ad cuius aram capto Ilio defugerit: quod Pausanias scribit. Eius simulacrum est mox Argos tralatum à Sthenelo Capanei filio. Trium oculorum ratio prouidentiam continet triplicem: nam cœlo imperare creditur,
B sed & apud inferos ab Homero, Ζεύς τε καταχθόνιος dicitur καὶ ἐπαινὴ Περσεφόνεια. At Aeschylus Euphorionis etiam in mari Iouem uocat. Illud commonuero, esse qui Hercium Iouem non à uallo, intra quod coleretur, nuncupatum astruant, uti ferè creditur, sed ab arcendo: quoniam mala putaretur arcere, proindeq; flatilem non admittere. Hercion pro domo accipi, adnotauit Sophoclis interpres. Nec obiter præteriero, ex Prænestina urbe transuectum Iouis imperatoris signum, in'que Vrbis regione octaua collocatum. Sed in Palatina regione Pentapylon Iouis arbitratoris fuisse legimus. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Coniunxit uerò natura sexum utrunque in arbore, quia nequit hæc ad aliam coeundi gratia progredi: quamuis alibi alter præualeat, tuncq; appropinquare plantas necesse est. Verùm quia in uitales rationes uolentes incidimus, id obiter insertum huic parti attexemus. Plantas eatenus consimiles entomis uideri, quatenus ut entoma siue insecta, intercisæ uiuunt. Eius ratio, inquit Thomas, reddi potest, quoniam eis insit anima actu quidem una, potentia uerò plures. Hoc tamen differre deprehenduntur, quòd entoma præcisa cosectaq; uiuunt quidem, sed non perdiu: cuius ratio euidens. Nam si perdurare diutius deberent, organa illis diuersa forent necessaria, ut os & stomachus: quod non fit. Neque enim habere possunt in qualibet corporis portione principium, quo nutrimentum admittant: immoq; nec perseuerare dissecta diutius queunt. At plantæ recisæ uiuũt diu: quoniam in qualibet ferè parte potentia & uirtute germen habent ac radicem. Hoc uerò in nodis fit, propterea durant, quia trahere alimentum ualent: gignunt quoque, quum germinandi insita sit uis. Cingi arbo-

rem obiter intelligigi uoluere antiquiores, ubi quis nocumenti proposito per ambitum A
delibrasset corticem, quo intermoreretur planta.

Climactericos annos à Ptolomæo haudquaquam probari. Caput II.

Scribit uerò in Noctibus Atticis Gellius, obseruatum in multa hominũ memoria expertumque, senioribus plerisque omnibus sexagesimumtertium uitæ annum cum periculo & clade aliqua uenire aut corporis morbi'que grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Hunc item annum appellari tradit climactericùm, id est gradarium uel scansilem. Cuius mentionem quoque in Epistola ad Caium Nepotem Augustus fecerit. Proinde uitæ breuioris unum id esse argumentum, colligunt ex doctioribus plerique. Siquidem auctor Iulius Maternus est, propterea sexagesimumtertium annum ætatis præcipuè uideri periculis insignem: quoniam numerus uterque, septem & nouem, qui decretorij maleficique sint, & ad uitam succidendam pollentes, in unum quasi confluãt: nouies enim septem, & septies nouem sexagintatres efficiunt: & ob id climactericus præcipuè annus is uocatur, quia à septimo incipiens, uitam hominis quasi per gradus quosdam agat. Ita & quinquagesimusquartus & alij minores climacterici nuncupantur, quoties aut per septem aut per nouem consurgunt. Ad ipsa porrò hæc respectare Senecę illud uidetur ex septimo de Beneficijs: Sic, inquit, in hoc studio multa delectant, pauca manent: licet nescias, quæ ratio Oceanum effundat, ac reuocet: quare septimus quisque annus ætati signum imprimat. Cæterùm illud grauissimè adnotandum, altiusque omnino menti imprimendum, summis quidem uiris rationes hasce numerales arrisisse plurimùm, proptereaque plurium uoluminibus insertas. At astrologorum princeps Ptolemæus, atque in ea decuria prudentissimus, ex asse placita eiusmodi reiecisse atque allisisse animaduertitur. Quando sua se dogmata perscripturum pollicitus, id se præstaturum ait, nõ per partes & numeros inefficaces, & causæ rationem non habentes, quæ superfluè multi, nulla ad persuadendum ratione fabulantur. Nam quum numeros dicit, dodecatemoria significare deprehenditur, & qui climactericos annos ex numerorum obseruatione sola conficiunt, ut enneadicos & hebdomadicos. B

Quibus constet sanitas, quibus'ue cõsurgant morbi. Cur tam longæui ante diluuium. Cur Cyrnij macrobij. Mellis præstantia in producenda uita. Democriti historia. Manna quid. Proegumena in morbis quid, & catarchonta: item accessio, & paroxysmus. Hygienus qui. Item gymnastes, ac pædotriba.

Caput III.

Sanitatem Alcmæon scribit isonomia contineri, hoc est æquabilitate facultatum quarundam, humecti uidelicet, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis, & id genus aliarum. Quòd si monarchia se in his ostentarit aliqua, tunc uerò cooriri morbos, & mox consequi interitum. Diocles ægritudinum plurimas innasci ex elementorum in corpore anomalia scribit, καὶ τοῦ καταστήματος. Erasistratus in alimenti copiam & cruditates corruptionesque morborum causas reiecit, quippe moderationem & αὐτάρκειαν, id est sufficientiam esse sanitatem. Obseruatum in Galeni thesauris, Similarium quas uocant partium sanitatem, calidi, frigidi, humidi & sicci symmetria constare. quod uerbum Latinè commensum dicas, uel etiam conuenientiam. Instrumentalium uerò, similarium coaptatione ac responsu, numero, magnitudine, figura. Vbi uerò iustum ac summum incrementum, id est (ut nuncupant Græci) ἀκμὴν, indepta fuerint corpora, mox arescentibus nimio plus uniuersis, reddimur planè macilentiores & rugosi quoque. Qui sanè status animalis appellatur senium: cuius analogum in plantis dici αὔανσις solet, siccitate moriẽs & ipsa. Quæ genitis interitum præstruit insita ui. Est & alterum ex substantiæ ipsius fluore, ob caloris potestatem inductum exuperans malum ac ineuitabile: unde citra docentem ingenerantur cunctis escæ ac potus desideria, instaurandis quæ per momenta euanescunt. Sicca restituit cibus, humecta uerò potus. Accedit his spiritus reciprocatio & arteriarum pulsus, quis aeream igneamque substantiam insigniter confouemus. Et unus hic quidem tuendæ sanitatis scopus. nam alter excrementiciæ feculentiæ spectat egestionem. Cæterùm de ijs alibi fusius.

Stoicorum

A Stoicorum scholæ calidi defectu obrepere senium autumāt. Aethiopas anno tricesimo consenescere, Asclepiades arbitratur ex ambustione solari. Nam frigoris ratione diuersa, in Britannia ætatis anno centesimo ac uicesimo senium contingere. Obstipari siquidem in ijs locis corpora, obseptumq́ʒ seruari genuinum calorem, qui euanescat in Aethiopibus, solis ui laxatis eorum corporibus. Sed cur'nam adeò longæui ante uniuersalem terrarum inundationem homines fuisse narrantur? A' Christianis theologis eius rei rationes promuntur aliquæ: corporibus quippe bene compactis parentum primorum, tam longæ ætatis beneficium præcipuè ascribendum, rentur. Quæ temperaturæ bonitas quo abierit longius, eo degenerarit magis. Consequebatur & uictus moderatio insignis, necnon alimenti præstantia. Cui à diluuio multum accesserit prauitatis quoniam dilutiora euaserint omnia, terræ item ex Oceani salsedine uberi fertilitate corrupta. Suppetebat porrò principibus illis uiris omnifaria herbarum, fructuum, lapidumq́ʒ scientia, quibus produci uitam in immensum salutari temperamento, ac inenarrabili ope tunc potuisse, non ferè dissonum uero est. Aderat & benignior clementiorq́ʒ siderum aspectus, quem motus rotata uertigo annorum serie numerosa demutarit. Sed affuit in primis sapientię diuinæ prouidentia sagax inculpabilis'que, ea maximè ratione mortalis naturæ incrementa procurantis. Auctor Athenæus scribit, Cyrnios qui Corsicam incolāt, ideo esse macrobios, siue polychronios malis dicere, hoc longæuos: quoniam mellis cibo utantur assiduè, quod apud eos in buxo natum (ut Bibliotheces sexto scribit Diodorus) habetur copiosius. Et interrogatus Democritus, quónam pacto sanum quis possit agere? Si interna, inquit, melle rigaris, oleo autem extima. Quin Pythagoræ consectatorum mensa pane constabat melleq́ʒ, sicuti prodit Aristoxenus. Ille uerò ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne domum funestaret, rogatus, dies aliquot uitā produxisse dicitur sola mellis anaphora, id est euaporatione: quanquam alij calentium panum odore id factum malunt. Alioqui melle oblectatus assiduè philosophus is in annum centesimum nonum'que fati distulit diem. Non prætereundum uerò, quod in sanctis literis nuncupatur manna, dici à Græcorum scientissimis aeromeli, ceu aereum intelligi mel uoluerint. Propterea sic finitur, ἡ ἄνωθεν χεομένη δροσώδης τροφή. Dicitur & angelorū panis, ceu ab angelis suppeditatus. Sunt qui amblision uocent quoque. Manna esse rorem, scribit Auicenna, qui fiat diuersus pro excipientium rerum qualitate. Mel denique dijs est ac hominibus gratum, quòd in altaria fauus uenit: & mel ad principia conuiuij & secundam mensam administratur. Illud fuerit auctarium ex Therapeutices primo: morborum causas in ipso concinnatas coortasq́ʒ animali, προηγούμενα nuncupari: sicut extrinsecus morientes, προκατάρχοντα αἴτια. Nec illud relatu indignum, apud Plinium ac Celsum dici accessionem in morbis, quam Græci paroxysmū scitè nuncupant, ubi in febre, seu stata fuerit, seu erratica, ab redeunte malo in pugnam irritatur naturæ uis. Compertum id nobis quoque, eum qui tuendæ sanitatis artem profiteatur omnifariam ὑγιεινὸν ab Græcis nuncupari: sicut gymnastem dicunt, qui ea modò teneat, quæ exercitij sunt. Nam & appellatione ea sic utitur Erasistratus. Pædotriba uerò sic est ab gymnaste diuersus, uti à medico coquus. nanq́ʒ hic betam, lentem aut ptissanam aliàs alia condit ratione, nec tamen quas habeat quodque eorum uires, nouit satis. At medicus nil horum uti coquus condiet, uerùm eius quod fuerit concinnatum, uim edisseret scienter. Itidem gymnastes omnium planè exercitiorum uirtutes ac rationes pernouit. Pædotribam non latent palæstrici motus, latet autem quid eorum efficere quisq́ʒ ualeat.

An mors ulla dici naturalis possit. Naturale non uno intelligi modo. Fatum capi pro natura. Virgilij locus explicatur. Caput IIII.

QVoniam uerò in uitæ uel contractæ uel productioris contēplatione diu iam uersamur, inseramus & quæstiunculam fortè doctrinarū mysterijs nunc primùm initiatis futuram non omnino iniucundam: Sit'ne mors ulla, quæ dici rectè naturalis possit. Ac esse quidē præclaris magnisq́ʒ auctoritatibus fulciri ac comprobari ualet. Nam primo Canonis Princeps Et hæc est, inquit, naturalis mors, cuique indiuiduo destinata ratione complexionis primę ad metam, quam suapte ui con-

ui continet ad intimam humectationem conseruandam. Idem apud Aristotelem in libro de Morte ac uita, non incuriosus lector comperiet. Sed & primo de Sanitatis moderamento Galenus, capite primo, duas esse naturales corruptiones scribit, quas productorum corporum nequeat ullum euadere: altera, quòd arescimus perpetuò: alteram substantiæ effluxus incessanter genuini caloris ui conficit. Verùm enimuerò argumentari aduersum hæc modis aliquot planè licet. Ac primùm quidem, quòd Aristotelis testimonio in Moralibus, est ultimum terribilium mors: proindeque haudquaquam naturalis: quippe quod naturale nuncupatur, amicum quippiam & conueniens insimul amplecti uidetur. Porrò si dicitur morbus, corporis habitus contra naturam, quanto id de morte constitui probabilius potest? An non uitam dicimus naturalem? id si est, mors contra naturam erit, uelut contraria. Deinde si præter naturam senectus, eo amplius mors ipsa. Denique si esset homini mors ulla naturalis, esset nimirum secundum naturam, aut ratione formæ, aut ratione materiæ. Siquidem in formam & materiam natura distribuitur, ex secundo Auscultationis physicę. Verùm ex forma non cõtingit mors, quum sit immortalis anima. Non item ex materia: quoniam & hæc ipsa perseuerat eadem sub utroque transmutationis termino. Cæterùm, ut ambagiosæ quæstionis discutiatur nubilum, scire oportet, non uno tantùm modo dici naturale. Nam quandoque ut artificiali oppositum, intelligi necesse est: cuiusmodi est ex materia & forma coaptatum corpus, quæ naturæ dicuntur, quod in se habet motus & status principia: sicuti legitur in secundo de Auscultatione physica. Alia item ratione nuncupatur naturale, ut aduentitio obiectum, siue post generationem comparato. quod Moralium secundo innuit Aristoteles, quum ait, nullum eorum quæ naturaliter existunt, aliter insuescere. Et septimo eiusdem tituli uolumine: Facilius est, inquit, consuetudinem immutare, quàm naturam. Ideo nanque & consuetudinem demutare difficillimum est, quia naturæ similis est: sicut canit poeta Euenus. Tertio modo dicitur naturale, quod rei necessarium est, cui naturale traditur: ad eamque materialis, formalis aut finalis causæ habitudinem possidet: qua ratione medicorum peritissimi, res naturales septem prodidêre. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuipiam congruit, ut sit, uel ut cõseruetur. Sic enim esse naturalem equis auenam pronunciamus, & locum locato. Postremò naturale est, quòd necessariò rei naturam consequitur, cuius est, ita quòd in ea existentiæ suæ principium habet. Huic uerò naturali uiolentum ex aduerso constituitur. Qua ratione, ut est Meteororum quarto, putrefactionem esse naturalem colligimus, ambustionem uerò uiolentam. Quin in libro de Marasmo, senium à Galeno secundum naturam constituitur: Nec tamen, inquit, sicuti connutricatio & crementum, sunt enim hæc naturæ opera: senium uerò non opus, sed affectio consequens necessariò. quando animantium nulla in lucem prodijt uitalem, senectutis nescia. Proinde secundum naturam obuenire statuitur, ut quæ necessariò cõsequatur omnia quæ à natura dispensantur. Quo sanè modo & mortem esse naturalẽ, colligi potest: quæ inest homini ex materia physica, iam potestatibus animæ subseruire amplius nequeunte. Quam quidem materiam esse corruptibilem scimus, nec manere eandem sub utraque transmutationis meta: sicuti manere hylen, prudentissimi naturæ rerum comprobarũt. Hanc uerò moriendi naturam etiam fatum dicimus. Nam & quinto Auscultationis physicæ Aristoteles fatalem nuncupat generationẽ, quæ ritu fiat naturæ. Hinc Virgiliani carminis discutitur nubilum, ex quarto Aeneidos:

Nam quia nec fato, debita nec morte peribat.

Quippe quod secundo loco positum est, præcedẽtis expositio uidetur, qui mos est Virgilio uel frequentissimus. Quid enim est fatalis mors aliud, quàm debita & naturali proueniens discrasia? Sunt quibus tripartita Seruij distributio amplius arrideat: fatalis, naturalis, fortuita. quando & Cicero ait: Multa mihi imminere uidebantur præter naturam, præterque fatum: quem locum perpendit Gellius, sed ita, ut incertiores simus quàm prius: ipse sic, ut Maronem, interpretor. Nam extra fati rationem non esse uiolentam mortem, quam planè indicabat orator, ex secunda Philippica liquet: Clodij, inquit, te fatum, sicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum

A rum utriqꝫ fatale. Audio ab elementarijs nostram uellicari sententiam, sed non mirum faciunt, si quando supra ferulam sapere cœperint, quanquam difficilimum sit, incinent illud sibi, alabastrus unguenti plena nobis putet. Siquidem ex uepreculis extracta nitedula publico excussa bono conatur arrodere.

Aphetica in cœlo quæ dicantur ab astrorum peritis, & qui aphetæ: item apheteria quæ sint. Aphanetæ stellæ, ac synodicæ, & acronyctæ. Prosthetes planetæ, ac aphæretes.

Caput V.

INter alia quæ haud parum multa suis complexi uoluminibus sunt eius addiuinationis sectatores, quæ de siderum ratione concipitur, si modò concipi ulla potest: obseruatum nobis id quoque, quod & arripuimus, quando labor hic noster planè miscellaneus est, ac (ut sic dixerim) congesticius. Esse in cœlesti templo loca quædam, Græco nuncupata uocabulo aphetica, carcerum imagine quadam, quas uocant apheterias. Dicuntur uerò sic, quoniam inde uitalem auspicemur decursum: sicuti aphetas item appellauêre annorum distributores, quos ex apheticis locis putant, quodam uelut afflatu, procursum in uitam elargiri, perinde ac à linea certantes emittuntur quadrigæ. Esse uerò aphetas Ptolemæi obseruatio arbitratur solem, lunam, horoscopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellas. Sunt qui aphetas dici opinentur radiorum emissores, seu iaculatores, aut proiectores. Illud uerò ex literis est nostratibus, Aphetas quoqꝫ dici Magnesiæ ciuitatem, facto inde nomine, quòd in illis locis Herculem liquerint Argonautæ. Appellant & eodem uocabulo locum prope Athenas, ubi Xerxis primùm infeliciter concussa sit classis. Apheteria uerò genere neutro machinas obsidendis urbibus accommodas signant. Aphanetas, id est ἀφανῆτας uocant stellas, id est absconsas, ut quas solis orbe contegi, manifestum fiat: quo sanè argumēto synodicas nuncupant, uelut cum sole commeantes. Nam acronyctas intelligunt, quæ tunc oriantur, quum occidat sol. Aphæretas dicunt planetas numerum imminuentes, quando efficiuntur tardiores. Nam ratione diuersa addentes ad numerum uocant προσθῆτας.

B *Super Hermogene ex Græcis deprompta quædam periucunda. Caput VI.*

INgeniorum illud præcox genus non temerè unquam peruenire ad frugem, dictum est à grauissimis auctoribus. Id si aliàs unquam, in Hermogene deprehensum maximè est. Cui uix dum pubescenti uim ingenij miram & doctrinam minus peruulgatam, neque ex triuio (quod aiunt) natura indagini adnexa curiosiori ingessit, adeò ut natus annos duodeuiginti artem concinnarit rhetoricen, quæ non citra admirationem omnium atteritur manibus. Nec indignum putarit philosophus Musonius declamantem præsentia sua honestare. Immò uerò nec Marcus imperator, ad quem extant uerba illa, sicuti auctor Philostratus est: Venio, inquit, ad te imperator pædagogo indigēs rhetor, quem etiamnum ætas moratur. Quo nomine à Marco munificè dimissus est. Cæterùm ipse hic ingeniosus adeò, & ultra ætatem disciplinis imbutus expolitusqꝫ, agens quartum & uicesimum annum mente lapsus est, nulla euidenti causa. Propterea Antiochus sophistes ita in eum est cauillatus, ἑρμογένης ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γέρουσι παῖς. quod nostris uerbis est: Hermogenes inter pueros senex, inter senes puer. Quod & in prouerbium duci potest, de ijs quorum ingenia concitata primò, & uegeta deflaccescunt mox, ac ueluti bulla euanescunt. Fuerunt & qui urbanè iocarentur, uerè appellasse Homerum λόγους πτερόεντας, quòd eos ueluti pennas abiecisset Hermogenes. Vixit quidem diu, sed ut unus ex multis. Memoriæ proditum est, mortui corpore dissecto, cor hispidum fuisse repertum, sed & magnitudine uisenda.

Procœmio malè uti quid sit: item de Philagro sophista: item dici procemium pro hymno.

Caput VII.

PRocœmijs malè uti, tralatione perelegāti de ijs dicitur, qui negocium quodpiam obituri, initia, & quæ conatum præcedunt, minus uident aut curant. Sumptum id ex Attici Herodis uerbis, quibus Philagrum sophisten repercusit, δοκεῖς μοι, ἔφη, οὐ καλῶς προοιμιάζεσθαι: Videris, inquit, mihi procœmijs non

non bene uti. Illum uerò ijs coarguebat, quòd parum accuratè auditorum beneuolentiā uenaretur, quam esse constat ueluti procemium declamaturo, & sese ostentaturo. A
Fuit Philagrus hic, Cilix patria, Lolliani auditor, sophistarum uehementissimus, sed & maximè iracundus. Narratur quandoq; dormitanti auditori pugnum in malam impegisse. Natura porrò difficilis erat, & minus tractabilis, quæ res nec ipsum fefellit: nam sci tanti amico, quid ita non placeret ei filios tollere: Quoniam, inquit, nec mihi ipsi placeo. Apud Thucydidem dici animaduertimus, ἐκ προοιμίου ἀπόλλωνος, quod ex hymno interpretantur, quando & hoc indicet procemium. Id uerò adnotatum ex historia tertia. Ratione porrò haud absimili, epilogo malè uti scitè dicit, pro eo quod est infeliciter rebus uel dictis coronidem impingere. Nam Herodoto calculum apponente, epilogum dicimus, quicquid factis uel sermonibus loco ultimo adijcitur: ἔσχατα τὰ ἐπιλέγομαι ἐρροῖσιν τῶν ὕστερον λόγων. Procemium cœnæ legimus apud Athenæum, quo nomine intelligi uidentur quæ inferuntur primùm. Ipsum id indicat ferè propoma quoq;.

De Aristide Adriano. Qui dicantur uomentes. Scomma in Philippum.
Caput VIII.

ARistidem patria Adrianum ex Mysia, Eudæmonis filium, proditur, dicendi copia & ui expressisse Marco imperatori, ut Smyrnā motu terræ ac hiatibus labefactatam, & funditùs penè euersam restitueret: cum monodia, hoc est oratione querula & flebili frequens eliceret suspirium, mox uerò etiam lachrymas, ac demum intulisset, ζέφυροι ἐρήμην αὐτὴν καταπνέουσιν. hoc est, desolatā perflant Zephyri. Erat quandoque in Ionia imperator Marcus, necdum Aristidem nouerat. Euocatum ergo ad se ita interrogare perrexit: Quando, inquit, te audiemus? Hodie, ait ille, proponas, cras uerò audias. οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων: hoc est, non ex uomentibus sumus, sed ex eorum numero qui accuratè dicunt. Vomentes uerò intelligebat, qui extemporali uterentur oratione. Ad quam quum minus ipse procliuis foret natura, ut assolet, rem totam ut incuriosam aspernabatur irridebatq;. Hic porrò Aristides scommate Philippum lacessere non expauit, quum Arimaspos μονομμάτους, id est unoculos illi cognatos dictitaret. B

Vomentes item qui dicantur. Pompeij scomma in Marcellinum. Vomitus ratio. Drimyphagia quid. Cotabissare. Lecanion. Lecane. Lebetion. Scapha. Ecbolia, & phthoria, item emetica. Caput IX.

SEd enim scitu nō iniucundum, uomentes dici non hosce modò, de quibus facta nobis mentio est, uerùm & luxu item diffluentes eodem intelligi uerbo, ut qui repletione nimia uomere sæpius cogantur. Digni prorsum hoc nomine, qui in morem pinus exterantur, sicuti Lampsacenis olim esse interminatum Crœsum, Græcis credimus, ni ueternum primo quoque excutiant tempore. Scitissima est Pompeij ad hoc ipsum sententia. Nam dissidente illo apertius iam cum Cæsare, Marcellinus ex ijs unus, qui essent ad honestiorē locum à Pompeio producti, eum in senatu proscindere grauius cœpit, ut qui Cœsaris partes mutato consilio, foueret. Quo nomine commotior Pompeius: Nónne erubescis, inquit, ô Marcelline, dum honestè minus de meis rebus loqueris? An excidit, opera mea ex muto te uocalem factum, ἐκ δὲ πεινατικοῦ ἐμετικόν, hoc est, ex famelico quoq; uomitorem? Certè qui auidius in dies epulis distenduntur, & ultra quàm genuinus stomachi calor perficere queat, infarciuntur, aut quotidianam cruditatem Laconicis excoquunt, aut uomitu leuant, aut catharticis extrudūt. De uomitu, primo Canonis Auicenna: Quum, inquit, uorandi assiduitate repletio superfluxerit, aut eius quod est in stomacho quispiam inundauerit motus, ad uomitum est festinandum. Sed & alibi Princeps idem: Hippocrates, inquit, uomitum collaudauit quot mensibus per biduum non intercisum, ut sequenti educatur, quod priore haud quiuerit. Hac autem ratione sanitatis pollicetur securitatem. Sed frequentius hoc agere, arbitratur malum. Nam & Rasis quarto Almansoris: Vomitus, inquit, admitti frequenter haudquaquam debet: inde nanque stomacho insigne infertur nocumentum, quippe cuius uirtus destruitur. Rarenter si fiat, approbatur uel Galeni auctoritate, quarto de Vtilitate particularū. Sed & Rasis idem

post

A poſt nimiam cibi ingeſtionem fieri ſuadet, aliàs durum eſſe ait. Alibi uerò uomitus temperati hæc recenſet emolumenta, in primis expurgari ſtomachum ſcribit, digerendi facultatem effici auctiorem, corpus detergi ac nouari, caput cum ſenſu leuius fieri, uiſum acui. Plinius undecimo Naturalis hiſtoriæ: Vomitiones, inquit, homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis, maximè autem dentibus. Cornelius Celſus Medicinæ primo, Vomitum quotidianum ei qui ualere ac ſeneſcere optarit, reijciendum commonet: nam & Aſclepiades in uolumine de Tuenda ſanitate, uomitum excluſit: offenſus puto eorum conſuetudine, qui quotidie reiectando uorandi facultatem moliuntur. Nam plerique (ut cenſoriè queritur Seneca) uomunt, ut edant: edunt, ut uomant: epulas quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur. Et alibi idem auctor: Quid enim, oro te, liberale habent iſti ieiuni uomitores, quorum corpora in ſagina, animi in macie, & ueneno ſunt? Plutarchus porrò uomitus & alui ductiones medicaminum ui, eſſe ſcribit μακρὰ παραμύθια πλησμονῆς: id eſt, mala repletionis ſolatia: certandum potius ὑδροποσίᾳ καὶ ἀσιτίᾳ, id eſt aquę potu ac inedia, decurrendum πρὸς κλυστῆρα, id eſt ad clyſterem. Medicamenta uerò eſſe ueluti ecbolia & phthoria, quibus intemperantes mulierculæ partum abigant, ut impleantur denuò & Venerijs perfruantur delicijs. Illud non tranſiluerim: eſſe Græcis drimyphagiam, quum ciborum acrementa, ſiue (ut ait Palladius) acredines quæruntur, quibus obturbetur ſtomachus, atque ad uomitum fiat procliuior. Emetica uerò cenſentur, id eſt ad uomitum propenſiora, quæ ſunt εὐρυστήθη, id eſt pectoris lati. Ex Grammaticorum uerò theſauris illud eſt, bene potos quoſdam uomere conſueſſe: id nonnulli κοτταβίζειν dicunt, ſiue cotabiſſare. Vas eiuſmodi negocio accommodum dicitur lecanion, item lebetion. Sed & ſcapham nũcupauit in Anagyro Ariſtophanes. Lecanion & delicatus dicitur cibus. Lecane peluim indicat: unde illud parœmiodes in Lucullo apud Plutarchum, λεκάνη δελφῖνα οὐ χωρεῖ, Delphina peluis non capit: utimur innuentes re precioſa, quem uideri indignum. Sicuti apud Seleuciam ſuperbè pronunciauit rhetor Amphicrates, quum amplius rogaretur, artis ſuæ documenta inibi promeret.

B

Nil prorſum corpori indulgendum uoluptatis nomine. Iuliani imperatoris hiſtoria. Sophoclis dictum. Carcerem inſtruere, quid ſit. De Platone, Pythagoreis, & Plotino, & Ageſilao. Caput X.

PLato non minor bene uiuendi, quàm ſciendi magiſter: Tantum, inquit, corpori indulgendum, ut philoſophiæ miniſterium præſtare poſsit. Nam & apoſtolus Paulus ille celebratus magiſter gentium, Non oportere, ait, nos prouidentiam aliquam corporis habere uoluptatum nomine. Quoniam qui curioſius intentiusq́ue illi uacant, animam uerò cuius eſt imperare proprium, deſpectui habent: nil admodum ab ijs diuerſi uidentur, qui ut organa quàm optima habeant, ſummo ſtudio conquirunt: artem uerò, cuius gratia comparãtur, negligunt. Quamobrem, inquit magnus ille Baſilius, ratio diuerſa potius ſeruanda. Nam caſtigare corpus, & compeſcere illius impetus, ut immanem quandam belluam, oportet, & eiuſdem aduerſus animam temerarios motus rationis habenis compeſcere: nec uoluptatibus frena remittere, animæ curam prorſus abijciendo, ne inſtar aurigæ, impetu equorum & uiolentia rapti feramur in præceps. Nam imperator Iulianus, qui in Perſica interijt expeditione, turpiſsimum uideri pronunciauit, animæ præditum excellentia, corporis gaudia captare. Quod ab eo dictum ueriſsimè inde abundè liquet, quoniam ab coniugis interitu Venerijs prorſum abſtinuit, ceu attentius obſeruaret, quod de Sophocle apud Platonem legimus, lætari eum iam ſeneſcentem conſueſſe, quia prærabidi tyranni tendiculis euaſiſſet. Menſa uerò, ut ſomni parſimoniam non memorem, adeò utebatur tenui, ideoq́ue admiranda, ut uideretur alioqui ad inopiam recaſurus. Ariſtotelis decretum eſt ex Moralium ſecundo, In uniuerſis ab uoluptate cum primis cauendum, quando de ipſa incorrupti haud iudicamus. Proinde ut Troiani ſenes, inquit, erga Helenam ſeſe habuerunt, ſic & nos ad uoluptatem ipſam eſſe affectos decet, paſsimque illorum uti uocibus: hoc enim pacto ab ea ſecreti minus delinquere comperiemur. Propterea Pythagoram ferunt, quũ audiſſet quẽdam ex familiaribus, cibis exercitationibusq́ue

nibusq́, ut pinguis fieret curare, dixisse, Non cessare illum molestiorem sibi carcerem A instruere. Quæ res cedere in prouerbium potest de ijs qui teterrimi mancipij, ut sic dicam, saginæ intenti nil omnino suspiciunt, uel prospiciunt: sed proni, uelut pecora, terrena modò meditantur & cogitant, tanquam quod supra nos est, nostræ omnino curæ non sit, optimeq́ cum illis decidat fortuna, si numerosis & fumantibus patinis titillatur relanguescens appetitus, distenditur uenter, Sardanapali obuoluuntur plumis, anima uoluptatum congerie remollita fatiscit. Neque uenit in mentem, Platonem, quum corporis habitudine uteretur nimium prospera, quæ ueluti uitis luxurians foret resecanda, Academiam insalubrem Atticæ locum delegisse, qua quod redundans nimiumq́ sentiebat, loci intemperie supprimeretur. Quid, quod peritissimi ex medicis astruunt, summam corporis ualitudinem esse periculosam? Ita profectò est, corpus hoc animi pondus ac pœna est, premente illo urgetur, in uinculis est, ni sapientiæ studium accesserit, & illum respirare naturæ rerum spectaculo iusserit, ac à terrenis dimiserit ad diuina. Equidem maiores sumus, & ad augustiora geniti, quàm ut corporis nostri mancipia simus, quod non aliter inspectare decuerit, quàm ut arctius libertati nostræ obiectum, circunductumq́ uallum, ac planè loriculam. Huius habitaculi ueneficijs imbuti ac deliniti, ut Porphyrius scienter & sensit & docuit, altiore hic opprimimur somno, propterea diuina contemplaturis abstinentiam ab animalibus necessariam arbitratur. Quando & ueterum sapientum plerique omnes summa declinabant cura, quicquid animam arctius corpori adnecteret, ac (ut si dicam) ferruminaret. Vnde notissima Pythagoreorum expetita solitudo ac templorum lucorum'ue inhabitatio: & quorundam etiam celebrata occæcatio, ne quid usquam foret, quod contemplandi suauitatem interpellaret. Tantum aberant, ut corporis saginæ uacarent attentius, qua carcer obsepitur durior. Temperare nequeo mihi, quando huc producti sumus, quin Plotini philosophi seculo illo singularis sententiam ad hæc maximè facientem, huic inseram loco. Auctor siquidem Porphyrius est, uirum hunc summa sapientia, pudore quodam affici solitum, quòd anima eius esset in corpore, proindeq́ quibus esset ortus parentibus, neq́ etiam qua patria oriundus, æquo animo narrasse. Idem quinimmò tantopere indignabatur, B effigiem corporis tradere pictoribus & plastis exprimendam, ut quum Amelius obsecraret, ut imaginem suam permitteret effingi: Quasi uerò, inquit, non satis hanc imaginem ferre sit, quam natura nobis ab initio circumdedit, etiam cẽses imaginis huius imaginem diuturniorem insuper posteris, ut opus spectaculo dignum, relinquendam. Scribit Xenophon, quod proposito nostro uehementius inhæret, Agesilaum illum magnũ & Spartanorum regem, corporis imaginem sibi statui summa ui abnuisse, quum id ei gratificaturi irent nonnulli. Cæterùm animi elaborare monumenta, nunquam destitisse, quum ita conciperet, illud statuariorum, hoc suum ipsius esse opus: rursumq́ id esse locupletum, hoc autem bonorum. Meminit historiæ in quadam ad Luceium Epistola etiam M. Tullius. Sed redeo ad Plotinum, cuius morientis uerba literis planè aureis, & si quid auro reperitur etiamnum preciosius, perscribenda quia quid nostrum cuique meditandum obeundumq́ sit, summa ueritate præscribunt, nõ duxi per incuriam transmittenda. Nam quum iamiam foret animam acturus, perrexit ad eum inuisendum Eustochius, sicuti ab eodem relatum sibi, Porphyrius scribit: habitabat is Puteolis. Adhuc (inquit Plotinus) te expecto, atq́ equidem iam adnitor, quod in nobis diuinum est, ad diuinum ipsum quod uiget in uniuerso, redigere: spiritumq́ his uerbis emisit. Quamobrem omne studium adhibere, ut corpori quàm optimè sit, hominis esse uidetur seipsum ignorantis, nec intelligentis oraculum uiri magni, Non esse hominem id quod uidetur. Nec cuiusmodi sit honesti facies, quæ si oculis cerneretur (ut in Phædro docuit Plato, & est à M. Tullio repetitum) mirabiles amores excitaret sapientiæ. Corpus certe uiuentis hominis, quia sit planè carcer, ab Homero semper dicitur demas, sicut mortui soma: quoniam ut docuit Plutarchus, relinquatur ceu σῆμα. Esse autem Plotinum humanis perfunctum, scribit Firmicus, quum per totam eius cutem magnis humoribus nutrita pestis erupit, ut putre corpus, deficientibus membris, corrupti sanguinis more tabesceret, perq́ omnes dies ac horas, serpente morbo, minutæ uiscerum par-

A tes defluerent: & quicquid paulo antè integrum uideras, statim confecti corporis exulceratio deformaret, ut sic corrupta & dissipata facie, tota ab illo figura corporis discederet, ac in mortuo (ut sic dicamus) corpore solus superstes retineretur animus.

Homo uerus quid sit, ex Platonicorum sententia. Duas esse quodammodo in nobis animas. Valeriani imperatoris uirtutes eminentissimæ. Cap. XI.

QVamuis autem maiore sit opus sapientia, ut quisque nostrûm quid tandem ipse sit perspicere ualeat, & ex unguibus (quod dicitur) agnoscere: præsertim quòd singularis necessaria uidetur mentis expiatio, sine qua ueluti lippitudine crassiore obseptis obstipatisq; oculis uibrans solis lumen pati nequimus. Naturæ intima certè pertingere, prorsum impossibile. Expiationum uerò illa efficax in primis, uoluptatum, quas sensus perniciosi satellites prætendunt, contemptus. Tamen in præsentia pro uirili promere iam enitar, quæ mihi Platonicorum magistra lectio suggerit, ex qua uelut cella quadam proma, mira sæpe nobis sufficitur rerum excellentia. Igitur hominem uerum, inquiunt, non esse corpus, illud argumento est, quoniam hoc utimur ut instrumento. Neque item est uita corpori propria & adnexa addictaq;, quando hæc nobis est cum brutis quoque communis, & quia nonnunquam huic ratio ipsa, per quam ipsi sumus, aduersatur & imperat. Non porrò quiddam ex corpore & eius uita propria consurgens, hoc enim est animal. Non denique ex anima rationali & uiuente irrationali coniunctum, quoniam ex indissolubili & dissolubili unum confici nequeat. Sed quod & antea multo fuisse ab Homero uate sancitum, acutè comprobat Plutarchus, hominem esse animam, id est substantiam incorpoream rationalem, ex diuino qui dem intellectu existentem, in se uerò consistentem, corpori autem non inhærentem, sed potius assistentem, atque ipsa sui præsentia uitam hanc producentem in corpore, ex qua & ipso corpore compositum animal appelletur. Vita autem huiusmodi animatio & uiuificatio dici debet: communi tamen licẽtia, illam quidem animam dicimus primam, hanc uerò secundam, atque à prima eiusq; uiribus secundam, uiresq; eius oriri. In prima quidem ab intellectu ratio, à ratione imaginatio proficiscitur. In secunda,
B uires quoque tres præcipuæ sunt: imaginatio, id est communis sensus quidam: deinde sensus exterior in partes quinq; diuisus: postremò potentia genitalis, quæ & natura uocatur, generationis, augumenti, nutritionis origo. Porrò non esse animam compositi partem, in libro de Beatitudine significat Plotinus, ubi ait, Animam non esse coniuncti portionem, testatur ipsa eius à corpore sequestratio. Vbi separationem intelligimus duplicem: unam per moralem philosophiam, qua se à perturbationibus corpori seruientibus segregat: alteram per contemplatiuam, qua se à sensibus & imaginatione seiungit. Debet uerò philosophus ad utentem rationem instrumentum hoc conuertere, ut ei libentissimè pareat, & rationem ipsam ab hoc usu seuocare, quoad fieri potest, ad cõtemplandum. Vel id prorsum agere quod Valerianus, de quo quum de censore creandro in senatu ageretur, ita pronunciatum uoce omnium una, scribit Trebellius Pollio, Valeriani uita censura est: Is de omnibus iudicet, qui est omnibus melior: is de senatu iudicet, cui nullum inuri crimen potest: is de nostra uita sententiam ferat, cui obijci quicquam nequit. Valerianus uel ab incunabulis tantum non censor fuit: Valerianus in tota uita censor, prudens senator, modestus, grauis, amicus bonis, tyrannorum hostis, criminosorum inimicus, ac uitiorum multo magis. Censorem hunc accipimus, imitari hunc omnes uolumus, genere hic est primus, sanguine præcellens, uita emendatus, doctrina clarus, moribus insignis, exemplum antiquitatis. Hic tamen talis tantusq; mox imperator ab Persarum rege Sapore infeliciter captus memoratur.

Hominem ab alijs finiri ex anima corporeq; concinnatum. Homo interior & exterior qui sit. Caput XII.

AT qui dicat aliquis, uideri quidem hæc acutè satis solerterq; excogitata, esse tamen præter communem hominum conceptum, quando ut Augustinus scribit, nõ totus homo, sed pars melior hominis anima est: at quum est utrunq; coniunctum simul, tunc demum cõsurgere conflariq; hominis nomen. Quod tamen & singula sibi uendicent, siquidem communi quadam

loquendi lege, illatum conditorio hominem pronunciamus, corpus tantum intelligen- A
tes: rursumq; ad cœlestia tralatum, aut in barathri supplicia intrusum, dum animam mo
dò significamus. Cui rationi seu cõsuetudini calculum adijcit etiam Scriptura, animam interiorem appellando hominem, corpus uerò exteriorem: ceu duo planè sint homines, quum simul utrunq; sit homo unus. Significare obscurius hoc ipsum Eustathius quoque animaduertitur, ubi αὐτὸς inquit, id est ipse, nunc quidem dicitur de anima tantum, nunc de corpore uel mortuo: ut apud Homerum,

αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσι.

Nunc uerò & de utroq;, id est homine composito. Proinde perpendendum amplius, qua ratione dicatur homo ad imaginem Dei factus: & esse item terra pronuncietur, denuoq; in terram abiturus. Dici nanque illud rationalis animæ intuitu, palàm fit acrius inspectanti, qualem Deus insufflando, uel (si commodius dicitur) inspirãdo indidit homini, id est hominis corpori. Hoc autem corporis ratione, qualem hominem ex puluere finxit Deus, cui & animam est impertitus, ut sic concinnaretur animale corpus, id est homo in animam uiuentem. Varro item ille doctissimus, quum animaduertisset, in hominis natura duo esse quædam, corpus & animam, addubitauit primùm, an hominis appellatione intelligi tantum anima deberet, cui ita foret corpus, ut equiti equus: an corpus tãtum aliquo modo se habens ad animã, sicuti ad potionem poculum. Mox uerò hominem non animam solam statuit, non item corpus, sed quod ex utrisq; cõsurgit: proinde summum hominis bonũ, quo euadat beatus, ex utriusq; rei bonis cõstare.

Adam & Euæ allegorica ex Platonicis significatio. Cap. XIII.

VErùm nec uacantis operæ fuerit, attexuisse huic potissimum loco, qua ratione Mosaicam doctrinam, & uelata mysteria Plotinus, Origenes & Ammonius per allegoriæ acumina secretiora sint interpretati, etiamsi facta nobis alibi quoque mentio est. Astituunt enim primum personas duas, hominem ipsum quasi Adam: & humanum animal inde emanans atq; degenerans, quasi Euam, quæ ex consopito Adam tracta narratur: quoniam animal ex se tunc propagat anima, quando ex priore inter cœlestes uigilia ad naturalia labens, diuinorumq; oblita iam B
dormit, & somniat. Proinde tunc affundere uitam corpori dicitur, Euæ nomine significatam, quæ & prior errore deuio prolapsa, illius denique suffragium impetrat. Quam obrem quum esse traduntur duo in carne una, duas uelut in corpore uno animas rectè accipi posse arbitrantur. Verùm, hæc sint illorum placita: nos ne latum quidem unguem à Christianorum patrum scitis reuellimur.

Argiuo scuto dignus, prouerbium, quam rationem habeat, præter Zenobij sententiam. Certaminum festorum præmia uaria. Sagma quid. Plutarchi locus explicatur ex Arato. Defenditur lectio in Lactantio grammatico. Scutum sacrum. Sigmata in scutis. Sagmaria. Solenoides. Scutariæ fabricæ, & id genus aliæ. Cunicularij. Sacos cur dicatur. Scuta genibus illisa quid indicarent, ac quid peruersa. Cap. XIIII.

ARgiuo clypeo dignus, dicitur ex parœmia, ut Zenobius scribit, de eo qui eximia ob generositatẽ ueneratione sit dignus: idq; ex Argiuorum ueteri more propagatum, quo honestioribus pueris contribueretur honor is, ut scutum gestantes pompam ducerẽt. Cæterùm, quæ fuerint eius rei initia, non fere traditur. Ego tamen omnem (quod dicitur) lapidem proruens, uideor aliquid eruisse certius, quod & protinus hisce libellis inspersi. Legimus uerò, fuisse Argiuorum regem Enhippum felicitatis miræ, cuius clypeum, qui apud Græcos insigniter rem gessisset, accipiebat, ut per urbem incedens honestaretur: unde obrepserit in ignauos prouerbium, cuius etiam meminerit Callimachus. Mentio item & regis & scuti, est apud Papinium hisce uersibus:

Celsam subeuntibus arcem,
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Enhippi spolium cadit, æreus orbis.

Lego item in Græcis auctoribus, apud Argos celebrari consuesse festa certamina He-

A ræa quæ dicerentur, ac Hecatombæa: in quibus uincenti æneum contribueretur ſcutum, ſicuti apud Achaiæ Pellenem in Theoxenijs, ac Hermæis chlæna, quam nos lænam dicimus. Apud Marathonem in Heracleis argentea phiala. Quippe hoc genus panagyres paſsim in Græcia celebrabantur, uti Thebis Iolaia, quæ & Heraclea: Megaris Diocleia: apud Aeginam Aeacia, & Delphinia. In Geræſto Gereſtia propter Neptunum: Amarynthia in Eubœa. Porrò in hac ſcuti mentione addamus & aliud quod uſui ſit legiſſe: ſcuti thecam dici ſagma, teſtimonio Ariſtophanij Interpretis in Comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, ſuper eo Poetæ uerſiculo, τίς γοργόν ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος; quis Gorgona excitauit ex ſagmate? Nam ſage, inquit, id eſt σάγη, ſcutum indicat: unde & panſagia dicatur panoplia, id eſt armatura. Sagmatis meminit etiam Sophocles:

κάλλιστα τεύχη δ' ἐν καλοῖσι σάγμασι.

Lactantius Grammaticus in Thebaidos nonum: Corythus theca, inquit, arcus ſolius, ſicut pharetra ſagittarum, ſagma ſcuti. Quem tamen locum uelut repaſtinaturus quidam, expuncta lectione tum uetere, tum etiam uera (ut conſtat) ſacconiam repoſuit, errore manifeſtario. Sagma inuenies & apud Pollucem Onomaſtici ſeptimo, καὶ σάγματος ἔλυτρον, τὸ τῆς ἀσπίδος. Sed & libro decimo, ſagmata iumẽtorum ex quorundam ſententia, Philippicorum quinto inueniri, ſcribit. Quin & Leuitici quintodecimo: Sagma ſuper quod ſederit, immundum erit, quo nomine uel ſellam interpretantur, uel inſtratum, quo mollior fiat ſeſsio: proinde in Hebræo equitaturam haberi. Sagma pro aceruo accepiſſe Plutarchus animaduertitur in Catonis ſenioris uita, εὗρε μόλις ἐν πολλοῖς σάγμασιν ὅπλων, καὶ νεκρῶν σώμασι. Non prætereundus Plutarchi eiuſdem locus in Arato, quem ſcribit apud Corinthum paraſſe παραξιφίδας μικράς. & mox aſſuiſſe ὡς σάγματα: quod capſas indicare Interpres eſt ſuſpicatus. Tradunt Græci, canthelia dici aſinorum ſagmata, & quæ his imponuntur, texta uiminea. In puppibus quoque procurua ligna ſcenæ gratia ſtruendæ, canthelia uocari. Sigmata ſcutorum inuenimus apud Xenophontem Rerum Græcarum quarto: ea uidentur fuiſſe inſignia elementi figura, quibus uterentur Sicyonij, οἱ δὲ ἀργεῖοι ὁρῶντες τὰ σίγματα ἐπὶ τῶν ἀσπίδων, ὡς σικυωνίους, οὐδὲ ἐν
B ἐφοβοῦντο. Et mox, προδώσει ὑμᾶς τὰ σίγματα ταῦτα. Ab ſagmate porrò ſagmarias dici mulas, animaduertimus. Sagmaria Sudas interpretatur, τὰ βαστάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ μετακομιδὴν τῶν ἐπιτηδείων. Equum ſagmarium leges apud Lampridium in Heliogabalo. Scuta quædam comperi ab Dione in Macrino dici ἀσπίδας σωληνοειδεῖς, tanquam fiſtulæ aut aluei præferrent imaginem. Eſt apud Arrianum ſcuti ſacri mentio, quod de Palladis templo quum detraxiſſet Alexander, eo ſemper prælato, prælia inibat. Scutarias fabricas legimus quandoque, ſicuti & loricarias, item arcuarias, in quibus ſagittæ, miſsilia, caſsides, omniaq; armorum genera coaptari conformariq; in exercitu etiamnum aſſuerant: ubi, quicquid uſum ex ſe præſtaret commodum, non inſuper habebatur, quando & cunicularios nec defuiſſe, palàm ſit, quibus una ducendi per ſubterranea cuniculos, Beſſorum more, incumberet functio. Scutum Græci quandoque σάκος dicunt, ab Sacis inuentum primo, uti coniectatum Grammaticis eſt. Non prætereundum uerò quod in auctoribus eſt obſeruatum, ſi genibus illidantur ſcuta, proſperitatis uideri indicium plenum. Nam quum haſtis feriuntur clypei, iræ documentum eſt, ac doloris inſigne. Verùm, ſi peruerſa geſtentur ſcuta, defectionis indicium eſt uel apertiſsimum. Porrò ſcutum hoſtibus oſtentaſſe, proditionis fuiſſe argumentum, palàm hiſtoria ſexta Herodotus facit. Illud uerò ex hiſtoria ſuperpondium fuerit, oſtentabat Aphricano iuniori adoleſcens quidam affabrè compactum ſcutum, & exquiſitius expictum: at is, Decet, inquit, Romanum uirum in dextra magis, quàm in ſiniſtra ſitam ſpem putare.

Iouem lapidem iurare, apud Gellium quid ſit. Ciceronis locus explicatur ex Epiſtolis. Priui ſilices. Priuæ uerbenæ. Caput. XV.

GEllij ex primo Noctium Atticarum uerba hæc ſunt: Iouem, inquit, lapidem, quod ſanctiſsimum iuſiurandum eſt habitum, paratus ſum ego iurare, Virgilium hoc nunquã ſcripſiſſe. Quæſitum memini ex me à doctiſsimis iuuenibus, dũ Patauij iſta muſsitaremus, quid ſibi uellet lapis Iupiter apud Gel-

lium auctorem perillustrem, & facundiæ haudquaquam extritæ obuiæq́. Respondi A
tum pro tempore, arbitrari me loci eius nubilum Sexti Pompeij enarratione discuti cla rissimè. apud quem legissem, iuraturos per Iouem, lapidem tenere silicem solitos, eiusmodi ferè uerba enunciantes: Si sciens fallo, qui me despicit, salua Vrbe arceq́, bonis eijciat, ut ego hunc lapidem. Ad quam uerborum conceptionem amplius penitiusque inspicienti, allusisse M. Tullium liqueret Epistolarum familiarium septimo, per maximam interpretum hallucinationem. ita enim scriptum inuenias: Deliciæ uerò tuæ noster Aesopus eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret: is iurare quũ cœpisset, uox eum defecit in loco illo, Si fallo sciens. Meminit T. Liuius ab Vrbe condita libro primo & uicesimo: Eaq́, inquit, ut rata scirent fore, agnum læua manu, dextra silicem retinens, si falleret, Iouem cæterosq́ precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset, & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Sed & alibi Titus Liuius idem huiusmodi iurisiurandi formulam latius exequitur. Verùm, si quid etiamnũ subsultare uidetur apud ingenia lectionis multæ, & id genus quæstiunculis perexercitata, audiant quæso Polybium ita subscribentem: Ergo, inquit, Carthaginienses deos patrios iurati sunt, deinde Romani, per lapidem secundum uetustissimum ritum, Martis, Quirini que numinibus additis, iusiurandum præstiterunt. Ritus uerò lapidis fuit huiusmodi: Fecialis sumpto in manibus lapide, postquam de fœdere inter patres conuenerat, hæc uerba dixit: Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus, atq; hoc iusiurandum facio, dij mihi cuncta præstent felicia: sin aliter aut ago aut cogito, cæteris omnibus saluis, solus ipse peream, uti lapis hic è manibus meis decidet. Nec loquutus plura, manu lapidem excussit. Apud Græcos irroborauerat mos, ut iurantes mydrum tenerent: est autem eo nomine ignitum ferrum, fœdusq́; tandiu perseuerare cum precarentur, quandiu latuisset mydrus, quem mox in mare deijciebant. Meminit in Antigone Sophocles. Sed & Callimachus:

φωκαέων μέχρις κοῦ μένη μέγας εἰς ἅλι μύδρος.

Priuos lapides silices, priuasq́ uerbenas secum fœciales solitos ferre, prodit Romana historia. B

Hastarum auctoritatem fuisse ueteribus religiosam. Materæ deæ. Hasta pura, & præpilata quæ sit. Sceptrum Agamemnonis pro deo. Tyli ferrei. Hastam & caduceum mittere. Caducei ratio. Quid cerycium, & quid ceryces. Seneca declaratur. Præconum species. Plutarchi locus restituitur ex Pelopidæ uita de Alexandri Pherei hasta. Cap. XVI.

HAstas, in ueteribus memorijs legimus, regij fastigij insigne diadematis loco fuisse, quas dixêre Græci σκῆπτρα. Nam & à rerum origine deorum immortalium uice cultas, obseruatum item est. Ex cuius ritus memoria diu quoq; custoditum, ut deorum simulacris adderentur. Hinc lectum est, esse in Sicilia urbem, cui nomẽ Aegion, antiquissimam quidem & dearum religione celeberrimam, quæ Materæ nuncupentur, quarum simulacris tum Meriones, tum Vlysses hastas affixerint, inscriptis etiamnum dicantium nominibus. Scribunt Apollonij interpretes, ab Cæneo adeuntes compulsos per hastam iurare: cui, neglecto deorum cultu, preces fundebat, rem quoq; faciebat diuinam. Quippe factus clarior, ut scribit Eustathius super Iliados primum, quòd Neptuni munere ex puella uir esset factus, prætereaq́ inuulnerabilis, & (ut Græci dicunt) ἄτρωτος, in fori meditullio surrectam fixit hastam, procq́ deo censeri iussit. Sed & Pheræus Alexander immanis tyrannus ac sanguinarius, quum auunculum Polyphrona peremisset, hastam qua facinus obierat, coronatam sacrauit, eiq́ ut deo rem facere diuinam perrexit, tychona appellans, id est τύχωνα: puto, quòd ictu haud foret frustratus, παρὰ τὸ τυγχάνειν. Locus hic est planè interpellatus in Pelopidæ uita, incuriosè admodum, ne dicam inscitissimè donata Latinitate. Quin & in T. Liuij historia ab Vrbe condita libro quadragesimo, lectum est, nunciasse pontifices inter prodigia alia, hastas motas Et libro primo secundi Punici belli, Lanuuij hastã se commouisse, quam scilicet Iunonis signum tenebat: sed & hastam Martis Præneste sua sponte permotam, idem tradit. Curitinq́ Iunonem dictam

tradunt

A tradunt ab huiusmodi hastæ latione, quæ lingua Sabina Curis diceretur: quod Sextus Pompeius refert. Vnde à priscis institutum, ut nubentium caput hasta comeretur, quam cœlibarem nuncupabant, quòd sint in Iunonis tutela matronæ constitutæ. Eius certè sigillum in pilo sublatum Plutarchus tradit. Qui auctor item est, lanceam in regia positam fuisse Martis nomine insignem. Lancea quoque donari solitos, qui in bellis acriter strenueque pugnantes laudem meruissent. Id ideo institutum Sextus Pompeius refert, quia hasta, summa armorum & imperij erat: quamobrem & captiuos sub ea solitos uænire, quos Græci δορυαλώτους καὶ δορυκτήτους uocant. Sicinium Dentatum Plinius scribit fuisse donatum hastis puris duodeuiginti. Hastam puram grammatici intelligunt sine ferro. Id enim fuisse præmium apud maiores eius, qui tunc primum uicisset in prælio, sicuti scriptum in libris de Gente populi Romani. unde Poeta nobilis:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta.

Donatus puram quidem accipit sine ferro: sed addit, pacis id esse signum, non belli. Præpilatas inuenimus hastas dici, quæ ferreas habent cuspides, quasi preferratas: quanquam & præpilatum sit quoque, quod ferro utique caret, sed in mucronem tamen est exacutum, ut locustarum cornua, quibus natant. Præpilata uidentur Græcis & Herodoto historia septima, rectè dici τυλωτὰ, uelut callo obdurata, quod τύλον uocant. Ruidum pilum in Plinio accipiunt eruditi, non tam quòd ferrum non habet, quàm quòd asperum impolitumque. Auctor ex Artemidoro Strabo est, Megabaros Aethiopas consuesse clauis quas gestitāt, addere tylos quoque ferreos. Cheroneos legimus ex dijs omnibus colere præsertim sceptrum, quod Vulcanum affabrè fecisse, Homerus scribit, datumque Ioui, à quo diu pòst ad Agamemnonem peruenerit. Appellant autem δόρυ, id est hastam. Templum quidem publicè nullum ei dicatum uisebatur: nihilominus quot diebus res illi fiebat diuina, apponebatur & mensa omnifariam carnibus ac bellarijs onusta. Legimus fuisse uetus adagium, quod ex Pausaniæ monumentis est, hastam & caduceum mittere, quod est (ut arbitror) permittere, ut pro arbitrio quis bellum ineat, siue etiam pacem amplexetur. Docet id Polybius libro quarto: Quod quum, inquit,
B Rhodij intellexissent, propositum suum ad finem perducere cupiētes, legatum ad Byzantios Aridicem misere, ac cum eo Polemoclem cum triremibus tribus, uolentes, id quod in prouerbio est, hastam simul & caduceum Byzantijs mittere. Aut de ijs dicatur, qui adhortantur quidē, sed interim etiam minantur: uel qui pacem utique ostendunt, sed bellum mox inferunt. Scimus præterea Carthaginienses, quum bellum uellent, Romam hastam misisse. Caduceum uerò esse pacis insigne apud Græcos, caduceatorum quoque nomen demonstrat: sic enim uocantur, qui ad pacem mittuntur legati. Apud barbaras gentes, inquit Polybius, florentes capiti corollas imposuisse, pacis ferè est atque amicitiæ signum. Qua uerò forma caduceus foret, ita in Græcis auctoribus adnotatum inuenimus: Cerycium, inquiunt, lignum erat rectum, utrinque duos continens serpentes implexos inuicem, ita ut se mutuo & ex aduersum intuerentur, quales illi uocāt ἀντιπρόσωπους. Ferunt id caduceatores. & inde illis iniuriam intulisse, maximum habebatur nefas. Et rectum quidem lignum συμβολικῶς & opertè orationis rectitudinem significat: serpentes uerò impliciti castra castris iuncta nobis innuunt occultius, quibus se dissidentes conciliatura uoluntates, orationis inserit uirtus. Sed de caduceo aliqua item in medendi ratione Plinius, plura Macrobius in Cœnis. Cerycium uerò, ne quem Græca offendat dictio, caduceum planè signat. Nam esse id legatorum gestamen, finit Pollux, quando & Mercurij uirga dicitur κηρυκίνη ῥάβδος. quanquam & Cerycia uocant præconum seu caduceatorum mercedes, qui nuncupantur Ceryces. Habebantur uerò hi generis non unius: nam alij mystici erant, sic dicti à Ceryce Mercurij filio, & Pandrosi Cecropis filiæ. Fuisse hos Athenienses proprij generis, tradunt multi, & munus eorum minus fuisse uulgare, coniectatio certa est. Nam & Seneca scribit: Non uis nisi consul, aut prytanis, aut ceryx administrare Rempublicam. Cerycum honestè meminit in Decem rhetorum uitis Plutarchus. Fuere certaminum item precones, alij etiā in pompis, quidam uenalium quoque. Cerycium porrò etiam præconium signat. Dicerem plura, sed alieno loco satis multa: nisi quòd Eustathij sententiam preterire nequeo

tradentis, Caduceatores aut cerycas fuisse ἀσύλους, id est nefas fuisse à quoquam uiolari, quòd crederentur θεῖον γένος, id est diuinum genus, ex origine quam præstruximus: proinde in Odyssea Vlysses exploratoribus comitem adiecit ceryca, διὰ τὸ ἄσυλον. Achilles uerò cerycas Iouis nuncupat nuncios & hominum, quoniam sacrificiorum quoque ministerio adessent. Athenæus quinetiam coquinariam exprimens dignitatem, eius esse argumentum cerycas Athenis scribit, qui & coquorum & butyporum haberent ordinem: quod prodidit Clidemus Protogoniæ primo. Ceryca item dicunt Græci, nos buccinum.

De auctionum hasta & magistris. Cicero & Fabius explicantur. Item locationum & salutis hasta. Cap. XVII.

Quia uerò dicebatur Romæ auctio hastæ, res uel imperitis notissima, quũ publicè ciuium bona distraherentur, hinc refrixisse hastam eleganter pronunciamus, quum desitum tandem significamus, cessatumq; uel à magistratu uiolento & sordido, aut tyrannica rabie desæuiendi in miserorum bona. Nam & M. Tullius eloquenter & scitè, hastam Cæsaris refrixisse, dixit. Sed & hastam sperare scelerati ac perditi homines dicuntur, quod ex eadem est farina, qui ciuium affectant bona. Sicut hastam uibrare dicuntur, qui sanguinariam huiusmodi consectantur auctionem. Cicero de Officijs secundo, Dum homines perditi hastam illam cruentam & meminerint & sperabũt. Quam P. Sylla quum uibrasset, dictatore propinquo suo, idem trigesimo & sexto anno pòst à sceleratiore hasta non recessit. Lucius uerò Sylla, quantum nobis suggerit historia, addidit & uocem intolerabilem. Nam quum posita in foro hasta, ciuium bona uenderet, prædam suam se uendere, sæuissimè dictitabat. Proinde hastam huiusmodi perticam quoq; tristem nuncupari nouimus. Et Tacitus Cornelius scribit, Heluidium Priscum tribunum plebis aduersus Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuisse, tanquam ius hastæ aduersus inopes inclementer augeret. Apud Tertullianum in Apologetico hastarium dici legimus, uenditionum id genus: In hastario, inquit, uectigales sumus. Nec illud parte ista omittendum, ut obscurissimum Ciceronis & Quintiliani locum aperiamus: magistros dici, qui bona sub hasta uendunt. Vnde id in Epistolis ad Atticum libro primo: Vnà agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is quem putabat fore magistrum, si bona uænirent, L. Pontius. Et libro sexto, de possessionibus hæreditatum & possidendis bonis, magistris faciundis uendendisq; ex edicto & postulari & fieri solet. Ex ijs inquam infertur lux uerbis Fabij libro sexto de Iocis: Peruenit res, inquit, usque in ænigma. Quale est Ciceronis in Pletorium, Fonteij accusatorem, cuius matrem dixit, dum uixisset, ludum: postquam mortua esset, magistros habuisse. Dicebantur autem, dum uixit, infames fœminæ ad eam conuenire solitæ, post mortem bona eius uæniebant: quanquam hic ludus per translationem dictus est, magistri autem per ambiguitatem. Hactenus ex Fabio. Ad hosce porrò magistros fortè respexit Marcus item Tullius, ubi ait, Heus tu manum de tabula, magister adest. in Familiaribus epistolis: Etiamsi non excidit, quid alibi præceptum à me sit. Cæterùm obseruauimus & illud: hastam in classicis auctoribus non de auctionibus uenditionibusq; modò dici, sed & de locationibus, quæ publicè fiant. Vnde assueti hastę appellati eleganter, qui eam conducere consueuerunt. Docuit hoc T. Liuius ab Vrbe condita, uigesimoquarto libro: Quum censores, inquit, ob inopiam ærarij se iam locationibus abstinerent ædium sacrarum tuendarum curuliumq; equorum præbendorum, ac similium rerum, conuenêre ad eos frequentes, qui hastæ huius generis assueuerant, hortatiq; censores, ut omnia perinde agerent locarentq;, ac si pecunia in ærario esset. Cornelius Nepos in Attici Pomponij uita, de hac item intellexisse uidetur, ubi ait: Ad hastam publicam nũquam accessit, nullius rei neque præs neque manceps factus. Quin & Ouidius libro quarto de Ponto:

> Aut populi reditus positam componet ad hastam,
> Et minui magnæ non sinet Vrbis opes.

In Quintiliani uerò Declamationibus, hastam salutis dici inuenies, de frumenti uenditione

A tione in fame ac penuria non ferenda. Sed si semel, inquit, ponis hastam salutis, & redemptores uitæ admittis, & nos admone, melius uendes. Apud Pomponium iurecon sultum Digestis de Origine iuris, sic item lego: Deinde quum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, decemuiri litibus iudicandis sunt constituti.

Hastici ludi, siue xystici. De xysto, & deriuatis inde. Trigonum apud Elidem, & maltho. Casei species. De Aeganea & Ancyle bis, ac Gæo, & Sigymno. Item plura ad hastas pertinentia. Clostra quid. Necnon quid rectis aut infestis hastis uenire. Phalanx quid, & Ceraunobolos legio cur dicatur. Psili. Hoplitæ. Peltastæ. Currus bellici. Quadorum bellum. Cap. XVIII.

HAsticos uerò ludos, quos in Latina quandoque historia lectitamus, Græcè contenderim appellari xysticos: uelut & gladiatores quoque xysticos nuncupatos, scimus, quòd hastili uterentur, quod ξυσὸν Græci uocant: quãquam & eo nomine dicitur locus, in quo exercentur athletę. Xysti pro telo meminit Arrianus: Xystis, inquit, quæ prælongæ hastæ sunt, corneis aduersus tela, quæ palta uocant, utebantur. meminit historia prima Herodotus, inter Crœsi donaria. Xystarchum uerò pro gymnasij principe legimus. Nuncupatur quandoque dromos xystos, id est cursus xystos, ut in Aristeæ Orpheo,

ἦν μοι παλαίστρα, καὶ δρόμος ξυστὸς πέλας.

Id est, Erat mihi palæstra & dromos xystos propè. Xenophon in Oeconomico xystum pronunciauit simpliciter, εἰ ἐν τῷ ξυστῷ περιπατοῖεν. quod est, si in xysto obambularent. Hinc xystos paradromidas etiam dicunt: nostri uerò ambulationes & ambulacra. Xystida uerò tunicam interpretantur talarem, muliebrem: alij tragicum putant indumentum. Sunt qui prætenuem uestem eo nomine accipiant. Est & xystis alio uocabulo dicta stlengis, hoc est strigil: unde xusticos, seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus satagentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ambitus item gymnasij apud Elidem totus dicebatur xystus, quoniam Hercules Amphitryonis exercitij gratia quotquot succrescerent spinæ, singulis diebus

B ἀποξύναι, id est eradere consueuerat: sicuti auctor Pausanias est, Eliacorum secundo. Intra eum uerò ambitum est alter, quem à figura uocant trigonum. Quin est tertius quoque, cui nomen à mollicie loci μαλθώ. Ad gymnasium id uia erat, quam ab exploratorum silentio σιωπὴν nuncuparunt. Erat & Dianæ sacellum φιλομείρακος, ex gymnasij propinquitate dea cognominata. Aduertendum amplius, ξυστὸν apud Athenæum pro caseo accipi, quem rasilem dicere queas: nam eidem χλωρὸς, uiridis ac recens est, & præmollis, cuiusmodi in fiscellis circumfertur. ξηρὸς, caseus aridus est, coptos autem prædurus. Quin pomorum quorundam esu in corporibus chymum produci xysticum, idem tradit, cuius meminerit Praxagoras. nã quæ non perficiuntur, crassiorem reddere chymum. Aeganeam scribit Eustathius, iaculi leuioris esse speciem, ἀπὸ τοῦ ἄγαν ἱέναι, quòd longius mittatur, uel quòd ancyle ex pelle concinnaretur caprina: quippe capram uocant αἶγα. Signat uerò ancyle, iaculi ansam, quam uocant λαβὴν: est tamen ancyle item iaculum quoddam, unde ancylistæ qui eo utuntur. Ancylia uerò in Romana historia, neminem (opinor) latêre possunt. Dies, quibus ea mouerentur, religiosi ad iter habebantur. Apud Lycophronem sigymnum iaculi genus est. Apud Pausaniam gæus, siue gæum dicitur telum omnino ferreum, aut embolium ὁλοσίδηρον. Mesancylon nominat Euripides, & fortè idem sit quod ancyle. Sigymnum uerò sigynnum Apollonius scribit, dicuntque eo uerbo signari alicubi parua peltaria. Est item ancyle cubiti curuatura, & poculi genus, cottabis accommodum. Vnde apud Aeschylum cottabos legimus ancyletos. Vt uerò ad hasticos redeamus, non ineptum foret, eo item uocabulo equestres ludos intelligere: quorum nunc usus est multiplex, & sæpe hastis concurritur, & dicuntur uulgo clostra, quòd claustris obsepiantur temporarijs: sicuti ueteribus Euripos, siue Nilos, ut in Legibus Cicero scribit, circumducere moris fuit. Quoniam uerò de hastis mentio nobis plurima est, hasta præconis insectari, non aliud ferè arbitror, quàm curare ut bonorum sub hasta uẽditio fiat. Cicero de Lege agraria, iubet eos agros uenire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociaque possederit.

Num

Nam obſcuræ uidentur propè haſta præconis inſectari Cnei Pompeij exercitum, qui A
uenire iubeant eos ipſos agros, in quibus nunc ille etiam bellum gerit. In Philippicis uerò quum tabulas dicit ab haſta, non alias intelligit, quàm emptionis ſub haſta factæ. Sunt & haſtæ gramineæ Ciceroni item Actione in Verrem ſexta: In quibus, inquit, neque manufactum quicquam, neque pulchritudo erat ulla, ſed tantum magnitudo incredibilis, de qua audire ſatis eſſet, nimium uidere plus quàm ſemel. Haſtarum repoſitorium Homerus ſyringa uocat Iliados decimonono: Iulius Pollux, dorothecē: alij etiam dorodochen. Haſtę poſtremùm quod ferreum eſt, uocatur ſauroter: quanquam eo nomine ſunt qui intelligunt locum item, in quo reponatur haſta. Scribit hiſtoria ſeptima Herodotus, quoſdam Perſarum lanceis ſuffixa geſtaſſe mala punica aurea pro ſauroteribus, id eſt corollis, ut Valla interpretatur. Medium uerò etiam ancyle appellant: unde ἀγκυλίζειν uerbum, uel ἀγκυλίσασθαι. Lignum iaculi ipſius à quibuſdam dicitur ſtyrax. Alij ea uoce intelligunt haſtæ partem, quam manu tenemus, & affigitur terræ. Styracion dicitur à Thucydide, pro ſpiculo, ut interpretantur nonnulli: συρακίῳ inquit ἀκοντίου χρησάμενος ἀντὶ βαλάνου εἰς μοχλόν. quod eſt, ſtyracio uſus iaculi pro balano ad ſeram. Et Xenophon Rerum Græcarum ſexto: Alium (inquit) baculo, alium ſtyrace percuſſit. Styrax item Dioſcoridi lachryma arboris cuiuſdam eſt, cotoneo perſimilis, in qua flaua præcellat, ſordeſcensque, ac reſinoſa, & thrombos, id eſt guttas habens ſubalbidas. Ex ſtyrace in Syria unguentum concinnant, quod ſtyracinon uocant chriſma: id eſſe canonicon, traditum eſt. Iulius uerò Pollux ita: Haſtæ (inquit) prominens, αἰχμὴ uocatur, id eſt cuſpis & epidoratis & ſtyrax. Apud Euſtathium ſic obſeruauimus: Styrax, inquit, plantæ ſpecies eſt, unde ſunt iacula ſtyracina corneis conſimilia. In Piſidia uerò prope Selgam Lacedæmoniorum coloniam potiſsimùm haſtilibus accommodus habetur ſtyrax quia ſit acrior minusque ſuccoſus: id quod Aeliani comprobatur calculo, ſed & Strabonis. Nec illud præterierо, à Cyprijs iacula dici ſigynas: quanquam uocabulo eodem Ligures caupones intelligunt ac inſtitores. Sariſſas uocant Macedones prælongas haſtas, unde Sariſſophori nuncupantur. Poſtmodum ſunt, eodem tradente Polluce, haſtilia quædam naumacha, teſte etiamnum Homero, ea uerò prælonga erant. Acinaces Arrianus ſcribit, eſſe haſtas Perſicas. Idem tradit: Equitibus haſtas Macedonicas B
pro barbaris meſancylis datas. Gæſa ſunt Gallorum propria tela, ſicut ſariſſæ Macedonum, Germanorum frameæ. Sed & fortes uiros dici à Gallis gæſos, adnotatum à Seruio eſt. Gæſatas tamen appellari ab eiſdem mercenarios milites, Plutarchus auctor eſt. Porrò illud item haud negligendum, quod & parœmiæ formam habet: Rectis, an proclinatis haſtis uenio? quod eſt, Amicum'ne uultis, an hoſtem? ductum uerò id ex hiſtoria. Lyſander ſiquidem quum Bœotiorum agros peruaſurus foret, quæſiuit ab illis, πότερον ὀρθοῖς τοῖς δόρασι, ἢ κεκλιμένοις διαπορεύηται τὴν χώραν αὐτῶν. id eſt, ſurrectis'ne an infeſtis haſtis per ipſorum agros iter faceret? illud quoque Ciceronis pro Murena, prouerbij faciem habet: Iacet, diffidit, abiecit haſtas. Haſtarum uerò uſus agnoſcitur duplex: aut enim è manu utimur, & uocantur anchemalæ uel orectæ, nam ὀρέξαι ſignat, manu per cutere: aut mittimus, ſicuti quæ dicuntur à uibratione palta, id eſt iacula. Contus utrunque implere uſum poteſt: à quo & contobolia dicitur, uelut etiam ſariſſa, atque item hyſſus. Stadia uocatur pugna, & συστάδην pugnare, ubi comminus certatur. Vnde & anchemachi nuncupantur, qui ita pugnant, ſeu haſta id faciant, ſeu enſe. Non ignorandum tamen, ueteres lignis corynisque, id eſt clauis depugnare conſueuiſſe, quæ ratio militum phalangibus nominis cauſam præſtitiſſe creditur. Siquidem ligna nuncupantur phalangia. Argumento eſt, quòd ex materia compactas ſuſtructiones etiam phalangas uocitamus: & inde forſan phalangia nuncupata, quæ è trabibus telas contexunt. Et quæ nauibus ſubijciuntur hermata, id eſt ſuſtentacula, dicuntur item phalangia. Ad digitos quin etiam uerbum id reuocat Ariſtoteles. Nam qua flexus conſtat, condylus (inquit) appellatur: qua nō flectitur, phalanx. Phalangem Macedonicam, quam Latinè cuneum Liuius uocat, prædenſi ordinis excogitaſſe omnium princeps dicitur Philippus, Alexandri magni pater, ducto ab heroibus exemplo, quos clypeis clypeos iunxiſſe, cecinit Poeta nobilis. Quo ritu qui armantur, phalangitæ dicuntur. Sunt & eodem nomine equites

ne equites. Illud non præteriero, cuius in Nerone commonuit Dion, Psilos Græcè nuncupari leuioris armaturæ milites, quibus opponuntur quos hoplitas dicunt Græci ijdem, graui præmunitos armatura Macedonum ritu: scutis quoque in orbem circumactis, necnon hastis longioribus. psili, seu uelites arcu utuntur, & iaculo, item funda. In horum meditullio peltastæ sunt, id est cetrati, scuto protecti modico, & lanceas proferentes haud ita longas. sed & curruum item in bello interstitia tria. Addamus de hastis illud quoque: esse qui hastæ cuspidem, quam terræ infigimus, ab Homero quandoque etiam uriachon tradant nuncupatam, ab alijs crospon, uel grosphon. In hac rei militaris mentione non prætereunda sopitè nobilis historia ex Dione, qua memoratur, aduersus Quados, id est κουάδους, ut ipse ait, bellum M. Antonino Philosopho gestum, in quo quum siti ac æstu præcipuè conflictarentur Romani, hostium multitudine circumsepti, nec ullum omnino effugium patêret, repentè cęlitùs aquæ uis magna est pręcipitata. Id factum interpretatur Dion, quòd Aegyptius Arnuphis magicis excantaminibus dæmones quosdam, & aerium aduocasset Mercurium. Qua in re sciens mentitur Historicus aliàs grauis. CHRISTI namque uirtus largos effudit imbres: erat namque in exercitu Christianorum τάγμα, id est legio, cuius precibus id ipsum Imperatore exigente, aquarum effusa est copia, & crebra in hostes fulmina excussa: unde ceraunobolos dicta legio, M. Antonino ita sanciente. Historiæ fit à nobis alibi item mentio, sed fide parum integra. Verùm, de ijs satis iam superq; ad alia deniq; faciendus gradus.

De Isthmo. Prouerbium quod est, Isthmum persodere, quam rationem habeat. Papinij locus ex quarto Syluarum explicatur. Qui adorti sint rerum naturæ faciem hic aut alibi mutare. Chalcidicum fretum ponte iunctum adaggeratumq;. Isthmi notiones, & deriuata. Aula. Aulon. Euripus. Tænia.

Caput XIX.

ANgustias, unde procedit Peloponnesus, Isthmon dici, nemo non paulo politior nouit. In eum locum, inquit Plinius, irrumpunt è diuerso maria, omnem'que ibi lancinando uorant latitudinem, donec contrario incursu æquorum tantorum in quinque millium passuum interuallo, exesis utrinque lateribus, angusta ceruice Peloponnesum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini. Multos historia prodit, spacium id adortos interscindere, ut nauibus patêret nauigabilis meatus. Memoratur uerò in primis Demetrius rex, dictator Cæsar, ut Tranquillus etiam auctor est, Caius princeps, Nero Domitius. Verùm, quia omnium conatus non in irritum modò cessit, sed & exitu infausto id fuisse inceptum, compertum est: quia, ut inquit in rebus Corinthiacis Pausanias, diuinitùs constitutis rebus manum inijcere non licet, siquidem Gnidios Isthmum intercidere adortos Apollinis deterruit oraculum: inde nata elegantis adagij ratio, ut qui improsperius & inauspicato rem quampiam conantur commoliunturq;, Isthmum perfodere prædicentur. Quando id ipsum adorto Nerone, scaturijt inter initia cruor, uti prodit Dion: mox ululatus flebiles & mugitus auditi, uisa & simulacra multa. Quibus haud ille territus ligonem arripuit primus, ac cæteros insequi exemplum coegit. Quod uerò ad Demetrium spectat: illud perpensione dignum amplius, fuisse à quibusdam proditum literis, eum ab architectis, ne propositum exequeretur, deterritum: quod quum illi metarentur, renunciassent, sinus Corinthiaci mare esse altius, quàm quod ad Cenchreas: itaque intermedium si intercideret locum, uniuersum ad Aeginam transitum, quum ipsa pariter Aegina, & proximas insulas demersum iri. Porrò nec nauigationi alueum futurum habilem, ob affluxus rapidam uarietatem, qualis in Euripo uisereturc. Ex historia uerò huiusmodi amplius commoneor, quo sensu enunciarit in Syluis Papinius de uia Domitiana:

His paruus, nisi deuiæ uetarent,
Inous freta miscuisset Isthmos.

Sed nec me fallit, uerbum deuiæ, quod sensui præcipuè congruit ac historiæ, ab Interprete acutissimo expungi, proq; eo reponi Lechiæ, nec syllabarum mensu offendi se significat. In quem uelut scopulum impactus Hermoleos, ut est in re literaria Lynceus,

atq;

atq; optimè de re Latina meritus, uerbum Cenchreæ subſtituere mauult. Sentit & ipſe A hoc non omnino accommodum, ſed minus putat habere morulæ, quàm id Domitij. Ego nil immutandum contenderim, quando ſic illibatior prolicitur ſenſus. Quod ſi cui amplius arridet nouitas, hiſtoriæ nihilominus inhærendum, non inficiabitur, quiſquis citra liuoris labeculam ſibi iſta expendere permittet. Sed ad inſtitutum redeo. Memorabile uerò id quoq; eſt, Herodem Athenienſem, cuius alibi quoque commeminimus uel ſæpe, tot tantisq; fuiſſe diuitijs inſtructum, & (quod omnia excedit) tanta fuiſſe animi magnitudine, ut quamuis plurima paſsim non tota modò Græcia, ſed in Italia quoque opera edidiſſet, quæ uiro haud dubiè immortalitatem comparatura uidebantur: tamen altior & inquies animus, nil ſe dignum perfeciſſe opinabatur, quoniam Iſthmum non perfodiſſet. Splendidum ſiquidem arbitrabatur, continentem abſcindere, maria diuerſa coniungere, ambitum ſex millium & uiginti ſtadiorum (tot enim ferè nauigando conficiuntur) in breue conijcere. Affectabat ille quidem hoc, ut magnificum & illuſtre, uerùm ut poſſet ab Imperatore non auſus impetrare, deſtitit: ueritus, ne uitio illi uerteretur, uelut id animo agitanti, cui ne fuiſſet quidem Nero par. Dignum relatu id quoq;: conſimili conatu excidiſſe Nicanorem Seleucum, qui perfodere excogitarat ſpacium à Boſphoro Cimmerio ad Caſpium mare, quo tampore à Ptolemæo Cerauno ſit interfectus. Eſſe uerò id interuallum centum quinquaginta millia prodidit Claudius Cæſar. Idem ſtudium in mutanda rerum naturæ facie Aegypti reges agitauit, ut nauigabili meatu proſcinderent interſtitium à rubro mari ad Nilum qua parte uocatur Delta, Seſoſtri omnium principe, ut in Meteoris prodit Ariſtoteles, id tentare adorto, inſequuto mox Perſarum rege Dario. Sicuti poſt alios commeminit in Hexaemero magnus Baſilius. Deniq; Ptolemæus foſſam eduxit latitudine pedum centum, altitudine triginta, uſq; ad Fontes amaros: ultra deterruit inundationis metus, excelſiore tribus cubitis, ut Plinius ſcribit (quod uanum Strabo putat, & refellit auctor libri de Proprietatibus elementorum: quoniam meridiana ſeptentrionalibus altiora non ſunt: quod malè opinati ſunt quidam) mari rubro comperto, quàm terra Aegypti. Contra legimus ab Plethone Gemiſto proditum, Eubœos Peloponneſiaci belli tempore, poſt Athenienſium B in Sicilia cladem, quum ab eorum defeciſſent ductu, fretum Chalcidicum adaggerare ſic adortos, animaduerſa Athenienſium potentia, ut ſingulis modò triremibus meabilis pateret tranſitus, ad tanti moliminis rem aſſumptis Bœotijs quoque. Quin & anguſtias ponte iunxerunt. Id quum prohibere Athenienſes conarentur, in caſſum allaborarunt, conatu excidit Philippus quoque. Quod uerò ad iſthmum attinet, abs quo exorſi ſumus: ſcribit in tertium Sententiarum Hippocratis Galenus, Tonſillas eſſe locorum ad iſthmum attinentium inflammationes. Per iſthmum uerò oportet, inquit, intelligere partem illam quæ os & gulam interiacet, quæ per metaphoram quandam ita nominatur ab ijs, qui propiè dicuntur Iſthmi. Sunt autem anguſti quidam terræ tranſitus inter duo maria ſitæ. Iſthmum uerò Grammatici inde tradunt, quia iſthmata ſint τὰ βήματα. hoc eſt gradus: eſt enim βάσιμος τόπος, id eſt inter duo maria meabilis locus. Illa uerò ex theſauris Iulij Pollucis ſunt: guttur propter anguſtias dici iſthmum, ex quo portiones utrinque poſitæ, pariſthmia aptè uocantur. Sed & alibi colli recenſens ornamenta: Quæ collo (inquit) circumponuntur, peritrachelia uocantur, & perideræa, item deræa & hypoderia: ſicuti hypoderides, iſthmia, plocia, ſtomia, malacia. Porrò nec illud ignorandum: iſthmum, ubi anguſtam terram ſignat, quam duo lancinent maria, aulam quoque nominari: ſicuti quandoque etiam dicitur ἀμφιπλὴξ & ἀμφοτερόπλους. Nam porthmon, ſiue fretum Aulona item uocant ac Euripum. Tæniam uocat Strabo terram anguſtam inter mare ac foſſam quandam: ſed mendoſè impreſsi codices τενία præferunt.

Equo Sophocleo ſimilis, prouerbium quid inferat. Item Damiani & Sophoclis hiſtoria. In quo taxetur Sophocles. Plauti defenſio. De equo Probi imperatoris. Caput XX.

Equo

A EQuo Sophocleo ſimilis, adagium in eos eſt, qui ætate feſsi & imbecillo corpore, animi tamen uigorem ſeruant etiamnum. Philoſtratus in Damiano ſophiſta, καὶ εἶδον ἄνδρα παραπλήσιον τῷ σοφοκλέως ἵππῳ. & uirum, inquit, uidi perſimilem equo Sophocleo. Sed & mox infertur ratio, νωθρὸς γὰρ ὑφ' ἡλικίας δοκῶν, νεάζουσαν ὁρμὴν ἐν ταῖς σπουδαῖς ἀνεκτᾶτο, id eſt languidus quamuis ætate uideretur, tamen iuuenilem in ſtudijs refouebat impetum. Erat autem Damianus hic, de quo hæc Philoſtratus dixit, Epheſius, ſummo loco natus, opulentia magna, & (quod omnia exuperat) diuitijs bene utebatur. Fuit præterea eloquentiſsimus, adeò ut Soteri, Soſi, Phædri & Cyri, ludibria uerius Græcorum fuerint, quàm ſophiſtæ digni, de quibus mentio fiat. De Sophocle uerò, qui iam ſenio confectus inſaniæ à multis accuſabatur, ut Plutarchus ſcribit in libro qui eſt An ſeni adminiſtranda reſpublica, copioſeque M. Tullius: Sophocles, inquit, ad ſummam ſenectutem tragœdias fecit, ſed quum propter ſtudium in re familiari negligentior foret, poſtulatus à filijs eſt, ut ſicuti more Romano malè rem gerentibus patribus interdici bonis ſolet: ſic illum uelut deſipientem, à re familiari remouerent iudices. Tum ſenex dicitur, eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè ſcripſerat, Oedipum coloneum recitaſſe iudicibus, quæſiſſeque, num illud carmen deſipientis uideretur. θαυμαστοῦ δὲ τοῦ μέλους φανέντος, ut inquit Plutarchus, προπεμφθῆναι μετὰ κρότου καὶ βοῆς τῶν παρόντων: id eſt, quum id apparuiſſet admirandum, plauſu & clamoribus aſtantium reductus eſt, uelut cygneum neſcio quid, & ſolito dulcius uicina morte ceciniſſet. Satyrus uerò, ut eſt apud Ariſtophanis interpretem, Sophoclis apologiam huiuſmodi fuiſſe prodit, εἰ μὲν εἰμὶ Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ: εἰ δὲ παραφρονῶ, Σοφοκλῆς οὐκ εἰμί. ſi Sophocles ſum non deſipio: ſi deſipio, Sophocles non ſum. Scire tamen oportet, in Aiace maſtigophoro Sophoclis frigus taxari, ut qui tragicos affectus in comœdiæ humilitatem remollierit, dum mortuo iam Aiace, de eiuſdem ſepeliendi ratione frigidius orationem producit, quàm par erat. Vt hinc commoniti Plauti Amphitryonem uellicantes, diſcere tandem incipiant, eruditiſsimum quenque poetarum multa plerunque ſibi permittere. Quod autem de equo dictum Sophocleo eſt, arbitror in eo alluſum ad tragici
B cothurni maieſtatem, qui ſit ueluti equeſtris: comicæ humilitatis ratione. unde in Arte poetica Horatius,

Et tragicus plerunque dolet ſermone pedeſtri.

Vel quia poetæ furoris diuini afflatu perciti uicem equi implent: equitis uerò inſidens numen ſiue is Apollo ſit, ſeu Muſa, ſiue quiuis alius. Nam & in Sibylla hoc ipſum ſeruauit poeta nobilis Ea frena furenti

Concutit, & ſtimulos ſub pectore uertit Apollo.

Equus porrò imperatoris Probi in parœmiæ formam deduci item poteſt. Is erat nec decorus quidem, nec ſtaturoſus: uerùm celeritate tanta, ut diurnis ſpacijs centum obiret miliaria, uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac ſtrenuo congruere militi pronunciauit Probus idem. Et quoniam noſtrorum libellorum farrago uaria eſt, hic illud impingam ex Græco penu,

ἵππους μελαίνας ὁ καλὸν πάντως βλέπειν, ἵππων δὲ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων φάσις.

Coloneus Oedipus cur dicatur. Colonos fuiſſe in Attica duos. Euryſacion quid. Colonarij. Colonitæ. Colonæ. Colonarium quid. Columbarium. Columba unde. Interim & de equo Sophocleo, & de Antigones ſyrmate. Domitius coarguitur. Rhinocoluſtes Hercules. Apoſyrmata. Syrmæa. Caput XXI.

CAeterùm ingerit ſe difficultas haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei noſtrates, etiam ſi trans parietes proſpectare ſibi uidentur, non explicuerunt ſatis, quid ita Sophoclis tragœdiæ titulus ſit factus, Oedipus coloneus. Sunt qui à loco ſentiant fieri uocabuli corriuationem: ſed ubi'nam gentium reperiatur is, aut cur ſic dicatur, parum doctè, parum'que exactè perpendiſſe pernoſcuntur. Id nos, ut id genus alia pleraque, ex ſcientiſsimorum pomœrijs proferemus. Igitur apud Pauſaniam ita primùm legimus: Hac regionis, inquit, parte apparet Timonis turris, qui ſolus nouit, nullo pacto fieri poſſe, ut quiſpiam beatus ſit, niſi aliorum hominum conſuetudinem declinarit. Oſtenditur etiam agger qui κολωνὸς ἵππειος: id eſt colonus equeſter dicitur, in quem primum Atticæ locum Oedipodem

dem uenisse, aiunt. Nam & inibi uisebatur equestris Neptuni ara, necnon Mineruæ itidem equestris. Heroum præterea Pirithoi, Thesei, Oedipodis, Adrasti. Habebâtur & æris metalla, unde Chalcopus uia Sophocli nuncupata, quoniam ea pateret ad inferos descensus. Quin Atticam quoque illam ἵππιον, id est equis insignem, Sophocles idem uocat in Oedipo Coloneo: aut quia inibi fertur Neptunus equos iugasse primus, ac inhibuisse frenis: uel quòd Athenienses equitatu pollerent, ac nautica re. Proserpinam per Chalcopum ad inferos raptam, scribunt nonnulli. Porrò Onomastici septimo Iulius Pollux, duos fuisse colonos scribit, quorum alter diceretur ἵππος, id est equus, in quem confugerit Oedipus. Ad quod fortè prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eo quidem procliuius, si inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto de Finibus Cicero significat. Alter uerò in foro erat colonus apud Eurysacium, quò quia conuenirent mercenarij, colonitæ sunt nuncupati: sicuti meminit Hyperides. Eurysacyon interpretatur Harpocratio Neptuni templum, ni mendum exemplarium est. Nam id Aiacis malunt alij intelligere, qui Eurysaces diceretur à scuti magnitudine. Est uerbum id apud Sophoclem quoque. Colonus uerò hic forensis dicebatur, siue agoræos. Colonia item oppidum fuit, cuius meminerit libro primo Frontinus: Boios Hetrusco bello ab Aemylio Paulo inibi elusos scribens, quod & Catullus significarit, tametsi incognitum sibi loci nomen fateatur Interpres. Colonas porrò & colonos, id est κολωνούς, terrarum supercilia, aut etiam promontoria uocant Græci. Sunt qui colonas dici Latinè pagos, opinentur: uti apud Thucydidem historia prima, ἐν δὲ κολωνὰς τὰς τρωιάδας ἱδρυθάς. Colonida uicum, in Philopœmene agnoscit Plutarchus. Oedipi colonei meminit in Magia Apuleius, sed codicibus insigniter interpellatis. Fuit & Spartæ locus, Pausania tradente, qui diceretur Colona, ex aduersum Ioui Ambulio, & Palladi Ambuliæ. Inibi uisebatur item Dionysij κολωνάτα templum. Colonariam uerò conditionem in Canonicis decretis, distinctione octuagesimaseptima: & apud Iureconsultos eam accipio, quæ ad rem rusticam tractantes pertinet. unde & colonarios in Epistola Cælij humiliores intelligimus homines, fortéque rusticanas tribus: Nolo te putare, inquit, Fauonium à colonarijs præteritum, optimus quisque nihili eum fecit. sic enim uidetur legendum. B
Colonicas leges Varro appellat, colonis dictas: ut est, Colonus in agro surculario ne capras compascat. Coloniam Columella intelligit, quantum uillico subijcitur: Coloniæ, inquit, suæ terminos non excedat uillicus. In Epistolis ad Atticum, colonarium esse arbitror publicum, unde publicanis ascitum nomen: seu uectigal, quod pro rependeretur rustica. De aquæductu (inquit) probè fecisti, colonarium uide ne ullum debeamus: quanquam audio eam illic commutatam esse legem. In eundem sensum dixit Cæsar libro Ciuilium bellorum tertio. Columnarium esse uidetur Pomponio Digestis de Argento legato, ad bibendi usum uas comparatum, etiam si minus fallor, plausibilibus uisum iri plerisque, si colum legas niuarium. Sunt qui columbarium posse scribi putent: quia Vitruuio sic dicatur hauriendæ aquæ per tympana ideonum organon. Appellari uerò ita ab κολυμβᾶν, quod urinare indicat, unde & columbæ item appellatæ creduntur. Potest & columnarium pro cartibulo accipi, quæ Varroni mensa est lapidea columellæ unius.
Quod ad colonarium attinet, aduertenda in primis Higini distinctio de agrorum limitibus: Vectigalium, inquit, agrorum sunt obligati quidam reipublicæ populorum Romano quidam coloniarum aut municipiorum aut ciuitatum aliquarum. Et quia ab Oedipo exorsi sumus, illud item opera uelut parerga huic parti impingamus: fuisse apud Thebas fontem, Oedipodiam cognomento, quoniam ibi cædis paternæ cruorē abluisset Oedipus. In propinquo Hectoris uisebatur monumentum, ex oraculo illuc ossibus ab Ilio tralatis. Adnexum & illud, esse prope Thebas locum, qui dicatur σύρμα ἀντιγόνης, quoniam quum Polynicis cadauer tollere nequisset, illud protractum in ardentem Eteoclis coniecit pyram. Nec me fallit, aliter Pausaniæ sententiam à Domitio tralatam, super illud Satyricum, Syrma uel Antigones. uerùm Pausaniæ uerba sunt hæc, καλεῖται δὲ ὁ σύμπας οὗτος σύρμα ἀντιγόνης. ὡς γὰρ τὸν τοῦ πολυνίκους ἄρασθαι προθυμουμένῃ νεκρὸν οὐδεμία ἐφαίνετο ῥαςώνη, δεύτερα ἐπενόησε ἕλκειν αὐτὸν, ἐς ὃ εἵλκυσέ τε καὶ ἐπέβαλεν ἐπὶ τοῦ ἐτεοκλέους ἐξημμένην πυράν. In ea porrò parte singulari certamine compugnasse Polynicem ac Eteoclē, significat idē auctor, mutuisque se uulneribus cōfecisse, ubi & Menœcei extabat monumentū. Et Herculi

Iunonem

A Iunonem lac præbuiſſe Iouis fraude, putant Thebani. Haud longè demum ſub dio Hercules ſtabat ῥινοκολούσης cognomento, quoniam Orchomeniorum Cerycibus nares amputaſſet, qui uenerant tributa repetituri. Apoſyrmata in medendi uſu dicuntur deſquamationes. Syrmæa cibi genus ex adipe ac melle, expurgando accommodum: unde συρμαΐζειν Herodoto purgare eſt. Fuit & Spartæ Syrmæa certamen, in quo uincenti præmium erat ſyrmæa.

Hippon apud Græcos dictiones intendere. Hippobinus. Laſtaurus. Proculi hiſtoria. Taurus quid. Elephantini libri. Orica iuga. Cillones qui ſint. Plura ab hippos deriuata. Hippomanes. Hippobotæ. Hippotrophium. Hippotrophia. Polion. Prophoros, & acoſte quid: item lochia. Hippodromus ſophiſta. Bupori obeliſci apud Herodotum qui ſint. Hippoſtaſium. Statos equus. Hippocoriſtæ. Corys. Coryna quid. Hippotigris. Taraxippus. Amphion & Orpheus magi. Marmax procorum Hippodamiæ primus. Hippocentaurus qui. Ampyx. Sclerus. Hippagus. Hypagus. Plinij locus perpenditur.

Caput XXII.

ET quoniam equi facta mentio eſt, ſubnotabimus hîc protinus nonnulla ex ſupellectile grammatica, quæ qui curioſius uerborum ſectatur proprietates, uocabula proruit hinc inde, quibus locupletior inſtructior'que fiat loquendi ratio. Quoniam igitur equum, Græci ἵππον dicunt, animaduerto id nomen multifariam prodire in uſum doctorum. Nam ſcitè admodum & doctè hippobinum uſurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui inexplebiliter Venerea conſectetur, quem Latinorum nonnulli etiam laſtaurum dicunt: ſed Græcè tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo uerbo Pompeius Leneus nobiliſsimo hiſtorico, uelut næuum inuſsit. Id uerò ſignare hominem libidinis ualidæ, in libro de Grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius eſt. Cuiuſmodi narratur Proculus inter minuſculos Romanorum tyrannos, qui quum ex Sarmatia puellas abduxiſſet centum, ex ijs decem una conſtuprauit nocte, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lin-
B gua λα dictiones intendit: taurus uerò eſt pudendorum pars: ſicuti adnotatum à Galeno ſcimus, necnon à Quintiliano. Eam ſub oſcheo poſitam Euſtathius interpretatur: quanquam eſt & apud Trœcenem nomine eodem fluuius, ex quo Tauria nominatur apud Sophoclem aqua. Alij laſtaurum dici putant, quaſi λασιόταυρον, quòd hiſpido ſit pudendo: ut idem Euſtathius aſtruit. Nam laſtauro caccabum apud Chryſippum in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus eſſe delicatioris edulij genus, uti eſt apud Athenæum, ut quòd ſit libidinis incentiuum, ſicuti apud eundem leguntur ἐπιβινητιῶντα βρώματα ratione eadem. Eſt & Las uiri proprium nomen, cuius ab Achille interempti, quem ambiuiſſe Helenam ferunt, uiſebatur monumentum in Aræno Laconiæ, ut ſcribit Pauſanias. Laſtarnos quidam malunt ſcribere, ut ſint οἱ περὶ τὴν ὀρρὸν δασεῖς, καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες. Cillones uerò apud Ciceronem in Saluſtium, cinædi ſunt ac turpiter ceuentes: quia cillere, motitare eſt. Verùm apud Nonium eo uocabulo intelliguntur ſupercilijs prominentibus: quanquam ſyllones præferant peruulgati codices. Sed ad hippobinum redeo. Inuenio id nomen poſitum in Ariſtophanijs Batrachis, cuius fabulæ interpres, à laſciuia id duci ſcribit: quoniam in magnis rebus ἵππον Græci accipiant, ſicut ἱππόπορνος, cinædus dicitur magnus. βινεῖν autem ſignat coire. unde illud in Epiſtolis ad Pætum: Quum loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at quum bini, obſcœnum eſt. Hinc & Seuinus, hoc eſt σεβῖνος, ducitur: quod nomen eſt apud poetam Platonem. Porrò hippon dictiones augere ex Galeno quoque didicimus: qui ſeptimo Simplicium pharmacorum auctor eſt, hippomarathron dici fœniculum ſylueſtrem ab inſigni magnitudine. Id uerò dici rectè, Dioſcoridis auctoritas comprobat. nam tertio libro Syluæ medicinalis, Hippomarathron, inquit, Romani uocant fœniculum erraticum: eſt autem marathron, fœniculus ſylueſtris grandior. ſed & hippoſelinum eodem modo à magnitudine nuncupari uidetur: cui ſententiæ aſtipulatur Dioſcorides idem. Eſt autem hipposelinum, quod olus atrum Romana uocatur lingua. ἱππομανῆ, Sophocles Aiacem nuncupat, uelut μεγάλως μαινόμενον, id eſt inſigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando

ca, quando uti nobilis canit poeta: A

Scilicet ante omnis furor est insignis equarum.

Vel, ut præstruximus, quia ἵππος ὡδὶ μεγάλου τάσσεται: nam ἱππογνώμονα dicunt, τὸν μεγαλογνώμονα. Hippomanes quoque appellari pratum ualet, ceu ἀνθηρὸς, id est floridum. ἐφ' ὃ οἱ ἵπποι μαίνονται. Sic & βου dictiones intendit: unde apud Herodotum historia secunda, obelisci bupori nominantur: quos Rhodopis quæstu ditata meretricio Delphis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiam si assandis bobus aptos Valla buporos accipit, ridiculè, ni fallor. Apud Nicandri interpretem sic comperi: Hippomarathron, inquit, herbæ species est: uerùm Theophrastus esse hipposelinum dicit, quod in petrosis proueniat locis, ab magnitudine sic nuncupatur, uel propter equorum stranguriam. Hippobotas Chalcidensiũ, ex historia dici nouimus prædiuites, gloria quoque præcellentes. Hippotrophium libro sextodecimo Cosmographiæ Straboni locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam uisebatur, equarum uel supra triginta millia capiens: admissarios, ὀχεῖα ille uocat, trecentos. Inibi & logisterium fuisse ait stratioticum, id est exercitui recensendo destinatam partem. Cronippum præterea Græci nuncupant magnas nugas. Cronia nanque uidentur esse nugalia omnia & prærancida quodam modo: sed de hac uoce non sunt hic ingerenda plura, ne planè fiat quod Greci autumãt, Iouis Corinthus, dum idem subinde inculcando repetimus: quamuis nõ ignorẽ esse apud Platonẽ, bis ter' ue dici quod pulchrum est. Sicuti uerò ab equis magnitudinis petita ratio est, ita de elephante: nam libros ueteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinentur: ijs uerò trigintaquinque numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen in Tacito Flauius Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatus consulta, quæ ad principem pertinerent. In Vlpia uerò bibliotheca seruabantur hi. Sed à diuerticulo fabulam repeto. Hippicum esse mensuræ nomen nouimus, Plutarcho docente: Sed quum, inquit, nec perennibus fluuiijs, nec lacubus quibusdam, nec uberibus fontibus regio abundaret, & plerique Atticorum puteis uterentur manufactis, lege statuit Solon, ut ubicunque publicus puteus esset, intra hippicum homines u- B terentur. Est autem hippicum quatuor stadiorum distantia. Orica iuga quum legimus apud Aeschinem ἐν τῷ περὶ τῆς παραπρεσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari oreas, auctor cum Aristophane Homerus est. Hippalectryon dici uidetur staturosus gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiam si in rerum id natura compertum quandoque, abnuant philosophia imbuti plerique. ἱπποτροφίαν, id est equorum nutricationem, quòd ea res magno constet impendio, apud Spartanos inter execrationes usurpari solitam, scimus ex Græcorũ libris. Nam & Aristophanius ille senex ita queritur, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης. id est, nequeo miser dormire: me namque mordicus lancinat impensa & præsepe. Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: primaque curru adepta uictoriam est in Olympicis. Eius heroum uisebatur in regione, quam de platanorum copia platanistam uocant. Philostratus in Hippodromo sophista, Olympiodoro eius patri gloriæ adscribit, quòd hippotrophia cunctos præcelleret Thessalos. Hic uerò est Hippodromus, ut obiter aliquid subnotemus, qui Homerum dixit sophistarum patrem, quum Nicagoras tragœdiam esse matrem pronunciasset. Et rursus Homerum eundem uocem, Aeschylum uerò spiritum appellauit. Hippostasium esse uidetur equorum stabulum, sicuti boum bustasium. Nam & equum ab armento sequestratum iam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est στατὸν dicunt. Hordeo dum connutritur equus, ἀκοστήσαι pronunciatur: quoniã ut interpretantur glossematarij, acosten hordeum uocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas, traditum ueteribus est. Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἀγοστήσας ἐπὶ φάτνῃ, exponantque, sordidatus in stabulo. Nam γόος, id est gœtus, sordes indicat. Esse uerò equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetẽs, auctor probat Aristoteles. Hippocorystas dici Apion arbitratur, qui equinis setis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius, putans eo nomine

equites

A equites intelligi: quoniam κορυνὴς armatum indicet, ac ferè pro pedite accipiatur. Corys uerò, inquit, id est galea, fit ab κορύσσεσθαι, quod & κορθύεσθαι dixit Poeta, id signat in altum tolli: unde & à capite nutans uirga, dicitur coryna: sed pro claua inde ponitur quoque. Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla, ex Dionis Nicæi historia. Taraxippum inuenio nuncupari heroum Mirtilo à Pelope structũ, in quo & rem diuinam illi obierit, ut perpetratę cædis iram leniret. Nominis ratio est, quòd in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id solitũ peragi, fabulentur. Quidam inibi infossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano: quibus non Oenomai modò exterriti sint, uerùm exterreantur omnes illac transuentes equi. Fuisse uerò Aegyptij putant magicæ peritum Amphiona: propterea petras illi in Thebarum mœnibus sustruendis uisas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt. Fuit & in Istmo Taraxippus Glaucus, quem peremissent equi. Illud obiter adnotârim, Marmaca omnium primum uenisse Hippodamiæ procum, antequé alios ab Oenomao necatum, eius equas tradunt uocatas Parthenian & Eripham: quas quum iugulasset Oenomaus, iussit sepeliri: à Parthenia uerò impositum fluuio nomen. Est & alter Harpinates, à ciuitate Harpina, quam inhabitârit Oenomaus, sic à matre nuncupatam. Illud postremò non negligendum, uideri apud Plutarchum dici Hippocentaurum, pro equitatore præstantissimo & prorsum inexuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciter currere, illum autem uolare, se commodè in equo uehere, ἀλλ᾽ ἐπὶ πρὸς ἱπποκένταυρον ὤχου: quod est, sed quid ad Hippocentaurum hunc? Ampyx, aurata dicitur catena setas uinciens equinas in frontis ambitu: unde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebre. Equas in partu uacare admodum purgamentis, scribunt naturales: ea uocat Aristoteles lochia. Lochæos uerò diphros Græci sellas intelligunt, in quibus commoditatis causa sessitent parientes. At humor cruentus aquosus'que intra membranas contentus, quibus obuoluitur embryon, prophoros dicitur. Est & polion, id est πώλιον, quod ante partum emittit equa. Propheres uerò dicitur re ipsa iuuenis, aspectu tamen senex, cui contrarius dicitur
B sclerus. Hippagum scribit Plinius à Salaminijs inuentum. Hermolaus pro eo reponendum præcipit hypagum, quia sic recognoscant Græci. Nos apud Herodotum historia sexta duobus locis hippagogas dici naues, equis subuectandis destinatas, obseruauimus.

Quæ dictiones item Græcis amplitudinis significantiam habent. Aeginæa mercatura. Quid rhopon. Rhopes. Rhopographi. Strabo illustratur, item Virgilius. Aeginæum pro magno. Rhoptron. Aetnæum item pro magno, sic & Parnasium. Psammocosium. Psamathos. Amathos. Gargara. Carcinus unde. Rhypæa. Rhox. Melan. Asterium. Cyaneum. Agrostes. Rhypos.

Caput XXIII.

SEd enim eiusdem linguę proprietate in rerum quasi uastitate exprimenda, non hippos modò in uerbis, quæ ex pluribus consurgunt, suggerit menti amplioris significantiæ notam: sed & pleraque comperiuntur alia, usum eundem in magnis auctoribus iunctim implentia ac separatim: quippe grandiora quandoque Aeginæa dici animaduertimus, quod ex talenti ratione productum, Grammatici coniectant, id in ea insula exuperabat Atticum. Quanquam non latet, uenalium onera nuncupari etiam Aeginæa: unde corriuati, qui dicuntur Aeginæopolæ, hoc est αἰγιναιοπῶλαι, mercium id genus uenditores. Hos intelligunt nonnulli, qui & Pantopolæ nuncupentur Græcis. Nam est ibi factum emporium, ob insitam loci sterilitatem hominibus maritimam negotiationem obeuntibus. Vnde inquit Strabo, Rhopon multimodis rebus constantem, Aegineam dicimus mercaturam: sic enim Græci sanciũt, rhopon, id est ῥῶπον signare παντοδαπὸν φόρτον, id est miscellaneum onus Hoc eo libentius apposui, quia Strabonis tralatio subsultat. Meminit uocabuli Galenus Therapeutices primo, οἱ γὰρ τὸν ῥῶπον διατιθέμενοι καὶ πόνοι πρωτέων ἐκλίζουσι. qua in parte pictorum & unguentariorum mixturas intelligunt: quod comprobare Hesychius uidetur. Dicuntur & rhopes syluosæ plantæ, unde & rhopographi nuncupantur. Vulgus nau-

ticum rhopon nunc gropon dicit, ut reor, dictione luxata, qui mos imperitis est uel fre- A
quentissimus. Rhopen uerò & rhipen dicunt Græci momentum uel ictum aut oculi mo
tum. Rhoptra apud Archilochum, petaura dicuntur laqueorum, siue scandalethra, id est
flexuosa ligna capiendis feris uel auibus. Rhypeon in Achaia constituunt terrarum peri-
ti, unde Rhypæos pro Achæis accipimus. Et Stephanus ait, Rhypæ seu Rhypæa est A-
chaiæ ciuitas, unde Rhypæus. Rhox phalangij species, quia sit ῥαγί, idest uuæ acino simi-
lis: os uerò in uentris habet meditullio: id genus & melan uocatur: secundũ autem genus
asterion dicitur, cui sunt in corpore collucentes uirgæ: cyaneum nuncupant genus terti-
um, sicut quartum agrostem: quintum sphecium ab similitudine, quod & dysderi est, hoc
est δύσδηκε: sextum appellatur myrmecium: inter legumina comperitur septimum. Rhy-
pon pro sigillari cæra Pollux accipi ab auctoribus tradit. Pro cæris quoque in Epistolis
ad Atticum legimus rhypos, de uetustatis ratione nomenclatura accersita. Rhoptra de-
niq; cõcaua, & βυρσοπαγῆ, id est corio cõpacta Plutarchus nũcupat in Crasso: quib. in pre
lijs Parthi, adiectis etiamnũ echijs, id est ἠχείοις, horrendum eliderent sonũ. Porrò ætnæũ
item pro magno reperies in libris auctoritatis nõ dilutæ: undæ & cantharus ætnæus, ma
gnus intelligitur apud Aristophanem in comœdia cui titulus εἰρήνη. De montis Aetnæ
magnitudine, uel quia Aetnæi equi habeantur præceleres, & in currendi certaminibus
inclyti. Ex qua ratione, Virgilium quoque fratres appellasse ætnæos, simile ueri est.
Consimiliter apud Aristophanem eundem in comœdia cui titulus ἀχαρνῆς, dicuntur ἄν-
θρακες παρνάσιοι: quem locum enarrans interpres, Parnasium ex more pro magno fate-
tur positum. Ab harena quoque quam uocant psammon, dictio configurata est, psam-
mocosius, quæ pro immenso accipi numero uidetur. Nam Eupolis ἐν χρυσῷ γένει, spe-
ctatores appellat psammocosios, numerosos intelligens. Verbum autem cosia, est nu-
merorum desinentia post centum: dicunt enim diacosia, triacosia, tetracosia, & dein-
ceps. Sic etiam gargara pro multitudine excellenti posita inuenias: sicut apud Aristo-
phanem ἐν Βουδοῖς, Intus nobis sunt gargara: positum id uerbum apud Sophronem quo-
que. Et in tragœdia legimus, Pecuniarum gargara. Quin carcinum, quæ uox cancrum
signat, hinc duci opinantur eruditiores, à pedum multitudine: quanquam à capitis B
motatione, ita dici putant alij, quasi caracinos quidam sit. Psamathon uerò hare-
nam dicunt marinam, sicuti fluuiatilem amathon. Psamathe in Bœotia locus est, uel
fons.

Quos dicamus equos Lycospadas. Lycos frenum, seu lupatum. Lycophilios. Lycephos. Lycophones. Lycea Diana. Lapis sacer. Orestis expiatio. Orestis scena. Lupus. Lycopodes qui. Lymax. Lymata. Item Phasiani equi, & Nesæi. Chelidon. Veredi. Veredarij. Chamelæ. Cursus publicus, uel fiscalis. Tractatoria facultas. Phoruades. Trophiæ. Empyi. Atrophi equi, & anagogi. Lactistæ. Cacopodes. Caballatio quid. Exophthalmus. Cœlophthalmus. Chamelæ. Cæsaris equus, & Caligulæ. Cirsi. Lichenes. Ephippium. Fuluius, qui equam inibat. Onochelos. Asini caput à Iudæis coli. Hippona, & onoscelis, & hippo. Equus primus. Neptunus Hippius cur. Centrineces. Encentrides qui. Peroriga. Plinij locus perpenditur. Equus ligneus apud Troiam. Caianus locus. Aeolopolus quid.

Caput XXIIII.

Dignum uerò obseruatione censuimus, & quod huic potissimùm loco adglu-
tinemus, dici à Græcorum scientissimis quosdam equos lycospadas, id est λυ-
κοσπάδας. Id uerbum quam habeat rationem, ambiguum & tenebris aliquo
modo obuolutum, scio uisum iri, quando est haud ita frequens. Ego uerò ety
mon duplex comperisse uideor: alterum est de freni genere, quod lycon uocent, nostri
lupata dicunt: sicuti Georgico tertio Virgilius,

Nanq; ante domandum
Ingentes tollent animos prensiq; negabunt
Verbera lenta pati & duris parêre lupatis.

Quo in loco Seruius, & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperri-
ma, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet,
unde

A unde & morſus inſigatur ſummi nocumenti. Hoc uerò frenorum genus equis adhiberi præferuidis ac ferocientibus, ſæpeq́ ob inſitam animoſitatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebeſcatq́ generoſitas nimia, moris eſſe, nemo non nouit. Sicuti etiam lycon dici lupum, unde lycophilios pro ſuſpecto ponitur & latenti, ut eſt apud Aelium Dionyſium, & Menander ita ſcriptum reliquit, λυκοφίλιοι μὲν εἰσὶν αἱ διαλλαγαί: id eſt ſuſpectæ quidem conciliationes ſunt. Nam & lycophos pro tenebroſo poſitum inuenimus, aut pro crepuſculo, quando lupi color cinereus eſt, nec nigredinem præferens inteníiorē, quod inquit Euſtathius. Per hyemis autem tempora Spartani lycophonas, id eſt λυκόφονας, ad dormiendi uſum ſtibadibus promixtos ſibi ſubſternebant, θερμαντικὸν ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης. Liceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuiſſe ab Hippolyto excitatum, auctor Pauſanias eſt: qui tamen eius rationem cognomenti ignorare ſe fatetur: ſed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, ubi diſſeritur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos. Ante templum lapis uiſebatur ſacer dictus, in quo Trœzeniorum uiri nouem à cæde materna Oreſtem feruntur expiaſſe, adhibitis quum expurgationibus alijs, tum aqua ex fonte, quem ἵππου κρήνην dicunt: nam & hic apud Trœzenios monſtratur, Pegaſo terram inibi pulſante, ſcaturiſſe. Fuit apud eoſdem ante Apollinis ſacellum locus, quem Oreſtis ſcenam dixêre, quòd nondum is expiatus, nemine eum recipiente, ibi diuerſaretur. Adobrutis uerò in propinquo purgamētis, enatam laurum memorant. Lupos denique ſerrulas uocamus manubriatas, agreſtium uſibus accommodas. Lymax ad lycos pertinet nihil: nam eſt eo nomine apud Phigaliam fluuius in Arcadia, in quem purgamina ſordesq́ coniecerint Nymphæ, quum Iouem peperiſſet Rhea. Sordes autem Græci ueteres lymata uocarunt, uel Homero teſte, quum ait: λύματ᾽ ἔβαλλον. Dicuntur & lymaces petræ. Veredos, ſi modò non aberrat interpres, aliàs æris non multi, apud Procopium Perſici belli ſecūdo libro, equos accipimus publicos. Sunt qui à celeritate trahendæ rhedæ ſic opinentur dici, quorum aurigæ nuncupentur ueredarij. Martialis:

Parcius utaris moneo, rapiente ueredo
B Priſce, nec in lepores tam uiolentus eas.

Et in Diſtichis:

Stragula ſuccincti uenator ſume ueredi.
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus equo.

Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia ſingulæ, inquit, metuunt ueredarium urbis offendere. At Procopius idem ueredarios intelligere uidetur, eos qui celeriter equis inuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc uſu, commeminiſſe Ammianus uidetur Marcellinus: Tranſeo, inquit, quòd quidā per ampla urbis ſpacia ſubuerſosq́ ſilices ſine periculi metu properanter equos uelut publicos, ſignatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium agmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto. Procopij, uel interpretis ſententiam adiuuat. Firmicus Matheſeos tertio: Regum, inquit, nuncios ueredariosq́ reddent. Curſus publicus dicebatur aut fiſcalis, quum ab imperatoribus certis locis equi id genus præceleres deſtinabantur: quibus non utebantur alij, niſi facultate impetrata, quam uocant tractatoriam. Sed redeo ad lycoſpadas. Sunt qui malint lycoſpadas inde dici, quòd qui pullina ætate in lupos inciderint, ſi periculum euadant, inſigniter bonitate proficiant, ac pernicitate. Cæterùm perpenſione dignum, cur nam eiuſmodi caſum conſequatur euentus hic, niſi dicamus: ideo credi uehementiores effici equos ab ea impoſtura: quoniam, ni fuiſſent natura tales, haudquaquam dilabi eualuiſſent. neque enim prudentem euaſiſſe Vlyſſem dictitamus, Cyclope declinato: ſed ideo declinaſſe, quia foret prudens. Equos uerò ad ſonum quemlibet uel minimū compaueſcentes, expreſsius Græci ψοφοδεεῖς nuncupare ſolent, dictione compacta à ψόφος, qui eſt ſonus, & δέος timor. Quod uerò in eiuſdem linguæ monumentis legimus quandoq́ Lycopodas, ad equos ea res omnino pertinet nihil. Nam ea uoce tyrannorum ſatellitium ferè ſignificatur. Erant uerò hi corpore ualido, & animo præſigni iuuenes. Vocabuli ratio eſt, quia pedes lupino circumtegerent corio, aut quia in clypeis lupi geſtarent inſigne. Phaſianos equos inuenimus ab eius auis inuſto inſigni,

uel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes. Nesæos equos nun- A
cupat Herodotus, qui prægrandes nascerentur in Nesæo Medicæ regionis campo: sic enim Stephanus etiam scribit, νησαίου πεδίου, pudendo cuiusdam errore, qui eo uocabulo significari insulares est opinatus. Auctor Plutarchus est: Pyrrho speciem oblatam, uelut Nesæo equo inscenso, ducem se illi præstaret Magnus Alexander. Id quod non percipiens interpres transiliuit. Sed & in Græcos codices irrepsit mendum: nam νισαίου ἵππου legit. Meminit & loci & equorum Arrianus quoque, sed & in Legibus Plato, ut Strabonem prætercam & Ammianum Marcellinum. Equos gregales Græci phoruadas dicunt, id est φορβάδας: domesticos uerò trophias, id est τροφίας. Nam empyi intelliguntur, quos suppuratio infestat, quæ inter equorum recensetur morbos: sicuti crithiasis, id est hordeatio, & lymphaticus morbus, quem dicunt νυμφιᾶν: in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte demissa quod uocant κατωπιᾶν. Sunt inter equos qui uocentur athletæ & agonistæ, item hodœporici & pompici, quos itinerarios dicere potes. Porrò & stratiotici, id est militares. Atrophos intelligit equos Xenophon, ἐξαμνημονδυμάτων tertio, imbecillos, quiq; consequi uix ualeant. Anagogos autem contumaces, & qui ubi constitueris, consistere abnuant. Nam lactistæ, id est λακτισταὶ, sunt eidem, calcibus qui impetunt peruicacius. Quidam nominantur cacopodes quoque, sicuti & κακοσκελεῖς. Caballatio, uoce haud ueteribus trita indicat Iureconsultis, alendi publicos equos munus. Digna uerò scitu & illa: equum prominentibus oculis exophthalmum dici, sicut cœlophthalmum, qui contrario affectus modo est, cuius in recessu cauo oculi sunt. Chelidon ungulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo. Est & chelidon supra cubitum pars. Chamelas, id est χαμηλὰς, uocat Xenophon ungulas pleniores carnosas'que citra cauitatem. Et in libro περὶ ἱππικῆς scribit Simon, sicuti ab Xenophonte relatum scimus in tituli eiusdem commentatione, equos ὑπόδας internosci etiamnum sono: siquidem increpat uelut cymbalum, in solo cauatior ungula.
Auctor porrò historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυὰς τὰς τῶν προσθίων ποδῶν ὁπλὰς ἔχοντα: id est, cui gemina foret in anteriorum pedum ungulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάτας recusa- B
ret, unde immodica de se sibi cœpit polliceri. Cirsos nuncupant, qui adnascuntur equorum tibijs. Lichenas ossicula uocant, canini dentis imagine genibus equorum, & prope ungulas agnascentia. Dioscorides esse tylos dicit, id est callos. Pedes anteriores prosthios appellant, cæteros uerò opisthios. Pedum uirtus eupodia uocatur. Ephippeion esse interpretantur sellam: ephippion uerò est currentium equorum certamen.
Lego in Plutarchi Parallelis, fluuium quendam mulierum odio, equam solitum inire, unde uenustior enata puella sit, quam dixêre Hippo: sicuti Ephesius Ariston, ex asinæ initu formosam progenuit Onoscelin: quod Admirabilium secundo Aristoteles, siue alius, scribit. Nam Onochelon Christianorum deum quidam intelligere maluerunt, auribus asininis, altero pede inungulato, librum gestantem, togatumq;. Nam & asininum caput uice numinis coli à Iudæis solitum, Cornelius Tacitus mendacium (ut Septimij Florentis utar uerbis) loquacissimus prodidit, quòd in Arabia siticula deprehensi, onagris ducibus, perducti ad aquarum scaturigines sint. Sed inter Græcos quoque nominis haud obscuri Damocritus aureum aselli caput à Iudæis cultum non tacuit: nec ritu quidem sacrorum neglecto, septimo quoque anno peregrinum hominem perduci assueuisse scribens, ac κατὰ λεπτὰ, id est frustillatim concisum necari. Onochelos autem Dioscoridi libro quarto, herba est, dicta quoque Alcibiadion. Stabuli uerò deam Apuleius Hipponem uocari tradit, ut placere doctioribus animaduerto: quanquam plerique Hippo & legunt & interpretantur, ut est apud Tertullianum: sic & apud Iuuenalem leguntur Iurat solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas. ea nimirum forma qua Dido & Manto, pro Didonem & Mantonem dicimus. Illud minus omiserim quod est in Pindari Pythijs obseruatum, & ab interpretibus enarratum curiosius, Neptunum à mythicis appellatum tradi Petræum, quòd olim super saxo consopitus urinam profuderit genitalem, unde enatus sit equus primus, quem dixêre Scyphion. Lactantius uerò grammaticus, in Thessalia terram tridente percussam scribit à Neptuno, ex quo

mirum

A mirum dictu, prosiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Thessalicorum equorum præstantia. Quia uerò equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, primus excogitarit Neptunus: inde factum opinatur Pausanias, ut dicatur ἵππιος, potius quàm causa alia: quando & in equorum certaminibus Homerus per Hippium Neptunum iurare Menelaum fingit. Sed & qui hymnos scripsit antiquissimos, Pamphus, Neptunum dicit ἵππων δωτῆρα, id est equorum datorem. Seruius grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine ab Neptuno littore percusso, equum scribit productum, sed à nostris coarguitur. Apud auctorem ἐκλογῶν περὶ γεωργίας libro nono, sic comperi adnotatum: Terram initio fuisse aquis adobrutam, emersisse primum Atticam: eius amore ducti Neptunus & Minerua de ciuitatis constituendæ nomine litem intendere: Ioui complacitum, eius esse urbis pontificium, qui pulcherrimũ excogitasset munus, tunc portubus & naualibus ab Neptuno urbem excultam, Minerua oleam producente in Acropoli: quo argumento euasisse superiorem. unde institutum, oleastro uictores coronare. Petræum denique dici uolunt alij, quòd reuulsis in Thessalia montibus, qua uocantur Tempe, emiserit Peneum, ac stagnantes prius agros renudarit. Ex quo Callimachus, φεῦγε δὲ καὶ πηνειὸς ἑλισσόμενος ἀπὸ Τέμπης.

Fuerant & Petræo Neptuno instituta certamina. In hac denique equorum mentione, illud ex Homero addidisse, offecerit nihil: Centrineces nuncupari equos centro obedientes. Centra uerò, inquit Eustathius, sunt quæ encentrides item dicuntur, id est inhærentes calcaneo stimuli, quibus excitari equos nouimus. Ichthycentrum est fuscina. Erant & suæ furibus encentrides, quibus per parietes obrepebant, uelut factitasse Coroebus dicitur apud Pausaniam. In collectaneis Rei rusticæ libro tertio apud Græcos, monemur, palmites mense Martio capiendos πρὸς ἐγκεντρισμὸν, id est ad insitionem. Quin mox paulo idem auctor appellat, τὰ εἰς ἐγκεντρισμὸν φυτεύματα. In libris comperi eisdem, equos ἐτεροφθάλμους haberi quibusdam pulcherrimos, cuius fuerit modi Alexandri Bucephalus. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam, flectendis equis accommodam, unde nomen. Et apud Helicem ciuitatem dicitur stetisse Neptunus æneus habens ἱππόκαμ-
B πον in manu. Denique perorigam dici inuenio, eum qui equos admittit: eo enim adiutante, equa alligata celerius initur, nec equi frustata cupiditate impulsi semen eijciunt: quo fit ut apud Plinium libro octauo, capite de Equis, rectius forsan perorga legatur, quàm auriga: ut modò agnoscitur, quem ab equa laceratum scribit: quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione, auriga item circumfertur. ἵππον δούρειον, id est equum Durium, Epei opus fuisse, Pausanias interpretatur machinam muris dissoluendis, cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit. Equos statura pusillos uocant inos, sed & gynnos posteri nuncuparunt: sicuti homululos dicere nanos consueuimus, παρὰ τὸ ἐσβῆσθαι τῶν ἄνω. Nanorum pudenda pro magnis ferè usurpantur Græcis. Equus dysgargalis nuncupatur in libro περὶ ἱππικῆς apud Xenophontem, qui est δυσυπότακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græcis dictam. Addamus porrò: Incitatum, id est ἐγγίτατον, esse equi nomen apud Suetonium, præter interpretum sententiam. Id quod ex Dionis lectione amplius dilucet, opinor: Afficiebatur, inquit, Caligula gestanti batrachida, quo argumento Prasini cognomen est illi adoptatum. Sed & locum certantium quadrigarum uel hac tempestate Caianum dicunt: ex equis unum sic amauit, uti ad cœnam inuitaret, annona quoque apposita & hordeo, quin & aureo poculo uinum propinabat: per illius salutem fortunam'que concipere iusiurandum solitus: consulem quinimmò designare constituerat, fecisset'que, ni consilia interpellasset anox interitus. Equinos pullos ubi Homerus αἰολοπώλους uocat, interpretantur Grammatici uarios. Id reluit Porphyrius, αἰόλον signare astruens ταχὺν, id est celerem, ἀπὸ τῆς ἀέλλης; id est ab procella ducto uocabulo, quæ ab ἄειν flectatur, & εἰλεῖν, quia spiritu uerset omnia. Nam & bellacem Corythæolum dicunt, qui motat assiduè galeam: sicut Martem Corythaica nuncupat Homerus quoque.

Prouerbium de Corintho superciliosa, quam habeat rationem. Corinthi felicitas. Aes Corinthium cur preciosum adeò. Mixobarbari qui sint apud Corinthios. Acies. Caput XXV.

Strabo

STrabo non historicus modò præsignis, sed philosophus quoque & mathematicus, adeò celebris & peruulgati nominis, ut eum Thessalonicensis Eustathius per quandam exochen geographi nomine persæpe significet. Is, inquam, Strabo post multa de Corintho commemorata libro octauo, demum ita scribit: Ciuitas ipsa Corinthiorũ amplissima diu fuit & opulentissima, siue uiros innumerabiles ad ciuile regimen peritissimos, siue eximias opificum artes animo uertas. Ager autem nõ admodũ telluris bonitate pollebat, quippe qui obliquus foret & asper, unde superciliosam Corinthum uocant uniuersi, & cessit in uulgare prouerbium, Corinthus superciliis curuitatibus'que laborat: cuius etiam meminit Eustathius. Eius adagij mentionem faciens quidam, ingenuè satis fatetur, non se uidere ubi nam usui esse possit, nisi (inquit) quis detorqueat ad hominem intractabilem, aspero ingenio, & sibi ipsi inæqualem, parum'que sibi constantem. Ego uerò aliud spectasse prouerbij conditorem primum, contenderim. nam quia non consequitur ager reliquam suæ urbis felicitatem, inde dicti uim Straboni manasse opinor: quando nil est tam diuitijs instructum, tam'que artibus & uirtute præclarum, nil postremò in humanis rebus adeò numeris omnibus absolutum, quin aduersi aliquid & improsperi insit protinus, & affricet mortalium rubigo, & fortunæ (ut sic loquar) liuor liuidissimus, quod ueluti labecula, ac uerius nubilum, læticię infuscet splendorem. Quamobrem ubi Corinthum dicimus superciliosam, id quidem meo iudicio innuimus, omnia utique inesse, quæ & placere, ac possint etiam fastidientem allectare: uerùm esse aliquid unum, quod offendat quadantenus, quoniam nil sit ex omni parte beatum. Ex ijs uerò, ni fallimur, & nostra ita amamus, ut nesciamus perdere, perspicuum iam est introspicienti exactius, adagij uis quò tendat & quid uelit sibi. Quòd si quis in studijs adeò insolens est, ut Corinthiorum nesciat felicitatem, is Homerum consulat, qui Iliados secundo Corinthum diuitem uocauit, ἀφνειόν τε κόρινθον: quod tamen ex Geographi sententia, ad emporium inibi constitutum refert Eustathius. Nam & Thucidides Græciæ emporium uocat Corinthum. Audiat & L. Florum ita scribentem: Corinthus Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Aegæum, quasi spectaculo exposita. Et infrà, ubi ruinas eiusdem felici breuitate transcurrit: Quid signorum? quid uestium? quid'ue tabularum raptum, incensum, proiectum est? quantas opes uictor abstulerit & cremarit, hinc scias, quòd quicquid Corinthij æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam & æris notam preciosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit iniuria, quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri argenti'que uenæ in commune fluxère. Hinc æra Ephyreia celebrata Virgilio, quibus quum uehementius caperetur Augustus, etiam dici Corinthiarius cœpit. Traditum porrò in fabulis est, quod repetit in Epidicticorum ratione Menander, de Corintho & Isthmo Solem Neptunum'que contendisse, sicuti de Athenarum ciuitate cum eodem Neptuno Mineruam. Et quid pluribus agimus in re confessa? M. Tullius in Rullum: Deinde agrum optimum & fructuosissimum Corinthium uenire iubent. Nam quod in Græcæ gentis contemptum dicere Philippus solebat, habere se κλεῖς τῆς ἑλλάδος, ut Pausaniæ testatum monumentis est, quum in Eubœa Chalcidem præsidio teneret, in Isthmo Corinthum, in Thessalia sub Pelio Magnesiam, præsens forsan institutum nil iuuerit. Significabat autem Philippus ciuitates eas esse, ueluti Græciæ claues, ac ὁρμητήρια κατὰ τῆς ἑλλάδος. Nec illud quod proximè se ingessit, non omnino parergon, omisero: coli ab Corinthijs solitos, qui dicerentur mixobarbari, quos non fuisse alios, quàm Medeæ liberos, proditum historia est. Nanque habitauit ea Corinthum, quum'que fames esset inorta ualidior Cereri ac Lemnijs nymphis obita re diuina, illa comprecante desijt malum. Sed & Corintho Aeetem Medeæ patrem quandoque potitum, scimus. Quippe Solis fuisse filios & Antiopes Aloeum & Aeetem, quibus distribuerit regioẽ pater, illi quidem Arcadiam, Corinthum huic, qui propria non contentus sorte, ciuitatem Buno Mercurij filio reliquit, quam posteris denique is resignaret, in Colchos ipse demigrauit. quam rem carmine complexus Eumelus sit.

Iouis

Iouis Corinthus prouerbium, quem habeat sensum apud Philostratum. Quæ dicantur anacalypteria, & encalypteria. Nymphæ quid, & unde. Encalymmata. Epicalymmata. Edna. Opteria. Diaparthenia. Necrocorinthij qui sint, & quid defunctus. Mortuale, morticinum. Sepultura. Necropernas. Lycophronis suggillatio. Caput XXVI.

A PORRÒ quia de Corintho nobis mentio est, pergamus porrò attexere adagium alterum ab eadem productum ciuitate: ita enim habet, Iouis Corinthus. Id uerò quo enuncietur sensu, enarratum ampliter à Suda nouimus, & Aristophanis interprete, ac plerisque alijs. Sed & in literis Latinis alicubi expositum, nō incuriosus lector inueniet. At quia dissonum quiddam apud Philostratum ab horum semita deprehendimus, ut quæ mox afferentur, clarius & apertius innotescant, totam Græci scriptoris sententiam, quæ ad præsens negocium spectat, tralatam huic loco inseremus: moxque quid ipse statuam, nō grauabor pluribus explicare. Iudicabunt uolentes: neque enim sine prouocatione sunt hæc. Ergo ita habet: Antipatro, inquit, qui tum imperatori ab epistolis erat, auidius affectante filiam, quæ fuerat ei forma haud sanè conspicua, Hermocrati in matrimonium tradere, non censuit is arripiendam felicitatem eiusmodi. Immò nuptiarum conciliatrice instante acrius, ac uiri potentiam memorante: Doti, inquit, magnæ non seruiam, neque soceri superbiæ. Quum uerò etiam iuncti sanguine ad nuptias omnino propellerent, quòd Iouis Corinthum esse putarēt Antipatrum, non cessit prius quàm ab imperatore accersitus Seuero, puellam sibi iungi passus est. Quo tempore scitante ex eo familiariū quodam, quando esset anacalypteria præbiturus: Vrbanè (inquit Hermocrates) immò uerò encalypteria, postea quàm ita deformem sum ducturus. Cæterùm mox paulò etiam dimisit, quòd neque oculis foret grata, nec moribus commoda. Hactenus ex Philostrato. Iam neminem arbitror ita hebeti iudicatu, etiam si ferè sit elementarius, cui non perspicuè pateat, nil eorum quæ Græci in literas misere, cum Philostrati sententia congruere, & proinde aliud quærendum. In quo ne amplius fatigentur bonarum literarum studiosi iuuenes, quibus hæc qualiacunque, summis tamen laboribus congesta procudimus. Ego Iouis Corinthum hic intelligo felicissimum quendam hominem ac præpotentem, uirgula quadam oblatum diuina: quique tanto imperatori, qui uice numinis coleretur ab hominibus, esset in primis charus. Nam sicuti tradunt mythici, quum Aletes Corintho esset potitus ex Iouis

B Dodonæi responso, uideretque nobilem ac præualidam ciuitatem subiectam sibi, eam Iouis appellauit Corinthum: unde irrepsit prouerbij ratio apud Philostratum. Et nos in id genus rebus uti concinnè possumus. Sudas tamen alicubi ab hoc sensu non est omnino deuius, quum scribat, Iouis Corinthum esse parœmiam de ijs quibus quandoque lætius arriserit fortuna, mox uerò non ita. Scribit tamen ex Græcis Damon, id quod ab Pindaricis relatum interpretibus scio, dici in eos parœmiam, qui nimis quàm elati magnos uideri se uolunt, sibique placent plurimùm, ac ostentant, mox tamen timidè, perque summum abeunt dedecus: quod Corinthijs sanè obuenit legatis, dum Megarenses audacius in concione rebellantes incesserent, dicerent'que, ni sumptum de ipsis supplicium esset, fore uti meritò ingemisceret Διοσκόρινθος: ad quam uocem uehementius succensi Megarenses, lapidibus Corinthios impetiuère, quibus in fugam uersis, cædentes illi terga identidem succlamabant, παῖε Διοσκόρινθον, feri Iouis Corinthum. Vt uerò plenam præstemus operam, & historici nubilum discutiamus, sciendum est, anacalypteria in Philostrato dici munera, quæ uir & domestici atque amici sponsæ contribuebant, quum primùm retecta uisendam se præberet. nam apud Græcos ἀνακαλύπτειν reuelare est, & anacalypsis reuelatio est. Hæc ab alijs theoretra item dicta inuenimus. Sunt qui Pindarum putent, Agrigentum ideo in Olympijs nuncupasse sacrum, quod olim esset Proserpinæ contributum ab Ioue, εἰς τὰ ἀνακαλυπτήρια. Nam & in Timoleone Plutarchus scribit, esse Proserpinæ sacram Siciliam, καὶ γὰρ τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι. id quod sexto Bibliotheces opinor indicasse Diodorum: etiam si aliud præfert Latina tralatio.. Sunt & qui nymphas dici sponsas interpretentur, ἀπὸ τοῦ νῦν πρώτως φαίνεσθαι, quia nunc primùm uisendas se præbeant, quum antea prodeant obtectæ. Aliàs uocantur nymphæ dulcium aquarum fontes, ἀπὸ τοῦ νέους ἀεὶ φαίνεσθαι.

νιδια. Encalypteria uerò facetissimè uidentur dici, quæ dentur quum puella obuelata A nolit uideri: quod sanè congruit deformi. ἐγκαλύπτειν enim integere est & obuelare. Vnde & cancrorum loculosa opercula rugosaque, epycalymmata uocant πτυχώδη. Anacalypteria uerò edna item dicuntur, & opteria, prosphthencteria quoque. Agias uerò comicus etiam diaparthenia: quoniam διαπαρθενεύειν, deuirginare signat, ut uerbo utamur recentioribus frequentissimo. Anacalypteria postremò donorum nuncupatur dies. Scitu præterea dignum & illud in hac Corinthi mentione tam multa, νεκροκορινθίους: id est, Corinthiorum defunctos uocari in historia signa fictilia, quæ Corintho euersa, Romam impleuere: quoniam ex reclusis sepulchris eam excerperent prædam. Obseruandum & illud, νεκρὸν dici Latinè defunctum, hoc est cadauer: quod Hieronymus mortuale, morticinumque uocauit. Plinius: Vt qui latissimè rura metatus fuerit, ultraque famā exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? uel quum ad mensuram auariciæ suæ propagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat? M. Tullius sepulturam quoque nuncupauit, ut quum ait: Illam insepultam sepulturam. Emortualem diem Plautus appellare uidetur, in quo quis mortuus est. Necropernas uerò dicitur poetis Achilles, quòd præmortui Hectoris cadauer uendiderit. ἐκ τοῦ πέρνημι participium conformatur πέρνας. Sic autem apud Lycophronem comperi: cui tamen ducens quandoque colaphum Interpres, nil ueretur eum βαρβαρόγλωσσον nuncupare. Illud postremò subnotandum, de Corinthi nomine confingi Græcis uocabulū κορινθιάζεσθαι, quod scortari signat & lenocinari, id est μαστροπεύειν.

Super Heraclide scitu digna quæpiam de Græco excerpta penu. Lepidum Ptolemæi factum. Caput XXVII.

Multos ingenio & ui percipiēdi quę tradantur anteire alijs, notius est quàm ut sit pluribus probandum. Sed & illud à Quintiliano traditum non præterit nos, neminem reperiri qui sit studio nihil consequutus. Id equidem non argumentis modò ualet cōprobari, quia multum facit in qualibet re quantulacunque sedulitas, sed exemplis quoque, quæ nobis passim historia suggerit. Reliqua missa facimus. Heraclidę tantùm commeminisse collibuit parte ista, cuius in B studijs disciplinarū cura mirè ab auctoribus prouehitur. Erat uerò hic natione Lycius, hebeti ingenio, & ad politiorem cultum ineptissimo: tamen sedulitate, ac lucubrandi, fuliginesque lucernarum bibendi, & in sudata ueste durandi laboribus, ac proposito pertinaci id demum est assequutus, ut à magnis auctoribus dignus sit habitus qui inter facundiæ studiosos recenseretur, immò etiam elegantissimus appellaretur atque eloquentissimus. Quod eo mirabilius contingit, quia eum ut φολύφαγον, id est uoracem, notat historia. Relatu iucundū est, quod ei usu uenisse proditur memoriæ: siquidem re ipsa edoctus esse nihil, quod improbus uolentis labor & pertinax non peruincat, librum concinnauit, cui titulum fecit πόνου ἐγκώμιον, id est laboris laus. Fortè ita euenit, obambulabat quadam die, eumque librum manibus gestans apud Naucratim (est ea Aegypti urbs) Ptolemæo factus obuiam est, facundiæ studioso & ipsi: ab eoque interrogatus, quidnam esset id quod prompsisse in literas uidebatur? respondit, πόνου esse ἐγκώμιον. Capit librum Ptolemæus, ac facetissimè primo elemēto, hoc est π expuncto, abrasoque, ita ut reliquum fieret ὄνου ἐγκώμιον: quod non aliud profectò est, quàm asini præconium. Accipe, inquit, & lege laudis nomen attitulationemque.

Qui maledicta leniter tulerint, Antigonus, Philippus, Augustus. De Demochare, qui dicebatur Thersites. Caput XXVIII.

Elogium uetus est, & nulla non hora iracundis istis, ac tumentibus ingerendum, Esse in primis regium, malè audire. In ea re ob insignem animi moderationem plerosque eximiè laudatos, neminem, puto, fallit qui paulo humanior sit. Nos quæ ad manum sunt exempla non præteribimus uelut cōniuentes. In primis uerò sese ostentat Antigonus, cui tantùm superfuit animi, modò uelis, omnia supergredietis, ut uel manipulares petulātius lingua utentes leniter sit passus. Incumbebant illi regio tabernaculo, nec sibi temperabant, quin quod periculosissimè quidem, sed libentissimè persequuntur homines, qui non continent redituras per iugulum uoces, malè de rege suo existimarent & loquerentur. Ex proximo

exceperat

A excep erat omnia Antigonus, quippe interiacēte modò lineo, ut sic dicam, pariete. Excanduisset alius, protinusq; ultimi supplicij terrore perfusos abripi iussisset homines. At is comiter ac sedate: Abite (inquit) longius, ne obloquentes fortè obaudiat rex. Idē itinere nocturno, & pręmolesta ob cœni altitudinem uia, ubi milites ægrè ferentes animaduertit, palamq; illi improspera omnia imprecantes, adire eos perrexit, qui præcipuè uoragine impliciti distinerentur: quumq; eos explicuisset, nec esset ab eis percognitus, Execremini (inquit) Antigonum, qui uos in hasce coniecit difficultates: ei uerò qui inde uos extraxit, bene precemini. Affulsit & patientiæ uirtus, instrumentum ad tutelam regni prӕclarum, Philippo regi: siquidem perbenignè Atheniensium legatione audita, demum iamiam remigraturis, Ecquid (inquit) nostis, quòd à me gratum in ciuitatem uestrā proficisci ualeat? Aderat fortè Demochares, ob nimiam & procacem linguā cognominatus Thersites: is ergo excipiens, Si te (inquit) suspenderis. Commouerat tam intempestiuum, tamq; atrox responsum legatorum reliquos, exortaq; omnium cum fremitu indignatione, molliter Philippus, Nunciate (inquit) Atheniensibus, multo elatiores uideri, qui ob animi impotentiam hisce non abstineant, quàm qui impunè dici permittant, ac iniuriæ insolentiam facilè cōcoquant. Historicus Timagenes Augustum, uxorem, domum uniuersam procacius impudētiusq; prosciderat in libris, ac dicaciter lapidauerat. Monuerat Imperator, ut facilè appareret illi non imperasse iram, moderatius lingua uteretur. Pergenti etiamnum ac liberius naturæ indulgenti, satis habuit, domo sua interdicere.

Constantiæ bonum. Leuitatis fœda suggillatio. De animi mobilitate. Desultorium ingenium. Fortunæ appellationes diuersæ. Volaticus qui. De Tutilina dea. Plinij locus explicatur ex libro octauodecimo. Caput XXIX.

QVi officiorum rationem in obeundis uitæ munijs, quidq; deceat & aptū personis sit, temporibus, ætatibus, exactissima cura sibi scrutandum, censuerunt, tandem deprehendisse sunt uisi, nil esse quod tam deceat, quàm in omni re gerenda consilioq; capiendo seruare constantiam. Nanque ita
B quoq; natura comparatum, ut quisquis se aliquid ordinē ac recta mente complexum confidit: uel iam gestum, si obtrectetur, acriter tueatur: uel nondum æditum, si interpelletur, sine ulla cunctatione ad effectum perducat. Hæc quum ita profectò sint, & calculis omnibus passim & fœdè damnetur leuitas ipsa sine ampliatione, quando uel plebeculæ imperitæ eiusce turpitudo uitij planè liquet, natum adagiū est, ut desultorium nuncupemus ingenium, quod mobile est, uariū, ac omni tipula leuius, facileq; momentis horarum ad tenuissimum quenq; afflatum in diuersa transiliens instar foliorum, quæ, ut Poeta inquit,

Mobilibus uentis arida facta uolant.

Aegri proprium est, nihil diu pati, & mutationibus, ut remedijs uti. Semper præsentibus est infesta leuitas, quæ eo pressius enixiusq; cauenda, quòd natura humanus animus agilis est, ac ad motum pronus. Mobilis, inquit Seneca, & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet, spargitur, & cogitationes suas in nota omnia & ignota dimittit, uaga & quietis impatiens. Quod non miraberis, si originem inspexeris. Ex cœlesti nanq; descēdit spiritu, cœlestium autem natura semper in motu est. Quod uerò ad desultorium attinet, Felix quoq; Capella de Nuptijs Philologiæ primo, desultoriam fortunæ leuitatem nuncupasse uidetur: ita enim scribit, Tunc enim omnium garrula puellarum, & contrario semper fluibunda, luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat: quam alij sortem asserunt, Nemesinq; nonnulli, Tychen quàm plures, aut Nortiam. Quam uerò rationem habeat dictum hoc, pergam iam explicatius enarrare: si commonuero prius, in hoc usu dici à Seneca uolaticum hominem: ita enim ad Lucilium scribit: Meministi quum quendam affirmares, esse in tua potestate, dixisse me, uolaticum esse hominem ac leuem, & te non pedem eius tenere, sed pennam: mentitus sum, pluma tenebatur, quam remisit, ac fugit. Ambrosius uolaticum sermonē lepidè dixit, qui sit de auitio institutus. Quod uerò ad fortunā spectat, sunt qui Plinianum illud ex decimooctauo Naturalis historiæ, de calua intelligāt fortuna, quum ait, Tertiam ex his no

minare sub tecto, est religio. At ipse Augustini doctrinam insecutus Tutilinam malim: A sic enim scribit Ciuitatis diuinæ libro quarto, Sata, inquit, frumenta quamdiu sub terra essent, præpositam uoluerunt habere deam Seiam. Quum uerò iam essent super terram, & segetem facerent, deam Segetiam: frumentis uerò collectis atque conditis, ut tutò seruarentur, deam Tutilinam præposuerunt. Quæ Pliniano sensui congruere qui non uidet, Leberide prorsum cæcior est. Equestris Fortunæ ædem uouit Fuluius prætor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celtiberos usus foret.

Desultorij equi unde, & qui dicantur. Iulij Pollucis codex uindicatur à uitio. Hamatrochia. Harmatrochia. Amphigyi. Amphippi qui sint: item hamippi, & prodromi. Caballi. Manni. Caput XXX.

DEsultorios equos uideo dici à desiliendo: nam ut Sex. Pompeius scribit, paribus equis, id est, duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum. Nam & pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum uerò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellinus, binos trahendi equos, ut iumentorũ uires foueat permutatio, uigorque ocio integret alterno. Sed Romanũ morẽ amplius intuenti planè indicat T. Liuius quum libro ab Vrbe condita primo ait, Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & quibus equos alerent, uiduæ attributæ. Iulius uerò Pollux libro Onomastici primo, equitum species recensens ita scribit: Hippotoxotæ, doratophori, contophori, hypaspistæ, sceuophori, hippagogi, anippi, hi uerò duos habebant equos, alter ab altero trahebatur: ita demum exercitatis militibus, ut in alterum nullo negocio transilire possent. Sed in ijs Pollucis uerbis labes extergenda est: siquidem non anippi, quæ uox signat sine equis, sed amphippi legendum est. Comprobat quod adstruimus uel historia prima Herodotus, Massageras esse ἱππότας καὶ ἀνίππους, id est, ex equis præliari & pedibus prodens. Impegimus sæpe in eum scopulum, mendum irrepsisse manifestum erat: quid substitueretur, nõ facilè peruidebamus. Denique lapsitantibus cõniuentibusque, manum quasi præbuit Aelianus, qui de phalange disserens, quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectu, quasi occeps: B ita instituta, ut medijs tergis inter se oppositis constet: ita denique infert, Valet, inquit, hoc instruendi genus potissimùm contra Barbaros, qui loca amni Istro uicina incolũt, quos amphippos cognominant, à mutatione equorũ: ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum & hoc à Suda, in parte quæ est de Vocabulis rei militaris. Sed hamippos item dictos quandoque aduertimus: & ita fortè scripsit Pollux. Sed eo uocabulo pedites cum equitibus dispositos, accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit. Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, ueluti equos adæquantes cursu. quod adnotarunt scholiastæ. Hamatrochiam uerò dicunt associatum cursum, οἷον ὁμοδρομίαν. At Harmatrochia rotarũ planè orbitam indicat. Ne autem in leuicula exire nos cauilletur quispiam, interstitionem hanc Callimacho in Homeri enarratione fuisse incognitam, miratur Porphyrius. Amphigyi dicuntur manibus & pedibus qui luctantur, aut fortes, uel ambo thoracibus cõmuniti, aut denique ex aduersum certantes. Cassiodorus tamen in epistolis: Equi, inquit, desultorij sunt, per quos Circensiũ ministri missus denunciant exituros. Illud uerò parte hac commonendi diligenter sumus: aliud omnino desultorem uideri, aliud desultorium equum. Nam illud ad hominem utique spectat equos alentem docentemque, qui dicantur desultorij. Docuit nos id Varro Terentius, in cuius libro de Rusticis rebus secundo ita legimus: Itaque peritus belli alios elegit, alit, ac docet: aliter quadrigarius, ac desultor: neque idem qui uectorios facere uolet. His astipulari Liuius quoque uidetur libro ab Vrbe cõdita tertio & uicesimo: Numidis, inquit, desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamque docile equorum genus est. Quin & eum qui certat, rectè desultorem dixeris: quod comprobat Vlpianus Digestis de Præscriptis uerbis: Tuque desultor in his cucurreris & uiceris. Cicero pro Murena ait: Qui nescio quo pacto mihi uidetur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius

in

A in quadrigaru m curriculum incurrere. Desultorem porrò designat Elegiacũ illud scientissimè concinnatum:

Est etiam aurigæ species uertunnus, & eius
Traijcit alterno qui leue pondus equo.

Caballos intelligere uidetur Hieronymus maiores equos: sicuti mannos accipimus minores: Caballos, inquit, cernam equis cedere.

Equitum species plures. Dimachæ. Epigoni. Monippi. Zygij. Pareori. Parasyri. Siræi. Siræ. Parabates. Anabates. De curribus bellicis, & certaminum sacrorum ratione. Erichthonius quadrigarum inuentor. Nomina armorum quibus equi muniuntur. Clibanarij. Cataphractarij. Bastalus. Subsellares quid. Catalogi libri, & tactici. Selma. Sellium. Selmides. Nauium structores primi. Nauale bellum item omnium primum. Catastromata. Propli naues. Aminocles naupegus. Buccellarij. Seuir. Ostensionales. Campion. Agema. Sarissophori. Amici equites. Laphytæ. Centauri. Hippocorystæ. Astrabe. Vngula equina. Coryphæa quid. Cucuma. Borchiæ equorum. Borysthenes equus.

Cap. XXXI.

IN hac uerò rei militaris mentione addamus & aliqua, legentibus futura non ingrata. Qua in parte illud fuerit primum: equites quosdam ab Alexandro institutos, quos à duplici genere pugnæ appellabant dimachas, & hi quidem ex equo pugnabant peritissimè, ubi uerò exigeret necessitas, & foret regio equitatui inepta, cuiusmodi Græci uocant ἀφίππου, mox desilientes ex equis congrediebantur, ut pedites, ne omnino forent ἀπόμαχοι, id est, pugnæ expertes, & Lydium paterentur incõmodum. Idem Alexander agmen pubescentium puerorum triginta millium numero, epigonos appellabat. Hi uerò barbari erant Macedonicis instructi moribus. Dicuntur epigoni uelut posteri: nam & Thebanorum epigoni leguntur aduersus Thebas excitasse bellum. Quos non fuisse alios Eusebius scribit, quàm interfectorum posteros. Libyes ex curribus pugnabant, sicuti
B apud Homerũ heroes: hic enim nouisse monippos non uidetur. sic enim uocitant uno depugnantes equo. Qui uerò iugũ subeunt equi, zygij nominantur, qui latera stipant, pareori, penultima extensè pronunciata (etiam si Dionysius discrepare quadantenus uidetur) & parasyri, ac etiam siraphori, item siræi: sicuti eorum habenę siræ, ac paręorię dicuntur. Duobus modò equis ad currum adhibitis, heroes depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiã si Hector audacia præstans quatuor uteretur. Vectabula hæc, seu iumenta, Græci uocant ἅρματα πολεμικά, in quibus præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato anabatam micraspida uocauit, Homerus Iliados Ψ,

ἂν δ' ἔβαν, ἐν δίφροισι παραιβάται, ἡνίοχοί τε.

id est, currum inscenderũt paræbatæ ac aurigæ. Dionysius libro octauo, parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas uocabant. Aristophanis interpres currum inscẽdere solitos scribit, hoplitem & parabatem, ac id genus currus à Theseo excogitatos primùm. Epibatæ uerò sunt, qui mercede naui uectantur aliena: sed Atticis eo dicuntur nomine ad pugnam parati bello nauali. Anabatæ uerò in equis intelliguntur, ut scribit Ammonius. Sunt apud Xenophontem ἀναβάσεως primo, ἅρματα δρεπανηφόρα, currus nos dicimus falcatos. Erichthonius autem omnium princeps, ut Arati uetus testatur interpres, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles compingere. Qua sanè admiratione est inter cœlitum tralatus imagines, quod non tacuit Manilius Astronomicon primo, heniochi nomenclatura insignis:

Heniochus studio mundumq́, & nomen adeptus,
Quem primum curru uolitantem Iupiter alto
Quadijugis conspexit equis, cœloq́ sacrauit.

Scribit uerò Theon, cœlestem Heniochum uel esse Bellerophontis idolum, uel Trochili: Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quiq́ currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantis Pelopis aurigę, aut Oenomai quoque.

Porrò equitatus ipse hippicum dicitur à Græcis. Verùm ex armaturæ genere diuersa A sortitur nomina, siquidē alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos uolo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica undiq; muniunt. Hos scribit Vegetius esse quidem à uulneribus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equitibus tradit equisq; Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis, serie inter se connexis. Cataphractos equites, scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere uidetur planè, cataphractarios ab illis clibanarios uocari. Loricatos equites dici cataphractos Liuius tradit. Equites antiquitus nō habuisse thoracas, scribit in cōmentatione de Romanorū militia Polybius: Verùm, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad inscensum descensum præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umbilitatis persimiles, quibus in re diuina uti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui uocātur Bastai, Danubium armatos enatasse. Cataphractas naues & aphractas recenset Historiarum quinto Polybius. Sunt & qui dicantur chrysophalari, aut etiam argyrophalari: cuiusmodi in ludis produxit Antiochus, qui Epiphanes quidē ferè cognominatur, sed ex gestorum ratione etiam Epimanes à furore. Ex acataphractis uerò alij hastati habentur, alij ferentarij. Hastati, qui manus conserunt, & comminus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt, & θυρεοφόροι uocantur, hoc est, scutati: sine scutò alij hasta impugnant, hi nomine speciali hastati uocantur & contati. Ferentarij equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare, quorum alij iaculis utuntur, alij arcu iaculantur. Quos Tarentinos uocamus, arcu utuntur: qui equites sagittarij, & à nonnullis Scythæ etiam uocantur. Tarentinorum duo faciunt genera: alios nanque suo nomine Tarentinos uocant, qui è longinquo iaculari consueuerunt: alios leues, qui pugnam comminus subeunt. In sacris uerò certaminibus duo erant certandi equis genera, Synorides, & Celetes. Synoris erat biga è duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam post è pullis quoque iuncta est. Inueni tamen apud Aristotelem in libro de B Mundo, etiam in bello usos Synoride. Celetes singulari currebant equo, quem monatora etiam Græci uocant, ut est apud Aristophanis interpretem. Accesserunt & alia duo Calpe, & Apene: de quibus etiam alibi facta nobis mentio est. Calpe trahebatur equa, sed ita ut extremum cursum anabatæ, hoc est, sessores ipsi desiliendo, apprehensis manu habenis, perficerent. Apene mulas iungebat. Campion porrò cursum uocabant non rectum, nec simplicem, sed flexiones habentem, quas uocant καμπάς. De Synoride Aristophanis interpres in Nebulis, ita: συνωρίς, inquit, est currus nō plenus, sed ex duobus iunctus equis, quem nunc diphron uocamus. Quanquam eo propriè dicitur nomine, in curru pars, ubi cum parabate uersatur auriga: unde etiā inclinatur, quasi δυοφόρος, id est, duos ferens, auctor Eustathius. Falcatas uerò in bello quadrigas esse unicum nonnullarum gentium auxilium, multiplex prodit historia, & Q. Curtius non prætermisit. Vt uerò ad equites redeamus. Inuenio equites quosdam dici bucellarios in Romano exercitu, sed ueteribus haud quaquam. Eo nomine Gallogræcos intelligere maluit Sudas. Nam & Seuir, rara item uoce, ut coniectant ex doctis nonnulli, equitum indicat præfectum, unde Seuiralium ludorum prorepserit appellatio. Scribit Iulius Capitolinus in M. Antonino philosopho ad hunc modum: His ita gestis, adhuc quæstorem, consulem secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris donauit appellatione. Et Seuirum turmis equitum Romanorum, iam consulem designatum creauit. Et ædenti cum collegis seuirales ludos adsedit. Corruptè tamen codices omnes Seuerum præferunt, non Seuirum. Ostensionales milites apud Lampridium uidentur dici, qui ostentui modò habentur in urbibus, non bellicæ rei causa. Scribit Arrianus, Hipparchiam dici alam, quæ quingentis, insuperq; duodecim constaret equitibus. Idem & quosdam equites in Alexādri exercitu Sarissophoros appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici. Nec non alam equitum, quæ dicatur agema: quāquam & de peditibus dici ἄγημα, idem testatur Arrianus. Equis castratis Barbarorum plerosq; uti

A uti in bellis solitos, legimus: ne aut fœminarum uisu exagitati capiantur, aut in subsidijs ferocientes prodant hinnitu densione uectores, & per spacia discurrant amplissima. Lapythas porrò & centauros fuisse nobiles Thessalorum equites, Palæphatus scribit Incredibilium primo. Apud Homerum hippocorystas, sunt qui interpretentur in galeis equinas habentes setas, ut aliàs commonuimus. Sed, inquit Eustathius, si ita foret, Hippocorythas dicere debuerat, qua forma corythaices nuncupantur, & corythæolos appellatur Hector. Est igitur hippocorystes, qui et hippiocharmes, id est, ἱππιοχάρμης, hoc est, ex equo bellator: quoniam χάρμην dici pugnam, nemo non nouit. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli, aut mulam. Quidam ὑποζύγιον omne, id est, iumentum, quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dossuarium mulum astraben nuncupent. Astrabelaten uerò aurigam, aut notophorum, id est, dorso ferens, ac gerulum iumentum. Podostrabe autem uenatorum est instrumentum capiendis feris concinnum. Equorum colores præcipuos hosce comperi, badium, aureum, albineũ, russeum, mureum, ceruinum, giluũ, scutulatum, album, guttatum, cãdidissimum, presse nigrum. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perrumpi, Pausanias scribit. qui obiter illud addit quoque, sibi non satis esse constitutum, an eo ueneno perierit Alexander. Denique prius quàm hinc reuellamur, subnotemus & illa quæ auidas etiamnum explere aures ualeant: equos quippe armis præmuniri, sciunt omnes, sed eorum nomina (ni fallor) nota paucissimis. Igitur quę à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quę maxillas prę fulciunt, appellari debent: prosternidia uerò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea uulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi consueuerunt. Illud item huic parti attexuerim libenter: equitantium adminicula, quibus pedes inseruntur, ut sessio fiat commodior, & staphas nuncupat inscium uulgus, ab Auicennæ interprete, primo Canonis dici subsellares, quia subsella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere subsellares, aut pedum integumenta esse iusto arctiora, quoniam eius membri motus longè

B facilius arcere ualeat frigus. Coryphæam in libro περὶ ἱππικῆς Xenophon equini capitis uinculum intelligere uidetur, quum obseruandum amplius monet, in os frenum quo pacto admittat, ac quo etiam κορυφαίαν circum aures. Cucumam sunt qui habenalia putent ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla protuberante, unde uulgò forsan borchias uocant. Borystheni equo, uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum, scribit Dion. In Græcis auctoribus sic fermè uideor comperisse, selma positum pro cathedra, unde sellium inclinatur. Propterea nauis εὔσελμος dicitur, id est, εὔεδρος, ut est apud Theocritum, quæ sedilia habeat accommoda. Sunt qui funes dici selmidas pronuncient, & naues nuncupari euselmos, quæ aptè rudentibus sint instructę. Denique libros, in quîs descripta militum nomina seruarentur, catalogos dici à Gręcis, alicubi obseruauimus: sicuti armorum magistros uocari tacticos. Tactica contemnere, apud Libanium est rem militarem neglectui habere. Bellorum peritiam dici tacticen quoque Plutarchus scribit. Adijciamus illud item ex Thucydide ac Libanio declamatione quadam futurum studiosis non ingratum: Corinthios omnium primos naues concinnasse, quæ formam præcipuè præferrent, frequentior quæ nunc est. Iidem inter Græcos primi triremes compegisse memorantur. quando & nauium fabricator, quem Naupegum uocant, Aminocles patria Corinthius Samijs naues fertur construxisse numero quatuor. Nauale bellum, ex ijs quorum ad nos propagata memoria est, uetustissimum traditur, quod aduersum Corcyrenses est ab Corinthijs gestum, annis plùs minus ad nostram, inquit, memoriam ducentis sexaginta. Naues porrò, quibus in barbaros ab Atheniensibus est depugnatum, catastromata per totum nec habuisse, prodit idem Thucydides. Catastroma uerò esse uidetur tabulatum in naui superius. De quo Pollux. Propli naues dici à nobis præcursoriæ ualent.

De Aeliano sophista quædam inuulgata minus. De Socrate & Aglao Psophidio. Cap. XXXII. A

Elianum sophistam (ut protinus eo à nobis ornetur cognomento, cui ex ingenita modestia & prudentia perspicaci ipse imparem se, ut Romanæ grauitatis uirũ decuit, perpetuò asseuerauit) proditũ memoriæ est, quũ minus sibi uiriũ ac uehementiæ uel spiritus adesse, nõ esset nescius, quàm ut declamatoriam palęstrã calefaceret, in qua desudarent quidem multi, laudem referrent perpauci, ad syntaxes, & ad promendum quippiam quo se uixisse apud posteros testatissimũ faceret, se totum intrusisse. Quod quidẽ usq; ad stuporẽ impleuisse, narratur. In dicendo apheliam maximè affectauit, quam nos simplicitatem dicimus. quæq; (uti prodit Fabius) simplex & inaffectata habet quendam purum, qualis etiam in fœminis amatur, ornatum. Nicostrati uetustatẽ expressit, ad Dionis tonum respicit quandoq;. Huic olim occurrit Lemnius Philostratus librum indignanter & concitatè lectitãti. Institit quærere, quid'nam foret sub incude: Elaborauimus, inquit, Gynnidis accusationẽ (sic enim tyrãnum uoco) qui paulo antè Romano imperio infamiæ labem inussit morũ turpitudine. Cui Philostratus grauiter admodum: Admirarer (inquit) impensius, si uiuentẽ accusasses. Siquidẽ superstitem tyrannũ lacessere, uiri opus censeo: functum uerò fato cuiusq;. Cedit hoc in prouerbium, cuiusmodi & Plinianum illud ex præfatione Naturalis historiæ, Cum mortuis non nisi laruas luctari. Porrò illud de Aeliano uelut superpondium addamus, quod in eo uiro non parum admirationis habet. Quippe prædicare solitum ferunt, nunquam se extra Italiam peruagatum, nauẽ nunquam inscendisse: mare nec nouisse quidem, quo nomine in magna erat auctoritate, ueluti patrij moris studiosus in primis. Consimilia ijs sunt, quæ à Socrate narrantur in Platonis Phædro, ubi illo dicente, O admirabilis uir absurdissimus quidam uideris, ac hospiti, non incolæ similis, quando nec fines nostros transisse unquã, neq; extra mœnia ipsa egressus uideris. Mox Socrates ita, Ignoscas optime Phædre, nam discendi cupidus sum, agri uerò & arbores nihil docere me possunt, sed homines qui in urbe uersantur. Cognata his ferè, quæ item de Aglao Psophidio prodita memoriæ sunt, quem etiam scitante Gyge, tunc amplissimo terrarum rege, Apollo felicem pronũciauit, qui B senior in angustissimo Arcadię angulo paruum, sed annuo uictui largè sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus, atq; ut ex uitæ genere manifestum est, minima cupiditate minimum in uita mali expertus: quod Plinius scribit.

Antipatri præstantia in scribendis epistolis. Epistolam quid illustret præcipuè. Deorum præceptores qui dicantur. Mos referendi in deos. Fastigium decernere quid. Plutarchi locus de Acroterio domus Cæsaris. Antigoni historia. Lasanophorus quid sit.

Caput XXXIII.

Ntipatrum Hierapolitanum scribunt ex Græcis nonnulli, adeò in literis conscribendis præcelluisse, ut in ea re non temerè excellentior reperiatur alius. Fuit hic Seuero imperatori ab epistolis, cuius etiam res gestas uidetur historia complexus. Sed epistola proprium erat uiri opus. In ea splendidum quiddã insonuit, nec à decoro imperatoriæ dignitatis recedebat. Perspicuitas inerat sententiarum iuncta magnitudini. Asyndetorum, quę nos dissoluta dicimus, iucunditas mira. Etenim ea in primis epistolam illustrant. Fuit Seueri eiusdem filiorum itẽ præceptor: propterea dum laudibus eum meritis optimi iuuenes onerarent, subinde deorum præceptorem nuncupabant. Quæ res & in prouerbium trahitur, ut quisquis principum aut optimatium etiam liberos instruit, is deorum dicatur institutor. Nam & Aristophanes μακάρων εὐωχίαν dixit regia conuiuia, hoc est, beatorum epulas. Non ferè est qui nesciat, ex adulatione natum, ut imperatores perinde ac dij haberentur colerenturq;. Eustathius tamen in Iliados primum, ex ui benefica aut præclaro inuento intelligere maluit: unde, inquit, Cæsar apud Romanos primus uiuensq;, Dei nomen est sortitus: sed & eiusdem filius Augustus. At inquit in Apologetico Tertullianus, maledictum est, ante apotheosin Deum Cæsarẽ nuncupare. Augustus, ne dominum quidem se dici patiebatur: est enim hoc Dei cognomen. Et Tacitus inquit: Deûm honor principi non antehabetur, quàm agere inter homines desierit.

Nouimus

A Nouimus tamen ex Appiani Alexandrini historia, templa Iulio Cæsari, ueluti deo publicis statuta decretis. Atque insuper cõmune ipsi clementiæque conditum unum. Et quia Lucianus ille blasphemus cognomento, qui nec dijs nec hominibus pepercit, uti Lactantius inquit, cum risu quandoque Augustum deum nuncupat: Plutarchum habemus auctorem, Lysandro item, sed primo Græcorum templa fuisse erecta. Cyro mortalium primo adorationis cultum fuisse delatum, scribit Arrianus, quam humilitatem Persæ postea seruarint, & Medi. Quando ut Curtio etiam credimus, inter deos recensuere reges, tanquam maiestas imperij salutis sit tutela. Consecratũ quoque uiuum sentientemque accepimus Apollinis iussu & Iouis deorum summi, uti tum creditũ est, astipulatu Euthymum pyctam, semper Olympiæ uictorẽ, & semel uictum. Amplius de dictatore Cęsare sic propemodum Tranquillus, Ampliora etiam humano fastigio decerni sibi, passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos. Meminit & in Philippicis M. Tullius ijsdem ferè uerbis. Herodianus autor est, in Seueri apotheosi exstructum fuisse suggestum lignis ingentibus compactum, specie quadrangula, æquis lateribus in fastigij formã. Quod extrinsecus intextis auro stragulis atque eboreis signis uarijsque erat picturis exornatum, intrinsecus uerò positum est minutũ tabernaculum, tertiumque item ac quartum semper superiore contractius, possis eius ædificij formã comparare turribus ijs quæ in portubus extruuntur, naues nocturno igne dirigentes, quas uulgo pharos nuncupant. Porrò quum legimus, fastigium imperatori decretum, intelligendam etiam arbitrantur dignitatem humano fastigio celsiorem, aut templum fastigio inclitum, uel etiam consecrationem, quam & ἀφθέωσιν Græci uocant. Verùm ut hæc incertè uideantur allata, sic illud planè firmius, & ex reconditiore doctrina: fastigium in hoc usu id haberi prorsum, quod acroterium Græcis dicitur. Nam in Cæsare Plutarchus ab T. Liuio proditũ scribit, Ingruente Cæsaris nece, oblatam Calphurniæ speciem in quiete, ut acroterium domui Cæsaris accumbẽs, ac senatus decreto uenerationis & ornatus causa surrectum, opinaretur defractum comminutumque, ac proinde (ut

B assolet) desiderio flesse uberius. Ex Vitruuio cõiectare licet quid acroterij nomine intelligendum. nam libro tertio acroteria nuncupat angularia & mediana: uidentur autem omnino statuæ, sic in ædificijs plerunque excitari consuetæ. Plutarchi interpres per imperitiam acroterij nomine sacellum reddidit, sed in eandẽ tendiculam & Tranquilli enarrationes incuriosius præcipitantur, ubi Suetonius ait, Calpurniam esse imaginatã collabi fastigium domus. Libro ultimò Macedonici belli auctor T. Liuius est, fastigia aliquot templorum à culminibus abrupta, ui tempestatis fœdæ dissipata. Lucius quoque Florus fastigium in domo decretum Cæsari scribit. Acroteria Dioscoridi sunt extrema corporis. Apud Herodotum legimus, nauis acroterium in statuæ manu apud Delphos. Nec apud Romanos tantum, & quos diximus, putet aliquis hunc consecrandi morẽ irroboratum increuisse. Reges maximos ac potẽtissimos legimus, uirtutis admiratione aut munerum uel artium repertarum in deos fuisse relatos. Nam & M. Tullius non solum perfectus orator, sed etiam philosophus, nõ dubitauit dicere, deos qui publicè colerẽtur, homines fuisse. Qua ratione filiam omnium optimam doctissimãque approbantibus dijs immortalibus, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omniũ mortalium pollicetur consecraturum. Est uerò huic loco peraccommodum, & scitu hercle dignum, quod lectum de Antigono est. Quem quum ex adulatione, quæ pestilens & uirulenta nulli non rei inducit tabem, Hermodotus in poemate solis dixisset filium: Non hæc inquit, de me sentit lasanophorus: ueluti obscurè insinuans, quum alimentis egeam, quum inde retrimenta fiant plura subinde egerẽda, mihi sanè mortalis uideor, non Dei filius aut solis. Siquidem est lasanophorus, qui matulam domino subijcit. Lasanum quippe uirorum est, sicuti fœminarũ trulla scaphium dicitur: ueluti Pollux scribit, Eupolidem sequutus. Lasani meminit Horatius,

Te pueri lasanum portantes œnophorumque.

Lasanum & chytropus, item tripus ac pyrostates, pro eodem uase à Græcis accipiuntur: quod Sophoclis & Hesiodi interpres scribit,

Cur multis rebus sit contributum Dei nomen. Iuuenalis locus perpenditur de Pecunia dea. Veterum de Deo placita. Deum inuenire esse impoßibile. Homochetæ dij. Dei descriptio perdocta. Diuina quomodo indipiscamur. Deus cur dicatur. A

Caput XXXIIII.

CAeterùm nec homini solum sacri nominis participatio facta est, & contributus honor: uerùm (uti Augustinus inquit) etiã diuinis muneribus: nec utiq; quòd deos ea crederent, sed quoniam sciebant nemini talia, nisi aliquo Deo largiente, concedi. Quorum deorum nomina non inueniebant, earum rerum nominibus deos appellabant, quas ab eis sentiebant dari, aliqua inde uocabula inflectentes: ueluti à bello Bellonam nuncupauerunt, non bellum: item à cunis Cuninam, non cunam: à Segetibus Segetiam, non segetem, à bobus Bubonam, non bouem. Vel etiam nulla uocabuli declinatione, ut res ipsæ nominantur: ut Pecunia dicta est dea, quæ dat pecuniam. Hic uerò illud obiter subnotandum, Aeris Deum ex Varronis spicilegio, ab Augustino dici Aesculanum. Proinde admiratione uideri dignum potest, quid ita Iuuenalis sibi scribere sic permiserit,

Etsi funesta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras.

Verùm enimuero quem'nam dicere Deum uerum oporteat, parum ueteribus constitisse uideo. Nam Milesius Thales, qui omnium primus naturalia exactius scrutari est ausus, aquam esse dixit, de qua nata omnia sint. Deum autem esse mẽtem, quæ ex aqua cuncta formauerit. Pythagoras uerò Deum esse animum credidit, per uniuersas mundi partes, omnemq; naturam commeantem atq; diffusum, ex quo omnia quæ nascuntur animalia uitam capiant. Anaxagoras auctor est, Deum esse infinitam mentem, quę per seipsam moueatur. Cleanthes & Anaximenes, æthera dicunt esse summum Deum. Ex quo & Virgilius,

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes
Magnus alit magno permixtus corpore fœtus. B

Aristotelem putat Lactãtius dissidere secum ac pugnãtia & dicere & sentire, sed summam tamen unam mentem mundo præesse testari. Parmenides (quod uel alibi à me relatum scio) commentitium quiddam coronæ similitudine effecit, stephanem appellat, continentem ardore lucis orbem, qui cingit cœlum, quem autumat Deum. Alij etiamnum aliter. At Cotta ille apud M. Tullium: Reges me (inquit) quid aut qualis sit Deus, auctore utar Simonide de quo quum quæsiuisset hoc idem tyrannus Hiero, deliberandi causa sibi unam diem postulauit: quũ idem ex eo postridie quęreret, biduum petiuit: quumq; sæpius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quæreret cur ita faceret. Quia quanto (inquit) diutius cogito, tanto mihi res uidetur obscurior. Hinc Plato semper ferè diuinus, Deum putat indictum, innominabilẽ, & (ut ait ipse) ἄῤῥητον καὶ ἀνονόμαστον, cuius naturam inuenire difficile est: si inuenta sit, in multos eam enunciari nõ posse. Platonis hæc uerba sunt, θεὸν εὑρεῖν μὲν οὐ ῥᾴδιον νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. id est, Deum quidem inuenisse haud facilè est, intellexisse autẽ impossibile. Sed mox de Platonis dogmate plura. Deum tamen ita sibi describere permisere nonnulli, ut dicatur ratio, rationum fons, rerumq; artifex omnium, forma uniformis & omniformis, substantia immobilis, omnia mouens: in motu status, in tempore æternitas, in summis profunditas, summitas in profundis, in multitudine unitas, in debilitate potestas: natura fœcundissima naturarum, fœcunditas fœcunditatum naturalissima, æterna, uitarumq; uita: sensus sensibilium, sensuum lumen & perspicacia: intelligentia talis, uti ipsa rerum intelligendarum sit bonitas, & intellectus cuiuslibet ueritas, & gaudium uoluntatis. Id uerò leuius: homochetas ueteribus nuncupari deos, qui in templi eiusdem ac sacrorum uenirent participatum: ὁμωχέτας Græci pronunciant: & cõmeminit historia quarta Thucydides. Illud adijciendum ex theologicę ueritatis myrothecio est, Dei substantiam, sicuti est, ne angelorum quidem ullum peruidisse. Propterea in sanctis literis, Regi autem seculorum immortali, inaccessibili. & rursum, Lucem habitat inaccessibilem.

Inde

A Inde à prudentibus scienter quoque traditum, quod à proposito dissidet haud multum: moralia usu comparari, rationis indagine perquiri naturalia: uerùm non aliter magnopere, quàm oratione à Deo peti diuina oportere. Hæc siquidem, uti à Platone traditũ nouimus, pro uitæ puritate nobis insinuantur uerius ac reteguntur, quàm uerbis aut doctrina infundi queant. Sed & illud per incuriam haud præterierimus: esse Deum stabilem unitatem, ac statum unicum: quod à Platonicis asseritur subtilissimè. Proinde ita collige, Quisquis Deum assequi exoptat, & multitudinem pro uiribus reclinet, ac motum. Deum uerò esse appellatum prodit Phurnutus, ἀπὸ τῆς θέσεως, quoniam creduntur dij θετῆρες καὶ ποιηταὶ τῶν γινομένων ὅλων.

Alexandrum appetiuisse dici se Deum. Lacedæmoniorum prudens in eo decretum. Antigoni commonitio ad filium. Caput XXXV.

NOn frustra dictum à ueteribus animaduerto, auctoritatis nõ dilutæ uiris, Sequundas res sapientium animos fatigare, at probare aduersas. Siquidẽ externantur quandoque fortunæ afflatu prosperiore uiri aliàs magni & cœlo pares quodammodo. Missos nunc facio cæteros: Alexandri magnitudinem & omnium capacem animũ, quis non nouit? At is Dario iam excusso, & Persarum regno, prętereaque tot tãtarumque gentiũ principatu potitus, ueluti felicitate multa ebrius, sapere supra hominem cœpit, ac sibi denique uideri Deus. Quo nomine datis ad Græciæ ciuitates literis, ridiculè satis institit petere, decreto publicitus ipsum statuerent Deum: & quæ minus ei impertita fuerat natura, ab hominum expectare institutis, non est ueritus. In eo igitur alia alij decretis approbarunt. Lacedæmonij uerò sic, ἐπειδὴ ἀλέξανδρος βούλεται θεὸς εἶναι, ἔστω θεός. id est, postea quàm esse uult Deus Alexãder, esto sane. prorsum Laconicè ac patrio more, Alexandri stupidum tumorem coarguentes. Quanto demum prudentior ac circumspectior Antigonus, qui filiũ intuitus subditis uiolentius utentem ac superbius, οὐκ οἶσθα εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν; id est, an ignoras, ô fili, regnum nostrum non ferè aliud esse, quàm seruitutem gloriosam? De Alexandro amplius id compertum nobis, multos adcredi-
B disse: regis eius imagines auro argentóue insculptas gestantibus, amuleti uicem præstare, plurimumque in qualibet re adiumenti afferre. Quo sanè argumento in Macrianorum familia uiri passim ac mulieres, non in uasis modò, sed & uestibus ac reticulis, dextrocherijs quoque ac annulis perpetuò Alexandrum gestasse memorantur.

De Titormi Bussequæ incredibili robore: itemq; de Milone paucula. Vnde natus adagio, Alter hic Hercules. Caput XXXVI.

SVm memor alibi à me Crotoniatæ Milonis factam mentionem, nunc dè Græco penu id se ostentauit, quod & arripuimus: fuisse Bussequã Titormum corpore staturosum, uiribus pręcellentem. In eum ubi incidisset Milo hic Crotoniates, uirium fiducia elatior, ac sibi placens percupiebat, uisa proceritate insigni, illius periclitari robur. At is nõ sine ironia, posse nil se magnum, asseuerabat. Mox tamen in Euenum descendens, reiecta ueste, permagnũ arripit lapidem, quẽ primò quidem ad se pertraxit, inde & propulit, bisque ac ter ipsum hoc effecit, postea sustulit, sed non ultra genua: demum humero impositum ad quinquaginta ferè tulit orgyias, id est, ulnas, proiecitque. At lapidem uix emouebat Milo. Cęterùm, eo nec contentus Bussequa pergit in armentum, stansque in medio ferocissimi omnium maximique tauri pedem corripit, furentemque ac inde se proripere adnitentẽ frustra, retinet constantissimè. Nec satis, quinimmò manu altera prætereuntis fortè tauri alterius pedem apprehendit audacissimè, ac comprimit ferociter. Id quum intueretur Crotoniates, in cœlum manibus sublatis, ὦ ζεῦ, ἔφη, μὴ τοῦτον ἡρακλῆν ἡμῖν ἕτερον ἐσπαρκας; id est, ô Iupiter, inquit, an alterum proseminasti nobis Herculem hunc? Hinc denique prouerbij demanasse primordia, memorant, ἄλλος οὗτος ἡρακλῆς. hic alter Hercules. Titormum fuisse patria Aetolum, prodidere nõnulli, & commeminit Athenæus, qui inde illustratur plurimum, ut est nimio plus conscius ac demutilatus.

Periandros fuisse duos, Miltiades tres, Sibyllas quatuor aut decem, Bacchides tres. Quos educauerint bruta. Apellis dictum de Protogonis Ialysso.

Caput XXXVII.

Quum

QVum inter legendum excerpendumq; concisa quædam mihi se ingesse- A
rint, breuitate compari nostris hisce commentationibus duxi inserenda: ne quod aliquo modo relatu dignum est, si prætereatur, ex formula damni illati mecum agant φιλομαθεῖς, nil affectantes grauius, quàm ut πολυμαθεῖς dici ualeant & sint, quando nil dulcius quàm omnia scire. Illud igitur fuerit primum, quod ποικίλης ἱστορίας undecimo, non prætermisit Aelianus: Periandros fuisse duos, sapientia illustrem unum, sed tyrannide alterum: Miltiades uerò tres. Sibyllas quatuor, Erythræam, Samiam, Aegyptiam, Sardianam: sunt qui sex item adijciunt, inter quas Cumæam, Iudæamq;. Cumææ meminit Agathius Gottici belli primo, & Italicensem uocat, quæ prope Cumas speluncam inhabitarit: unde oracula ædere solita, Aeneæ quoq; adeunti futura prædixerit omnia. Huius carmina apud Aenam ciuitatem Iuliano imperante, combusta, scribit Ammianus Marcellinus. Sibyllas porrò in ijs quæ de CHRISTO aut alijs ad humanã salutem spectantibus sunt uaticinatæ, probabile habet Augustinus, seu bonæ fuerint seu malæ à Deo inspiratas: nam prophetiæ donum bonis esse commune ac malis, sicut etiam gratiæ aliæ sunt gratis datæ. Cur autem sic, nouit auctor omnium Deus. Bacchides postmodum tres, ex quibus unus tradatur Hellen, id est, Græcus modò, uel (ut in alijs scriptum comperi) ex Bœotiæ Eleone: alius Atheniensis: tertius denique Arcas. Præcerptum illud quoque: Cyrum à cane educatum, à cerua Telephum Auges filium & Herculis: at Neptuni & Tyrus Peliam ab equa: quin Alexandro item Priami ursam alimenta suggessisse, adnotatum est: sicuti Aegistho Thyestis & ad Pelopiæ capram. Nec illud præteritur: nobilẽ pictura Protogenem annis uix septem celebratam omnibus, Ialyssi imaginẽ absoluisse: quam ubi est contemplatus diu Appelles, primùm quidem stupentem ferunt obmutuisse, inopinam admiratum excellentiam: mox uerò intulisse, καὶ πόνος μέγας καὶ ὁ τεχνίτης γε μὴν τῆς χειρουργίας ἡ χάρις, ἧς ὁ ἀνὴρ εἰ τύχοι, ὁ πόνος αὐτοῦ οὐρανοῦ ψαύσει. id est, & labor magnus & chirurgiæ artifex gratia, quam si uir hic assequatur, tum uerò cœlum contingent planè labores eius.

Quos ab infimo gradu ad maximum dignitatis fastigium euexerit prosperior fortuna. Interibi quid tymbalus & tymbades, necnon catapontistes. Oecotrips qui sit. B

Caput XXXVIII.

VIris plerunq; haud ita nobilitate insignibus fortunæ sequundioris afflatum, sine ullis imaginibus etiamnũ sic affuisse, nos cõmonet historia, ut uirtute sua facilè maioribus præluxerint, ac ignoti antea, inde aliquo haberi numero exorsi sint. Quis enim nescit, filium Histaspis Darium Cyri φαρετροφόρον fuisse? Nam postremus illi ὁμώνυμος, ab Alexandro uictus, etiam lictorio functus dicitur munere. At Macedonũ rex Archelaus Simiche natus serua deformatur. Auum Philippi Menelaum in spurios desijsse, memorant. Sicuti eius filius Amyntas Aeropes dicitur seruus. Perseus, opes cuius afflixit Aemylius Paulus, fuit quidem Argiuus genere, ac ignobili prognatus patre. Eumenen inopi æditum parente ferunt, ac tymbalo. Nam & tymbadas nuncupant pharmacidas mulierculas, ἀπὸ τοῦ περὶ τοὺς τύμβους διατρίβειν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκρωτηριάζειν. id est, quoniã sepulchra oberrent mortuos demutilaturæ. Antigonus Philippi, qui & ἑτερόφθαλμος, id est, monoculus erat: indeq; Cyclops itẽ cognominatus, αὐτουργὸς fuit, hoc est, artificio se confouebat. Latrocinia uerò exercuit etiã Polyparchon. At Themistocles, barbaros qui nauali bello superauit, quiq; solus oraculorũ responsa nouerat discutere, Thracia natus matre est. Phocion χρηστὸς cognomento, patre fuit qui δοιδυκᾶς, id est, cochlearia cõficeret. Demetrium Phalerea seruisse apud Timotheum & Canona, proditur memoriæ, hoc est, fuisse οἰκότριβα. Quo nomine (ut in Declamationibus significat Libanius) Græcis significat, qui parentibus seruitutem qui seruierint, est æditus. Nam esse οἰκέτης potest, qui αἰχμάλωτος, id est, captiuus. Oecuria, id est, τὰ οἰκούρια, in Trachinijs intelligit Sophocles, cohabitationis præmia ac dispensationis domesticæ. Epaminondã obscuris prognatũ parentibus, ignorat nemo. Sicyoniorũ tyrannus Cleon fertur, & καταποντιστής, id est, pirata fuisse prius, qui nõ præda contentus, captos etiamnũ in mare dat præcipites.

Diogenis

Diogenis apophthegmata duo, in Demosthenem unum, in Spartiatam alterum. Scita quoq; Aristotelis commonitio ad medicum, à quo inuisebatur æger.
Caput XXXIX.

DIogenē ferūt prandiȷ causa in cauponā quandoq; diuertisse, moxq; quum prætereuntē foret conspicatus Demosthenē, inuitare ad idem perrexisse: eo aūt minus obtemperante, Erubescis ô Demosthenes (inquit) cauponā ingredi? atqui Dominus tuus hic quot diebus obuersatur. populū innuēs obscurius, quoniam multitudinis serui ferè sunt δημήγοροι καὶ ῥήτορες. Quū uerò Spartiata quidam laudibus efferret Hesiodicum carmen, quod in Ergis legitur,

οὐδ᾽ ἂν βοῦς ἀπόλοιτο, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.

id est, nec pereat bos utiq;, ni affuerit uicinus malus. Audiēs Diogenes, καὶ μὴν μεσσήνιοι καὶ οἱ βόες αὐτῶν ἀπολώλασι, καὶ ὑμᾶς αὐτῶν ἐστὲ οἱ γείτονες. Atqui, inquit, & Meseniȷ periere & eorundem boues in uicinia uobis constitutis. Quippe Mesanam bello afflixerant Lacedæmoniȷ. quod disertissimè amplius persequitur Pausanias. Sed quia excellentis uiri sententias apposuimus, non insuper habeamus scitum hercle, ac philosopho congruens in primis apophthegma Aristotelicum: nam quum iaceret grauiter affectus, ac eum inuisens medicus quæpiam mandaret, μήτε, inquit Aristoteles, ὡς βοηλάτην με θεράπευε, μήτε ὡς σκαπανέα, ἀλλὰ διδάξας πρότερον τὴν αἰτίαν, οὕτως ἕξεις ἕτοιμον πρὸς τὸ πείθεσθαι, διδάσκων ἐκ τούτων μηδὲν χωρὶς αἰτίας προσφέρειν. ne mihi perinde ac bussequæ aut fossori medicam adhibueris manum, sed reddita omnium ratione prius, dicto audientiorem es habiturus, ut qui citra causam nil te proferre iam docueris.

Socratis in lasciuientes noctu adolescentes constantia. Eiusdem apophthegma de Alcibiadæ muneribus: item in eum qui diceretur magnum quippiam expetere arduumq; factu: nec non de ocio. *Caput* XL.

NE uerò longius à philosophia seiungamur, proditum memoriæ scimus, quandoque multa iam noctè à cœna domum sese commodum recipientem Socratem, quosdam adolescentium intemperāter ac lasciue grassantium plerunq;, perterrefacere adortos quum esse uenturū præscissent: illi ergo per tenebras ingessere se armati facibus, & Erinnyum cultu reliquo: id cōspicatus Socrates, nil admodum compauidus, quod eos sciret aliȷs itidem solitos illudere, ocio abutentes, placide prorsum subsistens, quærere ex eis cœpit, uti ex aliȷs item in academia consuerat, aut Lycio. Succurrit & alterum eiusdem animi planè inuicti exemplum. Congerebat ambitione quadam in Socratem munera Alcibiades: eorum admirata multitudinem Xanthippe ac indicaturam, digna opinabatur quæ à Socrate non respuerentur. At is, Et nos (inquit) ambitione tenemur quapiam, ambitiosè ista mittit Alcibiades, itidem nos ambitiosè nō admittimus. Circumfertur Socratis eiusdem dictum aliud, nec præclarum minus, cui quum suggessisset nescio quis, arduum uideri admodum, id consequi quod concupisceret quidam, ἀλλ᾽ ἃ μεῖζον ἐστὶν ἔφη, τὸ μηδὲ ἐπιθυμεῖν τὴν ἀρχήν. at maius fuerat, inquit, initio ne optasse quidem. Ab eodem quoq; memorari solitum accepimus, ἀργίαν εἶναι ἐλευθερίας ἀδελφήν. id est, esse libertatis fratrē ocium: argumento esse, prædicabat Indos Persasq;, qui & fortissimi censeantur & liberi cum primis. Esse autem utrosq; ociosos præcipuè πρὸς χρηματισμόν. At Phrygas Lydosq; operi maximè intentos, seruitutis malo premi assiduè.

Super Euridamante pycta, & notæ dicacitatis homine Zoilo adnotata de Græco penu quæpiam. *Caput* XLI.

QVibus cōtigerit hominibus disparatū à reliquorū mensu uiq; ingeniū, alibi hoc opere non neglexímus, nunc quę occurrūt exēpla duo, ad tabulas (quod dicitur) Cerituū nō reiȷciemus, sed ut ineant protinus suffragia, permittere in animo est. Fuit pyctes nobilis Euridamas, Cyrenæus patria, inter certandū forte, quē ualidū nactus fuerat, dētes ei plaga ū ui & frequētia excusserat aduersarius. Cui ne spectaculo animū adderet, proindeq; insuperabilis cooriretur, omnes deuorabat. Qua ratione ad illum ne minima quidem facti suspicio peruenit. Zoilum qui in Homerum, Platonem, aliosq; complures acerbè uirulenterq; stilum

ſtilum diſtrinxit, fuiſſe Amphipoliten accepimus, ac propterea θρακικὸν ἀνδράποδον di- A ctum ab Pontico Heraclito: & Polycratis auditorem, qui aduerſus Socratem accuſatorio ſpiritu orationem concinnarat, cognominatum ferunt κύνα ῥητορικὸν, id eſt, rhetoricum canem. Habitu ferè eo fuit, ut barbam quidē amplius promitteret, capite uel ad cutem deraſo, indumentum nec genua contingebat. Dicendi cura erat ei uel maxima, ſicut odij quoque ac cum pleriſque inimicitiarum: quumque lingua foret uirulentus, ac unumquenque proſcinderet audacius, quidam haud ſanè illiteratus ex eo inſtitit quærere, ut quid procliuiter adeò alienam laceratum famam pergeret, quod inquit, ποιῆσαι κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι, id eſt, male facere cupiens nequeo.

Scitum Dionyſij reſponſum, quòd relictum à parente imperium nequiſſet ſeruare.
Caput XLII.

DE Dionyſio poſteriore facta iam aliquoties mentio nobis eſt, illud huic ſuppingam parti, ſicuti non hercle indignum. Annalibus adnotatum comperi, Dionyſium & Philippum Amyntæ congreſſos quandoque: quumque hinc inde multa forent pronūciata, uti par eſt, demum illuc prouectus eſt Philippus, ut ex Dionyſio amplius quæreret, qua eſſet factum ratione, quòd præclarum adeò illuſtremque à patre acceptum principatum nequiſſet aſſeruare, eo excuſſus ab inimicis. Ad ea Dionyſius non inſcitè prorſum, nec illepidè, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα μοι κατέλιπεν ὁ πατὴρ, τὴν δὲ τύχην, ᾗ ταῦτα ἐκτήσατο καὶ διεφύλαξεν οὐκέτι. quoniam, inquit, alia quidem reliquit mihi pater, fortunam uerò qua hæc ſibi quæſierat cuſtodieratque, non utique.

Meſonis aſsimulatus furor, ne cum Athenienſium reliquis Siculam iniret expeditionem, quòd aſtrorum peritia futuram prænouiſſet afflictionem. *Caput* XLIII.

INauigaturis in Siciliam belli cauſa Athenienſibus, claſſe iam inſtructa, ex catalogo erat unus item aſtrorum peritus Meſon, qui quum ingruentium uim malorum artis beneficio, uti tum eſt creditū, uelut ex ſpecula eminentiore proſpectaret, miſſionem quoquomodo quærens, ne initā obiret mi- B litiam, quum in irritum cederet conatus omnis, demum inſaniam aſſimulauit, ac multa, ut ſibi fidem compararet, dixit, fecitque. Inter alia etiā domui, quam inhabitaret, faces ſubdidit. Quibus ſanè omnibus adducti bello præfecti, uerum arbitrati furorem, dimittendum cenſuere hominem, ueſania percitum ac debacchantem planè, felicius longè, quàm Vlyſſes olim, quem ingenioſè ſolerterque deprehenderat Palamedes. Meſonis aſſimulationem, & quidem Athenis, diſpicere quiuit nemo.

Dicta uel facta quorundam ſcitu digna, quæ ex diuerſo, miſcella uelut opera ſunt in unum congeſta. Homeri laus. Oſtraciſmi inſtitutor primus. Pindari & Corinnæ hiſtoria. Boreæ honores apud Thurios. *Caput* XLIIII.

ALexandrum imperatorem nobiliſsimū fuiſſe ira præferuidū, indicio multa utique fuerint, ſed & Ariſtotelis commonitio prudens, qui illum conſpicatus omnibus, ac per omnia ſuccenſentem, per epiſtolā ſalubriter ſic perrexit admonere ac remollire, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργὴ οὐ πρὸς ἴσους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κρείττονας γίνεται, σοὶ δὲ οὐδεὶς ἴσος. id eſt, furor & ira nō aduerſus æquales exeruntur, ſed in meliores præſtantioresque, at tibi ex æquo ſtat utique prorſum nemo. Cercidas ex Arcadia Megalopolites, quum iam cōclamatus, ac in Proſerpinæ peculio adnumeratus decumberet, ad ſuos conuerſus, iucundè ſe à uita demigrare pronunciauit, quòd animo concepiſſet, mox paulò ex ſapientibus quidem cum Pythagora congreſſurū ſe, ex hiſtoricis cum Hecatæo, ex muſicis cum Olympo, ex poetis cū Homero: inter hæc autem animam egiſſe, proditur memoriæ. Palaton ζωγράφος ſiue pictor, quum Homerum deſcriberet, illum quidem uelut uomentem exprimebat, poetas uerò reliquos per ambitum aſtitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id eſt, quæ reiecisſet is, abſorbētes. Cliſthenem ferunt Athenienſem oſtraciſmi, ſeu teſtularū rationem omnium principem induxiſſe, primumque eiſdem damnatum ſuffragijs. Pindarus nouem Lyricorum princeps quum Thebis in poetarum ueniſſet cōmiſſionem, per auditorum inſcitiam quinquies

à Corinna

A à Corinna fertur uictus. Classem coegerat aduersum Thurios, instructamque ducebat Dionysius. At uehementior coortus Boreas, naues disiecit omnes, attriuitque. Quo tanto permulcti beneficio Thurij, Boreę uti Deo sacra peregere, insuperque in ciuitatis iura cooptarunt, domo itidem illi cōparata. Vt minus iam mirandum accidat, dici ab Atheniensibus uentum hunc κηδεστήν, id est, affinem: à Pausania etiam Megalopoliten.

Zaleucum filio iußisse alterum ex oculis erui, alterum sibi, ut lata à se de adulterio seruaretur lex. Adulterij pœna apud Gortynam. Caput XLV.

ZAleucum, de quo aliubi paucula cōmentati sumus, inter alias ferūt, quas Locris cōstituit leges, sanxisse illam quoque, Vt quisquis deprehenderetur mœchus, pœnas lueret, excussis oculis. Hoc (sicuti uidetur) ut sanguinarium quū improbaret dæmon, Aelianus inquit, præter opinionem, præterque spem, in auctorē regesit primū. Nam ubi Zaleuci filius adulterij est conuictus, ex paternis sanctionibus præstitutum subire supplicium cogebatur. Quod ne irritum fieret, postea quàm semel erat complacitum, qui sanxerat, pœnę sibi partem irrogauit, ac uelut partiario legis corroborauit integritatem: nam filio excuti oculum iussit, ac sibi alterū. Quod sic exprimit Aelianus, ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν, ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλωθῇ τελέως. Apud Gortynam adulter deprehensus ad magistratus per ciuitatem producebatur, lana coronatus. Qua re illi plane mollior opprobrabatur natura effœminatiorque. In reliquum præterea ignominiosus erat in primis & reipublicæ in nullo particeps. In Aegypto qui in spontaneo deprehensus adulterio foret, uirgis ad plagas mille cædebatur, muliere naribus demutilata.

Silentij bonum ex Græco disticho. Animantia silentio quandoque salutem tueri. Numæ institutum. Tacita Musa. Gnathænæ meretricis historia lepidiuscula. Silentiarij qui dicantur. Comes, magistratus multiplex. Domitiani uerbum, silete.

Caput XLVI.

DE silentij bono, quantumque insitæ præferat prudētiæ lingua præparca, & nos alibi commentati sumus. Et animantia ratione cassa præmonstrāt salutē suam plerunque alto tueri silentio solita. Nam æstu oriente digressi anseres & syderis uapore coacti nimio, ac occidua petentes, ubi Taurum superaturi montem sunt, aquilis abundantem, dum uolucres compauescūt infestissimas, rostra lapillis occludunt, ne clangorem eliciat uel ultima necessitas, quos uolatu pernici collibus eiectent transmissis. Sed & rei præstantiam nō Pythagorę modò indicat echemythia, uerùm & Pompilij institutum, qui quum uaticiniorum plurima in Musas referre consuesset, unam ex ijs præcipuè ab Romanis coli uoluit de silentij ratione Tacitam nomine. Et Græcanicum quidem illud amplius patefacit,

ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφραγὶς ἐπικείσθω,
κρέσσων γὰρ ἐπέων, ἢ κτεάνων φυλακή.

Verùm & ad ipsum id lepida confert historia, etiam si decora non satis est quæ inducitur, gesta res. Ex Hellesponto in Atticam uenerat amator quidam, Gnathænæ scortilli fama illici pellectus, quumque admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendio, ac planè (ut Græci dici dicunt) φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiensque finem, sic illum adorta fertur, An non ab Hellesponto te profectū dicis? quum adnuisset is, Et quo (inquit) pacto ciuitatum illic primam ignorare uideris? Scitante autem eo quænam foret hæc? Sigeum, respondit Gnathæna, καὶ ἐμμελῶς διὰ τοῦ ὀνόματος κατεσίγασεν αὐτόν. id est, aptè admodum & concinnè ex nominis ratione silentium illi suadere est uisa. Scitu uerò dignissimum id quod augurantur nōnulli: Romæ familiam fuisse Silentiariorum: quippe aduocatur Sudæ Silentiarius Paulus quandoque, cuius & circumferantur epigrammata non illepida. Dici uerò de silentij ratione, quod in sacris seruaretur, ueluti eius foret pontificium id, ac tanquam præfectura. Verùm ineptè ista prodi, comprobat Procopius de Bello Persico uolumine secundo: etenim Adolium scribit Acatij filium genere, Armenū, in palatio imperatoris fuisse ad ea quæ sunt quietis, ministrum. Quod, inquit, munus Romani silentiarium uocant: & quia principis arcanorū essent conscij, sunt qui auricularios item uocent. Obiter apud Ammianū Mar-

cellinum, Domesticorum comitem sæpicule obseruauimus dici: sicuti & Orientis comitem, & Magontianæ, sed & largitionum. Non prætereundum in hac sciendorũ mole congestitia quod scribit Dion, Quum (inquit) per uim & superbè in armorum ludis ab Adriano quædam peterent Romani, nil eis omnino distribuit, immò Domitiani illud iussit pronunciari, Silete. A

Prudens Olympiadis apophthegma, quo Alexandri tumorem repercußit, diuina sibi quærentis in uita. Caput XLVII.

OLympiadem Alexandri matrem prodit historia, quũ inaudisset filium diutius sepulturæ honoribus exutũ, iacere uelut neglectũ, grauiter eo nomine indoluisse, flentemq́ inter crebra suspiria inclamasse altius miserabiliusq́, ὦ τέκνον, σὺ μὲν οὐρανοῦ μεταχεῖν βουλόμενος, καὶ τοῦτο σπεύδων, νῦν οὐδὲ τῶν κοινῶν δή που, καὶ ἴσων πᾶσιν ἀνθρώποις μεταχεῖν ἔχεις, γῆς τε ἅμα καὶ ταφῆς. id est, ô fili, tu quidem cœlum tibi uẽdicare satagebas, hocq́ unum festinabundus habere opus uidebare. At nunc quæ cæteris ex æquo cõmunia omnibus censentur, ne ijs quidẽ potiri uales, terra & conditorio. Qua sanè ratione uisa Olympias est, non imprudens nec inscita mulier, & suam ipsius commiserari fortunam, & filij tumorem coarguere.

De insula Samo, & in ea feris quæ dicantur Neides, & hirundine alba, Aesopo, Hermodice item Midæ uxore, Cumæis prima quæ nummos cudit. Adulterij supplicium apud Lepreos quod fuerit. De Lucania, seu Samothracia, & Lamisco, & Thespiensibus, & Magnetum malis, ac insula Icaro, & piscium excellentia, ac Georgio Trapezuntio. Artem didicisse, uel aruo studuisse, ubi ignominiosum.

Caput XLVIII.

QVoniam publico bono nil legimus ferè, quin aliquid subinde præcerpamus, & separatis capitibus perscribi multa nequeunt, cõcisa nimis ac deminuta: Proinde in unum regerenda parte hac duximus, ne disiecta, ueluti dispalata pereant. Igitur lego primum, insulam quidem Samum initio fuisse incolis uiduam desertamq́. Cæterùm succreuisse inibi ferarum B uim, quarum audiretur intolerãdus, uelut barritus, dicebantur νηΐδες, hoc est, Neides. Nuncupatam prius Samum etiam Parthenon, mox & Dryusam. Apparuisse in Samo item hirundinem quandoq́ albam, perdice haud minorem. Aesopum præterea inuenio logopœum fuisse Thraca genere, conditione seruum, manu tamẽ ab Idmone missum, ac Xantho seruisse prius. Hermodicen scribunt ueterum pleriq́, Phrygum regis Midæ uxorem, tum fama fuisse conspicuam, tum uerò sapientia & artifici ingenio pręstitisse plurimum, siquidem Cumæis primam cudisse nummos. Leprei quos deprehenderint adulterantes per triduum uinctos circa ciuitatem ducũt, mox toto uitæ tempore contemptibiles habent. Quod mulieribus itidem fit, nisi quod hæ diebus undecim in foro stare coguntur discinctæ & tunica circũuestitę pellucida. Sicuti Romę in publicum egredi togatę cogebantur mœchæ, quod approbat Martialis illis uersiculis, ut Horatium prætereeam cum eiusdem interprete,

Thelim uiderat in toga spadonem,
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Lucanos, uel (uti enunciant Gręci) λευκανούς, esse ferunt φιλοξένους, id est, hospitibus affici plurimũ, insuper & iustos censeri. Apud eos regnasse quandoq́ Lamiscũ, cui tertius à magno digitus in pede lupinus fuerit. Samothracen quandoq́ dictã olim λευκανίαν, διὰ τὸ λευκὴν εἶναι, id est, quòd albicet. Mox à Thracibus habitatã dici cœpisse Thraciã, quibus item deficientibus Samij superuenientes Samothracen fecere. Magnetas pluribus cõflictatos infortunijs, suffragari Archilochus uidetur, ubi ait, κλαίω θαλασσῶν, οὐ τὰ μαγνήτων κακά. Icarum insulam ab Icaro mox cognominatam, prius inuenio solitã dici ἰχθυοῦσαν, de piscium excellentia, qui caperentur inibi. Apud Thespienses turpe censebatur, artem didicisse, uel aruo studuisse: propterea illorũ paupertas tum frequens, tum insignis præcipuè. Nec illud reticuero: Georgiũ Cretensem, qui Trapezuntius dici maluit, conditis uoluminibus, Platonis uitia expendisse plura: quo argumento sit Cænotimon nuncupatus, atq́ Erinnys item: quomodo est à Bessarione insigniter proscissus.

LODO-

A LVDOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad magnificum comitem ac equitem Ioannem Mariam Vidonem Ferrariensem, Præfatio secunda & uicesima.

QVoniam liber hic, qui est futurus nostri laboris secundus & uicesimus, ab inenarrabili diuinæ maiestatis ratione orditur, in qua ob ueterum sapientum ingenia mire hallucinantia, multiplici errore obsepta se torserunt, quod necdum ueritatis arcanum intimis occlusum penetralibus, in lucem ab intelligibili productum sapientia foret, facturum me operæprecium arbitratus sum, quando mutua nobis necessitudine peruinctos, certũ est in singulis nostri operis uelut propylæis amice consalutare, si ad libelli huius partes te aduocaro potissimum. Quippe sicuti balbi balbos intelligunt ac amant, sic à diuino cultu non prauitate ulla reuulsus uir, orationi in primis, quæ Deum uel exprimit uel rimatur, cum primis affici consueuit, fronte insigniter exporrecta. Tu uerò Ioannes Maria nobilium scientissime, ac scientum nobilissime, sic Christianæ ueritatis assertorem te ubiq; præstas, ut uitæ cura innocentissimæ & religionis reuerentia uel religiosissimis esse quoq; integritatis exemplar singulare possis uideri. Nam etiamsi conspicuos uel iunior magistratus gessisti, in quibus quod Vidonum claritati consentaneum fuerat sanè, eam prętulisti grauitatem, ut seueritas prædulci temperata comitate, iustitiam non utiq; rigidam aut ulla ex parte immitem à caluo (quod dicitur) ad caluũ ciuitatibus exhiberet, sed uel damnatis amabilem: nihilominus à publicarum rerum molestia magnam partem abiunctus, & tibi quodãmodo uiuens, nec magnopere (quod Græci dictitant) ἔξω βλέπων, intellectualem potentiam ad id quod uerè est, per mométa surrigis, ueram arbitratus felicitatem, ab hominis ueri fastigijs non abire longius. Nec tibi equestris dignitas, aut quod dicaris & sis comes, ut doctrinæ ciuilium dogmatum insignia prætercam: nec, inquam, ista tibi animos tollunt, quod sanè agnoscimus in plurimis, sed mira in omnibus benignita
B te ita mores attemperas, ut perhumanum te facilemq; sentiant infimi ac mediocres uiri, summi etiam hac quam sustines persona dignum opinentur, cum sæpe uel tua transcribas, id est, cesso iure indigentibus concedas. Sunt præclara ista quidem, sed fratris non absona uirtutibus, honorum serie constipatis, non absona uniuersę domus Vidonum amplitudini tum Ferrariæ tum Mutinæ, unde oriundi estis, sed & in alijs Italiæ locis uel præcipuis. Quamobrem habebit liber hic opinor, quod sibi placeat. Nec id quia umbilicis exeat auro nitescentibus, sed quod in uestibulis suis præclarum cernat stare uelut herman, sed non utiq; ἄκωλον, quin undecunq; amussitatum præclarumq;. Qui sit fortiter libitinas reiecturus nasutiores, ac sordidum dentem, ne uirulentus infigi ualeat morsus, quo conuulnerata plerunq; exarescunt omnia. Quod ut facias uir clarissime peruelim utiq;: sic enim fiet ut gratam tibi, quantulacunq; ea est, sedulitatẽ hanc nostram & in te tuosq; omnes propensissimam uoluntatem fuisse intelligam. Nec ipse immemor uideberis initæ olim in patria mea inter nos amicitiæ, quam uno ductu pro uirili perpetuò & foui & auxi, nec ipse aspernari es uisus, ueluti de pocillatoris Tantali phiala sanciendis amicitiæ sacris latices duxerimus. Quod superest, uiuas opto diu felix, & Ludouicum tuum ames. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SECVNDVS ET VICESIMVS. A

Prolepsin, id est, de dijs anticipationem omnium esse mentibus insitam. Cur Deo summo solem persimilem dicat Plato. Caput I.

EQVIDEM consideranti mihi amplius ratione hanc, quæ de diuinis est, uelut ex oraculo promptum uidetur, quod apud M. Tullium prius, mox & à Seneca comprobatum legimus, omnibus de dijs esse insitam opinionē. Nec esse gentem ullam adeò extra leges moresq́ proiectam, quæ deos aliquos opinione non cōcipiat. Notionem hanc ipsa nobis impressit natura, & sine doctrina inest anticipatio quædam diuinitatis. Hæc uerò est quam Epicurus προόληψιν dicit, sed & ἔννοιαν uocant Græci, id est, anteceptam animo rei quandā informationem. Cæterùm ubi ad summum ac principem omnium Deum, quem Græca natio τ' ἀγαθὸν nuncupat, hoc est, bonum ipsum, humana mens audacius assurgit, si quid scrutando attentius & perpendendo lance examinatissima, disserendoq́ definire pertentet, quum inenarrabilis amplitudo illa & infinita maiestas, humani animi conceptus omnes longissimo à se interstitio relinquat, nedum sermo ullus illuc ualeat pertingere: ad id deniq́ rerum excellentia caligans diuertit, ut similitudines quærat & exempla. Qua ratione etiam Plato περὶ ἀγαθοῦ, id est, de ipso bono disserere adortus, dicere quid esset, non est ausus: quoniam humanę potestatis mensum tantæ claritatis excedat uis splendida. Illud modò latius indagādo est assequutus, ut quod inter obiecta sensus pręcipuè nitidum, præclarum, immensum, admirabile animaduertisset, illi simillimum adstrueret. Hunc uerò esse solem uoluit, per cuius similitu- B dinem humanæ imbecillitati gradum præstari ad non comprehensibilia quadātenus est opinatus. Proinde à sapientibus receptū ferè, principi summo illi ac ineffabili prorsum nulla surrigi simulacra debere, sicuti dijs alijs constituisse ueteres compertum est: quando, ut scienter Plotinus inquit, neq́ cognitionem neq́ intelligentiam illius habemus. Loquimur tamen de illo, ut Parmenides & Dionysius aiunt, per negationes atq́ relationes. Summum genus scietiæ est (inquit Cassiodorus) scire Deum tanta præstare, quāta humanus sensus non ualet attingere. Lumē infinitū ab intellectu creato perspici nequit, ni gloriæ lumē accesserit. Nam ut se habet noctuæ oculus ad solis lumen, ita intellectus noster ad manifestissima in natura. Nec me fallit tamen, Cottam illum Ciceronianū dicere, multas se arbitrari gentes sic immanitate efferatas, ut apud eas nulla deorū suspicio sit. Quid Diagoras, inquit, ἄθεος qui dictus est, posteaq́ Theodorus, nónne apertè deorum naturā sustulerūt? Nam Abderites quidē Protagoras sophistes temporibus illis uel maximus, uelut alibi quoq́ cōmemoratum est, cum in principio libri sui posuisset, De dijs neq́ ut sint, neq́ ut nō sint, habeo dicere: Atheniensium iussu, urbe atq́ agro est exterminatus, libriq́ eius in concione combusti. Auctor historia secunda Herodotus, deos à Pelasgis nullis cultos cognominibus, quando ea necdū auditu nossent. Deos aūt, id est, θεοὺς nominasse, uelut κόσμῳ θέντας τὰ πάντα πρήγματα, id est, ordine suo distribuētes omnia. Tralatio Latina parte hac confusanea circumfertur. Cæterùm quod est à me cōprobatū paulo antè, in libro de Mysterijs ita confirmat Iamblichus, Ante omnē (inquit) rationis usum inest naturaliter insita deorū notio. Et alibi, Esse animę (inquit) est quoddam intelligere, scilicet Deum, unde dependet. Porrò esse nostrum putat, Deum cognoscere, quia præcipuum animæ sit intellectus: in quo idem est esse quod intelligere diuina actu perpetuo. Sed & Plutarchus, Deos (inquit) opinatur, quisquis bene sentit. Galenus in libro de Philosophi historia: Dei (inquit) notionē habemus ex pulchritudine operum illius & excellentia. Propterea & Euripides,

ἀσεβὴς

A ἀστέρεν δ' γὰ οὐρανῷ ποίκιλμα τέκτον& σοφοῦ.
id est, stellæ in cœlo uarietas sapientis fabri.

Quàm absurda prioribus deorum uarietas. Deus ignotus Athenis. Dei summi descriptio. An rectè in Dei mentione apud Aristotelem ζῶον transferatur animal. Sanitas dea, cui dicarentur capilli. Cœlestia qui primum adorarint. Vnde dicatur theos. Cœlestia an uiuant. Apomyius Iupiter. Spodius Apollo. Gratiarum sacra. Dij maiorum gentium & minorum. Lexiarchicum quid. Thraseæ historia. Iupiter liberator. Cap. II.

AT qui ipsum hoc numen immēsum, inenarrabile, augustissimū omnemq; humanæ mentis captum excedens, ex ipsa hac maiestate pręcelsa mirum est, quantas quamq; absurdas interdum ambages in mortalium animis pepererit. Nam ignotis etiam dijs fuisse Athenis erectas aras, Philostratus scribit: meminit Laertius quoque in Epimenide: ut de Pausania taceam, ἑλλάδ& περιηγήσει, ad Phalerum θεῶν ἀγνώστων βωμοὺς statuente. In Canonicis uerò decretis adnotatum ab interprete est, Apostolum Paulum quum eiusmodi aram uidisset titulo notissimo, Ignoti uidelicet Dei, in quo uiuimus, mouemur, sumus: altius intonuisse, Quem uos ignotum dicitis, ego prædico. Hunc Plato, sicuti ex Speusippo didicimus, ita describit (etiam si non excidit quod est allatum paulo antè) Viuens immortale, per seipsum ad beatitudinem sufficiens, essentiam sempiternam ipsius boni causam. Addit ex Platonis eiusdem sententia Apuleius, Incorporeum, aperimetron, beatum, beatificum, omnium patrem, optimum, nulla re indigentem, cuncta conferentem. Aristoteles quoq; duodecimo Metaphysicæ sic propemodum, Deus est (inquit) ut asserimus, quod uiuit, & æternum atq; optimum est, id est, quod ipsum uita est optima, æterna, ac tota simul. Qua in parte amplius ex Cænotimone aduertēdum, falli interpretum plerosq;, à quibus ita tralatum inuenias, Deum esse dicimus animal perpetuum, optimum. Id quod Aristotelis sapientiam haud resipit, nec uerborum congruit exquisitæ rationi, quæ rebus coaptari debet. Animal enim Latinè nunquam de Deo aut de intel-

B ligentijs dictum est, sed nec dici ualet, nisi ab ijs qui ex corpore atq; anima constare opinantur Deum. Id enim Latinè animal est, quod non ab anima Græci, sed à uita, nomine inflexo pronunciant. Proinde rerum uim intuitus Aristoteles, quia uitam optimam & reipsa æternam, id est, actu essentiaq; esse approbat in Deo, statim infert, Deum esse nō animal, quod anima constat & corpore, sed ζῶον, ζωὴ quippe, uita est Latinè. Quare hic ζῶον non animal, sed aut uiuens, aut id genus quippiam ab uita corriuatum, interpreti reddendum fuit: nisi quòd sic animal ab anima, id est, uita deflectitur, ut zoon Græcè ab zoe. Animam dici de uita, nec grammatici ignorant, & comprobat in Dei mentione Plinius. Ob id magis utiq; mirum, Græci hominis superciliū ista minuta adeò prætersisse, tamen in uexandi Platonis maiestate & multus est, & sæpe ridiculus cauillator. Vbi autem diximus, Vita æterna, tota simul: quia Græcè est συνεχής, transferunt alij, continua: inscitè opinor, & ineptè. Nam si de re agatur per partes extensa, rectè synechès continuum dicitur: si uerò de eo quod partes aliam extra aliam non habet, imperitiæ fuerit maximæ non transtulisse totum simul. Hęc enim uerba & communiter tempus reijciunt, & propriè positionem quoq;. Esse uerò innumeros, quidam prodidere. Nam & Chrysippus, quem Stoicorum somniorum uaferrimum interpretem Epicureorum nuncupat schola, magnam congregat & ipse ignotorum deorum turbam, atq; ita ignotorum, ut eos ne coniectura quidem informare (ut ille ait) possimus. In Sicyonia etiam ὑγιείας, id est, Sanitatis simulacrū celebriter cultum, adnotauimus. Quod uix tamen comparebat, passim illi à mulieribus capillis dicatis, quos deæ honori resecari, moris illarum est. Ambiunt & Babyloniæ uestis Telamones. Quin & Herculem in Olympia rem diuinam obeuntem, quum muscarum multitudine infestaretur, Ioui sacrificasse ἀπομυίῳ, protinusq; ultra Alpheum muscas esse abactas. Sed & Elei itidem Ioui Apomyio dicuntur quandoq; immolasse. Apollinem cognomento Spodium Thebis cultum, animaduerto: cuius ara ex sacrificiorum cineribus foret constructa, unde nata cognominis ratio. Gratijs Eteoclem ferunt Andrei & Euippes filium, sicuti à

Bœotijs memoratur, hominum primum rem diuinam feciſſe: quibus eſſe tres item placet, etiam ſi nomina non tenent. A Gratias haberi quidem duas, inter Lacedæmoniorum placita eſt, quas nuncuparint κλητᾶν καὶ φαεννᾶν. Tres ſunt apud Athenienſes ad Acropolin, ubi & arcanam multis teleten agunt: has in Theogonia cecinit Heſiodus eſſe Iouis & Eurynomes filias: nomina uerò hæc facit, Euphroſynen, Aglaiam, Thaliam. Antimachus Aegles filias pronunciat, & Solis. Gratiarum ſimulacra ueteribus non fuere citra indumenta, inquit, Pauſanias: at poſteri neſcio cur nudas pingere ac ſculpere adorti ſunt, antiquorum ratione mutata. Democritus duos eſſe deos opinatur, Pœnam & Beneficium. Sicuti in Acrocorintho fuiſſe prodit Pauſanias, Neceſſitatis ſacellum & Violentiæ: ſed ingredi (inquit) putatur haud legitimum. Multas item gentium per fœtidos iurare cibos, proditum eſt: ſiquidem cepas alliumq; inter deos iureiurando habet Aegyptus: Harpocratem quoque habuit eadem, & Cynocephalum, ſiue Anubim: quorum imagines digitis geſtare, moris etiam Romani fuit quandoq;. Sunt qui deos maiorum dicant gentium, quod Cicero ſignificat, ſummates illos, ſemperq; decuriæ habitos diuinæ, quos Aurelius Auguſtinus ſelectos item uocat. Minorum autem gentium ratione eadem ex hominibus illuc tralatos, qui & aſcriptitij queant dici, necnon allecti, quos παρεγγεγραμμένους uocant Greci, & μετοίκους, uelut aduenas. Nam priores illos ἐγγεγραμμένους malunt nuncupare, quando Apollinem Lucianus ἐγγεγραμμένον, id eſt, ſcriptum in deorum duodecim lexiarchico, ſcribit. Erat autem eo nomine libellus, in quo adultorum iam nomina perſcribebantur. Quibus deniq; paterna dirigere ac gubernare permitteretur, διὰ τὸ τῶν λήξεων ἄρχειν, quia hæreditatis iam & bonorum ſunt compotes quæ λήξεις nuncupantur. Scitu dignum id quoq;: omnium primos qui olim Aegyptum occupauerant, cœleſtia ſuſpicere atque adorare cœpiſſe, noctium ſerenarum beneficio, & quia plurimùm ſub dio agerent. ita exigente mundi ſitu eo. At Plato in libro cui titulus Cratyli eſt, de recta nominum ratione diſſerens: Videntur mihi, inquit, Græcorum priſci deos ſolos putaſſe eos, quos etiam his temporibus Barbarorũ plurimi arbitrantur, ſolem, lunam, ſtellas, terram, cœlum. Et quum hæc omnia perpetuò in curſu eſſe conſpicerent, ab hac natura τοῦ θεῖν, hoc eſt, currendi, θεοὺς, id eſt, deos nominaſſe. Nec mirum id uideri admodum debet, præſertim ſi ueterum ſa- B pientum in ijs placita curioſius diſcuſſerimus. Nam cœleſtes ſphæras habere animas, non Platonici modò, ſed omnes etiam Peripatetici confitentur. Id ipſum & ſecundo Cœli docet Ariſtoteles: rurſus ſeptimo & octauo Naturalium, ſecundo de Anima, undecimo Diuinorum: Theophraſtus quoque eiuſdem diſcipulus libro de Cœlo: ſed & Auicenna, & Algazeles ſummopere confirmarunt. Auguſtinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas Aduerſus gentes libro ſecundo, tradunt, Nihil quantum ad Chriſtianam doctrinam ſpectat, intereſſe cœleſtia corpora animas habere uel non habere. De elementis conſtat apud Platonicos: ambigunt recentiores Peripatetici. Porrò cœleſtia uiuere, eſſeq; animata aſtronomici auctores concedunt, Ptolemæus præſertim & Albumaſar & Zaeles: quod & Hali confirmat, illos deridens, qui uiuere cœleſtia diffidant, & hoc Ptolemæum ſequutus: idem Aratus arbitratur, & Manilius. Deniq; Theophraſtum dicere ſcimus, Non eſſe philoſophum, qui cœleſtibus abneget uitam. Quin Orphei theologia ſphærarum animas ita partitur, ut cuilibet geminam cõtribuat uim, unam in cognoſcendo poſitam, alteram in ſphæræ corpore uiuificando atq; regendo. Ergo in elemento terræ illam uim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proſerpinam: in aqua Oceanum illam, hanc Tethyn: in aere, fulminantem Iouem ac Iunonem: in igne, Phanetam & Auroram: in anima ſphæræ lunaris illam Bacchum Licnitem, hanc Thaliam Muſam: in anima Mercurij, Bacchum Silenum & Euterpen: Veneris, Lyſium & Erato: Solis, Trietericum & Melpomenen: Martis, Baſſareum atque Clio: Iouis, Sebaſium & Terpſichoren: Saturni, Amphietum & Polymniam: octauæ ſphæræ, Pericionium & Vraniam: in anima uerò mundi uim priorem Bacchum uocat Eribromum, ſecundam uerò Muſam Calliopen: ſingulis porrò Muſis unum præficit Bacchum, quoniam is ſymbolicos & opertè diuinæ cognitionis nectar prudentioribus monſtrat. Verũ enimuero ne quid uelut in utranq; conſopiti aurẽ, prætereamus, Hebræos obſeruauimus

A uimus solos ex omnibus pia sanctaq; consideratione, primùm elementa & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter & lunã ac stellas reliquas & cœlum ipsum, non solum deos non esse, uerumetiam animæ penitus expertia iudicasse. Nicolaus quoque theologus in Geneseos caput primum: Corpora, inquit, cœlestia inanimata sunt, & sine sensu: ex Damasceni doctrina. Augustinus item loco eodem: Solet quæri, inquit, utrum hæc luminaria sola sint, an habeant rectores spiritus, & ab eis uitaliter inspirentur, sicut per animas animalium carnes animantur. Sed de tam obscura re nil temerè credendum. Alij uerò quæ dicantur de hominis animo ad cœli quoque animum posse transferri opinantur, & esse illum cœlestem hominem. Nam & Timæus prodit, temperatos animos nostros ab opifice Deo in eodem cratere, ex ijsdemq; elementis cum cœlestibus animis. Inde uidendum, astruentibus eruditis, ne nos illorum seruos uelimus, quibus nos fratres cooptauit natura. Illud adnotatu non indignum: Thraseam philosophum quando Neronis iussu moriens præcisis uenis manum extendit, exclamasse, ζεῦ ἐλευθέριε, σοὶ σπένδω τὸ αἷμα αὐτουργῶν. Sunt qui Senecæ hoc contribuant, quum historiæ superioris auctor sit Dion.

Diuinorum inscitia ubi exorta primùm. Deorum multitudo ex Varrone. Item Deum esse unum, nomina plura. Stator unde dicatur. Strator qui. quid Amum. quid Phtha, & Osiris. De Melisseo item, & Melissa, ac Iunone, Nymphis, ac Boni templo. Nomij montes. Pan Nomius. Melpia locus. Marnas Iupiter.

Caput III.

AT enim curiosior aliquis, neq; (quod dicitur) hoc contentus Catone, instet protinus urgeatq; infestius, ecquid compertius exploratiusq; in literas mittere aggrediamur, qui nam primi potentiam omnia supereminentem, longè lateq; infinitæ naturæ germina propagantem uel dissimulare cœperint, uel mox etiam prorsum nescire, multa perobruti rerum caligine. Mihi uerò multa diu uersanti ex Arabũ gentibus tantæ inscitiæ maliq; planè contagiosi primordia, & in proximos quosq; grassantem primo labem, inde latius profu-
B disse incendium uidetur, quo uniuersus ferè deflagrarit orbis. Chananæos uerò in eo terrarum situ sacræ statuunt literæ: iam inde à Cham uno ex Noe liberis corriuatos. Cui quum ob impietatem diras extulisset pater imprecationes, nullis etiamnum is imbutus diuini cultus rationibus, raptim à parẽte reuulsus in Arabas secessit. Vnde mox diuinitatis inscitia inibi irroborata primùm, in plures data. Hincq; numerosa deorum series pro cuiusq; libidine aut commodo eatenus extumuit, ut Varro Terentius deos ad calculum reuocet ab hominis exorsus cõceptione, initiali exordio à Iano deducto, numerumq; ad decrepiti prouehat metas: in quibus astituit Næniam, quæ in senum recinatur funeribus. Inde uerò in digitos mittit deos alios, qui non ad ipsum quidem pertineant hominem, sed ad ea quę sunt hominis. Quo in genere uictus est ac uestitus, porrò & quæ uitæ usibus necessaria, præmonstrans in omnibus, quod sit cuiusq; munus. Quin & municipales in Italia leguntur dij, sicut Crustuminorum Deluentinus, Narniensium Viridianus, Aesculanorum Ancharia, Volsiniensium Nortia. Adeò colebat unusquisq; quod uolebat, ut non prouincijs modò, sed & suus esset unicuiq; ciuitati Deus. Præstò tamen sunt, qui nomina quidem esse fateantur plura, Deum tamen unum. Sic non aliud esse naturam, quàm Deum ipsum interpretãtur: hoc est, toti mundo & partibus eius insertam diuinitatis rationem. Iouem quoq; optimum maximum nobis ipsum hunc ingerere. Quin & Statorem quoq;, quem sic appellatum prodũt historici, quod post uotorum conceptionem nuncupationemq; fugientiũ Romanorum steterit acies. Sed id rectius multo & uero consonũ magis, principem illum & uniuersalem architectum Deum dici Statorem, quod stent beneficio eius omnia. Illum Græci στήσιον uocant, cuius erat templum in sacræ uiæ principio, qua scanditur palatium. Epistasion tamen interpretatur Plutarchus. Strator autem qui sit, aperit in Caracalla Spartianus: Quum, inquit, illum in equum strator eius leuaret, pugione latus confodit. Sic Digestis de Officio proconsulis Vlpianus, Nemo proconsulum stratores suos habere potest, sed uice eorum milites ministerio in prouincijs funguntur: ij uerò non absimi-

les (opinor) his fuere, quos modò stapherios uulgò nũcupamus. Sunt qui stratores intelligant, qui præcurrentes castris metandis loca complanarent, pontes pararẽt, hosce instructores dici à Vegetio quoq;. Sed ad Deũ redeo. Fatum item si hunc dixerimus, non aberrarimus. Nam si est fatum implexa causarum series, ille est omniũ causa princeps, à qua propendent reliquę. Deniq; tot excogitari cognomenta queunt, quot eius recognoscimus munera, ne nunc indigitamenta excutiamus omnia. Nam & in libro de Mysterijs Iamblichus: Opifex (inquit) intellectus, qui & ueritatis est dominus, atq; sapientia, quatenus in generationẽ progrediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amum Aegyptiaca lingua uocatur. Quatenus autem si mendacio peragit omnia, & artificiosè simul cum ueritate Phtha nuncupatur. Græci uerò hunc Vulcanum nominant, artificiosum duntaxat considerantes. Quatenus uerò effector est bonorum, appellatur Osiris, aliasq; denominationes habet, propter potentias actionesq; differentes. Illud tamen parte ista haudquaquam transmiserim, quod à Didymo proditum scimus in libris enarrationis Pindaricæ: Melissea Cretensium regem dijs primum rem obijsse diuinam, ac ritus nouos sacrorumq; pompas introduxisse. Huius porrò filias Amaltheam & Melissam, quæ Iouem puerum caprino lacte & melle connutrierint. Vnde datum mythicis locum confingẽdi, aduolasse apes, atq; os puerile succi blãdissimi liquore colliuisse. Melissam uerò magnæ matri sacerdotẽ fuisse institutam primam: unde propagatum mox, ut quibus eiusdẽ iniungeretur sacerdotij functio, Melissæ item dicerentur. Quin & abutendi ratione aliorum quoq; sacrorum mystidas eodem censeri nomine auctor astipulatur Pindarus, cum ait, τοῖς ἱεροῖς μελίσσαις τέρπεται. Factum uerò hoc de insecti puritate. Sunt & qui sacris assiduè obseruantes nymphas dici rectè melissas opinentur: de quibus Patareus Mnaseas sic prodidit ferè, primas ab carnium esu, quam sarcophagiã uocant, homines abduxisse, arboreis insuefactos frugibus, quo nomine Cereris sacrũ absq; nymphis haud obiri, quod omnium principes fructus præmonstrarint, sedarintq; τὴν ἀλληλοφαγίαν, & uerecundiæ causa ex hyle indumẽta excogitarint. Obseruatum in scientissimorum thesauris, Melissas item dici in generationem prodeuntes animas, præcipuè per iusticiam uitę opera obituras, B indeq; patriam repetituras, quando est apis φιλοσόφου animal, in primis autem iustum. Nuncuparunt uerò sic, ἡδονῆς οὔσας ἐργαστικάς. Ex quo de animis Sophocles,

Βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεταί τ' ἄλλη.

Cereris autem sacerdotes, Melissas ueteres appellarunt, ceu terrestris deæ mystidas. Sed & ipsam Proserpinam μελιτώδη. Lunam quoq; generationis præsidem, Melissam dixere. Lunæ altitudo taurus. Apes uerò βουγενεῖς dicuntur. Et in generationem pergentes animæ βουγενεῖς. Sed & Buclopus Deus generationem latenter audiens. Sed non utiq; pretereunda Aeliani admiratio est, prodentis, Barbararum gentium sapientiam uideri laude dignam, quando nulla prorsum εἰς ἀθεότητα ἐξέπεσε, id est, eò producta est ut Deum negaret, aut omnino ambigeret, Sit'ne prouidentia ulla, an temerè ferantur omnia. In quam uesaniam dilapsos nouimus Euhemerum Meseniũ, Diogenem Phryga, Hippona, Diagoram, Sosiam, Epicurum. Illud non negligendum, poeticam quod instruit enarrationem: Temenum Pelasgi filium in Arcadia Stymphalum habitasse antiquam, atq; inibi Iunonem ab eo educatam, & deæ sacrum institutum triplex, ex trium ratione cognominum. Siquidem Parthenon uocauit puellam adhuc: at Ioui nuptam, τέλειαν, id est, adultam. Dissidentem uerò cum eodem, ac Stymphalum denuò repetentem, χήραν, id est, uiduam. Apud Menalum fuisse dicitur ἀγαθοῦ ναός, id est, Boni templum. Id referẽdum ad Iouem Pausanias suspicatur: quoniam ἀγαθῶν δωτῆρες οἱ θεοί εἰσιν ἀνθρώποις, Ζεὺς δὲ ὕπατος θεῶν ἐστι. Panos præterea sacellum locis aliquot excitatum legimus, esse quoq; qui opinentur eiusdem esse pontificij hominum uota ad exitum perducere, quin & scelestis pro dignitate ac meritis rependere. Sed & olim esse uaticinatũ traditur item. Affuisse uerò illi προφῆτιν, Erato nympham, quæ Arcadi Callistus fuerit iuncta. Prope Lycosuram esse dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij sacellum. Melpiam, id est, μέλπειαν, uocant locum, quod inibi fistulæ melos compererit Pan. Montibus factum nomen putant ab eius Dei pastionibus: etiam si à nympha

A nympha credunt Arcades. Fuit & in Parthenio monte Panos delubrum, ubi & testudines conficiendis lyris peraccõmodas haberi, proditũ memoriæ est, quibus tamen parcunt, quod Pani sacras opinẽtur. Gazæ Iupiter colebatur, Marnas nũcupatus: quæ Cretensibus uox indicat uirginem. Hieronymus, Gazæ Marnas luget inclusus. Meminit auctor idem in Enarrationibus in Esaiam. In hac uerò deorum fusiore pragmatia nec illud neglectui habuero, quod est ab Oenomao traditũ: triginta millia deorũ in orbe terrarum fuisse culta, quod ipsum & uates asseruerit Hesiodus. Hinc obrepsisse opinor petulantius in blasphemias prorumpentibus, ut allisa quodãmodo patientia, facturos se quippiam triginta millium diabolorum nomine, non citra impietatem pronuncient. Carmina Hesiodi ipsum hoc adstruentia, si quis requirat fortè sunt hæc:

τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Scribit inibi Proclus, hosce dæmonas à deis abiũctos intelligi, & ab hisce dæmonibus quos ex hominibus factos idem cecinit poeta. Trecentos item fuisse ueteribus Ioues adnotatum ex Varrone est, ac à Septimio Florente repetitum.

Platonem & Platonicos nonnullos sentire, unum modo esse Deum. Deus unde.
Caput IIII.

SEd rursum obijciat se quispiam, & quoniam à Platonicis tam reuelli nescimus, quàm nolumus: quod hi nunquam non fidem tueantur suam literarum magnitudine ac recondita suppellectile, quærat solicitius, quid'nam parte hac illorũ corypheũ Platonẽ sensisse opinemur, quid'ue cæteris insinuemus de tãto adstruendũ philosopho. Ego uerò, ut qui norim elogiũ illud sæpe repetendũ, pauculis modò mutatis, Platonicos planè Christianos forè (nam & Augustinus sapientiæ profunditatẽ admiratus, neminẽ eo philosopho propius religionis nostræ pulsasse metas scribit) obseruasse uideor ab eminentissimo quidem uiro plures sæpe nominari deos, uerùm non tam deos intelligi, quàm diuinos angelicosq; ac cœlestes Dei ministros. Nam angelos non fuisse Platoni incognitos, adstipulatur &
B Florens Septimius in Apologetico. Siquidẽ in Parmenide ac Timęo unicũ & per seipsum esse sancit Deũ. Insequuti uerò doctoris uestigia singulari ingenio, eloquentia nõ incuriosa Platonici multi, unũ modò esse Deũ, ratione triplici probare cõnituntur. Primò, inquiunt, quia summa est unitas. Nam si quodlibet summum est unicum, quid magis unicum est, quàm summa unitas? Est etiam unus, quia est ueritas. Summa enim ueritas una est. Nam si duæ summę ueritates esse dicantur, aut una earum habet quicquid habet altera, aut non. Si prius datur, una est, non duæ: si secundum est, neutra est summa: deest enim isti illud ueritatis quod in illa est, & illi quod est in ista. Item unus est Deus, quia summa est bonitas. Summa quippe bonitas, quicquid boni reperiri usquã potest, complectitur. Quod si duas induxeris bonitates summas, quicquid boni est in una, est & in altera: alioqui neutra esset summa. Et secundum boni ipsius naturã unum sunt, non duo, neq; est aliquid aliud illis admixtum, præter bonitatis naturã, quia summæ non essent, sed inquinatæ. Vnum itaq; sunt omnino. Propterea Manichæis Gnosticisq; philosophis assentiendum nullo modò est, duos esse deos astruentibus. Quorum alter sit bonorum omnium auctor, alter uerò malorũ. Nam sicut Deus, qui bonorum est auctor, summum bonum est, mali totius expers, ita contrarius summũ malum, omni bono priuatum. Hic igitur neque aget quicquam, neq; cognoscet, neq; uiuet, neq; erit omnino: siquidem esse, uiuere, cognoscere, bona expetendaq; sunt. Vnum igitur omnino sit rerum principium, & uocetur unitas, quia per excellentissimam simplicitatem supereminet omnia: ueritas, quia producendo esse dat omnibus: bonitas, quia producta ad se reuocando, præstat & bene esse. Atq; ut tradit Ioãnis apostoli theologia, theologorum omniũ diuinissimi, quem Platonicus Amelius libenter amplxeatur, unitatẽ uocato principium, ueritatem principij rationem, bonitatem deniq; principij rationalis amorem. Dicitur uerò Deus, uel θεός, ut Damasceno placet, ac repetit Thomas in libro de Veritate, ab αἴθειν, quod ardere est. Cæterùm etiam si ardere pronunciatur de Deo metaphoricè, non tamen & nomẽ hoc Deus. Ceterùm postea quàm parte hac satis

tis superq́ȝ euagati sumus, cum Mercurio ita coronidē impingamus. Sanctus es Deus pater omnium: sanctus Deus, cuius uoluntas à proprijs impletur potestatibus: sanctus Deus qui tuis familiaribus innotescis: sanctus es, quem nunquā creauit natura: sanctus es, omni potestate ualidior: sanctus es, omni excellentia maior: sanctus es, omni laude melior. Excipe uerborum sacrificia sancta, ab anima & tibi dedito corde manantia. Ineffabilis, solo silentio prædicande ab eo, qui fallacias ueræ cognitioni contrarias declinauit, annuè nos corrobora, atque huius gratiæ participes effice eos qui in ignorantia uersantur. Ipse pater es uenerandus, homo autem tuus sanctitate unà tecum potiri exoptat, cum potestatem illi omnium arbitriumq́ȝ concesseris. A

Super Memnonis sepulchro, & statua ex Græcis adnotata pluscula, unde Iuuenalis illustratur. De Rhodio Memnone, ac Plato, Dipalto, Eubelio, & Memnonidibus. Susa cur dicantur. Item quid Apastia, & Pastus. *Caput V.*

Memnona poetis cantatissimum nemo non nouit. Comperta nobis nonnulla de eo sunt, ijs planè adnumeranda quæ præcipuè digna admiratione sunt in naturæ contemplatione, uel etiam quæ fidem rei nouitate uix impetrant. Ac de Memnonis quidem statua mox paulò. Interim sepulchrum eiusdē pergamus illustrius facere, hisce memorijs inspergendo, quæ grauis auctor Iosephus prompsit in literas: cuius historia, quia minus inusta mendacio est, in cuiusq́ȝ animum facilè quod subnectemus potest irrepere: quod ita habet, Esse Ptolemaida Galilææ ciuitatem montibus hinc inde ferè obmunitam, conuallatamq́ȝ: siquidem à Meridie Carmelo constipatur, à Septentrione uerò quem uocant incolæ Scalam Tyriorum: ab urbe duorum ferè stadiorum interstitio fluuiolus offert se Beleus nomine: eius in propinquo Memnonis est sepulchrum, cui adiacet locus omnium admiratione dignissimus: ea est species uallis circumactę in orbem, quę uitream harenam emittit, alioqui & singulare miraculum adest. Commeant illuc numerosi nautæ genus terræ auecturi: sed quicquid inde egestum fuerit, repletur mox: eadem semper campi facies. Produnt peritiores, uentorum id opera contingere, qui ex circumiectis superciljs difflatu suggerāt metallum. Nec tamen uno ibi est miraculo natura contenta: quicquid aliunde congesseris harenæ, transit euestigio in uitrum: quòd si ultra loci imagines fuerit denuò proiectum, in habitum priorem eadem redit celeritate. Illud porrò non negligendum, quod ad Memnonis spectat sepulchrum: nam in Troade id statuit Strabo: ita enim libro tertiodecimo scribit, Vltrà Esapi hostia tumulus quidam occurrit, in quo uisitur Memnonis sepulchrum eius, qui Tithoni filius fuit: cui proximus etiam Memnonis uicus. Dicat aliquis, Memnonem eum de quo Iosephus, ab hoc fuisse diuersum. Nam & Strabonis eiusdem monumenta Rhodium habent Memnona, qui fuerit Persici ductor exercitus, & Hermiam eunuchum circumscripserit, quiq́ȝ Platoni Aristoteliq́ȝ dedisset operam: mox uerò principatu etiam potitus: uel id Memnoni fortè obuenisse, quod & claris plerunq́ȝ uiris, quibus imaginaria sepulchra multis in locis admiratione uirtutis quādoq́ȝ excitata fuisse obseruauimus. Nam Strabo idem alibi: Memnon, inquit, sepultus dicitur circa Paltum Syriæ iuxta flumen Bandam, ut Simonides ait. Paltum uerò Syriæ ciuitatem agnoscit etiam Stephanus, unde sit gentile nomen Paltenus, uti à Damasco Damascenus. Sed est item Paltum teli genus Arriano libro primo. Meminit Xenophon quum alibi tum Rerum Græcarum tertio: unde apud Sophoclem in Aiace Mastigophoro, quod adnotarunt scholastæ. Dipaltus me perimeret, quod est manu utraq́ȝ, καὶ ἀμφιδεξίως, ac tota ui. Dicitur & παλτὸν πῦρ, pro fulmineo igne desuper excusso. Strabonis auctoritatem suffulcire Plinij quoq́ȝ calculus uidetur, sic fermè libro sexto prodentis, Aegyptiorum bellis attrita Aethiopia est, uicissim imperitando seruiendoq́ȝ clara & potens, etiam usq́ȝ ad Troiana bella, Memnone regnante. Et Syriæ imperitasse eam, nostroq́ȝ littori ætate regis Cephei, patet Andromedæ fabulis. Porrò de Memnonis statuta in Basaltæ lapidis mentione Plinius idem ita scribit, Non absimilis (inquit) illi narratur Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis statua dicatus, quem quotidiano solis ortu contactum radijs crepare dicunt. Philostratus etiam in Iconibus: Memnon, inquit, in Aethiopia deformatus est in B

lapidem

A lapidem nigrũ, ſedentis habitu. Solaribus radijs ſtatua ubi contingitur, uelut plectrum incidens ſol in Memnonis os, elicit inde uocem: meminit & in Heroicis. In Toxari Lucianus prodit, Demetrium Sunicum peregrinationẽ obiſſe in Aegyptum, ut pyramides ſpectaret ac Memnonem, quod illas inaudiſſet quãuis altiſsimas, umbram tamen non iactare. Memnonem uerò ad exorientem ſolem inclamare. Strabo ibi ſe adfuiſſe ſcribit cum Aelio Gallo & amicorũ multitudine ac militum: circiterq́ horam primam ſonitum audiuiſſe, ſiue à baſi ſiue à coloſſo ſiue à circumſtantibus de induſtria factum. Id enim (inquit) haudquaquã affirmarim, quum propter incertam cauſam omnia magis ſubeat ut credam, quàm ex lapidibus ſic compactis concinnatis'ue crepitum credo. Pauſanias miratur in Megarenſium mœnibus lapidem, quem ſi quis calculo percuſsiſſet, non ſecus inſonaret ac lyra. Sed multo me (inquit) maiore admiratione affecit Aegyptiorum coloſſus, qui Thebis Aegyptijs eſt, poſtquam Nilum traieceris. Vidi enim ad hoc uſq́ tempus ſtatuam ſedentem iuxta eum locum quem Syringas uocant. Eam pleriq́ Memnonem dicunt, quem ex Aethiopia profectum in Aegyptum ueniſſe arbitrantur, ac Suſa uſq́. Thebei Memnonẽ negant, ſed quendam popularem ſuum eſſe aiunt, cuius ea ſtatua ſit. Audiui etiã, qui hanc Seſoſtri ſtatuã tribuant, quam Cambyſes mutilauerit. Reliquum corpus ſedet, καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνίσχοντος ἡλίου βοᾷ καὶ τὸν ἦχον μάλιστα εἰκάσει τὶς κιθάρας ἢ λύρας ῥαγείσης χορδῆς. id eſt, & quotidie inſonat oriente ſole, quem ſonitũ ſimilem dixeris diruptæ chordæ in lyra uel cithara. Legimus porrò Tyaneum Apollonium ueniſſe quandoq́ in Memnonis templum, deq́ eo Damin ita retuliſſe, Auroræ filium fuiſſe Memnonẽ: occubuiſſe uerò non apud Troiam, quò etiam neq́ ueniſſe illum ſatis conſtet: ſed in Aethiopia, cum regnaſſet apud Aethiopas per generationũ quinq́ ſpatium. Ipſos tamen Aethiopas, quando longiſsimæ ſunt uitę extra mortalium reliquorum conſuetudinem, quaſi in adoleſcentia Memnonem lugere, quæq́ in acerbis promi funeribus ſoleant, facere. Locum præterea, ubi erectum ſteterit templum, antiquo foro conſimilem fuiſſe: cuiuſmodi uiſebantur multa in uetu-

B ſtiſsimis ciuitatibus, ubi etiamnum columnarum extant fragmenta & parietum ueſtigia quædam. Porrò ſedes ac Mercurij ſimulacra. At Memnonis ſtatuam adoleſcentis impuberis imaginem referre: eſſe autem ex nigro lapide confabricatam, & ad ſolis radios conuerſam, utroq́ pede ſolum attingentem: erectas autem manus ſedi inniti, hominis ſurgere uolentis ſimilitudine quadam: at oculorum & totius oris habitum, quaſi loquẽtis eſſe hominis: ubi uerò ſolis radio percutitur, quod matutino euenit, tum utiq́ ſummam parere admirationem, loqui enim tunc perhibent, ubi primum ad illius os radius peruenerit: nam ſplendentes oculi lætiq́ ad ſolem expoſiti ſunt, ueluti eorum qui ualde ſolis aſpectum tolerare poſſunt, quos Græci εὐηλίους uocãt, hoc eſt, euhelios. Scribunt item ex Græcis nonnulli, Memnona apud Ilium Aethiopibus quidem præfuiſſe, Aethiopem tamen non fuiſſe, uerùm apud Perſica Suſa, & fluuium Choaſpem gentibus illis imperaſſe. Argumento autem eſſe, quod à Tithono Memnonis patre Suſa dicatur condita, uel (ut alij) à Memnone potius. Dictam uerò urbem à liliorũ copia, quæ gentium earum uocabulo dicantur ſuſa. Sed illud etiamnum euidentius: Suſiorum arcem à Memnone Memnonium uocari. Suſios item Ciſios appellari, quia Memnonis matrem Ciſiam uocet Aeſchylus. In Pauſaniæ monumentis lectum eſt Memnonẽ Aethiópum quidem fuiſſe regem, non tamen ex Aethiopia Ilium ueniſſe, uerùm à Perſicis Suſis & Choaſpe, quæ ſibi ſubiecerat loca. Nam ſunt auctores quoque, quotannis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis ſepulchrum, quas ob id Memnonidas uocent. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa Memnonis regiam, exploratum ſibi Cremutius tradit. Ex Memnonis cineribus apud Troiam interempti natas aues, cecinit Ouidius, non ſuppreſſo item depugnandi more: ita enim ſcribit libro tertiodecimo,

Præpetibus ſubitis nomen fecit auctor, ab illo
Memnonides dictæ, quum ſol duodena peregit
Signa, parentali moritura more rebellant.

Memnonidum item auium mentio Pauſaniæ eſt, illas in Memnonis chlamyde picta expreſſas

expressas memoranti apud Delphos. De Memnonis porrò statua Satyrus quoque hisce A commeminit,

Effigies sacri nitet aurea cercopitheci
Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.

In cuius loci enarratione, allatis modò quæ prodit Strabo, interpretes mira sese inde expediunt breuitate. Bibliotheces item tertio Diodorus, à Theutano, tunc Asiæ impe rante, missa ad Troiam Aethiopum decem millia scribit, totidemque Susianos, cum ducentis curribus, Memnone duce: qua tempestate pater eius Tithonus Persarum gesserit satrapiam. Sed & nonnulli Idam uocant Memnonis matrem. Inuenio item Memnonas esse Aethiopum gentem, quam (ut auctor est Polyhistor) agrestem interpretãtur, sed tamen pugnacem ac difficilem. Quod uerò de Rhodio Memnone, cuius etiã meminit Arrianus, nec tacuit Q. Curtius, paulo antè protulimus, sciendum amplius, uocẽ eius memorabilem uideri præcipuè dignam, quæ utriusque linguæ monumentis certatim celebretur, maximo documento, debere stipendia facientes lingua præparcos, manu largiores esse. Is siquidem quum aduersus Alexandrum summa ui bellum gereret, quendam de Alexandro obloquentem, ac multa per imperitiam, tum etiam assentandi studio disserentem quum inaudisset, eoque nomine commotior foret, quod maximus imperator ab inertissimo, ac prorsum (ut uidetur) gregario milite proscinderetur, hominem acrius lancea percussit: & mox, Ego te (inquit) alo, ut pugnes, non ut Alexandrum petulantia tua sordidè incessas. Fuit & Troianus quidam Memnon, à quo interemptus sit Antilochus, ut in Heroicis Philostratus scribit, etiam si ab Aethiope creditur ferè. Apud Græcos pro asino dicitur Memnon, unde Memnoniæ carnes pro asininis leguntur. Illud uerò superpondium fuerit, quod à Græcorum grammaticis exaratũ subscribemus, Memnona & Sarpedona Iouis filios ad Troiam interisse. Tanto autem à dijs honore affectos, ut ferente legem patre, funeris diem luctu & ieiunio celebrarẽt. Quod comici ueteris auctoritas illis comprobat uersiculis, ut protinus legentium demereamur assensum Græca (uti aiunt) fide.

πολλάκις δ' ἡμῶν ἀγόντων τῶν θεῶν ἀπαστίαν, B
ἡνίκ' ἂν πενθῶμεν, ἢ τὸν μέμνον', ἢ τὸν Σαρπηδόνα
σπένδεθ' ὑμεῖς καὶ γελᾶτε:

Sæpe, inquit, nobis dijs apastiam ducentibus, ubi lugeamus Memnona uel Sarpedonem, prolibatis uos & ridetis. Apastia uerò, quod scitu reor dignum, signat nobis ieiunium: quando παστὸς dicitur, qui cibo operam dedit παρὰ τὸ πῶ, quod ἐσθίειν, id est, uesci indicat. Vnde irrepsit insciæ plebeculæ, ut passim pro conuiuio pastum usurpet. Et saginatos anseres, ac id genus cætera ferè consimiliter nuncupet.

Prouerbium quod est, numerare nouit, quam uim habeat. Deque arithmetice occultiore. Cuiusmodi sit illud, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse.

Caput VI.

AVenzoaris uiri Babylonij, & scientiæ reconditæ, uerbum fuisse præclarum, & sensus profundioris, Abumasar auctor est, Scire omnia, & nosse exactius eum, qui numerorum scientiam teneat. Quod ideo dici opinandum est, quia priscis ingenijs, quæ nobis rerum multarum lucem peperere, à uulgari & exculcata ratione sequestrata abiunctaque philosophandi per numeros consuetudo fuit. Eam uerò quum à theologis excultam accepimus, tum in primis non neglectam à Pythagora, Aglaophemo, Platone, cæterisque id genus com pluribus. Sed & in Epinomide ab ipso traditum Platone nouimus, Inter omnes liberales artes & theoreticas scientias præcipuam & maximè diuinam uideri numerorum scientiam. Cæterùm id comprobari qui potest, si eam numerandi peritiam accipias, in qua uel negociantium, ut negociosissimus quisque est, ita præstat in primis? Quid enim præter cæteros illi norunt? Scientia omnino fuit hæc, extra quàm plerique uel opinentur, uel sciant, certè mira: immoque nostra tempestate minus pertrita. Quinimmò occlusa adeò, uelut sanctius arcanum, ut qualis sit, ne suspicentur quidem, ut uix attingant pauci. Quod ne quis ambigat, scitatur Plato, Cur sit homo animal sapientissimũ: sup-

pini

A pingit mox respõsum, Quia (inquit) numerare nouit. Et rursum in Epinomide: Opus (inquit) est numeris, nõ ijs qui corpus habent, sed qui omnem paris imparisúe generationem atq; uirtutem, quam ad perficiendam cognoscendamq; rerum naturam conferunt. Proinde nos adagiũ præstruximus, quo in eum uti possumus, qui omnibus calculis credatur undecũq; scientissimus, ac propè perfectione omnifaria eminẽtissimus. Meminit & in Encyclijs quæstionibus Aristoteles. Cur (inquit) homini potius, quàm cuiquam ex cæteris animantibus credendum est? an quia, ut Plato Neocli respondit, homo solus omnium animantium ἀριθμεῖν ἐπίσταται; hoc est, nouit numerare? Quem locum (sit uerbo uenia) philosophus quidã interpretatus, dum nihil altius suspicatur, id modò dici inde opinatur, quòd is sit rationis actus. Qui enim numerare scit, disciplinis imbibendis non uidetur impar. Insuper ratione prædito amplius fidendum, quia præter eam, dum talis est, operatur nihil. Vel, inquit, quoniã perpendit acrius, bonum malumq; metiens. Sed nos in sanctis itẽ literis legimus, Deum omnia in numero, mensura, pondere perfecisse: quæ ipsa & Plato aperte significat, dum numeros, mensuras, solida in medium adducit. Sed per numeros intelligi uult ipsas rerum naturalium species formasq; substantiales, quas etiam Aristoteles numeris comparat. Per mensuras autem certas, instrumentalesq; figuras, uel magnitudines speciebus certis accommodatas. Per solida deniq; atq; uires, significat qualitates quæ & cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus actionibusq; momentum. Ex hac item occultiore facultate scribit Aurelius Macrobius, Numerorum certam constitutamq; rationem animas sociare corporibus: qui numeri dum supersint, perseuerat corpus animari: quum uerò deficiant, arcanam illam uim solui, qua societas ipsa constabat. Et hoc esse, quod fatum & fatilia uitæ tempora uocemus. Vnde sit illud doctissimi uatis,

Explebo numerum, reddarq; tenebris.

Hinc item probabile est, ueterum sapientũ curam pronunciare nõ dubitasse, animam esse numerum se mouentem. Hoc Pythagoricum esse decretũ, auctor Plutarchus pro-
B bat libro de Iis quæ philosophis placeant, quarto. Sed adijcit, ἀριθμὸν ἀντὶ τοῦ νοῦ παραλαμβάνειν, id est, numerum pro mente accipere. Esse quoq; in anima numerum, scribit Plotinus libro Enneadis quintæ primo: Non enim, inquit, moles sunt prima naturæ, neq; ullæ magnitudines. Crassa enim hæc posteriora sunt, quæ sensus existimat entia, iam uerò nec in seminibus hoc ipsum humidum est, quod æstimatione dignum censetur, sed quod sensibus non apparet: id autem numerus est, atq; ratio. Est item in intellectu primo numerus idearum ratione formali inter se differentium: si modò per eas intelliguntur, & fiunt formæ rerum re ipsa discrepantium. De qua re, si nostrum esset onus, diceremplura, sed alieno loco satis multa. Illud Boethi multum ad hęc ipsa facit, quum ex mathematicis arithmeticam percipi primum tradit, quoniam matris quodammodo ad cæteras obtineat portionem. Tum uerò quòd hanc ille huius mundanæ molis cõditor Deus primum habuit suę ratiocinationis exemplar, & ad hanc cuncta constituit, quęcunq; fabricante ratione per numeros assignati ordinis inuenere concordiam. Hoc tamen nec item pręteriero: rationalis fabricę naturale quoddam pullulans principium dici, ac esse numerum: quippe mentis expertia, uti bruta, non numerant: nec aliud est numerus, quàm explicata ratio. Eatenus autem principium eorum quę ratione attinguntur, numerus comprobatur, ut sublato eo, reliqui futurum nihil, ratione colligatur. Nec aliud omnino est, per numeros rationem quippiã explicare, quàm rationem ipsa se uti, ac in sui naturali supremaq; similitudine cuncta figere. Vti deus infinita mens in coęterno uerbo rebus esse communicat, nec numero esse quicquam potest prius: cuncta enim ab ipso alia, ipsum fuisse necessariò, affirmant. Omnia siquidem unitatem exeuntia simplicissimam suo sunt modo composita, nec ulla citra numerum concipi ualet compositio. Ex seipso autem consurgit numerus: quando ex tribus connexis cooriri debet ternarius. Alioqui non magis ternarius esset, quàm si seorsum parietẽ, seorsum tectũ, atq; item domus construeres fundamenta, & domicilij tamen cõcipias formam. Porrò an menti similius numero excogitari potest quippiam? Nonne ternarij unitas ternaria est? ternarij ęqualitas ternaria item? Sed & ternarij connexio

nexio ternaria est. igitur numeri essentia, mentis exemplar est primum. A

Pythagoræ placita de monade, ac dyade: item de pari, impariq́;. Cap. VII.

PYthagoram igitur legimus opinatum, in numeris maximã esse uim, in eosq́; referenda omnia, syderũ ambitus, & animaliũ productiones. Duo itẽ fecisse principia: definitam unitatem alterũ appellãdo, reliquũ indefinitã dualitatẽ: sed illam bonorũ, hanc malorũ exordiũ & causam esse dicebat. Vnitatis siquidẽ natura insita circumferentiæ temperiẽ, animis uirtutem, sanitatẽ corporibus, domibus & ciuitatibus pacem, & animorũ gignit cõspiratũ. At dualitas diuersa omnia, aeri hyemem contribuit, animis malitiam, ægritudines corporibus, ciuitatibus seditiones, & domibus dissidia inducit. Omne siquidem malum ex disparili inoritur uoluntate. Hinc ex consequentibus numeris parem quidẽ demõstrauit indigum ac deficientem atq́; imperfectum, imparem uerò plenũ ac perfectum. Etenim pari permixtus uim suam seruat perpetuò, conduplicatus uerò eundẽ gignit: ita ut fœcũdus sit, habeatq́; principij uim, diuisionis ipse nescius, unitate semper in eo redundante. Par uerò imparem producit nunquam, neq́; est indiuisibilis. Proinde Homerus quoq́;, quem profundior nulla prẹterijsse uidetur doctrina, unitatis naturam in boni quidem portione constituit, in mali uerò dualitatem: nam bonum, ἐννέα sæpe dicit, & ἐνάλω affectum eiusmodi: contrario autem modo, δύλω uocat afflictionem ac diuexationem. Et superis imparia quidem semper contribuit, inferis uerò paria: nam Nestor Neptuno immolat ἐννεάκις ἐννέα ταύρους. Achilles uerò Patroclo paria offert omnia, ἵππους μὲν τέσσαρας, δώδεκα δὲ τρώων μεγαθύμων υἷας ἐσθλούς. Plurimum uerò ternario utitur numero, itẽ quinario ac septenario, maximè uerò nouenario: ut τοὶ δ' ἐννέα πάντες ἀνέσταν. & alibi, καὶ ἐννέωροι γάρ τοίγε.

De nouenario numero. Virgilij locus explicatur ex Aeneidos primo. Heliconides Musæ. De Helicone musico organo. De Musis pulchra. Febrium species. Cap. VIII.

SEd cur nã est numerus hic perfectissimus? nempe quia est ab impari primo quadratus, & impariter impar in tres distribuitur triades, siue mauis trinitates dicere: quarũ itẽ quælibet in tres diuiditur unitates. Qua in parte admonendi studiosi sunt, illud uehementer obseruandum, quod in literis Latinis à paucissimis animaduersum, miror. Nouenariũ numerum prẹcipuè ueteribus pro multitudine qualibet positũ, sicuti probat Nicander, qui duos habentem aculeos ἐννεάκεντρον uocauit, quod est aculeorum nouem. Sed & alibi in quodam genere scorpionum, quibus septem insunt sphondyli, dixit, σφόνδυλοι ἐννεάδεσμοι. Nam enneadesmos uocat sphõdylos, uolẽs signare polydesmos, ac si dicas multarum cõmissurarum aut colligationum. Idipsum in prẹconum enneade apud Homerum Iliados secundo adnotauit Eustathius: sed & in nouem bellatoribus Hectori obiectis. Ad quam Græcorum doctrinam optimum maximum poetam respexisse contenderim, quum ait, Et nouies Styx interfusa coercet. B

Sed & quum Aeneidos primo ita de Timauo flumine sibi canere permisit,

Atq́; intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timaui,
Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arua sonanti.

Nam quum Timauo septem ora contribuant alij: nonnulli etiam nouem, ut Pomponius: alij etiam octo. Vnde & multifidum etiam appellauit Timauum Valerius Martialis Epigrammatum octauo:

An tua multifidum numerauit lana Timauum,
Quem prius astrifero Cyllarus ore bibit?

Propterea doctissimus auctor in opinionum fluctu nouenarium sibi numerũ censuit maximè usurpandum, ut interiorum literarum, sicuti frequenter solet, quippiam operi inspergeret, quod illoris (ut aiunt) pedibus ingredientes maleferiati quidam aut trãsiliunt aut impingunt, scholaram cantilenas insequuti. Eodem modo & Horatianum il-

lud

Alud ex Arte poetica intelligendum, Nonumq; prematur in annum. quanquam lectione interpolata, decimum plerique legunt & interpretantur: quod si ad decadis perfectionem referas, concoqui potest. Astipulatur & Theon Arati interpres doctissimus, qui super eo poetæ uersiculo,

χειμῶνος μέγα σῆμα, καὶ ἐννεάγηρα κορώνη.

Ennea, inquit, pro multis poeticè accipiendum, ἤγουν ἡ πολύγηρα κορώνη. Nouenarius, inquit Hesiodus, Musarum dies est Heliconiadum. Hic siquidem numerus, inquiunt Græci, ἰσάκις ἴσος ἐστὶ, & bonus in omnibus aptusq; heliconiadibus: sic nuncupatis, nō quia ab Helicone sint, sed quia (ut Ptolemæi Musica lectum est) organum habetur musicum, quod helicon dicitur, in quo nouem quædam chordæ sunt: quarum tres sunt τῶ διὰ τεσσάρων, uel epitriti: tres autem diapente, seu hemiolij: tres autem διὰ πασῶν, seu diplasij: quas & nouem appellarunt Musas. Cæterùm id obiter quodammodo parte hac sciendum, Musis in Helicone rem diuinam obisse Otum & Ephialtem primo, sacrumq; illis montem dixisse, quas tres modò intelligi uoluere, Meleten, Mnemen, Aœden. Nouem postea fecit Pierus Macedo, nominibus quæ nunc habentur impositis. Sunt qui nouem fuisse Piero filias putent, quibus eadem quæ Musis nomina indiderit. Ad nouenarij deniq; rationem fortè spectat illud quoq;: febrium (quibus subinde mortalis excoquitur imbecillitas) species primum quidem esse duas, quippe aut συνεχὴς dicitur, uel synochos, quæ continua: aut διαλείπουσα, id est, interuallata. Huius apud ueteres discrimina pernoscebantur sex, ut sentit Galenus: ἀμφημερινός, quæ quotidiana τριταῖος, quę tertiana: τεταρταῖος, quartana: πεμπταῖος, quintana: ἑβδομαῖος, septimana: ἐννεαταῖος postremò, dicere quam possumus nonanam. Eodem modo & synochorum interstitia norunt tria: nam alias dicunt epaumasticas, id est, increscẽtes: alias parauma sticas, id est, decrescentes: tertias homotonos, id est, tenore eodem perseuerantes. Proditum uerò memoriæ scio, Vidum grammaticum Thrasimenum annis quatuor & uiginti quartana febri fuisse mirè infestatum. Sunt uerò etiamnum febres dictę πλάνητες, id est, erraticæ, quæ ordine grassantur nullo, ἀλλ' ἀκατάστατως γίνονται, id est, citra stabilitatem fiunt. Febres præterea δυσλύτους, id est, difficulter solubiles nuncupant ἑκτικούς: at εὐλύτους, quæ tollantur negotio haud magno, σχετικούς. nam hoc genus affectiones receptum ferè medicis est, τὸ σχέσει appellare. Synochon finit Galenus dici, quum paroxysmus unus ab initio perseuerat omnino, ac in plures protenditur dies. Sed nomen (inquit) Græcum minimè est: maluerunt tamen in solœcismum dilabi, quàm eam febrium ideā ἀνώνυμον relinquere. idem febres μαρασμώδεις inter hecticas recenset: unū uerò ex ijs genus uocat ἐκ νόσου γῆρας, id est ex morbo senectutem. Hepialam intelligūt febrem, in qua rigor simul cum calore inuadit: quo in genere sunt & lipariæ: sic enim affecti rigorem sentiunt ac calorem, etiam si non loco eodem: intus enim & in eisdem uisceribus calore infestantur, in partibus uerò extimis omnibus frigore. Sed quòd aliàs in magnis obuenit portionibus, id hepialia fit in paruis. Ephemeras dixit Hippocrates esse febrium simplicissimas. Sunt uerò hæ, quæ propter lassitudinem eueniunt, ac ebrietates & iras, furores, mœrores, & id genus animi curas. Crymodes nuncupātur febres ex pulmonis causatione ex sacri ignis malo, sicut lepyria ex stomachi typho des ex iocinoris. Periodicas febres, sunt qui circulares interpretantur: sunt qui obambulantes. Periodus autem est ἐξ ἐπιτάσεως καὶ ἀνέσεως τῷ νοσήματι χρόνος, id est, ex intensione tempus in morbo & remissione.

De monade. Cur'q; ea ad Deum referatur. De ternario item ac quaternario. Triembolum quid, & decembolum. Medici diatritarij, hæmophoui, psychrophoui. Tetrastiche, pentastiche. Quaternarij scrobes. Quaternaria tabula. Cap. IX.

AT quoniam ipsa nos ratio in numerorum uirtutes coniecit, non fuerit ab instituto seiunctum, quædam porrò fusius hinc inde, ueluti amœniores quosdam flosculos, ac diuerticula non ingrata legentibus, quos alioqui nouitatibus excitari scio, congessisse in hunc præcipuè locum, in quo arithmetices uim prolibamus, ac (ut ab uno exordiamur) quod est in hoc ge

nere primordium, diciturq; à Græcis μονὰς, id eſt, unitas. Compertum nobis eſt, ma- A
rem credi & fœminam, parem item atq; imparem, non numerum, ſed fontem & origi
nem numerorum. Zaratam uerò Pythagoræ doctorem, dyada numerorum dixiſſe ma
trem, monada uerò patrem. Proinde inter numeros præſtare, qui monadi præcipuè aſ
ſimulentur. Eſſe quoq; monada hanc initium finemq; omnium accepimus, neq; ipſam
finis aut principij ſcientem. Referri uerò ad deum, eiusq; intellectum à ſequentium nu
mero rerum & poteſtatum ſequeſtrare. Qui quoniam in unum diſperſa cogit, inde e-
tiam dicitur ἕνη. Monas uerò appellatur, ὅτι πάντων φθειρομένων αὐτὸς μόνος μένει, καὶ ὅτι
μονὴν ἔχει ἐν τοῖς αὐτοῦ βουλεύμασι. ut inquit Ioãnes Protoſpatharius, dierum Heſiodi phy
ſicus interpres. Dicitur inquam monas, quoniam tendentibus in corruptionem om-
nibus, ſolus ipſe perſeuerat, & quoniam in ſuis habet firmitatem conſilijs. De ternario
uerò quid hic exſequamur potiſſimum? An illud in primis? Trinitatem Pythagoricos
philoſophos rerum omnium mẽſuram eſſe uoluiſſe. Credo, ratione illa, quòd ſummus
rerum opifex ternario numero uniuerſa diſpenſat. Immò uerò etiam res ipſæ numero
eodem terminari pernoſcuntur: ad quod reſpiciens poeta nobilis, Numero (inquit)
deus impare gaudet. Siquidem ineffabile illud agens creat primò ſingula, rapit mox,
ac deniq; perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum na-
ſcuntur, deinde in eundem refluunt, dum originem mox ſuam repetunt: poſtremò per
ficiuntur, ubi in ſuum redierint principium. Id ipſum uaticinatus Orpheus Iouem prin
cipium, medium & finem uocauit uniuerſi: principium, ut producit: medium, ut pro-
ducta retrahit ad ſeipſum: finem, ut redeuntia perficit. Sed in conuerſione hac trini
tas obſeruatur mira: quoniam in ea Mercurius primum obtinet gradum, animos per
rationem ad ſublimia reuocans: ſecundum, Venus, per uiſum ad ſuperna proliciens:
poſtremum, Phœbus, id ipſum efficiens per auditum. Et Mercurius quidem ad ipſum
præcipuè prolectat bonum: ad intellectum, Venus, in quo radiãs pernoſcitur pulchri
tudo prima: ad animam uerò prouocat Apollo, cuius eſt harmonia peculiaris. Hinc re
gem illum uniuerſorum bonum, pulchrum, iuſtum, quod ſæpius à Platone ſignifica-
tur, poſſumus nuncupare. Bonum, inquam, dum creationem obit: ubi allicit, pulchrũ: B
at iuſtum, quatenus pro cuiuſque meritis perfectionem elargitur. Pythagoricos item
Plutarchus ſcribit, unitatem ſolitos Apollinem nuncupare: dyada uerò litem, & auda
ciam: triada autem iuſtitiam. Quum enim iniuriæ illatio aut perpeſſio per defectũ ob-
ueniat aut exceſſum, inſeritur ijs iuſtum ad æqualitatem retrahens. Adnotatum à grã-
maticis illud quoque, Numerum quandoque hunc pro multitudine capi, unde triem-
bolum pro uirili pudendo inuenimus poſitum, ut quod inijci ſæpius queat. Eſt eo itẽ
nomine nauis, quando Neſtoris nauem decembolum dixit Aeſchylus. Sed illud gra-
uius multò, Principem deum tribus coli, adoratione, thuris ſacrificio, hymnis. Et id uti
que ter, ex totidem hemiſphærij punctis, mane, ueſpere, meridie. Proinde legibus ſan
citi pleriſque, nouimus, exortum ab adorantibus ſpectandum: quod eſt Pythagoricis
obſeruatum, nec ſpreuit Chriſtiana ueritas. Triſmegiſtus ad meridiem conuerſus id i-
pſum obibat: Moſes Iudæiq;, ad occidua. Ratio inde promi poteſt, quod ab Oriente
motus eſt diurnus: at planetæ, quos eſſe Ptolomæi doctrina ſtatuit, uelut cæleſtium ſi-
gnorum animas, ab occaſu uertiginis ſumunt initia: ſed uiuificum lumen à meridie
per circuli redit obliquitatem. Adoratio, reuerentiæ cultum exhibet. Thus, ſuauiſſi-
mæ cognitionis diuinæ diſtributionem complectitur. Hymnorum iucunditas, cæ-
lorum refert concentum: ut Pythagorici ſanciunt, nec tacuit Mercurius: uel ſubſtantia
rum harmoniam ſeparatarum in laude intellectuali, ut Peripatetici. Ad ternarium ſpe
ctat illud quoque uel eruditionis ſaltem gratia: Medicos quoſdam nuncupatos dia-
tritarios, deridiculi cauſa: quoniam cibi abſtinentiam initio morbi in diem tertiũ pro-
rogabant. Proinde ſubſannans Galenus identidem θεσσαλείων διάτριτον appellat, Thera
peutices octauo. Sed & qui experimentis parum ualent, ſuntq; ἀγύμναστοι, hæmopho-
ui eleganter, & pſychrophoui nuncupantur, ut qui ſanguinis miſſionem compauei-
cant, aut potiones reclinent frigidas, ſicuti rabie concitos ὑδροφόβους dicere, moris eſt.
Quod uerò Ariſtoteles ait, Natura impulſos homines, trinitatis numero in deorum
ſacri-

A ſacrificijs uti. Sunt qui ita interpretentur, Quum fruſtra nihil agat natura, omnibus ab ea inſitum, ut eo uterentur numero in cæremonijs: quo palàm fieret, trinitatem ita in Deo concedi, ſicut & in corporibus. Ternarium autem in ſacris ita intelligũt, ut hoſtiæ immolatæ uinum affunderent, aut mel, & omnino liquidum aliquid, & ſalem, hordeum item, aut fruges inſpergerent. Atq; ita trium oblatione uno in ſacrificio abũdè litari opinarentur. In obeundis item ſacris eundem uidentur obſeruaſſe Trinitatis numerum, ut tertio quoque die peragerentur, aut trimeſtri ſpatio. In ſacerdotalium porrò ueſtium genere, ac figura: in templi ambitu, uel aræ: in hoſtiæ comburendæ ſuffuinigationibus, & extorum: nec non in uaſorum figura ſacrorum, aut materia. Quòd ſi rerum omnino ratio maiorem efflagitare numerum aduerteretur, ipſa in ſe identidẽ redibat trinitas. Hinc uniuerſam Proclus Platonis theologiam ad treis reuocare trinitates adniſus eſt. Porrò (inquit Ariſtoteles) duo quidem, ambo dicimus: & duos, ambos, atq; utroſq;: omnes uerò non dicimus ſed hanc appellationem de tribus enuntiamus primum: quod inde fieri creditur, quoniam ſic à natura uidemur inſtituti. Porrò ſicuti Deo fabricatori monadem, ita procreanti materiæ dyadem, & idealibus formis triadem conſequutione quadam aptamus. Animam uerò rationis, inquit Martianus, iracundiæ cupiditatiſq; diſtribuere tricario. Quid porrò de numero dicam quaternario? Poteſtas eius ut ſit miranda, illud potiſſimum facit, quòd conſenſu tacito gẽtes ferè omnes præcipuum Dei nomen quatuor modò literis enuntiant, quæ res citra diuiniorem afflatum non uidetur potuiſſe contingere. Nam quem nos Deum nuncupamus: Aegyptij, Theut: Perſæ dicunt Syre: Magorum diſciplina, Orſi, unde profluxit Oromaſis. Iam apud Hebræorum gentem celebre eſt quatuor uocalium, Dei ſacrũ nomen יהוה quod inde Tetragrammaton dicunt: & alia uoce exprimitur, quæ Adonai eſt, quæ apud eos tamen Adni ſcribitur: ſignificat autem, Dominum noſtrum. Græcis uerò Θεὸς appellatur: Arabibus, Alla. IESV aũt ſalutare Gẽtib. nomẽ ab angelo accepimus. Porrò quaternarium Pythagorici numerum, omnem uocabant: quoniam numerus denaria perficitur multitudine. Denarius uerò eſt quaternarij compoſitio: proinde totum numerum τετρακτὺν uocabant. Ex eo & iuriſiurandi religionem ſibi fecerant: unde illud, Ita per quaternitatem animæ noſtræ tradentem, perennis fontem naturæ. nam & quaternitate animam conſtare arbitrabantur: eſſe enim mentem, ſcientiam, opinionem, ſenſum. Omnia porrò quæ ſunt, quaternarius numerus coniunxiſſe ac colligaſſe uidetur, elementa, numeros, horas anni, ætatum compagines. Denique dici nil poteſt, quod à numero quaternario, tanquam à radice ac principio nõ dependeat. Cuius cognitio Pythagoreis ab ipſo tradita Pythagora eſt, per quem etiam iurabant, ueluti iurare per magiſtrum deceat, obſeruantiæ ac uenerationis ratione, qui quaternarium ipſis numerum tradidiſſet, quiq; non utiq; Deus fuerit immortalis, non heros, ſed uir ſimilitudine dei præditus. Porrò τετρὰς, id eſt, quaternarius, omnis ſacer eſt ac ſolidus: nam quæ conſiſtunt, omnia ex puncto producta primum ſunt: ſiquidẽ punctum fluens, lineã facit: linea, epiphaniam, id eſt, ſuperficiem: ſuperficies, ſolidum. quare perfecta habetur tetras, & quæ colatur digna. Dicitur nanq; & harmonia, habet enim epitritum: quaternarius enim ad ternarium epitritus, ad binarium duplex, unde & diplaſius eſt. Habet & tetraplaſion eius ſymphoniæ, quæ uocatur δὶς διὰ πασῶν: quatuor enim unitatis ſunt tetraplaſia. Quaternarium illud nil forſan iuuerit, ſed appoſuiſſe, quodnam fuerit piaculum? Porticum, inquit in Galieno Trebellius Pollio, flaminiam parauerat ducere tetraſtichen, uel (ut alij uolunt) pentaſtichen: ita ut primus ordo pilas haberet, ac ante ſe columnas cum ſtatuis: ſecundus & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Numerus denique hic quadratus Mercurio aſcribitur, quando inter omnes quadratus cenſetur Deus. Quaternarios ſcrobes intelligimus, quoquo uerſus pedum quatuor: ternarios autem trium: quaternariam tabulam in uineis, quæ tabulatim diſponuntur, intelligimus, quæ quartam partem iugeri quadrata conficiet.

Quinarij numeri potentia. Cur sensus tantum quinq; & quæ præcellant sensibus. Pempazin quid. Pempobolum pentadactylus. Pentasublon. Triobolum. Ius quintæ relationis. Quinta, uectigal. Cap. X.

Quinarij uerò potentiam ex scientissimis plerisq; admirati, multa in se illũ obseruare prodiderunt, aut à quinariũ habentibus prodijsse, quales sunt hominum manus. Immoq; nec iniuria diuinum censeri, ac meritò dijs artium, Mercurioq; in primis esse dicatum. Ex ueterum[?] doctrina illud item est, numeri huius uim tanto haberi quaternario augustiorem, quanto animatum inanimato præcellentius credatur. Nos id certè obseruauimus, solum hunc numerũ omnia quæ sunt, quæq; uidentur esse, cõplexum. Esse autem dicimus intelligibilia, uideri esse corporalia omnia, seu diuinum corpus habeant, seu caducum. Hic ergo numerus simul omnia & supera designat & subiecta. Aut enim Deus summus est, aut ex eo nata mẽs, in qua species rerum contineri, Platonicum dogma est. Aut mũdi anima, abs qua reliquas animas, ceu ex fonte profluere tradunt (Platonicè semper loquor, neq; enim nunc Christianæ ueritatis dogmata promimus, sed ueterum placita consectamur, quæ instituto nostro scribendi suggerunt argumẽtum) aut cœlestia sunt usq; ad nos, aut terrena natura est. Quinq; porro uiuentium traduntur genera, principem locum sibi uendicante Deo, sequentibus mox dæmonibus, inde heroibus, quarto autem loco cõstitutis hominibus, ultimo brutis. Quin & animę potestates sunt qui eodem terminent numero: prima enim uis threptica est, siue uegetatrix: secunda, sensuum potens: tertia epithymetica, seu concupiscibilis: sequitur mox thymoides, id est, irascibilis: inde logicõ, id est, rationalis facultas. Adde, quòd (sicuti Aphrodiseus Alexander docuit, si tamen ex illius officina liber is prodijt, quod non uidetur: quoniam eius philosophi haudquaquam in plerisq; resipit hæresin) eorũ numerus, quæ sub sensum cadunt, quinarius est. Vnde factum quoq;, ut sensus item dũtaxat quinq; sint, qđ ad sensibilium naturam sentiendi quoq; instrumenta sint. Tactus siquidem aspera experitur & leuia, necnon dura molliaq;, quæ solidorum qualitates sunt: gustus, dulce & amarum ac salsum, quæq; in humidis sunt, id genus alia, & siccis: olfactus, quod benè & malè olet, quæ in euaporationibus inueniũtur: auditus, sonituum & fragorum est explorator, quæ in aeris collisione uersantur: uisus, colores discernit, qui in tenuissimo & ætheris lucidissimo spiritu sunt collocati. In qua quidẽ ratione sensuũ illud obiter adnotabimus: In cane, uim odorandi esse præcipuam: in aquila, uisum: in protogeuste Indico animali, gustum: in serpentibus & quibusdam auibus, tactum: in apris, auditum, uel (ut Græcus præfert codex) in anseribus. Quintas porrò esse fugiendas, Heliodus præcipit: quòd (inquiunt Græci interpretes) allegoricè signat, nuptias multas. Quinarius enim γάμος dicitur: ex binario nanque pari consurgit, & impari ternario. Dicitur & numerus hic δίκη, id est, iustitia, quia denarium ex æquilibrio fecet. Quinta porrò natas Erinnyas ferunt, quæ plus habendi desideria castigant, ac iusiurandum obseruant, quod ex lite natum peierantibus nocumenta comparat. Extabat olim in Melampodis commentario: Peierantes luna quinta totidem commori diebus: quod, inquit, quum obseruarim quandoque, uerum comperi. Pempazin, id est πεμπάζειν, est perpẽtadas, id est, quiniones numerare: nam Aeoles, πέμπε dicunt pro πέντε. Vnde & pempobolum ueru, cui quinq; sunt ad assandum ordines, quod & pentadactylum dixeris, & pentasublon. Cumæorum autem qui Aeoles sunt, inuentum, id est: nam cæteris in usu triobola fuere. Quanquam est trium obolorum nummus item triobolum. Nam in Parallelis Plutarchi legas tetrobolum pro triobolo, ab Lysandro nauticis erogatum: etiam si ex fide minus id reddat interpres. Ad quinarij quoq; numeri potestatem forsan & id spectarit: Romanis imperatoribus initio principatus quintæ relationis cõtribui senatus decreto ius solitum, ceu honor fuit is exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, Quartæ relationis ius illi fuisse omen scribit: quoniam uti eruditis placet, in numero deminuto fuerit imperij breuis, ac Thebani planè præsagium. Nam & Probo imperatori, cui tertiæ ius relationis fuisse additum prodit Flauius Vopiscus id ipsum ferè usu uenit. Ius autem quintæ relationis intelligunt, uti quinquies super re

iudicata

A iudicata iam, referre ad senatum possent, præiudicijs nil officientibus. Quinta uerò uectigal fuit, ubi ex quinq; unum soluebant: meminit de Nerone Tacitus.

De senario numero, & quæ numerorum partes dici iure possint. Numerorum rationem haud esse contemnendam. Caput XI.

SEnarij uerò numeri uim id puto abũdè declarauerit, q Mosaica sapiẽtia, à nemine unquã laudata satis, eo numero mũdi genesin absoluit. Sed & Pythagoras, senariũ numerũ genesi nuptijsq; accõmodari probat: unde & gamõ appellauit: quoniã eius partes iuxta positę ipsum gignant, similemq; reddãt genitũ genitori. Numerus porrò senarius, uti Augustinus scribit, primus completur suis partibus, id est, sexta sui parte & tertia & dimidia, quæ sunt unũ, duo, tria: quæ in summã ducta sex fiũt. Hinc Plutarchus gamõ dici scribit, ꝓpter paris & imparis cõmixtionem. Partes aũt in hac consideratione numerorum illæ dicendæ sunt, quæ quotæ sint, dici potest: sicut dimidia, tertia, quarta, & deinceps, ab aliquo numero denominatę. Neque enim, exempli gratia, quia in nouenario numero quatuor aliqua pars eius est, ideo dici potest quota eius sit. Vnum autem potest, nam nona eius est: & tria possunt, nam tertia est eius. Coniunctæ uerò istę duę partes, nona scilicet & tertia, id est, unum, tria, longè sunt à tota eius summa, quod est nouem. Adnotãda porrò Augustini item grauissima sententia: Numeri, inquit, ratio contẽnenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quanti æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus: nec frustra in laudibus Dei dictum est, Omnia in mensura & numero & pondere disposuisti. De qua re affatim prius.

Multiplex septenarij potestas. Cur ante diem septimum infanti non imponeretur nomen. Amphidromia. Liberales causæ. Androcles annus, & climactericus. Andracos. Andricelos. De partu septimestri, item octimestri, & de Saturno paucula. Caput XII.

B SEquitur inde septenarius numerus, quem maxima ingenia mirari nõ cessant: siquidem totus impar numerus primus ternarius est. Totus par quaternarius, ex quibus duobus consurgit septenarius, ideo pro uniuerso sępe ponitur, sicuti est, Septies cadet iustus, & resurget: id est, quotiescunq; ceciderit, nõ peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de perturbationib. ad humilitatem perducentibus intelligi debet. Et, Septies in die laudabo te. quod alibi alio modo dictum est, Sẽper laus eius in ore meo. Et multa huiusmodi in diuinis auctoribus reperiuntur, in quibus septenarius pro cuiusq; rei numerositate poni solet. Propterea eodem sæpe sanctus signatur spiritus. Hinc est illud propheticum, Augustino interprete, Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum repurgatum, septuplum. Et in Euangelio Lucas scribit, de Magdalena septem prosiluisse dæmonia: Quo fit, ut Homericum illud ad hunc fermè sensum interpreter, etiamsi Strabo grauissimus auctor, aliter & sensit & docuit,

Τρὶς μάκαρες δαναοὶ, καὶ τετράκις, οἳ τοτ' ὄλοντο,

Quod est ex Virgiliana tralatione,

O' terq; quaterq; beati, qui tunc oppetiere.

Vt sit quod Græcè dicitur apud Thucydidem, & Aelius Dionysius interpretatur, πανσυδὶ διέφθαρται; id est, omnino prorsumq; perijt, siue παντελῶς. Nam sic dicitur πανσυδὶ, ut & ἑπτάκις, id est septies. Meminit quidem loci huius uir reconditissimę scientiæ Macrobius: sed συμβολικῶς adeò (ne tenebrosè dicam) uix ut auribus quantũuis mordaci lotis aceto, satisfaciat. Septenario præterea summum rerum opificem Deum, maiorem in modum delectari, hinc licet cõiectare, quod septem apposuit cœlo uagantes stellas, quas planetas dicunt: quoniam προποδίζουσι καὶ ὑποποδίζουσι, καὶ οὐδέποτε φυλάττουσι τὴν οἰκείαν τάξιν. Nam ἀπλανεῖς sunt, ut duodecim zodiaci animalia, quæ ordinem norunt proprium. Nec uideas unquam cancrum ante leonem, nec hyemalia signa æstate collucere: ut Hesiodicus interpres scribit. Sed & quem suas esse delicias uoluit, hominem ita moderatus est Deus, ut & concipi hac ratione posset, & perfici & adolescere & confirmari: id quod copiosè approbat in Platonis Timeum

Chalcidius. Et demum huiuſmodi omnia ad hunc ipſum redegit numerum ſeptenari- A um. Quin ueteribus etiam numeri huius obſeruatio magna, ut auctor Ariſtoteles eſt: ſiquidem nato infanti ante diem à natiuitate ſeptimum, nomen non imponebant: ueluti prius non uideretur omnino uitalis. Apud alios inuenio tamen, decima id Athenis die ſolitū factitari, quando congregatis tum conſanguineis, tum amicis, peracta re diuina, ſplendidū parabatur conuiuium, quod uocabant δεκάτην ἑστιᾶσαι. Nam quinto à nato infante die, Amphidromia agebatur, qua manus expurgabant, quæ obſtetricis munere fuerant perfunctæ, curſuq; ad focum ferebatur puer, mittebanturq; à propinquis polypodes ac ſepiæ, munerum loco. At Iulius Capitolinus in Antonino philoſopho: Inter hæc, inquit, liberales cauſas ita muniuit, ut primus iuberet apud præfectos ærarij Saturni unumquenq; ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine impoſito. Per prouincias tabulariorum publicorum uſum inſtituit, apud quos idē de originibus fieret, quod Romæ apud ærarij prefectos: ut ſi fortè aliquis in prouincia natus cauſam liberalem diceret, teſtationes inde ferret, atq; hanc totam legem de aſſertionibus firmauit. Apud nos item Pompeius Feſtus: Luſtrici, inquit, dies infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus: quia his luſtrantur, atq; eis nomina imponuntur. Liberales cauſas intelligunt Iureconſulti, quum aleam ſubit libertas. Sed illud amplius quod ad homines pertinet naſcendos: Semen quod poſt iactum intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in uitam pronunciatur. Quin & ſemen idem intra formandi hominis monetam locatum folliculo obābit genitiuo artifex natura ſeptimo die quoque. Quod Hippocratis perceptum experientia eſt, à quo edocta mulier eo à conceptu ſpatio, ſaltu folliculū id genus excuſſit. Sed & per dierum hebdomadas incrementi infantilis, adoleſcendiq; corporis rationē concipiunt rerum naturæ periti. Septeni porrò anni & noueni, quos hebdomaticos uocant & enneaticos, grauia ſemper hominibus indicunt pericula: uerùm grauiora multò annus tertius & ſexageſimus: qui numeri utriuſq; multiplicatam, ac inuicem obligatam ſibi ſummam perficit. Quo ſanè argumento Andracles nuncupatur, quod uitæ ſubſtantiam omnem frangat & comminuat. Sicut andraclon herbam, quia hominē occidat, dici putant: quæ an eadem ſit cum mandragora, quam anthropomorphō uocant, ambigunt eruditi. Nam andricelon ſcribere oportebat uerius: etiam ſi coloris eſt genus andricelon Ariſtoteli ac Polluci, purpuriſſi nomine Latinis celebratū. Quærit Alexander, unde fiat, quod ἑπταμηνιαῖοι, id eſt, ſeptimeſtres infantes, ſint ζώσιμοι, id eſt, uitales: ὀκταμηνιαῖοι, ſiue octimeſtres, minimè. Nam & inde, ut ex Græcis item alijs didicimus, ſeptenarius numerus uocatur ζωογόνος, quòd eo ſpatio prodeant è bulga matris uicturi infantes, magis quàm inſequenti menſe. Subdit uerò Alexander, ſeptenarij perfectione ita euenire, ut Pythagoræ probatur teſtimonio, & conſentiunt arithmetici, nec inficiantur muſici. Eſſe uerò octonarium imperfectum, & inde cenſeri uitę ominoſum inhabilemq;. Aedi porrò ſeptimeſtres ob ualidiſſimam in uulua informatricē, quam is δύναμιν δ᾽ἐκπλαστικὴν Grecè dicit, quæ utilem ac moderatum ſanguinem cōperiens, fœtum celerius explicat in uitam. Sciendum tamen, natum quandoq; infantem octauo anno, conceptionis menſe, nocte ſub ſaturno ſtationario, ſtatione prima in Sagittario aſcendente, ſemianimem quidem, adhibitis tamen remedijs opportunis refotum coalitumq; in multos annos prorogaſſe uiuendi ſpatia. Vt ſciamus rationem illam à Saturno ductam ab aſtrorum peritis, uti alibi commeminimus, non perinde cēſeri efficacem perpetuamq;. Nam & aſtrologorum pleriq; in Indico tractu, Saturno ſubiectum quem faciunt, eſſe fatentur uitas uel longiſſimas. Vtiq; Peripatetici, ac medicinam profeſſi, aliunde quàm à Saturno octimeſtris partus rationes petunt. Ariſtotelicum certè illud eſt ex quarto de Animaliū generatione, Qui octauo menſe naſcuntur, & ſi minus, tamen poſſunt uiuere. Septimo præterea menſe infantes dentire, compertum eſt: anno ſeptimo immutare: pubeſcere annorum hebdomate ſecunda: in uirilitatē tertia exire, quæ & ipſa incremento in lōgitudinem coronida impingat: ſicuti quarta etiam in latum: in quinta roboris ſumma fit auctio: quod ſeruet ſexta: ſeptima deterat, quanuis per momenta. Proinde ab hac annorum ſerie, à militiæ laboribus

eſſe

A esse feriatis licet. Postremò esse numerũ hunc Apollini sacrum, Plutarcho credimus.

De octonario. Vbi octimestris partus uitalis. Exterricinei qui sint. Epitoca. Epitheca. Restituuntur dictiones in Digestis duæ insigniter labefactatæ. Epithetos epistola quæ. Gellius illustratur. Parcarum nomina. De Ilithyia. & Telepho. Octonario signari iustitiam. Caput XIII.

OCtonarij uim & quidem uitæ auspicijs uel in auspicatissimam iam attigimus. Sciendum tamen, fœtus eiusmodi in Aegypto non ferè intermori. Tralatitium quippe in ea prouincia & octauo gigni. Asclepiades item auctor est, Naxias mulieres ὀκτώμηνα, id est, octimestria ędere puerperia, uel Iunonis munere, id illis gratificãtis ob Dionysij beneuolentiam: uel quia Bacchus ipse sic creditur natus, quo nomine Naxũ nuncupari Dionysiam, quam uis de uinearũ fertilitate appellari ita magis Plinio placeat: nam & in ea fõs uino fluere traditur, quod sit prædulce. Apud nos uerò si peperit pręgnãs octauo mense, & intermoriatur fœtus, matrem quoq; subinde morituram certissimo, ut putant, præsagio uaticinantur. Quin si concubuerit mense octauo parens, fiet infans oppletus lentoris mucosi & cute fœda. Cęsoniã octauo mẽse genitã, quę fuit uxor Caij principis, prodit historia. Hic illud obiter adnotauero, Exterricineos nominari Festo ante tempus natos, tanquam eos mater exterrita aluo eiecerit. Græci ἐλιπομήνους uocant, ueluti fallẽtes in mense. Sicut epitoca eleganter, quibus iam pariendi instat tempus. Epitheca uerò, id est ἐπιθήκη, Græcorum scientissimis dicitur dos: unde prædiorum epithecæ apud iurisprudentes: quas Papinianus impositiones interpretatur: sed inibi, hoc Digestorum trigesimotertio, pro epithecis uitiosè legitur ectici: sed & libro trigesimosecundo: Prędijs (inquit Vlpianus) cum his euthicis quę in ea possessione sunt, relictis. scribendum epithecis. Epithetos uerò epistola dicitur data cuipiam, ut tabellario: nam scitum est apud Atticos, ἐπέθηκα τινὶ ἐπιστολήν, id est, dedi alicui literas. Quia porrò partus octimestris non ferè uitalis est, putat Cæcilius Minutianus Apuleius: Parcis tribus facta no-
B mina hæc, Mortuam, Nonã, Decimã. Quod si est, Gellius illustratur egregiè, simul & falli eos dilucet, qui pro Morta uel Mortua Mœram substituunt. Ilithyiam sunt qui εὔλινον dicant, ueluti ea dẽ sit cum Parcis, auctore Pausania. Hasce uerò dixit Lycophron maris puellas, ob feram uim & agrestem immutabilemq;, id est, ἀμετάτρεπτον. Noctis filias putat Hesiodus, propter occultiorem fatorum uim, διὰ τὸ ἀοράτως ἐπέρχεσθαι τὴν εἱμαρμένην. Fuit & Romæ locus, quem parcas tres dixerũt Romani, prope quem fuerat Iani templum, aut sacellum uerius, ære constructum ac mensu quadrato, magnitudine qua contegi posset statua, amplitudinis pedum quinque. Dignum relatu quod Maximus scribit Tyrius, Vniuersa eiusmodi nomina mortales ad honestandam improbitatem suam confinxisse uideri, in dæmones, Parcas, Erinnyn flagitiorum causas conferẽdo, quum animis insint nostris hæc omnino, aliaq; fatalis causarũ ordinis proposita nomina. At Ilithyiam Tegeatæ, cuius & templum in foro habent, & simulachrum, ex historia dicunt ἐγγόνασιν. Nam quum Nauplio filiam tradidisset Haleus, mandans in mare præcipitem mitti. Illa dum in perniciem duceretur, in genua procubuit, atq; ita puerum enixa memoratur, ubi postea Ilithyiæ delubrum est excitatum. At prodũt alij, patre inscio, Augen peperisse, ac in monte Parthenio infantem Telephum esse expositũ cui lac præbuerit ceruа. Cæterùm illa tamen octonarij laus uel præcipua, quod eo apud Pythagoricos iustitia significatur. Quum enim iustitia sit æqualis pro cuiusq; meritis distributio, ciuitatisq; solidum fundamentum, iustè per octonariũ describitur numerum, qui & solidorum primus est, primusq; omnium in numeros ita soluitur pariter pares, hoc est, in bis quaternos, ut nihilominus in numeros ęquè pariter pares diuisio quoq; ipsa soluatur, id est, bis binos. Rursusq; qua ęqualitate resoluitur, eadẽ quoq; contexitur: nam bis bini bis, octonarium constituunt. Hinc Orphei institutũ amplius propagatum per numina octo iurantis, sicubi diuinam obtestari iustitiã uellet. Eorum uerò nomenclatura hæc, ignis, aqua, terra, cælum, luna, sol, phanes & nox.

Denarij

Denarij numeri potestas. Thracum in numerando mos. Dextræ porrigendæ ratio. Vnde dicatur decas: & quid ita eo nomine dicatur mundus. Cur in supplicijs denario numero utatur Plato. Virgilius explicatur. Decatones, decateutæ, decatelogi, icostologi, decaduchi, decaproti, pentaprotia, decennia, decennalia, encænia, protospatharij. Caput. XIIII. A

DEnarij uerò numeri (seu decussim, ex Vitrunij imitatione malis dicere) excellētiam multa equidem declarant. Illud utiq; mirum, quod est ab Aristotele proditum, quum alibi, tum Auscultatiōis physicæ tertio: Omnes homines tam Barbaros quàm Græcos priscam seruasse consuetudinem perpetuò ad decem usq; numerandi. Neq; enim cēseri fortuitum debet, uerùm ex naturæ fontibus propagatum, quod semper fiat, atq; item ubiq;. Id uerò numeri huius absolutam indicat qualitatem. Continet quippe hic numerandi genera uniuersa, uti par, impar, quadratum, quadrātale siue cubum, longum, planum, primum compositum. Denarius porrò fons est ac principium: quippe qui ex uno, duobus, tribus & quatuor constet: quo argumento, ut scribit Chalcidius, decumanum numerum Pythagorici quadraturam uocabant primam. In senarij autem ratione apud eundem secunda explicatur quadratura, quin etiam tertia. Nec illud rejciēdum, dedisse nobis in manuum digitis eum numerum ipsam rerum naturam. Vna tamen gens Thracum narratur ad quatuor modò numerandi seriem terminare. Quoniam amplius ritu puerorum nequeat meminisse, nec ferè usum habeat rerum multarum. Denarium porrò decada Græci uocant, quasi dechada, quod omnem in se numerum recipiat. At enim Pythagorei decada etiam mundum uocabant, quod eo numero sit compactus: constat enim sphæra quæ dicitur aplanes & planetis septem, elementari natura. Postremò Antichthone, quo tamen nomine (quod mirum est) intelligebant illi lunarem sphærā, quia ut terra lunam umbra hebetat, ita solem luna nobis adimit plerumq;. Adjce illud item, ex numeri huius religione quadam & obseruantia, moris fuisse ueteribus, ut iustissimi quiq; fidei comparandæ gratia dextras iungerent, quia sic denarium præmitterent numerum. Nec illud negligendum, Platonem ad delendam culpam numero uti denario, centenario, millenario: cuilibet siquidem uoluptatis gradui suppliciorum decem contribuit. Ita enim oblęsæ maiestati diuinæ repēdi, omnino par fuit. Adde quòd sicut beatitudinis gaudia iustitię humanæ dolores exsuperant: sic miserię cruciatus iniustitiæ uoluptates. Denarij porrò rationem continere & centenarius uidetur, sed & millenarius. Nam & hi uniuersi censentur, quoniam ex denario uniuerso consurgunt. Proinde numeri, quos uniuersos dicimus, purgationi & emaculādis dicantur animis, ut labes ex peccato inusta, concretaq; prorsum eluenda significetur, ut candidissima æternitatis luce perfrui ualeamus: quæ depuratum modò exersumq; nitidius admittat æthereū sensum, atq; aurai simplicis ignem. Propterea reconditioris scientię poeta nobilis Platonicorum mysterijs ampliter imbutus ita pronunciat, B

> Centum errant annos, uolitantq; hæc littora circum:

Et alibi ad eundem sensum,

> Mille rotam uoluere per annos;

Adnotatum quoq; à theologis nostris, decem uirginum appellatione in pagina Euangelica uniuersitatem signari contemplantium: quia sit numerus hic digitus primus ac numerorū limes. Decusses, lineas quoq; intelligūt eruditi transuersim ductas ad acutos angulos & obtusos imagine quadam literæ X, quæ quoniam denarij nota numeri est, inde conciliatum uocabulo nomen. At Columella scribit, rapa decussatim ferramento lunato incidenda, ut consueuerunt salgamarij: sic tamen, ne usq; ad imum præcidantur, postea inter incisuras salem aspergendum. Adjciendum uerò illud operę leuioris, decatones dici, & decateutas, qui decimas exigunt. Vnde apud Abydenos decateuterium legitur, quod nauli habebatur genus. Decatelogi sunt, qui decatones, εἰκοσιλόγοι uidentur, qui uicesimas colligunt. Qui sanè inter probrosos recensentur, quos ἐπονειδίστους nuncupant Græcè periti. Decaduchi leguntur sæpe in Græca historia, & apud Lysiam: quippe decem uiri exactis triginta tyrannis rempublicam Athenis administrarunt

A ministrarunt: eorum unusquisq; dicebatur decaduchus: meminit Isocrates ad Callimachum. Decaprotas Greci & iureconsulti decemprimos nuncupãt, id est δεκαπρώτας, Dignitatis nomen est, sicuti πενταπρωτία. At protospatharius nomen fuit dignitatis primæ apud Græcum imperatorem, quãdo Venetos duces interdum allectos protospatharios, adnotatum historicis est. Decaprotas, sunt qui interpretẽtur decumis exigendis præfectos, aut qui exactoribus decem præsiderent. Apud Ciceronem pro Sexto Roscio Amerino sic adnotauimus: Decurionum decretum statim fit, ut decẽprimi proficiscantur ad Syllã: & mox legatos eosdem uocat. In hac porrò mentione addamus quod scribit Pollio Trebellius, Byzantium Galieno imperante à militibus ita deuastatum, ut prorsus nemo superesset, uetustis etiã familijs funditus euersis. Id quũ egregiè ultus foret Galienus, militibus ferè omnibus contrucidatis, Romam conuolãs Decennia celebrauit, nouo ludorum genere, noua pomparum specie, uelut magnum quippiam gessisset. Cęterùm amplius æstimandum, an Encænia, purior sit lectio: quippe Suda interprete sic dicebatur celebritas, quum noui quippiam foret gestum. Nam encænides nauigij pars erat. Cæterùm idem Pollio decẽnalia in Salonino appellauit, ut possint uideri sacra decimo imperij anno celebrata. Sicuti uicennalia dicũtur, & tricennalia, de quibus in sepulchrorum ritu plura.

Ex numeris qui dicantur lineares, plani, solidi. Numerus quid. Qui numerus dicatur potentia, & qui actu. Digitus in numero quid. Item articulus. Supernumerarij. Super numerum. Numerarij. Numero dicere. Numerorum & computationis inuentor.

Caput XV.

Porrò in Pythagoreorum mysterijs & Platonicorum quoq;, triplices inuenio numeros, lineares, superficiales siue planos, solidos. & esse lineares quidem, quos sola metitur unitas, quasi punctum: ut binarius, ternarius, quinarius. Solus enim attenditur processus, nulla habita ratione deductionis numeri ad numerum; ad linearum modum, unam habentium di-
B mensionem tantum, id est, longitudinem citra latitudinem: hoc uerò fit, cum dicimus unum, duo, tria. Planos autem intelligimus, qui ex numeris quasi lateribus multiplicantur, ut adnotatũ est Geometriæ octauo: uelut senarius, ex bis tribus fit, uel ter duobus. Ex planorum autem numero eos quadrangulos & æquilateres appellamus, qui ex numeri alicuius ductu in seipsum conficiuntur: sicuti quaternarius, ex bis duobus. Inæquilateres autem, qui ex ductu numeri minoris im maiorẽ, cuiusmodi senarius fit ex duorum in tria deductione. Dicimus & oblongos, qui ex ductu numeri admodum minoris in numerum longè maiorem conficiũtur, ut est denarius ex deductione duorum resultans in quinq;. Solidi uerò sunt, qui ex reductione atq; deductione numeri alicuius in seipsum efficiũtur, instar molis solidæ in trinã quasi producti dimensionem, ut bis duo, bis octo, ter tria ter, uigintiseptẽ: quater quatuor quater, sexagintaquatuor Numerus autem, quoniam de hoc iam diu disserimus, sicuti decimo Metaphysices traditur, una dicitur mensurata multitudo. Septimo autem Geometrię finitur, multitudo ex unitatibus aggregata. Numerorum uerò alius est potentia, ut unitas: est enim omnis numerus potentia, sicuti aptissimè colligit Boethius. Alius uerò actu, ut cæteri. Adhuc numerorum alius dicitur digitus, alius articulus, alius compositus siue cõmixtus. Digitum appellant numerum omnem denario contentũ. Articulus est numerus omnis, quem possis in denas partiri partes æquales, nullo redundante, ut decem, uiginti, triginta. Compositus numerus ex digito & articulo constat, ut quatuordecim, quindecim. Quadratum numerum octauo Geometrię intelligit Euclides, qui quatuor æqualibus continetur lateribus, ut quatuor, octo, sexdecim. In hac tam uaria numerorũ mẽtione sciendũ, Supernumerarios dici Vegetio in militia, qui postea sunt additi, quàm fuisset legio completa. Dicuntur & super numerum, quod imaginariæ item militię genus est, quo absentes ac titulo tenus funguntur. Numerarios legimus apud Ammianum Marcellinum: Numerarij, inquit, apparitionis magistri equitum. Numero dicere apud eruditos, est promptè ac facilè conceptus animi proferre: sicut ingenium in numerato, uocatur expeditum paratumq;. Aliquo numero habere Varroni est quadam-

tenus

tenus aliquem magnifacere. Illud deniq; non habendum insuper: ad Aegypti Naucratin, uti in Phędro scribit Plato, deum fuisse quendam, cui dicatam ferunt auem ibin, quiq; sit Theut, ac item Theutaces, seu Mercurius, quod plerisque arrisit: hic omnium princeps & numerum & computationem excogitauit, sed geometriam quoq; ac astronomiam: talorum rursus, aleæq; lusum, & literas: qua tempestate Aegypti rex fuerit Thamus, quem dicunt Ammonem. A

De medijs duobus arithmetico & geometrico. Plutarchi illustratur obscuritas. Caput. XVI.

HAec habui de numeris quæ ex diuerso congesta nostris inserere libellis. Illud hinc non ita censebitur abiunctum, quod peripatetica ingressi pomœria præcerpsimus. Igitur Aristoteles secundo Moralium summa, ut consueuit, subtilitate, ac edocenter tamen, morales astruens uirtutes esse mediocritates quasdam, Mediocritates, inquam, non rei, sed respectu nostri, medium esse duplex significat, rei scilicet, atq; rationis, hoc est medium arihtmeticum, & medium geometricum. Taceo nunc de medio musico. Medium uerò ex parte rei, est id quod adamussim æquiparatum, & in librili perpensum æquè distat ab utroq; extremo, estq; idem apud omnes, & hoc medium dicitur secundum rationem uel ꝓportionem arithmeticam: sicuti senarium numerum cōsistere in medio dicimus inter duo & decem, quia sicut sex excedunt duo in quatuor, sic à denario in quatuor item deficiunt. Medium uerò rationis, & respectu nostri nō ita se habet, nec est idem apud omnes. Et consistit in proportione geometrica hoc pacto: sicut se habent sex ad quatuor, ita ad nouem. Non est autem medium inter quatuor & nouem, ut ęqualiter excedat quatuor, & excedatur à nouem. Sed habet ęqualitatem secundum geometricam proportionem, & rationis similitudinem: quia sicut sex continet totum quatuor cum dimidio, sic cōtinetur à nouē, quæ dicitur proportio sesquialtera. Eius exemplum est apud philosophum eiusmodi. Si uesci duobus panibus est parum omnibus, decem uerò nimium: mediū non erit conueniens cuiq;, sex panes comedisse, quod foret rei medium: sed medium sumetur id quod erit cuiq; conueniens, ut eius requirit temperatura. Hoc uerò est respectu nostri medium, ita ut non res, sed nos simus termini medij ipsius. Idem & geometricum dicitur. Hinc uerò lux infertur plurima Plutarcho Symposiacon secundo: ubi conuiuij improbare dominum uidetur, qui in epularum ratione arithmeticam spectet mediocritatē, nō geometricam. In conuiuiū pergit unusquisq; (inquit) proprium afferens uentrem, quem non explet æquale, sed quod satis est. Tollitur & nubilum ex libro πϑὶ φιλαδελφίας, Solon in politiæ rationibus (inquit) edocens, ex æqualitate seditiones non produci, turbulenter admodum est uisus arithmeticam democraticamq; inducere analogiam, quū geometricam debuisset potius. Cōprobantur item ipsa hęc à Proclo, ut interim & Platonicos respectemus. Est, inquit, iustitia causa pulchritudinis, & pulchra. Est autem duplex iustum: unum quidem in contractibus, quod arithmeticam conseruat æqualitatem: alterū uerò in distribuēdo uersatur, in geometrica consistens æqualitate. ut quemadmodum differunt inter se personæ, itidem differant inter se distributa personis. B

Cauillum super litera μ, qua Dionysio concionis habendæ facta potestas est. Quid morologia. Quo sensu dicatur, fortitus es τὸ μ, præter Græcorum interpretamenta. De Dionysio seniore pluscula. Item de iuniore pauca. Dionysocolaces qui, & Alexandrocolaces. Prosagogidæ. Prosagogion. Grammation à Græcis dici sortem. Caput XVII.

SYracusis uetustum inoleuisse morem legimus, ut prodituri in cōcionem literarum notis designarentur. Illæ uerò ducebātur sorte, ac ubi quis literam suam foret indeptus, alloquendi populum potestas ei fiebat. Ritu ergo necdū exolescente, quum Dionysius etiamnum priuatū ageret, sortitus est concionis habendę ius per literam μ. Quo nomine quispiam despicatui (opinor) illum habēs, ac nihili hominem arbitratus, nullius'ue aut ingenij aut facundiæ mox intulit, μωρολογεῖς Διονύσιε; Id si interrogandi nota legis, acutior fiet intellectus

A tellectus,eo sensu,Et tu garriēdi potestatem sortitus es? Est enim profectò morologia fatua loquacitas & insulsa. Nam mori, dicuntur stolidi ac fatui, hianti ore, qui & mammachuti nuncupētur: unde & morari, prima producta, legimus apud Tranquillū pro insanire. Nec me fallit, ueterem grammaticum accepisse pro inepto, μωρόν. Donatus super eum Terentij locum in Eunucho, Pannis annisq; obsitum. Morologiæ, inquit, parasitorum sunt. Respondit Dionysius eludens scomma, simulq; ad sortitionis literam alludens, μοναρχήσομεν ἐν ἅπτε; monarchico igitur, inquit, potiemur principatu, ueluti elementum id, non morologiæ (ut ille cauillabatur) uel concionis faceret potestatem, sed planè monarchici imperij futuri mox præsagium foret. Sicuti etiam obuenit. Nam haud ita longa intercapedine, habita concione, prætor à Syracusanis est designatus: qui fuit ad tyrannidem gradus perq; commodus. Sunt ex Græcis, qui ἔλαχες τὸ μ, id est, sortitus es literam M, esse in stultos adagionem arbitrentur. Ego ex historia quam prætexui, malim de ijs dici, qui interim contemptibiles nescio qui, & ex multis esse creduntur: mox tamen tum uafricia ingenita, tum uirtute, nominis sibi pariunt claritatem. Siquidem Dionysium hunc, qui senior fuit, non insulsum quendam fuisse, aut mentis & prudentiæ inopem, multa sunt utiq; argumento. Illud uerò animum minimè segnem, sed erectum & multorum capacem, facilè indicarit. Nam adeptus iam tyrannidem, coortis in eum Syracusanis, quum arctius obsidione premeretur, ampliusque instarent amici, facesseret suadentes abdicatus imperio, ne haud ita multo pòst factus hostium potestatis contrucidaretur usq; ad eorum ludibria. Fortè ita euenit, ut interim iugularetur à coco bos, quem momento prolapsum intuens in mortem Dionysius, ad amicos conuersus inquit: Non'ne deforme est, mortem adeò celerem, & (ut sic dicam) transuolantem, expauescentes, tantum talemq; relinquere principatum? Illud in eo uiro præclarum sine dubio: pulsis Sicilia Carthaginensibus (neq; enim cum quolibet hoste res fuit) occupatoq; totius insulæ imperio, quum graue otium regno suo, periculosamq; desidiam opinaretur tanti exercitus, ne remollirentur animi, sed laborū
B assiduitate augesceret mentis uigor, Italiç principatum affectare cœpit: protinusq; traiectis copijs, in Græcos qui oram incolerent, grassari adortus est: illisq; mira felicitate iugum subactis ferre, ulteriora semper appetere pergebat. Breuiq; profecisset multū, ni irruentibus in insulam Carthaginiensibus, reuocatus, insidijs deniq; suorum impetitus occubuisset. Memorabile est quod prodidere annales: eo bello Carthaginienses quum se literarum Græcarum commercio proditos sensissent, ac quicquid fuisset ab ipsis decretum, Dionysio significatum, senatusconsulto cauisse, ne quis postea Carthaginiensis aut literis Græcis aut sermoni insuesceret studeret'ue. Scribit Politicorum quinto Aristoteles, Dionysium hunc insectando Daphnæum, & alios ciuitatis præpotentes, ac principes uiros, dignum esse habitum, cui crederetur tyrannis, coniectātib. omnibus, susceptas cum huiusmodi uiris inimicitias esse popularitatis indicium. Philosophiam (ut inquit Plethon Gemistus) aspernabatur, poeticen amabat quoq;. Carmina item componebat, mala quidem, sed quæ uideri bona percuperet: sic enim illi ab adulatorib. persuadebatur. Quo nomine, si ausus foret quis inscitiæ labem inurere, indignè adeò ferebat, ut Philoxenum Dithyrambopœum hoc argumēto in latomias coniecerit. Ad hunc peruenit Plato quoq;, quum per adiacentia Italiæ loca peregrinationem obiret διὰ ἱστορίαν τῶν τε πόλεων, καὶ πολιτειῶν τῶν ἐκεῖ, id est, ob historiam seu contemplationem inspectionemq; ciuitatum ac rerum publicarum, quæ inibi comperirentur. Circumferuntur in Græcorum literis Dionisij huius dicta aliquot præclara, & memoria (uti arbitror) dignissima: Audierat à filio, cui principatum destinabat, ingenui uiri uxorem adulteratam: ob quod iratior illi factus, institit quærere, nūquid à se id genus quippiam perpetratum sciret? Tu (inquit is) patre tyranno non es prognatus, ego memini me tyranni filium. Nec tu (inquit pater) principes liberos relicturus uideris, ni flagitia eiusmodi desieris. Rursum ingressus ad eundem Dionysius, ubi est conspicatus uim magnā aurei & argentei operis, intonuit altius, οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τύραννος, non aspiras ad tyrānidem: nec omnino eiusmodi in te quippiam inest: quando ex tot & tam pretiosis quæ à me suggeruntur poculis, neminem prorsus inde tibi amicum conspi-

DD cor.

cor. Erat ei affecta iam ætate mater, quæ quum intempeſtiuius nouas appeteret nuptias. Vis, inquit, legibus afferri poteſt, naturæ non poteſt. Illud porrò non imprudentis animi indicium, quòd quum ſceleris conuictos grauius plecteret, eos qui ueſtes ſuffurarētur, quos uocāt lopodytas, permittebat illæſos: non quidem ut impunitate creſceret audacia, & aleretur augeſceretq; flagitium, ſed ut ea ratione Syracuſanos à comeſſationibus & ebrietatibus, quibus nimio plus deſtinebātur, abduceret. Illud uerò uafri & planè tyrānici: quū à duobus ſe adoleſcētibus conuitijs proſciſſum inaudiſſet, utrunq; uocari ad cœnam iuſſit, eorum alterum intuitus multa per uinolentiam leuiter deblaterantem, alterum ſub quibuſdam quaſi magiſtris ſe caſtis poculis exhilarantem: illum quidem, ut qui nil eſſet formidoloſus, ſed uino dicacior fieret, dimiſit: hunc uerò iuſſit interimi, ut qui cogitato & præmeditatè & conſilio certo hoſtilia diceret, & ſi offerretur occaſio, etiam facturus uideretur. Dionyſiū uerò iuniorem uſq; ad oculorum inſigne uitiū mancipatum uino, Theopompus ſcribit. Quin dieb. quandoq; nonaginta nuſquā interpellatam ebrietatē, in Syracuſanorū politia tradit Ariſtoteles. Ab hoc nuncupati Dionyſocolaces, qui ſubblandiēdi cauſa nil ſe eorū quę apponerētur uidere ita ementiebātur, ut ab ipſo Dionyſio ductari manu geſtirent. Cęterùm & id genus homines Alexādrocolaces mox nuncupati, à Magno (ut ferè creditur) Alexandro appellatione propagata. Proſagogidę uerò dicebātur impij quidam homines, quorū opera emiſſiti captabat Dionyſius, quid quiſq; de tyranno uel ſentiret uel loqueretur. At proſagogium tectonicum habetur organū materiæ dirigendæ concinnum, ſi fuerit flexuoſa. Quoniam uerò de ſortibus actum nobis eſt, illud obiter ſtudioſos cōmonuero, ab Plutarcho in Fabio Maximo γραμματεῖον dici, quam Sortē Latina nuncupauit hiſtoria: Prope Phalerios (inquit) cœlo delapſum γραμματεῖον eſt, in quo perſcriptū animaduerterunt, ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει; Mars ſua tela quatit.

Cuiuſmodi foret mos ſortiendi per literas Athenis: item inter athletas. Qui dicatur ephedrus, aphedrus, & ephormus. Ephemerum. Caput XVIII.

QVoniam uerò præcedentis capitis initio ſortitionis per literas facta nobis mentio eſt, nec ambigimus, rem multis fore obſcuriorem, quā ut facilè illius aſſequātur intellectum: iam hinc, ut qui ſatisfactum omnib. uelimus, attexere pergemus exemplum, unde nubilum ſuperioris ſententiæ diſcutiatur. Ex eo enim coniectatio erit facillima, cuiuſnam modi Syracuſanorum fuerit inſtitutum. Athenis ergo plura fuiſſe dicaſteria, hoc eſt ſtationes ius dicentium, comperimus: in alijs expendebantur, quæ φονικὰ Græci uocant, ubi ageretur de uita: in alijs, ciuiles tractabantur lites, hoc eſt, περὶ δημοτικῶν. Vnicuique ſtationi de elementorū ſerie appellatio indebatur: erat enim quæ diceretur alpha, & quæ beta, item gamma, & deinceps uſq; ad literam κ, quippe decem fuere ſtationes. Ianuę porrò uniuſcuiuſq; coloris rubri ſuperpictum erat elementum, ex quo nomen loco foret. Quotquot erant Athenis, qui iudicialibus fungerentur munijs, pro ſtationum ratione pugillares habebant ſinguli, in quibus exaratum ſeruabatur tum ipſorum tum ſtationis nomen: habebant & uirgulam inſcriptam pariter. Vbi igitur iudicandi appeteret tempus, in forum commeabant omnes iudices, coniectisq; in uas ſortibus, qui ſortitus mox foret, eam quæ præferret alpha, in ſtationem pergebat eius litteræ cognominem: atq; deinceps ſerie eadem. Quòd ſi quis ad iudicandum nulla ſortitionis habita cura, perrexiſſet, grauis irrogabatur mulcta. Quum uerò forent Athenis decem omnino tribus, ex omnibus ſeligi iudices, mos irroborarat. Ex unaquaq; ergo quinq; ſecernebantur, illuſtriſſimus quiſq;: ex quibus unus modò iudicaret, quem ſors ſelegiſſet. Celebratur & à Luciano conſimilis ferè inter athletas pancratiaſtasq; ſortitio: In argenteam (inquit) calpin, id eſt, urnam conijciebantur minutulæ ſortes, faba non amplio-res. Eo ſemper ordine ſeruato, ut binis eadem inſcriberetur elementi nota: pro athletarum numero ſortibus item auctioribus. Quum impēderet certandi tempus, prodibāt ex athletis ſinguli ſortem educturi, nec inſpectandi productam ius erat, quādo id prohiberet aſſiſtens maſtigophorus. Peracto autē orbe, ambiens Alytarches inſpectabat

ſortes

A sortes, atq; ita dispēsabat, ut qui alpha esset sortitus, cū eo cōponeretur qui eandē eduxisset literam: atq; ita deinceps homogrāmi certaturi prodibant. Fieri uerò sic moris erat, si certaturi pares fuissent. Quòd si quinq; aut septem, conijciebatur in urnā solitaria litera, quæ antigraphon siue antigramma non haberet. Qui uerò eam eduxisset, residebat expectans quandiu certarent alij, congressurus mox cum fatigatis uigens ipse atq; integer uiribus. Quod sanè uel felicissimum censebatur. Dicebatur uerò hic ephedrus, id est ἔφεδρος, quæ uox apud Sophoclem in Aiace mastigophoro, indicat nouissimum. Scribit Plutarchus, Crassum fuisse Cæsaris & Pompeij ephedrum, ut qui in utriusq; meditullio sederet custos, ne bello inter se cōcurrerent. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoq; Græci. Ephormus autem Thucydidi uocatur nauticus assultus. At ephemerum, id est ἐφήμερον, accipit pro cicuta uel ueneno Dioscorides: sed & unguēti genus dicitur eodē nomine: quin animal quoq; uno tantum uiuens die. Porrò quia sortitò iudicia fierent, hinc qui purè Atticeq; loquuntur, λαγχάνω δίκην τῷ δεῖνι usurpant, id est, iudicium in quempiam sortior, non autem ἐπιφέρω.

Potentiam ui quadam insita sapientiam cooptare. De Ioue, Saturno, Pallade. Athenæum quid. Vlysseum. Sais. Singa. Zosteria Pallas. Zonæ appellatione quid intelligatur ueteribus. Monozoni. Monozonium. Septizonium. Constillati balthei. Parazonium. Cap. XIX.

VEtus inter Græcos adagio est, & à Platone non prætermissus, Sapientū congressu principes sapere. Quum id amplius mecum expenderem animaduertebam profectò, id ex diuiniore quodam promptum oraculo. Quando intima quadam ui, potentia magna sapiētiam sibi gestiat adglutinare. Præfert id primum inenarrabilis diuinæ potentiæ splendor sapientissimus. Natura tacitis uelut ambagibus insinuat: perdocent idipsum & artes. Atq; in deo quidem insolubili (ut sic dicam) ferrumine duo hæc ineffabiliter coaluisse ab euo, fabulosa etiamnum edocet theologia Iouis atq; Promethei occultiore inuolucro. Illi-
B us siquidem nomine potentiam, huius uerò prouidentiā intelligi oportere, deprehensum à peritioribus est. Sed & utriusq; rei indicia sese promunt in natura. Quippe spectatur ubiq; potestas mira ordini adnexa mirabili, quadam proculdubio sapiētiæ imagine. Quod ipsum & in artibus conuisimus, in quibus enitescit primum, ingenij, memoriæ atq; uoluntatis facultas nobilissima: nec inferior affectatur sapiētię uis, in actionibus seriem promens compositissimā. Ex ijs uerò omnibus id colligitur denique, potentum sapiētumq; ueluti nexum quēdam ita conflari oportere, ut inde naturalis cooriri necessitudo uideatur. Siquidem sapientia si summoueatur auoceturq; à potentia longius, prodesse quàm paucissimis queat. Hęc rursum ab illa si seligatur, nocumenta indidem emanantia perpauci sint euasuri. Insinuant id & cœlestium rerum studiosi in coniunctionum, quas ipsi magnas dictitant, ratione. Siquidem Iupiter dominus est, Saturnus uerò philosophus. Qui si coaptentur, mirum est quam pręclara moliātur. Illā uerò perbeatam Plato necessitudinem censet, quam sapientia concilict atq; potentia. Quòd si in anima unà conspiret utraq;, illam uerò arbitratur felicissimam. Quam rem significare Pallas animaduertitur, quando una est belli potēs dea, & artium sciens. Vnde & Athenęum, pro auditorio positum inuenias. Hieronymus, Quando omne Athenæum scholasticorum uocibus consonabat. Meminit in Alexandro Cęsare Lampridius, Mineruium dici Latinè ualet. In Iuliano item Didio scribit Dion, Athenæum fuisse in urbe Romana sic nuncupatum ἀπὸ τῆς τῶν παιδευομένων ἀσκήσεως. Eadem forma dicitur ab Hieronymo Vlysseum, Quale (inquit) pileolum in Vlysseo pictum conspicimus. Item Aeaceum, id est αἰάκειον, in Demosthene apud Plutarchū: sed mendum obrepsit in Latinam tralationem: nam modò, ad Aeacum legitur. Pallados tamen ἀστρατείας templum fuisse in Laconia, legimus: sed id, quia ibi Amazones progredi ulterius desierunt. Insubres Gallos in bello aduersus Romanos, aurea signa quę uocant immobilia, è Mineruæ tēplo sustulisse, Polybius scribit. Pallas Phœnicum lingua dicitur Singa: Aegyptiorum autem Sais. Quo sanè argumēto reuincuntur, qui ex Aegypto, non ex Phœnicia Cadmum aduenisse, contendunt. Nam Thebis extabat Pallados simula

crum, cui foret nomen Singa, nequaquam uerò Sais. Dicatum aũt id à Cadmo, astruũt A Thebani, & scribit Pausanias. Apud Thebas Aegyptias coli pręcipuè Iouem, auctor est Strabo: Cui, inquit, sacratur uirgo specie in primis conspicua & genere princeps quas uocant Palladas Gręci. Illa item obiter adiecisse, nil obfuerit: Primùm simulacra apud Thebanos stetisse Pallados ζωστηρίας, quod inibi arma ceperit aduersus Eubœos & Chalcodũtem: quippe ueteribus ζώσασθαι signat ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα, id est arma induere. Nam & Homerus, ubi Marti zona similem facit Agamemnonẽ, non aliud zonæ prorsum nomine intellexit, quàm armorum apparatum. Zonam uirilẽ modò intelligit Ammonius, zonion autem muliebre. Monozonos porrò interpretantur Græci ψιλὰς τοὺς μαχίμους, ex hac opinor ratione: sed & militum pręcipuos, id est τιμίους, sic item nuncupant, qui non eandem cęteris zonam gestitent. Quin & sicarios ac impuratos homines eodem appellant nomine. Sunt qui monazonium monachis in solitudinibus destinatum locum interpretentur. Nam septizonium in Seuero apud P. Victorẽ & Spartianũ, substructionem accipiunt, septeno columnarum ordine per ambitum pręsignẽ: de quo etiam alibi hoc opere. Baltheos constellatos legisse alicubi uideor apud recentiores, stellis distinctos aureis. Parazonium in Traiani uita leges, quam iure Latij donauit Merula: uerùm id Dionis uerbũ non est, ne quis fallatur, sed de interpretis promptum fidelia. Historici uerba hæc sunt, τὸ ξίφος, ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὤρεξεν.

Epilogus præstantissimorum regum ex ueteribus memorijs. Plutarchi codex emaculatur. Macedonibus fuisse cautum legibus, ne trophæa constituerent. Elephantes quis habuerit in Europa primus. Caput XX.

QVi in re militari, aut rerum publicarum administratione cum illustri laude uersati sint, cõplures (opinor) in ueterib. memorijs cũperiũtur: at qui regiũ indepti fastigiũ, insignẽ inde sibi gloriã pepererint: eos uerò nõ ad modũ multos, animaduerto. Ex Persarum quidẽ gente pręclarũ agnoscimus Cyrũ, quẽ ab sole ita nuncupatũ memorant: nam Persis esse patriũ sydus sic appellare. Nec minus (quanquam in secunda quoque tribu) Histaspis filiũ Da- B rium, siquidem intra priuatum uterque prognatus modulum, uirtute exstimulante, ita demum proferre caput est ausus, ut regalem non expauescentes amplitudinem, tanta se ipsi maiestate non indignos comprobarint, quanquam euentu dispari, quando Darius annis iam fessus, nullos assistantis fortunæ reflatus sentiens placidè hominẽ exuit. At Cyrus armis innutritus, & bellicum spirans, in Massagetas dato impetu, prælio uictus occubuit. Dignum uerò scitu est, Darij monumento inscriptum, ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολὺν, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς, id est, & uini haurire poteram plurimum, & pulchrè etiamnum ferre. Darius (ut produnt nonnulli) à Persis dicitur prudens, à Phrygibus Hector. Est & talorũ iactus sic nũcupatus. Adduntur ex eodem mundi situ tres item memorabiles: Xerxes potens adeò pollensque, ut hominis specie crederetur Iupiter humanum genus exciuisse ad suscitandam è sedibus suis Græciam. Artoxerxes porrò duo, alteri quorum cognomẽ factum Macrochir, ueluti Longimanus, quòd manuum altera, id est dextra, foret ei oblongior: alteri uerò μνήμων, id est Memor. In quo submonendi sunt studiosi, mendosam uideri Latinam historiam, in qua legitur quandoque Memnon, pro eo quod est Mnemon, facili ac lubrico lapsu: in quẽ Suetonij tamẽ interpres fœdè in Augusto est præcipitatus. Eum uerò iunioris Cyri fuisse fratrem, legimus apud Græcorum plerosque, qui ea in re maximam retulit laudẽ, quòd non ipse modò passim adire se uolentibus facilem præstabat: sed legitimæ item uxori id iniunxit, ut intecto nullisque obsepto aulæis curru uectaretur, quo indigentibus promptior fieret ac paratior aditus. In fuga uerò quãdoque apparatu eius direpto, quum aridis modo ficis ac pane uesceretur hordeaceo, Cuiusmodi (inquit) uoluptatis expertem me regalis fecerat affluentia? Hunc fuisse Darij & Parysatidis filium, produnt chronographi. Et ἀναβάσεως primo comprobat Xenophon, qui & Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse Persarum βασιλικώτατον pronunciat, præcipueque imperio dignum. Macrochiri laudem peperit insignem decentissima corporis amplitudo, quam belli decora non

A ra non pauca augustiorem fecere. Tenet fama, non ferè inter Persas cōpertum manu fortiorem. Primus uenationis legem sanxisse narratur, ut quibus affatim uires præstò forent ac uoluntas, iactu primum in feras assultarent, quod Græci πρωτοβολῆν dicunt. Viri ingentes generososq; spiritus illud retegit præcipuè. Fuerat ei catacœmistes, id est cubicularius, Satibarzanes nomine, hic ab eo institit petere iniusti quippiam, quòd triginta millibus Daricorum fuisset corruptus, quos ei pollicitus is fuerat, pro quo petebatur. Id quum exploratè perdidicisset rex, eandem summam confestim erogari à quæstore iussit, addito elogio longè clarissimo: Accipe (inquit) Satibarzane, his mihi pereuntibus, nihilo sum deteriore loco futurus: at si tibi benignè adnuero, planè iniustior. Inter Macedonicæ claritatis fastigia enitescit in primis Philippi gloria præcellēs qui Macedoniam Illyrijs obnoxiam liberatamq; seruitio graui, multarum ac nobiliū principem gentium constituit. Insita porrò uirtute illuc prouectus, ut ab Græcia uniuersa imperator selectus, etiam Amphictionibus adnumeraretur, Thracas, Pęonas, Scythas iugum accipere compulit. Persicum bellum meditatus in clarissimo rerum procinctu interceptus perijt: id quod affatim persequitur Diodorus, à quo id item proditum, In Methones oppugnatione, quam & diruit, Philippo ictu sagittę oculum esse excussum. Sed Magni Alexandri, qui patris stationem excepit, uirtus uibrans latius, instar fulguris coruscantis præstringit oculos: cuius uiri peculiaris laus, Orbem terræ communem omnium patriam fecisse, cuius arx præsidiumq; castra forent ipsius: qui & cognatum arbitraretur optimum quenq; : alienigenas uerò tenebrarum alumnos, & flagitijs adobrutos. Primus ex Europæis, ut inquit Pausanias, elephantos habuit, Poro & Indis superatis. Eo autem humanis perfuncto, inter reliquos possedisse plures memoratur Antigonus. Affuerunt & Pyrrho Epirotæ, capti in prælio aduersus Demetrium, unde iniectus Romanis legionibus terror. Sed Alexandrum repeto, quem eminentissimum terrarum regem insignia dehonestarunt uitia, uiniq; auiditas in primis, adeò ut ex uinolentia biduum sæpe obdormiret integrum: quod in Ephemeride ipsius, Cardianus attestatur Eumenes, ut Diodotum prætereàm, & in Dipnosophistis
B Athenæum libro decimo: iactatum paulominus prouerbij loco, ἀλέξανδρε πλέον πέπωκας τ͂ βασιλέως. Alexandrum bibendo regem præcelluisti. Certè ex ebrietate, Veneris usus ei hebetior fuit: quod Theophrastus probat, & in Epistolis Hieronymus retulit (Græcus hic & notissimus auctor fuit) Vinolentorum porrò semen dilutius euadere, ab Aristotele in Physicis quæstionibus uidemur didicisse. Proinde ualeat Arrianus qui coniecturis rem toto (quod dicitur) cœlo notissimam nititur expurgare, ac conuelare etiamnum. Delicias porrò Alexandri, & ingenium ἀφόρητον, ut Græci dicunt, id est, intolerabile, ac φονικόν, id est, in cædem procliue, immo uerò melancholicum, amplius qui expendisse cupit, Athenæi adeat librum duodecimum. Illud fortè mirum historiam tanti principis uersanti contingat, nullum omnino uel Darij afflictis opibus, uel fusis fugatisq; Indorum exercitibus numerosis, fuisse ab eo excitatum trophæum, qui mos Græcorum fuit celeberrimus. Cæterùm scire licet, Macedonum regibus cautum lege, ne facerent: nam quum Caranus quandoq; propinquum barbararū gentiū regem Cisseum retudisset, ac ex Argiuorum institutis trophæum constituisset, uictoriæ monumentum, ueniens ex Olympo ferocior leo id euersum disiecit. Inde sancitū, ceu id planè ominosum foret, ne quis in reliquum Macedoniæ regum erexisse trophęum uellet. Tanquam res ea inimicitias indicet ἀδιαλλάκτους uelut dicas irreconciliabiles. Ex Alexandri ore, ac membris omnibus fragrantiam mirè suauem defluxisse, scribit in historijs Ioannes Monachus. Id quod insiti caloris ui factū interpretatur, humentia facilè percoquentis. Prodit duobus locis idem Monachus, Alexandro in reb. omnibus felicitatem fuisse obsequentissimam. ut uel hinc Plutarchum ludere intelligas, qui fortunam perpetuò fuisse μισαλέξανδρον tradit. Hammonis porrò sacerdos, quum adeuntem Alexandrum Græcè cuperet salutare, ac παιδίον, id est, filiole uellet dicere, per barbariem παῖ διός (inquit) id est, Iouis fili. Vnde cœlestis originis captata creditur gratia, cui initia error dederit. Pyrrhi quoq; Epirotæ illustris fama est, qui uehemens ac imperatorijs imbutus uirtutibus, semigræcam uindicaturus ciuitatem

tem cum totius Epiri uiribus, Thessaliæ item Macedoniæq́, ac ad eam ætatem incognitis elephantis, terra mariq́ cũ populo Romano bellaturus in Italiam trãsmisit. A Celebris est Dionysij prioris gloria, de quo iam quę uisa sunt, prægustauimus. Fuit is manu promptus & fortis, & (quod in ea fortuna perrarum est) minimè libidinosus, non luxuriosus, non auarus, nullius rei deniq́ cupidus, præter quam singularis perpetuiq́ imperij, atq́ eo nomine immitior crudeliorq́. Nanq́ Marsiam quendam ab ipso potissimum ad altius euectum fastigium, ea tantum causa interemit, quòd is per quietem iugulare se Dionysium existimarat. Eò deniq́ formidinis est progressus, ut cultros metuens tonsorios, candente carbone sibi adureret capilium. Quin & tondere filias docuit, à quibus tamen ipsis etiam ferrum remouit, instituitq́, ut candentibus iuglandiũ putaminibus barbam adurerent, & capillum. Sed in tam nobili censura quis tam patiens, ut concoquat, si Romanos principes transmisero tacitos? Etenim ardentẽ & concitatum Romuli animum quis non nouit, in arripiendo regno & ciuitate condenda, abs qua uelut cœlesti arce iura mox terrarum orbis peteret? Quàm artifex in Tullo ingenium? qui Romanæ iuuentutis robur animasse est uisus, addita rei militaris disciplina, ut ratione instructa uirtus exacueretur. Quid Mithridatem hic memorẽ, tot tantarumq́ gẽtium principem, ut annis quadraginta à uictore terrarum populo, cum eo sit bellatum: ac uix uelut ariete triplici, deniq́ sit æquatus solo, ac principatu, uitaq́ pariter excussus, Syllæ Cornelij felicitate, Luculli uirtute, postremò magnitudine Põpeij? In hanc uerò censuram adeò grauẽ minus fortè admittendus uideatur Ptolemæus Aegypti rex secundus, grauis quidẽ, & doctrinis (si quis alius) imbutus, uerùm deliciarũ emollitus contubernio: mox eatenus mente creditur excussus, ut se perpetuò uicturũ opinaretur, diceretq́, à se uno immortalitatem inuentã: uerũ mox infestãte prodagra, Aegyptios intuitus ad fluuium incuriosius discumbẽtes, O me miserum, inquit, ex ijs saltẽ unus q ui nõ fuerim. Tribonianus sagacis uir ingenij, & ad simulandũ facti, impius quoq́, & Christiani cultus ex professo hostis, auaritię cum primis mancipatus, sic ut ad omnẽ lucelli auram leges fixerit ac refixerit: hic fraudes spirans, pestifero afflatu Iustinianum imperatorem ita infecerat, ut nunq́ moriturum persuaderet, sed uiuũ sen B tientemq́ in cœlum tralatum iri. Hunc tamẽ Iustinianũ sunt qui tradãt, fide cãtholicũ, rectum in administratione, iudicijs iustum: unde sit factum, ut ex uoto cederent omnia. Huius tẽpestate floruit Priscianus grammaticus. Maximinus imperator quum immortalem se propemodũ arbitraretur proceritatis fiducia & roboris, succlamatũ (eo audiente) in theatro, Græcè quidem, sed in hanc sententiã: Et qui ab uno non potest, à multis occiditur: elephas grandis est, & occiditur: leo fortis est, & occiditur: caue multos, si singulos non times.

Philosophos qui imperia arripuerint, crudelius illiteratis rem administraße. Stephanophorus qui. Basileus, Cœranus, Hegemon quo distinguantur. Caput XXI.

SEd enim quia Dionysij (de quo carptim uellicatimq́ diximus) filium etiã philosophię studiosum fuisse, à grauissimis proditum auctorib. est: & nos paulo antè ex Platonicorum fontibus, ut sæpe, humore corriuato, potentiam mirè sibi cooptare sapientiæ salubritatem, astruximus: subit recordatio eorum, quę à Socrate disseruntur libro quinto de Iusto: sic enim profectò ait, Nisi philosophi ciuitatibus dominentur, uel hi qui nunc reges potentesq́ dicuntur, legitimè satisq́ philosophentur: in idemq́ ciuilis potentia & philosophia concurrant: neq́ (quod nunc fit) à diuersis hæc tractentur ingenijs, nõ erit ciuitati, uel (uti mea fert opinio) hominum generi ulla maiorum requies: neq́ prius hæc respublica, quam uerbis exposuimus, orietur pro uiribus, & lumen solis spectabit. Hæc quidem Socrates. Confirmata porrò à M. Tullio, quum alibi tum in Epistola ad Quintum fratrem didascalica: Hanc coniunctionẽ (inquit) potestatis & sapientiæ saluti censuit ciuitatibus esse posse, princeps ingenij & doctrinæ Plato. Sed & Antoninum philosophum imperatorem, sententiam eandem in ore habuisse perpetuò prodit Iulius Capitolinus. Verùm enimuerò, si oratoriè licet in partem utranq́, quæ probabilia sunt, af-

ferre

A ferre: quæso quo'nam hæc pacto uideri possunt uera? Nam etiam si rationibus abundè colligi queat, ita rem habere, obluctantur exempla tamen pleraq;, ac ueluti reclamãt, & quoquo te uerteris, agi rem lanceis (quod dicitur) argenteis coarguunt. Nam quotquot ex philosophorum progressi scholis tyrannides arripuere, crudelius, auarius immaniusq; eas exercuisse comperiuntur, quàm ignari prorsus literarum. Patriam libertatem, obsecro uos, quanta feritate Athenienses Ariston, Epicureorũ innutritus scholis, oppressit? An non ante illum etiam Critias? quiq; cum Critia philosophiæ mysterijs sunt initiati? Quid uerò de Pythagora dicam? Quid de illis ipsis septem sapientib. alijsq; qui maximarum rerum pondera subire adorti sunt, non'ne imperio usi crudelissimè deprehenduntur? Athenionis ex Athenæo nimio plus apud Athenienses crudelitas Mithridatico innotuit bello. Nec Lysiæ Tarsensis tyranni ex philosophorum scholis latet: quem quum Stephanophorum allegisset patria, id est, Herculis sacerdotẽ, arreptũ semel imperiũ non abiecit, tyrannum agens ex professo. Qua hominum sæuitia sanguinaria commotus Demochares, siue is fuerit Crates, lepidè fertur dixisse, Sicuti ex thymbra lanceã nemo concinnarit, ita nec ex Socrate inculpatum militem. Vt Homerum imitemur, qui non uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahendis laudare plurimum solet: sic enim amymona dicit significanter, qui risu excipiendum perpetrarit nihil. Hinc in historicis commentarijs scribit Caristius, à Lysimacho exactos toto regno philosophos. Verùm quid Lysimachum dico? Alcium & Philiscum Epicureos Romani exigendos censuere. Sectæ eiusdem complices omnes Messenij. At uniuersim philosophos Antiochus. A' Sophocle quodam per decretum ex Attica pulsos eosdem, accepimus. Proinde in eum à Philone Aristotelis familiari concinnatam nouimus orationem, Demochare rursum apologiam excogitante. Romani quoq; sophistas, ut iuuentutis corruptores, longius summouendos censuere. Nam eleganter Anaxippus, Sapere quidem uerbis philosophos, re autem uideri prorsum ἀνοήτους, id est rudes fatuosq;. Et ille ait, Nil esse philosophis ἀφιλοσοφώτερον. Proinde ambiguum uidetur, ac suspicionibus plenum, uirtutis'ne gratia, an coacti paupertate, & rerũ
B gerendarum impotentia sapientiæ sacris imbui perrexerint, ut qualecunq; possent, inde inopiæ humilitatisq; lenimen uenarentur. Dum uerò diuitibus ac principibus uiris iniustas acerbius calumnias uolunt, id agere non tam eorum insolentia animaduertuntur, quàm inuidiæ stimulis exagitati. Quamobrem, quibus ita theoninum impressere dentem, quosq; pestilentis naturæ ueneno inspergere adorti sunt, sapientius longè, atq; secundum hominem, magis illorum latratus risu excepere, liuori suo & tabidę dicacitati miseria relicta. Porrò nec ab hisce dissentaneum est, quod ab Eudæmonida prolatum legimus: qui quum philosophum audisset disserentem, Solum sapientem uideri imperatorem bonum: respondit, Dictio quidem admiratione digna, ὁ δὲ λέγων οὐ πώποτ᾽ ἐσάλπισαι. hoc est, Qui uerò dicit, tubę clãgorem ne inaudiuit quidem. In tanta uerò regum mentione non fuerit, opinor, uacantis operæ illud ex abundanti adiecisse, quod Ammonius non præterijt: βασιλέα eum dici propriè, qui à maioribus traditum gerit principatum. Cœranon autem, id est κοίρανον, qui πρὸς καιρὸν id est, ex occasione, regium obit munus: quod ante dissidium Achilles fecit. Nam ἡγεμὼν intelligitur, qui in militia ordines ducit.

Tyrannos rarò consenescere, amicorum inopia potius quàm auri. Cap. XXII.

VErùm quia regiã ingressi sumus, & nos hinc inde flosculos pręcerpimus cur nã tyrannũ senem, aut incruẽta morte pereuntẽ rarissimè conspicantur mortales? Sit hoc huiusce pragmatię auctariũ, qđ ut elargiamur copiosius, à magno uiro faciẽda uersura est: is erit Diõ, cuius uerba ex Epistola ad Dionysiũ tyrannũ suppingere collibuit: si illud adnotauero prius, Esse tyrannũ uelut in tartaro orcũ, nõ tricipiti, sed capitum multorũ Cerbero cõstipatum, qui cuncta trahat & laceret. Sed ad Dionem redeo: Et mihi (inquit) de Euripidis tragœdia illud subit mentem, Te rerum quandoq; usu ita ferente, ut uir tibi assistat huiusmodi, optaturũ impensius. Meminisse item uolo & tragicos alios, ubi tyrannum aliquem inducunt pereuntem, hasce illi uoces attribuere, Heu pereo miser nullis ami-

cis fultus. Auri uerò inopia malè perire aliquem, nullus adhuc retulit poetarum. Ex A iisdem porrò fontibus illud item à sapientissimis summè comprobatur. Non auri fulgorem in misera mortalium uita rarissimi, non adamantem, non argenteas mēsas, quæ apud homines censentur præcipuè, ita coruscare, neq; latifundia aut culta pinguia tātum ualere ad uitam, quantum uirorum mens bonorum conspirans consentiensq;. Tyranni nomen haud ita uetus fuisse Græcis, comperio: quādo nec Homerus nec Hesiodus, aut ueterū poetarū alius eo aduertitur usus. Echetum certe Homerus βασιλῆα nuncupat, tametsi mortalibus infestissimum. Archilochi maximè tempestate irrepsisse appellatio creditur: aut ab Tyrrhenis, qui maria infesta haberent, ut ex Hippia probat Sophoclis interpres: uel, ab Tyro ciuitate: aut quia τηρῆ τοὺς λαοὺς, id est, populos conterit, ὀνίας inferens.

Regium esse, ne tenuia quidem aspernari. Apologia aduersus superciliosos uitilitigatores. Mnaseam cur ueteres Salpam cognominandum censuerint. Spartanorum sacrificia prætenuia. Cap. XXIII.

ARtoxerxem Persarum regem legimus, summa prudentia & morum grauitate præditum. Quod mirum in gentibus illis uideri potest, adiudicasse non uerbis modò, uerùm & ipsa re, Nil minus esse amplitudinis regię, parua si offerantur, lætè excipere, quàm magna, quæ summi fastigij creditur contribuisse. Nam quum illi obequitanti mercenarius & uilis ac imperitus quidam, ut cui aliud esset nihil, aquam utraq; manu è proximo haustam flumine obtulisset, non pedem supplosit ille quidem, sed hilaris ac renidens excepit. Quippe qui non rei quæ dabatur, uel inopia, uel usu, sed alacri dantis uoluntate gratiam metiretur. Quo sanè argumento inde conformata Græcis sententia lepidior, χάρις βαιοῖσιν ὀπηδεῖ: qua significant, rebus exiguis non deesse gratiam comitem. Hoc mihi nunc collibuit interfari, propter fastosos istos subnixè ambulantes, quibus alabastrus unguenti putere quandoq; solet: à quibus scio, uel clausis (ut aiunt) oculis, uitio nobis uersum iri, quòd tanto studio ubertatem consectemur: & inepta fortasse, aut Græcula, quum B reconditа retrusaq; debuerimus & indicta, quæq; ex Cimmerijs uiderētur euoluta tenebris, & in album elata. Nobis uerò, quod sæpius testatum uolumus ista (ut sic dicā) cōuasatio, uasaria omnia excutiens, ac hilaria ipsa exhibens lectori, plurimum arridet, necdum nostri nos pœnitet. Nam & Mnaseam, qui Pægnia concinnauit, à familiarib. ex argumenti uarietate Salpam inuenimus cognominatū, quod piscitij genus id uarium præcipuè conuisitur. Quin & depacisci mortem cupimus, modò quæ cōcepimus animo, ad destinatam publico bono metam prouehantur. Quo nomine, uelut caduceo ac uelamento, uel inter hostes abundè præmuniti poteramus uideri: ut ne suspicemur quidem, nos σιωπᾶν ὄκνῳ τὴν θώμιγγα. Sed norint item censorio tumentes supercilio, & (ut Demosthenis in Aeschinem utar uerbis) tragici Theocrines, in alios mirè audaces, pro se muti: Lycurgum Spartæ legum latorem celeberrimum, non ideo creditum cœlestibus inimicum, uel rei diuinæ parum studiosum, quòd tenuissima ciuib. suis sacrificia instituisset: immo uerò factum ea re esse, ut expeditius faciliusq;, & inde frequentius quoq; rebus diuinis intenderent: quòd mola tamen salsa litarent, si minus suppeterent thura. Hoc ergo argumento, nostra hæc qualiacunq;, ueluti xeniola quædam, & literarij stipendij primitias bonis iuuenibus uelut partiarijs duxi offerenda: legant, si ad stomachum faciunt, sin minus, ὡς οὐδὲν πρὸς ἔργον ὄντα, remittant, sed citra bilem. Quanquam non parum sum ueritus, ne sæpe occursent, quæ uel politissimos fatigent, ita omne studiorum genus attendamus, quæ non à limine modò salutauimus sed & cauædium ingressi, non transfugiendi proposito, sed explorādi: ut inde præuertamus concoquamusq; pluscula, ut qui sortem fieri ex usura didicerimus abundè. In hæc quādoq; diuertisse, ac antidotum (quod dicitur) ante uenenum porrexisse, uitio ne fuerit, propter Catonum censuram seueriorem, & tragœdias nonnunquam importuniores: quibus ad uenena prorsum natis, uelut excantamine funestius euibrato, frugum germina conflaccescunt intereuntq;, abominādo spiritu perniciose cuncta afflāte. Cæterùm inter illos nosq;, deo bene iuuante, intergerinus struetur iustus, nec deplinthius

A plinthius modò, uti est apud architectum Vitruuium: sed & triplinthius, uel eo amplior probiorq́, quum Perpennarum ui solida, quo arietationes festucarias, quas ipsi trabales rentur, securi deridiculo habeamus.

Super omnem irin, adagio quid sit. Iridis rationem esse admirabilem & cur Thaumantis credita filia: item appellationes eiusdem uariæ: ac cur dicta arcus dæmonis. an in ea sint clementiæ diuinæ præsagia. item de cataclysmo, siue abluuio, & conflagratione, siue ecpyrosi. Cataractæ cœli ruptæ quæ intelligantur. Demum de columba indice subsidentium aquarum, ex Plutarcho. Caput XXIIII.

QVum Philostrati iconas euolueremus, præfloraturi, si quid se ostẽtasset dignũ quod hisce libellis operę leuioris, si spatiosa legũ uolumina spectẽtur, aut physica perpẽdãtur acumina, uel primę philosophię sacrã intueamur altitudinẽ, protinus inspergeremus, ac (ut sic dicã) inocularemus: inter cętera nõ citra geniũ illud se nobis ingessit, quod & apponã. Pasiphaes uestem in Neapolitana illa porticu diuinũ quiddã enituisse, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἶριν. hoc est, super omnem irin. Id quod adagionis formam habet, de ueste splendida coloribus uariantibus, ac omnino contexta pretiosius: siquidem iridis colores esse inter naturæ mira, neminem præterit. Quando & Plato inde creditam scribit, Thaumantis filiam, quod admirationis inferat plurimum, quod retulit Plutarchus quoq́. Sed illud maximo esse argumento potest, à pictoribus formam eiusmodi speciem ue colorum exactè nec dum quisse exprimi: tum quòd à similibus adeò auspicantur, ut indiscreti uideantur colores, qui tamen desinant in diuersissima: tum etiam quòd iridis colores in substantia fiunt peruia ac diaphana. Quã rem æmulari nulla queat ars, ut docebimus, quę terrestri materiæ colores appingit. Est & res hæc in aliquo nominum ambitu: alius enim irim dicit: arcum uarium, alius. Sunt & qui arcum dæmonis, id est, intelligentiæ uel sapientiæ: astruuntq́ esse in eo diuinę clemẽtiæ pręsagia, quæ mundo cladem igni

B uel aqua non uideatur illatura, quòd inibi rubens uisatur color, qui constat ex humido inflammato, quo significetur, humectam naturam non præualere, quum ignis in arcu suam pręferat uim. Cæruleus uerò color, qui & ipse indidem uisitationem facit, constatq́ ex aqueo indigesto, igneam uim haud ita præcellere uidetur præmonstrare. Addunt illud quoq́: irin apparere nunquam, nisi ubi partim differenarit, partim humoris persistat densitas. Serenitatem uerò ex calido prouenire ac sicco, quod igneæ congruit uirtuti. Humoris densitatẽ, ex frigido humectoq́, quæ aquæ proprietas est. Hæc uerò natura diuersa quum simul fiant, uictoriam in æquilibrio positam planè insinuant. Sunt uerò ex theologis, nec philosophię ignaris, qui inundationis uniuersalis, quam prelicenter abluuium dixit Laberius, aut conflagrationis rationem naturalibus prouenire causis non posse (hoc est, ijs quas philosophi secundas uocant causas) contendant. Immoq́ esse ridendos, cataclysmum attribuentes planetarum humidorum coniunctionibus in signis pluuialibus: sicuti ecpyrosin, planetarum calidorum in calidis signis. Potest quidem (inquiunt) diluuio terrarum inundari portio, tota terra non potest: præsertim excessu adeò miro, ut quindecim cubitis excedantur montiũ uertices: quod antiquitùs factitatum nouimus. Nam & Aristotelis auctoritas astruit hoc ipsum Meteororum secundo, ubi ait, Si terræ pars mari adobruatur, alteram ediuersò retegi ac arescere. Totam uerò terram latere sub aquis, uideri impossibile, si naturæ duntaxat rationes consectamur. Sanctæ literæ inũdationis illius uastissimę causam efficientem in diuinam reijciunt uirtutem, quę princeps causa est & unica uniuersalisq́, materialem in Oceani aquas: Ecce (inquit Dominus) adducam aquas diluuij super terram. Et alibi: Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertę sunt. hoc est, fenestræ aerei cœli, in quo generantur nubes & pluuia. Sicuti cataractis ex asseribus temperantur aquarum cursus, nunc aperiendo, nunc occludendo in fossis plerunq́ manu factis, quarum præripia lateritio muniuntur pariete: hinc & à Diodoro, Nili celebrantur cataractæ. Quoniam ut in remotioribus Græcorum lexicis comperi, Cataractas ea gẽs riuos intelligit, ac (ut apertius agam) conductus: quanquam pro aquilis & harpyis

pyis usurpent poetæ quoque, ut Sophocles. Vbi uerò optimus maximus Deus ait (Iose A
pho item approbante) Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram: intelligunt scripturarum periti, signum uocari ad placitum ex diui na institutione: quoniam artifex ille maximus ita disposuerit, ut esset iris attestatio fœ deris ipsius cum Noe post diluuium, quo in reliquum terra non foret peritura. Fuerat ante cladem illam iris, sed non ut signum: ueluti si cogites lapidem immobilem diu, & neglectum, mox factum distinctionis alicuius signum. Strabus inter sacros interpretes non negligendus, de iride sic fermè prodit: Arcus duos habet colores, cęruleum & igneum, qui duo exprimunt iudicia: unum aquæ, quod præterijt: alterum ignis quod uenturum creditur seculi fine. quamobrem cæruleus color, extrinsecus: igneus uerò introrsum uisitur. Dignum uerò relatu, quoniam de diluuio facta nobis mentio est, in Plutarchi monumentis legisse me: columbam ex arca emissam indicium Deucalioni præbuisse subsidentium aquarum & cessantis hyemis.

Affectionum quæ in aere fiant, ratio duplex. Item uidendi per lineas. Remus cur in aqua uideatur fractus. Iris quomodo fiat, & eiusdem colorum distinctio. De ophthalmicis nonnihil. Caput XXV.

VErùm in philosophorum scholas iam diuertendum, apud quos unguenti facilè plus reperias, quàm apud nostrates olei: primumque à Plutarcho fiat uersura, in cuius libro de iis quę philosophis placeat, tertio, de iridis ratione sic propemodū legimus: Eorum quæ in sublimi fiant, quæ πάθη Græci uocant, nos dicere affectiones possumus, alia per hypostasin, siue substantiam effici, cuius est modi imber, grando, id genus alia plura. Alia uerò κατ᾽ ἔμφασιν, id est, ex apparitione, quam primo de Generatione Aristoteles symphasin uocat. Nam & nauigantibus nobis moueri continens uidetur. Est ergo per emphasim iris, quam purpuream Homerus dicit, hoc est, πορφυρέην ἶριν. Sed & ex mythicis nonnulli habere eam tauri caput, fabulati sunt, ac ἀναῤῥοφᾶν, id est, exsugere absorbereque flumina. At quonam modo fiat iris? Visus, inquit Plutarchus, aut per lineas efficitur rectas B
aut flexas, aut refractas. Per rectas quidem, ut in aere, aut διὰ τῶν λίθων τῶν διαυγῶν, id est per lapides perspicuos: tenuium siquidem hæc omnia sunt partium. Per flexas lineas, in aqua: ui quippe flectitur uisus, ob densus aquæ elementum: quę ratio efficere creditur, ut inibi remus flexi fracti'ue speciē prębeat: aut quia in aquā demissus, per naturæ pellucidam raritatem enatantes remittit à suo corpore fluentes imagines ad summam aquæ planiciem, quæ inibi cōmotæ infracti speciem oculis ingerunt. Tertius uidēdi modus, in refractis est, sicuti per specula, cuiusmodi est iridos affectio: humecta enim intelligenda est euaporatio in nubē transmutata: inde sensim in pusillas humectātesque aspergines, uel (ut Græcè dicam) ἀς μικρὰς ῥανίδας νοτίζους. Quum ergo occasum sol petierit, ex aduerso eius irin spectari, necesse est: quum uisus incidēs in aspergines refringitur, ut iris fiat. Sunt autem aspergines, ὁ χρώματος μορφή, non figuræ forma, ἀλλὰ χρώματος, sed coloris: habetque primum puniceū, aliud ostrinum purpureum'ue, tertiū cyaneum & prasinum, siue cæruleum & uiridem. Iridis exemplum suppetit in inferiobus. Si quis è regione radiorū solis aquam ore cōceptam efflet, ac aspergines ipsæ ἀνάκλασιν, id est, refractionem admittant in solem, ibi iam affectam irin comperies. Nec minus qui opthalmici sunt, ita afficiuntur, ubi in lucernam intenderint aciem.

Item quæ requirantur ad iridis effectum. De quodam, qui imaginem ante se propriam uidebat. Caput XXVI.

CAeterùm Meteororum tertio prodit Aristoteles, ut cōtingat iris requiri prædensam nubem, ante quam altera sit nubes rosida, quoniam in nube concipiatur iris quadam speculi similitudine. Rosida solis radium transmittit, densa repercutit. Sic in speculo fit per uitri perspicuitatem & plumbi spissitudinem. Effigies corporum (inquit Albertus) naturæ ui effingi in aere possunt humecto, & in aqua eodem modo, quo imagines rerum sunt in rebus. Et quia humiditas persimilis aeris humiditati & aquæ defluit in oculū infirmum: inde fit, ut

fit, ut similis effingatur imago quandoque in oculi humore. Propterea scribit Aristoteles, Cuidam ex uidendi infirmitate cõtigisse, ut idolum suum aduersa facie ipsum praecedere arbitraretur: sed hoc (inquit) eueniebat, quòd radius uisiuus ad ipsum repercutiebatur: adeò enim ex morbo imbecillis erat, ut speculum fieret propinquus aer, nec posset omnino penetrare. Propterea etiam Seneca, Quidam (inquit) hoc genere ualitudinis laborant, ut ipsi sibi uideãtur occurrere, ut ubique imaginem suam cernãt. Quare? Quia infirma uis oculorum non potest ne proximum quidem sibi aerem perrumpere, sed resistit. Antipheron Oretanus à quibusdam dicitur ex Græcis, quem nominare Aristoteles supersedit.

An lunaribus radijs effici poßit iris. Plinius emaculatur. *Cap.* XXVII.

IRin lunaribus radijs confici non posse, ueterum nõnulli sunt opinati: credo, quia difficilis sit obseruatio. Aristoteles fieri posse nõ inficiatur, sed luna modò plena, & ea in occasu uel ortu posita. Et amplius, annorũ spatio quinquaginta bis tantum. Id quod nulla ratione dici, argumẽtantur eruditiores. Imò eodem anno bis uisam nocturnam irin, experimentis probãt. Quin & in aquilone, luna in meridie constituta, nec utique plena, sed ea phasi, quam alibi amphicyrton docuimus appellari. In tantum fallitur Plinius, qui noctu fieri pernegat: quamuis (inquit) Aristoteles id probat aliquãdo uisum. Quod tamen fatetur, non nisi tricesima luna posse. Irrepsit turpe mendum in Pliniana uerba: qui enim scribi potest, Tricesima luna? quum Aristoteles, ἐν τῇ πανσελήνῳ prodiderit, quod est, in plenilunio. Id autem quartadecima luna contingere, interpretantur eruditi, & perdocet ratio ipsa. Arati quoque interpres Theon Anaximenis recensens opinionẽ super affectione huiusmodi: Et noctu (inquit) fieri astruit, sed perraro, quoniam non semper sit pleniluniũ. Publicam uerò Plinij lectionem ita demum tueri possis, si lunares dies non ab ea coeunte, iamque uisitationem faciente, sed plena mittere in digitos ordiare. Sed contrà Macrobius Naturalium primo, Nec sol (inquit) unquam deficit, nisi quum tricesi-
B mus lunæ dies est: & nisi quintodecimo cursus sui die, nescit luna defectum.

Rotundationis in iride ratio: item colorum. Cur Hesiodus irin dixerit πολυώνυμον ὕδωρ. Senecæ locus restituitur. *Cap.* XXVIII.

PVtat quidem Aristoteles irin, neque circulum esse, neque semicirculo maiorem, sed uel semicirculum, uel semicirculo minorem: quanquam Hesiodus maiorem intelligit. Verùm rotundationis ratio duplex, tum ex subiecto, tum ex efficiente causa. Ex subiecto quidẽ, quoniam id est rosidus humor, qui globosa quidem effigie est, sed pyramidali. Certum enim est, omnia grauia descendere ad angulum. Porrò ex sole quoque luminosus radius pyramidis exit figura, cuius superior tantũ arcus in semiglobo rorationis cõmemoratæ effingitur, tũ etiã quia est sol nubib. altior. Est quidem iris τρίχρως, hoc est, colorũ trium, ut inquit Aristoteles: quãuis esse quoque quatuor possint. Causa uerò ordinis colorum est, quia in rosido humore portio aliqua est humidi uaporis, & proinde leuioris, & scandẽtis altius. Indeque superior in iride color, rubẽs uisit, ac dicitur uinosus & puniceus, qui fit radio tangẽte superficiẽ rotunditatis nubis. Puniceum quoque apparet lucidũ & album, per atrum si spectetur. Crassum uerò aqueũ resolutũ descendit, grauitatis natura. Proinde inferior exteriorque color uiret. Aer aũt humefactus ac spissus in meditullio est ac imo ceruleus color ibidẽ albo intermixto. Aer aũt is sæpe uniformis est, & hinc tres tantum uisuntur colores: interdũ euariat, ita ut quatuor appareant. Sunt qui putẽt hosce colores à quatuor trahi elemẽtis, ut ex igni rubens sit in summo, ex terra uiridis in imo, ex aere lacteus, ex aqua ceruleus. Ex colorum certè multiplicitate uidetur Hesiodus, πολυώνυμον ὕδωρ irin dixisse. id est, multinominis aquã. Ceterùm, hac in parte potissimum Senecæ locum restituamus in integrũ, qui fœdè interpellatus circũfertur Naturalium primo, de iridis coloribus, sic inquit, Purpura eodem conchylio non in unũ modum exit, interest quantum macerata sit, crassius medicamentũ: arcus aquarius traxerit, sæpius mersa sit, & excocta, an semel tincta. legendum, non Arcus aquarius, sed An aquatius: id quod sensui maximè congruit, ac uetus præfert lectio.

Obser-

Obseruationes item super iride plures. Maronis locus explicatur, necnon Plauti, ac Propertij. Caput XXIX. A

NOn omittendum hic rusticanum præsagium & uulgò celebratum: si fuerit color rubens in albenti, significari fertilitatem: cuius ratio est, quia color is fit ex materiæ raritate, ubi radius solis fortius agat. Rara autem materia facilè à sole resolui potest. Quo eueniente, non insequi queunt pluuiæ iuges, quîs plurimum impediri fertilitas solet. Cæterùm, hoc perpetuum non est. Porrò, sunt qui Aristotelem ea ratione arcus tãtum duos posse apparere literis autument tradidisse, quòd in eadem nube ac materia eadem non queat diuisio multa fieri subtilium & crassarum partiũ rorantium. Sed calor fortis & minus fortis in diuersis & distantibus partibus, diuisiones facit duas, & rarò plures. Probabile tamen habet Albertus, tres & aliquando plures posse contingere. Qui etiam putat, hyeme, sole in meridie posito, irides duas posse apparere ex opposito situ, etiam si rarius id cõtingit. Paruas utiq;, & uelut incumbẽtes terrę in ortu uel occasu. Sed cur (id quod philosophis imbuti sacris constanter astruunt pleriq;, etiam si admittit Seneca) non fit in meridie? quum tanta sit solis ad aquilonem arrectio, quanta ad meridiẽ defectio: qua ratione ita ibi distinguũtur climata, sicut hic: quãobrem necessariò fiet in meridie quoque iris demonstratione perspectiua. Sed colligunt eruditi, fieri quidem, uerùm à nobis non uideri. Nam nec irin uidet ferè aliquis ultra tria millia passuum: uesperi autem & meridie omni tempore anni potest apparere iris in opposita nube. Illa porrò obseruanda: irin nunquã fieri ascendente nube, sed ad imum uergente: illo enim modo non rorat, sed quum defluit. Oportet item nubem à uento quiescere, alioqui planę non fierent partes perspicui, nec imago solis in roratione concipi posset in quieta. Euanescit primo quoq; tempore iris, quia generatio eius est in materia iam deflua. Quippe ubi primo eleuatur uapor, diu perstat prius, quàm frigore extrudatur calidum surrigẽs, & densetur in nubem. Vbi uerò iam nubes est, diu perseuerat: nec statim resident partes, ut conuertantur in aquam. Verùm ubi id obuenerit, non diu pòst insequitur pluuia. B Quia uerò concipitur iris in portionibus aquosæ nubis, quæ iam ad ima ferũtur, tam diu apparet, donec appluat iam, quamobrem deficit mox. Hac de causa uel imperiti eadẽ hora ingruere pręsagiũt pluuiam, qua sese ostentarit iris, quæ ubi euanescere incipit, uertitur in pallorem, uisunturq; in nubibus uirgæ intermixtæ descendẽtes, quia tunc defluit roratio per guttas grandiores. Quod de pluuiæ diximus præsagio, lucem infert (opinor) Virgiliano uersiculo, Et bibit ingens arcus: Georgicon primo. Quem locum per incuriam pleriq; negligunt. Meminit etiam Seneca Naturalium primo: Quanquam (inquit) non easdem, undecunq; apparuerit, minas affert, à meridie ortus magnam uim aquarum uehet: uinci enim non poterunt uehementissimo sole, tantum est illis uirium: si circa occasum refulsit, rorabit, & leuiter impluet: si ab ortu, circa'ue surrexerit, serena promittit. Ex ijs etiam clarius se aperiunt Plautini sales ex Curculione, de anu uini uas exsiccante,

Ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.

Item apud Elegiacum poetam legimus,

Cæruleus pluuias cur bibit arcus aquas?

An rectè dicatur, iris caua nube concipi. An iridis colores sint ueri. Cap. XXX.

QVod autem irin statuunt pleriq;, esse imaginem solis caua nube conceptam: id uerò à nonnullis rerum naturæ peritis perspicuè refellitur, ob incongruitatem eorum quæ cõtingerent, si ita detur. Nam & Possidonius esse nubem solis speculum scribit, irin uerò solis imaginem in speculo cõfusam. Id si ita est, debet se imago illa ingerere nostris obtutibus ex profundo nubis per tantum interstitij, quantum ab occidente est ad ortum, hoc est, à sole ad nubem, quæ speculum dicitur solis. Id uerò esse falsum, euidens comprobat experimentum, quum sæpius uisatur iris longè ante nubis superficiem, in qua apparet. Qui enim rerum naturam scrutantur solicitius experti sunt: alterum iridis cornu uisitationem facere inter obseruantis aciem, & mõtem haud ita seiunctum dissitum'ue, aut propinquam

propinquam arborem, à qua longo interuallo absint nubes, in quibus item resultet. Inde autem ita fieri coniectant, quòd montem arboremúe ijsdem infici coloribus, sit obseruatum. Quòd uerò astruunt, ueros non esse iridis colores, meras esse nugas fatendum est, si Peripateticos audire scientissimos uolumus. Qûum enim lux, omnium sit colorum hypostasis & substantia formalis, & constituat colores tinctis radijs in perspicuo denso: constat, ibi uerissimè inesse colores, ubi eiusmodi lux tingitur in perspicuo aeris humidi, uel rorationis descendentis: eo nanque modo, iris colores concipit: & ideo ueri sunt censendi, tanto naturæ artificio, ut eos (sicuti diximus) consequi nulla queat ars, quum transitus internosci haud possit, qui in sequentem uertantur, nullo medio: sicuti Boethius adnotauit in Musicis item contingere. Ex quo rectè Ouidius,

Qualis ab imbre solet, percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curuamine cœlum,
In quo diuersi niteant quum mille colores:
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.

Quòd uerò ingerunt Pythagorici, ideo non uideri colores ueros, quòd non permaneant diu, uanissimum esse aiunt. Id enim obuenire, certissimũ est subiecti ratione, quod in dilapsu est constitutum. Alioqui colligemus, ueriorem uideri hominem uitæ diuturnioris eo, qui commoritur statim productus in lucem, quod quis non uideat esse absurdissimum?

An ex iride odor accedat uel terræ uel arboribus. In Oriente cur odoratiora consurgant. De aspalatho, & rhamno. Cap. XXXI.

Sed & parte hac sciendum illud quoq;, ueteribus ferè creditum: terram halitum quendam presuauem emittere ex eo loco, in quem cœlestis arcus decubuerit. Id ne quis fingi à me putet, uerba eminentissimi auctoris ex libro Naturalis historiæ decimoseptimo subnectam: Quòd si (inquit) admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille, qui quæritur: contingit sæpe etiam quiescente ea, sub occasu solis, in quo loco cœlestis arcus decubuerit capitibus suis. Et quum à siccitate continua immaduerit imbre, tunc emittit halitum illum suum diuinum ex sole conceptum cui comparari suauitas nulla possit. Cęterùm, scitu item dignissimum est, quod eminentissimus philosophus super ijs est commentatus: Terra (inquit) quum feruet atque inutitur, quod ediderit principio, bene olet. Etenim, quæ parcè humido quendam in modum recaluerint, odorata redduntur, humor enim calore concoqui potest. Hinc quæ ad Orientem spectant, odoratiora exurgunt. Irin uerò efficere hoc putant, quoniam sine aqua effici nunquam potest. Quum uerò materies immaduerit, caloreq; interiori concoxerit, respirare iam incipit, uaporemq; interius conceptum emittit. Nec uerò aquam nimiam accessisse oportet: eluit enim, atq; extinguit calorem ab igne iniectum. Quæ autem post arcum eueniunt, semper ferè mediocres sunt. Hæc qui non suspicantur, quum causam nullam reperirent insignem, iridi effectum contribuerunt. Quod uerò alibi Plinius scribit: In quocunque frutice curuetur arcus cœlestis, eandem quæcunque sit aspalatho, suauitatem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Ex eodem ita compertum nobis Aristotele est, nec omnes arbores, nec semper aliquas odorem ita acquirere, palàm esse. Sæpè enim arcum cœlestem constitisse, nec tamen arbores odoris spirasse quicquam, quod sensum mouere posset. Causa uerò ad arcum per accidens referenda est. Præsertim si arcus ipse nulla est natura, quæ fixa & permanens sit. Sed obtutus tantum refringendi affectio & apparitio. Prouenit autem odoris affectus ille, non qualitercunque se materies habeat. Neque enim in uiridi, neque in arida, sed in exusta post aquam quæ arcui superuenerit, certam reddi suauitatem odoris, pastores referunt, præcipuè ubi aspalathus, aut etiam rhamnus est, aut id genus alia, quorum flos suauiter oleat. Illud de rhamno obiter adnotarim libens, ab Gręcis præcipuè poetis ἀλεξιάρῳ dici, non modò quia reptilium morsus alleuet, uerùm quòd aduersum phantasmata sit amuletum præstantissimum. Quo argumento, in parentationibus ante fores appendebatur. Meminit eius uel Euphorion, ἀλεξίκακον φύεται ῥάμνον: nec tacuit Sophron.

Iridis notiones aliquot. Radix marica. De melino colore, & giluo. Quid meline, melinophagos, melothra. Κυανίζειν quid. Iris pro arcu, unde dicatur. Aquarium dici de iride. De arquato morbo nonnihil. Cap. XXXII.

VErùm ut in Grammaticorum etiam diuertamus hortulos, quando & ibi dij sunt: ne quis protinus obijciat, ollas ostentari à nobis: sciendum est, Iridis nomine nonnunquam placentæ intelligi speciem, sed & lapides cristallini generis: & aromaticam item herbam, quæ à Romanis dicatur radix marica, ab alijs etiam consecratrix, ab Aegyptijs uerò nar. Eius etiam commeminit Plinius: sed (ut auctor est Dioscorides) à similitudine cœlestis iridis appellatio ducta. Flores enim habet mira distinctos uarietate, tum enim pallent aut albent, tum melinum præferunt colorem, quem luteum interpretantur: quod ex Plinio euidētissimum, ac Dioscoride. Qui sorba, id est ὄα, dicit μηλίζοντα, id est colorem præferentia luteum. Apud Athenæum, Ephesiorum satrapes dicuntur fuisse melini & purpurei: sunt autem eo nomine tunicæ. Quamuis etiam à Melo insula pro candido accipiatur Plinio, Plutarcho, cæteris. Nec ignoro Seruium Georgicôn tertio, giluum colorem melinum interpretari. Giluum uerò sunt, qui ex Palladio cinericium accipiant. Virgilius:

Glaucique color deterrimus albis,

Et giluo. Melinen sunt qui pannicum interpretantur, quod & elymon dicunt, ut septimo περὶ φυτῶν. Theophrastus, ab elymo seiungit melinen: sicuti καὶ ἀπὸ τοῦ κέγχρου, id est à milio. Proinde sunt quibus placeat leguminis ita nuncupari genus, quod à fœminino enunciarint genere Sophocles, Herodotus historia tertia, Xenophon: sed postremus, melinos item: qui & ἀναβάσεως primo, in Cilicia fuisse campum, prodit: qui sesamum, melinum, milium, triticum ubertim ferret, ac hordeum. Melinen pro piso accipit Valla. Melinophagos dici ex Thracibus quosdam, lectione obseruatum historica est. Melothra uerò, id est μήλωθρα, colorum species sunt, concinnandæ faciei peraccommodæ. Verùm ad iridem redeo. In ea uisuntur ex floribus alij purpureo nitore, alij cyaneo, hoc est Veneto: cuiusmodi Græci dicunt ἄνθη κυανίζοντα.. Est & fluminis nomen Iris, ut apud Apollonium, ποταμὸν ἀγχίῤῥοον ἶριν. Quum pro arcu accipitur, trahitur à uerbo εἴρειν, quod dicere interpretamur: sicuti in Cratylo comprobat Plato: quoniam in iride præsagia concipiantur hyemis uel serenitatis futuræ: non quia serenitatem iris faciat, sed quoniam eius causa, est item serenitatis interdum causa. Est & pupillam ambiens circulus nomine eodem. Sed de eo affatim alibi. Inueni etiam, qui irin signare philosophiam autument. Iam huic capiti coronidem fueram impacturus, quum Arati uenit in mentem prodentis, Irin geminam esse pluuiarum euidens prognosticum, eo uersiculo:

ἢ διδύμη ἔζωσε διὰ μέγαν οὐρανὸν ἶρις.

Confirmat & illius interpres Theon: Quum (inquit) multa fuerit nubium constipatio, ex priore iride altera fit circumscriptione consimili, imbrem portendens plurimùm. Nec illud prætermiserim, quod est ab Hesiodi Interprete adnotatum: irin dici quoque προφορικὸν λόγον, ab εἴρω, quod est dico (uti prænotauimus) uidentes enim admirantesque orationem proferimus. Irin postremò à Seneca dici aquarium, adnotasse uidemur, à uirore qui in iride uisitur. Arquatum dici morbum regium, contendunt Gammatici: de quo est illud Hieronymi notissimum, ille putrefactus morbo regio cadaueri superuiuit suo. Sed comprimam stylum, ne ab erudita iridis dissertatione exorsi, turpiter atrum desinamus in piscem: & succinat aliquis, κύπτει ὠδίνει, parturit larus.

CAMILLI

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONUM antiquarum doctißimi Lodouici Cœlij patrui, ad clarissimum sacrarum literarum doctorem, fratrem Sebastianum Delium Durantinum, Præfatio uigesimatertia.

A POSTEA quàm grauissimis iudicijs studiosorũ publici boni uisum est, Lodouici Cœlij Rhodigini patrui mei excultum Lectionum antiquarum opus imprimendum esse: censui facturum me operæ precium, si Operis, tibi Sebastiane, qui bonas literas profiteris, partem dicauero: noui te harum elucubrationum semper fuisse studiosissimum, huiusmodiq; opus miris semper laudibus extulisse. Iudicium tuum minimè spernandum duco. Vir etenim es & doctrina & religione præclarus. Sed quo plenius præcellens tua magnitudo studiosis omnibus innotescat, diuisio illa summis approbata ingenijs in primis nobis occurrit: bonos studiososq; tribus effici, natura, more, ratione. Etenim nasci primò oportet, ceu hominẽ, & non aliud animal. Necessaria deinde institutio, quam subsequitur ratio. Animalia nanque muta, rationis expertia plurimùm naturam subsequuntur Ast genus humanũ, quod rationalis naturæ gradum habet postremum, artibus uiuit & ratione. Proinde, quum te optima conciperet mater, ita tibi ex purissimis seminibus uidetur corpus attemperatum, ut diuiniori animæ organum esset exquisitissimum, non (ut plerunq;) impedimentum. Quod ita esse, statim tu natus (ut audio) abundè patefecisti. Nam ingenijs nostris quum semina sint innata uirtutũ, quæ si adoleuerint, ipsa nos ad uitam beatam natura perducit: non tu quidem malis moribus opinionibusq; deprauatis illucescentes huiusmodi igniculos extinxisti. Sed enim primùm illud propositum est officium, ut te in naturæ statu conseruares: deinde ea teneres, quæ secũdum naturam sunt, pelleresq; contraria. Siquidem eam morum dexteritatem, eam comitatem ac affabilitatem in te perspicimus, quam in uiro probo desideramus. Ob id Seraphicum ordinem & patriam tuam Durãtinam illustras, hostiam te ipsum producens: propriam animam, quasi quoddam Dei uiuentis simulacrum ædificasti: templum quoq; construxisti, quum diuinissimam mentem tuam & intellectum ita parasti, ut diuinam lucem facilè posset recipere. Ergo undecunque optimus, undecunq; summus à me coleris & obseruaris. Te igitur præside prodeat hic Vigesimustertius patrui mei eruditissimi uiri elucubrationum labor, quem tibi dicandum duximus, ob uitæ integritatem, utq; Camillum tuum mancipatum tibi certissimum scias. Vale, & (quod facis) nos dilige, quando & ipsi te plurimùm diligimus.

LVDOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSTERTIVS.

Super Phrygij ac Pieriæ amore adnotata paucula, deq; indidem nata parœmia. Cataphryges hæretici. Caput I.

PYTHEN genere perillustrem tradunt historici celeberrimi, A uxorem duxisse Iapigyam, exq; eo matrimonio natam illi filiam Pieriam nomine. Erat prope iuge bellum Myuntijs aduersus Milesios, sed non ἀκήρυκτον, id est citra caduceatoris officium: quippe statis temporibus patiebantur Milesij illorum mulieres ad se rei diuinæ causa commeare. Qui mos est in terra Græcia diu seruatus. nam Spartani & Messenij pacati quandoque ob quædam sacra, etiam uirgines mutuo mittebant: quumq; Laconum uirgines quinquaginta uiolare Messenij forent adorti, in numerosa adeò turba ad stuprum nulla consensit, sed & Locridas uirgines quotannis Ilium mitti solitas legimus rei diuinæ causa. In quo mirum illud, annis mille non compertam, quæ pudicitiæ labeculam sentiret. Sed ad institutum redeo. Inter eos qui Myuntem incolerent, erat hic quem diximus, Pythes: eius uxor cum filia, Dianæ celebritatem ut obiret, quam uocant Neleida, Miletum perrexit. Ibi tum Phrygius ex Nelei liberis natu maior, Pieriam conspicatus, eiusq; forma incensus, amare uehementer puellam cœpit: quiq; est amantium affectus, cupiens illi gratificari, institit quærere, quid'nam ei iucundissimum à se posset præstari. Prudens puella, & (quod in uiris rarissimum inuenias) etiam pia, id uerò sibi omnium longè gratissimum respondit fore, si daret operam, ut quàm sæpissimè multisq; comitibus Miletum conueniendi potestas fieret. Animaduertit Phrygius, nil futurum Pieriæ gratius pace. Proinde Milesijs in concionem euocatis, confestim de finiendo cum Myuntijs bello, deq; ineunda cum eisdem amicitia, uerba facit: placet res omni- B bus, componitur pax. Inde euentu tam felici, tamq; iucundis exorso initijs, apud utrunque populum Pieriæ nomen celebre fuit: adeò ut mulieribus abierit in adagium res, ut in uotis illarum id esset antiquissimum, Sic se amari uelle, ueluti Pieriam Phrygius adamasset. Cataphrygas de regionis nomine hæreticos apud Hieronymum legimus: sed ad Phrygium nihil.

Amor cur apud Platonicos dicatur dæmon: & cur admirandus. Amoris principium quale sit. Cap. II.

QVia uerò in amorem uolentes incidimus, etiamsi non me fallit, alibi nos esse de ea re commentatos: succurrit nunc, aliqua item ex Platonicorum arcanis promamus in hoc album, præsertim quum sciamus, Phædrum Platonicum laudibus amorem grauioribus efferre adortum, pronunciasse, Magnum uideri dæmona. Siquidem amatorius ordo, ut Platonicus docuit Proclus, causa conuersionis est rebus omnibus ad diuinam pulchritudinem atque formam, sequentia omnia ad illam reuocans, eiq; connectens, connexaq; confirmans replensq;, dum diuini luminis profluentes inde dotes per omnia radiant. Quippe medium replet ubiq; inter illa quæ appetunt & quæ appetuntur. Ipsum quidem quod est amandum, gradum sibi uendicat primum. Amans autem gradum tertium ab amato. Amor deniq; usurpat inter utrunq; medium, implēs meliore deterius. Dicitur quidem & admirandus, quando id amat unusquisque, cuius admiratur pulchritudinem. Ac dij quidem, siue (ut Christianè loquamur) ultramundani spiritus, & astra matutina diuinū amant decorem. Corpoream uerò etiam gratiam homines, quæ sit tamen ad supereminentem ac inenarrabilem illam gradus unus, qui & primus. Nam (ut docuit scienter Plotinus) si quis amatorij affectus principium ponat, antiquam ipsius pulchri insitam animis appetitionem, cognitionem, notionem, & quandam sine rationis actu cognationis

A tionis perceptionem. Is à ueritate causæ (ut arbitror) non aberrabit Nempe quod turpe est, id naturę, est Deoq; contrarium. Natura enim spectans pulchrum agit: spectat autem determinatum: quod quidem in boni ordine collocatur. Indeterminatum uerò turpe est, ordinisq; contrarij: quin in amoribus Veneream appetentes mixtionem, in pulchro quodam procreare percupiunt. Penes illos uerò, qui ab hoc pulchro in superni pulchri reminiscentiam reuocantur: pulchrum hoc, uelut imago diligitur. At penes illos qui minimè recordantur, ob affectionis ignorantiam, nostra hæc uera creditur pulchritudo. Ac si temperati sint, inita cum hoc pulchro familiaritas uitio caret, lapsus uerò intemperantium in Veneream mixtionem est peccatum. Hinc apud eundem Platonem improbat uehementer Pausanias, si quis generationis auidior contemplationem deserat, aut generationem præter modum cum fœminis, uel contra naturæ ordinem cum masculis prosequatur, aut formam corporis pulchritudini animi præferat.

Venus duplex quæ sit; deq; amore gemino. Vraniam Venerem qui adorti colere primi sint. Malum punicam in Cypro à Venere satam primò. Mitra Venus. Quibus dijs non prohiberetur uino. Nephalia sacra. Nephalia ligna. Thymum unde. Caput III.

CVia uerò humanis animis gemina inest uis (habemus enim & intelligendi & generandi potentiam) uires hasce duas esse in nobis Venerem duplicem deprehendere Platonici scientissimi, quas & amores gemini comitentur. Equidem ubi humana species uenustius concinnata ingerit sese nobis, mens nostra, quam esse in nobis Venerem unam statuimus, & quidem superiorem, eā tanquam diuini decoris imaginem, amplexatur & suspicit, perq; huius quandoq; uestigia ad illud arrepit, struitq; gradum. Generandi uerò facultas, quæ altera dicitur Venus, pulchritudinis illecta radijs ac permulcta, formam illi persimilem gestit effingere. Quamobrem utrobiq; amorem recognoscimus. Sed contemplatur unus, generare alter cupit, atque expingere, quod decentissimum animaduertit. Amor uterq; honestus, ac probandus, si modò fidei non confringas tesseram, quando uterq; diuinam consectaB tur imaginem. Nec me fallit, eruditos in mente diuina constituisse Venerem primam, cuius quidem mentis essentiam uocant Saturnum, uitam Iouem, intelligentiam Venerem. Alteram uerò in mundi anima, quæ ut superna percipit, dicatur & ipsa Saturnus: ut cœlorum motricem habet potentiam, Iupiter: ut inferiora generat, Venus. Natam sine matre priorem illam, sine materia Plotinus interpretatur. Cœlum uerò patrem, Deum intelligunt summatem. Secundam Venerem ex Ioue natam tradunt & Dione, quod est ex potentia, qua sphæræ perpetua rotantur uertigine. Matrem Dionem materiæ commercium intelligi uolunt. Vtranq; Venerem comes assectatur amor. Mentis quippe diuinę intelligentia insito rapitur amore ad Dei pulchritudinem percipiendā. In mundi anima prolicit item amor ad pulchritudinem eandem in corporum serie effingendam. Hæc uerò significare Plotinus agnoscitur, quum Platonis sententia duplicem esse Venerem dicit: alteram quidem cœlestem, cœli stirpem asseuerās: alteram uerò ex Ioue prognatam & Dione, humanorum coniugiorum ducem, hęc ipsa cōminus attingentem. At illam sine matre, & ante coniugia, quoniam nuptiæ in cœlo non fiant. Hęc de Venere gemina & amoribus totidem, habui quę dicerē, ex profundiore quàm uel sciat uel suspicetur pullatus circulus, proiuta doctrina, ne quis superfluò conari Platonem arbitretur, dum tanto studio in amoris laudes fertur, perinde ac sit Corcyreum flagellum. Ex Pausaniæ uerò monumentis non negligendum illiud utiq;: Assyrios omnium primos Vraniam Venerem adortos colere. Quos sint insequuti in Cypro Paphij, & ad Ascalonē Phœnices, à quibus didicerint mox Cytherij Sed & Athenis Vraniæ Veneri fuisse surrectum templum, idem cōprobat Pausanias. Superiora Herodoti comprobantur monumentis in integris codicibus libro primo, ubi adiectum & illud comperias: Scythis, qui templum in Ascalone expilarunt, ira numinis cum posteritate omni fœmineū morbum esse immissum: quo argumento Enares sint appellati: indicat id uerbum κατεςάπυς, id est execrabiles. Scribit tamen auctor idem, quod nec in Latino reperias, Venerem ab Assyrijs dici Mylittam, ab Arabibus Alyttam, à Persis Mi-

tram. Hiſtoria tertia idem prodit Herodotus, Arabas Dionyſium modò & Vraniam deos putare. Scitu uerò dignum, Athenis ſacra Veneri Vraniæ celebrari conſueſſe nephalia, hoc eſt citra uinum, ſicuti Mnemoſynæ, Muſis, Auroræ, ſoli, lunæ, nymphis: quin Dionyſio item ac Erechthei filijs, ut prodidit Philochorus. Sunt uerò & nephalia quoque ligna, quæ uitiginea non ſunt, aut etiam ficulnea: ſicuti autem adiecit idem Philochorus, thymi lignum propriè nephalium uocatur, quo uſi primum in ſacris igne factis ueteres feruntur: unde & thymo conciliatum nomen, παρὰ τὴν θυμίασιν καὶ τὴν θυλήν. Venerem omnium principem malum punicam in Cypro ſeuiſſe, traditum ab mythicis ſcio. A

Cur amor heros dicatur, item eros: necnon amoris commendatio. De amicitia quæpiam haud exculcata: item Cratero, & Hepheſtione. Cap. IIII.

VErùm ut à campi puluere & à palo (quod dicitur) ad tabernaculi umbracula, hoc eſt ad leuiora multo reclinemus: ſcribit Plotinus, Amorem heroa dici, fortè quoniam ἀπὸ ὁράσεως, hoc eſt à uiſione, ſubſtantiam habet: quando & amor, qui affectio eſt, ab hoc habet inſtinctum. Amorem porrò, Græci ἔρωτα uocant: quia (ut Plato inquit) ἐσρεῖ, hoc eſt influit, extrinſecus per oculos. Quamuis etiam in Phædro, ἀπὸ τῆς ῥώμης, id eſt à robore ac uehementia, dici erota Socrates putet. In quo libro & illud inuenias, quoſdam tradidiſſe, Amorem dici à mortalibus ἔρωτα, uolatilem: ab immortalibus autem, πτέρωτα, id eſt alatum quendam, propter uolandi neceſsitatem. In Sympoſio Socrates aſſerit, ſe nihil præter amatoria ſcire. Phædrus uerò maximorum bonorum cauſam eſſe amorem, pronunciat: nec ſe inuenire, quid melius accidere poſsit adoleſcẽti, quàm optimus amator: aut amatori, quàm amatus optimus. Et eſſe quidem duo, quæ à pueritia per omnem uitam ducere illum debeant: in rebus turpibus, uerecundiam: honeſtis, ſtudium. Hæc autem nobis neq; diuitiæ, neq; honores præſtare citius poſſunt ac melius, quàm amor: neq; abſq; his duobus, aut ciuitas unquam, aut priuatus præclarum aliquid & magnificum perficere poterit. Nec ullus adeò ignauus eſt, quem amor non inflammet ad uirtutem, diuinumq; reddat, ut uiro fortiſſimo par euadat. Nam quod Homerus inquit, uim furoremq; à Deo quibuſdam heroum inſpiratum, hoc amor amantibus efficit: quin etiam pro altero mori, amantes ſoli eligunt: nec uiri tantum, ſed mulieres quoq;. De amicitia uerò hic illud ex Platonicis item ſubijciamus ſcholis: amicos cenſeri eos præcipuè, qui ſtudio compari ad uirtutem contendant, ſtudioq; mutuo ad procinctum feſtinent, ac animi cultum: hic autem uirtute conſtat ſola. Virtus uerò, non aliud quàm ſapientia eſt: ſapiẽtia, diuinorum cognitio creditur, quam ſanè lux nobis diuina exuberans, latius infundit. Proinde ſic collige: Cultum animi, Dei ipſius eſſe cultum: amicitiam uerò, quum duorum conſenſu ad capeſſendum animi cultum connitatur, nil eſſe aliud omnino, quàm duorum animorum ſummam euigilatamq; in Deo colendo concordiam. Vnde trium cooritur beneuolentia, quando hominib. duobus ita affectis, tertius accedit amator Deus, qui amicitiæ indiſſolubilis eſt nodus cuſtoſq; perpetuus. Quæ ſanè ratio admiranda Zoroaſtri ueterum theologorum principi, Arimaſpem conciliauit, Aeſculapium Mercurio, Orpheo Muſæum, Pythagoræ Aglaophemum, Platoni Dionem prius, mox & Xenocratem: qui omnes numine illuſtrante, opere uno, ad metam unam tanquam eodem calle ad eundem itineris feſtinarunt terminum. Addamus id amplius, cœleſtium rerum ſtudioſos arbitrari, mutuam inde beneuolentiam conflari: quum in geneſi, luminum (id eſt ſolis & lunæ) fuerit commutatio: ut ſi, me in uitalem prodeunte lucem, ſolem geſtarit Aries, lunam Sagittarius: te uerò, ſolem Sagittarius, Aries lunam. Aut quibus idem ſignum uel haud abſimile, idemq; planeta ſimilis'ue aſcenderit: aut Orientis angulum benigniores conſpexerint planetæ: aut in eadem natiuitatis domo Venus, eodemq; fuerit gradu conſtituta. Ex Platonica uerò ſchola eſt, ſi dæmon compar acceſſerit uitæ ductor. Adijciunt naturæ periti cõſtitutionis ſimilitudinem, educationis, eruditionis, conſuetudinis, ac deniq; conſilij. Dignum ſcitu, de Cratero & Hepheſtione amicis interioribus, ita ſanxiſſe Alexandrum, uti illum diceret φιλοβασιλέα, hunc autem φιλαλέξανδρον.

B (margin, beside "heroum inſpiratum")

Semira-

Semiramidis ſepulchrum. Auariciæ ſuggillatio, cum Philippi apophthegmate. Item plura de Semiramide. Quæ ſit Derceto, ſeu Atergatis: item Aſtarte. Piſcium cœleſtium hiſtoria. Chelidonia. Aſtures aues, & falcones. Quæ dicantur manica, mannos, mannophoros, manni, burdi, burdones, maniacia. Gatis regina. Hieronymi ad Pammachium locus reſtituitur. Agron Nini filius.

Caput V.

A SEmiramidem Orientis reginam, & mulierum omnium quarum ex hiſtoria ad nos perlata noticia eſt, longè celeberrimam: quamq; cum Cyro præcipuè admiratus Alexander fertur, quòd in illis magnitudo animi, & rerum claritas plurima emicuiſſet, legimus: quum ſibi iam magno natu monumētum in quo perfuncta humanis reconderetur, ſtrueret, inſcriptionem eiuſmodi exculpendam curaſſe: Quicunq; ex regibus pecuniæ inopiam ſenſerit, conditorio recluſo ſumat inde quicquid uiſum fuerit. Id quum perlegiſſet Darius, ut qui auri foret auidior, ſepulchrum iuſsit recludi, ſed in eo pecuniam quidem inuenit nullam: in eas autem incidit literas, Εἰ μὴ κακὸς ἦσθ᾽ ἀνὴρ, καὶ χρημάτων ἄπληστος, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἐκίνεις, quod eſt, Ni malus uir fores, & pecunia prorſum inexplebilis, non utique mortuorum loculos moueres, exprobratione lepida in ſacram auri famem, ut eminētiſsimi auctores dixêre. Quæ dum uetita ſcrutatur, per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes, dum ipſa ſibi uidetur inops: dum recondere geſtit, quo non perfruatur, ſed cuſtodiat: ſæpe conatu excidens, ridiculam ſe præbet, rediens inanis, renudata modo auiditate, in immenſum uela pandente: etiamſi nunquam non auſtrum percellat, & operam ludat, ſi naturæ pomœria anguſti ſunt ambitus, quibus facilè paria neceſsitatibus facere ualemus. Sed efferatam hanc habendi cupiditatem amarius repercuſsit Philippus quoque, auarum nactus medicum, & indeſinenter efflagitantem. Pars eſt in corpore, qua collo adnectitur pectus: ea dicitur Græca uoce κλεὶς, id eſt clauis. Fortè prælio quodam conuulneratus eo loci fuerat Philippus, curabaturq;, ut aſſolet. Qui eo fungebatur munere, quum expleri muneribus non uideretur, inſuſurrauit Imperator, λάμβανε, ὅσα βούλει, τὴν γὰρ
B κλεῖς ἔχεις: cape (inquit) quantumlibet, quando clauem habes. Sed ne prorſum feramur παρὰ μέλος (quod aiunt) id eſt extra cantilenam: Semiramidem deæ cuiuſdam Dercetus fuiſſe filiam, fabuloſa prodit hiſtoria. Eius templum fuerat ad Aſcalonem Syriæ ciuitatem, apud ſtagnum piſcibus plenum. Eandem Plinius prodigioſam uocat Atergatin, quòd eſſet facie hominis, at corporis reliqua in piſcem deſinerent. Ferunt, Venerem factam deæ illi obuiam quandoque, adoleſcentis ſpecioſi amorem inieciſſe, cui permixta Derceto filiam conceperit: quam pudore ducta mater, in deſertis locis ubi aues forent plurimæ, expoſuerit: quæ connutrita puella, cauſam etiam nomini fecerint: quippe Syrorum lingua, ſemiramis auitium ſignat. At enim dolore percita Derceto ex facti turpitudine, in lacum ſe præcipitem dedit, deformataq; in piſcem eſt: quo nomine piſcitij abſtinentia ſanctiſsimè à populis illis colebatur. Et hinc Atergatis quoque nuncupata, quoniam illarum gentium uocabulis, ater priuationem dicat, & gatis piſcem. Nam & libro ſextodecimo Strabo auctor eſt, Atergatin à Barbaris dici, quæ ſit Athara, quamq; Cteſias uocarit Derceto. Et Cornutus eandem cum Rhea eſſe putat. Lego præterea, Aſſyrios deo quem ſummum maximumq; uenerantur, Adad nomen dediſſe: cuius interpretatio nominis eſt Vnus, qui nō alius ferè ſit, quàm ſol. Subiungunt, eidem deam nomine Atergatin, quam eſſe terram opinantur. Omnem uerò poteſtatem duobus his attribuunt. Sunt qui putent, Dercen Veneris filiam in mare prolapſam, à piſcibus in cœlū mox tralatis fuiſſe ſeruatam: quo nomine, Syros in menſam piſces non admittere, ut ſcribit Theon. Piſcem uerò Boreum hirundinis præferre caput, proptereaq; ab Chaldæis piſcem nūcupari Chelidoniam. In huius autem ac notij meditullio ſidus conuiſitur, quod οὐραῖον uocant δεσμὸν, id eſt caudarium uinculum. Extat autem apud Tharſenſem Antipatrum in commentario de Superſtitione, fuiſſe qui traderent, Gatida Syrorum reginam opſophagon, id eſt gulæ mancipatam eatenus, ut per edictum denunciaret, ne quis ἄτερ γάτιδος, id eſt ſine gatide piſcitio ueſceretur. Per inſcitiam uerò pleroſque eandem dicere Atergatin, & abſtinere piſculentis.

Reginam tamen Atergatin agnoſcit Mnaſeas immitem, quæ piſcibus abſtinere iuſſe- A
rit reliquos, quoniam eo cibo ipſa inſigniter caperetur. Hanc à Mopſo Lydo in mare
præcipitatam Xanthus ſcribit, cum Ichthye filio, & à piſcibus deuoratam. Nec me
fallit, Aſtarten quoque fuiſſe in Syria deam, ut Aelianus auctor eſt, ac in Apologetico
Tertullianus. Sed eam eſſe Venerem quartam, quæ Adonidi nupſerit, manifeſtum
Marcus Tullius facit, de Deorum natura tertio. Qua in re addubitaſſe uirum in literis
clarum, admiratione non caret. Sciendum tamen, Auguſtinum in libro Iudicum, Aſtar
ten non aliam putaſſe, quàm Iunonem. Aſtures autem uulgò notæ aues ſunt, ſic nuncu
patæ Firmico Matheſeos quinto, qui & falcones non reticet. Porrò inueni in Græco-
rum ueteribus memorijs, Semiramidem poſtea quàm Nini uxor fit facta, ſic illum de-
ſpexiſſe, ut extentis ab eo precibus contenderit, uel diem modò unum in regia ſella ſe-
dere permitteret, diademate cultam, obeuntemq; regium munus iuri dicundo ſancien
doq;, quæ uiderentur. Quum adnuiſſet Ninus, omnesq; dicto audientes eſſe imperaſ-
ſet, perinde ac ſibi tum illa ſatellitum ingenia & promptitudinem periclitans, modera-
tè admodum initio uti imperio eſt uiſa. Vt uerò nil omnino aduerſantes eſt conſpica-
ta, ac ſtrenuè quæ forent iniuncta perſequentes, mox comprehendi Ninum iuſsit, ac
in uincula conijci, atq; inde interimi. Semiramidis item honeſta Plutarcho mentio eſt:
Præclara (inquit) cenſentur in Aſſyria Semiramidis facinora: magna item in Aegypto
Seſoſtris. At Phryges, uel nunc illuſtria admirandaq; Manica nuncupant, ob Manin
ipſorum regem uetuſtiſsimum bonitate, ac potentia perinſignem. Eum uerò à quibuſ-
dam etiam Maſdem uocari. Dicitur & mannos, colli ornamentum: unde mannophori
nuncupantur maniacia habentes, id eſt aurea peritrachelia. Apud Galenum manotica
legimus alimmata, quibus intelliguntur, quæ litu rarefaciendi uim habent: ſicuti adden
ſantia, dici pycnotica ualent. nam πύκνωσις & μάνωσις, contrariæ intelliguntur affectio-
nes. Mannos item, ſeu mannulos, ut eſt apud Martialem, equos dicunt haud ita ma-
gnos ac præmites, uulgus (uti ſcribit Porphyrio) burdos uocabat. Hinc reſtitui poteſt
Hieronymi locus ad Pammachium, Vbi feruentes uideris buricos mannos: legẽdum,
feruentes mannos. nam burdos, ueluti interpretamentum ab ſciolo quopiam ſuperad- B
ditum per imperitiam mox contextui eſt inſertum: nec in omnibus codicibus id agno-
ſcitur uerbum. Burdones dici uidentur quoq; ab Iureconſulto, Digeſtorum triceſimo
ſecundo, ac de Legatis tertio. De Semiramide nouimus & illud. Ab ea inſtitutum mo-
rem, ut uiris dominarentur uxores in Aſia. Quam conſuetudinem, Alexandro res ibi
gerente, ſeruatam etiamnum, exploratiſsimum eſt. Sunt qui ab eadem comperta pri-
mùm metalla prodant. Cæterùm, ipſa hæc tam celebris, tamq; omnium laudata calcu-
lis, libidine efferata in ſæuitiem quoq; dilapſa fertur: nam quum à uiri obitu in concu-
bitum ſibi ex militibus deligeret, appeteretq; qui in caſtris forma præſtarent, omnes
poſtea immaniter atq; efferatè contrucidabat. Demum à filio Nino interemptam, pro-
dunt aliqui, quum eius quoque congreſſum appetijſſet. Diodorus à fabulis ſuis non
recedens, quum præfectis omnibus, ut filio audientes dicto forent, iniunxiſſet, euanu-
iſſe comminiſcitur, atque ex oraculo ad deos abijſſe. Sunt ex Græcis, qui Nini filium in
agris natum, putent Agrona nuncupatum.

*Quæ ſint ſeptem orbis terræ celebrata ſpectacula: quamq; in ijs euariet hiſtoria. Capi-
tolinus Iupiter, qui Coryphæus. Diana Coryphæa. Interim de Serapeo Alexandriæ. Py-
ramides cur dicantur.* Cap. VI.

SEd enim quia eiuſdem fœminæ opus fuiſſe narratur, mirabilis obeliſcus,
longitudine centum & quinquaginta pedum, latitudine uerò ſpiſsitudi-
neque quatuor & uiginti, ex Armeniorum montibus lapide exciſo: qui
ob rei excellentiam uia nobiliſsima Babylone excitatus, inter ſeptem mi-
randa connumeratur, non ineptè fecerimus: quoniam bibliotaphi non ſu
mus, & promos illos ſordidos ac tenaces auerſamur quibus condum agere, in ſumma
uotorum eſt: ſi quæ de ſeptem illis orbis terræ celebratis miraculis, etiamſi e cioſis par-
te plurima, inertibusq;, compertius ſunt adnotata nobis, huic potiſsimũ parti ſuppin-
xerimus. Ergo in eum uenit ordinem, Dianæ in primis Epheſię templum: inde Mauſo-
læum

A læum, hoc est Mausoli sepulchrum: colossus solis apud Rhodios: Iouis Olympici simulacrum, quod Phidias fecit ex ebore: muri Babylonis, quos item excitarit regina Semiramis: pyramides in Aegypto, ipse hic (de quo diximus) obeliscus. Cæterum, studiosi amplius commonendi, ex ueteribus non omnes eadem sensisse: nam ex ijs quæ recensuimus, aliquo expuncto, sunt qui Cyri regis archiuum substituant, quòd arte prodiga Memnon sit consabricatus, illigatis auro lapidibus, sicuti Cassiodorus scribit. Inueni qui urbis Romæ Capitolium hisce insererent miraculis: cuius excellentiam mirè efferc Ammianus Marcellinus, ubi ait, Serapeum Alexandriæ atrijs & columnis amplissimis, ac spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, ut post Capitolium, quo se uenerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum cernat ambitiosius. Erat tamen in Vrbe, uetus Capitolium & nouum: & hoc quidem regione sexta, octaua illud. In Capitolio præterea deorum omnium simulacra celebrabantur. Sed & apud Corinthios supra theatrum, Iouis erat sacellum, quod Romana uoce καπιτωλίου διὸς dicebatur: sed (inquit Pausanias) nuncupari Grecè κορυφαῖ☉-, ualet. Verùm & apud Epidaurios in montis apice Dianæ uisebarur sacellum, quam uocant Coryphæam, cuius quodam cantico meminerit Telesilla. Adeoque euariat historia, ut in libro quo rimatur exactè Plutarchus, Prudentiora'ne terrestria sint an aquatica, Ceratinon Apollinis aram ἐν τοῖς ἑπτὰ κατονομαζομένοις θεάμασι ὑμνούμενον scribat, id est inter septem spectacula celebratam. Sed & pensiles Babylonis hortos in hanc censuram plerique admittunt. Cæterùm de pyramidibus, cur sic dicantur, ambagiosum grammaticis fit: quibusdã eos lacessentibus, qui ἀπὸ τοῦ πυρὸς id est ab igne, inflecti opinantur, quoniam absque auctore dici credunt. Propterea Stephani uestigia insequuti, ab tritico, quod πυρὸς nuncupatur, deduci malunt: quoniam eo illuc aggesto, fames per Aegyptum irroborarit. Sciendũ tamen prioris sententiæ auctorem uideri Ammianum Marcellinum libro secundo & uicesimo: Quia (inquit) figura in acutum desinens, ab Geometris sic appellatur, quòd in morem ignis in conum ingruat.

B *Byssina uerba, quæ intelligantur. Quid in oratore præcipuum: deque in oratione magnificentia & splendore. Asiatica oratio. Quid epiphonema. Virgilius illustratur bis. Cyriologia. Altercatio ab oratione quo differat. Sine controuersia quid sit. Actio & oratio quo differant. Hordearius rhetor.* Caput VII.

Parysatin Cyri & Artaxerxis matrem dicere solitam, accepimus: Regem qui promptè nec animo timidiore concionaturus foret, debere byssinis uti uerbis. Id quum amplius dignum obseruatione esset uisum, scrutabamur accuratius, quid'nam altissimi sensus mulier complecti ea sententia uoluisset. Ac illud quidem non ineptè ex eruditorum albo uidemur eruisse: Byssina uerba dici, quæ sublimitatem habeãt ac magnificentiam, nitorem quoque & autoritatem: quando hæc pars est, quæ popularem exprimere fragorem potest, ac efficere, ut dicentes laus prosequatur insolita. Etenim quid aliud fuisse credimus, cur populus Romanus in causa Cornelij admirationem non acclamatione tantum, sed etiam plausu confiteretur? In ea profectò (quod Fabius ait) maximus omnium orator, non fortibus modò, sed etiam fulgentibus armis est præliatus. Nec id unquam esset assequutus docendo iudicem tantum, & utiliter demum ac Latinè perspicueque dicendo. Optimus (inquit M. Tullius) est orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Docere, debitum est: delectare, honorarium: at necessarium, permouere. Hi sunt, quos exhorrescunt homines, quos stupent dicentes: in quibus exclamant, quos deos inter homines (ut ita dicam) putant: qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè & rebus & uerbis dicunt: & in ipsa oratione, quasi quendam numerum uersumque conficiunt. Sed quærat fortasse quispiam, quid'nam in oratione splendidum propriè dicamus aut magnificum. Nam & libro tertio Quintilianus uerborum magnificentiam non ualidius astruit affectandam suasorias declamantibus. Et libro quarto: Tribus (inquit) narrandi uirtutibus adijciunt quidam magnificentiam, quam μεγαλοπρέπειαν uocant. Hanc uerò mox uidetur Fabius intelligere supra modum se attollentem orationem, In Rhetoricis ad Alexandrum, in ratione generis de-

monstratiui Aristoteles ita scribit: Congruet autem laudibus, nominibus etiam multis citra unumquodque uti, & splendidam facere orationem atque magnificam. At Fortunatianus: Quæ sunt (inquit) uerba splendida? quæ natura sua nitida sunt, quæ copulata facilius claritatem suam ostendunt: ut quadriremem, quam in salo fluctuātem reliquit. Sed hæc magnificentia (inquit) atque magnitudo, non omnibus est accommodata locis: quoniam sunt quædam partes causæ, quæ uerba humilia desiderant: ut latet in scalis tenebrosis Cominius. M. Tullius libro de Oratore secundo, genus dicendi in Crasso magnificum fuisse dicit atque præclarum. Et septimo Noctium Atticarum Gellius: Magnificum in Vlysse apud Homerum, & uber dicendi genus admiratur: subtile in Menelao, & cohibitum: mixtum in Nestore, ac moderatum. Demetrius Phalereus in libro περὶ ἑρμηνείας, agens de characteribus, magnificum tenui contrarium statuit, propterea que illi non permisceri: mox uerò magnificū item logion dici autumat, ac tribus consistere, sententia, dictione, nec non compositione commoda. Synthesis autem magnifica, calculum quoque Aristotelis adijciente sententia, est pæonica. Pæonis uerò species duæ: nam unus procatarcticus nuncupatur, cuius prima syllaba extenditur, corripiuntur tres insequentes, ut ἤρξατο δὲ: alter uerò catalecticus, priori antistrophus. nam primæ corripiuntur syllabæ tres, postrema productiore, ut τὰ ἀράβεια. In orationis autem magnificæ colis, à procatarctico exordiendum pæone, ac consequi catalecticus debet: prorsumque ita distribuendum, ut à longis ducatur initium, & desinentia fiat in easdem. Siquidem natura longis inest præcellens quiddam: & (quod scitu dignissimum est) compositionis δυσφωνία, hoc est asperitas, orationi plerunque magnitudinem conciliat: ut apud Homerum totius eloquentiæ auctorem eminentissimum:

αἴας δ' ὁ μέγας αἰὲν ἐφ' ἕκτορι χαλκοκορυστῇ.

Sed apud Maronem quoque:

Fremet horridus ore cruento.

Epiphonema quoque, quod esse dictionem exornantem describere licet, in oratione uel magnificentissimum, arbitratur idem Demetrius. Nam alia sunt, quæ enunciationi subseruiunt: alia ornatus gratia inferuntur, ut apud poetarum coryphæum, quem malefeRiati multi non enarrant quidem pueris suis, sed inuoluunt, implicant, cōuellunt: etiam si in sua se illum potestate habere, deblaterant sæpicule,

Tantæ molis erat, Romanam condere gentem.

Omninoque uidetur epiphonema triglyphis diuitum persimile, ac purpuræ latiori. Est enim ipsum quoque in oratione diuitiarum indicium. Denique etiam poetica quandoque magnificentiam in dicendo resipiunt quandam. Cæterùm, hæc non tam imitatio fuerit, quàm metathesis. Nam & si quid à poeta mutuetur Thucydides, proprietate quadam circumuestiens, suum uideri facit. Etenim Homerus Cretę uolens magnitudinem exprimere, περίῤῥυτον uocauit. Thucydides uerò honestum putat unanimiter sentire Siculos, γῆς ὄντας μιᾶς καὶ περιῤῥύτου, id est unius existentes terræ ac circumfluæ. Vbi idem utique, sed tamen diuersum dicere uidetur, quoniam non tam respicere magnitudinem creditur, quam concordiam quoque. Magna profectò res est ac præcellens, apposite scitèque ornasse orationem, & quæ paucissimis omnino contingat. Reliqua huius palestræ etiam multis. Hoc illud est quod admirationem parit. Cultam uerò sanamque orationem huiusmodi, cyriologiam uocant Græci, sine lenocinio expolitam intelligentes. Quamobrem rectè Cicero quadam ad Brutum epistola: Eloquentiam (inquit) quę admirationem non habet, nullam iudico. Aristoteles quoque eandem maximè petendam putat. Sed ornatus hic esse uirilis debet: cincinnis enim offendimur, & fuco: nam & unguentis minus diu oblectamur summa & acerrima suauitate conditis, quàm ijs moderatis. Quin laudatur magis, quòd terram (ut Cicero inquit) quàm quòd crocum olere uideatur. Nisi quòd in demonstratiuis flosculos omnes, uelut institor quidam eloquētiæ, captabit orator. Asiaticam orationem putat Cicero adolescentiæ congruere magis, quàm senectuti. Esse uerò genera eius duo: unum sententiosum & argutum, sententijs non tā grauibus & seueris, quàm concinnis & uenustis: alterum non tam sententijs frequētatum, quàm uerbis uolucre atque incitatum. In oratore autem opimum, &

tanquam

A tanquam adipale dicendi genus Carum, Phrygum, Mysorum irridetur. Illud minus omittendum: orationi perpetuæ altercationem opponi, quippe causa perorata, quum iamiam in consilium mittendi iudices forent, actor & reus oratione breui se inuicem impetebant: quod scribit Quintilianu s, & in quadā Epistola Plinius, post perpetuam orationem uenisse ad altercationem scribit: quin T. Liuius rem ab perpetuis orationibus in altercationem uersam tradit. Comperti quādoq; sunt altercatione potentiores, quàm oratione perpetua. Altercationis exemplum est pulcherrimum primo Epistolarum ad Atticū. Oratio sine controuersia nuncupatur, in qua status reperiri haud queat: hinc Gellianum illud rhetoris Iuliani, Adolescens hic sine controuersia disertus est. Ad rem pertinet illud quoque: actionem contineri modò intra cancellos disceptantium. Agi quippe causa dicebatur, quum de re cognosceret iudex. At causa iam transacta, oratio plerunque in libris conscribebatur. Proinde scimus factum quandoque, ut in agendis causis celebrarentur multi, quorum in conscribendis orationibus improbabatur industria. Hinc tradit Dion: quum Miloni oblata Ciceronis oratio foret, in id prorupisse, ut nunquam habitam asseueraret. Nam si (inquit) sic actitata esset causa, mulos Masiliæ non esitaret Milo. Astipulatur in Epistolis libro primo Plinius: fieri posse inquiens, ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio. Non posse autem non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio, actionis exēplar, & quasi ἀρχέτυπον. Plotium Gallum appellabat Marcus Cælius hordearium rhetorem, ut inflatum irridens ac leuem sordidumq;.

Byssina uestimenta quæ sint. De phæo paucula obiter: deq; lineis seu camisijs. Amorgina uestimenta. Leucophæus, leucotheus, leucothea. Thapsinus color. Cap. VIII.

CAeterùm illuc iam reclinandum, cur byssina dicantur uerba, de quîs latius iam disseruisse uidemur. Byssina uestimenta ex Græcis quidam interpretantur dici succo herbæ infecta, quæ dicatur byssus. Nam in Theocriti pharmaceutria, pro colore byssum accipiunt: & βύσσινον, Sudas interpretatur βύσσῳ
B βεβαμμένον. Et in Euangelio, diuitem legimus bysso ac purpura indui solitum. At Pollux Onomastici septimo, lini genus accipit byssum apud Indos. Leuitici capite uicesimosexto: Cortinas præcipit Dominus de bysso fieri retorta & hyacintho ac purpura, coccoq; bis tincto, uariatas opere plumario. Esse uerò byssum inibi testantur Interpretes, lini genus candidissimi. Vnde Apocalypsis decimonono: Byssinum enim, iustificationes sanctorum sunt. Et Prouerbiorum tertiodecimo: Byssus & purpura, indumentum eius. Est & nomine eodem preciosior lana, colorem preferens auri ac nitorem, uti uisum plerisque. Byssum apud Elidem modò nasci Pausanias scribit, ac nullibi præterea in Græcia. Tenuitate nec esse Hebræa inferiorem, uerùm esse flauam minus. Plinius decimonono: Asuestino (inquit) lino principatus toto orbe, proximus byssino, mulierum maximè delicijs circa Elin in Achaia genito, quaternis denarijs stipula eius permutata quondam, ut auri. Byssi meminit & Philostratus ijs ferè: Homines (inquit) qui secundum Indum flumen habitant, lineis amiciuntur uestibus, etenim linum in agris plurimùm nascitur: calciamenta gestant ex byblo, siue papyro: nobiliores, bysso induuntur. Byssum uerò ex arbore nasci ferunt, quæ basi quidem populo sit persimilis, folijs uerò salici. Nam ab Indis legi ex arboribus linum, auctor scribit Arrianus. Id quum uidisset Apollonius, lætatus plurimùm est, ἐπειδὴ ἐῴκει φαιῷ τρίβωνι: id est, frugi amictum phæum quoniam referre uidebatur. Diximus alibi, phæum tradi (Galeno auctore) colorem in nigri albiq; meditullio, inesse uerò lugubre quiddam apparet, in Demetrij & M. Antonij historia. Nam Antiochus cognomento Hierax, ubi fratrem quo cum de regno certauerat, interemptum credidit, purpura posita, phæum sumpsisse indumentum dicitur, auctore Plutarcho. Sordidos etiam panes, phæos nuncupauit Alexis. Verùm & in Nemeæis, quod epitaphium certamen fuit, assedisse iudices legimus stolis circumamictos phæis, atque ita de certantibus pronunciasse. Inde leucophæum dici, norunt paulo eruditiores. Apud Firmicum Matheseos secundo, leucotheum nuncupari colorem legas sæpicule: Libra (inquit) colorem signat

uiridem

uiridem & leucotheum: ni forte mendum exemplarium est. Leucotheam uocari Ino, A cecinerunt mythici, quoniam furens per Leucum agrum excurrit, qui adiacet Megaridi, & in mare præcipitem se dedit. Sed Nereidas item Leucotheas appellauit Myrsinus. Emplastros phæas in Dioscoride, nigras interpretantur, Celso auctore. Bysinæ porrò uestis commeminit Hieronymus quoque, quę adhæreat corpori, & ea utantur sacerdotes, ut habentes uestimentorum pulchritudinem, discurrant nudorum celeritate. Bysinas uerò hasce, lineis militaribus consimiles arbitratur, quas sermone uulgato camisias uocent, quibus conuestiti milites, & ad cursum expediti, & ad prælia perui-brando iacula sint præceleres, quum aptæ habeantur membris, & astrictę corporibus. Erant & amorgina uestimenta bysinis ferè similia, meminit contra Timarchum Aeschines. Sed Eupolis quoque, & in Lysistrate Aristophanes, est enim lini species amorgis. Erant uerò indumenta hæc πολυτελῆ, id est impensæ multæ. Quoniam uerò de phæo actum nobis, cui insit lugubre quiddam, haud ab re puto illud adiecisse: thapsinum dici funereum colorem, quia in Phocione ita scribit Plutarchus: Teniæ (inquit) quibus peruinciunt μυστικὰς κοίτας, θάψινον ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀνέγκαν. Sunt qui flauum interpretentur, ab thapso, unde inficiuntur lanæ, quin & capilli, quod esse Scythicum arbitrantur. Thapsinas tunicas, in Ptolemæi pompa ex Callixeno recensuit Athenæus.

Indi sagittarij exemplo commoneri nos, quàm sit famæ parcendum. Indorum sagittæ quantæ, qualesue habeantur ex historia. Chele, Glyphis. Glyphon. Glyphanon. Glyphium antrum. Glyphiæ nymphæ. Crenæ. Cap. IX.

FAmæ dispendium quanti omnino faciendum sit, præsertim si auctior ea sit, inque hominum animis diu iam irroborarit, multa (opinor) perdocent abunde: sed exemplum tamen unum ex ueteri memoria ui quadā ampliore mentibus affigere uidetur. Fuit inter Indos sagittator eximius, de quo percrebuerat fama, sagittas ab eo tanta peritia dirigi, uti uel per annulum transirent. Fortè uir hic ad Alexandrum captiuus est perductus, ea tempestate qua is Imperator aduersus eas gentes proferebat imperium. Quumque hominis gloriam inaudisset, optauit, se præ B sente ostentari artem. Renuit ille. Indignatus Alexander rapi eum iussit, ac interimi. Dum uerò ad supplicium duceretur, conuersus ad milites: Ego (inquit) per multos dies artem excutiendi sagittas desieram, nec minimum quidem in eo exercebar: proinde ueritus, ne ob insuetudinem uoto exciderem, recusaui quod iniunxerat Imperator. Quum Alexandro nunciata forent ea, mitti hominem euestigiò iussit, multisque etiamnum donis affecit, animi altitudinem miratus, mori præoptantis, quàm uideri opinione minor. Tela uerò, quæ Indus excutiat sagittator, esse Arrianus scribit, trium propè cubitorum, ferrique tanta ui, ut non clypeus, non thorax, non aliud quicquam summæ firmitudinis & quàm ualidum obsistere obluctari'ue queat, si ab Indo sint emissa. Q. Curtius duorum modò cubitorum sagittas facit, ni alterubi mendum, interpellatumque sit exemplarium. Ex abundanti uerò fuerit, in sagittæ chelen, aut excisionem cui inseratur neruus, dici glyphida. Est & eo nomine columnæ caput: sed & scalptorium instrumentum, quod glyphon item uocant: quin & glyphanon Theocritus. At Glyphion cum antro mons est, unde sunt Glyphiæ nymphæ. Nec illud ignorandum, glyphidas in sagittis, Latinè crenas nuncupari: quanquam & arcuum summa suas habent crenas.

Qua ratione inficerent sagittas Scythæ: deque eorundem more in sagittando. Tollitur ex Plinio obscuritas. Arabas item, ac Indorum nonnullos tingere sagittas ueneno. Cur Galli sagittas helleboro collinant. Troxicum unde. Conion. Coniazomenos. Brachmanum mos inficiendis sagittis. Cap. X.

AT qui in hac sagittarum mentione illud non erit utique ab instituto dissitum, & (ut Græci dicunt) ἀπροσδιόνυσον, si Plinium aliquo modo illustrauerimus, in cuius intellectu nunquam non conciso nimis atque denuncato mirè centones farciunt plerique. Quos tamen si audias, putes Sibyllæ folium recitari: ita sibi placent, ita applaudunt, ueluti planè rem ipsam acu attigerint,

A attigerint, quod Plautus ait. Igitur morem fuisse Scythis peruetere m scribit, sagittarum aciem tingere uiperina sanie & humano sanguine, irremediabili scelere. Nam mortẽ ilicò affert, etiam leui tactu. Operæprecium uerò est, adnotasse, qua ratione Barbara illa immanitas genus id conficeret: nam suppetit eius rei memoria ex Gręcis monumentis, pręcipuéque Aristotelis in Admirabilium relatione, si tamen Aristotelis officinam resipit lucubratio ea. Obseruabant ergo Scythæ uiperas, ubi iam peperissent, sic enim captas diebus aliquot liquescere sinebant: mox ubi computruisse uiderentur satis, in ollam sanguinem hominis unius totum infundebant, adobruebant'que in sterquilinio, uase diligenter obturato: ubi uerò & hic contabuerat, eximebant, sumentes'que quod supernatasset iam aquosum, saniei'que uiperinæ promiscentes, ita lethale conficiebant uenenum. Et Scythæ quidem sagittis plurimùm utebantur. Nam in Exampæo, qui est inter Boristhenem & Hypanin locus, ahenum fuisse dicatum, Herodotus scribit, sexcentarum amphorarum capax, ex aculeis modò sagittarum conflatum. Sic enim Ariantam regem Scytharum inijsse numerum, allata ab unoquoque sagitta una. Legimus porrò, Dario Persarum regi à Scythis caduceatorem cum id genus muneribus missum, aue, rana, mure, sagittis quinque. Quæ Gobryes è septem unus, qui magos sustulerant, ita coniectanter est interpretatus: Ni Persæ effecti ut aues in cœlum subuolassent: aut ueluti mures, terræ ima subijssent: aut perinde ac ranæ desiluissent in plaudes, Scytharum uim non euasuros sagittis adobrutos. Quin & Scythica narratur supellex, iugum boum, aratrum, sagittarum pharetra, quibus cum amicis utantur, & aduersum inimicos. Adijci & quo uectantur, currus potest: sunt enim ἄοικοι, hoc est domibus nullis: qua in re uel nimium sibi placent, quòd solari quadam circumuectentur imagine. Arabas quoque solitos inficere ueneno sagittas, ex thesauris Iulij Pollucis obseruatũ nobis est. Sed & alicubi periclitatũ in India Alexandri exercitum, pręditit historia, imbutis uirulenta sanie gladijs, ut ictu uel leuissimo interirent percussi: quanquam mox per quietem herba Alexandro monstrata, quæ remedio præsentissimo tantæ cladi obuiam iret. Gallos adnotatum est, hellebro sagittas collinere, quòd ijs in uenatibus transfixis feris, multo carnes efficiantur teneriores ad epula-

B rum usum, recisis tamen abiectis'que quæ uulnus ambiunt, propter hellebori contagium, etiam si eo aduersus Zenonis decreta stilum districturus Carneades superna corporis repurgasse narratur. Auctor item Strabo est, Transalpinæ Galliæ peculiarem haberi arborem ficui persimilem, lacte cuius perniciosissimo sagittas inficiant. Quanquam & artifex, præcipua uenena miscendi olim fuisse, tradatur mundi portio illa. Quod in Cimbrum Tullium significarit Maro: id quod obseruatum Hermolao est. Sed & libro octauo meminit Fabius: Cimber hic fuit (inquit) à quo fratrem necatum, hoc Ciceronis dicto notatum est, Germanum Cimber occidit. Obiter illud adnotaro: helleborum plerisque flatilem non admittere. Scribit Paulus Aegineta, toxicum uideri nominatum, quòd eo à Barbaris inficerentur sagittæ, quas dicunt Græci τοξεύματα. Approbat id ipsum & in Alexipharmacis Nicandri interpres, eos refellens, qui toxici appellatione τὸ κώνειον accipiunt, id est cicutam, quando inter utraque interstitium sit uel maximum. Coniazomenus uocant Græci auctores, qui lethiferum hausesint pharmacũ: quoniam mortifera sit cicuta. In Harmatis, quæ Brachmanum ciuitas est, linebantur sagittæ uenenata sudoris ui, ex serpentium quarundam carnibus solis ardore colliquatis, deprompti. Ea malo inerat potẽtia, ut primùm obstuperet corpus, mox peracuti insequerentur dolores cum tremore ac contractione. Cutis atrior mirè frigescebat, reiectabatur subinde bilis quoque: proliciebatur ex uulnere nigrum uirus, ac spumosum, cuius contactu contabescerent omnia.

Qui dicantur computatorum digitis similes. Orontis historia. Scirpum dici uitiosè, at scrupum rectè. Digitorum gestu supputasse ueteres. De Iano paucula. Ianuarius unde. Caput XI.

ORontem Artaxerxis Persici regis generum legimus, quandoꝗ indignatione quadam à socero damnatum, ac honore deiectum, quum se contemptibilem animaduerteret, ac esse ludibrio inimicis, solitum dicere: principum amicos uideri consimiles arithmeticorum seu computatorum digitis. Nam sicut

FF hi compu-

hi computando nunc myriada, qui numerus decem millia continet, gestu conficiunt: A
nunc uerò monada, id est unitatem: pariter & qui regibus sese insinuant, modò pollent plurimùm: sunt'que omnibus conspicui, fumos uenditantes, à multis frequentantur, obseruantur, coluntur. Plurimorum etiam uitam à principe deprecantur: mox uerò, qui fortunæ mos est, deuoluti in imum derisui sunt omnibus: qui'que quàm plurimis opitulabantur, uix iam se tueri queunt, audiunturq́ subinde uoces, Nunquam, si quid mihi credis, amaui hunc hominem. Quò enim fortuna, eodem & pronus hominum fauor proclinatur. Proinde ex historia prouerbij elicere schema possumus, ut regum familiares, νῦν μὲν τὸ πᾶν δυναμένους, νῦν δὲ τοὐλάχιστον. id est, qui nunc omnia possunt de se promittere, nunc uerò minimum, dicamus esse computatorum digitos. Sed enim quia mos hic, ut est, uideri obscurior potest, & planè scrupus quidam (etiam si Barbarè scirpum dicere nonnulli ænigma permittunt sibi, mendosis Gellij codicibus in tendiculam impacti. Scrupos esse Festus scribit, saxa asperiora) amplius fusius'que tota res claritati admouenda est, nubilo difficultatis excusso. Eo quidem procliuius, quòd multis (ut dicitur) mutuas trademus operas. Nam & perobscurè pro magia oratione secunda Apuleius: Si triginta (inquit) annos pro decem dixisses, posses uideri pro computationis gestu errasse: quos circulare debueris, digitos aperuisse. Plinius quoque auctor est, Ianum à Numa rege dicatum digitis ita figuratis stetisse, ut trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem anni, temporis & æui se deum indicet. Super quo interim adnotatu non indigna sunt, quæ à Græcis in hunc usum deriuauimus: quippe Ianuarium esse inquiunt quadriformem statuam, propter conuersiones quatuor, quas τροπὰς uocant. Sed alios eum ita effingere, ut dextra clauem teneat, ut temporis principium & anni reclusorem & patulcium atque custodem, aut scutum: alios uerò in dextra τ habentem, in sinistra uerò ξ ε, quia non alius sit, quàm annus. Ex quo Longinus, quasi æonarium interpretari conabatur Ianuarium. Illa uerò nota τ, trecentos signat, ξ uerò sexaginta, at ε quinque. Obseruanda & quæ scribit Hieronymus: Qui triginta (inquit) digitorum coniunctione molli, sexaginta uerò superiore digito depresso signari. Porrò centesimum numerum de sinistra transferri ad dextram, & ijsdem quidem digitis, B
sed non eadem manu quibus in læua, significari. Proinde Nicarchus facetè in uetulam nimio plus uiuacem, quæ annis etiam ceruos transcenderet, ita ludit, ut iterum iam sinistra computare annos scribat:

ἢ φάγε ἀθρήσασ' ἔλαφον πλέον, ἢ χερὶ λαιῇ
γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη.

In Apologetico item Florens Septimius: Multis (inquit) instrumentis cum digitorũ supputatorijs gesticulis assidendum est. Scribunt Euangelicæ paginæ interpretes Matthæi tertiodecimo, Triginta referri ad nuptias, sexaginta ad uiduas, centum (qui numerus iam est in dextra) ad uirginitatem. Sed enim quo planius cumulatius'ue percipi ipsa hæc per digitos computatio queat, ad uerbum subijciemus, quæ doctissimus Christianæ ueritatis cultor, literis Beda mandauit. Si commonuero prius, decenter arithmetices digitos in hoc usu à Martiano dici uermiculatos: digiti uerò uirginis (inquit) recursantes incomprehensæ mobilitatis scaturigine uermiculati.

Quo digitorum gestu ueteres supputarint. Grunnij historia. Digitorum crepitus apud priores quid innueret. Caput XII.

QVum (inquit) unum dicis, minimum in læua digitum inflectens in medium palmæ artum figes. quum autem duo, secundum à minimo flexum ibidem impones. quum tria, tertium similiter inflectes. quum dicis quatuor, itidem minimum leuabis. quum dicis quinque, secundum à minimo similiter eriges. quum sex, tertium nihilominus eleuabis, medio duntaxat solo, qui medicus appellatur, in medium palmæ fixo. quum septem dicis, minimum solum supra palmæ radicem, cæteris interim leuatis, impones. iuxta quem quum dicis octo, medium. quum nouem, impudicum e regione compones. quum decem enuncias, unguem indicis in medio figes artu pollicis. quum uiginti, summitatem impudici inter nodos indicis & pollicis arctè figes. quum dicis triginta, ungues indicis & pollicis blando con-

iunges

A iunges amplexu. quum dicis quadraginta, interiora pollicis lateri uel dorso indicis superduces, ambobus duntaxat erectis. quum quinquaginta pronuncias, pollicem exteriore artu instar Græcæ literæ gamma Γ curuatum ad palmam inclinabis. quum sexaginta, pollicem (ut suprà) curuatum, indice circumflexo, diligenter à fronte præcinges. quum dicis septuaginta, indicem (ut suprà) circumflexum, pollice in longum extenso implebis, ungue illius duntaxat erecto trans medium artum indicis. quum octoginta, indicem (ut suprà) circumflexum, pollice in longum tenso implebis, ungue uidelicet illius in medium indicis artum fixo. quum dicis nonaginta, indicis inflexi unguem radici pollicis erecti infiges. Et hos quidem numeros læuæ gestu ita enunciari, idem auctor colligit. Deinceps conuersus ad dextram, quum (inquit) centum significas, eodem utaris modo, quo in læua decem monstrabas. ducenta in dextra, quo modo in læua uiginti. Eadem ratione & cætera usque ad noningenta. Item mille in dextra, quo modo unum in læua. duo millia in dextra, quo modo duo in læua. Et reliqua usque ad nouem millia. Porrò decem millia quum dicis, læuam in medio pectoris supinam appones, digitis tantum ad cœlum erectis. quum uiginti millia dicis, eandem pectori expāsam latè superpones. Triginta millia quum dicis, eadem prona, sed erecta, pollicem cartilagini medij pectoris immites. quadraginta millia quum dicis, eandem in umbilico erectam supinabis. quinquaginta millia quum dicis, eiusdem pronæ, sed erectæ, pollicem umbilico impones. sexaginta millia quum dicis, eadem prona femur læuum desuper comprehendes. septuaginta millia quum dicis, eandem supinam femori superimpones. octoginta uerò millia, eandem pronam femori superimpones. nonaginta item millia, eadem lumbos comprehendes, pollice uerso ad inguina. At uerò centum millia, ducenta millia, & deinceps usque ad noningenta millia, eodem quo diximus ordine, in dextra corporis parte complebis. Decies autem centena millia quum dicimus, ambabus inuicem consertis manibus, digitos implicabimus. Verùm prius quàm cætera subnecto, quæ sunt huius pragmatiæ, illud de Grunnio non prætereundum, quod ad digitorum attinet gestum, & est ab Hieronymo mutuandum ipsius maximè uerbis: Testudineo (inquit) gradu
B ad loquendum incedebat Grunnius, & per interualla quædam uix pauca uerba carpebat, ut eum putares singultire: mox adducto supercilio, contractis'que naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat: hoc signo ad audiendum discipulos prouocans. Tum nugas meras fundere, ac aduersum singulos declamare: Criticum diceres esse Longinum, notare quem uellet, ac de senatu doctorum excludere. Hinc Valerius Martialis:

Dum poscor crepitu digitorum, & uerna moratur,
O'quotiens pellex culcitra facta mea est. Sed & alibi:
Digiti crepantis signa nouit eunuchus.

Quintiliani & M. Tullij auctoritates prædictis accommodantur, & Iuuenalis quoq;. In digitos mittere, quid: item in digito mori. Caput XIII.

HAec de ratione canonica supputandi, hac parte, ubi se maximè ingessit occasio, pertractare collibuit: tum ut uetus ratiocinij mos in ea re notior fieret, uel circūforaneis, & pullato circulo: tū uerò ut enucleatius multa & doctius perciperent, quæ maximi auctores, uel ut aliud agentes attigēre: quale est Fabij illud ex Oratoriarum institutionum libro primo: Si actor (inquit) non dico, si circa summas trepidat, sed si digitorum incerto solum aut indecoro gestu à computatione dissentit, iudicatur indoctus: ut uulgatum Iuuenalis illud præteream,

Atq; suos iam dextra computat annos.

Ex hac porrò ratione illud est quod sæpe legimus, In digitos mittere: pro eo quod est, accuratè supputare. Hinc & illud in Epistolis ad Atticum ex libro quinto, Præsertim quum senatusconsultum modò factum sit, ut puto, postquàm tu es profectus in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur: hoc quid intersit, si tuos digitos noui, certè habes subductum. Verùm & illud non reticuisse, candidi (opinor) fuerit animi, etiam si uidebor plerisque, desultorius in quadrigarum curriculum incurrere, uti

est apud Marcum Tullium. Verumtamen quod nil obest, concoxisse perfacile fuerit, aut transiluisse, si cui minus arrideat, quãdo nulla hîc echinorum asperitas. In digito mori, nil omnino ad computandi canones facere: sed de animalibus intelligendum id, quorum genitalia uel corporis partes aliæ opportunæ, digitis ueneno litis contactæ mortem inferunt. Cicero pro Scauro: Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam obliuit. Plinius: Sed antiquorum curam diligentiamq́ quis posit satis uenerari: quum constet, omnium uenenorum ocyssimum esse aconitum, & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die inferre mortem. Hoc fuit uenenum, quo interemptas dormientes uxores à Calphurnio Bestia, M. Cæcilius accusator obiecit: hinc illa atrox peroratio eius, In digito eas mortuas. A

Aegyptium iudicem sanctum intelligi. Iusticiæ laus. Stachane quid. Acrisia quid, & acritos. Agesilai, Philippi, Antigoni exempla. Adecastos iudex qui, & unde. Alexandri in iudicando mos.

Caput XIIII.

Ægyptium iudicem si quis adagionis schemate integrum intellexerit, nec cõstupratum, sed sanctum, nihil præmio, nihil metu à iusticiæ semita digredientem, & planè eum quem uocant Græci ἀδέκαστον, qui gratiæ nihil prorsum tribuit: est'que, ut ab excessu non temperem, iusticia ipsa iustior, & uel stachane æquior. Est autem Doribus eo uocabulo trutina, cuiusmodi haud ita multos comperias, quando hæc rara auis est: quoniam restibilis litium perniciosior feracitas arriserit pluribus, dysnomia, quam poeta Hesiodus τῆ ἄτης, id est detrimenti ac offensæ contubernalem comminiscitur, nullius non approbata calculo. Non aberrabit utique is à uero multum. Suggerunt quippe nobis ueterum monumenta, Aegyptijs regibus ex præscripto legis antiquæ moris fuisse, iudices mox futuros iureiurando adigere, ne si rex quidem iniusti quippiam iniunxisset, à uirtutis medio declinaturos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos. Adijcit Diodorus, in Simandij monumento parte quadam iudicum stetisse signa, eorum'que principem ita constitutum, ab eius ut collo suspensa propenderet ueritas, ipse autem esset oculis paulò minus clausis, librorum cumulo circumiecto, ceu ueritas modò sit inspectanda. Quæ res omnium censetur excellentissima, quando neque hesperus, neque lucifer ita nitet, sicut iustus uir, ut dixit Euripides. Nam & Theognis iusticiam continere uirtutes omnes comprobat. Hinc Chrysostomo interprete, ab Euangelista Iustus dicitur Ioseph, non de iusticiæ unius ratione, sed quòd absolutæ foret probitatis, eius'que omnes impleisset numeros, undecunque mirabilis. Quo argumento & ἀδικίαν quodlibet peccatum dicunt. B

Sed & magnus Agesilaus, quum Asiaticos animaduerteret, Persarum regem ex assuetudine magnum nuncupare: Quo'nam (inquit) is maior me est, εἰ μὴ δικαιότερος καὶ σωφρονέστερος: id est, ni iustior est ac temperatior. Idem interrogatus, Fortitudo'ne præstaret, an iusticia: Fortitudine (inquit) nil opus foret, si iustè ageremus omnes. Proinde etiam Plato, in omni sermone suo de Republica proposito infundendum animis iusticiæ amorem aduertit, sine qua non solum respublica, sed ne exiguus quidem hominum cœtus, nec domus parua constabit. Ire uerò ad iudicem (inquit Aristoteles) est ire ad ipsum ius. ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι οἷον ἔμψυχον δίκαιον. quod est, iudex esse debet, ueluti animatum ius: hoc est, sanctus, inadulabilis, inexorabilis, erectus, terrificus. Et in Legibus Cicero magistratum esse scribit, Legem loquentem, legem uerò mutum magistratum. Acrisiam Xenophon Rerum Græcarum septimo, uel malum appellat iudicium, uel potius ubi uirtutis ac eius quod decet nulla habetur ratio, nec quod rectum internoscitur. ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο: id est, acrisia uerò & turbatio etiamnum maior inorta post pugnam est. Acritos apud Demosthenem pro Ctesiphonte dicitur ἀδιάκριτος: qui'que quod decet, non dispicit, ac garrit temerè: item indicta causa condemnatus, necnon indiscretus indiuisus'que. Illud utique parte hac eximiè admirandum: non ferè quenquam esse, moribus tam efferatis, tamq́ omnino barbaris, qui in ea re prçcellere, non existimet longè pulccherrimum, & uel Biante Prienensi iudicare prçstantius. Suppetunt in hoc exempla plurima. Nobis cum delectu seruandus est modus. Machætas causam agebat apud Philippum. Intendebat is minus eis quæ dicerentur,

A rentur, dormitabat'que interim. Mox aduersus Machætam pronunciauit. At ille uociferans, & rei indignitate intonans altius: Prouoco, inquit. Tum Philippus iam uigilantior, sed & commotior, & ore serio: Ad quem, obsecro te? Et Machętas. Ad te, inquit, sed uigilantem intendentem'que. At is excitatior etiamnum & ad se amplius rediens, quum audisset iniuria affectum Machætam, non rescidit quidem iudicium, sed iniunctam ipse exsoluit mulctam. Idem, quum deprecaretur Harpalus, ut Cratera familiarem, ac gentilem suum, qui iniuriarum esset postulatus, iudicio liberaret: atque ita, ne tamen illi remitteretur mulcta: Eum (inquit Philippus) rectius est, quàm nos ob ipsum, malè audire. Antigoni quoque illud memorabile: nam asserente quodam, esse regibus honesta omnia & iusta. Per Iouem, inquit, sed barbaris: nobis uerò ea modò honesta quæ honesta, & iusta quæ iusta. Sed Græcè ita, ναὶ μὰ Δία εἶπεν, τοῖς τῶν βαρβάρων. ἡμῖν δὲ μόνα καλὰ τὰ καλὰ, καὶ μόνα δίκαια τὰ δίκαια. Aristidem dicere solitum accepimus, quum ex eo quæreretur, τί ἐστι τὸ δίκαιον, quid est iustum? τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀλλοτρίων, id est aliena non appetere. Adecaston uerò iudicem, cuius initio facta mentio est, ἀπὸ τοῦ δεκάζειν nuncupant Græci, quòd donis corrumpere nobis indicat. Vnde apud Plutarchum in Ciceronis uita, ὄχλων δεκασμοὺς dici animaduertimus in Clodij historia. Aelianus, πολλοὺς διέφθειρε νομάδων, δεκάσας εἰς προδοσίαν. Ab alijs adecastos uocatur, ὁ μὴ δεχόμενος πρόσωπον, ἢ δῶρα. Non negligendum parte hac, quod in historijs Ioannes Monachus prodit, consuêsse magnum Alexandrum audiendis disceptantium controuersijs aurium alteram obstruere, ceu reo integram seruaret, ac criminum exortem. In Romana uerò historia latet prorsum, qui omnium princeps largitione grassari adortus sit: etiam si præclarè dixit quidam, ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον, ὁ πρῶτος ἑστιάσας καὶ δεκάσας, opinor, quia clam καὶ κατὰ μικρὸν, id est obrepsit malum. Athenis iudices ab Anyto primùm constupratos legimus proditionis reo, Peloponnesiaci belli exitu ferè.

Iusticiæ astruitur excellētia & difficultas. Cur iusticia bonum dicatur alienum. Et cur alicubi dicat Aristoteles, iusticiam esse quiddam exiguum. Caput XV.

B ATqui non præclarissima tantum in numero serieque uirtutum iusticia est, sed insuper & cognitu difficillima. Nec utique citra rationem in ordine postrema censetur. Nam quū dicatur multipliciter, & sit aliquo modo tota uirtus, & quasi aggregatum quiddam ex uirtutibus cunctis, quæ à moribus appellationem ducunt, meritò consentaneum uidetur, ad scientiam eius percipiendam nosse prius uirtutes alias. Hanc uerò legitimam statuunt iusticiam perfectam'que (de ea quę in actione uersatur, loquor) nam contemplatiua longè præcellit. Illa utique uirtus perfecta in primis censenda est, qua uti uir bonus potest, non in se modò, sed & in alium: equidem uirtus habentem perficit. Quòd si insuper uirtute eiusmodi, & in alios uti queat, gradum certè perfectionis non paruæ sibi uendicabit uirtus ea. Accedit enim illi, quod summè arduum censetur, rectè in alios agere. Longè siquidem sua facilius dispensat unusquisque, quàm aliena. Proinde arridet plerisque omnibus Biantis apophthegma, seu (ut Sophocli placuit) Solonis, Magistratus uirum ostendit: uel, ut Græcè dicam, ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Nam est magistratus administratio quædam ad alium, id est ad commune bonum in societate ciuili. Hinc & iusticiam dici audies alienum bonum: quoniam boni ratio alterius, & humanæ ciuilis'que societatis bonum respicit, in id'que tanquam in scopum collimat. Vnde & M. Tullius in ea uirtutis splendorem esse maximum scribit, ex qua & uiri boni nominentur. Cuiusque meritò Iureconsultos sacerdotes dixeris: Iusticiam nanque colunt, boni & æqui noticiam profitentur, ueram utique affectantes philosophiam: si modò hæc non præstent uerborum tenus, factis procul. Hinc nonnullos comperias, qui iusticiam oleo persimilem autument, τοῦ σώματος τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ᾽ ἐντὸς βλαβερώτατον. Est illa quoque iusticiæ laus:

ἀνδρὸς δ᾽ εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Hanc Plato nunc iusticiam nominat, nunc uniuersæ uirtutis nuncupatione complectitur: sed & fidelitatis insignem uocabulo facit. Verùm ubi ei à quo pssidetur, utilis est, beneuolentia quoque dicitur. At quum foras spectat, est'que speculatrix fida alieni emolumenti, tum uerò iusticiæ nanciscitur nomen plausibile. Præterea Seneca: Me iustum

gratis esse oportet. Tota cogitatio priuatis commodis, quàm longissimè aduersa sit. Immò uerò sæpe iustus esse debebit cum infamia, dum clauum rectum teneat. Tuncq; si sapimus, mala opinio bene parta delectet. Necessariũ uerò (inquit primo Rhetoricorũ Aristoteles) uirtutum eas censeri maximas, quæ quàm plurimis sint emolumento, ac eo quidem magis, si est uirtus δύναμις εὐεργετική, id est benefica facultas. Proinde iustos fortesque præcipuis prosequuntur honoribus: quando in pace quidem una, in bello altera multum afferre adiumenti & solet ac potest. At enim alicubi apud Aristotelem, & quidem libro eodem, inuenias dici quandoque minutum quippiam esse iusticiam. Sed ad uulgare apophthegma id uerò relationem habet, quando iactatur passim. Momenti esse non magni, probum esse quempiam: ni etiam eiusmodi censeatur. Propterea plausibilior Aeschyli sententia, A

οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ᾽ εἶναι θέλει.

Id est, non uideri quidem, sed esse optimus, allaborat. Ad eandem ferè sententiam & pro Plancio M. Tullius, Equidem primum, ut honore dignus essem maximè, semper laboraui: secundò, ut existimarer: tertium, mihi fuit illud quod plerisque primum est, honos. Ex ijs illud planè consequitur, ut ad institutum redeam, nec de calcaria (quod aiunt) in carbonariam demigrem, nimirum esse deterrimum, qui ad se ipsum & ad alios utitur prauitate. Sed Hesiodicum illud notissimum, κακὰ κέρδεα ἶσ᾽ ἄτῃσιν.

Id est, lucra mala damnis censeri æquipollentia.

Iusticiæ legitimæ finitio. De iusticia particulari, deq; eius partibus, distributiua & commutatiua, siue correctiua. Vnde dicatur dicæum, & dicastes: necnon medium, siue μέσον. Syndicos quid. Dice, id est iusticia, cur Iouis filia. Qui dicantur chirodicæ. Epidicos quid. Caput XVI.

IVsticia uerò hæc legitima, & uniuerso uirtutis nomine insignis, sicuti nos Peripatetica instruit disciplina, sic fermè finiri consueuit: Habitus electionis compos in ijs, circa quæ plurimùm obuersatur uir bonus ad legum firmissimam custodiam, publici boni ergò. Verùm haud omnino ignorandum, præter iusticiam hanc uniuersalem, esse & peculiarem quandam, quæ uirtutis censeatur pars, quam dicit Philosophus, κατὰ μέρος δικαιοσύνην. Sicuti est iniusticia aliqua, ut totius uitiositatis pars (ut interim hoc cũ Cicerone utamur uocabulo) uersatur autem hæc in plus appetendi libidine. Porrò iusticia quidem uniuersa & hæc, quæ particularis dicitur, sunt utique ad alium, sed non eodem modo. Est enim legitima ad alium, id est ad rempublicam: particularis uerò ad alium, id est ad hunc uel illum particularem hominem. Eius uerò definitio talis erit, Iusticia particularis, quum sit etiam uirtus ad alium, est habitus cum electione in præfinitis rebus: cuius sunt modi, honores, pecuniæ, id genus alia externa bona, tribuens cuique quod suum est. Iniusticia uerò tota, quum sit uitium ad alium, est electionis habitus transgrediendi leges detrimenti communis, & sui commodi gratia. Iniusticia uerò particularis, est electionis habitus circa præscriptam materiam, sumens quod suum non est. Cæterùm, iusticiæ particularis & iusti illius, quod secundum eam est, una traditur species, quæ distributiua nuncupatur, agit'que in honoris distributione uel pecuniarum, & eiusmodi quæ inter eos diuidi possint, qui in ciuili uersantur societate: altera species commutatiua nuncupata, siue correctiua morum & commerciorum, à Philosopho διορθωτική uocatur. Verùm & hæc bifariam distribuitur, τῶν γὰρ συναλλαγμάτων τὰ μὲν ἑκούσια, τὰ δὲ ἀκούσια. Id est, commerciorum alia sunt uoluntaria, alia inuoluntaria. Voluntaria, uelut emptio, uenditio, mutuum, fideiussio, commodatum, depositum, locatio, & huiusmodi. Nuncupantur uerò uoluntaria, quia principium eorum uoluntarium est. Inuoluntariorum autem alia clandestina sunt, hoc est λαθραῖα, ut furtum, incestus, ueneficium, dolus, fraus, dolosa necatio, falsum testimonium: alia uiolenta, ut uerberatio, nexus, mors, rapina, orbatio, conuicium, contumelia. Iustum distributiuum, est medium aliqua rationis similitudine: habet enim personarum rationem. Iustum uerò correctiuum, in arithmetica consistit proportione: quoniam personas non perpendit, sed ipsam modò rei inæqualitatem, qua res rem excedit, ac ad æqualitatem nititur reuocare. Nil enim refert, bonus'ne malum B

expirarit,

A expilarit, an cōtra. Sed damni interstitiū spectat modò lex, ac ut æquis utit: iniustumq́, quod & iniquum, æquare conatur. Nam inter hæc medium est æquum, quod iustum dicimus: medium, inquam, inter damnum & lucrum. Proinde ubi cōtrouersa res est, ad iudicem itur, id est ad animatū ius (ut significatum prius est) ac ad medium. Ex quo & μεσόδικον uocant nōnulli, id est mediatorem, ut sic interpretemur, ueluti iustum assequuturi, si medium assequātur. Nam syndicon appellat Pindarus synodum, id est συνῳδόν, consonum, nec diuersum: aut σύντροπον, id est eiusdē moris, uti ferè placuit Apollonio, quippe id item signat δίκη: sicut ex eo dilucet Homerico:

αὕτη τοι δίκη ἐστὶ θεῶν, οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν.

Quin & medium ipsum ex intimi forma dici creditur: παρὰ τὸ τὰ μέρη ἴσα ἔχειν, quod eius partes æquales sint. Vnde & mesites nuncupetur ὁ μεσάζων, qui mediator est. Iustum quoque ipsum propterea δίκαιον uocatur, quia δίχα ἐστὶν, id est duatim (ut sic dicam) & diuisim fiat: tanquam dicamus δίχαιον, hoc est bifariam diuisum, uel diuidens. Eadem ratione & iudex ipse dicastes, quasi dichastes, à diuisione nuncupatur: ueluti totum aliquod diuidat in partes æquales. Grammatici quoq́, δίκαιον uerbi uim aliquo modo intuiti, ex notatione seu etymologia, quam in Topicis Cicero ueriloquiū posse transferri putat (nam id ipsum Græci uocabuli interpretamentum innuit planè, meminit & primo Oratoriarum institutionum Fabius) arbitrantur dici παρὰ τὸ δύο ἔχειν: quoniam dice, hoc est iusticia, partes secernat duas: quam ut obiter, & quod Græci dicunt, παρὰ μέλος aliquid inseramus, Virginem credi, scribit Proclus: quoniam dicasticum genus esse deceat καθαρὸν, id est integrum purumq́, cuius sit uirginitas symbolum. Dici porrò & Iouis filiam, quia nomothetes sit κοσμικὸς, ueluti princeps imperatorq́ uniuersorum. Hesiodus:

ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ δίκη, διὸς ἐκγεγαυῖα:

id est, Virgo iusticia est, prognata Ioue. Sed & illud subnotasse nil obfuerit, quando in Hesiodum incidimus, qui chirodicas eleganter eos nuncupat, eodem Proclo interprete, qui τῇ δυνάμει τὸ δίκαιον, τῇ δίχα τῶν χειρῶν ὁρίζουσι, id est manuum ui iustum finiunt metiun B turq́, uiolentia adhibita. Carmen Hesiodi de ferreæ ætatis hominibus subieci:

χειροδίκαι, ἕτερος δ᾽ ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει.

Epidicon uocant Græci, quod etiamuum sub iudice uersatur: hinc eleganter νίκην ἐπίδικον dicimus, quæ incerta sit ac dubia καὶ ἀμφίδοξος. Sic & puella nuncupatur ἐπίδικος, ubi ambigi contingit, cui nubat potissimùm.

Repassum Pythagoricum destruitur. Gratiarum in urbibus templa quam habeant rationem. De nummi usu, & nota. Permutandi consuetudo apud ueteres. Episemum argentum, uel asemum. Apephthon aurum. Caput XVII.

VIdetur autem quibusdam τὸ ἀντιπεπονθός, hoc est repassum, siue cōtra passionem, uel (ut Latinius loquar) talionem esse simpliciter, ut iustum: sicuti astruunt Pythagorici: uoluntq́ & τὸ ῥαδαμάνθυος δίκαιον, id est, Rhadamanthyos iustum innuere hoc ipsum. Si patitur quæ fecit, ac eodem (quod dicitur) poculo bibit, Thermerij quadam supplicij imagine, iustum est iudicium. At dissona hæc uariè cōperiuntur, quod Philosophus comprobat. Nam si in magistratu constitutus plagā intulerit, referire haudquaquā liceat. Quòd si magistratū quis pugno oblæserit, non uicissim percuti modò debet, sed insuper & supplicio affici. Porrò quod in cōmutando secundum similitudinē rationis, & non iuxta æqualitatē, continet, seruatq́ ciuitatē, est iustum correctiuum commerciorū. Idipsum & talio meditatur, quippe quæ iustum sit, emendationis compos. At iustum simpliciter nō utiq́, ueluti assertio monstrat Pythagorica, nec secundum æqualitatē, ut oculum pro oculo, & manum pro manu, sed eo modo quo præstruximus. Siquidem seruatur ciuitas, quum retribuitur repēditurq́ ex rationis similitudine: ut si quis quem malo affecerit, idem ex rationis libra à lege referat. Quòd si bonum, itidem bonū, & gratiam. Proinde moris fuisse antiqui nouimus, ut in urbibus, Gratiarum substruerentur templa. In iusticia deniq́ cōmutatiua semper quidē rei æqualitatem ad rem adesse oportet, uerùm actionis passionis'ue haudquaquam: quod infer-

re talio uidetur Pythagorica. In permutationibus uerò præstò est communis mensura, ex hominum nata institutis, non naturæ ui. Hæc autem nummus est, qui rebus mensuram infert, ac æstimationem. Estq; medius quodammodo, πάντα γὰρ μετρεῖ: id est, cuncta metitur: ac rerum precia inæqualium, ea mensura ad æqualitatem reuocantur. Quia uerò ex lege est, non natura, proinde nummi prorepsit appellatio à nomo, id est lege. Estq; (ut Aristoteles inquit) οἷον ἐγγυητής, tanquam fideiussor. Ante cuius inuentionem, rerum fiebat permutatio, & res metiebatur indigentia. Id uerò Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit: quanquam & ipse miratus aurum, æstimationes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea permutasse Glaucum scribat: cum Diomedis armis, nouem boum. Ex ea porrò consuetudine, mulcta legum antiquarum pecore constabat, etiam Romæ. Lusitanos præterea quosdam eo esse usos more, Strabo auctor est: atque item Albanos. Scribunt ex Græcis nonnulli, quadrupedibus maximè permutationem constitisse: qua item sit effectum ratione, ut mox inuento nummo, pecudis imprimeretur nota, sed bouis maximè. Hinc apud Thucydidem, argentum ἐπίσημον legimus historia secunda, quod signatum indicat. Sicut econtrario dicitur eidem, ἄσημον, quod rude est: ἄπεφθον uerò aurum apud eundem, excoctum est. Refert Politicorum primo Aristoteles, commutationem initio cœpisse ex eo, quod est secundum naturam: quòd alij plura quàm necesse sit, pauciora haberent alij. Quoad uerò ipsis sufficeret, necessarium erat, permutationis inire rationem. Sicut, inquit, adhuc faciunt Barbarorum nationes multæ alia pro alijs dantes, recipientesq;. Est autem hoc genus indigentiæ, supplementum ex naturæ præscripto, ad patrimonium auctius faciendum nihil admodum spectans.

De iusticia interna, & iniusticia. An si quis iniuriam facit: ac, sit'ne ad seipsum iniusticia. Plato Aristotelesq; pugnare uidentur. Homicidium sui an admittatur legibus. Caput XXVIII.

QVum uerò inter potentias animæ, alteri proprium sit ius imperare, præsidereq; inferiori potentiæ, quæ illi, si rectè agas, & secundum hominem uiuas, deseruit: putabat Plato, ubi ista contingant, ut ueluti in arce constituta ratio titillantem retundat appetitum, ne fiat animal hoc Typhone multiplicius, iusticiam oriri: quoniã uis utraque habeat, quod suum ipsius est. Contraria uerò si fiant, ut sæpe, & appetitus deiectam excussam'que gradu rationem imperitantem obsternat obculcet'que: iniusticiam tum uerò nasci arbitrabatur, & inæqualitatem potentiæ ad potentiam, quum sit illa concordia quędam consonantia'que concentuum omnium suauissima, potentiæ ad potentiam, & perfectionis ad perfectionem. Proinde uir sapientissimus sic colligebat, Non modò fieri posse, ut sibi quis iniuriam faceret: sed nullas quinimmò iniurias nisi à seipso fieri. Quod ipsum dialogo proprio comprobasse Chrysostomus agnoscitur, neminem astruendo, nisi à seipso. Etenim magnis standum mihi nominibus est, ut sic fidem meam liberem, dum sumo aliena. Platonis uerò illud frequens est: Nemo iniuriam patitur, Omnes iniuriam agunt. Nam si fiat iniusti quippiam ab aliquo, tunc is cui infertur, non patitur iniuriam, sed ille inferens sibi ipsi asciscit iniuriam. Si quis enim fortunis exuitur, non patitur iniuriam ille quidem. quid enim erat quod suum diceret? In animalibus utique bonis sentiri iniuria potest: sed hæc nisi à seipso fieri nequit. Quod si est, nemo prorsus iniuriam ab alio patitur. Facere tamen possunt omnes, seipsos oblædendo. Nec aliam Plato iniuriam intellexit, quàm qua rationi aufertur quod suum erat: id est imperium, quod appetitui contribuitur: cuius alioqui fuerat obsequi, ut factus aliquo modo rationis particeps, suam consequatur perfectionem. Quisquis uerò turpia persequitur, animæ candorem obnubilando, is nimirum sibi ipsi, Platonica ratione, iniuriam insigniter infert. Cæterùm Aristoteles multis astruere conatus est, neminem sibi iniuriam facere. In quibus Platonis uidetur placita refellere. Sed ipse de ciuili disserit iusticia, quæ planè ad alterum est uirtus. Sed internam iusticiam profundius quàm uideatur nonnullis intelligebat Plato, quæ causa externæ item est. Quod fortè nec inficiabitur Aristoteles, quoniam ab eo proditum scimus, Amicitiam sui ad seipsum, uideri esse causam amicitiæ, quæ est ad alterum.

A alterum. Quamobrem Platonicam sententiam plausibiliter ut præclaram & planè diuinam, excipiendam omnibus censeo. Dignum uerò quod parte hac non transiliamus, ab Dione proditum, Euphratem philosophum spōte de uita excessisse, quòd ueniam esset impartitus Adrianus, ut id citra ignominiam liceret, ac infamiam, quia esset annis fessus & morbo diuexaretur, quibus malis cicutæ haustu est occursum. At Martianus Digestis de Bonis eorum qui sibi manum consciuerunt: Qui sibi manum (inquit) inferre uoluit, nec perfecit, puniendus est: nisi tædio uitæ, uel doloris impatientia id agere est coactus: qui sibi non pepercit, multo minus alijs parceret.

Quibus iusti cognomen sit adoptatum. Inibi Aristidis historia. Apollo Dicæus. Terra iusta. Agyrtica quæ sint, & quid ad Agyrticas tabellas recidere. Propertius explicatur. De Eleis & Pedalijs Indis. Laudum iusticiæ epilogus. Silentium in iudicio quid. Plauti locus explicatur ex Amphitryone. Iustum à lege, quo secernatur interstitio. Quintiliani ex libro tertio illustratur obscuritas.

Caput XIX.

AB hac uerò præcelsa animi uirtute, ut Iudææ gentis pontificē, Oniæ filium Simonem præterea, cui diuini cultus solicitior cura & in ciues paratior clementia, iusti cognomentum asciuit, Atheniensem legimus Aristidem passim δικαιον solitum dici. Ceu planè cunctos eo insigni antecelleret, quando & solitudine plurimùm oblectaretur, societatesq́ue, quantum posset, declinaret: quod diceret, amicorum potentiam persæpè ad iniuriam hortari. Id uerò cognomentum à nullo regum uel tyrannorum quandoq́ue usurpatum adoptatumq́ue nouimus. Sed urbium dici expugnatores, fulmina, aquilas, accipitres, id genus alia plura ingenti applausu concupîsse, legimus. Memorabile uerò quod ei uiro usu uenisse compertum nobis est. Quum illum Athenienses apud quos puniebatur uirtus, testularum exilio, quod ostracismum uocant, mulctare destinassent, adijt eum homo quidam ἀγράμματος καὶ ἄγροικος, hoc est illiteratus & agrestis, qui testulam teneret, iubebatq́ue Aristidis nomen inscribi. Rogauit is, ecquid Aristidem nosset? negauit ille, addiditq́ue, nil sibi aliud in eo uiro quàm iusti cognomen esse molestum. Tacitus Aristides scripsit quod rogabatur, & hominem dimisit. Hic est Aristides, cui tantùm tribuit Plato, ut præ cæteris, qui clarissimi Athenis floruêre, solum cum existimatione ac laude, prætereaq́ue admiratione dignum censuerit. Dignum uerò relatu, huius uiri posteros paupertas nimia ad ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, id est ad circulatorias deiecit tabellas. Nam agyrtica χυδαῖα interpretantur ψεύσματα. Et Agyrtes impostor est. Sed & cubicus iactus, ac uates. Verùm à diuerticulo redeundum in semitam. Apollo quoq́ue Dicæus est quandoq́ue dictus, id est Iustus: quoniam quum Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente sinu eius conditum, cælatum diu ac seruatum sit, sicuti meminit Plinius. Sed & Menander comicus poeta δικαιοτάτην γῆν, id est iustam terram denominat, quæ tantundem reddit, quantum accepit, sed & eo amplius. Ad quam doctrinam respexisse Propertium arbitror:

Quarum nulla tua fuerit mihi Cynthia forma
Gratior, & tellus hoc ita iusta sinat.

Sed & equam Pharsaliam Iustæ cognomento insignem legimus, quòd admissario similem fœtum ederet. Naturæ siquidem ratione aliæ sibi, aliæ marito similes generant. Eleos uerò, ut parum iusticiæ affectatores incessuit Lacedæmoniorum rex Agis. Nam quum pleriq́ue laudibus eos extollerent, quòd Olympicos ludos ampliter concelebrarent: Quid (inquit) mirum faciunt, si annorum quatuor curriculo, die uno iusticia utuntur? Quumq́ue illi pergerent laudando etiamnum, τί inquit θαυμαστὸν, ὁ πράγματι καλῷ καλῶς χρῶνται δικαιοσύνῃ; quid mirandum, si pulchra re iusticia utantur pulchrè? At ex Indis, qui Pedalij uocantur, nil ferè in sacrificijs aliud à dijs immortalibus exposcebant, quàm iusticiam, arbitrati omnium planè compotes se futuros, si eam modò unam forent consequuti. Quæ si animo inseritur, sapientiæ nomen uendicat: si in corporibus sese promat, prosperior dicitur ualetudo: si è domibus caput proferat, concordiam uocant: si in ciuitate celebretur, pacis tranquillo excolitur nomine: si enitescat in mundo, prouidentia

prouidentia nuncupatur. Adijciamus illa denique, silentium in causis iudicijsque intelligi, A
quum nulla prorsum promit se coniectura ueritatis dispiciendae, unde ferri possit senten
tia. Id quod indicat Plautinum illud ex Amphitryone:

Iacent rationes, silet iudicium, quid dicam nescio.

Allusum autem uideri potest ad ampliationis morem, quum in tempus aliud diffinitur iudicium: super qua re plura Paedianus. Caeterùm de re perillustri nimis longum loquimur, ad alia igitur demigrandum. Sed parte hac Quintiliani prius obscuritatem tollamus pro uirili sic enim libro tertio scribit in ratione Statuũ: At quoniam quod iure dicimur fecisse, non hunc solum intellectum habet, ut lege: sed illum quoque, ut iustè fecisse uideamur, & quae sequuntur. Aperitur difficultas ex Aristotele in Rhetoricis ad Alexandrum, ubi à lege sic distinguitur iustum, δίκαιόν ἐστι τῶν ἁπάντων, ἢ τὸ τῶν πλείστων ἔθος ἄγραφον, διορίζον τὰ καλὰ, καὶ τὰ αἰσχρά. τοῦτο δ' ἐστὶ, τὸ γονέας τιμᾶν καὶ φίλους εὖ ποιεῖν, εὐεργέταις χάριν ἀποδιδόναι: id est, iustum omnium sancitur, aut plurium mos nõ scriptus, honesta praescribens, & turpia. Id uerò eiusmodi est, parentes prosequi honore, de amicis bene mereri, beneficis non ingratum se praestare. Legem uerò sic idem finit: νόμος ἐστὶν ὁμολόγημα πόλεως κοινὸν διὰ γραμμάτων προστάττον, πῶς χρὴ πράττειν ἕκαστα. quod est: Lex dicitur ciuitatis consensus publicus, scripto comprehensus, quidque agendum sit statuens.

Iram in puniendo praecipuè reprimendam. Cotys Thracum regis exemplum, necnon Augusti. Drusi iracundia. Irae foeda suggillatio. Microlypus qui sit, & crypsicholus. Crypsinus.

Caput XX.

IRam semper quidem, sed in puniendo praesertim esse cauendam permittendumque, exsaeuiat impetus & deflagret ardor, à maximis pronunciatum auctoribus est. Neque enim ira cõcitatus ad sumendum supplicium pergẽs, medium seruare poterit, quod in nimij paruique est meditullio constitutum. Et à Peripateticis est summopere comprobatũ. Illud uerò egregium prorsus, si qui reipublicae gubernacula moderantur, legum se maximè similes esse uelint. Hae nanque ad puniendũ non iracundia, sed aequitate ducuntur. Id quum naturae profluentioris benignitate quadam (nam doctrina id obtigisse, ne suspicandũ quidem est) optimè teneret Cotys, Thracum (opinor) rex: quòd esset natura praerapidus, ac ad iram effeፍruentior, ad ultionẽ proinde etiã praeceps, praecipueque imperiosus & immitis in seruorum delictis: quum preciosiora essent ab hospite dono ei oblata figlina, caelato opere, tornatilique ratione conspicua, sed tamen praetenuia, fractionisque iniuriae peropportuna: offerenti quidem gratum se praebuit, ampliter illum muneribus afficiendo. Caeterùm mox uasa contriuit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita: quòd uereretur, ne per incuriam ministros peccantes ea in re saeuius amariusque uerberibus concideret. Propterea exemplo nobili, adagionis comminisci figuram possumus, ut Cotys figlina identidem praeferuidis intendamus insusurremusque, quos uelimus commonitos, prorumpentem indignationis ardorem ex nimio irarum aestu reprimendũ prudentiae quodam (ut interim sic dicam) sufflamine, uel cum dispendio. Causisque praecipuè, ac ueluti fomitibus occursandum, quibus tacitè stomachari contingit, ac labris dentes impingere. Quod ipsum insinuauit egregiè Augusti ingeniũ perspicax, quum apud Vedium Pollionem coenaret. Cuius seruorum unus ubi fortè crystallinum allisisset, ad ultimum rapi suppliciũ Vedius perturbatior iusserat. Verùm quod suppliciũ? Bone Deus, murenis iamiã erat obijciẽdus, quas in piscina depascebat capacissima. Nec luxuria fuit ista, saeuitia erat. Euasit ad Caesaris pedes dilapsus puer, non quidem mortem deprecaturus, sed mortis genus: hoc est, ne esca fieret. Miratus crudelitatis inusitatam speciem Caesar, dimitti euestigiò puerum imperauit. Et uasa eius operis conteri uniuersa, in primis uerò piscinam compleri, oblimarique. Huiusmodi autem animum obiter, minutulis sufferuefactum rebus microlypum Graeci uocant, qui frenum mordeat nunquam, & in fermento semper ferè sit, nec norit deferuescere. Qui uerò iram dissimulat, crypsicholus dicitur: sicut qui mentem caelat dolosè, crypsinus. Quid porrò tumore feruido turpius? quidue minus ex rationalis naturae dignitate ualeat uel dici uel excogitari? Sed

ut agamus

A ut agamus liberius paulò, quid insaniæ similius? Drusum Tiberij filium adeò uincebat ira, ut scribit Dion, ut uel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. Iram quidem dixit Ennius, insaniæ initium. Quidam è sapientibus, breuem insaniam. Quippe Cato etiam senior, iratum ab insano non alio distare astruebat, quàm tempore. Color, uox, oculi, spiritus, impotentia dictorum atque factorum quam habent sanitatis partem? An non id Plutarchi nouimus ex Symposiacis, canes uehementiore aduersum feras concepta ira, quandoque occæcari? Vt scias (inquit Seneca) non esse sanos quos ira possidet, ipsum intuere habitũ: flagrant, emicantq; oculi, multus ore toto rubor est, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, surgunt capilli, stridet spiritus, gemitus, mugitusq;, ut parum explanatis uocibus, sermo præruptus, & complosæ sæpius manus, & pedibus pulsata humus, fœda uisu & horrenda facies deprauantium se atq; intumescentium. Nam & Hippocrates morbos uideri grauissimos scribit, in quibus sibi longè dissimilis ægrotantis facies euadat. Quid turpitudo illa, quàm non digna homine, quem ut animalium principem suspicimus ueneramurq;? Quod dum contemni nos arbitramur, in omnes iræ faces intendimus, nec homines modò, sed & bruta. Sicut is de quo Plutarchus scribit in libro περὶ ἀοργησίας. Qui eum percussurus, à quo agebatur asinus, quum is subinde inclamasset, Ἀθηναῖός εἰμι, Atheniensis sum: efferuescente amplius ira, fustibus asellum adortus, identidem cum bile & minis (ut Plautus inquit) æacidinis, uociferabatur, σὺ μὲν οὐκ εἶ Ἀθηναῖος: tu quidem Atheniensis non es. Quid illud ex medicorum scholis? quum sit ira feruor quidam caloris in corde consistentis, an non ob immoderatiorem quandoque motum per corpus effunditur totum, & febrem inducit: sicuti herisipelata, & herpetes, ac carbunculi, & inflammationes, & phygethla? Quippe hæc ipsa totum concalefacientia corpus febrem accendunt. Porrò inquit Maximus Tyrius, ut qui diuitias quærant, ac se mari committunt, maximo interdum fœnore pecuniam sibi quærunt: sic & qui iræ laxius indulgẽt, maximis se calamitatum innectũt, adobruuntq; usuris. Proinde Aristophanem æquo animo Socrates tulit. In Melitum & Anitum odium nõ exeruit, uerùm subinde insonabat: Socratem Anitus
B & Melitus tollere è medio possunt, lædere haud possunt. Idem Athenienses irridebat uti puerulos, suffragia ineuntes, dum satagunt mortalem hominem perdere. Quòd si te iniurijs impetant improbi, assultãtes identidem, ad Homericam redi Achillis uocem, Ab Iouis meditor iusticia honorari.

Quæ pro ira dicantur apud Plutarchum à Gryllo in brutum deformato. Quæ rursum aduersum ea excogitari rectè ualeant. Iræ medicamen optimum esse moram. Perturbationum uictorem posse Deum dici. Cap. XXI.

IRam tamen qui laudibus efferre conentur nec desunt (de philosophis loquor) in quorum quandoq; scholis iactatum scimus: quod est à Plutarcho item adnotatum fortitudinis, οἷον βαφὴν τὸν θυμὸν εἶναι καὶ στόμωμα, id est iram furoremq; esse uelut tincturam ac solidationem. Propterea feras in certaminibus incredibile robur promere, quòd hanc adhibeant meraciorẽ syncerioremq;, nobis rationis frenum, uelut uino aquam promiscentibus, ac proinde in discriminibus plerunq; stupere. Audias & illud, esse iram τῆς ψυχῆς σύμφυτον ὅπλον, id est animæ genuinum scutum. Et hæc quidem apud Plutarchum à Circe in brutum Gryllus deformatus. At enim M. Tullius inquit, non desiderat fortitudo aduocatam iracundiã, satis est instructa, parata, armataq; per sese. Nam isto quidem modo licet dicere, utilem uinolentiam ad fortitudinem, utilem etiam dementiam, quod & insani & ebrij multa faciunt uehementius. Illa quidem ex rhetorum sunt pompa, qui indignationum impetus nunc animorum appellant ardores, nunc uirtutũ cotes. An non absurdũ planè & à uero dissentaneum, non posse fortem uirum, nisi stomachabundum uirtutis suę opera promere? Gladiatorium forsan hoc fuerit. Atqui literarum & omnis antiquitatis parens Homerus non quidem gladiatoriè, sed multa alacritate bellicis sese discriminibus offerentem Aiacem inducit. Non arbitrari fortitudinem debemus, quæ rationis pomœrio circumscribi se non patiatur. Nisi fortè putes, quæ uehementer, acriter, animosè fiant, iracundè fieri. Nos tamen iratos plerunq; exisse de potestate pronunciamus. Id si interpretari

pretari libeat, nónne de conſilio dices, de ratione item ac mente? An non ſuademus iratis, colligant ſe? Id uerò an cenſemus aliud quàm palantes dilapſasque animi uires reuocare ad ſigna? Hinc ſcitum illud Charilai Lacedæmoniorum regis, cui quum ſe ingereret audacius inſolentiusque ex ſeruis unus, quos Helotas uocant, νὴ τὼ σιὼ inquit, κατέκτανόν τοι, εἰ μὴ ὠργιζόμαν, hoc eſt per Sios (id eſt Geminos) interemiſſem te, ni iraſcerer. Huc ſpectat illud quoque, quod deferueſcentem nuncupamus iram, quum reſidentem animi ardorem, qui rationi obluctetur, ſignificare uolumus. Id ipſum uerò dilatio comparat & morula quæ caliginem menti ſeſe obtendentem diſcutiat, aut rareſcere modò denſitatem cogat. Hinc illud T. Liuij, Daret ſpacium iræ. Hinc & Athenodori philoſophi documentum, quo (ut à Plutarcho accepimus) ita Cæſarem Auguſtum inſtruxit. Quum te Cæſar ira cœperit, nil prius dicas uel facias, quàm ipſa quatuor & uiginti elementa literarum Græcarum ipſe tecum percurreris, memoriaque recenſueris, ut ſic concitatio illa quæ momentoſa eſt, mente aliò traducta, parui temporis interiectu emollita relangueſcat. Hoc ipſum & à Sex. Aurelio proditum, memini. Porrò & tacitis uelut ambagibus obligati, ſubſtrictique ſecuribus Romanorum magiſtratuum faſces præmonebant, quod initio adſtruximus, lentè ad irrogandam pœnam pergendum. Iræ denique fœditatem bracteata M. Tullij ſententia retegit in Epiſtola ad fratrem didaſcalica, dum monet intétius, iracundiæ obſiſtendum, quumque ea maximè animum moueat, tum eſſe diligentiſsimè linguam continendam. Quid, quod primo Canonis Auicenna nutrices optat, animi perturbationibus minimum obnoxias, præcipueque iræ, timoris, triſticiæ immunes, quando temperaturam iſta corumpant, indeque uitiatum affundatur infantibus lactis alioqui ſalutare alimentum. Bis uerò aut ter iram comprimenti palàm fit, id ipſum quod Thebanis euenire, qui ſuperatis quandoque Lacædemonijs, qui ad id temporis inuicti credebantur, nunquam poſtea illis prælio ceſſere. Irę autem ſolutio prima, tanquam tyranni eſt, imperantem non audire. Sed & urbanius tumeſcenti inſuſurrandum, quod infantibus nutriculæ, ne fleas, & ſtatim capies, μὴ σπεῦδε· μὴ δὲ βόα, Ne feſtines, ne clames: & mox fient quæ uis, & melius. Adde, quòd perturbationum uictorem poſſe immortalium deorum numero aſciſci, de Rerum natura libro quinto Lucretius eſt auctor:

Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nónne decebit
Hunc hominem diuûm numero dignarier eſſe?

Peripateticorum placita pro ira. Lentitudo quid, & lenti qui dicātur. Fortitudinis adulterinæ ſpecies. Autolecythi qui ſint. Fortitudo ſyncerior quæ dicatur.

Capt XXII.

AT qui rurſum Peripateticorum ſcientiſsimi perturbationes, quas alij extirpandas putant, non modò eſſe naturales contendunt, ſed & utiliter à natura datas, rationibus colligunt. Iracundiam quoque laudibus efferunt plurimis, & cotem eſſe fortitudinis aſtruunt, nec ullam prorſus uim ineſſe huic uirtuti, ni ira excanduerit, quod ſit ad res præclaras planè ephodion, ut Libanij uerbo utamur. Vt uerò ſciamus, habeat'ne generoſi in ſe aliquid ira, liberas uidebis gentes quæ iracundiſsimæ ſint, ut Germanos & Scythas. Oratorem denique non agentem modò, ſed & patrocinantem ſine iracundiæ aculeis non ſatis uehementem arbitrantur. Adijciunt quinimmò, ſi non adſit, uerbis tamen ac concitatiore motu eſſingendum, ut ardens oratoris actio ira inflammet auditores. Virum quoque eſſe negant, qui iraſci neſciat. Quam'que lenitatem Latinis dicere mos eſt, uitioſo lentitudinis nomine appellant. Nam obiter eſt hæc Latina uox & erudita, quòd dum Epiſtolas ad Atticum profiteremur Patauij, abundè teſtati ſumus, magnis fulti auctoritatum tibicinibus, quibus in ſtudijs hiſce noſtratibus ſtare omnia uidentur: etiamſi cuidam ex ueteratoribus tum ſecus eſt uiſum, qui riſu ſatis inurbano noſtram ſententiam in ſcholis excepit: uelut more Latinè loqui tentantium in uenalibus, in uocis hallucinatus proprietate forem. Cæterùm alienæ parcamus famæ, cuius diſpendio gloriam quærere, eſſe puſilli animi & iacentis, opinamur. Sitis in eruditorum albo, uel omnium calculis, & uiuat

felix

A felix. Cicero in Epistolis ad Quintum fratrem: Omnino (inquit) non irasci, non solum est grauitatis, sed nonnunquam etiam lentitudinis. Inde in Epistolis ad Atticum, lentè ferre, uidetur positum pro eo quod est, æquo animo perpeti quicquid contingat. Credas (inquit) mihi uelim, neminem adhuc offendi qui hæc tam lentè quàm ego fero, ferret. Vocabuli ratio, inde uidetur profluxisse, quia lentis legumento qui uescuntur, æqui animi fiunt, auctore Plinio: etiamsi non me fallit Aeginetam Paulum libro primo scribere, φακλῶ εἶναι κακόχυμον καὶ μελαγχολικῶ. Sed & alibi, hominis morsum præcipuè noxium tradit, si à ieiuno impingatur ore: & ab eo qui legumina pridie & lentem in primis admiserit in cibum. Paulo succinit tertio ad Almansorem Rasis, Corpus inde persiccari tradens, semen destrui, & sanguinis restingi feruorem, oculis caliginem induci, ac deniq; ægritudines concinnari melancholicas. Confirmat Dioscorides quoq;, sanguinem hoc alimento melancholicum produci; non tacuit in Commentatione de Euchymia & cacochymia Galenus. Certè lentos dicimus, qui affectibus non mouentur, ac uelut æquanimitate torpentes stupent. Propertius:

Hostibus eueniat lenta puella meis. Et Martialis:

Tu spectas hyemem succincti lentus amici,
Proh scelus, & lateris frigora tuta times.

Gellius Noctium Atticarum libro secundo: Tum Plutarchus lentè & leniter, Quid autem (inquit) uerbero, ego tibi uideor irasci? Laberij quoq; illud ex Compitalibus ipsum hoc uidetur approbare: Nunc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers: id est, quod accidit non magni pendis, ac propemodum ἀδιάφορως. Videtur item ex ijs quæ protulimus, lentitudo esse, quam Græci uocant ἀοργησίαν: id est animi affectionem, quæ ira uacet. Inirascibilitatem dicere quidam permiserunt sibi. Ne priuis illorum uocibus cedat omnino Latina res. Cicero de Oratore libro secundo: In quo ego, non quo libenter audiam, sed quia causam non libenter relinquo, nimium patiens & lentus existimor. Verùm (ut opinor) latius patet lentitudo, quàm illa Græcorum ἀοργησία. Argyropylus apud Aristotelem Moralium secundo, circa honores mediocritatem ait magnanimitatem dici: exuperantiam uerò lenitudinem quandam. Lentis uerò cruribus esse himantopodas, scribit Mela Pomponius. Tu interpretare loreis, ex nominis quoq; etymo.
B Sed in hęc excurrisse, non fuerit aquam inaniter consumentis, aut Arabiam seminio cauam, ut Lucianus inquit, conspergere ad orti, ut discendi auidos miscella rerum sciendarum turba expleamus. Ne sint Latinarum uocum infrequentes. Redeo ad Peripateticorum placita igitur, in primisq; Aristotelis, in quem penè uidetur esse collatum, quicquid est capax humanum genus. Quæ iusto fortè plus conuellere Cicero, multiq; præterea, Stoici præcipuè, conantur. Nam & Senecæ Stoicorum acutissimi nota sententia est. Ira non acuit animum ad res bellicas, nunquam enim uirtus uitio adiuuanda est, se contenta. Philosophus ergo Moralium tertio, postea quàm fortitudinis ueræ rationem est exequutus, species quinq; recenset adulterinæ fortitudinis atq; impropriæ. Primo statuit loco eam, quæ ciuilis dicitur fortitudo, quum sustinent pericula ciues metu pœnarũ & infamiæ ac honoris cupiditate. Huiusmodi facit Homerus fortes aliquot, ut Diomedẽ & Hectorem, id quod ex carminib. coniectari subiectis facillimè sic potest:

πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει.
Polydamas me coarguet primus. & Diomedes:
ἕκτωρ γάρ ποτε φήσει ἐνὶ τρώεσσ' ἀγορεύων,
τυδείδης ὑπ' ἐμεῖο.

Hector enim quãdoq; diceret apud Troianos concionabundus, Tydides à me. In hoc item sunt gradu, qui à magistratibus compelluntur. Hinc est illud scientissimi Plutarchi, fortitudinem à ueteribus statui, non ἀφοβίαν, sed φόβον ψόγου καὶ δέος ἀδοξίας. Siquidem qui leges præcipuè reformidant, hi uel in primis hostem contemptui habent, nilque uerentur pati, qui malè audire compauescunt. Propterea dictum rectè, ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. Secunda porrò species uirtutis eiusdem constat peritia quadam, in bellicis præsertim rebus: quamobrem Socrates in libro qui Protagoras inscribitur, apud Platonem, censebat fortitudinem esse scientiam. Eiusmodi sunt in bello milites. Tertia

species prouenit ex ira. Videntur enim fortes, qui per iram, ueluti feræ percussores impetunt: quoniam & fortes, iracundi sunt. Impetuosissima quidem res est, ad pericula capessenda animi concitatio. Vnde Homerus: σθένος ἔμβαλε θυμῷ, Robur iniecit animo. Et rursum Homerus idem, καὶ μένος θυμὸν ἔγειρε, Ira cōcitauit animum: καὶ δριμὺ δ' ἀνὰ ῥῖνας μένος, impetus per nares acer subijt: καὶ ἔζεσεν αἷμα, inferbuit sanguis. Quæ omnia significare uidentur animi concitationem & impetum. Fortes uerò propter decus faciunt, sed adiuuat eos ira. Non est autem fortitudo, si dolore aut ira concitati in periculum deferantur, nihil præuidentes eorum quæ incurrunt. Eo nanque modo & asini fortes nuncuparentur, quando ne uerberibus quidem à pabulo abigi persæpe queunt. Insuper & mœchi ob libidinem multa audent. Proximè autem ad eam quæ secundum naturam est, accedere uidetur fortitudo, quæ per iram fit, si modò electionem rationemque antè susceperit. Supersunt uerò & duæ fortitudinis species: quarum altera ex fiducia sui nascitur, cuiusmodi uocant Græci εὐέλπιδας, spei semper bonæ, dum periculi deflagrat ardor. Ab hac nec abest procul reliqua & postrema, quæ per ignorantiam contingit. Et de impropria quidem fortitudine hactenus. Quem autem uerè fortem sanciat idem Philosophus, ad priorum intellectum faciliorem, erit (arbitror) operæprecium subiecisse. Fortis uir impauidus & extrilidus est, animoque subnixo eminentique, ut homo: quamobrem timebit ut oportet, ac (uti dictat ratio) tolerabit, decoris honestique gratia. Hic enim est uirtutis finis. Qui igitur quæ oportet, & cuius gratia, & quando, & ut conuenit, sustinet ac metuit & audet, is fortis est. Inuenio in Græcorum doctrina, autolecythos, id est αὐτοληκύθους, dici strenuos paratosque ad omnia obeunda uel patienda. Quanquam pauperem eo uerbo intelligere malunt alij, ut qui possideat aliud nihil, quàm lecythos. Vel ad erogandam pecuniam procliues, quæ lecythis contineretur. Fortè & autolecythi dicantur αὐτουργοί, qui per se omnia procurant ac faciunt. In Moralibus tamen Plutarchus αὐτοληκύθους καὶ τραπεζέας nuncupat, qui culinam modò consectentur, nec amicitiæ ullam habeant rationem. Ad fortitudinis uim pertinet præclara in Pompeij Magni rebus, Dionis sententia, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τέχνη παντὸς ὁμίλου κρατεῖ. Hęc autem de Tigrane proferuntur apud Tigranocerta ab Romanis Lucullo duce fuso fugatoque. Quorum paucitatem quum is contemptui haberet, dicere solebat, εἰ μὲν πολεμήσοντες ἥκοιεν, ὀλίγοι· εἰ δὲ πρεσβεύσοντες, πολλοὶ πάρεισιν. B

Diluuntur obiecta, quæ in Peripateticos concinnantur. Iram duobus perpendi modis. Fortitudinis rationem bifariam distribui. Affectiones ex homine tolli non posse. Militi cur honoris deferatur plus, quàm doctori. Apyrina.

Cap. XXIII.

AD ea uerò quæ Peripateticæ obijciuntur scholę, respondebit luculenter ipsa, sui Aristotelis innixa uestigijs: iram considerari perpendique posse prout in excessu est, itemque ut est in mediocritate: si accipiamus eam ut est in excessu, tunc non dicimus esse cum fortitudine: sin uerò modo secundo, tunc esse affectionem astruimus, non sine regula & rationis gubernaculo, iungique cum operatione forti posse pulcherrimè. Ideoque Philosophum dixisse, iræ motionem esse naturalissimam, sique congruum accipiat finem ac electionem, futuram fortitudinem ueram uel fortitudinis operationem. Est enim appetitus natura procliuis, ut sese rationi obsequentem præstet, etiamsi non rationalis per essentiam. Proinde ex ira produci affectus ualet à ratione conformatus compositusue. Ex quibus colligi perspicuè potest, rectè sensisse Philosophum, eo tamen addito, fortitudinis rationes uideri bifariam distribui: aut enim est fortitudo in toleranda, aut in aggrediendo: priori autem ira nullo modo est opus, alteri uerò præcipuè, sed moderata. Iram porrò non habere, dictum ueteribus est, qui mentem non habeant. Ira legum præsidi necessaria, ciuitatis moderatori peraccommoda. Aufer à rege iram, iam non Imperio tantum rebelles experietur popularium animos, sed & momento de principatu periclitabitur. Immò uerò & cuiuis hunc eripe affectum, cui non fuerit contemptibilis? à quo non circumscribetur, expilabitur protrudeturque? Iam & apud Gellium Taurus: Vt aliorum (inquit) omnium, quos Latini philosophi affectus affectionesue, Græci uocant πάθη: ita huius

quoque

A quoq; motus animi: qui quum est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur, non priuatio utilis est, quam dicunt στέρησιν, sed mediocritas quam μετριότητα nuncupant. Melanthium quoque dicere solitum accepimus, iram non uideri grauem, quæ migrare mentem faciat, sed quæ domo excludat omnino. Quæ uerò in diuersum præcipi, & colligi argumentis solent, de Pythagoræ atq; Zenonis fontibus uidentur manasse, qui perturbationes asserunt omnes exinaniri posse persanariq; omnino, ueluti causarias animæ partes, nulla nq; fibram aut uitiorum radicem in homine omnino residere, meditatione, ac uirtutum exercitatione assidua. Quòd profectò est, inquit Hieronymus, tollere hominem ex homine, & in corpore constitutum, esse sine corpore. Propterea scienter quadam Satyra Horatius:

> Nam uitijs nemo sine nascitur, optimus ille
> Qui minimis urgetur.

Verior & Apostolica sententia: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem, nō enim quod uolo, hoc ago: sed quod nolo, id operor. Quum M. Antoninus educatorem suum defleret mortuum, auocareturq; ab aulicis ab pietatis ostentatione: Permittite (inquit) Antoninus Pius imperator ut homo sit, neq; enim uel philosophia uel imperium tollere affectus ualet. Quin & Procli sententia est admirabilis: An non stupendum est (inquit) animam immaterialiter in rebus materialibus uiuere, & in caducis incontaminatam se alicubi conseruare? Terrenus locus Circes est diuersorium. Amplius animæ in generatione constitutæ persimiles sunt pestilentem regionem habitantibus hominibus. Vbi uerò extra generationem agunt, esse ueluti prata incolentes, Plato scribit. Aristotelicam doctrinam adiuuat in libro de Morali uirtute Plutarchus, affectionum principia esse tradens σύμφυτα, οὐκ ἐπεισόδια, id est ingenita, nec aduenticia. οὐ δὲ ἀναιρετέα παντάπασι: hoc est, nec extirpanda omnino. Et mox paulò, affectus prodesse ait, si rationi comites se præbeant, sicuti fortitudinem intendit ira, si moderata sit. Sed temperamentum id genus risu excipiunt Stoici: Quid si (inquiunt)
B sanum uoces leuiter febricitantem? non est bona ualetudo mediocritas morbi. Sic (inquies) dicitur imperturbatus sapiens, uti apyrina uocantur: non quibus nulla duritia est granorum, sed quibus minor. falsum est: non enim diminutionem malorum in bono uiro intelligi uolumus, sed euacuationem. Demum in fortitudinis mentione quærat ex me forsan aliquis, quid nam causæ sit, quòd publico tantum non consensu militi, ac uiro forti plus multo prærogatiuæ contribuatur, quàm doctrinarum antistiti uel maximo. Responderi autem Aristotelis sententia sic maximè puto ex Rhetoricorum primo, Necessariò uirtutes illas censeri maximas, quæ alijs pernoscuntur utilissimæ, siquidem est uirtus δύναμις εὐεργετική. Proinde iustis plurimum exhibent honoris, atque item fortibus: altera enim uirtus in pace, in bello altera prodesse præcellenter ualet. Ab ijs uerò liberalitas censetur præcipuè, argumento eodem: profundit enim pro tempore ac modo, non uendicat pecuniam.

Ex uoluntate affectionum qualitates præcipuè pendere. Apathiam item non esse huius uitæ. M. Antonini tranquillitas. Aegritudines sæpe sublatas, animo sedato. Arietes perturbationum. Cap. XXIIII.

Hominem uerò, cuiusmodi effingunt Stoici, Græco uerbo dicunt ἀναμάρτητον, quod est, nulla peccati labe pollutum, qui sit planè aurum putum, & (ut Aristophanes inquit cum Herodoto) prorsus colophonium. Interest (inquit Aurelius Augustinus) qualis sit uoluntas hominis: quia si peruersa est, peruersos habebit hos motus: si autem recta est, non solum inculpabiles, uerumetiam laudabiles erunt. Voluntas est quippe in omnibus: immò uerò nil aliud, quàm uoluntates sunt. Et rursum idem Augustinus: Illa quæ ἀπάθεια Græcè dicitur, quę si Latinè posset, impassibilitas diceretur, si intelligēda est: in animo quippe, non in corpore accipitur, ut sine affectionibus uiuatur, quæ contra rationem accidunt, mentemq; perturbant, bona maximè atq; optanda est. Sed nec ipsa huius est uitę, non enim qualiumcunq; hominum uox est, sed maximè piorum sanctorumq;, quos

uitæ integritas præstat omnino (quod dicitur) πηδαλίου ἀγνοτέρους, id est nautico mundiores clauo. Si dixerimus, Quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀπαθὲς ἐν ἀνθρώπῳ, inquit Plutarchus. Propterea diuinè M. Tullius in Oratione pro Marcello: Nulla est (inquit) tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq́ possit. Verùm, animum uincere, iracundiam cohibere, quę semper est inimica consilio, uictoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, uirtute præstantem non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum summis uiris comparo, sed simillimum Deo iudico. Scribit alibi Plutarchus, iram nusquam continere, imperiti esse hominis atq; intemperantis: ubique uerò, difficillimum, quibusdam etiam uideri impossibile. Vtamur enim uerbo audacter, quod non reformidat cum Iureconsultis & Hieronymo Boethius, & libro quinto Fabius, sicuti commonuimus alibi quoq;. Quando perturbationis huius uelut proprium persæpe sit, quod uelit, emptum morte persequi. Monet tamen nos propheticum illud, Irascimini, sed nolite peccare. Motus animi (inquit Cassiodorus) in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus. Proinde quod consuetudinis est, permittit: quod culpæ, prohibet. Et Hieronymus: Nos (inquit) affectus & perturbationes, quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus, & fragili carne circundamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus. Propterea Apostolus, sol non occidat super iracundiam uestram, quia irasci hominis est: finem iracundiæ imponere, Christiani. Stoici porrò non diffitentur, uisiones animi, quas phantasias dicunt philosophi, quibus quatitur mens ad primam ingruentis cuiuspiam formidabilis speciem, non uideri aut uoluntatis aut arbitrij, uerùm suapte ui nobis sese ingerere ac uellicare. Cæterùm, probationes quæ mox consequantur, esse iam arbitrarias, ubi perpendimus ac dijudicamus, moxq; rejcimus & aspernamur: has, Græci syncatatheses nuncupant. Præstantius censetur (inquit Augustinus) iram uincere, quàm ciuitatem expugnare. Et perturbationum quidem uim grassantem uiolentius permulta retegunt utiq;: sed & Galenus in re medica tantus auctor, à quo traditum scimus, ægros quotannis non paucos integritati restitutos suæ, animi solum motionibus ad propriam reuocatis temperaturam: cui sanè calculum adijcere uidetur Aesculapius, qui cantilenas adhiberi, ac risus conciliatores mimos, & ridicularia denique alia, ijs quos animosæ partis motus uiolentiores amplius exagitent, corporis temperamento excusso, & calore insito auctius commoto: quin uenari alios præcepit, equitare item uel armorum meditationibus non parcere, motuum quoq; ac armorum specie, ideaq́; præscripta, ut animosa pars, si fortè iaceat, sitq; imbecilla, surrigatur exciteturq́;. Scribit Sex. Aurelius, M. Antoninum imperatorem ab uitæ initio tranquillum fuisse adeò, ut ab infantia uultum nec gaudio mutarit, nec mœrore, philosophiæ studens, ac literis imbutus Græcis. Affectionum titillatus arietes uocat Hieronymus, quibus quatitur fides, quos Euangelij retundendos astruit muro. Idem scorta publicitùs prostantia libidinum publicarum uictimas dicit. sunt enim diaboli uictimę, uelut mentis & corporis illibata integritas CHRISTO insigniter grata uictima.

A — B

De mediocritate, deq; excessibus iræ. Iracundorum species tres, & naturalis eorundem causa. Iræ uocabula. Cap. XXV.

Cæterùm introspiciamus denuò Peripateticum museum, præcerpturi inde quæ horum libellorum studiosos, si qui tamen erunt, dimittant instructiores. Ergo (inquit Aristoteles) mansuetudo, siue πρᾳότης, mediocritas est circa iram: quumq; medium, itemq; ferè extrema sint anonyma, hoc est sine nomine: medio utique mansuetudinem attribuimus, ad defectum qui item sine nomine est, declinantem. Excessus uerò ὀργιλότης, hoc est iracundia dici potest. Affectus autem est ira, id est ὀργή: nam iracundia, est habitus excedens. Qui igitur pro quibus oportet, & contra quos oportet, irascitur: ac præterea, ut oportet, & quando, & quanto tempore, laudatur, mansuetusq; hic erit. Defectus autem, siue ἀοργησία est, siue quodcunque, tandem in uitio est. nam qui non irascuntur in quibus oporte t, ἠλίθιοι esse uidentur, hoc est stupidi. Etenim qui non irascitur, nec sentire quidem uidetur, neq; dolere,

A dolere. Atqui perferre contumelias, & ſuos negligere, ſeruile eſt. Iracundus, celeriter ſuccenditur, tum in quos non oportet, tum pro quibus non oportet, & amplius quàm oportet: uerùm & confeſtim deſinunt qui ſic afficiuntur, quod eſt in ipſis optimum. In ijs uerò bilis fulua prædominari uidetur: quæ quum acuta & ſubtilis ſit, ob inſitam caliditatem facilè ſuccenditur ſurrigiturq;, unde inoritur ultionis uotum. At qui nulla prorſum aguntur ira, frigidi perſentiuntur atque humecti, quia fulua & acriore carent bile. Excellenter autem acuti ſunt acrocholi, & ad omnia, quibus ſumma eſt bilis, unde & nomen habent. Inter hos ſunt quos uocant πικροὺς, nos interpretari amarulentos poſſumus: difficulter hi placantur, & plumbeas diuturnasq; ſeruant iras. In ijs uerò fulua bilis permiſcetur atræ, proindeq; illis conſtãtior ira eſt, ſiquidem eam comprimunt: ut autem in ſeipſa digeratur, indiget tempore. Sunt & inter iracundos ſpecie tertia, qui non explentur facilè, niſi uiſo inimici ſanguine. Hoc genus appellant Græci χαλεποὺς, ex Latinis plerique acerbos. Hoſce uerò planè melancholicos tradunt, quòd bilis uigeat in eis atra: quæ quia frigida eſt & ſicca, craſsiore materia, quæ haud facilè diſſoluatur, diutius perſeuerat. Quòd ſi amplius inquirat aliquis, cur tres tantum iracundiæ prodantur ſpecies: reſponderi poteſt, oriri affectionẽ hanc ſanguine circa cor efferueſcente. Eſſe uerò cum feruorem triplicem, conſtat: ſubtilem, craſſum, medium: ſicuti ex ijs quæ præſtruximus coniectare perſpicax ingenium potuit. Apud Homerum, quod Euſtathius ſcribit, affectio hæc quatuor ſortitur nomina: eſt enim quandoque apud illum θυμὸς, χόλος, menis, id eſt μῆνις, & κότος: ſed eo tamen interſtitio, ut dicatur propriè menis, immanens ira, unde & inflexum nomen ἀπὸ τοῦ μένειν: quum cholos, orge, thymos, perturbationis indicent initia, etiamſi obſeruatio non eſt perpetua. Hinc Porphyrius, ἡ μὲν κατὰ κίνησιν πρόσκαιρος ὀργὴ, χόλος καὶ θυμός. nam menos (inquit) eſt ἀπόθετος χόλος: uerùm ubi ultionis captatur occaſio, κότος dici conſueuit, παρὰ τὸ ἐγκεῖσθαι. Vnde Homerus:

ὅτοι κότον ἔνθετο θυμῷ.

Et rurſus:

ἔχει κότον, ὄφρα τελέσσῃ.

B Nuncupatur autem χόλος, ἀπὸ τῆς χολῆς, ἥ τις ἐν τοῖς πάθει κρατεῖ.

An uerùm ſit, hircos pati facilè, ipſis intuentibus fœminas iniri. De hyæna inſuper ſcitu digna. Confirmatur Plinij hiſtoria de uiperæ partu. Atheni enſium uotum de hircorum immolatione. Tragos quid, aut hirculus in uitibus.

Cap. XXVI.

INcideram nuper in Aeliani commentaria, quæ haud ita inſcitè is condidit περὶ ζώων ἱστορίας, auidè (qui mos eſt meus) ac ſitienter arripui, ac euolui, præcerpturus quę uſui forent legiſſe. Inter cætera, quę ſe primo libro ingeſſere, fuerunt & quæ huic impingere capiti uiſum protinus eſt: pugnam pro fœminis hircos inire, perinde ac pro formoſis mulieribus aduerſum hircos. Ratione compari tauros acrius in id genus alios cooriri, uelut arietes item ouium cauſa. Hæc non eo ſubnotaſſe uolui, tanquam ex Heracliti forent antro planè deprompta, aut indicta prorſum inſcitaq;, ſed quod inaudiſſe uideor, ex recentioribus nonnullos, haud ex aſſe ἀμούσους, ſed (uti ſentio) bene doctos nonnunquam, cauſam eruere conatos: quid ita, quorum uxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformemus paſsim, inde factum uaticinari, quòd animalium ſoli (uti putant) hirci ſui generis fœmellas ipſis intuentibus, iniri, facilè concoquant, omninoq; (quod dicitur) ſusq; deq; ferant, nec in prælia conſurgant ad corollas (ut interim ſic dicere permittat) decertaturi. Id quàm uerum ſit, ne quis Sibyllæ ſolium prolatum arbitretur, perſpicuum iam, uel unius auctoritate Aeliani non diluta, nec proletaria, opinor. Apud eundem obſeruatum eſt illud item, Hyænam ſi hoc anno marem conſpexeris, eandem inſequenti fœminam agnoſces: ſi fœminam nunc, poſterius marem conſpicaberis. Venire etiam in Veneris utriuſque participatum, inire'que uiciſsim ac iniri, quotannis ſexu immutato. Ceu animantis natura Cenæum re præmonſtrarit, ac Tireſiam ueteribus celebratos. Sed quia mira prorſus hiſtoria eſt, rectè ac operæprecium me facturum cenſeo, ſi Auctoris uerba ſubiecero: τὴν ὕαιναν τῇ τε μὲν ἄῤῥενα εἰ θεάσαιο, τὴν αὐτὴν εἰς

 νιαυτὰ

νέωτα ὄψει θῆλυν, εἰ δὲ θῆλυν νῦν, μετὰ ταῦτα ἄῤῥενα. κοινωνοῦσι δὲ ἀφροδίτης ἑκατέρας, καὶ γαμοῦσί τε, καὶ γαμοῦνται, ἀνὰ ἔτος τὸ ἀμείβουσαι τὸ γένος. οὐκ, οὖν τὸν καινέα, τὸν τειρεσίαν ἀρχαίους ἀπέδειξε τὸ ζῶον τόδε, οὐ κόμποις: ἀλλὰ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Aduertendum porrò historiam Plinij de uipera, ab Aeliano item primo libro comprobari planè ad uerbum. Adeò si auctoritatibus agas, controuersa res est, uerùm qui diuersa sentiũt, ab experimento stare se, dicunt. Quia uerò ab hircis exorsi sumus, in eosdem nostra corriuabitur oratio, adnexa non procul ab derisu historia: cuius auctor nobis Agathius est Gottici belli libro secundo, ingruẽte Persarum bello in Marathonijs campis, uouisse Athenienses totidẽ se hircos Dianę immolaturos, quot peremissent hostes. Quod quum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis uel succidaneis. Tragon uocant Græci in uitibus causationẽ, ubi flatu grassante decutiũtur germina, hirculum Latinè queas nuncupare. Sed & hicrescere dicuntur uites, si sterilescant: quando hircorum est, nimia pinguitudine in sterilitatem abire, quod comprobat Aristoteles.

Animal thoa esse homini amicum præcipuè. Canum fides anxia in Niciam uenatorem. Super Nicia imperatore paucula, & uerbo μελλονικιᾶν.

Caput XXVII.

ESse animal quod θῶα nuncupent, non ex Aristotele modò ac Plinio notissimum, sed astipulatur & Theocritus. Cęterùm, censeri id uel humanissimũ, præcipueq́ homini amicum, ac (uti dicunt Græci) φιλανθρωπότατον, non ita multi prodidêre. Lectum tamen quandoque, si fortè in hominem inciderit, reuereri, ac uelut obseruanter suspicere. Amplius, si à feris alijs circumuentum senserit, tum uerò accurrere protinus opitularíq́ pro uiribus. Sed quod ad brutorum in nos beneuolentiam attinet propensiorem, traditum à ueteribus scio, fuisse inter uenatores quempiam, nomine Niciam: qui (ut assolet) uenandi ardore studioq́ concitatior, dum improspicienter imprudentiusq́ feras immissis canibus insectatur urgetq́, in carbonariam fortè delatus fornacem præceps est. Id uerò intuiti canes neutique abstiterunt, cæterùm gannientes primùm quidem per fornacis ambitum, domini (quod facilè appareret) charitate desiderioq́ ac rugientes moras ducebant: demum uerò adeuntes, leniter obseruateq́ tantum non mordicùs apprehensa ueste, pertrahere ad locum enitebantur, ueluti opem inde aucupantes quampiam domino, fide summa, quæ uel in homine rarior pernoscitur. Id autem intuitus quidam, & quod erat, suspicatus planè, quum suboleret, non frustra solicitè adeò anxieq́ cõcursare canes: ducem insequutus factum deprehendit, exustumq́ in fornace spirantem Niciam, re prorsum cõiectata ex ijs quæ in ignibus uisebantur reliquiæ. Fuit Nicias ab hoc alius, Atheniensium haud omnino incelebris imperator, etiamsi impendio timidior, & eo nomine in obeundis negocijs tardior: unde exijt illud facetissimum Aristophani in Auibus:

καὶ μὴν μὰ τὸν δί' οὐχὶ νυστάζειν ἔτι
ὥρ' ἐστὶν ἡμῖν, οὐ δὲ μελλονικιᾶν.

per Iouem nobis haud est dormitandi tempus, neq́ item Niciæ more cessandi. Lepidè prorsum conformato uerbo ab μέλλω, quod tardo nobis indicat, & Nicia. Non prætereundum, ab Plutarcho in Nicia carmẽ Aristophanium aduocari: sed ita ut uix sensum recipiat uerbo μελλονικιᾶν decurtato interpellatoq́: quo factum, ut per inscitiam ab Interprete sit præteritum.

Ingenio præsignes esse plurimum iracundos imbellesq́; at grauitate fortes, sed indociles obliuiososq́: undeq́; horum promi effectuum ratio ualeat.

Caput XXVIII.

DE uarijs hominum affectionibus, quæ πάθη dicunt Gręci, deq́ ingenij ratione uel amplioris uel minutioris alibi (opinor) affatim pro re nata disseruimus, aggestis quæ hinc inde olim præflorauimus. Nunc præterisse nequeo Platonis sententiam graphicè positam, sciteq́ in libro de Scientia, quę quia illustri enunciata perspicuitate est, nullo indigere interpretamento mihi est uisa: eam modò exscripsisse satis superq́ fuerit. Est admodum (inquit) arduum, hominem comperisse

A perisse ingeniosum, qui insimul mansuetudinis ac modestiæ exors non sit. Quippe ad hanc diem eiusmodi neminem uixisse aduerto, uel etiamnum esse nunc, cui naturæ genius ita affulserit, ut boni sit compos utriusque. Siquidem acumine qui insignes sint, callidi item ac memoria illustres & docilitate, nunquam non iracundi sunt, ac contentionis auidi, nec raptantur secus ac nauigia retinaculorum prorsus expertia. Hosce item furore quodam præstare dixeris uerius quàm fortitudine. Sed enim qui ad grauitatem natura facti sunt, camq; unam rem habent, ueluti scopum, si se ad ingenij cultum dent, & doctrinam sibi pergant induere: hi uerò hebetiores comparent mox, & nescio quomodo desidiosi, obliuionis quoq; nubilo identidem se obtendente. Id quod à Platone sancitum uel Aristotelis ualet calculo comprobari, qui Thracas esse adeò ingenio tradit oblæso, & memoria propemodum nulla, ut ne quaternarium quidem numerando queant transcendere. In ijs tamen robur & ad belli munia promptitudinem singularem haud desideraris: hanc uerò uarietatem adeò uariam, immò contrariam interim, cœli defluuijs forsan retulerint acceptam astrorum non imperiti. Quando & Iulium Maternum sic ferè nouimus prodidisse: Quædam, inquit, gentes ita à cœlo formatæ sunt, ut propria sint morum unitate perspicuæ. Siquidem immanis feritatis crudelitate grassantur Scythæ (uti aliàs commeminimus) Itali fiunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, auaros esse Syros ferunt, acutos Siculos, luxu diffluere Asiaticos, ac uoluptatibus deliniri. Hispani creduntur elata iactantiæ animositate præpositi. Nec ignoro tamen esse, qui in hoc Auctore putent loquentiæ multum, sapientiæ parum.

De Vulcani templo apud Aetnam Siciliæ, deq; canibus ingenij mirandi discernendis, qui castè pieq; accedant, an scelere imbuti salutatum tamen eant Deum. Cur Vulcanus in insulam Lemnum excussus tradatur. Lemnia terra, quæ & sigillata. Philoctetæ historia. Cap. XXIX.

B APud Aetnam, qui notissimus est Siciliæ mons, esse Vulcani templum fertur honore multo. Circumiectum est templo septum, sacræ item uisuntur arbores, necnon peruigil & inextinctus ignis, uel (uti à Græcis dicitur) ἄσβεστον πῦρ καὶ ἀκοίμητον. Templum asseruare ac lucum traduntur canes, quibus mirum præcipuè insitum ingenium creditur. Quippe adeuntes, si castè modò ac piè, utq; addecet, id agant, permulcent ac abblandiuntur, illisq; perinde ac beneuolis aggregantur, & planè familiaribus. Quòd si manibus non puris, sceleréq; aliquo pollutior templum inuisat, uel lucum, irruunt mordicùs, lacerant conuelluntq;. Cæteros ex cœtu aliquo remeantes lasciuiore intemperantioré ue insectari modo, satis superq; habent. Euentus rationem si solicitius perquiras, ac ueterum consecteris superstitiosam uanitatem, cœlitùs omnino fieri putabitur: si me audias, immundorum spirituum fallaciosæ acceptam sedulitati referes, quando unum illis studium, in tendiculam per momenta rationalem animam præcipitasse, ut quo illi iustissimè discruciantur, eodem & nos paterni diuiniq; luminis exortes Catonio includamur teterrimo. Illud de Vulcano nec reticebo, in Lemnum insulam tradi à fabulosis excussum deum: quoniam, ut scribit Galenus nono Simplicis medicinæ, loci facies sit exustæ similis, nec quicquam subnascatur: inibi tamen terra habetur lemnia, quam & sigillatam iuniores uocant, sphragida Græci appellant, quia cõformatis inde pastillis capræ sigillum imprimeretur, ut uoluit Dioscorides: ut uerò Galenus, Dianæ. Quòd autem huic terræ hircinum promisceri sanguinem, prodit Dioscorides item, ab Lemnijs sacerdotibus irrisum, refert Galenus. Proditur à Græcorum nonnullis, Vulcani antistites in Lemno aduersus ictum serpentium medica pollere uirtute. Quo argumento Philocteten apud Smynthei Apollinis aram ictu serpentis uulneratum illuc medicinæ gratia esse missum.

Cereris templum, & festum Chthonium, apud Hermionenses celebre uel miraculo, quod præferocem taurum ducat ad aram uetula sacerdos obedientissimum. Item de canibus in Palladis templo, quod in Daulia est. De Panos templo in Arcadia, ubi Aula locus uisitur, & muscis auolantibus ex Olympia & Leucade, ubi Actius Apollo: necnon de Diana in Icaro insula. Cap. XXX.

AD eandem porrò fraudem & imposturam peruersissimam, spectat illud item quod inferam mox: Cererem ab Hermionensibus eximia coli ueneratione, peragique sacra prorsum μεγαλοπρεπῶς τε καὶ σοβαρῶς. Festum uerò Chthonium nuncupari. Ferunt ergo, boues magnitudine uisenda, & ferocia ad aram ex armento facilè agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ uetula plerunque est ac uiribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eodem Aristocle: A

δάματερ πολύκαρπε, σύ κ' ἐν σικελοῖσιν ἐναργὴς,
καὶ παρ' ἐρεχθείδαις, ἔν τι μέγα κείνεται
ἑρμιονεῦσι, τὸν δὲ ἀγέλης γὰρ ἀφειδῆ ταῦρον,
ὃν τ' οὐχ αἱροῦσιν ἄνδρες οὐδὲ δέκα,
τόνδε γραῦς στείχουσα μόνη μόνον οὔατος ἕλκει.
τὸν δ' ἐπὶ βωμὸν, ὁ δ' ὡς ματρὶ παῖς ἕπεται.
σὸν τόδε δάματερ, σὸν τὸ σθένος, ἵλαος εἴης,
καὶ πάντων θάλλοι κλᾶρος ἐν ἑρμιόνῃ.

Cęterùm & in Daulia esse memorant Iliados Mineruę templum, in quo alantur canes, quibus insitum planè sit, perinde ac ratione quadam, aduentantibus subblandiri Græcis. Barbaros autem, ubi se ostentarint, latratu insectari. Est in Arcadia locus nomine Aula, ubi olim uisitatum est Panos templum, constanti fama, omnibus quæ illuc defugerint animalibus, haud dubiè salutem præstari. Quippe si ea insequantur lupi, subsistunt protinus, ubi ad eam uentum partem est, nec ingrediuntur omnino: quod defugientia illuc putet Deus, uelut supplices quosdam, δι' αἰδοῦς ἄγων αὐτά. Et quia ex ueteri superstitione animalium miracula consectamur & anquirimus studiosè, addamus illa quoque: In Olympia cognitum hoc annorum plurium experimento, ingruente certaminum & panagyris celebritate, muscas inde omnes ad ulteriorem Alphei ripam sponte, uelut mulieres assectentur auolare. Porrò in Leucade, ubi in promontorio eminentiore Apollinis stat templum, quem Actium nuncupant, futura inibi (ut assolet) panagyri, in qua & honori diuino editur saltatio, bouem muscis immolare fuit receptissimi B moris, quæ illius distentæ cruore confestim credebantur euanescere, hac uelut mercede amplius delinitæ, ac (ut significanter dicunt Græci) δικασθεῖσαι. Quum omnino Pisææ animaduerterentur ἀδέκαστοι, & proinde probiores quoque, ut quæ Dei reuerentia quadam, non mercedis ui, iusticiæ opus inirent, & (quod addecet in primis) si modò ibi erat Deus, ac non spurcissimus dæmonarches, miserorum mentibus ad satietatem illusurus. Sicuti in Icaro insula quoque, in qua Dianæ templum fuerat: quumque nimio plus scaterent ibi agrestes & præpingues capræ cum Dorcadibus ac leporibus, si uenari cupiens, à dea rei pontificium esset comprecatus, pergens inde præda onustus reuertebatur, captis quæ concupisset. Quòd si petere supersedisset, inanis prorsum fiebat uenatio, insuper & in eum expetebant audacioris conatus pœnæ. Cęterùm illusiones hoc genus, seu indigitamenta credere malis, id est excantamina seu ueneficia, persequi diutius, abutentis planè ocio fuerit. Proinde ijs præteritis, alia disquiramus auditu iucundiora & gratiora scitu.

Quadruplex loquendi figura, ueteribus obseruata Grammaticis: prisca, Latina, Romana, demumque miscella siue mixta. Cap. XXXI.

QVi amplius pensitatiusque indagine scrupulosa loquendi uarietates discutiendas sibi in commentarijs proposuêre, rationem eam uideri quadrifariam planè distributam pronunciauêre. Quippe nonnulla in ueteribus libris priscè dicta, uidere licet, Latinè aliqua, necnon Romanè, demumque esse miscellam omnino figuram quandam, mixta quæ sit, ac dicatur. Priscam uerò intelligunt, qua Iano synchroni & Saturno, ac mox etiam paulo probè cum suis fabulati sint. In qua pleraque multo obscuritatis nubilo circumuoluta, pressaque pernoscantur, desitis iam uocabulis, proindeque intellectum facilè non admittentibus, cuiusmodi fuisse carmina, quæ nominantur Saliaria, coniectare licet ex pauculis, quæ supersunt, uelut reliquiæ. Latina loquendi figura creditur nuncupata, qua uterentur in

A Latio, quum rebus potiretur Latinus, & præterea Hetrusci reges: quã sanè forma decemuirorum conscriptæ sunt tabulæ. Sed huius pars ulla uix subsistit innoxia: quod retulit Sextus Pompeius. Romanam deniq; dicendi rationem intelligunt, quæ in Plauto effloruerit, Neuio Accio, Pacuuio, Marone, Catone, Sisenna, Antiate Valerio, Cæsare, M. Tullio. Miscella demum figura intulit se, ubi iam auctiore imperio, dataq; pessum Romana libertate, gentibus communicata ciuitas diuersissimis est, ex quarum uelut uoragine, loquendi synceritas concussa in primis in barbarum ferè dilapsa sonum, sapere Gothicum cœpit, & omnino peregrinum, ut rarenter se promat, quem purè Romanum dicas, non ciuitate donatum. Miratur tamen & Fabius, Oscè plurima in auctoribus inualuisse, necnon Sabinè, ut de Gallicis taceam, quum & Punica ostentent se nonnunquam.

Morbo atrocius grassante, uel etiam citra oblæsionem manifestariam, nonnullos se in puteos deiectasse. Lugdunenses mulieres. Laurentianus Florentinus. Caput XXXII.

ATræ bilis effectus præcipuè admirabiles abundè aliàs persequuti sumus: nũc ab illis haud dissita prorsum ingerunt sese, quæ artis medicæ summates uiri ac planè coryphæi obseruata literis mandanda censuère, Hippocrates & Galenus, ægrotos, si uiolentius grassans morbi uis debacchetur, & atrocior inardescat febris, arctius uideri uinciendos: quod ita affecti complures plerunq; se peremptum eant, nec id ratione singulari, compertis eam qui in aquas præcipites se dent, quod esse factitatum in ea quæ Atticam depopulata olim pestilentia est, multorum approbatur calculo, & Lucretius carmini inseruit:

Multi præcipites lymphis putealibus altè,
In fluuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in undas.

Mirum certè est quod à recentioribus est item proditum, haud ita pridem in Lugdunensi Gallia contigisse, ut citra ullum corporis incommodum, quod quidem appareret, crebriter mulieres in præaltos se puteos demersum pergerent. B Sed fœminas forsan imbecillior excusarit natura, & semper ferè peregrinabunda mens. Quid philosophis facias uiris, quibus etiam familiarem aduertimus affectionem huiusmodi, non alia ratione Florentino Laurentiano proximè consumpto? Ad hæc pro ingeniorum captu à multis mala proferri consuesse, non latet: defluuio cœlestium corporum acceptam referentibus plerisq; acriorem mali uim, aut in diuinam etiamnum iram. Id quod ueteribus arriserit, inani oblaquecatis superstitione. Sunt forsan qui & hoc ipsum in melancholiam reijciant, à qua hoc genus plura concinnari solere aliàs commonuimus. Mihi sanè uti sunt, ista omnino accidunt admiranda.

Qui dicantur citharœdi pisces, quæq; in nominibus habebatur ratio. De polypo item, qui sibi uoret brachia, cirrhosq;: quod negant alij. Caput XXXIII.

ESse in Erythræo mari piscem obseruauimus, forma quidem latiore, ad buglottæ modum (uti aiunt) squammis haud ita scabris, si attingas: colore suffuluo, lineis nigricantibus à cauda usque ad capitis summa corpore interpicto, ut tentarum fidium suspicari imaginem possis, unde pisci adoptatum citharœdi nomen. Zona præcingitur crocea, uertex uarijs distinguitur coloribus, nigrũ aureo interlucente fulgore. Narrantur & citharœdi, alij σικτοὶ, hoc est picti. Quippe uisuntur purpurei ferè, per interualla lineis discurrentibus aureis. Commemoratur in mari eodem pardalis, plurimùm & colore & orbicularibus picturis, hoc est τὰ σίγματα ποικιλφόρῃ, montanæ assimilis. Cæterùm in hac piscium aut belluarum mentione, quoniam (sicuti Philoctetes olim, ut est apud Ciceronem ad Trebatium) diuersa inuisimus uagamurq;, adnotandum amplius quod prodidit Aelianus in Animalium pragmatia, Polypum esse uoracissimum, hoc est φαγεῖν δεινὸν, & struendis insidijs uaferrimum: quòd si defecerit uenatio, suis ipsius uescitur cirrhis, succrescentibus mox quæ fuerint absumpta.

Ceruum à Philadelpho ita educatum, ut Græcæ linguæ sono insuesceret intelligeretq́. Meropis auis pietas singularis. Lusciniæ ambitio. Ciconiarum pietas. Cur easdem pietati cultrices dixerit Arbiter Petronius.

Caput XXXIIII.

OBseruatum apud eundem Aelianum id quoque est, Ptolemæo Secundo, quem & Φιλάδελφον dicunt, cerui catulum dono datum quandoque: educatum autem ea præcipuè ratione, uti ei præfectus curæ Græca ipsum modò uoce alloqueretur. Quum idiomati insueuisset brutum, loquentem intelligebat perspicuè. Quanquam irroborasset uetus opinio, Indicæ sonum uocis à ceruo tantum percipi. Scribit idem auctor, Meropa auem esse ciconiarum iustissimam, quod educandis parentibus senium haudquaquam arbitretur expectandum, sed ipsum id agere protinus uolatus celerioris compotem. Quo coniectatum inter cunctas esse aues tum iustissimam, tum uerò pijssimam. Scio, mirabuntur plures, quin præter fidem dici, constanter forsan asseuerabunt. Mihi in naturæ contemplatione nihil occurrit incredibile, quando & Charmidem Massiliensem commentatione non indignum esse opinatum uideo, lusciniam non Musicę studiosam modò, id est Φιλόμουσον: sed & Φιλόδοξον, id est gloriam ambitiosius captare. Siquidem in solitudinibus si concinat, simplicem omnino cantum edere, apparatu nullo, uelut sibi canentem modò: quòd si auditoribus non excidat, præstoq́ sint aliquot, tum uerò prædulcem in primis uariumq́ edi concentum, quippe intellectu certo πανάκρως ἑλίσσειν τὸ μέλος. Id quod ab Homero quoque illis uersibus coniectatum probabile fit:

> ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωηῒς ἀηδὼν
> καλὸν ἀείδῃσιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο
> δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν,
> ἥ τε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν.

Sed quod de merope diximus, quam inter ciconias recensent Græcorum pleriq́, ut aliarum item non hic pietatem subijciam, super qua in Hexaemero plura prodidit Magnus Basilius, & retulit in nostris literis eloquentissimus scriptor Ambrosius. Sciendum ad hæc uideri spectasse Petronium Arbitrum, ubi pietati cultricem nuncupat ciconiam illis uersiculis, quos & apposui: B

> Ciconia etiam grata peregrino hospita,
> Pietati cultrix, gracilipes, choralistria.

Apum nomina plura Emplastica, & paremplastica quæ dicantur. Anthredon. Mellis genera non citra admirationem. In Mycono apes non haberi. Vocabula plura ad idem: plastides, cephenes, sira, sirenæ, melissa, melissia. Melissæus Iupiter. Meliuca lintea. Neon accipi pro uere. Hyemem esse patrem temporum. Apomeli. Mulsa. Apiana uua, & muscatula. Melitomata.

Caput XXXV.

INter apes (inquit Aelianus) alias nouimus quæ sint & dicantur duces: quædam σειρῆνες, id est sirenes: aliquæ uerò δορυφόροι: sunt & quæ plastides, fortè ab artifici figmento, uel quia emplastica & paremplastica Græcis dicuntur, quę infarciunt opplentq́, sed uiscida priuatim ac glutino tenacia. Cephenas, id est κηφῆνας, abundare in primis Nicander scribit. In Cappadocia obseruatum prioribus est, sine ullis fauis confici ab apibus mella. Feruntur uerò ea crassitudine, qua oleum. Apud Trapezuntem in Ponto defluere ex buxo eadem accepimus, odore grauia, & quæ bene ualentes ἐκφρονας faciant, ac amentiam concinnent. In Media item ab arboribus mella stillare, sicut cecinit Euripides in Bacchis. Apud Citheronem dulces à ramis guttas manare: uerùm & in Thracia mel item arboreum suppetere proditum scio. Sicuti in Mycono apes haberi nullas, & si inferantur, emori. Arbores item mellifluas Hyrcaniæ, in pagis qui Fortunati dicantur, celebrat historia. Verùm & Diodoro bestiola est uolucris, anthredon nomine, eodem tractu, ape minor, nec multo tamen: in saxorum aut arborum cauitatibus fauos constituit, ac melli succum concinnat persimilem. Apes porrò dicitur quandoq́

σειρη,

A σειρὴ, id est sira, aut certè apum domuncula. Est & eo nomine auiculæ species, & indumenti quoque prætenuis. Sed sirenæ itidem pellucida uocantur amicula, id est σειρῶαι. Sunt qui κηφῆνας interpretentur apes masculas ἀπράκτους, sed & musca sine aculeo, id est ἄκεντρος sterilisq; dicta interdum cephen reperitur. Melias item pro apibus reperias nonnunquam, sed sunt eo nomine hastæ quoque. Melissa nunc est apes, nunc pro obolo ponitur, qui drachmæ partem habet. Dicuntur & mystides eo uocabulo. Nam & Melissæum cognominatum legimus Iouem. Melissia uerò aluearia sunt. Melitea cum audimus lintea, id est μελίτια ὀθόνια, non à melle sit corriuatio, sed ab insula Melite. Illud autem Homeri de apibus: ἀεὶ νέον ἐρχομενάων.

exponunt, recenter perpetuò uenientium: quoniam earum sit non continuus uolatus, sed interpellatus, ut semper uideantur uolatum ordiri. At Porphyrius uernum innui tempus opinatur magis, quo euolant apes. Neon autem uer dicebant. Et πατέρα τῶν καιρῶν, hyemem uocat Pythagoras. Quod autem de eisdem Poeta scribit:

βοτρυδὸν δὲ πέτονται. exponit Zenodotus, ad animalis imaginem, quod botryn nuncupant: id inter uolandum ipsum se conuertit. Verùm, quæ auctor hic prodit, incomperta planè sunt. Proinde in racemi modũ accepisse præstiterit. Apianam uuam gratam apibus, Græci sticam uocant, ex nostris sunt qui appellari modò putent muscatulam. Apomeli uerò, potionis est genus, inter mulsum, hoc est melicraton & oxymeli mediæ. Vtuntur ea Peloponnesij præcipuè. Artomeli legisse item alicubi uideor in medicorum thesauris. Galenus libro Tuendę sanitatis quarto: Mulsam ex pluuia fieri aqua prodit: apomeli ex qualibet. Melimela, id est μελίμηλα, dicuntur apud Athenienses poma pulcherrima ex cydoniorum nata insitione: uti decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Melitomata uocant Græci mellita omnia. Illud ex Grammatico penu est, Nomen nullum apud Græcos neutri generis exire in I literam, excepto μέλι. nam gummi, id est κόμμι, & πέπερι, & κίκι esse peregrina uocabula.

LODOVICI

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros ad Petrum Antonium Syluestrum Rhodignum, compatrem amantißimum, Præfatio quarta & uicesima.

Hieronymus parens tuus, Petre Antoni, ciuis (si quis alius) uel optimus, A & senator præcipuè illustris, quòd publici boni, priuatis rationibus re sectis, esset mirè studiosus, sæpeq; non citra dispendium, ea me in patriam à literaria peregrinatione, uelut postliminiò redeuntem beneuolentia & pietate est amplexatus, ubicunq; sese uel dignitatis uel rei augendæ ostentasset occasio, labore prorsum nullo reclinato, ut dum uixit, nō secus à me coleretur, quàm si uitalis huiusce lucis, post optimum maximū Deum causa mihi fuisset prima. Sed & cum fatalis ei aduenisset dies, palàm funebri oratione, quam ἐπιτάφιον dicunt λόγον conceptum ex obitu dolorem testatissimum apud omnes feci, quòd & præstātis ingenij uiro exutam, intempestiuius patriam animaduertissem: & me non quidem amico, quod ipsum foret tamen uel grauissimum uulnus, sed parente optimo planè orbatum, uirulentiæ ac pestiferis quorundam ingenijs inermem expositum sentirem. Quo sanè factum, uti lacrymis ueris spirantibusq; inter crebros singultus subinde interpellantes, oratorium munus implere uix licuerit. Vitæ illius integritas, morum formula exactissima, ingenium minimè subdolum, non fucatum, non liuore ullo unquam obscurius nil à me aliud efflagitare est uisum. Pręstitimus uiuenti quod eualuimus, præstitimus etiam humanis functo: præstamus nunc quoq; quod

Hærent infixi pectore uultus,
Verbaq;, nec placidam membris dat cura quietem.

Non is sum Petre Antoni, qui adulari sciam: nec si sciam maximè, uelim. Notior est parentis tui uirtus, quàm ut hic subblandiendi studio esse posit locus. Nisi quod importunius forsan diu iam obductum uideor uulnus refricare. Sed enim qui es ipse tanti hęres uiri & æmulus, ægro animo ueniam (opinor) non inficiabere: quando ut es ingenio uel præcipuè in numerato, & multo rerum usu peritus, ignorare non potes, Reipublicæ nostræ incussam bellorum funesto tumultu plagam, & alio super aliud accedente B malo, ita omnia prorsum concussa, ut latè iam ruinam minentur præcipitem. Nec ferè sit, qui tantæ cladi consilio uel prudentia obuiam eat, senioribus ferè absumptis omnibus, quorum grauitate ac sententijs stabat ciuitas nostra. Nam haud ita diu à parente tuo perfuncto grassante sæuius fortuna, raptus est Antonius Fulginas, egregius ciuis, & Catonianæ cuiusdam seueritatis: raptus & Andreas Casalinus medendi scientia nobilis, & (quod prius est) philosophus (uti sentio) præclarus, ut uitæ libram hic exactiorē non pergam memorare. Quibus sanè uulneribus Reipublicæ impactis, uel mirari quiuis potest, tam diu stetisse nos: nisi quod suppetit tamen ex diuiniore fonte, quo æstuantem animum leniamus: quoniam sese naturę argumēta pleraq; ita promunt ex te compater amantissime, ut iam nunc cōcipere libeat, futurum te mox nulla in parte, etiamsi arduum id est, parente inferiorem: sed talem quoque, ut pessum euntia nostræ ciuitatis fundamenta in integrum restituas præstantis ingenij maturitate, nunquam non prospectante longius, præproperæ leuitatis temeritate allisa. Vt in te (libet enim iam nunc uaticinari) quæ sua est senescentium affectio, Ennianum illud propediem regeri elogium posit:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Quod ut facias, etiam atq; etiam rogo. Hæc erit tibi ad æternā gloriam uia: hac iere certatim Romanorum ac Gręcorum pleriq; proceres: hac nunc cœlesti passu incedas ipse fessis subueniens rebus, quando

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI QVARTVS ET VICESIMVS.

Vbi affectus mouere non permittantur oratores. Quintiliani sententia perpenditur. Quid propriè πάθος, quid' ue ἦθος. Item narratio morata. Horatij locus de morata fabula.

Caput I.

A QVONIAM uerò præcedentis uoluminis fine, quantum nostra paruitas tulit, de ira commentati sumus, quam esse cæcam ueterum testimonio pronunciauit Chrysippus, ὅτι πολλάκις οὐκ ἐᾷ ὁρᾶν τὰ ἐκφανῆ: id est, quoniam persæpe nec manifesta quidem conspici sinat, succurrit illud Quintiliani ex secundo Oratoriarum institutionum libro, Athenis actores mouere affectus uetari consuêsse, ex quo uisum quibusdam, orandi artem quodã modo fuisse recisam: sed & libro sexto: Athenis etiam (inquit) per præconẽ mouere affectus prohibebatur orator. Libro item decimo in Demosthenis Ciceronisq; cõpositione, salibus & commiseratione, qui duo plurimùm affectus ualent, uincimus. Et fortasse epilogos illi mos ciuitatis abstulerit. Vt uerò ita rem habere propemodum credamus, in libro de Morali uirtute Plutarchus facit: à quo proditur, in Aristocratica administratione rhetoras magistratuũ iussu uetitos παθαίνεσθαι: hoc enim utitur uerbo, ex eiusce linguæ fertilitate, quod est affectiones ex iudicum animis prolicere: quoniam ῥέπει εὐθεῖαν ῥοπὴν ὁ ἀπαθὴς λογισμὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον: id est, inclinatione serpit recta citra affectum perpensio, ad id quod iustum est. Quòd si accesserit affectio, quod arridet, quodq; urit, pugnã intẽdit aduersus iudicandi deliberandiq; uim. Lucianus uerò in sermone cui titulus Anacharsis, siue de Gymnasijs, hoc ipsum in Areopago irroborasse tradit, ubi cædis peragebantur iudicia: ut si quis de re dicat, patienter ac æquis auribus dicẽtem ferat senatus. Quòd si captandæ beneuolentiæ cõcinnârit aliquis procemium, uel extrinsecus οἶκτον
B ἢ δείνωσιν, id est miserationem elicere aut indignationem excitare cooriatur, cuiusmodi haud pauca aduersum iudices comminisci oratores solent: progrediens præco silentiũ euestigiò imperat, apud senatum diutius nugari nequaqum permittens, aut dicendi uirem obuoluere atque implicare, ac uelut retas obijcere, ut transacti negocij seriem nudã ex fide spectare possint Areopagitæ. Ipsum hoc & primo Rhetoricorũ significat Aristoteles, in ciuitatum plerisque prohiberi oratores astruens extra rem dicere, sicut (inquit) in Areopago. & rectè id quidem. Neque enim iudicis peruertere mentem oportet, indignationem concitantes uel inuidiam, uel omnino miserationem conciliantes. Perinde enim est, ac si canonem seu regulam qua in operum directione sis usurus, obtorquere ac inflectere incipias. Apsinus uerò in procemiorum præceptis, captandæ miserationis præmonstrans rationes, ambiguitatis inijcere uidetur aliquid. Athenis (inquit) si oratorio fungamur munere, ex iudicijs rebusq; gestis communem hunc locum instruemus. Misericordiæ ara excitata apud uos est, cõmuniq; omniũ humanitate beneuolentiaq; esse uidetur dea. Exindeq; apud omnes insignem adepti laudem estis. Moris in Areopago seruati meminit Onomastici octauo etiam Pollux, ne quem possessione sua dominum interuertamus. Sed mitiores fortè affectus permittebantur quandoq;, uehementes & ardore quodam concitati haudquaquam. Aræ Misericordiæ Athenis, meminit Pausanias quoque, sicut pudoris, famæ, appetitionis, id est ὁρμῆς. Adnotanda uerò hîc M. Tullij sententia, quoniam de affectibus agitur, duo esse quæ admirabilẽ faciant eloquentiã: alterum Græci ἠθικὸν uocant, patheticum alterum: ad mores illud & ad naturam, omnemq; uitæ consuetudinem accommodatũ: hoc perturbantur animi & concitantur, quo uno regnare oratio præcipuè creditur. Illud superius come, iucundum, & ad beneuolentiam comparandam aptum in primis: hoc autem uehemẽs est, ac incitatum.

Hinc legimus, narrationem esse planam debere, breuem, euidentem, credibilem, bene moratam cum dignitate. Hinc uerò illi Horatiano sensus infertur illustrior: A

Morataq; rectè fabula. πάθος putat libro sexto Fabius propriè dici à nobis affectum: ἤθη autem Romana carere uoce, dici tamen mores. Verùm non tam hos significari quàm morum quandam proprietatem, quibus omnes contineantur mentis habitus. Omnino affectum concitatum πάθους nomine intelligunt, mitem atq; compositum ἦθος signare. Id uerò est, quod bonitate commendabile est, nec mite solum ac placidum, sed blandum plerunq; & humanum, audientibus amabile atq; iucundum. Quo dicentis mores ex oratione perluceant. Sunt qui τὰ ἤθη, non mores prorsum interpretentur, sed sensus. Fides (inquit Martianus) tribus fit, conciliando, docendo, permouendo: illa prior ethica, sequens apodictica, tertia pathetica nominantur. Scribit Donatus in eum Terentij locum in Eunucho:

Dij immortales, homini homo quid præstat?

Morata narratio à sententia incipi solet, quæ dicitur promythion.

De apathia, dyspathia, metriopathia, propathia, sympathia, antipathia, & id genus plerisq; alijs. Procatarctica & synectica causa quæ sit. Item aipathia, homœopathia, proegumenon. Antipathiam promiscere. Idiopathia. Caput II.

Illud uerò ad Grammaticam pertinet supellectilem, esse apathiam aliud, aliud dyspathiam, itemq; propathiam, quanquam est & metriopathia. Et apathiam quidem intelligi iam docuimus, impassibilitatem quandam (si dici ita Latinitatis patiatur decor) quam esse agrestem, nimis'que profectò duram, etiam ex philosophis nonnulli sentiunt, ut quæ tum impossibilis sit, tum etiam inutilis. Tollit enim amoris mutui beneuolentiam, qua maximè uita constat, & societatis humanæ ratio. Rursum uerò extra modum angi, & in luctus abire nimios, iam non naturæ id fuerit, sed deprauatæ cuiusdam opinionis. Proinde scitum est appositissimum'que Crantoris illud ex Academia, Non ægrotare quidem primum (inquit) sit. At si contigerit, adsit sensus aliquis, seu dissecetur quippiam, seu conuellatur. Siquidem anodynon hoc, id est nil dolere non sine magna immanitatis mercede contingit in animo, stuporis in corpore. Quamobrem ut dedecet prudentes dyspathia, quam doloris impatientiam interpretamur, sic & apathia. Hoc enim ἄτεγκτον καὶ θηριῶδες, id est durum ferinum'que. Illud autem ἐκλελυμένον καὶ γυναικοπρεπές, id est molle solutum'que, ac fœminæ accommodum. Metriopathia uerò haudquaquam improbanda rejcienda'ue, quæ moderatam in perturbationibus rationem amplexatur & continet. Est & sua medicorum scholis propathia: sic uerò nuncupant προαίσθησιν, id est præsensionem quandam. Neque enim tacitè furtimq; obrepunt omnes ægritudines, sicuti Hesiodo placuisse, intueri licet, B

ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα ζεύς.

id est, quoniam uocem prudens abstulerit Iupiter. Sed earum plurimæ proangelos, id est prænũcios habent, & prodromos, siue præcursores ac præcones, uelut cruditates & inconcoctæ materiæ superfluentiam, & motus pigriores, quam uocant δυσκινησίαν. Grauitas quippe onerosa, labor'que (inquit Hippocrates) spontanei morbum prænunciant. Incentiua item uitiorum propathe dicuntur rectè, ac significantius Græcis, uelut antepassiones, quibus carere censetur impossibile. nam ea omnium titillant animos, & inde præcauere cogitationum sagittas commonemur, & naturæ dominus in Euangelio: De corde (inquit) exeunt cogitationes malæ. Protopathiam inuenies alicubi apud Galenum, uelut primariam dicas affectionem: sicuti idiopathiam quoque, id est affectionem propriam. Si oboriatur (inquit Galenus) ab ulcere ingens panus, quum inducta in ulcere cicatrice, permanet etiam panus, uel in suppuratam inflammationem transiens, uel in durum tumorem, quem chœrada, id est scopulum appellant: nemo primarios dixerit huiusmodi morbos, qui ob alium præcedentem contigerunt. Fuêre item ex medicorum decuria, qui ἀειπάθειαν induxerint, tanquam dicas perpetuam affectionem. Quippe sanorum iuxta, ægrotantiumq; corporum κατασκευάς id est constitutiones easdem esse specie, statuere permittunt sibi, etiamsi præstat, ampliorē sanitati latitudinem

A titudinem contribuiſſe, quàm omneis homines urgentibus perpetuò morbis conuelli ac lancinari. Eſt ſua oratoribus item homœpathia de paſsionis nata ſimilitudine, quam undiquaq; ſcientiſsimus exprimit poeta:

Fuit & tibi talis Anchiſes genitor. Item:
Et patriæ ſtrinxit pietatis imago. Et:
Me quoq; per multos ſimilis fortuna labores.

Quod in Macrobij Sympoſiacis eſt adnotatum. Idiopathiam reciprocationē dicimus, ſicut idiopathes reciprocū. Priſcianus ſui paſsionem & ſuipaſſum interpretatur. Et quia uberem conſectamur doctrinam, & medicam rem à limine ſalutamus: ſciendum omnino, à propathia diuerſas cenſeri cauſas in ægritudinibus, procatarcticas dici ſolitas. Sunt enim hæ, rei quidē effectrices, uerùm ſeparatæ, ſicuti morſum qui infixit canis ſcorpius'ue, ac ſolis exuſtio febrem producens. Synectica uerò cauſa intelligitur, quæ præſens præſentem cuſtodit affectionem, fouetq;, ut in ueſica lapis, qui non cauſæ modò rationem habet, ſed & affectus. Eſt item προηγούμενον αἴτιον, quod à procatarctico inſtruitur, uel quo præſente, ἀποτέλεσμα quoq;, id eſt effectus adeſt. Sed redeo ad inſtitutum. Sympathiam quoq; apud ueteres non Græcos modò, ſed & Latinos inuenias pro conſenſu quodam, qui plerunq; inter res conuiſitur: ut quum Lucilius ait,

Luna alit oſtrea,
Implet & echinos, muribus fibras, & pecū addit.

Eadem quoque quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente contrà defiunt, exuctaq; ſunt. Quanquam eſt & in quibuſdam antipathia: nam cepe (Plutarcho tradente) decedentē luna reuireſcit ac congerminat, inareſcit autem adoleſcente. Proindeq; Peluſiotas cepis abſtinere, quia ſolæ ex cunctis oleribus contra lunæ aucta & damna, uices minuendi & augeſcendi (ſicuti repetit etiam Gellius) habeant contrarias. Eleganter porrò & antipathiam promiſcere dicitur, qui pugnantia exq; diametro diſsidentia componit, inq; unam corporis molem compingit: ut ſi quis contrarias inter ſe conſarcinet auctoritates.

B *De monſtro mirabili edito in Rhodiginis agris. De piſcium & ranarum pluuia. Infante Conſtantij temporibus nato. Monſtrorum ratio ex cœleſti diſciplina. Decani. Munifices dij.*

Caput III.

EXſcribentibus nobis iſta, & elimatius leuigatiusq; concinnantibus, quæ pridem Patauij dederamus in literas, editum in patrij ſoli uico, cui Sarzano nomen eſt, magnitudinis inuſitatæ monſtrum. Digna res eſt uiſa, quam hiſce libellis insererem, eo quidem procliuius: quoniam flagrāte inteſtinis diſcordijs Itali, & intonante altius bellorum procella, quæ iam aliquot annis latè uaſtitatem dedit, uice prodigij habitum id eſt. Is uerò infans fuit biceps, multa in eo mira. Primùm quadrimeſtris magnitudo, membra omnia cum proceritate reſpōſum habētia, abſoluta, amuſsitataq;. Facies utraq; ſimilitudinis propè indiſcretæ. In capitib. crines aliquanto longiores ac nigricantes. Inter utrunq; caput ex collimitio humerorū tertia ſurrigebatur manus, ſed quæ aures longitudine nō excederet, nec integra uiſebatur omnino. Reliquū corpus prorſum bene compactū, ac citra ullam maculæ fœditatē. Natus eſt quinto idus Martias, anno nati Verbi milleſimo quingenteſimo quarto ac decimo. Poſtridie allatus Rhodigiū eſt. Quia uerò uiſenda res erat, placuit mitti ad Hiſpanorum ducem, qui in proximo uicaria regis fungebat̃ poteſtate. Id uerò ut citra putredinis timorē poſſet obiri, exēterare præmortuū neceſſe fuit. Inibi ergo mirū aliud, cor quidē ſimplex, ut aſſolet: at iecur duplex, ſicuti & lien. Nam in uiſcere hoc uiſam quandoq; duplicationē uel in uno, credimus Ariſtoteli. Verùm in hoc genus mōſtris mira quidē, ſed naturalis tamen à peritis rerum afferri ratio ſolet, in quibuſdā uix, ſicuti quod Athenæi relatum monumētis eſt, piſcibus pluiſſe nōnunquā. Factum id in Chæroneſo etiam legimus, & triduo utiq; continuo. Sed & in Pæonia & Dardania ranarū pluuiam contigiſſe (prodit Euſtathius) tanta multitudine, ut domus opplerētur, nedum uiæ. Nec aduerſus mali uim uſquam ſalutare compareret auxilium, præter quàm in fuga, quando nec aquis nec cibis uti licebat, irrepentibus inſilientibusq; ranis in omnia, confirmat

quarto Bibliotheces hiſtoriam hoc genus etiam Diodorus. Quòd ad infantem attinet, A illud amplius ſciendum, unum'ne an plura ſint per coagmentationem, quod monſtrificum prodit animal, iudicandum eſt ex principij ratione. nam ſi cor pars eiuſmodi eſt, quod unum cor habet, unum animal eſt quod duo, animal item duplex coalitum propter conceptuum coniunctionem. Imperante Conſtantio legimus, editum infantem ore gemino, dentibus binis & barba, oculis quatuor, auriculis duabus quidem, ſed breuiſsimis. Qui partus (inquit Marcellinus) rempublicam in ſtatum reclinaturam deformem, planè portendebat: nam portenta id genus comparent ſæpius, ſed rerum euentus uariarum indicant ferè. Cœleſtium rerum ſtudioſi in partes diſtribuunt tres ſignorum ſingula, ſic ut portio quælibet unum habeat decanum. Alij uerò ſcrupuloſius rem rimati, ternos deos decanis aſcribunt, & munifices nuncupandos cenſuêre, uel ſynergos quoque, ut ſignorum cuilibet nouem adſint munifices. Hoſce rurſum per infinitas ſecant numinum poteſtates. Ab iis porrò aſtruunt, caſus decerni repentinos: quin & monſtroſos hominum conſarcinari partus. Deinde Necepſo Aegypti iuſtiſsimus imperator, & optimus aſtronomus per ipſos decanos uitia omnia ualetudinesq; collegit, oſtendēs quam ualetudinem quis decanus efficiat. Sciendum uerò plenas dici partes, in quibus decani fuerint inuenti: uacuas autem, ad quas nunquam decanorum numerus accedit.

Super Agathocle adnotata quæpiam. Curq; is graculus ſit cognominatus: item triorches. Plutarchi labecula colluitur. De buteone aue. Gracchus & Pulcher an flatilem admittant. Mihi cum flatili ſcribendum. Martialius Caracallæ occiſor. Philomelam dici, non philomenam.

Caput IIII.

AGathoclem Siciliæ tyrannū, qui tam moderatē, tamq; fortiter uidetur proſperiorem tuliſſe fortunæ afflatum, ut ſine fictili opere non ferè unquā cœnaret, ac miſceret opes, pauperiemq; ſimul (uti de eo cecinit Auſonius) ætatis primordio ab eminentiſsimis proditum hiſtoricis eſt, forma & corporis uenuſtate præeminentē, diu uitam ſtupri patientia exegiſſe. Proinde Timæus & ipſe hiſtoriarum cōditor, illum dicit κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν κοινὸν πόρνον. id eſt primæuo ætatis flore ſcortum promiſcuum, impudentiſsimo cuique expoſitum: item mox κολοιὸν nuncupat, καὶ τριόρχην. Eſt autem κολοιὸς graculus, ſuper quo facetiſsimus extat Ciceronis iocus: nam à Pharſalica pugna quum aufugeret Pompeius (dicente Nonio quodam) ſupereſſe etiamnum aquilas ſeptem, immoq; necdum eſſe deſpondendum: Rectè (inquit) moneres, ſi cum graculis depugnandū foret. Nec id minus factū quod in Ionia prodit Apoſtolius, Venetos Adriatico mari appoſitos ſub ſementis tempus ſolitos cum graculis depaciſci, ut libis obiectis cum maza, quæ illis forent ligmata, ne ſemina refoderent omnino, uel legerēt: ſtabātq; illi dictis legibus. Triorches uerò auctoribus Plinio & Ariſtotele de Animaliū hiſtorijs libro nono, genus accipitris eſt, à numero teſtium ſic nuncupati, cui principatū in augurijs Phœmonoe dedit, eum Buteonem Romani uocarunt, familia etiam ab eo cognominata, quum proſpero auſpicio in ducis naui ſediſſet, ut Plinius ſcribit. Ego in gente Fabia id fuiſſe cognomētum, accipio. Nam ab urbe condita libro uigeſimotertio T. Liuius M. Fabium Buteonē nominat. Meminit & in Fabio Maximo Plutarchus. Sed ibi mendum (opinor) inoleuit. nam ſcribitur modò Fabius Bulco. Græcus tamen codex, φάβιον præfert βυλεῶνα, quo tempore duos habuit reſpub. dictatores poſt Cannēſem ſtragē, M. Iuniū, & hunc (de quo diximus) Fabium. Deniq; Buteonis oratoris mentio eſt Senecæ Controuerſiarū libro ſecūdo. Triorchem apud Ariſtophanem inuenimus in Comœdia cui titulus σφῆκες: ubi poetæ illius interpretes nil amplius aſcribunt, quàm ἐστὶ δὲ ὁ τριόρχης ὄρνεόν τι. eſt autem triorches auis quædam. Sed & in monumentis Sex. Pompeij ita legas: Buteo genus auis quæ eo ſe alit quod accipitri eripuerit. Vaſtitatisq; eſt cauſa in his locis quæ intrauerit, ut bubo, à quo etiam creditur appellatus Buteo. Proinde ex hac auis natura uideri poteſt tyrannus cognomentū traxiſſe: niſi quis malit ab efferata libidine. Nam egreſſus Agathocles pubertatis annos, libidinem à uiris tranſtulit ad fœminas. Traditur item quum eſſet perfun-

ctus

A ctus fato, uxorem querulam flebilibus modis illud subinde ingessisse, τί δ' οὐκ ἐγώ σε, τί δ' οὐκ ἐμὲ σύ; quid non ego tibi, quid tu non præstitisti mihi? Cæterùm, cur dictus κολοιός, id est graculus? an ob latrocinia, & furacem naturam? Huic soli auij (inquit Plinius) furacitas auri argenti'que pręcipuè mira. Monedulam quoque inde dictam grammatici interpretantur, quasi monetulam, quòd surripiat monetas. Quanquam sunt colię item pisces, dicti Theodoro monedulæ. Agathoclem uerò latrocinijs incubuisse ante tyrannidem, historia testis est. Indéque concedentem Syracusas diu sine fide fuisse, quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in uerecũdia quod inquinaret, habere uidebatur. Sed enim quamuis in omne facinus semper fuerit promptissimus, non tamen usquequaque malus erat: nam & manu strenuus fuit, & in concionibus perfacundus est creditus: quo nomine ab æmulis & inimicis graculus item uideri potest appellatus: ueluti loquax magis esset, quàm eloquens, uti de Atilio Palicano pronunciatum nouimus. Nam & Bacchylidem uellicans in Nemeis Pindarus, ut locutuleium impendiò, ac humilem, sic ferè pronunciat:

κραγέται δὲ κολοιοὶ ταπεινὰ νέμονται.

Dicitur enim κολοιός, à κολῳᾶν, quod tumultuari nobis indicat, Eusthathio tradente: quia sit auis obstrepera, tumultuatrix'que, id est θορυβητικὴ καὶ κραυγαστική. Nam & eadem ratione Gracchum apud Romanos cognominatum legimus: quamuis apud Varronem obseruatum sit, Gracchum ideo nuncupatum, quòd eum mater mensibus duodecim in utero gestasset, quia legitimum pariendi tempus esset supergressa. Proinde ex iunioribus quidam etiam bene doctus, sine flatili scribendum censuit. Quod tamen, ni fallimur, forsan coarguitur paucissimis Quintiliani uerbis ex Oratoriarum institutionum primo: nam de aspiratione differens, inquit: Parcissimè ea ueteres usi, etiam in uocalibus, quum ædos ircos'que dicebant: diu deinde obseruatum, ne consonantibus aspiraretur, ut in Graccis & triumpis. Horum sensus uerborum qui sit, perspicuè (opinor) patet: nam Graccum triumpum'que olim fuisse innuit scriptitatum, sed id non fuisse perpetuum, quis (rogo uos, studiosi omnes) non peruidet. Triumpum'ne tempe-
B state nostra scribimus, an triumphum? Triumphum profectò, sed & Gracchum consimiliter: nam & in Græcis monumentis ita scriptitatum inuenimus, Γράκχον. In catholicis tamen Probi, sic adnotatum animaduertimus: Quidam putant, inchoare dici imperitissimè: nam neque post C literam H Latina uerba regunt, exceptis nominibus tribus, pulcher, orchus, lurcho: uel (ut autumat Seruius in tertium Georgicum) sepulchrum. Pulcher item in Græcis inuenitur codicibus, ut apud Strabonem libro quartodecimo. In tantum falluntur, qui pulcer & scribunt & enunciant. Quam tamen scribendi rationem insequi uidetur Cæcilius Minutianus in libello de Orthographia, quanquam insigniter mutilato decurtatóque, ac prorsum uetustatis & incuriæ uulneribus confosso: in quo & illud adnotauimus: Mihi, cum flatili scribendum, ut disparetur à uocatiuo mi. Scribit in Oratore ad Brutum Cicero: Quin (inquit) ego ipse quum scirem, ita maiores loquutos esse, ut nusquam, nisi in uocali aspiratione uterentur, loquebar: sic, ut pulcros, Cetegos, triumpos, Cartaginem dicerem: aliquando, id'que sero conuicio aurium, quum extorta mihi ueritas esset, usum loquendi populo concessi, scientiam mihi reseruaui. Mihi uerò, insertam habet flatilem, non natura, sed ut hiatus declinetur: nam uti casu patrio mei, sine spiratili dicimus: sic dandi casu mij fuerat scribendum, ni auribus foret consultum. Leonardus uerò Aretinus epistola quadam rationibus comprobare adnititur, addendum C quoque, ut michi scribamus: quod non recipiunt doctiores. Preendo, citra flatilem scribi oportere, sentit Terentius Scaurus. Eum nos quandoq; sequuti sumus: at Quintilianus ad sua seruatum tempora prodidit, ut aspiraretur ei uerbo. Sed ad institutum. Pusillos item statura, κολοιούς, id est graculos, dici consuesse, in Aristophane uideor obseruasse. Nam & auis hæc, minutula est, ut quæ tota ferè pẽnis cõstet. Imperãte Antonino Caracalla insedit obelisco uociferabũdus graculus, mirum dictu, succlamatum ab omnibus, ceu ex composito: Martiali salue, Martiali ab tempore multo te uidimus. Hæc aũt non intelligẽda est graculi appellatio, sed eius erat nomen, à quo interemptus est mox Antoninus. Et quoniam de orthographia mẽtio

facta nobis, nec illud obiter negligendum, quod publicum ferè peccatum est, Philome- A
lam dici, non Philomenam, suffragante Pausaniæ auctoritate, qui Φιλομήλαν dicit. Quod
denique ad Agathoclem attinet, legimus, domum Syracusis prope insulam, quę sexaginta
lectorum indepta cognomentum est, quæque Siculas substruxiones uniuersas & magnitu-
dine & elegantia structuræ facilè antcibat, huius fuisse regis opus.

Nominum ratio recta quæ sit. Quid sit, quòd substantiam nomen dicitur significare uel qualitatem. Item nominum interpretatio plurium. Onomatotheræ qui dicantur. Menandrus. Menecrates. Mysteria. Quintiliani locus ex libro primo de Pythijs. Galbana. Allantes. Allantopolæ. Salsicopolæ. De Bryseide, ac Cryseide. Caius unde dicatur. Gæus bos qui sit. De Nauætho, & nauium incendio ab Troianis mulieribus. Cothones, uel Cothi. Sios dici deos. Caput V.

INter alia quæ disertissimè apud Platonem & scientissimè quæruntur, no-
minum quoque rationem in magna esse nouimus quæstione. Id uerò est,
φύσει ἢ θέσει, quod est, naturáne an positu uim suam habeant. Placet au-
tem illi, positione quadam constare nominum rectitudinem, sed non te-
merè tamen, & ut obtigit, uerùm positionem ipsam de naturæ penu arbi-
tratur promi: neque esse aliud nominum rectitudinem, quàm naturæ ipsi consonam im-
positionem. Scitum'que, ac ad unguem factum putat nominum conditorem, qui per no
men exprimat rei naturam: quippe rei organum esse nomen, nec fortè oblatum, sed na-
turæ congruum, ut quòd res discernat & indicet naturam. In grammaticis item com-
mentarijs Nigidius Figulus solicitè admodum & asseueratè, uerba esse naturalia ma-
gis quàm arbitraria colligit, festiuiter quoque inferens, ac lepidè: Vos quum dicimus, la-
bias sensim primores emoueri, ac spiritum atque animam porrò uersum intendi: quum
uerò nos, neque profuso intentóque flatu uocis, neque proiectis labris pronunciari, sed
hęc quasi introrsum reflecti. Cęterùm prius quàm ulterius in etymologicas excurramus
rationes, collibitum est grammaticis inscitiæ nubilo persæpe obuolutis, ferre opem pro
uirili. A quibus si exculpere pergas, quid sit quod pueris nulla non hora intonant al- B
tius, Nomen dici, quod substantiam indicet aut qualitatem propriam uel communem:
hærebit (opinor) illis aqua. Verùm scire conuenit, philosophum Aristotelem, quum
scientissimè dispiceret infinitam, miscellam'que esse rerum uerborum'que disparilita-
tem, uti ordo constitueretur aliquis, decem prædicamentorum uolumen concinnauit:
categorias uocant Græci, quas esse primas intelligimus uoces genera rerum prima si-
gnificantes. Nam quum infinitæ propemodum comperiantur res, infinitas esse item ea-
rum uoces quibus indicentur, necesse est. Sed infinitorum cognitio, infinita esse nulla
queat, quoniam animo concipi haud ualeant: quæ autem eiusmodi sunt, nullius scientiæ
circumscribi cancellis creduntur: quippe infinitorum scientia nulla est. Proinde prædica
menta constituens decem Philosophus, in ea uocum alioqui infinitarum, seriem con-
iecit. Omnia nanque in duas distinxit portiones: in substantiam, & accidens: quod no-
uem contineri prædicamentis uoluit. Substantias autem tum primas intelligit, tum se-
cundas. Et primas quidem esse dicit, indiuiduorum corporum ac singulorum: sicuti Cice
ro est, Socrates, Plato. Secundarum nomine, species accipit, uti est homo: uel genera,
quibus continentur species, ut est animal. Igitur ad unum substantiæ reuocantur no-
men, quæ sunt infinita ferè, homo, lignum, animal, lapis, aurum, id genus alia. Acciden-
tia uerò hæc: quantitas, quæ bifariam intelligitur, quàm magnum, quàm multum: quali-
tas, ad aliquid, ubi, quando, facere, pati, habere. Postremò κεῖσθαι, quod est composi-
tum esse quodammodo, ut calefacere, stare, irasci. His porrò comprehendi reliqua, di-
lucet: nam quum bipedale dico uel tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem,
id genus innumera, in quantitatis ueniunt prædicamentum: at quum album, scientiam,
bonum, malum appello, nimirum exprimitur qualitas: quod in categorijs item alijs con
tingit omnino. Sed ad secretius nominum etymon uenio: siquidem facturum me ope-
ræprecium arbitratus sum, si parte hac potissimùm, quid in hoc nomenculationis au-
cupio, mutis ex magistris compertum nobis sit, appingere adortus fuero. Quando &

A apud Græcos huiusce rei plerique studiosi illuc prouecti demum sunt, ut etiam Onomatotheræ dicerentur, id est uelut nominũ uenatores, noua sibi cõsarcinantes uocabula, rerum intuiti proprietatẽ. Cuiusmodi fuisse uidetur Siculus Dionysius, qui uirginem uocabat Menandrum, quia μένει τὸν ἄνδρα, id est manet expectatq; uirum. Stylon uerò, id est columnam Menecratem, quoniam manet continetq;. Murum autem conceptacula, rectè dici mysteria coniectabat: quia mures seruent, quod τηρεῖν dicitur. Idem etiam bouem nuncupabat garotan: porcum uerò, Iacchum. Alexarchus quoque, Vranopolin qui condidit, nomina sibi conformauit non audita multis: nam gallum, orthouoan dicebat: drachmam, argirida: chœnica, hemerotrophida. Sic & Atticus Herodes, lignum quod inseritur rotis, tochopedam nuncupauit, quum per accliuia uectaretur: alijs epoclea uocantibus. Anchoram Sophocles etiam ischada nominauit, quoniam nauem contineat. Sed nos eo quidem gratius ista complectimur præcipuè, quoniam à Fabio proditum scimus, scrutaturum mille præceptorem acrem atque subtilem origines nominum, ut quæ ex habitu corporis rufos longosq; fecerunt. Vbi erit aliud secretius, unde Syllæ, Burri? In quo præter ea quæ ex Macrobij Cœnis circumferuntur omnium ex chartabulis & glossematis, studiosus commonẽdus lector est: esse qui Sillam dictum putent, à silo naso, qui est sursum uersus & repandus. Sed non ignorandum, à Græcis pariter & Latinis Syllam per Y Græcum scribi, quod ex monumẽtis Sudæ perspicuum est. Plutarchus tamen ita prodit: Ex corporis quoque habitu denominationes ritè imponi solent, ut Silli, Nigri, Rufi: uerùm etiam Cæci & Clodij. Sed & apud Græcos à forma imponi cognomina inuenias, ut Physconem, Cirrhippum. Physcam illi uocant intestinum crassius, in quo farina inferciatur & caro, fiunt'que qui dicuntur aliantes, παρὰ τὴν ἄλλησιν τῶν κρεῶν, à carnium congestione: unde aliantopoles, qui etiam salsicopoles uocatur, uenditor id genus farciminis. Hinc restituitur egregiè Valerij locus libro nono, capite primo, Ptolemæum prodentis Physconem cognominatum: quanquã uulgò Physicum legi audio, uel Phytonem, sententiam nostram Strabone comprobante. Cirrhipum uerò ab equis & cirrho colore dici puto. Cirrhum uinum legas sæpiuscu-
B lè apud Dioscoridem & alios. Cirrhum fuluum interpretantur, id est πυῤῥόν, aut etiam igneum. Senecam Cassiodorus putat inde duci, quoniam cui primo cognomentum id impositum, canus sit natus: sicuti de Numa Pompilio lectum est. Ad quod allusisse Virgilium credunt:

Agnosco crines, incanaq; menta
Regis Romani.

Quin etiam Tyrrhenum, à quo Tyrrhenia nuncupata, ab ineunte pueritia incanuisse, traditur fabulis, sed ad egregiam indolem id Strabo referendum putat. Caium inuenio in Græcorum monumentis appellatum ab Italis & Tarentinis mercenarium, aut etiam rudem hominem ac planè brutum: quia à γέα, quæ terra est, deriuetur γέιος & γάιος. Nam à γαῖα, inflectitur γαῖος: unde bos, γάιος dicitur, uelut colonus: & γαιζῆται dicti Galatæ, qui patria excidẽtes terram quæsiere, quam incolerẽt. Pansam uerò idem Cassiodorus, ab expansis & porragineis capillis. Neruam, à fortitudine uestigij. Murenam, à neruoso corpore. Galbam, à colore lurido dici opinatur: Est enim (inquit) Galbeus, passeris nomen, luteis pennulis. Suetonius uerò ambigi scribit, cur id Sulpitiæ gentis factum cognomentũ sit. Quidam enim putant, eum qui sit primò ita nuncupatus, inde appellationem duxisse, quòd oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum Galbano facibus, succenderit. Alij, quòd in diuturna ualetudine galbeo, id est remedio lana inuoluto uteretur assiduè. Nonnulli, quòd præpinguis fuerit, quem galbam uocãt Galli. Vel contrà, quòd tam exilis quàm animalia quæ in æsculis nascunt, appellanturq; galbæ. Quod de galbeo remedio Tranquillus scribit, sciendũ, tradidisse alios, galbeum siue calbeum dici armillas, quibus uterentur triumphantes, quibusq; ob uirtutem (ut Festus inquit) donarentur milites. Galbana uerò uestimenta erant delicatorum, quę à uiris gestari, mordaciter taxauit Satyricus poeta:

Cærulea indutus scutulata, & galbana rasa.

Inde apud Martialem galbanatus, & galbini mores, pro mollibus & supinis. nam tuni-

cam galbinam, à colore dici uolunt candido. Eius in Aureliano meminit Flauius Vopi- A
ſcus. Galbulos uerò, cupreſsi fructus dicunt. Sunt qui galbana pro nauticis accipiant in-
dumentis: ſicuti uulgò nuncupantur, una extrita litera. Lentulo, Suræ cognomentum
adhæſiſſe, ſcribunt eruditi, quòd Sylla dictaturam gerente, quum quæſtor publicæ pe-
cuniæ uim haud paruã prodegiſſet, eoq; nomine plurimum Sylla indignaretur, ab eoq;
impenſius rationes exigeret, progrediens in ſenatum is negligenter admodum & per
contemptum: Rationem (inquit) non reddo, uerùm crus exhibeo : ueluti aſſolent pue
ri, quum in pilæ luſu aberrarint. Pertinaci mox Romano imperatori, cooptatũ legimus
cognomen à patre, quòd negociationi materiariæ conſtanter ac pertinaci ſtudio in-
cumberet: hic eſt, ut fortunæ luſum contemplemur obiter, qui literis imbutus elemen-
tarijs, & calculo, quũ Græcè item didiciſſet, Sulpitioq; operam dediſſet Apollinari, poſt
eum grammaticen eſt profeſſus. Eò tamen prouectus per laborum genera uniuerſa, uti
fortunę uocaretur pila. Scribit Dion, quòd propter Quintilianum libro primo dignum
ſcitu eſt, ad ea quæ alibi diximus, Helium Cæſarium imperij cum Nerone participẽ iu-
gulandos curaſſe Sulpitium Camerinum ciuem primarium, ac eiuſdem filium, dantem
crimini, quòd cognomento hæreditario Pythici quum dicerentur, in Neronis Pythicas
uictorias impij ἐκ τῆς ὁμωνυμίας uiderentur. Ab rerum geſtarum excellentia præſigni Pyr
rhum eſſe Aquilam cognominatũ, id eſt ἀετὸν, prodit hiſtoria. Buccones appellatos cre-
dunt (Pompeio Feſto tradente) à buccarum magnitudine : ſed alij, bubones ſcribere
malunt. Lappam ab inculto capite appellationẽ duxiſſe tradunt. Suram, à ſurarum ner-
uoſitate. Halam, à fœdo oris halitu. At ueteres ferè inſcriptiones, Ahala præferunt: & in
Oratore M. Tullius : Quin (inquit) ſæpe contrahuntur uerba, non uſus cauſa, ſed au-
rium: quomodo enim ueſter Axilla, Ahala factus eſt, niſi fuga literæ uaſtioris: Additam
uerò flatilem opinantur, hiatus reclinandi gratia. Capellam, à capillorum hirſutie. Fene-
ſtellam, à caluitie. Columellam, à proceritate. Aruinam, à pinguedine. Pergulam, adulte
ri eſſe cognomẽ dicũt, qui mariti aduentu latuerit in pergula. Mammulã, quòd foret pa-
pilloſus. Naſicæ nomen dedit, obuncus naſus. Leccæ, amor meretricius. Maſſam dicunt
furem ſignificare. Lamiam porrò uoracem. Antigonũ quendã Macedonũ regẽ, Gonatũ B
fuiſſe cognominatum accepimus, fortè à genuum magnitudine. Aſtynomus dici uide-
tur, ciuitatis lex. Fuêre tamen Athenis aſtynomi decem, quinq; in Piræeo, totidem in ur
be. Ad eorum curam pertinebant pſaltriæ ac tibicinę, ſed & qui uocabantur coprologi,
& id genus alia pleraque. Verùm id amplius aduertendum ex Euſtathij fontibus corri-
uatum, & literatoribus diu non percognitum, Aſtynomen nuncupatã Chryſæ filiam, ab
Homero dictam Chryſeida : ſicuti Briſeida uocat, quæ fuerit Hippodamia. Erant uerò
Briſes Chryſesq; (ut eſt in ueteribus traditũ chorographijs) fratres: ex quibus Briſes Pe
daſum incoluit, Chryſam uerò Chryſes: quorum pater fuit Ardys. Siſyphus idem eſſe ue
teribus uidetur, qui & Theoſophos: ſiquidem deos in Peloponeſo ſius dicunt, & ratio-
ne Aeolica ſyphos dicitur ſapiens, quem ſophon enunciat communis lingua. Hunc fa-
bula tradit, mortem in uincula conieciſſe, immiſſam, quòd Aſopo Aeginæ filiæ raptum
à Ioue ſignificaſſet: quod ad pacatum Siſyphi imperium putant referendum. Fortè uerò
& Aceſodyna excogitauit primus, id eſt dolorem ſedantia, ac morborum antipala, ut
Græci dicunt, quia ægritudinibus obluctẽtur. Cothonias nuncupatus creditur Thyn-
notheræ filius, id eſt thynnos uenantis, ſeu expiſcantis : quoniam gobios, Siculi cotho-
nas dicunt, & in Halieutico Numenius cothos. Sunt & locis ſua ab euentu aſcita nomi-
na, de reliquis ſileo : interim illud non omiſerim, Nauæthum in Italia fluuium à nauium
exuſtione ſic nuncupatũ, quod ſcribit Apollodorus: quia Laomedontis filiæ, ac Priami
ſorores, Aethylla, Aſtyoche, Mydeſicaſtæ, cum captiuis alijs illuc appulſæ naues incen-
derũt, ex quo & ipſæ Naupreſtides nuncupatę. Auctor Plutarchus eſt, dictã fuiſſe
Romam, quæ cæteris incendium ſuaſerit Holcadum Græcarum. Si-
tæam uocat Lycophron.

Nomina

Nomina item à uirtute, felicitate, moribus, ac uarijs producta euentibus. Varius qui: item nothus. Nothiæ pecuniæ. Ciceronis locus ex Epistolis de Pene. Lamyrus quid, & diadema. De Casandra & Achille plura, & patria eiusdem Phthia. Venox unde. Caudex, & codex. Excodicare. Ablaqueare. Regilliani historia. De Thetide nonnulla, bis. Caput VI.

A PORRÒ à uirtute quidam cognomina traxêre, ut Euergetes & Philadelphus, auctor est Strabo: ne sine capite (quod aiunt) rumusculos corrogare uideamur, odorari'que: quando, ut nunc est, non exarmatos licet cum sciolis nasutioribus pedem conferre: Ptolemæum ex Aegypti regibus Philadelphum uocitatum, cognoscendarum rerum fuisse perstudiosum, & ex insita corpori imbecillitate noui aliquid semper scrutari solitum, quo se & improsperam oblectaret ualetudinem. Philadelpho huic in principatu successor fuit Euergetes, quum ipse post Ptolemæum Lagi, qui Alexandro successerat, obtinuisset imperium. Inter Aegypti reges fuit & secundus Euergetes, quem Physconem dixêre. Fuit & Ptolemæus κεραυνὸς cognomento, id est fulmen, ex promptitudine audaciáque, ut tradit Pausanias. A felicitate quidam etiam cognomina sibi asciuêre, sicuti testatur Eudæmonis appellatio: qua Bassum secundum fuisse ornatum, uetus testatur historia. Vnum tamen hominum ad id æui felicis sibi cognomen Syllam asciuisse Plinius auctor est, ciuili sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatum: quod'que Metelli Pij fuisset amicus, sicuti Plutarchi Apophthegmata testantur, & quòd Athenas nõ delêsset. Scribit Alexandrinus Appianus, imaginem Syllę, ex auro equestrem ante rostra collocatam, addita ab adulatoribus inscriptione eiusmodi, Cornelio Syllæ imperatori fortunato. Sic enim (inquit) assentando appellabant, quòd in hostes feliciter depugnasset. Quod abblandimenti genus, stabile mox cognomẽtum est consequutum. Sed ex decreto idem Venustum se appellari uoluit, quæ nuncupatio à felici non ita uidetur dissentanea. Varios dici obseruauimus, qui semine uario, id est è meretrice cõcipiuntur: nam & sic appellatũ Heliogabalum, auctor Lampridius est. Heliogabali uerò illi ascitum cognomẽ, ab Heliogabali dei sacerdotio, quem alij Iouem interpretantur, solem nõnulli. Nothum (inquit Pollux) ex

B peregrina dicimus natũ: hoc est, nõ ex legitimis nuptijs. Eum quidam Metroxenũ item uocant. Latina caret appellatione, ut putat Cato, & est ab Quintiliano repetitũ. Nuncupatur nothus, quia ab eo sit exutus, quod diuinum censetur, id est legitimis natalibus. νο siquidem priuationẽ indicat, & θεῖον, diuinum. Nothias pecunias accipit Aristophanes, quæ notho ex paternis contribuuntur bonis ad drachmas mille: meminit contra Aristocratem Demosthenes. Notha quandoq; peregrina simpliciter dici inuenias. Mores etiã plerisq; extra iam dictos, uarias contribuere appellationes: sicut mordacitas Ptolemæo Lamyri cognomentum inussit. Garrulum enim Grçci Lamyrum uocant, sed & comem facetumq; & oblectabile ac amœnum, item stupendum: ut in Epigrammate:

βροτολοιγὸς ἔρως τὰ πυρίπνοα τόξα βάλλει,
καὶ λαμυροῖς ὄμμασι πυκνὰ γελᾷ.

Atheniensis Diotimus Chone, id est infundibulum est cognominatus: quoniam eo apposito ori, incessanter infusum hauriret uinum. Fuit & Oenotrorum ciuitas Chone, cuius libro septimo meminit Strabo. Dicta uerò est, quoniam Aegyptiacè Chonen uocant Herculem, à quo in Italiam aduentante dicti creduntur Chones. Chone item fornax est: unde choneuomena, in fornace cocta uocantur. Xenarchus Rhodius, uti meminit Euphorion, ex bibacitate quam polyposian dicunt, Metretes est cognominatus. Paulus quidam imperatoris Constantij tempestate, cognomen indeptus Cathenæ est: quoniam esset (ut Ammianus inquit Marcellinus) in complicandis negocijs artifex dirus. Traianum senatus decreto esse cognominatum Optimum scribit Dion. Quod in uno Scipione Nasica Plinius admiratur. Anticyram meretricem inde nuncupatam ferunt, quòd cum mentis emotæ furentibusq; discumberet: uel quòd medicus Nicostratus moriens, hellebori uim ei magnam reliquerit, aliud præterea nihil. Antiochum ex Macedonum regibus quendam fuisse Dosonem cognominatũ legimus, quòd multa promitteret, pauca impleret: nam δώσω, futurum est à uerbo δίδωμι, ceu diceretur Antiochus, Dabo. Cuiusmodi fuisse uidetur Atheniensium imperator Chares: cuius

miræ

miræ inter Græcos pollicitationes sunt uel frequentissimæ, id est αἰχάρητος ὑποσχέσεις, A quibus multi aureos se in Olympia staturos, læte coniectabant: sed ita, ut nunquam non aera se captasse mox agnoscerent. Pertinacem imperatorem scribit Iulius Capitolinus, uulgo Chrestologum esse nuncupatum, quod bene loqueretur, male faceret. Relatum id & ab Sexto Aurelio. Catilinam sunt, qui à fellandi fœditate nuncupatum credant. Forte ab uirilitate lingenda, cuius nomen uulgo usurpatum, ab Catilina non abit longius. Et id in Epistola ad Pætum significasse uidetur Cicero: etiam si mendum est exemplarium, ipse sic lego: Caudam, antiqui penem uocabant, ex quo etiam propter similitudinem peniculus: at hodie penis est in obscœnis, ut Piso ille frugi in Annalibus suis queritur, adolescentes peni deditos esse: quod tu in Epistola appellas suo nomine, ille tectius penem. Sed quid multis? factum est tam obscœnum, quàm, id uerbum quo tu usus es, quod'que uulgo dicitur. Phocam, uoracem signare arbitrantur. Perpenna dici uidetur is, qui sit larido deditus, quo nomine caro intelligatur salsa, Macrobio tradente. Thetin pro mari accipit Lycophronis interpres, quoniam sit θέσεως αἰτία, id est aptitudinis causa: seuocatis enim in locum unum aquis, cõparuit arescens terra: sic'que uniuersi prompta εὐκοσμία est, ac si decoram uocemus concinnitatem. Camillum à Cadmo duci arbitror: nam id fuit quandoque Mercurij epitheton, unde inflectitur Cadmilus apud Lycophronem. Euentus quoque multorum cognominum præstitere causam: nam & Metellorum quendam constat, Virtatum dici consuesse: quoniam quum ulcus haberet, diu frontem uitta ligatus processit in publicum. Sicut Diadematus quidam est ita nuncupatus, à diadematis usu, quod à uittato discrepat non multum. Sed de hoc aliubi facta nobis mentio est. Dicitur autem diadema, βασιλικὸν ἔνδυμα, idest regium gestamen. Exponitur pro fascia candida, quæ regum capitibus obligabatur: quod insigne regium inuenit primus (auctore Plinio) Liber pater. Coronam lauream fascia candida præligatam quum quidam Cæsaris statuæ imposuisset, tribuni plebis detrahi coronæ fasciam, & duci in uincula hominem iusserunt. Alexandrum Magnum legimus, quandoque sibi diadema detraxisse uulneri obligando, quod in fronte acceperat Lysimachus. Quam rem portendisse illi regnum ferunt, quod & mox sit consequutus. B Adnotatum quoque in Ammiani Marcellini monumentis est: inuidiæ Pompeio datum ab obtrectatoribus, quod fascia obligatum crus circumferret ulceris causa, ueluti rerum nouarum affectationis præsagium foret id. Quin Phauonius amare non desijt incessere, nil admodum referre, qua in parte diadema gestaret. Ex hoc præterea more prodijt Senecæ bracteatum illud, Fasciam solue, multum sub illa mali latet. In gente Turcarum, reliquias etiamnum antiqui moris seruari, palàm est. Causiam διαδηματοφόρων fuisse regum ab Alexandro insigne Plutarchus scribit. Casandram dici opinantur quia Casin, id est fratrem Hectora strenuum habuerit, ac uirilem in primis. Eadem & Alexandra nuncupatur, παρὰ τὸ ἀλύξαι, quoniam congressus hominum uitarit præcipue: uel ab ἀλέξειν, id est quia uaticinijs prodesset pluribus. Quæ in Thymbræi Apollinis templo cum Heleno fratre infans relicta uidetur accepisse, compertis mane serpentibus, qui sensoria circumlamberent, infantibus omnino nil oblæsis: indeque responso manante, uates fore illos. Acta uero hæc, inibi Priamo genethlia celebrante. Lycophrona uatem cognominatum ferunt, quod ænigmatice καὶ πανούργως scribat, quæ sua est lupis natura. Metellum uero Celeris cognomen esse indeptum, obseruauimus: quoniam paucis diebus à patris obitu funebres ludos & gladiatoria munera celeritate admirabili exhibuerit. In gente Claudia fuit, qui Caudex nuncuparetur, ut scribit Seneca, quod Romanos induxit primus nauem conscendere: nam plurium tabularum contextus, caudex dicitur. Sed & codices, tabulæ sunt. Ex quo & codicarias antiqui naues dixere, quæ commeatum subuehunt. Codicillos præter uulgatam notionem apud Catonem obseruauimus pro arborum putaminibus, ubi ait, Codicillos oleagineos in aceruo sub dio motas facito. Excodicare, idem quod ablaqueare est, id est circa uitis codicem dolabra terram diligenter aperire, ac purgatis omnibus, uelut lacus efficere, ut solis teporibus & imbribus prouocentur. Ab hoc uero quum operiuntur, occari dicuntur uites. Achillem scribit Euphorion uideri nuncupatum, quod non chilo, id est cerealibus ci-

bis

A bis primùm sit connutritus: uerùm ex infantia medullis animalium, mox & carnibus
uenatu comparatis, quum illi foret prædagogus Chiron. Chili mentio item Xeno-
phonti est, ubi ex castris abijsse milites scribit, ἐπὶ χιλὸν, ueluti frumentatum dicas. Sunt
qui (Eustathio tradente) dici Achillem opinentur, quòd bello uictis tristiciam immit-
teret. Alij, quòd Ilienses mœrore confecerit: quo etymi argumento, L simplici scri
bendum arbitrantur, succinente uel analogi ratione. Nam sic Oileus dicitur, & Ba-
sileus: id quod pluribus comprobat Lycophronis interpres. Illud obiter sciendum,
Achillis patriam dici Phthiam, quæ nunc Pharsala, à Phthia muliere, uel à Phthio Ne
ptuni filio. Phthiæ puellæ meminit Aelianus, quam quum amaret Iupiter, formam
demutauit in columbæ speciem. Sed & hoc opera item parerga enotasse, nil (puto)
obfuerit: spongiarum genus tertium dici ab Aristotele ac Plinio Achilleum: quia (ut
inquit Eustathius) sit robustissimum: sicuti hordeum uocatur Achilleum: præstantis-
simum, cuiusmodi equis suis Achilles obijciebat. Scribit Apollodorus Ligyron huic
fuisse prius nomen, mox Chironi traditum esse Achillem nuncupatum. Alij Pyrisoon
prodidêre appellatum: puto, quia noctu mater Thetis infantem igne confouebat, inter-
diu litum ambrosia, sic demum illi conciliatura immortalitatem. Id quod aduertens Pe-
leus altius inclamauit: at ad Nereidas inde digressas narratur Thetis, cui alioqui fuit insi-
tum, formam demutare. Quin & cum ea coisse primùm creditur Peleus in sepiæ speci-
em conformata. Euripides Pelea cum Thetide semel coisse tradit, id'que in Sepiade
promontorio, quod in Magnesia statuit Plinius. Verùm ut parte hac, ne ab iocis quidem
abstineamus, quum apud Regillianum mox imperatorem, fortè cœnarent milites, assuit
& tribunus Valerianus, à quo illata quæstio, unde'nam credatur Regilliani nomen pro-
ductum: & unus, A re, flexum opinor. At qui aderat fortè scholasticus, grammatico mo-
re inflectere orsus est, Rex. regis, regi, regillianus. Succlamatum euestigiò ab militibus,
uti est hominum genus ad id quod cogitat præproperum, Rex ergo esse potest? & rege
re igitur nos potest? & à Deo inditum huic nomen. Quid amplius? quum postridie pu-
blico se commisisset, à principibus Imperator est consalutatus. Porrò L. Iulius tribunus
B plebis primus rogationem tulit, quot annos nati quenque magistratum peterent cape-
rent'que. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Scitu uerò di-
gnum illud est, à magni nominis auctoribus prætermissum: C. Fabium collegam in cen-
sura Appij Claudij, cui Cæco mox cognomen factum, Venocem fuisse nuncupatum ob
indagine solerti conquisitas Appiæ aquæ uenas, M. Valerio Maximo, P. Decio consuli-
bus, inducta in Vrbem est, appellatione ab Appio eodem conciliata, Fabio se magistra-
tu abdicante.

*Super Euripide, & Archelao paucula, & Cylone. Plutarchi locus malè tralatus restitui-
tur. Pulchritudo cur mirè afficiat unumquenque. Omne pulchrum esse item bonum. κα-
λὸν unde dicatur. Diotimæ preceptum. Quintiliani locus illustratur. Pul-
chritudinis species.* Caput VII.

EVripidem tragœdiarum poetam nobilem & scenicum philosophum, uti ab Atheniensibus iactatum scimus: Archelao regi sola uirtutis admiratione fuisse perfamiliarẽ ferunt, adeò ut in conuiuio, ubi aureo scypho donari se à rege quidam frugis non satis bonæ amplius deprecaretur, puero innuerit Archelaus, Euripidi poculum traderet: quumq; is uideretur etiam atque etiam admirari. σὺ μὲν γὰρ εἶπεν αἰτεῖν, οὗτος δὲ λαμβάνειν ἄξιος ἐστὶ, καὶ μὴ αἰτῶν. tu quidem (inquit) qui petas, hic uerò quamuis non petens, dignus est qui capiat. Ardebat Euripides Agathonem formosum uenustumq;, sed iam adultiorem, nihilo secius amplexabatur arctius amasium, sanabatur'que. Conuersus ad amicos Archelaus: Ne uos (inquit) ulla teneat admiratio, τῶν γὰρ καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστι. pulchrorum etiam autumnus pulcher est. In Alcibiade Plutarchus huius meminit sententiæ, ut Euripidis. Verùm interpres sensum haudquaquam est assequutus, quando sic transferre sibi permisit, Adultam hominis ætatem omnium pulchrorum esse pulcherrimam. quod ne somniauit quidem Plutarchus. Qui hoc dicit planè, non probari Euripidis dictum, astruentis, Omnium pulchrorum etiam autumnum esse pulchrum: nam in pau-

in paucissimis est compertum, pulchritudinis gratiam augescente ætate, non defloresce A re, quod Alcibiadi tamen elargita fuerat natura. Sed institutum repeto. Id uerò in pulchritudinis dici applausum uidetur, ubi tener quispiam eximium prætulit formæ splendorem, eundem'que non adeò defloratum, ætate quamuis paulò grandiori, custodit excellenter. Præclara equidem res, ac summis efferenda præconijs, ut quæ nulli non scienti stuporem inijciat, quantumuis efferato alioqui, neminem non ad amandum alliciat. Nam & huius admiratione Cylon statua honestatus ænea est, uti Pausanias coniectat, quamuis tyrannidem Athenis affectasset: unde celebratum historicis, ac Thucydidi præcipuè κυλώνιον ἄγος. Sed unde'nam istud fiat? Ducimur'ne, ut Veneriæ affectioni deseruire formam exactiorem opinemur? Absit, etiam si plerique in eam fœditatem feruntur præcipites. Et Euripides, arbitror, collabebatur. Sed quid nos afficit tantum? Principio est quiddam primo intuitu blandius sensui se patefaciens, id'que animus apprehendens, familiariterq; agnoscens suspicit iucundè, & quasi accommodatissimum approbat & amplectitur. At uerò in turpe si incidat, sese recipit, & uelut abhorrens ob discordiam respuit resilitq;. Existens nimirum anima id, quod naturaliter est ac prope, & secundum essentiam in rerum ordine præstantissima, quandocunque aspexerit cognatum quiddam, cognatiq; uestigium congratulatur & stupet, referturq; in seipsam, suiq; recordatur atque suorum. Anima nempe rationalis proximè pendet ex mente diuina, & pulchritudinis ideam sibi illinc impressam seruat intus. Cui quod congruit, tanquam sibi patriq; cognatum libenter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma quæ ad ipsam ideæ normam examussim composita est. Omne uerò pulchrum, inquit Proclus, etiam bonum est: pulchrum amabile suapte natura est, quandoquidem externa pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primóque aspectu ad se mouet animos: quod confirmatur in Phædro. Re enim uera, καλόν, id est pulchrum dicitur, siue διὰ τὸ καλεῖν, quia prouocet animas, siue διὰ τὸ κηλεῖν, id est quia permulcet intuentes: sicut ἀγαθὸν dicitur, ἐφ' ὃ πάντες θέομεν, ad quod omnes currimus. Certè secundum naturam est amabile, quo fit, ut ad pulchrum amantem ducere amor dicatur. Quicquid autem est amabile, est & appetibile, quando est amor appetitus quidam etiam uehemens. Omne uerò B appetibile bonum item est, aut boni faciem præstat. Demonstratum uerò in Menone est à Socrate: Fieri nō posse, ut qui malum quale sit, nouerit, ipsum appetat. Appetibile itaque omne bonum est, ac siquidem appetibile sit principaliter: bonum quoque principaliter erit. Sin minus, apparens appetibile. Quod igitur est bonū, est & pulchrum. Quamobrem amatoribus præcipit Diotima, ut post occursantem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem actionibus, officijs, scientijs insitam transferant, atque inibi amatorium animæ oculum uehementer exerceant. Deinceps uerò ad intellectum, ibi'que præcipuam diuinam'que pulchritudinem latè dominantem speculentur, tanquam ipsum re uera pulchrum in anima uigeat. Nam quid sit in nobis uirtute & scientia pulchrius? aut quid rursum ignorantia & uitio turpius? Quoniam uerò pulchritudo intellectuale munus creditur, inde solos allicit cognoscentes: cognoscentes (inquam) siue intellectuali potestate aliqua, siue uisu, siue auditu, qui sensus rationi plurimùm subseruiūt. Et quia citra cognitionē, quę illustrare iudicium ualet, ingenerari amor nequit: hinc aperitur latius illud Quintiliani ex primo Oratoriarum institutionū: Id (inquit) in primis cauere oportebit, ne studia qui amare nondum potest, oderit, & amaritudinem semel præceptam etiam ultra rudes annos reformidet. Duplex porrò pulchritudo est: incorporea, & corporea. Et quēadmodū corporea rursum est duplex: altera quidē, in his quę uident̄: altera, in his quę audiuntur. Sic & incorporea duplex: in intellectu una, in anima uerò reliqua. Intellectualis lucis pulchritudo, præcipuè ab ea quæ uidetur in lumine, uelut imagine nobis repræsentatur. Pulchritudo rursus animæ in harmonia quodammodo constitutæ, ab illa quæ auditur, harmonica pulchritudine tanquam imagine, ritè refertur. Verùm, sicuti oculus ut solem uideat, debet esse, fieriq; solaris: sic tu ipsam inspecturus pulchritudinem, quæ diuinus ipse intellectus existit, sequestra te à materia, sensum seclude, abdica interim rationem quoque, intellectualis esto, atque intellectus primò tuus, deinde diuinus.

Quo pacto

Quo pacto à corporea fugiendum pulchritudine. Qui plurimum terrena mirentur & ament. Cap. VIII.

A Collibuit autem ad hæc pertinentia insigniter magni Plotini uerba subscribere, quæ & diuina sunt, & Christianæ religioni cõsentanea in primis, quando equi (ut dicitur) Acarnici instar hic inter Platonis sectatores lõgè supereminet: nec tanto nomini indignantur cæteri, quos philosophicum magis oblectet pancratium, quàm athletarum, uelut nani assurgere. Hic ergo, ubi uelut ex augustiore oraculo, corporea hæc, esse disseruit imagines & umbras & uestigia, esseq; ad id confugiendum, cuius hæc simulacra sunt, altius iam intonãs: Abeamus (inquit) hinc, amici, in patriam dulcem confugientes. Sed quæ'nam fugiendi ratio? & qua uia ueneficia Circes & Calypsus deuitabimus? Hoc quidem & si perobscura, Vlyssis fabella significat, quæ illum fingit manere nolentem, quamuis spectacula illi oculis iucunda occurrerent, ac cætera quæ sensus oblectant, promitterentur. Patria uerò nostra ibi est, unde uenimus: ibidem quoque pater. Quæ'nam igitur classis? & quæ fuga? Haud sanè pedibus est fugiendum: pedes enim ab alia in aliam passim ferunt terram. Neque rursus equos ad uehendum, neque naues ad nauigandum huius gratia parare debemus. Immo uerò hæc cuncta dimittere, nec prospicere quidem, sed uisu corporis clauso, alterũ pro hoc uisum assumere atq; suscitare. Quem habent quidem omnes, utuntur uerò pauci. Oculus autem intimus est ratio contemplatrix. Intellectus autem animæ proprius est huius oculi lumen. Intellectus uerò diuinus, est luminis huius lumen. Ipsum deniq; bonum est lux, paterq; luminum. Anima itaq; quum oculum ab exterioribus prorsus auertit, subitò ad intima conuertit lumina atq; lucem, euaditq; non luminosa solum, sed lumen. Animæ uerò (inquit Proclus) quæ ob peruersam educationem à superno decidere lumine, alioqui amatoriam nactæ naturam, in pulchritudinis incidentes simulacra, ex pulchritudinis ueræ ignorantia corporeas admirantur formas, & amant. Sicuti enim apud Plotinum defluxus mentis facit astutiam, atque sapientiæ portio lapsa sophisticam producit: sic & amoris munus in peruersum prolapsi susceptaculum, uitam B efficit intemperatam atque tyrannicam. Diuinorum contemplatores inde nunquam discessuros, astruit Plotinus, Iamblichus & Porphyrius animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem peruenire, significant. Hinc in sacra lectum pagina est, Non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. &, Beati qui habitant in domo tua Domine, in seculum seculi laudabunt te.

Platonicorum laus. Pulchritudinis commendatio, cum mulierecularum sugillatione. Iuuenalis illustratur, & restituitur Plutarchi locus ex uita Catonis Vticensis. Certamina de pulchritudine. Tenediarum uenustas præsignis. Chrysophori mulieres quæ intelligantur. Item certamina muliebris temperantiæ & œconomiæ. Caput IX.

Atqui Plinius ait, Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Tu uerò (dicat aliquis) subinde nescio quos permolestos obices, ac uelut moramenta ingeris, quæ multa transcurrendi auidos nimio plus sufflaminare ac præpedire uideantur. Equidem non eam inficias, rapi nos interdum transuersos illius scientiæ sublimitate, simul & secretiore rerum dignarum cura. Sapit enim ea schola θεῖον quiddam, hoc est diuinum. Quo afflata mens, uix à lectione reuelli poteſt. Cæterùm, iam ad historicam conuertemur iucunditatem, atq; illud appingemus primum: ueteres pulchritudinem adeò admiratos, ut Gorgonem propter eximium uenustatis decus, mentis inopes, ac prorsum stupidos reddentem spectatores, in saxa eos deformare, fabuloso confinxerint inuolucro. Huius porrò boni ea barbararum gentium animos contemplatio cępit, ut earum plerisq; tantæ sit maiestati corporis dignitas, uti magnorum operum non alios capaciores putent, quàm quos eximia specie donare amplius naturæ potentia inenarrabilis dignata sit. Quin & formosiori occurrisse cuipiam, omen censebatur præstantissimum: at deformi, inauspicatissimum. Nam & imperator Adrianus ex Mauri occursu, ingruere sibi extrema concepit. Ad quod spectare Iuuenalis illud Satyricum, facilè contenderim:

II Et cui

Et cui per mediam nolis occurrere noctem. A

Illud item Apuleij ex Apologia secunda iactatur plerunque, Virgo formosa etsi fuerit oppidò pauper tamē abundè dotata est: affert quippe ad nouum maritum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Iam illud Homericum quis non legit?

ἕκτωρ εἶδος ἄριστε,

Hector forma præsignis. At quum dicit idem, δύσπαρι εἶδος ἄριστε,

Id est, ô male Paris specie præcellens: tacitis uelut ambagibus innuere uidetur, à sugillatione fœda haud esse procul, quibus pulchritudine speciosius bonum adsit nullum. Tanto fœdioribus muliercularum plerisque, quibus unum modò est institutum, una cura, corpus excolere, ac longa formam quærere desidia, ornare crinem, & alienis capillis turritum uerticem struere, ut inquit Hieronymus. Nam & inde Plautus duas esse res scribit, quæ nunquam satis exornari possunt: nauem, & fœminam. Sed inde resiliendum, ne quis raucas putet nos, & alienæ obrepentes famæ prorsum arrodere, quod in uitalia mox sit corruendum: si Plutarcho prius opem tulerimus fœdè mutilato in codicibus Latinis, & Catonis Vticensis uita, ubi parte ultima de filio agitur eiusdem, qui in Cappadocia apud Marphadatem diuertens uxorem, quam is Psychen appellabat, corrupit: unde exijt iocus (inquit) Porcius & Marphadates φίλοι δύο, ψυχὴ μία: id est, est amici duo psyche una. Item generosus ac illustris Cato, βασιλικὴν ψυχὴν ἔχει: erat quippe regulus Marphadates. Apud Tenedum Troianis adiacentem insulam, esse omnium quotquot sint, mulieres speciosissimas, in Asiæ periplo scribit Nymphodorus. Alicubi & de muliebri pulchritudine certamina legimus proposita, sicuti in Cereris Eleusiniæ festo prope Alpheum, ubi uictrix Herodice apparuerit primo. At quę in certamen prodeunt mulieres, chrysophori nuncupātur. Chrysophorum autem Dioscoridi electrum est. Idem apud Eleos factitatum, Theophrastus scribit: peragique iudicium libatione solenni consueuisse. Arma quoque fuisse uictorum præmia, quę Palladi mox dicarentur, ut Leuctrico placet Dionysio, Victorem tænijs augustiorem factum deducentibus ad templum amicis, pompæ quadam imagine. Adijcit Myrsilus, coronam dari myrteam consueuisse. Illud multo clarius certamen, quod in quibusdam institutum locis de muliebri temperantia & œconomia, idem nos docuit Theophrastus, præcipuè uerò inter barbaras gentes. B

De Euripide quæpiam haud inuenusta. De Græco penu præcerpta potissimum. Scandia quid. Esterincæ canes, uel trapezei. Palinthus.

Caput X.

QVoniam uerò Euripidis facta paulo antè mentio est, succurrit nunc quod apud magnum auctorem de eodem obseruatum, parti huic adglutinabimus. Dignum quippe scitu est, Euripidem oris graueolētia laborasse plurimum, quam Græci uocant τὴν τοῦ στόματος δυσωδίαν. Id ei obiectum quandoque à Decamnicho Archelai aulico. Excanduit poeta maledicto grauius quàm opinaretur quispiam. Sed est genus iritabile uatum. Querelas apud regem deposuit. Is uerò, ut qui Euripidem amplius amaret, illique afficeretur plurimum, Decamnichum permisit, in quem pro arbitrio plagis deseuiret. Qua tam insigni iniuria accepta bilem nō substrinxit Decamnichus, sed in Archelaum grassantibus ducem se præbuit, ac necis illius causa extitit grauissima. Porrò de tragœdiæ ratione in libro de Poetica Aristoteles disserens, cuius sit proprium in aduersam desinere fortunam, hoc Euripidi testimonium reddidit. Hinc (inquit) maximè nobis licet cōiectare, in certaminibus scenisque pulcherrimas exactissimasque eas uideri tragœdias, quę ita dirigātur. Et Euripides, tametsi in alijs nō concinna utitur œconomia atque dispositione: est tamē poetarū omniū tragicissimus. Apud Græcos itē ab ordinis prauitate dici inuenias, στρεψίμαλλον τὴν τέχνην διελπίδην. Fuit uerò Euripides hic Mnesarchi, quem Mnesarchidē uocant alij, & Clitus nobilissimæ fœminę filius. Quidam uerò, ut Theopompus, & in nostris literis Maximus Valerius poetæ matrē λαχανοπώλιν fuisse produnt, id est olera uēditasse, in primisque scandicē, sicuti cōmeminit Plinius, & Aristophanes in comœdia, cui titulus ἱππῆς, astipulari uidet. Quin & Euripidē ipsū σκανδικοπώλην inuenias cognominatū, Scandia uerò in Cytherorū insula nauale

A nauale fuit, quod ex Pausania discimus. Legitur & σκάνδεια galeæ species. Ferunt natũ Euripidem, die quo Xerxem Persarum regem Græcia nobili prælio uicit. Qua ex causa putant nonnulli sic nuncupatum: quoniam in Euripo depugnatum sit. Pictor fuit prius: mox Prodici sophistæ auditor. Moribus fuisse narratur iniucundus & tristis, subinde figens terram obstipo capite: cuiusmodi homines σκυθρωπούς Græci uocant. Hinc certè μισογέλως est nuncupatus, ueluti qui risum foret exosus. Creditur quoque in mulieres odio fuisse præcipiti, & inde dictus Misogynes: siue quia natura esset talis, abhorreretq; à mulierum cœtu: siue quòd duas habuerat uxores simul, quum id decreto ab Atheniensibus facto, ius esset. Quarum matrimonij quum pertæduisset, muliebri sexui bellum indixit. Cuius rei in Thesmophorijs quoq; testis Aristophanes est. A canibus deniq; proscissum interisse, ferè omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus, nuncupari ab Indigenis Esterincas, sed ab Homero trapezeas: hoc est,

κύνας τραπεζῆας πυλαωρούς. Iliados χ. De Poetæ sepulchro, morte obita, euariat historia. In Macedonia id statuit Plinius: monstrari Athenis, Pausanias scribit, sed κενόν: nam inquit, τέθαπται ἐν μακεδονίᾳ. Strabo etiam in Argiuorum foro, & Palinthum quoque nuncupatum refert. Sed cenotaphium fuisse postremum hoc item, facilè peruincitur, quando de Macedonico historia constantior agnoscitur. Tragœdias adortum scribere tradunt, natum annos duodeuiginti. Adijcit Philochorus in tetra quadam Salaminis spelunca solitum scriptitare. Porrò Euripidis excellentiam in poetica, id prisca ætate attestari est uisum, quòd mortuo iam & condito in Macedonia prope Arethusam, sepulchrum eius tactum de cœlo est. Eo mirabilius uisum, quòd ad id æui mortalium contigisset nulli extra quàm Lycurgo, quem dijs charissimum pijssimumq; intelligi uoluêre annales. Euripides porrò tantæ auctoritatis Ciceroni fuisse memoratur, ut singula eius uerba singulas esse sententias existimauerit. Sicuti illud, à Platone item repetitum,

τίς οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν μέν ἐστι κατθανεῖν, τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν:

B Quis nouit, an uiuere quidem sit mori, mori autem uiuere? Lucianus Sophocleos uersus putat plus habere grauitatis. Euripidi inesse leuius quiddam, tanquam omnino tragici cothurni princeps sit Sophocles, ut qui planè excoctus sit, plusq; medullarum habeat, quàm corticis. Euripidis porrò illud est, Solem auream esse glebam: positum uerò id in fabula Phaethonte, quod ab Anaxagora insinuatum uideri potest, qui lapidis è sole casum prædixisse narratur. Postremò adnotatu non indignum, Euripidem penultima pronunciari producta Sidonio Apollinari, illo phalæcio:

Orchestram quatit alter Euripidis.

Apud Ionem quoq; id ipsum inuenias,

χαῖρε μελαμπέπλοις Εὐριπίδη ἐν γυάλοισιν.

Sunt qui corripiant tum Græcè tum Latinè: ut in eo,

Nulla ætate tua Euripides monumenra peribunt.

Persarum legati quo pacto ab Alexandro dimißi. Soles duos, neq; item regna duo patitur mundus. Cœlum quis furnum dixerit, homines autem carbones. Caput XI.

ALexandrum Macedoniæ principem, & Orientis debellatorem tradit historia, dum orbis terrarum affectaret Imperium, ingenti animo Persarum regi Dario indixisse bellum. Quo tempore is audaciam iuuenis reformidans, simulq; uirtutem admiratus præcelsam, nec sanè publicam, ob idq; sibi fatalem quodammodo præsagiens, quibuscunq; modis incumbens exitium euadere commoliebatur, missisq; ad hostem legatis, primùm auri uim magnã illi obtulit, alia item eximia. Quod uerò potissimùm, Asiæ imperiũ portionibus æquis cum eo se diuisurum, repromisit. Ea quum forent audita Parmenioni, inter Alexandri amicos præpotenti: Accepissem (inquit) si Alexander essem. Et ego per Iouem (inquit) si Parmenio forem. Iussit uerò legatos Dario ita renunciare: Neq; mundum soles duos, neq; duo summa regna, saluo terrarum statu, posse concoquere. Id uerò ex eminentissimi regis,

mi regis, omnium capacis, æstuantisq; angusto in limite mūdi magnifica prolatum sententia, prouerbij faciem habet, ac ueteri confirmatur apophthegmate bracteato, quod & passim iactatur. Regnum non patitur duos: propter illud poeticum, A

Omnisq; potestas Impatiens consortis erit.

Nam ut est apud Ennium:

Nulla sancta societas, nec fides regni est.

Solem uerò duplicem quo pacto terra patiatur, quæ multis partibus ne unum quidem ferre ualet? Præstò sunt clarissima naturæ indicia. Cur enim partitis uicibus anni brumalis abscedit? Nempe ut noctium opacitate terras reficiat, exusturus haud dubiè, & sic quoq; exurens quadam in parte, tam excellens est eius magnitudo, tam incomparabilis uis. Quo argumento Hipponi philosopho irrepsit, sicut in fabula cui titulus πανόπται, Crates scribit, ut ueluti furnum esse cœlum diceret, homines uerò carbones.

Solis descriptio, & cur dicatur Phaethon. De Eridano. Ouidij locus restituitur. Solis magnitudinem non rectè metiri Epicurum argumento oculorum. Sol cur oriens aut occidens maior uisatur, & remotior. Virgilius illustratur. Discus & solos quid, & abacus. Solis cursus per zodiacum. Anni ratio, & bisexti. Signorum zodiaci inæqualitas. Dodecatemorion. Caput XII.

Sidus uerò hoc, tantæ (ut sic dicam) maiestatis Plato, quod Speusippus edocuit, ita definire uel describere uidetur: Sol, cœlestis est ignis, qui solus ab ortu ad occasum ab eisdem aspici potest, animal sempiternum, astrum animatum, diurnum ac maximum. Certè ab insigni claritate nobili epitheto ab Homero illustratur & Sophocle, ἥλιος φαέθων, id est sol phaeton: quanquam & Solis filius, sicuti commeminit Pausanias quoq;: quem & Eridanum antea uocatum nouimus, quæ & fluminis est apud poetas (ut putat Polybius) appellatio in Italia: quin & Thessalia & Attica, ut credit Cæcilius Minutianus Apuleius. Quem tamen haud ita esse in cœlo, rentur nonnulli, quia minus in hāc horam sit omnium celebratus aduocatione. Phaethontis incendij meminit in libro de Mundo Aristoteles, siue is fuerit Theophrastus: sed ita, uti delapsas cœlitùs flammas intelligat, quibus ad occasum totæ combustæ regiones sunt. Scribit Sophoclis interpres, equorum solarium alterum dici Phaethonta. Ex ijs eorum retegitur uanitas, à quibus carmen interpolatur Ouidianum. Eridani in Attica Hilissum influentis meminit Pausanias quoque. Sed ad sideris redeo maiestatem, quæ quoniam ueteribus credita est diuina, proinde religiosius, dum percutitur fœdus ab Agamemnone, aduocatur apud Homerum, ut fœderum custos & inspectrix omnium. Hinc Bithynos scribit Arrianus, iudicia ex aduerso solis exercere sedentes consueuesse. At enim sunt, qui tam amplæ potestatis sidus oculorum metiantur argumentis, & animi coniectura scrutentur. Sed uanitas multis coarguitur indicijs. Immensum esse constat, Plinius inquit: quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum millia umbras paribus iaciat interuallis, tanquā toto spacio medius. Epicuri scholæ sunt, quæ statuunt ea magnitudine esse solem, qua uidetur. Cæterùm, non peruidisse illos, quanta inde consequeretur absurditas, admiratione dignum. Si enim (inquit Cleomedes) in cœlestium orbium contemplatione, tantus sit sol, quantus apparet: profectò multæ simul in ipso magnitudines erunt, siquidem exoriens & occidens maior uidetur. Porrò non apud omnes eodem exoritur tempore: nam quum sit globata specie terra, aliàs apud alios oritur & occidit, & medium cœli tenet. Quamobrem quum accidat, eundem apud alios oriri, & apud alios in medio cœli existere, simul & maior & minor fiet: maior uidelicet, quibus oritur: minor, quibus est in medio cœli hora eadem: quod utique, in eo absurdissimum planè censeri debet. Horum nanq; affectuum ratio ea promitur à scientissimis: Maior (inquiunt) nobis sol exoriens & occidens uidetur: & minor, in cœli constitutus meditullio: propterea quòd in Orizonte per aerem densiorem & humectiorem, ipsum uidemus. Eiusmodi nanq; est uicinus terræ, aer. In medio autem cœli, quia in puriore cernimus, emissus ab oculis ad ipsum radius non reflectitur, quod in alio contingit situ. Argumento sunt, quæ in aqua uisuntur, grandiora corpulentioraq;: nam & ex puteis altioribus sol B

A conſpectus id ipſum patitur. Eiſdem porrò rationibus colligitur, cur in medio cœli ſol conſtitutus nobis uideatur propior, oriens uerò aut occidens remotior. Hæc ſiquidem aeris efficit qualitas: in humectiore nanq; craſsioreq; conſpectus longius abeſſe creditur, per purum uerò interuallo uidetur propinquiore. Proinde, inquit Poſidonius, ſi fieri poſſet, ut per parietes alia'ue ſolida corpora, ut de Lynceo prodit fabula, ſol conſpiceretur, multo amplior ſe nobis ingereret, & ampliore diſtare interuallo crederetur. Viſum porrò inſigniter falli, indicio eſſe poteſt colorum ſubinde in ſole mutatio, quod aeris affectio facit. Adde, quòd quum à montis cacumine occidit aut oritur, præ ſe fert nobis ſpeciem cacumen tangentis: propterea doctiſsimus poeta:

Iamq; iugis ſummæ ſurgebat lucifer Idæ. Et alibi,

Tibi deſerit heſperus Oetam.

Solis corpus orbemq; inuenio diſcum quandoq; dici: quanquam uocabuli huius notiones uariæ ſunt admodum. Nam eſt eo nomine pertuſus orbiculatus lapis, quem exercitij gratia iactare ſolebant plerunq;: quòd ſi ferreus fuiſſet, ut docet Euſtathius, nuncupabatur ſolos: ſicuti in Theriacis commeminit Nicander quoq;. Scribit & Tryphon in quinto de Helleniſmo, ut retulit Ammonius: unde apud Vitruuium, ſtatuas in foro ſurrectas legimus, diſcos tenentes. Idem alibi ſcribit in Horologiorum ratione, hemicyclium excauatum ex quadrato Beroſum inueniſſe. Scaphen, ſiue hemiſphærium Ariſtarchum Samium: qui etiam diſcum excogitarit in planicie, id eſt aream non cauo ambitu, ſed plano: habebat lapis hic in medio lorum, quo circumageretur. Eſt & nomenclatura eadem uas apud Dioſcoridem, lenticulam Latinè poſſe dici arbitrantur eruditiores. Pro lapide corriuatur ἀπὸ τοῦ δίκω, quod βάλλειν, id eſt iactare ſignat. Obſeruatum & illud, ſolis latitudinem ſcienter abacum dici, eadem qua diſcus notione. Cæterùm, apud Macrobium in Cœnis libro primo, eſſe uidetur abacus luſoria tabula. Quem diem (inquit) omnes pleriq; abaco & latrunculis conterunt. Illud fuerit parergon: in ſignorum ſingulis ab ſole menſem confici, ac horas undecim ferè, uti ſcribit Theon. Quippe in parte qualibet diem abſumi, addito etiam momento. Baſſus Arati interpres tricenis

B diebus ab ſole tranſcurri ſigna tradit, deniq; horis ac ſemiſſe, id eſt horæ dimidio. Hinc ſemiſsis incremento diem confici unum quarto quoq; anno, biſexti nomine, ex quadrantibus conſurgentem. Hoc ideo adieciſſe, non inſuper eſt uiſum, quoniam Plinij tollitur obſcuritas ex libro ſecundo: Inde ſolis, inquit, meatum eſſe partium quidem trecentarum ſexaginta: ſed ut obſeruatio umbrarũ eius redeat ad notas, quinos annis dies adijci, ſuperq; quartam partem diei. Nec illud tranſiluero quod item ſcribit Theon, Signa ſingula non complecti ex aſſe partem zodiaci duodecimam, ſed deficere nonnulla, uelut in Ariete ac Cancro: redundare aliqua, uti Scorpium & Virginem. Hinc inaudias quandoque, ab dodecatemorio ſignum cenſeri diuerſum: quia ad libellam non fiat reſponſus. Adnotatum uerò Columellæ libro duodecimo, Solem biduo calẽdis Maijs unam tenere particulam.

Falſo Epicurum opinari, aſtra quum oriantur, accendi, quum occidant, extingui. Caput XIII.

SEquitur & deliramentum alterum ex eiſdem propagatum ſcholis, quippe talpis cæcior Epicurus, qui tamen unus primusq; hominum ueritatem inueniſſe uideri uult, Aſtra quum oriuntur, accendi: quum occidunt, extingui aſtruit. perinde ac ſi quis diceret, quum homines conſpiciuntur, naſci: quum non uidentur, mori. Quo quid abſurdius? Potuit certè uel ſola fulgore clariſsimo luna commenti uanitatem retundere. Quo enim modo, extincto in occaſu ſole, fulget ipſa noctu? aut quo modo deficit in umbram incidens terræ, antea ſplendicans, aut quo pacto egreſſa umbram rurſus nitet, non exiſtente ſuper terram ſole? Aut qua'nam ratione ſol tam eximius, tamq; omnium maximè mirus, ubi extinctus fuerit, denuò renaſcitur? Arbitror Hiſpanica fabula delinitum, hanc alteram profudiſſe uanitatem. Ab illa ſiquidem gente demanauit, ſolem in Oceanum mergi: quumq; mergatur, quaſi candens ferrum ſonum edere: propter quod & Satyrus dixerit,

Audijt Herculeo ſtridentem gurgite ſolem.

Hoc uerò quî fieri possit? quum portio cœli quælibet ex æquilibrio à terra distet? Hæc A sunt, quæ sacra Epicuri scientia excogitasse memoratur, exagitata abundè, exibilataq; Cleomedi in eo quem paulo antè aduocauimus libro. Verùm, nos ab ijs iam ad iucundiora dictu stylum conuertamus.

Solis præcipuæ laudes. Briarei allegoria. Archimedis laus. An fatendum sit, solem calere. An cœlum sit igneum. Parhelia, & anthelia qua contingant ratione. Cap. XIIII.

Solem quippe ipsum Plato ipsius boni cõspicuum filium nominauit. Credidit quoq; esse solem, perspicuam Dei statuam in hoc templo mũdano ab ipso Deo positam. Hunc ueteres (ut Plotinus ait, & Plato enunciarat prius) uenerabantur ut Deum. In sole prisci gẽtium Theologi omnia gentilium numina collocarunt: quod quidem Iamblichus & Iulianus Macrobiusq; testantur. Deniq; quisquis non uidet, solem in mundo imaginẽ esse, uicariumq; Dei, is certè noctem nunquam considerauit, nec solem suspexit exorientem, neq; item illius animaduertit munera, nec Areopagitæ Dionysij monumenta unquam adijt. Hic ut disertissimè scribit Plinius, cœli tristiciam discutit, atq; etiam humani animi nubila serenat. Hic suum lumen cæteris quoq; sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia uidens, omnia etiam exaudiens, ut princeps literarum Homerus credidit in uno eo. Nobilissimus quoq; ueterum theologorum Orpheus ita canit:

κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα,
τιτὰν χρυσαυγὴς, ὑπερίων, οὐράνιον φῶς. Et paulo pòst:
ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, ὦ ἐλάσιππε
μάστιγι λιγυρῇ τετράορον ἅρμα διώκων.

Id est, Audi beate, æternum habens omnia intuentem oculum: Titan, aureo nitens fulgore, Hyperion, cœleste lumen: iusticiæ oculus, uitæ lux, ô equorum agitator: flagello stridulo quatuor horarum agens currum. Theologi ueteres (Proculo tradente) dicebant, reginam omnium iusticiam è medio solis throno per cuncta propagari, omnia dirigentem, ueluti sol ipse omnium sit moderator. Iamblichus ex Aegyptiorum doctrina sic fermè colligit, Quicquid adsit nobis boni, adesse solari potestate, uel ab ipsa tãtum, B uel etiamsi ab alijs, id quidem uel à sole absolui, uel à sole per alia. Est quoq; sol elementalium uirtutum dominus, luna uirtute solis domina generationis. Ideo Albumasar, per solem inquit, & lunam omnibus uim insinuari. At de humana mente Epicharmus, Isthic est de sole sumptus ignis, id est sol est (inquit Varro) isq; totus mentis est. Moses cœlestium dominum in die solem arbitratur, nocte lunam, quasi nocturnum solem. Marcus Tullius solem ueneratur ut ducem & principem ac moderatorẽ luminum reliquorum, mundi mentem & temperationem. Heraclitus, fontem cœlestis lucis nuncupauit. Physici etiam, cor cœli. Id enim in æthere sol est, quod in animali cor. Cuius id propriũ, ne unquam cesset à motu. Sunt & qui ætheris oculum nuncupent solem. Sed & Centimani Briarei nomine hunc ipsum nonnulli ex Græcis intelligunt, qui multis uelut manibus inferna disponat, efficiatq;. Nam & Archimedem, qui à Græcis de ingenij fertilitate πολυμήχανος nuncupatur, quoniam uno impetu numerosas excuteret sagittas, ab ijs quos percussisset ἑκατόγχειρα cognominatum, scimus. Plerique ex Platonicorum scholis, in sole mundi animam constituisse uidentur, quæ sphæram solis totam implens, per globum illum quasi igneum, tanquam cor, effundat radios, ueluti spiritus inde per omnia, quibus uitam, sensum, motum uniuerso distribuat. Hinc fortè promunt se astronomorum placita, sicut Deus solus intellectualem animam nobis tribuit, ita sub solis modo influxu eam mittere, id est quarto duntaxat mense post conceptum. Porrò ex solis potestate, quæ diem cum nocte librat tunc, circulus ab ariete productus in libram, Mineruæ, id est sapientiæ iusticiæq; circulus apud Aegyptios nuncupari solet. Sed nec temperabo mihi parte ista, quin protinus plausibile ingeniorum inuentum appingam. Quippe excogitatum solertissimè est, in sole enitescere imaginem diuinæ Trinitatis miram. Inibi siquidem tria quædam uisitari, distincta pariter & unita: primùm quidem naturalis animaduertitur ipsa fœcunditas, sensibus nostris prorsum occulta: de inde

A deinde lux eiusdem manifesta, ex ipsa manans fœcunditate, ipsiq; æqualis semper: postremò est ab utroq; propagata calefactoria uis, penitus utrique par. Cæterùm parte hac ex Platonici disertissimi doctrina commonendi diligenter sumus: non eundem inficias, cœlum solem'ue esse calidum: sed uerius negandum, esse urens. Nec dicamus, solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola comburere. Nam lunæ radij repercussi nihil calefaciunt, quum in ea uirtus (sicuti plerisque uisum) aquea dominetur. Calefaciunt autem solis radij salubriter pro ignea solis uiuificaq; natura. Quòd si ingerat aliquis, motu tardiore minus calefacere lunam, tarditatem emendare propinquitas potest, ut aliquo modo calorem afferre possit ipsa quoq;, si repercussu propagatur calor. Si uerò æstum esse ignis dicant genuinum, occurrẽdum, quo minus alienæ promisceatur materiæ eo urere minus. Astruendum uerò planè, esse lumen ignis proprium. Quippe quo purius, eo lucidius. Largitur calorem, at non largitur lumen, utpote ingenitum & proprium. Etenim si abeat ignis, abit & lumen. Vbi uerò ait Plotinus, potissimam ignis actionem esse calefactionem, intellige ignis elementalis commixtiq; actionem. Nam præcipua cœlestis ignis actio, ea est quæ cœlestis animæ præcipuam refert actionem, id est intelligentiam. Est porrò cœlestis ignis æqualis, quietus, & astrorum naturæ accommodatus præcipuè. Dogma deniq; Platonicum est, nec ab astrologis improbatum, lucem in cœlo esse sensum. Proinde radios passim ex luce protendere, singula persentire est, sentiendoq; facere, & faciendo sentire: quãdo nil uel sub terra latet, quod non sentiatur inde, latentibus ubique radijs. Alioqui non generarentur etiam sub terra cœlestia. Erunt fortasse, qui motus argumento, igneum minimè uideri cœlum, colligere enitantur, quoniam in ambitum circumagatur, igne in surrectum tendente: sed attendant, obsecro, rationis fallaciam. Si cœli pars aliqua (demus enim posse hoc perfici) à toto seclusa diuisaq; in mundi situ aliquo constituatur, repentè in arrectum sustolletur ea, patriam mox repetitura, quanquam cœlo circumagi sit proprium. Nam & terra, si à centro externa ui aliqua seuocetur, ad ima protinus naturæ suæ nutu reclinabitur, etiamsi propria sit ei quies. Motus rectus, ubicunq; reperiatur is, non tam intimus

B genuinusq́; est, quàm reditus in naturã. Adde, quòd ignis, quum suapte ui mobilis perpetuò sit, necessariò in orbem mouetur. nam hic finem omnino nescit, quod in recto nequit contingere. Cœli substantia (inquit etiam in libro de Deorum natura Phurnutus) πυρώδης οὖσα, sicuti argumento sol esse potest: item astra reliqua, unde & mundi pars suprema ether nuncupatur, ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι: etiamsi ἀπὸ τοῦ ἄνω θεῖν, uerbi uim deflectant nonnulli, quod est ῥοίζῳ φέρεσθαι. Alibi auctor idem: Sicuti nos (inquit) ita & mundus anima continetur. Ea uerò Iupiter nuncupatur, qui uniuersis creditur dominari, quoniam omnibus sit causa uitalis. Eius domicilium cœleste traditur, quia inibi principalis uigeat mundanæ potestas animæ. Nam & anima nostra esse ignis planè astruitur. Digna porrò quam minimè transilias, Hexaemeri primo Ambrosij sententia: In terra (inquit) ignẽ comperies, qui ex lapidibus ac ferro excutitur frequenter: & in cœlo, quum sit ignitus & micans fulgentibus stellis polus. Quin Magnus item Basilius in tituli eiusdem libro: Sunt (inquit) qui soli calorem haud insitum tradant, sed ex motionis emergere celeritate. Verùm sententia hæc ueritatis cancellos egreditur. Quoniam uerò solem Græci helion uocant, inde nuncupari inuenio parhelia, quæ (uti tradidit Theon) esse nubes rotundas Posidonius commonuit, in ambitu solaris luminis, ex quo & splendorem mutuatæ illustrentur, sicuti luna: & inde nominis ratio. Vt uerò globentur, materia indigent densa & multa. Quo argumento ad Euxinum pontum uisuntur frequentia, rarius autem in Græco tractu. Hyemem uerò liquidò præsagiunt. Arbitratur Aristoteles parhelia esse utique emphasin, uerùm citra hypostasin omnino. Sunt qui anthelia uocent quoque. Venti frigidiore perflatu addensatur nubes, ut radijs excipiendis fiat idonea: unde & uentorum esse prognosticum cecinit Aratus. Oriente porrò sole, uel ad occasum properante, cooriuntur parhelia: quòd si ab septentrione uisitationem faciãt, Boream prænunciant: si ab meridie, Austrum.

Cœlum item esse ignem in quo tria sint, calor, lumen, uitalis humor. Tollitur ex Plinio obscuritas, item Martiano & Aristophane. Obiter de argento, quod uiuum dicunt. Caput XV.

Coelum porrò esse ignem, colligi ex Platone tota (quod dicitur) facilitate potest. Nam ubi Mosaica mysteria sic habẽt, In principio creauit Deus cœlum & terram: Plato ait, Deum primò ignem fecisse, ac terram: ignem nimirum intelligens præcipuè cœlum. Nam in mundi fabrica utrunque perpendit extremum, uidelicet structuræ medium siue centrum, & circumcurrens cœlum, cuius ambitu reliqua contegantur omnia: nam cætera horum gratia intersita pernoscuntur. Sed attendant (quæso) studiosi omnes, quæ mox subnectentur, ut Plinij & Capellæ Felicis locus Gordiano implicatior nodo explicetur latius, dum à Platonicorum uestigijs ne unguem quidem latum reuellimur. Totam utiq; cœli molem esse calidam, liquet: quia ignis tota est. Id quod sublimitas coarguit, mobilitas & lumen, calor quoque (quanquã occultus) omnia confouens. Calor autem amplissimus spacio nullam patiens uiolentiam familiarem habet humorem. Nam sicuti cœli anima, uita constat & intellectu ac motu, sic & in cœlo tria recognoscuntur hęc: calor, tanquam uita: lumen, intellectus uice: uitalis humor, perinde ac in anima uitalis motus. Nec sanè aliud esse humorem censueris, quàm agilitatem quãdam ad motum. Proinde cœlestis ignis non esse modò colligitur calidus, sed humectus insuper, id est liquidus, fluidus, agilis atque lubricus & lenis ac blandus. Nam siccitas non ferè citra rigiditatem fuerit, & quidem asperiorem, cuiusmodi etiam acrius induxerit frigus. Auerroicum illud ex libro de cœlo, Platonicis calculum adijcere creditur, Cœlestia nulla frigus inferunt, sed calorem omnia. Quę uerò frigus conciliare opinemur, ea esse quæ caloris inferant minus. Sententiam huiusmodi comprobant ferè Abraham & Auenazra, statuentes, Saturnum dictitari frigidum, qui calorem inferat nostro remissiorem. At Vitruuius matheseos non imperitus, esse stellarum alias temperatas scribit, alias feruentes etiamq; frigidas: ea ex causa, quòd ignis quilibet superna petit quo fit, ut sol æthera superiorem radijs exurens candentem efficiat, Martis argumento. Saturni uerò stella, quòd est proxima extremo mundo, tangitq; congelatas cœli regiones, uehemens inde frigus concipere creditur. Sed hæc ille uiderit. Cœlestis uerò proprietatis, si quod in rebus nostris exemplũ aliquo modo ualeat excogitari, nõ temerè fuerit aliud, quàm argentum, quod ab indesinente motu uocant officinæ uiuum, in quo uegetus calor cum humore multo, sed tenaci, motum ingenerat quietis nescium. Quòd si subtiliorem & diaphanam lucidamq; adhibueris naturam, habebis & cœlum. Scribit tamẽ Meteoron quarto Aristoteles, Quæ tametsi aqua constent, plus tamen aeris retinent, haud concrescere, ut oleum, argentum uiuum. Ex ijs iam (opinor) infertur lux multa Plinij uerbis ex Naturalis historiæ secundo uolumine, esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas: nec ut in uolucrum notamus ouis, leuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi auctores dixère tenerum, argumentis indicatur. Martianus uerò Felix Capella, Lunarem (inquit) circulum ingressa Virgo conspicatur globosum quoddam, tenerumq; corpus, & superni roris leuitate compactum, instar speculi prænitentis. Sed in Timæo item Plato, Lenem preterea (inquit) hunc globum extrinsecus undique expoliuit, nec immeritò summa cum æqualitate tornauit. Ex humoris uerò cœlestis similitudine, qui agilitatem signat, ut antea est expositum, Aristophanes Nebulis Socratem irridens illum ita inducit loquentem:

ἀλλ' ἡ γῆ βία 'έλκει πρὸς αὐτὴν τὴν ἰκμάδα
τῆς φροντίδος.

id est: Sed ui (inquit) terra ad se pertrahit humorem curę. ubi Interpres, ἰκμάδα, id est humorem, τὸ νοητικὸν intelligit τῆς ψυχῆς, id est animæ intellectualem potentiam: sed cur sic, id uerò dicere supersedit.

Peripateticæ rationes, solem stellasq; non esse igneas. Cap. XVI.

Caeterùm, quia diu iam Platonicorum rimamur arcana, introspiciamus parumper & Peripateticorum pomœria, quæ multum tempestate nostra & nominis & auctoritatis indepta latè dominantur, & in naturæ maiestate principatum sibi uendicant. Promemus autem, ac in sinum, hoc est commodum uertemus nostrum, quæ à Magno Alberto secundo Cœli comprobata

A probata nouimus, caliditatem uidelicet ac lumen non uideri idoneas causas, cur sol & stellæ dicantur igneæ. Neque enim caliditas prouenit semper ex proprietate naturæ, sed ex motu interdum, & aliquando ex radiorum reflexione ad locum unum: ut in quibusdam manifestum est speculis, & probat Euclides in Perspectiuæ tractatu. Porrò luminosa corpora sunt multa, quæ tamen esse ignea, non audeas astruere, ut contingit in putrefacta quercu. Quinimmò igni accidit quoque non lucere, si simplicior fuerit ac purior: sicuti euenire Alexander scribit in locis prope Aethiopas. Adde, quòd non ubique calorem motus inducit, sed in ijs duntaxat corporibus, quæ à motu dissolui queunt per partium attritum. Quia enim partes dissoluuntur, rarescunt amplius, quàm formæ aeris uel aquæ uel terræ congruat: inde ad ignem disponuntur & calorem. Si uerò corpus fuerit eiusmodi, ut motu dissolutionem non recipiat, quale est cœleste corpus, tunc nec calor ualet, nec ignis induci. Motus autem ad hæc perficienda non alius est quàm localis, & præcipuè motus is qui est quasi uita quædam existentibus omnibus: cuiusmodi est cœli motus. Proindeq́ue, uiuifica qualitas est calor: lethifera frigus, quia abscindit & sistit motum. Qua nam uerò ratione astrorum motus calorem gignat, secundo Cœli sic statuit Aristoteles: ἡ δὲ θερμότης inquit ἀπ' αὐτῶν, καὶ τὸ φῶς γίγνεται παρεκτριβομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τῆς ἐκείνων φορᾶς. πέφυκε γὰρ ἡ κίνησις ἐκπυροῦν καὶ ξύλα καὶ λίθους καὶ σίδηρον, εὐλογώτερον δὲ τὸν ἀέρα. hoc est, calor autem ab ipsis & lumen gignitur, aere incessu illorum attrito: aptus enim natura motus est incendere ligna, lapides, ferrum & aerem eo magis. Patet porrò quod dicimus, ἐκ τῶν φερομένων βελῶν, id est ex sagittis impetu excussis uehementiore: sic enim incenduntur, ut μολιβδίδιον, id est plumbeæ laminæ colliquescant. Quod tamen ipsum non ita accipiendum, tãquam sagitta excalfacta aerem quoque ita afficiat, sicuti uidetur intellexisse Simplicius, sed diuersum potius, ut inquit etiam Thomas. Nam excalfactus aer motu, sagittam ita incendit: quod Alexander & sensit & docuit: sed hoc in stellis usu uenire nequit. Neque enim illæ per aerem feruntur, sed in sphæra longè ab ere sequestrata. Ideoq́ue non incenduntur ipsæ, nec calescunt ullo modo: tum etiam quia externam non recipiunt impresionem. Aer uerò circulari

B subiectus corpori calescit necessariò ex illius præceleri motu, quo non ignis modò illi proximus concitatur, sed aer ad eam usque partem quam pertingunt montes, ut ex cometarum motu datur intelligi: quod ex Meteororum primo colligitur. Ne uerò caloris sit æqualitas quacunque anni parte, causa in sole est euidens, quum quando incendit is hemisphærium nostrum, tum quando altiora zodiaci scandit, fitq́ue capitibus nostris propior. Quum uerò Aristoteles ait, ab astris gigni lumen, nõ intelligendum (inquit Thomas) de lumine ignis generari ex motu, cæterùm de lumine quod à stellis producitur, quatenus entia sunt actu lucida. Duplex ergo (inquit) causa est caloris ex cœlestium corporum ui in inferioribus: altera ex aeris motu tantum, quem efficit cœlestis corporis ambitus. Causa uerò reliqua est lumen, quod quidem excalfaciendi uim habet, quia est qualitas actiui primi alterantis (ut hoc utar uerbo) hoc est cœli: directeq́ue producit qualitatem primam corporum inferiorum, quæ est calor. Quia uerò solare lumen exuberantius est, inde fit, ut ab eo potentius proueniat calor. Reliqua uerò ex proportione, adeò ut lunæ lumen etiam excalfaciat. Cui sententiæ subscribit Aristoteles, ubi de animalium partibus disputat: Noctes (inquiens) in plenilunio esse calidiores, propter lunæ lumen: unde contingat, pisces ad aquarum commeare superficiem. Sed comprobat & Auicenna, ubi plus sit luminis, ibi uerò plus esse caloris. Hinc Hippocrates ait, Aerem nocturnum, stellarum luminibus subtiliorem fieri, & calidum aliquantum, generationiq́ue & uitæ accommodatum.

Bessarionis ad idem sententia. Qui sint antisij gradus. Anthion quid. Anthele. Anthelion. Solis inter planetas locus. Cur solis frater Titan. Meganira. Despœna, id est δέσποινα quæ sit. Virgilij locus declaratur. Limbum pro zodiaco accipi. De Lyceo monte pulchra. Iupiter ubi et à quibus sit educatus. Agno fons, mirandæ naturæ. Lycæus Iupiter. Lycæa sacra. Antra cur dicata dijs. Mithra. Mithriaca sacra. Caput XVII.

Verùm

VErùm ab hisce altioribus ad humiliora remeandum, si prius Bessarionis apposuero sententiam, uiri quidem meo iudicio scientissimi ac prudentissimi, & in Platonicis rebus summè exercitati, non relictis porrò pauculis, dignis cura. Is igitur libro primo aduersus calumniatorem Platonis ita ex interprete, sicuti receptum iam aduerto, scribit. Etsi (inquit) cœlum Plato ex igne constare affirmat, quatenus scilicet uisibile est, & ex terra, quatenus tangi potest, stellasq; ex omnibus quatuor elementis compositas. Non tamen hæc ita esse existimat, ut quæ generationi & corruptioni obnoxia sint, corpus immortale constituant: sed ex igne cœlum esse, quia corpus æthereum lucidum est. E terra, quia sensui occurrit. E medijs, quia mediorum precipuam recipit rationem. Quod ne Aristoteles quidem (inquit) inficias iret, cœlestia scilicet corpora constare ex his summitatibus elementorum, quando & ipse cœlum esse statuit uisui tactuiq; obnoxium, quod animatum quoque & animal esse, ut Plato censuerat in libro de Cœlo affirmauit: Nos enim (inquit) perinde ut de animalibus, ista consideremus. Hæc tot tantaq; de sole cœloq; habui quæ dicerem, ut studiosos hisce humanioribus implicitos studijs cogeremus quodammodo uolentes altiora quandoque suspicere, nec pati uitam sordescere situ quodam poeticarum fabularum, quas ipsas nec profundius excutiendas opinantur, quamuis sub illis inuolucris sæpe lateant sensus mirandi. Sed in ijs hebetius ita plerunque consenescunt, ut inde auulsi noctuinis oculis conspiciant cætera. Quod minus profectò facerent, si discere aliquando potuissent, quæ genuina sint eius scientiæ, quam humanitatem uocant. Nos exequemur reliqua propositi, si illud item monuerimus, Hipparchum, & certatim ferè ueteres omnes, gradus eos in quibus sol constitutus dies diebus & noctes adæquat noctibus, antisias nuncupasse, ueluti dicas, ex aduerso æquales. Antiscios apud Meroem æquinoctiali subiectam circulo dici populos, Marcellinus scribit, quoniam sole ad nos commeante, illorum umbræ nostris contrariæ iaciantur, inq; aduersum decidant, id est læuorsum, nostris in dextram procumbentibus perpetuò. Anthion uerò aliud est: nam eo nomine nuncupatur in Bœotia puteus, ubi à Proserpinæ raptu sedisse Cererem ferunt, uetulæ imagine prælata. Quo nomine uelut Argiua à Celei filiabus deducta ad matrem est. Putei auctor Pamphus, id est πάμφως. Non longè à puteo uisebatur Meganiræ sacellum, quam fuisse Celei uxorem, ac Triptolemi matrem, Græcis credimus. Anthelen uocant paniculæ florem in harundinibus, qui auribus creditur infestus, ac omnino exurdare: quod prodit Dioscorides. Anthelion porrò flosculum indicat Græcis. Sed & illud obiter adnotarimus, limbum apud Varronem scitè prorsus de zodiaco dici: quum in Menippæis satyris inquit,

Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo æthere lunæ
Bigas acceptat Posthumi, cui seplasia fœtet.

An uerò inter planetas medius collocari sol debeat, an mox lunam consequatur, agitatum diu inter cœlestium rerum studiosos & philosophos quoq;. Aegyptiorum placita à luna principem sanciunt, Mediana illi sideri ascribentibus Chaldæis, quod ipsum & Ptolemæus statuit. Theon uerò probabilius habet, supra lunam statim locari, & id nec à præceptore Ptolemæo quem enarrabat, ueritus dissentire. quod Plato comprobat & Aristoteles. At Moses Aegyptius situm planetarum, & ordinem incertissimum uideri pronunciauit. Ammianus Marcellinus libro uicesimo: Quum sol (inquit) ac lunaris globus astrorum omnium infimi, comitatu parili obtinentes circulos proprios, saluaq; ratione altitudinis interiectæ iunctim locati, ad dimensiones uenerint, si contigua præstrinxerint spacia, dilutior erit defectus. Sed nos quod polliciti sumus cœlestibus relictis nostræ memores infirmitatis terrena pergamus expendere. Si illud ex Marcellino eodem adiecero item, post ea quę iam sunt dicta, solem quandoque ideo existimari geminum, quòd surrecta solito celsius nubes, æternorumq; ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem, ceu è puriore format speculo. Proinde addamus ex Pausaniæ thesauris illud quoque, Titana creditum solis fratrem, regionem ad Asopum, sicuti ferũt indigenæ, habitasse primum, & ab eo dictam Titanen. Verùm, uti

A ego (inquit) cenſeo, uir ſagax fuit Titan, & temporũ anni obſeruator diligens, & quando auctiora ſol faciat ſemina, & arborum percoquat fructus, ac proinde ſolis frater habitus. Vnde coniectatio euidens, cur aſtra Titania dixerit Maro. Titanas omnium princeps ad poeſin Homerus induxit, ut deos apud Tartarum. Ex ijs Anytus commemoratur unus, à quo educatam ferunt δέσποιναν. Propterea apud eius ſimulacrum ſtabat armati præferens ſchema. Hanc δέσποιναν, ſeu dominam uenerantur cum primis Arcades, Neptuni aſtruentes filiam. Cæterùm pluribus eſt Cereris cognomentum δέσποινα: quo tamen & Proſerpina honeſtetur. Ad quod poetam nobilem reſpexiſſe contenderim illo uerſiculo,

Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Certè in Arcadicis rebus Pauſanias ſcribit: In templo, Cereris ſtatuam dextra facem geſtare, alteram uerò inijcere ἐπὶ τὴν δέσποιναν, quæ & ipſa ſceptrum ciſtamq; in genibus habeat. Templi porrò parieti affixum ſtetiſſe ſpeculum, in quod intuens initio quidem ſe aut parum aut omnino nil ſpectaret, dearum planè ſimulacris conſpicuis, atque item throno. Ad ſiniſtram templi, τῆς δεσποίνης montem ſtatuunt Lycæum, qui & Olympus dicatur. Arcadum plerique ἱερὰν κορυφὴν, id eſt ſacrum nuncupant uerticem: puto, quoniam inibi eſſe educatum Iouem, eorum mythicis eſt obſeruatum. Argumento eſſe locum, qui inde uocetur κρητέα, ad ſiniſtra luci Apollinei, cognomento Parrhaſij, id eſt παῤῥάσιον. Nymphas quæ Iouem educarint, fuiſſe Thiſoam, id eſt θεισόαν, & Nedam, & Agno, id eſt ἁγνώ: à qua & in Lycæo fons appellationem ducat, cuius ea fuerit olim uis, ut re diuina ibi à Lycæi Iouis ſacerdote curioſius peracta & fuſis precibus, quernoque ramo leuiter aqua commota, mox denſior ſurrigatur uapor nebulæ aſsimilis, quæ non multo pòſt effecta nubes, aggregatis item alijs, largos demittat imbres. Miracula in Lyceo ſuppetunt alia quoque, eſſe inibi Iouis Lycæi lucum, quem ſi quis (lege ſpreta) ingrediatur, annum nequit ſuperuiuere. In eo item animalia, nullam prorſus umbram iactant. Quodq; apud Syenen ſideris Cancri primas partes ſole ſit obtinente, perpetuum ibi eſt. Lycæa ſacra apud Phrygiæ urbem Peltas, ab Xenia Arcade celebrata,
B primo ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac inſtitutis certaminibus præmia propoſita στλεγγίδας χρυσᾶς. Lycon eſſe lupum, ſciunt omnes. Amphilycen exortum interpretatur Theon, quia ſoli dedicetur lupus: quia ſit ὀξυδορκὴς, id eſt uiſus præacuti, ſicut longinqua ſpectat ſol. Solem denique Perſæ mithram dicunt, cuius ſimulacrum leonis rictum præferebat, cum tiara, manu utraq; bubula premente cornua. Quo argumento in Thebaide Papinius:

Adſis ô memor hoſpitij, Iunoniaq; arua
Dexter ames, ſeu te roſeum Titana uocari,
Gentis Achemeniæ ritu, ſeu præſtat Oſirin
Frugiferum, ſeu Perſei ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mithram,

Sed & in Philologiæ nuptijs Martianus:

Te Serapin Nilus, Memphis ueneratur Oſirin,
Diſſona ſacra Mithram.

Hinc certè Mithriaca dici ſacra legimus. Ea in antro obijſſe, moris fuit, educto cornibus ex eo boue, quem mox ut Mithræ uictimam immolarent, per hymnorum modulatos concentus. Propterea obſcurè Hieronymus, ſed doctè, ad Athletam: Ante paucos (inquit) annos propinquus ueſter Gracchus, nobilitatem patriciam ſonans nomine, quum præfecturam gereret urbanam, non ne ſpecum Mithræ, & omnia portentoſa ſimulacra ſubuertit? Lampridius in Cõmodo: Sacra Mithriaca homicidio uero polluit, quum illic aliquid ad ſpeciem timoris uel dici uel fingi ſoleat. Meminit horum cum Suda Procopius. In ſpecu colebatur ueteri more, quo antequam excogitata forent templa, dijs conſecrabantur antra, ſicuti in Creta Ioui ab Curetibus: in Arcadia Lunę, ac Pani Lyceo, Dionyſio autem apud Naxum. Mithrę, ubicunq; is coleretur. Mithram Aegyptij ſtatuunt ſub æquinoctiali: propterea gladium Arietis, Martij animalis geſtare. Inuehitur autem Tauro Venus, ceu tanquam Taurus, opifex generationis ac do-

minus

minus censeatur Mithras. Creditur Zoroaster primus in montibus ad Persidem floridum Mithræ specu dicasse cum fontibus. Sed ita, ut mundi symbolum specu obtineret, quem creasset Mithras. Quæ autem intus forent, elementorum mundi, ac climatum imaginem præferrent. Neroni quoque eblanditus Tiridates, eum perinde ac Mithram se adoraturum pronunciauit, ut scribit Dion. Mithræ historiam multis uoluminibus explicuerat Eubulus. A

Grasum ne pertulisse quidem quid sit, & quid grasus & grason. Tragasæus & Tragomaschalos. Cur sub alis odor malus. Cur pedes fœtent. Cap. XVIII.

Alexandrum apud Arbelas totius certaminis aleam cum Persis subiturum, plerique ex amicis adeuntes grauius milites accusabant, qui in tentorijs sermones sererent depaciscerenturque, nihil se hostilium spoliorum in regiam relaturos, sed sibi ea omnia uendicaturos. At is læte, quæ dicerentur, accipiens: Prospera (inquit) nunciatis, uincere cogitantium ista sunt consilia. Quum uerò hostiles copiæ myriadas uiderentur centum excedere, hoc est, decies centena hominū millia: identidem Alexandro ingessere milites, ὦ βασιλεῦ θάῤῥει, καὶ μὴ φοβοῦ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων· αὐτῶν γὰρ ἡμῶν τὸν γράσον οὐχ ὑπομένουσι. Cōfide rex, neque pertimescas hostium multitudinem, ipsum enim grasum nostrum non perferent. Hinc nata parœmiæ species, ut qui primo funduntur impetu, fugenturque prius quàm intra teli iactum ueniant quodammodo, ne grasum quidem dicantur pertulisse. Sicuti Pharnacem fecisse, significauit Cæsar, quum illo uicto ad amicos scriberet, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα: Veni, uidi, uici. Grasum uerò dicunt Græci fatuum quidem, sed eo item nomine, ac primum utique lanarum sordes in ouibus appellāt, quod genus etiam Oesypen uocant, uel Oesypum, ut apud Dioscoridem: quanquam & succida lana ita dicitur. Est & grasos, ἡ τῶν μασχαλῶν δυσωδία, id est odor malus qui sub alis fit. Vnde & grason, id est γράσων dictus odoris mali. Hinc illud parœmiodes, γράσωνι μὴ ὀργίζου, Grasoni ne succenseas. Tradunt aliqui, Grasona etiam signare uiride hordeum, παρὰ τὸ γράω τὸ ἐσθίω. Est item grasos adeps ipse in Græcorum doctrina. Sudorem denique corporis, ac sordes grasoniam dixit Archigenes. Pollux etiam cinauram. Quia uerò alarum odor nunc hircus Latino uerbo, nunc tragus item Græco, sed idem significante, nuncupatur: Aristophanes in fabula cui titulus est ἀχαρνῆς, tragasæum uocauit malè olentem, & alia fabula Tragomaschalos eosdem dicit. Grason porrò & Crymnam in Theriacis Nicander in Troade loca dici opinatur, κρύμνας ἀμπεδίον καὶ ἀγράσου. Quærit Aristoteles, διὰ τί ἡ μασχάλη δυσωδέστατον τῶν τόπων; id est cur alæ omnium maximè partium nostri corporis male olent? An (inquit) est, quia omnium minimè respirare possunt? Malus autem odor locis huiusmodi contrahi maximè solet, quoniam putredo quiete interioris qualitatis, id est humectæ materiæ, ad corruptionem paratæ consistit. Etiamsi partes illæ sint raræ satis, quod pilorum indicat multitudo, ut Sententiarum quinto meminit Hippocrates. Cæterùm, quia immobiles maximè inexercitatæque sunt, superfluitatum multarum ibi conceptaculum fit, quæ crudæ incoctæque odorem producunt malum. Quippe odoris mali causa cruditas quædam excrementi est. Quamobrem sudores etiam aliqui quandoque ita olent. Proinde in plantis, quia siccæ & calidæ sunt natura, humor non est fæculentus, sed expeditius concoquitur. Inde & animalium nullum bene olet, excepta panthera, quoniam cruda sint excrementa & fœtida. Legimus porrò septima quarti Auicennæ: quosdam opinatos, tetrum alarum odorem ex quibusdam seminum reliquijs quibus gignimur, produci, quæ locis ijs insederint cutem subeuntes. Verùm peritioribus ratio hæc parum efficax uidetur, quod seminis proprium sit, conuerti in melius. At obijciat aliquis, fœtere tamen pedes, quamuis perpeti agitentur motu. Agitantur illi quidem, sed obsepti obuallatique amplius operimētis, ut quod superfluit, euanescere queat minus. Denique terrestris humecti grandior copia illuc demanat. Quod esse corruptioni maximè obuium, liquet. B

Cur odorem malum augeat calor. Item cur præcipuè odoribus capiantur homines. Inspirationis opus duplex. Odori percipiendo quid necessarium. Caput XIX.

Et quia

A ET quia de odoribus agimus, ingerat hic forte curiosior aliquis, Vnde'nā fiat, quòd quę malè olent, tetrius oblędunt quum calent, quàm quum frigent. Ea uerò est odoris natura, nam uapida res est quę calore consit: motus enim quidam est: calor autem, motandi præcipuam habet uim. Nam frigore concrescit humor, & fit immobilis. Adde, quòd frigus concipientia imum petunt omnia. E diuerso autem in summa calor surrigitur, similiterq; uniuersim odores, tum quia in aere constituuntur, tum quia qui eos percipit sensus, in arrecto uelut specula est. Siquidem cerebri conceptaculis sese insinuans odor, sensum mouet. Sed illud iucundius in quæstionem uenerit, cur ex omnibus animantibus homines miram ex odoribus persentiscant uoluptatem. Vt qui paulò sit intemperantior, totum se fieri nasum concupiscat, sicuti est apud Catullum. Id uerò inde putatur effici, quòd cerebrum nos maius habeamus, & reliquis aliquantò humectius. Propterea odorum illuc ascensus hyperbolen eam, hoc est, frigiditatis excessum, & humectationis ad mensum reuocat rationalem. Fit autem affectio hæc per spiritus attractionem, quantum ad homines attinet, scandentibus eo modo odoribus ad cerebrū ipsum, quia calor igneus quo resoluuntur odores, eisdem præstat leuitatem quandam, ut superiora petant, unde consequitur in membro illo sanitas quædam, odori siquidem inest calefaciendi uirtus, ob calidum igneum, unde producitur, atq; idem resoluitur. Proinde uidetur natura in duo maximè opera inspirationem instituisse: quorum alterum, & id utiq; operosius, euētatio est caloris intimi, aliàs exusturi omnia. Nam & Platonici ideo pulmones esse productos scribunt, molles, atq; uentosos, & instar fistulę cauos, & spongiæ similes, ut cor iræ ardoribus nonnunquam exæstuans aliqua saltem refrigeratione mitigaretur. Proximum est odoris perceptio, ad quam sicuti ad auditum & gustum corpore aliquo intermedio est opus: per quod ad sensum prouehātur odorum differentiæ. Sed & elementa eadem odoratui præseruire uidentur, quæ uisui & auditui, aer uidelicet ac aqua. Nam aquatilia quoq; odorari, certum est. Et sicut in uisu perspicuitas cōmunis quędam qualitas in aere & aqua cognoscitur, ita in odoratu alia qualitas in elementis B eisdem promiscua continetur, quam dicimus diosmon, id est, perodoriam aut transodoriam, ut interim sic loquamur. inuenias id uerbū apud Theophrastum, cuius & nos aliubi mentionem fecimus. Ea uerò est potentia ad sensorium transuehens, quod odorum est. Sensorium autem non naris est utiq;, ἀλλ' ἡ μαστοειδὴς τοῦ ἐγκεφάλου ἀπόθεσις, id est, uerùm seposita cerebri portio, mammarum imagine quadam. At de hac re plura mox. Nam & Albertus cerebri anterioris extremum esse duabus mamillarum papillis consimile, prodidit, in quibus sit odorandi potestas.

Cur odorandi sensorium in homine retusius hebetiusq; fit. Caput XX.

NEc illud utiq; ambiguitate caret, quid'nam sit quòd sensum hūc homines tardum habent, ac lacessitum: siquidē animalia plurima exquisitius quàm nos & sagacius olfaciunt, ut ex terrestribus canes, ex auitio uulturij. Sed & uariarū odore sollicitari mirè quadrupedes cunctas, nono de Animalium historijs tradenti credimus Aristoteli: quod & à Plinio est repetitū. Euentus autem eiusmodi hæc afferri ratio potest: siquidem organum sensus requirere cum sensibili proportionē uidetur: nam uti odor ex calido prouenit & sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur uictoria calidi & sicci. Sed homini cerebrum, in cuius uicinia olfactus est, datum omnibus alijs maius, perpensa præsertim corporis proportione: quod & comprobat in libro de Animalibus Aristoteles. Quum uerò id sit humidum & frigidum, in se animaduersum, inde nimirum fit, ut in eo odorandi perfectio prępediatur, nihilq; ferè odorabilium percipiat, nisi quod excellenter possit oblectare, aut affectionem inducere diuersam.

An odoribus suffici alimentum queat. Rhyntaces auis. Ouidij locus explicatur ex primo de Ponto. Chamæleon. Salamandra.
Caput XXI.

HIppocrates auctor artis medicæ summus, quiq; bene sentientibus perinde ac lychnuchus est, per literarias semitas iter facientibus, in libro de Ali-

mento, sic scriptum reliquit: Quicunque citissima indigent adiectione, humidum reme- A dium resumendis uiribus optimum est: ubi autem adhuc ociore, per odoratum. Pythagoricorum uerò sententia fuit, odores etiam ad nutricationem conferre, ueluti etiam alamur qualitatem eiusmodi attrahendo. Id minus rectè pronunciatum, nititur Philosophus comprobare. Videmus etenim (inquit) cibum ex pluribus compositum elemẽtis: simplicia enim non nutriunt, & animalia quæ indidem nutriuntur, ex quatuor sunt compacta elementis. Ex ijs autem unumquodque nutritur, ex quibus constat: ut est in primo de Generatione adnotatum: argumento sunt ciborum retrimenta, conceptaculis quorum intra animalium corpora, partes à natura sunt contributæ. Nam in plantis protinus, quicquid uacantis materiæ est, extruditur: sicuti manifestum facit gummi, & id genus alia. Quòd si elemento simplici impleri nutrimentũ posset, nil prorsus redundaret, quia partium nulla esset disparilitas. Inde colligitur, ex odoribus nullum posse alimentum præstari. Nam quum sint qualitates per se, non possunt nutriendo constituere substantiam. Quòd si sit odor fumosa exhalatio uel uapor, ut ueteribus placuit, adhuc ratio perstaret, quoniam utrunque ad aeris naturam pertineat. Porrò spiritus quidem uel cerebrum petit, uel pulmonem. In his uerò locis non esse alimentorum conceptacula, unde reliquo corpori distribui pro ratione portiunculæ ualeant, notissimum ferè est. Huic enim muneri stomachum natura præscripsit, proinde apertissimum uideri, nihil odoribus nutriri. Quos tamen sanitati conferre plurimum, sensus perdocet. Plinius uerò Naturalis historiæ septimo, ad extremos Indiæ fines ab Oriẽte, circa Gangis fontem, esse Astomorum gentem prodit, sine ore, toto hirtam corpore, quæ frondium uestiatur lanugine, uiuatque halitu tantum & odore quem naribus trahant: nullum illis cibum, nullum esse potum, tantum radicum florumque odores uarios syluestrium malorum, quę secum portant longiore itinere, ne desit olfactus, grauiore paulò odore haud difficulter exanimari. Horum etiam Strabo ex Onesicrito mentionem facit libro decimoquinto. Sed quia id ferè putat fabulosum, non grauabimur hîc subijcere Platonici scientissimi, & medici doctissimi sententiam: Legimus (inquit) in calidis quibusdam regionibus, ac plurimo passim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecil- B lo stomacho, quasi solis odoribus ali: fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum & frugum atque pomorum succos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resoluit in spiritum. Quum igitur uterque (odor uidelicet, ac spiritus) sit uapor quidam, & simile simili nutriatur, nimirum & spiritus & spiritalis homo plurimum odoribus accipit alimentum. Nutrimentum uerò qualecunque id sit, per odores siue fomentum apprimè senibus & gracilibus necessarium est, quo defectum alimenti solidioris atque uerioris utcunque compensare possumus. Non multum inde dissitum est quod in Artoxerxe Plutarchus scribit, esse in Persis auiculam nomine rhyntacen: nullis intus (uti assolet) fæculentis retrimentitijs, sed pinguedine tantũ refertam: unde coniectatio sit, uento eam ali & rore. Pomi porrò præsuaui odore prorogatam aliquandiu Aristoteli uitam, in eius tituli libro (quisquis sit auctor) adnotatum comperi. Spiritum uerò odoribus nutriri, argumento est, quòd uinum odore plenum spiritum subitò recreat, quem cętera uix tandem possunt reficere. Propterea primo de Ponto ita cecinisse uideri Ouidius potest,

Et iam deficiens, sic ad tua uerba reuixi,
Vt solet infuso uena redire mero.

Cuius rei cum Seneca meminit etiam Plinius: quanquam nec latet, ex se uinum fomenti plurimum suggerere: priuatimque traditum à Dioscoride libro quinto, uina sæpe aliqua censeri σφυγμῶν ἀνακλητικά, id est, uenarum pulsus excitare. Vaporem uerò illum, in quem cibi cocti denique transferuntur, ideo appellamus odorem, quoniam & odor ubique, uapor quidam est. Et hic tractus intro ex alimentis uapor, nisi spiritui quodam odore placeat, uix ullum præbet illi alimentum. Quamobrem ualde probatur Auicenna, quum ait: Corpus quidem dulcedine, spiritũ uerò quadam aromaticitate (ut sic interim loquamur) nutriri. Galenus porrò Hippocratem sequutus, spiritum non solum odore putat nutriri, sed aere: aere (inquã) non simplici, sed potius opportunè permixto. Tria

A to. Tria demum spiritus animalis fomenta traduntur præcipua, aer purus & luminosus, odorũ delectus, & musicæ. Iam uerò Alexander & Nicolaus peripatetici cum Galeno concludunt, spiritum uitalem & animalem ideo nutriri tum odore tum aere, quoniam uterq; mixtus est atq; conformis, & utrunq; haustum præcordia penetrare, atq; inibi percoqui temperariq; ad uitam, perq; arterias diffundi. Vterq; autem coctus iterum nutrit spiritum (ut aiunt) utrunque, præcipuè uerò animalem. Pisciculos multos aqua nitidissima nutriri tradunt: ocimum eodem modo. Mitto quibus elementis chamæleontem & salamandram nutriri, nonnulli ferant. Olympiodorus Aristotelis affert historiam, in qua fatetur is hominem à se uisum, qui aere modò nutriretur & sole. Quibus in Phædone persimilia Plato conscribit, & nos alibi (opinor) in hosce libellos regessimus. In quorũ pragmatia more architecti lapide nunc utimur orthogono & quadrato, ad normam respondente: interim structura incerta in operis sarcturas, hiantes alioquin, cemẽta impingimus, ac rudes informiq; politura inuenustos lapides. Est ubi substructio placet ordinaria, ex similibus consurgens, nec incertis, sed formæ non dissultantis, etiam si ad perpendiculum haud planè habeat responsum.

Odoratæ suffitionis utilitas mira. Ignes odoratos pestilentiæ occurrere. De Agrone medico, & lindo specie aromatis. Myrrha cur Aegyptiacè dicatur bal. Beelzebub. Baion. Zygia resina. Myrine. Stacte. Gutta. Caput XXII.

Sed nec ista modò emolumentũ, quod insigniter nobis adest ex odoribus, patefecerint: sed amplius, quæ ex ueteri comperta nobis memoria sunt. Siquidem quum aer quo utimur plurimũ, & in quo maximè obuersamur, non eadem semper sit ratione dispositus, nec idem seruet cõtemperamentum, sed nocturna denseat humectatione, & proinde corpus premat, & animæ tristitiam inferat quandam, ueluti nebula circumfusam grauiore, Aegyptię morem gentis animaduertimus fuisse, ut è lectulis se proripientes mox resina suffirent corpus, ut sic aerem expurgarent disgregatione, & innatum corpori spiritum aliquo modo tabescentem, odoris uehementia refouerent. Rursum meridie syderis ui ex terra uaporationem exhalantem, myrrheo retunderent thymiamate, dissipat enim ac disijcit

B caliditas aeris turbulentiam circumiecti. Nam & medicæ artis scientissimi pestilẽti affectioni grauius grassante, ignium crebritate malo occursant, quod ijs rarescere credatur aer. Id quod consequitur largius, si odoratiora urantur ligna, cuius est modi cupressus, iuniperus, piceæ. Sed & Agrona nobilem medendi scientia summè laudatum ferunt, quòd Athenas magna pestilentiæ ui sæuius infestante, affectorum plerisq; salutarem intulisset opem, accensis in proximo ignibus. Myrrham porrò Aegyptiorum uocabulo bal dici, obseruauimus. Id uerò dilectionem indicat planè. At Hieronymus, Bel (inquit) & Beel & Baal, idem Hebręis est: nam ijs uocibus indicatur idolum: sicut zebub, muscam signat: unde Beelzebub (etiam si Beelzebul Græci pronunciant) tanquam muscæ dicatur idolum: sed pro dæmonarche positum. Baion uerò medicinam professis, compositio est, cui resina inseritur zygia, id est, acerna. Myrrham utiq; communis Græcorum lingua enunciat, sed smyrnam dicunt Aeoles, ut scribit Lycophronis interpres. Myrine autem, seu myrsine, myrtus est. Stactem dici myrrhæ florem ab aromatum peritis, Hieronymus tradit: quo nomine, primam & pinguissimam eius distillationem intelligimus. Græci præterea unguentum ex myrrha, stacten accipiunt: quam in sanctis literis etiam guttam legimus dici. Porrò non ad myrrham solum pertinet stacte, uerùm ad liquores alios item, lachrymasq; ex arboribus stillatim promanantes. Quin & κονίαν στακτὴν dicunt Greci, & sexto Therapeutices Galenus, tanquam cinerem stillatitium: nos cinerem lixiuium plerunq; nuncupamus. Stactum enim dicunt defecatum & percolatum: unde stactica uocabantur uasa Niloticæ aquæ defecandæ commoda. Obiter adnectamus illud quoq;, quia diu inter odores uersamur: apud Athenæum reperiri, lindum esse aromatis speciem: quod etiam agnoscit Eustathius.

Qua ratione audiant odorentúrue, quæ sensorijs eiusmodi non sunt prædita. De piscibus qui inclamati ueniunt. Piscina quid. Caput XXIII. A

Erũm haud ineptè fortasse uidemur facturi, si hoc maximè loco tractare ac discutere adorti fuerimus, quod decimo Naturalis historiæ Plinius proposuit quidẽ, sed inexpositũ reliquit. Fortè quia non erat operis instituti causas iudicare dubias. Pisces quidem (inquit) auditus nec mẽbra habent, nec foramina: audire tamen eos, palàm est, ut patet, quũ plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdã uiuarijs spectetur. Et in piscinis Cæsaris genera pisciũ ad nomen uenire. Olfactum quoq; ijs esse, manifestũ patet. Quippe nõ omnes eadẽ esca capiuntur, & prius quàm appetant, odorantur. Hæc ad uerbũ ferè cõprobantur ab Aristotele de Animaliũ historijs libro quarto: ab Auicenna item uolumine quarto. Sed quod ad auditum spectat, etiã Lucianus meminit in sermone de Syria dea, cuius hæc ferè sunt uerba, ὅτοι δὲ τὰ ὀνόματα ἔχουσι, καὶ ἔρχονται καλεόμενοι. hoc est, nomenclatura ita eorũ est, & uocati inclamatiq; aduentant. Et in Epistolis ad Atticum Cicero, Nostri aũt principes digito se cœlum putant attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant, alij autẽ negligant. Vbi pro piscium uiuarijs planè piscinas intelligimus. Aliàs est & aquæ stantis locus piscina, quod & uulgò usurpatur. Columella Rusticationis primo, Piscinas minimè duas esse oportet, alteram quæ anseribus pecoribusq; seruiat, alteram in qua lupinũ, uimina & uirgas maceremus. De odoratu uerò & Sudas, approbans etiam conchylia odorari. Illud utiq; mirum, quum astipulante Aristotele auditus & olfactus nullum cõtineant membrum manifestũ. Quod enim tale uideri potest per loca narium, id non ad cerebrũ usq; transmeat, sed partim obseptũ & cæcum mox desinit, partim ad branchias fertur. Quin & insecta quoq; tam pennata, quàm non pennata procul sentiunt, ut mel apes, & culices dicti muliones. Quòd nisi odore agnoscerent, nunquã è longinquo sentirent. Sulphuris itẽ odore, genera insectorũ multa intereunt. Ad hæc formicæ origani sulphurisq; puluisculo insperso, suas relinquunt cauernas, alioqui demigrant. Sed undè nam ista contingant? Certè (inquit Themistius ex Aristotelis sentẽtia) alium sensum habere non possunt quo odorentur, quàm odoratũ. Sed afferendũ est, quò nam pacto olfaciunt, si non respirant aliqua. Videtur itaq; in sanguineis sensoriũ odorandi esse diuersum, ab eo quod in insectis habetur. Et hercle, ut animalium quorundã oculi prædurì, cuiusmodi uocãt Græci σκληρόφθαλμα, operculo & folliculo carent. Proinde exserti inconniuiq; sunt. Sed statim nullo diductu incidentia & occursantia contuentur, quum aliorũ oculi genis & palpebris utantur, ceu uallo quodã uisus munimentoq; prominente: eoq; nisi nictentur & conniueant, cernere non possunt. Ita & odoratus insectis piscibusq; promptus atq; expositus est, ut uisus duros oculos habentibus: unde munere eo sine naribus & olfactione funguntur: at respirantibus adopertus & conditus est, qui ubi halamus adaperitur panditurq;, ampliatis uenarũ meatuumq; itineribus: quod ijs fermè uerbis Aristoteles de Sensu & sensili exposuit, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀναπνέουσι τὸ πνεῦμα ἀφαιρεῖ τὸ ἐπικείμενον, ὥσπερ πῶμά τι, διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνέοντα, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνέουσι ἀφῄρηται τοῦτο. sed ijs (inquit) quæ respiratione utũtur, flatus ipse surrigit, quod insidet ueluti operculum: quod ni fiat, nõ percipiũt: at quę spiritus reciprocatione nõ utuntur, nil eiusmodi inest. Propterea inquit Themistius, si quis diligenti subtilitate id exigat, respiratio nõ est causa odorandi, neq; dehiscentia palpebrarum uidẽdi, sed adaperiendi meatus qui odoratui obseruit. B

Ambiguitates in odorum ratione plusculæ. Interibi enarratur Martialis. Stilum uertere quid sit apud Horatium primo Sermonum. Caput XXIIII.

Aeterùm prius quàm ab hisce digrediamur odoribus, nõ ineptè uidemur facturi, si quæpiã adhuc ex ueteribus thesauris delibatim carptimq; degustarimus. Multi (opinor) experientia magistra didicere, & nos quandoq; persensimus, florũ odores καὶ τῶν θυμιαμάτων, hoc est, suffimentorũ, suauius è lõginquo olere, quũ in propinquo alia herbã potius redoleãt, alia fumũ. Miratus diu sum eiusmodi euentũ, ambigensq; sæpe mihi Virgilianũ carmen ingessi,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Deniq;

A Denique quum in commẽtationes quasdam auctoris inter philosophos celeberrimi, ad id genus quæstionum pertinentes incidissem, hanc ferè rationem comperi. Caloris ui constare odorum naturam, quippe odorata omnia calida esse: ut uerò calidissimum quodque est, ita & maximè leue. Proinde prouehi longius potest, ac synceriorem subuectare odorem suum à cæteris, quum foliorum odoribus, tum fumi, id est, uaporis aquei depuratum, abiunctumque qui odorem affectari uidentur: cum quo terrestris quoque prouehatur portiuncula, quæ odore celerius sensum afficiat: nam insito crassamento calidum inibi potẽtius agit, uerùm interstitio longiore uicta flaccescit euanida, calore deminuto, quamobrẽ sensui ingeritur odor materia defæcatiore. Quod uerò amplius agitata odoramenta plenius afficiant, ratio euidens: quoniam mota plus aeris, quàm quiescentia replent. Quo nomine celerius odoris potestas sensum pertingit. Acrius autem frigoris ui infestante, minus minusque odoramenta persentimus, quoniam hebescit retunditurque tunc aeris motus, quo inuehuntur. Est enim frigus στατικὸν καὶ συσταλτικὸν, id est, consistere facit & contrahit. Sed nunquid ferendã censemus opem Valerio Martiali, cuius hi ferè sunt uersiculi?

Quod bis murice uellus inquinatum,
Quod ieiunia Sabbatariorum.

Scribit siquidem doctissimus poeta, Bassam peius oluisse, quàm ieiunia Sabbatariorũ. Id cur non attentarunt interpretes, ne (sicuti uisum forte est) arcẽ facere ex cloaca, aut lapidem è sepulchro uenerari pro Deo existimarentur. Mihi loci huius eruditio non obuia uidetur, nec exculcata, sed intercutanea & grauis, quam circulus pullatus nescit. Sed comprimam me, ne (quod aiunt) admouere arietem uidear, aut ostentare ac captare lites. Græcum adagium est, νηστείας ὄζει, ieiunium olet: de eo cuius fœteat anima. Obseruatum nanque est, ora hominum qui nil dum esitarint, grauius olere: uentre siquidem inani minusque agitato, aer factus calidior spiritum excrementaque pituitosa immobilitate sua putrefacere potest. Calidiorem autem effici, argumento est, quòd uel sitim B parere ieiunium potest. At ubi ederimus, ciborum odore hebescit prior graueolentia, aut interextinguitur. Sed enim ex medicorum item myrothecijs mutuemur aliquid, quod lecturos blandè moretur scitamentis haud aspernabilibus prorsum. Elegantissima est, & breuitate amabili Hippocratis sententia. Menses duci aromatum suffitu, quę sæpe (inquit) ad alios usus reciperẽtur, nisi caput tentarent. Eum locum, qua solet subtilitate perpendens Galenus, postea quàm docuit, cur menstruorum subsistentium affectioni aromata succurrant, quæ conniuentes discludunt cõceptaculorum clausulas, & materiæ crassamentum extenuant, mox ita infert propemodum: Concinnare capitis dolorem aromata omnia, tum usus commonet, tum insinuat rationis examẽ: siquidem excalfaciendi potestate prædita omnia, caput pertentant aggrauantque: quippe nutu suo superna calor appetit. Quum uerò huiusmodi sit uniuersim aromatũ genus, ac potissimum casiæ, costi, cinamomi, amomique, ambiguitatis nubilum discuti inde facillimè queat. Quod uerò Hippocrates idem alibi ita prodit, Si mulier non concipit, & scire placet an concipere possit, ueste obuolutam suffies infrà, nam si odor transmitti per os ad nares uidebitur, non esse sua culpa sterilem, cognosces. Galenus: In his (inquit) solis, nequaquã efferuntur odores suffitionis subeuntes, quibus confusum, obseptum, occęcatumque os uteri est: tale uerò nequaquam censetur ad sobolem suggerendam accommodum: nam & alibi Hippocrates, Quæ frigidos spissosque uteros habent, non cõcipiunt. Quoniam uerò sæpiculè poeticos excutimus scrupos, nec id cuiuspiam depompationi (ut uerbo utar Hieronymi) neque enim histricosa mens est nobis, ut spinis hunc illum perfossum uelimus, sed publico iuuenum studiosorum bono, admonitum uolumus scientissimum quenque, nil esse in hoc scriptorum genere per incuriam transiliendum. Quod uirum lectionis uberrimæ Politianum, dum ageret etiamnum in humanis, commonuisse, sat notum est: quum diceret, Horatianum illud ex Sermonũ primo, perperam à male feriatis enarrari,

Sæpe stilum uertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores

Contentus paucis lectoribus. A

Nam (inquit) stilum uertere, est inducendi expungendiq; causa, stili partem exacuminatam surrigere qua scribimus, altera quæ retusior est aut latior, proclinata, & scriptis delendis impacta. Quippe Hieronymus quoq; meliorem stili partem uocat, quæ peiora de auctoribus confodiat eradatq;. Cicero Actione in Verrem quarta, Quum hęc ad istum afferrentur, timuit aliquando, & commotus uertit stilum in tabulis suis. Quo facto, causam omnem euertit suam. Sed & in Ruffinum idem Hieronymus, Ilicò uertis stilum, & omnia laudata prius uituperas.

Vbinam sit odoris sensorium. Martialis illustratur. Quid muscus, & moschos. Zibettum. Zapetion. Moschion. Alabastrum, & alabastrites unde. Bryodes. Bryon. Vocabula plura ad odorem spectantia. Oletare quid. Situm sentire. Ozanica. Ozæ. Obolere. Mephitis. Caput XXV.

QVum primum Canonis Auicennę relegeremus, multa inde præcerpētes quæ in hosce libellos (ut se ostētauit occasio) regessimus, placitū est, quādoq; interpretis spaciosa adire uireta, ut adiutum irent illa quoq; lucubrationes nostras. Inter alia nec sanè pauca, ingessit se quod instituto nostro uisum est adminiculari: Aristoteles inquit duodecimo de Animalibus, naribus insitum odoratus organū arbitratur. Galenus uerò & medicinā professi omnes, sensorium hoc in parte cerebri antica statuunt. Nam octauo de Vtilitate particularū, Odoris (inquit) sensorium prope craneum uidetur constructum in uentriculis cerebri anterioribus, uaporosum continentibus spiritum. Sed & ipsum id in libro de Sensu & sensili, non inficiatur Aristoteles, fortè eorum oblitus quæ prodidisset alibi. Euidens autem argumentum, non inesse naribus odorandi potestatem ullam, quòd illis si admoueantur odorata, nequaquam percipi ualent, nisi ad superna prouehantur, quod spiritus reciprocantis ui contingere, secundo de Anima commentatur Philosophus. Spiritu enim retento, etiā si inseratur naribus odor, sensus perfici nullus quiuerit. Verū, pòst tot ac tanta de philosophiæ prompta sacrarijs, iam & grammaticam instruamus supellectilem: ne (uti ferunt) à curru uidear excussus, & à præscripto longius proripi: quanquam Scytharū more sæpius ad lætiora consurgam pabula. Muscum, qui & nūc in delicatiorem usum uenit, ab Hieronymo dici quandoq; peregrinū murem, sunt qui opinentur. Nam muscum, id est, μύσκον, murem paruum, planè indicare. Sed hoc odoris genus priscis fuisse incognitū, Hermolaus putat. Nec muscum dici, sed moschon. Haberi aūt ex arboribus arentes pannos muscoso uillo, præstātes odore. Quod genus Bryon dicant Græci, nos muscum. Moschos autem apud Aetium & Paulum, Capreæ sanies creditur, quam Dorcada dicunt, ex umbilico, aut uomica. Ambigit deniq; Hermolaus idem, an muris peregrini pellicula sit ex animali, unde habeatur zibettum, quod dicāt recentiores Græci zapetion. Moschia uocant item Græci conceptacula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia. Odoribus seruandis concinnata uascula uocāt Græci alabastra, quòd leuioris ratione uix teneri queant, unde conciliatum lapidi nomen alabastritæ, ex quo fierent aptissimè, soliditatis causa & frigoris. Bryodes dicitur à Græcis odoris mali: sed apud Galenum uocatur sic, quicquid est algæ ritu fragile, quam appellant bryon, etiam si eo uocabulo muscus intelligitur sępe, ut diximus. Inodorare est odorem suum agglutinare. Columella libro duodecimo: Halia (inquit) si luna infra terram posita, ferantur, & sic postea recondantur, nec acerrimi sunt saporis, nec mandentium halitus inodorantur. Scribit M. Tullius Epistolarum ad Atticum libro secundo, sic: Quanquam illa tua horridula mihi atq; incompta uisa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant, & ut mulieres, ideo bene olere, quia nil oleant, uidebantur. Ad hæc uerò Martialem parte aliqua respexisse, palàm fit amplius intuenti:

Posthume non bene olet, qui bene semper olet.

Id uerò ex Arbitro esse, Hieronymus testatur, ubi ait: Cincinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini muris olentes pellicula: de quibus illud Arbitri est, Non bene olet, qui semper bene olet. Situm sentire dicuntur, quæ nimis inueterarunt, & redolent

mucum

A mucum quendam. Id Dioscorides appellat apophoram εὐρωπιῶσαν, quod ex Plinio agnoscas licet libro duodecimo. Sicuti apud Theocritum, ni fallor, γλυφανῶ ποτόσδον dicitur, quod sculpturam recipit etiamnum. Ozanica in Dioscoride uidentur esse olfactoriola. Ozas tamen dicunt onagrorum coria. Sed & apud eundem pluscula obseruauimus, præsens negocium iuuantia: sicuti illud ἀρωματίζειν, quod aromata redolere signat, ut nardum ναρδίζειν: nam ἁλμυρίζειν, est salis gustum habere. μελανίζειν, nigricare: κοραλλίζειν, ad coralij uergere colorem: οἰνίζειν, uinum resipere: ῥοδίζειν, rosam: τραγίζειν, hircum: κασίζειν, casiam: at χρυσίζειν, est in auri colorem reclinare: πιπερίζειν, piper sapere. Obolere uerò in malum capitur: semper enim de tetro & illiberali odore dicitur ferè, ut Plauti Mostellaria manifestum facit,

Oboluisti allium germana illuuies.

Oletare in ueterum doctrina esse uidetur, olidum facere: manifestius ex lege id fit, qua subnotatum aduertimus, Ne quis aquam oletato dolo malo, ubi publicè salit: si quis oletarit, sestertiorum decem milium mulcta esto. Mephitim deam intelligũt odoris grauissimi. Mephitis templum antè Cremonensium mœnia fuit quandoque, loco seu numine defensum, ubi exusta est Cremona Vitellianis Flauianisque bellis, anno postea quàm condita fuerat ducentesimo octogesimosexto, T. Sempronio & Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Annibale. Olacitatem, odoris accipimus grauitatem.

Pustulas in naso, & ionthos quid signare coniectarint ueteres. Psydracium quid, & ionthos, & unde. Vari in naso. Amantium blandimenta aduersum amatos. Grypi qui. Pusula. Pusulæ oues. Ignis sacer. Caput XXVI.

SVperstitionis antiquæ uestigia in Græcorum cõmentariolis pridem obseruauimus, quæ & uarietatis gratia quam anxiè nimis ac solicitè affectat plerunque humanus animus, huic loco suppingã: Moris est (inquiũt) nonnullis, quæ naso adnascũtur psydracia (est autẽ eo nomine pustula durior, acuta, subalbens) nuncupare mendacia, quoniã ferè sint mendaciloqui argumenta. Sed & ad ipsum id spectat, quod lectum quoque est: Siculos cõsuesse, ionthos qui sese parte eadem ostentant, ψεύστας appellare, id est, uanos mendacesque: quia id genus homines per ea naturæ indicia planè significarentur. Sunt autem in hoc proposito, quos Latinè uaros rectè dixeris. Vocari autem sic arbitrantur, uel quod ætatis flore protuberent, aut ab onthos, quæ res fimum indicat, quia faciei sint dehonestamento, quod ὀνθιλεύειν dicitur. Sciendum tamen primum prodeuntes pilos ionthos quoque solere nuncupari, ratione uocis ab ἰέναι deflexa, & ἀνθεῖν. Illud uerò quod Plato scribit, & recẽsuit Plutarchus, nõ tam superstitionis fuerit, aut obseruationis superfluẽtis, quàm amatorij prorsum eblandimenti, quod niueo spectabiles candore, ut deorum uenerabantur filios, nigredine quadam suffuscos, ut uiriles in primis. Grypos uerò regios opinabantur: nam & Persæ id genus homines adunco naso amplexantur præcipuè, quod eiusmodi fuisse Cyrum, proditum annalibus sit. At simos, gratiosos appellabant. Pallentes autem μελιχρὸς salutabant, & osculabantur, ceu flauescentes dicas, & mellis colorem præferentes. Obiter sciendum pusulam à pustula esse diuersam, quippe sacrum ignem pastores pusulam uocant, unde dicantur oues pusulosæ.

Sternutamentum censeri quandoque ominosum & inauspicatum. Catullus & Propertius explicantur. Interim quæ dicantur serperastra. De sternutamento plura ex literis interioribus. Symbolum quid. Singultus unde fiat. Ptarmica. Ornis quid. Caput XXVII.

LEgebamus dum ista euigilarentur literarũ bonarũ candidatis, enarratiunculas in Theocritum quasdam, etiam si concisas admodũ & deminutas, tamen haud omnino aspernabiles: nec in quas Græcanicum illud, & quidem Theocriti eiusdem, nasutior reiectet aliquis, οὐδὲν ἱερὸν, nil sacrum, aut magnum. Inter alia uerò & illud quod excerpemus arrisit, adnotatum Idyllio, cui titulus Thalysia: ex sternutamentis prodesse nonnulla, ac significare prospetius, alia uerò censeri ominosa prorsum & inauspicata: unde Theocritus,

τῷ Σιμιχίδᾳ οἱ ἔρωτες ἐπέπταρον.

 id est,

id est, Simichidę insternuerunt amores. Et in re sequundiore Homerus, A

οὐχ ὁρᾷας ὅμοι ὑιος ἐπέπταρεν;

Nónne uides quod mihi sternuit filius? Verùm apud Theocritum, τὼ δὲ τῷ χείρονι μοῖρα. Id est, in partem malam accipiendum est sternutamenti præsagium. Sed & Atheniensium imperator Timotheus classe in Corcyræos dimicaturus, gubernatori suo qui proficiscenti iam classi signum receptui cœperat dare, quia ex remigibus quendam sternutantem audierat, Miraris (inquit) ex tot milibus unum perfrixisse? At consultantibus Græcis post iunioris Cyri interitum, quo maximè modo ex Asia in Græciam remearent Barbaricæ fraudis reclinata sæuitia, fertur quidam interim sternuisse: quod quum audissent milites, impetu uno Deum sunt uenerati, Iouis quem Sotera dicunt, arbitrantes augurium. Ad hæc autem uel sponsione contenderim, Catullum respexisse, à quo de amore proditur sic,

Dextra sternuit approbatione.

Sed & Propertium,

Num tibi nascenti primis mea uita diebus
Aridus argutum sternuit omen amor?

In cuius loci enarratione afferri modo ab eruditis solent, quæ prodit in quæstionibus encyclicis Aristoteles (Etenim cum fide promuntur omnia, ne comatulum ista forte resipiant caluum. Quæ esse uelut serperastra paulò impolitioribus, summè optamus: quæ discentibus ambulare infantibus, ut Varro significat, adhibentur alligata geniculis, ne uaciæ fiant, uel compernes.) Tres esse partes nostri corporis principes, caput, thoracem, & aluum: quumque efflatus alui respiratio sit, ructus uentriculi, sternutamentum capitis, quæ pars sacra præcipuè est, spiritum hinc exeuntem, tanquam sacrum ueneramur & adoramus. Porrò sternutamentum bene caput ualere posseque concoquere, indicio est. Perinde igitur quasi bonæ indicium ualetudinis partis optimæ atque sacerrimæ, sternutamentum adorant, beneque augurantur. Sed & alibi Aristoteles idem auspicaciora putat, post meridiē facta sternutamenta. Adnotatum quoque ab Alberto B est, augurum scientia contineri, esse sternutamentum ueritatis signum, & liberationis prognosticum ab insidiarum discriminibus. Sed uel unius auctoritas Eustathij Iliados rhapsodia septima, quod adstruimus manifesto probat: nam ὁ ἐκ δεξιῶν πταρμὸς οἰωνίζετό τι ἀγαθὸν inquit, ut opinati ueteres sunt, id est, à dextris sternutamentum boni augurabatur quippiam: sic & oculi dextri palmus. Auctor in Parallelis Plutarchus, ante prælium nauale cum Barbaris, Themistocle immolante, claram è sacris flammam refulsisse, insimul & sternutamentum dedisse ab dextris signum. Quid quod libro primo de Doctrina Christiana scribit Augustinus, Veteres lectū solitos repetere, si dum inducitur calceus, sternutamentum obtigisset. Symbolum uerò Græci nuncupant, quod ex sternutamēto concipitur, augurium. Illud autem grauius multo, quod septimo Sententiarum Hippocrates scribit, Sternutamentum fieri ex capite cerebro calfacto, aut humectato eo quod in capite inani: aer namque intus contētus, extra erumpit: sonat autem, quoniam per angustū ipsi exitus est. At Galenus inquit, Non omne sternutamentum fit cerebro calfacto, aut humefacta parte capitis inani: quippe pinnulis quidā irritantes nares sternuunt, & cum tussi spiritus permeans deorsum ad nasi meatulos sternutamentum concinnat. Sternutamētum itaque de capite tantummodo prouenit, si natura desiderio expellendæ materiæ sufflantis ad secretionem commouetur. De huiusmodi autem Hippocratis sanctio facta est, neque forsan de quouis tali. Si quid enim exsuperet humoris in capite, nequaquam gignit sternutamentum, nisi ad spiritum uertatur. Patet id, multi enim non sternuunt, quorum de naribus humoris copia secernitur. Soli enim sternutant qui ita affecti sunt, quibus mordax ea est quę à capite fluit humiditas: ceu si quid mordax naribus imponas. Vt enim tussis accidens est ad expurgandas pulmonis arterias asperas naturale: ita sternutamentū narium canaliculas perpurgat. Cæterùm quod ait Parte inani capitis, ut est potissimum de cerebri uentriculis intelligendum, ita de eo quoque quod intrinsecus ambit cauo, inaudiendum. Scribit alibi idem Hippocrates: Mulieri, quàm uteri uitia infestant, aut quæ difficulter parit, si sternuta-

Anutamentum superuenit, bono est. Ratio autem est, quia indicat naturã iam intermortuam expergefieri & reuiuiscere, necnon propriarum meminisse motionum: interdum regeruntur & retrimenta aliqua. Nam in libro de Causis accidentium tradit Galenus, ita eueniens sternutamentum prodesse, quia uehementiore concussu atq; feruore partim quidem excitat naturam, partim uerò excernit quæ tenacius impacta sint partibus corporis. Sic enim & singultum solet sanare, quod ex Hippocratis item haustum fontibus est: quanquam singultui ob euacuationem euenienti, etiam si rarò id fiat, sternutamentũ nequaquam medetur. Fit uerò subinde ex repletione singultus, sicuti in puerulis uisimus. Item calor & frigus neruosa replent corpora, quia tantisper reflari tristius queunt, & ob eam rem singultiunt. At dicat aliquis, Vbi nam remur ominosum esse sternutamentum? Medicinam professi plenius utiq; satisfecerint. Nobis interim Plinij auctoritas sufficere poterat, quam uel Gellius repetit: Oscitatio (inquit) in enixu letalis est: sicuti sternuisse à coitu, abortiuum. Nisi ex tertio Canonis Auicennæ, capite proprio, succurrerent paucula quæ mutuaremur, ad hoc ipsum pertinentia, ne (quod inquit Lucianus) pistrinum perinde ac palatium amemus: Pernoxium, inquit, censetur sternutamentum initio decumbẽtis catarrhi & coryzæ, quòd tunc humori decoquendo necessario sit quies: augescitq; adeò in febribus quandoque affectio hæc, & consimilibus, ut uirtute deiecta, superfluenti materia caput oppleatur, proueniatq; interdũ scotomia: quamobrem reprimi confestim debet, ne & singultum concinnet grauiorem concussu. Illud ex Græcorum doctrina leuius aduertendum, sternutamentũ quandoque pro sensu capi simpliciter, quia sit ea affectio capitis sensus: uel quia festuca prætenui, nares si irritemus, obuenit sternutatio. Siquidem in Aristophanis comœdia Dionysius percussus ac plagam dissimulans, dicenti, Iam te conuerberaui: respondet, πῶς οὐκ ἔπταρον, id est, qua ratione non sternui? quod est, inquit interpres, οὐκ ᾐσθόμην, id est, non sensi. Perinde ac innueret, non secus plaga se affectum, ac festucæ leuioris tactu affici nares consueuerint. Ptarmica dicuntur Græcis & Aeginetæ Paulo, sternutatoria, id est, quæ sternutamentum proliciunt. Deniq; illud adnotasse, nil (puto) obfuerit, dici quandoque Græcis sternutamentum etiam ὄρνιν. Est quidem eo nomine auis quæcunq;, sed priuatim unde concipi augurium ualet, indeq; quicquid auguriũ uel omen facit: quin & diuinatio ipsa ornis quoq; dicitur.

Cyclops excæcatus qui sit. Cyclopei ludi qui intelligantur: item Teuthidi similis, & quid teuthis. Interibi cur Antimachus diceretur Psecas. De sepia & loligine. Titanicis malis quæ intelligantur consimilia. Caput XXVIII.

Cyclops excæcatus, adagium est scitissimum de potentia magna, quæ ducis prudentia, quam esse animę oculum, honestissima quadam metaphora Plato dixit, exuta & (ut sic loquar) exoculata sit. Notior est fabella de Polyphemo staturosi præualidiq; corporis, sed ab Vlysse astutissimè occæcati, quàm ut harum lucubrationum studiosis ea nunc ingeratur à me. Nam & inde Cyclopei nuncupantur ludi, quum saltans in scena inducitur Cyclops Polyphemus. Vnde Horatius de Sarmento & Osco ore fœdo & facie turpissima, ut laruam diceres,

Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat,
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.

Meminit in Galienis Pollio Trebellius: Cyclopea, inquit, luserunt omnes apenarij, id est, uehicularij, uel ut alij legunt, arenarij. De apene nos alibi hoc opere. Tria uerò Cyclopum genera Græci agnoscunt, unum eorum qui Mycenas mœnibus communierunt, alterum eorum qui cum Polyphemo memorantur: tertios intelligunt deos. Prouerbij origo ab historica demanauit fide: etenim posteaquam ueneno interijt Magnus Alexander, sicuti Plutarchi doctissimi testantur monumenta, dixit Demades orator, siue is Leosthenes fuerit, sicuti adnotatum alibi comperisse uideor, copias illius bellandi artibus & strenuitate longè præcipuas Cyclopi excæcato uideri consimiles, quoniam robore peritiaq; præcelleret, sed duce, qui electissimum exercitum ritè ductaret, forent

forent exorbatæ. Cui ferè compar uidetur facetissimum in Eretrienses Themistoclis A cauillum, quos ille dictitabat Teuthidibus persimiles, μάχαιραν μὲν ἔχειν, καρδίαν δὲ μὴ ἔχειν. hoc est, habere quidem gladium, cor uerò non habere. Teuthidas autem esse quidem piscitij genus ferè constat: sed quodnam sit, parum conuenit. Plutarchi interpres gladiolos reddidit, quia sensui (ut opinor) cōgruebat maximè. Eos uerò pisces, xiphias ab Aristotele de Animalium historijs libro secundo & libro octauo nūcupari scimus: & Plinius gladios interpretatur, quibus figura creditur nomenclaturæ occasionē præbuisse. Rerum quidem (inquit Plinius) non solum animalium simulacra inesse, licet intelligere intuentibus uuam, gladiū, serras. In Parallelis Plutarchi eadem affertur Themistoclis sententia: sed fluctuans interpres, teuthidas tantum nobis reddidit. Sunt ex Græcis, qui teuthidas nunc sepias interpretentur, nunc uiliorem pisciculum, qui & in prouerbiū uenerit, de ijs qui inopia arctiore uel minima & uilissima corrogare coguntur. Nam Aristophanes in fabula cui titulus ἀχαρνῆς, Antimachum taxans cognomento Psecada: quoniam eos quibus cum obuersaretur, dissiered ororis uice aspergeret: ros enim, psecas Græcis dicitur, & gutta: ita scribit,

ὃν ἔτ' ἴδοιμι τευθίδος δεόμενον.

id est, quem etiamnum uideam teuthide indigentem. Apud Aristotelem libro de Animalium historijs quinto, ubi Græcè ita est, πολύποδες καὶ σηπίαι καὶ τευθίδες. Plinius & Theodorus, polypos, sepias loligines interpretantur. Et paulo pòst iterum, αἱ δὲ σηπίαι καὶ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι. hoc est ad uerbum, Sepiæ uerò & loligines natāt implicitæ simul. In caussis naturalibus apud Plutarchum, problema est de teuthide, Cur nam ea sese ostentante, hyemis magnæ fiat præsagium: & uir quidam planè doctus sepiam est interpretatus. Cur (inquit) teuthide apparēte, tempestatis magnæ signum? An cuncta natura mollia horridula sunt, quod carne nuda sint & tenuia, quando neque crusta neque pelle neque squamma obtecta obsepta'ue, sed intus durum & osseum habeant, ideoq; mollium etiam appellatione conflata, proinde statim ex sensus facilitate hyemem præsagiunt? Qua ex causa terrā petit polypus, saxa corripiens paruula. Verùm, frigus declinans, ac qui in imo maris cooritur tumultum, prosilit etiam B teuthis, quando ex mollibus uniuersis uel præcipuè mollicula est ac iniuriæ opportuna. Itidem & Strabonis interpres libro tertio, teuthida sepiam accipit. Fuit & Arcadiæ ciuitas Teuthis, & eodem nomine dux in Aulide cum Græcis alijs, quem tamen Hornytum uocant quidam. Hic cum Agamemnone dissidens, quum abducturus uideretur suos, suadente Pallade ne faceret, deā uulnerauit in femore. Reperitur & Teuthos, ab Teuthide, ut inquit Athenæus, sola differēs magnitudine. Sed & libi genus dicitur teuthis, id est, loliguncula. De sepijs & loliginibus pronūciat Matro apud Græcos poeta, piscium solos nosse, quid album sit quid'ue atrum. Ab Cyclope uerò excæcato haud dissitum ualde est, quod ex Græcis doctissimus pronunciauit. Romanum imperium post Neronis interitum Titanicis fuisse malis persimile, quoniam in mulcta disiectum conuulsumq; sæpius, in se tamen concideret.

Principem esse necessarium rationibus aliquot colligitur. Nullum esse homine socialius animal. *Caput* XXIX.

QVia uerò principem unum aliquem uideri necessariū, paulo antè ex prouerbij ratione digito (ut sic dicam) monstrauimus, subit nunc illud affluentius, ac pensiculatè amplius persequamur. Nam Solomonis sentētiam esse nouimus præclaram, Vbi non est gubernator, dissipabitur populus. In omnibus profectò, quibus certus aliquis est propositus finis, in quibusq; sic aut aliter procedere contingit, opus esse dirigēte aliquo, propemodum constare uideo, si ad præscriptum modò finem perueniendum. Neq; enim nauis uentorum flatibus exposita diuersis in portū appellat unquam, nisi id agat præsidentis industria. Sed esse homini finem quendam propositum, ad quem uita & actiones tanquam scopum dirigātur, non est (opinor) qui ambigat: etenim per intellectum agit, cuius est ex fine operatio. Diuerso autem calle ad eum ipsum homines perduci, studiorum diuersitate notissimū. Proinde assistat necesse est quispiam, à quo intendatur dirigaturq; ad finem

A finem, ad quem insito rationis lumine ferimur. Quod si in solitudine agere possemus, ut bruta pleraque, minus utique principe aliquo indigere uideremur: tunc enim sibi unusquisque rex foret, Deo tantum regi obnoxius, diuinitusque nobis lumine contributo, & se & sua dispensaret. Cæterùm ingenitum homini est, ut sit & dicatur sociale animal. Naturalis id manifestum necessitas facit. Cæteris namque animalibus & plantis uariè tegumenta natura tribuit, testas, cortices, coria, spinas, uillos, setas, pilos, plumam, pennas, squammas, uellera. Hominem tantum nudum, & in nuda humo natali abijcit die ad uagitus statim & ploratum, uti grauissimè Plinius scribit. Sed enim omnium loco diuina illi ratio est attributa, cuius illustratione longè plura manuum adminiculo ualeat comparare. Quæ tamē usu multiplici unus haudquaquam aliquis impleuerit. Proindeque in solitudine non sine incommodis quàm pluribus & maximis degere queat aliquis. Adde, quod cæteris naturæ spontè perspecta cognitaque uidentur quæ prosunt, quæque nocumēto sunt. Aliquibus etiam industria quadam naturali, herbę quibus medica uis inest, notæ sunt: item uitæ necessaria multa. Quorum homini cognitio tantum est communis, ut qui possit per rationem ex uniuersalibus principijs ad singulorū perceptionem, quæ degendæ uitæ creduntur necessaria, peruenire. Quæ quum numerosiora sint, unus propriæ rationis ui nequaquam attigerit: propterea societas rationali est animali peculiaris, ut alterum alterius adminiculo adiutum, refotum instructumque facilius possit ex naturæ propriæ dignitate tempora transmittere. Quid, porrò, oratio huic animantium uni tradita, quem habere usum in solitudine ualeat? Etenim reliqua communi quodammodo affectiones patefaciunt suas, ueluti canis iram latratu. At homo sermonis cōmodo conceptus animi uniuersos ualeat explicare. Ex quibus omnibus facilè colligas, illum cæteris quotquot sunt, etiam quæ uidentur à congregatione non omnino reuulsa, societatis facilè capaciorem. Itaque in Ecclesiaste Solomonis chria summè approbabat. Præstare amplius, esse duos quàm unum: quod adsit mutuæ societatis emolumentum. Quæ quum ita sint, nimirum & illud maximè necessarium consequi aptissimū est, Vnum aliquē esse debere, cuius consilio & prudentiæ reliqua subijciatur multitudo. Alioqui multis cohabitantibus, & unoquoque sua cōmoda procurante, nullo negocio dilaberētur res, ni princeps aliquis præsideret, qui publico bono, tam B quam mitis parēs (ut ab Homero dictum) consuleret. Sicut & hominum cæterarumque animantium diffluerent corpora, nisi uis aliqua foret excellentior, quæ assistens membrorum aleret custodiretque cōpagem. Igitur necesse est, præter id quod mouet ad proprium uniuscuiusque bonum, esse item quod cōmune omnium distribuat, componatque bonum. Nam & in omnibus quæ in unum ordinantur disponunturque, quiddam pernoscitur principis gerens uicem, siquidem in corporum uniuersitate corpus primum, id est, cœleste, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentiæ munere ordineque dispensat atque moderatur. Omnia uerò animantia rationale animal regit. Hominem ipsum diuinior anima. Inter animæ partes irascibilis & concupiscibilis, moderamini rationis subijciuntur. Inter membra corporis, unum est præcipuum, cuius uelut nutu quodam reliqua agitantur: id uerò est caput, siue (ut malunt alij) cor.

Cuius deceat esse modi principem. Duplex esse in natura regimen. Cur homo, minor mundus. Caput XXX.

SEd enim quia ista uidemur scitius mussitare, urgeat nos fortè scrupulosior aliquis, Qualē credamus oportere esse ciuitatis principem, & cuiusmodi eius officiū sanciamus. Non erat quidē in animo, operis initio tam crebriter in hasce diuertere florum amœnitates, quæ altius requirunt examen: uerū, quoniā (ut ille ait) thesauros esse oportet, non libros, quid in uoluminibus augustioris scientiæ, uelut lucis densitate ac religione horrētibus, uenati simus, subnotando quæ digna scitu occurrebant, publico studiosorū bono iam hinc proferre ordiemur: nulla in parte (quod M. Varro inquit) my facientes, id est, hęsitātes, aut etiā subuertentes, perinde ac ij qui uix proloqui audent. Et primū quidem id obseruādum amplius: Quæ ex arte sint, ea imitari quæ ex natura habentur. Ex quibus id promitur, ut de rationis instituto ualeamus operari, Proinde regis munus id optimum præstantissimumque

tissimumque censendum, quod ab uniuersalis principatus forma damnare uidetur. Deprehensum porrò est, in natura rerum duplex esse regimen: uniuersum, & particulare. A Vniuersum quidem, quoniam præpotentis Dei moderatione omnia contineri, nemo non, qui modò constet mente, dabit facilè. Particularis autem principatus præcipuè dispensationi diuinæ persimilis in homine reperitur. Quem ea ex causa etiam minorem mundum dictitari, persæpe uidemur legisse, quòd uniuersi moderaminis in ea comperiatur forma. Nam quemadmodũ uniuersa corporea creatura & uirtutes spiritales omnes diuino subijciuntur gubernaculo, compari modo & membra corporea & animales uirtutes magistra ratione reguntur: atque eodem ferè pacto se in homine ratio habet, ut Deus in mundo. Verùm similitudo moderamenti huius, ratione quoque alia librari perpendique potest. Hæc siquidem in nobis est, non solum quia ratione regatur homo quilibet, sed etiã quoniã hominis unius præside ratione multitudo gubernatur. Quod regij muneris maximè uidetur: quando & in animantibus quibusdam quæ socialiter uiuunt, quędam regiminis huius conspicitur proportio, ueluti in apibus: nec id tamen rationi imputandum, sed naturæ instinctui à summo regente inducto, qui & est & dicitur auctor naturæ. Quamobrem id regi principique uiro dispiciendum in primis, ut regno ita demum sibi præsidendum opinetur, sicuti corpori præsidet anima, & amplius uelut mundo Deus. Quæ si quis uehementius excusserit, altiusque menti opinatus fuerit infigenda, & quodammodo inurenda, pernoscet illud excellentissimum, quũ in seipso iustitiæ amorem ardentius accensum iri, dum subinde repetet secum, ad id prouectum se, ut præcelsi illius agentis uice iudicium exerceat in principatu, tum autem suborietur mansuetudinis & clementiæ lenitas, dum singulos ipsi obnoxios perinde habet ac corporis sui membra, cogitabitque id solum fulmen quod Iupiter mittit placabile esse: perniciosum id de quo deliberauit, & (ut Seneca inquit) alijs quoque dijs auctoribus misit. Quia Iouẽ, id est, regem, prodesse etiam solũ oportet: nocere non nisi quum pluribus uisum est. nam & M. Tullij circumfertur sententia, Infelices haberi eos, qui omnia sibi licere existimarunt. Perpendet illud quoque in Græcorum literis iactatũ: à capite piscem primùm computrescere. Quo significatur obscurius, principem uirum insigniter turpem, mox dare labẽ in plures. Huic enim non magis latere contingit, quàm B soli inter tot collucentes siderum oculos. Vna est clementia. quæ ex uirtutibus omnibus præcipuè hominẽ addecet, quãdo humanior nulla est. Neminẽ tamen insignitius illustrius'ue conspicuum facit, quàm principem uirum: quanquã contemperamẽtum id esse adhibendum non latet, uti nec promiscua sit ac uulgaris, & deplorata ingenia à sanabilibus nõ distinguat, nec rursum abscissa. Talem se ciuibus suis præstare princeps debet, cuiusmodi deposcat Deum sibi. Et, quod parentes faciunt, nunc obiurget, nonnunquam blandè, quandoque & minaciter se gerat: ad decretorium stylum accedat rarius. Tunc demum ultima experiri decuerit, quum cætera ferè sint cõclamata. Sed uno claudam uerbo: sciat princeps esse se, reipublicæ suæ animum, illam uerò corpus.

Quo nomine apud eum Lucio Tubulo, qui apud Lucilium amarulentè, ut rapinator impius sacrilegusque proscinditur, & id genus alijs, esse nullus potest locus.

LODO-

AD MAGNIFICVM VIRVM D. FRANCISCVM BEMBVM *Rhodigij prætorem æquißimum ac Musarum hospitem laudatißimum, Camilli Richerij in Lectionum antiquarum libros Lodouici Cælij patrui sui Præfatio uicesimaquinta.*

POstea quàm enunciatũ est maximo Veneti senatus consensu te huc ad nos prætorem designatũ, egregiè lætati fuimus omnes: ad primũ nuncium affluente turba (ut fit) inter festas læta ominantium uoces acclamabatur, Rhodigio astri benignioris aspectu datus est prętor Franciscus Bembus ingenio clarus, moribus clemens, sobrius, mitis, sui profusus, alieni abstinens: patriæ omnes uehementer gratulabamur, quã tanto prætore fortunatissimam forè uidebamus. Spondebant nobis de te omnia generis nobilissimi eximiæ & heroicæ tuæ uirtutes, quibus adeò in urbe Veneta præcellis, ut similes tui pauci admodum ualeant reperiri: affluentissimæ tibi sunt opes, quibus non ad luxum unquam & delicias, quod pleriꝙ omnes solent, sed (ut Basilius ait) ut uiatico ad uirtutem usus fuisti, administrandi tandem prouinciam sumpsisti, in qua animi tui dotes statim agnouerunt omnes, Ager Rhodiginus impunè ab aliquibus uexabatur, tu statim eorum audaciam compressisti. Vidimus tibi laborem esse in negotijs, in periculis fortitudinem, industriam in agendo, celeritatem in conficiendo, & in prouidendo consilium: taceo innocentiam, omnibus in rebus temperantiam, fidem, facilitatem, ingenium incredibile, humanitatem singularem. Quum hæc uidi, auidè quærere cœpi apud animum meum, qua maximè ratione me possem beneuolẽtiæ tuæ huiusce patriæ meæ dignisſime prætor insinuare. Sumus etenim natura studiosissimi appetentissimiꝙ honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est quod (ut eo potiamur) non parati simus & ferre & perpeti. Te autem uir clarissime, quis non amarit? cui bonum omne in animo est. Insita tibi est altius
B & infixa diuinitas, ipsa hæc ad eximiam perducens uirtutem appetitio: tales tamꝙ admirabiles tibi tum ad studia, tum ad Dei cultum stimulos ingenerauit, ut (quod dictu quoꝙ mirum est) uel puer id de te specimen dederis, eam prętuleris indolem, ut quum te prudentissimi senes intuerentur, ueluti diuiniore afflati numine absolutissimam ferè uirtutis ideam uaticinarentur: nec eos utiꝙ fefellisse opinionem nos Rhodigini nunc experimur: uirtutibus uelut gemmis ab ultimo oriente petitis præcelsus animus tuus præfulget nimis. An eximium Christianæ religionis cultum subticebimus, in quo tibi gradum proposuisti primum? Quid uerò præsignem in parentes pietatem tuam commemorem, quos uiuentes perpetuò numinis uice & coluisti & ueritus fuisti? Es ergo undiꝙ uenerandus: quo fit, ut non iniuria me clientem saltem tibi exhibere tantopere cupiam: id fieri posse maximè sum ratus, si more Parthico non citra munus te salutem. Quare, quum nunc patrui mei Antiquarum lectionum libros formis cusos iterum publicam facere materiam statuerim, te elegi, cui Vicesimumquintũ librum dicarem, sperans tibi erudito uiro hoc munus gratum fore. Huiusmodi ergo munusculum benignè suscipias, & si infra amplitudinis tuæ fastigium esse iudicabis, cogites uelim, multas gentes dijs lacte & m ola quandoꝙ salsa litare, quæ thura non habeant. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVS QVINTVS.

Prouerbij ratio, Platano similis. De platano pluscula, & platanisto. Obiter qui dicantur à Persis immortales. Herodotus & Curtius declarantur. Mellophori qui sint. Item melotides. Mala Hesperidum quæ intelligenda. Mallophoros. Trimacresia, & macra apud Galios quid. Sphæria. Platamon. Platanos uas. Cap. I.

THEMISTOCLEM Athenarum principem, cuius operam ingeniumq; ac prudentiam summam nõ paruis in rebus, nec rarò experta Græcia est, produnt auctores grauissimi, postea quàm amplissimè patriam est promeritus, solitum tamen sæpius conuitio à ciuibus incessi. Vnde illius præclara circumfertur sententia, τί κοπιᾶτε ὑπὸ τῶν αὐτῶν εὐεργετούμενοι; quid eis negocium facessitis, qui uobis fuere benefici? Se quoq; subinde platano consimilem prædicabat, ad quam decurrerent, quos infestaret imber: mox uerò serenitate reddita, uelleretur ab eisdem, interimq; conuitijs proscinderetur. Ex historia igitur produci adagij forma potest, ut dicatur is platano assimilis: cuius opera, quãuis necessariò sæpius utamur, nihilominus insita quadam prauitate, illum eundem incommodis liberi, habemus derisui, conuellimus, perditum quandoq; etiam cupimus: mox tamen necessitate deprehensi, expertam repetimus uirtutem. Sanè congruenter de ratione foliorum platanus electa potissimum, quam prouerbio usurparemus, quando arbor ea umbræ gratia tantum ex alieno petita orbe est ijs, qui dicuntur σκιατροφούμενοι, sicuti de Historijs quarto libro Theophrastus perdocet copiosè. Nam Caius prin B
ceps etiam in platano Veliterni ruris, tabulata cuius laxisq; ramorum trabibus scamna patula miraculo fuerant, epulatus est: eamq; cœnam appellauit ille Nidum. In Lydia prodit Herodotus, Xerxem comperisse platanum, quam ob pulchritudinem aureo donauerit monili, tuendamq; uiro delegauerit immortali. Qua in parte adnotandum obiter, ut eum locum salebrosum quadantenus in potestate habeat quilibet. Nõ ideo dici ab historico immortalem uirum, quia planè nunquam moreretur: quod credere, insulsissimum foret: sed intelligi ex ijs unum opinor, qui in militia delecti ex Persis numero decem millia, dicebantur immortales. Quoniam si quis eorum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius, nec unquam plures erant pauciores'ue decem millibus. Erant item pręcipuo inter omnes cultu decori, & ijdem omnium præstantissimi. Hac opera iuuabitur & Q. Curtius libro tertio, ubi ita legimus adnotatum: Proximi (inquit) ibant, quos Persæ immortales uocant, ad decem millia, cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat: illi aureos torques, illi uestem auro distinctam habebant, manicatasq; tunicas gemmis etiam adornatas. Memoriæ produnt ex Græcis nonnulli, τοὺς ἀθανάτους, hoc est, immortales istos Theodosio imperante redactos in nihilum ab Ardaburio. Ex hisce uerò immortalibus uiris, mille seligebantur optimus quisque, melophoros uocabant: quòd hastis præfixa gestarent mala aurea: doryphori erant hi, hoc est, satellitio fungebantur. Mallophoros autem, Cereris est cognomentum in Megaride, quod ab ijs uidetur impositum qui mortalium primi, oues connutrire cœperint. Siquidem lanam dicunt Græci μαλλὸν ex quo & Idam μαλλοτὴν uocarunt, uelut πολυπρόβατον, id est, ouibus abundantem. Melotida, id est, μηλωτίδα, radiolum interpretantur, uel auricularium specillum. μῆλα etiam ueteri consuetudine capras ouesq; intelligimus, quas in Græciam ex Aphrica transportauit Hercules, etiam si ad aurea poma rem fabulositas transferendam putarit. Cæterùm, caritatis nomine uellus aureum in ouibus intelligendum, docuit Varro. Ab uerbo autem μῆλα, id est, mala, inflectitur balare apud nos, M in B transeunte, quod eam literam.

A literam proferre oues uideantur. Similitudinem quandam cum Persarum immortalibus habuit apud Gallos equitum ordo, quem uocabulo gentis proprio trimacresiam illi uocabant: nam equum dicunt marcan. Sed ad platanum redeo. Inuenio Xerxem eundem auream sibi platanum fundi iussisse, quæ antimimos foret, id est, amatam effingeret, leniretque æstuationem mentis ex illius absentia. De Platano in Theriacis Nicander ita scriptum reliquit, σφαίρη τὲ θρηλεχέος πλατάνοιο, id est, sphæra quoque thorum præbentis æstate platani. Interpres locum eum enarrans, illud θρηλεχέος pro umbrosa posse accipi, tradit: quoniam latissima sint eius arboris folia, ut opacissimè contegant æstiuo tempore: uel (inquit) quia thorus ex numerosis folijs confici abundè possit eodem tempore. Addit illud quoque: platani fructum esse sphæria quædam trachea, id est, orbiculos asperos, propterea à Nicandro dici sphæram. Ex ijs uerò quæ prodit interpres, hic agnoscas licet, uera item esse quæ Græci scribunt, dici platanum, siue platanistum, à latitudine, quod sit πλατύφυλλος. Platanistum tamen sunt, qui à platano per diminutionem proferri putent: quum paronymon, siue denominatiuum sit uerius, nihil primitiuo amplius minus'ue significans. Porrò si diminutum foret, exire debuerat in σκος, sicuti calamiscus, pyrgiscus, satyriscus. Platanistum pro platano apud Homerum diligens lector inueniet. Sunt qui ab foliorum platani amplitudine loca spatiosius capacia sic opinentur dici. Fabulosa planè sunt, quæ primo de Animalium naturis scribit Aelianus, nec citra cunctationem promenda. Ait enim, noctuas mira quadam ingenij solertia à ciconijs submoueri à nido longius, platani frondibus ingestis, quarũ contactu torporem contrahant noctuæ, ita ut oblæsionis quippiam inferre deinceps nequeant. Platamon uerò petra est, ex mari haud ita prominens, plana & lata, meminit Apollonius, εἵματα νηκήσαντο λίῳ ἐπὶ πλαταμῶνι. Aratus in Prognosticis,

ἀλλ' αὐτῷ πλαταμῶνι παραθλίβεται ὁμοίη.

Sunt qui eo nomine latitudinem terræ accipiant, item fluuij nomenclaturam. Capitur quandoque & pro littore. Platanos item uas erat fingendis popanis accommodum. Platamones interpretantur nonnulli λειοπετρία, id est, leuigatas petras: quod approbat B Strabo in Cappadociæ descriptione: Sunt (inquit) platamones, unde Mazacenis suppetit lapidum copia ad inædificandum. Eum locum inscitè Latinum fecit interpres. Et in Periegesi Apher Dionysius Gangen canit, λευκὸν ὕδωρ νυσαῖον ἐπὶ πλαταμῶνα κυλίνδων. In cuius loci enarratione etiam eruditioribus hæsit aqua.

Adagia duo à cupresso producta. Horatij locus illustratur. Euangelia immolare, quid. De cupresso nonnulla. De pinu, Herodoti perpenditur sententia. Sphæria quid. Sphela. Sphæricus qui. Sphæristerium. Sphæria quæ in theatro spargerentur. Tesserulæ. Echepeuces quid. Galbuli. Galbæ nuces. Caput II.

PHocion Atheniensis, quem nemo uel ridentem uidit, uel flentem, quum ciuitatem intueretur à Leosthene præcipitatam in bellum, dum libertatis spem & imperij cōcipit illa tumidius: uerba eius cupressis consimilia sibi dicebat uideri, quoniam pulchra quidem forent ac sublimia, cæterum fructu omnino carerent. Sed enim quum initia cedere prosperius essent uisa, immolarentque euangelia omnes, hoc est, rei diuinæ ex felici nuncio darent operam: interrogatus, an ita rem gestam uellet, πεπρᾶχθαι μὲν οὖν ἔφη ταῦτα, βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα. id est, gestam quidem uelle sic, illa tamen malle decreta. Ex his adagium producitur, de ijs quæ speciosa quidem uidentur, inania tamen sunt, & nullum prorsus emolumentum præferentia. Nam arbor hæc, uti docuit Plinius, natu morosa, fructu etiam superuacua est, baccis torua, folio amara, odore uiolenta, ac ne umbra quidem gratiosa. Est & ab arbore prouerbium alterum, Cupressum simulat, de pictore malo & imperito, ut exposuit Porphyrio, qui aliud prorsus nihil expingere norit: quod in Arte poetica significat Horatius,

Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare, quid hoc? si fractis enatat exspes
Nauibus, ære dato, qui pingitur.

Sed cur'nam electa cupressus, quæ potissimũ prouerbio locum faceret? Nempe (quod

à doctioribus incuriosius prætermissum, miror) quia, ut Plinius scribit, trahebatur etiã A
in picturas opere historiali, uenatus classes'ue & imagines rerum, tenui folio breuiq́;
& uirente superuestiens. Ornamẽto adijci potest illud quoq;, quoniam cupressos dici
interpretentur Græci, quia sit in ijs uisendus ramulorum parilium partus, id est, ἀπὸ τοῦ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας. In Arcadia apud Psophidem cupressi cernebantur proceritatis tantæ, ut propinquus adumbraretur mons. Eas non excidebant, Alcmæoni sacras arbitrati. Nuncupantur ab indigenis παρθένοι, id est, uirgines. Alcmæonem uerò necata illuc matre, delatum Argis ferunt. Memorabile est quod historia secunda Thucydides prodit: arcas fuisse ex cupresso, quibus eorum efferrentur ossa, qui in bello fuissent cæsi. Quem locum exponens enarrator quidam, id solitum fieri astruit, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι, quòd putredinem arbor nesciat. Confirmat id fides historica. In ea nanque materie præter cæteras arbores nitor maximè ualet æternus. Et simulacrum Iouis in arce ex cupresso durauit, à cõdita Vrbe sexcentesimo sexagesimoprimo anno dicatum, ad Plinij tempora. Cupressum Indi propè inter aromata uenerantur, & meritò id quidem. Laudent qui uelint, amoniam Chiam & Cyreniacam, quam esse æternam prædicat Theophrastus: uerùm nitore, robore, magnitudine, rectitudine, perennitate, quam illi arborum comparabimus? Cariem & uetustatem penitus nihil sentire cupressum affirmant, & rimam sponte haudquaquam concipere. Qua ex causa Plato leges publicas atq; instituta in sacris ponenda censebat, tabulis cupressinis, quòd futuras fortè putabat æterniores, quàm æreas. Adde, cupressos duplici insignes uocabulo uideri: nam ex amœnitatis argumento, charites uocantur: cyparissi uerò, ratione quam diximus. Eteoclis fuisse fabulantur filias, quæ dearum honori saltantes, in puteum prolapsæ, ab terra miserante in persimiles deformatæ plantas tradũtur. In Assyria ex cupressis modò compingi naues, auctor Aristobulus est, ac repetit Arrianus, reliquæ materiæ inopia summa. Cupressum uerò Creticam ut præstantissimam laudat in Symposiacis Plutarchus: sicuti etiam Isthmiam pinũ. Porrò sicut in platano esse sphæria superius adnotauimus, ita & in cupresso, Therapeutices quinto Galenus, ac Dioscorides appellant. Sphæria (inquit Dioscorides) concisa & in uino hausta, sanguinis conferunt anagogæ, id est, B
eiectationi seu excretioni ac dysenteriæ. Plinius Latinè pilulas reddidit. Sunt qui etiã galbulos uocent, ut Varro, aut conos & nuces. Apud Catonẽ sunt nuces, galbæ. Sphæla uerò nunc scabellum indicat, nunc lignum excauatum, sicut holmos. Sphæricum intelligit Galenus, qui pilæ lusu atque exercitio iuuenes imbuit Ipsum autem pilæ lusum Lampridius sphæristerium. Abseruandum quod in Tito scribit Dion. Sphæria lignea ex alto in theatrum sparsa, sic insculpta, uti alia esculenti cuiuspiam, uestis alia, uel edomiti equi aut serui aut argentei aureiq; uasis imagunculas præferrent. Ea qui excepisset, πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν, id est, ad distributores eorum proferre necesse erat, ut quod sphæria prætulissent, acciperent. Id uerbum sunt qui tesserulas transferant. Sed institutum repeto. Locupletum deniq; ac nobilium modò funeribus adhiberi cupressum solitam, Lucanus testari uidetur.

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Et est à Lactantio grammatico Thebaidos quarto relatum. Illud admiratione non caret, Herodotum scribere: unam solamq́; arborum pinum recisam non succrescere amplius, uerùm interire funditus, uel (ut ipse ait) πανωλέθρως: nata inde parœmia, ut exteri dicantur pinus modo, quæ prorsum intercidant. Quum manifestum fiat, piceam & cupressum idipsum pati, sed & pleraq; alia, nisi fortè cognationem aliquam inter hasce arbores intellexit: proptereaq; uno pinus nomine accipiendas, constituit. Quod ad piceam attinet, sciendum, Eustathio tradente, id Homericum ἐχεπευκὲς inde profluxisse, ac pro mortifero interpretari, etiam si ad amaritudinem referunt alij. Pityn puellam scribunt Græci, à Borea saxo allisam, quòd in amorem Panos foret procliuior, terra miserante in arborem sui nominis deformatam: proinde Pana hinc coronam gestare, quin afflante Borea etiam flere. Id quod Georgicôn undecimo relatũ comperias. Nostrorum aliqui Syluano sacram arborem tradunt. Seruius Deorum matri dicatam opinatur. Quod & Ouidius approbat libro decimo, ratione non neglecta. Illud cõmonemus, esse

Amus, esse inter eruditos qui pityn pro picea capiant: sicuti πεύκην, pro theda. Apud Theophrastum Theodoro pitys est larix, peuce autem pinus: sed & pro picea, pityn accipit quandoq; Apud Herodotum est pitys, quam pro pinu capit interpres.

Oratio concisa breuisq; an præstabilior sit. De Phocione, Catone, Demosthene, Pericle, M. Tullio, T. Liuio, & alijs. Caput III.

APtimum uideri orationis genus, quo paucis multa sapienter grauiterq; significentur, à plerisq; ex doctissimis traditum, scimus. Idem nanque sermoni congruere quod nummis, qui eo præstantiores creduntur, quo materia pauciore, pretij amplius complectantur. Id ueterum nonnulli approbarunt mirificè, sed Phocion præcipuè, cuius oratio uerborum paucitate pressior, erat perbreuis, multa uerò sententiarũ magnitudine ac grauitate: adeoq; huic uni erat intentus, ut quandoq; theatro iam pleno, quum obambularet cogitabundus, dicente quodam σκεπτομένῳ ἔοικας ὦ φωκίων, Videre ô Phocion considerationi intentus. Bene coniectas, inquit: dispicio nanq;, ecquid possim eximere ab ijs quæ apud Athenienses sum uerba facturus. Sequuti sunt hæresin eandem & pleriq; alij non omnino infantes: sicuti in Latina eloquentia Gracchi, in quibus umbra recognoscit & quasi color opacæ uetustatis, ac oratio non prorsus accurata & quodammodo facta: & senior quoq; Cato, quem Romanum Demostenem nuncupatum, auctor M. Tullius est: quemq; ætatis suæ eloquentia non contentũ id iam tum facere adortum, dilucet, quod diu pòst impleuit Cicero. Sed profectò est utiq; custodienda hæc, si causæ ratio permittat: alioqui (uti doctissimè Plinius Cæcilius inquit) præuaricatio est, transire dicenda, præuaricatio est, cursim, etiam breuiter attingere quæ sunt inculcanda, infigenda, repetenda: nam plerisq; longiore tractu uis quædam & pondus accedit. Vtq; corpori ferrum, sic oratio non ictu magis, quàm mora animo imprimitur. Hoc fuit Demosthenis consilium, quem si eloquentiæ uelut typum dixeris, meo quidem iudicio, à ueritate aberrabis non multum. Eius contortas & uibratas esse sententias, scribit Hieronymus, quòd uiri acrimoniam indicat, & uim in dicendo germanam: ijs, quorum ingenia sunt
B eiusmodi lectione detrita, abundè cognitam. Hinc feruens Demosthenis oratio dicitur sæpe auctoribus grauissimis, sicut diues Ciceronis lingua. Hoc item Periclis institutum, quem à cœlesti eloquentia cognominatum Olympium, Plutarchus scribit, & Plinius meminit. Aristophanes uerò ita laudauit,

ἤστραπτεν, ἐβρόντα. ξυνεκύκα πάντα.

Fulgurabat, tonabat, permiscebat omnia. Eupolis uerò πρὸς τῷ τάχει πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖς χείλεσιν, οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκροωμένοις. Ad hoc (inquit) suadela quædam, siue lepor, labijs subsidebat eius: sic demulcebat, ut oratorũ solus aculeum audientibus relinqueret, ut quem non clamator aliquis ad clepsydram latrare docuisset, sed Clazomenius Anaxagoras summa imbuisset rerum scientia. Ac, ut nostros inopia præterisse non uideamur, quid Cicerone largius, quem extra omnem ingenij aleam positum Plinius admiratur, & Quintilianus optimum dicendi magistrum pronunciat, Hieronymus in Latini eloquij arce stetisse confitetur: & eius Hortensio tantus Christianæ ueritatis assertor Augustinus salutẽ suam planè acceptam retulit? Quid eminentius? quæ aquarum fluenta adeò exuberãt? quod pelagus inundat spaciosius? quod fulmen uibrat impetuosius? Raptare iudicem credas, inuoluere, præcipitem agere, proculcare, nec incendere auditorẽ modò, sed ipsum putes ardere. Animorum deniq; quendam credas Deum. Quicquid illi uiolẽtiæ obsistit ruenti, ac reniti tur, supra humanum captum est, ac censetur. Latè in eo grassatur uis Demosthenis, renidet Platonis copia, abblanditur, allectat, afficit Isocratica iucunditas: cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus patuit, ac dicendi officina. Nec Lysiæ subtilitatem frustra desideraris, aut acumen Hyperidis, Aeschinis sonitũ, Aphricani grauitatem, uel lenitatem Lælij. Vt tanto ferri minus possit Largi Licinij liber, qui prodigiosè Ciceromastix inscribebatur. Quæ in alijs enituere singula, omnia in uno efflorescunt, & quidem summa, ut fœnum ceteros (uti aiunt) arbitrari possis. Quos si huic conferendos putes, nihilo plus agas, quàm si actui potentiam, aut entelechiæ, quod in materia reconditum

latitat,componere affectes. Comperias tamen qui in tanto oratore quippiam Asiatici A tumoris olfactasse censorio ipsi tumentes supercilio contendant. De se uerò ac Demosthene scribit M. Tullius, Vides (inquit) illum multa perficere, nos multa conari: illum posse, nos uelle, quocunque modo causa postulet, dicere. Postea sunt qui mihi efferant laudibus Salustij breuitatem. Taceo quod Seneca scribit: Salustio uigente amputatas sententias, & uerba ante expectatum cadentia, & obscuram breuitatem fuisse pro cultu, quam raræ uir frugalitatis Aruntius sit imitatus in ijs libris, quibus Punici belli historias est complexus. Est illa plausibilis utiq; addo etiam, quòd grauissimi auctores dixere, immortalis. Quid tamen illi cum occupato iudice? neq; ad hunc usum Thucydidem ualde probarim. Et quoniam magna nomina conuellere uidemur, quibus assurrexisse, honestius multo fuerit: ea ipsa est M. Tullij sententia, à quo alibi quoq; ita proditum scimus, Breuitas (inquit) laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet. Eiusdem tamen illud est: In historia, nihil esse pura & illustri breuitate dulcius. Alioqui & amplitudo illa Patauini historici lactea & redundans itaq; legentem sępe afficiens, ut stupore quodam adobruat pene, alere longè pinguius ingenia mihi uidetur: adeò, ut (sicuti in pictores ille ait, qui nescirent manum de tabula) oculos à lectione, reuellere nequeas. Ita dicendo non adumbrātur modò omnia, sed & exprimuntur graphice. Vbertas illa pręedulcis, & austera tamen, nec decocta, nitida, sine labore (ut de Theophrasto Seneca scribit) efflorescēs quoq;, nec affusa modò nectare, sed quodam Circes (quam deam intelligi uoluit literarum princeps Homerus) delibuta ueneficio est. Abire cupis, retinet blandis amoribus inenarrabilis facundiæ uastitas, quę tamen uasta non est, sed compta honestius, culta pretiosius, expolita diuinitus, nusquam fucus puerulis, aut pigmēta inania, nusquam uibratior cincinnus. Non ades, prouocat prægustata amœnitas, Sirenum cantibus longè potentius, quas surdus demum remex pertransisse narratur: istam odore modò perceptam, nec cęcus quidem neglexisse possit. Iam quid de eruditione dicam? quæ in eo uno adeò scaturit subinde, adeò exultat multifaria, adeò ingeniosissimū quemq; aure bene uaporata, mox & acri perlota aceto, recondita rerum scientia lacessit, ut eo ipso anno quo ista commentabamur, expressum auditoribus meis sit, quibus opera illa Patauij præstabatur, quibusq; B haudquaquam foret cornea fibra, plus se ex uno in T. Liuium dictato referre emolumenti, quàm ex Salustij decem, quem succisiuis diebus, hoc est festis, enarrabamus. Putat nihilominus Pollio Asinius, huius uiri phrasim quandam resipere Patauinitatem: opinor, quia non sit urbanitate certa, id est, urbis Romanæ genuina proprietate, quasi colorata eius oratio, quæ inter legendū sentitur potius, quàm exprimi oratione queat. Maius quippe recinit quiddam, & resonat urbanius in Romanis scriptoribus, quàm gentium reliquarum. Nam & Tincam Placentinum, hominem facetissimum Q. Granius præco, Romanus, obruebat nescio quo sapore uernaculo. Sic & Theophrastum diuinæ hominē eloquentiæ anicula hospitem appellauit, uerbi unius affectatione adnotata. Hoc deniq; ipsum est quod præcipi audimus, elaborandum adnitendumq; ut oleat Vrbis gustum oratio, & Romana uideatur planè, non ciuitate donata. Et Cicero urbanorum esse opinatur sonum quendam sicut in Græcis Atticorum: hinc in Cæpasijs fratribus oppidanum quoddam & inconditum dicendi genus fuisse, memorat in Bruto. Scripsit & Dialogos, ut sit aliquid auctarij uice, quos non magis philosophiæ adnumerare possis, quàm historiæ. Concinnauit & ex professo philosophiam cōtinentes libros. Sed ista parum fortè institutum iuuerint. Exciderat penè quod minus dissimulandum fuit. Putat in Arte Dionysius, esse dictionem aliquam cui mira insit dulcedinis ac iucunditatis uis, at pulchritudinis non ita: rursumq;, sæpe reperiri orationem pulcherrimā, quæ tamē iucunditatem illam prædulcem desideret, cuiusmodi est Thucydidis phrasis & Rhamnusij Antiphontis. At in Ctesia Cnidio & Socratico Xenophonte suauitatem illam sentiri quidem abundè, abesse tamen quadantenus pulchritudinis gratiam: at uirtutem utrāq; insigniter in Herodoro enitescere. Hoc ipsum si quis re exactius perpensa & excussa, de Salustio statuat & T. Liuio, scopi umbilicum (puto) rectè collimans attigerit. Quod ad Salustiū attinet, id in eo præsigni admiratione dignum,

A dignum, nullum nisi loco positum ferè, ac tanquam in uermiculato emblemate, uti est apud Lucilium, conspici structum uerbum. Sed enim scriptorem egregium non næuo aliquo aut crepundijs (quod aiunt) sed toto corpore inspectasse ac expendisse prestiterit. Scribit Seneca Controuersiarum quinto, Præcipuam esse quidem in Thucydide breuitatis uirtutem, uinci tamē quandoq; à Salustio, & in suis illum castris cædi: quod in sententia Græca sint, quæ saluo sensu detrahas: quod in Salustio interim nequeas. Quam rem Titus (inquit) Liuius, ut qui Salustio esset iniquior, ut translatam corruptamq; uitio uertebat, arbitratus posse à se facilius Salustium uinci, si à Thucydide uictus foret prius. Alibi uerò Seneca idem hoc Patauino historico testimonium reddidit, ut eum dicat candidissimum maximi cuiusque ingenij æstimatorem. In tam multis uerò quæ de T. Liuio attulimus, sciendum in epistola quadam ad Ioānem Boccatium scripsisse Franciscum Petrarcham, Ignauia legentium contigisse, ut Liuiana historia sit in decadas distributa: in eas enim (inquit) nō ipse qui scripsit, sed fastidiosa legentium desidia diuisit. Nec desunt qui calculum adijciant: me uerò Decadibus præpositæ prefationes in diuersum trahūt. Insueuit quādoq; T. Liuius, uelut in malis ambitiosus, animos legentium ad commiserationem mouere, quod in Albæ ruinis liquet. Id in Philarcho reprehendens Polybius, muliebre putat & effœminatum: quoniam rerum gestarum scriptorem deceat, non mouere hominum affectus, neque orationem ad id aptam perquirere, neq; calamitates mortalium insectari: quod tragœdiarum scriptores faciunt: sed dicta factaq; hominum ex fide referre, tametsi mediocria fuerint. Neq; enim est idem historiæ ac tragœdiæ finis, sed planè contrarius. Quoniam uerò de eloquentia mentio est, nec Catonem præteriuimus inhonoratum: illud subnectamus, Ipsum hunc exitiali odio dum Græcos insectatur, solitum prædicare, in Isocratis diatriba consenescere assueuisse discipulos, ὡς γῆ ἅδου χρωμένους ταῖς τέχναις, id est, artibus usuros apud inferos, uti reis patrocinentur. Hoc autem dicebat, ὡς πᾶσαν ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν περιπελακίζων.

Admirabilis in Phocione natura: item Cynico Diogene, Antiocho Cilice, Aristodemo, Socrate.

B *Vxores Socratis. Hieronymi locus restituitur.*

Caput IIII.

Esse in plerisq; hominibus mirandam profectò stupendamq; naturam, neminem arbitror paulò humaniorem, qui nesciat. Nam, ut Phocionem taceam, quem ruri ac militiæ nudo semper incessisse pede, ni illum hyems atrocior ad calceos compulisset, proditum memoriæ est. Proinde, ferunt inter iocabundos milites, nullum fuisse rigoris significandi certius argumentum, quàm si quis affirmasset, Phocionē inductis calceis prodijsse. Cynicū Diogenem illustria testantur monumenta, in frigoris ui maxima æneam statuam amplexari consuesse, ueluti à sensu rigoris omnino alienum. Quum uerò id conspicaretur Lacon quidam, scitari perrexit, ἀῤῥιγῶν; an rigeret? Abnuente eo, τί οὖν ἔφη μέγα ποιεῖς; quid igitur mirum facis? Antiochus Cilix, uti scribit Dion, philosophari quidē se κυνικὸν assimulabat, indeq; militibus magno fuit emolumento, sed & sibi: nam algentes frigoris atrocitate corroborabat, ad tolerantiam exemplo prouocans, quum se in niuem prouolueret: quo nomine pecunia & honoribus ampliter donatus abijt ab Seuero prius, mox & ab Antonino Caracalla. Auctor Plato est, Aristodemū Cydatheneum, corpore pusillo, nudis semper pedib. incessisse. Sed quid hæc consectamur leuia? Post ea quàm Platonis introspeximus sacraria, pergamus porrò subtexere, quibus is Socratē suū graphicè appinxerit, Alcibiadis persona substituta. In bello (inquit) quod ad Potideam Atheniēses gessere, in primis quidē laborum incomparabili patientia, non me solum, sed uniuersos, longè Socrates præcellebat. Et sicubi (ut ferè assolet) commeatu deficeremur, in fame sitiq; tolerantissimè perferēda, facilè inter cæteros eminebat. Rursum affluente rerum omnium copia, solus perfrui affatim posse uidebatur: & quamuis potum abnueret, si compelleretur, omnes protinus se largius inuitando anteibat: nec tamen uino paulò hilarior unquam est conspectus, quod utiq; mirum præcipuè est: ni id mirabilius admodum foret, quod hyeme (ut in locis illis) sæua, & rigore intoleran-

do, factitasse illum scimus, Gelu siquidem omnia obtinēte, ac uniuersis pruina albicantibus, nec quoquam ferè sub dio agente, ni pellibus corpore arctius obuallato conseptoq; Socrates ita se cum reliquis promebat in publicum, ut quotidianis indumentis nil omnino accederet, nudis uerò pedibus glaciem pruinasq; premebat facilius quàm calceis obmuniti milites: quod illi conspicati, in ipsorum contemptum fieri interpretabantur. Sed illud satis mirari non est: altior (uti plerūq; fit) inciderat cogitatio, stabatq; à matutino tempore eodem nixus uestigio, cumq; minus explicaretur quod agitabat, perrexit in meridiem usq;: senserant milites ac mirabantur, perseuerabat ille nihilominus ad primam facem: at illi lectulum apposuere, obseruantes, ecquid per noctem decumberet: expectauit is, statu pertinaci nihil immutato, solem sese promentem, quem ubi consalutasset, deniq; congredi cœpit. Sed & familiare fuit illi uiro, ut perdius staret ac pernox, etiam inconniuens. Socrati Hieronymus in Iouinianum uxores fuisse duas scribit, Xanthippen & Myron Aristidis neptem. In quo aduertendum, per errorē scribi Myron, quum reponendum sit Myrto, Laertij testimonio & Luciani in Alcyone, item Plutarchi in Aristide: quanquam est & Myro mulieris nomen Sudæ, id est, μυρώ: sed hæc Socratis μυρτώ dicitur omnibus. Fuit Myro Byzantia poetria: altera uero Rhodia, philosophiæ imbuta mysterijs. Eundem semper uultum, inquit Hieronymus, habere non possumus, quod de Socrate falsò gloriantur philosophi.

Quæ in corporibus calorem præcipuè custodiant. Tremoris ratio. Cur frigore nimio nigrescant extrema & decidant. Obiter an ignis sit coloratus. Malce quid.

Caput V.

ET quia in frigoris patientiā incidimus, succurrūt ex illustribus uiris amussitata pleraq;, digna omnino quæ nō prætereantur in nostra hac collectaneorum cura, apponemus uerò primum quę ex Galeno comperta nobis, in libro de Anhelitus iuuamine: Sunt, inquit, tam pinguedines quàm adenes siue glandulæ omnes in corpore, ad caloris naturalis custodiā fomentumq;. quamuis enim calor à corde in totum redundet corpus, sunt nihilominus in corpore partes quędā ad caloris susceptionem longè cęteris aptiores. Etenim quæ superposita hepati est pinguedo, spleni item atq; intestinis, calefacit ea, digerendiq; inibi facultatem adiuuat excellenter. Proinde cum ita fortè obuenisset, ut pugili cuidam pingue id cōfringeretur, moxq; liuescens eximeretur medici cura, cœpit is supra modum esse frigoris impatiens, concoctione quoq; insigniter mutata deminuta'ue. In senibus utiq; contingit tremor neruorum imbecillitate. Cæterùm & alijs de causis fieri deprehensum est, cuius est modi frigidioris naturæ temperatura, uel etiam aquę frigentis nimius potus. Quin frigidi quoque ac glutinosi humoris uis redundans, sed & id genus alia. Hosce uerò tremores τρόμους κατὰ πάθος uocant Græci, id est, ex corporis affectione mala prouenīētes membrorum subsultationes. Illud uerò in frigoribus peracutis ac uehementioribus contingere, Alexander scribit, si modò de familia, perinde ac diminutus capite, aut peregrinitatis reus non summouetur liber is, digitos & extrema corporis nigrescere prius, mox & decidere: mirus profectò euentus est, sed uerus. Auditū enim mihi sæpe à prouincialibus quibus profitebamur, ut qui frigidioris mūdi plagas incolerent, solitum apud illos fieri, ut si in gelicidijs acrioribus & Boreæ flatibus frigidissimis, ut assolet, quis inter eundum, uel quacunq; sub dio mora diuturniore, nares fortè emungat, apicem simul decidere. Sed & in Annalibus ab Tacito relatum Cornelio scimus, ab Corbulone in Parthos ductante retētum sub pellibus exercitum omnē, quamuis hyeme sæua adeò, ut obducta glacie, nisi effossa humus tentorijs locum non præberet, & amburerentur multorum artus frigoris ui, & inter excubias quidam sint exanimati, adnotatumq; militis fascem lignorum qui gestabat ita prærriguisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachijs reciderent. Eadem ferè ἀναβάσεως septimo Xenophon monumentis prodit. Sed unde'nam fieri ista putemus? an quia frigus atrox ἀπιλαύνει καὶ ἀπολύει τὸ ἔμφυτον θερμὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ σώματος, id est, insitum calorem introrsum prosequitur & occludit in corpore. Reliqua uerò extrema, caliditatem uitali potestate minus agitante, primò quidem liuescunt, inde nigrescunt, ac deniq; emoriuntur. Ideo autem

A autem excidunt, quod natura reliquo sanè corpori prouidens, id circumplectitur, & ad se astringit, mortuum destituendo, & decidere permittẽdo. Extrema uerò in primis affligantur, quod minus corpulenta sint, & proinde minus etiamnũ calida. Infirmæ itẽ quæ sunt, & rarescũt ex arboribus ratione non diuersa, hyemali sidere frondibus exuuntur. Sunt qui asserant à primordio quidem insitum calorem frigus, utpote sibi infestum, refugere introrsum: deinde collectum, & uelut destitutas recuperaturum partes subire, & cum agmine, ac confertum suppetias ferre. Sed interim densiore caloris ui membrorum extrema amburi. Verùm hi falli uidẽtur, sicuti Aphrodiseus putat: quod si liuoris nigredinisq; rationem in frigoribus quis perquirat amplius, sciendum est, sanguinem appulsu frigoris gelascere, concretum uerò nigrescere caloris inopia. Albedo nanq; igni tribuitur, propterea senioribus μάλιστα πελιδνοῦται ἡ σάρξ, ὅτι ἐλαχίστην ἔχει θερμότητα, id est, maximè liuescit caro, quoniam minimum obtineat caloris. Sed in hoc tamen aduertendum impensius, calorem in animali commixtum esse album luminosum. Est enim spiritus quidam in spermate interceptus, & in spuma spiritus aliquis natura proportionem habens cum stellarum dispositione, ut est apud Aristotelem de Animalium generatione libro secundo, & Auicenna in libro de Medicinis cordis, eum scribit, uultus suos effigiare ad cœlestium corporum similitudinem. Neq; enim calidum in animalibus ignis est, neq; ab igni principium habet. neque enim animal generat ignis, neq; ignis est albus, nec omnino coloratus, ut dixit Empedocles, cum sit color qualitas mixtionem consequens elementorum, sicut liquet ex libro de sensu & sensili. Porrò si esset albus aut prorsum coloratus, stellas uideri prohiberet noctu: quod ab Algazele in libro de Philosophia comprobatum scimus. In frigoris autem ratione sciendum, in lingua conceptum frigus, sed & in pedibus quandoq; & manibus, nuncupari malcen: quanquam eo nomine intelligere Demetrius maluerit, ex frigoris ui solutionem inortam. Malcion certè dici nouimus debile ac frigidũ, unde in historia legimus haustũ ab Mithridate pharmacum imbecille, ac malcion, quod serius uim ostendit. Sunt qui malcen pro narce accipiant, id est, torpedine. Omnino est malce, mollities ex rigore ac mo-

B tus difficultas. Quin & chimetla, id est, perniones ac scissuræ in manibus ex frigore sic uocantur: quod scribit Theon. Vnde est apud Aratum,

ναύτῃ μαλκιόωντι κακώτερον.

quod ναρκῶντι exponunt, id est, torpescenti. Obseruatum & libro decimooctauo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, melcen haberi inter cibaria lacte acetoq; cõcinnata in figlinis nouis.

Cur extrema frigefacta uehementer, si admoueantur igni, dolent. Quæ præcipuè infestentur frigore. Caput VI.

Contingit porrò & aliud in summa hac extremorum frigefactione, quod ea si igni admoueris, quo incalescant, insigniter dolent. Id uerò repentina fit qualitatis mutatione, quæ est ab excellenti frigiditate in plurimam caliditatem. Quippe quicquid immoderatius ac confertius fiat, κατὰ δυσκρασίαν λυπεῖ τὴν φύσιν, id est, per distemperantiam naturæ infert nocumentũ: per eucrasiam uerò & symmetriam, hoc est, per temperamentum atq; moderationem naturam oblectat summopere. Certè caliditas adueniens frigiditatem incipit distrahere & propellere amplius, ac exagitare acrius, propterea spiritus inclusæ frigiditatis distractus & extrusus dolorem parit: calidum siquidem frigido contrariũ est, quæ diuersitas afficere plurimum potest, quia frigiditatem insectetur caliditas. Hæc uerò extrinsecus admota naturalem suscitat atq; intendit. Protrudit ergo exterior caliditas introrsum frigiditatem, naturalis porrò eandem reijcit repercussu, quo nomine hincinde obseptum frigus dolorem ciet. Est autem infestum frigus ossibus præcipuè, dentibus & neruis, quoniam concretionis sunt terrestris cuncta hæc, & frigidum ipsum terrestre est: refrigerata itaq; offenduntur, quod simile simili adiectum furere faciat.

Frigida membra in aquam itidem immissa frigidam refici. Quæ consequantur symptomata pereuntes frigore. Rhigosibij & dysrhigi qui dicantur. Et quid rhigos. Virgilij locos ex secundo Georgico, sceleratum frigus appellantis. Caput VII.

Scribit

SCribit autem primo Canonis Auicēna, plerosq; extrema corporum extimo frigore uehementius correpta in frigētem immittere aquam, indeq; præcellenter iuuari, uelut propulso plane quod oblædebat. Sicuti poma item regelantur in frigidam proiecta, quod si igni applicueris, manifesto corrumpuntur. Cæterùm qua eiusmodi obueniant ratione, amplius indagine certa scrutari, inquit princeps, haud sanè medicinam professo necessarium. Interpres uerò, ceu pomœria prolaturus, intra pelliculam minus se continuit. Idq; cōtingere opinatur modo compari, quo frigidæ affusio copiosior tetano, quem esse itidem frigidum constat morbum, quandoq; præsentissimè opitulatur ex insiti ac genuini caloris aggregatione atq; cremento inde insigni. Ex uiretis amœnioribus Auicennæ eiusdem illud quoque est, Frigore pereuntes, quos ψυχρεραγοῦντας feliciores fingendis uerbis uocant Græci, eodem commori pacto quo intercipi contingit opium haurientes aut mandragoram. Siquidem illos eiusmodi consequuntur symptomata, siue casus aut accidentia, extimarum partium stupor cum algore, necnon pruritus, singultus, scotomia, gutturis coarctatio, & anhelitus, somni marcor, faciei & labiorum color citreus, & id genus alia, quæ quarto Canonis non neglexit princeps. Mandragoram uerò haurientes lethargia excipit & pruritus cum tetano & hebeti auditu. Qui inalgescunt perpetuò, ueteribus dicebantur rhigosibij: disrhigos dicere malunt recentiores. Aliàs libro tuendæ sanitatis tertio Galenus horrorem, cui adsit quadamtenus corporis totius commotio, ac planè concussio inæqualis, rhigos appellat, id est, ῥῖγος. Aduertenda uerò parte ista Virgiliani loci expositio ex Hieronymo: Virgilius (inquit) alter Homerus apud nos, patriæ suæ sequens consuetudinem, sceleratum frigus appellat. Virgilij ex secundo Georgico carmen est,

At sceleratum exquirere frigus, Difficile est.

Frigoris euentus plures. Exercitatos inexercitatis amplius sentire frigus. Balbutiei ratio ex frigore, ebrietate, ira. Pili cur surrigantur frigore. Stupor quid. Sopor stupidus. Peripsyxis. Catapsyxis. Phrice. Thebanum frigus. Chalcidicus candor.

Caput VIII.

ILlud quoque in frigoribus usuuenire per momenta singula experimur, τοὺς γεγυμνασμένους δυσριγωτέρους εἶναι τῶν ἀγυμνάστων, hoc est, exercitatos frigus uehementius sentire, quàm inexercitatos. Id uerò rationibus aliquot obuenire, compertum est, & tradidit Aristoteles. Nam pingui laboribus exhausto, tollitur quod teporem præstare potest: calidum namque optimum est: uel quod εὐπνούστερα τὰ σώματα καὶ ἀραιότερα, id est, spiratiora solutioraq; corpora eorum ideo sunt, quoniam pingue excrementumq; omne detractum est, ita ut frigus arcere nequeant. Porrò meatibus per sudationem patefactis, ueluti ostia complura aperiuntur. Est & euentus ille in frigoribus notissimus, ut sicuti ebrijs usuuenire scimus, oberret lingua, quod frigoris ui concrescit, & proinde fit ad motū ineptior hebetior'ue. Frigidum porrò, uti astipulatur primo Canonis Auicenna, paralysin facit ac (ut nouitio utar uerbo) mortificat, mobilitas uerò & latitudo sermonis prolationi pernecessaria prorsum habentur, quod de Partibus secūdo insinuat philosophus. Succurrere illa quoq; potest ratio, extimas partes appulsu frigoris amplius densari, humoremq; intro illapsum linguam abundè humectare, ex quo minus illa suo perfungi munere possit utiq;. Quod in uino madentibus manifestissimum fit: ni quis tremorem frigoris potestate conciliatum, ad causam reuocet. Ille enim motum infert temerarium ac subsultantem, propterea inarticulatior prorumpit uox, hæsitante lingua & oberrante. Quod ipsum & in ira usuuenire scimus, tunc siquidem ex furibunda caloris agitatione intemperās, nec modulis constans suis producitur motus. Quæ ratio coeuntium quoq; sermonem efficit confusaneū. Et uicesima tertij Auicenna generationi tunc esse peraccommodum tempus pronunciauit. Quod uerò de humectatione nimia protulimus, mirum nemini uideri debet, tum quia subiecta cerebro lingua est, quod esse humiditatum fontem conuenit, tum quia perrara est, ac (ut neoterici loquuntur) porosa, proindeq; humectationi excipiendę promptior paratiorq;. Inter frigoris symptomata illud

A illud item internoscitur, horrore incusso, surrigi pilos in corpore, commeante ad interna caloris ui, qua caro destituta addensatur constipaturq; : sic protolli pilos contingit, radice uehementius arctata. Nec illud intactum inscitumq; relinqui debet, quod usu compertum est: siquidem οἱ ῥιγοῦντες οὐ καθεύδουσι, hoc est, qui rigent, minus dormire queunt. Id uerò inde fieri putandum est, quoniã qui riget, spiritum magis retinet quàm laxat. At qui dormit, magis reddit, quàm attrahit, ἐναντίως ἂν ποιᾶ ἔχειν τὸ ῥῖγος τῷ καθεύδειν, id est, affectionem sopori diuersam inducit rigor. Stuporem denique à frigida oriri dispositione, Galenus scribit, non neruorum modò, sed & uenarum, arteriarum, carnis, membranarum, tunicarum, & cutis, esse namq; stuporem refrigerationem insigniter inductam, quo nomine ita affectis corporibus sensuum ac motuũ obrepit difficultas. Sicuti completa refrigeratio & sensum omnino adimit ac motum. Quod uerò censeatur stupor dispositionis nomen, non sensus aut doloris, palàm innuit Hippocrates, quum scribit, Stupor mediocris soluere dolorẽ potest. Proinde malè Archigenes uidetur pronunciasse, stupidum dolorem ad neruos propriè pertinere. Stupor enim dispositionis nõ loci affecti, indicium est. Legimus soporem quoq; stupidum : est autem accidens eius actionis, quæ à loco mentis compote prodit, uerum ex frigida prouenit causa: sicuti uigiliam & delyrium causa, potestate calida cõcinnat. Adijciamus & illud ex medicorum scholis: in febrium frigoribus plerunque usuuenire, uti extrema modò inalgescant: diciturq; à Græcis res ea peripsyxis. Alijs uerò cum algore contingit tremor, quod nuncupatur rhigos. Alij toto inhorrescunt modò corpore, quæ res appellatur φρίκη. Catapsyxin uocans ijdem Græci, frigoris citra febrem nocumentum. Porrò loca comperiuntur nonnulla, quæ solstitijs incalescãt nil admodum, sed hyemali gelicidio horrent intoleranter, quod de Bœotijs circumfertur Thebis. Nam contrà Euboicam ferunt Chalcidem, tepere hyeme, at æstate sæuissimè candere. Obseruatum in libro de Proprietatibus elementorum, frigoris rationem ex terræ ac aquæ nimia frigiditate contingere, quæ duo elementa nobis sunt propiora, remotioribus aere ac igne,
B quæ calida sunt.

De bulimia seu canina fame. Vini nocumenta in ieiunio. Quid thorexis & acrothoraces. Thorax pro pectore unde dicatur. Acroteria. Acrostichis. De canino prandio uellicatim. Canina fames cur dicatur. Canum in excernendo difficultas unde sit.

Caput IX.

CAeterùm nec illud citra perpensionem prætereundum (pergam enim scitamenta hoc genus hinc inde expiscari, ne quis thesauris expectatis, in carbones prolapsum se queratur) ex frigoris ratione consequi interdum, hyemalibus potissimum horis famem illam intolerabilem, quam Βουλιμίαν uocant Græci, ex nostris caninum appetitum quidam : quippe frigoris uiolentia calore genuino ad intima coacto, insatiabilis edendi cupiditas injcitur intenditurq; : quæ tamen uel minimæ rei gustu restinguitur. Verùm super hac aduertendum amplius, ubi Sententiarum secũdo scribit Hippocrates, Famem uini potio soluit: subtilius pensiculatiusq; explicans ut solet, eam partẽ nobilissimus interpres, Non famem inquit esuritionemue quamlibet intellexisse Hippocratem, sed eam planè quæ infestat appetitione anxia & irrequieta cibariorum, quam nonnulli caninam cognominant. Namq; eiusmodi famem curat uini potio, non eam quæ propter inediam aut alui fluorem sanguinisúe profluuium uel aliam accidit uacuationem. Qui enim ob aliquam id genus causam esuriunt, ijs epotum uinum minimè prodest, quin obest mirabiliter, conuulsiones inferens deliriaq;, si uinum ante cibum ingeratur. Ego quoq; (inquit) sic uitæ reddidi assiduè famescentes aliquos, ad bibendum largè hortatus & uinum utique, quod admodum calefaceret: neq; enim acerbum uinum talem conuellit famem, obstat patq;, ut quod haudquaquam calefaciat, sed russum præsentissimum censetur. Et paulò mox: Canina (inquit) appetẽtia, uel ob unam frigoris intemperiẽ, uel ob acidos quosdam succos fieri solet. Qui uerò putant appellarã esuritionem intolerabilem (sic enim bulimum interpretor) nominari hoc in loco ab Hippocrate famẽ, à ratione esse diuersos constat. Obiter autem id protinus subnotãdum, Hippocrati esse moris, uini potionem

nem appellare thorexin, libro enim quem de Natura uictuq́ hominis fecit, hũc in modum ait, Victus nequaquam causa est, quo morbus omnes prehẽdat, subinde natu minores, prouectioresq́ ætate mulieres, & item uiros, atque etiam θωρησσομένους, & bibentes aquam. Namq́ obiectans thoressumenus, & potantes aquam, uerbum θώρηξιν, ita armaturæ argumento impositum, signare uini potionem perspicuè indicauit. Ex Græcis alij scribunt non receptæ auctoritatis, sed docti planè scribunt, θωρήξασθαι signare tum armis instrui, tum ebrium fieri: nam (inquiunt) thorax est pectus, παρὰ τὸ θεῖον ὁρᾶν, quod est, quia contineat quod in nobis diuinum est, uidelicet διανοητικόν. Ebrietas uerò τὸν θώρακα θερμαίνει, id est, pectus calfacit. Hinc & acrothoracas, summè aut leuiter (ut nonnullis placet) ebrios uocarunt. Lucianus in Lexiphane, ἐπίνομεν δὲ ἀμυσὶ, καὶ ἤδη ἀκροθώρακες ἦμεν, id est, incessanter pocula persiccabamus iam & temulenti. Nam acron, summum signat: unde (dignum scitu) acroteria dici legimus angularias in ædificiorum ratione statuas, quæ in angulorum summitate adstituũtur: nominantur & mediana quandoque: quippe membra quæ supra columnarum capitula disponuntur, hęc ferè sunt, epistylia, zophori, coronæ, tympana, fastigia, acroteria. Acrostichis uerò est, quum ex primis uersuum literis aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, item Sibyllinis. Sed ad institutum. Verbo θωρήξασθαι, in hanc sententiam usus & Anacreon est, ac Oppiani interpres exposuit ἁλιευτικῶν primo, ubi ait, θωρήσσειν apud ueteres nõ solum signabat armare, sed & ἀκρατοποτεῖν, id est, indesinẽter, nec citra ebrietatem meracius bibere. Arbitratur Eustathius de uinolentorum contentionibus obrepsisse uerbi notionem, id est, διὰ τὸ μάχιμον τῶν μεθυόντων. Sunt tamen qui uerbum id, si ad potum referas, per omicron malint subnotare, itemq́ per ι θορίσσεσθαι, ἀπὸ τοῦ θόρω, salio, quia impetuosi prosiliant uino madidi. Sunt qui caninum prandium, ad caninam hanc appetitionem contra Gellium putent referendum. Sed cur'nam canina fames potissimũ dicitur? An' quia insigniter famescant canes? A physiologis certè traditum scimus, quę animalia continentiora esse ad cibi desiderium conuenit, hæc sua in aluo laxiores non habere sinus, sed anfractus & orbes plures. Laxitas enim intestini auiditatem auget cibi, rectitudo auiditatem accelerat. Quibusdam autem intestinum parte, qua uentri iungitur, laxius est: qua desinit, arctius. Quamobrem canes uehementi nisu, nec sine cruciatu excernunt.

Cuiusmodi sit prouerbium, Aristogiton claudicat. Gloriæ adipiscendæ ratio. Quæ respublica optima. *Caput X.*

ARistogiton claudicat, ex historia in eos parœmiæ faciem habet, qui morbum assimulant, ne militiam uel id genus oneris publici quippiam cogantur subire, quod improbum est, & à ciuili honesteq́ educato uiro alienissimum. Auctores sunt, fuisse Athenis Aristogitonẽ quendam sycophantam, frugis non satis probæ. Eius conciones nihil non Martium spirabãt, & de bellicis rebus bellicum quodammodo canebant, adeò ut sic populum in discrimina sæpe maxima conijceret, quum alioqui mollis ipse foret, & nulli rei. Proinde quum die quadam delectum haberi audisset, simulata ualetudine crus obligat, ac baculo innixus, uelut grauiter uulneratus, se in publicum promit. Eum uerò ubi è longinquo sic conspicatus est Phocion, hominis uafricia perspecta, & (quod aiunt) ex uultu Aethiopem agnoscens, uociferans, inquit scribe Aristogitonem claudum & eundem improbum ac mendacem. Legimus porrò Aristogitonem hunc in uincula coniectũ, damnatumq́ ab Atheniensibus, oratum ad Phocionem misisse, ne grauaretur paululum ad se uisendum accedere: faciebat is quod petebatur. At eius facilitatem damnantibus amicis, quod flagitij adobrutũ infamibus adire non abnueret, ac quodammodo alloquio subleuare, conantibusq́ ab itinere iam instituto deterrere, καὶ ποῦ τις ἂν ἥδιον ἀριστογείτονι λαλήσειεν; Vbi'nam, inquit, iucundius quis Aristogitonem colloquio dignetur? Præterea ipsum hũc exagitat præclarè Agesilai cognomẽto Magni apophthegma bracteatum, & omnium foribus appingendum, qui scitanti cuidam quo'nam pacto gloriam apud homines indipisceretur, Si dicas (inquit) optima, facias autem pulcherrima. Sed & Ambrosius, Fortis (inquit) uiri est, non dissimulare, quum aliquid immineat

A mineat, sed prætendere, ac tanquã explorare de specula quadam mentis, & cogitatione prouida rebus futuris obuiam ire. Quod uerò ad Athenienses attinet nimio plus sæpe oratoribus auscultantes, attendēda uehementer Chilonis sententia, cuius in Septē sapientum conuiuio meminit Plutarchus: qui rempublicam esse optimam statuit, quæ legibus quidem plurimum, rhetoribus autem minimè obtemperet. Sed hanc uix Lynceus inuenerit. Plato quidem diuinitùs, sicuti uel eius calumniator haud est ausus inficiari: optimam esse ac haberi rempublicam sanxit, quæ non simplex, aut de tribus una sit passim celebratis, uerùm ex omnibus cooriens, concinnataq́, cui princeps adsit unus, uelut rex, & optimatum tamen potestas non desit & grauitas, sed nec popularem aspernetur auctoritatem. Nam qui unum sanciendis legibus, ciuitateq́ constituendā reipublicæ uelut scopum sibi proponit ac seligit, nimirum is quæ in alijs agnoscuntur, commoda reijcit planè ac aspernatur, nec mala in ea sese ostentãtia, quam cæteris prætulisse aduertitur, reclinat ullo modo aut eliminat. Quæ uerò tanquam farrago consurgit ac conflatur ex pluribus, bona sibi nullo negocio seponit, mala uel tollit uel infringit: huius sententiæ meminit secundo Politicorum Aristoteles.

Ludere domi suæ, quid sit. Cur ludo comparetur sapientia. Obiter de quinq; pedum præscriptione. Caput XI.

LVdendum unicuiq; secundum animã uiuenti domi suæ, quum audis, intellige sanctissimorum sentētia commoneri te, abiuncta à rerum uanissimarum cura mente intima, obuersandum in sapientiæ contemplatione, quę ludo commodissimè uidetur cōparari. Est enim in ea, oblectatio eximia, iucũditas inenarrabilis: quæ ut propria ex ludo petitur. Propterea ecclesiastici uicesimoquarto, ore pronunciatur sapiētiæ: Spiritus meus super mel dulcis. Ludus porrò extrinsecus nil allud quærit, sed is propter se expetitur. Quod ipsum esse sapientiæ insitum, quis non uidet? Delectamur utiq; interdum eorum cōtemplatione, quæ appetimus, uel quæ agere instituimus. Cæterùm uoluptas huiusmodi extrinsecus adnexum habet aliquid, ad quod nitimur peruenire. Quòd si differatur, uel deficiat, co
B mes subsequitur afflictatio. Id eo comprobatur quod legimus Prouerbiorum quartodecimo, Risus dolori miscebitur. At ingenita sapientiæ speculationi amœnitas, omni Sirenum cantu dulcior longè suauiorq́, in seipsa oblectationis causam retinet, proinde nullis infestatur mœrorum incursibus, ut quæ quod non adsit, expectet prorsus nihil. Vnde est illud Sapientiæ octauo, Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, immoq́ sapientia illa inenarrabilis, & diuina delectationem sui iure ludo comparat, sicuti Prouerbiorum octauo, Delectabar per singulos dies ludens coram eo, ut per diuersos dies diuersarum ueritatũ cōsiderationes intelligantur. Verùm et ad institutũ nostrum illud egregiè aduocatur quod extat Ecclesiastici tricesimosecundo, Recurre prior in domum tuam, & illuc aduocare, & illic lude, & age conceptiones tuas. Habet id tanquam priuilegium quoddam sapientiæ studium, ut dum suum prosequitur opus, eò magis ipsa sufficiat sibi. In alijs equidem plurimorum indigemus auxilio, sed in sapientiæ contemplatione tanto efficacior sentitur esse conatus, quanto ab alijs sequestrati amplius commoramur nobiscum. Quamobrem sapiens prę posita sententia ad seipsum reuocat hominem, dum ait, Præcurre prior in domũ tuam: hoc est, ad mentem tuam ab extrinsecis, studiosè & anxiè redi prius, quàm ab alio occupetur, cuius mox distrahatur cura. Inde est illud item, Intrans in domum meam conquiescam cum illa: cum sapientia uidelicet. Verùm, sicuti ad sapientiæ contemplationem illud pernecessarium exigitur in primis, ut mentem suam præoccupet, quò domũ illius contemplatione inserciat: ita nec illud negligendum, ut totus intentione adsit intus, nec diuersa rapiatur: & propterea dicitur, Et illuc aduocare: quod est, intentionem uniuersam illuc congrega. Sic enim interiore domo exinanita omnino, hominéq; in eam congregato, alienis curis prorsum reiectis quid agendum subdit, Et illic lude, & age conceptiones tuas, per quas homini datum, ueritatis assequi cognitionem. Nicolaus Theologus etiam addit, Bonum propositum illic cōceptum deducas ad effectus concinnitatē. Sed enim ex quo cœpimus in aliena oberrare prædia, ceu sublata quinq;

pedum præscriptione in finibus regundis, ita enim cautũ quandoq; fuit ex duodecim A tabularum legibus: Si quis in agro aliquid plantarit, quinq; pedes à uicino abesto: si ficum uel oleam, pedes nouem abesto. Nam radicem protendunt hæ longius, nec citra nocumentum præsigne cæteris admouentur plantis, quod & succum absumant & humorem affundant plerunq; noxium. Pergamus intrepidè indidem spicilegium facere uel applantare, quæ in uicinia proserpendo radices agant.

Philosophiæ in partes quasi membra distributio. Simulacra duo proposita nobis ad ueritatis diuinæ speculationem. Thesis quid, & thetica in Paradoxis, restituta lectione uera. Exconsules. Exquæstores qui sint, ac expatritij. Excuriati. Explantare. Exaniare. De Iustiniano nonnihil. Caput XII.

PHilosophiam tres continere partes, non ferè est qui nesciat: dialecticem, quã disputatricem nonnulli Latino interpretamento dixerunt: logicen alij, hoc est rationalem, quæ uim modumq; ratiocinationum, ueriq; & falsi iudicium assumpsit, ethicen, quam Cicero primus moralem uidetur dixisse, ea uiuendi modum præscribit: Nam, ut scienter Themistius in procemio Physicæ auscultationis scribit, Quum duplex totius animæ uis habeatur, appetendi una, altera cognoscendi: id genus quod appetitũ perficit, quod in irrationalitate totum & intellectu affectibus irrationalibus delegato positum cõstitutumq; est, Peripatetici actiuum nominauere, finemq; eius particulæ statuerũt boni delectum atq; indeptionem. Tertia uerò theoretice est, siue contẽplatiua, aut spectatiua: quæ sola uerùm in eo quod est & quod non est, scrutandum, discutiendumq; proponit. Sed ea quoque trifariam distribuitur, in mathematicen, physicen, theologiam: in quibus ueritatis speculatio, quasi quibusdam gradibus ad summum conscendere deprehenditur. Prima enim, id est, mathematica, uisibiles rerum formas uisibiliũ speculatur. Physice uerò scrutatur inuisibiles rerum uisibiliũ causas. Tertia autem sola, hoc est, theologia, quæ diuinorũ scientia sancitur, diciturq; metaphysice, ac prima philosophia, sicuti Auicẽna docuit, nec tacet Themistius, inuisibiles contemplatur substantias, & inuisibiliũ substantiarũ inuisibiles naturas. In ijs est ueluti progressio quædam, & mẽtis profectus ad per- B noscendũ uerum cõscendentis. Per uisibiles enim uisibilium formas peruenitur ad inuisibiles uisibilium causas, ascensus præstatur ad inuisibiles substãtias, & earum dignoscendas naturas. Hæc est philosophiæ summa, & ueritatis perfectio. Nam contemplante animo nihil altius sublimius'ue esse potest. In hac mũdi sapiẽtes stulti facti sunt, quia solo naturali documento secundum elementa, & speciem mũdi incedentes, exemplarijs gratiæ exuti cæcutierunt. In quibus etsi humilis erat species, manifestior tamẽ præstabatur ueritatis demonstratio. Duo siquidẽ simulacra cæcis fuerunt mortalibus proposita: quod & libro secundo est à nobis commemoratum, in quibus hac rerum obuoluti caligine inuisibilia possent speculari: unum naturæ, gratiæ alterum. Et simulacrum quidẽ naturæ, species est mundi huius. Gratiæ uerò humanitas uerbi, & in utroq; monstratur Deus, sed in utroq; non intelligitur. Quoniam natura quidem specie sua artificem utiq; nobis præsignificat, sed contẽplantis oculos illuminare non potest. At enim Saluatoris humanitas & medicina fuit, ut cæci lumen reciperent, & doctrina pariter, ut uidentes ueritatem agnoscerent: lutum ex sputo fecit, & cæci oculos liuit, lauit & uidit, demum uidenti, sed necdum cognoscenti ait, Ego sum qui loquor tecum, ipse est filius Dei. Prius itaq; illuminauit, postea demonstrauit. Natura quidem demonstrare potuit, sed illuminare non potuit. Et mundus creatorem suum prædicauit, sed intelligentiam ueritatis cordibus hominum minimè infudit. per naturæ igitur simulacra creator modò significabatur. in gratiæ uerò simulacris Deus ostẽtabatur præsens, quia illa operatus est, ut intelligeretur esse. In istis uerò operatus est, ut præsens agnosceretur. Hoc est, theologiæ mundanæ discrimen ab ea quæ est, & diuina nuncupatur theologia. Impossibile nanque est, inuisibilia nisi per uisibilia demonstrari, proinde theologia omnis necessariò uisibilibus utitur demonstrationibus ad inuisibilium declarationem. Sciendum uerò amplius, in hac philosophiæ mentione tam multa, thesim uti alias commeminimus, ex Aristotelis doctrina primo Ethicorum nuncupari opinionem, ac παράδο-

ξιν cu-

A ψιν cuiuſpiam ex iis qui celebre in philoſophia nomen indepti ſunt, mirabilem, & (ut Græci dicunt) παράδοξον. Propterea hæreſeos id genus auctorem nominatim ſubiici oportere, ſancitum eſt. Sicuti, an ſit unum, & id immobile, quod eſt, ut Parmenidi eſt uiſum, an non. Item ſit'ne motus, an non: quod Zenoni arriſit. Hæc autē thetica dici ualent, ac legendum ſic apud Ciceronem, paradoxo primo, ubi per inſcitiam expuncta, uel interpellata ſynceriore dictione, hoc eſt, ἀντὶ θετικῶν legitur modò ἐξηγητικά. Hinc aperitur illud item Ciceronis ad Quintum fratrem: Cicero (inquit) tuus noſterq́; ſummo ſtudio eſt Pæonij ſui rhetoris, hominis (opinor) ualde exercitati ac boni. Sed noſtrum inſtituendi genus eſſe paulò eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. Sunt tamen qui τεχνικώτερον malint legere. Sunt porrò grammaticis theſes poſituræ ſeu diſtinctiones, quibus orationem interpungimus, gratia ſpiritus reficiēdi. Sed & adoptio ſic nuncupatur, unde filij diſtinguuntur φύσει, id eſt, natura, & theſi. Sed erunt forſan, qui negocium faceſſere nobis pergant hoc nomine, ceu alta nimis ac recōdita ſcrutemur anxiè. Vtcunq; mihi iſta utiq; arriſerint amplius, quàm enotaſſe, quod ex doctis quidam fecere, exconſulem, exquęſtorem, expatritium dici eum, qui hiſce dignitatibus perfunctus olim ſit: quanquam uocabulis ſubagreſtibus, ſicuti apud Varronem Marcumq́; Tullium excuriati legũtur exterminatiq́;, qui curia & terminis exacti ſunt. Explantare ac deplantare apud Columellam, eſt ramos defringere. Exſaniare, uelut ſaniem eximere, ac repurgare. Verùm proba hæc receptaq́;, illa minus, quin paulò etiam inſolentius lapidata quibuſdam proſciſſaq́;. Etiam ſi apud Valerium libro tertio legitur, exconſul Craſſus: quanquam ſunt qui Ex conſule, reponant. Expromittere quidē, ac expromiſſores apud Vlpianum, Pomponium Caiumq́; comperi quandoq;. Nam exquęſtorem non reformidat Iuſtinianus, qui tamen ab quæſtore non uidetur diſparatus, quādo tamiam ſic interpretantur. Cæterùm creditur Iuſtinianus prorſum fuiſſe literarũ expers: etenim Iuſtinus pater boues pauit, ſed antea ſues, mox materiarij fabri miniſter uilis. Iuſtinianum Sudas ex imperitia ἀναλφάβητον uocat. Fuit Iuſtinianus alter Conſtantini filius, quem ab reſectis naribus ῥινότμητον uocant, meminit auctor Sudas.
B

Quibus gradibus diuina ad nos profluat illuminatio: rurſumq́; quibus ad Deum noſtra refluat mens. Caput XIII.

Porrò quibus gradibus diuinæ illuminationis ad nos uſq; progreſſus fiat, rurſum quibus mens noſtra ad ſummæ claritatis contemplationem reducatur, non eſt hac parte omittendum, quòd cœleſtis hierarchia Areopagitæ Dionyſij doctioribus, perſpicacisq́; ingenij uiris ſcienter inſinuat. Etenim diuinum lumen in angelicam primùm deſcendit naturam, & ab ipſa mox reuelationibus & diuinis demonſtrationibus, & myſtica ſacri eloquij narratione ad noſtram uſq; intelligentiā participationemq́; ſe trāsfundit. At humana mens eiſdem rurſum gradibus ad ſuperna conſcendens ſacra diuini eloquij inſpectione, cœleſtia ſecreta, & eam quæ in angelis eſt diuinę claritatis illuminationem perpendit, ex qua paulatim in inuiſibilium agnitionem ſuccreſcens, ad ipſum tandem diuini & ſummi luminis ſplendorem contemplandum conualeſcit. Vnum ſiquidem lumen ad multa ſe diuidit illuminanda, ut illuminata omnia ad unius claritatis aſpectum ſimilitudinemq́; reformet. Claritas patris unius emiſsione ſimplicis radij & illuminatione per cuncta ſe diffundit & penetrat uniuerſa, quoniam unam ſapientiam pater genuit, per quam opera cuncta ſua fecit. Verbum quippe patris lumen de lumine eſt, unum uerbū & radius unus. Et ipſum uerbum ſapientia eſt, & ipſa ſapientia lumen eſt procedens, quæ una de uno nata eſt, & propterea radius unus à claritate una, à quo illuminantur qui ad ipſum reformantur, ut luceant ex ipſo & lux ſint cum ipſo, ſicut ipſe lux eſt. Et quum multa ſint illuminata lumina, & uariè diſſimiliterq́; lucentia: unum tamen (ut diximus) lumen eſt, illuminans illuminata omnia. Hæc contemplatio uera eſt, hæc item uera felicitas, quæ ambroſia & nectare animum alit, ut Plato inquit, hoc eſt, diuina replet cognitione, ac inde uoluptate perfundit fœcundiſsima inexplebiliter.

De felicitate duplici, speculatiua & actiua, & utra excellentior uita. Cap. XIIII. A

DE duplici felicitate alibi, quantum nostra paruitas tulit, disseruimus. Nũc placita beati Thomæ adnectemus, quæ prius tradita redderẽt tum locupletiora, tum uerò illustriora quoq;. In intellectu, inquit, speculatiuã considerare uim possumus, cuius est finis ueritatis cognitio, & practicam, cuius est finis operatio. Et proinde duplex assignatur hominis felicitas: una speculatiua, quę est operatio ex uirtute perfecta contemplatiuaq;, quam sapientiam dicimus: altera uerò practica, quæ hominis est perfectio, ex uirtute actiua quæ uocatur prudentia. Est autem operatio quædam iuxta prudentiam, & speculatio ex sapientia hominis, quatenus id agit solus. Est & quædam prudentiæ operatio, & speculatio ciuitatis totius. Quamobrem in perpensionem uenire actiua & speculatiua hominis felicitas potest iuxta seipsum: potest & ciuitatis uniuersæ. Forsitan uerò expectet aliquis, id item expendamus hac parte, Actiua'ne uita præcellat contemplatiuam, an cõtra omnino sentiendum. Ego uerò rationis huius examen reclinabo studiose, quando & idem doctor sanctus quæstionem sibi excutiendam desumpsit, dum septimum explicaret Politicorum librum, speculationem commonens longè anteire. Et pręterea ex iunioribus aliqui non neglexerunt. Nos tamen M. Tullij sententiam, uelut conniuentes, transmisisse, haudquaquam è re literaria futurum, opinamur. Multi (inquit) & sunt & fuerunt qui eam quam dico, tranquillitatem, expetentes, à negotijs publicis se remouerunt, ad otiumq; profugerũt. In his & nobilissimi philosophi, longeq; principes, et quidam homines seueri & graues, nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et mox paulò, facilior quidem & tutior & minus alijs grauis, aut molesta est ociosorum uita. Fructuosior autem hominum generi, & ad claritatem amplitudinemq; aptior eorum, qui se ad rempublicam & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & his forsitan concedendum sit rempublicã non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ sese dediderunt: & ijs qui aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti à republica recesserunt, quum eius administrandæ potestatẽ alijs laudemq; concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicãt, quæ plerîq; admirentur, imperia & magistratus, his non modò, non laudi, uerumetiã uitio dandum puto. B Augustini quoq; non negligenda sententia, quæ parte ista uicem implebit auctarij. Siquidem illud enarrans propheticũ, Defecerunt oculi mei in eloquium tuũ: Duo (inquit) oculi sunt, mysticus, acutior, mortalis dulcior. Non est ocio mancipatus, qui uerbo Dei tantum studet. Nec maior est, qui extra operatur, quàm qui cognoscendæ ueritatis studio incumbit. Ipsa item sapientia maximum est opus. Et antefertur, Maria quæ audiebat, Marthæ operanti.

Cur ore emissus lente spiritus calidus sit, aliter uerò frigidus. Caput XV.

ANaximenem philosophiæ ueterem sectatorem, proditum memoriæ est, ita de calore, deq; frigore sanxisse, ceu hæc substantiæ haudquaquam insint, sed affectiones censeri communes debeant, materiæ accedentes euariationis cõmutationis'ue ratione. Addensatum siquidem constipatumq; arctius esse autumat frigidum, rarum autem ac molle laxiusq; calidũ, unde non absurdè colligi, nos calida quandoq; efflare, quandoq; & frigida: quippe calescere oris flatum laxis labris molliter emissum, raritatis ratione: at compressis, ob densitatem frigidum euadere, ac sentiri. Id uerò inscitè admodum, nimisq; imprudenter dici, coarguit summus id genus rerum æstimator Meteororum secũdo Aristoteles, quòd lentius disclusis labris si efflemus, spiritus caloris intimi proferat qualitatem: si uerò tantum non cohærentibus, ac uehementia quadam difflatio longius sese prompserit, agitari tunc, propelliq; aerem, qui ante os sit, quem esse frigidum, quia sit multis, ijsdemq; frigidis uaporibus refertus, inficiabitur nemo. Proinde calfactionem esse ex nobis, at frigefactionem ex aeris extimi ui simul cum flatu incidente.

Quid sit primò frigidum, aer ne, an aqua, an etiam terra. Cnephas, & nephos unde. Oleum cur diaphanum, & in primis leue. An chaos legi rectè poßit in Euangelio Lucæ. Chaon quid. De Stygis aqua, item quid Latype. Chaos. Ades. Herebus. Caput XVI.

Quódnam

A QVod'nam ex elementis principem frigiditatis locum habeat, non paruæ fuit apud ueteres quæstionis: siquidem aeri contribuit hoc Stoicorum disciplina: Empedocles uerò & Straton, aquæ. Nec defuerint, qui frigoris substãtiam, terræ attributã uelint. Stoicę sectæ rationes ferè sunt hę: quoniam sit ignis lucidus simul & calidus, consequens uideri, ut illi obiecta natura tum frigida sit, tum obscura. Vt enim lucido sese opponit tenebrosum, sic & calido frigidum. Etenim sicuti uisum confundit obscuritas, eodem modo & tactum frigus. Calor uerò tangentis sensum diffundit, uti uidẽtis lumen. Proinde quod in natura principem tenebrarum uendicat locum, idem & frigiditatis uendicabit. Esse uerò aerem huiusmodi, ne poetas quidem latuisse uidetur: quippe aeris nomine tenebras intelligi debere, sicuti ex eo liquet planè,

ἀὴρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθὺς ἦν,

Aer uerò assidebat nauibus profundus. Et rursum alibi ad hanc sententiã, Aerem quidem dissipauit, & nebulam discussit. Porrò cnephas aerem dixere luminis expertem, uelut κενὸν φάους, id est, luce uacuum. Et ab eadẽ claritatis priuatione, νέφος, id est, constipatiorem aeris partem, nubilosamq;. Denique, quod colorem nescit, nec uisum admittit, Ades dicitur, διὰ τὸ ἀειδές, & Acheron, διὰ τὸ ἄχρωστον. Sed & eundem Tartari nomine intelligi uoluere de frigiditatis ratione: quod ex carmine Hesiodico liquere in primis possit, τάρταρον ἠερόεντα. Nam & qui non citra tremorem obriguerit, dicitur ταρταρίζειν. Astipulatur & corruptionis ratio, quæ creditur transmutatio quædam in contrarium. Ignis uerò mortem esse aeris colligunt generationem. Quid, quod concretio est quidem aquæ affectio, sed aeris opus, quippe suapte natura fusilis aqua est, & congelationis nescia. Cæterùm aeriæ frigiditatis ui contrahitur constipaturq;. Vt uerò altissimum quodq; flumen est, ita maximè concretionis ferè expers uisitur, aeris ui penetrare altitudinis ima nequeunte. Hac uerò parte obiter impingenda protinus Aristotelis sententia est ex secundo Generationis & corruptionis, Ignis (inquit) est calidus & siccus, aer calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Sciendũ tamen,
B singula corpora singulis qualitatibus præcipuè reddi insignia, & terrã quidẽ siccitate, potius quàm frigore: aquam frigore magis, quã humore: aerẽ humore, quàm calore: ignẽ calore amplius, quàm siccitate. Quod Sophoclis quoq; interpres annotauit. Et mox Aristoteles, Vbi aquæ corrumpitur frigidum, ignis autem siccum, aer fiet. Si uerò ignis calidum, aeris autem humidum, terra consurget. Quod si aeris calidum, terræ autem siccum transmutetur, aqua erit. At quando aeris humecta uis, terræ autem frigiditas, ignis emicabit. Hæc addita interim à me sunt propter sciolos, qui cum indocti sint, & pauca respectent, facilè (ut inquit philosophus idem priore eiusdem lucubrationis libro) annunciant, quod est nil acrius perpendentes sentẽtiam proferunt. Sed ad institutum redeo. At Empedocles aqueæ naturæ frigoris principem ascribens locum, eodẽ fermè ratiocinij calle incedit. Nigrorem & frigus eiusdem esse substantiæ coniectans. Sicuti eiusdem est lumen, & calor, quod uerò non aeris nigredo sit genuina, sed aquæ, adijcere calculum putet sensus potestatem. Nil enim prorsum, ut simpliciter dicamus, aeris ui nigrescere. Omnia uerò aquæ natura eiusmodi euadere, quod manifestò deprehendas, albissimis in aquam coniectis linteis, quæ nigrorem madefacta contrahunt, qui & perseuerat, donec caloris ui humor euaporarit uniuersus, aut ratione quauis expressus euanuerit. Eadem & terram consequitur affectio, ubi immaduerit imbre. Quo uerò profundior aqua est, eo & plus sibi uẽdicat obscuritatis, proxima quęq; aere illustrante. Ex humoribus autem cæteris oleum præcipuè diaphanum est, quod aeris prouenit admixtione multa, argumento esse leuitatem, qua omnibus supernatet. Facere creditur & in mari tranquillitatem fluctibus inspersum, non leuoris ratione lubricitatis ue uentis dilabentibus, sicuti censuit Aristoteles, sed quia disgregat humorẽ, ac distinguit aeris potentia. Quin & à spongotheris effusum ore oleum in imò maris luminis aliquid præstat. Sed nec frigoris ratione aquam aer uicerit. Siquidem oleum item ex humectis omnibus plurimum habẽs aeris haudquaquam frigidum est, & mollissimè concrescit. Quod uerò de corruptione dicatur, haudquaquam ueritati cõgrue-

re. Neq; enim in contrarium, sed à contrario corruptionem fieri, uelut ignis in aerem A ab aqua. Propterea Aeschylus, etiam si tragicè, uerè tamen, inquit, παῦε ὕδωρ, δίκην πυρός. Qua ratione aduersum flumini Vulcanum physicè in pugna Homerus confingit: & Archilochus non ineptè de ea, quæ contraria sentiret per fraudem: Altera, inquit, manu aquam ferebat, ignem uerò altera. Et apud Persas supplicationis genus efficax maximè censebatur, si interminaretur supplex, ubi excidisset uoto, in profluentem se immissurum ignem. Aeris autem ui concrescere aquam, astrui ineptissimè & à ratione procul, quando aer ipse non utiq; concrescat. Neq; enim nebulas aut nubes esse concretiones sed crassitudinem humecti aeris & uaporosi. Adiuuant institutum cacumina montium eò altitudinis prouecta, ut nusquam ibi nubes, non nebula, non rosida uisatur humectatio. Quod indicio est, humectam uim & frigidam aliunde aeri permisceri. Quod uerò ima præaltorum fluminum gelu non contrahantur, ratio est: superficie siquidem concreta, exhalationibus meandi in superna libertas intercipitur, at illæ occlusæ reiectæq; inferiora calfaciunt. Quam rem comprobat amplius, regelatis aquis, copiosior sese promens exhalatio. Sed & eodem modo corpora animantiũ hyemali sydere coniectantur calidiora. Illud quoque non efficax indicium, frigoris principem locum esse in aqua, non in aere, quòd rigoris atrocitate inania uasa non ferè dissiliunt. At humoris plena multa, non figlini operis modò, sed ænea quoque. Adde, proprietates aquæ multas igni prorsum aduersas. Ante omnia caliditati sese obiectat frigiditas, siccitati humecta uis, mox & grauitas leuitati, omninoq; distinguendi ac separandi potestas inest igni: aquę uerò ferruminandi (ut sic dicam) adglutinandiq; ac continendi potentia, ex humectandi facultate concretionem pręstans. Cæterùm suppetunt & pleraq;, quibus astrui terræ ualeat frigus: etenim sicuti est ignis claritate illustris, ita omnium obscurissima est terra, ac lumine prorsum uacua. Aer quippe in luminis uenit participatum, à sole dum luce oppletur, quam & per uniuersa diffundit. Terra uerò sola claritatis expers, solis radijs & lunæ perseuerat impenetrabilis, temporem admittẽs quidem, at luminis uim haudquaquam ob densiorem soliditatem: nam & eius intima, chaos nuncupamus & Aden Erebumq;. Quo argumento rectè opinati forsan pleriq; B fuerint, Lucæ sextodecimo scribi, Et in his omnibus inter nos & uos, chaos magnum firmatum est. Etiam si minus me fallit, Gręcè ita circumferri, χάσμα μέγα ἐστήρικται: quod chasma indicat magnum esse obfirmatum. Signat uerbum id secretionem hiatumq;: unde Aristoteli terræmotus chasmatiæ, ubi sidit terra, hiatq;. Sunt qui chaos putent, quod cœlum inter ac terram est, inane, παρὰ τὸ χᾶσθαι. Chaon uerò, id est, χαόν, Lacedæmonij bonum dicunt. Vtitur eo uerbo uel Theocritus, sed ita ut generosum etiam indicet, aut uetus. Noctem porrò è terra genitam fabulantur poetę, quam densitati corporis sese soli obiectantis ascribit mathematica disciplina. Eodem item obscuritatis argumento uidentur carminum conditores γῆν μέλαιναν passim nuncupare, id est, terram nigram. Cæterùm, ratio hæc parum fortè probarit quod intenditur, quoniam lucidorũ pleraq; agnoscimus frigida. Et obscuris quandoq; caliditatis inest multum. At illæ frigoris cognatę sunt potestates, grauitas, stabilitas, densitas, immutabilitas. Ex quibus aeri nil inest omnino, terræ aũt adsunt, quàm aquæ magis multo. Quòd si humecti est, emollire: nam quod præcipuè humet, mollissimũ est: Si item frigentis est, concretionem inducere, necessariò consequi uidetur, frigidissimum esse, quod sit maximè cõcretum, cuiusmodi terra est. Quod uerò natura frigidissimum est, idem & frigidum primò est. Itaque primò & natura frigidum, terra est. Id uerò & sensui obuium est: siquidem lutum est aqua frigidius: & terræ iniectu præcipuè ignis restinguitur: nam & ærarij ignito & liquescẽti ferro marmor inspergunt, ac latypen, id est friatos lateres fluorem reprimendo, ac ita quadantenus refrigerantes. Sed & athletarum corporibus iniectus puluis frigefacit, & sudores restinguit. Quoniam uerò calore prorsum extrito, frigoris ui saxa uidentur concreta, unde & pagi Græco dicuntur sermone, hinc per saxa delabentes aquæ, atq; è montibus defluæ in primis frigere animaduertuntur. Sicuti, quam Stygis aquam uocant, comprobat euidentissimè, cui ex petra profluenti insignis inest frigiditas, dissilientibus uasis omnibus, asini modo ungula excepta, aut mulę, sicuti alij

prodidere,

A prodidere, ni mendosa sunt Græcorum exemplaria. Certè in libro περὶ πρώτου ψυχροῦ Plutarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historijs item Iohannes Monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, multarum ungulis contineri modò Stygis aquam prodit. Facilis lapsus: nam Græcè ὄνος, asinus est, mulus autem uel mula, ἡμίονος. Aut utrunque est, aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus, ὄνου χηλῷ dicit: quanquam interpres, equi ungulam reddiderit. Porrò ut profundus maximè puteus quisque est, ita frigidam in primis aquam reddit. Quippe cui minimè extimus promisceatur aer. Denique terra aut nũquam aut uix peruritur, aere inflammato sæpius, ac fulgurante.

An seruitus sit præter naturam. Quot modis serui fiant. Vulcani & Dædali tripodes. Veneris statua mobilis. De duplici in nobis principatu, deque Asiaticorum seruilibus ingenijs, & Persica seruitute, ac Iuliano imperatore.

Caput XVII.

SEruitus ex ijs esse uidetur, quæ præter naturam sunt. Ita enim sancit Imperator, & præterea Iureconsultus Pomponius digestis de Verborum & rerum significatione, ac Florentinus digestis de Statu hominum, Seruitus est constitutio Iuris gentium, qua quis Domino alieno contra naturã subijcitur. Serui autem (inquit idem) ex eo appellati, quòd captiuos uendi, imperatores iuberent, ac per hoc seruare, nec occidere: qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperentur. Seruos porrò aut nasci tradunt, aut fieri. Et nasci quidem ex ancillis nostris: fieri autem iure gentium, hoc est, ex captiuitate, aut iure ciuili, quum homo liber maior uiginti annis ad pretium participandum sese uenundari passus est. At Syracusis seruilem scientiam quidam edocebat, pueros mercede instituens, ut coquinariam scirent, uel id genus famulatum alium. Ad hoc pertinet magnoperè Ambrosij præclara sententia: Manebat, inquit, ante uini inuentionem omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à cõsorte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas non fuisset. Verùm enimuero Aristotelis super his placita obseruanda amplius ex Politicorum primo, τοῖς δὲ παρὰ φύσιν δοκεῖ τὸ δεσπόζειν, νόμῳ γὰρ τὸν μὲν δοῦλον εἶναι, τὸν δ᾽ ἐλεύθερον. φύσει δ᾽ οὐθὲν διαφέρειν, διόπερ οὐδὲ δίκαιον, βίαιον γάρ. Videtur (inquit) nonnullis esse dominatio præter naturam, lege nanque institutum, ut serui habeantur aliqui, liberi autem alij: at natura nullum prorsus esse discrimen. Proinde nec esse iustum quidem, quando non abest uiolentia. At enim quum sine necessarijs impossibile sit uiuere, & bene uiuere. Nam & in artibus necessarium est, propria subesse instrumenta, si opus modò confici debeat. Equidem in re familiari idem contingere, in confesso est. At τῶν ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ἔμψυχα, instrumentorum hæc quidẽ sunt animata, alia uerò inanimata. Seruus autem quem possidemus, est quid animatũ, & tanquam instrumentum super instrumẽta alia. Quòd si organa possent uel solo Domini nutu, uel per se præsentientia, opus suum exsequi: sicuti de statuis Dædali aut Vulcani tripodibus fertur, quos cecinit Poeta, sponte sua diuinum prodijsse in certamen. Nam & mobilem Veneris statuam ab eodem structam Dædalo scimus, infuso quod ἄργυρον uocant χυτὸν, id est, argentum uiuum: sic & pectines pecterent, ac plectra pulsarent: nec architecti sanè ministris, nec seruis domini indigerẽt. Qui uerò sui ipsius nõ est secundum naturam, nec regi potest nisi ab alio, hic natura est seruus. Nam genita pleraque distinguuntur statim, alia quidem ut imperent, alia uerò ut pareant. Quin & in his, quæ uitæ expertia sunt, imperium quoddam reperias, ut in harmonia: siue quia scilicet in uocibus, quæ consonant, uox aliqua prædominatur, iuxta quam uniuersa dijudicatur harmonia: siue malis harmonicam elementorum in corpore mixto rationem accipere, in quo unum aliquod semper prædominatur. Verùm enimuero animal ipsum ex anima primum constat & corpore,

ὧν τὸ μὲν ἄρχον ἐστὶ φύσει, τὸ δ᾽ ἀρχόμενον. id est, quorum alterum ui quadam naturali imperat, paret uerò alterum. Cæterùm considerare naturam oportet, non in corruptis utique, hæc quippe à naturali recesserunt serie: ideoque nil officit, si minus id comperiatur uerùm in omnibus, sed in ijs quæ iuxta naturam se ha-

bent amplius. Perspiciemus autem in animali imperium primò dominicum, mox & ci A
uile. Nam animus quidem in corpus despoticum exercet principatum: propterea significantius dixit nobilis historicus, Animi imperio, corporis seruitio magis utimur. Mens uerò in appetitum profert politicum, id est, ciuilem regiumque. Diuersitatis uerò huius inde promi ratio potest, quoniam moueri nequit corpus, ni motus initia sortiatur ab anima, & ideo ei subijcitur prorsum, At appetendi facultas moueri non à ratione solum potest, uerùm & à sensu, proinde non omnino rationi obnoxia est. Quam ob rem quisquis tantum cæteros præcellit, quantum anima corpus, & bestiam homo, hic uidetur ad imperandum natus. Nam & Solomon scribit, Stultum sapienti seruiturum. At quorumcunque est opus in corporis usu, hi sunt natura serui. Itaque naturæ ui, alia quidem corporum robusta uisuntur ad necessarios usus: alia uerò recta & inutilia ad operationum id genus, uerùm ad ciuilem uitam peraccommoda, etiam si diuersum euenit quandoque. Ex ijs uerò arbitror profluxisse rationibus, ut mira in hac parte gentium uisatur diuersitas, alijs imperia germinātibus, alijs iugū seruitutis excutere nescijs, quanquam (quod aiunt) Tyrrhenis sæpe uinculis onerosius molestiusque. Nam Agesilaus Lacedęmoniorum imperator & rex, qui in Asia multa ædidit pręclara facinora, utriusque linguæ certatim auctoribus concelebrata, ut accepimus, dicere consueuerat, τοὺς τὴν ἀσίαν κατοικοῦντας ἐλευθέρους μὲν κακοὺς εἶναι, δούλους δ' ἀγαθούς. hoc est, eos qui Asiam incolerent, esse liberos quidem malos, seruos autem bonos. Et, ne quid sciens prætereā, quod in classicis mihi sit auctoribus compertum, lego Callicratidam eorundem Lacedęmoniorum nauarchum, quum interrogaretur, cuiusmodi ei uiderentur Iones, respondisse, Liberos utique malos, at frugi seruos. Persicam seruitutem, ut nimiam, libro de Beneficijs secundo, taxasse uidetur Seneca: Homo (inquit) natus in hoc, ut mores liberæ ciuitatis Persica seruitute mutaret. In Germanicis bellis Iulianum imperatorem lacessentes militum plerique Asianum subinde Græculum appellabant, & specie sapientiæ stolidum. Obiter uerò id adiecisse, nullum fuerit dispendium operæ: hunc esse Iulianum, quem adulandi professores ab hirsutie Capellam nuncupabāt apud Constantium Cæsarem, sed & loquacem talpam, & simiam purpuratam, & literatorem Gręcum. Nec mi B
rum, inuidiæ siquidem gloria semper obięcta. Nam Aemylianum Scipionem eatenus maleuolorum incessebant uoculæ, ut somniculosum dicerent, ac prædicarent.

Seruorum species esse plures. Banausi qui dicantur. Ergasterium. Ligna ergasima, causima, cocta, acapna, erepsima. Coctilia taberna, coactiliaria, coactilia, cathedraria. Axylon quid. Amurca. Amorgæ. Amorginæ uestes. Amorgis. Erepsimon. Xylosis. Diaxyla. Dialectica. Diapophyra. Xyla. Thetes. Thessæ. Penestæ. Cillycirij. Arotræ. Encyclij qui sint, & in ordinem redacti. Athenarum ordines quatuor.

Caput XVIII.

CAeterùm uarias esse seruorum species, ex electissimis compertum nobis auctoribus est: sed (inquit Seneca) sibi seruire, grauissima seruitus est, quā tamen discutere facilè est, si desieris multa reposcere, si desieris tibi ferre mercedem, aliàs assidua est & ineluctabilis, per diem & noctem æqualiter premens sine interuallo, sine commeatu. Ex alijs uerò sunt, qui χερνῆτες, hoc est, manuales uocantur, hi sunt uel nominis argumento, qui manuum opera uiuunt. Vnde & chirurgi nuncupantur. Nam hedræi dicuntur, quasi sedentarij. In quibus recenseas & banausos, id est, manuum opera utentes: quorum officinæ dicuntur ergasteria in Canonicis decretis, ab ἐργάζεσθαι. Vnde & ergasima ligna, quibus in operibus utuntur materiarij. Nam causima, sunt igni destinata: inter quæ cocta recensueris, ne fumum faciant: quæ etiam acapna dici ualent. Quanquam apud Galenum eo nomine, ligna omnino arida intelligunt eruditi. Coctilitia fortè taberna hinc dicitur Iulio Capitolino in Pertinace: Pater, inquit, eius coctilitiam tabernam in Liguria exercuerat. Paulo antè materiarium fuisse negotiatorem tradit Pertinacem. Sunt codices, qui coctiliariam præferunt tabernam: ceu Pertinacis pater, coactor fuerit. Nisi quòd Vlpiano de Auro & argento legato, quod eruditis est adnotatum, coactilia dicuntur inuolucra omnia uestibus uinciendis obuoluendisque: sicuti subselliorum integumenta

A gumenta, Florentinus cathedraria nuncupauit. Cremia ligna, Columellæ sunt tenuia, phrygia Græcis. Habentur & ligna erepsima, tectis concinna: quæ ξύλωσιν dixit Thucydides. Axylon ὕλην apud Homerum interpretantur polyxylon peritiores, κατὰ στέρησιν τοῦ ξυλίζεσθαι, ut in quam lignatum nemo perrexerit. Diaxyla intelliguntur, quæ intus probiore sunt materia, solidiore'que, uelut in medio lignea prorsum. Nam & dialeucum Plinius medio candidum interpretatur, sic & diaporphyra per medium purpurea accipimus. Adnotatum Iureconsultis est: xyla, id est, ligna, dici Græcis naues lignis è paludibus subuectandis destinatas. Nam xylophagia Hieronymus interpretatur uermes albos, obesos, qui nigello sint capite, ac è lignorum nascantur carie. Sed & nomine eodem censetur mons Eubœæ Caphareus, quod Lycophronis interpres scribit. Est tamen erepsimon herba quoque & planta infructuosa. Erepsima item ornamentis apta nuncupari possent. Sciendum autem, amurcæ liquore macerata ligna prorsum ardere citra fumi molestiam. Amurcam uerò dicunt amorgen Græci: quanquam & uini fæculentiam appellatione eadem intelligunt quandoque: sed & herbam purpuream uestibus inficiendis, quæ inde dicantur amorginę. Quanquam & prætenuis harundineæ paniculæ portio dicitur amorgis. Sed redeo unde sum digressus. Banausi, sordidi habentur artifices, quosque ab honoribus seclusere plerique, prius quàm principatum uel inscita & pullata plebecula cœpisset affectare. Etiam si seruile nomen illis propriè competit, qui unius sunt mancipati seruitio. Qui uerò publicitus id agunt, banausi rectè nuncupantur, ac etiam θῆτες hoc est, mercenarij. Quamuis non me faliat, Dionysium scribere, ab Atheniensibus clientes dici thetas, à seruitute: sicuti à Thessalis penestas, de paupertatis ratione: & si initio menestæ uidentur nuncupati, quod καταμένειν immanere signat: quoniam pacta cum Thessalis seruarint, quibus se in seruitutem addixerant, ne educerentur ex regione aut perimerentur. Hos etiam, latrias uocat Euripides. Apollonij interpres auctor est, Athenienses item thessas uocare tenuioris fortunæ mulieres, quòd mercede seruirent, hoc est, παρὰ τὸ θητεύειν ἐπὶ μισθῷ: formatur autem (inquit) ratione eadem à θὴς θῆσσα, sicuti à ἱερεὺς κρῆσσα. Iulius quoque Pol-
B lux ita scribit: Pelatæ ac thetes, liberorum quidem nomina sunt, sed qui ob unum inopiæ nomen tamen seruiant: quemadmodum in Creta cillicyrij & arotræ apud Syracusanos. Theticus ordo Athenis erat quartus, census ratione: nam principe loco fuere pentacosio medimni, ab medimnis quingētis: uelut quingenimedimni, qui necessitate urgente, talentum pendebant, id est, aureos sexcentos, alias tributi expertes erāt Athenienses, ut indicat Thucydides. Dicebantur autē sic, quòd tot terræ metra, id est, mensuras ararent. Secundi ordinis habebantur ἱππεῖς, id est, equites, quoniam alere equos possent: hi metra arabant trecenta, semitalentum pendebant. Zeugitæ metra colebant ducenta, ab equis dicti iugalibus, minas hi decem conferebant. Theticorū postremus erat locus, qui opifices intelliguntur, ab gerendis magistratibus semoti & tributorum exsortes. Aristoteles in Politicis famulatus quosdam encyclios uocat. Nos quoque (inquit) ministris illis plurimum irascimur, quibus maximè utitur πρὸς τὰς διακονίας τὰς ἐγκυκλίους. Circulares famulatus. Latinè possumus nuncupare. Encyclia uerò, spectacula dicuntur à Philostrato in Adriano: Ea (inquit) ut plurimum sunt ὀρχιστῶν. Encyclius itē homo à Græcis appellari uidetur, quem in ordinem redactum dicere Latini consueuere. In ordinem redacti, inquit Priscianus libro decimooctauo dicuntur, qui cōtemptui sunt, inter uiles numerati, & abiectos: id quod & T. Liuius comprobare uidetur: Tribuni plebis (inquit) in ordinem redacti, pro cōtemptissimis habiti sunt. Eruditè quoque illud dicere consueuimus, Encyclion tibi est, in ijs aberrare quod est promptum, familiare, uniuersale. Eunapius de Carino, ἀλλ' ἦν ἐγκύκλιον αὐτῷ, καὶ πρόχειρον τὸ τὰ τοιαῦτα ἁμαρτάνειν. Dicimus & encyclion pensionem pro annua. Est & encyclon genus uestis quoddam: unde & pherencyclon. Nam encyclera, machina fuerat lignea, subiectis rotis. De encyclia uerò doctrina, ex Quintiliano, Plinio, cæteris, notius est, quàm ut ingeri à me quicquam hic arbitror oportere. Mancipia uenalia usualia legimus apud Martianum iureconsultum.

De Cretenſium ſeruis, & Spartanorum Helotis. Inibi quid cryptia. De ſeruis item ſale commutatis. Qui dicatur propriè δοῦλος, *& qui œcetes. Quid tityrus, tatyras. Miniſtri publici. De epharmiotis, ſeu amphamiotis. Mnœa ſeruitus quæ ſit. Mariandyni, chryſoneti, chryſendeta. Muſcæ quas dicunt helios.* ἕλη *quid uocent Græci. Aſparagus helius cur. Latris. Atmenus. Scythæ miniſtri, ſiue toxotæ.* A

Caput XIX.

CRetenſium ſeruos, ſicuti aliàs commeminiſſe nos arbitror, legimus appellari conſueſſe epharmotas: quibus, ut auctor in Politicis Ariſtoteles eſt, cætera permittebant omnia, gymnaſijs modò interdicentes & armorum poſſeſsione. Quanquam fuere & qui nuncuparētur Mnœus cœtus, quos item Cretenſibus ſeruiuiſſe, prodit hiſtoria. Sed eorum fermè illa cōditio fuit, quæ Mariandynorum, qui à Mileſiis ſubacti, in comtemptum diuendebantur. Horum etiam, ſed perobſcurè, meminit Plato libro de Legibus ſexto. Etiam ſi fuerant & Mariandynorum doryphori, leniendæ ſeruilis aſperitatis gratia nomine accerſito: de quibus Pollux, & nos infrà auctores habemus: & in ſecundo Rerum Cretenſium Soſicrates prodit, publicam ſeruitutem in Creta dici mnœam, ſicuti priuatos uocant amphamiotas, qui iure belli in ſeruitutem recidiſſent, quamuis indigenæ forent. In agris uerſabantur hi, ſicut in ciuitate chryſoneti. At chryſendeta Martiali, lances ſunt auro litæ. Plutarchus uerò Lucullo datum ab Ptolemæo ſcribit, ſmaragdū χρυσόδετον, id eſt, auro ligatum, in quo illius uiſeretur inſcalpta imago. Tria ſeruorum genera adnotaſſe Ariſtoteles uidetur, ubi ait, At multo magis putandum eſt, fore illos graues & inſolentes, quàm illas quæ apud quoſdam ſunt εἰλωτείας τὲ καὶ πενεστείας καὶ δουλείας, hoc eſt, helotias, peneſtias, dulias. De peneſtis iam diximus. Helotæ uerò dicebantur Lacedæmoniorum ſerui, ducto nomine (ut ſcribit Thucydidis interpres) à Laconiæ ciuitate, quā Helos uocant, cuius etiam meminit Homerus,

καὶ πτελεὸν καὶ ἕλος καὶ δώριον.

nomen habet: quia eſt ἐν ἕλει, hoc eſt, in palude. Ciues nuncupantur Helotes, item Helei & Heleatæ, regio Helotia. Proditum memoriæ eſt, finitimos cunctos, licet Spartanis ſubiectos, paribus tamen legibus ac iure uixiſſe in ciuitatis ſocietatem accitos communionemq́; magiſtratuum, eoſq́; Helotas nuncupatos. Cæterùm Agin Euryſthenis filium ius illud dignitatum æquabile ademiſſe, ac iniunxiſſe, ut Spartæ tributa conferrent: & reliquos quidem paruiſſe: Helæos autem, qui Helos habitarent, defeciſſe. Ipſos inde ui & armis ſuperatos, in ſeruitutem damnatos perpetuam, certis quoq; dominis eorum conditionibus iniunctis, ut nullo pacto liceret aut libertate donare, aut extra fines uenum mittere. Hinc omnibus ferè celebratum Heloticum bellum, & ſeruitus Helotica originē traxere. Hoſce Liuius caſtellanos fuiſſe antiquitus dicit, agreſte genus: qui & antè paulo caſtellanos agreſtes nominarat. In Rhetorico lexico inueni, genus quoddam muſcarum dici helios, fortè ſic in paludibus obuerſantes intelligas: eas uerò uocant ἕλη. Sunt qui ἕλη interpretentur ſtirpibus loca obſita, cuius ſunt modi ſepes, atque item fluuiorum ripæ, ac omnino loca uliginoſius madentia. Vnde aſparagum ſylueſtrem ἕλειον ſubinde appellauit Paulus Aegineta. In collectaneis Rerum ruſticarum apud Græcos libro ſecundo, Gelium dici uinum cōperi ἐν τοῖς ἕλεσι γιγνόμενον. Scribit Herodianus, helotas quoque appellari ſatyros, qui ſint apud Tænarum. Erant uerò Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum ſerui, quibus habitacula quædam præſcripſerant, & miniſteria certa. Auctores ſunt, Helotas agrum ſolitos colere, antiquituſq́; inſtitutos retuliſſe reditus, ac execrabile habitum, ſi quis plus mercedis à quoquam exegiſſet. Inuulgatum & illud à conditoribus ſcio: Spartæ liberum, maximè liberum eſſe, ſeruum etiam ſeruum in primis, id eſt, τὸν ἐλεύθερον μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον μάλιστα δοῦλον. Quod in Pannonia, ſiue (ut nunc loquūtur) Hungaria, obſeruari in primis accipio, uulgato inter eos adagio, non rectè dici ſeruitutem, niſi in Pannonia: adeò, ut adſtruant id quoq;, poſſe ubiq; gentium peraccōmodè ſeruire, qui alicui eorum hominum fuerit illis in locis famulatus. Sed ut ad Spartanos redeam, inde erat execrabile facinus Cryptiæ, id eſt, τῆς κρυπτίας. Seruitutis Helotiæ meminit ſexto Legum Plato: quam dicit dubitationem facere maximam, contentionemq́;, quum alijs bene, alijs contrà uideatur inſtituta. Omnino execrabiles Spartanis ſerui fuere,

manifeſtum

A manifestum id cryptia facit, cuius modò meminimus, quamq; Lycurgo contribuit Aristoteles, negat Plutarchus. Ei uerò à latitando inditum nomen. Siquidem qui iunioribus præfecti erant, ex ijs qui præstare prudentia uiderentur, in regionem alium aliò emittebant, gladios modò secum, & necessaria alimenta exportantes. Illi uerò, quàm poterant occultè sese interdiu abdebant, noctu uerò prodeuntes, quotquot ex seruis adepti forent, contrucidabant. Quod in Peloponnesiaca historia Thucydides significat. Scribit Plutarchus in Aristide. Ephoros quandoq; Spartanorum quinq; millia aduersus externos (sic enim Persas appellabant) emisisse, quorum unusquisq; septem secum Helotas traheret. Mos inoleuit quãdoq;, ut mercatores salis uim magnam in mediterranea subuectantes, à barbaris plerunque gentibus, eo nomine mancipia reciperent. Thracum uerò populis peculiare fuit in primis, sale mancipia commutare, quæ inde πρὸς ἁλὸς ἠγορασμένα dicebantur, id est, sale coempta comparata'ue. Addit Eustathius nuncupari quoq; ἁλώνητα ἀνδράποδα, quæ intelligit εὔωνα, id est, empta uili. Lemnij etiam uino mancipia sibi quærebant. Seruis autem argento comparatis primum usos esse Chios, Græci produnt. Hinc genere quodam proprij, uænales dicimus nouitios: nam uænalitij, uenditores sunt Ciceroni. Inter administros uerò publicos, qui inconcinnè quippiam agentes uel dicentes comprimerent, fuere qui dicebantur Scythæ & Toxotæ ac Peusinij. Apud Romanos pergentibus in prouincias magistratibus præministrabant seruorum uice, qui dicebantur Brutiani, tanquam in scenicis fabulis lorarij nuncupati, & quos iussi erant, uinciebant, conuerberantes quoq;. De Brutijs uerò populis ratio propagata nominis est. Est seruitutis imago quędam, ubi quis principis alicuius ligium se hominem facit, ac in illius uerba iurat. Dicitur ligius, quia illum princeps pollices eius suis ligans, fidei imperijsq; suis uincit, ac obnoxium facit. Jureconsulti recẽtiores inter genera feudorum, quæ à fide augurantur dici, ligium habent. In quibusdam in Theocritum enarratiunculis obseruaui, quod ad ea quæ ex Aristotele paulo antè protulimus, facit quadantenus. δοῦλος (inquit is, quisquis auctor fuit) & οἰκέτης differunt, uti in secundo de Concordia prodit Chrysippus: nam est οἰκέτης, qui
B etiamnum seruitutem seruit. δοῦλος autem, ἀπελεύθερον indicat, id est, libertum & in uniuersum ministrum quemlibet, ac etiam subditum, ut prodit Ammonius. Latris, testimonio eiusdem, uocatur, qui bellica necessitate ad seruitutem recidit. Atmenus, & seruum indicat & subditum. Sunt & qui deorum administros dici tityros arbitrentur. Tatyras uerò apud Athenæum est phasianus, Quidam esse tityrum putant, simiam caudè breuioris.

Qui dicantur apolides, & insularij. Expenditur locus in carmine obscœno. Salutigeruli. Mesaulij. Mediastini. Mesonautæ. Symbolæ. Literati serui. Eorundem nomina plura Saccularij. Directarij Saccaria nauis. Saccariam facere. Admissionales. Censuales. Metata. Epimetatica. Metator. Mensor. Nautebatæ. Mediastuticus. Caput XX.

APolidas uerò seruos Iureconsultis dici inuenio uiles, qui sine ciuitate in opus publicum perpetuò dantur, in insulasq; deportantur, siue in ministerium metallicorum, ad quæ fœminas quoq; damnari in perpetuũ solitas, accepimus: sicuti in salinas item, & sulphurarias. Meminit Martianus digestis de Pœnis. Deportationem in insulam significat etiam Seneca, Magis ignosco ei, qui uulnus inimici, quàm qui insulam concupiscit. Sunt qui seruos insularios putent indicatos in carmine obscœno illis uersiculis,

Ductor ferreus insularis, æquè
Laternæ uideor fricare cornu.

Nam & genus ferratile in Plauti Mostellaria legimus de seruis dici, qui compediti habentur, quiq; ferritribaces sunt, ut Plautina utamur nouitate, hoc est, qui annulatis cruribus atterunt assiduè ferrum. Versiculi Plauti sunt hi,

Cis hercle paucas tempestates Tranio
Augebis ruri numerum, genus ferratile.

Alij Vulcanum intelligere malunt, in insulis dicendo, id est, producendo ferro exsudantem,

dantem, capto inde loci colore: quòd ignis laterna occlusus cornea, dum, quæ sua natura est, surrigitur, atterendo hinc inde cornu, coeuntium imaginem exhibere quandam uideatur. Id & si uiolentum quiddam resipit, ac durum, ne absurdum dicam, apposui tamen, ut studiosorum decuriæ pro ingenij captu ad libram, & amussim reuocent, quæ rem Latinam iuuãtibus prodita sunt, ut omnes protinus articulo tractemus molli. Ipse malim opus in subterraneis facientes intelligere, quoniam (ut scribit Plinius) cuniculis per magna spacia cauantur montes ad lucernarum lumina, multisq; mensibus non cernitur dies, proinde laternam hi circumferentes assiduè, atterere quodammodo uidentur, & amplexari comitem: nusquam, ne transuersum quidem unguem, aut lente Aegyptia latius (quod aiunt) amittentes. Salutigerulos, Plautus seruos nuncupat, qui iussu dominę hunc illum salutant, suntq; nuncij & renuncij. Quanquã sunt & Apuleio salutigeri dij, uidenturq; esse hi, non qui salutem dant, sed qui nunciant tanquam interpretes & administri superiorũ. Plauto eidem damnigeruli nuncupantur serui, item gerrones ac bonorum exagogæ, ut qui ad scortilla etiam inficetissima dominorum bona iussi efferant. Viridarios nuncupat seruos Vlpianus, curæ uiridiorum prępositos. Sunt autem Iaboleno uiridia arboribus uirentibus loca consita, quæ uiridaria item dicimus. Mesaulium inuenio apud Homerum dici seruum quendam Odysseæ quartodecimo,

σῖτον δέ σφιν ἔνειμε μεσαύλιος, ὅν ῥα συβώτης
αὐτὸς κτήσατο οἶος, ἀποιχομένοιο ἄνακτος.

Mesaulium quidem dici reperias medianã ianuam, uel in aulæ meditullio locum. Fortè uerò Mesaulij fuerint, quos Latinè mediastinos nuncupare mos est, quo nomine significantur, qui abiectissima quæque munia inter seruos obibant. Cuiusmodi uisimus in aulis principũ lignarios bacularios q;, quorũ una illa functio est, ut omnibus pareãt. Sicuti in nauibus mesonautæ, de compari genere seruitij dicuntur Vlpiano, qui & mediastinam operam appellat, qualis est atriariorum & focariorum. Quanquam in Græcis codicibus quandoq; μεσοναύτην inuenias scriptum. Mediastuticus autem summus erat apud Campanos magistratus. Adde, quod in Catilinam M. Tullius inquit, Magnopere contemno exercitum collectum ex senibus desperatis, ex agresti luxuria, ex rusticis mediastinis. In quo tamen loco sunt codices, qui præferant, mediatulis. Nautebatas intelligunt arrepentes per funes nautas: tametsi perperam id interpretãtur nonnulli, uelut etiam metata, quæ sunt partes domus militibus (uti assolet) in Vrbe, uel alibi, gratia hospitij assignatæ à mensoribus, unde epimetatica dicebant, inscriptiones foribus impingi solitas, quibus innotescebat, cui nam destinata foret domus, quem uocant metatorem, seu foret miles, seu hospes quoq;. Mediastinorum meminit Columella. Sed & in Epistolis Horatius,

Tu mediastinus tacita prece rura petebas.

Vbi Porphyrio mediastinum accipit medię ciuitatis incolam. Sed & in balneatoris officio intelligi posse mediastinum, putat. Marcellus pro balneatoribus, mediastinos exposuit, itemq; pro ministris & curatoribus ædituũ. Priscianus interpretatur, quia in medio stent lauantium in balneis. Inter administros recensentur à quibusdam palmones. Sunt & hercitæ, qui in agris modò uersentur serui. Habentur item mnotæ, sed nobiles hi intelliguntur serui. Azos item inuenio in seruili genere. Nam propolon dici ancillam putant, quæ scortillum egerit prius. Apud Lacedæmonios ancillæ nuncupantur chalcides quoq;. Fuere inibi & qui dicuntur eunacti. Sed qui uocabantur mothaces, liberi quidem erant, at non Lacedæmonij. Quos autem libertate donassent hi, nunc aphetas pronunciabant, nunc etiam adespotos, aut eryctẽras. Alios item desposionautas, qui classes conscenderent. Erant & neodamodes. Sicyonij suos habuere catanacophoros: sicut Arcadij, prospelatas. Capsarios Paulus intelligit, qui mercede seruanda in balneis uestimenta suscipiunt. Saccularij autem apud eosdem Iureconsultos intelliguntur, qui uetitas artes exercent, ac in sacculos partem subducunt, partem subtrahũt. Scitu non indignum, Thylacophoros ab Græcis appellari eos, qui sacculis scorteis aromata circumferunt: siquidem conceptacula id genus, thylacos dicunt, ac thylacia: unde & thylacitis nardus est nuncupata, quoniam ab negotiantibus ex Cilicia Syriá que saccis

A saccis subuectaretur. Vt huc forsan spectet nauis illa saccaria apud Quintilianū octauo libro: & sacariam facere, hinc quoque sit Apuleio. Verùm ad institutum redeo, si commonuero prius, Saccophoros inter hæreticos recenseri Codice de Hæreticis, lege Ariani. Sunt & directarij, quos multi diætarios etiam dicunt, quòd in alienas se dirigant domos, tanquam τοιχοβάται, ut uocant Græci. Literatum in Casina Plauti pro seruo accipiunt, qui literis sit inustus: super quo non excidit factam nobis alibi copiosius mentionem. Sicuti symbolæ item dicuntur plagæ, quibus seruilia inscribuntur corpora à multis, perinde ac conuiuijs collectitijs, id est symbolis, quę commessalia uocant & conferta quisque nummos confert, ne sit exors & asymbolos. Nisi malis inde uocabulum inflectere, quia βολὴ percussionem signat, ut sint symbolæ, multifariæ multijuges'que incussæ plagæ. Videntur & symbolæ auxilia militaria, Plutarchus in Marco Antonio, Iniustum esse à bello mulierem reijcere, συμβολὰς τηλικαύτας διδοῦσαν. sed pugnam quoque indicat & congressum quemlibet, uerbum id quin & quod ad instruendum confertur conuiuiū. Symbolum Christianum esse ab apostolis per partes concinnatum, ex ueteribus qui tradat, parum comperi. In concilio Niceno à patribus traditum, legisse uideor. Arcarium dicere seruum Scæuola uidetur, qui domini arcam curat, & rationes. Sunt & arcarij, arcarum fabri. Admissionales appellat in Alexandro Cæsare Lāpridius ministros, qui adire principem uolentes admittendos curant: sicuti apud Iulium Capitolinum censuales esse uidentur, qui senatui subseruiunt.

De seruili genere quid sentiendum. Non seruis modò, sed & iumentis benignè impertiendum. Hecatompedon quid. Plinius illustratur cum Aristotele. Seruorum tractandorum ratio. Magistratus, quem uocant Iouis Olympij famulatum.

Caput XXI.

SCimus profectò, inquit libro de Legibus sexto Atheniensis ille apud Platonem hospes, quod fateremur omnes, seruos quàm beneuolentissimos atque optimos esse habendos, quando eorum nonnulli ad uirtutem quamlibet meliores, quàm fratres & filij, domos & rem dominorū omnem, interimque & ipsos

B seruarunt dominos. Quanquam sunt plerique, qui nil prorsum in animo seruiente integrum extare opinentur, proindéque eiusmodi hominibus nil omnino credendum. Quod & sapientissimus poetarum testatissimum fecisse uidetur, quum Odysseæ decimoseptimo ita scribit, quod & alibi relatum nobis opinor.

ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
ἀνέρ☉, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

Dimidium inquit, uirtutis Iupiter illis aufert, qui seruitutis necessitatem subiêre. Scribit Dion, in seruile genus id inuulgatum, ac in theatro pronunciatum quandoque, οὐκ ἀφόρητος ἦν εὐτυχῶν μαστιγίας, quòd intolerabilis est mastigias fortunatus. Catonem porrò seniorem legimus, per se filium literis imbuisse, etiamsi seruum Chilonem haberet grammaticum, qui & compluribus aperuerat ludum pueris. Indignum (credo) ratus, filium suum, si fortè hebetior foret, ab eo reprehendi, qui seruituti obnoxius foret, ac aurem distorqueri. Idem senio debilitatos, ueluti muta animantia, eijcere ac distrahere consueuerat, ceu commodo intercepto, nihil humanitatis ipsis debeamus hominibus: quanquam latiorem multo benignitati, quàm iusticiæ locum impartiri sæpe spectemus. Quippe equis canibus'que, ubi confractæ laboribus uires sunt, non pabula modò, sed & debita senibus indulgentia à bonis contribuitur uiris. Nam & Athenienses, quum Hecatompedon substruerent (est uerò id Athenis templum, quod & Parthenon dicunt, ex specie ac concinnate ita nuncupatum, non de magnitudinis ratione, sicuti Græcorum plerique interpretantur, & nos alibi cōmeminimus) quotquot ex multis egregiam nauassent operam, uinculis solutos liberè pasci permisere. Quibus quodammodo emissis manu, quum spontè quispiam operam præstaret, & iumentis quæ ad urbis arcem currus subuectarēt, exhortantis specie ducis præcurreret, ut publicè ad extremum uitæ connutriretur, interposito decreto, sanxerunt. Id quod eo subtexui libentius, quod insigniter ista felicissimam Plinij breuitatem illustrant, necnon Aristotelis libro de Animalium historijs sexto. At enim, perspicuum mihi uidetur, Plato inquit, quoniam diffi-

culter domatur, subit'que iugum homo, & ad necessariam distinctionem serui à libero A & domino re ipsa deduci, ægrè patitur, difficilem admodum possessionem esse hominem. Quod exemplo ex crebris Messeniorum rebellionibus innotescere potuit amplius. Ciuitates præterea, quæ plerosque eiusdem linguæ seruos habent, manifestius fecêre, quot quantáque hinc consequantur mala. Piratarum quoque latrocinia, quæ prope Italiam scaturierunt plurima, non aliunde propagata cernuntur. Cæterùm remedio sunt rationes duæ, ut qui facilè seruituri sunt, nec eiusdem patriæ sint: & quàm maximè fieri possit, inter se dissoni, educentur'que rectè non ipsorum modò gratia, sed dominorum multo magis. Est autem recta horum educatio, ut nulla ipsis cōtumelia inferatur, iniuriáque hi multo minus, si fieri posit, quàm æquales, afficiantur. Porrò castigandi cædendiq; semper iure sunt serui. Neq; ita monendi ut liberi, ne molliores fiant: alloquutio omnis cum seruis quodammodo imperium sit: neque iocus ullus cum ipsis seu fœminis seu masculis habeatur. Quod multi stultè facientes, dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem uitam & sibi ad imperandum, & illis ad obediendum reddunt, obliti uel dicti ueteris, quo sancitum est, Non esse ocium seruis, ac ne auribus quidem scalpendis: sicuti est apud Lucianum. At senior Cato ita sanciebat, ἢ πράττειν τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοι δεῖν τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν: id est, seruum oportere aut quid domi necessariorum obire, aut dormire. Adnotatum Paulo iureconsulto, Seruum in facinoribus domini, dicto audientem esse non debere. Sed nec parte ista Peripateticorum principis placita ullatenus prætereunda, qui Oeconomicon primo, postea quàm inter ea quæ possidentur, primum & necessarium maximè, optimum'que ac principalissmum esse hominem prodidit, proindéque seruos bonos ac frugi in primis esse parandos, quorum species sint duæ, ἐπίτροπος καὶ ἐργάτης, hoc est curator & operarius: infert denique quoniam uini potus etiam ingenuos sæpe ad iniuriam compellit, indéque etiam gentium plerǽque, ut Carthaginienses, in militia abstineant eo, manifestum fieri, seruis aut nil prorsus aut parum omnino uini esse impertiendum, cibaria uerò largius contribuenda. Deinde eos censet ad obeundum opus cum primis strennuos & perutiles, qui nec meticulosi sint, nec audaces nimium & uiriles. In seruili autem mentione hac illud ex historia non prætereundum fuit, Syracusis ma B gistratum honoris exquisiti, quem Iouis Olympij famulatum appellarūt, ab Timoleonte institutum, primum'que Olympij Iouis famulum fuisse Callimenem. Dignum uerò scitu, ab magistratu eo annos inibi mitti in digitos consuêsse, uti à consulibus Romæ.

Serui mali conditio ultima quæ sit. Item de pileatis seruis. De lapide emptus apud Columellam qui sit. Pausicape quid. Tribunos capitalia uindicasse, sontium seruasse uincula, pecuniam signasse. Pragmaticus status qui. Tribuni Rufuli in re militari. Pragmatica sanctio. Pragmaticarij. Caput XXII.

SEruorum malorum conditionem ultimam legimus in Quintiliani declamationibus. Ea erat, quum sine exceptione uænales proponebantur, cuiusmodi ferè pileatos intelligo seruos, quorum nomine uenditor nil præstaret: ut scripsit Cælius Sabinus, & octauo Noctium Atticarum Gellius repetit. Eius rei causa erat, quòd illiusmodi mancipia insignia esse in uendendo deberent, ut emptores errare & capi non possent. Sicuti etiam antiquitùs iure belli capta coronis induta uænibant, immóque sub coronis uænire dicebantur. At pileatos ferè seruos, qui'que nulla exceptione uænum irent, arbitror illud Columellæ referendum ex Agricolatione, de lapide noxium: in cuius enarratione desudarunt doctissimi quiq;. Si quidem ad præconis lapidem, ubi distrahi mancipia cōsueuissent, referendū alij putant: sicuti in Pisonem Cicero de lapide emptos appellat tribunos, qui essent mercede corrupti. Verùm ieiuna prorsum nimis'que imperfecta expositio est, ut qua Columellæ sensum minus assequâre, quod amplius intuenti, uelut ab asini prospectu liquebit exactè. Alij ad Tarpeiam recurrunt rupem, ex qua deturbari nocentes solerent. Quam sanè sententiam non eatenus risu excipiendam arbitror, ac Lynceis uidetur. Neque tamen de præcipitatis è saxo intelligendum commonstrat, quum nihil minus agat mortuus, quàm agrum colat. Hoc enim sensisse uiros eruditos, perridiculum est: sed eos

A ſed eos uerius, qui adobruti ſceleribus ac mortiferis flagitijs, digni ſunt, qui iam iã præcipitentur: aut qui periculum id adierunt quidem, reuocati tamen emiſsi'que ratione aliqua ſunt. Sicuti & uulgò dictitari audimus, à furca redemptum eſſe aliquem, ex medijs quem ſupplicij faucibus liberatum intelligimus. Hanc uerò ſententiam uitro ſidonio, & electro (quod dicitur) clariorem arbitramur. Verùm id impendio aduertendum: ingenijs magnis obrepere plerunq;, uti præſignia conuellant nomina, morſumq; ita infigant auidè, ut uel aculeum relinquant, quod etiam Quintiliano uſu uenit quandoq; ſicuti libro tertio in Statuum ratione, ubi Ciceronem ex primo Rhetorico de negotiali ſtatu, in quo de futuris quæſtio eſt, ſicuti an forti uiro dandum, quod concupierit præmium, refellere conatur. Quum tamen illius ſententiæ calculum adijciat Hermogenes quoq;: ita enim ſcribit, πραγματικὴ ἐστὶν ἀμφισβήτησις περὶ πράγματος μέλλοντος, εἰ δεῖ γενέσθαι τόδε τι ἢ μὴ γενέσθαι· δύναται, ἢ μὴ δύναται. οἷον βουλεύονται Ἀθηναῖοι, εἰ χρὴ θάπτειν τοὺς ἐν μαραθῶνι πεσόντας τῶν βαρβάρων. Pragmatica ſanctio quæ ſit in Codicis Iuſtiniani præfatione, non ita magno labore diſcutient uel mediocriter eruditi, & interpres eam intelligit, quæ procerum conſilio fiat: alibi etiam planius, quæ ſit in auditorio excuſſa. Hinc pragmaticarij, eiuſdem Codicis primo de Reſcriptis & pragmaticis ſanctionibus: Cuiuſcunq; (inquit) ſcrinij memoriales, ſeu pragmaticarij, uel adiutores primicerij, amiſsione cinguli ferientur. Illud ex abundanti adnotauero hic, pauſicapen appellatam fuiſſe machinulam ſeruorum collo circumpoſitam orbicularemq;, qua ori manus admouere prohibebantur, ne farinam uorarent, quod λωπτεῖν dicunt, intus dum operarentur. Congruit id ipſum & iumentis ratione eadem. Illud uerò addidiſſe ſuperpondij item loco, nil(puto)obfuerit: in decem uirorum legibus ita lectum, Tribuni ſunto, domi pecuniam publicam cuſtodiunto: uincula ſontium ſeruanto, capitalia uindicanto: æs, argentum aurum'ue publicè ſignanto. In re militari, Polybio tradente, tribunorum, qui rutuli dicuntur, ea fuit functio, uti legionariorum delicta coercerent: ſicuti auxilijs ſui præficiebantur præfecti. Hinc Liuius tribunos recenſet quandoq;, ac ſociorum præfectos.

B *Seruos non habere caput, quid ſit. De capitis diminutione. Capita deminuta quæ intelligantur. Capitatio. Peræquatores. Quintiliani locus ex libro tertio. Seruos non admitti in militiam ſolitos. Qui dicantur uicarij. Martialis illuſtratur. Et qui ſerui pœnæ. Fornacarius, & fornicator. De ſeruili procacitate. Alter Martialis locus aperitur. Diaconus. Diaconium. Conturbatores ſerui. Reliquamenta.*

Caput XXIII.

SEruos non habere caput, Iureconſulti ſtatuũt. Id quum dicunt, intelligi uolũt ſtatum. Proinde, ſeruum non minui capite, quia nullum habet: hoc eſt, nec libertatem, nec ciuitatem, nec familiam. Quibus ſi quis exuatur, maxima dicitur capitis diminutio: ut accidit ijs, qui ſerui pœnæ efficiuntur, atrocitate ſententiæ, uel libertis nomine ingratitudinis in patronos condemnatis, uel qui ſe ad preciũ participandum uenundari paſsi ſunt. Nam minor, ſiue media capitis diminutio eſt quũ ciuitas quidem amittitur, libertas uerò retinetur. Quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, aut in inſulam ſit deportatus. Minima uerò capitis diminutio eſt, quum ciuitas retinetur & libertas, ſed ſtatus hominis commutatur. Quod ijs euenit, qui quũ ſui iuris fuerint, cœperũt alieno iuri ſubiecti eſſe. Vel ſi filiusfamilias à patre mancipatus fuerit. Modeſtinus digeſtis de Gradibus cognationis: Cui, inquit, aqua & igni interdictum eſt, uel aliquo modo capite diminutus eſt, ita ut libertatem & ciuitatem admitteret, is cognationes & affinitates omnes quas antè habuit, amittit. Apud Pacatũ in Panegyrico ubi ſcriptũ legas, Quid memorem capita diminuta, & uitam ære taxatam? Sunt qui pro capitatione accipiendũ arbitrentur, id eſt pro tributo quod uiritim confertur. Id uerbũ eſt iuriſperitis frequens. Capitationem qui exigunt, peræquatores ab eiſdem nuncupantur, quod (inquiunt) ex æquo ab omnibus exigant. In ijs uerò quæ paulo antè diximus, perpendendũ id ex Quintiliani libro tertio, capite de Statibus, in fine. In adoptionem dato in familiam redire liceat, Illud certè nouimus, Exeũtem è patris poteſtate filium ab pa-

ternis quoq; sacris solitum liberari quæ celebrabat necessariò is, ad quem patrisfamiliâs A
peruenisset pecunia. Ex hac seruili (ut sic dicam) infimitate ad militiam sacramento rogare, aut ullo modo admittere, nefas sancitũ ueteribus est, quod Cicero in Deiotarana significat, & Martianus digestis de Re militari Ab omni (inquit) militia serui prohibentur, alioqui capite puniuntur. Sed & in Helenore Mantuanus uates Aeneidos nono monstrauit:

Quem serua Licina furtim
Sustulerat, uetitis'que ad Troiam miserat armis.

Pausanias auctor locupletissimus est, Persico bello quod in Marathonijs campis gestū est, primùm seruos in militiæ iura admissos, quo nomine etiam tumulus interfectorum inibi uisebatur. Post Cannensem cladem armata Romanis seruitia Volonũ nomine T. Liuius tradit, quum prius singulos forent sciscitati, uellent ne militare. Vnde est nominis ratio. Sociali quoq; bello in militiam libertos admissos primùm, Appiani historia tradit. Diaconum quidem uocant Græci ministrum: sed diaconium tamen sacrarium dicũt, uel secretarium, ubi Dominica contineantur uasa. Diaconij quoq; notiones multæ comperiuntur. Nam placentæ crepidam, id est basin, eo uerbo quidam intelligunt, alij bellaria concinnata in erestione Apollinis honori. Sed & diaconij gradum legimus in Canonicis decretis: unde diaconica uocant loca, & decanica, Codice de Episcopali audientia, quæ ab ecclesiasticis uidentur diuersa. Et quoniam diu iam cum seruis agimus, age feramus opem Valerio Martiali Epigrammatum secundo ita scribenti:

Esse sat est seruum, iam nolo uicarius esse:
Qui rex est, regem maximè non habeat.

Vicarios Vlpianus digestis de Peculio, eos intelligit, qui ordinarijs seruiunt: Si seruus meus (inquit) ordinarius uicarios habeat, id quod uicarij mihi debent, an deducam ex peculio serui ordinarij? Et alibi: Si seruo tuo ordinario permiseris uicarium emere aureis octo. Inuenies id uerbum & apud Horatium, quanquã haud curiose satis explicatũ. Meminit in libro de Tranquillitate uitæ Seneca, qui alibi sic item scribit, quæ se pro coniuge uicariam dedit. Lactantius grammaticus explicans illud Papinij, B

Succiduasq; adportat matribus agnas.

Succiduas (inquit) id est uicarias. Vicarium pro mutuo accepisse uidetur Hieronymus, siue is fuerit Paulinus: Omnes'que homines, inquit, uicario inter se amore copulari uult. Quia uerò de seruis pœnæ facta nobis paulo antè mentio est, potest addubitatio legentes subire, quos esse censeamus hos. Cæterùm innuit id Vlpianus digestis de Pœnis: In ministerium, inquit, metallicorum fœminæ in perpetuum, uel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas. Et siquidem in perpetuum fuerunt damnatæ, quasi seruæ pœnæ constituuntur. Et Martianus: Quidam sunt serui pœnæ, ut in metallum dati, & in opus metalli. Iam & fornacarium seruum apud eundem reperi Vlpianum, à fornace sic nuncupatum. ita enim scriptum inuenias Digestis ad legem Aquiliam: Si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormîsset, & uilla esset exusta. Neratius scribit, ex locato conuentum præstare debere, si negligens in eligendis ministris fuerit. Hunc & fornacatorem uidetur nuncupasse Paulus, digestis de Fundo instructo legato: Instrumento (inquit) balneatoria relicto, etiam balneatorem contineri: Neratius respondit, Continetur autem & fornacator. Fornacarium, sunt qui seruum intelligant pistrinarium, ac pistorem quoque. Fornacarias uerò de impudicis dictitari, in Canonicis decretis adnotatum est. Aduertenda & in ijs magnopere Senecæ uerba sic ferè, ubi edocet, In sapientem non cadere iniuriam, scribentis: Eadem (inquit) causa est, cur nos mancipiorum nostrorum urbanitas in dominos contumeliosa delectet, quorum audacia ita demum sibi in conuiuijs ius facit, si cœpit à domino. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, ac sub magistro habent, qui probra meditatè effundunt: nec has contumelias uocamus, sed argutias. Hæc uerò illuc spectant, ut Valerium Martialem quum alibi sæpe, tum Epigrammatum primo scitius, nec plebeio perpendas ingenio:

Vrbanus tibi Cæcili uideris,

Non es,

A Non es, crede mihi. Quid ergo? Verna es.

Trita mancipia, & ueterana, quę reformare difficile esse, Vlpianus ait, nouitijs opponuntur. Apud eundem, ueterator seruus est, qui & ueteranus. Conturbatores serui ueteribus dicebantur, qui domini pecuniam elidunt, ac reliquamenta subducunt, id est partem seruant sibi. Alphenus de Institoria actione, lege Quacunque: Si quis pistor seruum suum solitus fuit ad certum locum mittere ad panem uendendum, deinde conturbauerit. Hinc Martialis:

Conturbator aper, uilius esurio.

Meminit uerbi ad Quintum fratrem Marcus Tullius.

Vocabula plura ad seruorum rationem spectantia, nec ferè obuia. Therapia. Prater. Mylites. Mylon. Stigmatiæ. Stigones. Hystrichides. Hystrichula mens. Stion. Stypos. Helotæ. Zetrea. Chondrocopia. Gymnetæ. Corynephori. Moruli. Moron. Enchesimoros. Morus arbor. Apparitores. Coryna. Rhopalon. Melophori. Gamori. Callicyrij. Eleatri. Syncerastum. Attagen uarius. Clision. Manes. Manichæi. Actis. Vocatores. Ceruum apud Martialem pro seruo positum fugitiuo. Paratura. Fugitiuarij. Caput XXIIII.

SVnt porrò pragmatiæ item huius uocabula quædam haud planè indigna quæ referantur, quando ex Pollucis doctrina pars item una sapientiæ est, quid quo censeatur nomine, in primis nouisse. Igitur obseruatum ex Herodoti lectione, seruos dominorum studiosos ἀνδράποδα dici φιλοδέσποτα. At seruorum turba nuncupatur therapia, id est θεραπεία. Nam therapusia, uiolentius quiddam resipit. Dularia uerò forma deminuta uocari uidentur mancipiola. Lapidem praterem Græci uocant, in quo mancipia uænui exponebantur. Vbi uerò discruciantur eadem, dicuntur mylones: qua uoce, pistrinæ intelliguntur. Propterea Plinius pœnalem dixit uinctorum operam. Nam myliten intelligit lapidem Galenus, unde conficiantur molæ. Appellantur & ζητρεῖα, id est zetrea, apud Epolin: sed alphitia quoque.
B Sunt & in hoc genere chondrocopia, à farre, quod chondron uocant: & zontea. Qui mancipia cædunt, stigmatiæ dicuntur, & stigones: sicuti qui cæduntur, mastigiæ. Flagella ipsa nuncupantur nunc mastiges, nunc hystrichides, aut rhyteres. Sed ex suillis contextas setis, hystrichidas intelligunt: uti est auctor Aristophanius interpres, necnon Sudas. Est & animal Aristoteli, Plinio, cæteris histrix, de suillis setis item conciliata nomenclatura. Apud Hieronymum mens hystrichula esse uidetur liuore sordida, & uirus mordax missilium aculeorum instar ciaculari consueta. Recipit flatilem in ultima, etymi ratione in obliquis. Stion, calculus est marinus Hippocrati. Lignum uerò prædurum ac solidum dicitur stypos: sed est nomine item eodem, piceæ caudex. Diximus abundè paulo antè de helotis. Addo nunc ex Polluce: Qui inter liberos (inquit) sunt & seruos constituti, helotæ uocantur apud Lacædemonios: sicuti Mariandyni doryphoros appellāt, id est spiculatores, satellites'ue. Inter quos apud Persas erant, qui melophori dicerentur, hoc est gestantes in spiculis mala, ut est apud Herodotum historia septima. Erant & sui Argiuis gymnetæ, Sicyonijs corynephori. Est enim coryna, in summo ponderosior uirga, unde & nomen: nam κάρα, summum indicat. Sic & rhopalon, telum ultioni aptum: ideo dictum, quia parte altera grauius ῥοπὴν ἔχει, id est in eam innuit, uergit'que. At callicirij nuncupabantur exulum serui, qui Syracusis opere rustico sumptum suum exercebant. Eam uerò seruilem turbam ex omnifariam populis conflatam, monumentis Aristoteles prodit: meminit horum & Timæus. Apud Herodotum historia septima, cyllyrios scriptum comperi, à quibus cum plebe grassantibus exacti patria sint, qui mox appellati sunt gamori, indicat ea uox bonorum expertes, rerum'que participatu excussos: quod ab interprete neglectum miror. Sunt & in hoc genere, qui mensam curant, & ad eam spectantia, trapezopœos uocant. Nam Iubas rex trapezocomon esse structorem dicit. Sicuti dapes ipsas, epitrapezomata uocant alij. Agorasten ferè obsonatorem intelligimus. Eleatri, hoc est ἐλέατροι, uocatores dicuntur regij, ut scribit Pamphilus, & repetit Athenæus, addito etiam uerbi etymo, ab eleos, quo mensa signatur coquinaria. Dipnocletoras uocat Artemidorus. Sed mox eleatri quoque nun-

cupati cibario præfecti ministerio: quod genus honestum censebatur, quando Ptolemæum Sotera fuisse Alexandri cleatrum, tradidit Chares. Hosce tamen edeatras pronunciat Sextus Pompeius. Protogeustæ, prægustatores sunt, qui & prototenthæ dici comperiuntur. Iam illa leuioris operæ fuerint, scapulares dici seruos, quibus scapulæ cæduntur, quiq; quasi ostreatum tergum ulceribus gestitant. Sed & exsynceraftos dici in Plautinis salibus obseruauimus, ac si emedullatos dixeris, & citra ullam pinguedinem. Quando Varronis Terentij astipulatu, syncerastum antiquo Græcorum uerbo medullum dicebant. Morulos quoq; dicimus, uerberibus atriores factos, à moris inflexa uoce. Moron, Cyprij acutum dicunt: unde enchesimoros nuncupari coniectant, qui præacutis utantur hastis. Sed & hylacomoros intelligunt, τοὺς ὀξυφώνους, id est acutæ uocis. A

De moro autem arbore ita in Rustico cecinit Politianus:

Mox ubi iam sapiens cœpit frondescere morus,
Antè quidem sapiens, nunc ambitiosa, nec ullum
Quæ pariat pomum, sed serica pensa ministret.

In Græcorum literis stigmaticus seruus, attagen uarius appellatur: quod in Auibus monstrauit Aristophanes: quod auitium id, plumas uarijs distinctas coloribus gerat. Seruiles literas in libro de Vitæ tranquillitate primo, apud Senecam inuenias: Sicut plerisque ignaris (inquit) seruilium literarum libri, non studiorum instrumenta, sed cœnationum ornamenta sunt. Clision in Odyssea Homerus seruilem intelligere domum uidetur. Dion eo nomine locum accipere mauult, in quo tectæ custodiantur oues. Clisiades uerò quibusdam dicuntur duplicatæ fores, aut scenæ. Est & ueteribus seruile nomen Manes, id est μανής à furore inclinatum: unde ad æneam statuam tralatum uocabulum est, quam cottaborum lusui adhibebant. Fuit & hæretici nomen Manes, unde Manichæi dicti. ab insania itidem inflecti, putat Hieronymus: uocabulum esse Persicum astruentibus alijs, quando (ut approbat Augustinus) Persa erat Manes. Fuit & seruile nomen Actis, Pausania tradente: sed & nomine eodem dicitur uas, in quod iaciantur oboli. Seruos item fugitiuos, scribit Pompeius Festus, ceruos nuncupari, de animalis celeritate facta nominis ratione. Ex quo apud Martialem ita legendum eruditioribus uidetur: B

Suppositam fama est, quondam pro uirgine ceruam,
At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Erant & sui magistratibus apparitores: & inde apparere, uerbum perelegans. Sed in hoc usu, paraturam quoque apud Tertullianum comperias. Fugitiuarum Iureconsultis & Varroni inuenio dici, qui fugitiuos scrutatus reprehensabat, ut T. Liuij uerbo utar, id est retrahebat.

Cœna dubia ex sue tantum mansueto, & inde parœmia. Item quam habeat rationem id Plinianum, Multa Syrorum holera. De rore Syriaco & manna. Syrium quid. Syrupa, in medendi arte cur dicantur. Caput XXV.

ANtiocho rege numeroso exercitu in Græciam irrumpente, attonitis'que omnibus magnitudine rerum, quę ingruere uidebantur, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achæos uerba fecisse memoratur, dum peditum equitum'que nubes iactari audisset à rege, qui & classibus constraturum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidensis hospitis mei, hominis & boni & sciti conuiuatoris apud quem solstitiali tempore comiter acceptí, quum miraremur, unde illi eo tempore anni tam uaria & multa uenatio? homo non (quàm isti sunt) gloriosus, renidens: Condimentis ait, uarietatem illam & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue factam. Hoc perinde in regis copias, quæ iactentur, promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium inauditarum, Dacas & Medos, Cadusios, Aelimæos, homines tamen esse, haud paulò quàm mancipiorum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia uerò huiusmodi, cuius auctor T. Liuius est, commoneor, scitum elici adagium posse: atqui suilla caro est, de ijs quæ re quidem ipsa parui sanè aut nullius omnino momenti sunt, apparatu tamen ac fuco, & (ut ille ait) nugis peregrinis præcellere uidentur plurimum. Plutarchus illud adijcit, μὴ δὲ ὑμεῖς θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν, λογχοφόρους καὶ καταφράκτους

A καὶ πεζετοὺς καὶ ἀμφιπποτοξότας ἀκούοντες. πάντες γὰρ οὗτοι σύροι εἰσίν, ὅπλοις ἀλλήλων διαφέροντες. Nec uos (inquit) admiremini regis copias, quum hastatos, cataphractos, pedites, amphippotoxotas auditis: nam hi omnes Syri sunt, armis modò inuicem diuersi. Ex ijs uerò Græci auctoris uerbis coniectamus, prouerbium idem enunciari hoc ferè modo posse, Syri omnes sunt: sensu tantùm non eodem. Ad quam Syrorum imbelliam, & ingeniorum seruilem naturam: ut quæ generosioris nescia spiritus magnum nil affectet, uerùm studijs libero homine indignis mancipata degat æuum, si quis adagium in Naturali rerum historia referendum putet, Multa Syrorum holera: haud hebeti forsan iudicatu conijciat: quanquam in eius enarratione ex doctioribus nonnullos insigniter torqueri, animaduertam. Taceo quod in Aureliano scribit Flauius Vopiscus: Rarum esse ut Syri fidem seruent, immò difficile. Ceu dempta modò hortorum cura operosiore, boni maioris nil præterea in Syrorum ingenijs ferè sit requirendum. Verùm in ijs libera sit cuique censura: quando sunt, qui in Syris etiam fortitudinem admirentur. Illud hac parte obiter leuius attigero: Syriacum rorem, à Celso in Medicina, capi pro eo quod nomine peregrino uocatur etiam manna. Hinc illud explicatur Columellæ in musti lixiui ratione: Tres, inquit, heminæ roris Syriaci contriti & cribrati super omnia adijciũtur. Dioscorides in Libano probari manna, tradit, candore præcipuo. Sciendum tamen, in thure quoque agnosci manna à Plinio, quoniam sic elisas intelligit micas. Syrium uerò est unguentum susinum, è suso, id est lilio: quanquam & floris succus Syrium item dicitur, quoniam præcellat in Syria lilium purpureum. Sed & succus quilibet, uti eruditioribus est obseruatum, eodem censetur nomine: unde syruporum appellatio, medicinis frequens, creditur propagata. Columellæ autem syrupa, oliuæ condiendæ species est.

Medicorum decreta de suillæ carnis præstantia. Chalari sues qui sint. Chalastice medicina. Item uocabula id genus plura: delphax, adelphi, phorine, thytæ. Mysterici sues. Chœrus, χοιροπωλεῖν, syrbe, petalides, petali, petasus, laphygmus, hyomusia, hyenia. Hippocratis filij. Hysteria festum. Sues cur sacri in Creta. Metachœra. Necnon de pontifice Ser-

B *gio. Diocletiani historia. Achores. Siali, sialochi.*

Caput XXVI.

SVilli generis uilitatem, quum suopte animalis ingenio, cui pro sale datam esse animam, ueteres sanxêre: tum quia nil magnoperè parabilius, & omnium usibus magis expositum nemo non nouit. Verùm artis medicæ non dissimulanda tamen decreta: quoniam octauo de Sanitatis ratione Galenus, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit: sed & Princeps capite de Sanguine, humanum suillumq; sanguinẽ in omnibus exactam habere similitudinẽ, scribit. Quin eandem quoq; carnis rationẽ tradit. Adeò ut impuratiores quidam pro suilla humanã distrahere sibi licentius permiserint: quod facinus diu perrexit impunitius, donec digiti hominis intermixti fortè conspecti ad supplicij diritatẽ etiam si seram, auctores protraxêre: id quod decimo Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget (ut barbarè dicam) ex Auicennæ placitis porcinam carnem cæteris præferendam omnibus statuit, ueluti hominibus natura cognatiorẽ. Quod (inquit) esse ita, experimẽto planè discimus. Quin Arcadicam describens cœnam Hecatæus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit, ac ὕεια κρέα, id est suillas carnes. Est tamẽ plerunq; eius bruti grandinosa caro. Quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorum natio: quia in mortuorũ carnibus uisatur χάλαζα, quam interpretamur grandinem: sed in uiuentibus, latens grassatur morbus. Chalastice uerò aliud est: sic enim nuncupat Galenus eam medendi rationem, quæ relaxando remittendoq; mitiget. Hinc & chalastica legimus pharmaca. Sed & musculos uocant χαλαρὲς, id est chalaros, qui laxiores remissioresq; sunt. Non alio ex animali numerosiorem fuisse materiam ganeæ, Plinius scribit, excogitatis inde quinquaginta propè saporibus, quum cæteris singuli modò sint. Suem masculum, delphaca uocat Epicharmus cum plerisque alijs. At genere fœminino delphaces, fœmellæ dicuntur propriè, quòd delphyas habeant, id est uuluas: unde & fratres uterini, nuncupantur adelphi: sicut qui eodem prognati sunt patre ac ma-

tre dicuntur autadelphi. Phorine dicitur suilla pellis. A suillo pecore immolationes in A sacris initia duxêre prima: unde & Sues olim dicti Thytæ, à sacrificio usu. Sed & in Cereris initijs immolari porcos consuesse, accepimus. Nam & in ueteri comœdia hoc argumento, mystericos nuncupari ab eius deæ mysterijs, animaduerto. In nuptiarũ quoque ritus idem aduocabatur animal. Verùm & nutrices naturam muliebrem chœrum, id est porcum uocabant: quod Aristophanes significat: ex quo facetissimè quibusdam concinnatum uerbum χοιροπωλεῖν, quod signat porcum uendere, id est capturas corpore quærere. Et quoniam in uocabula deflexímus, syrben interpretantur uocem, qua sues allectent subulci. Apud ueterem Comicum, κοΐ κοΐ, suilla uox est, ex qua & uerbum κοΐζειν. Petalidas Græci, sues præpingues quandoque uocant, ex uitulorum ratione, qui à cornibus dici solent petali, quando ecpetala habent ea, id est patula uel parua, exilia q́: nam & petalas dicunt palmas minutas, καὶ θαμνώδεις, id est fruticosas. Sicut larini quoque dicuntur, à larinis bobus. Petasus uerò ad institutum præsens pertinet nil admodum. Quia uerò in eius notione mirè disceptãt Grammatici, non grauabimur sententiam ad id ferre, ac sine prouocatione. Siquidem in Aegyptiæ fabæ tractatu Dioscorides illius esse folium prodit μέγα ὡς πέτασον, id est grande ut petasum. Quid autem petasi nomine intelligendum inibi sit abundè palàm facit de Plantarum historijs libro quarto Theophrastus, qui folia eadem πίλῳ θετταλικῷ ἐοικότα scribit, id est Thessalico pileo similia. Amplius Alexandrum legimus apud Athenæum, solitum quandoque petasum capite gestare, manu uerò caduceum. Inuenio & laphygmum dici eruditè canum ac suum inexplebilem uorandi auiditatem, inclinata uocabuli proprietate à uerbo λάπτω καὶ λαπάζω καὶ λαφύσσω, sorbeo & deuoro: unde ab impensę magnitudine conuiuium magnificum, lapinem uocant. Quod eo appoíui gratius, quoniam Rhodigini mei ex uerbo ueteri Græco parum excidentes, pro eo quod est λάπτειν, cõfinxêre sibi plebeiam uocem slapare. Ab hoc item præcipuè brutino genere, hyomusiam comperi, pro suilla quidem inconcinnitate: uerùm & pro inscitia. Sicuti & hyeniam, pro fatuitate. Nam Hippocratis filij, ut incomptis moribus, à Comicis proscinduntur, dici suem resipere. Proinde Aristophanes: B

τοῖς Ἱπποκράτους υἱέσιν εἰκάζεις, καί σε καλοῦσι
βλιτομάμμαν:

id est, Hippocratis filios exhibebis, te q́ uocant blitomamam, id est fatuum. Illud ex abundanti parte hac adiecerim: Sergium, qui prius Os porci uocabatur, ex pontificibus primum fuisse qui proprium demutarit nomen: quod mox obseruatum ad nos usque perdurat. Non dissultans ab instituto & illud ab Diocletiano pronunciatum: Ego, inquit, apros occído, sed pulpamento alter uescitur. Quod inde est natum. Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas: Nimium Diocletiane auarus, nimium parcus es. Cui per iocum is: Tunc ero largus, quum Imperator fuero. At Dryas: Noli Diocletiane iocari: nam Imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo uenationibus deditus apros fortè oblatos enixius occidebat, dicti euentum expectans: quo est frustratus donec præfectum prætorij Aprum peremit. Illa fuerint auctaria capitis huius, suem Veneri mactari solitum quandoque, sicuti Callimachus scribit: factum id Argis adnotauit historia: festum certè Hysteria inde nuncupabatur. Quod ad Chalcidenses attinet, de quibus facta nobis paulo antè mentio est, scitum est admodum, quod de Dromea lectum parasito est: à quo quum quæsisset, nescio quis in urbe, an apud Chalcidem lautius pararetur conuiuium? gratius respondit, uideri Chalcidensis cœnæ procœmium, ostreorum numero & uarietate. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit: ac grysmo, id est grunnitu, pueri uagitum audiri uetuerit. Metachœra, sues uocant serius nascentes. Achoras interpretatur Plinius ulcera capitis manantia, quum foraminibus prætenuibus cutis pertunditur: quod Aegineta Paulus prodit libro secundo, unde glutinosior demanat sanies. Nostrates à similitudine uestes abrodentium tinearum capitis uocant tineas, sic cute perforata, uti uestimenta mali genere pertusa euilescunt. Sialos præpingues porcos uocant Græci. Galeno tamen sialos, sputum est: unde sialochi dicuntur, qui inter loquendum saliuam conspergunt.

Porculatio

A Porculatio Varroni, porcorum nutricatio est: sicut pullatio, pullorum. Inde est illud Columellæ: Porculatoris uerò & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones. Dixit Ephesius Heraclitus, sues cœno lauari, uelut cortales aues puluere aut cinere: siquidem hisce rebus plumam pinnasq; emundari. Ab suilla ratione propagatū illud quoq;, ut imperitis crassioreq; obuolutis ignorantia, pro sale animam modò esse datam pronunciemus.

Pholiam ursarum, quid intelligant Græci auctores. Vrsæ uafricia. Pholeus quid sit: item pholis, pholaides, pholades, pholyes, pholydes, phonæ, pholles.

Caput XXVII.

PHoliam, id est φωλίαν, quum legissemus quandoque in Græcorum commentarijs, diu multumq; indagini nobis fuit, quid sibi uox ea uellet, demū unus desideria expleuit Aelianus, à quo proditū aduertimus, ursam ubi se præpinguem senserit, ac pleniore corpore, morbi loco ducere ipsum hunc statum, propterea latebras quærere, quas φωλεοὺς dicunt Græci, unde affectioni adoptatum nomen: ubi tandiu conquiescat, donec inutile pinguedinis onus resideat, ueluti delimatum. Pergere autem, ac in latibula sese insinuare non pedibus utique, sed dorso resupinatam, corpus protrudendo, ne supersint uenatoribus ad indagandum uestigia. Cæterùm superre adeò uersutiæ inopinatæ ipsius uerba subscripsi auctoris: ὅταν δὲ αἴσθηται ἑαυτῆς πεπλησμένης, ὑφορωμένη τοῦτο, ὡς νόσον, ζητεῖ φωλεόν. ἐντεῦθεν τοι κέκληται τῇ ἄρκτῳ φωλεία τὸ πάθος. εἶτα εἰσέρχεται οὐ βαδίζουσα, ἀλλὰ ὑπτία, ἀφανίζουσα τοῖς θηραταῖς τὰ ἴχνη. ἑαυτὴν γὰρ ἐπισύρει κατὰ νῶτα, καὶ παρελθοῦσα ἡσυχάζει. καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἐξ ἴσου ἰνᾶ. Sed ut auctarij inferatur quippiam, inueni etiam qui φωλεὸν esse diatribam siue scholam interpretentur. At φωλὶς, piscitij intelligitur genus quoddam: φωλαΐδες uerò sunt ὀστράκινα τινὰ βρωμώδη. Apud Theocritum φωλάδες ἄρκτοι, ursæ dicuntur ἐμφωλεύουσαι, id est in latibula se condentes. Pholyes uerò, id est, φολύες, fului dicuntur canes, ore nigricante. Pholides sunt & serpentum squammæ. Sed & fistulæ πολυκάλαμοι. Cædis autem loca uocant φονάς. Vocant & pholidas, abusione quadam, pennulas minutiores. B Pholles, id est φόλλεις, oboli nuncupantur: quanquam & uocabulo eodem tributorum genus certum intelligitur.

Cornicis admirabile obsequium in Aegypto, quæ tabellarij uice fungeretur: inde moriens honestata est sepulchro. Cynocephalorum docilitas. Phaciolium, cordyle, crobylus, nidarium. Cornicum oculos configere quid sit, uel cur dicatur.

Caput XXVIII.

INter cætera quæ de animalibus ratione carentibus promi solent miracula, unum mihi compertum nuper, quod ut præterirem, inducere animum haud sustinui, quia sit præcipua dignum admiratione. Lego siquidem in priscorum monumentis, qui nostris plurimùm emolumentis exudarunt, asserunt'que: in Aegypto fuisse paludem, quæ dicta Myridis est, prope quam fuerit Crocodilorum ciuitas, atque inibi uisitatum quandoque cornicis sepulchrum, cuius eam opinati rationem sint Aegyptij. Fuit Aegypti rex Marrhes nomine, qui cornicem impendiò mitem, ac prorsum habuerit cicurem, educationis solertiore cura eò prouectam insuefactamq;, ut pterophori cursorisq; uice exuperantissimi fungeretur. quo enim cōcupisset altor, ceu rationis planè compos, epistolas deferebat commonita noscens callidè, quà transuolandum, quóue dirigendus impetus, ac ubi sidendum foret, interquiescendum'ue. Quamobrem obsequio miti adeò, ac nullius stipendij indigo, & utcunq; parato quum obijsset, dignam à rege habitam quæ sepulchro stelaq; honestaretur, propagandæ in æuum longius memoriæ facti tam inopinabilis, rarenterq; auditi aliàs. Verùm quia hæc parum integra fide forsan prodi à me suspicabitur quispiam rugosioris ac contractioris supercilij, suppingenda Græci auctoris uerba duximus, ne quis uanitatis anquirat. Sic uerò habent: ἐν τῇ αἰγύπτῳ περὶ τὴν λίμνην τὴν καλουμένην Μύειδος, ὅπου κροκοδείλων πόλις, κορώνης τάφος δείκνυται, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκείνου αἰγύπτιοι φασί. τῷ βασιλεῖ τῶν αἰγυπτίων. Μάῤῥης δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, ἦν κορώνη, θρέμμα πάνυ ἥμερον καὶ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐβούλετο οἱ κομισθῆναί ποι, θᾶττον ἐκόμιζεν αὐτὴ, καὶ ἦν ἀγγέλων ὠκίστη. καὶ ἀκούσασα, ἔνθα ἰθῦναι χρὴ τὸ πτερὸν, καὶ τίνα χρὴ παραδραμεῖν χῶρον, καὶ ὅπου ἤκουσαν ἀναπαύ-

σθαι

δ͂παι. αὐτοῦ ὧν ἀποθανόντων ὁ Μάῤῥης ἐτίμησεν αὐτὴν καὶ στήλῃ καὶ τάφῳ. Cæterùm nec illud ignorandum: brutis etiam uideri docilitatis inesse plurimum, quando in Aegypto eadem cynocephalos obseruauimus, Ptolemæis stationem tuentibus, literarum etiam ductus perdidicisse, immò & saltationum gesticulosos motus, & tibiarum modulos, ne psaltices fuisse inscios. Additur & admiratio altera: solitos à spectantibus mercedulam, æs'que uelut manuarium, corrogare, quod phaciolio insererent seruarentque. Est uerò phaciolion, capitis gestamen, id est κεφαλῆς περίελημα. Quod Rhetoricorum primo tradidit Creon, cordylen dicunt Cyprij, crobylum Athenienses, at Persæ nidarion. Amplius de cynocephalo est id obseruatum: silentis lunæ die, hoc est, ubi cum sole congressa ἀφώτιστος γίνηται, marem cynocephalum nec uidere nec uesci, sed præ tristitia in terram nuere, uelut lunæ ingemiscentem raptum: fœmina insuper αἱμάσσεται. Quo argumento in templis cynocephalos connutriebant, ut inde solis ac lunæ coitus commonerentur. Quin & illud est traditum: æquinoctij die animal hoc duodecies, id est hora qualibet urinam facere: qua ex causa, hydrologijs sedentem insculpunt cynocephalum Aegyptij. Porrò quod ad cornices attinet, haud é re fecero literaria, si quæ ex Ambrosio & Magno Basilio comperta mihi, transiluero, à quibus proditum obseruauimus, ciconias iamiã commigraturas non aliter, quàm collecto proficisci agmine: ac uelut per tesserarios militiæ quadam imagine, tempore pronunciato, pariter moueri omnes, mirè seruatis ordinibus, ceu nec agminis coactor desit. Cæterùm ducendi functionem cornices subire, quæ illas & dirigant, & turmis quodammodo stipatricibus consectentur eatenus, uti uel aduersus inimicas aues munimento haudquaquam contemnendo esse credantur, ac periculis subire proprijs non suam bellandi aleam. Ex hac uerò doctorum eminentissimorum accurata doctrina, & thesauris elegantioribus, dilucere opinor prouerbij ueteris uim, Cornicum oculos configere. Quod in M. Tullij oratione positum non tam enarrat Valla, quam implicat.

De Simone Mago paucula, qui est habitus deus. Draconis in puellam amor admirabilis.

Caput XXIX.

Cæterùm, sicuti cœpimus, pergamus hisce memoriarum illectatiunculis uitam excolere: quoniam in eorum transcripti decuriam sumus, adnuente optimo maximo Deo, qui uti eleganter scienterque retulit Augustinus, scribendo proficiunt, ac proficiendo scribunt. Nec commemoremus tamen, quod Septimius prodidit Florens, & alij præterea, Simonem Samareum magicis artibus & ope dæmonum suffultum, in urbe Romana, multitudine innumera fraudibus delinita, eo fastigij prouectum, ut inter duos pontes hoc titulo simulacrum publico cõsequeretur decreto, Simoni deo sancto: sed illa potius, quæ humanæ augent excellentiæ admirationem. Hæc enim illi planè suffragantur. Proditur ergo memoriæ, apud Idumæos (siue malis Iudæos intelligere) quum rebus potiretur Herodes, puellam in ipso constitutam ætatis uigore, insigniter à dracone magnitudinis uisendæ adamatam: qui commeans subinde amanter cum ea decumbebat. Illa tamen, etiam si clementem mansuetumque (utique naturam uerita insociabilem, & ab humano dissitam captu) reformidans, ex loco abscedere proposuit longius, ac mensem abesse, ceu bruto per absentiam illatura dilectionis obliuium. At diuersa euenère omnia: siquidem in dies intendebatur affectio, augescebatque amoris impetus, desiderio dum cõtabesceret nimio, interdiu noctuque consueta repetens cubilia, nec esset eius potiundi facultas, quod appetebat præcipuè. Conflictabatur ergo, uti infelix amator. Postea uerò quàm redijt quandoque puella exoptata, deuolans is ad uisam protinus, ac prorsum amatoriè, suspicionum plenus, tanquam neglectui habitus, atque eo nomine indignabundus, cauda complexus puellæ crura cõuerberabat, sed obseruatè admodum ac uerentis modo, ira & amore compugnantibus. Qua sanè ratione dicat forsan ueterum aliquis, Eum qui Ioui imperet, imperet dijs item alijs, nec bruta quidem negligere. Cæterùm quo se aduersum ea modo habeat, ex ijs dilucet, opinor.

Deorum

Deorum apud priscos nomina uaria. Hieromenia quid. Penates dij. Mensium singulos suum habuisse numen. De Vitunno, Sentino, ac selectis dijs. Saturnij uersus, Iouij, Ianales. Prosa dea. Postuerta. Anteuerta. Templarij qui intelligantur. Tutilina, tutanus, tutulus. Platonicorum obseruatio in lucis. Pythagoreorum solitudo. Capitis conuelatio in sacris. Protemenismata.

Caput XXX.

A DE dijs quidem aliubi hoc Opere disseruimus, nunc & carptim præcerpemus quæ uaria nobis ostentat lectio: quando & grauis auctor Augustinus ista consectari non insuper habuit: quum ex Varronis spicilegio Proserpinam diceret, frumentis præpositam germinantibus: geniculis uerò nodis'que culmorum, deum Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum, deam Volutinam: quum folliculi patescunt, quum exeat spica, deam Patelenam: quum segetes nouis aristis exæquantur, Hostilinam deam, quia hostire ac hostimentum prioribus exæquationem indicat: Floram adijcit quoque Lactucinam'que & Maturam, quæ florentibus lactescentibus'que ac maturescentibus præsint frumentis. Quin & mensibus singulis suum præficitur numen in ueterum superstitiosa anxia'que uanitate: siquidem Ianuarij pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Augusti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decembris Vesta. Mensium tamen initia uniuersim Apollini sacrarebantur, qui Soli sit idem: ex quo Hieromenias uocabant, uelut Hieronumenias π̃ρ σωώτμησιν. Arbitrantur alij, mensem totum quo Nemea celebrarentur, dici Hieromeniam. Sed & sacri mensium dies sic item nuncupant. Quin auctor item Philochorus est, Atheniensiũ decreto mensem δημητρειῶνα Hieromeniã appellatũ, ceu ex toto sacrum. Extat Quinti Ennij carmen, deorũ continens penatium nomina, quos patrios alij, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceresq́, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

B Fuit & uitæ contributor Vitunus deus, sicuti sensuum Sentinus. Sed hi tamen obscurissimi censebantur dij, etiam si plura multo præstarent, quàm quos Selectos nuncupabant, uel de ampliori potestate ac dignitate: siue quòd augustius colerentur, uiginti numero, sicuti est à Varrone sancitum, mares duodecim, fœminæ octo. In deorũ mentione, illud nec relatu indignum: Mineruios, Saturnios, Iouios, Ianales nuncupari uersus, de numinum maiestate, quibus forent dicati. Nam & à Zosimo relatum scimus, quibus hymnis in Palatini Apollinis templo Romæ uti, receptissimi foret moris, quãdo & pueri nobiles adhibebantur nouem patrimi, matrimisq́ totidem id genus uirginibus unà modulatè concinentibus. Palimbachium, qui constat ex duabus longis & breui, Saturniũ item dici scimus. Saturnios uersus intelligũt eruditi, quibus Faunus fata hominibus canebat: & à Næuio bellum Punicum scriptum est, & ab alijs multa composita. meminit Varro carmine etiam allato:

Libaq́ fictores, argeos & tutulatos.

Prosam accepimus deam fuisse prioribus, cui rem obirent diuinam puerperæ, ritu naturæ quæ peperissent. Sicuti Postuertæ, ubi in pedes prodijsset infans, hasce Carmentes dictas reperio. In Cœnis scribit Macrobius, Anteuertam & Postuertam deas habitas, quòd ea omnia intelligi oportere existimarent, quæ dilapsa iam essent, aut futura etiamnum uiderentur. Proinde diuinitatis censeri comites, ueluti consilium est, atque item prouidentia. Templarios legimus quandoque, sed non dij eo nomine ulli intelligendi: uerùm hæretici quidam sic (uti arbitrantur) nuncupati, quòd templa inuiserent, essentq́ in eis assiduè. Nam & Platonicos legimus, quin Stoicos quoq́ in templorum lucis ac porticibus obuersari consueſſe, ut habitaculi sanctitate commoniti, non temerè aliud quàm de uirtutibus cogitarent. Qua ratione Pythagorei frequentia item reclinata, in solitudinibus agebant ferè. Templarios sustulit Clemens quintus pontifex, qui Burdegalæ natus, in Gallias summi sacerdotij sedem transduxit. Hic est à quo nuncupantur Clementinæ sanctiones. Tutilinam putandis frugibus præfuisse, Augustinus scribit: & Ennius, Tutilinæ loca inhabitasse memoratur. Tutanus deus, ab omnibus (ut Varro

(ut Varro inquit) mortalibus labore affectis inuocabatur, ut qui illis præsidium afferret A atq; opem. Tutulum Fulgentius pallium accipit, quo ex sacro ritu caput obnuberent sacerdotes: unde sit apud optimum maximum poetam:

Et capita ante aras Phrygio uelamur amictu.

Tutelarem pretorem instituit omnium princeps, Iulio Capitolino auctore, Antoninus Philosophus, dandis tutoribus, qui ab consulibus antea petebantur, ut diligentius tractaretur de tutoribus, aduersum quos idem quoq; pronunciabat. Opera illud parerga subnotabitur, loca ante fanum Thucydidi protemenismata nuncupari. Sunt qui eo nomine propylæa intelligant, uel proastia quoq;, id est suburbia.

Super aspide paucula. Aegyptiorum reges cur aspida in diademate gestarent. Aspidis notiones. Aspidion quid, & aspidiscus. Caput XXXI.

De aspide scitu non indigna quæ occurrebant, consectati aliquot ex nostris etiamnum sunt: cæterum superant quædam non indicta quidem, sed multos tamen quæ lateant ferè: quo nomine, publici boni studio carptim à me attingentur nunc. Id uerò primum, non magnopere compertum, qui aspidis ictu percussus euaserit. Quo argumento, ut significaretur principatus quædam inuicta uis, Aegypti regum mos fuit peruetus, diademata serpentis eius imagine distincta gestare. Gigni quandoq; aspidas cubitorum quinq;, in libris est obseruatũ. Esse item atri coloris plurimùm, uel cinereas etiamnum: uisam quandoq; & fuluam aspida. Quibus morsum impegerit, horis uix quatuor superesse: præfocationẽ quippe mox insequi, ac spasmum cum singultu. Illud ex grammatica suggeritur supellectile, aspidas dici campos forma orbiculari, aut ubi aspides uisantur plurimæ. Certè urbis Argiuæ partem Aspida uocatã, locis aliquot in Pyrrhi uita scribit Plutarchus. ἀσπιδίσκαι uocant item Græci τὰς τῶν ἀσπίδων πτυχάς. Sed & in naui partem, quæ ad puppem uergit. Aspidiscos breuia dicunt scuta, sed & in scuti modum orbicularia ornamẽta. Plethon Gemistus Historiarum primo & illud prodidit, Philippum Amyntæ omnium primum Macedonicę phalangis synaspismum constituisse. Id autem intelligitur, quum in phalange singuli cubitum occupant. B

Pastoris cum capella initus admirabilis: deq; inde nato monstroso fœtu. Crathis fluuius unde sit appellationem nactus. Interim hircorum zelotypia.

Caput XXXII.

Quæ sit brutorum affectio quorundam in amatorijs, alibi attigimus, opinor. Quod ad manum est, exemplum ad id ipsum spectans, non prætereo: ut quam de hircis protuli, sententia corroboretur hoc amplius. Fuisse igitur apud Sybarin pastorem nomine Crathin, comperi, qui in Venerea procliuior, capellam (sicuti ei uisum) omnium formosissimam deperire amplius cœpit: quumq; libidinis incentiuo acrius extimularetur, eandem mirè prorsum inibat, ac frequenter, demumq; uti amicam gratè amplexabatur, nec citra suauiationem crebram. Quin, quod sequens quodam modo est, capellarius amator, quibus illam capi præcipuè opinabatur, munuscula identidem obijciebat, pabulum uidelicet lætius amœniusq;, ut quo etiamnum suauior illi fieret anima, quam labellis labella implicando, forteq; proserpentem etiam reddendo bestiam, haurire uniuersim, ac medullitiùs affectabat. Insuper stibade accubitisq; molliculis haud neglectis, quibus uelut nympha decũberet, quieti operam impertiens. Interim qui fuit caprarius ductor, ac ceu antesignanus hircus, hæc contemplatus, neglectui haudquaquam sibi censuit habenda, zelotypia cõcitatus tanquam œstro uehementiore. Sed aperta ui imparem se cõiectans, dissimulandam doloris acerbitatem tantisper est arbitratus, donec ulciscendi commodior præstaretur occasio, quæ & oblata mox est. dormientem quippe (uti assolet) conspicatus, subsidendi locum arripuit statim, ac quanto maximè ualuit impetu in hostem irruens, sinciput ei allisit. Quo tam præclaro latius disiecto facinore, pastori monumentum insigne structum est, ac de eiusdem nomine fluuio adoptatum cognomen. Ex concubitu autem brutino natum ferunt infantem cruribus matrem qui referret, facie uerò patrem. Sed & deorum numero ascitũ, constans tenuit fama: fuitq; mox Hylæum numen,

A men, Napæum'que. Id uerò ſylueſtre ſignat. Siquidem ſaltus uocant Græci νάπας.

Super dipſade adnotata paucula. Præſter, cauſon, melanurus, ammobates, centris quid. Melanura quæ dicantur. Senectutis anguium fabella. Ogygium quid.

Caput XXXIII.

DIpſadi ſerpetum generis de naturæ ratione aſcitum nomen, monumentis proditum ueteribus eſt. Cenſetur ea quidem uipera magnitudine minor, ad inferendam perniciem celerior multo. Quos mordicus apprehenderit, ſiti inardeſcunt uehementius, ad potumq́ efferueſcunt, ac inde inceſſanter haurientes diſsiliunt mox. Cauda lineis diſtinguitur (uti ferunt) duabus, nigriſq́, corpore albicante reliquo, ut ſcribit Soſtratus. Sunt qui & preſteras, id eſt πρηστῆρας, nuncupent (quanquam & eo nomine impetuoſior eſt uentus, ac tranſuerſe in collo uenæ, necnon fulminis ſpecies) καύσωνας etiam alij. Naſcuntur in Libya quidem, ſed in Arabia præcipuè. A' quibuſdam dici quoque melanuros, animaduerti: ſed & ammobates, necnon centridas, ſiue κεντρίδας, aut centrinas, ab figura. Nuncupatur in re ſacrificali dipſas, item hepatis ſignum quoddam. διψίαν κόνιν, ubi dicunt Græci, intelligunt ξηράν. Melanura inſuper ſcito dici, quibus nigricat cauda. Monuit ſcienter Pythagoras, animal cauda nigra nō attingendum: innuens eſſe reclinandum uitium, cui ſuccedat mentis nigredo, & uoluntatis conflictatio moleſta: ſiquidem uitij facilitatem, uitæ mox miſerabilis conſequitur difficultas. Super dipſade lepidior memoratur fabella: Contenderūt quandoq́ homines, à dijs iuuentam cōtribui, uti ne unquam ſeneſcerent. Voti compotes aſello geſtandam impoſuerunt: at is ſitiens uehementius, quum aquas comperiſſet, iam iamq́ adlubeſceret, loci adſeruator ſerpens potum inhibuit: nec permiſſurū ſe prius aſſeuerauit, quàm onus ſibi foret condonatum: quod & aſellus nimis areſcens facilè conceſsit. Quo argumento ſenectutem abijcit ſerpens, at ſenio conficimur homines. Illi tamen aſelli agglutinata eſt ſitis, quam & morſu læſis inijcit. Alij fabellam ad Prometheū reijciunt, à quo ſurreptus ignis quum eſſet mortalibus traditus, qui acceperāt primum,
B beneficij haud memores ſatis, rem aperuerūt: id collaudans Iupiter, ἀγηρασίας pharmacum illis retribuit. Quod aſello mox eſt iniectum, inde reliqua ferè, ut prius. Extat uerò fabulamentum apud Sophoclem ἐν κωφοῖς. Ogygium id appellant poetæ, tanquam peruetus dixeris, ab Ogyge uetuſtiſsimo.

LODOVICI CAELII RHODIGINI IN ANTIQVARVM *lectionum libros, ad doctißimum Cælium Calcagninum Ferrarienſem, Præfatio ſexta & uiceſima.*

Si unquam aliàs cõpertus eſt, cui literæ fuerint omnino inſularũ loco, A
me eſſe eum, haud ſanè inficiari queã, Cæli doctiſsime: ſiquidem ſingu-
lis impactæ libris ad eruditiſsimum quenq; Præfationes, ſi id coner ma
ximè, aduerſum me, uelut conceptis iurarint uerbis, teſtimonium dicta
bunt. Sed & argumento eodem te nunc in huius gloriolæ participatũ
admittere conſtitui. Nil celebrius ferè, nil quo frequentius perſonent
eorum aures, qui diu iam interioris ſciẽtiæ candidati, nunc demum ue-
teranos agunt, immò & Ariſtarchi uirgulam, ut critici grauiores, exerunt candidiſsimè,
quàm quo pridem ingenio, quá ue rerum ſcientia, uel ultra ætatem dum ſapis, in Ferra-
rienſi gymnaſio in omne ſcriptorum genus dictata promas: nec citra Venerem, nõ Atti
cam quidem, ſed Romanam prorſum. Quando, ut nunc eſt, profert ſe magnificè uirtus
Italica, & diu iam annis carioſam quodam modo Græciã laceſsit. Sed & olim mihi, dum
iſtic agerem, quæ increbuerat prius, innotuit abundè multiplex eruditio tua, quam in-
ter ambulatiunculas frequentes ſolers ingenium tuum, nunquam non præſens, & in nu
merato ſemper, ſingulari promebat omniũ admiratione. Quamobrem piaculum eſſem
arbitratus, quòd nec maioribus procurari hoſtijs poſſet, ſi Cælium Cælius prẹteriſſet ta
citum in hac, qualis ea cunq; ſit, cenſura, qua ueluti λογάδης ſeliguntur, quibus noſtri la-
boris dicentur portiunculæ, ut ſint nobis tanquam χάρακες. quibus ſurrecti ſtemus, liui-
dulorum ſic afflatum cõtempturi facilius, quos Timonianũ impreſſuros dentem, haud
abnuerim. Quid enim aliud ſunt illi, quàm planè μισάνθρωποι? Inde fit, ut inter omne ſcri
ptorum genus Sillos amplexentur præcipuè, ament, legant, nulla nõ atterant die. Quin
& Sillographos dici ſe geſtiunt, ceu ſic aurei in Olympia ſtaturi uideantur. Sed Theo-
ninos præterfluere ſino, illis nil imprecaturus grauius, quàm ut liuori immoriantur ſuo.
Nos reliqua operis inſtituti lætè perſequemur. Nam Platonis ſententia eſt, ab Libanio B
repetita, ab mœrore tabeſcentibus trophæa non excitari. Quando, ut id poſſemus, ine-
narrabilis diuinæ potentiæ maieſtas contribuit: quo nomine, noſtri omnino muneris
eſt, prodeſſe uel recuſantibus. Poteramus in ſanctaria intruſiſſe iſta, ſicq; Catonum (ter
tios intelligo) uitare ſupercilium moleſtius, ſed malo ita. Hæc nimirum eſt ad æternam
gloriam uia, hac in primis ratione Deum induimus, dum illius qua poſſumus & fas eſt,
exuberantem imitamur largitatem. Tantum abeſt ut eorum approbem ſententiã, à qui-
bus ſuccini uetus illud ex media ſolitum Græcia nouimus, οὐδεὶς οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμόν,
πλὴν εἴ τις ἄρ᾽ ὄρνις. Infelicis ingenij arbitror, non ſe publico natum bono credere. Sed hac
in parte, an quid profecerim, tuum fuerit aliorumq; ex decuria eadem iudicium. Quòd
ſi nil aliud uideor, quàm ex Ionum ſententia, συνάγειν τὸ ὄκνου τὴν θώμιγγα, me conſoler:
quoniam in arduis uoluntas uel ſola abundè credi ſpecioſa conſueuit. Vnum ſcio, in ijs
nunquam mihi Theocritium id inſuſurratum, γόνυ κνήμης ἔγγιον. Quin potius
nil unquam mihi parte hac antiquius, quàm prorſum ἀφιάδιας μι-
μεῖσθαι ἑτέροις πονοῦντα. Vale.

LODO-

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI VICESIMVSSEXTVS.

Quo diſtinguatur bulimos, ab eo quem caninum dicunt appetitũ. Vnde dicatur bulimos, & quid cenangia. Bucæus qui. Fames uniuerſa, & uaccina. Citta, cytinus, anorexia, cittales, anancophagia. Saguntina fames. Caput I.

A QVONIAM præcedenti uolumine, dum quæ ad frigoris rationem pertinent, excerperemus, quæ miſcella ſuggerebat lectio, adnotaremus'que, in famis mentionem producti ſumus, quam dicunt Græci βούλιμον, ex noſtris nonnulli caninum appetitum, Gellius uim famis non tolerabilem, ſicut bupinam quoque: uiſiq; omnino ſumus idem utroque nomine indicare, etiamſi Galeni doctrina diſpeſcere animaduertitur. Nunc, ut locupletius ſatisfaciam harum lectionum ſtudioſis, quum in tertium Canonis Auicennæ incidiſſem (ut de Paulo Aegineta taceam) ubi iſta palàm diſtinguũtur, operæprecium arbitratus ſum, tanti in medendi ſcientia uiri placita ſubſcribere. Vt intelligamus, bulimum dici famem magnam, ſubiecti ratione, quia membra infeſtet omnia: quanquam ſtomacho faſtidiente, proinde uniuerſa dicitur fames: ſicuti appetitus, quem caninum dicunt, particularis. Qui poſt euacuationes, & chronicas febres, quibus reſolutio contingat multa, excitari aſſueuit plerunque: quandoque uerò continentis uirtutis imbecillitate. Nam quum perpetim redundans contingat reſolutio, cooritur inſtaurationis appetẽtia. Euenit interdum & calore nimio ſtomachi os infeſtante, & perpetuò reſoluente, proinde ſemper illud eſt famelicum ferè, quo in ſtatu urget plurimùm ſitis. Solent (inquit Galenus ſexto de Affectis locis) quos canina infeſtet appetentia, affatim impleri, mox uomitu leuari aut deiectione fluoreq;. Quod & ſanitatis inculpatæ animalibus euenit plerunque, ſicuti Seleucidibus auiculis, quæ locuſtis ueſcentes celeriter excernunt. Cæterùm bulimus ſeu uaccina fames præuium habet plerunque caninum appetitum. Et eſt membrorum inedia cum ſtomachi ſatietate: inſigniter quippe alimento indigent, quanquam id reijciẽte ſtomacho. Deducitur res quoq; nonnunquam ad ſyncopem. Contingit uerò perſæpe iter agentibus, algore amplius perurente, quum B frigoris uehementia denſet ſtomachus: quod efficit conſtitutionis malitia ſenſiuam uirtutem mortificans, atque item attrahendi facultatem, humorum peccato, qui os ſtomachi obſident, reguntq;: ijs uerò madentes uilli expulſionem mouẽtes, attractionem refugiunt. Sciendum uerò in Auicennæ codicibus, ſicut & medicorum ferè omnium, legi boliſmum, pro bulimo. Verùm ut in ſcriptura erratum, ita & in nominis ratione multo amplius. Nam ſunt qui à bolo deflecti putent: tanquam uno tantùm bolo expleatur ſtomachus, quæ mera inſcitia eſt. Sed ijs impartienda facilè uenia eſt, qui nec ex interuallo quidem Latinum reguſtarũt Atticiſmum, nedum Græcum. Sanius & doctius Serapio tractatu tertio, de Græca ſentit ratione profluere, hoc eſt à βοῦ, quæ particula intendit, & λιμός, quæ famem uox indicat: quod & Auicennæ interpres Gentilis obſeruauit. Sicut bucæus ab eadem inflectitur particula, & κείρω, incido, & meto, unde præualidus in metendo ſic nuncupatur: nec deſunt qui à bobus deducant potius, uti aratorẽ indicet. Vel certè σὺν βοῇ, id eſt cantu iniunctum arandi uel metendi obiens munus ita dicitur. Sed nec illud per incuriam tranſiliendum, à medica ratione Græcorum pleroſque abire diuerſos. Nam à ſtomachi oſtio, quod καρδίαν uocant, καρδίογμον Dorienſes, auctore Polluce, famem nuncupant intempeſtiuam, quam Xenophon, & communis lingua βούλιμον. Sic enim pro ſtomachi inedia uidentur accepiſſe, quod medici non faciunt, ni ad humores qui ſunt in ore ſtomachi, attractionem præpedientes relatum putes: quod Pollux ſcribit. Plato comicus cenangiam, id eſt κενεαγγίαν, pro bulimo intellexiſſe uidetur. Id uerbum perinde accipi debet, ac ſi uaſorum inanitatem

dicas. Non prætereundũ temere, quod in libro περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων quinto est à Galeno proditum, caninam item nuncupari cibi appetentiam, ubi canum more aut nihil omnino, aut malos affectant cibos mulieres: quæ res citta uocatur, inquit, uel κίττα, aut κίττησις, id est pica & picatio. Contingere uerò hæc, secundo aut tertio à conceptu mense, quod appetentiæ ὄργανον sit oblæsum (id uerò uentriculi os est) infanti nõ suppetente ui ad alimenti consumptionem. Apud Paulum ἀνορεξίαν legimus: quæ affectio intelligatur, omnia respuentis stomachi. ἀνόρεκτος uerò ita affectus intelligitur. Idem Paulus bulimum, ὑπερβάλλουσαν interpretatur ἀτροφίαν, in quam sæpe recidat anorexia. Cittales autem, id est κιττάλης, apud Ionas fur nuncupatur. Cytinus uerò est malogranatum immaturum, uel primum mali punici exanthema. Anancophagia in Politicis Aristoteli, athletarum nuncupatur uictus, uelut expressior uorandi necessitas. Saguntina fames, etiam in paræmiæ producta uim est. Fame porrò necare, impium censebatur: quo nomine in uincula coniectis ut morerentur, cibi aliquantulum apponebatur, ut sic aliquo modo expiaretur: quod in Antigone significat Sophocles, & adnotauit Interpres. Sed & in Vestalium pœna scio memoratum. A

Ventrem non habere quid sit. Qui dicantur sphecodes, lagari, sphacelodes, sphacelus, cangræna, buphagus, buplanosticti. Bucolici milites. Sphragidion, sphærus, cyllas, procœlij, popæ, butypi. Ventri concœnes. De Philopœmene pauca. Athletica habitudo.

Caput II.

VEntrem non habere, tralatione scita quidem & concinna per prouerbium dici de imperatore uidetur, uel etiam quouis alio malè nummato. Quoniam uetus est, pecunias esse neruos bellorũ, & militum alimenta, quin & aliorũ item omnium. Nam Hesiodicum illud notissimum in Ergis:

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

id est, uicem animæ miseris mortalibus pecuniæ præstant. Quoniam pessum euntibus uitæ precijs, nunquam non argenteis pugnandum hastis est. Ex historiæ autem penu promitur adagium. Nam Philopœmeni illudens Achæorum prætori Quintius, qui equitibus multis, & armaturæ grauioris pedite abundaret, à pecunijs uerò prorsum malè haberet, dictabat: Philopœmeni esse quidem manus & crura, uentrem autem non esse. Quod eo tectius est uisum & urbanius, quòd corporis forma illi etiamnum talis erat. Homines uerò ita exili uentre, de uesparum imagine sphecodes nuncupantur, qui etiam lagari sunt, hoc est inanes, & sine intestinis quodam modo. Vespæ siquidem contractiore uisuntur parte ea, posterioribus prætenuibus gracilibusue: propterea acuminatum lignum etiam sphecíscum dicunt, quippe spheces uocantur uespæ. Vnde sphecones & sphecia, pro uespetis, id est cellulis. Sphacelos uerò ad hoc pertinet nihil. Est tamẽ eo nomine, uti secundo περὶ διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων Galenus scribit, secundum aliquos, dolor uehemens: alij tantum, inflammationis excessum intelligunt, ut partem ad corruptionis periculum inducat: quam dispositionem cangrænam dicunt nonnulli: sunt qui partis affectæ corruptionem, sphacelon dici uelint: conuulsionem aliqui: nonnulli, non iam factam conuulsionem, sed quæ per inflammationis magnitudinem expectetur: alij etiam non simpliciter conuulsionem, sed eam quæ neruosorum corporum inflammationi superueniat: aliqui simpliciter, fortem tentionem: quidam, putredinem. Propterea confusè Archigenes hemicranias sphacelodes nuncupasse uidetur. Quod ut apertius intelligatur, lego: Tumores accensos si non discutiantur, nec se ostentarit suppuratio, in cangrænam plerunque transire: quam & inflammationis magnitudine νέκρωσιν dicunt, id est mortificationem, non factam quidem, sed quæ fiat: cui nisi occurrat celeriter, νεκροῦται ῥαδίως τὸ πάθος, quod signat, læsa mortificari facilè, morte insequente. Vbi uerò sensus fuerit ex corporibus eiusmodi excussus, tunc affectionem hanc non cangrænam appellitant, sed iam sphacelon dicunt: proinde abscindendum protinus monstrant τὸ νεκρωθέν. Auctor quinto de Causis Theophrastus, Sphacelismum dici à quibusdam radicis morbum extrinsecus plagis ac uulneribus concinnatum, ut in animalium genere: Quod, inquit, in omnibus uerum haud comperias. Siderationem porrò sphacelismum uocant nonnulli. Sphacelum inueni, qui & digitum in manu B

A in manu medium nuncupent. Scitante quandoque tyranno Pisistrato, quid tandem assequeretur emolumenti ex caluetis saxosisque locis quæ coleret? respondit senex agricola, ὀδύνας καὶ σφακέλους, καὶ τούτων δεκάτην Πεισίστρατος φέρει. Dolores, inquit, ac sphacelos, & tamen horum decimam exigit Pisistratus. At is audaciam miratus, uectigal remisit: nata inde parœmia, καὶ σφάκελοι ποιοῦσιν ἀτέλειαν, immunitatem & sphaceli pariunt. Inueni libro quinto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας, uites quasdam male habentes dici ἀστροπλήγους: morbi indicium censeri, folia subrubra, id est ὑπέρυθρα. Ossis sphacelon apud Galenum, cariem intelligimus. Sed nos à diuerticulo paulò quidem longiore, at non ocioso utique, fabulam repetamus: si illud nec tacuerimus, ex Trœzeniorum historia, Sphærum fuisse Pelopis aurigam: quanquam alij, in Olympia fuisse Cyllam tradunt. Sphæri philosophi meminit in Tusculanis Cicero. Sed hoc ad institutum nihil. Quibus protuberat uenter, procœlios appellant. Cœlia enim uenter est: quem pinguem obesumque, popæ nomine quidam intelligunt: alij, phagonem malunt ac uoratorem. Spartianus in Geta: Percussit (inquit) hostiam popa nomine Antonius. Propertius,

Succinctique calent ad noua sacra popæ.

Nam butypos, ἀργοναυτικῶν secundo apud Apollonium, dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit. Buphagus uerò, in Arcadia fluuius est, ab heroe Buphago nomine adoptato, qui Iapeti fuerit filius & Thornacis: quemque honesta parum affectantem in monte Pholoe peremerit Diana. Buplanoctistos apud Ilium tumulos in Alexandra uocat Lycophron, quòd ex Mysia bouem insequutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquieuisset ea. Bucolicos, milites rusticos legimus apud Capitolinum. Sphragidion fuit in Cithærone antrum Cithæronidum nympharum, quas olim ibi esse uaticinatas, constans tenet fama. At sphragis, lapis est Aristoteli Meteorôn quarto, qui & carbo dicatur. Ventri concœnes, ut obiter item subnotemus aliquid, non animæ, à Plutarcho Sympposiacorum tertio scitè admodum appellantur, qui non in disciplinæ, confabulationis beneuolentiæ'ue participatum ueniunt, sed obsoniorum modò & uorandi usum. Plutarchi uerba subieci, τῇ γαστρὶ σύνδειπνος, οὐ τῇ ψυχῇ γεγονώς. Hosce uerò in

B Septem sapientum conuiuio idem Plutarchus, ὥσπερ ἀγγεῖα ἥκειν, id est tanquam uasa conuiuijs sese ingerere scribit, uno uidelicet repletionis studio. Vnde inoritur quandoque habitudo athletica, id est corpulentior firmiorque, quam Græci & Aristoteles ἕξιν ἀθλητικὴν uocant. Vnde Plautus, Athleticè ualere, ac pugilicè. Ventrem custodire, Digestorum uicesimoquinto, est mulieri custodes adhibere ad partum usque, ubi subditicij partus suspicio inest. Sic & Ventrem in possessionem mittere, aut uentrem exhæredare, de prægnante dicitur eleganter, libro uicesimonono. Et quoniam de uentre sermo est: Cato senior, quum populum Romanum luxu & intemperantia perditum ac fluentem conspicaretur, in eum inuectus, χαλεπὸν ἐστι λέγειν πρὸς γαστέρα, ὦτα μὴ ἔχουσαν. Arduum (inquit) est ad uentrem uerba facere, qui aures non habet. Sed, ne indictum omnino Philopœmenem transiliamus, fuit uir is corporis proceritate & robore nullo Peloponnesium inferior, τὸ δὲ εἶδος ἦν τοῦ προσώπου κακός, id est facie tamen malus, parumque tanto digna imperatore. Hic enim est, quem Romanus quidam quum laudibus efferret, Græcorum ultimum appellauit: ueluti Græcia iam effœta nullum deinceps uirum se dignum ab illo protulerit. Sicuti Cremutium Cordum in Annalibus, Cassium pronunciasse, Tacitus scribit: Romanorum ultimum, atque eo nomine postulatum, nouo ac tum primum audito crimine, imperij stationem Tiberio tenente. Sed ad Philopœmenem remeo. Epaminundæ in primis uirtutem æmulabatur. Et eius quidem strennuitatem atque animi integritatem ut pecunijs incorruptum se præstaret, expressit: at mansuetudinem, grauitatem, humanitatem exhibere nequiuit: erat enim paulò iracundior. Vsque eo uiri magni plerunque διὰ δὲ πασῶν secum dissident. Scitum enim est, nô omnia eidem elargiri Deum, multoque sæpius uirtutis occurrere simulacra, quàm uerè ac plenè sapientem.

Torminum ratio. Hydropiseos species. Suspensi dolores & sublimes. Hydragoga medicamina quæ sint. Hydrus, siue natrix. Grauidam quo pacto internoscas. Hydrostasium. Hydrocephala affectio. Hygrocephali. Lymphati. Hydatis. Hydrocele. Oscheon. Hydra. Lerna. Lernæa. Chersydros. Hydata, id est aquæ, quid indicent. Hyderis. Diabete. Paracentesis. Paracenterium. Caput III.

TOrmina non esse aliud, medicorum scientissimi perdocent, quàm quum permordetur aluus, in intestinorum anfractibus inuolucris'ue incluso spiritu, cui quæratur exitus, nec detur. Quòd si circa umbilicũ affligit & lumbos, nec medicaminis ui tollitur affectio, intemperatura infestior cooritur hectica partium earum, ita de habitus firmitate nominata. Quę magna ex parte moram trahens, uocatam ab Hippocrate aquam intercutã aridam cõcinnat. Posteri, aquam id genus tympaniam dixerũt, id est τυμπανίτην, auctore Galeno: quia imus uenter cõpulsus sonitum edit, cuiusmodi tympana solẽt. quod Paulus item repetit, ubi agitur περὶ ὑδέρων. In ascite uerò coacta materia, nõ aer flatuosus, sed humor dilutus est. Videtur autem à maiori frigiditate progigni aquosus hydrops, quem ἀσκίτην, id est asciten uocãt: propterea quòd (inquit idem Galenus) in abdomine, siue sumine, tanquã uterculo quodã humor recõditur. A minore autem tympanias. Neq; enim humecta substãtia in flatuosum aerem sine calore aliquo transmutari potest. Quoniam uerò torqueri uentrem contingit, spiritu flatuoso luctante, eo amplius torqueri grauidã aduertimus, ob angustiã quam conuehit uterus, semine intra formandi hominis monetã locato. Inde Hippocratis sententia est: Si nosse libuerit an mulier grauida sit, mulsum ei crudũ bibendũ dato, quum itura cubitũ est: pòst si uenter torquet, grauida est: sin minus, non est. Quippe ad id indicandũ inflet, oportet. Sunt & in uentre dolores, qui suspensi sublimesq; uocantur, nõ secundũ longitudinem corporis, sed profunditatẽ. Interstinguit eos circa sedes uentris sumen, seu abdomen. Nam qui desuper infestant, ij suspensi & sublimes uocantur. Qui uerò infrà, hoc est in ipsis intestinis atq; uentriculo, non sublimes intelligũtur: hosce uerò esse fortiores, ac lacessere grauius, apud neminẽ non liquet. Porrò aquam intercutem prolicientia atq; educentia medicamina hydragoga, id est ὑδραγωγὰ, uocant Græci, tanquã dicas aquagia. Nam ὕδωρ aqua est, unde hydrus item corriuatur, quem Latini natricẽ uocant: posteriores Græci etiam chersydron: quoniã non in aquis modò, sed in terra item uictitet. Duabus esse insigne linguis animal, produnt. Aristides etiam λίχνον, id est gulonem. Apud Græcorum scientissimos ὕδατα, id est aquæ simpliciter, cutem subiens malum hoc indicant ferè: inde est illud frequens, ἄγει καὶ ὕδωρ. Quanquam est & spontiua euacuatio, non quia sine causa accidat, sed quia nulla opera nostra. Et quoniã hydropiseos species duas persequuti sumus, adijciamus porrò ex ijsdem scholis speciem tertiam, quam Celsus leucophlegmatiam uocat, albam pituitam dicere nos possumus, ut quæ de pituita quadam liuentiore consistat, aut de pituita quæ suapte ui candida sit, sed quæ ob alienæ temperaturam mixtionem'ue materiæ purum & liquentẽ colorem amiserit. Potest & albæ adiectio uideri citra distinctionẽ ascripta. Nam & in libro de Articulis, uertebras dixit Hippocrates dorsales, non quia alibi uertebræ existãt: sed simpliciter adiectio facta est. Cæterùm & illud comperisse uideor in libris, à iunioribus quidem hydropiseos species inductas esse tres, ἀσκίτην, τυμπανίτην, ὑποσαρκίδιον. Hipocrates duas tantùm agnoscere uidetur. Nam ascites & tympanites eiusdem censentur ideæ. In utraque enim profusio est τῆς ὑδαρεστέρας τροφῆς, in locum intestinorũ medium uel peritonei. Verùm in ascite plus sese humoris promit, spiritus autem minus: in tympanite autem ediuerso. Hyposarcidios per totũ fit corpus, solidis partibus in aquæ resolutis naturam. Vocatur species hæc leucophlegmatias item, quam putat Hipocrates ἀνάσαρκα. Hæc eo profluentius subsignasse uolui, ut hac opera Corneliũ Celsum illustrarẽ: à quo uersuram quidem faciunt multi, uerùm citra illius sententiam nil ferè promunt, perinde ac uerba sint ueterum sacrorum, quæ demutasse piaculare flagitium planè censeri debeat, quodq; hostijs maioribus procures. Hydropicarum autem affectionum, ut Aegineta Paulus scribit Medicinæ tertio, initium καχεξίαν καλεῖν εἰώθασι, id est dicere cachexiam consueuimus. Et quoniam ab hydor corriuata prælibauimus, illa item auctarij uice subijciamus, hydro-

A hydrostasium appellari paludem paruam. Hydrocephala uerò affectio infantilis est, humore aquoso in capite concepto. Hydrocephalos tamen putant eos dici, qui de nimia humentis cerebri exuperantia insaniunt. Lymphatosque inde à ueteribus item nuncupatos. Hydatis, id est ὑδατὶς substantia intelligitur pinguis palpebrę substrata pelli κατὰ φύσιν. Hęc in pueris parte plurima, utpote humectiorib. auctior facta, συμπτωμάτων αἰτία γίνεται, id est accidentium causa est, oculo grauato, proindeque ῥευματίζουσα. Hydrocele, oschei seu scroti affectio est, ex septē una: habet namque inibi porocele, steatocele, sarcocele, epiplocele, cirsocele, enterocele. Quod de oscheo diximus, signat id uerbum marsyppium quoque, sed & onustum uuis palmitem. Hydra denique ijs cognatum uocabulum est: eam uerò se arbitrari Pausanias scribit feram magnitudine hydros excedentem alios, cuius uenenum ita foret ἀνίατον, ut Hercules eius felle tingeret τὰς ἀκίδας, id est sagittarum spicula. Caput præterea habuisse unum, etiamsi Pisander Camireus, quo uideretur res meticulosior, & poema plausibilibus, plura ei contribuit. Lernæ quoque mentionem facit Pausanias idem, aitque inibi Teletas celebrari in Cereris honorem, quæ uocant λερναῖα. Cum uerò (inquit primo de Crisibus Galenus) statim mingitur in uas urinarium, uocatur ab nonnullis affectio hæc hyderis. Diabeten nuncupant alij: ex antiquioribus quidam etiam urinæ profluuium. Sunt qui paracentesin uocent, cum perforatur uenter hydropicorum aquæ educendæ gratia: sed si oculorum congelatus humor eodem emittatur modo, eadem seruabitur appellatio. Id uerò ferramentum quo id præstatur, rectè paracenterium dixeris.

Argenteo uomere araturos, cur Delphica pronunciarit uates, scitantibus Lacedæmonijs. Necnon oraculo eodem, quid sit eulacha: item aulax, ogmos, ordinion.

Caput IIII.

PListonacta Pausaniæ filium, eundemque Lacedæmoniorum regem, cum ab inimicis uehementius premeretur, præter alia, produnt auctores celeberrimi, etiam insimulatum: quòd cum Aristocle fratre promanti, hoc est Delphicæ uati persuauisset, ut Lacedæmoniorum Theoris (sic autem uocant, qui ad petendam proficiscuntur dictionem) illuc missis hæc responderet, Διὸς

B υἱοῦ ἡμιθέου τὸ σπέρμα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀναφέρειν. εἰ δὲ μὴ ἀργυρέᾳ εὐλάκᾳ εὐλάξειν, id est Ioue sati semidei prolem ex alieno solo in suum reducerent, alioqui argenteo araturos uomere. Scias profectò uel hinc non immeritò à Græcis Loxiæ cognomento Apollinem celebrari, quòd obliqua, tortuosa, uel numero Platonis obscuriora forent illius responsa. Quid enim est, Argenteo araturos uomere? Nam Dorica lingua, qua utebantur Spartani, uomerem eulacham dicunt: quamuis eo nomine intelligant alij dicellam, hoc est ligonem siue sarculum, ἀπὸ τοῦ λαχαίνειν ἤτοι σκάπτειν, id est à fodiendi usu. Aulaca uerò, id est αὔλακα, sulcum dicunt, quem ogmon Theocritus etiam uocat, communis lingua (inquit Interpres) ordinion. An illud coniectandum? Inutilem fore agrorum cultum? Sic enim fiat, si utatur quis argenteis instrumentis, insita mollitie minus suffecturis terrarum proscissioni. An illud potius, ingentem futuram frugum inopiam, & in summa caritate precio intolerabili cōstatura omnia, ut flagellata annona, uideri possint, etiam argenteis in agricolatione instrumentis usi? Hinc scitissimum, & perinde reconditum aucupamur adagium, ut ingruente magno famis discrimine, araturos uomere argenteo terram homines pronunciemus.

Aratri partes. Mercaturæ laus. Echetlion. Zogros. Corone. Nympha. Embryon. Zeuxidia Iuno. Iunonis flores qui. Vrbibus aratrum circumducere quid sit. Propertij locus explicatur. Sed & Seneca restituitur. Syluarum præfecturam consulibus iniungi solitam. Prouinciæ maiores minoresque quæ sint. Virgilij locus enarratur. Item alter, cur turtur aeria. Barbarica sylua quæ. Caput V.

POstea uerò quàm in uomeris & aratri mentionem fortè incidimus, pergamus porrò subnectere quæ ex magnis classicisque auctoribus comperta nobis sunt, quantum mediocris ingenij uires eruditionis'que suppetunt, Græcorum copiam multiplicem uariamque ac reconditam doctrinam in nostra iura transfe-

rentes, & quodammodo ciuitate donantes aut Latio. Est enim hæc uelut traiectitia pe- A
cunia, & planè optimarum artium optima honestissimáque mercatura. Quid enim hac humanis in rebus conducibilius, quæ omnia ad uictum, ad cultum, ad præsidium, ad delicias denique uitæ pertinentia comportat, ut fiant quodammodo cunctorum cuncta communia? Idem propemodum in nostris lucubratiunculis fit (si tamen isto nomine non uidemur applausum captare) sed tanto fortè uel præclarius, quanto animorum bona longe putantur excellentiora. Aratri partes igitur hasce inuenio: primum quidem echetlen, id uerò est rectum lignum, quod inter arandrum manu continet arator, totumque aratrũ permouet. Pars autem illa caua in echetle, ubi insidet manus, uocatur chirolabes: ubi uerò infigitur echetle, dicitur alya. Echetlion uerò est in nauigio locus, in quo pisces colligunt piscatores. dici & uiuarium potest, quod zogros nuncupatur Græcis. Elyma nuncupatur, cui inhæreat iugum, sicuti Pollux scribit. Hesiodi uerò interpres, Gyes (inquit) est, quod alio modo aratri gonation uocatur. Elyma est quod gyæ infigitur adaptatur'que in quod uomerem immittunt, qui hynnis dicitur, cuius summum appellatur nympha. Gyen sunt qui Latinè putent dentale nuncupari. Dentem putat dici Varro, quòd eo mordetur terra: supra eum regulam quæ stet, à stando stiuam: & in ea transuersam regulam, maniculam, quod bubulci manu tenetur. Qui quasi est temo inter boues, buram. A bubus, histobœus, qui & histoboe appellatur, lignum est ad iugum usque protensum inter bouem utrumque, cuius apicem uocant coronem. Lorum autem latum, quo adnectitur iugo, echebœum uel mesobœum aut mesabœum dicitur. Histobœum quidam barbarè stauarion uocant, ueluti histouoarion. Estora, clauum interpretantur, quo temoni coaptatur iugum: meminit in Alexandro Plutarchus. Rhymos uerò est in curru temo, à ῥύω, traho. Nam ampron, unde apud Lycophronem ἀμπρεύειν uerbum, est funis inter bouem utrunque siue equum temonis uice protensus. Cercis uerò lignea, radius est qui in iugi foramen immittitur. Is radius appellatur embryon, uel endryon. Zeuglæ sunt, quæ à iugo propendentes hinc inde boum colla amplexantur. Quædam ex ijs nominantur ab Hesiodo in Ergis, uersibus illis quos & apposui: B

δάφνης δ' ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες
δρυὸς ἔλυμα, πρίνου γύλω, βόε δ' ἐνναετήρω.

Zeuxidiam Iunonem Argis cultam prodit historia, quòd inde in Aegyptum commigrans Apis Argiuorum regi boues transmiserit, tradita insuper sementis ratione. Quam iunctis bubus quum is impleßet, Iunoni templum excitauit: spicasque progerminantes ἄνθεα, dixit ἥρας, id est Iunonis flores. Non tempero mihi, quin uetustatis morem subscribam, quo euertendis urbibus aratrum inducebatur, sicuti in condendis idem adhiberi consueuerat: quare oppida, quæ prius circumducta erant aratro, ab orbe & uruo, urbes: & coloniæ Romanæ omnes in literis antiquis scribuntur urbes, quòd item conditæ ut Roma. Significant id Senecæ uerba libro de Clementia primo: Deinde, inquit, cædibus in exitia gentium serpere, & inijcere tectis ignem, aratrum uetustis urbibus inducere. Etiam si in uulgatis modò codicibus scriptum circũfertur corruptè apatrum, sensu nullo. Sententia nostram abundè confirmarit Horatius Carminum primo:

Imprimeretque muris hostile aratrum
Exercitus insolens.

Et Acron interpres: Condendis, inquit, atque euertendis urbibus hæc consuetudo fuit, ut aratro fieret. Virgilius,

Interea Aeneas urbem designat arato:

Item Cicero de euertenda in Philippicis libro secundo: Vt uexillum uideres, & aratrum circumduceres. In eum porrò sensum accipio illud Propertianum, etiam si doctissimi uiri amplius in eo sub mandragora uidentur consopiti.

Mœnia quum Graio Neptunia pressit aratro
Victor Palladiæ ligneus artis equus.

Et Modestinus Digestis, quibus modis usufructus amittatur: Si inquit, usufructus ciuitati legetur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit, ut passa est Carthago: ideoque quasi morte desinit habere usufructum. Quin & mos it roborarat uetus, quod prodit Strabo

A Strabo, execrationes in eos diras proferendi, qui euersam urbem instaurare adorti forent. Quod in Ilio fecerit Agamemnon, & in Sidena Crœsus. Sæpe utiq; in poetis enarrandis ingerunt se, quæ si altius perpendas, intercutaneam requirunt eruditionē, etiam si noctuinos intendentibus oculos plerunque uidentur extrita ac uulgaria, cuiusmodi Virgilianum illud in Bucolicis,

Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Qua in parte scientissimus poeta morem respicit ueterem, quo consulibus syluarum & collium iniungebatur cura, ne compingendis nauibus materia unquam deesset. Quę sane prouincia, minor dicebatur, ut à maioribus distingueretur, quas consulares dicebant. Proinde in Cæsare Tranquillus, ab optimatibus datam scribit operam, ut prouinciæ futuris consulibus minimi negocij, id est syluæ collesq; decernerentur. Apud Iureconsultos de pouincijs mentio minoribus est, in quis syluarum statuitur cura. Et Seruius grammaticus in Aeneidos primum, Aphricam dicit consularem prouinciam, in qua non comperiantur cerui. Syluam barbaricam, intelligit consemineam Columella libro duodecimo. Sed & illud perpensione dignum, cur aeriam dixerit turturem Virgilius eo uersiculo,

Nec gemere aeria cessabit turtur ab ulmo,

ex Seruij interpretamento: nam syllabæ mensus pentimemeri defenditur. Aeriam dici coniecto, quoniam (ut scribit Origenes Homilia secunda ex Hieronymi tralatione) turtur semper in iugis montium & arborum uerticibus commoratur: unde (inquit) turturis appellatione, sanctus intelligitur spiritus, ubi de magnis & occultioribus mysterijs agitur, quæ capere haud possunt multi.

Missilia Fortunæ quæ intelligi debeant, & quid missilia. Odorati imbres qui. Catachysmata esse item missilia. Caput VI.

Missilia Fortunæ, tralatione scita & pereleganti ac peruenusta dici posse uideo nuncupatione una, quę bona dicere consueuimus externa, cum appellatione eiusmodi intelligerentur ueteribus munuscula non modi unius
B quæ in uulgus iactare quandoq; moris fuit: cuius rei uel Imperator secundo Institutionum commeminit. Vna est (inquit Seneca) ad tuta uadendi uia, externa despicere, & honesto contentum esse. Nam qui aliquid uirtute melius putat, aut ullum præter illam bonum, ad hæc quæ à Fortuna sparguntur, sinum expandit. Hanc equidem imaginem animo prudentissimus quisq; proponere debet, ludos à Fortuna fieri, & in hunc mortalium cœtum honores, diuitias, gratiam excutere. Alia quorum inter diripientium manus scinduntur. Diuiduntur alia, societate infida: alia, magno eorum detrimento, in quos recidere deprehenduntur. Hinc non eleganter minus missilia expectare dictitabimus, eum qui ex Fortuna pendet totus, eiusq; uiscatis inhiat beneficijs, quæ insidias uerius arbitratur sapientissimus quisque. Missilium quoq; captum emi quandoq; solitum scribit Pomponius Digestis de Contrahenda emptione. Porrò missilia pro telis quæ in hostem emittantur, sciunt omnes. Calendis deniq; Decembribus Domitianum legimus sub noctem iussisse spargi omnis generis missilia in populum. Quam rem Martialis sæpe notauit: & Papinius primo Syluarum,

Iam noctis propioribus sub umbris
Diues sparsio quos agit tumultus?

Seneca scribit libro Controuersiarum sexto, Musam rhetorem qui multum habuit ingenij, sed cordis nihil, affectatè nimis sparsiones hoc genus appellâsse odoratos imbres. Fiebat enim & sparsio liquoris odorati in spectaculis: sicuti Naturalium secundo idem meminit Seneca. Proinde Musa item tumidius putidiusq; dixisse uidetur de siphonū ui excussis liquoribus, Cœlo repluunt. Plinius tamen poetico excursu ita canit,

Ducat nubila Iuppiter per orbem,
Et latis pluuias minetur agris,
Dum nostri Iouis hi ferantur imbres.

In hoc genere sunt quę à Gręcis uocantur καταχύσματα, de quibus apud Aristophanem quoq; legimus in Pluto:

φέρε νυν ἴθ' εἴσω κομίζω καταχύσματα
ὥσπερ νεωνήτοισιν ὀφθαλμοῖς ἐγώ.

Moris quippe Athenienſium fuit, nouitijs ſeruis primùm ingredientibus domum, prope focum profundere per illorum capita palmaceos fructus, collybos, id eſt nummos, legumina, caricas, nuces, id genus plura, quæ à conſeruis ſic effuſa rapiebantur, & à re dicebantur catachyſmata: quoniam catachyſis, profuſio eſt. Erat hoc illis εὐετηρίας σημεῖον, hoc eſt annuæ ubertatis indicium: quin & ſponſi caput perfundere ſic quoque aſſueuerant: quorumcunque item, ominis boni captandi gratia. Inſtituti eius meminit Theopompus.

Clepſydræ cur tardius fluant hyeme, & naues item lentius commeent per flumina, ſed plus geſtitent oneris. Cur mare undabundum incaleſcat, reliquis aquis agitatu frigeſcentibus. Rhathagos. Rhathapygizo. Scantariſſare.

Caput VII.

LEgebamus nuper ingenti ſtudio Plutarchi ſcientiſsimi libellum phyſiologicum. Indidem quum alia pleraque præcerpſimus, quæ nobis in pluribus egregiè, uelut conniuentibus, qui hominum mos eſt nimio plus frequens, ſuffragata ſunt. Tum illud quod & ſubnectam ſtatim, Clepſydras tardius multo hyemali tempore profluere, quàm æſtiuis horis. Eius rei phyſica deprehenditur ratio, quoniam ex ambeuntis & obſidentis ui frigoris grauior corpulentior'que fiat aqua. Proinde obſeruatum id quoque prudentioribus: in fluminibus nauigia ſidere, eodem tardius commeare. Quanquam & illud afferri ſolet, fluuialem aerem ſemper quidem motui obſiſtere, ac eſſe grauem: ſed hyeme eo amplius, ex circumuallantis ui frigoris. Quæ res itineris celeritati officere manifeſtò deprehenditur. Quod uerò craſſeſcens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod πλείονα γόμον φέρει τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ χειμῶνος, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia. denſior enim aqua obſiſtit, renititur'que amplius, quod in mari non fit. Illud namque denſari ac craſſeſcere, inſita prohibet caliditas, ob quam neque item concreſcit. Hinc percipimus, unde'nam ſit, quod in eadem naturæ parte mirabiliter fieri perſpicimus: etenim reliquarum natura aquarum eſt, ut commotione agitatúque frigeſcant. Mare autem modo afficitur diuerſo. ſiquidem undabundum incaleſcit. in illis quippe ἐπεισόδιος ἐστι καὶ ἀλλοτρία ἡ θερμότης, id eſt aduenticia & peregrina habetur caliditas. Propterea illam motus externat perfacilè, digerit'que. At eandem ingenitam domeſticam'que mari amplius excitant uenti, & alimenta ſubijciunt. Caloris inſiti argumentum eſt, ἡ διαύγεια καὶ τὸ μὴ πήγνυσθαι, καίπερ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν: id eſt pelluciditas, tum quod non coit mare, quamuis terreſtre ac graue. Sciendum uerò obiter, ſonitum ex undarum motu conceptum, dum petris alliſæ refringuntur, nuncupari rhathagon. Rhathapygizo, eſt ſimo pede pygam percutere, qui erat luſus apud ueteres, ſicut ſcanthariſſare: uel ut enunciãt Græci, σκανθαρίζειν, eſt manus digito medio ſub maiorẽ dimiſſo, nares ferire. B

Mari Dionyſium demergere, quid ſit. Cur uino immiſceatur maris aqua. Plinius illuſtratur. Thalatta pelagia quæ, & cur. Aparachyton uinum. Cur delphini circa Liberum patrem. *Caput VIII.*

ORaculum uetus redditum quandoque accepimus, quod & piſcatoribus percelebre fuit, Eſſe Dionyſium demergendum in mare. Id ſignificabat, uino marinam aquam affundi oportere: facit enim ea res defecatius uinum & firmius ac incorruptius. Id qui abſunt à mari conſequi putantur gypſo, ſi exuſſerint prius. Probabatur autem ex Zacyntho præcipuè. Recenſetur item ad hoc ipſum ab Athenæo Dionyſij fuga ad mare, quoniam eo ſuauius fiat uinum. Marinæ autem aquæ ratio uideri poteſt ea, quòd frigiditatem illius exigat caliditas innata, quæ maximè uini reſtinguit uim, corrumpit'que. Niſi dicamus potius, terreſtrem marinæ aquæ uim ſtypticam ſubſtringere, quod in uino aquoſum eſt, ac flatuoſum, ad'que mutationem procliue. Sed & ſalis natura attenuans liquefaciens'que peregrinum, ac redundans, graueolentiam putrefactionemq́ fieri prohibet. Inſuper craſſum ac terreſtre

A id quod in uino est ponderosum, præcipitat in ima, facit'que hypostathmem, hoc est sedimentum & feces, quibus de causis relinquitur uinum defecatius purius'que. Ex ijs opinor, inferri lucem aliquam Naturali historiæ Plinij: dum uini, quod clarissimum curæ nomen accepit (dicitur namque biæum) rationem explicans libro tertio & uicesimo: Vuas (inquit) paulo ante maturitatem decerptas siccari sole acri, ter die uersatas per triduum, quarto exprimi, dein cadis sole inueterari, ac largiorem marinam promisceri mox aquam, à serui furto origine orta, sic mensuram explentis, quod tralatum in album mustum, leucochrum appelletur. In alijs gentibus simili modo factum tethalassomenon uocant, de maris nomine, quod thalassa est. Vnde & thalassiten dicũt, quum uasa musti deijciuntur in mare, quo genere præcox fit, & uetustius. De ijs plura Dioscorides Syluæ medicinalis quinto. Et Columella scribit, ab illustri agricola patruo suo uina ex collibus ita condiri consuêsse, ut maris aquam decoctam ad tertias pro sale adijceret, quod sic tum maior fieret mensura, tum odoris melioris: uerùm ingruere periculum, ne uitietur uinum, si malè cocta sit aqua. Eam uerò quàm longissimè à littore sumendam præcipit, quòd hæc liquidior sit ac purior. Hoc uerò genus aquam dicunt eruditi ex Græcis θάλατταν πελαγίαν, id est maris aquam ex alto petitam: quando & Aristoteles piscium aliquos esse dicit προσγείους, id est littorales: alios uerò πελαγίους, id est pelagicos. Et purpuras alio nomine dici pelagias scribit Plinius. Sunt qui opinentur pelagiam pronunciari maris aquam ex discerniculo, quoniam thalatta non tam mare indicet quandoque, quàm quoquo modo salsam aquam. Porrò uinum aparachyton uocant Greci, cui maris aqua haud fuerit permixta. Esse tamen uina quæ id minus patiantur, locupletissimus quoque testis Horatius est:

Procedit fuscus Hydaspes
Cecuba uina ferens, Alcon Chium maris expers.

Illud Varronis proditum monumentis, ex ijs quæ iam copiosius enarrauimus, dilucescit (opinor) egregiè, institutum fuisse ueteribus, ut circa Liberum patrem Delphini appingerentur: quanquam in ea re fabulis inuoluta proferri multa, non ferè latet.

B *Cur mare dulcibus aquis minus frigidum. Item cur pellucidius. An aqua sit coloris expers. Colorum distinctio. De lepra nonnihil. Hipopsari equi, aut psari. Cur albus color lanæ contribuatur. Et cur lanitio albo decepta fingatur à Virgilio.*

Caput IX.

QVæritur uerò à principe Peripatetico, quid'nam sit rationis, quod dulcibus aquis minus sit mare frigidum. Et omnino τὰ ἁλυκὰ τῶν γλυκέων, id est salsi humores dulcibus. Protinus uerò id affertur argumentum, esse omnino spissius mare ac corpulentius. Quæ uerò eiusmodi sint, minus posse refrigerari: sicuti amplius ualent incalescere, siquidem insita densitate melius calorem confouere. Sed & illa non inepta ratio est, mare utique esse pinguius. Nam neq; flammam æquè potest extinguere atque aquarum reliquæ. Omne porrò calidius, quod pinguius. Præterea terræ plurimum in se continere, indéque esse siccius: quod autem siccius, idem calidius est. Crassum terrosum'que in mari illud manifestum facit, quòd qui eiusmodi aqua se lauerint, ocyus resiccantur. Vbi enim humoris est modicum, siccitas induci celerius potest. Quòd si dicatur, esse terram summoperè siccam, ut secundo de Generatione & corruptione prodit Aristoteles. Esse item post aquam eximiè frigidam, sicuti in libro de Cœlo & mundo comprobare uidetur Auicenna, etiam si Metaphysicæ nono mutasse sententiam est uisus: responderi potest, intellexisse Philosophum non quidem de siccitate naturali terræ, in qua terræ ratio est: sed de aduenticia, quam iuniores uocant participatam, ut quæ à caliditate adnexa proueniat: caliditate, inquam, tum ex multiplici motu, qui in parte illa naturæ contingit, quæ excalfacere potest, tum impressa à continente inflammato. Quæ amplius illic densitatis ui custodiri ualeat. Quod uerò & paulo antè pellucidum esse mare adstruebamus, scribit idem auctor Aristoteles, θάλατταν εἶναι διαφανεστέραν τοῦ ποτίμου, παχυτέραν οὖσαν. λεπτότερον γὰρ τὸ πότιμον τοῦ ἁλμυροῦ. id est mare perspectius dilucidius'que esse quàm aquam potui idoneã, etiam si crassius sit, dulcis enim salsa tenuior. Cæterùm tenuitas causa nõ est, cur

mare

mare dilucidius sit, sed directi meatus, hoc est εὐθυωρίαι τῶν πόρων, id faciunt, quos tum A plurimos tum amplissimos continet. Ergo illa potu idonea spissa ex tenuitate partium suarum est, salsa amplioribus interstitijs inanit, hoc est μεγάλα ἔχει τὰ διάκενα. Vel quia purius synceriusque mare est: terra enim nulla in eo permanat, harena suo pondere delapsa in imum subsidet. At humor dulcis mixtus cum terra est, quæ interueniens facit, ut citò perturbetur. Sciendum tamen perflante Aquilone, mare perspectius atque translucidius esse quàm austro. Nam mare, quando serenum est, colorem trahere sibi assolet. Inest namque pingue aliquid in succo salso. Indicium eius rei est, quòd die tepidiore, oleosum quiddam secerni uidemus. Ergo tranquillo tepidiorique mari succus iste sua leuitate per summa panditur, quod aquilone minus fieri potest causa frigoris. Est autem aqua translucidior, quàm oleũ. Id enim colore obducitur, aqua uerò expers coloris, uisui obuia, apertiorem sui præstat suspectionem. Neque uerò miretur quispiam dici aquam coloris expertem, quamuis sententia philosophi in libro de Sensu & sensili astruere uideatur, nullum omnino corpus esse coloris expers. Insuper & color sit uisus obiectum proprium ex secundo de Anima: Aquam porrò uideri, ne dubium quidem est, proinde coloratam censeri. Est autem colorum species duplex: est enim color quidam uerus, qui dicitur extremitas quædam corporis opaci: qui utique κρᾶσιν sequitur, id est temperaturam, ex elementorum prouenientem qualitatibus. Huiusmodi uerò color solum reperitur in mixtis corporibus & terminatis. Habetur uerò color alter non uerus, qui utique id omne intelligitur quod apprehendere ualeat uisus. Propterea in secunda Animæ historia dixit Aristoteles, Colore uisum moueri iuxta lucidi actum. In quem sensum accipimus illud quoque quum audimus, Nullum corpus esse coloris exors. Parergon illud fuerit, in quod eruditionis causa excurrimus frequenter, Albedinem in corporibus præter naturam dici lepram, παρὰ τὸ λεπτιώνεσθαι, quod in Nicandri Theriacis signat λευκαίνεσθαι, id est inalbari. Carmen poetæ est,

σπείρῃ λεπτιώοντα, ἀλινδήθεντα ψαμάθοισι.

Equos hypopsaros in Celtiberia subalbos intelligunt. Psaron Sudas nil amplius quàm B coloris esse genus prodit: nisi quòd equum psarum etiam celerem accipit, ἀπὸ τοῦ ψαίρειν. Album porrò colorem lunę contribuunt, quoniam aquis dominetur is planeta, quarum natura est, uti concretione inalbescant. Et propterea Virgilium ab Pane deceptam lunam confinxisse muneribus candidioris lanitij. Aquarum probatio illa plausibilis præcipuè est, quæ sensu contingit triplici, gustu, uisu, odoratu, quum nullus omnino inest sapor, aut certè insipidus, clara item ac luminosa, & odore nullo, inquit primo Simplicis medicinæ Galenus.

An mare speculi uice imaginem reddere queat. Virgilij uersus expenditur. Eiusdem loca duo restituuntur: ex Georgicis unus, ex Aeneidos sexto alter.

Caput X.

EX ijs uerò palàm fieri potest, quid sibi uoluerit Seruius grammaticus super eo Virgilij loco in Bucolicis:

Nec sum adeò informis, nuper me in littore uidi,
Quum placidum uentis staret mare.

Non reddit, inquit, nobis imaginem mare, quia non stat: atque etiamsi stet, reddere non potest. Cur enim non potest? An quia ut ex Peripateticis probauimus scholis, in serenitate colorem sibi trahit mare, & oleosum supernatat pingue: indéque reddi imago nequit? Quod in speculo obnubilato perspicere licet: & in aqua, ubi caro præpinguis fuerit percocta. Quod uerò ait Poeta,

Quum placidum uentis staret mare.

Tranquillum (inquit in Naturę quæstionibus Seneca) mare dicitur, cum leniter commouetur, nec in unam partem inclinatur. Quod & de aere iudicandum est, qui nunquam immobilis est, etiam si quietus sit. Verùm alibi Seneca idem: Fons (inquit) cuique pellucidus, aut lene saxum imaginem reddit. Virgilius,

Nuper me in littore uidi.

Nam in Alcyone Lucianus, ἀκύμαντον δὲ καὶ γαλήνιον ἅπαν τὸ πέλαγος ὅμοιον ὡς εἰπεῖν κατόπτρῳ

A κατόπτρῳ: Quietum (inquit) & tranquillum mare uniuersum, ac simile (ut ita dicam) speculo. Sed & alibi in Dialogis, quos uocat ἐναλίους, id est marinos, ἀπὸ πέτρας τινός, εἴ ποτε γαλήνη εἴη, ἀποκύψασα εἰς τὸ ὕδωρ ἴδε σεαυτὴν οὐδὲν ἄλλο, ἢ χρόαν λευκὴν ἀκριβῶς: Ex petra (inquit) si quando sit tranquillitas, in aquam procumbens inspice te ipsam, nil aliud quàm albam omnino. In ijs uerò tam disceptantibus auctorum sententijs habet quod proferat, perspicax & ingeniosus lector, si quę de Aquilonis ratione, deq; Austri paulo antè sunt allata, prepēdat amplius. Et quoniam Virgilij locum excussimus, iuuemus eundem pro uirili, apud quem in Georgicis ita legendum uidetur eruditis, ubi pecudum adnumerantur remedia:

Et spumas miscent argenti, uiuaq; sulphura,
Ideasq; pices, & pingues unguine ceras.

Sic enim agnosci à Seruio & Macrobio, non ut modò passim lectitamus, ac sulphura uiua. Esse enim dactylicum carmen, quum in sede postrema dactylum seruet. Sicut Aeneidos item sexto:

Quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
Afforet.

Cur maris aqua hyeme sit amara minus, & dulces item æstate fiant deteriores. Caput XI.

SCribit in Causarum naturalium libro quem & suprà aduocauimus, omnium calculis doctissimus Plutarchus, maris aquas hyemali sidere minus sentiri amaras gustantibus. Commemoratum id & à Dionysio hydragogo. Euentus autem omnibus conspicui sic fermè rationem pergit promere. Maris illam asperitatem omnino intersitę dulcedinis habere quippiam, utpote numerosis illuc deuolutis fluminibus. Cæterùm, quod dulce est, cui genuina insit leuitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit euestigiò, hauritq; solaris potestas, dum æstiuis horis latius uim propagat funditq;. Quod hyeme nequit, flaccescente sideris ui, quod abscedat lon-B gius. Proinde minus minusq; surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, ut dulcedine subsistente uniuersa, quicquid amari uiruientiq; est, remittatur, ac dilutius factum dulcescat quadantenus. Quod eatenus uerum fatentur, ut & cognitum experimentis tradatur, etiam potui accommodas aquas æstatis ardoribus labi in deterius. Quòd latè grassans solis potentia, ut optimum quodq; est, ita maximè decoquat inde, protollatq;.

Cur mari quiescente, nauigia absorbeantur quandoq;. De terræ cauitatibus. Naturam esse duplicem. Caput XII.

COntingit uerò nonnunquam res maximè mira, nec nisi cunctanter promenda in literas. At quia maximis est ingenijs prodita, nullius prorsum Momi Theoninus nobis dens reformidandus. Contingit (inquam) nauigia quandoque, dum cursum agunt, hebescente motu maris uniuerso repentè absorberi, totaq; ita perire, ut ne naufragium quidem fluitans uisatur usquam. Id euenire putat Aristoteles, prærupta terræ cauernosa, hianteq; inanitate, mari subiecta. Nam insimul subsidentibus aquis, in mare nauigia introrumpere, ad internaq; spiritus ui pertrahi. Quumq; impulsu pari circumundique agitentur, ad ima ferri, necesse est. Quod apud Mesanam euenire consueisse, reciprocante freto, palàm est, uertiginum ratione. Neque uerò abnuat aliquis, in subterraneis cauitates haberi, quamuis elementum hoc sit summè graue, uti quarto Cœli comprobatur. Quod uerò est eiusmodi, naturæ suæ nutu ad ima relabitur, constipaturq; undique. Et proinde cauitas omnis tolli uidetur. Cæterùm esse naturam nouimus duplicem: particularem unam, uniuersalem alteram. Et particularis quidem est quæ unicuique attributa, semper conseruationem intendit: nec in eo accidere permittit quicquam, quod perniciem paret. Quòd si perpendimus, nullam prorsus intra terram admittemus concauitatem. Sed est uniuersalis quædam ratio, & ea quidem cœlestis, quæ in hæc inferiora agit assiduè, caloris superni uis utique manifesta. Ea quippe humidi exhalatione poros meatusq; in materia efficit ter-

rena. Ex quibus & concaua multis partibus pernoſcuntur. Patet id & ardoribus æſtiuis, hiante terra: ſiquidem calidum uentoſum eatenus terræ partes extendit, ut tumentes attollantur rumpanturq́ꝫ. Sentencia Ariſtotelis (opinor) notiſsima eſt, ex Meteororũ primo: Quod, inquit, τοιαῦται φάραγγες καὶ διαστάσεις τῆς γῆς, δηλοῦσιν αἱ καταπινόμεναι τῶν ποταμῶν, id eſt eiuſmodi hiatus exiſtant, & terræ cauitates, indicio ſunt, quæ abſorbentur flumina, Id quum alibi ſæpe contingit, tum in Arcadia in primis. A

Nauſeabundos cur faciat mare. Iuuenalis illuſtratur. Cap. XIII.

VErùm ut interim ad ea quoqꝫ quæ noſtri ſunt calculi, reſpectemus, iam hinc pergamus ambagioſa perpendere inuolucra, quę à noſtrorum ſcientiſsimis inſerta lucubrationibus ſuis, ita illotis (ut aiunt) pedibus, ab ijs qui eorum enarrationes ſuſcepêre, tranſmittuntur: ut arbitrari uiderentur, eſſe ea exculcata neſcio quæ, & paulo accuratiore ecphraſi prorſus indigna. Quòd ſi aceti quippiã fuiſſet in pectore, ſecus omnino expendiſſent. Nos uerò qui publico emolumento iſta muſsitamus, & Grammaticas ſæpe fætutinas, & prærancida allidimus interpretamenta, non differemus ea promere quæ ſciolæ triuialium turbæ nunquam ſubolûere. Marina uigantes fieri nanſeabundos, propè norunt omnes. Gellius ſignificat. Sed & Iuuenalis illud quis non legit?

Si iubeat coniunx, durum eſt, conſcendere nauem:
Tunc ſentina grauis, tunc ſummus uertitur aer:
Quæ mœchum ſequitur, ſtomacho ualet. Illa maritum
Conuomit, hæc inter nautas & prandet & errat.

Non'ne putabit ingenioſiſsimus quiſque, fuiſſe iudicij excuſsi, & naris emunctæ, ſicuti ait ille, diligentius perpendiſſe, unde 'nam iſta obueniant, quæ ſcientiſsimus poeta, reconditæ doctrinæ ſeminarium quoddam, carminibus inſperſit, & paſsim iactari audimus? Sed ne diutius quem ſuſpenſum habeamus, noſtra uenditantes præter modum, ueluti planè hic fortunatior ſit Alabanda, aut Iouis accumbenti polliceamur cerebrum hæc ſunt obſeruata nobis ex Plutarcho. Nauſeabundos eſſe maiorem in modum mari iter agentes, quàm qui fluminibus, etiamſi γαλήνη fuerit, hoc eſt minimè undabundum elementum. Huius autem euentus manifeſtarij eam eſſe rationem, quòd ex ſenſibus ναυτιαν κινεῖν, ideſt nauſeam concitare in primis odoratus poteſt. Ex animorum autem affectionibus id ipſum efficit præcipuè timor: ſiquidem ita affectos tremere atqꝫ inhorreſcere ſpectamus, atqꝫ item aluum ire inſigniter, dum amplius imaginẽ meticuloſi cuiuſpiam cõcipiunt impendentis. Id uerò obuenire ui interanea petentis caloris, auctor prodit Ariſtoteles: eius quippe poteſtate aluũ fundi & ueſicam, ac reddi faciles. Nam & anethum & abſinthium & quæcunque urinam mouent, eadem calida eſſe, manifeſtum eſt. Cæterùm nil horum euenit per flumen commeantibus. Odorandi quippe uis aquæ potui idoneæ dulciſq́ꝫ eſt perfamiliaris. Rurſum & nauigatio eſt citra periculum omne. In mari diuerſa contingunt. Odorem quippe inſuetum grauiter ſentimus, deqꝫ futuro amplius ſoliciti ſumus, præſenti haud ſatis fidentes tranquillitati. Proinde æſtuans animus, ac fluctuans corpus ſimul concitat ac replet perturbatione. Propterea primo Canonis Auicenna: Mari (inquit) commeantibus plerunqꝫ accidit uertigo & corporis deuolutio inſimul, ſed & uomitus, faſtidiente ſtomacho: mox tamen reſident omnia. Horum autem ratio euentuum, inquit Interpres, profluit ferè ex uehementi humorum agitatione ac ſpirituum ob frequentem nauigationis motum. Nam & Sententiarum quarto Hippocrates, nauigationem eſſe argumento ſcribit, commotione acrius perturbari corpora: cæterùm eiuſmodi uomitum haudquaquam retundendum ſubſtringendum'ue, medicæ ſcientiæ decretum eſt, quoniam aduerſus ægritudines multas præmunitio ſit. Quin Auicenna idem tertia primi, Lepræ, hydropiſi, apoplexiæ, ſtomachi frigiditati, necnon inflationibus eiuſdem, uomitus ratione, excellenter adiumento eſſe nauigationem ſanxit. B

Cur

Cur theologiam et physicen spreuerit Ptolemæus. Maris regionem, esse aquarum locum proprium, non maris. Mare, quid uocent Hebræi. Quid mare Tiberiadis. Aquarum distinctiones, & in quo genere constituendum mare. Diipetes quid sit. Nymphæ, cur Iouis filiæ. Caducæ aquæ, quæ intelligantur. Caducum. Vicesima, quid. Vicesimarium aurum. Chrysorrhoas fons. Aquarum item miranda natura. Anigrides nymphæ. Caput XIIII.

A ESse in rerum natura pleraque ita occlusa prorsum, & in eiusdem, abdita maiestate, ut nulla ingeniorum solertia, aut indaginis cura peruestigari potuerint satis, à physiologis proditum eminentissimis, euidens est, sed & medici adiecêre calculum. Quo nomine mathematicorum principem Ptolemæum legimus, Theologiam & Physicen contemptui duxisse: quòd illam præsigni rerum excellentia, humana imbecillitas deprehendere uel consequi haud queat. Hæc uerò ob inconstantem perpetuoque fluentem materiam capi tenerique minimè possit. Nos tamen nescio quo genio, multa sæpicule indidem prælibamus, quod læta se nimis rerum ubertas, ac uelut maza (ut dicitur) alba in uiretis illis uarietate ostentet inenarrabili: quibus hisce nostris studijs multum adijci ornamenti floridioris, ut enarrationum necessitatem præteream, nemo (arbitror) tam exoculatus, qui non uideat. Proinde quomodocunque recasura sit res, propositum tenebimus. Et quæ de maris ratione comperta nobis, ingerere pergemus. Qua in parte, multa prærerire necesse est. Sicuti quod Plutarchi monumentis relatum scio, Pythagoricos sanxisse, θάλατταν εἶναι Κρόνου δάκρυον, id est mare esse Saturni lachrymam. Necnon primo Controuersiarum à Seneca positum: Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Qui iam siderum collegerũt metas, & annuas hyemis æstatisque uices ad certam legem redegerunt, quibus nulla pars ignota mundi est, de Oceano tamen dubitant, utrum ne terras uelut uinculum circumfluat, an in suum colligatus orbem, & in hos quibus nauigatur sinus, quasi spiramenta quædam magnitudinis exæstuet: ignem post se, cuius augmentum ipse sit, habeat, an spiritum. Taceo & declamantium sentẽtiam plausibilem: ita rerum natura est, post omnia Oceanus, post Oceanum nihil. In id amplius intendisse animum iuuat, quod physicis placet, Aristotelique in primis: Quem tenet mare locum, non esse maris, sed simpliciter

B aquæ. Sic enim Meteororum secundo legimus, ὃν γὰρ ὁρῶμεν κατέχουσαν τόπον τὴν θάλατταν, οὗτος οὐκ ἔστι θαλάττης, ἀλλὰ μᾶλλον ὕδατος. Etsi antè dixerat, absonum uideri, & à ratione abiunctum, si non sit aquarum locus proprius, sicuti elementorum reliquorum. Inde fluuios omnes ad mare, tanquam ad suum delabi locum. Fluxus siquidem in magis cauum cadit, quod suum est aquæ. At mare magis cauum totius terræ petit locum. Ex linguæ suæ proprietate, aquarum congregationem quamlibet, dicunt Hebræi mare. Vnde in sanctis literis, mare legimus Tiberiadis. Pausanias Eliacorum primo, λίμνην uocat τιβερίδα. Quam pertranseat Iordanis, & mox paludem influat alteram, quam item θάλασσαν nuncupant νεκράν, id est mortuum mare. Opinionum uarietatem, quid omnino censendum sit esse mare, quas exequitur copiose Plutarchus in libro de ijs quæ philosophis placent, transeo sciens. Id modò recensuerim, quod non prætermittit Albertus, fuisse qui ita astruerent: Terram uniuersam quandoque fuisse opertam aquis: solisque grassantem uim, presertim in meridie, inde uapores eduxisse, qui in aerẽ ignemque attenuarentur, atque ita humectam naturam deminuisse: at in Septentrione loci frigiditate non defecisse maria. Proinde quum in homogenis idem sit de toto ac de parte iudicium, colligunt, fore quandoque ut totum inarescat mare, & elementa tria modò fiant. Quod & Democritum ridiculè nimis adcredidisse, subnotauit Aristoteles. Ad cuius doctrinam exuberantiorem, ut in reliquis naturæ perpensionibus, ita & parte hac examinatissimam respectemus subinde: Aquarum (inquit Meteororum secundo, & significat etiam Seneca) quæ circa terram & in terra sunt, aliæ quidem sunt ῥυτὰ, hoc est fluitantes: στάσιμα uerò aliæ, quas dicere stagnantes possumus. Et fluitãtes quidem omnes, πηγαῖαι sunt, ac è fontibus aliquibus fluendi habent initium, uti fluuiatiles & manu institutę. Homerus quidem uniuersim fluuios dicit διιπετέας, id est ab Ioue fluentes, quoniam imbribus augescant. unde alicubi:

καί σφιν Διὸς ὄμβρος ἀέξει.

Quo argumento Iouis filias dicunt Nymphas:

νύμφαι κρηναῖαι κοῦραι Διός.
νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι Διός.

Et alibi:
Nam & montana nutriunt imbres quoq;.

Zenodotus διιπετῆ interpretatur διαυγῆ, id est perspicuum. Sunt qui dici Nilum διιπετῆ, ob incertos opinentur fontes, ceu è cœlo profluat planè. Apud Strabonem libro primo expositum inuenies, cur dicantur fluuij διιπετέις, sed ita ut interpres doctis auribus & mordaci lotis aceto, parum satisfaciat. Stagnantium autem aquarum quædam sunt fontanæ, quædam sunt syllogimææ, hoc est collecticiæ. Fontanę stagnantes partim hominum comparantur industria, ut φρεατιαῖαι, id est puteales, cisterninæq;: partim naturales omnino sunt, quæ exiguas habentes fontis & locorum cauitates profluere, dilabiq; non queunt. Collectitiarum autem aquarum aliæ sunt pluuiæ, aliæ ex fluminum cursu excipiuntur. Et uberes quidem ac perennes sufficientes aquas, paludes uocatur: sin autem minores, dicuntur stagna: si perexiguæ, uolutabra. Quum hæc ita habeantur, qui aiunt χειρόκμητον, id est manu productũ mare, toto (ut dicitur) aberrant cœlo. Quam obrem quum suapte constet natura, aut fluitans erit, aut stagnans. At fluitans non est. Quo enim modo hunc fecerit fluxum? Nam qui Hyrcanum mare & Caspium collustrarunt, nullo ipsa in loco copulari, inuicemq; inter se iungi, animaduerterunt. Alijs tamen unum statuētibus mare, quod Stephanus indicat, & scribit Ptolemæus, ac Strabo meminit. Quin ut in Hexaemero Basilius scribit, sunt qui hæc inter se peruia foraminibus tradanr, omniaq; ad mare maximum confluere. At uidetur alicubi mare diffluere. Videtur utique, sed in terrarum angustijs. Vbicunque enim ex lato pelago in angustum mare cogitur, quum sit ambiens terra ipsum pelagus editior altiorq;, ob id fluere ac refluere in aliam atq; in aliam uidetur partem, quo ad eius hinc atque illinc libretur aqua. Fluit quoque mare ab eminentioribus ad magis cauernosa & dehiscentia loca, ob multitudinem fluminum in sublimiores partes eius influentium. Vtcunque autem fluat mare, in sese fluit ac reciprocatur, non in aliud se recipit, uelut in ipsum fluuij. Qua ratione, aquam maris inter stagnantes esse, colligitur: at non est fluida. Quæ autem stagnans est, ea aut fontana, aut collecticia est. At si fontana, erit etiam fluida. Fontana siquidem aqua suapte natura stagnans, non inuenitur. Reliquum uerò est, ut sit collecticia. Atqui collecticia non est ex fluminibus in ipsum confluentibus, etiamsi multa sunt & maxima. Quare ex fontibus potius, quàm ex fluuijs, duxerit principium. Sed ita denique deflua foret. Proinde sapientum plerique eius naturæ partis æternitatem commenti sunt, & sine principio esse mare astruxerunt. Obiter uerò capiti huic adglutinari potest id quoque: caducas dici aquas, ex castellis aut fistularum emanationibus effluentes, quas à principibus impetrasse, quanquam ægrè, quosdam legimus. Caducum Iureconsultis ex lege Papia Poppæa, de auctore sic nuncupata, legatũ dicitur sub conditione relictum, qua deficiente, ad testatorem recidat superstitem, uel ad substitutum, eo iam humanis perfuncto. Vnde in Iustiniani Codice titulus extat de Caducis tollendis: & Cicero de Oratore libro tertio, in quam homines quasi caducam & uacuam inuolauerunt. Illud item legimus: eadem cautum lege, si liberi necdum forent suscepti, quod alteri legasset alter, portione decuma ad fiscum recideret, quæ caduca nuncupabatur. Fuit obiter hæreditatum quoque uicesima, quam instituit Augustus princeps: nam Antoninum philosophum scribit Iulius Capitolinus, leges addidisse de hæreditatum uicesima: unde aurum dici uicesimarium T. Liuio, putant eruditiores. Inter legis Papiæ capita id fuit quoque, quo sanciebatur, Si extraneus quis hæres institueretur, prius quàm hæreditatem cerneret, portionem fisco uicesimam necessariò conferret. Cæterùm, filij ac propinquiores, legi haud subijciebantur, Neruæ, ac Traiani sanctionibus. Eam omnino sustulit Gratianus, quod Ausonius quoque significat: meminit auctor grauis Dion. Sed institutum repeto. Fuit apud Trœzenios fons, quem uocāt χρυσοῤῥόαν, cuius perennes aquas pręcipuè sunt admirati in nouem annorum siccitate, quibus pluit nunquam, arescentibus cæteris omnibus. Apud Mothonem in Peloponneso putealis uisebatur aqua pici intermixta, cyzicino maximè unguento assimilis. Apud Thermopylas, ubi χύτρους dicunt γυναικείους, aquam se uidisse miram, Pausanias scribit. Xantham præterea, nec à sanguine magnopere differentem fuisse in Hebrgorum ciuitate

A tate apud Ioppen, ubi cruorem interfectæ belluæ lauisset Perseus. Sed apud Astyra ex aduersum Lesbi nigra scaturit aqua. Anigri aquam in Peloponneso fœtere extra modum, constat. Tantæ absurditatis causam arbitratur Pausanias, terræ ac uaporum uirulentiam. Cuiusmodi & super Ioniam sint aquæ. Ad Chironem alij referunt: aut centaurum alium Polenora, ab Hercule uulneratum, qui uulnus ibi abluerit, felle hydræ luridum. In Samica regione, ab Anigro haud dissita uisitur spelunca, quam Anigridum uocant nympharum. In ea si quis alpho laborãs, aut leuca, nymphas apprecetur, sacrificijs etiam promissis, abstergatq́; pollutas corporis partes, ac fluuium enatet, mox euadere incolumem & ὁμόχροον.

Mare cur salsum, & cur nam calidiore tractu scintillare uisatur. Cap. XV.

SAlis autem amarorisúe incoqui saporem, ab eo quod stat, & omnino sub sole euaporat: ex stante siquidem, quod tenuius est, exhaurit sol: quod uerò crassius, relinquit: quod tãquam aquæ sit superfluitas, salsum est ac amarum. Nam sicuti in animantium corporibus potabili humore ingresso ad nutriendum, amara & salsa redditur, quæ in uesicam corriuarit superfluitas. Quòd cognata animalibus caliditas, potabile trahat, quòd in pulpas & reliquam corporis substantiam, ut eius natura est, uertat. Id ipsum & in aqua contingere, conijciendum est. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore solari secernitur. Reliquum, utpote superfluitas uniuersi, salsum est & amarum. Hanc opinionem etiam comprobasse Plinius uidetur: & secũdo Metaphysicæ Aristoteles item exposuit. Sed coargui potest, quoniam quantum inde resecatur euaporationibus, tãtum suffici, manifestum est fluminum accessu. Proinde colligi posset, debere in statu eodem maris naturam permanere. At quidam (inquit Aristoteles) dixêre, τὴν θάλατταν ἐκ κατακεκαυμένης γενέσθαι γῆς: hoc est, mare salsedinem contraxisse, quia terra super qua residet, aut in ambitu est, à sole sit adusta. Sed hoc quidem, inquit, absurdum est. Quod uerò ex terrestri adusto id contingat, uerum utique est. Nam quum duo sint uaporum genera, alterum frigidum & humectum, reliquum frigidum & siccum: ex ijs uapor unus è maris attollitur superficie, alter ex imo surrigitur solis ac stellarum ui. Quoniam uerò aqueus uapor subtilior est, ideo in aerem eo eleuato, remanet terreus uapor crassior per mare dissipatus. Aquæ uerò frigiditate illum circumuadente, propellitur ad eum ipsum caliditas: quæ expulsa illius partes urit, atq; ita salis incoquitur sapor. Sal enim est terræ combustæ species, & ideo liquescit frigido & humido, cogitur uerò calido & sicco: quod Meteororum quarto probat Albertus. Si autẽ excedit mensuræ modum adurens calor, tunc uapor ille sal non efficitur, sed ueluti cinis: quo facto, ingeneratur aquis amarissimus sapor. Nam adustæ res, à quibus secretum fuerit humidum totum, ut cinis, & eiusmodi alia, amarorem concipiunt euidentissimum. Sudor & urina hoc ita esse significant, quæ aliud non sunt, quàm ciborum superfluitates salsæ, quoniam in eas agit urens calor, qui si fuerit excellens, etiam fiunt amaræ. Quoniam uerò terrestre ex aquæ commixtione propter illius perspicuitatem ad albedinem tendit: estq́; in eo urẽs calor, inde fit noctu præcipuè, ut fluctuans mare scintillare subinde uideatur, præsertim excellenter salsum, calidiore tractu.

Cur pluuijs quibusdam incoquatur salis sapor. An uera sit Plinij sententia, æquorum superficiem esse dulciorem. Aquarum dulcium ratio. Cur stet mare. Aquarum colores. Halipedon quid sit, & cur dicatur. Halipartum. De maride mensura, & marila. Marrha. Pelagus maris quid sit in sanctis literis. Cap. XVI.

EX ijs porrò quæ diximus, manifestum fit, cur pluuiarum aliquæ gustum salis concipiant. Illis enim permiscetur uapor calidus & siccus, dum attollitur humectus & frigens. Immoq́; calidum expulsum à frigido siccum exurit in nube, quæ causa salis ingenerat pluuijs saporem. Eiusmodi uerò esse Aristoteles ait, νότια ὕδατα πλατύτερα καὶ τὰ πρῶτα τῶν μετοπωρινῶν: hoc est, Australes aquas crassiores & autumnalium primas. Auster enim & magnitudine & spiritu æstuosissimus est uentus, flatq́; à locis siccis & calidis. Cæterùm, prius quàm à salsedine digrediamur, excutiamus (quæso) Plinij sententiam, qui ubi ait, Tenue dulceq́; ui ignea erigi:

linqui uerò quod crassius asperiusque est, clausulam infert eiusmodi: ideo summã equo- A rum aquam, dulciorem profunda. Sed hoc esse perspicue falsum Aristotelicis demonstratur argumentis: quibus esse omnino contrà colligitur, superius uidelicet mare salsius esse ac calidius, quàm inferius. Imò & in puteis quoque potu idoneis pars superna salsior est, quàm ima. Quanquam (ut uerum fateamur) esse contrà debuit. grauius enim quod salsum est. Quæ res fortè Plinium mouit. At quia sol & aer partem humorum leuissimam assiduè detrahunt, dulcissimum autem quod leuissimum est, potissimumque de propioribus locis hauriunt, & maris igitur & aquarum dulcium summa exercet solis uis. Itaque salsius id esse, necesse est, quod his residuum est, unde humor dulcis exactus est, quàm unde uel nihil uel minus abijt: proinde calidior quoque pars eadem superior est: salsum enim, quàm dulce, calidius est. Illud tamen non inficiatur Aristoteles idem. Maris partem terræ proximam, esse dulciorem, uel quia frequentius moueatur: salsus enim humor quum mouetur, dulcior redditur, uel quia in profundo salsior aqua est, minus autem alta, quæ proxime terram est. Quamobrem quæ statim à terra præcipiti altitudine descendit, salsa est. Nec dulcedinis tantundem reddere potest. Cuius rei causa est, quòd salsa suo pondere in imum deferatur potius. Profluentes aquas idem Philosophus ideo dulcescere opinatur, quia per terram percolẽtur subinde, quicquid grauius est, assiduè subsidente. Non profluere uerò salsiores aquas grauitatis ratione, etenim stabile esse quod graue. Calidas tamen etiamsi salsas profluere, quoniam in ijs, salsuginis pondus ingenita calori leuitas exuperet. Adijciamus illud superpondij uice: pictores consuesse non ineptè admodum flumina expingere pallore quodam insignia, mare cæruleum, lacus uerò candidos: hisce nanque aquis hi planè insunt colores. Halipedon esse regionem dicunt, quam olim operuerit mare, nunc uerò aridam, uelut ἁλὸς πεδίον. Alij eo nomine maritimum accipiunt locum. Potest eo uerbo item intelligi spacium, in quo circumagi exercerique possunt equi, à uerbo ἀλινδεῖσθαι, sed tunc flatilem respuit prima. Apud Xenophontem Rerum Græcarum libro secundo legimus, Pausaniam esse castrametatum in loco quem Halipedon uocant ad Piræea. Halipartum sale consparsam terram, hominum inuida prauitate interpretatur Ammonius: unde & corpore affectos ac difficilè sanabiles, halipartos etiam uocat consuetudo. Illud obiter B adnotarim, in Gręcis auctoribus, dictionem quæ est maris, nil ad præsens facere negocium. Nam eo uerbo mensura intelligitur, sex capiens cotylas, siue heminas sex. Estque generis masculini. Marila uerò languidus ignis dicitur: item puluis ac carbonum tenuissima. Vnde illud, Faber fumo oppletus, & marila. Marrha uerò Sarmatarũ lingua signum indicat bellicum. Addamus & illud leuiculum: pelagus poni pro maris medio, unde legimus in sanctis literis ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, suffragatur etymon: nam pelagus dicitur uelut telagus, quoniam sit τῆλε τῆς γῆς, id est ab terra longe.

Mare esse animantibus simile, deque eiusdem purgamine. Item de solis bobus, & copria littore. Cap. XVII.

QVoniam uerò maris naturam indagine scrupulosa perquirimus, illud neutique transmittendum uidetur, esse mare animantibus persimile. Siquidem ut illæ reciprocatione perpeti, nunc uitalem efflant spiritum, nunc reuocant: sic & mare uicissitudine perpetua in se & ex se recurrenti agitatione quadam, præcipuè mira modò profertur, modò refertur, resilitque. Id uerò perstanti in littore, contemplantique palàm facit fluctuantis aquę commotio. Pariter enim pedes diluit sese porrigens unda, renudatque uelut refugiens, assilitque mox, irrequieto motu appetendo semper quæ relinquat, rursumque relinquendo quæ appetat. Hinc illa indeficiẽs alienorum eiectatio, algæ in littus profusæ argumento. Fit quidem hoc perflantibus uentis utique amplius. Cæterùm & in malacia & abterraneis flatibus, qui ab Aristotele dicũtur apogæi. Nihilo enim minus in terram defertur fluctus, quamuis in diuersum reflante uento, uelut proprio quodam maris motu cum eo pariter agitato. Quamobrem quum cadauera & naufragia denique omnia fluctuum propulsu, repurgantis se maris quadam imagine, ad terras protrudantur, Taurominitanum littus Copriam dici legimus, id est fimum, quando quæ in charybdin fuerint præcipitata, illuc denique reuomuntur. Inde

quoque

A quoq; est Plinianum illud, Omnia plenilunio maria purgari: quædam & stato tempore: circa Mesanam & Mylas fimo similia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & boum Apollonij interpres libro quarto: Mylæ, inquit, Siciliæ Cheronesus, in qua solis boues pascebantur. Sed & rem quoq; cum fabula recensuit in Naturalium quæstionum libris Seneca. Dignum forsan quæstione arbitrabuntur nōnulli paulò literatiores, quid sibi hę Solis boues uelint. Eas uerò poeta nobilis Odysseæ primo uidetur nouisse. Verùm scire conuenit, quandoq; prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatū auctores est, Nam & Apolloniæ, quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, quæ interdiu secundum fluuium pascerentur. Noctu uerò stabulantes in antro quodam, ab urbe non procul custodirent delecti uiri, diuitijs & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quod ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Eueno (ut fertur) uaticinio uigilias edormiente, contrucidatis ouium plerisque, lupis grassantibus, publico Apolloniatum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus.

De Amphitrite & Phorco. Grææ quæ sint. Quid ampotis in mari: item ampron: item de maris coloribus, ac epithetis uarijs, œnopo in primis & Myrtoo. Vinum modò nigrum fuisse ueteribus. Dium mare, cur. Pectora in mari, quid. Cap XVIII.

QVòd si leuioris item operę quippiam adglutinandum deniq; est, scribit Oppiani interpres, dici Amphitritē Neptuni quidem uxorem, sed pro mari frequenter accipi, ratione etymologica etiamnum suffragante, ἀπὸ τοῦ ἀμφοτέρωθεν τρίτην τάξιν ἔχειν, id est quòd utrinque tertium obtineat ordinis gradum. Supernè siquidem æther est, aer, aqua: rursum in imo herebus, terra, mox item aqua. Idem ferè & allegoriarum Hesiodi auctor prodit. Sed adnectit, simpliciter esse Amphitriten, aquarum hypostasin. Ex Græcis item illud est: Extremum maris ambitum, Phorci nomine intelligendum: propterea ponti & terræ dici filium, qui Cetonis congressu genuerit Græas, à partu statim canas, quia breuibus incidens unda spumas concipiat,
B rectè uetularum nomenclatura significatas. Est enim Græcis uetula, γραῦς. Quanquam quod in lactis summo colligitur, eodem censetur nomine, quin & superficiaria iusculi concretio sic dicitur. Spuma item leguminum superna, dum percoquuntur, petens grammaticis ita nuncupatur. Sed & senescentium in arbore ficorum folliculos, Græas nuncupant Athenienses glumas nostri, uti testis est Varro. Illud grauius: ubi profluit mare inundatq;, dici à Græcis πλημμύραν, id est exundationem. At ubi subsederit reciprocando, fieri, quam uocāt ampotin, id est ἄμπωτιν, siue reciprocationem, ut est apud Plutarchum. Sed nonnulli etiam gurgitem transferunt. Ambrosius Græcè loqui maluit Hexaemeri quarto: Ampotis quoque, inquit, quæ in Oceano esse perhibetur, quia quum reliquis diebus ordinem suum seruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis suæ fertur indicium dare, ut mare ipsum Occidentale, in quo spectatur ampotis, solito amplius accedat & recedat, ac maiore feratur æstu, tanquam lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur: & iterum ijsdem impulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur. Ampron uerò, ut Lycophronis interpres scribit, funiculus est quo trahunt boues: aut iugalium ceruici incumbens lignum: unde ἀμπρεύειν, apportare uel aduehere indicat. Propriè tamen, iter curru facere est: ut exposuit Sudas. Sed & ἀμπρεύειν, inquit, est nisu laborantia iumenta obire. Postremò illud non prætereundum, multis quidem epithetis mare apud poetas insigniri, quæ tamen non ubiq; congruant, sed partibus plurimum. Claucum ergo quum dici audis mare, concipe, quòd profunditatis habeat parum, præterq; subiectam harenam albidi caloris, sic enim subsplendicat glaucus color. Vbi cani appositum adijcitur, inaudienda est littoribus allisa portio. Nuncupatur quandoq; μέλαν, id est nigrum, quod intentius eiusmodi conuisitur. Nam purpureum, cyaneum, œnopon melaniæ, id est nigredinis censentur species. Quum ergo cuiuspiam horum adiectio fit, scire licet, quod partis est, uniuerso attribui. Quod uerò οἴνοπον diximus, aduertendum, id de uini colore produci: quoniam ueteribus nigrum modò id erat, quando album aut cirrhum uel anthosmiam necdum exco-

 gitarant

gitarant deliciæ, sicuti auctor probat Eustathius. Myrtoum quidem mare, à Myrtilo auriga Mercurij filio, certatim Latini Græciq; nuncupatum tradidêre, quem præcipitarit Pelops. At inquit Pausanias, non fit simile ueri, quòd exiguã maris partem is enauigauit, ab Alphæi exitu ad Eleorum nauale: proinde (inquit) astruendum, dici à Myrtus nomine, ut uidetur, insignis mulieris: quæ Eubœorum opinio est. Pertingit uerò Myrtoum mare ab Eubœa ad Aegei maris insulam Helenam, quæ esse deserta dicitur. Dium mare, ab Homero magnum dici, interpretantur Grammatici. Nam & Aratus in Prognosticis, δίους σταλαγμοὺς magnas dicit guttas. Tumuli porrò in mari ex colluuie harenæ subuectæ, pectora uocantur à nautis, Polybio auctore. A

Vrsi manus, cur partibus cæteris suauior. De uerbo ἀρκτεύειν. Enarratur Iulius Pollux. Puellas dici consuesse quandoque arctos, id est ursas. Arctos unde, & Cynosura, & Helice. Caput XIX.

VRsi manus esse inter esitandum prædulces, insigniq; suauitate, traditum est. Sic autem anteriores eius animantis pedes nuncupant, quòd eorum sit functio duplex utique, incedendi, καὶ τὸ ἀντιλαμβάνειν, id est & apprehendendi. Eius rei rationem quærebamus anxiè: sed nec ita diu exudandum fuit, præstò siquidem curiosius & solicitius indaganti fuit Plutarchus, in libello nimis utique confragoso detruncatoq;: sed quicquid est, non omnino inutili: in quo rerum, euentuumq; naturalium caussas perquirit, & philosophico perpendit examine. Inibi igitur ratio eius, quod est propositum, hęc fermè redditur: Quòd percoquentia corporis alimentum carnem præstent, quacunq; alia suauiorem longè. Concoquit autem præcipuè, omne quod difflat, id est τὸ διαπνέον. Id uerò est quod mouetur, quodq; exercetur: sicuti ursus partem hanc agitat plurimùm, tum incessus ratione, tum apprehensionis. Cæterùm, in hac ursorum mentione succurrit, quãtum ingenij suppetunt uires, & multijuga lectio fomenta suggerit, explicandus Pollucis nodus implicatior aliquanto: ita enim Onomastici quinto libro scriptum legimus, ἀρκτεύεσθαι δὲ τὰς παρθένους ἔλεγεν ὁ δῆμος ὁ ἀττικός. quod est, ἀρκτεύεσθαι uirgines dicebat Atheniensis populus. Id uerbum significat, Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, uirgines consecrari initiariue. B
Quod Lysias scribit in Oratione pro Phrynichi filia, si tamen ex eius illa prodijt officina: Decreto nanque sancitum Atheniensium erat, ne qua uiro puella traderetur, εἰ μὴ ἀρκτεύσειε τῇ θεῷ, id est nisi sacra obijsset Dianæ. Quod mense Ianuario fieri consuêsse, indicat Libanius in Oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem ueste, quam crocotam nominant, nec decimo ætatis anno grãdiores, nec quinto inferiores. Iis autem placari credebatur Diana, quæ caussa eiusmodi indignationem concepisse uideatur. Ferunt quandoque ursam feram in Attica ita cicurem factam, ut homines nihil auersaretur omnino, sed compasceretur, multaq; licentia huc illuc, nemine impedimentum inferente, peruagaretur. Cõtigit, puellam quandam lasciuiusculè cum bellua colludere: quæ iritata, puellam facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, ursam iaculis impetitam necarunt. Ex qua caussa, pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit Deus, mali non defuturum finem, nisi uirginum nonnullas compellerent τὴν τελευτησάσης ἄρκτου ἀρκτεύειν, id est ursæ peremptæ honori Dianæ dicari. Nam & puellæ sic uocabantur arcti, id est ursæ. Quod perspicuè docuit Euripides in fabula Hypsipyle: & in Lemnijs Aristophanes ac Lysistrate. Arctos cœlestes scribit Theõ appellari, οἱονεὶ ἄκρας καὶ κεφαλὰς τοῦ κόσμου: quia summæ sint, ac cœli uelut capita. Peculiarius autem Cynosuram dici, ex caudæ imagine, quoniam κυνὸς οὐρὰν ἔχει: quod est, canis caudam habet. Helicen uerò, διὰ τὸ ἑλίσσεσθαι καὶ ἑλικοειδῶς πως τὴν οὐρὰν ἔχειν, quia inuoluta sit cauda: uel per exochen quandam, quòd à cœlo trahatur: ueluti leo, ex eadem excellentia θὴρ nuncupatur, id est fera.

Aetnæus uenator, qui'nam prouerbio intelligendus. De florida Aetneæ regionis natura. Ouidius explicatur. De Proserpina quædam, & Aetna. Theogamia festa. Theophania, & Antesphoria. Leucippus Ceres, cur: item Brimo. Corollarum è floribus inuentio. Item de rore. De Narcisso nonnihil. Caput XX.

Aetnæum

A Aetnæum uenatorem, scito admodũ & docto prouerbio usurpari posse, animaduerto, pro eo cuius sit cassa inutilisque uenatio, quique sicut inanis progreditur, ita etiamnum regreditur. Sed unde hoc? An quia illis regionibus syluæ fuerint negatæ? an quòd feræ ibi uisantur nunquam? imò uerò esse ibi utrunque, & affatim quoque, fatendum est. Dictat id & loci natura & felicissimum cœlum, nec superciliorum montiumque indiga regio. Atqui subesse causam oportet. Subest profectò, ut docuit Plutarchus: sed non alia, quàm qua cõiectamus δυσιβόλτερον τὴν τοῦ ἔαρος ὥραν, id est uernum tempus indagini esse ineptius. Nã uti prodit Empedocles, ferarum cemmata, hoc est lustra, naribus captantes canes, τὰς ἀπορροίας ἀναλαμβάνουσι, id est aeris defluxus excipiunt, quos in sylua oberrantes reliquisse feras contingit: cæterùm eos interextinguunt paulò minus, ac odore miscello confusaneos reddunt stirpium pleræque, latius odore profuso. necnon coronamentorum ibi haud exigua uis odorinsecos fallit, odore ferarum indidem dilutiore, ac tantum non euanido. Euenit autem hoc anno perpetuo in Sicula, quam prenotauimus, regione: adeò ut rari prorsum uenaturi loca obeant eiusmodi. Auctor sexto Bibliotheces Diodorus quoque, apud Aetnam odorum fragantia sagaces canes odoratu carere, naturam sensus florum odore superante. Floridæ uerò regionis eius naturæ testimonium suggerit & poetica fabella, quæ legendis ibi floribus intentam Proserpinam rapturo Plutoni uelut ansam, occasione captata, præbuisse cecinit. Argumento suffragatur Ausonius illis uersibus, quos & subijciendos censuimus:

> Qualis floricoma quondam populator in Aetna
> Virgineas inter choreas Theoida raptam
> Sustulit emersus Stygijs fornacibus Orcus.

Quo nomine asyli quoque uice cultam inuenio regionem illam, consensu tacito, nefas putantibus incolis, animal ullum omnino oblædi inibi, aut uiolari. Quin argumento eodem Proserpinæ festa dixêre Theogamia & Anthesphoria, quæ aliàs Pherephattia Græcis dicuntur, Plutarcho auctore in Luculli uita, in quibus furua immolari bos
B consuesset apud Cyzicum. Theophania uerò Delphica uidetur celebritas, Herodoto historia prima, in Crœsi rebus. Scribunt Græcorum nonnulli, Proserpinam Narcissum dum colligeret, à Plutone raptam, quòd eo plurimum oblectaretur. Putant alij Eumenidibus sacrum Narcissum, uel quòd circa monumenta nascatur frequens, uel quia horrorem incutiant deæ, ac τὸ ναρκᾶν, id est torpescendi causa censeantur. Tractus eius naturam nouisse item uidetur Ouidius Fastorum quarto:

> Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
> Pictaque dissimili flore nitebat humus.

Hæc eo apposui gratius, quia per poeticam ἔκβασιν dici ista, opinati plerique, quos dixeris quandoque ad agnatos & gentiles uideri deducendos, intercutaneæ doctrinæ nil latere suspicati, facile in utranque aurem sibi dormire permittunt, qui nisi mandragoram prægustarint, poterunt inde forsan peruigilaté excitari. Adde, quòd campos eos esse perpetuò floridos, scribunt Solinus & Cicero: & quòd ad rem magnopere facit, in Admirabilium ratione tradit Aristoteles, si tamen ex Philosophi officina est liber is, tantam succrescere inibi florum copiam, ut inde canũ sagacitas insigniter oblædatur. Nec illinc amoueri, nisi adhibita ui, queant. Nec me fallit quod ad Proserpinam attinet, Orpheum Pausaniamque in Attica rem gestam scribere, qua Cephisus amnis Eleusin præterit: in cuius etiam ripis legentem flores Orithyiam Chœrilus à Borea raptam canit. Priorem de Proserqina sententiam comprobat in Verrem M. Tullius, necnon Aristoteles, Diodorus, Solinus. Cabarnum uerò principem omnium Cereri Proserpinæ raptum indicauisse, Srephanus scribit. Postea uerò quàm sit à matre inuenta, iunctis currui albis equis ad Iouem subuectam, canunt poetæ: unde & Leucippum eam nũcupat Pindarus. Dicitur & Brimo quandoque, seu Obrimo, quòd quum uim ei uideretur illaturus Mercurius, immugijt altius, unde factum, ut is manum abstineret. Coli uerò hãc apud Cyzicum præcipuè, in Lucullo Plutarchus scribit, unde prorepsit poeticum illud, Raptam Cyzicos ostreosa diuam.

Legunt

Legunt tamen alij, Cocytos. Traditur illud quoque, in Brutios prope Vibonem, florum causa, Proserpinam è Sicilia diuertisse: quibus adeò scateat locus is, ut proditum Straboni sit, compertum ibi primùm corollas è floribus contexere. Aetnam autem esse Siculæ regionis montem, non est qui nesciat. Eum ita nuncupatum, auctor est Theocriti Interpres, ab Aetna cœli & terræ, ut inquit Alcinus. At in libro de Sicilia Simonides Aetnam iudicasse scribit, inter Vulcanum Cereremque de regione disceptantes. Demetrius uerò Caletianus Briarei unius è Cyclopibus filios fuisse tradit, Sicanum & Aetnam, unde nomen monti: quanquam est eadem nomenclatura ciuitatis idem nomen, Stephano tradente. Sed ad uenatores redeo. Quærit Plutarchus, διὰ τί περὶ τὰς πανσελήνους ἥκιστα ταῖς ἰχνοσκοπίαις ἐντυγχάνουσι; id est cur circa plenilunia ferarum assequi uestigia non ferè queant? Et infert, uideri posse rationem eiusmodi quæ iam præposita est: nam (inquit) plenilunium drosobolum est, & iactat rorem. Qua ex causa Lyricus Alcman, rosidam humectationem, Iouis & lunæ filiam cecinit, quum inquit: A

Διὸς θυγάτηρ ἔρσα τρέφει καὶ σελάνας δίας.

Ros uerò debilis est, & imber tenuis. Sed & lunæ imbecillis est calor: quamobrem è terra ut sol, educit, nec agit tamen in sublime, quum uires desint longius abducendi, inde rursum delabitur. Porrò & in frigoribus difficilis est uenatio, quoniam uenatorem oportet, non uestigia modò quærere, sed etiam olfactu moueri. Hic uerò monetur, molliter diffusis à caliditate odoribus. Frigoris autem circumfusio, quam uocant Græci περίψυξιν, odores contrahit, καὶ οὐκ ἐᾷ ῥεῖν, nec sinit effluere, sensumque mouere. Ex quo unguentum & uinum per frigus olent minus. nam concretus aer, sistit in sese odores, nec reddi permittit.

Fumum, umbram, nubes capi pro re momenti nullius. Nebulæ, pro pane. Escharites. Escharulæ mulieres. Capnosphrantes. Capnistæ carnes. Fumarium. Qui dicantur Selli. Anopæa auis. Fumum uenditare. Sellæ familiares. Narcißi fabella. Vmbram suam metuere, quid. De paspale, & acbne. Item atheres quid. Atherina, & abydena, abydocome, mation, matiolichus, attaragus, epsethia, athara, ecta, psothion, psathyrion, stachyalogi. Harenarius testis. Pylaica, quæ dicantur. Plutarchi locus explicatur. B

Myodochus. *Caput* XXI.

IN Græcorum commentarijs inter cætera doctrinæ grauioris id quoque relatum obseruauimus, non reconditum quidem, nec ab intimis Sibyllæ aditis erutum, non aspernabile tamen, nec lectione prorsus indignum: Fumum, umbram, nubes, de rebus dici quæ prorsum momenti sunt nullius, nec titiuillitio faciendæ, ut ille ait. Testimonium in Autolyco perhibet Eupolis, καπνοὺς ἀποφαίνει καὶ σκιάς, id est fumos ostentat & umbras. Quin comico risu philosophos coarguens Aristophanes, qui attoniti cœlestia contemplarentur, nubes fuisse illis uice numinis obijcit,

καὶ ξυγγίνεσθαι
ταῖς νεφέλαισιν εἰς λόγους, ταῖς ἡμετέραισι δαίμοσιν.

id est, & congredi consuesse cum nubibus, quæ deæ sint nobis. Sed & hinc factum coniectamus, uti panificium quoddam de tenuitatis ratione, ac cãdoris nebulas etiam plebeia dicant uoce: quibus persimilis erat ueteribus escharites, de craticula dictus, apponi solitus sub cœnæ finem passo litus ad uinolentiam usque. Escharulas hinc & mulieres appellat Plautus, de panificij ratione. Escharitem ab Athenæo non præteritum obseruauimus. Inuenio Theagenem quendam fuisse cognominatum καπνὸν, id est fumum: sicuti Eupolis quoque significat ἐν δήμοις, quòd multa polliceretur quidem, sed nil admodum præstaret. Erat insuper hic ψευδόπλουτος, hoc est ementitus diues, & iactator uanissimus, qui quum esset summè pauper, nihilominus uolebat magni momenti negociator, hoc est μεγαλέμπορος uideri, ut Græci dicunt. Cuiusmodi fuit Aeschines quidam Selli filius, ex quo id genus homines, quod relatu dignum est, Sellos uocant. Et inde uerbum σελλίζειν, hoc est Sellissare, quod ἀλαζονεύεσθαι signat, idest iactare ostentareque. Sellas familiares appellat Varro instrumenta oneri uentris excipiendo accommoda, familiæ præsertim. Capnosphrantes, id est fumi olfactator, uelut per parœmiam signat

A ſignat auarum hominem præparcumq́ꝫ. καπνίζειν, id eſt capniſſare, dicitur conuiuij gratia ignem ſuccendere, & camino uti luculento: unde apud Athenæum carnes leguntur capniſtæ, id eſt τὰ κρέα καπνιστά. Fumarium lego apud eruditiores, pro loco in quo ligna feſtinato reſiccentur: ſicuti & ſuffumationem, qua nimia fiunt uina medicata. Apud Paulum Iureconſultum legimus, Iniuriam intelligi, ſi quis fumo corrupto aliquem perfuderit. Scribit Homericus interpres quidam, anopæam dici auem Homero euolantem, ἀνὰ τὴν ὀπήν, id eſt per foramen. Quippe habuiſſe ueteres in domibus tecti medio apertionem, quam capnodochen nuncuparent. Homerus:

ὄρνις δ' ὡς ἀνόπαια διέπτατο.

Fumum uenditare Lampridio in Alexandro Cæſare, eſt gratiā hominum captare multa pollicendo, quæ apud principes obeas, quum re omnino præſtes nihil. Vulgatis præconis ſalibus, fumo punitur, fumos qui uenditabat, quum id genus quendam iuſsiſſet imperator fumo præfocari. Vmbram uerò pro re caſſa nihiliq́ꝫ ſæpius accipi, non eſt (puto) qui neſciat. Sed in hac mentione obſeruanda magnopere, quæ in Græcorum reperias monumentis: Narciſſum (inquiunt) traditū fabulis eſt, in aquis imaginem conſpicatum propriam, eius irretitum amore mox amplexandi ſtudio deſiluiſſe, atque eo modo abſumptum. At id eſſe falſum, perſpicuè liquet. Illud uerò certius & grauius, adoleſcentem in terreni corporis fluxu umbram inſpectaſſe propriam, id eſt corpoream uitam, quæ animæ ueræ idolum eſt poſtremum. Eam quum is perinde ac ueram primamque amplexari arctius feſtinaſſet, quod eſt, quum uitæ corporeæ inhæſiſſet totus, interijt præfocatus: quoniam uitam ueram, id eſt animalem, per inſcitiam amiſiſſet. Vnde irrepſit adagium Græcis, δεδιὼς τὴν σαυτοῦ σκιάν, id eſt ſuam ipſius metuens umbram. Id ſignificat, poſtremis rerum perinde ac primis, ſtudium nō magnopere impendendum: quoniam animę perniciem concinnant, id eſt ueræ cognitioni, & quæ congruit in primis, tenebras perfectioni intendunt. Porrò de umbræ item ratione prolatum id in Curculione à Plauto eſt:

Quid ego nunc faciam? quid refert, me feciſſe regibus
B Vt mihi obedirent, ſi hodie hic me umbraticus deriſerit?

Adumbrata lætitia quænam intelligenda, docet apertius Seneca: Quòd (inquit) duces magni faciunt, rebus afflictis, ut hilaritatem de induſtria ſimulēt, & aduerſas res adumbrata lætitia abſcondant. In Athenæi libellis, quanquam confragoſis & mutilis, paraſitus quidam panes mucore ſordentes præduratosq́ꝫ, menſæ illatos facetiſsimè ἄρτων σκιάς, id eſt panum eſſe umbras dixit. Attaragos item pro re uiliſsima minimaq́ꝫ Græcis dicitur: ſicuti apud noſtros ecta, unde ſit ectafacio uerbum. Attaragum, panis micā interpretantur, quæ pſothion item dicatur, aut pſathyrion. Sed & in pane ſciſſuram ignis ui factam dicunt attaragum. At ſuperiorem in pane cruſtam eo nomine accipit Pollux: ſicut imā, epſethiam. Myodochum ſenem legimus, qui ſit nulli rei. Dioſcorides eo uerbo murium accipit retrimenta, quæ muſcerdas uocant. Illud obiter quodammodo ſubſcripſero: corpore minutulos per breuesq́ꝫ dici ortygas, id eſt coturnices. Paſpalen quoque, pro rerum minutie capi à Græcis: unde ſomni, paſpalen nec uidere quidem, eſt apud Ariſtophanem. Quanquam nec ignoro eſſe, qui eo nomine magnetem accipiendum lapidem putent. Paſpalen, Hippocrates pro milio accipit, quod ab alijs cenchros uocatur, aut etiam cenchrys. Sed & ad eundem ſenſum deflectas achnem, ſignat ea uox minuties ab excuſsis prouolantes ſpicis. Meminit Homerus:

ὡς δ' ἄνεμος ἄχνας φορέει.

id eſt, ſicut achnas profert uentus. Sed & pro maris aſpergine achnen reperias, unde ἁλὸς ἄχνη, id eſt maris achne. Achnen, Sophocles pro rore accipit,

θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνης ὁ καλλίβοτρυς
νάρκισσος.

Et rectè utiq́ꝫ, quòd non continuæ deferantur guttæ, uerùm diſparatæ. Vnde achnes profluxit nomen, quaſi acchne dicatur, id eſt diuulſa ab iunctaq́ꝫ. Quin ἄχνη πυρός, id eſt achne ignis, pro fumo. Et achne ſomni apud Hippocratem. Illud quoq́ꝫ ex Græcis corriuatum fontibus haud tranſiliendum, quod ἀθερίζειν dicunt, ubi ſe quippiam non pili facere innuunt. Ratio eſt, quoniam ex ſpicis quæ ſunt

degeneres,

degeneres, uocari ab eis atheres uidentur: ſicuti apud Aelianum in libro de Prouidentia, lectum commeminimus. Eos colligunt ſpicilegium facientes, qui uocantur ſtachyalogi. In Athenæi monumentis piſciculus uilior de uerbi huius flexu dicitur atherina. Athera uerò & pinnula nuncupantur, Ariſtotele calculum adijciente, quam ſub uentre thynnides gerunt. Nec illud ignorandum, Abydena item dici futilia, ac nullo prorſum digna precio: nam ut molles carpuntur Abydeni. Meminit parœmiæ Pauſanias. Sed ab eiſdem quoq; Abydocomas inuenio ſycophantas dici, uelut in eo κωμῶντας, id eſt efferentes ſe. Mation etiam minutum dicunt: unde matiolichus, qui parum comedit, aut qui in minimis aſtutum ſe præſtat. Quanquam & matiolichus dici ualet, qui ex menſuris lucrum uenatur. Nam eſt menſuræ genus mation, & λείχω, lambo. Hincq; forſan Euſebio cuidam apud Ammianum Marcellinum, Matiocobæ factum cognomentum eſt. Pylæſtatos uocant Græci Circenſes homines, hoc eſt uiles neſcio quos, ac planè de triuio, à quibus nec boni quippiam proferatur, nec ſani: quoniam eiuſmodi haud pauci Thermopylas peterent, quæ & Pylæ dicebantur, quòd anguſta conualle a Theſſalia in Phocidem tranſmiſsio fieret. Nam & Pylea uocabatur, ubi conſidebant Amphictyones: ſed & congreſſum ipſum ſic reperio nuncupatum. Ex ijs enarratur Plutarchi locus in Pyrrhi uita, negligenter inſciteq; prçteritus ab Interprete, ταῦτα μὲν ὅτι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας: hæc (inquit) pylaicæ ſunt turbæ, Pylas confluentis. Et in Artaxerxis uita ſcribit idem, Cteſiam in libros conieciſſe παντοδαπὴν πυλαίαν, abſurdarum fabularum. Harenarium teſtem, Iureconſulti ſordidum ac uilem intelligere uidentur, cui ſine tormentis credendum non ſit. Mentio fit & in Canonicis decretis, eumq; qui in harena depugnarit, intelligunt.

Super Aphricano Scipione paucula. Qui dicantur uelut umbræ uagari. Plutarchi Interpres refellitur. Caput XXII.

DE Scipione Aphricano iuniore memorãtur pleraq; ſcitu digna, immò uerò eiuſmodi, ut nec ſatis mirari queas, ſiue fortunam perpendas uiri, ſiue mores ac naturç lumina, rerumq; geſtarum gloriam ad acrius reuoces examen. Nunc ut cçtera ad cenſuræ grauius non prouocem ſupercilium, illud gratiſſimo animo hiſce libellis inſpergimus, Scipionem hunc annis quatuor & quinquaginta, quibus ferè in humanis egiſſe narratur, μηδὲν πρίασθαι, μηδὲν ἀποδόσθαι, μηδὲν οἰκοδομῆσαι, id eſt nil emiſſe, nil uendidiſſe, nil ædificaſſe. Libras autem argenti treis & triginta duntaxat in magna ſubſtantia, & auri duas reliquiſſe: quum tamen in eius poteſtate uicta fuiſſet Carthago, ab unoq; imperatorum omnium milites locupletatos, ueteribus teſtatum memorijs ſit. Polybium porrò, quod ipſum inter illius ducis miranda non ineptè repoſuerim, perfamiliarem habuit ac intimum, cuius imbutus præceptis ἐπειρᾶτο μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν, ἢ ποιήσασθαί τινα συνήθη, καὶ φίλον ἀμωσγέπως τῶν ἐντυχανόντων: id eſt, ſtudebat non prius foro reuelli, quàm unum aliquem ex ijs, quibus quum fortè congrederetur, beneuolum ſibi atque amicum quauis ratione foret uenatus. Quumq; iuuenis etiamnum ageret, eam tum fortitudinis, tum prudentiæ de ſe opinionem concitauit, ut ſenior Cato interrogatus de ijs qui apud Carthaginem ſtipendia facerent, inter quos erat Scipio quoque, militum (ut Appianus inquit) tribunus, οἶος πέπνυται diceret τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν: id eſt, ſolus ſapit, cæteri umbræ feruntur, Scipionem innuens. Eſt autem ex Homero carmen de Tireſia Odyſſeæ Κ concinnatum. Quem locum à Plutarcho citra auctoris nomen repetitum, Interpres alioqui non inſcitus, aſſequi non potuit, niſi fortè ſum leberide cæcior: ſic enim ſenſus eluceſcit peracutus, & (quod conuenit maximè) à Catonianis ſalibus & ſapientia non diſſentaneus: quando Romanorum alij, qui ſtipendia facerent in Aphrica, nihil (ut Plautinis utar iocis) aceti haberent in pectore, nihil omnino priſcam illam urbis Romæ generoſam animi altitudinem redolerent, eſſent'que planè hominum ſimulacra, & quidem impolita infabricata'que & meræ nugæ, utq; Homerico utamur uerbo, σκιαί, id eſt umbræ. Quando ratione animæ neglecta, quam eſſe uerum hominem, Plato & ſenſit & docuit, corpori ſeſe manciparant, quod imaginem eſſe & umbram, ex Plotini ſententia remotiore, alibi docuiſſe me, opinor, & proximè Narciſsi tropologicus commonuit ſenſus.

A sus. Quod uerò de Scipione dixit Cato, id ipsum & de Chrysippo pronunciatum quandoq; comperimus, cuius est illud elogium quoque: Ni fuisset Chrysippus, porticus non esset. Homeri locum de Tiresia aduocat libro sextodecimo Strabo: uerùm Interpres sic demum iure Latij donat:

Cui dederat uita functo Proserpina mentem,
Vt saperet, pariterq; homines leuis umbra iuuaret.

Sententiā nostram cōfirmat Lucius item Florus Epitomes quadragesimonono: Quam uirtutem eius (inquit) Cato, uir promptioris multo ad uituperandum linguæ, in senatu sic prosequutus est, ut diceret, reliquos qui in Aphrica militarent, umbris militare, Scipionem uigore.

Multos uagari uelut umbras. Duas esse conuersationis uias. Vitæ genera tria. Aquarum nomine mortales intelligi. Quæ uictoria nobilißima. Scipionis dictum. De Adriano imperatore, ac poeta Floro. Adriani in eminentißimum quenque inuidia. Dionysij Sophistæ dictum. Persarum cadauera non computrescere ut nostra.

Caput XXIII.

CAeterùm & inter mortales reliquos, nec in Romano solùm exercitu, numerosæ uagantur umbræ, pauci sapiunt. Id Saluator ille præpotens facilè commonstrat in Euangelio, ubi duas cōuersationis perdocet uias: Quàm (inquit) spaciosa est uia quæ ducit ad mortē, multiq; sunt ea commeantes. Et rursum: Quàm arcta uia & angusta est, quæ ducit ad uitam, paucíq; sunt qui inueniant eam? Vide (inquit Hieronymus) quanta inter has uias separatio sit, quantumq; discrimen: illa ad mortem, hæc tendit ad uitam: illa celebratur & teritur à multis, hæc uix inuenitur à paucis: illa enim uitijs per consuetudinē quasi decliuior ac mollior, & uelutì quibusdam amœna floribus uoluptatum facilè ad se rapit cōmeantium multitudinem, hæc uerò insueto calle uirtutum tristior atq; horridior ab his tantùm eligitur, quibus non tam delec-
B ctatio itineris cordi est, quàm mansionis utilitas. Asperam enim nobis & insuauem uirtutum uiam nimia efficit uitiorum consuetudo: quæ si in partem alteram transferatur, inuenies sicut Scriptura dicit, semitam iustitiæ leuem. Porrò quum tria sint uiuendi genera, ciuile, cōtemplatiuum, religiosum: in ciuili, prudentia: in secundo, doctrina: in tertio, quasi fastigio quodam uitæ totius: præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Hæc est rectissima uitæ ratio, hæc scopum habet rationali naturæ propositum, hic est finis primæ notæ & coloris perfectissimi, diu à prioribus quæsitus: sed ante CHRISTVM non ferè inuentus. Ab hoc qui errore deuio declinant, quantumcunq; ciuilibus intenti negocijs, quantumcunq; etiam contemplationi, nihil sciunt, nihil agunt, & (quod bonam resipiat frugem) nihil cogitant, quando sapientia mundi stultitia est, & uanitas uanitatum, & omnia uanitas. At cuius est in lege Domini uoluntas, quiq; in lege illius meditabitur die ac nocte, erit (ut inquit Esdras) tanquam lignum plantatum secus aquarum decursus. Erit (inquam) tanquam uitæ lignum: reliqui uerò nil aliud quàm decurrētes aquæ. Quo nomine (ut inquit Augustinus) mortale significatur genus, quod in mortem fertur præceps, sicuti aquę pronus est in mare delapsus. Vnde est illud apostoli Ioannis: Aquę multę, populi multi. Sed & Iosue capite tertio, aquas accipi uolunt perturbationum procellas, & molestiarū agmina: quemadmodum Esaiæ octauo: Adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes ac multas. Adiuuat tamen argumētum nostrum etiam grauis auctor Seneca: Quid (inquit) præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria complesse, nec in rubri maris littore signa posuisse, nec deficiente terra, ad iniurias aliorum errasse, in Oceano ignota quærentem, sed animo omne uidisse, & (qua nulla est maior uictoria) uitia domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuêre in potestate, paucissimi qui se. Hoc uerò quod Stoicus hîc seuerissime prodit, longè præstabilius quàm quod dictitasse Scipionē ferūt. nam quum Appius Claudius eius in censura cōpetitor, iactantius diceret, Romanos à se omneis nominatim salutari, Scipio qui uniuersos propè ignoraret: Vera (inquit) narras, ἐμοὶ γὰρ οὐκ εἰδέναι πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι μεμέληκεν, id est, curæ mihi fuit, non quidem nouisse multos, sed ne à

quoquam ignoraret. Præstant uerò hoc uirtutum exhausta certamina, præstant sudores A multi, euigilatæ noctes, durissimorũ patientia. Quod agentem Adrianum intuitus poeta mollior Florus, ita sibi ludere permisit:

Ego nolo Cæsar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Respondit uerò Adrianus facetè admodum, nec citra fellis cõspersionem, adnotata hominis pathica fœditate:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Culices pati rotundos.

Cæterùm uel id adnotasse fuerit operæpreciũm, Imperatorem hunc tanta flagrasse inuidia, uti celeberrimum quenq; artificem, quod æquare non posset, subuerterit. erat nanq; studij eius, ut in quauis disciplina præcellere omnes, mirè affectaret. Proinde Dionysius sophistes aduersus Heliodorum, in cuius beneuolentiam erat is propensior, & inde Epistolarum sibi magistrum adoptarat: Pecunias donare ac honores Cæsar potest, rhetorem certè facere non potest. Homeri poemata abolere quandoq; fertur cogitasse, ut ei Antimachum substitueret prælegendum in scholis, cuius adhuc plerisq; erat incognitũ nomen.

Cardamo similes qui dicantur: cur eo uescantur Persæ: eiusdem nomina plura, & uires.

Caput XXIIII.

NObiles præpotentesq; uiros si pauperioribus conuicini fuerint, non desinere illos exugere, donec in nihilum redegerint, notius est quàm ut plurib. id comprobare uideatur necesse. In hosce ita affectos, itaq; institutos adagium producitur scitum eruditumq;: Cardamo siquidem consimiles esse dicimus: cuius ea natura est, ut herbarum in propinquo nascẽtium, humorem ad se ui quadam intima perliciendo cogat arescere. Id significat Aristophanes comicus in Nebulis: B

πάσχει δὲ ταυτὸ τοῦτο καὶ τὰ κάρδαμα.

id est, patiuntur ipsum hoc & cardama. Nam dixerat ante paulò, Terram uiolenter cogitationis nostræ humorem pertrahere. Insuper inibi interpres, ubi quod præstruximus explicuit, mox adijcit, Cardamum esse agreste holus apud Persas: sed nunc (inquit) scaphon dici. Scribit Xenophon, Turpe gentibus illis duci, si quis uisatur quoquam ire aut meiendi au cuiusquam eiusmodi rei gratia. Quæ, inquit, nullo pacto facere possent, nisi & uictu modico uterentur, & humiditatem per laborem consumerent. Quo fit, ut ea aliò quopiam secedant. Sed in Græcorum comperi commentarijs, quod ad rem egregiè facit, ἐπισχετικὰ οὔρων τὰ κάρδαμα καὶ πτύσματος, id est comprimere urinam, & oris superfluitates cardama. Eóque nomine Persas illis uesci plurimum, quando eximiè præcauent, urinam emittere, spuere, atque item emungi. Cardamon dicitur ab alijs, inquit Dioscorides, cynocardamon: ab alijs, iberis: quidam etiam cardaminacam nuncuparunt: Aegyptij, semeth: Romani, nasturthium. Optimum quod apud Babylonem colligitur. Semen excalfacit, acre est & κακοστόμαχον, hoc est stomachũ oblædit, aluum turbat, συνουσίαν παρορμᾷ, id est Venerem concitat. & post multa: Efficit (inquit) id ipsum herba, sed minus. At libro uicesimo Naturalis historiæ Plinius, & eum sequuti aliquot, nasturtio inhiberi Venerem prodidêre. Secundo Canonis Auicenna cum Dioscoride stat. Animi porrò torporem excitat cardami holus: quo argumento, multorum coniectatio est, ἀπὸ καρδίας dici, hoc est à corde, in quo esse creditur animi sedes. Libro duodecimo ἐκλογῶν τῆς γεωργίας sic de hac re proditum comperias, φασὶ δὲ τοὺς ἐσθίοντας κάρδαμον, ὀξυτέρους τὴν διάνοιαν γίνεσθαι, ut natum inde prouerbium, certior fiat coniectatio. Scribit Ammianus Marcellinus, quod ad Persarum ritus attinet præcipuè, nostrorum cadauera mox cæsorum satiscere ac defluere prorsum, adeò ut nullius mortui facies post quatriduum agnoscatur: interfectorum autem Persarum inarescere stipitum more, ut nec liquescant membra, nec sanie madescant perfusa: quod (inquit) uita parcior facit, & ubi nascuntur exustæ solibus terræ.

Cuiusmodi

Cuiusmodi esse deceat conuiuales confabulationes, quæ epicylicia dicuntur. Isocratis dictum ad idem. Persarum ritus. Decori necessitas. De Alabandeis pulchra. Abderitarum sugillatio. Caput XXV.

A ISocratem citra puluerem aut etiam clepsydram oratorem uel nobilissimum, memoriæ proditum est, quum amplius rogaretur, ut in conuiuio quodam promeret aliquid de artis suę officina respondisse, ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινός, οὐχ ὁ νῦν καιρός: ἐν οἷς δ' ὁ νῦν καιρὸς οὐκ ἐγὼ δεινός: quæ noui, temporis huius non sunt: quæ uerò exigit tempus hoc, ego nescio. Veluti parum congrueret, lasciuientibus poculis oratoriam inserere grauitatem: quod æquè ridiculum sit, ac in purpura repens simia. Nam & à plerisque philosophiam item sequestratam, inde legimus, argumento etiam Persarum instituti, qui se licentius inuitaturi, non uxores, uerùm pellices admittunt. Itidem & philosophica sanctaria collusione conuiuali indigna prorsum uideri, & (ut Græci dicunt) ἀποσβέννυσι. Etenim quæ luminibus capto esse cum speculis communio potest? sicuti ab Epicharmo traditum, auctor nobis Stobæus est. Præsertim quòd nec recumbentium mens altioris speculationis tunc satis & studiose capax est. Alij uerò non extra organum ista opinati, diuersam omnino sententiam approbant. Tanquam perabsurdum sit, in scholis quidem de conuiuali officio subinde disserere, qualis'que aut quæ sit conuiuę uirtus, & qua ratione utendum uino: ex ipso uerò philosophiam conuiuio disclusam abiungere, ueluti re nequeat comprobare, quæ uerbis præcipit. At in Cœnis Macrobius inquit, Oportet uersari in conuiuio sermones, ut castitate integros, ita appetibiles uenustate. Nam matutina disputatio robustior est quæ uiros & doctos & præclarissimos deceat. Id propemodum & uir doctissimus Plutarchus statuit, Symposiacôn primo: Elegantiores uerò, inquit, etiam si exprofesso philosophentur, probabili tamen magis quàm uiolenta interim demonstratione sermonem producunt. Id ipsum etiam Plato facit in Sermonibus conuiualibus, ubi quamuis περὶ τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ, id est de principe bono uerba faceret, & omnino de diuinis: non tamen apodixes intendit, aut ineuitabiles parat ansas, qui ferè mos eius est, sed leuioribus (ut sic dicam)
B captionibus exemplis'que, & fabulosis ratiocinationibus homines conciliat uenaturque. Proinde, quæ proponuntur quæstiones, solutionis reconditum nodum haudquaquam habent: anxias nanque difficultates & solicitè librandas, conuiualis non admittit hilaritas, ne paulò inconcinniores præfocentur auertantur'que. Propterea eridantæos, ut inquit Democritus, & himantelictæos sermones missos facere oportet, qui speculationis difficultate torquere amplius solent, δεῖ γὰρ ὥσπερ τὸν οἶνον, κοινὸν εἶναι καὶ τὸν λόγον id est, ut uinum, ita & sermonem esse oportet communem, ut suam quisque portionem ferat. Qui gryphos inenarrabiles quodammodo probant, Aesopeam uulpem gruem'que imitari uidentur, quarum utraque facetoso conuiuij apparatu alteram delusit ac dimisit incœnem. Quòd si iucunda confabulatio, quam epycilicion rectè dixeris, ueluti poculis coaptatam, & (ut Macrobij uerbum repetam) appetibilis adhibeatur uenustas, fiet illud Homericum nepenthes, quod is intelligi uoluit pharmacum ἀνώδυνον: quia mœsticiam exigeret, & euthymiam pareret, ac tranquillitatem: ut nulla præterea buglossa requiratur, quæ uino promixta discumbentium animis inducant hilaritatem. Porrò Xenophon Socraticus, Gobriam scribit cœnantem apud Cyrum, quum alios Persarum ritus esse admiratum, tum uerò illum quo se inuicem iucundè interrogantes, necnon scommata non negligentes uoluptatem gratiam'que uel ijs comparabant, in quos stringi morsus uidebatur. Proinde sciamus M. Tullij oraculum esse uero uerius, Decori ignoratione non modò in uita, sed sæpissimè in poemate & in oratione peccari. Itaque quid deceat, considerandum, quod in re de qua agitur, positum est, & in personis, & in eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Vnum uerò rationale animal, inquit primo de Officijs idem auctor, sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictis'que qui sit modus: postremò & qua psittacus uoce, qua'ue loquatur coturnix, quæ non parua est naturæ uis rationis'que. Illud uerò auctarium fuerit, quod Isocratis sententiæ peraffine est, à Seneca ex Epicuri scholis promptum. Nunquam uolui populo placere: nam quæ ego scio, non probat populus: quæ probat populus, ego nescio. Sed nec ab insti-

turo dissita est mathematici Licinij in Alabandeos sugillatio, felle lita plurimo. Esse nanque illos astruebat, in ciuilium administratione rerum acutos satis: at propter non magnum uitium indecentiæ, censeri insipientes quandoque, quòd in gymnasio eorum quæ essent statuæ, omnes habitu forent causas agentium: in foro autem discos tenerent, aut quid eiusmodi obirent. Vnde Alabandei quoque nuncupati, & Abderitæ, qui in rebus id genus sæpicule peccant. A

Vmbram suam metiri quid sit, ex historia nato adagio. Archidami monita ad insolentiam humanam retundendam. Caput XXVI.

VMbram suam metiri, scitè admodum & perdoctè prouerbiali sententia commonemur, nil esse quod uana mortalitas & ad circumscribendam se ipsam ingeniosa (ut Plinij uerbis utar) inani successu aliquo tumeat: quando nostra omnia bullæ sunt, momento perituræ. Quo nomine illud Satyricum in ore habendum assiduè,

Messe tenus propria uiue.

Ratio parœmiæ est ea, quod nihilo maior nostri corporis post felicitatem umbra deprehendatur, ac fuerit prius. Quo perdocemur, esse nos eiusdem imbecillitatis aleæ obnoxios, atque eodem fortunæ salo (ut ait Boetius) quati. Natum id ex historia: proditur siquidem memoriæ, Macedonum regem Philippum post nobilem in Cheronea uictoriam, quum insolentius extumuisset, factus'que foret arrogantior, ac de se magnificentius sentiens, uelut liberali iure adoptatus à fortuna, paulò asperiorem, & quæ tyrannicum quiddam suboleret, ad Archidamum Agesilai filium epistolam conscripsisse. Qua is commotior, cogitans'que (quod res erat) euentu prosperiore cristas homini surgere, ut poeticis utar salibus, ita demum censuit respondendum: εἰ μετρήσεις τὴν σεαυτοῦ σκιάν, οὐκ ἂν εὕροις αὐτὴν μείζονα γεγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν. id est, Si umbram tuam metiri uolueris, haudquaquam nunc maiorem deprehendes, quàm fuerit ante uictoriam. Id quia singulare ad uitæ instituta præceptum est, ac ad retundendam mortalium uanitatem efficacissimum, factum'que esset ad manum, dum Græca peruoluimus, haud dignum est uisum, quod tanquam conniuens transilirem. Cui affinis est chria quoque eiusdem altera, quæ cæcis animis, nec sui mensuram satis capientibus, persalubrem propinare (ut sic dicam) potionē uidetur: ac subinde insinuare poeticum illud ex Martialis nobili scitoque Epigrammate, B

Sed te tamen antè memento,
Intra pelliculam cerdo tenere tuam.

Erat Periander medicus multi nominis, & celebratur in primis: cæterùm ut est inops sui quandoque humana mens & inexplebilis, nec unquam ferè ullo descendens nisu in se ipsam, & præter calculorum rationem mœnia struens: affectabat idem ex poetica laudem, & subinde uersiculos recitando gloriolam captabat. Sed quantum medendi scientia præstabat, tantum à poeta aberat bono. Id animaduertebant complures. Ipse tamen sibi ementiebatur, & credulus poetico se agi furore opinabatur. τί δή ποτε ὦ περίανδρε, εἶπεν ἀρχίδαμος, ἀντὶ χαρίεντος ἰατροῦ κακὸς ποιητὴς καλεῖσθαι ἐθέλεις; quid tandem ó Periander, inquit Archidamus, pro eleganti medico malus uocari poeta cupis? Sed & eiusdem chria est illa non incelebris. Peloponnesiaco nanque bello percunctantibus socijs, quantum pecuniarum foret satis, rogantibus etiamnum tributa terminaret, ὁ πόλεμος ἔφη, οὐ τεταγμένα ζητεῖ: bellum, inquit, ordinata non quærit.

De chriarum ratione, & quid chria. Item quid sententia, eiusque discrimina. Et quid chriodes. Interim regis boni munus quod'nam sit. Paraphrasis, metaphrasis, ecphrasis.
Caput XXVII.

QVoniam uerò chriam bis hoc capite nominauimus, ne quis uelut obice offendatur, sciendū est, ab Aphthonio dici χρείαν ἀπομνημόνευμα σύντομον, εὐστόχως ἐπί τι πρόσωπον ἀναφέρουσαν: hoc est, chriam (siue malis Latinè usum nuncupare) esse commemorationem breuem concinnè opportunéque, id est εὐκαίρως, ad auctorem relatam. Appellatum uerò chriam arbitrantur, ὅτι χρειώδης ἐστὶ, quia sit utilis, κατ᾽ ἐξοχήν: siquidem progymnasmata reliqua, admonitionis

A monitionis emolamento præcellit, id est χρειῶδές ἐστι πρὸς παραίνεσιν τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων. Vtitur ea uoce Plutarchus ad hunc fermè sensum: Ariston laudante quodam Cleomenis chriam, qua interrogatus, Quid nam regem bonum facere oporteat: responderit. Amicis bene facere, inimicis uerò malè. At quanto (inquit) melius fuerit, ô uir optime, amicis bene facere, ex inimicis uerò amicos reddere. Hæc quidem chria, pergit Plutarchus, etiam si omnium calculis Socrati contribuitur, nihilominus in Aristonem quoque refertur. Porrò chriarum alia dicitur logica, id est sermocinalis: alia practica, siue actiua: alia mixta. Et logica quidem intelligitur, quæ oratione præfert emolumentum: ut Plato τοὺς τῆς ἀρετῆς κλῶνας ἱδρῶσι καὶ πόνοις ἔλεγε φύεσθαι, id est uirtutis ramos astruebat, sudore ac laboribus produci. Isocrates ex discipulis ingenio præstantes, θεῶν παῖδας ἔφασκε, id est deorum esse filios prædicabat. Diogenes diuitem conspicatus imperitum ἄπειρον, οὗτός ἐστιν ἵππος περιηργυρωμένος: hic est (inquit) equus undique argento litus. Practica uerò praxin, id est actionem modò ostendit. Vt interrogatus Pythagoras πόσος ἂν εἴη τῶν ἀνθρώπων βίος, βραχύ τι φανεὶς ἀπεκρύψατο, μέτρον τοῦ βίου τὴν ἀκμὴν ποιούμενος: id est, quanta denique hominum foret uita, quum parum se ostentasset, mox delituit, uiuendi modum statuens uisitationis morulam. Mixta postremò est, quæ consurgit ex duobus, actu, & oratione. Vt Diogenes, quum esset conspicatus ἀδηφάγον, id est indecenter uoracem puerum, τὸν παιδαγωγὸν ἔπαισεν, ἐπειπὼν, τί γὰρ τοιαῦτα παιδεύεις; Pædagogo plagam incussit, inferens, ut quid ita imbuis? His uerò capitibus tractari solent chriæ: encomiastico, id est laude: paraphrastico, id est expositione: causa, ex contrario, comparatione, exemplo, testimonio, epilogo breui. Paraphrasin tamen intelligi uolo, sicuti finiunt Græci, alieni scripti conuersionem non in humiliora grandiorá ue, ut ab metaphrasi seiungatur: sed in paria, sensu modò incolumi. Quod indicat libro primo Fabius: Tum, inquit, paraphrasi audacius uertere, qua breuiare quędam & exornare, saluo tantum sensu permittitur. Quod opus consummatis oratoribus difficile, qui commodè tractarint, cuicunque discendo sufficient. Sed & libro decimo: Ipsis, inquit, sententijs adijcere licet oratorium robur, & omissa supplere, & effusa

B substringere: neque ego paraphrasin esse interpretationem uolo tantum, sed circa eosdem sensus certamen, atque æmulationem. Ecphrasis autem est pura meráque enarratio. Sed ad institutum. Seneca de chria sic mentionem facit: Pueris, inquit, sententias ediscendas damus, & has quas Græci chrias uocant, quia complecti illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit certi profectus. Viro captare flosculos, turpe est, & fulcire se notissimis ac paucissimis uocibus, & memoria stare. Sibi iam innitatur, dicat ista, non teneat. Turpe est enim seni, aut prospicienti senectutem ex commentario sapere. Fabius item libro secundo, Sententias, chrias, ethologias, subiectis dictorum rationibus apud grammaticos præcipit scribi. Quoniam uerò, ut solet, perobscurè sententiam esse ait uniuersalem, sciendum est, sententiam à chria hoc distingui, quòd sententia indicatiuè profertur: chria uerò etiam sæpe per interrogationem & responsionem: præterea (ut probauimus) actu etiam constat. Sententia uerò, in uerbis tantum est: chria, personas habet omnino, quę quid fecerunt aut dixerunt: sententia sine persona profertur, hoc est ἀπροσώπως. De hac Aphthonius ita, γνώμη ἐστὶ λόγος ἐν ἀποφάνσεσι κεφαλαιώδης, ἐπί τι προτρέπων ἢ ἀποτρέπων. Priscianus uerò sic: Sententia, est oratio generalem pronuntiationem habens, hortans aliquam rem, uel deterrens, uel demonstrans quale quid sit. Aristoteles Rhetoricorũ secundo: Sententia, inquit, demonstratio est non singularis quidem, uerùm uniuersalis: nec de omnibus tamen, ut quod flexuoso rectum sit diuersum, sed de ijs quæ agimus, suntque uel eligenda uel secus. Mox infert sententiarum genera quatuor: At (inquit Aphthonius) sententiarum alia est protreptica, quæ hortatur: alia apotreptica, quæ abducit absterretque: alia apophantica, quæ demonstrat: alia simplex, coniuncta alia, quædam uerisimilis, alia uera, quædam & hyperbolica, id est superlatiua. Et protreptica quidem est, Hospitem amare præsentem addecet, uolentem autem dimittere. Apotreptica: ut, Non congruit consultorem uirum, perpetem noctem dormire. Apophantica, δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων, οὐδὲν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων, pecunijs opus est, nec citra has quippiam eorum quæ decet, fieri queat: apud Demosthe-

nem. Simplex, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης, id est augurium est unum quidem pręcipuum, patriæ opem tulisse. Coniuncta ἐκ καταφατικοῦ καὶ ἀποφατικοῦ, id est ex affirmatione ac negatione, Multorum non utiq; principatus bonus. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, unus sit dominus, rex unus. Duplex ἐκ δύο καταφατικῶν, id est ex duobus affirmantibus, ut δεινὸν πτωχεῦσαι, χεῖρον δὲ εὐπορεῖν κακῶς, id est graue quidem paupertate premi, grauius autem ditari non bene. Verisimilis, Cuiusmodi sint principes & subditos fere tales esse solere. Vera, ut Vitam citra mœroris labem non reperias. Hyperbolica, Nil imbecilius terra nutrit homine. Tractatur uerò sententia iisdem capitibus, quibus & chria. Est in hoc genere illud quoq;, quod Fabio auctore, uocant aliqui chriodes, ut, Milo, quem uitulum assueuerat ferre, taurum ferrebat. A

Ethologia quid, item ethopœia, idolopœia, prosopopœia. Abecedarij, syllabarij, nominarij qui sint, ex Hieronymo & Augustino. Cacoethe ulcera.

Caput XXVIII.

EThologia cuiusmodi sit, liquet ferè ex Ciceronis uerbis libro de Oratore secundo: Atq; ita est (inquit) toto hoc ipso genere ridiculum, ut cautissimè tractandum sit. Mimorum est ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscœnitas. Orator surripiat oportet, imitationem: ut is qui audiat, cogitet plura quàm uideat. Mimos & ethologos dispescit Symposiacôn quinto Plutarchus. Proinde mirum est, quosdam prodere aulos, nil se de iis apud Græcos legisse, ueluti nusquam reperiantur. Nam ethopœia dicitur quidem morum imitatio, persona subiecta. Cæterùm, eius tria uidentur discrimina: εἰδωλοποιΐα, προσωποποιΐα, id est idolopœia, prosopopœia, & quæ ἠθοποιΐα, id est ethopœia nuncupatur: quæ notam personam complectitur, mores tantum effingit. ex quo ethopœiam dici uolunt. Vt si comminiscamur, quibus nam sit usus uerbis Hercules, imperante Euristheo. In Themistocle Plutarchus παιδεύσεις nominat ἠθοποιούς, id est morales institutiones. Idolopœia, notam quidem & ipsa personam habet, sed mortuam, & quæ loqui desierit, ut Eupolis ἐν δήμοις, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τεσσάρων: qua ratione nomen quoq; profluxit. Nam & in Hecuba Euripides Polydori inducit idolum. Sed & Homerus: B

τὸ τοῦ πατρόκλου ὁμιλοῦν τῷ ἀχιλλεῖ.

Prosopopœia uerò, quum omnia fingimus, personam uidelicet, ac mores: ut Menander fecit, quum effinxit elenchon: est enim elenchos res utique, sed non persona: & propterea idem dicta prosopopœia. Ethopœiarum uerò aliæ sunt patheticæ, quæ perturbationes affectus'que exprimunt: aliæ sunt & uocantur ethicæ, hoc est morales: at quæ mixtæ dicuntur, utrunque efficiunt. Alexander in libello περὶ τῶν σχημάτων, ethopœiam esse scribit, quum existentibus personis sermones aliquos affingimus, quòd fide digniores illæ uideantur, quàm si eos enunciaremus ipsi. Et in libro de Rhetorica Apsinus, Ethopœia est oratio personis apposita contributáque subsistentibus: ut, Quid'nam dicturi sunt in domicilium uidentes me impactum? Miltiades hic, qui Marathoniæ pugnæ uictoriam ciuitati comparauit, qui Barbaros falli spe coegit. Vtitur & hoc modo Hyperides, pro Lycurgo: Quid dicent, eius prætereuntes sepulchrum? & quæ sequuntur. De prosopopœia idem Apsinus, & præterea Quintilianus, ac cæteri plura: nos cum delectu modum seruamus. Et quia paulò antè de puerorum exercitationibus egimus, id superpondij loco adiiciemus: abecedarios nuncupari, syllabarios'que ac nominarios in discentium classibus, ab Hieronymo: nam qui prima imbibunt elementa, abecedarios intelligit: syllabarios, qui iam syllabas connectere insuescunt: nominarios, qui denique integra proferũt nomina. In literario (inquit) ludo, ubi prima elementa excipiunt pueri, abecedarij nuncupantur: at syllabarij alij, quidam uerò & nominarij, nonnulli iam calculatores. Quum'que hæc audierimus nomina, ex ipsis qui sint in pueris profectus, agnoscimus. Sed enim abecedarium Augustinus intelligit literarum ordinem illum, quem pueruli condiscunt. Nominatores Iureconsultis Digestorum uicesimoseptimo, à nominariis longè diuersi sunt: sic enim appellant eos, qui tutorum nomina subiiciunt, ceu idonei sint. Eodem modo & magistratuum nominatores uocantur Vlpiano. Dici uerò ethopœiam, ab ἦθος, quod morem signat, neminem fallit. Nam & inde κακοήθη dicuntur ulcera,

A ulcera, de quibus obscure libro quinto Celsus. At Therapeutices quarto Galenus ea fere intelligi scribit, quibus etiam si mature omnia adhibeantur necessaria, non tamen sanantur.

Leporem mœnibus indormire quid sit. Leporũ lustra. Rechamus quid. Reliquatores quo sensu dicantur ab Iureconsultis, & uerbum reliquari. Item quæ sint schelides. Schedia. De leporibus multa. Melanchema. Schinis. Epipercnon. Percne. Percnopteron. Dasypus. Accubitæ. Accubitalia. Caput XXIX.

LYsandrum prodit historia, quum à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse fama nunciasset, profectum copijs instructum ad ciuitatem oppugnandam, ubi suos timore perculsos animaduertit ignauius segniusq; pruere ac inferre signa, leporem forte transilientem fossam uidisse: quo argumento fiduciæ iam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartiatæ, huiusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepores ex ociosa inertiq; uita dormiunt? Id quod parœmiæ habere formam potest, insegnes imbellesq; ut ad coarguendum torporem desidiamq;, etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dictitemus. Quod quum sit formidolosissimũ animal omnium non facilè in obuijs ac celebribus locis quieuerit. Propterea lustra id genus à Græcis dicuntur θάμνοι συνηρεφεῖς, id est obductiora densioraq; arbusta, uel ἴδαι ἀμφιλαφεῖς, hoc est consita copiosa. Rhochmi βαθεῖς, id est scissuræ profundæ. Nam rechamus troclea est, per cuius orbiculum summum trajcitur ductarius funis. Reliquatores apud Iureconsultos sunt qui integrum non soluerũt, sed æris alieni partem seruarunt sibi: inde uerbum Reliquare, ab eisdem frequenter usurpatum sed & perperam ab interpretibus & lectum & enarratum. Iureconsulti uerba sunt: Reliquatores uectigalium ad ineundam cõductionem admittendi non sunt, antequam superiori satisfiat conductioni. Reliquationis uocabulum est item apud Paulum Digestorum uicesimosexto: & mox pauló, Debitum quod ex condictione reliquatus est, agnouisse eum uideri. Interpres tamen inibi, reliquatus
B est, inquit, id est retinuit apud se Sed ad rem: Niuali tempore sunt leporib. cubilia, melanchema quæ uocantur. Sunt autem cauitates, in quibus colliquefacta est nix, ducta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento niuium agris albicantibus ea portio planè nigrescat. De leporis timiditate Pollux ita libro quinto scriptum reliquit, δειλίᾳ δὲ ὑπερβάλλει τοῦτο τὸ ζῶον, ἔμπληκτον ῥᾳδίως γιγνόμενον καὶ αὐτοπτοούμενον, ὅθεν καὶ πτὼξ ὀνομάζεται, formidine præcellit animal hoc: facilè namque temereq; terretur ac compauescit, unde & ptox etiam uocatur. nam πτώσσειν, formidare est. Ab aurium uerò magnitudine appellatur λαγώς: quoniam λα particula, intendendi uim possidet, & ὦς ὠτός, dicitur auris, Doricæ linguæ proprietate. Ea uerò parte corporis motum dirigit moderaturq;, tanquam remis: quod in alijs animantibus plerunque efficit cauda: nisi quis putet ἀπὸ τοῦ λάειν, ὅ ἐστι βλέπειν, quòd apertis obdormire oculis consueuerit. Obseruatum ueteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atq; improsperum præsagire. Nihilominus quum dicunt Græci, ἐν πᾶσι λαγώοις, id est in omnibus leporibus, intelligi uolunt In carnibus leporum, id est in omnifariã bonis ac delicijs. Qua in parte leporum schelidas dici legimus, quo nomine signari uidentur laterum carnes. At lentisci fructum, Hippocrates schinida uocauit. Mala poemata dici schedia interpretatur Festus. Apud Athenæum legimus, ex sicco cibo scommata non produci. neque item autoschedia poemata, id est repentè effusa. Et quoniam in lepores incidimus, uenemur porrò quæ monumentis prodidêre auctores, uel in primis classici. Lego in Græcorum penu, eius animantis colorem dici epipercnon: quod sit percne, oliuæ species non acerbę quidem, sed nec nigrescentis omnino. Sunt qui percnon punctis maculisq; nigrioribus interstinctum accipiant. nam de Animalibus libro nono Aristoteles quoq; quartum aquilarum genus percnopteron dicit appellatum, ab alarum notis. Eius aquilę meminit Iliados ultimo Homerus In Plinianis codicibus scriptũ modò obseruauimus percnon dici ab Homero aquilam eam. Scribit Iulius Pollux, leporẽ esse δασὺν τὴν τρίχωσιν, hoc est densum pilis, καὶ τὰ ὕπτια τῶν ποδῶν, ἀλλ' οὐ μόνα τὰ πρανῆ

 δασυνόμενον

δασυπόδωνορ, id est nec supina modò pedum, uerùm & prona obtecta pilis esse: quod animalium præterea nulli contingere tradit Aristoteles. Præterea inquit Pollux, cum alij tum uerò Cratinus leporem uidentur dasypoda nuncupasse, de animalis natura nomine cōcinnato. Scribit Aelius Lampridius, Varium Antoninum, qui Heliogabalus est nuncupatus, primùm triclinia, lectos ac porticus omni florum genere strauisse, lilijs, uiolis, hyacinthis & narcissis, perq; eos ambulasse: neq; in culcitris, seu accubitis (ut appellant) facilè cubuisse, nisi quæ leporinum pilum haberet, aut perdicum plumas subalares. Hoc eo apposui, ut accubitę uerbum, quid uelit sibi, intelligeremus: quando est id Iureconsultis etiam familiare, pro culcitris & thoralibus. Nam & accubitalia pro stragulis aut stratis legimus quandoq;. A

An dasypus simpliciter sit lepus. Plinius defenditur. Leporum genera. Linum. Linaria. Titi imperatoris mors, & Vlyßis. Lepus marinus. Caput XXX.

VErùm cōsurgit parte ista quæstio nobilis, agitata grammaticis, qui sibi uel sagacissimè odorari uidentur, aduersus auctorem summi nominis in nostratium literarum studijs, sine quo non ferè constabit Latina res: Plinium dico, qui non semel dasypoda uidetur à lepore disparare: quum Aristoteles (ut ipsi putant) leporem cum dasypode idem statuat animal, interpunctis (ut sic dicam) nullis prorsus dissitum abiunctumq;. Miratus sum sæpe malè feriatorum hominum insolentiam, qui nobilissimo auctori nimis temerè negocium facessunt: nec isto nomine quandoque erubescant, ut frontem perfricent, etiam si nimis attritam. Equidem fateor ingenuè, nec dissimulanter quicquam reticebo, quamuis nulla etiamnum suppeteret ratio, diu tamen inducere animum nequiui, ut tam grauis doctrinæ uiro inscitiæ leuioris maculam paterer inustam. Semperq; latère quippiam, necdum cornicantibus ineptè percognitum, opinabar, prorsumq; mihi in uado res hærebat. Modò succurrit nobis eius ipsius auctoritas, qua illi maximè niti uidentur, abs quo dasypodem à lepore distingui animaduertimus. Differunt præterea animantes (inquit de Animalium historijs primo) moribus: nam alæ mites, remissæ, ac minimè peruicaces sunt, ut boues: aliæ animosæ, peruicaces, brutæ omnino, ut sues syluestres: aliæ ingeniosæ ac timidæ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους, ut cerui, lepores, cuniculi: sic enim Theodorus agnoscit & transfert. Atque dasypoda ibi cuniculum putauit: ne quis protinus mendum iubelle in Græco putet exemplari. Duodecimo tamen historiarum Polybius cuniculos appellare Latino uerbo maluit, quum nasci ait animal lepori simile, κουνίκλον καλούμενον. Id (inquit) è longinquo conspectum, lepus uidetur planè, ac propin quũ differt insigniter. Et quæstionem quidem de dasypode, sicut de thoe & panthere ac lynce negligentia quadam antiquis auctoribus ita prætermissam putat Theodorus idem, ut excusari haud facilè possint. Quod mihi indicare uidetur, non esse ualde protritam expositionem illam, qua pro lepore dasypodem accipiunt. Et qui ex recentioribus Græca transtulit adagia, quum explicaret id, δασύπους κρεῶν ἐπιθυμεῖ, dasypus carnes desiderat: non ausus & quidem prudenter, dasypum leporem interpretari, intulit, esse de genere leporum: quæ omnia temerariam coarguunt inscitiam. Ego utique uel sola philosophi auctoritate fultus non crediderim impingendum Plinio colaphum, eo quidem magis quòd moris eius est, quæ eodem genere continentur, interdum ita diuidere, ut diuersa prorsum minus perspicaci esse uideantur: quod illum proprietate aliqua naturę insigni adductum fecisse contenderim. Ecce, uiuerra inter genera mustelarum est, Plinius tamen distinguere libro undecimo uidetur: ita enim scribit: Ossea sunt genitalia lupis, uulpibus, mustelis, uiuerræ. Rursum libro octauo, lutras separauit à fibris: Cauda (inquit) piscium fibris, cætera species lutræ, utrumque aquaticum, utrique mollior pluma pilus. At libro tricesimosecundo: Fibrorum (inquit) è genere lutras, nusquam mari accepimus mergi. Idipsum & Aristotelem facere paulo pòst comprobabimus in aquæ pluuiæ ratione, ubi de mugilibus mentio incidit. Quia tamen de cuniculis & dasypode citra discriminis mentionem quandoque agit Plinius, putat omnino ex errore illi persa miliari Nicolaus Leonicenus, nostri temporis planè coryphæus, contigisse, uelut in caprea & dorcade, uespertilione & nycteride, siluro & glani, passere ac psitta: nam & inter B

ter

A ter metalla, hydrargyrum ab argenteo uiuo liquidius per inscitiam disparasse agnoscitur. At libro octauo capite uicesimoseptimo, fœniculum & maratrum planius distinguere uidetur: libro autem uicesimo, capite uicesimotertio, utroque nomine idem se intellexisse interpretatur, eodem loco aduocato: Fœniculum (inquit) nobilitauere serpentes, gustatu, ut diximus, senectam exuendo, oculorum'que aciem succo eius reficiendo. Ex quo liquere potest, non per errorem omnino hęc pronunciata, uerùm posteritati parum ab eo parte ista consultum. Libro utique decimo, capite sexagesimotertio, dasypodem cuniculis ita associat, ut nullatenus pro eodem capi uideantur posse: ni generis loco positum, ibi dasypoda coniectemus. Nam & Theodorus libro sexto de Historijs, capite trigesimotertio, dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur. Leporum uerò esse genera plura, Varro quoque nos docuit, à quo tria legimus celebrari: unum Italicum, primis pedibus humilibus, posterioribus altis, superiore parte pulla, uentre albo, auribus longis: secundum genus Gallicum facit, sed hosce candidos putat. tertij sunt quos producit Hispania, similes nostratibus ex quadam parte, cuniculos uocant. Xenophon quoque: Velocissimi sunt (inquit) montani, campestres minus, tardissimi palustres. Et mox paulò: Leporum (inquit) duo sunt genera: quidam magni sunt, subnigri, multum fronte nitescentes: alij minores, flaui, parum ostendentes candoris. Iulius Pollux, lepores quosdam elymæos uocat, uulpibus non ferè minores & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, prope summam caudam longiore. Sunt & qui dicuntur moschię, quorum spiritum tanta ui sentire canes memorant, ut furere planè credantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus. Leporem denique Gręci amoribus sacrum fabulantur, ducto argumento etiamnum ex etymi ratione: quoniam illorum lingua, λαγὼς dicatur ἀπὸ τοῦ λάειν: erotes autem à uerbo ὁρᾶν, utroque uisum significante. Vnde forsan prorepsit sententia, Formosos fieri diebus aliquot leporina uescentes carne, super quo lepidus est Martialis iocus:

> Quum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,
>   Septem formosus Marce diebus eris:
> B Si uerum dicis, si uerum Gellia mandas,
>   Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Quin & in medicam scietiam tractantibus libris Plinius, leporino cibo fieri somniosos, Catonis (inquit) sententia est. Tum uulgo etiam persuasum, conciliari ex eo corpori gratiam, etiamsi ioco per quàm friuolo. Deniq; cum Alexander Seuerus imperator quotidie in mensam lepusculos admitteret, datum uulgo iocandi argumentum, Imperatori ex genere cibi, formæ gratiam comparari. Versiculis etiamnum lepidè concinnatis, si sensum spectes, non carminis mensum ad examen reuoces:

> Pulchrum quòd uides esse nostrum regem,
> Quem Syrum sua detulit propago,
> Venatus facit, & lepus comesus,
> Ex quó continuum capit leporem.

Hisce uerò ille non inuenustè respondit, Græcè quidem, sed in hanc sententiam:

> Pulchrum quod putas esse uestrum regem,
> Vulgari miserande de fabella,
> Si uerum putas, non irascor.
> Tantum tu comedas uelim lepusclos,
> Vt fias, animi malis repulsis,
> Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

In hac uerò tam fertili leporũ mentione subsignandũ elegans apud Græcos uerbũ: nam cũ euasisse retiũ ansas leporem signare uolũt, ἐξελίνησεν ὁ λαγωὸς dicũt, id est lina effugit lepus. Nam linon & uelũ indicat, atq; etiam retia. Proinde ab Asiaticis linaria plerũq; dicunt hæc. Illud nec relatu indignũ, imperatorẽ Titũ ab Domitiano leporis marini pestifera ui peremptũ, cũ eo scitãte, ἀχθλυνοῦμαι δὲ τινὰ τρόπον prædictũ fuisset fatis, moriturũ uidelicet, sicuti fertur decessisse Vlysses, ἐκ τῆς θαλάττης. Sed is tamen trygonis, id est pastinacæ ictu perijt, at marini leporis uirulentia usum Neronem quoq; accepimus.

Rheginorum numiſma cum lepore. Inſuper de leporibus uariè obſeruata. Et prouerbij enarratio plenior. Lepores galeati qui ſint. Lagobolium. Leporis uitam agere quid. Velocitatis ratio. Pyctomacharij. Arenarij. Dulciarij. Equitiarij. Mulomedici.

Caput XXXI.

POrrò ut ex uiretis diuerſiſsimis prǽcerpta inſpergamus huic parti, quo flo- A
ridius arrideat, adlubeſcant'que legentes, numiſma Rheginorum curru & lepore fuiſſe celebre comperimus: quod Pollux ſcribit, hiſtoria inſuper addita. Sed illud grauius quod Xenophon prodit, leporē palpebris quidem clauſis uigilare, apertis dormire. Ad quod Græcum ſi reſpicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens: quod in diſsimulatores concinnatur aptiſsimè, plenius quiddam & doctius reſipere uidebitur, quàm quod modò affertur. Aciē item eſſe minimè acuta multis de cauſis: primum, quia oculis eſt exporrectis palpebris uerò prǽciſis, & quæ pupillis munimenta non prǽbeant. quare uiſus hebes eſt, atque diffuſus. Ad hæc, ſomno perdeditum animal eſt, quod uiſui parum conferre creditur. Velocitas quoque inſigniter obtundere aciem putatur. Nec me fallit, in Sympoſiacis Plutarchum ſcribere, ſeniorum excellentia leporem præſtare. Moris præterea ueteribus fuit, ut tenellos lepores ſtudioſi uenatores dimitterent, deæ captantes gratiam. Quod ſuperſtitionis eſſe nemo addubitarit: ſicut & illud, Si feram ſe in flumen præcipitare conſpexiſſent, ne legis præuaricatores fierent, uniuerſam ſoluere uenationem conſueuiſſe. Locum uerò in quo lepores uenarentur, λαγωβολεῖον, id eſt lagobolium Græci uocant. Leporem guſtare fas non putant Britanni. Leporis uitam agere, apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipſe reformidat aſsiduè. Relatu dignum & illud, ciuiliū bellorum tonantibus procellis inter Auguſtum Antonium'que, Cornificium poetam à militibus deſtitutum interijſſe, quos ſæpe fugientes galeatos lepores appellarat. Superpondium illud fuerit: in cœlo item noſcitari leporis ſidus, ſub quo qui nati fuerint, tanta erunt corporis leuitate, ut quum currere cœperint, uelocitate ſua agitati aues ſuperare uideantur, inquit Firmicus. Hunc locum ſi Mars reſpexerit, ſtadiodromos facit: ſi uerò Luna B
cum Marte, pyctomacharios, id eſt pugiles. Velut harenarij uocantur, qui in harena decertant in ſpectaculis. At qui dulcia conficiunt aut diſtrahunt, dulciarij: quibus perſimiles ſunt qui nuncupantur conditores. Equitiarij, qui equitijs præſunt uel curant, quibus affines uel mulomedici habentur.

De urbium mœnibus Spartanorum ſententia. Inſuper ad eam rem pluſcula. Structurarum ſpecies. Qui diatoni ſeu frontati lapides. Qui pylori, & qui ticophylaces. Horcanæ, iſodomum, pſeudiſodomum, meſopyrgia, metapyrgia, metorchion, meſaba, oricum, orchos. Mothon lapis. Mothone ciuitas unde. Mothones qui. Spermologi. Turriū ratio. Mothonica, motho, mota, priapiſcoton. Terminales lapides. Tranquilli locus de urbe lutea uel lapidea. Tichobates, circitarius, turunda, motaria, motophagia, emmota, pyulca. Emplaſtra barbara, cirrhota, luthea. Emplaſtra bicolora & bifacia.

Caput XXXII.

PAnthœdam Spartanum auctores produnt celeberrimi, cum legationem obiret in Aſia, oſtentantibus nonnullis præmunitum, latum ac ſublimem murum: reſpondiſſe, νὴ τοὺς θεούς, ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις, per deos pulchra, ó hoſpites, eſt gynæconitis, id eſt mulierum domus. Ad eandem ferè ſententiam uidetur Lycurgus præclarè dixiſſe, οὐκ ἂν εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἥ τις ἀνδράσι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφάνωται: nequaquam ſine mœnibus ciuitatem dici, quæ uiris, non lateribus præcincta foret. Nam & Ageſilaus ciues oſtendens armatos, ταῦτά ἐστιν, εἶπε, τὰ λακεδαιμονίων τείχη: hæc ſunt, inquit, Spartæ mœnia. Idem monſtranti cuidam murum egregiè ſtructum atque præaltum, ſcitantiq́ue an pulchrum ei munimentum uideretur? Pulchrum (inquit) ſi mulieres, non uiri ſunt inhabitaturi. Et hic quidem Spartanorum ſenſus erat. Cæterùm qui ſcrupuloſius rerum antiquarum monumenta peruoluerit, profectò compertius ei fiet, urbium mœnia ueteres ſumma religione ſubſtruere conſueſſe: quando non contenti illa excitaſſe altius latius'que, etiam numinis alicuius

A cuius potentiæ consecrata uolebant. Propterea Paulus: Sanctæ quoque res, inquit, uelut muri & portæ quodammodo diuini iuris sunt, quòd nulla ratione humana, mortalium res satis à quoquam regi dispensariq; posse uideantur in tanta hominum perfidia, obrepente quandoque & ciuibus neglectu, aut finitimorum cooriente grassanteque latius inuidia, adeò ut opinari possis, urbem esse ueluti in alto constitutam nauem, assultibus hostium & discriminum uarietati obiectam. Hinc apertior subit coniectatio, fabulosæ uetustati obrepsisse, ut Saturnum rebus humanis solertius consulentem effingeret, olim heroas semideos'que urbium præfecisse curæ, ut illorum obtectæ obuallatæ'que præsidijs humanos casus reclinarent facilius, quoniam non munimentis modò, sed magis multo deorum indigeamus ope. Argumento est, non mœnia tantum sacra ueteri ritu credita, uerùm & libris quoque commendatam tutelarium deorum religiosam euocationem, quam certo etiam sacrorum carmine peragi solitam accepimus, imminente iam urbium prædæ hostico exercitu. In mœnium ratione antiquis, præcipuéque Hetruriæ populis quadratum inuenio, eundem'que uastissimum lapidem fuisse probatum, nec ab Atheniensibus spretum, auctore Themistocle ad Piræeum. Visuntur & uetusta oppida lapide structa prægrandi, incerto & uasto. Nam structurarũ quædam reticulata dicitur, quędam antiqua, quæ & incerta. Rimis concipiendis obnoxia maximè reticulata creditur, quanquã uenustior. Illud adiecisse nil (puto) obfuerit, isodomum nuncupari, quum omnia coria æqua fuerint crassitudine structa: pseudisodomum uerò, cum impares & inæquales ordines coriorum diriguntur. Sunt porrò in parietibus lapides, quos uocant frontatos, Græci diatonos dicunt: uelut extentos dicas: nam & tonus productio uocatur musicis, qui perpetua crassitudine utraque parte religando, parietum soliditatem confirmant. Terminales autem lapides apud Ammianum Marcellinum sunt, qui in collimitijs constituuntur. Silices asarotici dicuntur ab eruditis de ratione pauimentorum, quæ picturatius elaborata uocantur asarota Plinio. Illa porrò mœnibus excitandis ratio placet, ut in crassitudine perpetua taleæ ex olea ustulatæ quàm frequentes instruantur, uti muri frons utraque hisce taleis uelut fibulata suffrenatáque diuturnam seruet firmitatem.

B Spacia inter turres mesopyrgia dicũt, sed & metapyrgia: sicut meter hion uocant, quod plantatas interiacet arbores, quarum ordo dicitur orchos. Nam mesaba, id est μέσαβα, iugi uocantur cauitates, ubi iumentorum religantur colla, unde μεσαβοῦν est boues iugare: uerùm & animalia item alia, etiam si minus propriè. Mesabum sunt, qui lignum interpretentur inter boues medium. Oricum uerò in Creta ciuitate statuit Nicandri interpres, Apollini sacram, & buxo abundantem, unde oricium buxum dixerit Nicander. Metæchmium, quod est inter duos exercitus spacium. Sed & in rebus alijs item ab Athenæo statuitur metæchmium. Et quia lapidum facta mentio est ac in parerga libenter excurrimus: est item lapis qui mothon dicitur, à quo Peloponnesi ciuitas Mothone adepta nomen est, etiam si à Mothone filia Oenei uolunt alij. Lapis uerò is efficere portum etiam creditur, in mare procurrens. Sunt & μόθωνες uilissimi homines. Nam & pueros qui liberos affectantur, ita Lacones uocant. Spermologos item uiles ac contemptibiles dicunt, ab auicula sic nuncupata, uel quia aliena uictitent quadra. Ion uerò poeta, mothonicam dicit Periclis consuetudinem, id est μοθωνικὴν καὶ ὑπότυφον, id est superbam tumidam'que. Auctor in Heliogabalo Lampridius est, illum ex Dianæ templo in Syriæ Laodicea, lapides qui dicantur Diui, afferre uoluisse. Quia uerò in hæc diuertimus, adnotandum quod moriens protulit Augustus, γηίνην se urbem accepisse, λιθίνην autem relinquere. Quod ad sustructiones referunt alij, Dion uerò περὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρόν. Præterea motho, id est μωθὼ, Arabiæ uicus est, in quo Macedo Antigonus ab Zabilo Arabum rege interemptus creditur. Dicitur autem Motho gentium illarum uocabulo τόπος θανάτου id est mortis locus. Linamenta porrò quæ uulneribus immittuntur μοτὰ uocant Græci, eorum speciem unam Galenus πριαπισκωτὸν dicit, ab membri uirilis imagine. Sed & Galeno etiam Therapeutices quinto, in ulcerum curatione uocantur μοτοί. Hæc dicuntur & motaria: meminit libro secundo Dioscorides. Nostri etiam turundas uocant, unde fistulas dici eluxatas comperimus, turundam quæ respuunt. Tentam nuncupat plebs item rusticior: motophagiam

appellari

appellari sacrificium inuenio, quod in Cypria celebraretur Salamine. Sed & pharmaca quædam dici emmota ex classicis compertum auctoribus est, in quorum ueniat usum quandoque quod Isis nuncupatur, cerote permixta. Emmotorum meminit ad Glauconem libro secundo Galenus: à quo & pyulca nominantur. Sed hæc sunt omnino, quæ puris attractiua sunt. Medicamenta uerò agglutinantia, quæ asphalto partim constant, nescio quo modo emplastra uocant barbara. Sunt & quæ à colore cirrhota nuncupantur, ex lithargyrio & ærugine æris decocta plurimum: sic enim ærugo rubrum trahit colorem. Quod si parum ferueat, emplastra fiunt, quæ dicuntur luthea. Metallicis medicamentis, ubi statim rubra reponuntur, quædam extrinsecus supereminentia obducitur fuscior, ex qua medicamenti inferior pars plus quàm initio rubere uidetur. Quo sanè argumento emplastra huiuscemodi bicolora uocant, quidam item bifacia. Sed ad rem. Maiestatem affert non spernendam profundior fossa, & latior ripis præruptis obuallatis'que muro. Cuius fuisse modi Babyloniam ferunt, latam cubitis regijs quinquaginta, centum uerò profundam & amplius. In turribus & decursorijs mœnium Romæ uidere est, opere tessellato expicta distinctáque pauimenta, necnon obductos crustis parietes. Scribit Vitruuius, turres probari rotundas & polygonias, quippe quadratas celerius disijci machinis dissipari'que, quod assultante ariete, anguli tota comminui facilitate soleant. Illud superpondium sit, portarum custodiæ præfectos dici pyloros, media laxius enunciata, sicuti (inquit Pollux) qui in mœnibus excubant, uocantur tichophylaces. Nam tichobatem intelligimus, qui muros inscendit furandi gratia. Hunc etiam directarium Iureconsulti uocant, quia se in aliena dirigat cœnacula. Sunt porrò septa quædam spinis communita, horcanas uocant, ut inquit Eustathius ab hercos, quod uallum signat. A

De Chiorum turpitudine, obiter & Cappadocum. Ephorium quid. Cur dicatur Chios. Dictum Chij Onomademi. Vini nigri inuentio. Vitium honor in Romanorum supplicio. Lucilius cognomento Cædo alteram. Amphis bæna. Chiæ. Idæ.

Caput XXXIII.

SCimus Chium esse Ioniæ perillustrem insulam, cum eiusdem nominis ciuitate, nauigationis ambitu stadiorum plus minus nongentorum. Chios legimus Spartam uenisse quandoque. Atque inibi insita Ionibus mollicie, fluxis moribus, animo sæpius hallucinante, amplius sese inuitasse, quum'que mero calentes in Ephorium itassent (sic illi uocant Ephororum curiam, qui sunt Spartæ, uelut tribuni plebis Romæ) illuc producti turpitudinis sunt, ut turpiter ingestum turpius conuomerent. Quin & in magistratus eiusdem curulibus sellis uentris onera per summam fœditatem diecerunt. Indignum facinus (ut erat) uisum id Spartiatis prius: proinde sollicité anxiéque scrutari, qui nam fuissent eius auctores, mox ubi est compertum à Chijs rem peractam, tota detumuit ira protinus, ac residente impetu, qui rei indignitate inarserat amplius, nil aliud quàm Chijs pronunciarunt permitti licenter lasciuire, ut quibus natura institutoq; id foret insitum Facti meminit in uaria historia Aelianus, sed aliter, cùm quia turpitudinem ad Clazomenios reijcit, tum quod τοὺς θρόνους, id est sedes fuligine modo quam ἀσβόλῳ dicunt, litas scribit, moxq; publicè pronunciatum τῶν διὰ τὸ θαυμάζειν μόνου ἐξεῖσω κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν. De Chiorum uerò turpitudine ac moribus nimio plus improbis facetissimum extat distichum, B

καὶ τόδε δημοδόκου, χῖοι κακοὶ, οὐχ ὁ μὲν, ὃς δ' οὔ·
πάντες, πλὴν προκλέους, καὶ προκλέης δὲ χῖος.

Eorum uerò carminum hæc est ad uerbum ferè tralata sententia: Et Hoc Demodoci est, Chij omnes mali, nec hic quidem malus, hic uerò minus: præter Proclem, quamuis & Procles Chius. Eiusdem & salse concinnatum legitur alterum, sed in Cappadocas: quod quamuis obiter sese ingesserit, nihilominus apposui:

καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
κάτθανε, γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

id est. Cappadocem uipera mala quandoq; morsu apprehendit: sed interijt & ipsa, quòd uenenosum gustasset sanguinem. Dici uerò Chium uolunt à Chio filia Oceani, uel à

A χιόνος ἐκεῖ γινομένης πολλῆς, id eſt niuis multitudine illic facta aut certè à nympha Chione. Chios inceſsit Ariſtophanes, ut euryproctos, & propterea ad excernendum faciliores. Id latius explicare, operæprecium non cenſui, quòd inſit turpitudinis aliquid. Gratius eſt, quod apud Plutarchum obſeruauimus, fuiſſe Chium quempiam, qui magnum uini optimi modum quum diuenderet alijs, ſibi uappam ſolum ſeruabat. Proinde ſeruus, ſciitante quodam, quid rei gerentem reliquiſſet dominum: ἀγαθῶν ἔφη παρόντων, κακῶν ζητοῦντα, id eſt in bonorum affluentia (inquit) quærentem malum. Aliubi fuiſſe Plutarchus idem ſcribit, Onomademum in Chio factionis principem, qui uictoria potitus, diuerſarum partium uiros haudquaquam exigendos cenſuit: ne (inquit) inimicorum liberati metu, cum amicis hoſtiliter cõgredi incipiamus. Dignum item ſcitu quod ex Theopompo accepimus: apud Chios uinum primò nigrum eſſe inuentum. Quin eoſdem omnium principes colere uites ab Oenopione didiciſſe. Quibus mox tantus acceſſerit honor, ut etiam in delictis pœnam honorarent quoniam ueteri de ſupplicijs lege Romana ſancitum, ut ciues non uirgis euerberarentur, ſed uitibus. Quod à Lucio Floro, ac T. Liuio libro quinquageſimoſeptimo, relatum ſcio, & à Scipione Aphricano, qui Numantiam ſuſtulit, ſeruatum. Sed & Lucillium centurionem ioco militari cognominatum Cedo alteram, Tacitus ſcribit, quòd fracta uite in tergo militis, alteram clara uoce, ac rurſus aliam poſcebat. Meminit ſupplicij in Galba Plutarchus. Nam & Macrobius uitem appellat centurialem. Martianus Digeſtis de Re militari: Si miles, inquit, uitem tenuit, militiam mutat: ſi ex induſtria fregit, uel manum centurioni intulit, capite punietur. Dignum ſcitu ex Græcis obſeruatum: amphiſbænam non temerè alio interimi, quàm uite: quod ab Dionyſio creditur premonſtratum, qui ab Iunone in furorem uerſus, quum eſſet conſopitus, ab amphiſbæna excitatus aſſultante, illi palmitem incuſsit, peremitq́. Id quod in Ophiaco ſcribit Nicander. In Chiorum porrò lapicidinis, prodidit Carneades, ſaxo diffiſſo, caput extitiſſe Paniſci. Sciendum item, chias dici ſerpentum latibula, id eſt χειὰς: uocant & ἐλεοὺς. Nam feris alijs deſtinata loca idas nuncupant, & napas, ſyluas, montes, Thamnos, pholeos, orgadas.

CAMILLI RICHERII RHODIGINI IN LIBROS LECTIONUM antiquarum Lodouici Cœlij patrui, ad Iuris utriusq; doctorem Franciscum Campagnellam, Præfatio uicesimaseptima.

PLVRIES pluribusq; iã ab hinc diebus Lodouici Cœlij patrui mei A doctrinarum percurrens antiquarium, quàm plurima ab ipso prima incœptione notata reperiens: epistolarum fragmenta, id ipsius intimioris animi mussitamentum agnoscere, mihi ipsi uisus sum: ut sibi ipsi affectiorum animos non nisi gratos facere pensitaret. Atque ob id Antiquarum lectionum librum sexdecim uoluminum structura tunc compilatum, diuersis pro libito particularius inscriptum dicauit. Quod quum arctissimè obseruare, eius sanctissima incœpta prosequutus, tota mente decreuerim: doctissimum eius opus prædictum, Sedecim Voluminum numero laboriosissimè adauctum, doctissima'que castigatione reformatum, non minus quàm nouum opus edere meo ipso genio, multorumq; etiam stimulis, celeberrimiq; A. Amolini physici sua doctrinæ amplitudine, morum probitate undiquaq; uenerandi, destinatus: ob eorum singula, docta affectione nobis iunctorum clie͂tela, donare decreui. teq; Francisce Campagnella doctor insignis, præ cæteris doctissima literarum farragine, optimè pensiculatorum consultamentorum amplitudine, bonorum morum ingenua probitate, non minus decorum quàm uenerandum, mihi ipsi omniq; Richeriorum familiæ non tantum iunctissimæ affinitatis uinculo, sed & affecte beneuolentiæ cumulis semper propensum, Rhodiginæq; uniuersæ Reipublicæ commodum præstantissimum dignoscens, Vicesimaseptima huius uoluminis inscriptione te grauandum decreui: munus quidem tuæ ipsius magnitudini pauxillum, at mei in te animi gratiorem præ se ferens notam. Hoc eo libentiori suscipies animo, quo totam Richeriorum familiam continuè fouens, doctissimiq; patrui mei documenta prosequutus, tenuioris mei laris paucitatem fouere ne unquam destitisti: idq; amplissimæ tuæ mentis obuolumentorum uastitate consultius aliquando segregata discurrens lectitabis: idq; non in tuæ perfectionis cumulum, quæ tanta est, ut nullo exterius indigno adminiculo sese claram undiquaq; demonstret: sed meæ in te obseruantiæ monimentum ascribes: meq; Camillum Richerium tibi coniunctissima non minus necessitudine, quàm strictissimo famulitio deuinctum, tua ipsa ingenua bonitate perpetuò, ut soles, fouebis.

Vale.

LODOVICI

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI SEPTIMVS ET VICESIMVS.

Hostem minimè segnem, sæpius emolumento esse. Cotem nostram quid dicamus, adagij specie. Carthaginis euersio. Caput I.

A ADVERSARIVM fortem strennuumq; & uirtutis non omnino uulgatæ plerunque prodesse creditum experimentis est. Proinde Lacedæmonij quandoq; quum ui urbem quandam cepissent, Ephori qui scirent quantum militaris disciplina metu, illius & certaminibus assiduis custodita, nusquam esset dilapsa, non quidem uictoria efferri cœperũt, ut assolet nonnunquam: sed dicere identidem non dubitarunt, οἴχεται τὸ πάλαισμα τῶν νέων, perijt luctatio iuuentutis. Neque enim dehinc aduersarios habebit. Rursum pollicente rege, urbem quandam funditus euersurum (nam ea Lacedæmonijs negocia plerunque exhibuerat) haudquaquam permiserunt illi, quum dicerent, minimè subuertendam τὰν ἀκόναν τῶν νέων, id est iuuentutis cotem. Vnde parœmiæ producitur species, ut quicquid disciplinam continet, nec in segnitiem dilabi sinit, cotem esse nostram dicamus, quando (ut ille ait) infirmis animis hostis est securitas. Quo argumento & Scipio Nasica seruandam Carthaginem subinde prædicabat, ne urbis æmulæ metu ablato, luxuriari Romana felicitas inciperet. Id uerò non perpendens nimium M. Cato perniciali Carthaginis odio flagrans, nepotumq; securitatis anxius, assiduis uociferationibus, deniq; unius argumento pomi, multarum gentium uictricem urbem, & de terrarũ orbe (ut Plinius inquit) centum uiginti annos Romani imperij æmulam, tertio Punico bello æquandam solo curauit. Quod non Trebia, non Thrasymenus, non Cannæ
B busto insignes nominis Romani perficere potuêre. Quanquam, ut Florus inquit, mediam sententiam in eo senatus tenuisse est uisus, ut urbs tantum loco moueretur, quòd nil speciosius uideretur, quàm superesse Carthaginem, sed non formidabilem.

Cœlestis aquæ præstantia, curq; eadem computrescat celerius. Cap. II.

PLinius Naturalis historiæ conditor egregius in piscium explicanda natura, inter pleraque summo ingenio suminaq; conquisita eruditione, ad studiosorumq; congesta emolumentum, ut paucissimis horis multa percipere cupientibus liber unus, uelut thesaurus, sicuti L. Piso requirebat, affatim præberet argumentum, hæc quoque intulit accuratè. Dein modicis imbribus gaudent aluntur q;: quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt. Et aliàs, ubicunque pisces in eadem aqua assidui, si non appluat, exanimantur. Corroborant porrò quæ Latinus auctor prodit, summi philosophi uerba ex octauo de Animalium historia: Piscium, inquit, genus maxima ex parte annuis pluuijs εὐθηνεῖ, id est bene uiuit. Ita enim non modò plus cibi nanciscitur, uerumetiam omnino pluuio humore iuuatur, ut ea quæ terra gignuntur. holera enim quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt, quantum imbre. Quod ipsum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles accedant. Adde, Auerroem quoque tractatu secundo primæ partis Canticæ, super eo cantico, Aqua pluuialis purior cæteras præcellit, sic fermè prodere: Aqua pluuia, optima est, ac fontanis fluuialibus'ue excellentior longè. Palladius: Cœlestis aqua ad bibendum omnibus antefertur. Addit Auicenna, eam præcipuè probari quæ æstiua sit, & Ioue tonante decussa, tenuitatis ratione, sicuti interpretantur naturalium periti. Quæ quidem attenuatio fit, tum uirtute cœli eleuantis surrigentis'ue, tum calidæ siccæq; exhalationis intra nubem inflammatæ, unde sint tonitrua, perrupta nube. Illud obseruatione dignum, quod ab eodem subnectitur Auicẽna, nec prætcrijt Medicinæ primo Paulus Aegineta, Esse quidem præcipuum aquæ pluuiæ humorem, uerum citissimè computrescere, quòd sit

attenuatus nimium. Proinde celerius in eum agere corrumpendo terrestrem aereum A ue calorem non naturalem. Haustum uerò potu humoribus putredinem concinnare, pectus oblædere, uocem hebetare. Putrescendi tamen causas inde proruunt nonnulli, & Paulus præcipuè, quoniam aquæ id genus à diuersis admodum humiditatibus protollantur, uelut de cadaueribus, paludibus, ut lacus prætercam, stagna, mare. Quam rationem approbasse Galenus uidetur. Sed inquit Auicenna, si probari causa hęc posset, uituperari digna foret cœlestis aqua. Igitur attenuatio excellenter facta putrefactioni præceleri ansam præbere, uero fit similius. Vt enim attenuatissimum quidque est, ita etiam mutationi obnoxium maximè censetur. Statuendum tamen sic opinantur, qui disceptantes cupiunt sententias conciliare, nil prohibere, quin quandoque computrescat aqua pluuia, quia à tabidis corporibus aquarum secernatur materia. Quod euenit ferè latius grassante pestilentiæ ui. Verùm subnotemus & diuersitatem alteram, Galenus idem in libro de Bonitate aquę, sic propemodum scriptum reliquit: Aquas (inquit) pluuias scio leuissimas esse, subtiles item ac puras bonasque: & gustui prædulces. educit enim sol, & rapit tenuissimum quodque ex aquis. Vernæ hyemalesque censeri debent prę stantissimæ, licciores quidem à terra tolluntur uapores æstate, necnon autumno quoque. At terrosus (ut sic dicam) aer est, quem deiecta perpurgat pluuia. Propterea id genus aquæ duriores euadant necesse est. τῶν ὑδάτων inquit Hippocrates, κουφότατα τὰ ὄμβρια καὶ γλυκύτατα καὶ λαμπρότατα καὶ λεπτότατα: id est, ex aquis leuissimæ sunt pluuiæ & dulcissimæ, atque item clarissimæ ac tenuissimæ. Ratio autem, inquit idem, ex sole tenuissima quæque proliciente ac leuissima. Cœlestis aqua, Columella inquit, hinc maximè salubris intelligitur, quòd pestilens alioqui palustris humor mitescit hyeme.

Cœlestium item aquarum bonitatis ratio. Quid sit illud, in eundem fluuium non posse quem bis ingredi. Cur ranæ imminentem præsagiant pluuiam. Astrapææ quæ dicantur, & ceraunia aquæ. Caput III.

CAeterùm non incuriosus aliquis studiorum affectator, qui nec numerus sit, aut ex triuio lutum, uel (quod Bœotij dicunt) μῆλιος ἡρακλῆς, tanquam pomarium dicas Herculem, cuius est apud Pollucem ratio: sed benè doctus καὶ φιλομαθὴς, euentus eiusmodi nunquid alię proferri rationes & possint & B solcant, haud absurdè requiret, quando tunc demum scire uidemur, si causa minus nos fugerit, quā sæpius silenter ac facilè haud assequare. Quòd ergo pluuijs amplius, quàm fluentibus aquis arbores ac semina, necnon quos diximus, pisces coalescant, Laitus, sicuti apud Plutarchum legimus adnotatum, inde fieri putabat, quòd plagę ui terram diducat pluuia meatusque sibi ad radices subeūdas paret. Sed hoc neutiquam uidetur uerum, id nanque latuisse Laitum uidetur, stirpes in stagnis exortas & uluas & iuncos augmentum non capere nec fruticare, quum pluuias suo tempore non admisêre. Verius ergo censebitur forsan quod ait Aristoteles, recētem & nouam uideri aquam pluuiam, ἕωλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, id est stagneam ueterem & olim datā computrescentemque. An & hoc probabilius est, quàm uerius? Nam τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα πρόσφατα μὲν ὄντα καὶ νεογενῆ, id est fontani fluuiatilesque fluxus recētes sunt & noui: ex quo Heracletus dixit ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίνης, id est in eundem fluuium non utique bis ingredereris, alia quippe subinde influit aqua. Attamen ij alunt pluuijs deterius. Nunquid ergo, inquit Plutarchus, quia leuior quę ex aere aqua descendit? protolli quippe non queat, ni mirè sit leuis. Proinde flatu remixta, aerisque leuitate referta demigrat momento, insinuaturque in stirpes, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῷ ἀναμίξει τοῦ ἀέρος: id est, ideoque bullas excitat, aere promixto. Bonitati huius aquæ astipulari ranæ uidentur etiamnum, dum uocem præ lætícia exhilarant, pluuiæ suauitem expectantes. Ingruentium quippe aquarum certius præsagium exhibēt ranæ præter solitum uocales. Quod Aratus, Plinius, Maro quoque noster prodidêre. Putat porrò idē Plutarchus ex pluuijs aquis quod præstruximus, eas rigando aptiores censeri, quæ tonitru & fulmine aere concusso impluant, quas etiam à re (opinor) ἀστραπαίας, id est astrapæas uocant & ceraunias, Paulus etiam βροντίαιας. nam est astrape uentorum ui nubium attritarum uel ruptarum inflammatio. Ceraunum uerò dici fulmen, sciunt omnes.

Quibus

Quibus nocumento sit cœlestis aqua. De cestreo, seu mugile, & cephalo plura. Cestrum quid. Cestra, uiriculum, cestus. Blennodes quid. Repetita Plinij defensio. Cephalinus, sphondylos, blepsia, plotes, cestros. Cap. IIII.

A QVod uerò initio diximus, imbres compluribus piscium conducere, sciẽdum est, cestreo, cephalo, & quem nonnulli myrinum uocant, adeò obesse ut ex illis multi excæcentur facilè, præsertim si modum aqua excesserit. Solent enim cephali, siue capitones per hyemem potius ita affici. Nam oculi eorum albescunt, & macilenti per id tempus capiuntur, ad extremum'que malo eodem intereunt. Quod tamen non magis imbrium copia, quàm algore accidere uidetur. Cestreus (ut iam in alia excurramus, & Scytharum more ad copiosum semper reflectamus pabulum, præcipuè, quoniam esse iucundam rerum uicissitudinem nouimus) est piscis, quem Latini mugilem uocant, ita nuncupatus, quia teli modo publica Atheniensium pœna intret adulteros. Est enim missilis genus cestron, quod nostri uiri culum uocant. Cestron inuentum Sudas arbitratur Persico bello. Nam & Sophocles cestran dixit pro stimulo, siue stilo, ut Pollux auctor est. Aristophanis Interpres super eò poetæ uersiculo:

κεστρᾶν τὴν μάχην μεγάλην ἀγαθάν.

Sciendum, inquit, non esse pisces eosdem cestreos cestreasq́. Sic enim aliqui murenas uocari putant, alij aliud piscium genus. Sed cestreos (inquit) cephalos nunc uocamus. Idem ferè ad uerbum Sudas. Athenæus uerò sphyrænam, inquit, piscem Attici cestram uocant: Latini sudin, quia rostratus sit, ac similis belonæ. Est enim belona piscis, quem acum, siue aciculam dicimus. Ex nostris tamen sunt, ne quid dissimulem, qui mugilem dici à Græcis cephalum, tradant: quòd in metu (ut Plinius inquit, & antea de cephalò dixerat Aristoteles) capite occultato, latêre se putet totum. Aristoteles tamen disparauit, & ita agnoscit Theodorus, cephalum Latinè capitonem uocando, libro de Historijs quinto, ubi cestreum cephalumq́ nominari inuenies, ut diuersos. Sed & libro octauo, ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πλὴν κεστρέως. ὁ δὲ κέφαλος: καὶ ὁ κεστρεὺς ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι. alter etiam alterum sui generis edit, excepto mugile: capito & mugil soli omnino carne abstinent. Et subiungitur ab Aristotele ratio: Eius (inquit) rei argumentum est, quòd neque in uentre tale quid unquam habentes capiuntur, neque esca in eos ex carne utimur, ἀλλὰ μάζῃ, hoc est offa panis. Vescitur unusquisque mugil, alga & harena. Cephalus, quem uocant aliqui χελῶνα, id est labeonem, littoribus gaudet. Alter, generis eiusdem peræas, hoc est translittoranus est, qui nõ nisi mucore uescitur suo. Quamobrem semper ieiunus est. Pascuntur limo cephali omnes, διὸ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσίν, quo fit, ut graues sint & sordidi. Et Pausanias πηλαίους uocat, id est cœnosos & fluuios, amare turbulentiores, id est βολεροτέρους. Piscem omnino nullum edunt. Gulosus omnium maximè mugil est, atque insatiabilis. Quo circa uentre distento grauescit: & ni ieiunus sit, hæret iners. Hæc copiosius sum persequutus, ut Græco prouerbio lucem inferremus, κεστρεὺς νηστεύει, mugil ieiunus est. Quod promi in eos uolunt, quibus iustitia bonitasq́ parum uel nil omnino affert emolumenti, quando iustissimus uidetur piscis hic, dum parcit alijs, & inde famelicus uisitur semper, etiam si de iustis intelligendum simpliciter Athenæus putat. Mihi uidetur & gulonibus adagium id congruere, quorum animus in patinis semper est, nec æstuans gula expleri ualet, quamuis ubertim terras populetur, & maria. Id quod innuere idem uidetur Athenæus: nam & κεστρεῖς, id est mugiles, uocant hiantes famescentesq́. Sed ut denique tollatur ambiguitas omnis, scire conuenit, cephalum esse inter genera mugilum. Id ut uerum scias, Aristotelis uerba tralata apposui ex libro de Historijs quinto: Mugilum (inquit) labeones, sagi, myzones, id est mucones, cephali, siue capitones grauescere mense Decembri incipiunt, geruntq́ diebus tricenis. Mugiles aliquos non coitu, sed limo, harenaúe enasci constat. In hæc diuertisse collibuit, ut ij denique resipiscerent, qui Plinio negocium facessunt in dasypodis leporisq́ distinctione. Quæ mira uideri non debuit, quum in animantibus, quarum non una species est, idipsum & summus philosophus facere pernoscatur. Penè exciderat quod relatu uel dignissimum fuit, & adiuuat quæ præstruximus.

B

Scribit Oppianus ἁλιευτικῶν primo, cephalos cestreosque esse δικαιότατον γένος ἀμφιτρίτης, id est amphitritres iustissimum genus. Quem locum enarrans expositor: Iusti (inquit) uocantur. quoniam quum pisces cæteri carniuori ferè sint, nec cætero abstineant piscitio, soli omnium hi carnibus haudquaquam admouentur. Apud eundem interpretem sic comperi: Notandum, inquit, quòd thynnus quidem piscis est, κῆτος δὲ, id est cetus autem est melanthynnus, id ualet, nigricans thynnus. At echinus qui in cestrei capite conuisitur, sphondylos nuncupatur. Est & cephalinus piscis, sed à cephalo diuersus, quem etiam blæpsiam dicunt. Cestrei uerò, plotes quoque nuncupantur. nam sic eos appellat Epicharmus, id est πλωτάς. Cestros item herba est, in Gallijs proueniens, quã etiam sarxiphagon nuncupant. A

Aquarum laus præcipua. Horatij locus explicatur. Chaos quid, et unde. Iurisiurandi per Stygiam paludem ratio. Amymoniæ aquæ. Aquariæ libræ, item dioptræ, & chorobatæ. Libratores qui. Aquæ haustu concipi apud Clarium Apollinem uaticinia. Caput V.

VErùm, ut ad aquam regrediamur, & in uniuersum aliquid promamus, eius utilitates longè uidentur ignem præstare: quoniam multa sint animalia, quę absque ignis degant usu, degere autem sine aqua nullum. Quippe si fuerint sine humoris potestate, exanguinata exuctaque à principiorum liquore interarescunt. Quin nec plantas ipsas aut herbas florescere citra aquæ humectationem. Qua ex causa Pindarum rectissimè opinantur dixisse, ἄριστον μὲν ὕδωρ, id est optima quidem aqua. Quanquam non desunt, qui Hesiodum in Theogonia putent, aquam statuisse rerum initium, & Chaos nominasse, ὡς ἀπὸ τῆς χύσεως: χυτὸν γὰρ καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ, id est uelut ab effusione, siquidem fusilis fluibilisque ac fluitans aqua est: unde prodierit & Milesij Thaletis opinio, & Pindarus ita sibi laudare aquam permiserit. Affertur & illud: creditum ueteribus, deos per Stygiam paludem iusiurãdum concipere, uel quia à dijs & hominibus odio habentur, qui ad deiurium procliuiores sunt: uel quia iuxta Hesiodum, omnibus elementis antiquior est aqua. Primo Rhetorico Aristoteles, de multiplici usu eius elementi prodijsse Pindaricum illud, opinatur. Porrò quum aquarum infinitæ propemodum utilitates sint, gratissimæque, qui sacerdotia gerunt moribus Aegyptiorum, ostendunt res omneis è liquoris potestate consistere. Itaque quum hydria ad templum casta religione defertur, tunc in terram procumbentes, manibus ad cœlum sublatis diuinę gratias agunt bonitati. Ex ijs esse arbitror quod Seneca scribit, Magnorum fluminum capita ueneramur. Subita & ex abdito uasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium fontes & stagna, quæ uel opacitas uel immensa altitudo sacrauit. Et Tacitus scribit: Sacra & lucos & aras patrijs amnibus dicari consuêsse. Hinc & Horatianum illud ex primo Carminum: B

Nunc ad quæ lene caput sacræ.

Sed & in Ergis prçcipit Hesiodus, non esse fluuium perennem pedibus transeundum, nisi prius affusis precibus. Id eo dici, tradit Proclus, quòd opinarẽtur ueteres, omnem quidem aquarum naturam, ut quæ alendi augumentandique uim possideat, sacram esse dijs, quos ζωγόνους uocant. Præcipuè uerò perennes fluuios putasse diuinos, quia indeficientem æternamque deorum substantiam imitentur. Quin & potestates præfici diuinas, interpretabantur. Nec me fallit, Ioannem Grammaticum illud Hesiodicum arbitrari allegoricè intelligendum: nam fluuij nomine uxorem putat accipiendam perpetuò habitantem cum uiro. Monere autem Poetam, uxori non congrediendum ante fusas dijs preces, ut seminis profusioni adsit Deus uolens & propitius, quam uocat καλλίρροον ὕδωρ, ὡς καθαρὰν καὶ νόμιμον, id est puram legitimamque. Amymonias aquas sicubi legeris, intellige Argiuas: quoniam Amymones obretitus amoribus Neptunus fontes aperuit Lernæos. Vnde aquis abundare contigit Argiuis. Etiamsi ad Danaidas referunt alij, quæ ab Aegypto profectę phreorychiam docuerint, id est puteorum artem perfodiendorũ. Aquarias libras dioptrasque alicubi inuenies, sicuti chorobaten quoque. Ea uerò instrumenta sunt aquarum dicata librationibus, ubi perducendæ ad mœnia sunt. Libratores autẽ apud Tacitum, sunt uibrandis telis milites destinati: apud Fronti-

num

A num, qui aquas librant ad libellam. De aquarum præstantia sic apud Græcos comperio, εἶναι ἄριστον ὕδωρ ἀποιότατον καὶ κατὰ γεῦσιν καὶ κατ' ὀσμήν: id est esse, optimam ex aquis, quæ citra ullam sit qualitatẽ uel saporis uel odoris. Sed quæ mox hypochondria transmittant, illæ uerò incomparabilis sunt excellentiæ: nam quæ illis immorantur, ac inflãt uentrem, grauantq́, censentur non bonæ. Ad laudem deniq; aquarum forsan spectat illud quoque: nam apud Apollinem Clarium, ubi non fœmina, uti apud Delphos, sed certis è familijs, & fermè Mileto accitus sacerdos in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerunque literarum & carminũ, edit responsa, uersibus ad id quod mente conceperis, mirè concinnatis. Quem & Germanico per ambages maturum ferunt exitium cecinisse, meminit in Cœnis Macrobius, sed obscurè. Adijcit Plinius bibentium fieri æuum breuius.

Niloticæ aquæ laus præcipua. Cur Nilus dicatur Iupiter, & Saturnius. Molpis Eleus. Chomata Nili, & diacopi. Commaticæ. Comæ. Halmones qui sint. Quæ sit fluminum & aquarum probatio. Decocta quid. Plinij defensio aduersus Merulam. Dera. Apollo Diradiotes. Syrembolum. Sarabaitæ sacerdotes. Sarabara. Sarabadena oraria. Aquai legendum apud Quintilianum & Virgilium Aeneidos septimo. Interim de Ioue pluuio, & terræ simulacro. Cochos. Limbatæ chlamides. Singiliones. Alphei transitus ad Arethusam. Sarambus. Deductoria.

Caput VI.

SEd enim in medicinæ ratione fluuialis aqua & palustris damnatur, præter Niliacam: ea nanq; cunctis insignita uirtutibus creditur, haustu suauis, mediocrem in aluo moram ducens: sitim porrò restinguit commodè, nec frigida quidem ullum inferens nocumentum. Præclara in eo Galeni sententia est: Nilum (inquit) ita laudo, ut bonitatis excellentia paucis admodum comparari fluminibus posſit. nam & mulierum partionem insigniter adiuuat. Ex eo præterea in Aegypto solæ omnium palustres aquæ redduntur commodiores, quãdo æstate nec computrescant omnino. Seneca in Naturæ quæstionibus: Pleraque sunt, inquit, ratio quo-
B rum reddi non potest, ut cur aqua Nilotica fœcundiores faciat fœminas, adeò ut quarundam uiscera longiore præclusa sterilitate ad conceptum relaxauerit. At uisum Onesicrito est, Proprietatum in animalibus causam ex aquis promi, pecorum argumento, quæ haustu colorem demutent. Auicenna primo Canonis, quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis uim scribit attributam: quarum primam statuit, à cursus longitudine: secundam, regionis ascribit nitori ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus: tertiam putat, quòd à meridie in septentrionem deferantur, sic enim attenuari amplius: postremò, & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles etiamnum postea quàm fœcundisſimum dixit Nilum, & alendi facultate insignem, moderatæ solis decoctioni id acceptum retulit. Inuenio præterea Iouis uice fuisse Aegyptijs Nilum: unde illud apud Byzantium poetam Parmenonem, ut scribit Athenæus, αἰγύπτιε ζεῦ νεῖλε, id est Iupiter Aegypti Nile: quoniam certis anni temporibus superfusus ripis imbrium modo miram campis fertilitatem inferat. Propterea de Nilo Tibullus:

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

Nam & Athenis terræ fuisse simulacrũ, Pausaniæ credimus, suppliciter à Ioue pluuiam comprecantis, quem uocant ὄμβριον, id est imbridum, cuius in monte Hymetto uisebatur ara: sicut & simulacrum, quod Iouis diceretur Hymettij. Sed & in Parnethe Ioui sacra fiebant, quem nunc ὄμβριον uocarent, nunc ἀπήμιον. Sed ὄμβριον uocant item ὕετιον. Creditur & Pindarus inde Saturnium appellasse Nilum, tanquam & ipse Iouis innuẽs cognomentum: quoniam antistrophos, ut diximus, Ioui sit Nilus, & imbrium censeatur analogon eiusdem aqua, sicuti interpretes Pindarici doctisſimè interpretantur ac monent, ubi in Pyrhijs ait Pindarus:

νείλοιο πρὸς πῖον τέμενος κρονίδα.

Verùm ad Iouem pluuium pertinet historia nobilis qua legimus, apud Elidem substructum eo templum cognomine, ubi siccitate nimia squalentibus agris reddito respõso,

fore ut desineret malum, si generosus immolaretur iuuenis summo loco natus. Molpis A sponte Ioui se mactandum obtulit. Eius uerò uisebatur in templo statua, uirtutis monumentum insigne. Nilum præterea sunt, qui Tritonem ab Lycophrone appellatum opinentur de nomenclatura tertia. primùm enim Oceanus dicebatur, mox Aegyptus, tertiò Nilus. Dicitur inde & chrysorrhoas Nilus, quasi auro fluens. Ex quo & graues in eos qui chomata Nili ruperint, uel uiolarint omnino, sanciuntur pœnæ. Sunt autem eo nomine aggeres (sic enim Græcè pronunciatur χῶμα) atque ita scribendum apud Iureconsultos Digestis de Extraordinarijs criminibus, ubi etiam aggerum nominãtur diacopi: quo uerbo intelligi scissuræ uidentur. Commatica uerò pronunciatio, apud Grammaticos aliud est, dicta sic, uelut incisa: cuius exemplum est apud Papinium:

Vbi iste fragor? ni fallimur aure. sed unde
Puluereo stant astra globo? num Ismenius ultrò
Miles? ita est, ueniunt. Tanta est'ne audacia Thebis?
An dubitent?

Comas uerò, id est κώμας, pagos Græci uocant, qui in Orchomeno quandoq; halmones, id est ἁλμῶνες, sint nuncupati, ab Halmo Sisyphi filio, cui regionis partem haud ita magnam concessisset incolendam Orchomenius Eteocles. Inde natum, ut esse uicum quendam Halmonas, prodiderint multi. Sed à diuerticulo fabulam repetò. Reliquorũ aquæ fluminum difficiles censentur, arefaciendo, ac sitim amplius accendendo, præsertim si regionum adsit malignitas, nec aer admodum accommodus, quod adnotauit Dioscorides. Auicenna eam item probat, quæ exortum petat, præcipuè æstiuum, semperq; bonitate proficere, dum à fonte disclusa abit longius. Secundæ uerò notæ putat, quæ in septentrionem profluat. Hanc Aegineta Paulus non probat satis, quoniam sit ὕδωρ βραδύπορον καὶ ἀτέραμνον, id est incessu tarda duraq; aqua: rursum incalescere tardius, ac frigescere. Cui diuersum faciat ortum petẽs. Improbantur omnino in occasum meridiemúe delabentes, præcipuè meridionali assiliente afflatu. De ijs plura item Galenus. Putearias quoq; nec satis probas præ fontanis arbitratur Auicenna, quòd terrosæ plurimùm sint, ut quæ in arcto contineantur occlusæ. Porrò inesse & putrescentis B materiæ quippiam, necesse est, illuc solis radio minus pertingente, nec prorsum perflatu ullo, uapores corruptioni obuios detergente. Auctor cum Paulo Galenus est, unam esse bonarum & malarum aquarum cognitionem, si hyeme quidem calent, frigent uerò æstate: deinde si puræ sunt, nec colore oblæso uitiatoúe, & si mala nequaquam fuerit hypostasis: item si leues sint, quando terræ promixtionem coarguit pondus. Consideratur præterea, incalescant'ne statim, frigescant'ue, huiusmodi enim præstare. Cæterùm de ijs plura item architecturæ octauo Vitruuius. Auctor deniq; Plinius est, Neronis principis inuentum esse, aquam decoquere, uitroq; demissam in niues refrigerare. Sunt qui decoctæ mentionem apud Græcos se comperisse ieiunè nimis iactitent. nam quum afferri decoctam iussisset Cynulcus, non tulit Vlpianus, ac illum increpuit, quòd Romano uerbo ac barbaro usus foret. Porrò Eupolidis affertur uersiculus, quo ahenum calefieri iubetur ad aquæ haustum, id ipsum apud Antiphanem comperias. Quin & primo de Republica Plato, calidæ aquæ commeminit, qua refrigerentur intestina, & excitetur appetentia, quum sitim irritet frigida. Approbat calidę potum & Philemon. Sed & historia prima Herodotus scribit, decoctam ex choaspe aquam semper habuisse secum Persarum regem, quocunq; pergeret. Sunt hæc quidem uera propemodum ex Athenæi ferè libro tertio repetita: etiamsi hic omnium mordacissimus auctoris supprimat nomen. Verùm obsecro uos docti omnes, quibus hic est uelut uomica purulentior, quid hic contra Plinium? Noctuinis oculis homo malè feriatus in magna debacchatur nomina, uirulentiæ innutritus, cuius uelut serpentis atrior uibrat lingua. Tauream aquam ab Sophocle nominari, scribit Athenæus idem, ab Tauro, qui sit prope Trœzena fluuius, ubi uisatur & fons Hyoessa. Tradit historicus Dion, Claudiũ Cæsarem cauponas in quas poturi diuerterent, soluisse, ac cauisse item, ne caro distraheretur cocta, uel calens aqua. Illud neutiquam transiluerim, quod Aelius scribit Dionysius: dæram nuncupari humectam substantiam, ab ijs qui teletas curant, & mysteria.

Deras

δειράς, regio est Argiua, ubi Apollo colitur δειραδιώτης, in cuius sacrificijs agno noctu immolato quot mensibus & sanguine gustato, puella κάτοχος ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται, id est, afflatum sentit numinis, uaticinaturq́. Syrembola denique in obsidionibus fistulas uocant, quibus exquiritur aqua: nam syrinx fistula est, & embolum altera est compositionis pars. Sarabaitæ ad præsens institutum nil magnopere faciunt. Qui sint, enarrabitur nihilominus doctrinæ gratia uberioris. Sunt enim eo nomine in Aegypto sacerdotes, in saxorum cauitatibus ferè habitātes, suillis ac bubulis circumamicti exuuijs, funibus zonarum præcincti loco, pedibus nudis, cruore conspersi, ubi Scenopegiorum ingruit celebritas, è cauernis se promentes, Hierosolymam petunt, ac templum adeuntes inopiam & abstinentiam ostentui habent, ingerunt omnibus, barbam sibi etiamnum acriter uellentes, ut spectent ista uniuersi, & uelut cœlitùs demissos homines opinentur suspiciantq́, etiamsi intercutibus nunquam nō uitijs madent. Propterea non esse imitandos, præcipit Augustinus, & commeminit facundus scriptor Hieronymus. Sarabara porrò Persicum fuit indumentum. Sarabadena quoque oraria legimus alicubi: nam & Pollio Trebellius inquit, Bardocuculum unum, cucutia uillosa duo, oraria sarabadena quatuor: nec tacentur eidem chlamydes ueri luminis limbatæ, singiliones Dalmatenses, penula Illyriciana. Apud Græcos præsertim comicos, sarabon inuenimus pro muliebri pudendo, quod & sactan uocant: sed & sambyton, & selenon, id est σέλινον, ac taurum. Sunt ex Græcis qui sarabara Parthis esse crurum putant operimenta, quæ ipsi σκελέας nuncupent. Sarambus Athenæo fuit illustris caupo. In hac deniq; tam multa aquarum mentione, sciendum, Pausaniam auctorem nobilem Alphei transitum ad Arethusam facilè comprobare Nili argumento, qui paludem ingressus emergat, perinde ac è terra. Quod ipsum & in Iudæa faciat Iordanis. Adduci autem se potissimùm Apollinis Delphici oraculo scribit, à quo ita sit editum:

ὀρτυγίη τις κεῖται ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ
τρινακρίης καθύπερθεν, ἵν' ἀλφειοῦ στόμα βλύζει,
μισγόμενον πηγαῖς εὐρωπίης ἀρεθούσης.

B Necillud neglexero, Virgilianum carmen ex septimo Aeneidos sic ab eruditioribus legi solere: id quod diobolares grammatici, ne suspicati quidem unquam sunt:

Sæuit amor ferri, & scelerata insania belli,
Ira super magno ueluti quum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantq́ æstu latices, furit intus aquai
Fumidus atq; altè spumis exuberat amnis.

Cui sanè lectioni, ut plausibili, in codicibus syncaeris suffragetur Seruius quoque, diæresin esse inibi factam, testatus. Suffragetur Cornutus item Persianus interpres, poetæ uersu aduocato. Hunc porrò esse locum à Quintiliano significatum, ubi libro Oratoriarum institutionum primo ita scribit, unde pictai & aquai Virgilius amantissimus uetustatis, carmini inseruit. Quanquam modò legitur aulai in peruulgatis Fabij uoluminibus. Porrò exundantem aquarum defluxum per onomatopœiam Græci cochon uocant: unde κοχύεσκε apud Theocritum in Pharmaceutria, pro decurrebat, deferebaturque, ac ubertim fluebat. Apud Latinos deductoria liquoris uocantur, quibus uacans redundansq́ humor effluit.

Cur animantibus somnia sint data: item somniandi causæ: quæ somnia liceat coniectare Caput VII.

SOmniorum uanitatem tum ratione, tum experimentis coargui à multis, palàm est. Nec defuerint tamen, qui ediuerso ratione ac experimentis item præsagiorum inde miram comprobent ueritatem. Prius uerò quàm altiora contingamus, succurrit, promendum hac parte, cur nam credamus contributa esse somnia? Et ratio quidem illa plerisque eruditorum egregiè arrisit. Mentem utique per diem ueris auocari uisionibus, ne obdormiat: noctu uerò falsis, ne excitari celerius queat. Quòd si nullæ omnino sese imagines ingerant, aut uigilare illam necesse erit, aut perpetua sopiri morte. Proinde dormitionis ratione somniorum

inuolucra esse ab optimo maximo Deo impertita, fatendum arbitrantur, quum uniuersim, tum uel homini in primis, quòd præter quietis propositum, etiam futurorum prædictiones in eis seposuerit sibi: nam ueridico præsagio multis fuisse per somnum oblatas species, argumento esse historia potest. Sed & nostrorum uatum responsa, euentu admirabili, ex parte fuisse somnia, compertissimum est. Verùm quæ falsa sunt, obrepũt modò soporis causa. Illa, ut ex diuinæ potestatis magnitudine ingruens bonum uel malum preripiamus. Propterea Actuum apostolicorũ secundo. Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij uestri & filiæ uestræ, & iuuenes uestri uisiones uidebunt, & seniores uestri somnia somniabũt. Solutus, inquit Ammianus Marcellinus, corporeis nexibus animus semper uigens motibus indefessis, & cogitationibus subiectus & curis, quæ mortalium solicitant mentes, colligit uisa nocturna, quas phantasias nos appellamus. Cæterùm, quo ista constent exploratius, ex Theologicis patrum nostrorum sanctarijs uideor aucupatus, uniuersim quidem somniorum causas esse duas: earum intima una est, extima uerò altera. Sed & intima item duplex: ac est una quidem, fortuitus in quiete phantasmatum motus: hic præsagit omnino nihil, & eiusmodi ferè somniorum plurima sunt. Ideo Ecclesiastę quinto scriptum inuenias, Vbi multa sunt somnia, ibi plurimæ uanitates. Altera uerò ex corporis affectione est. Nam & frigidioris naturę homines, glacie sibi plerũque aut niuibus uidentur adobruti. Quippe affectioni eiusmodi phantasmata conformari palàm est. Propterea medicorum scientissimi, quod Aristotelicum est ex libro de Somno & uigilia, somnijs peruigilatè intendendum, asseuerarunt. Sed & calculum adijcit Magnus Albertus, eius quoque exemplo subiecto, qui per quietem in pectus sibi atriorem arbitrabatur affundi picem, moxque illucescente die, bilem reiectauit atram & utique copiosiorem. Itaque indidem posse uel sanitatis uel morbi uaticinia concipi, propè certa est cõiectatio. Verùm causa somniorum extima duplex animaduertitur & ipsa, corporea spiritalisque. Ex quibus illa quidem ex cœlestibus profluit corporibus, & ex ambeunte nos aere. Sicuti enim illis influentibus, in corporali materia formæ producũtur diuersæ, ut plantarum & metallicorum & id genus complurium: sic & uirtute eadem in potentia phantastica, quæ B organica est, phantasmata promi effingique ualent, cœlesti consentanea dispositioni, effectui cuipiam producendo. Ac propterea id quoque genus somnia ueritatis opinionẽ sibi facilè conciliant. Atqui inferat aliquis, & uigilantibus adsunt corporis illæ ipsæ affectiones, agunt & cœlestia corpora, ac continens aer. Agunt quidem, uerùm auocamentis rerum multiplicium, curarumque nunquam non perurgentium, obseruantur minus phantasticæ potestatis motus, immo uerò & præpediuntur. Causa porrò extima item ac spiritalis ex Deo est, quæ & bona dicitur. Sed & hæc bifaria est, siquidem uni quandoque imaginaria modò ingeritur uisio, alteri uerò eiusdem intellectus. Nam & Pharaoni præpinguium boum oblata species est, atque item macie confectarum: quam is tamen coniectare non ualuit: ualuit autem Ioseph. Nec inficiandum tamen, alicui sæpe contingere utrunque, sicut Danieli. Altera spiritalis ratio, & eadem mala, dæmonum commercio infamis est, & magica insignitior uanitate. Ex ijs porrò ita contextis, liquere illustrius potest, quæ demum somnia explicare coniectura liceat, & quæ minus. Sed nec Eustathij prætereunda sententia est, qui super eo Homeri uersu:

καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Somnia inquit, quæ ex Deo sunt, διόπεμπτα uocant, uelut ex Ioue missa. Quin & huiusmodi somnia proprie dicuntur, id est ὄνειροι: appellantur & θεῖαι ὀμφαί, id est diuinæ uoces: quia φαίνουσι τὸ ὄν, hoc est uerum indicant. Proindę ab eodem dicitur somnium Διὸς ἄγγελος, id est Iouis nuncius.

Quid prophetia propriè, necnon prophetiarum gradus. Vectij uaticinium de Romani imperij perseuerantia, ex uulturum duodecim ratione, Romulo qui sunt oblati. Cap. VIII.

ET quia nos in propugnatorum Christianæ ueritatis colloquia immisimus, pergamus porrò imbecillitatem nostrã doctissimis, ac de cœlestis eloquij fonte manantibus, illorum ipsorum confabulationibus, ac sciẽtiæ scitamentis con-

A tis confouere, ab instituto tam nihil abiuncti. Est (inquit Cassiodorus) prophetia, inspiratio diuina, rerum euentus immobili ueritate denuncians. Vt uerò plenius absolutiusq; dicatur prophetia cognitio exigitur intellectualis, sicuti Danielis quoq; decimo comprobatur. Quòd si intelligentia non contingat, non propriè dici prophetiam: sicuti Pharao spicas uidit, Geneseos quadragesimoprimo: & Balthasar manum scribentem in pariete, Danielis quinto: ille dormiens, hic uigilans: neuter tamen eorum propheta. Cæterùm, nec in morte Saluatoris Caiphas. Quippe sancti spiritus ui nobis inexplicabili impellimur sæpe, nescientes quod felicissimum est. Cuiusmodi ferè impulsum in hominibus adnotamus fortunatis, qui ratione nulla uel cognitione ducuntur ad aliquid faciendum uti est in libro de Bona fortuna, ea tamen differentia: quoniam fortunatorum impulsus à causa est naturali, id est ab orbis influentia, uel motricis intelligentiæ, ut quorundam assertio est uel ab utraque, sicuti alijs uideo magis placuisse. Igitur quia ex ratione propheticæ ueritatis est cognitio, ut præstruebamus, inde fit ut pro eius uarietate profluant prophetici quoque gradus. Is nanque excellentissimus est, ubi paribus reliquis, clarior est intelligentia, dum tamen prophetiæ limites non transcendat. Ergo gradus primus est, quum uidet quis, & intelligit: uelut Hieremias ollam uidit succensam, & faciem eius ab Aquilone: quo significari intellexit, Babylonici regis exercitum ciuitatem Hierusalem exusturum. Secundus gradus est, ubi uidetur nihil, sed instruens uox auditur: hic uerò est priore excellentior, quoniam ueritatem expressius præmonstrant uoces. Tertius porrò est, quum non uox tantum auditur, quæ instruat, sed uidetur etiamnum qui loquitur: quæ res adhuc creditur augustior. Cæterùm, uel ista contingunt in quiete, uocanturq; à Theologis reuelationes per somnia: uel dum uigilamus, & à iunioribus dicuntur uisiones: qui est præclarissimus modus, quoniam & mentis fit illustratio maior: quæ quamuis sensuum ui exteriorum distracta intelligibilem tamen supernaturalium ueritatem percipit: quod non fit in somno, sensibus quietis. Porrò Propheticus ille modus, qui raptu contingit uel extasi, ad eum fermè reuocatur qui est in quiete: quia tunc exteriore sensu non utimur, sicut nec in somno. Adhuc
B gradum statuunt quartum, ubi apparitione nulla figuræ cuiuspiam, uel sensibilis signi, occultorum intelligibilis ueritas percipitur reuelatione diuina. Cuiusmodi cognitio summo prophetæ Dauid contigisse dicitur. In hac deniq; addiuinantium mentione illud fuerit auctarium, quod ex Varronis est Antiquitatibus, Vectium augurio præstantem de uulturum ratione, Romulo qui se obtulêre, quos que corpora sancta dicit Ennius, coniectasse, Romanum imperium ad mille ac ducentos annos perseueraturum. Quod & uerum comparuit. siquidem quum imperarent Cæsares Constantij. Romanorum dignitas dilapsa corruit, Byzantium tralata, irruentibus in Italiam Hunnis Vandalisq; ac Gothis. Scribit libro sextodecimo Paulus Diaconus Odoacrem cum fortissima Herulorum manu Italiam irrupisse, quo perculsus terrore Augustulus purpuram sponte deposuit: ac ita cōditæ Vrbis anno millesimo ducentesimo uigesimonono, Occidentis imperium finem est assequutum, anno ab Incarnatione Verbi quadringentesimo septuagesimoquinto. Quod ad uultures attinet, auctor est historicus Dion, Post Cæsaris cædem Octauio in campum Martium descendenti, uultures sex augurium fecisse: mox uerò apud milites concionanti duodecim: unde ab eo coniectatum, Romuli monarchico se principatu constanter potiturum.

Afflationum species. Qui afflatorum status. Quæ ad somniandi rationem requirantur. Somnij laus etiam per exempla. Cur somnia matutina ueriora.

Caput IX.

VErùm, ut ad scriptorum genus aliud digredi iam ordiamur, & quod lucernam oleat, subinde pergamus promere: Porphyrius afflationum species duas agnouisse uidetur: unam, quæ per somnum contingat: alteram, quæ in uigilia, ubi afflati & perciti præsagiunt, ita uigilantes, ut etiam sensibus utantur, nec tamen esse interim rationis humanæ compotes. At Iamblichus, animos ait uerè præsagientes afflatosq;, & quum dormire uideantur, non dormire: & quum uigilare, non propriè uigilare: neque more hominum sensibus uti, nec ipsa

ipsa animalis uiuere uita. Argumento esse, quòd eorum plerique igne admoto, non urantur, ignem uidelicet repellente Deo, qui intus afflet: uel, si urantur, nõ persentiunt. Sed & inuia peragrant sæpe, ac flumina tranant mirabiliter. Cæterùm, in ijs quæ ad somnia pertinent, attendenda uehementer, quæ nono de Republica Socrates de somniandi ratione disserit apud Platonem: At, inquit, quum quis salubri & moderato cultu atq; uictu se quieti tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta satura taq; bonarum cogitationum epulis, & ad seipsam contemplando cõuersa. Ea uerò parte animi, quæ uoluptate alitur, nec inopia pressa, nec satierate affluenti, ut quiescat maximè, neq; optimam partem illam aut gestiendo aut mœrẽdo perturbet: sed sinat eam per seipsam solam ac puram considerare, indagare atq; percipere quicquam ignotum hactenus uel præsentium uel futurorum aut præteritorum. Illa etiam parte animi tertia, in qua irarum ardor æstuat, sedata atq; restincta usqueadeò, ut quiescat nulli infensa. Atque ita, inquam, partibus pacatis duabus, mente uerò erecta, somno se compareт. Tunc demum pura mens ueritatem contingit, neq; insomniorum uisa nefaria occursant. Significat ipsa hæc parte quadam Synesius, quum ait: Sufficit somno dedere se lætis manibus, diuinisq; laudibus celebratis. Laudans quoq; suo more somniale uaticinium: Ad hoc, inquit, accedere decet fœminas atq; uiros, antiquos, iuuenes, pauperes, diuites, priuatos, principes, omnes denique. Quoniam neminem respuat, adsitq; omnibus propheta paratus, consultor bonus & tacitus, sacrorum præceptor atq; discipulus. Mox uerò inde sibi ambiguitatum inuolucra quædam mirè scribit reclusa. Quin & magorum insidias huius beneficio debilitatas ac cõcussas probat. Ereptumq; se discriminibus multis, non inficiatur. Galenus summus Medicinæ auctor prodit monumentis, quum circa diaphragma causatio esset inorta, per quietẽ sibi oblatam speciem quæ commoneret, liberatum iri, si sanguinem mitteret ex uena quæ inter pollicem uisitur atq; indicem. Fecisse quod præcipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Ipse sum memor quum agerem ętatis annum secundum & uicesimum, & Antonio Boldu, nobili Veneto, tunc in patria mea præturam gerenti, Plinium interpretarer, necdũ Hermolai Barbari emendationes doctissimę eminentissimo auctori egregiam, immò etiam triariam tulissent opem, fortè in eum incidisse locum qui legitur in septimo de ijs qui plus iusto crescunt, uocanturq; à Græcis ectrapeli: torquebat amplius uerbum id, sciebam me legisse de eo aliqua, uerùm nec auctor nec locus satis suppetebant. Proinde ueritus imperitiæ notam, æstuanti animo commodum quieti me tradideram. Mox ratiocinans mecum librum uidebar agnoscere, immò etiam locum & phyllurae partem, ubi id foret exscriptum. Excitatus deniq; cœpi oblata per somnum repetere. Illusionem putaui. Sed quum inscitię formido infestaret amplius, ne quid intentatum relinquerem, librum arripui: sicuti somniaueram, ita comperi. Neque hoc dico, quia somnijs hærendum putem, in tam numerosa eorum uanitate: tum etiam præter instituta ferè Christianæ ueritatis: sed quia nimis opportunè, dum ista proderem, sese ingessit exemplum, prætererire non fuit consilij. Quãquam succini pertritum id fortè ualet, Neminem magnopere dari, qui totum diem iaculans non aliquando collimet. Porrò somniale uaticinium propè solis emersum, sedata paulùm uaporum, externarumq; rerum cura, contingere, proditum literis est. Id fieri putatur, nõ solum ea de causa, quòd percocta ciborum mole amplius sobrij simus: sæpius enim cibo inanes quietem petimus, neque tamen contingit uisionum perspicuitas. Sed eo itẽ nomine, quod & solis Phœbiq; uatis ut ueterum more eloquamur, accessų roborari uaticinium solet. Sanguinei quoque spiritus igneiq; ea hora dominantes claritate sua somniali conferunt claritati. Accedit id euidens quoq;, quòd obuersantia expergefacti mox consequentium imaginum turba non confundimus. Propterea Sermonum primo Horatius:

Atq; ego quum Græcos facerem natus mare citra
Versiculos, uetuit me tali uoce Quirinus
Post mediam noctem uisus, quum somnia uera.

Somniorum diuinatio an sit, ex Aristotele: itemq;, an à Deo mittantur somnia. Brizo dea uaticiniorum per somnia. Cap. X.

A Postea uerò quàm theologorum patrum in ijs decreta prolibauimus, necnō Platonicorum musea introspeximus, percommodum fuerit forsan & Peripateticos in consilium adhibuisse) etiamsi, quod aiunt, Mysorum collimitia & Phrygum planè secernuntur) qui placita ad id negocium sua quoque promant. Igitur ex Aristotelis sui doctrina Themistius inquit, Diuinationem in somno esse aliquam, neque pertinaciter resistendum, neq; temerè assentiendum. Nam quod aut omnes aut plurimi arbitrātur, inesse aliquid diuinitatis in somno, & uisa pleraq; occurrere futurorum prænuncia, argumento est, huiusmodi persuasionem, quæ usq; infixa hominum mentibus sit, & ferè gentium firmata consensu, ab experientia & rerū euentis ortum aliquem habuisse. Parte uerò alia quum nulla grauis & efficax ratio uideatur, unde istæc diuinatio proueniat, efficitur, ut homini docto perdifficile sit, fidem in hoc obstringere. Nam putare, Deum esse qui mittat somnia, prę̨ter alias rationes, quibus infirmari hoc refelliq; potest: illa exploratioris est efficaciæ, quòd subabsurda res sit, futurorum significationes per somnia non optimis & sapientibus, sed sine lege ulla, ac ferè pessimis quibusq; & abiectissimis hominibus euenire, atq; etiam brutis. Porrò sublata ratione hac, nulla præterea potest idonea confingi. Quod uerò asseritur, esse apud Boristhenem & Gades qui uaticinentur nonnullos, adhuc rationis est incompertę. Quanquam uerò diuinitùs non mittuntur, sunt tamen quæ possis dæmonia dicere: nam & natura dæmonia sunt, non diuina. Huius rei argumentum est, quòd parte plurima indocti & gregarij somniare ac uaticinari uidentur, ut intelligatur, auctore deo, illos non somniare. Porrò in plurimis & uarijs uisis non est, ut sit mirandum, euadere ex ijs aliqua quæ prædixerint. Nam uetus est, Si sæpe iactaueris, quādoq; Venerem iacies. Auctor in Platonis Timæum Chalcidius est, tolli ab Aristotele diuinationem omnem, quando nec prænoscantur futura, quippe quum ad Lunæ tantum regionem, Dei prouidentiam perducat. Infra uerò nulla esse prouidentiæ scita, uel angelorum opem, aut dęmonum prospicientiam. Vnum deniq; ab eodem somniorum admitti genus, quum quæ aut egimus occursant, aut cogitauimus uigilantes. Brizo, dea uaticiniorum potēs
B per somnia in Delo colebatur: cui & scaphas offerebant omnifariam bonis plenas, piscibus modò exceptis. Deæ nomen inde creditur conciliatum, quoniam ueteri Græcorum lingua, βρίζειν dormire dicitur.

Quam dixerit somniorum rationem Democritus. De motionibus somniantium, ex Aristotele eodem. Item cur fatui præcipuè motionibus excitentur. Nostra hæc quæ concinnamus, nunc urbanæ uillæ imaginem exhibere quandam, nunc fructuariæ, uel etiam rusticæ. Cap. XI.

Democritus uerò in somniorum ratione, dormiētium animos putabat pulsari externa & aduenticia imaginum uisione, quæ tanquam membranæ à corporibus direptæ continenter funderentur & fluerent. Ex ijs alias esse beneficas, alias sequioris ingenij, perindeq; maleficas & magnitudine ac pernicie portentosas: has accedere in somnis ad homines, & significare quæ præsentirētur, futura. Esse uerò quibus simulacra hæc aduenniant meditantia commentantiaq; & uoces mittentia, alioqui quæ in somno tantum intelligentibus sentiantur. Quamobrem optabat Democritus, imagines optimatis notæ sortiri. Nos uerò etsi simulacra esse ulla, quæ uolitare ultro citroq;, & uagari per auras possint, negamus: tamen motiones aliquas esse concedimus, quæ nos simulacrorum uice exerceant. Illas ex initijs quibusdam earum rerum prodire, quæ dicendæ nobis agendæ'ue sint mox, aere primum mutato. Tum deinde per aurium foramina & narium meatus transmissas ad cor, facere, ut in somnijs futurarum rerum exitus prænoscere uideamur. Hæ uerò motiones non possunt alio tempore sensum sui, quàm noctu ampliorē inuehere. Motus itaq; hausti sensibus, & uisa ex ijs concepta, identidēq; ad sentiendi transfusa principium, præsensionem futurorum dormientibus afferunt. Atq; hęc ratio est, quamobrem fatuis somnia hęc potius quàm prudentibus ingerantur: quoniam inest ijs silenta mens desertaq;, & cogitationibus uacua, quarū plenus philosophantiū animus est, & quarū agitatiōe solitarius & ociosus esse nō sinitur. Nec uerò mirari oportet, diu nos

in hæc reclinare, quod sæpe præfamur, putent harum studiosi lectionum, quæ ab physico Theologico ue proferuntur museo esse prætoria nostra, id est urbanam uelut uillam, quę in agris domino seposita recipitur. Vbi autem recõdita de Græco aut Latino promuntur penu, & auctorum sensa reteguntur arcana, sit sanè fructuaria uilla. Quòd si operæ leuioris quippiam ac simplarię laxamenti causa insertatur, uel ut inde habeant etiam quod præcerpant minutuli ac proletarij, uillam esse credant rusticam, turbæ destinatam uillaticæ.

Somniorum in quibusdam certitudo unde sit. Item de melancholicis. Lycanthropi. Lycanthropia. Lycaones qui intelligantur. Cap. XII.

QVosdam uerò esse, qui quum excessu mentis tentantur, prædicant futura: id causæ est, quòd quum intestinis & proprijs motibus nõ infestentur, eminus uellicantur, & alienos excipiunt: ita ut ea maximè sentiant, quę gerantur extrinsecus. Esse item aliquos, quibus somnia de necessarijs & amicis certissima eueniant, inde proficiscitur, quòd de necessarijs suis impensè solicitus quisq; est. Vt enim de longinquo ij uice mutua se agnoscunt, ita motiones quæ in corde seruantur, rerum quas familiares charasq; habemus, notiores nobis sunt, & promptius se reddunt. Melancholici uerò præ naturæ suæ uehementia similes uenatoribus uidentur. Vt enim illi & coniectatione ac telo quasi feram possident antè quàm accedant, manuque tollant: ita melancholici, pernicitate animi rapienda, præcipites quasi anticipant, & anteuortunt futura. Quòd enim imaginationes in ijs uolucres & desultoriæ sint, leui pulsu excitæ, tanquam signo dato, & quæ his proximæ sunt, demumq; uniuersæ prorumpunt. Est item melancholica affectio, dicta Græcis λυκανθρωπία: & qui sic afficiuntur, Lycanthropi, quoniam lupos imitari prorsum uideantur. Exiliunt quippe noctu, adq; diem usq; inter sepulchra diuersantur. Eorum præpallet facies, καὶ ὁρῶσιν ἀδρανὲς, oculis arescentibus, præcipuè uerò lingua. Sunt præterea διψώδεις, hoc est sitibundi: tibijs ex impactione crebra ἀνιάτως, id est citra medelam ulcerosis. Hosce item Lycaonas dici, obseruauimus.

Quicquid occursat per quietem, non dici insomnium. Item qui non somnient. Cur quandoq; meticulosa obueniant somnia. Cap. XIII.

POrrò nec illud omittendum, Non quicquid uisitur in somno, dici insomniũ posse. Nam tunc propriè insomniũ est, quum is qui somniat, existimat uera esse quæ dormienti occursant. Quòd si quis ita imagines concipiat, ut intelligere possit se dormire somniareq;, hoc propriè somnium non est, sed uisum quoddã atq; phantasma: ac uidentur quidem hęc esse insomnia, sed non sunt. Proinde in Animaliũ generatione, libro quinto Aristoteles: Somnia (inquit) nõ sunt, quæcunq; dormiẽdo aguntur, sed præter insomnium, hoc est (ut ipse ait) παρὰ τὸ ἐνύπνιον: ut ijs contingit qui dormientes resurgunt, ambulant & loquuntur, uidentq; (inquit) eodẽ modo, quo qui uigilant: arbores conscendunt, exeunt domos (inquit Albertus) inimicos persequuntur, occidunt quãdoq;, lectos repetunt. Id sanè consueuit euenire corporis incommodum, quòd quum frigiditas sensus cõmunis obliget instrumenta, & soporem cõciliet, obtingit ut extrinsecus in calorẽ naturalem, humoris quippiam ex cibo uel ex putrido humore ac febri profluat. Tum ea uis mota spectrum mouet, seu phantasma, quod repręsentat exhibetq; quod antea per iram cõceperat aut affectionem aliam, uel etiam cibi ingessit qualitas. Hinc etiam qui febribus uruntur amplius, inter quietem loquuntur, & uaria concipiunt rerum simulacra. Sunt qui obtingere opinentur ista, obligatis quidem exterioribus sensibus, solutis autem à somno interioribus. Nec statim à cibo somniant animalia, neq; quum edita primum sunt, ut infantes, quia multa tum agitatio motioq; est, propter alimentorum calorem. Quamobrem quemadmodum humore aliquo uehemẽter commoto, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur quidem aliqua, sed lacessita & tortuosa usqueadeò, ut alia omnino uideatur, quàm sit. Quiescente autem & stagnante, res in eo simili colore & incolumi forma respondent. Ita dormiẽtibus eueniunt uisa & motiones à sensibus quandoq;, ut peruideri non possint, quòd multo alimoniæ fluxu obruuntur, quandoq; distortæ, præposteræ

præpostere & mõstrosæ, & omnino teterrima somnia, qualia quæ melancholicis & temulentis & febrientibus accidunt. Hæc ideo recensuimus, ut apertiora fierent quæ de Animaliũ historijs libro quarto prodit Aristoteles, ubi sic ferè scriptũ inuenias: Homo maximè animalium somniat: editis nuper in lucem, & infantibus adhuc nullum penitùs contrahitur somnium: sed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis, uisa incipiunt. At libro decimo Plinius: Somniat (inquit) statim infans. Et Aristoteles libro septimo: Infantes (inquit) somniãt: sed serò meminisse possunt imaginũ. Quid ergo pugnantia isti loquuntur, & sentiunt? Absit. Sed hoc uidentur sentire: Infantes, si minus propriè loquendum sit, somniant: si propriè, nõ somniant. Et quia pauore concuti per quietem puerulos Hippocrates scribit, adnotanda uehementer in eo doctissima Galeni interpretatio: Pauores (inquit) per somnum adsunt infantibus, ijs præsertim qui sunt naturâ edaciores, quando loca ad uentriculum pertinentia sensu quidem uigeant, sed imbecilla existant, cibus uerò corrumpatur. Nos siquidem obseruauimus, non in tantillis solùm, sed etiam in ætate perfectis terribiles fieri per somnũ imaginationes, quando multi & uitiosi humores grauant & mordent uẽtriculum, præsertim ipsius os. Hæc enim particula præcipuum habet sensum. Insomnia denique non ad opinionem, neque ad intelligentiam, neque omnino ad rationem aliquam intelligendi opinandi'ue pertinent, sed sunt sensualis potentiæ alumna: uerùm non quatenus sensualis, sed quatenus imaginaria siue phantastica est. Siquidem probatum in libris de Anima est: Imaginandi uim quam phantasiam appellant, eandem esse ad numerum cum potẽtia sentiendi: quamuis essentia ratione que differant.

Somniorum species aliquot: item de eorum interpretibus. Ephialtes qui sit, ac pnigamon, seu pnigalion. Qui somniator. Somniosus. Sonniculosa aspis. Oniropolos. Oniros unde, & item Irus. Ciceronis locus explicatur. Onirocritici libri, & thytici. Althæni amnis proprium. Supellex unde. Hyperesium quid. Pelles tenoriæ. Hychthyis, hychthyia, byblos, pellarij, arbeli, lathargi, xysmata, arbele. Diphtheriæ senes, cur. Pellium incubatus. Scytharum mos. Plusculæ porrò de pellibus. Pardalea uestitus qui dicatur, uel lycea, aut nebride.

B

Caput XIIII.

ADnotatione uerò dignum illud quoque, somniorum alia dici allegorica, alia theorematica. Nam sunt allegorica, ubi sensus intellectusque à uerbis in diuersum longè abit: quale Cæsaris mox Dictatoris fuit, cui per quietem oblata species illa est, ut putaret se cum matre permisceri, responsumque à coniectoribus, Imperium orbis terræ portendi, quæ cunctorum uiuentium sit mater. Quanquam Hippiæ, ut prodit Herodotus, quum insomnium idem esset oblatum, non idem tamen est euentus insequutus. Et ad coniectorem detulit quidam, somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis: respondit is, latere sub lecto infossum thesaurum. Fodit, auri aliquantulum inuenit, idque argento circundatum. Coniectori misit de argento, quantum est uisum. Tum ille: Nihil ne (inquit) de uitello? Theorematica uerò quum ita concipitur intellectus, ut præferre uerba uideantur, uel (ut Græci dicunt, & in Onirocriticis Artemidorus) ὄνειροι θεωρηματικοί, οἱ τῇ ἑαυτῶν θέᾳ προσεοικότες. Auctores sunt, in genere phantasmatum esse, quod Græci uocent ἐφιάλτην, incubum Latini: quum externa uis aliqua quiescentes uidetur inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Vnde & ephialtem dici, arbitratur Paulus Aegineta, παρὰ τὸ ἐφάλλεσθαι: alij, ab Ephialte quodam. Themison uerò Epistolicorum decimo, πνιγάμωνα uocauit, ἀπὸ τοῦ πνίγειν. Sunt qui pnigaliona scribant. Apud Dioscoridem Syluæ medicinalis libro tertio, in pæoniæ medicinis inuenio, ἐφιαλτῶν πνιγμοὺς, id est incuborum suffocationes. Apud Græcos ita finiri reperias, ἐφιάλτην τὴν εἰς κεφαλὴν ἀνατρέχουσαν ἀναθυμίασιν ἐξ ἀδδηφαγίας καὶ ἀπεψίας: id est, redundantem in caput euaporationem ex uoracitate ac cruditate. Apud medicos est ephialtes, qui à plerisque uocatur babutzicarius. Onirogmos, id est ὀνειρωγμοὺς uocat Paulus Aegineta, Venerem quæ prolectant somnia. Sed & rem eandem medicinam professis indicat uerbum ὀνειρώττειν: tametsi Grammaticis somniare modò signet. Somniorum interpretem Græci

& Fulgentius onirocritem dicunt: nostri, nunc coniectorem, nunc somniatorem: ut est A in Deuteronomio, Non audies (inquit) uerba somniatoris. Meminit Seneca quoque Controuersiarum libro quarto. Homerus Iliados Rhapsodia prima, oniropolon item dicit. Siquidem ὀνείρους nuncupant Graeci somnia, παρὰ τὸ εἴρειν, quod dicere indicat. Vnde & Irum uocitatum putat Artemidorus, quia iniuncta nunciaret. Notatum à Philone est, Abraham primum omnium inuolucra somniorum soluisse, & reliquis patefecisse. Trogum Pompeium auctorem habemus, Ioseph ob ingenium praecellens à fratribus fuisse peregrinis diuenditum mercatoribus, à quibus in Aegyptum deuectus, quum magicas ibi artes solerti percepisset ingenio, breui euasisse regis intimum: nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum (inquit) primus intelligentiam condidit, nihilque diuini iuris & humani incognitum erat: adeò, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos praeuiderit. Ioseph uerò somniorum fuisse interpretem patescit amplius Geneseos quadragesimo. Idem tamen à fratribus, eiusdem tricesimoseptimo somniator nuncupatur: nō quòd somnia coniectaret, sed quòd somniasset ea, quibus excellentia ipsius futura mox praesagiretur. Sed huiusmodi in Hortensio somniosos uocat Cicero, quum somniculosi sint somno dediti homines. Quanquam à Sisenna dici somniculosam aspidem, scimus, quae somnum morsu inducat letiferum, uel (ut Plutarchus inquit) κάρον ὑπνώδη καὶ καταφοράν. Eadem Dauidica sententia nuncupatur surda, quòd aures obturet suas, ne uoces audiat excantantium. Sed ecloge haec, id est exceptio, parerga est. Auctor Eustathius est, oniropolon apud Graecos dici nunc eum, qui ipse somniet ac praedicat inde, sicuti Agamemnon in βήτα ῥαψῳδίᾳ, nunc uerò qui ab aliis uisa coniectanter discutiat, uelut Penelopes somnia Vlysses. Sunt quinimmò ex hoc concinnati libri, quos onirocritos uocant: quemadmodum in diuinationibus aliis legebantur Oeonistici, & Thytici. Pausanias inquit, existimare se Amphiaraum interpretandorum somniorum laude excelluisse: quod (inquit) uel ex eo liquet, quoniam quo tempore in deos est relatus, futurorum cognitionem per somnia constituit. B Ad huius item oraculum qui pergit (inquit) purgari primum oportet: purgatio autem est, ut Deo res sacra peragatur: cui & omnibus quorum nomina in ara sculpta sunt, sacrificant. His peractis, mactati arietis pellem substerni, atque ita solitos dormire captantes somnii significationes. Ad quod quum multiscius poeta interim alluderet, ita de Latino scriptum reliquit libro Aeneidos septimo,

Pellibus incubuit stratis, somnosque petiuit.

Legimus item Dauniis uel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ouillas, in Podalirii sepulchro: sicque per quietem oraculis instrui. Traditur illud quoque, eosdem in Altheno amne propinquo cum pecoribus lotos ab uulneribus persanari, Podalirio aduocato, unde datum fluuio nomen: quia ἀλθαίνειν, mederi est: sicut uitiligines curat Alpheus, & Cydnus pedibus item aegros. Caeterùm, scire oportet, pellium religiosam fuisse ueteribus obseruationē quandam: quoniam & apud Scythas, pellis inscensio iurisiurandi uicem habebat. Mos uerò ferè hic fuit: ubi quis iniuria esset à quopiam affectus, nec repellendae idoneum paremque se intueretur, quum bouem immolasset, concisas quidem carnes percoquebat aqua, pellem uerò extēdens in ea ipsa considebat, manibus retrò adductis, ut ex iis unus qui cubitis colligantur. Hic uerò modus illis gentibus est supplicandi maximus. Adiacentibus igitur iumenti carnibus, adeunt domestica familiaresque primùm, mox & cui collibuerit: arrepta uerò carnis portione, dextroque super corium illato pede, pollicetur pro uirili unus equites ἀσίτους καὶ ἀμίσθους, nullis cibariis, nullaque item mercede: nonnulli, grauis armaturae pedites: qui egentissimus est, offert seipsum: fitque ad eum modū haud contemnenda in bouis corium aggregatio. estque ea tum firmissima, tum hosti prorsum inexpugnabilis, ut quae sit iureiurando obstricta. Hinc saepe lectum in historia, exercitum à corio esse conflatum. A' nostris item proditum scimus, in lanata pelle nouam nuptam considere solitam, uel ob uetustum morem, quòd antiquitus homines pellibus cōsopirentur: uel ut attestaretur, lanificium se praestaturam uiro. Praeterea lugentes quoque diebus luctus in pellibus erant. Nam illud M. Tullii in Pisonem: Ecquid recordaris, quum omni totius

prouinciae

A prouinciæ pecore compulso pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternumq; renouasti? Ad ueterem quoq; morem contenderim referendũ, ut sciolorum uanitates prætercam. qui cæci ipsi cæcos ducunt ac præcipitant, uti positũ apud Varronem est. Siquidem Tacitus Annalium quarto scribit, Phrisijs in Germania tributum ab Druso iniunctum pro angustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, non intenti cuiusquam cura, quæ firmitudo, aut quæ mensura. Et Academicorum secundo M. Tullius, Vt non multum (inquit) Imperatori sub ipsis pellibus ocij relinquatur. Quod eo dicitur, quoniã militum tentoria pellibus obtegerentur: unde & sub pellibus esse dicebantur. T. Liuius libro quinto: Militem Romanum in labore ac opere pruinisq; obrutum sub pellibus durare. Item ab Vrbe eadem libro tricesimoseptimo: Aut sub pellibus habendos milites fore. Sed & Porphyrio illud explicans Horatij Sermonum primo:

Quoniam in propria non pelle quiessem.

Inde sumptum, inquit, quòd ductores in pellibus dormirent. Cuius rei & Lucilius testis est. Et Plautus, quum de anu ebria iocaretur, ait,

In pellis periculum protenditur.

Arrianus Gestorum Alexandri primo, Pelles sub quibus milites hybernabant, leui & sicca herba compleuit. Idem ferè & libro tertio. Apuleius uero Floridorũ primo: Aut quercus (inquit) cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata. Aduocatis etiamnum alijs uti poteramus: sed omnia puluis idem, ut inquit Lucianus. Huc spectat (opinor) illud Celsi Iureconsulti Digestis de Supellectili legata: Labeo (inquit) originem fuisse supellectilis putat, quòd olim ijs qui in legionẽ proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus usui forent. Cæterùm, fœdè corrupta hæc circumferuntur modò. Magistratus autem uasis instrui argenteis solitos, & annulis aureis publicè præbitis, auctor est Maximus Valerius: sed retulerat prius sexta in Verrem M. Cicero. Adijcit in Catone seniore Plutarchus, tabernacula, lectulos, indumenta, seruos, amicorum multitudinem, apparatum numerosiorem. Scribit T. Liuius, Masinissæ ab senatu decretã militarem

B supellectilem, qualem præberi consuli mos est. Supellectilẽ, alij à supplendo inflecti malunt. Quod uerbum in ueteri Epigrammate, unum modò recipit P. à suppetendo deducunt nonnulli. In pellium mentione id item aduertendum: substratam remigibus pellem sessionis gratia, ne pygas attererent, ab Thucydide nuncupari hyperesiũ, id est ὑπηρέσιον. Dicitur sic & sedes ipsa. Sunt qui hyperisium, trullam retrimentitiam accipiant: uel & amida, id est matulam. Pelles denique tentorias legimus apud Pollionem Trebellium, ubi imperatori Claudio donatas scribit pellium tentoriarum decurias triginta. Legimus apud Hieronymum, pellis Babylonicæ uermiculatam picturam, id est maculis minutioribus uariegatam, ut sic interim loquamur. Cuius uisuntur modi hodieq;, ex Hispania in primis. Ichthyen appellat Hippocrates, rhinæ seu squatinæ aridam cutem. Hychthya uerò, chirurgicum est ferramentum auellendis recidendisq; ab utero embryis. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos ueteribus, quòd papyri uicem impleuerint quandoq;. Sardos Getulosq; caprarũ pellibus amiciri consueuisse, adnotatũ auctoribus est. Quin in tragœdijs ab huiusce pellis usu senes uocãtur diphtheriæ. In nostris literis, pelliculare uerbum, pelliculis obtegere uel obturare est. Militis porrò cassidi (inquit in commentatione, de Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiam, quòd integumentũ pariter atq; insigne foret, ut strenuè ignaueq; se gerentes latere haud possent. Cæterùm, quia de pellibus agitur, illud adiecisse, nil obfuerit: Pardaleam nuncupari, pardalis pellem: leonteam, uel leontẽ, id est λεοντῆν, leonis: lyceam, lupi: trageam, tragi, id est hirci. Apud Herodotum anthropea, id est ἀνθρωπέην, est humana pellis. Eadem forma dicitur taurea, ægea, cynea, à tauro, capra, cane. Pardalea conuestitus dicitur, qui est moribus uarius, & uelut πολύστικτος, id est multis interpunctus notis. Lycea, qui rapax est. Nebrida ferre, dicitur eleganter, qui timidior est ac uinolentus, quia illã gestaret Bacchus. Pellarios dici legimus, sicut coriarios, id est pellium ac coriorum concinnatores. Arbeli uerò, id est ἄρβηλοι, ferramenta sunt orbicularia, quibus scytotomi, id est corij

incisores in poliendo utuntur, ac incidēdo. Lathargi, in corijs pelliculæ intelliguntur, A ac xysmata, id est strigmenta, quæ abraduntur. Arbele, seu ἀρβύλη, apud Euripidem in Oreste, calciamenti est genus: ἐπιθεὶς λεπτοῦ ἴχνος ἀρβύλης.

De coniectoribus aliqua. Quintilianus illustratur. Somniorum item species multæ: theopneusta, physica, syncramatica, addiuinantia. Item bonam uel sequiorem indicantia constitutionem. Insuper de incubo. Dormitio resupina. Relegàti, ac deportati, quo differant. Achillem Aristarchi, esse ab Ennio tragœdiam, titulo eiusmodi concinnatam. Caput XV.

Sed ut à diuerticulo fabula repetatur, exquisitissimus somniorum coniector is est, qui similitudines rerum acutissimè potest perspicere ac discernere. Nam recta claraq; somnia interpretari, cuiusuis est. Similitudines accipio, quæ nobis secundum quietem obijciuntur, & uelocissimè transformantur, ut quæ de rebus respondent in profluente: si enim uehementior motus sit, simulacra in eo ueris motibus dissimilia & tortuosa redduntur. Idem in somno statuimus, si redundantior & concitatior materia sit, quæ à summo capite ad ima cordis defertur, similitudines expressæ aut puræ haberi non possunt: quoniam multa commotio synceritatem somniorum confundit, & constantiam uisionum intercipit. Hæc ideo addita, ut Fabij Quintiliani locum de coniectoribus, facilius perciperent studiosi ex libro tertio. Plerique libros de Obseruantia somniorū, multos cōposuerunt. Sed prudētes ista facile ridenda putant, arbitrari prodesse perparum. Nam spiritus phantastici non una esse potest uniuersalis ratio, quæ omnia (ut dicitur) sub unam reuocet Myconum. Auctor in libro de Mysterijs Iamblichus est, & Strabo non neglexit. In templo Aesculapij, quod in Epidauro est, somnia ægrotos captare solitos, quibus bonam ualetudinem à dijs ostensam coniectarent. Nam Herophilus somnia quædam uocabat theopneusta, ueluti à Deo inspirata, quæ necessariò contingerent: quædam uerò physica, consabricante sibi anima, quod conferre uidetur, & inde quod futurum sit: alia autem syncramatica, ex spontiuo per idolorum occursationem, quando inspectamus quæ maximè cupimus, ut quum amicas amplexari concipimus. Apud Auicennam obseruauimus Canonis primo, Constitutionis æqualis & temperatæ, certius haberi argumen- B tum, somnia iucunda permulcentiaq; ac spem inducentia optabilem: cuiusmodi sunt odorum, cantuum, idola & conuiuiorum ac dignitatum, ex spirituum serenitate phantasmata deferentium, aut organum phantasiæ illuminantium. Plethoricum uerò indicium est, quum quis ita per quietem afficitur, ut motari posse non uideatur, aut ingestabile onus sustinere, uel etiam loqui non posse. Somnia uerò hoc genus, uocat Galenus addiuinantia. Dignum scitu quod idem scribit, putasse quendam crus alterum sibi lapideum factum, moxq; ea corporis parte in paralysin incidisse, præsentiente medicorum nullo. At qui subuolare se opinatur, ac perniciter quocunq; rapi, prætenuibus abundare humoribus creditur, & quantitatis moderatæ. Principatum sanguinis significare somnia censentur, quum se quis rubentia spectare opinatur, aut sanguinis è corpore profluuium, uel id genus quippiam concipit. Irroborauit hoc Galeni quoq; experimēto, qui eiusmodi somnio commonitus, pugili sanguinis missionem peruidit necessariam, quod retulit ipse in libello de Somno. At si aquarum, fluminum, niuium, frigoris ingerantur idola, phlegmatis ea primatem indicant statum. Quod nō Principis modò placita probant, sed quarto Colliget Auerrois, capite quintodecimo. Si imagines concipiantur ignium, bilis præualet rubra. Eandem uero atram pollere prænunciant somnia terrifica. Quoniam autem de incubo facta paulo antè mentio est, adnectamus item Auicennæ sententiam in ea re dignam, quæ incuriosius non prætereatur. Ergo Canonis primo: Resupinum (inquit) dormire, malum: prauæ siquidem struuntur ægritudines, ueluti apoplexia est ac phrenitis & incubus: quoniam eo situ, superfluitatum fit ad posteriora reclinatio, atq; inde retentio, nec suis influere meatibus permittuntur, qui antica corporum obsident: cuius sunt generis nares & palatum. De incubo item, tertij prima Princeps sic: Est incubus (inquit) ægritudo, qua proserpente sopore, phantasma opinamur graue in nos irruere & molestius comprimere, arctatur spiritus,

ac uox

A ac uox etiamnum intercipitur cum metu, ingruitq; præfocacio, meatibus præfarctis: sæpeq; uel apoplexiæ præludium est, aut epilepsiæ, nonnunquam & maniæ. At sunt hæc utiq; harenæ non omnino nostræ, non imus inficias: sed eiusmodi tamen quæ legentium animos allectare amplius possint, quàm quod nostrates nõnulli, etiam bené docti, apud Iureconsultos obseruasse in suos regessere commentarios, Relegatos nuncupari, qui cum exilij causa solum uerterint, nihilominus suis perfruantur bonis: quod in deportatis non fiat, etiam si à Grammaticis minus uidetur obseruatum. Sicut nec illud ex Pœnulo,

Achillem Aristarchi mihi commentari lubet.

Esse enim eo nomine Ennij tragœdiam, id quod Pompeij Festi probant fragmenta.

Qui nunquam somniarint. Plinius declaratur. Abluere somnia quid. Persij locus aperitur. Ardali ara, in qua somno fieret & Musis res diuina. Ardalides Musæ unde dicantur. Tibiæ inuentor. Caput XVI.

Et quoniam diu iam de somniorum ratione commentamur, age, illustremus & parte hac Naturalem historiam Plinij, qui libri decimi fine quosdam somniasse nunquam scribit: quibus mortiferum fuerit signum, si præter consuetudinem somniare cœpissent. Quæsitum à multis opinor, quæsiturosq; etiamnum, ecquid ex ueteribus succurrat memorijs, quo planior fiat auctoris nobilissimi sensus. Ego uerò quod ex scientissimi Plutarchi monumentis noui, quæ uel sola doctum effecerint ingenij haud quaqam plebeij hominem, nõ grauabor suppingere. Sic enim in libro de Oraculis quę defecerant, comperi: Cleonẽ ex Daulia solitum prædicare, multos quibus uixerat annos, nulla unquam insomnia uidisse. Idipsum & Trasimedi contigisse. Causa uerò euentus tam miri est (inquit) corporum crasis siue temperatura. Sicuti melancholicos scimus esse πλυονείρους καὶ πλυφαντάσους, id est somniosos imaginososq;. Scribit Ammianus Marcellinus, Delatorum pestilenti uirulentia grassante sæuius, nec citra uitæ discrimen uisa nocturna quempiam ausum patefacere: quo (inquit) nomine mœrebant docti quidam, quòd apud Atlanteos non forent nati, ubi memoratur nulla uideri somnia. Id unde eueniat, rerum scientissimis (inquit) relinquamus.

B Confirmat sententiam de Atlantibus cum Martiano Plinius libro quinto. Iucuncundum relatu quod sequitur, Species oborta per quietem Tiberio, præcipere uidebatur, argentum cuidam erogaret: id secum ipse coniectans, ac magica ui suspicatus dæmona sibi immissum, hominem mox peremit. Nec illud præterierim: ueteris fuisse superstitionis, meticulosa somnia interim ablutione auerruncare: quod apud Aeschylum est obseruatum, & docuit in Batrachis Aristophanes,

ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω,

id est ut somnium abluam diuinum. Ad quod Persij illud ex Satyra secunda respicere, dabunt (opinor) eruditi omnes:

Hæc sanctè ut poscas, Tyberinò in gurgite mergis
Mane caput bis terq;, & noctem flumine purgas.

Sed & illud apud Sophoclem obseruatum est, ueteribus in more diu fuisse, ut somnia auertentes, ea soli denarrarent. Et quia de somnijs iam diu commentamur, de somno illud non negligamus, Fuisse apud Trœzenios ueterem Ardali aram, super qua Musis & Somno rem diuinam peragebant, Somnum astruentes esse Musis Deum præcipuè amicum. Fuit autem Ardalus hic Vulcani filius, quem tibiam adinuenisse opinantur: & ab eo Musas dici Ardalidas, in Pausaniæ monumentis est.

Ouorum natura mirabilis. Item de naufragis mirum, qui sidant prius, mox fluitent. Lucianus explicatur. Aristotelis defensio à calumnia. Oua lustralia & pnicta quæ sint. Ostracoderma & malacoderma. Cyami nomine ouum ab Pythagora intelligi. τρομητὰ, ῥοφητὰ, ταγηνιστὰ, ὄρια, pnicton, oogala. Requieta oua. Helenæ ouum. Oaria. Psathyra. Item quid lecithus, & lecithopolis. Item de ouis plura. Epidorpismata. Metadorpia. Epiphoremata quæ intelligantur, item epiphoræ. Thalia caseus. Pyriephthas, epidipnides, celyphanon. Vreus pro mulo cur. Molæ in fœminis ratio. Selenetides mulieres. Vitellum dici chryson & chloron. Caput XVII.

QVorum inter se miram ac propè indiscretam similitudinem sæpenumero A apud animum meum non sine stupore perpendi. Alterum enim alteri si compares, fallitur examen, hebescitq; intuentis obtutus: tanta prorsum parilitas est, tantaq; geminitudo. Id à M. Tullio item adnotatum in Academicis obseruauimus: qui rem etiam in adagium profluxisse significat, ut ouorum similitudinem dicamus, de ijs quæ consimilia ualde inter se sunt, ut disparari secernique non possint: quum farinæ (ut aiunt) sint eiusdem, & graculus graculo assideat. Etiam si in Delo complures fuisse compertum est, qui gallinas quæstus sui gratia alere assueti, ubi ouum inspexissent, ex qua id foret gallina, e uestigio pronunciarent. Sed longè utique mirabilius id, in re tam parua mundi permixtionem intelligi quandam. Ouum quippe elementis consurgere ac compingi quatuor, ueterũ medicorum assertione traditum scimus. Nam crustæ modò circumiectum obductumq; putamen, terræ imagine quadam, arescentis in frigore uim naturæ præfert. Humor autem frigẽs humectusq;, aquã exhibet planè. Sicuti aerem quod inest spiritosum, calẽs humensq;. At in meditullio luteum fixũ mediocritatem caloris obtinens, & aridioris naturæ, igni compar facile colligitur. Cui calculum adiecerit & color: si quid tamen eiusmodi adesse igni creditur. An nõ & globata suffragatur figura? Quid, quod inest ouo uitalis uis, ueluti & mundo? Obseruatum ab eadem quoq; schola, uitellum intima caloris facultate percoqui facile. Albumen non ita, ratione utrunq; frigoris, caloris humoris'ue. Hinc tostum ouum dissilit facile, nõ dissilit aqua concoctum: ignea siquidem ui, quodam ferrumine copulatur quod inest, humectũ ampliusq; calefactum exustumq; plures parit spiritus, qui loca nacti perangusta, exitum molientes testam prærumpunt, demumq; euaporant. Præterea flammæ uis tunicam circumsiliens putaminosam, amburendo diffringit, quod & fictilibus euenire dum torretur euidens est. Quamobrem perfundi prius frigida solent oua, calida siquidem aqua mollicie statim humorem effundit, & raritatem relaxat. Quia uerò de ouis mentio est, cõgeremus quæ scitu digna lectio suggerit uaria. Et illud primum, Ostracoderma dici, oua putamine intecta testaceo, ut in auibus. Malacoderma uerò, quæ molli obducuntur cute. Sed illud grauius, unde'nam fiat, quod τὰ ἀφανισθέντα ὠὰ καὶ ἐξουρίσαντα, hoc est corrupta & urina B oua fluitent. Integra certè καὶ ἀπαθῆ confestim sidere, manifestum est. Ac ratio quidem erui illinc potest, quòd aquescant, ac spiritus contabescentia concipiant plurimum. Qua ratione colligitur & illud relatu dignissimum, in aqua pereuntes primò quidem ima petere, mox ubi computrescere cœperint, emergere ac fluitare. Tabescẽs quidem cadauer spiritosum fit, aer uerò præfarctis poris ac meatibus, necnon pulmonis cauitatibus, quæ βρόγχια dicuntur, leuissimum illud efficit, adeò ut supernatare ualeat. Proinde mãdatum literis est, quendam in mari grassantem, quum id sciret, consueuisse eorum quos enecasset pulmonem concidere, atq; ita demum in aquam proijcere, quod ita affectos comperisset nõ emergere. Ooscyphia, & oa quoq; apud Græcos inter poculorum genera recenseri uideo, opinor de similitudine duci nomẽclaturam. Sunt qui mespila item oua putent dici. Illud uerò Luciani in Dialogis quos ipse νεκρικοὺς uocat, cuius'nam modi esse dicimus? καὶ ἔπου εὕροι ἐν τῇ τριόδῳ ἑκάτης δεῖπνον κείμενον, ἢ ὠὸν ἐκ καθαρσίου, id est sicubi comperiat in triuijs Hecates cœnam iacentem, aut ex catharsio ouum. Catharsium in Græcorum doctrina uidetur purificatio quædam dici. Morem quippe Athenis fuisse produnt, conciones expurgandi, atq; theatra, & omnino quem libet populi conuentum. Id uerò minutis fiebat porcellis, quos nominabant catharsia. Eiusmodi obibant munus qui dicebantur à collustratione Peristiarchi. Oua expiationibus apta monstrat Iuuenalis illud,

Nisi se centum lustrauerit ouis.

Sed & in Arte Ouidius oua hæc lustralia indicat illis uersibus,

Et ueniat quæ lustret anus lectumq; locumq;,
Præferat & tremula sulphur & oua manu.

Eius autem ab recentioribus ratio promitur, quòd ex animalium generibus adeò multiformibus, plurima edantur ouis, quæ uelut media sint inter animal, & non animal:

A proinde pergrata dijs censuêre ueteres, quando & cyami nomine nō aliud intellexisse uideatur Pythagoras, quàm ouum, quod sit in eo animalium κύησις, id est fœtura. Eius autem erat decretum, Compar censeri κυάμους ἐσθίειν, κεφαλάς τε τοκηῶν. Porrò in cereali pompa ouum solebat esse primum. Verùm parte hac, prius quàm subtexantur reliqua philosophorum principi libet patrocinari, aduersus quem ita ratiocinatur Albertus: Oua longa prodit Aristoteles producere mares, rotūda uerò fœminam: quod (inquit) falsum est, quoniam scribit Auicenna, ex orbiculari ouo breuiq; progigni marem: ex oblongis acutisúe fœminam. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur ratio: siquidem uirtutis perfectio in masculinis ouis ambit æqualiter, & continet extrema: at in fœmininis à centro longius abit materia in quo est uitalis calor, hoc uerò planè imperfectionis argumentum est. Ista autem si quis sensisse Aristotelem putat, leberide cæcior est. Quanquam erubescens tanto nomine Albertus, mendum esse suspicatur exemplarium. Aristotelis uerba ex sexto de Animalium historijs hæc sunt, ex Theodori interpretatione: Quæ oblonga sunt oua, fœminam edunt, quæq; sunt fastigio cacuminata: at quæ rotundiora, & parte sui acutiore obtusa orbiculum habent, marem gignunt. Quod si quis cauillari nos arbitratur, auctoris Græca uerba subieci: ἔστι δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν θήλεα, τὰ δὲ στρογγύλα καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄρρενα. Illud autem ex eodem Alberto concoqui facilius potest, Se ouum uidisse, cui putamen adesset duplex, inter utrunq; albugine fusa, quæ introrsus uiseretur item, sed aquosa tenuisq;, nullo prorsum uitelli uestigio. Verùm hoc naturæ peccatum fuerit. Sed unde fieri arbitremus, quod piscium oua uisuntur infinita, nec colore disparata, ut in auitio genere? Nimirum artificis naturæ commentum id est, atq; institutum. Quippe caloris inopia distinguentis secernentisq; id obtingere probabile fit: sunt namq; frigidi pisces ac perhumecti, indeq; redundantiæ multæ quæ ouis argumentum sufficit. Id in auibus

B contrà fit, siquidem in eis calor probatur perfectus, qui & humectum prolificum in alborem commutat: sicut unde alimentum fit amplius digerendo citrino inficitur, imbecilla aquatilium caliditate idipsum assequi nequeunte. Naucratitarum nuptialibus cœnis cauebatur ne quis ouum intulisse uellet, aut μελίπηκτα, id est mellita. Sunt inter oua mensæ destinata (ut Aegineta Paulus inquit) τρομητὰ, quæ ualde nutriunt. Tremula interpretantur nonnulli, ut sint cum ijs eadem quæ liquida, seu mollia, uel hapala etiam dicuntur: quanquam hoc nomine dicuntur Neapolitanis, quæ sine testa enascuntur. nam ῥοφητὰ, id est sorbilia magis subeunt: pessima uerò quæ uocant ταγηνιστὰ, id est in sartagine cocta. Sunt & quæ Galenus πνικτὰ uocat, quod præfocari uideantur, dum certo genere coquuntur: nam è putaminibus educta uasculo excipiuntur, mox oleum infunditur & garum, uinum item modicum: uasculum inde in cacabum calentis aquæ immittunt obstruuntq; diligenter ac tamdiu excalfacere pergunt, donec coisse medio modo uideantur. Est & pnicton carnis condimentum certum. Oua quæ recentia non sunt, requieta nuncupabant ueteres. Pultem ex ouis & lacte cōcinnatam, ogala dicunt medicæ rei studiosi. Oua etiam mensæ inferri secundæ apud priores solita, scribit Athenæus, cum turdis & leporinis carnibus & mellitis. Ea uerò omnia dicuntur epidorpismata, item metadorpia, necnon epiphoremata. Antiquitus siquidē prius quàm ingrederentur cōuiuæ sua unicuiq; apponebatur portio super mensam, posterius uerò multa inferebantur uariaq;: unde & epiphoremata dici cœpta. Hinc Philyllius, amygdala, carydia, epiphoremata. Comicus Plato epitrapezomata item dicit: alij tragemata uocant. Epiphoras sic item nuncupabant, quæ præter publicam mercedem de proprijs adijciebantur bonis à ciuibus. Sed & condemnationes uerbo intelligunt eodem. Secundas uerò mensas impendio magnifico instructas inferri solitas, etiam probat Pindarus. Apud Romanos cœnæ initia habebant oua, attestante Porphyrio quoq;. Vnde Horatius, Ab ouo usq; ad mala citaret, Sermonum primo. Appion deniq; ac Diodorus epeclia, id est ἐπίκλεια uocari tradunt, quæ post cœnam dantur, tragemata. Nec illud relatu indignū, tragematū reliquias rectè dici apotragemata, sicuti est apud Eupolin, qui Didymiam, nescio quam incessens, uulpis eam apotragema nuncupauit, uel quòd pusilla foret, uel ut uafricia dolisq; abundè instructam. Addamus ex Athenæo item

item, qui ubi caseum recensuit Siculum, & quem Cretenses Thaliam uocant, tenuem latumq́, necnon pyriephtham: sic autem lac dicitur primum, id est ὁ πυριέφθης: Fortè, inquit, uniuersa hæc epidipnidas nuncupant Macedones. Vitellum oui, lecithum dici à Græcis scio, & approbat ad Glauconem primo Galenus: qui tamen apud Hippocratem lecithon pro lente accipit, cui sint decussa putamina. Theophrastus loti Aegyptię radicem decoctam fieri lecithodem prodit, cibo expetitam quoq́. Sunt qui ita distinguant, lecithon pro legumine seu putamine scribi per I, pro uitello per Υ. Vitellum porrò chryson item dicunt: Hippocrates etiam chloron. Sed eodem nomine leguminis intelligitur genus item, quod pisum aliàs nuncupant. Vnde lecithopolis mulier appellatur, quę tum oua distrahit, tum legumina, aut uilissima omnino: tanquam nugiuendula, ut Plauti uerbo utamur. Hanc λεκιθόπωλιν enunciant illi. Oui putamen celyphanon dixit in Alexandra Lycophron, quanquam eo nomine quilibet censeri cortex ualeat. In piscibus quibusdam oua dicuntur psathyra, id est harenida ex similitudine. Iam & oua legimus, quæ generationi inepta sint, dici οὔρια, quasi flatuosa: nam οὖρον, dicunt uentum: quo argumento etiamnum ab Homero mulos dici οὐρῆας coniectant periti, & recenset Eustathius, διὰ τὸ ἄγονον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quòd eorum semen sit ἀνεμιαῖον, id est spiritosum, & proinde fœcunditatis nescium. Auctor autem in Hexaemero Magnus Basilius, subuentanea oua in cæteris irrita esse ac noua, nec ex illis fouendo quicquam excuti: at uultures subuentanea ferè citra coitum progignere fertilitate insignia. Intelligi uerò subuentanea seu hypenemia debent, citra coitum concepta libidinis imaginatione. Quæ ratio molam in fœminis quoq́ producere creditur, uitæ ineptam, quòd agens principium ex maris seminio non affuerit. Oua in Græcis auctoribus dici inuenio etiam oaria. Scribit Neocles Crotoniata, ouũ ex quo prognata tradatur Helena, ex luna delapsum. Quippe oua párere Selenetidas mulieres, indeq́ nascentes homines quinquies decies esse nobis ampliores, quod approbat Herodotus quoq́ Heracleotes. Inter oua pauoninis primatem locum tribuunt plerique chenalopecijs, secundam sibi notam uendicantibus, tertiam auitijs.

Cur ieiunantes præcipuè infestet sitis. Virgilius illustratur. Cap. XVIII.

Qui ieiunia seruant, quocunq́ id fiat tẽpore, siti excellenter infestari amplius quàm fame consueuerunt. Id neminem non arbitror experimento didicisse. Proinde non est quòd enixius id comprobemus. Ea modò forsan quæstio suspensos habet aliquos, Vnde'nam fiat id quod fieri quidem norint omnes, at rationem teneant perpauci. Quæ eo grauius ad perpensionem reuocatur, quoniam & innuisse scientissimus Poeta Aeneidos secundo uidetur, quum ait:

Catuliq́ relicti
Faucibus expectant siccis.

Quanquam obuiam quodammodo se ingerebat Plutarcho ipsa hæc perpendente libro Symposiacorum sexto, unde pleraq́ mutuatur in Cœnis Macrobius: Nã & si (inquit) humanum corpus ex elementorum qualitatibus quatuor compactum constat, & concinnatum ratione artificis mira: una tamẽ ex ijs est, quæ uel sola, uel omnium maximè iuge sibi cõmodumq́ deposcat alimentum. Is aũt est calor, qui humecti quippiam suggeri sibi in dies & horas quęrit. Id uerum cõprobari uel eo potest argumento, quòd non aquę, non terrę, non deniq́ aeri ullam absumẽdi, quod in proximo sit, inesse uim, perspicuũ est. Ignis modò, uelut inexplebile animal, fomitem hincinde perpetem conquirit, alioqui momento periturus. Rationem suggerit ætas prima, caloris nimietate pleraq́ auidius consumens. At senes, in quibus conflaccescit qualitas ea, extabescitq́, nullo negocio pati ieiunium ualent: uelut parte plurima interextincto eo quod refici alimentis solet. Quin ubi agitatione languescentẽ caloris uim excitarimus, stomachi inualescit appetentia. Inde quoq́ assertio hæc perspicua fit, quòd inter animãtia quæ sanguinis sunt expertia, cibum caloris inopia nullum affectant. Quamobrem si appetentiam conciliat calor, humectaq́ uis proprium illius est pabulum: summa prorsum ratione fieri, fatendum est, per ieiunium corpore nutrimenti indigo, genuinum pręcipuè id exigere calorem: quo excepto, corpus uniuersum refici instaurariq́ pernoscitur.

An

An in pulmonem corriuetur potus, diuersæ in eo sententiæ. Pulmonis functionem duo habere munia. Διαπνοὴ quid. Eudiapneusti. Aræosyncriti qui dicantur. Cap. XIX.

A ILlud eximiè mirari me fateor, Platonem, cui ut scientissimo, & philosophorum facilè principi, doctissimus ut quisque est, ita promptissimè assurgit, delabi potum in pulmonem, prodere sibi permisisse. Nam quoniam in eo uersamur argumento, non sopitæ fuerit operæ, huius quoque rei commeminisse parte hac. Platonis uerba ex Timæo, quibus planè id astrui uidetur, subijcere collibuit: Pulmonis (inquit) tegmen cordi adhibuerunt, molle primùm atque exangue, dein cauis intrinsecus fistulis spongiæ instar distinctum, ut spiritu potuque hausto, cordis ardorem huiusmodi respiratione & refrigerio tepefaciat. Quam ob causam arterias tanquã aquæductus per pulmonum substantiam deriuarunt. Plutarchus Symposiacorum septimo, eius opinionis Philistiona fuisse auctorem scribit. Sed & Hippocratem ac Dioxippum Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Ne quis autem obiter nos putet uelut pedites, & quidem gregarios, Lydium insequi currum uelle, quid in diuersum Erasistratus prodiderit, ut Plutarchus idem exposuit, sed & in Noctibus Atticis Gellius, & in Cœnis Macrobius, nunc recensere non est consilij. Aristotelis uerò placita, cui in ratione naturæ primas omniũ calculis deferri uideo præterijsse, uisum penè piaculum est. Ante gulam (inquit) posita arteria est, quanquam impedimento est, quum cibus ingeritur. Nam si quid uel cibi uel potus in arteriam delabitur, strangulationes, tormina & tusses grauissimæ incitantur. Quamobrem nec audiendi sunt, qui hac potum meare dicant. Accidunt enim apertè, quæ modò dixi, omnibus quoties aliquid cibi delapsum est. Profectò opinionem eorum qui potum hac admitti existimant, irridendam esse plura ostendunt. Meatus enim nullus de pulmone ad uẽtrem pertinet, sicut ex ore gulam tendere cernimus. Quin etiam per uomitum & nauseam, undenam humor remeet, incertum non est. Ad hæc humorem non continuò colligi in uesicam, sed in uentrem prius, certum est. Excrementa enim alui tingi uidentur uini atrioris fece. Vulnere etiam uentris sæpe hoc patefactum est. Sed enim stultas opiniones admodum scrutari, stultum fortasse est. Hęc philosophus summus aduersus pręceptorem Platonem commolitur. At qui tueri conãtur, inter alia id quoque sequutum Platonem uideri uolunt, quòd fortè conuulsa arteria, uelut meatu intercepto interscissoque, potus reiectatur foras, incolumi stomacho. Astipulari uidetur & sitis accẽsio, pulmone ægrescente. Porrò & animalia pulmonis expertia potum nescire animaduertuntur. Sed nec id astruunt prætereundum, quod in urina, quæ est retrimentum potus, nullum cibi uestigium reperitur. Quod si in uentre simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitate inficeretur. Postremò inquiunt, cur lapides qui de potu in uesica nascuntur, nunquam in uentre coalescunt? Atqui debuerunt, si in uentrem deflueret potus. Eupolis denique & Euripides poetæ nobilissimi, Platonicæ hæresi calculum adijciunt. Et sunt qui ab Alcæo propagatum id malint. Addunt id quoque, epiglottida, tanquam arbitram prohibendi admiscendique, potum partiri inter stomachum pulmonemque, ut quod in pulmonem corriuandum est, sensim paulatimque infundatur, reliquo in stomachum deriuato. Lactantius in hominis opificio cum Erasistrato stat & Aristotele. Quorum si uera sententia est, ut ferè cõstare uideo, una erit pulmonis functio, ἀναπνοὴ, quam esse finiunt κίνησιν θώρακος καὶ πνεύμονος, id est thoracis motionem & pulmonis: cuius sint munia duo, εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοὴ, id est inspiratio expiratioque. Est tamen & quæ uocatur διαπνοὴ, ea dicitur ὁλκὴ ἀέρος ἀπροαίρετος, ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ θερμοῦ διὰ τῆς ἐπιφανείας, id est aeris attractio citra nostrum propositum à naturali calore per superficiem. Sed εὐδιαπνεύστους uocant Græci, quibus libera corporis transpiratio est. Nonnulli medicorum & gymnastarum etiam aræosyncritos. Cui hominum generi pronunciatum ab Hippocrate est, sanitatem magis constare. Sic namque scribit: Corporis laxitas ad transpiratum, quibus plura feruntur per cutem, salubrius: at enim quîs pauciora, salubre minus.

Ieiunij

Ieiunij ratio ex medicorum scitis. Firma ætas quæ intelligenda. Item quid Hieronymus de ieiunio, & Porphyrius. Encratitæ hæretici qui, & Seueriani. Cap. XX.

Hippocratis medicæ potestatis scietissimi nobilissima & celeberrima sententia est, quod & paulo antè referebamus parte quadam: Senes facillimè ieiunium sustinere, mox qui firma ætate sint, minus adolescentes, omnium minimè pueros, ex ijs uerò qui animo sunt propensiores, magisq; uegeti. Hæc autem ita (quod aiunt) apertis dicta tibijs uidentur, ut non ita magna indigere explicatione sentiantur. Nisi quod Galenus firmam ætatem dici putat eorum, qui mediā consistentiæ seu uigoris ętatem & senectutis agunt, cum iam crescendi ætas & tempus excessit, necdum tamen senectutis sensus ullus notabilis compareat. Ita Thucydides inquit, Qui firma ætate sunt. Integram sunt qui item uocent, Græcis autem & Galeno ἀκμὴ nuncupatur: unde ἀκμάζειν deflexum est uerbum. Integra ætas (inquit in Terentium Donatus) est, quæ in flore consistit, cui neq; addendum iam sit, neque quicquam adhuc sit imminutum. Virgilius:

Integer æui Ascanius. Quod autem senes ait, intelligendum putat de ijs qui primordia uitæ senilis traducant. Nam de ijs qui summam pulsent & occiduam senectam, qui intelligi potest? Quum ij diutinæ inediæ dispendium nequaquā ferant, quanquam cibum exigunt omnino perexiguum. Traditum & illud in eisdem comperi scholis, sanguine abundantes biliosis facilius ieiunium perpeti, causis aliquot: & primùm quidem, quoniam humectum in illis redundat substantificum, atque item nutrimenticium: postremò & calor suppetit remissior minusq; acutus, ut qui humido suffrenetur. Attendenda & in hoc ex primo Canonis Auicennæ placita, prodentis, Eum uitæ modum uideri præstabiliorem, ut die una semel tantum hianti stomacho ingeratur cibus, mox sequenti bis, manè & sole occiduo. Id ipsum & sexto Colliget comprobat Auerrois capite septimo: Nam & mirabilis (inquit) Auenzoar assentitur. Rasis quarto Almansoris: Canon, inquit, aptissimus uidetur, ut biliosis bis die cibo refici permittamus, phlegmaticis semel, temperatis sanguineis ue ter duobus diebus. omnino ęgrè cibaria perficientibus præstare, scribit Auicenna, bis interdiu comedisse: semel autem uix aut nūquam. At beatus Hieronymus: Post cogitationum (inquit) cautissimam meditationem, ieiuniorum tibi arma semenda sunt, & canendum cum Dauid: Humiliaui in ieiunio animam meam, & cinerem tanquam panem manducaui. Eua per cibum eiecta est de paradiso. Helias quadraginta dierum exercitatus ieiunio, igneo curru rapitur in cœlum. Moyses quadraginta diebus ac noctibus familiaritate & sermone Dei pascitur. Hostis antiquus, post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias: Si filius Dei es (inquit) dic ut lapides isti panes fiant. In Lege: Mense septimo post clangorem tubarum, decimo die mensis, totius gentis Hebrææ ieiunium est, & exterminatur anima illa de populo suo, quæ saturitatem prætulerit continētiæ. Et mox paulo: Sic ieiunandum, ut non palpites, & respirare uix possis, sed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in uigilijs facias quid minus. Ieiunium non perfecta uirtus, sed cæterarum uirtutum fundamentum est. Et rursum alibi: Displicent, inquit, in teneris maximè ætatibus, longa & immoderata ieiunia. Experimento cognitum, asellum de uia lassum diuerticula quærere. Faciant licet Isidis cultores ac Cybelis, qui gulosa abstinentia phasides aues & fumantes turtures uorant, ne Cerealia contaminent dona. In quadragesima prophani ferè uentris ingluuiem decoquunt, & in cochlearum morem suo uictitantes succo, futuris dapibus ac saginæ aqualiculum parant. Hæc si quis impudentior paulo ridenda arbitratur, perpendat quæso Porphyrij quoq; exordium nobile, ex ueterum Theologorum placitis in dæmonum improborum sacrifico ritu præcipientis, Ieiunio animum expurgari debere, pręsertim uerò animalium abstinentia. Quippe sanctā animi puritatem, uelut symbolum characteremq; diuinum arbitrabatur, quo ab illorū custodiamur prauitate. Porrò & uir planè diuinus animū tum sapientia diuina, tum ciborum muniet abstinentia, perturbationes hominibus incitantium. Tum ipsa ad Deum similitudine, uelut Dei templum incontaminatū, esse animū arbitratus

A arbitratus in hoc uniuerso Dei patris templo. Festorũ item dierũ quibusdam, prisco ritu ieiunia seruata, in libro de Osiride ac Iside, allata in ea re Xenocratis sentẽtia, Plutarchus tradit. Deniꝗ compertũ nobis, Encratitas hęreticos, qui & Seueriani sunt nũcupati, nominis indeptos rationem, quoniam cibis abstinerent, ac matrimonio: ab Tatiano propagatos, Hieronymus scribit, auctos ab Seuero: unde σεβηριανοὶ Sophronio uocantur. Ieiunium quandoꝗ Cereri institutũ, T. Liuio credimus.

Tritagonistæ conuicium Aeschini inustum, quid sibi uelit. Thessaracoston in grauidis tempus, quod sit: necnon tessaracoston festum. Tessera in re militari, quid.

Caput XXI.

AEschinem oratorem nobilem Demosthenes nimio plus quandoque uellicans, & labeculam aliquam uiro eloquentissimo utcunque inustam uolens, Tritagonistem illum subinde appellat: sicuti commeminit Hermogenes quoque primo de Ideis tomo, καὶ τριταγωνιστὴν ἄκρον ἐξέθρεψέ σε ἡ μήτηρ. id est, tritagonistem extremum educauit te mater: ut qui tertio histrionum ordine dignus uideretur, quando eum tragicum hypocritem, hoc est histrionem intelligi uolebat. Nec secus multis in locis hominem infamat, quàm ut scenicum etiam inutilem, ac uix in tertijs concertantem. Nam tritagonistes non aliud signat, quàm ordinis tertij certatorem. A Sophocle uerò productum hoc uidetur, qui primus creditur tribus usus histrionibus, & quem uocant tritagonistem. Aeschinem fuisse hypocritem, sicuti Demadem etiam remigem, adnotauit Quintilianus. Plutarchus in decem Rhetorum uitis, super Aeschine ita commeminit: Quum esset (inquit) λαμπρόφωνος, hoc est uocis sonantioris, postmodum tragœdiam exercuit: ut uerò Demosthenes ait, ὑπογραμματεύων καὶ τριταγωνιστῶν ἀεισθλήμων ἐν τοῖς διονυσίοις διετέλει. id est, scribę histrionis que munere fungens apud Aristodemum agebat in Dionysijs. Quin etiam puer, literas cum patre docuit. Idem Demosthenes in oratione pręclara, παιπάλημα Aeschinem dicit, uoce deflexa ex pæpale, quod uerbum florem indicat farinæ: quoniam esset is ingenij acerrimi, nunquam non in numerato ad sibi utilia peruidenda, tametsi cæteris detrimentosa. Pæpalema certè dicitur, in malitia uarius ac multiplex. Tympanistriæ filium fuisse Aeschinem,
B prodidit Lucianus. Thessaracoston uerò tempus dicitur dierum quadraginta: quando seruatum ueteribus tradunt, uti gestantes utero ante partum, eo dierum numero sacra ne adirent. Quin & à partu totidem, incommodis infestabantur plurimis, sicuti infantes quoque per id fermè temporis morbidi sunt, uti docuit Censorinus, ac sine risu, nec citra periculum. Quibus mox transactis, festum agitabatur Tessaracoston item nuncupatum. At tessera (inquit Polybius) tabella erat inscripta, quæ sole occiduo à tribuno accepta ferebatur ad signorum principes, rursum'que ad tribunum redibat, unde is omnibus esse datum signum cognoscebat, necdum se intendentibus tenebris, perꝗ omnes ad se peruenisse.

In pisce communi spinam non esse, quid significet. Atasthalia quid, & unde. Heterognatos. Arithmetica'ne proportio in conuiuio probabilior, an geometrica. Cur cœnam dicant δαῖτα. Dætis quid, uel molyza. Prototbœnia. Trimmata. Homochœnices. Homositi. Camasenæ apud Empedoclem quid. De Boethio plura.

Caput XXII.

QVàm esset uiro graui improbanda uentris ingluuies, & pecuina uoracitas, suprà locis aliquot ex summis auctoribus uideor abundè commonstrasse. Nunc quia in eandem sententiam suppetunt aliqua non digna quæ prætereantur, nec quibus (ut opinor) Græcanicum illud congruat, οὐδὲν ἱερόν, nil sacrum: operæprecium me facturum credidi, si ea uelut auctaria bonarum literarũ studiosis congessero. Igitur fuisse ueteribus adagium uideo, quod usurpasse Democritum ex auctore nouimus locupletissimo, ἐν ξυνῷ ἰχθύϊ ἄκανθαι οὐκ ἔνεισιν, promiscuo pisci non insunt spinę. Id uidetur in nimio plus uoraces productum, qui insita, cephaliꝗ auiditate quadam, raptim se saburrare festinantes, uerentur semper ne accumbentibus parte ulla cedant, immóque indigi inexpletiꝗ è mensa cogantur surgere: quo fit ut dum deglutire satagunt, quicquid uncis manibus, uelut inauspicatæ aues, inuncarint, ne per-

purgent quidem, sed confertim indiscriminatim'que omnia in barathrum deuoluant & A lamiarum meditatorium: ἀλλ' οὐ φιλικὸν οὐδὲ συμποτικὸν προοίμιον εὐωχίας ὑφόρασις καὶ ἁρπαγισμὸς καὶ χειρῶν ἅμιλλα καὶ διαγκωνισμὸς, ἀλλ' ἄτοπα καὶ κυνικά. id est, at non gratum, nec conuiuale procemium est gulosa esculentorum inspectio & rapacitas, manuum'que certamen, necnon cubiti innisus. Perabsurda hæc sunt, ac cynica. Quo argumento atasthaliam uocarunt Græci, in conuiuijs, quas dicunt thalias, hoc genus peccatum, ad alia mox uocabulo conuiuato. Heterognatos ex Libanij declamatione quadam, uorax intelligitur, qui nunc in dextram, nunc in sinistram cibum lingua conuoluat, uel utraque oris parte cibaria simul conterens, ita sit nuncupatus. In hos ita affectos sic declamasse Socrates uidetur, quum diceret, quosdam pane uti uelut obsonio, quosdam obsonio tanquam pane. Proinde sunt, qui ueterum frugalitati applaudentes, ut præclarum maximéque ciuile, id efferant institutum, quo μοῖρα καὶ λάχεσις ἰσότητα τὴν περὶ τὰ δεῖπνα καὶ συμπόσια κοινωνίαν ἐβράβευον. id est, Mœra & Lachesis in cœnis æqualitatem, & in cōuiuijs communionem dispensabant: nil enim conspiciebatur inornatum, illiberale nihil, quando erat isomœria, quam intelligimus suam cuiusque, ac ex æquo portionem. Ex quo argumento, uiri nunquam laudati satis, cœnas ipsas δαῖτας nuncupabant, & conuiuas, δαιτυμόνας: & δαιτροὺς, structores ipsos, ac trapezocomos, à distributione quæ tunc fieret: siquidem δαίειν, diuidere est. Astruitur quod dicimus, & Spartæ moribus, quibus creodætas, id est carnium diuisores habere, receptum erat: non quoscunque quidem, sed eminentissimum quenque ex ciuibus. Nam Lysandrum eo quandoque perfunctum munere, tradit historia. Id uerò dicebatur creodæsia. Sed uas creodochon dici adnotauimus. Dætis autem uocatur Galeno, alij caput. Dicitur nomine eodem minutior lampas quoque. Hippocrati molyza nuncupatur, allij cum solo capite coma. In conuiuijs, inquit Pollux, portio prima dicitur protothœnia, id est πρωτοθοινία. Huic porrò mori calculum adijcit Homerus cum sæpe aliàs, tum ubi ait,

καὶ οὔτις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.

id est, & nemo æquali indigebat cœna. Cæterùm, mos hic quo in cœnobijs nunc maximè sancti uiri, Deóque uerè mancipati, castissimè degunt, exoleuisse tunc uidetur, quum B saliares inductæ sunt cœnæ, quibus ad immobilitatem usque differtus uenter distenditur. Candylos nulla tunc mensa notasses, non carycias, ganeata cibaria, quibus iam satur titillatur palatum. Non aromaticas potiones, quæ uocant trimmata. Certè diu seruatum, ut sacrificium & publicum epulum non alio fieret modo, quàm πρὸς μερίδα, id est ad portionem. Hinc Euripides, τὴν δὲ ψυχῆς παῖδα κλῆρον dixit, hoc est animæ filiam sortem: quę diuiti, aut illustri non contribuens τὸ πρωτεῖον, hoc est honorem præcipuum, sed ut obuenit, pauperem abiectum'que surrigit, magnum uerò ac potentem æqualitati assuefacit, nec molestè, sed moderatum agere hilariter. At enim assertione id genus, uideo prosilientem in me gurgitum altissimorum turbam, & Apicios nescio quos tumultuosius obstrepentes, qui soliti κιχλίζειν, id est cichlissare, seu turdos esitare, ὄψα τε οἷα ἔδουσι διοτρεφέες βασιλῆες: id est, obsonia cuiusmodi à Ioue nutriti uescuntur reges, querulè nimis flebiliter'que ferent, ad Zenonis parsimoniam, tanquam ad pileum gulæ proceres uocari. Quem proditum memoriæ est, crudis duntaxat solitum uesci, interim'que uini loco aquam perpotare, ac discipulos esuriem docere. Vnde Philemon de illo ita cecinit, πεινῆν διδάσκει, καὶ μαθητὰς λαμβάνει. id est, Docet esurire, nec tamen discipulis caret. Atque in diuersum ita concinnabunt argumenta, ut patinarias struant struices, quod Plautinum est, ueluti non uescendi bibendi'que gratia agitari conuiuia soleant: ἀλλὰ τοῦ συμπιεῖν καὶ συμφαγεῖν. id est, sed combibendi conuescendi'que. Tua uerò, inquient, creodæsia nescio quæ, ac in portiones distributio, communione sublata, ex una multas nobis cœnas conficit: plures'que cœnantes, concœnem uerò conuictorem'que prorsus neminem, quando ueluti à creopolica mensa siue lanionia ad libram capiens quisque portionem decumbat. Sed rogo te, Nónne deridiculum nescio quem & imperitum arbitrêre medicum, si ægris pluribus ad æquilibrium potiones propinet? An non sentis in conuiuendi ratione idipsum usu frequenter uenire? Est qui plus appetat, est qui minus, insita unicuique uirtute aut retundente, aut acuente cibi appetentiam. Tu tamen festiuissime

A stiuissime conuiuator & rex, non sitientes, nec famescentes ad eundem cum diuersis calculum reuocas. Nec satis uidere didicisse, non arithmeticum in istis medium, sed geometricum requiri. Proinde, si ad cauponem diuertas, consuluerim planè, una & communi utendum mensura. Quum uerò ad conuictum uocamur, memineris, proprium quenque uentrem adducere: quem denique non tuum hoc molestum æquilibrium explet, sed quod est satis. Neque umbricas huc cœnas reuoco, sed ueterum nobis humanitatem censeo imitandam, ut in communione seruanda non homorophij modò simus, & tecti eiusdem cohabitatores, sed poculi quoque & cibi eiusdem grati participes. Quos à Græcis dici homochœnicas scimus, & homositos. Homericas porrò cœnas ualere sinamus, famelicas nescio quas & siticulosas, in quibus reges sunt Italis molestiores cauponibus: quibus in procinctu stantibus, succurrit memorare, quot quis apud se calices persiccarit. Pindaricæ utique præstiterint, in quîs omnia omnibus affatim apponi inuenies. Quod te non obseruasse, impendiò miramur, quum subinde in Græcorum castra solers explorator te inferas, & in nulla non pagina ab illis uersuram facias, ex usura sortem fieri opinatus. Perbellè mihi ratiocinari uidemini, & quidem, si uera omnino dicenda sunt, me quoque similis quandoque rapuit sententia. Sed quum animaduertissem non me ualde ab eo differre, quem torrens arreptum deuolant, qui non quò uelit ipse, sed utcunque aquæ impetus tulit, necessariò feratur, erubescebam equum me planè furentem inscendisse. Neque enim aliud est concupiscentiæ agitatio. In quo si ex me sciteтur quispiam, quonam ferar? non aliud uerè respondeam, quàm quò uisum effreni bruto fuerit. Proinde uos, ut collibuerit, me nihil pœnitet eorum sententiæ esse, qui cibi potus'que largitate opprimi sensum, rationem concuti, sapientiæ induci nubilum usu edocti non abnuunt. Illud obiter, quoniam à piscitio cœpimus, adnotarim, communi notione pisces omnes camasenas, id est καμασῆνας dici ab Empedocle. Immò uerò nec id prætereamus ex historia productũ: erant Symmachus, & illius gener Boethius summo nati loco, ac inter Romanos, senatorios'que uiros facilè principes, consulari etiamnum perfuncti dignitate: uerùm cum primis philosophiæ mysterijs abundè illustres ac benefica natura plerisque B salutares. Sed uti in magna ferè assolet gloria: æmulorum sese promebant odia & simultates. Vnde factum, ut tanquam rerum nouarum studiosi, in suspicionem uenerint Gotorum regi Theodorico: qui hoc nomine bonis publicatis, etiam illos interimi iussit. Sed quum mox cœnanti miræ magnitudinis piscis percoctum caput apposuissent ministri, Symmachi esse id, uisum regi, quando & ab inferiore labro prominere dentes opinabatur, ac prærigidos toruos'que oculos interminari grauius, ac ultionem intentare. Qua monstri specie is conterritus, contremiscens'que totus, ac rigens quum decubuisset, mox extabescens luctu emoritur. Illud item adnotârim, Boethij uxorem, Symmachi filiam Rusticianam ab historicis nuncupari: quæ uiro superstes, capta urbe ab Totila, uitæ necessaria ab hoste coacta est emendicando quærere, quæ antea facultates suas egenis munificè fuerat impertita.

Candyli quid sint: item abyrtace. abyrtacopœi, candys. Plutarchi codex emaculatur. Caryceumata. καρυκοποιεῖν. Carycopœi Delphi. Caryca. Paropsis. Paropsimation. Onibyleuses. Carica. Carya. Conchyliorum lauticia. Syrmæa, syrmia, mimarcis, nogalismata, mimata, hæmatia. Buli pro intestinis. Liculmen, alix, enhæmata.

Caput XXIII.

QVoniam uerò paulo antè quibusdam usi uocibus sumus, quas haud ambigam, legenti frontem contraxisse, tollamus porrò difficultatis tricas, ut ea ueluti morula, nihil harum lucubrationum studiosi suffiaminentur, ut hoc interim uerbo utamur, quo & aliàs. Candylos ergo accipe scitamenta ciborum quædam ex melle lacteque concinnata: sicuti abyrtace apud Barbaros ex porro comparabatur, cardamo, allio, mali punici granis, sinapi, & id genus alijs quibusdã: unde abyrtacopœi nuncupantur: Medis præsertim id usu frequenti fuit, sicuti in Theseo auctor Theopompus est, & in cecryphalo Menander. Candys autem Persicum est indumentum. In quo Plutarchi codex Latinus non citra labeculam circumfertur in Cimone. nam spolia recensens Persica, præter aurea psellia etiam manicas adijcit, quas In-

terpres bullas accipit, & torques ac candyas: ubi modò candidas, scriptum legas. Caryciam uerò dici inuenio iurulentam dulcedinem. Iulius autem Pollux, dicas (inquit) iuris carycam, caryceumata, catachysmata, abyrtacem, paropsida: est enim & hoc iuris quoddam genus, uel (ut putant alij) mazæ, uel est obsonium, quod nunc paropsimation diceremus. Pro uase autem dici paropsida, negat Thomas, Magister cognomento: probat ueterum auctoritate Athenæus. Caryceumata salsa placentis inspergi solita, tradunt Aristophanis interpretes. Carycæ meminit in Timone Lucianus, καρύκης τὸ γένειον αὐτάπλεως, id est suffertum habens barbitium caryca. In Lexiphane recenset idem, abyrtacem, caryciás, thrymmatidas, & thria. Scribit Sudas, esse carycam Lydium condimentum ex sanguine & plerisque alijs prælautis confectum. Vnde inquit dictum καρυκοποιεῖν, quod est, scita uerborum uarietate orationem excolere. Et in libro de Rhetorica Apsinus duci iudicem prædulci oratione suauique oportere scribit, perinde ac lauto caryciarum apparatu. Carycopœos tamen dici Delphos legimus: quoniam uictimas circumcidentes coquorum fungi officio uiderentur. Carycarum meminit Athenæus quoque, ut Lydij inuenti: quin est item caryca uenter, quem nunc monthylentem dicimus. At inquit Pollux, superflui apparatus onthyleuses dicuntur, ac monthyleuses. Carycam esse multi impendij, Didymus auctor est. Sunt qui à nigredine inflecti uocabulum opinentur. nam κάρυκος ῥοῦς, pro nigro interpretatur. Carica uerò domicilia in edito sita nuncupantur, & naturali tuta munimento, quod significat Comicus nobilis:

ὥσπερ οἱ κάρες μὲν οὖν ἐπὶ λόφου οἰκοῦσιν.

Sciendum uerò, id quod ut succenturietur, impetrat gula, tempestate hac Pannonios carycæ imaginem seruare quandam, ex pipere ac aromatibus alijs scitamentum conficientes cum pullorum aut anserum sanguine, quos ad hunc usum iugulando peremerint. Omnino edulia hæc fuisse preciosiora, ex Plutarcho liquet Symposiacorum quarto. Carya uerò ad carycas nil admodum pertinent. Nam eo dici nomine uidentur, quæ ligneo conteguntur putamine. quando & Perseæ os ita nuncupat Theophrastus, Conchylia uerò adeò proceribus gulæ probata, ut uel inde sit conformatum adagium, Esse conchylia uiduarum cupedias: sicuti Phalereus commeminit Demetrius, ut Sophronem taceam Mimographum. Apud Herodotum est raphani genus syrmea, sed eodem quoque nomine edulium ex adipe concinnatum & melle. Vnde correpserit Syrmię nostris temporibus frequens nomen, quod obseruatum eruditis est: habetur uerò id nuptiale ferculum, cui condiendo quæritur gallinacea pulpa cum amygdalis & saccaro. B
Est tamen Hippocrati syrmæa item succi species, id est pasſi, aut defruti. Erat & prioribus intestinum sanguine concinnatum, id (ut Pollux docuit) nuncupabatur mimarcis. Sunt & scitamenta quædam dicta nogalismata, præcipuè grata, meminit Ephippus. Sed uerbum id poetis modò frequens, arbitrantur nonnulli. Mymata quoque obsonia dicuntur quædam preciosius comparata. Parabantur uerò, ut est apud Artemidorum, ex carne ac cruore, coniectis præterea condimentis pluribus, quæ in Opsartytico recenset Epænetus. Fuit & genus aliud, quod & ipsum à cruore contenderim dici hæmatiam. In collectaneorum rei rusticæ libro apud Græcos, auctore incerto, legi, esse speciem gari hæmation, quod ex thynni concinnetur intestinis μετὰ τῶν ἐμβραχίων, sanguine insuper adiecto, & quibusdam alijs. Eodem ferè loco nominatur species altera ex intestinis itidem piscium liculmen, cuius percolati sedimentum dicatur alix. Enhæmata Dioscoridi sunt ulcera cruenta. Hæmasium uocant septum spinis contextum, quòd ingredi cupientes sanguine oppleantur. Auctor est Aristophanis interpres, allantopolas adipibus concisis implere τοὺς βούλους, quo uocabulo accipi intestina possunt, quæ paulum luxato uerbo sic item plebeia nuncupantur uoce. Botulos etiam cruore distentos apud Septimium Florentem legimus. Cæterùm, quia in conuiualem incidimus hilaritatem, non ineptè fortasse fecerimus, si hoc potissimùm loco fuero exequutus, quicquid mihi lectione uaria compertum est: quando non parum multa sunt, quæ ad id spectantia ueteres monumentis prodidêre. Verùm, ut minus anxia lectio fiat, quoniam qui sæpius iter iungunt, serius quidem, sed incommodo minore nihilo secius, quò contendunt, tandem perueniunt, impingentes capiti huic coronidem, seorsum quæ reliqua

A liqua sunt, pertractabimus, Græcorum ferè uestigijs inhærentes, nec tamen nostros transeundo inhonoratos. Putemur modò mutitare nunc, uel Saturnalitia mittere, aut sigillaritia.

Prandij & cœnæ uocabula, tam Græcè, quàm Latinè unde inflectantur. Acratisma. Ariston. Dipnon. Monophagi. Monositi. An ueteribus in usu fuerint prandia. Ignis laus, & salis. Quæ sint bellaria pergata. Vnguentorum mos. Myron unde. Tricliniorum & conuiuarum appellationes plusculæ. De Androne ac Thiaso. Andera quid. Symbolum quid, & symbolæ. Collecta. Conuiuiorum species. Ilapinæ. Gamos. Eranos. Sportularum conuiuium. Ilæ quid. Ilarche. Brumalia quæ, & unde. Caput XXIIII.

ILlud uerò se ingerit primùm, ut scrutemur, quid ita Græci prandium dicant Ariston: sed præstò Grammatici sunt, de temporis incertitudine sic nuncupatum arbitrati, uelut Aoriston intelligamus, id est indefinitum, uel quòd in bellum pergentibus, id est πρὸς τὸν ἄρεα, concinnari consuêsset. In Symposiacis Plutarchus Acratisma & Ariston idem ferè arbitratur, quod ipsum & Athenæus facit. Sed à meracius potandi consuetudine nomen illud inflecti conijectat quoniam panis bucellam mero tingerēt: hoc autem διὰ τὴν ἑωθινὴν ὥραν, id est à matutina hora. Nam & Eumæum scribit Homerus Ariston, id est prandium parasse, ἅμ' ἠοῖ φαινομένῃ, id est commodum sese promente aurora. Commeminit uocabuli & rei quarta historia Thucydides. Philemon usos ueteres scribit, Acratismate: Aristo, hesperismate, dipno. Vespernæ uocabulum ex hac ratione pro cœna uidetur essinxisse Plautus, quum cœnam ueteres pro prandio acciperent. Dipnon uerò, siue cœnam, dici ὅτι τῶν πόνων διαπαύει: id est, quia pausam laborib. facit. Ni malit quis Ariston appellari, uelut ῥᾷστον, id est ex obuijs, nec anxiè comparatum. δεῖπνον uerò ὥσπερ διαπεπονημένον, id est elaboratum sollicitiusq; appositum, sed uarijs tamen distinctum cognominibus. Erat enim quod phileticum diceretur, aliud demoticum, necnon phratricum, aut etiam orgeonicum, ut Thiasum præteream. Lego & soteria syndipna. Sed & in Canonicis decretis, agapen pro con

B uiuio bis positam inuenimus, quæ res cum philetico fortè congruat. Lamprias uerò apud eundem Plutarchum, cœnam apud Romanos dici aucupatur, διὰ τὸ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι, quòd cum amicis decumberent. Nam seorsum ferè prandere, ueteris fuisse moris: unde sunt forsan apud Athenæum monophagi. At plaustra simplicia uocantur monostropha. Monositos intelligunt, qui semel tantum die cibum admittunt: quod auariciæ causa Iberas factitasse traditum ueteribus scio. Dici uerò à nobis prandium, à temporis qualitate: nam ἔνδιον, signare meridianum: quando & à prandio interquiescere, ἐνδιάζειν pronunciant, uel quòd id sumerent πρὶν τῆς ἐνδείας ἐνοχλεῖσθαι, id est prius quàm indigentiæ premerentur nocumento. Acratiston uocat Theocritus, sine cibo aut ientaculo. Hinc eorum coargui inscitia potest, qui prandia in usu fuisse ueteribus, abnuunt. Nam ut Iuuenalem taceam, in cuius Satyra legimus:

Hæc inter nautas & prandet & errat.

Macrobius Saturnalium tertio: Imperatum, inquit, ut patentibus ianuis pransitaretur & cœnitaretur. Plinius Cæcilius: Post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem more ueterum sumebat, æstate iacebat in sole. Valerius libro secundo: Prandere & cœnare in propatulo, uerecundiæ non erat. Plinius quoque libro trigesimotertio Q. Elium in fictilibus prandisse scribit: & libro septimo, Decimum Saupheium scribam mortuum, quum domi suæ pranderet. Cicero pro Cluentio: Quum eius in nuptijs more Larinatium multitudo hominum pranderet. Et infrà: Quum ad illud prandium crudior uenisset. Scribit tamen Pollio Trebellius, prandium dici, quòd ad bellum milites paret, à cinctis initum: cui rei adsit argumentum, quòd à discinctis cum imperatore cœnaretur. Nam esse prandium militare, astruitur multis. Vt uerò ulterius pergamus, Euenum dicere solitum accepimus, ignem uideri omnium bellariorum iucundissimum. Salem uerò Homerus diuinum uocat. Plerique autem χάριν, id est gratiam, quòd pluribus interfitus gustui sapida reddat, & grata. Verùm præcipuè diuina bellaria, & mirè grata amici sunt, & familiares. Cæterùm & cum bellarijs corollis'que in mensas secundas

renitebant unguenta profligatis congrua moribus impudicis'que. Quod apud Xenophontem testatius Socrates facit. Certè Gręcis myra nuncupantur, quasi μωρά, quoniam uino madentibus ac delirantibus planè arrideant. Vnguentarios infectoresq; non admisit Sparta, execratus est Solon quoq;. Conuiuij locum inuenio rectè dici symposium, androna, sysitíon, & triclinon, œcon, id est domum, & pentaclinon, uel etiam decaclinon, & pastada, ἀπὸ τοῦ πάσσεσθαι, item synagogium: sed & synagogimon, siue synagogium pro conuiuio apud Alexin in Philocalo, legimus: nam συνάγειν dicebant simul bibere, sicuti comprobat Menander quoq;. Fortè (inquit Athenæus) hoc sit, quod symbolis constat. Vnde interrogatus Ctesibius, quid illi ex philosophia superesset? respõdit ἀσυμβόλως δειπνεῖν, id est sine symbolo cœnare: nam quum iocis scateret, sæpius uocabatur: quo nomine à Timone est proscissus, ut dipnomanes, ac mortui habẽs oculos, καραδίλω δ' ἀκύλιστον. Sic & asymbola dicuntur conuiuia. Symbolen autem conuiuio illatam, chon uocant Argiui, id est χῶν: particulam uerò æsam, id est αἶσαν. Symboles meminit Alexis quoq;. Collectas, à conuiuis exigi solitas quandoque, in secundo de Oratore, indicat Marcus Tullius. Hebeteria item dici symposia in ueteribus obseruatum memorijs est, unde forsan præposita poculis Hebe confingitur poetis. Illud adnotarim obiter, Inter peristylia olim & hospitalia in domibus itinera constituere, moris fuisse, mesaulæ dicebantur à Græcis, quod inter duas aulas media essent. Nostri etiam andronas uocarunt. Quo argumento Rhodigini mei, ubicunque inter domos duas angustior patet uia, qua uelut anfractu breuiore, liceat ex transuerso in patentiorem transcurrere, uocant andronem, uel etiam forma deminuta, andronellam. Quod mirum tamen est: nam Græcè non conuenit, neq; item Latinè: etenim illi, andronas appellant œcos, ubi conuiuia uirilia solent esse, uti ex Xenophontis liquet Symposio, quòd eò mulieres non accedant. Athenæus etiam ita scribit: heroicas domos Homerus megara uocat, & domata: at nunc (inquit) xenonas putant, & andronas. Andronas apud Herodotum libro primo, porticus interpretatur Valla, ubi arma è porticibus, siue ἐκ τῶν ἀνδρεώνων amota (scribit historicus) fuisse in thalamos illata. Theocritus, anemones andera, id est ἄνδηρα in sepibus uisitari scribit: quo nomine flores intelligunt, quanquam fluminum labra sic uocentur quoque, quia sint ἄνω B
τῶν δηρῶν, uel loca item humecta. Conuiuas ipsos, Græci sympotas dicunt, uel homositos & sysitos, synusiastas, thiasotas & thisitas, necnon ilapinastas, eranistas. Quanquam non me fallit, Athenæum Eustathiumq; in Odisseæ primùm ita conuiuia disparare, ut ilapinen, id est εἰλαπίνην statuant, quòd splendorem habeat, & apparatus magnificentiam. Vnde & in Cypro coli solitum legimus Iouem ilapinastẽ & splanchnotomon. Dici ilapinem interpretantur, ab ἶλαι, quo nomine ordines intelligunt, ac uertigines, quas iuniores ederent in choris, cuiusmodi à comessantibus post uictoriam exhibebantur. Pindarus:

γνῶθι μὰν εὔφρονα ἴλαι σὺν καλάμοιο βοᾷ   θεὸν δέχοντα.

Est item ila, equestris turma: unde nuncupentur ilarchæ, qui & taxiarchæ. Sed à diuerticulo repeto fabulam. Gamon, in quod item pecuniarum erogetur plusculum. Eranon, quòd pluribus differtum accumbentibus sit, sed ita, ut ferat sibi unusquisque quod edat: quod etiam ἀπὸ σπυρίδος dicebatur, id est à sportula. Quæ res poetæ Hesiodo arrisisse admodum uidetur, quòd insit iucunditatis multum, impendij haud sanè. Quin & Romanis probrosum censebatur alienis uesci, proinde ferebant singuli quod essent ac biberent, quò non dicerentur ἀλλοτριοφάγοι. Hinc tollendæ ignominiæ causa Romulus quòd cum fratre ab Larentia foret educatus, Brumalia instituit, quibus conuiuio excipiebatur senatus, quum necessarium diceret, ab rege suo ali senatum hyeme, nullis obstrepentibus bellis. Brumalia Græci interpretantur τὸ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων τραφῆναι. Seorsum uerò Thiasotarum domos pholateria nominabant, id est φωλητεῖα: quanquam est propriè Thiasus, sacer chorus, unde thiasotes pro choreute. Sed Demosthenes & Xenophon multitudinem quamlibet diuinæ rei causa coeuntem eo dici uolunt nomine: quoniam Sios, Lacones dicunt deos, ut scribit Athenæus. In Plutarchi Symposiacis tardiores conuiuæ, ac ad conueniendum lentiores nuncupantur colyusidipni, uelut cœnaturis moram inijcientes, & accubitum inhibentes (Scribit tamen Etymologiarum

A rum secundo Apollodorus, ex cochlijs, hoc est limacis esse, quæ dicantur κωλυσίδειπνοι, id est colysidipni) item zophorodorpides, tanquam in noctem protrahentes conuiuium, necnon trechedipni, ex aduerso appellatione facta, quòd minus ad cœnam currant. Sunt & qui uocentur epithymodipni, qui rerum multarum curis districti, nihilominus cœnæ cupiditate uocatoribus non negant, etiam si ad præscriptum adesse queāt minus. Apud nostros mensæ eiusdem participes conuiuæ dici consueuêre, sed & conuictores apud Plinium Cæcilium: nam compransores legisse uideor in Philippicis apud Marcum Tullium. Homotrapezi leguntur apud Xenophontem ἀναβάσεως primo, conuiuia publica scribit Pollux nuncupari à Græcis euochias, thalias, pandæsias, demothœnias.

De scimpodio, & stibadijs: item anaclinterijs seu accubitis. Stibys, stiba, buni. Sederent'ne an accubarent priores. Item uocabula plura ad conuiuij dominū & seruos spectantia. Copides cœnæ. Physicilli panes. Titthenidia. Corydalus auis. Corithalia Diana. Corithale. Tytthos. Acclon cœna. Copissare. Copelus. Synæcliæ. Epecla bellaria. Cammatides. Cammata. Psæsta. Logodipnum. Dipnologia. Gastronomia. Gastronomi. Tithoreum oleum. Copos. Ostocopos. Epibatæ. Empori. Canna. Camella. Coptaria.

Caput XXV.

OBseruatum & in eiusdem Iulij thesauris, super quibus accumbamus dici κλίνας, κλινίδας, κλινίδια, hoc est lectos, lectulos'ue, atque item scimpodas. Hoc uerò postremū etiam scimpodium appellari deminuta forma in Athenæo legimus. Nam apud Gellium in sinceris codicibus ita adnotatum inuenimus: Atque ibi, qui intromisi sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi. Libanius in libro de sua ipsius uita: Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto: ubi uerò in schola, in scimpode, id est in lectica, uti opinor. Apud Aristophanem ἱερὸν σκίμποδα reperies in Nebulis, uel pro philosophorū sella, uel pro lectulo, aut lectica. Inueni apud Græcos qui scribant scimpodion signare τὸ χωλοκράβατον, id est
B claudum grabatū. Nam apud ueteres σκιμβάζειν, claudicandi notionem habet. Diogenē quoque dicere solitum, in Varia scribit historia Aelianus, καὶ τὸν σωκράτην αὐτὸν τρυφῆσαι, τοῦτ' εἰργάσθαι γὰρ καὶ τὸ οἰκίδιον, καὶ τὸ σκιμπόδιον. Eruditus inter Græcos grammaticus sic finit: σκιμπόδιον εὐτελὲς κλινίδιον μονοκοίτιον: id est, uilior lectulus scimpodion est, in quo decumbat unus modò. Galenus Therapeutices decimo, in marasmi cura: sic affectum, in scimpode balneo inferri iubet. Digna relatu quæ prodit historicus Dion: Claudio (inquit) Cæsari quum improspera foret ualetudine, & tremulū erat caput, tremulæ item manus, quin lingua etiam titubabat, primusq; Romanorum δίφρῳ est usus καταστέγῳ. Nam antea Augustus ac Tiberius in scimpodijs quandoque ferebātur, cuiusmodi mulieres quoque uel nunc. Scimpodion præterea κατάστεγον nominat idem historicus, in quo ex debilitate ferri solitum scribit Seuerum, Britanniam dum obiret. Erant etiam stibadia, hoc est thori humi iacentes, ex lignis ramisq; structi. Meminit Athenæus quoque: Primùm (inquit) scenas faciebant, & in his stibades ex herba, super qua dapes componerentur. Alibi idem prodit, in stibadibus accumbi solitum. Maronianus interpres stibadia non habuisse ueteres adstruit, quum tamen apud Theocritum in Adonidis epitaphio hic legatur uersiculus:

ἐς' ἀγαθὰ στιβάς, ὅσιν ἀδώνιδι στιβάς.

Quin & Phormionis stibades, uel prouerbio notiores fuêre in præparcos, quod Sudæ proditur monumentis. Apud Plinium Cæcilium ita legas: In capite stibadium candido marmore uite protegitur. Sidonius Apollinaris in cœnatiuncula stibadium constituit & abacum. Dicuntur & anaclinteria: sicut apud Lampridium in Heliogabalo, accubita, seu accubitæ, uti alijs placere aduerto. Stibys autem dicitur fullo, ab calcandi usu. Nam στιβαρὲς, densatum uocant proculcatum'que. Stiba uerò pruina est apud Homerum, στίβη δ' ἐπὶ ἠοίη, quod est ὀρθρινή, id est dilucularia. De Troglodytarum mulieribus ita refert ex Artemidoro Strabo, στιβίζονται δὲ ἐπιμελῶς αἱ γυναῖκες. quod Interpres per errorem sic reddit: Mulieres diligenter sibi cerusam inducunt. Orbes stibio

fuliginati sunt apud Hieronymum. Plinius stibium dicit lapideum, spumæ candidæ niten A tisq;. Plura de stibio Dioscorides. Cerusam Græci psimmithium uocant. Stibas denique à Cyprijs etiam bunos dicitur: quanquam in montibus conditæ urbes Buni appellentur: quoniam uoce ea Græcis collis indicatur. Sed & cespitibus surrectas aras ita uocãt. Sedilia item discumbentium uidetur spondas nuncupasse Virgilius, quum de Didone ita scribit:

Aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Phyllada in Philoctete uocat Sophocles, lectum ex folijs. Sed & coronam eodem modo alibi. Legimus in historia, fœminas cum uiris cubantibus sedentes cœnitasse. Lectisternio præterea Iouis, ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. Nec me fallit, Seruium grammaticum scribere, maiores nostros sedentes epulari solitos, cumq; morem habuisse à Laconibus & Cretensibus, sicuti (inquit) Varro docet in libris de Gente populi Romani: & proinde Virgilium ita scripsisse,

Hæ sacris sedes epulis, hic ariete cæso
Perpetuis soliti patres considere mensis.

Conuiuij dominum & regem à nostris uideó appellari: Græcis uerò dicitur hestiator, & histiuchus apud Aristophanem, necnõ symposiarchus: quanquam eo quoque nomine nuncupatur, quem sorte uel alio modo eligunt sodales conuiuij curatorem. Proclites uerò esse uidetur inter decumbentes, qui accubitum assequitur primatem. Ministerio uniuerso præpositus dicebatur trapezopœus: at in sacris minister, erat parasitus: & in Atheniensium rebus, parasition dici inuenimus. Pocillatorem uocat Apuleius, qui ad cyathum stat. Sed non sit finis, si ista consectemur indagine curiosiore, quando uel exoletorum in conuiuijs tunicæ diligenter succinguntur. Cura nec sopita est, quo modo aper à coco cæsus exeat, quanta celeritate signo dato ad ministeria decurrant gladij: quanta arte in frusta non enormia scindantur aues: quàm curiosè infelices puerul ebriorum sputa detergant. Iis quippe lauticiæ fama captatur. Adeò nec bibere scimus citra ambitionem, nec edere. Fuere tamen apud Spartanos cœnæ quædam dictæ copides, B in quibus immolaretur capra, nec aliud præterea quippiam: indeq; carnis distribuebantur portiones & panes, qui uocabantur physicilli. Insuper alia pleraque sumptus haud magni. Celebrabantur & conuiuia hoc genus in Titthenidijs, quando titthe, id est nutrices pueros deferrẽt mares in Dianæ templum, quam Corythalliam dicunt, prope Tiassum ad Cletam. Corithalen etiam, id est κοριθάλλω, inuenio dici laurum ante ianuas satam germinantem que: nam κόρους uocant ramos. Tithoreum uerò oleum ex Phocide commendat Pausanias. Corydalus seu corydus, auis est, quam priorem terra enatam fabulantur: unde moriente patre, quum ubi sepeliretur non extaret, nondum producta terra, illum in capite contumulasse traditur, propter inibi surrectum apicem: quare Corydali epitaphia nuncupat Theophrastus, ut scribit Galenus Simplicium pharmacorum libro undecimo. Tytthon Græci infantem dicunt, epitytthion, id est sub mamma, quam etiam tytthon uocant: unde paululum quoque signat uerbum id. Erat apud Spartanos eosdem quoq; cœna dicta æclon in Phiditio. A' copide uerbum inflectitur κοπίζειν, id est copissare, quod est conuiuium eiusmodi celebrare. Copos autem Latinè dicitur lassitudo, cuius Galeno species recensentur plures. Inter eas ostocopos est, uelut ossium dolor & affectio, ob penitiorẽ scilicet sensum. Monocopia, lsaurorum tela sunt. Epicopi, id est ἐπίκωποι, dicuntur remis appositi, & gubernaculis: uelut epibatæ Atticis, sunt in nauibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter naui faciunt, sic dicãtur quoque, quos Homerus item emporos uocat. Coptaria in medendi usu placentulas uocant, uel offulas: certè Græcis κοπτὰ, sunt μελίπηκτα. Copeum Grammatici filium accipiunt legitimo diuersum. Dignum quod non prætereatur: Post Actiacam pugnam M. Antonium & Cleopatram non abstinuisse conuiuiorum lauticia regalis impẽdij, quæ συναποθανουμένων nuncupabant, id est commoriturorum. Quin & conuenientes, συναποθανούμενοι seipsos uocabant. Ab æclo autem synæcliæ nuncupantur, id est syndipnia, uel concœnationes. Quæ uerò post æclon, id est cœnam dabantur bellaria seu tragemata,

A tragemata, uocabant epæcla: quæ quia cum lauri folijs comedebantur, quod dicunt κά-πτειν, inde cammatidas uocarunt folia ipsa, sicuti psæsta, hoc est liba etiam cammata. Canna uerò fiscellæ genus est Græcis, quod scribit Pollux At Columella: Degener, inquit, & gracilis harũdo canna uocatur. Camelia uas est, Ouidio Fastorum quarto. Sunt qui epæcla mattyam quoque uocent. Illud denique periucundum scitu, logodipnum appellari paratam conditamque uerbis modò cœnam. At dipnologia, cœnandi esse ratio uidetur, aut de cœnis sermo: sicut gastronomia, uentris lex, unde & gastronomi.

Harmodij melos in conuiuijs. Cantilenarum genera. Pæon quid, & pæonia manus. Prestent'ne ex floribus corollæ, an arborum ramis. De unguentis paucula. Cur dicatur rosa Græcè rhodon. Corymbi papillati. Alabastri. In calathum fundi quid. Rosa prius alba, unde ruborem contraxerit. Vacinia. Hyacinthinus color qui. Rosaceæ coronæ uocabula. Cylisti. Eccylisti. Stephani. Sythematici. Chydeæ. Cyanus flos qui. Baptisecula. Theseum flos. Corona myrtea, & ex lygo ac harundine. Hypothymides corollæ quæ intelligantur: anetinæ item. Coronarũ in sacris consuetudo. Chthonia dea. Chthonia sacra. Comosandalos flos, siue hyacinthus. Atta, comicus poeta. Atta dea. Perambulare crocum & flores, quid apud Horatium. Cyanus flos.

Caput XXVI.

IAm uerò nec id utique ambitiosius à me conquirendum, canere in conuiuijs fuisse antiquissimi moris: personant hæc in triuialium ludis uel imperitissimi cuiusque adnotata ex chartabulis. Fortè nec uacantis fuerit operæ subsignasse, quod in Græco penu obseruatum est. Interim à discumbentibus melos concini solitum, quod Harmodij nuncuparetur, cuius erat initium:

φίλτατε ἁρμόδιε ὅτι που τέθνηκας.

Dicebatur uerò in Harmodium & Aristogitona tyrannicidas. unde illud facetissimum ex Comica officina:

ὁ δὲ παρ' ἐμοί ποτε τὸν ἁρμόδιον ἄσεται:

B id est, apud me nunquam Hormodium canet: quod est, mecum conuiuia nõ agitabit. In ueterum monumentis adnotatum illud quoque: Apud heroas cantilenæ species fuisse quinque: sophronisticen, cuiusmodi Clytemnestræ accinebat cantor: encomiasticen, qua præstantium uirorum præcinebantur laudes, ab Achille celebratam: threneticen, id est lugubrem: orchematicen, id est saltatoriam & denique pæanicen, qualis est apud Homerum Iliados primo post sacrificij absolutionem. inquit enim:

καλὸν ἀείδοντες παιήονα.

Nam est pæeon, in Apollinem hymnus, non in pestis modò pausa, sed & belli, quin ad auerruncandum quoque incumbens exitium. Et pæeona quidem Homerus dicit: alij etiam pæona, id est παιῶνα, sed & pæana. Inflectuntur uerò hæc à παίω quo medela significatur: at παίω à παύω, quod sedo significat. Pæonia manus, therapeutice intelligitur, id est medicatrix. Corollas porrò compotantium non est qui nesciat. nam & Ouidius:

Ebrius incinctis philyra conuiua capillis
    Saltat, & imprudens utitur arte meri.

Sed & Valerius Martialis:

Pinguescat nimio madidus mihi canus amomo,
    Lassenturque rosis tempora sutilibus.

Sunt qui eam rei proferant rationem, quòd sic frigesceret craneũ, nimio plus uino iam calens. Aristoteles putat sic ueteres annonæ fertilitatem solitos aucupari. nam & apud Homerum στέψαι, non tam coronare indicat quàm explere, cum ait:

κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Vnde apud Maronem, coronatum legimus cratera. Cæterùm in conuiuali usu floreas plerique detestantur coronas, laureas amplexantur gratius: illas enim putant κορασιώδεις καὶ πρέσβεις μᾶλλον ἐπιτηδείους παρθένοις καὶ γυναιξὶν ἢ συνουσίαις φιλοσόφων καὶ μουσικῶν ἀνδρῶν. quod nostris uerbis redditur, Puellares colludentibus'que uirgunculis aptiores

res ac mulieribus, quàm philosophico congressui, hominumque à Musis non sequestratorum. Alij uerò ex folijs coronas improbant omnino. Nam & Empedocles testatur:

δάφνης τῶν φύλλων ἀπὸ πάμπαν ἔχεσθαι χρή.

id est, à lauri folijs abstinendum prorsus. Neque enim decere aiunt, hominem ornari arborum deformitate, uiolenter præterque naturæ rationem direptis folijs. Cur enim hæc data plantis opinemur, nisi fructuum tutelæ? Atque ut ipse quoque frigoris uim calorisque pro ratione admittentes confoueantur, ut temporum mutationes citra perniciem ferre ualeant? At exutas ulcerosum planè contrahere nocumentum, fierique ψίλωσιν ἀπρεπῆ, id est indecoram denudationem. E diuerso florum non decerptorum quænam esse utilitas potest, nisi odore pascaris, exhibeasque oculis ex eorum non imitabili uarietate uoluptatem iucundissimam? Iucundissimam, inquam, quia simplicẽ, quia naturalem, nec ullo impendio nostro constantem. Vnguenta fortè detestemur, detestemur item purpuram διὰ τὴν ἐπίθετον πολυτέλειαν, id est ob adiectitiam multæ impensæ rationẽ, ὡς δολερὰ εἵματα καὶ χρώματα κατὰ τὴν βαρβάρου φωνὴν: id est tanquam dolosa indumenta, dolosos & colores, uti barbarum dixisse, proditum memoriæ est. Adde, quòd si non præcerpseris, momento conflaccescunt, prorsumque gratissimum alioqui naturæ opus uidetur perire, nullo cuiusquam emolumento. Proinde qui ex folijs magis quàm floribus coronas contexuisse malunt, persimiles (inquiũt) barbaris uidentur, quibus consutæ pelles gratiorem præbent uestium usum, quàm lanæ. An est qui illud audîsse nequeat, Corollam ex rosis dici esse Musarum? Videmur item meminisse, quod elegantissimè aduersus imperitam mulierem cecinit Sappho:

κατθανοῖσα δὲ κείσεαι.
οὐ γὰρ πεδέχεις ῥόδων τῶν ἐκ πιερίης:

id est, mortua iacebis: nec enim hortulum habes rosarum ex Pieria. Succurrit profectò parte hac ueterum ingeniorum mirari diligentiam: neque enim simpliciter, sed summa uidentur ratione coronas in conuiuijs instituisse. Siquidem Dionysium legimus quum uinum comperisset, potentissimum utique medicamentum, simul & iucundissimum, habitum inde fuisse nõ incelebrem medicum. Quòd item discumbentes, qui se fortè inuitarent plusculum, hederea ornasset corona, quæ insita frigiditate uini potentiam retunderet, minusque inde afficerentur bibentes, ebrietatis uiolentia restincta hederæ ui frigorifica. Cæterùm eadem ratione in conuiualem admissæ creduntur lætitiam ex floribus corollæ. Perdocent experimenta, qua ui sensus concutiantur, ubi hausti liberius meri uapor hominis arcem cœperit pulsare, quando initium inde habere sensus creditur: mirum est quantum in eo statu afficiamur. Propterea sapientium curiosa solertia sciens esse in rerum natura antipathiam, quando nihil placuit esse sine pari, flores capiti circumponendos præcepit, quorum defluxus mirabiliter illud aduersus grassantis latenter ebrietatis impetum obsepiret communiretque. calidi siquidem poros seu meatus patentiores reddunt: frigidi uerò sua potestate ita contemperant, ut scandentes repercutiant uapores, sicuti rosa atque uiola. Substringit enim utraque, reprimitque capitis grauitates, quas uocant καρηβαρίας: at Cypri, id est Ligustri flos, ac crocus & baccaris in suauem uertunt soporem bibentes: lenis quippe eorum defluxus est ac blandus: inæqualitatesque corporis ebriorum & asperitates tranquillè diffundit, unde fit ut crapulosa hebetentur perficianturque. Porrò & florum quorundam odoribus in ambitu cerebri fusis, sensorij repurgantur meatus, & quod humectum est, attenuatur leniter sine commotione ulla, caloris facultate digestum. Quin & frigidum natura suapte, cerebrum refouetur. Proinde floreas corollas è collo propendentes, hypothymidas nuncupari inueni, puto à uaporandi usu. Eodem quoque argumento unguentis ex floribus obungere pectus, moris fuit peruetusti. Cui rei testimonium quoque præbet Alcæus, ubi in caput pectusque affundi unguentum præcipit. Sunt enim unguenta quibus ungimur, non uoluptatis modò intuitu, sed & ualetudinis: quod comprobat Pomponius Digestis de Argento legato. Sed & Vlpianus: Vnguenta, inquit, quibus utimur ualetudinis causa, mundo non continentur. Cato in Re rustica: Vnguentum amurcæ loris & calciamentis, ac omnino corijs ungendis laudat. Spicata unguenta & foliata, inter Romanorum

A rum delicias appellatione Latina dici, Therapeutices octauo Galenus scribit. Spicati mentio est in Euangelio Marci. Illud postremo hic adnotasse ne pigeat, dici rosam sermone Græco ῥόδον, ut Plutarchus interpretatur, licet codice insyncerissimo, & decurtato maximè, ὅτι ῥεῦμα πολὺ τῆς ὀσμῆς ἀφίησι, διὸ καὶ τάχιστα μαραίνεται, id est quòd odoris fluxum emittat plurimum, quo nomine primo quoque tempore etiam efflaccescit. Grammatici putant ἀπὸ τοῦ ὄζειν declinari, quod olere signat. Apud Hieronymum rosarum legimus papillatos corymbos, prius uidelicet quàm patescant: alabastros uirides Plinius dicit. In calathum fundi rosam intelligimus, ubi hiat amplius tota rubentium foliorum ambitione. Rosam uerò albam prius in rubedinem demutatam quoque tradunt Veneris pede oblæso inde, quum ἀσάνδαλος & festinabunda opem Adonidi ferret, quem zelotypus Mars necandum curauerat. Sed & flori indidem conciliatus odor est præcellens. Id quod apud Græcos relatum scio in Rei rusticæ præceptis, incerto editis auctore. Sunt qui rei euentum nectari temerè effuso in deorum conuiuio, Amore saltante ascribant. Quod de corymbis facta mentio, amplius perpendendum à Plutarcho tradi, sacrificanti Syllæ oblatam παρὰ λοβόν, laureæ coronæ speciem, λημνίσκων δύο κατηρτημένων, id est lemniscis duobus propendentibus. Interpres uerò pro lemniscis corymbos maluit reddere. Quid autem de lemnisco statuendum, docebit Festus. Vngues in rosa partes intelligunt in ima foliorum portione candidas: unde Græcis ὀνυχίζειν, est ungues ex folijs abijcere. Rhodidas appellant Græci pastillos ex rosis. At hoc genus rhodoides appellare maluit Paulus Aegineta. Dignum scitu, anetinis corollis usos plerunque ueteres, quod Alcæus comprobat & Sappho. Anetinũ uerò dici opinantur florem quemlibet, παρὰ τὸ ἄνω τίθεσθαι, quod ἀνεῖσθαι indicat. Illud uerò corollarium fuerit, nõ in conuiuijs modò corollis esse usos ueteres, sed & in sacris. Nam Hermionenses in Græcia Chthoniæ deæ sacra obeũtes, festaque dicta item χθόνια, tempore æstiuo, coronas ex flore implicãt, quem comosandalon uocant. Eum ex magnitudine ac colore esse hyacinthũ putat Pausanias, quoniam etiam insint τὰ ἐπὶ τῷ θρήνῳ γράμματα. Esse autem ex hyacinthis albos quosdam, ferrugineos alios, produnt eruditi, id est cæruleos: quo argumẽto, cœli colorem hyacinthinũ uocant plerique. Vacinium Romani dicunt florem hunc, ut scribit Dioscorides, etiam si Seruium in eo lacerant nostri. Vacinia Maroni uocari nigra interpretantur scientissimi, ea ratione qua & purpuream item uiolam dicunt nigram poetæ. Hyacintho in Gallia uestibus inficiendis pro cocco ad hysginũ colorem fuisse precium, Plinius scribit. Sciendum uerò in theatri scenæque delicias flores item obrepsisse, atque crocũ & odoramenta præcipuè cum agerentur fabulæ. Id quod perobscurè in Epistolis significat Horatius, cum de Atta comico poeta meminit hisce uersibus:

B

> Rectè necne crocum floresque perambulet Attæ
> Fabula, si dubitem, clament, perijsse pudorem
> Cuncti penè patres.

Apud Priscianum aduocatur Atta in tyrone proficiscente, Pater uillicatur tuus, iam mater uillica est. Est apud Lucilium Attæ cuiusdam mentio:

> Muginamur (inquit) molimur, subducimur Atta.

Sed apud Homerum Ata dea est, quæ Iouis est proles, cui insitum homines detrimentis obuoluere, Noxam dixeris Latinè. Corollas è rosa dictas comperi cylistos, sed & eccylistas quoque. Synthematicos item stephanos sunt, qui interpretentur promiscuos, passiuos ad manumque, id est parabiles. Chydeas item Græcis dictos, id est cõfusaneos. Cosmosandalus fuit Lacedæmoniorũ corolla. Ariadnes corona flore constabat, quem Theseum uocant: de quo Theophrastus. Cyanum florem, rusticorum coronamẽtis pergratum, summa coloris uenustate, sunt qui dici uulgò baptisseculam putent, quia falces hebetet inter metendum. Illud item opera planè parerga subnotarim Thebis receptum, ut Iolea uincentes myrto coronarentur, quòd ea credatur corolla ad mortuos spectare. Corollis item è lygo utebantur ueteres, id est ex uitice, ab Samijs & Caribus ducto initio. Et in sacris quibusdam ab Lacedæmonijs ex harundine non sunt spretæ. Sed nec ab Atheniensibus, ut Aristophani assentimur, Castori sacræ & Polluci.

Vasorum

Vasorum nomenclaturæ diuersæ. Figlina subigi aromatibus solita. Coptica uasa. Dinos. Dinæ mergi cur. Diatretus. Diatheca. Volucris calix. Corymbiatus discus. Lacerta uas. Saura. Patera hederaria. Thericlia cur dicantur. Cantharus quid. Cantharia. Cornibus usos in potu priores. κεράσαι cur dicatur. Ciboria. Cotyle. Encotyle lusus. Diploma, bis: & Plutarchi locus perpenditur. Cothon. Cothonismus. Acracocothones. Laphyctæ qui dicantur. Laphystius Bacchus. Laphystiæ Bacchæ. Alabastrus unde. Calicis notiones. Latax quid. Scytharum uinolentia. Scythissare. Herculanus nodus. Alabastrothecæ. Scythos cognomen. Amphythetos phiala. Ama. Amula. Phialarum species. Vasaria. Vectiones. Vasati qui dicantur, & nasati. Cymbum. Cymbium. Arion. Amphora capitolina. Tabaitæ. Congiarium. Donatiuum. Synthesis. Caput XXVII.

QVia uerò in uasorum mentionem incidendum sæpius est, nō inscitè opinor, quæ nobis uaria suggerit lectio, huic potissimum parti subscripserimus. A Qua in re mirari non est satis ueterum ingeniorum lasciuiam, qui figlina etiamnum artifici inuento subacta aromatibus fingebant, ut accersitæ commendationis inde uino cibisq; conciliaretur aliquid: cuiusmodi ex Copto aduehebantur. Vnde Coptica dicta fidelia, ex myrrha, iunci flore, croco, balsamo, cinnamomo, amomo. Et Rhodiacę sunt chytrides apud Aristotelem in libro de Ebrietate. nam indidem haustum uinum etiam præter gratam iucunditatem oblædebat minus. Inter pocula recensentur gyala, dinos, id est δῖνος: quanquam est eodem nomine saltationis item species. At Cyrenæi podoniptera, id est peluim, dinon uocant. Obiter non indignū relatu: in Prognosticis Aratū mergos nuncupare dinas: quoniā (ut inquit Theon) dum mersantur mari, fiat dinos, id est uortex, siue κυκλοτερὴς τοῦ ὕδατος φορά. Dactylotum intelligunt digitorum formis per ambitum insigne, uel proiecturis eminentijs que quibusdam, ut Sidonia pocula. Sunt qui amphotum interpretari malint, id est utrinque ansatum. Apud Damaxenum est poculi species elephas. Heracleum dici credunt poculum, in quo enauigarit Hercules, ac esse solis proprium. In eodem genere ethanium est, ac hemitonus. Nam thericlia recenset Theophrastus quoque in Plantarum historia, ex thermintho tornari ea prodens, ut à figlinis discernere nō sit. Eorum primus uidetur auctor Corinthius Thericles figulus. Est qui nuncupari thericlia putet, quòd in eis ferarum, id est θηρίων, pelles insculperētur, uel quòd feras turbaret Dionysius ijs prolibans. B Sunt alicubi & crateres dicti thericlei. Calix uerò diatretus Vlpiano intelligitur tessellatus, ac torno concinnatus: unde diatretarij artifices id genus. Sunt ex eruditis qui illud Martialis ita legant ex duodecimo libro:

O quantum diatreta ualent, & quinq; comati:
Tunc cum pauper erat, non sitiebat Aper.

Alij diatheca tuentur, uti passim legitur, ac testamentaria intelligunt bona. Scribit Iulius Capitolinus, Verum imperatorem inter alium luxuriæ apparatum, calicem habuisse crystallinum, nomine Volucrem ex eius equi nomine quem dilexit. Corymbiatum discum alicubi, ab scalpturæ modo. Sicuti lancea dicitur argentea pampinata, & patera item hederaria. Lacerta uasis est genus Iureconsultis, ut Græcis saura: quod Hippocrates non omisit. Isthmum Cyprijs esse poculum, auctor Pamphilus est. In eandem rationem uenit cadus, item cadiscus: nam cantharus non figlini modò nomen est, à figulo ductum artifice, sed & nauigij species. Quin apud Antiphanen cosmarion, id est ornamentulum muliebre cantharus dicitur: cantharia item legimus quandoque. Carchesium uocari putant, quia trachysmata habet κεγχροειδῆ, id est asperitates milij quadam imagine. At detentos siti Homerus carchaleos uocat. Ceras, id est cornu, in eodem recensetur ordine, quoniam boum cornibus in potu uterentur priores: cui rei argumento id est, quod κεράσαι dicunt Greci, permiscere uino aquam. Id genus uasa uocant quidam rhyta. Ciboria sunt & pocula de ciborij Aegyptij similitudine, id est foliorum Aegyptiæ fabæ. Proinde Scythia fortè nuncupentur quoque, quòd angustiora in imo sint. Condy uerò Asiaticum est, eius in sacra pagina mentio est apud Græcos. Sunt in usu

A eodem cotylos & cotyle, concaua nimirum: nam omne cauum dici cotyle ualet. Nam ciceris thecas cotulas nuncupat Palladius, etiamsi uiro erudito ad stomachum id minus facit. Vnde apud Homerum cotylerrhytos sanguis, utraque manu qui hauriri potest. Encotyle uerò lusus nomen est, quo uicti uictorum genua manuum excipientes cauitate gestabant. Putant aliqui cotylem esse heminam. Varium M. Antonij compotorem Cotylona nuncupatum Plutarchus scribit. Cratanion & cranion pocula item sunt item cylichnides, & cymbe. Apud Lacones fuit cothon: etiam si gobios Siculi cothonas uocant, inquit Athenæus. Vnde acratocothonas uocant, merum haurientes ubertim: & ebrietas, cothonismus dicitur rectè. Sed & à poculi forma dicitur modò lini genus cothose. Persæ ijs utebantur, quæ labronia dicimus, à bibendi impetu sic nuncupata. Calices item quidam uocantur lacænæ: sicuti lepaste, cui impositum ab ijs nomen, qui multa prodigunt, qui uocantur laphyctę. λάψαι, signat ampliter bibere: contraria eius ratione, quod uocant bombylium. Laphystius uerò, Bacchus est, ab monte Bœotię Laphystio: unde in Macedonia Bacchæ uocantur Laphystiæ: quæ & Mimalones dicebantur, quia Bacchum imitarentur, cornua gestantes etiamnum, quando is taurocephalus effingitur: meminit Euripides. Alabastrum, in Matthæum pro genere marmoris accipit Hieronymus. Græci lapideum uas intelligunt unguentarium, μὴ ἔχειν λαβὰς id est citra ansas, uel quia ob leuorem capi non possit: sunt etiam qui uitreum intelligant. Alabastrothecas apud Demosthenem pro myrothecis accipit Harpocratio. Iam prætereo læbasium, spondeum, Lesbium, luterium. Est & μέλη, id est mele. Metaniptrum, calix erat, quo post cœnam utebantur ubi lauissent. Inter phialas fuêre, quæ dicerentur Lyciurges, à Lycijs item Cononiæ, de artificis nomine. Amam in historia Marci põtificis, sunt qui amphoram interpretentur: Obtulit (inquit) amas argenteas duas, librarum uiginti. Insubribus familiare nomen est amula. Columella in hortorum cultu, Aut habilem lymphis amulam, Bacchoque lagenam. Amam interpretatur Sudas πεκτονικὸν ἐγχαλεῖον, quod (inquit) pyramam nuncupamus haud rectè. Vnde parœmia,

ἄμας ἀπήτουν, οἱ δ' ἀπηρνοῦντο σκάφας.

B Mastus à Paphijs nuncupatur poculum. Mathallides quoque eiusdem sunt usus, ueluti etiam manes, id est μάνης. Erat & suus in cottabili manes. Nestorida poculum, quo situsus Nestor, egregiè describit Atheneus. Sunt apud eundem Seleucides quoque. In Dianæ templo, quod Capuæ fuit, poculum uisebatur: id illi fuisse Nestoris aut credebant, aut persuadere alijs nitebantur. Habet calix quoque inter pocula manifestarium locum: quanquam est item calix modulus æneus, qui riuo uel castello inducitur, eique mox applicatur fistula: longitudo habet digitos non pauciores duodecim: lumen, id est capacitatem, quanta impetrata fuerit. Hic uidetur excogitatus, quoniam æris rigor ad flexum difficilior non temerè laxari potest, uel coarctari. Est item Plinio fructuum putamen calix, qui in nucibus fertur puluinatus. Et in carbonis faciendi ratione, operimentum illud ac ex luto tectorium, calicem rectè dixeris. Sed & fœminarum galerum ac umbraculum, ut Græci: & ex Callimachi doctrina Pollux. Vectiones apud Iureconsultos legimus: eas sunt qui uegetes intelligant, ab uehendo nuncupatas. Vasaria intelligunt eruditiores apud M. Tullium, quæ magistratibus publicè contribuebantur, quo in genere multi sunt, equi, uasa, id genus alia, uel hoc nomine pecunia erogata. Calices Aegyptios intelligunt uitreos. Holmon item reperio poculum fuisse ceratio persimile. Oxybaphum quidem pro acetario uase capit ferè consuetudo. Apud Cratinum tamen poculum est. Meminit Antiphanes quoque, nec tacuit Aristophanes. Adhibebatur & in cottabisi oxybaphũ, in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo uocant profusum, ut interpretatur Athenæus. Illud uerò sciendum, dici à Græcis oxybaphum, item cymbum, & cymbium quoque, sed & embaphium, ac oxida. Consuetudo quinetiam arion uocat. Apud Sophronem legimus, κύμβιον οἰνηρὸν ἔχειν, quod signat, quantum capit cymboides poculum. Onyx, ligneus erat calix. Panathenaica pocula apud Posidonium leguntur. Habentur in eo genere pellicæ, olpæ. Pellæ uerò, siue (ut Hipponax) pellides, uasa sunt quibus excipitur lac, dum mulgetur. Inter pocula est pristis, prochytis, prusias. Scyphos masculinum est ac neutrum, flexu item uariante:

scyphum Hesiodus etiam pronunciat. Apud Stesichorum inueni scyphium quoque. A Dicitur scyphos quasi scythos, à Scythis, quibus ebrietas nimio plus frequens est. Proinde Scythissare, inebriari est. Scyphos Bœotios eximiè laudari aduerto, qui Heracleotici nuncupētur: quibus sit usus primùm in expeditionibus Hercules. Inest ansulis, qui uocatur Herculanus nodus. Secundæ habentur notę Rhodiaci, Syracusijs consequentibus. Scyphos ab Epirotis lyrtos item dicitur: à Metymnæis & scythos. Ex quo Lacedæmonius Dercyllidas, ut qui uafer esset ac ferinus, Scythos est cognominatus. Est inter pocula tragelaphus quoq; item trieris, siue triremis. Amphitheton phialā legimus apud Homerum, fortè ansatam utrinq;. Amphitheton intelligit Parthenius apythmenon, id est sine fundo: Apollodorus, quæ fundo inniti nequeat, sed ori: alij, quæ ansulis (uti diximus) utrinque gestari possit. unde & amphora item ducitur, cuius à plerisque exponitur capacitas. Verùm, quæ in Capitolio asseruabatur, aliarum facilè magnitudinem superabat. Proinde expressuri historiarū conditores Maximini incomparabilem bibendi edendiq; uim, sæpe illum opera diurna uini amphoram capitolinā persiccasse memorant, carnis uorasse libras quadraginta uel sexaginta quoq;: quod prodidit Cordus. Aristarchus amphitetō dicit, quæ fundo possit ac ori incumbere. Sunt & phialæ balaniomphali, quarum umbilicus balneorum tholo similis est. Iam phialæ argyrides & chrysides: sed has ex materia nuncupari, palàm est. Phialium Philippi aureum celebrant Græci, quoniam id puluino subiectum haberet perpetuò. Agnam porrò Atrei auream nō aliud fuisse, tradit Herodotus, quàm argenteam phialam, in cuius medio foret aureæ agnæ sigillum. In hac tam fusa uasorum mentione adnotandum, fuisse qui uasatos pro diuitibus accipiant, sed ineptè. Dicuntur nasati, ut Lampridius aduertit, uiriliores ac bellè mutoniati. unde parœmia, de Nasatorum peculio. Vulgò extritū utiq;, Nasi magnitudine mutonis concipi quantitatem quoq;. Sed hos item malunt eruditi uasatos nuncupari, propter illud ex carmine obscœno:

Grandia Dulychij uasa tulisse uiri.

Ab naso autem ita inflecti nasatus potest, ut ab oculo oculatus. Tabaitæ in Asia, lignea intelliguntur pocula, capacitatis haud ita multæ. Erat inter uasa, uel mensuras quoque B congius: unde congiarium certę rationis dicebatur munus. At donatiuum, ex dantis erat arbitrio, præscriptione nulla. Sunt qui militibus conferri modò donatiuum putent: sicut populo congiarium. Sunt qui synthesin non pro uase accipi putent, sed uasorum coaptatione plurium. Quando & Iureconsultus Scæuola synthesim uestiū dicit. Quin & aliarum item rerum synthesin posse æquè dici: sicut & indumentum item uilius, ac seruile. Et quia, quid sit cothon, abundè pro uirili exposuimus, attendenda Plutarchi uerba in Pyrrhi uita. Nam dicente Cinea, Quum omnia perdomuerimus, quid tandem nobis fiet? Ocio (inquit) multo & pingui perfruemur, & quotidianus erit cothon. Interpres, festiuitatem reddidit modò: an rectè, discutiāt uolentes. Diploma item uas est, cuius Aeginetæ Paulo mentio est in ouorum coctura, quæ πνικτὰ, id est præfocata dicuntur. Dupondiarium in Dioscoride retulit Hermolaus.

Cur lactucis uescerentur priores in fine. Quæ dicantur acrepala, adipsa, dipsetica, diaphoretica. Topica remedia. Plinij locus perpenditur de raphano: item de braßica. necnon, dulcia ebrietatem discutere. Bacanon quid. Mantis braßica. Iurandi mos per inanimata. Thridacine. Brenthis. Tetracine. Adonis. Phaon. Eunuchos. Astylis.

Caput XXVIII.

ET quoniam ebrietatis remedium in sutilibus fuisse corollis uidemur comprobasse, succurrit ex eadem cura uetustatis admiratio altera. Siquidē ad eandem auertendam institutum quoque, ut lactucis non in cœnæ procœmio uescerentur: quod ad conciliandam appetentiam nostra fieri tempestate, sciunt omnes: sed in fine, quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca. Id quod ex Athenæi monumētis percepimus, cùm alibi tum libro tertio. Proinde notius fit Martialis distichum,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras incohet illa dapes.

Paulus

A Paulus Aegineta Medicinæ primo, Lactuca (inquit) σαφῶς ψύχει τε καὶ ὑγραίνει, διὸ καὶ ὑπνώδης ἐστίν, id est, refrigerat liquidò, humectat'que, quo nomine etiam soporem cõciliat. Dioscorides uerò medicæ professionis auctor illustris, acrepala nuncupare uidetur, quæ ebrietatem prohibent, sicuti adipsa quæ sitim: nam quæ augent, dipsetica dicuntur ab eodem. Diaphoretica uerò sunt, quæ aluum subducunt leuigantq́, sicuti fabulum, quod etiam putatur κυητικόν, id est genitale. Sed & quæ discutiẽdi uim habẽt, rectè diaphoretica nuncuparis. Id quod in tuberculis usu uenit necdum suppurantib. concoctis'ue. Topica remedia interpretatur Galenus localia. Inter acrepala recensentur amariores amygdalæ, quod eruditissimi scribunt, quoniam amaritudo illa exsiccãdi habeat uim, nec oppleri uenas permittat, quibus præter modum distentis obturbatisq́ contingere ebrietatem, credimus peritis. Verùm, hac parte illud uehementer obseruandum: siquidem libro Historiæ naturalis septimo & decimo Plinius ita scribit: Quorum natura non necat quidem, sed lædit odore aut succi mixtura, ut raphanus & laurus uitem: olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum. Ideoq́ quum iuxtà sit, auersari & recedere, saporemq́ inimicum fugere: hinc sumpsit Androcydes medicinam, contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Sumuntur uerò, quæ nobilis auctor hic prodit, ex Theophrasti libro quarto de Plantarum historijs: in fine. Et nominat ille quidem raphanum: sed ita, ut brassicam intelligat: etiam interprete Theodoro astipulante. Id ut scias uerum, scribit Plinius idem libro uicesimo: Brassicam uino aduersari, ut inimicam uitibus. Itaq́ in antecedente in cibis, caueri ebrietatem: postea sumpta, crapulam discuti. Nam hinc proditum nonnullis, ex Lycurgi lachrymis ab Libero patre uitibus alligati, enatam brassicam, quod duodecimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας traditum obseruauimus ex Nestore in ἀλεξικήπῳ. Suggerit testimonium & Iulius Pollux libro sexto: Raphanus (inquit) est crambe, hoc est brassica. quod item Aristoteles agnoscit, ἐν τοῖς περὶ ζώων, ubi ait, ῥάφανος, ἣν καλοῦσί τινες κράμβην, id est, raphanus quam uocant nonnulli cramben. Antiphanes etiam appellauit crambidion:

B κραμβίδιον ἑφθὸν χαίρειν, ἄστεῖον πάνυ.

Cæterùm & auctoritatibus alijs rem fulcit libro primo Athenæus, à quo proditur illud quoq́, pro raphanide interdum raphanum pronunciari. Sed & in Rei rusticę collectaneis libro quinto apud Græcos, subnotatum comperias, κράμβην, id est, brassicam esse uitibus inimicam, ut quæ suapte ui sicca sit, ac antipathiam habeat naturalem πρὸς τὴν ἄμπελον. Nam si inter coquendum uini pauxillum irrores, nunquam postea percoquitur, quin uitiatur color quoq́. At libro nono Palladius: Raphanum (inquit) sicut brassicam, constat esse uitibus inimicam: nam si circa serantur, natura discordãte, refugiunt. Mos hic quidem Plinio frequens, ut res easdem nunc Græcis, nunc Latinis appellet nominibus, ut paulò imperitioribus uideri diuersæ possint. An id & parte hac fecerit, ne auctori grauissimo colaphum intendam, discutiant uolentes. Baccanũ in Pauli Sylua medicinali, obseruatum eruditis est ex Gręco penu, dici semen, uel nucleum, uel mucronem raphani. Dignum uerò scitu de brassica, parari eam Athenis in cibum consueuisse ijs quæ peperissent, uelut antipharmacum. Certè Nicander brassicam, quæ sacra sit, mantin uocauit. Apud Ananium iusiurandi forma per cramben concipitur. Sicut apud Teleclidem quoq́, necnon Epicharmum, ut in Baptis Eupolin taceã. Mos uerò ita iurandi fuisse Ionicus præcipuè uidetur. Nec mirum, quãdo & Stoicæ sectæ conditor Zeno, etiam per capparin sibi iurare permisit. Quod uerò lactucę frigiditatem ebrietati diximus obniti, obluctariq́, uidentur ea ratione confirmari Aristotelica: sic enim in Quęstionibus tradi animaduertimus. Crapulam (inquit) sedat brassica, quod succum dulcem discutientemq́ obtineat, frigida uerò est. Fit autem detentis à crapula, ut eius succus humores in aluum detrahat, qui uinosi crudiq́ tenẽtur, & ipsa superius in uentriculo remanens corpus refrigeret, unde euidens discussio consequi potest. Vinum nanq́ humidum est, ac calidum. Auctor in Symposiacis Plutarchus est: Dulcia, si infundantur uino, ebrietatẽ discutere. Proinde medicos peritiores iubere, qui se amplius inuitarint, quieti sese daturos, melle litum panem uorare,

quoniam meracam potionem hebetet dulcedo: quam aliàs naturæ amicam nouimus A adeò, ut dulci omnia connutriri, in libro de Sensu & sensili dictum ab Aristotele sit. Si quidē genuinus calor & intimus, alimenti rationem ita demum digerit, ut quod leuius quodq; dulcius est, proliciat assiduè, secretis relictisq; quæ salsiora sunt, nec amaritudinis expertia, ob insitam grauitatem. Quod retrimentitiæ nimirum redundantiæ argumento liquet, amarulenta quæ sentitur planè ac salsa. Id quod solari potestate in uniuerso contingere exploratissimum est. Atq; hinc prorsum fit, ut pluuias cœlestesq; aquas sentiamus dulces, etiā si unde fit secretio, salsum sit mare. Quia uerò dulcedinē efficit calor, & contemperatum humens, hinc indigesta sentiūtur amara, quòd illis sint qualitatibus exsortia. Quod ad lactucas attinet, celebres sunt apud Athenęum Aristoxeni thridacinæ, id est lactucæ, quib. in hortis sole occiduo, œnomeli infundebat, mane ostentans uirentes se habere placētas, sibi à terra summissas. Brenthin, Cyprij lactucam dicunt, quam Greci thridaca uel thridacinem, Hipponax etiam tetracinem. In lactuca deniq; occultatum à Venere Adonin, cecinit Callimachus: quod allegoricè interpretatus Athenæus illuc referendum putat, quòd in Venerem hebetiores fiant, lactucis uescentes assiduè: tanquam mortuorum sit cibus, uti scribit Eubulus. Illud adijcit Cratinus, Phaona inter lactucas absconditum pulchras ab amante Venere. Pythagorei utiq; lactucam uocabant eunuchon, at mulieres astylida: fortè quia arrigere prohibeat. Stylos certè, columna est. Postremò id non preteriero, quod lectum apud Dionem est: Cornificium Augusti Siculo bello ducem, belli gloria elatum, si quando foris cœnaret, elephanto uehentem consuesse domum repetere. Milites uerò is periculo liberarat in Sicilia.

LODOVICI CAELII RHODOGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros, ad reuerendum in CHRISTO patrem & theologum ſcientiſsimum Lucam Leonem Venetum, ordinis minorum, Præfatio octaua & uiceſima.

A ETIAM ſi non me fallit uenerande pater, à Syneſio proditũ, ſolere beneuolentiam iudicij calculum nunquam non ita corrumpere, ut excuſsior adiji ci, & amuſsitatior ferè deſinat: quando (ſicuti uel Platoni credimus) in ijs quę inſigniter amamus, occæcamur plerunq; : nihilominus, qua me perpetuò etiam uix dum puberem amoris integritate ſis amplexatus, abũdè uideor, exacteq; animaduertiſſe. Neq; enim fucatior amicitia, & ſimulationum uelamina perſeuerare diu queant. Quin amplius diſpicienti, ſubærato (quod dicitur) auro, protinus mendoſum tinnit. Tu uerò uir ſcientiſsime à carceribus uſq; ad oleas idem mihi es perpetuò cognitus, uerax utiq; ac rationibus meis beneuolus, ſi quis alius. Palàm id cum primis in Patauino factum gymnaſio eſt, ubi quantum eualuiſti, dignitatem meam fouere non deſtitiſti prius, quàm bellorũ procella inde excuſſus uterq; eſt. Sed mirum nil, ipſum hoc à te efflagitabant mores tui, ſacerdotio, quo fungeris caſtiſsimè ac planè ex formula & quadro (uti aiunt) congruentiſsimi, atq; ita, ut eius Ordinis etiamnum ueteranis exẽplar ſynceriſsimum eſſe queas. Efflagitat prçcellens quoq; diuinorum ſcientia, ingenij ſolertiæ aptiſsima, ut decretorum iucundiorem Chriſtianæ ueritatis cultori doctrinã non memorem hic. Quamobrem ſi & ipſe non ſuſtineo ἄμουσος uideri, aut ἀναλφάβητος, ſiquidem imperitior nunquam non malus: eſt quòd enitar meritis tuis, & quam ſuſtines, perſonæ quoquo modo paria facere. Ego utiq; is ſum, cui uel maximè religionibus addicti diuiniore quodam nutu uiri, ductu eodem pergrati perpetuò fuerint: ut quos in meditullio diuinitatis & hominum interlocatos, & proinde auguſtius ſuſpiciendos, uelut ſacros planè perſpexerim. Mihi uerò aduerſum te cultus etiam ratio familiarioris, aut uerius, impenſioris ingerit ſe. Quo factũ eſt, ut inauſpicatius fuiſſe pro

B dituros hoſce libellos, ſim opinatus, ni te (quod illorum pontificium eſt) inter eos allegiſſent, quos obſeruanter in uoluminis ueſtibulis ſalutamus, noſtram'que tibi mentem pergerent aperire: ut iam hinc me ſcias & ueteris beneuolentiæ memorem in primis, & tuarum præcipuè rationum ſine exceptione ſtudioſiſsimum. Noſcant & alij Luca Leone nil animo meo ferè gratius aut iucundius. Et amicitiæ compar illud ueteribus anxiè adeò quæſitum, ac in quàm paucisſimis repertum, tempeſtate noſtra, ui naturæ intima egerminaſſe. Id quod ne obliuionis adobrutum eat iniuria, teſtatum Epiſtola noſtra uolumus. Tu uerò uenerande pater, quod adhuc feciſti, plurimum nos ames, uelim. Nec ab ea quam tibi ſemel induiſti, mitiſsima ingenij facilitate, cõpari tamen iuncta grauitati, receſſeris longius: puteſq; omnem meam operam, ſtudiũ, induſtriam, quicquid eſt in me uel ingenij uel uirium, non tibi modò, ſed & tui ſtudioſis eſſe paratiſsimum: quoniam didici uel puer, extra fortunam poſitum uideri, quicquid amicorum gratiæ impertitum eas, condones ue. Vale.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI OCTAVVS ET uicesimus.

Mos mittendi partem de mensa. Ideæ carnium quæ sint, & periphora. Idea an dicatur. Latinè species. Ida quid. Idæum pro montano capi: ac Troiam item dici Idæam. Herophiles parentes. Mercurij sors. Abluendarum manuum ritus. Apomagdalia quid apud Plutarchum. Aponiptrum. Aponimma. Cheroniptrum. Cheromactrum. Smegmata manibus abluendis. Tracomatica. Rhymmata. Lebes. Chernibos. Vnguentorum improbatio. Odor uiro præcipuè congruus. Caput I.

C VM pleraque supersint etiamnum de cõuiuali ueterum ritu promenda in literas, iamque uolumen prius satis extumuisse uideretur, ne si pomœria amplius proferre perrexisset, encyon fieret, ac uterum gestaret: placuit, reliquis ab eodem instituto non abiunctis nouum exordium dare, ut hac uelut morula refectus, lector studiosus lætiore animo quæ sequũtur, percurreret. Igitur in mensæ lætitia sacra morẽ quandoque inoleuisse, multiplex nos instruit lectio: ut quibus plurimum deferrent, partes mitterent de mensa. Nam & Persarum rex Cyrus, ut scribit Xenophon libro Pædię octauo: Si quem ex amicis uellet à multis coli & honorari, cibariorum partes de mensa ad eum mittebat: illos enim suspicimus ueneramurque, quis uiderimus mitti aliquid de regis lance, uelut cariores illi sint, ac amicorum intimi. Persici moris meminit in Symposiacis Plutarchus: Eum præcipuè honorem deferri solitum tradens amicis, ducibus, ac corporis custodibus, quos somatophylacas uocant Græci. Carnium particulas dicebãt ideas. Nam periphoram nuncupauit Xenophon, particularum eiusmodi circumlationem. Ida uerò aliud omnino est: nam quilibet mons, unde circumiecta spectari ualeãt, rectè dicetur ida, quod Didymus scribit. Nam & ideas cyparissos in Theriacis nuncupat Nicander, quas intelligunt montanas: etiam si Creticas liceat intelligere. Sunt qui ab ida herba sic montes nuncupari coniectent. Prior sententia, παρὰ τὸ ἰδεῖν καὶ θεάσασθαι: inflectit. Idea uerò etiam dicta quandoque Troia, quod in Aiace mastigophoro Sophocles significat, ex Idæ mõtis ratione, sicut uel interpres beuiter, sed pro more, indicauit. Ideas autem sunt qui species Latinè interpretentur, non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus: non enim specierum & speciebus dicere audet Cicero, etiam si non reformidat Palladius. Proinde, formas mauult transferre: nam & deorum simulacra rectè dicuntur ideæ. Idas quoque loca dicunt arboribus frequentia, ut scribit Pausanias: unde factum nomen nymphæ Ideæ, ex qua & Theodoro pastore nata fertur Herophyle in Coryci montis antro. Ideas autem, id est formas rerum, non intelligendi solum sed etiam dicendi grauissimus auctor Plato, ut M. Tullius inquit, gigni negat: sed ait, semper esse, ac ratione & intelligentia contineri, cætera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno & eodem statu. Perfectæ eloquentiæ speciem animo uideri, effigiem auribus quæri. Sed ad rem Prima carnium portio dicebatur ἑρμοῦ κλῆρος, Mercurij sors. Seruatum & illud ueteribus, ut per singula fercula manus abluerẽt. Significat id in Heliogabalo Lampridius: Parasitis, inquit, in secunda mensa sæpe cæream cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam etiam marmoream uel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis offerrentur uidenda ex diuersa materia, quæ ipse cœnabat: quum tantum biberent per singula fercula, & manus quasi comedissent, lauarent. Qua in re amplius adnotandum: plerosque ex ueteribus ad manuum ablutionem usos apomagdalia: id uerbum signat, molle panis: quòd quia mox obijcerent canibus, Lacedæmonij cynada uocabãt. Significare id ipsum uidetur Athenæus quoque: Post cœnã (inquit) libationes obibãt, nec abluẽtes manus, uerũ abstergẽ-

A

B

tes

A tes buccella, & apomagdaliam afferebat unusquisque: id quod faciebant, ob nocturnos in biuijs metus. Idem libro nono apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius uocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectũ eius uocis neutiquam uideatur interpres animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis uersibus:

ὡς δ' ὅταν ἀμφὶ ἄνακτα κύνες δαιτηθεν ἰόντα
σαίνωσ' αἰεὶ γὰρ φέρει μειλίγματα θυμοῦ.

Sunt qui apomagdaliam esse εἶαρ finiant, ἐν ᾧ τὰς χεῖρας ἀπεμάττοντο ἐν δείπνοις. Auctor item Eustathius est, magdaliam dici ἀπὸ τοῦ μάσσειν, esseque zymoma quoddam, in quo abstersis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus. Aponiptrum & aponimma, malluuias uocabant, siue pelluuias quoque. Sed & peluim fortè sic nuncupare fuit moris: quanquam Atheniensibus aponimmata uocantibus in mortuorum ratione, aut scelestorum purgatione. Cheroniptrum, idem planè quod aponiptrum. Nardo puluerem uento impactum laudat Dioscorides, ad cheroniptũ, id est ad manuum ablutionẽ. Nam cheromactrum omoli non signat, uel ectrimma id est extergendis manibus destinatum mantile. Chiromactra tamen in capitibus etiam ornamenta deferunt mulieres. Aurea cheromactra sunt apud Herodotum libro secundo. Vsos porrò abluendis manibus smegmate ac odoratis rebus priores, Antiphanes cum Epigene prodit. Smegma, Theocriti expositor saponion interpretatur, ab σμήχω, id est purgo. Apud Galenum Therapeutices quartodecimo, inter expurgantia medicamina, quæ uocat is ῥύπτοντα, legimus dici quædam trachomatica. Sed & de quibus dictum est, smegmata, rhymmata nuncupari legimus. Nec illud obticuero apud ueterem Homeri interpretem compertum, lebetem dici, quem posteriores chernibon appellarint: prochoon uerò, ex quo profunditur aqua: eum cherniba nuncupat Poeta. Quòd uerò ad odoramẽta spectat, attendenda uehemẽter Socratis apud Xenophontem monita. nam in Symposio Calliæ laudans δεῖπνον ἄπεμπτον, id est cœnam omnibus absolutam numeris: Theamata (inquit) ac acroamata, id est quæ oculos & aures pascant, adijcis quoque. Quid si (inquit is) & unguentum quis affundat? Minimè, ait Socrates. ut enim uestium alia uirilis, muliebris alia: sic odoraminum uiro cõgruunt quæ-
B dam, quædam uerò muliebri. Nam olei odor in gymnasijs, si adest, unguẽto suauior existit: ac si absit, desideria amplius commouet. At enim seu liber seu seruus unguento incedat delibutus, idem cõcinatur odoris halitus. Qui uerò ab generosis efflatur laboribus, industria comparatur & tempore, si suauis ac homine libero dignus censeri debet. Tunc Lycon: Sanè (inquit) iuuenibus ista permittãtur: at nos per ætatem gymnasiorũ exortes, quid nam olere compar fuerit? καλοκαγαθίας per Iouem, ait Socrates, id est morum probitatem. Id uerò chrisma non utique ab myropolis comparandum, sed unde commonuit Theognis:

ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

Carnibus tantùm uesci solitos priores manè. Quadrifaria epularum distributio. De uomitu, & qui uomitores. Item quid comessatio, necnon de andrijs. Crion quid, & creagra. Harpax, lycos, crateuta, arysanæ, arysteres, arystichi, ephebus. Cyathus fluuius. Aconita uasa. Crios pro Thyestis sepulchro. Crios, id est aries in cœlo, cur. Crimnon, poltarium. Crimnodes urina, & nix. Corycus. Ceres Mysia. Cymbia, carchesia. Macrobij lapsus. Optanium. An elixis uterentur carnibus ueteres. Elixæ an assæ magis nutriant. Carnis esitandæ mores gentium uarij. Locustæ ueteres usos in cibis.

Caput II.

SCribit primo Canonis Auicenna, solitos antiquorum non paucos manè tantùm carnibus uesci, ac cœnæ modò panem adhibuisse. Tanquam illud Hieronymi cõprobarent ferè: Comedant carnes (inquit) quæ carni seruiunt, quarum feruor despumat in coitum. Scribit in antiquitatũ libris Dicæarchus, Saturni tempore, carnibus reiectis, omnes frugibus ac pomis uesci solitos. Triptolemi præcepta circumferuntur tria: honorandos parentes, uenerandos deos, carnibus non uescendum. Porrò carnium esum carmine detestatur

 Orpheus.

Orpheus. Eum non fuisse, qua tempestate in Oriente potitus imperio Pygmalion est, A multi prodidêre. Ab diluuio permissum, ex sanctis cõiectatur literis. Verùm gulæ mancipati, uitæ precia uelut exquisitius intelligẽtes, epulas quadrifariam distribuisse comperiuntur: in ientacula & prandia, cœnas ac comessationes. Sicuti apud Græcos Philemon usos ueteres scribit, acratismate, aristo, hesperismate, dipno. Iis uerò facilè sufficiebant uomitandi consuetudine. Quod quũ censoria grauitate Seneca taxaret: Edunt (inquit) ut uomant, uomũt ut edant. Dicebantur autem uomitores, qui ea uiuendi ratione uterẽtur, quã egregiè damnauit Asclepiades: cui astipulatus Celsus Cornelius, uomere luxuriæ causa dãnosum prodidit. Erant uerò comessationes cibi potusq; post cœnam hausti ex luxu. T. Liuius libro quadragesimo: Quin comessatũ (inquit) ad fratrem imus? Et alibi: Conuiuam me tibi committere ausus nõ sum, comessatorẽ te cum armatis recipiam? Quintilianus: Hinc est ille in pestilentia comessator. Quo in loco intelligere tamen possumus generali uocabulo dici epulatorem, compotatoremq; luxuriosum. Nam & comessabundus Alexandri Magni exercitus legitur apud Quintum Curtium, tanquam indulgens præter modum prodigis epulis gulonumq; escariæ uoluptati. Possunt & comessationes conuiuia dici, ex collatione symbolisq; comparata: quæ Lacedæmonij phiditia, Cretes andria nuncuparunt. Hæc libro Politicorum septimo Aristoteles scribit, esse oppidò quàm uetusta, ut quæ in Creta sint celebrata, Minoe regnante. Quin & prius multò ab Oenotriorum rege Italo, in Italia instituta. Illud obiter subnotauimus: crion, id est κρέιον, nuncupari creodochũ uas, in quo recõdantur carnes: quamuis malit eo nomine carnes intelligere Euphorion, quod Appion scribit, & Herodotus. At crion putat Pausanias canistrum, uel lancem, uel quid eiusmodi, in quo concidatur caro. Hinc & creagra profluit, quam etiam harpaga & lycon appellari, scribit idem Pausanias. Est autem coquinarium instrumentum, sicuti crateuta quoque. nam sunt eo nomine obeli, uel lapides (inquit Pausanias) aut etiam ferreum aliquid, cui incumbat ueru. Etiam si ueterum plerisq; arrisit illud quoq;, ut ueruum manubria sic uocitentur. Traditum quoq; Græcis est, lycos, iridis nuncupari flores, quod labiorum lupi imaginem præferant. Crambaleam scribit Athenæus, dici Græcis tostam B carnem. Arysanas & arysteras siue etiam arystichos, pro cyathis inuenimus, aut id genus uasis, ab hauriendo cõciliata nomẽclatura. Zenophanes ad hunc usum, ephebum etiam appellauit. Apud Polybium Cyathus, fluminis est apud Arsinoen in Aetolia nomen. Aconita intelligũtur Græcis uasa non illita, quæ calido diluta humore aquam in se trahunt. Dioscorides libro primo ἀκώνιτον uas, interpretatur ἀπίσσωτον, id est minimè picatum. Aconitum autem uenenum dici putat Theopompus apud Athenæum, quia apud Aconas exoriatur prope Heracleam. Quod de crio diximus, amplius sciendum, Thyestis sepulchrum dici κριὸς, in agro Argiuo: prope quod uisebatur regio Mysia, & Cereris Mysiæ templũ, à Mysio quodam ita nuncupatæ. Crion uerò, id est κριὸν, in cœlo dici autumant: quia quum in eo fuerit sol, inter diem ac noctem quodam modo iudicat, quod κρίνειν nuncupant: & quòd in eo signo inter hyemem positus ac æstatem ipse rursum iudicetur. Crimnon uerò puls est, ab hordeo nuncupata, unde fieret. Posteri πόλτον dixêre, ac πολτάριον, id est pultem, seu pulticulam. Hinc κριμνώδεις, urinas nuncupant medicinam professi, in quibus nubeculæ crassamentum sese ostentet farinæ densioris modo. Sic & comicorum facetissimus, κριμνώδη ningere ait, ubi niuiũ deuoluũtur grumi. Lego item conchas asperiores Atticè nuncupari crios, id est κριοὺς, quas corycos dicant Macedones. Cymbia & carchesia fuisse Latinis incognita ueteribus, parum diligenter tradidit Macrobius: quum apud Varronem, adijciẽte calculum Marcello, illud reperiatur. hoc autem etiam apud Liuium Andronicum, sicuti comme minit Nonius:

Florem antlabant Liberi ex carchesiis.

Quod autem de carnibus diu præstruximus, animaduertẽdum amplius, heroas etiam num elixis usos, etiamsi Seruius improbat, quod ex Eustathio liquet, Athenæoq; apertius, & Herodoto historia prima. Heroas (inquit Eustathius) inducit Homerus elixis utentes carnibus, præcipuè tamen assis: unde & optanij inflectitur nomen, ex usus frequentia

A quentia. Signatur autem eo uerbo coquina. Incognitã non fuisse Homero hoc genus opsopœiam, auctor est Iulius Pollux: addit tamen, heroum plerosq; ea non usos. Meminit in libro de Homeri uita Plutarchus. Et de Republica tertio, apud Platonẽ legimus, Heroũ mensis parari ab Homero non pisces, non elixas carnes, sed assas, quę cõcinnarẽtur facilius: quod comprobat Athenæus. Obseruatum ex physicis illud quoque: Elixa intus fieri sicciora, & inde nutrimenti minoris quàm sint assa, in quis humidum genuinum intus obseptum cõtineatur. Quod in illis euaporet, quoniam meatus laxet elixans calor: quo argumento etiam inalbescit ius. Auctore porrò M. Varrone, Assam primò, secundò elixam, tertiò è iure cœpisse, natura docet. Cæterùm, est utiq; mirum, quam sibi indulserint parte hac gentiũ mores: quippe Arabas nouimus camelorum lacte uesci, à carnibus suillis uerò abstinere inprimis, copiæ uel raritatis utrunq; ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti. Phryges ac Põtici, uermes albidos obesosq; capite nigricante, qui è cariosis promuntur materijs, inter delicias habent: ac xylophagia comedisse, luxuria est. Orienti & Libyæ grata præcipuè locusta est, quod uerùm Ioannes comprobat Baptista, uti inquit Hieronymus. Lacertis item uirẽtibus uesci, in more Aphris est. Alicubi in mensam uitulos admisisse, summum cẽsetur scelus. Nam & Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis uitulinam esitasse carnem uellet, dum agricolationi consultum cuperet. Nomades ac insolens Hunnorum feritas nec semicrudas aspernata carnes est. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & uulpium carnes solatio sunt. Iam qui & humanis uescerentur, Scotos gentem Britannam, se uidisse prodidit Hieronymus. Locustam porrò in mensam admitti, probatur Leuitici undecimo, in tantum fallitur Sipuntinus.

Aduentitia cœna, quæ sit: item aduentoria epistola, & aduentores. Caligulæ luxuria, & Clodij. Caput III.

SEd nec illud parte hac omittendum, aduẽtanti principi aut amico cœnã apparari solitam: ea inde dicebatur aduentitia, cuius incomparabilem luxum quis nõ iure miretur? Duo millia lectissimorum piscium, septem auium apposita interdum literis proditum est. Cœnæ hoc genus meminit in Symposiacis Plutarchus, dicitq; hypodecticã ex Romanę linguæ proprietate nuncupatam. Perinde ac innuat, appellari solitam exceptitiam, ut qua exciperetur princeps, uel amicus: uel aduentitiã, ut modò præscripsimus, etiam si Gręca uox aliud sonare uidetur. Apud Martialem, epistolam legimus aduentoriã, quæ aduentãti amico mittitur obuia: ita enim scribit libri duodecimi Præfatione, Et statui paucissimis diebus & familiarissimas mihi aures tuas excipere aduentoria sua. Sed aduẽtores dixit Apuleius, eos qui soliti sunt in cauponam cuiuspiam diuertere. Et nunc (inquit) senex ille dolium innatans uini sui aduentores pristinos fece summissus officiosis rhõchis raucus appellat. Trita uox ea imperitæ quoq; plebi. Sunt & sui apud Plautum meretricibus aduentores. Verùm, ut ad epularum magnificentiam redeamus: nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit Caligula Imperator, commentus nouum balnearum usum, & portentosissima genera ciborum atq; cœnarum, ut calidis frigidisq; unguentis lauaretur, pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet, conuiuis ex auro panes & obsonia apponeret, Aut frugi hominem oportere esse dictitans aut Cæsarem. Sed in principe quam habent ista admirationem? Clodius Aesopi tragœdi filius, ut experiretur in gloria palati (ut inquit Plinius) quid saperent margaritæ, singulos uniones conuiuis absorbendos dedit: quod in Sermonibus Horatius morsu Satyrico castigauit:

Filius Aesopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies solidum absorberet, aceto
Diluit insignem baccam,

De griphis conuiuialibus. Quæ dicantur quæstiones cylicæ, aut mnemoniæ. Aenos quid. Cyliceum. Sceletus Aegyptiorum. Plutarchi locus explicatur. Cap. IIII. A

SYmpotica uerò, hoc est conuiualia, fuerunt & illa: ænigma, & griphus: illud lusum habebat, griphus uerò etiam studium ac curam. Soluenti, præmium erat carnis portio: imperito ac segni, mulcta irrogabatur, ut salsam hauriret potionem. Nomen inditum id genus sermonibus obuolutis, à piscatorū griphis siue retibus. Quæstiones uerò dicebantur cylicię, hoc est ζητήματα κυλίκεια: arbitror, quia κύλιξ, poculum signat: unde cyliceum dicitur, poculorum repositorium. Theodectes uerò sophistes multa in ijs solertia prędirus, mnemonias uocauit: quoniam mnemonicus foret ipse, hoc est memoria potēs. Griphi Lucianus meminit: Quid (inquit) sunt homines? Dei mortales. Quid uerò dei? Homines immortales. Aenigmata profers, & griphos conglutinas: equidem, ut Loxias, apertum nihil promis. Id genus uidetur quod Lasus dicebat, Crudum piscem esse ὀπτὸν, ex uerbi ambiguitate captato ioco: nam ὀπτὸς, assum indicat, & uisibile: sic autem Græcè totū enuntiatur, ὠμὸν ἰχθὺν ὀπτὸν εἶναι. Sed operæpretium est, huic potissimum loco subiecisse, quæ Demetrius Phalereus prodidit ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας, ubi de orationis disserit gratia, hoc est περὶ χάριτος λόγου; Est (inquit) gratia quædam, quæ dicitur παρὰ προσδοκίαν, id est præter expectationem: ut apud Homerum de Cyclope,

ὅτι ὕστατον ἔδομαι οὖτιν.

id est, postremum ego utin uorabo. Neque enim xenium id genus Vlysses meditabatur neque expectabat lector. Aristophanes quoque in Nebulis de Socrate,

κάμψας ὀβέλισκον εἶτα διαβήτην λαβὼν,
ἐκ τῆς παλαίστρας ἱμάτιον ὑφείλετο.

id est, quum obeliscum incuruasset, mox circinum cepit: uestemque sustulit ex palęstra. Ex locis duobus gratiam hic uenatur poeta. Non enim modò præter opinionem illatū est, sed nec pręcedentib. cohæret. Anacoluthia (inquit) huiusmodi, siue incōsequentia, uocatur griphus: ut apud Sophronem ἐπιτορεῖβων βουλίας, & apud Menandrū Messeniæ prologus. Griphum alio uocabulo ænon dicunt, quod ex Eustathio est: uti apud B Clearchum, Vir, non uir: auis, nec tamen auis: lignum, non lignum: lapis, non lapis. Significantur uerò hæc, eunuchus, nycteris seu uespertilio, ferula, pumex. Qui de his plura nosse cupit, Athenæum adeat Dipnosophistarum decimo. At Aegyptiorū mos griphos non habet, dum sceletum, id est, aridum iam inueteratumque sale cadauer cōuiuio inferunt, illud incinētes, Ede, bibe, talis post mortem futurus. Ad quod forsan respicit Plutarchi id in M. Antonio, Qui administros hortabatur, largè propinare, ac epulis distendi: quoniam foret incertum, an in posterum id essent facturi, Augusto ceruicib. ingruente, ac proinde ipso iam sceleto, & in nihilum redacto. Id quod eo adnotaui grauius, quia per inscitiam locus est ab Plutarchi interprete præteritus. Aegyptij moris meminit historia secūda Herodotus: sceleti, in Septem sapientum conuiuio Plutarchus. Strabo Antæi scelerum nominat, libro ultimo: sed tibiam eo nomine intelligit interpres, quod ex Plutarcho in Sertorij uita coarguitur.

Cottabisis quid, & quid cottabus. Plutarchus explicatur. Item de latage. & catacto. Cosymbus quid. Cosymbotæ tunicæ apud Hieronymum. Crobylus. Scorpius. Caput V.

COnuiualis ludus fuerat, prioribus præsertim Græcis, quem cottabisin dicebāt: nam & κοτταβίζειν est, eo quod ex potu superfuit, sonum elidere. In æneas uerò phialas, quę latagia nuncupant, potus residuum iactabāt, qui dicitur cottabus: quod si elisu maior æderetur sonus, ab amasijs diligi se augurabātur. Cuius rei uestigium Romę seruatum uideri potest: nam Historiæ naturalis libro quartodecimo Plinius, inter legum scita illud item fuisse scribit, Contra bibendi fallacias, nihil ad elidendum in pauimentis sonum ex uino reliquisse. Verùm inibi Hermolaus ex ueteri lectione summum legi mauult, quàm sonum, ut postremum intelligeremus potum, quem docuimus uocari cottabum: quanquam est & phiala ænea cottabus, aut peluis, ut alij scribunt, qua in id genus uterentur lusu. Nam cottabia, quod ex Athenæo discimus, dicebantur præmia uincenti hoc ludicri genere data: quæ non aliud fuisse animaduertuntur, quàm pyramuntes, hoc est triticeæ placētulæ

A tulæ, ac sesaminæ. Meminit eius uocabuli etiam primo Rhetoricorum Aristoteles, ab Aenesidemo missa Geloni cottabia, scribens. Aristophanis interpres sonum ipsum etiam cottabũ dici putat. Nam poeta ipse methysocottabos ita ludentes appellat, quòd iam uino madentes id agerent. Ex quo est illud Plutarchi in Symposiacis: nam Soclarus eludens, quæ contrà dicebantur de cõcubitus abstinẽtia, & quòd non citra periculum admittatur à cœna, ἀθλητικὰ ταῦτα ἄντικρυς ὦ Ὀλύμπιε παντάπασιν, ἔτι τοῦ κοτταβίζειν ὄζοντα καὶ τὴν κρεοφαγιῶν ἐκείνων οὐκ ἐν δέοντι. id est, athletica (inquit) sunt hæc prorsum Olympi, etiamnum cottabisin redolentia, & non satis aptam carnium illam deglutionẽ. Veluti dicat, athletis quorum uita sagina est, damnosum fortè concubitum uideri: & à cœna illis periculum afferre, qui licentius ingurgitarint, exhilaratiq; à scurrili lusu minus abstinuerint. Hæc ut placeant, faciunt quæ consequuntur: Adsunt (inquit) iuuenes uxoribus copulati, quos addecet Venerea amanter exercere. Quin & paulo pòst idem colligit, qua ratione coitu post cœnam minus oblędatur corpus idq; astruit contingere, si quis non distento uentre, nec ebrius id peragat. Illud uerò à Plutarcho prouerbiali modo enunciatum, neminem puto latere. Auctor Critias est, cottaborum lusum esse Siculorum proprium, quin & ab eisdem inuentum: uelut etiam latage, nationis eiusdem uocabulum creditur, quo significari Atheneus arbitratur, quod ex potu superest in poculo. Id conuersa manu dextra sursum, molliter ac per ambitum cubito innixi sinistro, iactabant, ludentes in cottabeum. Fuit & quem catactum, id est κατακτὴν, cottabũ uocabant, id est lychnion, quod attractum denuò cõcidebat, eum continens quem dicũt μάνην, id est cottabi prominulã partem, quam dixerit Sophocles æneum caput. Nam plastinx portio intelligitur, quæ sonum elisu reddebat. Cottabum, medici per imperitiam (ut retur Athenæus) à balneis potionem, uel ante balneas uomitum nuncupabant. Cosymbum, seu cosymben, scribit Suidas inter indumenta recenseri: unde sunt apud Hieronymum cosymbotæ tunicæ. Iulius Pollux in tonsuræ generibus: Cosymbe (inquit) Atticum nõ est, sed crobylus potius. Crobylum interpretãtur aureum corymbum è capillis propendentem. Sunt qui putent capillorum contextum tendentem

B in acutum. Meminit Xenophon, nec omisit Thucydides. Ab nonnullis hæc profertur distinctio, ut in uiris dicatur crobylus, in fœminis corymbus, in pueris scorpius. Hinc forsan coniectatio sit, cur Hieronymo cosymbotæ dicantur tunicæ.

Græcorum in bibendo leges. De Iouis Olympij *cratere: item heroum, & Soteris Iouis, ac Mercurij.* Interim *quid modiperator.* Bonus *deus, qui.* Virgilius *illustratur.* De Thracibus *& Scythis.* Horatius *declaratur.* Poculorum *nomina plura.* Bibendi *lex apud* Locros. *Qui bene poti ad scribendũ accesserint. Massiliensium mulieres esse hydropotas: sicuti Mileti factitatum, &* Romæ. Samagorium *uinum.* Italicas *mulieres uinum nescisse.* Ecpetala *pocula.* Petala. Patellia. Callopatira *capridij.* Oenochoi. Tauri. Epenchytes. Ceryx. Oenoptæ. Ophthalmi. Euophthalma. Acratophorus Dionysius. *Vinaria uasa nomen seruantia: bicus, bicarium, crossus, gaster, gasterium, ceraphium, baucalium, cypellum, amphicypellum, cyphela, dicypellon, pella phiala, cyprus, hemicyprus, scaphos.* Pisæ *quid.* Pisa *ciuitas, unde.* Paropsis.

Caput VI.

GRæco more potare, interpretãtur quidam grandibus meracisq; poculis se inuitare. Cicero in Verrem Actione tertia: Fit sermo inter eos & inuitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone læticiaq; conuiuium. Sunt qui à Marco Tullio ueterem Græciæ morem innui, coniectent: quo toties bibere receptum erat, quoties deos & charos nominatim uocassent. Vtcunq;, Ausonius meminit ad Symmachum: Super mensam meam facta est inuitatio, nõ illa de ludibrij conuiuio, ut Græco more biberetur, sed illa de Flacci ecloga: in qua propter mediam noctem & nouam lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petijt uates. At in Xenophontis Symposio, pocula laudantur minuta, & rorantia. Fuit & in Græcorum conuiuijs lex illa uetus, sicuti Tusculanarum quinto à Cicerone traditum

scimus,

ſcimus. Aut bibat, aut abeat. Et rectè, inquit: aut enim fruatur aliquis pariter cum alijs A uoluptate potandi, ne ſobrius in uiolentiam uinolentorum incidat, aut diſcedat. Hæc itidem in uita uidetur ſeruanda: nam iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. Inoleuerat & Græcis mos alius, ut talis ſortirentur, qui conuiuio præſidens, leges decumbentibus diceret, quæ uocabantur nomi. Hic uerò teſtimonio Varronis modiperator Latinè nuncupatur, ueluti modum bibendi præſcriberet. Rex etiam dicitur Macrobio: arbitror, quia Græci βασιλέα appellant. Horatius:

Nec regna uini ſortiêre talis.

Eubulus ſub Dionyſij perſona monet, ſanitati primum dicari cratera, ſecundum amori & uoluptati, ſomno autem tertium, quartus uerò (inquit) iam noſter nō eſt, ſed iniuriæ. Panyaſis poeta poculum primum Gratijs contribuit, horisq; & Dionyſio: ſecundum Veneri, rurſumq; Dionyſio: iniuriæ autem & nocumēto tertium. Conſuetum & illud priſcis Græcis inuenio: poſt cœnam, Boni dæmonis (quem eſſe Fortunam putat Euſtathius) haurire poculum, quod meracius erat: quæ res dicebatur, κρᾶσις ἀγαθοῦ δαίμονος. Quod in Ionia ſcribit Apoſtolius, qui & ſecundum menſis diem Boni dæmonis dictum tradit. Nam Thebis etiam uiſebatur Boni dæmonis heroū. Hinc facetiſsimus Comici iocus:

ἕλκε τὴν τοῦ δαίμονος τοῦ πραμνίου.

id eſt, trahe (inquit) dæmonis pramnij: quum ſit uinum pramniū uel precioſiſsimum. Auctor in Arcadicis rebus Pauſanias, ad ſiniſtram uiæ, quę in montem ducit Mænalū, fuiſſe ἀγαθοῦ θεοῦ ναόν, id eſt Dei boni templum: Quòd ſi (inquit) bona contribuunt dij hominibus, inter deos autem ſummatem eſſe Iouem nouimus: cōſequutione nimirum probabili coniectare licet, eius dei eſſe cognomentum id genus. Quòd ſi eſt, Mantuani uatis interior doctrina retegitur, quum Aeneidos primo ita canit:

Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno.

Deam uerò hanc etiam Græcis χρηστὴν dici, cōmeminit in Cœnis Macrobius. Verùm ab diuerticulo repeto fabulam. Nec ignoro, eſſe qui Boni dæmonis poculum primatē B habuiſſe locum autument. Sed in hoc mira ſcriptorum uarietas eſt. Pindari interpres ſeruatum ueteribus morem ſcribit, ut crater princeps Iouis diceretur Olympij, ſequēs terræ heroum (cuius rei etiam Plutarcho in Cauſis mentio eſt) tertius Διὸς σωτῆρος, id eſt Iouis Saluatoris, ſi linguæ proprietas ita dici patitur: cui aſtipulari Sophocles uidetur in Nauplio:

Ζεῦ παυσίλυπε
καὶ Διὸς σωτηρίου σπονδὴ τρίτου κρατῆρος.

Sed & in Epigonis Aeſchylus. Verùm cur cratera tertium Iupiter habebat Soterˀnempe quòd is bibendi modus citra uinolentiā omnino ſubſtringebatur, ultrà progredienti, largius hilariusq; ingurgitanti, intemperantis non deerat nota. Dicebant eundem τέλειον quoq;, de ternarij perfectione numeri, in quo principium ſit, medium, & finis. In literis compertum & illud: potionem in conuiuijs principem, præfatione τοῦ δαίμονος ἀγαθοῦ ſolitam offerri, guſtandam modò quod foret meracior. Dæmona uerò bonū uidentur Liberum etiam patrem accepiſſe multi. Poſtremam, quæ lymphatior erat (ſic enim ab eruditis nuncupari obſeruatum, nonnullis etiam in diuerſum euntibus) Iouis præfatione Liberatoris. Celebratum eſt & in Lemno ab Athenienſibus Seleuci Soteris poculum, quòd in eos fuiſſet is beneficus. Siculus autem Diodorus Bibliotheces quinto: Aiunt (inquit) quum purum in cœnis uinum datur, omnes deum ſoſpitem optare bibētē: at quum à cœna dilutius hauritur, Iouem uocari Sotera: nam puri uini potus, ad inſaniam redigit: aqua Iouis mixtus, uoluptatem parit ac lætitiam, & arcet inſaniam. Aſclepiades calicem primum ad ſitim pertinere dictitabat, ſecundū ad uoluptatem, tertium ad ebrietatem, quartum ad inſaniam. In Iulij Pollucis theſauris adnotatū inuenimus, potum ultimum ἑρμῆν appellatum, hoc eſt Mercuriū. unde & Homerus:

ᾧ πυμάτῳ σπένδεσκον. id eſt, poſtremò autem libabant.

Auctor Atheneus eſt: Mercurio, ſurgētes à cœna prolibare ſolitos, quia ſit ſomni præſes: poſterius uerò etiam Ioui τελείῳ. nam calicem Soteris Iouis inuenio item τέλειον nuncpari ſolitum, quæ uox perfectum indicat & abſolutum, ut diximus. Ex his uerò

hactenus

A hactenus prolatis lux infertur plurima Horatio in Carminibus, quem ab interpretibus multifariam eruditũ conuelli sæpe, animaduertas. Apud Locros Epizephyrios si quis medico nõ imperante salutis ergò meracius hausisset, perinde ac capitalem admisisset fraudem, morte scelus expiabatur: ita sanciente Zaleuco. At Alcæus & comicus Aristophanes uino madidi pangendis inuigilabãt poematis. Multiq; pręterea uino se proluentes in hostem depugnarũt illustrius. Apud Massilienses hydropotæ sunt mulieres: in Mileto idem factitatum, Theophrastus scribit. Tametsi Milesios dixit Demodocus, non esse insipientes quidem, ea tamen facere quæ agant insipientes. Sicut inquit Moralium septimo Aristoteles: Incontinentes, iniusti quidem non sunt, iniuriam tamen faciunt, sed præter electionem. Apud Romanos uino abstinet mulier libera, ut libro sexto Polybius scribit, sed serui quoque: item ephebi omnes, ad annum uitæ tricesimum. Samagorij uini cotylis tribus homines quadraginta, & eo plures, inebriari solitos, scribit Aristoteles. Sunt qui uniuersim Italas mulieres uinum nescisse prodant. Romanas tamen passo uti solitas, refert Polybius. Thracum Scytharumq; proprium fuisse uidetur, capacius ingurgitare merum, & ingentia exiccare pocula. Id perobscurè significat Pollux libro sexto, ubi ait, ἀμυστίζειν esse idem ferè, quod Thracum more bibere. Verbũ id apud Plutarchum expositum inuenio pro eo quod est, multum sineq; respiratione haurire: hoc est (ut ipse ait) ἀθρόως καὶ ἀπνευστὶ πίνειν. Hinc apud Horatium dictam puto Amystidem. Hic protinus sciendum, προπίνειν non permixtionem modò indicare, sed & poculi gratuitum complecti munus. Anacreon,

ἀλλὰ προπίνε ῥαδινούς ὦ φίλε μηρούς.

Quod est, χαρίζου. Sed & Demosthenes patriam prodentes hostibus, προπίνειν dixit. Erant & ueteribus pocula latiora, que uocant ecpetala, quoniam folia perampla dicuntur petala: cuiusmodi pocula etiam nuncupantur patellia: ex quibus Alciphron, patellocharona concinnauit. Sed & capridij callopatira apud Athenæum legisse uidemur. Est autem capridiũ, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem œnochoi solent: in Neptuni tamen festo etiam B tauros scio appellatos. Hellesponthij, pincernam uocant epenchytem: at ueteres etiam ceryca, ut ex Homero liquet. Qui uerò œnoptæ nuncupantur, tres numero exploratores inspectoresq; erant cœnarum, an ex æquo potaretur. Lychnos hi cœnantibus suggerebant, & thryallidas, id est ellychnia. Hos quidem etiam ophthalmos dixêre, id est oculos. Vnde euophthalma dicuntur, quæ oculis arrident plurimum: auctor Athenæus in Polyarchi dissertatione, libro duodecimo. Quales uerò fuerint Scytharum in bibendo ritus, nec Plato ignorasse uidetur, quando Legum primo sic scriptum reliquit: Sed de ebrietate quærendum (inquit) utrum ita uiuendum sit, quemadmodum Scythę ac Persæ. Carthaginenses præterea & Celtiberi & Thraces mero penitus utuntur, tam uiri quàm mulieres: atque uino item uestes perfundunt, pręclarum hoc & beatum uitę genus existimantes. De Scythis illud tamen commonuero quod scribit Maximus Tyrius: Scythas esse quidem hydropotas, quòd si ebrietatis uoluptatem requirant quandoque, pyram construere, in eamq; herbas conijcere odoratas, ac mox circumstare & odorem uelut crateris haurientes liquorem, fieri ebrios, quamobrem canere ac saltare. Persæ uerò alijs utuntur delicijs, quamuis moderatius quàm isti. Apud Phigalenses in Arcadia fuisse sacellum Dionysij ἀκρατοφόρου, Pausanias tradit. Illa porrò adnectamus capiti huic, etiam si excrescenti nimium: inter uasa uinaria recenseri à Polluce, stamniũ, cadum, cadiscum, bicum, quem fuisse Homero incognitũ Eustathius prodit: sicut nec pytinas nouisse potuit. A`bico, cuius meminit ἀναβάσεως primo Xenophon, arbitror fluxisse nomen nunc uulgò frequentissimũ: quanquam bicariũ dicimus potius, quod est deminutum recta Græcorum forma. Sicuti etiam crossum, quo uocabulo Venetijs in œnopolijs utuntur plurimum. Bycium uitreum legimus apud Dioscoridem libro secundo. Bicos tamen palmeos scribit Herodotus Historia prima, uino plenos Babylonem apportari solitos. ut uas capacius intelligere, necesse sit: proinde Laurentius dolia reddidit. Erat & gaster uas, & gastra fictilis Dioscoridi. Sed gasterium uocat Aristophanes, seruatq; adhuc nomẽ. Quanquam & gastera pro rapo dici legimus à Lacedæmonijs:

moniis etiam si apud Bœotios brassicas ita nuncupari, Nicander putat. Scaphos deni- A
que, cauitatem nauis uocat Thucydides, quam (inquit interpres) gastera dicimus. Cyprus & hemicyprus, uasorum ac mensurarum genera sunt, coquinariam facientibus perfamiliaria. Inuenio & ceraphium ab Hemerico cornu, sed & bacaulium. Addamus illud quoque cypellum dici à Græcis poculum, ὡς τὰ ἔσω κύπτον, id est ad interna proclinatum innuens que. Appellatur idem & amphicypellon, uelut undiq; intro inflexum. Sæpius nanque ἀμφὶ præpositio circulariter signat, unde insula quandoque legitur amphialos, & tonitru amphipyron. Certè deorsum adnuentes nubes, eadem etymi ratione, cyphela nuncupare, moris est. Aristoteles uerò mellis cellas amphistomos esse dicit, id est geminas: in una enim basi, seu intersepto duas esse cellas: sicuti (inquit) in amphicypellis, id est geminis poculis: una quidem intus, foris uerò altera. Ex quibus coniectatio est, esse idem amphicypellon & dicypellon, propter antithetos, id est oppositas fistulas & thecas mellis: tanquam uni modò basi, id est fundo, cypella incumbant duo, supernè unum, infrà reliquum, ut basis sit potui accommoda, ubi usus uenerit. Pella uerò etiam phialam signat, qua uterentur in sacris. Ouem pellam, in Theocrito nigram interpretantur. nam corporum superficiem, ubi sanguinis affluxu nigrescat, pellama, uel pelidnoma, id est πελίδνωμα, uocant. Pisas denique apud Græcos dici inuenio τὰς ποτίσρας, id est bibulas, de uerbo πίσαι, quod ποτίσαι signat. Quin & Pisam ciuitatem hinc dictam opinantur plerique, quoniam humectus sit locus, & aquæ continens plurimum. Id autem genus loca uocant Græci, τὰ πίσεα. Illud neutiquam prętereũdum, iussulenta plerunq; de uasorum appellari nominibus, ut paropsidas & triblia: necnon in Plauto magidas & capidas.

Quæ esculenta quibus probarentur locis. Acipenser. Timallus piscis. Heliogabali gulosa inuenta. Epelane piscis. Tageniæ quid. Pyramuntes, & sesamuntes. & sesamis. Sal tragasæus. Cœna ἐν πίναξι. Enchrides. Encryphias panis. Copaides anguillæ. Sacrificia ex piscibus. Tynnæum sacrũ. Cylabræ heroi in sacris salsamenta offerri solita. Strimoniæ anguillæ. Cœnas deorum quas intelligamus. Malca. Aphrogala. Decocta.

Caput VII.

B

QVæ uerò ex esculentis in mensa usum haberent præcipuum, non ineptè in hac gulonia prouincia explicuerimus. Igitur ex freto murena primum à satrapibus eius procurationis tulit calculum: item Tartesica. Thynnus Tyrius eximiè laudabatur. Acipenser tanta fuit apud Romanos indicatura, ut conuiuio inferri cum corollis, ac præcinentibus consuesset tibiis, coronatis item qui gestarant. Hunc Archestratus, qui Sardanapali instituta consectatus est, eundem galeo esse putat Rhodio, quanquam discriminantur insigniter. Appiõ grammaticus in commentatione de Apicij deliciis, ellopem esse acipenserem credit. Cestreus quoq; laudis emeruit multum, de quo alibi copiose, ex Sciatho. Conchæ pelorinæ, unde fortè pòst nuncupatæ pelorides, de quibus Martialis:

Tu lucrina uoras, me pascit aquosa peloris.

Sed & Horatius: Lucrina peloris.

Teutlon, id est beta, ex Ascra: mænides, ex Lipara: gongyle, id est est rapa, ex Mantinea: pectines, Methymnæi: galeus, Rhodi: psettæ, apud Eleusinem: apuæ, Phalericę: triglæ, siue muli, in Ionia: anguillæ in Eubœa copaides, ut in Sicilia plotę. Sed eam copaides prærogatiuam habent, ut ex eis præcipuas etiamnum diis immolent Bœotij, uictimarum item ritu coronatas. Et in Lydia pisces sacrificari solitos, Varro scribit in Villaticis pastionibus. Verùm, Neptuno quoque thynnum immolare ad capturæ spem consueuêre piscatores, idq; sacrum Thynneum uocant. Quin apud Phaselitas Cylabrę heroi salsamenta offerri, accepimus. Celebratur & timallus piscis ex Ticino amne aut Atesi, cui à flore conciliatum creditur nomen, inuulgato etiamnum dicto de eo qui gratam redolet suauitatem, aut piscem olet, aut florem: quo pronunciatum facetè est, eundem uideri odorem piscis, qui & floris sit. Illius enim specie nil gratius, nil suauitate iucundius, aut odore fragrantius. Quod ipsum in pisce contingit, quem Galli epelanem uocant, in Sequanæ ostio frequentem Rothomagũ usq;, modicũ alioqui, & squammis

A argenti modò nitescentibus: si in propinquo sit, putes uiolis te circumfusum. Cui rei grauissimus accedit testis Ioannes Seluanus Mediolani uicecancellarius, summæ inter Gallos uir integritatis, & si quis alius rerum experiens, ac non doctrina modò eminentissimus, sed & doctorum in primis studiosus, uerùm Christianę religionis propugnator incomparabilis: quod in magna fortuna rarenter comperias. Mastycatum & polentatum excogitauit omniũ princeps Heliogabalus. Quin & comedit sæpius ex Apicij æmulatione, ut Spartianus prodit, camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas uiuentibus, pauonum linguas & lusciniarum: quòd qui his uesceretur, epilepsiam nõ sentiret. Hæc eo adnotaui libentius, quòd libro secundo Artis cabalisticæ à uiro traditum erudito est, Neminem unquam piscem in sacrificijs oblatum, audisse. Fuêre porrò & Strymoniæ anguillæ insignes magnitudine, salsilago Thasia, item Thasiæ raphanides, caseus Cythnius & Siculus, sal Tragasæus. Sunt autem apud Troiam Tragasæ, à Tragæo ita nuncupatæ, cuius gratiæ Neptunus concrescere inibi salem iussit. Sed super hac re alibi quoque facta mentio est. Apud Lucianum obseruauimus fuisse prioribus, ἐντελὲς ὀνομαζόμενον δεῖπνον, id est cœnam quę diceretur absoluta, auis una singulis apponebatur, item suilla caro, necnon leporina, & piscis quoque ex tageno, id est sartagine, ut ipse interpretor. Nam in generibus panis recensentur & tageniæ, qui & enchrides uocantur: dum in sartagine coquerentur, infundebatur caseus, oleum, mel, sesama. Panis subcinericius dicitur encryphias, sesamuntes item in cœna fuêre eadem. Hæ uerò placentæ erant ex sesamo & melle. Sicuti pyramuntes ex melle item ac tritico, quod πυρὸν uocant Græci, quamuis ab ignis figura putent alij dici, quæ à lato in acutum desinit. Pyrea uerò nemus est haud ita Sicyone dissitum, in quo Cereris fuerat sacellum προστασίας, & Proserpinæ, celebritatem agentibus tantum uiris, sicut nymphona, id est νυμφῶνα, mulieres modò frequentabant, ubi Dionysij erat simulacrum & Cereris ac Proserpinæ, Pausania tradente. Sesamum intelligunt aliqui, uulgò quod dictitant risum. Sudas sesamunta distinguit à sesamide, ut sesamis sit, quæ & sesame, unde ducatur sesaminum oleum, quod & syion apud eum est, quo Cyri perungerentur milites. Cœnas
B deorum apud Horatium secundo Sermonum intelligunt, quæ citra omnem sint solicitudinem:

> O noctes cœnæq; deûm, quibus ipse meiq;
> Ante larem proprium uescor.

Ad gulę rationem pertinet adnotasse illud quoq; ephthopolium dici locum, in quo cibi distrahantur percocti. Et qui eo se fouent quæstu, nuncupantur ephthopolæ. Nam opsodædali dicuntur, qui obsonia uariè condiunt aut quærunt. Gastrologi, qui de uentris ratione disserũt, & inde gastrologia. Deniq; septimo Therapeutices Galenus, melcam & aphrogala inter ganeata in Vrbe cibaria recenset.

Catonis, Periclis, Heliogabali qui Alagabalus uel Elcagabalus de conuictu sententia. Lactaria quæ. Agalacta. Pometa. Pomarij. Pentapharmacum conuiuium. Conuictorum numerus. Musæ olim tres. Charmum Syracusium in singula quæ apponerentur, uersiculos primum concinnasse. Martialis disticha quam habeant argumenti originem.

Caput VIII.

Mensam M. Cato maximè amicorum parentem atque procreatricem existimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatum, & id genus beneficentiam facile perpetuoq; contempsit ac reiecit, ut tam longo tempore, quo in republica est uersatus, nunquam apud amicum cœnarit, præterquàm Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoq; eatenus, ut peractis libationibus mox abiret. Siquidem animorum elationi magnitudiniq; deprimendæ aptissimum esse conuiuium, sanxêre nonnulli: quando inibi grauitatis seueritatisq; expectationem seruare, uel difficillimum sit. Sed enim Imperatori Heliogabalo, siue is sit Alagabalus, uti uetera præferunt numismata, quandoquidem Syrorum uidetur uox, apud Dionem tamẽ Eleagabalũ legimus locis aliquot, citra flatilem omnino huic inquam Heliogabalo nulla fuit uita, nisi in uoluptatis nouæ exquisita ratione, ut etiam æstiua conuiuia coloribus exhiberet, ut prasinum quandoq;, alias uenetum, & omnino reliquos

 ostentaret.

ostentaret. Primus etiam schematibus libidinosissimis inquinata ex argento uasa iussit A apponi, ac ex piscibus isicia fecit primus, ex ostreis quoq; ac liostreis, id genus item alijs. Vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eosq; reflabat, prandentibus illis, ita ut plerunq; sub mensis repentè inuenirentur prandentes. Dulciarios lactariosq; habuit eiusmodi, ut quicquid ex diuersis edulijs coqui exhibuissent uel structores uel pomarij, illi modò ex dulcibus, modò ex lactarijs pręberent. Lactaria obiter intellige, quę nunc semidoctum uulgus lacticinia uocat. Pomarios item apud Horatium inuenias,

Hic simul accepit patrimonij mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps.
Manè domum ueniant.

Pometa uerò apud Palladium. Agalacta uerò pascua nuncuparunt ueteres medici, lacti minus accōmoda: nam herbis lactis aliquo modo naturam immutari, traditum est. Simonides in eum qui in conuiuio pertinacius taceret, εἰ μὲν inquit ἠλίθιος εἶ, σοφὸν πρᾶγμα ποιεῖς· εἰ δὲ σοφὸς, ἠλίθιον. Auctor Spartianus est, Aelium Verum imperatorem omnium primum excogitasse tetrapharmacum, seu potius pentapharmacum, quo postea semper sit usus Adrianus. Constabat id sumine, phasiano, pauone, crustulo, aprugno siue perna. Sicuti in Adriano idem cōmeminit. Heliogabalus pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditura uenета comedit. Idem rerum precia conuiuiorum esse orexin astruebat. Obiter, hic Heliogabalus est, quem scribit Dion esse nūcupatum uariè: nam & Abitus dicebatur & Pseudantoninus, Assyrius quoq; ac Sardanapalus: postea quàm uerò trucidatus in Tiberim est proiectus, etiam Tiberinus. Omnibus (inquit Varro) numeris absolutum conuiuium est, si belli conueniant homines, si locus sit non ingratus, si temporis sit habita ratio, si non negligens apparatus. Nec illud omiserim, diuitum plerosq; domos struxisse quandoq; τριακοντακλίνους, in quibus uel triginta sterni lectuli ualerent, & eo plures quoq;. Id quod in Symposiacis improbat Plutarchus, conuiuia id genus, ἄφιλα uocans, & ἄμικτα, id est citra amicitiam & cōmunionem. Quæ panegyriarchum uerius requirant, quàm symposiarchum. Olim non plures tribus coisse conuiuas, testatum Annalibus est: quando nec plures initio creditas esse Musas, relatum Pausaniæ monumentis scimus, meleten, mnemen, aœden, hoc B est meditationem, memoriam, cantilenam. Archestrati poetæ etiamnum superest in ea re decretum, Conuiuæ aut tres, aut quatuor, aut non plures quinq; sunto. aliàs manipularium, & rapto uiuentium conuentus fuerit. Iulius Capitolinus in Vero, eius tale fuisse conuiuium prodit, ut in eo duodecim decubuerint primum. Quanquam de conuictorum numero iactatum uulgò non sumus nescij: Septem conuiuium, nouem conuicium. In Platonis Symposium octo coeunt & uiginti. Quinarium numerum quandoq; placuisse, libro primo auctor Athenæus est. Denarium autem Iliados secundo comprobasse Homerus deprehenditur, ubi in decadas distribuit rex conuiuas, quoniam plures discumbere, non ferè moris esset, uti docuit Eustathius. Nam & Pythagoricis cōuiuijs non interfuisse plures, illustris auctor prodit Iamblichus. Postremò scitu dignum illud quoq;, Charmum Syracusium, ut scribit Athenæus, in singula quæ apponerentur, uersiculos primum concinnasse, ac parœmias, uti est de piscibus illud,

ἥκω λιπὼν αἰγαῖον, ἁλμυρὸν βάθος.

id est, uenio Aegæum linquens salsam profunditatem. Vnde Martialem arbitror argumenta mutuatum. Illa uerò huius pragmatiæ felix fuerit coronis, quod ex Xenophontis est Symposio, sublatis mensis, consuesse ueteres prolibare dijs, καὶ παιανίζειν.

Fori uituperatio. Super multiplici Athenienſium foro aliqua. Parabysto, & trigono. Batrachium unde, ac puniceum. Batrachis quid. Batrachos morbus. Heliæum. Palladium forum cur diceretur. De Palladio plura. Pesinus ciuitas unde.

Caput IX.

FOrum Anacharsis Scytha ad fallendum inuicem atq; ad dandas auariciç manus destinatum locum esse dicebat. sed & Moderatus Columella, Ne caninum quidem (inquit) sicut dixère ueteres, studium præstantius est locupletissimum quenq; allatrandi & contra innocentes, ac pro nocentibus neglectum

A ctum à maioribus, à nobis etiam concessum intra mœnia & in ipso foro latrocinium. Quod nisi cupedijs suffarcinatus, & ferentarijs onustus libellis pergas, quibus dorophagos expleas, sordidosq; ac nummarios, luditur opera. Inest echeneis, ruāt licet procellæ, domatur mundi rabies, infrenatur impetus. Academicis & cunctatore ipso Fabio dicas omnia cunctatiora. Plutarchus item in libro de Fœnore, esse forum dicit ἀσεβῶν χώραν, id est impiorum regionem. Ex quo arbitror M. Catonem censuisse, forū muricibus sternendum. Quo fit, ut deformari fœdius posit Marcellus Octauia Augusti sorore genitus, à quo fuisse inumbratum in ædilitate forum, ut salubrius litigantes consisterent, Plinio tradenti credimus. Auctor Pausanias est, fuisse Athenis fora nonnulla ignobiliora, quę parabyston uocarent, ac trigonum. Alterum ab obscuro urbis loco, in quo situm erat, nuncupatum, & minimæ quæq; agebantur lites. Alterum uerò à figura. Parabyston Græci absconditum, & latens dicunt, παρὰ τὸ βύω, quod signat claudo. Vndecim in eo iudices sedebant, uideturq; duplex fuisse parabyston, medium & maius. Lysias maioris mentionem facit. Sed fuit & nymphicus hoc est sponsalis lectus, qui uocabatur parabystus, cuius commeminit Hyperides ἐν τῷ κατὰ πατροκλέους. Batrachium uerò forum ac puniceum à coloribus appellationem trahunt. Nam etiam si apud Chymistas est batrachium, ex latice diuino computrescente proueniens, in auri confectione miraculi præcipuè memorati, specie ranunculi, ueneno uis tanta, uti halitu etiamnū solo perimat. Id ab effectu etiam chrysocollam nuncuparunt: quin ubi tument sub lingua uenæ, genus mali uocatur batrachos. Erat tamen batrachium coloris item species, quo ante inuentas personas faciem obungebant, unde & batrachis inter floridi coloris enumeratur indumēta. Omnium uerò maximum, quo frequētiores conueniebant, heliæum nuncupabātur. Fuit & palladiū forum, in quo de percussoribus cognoscebatur. Demophoontem quoq; primum pœnam luisse, palàm est. Sed quo crimine, incertum. Cur diceretur Palladium, explicant Græci: à Troiæ captiuitate Argiuos quosdā cum Palladio ad Phalerū appulisse quos quum incognitos peremissent indigenę, mox admoniti qui forent, mandantes humi palladium inibi erexêre, atq; institutū, ut de cæ-
B dibus non sponte perpetratis quæreretur, id est περὶ τῶν ἀκουσίων. Dignum uerò scitu, ab Pherecide Palladia dici simulachra omnia ἀχειροποίητα, id est non manu cōformata, sed & omne in terram deiectum cœlitùs: cuiusmodi certè Mineruæ fuit simulachrū, cubitorum trium & ligneum, in Phrygiæ urbem delapsum, unde adoptatum loco Pesinuntis nomen, quod Diodorus scribit & Dion. Etiamsi tradant alij, uti notatum comperi apud Herodianum, dici Pesinuntem, quia inibi conciderint multi, depugnantibus Ilo Ganimedis fratre ac Tantalo, qui Ganymedem rapuerat. Sed nec Mineruæ simulacrū illuc deiectum tradit Herodianus idem, uerùm magnæ matris. Ioannes Antiocheus missum cœlo Palladium prodit, ac philosophum Asium ex horæ notatione, quam horoscopum uocant, mathematicè prædixisse, nunquam ciuitatem eam in prædam cessuram, ubi id seruaretur intactum καὶ ἄσυλον. Traditum ab Apollodoro est, Ilum postea q̄ Ilium cōdidisset, bouem insequutum optasse, ac deos comprecatum, ut signum obijceretur aliquod, tuncq; oblatum ei Palladium, quod trium fuerit cubitorum, dextra tenens hastam, colum læua cum fuso. Non negligendum porrò quod scribit Procopius, apud Beneuentum esse ab Diomede traditum Aeneæ Palladium. Quoniam de morbo sciscitanti redditum foret oraculum, non prius ex morbo conualiturum, quàm Troiano cuipiam Palladium restituisset. Vbi autem lateat id nunc, inquit, haud norunt Romani. Simulacrum ostendunt tamen lapideum in Fortunæ fano ante Mineruæ statuā æneam. Id uerò præliantis imaginem præfert & hastam euibrantis. Nec Græcam facit uisitationem, sed Aegyptiam. Memoratur id quoq;, Cōstantinum imperatorem simulacrum hoc Byzantium tralatum in foro ab eo nuncupato defodisse.

De foro Thessalico & Persico: item uenalium. Quid cyclos, & cinclides, & cancelli. Interim quid apsis. Episotron Itys. Apsimachia. Trapeza. Cindalus, cindalismus, passalus. Clauo destinare, & à clauo demere quid sit. Triplex Romæ forum. De Menianis, & Menia columna, & solarijs. Protecta. Protegere quid. Proiecta. Immissa. Promercale.

Caput X.

SCitum est quod Aristoteles docuit Politicorum septimo: Struendum in A
ciuitatibus forum, cuiusmodi in Thessalia, quod dicebant ἀγορὰν ἐλευθέραν, hoc est liberum forum. Id opinor, quia esset ab omni mercatu purum. Nec eo agricolæ opifices'ue, aut id genus alij, commeandi ius haberent, nisi accersente magistratuum aliquo. Eum locum putat Aristoteles εὐχάριν, id est gratię maioris, εἰ καὶ τὰ γυμνάσια τῶν πρεσβυτέρων ἔχοι: id est, si & seniorum habeat gymnasia. Forum eiusmodi fuisse apud Persas Xenophon scribit, ubi regiæ essent ac principia alia. Esse quoque in quatuor distributum parteis: quarum esset una puerorum, alia puberum: uirorum tertia, qui perfectam ætatem iam agant: quarta eorum, qui iam emeriti sint, legeque singulos eorum suis adesse locis solitos. Pueros quum primum illuxisset, eodemque modo perfectæ ætatis uiros: at seniores, quum per ocium cuique licuisset, exceptis constitutis diebus, quibus adsint, necesse est. Forum autem uenalium Græcis dicitur πρατὴρ, λίθος, πωλητήριον, hoc est prater, lithos siue lapis, poleterium. Apud Herodotum etiam praterium. In noua comœdia cyclos dici inuenio, loca ubi uenderentur mancipia. Fortè etiam ubi & uenalia reliqua. Est autem cyclos propriè quidem circulus. unde Pausanias, Est (inquit) apsis: ligneus rotæ cyclos: quo is ambitur ferrum uocatur episotron. Sunt & in retibus apsides, id est curuamina & ulnę. Apud Homerũ, apsis etiam dicitur itis. Apsimachia Plutarcho in Lycurgi uita, & Appiano esse uidetur tumultuantium pugna. Sunt qui eo nomine præludium pugnæ intelligant. Apsidas porrò Græci dicunt, quos Latini arcus, surrigi imperatoribus solitos. Sed & pontium fornices eodem censentur nomine. Locus uerò quem inscenderet uenalitij, dicitur ab Aristophane trapeza, hoc est mensa. Porrò fori iudicialis fores scribunt Græci cinclidas uocari. Cyndalos uerò quidam clauos dicunt, & cyndaloplitas clauiculos. Fuit & ludi genus cyndalismus, quem clauis exercebãt, quos passalos, siue pattalos Gręci quoque uocant: nato inde adagio de ijs quæ negligentius curantur, πασσάλῳ ἀνακρεμάσαι, id est clauo destinare appendereque. Sicut quæ amplius curanda censemus, à clauo demere: quod ex Eustathij thesauris est. Verùm ad cinclidas redeo, quas Romani cancellotas uocãt, uti adnotãt Græci. Erant quidem in foro cancelli. Cicero pro Sestio: Tan- B
tus ex fori cancellis plausus excitatus, ut nunquam maior consensio, aut apertior. Hinc honestissima metaphora dictum ab eodem pro Quintio: Et me facilè uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipsi circumdedi. Et quoniam in Romanos incidimus, sciendum, triplex olim fuisse in Vrbe forum, quod Seneca scribit: sic enim libro secundo de Ira, inuenimus adnotatum, Adijce nunc publica periuria gentium, circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus trina non sufficiunt fora. Hinc certius illud Martialis percipitur,

Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Quartum addidit Traianus: meminit Sextus Aurelius, & significat Martialis idem,

Et fora tot numeras Iane, quot ora geris.

Traiani forum scribit Ammianus Marcellinus, fuisse singularem sub omni cœlo structuram, ac ut opinamur (inquit) uel numinum assensione mirabilem. Id quum Imperator Constantius spectaret, hærebat attonitus, per giganteos cõtextus mentem circumferens, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. Transitorium forum à Domitiano comparatum, Eusebius scribit, id à Tranquillo methodium dici, suspicantur aliqui, quod Traiano struente, cessarit. Sed de hoc plura mox. Meniana fuisse in foro unde spectarentur ludi, non ferè est qui nesciat. Eadem & solaria nuncupabãtur. Vnde ad solarium uersari, eleganter sciteque de eo dicitur, qui spectacula frequenter inuisat. Cicero pro Quintio: Vixit (inquit) semper incultè atque horridè, natura tristi atque recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuijs uersatus est. Solaria uerò dici Meniana, Hieronymus scribit. De Menianis Labeo digestis de Verborum significatione: Proiecta (inquit) ea sunt, quæ ita prouehuntur, ut nusquam conquiescant, cuiusmodi sunt meniana & suggrundia: quæ uerò aliquid habent, ubi conquiescant, immissa, non proiecta uocantur, ueluti tigna & trabes quæ immittantur. Protecta legimus quandoque

A quandoque loca in domibus surrecta, unde spectare licet ab protegendo, id est porrò tegendo: siue tectum proijciẽdo. Id enim Ciceroni in Topicis protegere est. Sunt tamẽ solaria etiam horologia, necnon uectigalia, quæ pro solo penduntur, apud Iureconsultos, titulo Ne quid in publico fiat. Columnam Meniam Pædianus intelligit à Menio dici, qui quum domũ uenderet Catoni & Flacco censoribus, ut ibi inædificaretur basilica, ius sibi columnæ unius exceperat, super quam tectum proijceret, unde ipse ac posteri spectarent gladiatorium munus, quod tum in foro dabatur. Commeminit Marcus Tullius Actione in Verrem prima. Quanquã ænea inibi modò columna scribitur. Sicuti apud Plinium libro septimo: A' columna (inquit) ænea ad carcerem inclinato sidere, supremam pronũciauit. Sed & libro trigesimoquarto Plinius idem: Antiquior (inquior) columnarum celebratio, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos. Verùm redeo ad institutum, si illud nõ neglexero: promercale in uænalium ratione dici, quòd extra domesticum usum redundans uænui proponitur.

Forma fori Græca & Italica. De triuio & basilica, & quid sit basilicam habere. Ciceronis locus aperitur. Viæ basilicæ, prætoriæ, consulares. Caput XI.

GRæcorum fuisse moris, Vitruuius scribit, forum quadratum constituere, duplicibusque porticibus, crebrisque columnis, & lapideis ac marmoreis epistylijs exornare, in contignationibus ambulationes facere. Sed Italiæ (inquit) non eadem fuit ratio: nam à maioribus cõsuetudo tradita est, gladiatoria munera in foro dari, proinde spaciosiora distribuebantur intercolumnia. In porticibus argentariæ tabernæ, menianaque superioribus coassationibus collocabantur. Forum autem quod uocant Argentarium, omnium fuisse præstantissimũ, conuenit. Triuium & forum sola uidentur amplitudine differre: est siquidem triuium, pusillum uelut forum. Platonis in hoc extat decretum, ut in triuio spacia fiant, quò nutrices conueniant cum pueris, sintque unà. Credo, quia pueri ualidiores redderentur, usu auræ liberioris: & nutrices laudis studio essent lautiores, & minus inter tot eius ipsius rei obseruatrices errarent negligentia. Inuenio in literis, basilicarum loca foro adiuncta quàm calidissimis partibus fuisse, ut per hyemem sine molestia tempestatũ, se conferre in eas negociatores possent. Cæterùm basilicam principio fuisse locum constat, quo sub tectum ad ius dicendum principes cõuenirent. Cui loco dignitatis gratia additum erat tribunal. Post id, quo esset ea quidem laxior, primarijs tectis non sufficientibus, circum addidêre porticus patulas intrinsecus hinc atque hinc, primùm simplices, mox etiam duplices. Addidêre insuper alij secundũ tribunal, transuersamque alterã ambulationẽ, quam causidicã nuncupamus. Quod illic rhetorũ turmę, causidicique (ut uerbo utamur uulgò frequẽtissimo, ut docuit Quintilianus) uersarentur. Erat porrò persimilis templo basilica, proinde compari ferè modo exornabatur. Elegantissimum illud Ciceronis est ex primo Epistolarum ad Atticum: De pangẽdo quod me crebrò hortaris fieri nihil potest: basilicam habeo, nõ uillam, frequentia Formianorum. Videtur autem adagij ratione dici, ut ad quem multi passim confluant consultandi, uel quid eiusmodi faciendi causa, basilicã habere uideatur, non domum, quæ domesticis solùm ferè patet. Sunt enim qui partem fori, basilicam accipiãt, ad quam scalis pateat ascẽsus, ubi agitarentur iudicia: indeque irrepsisse nomenclaturã: quoniam τὸν βασιλέα iudicem intelligant Græci, astipulatu etiam poetæ Hesiodi, δωροφάγους nuncupantis βασιλῆας. Hinc & basilica celebratur Iulia, centumuiralibus causis dicata. unde & Martialis:

Et intranti Iulia tecta placent.

Basilicas uias, nostri prætorias interpretantur, & consulares. nam quod magnum est, basilicum dicitur.

Statuæ in foro Eucliæ, Mercurij, Marsiæ, Iouis, Hermæ, Hermocopidæ. Cochlides. Forum clarium, albanum, transitorium, methodium. Meta sudans in Vrbe. Hippodamia forum. Quid odeum, phoros, phorologi, practores, phormus. Cur Protagoras dictus sit Phormophorus. Psiathi. Phormisium. Phormio unde. Interim de Pythagoræ ac Alcibiadis statuis Romæ. Quintiliani locus ex libro primo enarratur, emendaturque. Caput XII.

NEc illud relatu indignum, apud Bœotios & Locros aram statuamq; in foro quolibet Eucliæ dicatam fuisse, quam pleriq; uel apud Sophoclem Dianam putant, nonnulli Herculis filiam: & Myrtus, id est μυρτῷς, ex Menœtio natæ, ac Patrocli sororis: quæ quum uirgo demigrasset è uita, gentibus illis eximiè religioseq; culta est. Quin sponsi sponsæq; prius quàm nuptiæ conficerentur, ex more illi rem diuinã obibant. Nam de Marsiæ statua in liberis ciuitatibus, cùm alij, tum Seruius commeminit, & Seneca de Beneficijs sexto: unde prodijsse illud Martialis coniectant eruditi: A

Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Hunc uerò ἀναβάστως primo Xenophon prodit, cum Apolline de sapientia in certamen ausum prodire, à deo superatum ac nudatum pelle, quam in antro appenderit is: unde Marsias fluuius ex re nuncupatus sese proferat. Fori quoque medio in Græcia plerunque Mercurij statua excitari cõsueuerat, quem inde appellabant ἑρμῆν ἀγοραῖον, id est forensem Mercurium. Sed & Iouis fuit id cognomentum eodem stantis loco alicubi, & iuxta Herodotum in Sicilia. Id uerò institutum Eustathius putat, quia diuinum quiddam est, consultationi destinatum forum. Credebatur siquidem orationis deus ac ueritatis Mercurius, quo nomine statuas eius quadratas, καὶ κυβοειδεῖς, id est cubica ratione conformabant, innuẽtes, schema id genus in quamcunq; decumbat partem, rectum stare, καὶ βάσιμον. Identidem oratio ac ueritas undecunque sibi est assimilis. Contrà esse mendacium, πολύχουν καὶ πολυειδὲς. Hermocopidas in Atticorum nominum συναγωγῇ, Pausanias scribit nuncupatos, qui Mercurij statuis quas hermas dicunt, collum & pudenda præcidissent. Meminit historia sexta Thucydides. Legimus in Græcorum thesauris: reddito Romanis oraculo, prudentissimi ac fortissimi Græcæ gentis statuas erigerent, in foro mox Pythagoræ ac Alcibiadis ex ære dedicasse iconas. Fuit Romæ Traiani forum, de quo diximus, regione octaua, cum templo & equo æneo ac columna Cochlidæ, cuius erat altitudo centum & uigintiocto pedum: intus erant gradus centum & octogintaquinq;, fenestellæ quadragintaquinque. Præterea forum Spartæ fuisse legimus in Plutarchi monumentis, Clarium nominatum: sicuti Capuæ Albanum: quod Maximus docuit Valerius libro nono, & secunda in Rullum significare Cicero uidetur. Transitorium forum lector accuratus apud grammaticum etiam Seruium reperiet. In quod libro septimo, Iani simulacrum quod instituerat Numa, tralatum fuisse scribit. Quum in Antonino philosopho Iulius Capitolinus ait, statuas in foro Vlpio collocatas: sunt qui Transitoriũ intelligãt, quod & Traiani nuncupetur. Nonnulli putant id etiam dici Neruæ forum: quoniam in Alexandro Cæsare ita Lampridius scribit: Statuas colosseas uel nudas, pedestres uel equestres diuis Imperatoribus in foro diui Neruæ, quod Transitorium dicitur, locauit cum titulis & columnis æneis. Alibi idem auctor: In foro Transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atq; humidis lignis fieri iusserat, necauit, præcone dicente: Fumo punitur, qui uendidit fumũ. Eusebius methodium forum enumerat, de quo diximus (sic enim legebat Domitius, etiam si non satis constat sibi, ut ex Commẽtario eius tertio in Syluas Papinij patet) impressi codices apud Eusebium præferũt odium, non methodiũ: sicut apud Dionem quoq; in Adriano, etiamsi methodiũ transfert Merula. Erat autem odium, id est ᾠδεῖον, imagine theatri locus, in quẽ deferebantur poemata, prius quàm in theatro recitarentur. Theatrũ fuisse Odium, Pausanias scribit, prope quod uiseretur enneacrunos fons, Pisistrati opus. Meta uerò ad Methodiũ pertinet nihil. In Epistolis ad Lucilium Seneca, locum in Vrbe recenset, quem dicerẽt Metam sudantẽ. Erant autem metæ, siue metulas malis, lapides coni imagine quadam prominentes. Fuisse in quarta Vrbis regione, significat P. Victor. Senecę uerba si quis expetat, hæc sunt: Essedas transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferrarium uicinum, aut hunc qui ad Metam sudantem tubas experitur & tibias: neq; cantat, sed exclamat. Et quia de statuis in foro surrigi solitis facta paulo antè mentio est, addamus & id, Quintiliano laturi opẽ, decurtato sæpius & labefactato: in foro item statui columnas, fuisse ueteribus celeberrimum: quod ex trigesimoquarto Plinij liquet, tradentis B

C. Duellio

A C. Duellio, qui de Pœnis naualem primus triumphum duxit, quiq; mox contracta uoce dici Bellius cœpit, columnam excitatã, quæ (inquit) etiam nunc est in foro. Proinde libro Fabij primo de Orthographia, sic lego: Quod manifestum est etiam (inquit) ex columna rostrata, quæ est Duellio in foro posita. Et sic etiamnum codices præferũt ueteres: quanquam modò, Iulio in foro legatur. Xenophontis quoque illud ex quarto Rerum Græcarum relatu non indignum: mortis terrore confugisse nonnullos Corinthi ad deorum statuas, quę in foro surrectæ erant. Nam & Athenis aræ duodecim deorum in foro stabant, ut auctor est Thucydides. Illud post multa non negligendum, forum à plerisque ueterum, genere pronunciari masculino, & est in Canonicis decretalibus de Verborum significatione, obseruatum. Sed & Græci ita dicunt, φόρος, si paroxytonon sit. Nam ubi ὀξυτονεῖται, id est in postrema recipit accentiunculã, uentum signat prosperiorem. Superiore autem modo, etiam tributum: unde & phorologi, qui id exigunt: sed eos etiam practoras dicunt. Nam Thucydidi sunt hellenotamiæ, qui ab Græcis collata excipiunt tributa, custodiuntq;. Phormus uerò, nil ad fori rationem: significat tamen Herodoto uerbum id, sportam ferè, aut cophinum. Nam & Protagoras philosophus fuisse phormophorus traditur, id est sportulifer. Verùm & pro tegete, nomẽ quandoq; auditur id: siquidem φορμοκοιτῶ est, super storijs dormio. Apud Thucydidẽ historia quarta scriptum aduertimus, φορμηδὸν ὥσπερ ἁμάξας. Id exponens Interpres, uelut si (inquit) phormos quis attexat, quos dicunt psiathos. Hoc uerò libens adnotaui, quoniam ambiguum scio uideri apud Laertium in Menedemo, quum ait, lectulis æstate psiathos, hyeme ueruecũ pelles insternebãt. Hinc psiathoplocos scimus appellari, qui tegetes id genus implicant. Sunt qui schœniam id est iuncum interpretentur psiathum. Significat autem Thucydides currui iniectos phormos nunc in longum, nunc transuersim. Dioscorides primo Medicinæ psiathon nominat uetustum. Phormisium pro muliebri pudendo positũ inuenimus. At fiscus sparteus (inquit Donatus) & nauticum stramẽ, nuncupatur Phormio, uel phormus: cuius rei uel capacitate uel utilitate, parasito inditum nomen Phormioni apud Apollodorum. Vlpianus Digestis de Fundo instructo legato: Acetum (inquit) quod extinguendi incendij causa paratur, item

B centonas, perticas, spongias, amas, scopas, phormiones contineri, Pegasus ait. Forum deniq;, ingeniorum theatrum dici rectè, auctor M Tullius est. Fuit in Piræo forum nomine Hippodamia, à Milesio Hippodamo, qui Piræum struxit: meminit Demosthenes. Sed ἱπποδάμειον ἀγορὰν nuncupat Rerum Græcarum libro secundo Xenophon.

Matrimonium de naturæ profluere instituto. Clarissimæ fœminæ quæ intelligantur. An in CHRISTI *fide matrimonium omnino probabile sit. Virginitatis laus: interim de Mithra & Erichthonio.* Caput XIII.

QVoniam de re uxoria multæ atque interim contrariæ sententiæ proferri solent, placitum in præsentia est consectari, quę super ea re, diuersissima lectitando quandoq; congessimus. Primumq; ingerit se nobis, quod primo de Legibus Plato, quum de Venereis rebus loqueretur, sanxit: Coniũctio (inquit) maris & fœminæ, legitima naturalisq; est, utpote à natura ad liberorum procreationem concessa. Est quippe in anima communior potestas quædam, in cuius ueniunt participatũ animantes uniuersæ. Ea uerò altrix censetur uis, unde uelut ex fonte prorogatur uita. Huius uerò sunt effectus tres: siquidem alit, auget, cõpar sibi progignit, sufficitq;. Sed enim ultimum hoc priorum ferè scopum habet. Id uerò uiuentibus cunctis, naturæ habitum modò non egressis perpetuum est. Ni spontiua pergas obijcere, aut quæ arte quapiam nascendi auspicantur primordia: nil enim æquè dictat natura, quàm aliud quale ipsum est, producere: nititur enim summis uiribus insita potestas, ut se ad effigiem quandam & imaginem immortalitatis & diuinitatis componat. Vt quoniam corruptioni obnoxiũ idem numero animal nequit perseuerare, ortu uicario mortalitati, qua fieri potest & patitur ratio, adminiculetur, ac uelut tibicinibus præfultam ab occasu uendicet. Hac uerò in parte memoranda protinus Platonis præcepta sunt, quando philosophus is, in ea quam constituit republica legem fert, qua sancitur, Ne quis ducta uxore, liberis post decenniũ operam det, ni fortè præstituta idoneaq; etiam num-

num desit proles: hanc uerò statuit, marem & fœminam. Quòd si pestilens tabes hanc absumpserit, aut cæsa fuerit in prælio, legum scita tuentibus prorogādi ad hæc sarcienda tempus elargitur. Clarissimarum fœminarū nomine (inquit Vlpianus) senatorum filiæ, nisi quæ uiros clarissimos sortitæ sunt, non habentur: fœminis enim dignitatem clarissimam tribuunt mariti. Porrò qui amplius efferre matrimoniū laudibus gestiunt, non ex Plutarcho tantùm proferūt, id esse δεσμὸν νεότητος ἀσφαλέστατον, id est iuuentutis uinculum tutissimum: sed & primam Dei sentētiam aduocant: Propter quod relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Cui Euangelicum succinere illud uidetur: Quod Deus cōiunxit, homo non separet. Item: Crescite & multiplicamini. Accedunt sanctitate illustrium uirorū exempla, qui ex matrimonio liberis susceptis, laudi calculum adiecisse, animaduertūtur. Præstò est apostoli quoque Pauli, gentium magistri sententia, qua honorabiles pronunciantur nuptiæ. Quid, quòd ueteri Romanorum ritu sancitum ita inuenimus, Flaminem demortua uxore flaminio solitum abire. Quod (uelut prodidit Teius) ducentis uxorem οἶκος τέλειος, id est integra domus est. Eius autem qui ducta sit exutus, οὐκ ἀτελὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ πεπηρωμένος: id est non imperfecta solùm, sed decurtata omnino & oblæsa. Nam & Iuno hinc τελέια dicitur apud Aeschylum: A

ἥρα τελέια ζηνὸς δύναια δάμαρ.

Sic & in Nemæis apud Pindarum, quando dicitur eadem gamelia & zygia: quin & nuptias item τελέιας rectè nuncupamus, quòd uitæ concinnēt perfectionem. Nam ut Moralium octauo prodit Aristoteles, Viro & uxori secundum naturam inesse amicitia uidetur: siquidem homo natura coniugale amplius est, quàm ciuile, quanto prius & necessarium magis est domus quàm ciuitas, & animalibus procreatio communior, & in reliquis utique societatis hic est finis: coniugia uerò subeunt homines non sobolis modò gratia, sed eorum item quæ ad uitam conferūt: quamobrem amicitiæ huic emolumentum inest ac uoluptas. In Antigone apud Sophoclem nymphica nominantur τέλη. Et Interpres adiecit, eos qui uxorem ducāt, uocari τελέους. Alij uerò (inquit Hieronymus) sirenū cantus ista putant, & fabulas obturatis præfractisque pertranseundas B auribus: quibus CHRISTI obiectant antidotum, protinusque suo se gladio iugulant. Et magistri gentium eiusdem de matrimonio hanc proferunt sententiam ex illius reconditis thesauris: à Corinthijs quæsitum ex eo fuerat, Ecquid post CHRISTI fidem cœlibes esse deberent, & continentiæ causa quas haberent uxores dimittere. Respondens Paulus: Bonum est (inquit) homini, mulierē non tangere: propter fornicationes autem unusquisque habeat uxorem, unaquæque uirum suum habeat: hoc autem dico ex indulgentia, non ex imperio. uolo enim omnes homines esse ut meipsum. Et mox: Si autem se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm uri. Aduertenda uerò Apostoli prudentia: non dixit, Bonum est uxorem non habere: sed, Bonum est mulierem non tangere. uelut tactus quoque non citra periculum admittatur, ut quæ uirorum preciosas illaqueet animas, quæ adolescentium auolare corda faciat. Alligabit quis in sinu ignem, & non cōburetur? aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit? Poetarum concinunt fabulæ, Mithram & Erichthonium, uel in lapide uel in terra de solo æstu libidinis esse generatos. At Ioseph, qui Aegyptiæ tactum reformidauit, ac uelut rabidissimæ canis morsum refugit, ne paulisper serperet uirus, etiam uestem quam ea tetigerat, perinde ac pestiferum imbibisset succum, confestim abiecit. Quod autem dictum est, Crescite ac multiplicamini, ac replete terram: necesse fuit prius plantare syluam & crescere, ut esset quod mox excideretur. Quod uerò ait, Replete terram: illud altius intuentibus præmonstratur, nuptijs terram utique oppleri, at uirginitate paradisum. Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita ut præstet uirginitas, & micantius uibret. Argenti nitorem matrimonium præfert: uirginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator esse uxorem, dignitatis non uoluptatis nomen, dictitabat. At illustrior semita est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cœlestium ignari leges de maritandis sanciunt ordinibus, & censoria nota cœlibes mulctant. Et in Legibus Plato, qui uxores abnuant, supplicio censet admouēdos.

At dome-

A At domesticum id genus thesaurũ, quotusquisq; non per momenta cupit allisum obtutumq;? Certè ut aliud non sit, stultissimũ est compedes suas quamuis aureas, amare. Hierophantæ ex Hieronymi doctrina euirantur Athenis. Quin Romæ monogamus ad sacerdotium admittebatur flamẽ, itidem & flaminica. Apidis Aegyptij tauri sacra obit semel maritus. Taceo Vestales uirgines, Iunonis quoque Argiuæ, Mineruæ, Dianæq; deniq; Apollinis etiam. Ex quo & Lyricus poeta:

Dianam teneræ dicite uirgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium.

Theutonum uxores, uictore Mario, uti Vestæ ac Cereri dicarentur, ab consule anxiè contenderunt: uoto excidentes, faucibus elisis commori præoptarunt, quàm pudoris aleam adire. Tanto fœdiore, qui uiginti fuerat superstes uxoribus, eaq; cui secundus & uicesimus fuisset maritus.

Quàm incommodum uxorem ducere. Caput XIIII.

QVòd si expaciari parte hac uelimus, non defuerint eorum argumẽta, qui miram incommodorũ turbam mittũt in digitos, quæ γυναικοκρατουμένους, id est mulieribus succumbentes, ac matrimonia capessẽtes, subire necessariũ est. Neq; enim alius omnino est, qui

Stulta maritali iam porrigit ora capistro,

ut Iuuenalis utamur uersiculo. Proinde inter sophistas acutissimus Libanius quendã effingit apud iudices seipsum accusantẽ, & cur ultimo uideret̃ dignus supplicio, promentẽ causas quòd eatenus delirasset, ut uxorẽ ducere sibi permisisset. Sunt qui ad impudentiam muliebrẽ amplius proruendã, nec iocis abstineãt, & sacrarũ literarũ sentẽtijs, impiè quidẽ, sed ad exprimendũ ipsorũ sensum accõmodatissimè abutant̃, astruendo, esse sacerdotibus persimiles fœminas, quibus ex more preces illæ in ore sint assiduè: Da quæsumus, præsta quæsumus, concede quæsumus. Varius Geminus orator eminẽtissimus: Qui nõ litigat (inquit) cœlebs est. Quin uoluptatis assertor illustris Epicurus, sapienti uiro rarius ineunda præcepit cõiugia: quia nuptijs incommodorũ nu-
B merosa interserat̃ series. Solomon in Prouerbijs: Mulier (inquit) insipiẽs & audax, inops panis efficit̃. Cuius panis? nempe qui de cœlo descẽdit. statimq; subiungit: Terrigenæ apud eam pereunt, & in profundũ infernũ incurrunt. Et alibi: Sicut in ligno uermis, ita perdit uirũ suũ uxor malefica. In desertis habitasse præstiterit, q̃ cum uxore litigiosa & iracũda, quæ uelut laurus, quam uocant insanã, iurgiorũ fomes est perẽnis, & uel clausis oculis Andabatarũ more pugnax est. Cæterùm succurrit ad hunc usum Automedõtis Græcũ epigrãma, quod quia lepidissimũ est, etiam apponere consiliũ fuit.

εὐδαίμων πρῶτον μὲν, ὁ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλων,
εἶτα δ' ὁ μὴ γήμας, τὸ τρίτον ὅς τις ἄπαις.
ἢν δὲ μανεὶς γήμῃ τις, ἔχει χάριν, ἢν κατορύξῃ
εὐθὺς τὴν γαμετὴν, προῖκα λαβὼν μεγάλην.
ταῦτ' εἰδὼς, σοφὸς ἴσθι, μάτην δ' Ἐπίκουρον ἔασον,
ποῦ τὸ κενὸν ζητεῖν, καὶ τίνες αἱ μονάδες.

id est, Felix primùm quidem, qui nihil cuiquam debet: mox, qui uxoris expers: tertiò, qui sine liberis est: quòd si furens duxerit quis uxorẽ, gratiam habet, si humarit statim nuptam, postquam dotem acceperit uberem. hæc noscens, sapiens esto, frustraq; Epicurum sinito, ubi uacuum quærere, & quæ monades.

Extat & distichon incerto editum auctore, quod & ipsum eiusmodi est:

εἴ τις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει,
ναυηγὸς πλώει δὶς βυθὸν ἀργαλέον.

id est: Si quis ducta semel uxore, alteras etiam attẽtat nuptias, naufragus enauigat bis profundum difficile.

In re uxoria gentium ritus uarij. Peranus Massiliæ conditor. Rhoxane Alexandri. Panis prægustatio in nuptijs. Parochus. Nubentes cur capita obtegerent. Cuiusmodi uxor ducenda. Cuius esset nuptiales faces gestare. Epithalamiorum species ac ritus. Epiclerus puella, & epiproecus. Item manda, pherne, phernion, hedna. Caput XV.

CAeterum nec illud ab instituti operis præscripto longius abierit, si proco- A
rum uarios ritus corpum stro exequutus, quando in ea re mirũ est, quan-
tum sibi indulserint gentes, præsertim barbaræ. De Parthis quippe id mo-
numenta proferunt, libidinis titillatu uario rationis præfocante uim, u-
xores singulos habere plures, nec ulla delicta grauius adulterijs uindica-
re. Quamobrem à conuiuijs non arcentur modò fœminæ, sed omni prorsus uirorum
cõspectu illis interdicitur. Solere aiunt (inquit Cicero) barbaros reges Persarum ac
Syrorum plures uxores habere. His autem uxoribus ciuitates attribuere hoc modo:
Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum, hæc in crines. Ita populos
habent uniuersos non solùm conscios libidinis suæ, uerùm & administros. In Narbo-
nensi Gallia moris fuisse ueteris aduertimus, generum inter pocula eligere. Siquidem
recumbentibus qui essent ad nuptias inuitati, prodiẽs uirgo iubebatur à patre aquam
porrigere ei quem affectaret uirum. Quo argumento classis Phœnicum dux Pera-
nus repentè factus ex hospite gener Senani regis Segoregiorum, condendæ Massiliæ
locum à socero accipit. Regum item mos ille celebratur, ut qui legitimo iunctus non
foret toro, captiuam aliquam pro legitima haberet: sicuti Andromachen habuisse
memoratur Pyrrhus. Et Magnus Alexander iam Orientis ferè uictor, tantus etiam-
num imperator & rex, Rhoxanem Satrapis barbari filiam incautius ardens in conui-
uio uisam, quum afferri patrio more panem iussisset, quod erat ritu Macedonico san-
ctissimum coeuntium pignus, quum gladio disiectum uterque libasset, matrimonio
iunxit sibi, è captiua geniturus qui uictoribus imperaret. Panis uerò illa prægustatio,
ita gentis condito more, nimirum parabilis uictus ac frugalitatis insigne documen-
tum erat. In superiore Libya mos inroborarat, ut mulieres haberentur communes, sic
tamen ut inde susceptos liberos similitudinis ratione distribuerẽt. Etenim mulieribus
insitum nonnullis, uelut brutis quoque, ut equis & bobus, filios edere, qui genitores
exhibeant: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento Iusta. In Græcia morem ser-
uatum Pausanias scribit, ut in nuptiali curru tres modò sederent, media sponsa, à lateri
bus sponsus, & quem uocãt parochum, qui amicitia uel sanguine foret adnexus, cuiq; B
deferrent plurimum. Nubentium capita uelari consuesse nonnulli scribunt, ut se ma-
ritis obnoxias perpetuò futuras intelligerent, ac proinde humilitatem præstarent.
At in libro de Patriarchis Ambrosius id pudoris gratia factitatum scribit: priorem ta-
men sententiam comprobat idem super primam ad Corinthios epistolam. Thracas,
qui supra Crestonæos sunt ita institutos, Græca narrat historia, ut singulis uxores adsint
plures: decedente uerò aliquo, grauis inter eas cõtentio, quam is dilexerit plurimum,
adhibitis magna cura amicis qui disceptent, penes quam decoris eius laus steterit: ea
uerò cultius ornata, ad tumulumq; deducta, coniunctissimi manibus immolatur, u-
naq; cum marito contegitur humo: reliquis excellenter mœrentibus, ueluti laudis e-
minentissimæ gloria exutis. Thracum alijs mos hic inoleuit, ut liberos in nundinas
productos distrahant, uirgines non asseruent, sed passiuo contaminari concubitu,
turpe non arbitrentur, quamuis ingenti cura uxores obseruent, quas à parentibus ma
gna æris ui coemere, uetus consuetudo est. Solon qui Atheniensibus leges condidit,
illud perabsurdum induxisse uidetur, cum uxori permisit, si ad rem Veneream minus
idoneus uir deprehẽderetur, mariti propinquos admittere. Sed ex matrimonijs idem
dotes sustulit. Et quoniam in sapientes incidimus, Chilo Lacædemonius dicere sole-
bat, uxorem humilem, apparatu modico ducendam. At Dioni Callimachus æqua-
lem esse ducendam consuluit, Atarnitæ adolescentis exemplo, cui obscurius signifi-
casse pueri uidentur, comparem sibi asciseeret, τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα: super qua re nobi-
le etiamnum extat Græcum epigramma libro tertio. Cleobuli sensus idem fuit: Nam
si te (inquit) illustriorem duxeris, affines ut domini te infestaturi sunt. Athenienses
porrò quum lue ac bellis exhaustam ciuitatem reparare, sobolemq; propagare cupe-
rent, decrete legimus cauisse, ut urbanam quidem uxorem ciues ducerent, liceret au-
tem ex altera liberos interim tollere. Ciuitatis item mos fuit eiusdem, sorores eisdem
prognatas

prognatas

A prognatas patribus uxores ducere. Sed & Isidis exemplo ducendæ sororis, ueterem fuisse legem eiusmodi Aegypti populis, palàm est. Quin & apud eosdem in priuatis uiro mulier dominari dicitur, profitentibus in sponsalium celebritate uiris omnibus, Esse uxoris arbitrio parendũ. Romana præfert historia, plebiscito quandoque cautum, ut ad neptes usque progredi liceret: superior, omnino inhiberetur necessitudo. Ex ueteri Græcorum illud item ritu est, nubentiũ matres in nuptijs faces tenuisse, quod illi δᾳδουχεῖν dicunt. Id ἐν φοινίσσαις monstrat Euripides,

ἐγὼ δ' οὔ τι σοὶ πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον
ἐν γάμοις, ὡς πρέπει ματρὶ μακαρίᾳ.

id est, Neque ego tibi lumen succendi in nuptijs legitimum, sicuti beatam addecet matrem. Sed & in Apollonij Argonauticis Iuno inquit, δᾳδουχῆσαι τῇ Θέτιδι. id est, facem prætulisse Thetidi ob beneuolentiam, dum matris officio fungitur: sic uerò ait,

αὐτὴ δὲ σέλας χείρεσσιν ἀνέσχον,
νυμφίδιον, κείνης ἀγανόφρονος εἵνεκα τιμῆς.

Epithalamium uerò ante thalamum concinebant uirgines hoc nomine in primis, ne compressæ à uiro puellæ audiretur uox. Epithalamiorum nonnulla uespere in noctem mediam canebantur, unde & κατακοιμητικὰ uocabant ea: sicuti matutina, διεγερτικά. Helenes epithalamium cecinit Stesichorus, & ab eo nonnulla mutuatus Theocritus. Gamelium uerò logon dicimus quandocunque pronunciatũ, inquit Ammonius: quin & donum in nuptijs oblatum, sic item uocamus. Illud uerò dignum scitu quoque, nec ullatenus prætereundum: puellam, dici à Græcis ἐπίκληρον, id est epiclerũ, quæ uniuersalis ex asse hæres sit, atque ita nubat. At ἐπίπροικον uocant, id est epiprœcum, quæ dotem modo ad maritum ferat, quam nuncupant προῖκα: sicuti facultates omnes, clerum. Quòd si patri duæ fuerint, aut plures id genus filiæ, nihilominus eodem censentur nomine. Sed & à nonnullis dicuntur mandæ, ab alijs etiã patruchi. Illud adnotatum aliter: dotem à Græcis nunc dici προῖκα, nunc uerò phernem: ab Aeolibus etiam pherena. At phernion significat piscium σπυρίδα, id est sportulam. Phernas utique conferunt mulieres, παρὰ τὸ φέρειν μεθ' ἑαυτῶν. Hedna autem uiri. Ea item exoprœca dicunt, id est

B ἐξώπροικα. παρὰ τὸ ἥδω τὸ εὐφραίνω, nuncupantur hedna: quod scribit Orion. Carthaginensis legum lator uno modo patrimoniorum æquabilitatem maturè induci posse tradidit, Si dotem conferant diuites, accipiant pauperes, nec contribuant.

Diuortij ritus: quique uxorem dimiserint. Dimittere uxorem, an dicatur Latinè.

Caput XVI.

VXorem dimittere, ueteris non fuit instituti, nec probatum postea est, quanquam Domitianus permiserit. Affuerunt uerò eiusmodi diuortio sacerdotes πολλὰ φρικώδη καὶ ἀλλόκοτα καὶ σκυθρωπὰ δρῶντες. id est, multa horrenda atrociaque ac tristia obeuntes. Romulum lege cauisse, satis constat, ne mulieri uirum, in cuius manu mancipioque matrimonij causa foret, relinquere fas esset: sed uiro uxorem repudiare, si in liberorum ueneficio aut in adulterio foret deprehensa, aut claues subiecisset. Quòd si aliter quis repudiasset, eius opum uxori portionem dari, reliquum Cereri esse iussit sacrum. Sed & qui ab uxore diuerterent, sacra dijs inferis obire. Apud Hebræos repudij ratio mutua non fuit, uti postea apud Romanos: uiro tantum diuertere licebat: quin & zelotypiæ illius mederi uxor cogebatur, exemplo uel fœdissimo, nec citra horrorem. In repudijs, id est renunciationibus, usitatissimi erant moris uerba ea, Res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito. Sed nec illa reijciebantur, Condltione tua non utar: sicuti titulo de Diuortijs, adnotarunt Iureconsulti, & nos alicubi commeminimus. Dicebatur tunc & uxori nuncius remitti. nam primo Epistolarum ad Atticum Cicero: Vxori, inquit, Cæsarem nuncium remisisse. Sp. Carbilius Romanorum primus sterilitatis causa uxorem fertur dimisisse, ac diuertentibus matrimonijs, quasi ansam præbuisse: quem sequutus est Sulpitius Gallus misso repudij nuncio, quòd uxorem in caput uestem deducere, animaduertisset. Idem fecit P. Sempronius, quòd eius uxor ludos funebres spectasset. Eiectam mulierẽ Hieronymus intelligit, quæ à marito uiuente eijciatur. Diuertere ab uxore, Græci ἀπολύ-

σκαι dicunt, quod illis tamen ambiguũ sit uerbum. Sunt qui dimittere, opinentur haud A satis huic accommodum rei uerbum: nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur senatus, concio, amicus digredi uolens. Verùm, qui hoc sentiunt produntq;, falluntur. Nos neminem traducimus, omnium ferè parcimus famæ. Vt alia desint, certe Tranquillus in Cæsare, dimissam ab eo Cossutiam tradit. Abijcere, in hoc usu non reformidat Hilarius, quum mittitur renũciatio, Conditione tua non utar. Dimitti prætorium, eleganter dicitur à Liuio, quum qui ad prætorem conuenerant, abeunt. Non prætereunda uerò Pauli sententia ex secundo Institutorum libro, titulo de Dotibus: Si diuortiũ citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos. Quòd si ab uxore quid delictum foret, in liberorum singulos ab marito sexta dotis retinebatur portio, usq; ad dimidiam modò dotis partem. Comminit Boethius quoq;, Romanæ (inquit) ciuitatis iure in parentum arbitrio retinentur liberi, usq; dum mancipatione soluantur tertia. Ergo si diuortium foret factum mulieris uitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero.

Quid farreatio, diffarreatio'ue. Absurdus Romanorum mos in concedenda uxore filijs indigenti. Confarreaturus. Caput XVII.

Legitima uero sacraq; matrimonia priscorum religiosa sedulitas, farracea uocauit, à farris communione: quod à Græcis zean dici, sunt qui arbitrentur. Festus & Boethius scribunt, farreo libo adhibito, genus id matrimonij contrahi solitum, unde sit dicta farreatio. Sicuti quum dissoluerentur nuptiæ, diffarreatio. Hinc nouator uerborum Apuleius, confarreaturũ formauit: Talis (inquit) mulieris publicitus matrimonium cõferreaturus. Sed super re hac erudite admodum, etiam si concise, Annalium quarto Tacitus, ex quo plura paulò transposui: Sub idem (inquit) tempus de flamine diali in locum Seruij Malluginensis defuncti legendo: simul roganda noua lege disseruit Tiberius, nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quis unus legeretur uetusto more, neq; adesse (ut olim) eam copiam, omissa confarreandi consuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei causas afferebat, potissimam, penes incuriam uirorum fœminarumq;, accedere ipsius cerimoniæ difficultates, quæ consultò uitarentur. Hactenus ex Cornelio. B Erat autem uetus, diuq; consuetum antiquis Romanis alimentum farris, uelut Græci hordeum uetustissimam putantes frugem, eius in sacris primitias dabant, οὐλας uocantes. Et Romani, preciosissimum uetustissimumq; far arbitrati, sacrificia ignea inde ordiebantur omnia. Verùm in Romanorum moribus illud perabsurdè seruatum quoq; nouimus: quippe quum liberorum satis suscepisse uiderentur, alterius suasionibus qui filijs indigeret, uxore, cuius dedendæ recipiendaq; ius haberent, cedebant. Quod Catonem in Martia uxore non exhorruisse, nec Lucanus tacuit. Cæterùm, ut omnia lineis attingantur propioribus, auctor Topicorum secũdo Boethius: Vxorem tribus haberi modis, usu, farre, emptione. At solis (inquit) pontificibus competebat confarreatio. Quæ in manum per coemptionem conuenerat, hæc materfamiliâs uocabatur: quæ usu aut farre, minimè. In coemptione illud seruatum, ut uir ita sciscitaretur, An sibi mulier esse materfamiliâs uellet? quæ respondebat, Velle. Mulier item sic, An sibi uir esse paterfamiliâs uellet? qui respondebat, Velle. Itaq; in uiri manum mulier conueniebat, eratq; uiro materfamiliâs loco filiæ. Hinc Gellius: In cuius (inquit) manu mancipioq; alia matrimonij causa foret. Et Maro:

Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis.

De huiusmodi deniq; ritu nonnulla Marcellus. Legimus porò Codice de Episcopis & clericis, lege ultima, Seruatũ olim, si quis sponsus aut sponsa post datas & acceptas arras uoluisset diuino se deputare seruitio, compellebatur uir quidem, quæ arrarum nomine dederat, amittere: sponsa uerò in duplum quod accepisset, reddere. Quod, ut iniquum, est à Iustiniano emendatum, qui & sponsalitias nominat arras titulo de Episcopali audientia. Sunt ex nostris, qui ingenuè fateantur nescire se, quo nomine Græcis dicatur far, nisi hordei appellatione id complectantur. Inuenio tamen, qui chondron à Græcis nuncupari opinentur, quod à nobis dicatur far.

Cur Thales nuptias recusaret. Curq; Veneri iungeretur Mercurius. Item in re uxoria mores diuersi. Epaulia quid. Epactra. Epacteres. Caput XVIII.

A Voniam uerò ritus sententiasq; in hac re uarias polliciti sumus, standum omnino promissis est. Proinde Thaleta, qui unus erat ex septem, Plutarchus scribit, metu, quo confici parentes solent ex filiorum interitu, uel alia quauis calamitate, à nuptijs reuocatum & liberorum procreatione. Verùm demisso (inquit) animo atq; abiecto censendus est, qui amittendi metu, rerum possessionem refugit. Mos ueterum is quoq; fuit, Mercurium iuxta Venerem collocare, ueluti innuerent, nuptialem uoluptatem ratione, aptosq; sermone in primis indigere: item τὴν πειθὼ, καὶ τὰς χάριτας, id est Pitho, siue Suadelam & Gratias: ut quæ uoluntas ferebat, ab alterutro sine pugna citraq; contentionem ullam inducti transigerent. Venerem nihilominus dictam ueteribus comperio informe numen, quia uespertina mulieribus opituletur, uiris autem matutina. In Bœotia sponsam obtegentes, aspharagonia coronabant: nam ut ea suauem ex spina asperrima fundit fructum, sic noua nupta primam asperitatem suam non reclinanti, nec indignãti marito urbanam iucundamq; uitæ societatẽ præstabit. Cum Persarum regibus legitimæ uxores ad mensam accumbunt, unaq; comessari solent. At quum ludere lasciuireq;, ac se plusculum inuitare collibuerit, summotis illis, citharistrias meretriculas adhibent, nec ullo modo sinunt, uxores intemperantiæ ebrietatisq; fieri participes. In Lepta Libyæ ciuitate morem diutissimè seruatum ferunt, ut postridie nuptias ad sponsi matrem petitum ollam sponsa mittat, quam ea abnegat asperius, quo ipsis statim initijs, nouercalibus in socru prægustatis moribus, si quid (ut assolet) grauius sese obtulisset, uelut planè excitatior, æquiore ferret animo. Inoleuerat Græcis, ut postriduano nuptiarum die sponsæ pater pompæ cuiusdam imagine quadam sponso proferret munera egregia, quæ illi nuncupabant δῶρα ἐπαύλια, id est dona epaulia, quòd in sponsi aulam tunc primum diuertisset sponsa. Erant autẽ aurea pleraq;, smegmata, pectines, alabastri, sandalia, thecæ, myraliptra. Sunt qui epaulia, diem ipsum post nuptias secundũ appellari, opinentur. In quo sponso primum ἐπαυλίζεται ἡ νύμφη. Epactra uerò piscatoria censentur nauigia: nam & piscatores nuncupantur epacteres quandoq;.
B Fuit quandoq; & mos is seruatus, ut ducturi uxores nuptialia munera, & dotem ultrò soceris darent, quod scribit Porphyrio, allata historia, cur dicatur ab Horatio Ixio perfidus. A' connubiali iure, nec illud festiuum disparatur admodum, ex Verrij Flacci, pontificũ Iuris peritissimi, urbaniore sententia natum: qui quoniam cautum sciebat, ne ferijs fossas facere nouas liceret, etiam si ueteres detergere fas foret, iucundè dicere solebat: Ferias, idoneas magis esse uiduis quàm uirginibus ad nubendum: ueluti fossarum loco ueterum censerẽtur uiduæ, quas feriatis diebus tersisse, nullum foret piaculum.

Matrimonij bonum triplex. Item de sacramentis. Caput XIX.

MAtrimonium scribit Aurelius Augustinus, quantum ad genus attinet mortalium, quoddã esse ciuitatis seminarium. Coniugij bona esse triplicia, confirmat beatus Thomas, fidem, prolem, sacramentũ, ne uidelicet adulterium admittatur, subministretur humanæ imbecillitati fultura, diuortium ne fiat. Scribit idem doctor sanctus, legis nouæ sacramẽta esse septem, baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, unctionem postremam, ordinem, matrimonium. Sed ex ijs quinq; prima ad hominis unius perfectionem tendere in seipso: at duo reliqua ordinem scilicet & matrimonium, ad perfectionem & multiplicationem totius ecclesiæ. Per ordinem ecclesia gubernatur, & spiritualiter multiplicatur: at per matrimonium, augescit corporaliter. Dicunt porrò, matrimonium esse signum coniunctionis CHRISTI & Ecclesiæ: unde rectè dici sacramentum uidetur. Nam Augustino tradente, est sacramentum, sacrum signum, uel sacræ rei signum. Commune sacramentis omnibus est, quòd uerbis consistunt & rebus coporalibus: sicut in CHRISTO, qui est sacrorum auctor, Verbum caro factum est. Et sicut caro CHRISTI sanctificata est, & sanctificandi uirtutem habet, per uerbum sibi unitum: ita res sacramentorum sanctificantur, & uim sanctificandi habent, per uerba quæ in his proferuntur. Vnde Augu-

stinus super Ioannem: Accedit uerbum ad elementũ, & fit sacramentum. Et uerba, quibus sanctificantur sacramenta dicuntur sacramentorum formæ. Res autem sanctificatæ, sacramentorum materiæ: sicuti aqua, est baptismi materia, & chrisma confirmationis. Poteram de hisce rebus plura de auctoribus existimatis afferre, sed succurrit Varronianum illud, Spicilegio perfecto, haud uitio uerti, si relinquatur spica. A

Aetas nuptijs accommoda in sexu utroque. Demetrij Poliorcetæ historia. Plutarchi locus restituitur perperam Latinitate donatus. Caput XX.

CAeterùm parte hac obseruanda magnopere Aristotelis oracula: Quum, inquit, finis gignẽdi ut plurimùm quidem uiris annus sit septuagesimus, mulieribus autẽ quinquagesimus: ita coniugandi initio sunt, ut ætatibus ad hunc proletarium finem concurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba filijs producẽdis: in cunctis enim animalibus iuueniles partus imperfecti sunt, & fœminę crebrius quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Huiusmodi autem coniectura fuerit, quòd in quibuscunque ciuitatibus consuetudo est, adolescentes mares puellasque coniugari, in eisdem inutilia ac pusilla hominum corpora existunt. In partu quoque laborant amplius puellæ, ac pereunt plures. Ex quo responsum oraculi Trœzenijs datum, quidam putant, ὡς πολλῶν διαφθειρομένων διὰ τὸ γαμίσκεσθαι τὰς νεωτέρας: id est, ueluti ea causa multis obire contingeret, quòd nuptiæ fierent immaturæ. Ad continentiam quoque utile uidetur, nuptias fieri seriores. Intemperatiores enim esse uidentur, quum puellæ Veneri assuescunt: porrò & masculorum incrementum deterius fit. Proinde annorum decem & octo puellas nuptui tradidisse, peropportunum est: maribus cõgruit præcipuè annus sextus & tricesimus. Extat & super hac re Hesiodicum præceptum, quo duci oportere puellam docet, ut commodius uiri assuescat moribus. Nam ut in Oeconomicis Aristoteles ait, αἱ ἀνομοιότητες τῶν ἠθῶν ἥκιστα φιλικόν: id est, Morum dissimilitudo haudquaquam conflare amicitiam potest. Versiculus Hesiodicus ad id pertinens, si quis fortè requirat, hic est:

παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ἵνα ἤθεα κεδνὰ διδάξῃς.

Virum autem censet Poeta idem, haud ita multo ętate minorem triginta annorum, aut maiorem ducere uxorem debere: B

μή τε τριηκόντων ἐτέων μάλα πολλ' ἀπολείπων,
μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά, γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.

Non prætereunda parte hac historia iucundior, Demetrio Poliorcetæ suadebat Antigonus pater iuueni admodum, Phillam uxorem duceret, Antipatri filiam & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedonas insignis beneuolentia: quumque is ut uetulam aspernaretur, insusurrauit pater Euripidion illud,

ὅπου τὸ κέρδος, παρὰ φύσιν γαμητέον.

id est, ubi affulserit lucrum, ibi uerò uel præter naturam ducenda uxor.

ὁμοιόπτωτόν τι ὑπὲρ δουλευτέον συνηρμονήσας:

id est, per homœoptotum uerbo dictioni substituto: quæ est apud Poetam, δουλευτέον. Hoc eo adnotaui gratius, quòd in Demetrio Plutarchi Interpres, toto (uti aiunt) cœlo aberrauit, sententia lepidissima planè corrupta. Ita enim membrum transfert alterum, Præterea loco & tempori seruiendum.

Moribus effici in primis, ut coniugalis seruetur amor. Catonis dictum, Ioue tonante se beatum esse. Caput XXI.

ILlud præterea memoriæ summa cura affigendum, quod ad nuptiales pertinet rationes. Quemadmodum ignis palea, uel leporinis facilè succenditur pilis, atque ocyus item restinguitur, contabescitque, ni robustior firmiorque materia fuerit admota, qua confoueri alique possit: ita momento euanescere nouorum coniugum amorem, forma solum corporis conciliatum, nisi bonis præfultus moribus, ac prudentia coalitus, radices miserit altius. Nam & Iureconsultus Vlpianus, Matrimonium non coitus, sed matrimonialis affectio facit. Propterea Olympias Philippi Macedonum regis uxor, quum aulicus quidam formosam, sed malè audientem duxisset uxorem: Ille (inquit) demens est, οὐ γὰρ ἂν τοῖς ὀφθαλμοῖς

ἔγημε.

A ἔγημε. id est, non enim oculis uxorem accepisset: non digitis omnino, aut etiam oculis utique uxor deligenda, qui plerisque mos est, reputantibus, quàm grandem ferat dotem, non quibus sit exculta moribus. Amatorijs porrò artibus carminibusque coniugalis beneuolentia quęrenda non est. Cùm attonitis quippe ac labefactatis ætas agitur. Sicuti medicamentis quæ fit piscatio, maturè quidem & facile piscem capit: sed eum labefactat, & mēsæ ineptum reddit. Neque Circen ab ea potionati quicquam iuuerunt, quum suum asinorumque formā accepissent. Vlyssem uerò mente præditū, prudenterque cum ipsa uersantem incredibili amore dilexit. Præclarum & illud fuerit documentum quod in antiquis literis reperias, lunam quum abest à sole, lucidam uidemus claramque: at eidem admotā obscurari, hebescereque occultatam. Sed ediuerso, modestā oportet uxorem, addecetque, assistente uiro, sese uisendam præcipuè exhibere: at enim absente, latitare, domum custodientem. Denique sicuti geometræ ferunt, lineas & superficies non per se, uerùm unà cum corpore moueri: sic uxorem affectum nullum habere proprium conuenit, sed studia, curas, risum, cōmunia habere cum uiro. Platonis celeberrima sententia est, εὐδαίμονα καὶ μακαρίαν εἶναι πόλιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμὸν, καὶ οὐκ ἐμὸν ἥκιστα φθεγγομένων ἀκούουσι: id est, beatam feliceinque esse ciuitatem, in qua meum, non meum qui dicant, minus audiunt. Quod communibus, quoad fieri potest rebus, quæ quidem æstimatione aliqua censeantur, uti ciues debeant. Sed multo grauius huiusmodi uox eximenda è connubio est. Nam ut medici astruunt, in sinistra parte existentes plagas ad dextram sensum referre, sic uxorem uiri & uirum uxoris sentire doloris conuenit intertrimenta. Nec illud omiserim quod Homerica nobis doctrina suggeritur: Helenam diuitiarum fuisse appetentem, at Paridem uoluptatum: Vlyssem uerò prudentia conspicuum, modestia Penelopen. Quid ergo inde prouenit? Nempe horum connubiū felix atque optabile: at Paridis nuptiæ cum Helena, ex Græcorum Barbarorumque calamitatibus Iliada confecēre. Iunoni Nuptiali, hoc est τῇ γαμηλίᾳ ἥρᾳ, rem diuinam quum fecerent, è uictima fel exemptum post aram abijcere, moris fuit receptissimi, innuente (opinor) eius quisquis fuit auctore, bilem prorsus iram'ue à coniugali sequestrandā iucunditate. Vt
B enim uini, sic & matronę austeritas utilitatis plurimùm, amarulenti nihil interfusum habere congruēter debet. Hic illud iocosum haud præteriero, quum in censura Cato senior Manilium senatu mouisset, quòd uxorem filia inspectante foret osculatus, intulit, Vxorem se nunquam amplexatum, ni magno tonitru edito: unde facetum prodijt id, ὡς μακάριός ἐστι τοῦ Διὸς βροντῶντος: id est, Ioue tonante esse se beatum. Idem conuerberantes uxorem uel filios, τοῖς ἁγιωτάτοις ἔλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας. Quin & amplius laudandum censebat, qui bonum ageret maritū, quàm qui senatorem magnum: nec re ulla mirabiliorem uideri Socratem, quàm quòd uxorem nactus difficilem & stupidos liberos, comiter ac humanè, id est ὠθεικῶς καὶ πρᾴως, διετέλεσεν. Porrò inquit Moralium octauo philosophus: Parentum uincula filij sunt & nexus: quare celerius liberis qui carent, disparantur. filij nanque utriusque commune bonum: ipsum autem commune, continendi obtinet uim.

Illegitimas nuptias quas crederent priores. Aphrorum mos impudens. Super digamia nonnulla. Gorgophone. Matrimonia secunda quando primum usurpari cœpta. Erulorum mos. Camilli posteritas. Epigoni, progoni, apogoni.

Caput XXII.

SEd redeo ad ueterum instituta, quibus nuptias non iure contractas existimari solitum, accepimus, quæ non aut inter ciuem Romanū ciuemque Romanam susciperentur, aut quibus princeps populus'ue ciuitatem uel connubium non permisisset. Quo nomine ita concepti & nati, in patrum nequaquam potestate censebantur, matresque sequebantur potius: quoniam cum eo nuptias inire non cauissent, cum quo connubij ius foret nullum. Hinc lectum in historia, quandoque est Ius Quiritium fœminis esse impertitum, hoc est Romanam ciuitatem permissam: iusque connubij, ut ex matrimonio eiusmodi editi, haberentur legitimi ciues Romani. Cicero in Topicis: A' consequentibus (inquit) si mulier quum fuisset nupta cum eo, cum quo connubium non esset, nuncium remisit: quoniam qui nati

ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Additur id prætereà: ex impari ſuſceptos item matrimonio, non patrem inſequi, ſed matrem. Ex adulterio non poteſt dici pater, inquit in primum Aeneidos Donatus. In phano Veneris, quòd eſt in Aphricæ ciuitate Sica, uel hoc nomine celeberrimum, corpore proſtituto & paſsiuo concubitu dotem matronas quærere, patria conſuetudo eſt. At Romanum longè probabilius inſtitutum, quo quę uno fuiſſent matrimonio cõtentæ, pudicitię corona prodibant inſignes. Quòd poſt depoſitę ſemel uirginitatis cubile, in publicum egredi neſcirent: quando matrimonium multiplex intemperantis non careat libidinis ſuſpicione. Nam & digamiæ nomẽ, ethnicis quoq; eſt habitum infame: quoniã & Dido quum ab Iarba Libyæ rege (ut inquit etiam Hieronymus) in coniugium peteretur, pauliſper diſtulit nuptias, donec urbem conderet: nec multo pòſt extructa, in memoriam mariti quondam Sichei pyra, maluit ardere, quàm nubere. Caſta mulier Carthaginem condidit, ſed rurſum urbs eadem caſtitatis laude finita eſt. Quin & apud maximum poetam, quanquam argumento ſuo deſeruientẽ, Dido eadem ſecundas nuptias culpam uocat: A

Huic uni forſan potui ſuccumbere culpæ.

Propterea ad Saluinam Hieronymus idem: Neſciat (inquit) uidua digamiæ indulgentiam. Et ad Gerũtiã: Non ſolum ab officio ſacerdotij digamus excluditur, ſed ab eleemoſyna eccleſiæ, dum indigna putatur ſtipe, quæ ad ſecunda coniugia deuoluta eſt. Et in libro de Officijs Ambroſius: Digamus uerò in ſacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit, ſed quia prærogatiua exutus eſt ſacerdotis. Flamen unius uxoris, ad ſacerdotium admittebatur. Flaminica quoq;, unius mariti eligebatur uxor. Gorgophone Perſei filia (tradente Pauſania) omnium princeps mortuo coniuge priore, mox nupſit Oebalo, unde ſecũdis matrimonijs exordium datum. At Geneſeos quarto lectum commeminimus, Lamech primum aduerſus naturæ inſtitutũ, accepiſſe uxores duas, ex quibus uni nomen fuerit Ada, alteri uerò Sella. Ex eiſdem porrò libris & illud eſt, Moris quandoq; fuiſſe, ut niſi circumacto annuo curriculo, nouam nuptam reges non B adirent. Nam, ut in libro Heſter obſeruatum eſt, primis menſibus ſex myrtino perungebantur oleo, reliquo ſemeſtri ſpacio unguentis ac pigmentorũ uarietate delibutum confouebant corpus, moxq; in regium commigrabant cubiculum. Non omittendum quod de Greco penu eſt: apigonos uocari ex ſecundis conceptos nuptijs ſicuti progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item uocabulo maiores accipi uidentur, uelut minores uocãtur apogoni. Apud Erulos quõdam Iſtri accolas irroborarat mos uetus, uti concedente ex humanis uiro, uxor quæ uirtutis exiſtimatione aliqua foret, uel quæ ſibi quæreret gloriam, laqueo apud mariti ſepulchrum gulam frangeret, aliâs ignominiæ deformabatur nota: odijq; in uiri propinquos ſubibat crimen. Sed hæc illud minus facit mirum: quoniam eiſdem ſenes ac morbo affectos necare, humaniſsimũ cenſebatur, lignorum ſtrue ingenti ſurrecta. Scribit diuus Hieronymus ad ſua tempora ex Camilli poſteris, nullam uel raram ſecundos noſſe concubitus: ceu ſibi unaquæq; illud ex triuio ingereret, ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου ὑποστρέψασα: id eſt, ſus lota ad cœni uolutabrum reuerſa.

Connubium amore conſtans eſſe ueluti corpus unitum congenitumq;. Corporum genera. Species tres arationum. Cicero explicatur ad Quintum fratrem. Dipolos terra, & tripolos. Rharium. Rhus. Rharus. Syra. Sciros regio. Rhuta, unde appellata. Scirrhon. Scirrhodes. Arias poros apud Pindarum. Rhamnius ager. Item matrimonij commendatio. Caput XXIII.

ADnotandum uerò illud impenſius ex ueteribus memorijs ſcitum equidem, & ex ſapientum ſacrario promptum: corporum alia, uti à phyſicis aſtruitur, ἐκ διεστώτων, hoc eſt ex diſcretis conſtare, ut claſſem, ut exercitum: alia ἐκ συναπτομένων, id eſt ex coniunctis, ut domum & nauem: τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, id eſt quædam eſſe unita & congenita, ut ſingula animalia. Ferè igitur connubium quod ex amantibus conſtat, unitum congenitumq; eſt. Quod uerò dotis liberorumq; procreandorum gratia eſt, ex coniunctis: at concumbendi cauſa uoluptatisq; contractum, ex diſcretis. Eiuſmodiq; ſimul habitare, nõ ſimul uiuere, arbitrari

quiſpiam

A quiſpiam poteſt. Nuptialem deniq; commendationem, ne quid omittam ſciens, & illud aliquo modo habere uidetur. Nam Athenienſes ſolitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερούς. Earum uerò prima in Sciro erat, uetuſtiſsimarum arationum monumentum: ſecunda in Rharia: tertia ſub Pelinto, qui locus Buzygium uocabatur, hoc eſt Βουζύγιον. Omnium autem harum ſacratiſsima eſt nuptialis ſatio, id eſt γαμήλιος σπόρος, atq; aratio ἐπὶ παίδων τεκνώσει, hoc eſt quæ fiat ad liberorũ procreationem. At dipolos terra, id eſt bis arata, & apud Homerũ tripolos, id eſt tertiata, nil ad negocium præſens. Rhariæ autem, uti obiter ſubnotemus aliquid. Stephanus meminit: Rharium (inquit) campus eſt in Eleuſine, & Rharia terra, & inde Ceres dicta Rharias. Nam Rhus item loci nomen apud Pauſaniam, ab aquæ ex montibus defluxu nuncupatum. Meminit & in Theſeo Plutarchus: Commõſtrant (inquit) Amazonum thecam ſeu conditorium apud ſe Megarenſes, ad eum qui dicitur Rhus, ex foro euntibus, ὅπου τὸ ῥομβοειδές. At in rebus Peloponneſiacis Iolaus herbam πήγανον in Peloponneſo ῥυτὴν autumat nuncupari, unde rhutã dicunt Latini. Hæc uerò uberius exequuti ſumus, ut M. Tullio opem ferremus, cuius fœdiſsimè codex eſt deformatus ad Quintum fratrem libro ſecundo: Habemus (inquit) hanc philoſophiam nõ ab Hymetto, ſed à Rharia & Sciro. Ita enim lego, nõ ut modò in laceris circumfertur exemplaribus: Ab Arria Syra. Sunt qui legere malint, Ab area Syra. Scribit Pauſanias item, Triptolemi patrem dici à nonnullis Rharum. Meminit Heſychius quoq;. Sed rharũ item pro forti interpretatur. Idem & σύρφην dici multitudinẽ tradit, καὶ συρματα ναυμαχίας. Syriam uerò, pinguiorem ueſtem craſsioremq;. Erat & regio Sciros de uaticinãtis uiri nomine nuncupata, qui ad Eleuſinios cum Erehtheo bellantes ex Dodone profectus obijt in prælio, quum Palladis Scirados ſacellum excitaſſet in Phalero. Scirrhon uerò inter alia, etiam caſei ſordes indicat. unde eſt Ariſtophanicum illud:

τὸ σκίῤῥον ἀφελεῖν δεῖ.

Meminit in χρυσῷ γένει Eupolis. Hinc & quicquid cohæret agglutinatumq; uehementius eſt, dicitur ſimiliter. Scirrhon quartodecimo Therapeutices Galenus ὄγκον interpretatur σκληρὸν ἀνώδυνον, id eſt tumorem

B durum citra dolorem: ſed ita (inquit) ut adſit ſenſus aliquis. Quanquam erunt forſan qui hoſce malint tumores dicere ſcirrhodes: ubi uerò ſenſus abeſt, ſcirrhos propriè. Scirrhus inſenſibilis curam non recipit. Qui difficulter ſentitur, nec incurabilis eſt, nec curationem admittit facilem: fit ex humore lento & craſſo, inſolubiliter induratis partibus infixo. Scirrhum hepatis (inquit ad Glauconẽ ſecundo Galenus) ab initio quidem ſanauimus ſæpe, ubi uerò ad dies fortè plures extẽſus fuerit, neq; ipſe potui ſanare, nec alium uidi qui poſſet. Sed ne quid prætercam, unde Ciceronis dilucecat ſenſus, lego, In Eleuſine: quàm de Eleuſinis nomine herois Mercurij & Dairæ filij nuncupatam, tradunt, agrum fuiſſe Rhamnium nomine, in quo iacta primùm feruntur ſemina, natæq; primum fruges ſunt: unde inoleuerit mos, ut in diuinis rebus indidem uterentur hordeo, & pemmata conficerent ad ſacrorum uſus, auctor Pauſanias. Legimus & in Pindari Nemæis Arias tranſitum, id eſt ἀρέας πόρον. Sic enim ait:

γῆν ἀρέας πόρον ἄνθρωποι καλέοισι.

Qua in parte adnotatũ interpretibus eſt, loca circa fretum ac Rhegium dici ἀρέας πόρον. Sed & inexpoſitum fatentur inibi poetam, proindeq; obſcurum, Aria proferri debeat, an ῥέα, an iunctim ἀρεαδπορον: neque dilucere item, nuncupetur ſic διὰ τὸ πλῆθος τῶν φονευμένων, an ab eo quòd ibi geſtum eſt bellum. Certè πόρον Græci nunc tranſitum dicunt: unde & Saronico ſinui conciliatum nomen, nunc uadum aut facultatem. Quod ad Buzygium attinet, inuenio Buzygiam item Athenis fuiſſe familiam, ſacerdotio præditam, à Buzyge quodam heroe, qui omnium primus iunctis bobus araſſe terram creditur. Sed à diuerticulo inſtitutum repetamus. Sacrum matrimonium uidetur Pythagoras intellexiſſe, quod ex bonis fuerit conflatum. Sacra nomina in Declamatione quadam Quintilianus, mariti intelligit & uxoris, ſicuti patris & filij. Apud eundem legas & cõiugales deos. Tu uerò Iouem intellige Gamelium, cuius Hieronymus item meminit: & Iunonem item Gameliam, cuius facta paulo antè nobis mentio eſt: & Plutarchus non tacuit. Illud poſtremò ex Homerico penu ſeruandũ magnopere

uidetur. scribit enim, domos tunc præcipuè indemnes custodiri, & ratione summa dirigi gubernariq́;, si mulier uiri arcana non anxiè nimis atq; solicitè rimetur ac introspiciat, quod πολυπραγμονεῖν Plutarchus interpretatur. Nec rursum illo inscio quippiam suopte ingenio exequi institerit. Vtrumq; ex Iunonis persona indicatur. Et prius quidem Ioue ita commonente:

ἥρη μὴ δὴ πάντας ἐμοὺς ἐπιέλπεο μύθους
εἰδήσειν. Alterum Iuno ipsa commonstrare uidetur:
μήπως μοι μετέπειτα χολώσεαι, αἴκε σιωπῇ
οἴχωμαι πρὸς δῶμα βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο.

Vocabula plura ad idem spectantia. Scotius qui dicatur & parthenius. Quid latiar. Cicero declaratur, emaculatur Macrobius, adiuuatur Catullus. De Hymenæo paucula præter rationem multorum. Conditionem quærere quid sit. Profecticia dos & aduenticia. Pastos. Pastinum. Calyptra. Protelia. Progamia. Protelij. Proaulia. Epaulia. Apaulia. Mellonymphus. Agamij iudicium, & opsigamij, ac cacogamij. Cyamissare. Cyamus quid, & unde. Chamæpus sponsa. Chamætypion. Chamæuniæ. Apotimemata. Apotimetæ. Prostimemata. Genetyllides deæ. Ilithyia. Ex dictamo corollæ cur dentur Ilityiæ. Nympharum in sacris mentio honesta. Nymphia. Inateres. Aelij. Aelmon. Synnymphi. Daer. Galos. Glos. Promnestria. Proxenetria. Nuptiatores. Nupturire. Sportulæ nuptiales. Sisymbria. κτιλοῦσθαι. Ctilos quid. Thyrsus. Thysthla. Interim de inateribus restituitur Digestorum locus. Thurianum obsonium. Sturio piscis unde. Caput XXIIII.

SEd enim prius quàm parti huic coronidem impingamus, adfigantur & aliqua operæ fortasse leuioris, sed Consentinis utique & Tarentinis latura opem aliquam, etiam si Persios minimè iuuerint. Scotium dici inuenio apud Homerum, clandestino natum concubitu: sicuti parthenius dicitur, qui ea sit productus, quæ quum nuberet, credita sit uirgo. Carmen Homeri ex Iliados sexto hoc est de Bucolione, b

πρεσβύτατος γενεῇ, σκότιον δὲ ἑ γείνατο μήτηρ.

Pindarici interpretes dici parthenium putant, qui clàm ex ea sit editus quæ censeatur uirgo. Scribit in Parallelis Plutarchus, Theseum ac Romulum fuisse anengyos & scotios. Illegitimum uerò dicunt anengyon, uelut sine sponsore, quem uocant engyon. Vxoria bibere, à Quintiliano in Declamationibus de eo dictum cui meretrix dedisset odij potionem. Conditionem quærere ac perspicere, in hoc proposito est uxorem uenari. Cicero in Philippicis: Filiam eius sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & antè perspecta. Est & apud T. Liuium, Conditionē filiæ quærendam. Cæterùm super ea re affatim alibi. Est & illa dicendi figura apud Ciceronem in Epistolis ad Quintum fratrem: De nostra Tullia (inquit) spero cum Crassipede nos confecisse: dies erant duo, qui post Latinas erant religiosi: cætero confectum erat, Latiar erat exiturus: ad octauum idus Apriles, sponsalia Crassipedi præbui. Quo in loco, quia scio plerisq; occursurum Gordiano implicatiorem nodum, non dissimulanda uerbi occultioris enarratio, præsertim quia parerga hoc genus bonarum literarum studiosis nil officiunt. Id enim uocabulum Latiar, quorundam, ut uideo, solertiam fallit. Sed scire oportet, esse uerbum uetus, etiam si nō ita frequens. Significat autem Latinarum solenne. Positum id enarratumq; inuenias apud Macrobium in Cœnis: Nam quum Latiar (inquit) hoc est Latinarum solenne concipitur: item diebus Saturnaliorum, sed & quum mundus patet, nefas est prelium sumere. Quamuis in codicibus recētioribus corruptè scriptum passim sit, Latiarum. Ea uerò forma Latiar dicitur, qua & Palatiar, pro sacrificio quod in monte fiebat Palatino, auctore Festo. Dotem profecticiam intelligunt Iureconsulti, quæ à patre uel parente profecta est de bonis eius. Aduenticiam esse dotem Iulianus ait, si quis certam quantitatem patri donauerit, ut hanc pro filia daret. Sic & profecticium peculium dicitur, quod uiuens pater filio concedit. Aduenticium quod alius, modò non in castris, nam hoc castrense est; neq; item respectu patris, sed alia quauis ratio-

ne

A ne. Vnicubam uocant monogamon matronam, quæ secunda matrimonij iura non nouit. Parapetasma, id est uelum geniali incumbēs lecto, uocatur pastos. Pastus uerò pro cibo capitur Latinis, unde uictimarum pastum locari solitum accepimus. Et Cicero: Qui est suauissimus animorum pastus. Pastinum quid esset, docuit Columella: sed & pro uinea capitur quandoque, ut quum audis, Non esse uno genere uitium omne pastinum conserendum, ne annus iniquus generi, spem uindemiæ totius extinguat. Nam sponsæ flammeum dicitur calyptra. Sacrificium nuptias præcedens protelia nuncupatur, & progamia, id est προτέλεια καὶ προγάμεια. Quanquam & sic dicere dona licet, quæ ante nuptias offeruntur: nam τέλος, nuptias item signat. Sed & qui uxorem duxere, protelij ualent dici: qui anteit nuptias dies, proaulia: qui subsequitur, epaulia uocatur. Sunt quibus placeat, oblata sponsæ dona dici apaulia. Protelia sunt qui interpretentur τὰ τῆς λείας πρῶτα, id est prædæ portiones primas, quas ferè sortiuntur optimates, sicuti Chryseida Agamemnon, Achilles Briseida Hippodamiam, Aiax Tecmesam. Platonis autem sententia parte hac minus negligenda, qui de nuptiali scribēs impensa, non quinis plures ex parte utraque uocari præcipit, & mina grandiorem fieri impensam uetat. Nam minarum quatuor censum maximū statuit. Qui necdum uxorem duxit mellonymphius appellabitur: sicut puella, mellonympha. Agamij iudicia in multis exercebantur locis, ubi quis uxorem ducere neglexisset. Apud Lacedæmonios obsigamij quoque & cacogamij. Vbi uerò puella ætate iam maturior uirum appetere incipit, scitè admodum & opertè κυαμίζειν dicitur, id est cyamissare: puto, quia cyamos non legumētum modò signat, sed coleos quoque: propterea quòd sint εἰς τὸ κύειν δεινοί, id est utero ferendo ualidi. Est item cyamos prima in uberibus lactis cōcretio. Chamæpus, sponsa nuncupatur, quæ curru non subuehitur, uerùm pedibus mariti domum petit. Nam χαμαὶ signat humi. Nata inde parœmia in nil agentes, ac uanè laborantes, χαμαὶ ἀντλεῖν. Chamætypeion, scortillum uocant, quod humi decumbens inscenditur. Chamæunia apud Hieronymum dicitur, quum quis humi cubat: Chamæuniæ (inquit) in sene minores fiunt. Apotimemata, id est τὰ ἀποτιμήματα, dicebantur hypothecæ, seu enechyra, hoc est pignora, quæ à sponso reposcebant in dotis numeratæ securitatem,

B uel etiam debiti cuiuslibet: ea uerò erant uel domus uel agri. A magistratu petebantur apotimetæ, id est ἀποτιμηταὶ, seu æstimatores, qui precium inducerent ac indicaturam. Meminit Demosthenes, meminit item Lysias, si modò legitima eius oratio est, in qua de hoc agitur. At prostimemata intelligūtur legibus præfinita quædam aduersus iuris uiolatores, sicuti epobelia apud Isæum. In Coliade uerò Atticæ regionis deas coli solitas γενετυλλίδας, scribit Pausanias: easdemque esse putat, quæ à Phocensibus in Ionia dicantur γεννάϊδας. Has interpretantur grammatici γενέσεως ἐφόρους, id est generationis præsides. Inter quas Ilithyiam recensueris, id est εἰλείθυιαν. Quæ ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, ut prodit idem Pausanias. Vnde rem diuinam Ilithyiæ obeunt Delij, à quibus didicerint cæteri. Apud Athenienses modò eius deæ ad pedes summos obuelata uisebantur simulacra. Dignum uerò scitu, dictamum herbam Arato etiam dicton nuncupatā, ut Zenodotus mallotes interpretatur fœcunditatem: ac sicuti pronunciant Græci, εὐτοκίαν, insigniter iuuare. Quo argumento Ilithyiæ contexebantur corollæ ex ea. Hinc cecinit Euphorion,

στέμμα μὲν εἰλειθυῖαι σὺν ὠκυτόκοισι δικτάμνοισι.

Scribit Phurnutus in Deorum natura, Ilithyiam credi à multis lunam, ἀπ' ἐλεύσεως εἰλουμένην, καὶ θεούσαν περὶ τὴν γῆν. quam aduentare mitem, ac Lysizonon comprecentur parturientes, uti soluat τὸ ἐσφιγμένον τῶν κόλπων. Nuptiatores apud Hieronymum esse uidentur nuptiarum instructores. Matrimonia ipsa Græci nymphia uocant, quoniam pietas & religio à nymphis, ut creditum est, per mortales fuerint propagatæ. Cui rei argumento est illud quoque: nam citra nympharum mentionem nullum obibant sacrum, quando & nympharum una Melissa inuentum mōstrauit fauum & aquam melle temperauit. Vel quod præsides aquarum deas propriè Naidas dicūt. Sed & sic uocare institutum in generationem progrediētes animas, quòd eas humectæ naturæ opinabantur assidere, quæ foret theopnoos, ut inquit Numenius. Propterea dictum ab Propheta,

ta, Spiritum Domini ferri super aquas. Vnde & mortuorum animas fellis ac sanguinis A prolici effusione. Inde uerò humectum contrahi spiritum, qui ut nubes plerunque crassescat, ex quo uisibiles animas euadere. Nam puræ generationem nesciūt. Hinc Heraclitus, Anima sicca etiam sapiētissima. Quoniam uerò Naides nymphæ sunt in corpora tendentes, inde factum, ut sobolis propagandæ causa iunctæ puellæ uocentur nymphæ, quando & aquis perfundi consueuerant, ex fonte perenni aut flumine petitis. Ex eodem est argumento Aegyptiorum illud, dæmonas, & solem, ac omnes ad quos spectat animarum descendentiū cognitio, non in solido consistere, sed ferri nauigio. Synnymphus uelut consponsas duobus uocant, uel pluribus nuptas fratribus. Apud Aelium Dionysium inateres nuncupantur. Sicut ælij, uel etiam æelij dicūtur, quibus duæ nupserint sorores. Aelinon uerò Sophocli in Aiace mastigophoro, species est luctus. Daer mariti dicitur frater: at soror uocatur galos, id est γάλως, ut scribit grammaticus Aristophanes, qui syngenica concinnauit: à nobis dici potest glos. Restituendæ uerò dictiones hæ Digestis de Cognationis gradibus apud Modestinum. Nam ut de alijs taceam, illud bone Deus quale est: Duobus (inquit) nuptæ fratribus, ianitrices dicuntur apud Græcos. Reponendum uerò inateres, meminit eius uocabuli etiam Pollux. In Menandrijs obseruatum item, cani in nuptijs solitum ad eum propè modum,

ὑμὴν ὦ ὑμέναιε ὦ ὑμήν.

Quod in Auibus est ab Aristophane quoque positum, negligenter à Catulli interpretibus prætermissum. Inde enim illud est,

O' Hymen Hymenæe, ô
Hymen ô Hymenæe.

Adnotabimus obiter illud quoque, ab eisdem male concipi Martiani Felicis auctoritate, Hymenæum fuisse Veneris filium: quod Martianus ne suspicatur quidem. Sed malè feriati homines Tortellij deliramenta sunt insequuti. Aliâs ex Calliope & Apolline natum Græci Hymenæum fabulantur: quanquam Vraniam matrem intelligere Catul B lus mauult. αὔλημα item γαμήλιον dicebatur, id est incentio Gamelia per tibias. Promnestriam ijdem intelligunt Græci nuptiarum conciliatricem, quæ mox & proxenetria sit nuncupata. Nupturire uerbum inuenimus in Apuleij Magia, quod est nuptias affectare. Apud eundem & sportulas legimus nuptiales. Quippe (inquit) ita placuerat, in suburbana uilla potius ut coniungeremur, ne ciues denuò ad sportulam conuolarent. Quum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummū in populum expunxisset. In Hieronymo de uita Malchi monachi, pronubare nouè positum inuenias: Pronubante nobis (inquit) mœsticia. Apud Aristophanem sisymbria nominantur folia, quibus coronarentur sponsi: quos quia Græci nymphios uocant, inde in Aristophane eodem prouerbiale illud,

ὑμεῖς μὲν ἄρα ζῆτε νυμφίων βίον.

id est, Vos igitur sponsorum uitam ducitis. Apud Herodotum extat perelegans uerbum ἐκτιλῶσαι, quod signat puellam demulcere, atque ita demum conciliare, ut uxorem ducas, ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν ἀμαζόνων. Ratio uocabuli est, quoniam ctilos aries est iam mitis mansuetusque. Hinc apud Pausaniā ἐκτιλευμένος dicitur, qui cuipiam familiaris est factus. Inflectitur uerò ctilos à κίω, quoniā gregē ferè præcedat. Cinyram Pindarus ἱερέα dicit κτίλον ἀφροδίτης, connutritum significans & familiarem, ac manui assuetū, ab uerbo (uti scientissimis quoque placet) κτίσαι, quo alimentum indicatur, unde orictitem dicimus educatū in montibus. Certè etiam κτιλεύεσθαι, cicurare est. Hinc Nicādri Interpres ctilas dici oues arbitratur mites ac pingues: quamuis & gregis ductor, inquit, sic dicatur quandoque. Inuenio nuptiales coronas dici Thyrsos, ubi acuitur ultima. Nam si barytona sit dictio, tunc hastam signat Bacchicam. Sed hastas id genus sunt qui etiam Thysthla uocent, quanquā eo uocabulo nuncupantur sacrificia quoque Telestica, id est ad initiationem pertinentia, aut uirgæ quædā, inter quas & ferulæ sunt. Sunt qui Bacchicas interpretentur δράκας, id est Dionysiaca mysteria. Inueni & qui uitium folia sic nuncupent. Meminit uocabuli Iliados Z Homerus quoque,

θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν.

Thursianum

A Thursianum uel Thurianum obsonium esse prodit Athenæus, μέρος θαλασσίου κυνός, id est canis marini portionem. Nam & Plinio, uti eruditorum coniectatio est, tomos nuncupatur Thurianus, ab Italię oppido Thurijs, quo primùm ex Silicia creditur subuectus: à cuius delicijs sturioni sit conciliatum nomen.

Pithœgia quid. Ectropias. Ectropæ. Vinum medium cur optimum, mel imum, oleum superfluens. Vinalia duplicia. Λιναιὲς Bacchus. Ambrosia siue Brumalia festum. Brumus Bacchus. Meditrina dea. Prostaterius Apollo. Bochernus pro Pado. Ambra quid. Ambrosia item. Quali exceptorij. Castellatæ. Vngues ferrei. Caput XXV.

Pithœgia (inquit Proclus) festum ueteribus erat, quo in uini participatum & seruos aduocabant & mercenarios: relinebantur enim tunc primùm dolia, proinde facta re diuina, Dionysiaci doni communicatio omnibus patebat. Comprecabantur uerò, ut Plutarchus inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι, id est innoxiam salubremque ipsis fieri medicamenti potionem. Vndecima mensis die factitari hoc Athenis consueuisse, produnt auctores. Alibi etiam sexta eius, qui prostaterius uocaretur, Bono dæmoni diuina re peracta, desinente iam Zephyri perflatu, qui oblædere uinum ac commouere præcipuè creditur. Eum proinde quòd euaserit, firmum iam haberi constansque. De pithœgijs intellexisse uatem Hesiodum in agricolationis lucubratiuncula illis uersiculis Grammatica statuit assertio,

ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι,
μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

Siquidem hoc planè Poetam dicere, Vbi dolium relinis, nouumque uinum gustas primum, ad satietatem unà cum mancipijs potui inseruiendum: uase namque ὑπιχειλεῖ, hoc est non penitus pleno, uinum ferè uappa fit, ac ectropias (Ectropæ uerò calles sunt, ac semitæ, sed & oculorum affectio) in fine quoque inutile fit. Nam à fece infestatur, in meditullio autem optimum censetur. Proinde parcendum, & quia ingruit metus, μὴ πρὸ τοῦ δέοντος ὑπολείπῃ: id est, ne ante tempus deficiat. Meminit Hesiodicæ sententiæ, ac enarrationis auctor ἐκλογῶν τῶν γεωργίας libro septimo, adstruens ex uicinia aeris uinum ἐκπνεόμενον fieri ἀσθενέστερον, quare largius hauriendum. Cæterùm quod dicitur
B medianum uinum bonitatis laudem sibi adoptare, forsan quæstione non indignum uideatur minutiem quoque rerũ anxiè scrutãtibus, ac in re literaria uelut micrologis quibusdam. Quando & in Cœnis Aurelius Macrobius super eadem Poetæ sententia, sancit Hesiodus, inquit, quum ad medium dolij peruentum est, comparcendũ, & cæteris eius partibus ad satietatẽ abutendum: optimũ proculdubio uinum significans, quod in dolij consisteret medietate. Idipsum & Symposiacorum septimo comprobat Plutarchus, adeò ut conformari inde ualeat prouerbium. Siquidẽ quod non euaporarit, atque non acuerit uinum, sed genitiuam seruet bonitatem, quæ gustum allectet mirificè, medianum rectè dicetur. Verùm ut missas faciamus, quibus id adstrui amplius ualeat auctoritates, suppetunt in hoc, ut Plutarchi uerbis utar, καὶ πιθανὰ ἐπιχειρήματα, hoc est probabilia epicheremata. Sed enim quid sit ab hoc philosopho excogitatũ, mox paulo subnectam: interim quod inter omnia plurimum arrisit, commeminero gratissimè. Quemadmodum utique mel, quoniam & crassum sit, ac terrestrem prorsus naturam resipiat, melius in imo est: in oleo quod superfluit, ideo creditur præcellere, quoniam aerium sit, ac proinde superna scandat naturæ suæ ui: cõsimili ac compari ratione uinum in proprietatis utriusque participatum ueniens ab dolij mediana firmitate, ac illici suauitate creditur præcellere. Porrò Plutarchus: Vini (inquit) uis cum planè calida censeatur, ratione dictante, ad mediũ coire aggregarique præcipuè consentaneũ fit: propter eaque inibi bonitatẽ confouere ac custodire in primis. Quod autem pessum it, estque in imo feculenta impuritate permixtũ miscellumque, non turbulentum uisitur modo, sed & sapore deterius sentitur. Quod uerò in summo est, ex aeris cõuicinia facile corrumpitur quãdo illius permixtione diluitur, quã rem uini ἔκστασιν rectè nuncuparis: quanquam & eo nomine nunc somnum dici aduertas, nunc terrorem, quo argumento rustici

stici ἐκπηγνύασι τοὺς πίθους καὶ σκεπάζουσι, id est dolia adobruunt, ac operimentis muniunt, quoad eius fieri queat, à uino disparantes uelut sepimentis, aeris cõtagem. Vt uerò de pithœgia, unde dissertationis exordia prompsimus, paucula quædã subnectamus, auctor Plinius est, Vinalia priora degustandis uinis celebrari Romanis solita undecimo calendas Martij, altera uerò ad decimumtertium calendas Septembris. Ioannes grammaticus super eo poetæ Hesiodi uersiculo, μῆνα δὲ ληναιῶνα, Ianuarium (inquit) dicit, qui ληναιὸς apud Ionas nuncupatur: quoniam πιθοίγια fiebant mense illo, uel quia Dionysij festum celebrabant, quod dicitur Ambrosia, sed Brumalia uocant Romani: à quibus Bacchum appellari Brumum nouimus. Bochernus ad Bacchum spectat nihil: quippe auctor est Theon, Eridanum Italiæ ab indigenis eo censeri nomine. Ambra uerò, siue (uti pronunciãt alij) ambar, uel ampar quoq; caninum, res est nostro æuo memorabilis: ueteribus, quod sentiunt eruditi, prorsum incognita. Sulphuris prouenit modo, aut bituminis in India & Arabia: quod ruffum est ac pingue, primoris censetur notæ: sequens indicatura subalbido est, nigricante omnium deterrimo. Ambrosia porrò Atheniensibus, quam in Iouis Ctesij dedicatione ferendam præcipiebant, non herbam indicat, sed ut docuit Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. A' Latinis porrò populis seruatum traditur, ut quo die quis primum gustaret mustum, ominis gratia diceret, Vetus nouum uinum bibo, ueteri nouo morbo medeor. Ex qua uerborum formula, Meditrinæ item deæ conceptum nomen creditur. Quod de prostaterio docuimus, sciendum amplius, nuncupatione eadem ueteribus Apollinem esse celebratũ, quod ante ianuas statueretur: meminit in Helectra Sophocles. Inseramus denique huic potissimum loco Pindari ex Olympijs sententiam haud aspernabilem, nec ita ab instituto dissitam,

αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων

Quibus quidem uinum innuit laudandum uetus, at gestarum rerum florem nouissimum quemq;. Illud planè superpondium ex abundanti fuerit: Qualos exceptorios dici iuris prudentibus, in quîs comportentur uuæ. Sunt qui augurentur castellatas significari. Apud Columellam legimus decem modias & trimodias fiscellas picandas uindemiæ causa, sed & ungues ferreos uuis desecandis, ne manu decerptis, in terram dispereant acini.

Vini fecem esse illius robur & consolidationem: unde & uinum tryga uocent Græci. Phecla. Colandi uini improbatio. An rectè uinum dicamus eunuchum, castratum'ue. Lacus quid & laccopluti. Daduchus.

Caput XXVI.

QVoniam uerò fecis uicinia paulo antè adstruximus insyncerius fieri uinum & sapore deterius: illud sciendum amplius, in literis reperisse me, fecem nuncupari κράτος καὶ στόμωμα οἴνου, id est robur uini, ac (ut sic dicam) consolidationem. argumentoq; esse, ab ea exemptum degenerare facile, ac ferè non ita diu in plerisque locorum ætatem ferre, uelut à radice auulsum. Quamobrem uidentur priores non immeritò uinum appellasse tryga, id est fecem, quod & à Diomede proditum scio: quanquam putent Grammatici, nouum priuatim sic dici, abusiuè autem etiam uetus: sicuti à præcipua quæ in eo pars est, hominem quandoque animam uocamus, aut caput. Testimonio & illud est: quod τρυγᾶν dicunt, pro eo quod uindemiare est. Et Homerus quandoque διατρύγιον protulit. Quo nomine sunt, qui fructiferum intelligant. Alij loca inter uites quæ seruntur, uel partem ubi iam maturuerint uuæ. τρύγη certè nunc triticum signat aut hordeum, nunc fructum quemlibet. Thamnam uerò fecem uocant ἀθηχωείως, quæ ex acinis exprimitur, postea quàm effluxit mustum, quæ rusticis in potum cedit, uti libro sexto ἐκλογῶν περὶ γεωργίας expositum comperi. Pheclam posteriores Græcorum medici fecem quoq; uocarunt, sed crematam priuatim. Verùm ad rem. Propterea sunt qui uinum quod ἠθημένον nuncupant Græci, dicere nos percolatum possumus, quum sacco (ut Plinius inquit) franguntur uires, improbent insigniter. Quoniam, uti Hesiodus inquit, ἀπὸ τοῦ πίθου πινέσθαι δεῖ, id est, à dolio bibendum ipso: quia sic insitum seruet robur ac potestatem. Defecatio autem illa, ἡ δίυλισις, id est percolatio, neruos excidit, ac genuinum restinguit calorem

A calorem, ut gulæ curiositas prætereatur, ad delicias reuocantis, quòd utilitati fuerat comparatum. Velut enim gallos porcosq; excidere, quo mollior præter naturã eorum fiat caro, degeneretq; in fœminam, non sani castiq; esse hominis uidetur, sed Apicianis corrupti cœnis, ac Heliogabalum resipientis: eodem modo, si uti metaphora permittimur uinum percolantes ἐξευνουχίζουσι καὶ ἀποθηλύνουσι, id est eunuchũ id faciunt effœminantq;. Hoc uelut sophismate excogitato, ut perdẽdo nati uino plurimum ualeant ingurgitare. Quòd ipsum in Naturali historia taxans seuerissimè Plinius ac censoriè admodum: Quinimmò (inquit) ut plus capiamus, sacco frangimus, & alia iritamenta excogitantur, ac bibendi causa etiam uenena conficiuntur. Quod uerò eunuchum diximus uinum, id est castratum, magno nixi auctore, si quis paulo licentius putat, ac tralationem reformidat ut deformẽ aliquo modo, proptereaq; uitandam Ciceronis astipulatione & Quintiliani: sciat in eo me Plinij imitationẽ non exhorruisse, apud quem libro decimonono, sacco castrari uina, legimus: sed & libro undecimo, Apes ad ictũ aculeo infixo, fucos fieri scribit, nec mella facere, uelut castratis uiribus. Sed & eunuchos dici calamos comperias. Et uir elegantis eloquij Hieronymus ad Eustochium: Quum (inquit) consuetudine lautioris cibi propter cœlorum me regna castrassem. Columella ratione attexuit, qua canum castrari caudæ debeãt. Illud postremò adijciamus, Græcis plerunq; fuisse in more, uti sub terra pararent loca uel rotunda uel tetragona continendis uinis ac oleo quoq;. Ea uerò Laccos dicebant, id est λάκκους, unde & pro morte usurpatur uerbum sanctis literis, quoniam mortuorum conditoria eam præferant imaginem. Hinc illud: Et similis ero descẽdentibus in laccum. Verùm scitu dignũ quod scribit Plutarchus, Calliæ posteros esse Laccoplutos Athenis cognominatos, quòd is Callias bello Persico in Marathonijs campis auri uim magnam terra defossi comperisset, ac inde foret ditatus, indice crudeliter perempto. Eum uerò Calliam Plutarchus, daduchum appellat, id est δαδοῦχον. Antistitem reddit interpres, quum tamen δαδουχῆσαι signet λαμπαδηφορῆσαι.

Melle putredinem caueri. Papinij locus explicatur. Cur mel dulce ex Lucretio. Mellis usus unde propagatus. Mel esse multorum symbolum, & mortis, sicut fel uitæ. Nympharum in sacris mentio unde instituta. Nymphia pro matrimonijs cur. Septizonium. Simblium mel. Simblides. Simblæ. Simbli. Nymphæa. Omphacomeli. Melomeli. Caput XXVII.

B OBrepere quandoq; somnum & dormire sub mandragora magnos uiros, alioqui tantum non primæ notæ, cùm ex plerisq; alijs harum commentationum enotatis liquet abundè, acre (quod dicitur) apud Sagram gesta certius fit: tum uerò inde conlectatum mihi est, ac quod mireris, super re (opinor) momenti non ita magni, nec in cuius indagine, Lyncea Aristarchi censura uideatur esse opus. Papinij uersus sunt ex doctis illis Syluulis, libro (ni subsultat memoria) tertio, in Metij celeris propemptico:

Duc & ad Emathios manes, ubi belliger urbis
Conditor, hybleo perfusus nectare durat.

Videbatur adolescentibus diligentiæ haud quaquã sopitæ, interpretem aliàs acutum, & lectionis (ut illa ætate) non admodum incuriose, nec paucæ, haudquaquam reticere debuisse: quid ita cecinisset non indoctus poeta, Alexandri cadauer melle litum perseuerasse, putredini, ut ferè aliàs, non obnoxiũ. De me quæsitum Bononiæ commemini, quid ex libris mihi compertum ad id foret: respondi pro tẽpore, Eam uideri mellis potestatẽ cœlesti coalitam ui, & naturæ potentiæ inenarrabili, ut citra putrefactionem corpora mirè custodiret. quòd scirem monumentis à Plinio commendatum, Claudio Cæsari allatum in melle ex Aegypto Hippocentaurum, quẽ ipse uiderit. Cæterùm & Naturalis historiæ secundo & uicesimo libro: Mellis (inquit) natura talis est, ut computrescere corpora non sinat iucundo saporea, tq; non aspero. Hoc autem in annos modò plures obtingere, scribit Columella. Sed & multi senectam longam, mulsi tantum intinctu tolerauere, nec præterea cibo alio, celebri Pollionis Romuli exẽplo, quẽ centesimum annum excedentem, quum interrogaret Augustus, qua nam ratione maximè

uigorem illum animi corporisq; custodisset: respōdit, Intus mulso, foris oleo. Lectum porrò in Græcorũ libris est, Cyrnios, id est Corsicæ insulæ populos, esse πολυχρονιωτάτους διὰ τὸ μέλιτι ἀεὶ χρῆσθαι: hoc est, de asiduo mellis usu esse uitæ diuturnioris: etiamsi ridiculum nonnullis id uidetur, quando (ut ferè consentiunt poetæ) mel Corsicum, auctore Diodoro, item notæ censetur pessimæ. Scribit porrò Græcarũ rerũ quinto Xenophon, Agesipolin Lacedæmoniorũ regem mortuũ, in melle Spartam esse delatum, ac ita regio esse potitum funere. Gemisthus Plethon mellis inopia, Agesilaum scribit, liquefacta cæra circumlitũ Lacedæmona esse delatũ. Adnotatũ & illud, theologis priscis multorum symbolum fuisse mel, quoniã ex pluribus constet potestatibus. nam ubi sacris initiabatur (quæ Leontica uocant) quis, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxijs sceleribusq; ac tristiciã inferentibus sic expurgari arbitrantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe. Apud Orpheum Saturnus ab Ioue mellis appetitur insidijs. Inde enim consopitur, uelut temulentus: sicuti apud Platonem Porus nectare oppletus. Quo innuitur, per uoluptatẽ illum esse oblaqueatũ, qua & ad generationem producantur diuina. Dicitur & mortis symbolum, mel: sicuti fel, uitæ. unde mellis libamina terrestribus infundebantur, quoniam per uoluptates obrepat animæ mors, quę per amaritudinem reuiuiscat: nam & dijs offerebatur fel, aut quia mors laborum meta est, quibus exuberat uita. Verùm, ut superpondij adijciamus aliquid, ac doctrinæ uberioris: putat Lucretius de Rerũ natura libro secundo, Quæ atomorum nexu consurgant minutulo orbiculatioreq;, dulcia progigni; quæ pinguioribus inæqualioribusq;, amarulenta. Eius carmina hæc sunt: A

Vt facilè agnoscas, è leuibus atq; rotundis
Esse ea, quæ sensus iucundè tangere possunt:
At contrà, quæ & amara atq; aspera cumq; uidentur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri.

Mellis usum monstrasse primã, Gręci produnt, Nympharum unam nomine Melissam, propagata inde apibus nomenclatura. Gestum id in Peloponēso uolunt. Certè rem diuinam obibat nemo citra nympharũ gratam memoriã, ceu religionẽ monstrassent, etiã B num. Vtiq; ab eisdẽ connubia dici nymphia uidentur, uti aliâs edocuimus. Nymphides, calciamẽta sunt muliebria & sponsalia. Nymphæa uerò, nympharum dicũtur templa. In Ponto, Nymphæum celebratur Græcis. Sed & alibi Plinio. Ammianus Marcellinus: Ad Septizonium (inquit) celebrẽ locum operis ambitiosi nymphæum Marcus condidit imperator. Obiter Septizonij meminit in Seuero Spartianus: Opera publica (inquit) eius extant, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Mentio est in Geta quoq; Antonino. Nymphæa sunt, qui lauandis mulieribus destinata putent loca. Meminit in Gordianis Capitolinus. Nymphis uerò antra dicantur, ob affatim destillantes aquas, effluentesq;. Est & Nymphæum Taurica ciuitas Stephano. P. Victor Vrbis regione quinta: Nymphæum statuit diui Alexandri. & septima: Nymphæum Iouis. Sunt qui nymphas, communi nomine in Libya mulieres opinentur dici: unde & Pleiades nymphæ, nuncupatæ. Mel deniq; Siculum nuncupari simblium, ex Græcis & Dioscoride didici. Nam & apes ipsæ, simblides uocantur: sicuti est simbla: earundẽ theca: sed thesaurum Attici etiam simblum appellant. Ne quẽ tamen fallamus: sunt qui apud Dioscoridem, non simblium scribant, sed hyblæum: quia simblium nullum sit. Simblum pro theca, legimus in Hesiodi Theogonia. Interpres scribit sic appellari, quoniã apes dicantur simæ, quia sint aculeo hebetiore: tanquam simobolum dicatur, in quod simarum, id est apum laborem conijcimus. Omphacomeli, est acerbum mel: sicuti acor ex uuis, omphacium dicitur Gręcis: nam omphax, est acerbior uua. Melomeli, mel in quo seruantur cydonia mala, cuius sapor mulseus est.

Quæ sit barbararum gentium sententia super cibo & potu. Vini usus, & nocumenta eiusdem insignia. Abstemiorum ratio. Caput XXVIII.

ARistophanes, inter comicos poetas nominis ferè præcipui, in fabula, cui titulus ἀχαρνῆς, hosce apposuit uersus, quos & subscribendos duximus. Sic uerò habent:

οἱ βάρβα

A οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους
τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν.

Eorum uerò hic ferè ſenſus, à barbaris gentibus eos modò uiros credi, quibus uorandi plurima, & bibendi facultas ſit. Id uerò inurbanè, immò præter hominis rationem prorſum & dici & exiſtimari, non fermè quiſquam eſt à Muſis adeò ſeiunctus, qui neſciat. Quando, ut de ciborum inutili onere interim taceam, cui tamen nauigatur ad phaſin, notiſsima eſt, ac præcipuè memorabilis Propertij ſententia:

Vino forma perit, uino corrumpitur ætas,
Vino ſæpe ſuum neſcit amica uirum.

A' ſapientiſsimis utiq; traditũ ſcimus, uino uel pauciſsimo ac dilutiſsimo utendum: cui præcepto (ut uidetur) ſanctiſsimo, ſumma aſtipulatur ratio. Omne ſiquidẽ uinum, ſed nigrum præcipuè, ſpiritoſum eſt. Quum ergo affatim hauſto, ſpiritus is ſuperna petat, ac repercuſſus, retroq; actus defluẽs uenas inflet offarciatq;, meatibus præcluſis & trãſitu impedito, qua commeat reſpiratio: etiam ſi nõ continuò mors, plerunq; tamẽ morbus excipit comitialis. Quid uerò membra hic referam tremore ſubſultantia cõtinuò? Senſuum omnium retuſiorẽ uſum, ac quodammodo præmortuũ? Ad hæc formæ adnectitur interpolatio, uox hebes, color euarians, ignea quadam ui ſcintillantes oculi. Anhelitus atq; animæ uitia, tinnitus aurium, fremitus narium, diſcriminum phrenitis plena, torminoſa calculi infeſtatio, moleſta deniq; podagricorum pedum ignauia cum articulorum deprauatione, exæſtuans ſtomachus, ac cruditatem efflans, dum in ructus ſubinde reſpirat, accedente uomitus etiamnũ fœda turpitudine. Quæ omnia uinolentiæ ſunt additamenta, & uelut appendices: ut prætereám quod ſcientiſsimè ſcribit Ambroſius, abundatiore uini uſu homines, uelut immutata naturę ui, equos fieri adhinnientes. Expende Venereorum impetum, etiam in nefaria prorumpentem, imaginum per quietem uſia in primis meticuloſa, uiſus lapſitãtem incertitudinem, inſtabiles greſſus, externatam mentem ac planè inanem, qua ruere opinantur cœlum, nutare ſolum,
B & in antiquum chaos omnia redire. Quam ibi turpitudinem nõ agnoſces? Immò quæ monſtra non reformidabis? Inde fit, ut mirer minus ſeptimo Politicorum Ariſtotelem ſcribere, Pueris & nutricibus uinum haudquaquam impertiendum. Sed ut ipſe interpretor, cuilibet ætati periculoſum uinum eſt. Nam & Auerrois ſuper Auicennæ Canticis in loci eius enarratione, non ita magnifaciendũ uini hauſtum nimium, parciſsimè id uidetur homini conceſsiſſe. Nam priores (inquit) iuuenibus minimè uini uſum permiſiſſe aduertuntur, quòd eius ætatis uigeat præcipuè calor. Parum uerò quiddam ſenibus conceſſere, ac decrepitis. Hoc autem ita fuiſſe attemperatum ſcribit, ut eſſet aromatites, adiuncto mali punici acore, aut cydoneorum ſucco & cucumeris. At ſatietatem execratus omnem Galenus, adipe ac ſanguine præfocatus (inquit) animus, & planè adobrutus, cœleſte aliquid peruidere nequit. Vinum docuit Gręcus auctor grauis, eſſe malorum omnium metropolin. nam & Ariſtophanes, ἀφροδίτης γάλα τὸν οἶνον nuncupat. Sed & Antiphanes:

τὸ δὲ ζῆν εἰπέ μοι τί δεῖ, τὸ πίνειν φημ' ἐγώ.

id eſt, Dic inquit, uiuere quid eſt? bibere, opinor. Dictum & illud:

κάτοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐς', οἶνος δὲ νοῦ.

Sed & illud, τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια

Apud Xenophontem in Sympoſio de hac re ſic ſcriptum comperi, τῷ γὰρ ὄντι ὁ οἶνος ἄνδρων τὰς ψυχὰς, τὰς μὲν λύπας, ὥσπερ ὁ μανδραγόρας τοὺς ἀνθρώπους κοιμίζει, τὰς δὲ φιλοφροσυνάς, ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει. Sed cur nam ſunt abſtemij nonnulli? an ſtomachi malæ conſtitutioni acceptum referri oportet, quæ calens cum ſiccitate contrariam aquæ requirit qualitatem? An adiuuat & ſtomachi debilior contextus, nocumentis uini calentis obnoxius: quia ſuapte ui, diſſecandi quodammodo poteſtatem uinum retinet? Suffragatur & cerebri oblæſio facilis, ac uini multum euaporantis ictus, ex utriuſq; partis ſympathia: quam tertio Interiorum comprobat Galenus.

Qua item ratione ætati cuilibet impertiendum uinum. A' cibo an bibendum. Facilius uini perfici nimietatem, quàm cibi. Vinum meracius uigilias concinnare, memorabili exemplo pueri cuiusdam. Pomatium uinum. Caput XXIX.

CAeterùm, quia in medicæ ſcientiæ auctorē nobilem incidimus, pergamus A porrò attexere, quæ ex eadē ſchola ingerunt ſe nobis, & nomina dant quodammodo, ut citra uitæ diſpendium præteriri uix queant. Scribit ergo (ut Platonis interim decreta prætereantur) capite octauo, doctrinæ ſecundæ, fen tertiæ primi Auicenna, Pueris uinum ſi offeras, perinde uideri ac ſi igni aggerere ignem perrexeris, materia præſertim debili ſuccenſa: ſenioribus uerò quantū pati queant, dandū: in iuuenibus ſeruari pręcipuè temperamentū debet. Nam & Hieronymus, Vinum & adoleſcentia duplex incendiū uoluptatis: quid oleum flammæ adijcimus? quid ardenti corpuſculo fomenta igniū miniſtramus? At ſi curioſior quiſpiam fortè horum exquirat rationē amuſsitatam, poſſumus equidē ſic ferè ratiocinari: Pueros inſigniter uini hauſtu oblædi, quòd laxis rariſq; ſint corporibus, & de inſiti caloris exſuperantia inflāmari facilè ualeant, neruis porrò imbecillibus admodū, nec cerebro itē ualido: quibus de cauſis, in uini crebriore hauſtu multiplex ſeſe nocumētū promit. Senum uerò, aduenticium eo recaleſcit frigus, ſpirituū exhilaratur triſticia, bilis atræ uis reprimitur redundans, ſomni conciliatur appetentia, præfarcti recluduntur meatus, renidet deniq; ętatis laſsitudo uniuerſa. Proinde in Sanitatis moderamine Galenus: Sicuti (inquit) pueris inimiciſsimū cenſetur uinum, ita adultiori ætati accōmodum maximè: in iuuenibus, etiam ſi genuinus craſſatur calor ut in pueris, ſolidioribus tamen membris, neruis & cerebro læſioni obſiſtitur nauiter. Quæritur tamen à peritis, An uino incaleſcat corpus, ut calido medicamento? Reſpondet Conſtitutionū tertio Galenus, Non incaleſcere, niſi ut alimonia corpori accōmoda. nam ſicut igni congruens materia incendium concipit maius, ita corporibus ſimile alimentū, quæ natura calent ſatis, & robur adijcit, & inſitum profert calorem, augetq;. Cibis utiq; omnibus affine hoc, uino autem propriū in primis, ab corpore celerius demutari, uti reſina, pix, ſtupa ignibus facilè reſoluuntur. In ijs tamen mirè euariat medica ſchola. Vinū à Deo hominibus contributum Plato ſcribit, quaſi remedium aduerſus ſenectutē, ut redire ad iuuentutem uideantur, & mœſticiæ eos capiat obliuio. A' cibo, uini eſſe inſigne nocumentum, idem B ſtatuit Auicenna, ob penetrandi celeritatem, & quòd inſimul imperfectum præcipitet cibum, qui retectus diu meatus præfarcit, unde inoriatur putredinis diſcrimen. Nec ſecus magnopere ſentit Galenus ſeptimo de Sanitatis ingenio: quanquam mox, uelut eblanditus, Qui ſitiūt (inquit) nec bibunt, ſine adiumento ſuppliciū ferunt: tantū uerò ingerendum, quantū ſiti reſtinguendę uel mitigandæ par ſit. Ex eiſdē poſtremò ſcholis eſt. Vino ſi infarciaris, leuius id cenſeri multò, quàm ſi cibo: quoniam facilius delabatur id, ac reſoluatur, nec pariter offarciat, nec ingeſtabili onere ita ſtomachū premat. Inde ſcitum extat Hippocratis illud Sententiarum ſecundo: Potu repleri facilius eſſe, quàm cibo. Et à uino præfarctiones eſſe moderatas, ſanxit Galenus. Attamen non diſsimulandum, ne inde anſam ſibi arripiant bibuli: perpetē ingurgitandi uini modum, multa (quod diximus) aduehere diſcrimina, & mortiferas cōcinnare ægritudines. Vinū ſiquidem meracius, etiā uigilias inducit, præcipuè ſi ſuapte fuerit natura calidum aut peruetus, memorabili exēplo Pergameni pueri. Nam grammaticus quidam ſingulis diebus balneum petens, unū ex pueris ſecum ducebat, altero domi relicto qui rem familiarem ſeruaret, quæq; ad uictū forent neceſſaria, peruideret: at is uehemētiore quandoq; deprehenſus ſiti, quum nec aquæ ſuppeteret copia, uetus uinum largius perpotauit: quo factum, ut in reliquum euaſerit uigil: mox febre correptus, cum perpeti uigilia oborto delirio, deſijt hominem agere. Quamobrem quum ſit exceſſus omnis planè reclinandus, hunc uel præcipuè remis uelisq; refugiſſe, ſummum fuerit operæprecium: ex quo non corpus modò oblæditur, uerùm animo inſigne infertur item nocumentum: adeò ut ne adultis quidem citra noxam ingeratur, ni adhibitus fuerit modus: quādo ad iram & libidines agit præcipites, ac rationis compotem uim habetat obturbatq; gradu deiectam. Ad bilis tamen excrementa confert uel lenienda, uel reijcienda. Siccitatē quoq; uel laboribus inductam immodicis, uel ætatis prouenientem temperamēto inſigniter mitigat.

A mitigat. Bilis amaræ frangit acrimoniam:ſed hæc haud requirunt pueri. Verùm & corpore ſucculento, ualidoq;(inquit Hieronymus) poculo libens carebo, in quo ueneni deliteſcit ſuſpicio:nam rectè dictum ueteribus eſt, Pinguis uenter mentem non gignit tenuem: ſeu mauis Græcè, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Scribit idem, Quicquid inebriat, & ſtatum euertit mentis, clerico uitandum ſimiliter ac uinum. quando uel ex frugibus uini proliciuntur ſimulachra, uel ex pomis quoq;, quod pomatium uocant. unde Virgilius:

Atq; acidis imitantur uitea ſorbis.

Ebrietatis malum. Alexandri uinolentia, & M. Antonij. An uera ſit Hippocratis ſententia, mulieres & eunuchos podagra non infeſtari. Ennij mors. Vindemialis lætitia. Samagonium uinum. Hemina. Cirrhum uinum, & uermiculum.

Caput XXX.

EBrietatem, celeberrimi è noſtris auctoribus eſſe uoluntariam dixêre inſaniam: ſed ita etiamnum, ut ſi in plures paulò extendatur dies habitus is, etiam manifeſtarius euadat furor. Mirum tamen eſt, quàm multi mortalium in hanc fœditatis (ut ſic dixerim) coloniam transcribendi paſsim nomina dent. Affluunt hincinde agminatim nō pullati ſolum ac ex triuio, ſed terrarum quoq; principes: & quos non irruentes hoſtium numeroſi exercitus, nec uolantia tela, aut è machinis uaſta mole, & ruinis ſaxa propulſa excuſſa'ue contriuêre, fœda uini deſideria deiecêre in imum, & uelut captos iure belli ante triumphales currus duxêre catenatos. Alexandrū uaſtiſsima terrarum tranſmiſſa ſpacia, cum hoſte barbara feritate terribili tam numeroſa prælia, tot hyemes imbrium & frigoris horrore deformes ſub pellibus tranſactæ, tot locorum ac temporum inenarrabiles penè difficultates, tot fluminum ex ignotis promicantiū uaſtitas, ac deniq; tot tantorumq; marium formidabilis, & procelloſa magnitudo, inuictū tamen, ac uelut Deum humano in corpore hoſpitantem, ſeruarunt. Sed enim (mirum dictu) bibendi ardor infatigabilis, & Herculaneus ille ac fatalis Scyphus condidit. Hinc fœda maieſtatis eius ſugillatio, inter pocula amicos indignatione rapida & uinolenta tranſuerberantis. Nanq; ita prorſum habet: Eruit omne uitiū ebrietas, intendit, profert, ac conatibus deprauatis obluctantem obſiſtentemq; uerecundiā intrudit, ut fronte attrita uel ultra uotum, inſolenti augeſcat ſuperbia, crudelitas ſæuo, malignitas liuido. Iam uerò M. Antonium alioqui magnum uirum & ingenij etiam eminentis, quæ res alia in perniciem coniecit, quàm ebrietatis malum? Hæc demum medicæ artis ſummum auctorem falſum fieri Hippocratem coegit, à quo Sententiarum ſexto, proditum ſcimus: Fœminis nec capillos defluere, nec pedes laborare, niſi menſtrua defecerint. Errorem manifeſtarium, in quem non fœminea natura mutata, ſed uitio deprauata, & uicta medicæ ſciētiæ conditorem principem impegit, agnoſcit quoq; interpretum eminentiſsimus Galenus: Nam uacuationis (inquit) ratione, mulieres podagra immunes ſunt. Etenim citra materiæ exſuperantiam, nunquā cōſiſtit podagra: quanquā partes pati & affici ampliter poſſunt. Cæterùm & hoc loco monēdum, ut olim uera & rata ſecta hæc, & præceptio Hippocratis fuerit, Non integrè ſuppreſsis mēſtruis, ob incertiora errata, quæ relato æuo admittebant mulieres: at nunc, ob uitæ uſum laſciuiorē, atq; efferueſcētis luxuriæ æſtum ciborumq; cupedias illecebres, quædā podagra tentātur ante, quàm ſubſtiterint menſes. Nil mirum igitur: nam (ut grauiſsimè inquit Seneca) quum uirorum licentiā æquarint, corporum quoq; uirilium aſſequutę incōmoda ſunt. Non minus peruigilant, non minus potant, & oleo & mero uiros prouocant: uinum omne uomitu remittunt, æquè niuem rodunt, ſolatium ſtomachi æſtuantis. Cæterùm promit ſe indidem altera item Hippocratis coargutio, ſed qua uel præcipuè noſtros ipſe mores coarguit: Spadones (inquit) nec podagra laborāt, neq; calui efficiuntur: ſiquidem ſpadones, dempti teſtes mulieribus reddunt perſimiles. Quippe tempeſtate illa, uera hæc fuiſſe, probabile fit: ſed mox non inſuper ratum fuit, ob inertiſsimam deſidiam & improbam ſatietatis laſciuiam. Quidam enim citra exercitationē, crudi temulentiq; prius quàm cibum arripiant, generoſioris uini hauriunt pocula, & item Venerio fungūtur munere. Dignum

porrò ex annalium memoria relatu illud: Ennium, de quo est apud Silium Apollinis celebre uaticinium illis uersibus: A

> Hic canet illustri primus bella Itala uersu,
> Attolletque duces cœlo.

articulari consumptum morbo, quem ex immodico uini usu contraxerat. Quam rem egregiè perdocet Serenus:

> Ennius ipse pater, dum pocula siccat iniqua,
> Hoc uitio tales fertur meruisse dolores.

Ab uino nec illud resilit multum, in uindemiæ festiua lætitia, multa in dominos iocularia, uel ipsis audiētibus solita iactari. Id quod ab Heliogabalo compertum primò, produnt rerum conditores nonnulli. Scribit Paulus Diaconus, Tiberium Constantinum Cæsarem ritu imperatorio rus petijsse, ut uindemiali lætitiæ operam impertiretur diebus triginta. Vini Samagonij heminis tribus, etiamsi dilutis, homines numero quadraginta ebrios fieri, pronunciat Aristoteles. Hemina, libram appendit unam: quæ geminata, sextarium reddit. Historiæ auctor Athenæus. Vinum inter albū nigrumque, quod medium est, cirrhum uocant Græci: ex nostris, rubrū nonnulli: quidam etiam giluum, uulgus uermiculum: quando & far rutilum, Columella uermiculum dicit. Hieronymus porrò quod κόκκινον Græcè legerat, uermiculum conuertit.

Ebrietatis item mala. Cur uinum haustum copiosius, perimendi uim obtineat. Interim de cicuta paucula, bis. Crepala quid sit. Vinolentiæ turpitudo. Sicera quid. Artemisium. Ephemeron pro cicuta, cur dicamus.

Caput XXXI.

NEc tamen ebrietatis sola hæc pernoscuntur mala: nam & illud scimus obuenisse quandoque, ut uinolentus aliquis obmutesceret repentè, conuulsusque emoreretur, ni fortè obrepsisset febris: aut quum ad eam horam uenisset, qua crepala soluitur, facultatem recepisset loquendi. Oppletis siquidem B neruis spasmus superuenit, siue conuulsio. Solet autem eos facilè uinum replere, cui calida est natura: calida nanque peruadunt celerius. Quòd si resiccentur nerui, incalescantque, discutitur conuulsio, quòd commoliri febris ualet. Porrò sciendum, à Græcis crepalas nuncupari, ubi temetum capiti detrimenta concinnat. Nam & inde uidetur nominis etymon duci, quòd caput iactetur uibreturque. Nam crepala, capitis lucta fluctusque & agitatio Græco intellectu ualet. Accidit extenuatis quoque, ut si amplius se inuitarint, morte occumbant. Quippe uita calore constat, refrigeratione inoritur mors: ut uerò cicuta, sic & merum concinnat exitium, intimo ac genuino calore sensim flaccescente, ratione tamen impari. Calorem enim insita frigoris potentia, conuellit cicuta, labefactatque & humorem occalescere facit. Vinum autem caliditatis suæ potestate, ex qua Græci αἴθοπα οἶνον dixêre, quanquam ad colorem alij referunt, naturalem macerat calorem: ac uelut igne multo, aut sole ualidius grassante, adobruitur modicus ignis & exteritur, sic à uini facultate calente insitus corpori calor, si modò exuperans ea sit, ac præpotens. Proinde uir sanctissimus & Christianæ ueritatis assertor nobilis: Sacrilegium (inquit) reputatur ebrietas, in fœmina præcipuè, sed infinito plus in Domini sponsa. Verissimū propterea illud est, Ignem in gremio gestare, qui assiduò utatur uino, Ventris ingluuies & ebrietas, tam animæ infirmitatis, quàm corporis, causam & materiā tribuunt. Adnotatū & illud in Canonicis decretis est, Distinctione tricesimaquinta: Ministris templi uinum prohiberi, ac siceram bibere, ne ebrietate grauētur corda eorum, ut uigeat perpetuò sensus, & tenuis sit. Vel quia uenter mero æstuans, facile despumat in libidines. Vnde Noe femora ex ebrietate nudauit. Loth autem quem Sodoma non uicit, uina uicerunt. Hinc in Apostolorū Canonibus, episcopus aut presbyter aut diaconus aleæ atque ebrietati deseruiēs, aut desinat aut damnetur. Apostolus uerò ait: Bonum est, uinum non bibere, & carnes non comedere. Vinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est. Siceram uerò, qua dictione usi paulo antè sumus, esse conuenit Hebræo sermone potionem quamlibet, inebriari qua quis potest. Græci sic, πᾶν πόμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ δὲ ἀμπέλου δὲ σκευασὸν σύνθετον. Sunt qui uinum interpre-

A interpretentur dulcibus promixtum, id est ἠδύσμασι συμμεμιγμένον οἶνον. Solon unus è septem, morte principem esse mulctandum, lege sanxit, si deprehenderetur ebrius. At ebrios Pittacus, quum peccarent, duplici dignos incommodo statuit. Non tempero mihi, quin parte ista seueriorem inseram Senecæ censuram: Hominibus (inquit) inter oleum & uinum occupatis ad uotum dies agitur, si bene desudarunt. Si in locum eius quod effluxit, multum potionis alterius ieiuno gutture ingresserunt, bibere ac sudare uita cardiaci est. Dixit Diphilus, luxu perditos ac uino madentes tria habere capita, sicuti Artemisium, id est Dianæ simulacrum: quamuis apud Macedonas Artemisius dicatur Maius mensis. Quod autem de cicuta transeunter attigimus, illud opera parerga subnectamus: In Ceo insula, sicuti prodit Strabo, recepti esse moris, ut sexagenarij bene poti ac coronati, spectãtibus necessarijs, re diuina confecta, cicutam hauriant, quam de mortis præceleri ratione, sunt qui ephemeron uocent. De hac porrò Galenus in pragmatia περὶ ἑορδίων sic scribit, Cicutam esse sturnis alimentum, homini autem uenenum.

A'quibus medicis aut philosophis admittatur quandoque ebrietas. Panaria ebrietas. Catonis dictum in Cæsarem. Cothonismus quid.

Caput XXXII.

Mirari uerò me plurimùm fateor in uinolentiæ pragmatia ista medicæ scientiæ peritorum inprimis quorundam, non sine cunctatione proferendam sententiam: quippe primo Canonis scribit Auicenna, Malum esse utique frequentem ebrietatem, quòd hepatis inde ac cerebri uitietur constitutio, imbecilliores fiant nerui, unde tremor & conuulsio inoriatur, & paralysis: sed & apoplexia, obstipatis spirituum animalium meatibus, humecta cerebri potestate auctius redundante. Cæterùm (inquit) quibusdam uisum, si mense bis aut semel modò admittatur ebrietas, insigne sentiri emolumentum, quòd somni profundioris ratione, uirtutibus animalibus alleuamentum inducatur, & quies: item proliciatur sudor, ac
B quæ superfluunt, resoluantur. Adde, quòd Almansoris quarto Rasis duplicem in mense comprobat etiamnum ebrietatem, cui in Canticis adijcere calculum agnoscitur Auicenna, quanquam simplex ei arridet amplius: quam tamen illius interpres Auerrois egregiè improbat. Nam etiamsi Galeni astipulatu, innato calori insigniter congruit uinum, cuius ratione in eo statuitur gradu, quem cum igne oleum habet, ac lumine: tamen utriusque redundantia superfluens utrunque adobruit ac restinguit. Auicennæ interpres alter bene doctus, & uelut exundans fluentum simplicem in mense, uerùm leuem modicamque uinolentiam ferri posse, ait, ut quæ corporibus haudquaquam sit inutilis, quæque ingentibus poculis ingenium omne non ingurgitet. Sed & singularis philosophus Plato liberaliorem aliquando uini usum approbasse uidetur primo de Legibus: sic enim retegi facilius hominum mores putat. Quin Seneca quoque ille Stoico supercilio mirè grauis: Nonnunquam (inquit) & usque ad ebrietatem ueniendum, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas. Quòd si quis hilariore fronte Dionysio nephalia prolibare, prorsum aspernatur, succinam mihi Euripidium illud de Venere, tralatum ad uinum:

εἴης μοι μέτριος δέ πως εἴης, μηδ' ἀπολείποις.

id est, Adsis quidem mihi, sed temperatum moderatumque, nec desis. Ac medicæ scientiæ non postremus Atheniensis Mnesitheus ebrietatem abdicandam perpetuò censuit quidem, sed laxat ipse quoque habenas nonnihil, & statis temporibus hilarius inuitat: idque de uasis nomenclatura cothonismum appellat, quod scribit Athenæus. Hic obiter illud adnectam: legisse me alicubi, panariam dici ebrietatem pro arrogantia licentiaque, ut plurimum quæ felicium aduertuntur comites. Cato Cæsarem dicebat sobrium accessisse ad euertendam rempublicam. Id esse putat Quintilianus, ut propriè dictum, id est, quo nihil inueniri possit significantius: cuiusmodi & Virgilianum illud, deductum carmen & apud Horatium:

Acrem tubam Annibalemque dirum,

Scythæ cur in primis uinolenti. Libycæ feræ cur æstate non bibant. Sitis ratio duplex. Vinolentorum accidentia ad uidendi spectantia rationem. Sitis cur amplius uexet, quàm fames. Caput XXXIII.

Est tamen & parte hac gentium discrimen aliquod, immò & ferarum. Scythas omnes, quòd & robusti sint, ac habitu calidiore, uinosos esse constat: adeò ut quum ad meracius bibendum quem adhortamur, illud insusurrare sit moris, ut docuit Herodotus, ἐπισκύθισον, id est scythissato. Inde uerò id fieri coniectandum est, quoniam non calidi modò sunt, uerùm & sicci, quando & uirilis habitus talis est. Puerili uerò calori genuino humecta accedit facultas, proinde uini minus sunt appetentes. Auctor primo de Simplicium pharmacorum potestate Galenus, cui suffragatur Alexander, sitim duabus effici rationibus, ἢ ἐκ πολλῆς θερμότητος, ἢ ἐκ πολλῆς ξηρότητος ἐκβοσκησάσης τὰ ὑγρὰ, καθάπερ ἐπὶ τῶν νηστευσάντων. id est, uel ex caliditate multa, uel multa ariditate, humecta depascente, uelut in ijs qui ieiunarunt. Libycas tamen feras æstate non bibere, produnt auctores grauissimi, ubi præcipuè inardescere sitim, consentaneum est. Hyeme autem potui indulgere multum, quum diuersa cõtingere omnino debuerint. Verùm id esse in causa, compertum est, quòd in eo mundi situ per æstatem aquæ propemodũ nullæ sunt. Proinde illis non bibere, in consuetudine est. Hyeme autẽ scatentibus aquis, non ita. Transeunte uerò in naturam consuetudine, si aliò transferantur, pristinum nihilo secius morem retinent. Orygem habet regio eadem perpetuò sitientem, ac ex natura loci carentem potu, quum mirabili modo ad sitientium ualeat remedia. Sunt autem saluberrimi liquoris haustu uesicæ, in eius repertæ corpore. Sitim denique non sentire traduntur, quibus sint ossa concreta, & sine medullis, sed nec sudorem emittere. Verùm & uoluntate uicta quandoque sitis est. Nam senecta quosdam caruisse potu, legimus. Quod mirum utique est, quando sitim patimur molestius, quàm famẽ: quippe insitus calor, unde accenditur sitis, uexat amplius mordetque, quàm siccitas qua inoritur fames, estque actu potentior multo. Humidũ porrò, uitæ asseritur pabulum: nam & cibi uim ac potus uino ingenitam tradunt, sic humectis refici animalia facilius. Inde traditur, siti esse nil πολυποθητότερον, id est quòd desideria magis accendat: propterea Homerum nuncupasse, Ἄργος πολυδίψιον, quod est πολυπόθητον. & διψᾶν dicitur de cupiditate quacunque. Inter sapientum uerò placita illud est, Crapulam facilius sentire, qui dilutiusculum bibunt, quàm qui merum ex toto. Nam temperatum uinum ob tenuitatẽ expeditius loca plura angustioraque subit. Addendum uerò, quòd & potionis meracæ hauritur minus. Priorem sententiam Auicenna comprobãt, secunda primi. Sed cur nam cuncta admodum uertiginosa, id est ἄγαν στρεφόμενα ingerere sese ebrijs uidentur? Fortè quoniam haustu meri uberiore exhalatio progignitur multa euaporãtis scandentisque ad cerebrum spiritus, à quo uniuersum concutiatur cerebrum, ac circumuertatur. Vnde uertiginibus caligant, id est ἰλιγγιῶσι σκοτοδινιῶντος. Sed & succorum item plerique, cerebro oppleto, affectionem inducunt, quam scotomaticã dicunt, id est tenebricã. Sed cur circumferri uidẽtur omnia, nec alio agitari motu? An quia quum uapores fumidi à uino resoluti ad cerebrum inscẽderint, ab eodem ad neruos reflectuntur opticos, & oculorũ pupillas, ex qua refractione contingit sub basi cerebri, & ante oculorum pupillas circuitionis motum quendam fieri, ut in aquis cõuisitur fluentibus. Quum enim obicem offenderint, reiectæ in ambitum motantur. Longinqua porrò minus uident ebrij, quia spiritus opticos præ alijs esse lucidiores oportet, ac subtiliores: nunc autem intemperantiore haustu retusi tenebricique euaserunt. Hinc Auerrois in Pragmatia de Sensu & sensili, de uidendi potestate agens: id organum haudquaquam extendi in actum affirmat, ni in statu fuerit naturali, nulla prorsum re officiente aut interpellante. Implicari autem uidendi facultatem, diuersamque fieri ex opticorum uarietate spirituum. Quandoque enim animalis spiritus, ut libro quarto de Accidenti & morbo Galenus prodit, clarus est ac perspicuus, ut æther: interdum turbidus, perinde ac fumus & nebula: porrò idem uel copiosus est, aut modicus: si multus, lucidus, clarus, aspectui subijciuntur uel remotissima, cuiusmodi erè rapto uiuentium uisus agnoscitur.

Cur

Cur uinolentis dupla sese ostentent obiecta: curq; strabis natura id minus usu uenire, compertum sit. Lixiuium uinum. Chaliphron, chalis, chalamides, chalamissare. Herpis uinum cur, & protropon. Caput XXXIIII.

A QVod uerò dupla sese uinolentis ingerant omnia uel satyrici carminis astipulatu, inde promi posse ratio uidetur, quòd humectationis exuperantia molliculi plus minus effecti oculorum musculi, ac contracti oculos diuertunt ac distrahunt, altero in superna cõtruso, in imum altero deiecto. Proinde consequi liquidò, nõ in eundem uelut scopum radios collimare, quæ res duplam fieri uisionem cogit, utroq; oculorum sua apprehendente. Quod usu item ueniet, si alterum digito oculum suppellas, reliquum detrudas. res nanq; eo habitu congeminari perspiciuntur. Sed enim qui dicuntur ἐκφύσεως στραβοὶ, hoc est natura strabi, haud ita afficiuntur, diuerso scilicet oculorum situ: dextrorsum enim ijs intenditur acies, aut leuorsum. Radio nihilominus per rectam lineam in corpus unũ collineante, propterea colorem unum, & qualitatem unam ad oculos referri, obiectis resumptis, quam rem uocant ἀντίληψιν: nec disparari seiungi'ue opticos neruos, contingit. Qui ab oculis ad anteriorem cerebri cellam directi, ut quibusdam placet, intersecantur. Super qua re nos alibi plura. Chaliphrona eum dictitamus, qui uino desipiat nimio: quippe chalis meracam indicat potionem, ab uerbo χαλᾶν, quod remittere signat, ac subijcere. Vtique & bacchas nouimus appellari chalamidas, ut quæ in coitu submittantur. Chalimassare, id est χαλιμάζειν, id agere est. Dicitur item uinum herpis, quia repant ferè uinolenti. Demum chalis & herpis, peculiaria sunt Hipponacti uerba. Sed herpin & apud Lycophronem comperisse uideor. Vinum protropon dicitur Græcis, ac Plinio sponte defluens, ante quàm calcẽtur uuæ, Latinè lixiuium uocatur, ab lixiuij similitudine per colum destillantis, madente cinere.

Odoris ex uino præstantia. Cuiusmodi sit uinum à medicis, aquosi nuncupatione signatum: item oligophorum & polyphorum uinosumq;, necnon caroticum. Item uinum tenerum, seu lene, necnon durum asperumq; ac uinosum. Præliganeum. Tortiuum circumcidaneum. Iumentis arboribusq; dari solitum uinum. Quod sit poetæ uice
B *equi. Lanam facile aspergines combibere. Aspergines quid. Embregmata. Embroche. Iuuenalis locus, Vinum quod succida nollet lana pati.* Caput XXXV.

DIgnum uerò scitu, quod à rerum peritis traditur, uini odorẽ præ omnibus seligendum: quoniam spiritum excellenter nutriat exhalans odor è natura, tum egregie ac uelociter alente corpus, tum uoluptate sensus delinien-te: quo in genere esse uinum liquet, calidum præ cæteris, humidum quoq; ac odorum & clarum: siquidem uenenis obluctantia ferè cuncta, uitæ salutaria censentur admodum: nec id gustu modò, sed & odoratu. Inter quæ uinum in primis rectè adnumeraris: nam sicut homini uenenum est cicuta, cõsimiliter & cicutæ uinum, non simul quidem, sed haustum mox. Sciendum uerò, summos artis medicæ auctores uinum extulisse laudibus, quòd primo Canonis Auicenna subtile nuncupat, albumq;: quippe nec capitis dolorem concinnare, ac insigniter humectare. Proinde biliosis congruere prẹsertim, sanguineisq;: ira item, uel insolatione, aut exercitio succensis. At perpensione forsan non indignũ censeat aliquis, cuiusnam modi uinum esse id arbitremur. Aquosum uerò interpretantur eruditiores, quod (docente Galeno) colore ac substantia similitudinem præfert aquæ. Diaphanum quippe uisitur, lucidum, purum, subtile, & aquæ multæ impatiens præcipuè. Proinde ueteribus, & Galeno in primis Therapeutices sexto, ac Hippocrati prius, nuncupatum oligophorum, seu ὀλιγοφόρον, id est (si permittimur) pauciferũ. Nam ediuerso πολυφόρον dici adnotauimus multæ patiens aquæ: cuiusmodi uinosum fortè appellant medicorum scholæ, & philosophus Isaac. Id ualidius intelligunt, sole incoctum, & uentis purius defecatiusq; factum. Idem tamen philosophus, aquosum cẽset uitari uinũ oportere, ac debile austerũq;. Vinosum, Hippocrates οἰνώδη appellauit. Est uinum item tenerũ rectè dictum: nam ἁπαλὸν uocant Græci: Cato autem, lene. Huic diuersum aptè nũcuparis durum asperumq;.

Apud eundem Catonem uinum ex uuis miscellis, quòd operarij bibant, pręliganeum A dicitur. Sed & mox paulò tortiuum mustum circuncidaneum nominatur. Homerus certè conciliandæ beneuolentiæ dulce adhibuit:

ὡς φάτο, πότνια δὲ μελίφρονα οἶνον ἐκίρνα.

Vinum autem uehemens, & (ut Plutarchi uerbo utamur) caroticum, seu καρωτικὸν, Cyclopi apposuit Vlysses: at εὔφρονα οἶνον ad medelā. Eiusmodi uerò prannium est, quod uulnerato datur Machaoni. Sic uerò Plutarchus, caroticum nuncupat uinum, ut Dioscorides papaueris succum odore caroticum tradit. Et in libro de Iuuamēto anhelitus, uocatas Galenus scribit caroticas uenas in collo, quoniam in eis κάρος fiat, hoc est stupor, & quædam priuatio sensus, illis amplius compressis, quod antè commonuerat Aristoteles, & nos alibi commeminimus. Illud mirum utiq; uel Homero auctore, uinum iumentis solitum dari. sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos, Rependite (inquit) si Andromache

ὑμῖν πὰρ προτέροισι μελίφρονα πυρὸν ἔθηκεν,
οἶνόν τ᾽ ἐγκεράσασα πιεῖν, ὅτε θυμὸς ἀνώγοι.

Inde minus utiq; mirum irrepsisse illud quoq; semel corruptis moribus, ut arbores uina potare docerent quidam: quoniam sit compertum, maximè id radicibus prodesse, præsertim platani. Scribunt nonnulli, Megarensem Stilponem extremo deficientem senio, merum hausisse prius, quo celerior cōtingeret obitus. Extat Græcum distichum de pernicie, quam sæpicule concinnat uinum:

οἶνος καὶ τὰ λοετρὰ καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωὴ
ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.

Ex eo autem profluxisse arbitror, ex parte illud Latinè concinnatum, quod balneis inscriptum quandoq; legimus:

Balnea, uina, Venus corrumpunt corpora nostra:
Sed uitam faciunt balnea, uina, Venus. B

At Niceratus nobili Epigrammate uinum esse poetis, equi magni uice canit, quod & apposui:

οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος.
ταῦτ᾽ ἔλεγεν Διόνυσε καὶ ἔπνεεν, οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὠδώδει πίθου.
τοιγὰρ ὑπὸ στεφάνοις μέγας ἔβρυεν, εἶχε δὲ κισσῷ
μέτωπον, ὥσπερ καὶ σὺ κεκροκωμένον.

id est, Vinum eleganti magnus existit equus poetæ: aquam bibēs non ferè bonum producas carmen. Hæc dicebat, ô Dionysi, & spirabat, non utrem unum Cratinus, sed uniuersa, quum olfactasset dolia, utiq; sub coronis magnus scaturiebat, habebatq; frontē uti & tu, croceam hedera. Illud aduertendū: eruditioribus obseruatum, & indicat Dioscorides, lanas facile aspergines combibere, ac sordium suarū pinguedinem, quæ œsypus est, egregiè mollire. Sunt uerò aspergines, seu embregmata, uel embrochę, quæ humentia corpori insperguntur, aut ne dilabantur mox, cum lana madente admouentur. Quo argumento ab Satyrico dictum poeta,

Vinum quod succida nollet Lana pati.

In asperginum quippe usum uenire acetum, Dioscorides scribit, oleum, uinum.

Vinum sapores sibi ex terra adoptare. De Arcadico uino mira. Explicatur Galenus. Aristotelis locus in integrum restituitur. Cur ex minutulis uuis meracius exprimatur uinum. Caput XXXVI.

SVnt tamen qui Demosthenis argumento, quem abstemium dictitant fuisse, uniuersim qui non utantur uino, acrioris esse naturæ arbitrentur. Cæterùm illud sanè memoratu dignum, quod nobis in aliena transeuntibus castra pro more ex Galeno compertum est, in libro de Anhelitus iuuamine, Vinum ex terra sibi admixta sapores adoptare: siquidem alioqui uno genere essent locis omnibus & regionibus & uitium, & præterea arborum reliquarum succi.

Nunc

A Nunc uerò singularum proprietates terrarum ad solis contemperatæ potestatem miram incocti saporis uarietatem usibus suggerunt humanis. Sed & in regione quadam Galenus inquit, Vinum ad ignem utribus appensum obdurescit in salis modum, aqua euaporante. Vbi uerò terrarũ sita regio hæc habeatur, uel quo censeatur nomine, non explicat pluribus auctor hic. Mihi ex Aristotelis Meteororũ quarto liquet, Arcadiam esse eam, ubi uinum, οὕτως inquit ἀναξηραίνεται ἀπὸ τοῦ καπνοῦ ἐν τοῖς ἀσκοῖς, ὥστε ξυόμενον πίνεσθαι. id est, Ita in utribus siccescit ex fumo, ut abrasum & in minuties pertritum ebibatur. Verùm hac in parte dispiciant eruditiores, moneo, interpretum deliramenta, quibus philosophi nobilis conuellitur sententia, inuoluiturq́. Sed nec Albertus, etiam si Magni cognomentum sibi asciuit, quicquam doctis auribus & acri lotis aceto dignum profert: ni mendum esse exemplarium, constanter collibeat asserere: quod nec displicet. Crassescit (inquit) fumo uinum: itaque crassum mox ebibitur. Sensu nullo, aut sanè Siculis gerris uaniore. Neq; putet nos sciolus aliquis aut nasutior, supra crepidam iudicare, in nostra (ni fallor) harena uersamur, pulchreq́ intra pelliculam continemur, dum uerborum proprietatem discerniculo grauiore rimari, eminentissimis auctoribus colaphum incuti, aut inscitiæ labeculã allini, non patimur. Apud quos si confringas tesseram, ad diobolarem recidas, & pullatum circulum. Id quod tralaticium est, homini præsertim in studijs iam consenescenti. Addamus hic illud non ingratum, opinor, ex minutioribus uuis meracius exprimi uinũ, dilutiori ex grandioribus, quoniam gulonum ritu plus sibi humoris asciscant hæ, quàm ualeant percoquere: quod in paruis non usu uenit.

Quod sit musti ac uini interstitium. Cur minus inebriemur musto. Dulcedinem esse uelut ebrietatis antidotum. Vinum medium quod sit. Oenogala.

Caput XXXVII.

AT enim quia cœpimus, exequamur latius, quæ uaria nobis de uino præterea lectio suggerit. Memorabile siquidem est, quod ex Plutarchi doctrina didicimus, Sympoſiacorum tertiò, sed & in Cœnis retulit Macrobius, ad uerbum ferè tralata sententia: etiam si auctore præterito, quòd ipsi haud ita
B frequenter facimus, ut sciant legentes, me non mancipio tantùm promittere, sed iam nunc euictionem præstare. Vini infantiam quæ prædulcis sentiatur, mox dum in pubertatem abit, suauitatis induere proprietatem, cui rei calculum adiecerit Homerica item astipulatio, quæ melli dulcedinem contribuit, uino suauitatem. Inde consequens ferè uidetur, ut quum dulce tantùm sit, insita quadam horroris ui, ad ebrietatem usque hauriendo progredi non sinat. Suffragatur & ratio alia, quando ebrietatis antidotum dulcedinem habent medicæ scientiæ periti. Quippe quos uiderim nimio plus uinolentia grauatos, uel usque ad Plutonis cancellos, uomitu quidẽ alleuari iubent prius, mox aduersus euaporantis fumi ex uini reliquijs uim, panem melle litem uorari, uelut repercussu malo grassanti medeatur dulcedo. Suffragari uidetur & illud, quòd quum flatus & aquæ miscella potestate grauius habeatur mustum, nutu suo celerius in intestina dilapsum, in locis ebrietati opportunis haud ita perseuerat, sed transmissum laxat. Inesse autem musto aquam, argumento est, quum in uetustatem proficit, decrementa sentit perspicua, etiam si augescit bonitate. Adijciunt medicorum scientissimi, dulce uinum esse natura uiscidum, & meatus, quos Græci poros, & uniuersim scholæ nuncupant, offercire præstipareq́. Proinde ex dulci potu non ferè quicquam in caput euaporare, uia præfarcta constipataq́. Quamobrem Hippocratis sententiam comprobari, tertiò Regiminis acutorum, ubi adnotatum est, Dulcem potum minus caput aggrauare quàm uinum, & mentem percutere minus. Porrò & dulcis uini ebriosum dicimus neminem, quoniam dulce uinum saporem nullum obtinet uini proprium sed alienum reddit omnino. Proinde φιλόγλυκυς, οὐ φίλοινος ἔσται ὁ λικχεστημένος, id est dulcis rei nõ uini auidus dicetur uerius, qui uini dulcis desiderio tenetur. Non prætereundum parte hac Aristotelis decretum ex Meteoron quarto: Vinum (inquit) quod prædulce est, halitum emittit: pinguiusculum enim est, ac eadem quæ oleum præstat, quandoquidem à frigore non cogitur, etiam si uratur: nomine quidem uinum est, re autem

& opere

& opere non est: succus enim uinosus non est, ac propterea temulentiam minus affert, A quod reliqua faciunt: quanquam altiorem halitum non emittit, ob id etiam flammam concipit & edit. Vinum medium pro aqua, ueteribus uidetur accipi, quoniam uinum omne aut mustum sit aut uetus. Nam apud Mnesitheum ita scriptũ fuerat, Esse uini genera tria, nigrũ, album, medium, quod uocant κιῤῥὸν, id est giluum. Nouum, uetus, medium: ac efficere nigrũ uires, album urinam, medium πέψιν, id est concoctionem. Rursum nouum refrigerare, uetus calefacere, medium uerò esse caninum prandium. Quod in Noctibus quoq; Atticis relatum comperias. Hinc ille in Plauti Casina senariolus,

Adibo caninam cœnam, spero meliorem fore.

Oenogala, id est uinum lacteum apud Hippocratem in commentario de Fœminarum incommodis, pro tepido accipiunt eruditiores. Prochyma, uocant nonnulli mustum sponte profluens ante quàm calcẽtur uuæ. Id quod sexto Rerum rusticarum apud Græcos adnotatum comperias. In nostris literis, ut ante paulò attigimus, mustum lixiuium intelligitur, quod ante quàm prælo uuæ premantur, in lacum fluxit: sicut tortiuũ, quod à pressura prima, uinaccorum circumciso pede, exprimitur. Oleum mustum, id est gleucinum uocant, quòd prius quàm præculcentur oliuæ profluxit.

Quibus rationibus probet Albertus contrà prædicta, Mustum amplius inebriare quàm uinum. Musti impetuosius feruentis remedium. Caput XXXVIII.

CAeterùm hac in parte nõ uideor mihi rectè facturus, si Magni Alberti sententiam, ueluti per incuriã transmisero. Qui præter Plutarchi, & qui illius uestigia sequitur, Macrobij doctrinã multum amplius astruit ebrietatem inducere, quàm uinum. Eius opinionem rationesq; pluribus paulò explicabimus, quoniam proposito nostro mirè cõgruunt. Musto (inquit) duo insunt calores, naturalis, & aduenticius, qui ex loco est, ubi creuit, solis ui immissus. Inest & terrestris substantia permixta. Mouentur autem duo isti calores in opposito, unus quidem terminando partes uini naturales, qui naturalis est: alter uerò crassitudinem dissoluẽdo, ac heterogeneas partes disparando, qui accidentalis est, innatus ei à loco. Deinde ex illis duorum motibus calorum componitur motus, quem musti feruorem atq; ebullitionem uocant. Quoniam uerò attenuantur partes ac diuiduntur, ideo B in imum abeunt feces, partibus ignis, quæ accidentales sunt, euolantibus. Quibus eductis, residet humidum aereum spiritaliter dissipatũ per uinum. Quæ causa mustum reddit ualde spumosum ante quàm resideat humectum id aereum, quo contingente constipantur uini partes mox per aeris frigus, unde euadit suaue uinũ. Tunc enim globatur quodãmodo, coitq; genuinus calor, qui euolauerat prius cum igneis illis, & aduenticijs loci partibus. Ex ijs uerò manifestum ferè fit, cur uino facilius inebriet mustum, etiam si uinum calidius longè sit, & in musto terrestres sint portiones per essentiam frigidæ, quæ uino insunt haudquaquam. Tamen quia uaporosum est propter humidum spiritale aereumq;, minimè in eo coactum constipatumq;: & quia euaporat, calore duplici agente, quod in uino non fit, ebrietatem sæpe inducit: nam quod uaporosum fumidumq; est, præfarcit cerebri uias, & animales uirtutes præpedit ad motum & perceptionem. Quare ebrij quoq; incertæ sunt discretionis & motus, obliuiosi item fiunt ex humectatione nimia, qua delentur imagines, prius quàm firmius imprimantur in parte, quæ memoriæ uim obtinet. Verùm non prætereamus quod fuerit superpondij loco, si extra modum efferuescat mustum, ita ut ferè dissiliãt uasa, remedio esse aiunt præsentissimo, si casei multum terrestris & porosi, portiones inieceris. Nam illius frigiditate succensus ilicò feruor remittitur residetq;.

Frigoris ui mustum diutius seruari dulce. Vino quandoq; uigilias induci. Træzenij uini proprietas, & Achaici. Monobasites uinum, quod & maluasium. Falernum uinum dici modò Græcum. Vini symphoniæ tres. Centenariæ cœnæ. Centussis lex. Centenariæ porticus aut miliariæ. Centenaria uasa. Centesimæ usuræ cur dicantur. Vinum schedium. Vinum pendens, & doliare. Vinariorum corpora quæ intelliguntur. Militiam capi pro multitudine. Caput XXXIX.

Quærit

A QVærit Plutarchus in libro cui titulus est φυσικῶν αἰτίαι, quid'nam sit causę, quòd circũuallata frigore dolia mustum diutius seruẽt dulce. An est (inquit) quia musti digestio est ἡ εἰς τὸ οἰνῶδες μεταβολή. hoc est, inuinosum demutatio ac transitus? At concoctionẽ inhibet interpellatq; frigiditas. Eam nanq; perficit caliditas. An contrà potius dicendum, esse uuæ propriam succi dulcedinem: propterea dici eam maturescere, ubi dulcis incoqui sapor cœperit. Frigiditas uerò euaporare difflareq; non sinens, dulcedinem quoq; continet musti. Succurrit porrò dum flosculos hinc inde præcerpimus: quod ex Galeni de Interioribus commentario secundæ didicimus: Seruum quendam, quum uinum uetus largius ingurgitasset ex siti, factum inde esse semper uigilem, mox uerò subeũte febre, & subsequuta alienatione, functum etiam fato. De hoc scio & alibi à me factam mentionem. Scribit Athenæus, Trœzenium uinum sterilitatem inducere bibẽtibus, sicut in Achaia abortum. Fuit in Laconia uinum Monobasites dictum id maluasium dici uulgò, cõiectant eruditi, esse tamen Creticum. Apud Tænarum uel modò Monobasiam agnoscimus, unde uino conciliatum nomen, non tam quòd ibi nascatur, quàm quia rectà illuc aduehatur ex Creta. Celeberrimũ autẽ uel nunc Venetijs uulgò quoq; nuncupatᷣ Achaicum uinum. Nam quod modò Græcum dicitur, Falernum fuisse ueteribus sentiunt nonnulli. Postremò scitu dignum & illud: sicut in musicis astruunt canonici, hemiolium symphoniam conficere, quæ dicitur διὰ πέντε, hoc est per quinq;: diplasium uerò eam, quæ διὰ πασῶν, id est per omnes: at eam quæ uocetur διὰ τεσσάρων, id est per quatuor, epitrito constare. Compari modo & harmonici Dionysiaci tres peruiderunt uini symphonias ad aquam, per quinq;, per tria, per quatuor: sic quidem concinentes: ἢ πέντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ τέσσαρα, id est uel quinq; bibere uel tria aut ne quatuor. Hemiolia nanq; consurgit ratio, ubi duæ sunt uini partes, aquæ tres: diplasia uerò admixtis duabus: epitriti ratio est, cum tribus aquæ partibus una infunditur uini. Quæ sanè in potu frugalitas centenarijs peraccommoda Romanorum cœnis agnoscitur: in quas ultra centum æra insumpsisse, fraudi erat: quod Septimius Florens scribit, ex lege quam Lu-

B cilius, nasum stili qui condidit primus, lepidè prorsum centussem nuncupauit. At porticus centenariæ, à passuum numero uidentur dictæ, sicuti miliariæ quoq; apud Tranquillum. Nam quod miliarios legimus apros apud Varronem, intellige nimirum ponderis rationem: sicuti in centenarijs uasis apud Lampridium, cuius etiam uerba duxi subscribenda, ut iam nunc refractarios declinem: Primus (inquit) Heliogabalus mensas, deinde & capsas argenteas habuit: primus etiam cacabos, uasa deinde centenaria, argentea sculpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Centesimas usuras intelligunt eruditiores, ubi duodecim usuræ nomine centenario accedunt: quoniã mense centesimo sortem assequitur fœnus. Quod ex Sydonij Apollinaris libro tertio dilucet: nam centesimus in mensem nummus fœnoris nomine æstimabatur. Centesimas usuras, omnium uidetur intellexisse minimas Cæcilius Epistolarum octauo: Proinde (inquit) epistolas mitte, appositis usuris quas ego non possum parcius, centesimas computabo. Vinum dici schedium, in Græcis adnotatum auctoribus est. Id sunt qui intelligãt quodcunq;, ac uile, uel Aegyptium quoq;, quia sit Aegypti ciuitas Schedia prope Cheræum. At Demetritus ita nuncupari Corciræum putat. Est autem concretius quod in libro de Diæta scribit Agathocles. Vinum pendens eius interstitione dicitur, quod doliare uocant. Vinariorum corpora, pro collegijs scitè accipit in Alexandro Cæsare Lampridius: Vinariorum (inquit) corpora constituit, ac lupinariorũ & caligariorum & omnium artium. Qua in parte scitu dignum: scriptores haud ita ueteres pro collegijs & multitudine qualibet tum rerum tum hominum, militiam usurpasse. Id quod municipes mei (ut sic dicam) uulgò item non nesciunt. Lego Collectaneorum quinto ad rem rusticam pertinentium, apud Græcos, esse uitium pulcherrimã quæ dicatur mersites, & sit Bithynia, unde fiat uinum dendrogalenum: sicut alibi regione eadem habebatur παρλωον, id est Tiarenum. Nam in Tio Paphlagoniæ, Tianon est: quod Florẽtinus in Georgicis scribit. Cæterùm, quia liber hic iam extumuisse uidetur commodè, uelut me uocet Pythagoras, uerbum non amplius addam: nam uetus est ac bracteatum, Esse pręstantissimum, in re qualibet nouisse, quid sit satis.

LODOVICI CAELII RHODOGINI IN ANTIQVARVM LEctionum libros, ad illustrem philosophum & medicum Nicolaum Genuensem, Patauinum ciuem, Præfatio nona & uicesima.

SICVTI operæ forsan leuioris, Antiquarum lectionum libellos au- A spicaturis artium bonarum studiosos uniuersim præfatione destinata, obseruanter consalutare: ac etiam nobis aduersum nasutulos parare uelut patronos, haud ab re est uisum: ita & manum iam impacturus postremam, fœcundissimum undecunque ingenium tuum Nicolae uir clarissime appellando, facturum me operæ precium sum arbitratus. Quod scientiæ magnitudine tum physica tum medica, ut interim Atticæ facundiæ claritatem, & in hisce humanioribus studijs periciam non memorem eminentissimam, huic lucubrationi nostræ, quam nimio plus intumescentem bifariam (ut aliàs ferè) distribuimus: uelut anchora es futurus sacra, uel triariorum denicp uice, quos in militari disciplina exercitatissimos, ac (quod sequens est) peritissimos ultimo distribui loco in acie à solertis ingenij imperatoribus, notissimum ex historia est: qui accisas paulominus res integri ipsi ac uegeti & animo & corpore in hostem magno impetu coorientes restituerent, ac dilapsos ordines reuocarent ad signa. Hoc nos consilio, uir memoratissime, in hunc te locum distulimus, qui numerosa uirtutum serie dignus planè fueras qui uestibula teneres, clarissimis ingenij tui facibus, & eloquentiæ lumine, ac morum (ut uerè dicam) maiestate prophanum ab ingressu sciolorum uulgus grauiter reiecturus. Nec, quæ tua est in omnibus animi æquitas, & inconcussa mentis altitudo propemodum diuinæ, in primis uerò in me beneuolentia (neq; enim, opinor, tibi excidimus) nostrum hoc consilium aspernabere. Siquidem animo conceptum candidissimo, candidè prorsus in candidissimum amicitiæ æstimatorem promitur obseruatè amanterq;. Cognitissimum porrò tibi rerum scientissimo, quæ quantaq; in hominibus interdum egerminet prauitas, qui lingua prurientes nimis quàm licenter in alienam irruere famam nulla non hora permittũt sibi: etiam si sæpe uelut alba deprehenduntur linea, & ab Mineruæ quinquatribus naturæ decreto summoti, ac prorsum cærite cæra digni, ut est apud Horatium. Nec re noticiam aucupati magnopere alia, quàm dicacitate ac linguæ uirulentia, planè ad uenena natæ, B dum pestilenti spiritu optimum quenque afflatum uolunt, ne occipitio quidem expectato: quãquam ἐν τῇ πορφύρᾳ πίθηκοι καὶ ἐν τῇ λεοντῇ ὄνοι, aut uerius ἀκαρνανικοὶ χοῖροι. à qua fœditate quum uitæ tuæ probitas absit ex diametro, uel δὶς διὰ πασῶν, ad te nunc commodè prorsum decurrimus: qui echie nocentiores, ac satyrico plurimum felle conspersos tuarum antidotis uirtutũ reprimas, ac omnino diluas ita, ut impetus lethifer aliàs, euanescat uniuersus, nulla non parte optima queq; conuellens pręcipuè, ac semper ἀπορῶν δρομόν. Sic enim fiet, ut dolenter agnoscant forsan, non debuisse ταύτην τὴν καμάριναν κινεῖν. Sed & quę tua magnitudo est, si excepturum te modò assultantem uim commonstraris, ni me amor fallit, ac περὶ τὸ φιλούμενον ἐκτυφλοῖ prorsum, ab impostura resilient compauidi palantesq; succinent sibi, τρίτος οὗτος ἡρακλῆς. Quod reliquum est, Nicolae doctissime, si quæ è speculationum altitudine dantur feriæ, peruelim altero saltem oculo, uel ῥαθυμώτερον, hasce Commentationes nostras respicias quandoq;: sed ita, ne uirgulæ Aristarchi parcendum censeas, ut tanta commonitus censura stilum uertere condiscam, scripturus mox, quæ digna legi sint. Nec columnas parem structiles, sed marmoreas planè: uti omnia item ad normã respondeãt, seu quadram & libellam perpendiculũ'ue. Hoc nil facere gratius potes, nec quod grauissimo iudicio tuo amplius cõgruat. Præsertim quia uel hoc nomine gratias testatura tibi posteritas est: cuius emolumẽtis, etiam si in amplitudinis fastigio cõstitutus, suffragiũ nec subducere sustinueris. Quod si consequor, id est si per medicas ac literarias districtiones licuerit (neq; enim aliter amicorum apud te fiat ἀλλοσκοπή) erit quod tantæ benignitati debeam καὶ μέχρι θεῶν.

At si diuinitùs contingat, uti nostra hęc typis conformata nuper approbentur tibi undecunq; scientissimo, nec uidear parte ulla subsultare, aut ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῆσαι, sublimi feriam sidera uertice. Vale.

LODOVICI

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI NONVS ET uicesimus.

Cuiusmodi censeatur illud à Quintiliano repetitum, In triclinio choa. Inibi quid choeus & choa ac choes. De cotyla item paucula. Choicum quid. Heminæ modulus. Phagonis exemplum mirum. Bonosi bibuli historia. Caput I.

A EXTAT apud Quintilianum obscurior nodus libro nono ita Cimmerijs obseptus circũuallatusq; tenebris, ut à quo planè sit intellectus explicatusq;, necdum compererim. Fabij uerba sunt hæc: Allegoria (inquit) obscuriore, quæ ænigma dicitur, poetæ utuntur, sed & oratores nonnunquam. Vt Cæcilius quadrantariam Clytemnestram, & in triclinio Choam (sic enim scribo) & in cubiculo nolam. Quod autem primo & ultimo loco positum est, alia operis parte abundè (opinor) illustrauimus. De Choa in triclinio supererat, ut nostrã proferremus sententiam, quam peropportunè huic potissimum loco impingemus: quoniam præcedenti commentario pleraq; de uino & uinolentis dictauimus, uti nostra paruitas tulit. Et ænigma hoc in bibacem concinnatum arbitramur cuius in hauriendo auiditas uel spiritu uno choam persiccaret. Quod uerò astruitur, ex Aristophane conijcimus. Apud quem in Nebulis Strepsiades Danistam eludens, quum dixisset,

ἁλσὶ διασμηχθεὶς ὄναιτ' αὐ ουτοσί.

id est, sale perpurgatus iuuaretur utiq; hic. Infert mox,

ἓξ χοᾶς χωρήσεται. id est, sex capiet choas. Eum uerò locum exponens interpres: Subsannat (inquit) denuò uel ut in amphora & uino. Nam suprà, quum illud de sale enarraret: Coria (inquit) pinguedine crassiora, sale mollita latiora fiunt, & proinde capaciora. Veluti ergo Danista esset uter, aut id genus quippiam, dixit illum Strepsiades choas sex contenturũ, si sale permolliretur. Pergit porrò idem interpres: Choeus,

B inquit, mensuræ species est, qua uinum mensurant. Et uinario certamine ab Alexandro quãdoq; proposito, Plutarchus scribit: Promachum choas persiccasse quatuor, uictoremq; triduo pòst mortuum. Et Milo apud Athenæum carnis minas uiginti uorabat, totidem panis, uini choas tres hauriebat. Apud Aristophanem si circumflectitur, ut χοᾶς scribamus à recto est choeus, per poeticam licentiã: si uerò grauatur, est à nominatiuo χοή. Aristophanes in fabula, cui titulus ἱππεῖς:

ἀλλ' ἐξένεγκέ μοι ταχέως οἴνου χοᾶ,
τὸν νοῦν ἵν' ἄρδω, καὶ λέγω τι δεξιόν.

Inibi rursum testatur grammaticus, mensuram hanc, cotylarũ octo esse capacem. Poetæ uerba Latinè tralata sic fermè sonant: Sed age, choeum uini statim effer mihi, ut mentem rigem & commodi promam quippiam. Apud Hesychium χόαι dicuntur χῶναι, id est infundibula. Choicum Græci pro terreno accipiunt, Suda interprete. Vtitur eo uerbo in Ruffinum Hieronymus, Perire choicum, & nasci supercelestem. Sunt qui uelut χνοϊκὸν dici augurentur, quasi puluereum. Choricus uerò rusticum indicat planè. Chloe Cereris est cognomentum apud Pausaniam. De Cotyla, si quis & illud fortè requirat: ita inuenimus apud Priscianũ, siue is fuerit Rhẽnius Fannius, uti doctioribus placet:

At cotylas quas (si placeat) dixisse licebit,
Heminas recipit geminas sextarius unus,
Qui quater assumptus fit Graio nomine chœnix:
Adde duos, chus fit uulgò qui est congius idem,
A quo sextarij nomen fecisse priores
Crediderim.

Hemina librã unam capit, duas sestarius, Romanas dico duodenarias. Sunt qui ita statuant: heminam pendere uncias decem, sestarium uiginti, congium libras decem, urnam quadraginta, amphoram octuaginta, culeum mille ac sexcentas. Choæ meminit Galenus primo de Virtutibus naturalibus. Sciẽdum uerò à Theodoro choam dici sestarium Latinè, à Plinio etiam congium quandoq;, sed & sestarium. Fuit & festum Athenis nomine choes, quod anthesterionis, Nouembrem quem interpretantur, duodecima celebrabatur die, in Lenæi Dionysij honorẽ. Auctor Apollodorus est, anthesteria uniuersim quidem uocari festa Bacchi, priuatim uerò pithœgia. Erant & choæ mortuorũ libamina, quibus preciosissima quæq; infundebãt & carissima. Sophocles: A

πρῶτον μὲν ἱερὰς δὲ ἀειρρύτου χοάς.

Inditum ab infusione nomen. Festi, quod choes uocari diximus, meminit Demosthenes ἐν τῷ περὶ τοῦ ὀνόματος. Choas uerò etiam chytras, id est ollas interpretatur Harpocratio: sed ut ad Quintilianum reuertamur, ut (uelut prætexuimus) rectè intelligi ænigmaticum illud de choa in triclinio possit, argumentis ducimur pluribus. Nam & Mediolanensem Nouellum Torquatum Triconij cognomen sibi adoptasse, Plinius scribit, à tribus uini cõgijs uno impetu epotis. Et nos alibi hoc Opere adnotauimus, Diotimum Atheniensem cognominatum Chonem, id est infundibulum: quoniam ori eo apposito, incessanter infusum hauriret uinum. Nam & Aureliani tempestate celebratum phagonem nouimus, qui die uno aprum absumeret integrum, panes centum, ueruecem insuper, ac porcellũ. Bibit autem infundibulo ori apposito, plus orca. At ex bibacitate Xenarchus item Rhodius metretes est nuncupatus. Diu porrò in triclinio uersari uoracis censetur hominis & bibuli. Liquet id M. Tullij auctoritate ex libro de Oratore (ni fallor) secũdo: Apud quem ille ait, Quãdo tandem Galba de triclinio tuo exibis? Quum tu (inquit) de cubiculo alieno. Cæterùm quo pacto Aristophaniũ illud Sudas interpretetur, Sex capiet choas: qui scire cupit, librum adeat. Nobis quod dicitur, ἐν πλάτει, hæc attigisse satis superq; uisum. Quod ad bibulos attinet, exemplum insigne prætereundum non est: Bonosus minutulus Romanorum tyrannus, bibit quantum nemo alius. Inde scitum Aureliani dicterium: Non ut uiueret, illum esse natum, sed B ut biberet. Id extra omnem admirationis captum, quantumlibet bibisset, semper securus erat ac sobrius: addo etiam, Vino nunquam non prudentior. Amplius, quantũ hausisset, reddebat uesica ad æquilibrium. Nec pectus unquam, aut uenter, uel pars alia ex humoris ingesti nimietate affecta est. Hunc ubi ad laqueum coegisset Probus imperator, iactatum militari ioco, Amphoram pendere, non hominem.

Exercitum ex diuersis ac dissonis conflare gentibus quàm periculosum: itemq; de prouerbio, Inijce. Caput II.

Exercitum ex uarijs diuersisq; hominum generibus conflare, sunt qui ut rectè prudenterq; factum, approbent plurimum: quando nec conspirare inter se facile tam dissona moribus & lingua gens possit. Porrò & mandatis ducum facilius obtemperent uniuersi. At contrà si quando tumultus aut seditio oriatur: tunc neq; mulcere quenquam, nec alicui modum imponere licet. Gens ignara cum impetu fertur, ubi semel ad iram uentum est, more ferarum continuẽ magis crudescit, nec ullus est sæuitiæ modus. Propterea summi uidetur discriminis, ueluti ex colluuione quadam, copias comparare. Suppetunt in id ex historia exempla complusćula. Nunc ad manum est, quod euenisse Carthaginiensib. lectum est, quibus plurimus fuit mos, peregrino uti milite. Primo Punico bello in castris erant Hispani, Galli, Ligures, Baleares, Græci, Aphri, fugitiuorum & transfugarum ingens numerus. Mox finito bello, quum tumultuari exercitus cœpisset, nec regi posset, iræ, impetus, furoris omnia plena erant. Tandem raptis armis per indignationem, contempto Hannone & cæteris ducibus, Carthaginẽ uersus profecti, apud oppidum Tunes, quindecim millibus passuum à Carthagine castra locant, petentes non debita modò sibi stipendia, sed etiam interfectorum in prælijs equorum sibi precia exolui. Neq; ijs contenti, multorum annorum frumentum deberi asserebant: deniq; quotidie noui aliquid, quo bellũ mouerent reperiebant. Erat in exercitu Campanus quidam, qui paulo

antè

A ante seruus ex Sicilia à Romanis transfugerat, uiribus corporis atque audacia in rebus bellicis præcipuè insignis, nomine Spendius. Hic metuens, ne si fœdus cum Carthaginiensibus fieret, in domini potestatem ueniret, ac ex legibus pœnas lueret, summa audacia, uerbis ac re ipsa quęcunque moliri, quo omnia magis perturbarentur, seditionem quàm fœdus, bellum quàm pacem præoptare. Præterea etiam Apher quidam nomine Matho, qui liber quidem erat, sed quòd multa seditiosè fecisset, supplicium formidabat. Hic quum Aphrorum multitudinem amplius concitasset, extemplò omnes in concionem deliberandi causa uenêre, ubi Spendio ac Mathone in Carthaginienses uehementius inuectis, omnes facillimè aures præstabant. Quòd si quis præterea aliter consulere niteretur, non expectabant, idem'ne quod Spendius an diuersum sentiret intelligere: sed confestim coniectis in eum lapidibus, interficiebant, multique non solum duces ad eum modum, uerum etiam priuati homines cæsi. Nihilque aliud in tanto tumultu per totum exercitum audiebatur quàm uerbum Inijce, inijce, pariter omnes clamabãt: eoque magis eorum animus sæuiebat, quòd paulo antè ebrij à cœna surrexerant. Ex historia igitur, quam copiosius explicare de Polybij thesauris collibuit, nata est uox sanguinaria, & ueritatis barbaræ: quæ imagine prouerbij quadam optimè in eos cõgruet, qui moribus truculentis ac efferatis cruorem sitientes, cædem imperant quàm primũ.

Quæ sit prouerbij origo, Non si te ruperis. Theocritus explicatur. Caput III.

Nest persæpe homini parum perspicaci, parumque rerum perito tanta animi caligo ac cæcitas, ut sui oblitus, nec domesticæ genuinæque humilitatis memor magna affectet nomina, inseratque se argutis cygnis anser obstreperus. In id genus homines, intra pelliculam minus se continentes congruet appositissimè prouerbium, quod de ranunculi negocio natum, ad usum usque uitæ proficit. Scita enim fabella est, perrexisse olim peringentem taurum ad aquas restinguendæ sitis gratia. Erat ibi fortè ranarum, ut assolet, plurimum. Dum uerò auidius bellua se aquis inserit, ranunculos ibi attriuit aliquot. Re autem adeò tetra & formidolosa perterritus unus confestim mandat fugæ præsidium & sedulitate mira, quantam in id genus
B cadere probabile est, peruenit ad matrem, narrat fratrum miserabile exitium, ut à staturoso nescio quo forent immaniter exculcati. At illa nimis inscita, nimisque exoculata, ut quæ filio aliqua uolebat uideri, tumescere amplius cœpit, ac flatu modò magnitudinẽ captare, rogans, ecquid tanta foret pernicialis bellua. Cui is, Multo maior, inquit: illa etiamnum inflari plus, ac subinde cœpit, cupiens omnino magnitudinem uisam exhibere filio. At is frustra conari illam animaduertens: Non si te ruperis (inquit) par unque futura es. Id prouerbij formam habet. Meminit Theocritus Idyllio, quod inscribitur Bucoliastæ, Daphnis & Menalcas,

οὔ ποτε νικασεῖς μ' αὐδ' εἰ πάθοις τύγ' ἀείδων.

quod est, εἰ διαῤῥαγείης. Ad horum uerò hominum tumorem reprimendum, & instruendam leuitatem nimio plus se efferentem, Aristophanio antipharmaco nil commodius, quod est τὰ σκύτη βλέπειν, scuticam aspicere. Malo siquidem subigendi edocendi'que, ne quid supra crepidam aut extra quàm sunt, tollant cornua, illisque surgant cristæ: quoniam ut Horatius quoque censoria quadam grauitate ac supercilio planè senili, nos commonet:

Metiri se quenque suo modulo ac pede, uerum est. Nam & Pindarus,

χρὴ δὲ καθ' αὑτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον.

Pro conditione quenque oportet semper rerum modum concipere. Ceterùm nimio plures quandoque Sophocles, nimio plures Laodiceni, ut est apud Plinium Cæcilium.

Diuitum liberalium domos dici, solis mensam. Quæ sit eius rei ratio. De solis ortu. Apollo unde dicatur. Item de solstitiali herba & morbo. Plautus declaratur. Siriasis quid. Ardores capitis in Plinio qui intelligendi. Caput IIII.

Iuitum opulentorumque hominũ domos omni rerum copia ubertim affluentes expositasque inopum necessitatibus & alimentis, qui unus diuitiarũ modus plausu, ac festa fronde dignus prorsum & uidetur & est, rectissimè solis mensam dixeris. Quod ex historia profluxit adagium, scribit historiæ parens

rens Herodotus in Aethiopia pratum esse omnium quadrupedũ carne refertum: eam A uerò carnem magistratus illic per noctem ponere festinabant. Vbi uerò illuxisset, cuilibet licebat illuc ad uescendum accedere, indigenis existimantibus, copiam epularum diuinitùs suppeditari. Hanc solis mensam nuncuparunt, ad quam inspiciendam olim Cambyses legatos dimisit in Aethiopiam. Hanc Hieronymus famosissimam dicit. Apud Melam Pomponium de hac re ita legimus: Est locus in Aethiopia paratis semper epulis refertus. Et quia ut libet, uesci uolentibus licet, ἡλίου τράπεζαν uocant. Edulia passim apposita sunt, quæ affirmant innasci subinde diuinitùs. Ad eandem ferè sententiam & in Polyhistore Iulius Solinus. Nec mirum porrò, solis mensam nuncupari locũ eum, quoniam plerisq; gentibus numen id erat eximiæ religionis. Legimus in quadam Indorum urbe templum fuisse Solis, in quo suspensus erat Aiax eburneus, & Alexandri aureæ statuæ, ex aduerso autem regis Pori statua ex ære nigro. Parietes uerò templi rubris marmoribus, ignis fulgorem imitantibus obcrustati uisebantur, quibus congruè interpositum aurum radiantis fulminis nitorem referebat. Pauimentum mixtis cemento margaritis stratum: quod barbarorum plerique in templis seruant. Soli sacra circa meridiem obijsse quosdam, obseruauimus. Et quoniam in præcedentibus haud parum multa de sole congessimus, quę multijuga nobis suggerebat lectio, nunc illud ueluti appendicem adijciemus, quæ de sideris eiusdem ortu senserit antiquitas. Inuenio siquidem in literis, & Mela Pomponius non prætermisit: ex summo quorundam montium uertice speculantibus penè media nocte, sparsos uideri ignes passim micare, & ut lux appropinquat, ita coire, ac se coniungere, donec magis magisq; collecti pauciores subinde ac una ad postremum flamma ardeant. Ea quum diu clara, & incendio similis effulsit: cogit se, ac rotundat, & fit ingens globus, diu is quoque grandis, & terris adnexus apparet. Deinde paulatim decrescens, & quanto decrescit magis, eo clarior est, fugatq; nouissimè noctem, & cum die iam sol factus attollitur. Ex hac sententia uidetur Speusippus adcredidisse, dici Apollinem, quòd eius substantia ex multis constet ignibus. Sunt ex eruditis, qui opinentur Claudianum ad eandem subobscurè historiam allusisse: B

Inualium dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubescentibus altè
Cristatum radijs: primo clementior æuo
Fingitur, & tenerum uagitu despuit ignem.

Cæterùm prius quàm huic parti umbilicum admoueamus, illud non inscitum (opinor) adnectamus, solstitialem breuis uitæ dici à Plauto epitheto concinno. sic enim in Pseudolo scriptum inuenias,

Quasi solstitialis herba, paulisper fui:
Repentè exortus sum, repentino occidi.

Columella solstitialem uocat spinam Rei rusticæ libro secundo, uel quia solstitio proueniat, uel floreat, ut putant. Heliotropium quidem & lupinum cum sole circumagi, Plinius scribit: sed heliotropium nocte cæruleos contrahere flores, sideris desiderio. Ad quod Plautum respicere, suspicabitur aliquis, ni probabilius fortè sit, Plautum uniuersim herbas intellexisse uel flores, uno tantum perseuerãtes die, aut spacio prorsum minimo: quoniam & solstitium unius tantum diei est, sole uidelicet Cancri obtinente partem primam. Plinius libro quartodecimo: Acinorũ (inquit) labruscæ pars æstu moritur prius quàm reliqui, qui solstitiales uocantur, uniuersi nunquam maturescunt. Est apud eundem Plautum in Trinummo solstitialis morbus. Plauti uersus hi sunt,

Tum autem Syrorum, genus quod patientissimum,
Hominum nemo extat, qui ibi sex menses uixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

Solstitialem uerò intelligunt ægritudinem, quam siriasin uocant, quando nimia solari exustione, quæ prouenit in primis, quum astrum Sirium diuexat sol, carbunculantur arbores, & intermoriuntur: Proprium (inquit Plinius) siderationis est, sub ortu canis siccitatum uapor, quum insitæ ac nouellæ arbores moriuntur. Siriasin Plinius nunc distillationem

A stillationem infantium interpretatur, nunc adustionẽ, quæ cauma item dicitur. Sed in hac solstitiale uidetur pro solari positum simpliciter, sicuti à Seruio item grammatico positum animaduertimus: Tribus (inquit) humana uita cõtinetur, natura, cui ultra centum & uiginti solstitiales annos cõcessum non est. Quin & Hexaemeri quarto Ambrosius: Solstitialis (inquit) annus est, cum sol expleto per omnia signa circuitu, in id unde cursus sui duxit initia, recurrit. annua enim fertur eius spacij totius esse perfunctio. Aduertendũ item, cum Plinius ardores capitis dicit, siriasim intelligere. In infantibus priuatim Paulus Aegineta siriasim intelligit, ubi cerebro circumiecta inflammantur cum membranis, recedere uisitur sinciput, recedere item in cauũ oculi cum pallore. Quod ad diuitias attinet, unde auspicati sumus, Critias triginta tyrannorum unus, in Elegijs, Scopadum sibi opulentiã apprecabatur, μεγαλοφροσύνην δὲ Κίμωνος, id est liberalitatem Cimonis animi præalti, porrò & Agesilai uictorias.

Quæ sit adagij ratio, Serpentem foues, & te serpens. Inibi de lamijs mirum.

Caput V.

Serpentem foues, & te serpens, uel (ut Græcè dicam potius) ὄφιν θάλπεις, καὶ σὲ ὄφις, adagium est non uerius quàm frequentius, ubi quis innutrit, confouet, amplexatur, in oculis fert, quod in euidẽs exitium erupturum mox est. Prouerbij rationem paulo uberius explicabimus. quando historia mira est. Ea uerò ita habet: Fuit Menippus Lycius annos natus quinque & uiginti, ingenio haud inscito, corpore itẽ multa exercitatione ualido, ita ut formosi athletæ liberalisq; speciẽ præ se ferret. Hunc peregrinæ mulierculæ pleriq; amoribus irretitum putabant: ea uerò ut tum uidebatur, speciosa quidem erat & præmollicula, necnecnon diuitijs ubertim fulta. Cæterùm ea omnia ostentationem modò exhibebant, ueri suberat nihil. In eius se familiaritatẽ ad hunc modum insinuasse ferebat. Pergebat quandoq; Menippus Corintho Cenchreas solus, ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem conformauerat, atq; ex manu apprehendens Me-
B nippum: Iampridem (inquit) se illius amore teneri implicitam: esse uerò se genere Phœnissam, & in suburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idq; etiam digito monstrans, illuc ueniret hortari cœpit. Quod si (inquit) feceris, intentam Musicis inuenies me, & uinum bibes, quale non sæpe aliàs, nec te riualis ulla uellicabit suspicio. Pulchra siquidem pulchro cõtenta uiuam, & moriar. His blanditijs delinitus adolescens, etiam si philosophiæ mysteriorum haud expers, amoribus tamen obniti obluctariq; non ualens, uesperi ad mulierem pergit, ac frequenter deinceps, perinde ac ad suas delicias. Necdum enim cuiusmodi phantasma esset, callebat. Id intuitus uir quidam (ut ipse interpretor) magus aut philosophus, ut tum creditũ est, & summæ grauitatis ac prudentiæ, primò statuarij instar Menippum inspectans, hominẽ expendebat contemplabaturq;. Vbi uerò rimatus abũdè est uisus: O formose (inquit) & à formosis expetite mulieribus, ὄφιν θάλπεις, καὶ σὲ ὄφις: id est serpentem confoues, & is te. Quum in ijs mirabundum animaduerteret Menippum: Hoc proinde (inquit) dixi, quoniam mulier est tibi, quæ uxor non est. Sed rogo te, Ecquid ab illa te amari putas? Per Iouem (inquit Menippus) & quidem eximiè. An igitur (inquit is) eam tibi in matrimonium ascisces? Equidem, respondit: quid enim iucundius quàm amantem ducere? Quando (inquit ille) futuras opinaris nuptias? Citò, ait: uel fortasse cras. Id quum uir ille inaudisset, obseruans conuiuij tempus, quum iam uocati præstò forent, postea quàm illuc & ipse perrexit: Vbi'nam (inquit) mulier est, cuius causa conuiuium celebraturi conuenistis? Tunc Menippus: Propè adest, inquit. At is: Argentum hoc & aurum, cæteraq; domus huius ornamẽta, tua'ne an mulieris sunt? Mulieris, inquit. Ac semilaceram & pilarem omnino uestem ostendens: Tales mei, inquit, cultus sunt. At ille ad eos qui aderant conuersus: Tantali, inquit, hortos uidetis, qui sicuti ab Homero proditũ est, speciem quidem præferunt aliquam, quum tamen sint nihil. Eiusmodi uerò ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quæ uidetur materia ulla subest, sed simulacrum modò est ac imago. Quod ut uerum sciatis, bella hæc sponsa una est τῶν ἐμπουσῶν, ἃς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγοῦνται. hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias pleriq;

putant. Sunt autem in amorem & Venerem procliues, & humanas carnes uehementer expetunt, Venereorumq; cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Hæc uerò audiens illa: Age (inquit) meliora loquere, atq; inde offensior ac perturbatior philosophos paulò procacius proscidit, eos omnes delirare inquiens. Vbi uerò aurea supellex & imaginarium argentum, uelut fumus effluxêre, ministriq;, & coqui ac reliqua familia increpita euanuit: Lamia lachrymanti iam similis rogabat, ne se torqueret, néue quid esset fateri cogeret. Illo autem acriter instante, nec se dimissurũ asserente, tandem sese lamiam confessa est, & uoluisse Menippum uoluptatibus delinitum obuoluere, ut eius postea corpus deglutiret. Esse namq; sibi perfamiliare formosiorum uesci corporibus, ubi ad summam sanguinis abundantiam peruenissent. Lamam uerò opera parerga, ex Arabia mastychen uocant. De lamijs Chrysostomus Dion, sic in Libyca scribit fabula, esse in locis illis feras muliebri facie, etiam formosa: uberibus quoq; cum pectore speciosissimis, adeò uti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color spectatur præfloridus, ex oculis præcellẽs promicat gratia, mansuetudini annexa. Corporis reliqua squammis prædura, ut frangere nõ sit: alis carent, sicut uoce, sed sibilum elidunt modò, draconum imagine quadam. Terrestrium censentur omnium uelocissimæ, ut celeritatem euadere nemo ualeat. Viribus cætera peruincuntur, fraude tantum homo, siquidem reteguntur pectora, quorũ illecti nitore confabulandi desiderio adeuntes rapiuntur protinus. Thebani Demetrio subblandientes, Veneris Lamiæ templum excitârũt. Erat autem eo nomine illius amica.

De ære obseruata pluscula. Clauus æneus quo modo in prouerbium ueniat. Item de hydnis, hoc est tuberibus, ac hyenæ, & phocarum pellibus. Aerarij qui sint in Latina historia. Clauarum. Marculi. Plinij locus ex septimo libro restituitur. Hyades unde.

Caput VI.

AEris uim multa in priscis monumẽtis attestari uidentur. Omnino siquidem ad rem diuinam pleraq; ænea adhiberi solita, pluscula indicio sunt, & in his maximè sacris, quibus delinire aliquos aut deuouere, aut denique exigere morbos uolebant. Hoc significare uidetur & Virgilius, ubi ait:

Curetum sonitus crepitantiaq; æra.

Sed & Carminius tum doctus uir, tum etiam curiosissimus, in libro de Italia secundo, prius Thuscos æneo uomere uti cum urbes conderẽtur solitos, scribit. In Sabinis quoque ex ære cultros quibus sacerdotes tonderentur fuisse. Quin & Græcorũ uetustissimi æris sonos, tanquam rem ualidissimam, adhibere multis in locis consueuerant, sicuti in lunæ defectibus, ut uel alibi commeminimus. Cui rei locupletissimus testis accedit T. Liuius ab urbe condita libro uicesimosexto: Disposita (inquit) in muris Campanorum imbellis multitudo tantùm cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorem, ut auerteret etiam pugnantium animos. Significat id & Plinius, ubi ait: Et in luna ueneficia arguente mortalitate, ob id crepitu dissono auxiliãte. Hinc uidetur etiam libro Metamorphoseon quarto Ouidius cecinisse:

Cum frustra resonant æra auxiliaria lunæ. Necnon libro septimo:

Te quoq; luna traho, quamuis temerata labores
Aera tuos minuant.

Plutarchus quoq; in Aemilio: Ea nocte (inquit) cũ iam cœnassent, & quieti somnoq; indulgerent milites, luna obscurari cœpit, ac deficiente lumine, multisq; coloribus mutata, tandem nusquam apparuit: Romanis, ut consuetudo est, tinnitu æris lumen eius reuocantibus, & ignes multis facibus ad cœlum tollentibus. Astipulatur Astronomicôn primo Manilius:

Seraq; in extremis quatiuntur gentibus æra.

Metalli huius potentiam ibi quoq; poeta maximus expressisse uidetur, cum ex imitatione Sophoclis in tragœdia, cui titulus est Rhizotomi, sic libro quarto scriptum reliquit: quod & in Cœnis adnotauit Macrobius libro quinto:

Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Rubentes herbæ, nigri cum lacte ueneni.

Inuenimus

A Inuenimus & illud ſcitu digniſsimum, id fuiſſe moris uenatoribus, ut ſicubi in remotioribus ſuem deieciſſent, uel ceruum, ne computreſcerent, clauum æneum infigerent, ueluti ad auertendam putrefactionem remedium planè eſſet efficaciſsimum. Ex quibus omnibus natum, quod huic lucubrationi prætexuimus adagium, ut id clauum eſſe nobis æneum dicamus, quicquid eſt quo ita nitamur confoueamurq́, ut eo tanquam ridica firmiſsima aduerſus reflatum omnem obfirmati conſtipatiq́ conſiſtamus, ueluti malorum omnium aut multorum è collo amuletum geſtantes. Sed cur nam æri aduerſus putredinem ineſſe uim adeò efficacem opinemur? An quia ſtypticitatis plurimum adeſt illi materiæ? Indicio eſſe aiunt medicamenta quæ ſubſtringendi uim habeant, eius metalli rubigine à medicis potiſsimùm cōcinnari. Quin & in fodinis æris, quæ χαλκωρύχια uocant, oculos immorantiū cruentiumq́ iuuari inſigniter memorant. Necnon quibus defluxerint palpebrarum pili egregiè reſtitui. Videtur enim aſpergo ſiue uapor ex chalcitide exhalans, palpebrasq́ & oculos contingens, occultè rheumata ſiſtere, ſiue fluxiones, lachrymasq́ manantes retundere. Proinde memoriæ ab eruditis proditum eſt, εὐήνορα καὶ νώροπα χαλκὸν ab Homero nuncupari. nam Euenor bene afficientem uiros indicat, aut potētem: Norops autem ſplendidi notionē habet. Auctor quoque Ariſtoteles eſt, uulnera quæ cuſpide ærea, quam ὠδιοδορατίδα uocant, fuerint illata uel gladio, minus minusq́ afferre doloris: facilius uerò etiam perſanari, διὰ τὸ φαρμακῶδες ἔχειν τι τὸν χαλκὸν ἐν ἑαυτῷ, quod medicā uim quandam in ſe obtineat æs, quam in uulnere ſtatim relinquat. Niſi quis illud quoq́ aſtruat, infixum clauum ad ſe undiq́ aggregare humorem, quoniam hæc naturæ ſit uis, ut ad affecta loca fiat defluxus, quæ dicitur epiphora: propterea eius loci ambitu conſpici οἷον τινα μώλωπα καὶ σπῖλον, id eſt perinde ac uibicem & maculam quandam. Quo fit, ut ſumma ratione contigat, ut carnis reliquum depuratum nullam ſentiat affectionem, quicquid erat humoris praui uitiatiq́ illuc corriuato. Clauarium ad præſens inſtitutum pertinet nihil. eſt autem eo nomine militare donatiuū. Conſimile huic ferè adagium uſurpari poſſe uideo, ut qui ſuopte præſidio aduerſus potentiorem uim præmunitus præfultusq́ eſt, dicatur hydna

B geſtare, hoc eſt tubera, necnon hyænæ phocarumq́ pelles, quòd hæc minimè tangantur de cœlo. Quo nomine uelorum ſumma hiſce cōmunire, nautici moris eſt. Amplius ſcribit Horus, ſi quis hyænę pellem ſibi circūponat, intrepidè per medios hoſtes tranſiturum nocumēto nullo: proinde Aegyptijs ratione hieroglyphica intrepidatis ac conſtantiæ in calamitatibus indicium haberi hyænæ pellem expictam. Hydna porrò Ariſtophanis interpres Pluto, bulbos interpretatur. Apud Euſtathium: Quidam ita (inquit) hydna quædā, uelut fungi, ſunt πνιγώδη. Meminit (ut Athenæū prætereā) libro primo Paulus Aegineta, tradēs hydnō ἄποιον μὲν ἔχειν τὴν ἀναδιδόμενον δὲ αὐτοῦ χυμὸν, ψυχρότερον δὲ καὶ παχύχυμον. Hydnophylla uerò herbas dicunt hydnis adnatas. Hyades ad hęc ſpectā nihil. Cæterùm id adieciſſe haud opinor obfuerit magnopere, dici hyadas: quoniam literæ Y imaginem præferentes, tauri frontem delineare uideantur: quod Græco interpreti ſcientiſsimo placitum eſt. Cæterùm quando de ære commentati abundè ſumus, rectè facturos opinamur, ſi ex ſeptimo Naturalis hiſtorię conuulſam lectionem ambuſtamq́ in integrum reſtituerimus. nam capite uiceſimooctauo ita modò laceri circumferūtur codices, Fiſco æris decem, captiuis uiginti milibus. Vnde non niſi abſurdus elici ſenſus queat, ut dictionis ruſticitatem prætereaṁ. Ipſe ſic legendum concipio, Ex fiſco æris decem milibus, captiuis uiginti. Nam captiuorum milia uiginti donata, ſanè haud conſentaneum fuerit. Fiſcum autem pro publica accipi pecunia, auctor Pædianus eſt. Nec me fallit tamen, dici propriè principis fiſcum: reipublicę autem ærarium, ut ex Plinij Panegyrico liquet. Illa uerò dicendi figura, decem milia æris, ſummis eſt auctoribus frequens, citra aſsium adiectionē: uti apud Liuium ab urbe condita primo, & in legibus Duodecim tabularū: Si iniuriam alteri faxit, uigintiquinq́ æris pœnæ ſunto. Quod apud Gellium exponens Phauorinus: Quis erit (inquit) tam inops, quem ab iniuria facienda uigintiquinq́ aſſes deterreāt? Agnoſcas expoſitionem hāc ex libro itē tertio ac triceſimo Plinij, capite tertio. Illud deniq́ ad æs attinet aliquo modo, ærarios in Romana hiſtoria nuncupatos, qui plebeij ordinis, delicti nomine in

Cæritum

Cæritum tabulas à censoribus reiecti, nec in centuriæ albo scripti amplius, pro capite duntaxat, tributi causa æs conferebant. Sed & ærarios intelligunt milites stipendia facientes, itemque eos quorum est in cudendo ære functio, unde sint apud Martialem, A

Aerariorum marculi. quos malleolos interpretantur. Meminit libro septimo Plinius. Prætores ærarios apud Tacitum legimus, qui quandoque ærarium tractarint. In hac æris mētione tam multa illud nō trāsiluerim, apud Ouidium eruditis plausibiliorem uideri lectionem, si scribas:

Nec uerba minantia fixo
Aere legebantur. Non ligabantur, ut modò.

Prosopion habere, non prosopon, per adagium quid sit. Inibi utriusque uocis notio. Et quid prosoputta, & protome. Protopraxia. Caput VII.

PRosopion habet, non prosopon, adagium est scitè admodum & argutè in fucatam mulierem concinnatum, quæ tectorijs, ut satyrici poetæ uerbo utar, lita facie, non aliud sanè quàm personata esse uideatur, quando nugis id genus peregrinis, uice laruæ (si Horatiano uerbo uti permittitur) insitam obuelant deformitatē, aut grassantem senectutem, erugata cute, differre connituntur. Lucilij ad id lepidissimum extat Epigramma, quod quia summæ uenustatis est uisum, etiam apponendum censui:

τὴν κεφαλὴν βάπτεις, τὸ δὲ γῆρας οὔ ποτε βάψεις,
οὐδὲ παρειάων ῥυτίδας ἐκτανύσεις.
μὴ τοίνυν τὸ πρόσωπον ἅπαν ψιμύθῳ καταπλάττε,
ὥστε προσωπεῖον, κ' οὐχὶ πρόσωπον ἔχειν
οὐδὲν γὰρ πλέον ἐστὶ, τί μαίνεαι; οὔ ποτε φῦκος,
καὶ ψίμυθος, τεύξει τὴν Ἑκάβην Ἑλένην.

id est, Caput quidem inficis, at senium inficies nunquam, nec genarum rugas erugabis quandoque. non igitur faciem totam psimytho collinas, ne personam habere uideâre, non faciem: nil siquidem est amplius, quid furis? nunquam fucus & psimythus Hecubam reddiderit Helenam. Cæterùm ut uel Græcæ doctrinæ imperiti sciant quid prosopon, & quid prosopion, auctor est Iulius Pollux de Vocabulis rerum libro secundo, quod fronti subiectum est, prosopon dici, hoc est faciem, sed in homine tantùm ferè: nam in reliquis (inquit) nuncupatur protome: sicut in auibus rhynchos & rhamphos. Apud Herodotum libro secundo, leges prosopon pro rostro positum. A' prosopo autem inclinātur multa: inter quę etiam προσωπεῖον, id est prosopion, quod mormolycion (inquit) signat, quæ est persona, sed & prosopon quoque uocatur & prosopis. Nam prosoputta Athenis uas fuit æneum echino persimile, quod in orbis ambitu, Iconum prosopa habebat, siue boum, unde & nomen. Aristoteles uerò de Partibus animalium libro tertio non solùm quid sit prosopon edocet, sed & etymon perscrutatur, τῶν δὲ ἀνθρώπων, inquit, καλεῖται τὸ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ αὐχένος πρόσωπον, ἀπὸ τῆς πράξεως αὐτῆς ὀνομασθὲν, ὡς ἔοικε. διὰ γὰρ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τῶν ζώων, μόνον πρόσωθεν ὄπωπε. καὶ τὴν φωνὴν εἰς τὸ πρόσω διαπέμπει. Prosopon autem, id est facies, quod inter caput & collum hominis est, nomen à re ipsa accepisse uidetur: quod enim unus animaliū homo erectus est, solus prospicit πρόσωθεν, id est ante uersus, itemque in eandem partem emittit. Quod uerò protomen accipi diximus in brutis, legimus tamen προτομὰς βασιλικὰς, pro iconibus regijs. Sed (ut diximus) in ratione carentibus est propriè protome: unde in summis nauium rostris quadrupedum audimus protomas deformatas, ærecque circummunitas, διὰ τὸ τῶν ἐμβόλων χρειῶδες, id est propter embolorum necessitatem. Alibi opinor me docuisse, nomine eo rostra nauium significari. Inuenio item arietis bellici partem primam, qua ingruit, rectè dici protomen: credo, quia bruti imaginē exhiberet. sic enim apparabatur machina ea. Protopraxia ad hæc pertinet nihil: dicitur eo nomine exigendi aut agendi prærogatiua, Græcis Latinisque. B

Aristotelis & philosophiæ laus exquisita. Qui proci Penelopes. Philosophia à quibus lacessita. Numerorum & arithmetices ratio. Stereometria. Caput VIII.

Aristotelem

A ARistotelem summum Peripateticorum principem adeò naturaliũ rerum cõsectatorem, auidum & solertem fuisse indagatorem produnt auctores celeberrimi, ut causam eius mortis hinc memorent profluxisse. Legimus quippe uirum hunc Euripi septies die ac nocte reciprocãtis naturam admiratum, causas altius secum librantem, quum minus uoti compos euaderet, animi ægritudine contraxisse morbum, ex quo non conualuerit amplius. Sunt qui prodant in fretum dedisse præcipitem se, præfatum elogium: Quoniam Aristoteles non cæpit Euripum, Euripus cæpit Aristotelem. Adeò imbiberat ille summam hominis quodammodo beatitudinem uersari in recõdita rerum scientia. Quam rem approbasse uidetur Plato quoq;: nam quum fortè in auditoriũ uenisset, nec adesset Aristoteles, succlamauit: ἄπεστι ὁ τῆς ἀληθείας φιλόσοφος. id est, abest ueritatis philosophus. Cum iterum nõ accessisset, dicere non dubitauit: ὁ νοῦς οὐκ ἦλθεν: id est, non uenit intellectus. Quin ut auctor probat Philoponus, illius ædes nõ aliter ac lectoris ædes uocabat. Hic porrò philosophiam tanto studio amplexabatur, ut dicere non dubitaret, eos qui artes reliquas cõsectarentur, hanc uerò negligerent, esse Penelopes procis consimiles: qui, ut traditum ab Homero nouimus, cum domina potiri nequissent, ad ancillas diuertebant. Quam tamen sententiã Dioni ascribunt alij, ueluti sit philosophia artium ars, & scientiarũ princeps, ac (ut M. Tullij aduocatione utamur) uitæ dux, uirtutum indagatrix expultrixq; uitiorum: ut uel hinc perspicuum fiat, quanto errore ducantur, qui philosophos ut cõtumaces & refractarios incessunt. Hinc ergo natum adagium, ut Penelopes procos dictitemus, quoscunq; uiliorum scientiarũ affectatores. Nec me fallit, in quadam epistola Horatium aliouorsum prouerbium trahere. ita enim scribit:

Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones Alcinoiq;,
In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Nam uoluptatibus mancipatos, nec ullam prorsus rationis lucem capientes, ac onocephalos prorsum, & mera fortunæ ludibria, eo nomine uidetur intellexisse, cuiusmodi
B ferè est uilissimus quisq;, quem appellauit numerum, tanquam ex multis unum. Sicut Martialis:

Qui de plebe Numæ, densaq; turba sumus.

Quod ex illo Aristophanio putatur sumptum:

ὄντες λίθοι, πρόβατ᾽, ἄλλως νενασμένοι.

Erunt tamen qui ad id forsan referendum putent, quod Tacitus in Iulio Agricola submonstrat. Numeros in re militari milites dici, qui legionibus nõ insunt, nec sine signis tamen, quando ducem agnoscunt proprium, commeminit Iustinianus quoque, lanceas nunc uocant separatas. Erant extraordinarij item milites, sed ab numeris diuersi: quod ex Polybio dilucet, sed & Liuio quoq;. Hinc ut seruent nonnulli, apud Suetoniũ in Vespasiano fiet sincerior lectio, si reuocatis ad officium numeris parumper duxeris legendũ, non muneris, quod ferè publicum est. Græci ectactos uocant, uelut extra ordinem adiectos, ut cornicines sunt, ac signiferi, fabri, id genus alij: meminit in Collectaneis Sudas. Sed redeo ad philosophiam, cuius præcipuum munus est, indagatio atque inuentio ueritatis. Huius rei amore ac studio philosophi nomen inuentum est. Huius ubiq; Plato studiosus atq; auidus indagator fuit. Huius limites seruauit ut debuit, cum de rebus diuinis humanisq; dissereret. Id ab Aristotele quoq; Platonis discipulo accuratissimè custoditum. Idem Plato sapientis esse negauit eas artes, quæ pleruntque uitæ inseruiũt, siue illæ necessariæ, siue utiles, siue elegantes, siue ludicræ, siue auxiliares sint. Propriam uerò philosophi non cathedrarij, sed ueri & antiqui, nec qui sit palliatũ mendicabulum, aut scholæ modo discat, nec uitæ. Huius, inquam, supellectilem putat propriam, numerorum scientiam, quos (inquit) à natura hominis si remoueris, etiam ratio perpetuò perierit. Numeros autem ille nõ corporeos accipiebat, sed totum ipsum potestatemq; paris & imparis, quatenus rerum naturæ consentiant. Arithmeticam porrò maximè omnium (inquit) ingeniũ acuere, memoriam cõfirmare, animum ad omnem speculationẽ actionemq; aptissimum promptissimumq; efficere: atq; in Epinomide,

numerum

numerum ab ipso Deo hominibus traditum, ueluti rationis discussionisq; necessariũ A instrumentum. Post hoc etiam deorum atque animantium geniturae, quae theogonia zoogoniaq; uocetur. Siderum item cognitioni uacaturum dicebat, lunaeq; circuitum, quo menses includantur, quo plenilunia fiant, ac solis anfractus indagaturum, brumas & solstitia peragentes. Commemorat praeterea geometriam mensuras spectantem, & stereometriam librantem pondera. Illam uerò in primis necessariam esse artem, qua uerum à falso dignoscitur. Vt autem peruenire ad intellectum naturae eius tandem philosophus posit, quae semper est, quaeq; sub corruptione generationeq; non fluitat, hanc ei quam diximus, terendam esse aiebat uiam. Illud uerò scitu dignũ: dum summus hic philosophus proprium legitimi philosophantis expingit ac componit ingeniũ, & congruis disciplinis erudit ac format, non eum minus, immò multo plus uirtutis & pietatis quàm scientiae à philosopho exigere. Nam quicquid scientiae ab hoc exigit, idcirco requirit ut Deum ipsum uerum, tam scientiae magistrum, quàm auctorem rerum quae sciuntur, prae caeteris ueneretur. Quae res uel praecipuè rationali animę salutem comparat. Propterea rectè ueteribus traditum est, disciplinae ac eruditionis caput esse philosophiam. Quippe corporis gratia scientias duas uideri comparatas, medicinam & gymnasticen: altera quarum sanitatem, habitus bonitatem conciliet altera. Verùm animae morbos & affectiones sola tollere philosophia potest: siquidem instruit nos haec quid pulchrum, turpe, iustum, iniustum, quid appetendum fugiendum'ue sit, quo denique pacto Deo fruendum, necnon parentibus, alienis, item legibus, amicis, principibus, uxoribus, filijs, seruis. Porrò idem hic auctor talem hunc philosophum nasci etiam affirmabat oportere è matrimonio sacro, hoc est ex optimis parentibus: non enim ex omni ligno Mercurius fit, sicuti dicitur. Nam si (inquit) in Olympicis ludis ad certamen nemo admittitur, nisi qui parẽtes & stirpem generis esse citra labem omnem edocere potuerit, cur nõ in sapientiae studioso statuatur hoc idem? Caeterùm nec id praetereundũ, ut quemadmodum gentilitiae quaedam familiariũ notae feruntur, ceu Seleucidarum anchora, Pelopidarum eboreus humerus, Aenobarborum rutila barba: sic philosophos B omnes addecet plurimum hoc in primis uelut insigne habere, ut sint mendacij osores, ueritatis studiosi. Sed enim Platonis descriptionẽ cuius 'nam modi opinamur, qua philosophiam statuit esse mortis meditationem? Quin illud quoq; quod in Phaedone scriptum est, debere philosophum mortem expetere? Neq; enim ista significant, expetendam esse animae dissolutionem à corpore antequam praestitum à Deo tempus aduenerit, quod Plato nefas esse dicit, sed debere unumquemq; animũ ab hac mole corporea & uitijs hinc inde scaturientibus surrigere, & quantũ fieri potest, omni contagione carnis sequestrata, in sola profundissimarum rerum contemplatione uersari. Legat qui uelit Aurelij Macrobij cõmentationes in Scipionis somnum, & bipartitam hanc mortis diuisionẽ inueniet, ut altera natura accidat, altera ex uirtute proficiscatur, quam praecipi à Platone confirmat, eamq; esse cum animus adhuc iunctus corpori, uoluptates tamen corporis despicit, & omnibus uitiorum uinculis solutus ad nobiliora erigitur, studioq; ad supera & naturae suae congrua sublimis euehitur. Ad haec pertinẽt quae scribit Aurelius Augustinus in libro de Vera religione: Platonem siquidem refert discipulos suos edocere solitum, ut à Venereis uoluptatibus abstinerent, persuasissimumq; haberent, ueritatem non corporeis oculis, aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate uideri: ad quam percipiendam nihil magis impedimento esse, quàm uitam libidinibus deditam, & falsas imagines rerum sensibilium, quę nobis per corpus imprimũtur. Itaque sanandum in primis esse animum ad percipiendam incommutabilem rerum formam, & eodem modo semper se habentẽ, atque omni ex parte sibi similem pulchritudinem. Neq; uerò nomini tam sacro, tamq; uenerabili prorsum officere debet quicquã, quod sub eo, sicuti colligit Fabius, maxima in plerisq; uitia quandoq; latuerint. non enim uirtute ac studijs, ut haberentur philosophi, laborabant, sed uultum & tristiciam & dissentientem à caeteris habitum pessimis moribus praetendebant. Credamus item maximis auctoribus, philosophum ab oratore non seiungi. nam uetus quidem doctrina, ut Cicero docuit de Oratore tertio, eadem uidetur & rectè faciendi & bene dicendi magistra,

stra,

A stra, neque disiuncti doctores, sed ijdem erant uiuendi præceptores, atque dicendi: ut ille apud Homerum Phœnix. Eloquentia uerò quum sit una quædam de summis uirtutibus, tamen quo maior in ea uis, hoc magis est probitati iungenda, summæque prudentiæ: quarum uirtutum expertibus, si dicendi copiam tradiderimus, nõ eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus. Mox uerò nõnulli, quum ipsi doctrina & ingenio abundarent, à re autem ciuili ac negotijs animi quodam iudicio abhorrerent, hanc dicendi exercitationem exagitarunt contempseruntque, quorum princeps Socrates fuit. Hinc dissidium illud extitit, quasi linguæ atque cordis, absurdum sanè ac inutile & reprehendendum, ut alij nos sapere, alij dicere docerent. Hæc autem, ut ex Apœnino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarum facta diuortia, ut philosophi tanquã in superum mare Ionium defluerent, Græcum quoddam & portuosum: oratores autem in inferum hoc thuscum & barbarum, scopulosum atque infestum laberentur, in quo etiam ipse Vlysses errasset. Hoc ipsum & Fabius conqueritur libro primo: Scidit (inquit) deinde se studium, atque inertia factum est, ut artes esse plures uiderentur. nam ut primũ lingua esse cœpit in quæstu, institutumque eloquentiæ bonis male uti, curam morum qui diserti habebantur, reliquerunt. Cæterùm nec illud discussione indignum: fuisse tamen antiquorũ tempestate, qui ueluti inauspicatissimæ aues, tenebrarum alumnæ ac solis splendidioris lucem non ferentes noctuinis oculis, philosophiam incessere lacerare exculcareque sunt ausi. Quis Agrippinam nescit Augustam Neronem filium, eo nomine à philosophiæ studio se uocasse, quòd eam astrueret imperantibus inutilem? Quid Domitianum dicam? Abs quo summotos Italia philosophos, adnotatum historijs est, nullo quidem crimine alio, nisi quod philosopharentur? Athenienses uerò illi doctissimi quidem, & scientiarum quodammodo parentes, sed & uirtutis ueluti carnifices, nonne cicuta Socratem ipsum sustulerunt? Proinde magna criminis parte absoluitur Antiochia, felix quandoque ciuitas, quàm prodidêre celeberrimi conditores probrosis uocibus Romanum principem Iulianum proscindere non desijsse: nec id alia ratione quàm quia philosophus foret, ac barbam promitteret, qui fermè fuit temporum illorum inter philosophos mos uetus. Nec illud excidit,
B Tyrannum quendam ingenio uesano & barbaro percitum furore, quæ philosophiam continerent, uolumina prorsum omnia cremare adortũ: ni Algazeles, cuius inter eruditos non incelebre nomen est, commento pio, ab infando auertisset incœpto. Hortensius philosophiam uituperauit. Chrysostomus Dion eloquentissimam in philosophos orationem procudit. Taceo Sillorum opus absinthio consperssum, quod Timoni philosophorum expressit irrisio. Sed quicquid illi dicant, uel meditentur, sapientia profectò humana præcellit omnia, sicuti in sensibus uisus, in anima mens, in sideribus sol, oculus atque animus naturæ totius. Quæ porrò sint eius emolumenta sapientiæ, quæ & naturalis est, & dicitur, Paraphrasi in Physicam ausculationem prima copiose explicat Themistius.

Leænæ partus. Parœmia item, Vnum quidem, sed leonem. Caput IX.

AEsopi fabulatoris illius egregij, quem certatim linguæ utriusque monumenta celebrant, apologus est uenustatis lepidissimæ, ac documenti non contemnendi. Contendebant (inquit) olim uulpes & leæna de generositate, inter alia quum ueluti ineluibile uulpes obijceret, leænam unum semper parere, suum uerò multiplicem esse partum, inque eo sibi placeret plurimum: respondit leæna, Parere se quidem unum, ἀλλὰ λέοντα, id est: sed leonem. Quo & in adagium uertitur, quum uirtutem ac animi excellentiam spectari oportere astruimus, non uilem numerum & inutilem. Quòd uerò unum duntaxat parere leænam, uidetur auctor hic comprobare. Fuit ea quidem opinio uetus, ab Herodoto confirmata libro Historiarum tertio, & in Noctibus Atticis à Gellio repetita: Leænam ualidissimum ferocissimumque animal semel in uita & unum parere, quod unà cum fœtu uterum emittat, unguibus fœtus eiusdem proscissum laceratumque. Quæ fuerit in ea re Aristotelis sententia, Plinius eleganter expressit. Apud Philostratum obseruauimus, repertam quandoque leænam uisenda magnitudine, quæ maiore etiamnum miraculo inuenta sit in

utero catulos octo gestare. Traditur autē (inquit) de leænæ partu huiusmodi, gestare A eam mensibus sex, terq; omnino in tota uita parere. Parit autē (ut aiunt) primùm quidē tres, mox duos. Quòd si tertiò parere illam cōtingat, unum duntaxat parere, tanquam natura gestiente rariora producere, quæ magnam in se feritatem habent. Neq; enim fides adhibenda dicentibus, adultos in utero catulos, maternis uisceribus laniatis, nasci. Constat enim generata & generantia naturæ ui mutuo se amore prosequi, ut per eum species in rerum natura cōseruetur. Scribit Auicenna, quod scitu dignum est, rarò leænam generare, & ad summum duos concipere: rationemq; esse ait, ex caloris intimi uehementia, copiosius largiusq; nutrimētum reposcentis, unde numerosior impediatur generatio. Addit quoq;, non uesci nisi ex uenatione, nec uenari nisi semel in die.

Quid sit in Græco epigrammate, Ouum factus totus. De ouis paucula. Tollitur ex Cicerone obscuritas. Ouum pronunciari & de arborum fructu. Caput X.

CApillos inficere, ueteris etiamnum fuisse moris, sæpius Plinij medicina perdocet, nec poetæ tacuerunt. nam Martialis ita scribit:

Mentiris iuuenem tinctis Lentine capillis,
Tam subitò coruus, qui modò cygnus eras.

Extat item Niciæ cuiusdam perelegans tetrastichon, quo ridetur nescio quis, uti apparet, tingendi capilli affectator summus: qui dum ei rei nimium studet, effectum sit ut uitiata cute defluxerint crines omnino, nec ullo medicamento succreuerint amplius: propterea turpiter nudato capite, ouum esse factum totum, facetissimè poeta hic cauillatur. id est huiusmodi:

τὴν κεφαλὴν βάπτων τις, ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτάς,
καὶ δασὺς ὢν λίαν, ὠὸν ἅπας γέγονεν.
τοῦτο βαφεὺς ἐβόησε, τὸ μηκέτι κουρέα τέμνειν,
μήτε κόμην λευκὴν, μήτε μελαινομένην.

id est, Caput inficiēs quidam capillos destruxit ipsos, & quamuis perhirsutus foret, ouum tamen est factus totus: proinde exclamauit infector, tonsorē nil amplius succidere, nec albam comam, neq; item nigrefactā. De ouis quidem satis superq; alibi cōmentati sumus: nunc succurrit illud obscurius pronunciatum à Cicerone in Epistola ad Pætum: At quem uirum? nō eum quèm tu solitus es promulside cōficere. integrā famem ad ouum affero, itaq; usq; ad assum uitellinum opera ista perducitur. Vbi integram famem ad ouum afferre, non aliud esse uidetur, quàm ad secundā usq; mensam cibi appetentiam producere. Dixit Naucratitas, auctore Athenæo, sicuti aliâs recensuimus, in conuiuijs apponi solita bina oua, quæ in secunda mensa darentur, sicut lepus & turdus cum mellitis. Nec me fallit, contrariam sentētiam in Sermonibus ab Horatio positam. Ouum pro arborum fructu, apud Empedoclem lector accuratus inueniet. B

Quæ medicamenta, Deorum manus nuncuparet Philon. Qui morbi graues præcipuè. De Seruio Clodio. Medicinam esse Dei donum. Medici reges. Medicinæ uituperatio. Alteria quid. Analeptice. Gerocomice. Nosocomion. Nosocomi. Parabolani. Septica. Septæ. Medicinæ partes. Pharmacodes quæ dicantur. Rhizotomi. Caput XI.

PHilon medicus (ut uidetur) nobilis, quum medicamenta quædam ad medendi usum exquisitissima concinnaret, & regias quasdam (ut Plutarchus inquit) & alexipharmacas potestates conficeret, eas quod salutares & diuinas quodammodo sciret, θεῶν χεῖρας, ueluti adagio quodam, appellare consueuerat, hoc est deorum manus. Nam & in Auicennæ relatum monumentis scio, medicaminis genus dici donum Dei: sicut apud Galenum est trochiscus Iupiter. Alioqui Homero quoque auctore, morbos ad iram Deorum immortalium relatos fuisse, scimus, & ab ijsdem opem posci solitam. Cæterùm & ipsam medendi facultatem esse diuini muneris, profundior Hebræorum continet doctrina, quando ita præcipitur, Medicum esse honorandum, quòd propter necessitatem illum crearit altissimus. Id ipsum comprobat in Epistola ad Abderitas Hippocrates, Medicam facultatem, Deorum statuens munus, atque liberam, nec se inde unquam mercedem corrogasse ullam. Quin

A Quin & alibi, Medicinam esse uaticinio propinquam astruit, quòd artis utriusque unus sit Apollo parens. Quid quòd scientiæ huiusce auctores magnos diuinis etiam cultos honoribus, compertissimum est, etiam delubris excitatis, Chironem, Machaona, Podalirium, Hippocratem? Age, nónne Hebraica traditū ueritate est, archangelum Raphaelem operam quandoque medicam præstitisse? Proinde mirum minus, reges etiamnum præclaros appellationem eiusmodi non reformidasse, cuiusmodi fuerint Sabor & Ginges Medorum, Sabiel Arabum, Mithridates Persarum, & Aegyptiorum Hermes, ac Damasceni regis nepos Mesues: nam & Cordubæ principem quidam produnt Auicennam. Denique scienter traditū, sanitatis auctorem esse Deum, Dei instrumētum esse naturam, sed utriusque ministrum dici medicū. Quidam nihilominus medēdi scientiam aspernabilem adeò sunt opinati, ut eam sex mensium fecerint disciplinā. Moriens uerò Adrianus, illud uulgò frequēs insusurrauit, Turba medicorum interfecit regem. Inter morbos autem iudicauêre experimēto, uti condocet Plinius, asperrimos cruciatus esse calculorum à stillicidio uesicæ, proximum stomachi, tertium eorum qui in capite doleant, non ob aliud ferè morte conscita Græcis. Et noxias quidem herbas demonstratas, miror equidem, nec uenenorum tantum, quoniam ea conditio uitæ est, ut mori plerunque etiam optimi portus sit, tradatque Varro, Seruium Clodium equitē Romanum magnitudine doloris in podagra coactū, ueneno crura perunxisse, & postea caruisse sensu omni, æquè quàm dolore in ea parte corporis. Pharmaca composita, in Theriacis Nicander alcteria nuncupauit, tanquam ἀποσοβητήρια, id est apocrustica, & morborum amuleta. Carmen poetæ est:

νῦν δ᾽ ἄγε τοι ἐπίμικτα νόσων ἀλκτήρια λέξω.

Illa adiecero item parerga, medendi partem quę ex morbo conualescentes curat, ab recentioribus (uti docet Galenus) analepticem uocari, uelut refectricem dicas. Nam quę senum prospicit sanitati, gerocomice nuncupatur. Nosocomion interpretatur Hieronymus ad Oceanum, languentiū uillam. Nosocomos dici putant, qui nosocomij præ-
B fecturam gerunt. Nam parabolanos intelligūt mendicabula ęgrotis assidentia, seruitij causa, quum sint propriè ascripticij glebæ. mentio fit horum Codice de Episcopis & clericis, lege Parabolani: Interpres tamen uicesimiseptimi Digestorum, parabolanos intelligi medicos ait, qui à Modestino circuitores uocentur, quoniā ciuitatem obeant ægris opem laturi. Septica, uel Septas medicamina intelligimus erodendi potestatem habentia. Medicinæ partes faciunt tres: dogma, methodon, ἐμπειρίαν: portio prima pręceptis constat, secunda illis rationē coaptat, experimentū ingreditur tertia. Quum uerò in Demetrij uita Plutarchus scribit, Attalū cognomēto Philomatora per ocium colere consuesse herbas φαρμακώδεις, non uenenosas uerbo eo accipiendas, opinor, quod imperitè interpres facit, sed quibus citra alimentum expurgandi inest uis. Rhizotomi, Latinè dici herbarij ualent: sunt qui radicisecas malunt.

Compositum corpus cur panegyricum dicatur. Panagyris quid. Anarion. Encephalos cur. Librum magnum esse malum magnum. Caput XII.

PAnegyrica ex scito quodam adagio dici uidentur posse, quæcunque ex pluribus aggregata sunt, panagyrin à Grecis appellari scimus, nundinas, festas celebritates, & cōuentus. nam scribit Herodotus historia sexta, Panagyres Athenis, hoc est publicos conuentus, quinto quoque anno fieri solitos. Idē historia secunda, Panagyres, pompas, προσαγωγὰς, id est cōciliabula, ab Aegyptijs primùm scribit excogitata. Hinc panegyricas orationes legimus, quæ in eiusmodi haberentur conuentibus, quas ἐπιδεικτικοὺς λόγους esse probat Quintilianus, quamuis formam suadendi haberent, & plerunque de utilitatibus Gręciæ loquerentur. Significat & panagyris locum ipsum, in quo fit hominum congregatio. Philostratus libro octauo: In panagyri templa sunt, & deorum cellæ, & stadia ad currendum. Porrò scenæ item ac gentes uisebantur plurimæ, partim ex finitimis, partim ex transmarinis regionibus uenientes. Achæi tamen κοινοβούλιον, id est publicum concilium dicebant arnarion. Multis insuper artibus & sophismatibus cōstabat panegyris, sed & uera quoque sapientia & poetica, consultatorijs etiā & dialecticis orationibus & musicis cantibus. Quod

uerò ad præsens negotium facit, eleganter Plutarchus Symposiacorũ quarto, Corpus compositum, ut nostra sunt, παμμιγὲς uocauit, id est mixtum, καὶ πανηγυρικὸν, hoc est (ut ego interpretor) ex pluribus & interim diuersis aggregatũ cõcinnatumq; ac compactum: quod cuiusmodi sit, Platonis potissimũ uerbis ex Timæo duximus subsignandum: Atq; is quidẽ qui hæc cuncta disposuit, ritè in suo habitu permanebat: quo quidem permanẽte, eius filij, quum parentis ordinem cognouissent, eum protinus sequebantur: itaq; accepto ab illo mortalis animãtis immortali principio, suum effectorem imitati, ignis, aeris aquæ, terræ particulas quas rursus redderent, à mundo mutuabantur, easq; inter se copulabant, haud quidem illis indissolubilib. uinculis, quibus ipsi fuerant colligati, sed talibus, quæ propter paruitatem cerni non possent, crebrisq; huiusmodi clauis coniunctis, unũ ex omnibus corpus efficiebant, atq; in hoc ipsum tum influente, tum effluente corpore animæ diuinæ circuitus illigabant. Itaq; hi circuitus in profundum flumen immersi neq; tenebãt neq; tenebantur, sed ui ferebantur atq; ferebant. Hactenus Plato. Tu uerò ubi uincula nominantur occulta, intellige ex Platonici doctissimi sententia, crasin, id est temperationem, hominis esse adeò temperatam, cœloq; persimilem, ut uix in ea elementalium qualitatum excessus appareat. Subdit deinde, Circuitus animæ in mole corporis impediri. In quo meminisse debemus, animam nostram simili ratione atq; mundi animam contextam fuisse, similesq; circuitus possidere, Platonicè loquendo. Circuitũ ergo intelligentiæ impediri ait. Rationis uerò circuitum paulo pòst distrahi scribit, duabus præcipuè rationibus: tum quia prius quàm adultũ sit corpus, anima tota in fabrica corporis occupatur, tum quia qui extrinsecus sensus mouẽt, in teneriori ætate offendunt uehementius, & propter nouitatem rerum animum circa corporea reddũt admirabundum, quibus de causis diu & intelligentia à diuino uacat officio, & rationalis ipse discursus circa inferiora distractus quasi demens turbatur & fallitur: sicq; totus animus peruersam figuram subit, uitamq; ducit laboriosam, dum ratio cedit sensibus, perinde ac si quis caput pro pedibus humi figat: pedes uerò pro capite in altum tollat. Alibi quoq; idem Plato medullæ, ossium, carnis & neruorũ rationem ita digerit: Ossium uerò & carnis cæterorumq; huiusmodi ita est natura cõposita, his nempe omnibus medullæ generatio initiũ præbuit. uincula enim uitæ illius, quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eaq; per omne diducta uinciunt fulciuntq; corporis nostri cõstructionem: ipsa uerò medulla est ex alijs generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi & lenes ad ignis, aeris, aquæ, terræ, exactissimam generationem accommodatissimi, è quorũ generibus singulis Deus secernens singulos, & inuicem cõtemperatos permiscẽs, totius generationis mortalium sementem fomitemq; constituit, dum medullæ ex his substantiam procrearet. Et illam quidem medullę partem, in quam uelut agrum quendam, diuinum semen iaciundum erat, globosam & undiq; teretem finxit: atq; encephalum, id est cerebrum, idcirco uoluit nominari, quia unoquoq; animali deniq; absoluto, uasculum cerebri capax cephale, id est caput uocandum erat. Cæterũ ut ad panegyrica redeamus, in libro περὶ παίδων ἀγωγῆς inueni apud Plutarchum, nugas panegyricas, τῶν δὲ πανηγυρικῶν λήρων, ὡς ἀπορρωτάτω δεῖ τοὺς ὑεῖς ἀπάγειν: τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστὶν ἀπαρέσκειν. Cui rei astipulatur Euripides quoque, quum ait:

ἐγὼ δ᾽ ἄκομψος εἰς ὄχλον δοῦναι λόγον,
εἰς ἥλικας δὲ τ᾽ ὀλίγους σοφώτερος, οἱ δ᾽ ἐν σοφοῖς
φαῦλοι, παρ᾽ ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

Idem Plutarchus, in amicitia uera nil esset ait ἐπιδεικτικὸν aut πανηγυρικὸν, id est ostentatorium, & panegyricũ. Sic Præciam, nobile scortum, in Lucullo panegyricam uocat, καὶ σοβαρὰν, quod uerbum elatam indicat, illo ambitionem innuente. Posidonius apud Athenæum, Apeliconta Teium Panegyrice potius, quàm στρατιωτικῶς educatum scribit. Idem alibi, esse hominem dicit:

ἄθροισμα παντοδαπὸν καὶ πανηγυρικῶς μεμιγμένον.

Idem in Camillo, Tyrrhenorum ciuitates ait ad lucrum fuisse structas ἐργαστικῶς, ad uictum autem πανηγυρικῶς. Quod interpretor, uel quia conuenis hinc inde pate-

ret

A ret acceſſus, uel quòd rerum omnifariam ſuppeteret copia. Hunc uerò locum oſcitanter Latinum interpres fecit. Quo nomine cogimur ſæpe pomœria latius proferre, quàm fuerat operis instituti, quando Callimachi ſententiam nouimus grammatici, qui τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγεν εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ.

Ignorantiæ ſugillatio. Lapis ſuper lapidem quid. De Hippocrate & Catone, ac puero barbaro, & Dati, unde datiſmus. Doctrinæ laus. Diſcendum ſemper.

Caput XIII.

Ariſtippi illius uoluptatis aſſertoris, quem Diogenes βασιλικὸν κύνα, id eſt regium canem appellare cõſueuerat, apophthegmata circumferuntur pleraque non equidem inſcita. Inter alia id longe grauiſsimum. nam rogatus à quodam, qui melior euaſurus eſſet filius, ſi erudiretur: Vt nihil aliud (inquit) certè uel in theatro non ſedebit lapis ſuper lapidem. Id in adagium uſq; proficit appoſitiſsimè, ſiquidem imperitus non ferè aliud quàm lapis, aut indomitus equus: hoc enim planè interſtitio ab indoctis eruditi diſparentur. Socraticum uerò illud eſt, Vnicum eſſe bonum ſcientiam, inſcitiam malum unicum. At Licinius imperator, imperitiæ conceptaculum ſordiſsimum, Literas, uirus ac peſtem publicam dictitabat. Scires illum Hippocratis ſummi in medendi arte ſententiam non concepiſſe animo, cuius id fuiſſe legimus in diſcendo ſtudium, ut eum non puduerit uel retrimenta guſtare, ut inde morbi naturam perſentiſceret. Quod tamen alij Aeſculapio malunt aſcribere, unde & ab Ariſtophane σκατοφάγος dictus eſt: quo uerbo is ſignificatur, qui ciborum ueſcatur ſuperfluitatibus. Certè Therapeutices ſeptimo Galenus prodit, Honeſtorum omnium ſemina ab Hippocrate poſteris contributa. Quid quòd Venetæ factionis homines & Praſinæ, equorum ſubinde retrimenta olfactare conſueſſe legimus: ut hinc pernoſcerent, quàm facilè cibos conficerent, bonam eorundem habitudinem ſic deprehenſuri. Adrianus uerò & ipſe moderator imperij, Græcæ doctrinæ impenſe adeò intenteq; fertur inuigilaſſe, ut à pleriſq; Græculus uocaretur. Nã Cato, qui mox dictus Vticẽſis eſt, dum ſenatus cogeretur, in curia Græcè lectitabat, ne illud, quicquid erat, temporis abſq; ulla exercitij parte honeſta elaberetur. Sed rectius forB taſſe fecero, ſi ipſis M. Tullij uerbis ex libro de Finibus ſecundo, rem ſubſignaro: Nam (inquit) in Thuſculano quũ eſſem, uellemq; in bibliotheca pueri Luculli quibuſdam libris uti, ueni in eius uillam, ut eos ipſe (ut ſolebam) inde promerem: quò quum ueniſſem, M. Catonem quem ibi eſſe neſcieram, uidi in bibliotheca ſedẽtem multis circumfuſum Stoicorum libris: erat enim in eo (ut ſcis) inexhauſta auiditas legendi, nec ſatiari poterat: quippe qui nec reprehenſionẽ quidem uulgi inanem reformidans in ipſa curia ſoleret legere ſępe, dum ſenatus cogeretur, nihil operæ Reipublicę detrahens, quo magis tum in ſummo ocio maximaq; copia, quaſi helluo librorum, ſi hoc uerbo tam in clara re utendum eſt, uidebatur. Nec mirum, ſcientia perficit animã. anima enim citra ſcientiam, ueluti caput ſine cerebro dici poteſt. At puer barbarus, quum ueniſſet Athenas, magnus (opinor) ſibi uidebatur, quòd Græcas literas tres didiciſſet α β γ, quumq; in patriam remeaſſet, magno populariũ fauore exceptus, contra prætorem quendam Græcè concionantẽ, poſitus eſt: qui poſtea quàm perorauit, ut erat uocaliſsimus (quũ illud Ciceronis uerum eſt, Pleroſq; ſuæ conſcios imbecillitatis ὥσπερ τὴν κραυγὴν, ὥσπερ χωλοὺς ἐφ᾽ ἵππον πηδᾶν. id eſt, ad uociferationem, uti claudos in equum inſilire) exclamare perrexit α β γ: quo clamore perterritus prætor, ſiluit. Barbari uerò ciuem ſuum uiciſſe exiſtimantes, illum magno plauſu domum reduxerũt. Cui affine illud eſt, quum Perſarum ſatrapes Datis in bello diu probatus, Græcè cuperet aliquid pronunciare: ἥδομαι, inquit, καὶ τέρπομαι καὶ χαίρομαι. in barbariſmi nanq; incidit fœditatem, dicendum enim χαίρω fuerat. Amauit autem is in hoc, ut uidetur, ὁμοιοκατάληκτον. Huiuſmodi uerò loquendi uitium dicitur δατισμός. Hinc & apud Ariſtophanem eſt, δάτιδος μέλος. Illud uerò parte hac præterijſſe non fuerit (opinor) iucundum, Qui diſcit bene, eum denique ualere item bene: uerum diſcere utiq; oportet hodie, quando qui cras diſcit, nunquam diſcit. Rurſumq; tandiu diſcendum, quandiu uiuimus. neq; enim fieri poteſt nimis, quod ſatis nequit fieri. Nec profeciſſe uideri abundè poteſt, cui dubitãdi etiam-

num superest locus: nos autem quandiu uiuimus, hæsitationum tendiculas nusquam A euadimus: quando & Delphici Apollinis calculo tunc primùm sapientia cunctis prælatus creditur Socrates, ubi dictitare palàm cœpit, Vnum id scire se, quòd sciret nihil. Eurydice, id est iudicij profunditate fertur exutus Orpheus, quum respexit. Sic profectò habet, uti ab doctissimis enunciatũ scimus, Iners ac uanus est uenator, qui regreditur, non progreditur. Quum discipulis mandaret Pythagoras, In speculo se non ad lucernæ lumen, sed illustri sole contemplari pergerent: cum doctissimis nimirum esse conferendum innuebat pedem, unde illucescit clarius quãtum promouerimus, quantumq; nobis ad summam desit. Aristotelicum porrò est: Præsente illa quæ propriè uidetur scientia, non fieri perturbationem, nec à perturbatione illam trahi superariq;, sed sensiuam. Hinc prædicabat Socrates, Neminem scienter peccare.

Literæ mutæ, ex adagio quæ dicantur. Sermo an sit homini naturalis. Prodigiosus infantis sermo. Quintiliani locus explicatur. An bruta sermone polleant ullo modo. Cur uni tantum homini hæsitet lingua. Sermo ἐν διαθέσει. Item prophoricus. Quando infanti detur uox. Plinius explicatur, item Papinius locis duobus.

Caput XIIII.

INter sacra mensæ non sæpe contingit, ut scientissimus quisq; ac spectatæ uirtutis uiri admittantur, inferuntur quandoque & inscitiores aliqui, uox quorum si nõ sit inarticulata omnino, nõ est à conuiuio eliminanda prorsum, sed ut uocales sonoræ insigniter mutas exiguæ alioqui uocis sibi comitari patiuntur, nec ex uerbis protrudunt: quoniã etiam si malè sonant, nihilominus cum alijs coeuntes orationis partes adiuuant. Eodem modo illorum confabulatio non mutis doctis adglutinata sermonibus cõuiualem implebit hilaritatem. Quòd si decumbentes parte plurima cõtigerint id genus, ut uideri possint, ad lyram asini, philosophi sermonem insita hebetudine non ferentes, illud Pisistrati perac commodum uidetur. Quum enim is cum suis sibi liberis dissideret, postea quàm ani- B maduertit ea re inimicos eximiè lætari, aduocata concione inquit, Se quidẽ quantum eualuerit, dedisse operam, ut in uoluntatẽ suam filios adduceret, sibiq; audientes dicto redderet, cæterùm ex quo id nequeat, animũ induxisse, illis morem gerere. Consimili ratione uir philosophus ac prudens, ubi conuiuas animaduerterit hebeti iudicatu sermones paulò politiores doctioresq; minus admittere, illis se accõmodabit, quatenus patiatur decorum, quum sciat oratione quidem eloquentiam promi ostentariq;. Philosophum uerò etiã tacendo sæpe philosophari, nonnunquã & ludendo, imò uerò scommate quoq; lacessentem, lacessitumq;. Ex his opinor, intuenti paulò accuratius patet, festiuè admodũ ex adagio literas mutas dici de ijs qui parum literis compti, ex se quidem perficere uocem nequeunt, hoc est doctas, graues, uiro deniq; dignas ciuili confabulationes: at enim cum eruditioribus quasi coeuntes cõspiratu consono, sunt planè ueluti adiunctæ uocalibus mutæ, quibus (ut inquit Probus) ex natura sui uocabulum cessit: ideo enim mutæ dicuntur, quoniam per uocales literas enunciantur, neq; etiam per se syllabam facere possunt. Cæterũ in hac sermonis mentione mirari profectò succurrit, quid nam sit, quòd quamuis ratio hæc exprimẽdi, quicquid omnino mente conceperis, uni animantiũ uideatur ab optimo maximo cõtributa Deo, paucissimi tamen comperiuntur, qui in ea re præcellant: at qui perfectus dici & haberi queat, adhuc esse inuentum neminẽ, eo constantius astruxerimus quod M. Tullio, qui in arce stetit Romanæ eloquentiæ, ne ipse quidem Demosthenes satisfacere est uisus. Est profectò aliquid consummata eloquẽtia, ut Fabius sentit & docet, nec ad eam posse perueniri, humani ingenij natura prohibet. Audio, sed cuiusmodi assertio hæc dicenda est, qua potentiam aliquam deduci in actum posse, contẽditur: quum ne summos quidem uiros, & (ut argumentis peruincitur) omnium ferè capaces, id nunquã implesse, non diffitearis ipse? Proinde minus mirer esse qui ambigant, sit ne naturalis homini sermo, quãdo & Lactantius inquit, cætera quæ putantur esse homini propria, in alijs quoq; animalibus reperiuntur: quum enim suas uoces proprijs inter se notis discernunt atq; dignocunt, colloqui uidentur. Porrò si esset naturalis sermo, omnes loquerentur idiomate uno,

A uno. nam quod conuenit uni naturaliter secundum speciem, omnibus congruere, consentaneum est, quæ illa cōtinentur specie. Deinde Aristoteles scribit: Nasci hominē & mutum & surdum. Et alibi, audire prius pueros dicit, mox loqui. At Aristoteles idem non inficiatur, nonnullos, ante quàm ætas ueniat, qua uocabula suo tēpore explanare possint, incœpisse loqui, & aliquid expressius dixisse, tamen rursum obmutuisse, quousq; solitū loquendi tēpus accederet. Mirum porrò est quod Hali Abaragel cōmemorat; In regia se uidisse natū infantem, qui uix dum uigintiquatuor uitæ horis perfectis, loqui incœpit, & manu signa facere: qua in re uehemētius rege cōterrito, accessisse miraculum maius. Nam rege (inquit) astante, & me quoq; cum multis alijs, exclamauit infans, Sum (inquiens) infeliciter natus, ad prodendam regni amissionem & gentis perniciem ac desolationem. Quibus ille enūciatis, cōciderit exanimis. Aegidius uerò propositæ quæstionis nodum exoluturus: Aliquid in suo (inquit) uniuersali naturale est. Id si ad speciem reuoces, fiet ad placitū, ueluti fures supplicio afficere, naturale est: sed laqueo gulam frangere, ex arbitrio. Idem de loquutione ualet astrui: nam loqui, & sermone aliquid distinctè enunciare, insitum ingenitumq; homini est, sed hoc uel illo modo id agere ad placitum. Alij uerò ita contendunt: sicut uox species est soni, sic loquutio species est uocis, & omnis loquutio est uox, sed nō contrà: & sicut uox superaddit sono refractionem naturalem & dearticulatam in canna pulmonis, ita loquutio superaddit uoci dearticulationē ad placitum, ex quo materia loquutionis naturalis esse colligitur, & uox pullulās à uocali arteria: idioma uerò artis est ueluti gladius: si materiam species, naturalis est: si formam, arte confectus. Quòd uerò infantes uix dum natos in sermonem prorupisse, historia prodit, portenta fuisse ea, fatendū est, quamuis non me fallat, conatum esse Aristotelem, uirum in omni re summum, physicam eius rei rationem adducere. Ex ijs uerò quæ diximus, innotescere amplius potest, quid sit quod Oratoriarum institutionū tertio Quintilianus ait, Sermonem ab ipsa rerum natura genitos protinus homines accepisse. Sed & in Politicis Aristoteles, Sermonem (inquit) homo
B habet solus omnium animalium: nam uox quidem, molesti atq; iucundi significatio est, quare alijs quoq; existit animalibus. hucusq; enim natura processit in his, ut sensum habeant iucundi & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, ut ostēdamus utilitatē & damnum, atq; ita iustum & iniustum: hoc enim præter cætera animalia hominibus proprium est, ut boni & mali, ac iusti & iniusti, & aliorum huiusmodi sensum habeāt soli. Obijciat hic fortè aliquis, animalium quædam humanam proferre uocem: sed dicendū propriè, loquutionem eam non dici, quia non intelligant quę pronūciant, sed assuetudine quadam id agant. Hac porrò ratione id uidetur intelligendū, quod tertio de Anima idem pronūciauit Aristoteles: linguam esse contributam ad significandū aliquid alteri. Addit Themistius, Ad perceptionem item saporum. Quod de pueris præmaturè loquentibus dictum est, sunt ex astrorum peritis qui id effici cōtendant, si Mercurius in ascendente fuerit Orientalis directus, sicuti præcelerem auditum fieri astruunt, ex aptitudine Saturni & Iouis cum Marte. Saturnus enim dextram aurem, Iupiter sinistram signare uidetur ex eorum doctrina. Arbitror (inquit Platonicus nobilis) in puero regis filio, quò die natus est loquuto, ut testatur Hali, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoscopo concurrentium formauisse uerba: nec etiā infantis animam uerba uaticiniumq; fecisse de paterni regni calamitate paulo pòst sequuta: sed dęmonem potius illic loquutū, dęmonem inquam, Mercurialem. Nam in octauo libræ gradu, horoscopo, qui & terminus est Mercurij, Mercurius ipse cū Venere Iouéq; & Marte fertur fuisse coniunctus: quippe & loquentes statuas magi construebant, in quibus nec propriè quidem ullę statuarū animæ, nec sidera loquebātur: sed dæmones ab eodem ducti sidere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Illud fortè hac parte non fuerit scitu indignū, hominem solum inter cuncta animātia hæsitare lingua: cuius ratio est, quia (ut iam præstruximus) solus quoq; sermonis est compos, cætera uocem tantū obtinent: qui autē lingua hæsitāt, uocem quidem producūt, sed uerba copulare, sermonemq; condere nequeunt. Verùm hæc ipsa hæsitantia undènam sit, dicat aliquis? Sunt qui mēbri quo loquimur, refrigerationi id attri

buant: ſic enim tanquam ſtupens & attonitum uidetur. Proinde à uino continenteq́ A
oratione concalefactos, uerba facilius copulare, deprehenſum eſt. Propterea in dictis
particularibus Iſaac ſcriptum reliquit, Perſas & Græcos diſputare uolentes, uino am-
plius indulſiſſe. Sunt tamen qui hæſitantis linguæ rationem calori aſcribant nimio: eo
namq́ offenſa oberrat, quaſi in ſalebris, quo modo affici iratos homines nouimus: in-
cenduntur enim, incitãtur, anhelitant, ſpiritu redundãt, ſed nimio utiq́ caloris feruore
anhelant. frequens enim ſpiritus eſt, nec anticipat, quatenus ſe tempore reſpirãdi poſ-
ſit promere. Melancholico præterea habitu ſunt, qui lingua hæſitant: quoniam prope
rè ſequi imaginationem, non niſi melancholicorum eſt: hæſitantes autẽ eiuſmodi ho-
mines proculdubio ſunt, impetus nanq́ dicendi præruit, anteceditq́ facultatẽ eorum,
utpote quum animus uiſa ſequatur. Balbis etiã idem accidit, hos etenim omnes mem-
bra uoci accommodata tardiora habere, certum eſt. Indicium uerò quòd tales uinolen
ti redduntur, quum ſuas maximè imaginationes & oblectantia, non rationem ſequan
tur. Scribunt cœleſtiũ rerum periti, ex natura Martis & Mercurij nonnunquam con-
tingere, ut motus interior feſtinantior celeriorq́ ſit exteriore. Illa demum fuerint au-
ctaria, ſermonem dici aut ἐν διαθέσει, qui animo concipitur, aut prophoricôn, qui pro-
fertur iam auditurq́. Illud prius Acron dici quoq́ epos arbitratur. Ioannes grammati-
cus in Heſiodum, eſſe Mercurium arbitratur προφορικὸν λόγον, παρὰ τὸ ἑρμηνευτικὸς εἶναι.
Dici quoque diactoron, quia explicat τὰ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ ἐνθυμήματα. quo ſanè argu-
mento & deorum dicatur à mythicis nuncius. Cæterùm illud grauius multo, Plinius
libro ſeptimo: Natura (inquit) hominem tantum nudum, & in nuda humo natali die
abijcit, ad uagitus ſtatim & ploratum. Priſcorum mos fuit, ut editos infantes terram
attingere iuberent, Opemq́ deam inuocarent, ut naſcentibus opem ferret, ſinu eos
excipiens: nec uocem prius dari putabant, quàm terram attigiſſent. Leuanam quin-
etiam deam dicebant, quæ pueris præeſſet de terra leuãdis: cuius auctor doctrinæ eſt
Auguſtinus Ciuitatis diuinæ libro quarto: item Macrobius Sympoſiacôn primo, ubi
de Maia inſtruitur diſſertatio. Varrò de Vita patrum libro ſecundo: Natus ſi erat uita-
lis ac ſublatus ab obſtetrice, ſtatuebatur in terra, ut auſpicaretur rectus eſſe. Philo item B
Sapientiæ ſeptimo, ipſum hoc ſignificaſſe uidetur: Et natus (inquit) accepi cõmunem
aerem, & ſimiliter decidi in terram factam. Et in libro de Moribus Seneca: Omnes in-
fantes terra nudos excipit. Ex ijs Papinio lux infertur plurima Syluarum primo in Stel
læ epithalamio, & Violantillæ:

> Tellure cadentem
> Excepi fouiq́ ſinu.

Sed & libro quinto, Syluula poſtrema:

> Tellure cadentem
> Aſpexi, atq́ unctum genitali carmine foui.

Quæ ſit ratio prouerbij, Mopſo certior. Mopſos fuiſſe tres. Ouidij locus explicatur ex Metamorphoſeon libris: item Senecæ ex Medea, necnon eiuſdem alter de Argo fatidica. Caput XV.

MOpſo certior, dicitur de eo qui mentis acumine ac rerum peritia præui-
det quid futurum certiſsimè, & prædicit. Quando latentia & penè extra
hominis captum, diuinandi præſtantia creditur Mopſus egregiè perui-
diſſe ac enunciaſſe. Quo argumẽto etiam uidetur Calchanti fuiſſe mortis
cauſa, quum uaticinij eius claritatem mœrore confectus pati nequiſſet.
Tradunt ſiquidem Calchantem hunc, augurem alioqui egregium, cum Amphilocho
Amphiarai filio è Troiano bello redeũtem terreſtri itinere ad Clarij Apollinis lucum
perueniſſe, qui eſt ante Colophonem ciuitatem Ionicam: quumq́ in Mopſum incidiſ-
ſet, illi huiuſmodi quiddam propoſuiſſe, uti cecinit Heſiodus:

> Mirabor ſanè, poteris ſi dicere, ficus
> Quot numero hæc caprificus habet, perparua licet ſit:
> Mille quidem decies modius menſura, ſuperq́
> Vna ſit, hanc nullo poteris comprendere pacto.
> Dixit, & inuentus numerus, menſuraq́ certa eſt:

A Continuò mortis Calchanti somnus obortus.

Non tamen me fallit, Pherecydem subtexuisse alio modo historiam hanc. scribit enim, pregnanti sue oblata, Calchantē interrogasse, quot gestaret porculos? Hūc uerò tres, respondisse, atq; ex ijs unam fœminam. Quem ubi uera loquutum patuit, illum ægritudine mortuum. Sunt qui dicant, Calchantem de sue proposuisse, illum uerò de caprifico: ac Mopsum uera dixisse, Calchantem minimè, & inde mœrore contabuisse. Quod prædictum Sophocles scribit: Tunc (inquit) Calchanti fato mortem ingruere decretoriam, quum præstantiorem augurē offendisset. Cæterùm hic Calchantis mortem in Ciliciam trāsfert. Fuit Mopsus alter Ampyci filius, quod Ouidij interpres ignorare se fatetur ingenuè libro duodecimo:

Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampycidem Mopsum, Mopso iaculante, biformis
Occubuit, frustraq; loqui tentauit Odites.

Scribunt Apollonij interpretes Argonauticôn primo, Ampyci filium fuisse Mopsum ex Cloride. Quod & Lycophronis approbat interpres, Chlorin addens fuisse Orchomeni filiā. Strabo libro Cosmographiæ nono, Mopsos tres agnoscit. ita enim scribit: Campum autem Pelasgicum modò nuncupatū existere in Larissa & Gyrtone & Pheris, ibiq; esse Mopsium & Baben & Ossam. Vocatum autem Mopsium non à filio Tiresiæ Mopso uate, sed à Mopso Lapitha, Argonautarum nauigationis comite. Alius item Mopsus fuit, à quo Atticam appellauêre Mopsopiam. Mopsij Thessalicæ ciuitatis meminit, item Stephanus: qui scribit etiam in Cilicia esse super Pyramo flumine μόψου ἑστίαν, id est Mopsi domum. Quam tamen Mopsi uiculum nuncupet Hieronymus, ubi mortuus sit Constantius imperator. Vnde Mopseates sit gentile nomē. Super Mopsi morte, qui ampycides dicit̄ à poetis, ita cecinit Apollonius Argonauticôn quarto:

ἔνθα καὶ ἀμπυκίδην αὐτῷ ἐνὶ ἤματι μόψον
νηλειὴς ἕλε πότμος, ἀδευκέα δ' οὐ φύγεν αἶσαν
μαντοσύναις, οὐ γάρ τις ἀποτροπίη θανάτοιο.

id est, Vbi & Ampycidem die illa Mopsum crudelis mors abstulit, amarulentum uerò

B non uitauit fatum uaticinijs, nec enim mortis euasio ulla. Eiusdem & Seneca mentionem faciens in Medea ita scribit:

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit serpens Lybicis harenis,
Omnibus uerax, sibi falsus uni,
Concidit Mopsus, caruitq; Thebis.

Sed quia in Senecam incidimus, operæpretium est, intueri diligenter quàm inscitè illius poetæ interpretes eum locum enarrent, interductu interpellato: scribūt enim à Seneca Græcam historiam peruerti, quoniam serpentis morsu nō perierit Idmon, sed ab apro percussus, ut scribit Apollonius: nec præterea cōditum in Lybia, sed in portu Bebrycis. Ego uerò neutiquam historiæ fidem commutatam inuersamq; contenderim, sed auctoris reconditum potius sensum minus ab incuriosis rectè percipi. ita enim arbitror distinguendum, interpungendumq;,

Idmonem, quamuis bene fata nosset,
Condidit. ut à sententia pendeat præcedenti,
Ite nunc fortes, perarate pontum,
Sorte timenda. Hoc enim dicit. Sors ista nauigandi formidolosa condidit Idmona: id est, causa fuit ut periret Idmon. Postea infertur,
Serpens Lybicis harenis. Quòd planè ad Mopsum refertur, ita ut serpens, ibi participium sit, non nomen. Est enim uerborum structura: Mopsus serpens, id est oberrans & uagabundus. Quòd autem de Idmone dicit, Quamuis bene fata nosset: confirmatur Apollonij auctoritate Argonauticôn primo, ubi loquente Idmone, hi subijciuntur uersus:

αὐτὰρ ἐμοὶ θανέειν στυγερῇ ὑπὸ δαίμονος αἴσῃ,
τηλόθι που πέπρωται ἐπ' ἀσίδος ἠπείροιο.

At mihi

At mihi emori odiosi dæmonis fato procul sancitum est in Asidis continente. Quid si de Mopso totum id dici opinemur, interpuncta diuersim structura, interspirataq;? Etenim uideri potest Seneca Mopsum appellasse Idmona ob multā rerum & uaticinij peritiam. Nam & qui proprio nomine Thestor dicebatur, antiquitùs Idmona nuncupatum, testis est Apollonij interpres ob insignem experientiā, quòd Chamæleontis comprobat auctoritate. Ceterùm, prior enarratio luculentior. Sudas tamen Idmona pro perito accipit, undę dixerunt ueteres canem ἐπιίδμονα θήρης, hoc est uenationis peritum. Extat & carmen Ausonij de Idmone uate: A

> Idmona quod uatem, medicum quod Iapyga dicunt,
> Discendas artes nomina præueniunt.

Sed & à Pindaricis proditum interpretibus, scimus, Argonautas tribus usos uatibus, Mopso Ampycis filio, Idmone Abantis, denique Amphiarao Oiclis. Quoniam uerò parte hac Senecæ opem tulimus, succurrit & locus alius Tragœdiæ eiusdem, ubi execratur Chorus primum nauigationis auctorem, recensetq; discrimina quæ Argonautæ adierunt:

> Demum (inquit) Orpheus tacuit torpente lyra,
> Ipsaq; uocem perdidit Argo.

Incidi in cuiusdam schedicum, ita exponentis, Vocem, cantum Orphei, quia propter timorem & ipse tacuit. Quū ad id poeta doctissimus respexerit, quod Argonauticôn quarto Apollonius scribit, In carina nauis Argus à Pallade lignum fuisse impactum ex Dodonide phago, quod humana uoce fungeretur quandoq;. Sic enim ait:

> αὐτίκα δ' ἄφνω
> ἴαχεν αὐδήεσσα γλαφυρῆς νηὸς ... θεόντων
> αὐδὴ ἐν γλαφυρῆς νηὸς δόρυ.

Extat & Antipatri epigramma de nauta quodā fulmine icto, cuius nauis per se, moderante nullo, ad littus delata rem gestā significauit: nec Argoā, inquit, expetiuit carinā: B

> ἀγγελίην θείω, καὶ λιγνύϊ μηνύουσα
> καὶ φράσεν, ἀργώην δ' οὐκ ἐπόθησε τρόπιν

Reperias & alibi eius rei mentionem. Nobis satis superq; fuit locum monstrasse, ne fiducia interpretū studiosi iuuenes in aurem utramq; (ut sæpe) dormirent. Certè si quis anxiè plura quærat, Lycophronis interpres Iasonem cum socijs quadraginta nouem inscendisse Argo, scribit, quæ

> λαλήεσσαν εἶχε τὴν τρόπιν ἐκ τῆς Δωδώνης δρυός.

id est, carinam habebat loquacissimā ex Dodonæ quercu. Propterea Lycophron alicubi λάληθρον κίσσαν, id est garrulam nuncupat picam. Porrò scribit uetus Arati Phænomenon interpres, Danaum ab Aegypto se fratre proripientem auxilio Mineruam inuocasse, à qua primum sit compacta nauis, quæ Argo est appellata, eaq; Argos petierit Danaus. Auctor autem Aeschylus, ab Minerua eadem materiam quandam loquentem naui insertam: quod repetit Hyginus quoq;. Mopsi deniq; historiā alicubi recenset Plutarchus: meminit eiusdem Apuleius quoq;, sed & Lactantius grammaticus, eatenus fuisse augurio nobilem Mopsum scribit, ut post mortem templa quoq; ei credantur dicata, quæ oraculi gratia sæpe adirent homines.

Cur prouerbio usurpemus, Amantium marsupia porri folio uinciri. Amoris potentia & laus. Caput XVI.

AMoris excellētiam alibi copiose, ut uires nostræ tulerunt, exposuimus. Nūc adagium occurrit peruetus, quo affectionis huius inenarrabilis exprimitur uis, id est huiusmodi, πράσου φύλλῳ τὸ τῶν ἐρώντων δέδεται βαλάντιον, porri folio amantium uincitur funda. Eo significatur, irretitos amoris laqueis non ferè temperare sibi: sed quicquid habent, passim profundere, nihil omnino habentes pensi. Hæc enim esse illius potentia traditur, quin percipitur experimentis quoque, ut nouam naturæ faciem, mores prioribus ex toto diuersos inducere ualeat. Quamobrem & Plato αὐτὸν παντὸς ἐπιχειρητὴν nuncupauit, quòd nihil non experiatur, ut qui affectet omnia, & audeat, nam qui silentio prius ad reprehensionem usque

A usque studebat, iam efficitur garrulus. Socordem nimisque desidiosum uideas satagere, ac studiosius labori se subijcere. Et quod miremur sine fine, præparcum quoque & μικρόλογον, hoc est qui minima quæque plurimi facit, uideas: si in amorem inciderit, perinde ac igni ferrum, molliri, ac remitti, ut tractabilior fiat & iucundior. Sed quid mirum? Inspicienti altius paulò: & in intima naturæ se insinuãti innotescit apertissimè: sicuti ex Platone suo nobilis colligit Platonicus, Quicquid discimus, quicquid excogitamus, quicquid omnino pertractamus in uita, ex amoris fontibus profluere, quibus latius manantibus ubertim rigati artes percipimus aut inuenimus. Quod nisi inuestigationis oblectamentum inhæreret affixum, fieri nunquam posset. Inueniendi quippe desiderium fomes est, ac incitabulum ingeniorum. Immò uerò disciplinæ præcepta traditurus, nisi amet, munus suum non uidetur impleturus. Proinde qui artium magistrũ dixêre amorem, nihil omnino à ueritatis ratione uidẽtur aberrasse. Quin idem artis opera exequi accuratissimè deprehenditur & exactissimè consummare. Quid quod in artibus singulis, artifices ipsi inquirũt nil aliud quàm amorem, nec curant? Quid enim (inquit apud Platonem Erisimachus) aliud medicina cõsiderat, quàm quo modo humores quatuor corporis amici inuicem fiant, atque permaneant? Quos cibos ac potus cæterosque uiuendi aut medendi usus amet natura, atque requirat? In gymnastica etiam exercitatione inuestigandum, qui corporis habitus, quos exercendi modos, quos gestus amet & postulet. In agricultura, quod solum, quæ semina, qualémue cultum exigat, quis 'ue colendi modus à singulis expetatur arboribus. Idem obseruatur in musica, cuius genera duo traduntur: est enim graue quoddam & constans, est & aliud molle atque lasciuum. Illud utentibus utile, hoc noxium in libris de Republica & legibus Plato iudicat. Illi in conuiuio Vraniam Musam, huic Polyhymniam præfecit. Alij prius illud genus, alij secundum amant. Illorum amori obtemperandũ, adhibendique soni sunt, quos expetunt: istorum appetitui obsistendum. Illorum nanque amor cœlestis est: istorum uerò uulgaris inest sideribus & elemẽtis quatuor amicitia quædam, quam astronomia considerat. Vatum postremò sacerdotumque facultas in hoc potissimùm uersari uidetur, ut quæ hominum officia Deo sint amica, qua ratione Deo homines amici fiant, nos doceant. Pro-
B inde cõcludere ita fermè licet, Amorem in omnibus ad omnia esse omnium auctorem, seruatoremque existere. Artium quoque uniuersarum dominum atque magistrum. Ex quo ut solertem, omniumque habentem claues eundem collaudauit Orpheus. Nos uerò illum etiam nodum dicamus perpetuum, mundi copulam: partiumque eius immobile sustentaculum, ac firmum totius machinæ fundamentum.

De Mithridatis polyphagia, & polyposia. Item de Heraclide pyctа, & Drusi Tiberij medico. Dicrota nauigia. De Mithridatis potentia, ac de Alexandri poculo, & odore corpori eiusdem insito. *Caput* XVII.

Mithridatem Ponti regem, cum quo annos duos & quadraginta à Romanis depugnatum proditur, legimus cũ cæteris ducibus temulentũ quandoque, ac uino madentem, aut delectus habuisse, aut arma pertractasse, & cum Stratonicia oblectatum muliere. Id sanè initio parum constanter, ac fide parum integra traditum ab auctoribus, arbitrati sumus: sed mox dum Græca (qui mos noster est) uersaremus, compertius id exploratiusque esse cœpit, in quo nobilissima monumenta insimulabamus mendacij. Scribunt quippe adiuratissimi ex Græcis, Mithridatẽ hunc inter alia quæ edebat spectacula, etiam illis certa cõstituisse præmia, qui ciborum amplius in uentris baratrum constipassent, aut meri plus ingurgitassent, πολυφαγίαν uocant Græci, ac πολυποσίαν. In utrisque uerò ipsum retulisse uictoriam, immo uerò omnium sui tẽporis hominũ in bibendo modum excessisse. Quo argumento, putant nonnulli esse cognominatũ Dionysium. Quanquam quod ad hoc attinet, sunt qui ita credant, Infantis Mithridatis cunas de cœlo tactas exustasque igne cœlesti fascias citra ullũ omnino illius nocumentum, uestigium modò fulminis uisum in fronte. Rursum quum iam uirilitatem attigisset, domum in qua dormiret fulmine itidem ictam, ac pharetræ propendentis spicula delicuisse ignita. Vnde coniectarum uatibus est, sagittandi arte illum fore præpotentem & armatura leui. Ab huiusmodi uerò ictibus,

ictibus, similitudine quadam affectionis, cognominatum Dionysium. Hæc uerò curiosius inquisisse, non fuit uacantis operæ: nam ijs plurimum infertur lucis Ciceroni pro Flacco. Cæterùm quia in tanti regis uoracitatem incidimus uolentes, mirum est quod de plerisq; proditur literis. Fuit Heraclides quidam pyctes non multi, quod ferendum foret, sed infiniti propè cibi potusq; capax, non reperiebatur illi compar in potando. Verùm ut sunt humana ingenia, in peius semper solertia, alios ἐπὶ πρόπομα, hoc est ad ientaculum inuitabat, alios ad prandium, ad cœnam alios, postremos ἐπὶ κῶμον, id est ad comessationem. Recedentibus uerò primis protinus iungebantur secundi, & deinceps: at is, interstitio nullo interiecto omnibus sufficiebat solus. Memorabile est quod alibi attigisse me commemini: Drusi Tiberij Cæsaris filij medicum superasse in potando omnes. Id quo facilius posset præstare, ingenio utebatur. siquidem quinq; aut summum sex amaras prægustabat amygdalas, ne ebrius effici ullatenus posset: quod ubi facere est deprehensus, ac uetitus, mox ne minimo quidem potui sufficiebat. Illud uerò, ut unde in hæc diuertimus, eodem redeat oratio, in Mithridate maximè mirum, uinolentum hominem tanta fortitudine, tantaq; ui in tot annos bellum cum principe rerum populo produxisse. Sed aderat illi, ut grauissimis proditum historicis est, audacia præsignis ac tolerantia memoranda. Aderant & naues quadringentæ, ex quibus cataphractæ centum fuêre, dicrotæ centum: sic enim naues dicunt, quæ duobus gubernaculis pariter à prora regũtur & puppi. Meminit in Epistolis ad Atticũ Cicero: Aphracta (inquit) Rhodiorum & dicrotum Mityleneorum habebam. Et libro decimosexto: Nam & ipse Domitius bona planè habebat dicrota. Habuit porrò Mithridates idem equitum quinquaginta, peditum ducẽta & quinquaginta millia: machinarum uerò, ac omnis bellici instrumenti, par potentiæ eius summa. Depugnabant cum eo reges, dynastæq; Armeniæ ac Scytharum, qui circa Pontum incolunt, supraq; Mæotidem paludem: & cum Celtis fœdus, amicitiamq; inierat. Tanta fuit animi magnitudine, ut tot filijs ac præsidijs, & uniuerso tandem principatu destitutus, quum nec amplius ad pugnandum cum Romanis par esset: nil tamen miserum, nec abiectum concepit animo: sed ad Celtas proficisci, unaq; cum illis Italiam irrumpere statuit, sperans multas Italiæ partes Romanis aduersas esse. Certior quoq; factus, Annibalem id ipsum in Hiberia B
bellantem effecisse, & ob hoc Romanis formidabiliorem extitisse. Verùm tam illustre facinus à rege meditatum exercitus sequi recusauit. Sanguinolẽtus ac crudelis in omnes fuit, nam matrem, fratrem ac filios tres impuberes, totidemq; filias interfecit. Quo fit ut minus miremur, satrapis urbiumq; primoribus illum secretò perscripsisse, ut trigesimam diem obseruãtes, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos eorumq; mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis essent, interficerent abijcerentq; insepultos, bona cum rege diuiderent, supplicio proposito ijs qui uel sepelissent, uel aliter occuluissent. At quũ destinata cædi aduenit dies, per uniuersam Asiam calamitatum multiformes uisebantur aspectus. Ephesij eos qui in Artemisium confugerant, statuas complexos per uim detrahentes crudeliter interfecerũt. Pergameni sagittis confixerunt, qui in Aesculapij templum se contulerant, Adramitani adultos impuberesq; in mare præcipitarunt. Caunij infantes ante parentum oculos contrucidantes, mox immolabant matres, & demum uiros. Statura ingenti fuisse traditur, sicuti ex armorum forma, quæ delata Delphos sunt, coniectatum est, ualetudine prospera usus, ad ultimum uitæ tempus equitabat, iaculabaturq;, & per mille stadia, dispositis per interualla equis, una die discurrebat. Currus sex & decem equis agitauit, Græcis imbutus disciplinis, & ob id sacris Græcorum operatus, musicæ præterea deditus. Vox eius circumfertur memorabilis, & magnitudine animi eius cõdigna. Quum enim Pomponium Luculli magistrum equitum ad se saucium perductum interrogasset, An gratiam sibi si saluus esset, uellet reddere? Siquidem (inquit) Lucullo amicus fueris, perdignam: si hostis, nullam. In hunc modum cum is respondisset, regi suadebant barbari, illum interficeret. At is: Non æquum est (inquit) uirtutem à felicitate destitutam despicere. Cæterùm de Mithridate satis. Illud addimus: alterum quoq; regem, & quidem celeberrimum utriusq; linguæ monumentis, uinolentiæ succubuisse adeò, ut inde Alexãdri poculum

A culum uisendę capacitatis, etiam prouerbio usurpetur. Ex quo & cuiusdam apophthegma nobile celebratur, cui quum id porrigeretur, ἀπεώσατο φήσας οὐκ ἐθέλειν ἀλεξάνδρου πιὼν ἀσκληπιοῦ δεῖσθαι. id est, repulit inquiens nolle se, Alexandri calice exiccato, ad Aesculapium cogi. Sunt tamen qui prodant, ex corpore illius spirasse odorem præstantissimum, adeò ut aromatica quadam suauitate uestes subinde opplerentur: quod insito calori ascribendum, eruditiores arbitrantur. Nam & terrarum aridissima calidissimaque casiam promere & thus, πέψει γάρ τινι τῶν ὑγρῶν ὁ θεόφραστός φησιν ἐθέλειν τὰς εὐωδίας, ὅταν ἐξαιρεθῇ τὸ βλαβερόν. id est, quadam nanque humidi decoctione, Theophrastus inquit, odorem ingenerari bonum, ubi quod noxium est, fuerit exemptum.

Aphrodisium iusiurandum. Aphrodite cur. Aphroditarium. Aloidarium. De Venere plura. Venus Vrania, seu cœlestis. Venus in cepis. Cepurica. Praxis simulachrum. Venus armata, item equestris. Libitina quid. Libitinarij. Epitymbia. Venus dicta Morpho. Mormones. Adonides duo. Venerem dici de uxore obedientissima. Cornices duas indicare Martem ac Venerem. Epitragia Venus. Veneris cum Marte coniunctio unde inducta. Platonis placita de re Venerea.

Caput XVIII.

APhrodisium iusiurandum pro uano & momenti nullius, ex adagio usurpatur, quoniam eiusmodi sit amantium adiuratio, quibus peierare frequentissimi moris est, uel impunè. quod nec in Declamatione quadam neglexit Libanius. Dicitur Aphrodisium, ueluti Venerium: nam Venerem dici Aphroditem, norunt omnes, quòd ex maris spuma sit enata, ut mythici credunt. Aristoteles uerò, quòd spermatis natura sit ἀφρώδης, id est spumosa. Quæ item ratio efficit, ut album sit: spuma enim alba est. Hinc Aphrodisia leguntur opera, pro lasciuis amatorijsque: quanquam est Aphrodisium, etiam Veneris templum. Hesiodus aphrogeniam uocauit deam hanc: sicut dicitur philomedea, hoc est φιλομμηδέα, quod ex Cœli pudendis apparuerit, quæ uocant μήδεα. Didymus putauit Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, à uitæ mollicie. β enim cognata uidetur literæ φ: nam Philippum, aliqui Βίλιππον appellant: sicut Phrygas, Brigas. Aphroditarium Aeginetæ B Paulo cataplasma est ex thure, amylo, squãma æris, ac cerussa: sicut aloidarion, ex aloe concinnatum dicitur medicamentũ. Inueni in Græcorum monumentis, Veneris statuam effingi solitam cum pectine, ratione eiusmodi, quòd Romanis quandoque mulieribus pestilens obrepserit pruritus, quem uocant ἄκνηφιν, quo excidentibus pilis omnibus, nullus amplius fuerit usus pectinum. ea re tam inuenusta, tamen prorsum odiosa, quum molliculæ aliâs plurimum augerentur, ubi mox Veneri uota nuncupassent rursus succreuisse pilos ferunt. quo nomine simulacrum illi cum pectine statuere, adiecto etiamnum barbitio, quoniam mascula fœminaque habeat instrumenta, ut præsidem nanque generationis omnis deã uenerabãtur: ideoque superiora corporis cingulo tenus maris præferebant effigiem, fœminæ uerò inferiora. Legimus & ἐφίππιον Venerem, id est equestrem: quę appellatio ab Aenea filio prorepsisse uidetur, qui diuturna fessus nauigatione demum inscenderit equum, atque ea effigie coli matrẽ instituerit. Celebrat in Attica cœlestis Veneris (de qua item alibi) templum, Pausanias. Addit quoque, Assyrios primum eius deę cultum induxisse, quos in Cypro Paphij sint imitati, ac Phœnices qui Ascalonem in Palæstina tenent. A' Phœnicibus uerò Cytherios edoctos sacra suscepisse: quę Ageus Atheniensibus tradiderit. Scribit idem, se de loco quem Hortos appellant, seu κήπους, & Veneris templo nullam ex antiquitate causam edidicisse: ac ne de Venere quidem, quę iuxta templum posita est, quadrangulari figura, cuiusmodi sunt Hermæ. Epigramma tamen (inquit) testimonium facit, Venerem cœlestẽ maximam esse Parcarum natu. Hæc est celebrata auctoribus Venus, quæ dicitur ἐν κήποις ἀφροδίτη. hoc est, in cepis Aphrodite: cuius & Lucianus in Iconibus meminit, & Plinius tricesimosexto. Nam & cepurica legimus apud Firmicum: Loca inquit quãdoque cepurica & hortensia, quãdoque fœtida & deserta. Erat & post Bacchi templum Veneris ædes, simulacro ex ebore Veneri dicato, quod Praxis cognominabatur. Sicut alibi Veneris Melænidis templum. Legimus item prope Acrocorinthum fuisse templum

Veneri dicatum, in quo essent simulachra ipsa armata, & sol, & Amor cum arcu. Armatam Venerem à prioribus cultam, non ignorauit Fabius: quum solitos fuisse scribat, præceptores non inutili nec iniucundo genere exercitationis præparare discipulos coniecturalibus caussis, quum quærere atque exequi iuberent, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Eius uerò historia à Lactantio memoratur libro primo, & meminit Pausanias. Extat super ea re scitum Leonidæ epigramma, quod & apposui:

> εἶπέ ποτ' εὐρώτας ποτὶ τὰν κύπριν, ἢ λάβε τεύχη,
> ἢ ξίει τᾶς σπάρτας, ἁ πόλις ὁπλομανεῖ.
> ἁ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, καὶ ἔσσομαι αἰὲν ἀτευχής,
> εἶπε, καὶ οἰκήσω τὰν λακεδαιμονίαν.
> χἁμὶν κύπρις, ἄνοπλος. ἀναιδέες οἱ δὲ λέγουσιν
> ἵστορες, ὡς ἁμῖν χἁ θεὸς ὁπλοφορεῖ.

Illud uerò ad instituta uitæ etiam pertinet, non ad historiam modò & doctrinam, ueterum exquisitissima ingenia Venerem non solum præsidem natalium coluisse, uerum etiam mortis siquidem in æde Libitinæ, quæ ad sepulturā pertinent, uendere consueuerant, Libitinam non aliud quàm Venerem esse existimātes. Hoc autem argumento humanę fragilitatis unumquenque admonebant, quòd una eademque dea principium ac finem uitæ in potestate habeat, ut quæ ingredientibus uitam uel decedentibus præsideat. Porrò etiam Delphis Epitymbiæ Veneris exigua sanè statua ostendebatur posita, ad quam manes in parentationibus & libationibus, elicere atque euocare consueuerant. Libitinam, à libendo dici M. Varro interpretatur, eamque non esse aliā, quàm Venerem significat. Hinc Libitinarios dictos scimus, qui Libitinæ præessent: quos institorum loco Vlpianus esse scribit, titulo de Institoria actione. Vota Libitinariorū legimus apud Senecam libro de Beneficijs sexto. Ea uerò sunt, ut complures moriantur, cuiusmodi sunt & eorum, qui captandorum testamentorum artem professi sunt. Hinc eleganter apud Horatium Libitinam uitare dicuntur, qui se immortalitati uendicant:

> Non omnis (inquit) moriar, magnaque pars mei
> Vitabit Libitinam.

Apud Liuium notauimus, nō sufficere Libitinam dici, quum morientium uis magna est. Fuit Romæ Libitinensis porta, qua efferebantur cadauera, quoniam lege cautum foret, ne quis in Vrbe sepeliretur. Libitinensis portæ meminit in Commodo Lampridius. Colebatur & apud Lacedæmonios Venus dicta μορφώ, quæ sedens calyptram haberet, ac pedicas. Addidisse Tyndarum eas proditur, symbolicè ut significaret, mulierum constantiam aduersus insimul habitantes. Mormonas uerò, id est μορμῶνας, dicunt laruas: unde illud Xenophontis ex libro Græcarum rerum quarto, Peltastas extimescerent, uti mormonas pueruli. Cæterùm scire oportet, numina apud priores uarijs de caussis cognomina ducere consueuisse, sicuti à locis. nam Venerem fuisse Coliada nuncupatam à promontorio Coliade, Stephanus auctor est. Qui etiam scribit, Colios dici Sunios. Meminit Strabo Cosmographiæ nono, addens, ad eum locum naufraga enatasse spolia è classe ultima Persarum. Qua de re Apollinis extabat oraculum, Coliades mulieres remigijs horrebunt. Interdum & ab hominibus & euentu aliquo. nam in Samo Venus nuncupabatur Dexicreonis, quoniam Samias mulieres ὑπὸ τρυφῆς καὶ ὕβρεως ἀσέλγειαν ποιούσας, luxu ac petulantia perditas Dexicreon quidam ἀγύρτης, id est circulator & mendicus sacris piacularibus quibusdam expiarit: uel quia Nauclerus quum esset Dexicreon, negotiandi caussa enauigarat in Cyprum: ei uerò iamiam onus in naues impositurо Venerem iussisse ferunt, aquam tantum in nauim imponeret, statimque solueret. Illum uerò dicto audientem fuisse, & comportata in nauim aqua, profectum summa tranquillitate, & malacia deprehensum, sitientibus reliquis & mercatoribus & nautis, aqua singulis uenundata, multum inde argenti collegisse: exque eo statuam deæ positā, illam à suo nomine appellasse. Quòd si uerum est, non unū ditasse, sed per unum multos seruasse, Venus existimanda est. Epitragiam Venerem in Parallelis dictam Plutarchus scribit, quòd quum respōdisset Theseo Delphicus Apollo, nauigationis in Cretam ducem sibi seligeret Venerem, ac is ad mare capram deæ immolaret,

A laret, e uestigiò in marem ea est deformata. At hæc fortè fuerint operæ leuioris. Sicuti illud quoque, Adonim, quem amauit Venus, ab Ciprijs dici Gauanta: uti est apud Lycophronem. Duo autem fuerunt Adonides, Cyprius & Biblius: quod non uidentes multi historiam, uel fabulosa confundunt. In Hori monumentis adnotatum, Vxorem uiro præcipuè obnoxiam obedientemque ab Aegyptijs Venerem dici: obluctantē uerò, pugnacemque non ita. Quo argumēto accipitrem fœmellam expingētes Venerem intelligunt de animalis natura intellectum rei promētes. Quanquam Martem quoque indicantes, ac Venerem, duas item cornices expingunt, tanquam uirum & uxorem. Proinde solitaria cornix uisa ostentum ueteribus faciebat. Et in nuptijs Græci cornicem ἐκκορὲ, κορὲ dicebant, etiam si nescientes. Quin & cornices duæ, nuptias itidem innuunt hieroglyphicè. Illud utique ex Aristotele Politicorum secundo, non prætereundum: uideri mythologos antiquos ideo finxisse, Venerem Marti per adulteriū fuisse copulatam, quòd bellicosissima quæque gens in masculam uel fœmininam Venerem præcipuè sit procliuis. sic enim profectò scribit, ἔοικε γὰρ ὁ μυθολογήσας πρῶτος οὐκ ἀλόγως συζεῦξαι τὸν Ἄρη πρὸς τὴν Ἀφροδίτην. ἢ γὰρ πρὸς τὴν τῶν ἀρρένων ὁμιλίαν, ἢ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν φαίνονται κατακώχιμοι οἱ τοιοῦτοι. id est, uidetur (inquit) non absurdè, qui primum fabulam effinxit, coniunxisse Venerem Marti, siquidem uel masculum uel fœmininum affectant congressum, qui bellaces sunt. Addunt Platonici hoc etiam: concupiscendi & irascendi uires esse quasi germanas: nam procliues ad libidinē, sunt etiam ad iram propensiores, atque uicissim ad libidinem iracundi. Hoc uerò ex Plotini uerbis profluxisse uidetur, qui libro secundo de Dubijs animæ, ita fermè scribit: Esse uerò hoc animæ uestigium, alterius uestigij cognatū essentia, id nobis argumēto esse potest, quòd qui oblectamenta corporea minus appetunt, corpusque negligunt, minus ad iracundiam prouocantur, minusque irrationali ferūtur perturbatione. Addamus & aliquid quod ad rectam uitæ institutionē pertineat ex diuino Platonis eiusdem ingenio, qui libro de Legibus sexto, Voluptatē Veneream incensam dicit: quo uerbo, acumen uitij & temeritatem & furorem significat. Quē impetū incensum modò ratione moderandū, modò
B metu legum cohibendum præcipit. In nono uerò libro, non modò eum qui cum puero, sed etiā qui cum muliere innupta se miscuerit, mortis supplicio condemnat. Adulterum etiā lege sanxit, impunè occidi à uiro posse. At in Theæteto, Coitum illicitum iniuriam uocat, & inertem coniunctionē. In Phædro, hominē luxuriæ deditum pecudi similem dicit, flagitiosum, impudentē, uoluptatis non naturalis auidum. In Gorgia, dolium esse Danaidum, facetè Socrates inquit, inexplebilē uoluptatum satietatem, & animi luxuriam, atque effrenatam libidinem. Monetque, ut pro uita lasciua & libidinosa, modestiam deligamus, & paucis contenti, sobriè atque honestè uiuamus. Et mox postremum hoc addit, Hominem temperātem, iustum, & reliquis uirtutibus præditum perfectè absoluteque felicem esse, ac bene beateque uiuendi compotem: luxuriosum autem iniustum, improbum, miserum esse, atque infelicem. Itaque eum qui felicitatem optat, temperantiam expetere oportere: luxuriam uerò deuitare, & quanto ualociore ac præcipiti magis cursu potest, aufugere: sed nos, ut qui diu iam euagemur, tandem ad alia gradum faciamus.

Iracundia ieiuna, ex adagio quæ sit. Iræ primordia unde sint, ex Plotino.
Caput XIX.

IRacundiam ieiunā, usurpari posse animaduertimus, pro ea quæ propensa admodum sit & procliuis, nimioque plus ad omnem excandescentiam parata. Vt enim ægritudine pressi in iram prolabuntur facilius, ita & ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi. Cuius modi uerò sit hoc, & quam habeat rationem, hinc coniectari potest: constat nimirum, nos irasci solere non pro his tantum quæ corpus patitur, sed pro his etiam quę chari nobis homines patiuntur. Quapropter in ipsa iracundia opus esse sensu & intelligentia quadam uidetur: itaque ad hęc aspiciens aliquis non ex ipso uegetali, sed ex alio quopiam iracundiam ducere originem arbitrabitur. At quando affectiones quasdam corporum procliuitas ad iracundiam sequitur, & quādo sanguine bileque feruentes sunt, ad iram proniores: con-

trà uerò tardiores, qui bilem sanguinem'ue habent frigidiorẽ. Item bruta ultra corporum compositiones, ex eo dũtaxat quòd aliquis læsurus appareat, in iram prorũpunt. A Rursus per hæc aliquis impetum iracundiæ ad corpoream præcipuè qualitatem: idq; quod constitutionem continet animalis, facilè referet. Et quando ijdem homines (ut diximus) quum ægrotant, ad iram propensiores sunt, quàm quum bene ualent, similiter quando ieiuni iracundiores sunt, quàm saturi: patet ad corpus certo modo affectũ, iram uel iræ principium pertinere, atq; bilem uel sanguinem, quasi animatũ, hos impetus excitare. itaq; tali hoc corpore patiente, repentè moueri sanguinem aut bilem, sensuq; excitato, imaginationem etiam excitari, quę quidem experrecta prouocet animã cum tali corpore communicantẽ, ad eum ipsum inuadendum, qui molestiam intulit. Constat quin etiam animã desuper ratione utẽtem, tunc moueri, quum illata uideatur iniuria quasi hæc animositas naturaliter instituta sit, ad declaratũ hostem protinus inuadendũ. Est igitur in nobis, quod absq; ratione prouocari solet: prouocatumq; deinde per imaginationem conuocare ad idem etiam rationem. Est etiam quod exorditur à ratione, desinitq; in illud, quod naturaliter excãdescit. Proinde ab ipsa uegetali geni taliq; natura tam irascẽdi, quàm concupiscendi fomes pullulare uidetur: quippe uegetalis genitalisq; natura animæ in constitutione humorum imprimit quoddã uitale uestigium: ex quo corpus uitaliter euadit affectum. In quo quidẽ sic affecto sunt perturbationes animalis corporeæ, perturbationumq; principia. In toto quidem uoluptas corporalis, & dolor. In iecore potissimum concupiscendi principium. In præcordijs maximè irascendi exordia: ibi enim nutritio uiget, ac generatio, hic autẽ uigor igneus. Motus autem iracundiæ aut quasi extrinsecus exordiuntur, aut intrinsecus. Extrinsecus ira est, quando illata foris corpori passione (ut sic dicam) ad primũ sensus motum feruet uigor igneus, imaginationem mouet, & per hanc prouocat rationem. Intrinsecus autem quando ratio uel imaginatio iniuriam cogitans humorem feruentem incitat. Arbores uerò iracundiam non habere, quamuis naturam habeant uegetalem, mirum uideri non debet, quando neq; sanguinem neq; bilem habent. Vbi enim hæc insunt absq; sensu, æstus tantum suboritur, ac uelut offensio quædam: sensu uerò adueniente, impetus iam insurgit ad id quod offenderit, expugnandum. B

Quæ sit prouerbij origo, Lycia coma. De Condalo, & Mausolo. Hyparcus qui. Proscomia quid. Lyciorum mores. Solymi. Lycium gymnasium.

Caput XX.

LYciam comam, eleganter docteq; per adagium usurpari posse, animaduerto, pro ea quæ promissior sit ac cõptior. Legimus in Aristotelis monumentis, Lycios capillitium studiosius souere, & quidem, ut mulctam subire maluerint, quàm præcidere comam. Id quoniam obscurius est, nec à multis (quod sciam) traditum, exequemur paulò latius. Erat apud Mausolum Cariæ regem Condalus, cuius post regem, facilè erat primus dignitatis gradus, Hyparchum Græci uocant, atque is (ut uidetur) Lyciæ præerat. Quum operæprecium arbitraretur, quàm plurimum posset pecuniarum ad regem mittere, aut etiam sibi congerere, lepido commento Lycios circumscripsit. siquidem intuitus illos ἀγαπῶντας τὸ τρίχωμα φέρειν, hoc est comam gratè impendioq; enutrire: finxit sibi à Mausolo allatas esse literas, quibus iniungeretur, ut capillos mitteret εἰς προσκόμια, id est ad proscomia: ea uidetur fuisse celebritas quędam deponẽdæ comæ: quo nomine oportere illos attondi. Quòd si præstitutam pecuniarum summam exoluere animum non inducerent, missurum se, qui ex Græcia capillitium affatim afferrent. Id quum Lycij amplius perpendissent, & comæ delicias in magno reponerent, gratissimè conditionem admisere. Atq; ex faceto mox commento magna uis pecuniarum est congesta. De more autem comæ recidendæ nihil est quòd hic uberius agamus, quando Pausania & Homero alijsq; auctoribus, est id à nobis alibi explicatum. Id modò succurrit, ut uersutum Condali eiusdem ingenium in re numeraria copiosius enarremus: si quando ei regionẽ peragrãti ouem quis aut uitulum attulisse, simul nomen eius qui dedisset, subnotabat, simul etiam tempus, moxq; ut domum referret, imperabat, donec ipse rediret. Vbi autem præterisset

A temporis nō parū, eo accersito αὐτὸ τὸ τραφὲν, καὶ τὴν ἐπὶ ἐπικαρπίαν λογισάμενος ἀπῄτει. id est, ipsum quod esset enutritum, & si quid inde emolumenti foret enatum, subducto calculo repetebat. Item si qua arbor in uias quas ipsi βασιλικὰς, hoc est regias uocant, procumberet, fructus ipse capiens uendebat. Hasce uerò artes accumulandi modo non bono auri uim, utiq; à Mausolo suo edidicisse potuerat. Scitum enim est, cuiusmodi fuerit princeps, tales etiamnum subditos fore. Is enim ad pecuniã auidior, concione ditiorum aduocata, missos dixit à Persarum rege, qui tributa exigerēt, se autem soluendo non esse: proinde esse in magna æstuatione. Tunc quibus id clàm datum negotij erat, exurgentes offerre illi cœperunt, quantum quisq; condonare posset. Id uerò conspicati cæteri, simul uerecundia ducti, simul etiam perculsi terrore, multo ijs ampliora polliceri institerunt. Sed ut illuc, unde in hæc diuertimus, redeat oratio: de Lycijs hoc amplius ex historia nouimus, Eos alioqui ciuiliter adeò, & continenter uixisse, ut quũ feliciter in Italiam usq; mari quãdoq; dominarentur, tamen nullo turpi lucro unquam se extulerint, iuxta patriæ morem in Lyciaci conuentus administratione permanẽtes. Erant autem uiginti & tres urbes, quæ suffragiorum erant participes. Ex quaq; ciuitate in commune collegium conueniebant, id statuentes quod maxima pars comprobasset. Maximarum ciuitatum unaquæq; ferre poterat suffragia tria, mediæ duo, cæteræ unum. Solymos, à Lycijs, qui olim dicti sint Milyæ, diuersos Homerus facit. nam de Bellerophonte è Lycia profecto ita scribit:

Hic Solymis iterum præstantibus intulit arma.

Strabo, & prima historia Herodotus, eosdem putant. Lycium porrò Athenis habebatur gymnasiũ: unde dictus Lycius Apollo, inibi cultus, cuius meminerit Callimachus. Fuisse tamen Thebis appellatione eadem gymnasium & Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres. Lycijs illud singulare, ut se à matribus denominent, non ut mortales cæteri, à patris familia.

B *Prouerbium, Sulcus Aegypti Libyæ harenas non curat, quo enuncietur sensu. Aegypti commoditas. Agri parandi ratio. Ogmos quid, & unde. Sulcus pro aratione.*

Caput XXI.

SVlcus Aegypti Libyæ harenas non curat, adagium est, de loco non admodum quidem lato, sed fœcundo insigniter ac fructuoso, qui longè anteponendus uidetur desertis incultisq; agris ac uastioribus. Siquidē Aegyptus magnitudine cedit utiq; Libyæ: sed ita, ut illius tota uastitas ne huius quidem assequatur portiunculam. Non præterit profectò nos, Aegyptum dictam esse ueteribus publicum orbis horreum, solereq; deos eò animi gratia, & salutis confugere. Quanquam & illud uidemur legisse, quod Iosephus scribit, regionem illam tam munitam, & adeò fertilem, ut cunctos mortales pascere, deos ipsos excipere hospitio, saluare posse gloriaretur: nunquam tamen fuisse ab omni æuo liberam: id quod eo uidetur mirabilius, quia illi ad laudem in primis datur, quòd sit quaq; uersus mirum in modum munita, & inaccessibilis penitus, hinc mari, illinc deserti uastitate obiecta, dextera montibus abruptissimis, sinistra palustribus aquis diffusissimis. Proinde lectũ in historijs est, Cæsarem uictorem Aegypti regnum Cleopatræ, fratriq; eius minori permisisse, ueritum prouinciam facere, ne quandoq; uiolẽtiorem præsidem nacta, nouarum rerum esset materia. Aegypti porrò prouentum illa monstrarint amplissimè: nam scribit Cicero, Auletę patri Cleopatræ, à quo pessimè, ac per summam ignauiam regnum administrari solitum, scimus: tamen quotannis duodenûm millium, & quingenum talentorum tributum conferri assueuisse. Quod uerò diximus, adagium ex Antiphili Epigrammate promptum est:

καρποῖς οὐ σταδίοισιν ἐρίζομεν. οὐδὲ γὰρ αὖλαξ
Αἰγύπτου, Λιβύης ψάμμον ἐπιστρέφεται.

Id est, Fructibus contendimus, non stadijs. neq; enim sulcus Aegypti, Libyæ harenas curat. Cognatum his aliquo modo uetus illud unius ex septem, adhibendum modum mensuramq; rebus. Quòd non solum aliud acturis, sed & agrum paraturis dictum intelligimus, ne maiorem quàm ratio calculorum patitur, emere uelimus. nam huc perti

net præclara nostri poetæ sententia:

Laudato ingentia rura, Exiguum colito.

Sed & acutissimam gentem Pœnos dixisse, cõuenit, Imbecilliorem agrum quàm agricolam esse debere: quoniam quum sit colluctandum cum eo, si fundus præualeat, allidi dominum. Nec dubium, quin minus reddat laxus ager non rectè cultus, quàm angustus eximiè. Propterea de se, ac Homero Virgilius noster metaphora honestissima putatur cecinisse:

Illius immensos miratur Græcia campos:
At minor est nobis, sed bene cultus ager.

Illud fuerit superpondium, ordinẽ sulcorum dici ogmon: quanquam uerbo eodem uocatur ἐπίστιχος φυτεργία, id est in seriem digesta arborum plantatio, sed & ordinata educatio, inflexa dictione ab ἄγω, ut sit ogmos, uelut agmos, more Aeolico, A transeunte in o. Sulcus pro aratione capitur quandoq;. hinc in Epistolis Cæcilius: Tantis glebis tenacissimum solum quum primùm prosecatur, assurgit, ut demum nouo sulco perdometur. Et Plinius, Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse, quum dixit: Optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset.

Mineruam Phidiæ, uice prouerbij ab eruditis quandoq; usurpari. Parthenon quid. Virginem propriè dici Mineruam. *Caput* XXII.

Mineruam Phidiæ, prouerbio scito excussoq; usurpamus de re cultissima, & quæ in excelso loco conspicuoq; uisenda omnibus constitui debeat. Cicero: Hoc enim opus in apertum ut referas, nihil postulo. non enim est tale, ut in arce poni possit, quasi Minerua Phidiæ: sed tãtum, ut ex eadem officina exisse uideatur: in hac eadem figura exisse appareat. Fuit quippe Athenis ad Acropolin Miueruæ statua ex ebore à Phidia egregiè elaborata. Meminit libro tricesimoquarto Plinius. Fecit, inquit, & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quę est in Parthenone astans. Strabo, ἐν παρθενῶνι τὸ τοῦ φειδίου ἔργου ἐλεφάντινον, ἡ ἀθηνᾶ. Parthenon uerò dicebatur Mineruæ templũ, auctore Pausania & Plutarcho: quanquam est propriè parthenon, uirginum conciliabulum & conuentus. Virginis autem uocabulo Mineruam intelligebant. Eius templum, curante Pericle, conditum ab Ictino est architecto, cuius commeminit & Vitruuius, & Strabo scriptum reliquit. Mentio est simulacri eius apud Ouidium quoq; illis uersiculis: B

Arcis ut Acteæ uel eburna uel ærea custos,
Bellica Phidiaca stat dea facta manu.

Memoratu dignum quod in libro de Mundo scribit Aristoteles, In scuti meditullio tanta ingenij arte suam effigiem Phidiam impegisse, ut si auferre quis eam conaretur, & statua omnino periret. Proinde rationem habere eandem in mundo Deum, cuius ui omnium contineatur harmonia, & salus.

Cur pomum Homerus dixerit ἀγλαόκαρπον, & Empedocles ὑπέρφλοιον. Sida quid. Rhoa. Rhœa. Rhoidion. Phloinæ uestes. Phlœus. Phlogis uestis. Phleos. Leptychana. Calyphe. Hymenes. Lobi. Calix. Calche. Malum medicum. Nerantzion. Vieta poma. Pannutia. De ocimo erudita. Ozima. Pometa quid. *Caput* XXIII.

Dum Græca nuper uersaremus, fortè se nobis ingessit Homericum illud:

συκαῖ τε γλυκεραὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι.

Id est, & ficus dulces ac pomi splendidũ ferentes fructum. Quærebamus quid ita summus poetarũ, arborem pomiferam eo præcipuè epitheto censuisset ornandam, ut ἀγλαόκαρπον diceret, & Tryphonis quidem medicinæ non imperiti, sententiam aduertimus, eum fructum ita laudibus celebrari non immeritò: præsertim si arbori in qua editur, comparaueris. permodica enim ea est, nec aspectu admodum grata. At ipsum pomũ & grandescit satis, nec inuenustum est. Esse quoq; quibus ita uideatur, inter arboreos fructus congesticiam ex omnibus huic inesse pulchritudinẽ: etenim tactu molle est, perinde ac uiolæ, oppletq; odore suaui quod attigerit, gustu item iucundum, necnon illici (ut sic dicam) inspectu. Proinde, ut quod sensus

A ſenſus omnes prouocet,iure laudari.Et hæc quidem pro ingeniorum captu nō omnino improſperè uidentur excogitata. Sed cur nam Empedocles, qui poeticis floribus philoſophiam inſperſit,ita ſibi ſcribere permiſit:

οὕνεκεν ὀψίγονοί τε σίδαι, καὶ ὑπέρφλοια μῆλα;

Nam quòd ſidas, id eſt mala punica, opſigonos uocat, ferè uidemur percipere: uerbo ſiquidem eo, tardā ſignificari maturitatem, nemo nō nouit. Humectam enim arboris eius naturam ac imbecillem & uiſcidam, conſiſtere non permittit ſol, niſi ad frigus cœperit aer cōmutari. Proinde Theophraſtus, arborum hanc ſolam in umbra melius percoquere fructum ſcribit, ac celerius. Hic obiter commonitos legētes uelim, apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων ſecundo, Sidam dici, quem ſcynim ſcribunt alij: In hoſpites (inquit) iniurius nemo eſt, poſtea quàm σίδης & σκίρων. ac procruſtes ex humanis cōceſſere. Sed à diuerticulo repeto inſtitutum, ſi illud minus reticuero: Sidam eiſe in Bœotia locum, de quo ſit arbori conciliatum nomen. nam & hoc argumento creduntur Epaminundæ ſuccubuiſſe Athenienſes, dum inorta foret de regione diſceptatio, quando Græcis alijs arbor dicitur rhoa & rhœa, at pomū etiā rhoidon. Eſt & Pamphyliæ ciuitas Sida Stephano. At ſidiō pro malicorio accipiendū. Cur uerò poma idē Empedocles uocauerit hyperphlœa, hoc uideri multis ambagioſum poteſt: & eo quidem amplius, quod ſuus eſt Empedocli mos, nō nitida uenari epitheta, quibus ueluti floridis quibuſdā coloribus res illuſtret, ac tanquā calamiſtro inurat: ſed quæ modò eſſentiam poteſtatemq; commonſtrēt, ſicuti quum ἀμφιβρότην χθόνα corpus uocat animę circumiectū, carceris uice, & πολυαίματον τὸ ἧπαρ, hoc eſt ſanguinis multi iecur. Comperi ex grammaticis non omnino contemnendis, qui ex uiuida ui ac florida dici hyperphlœa opinentur, τὸ γὰρ ἄγαν ἀκμάζειν, καὶ πληθύειν φλοίειν ὑπὸ τῶν ποιητῶν λέγεται. Phlœin ſiquidem floreſcendi uigendiq; uim ſignare: nam ſic Antimachus quoque φλοίουσαν ὀπώραις dixit, τὴν τῶν Καδμείων πόλιν. Aratus item quum de ſirio dicit:

καὶ τὰ μὲν ἔῤῥωσε, τῶν δὲ φλόον ὤλεσε πάντα.

B id eſt, uirorem florem q; appellauit phloon. Phloinas autem ueſtes non à phloes deductas uolunt, ſed à phleos paluſtri herba in Bœotię lacu Orchomeno, ut Theophraſtus inquit, quæ ſit ad nexus utilis. Veſtium euiuſmodi meminit cum Herodoto Pauſanias, ut alibi docuimus. Phlogis item ueſtis eſt genus, quam nos flammeam dicimus: unde ſint flammearij opifices Plauto. Dicitur eodem nomine toſta item caro: dicitur autem phleos, ab uerbo φλύειν, quod indicat facundum eſſe. Phloinis aues in Arabia Stymphalides (nam & ibi eſſe perhibentur) uiſci modo capiuntur, omni alia materia roſtris earum impari. Sunt ex Græcis, qui Dionyſio rem diuinam faciant, quem phlœon uocant. Inde igitur uideri, ut inſtitutū repetamus, hyperphlœa dici poma, quòd uiriditatem maximè omnium ſeruent, ac florem: tanquam ὑπὲρ. particula intendendi uim habeat. Alijs uerò id arridet amplius, ut ὑπὲρ ſignificet parte hac, non ualde, ſed deſuper potius aut extrinſecus: hinc enim hyperthyron dicitur, quo nomine ſignatur hoſtij lapis ſuperior: & hyperoon, pro tabulatu. Poeta uerò etiam ἱερὰ ὑπέρτερα, quæ in uictima forinſecus obiacent: ut ἔγκατα, quæ intus. Ergo quum fructus cæteri ferè extrinſecus cortice obuallentur cōmunianturq;, qualia fermè uocant leptychana, uel calyphe, aut hymenas, & lobos, pomis intus producitur cortex, qui eſt glutinoſa tunica, hoc eſt κολλοχιτὼν, & pinguis, cui inhæret ſemen. Quod uerò eſui eſt, circumiectum illi conuiſitur, ita hyperphlœon dicetur, quaſi ſuper corticem habēs, quod in eſcam cedit: nam phlœon, id eſt φλοιὸν dici corticem, nemo eſt quem lateat. Calycem nuncupant, quo quippiam includitur, putamen. Nicādri Interpres in Theriacis roſæ florem occluſum ſic dici opinatur. Calche uerò aut flos eſt, aut animal, unde tingitur purpura. Et quia de pomis commeminimus, ſuperpondium & illa fuerint: ab Nicādri proditum interprete in Alexipharmacis, malum medicum eſſe, quod nerantzion nuncupetur. Ab Gellio præmatura poma, & ſanè putrida etiam uieta nuncupātur. Quoniam uietus Donato interprete dicatur mollis flaccidusq;. Pannutia eſſe Plinius ait mala celeriter in rugas marceſcentia: unde Perſio factū arbitror, ut Baucis diceretur pannutia uerſu illo,

Dum ne deterius ſapiat pannutia Baucis, Nam quod ſequitur,

Quum bene discincto cantauerit ocima uernæ. A

Sunt qui cantauerit, pro excantauerit, id est excluserit, interpretentur, ex Nonio: ut ad id alluserit poeta, quod ex Græcis scribunt nonnulli, tantum esse ocimo cum fœmina dissidium, ut si ea insciente, pultario subijciatur, nunquam sit cibo manus admotura, ni subtrahatur. Inueni qui ozima scribendum putaret, ut intestina intelligamus iussulenta, quæ plerunque odore præstent, unde & nomen. Pometa Palladio dicuntur ea forma, qua & lilieta, canneta, citreta. Sed nos in re psyrica, ut multi fortasse opinabuntur, nimis diu uerba facimus, quare ad alia redeundum grauiora, ne digressi longius, risu excipiamur: quanquam nil admodum uideri ridiculum potest, quod à classicis auctoribus promptum in literas, nouimus. Sed sunt tamen quibus etiam alabastrus unguenti plena putere uideatur, horum ego delicatas aures nec rado, nec oculos tam molliter eruditos moror.

Oculi eruditi qui intelligantur. Statuarum luxus & primordia. Statuariæ partes quinq;. Imaginum distributio. Statuæ unde. Ethicæ imagines. Statunculus. Staticulum. De pictura. Caput XXIIII.

OCuli eruditi, ut ab eo potissimùm hæc prodeat lucubratio, quod præcedentis postremum est: ex adagio rectè dici uidentur de ijs, quorum iudicium amussitatum examinatumq; ac censorium quodãmodo in perpendendis discernendisq; rebus pernoscitur, nec id in legendo solum: quanquam hoc fortè rarius, sed in spectãda pictura nobili aut opere antiquis artificum nominibus precioso. M. Tullius, Auctionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti. Miror unde sustuleris, & quomodo habeas. Intuentẽ te, admirantem, clamores tollentem quum uideo, seruum te esse ineptiarum omnium iudico. Non'ne igitur sunt illa festiua? Sint. Nam nos quoq; oculos eruditos habemus: sed obsecro te, ita uenusta habeantur ista, nõ ut uincula uirorum sint, sed ut oblectamenta puerorum. quid enim censes? si L. Mumius aliquem istorum uideret matellionem Corinthium cupidissimè tractantem, quum ipse totam Corinthum contempsisset, utrum illum ciuem excellentem, an atriensem seruum diligentem putaret? Hactenus Cicero. B cuius paulò plura consilium fuit apponere, ut pernosceremus quantopere attoniti plerique signa mirati sint, ab eo præsertim tẽpore quo Lucius idẽ Mumius, de quo mentionem Cicero facit, deuicta Achaia, signis urbem repleuit: quamuis (ut historia testatum scimus) decesserit ipse, non relicturus filiæ suæ dotem. Multa & Luculli inuexêre. Verùm Græci ipsi usq; ad insaniam hæc amplexati sunt, siquidẽ produnt eminentissimi auctores, Rhodi fuisse signorum ad septuaginta tria millia. Nec pauciora Athenis ac Olympiæ, Delphis etiã superfuisse creditum est. Cæterùm multi ijs quæ uocãt Corinthia, in tantum capiebantur, ut secum, etiam circumferrent, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione, neganti ei se ænigmata intelligere: respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet. Circumtulit Nero princeps Amazonem. C. Cestius cõsularis signum etiam in prælio secum habuit. Alexandri Magni tabernaculum statuæ sustinebant. Sunt porrò qui inter omnia statuarum usum egregium putent, quando & ornamento ueniunt sacris & prophanis publicis, item priuatisq; ædificijs. Addunt etiam mirificam eas hominibus rebusq; memoriã præstare. Quinetiam quisquis huius argumenti inuentor extitit primus, cum religione profectò uidentur prodijsse. Sunt qui Hetruriæ hoc contribuant. Alij Telchines Rhodios primum opinantur statuas honori diuino consabricatos. Et quod protinus subnotatione dignũ uidetur, ita illas dicare consueuerant, ut magicis auctæ diritatibus, nubes existimarentur, imbres, & eiusmodi alia miranda ratione perficere, nouasq; formas animãtium ad arbitrium immutare. Immò uerò & fictiles quoque statuas uocem esse nactas, primo de Dubijs animæ, meminit Plotinus. Siquidem magi statuas loquentes construere credebantur: in quibus nec propriæ ullę statuarum animæ, nec sidera loquebantur: sed dæmones ab eodem ducti sidere, sub cuius imperio statuæ fingebantur. Primus apud Grçcos Cadmus, Agenoris filius, statuas deorum in templis consecrasse fertur. Apud Aristotelem primas Athenis in foro positas legimus

A legimus Harmodio & Aristogitoni, quòd hi primum tyrannidē sustulissent. Eas Alexandrum à Xerxe asportatas restituisse Atheniensibus, meminit Arrianus historicus. Romæ tantam legimus fuisse statuarū copiam, ut altera adesse populus lapideus diceretur. Nam etiam si uti ab lyrico proditum Simonide est, beatè perfecta ratione uicturo ante alia, patriam oportet esse gloriosam: plerique omnes nihilo secius æternitati se commendari arbitrantur statuarum surrectione, ac eas affectant ardentius, ceu premij plus ex figmentis æneis sensu carētibus indepturi, quàm ex honestè gestorū conscientia. Quin eas auro imbracteari curāt, ut ait Ammianus. Quod Acilio (inquit) Glabrioni delatum primò est, Antiocho superato. At interrogatus Cato, quid ita inter multos nobiles statuam nō haberet: Malo (inquit) bonos ambigere, quamobrem id non meruerim, quàm quod est grauius, cur impetrarim mussitare. Semiramis quod scitu dignum equidem censui, quum & lapis deficeret, & maius aliquid concupisceret quàm quod ære posset assequi: apud montem Mediæ, qui Bagistanus dicitur, in petra stadiorum septem & decem suam insculpsit effigiem, quam uiri centū donis uenerarentur. Illud de statuarijs adiecero quod prodidit Siculus Diodorus: Statuarios Aegyptios tantū præcelluisse arte & ingenio, ut ex uarijs lapidibus, diuersis positi locis unū simulacri corpus conficerent, conuentu partium adeò perfinito, ut uno loco ab eodem artifice esse perfectum uideretur. Eiusmodi uerò fuisse ferunt celebratum illud Pithij Apollinis simulacrum apud Samios. In hac uerò mentione sciendum, esse inter eruditos quibus arrideat, à Martiale primo Epigrammatum:

Hic ubi sidereus propius uidet astra colossus.

Eum signari colossum, qui Vespasiano sextùm consule, ac Tito quartū, in sacra est surrectus uia, altitudine centum ferè pedum, Neronis specie aut Titi, quod tradūt alij. At ex grammatica ratione illud nec prætereundum: ab statua, statunculum inclinari, forma deminuta: sicuti ab rana, dicitur ranunculus. Staticulū tamen neutro genere pronunciasse uidetur Hieronymus: Quòd autē (inquit) uxor Loth fit staticulum salis, insipientiæ eius expositum uidetur indiciū. Hinc liquet (arbitror) quæ ad lectionem Plinij restituendam adijci queāt, ijs quæ ingeniosius peruidisse aduertitur Hermolaus libro

B tricesimoseptimo, capite decimo, de Achate. Sed illa forsan attigisse præstiterit: statuariam uideri in species quinq; distributā de rationibus subiectæ materiæ, siquidē lignorum uel eboris elaboratrix, tomice nuncupatur: ex quo & artifices id genus quibusdam dicti desectores. Quæ argillā tractat, plastice uocari solet: at quæ gypsum, paradigmatice, quoniam ab typis non abscedit. Gypsochoos sunt qui dicant ipsos artifices. Quæ lapides scalpit, colaptice nomen habet, seu sculptura: lithoxoos appellāt hosce. Postremò quæ cum metallis contrahit, glyphice est, uel scalptura, cuius ratio duplex: nam si adhibeatur cæra, deductionis ratione, agogice uocatur. Etenim ab funden di argumento chemicen, id est χυμικὴν, alteram dixere. Ab statu uerò nuncupatæ creduntur statuæ. Statuum autem alij sunt recti, alij flexi, quidam & obliqui. Porrò anaglyphicem intelligunt, quum ita exculpsimus, ut promineāt imagines: diaglyphicem uerò ad impressurā spectare. Nam encolaptice, laminas cælando conformat: sicut uasa toreutice, ac fibulas, cādelabra, id genus plura. Encaustice uel inustoria, argentum, æs, uitrum expingit: unde encaustum dicere uulgò smaltum possumus. Proplasticem accipiunt, ubi futuri operis formas confingunt plastę ex creta: nam si id ipsum ex cæra sculptor facit, protypus dicitur: si ex ligno architectus, modulus. Sed satis hæc superq; de statuis. Nec minus insaniæ circa picturæ opera: Pinacothecas (inquit Plinius) ueteribus tabulis consuunt, alienasq; effigies colunt ipsi, honorem non nisi cum precio ducentes, ut frangat hæres, furis detrahat laqueus. Palæstras athletarū imaginibus, & cæromata sua exornāt, & uultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. Dignatio præcipua Romæ increuit à M. Valerio Maximo cōsule, quum Messala princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo. Tabulis externis auctoritatem fecit primus idem L. Mumius, cui cognomen Achaici dedit uictoria. Nam quum in præda uendenda res distraxisset, & rex At-

talus sex millibus sestertiûm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem cõtinentem, A preciũ miratus, suspicatus aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit. Quam primũ putant picturam externam Romæ publicatam. Hinc in foro quoq; uulgò positas scimus: hinc enim est Crassi oratoris ille lepos agentis sub ueteribus, quum testis cõpellatus instaret. Dic ergo Crasse, Qualem me reris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetissimè Gallum, exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, quanti eũ æstimaret interrogatus, respondit, Sibi donari nolle talem uiuum uerumq;. Sed hæc quid mirari necesse est? Cœpit mox & classibus familiaris esse pictura, immò & onerarijs nauibus, quoniã & pericula expingi placuit, immò uerò etiam rogos: iuuitq; pugnaturos ad mortem, aut certè cædem, speciose uehi. Aegyptij etiam uestes pingebant, inter pauca mirabili genere candida uela: postquam attriuissent, illinebant, non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc quum fecêre, non apparet in uelis, sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Cæterùm artis qua de agimus, elogium id fuerit præclarum: Pictorem quum loquitur, loqui malè: at quũ pictura, bene utique. Vani quippe sit artificis, aliunde quàm ab opere plausum expectasse: neq; enim ex iudice uirtus profluit operis, sed iudici opus commendat artificem. Illud fuerit superpondium, quia de pictura agimus, Imaginum alias dici & esse artificiales, alias uerò naturales. Id autem haberi interstitium, quod quæ ab arte promuntur, & id cuius sunt imagines, æquiuocè dicuntur. Quippe sunt imperfectæ, neque enim picto homini animam, & inde uitam dederit ulla ars. Naturales uerò uniuocæ, uiuunt nanque & primitiuis similes à natura producuntur: nec differunt, nisi numero. aliud enim producens est, aliud productũ. Quod poeta nobilis expressit illis uersibus, Andromache dicente:

O' mihi sola mei super Astyanactis imago,
Sic oculos sic ille manus, sic ora ferebat. B

Inuenimus item picturas uel statuas nuncupari ethicas, quibus non imagines modò exprimuntur, sed mores quoque, ut tantum non spirare uideantur. τὰ ἤθη ab nostris sensus tamen transferuntur propriè, non mores: sed Quintilianus super hac re libro sexto plura. Ethicas personas intelligit Hermogenes in Statuũ ratione, agricolas, gulones, id genus alias.

Cuiusmodi sit prouerbium, Equus Troianus: deq; ea re pluscula. Item de Epeo, ac Pryli uate. Porcus Troianus qui. Caput XXV.

EQuus Troianus, quantum lectione magistra compertum mihi est, prouerbio ualet usurpari pro societate, non in perniciem modò cuiuspiam inita, uerùm & ad bonam frugem aliquam. Cicero in Philippicis: In huius me (inquit) consilij societatem, tanquã in equum Troianum includi cum principibus, non recuso. Alibi Cicero idem: Ex Isocratis ludo, ueluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse, scribit. Adagij ratio notissima: nam Græcorum principes inclusos fuisse in equum Troianum, nemo non nouit, uel ex illo Virgiliano:

Huc delecta uirùm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri.

Sed & Odysseæ octauo ita prius commeminerat Homerus:

ἀλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον
δουρατέου, τὸν ἐπειὸς ἐποίησε σὺν ἀθήνῃ.

id est, Sed agè, transi, & equi decus concine Duratei, quem Epeus concinnauit cum Pallade. Lucretius quoq; in primo de Rerum natura:

Nam quum Durateus Troianis Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Graiugenarum.

Ex qua ratione uidetur & Valerius Flaccus libro Argonauticôn secundo, ita scriptum reliquisse, Manet immotis nox Duria fatis.
Ex Politiani doctissimi uiri emendatione. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideoq; à

Plauto

A Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatum. Fuisse uerò Panopei filium tradunt, ac de equi substructione Hippotectona uocatum. Illud porrò adijciendũ: equos Durios ex poetica historia posse dici magnos staturososq́, de magnitudine uidelicet equi illius Troiani. Aristophanes in Auibus:

> καὶ Θεαγένης, ἐναντίω δύ' ἅρματε,
> ἵππων ὑπόντων μέγεθος, ὅσον ὁ δούρειος.

Ad quod respiciens peritissimus poeta ita cecinit:

> Instar montis equum diuina Palladis arte
> Aedificant, sectaq́ intexunt abiete costas.

Putant eruditi, comicum scientissimum de equo æneo, qui fuerit in Atheniensium Acropoli, siue arce, intellexisse: qui & si æneus foret: Durius tamen nuncupabatur, eo titulo:

> Χαιρέδημος Εὐαγγέλου ἐκ Κοίλης ἀνέθηκε.

id est, Chæredemus Euangeli ex Cœle dicauit. Sed & hic, equi Troiani imaginem referebat. Ex hac item Troiani equi similitudine in ueteribus memorijs, porcum dici Troianum inuenimus, quasi alijs inclusis animalibus grauidũ, ut ille grauidus armatis fuit. Scribit in Cœnis suis Macrobius, Cinciũ in suasione legis Fanniæ obiecisse seculo suo, quod porcum Troianum mensis inferrent. Dignum uerò scitu: fuisse in Lesbo uatem, Prylin nomine, Cadmi, hoc est Mercurij filium, & Issæ nymphæ, qui appulsis in Lesbum Græcis, ab Palamede permulctus donis, captiuitatis Ilij modũ est profatus, equi Durij, hoc est lignei ratione præmonstrata, intra quem delituerint tria millia hominũ, quinquaginta additis: uel (quod uerius) κγ, id est uigintitrib. tantũ: illud planè poeticum, hoc uerò historicum. Nec prætereundum, Themistoclem, quum ab hippotropho Philide equum petijsset, nec impetrasset, esse interminatum, statim se τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ποιήσειν δούρειον ἵππον, id est, eius domum ligneum equum effecturum: perobscurè innuente, proximorum crimina & accusationes homini se inducturum.

B *Perdicis libido in prouerbium producta, quam habeat rationem. Perdix uenator. Perdicum uersutia. ἐκπερδικίσαι quid. Perdix, an sit uocalis. Papinius declaratur. Progne, an in hirundinem deformata. Lusciniæ, seu philomelæ docilitas. Atticoperdix. Hippopotami impietas. Ciconiæ in sceptris imago. Iusticiæ imago. Ciceris grano Ciceronem indicatum. Vocum differentiæ in auibus. Aegyptiorum literæ, id est hieroglypha grammata. De perdice à Protogene picto. Perdica. Agrippa. Sitta. Psitta.* Caput XXVI.

PErdicis libidinem, usurpari posse adagio scimus, pro efferata, turpi atque infami, demumq́ perniciosa. Proditum à mythicis est, Perdicem fuisse uenatorem, qui sit matris infando amore correptus: dum uerò utrinq́ immodesta libido ferueret, & noui facinoris uerecundia reluctaretur, cõsumptus, atque ad extremam labem perductus memoratur. Hunc primum inuenisse serram scribunt nonnulli: nam primi cuneis scindebant fissile lignum. Fenestella Martialis scriptum reliquit, hunc Perdica fuisse initio uenatorem: cui quum cruentum institutum, & solitudinis studiosa meditatio displicere cœpisset, assiduis agitata cursibus, simulq́ quòd intueretur eiusdem studiosos, Actæona, Adonin, Hippolytum pessimo interijsse exitio, artis pristinæ affectui misisse repudium, atque eo studio delito, agriculturæ totum se mancipasse: quo nomine, terram quasi matrem, omnium genitricem, fertur adamasse: quo labore consumptus, ad maciem prolapsus dicitur. Quòd uerò cunctis uenatoribus detraheret, serram ueluti linguæ uirulentiam, dicitur excogitasse. Matri eius indidêre nomen Polycastem, quod interpretantur polycarpem, à fructuum numerositate, quos humanis usibus terra parens producit. Cæterùm, ut à fabulosis ad historicam demigremus ueritatem, uidetur auis quoq; adagio gradum fecisse. Nec enim ut rerum naturæ periti tradunt, in animali alio par opus libidinis si contra mares steterint fœminæ, sicuti quinto de Historijs Aristoteles scribit, aura ab ijs flante, prægnantes fiunt; hiantes autem exerta lingua, per id tẽpus æstuant, concipiuntq; superuolantium afflatu, sæpe uoce tantum audita masculi: quod ab Auicenna item repetitum scimus

mus de Animalibus quinto: Dimicant inter se mares desiderio fœminarum, uictumq; A aiunt Venerem pati: quod quidē & cothurnices facere dicuntur. Addit Trogus, etiam gallinaceos aliquando: etiam si apud Plutarchū Gryllus sophista apud Circem deformatus in brutum negat ex brutis ullum masculam affectare Venerem. Capiuntur quoque pugnacitate eiusdem libidinis, contra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Perdix (inquit Hieronymus) & aliena oua calefacit, si furto propria amiserit: sed quum creuerint in nidis pulli, euolant, & ad parentes suos redeūt, ementitum omittentes. Perdices sibi insidiantur, & si afferant illos ad syluam qui eos habent, uocem emittunt absconsi, sicq; ueniunt cæteri, ac in retia præcipitantur, plusq; pedibus quàm pennis fugiunt aucupantes: & si ad hoc fuerint ut capiantur, similem sibi colore lapidem quærunt, & inibi supinos se componunt. Vnde & perdicis uafricia in prouerbium quoq; producitur, de qua preclarè ut de alijs Plinius. Hinc apud Aristophanem formatum in Auibus uerbum inuenimus, ἐκπερδικίσαι pro eo quod est elabi astutè, atque periculum declinare:

> εἰ δ᾽ ὁ Πεισίου προδοῦναι τοῖς ἀτίμοις τὰς πύλας
> βούλεται, πέρδιξ γενέσθω τοῦ πατρὸς νεόττιον,
> ὡς παρ᾽ ἡμῖν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐκπερδικίσαι.

In cuius loci enarratione grāmatici ita produnt, ἐκπερδικίσαι, διὰ τὸ πέρδικα αὐτὸν γενέσθαι, εἴρηται δὲ ἀπὸ τῶν πέρδικας καταλαμβανομένους ὑπ᾽ ἀνθρώπων μηχανᾶσθαι τοιαύτην σωτηρίαν. λαμβανόντων γὰρ κάρφη τοῖς ποσὶν, ὑπτίους ἑαυτοὺς ῥίπτουσιν, καὶ οὕτως ἐπικαλύπτουσι καὶ ἐκκλίνουσι. quod est effugere: quoniam ipsum dixit poeta perdicem debere fieri. Productum autem ἐκπερδικίσαι uerbum, quod deprehensi perdices ab hominibus, id comminiscuntur salutis causa: festucas siquidē pedibus capientes, resupinos se collocant abijciuntq;, atq; ita operti elabuntur. Idem interpres uocat perdica ὄρνεον πανοῦργον, id est auem peralstutam & uafram. Quin & modo alio eiusdem interpretatur uaframenta: Educit (inquit) pullos in pascua. Quòd si hominem uiderit, sibilo id illis significat, qui confestim resupinos se collocant: adeò ut ne si palpitando quidem periclitens, aduertas. Mox ubi uenator quadamtenus est progressus, rursum pater sibilat, at illi euolant protinus. Hoc igitur est (inquit) ἐκπερδικίσαι. Perdicem uidetur Papinius docilem intellexisse, aptumq; sermoni humano enunciando, quum Syluula quadam libri secundi B de psitaco Melioris ita canit:

> Quiq; refert iungens iterata uocabula perdix.

Domitius interpres ingenij longè præcellentis, eius rei rationem poetæ ipsi excutiendam reliquit. Id quod reprehendent forsan aliqui, ac referendum putabunt nō ad auis docilitatem, sed ad uocis sonū, qui auis eius est genuinus. Est autē κακκαβίζειν, indeq; ob syllabæ repetitionem, quę in eo uerbo est, à poeta dictum uideri, iterata uocabula à perdice referri. Est sanè uerbum id perdicum uoci peraccommodum, sed nō omnium. Auctor Aristoteles est, differre & cæterorum animalium uocem, & eorum quæ genere eodem continentur, loci ratione: uerbi gratia, perdicum οἱ μὲν κακκαβίζουσι, οἱ δὲ τρίζουσι. quod est, alij caccabant, strident alij. Sunt hæc omnino uera, sed ita ut Papinij sensum nil prorsum iuuent: quippe quæ nugalia sint, & ut ille ait, Chrysippi syllogismis, & Platonis legibus frigidiora. Nec ad hoc commētum euertendum ullis uineis aut arietibus est opus: uerbis poetæ nullo negotio coarguitur. Quod ut liquidò pateat, Papinij ipsius carmina, quæ ante illud quod modò protuli leguntur, duxi subijcienda, quibus manifestum fit, recenseri ab eo tantum, quæ humani sermonis enunciationi sufficiunt aues. sic autem habent:

> Plangat Phœbeius ales,
> Auditasq; memor penitus dimittere uoces
> Sturnus, & Aonio uersæ certamine picæ:
> Quiq; refert iungens iterata uocabula perdix,
> Et quæ bistonio quæritur soror orba cubili,
> Ferte simul gemitus.

Quòd si quis penultimo inductus carmine in diuersam pedibus sentētiam abeundum censet,

A censet, tanquam hirundo nil minus quàm humanum prorumpat in sonum: respondeo, expositionem illam de Prognes deformatione in hirundinem, esse quidem à Varrone confirmatam, & à nostris ferè. Cæterùm Græcorũ nonnulli in lusciniam malunt. Quod Probus non ignorauit in Bucolicõ Virgilij: & uidetur Ouidius sequutus, quũ ita canit:

Sola uirum non ulta prius mœstissima mater,
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Et Ioannes grammaticus in Hesiodi commentario ferè in fine, καὶ πρόκνη inquit ἀηδὼν γεγονυῖα τὸν ἴτυν ὀδύρεται, φιλομήλα δὲ χελιδὼν, τηρεὺς φησί με ἐβιάσατο. Philomelæ porrò docilitatem, siue lusciniæ, quis ignorat? Quum sciamus Drusum & Britannicum Claudij filios luscinias habuisse Græco atq; Latino sermone dociles? Quo uerò de perdice nil uideatur absurdum, Plinij uerba subtexere libuit ex decimo Naturalis historiæ: Verùm (inquit) alias addiscere negant posse, quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande uescuntur, & inter eas facilius, quibus quini sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitæ annis. Latior ijs est lingua omnibus, in suo cuiq; genere, quæ sermonem imitantur humanum, quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdũ habuit, quod nunquam antè, imitantem sermones hominum. Ex ijs nimirum impossibile uideri haudquaquam potest, perdicem humanæ uocis expressisse sonum. Quæ uerò Plinius scribit, ferè ab Aristotele promuntur libro secundo de Historijs, præsertim quæ ad linguæ modum pertinent. Lingua (inquit) omnibus est, sed uariè: alijs enim longa, alijs breuis, alijs lata, alijs angusta. Omnium maximè animalium post hominem literas proferre nonnulla auium genera queunt, uidelicet ea præcipuè quæ πλατύγλωσσα sunt, hoc est quibus lingua latior est. Sed & Aristotelem imitatus Auicenna: Aues (inquit) quæ habent linguam amplam, hominis uocẽ imitantur. Sed planius in Symposiacis Plutarchus, perdicis loquacitatem non tacuit, quin esse uocalem ac discere, comprobat idem alibi. Sed & in Laconia haberi perdices uocales, monstrauit in Dipnosophistis Athenæus, qui & Aristomenem Atheniensem Adriani libertum, dici à patrono solitum scribit Atticoperdica, quum esset comœdiæ ueteris histrio. Idem tamen aduersus usuram Plutarchus quendam proscindens, illum dicit ἀφωνότερον πέρδικος, id est perdice magis mutum. Sed quia de uoce mentio est, ad-

B damus quæ primo de Historijs idem prodit Aristoteles: Ex animantibus alia sunt (inquit) ψοφητικά, hoc est quæ strepitum tantum elidunt: alia uerò aphona, siue muta: alia φωνήεντα, quæ uocem formant: sed ex ijs aliqua dialecton habent, id est loqui possunt: alia agrammata, quæ uocem solam nullis exprimendam literis reddunt: alia sunt λαλητικά, hoc est loquacia: alia taciturna. Cæterùm ut ad perdices redeamus, Aegyptiorum literis quæ animantium figuris, reliquisq; huiusmodi corporibus ac signis constabant, quod Chæremon docet atq; Horapollo, & hieroglyphicæ uocantur, uel ignorabiles à Latinis, uti Ammiano credimus propemodum: hi contumeliosos monstrare uidentur, quoniam istiusmodi aues senio confectæ contumelia se afficiãt: sicuti anguilla inuidiã signare uidetur, quæ ita bonis infesta omnibus est, ut anguilla piscibus, quorum omnium societatem & cõmunionẽ fugit. Hippopotami ungulæ deorsum uersæ impium, iniustum ingratumq; significant: idem & columbus, qui quanquam bilis expers, & in uniuersa animantium pestilentia solus illius morbi contagio uacat, in parentes se tamen ingratum præstat atq; infestum: quippe qui robustior factus, patrem pugnando à matre fugat, cui ipse miscetur. At equus ille fluuialis, quum primum per ætatem licuerit, patrem experitur uiribus, quem si pugna superarit, ac sibi locum cedere animaduerterit, matrem init, uita patri concessa. Quòd si uictus pater, minus ei permittat cum matre concubitum, tum patrem filius robore uiribusq; fretus interimit, ac matrem comprimit. Itaque non absurdè ijdem Aegyptij ad inferiorem partem duas item pingunt eiusdem hippopotami ungulas, quo id homines intuentes, & quod de istiusmodi bellua dicitur, cogitantes, sint in referenda gratia promptiores. Ex hac doctrina uidetur & illud esse depromptum, quod in regum sceptris supernè ciconiã figurabant, infernè uerò hippopotamũ: quippe significantes uim iusticiæ parere, quando hippopotamus animal sit iniustissimum. Inuenio literas id genus (ut dixi) appellari hieroglyphi-

pha grammata, quòd ijs in rebus sacris mysteria significarentur: & Chæremon, cuius A
paulo antè mentionem habuimus, hieroglyphica scripsit. Erant inde apud Aegyptios, qui dicebantur hierogrammates, hoc est ἱερογραμματεῖς, qui etiam de futuris uaticinia concipiebant, unumq; ex ijs regi mirabiliter multa de Moysi mox nasciturí excellentia prędixisse, proditum memoriæ est. Hæc immò uberius contexere libuit, ut apertius intelligeremus illud ex Lucani Pharsalia, qui doctissimè quod adstruximus, ita breuiter canit:

Nondum flumineas Memphis contexere byblos
Nouerat: in saxis tantum uolucresq; feræq;,
Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.

Inuenio illud quoq; in antiquis memorijs, Aegyptios literas quidem proprias habere quas discant omnes sed quas appellant sacras, soli norunt sacerdotes, à parentibus priuatim acceptas. Apud Aethiopas uerò, quorum coloni fuisse uidentur Aegyptij, ijsdem omnes utebantur figuris. Volebamus iam capiti huic impingere umbilicum, sed collibuit, quum fortè in manibus esset Diodorus, adnectere quæ ille quarto Bibliothe ces prodiderit, ad hoc ipsum facientia maximè: quoniam in id genus parerga libenter excurrimus, si præsertim scitius aliquid remotiusq; complectantur: Accipiter (inquit) rem denotat citò factam, quoniam hæc aliarum fermè omnium auis sit uelocissima. Transfertur hæc notatio ad domesticas res quæ uelociter fiant. Crocodilus malum significat. Oculus, iusticiæ seruator & totius corporis custos interpretatur, alioqui iusticia oculatissima esse fingitur, oculo uegetissimo, acie perspicaci, & cuncta perspiciēte. Quam Chrysippus effingi solitam prodidit, aspectu formidabili, luminibus oculorum acribus, neq; humilis, neq; atrocis, sed reuerendę cuiusdam tristicię dignitate. Plato uolumine de Legibus nono, Iusticiam omnium speculatricem atq; uindicem appellat, & ita dici à priscis sacerdotibus tradit. Hinc legimus, quosdam solis & iusticiæ testatos oculum, & in uersipelles dici inuenimus ex adagio, Ipsos etiam oculos solis & iusticię facile frustrari posse. Sed ut institutum repetamus, ex reliquis corporis partibus dextera manus, digitis passis libertatem designat: sinistra uerò compressis, tenacitatem atq; a- B
uariciam. Eodem modo & cæterarum corporis partium figura atq; instrumenta certum quid notabant. Sed hic adnotandum illud est, L. Apuleio libro undecimo Asini aurei, literarum genus hoc dici ignorabile. Compluscula eius auctoris uerba collibuit excribere. De opertis (inquit) adyti profert quosdam libros literis ignorabilibus pręnotatos, partim figuris huiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa uerba suggerentes, partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimq; condensis apicibus, à curiositate prophanorum lectione munita. Cornelius quoque Tacitus libro Augustæ historiæ undecimo, dum de literarum differit inuentoribus: Primi (inquit) per figuras animaliū Aegyptij sensus mentis effinxerunt, & antiquissima monumenta memoriæ humanę impressa saxis cernunt, ac literarū semet inuētores item perhibent. Inde Phœnicas qui mari præpollebāt, intulisse Græciæ memorant, gloriamq; adeptos, tanquam repererint quæ ab Aegyptijs acceperant. Ammianus Marcellinus in obelisci mentione: Formarum (inquit) innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei undiq; uidemus incisas, initialis sapientiæ insigniuit auctoritas. Idem mox paulo obeliscum dicit scriptilibus effigiatum elementis. Ab ijs haud ita dissidet, quod à Cicerone factum scribunt Græci. Qui in Sicilia quæstor dijs argenteo munere oblato, quum (uti assolet) adderetur epigramma, prętnomen Marci, Tullijq; nomen apponi integrum iussit. Ciceronis autem loco, quod sequebatur, facetè ciceris granum ab artifice insculpi uoluit. Cæterùm, sicut à perdice sumus exorsi, ita in eundem desinamus, obiter adnotabimus quæ libro quartodecimo Strabo prodidit super perdice à Protogene picto: Item (inquit) ex Protogenis picturis Ialysus ac Satyrus iuxta columnā stans, super columna perdix erat, ad quem ita homines hiabant, quum nuper tabula esset posita, ut illū solum admirarentur, Satyrū uerò contēnerent: quanquā perfectissimū opus augebant admirationem perdices mansueti, qui à nutritoribus allati, & contra pictum appositi canebant ad picturā, & congredi gestiebant. Protogenes rem uidens præter opinionem

A opinionem euenisse, æditiuos rogauit, ut deleri auem permitterent: quod & factum est. Sciendum denique, perdica, agrippa, sitta, psitta, censeri apud Græcos aduerbiales uoces, quibus animalia dum ambigunt, utantur pastores, caprarij ac bubulci.

De Harpyis quàm diuersa comperiantur apud Græcos certatim & Latinos. Harpe quid, harpides, harpys, harpasus, harpasa, harpagia, harpage. Creagra. Lycos. Corax. Turres nauales. Caput XXVII.

HArpyias malas pro nequissimis mulieribus, ueluti ex adagio usurpasse uidetur Apuleius. cuiusmodi fuerint monstrosa harpyiarum corpora, notum abundè (opinor) ex Virgiliano carmine,

Virginei uolucrum uultus, fœdissima uentris
Proluuies, uncæque manus, & pallida semper
Ora fame.

Seruius Neptuni prodigiorum patris & terræ filias putat. Sunt qui scribant, ideo uirgines fingi, quòd omnis rapina arida sit, ac sterilis. Ideo plumis circumdatas, quòd quicquid inuaserit rapina, cælat. Volatiles autem, quòd omnis rapina ad uolandum sit celerrima. Dicitur enim aello, quasi ἑλὼν ἄλλο, id est alienum tollens, ocypete citius auferens. Celænum uerò, Græci nigrum uocant. Vnde & Homerus prima Iliados rhapsodia,

αἶψά τοι αἷμα κελαινὸν ἐρωήσει περὶ δουρί.

id est, Statim niger tuus sanguis emanabit per meam hastam. Quę omnia id demum significare agnoscimus, quòd aliena concupiscimus primò, mox expetita inuadimus, postremò inuncata semel abscondimus illatebramusque. Sed & ipsum Harpyiarum nomē, inditum à rapacitate uidetur, siquidē eo nomine indicatur Græcis rapina. unde & Harpax in Pseudoli argumento:

Venit Harpax uerus res palàm cognoscitur.

Est & apud eundem harpagare uerbum, ut item in Pseudolo,

Neque homines magis asinos unquam uidi, ita plagis costæ callent,
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagricibæ,
B Qui hæc habent consilia, ubi data occasio est Rape, clepe, tene, harpaga.

Sunt qui putent, tribus Harpyis addi ab Homero quartam nomine Thyellam. Apollonij uerò interpres in illis poetæ uerbis ex Argonauticôn primo,

ἀλλὰ θύελλαι ἀντίαι ἁρπάγδην ὀπίσω φέρον.

id est, At Thyellæ aduersæ raptim retrò ferebant. Ita scribit, Thyellæ hyberni flatus & procellæ: unde Homerus per synonymiam Thyellas posuit, & Harpyias, hoc est procellosos flatus:

ὡς δ' ὅτε πανδαρέου κούρας ἀνέλοντο θύελλαι. Et mox:
τόφρα δὲ τὰς κούρας ἅρπυιαι ἀνηρέψαντο.

Apollonius uerò operis eiusdem libro secundo, Iouis magni canes, harpyias dixit illis uersibus,

οὐ θέμις ὦ υἷες Βορέου ξιφέεσσιν ἐλάσσαι
ἁρπυίας, μεγάλοιο διὸς κύνας.

Et mox subiungit, fugatas à Zeto & Calai coniecisse se in specu, quod in Creta uisebatur, sub Arginunte: quam rem Neoptolemus quoque ac Pherecydes literis commendarint. Sunt ex Græcis, qui irin harpyiarum sororem prodiderint. Pro cruentis sanguinarijsque raptoribus, pecuniæ immorientes uidetur Sidonius Apollinaris Harpyias usurpasse: Nam libenter (inquit) incedunt armati ad epulas, albati ad exequias, pelliti ad ecclesias, pullati ad nuptias, castorinati ad letanias. Nullum illis genus hominum, ordinum, temporum cordi est, in foro Scythæ, in cubiculo uiperæ, in conuiuio scurræ, in exactionibus Harpyiæ, in colloquutionibus statuæ. Sunt qui Harpyiarum nomine Furias intelligāt: unde etiam epulas abripere dicunt, quod est furiarū. Hinc eleganter Horatius gulam dixit rapacibus dignam Harpyijs: intelligi uolens, gulones dignos uideri, quibus Harpyiæ furtim inuolantes edulia surriperent, in ipso edendi desiderio, & epularum apparatu, sicuti Phineias diripuère dapes Apuleius: Et tamē quotidie pastus electiles comparere nusquam: nec utique cellam suam immanes inuolare mures uel mu-

ſcas, ut olim Harpyiæ fuere. Quod diximus, Irin credi Harpyiarum ſororem, ne confi- A ctum quis putet, confirmatur Heſiodi auctoritate ex Theogonia:

> Θαύμας δ' ὠκεανοῖο βαθυῤῥείταο θύγατρα
> ἠγάγετ' ἠλέκτρην, ἡ δ' ὠκεῖαν τέκεν ἶριν
> ἠυκόμους δ' ἅρπυιας, ἀελλώτ' ὠκυπέτην τε.

Harpyias grammatici apud Græcos interpretantur ἁρπακτικὰς θεὰς id eſt rapaces deas. Harpe uerò, auis eſt ſpecies rapto uiuentis, aquilæ ſimilis. Homerus:

> ἡ δ' ἅρπῃ εἰκυῖα τανυπτέρυγι λιγυφώνῳ.

Quanquam & eodem nomine dici falcem nouimus. Heſiodus:

> δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην,
> μακρὴν, καρχαρόδοντα.

Hinc harpedophorus dicitur falcifer. Harpides uerò calciamenta ſunt, quę item crepidas uocant. Dicuntur uerò quaſi ῥαπίδες, quia πολυῤῥαφῆ ὑποδήματα, id eſt multiplici ſutura calciamenta ſint: ſic enim apud Græcos Saluſtius præcipit. Nominis uerò etiam Callimachus meminit,

> ἐν γάρ μιν προιζῶν ἰθῆκε σὺν ἀρπίδεσιν.

Harpys uerò amorem ſignat, à rapacitate item nomine accerſito. Vtitur eo in Crinagora Parthenius,

> ἀμφοτέροις ὕβρις ἅρπυς ἐληίσατο.

At Harpaſus eſt Cariæ fluuius, ab impetu prærapido ſic nuncupatus, prius dicebatur Daphnus: meminit Apollonius Caricorum quintodecimo. Harpaſan ciuitatem à fluuio eodem nuncupari, Stephanus ſcribit. Harpeza dicitur montis pars ima, id eſt pes: uelut ὀρόπεζα, id eſt terminans extremitas. Harpagia dicebatur locus prope Cyzicum, unde raptum memorant Ganimedem. Sed & in Illyria ciuitas monſtratur Harpyia prope Enchelyas, in quam Amphiarai auriga Baton ſe contulit, poſtquam is periit: meminit Polybius. Harpagen inter coquinaria inſtrumenta recenſet Pollux: ſed nomine alio dici creagram putat, & lycon, hoc eſt lupum. Alij eo nomine inſtrumentum quoque B intelligunt, extrahendis è puteo uaſis accommodum. Sunt & in belli uſibus Harpagæ, ab Agrippa excogitatæ, capiendis oblaqueandiſque nauibus. Ea uerò ſunt cubitorum quinque ligna, ferro circumplexa, fibulaſque ab capite utroque præfixas cōtinentia, uni falx ferro curuata inhæret, alteri funes deſtinantur plurimi, falces machinis attrahentes, ubi in tendiculam incidit hoſtica nauis: cui intercipiendæ machinula præſtò & altera eſt: coraca uocant, id eſt coruum. Quod autem ad Agrippam attinet, ſunt qui ab eodem genus id turrium adinuentū ſcribant, ut de tabulatis ſubitò erigerentur, ſimul ac in prælium foret uentum. Ad quod alluſerit poeta nobilis,

> Tanta mole uiri turritis puppibus inſtant.

Harpagones (inquit Plinius) Anacharſis excogitauit primus, & manus Pericles Athenienſis: auctor nobis eſt in Viris illuſtribus Nepos Cornelius, hiſce uſum ex Romanis primum imperatorem Duillium.

Aeſtiuam ægritudinem, intelligi breuem, & quæ ſit eius rei ratio. Iuuenalis locus explicatur.

Caput XXVIII.

AEſtiuam ægritudinem ferè omnem celeriter deſinere, obſeruatum eſt à clariſsimis medicorum. Quod ut monſtraret maximus ille ac diuiniſsimus Hippocrates libro Sententiarum ſecundo, ita ſcriptum reliquit: Quartanę æſtiuæ breues magna ex parte ſunt, autūnales longæ, præſertim quæ hyemem attingunt. Aduocauit etenim morbum quàm diutiſsimè perſeuerantem, ex quo uelut perſpicuæ claritudinis exemplo, reliqua morborum genera inaudiri dedit. Ex doctrina igitur hac profluit adagium, ut ægritudinem mox paulo deſituram, nec procaci recurſu, aut lancinatione diuturniore corpus emaciaturam, uel confecturam quoque nuncupemus æſtiuam. Scrutabar uerò curioſius, qui mos ferè mortalib. inſitus eſt, dicti euentuſque rationem, ſed nec laborandum diu fuit: præſtò enim eſt ſemper, uelut ſuccenturiatus ille artis medicæ longè ſcientiſsimus Galenus, apud quem ita ſcriptum legimus: Non quartanæ ſolum (inquit) breues æſtate ſunt, ſed cæterę ægritudines

A dines quoque celeriter desinunt. Nam ſucci funduntur & eunt uſquequaque de corpore, atque reflantur. Igitur ſi uires ſuperſunt, nocua materia ſecreta, morbi deſiſtunt: ſin uires deſunt, infeſta materia pariter abducta, eæ quoque exſoluũtur: quamobrem nullus morbus æſtate tardius abſoluitur. Cæterùm, ut æſtate materia diſpergitur, atque aboletur facultas, ita hyeme contrà accidit: ſucci nanque manent intus, modo animalium quæ illatebrant ſe & deliteſcunt, & item facultas ualens perſiſtit: itaque quum morbificus ſuccus maneat, neque morbi conuelluntur, neque ægri intereunt, quippe ualentior facultas renititur. Ex ijs quæ medicus præſtantiſsimus exequitur, lux multa infertur illi Satirico,

Iam letifero cedente pruinis
Autumno, iam quartanam ſperantibus ægris.

CAMILLI RICHERII RHODOGINI IN LIBROS LECTIONUM antiquarum Lodouici Cælij patrui, ad ſpectatiſsimum dominum Franciſcum Veneticum, ciuem Rhodoginum, & nunc regulatorem benemeritum, Præfatio triceſima.

SVNT equidem uir clariſsime in patria noſtra Rhodogina permulti cùm nobilitate tum uirtute multa præſignes, quibus cum iucunda mihi conſuetudo intercedit: ſed qui me arctius quàm tu amplexari, patrio affectu amplius confouere, iuuare conſilijs, ope iacentem quandoque excitare ſit uiſus, haud ſcio an quenquam ad hanc diem compererim. Nec id expreſſum tibi ulla ingenij noſtri acrimonia, quod mihi perquàm exiguum affulſit: nec literarũ locupletiore ſupellectile, quæ prætenuis eſt: ſed tua te uirtus, inſita morũ haud fucata ſimplicitas, hac quam ſuſtines perſona prorſum digna bonitas publicam quodammodo materiam facit. Abs te digreditur nemo non hilarior, qui tua uſurus opera domi te quæſierit: aut qui fortè, nedum
B deſtinato, dum iniunctam obis functionem, tibi ſe ingeſſerit. Nec mirum, ab incunabulis enim ita imbutus, ita inſtructus es à patruo meo, ut ſapientis ac uerè cœleſtis uiri primam eſſe curam putares, non ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo. Hoc etiam à nobili Venetiorum proſapia habes, quæ omnibus prodeſſe, nemini obeſſe conſueuit. Taceo alia. Hoc præterire nequeo: Lodouicum Cælium, patruum meum, miris effers laudibus: huius mores, huius eruditionem probas: ab eo quicquid in te doctrinę eſt, accepiſſe fateris: illius hortatu te Patauium ſtudendi gratia profectum fuiſſe, & in ciuili Iure ſatis profeciſſe prædicas. Quo fit, ut concipere nequeat animus, tanta adobrutus mole rerũ, quàm tibi hiſce nominibus debeam: minus multo etiam ſi omnia undequaque circumſpecto, qua demum ratione tot tantiſque meritis tuis paria facere, parte ſaltem aliqua ualeam. Nec id, quia te beneficia putem fœnerari: etenim animi altitudinẽ tui creuiſſe abundè uideor: ſed quoniam meæ partes ſunt, in id tota ui incubuiſſe, ne tãta tua bonitate fuiſſe uidear indignus: nam quauis pernicie peius multo reor inauſpicatiſsimum ingrati nomen, circumfuſo tamen tantis rerum difficultatibus lucis neſcio quid ſeſe oſtentauit. Quod eſt, ſi de literaria penu quippiam fuerit promptum, quo te uiciſsim promereamur: quando alia deſunt in præſentia tentanti omnia, & omnem (uti dicitur) funiculum mouenti. Gratius autem hoc beneficij genus tibi futurum ſpondet illud, quòd literarum ſtudia ſic es perpetuò amplexatus, ut in ijs præcellere animaduertaris. Te igitur præſide prodeat hic Triceſimus patrui mei lucubrationum labor, poſtea quàm in me qualis fueris, iam hinc norint omnes.

LODOVICI CAELII RHODIGINI LECTIONVM ANTIQVARVM LIBER VNVS, QVI TRICESIMVS.

Seminum, quæ cerasbola dicuntur, ratio. Ateramna quæ dicantur. Problemata quæ discuti nequeunt. Lapidum partes esse teneriores, quæ terræ inhæreant. Ceratia. Carati aurificum cur dicantur. Scrupularis ratio quæ sit. Cerastia, cur dicta Cyprus. Sphecia. Aries Periclis monoceros. Gallinarum pericarphismus. Engæa & zoophyta. Veterum pocula fuisse cornea. Amalthex cornu. Ceratis notiones. Ceraxoi. Ceratoglyphi. Comotæ. Comotriæ. Ceroplastæ. Myes. Cornua increscere quid. Episporia quid. Epispora. Cerasbola item quæ dicantur. Ceruchi qui. Valerius Flaccus declaratur.

Caput I.

EST apud Platonem semel, quantum obseruauerim, uerbum A
hoc cerasbolus, id est κερασβόλος: id quodã ueluti adagio usurpatum, pro eo qui inamœnis ingratisq; moribus sit, quiq; per imperitiam nullo moueatur affectu, & leges quoq; habeat derisui, illis haudquaquam obtemperando, sed contumaciter obnitendo. Et uocabuli quidem notio aperta satis, at eiusdem non utiq; obuia fuerit, sed ut Arietini oraculi historia, fortè amplius quærenda. Sunt qui ita interpretentur: cerasbola dici propriè, quæ dura nascantur in aspretis aut leguminibus, nigra quidem colore, sed magnitudine quanta milium. Ea si leguminibus incoquantur, minimè remollescunt, nec alioqui fructum unquam ferunt. Eiusmodi produnt esse, quæ inter boum cornua dum seritur, fortè fuerint iactata: unde & cerasbola nuncupata à iactu eiusmodi. Alioqui & ateramna intelligũt, quæcunq; incoctilia sunt & cõtumacia rebelliaq;. Collectaneorum secundo apud Græcos ad agricolationem spectantium scriptum inuenias: seminantibus cauendum, ne in bouis cornu decidant semina, quæ cerasbola dicunt nonnulli & ἀφορα καὶ ἀτελῆ τὰ τοιαῦτά φασι γίνεσθαι. Sed (ut dixi) non nimis abditum hoc, neq; ab intellectu deuium. At cur ita, id est quod multos diu torsit. Multa equidem in naturæ maiestate recondita latère, fatendum est, quæ ingeniorum solertia necdum satis uidetur excussisse. Nonnulla ex ijs sum memor alia huius operis parte attigisse me. Recenset pleraq; & Theophrastus, in quibus & illud de gallinis, quod sexto de Historijs etiam Aristoteles posuit, & B
est à Plinio repetitum. illæ enim ouo edito, religione quadam excutiunt sese, & circum actæ purificant, aut festuca aliqua sese & oua lustrant: pericarphismum Plutarchus uocauit: item defossum à ceruis cornu: itemq; si una aliqua caprarum ore heryngium teneat, quod nonnulli uocant origanum, alij moly, Romani capitulum mardus, grex subsistit uniuersus. Hoc & de cerasbolis dici potest non absurdè. Quid enim fiat, neminem profectò latet, sed causam non norunt omnes. Non magis quàm in eo quod periti rerũ tradunt, ceruis salsuginosas manare lachrymas, at dulces suibus dum capiuntur: necnõ cur exculcatũ apium contritumq; dum germinat, lætius mox proueniat, quod probris maledictisq; & execrationibus in cumino consequuntur. Cæterùm ne quæstionem modò torquendis uidear ingenijs proposuisse, subiungam quod ex mutis (ut aiunt) magistris compertum mihi est. Scribunt physiologiæ non imperiti, frigiditate seminibus induci duritiem. ea nanq; premit cogitq; usq; ad rigiditatem. E diuerso mollia laxaq; efficit calor: proinde non rectè astruunt, qui dicunt, ἔτος φέρει, οὐχὶ ἄρουρα, id est annus fert, non ager: siquidem loca genuino prædita calore, temperiem gratam aere addente, fructus proferunt molliores. Quæcunq; igitur serentis manu protinus rectéque in terram decidunt semina, intra illam excepta, uelut suo sibi lecto collocataq;, calore insito amplius & humore perfrui ualent. At quæ in cornua inciderint boum, non assequuntur, quam Hesiodus tradidit, ἀείσω εὐθυμοσύνην: sed aberrantia dilapsaq;, non tam sata uidẽtur, quàm proiecta incuriosè: unde accidit plerunque, ut uel frigoris iniuriam patiantur,

A tur, uel exucca prorsum fiant, & lignosa tunicula, ita ut remollescere haudquaquã ualeant. Argumento sint lapides, quorum partes terræ inhærentes, ἐγγαιακαὶ ζωόφυτα μέρη uocãt Græci, longè molliores custodit calor, quàm quæ sub dio sunt: qua ratione lapidarij artifices lapides adobruunt, quos excolere ingenio parant, ueluti terræ caliditate quadam indipiscantur maturitatem, cum hypæthri & subdiales frigoris ui obdurati artificio reluctentur. Sunt tamen zoophyta Græcis propriè inter rationalia & ratione carentia constituta, id est inter homines & bruta. Rursus ipsum hoc inde quoque didicimus: etenim compertũ fermè est, frumenta quæ in areis seruata diutius fuerint, quodam ueluti callo obdurescere. Idipsum alicubi præstat frigidior uentus, dum uentilantur afflando. Sicuti cõtingere in Philippis auctores nonnulli sunt. Inde fit, ut tanquam imposibilia haud respuenda sint, si fortè rusticos quandoque inaudias, ex duobus propinquis sulcis, aut uerius porcis, in altera duriores concipi fructus. Sed & illud maximum, inter fabarum lobos alij mollia producunt, alij dura, prout frigidior uentus, aut aqua partem hanc attigerit magis, aut illam. Sed quoniam de cornibus quæ cerata uocant mentio hac parte facta à nobis est, appendicem non ingratiorem lecturis adijciamus: alioqui & operis est instituti, quo eruditionem hisce ueluti fulturis, tibicinibusque surrigere obfirmareque contendimus. Lego in ueteribus memorijs ante inuentionẽ poculorum, antiquos cornibus ad potum esse usos. Quo argumento à doctis usurpatum inuenimus κεράσαι, pro eo quod est ἐγχέαι οἶνον, hoc est uinũ infundere. Sic Pisander, & Homerus Iliados Θ, οἶνόν τ' ἐγκεράσασα πιεῖν.

id est, & uinum fundens in ceras, siue cornu ad potum. Cornu Amaltheæ, quæ Hæmonij traditur filia, miræ fuit naturæ, quod scribunt Græci, ut quem quis seu potum expetisset, seu cibum, citra ullum omnino laborem fieret eius compos. Hoc Achelous, suo recepto, Herculi fertur tradidisse. Ceratia autem siliquas dicũt, uulgò notas, intra quas inclusa cernuntur nominis eiusdem semina, unde simplici aurificum turbæ obrepsit appellatio, ut in auri & argenti ponderibus subinde caratos dicat. Scrupulos in ea re nuncuparũt ueteres. Nam hinc ratio scrupularis uocatur Plinio. Sunt & in Megaridis con

B finio Cerata, quod esse loci nomen indicat in Parallelis Plutarchus. Dicuntur uerò cerata à κάρα, quo caput significatur. Rectè enim (ut Aristoteles inquit) capiti cornua mandauit natura: nec rectè Aesopi Momus uitio dat, quòd non in armis taurus cornua gestitet, unde ferire uehemẽtius posit, sed capite corporis imbecillima parte. Neque enim ingenio perspicaci ille Momus ista reprehendit. ut enim si in alia quauis parte cornua haberentur, frustra ponderi essent, nulla in re utilia, multa etiam officia impedirent: sic armis quoque infixa sedem omnino ineptam tenerent. Gerunt quæ animal pariunt, cornua ad uim aut inferendam aut depellendam. Scribunt nonnulli ex grammaticis græcis, cornua item pro capillis posita inueniri, quoniam utraque enascantur modo eodem. Credo, quia ungues, rostra, pili, cornua, plectra, siue calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignũtur aduenticio & augendi potestatẽ habente, quem tum à fœmina, tum forinsecus sibi acquirunt. Ossa uerò in prima partium constitutione gignuntur ex seminali excremento: quumque animal augetur, hæc incrementũ ex alimento capiunt naturali, quo partes augentur principales. Adest etymon quoque, cur cerata pro capillis autument inueniri: inde enim duci uidetur nomen, ὅτι συνεχῶς κείρονται, id est quòd præcidantur asiduè. Vocant & cerata fluuios omneis ab Oceano delatos. Ponitur & nomen id pro gloria quandoque, παρὰ τὸ ἐρῶ τὸ ἐπιθυμῶ, quoniam gloriam omnes appetant. Porrò uidetur ceras significare uim roburque in sanctis literis, honesta ex brutis tralatione, quæ communita cornibus sunt. Nam & Ceraſtiam dici Cypron, Xenagoras prodidit, διὰ τὸ ἔχειν πολλὰς ἐξοχάς, id est quia superciliis abũdet multis, quæ (inquit) cerata uocant. Etiam si me non fallit, esse qui sic opinentur dici, quia inibi uiserentur cornibus homines insignes. Quemadmodum & Spheciam interpretantur nuncupatam, quòd incolerent Spheces qui nominabantur. Legimus porrò arietis caput monocerotis, id est cornu unius, Pericli ex agris esse allatum: quod intuitus Lampon uates, robustum & solidum in frontis meditullio situm, respõdit: Ex duabus quæ in urbe uigerent factionibus, Thucydidis ac Periclis, fore ut altera obscurata, ad unum

Periclem, apud quem uisum foret portentum, recideret ciuitatis potētia. Ceraxoos & A ceratoglyphos appellant Græci, qui cornua expoliunt, excoluntq́; artifici ingenio, ac sculpunt: sicuti concinnandæ comæ periti, plurimum quidem comotæ dicuntur, id est κομωταί: & fœminæ comotriæ. Sed & ceroplastæ uocantur, quoniam (ut præstruximus) comas etiam cerata uocabant. Vnde de Paride apud Homerum κέρ ἀγλαόν, id est coma illustrem uenustumq́; interpretātur. Et apud Sophoclem, ὀρθόκρως φρίκη, pro eo quod est ὀρθόθριξ, & κέρας βοός, pro setis intelligūt bubulis. Legimus item carnes supra frontem ad tempora nuncupari μύας, id est mures, sed & cerata dici à quibusdam. Cornua increscere dicuntur, cum ab spinosis argutatoribus argumētorum strophis, cuius sunt formæ syllogismi cornuti, sic obretimur, ut uelut pedicis explicari haud promptū sit. Aduersum quos illud ex triuio regerendum, Malo nodo malus cuneus requirēdus est. Disceptatum inter primæ notæ grammaticos est, qui demum sint apud Valerium Flaccum Argonauticôn primo, Cheruchi. apud Græcos & Hesychiū in primis comperi, ceræuchos dici rudentes, uelut τὰ κέραια ἔχοντες, id est antemnarum cornua firmantes. Suas uerò habent in puppe ansas ad quas destinantur religanturq́; : propterea tremulos dixit ceruchos per concisionem Flaccus:

Temperet ut temulos Zetes, fraterq́; ceruchos.

Nec aliud libro undecimo indicat Apuleius, cum ait: Puppis intorta cerucho. sic enim legēdum censet Interpres. Demum ut ad cerasbola redeamus, ita inuenio in thesauris Iulij Pollucis: Epispora (inquit) dicitur, cum quis in idem semen inijcit & alterum: quod cauendum est. Sunt & cerasbola boum cornibus circumuoluta uincula: sed & in antiquis lyris, κόλλαβοι. Epispora tamen Græci uocant item, quæ Maij seruntur mense, omninoq́; sic dicitur sementis prima. Epispora esse scribit Theophrastus lactucam, erucam, napy, coriannum, lapathum, anethum. Sunt qui eo nomine τὰ λάχανα intelligāt. Illud postremò adiecerim, arietem dici κριόν Græcis, ἀπὸ τῶν κέρως.

Quæ sit prouerbij ratio, Senilis ualetudo. Senectutem esse animæ propriam ætatem. Themistoclis dictum ad id. Caput II.

SEniores magna ex parte minus ægrotare quàm iuuenes, adnotatum ab B Hippocrate est: attamen qui longi his acciderint morbi, magna ex parte insanabiles tota uita comitantur. Hinc profluit adagium perlegās, ut senilem nuncupemus ualetudinē prosperam satis, minusq́; causationibus obuiam infestamq́;, uel (si ita mauis) quæ medicam non admittat manū, nec ulla ualeat ratione persanari: quando eiusmodi esse senum morbos Hippocratis dictant uerba: quæ si quis ad amussim reuocet, lancemq́; curiosiorem, comperiet non senes omnes quàm iuuenes minus ægritudinibus lancinari & conuelli. neq; enim continentes sunt omnes moderatiq́;. nec omnino parcius uictitant, & sub rationis modulo perdomant cupiditatē. Qui uerò luxu uitæ prodigalitateq́; & lenocinio blanditijsq́; uoluptatum, ac gulæ demulcentia lasciuiunt, & uitam consectantur uoluptatibus delibutam, magis ægrotant, ut qui debiliores quàm iuuenes habeantur. Cæterùm complures ex longis morbis insanabiles tota uita comitari, perspicuum est: siquidem facultas debilis est, ut insuper morbi digeriem facilè cōcoquere nequeat. Itemq́; morbi diutini, frigidiores censent omnes, & ob eam rem seniores magis quàm iuuenes infestāt: namque omnes similioribus morbis facilius perurgentur. Cæterùm id eximiè aduertendum, senectutem nihilominus animæ dici ætatem propriam & accōmodam, quando omnes quidem in sene conflaccescunt uirtutes, sola lætius uiridiusq́; progerminat sapientia, uitiorum consilescentibus incentiuis: quo nomine clarissimus è Græciæ imperatoribus Themistocles, transmissis uitæ annis centum ac septem, lineas iam fieri propiores sentiens, indoluit: tum sibi demigrandum, sapere cum præcipuè esset exorsus. Hinc & poetas celeberrimos legimus, ætate iam grandi, cygneum quiddam & consuetò mollius blandiusq́; insonuisse. Hæc deniq́; Abisac illa Sunamitis est, quam regi Dauid quæsitam, sacra testatur pagina: cuius feruore, bellacis uiri recalescerent membra, iam arata rugis & deflaccata. Auctor tamē in Politicis Aristoteles est, corporis minui uigorem ab anno sexto & tricesimo, animi uerò ab duodequinquagesimo.

Lassitudinem

Lasßitudinem æstiuam leniri balneo, hybernam uerò unctione. Cothonismus quid. De cibi potusq; ratione per æstatem ac hyemem. Temporum distinctio ex astronomis & medicis. Caput III.

A ET quoniam medicorum castra, non ut transfugæ, sed ut exploratores ingressi sumus, nauanda strenuè opera est, ut inde ueluti postliminio, non redeamus, nisi suffertis manibus publico quidem studiosorũ bono, electius aliquid cultiusq; referentes. Argumentum uerò huic elucubrationi Aristoteles præbet, apud quem agitari quæstionem scimus, unde'nam sit quòd medicę artis non imperiti æstiuis lassitudinibus balneo, hybernis uerò unctione mederi soleãt. Et succurrit quidem ratio, hyberno utiq; tempore unctionem offerri propter humores mutationesq; urgentes: nam per calorem laxare oportet qui membra tepescere faciat, oleum uerò calidum est. At in æstate humefaciendum censetur, quoniam tempus id siccum est, nec metus interpellat horroris, quod status temporis ad teporem ingenuè uergit. Hinc etiam cibus parcus, potio liberalis per æstatem admittitur: ille magis, hæc omnino. potioni namq; per æstatem ob temporum siccitatem indulgendum ex toto est. Parsimonia uerò cibi, quæ ὀλιγοσιτία dicitur, communis quidem temporum omnium est, sed magis æstati conuenit, ne ob habitum temporis feruentem corpus cibo immodico pressum exęstuet. Hinc prouerbia duo scitè admodum, nec ut opinor improsperè producuntur, Aestiuè bibere: quod est largius uberiusq;, cuiusmodi affluentem potum κωθωνισμὸν uocant Græci. Nec me fallit, eruditiores, nomine potus, intelligere in eo philosophi loco, liquidam commixtionem ex uino subtili, claro, odorato, & aqua leui laudabiliq;. hæc enim tria, corpus nutriendo reficiunt, uirtutem custodiendo frigefactant atque humectant quoq;, quod est eo tempore potissimum, necnon tenuitate sua superfluitates corriuant in urinam & sudorem. Alterum uerò adagiũ est, Hyemalis refectio, pro ea quæ largiore præbeatur manu, nec auariter. Ventres namq; hyeme, sed & uere quoq; natura calidissimi sunt, & somni longissimi: itaq; per ea tempora

B cibi dari copiosius debent: caloris enim natiui copia magna est, ut cibus proinde plenior requiratur. Argumento ætates sunt, & athletæ. Quòd uerò hyeme accrescat calor, Aristoteles quoq; insinuauit: subterfugit enim præ frigore extrinsecus circumfuso retrorsumq; æstate ad confinem consanguineumq; & consentaneum aerem aduolat: ita efficitur, ut porrectus & quasi patefactus diffletur atq; dispergatur æstate, hyeme confertior cocat & constipatior, & item in profundum peruadat meetq;. Quocirca concoctio & sanguificatio per ea tempora probior & salubrior redditur. Suffragãtur & somni longiores ob prolixiorem noctium tractum, id quod ad officia naturalia admodum confert. Cæterùm quia paulo solertioribus posse ambiguitatem inoriri animaduerto, Sit'ne id uniuersis animantibus cõmune, ut hyeme infercienda sint amplius: sciendũ, à tractatu hoc abiungenda, quæ certis se temporibus in specus coniiciunt conduntq;: hęc enim cibum nequaquam requirunt pleniorem, quamdiu latebris delitescunt, siquidem ex toto sine pabulo obdurant. Quod si cibum abliguriant, ut ante latibulum, perperam concoquunt. Animantium siquidem quæ ex natura frigent, calor euincitur brumali frigore, ita ut propemodum extinguatur, & ob eam rem pleraq; contueri liceat, exanimis similia, quæ in latebris uiduata sensu motuq; iaceant. Quædam istius modi affectu prorsus exanimantur. In animantibus uerò sanguinolentioribus calidioribusq; calor in profundum colligitur conuentu frequentiore. Cæterùm in ratione temporũ attendẽda magnopere medicæ scholæ placita, ab astronomis dissidẽtia plurimũ: quod non neglexit Auicenna quoque. Nam qui solis per signa meatum obseruant, ueri assignant initia, partem arietis primam, æstati primam cancri, autumno primam libræ, hyemi primam capricorni. Medicinæ periti media signorum in iis præferunt, aquarii, tauri, leonis, scorpii. Nam & prima Canticæ particula, tractatu secundo, Auerrois inquit, Ex propinquitate ac longitudine solis ad nos, & eiusdem distantia media efficiuntur anni tempora quatuor: siquidem ex longitudine causa inoritur humiditatis & frigiditatis, quæ hyemalis est constitutio: ex propinquitate siccitas cum caliditate, quæ propria æstatis sunt, at ex mediana solis distantia temporum supputatur ratio media.

Septimani

Septimani tragœdi qui facie prouerbij intelligantur. Martialis locus illustratur. Abderitarum historia. Somniare per febrem quid. Caput IIII.

Septimani tragœdi ex adagio dici ualent, qui morbo, uel etiam quauis alia causa in delirium prolabuntur. Prouerbij origo ratioq́ ex historia est, ferunt Abderitas quandoq́ Lysimacho regnãte, nouo quodã & mirãdo genere morbi infestari cœpisse. modus mali erat hic: primùm uniuersim grassabatur febris prærapida succẽsaq́, ubi dies aduenerat septimus, ijs sanguis profluebat è naribus copiosè largiterq́, alij sudore multo digerebantur, & hic erat febris finis. Cæterùm perridicula mentem omnium obsidebat affectio: siquidem ad tragœdiam concitabantur, iambicaq́ uocalissimè detonabant. Sed Euripidis Andromedã in primis, & Persei uerba cantu percurrebant. Prætenuibus ac præpallidis septimanis istiusmodi tragœdis offertissima ciuitas erat, uociferantium hæc & id genus alia:

σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε, κ' ἀνθρώπων ἔρως.

id est, ô deorum hominumq́ amor tyranne. In multum producta est inusitata deliratio hæc, donec hyems & atrox frigus accedens, malo finem induxit. Morbi initium profluxisse hinc opinãtur, quòd ea tempestate magni nominis tragœdus Archelaus, æstatis meditullio, caloribus succẽsis Andromedam illic actitauit, unde febriũ causam in theatro contraxerint Abderitæ: quumq́ (ut assolet) tragœdiæ illius spectra menti obuersarentur, conualescentes in eandem per delirium dilabebantur, memoriæ Andromeda inhærẽte, ac Perseo cum Medusa. Hinc adagij origo fluxit. Eo uti possumus, quũ mentis errore, & indocto conatu opus aliquod aggrediuntr multi. Quumq́, ut Satyricus inquit: Scribimus indocti doctiq́ poemata passim.

sicuti sua tempestate usu uenisse Lucianus prodit, quando gestis in Armenia rebus numerosa historicorũ prorupit series, ut iam Thucydides multi, ac Herodoti, necnon Xenophontes uiserentur. Et ueritatis assequeretur fidem adagio uetus, πόλεμος ἁπάντων πατὴρ, id est omnium pater bellum est: quando tantos produxisset rerum conditores. Ad hanc quæ de Abderitis exposita est cõtenderim historiam allusisse Valerium Martialem, quum Epigrammatum decimo ita scribit: B

Si patiens fortisq́ tibi durusq́ uidetur,
Abderitanæ pectora plebis habes.

Nec tamen excidit alibi traditum à me, insitam Abderitanis fuisse uesaniam: quod Ciceronis est in Deorum natura. Quæ sententia etiamsi planè satisfacere potest, nõ ibunt tamen inficias studiosi, sensum poetæ hac historia iuuari egregiè. Nec illud postremò incuriosè prætereamus, quod ex Hieronymo est. Eum qui uerba profundat obscura inuolutaq́, nec sententijs aptè cohærentibus, pessimo elocutionis genere, dici per febrem somniare, uel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis uinculo alligandum.

Somnus attonitus ex medicorum placitis qui sit. Lethargus, & quid catalepsis, item catastasis. Caput V.

Somnum attonitum eleganter ac doctè dicimus, cum quis ita obdormiscit, ut difficulter expergefieri ualeat. Sed inquit Galenus, illorum deliria uehementer cauenda, qui tota (ut aiunt) uia oberrantes, attonitum somnum incipientem, diutinum somnum esse existimãt, cum rectè nominetur somnus diutinus, si temporis serie duntaxat transiliat naturæ moderationem, nec difficulter, puta nequaquam altus & profundus excutitur. Talis præterea somnus ex frigore principis accidit sentientis, id est cerebri. Quod si frigus uehemens sit, cœtu & conciliatu humoris, lethargum gignit, argumento obliuionis ita cognominatum. Contrà coitione incursuq́ siccoris, ut sic interim loquamur, cõmittit catalepsin nomine, quam uerbum è uerbo exprimẽtes, prehensiculationẽ appellant. datur enim nouitati uerborũ uenia, dum rerum seruitur obscuritatibus. Catastasin uerò Galenus Therapeutices nono, aeris intelligit nos ambeuntis crasin siue temperamentum, in quo & regio continetur ac item hora. Pari modo uigilia propter calorem primariæ partis sensoriæ cõsistit, sed uel ob intemperiem atq́ immoderationem solummodo, uel etiam ob succi biliosi exuperantiam affluentiamq́. Sunt quidam qui uelint somnum assiduè fieri moderatum, nec unquam

A unquam immodicũ. Rursus alij uigiliam nunquam fieri mediocrẽ & salubrem contendunt, ac uerbum esse quod redundantiã tantummodo indicet sed hi, si uiuendi consuetudinem tenerent, nunquã in tantas salebras inciderent nam præclara Hippocratis sententia est: Somnus aut uigilia si alterutrũ excessit modũ, mali est. Non ab instituto aliena sunt, quæ maximus philosophus ad hæc prodidit: Quemadmodum (inquit) morbi aliqui peruigilium & insomniam afferunt. nam comperti sunt, qui nouem dies exertis & inconniuis oculis egerint: quemadmodumq; hoc idem sæpe citra ægritudinem accidit, ut gracilentis & præaridis, qui naturæ suæ ratione longas uigilias patiũtur, ita somni copia interim inualentibus, interim ualentibus contingit. Nam ex ijs qui febre tentantur, inuenti aliqui sunt, quos altus sopor in triduũ attinuerit. Paruuli uerò tum propter cibos, tum propter humorem infantilis ætatis longissimo somno utuntur.

Somni ratio ex Peripatetica doctrina. Quæ dormiant, etiam uigilare. Quæ sensu careant, non dormire. An somnus sit impotentia sensuum omnium. Caput VI.

Porrò ut ad alia hinc dissita non admodum, protinus gradum struamus, Quicquid somni capax est, idem uigiliæ particeps: & retrò. Nam si somnus quædam affectio est, & quasi nodus & uinculum sensus: sensus autem omnis sentire actu potest: omnis uerò potentia aliquando in actum refertur. Necessarium est, ut id quod dormit, & quod potentiam habet ut uigilet, excitetur omnino, & actu euigilet. Ita nullus sit somnus, qui nõ possit rumpi, & qui (ut ita loquar) expergiscibilis non sit. Quoniam uerò ex sensu, somni natura & uigiliæ dependet, & cum uires animæ habeantur distinctæ, ita ut altrix abiuncta à reliquis sit, reliquæ seorsim ab hac non possint cõsistere: certum est ea quæ augentur modò & minuuntur, ut arbores, dormire ac uigilare non posse, quia sensu deficiunt. Nam sensus à ratione uitali, quæ & uegetalis dicitur essentia & potestate, interstitio plurimo & manifesto dispescitur: etiam si non id constaret, utrum subiecto & magnitudine differãt. Putat Aristoteles somnum & uigiliam esse affectiones circa cor, ubi domicilium optimatis sensus locatur, dormireq; animalia omnia. Sed quum (inquit Themistius) de animatis

B libus loquimur, semper excipiũtur diuina. nam eorum actio iugis æternaq;, nec tristis oneroſaue est, & uigilia in ijs omnis, cõtrarij est expers. Vtrum uerò ea, quibus silicea testa obducitur, dormiant, nemo quidem adhuc (quòd sciam) fuit qui uiderit, aut argumento aliquo notauerit. Sed ratione tamẽ persuaderi id potest. nam animal eo finitimus, quod sensum obtineat. Somnus uerò immobilitas & quodã modo pedica est & obligamentum sensus. Contrà exolutio eius, uigilia est. Non habent autem uires has plantæ: quia ubi sensus non est, ibi neq; somnus esse, neq; uigilia potest. Vbi autem sensus est, ibi dolor & uoluptas: ubi dolor & uoluptas, ibi cupiditas. Plantis nihil horum potest concedi. nulla enim ratio est, quæ cogat fateri dolere has, oblectari, concupiscere, aut sentire. Neq; item quæcunq; alescunt, necessariò etiam sentiũt. Quanquam contrà est, quæcunq; sentiunt, ut necessariò etiam alescant. Hæc uerò alimẽta quibusdam habentur, ut plantis. Hoc uerò demonstrat ea ratio, quòd uis quæ nutrit, munus suum gnauius exercet & expeditius, consopitis quàm uigilantibus nobis. Porrò & illud esse manifestum debet, omnes animãtes in somno affici eodem modo, hoc est summa illa immobilitate & insensibilitate offundi. Nam si dormienti auditus in ministerio & officio sit, uisus non sit, erunt simul in eodẽ duæ res pugnantissimæ, quia scilicet dormiẽs aliquis sentiet, quod impossibile est. Colligi & illud potest, somnum & uigiliam ad sensum communẽ & ad eius sensorium pertinere. id est ad ipsum cor: & quum sensus communis subiecto idem cum tactu sit, necesse est ut animalibus omnibus uigilia & somnus communicari dicatur: quia tactus quoq; communicatus omnibus est. Si uerò quærat aliquis, an impotẽtia sensuum omnium sit somnus: respondebimus, non esse, etiam si omnes sensus in somno impotentes redduntur. Etenim necesse est, tactu sopito, consequi reliquos sensus consopitos esse: sed eo non ualet hoc, ut soporationem omnium sensuum causam esse somno dicamus, sed solius tactus. Nam quum princeps sensuum & quò cæteri referũtur, afficitur, necessariò & satellites eius affectioni accũbunt. Contrà, si illi afficiantur, non continuò necesse est sensum principem consentire. Illud uerò

argumento

argumento eſt, ſomnum nõ ea re conſiſtere, quòd ocioſi omnes ſenſus ſint. Cum enim A quis animo linquitur, quod genus lipopſychiam uocant, id eſt animæ defectum: quanquam & ibi impotentia ſenſuum eſt, tamen ſomnus non eſt. Porrò duabus uenis in collo, quæ à iugulo ubi ſcinduntur, caput ſubeũt, foris ualidè apprehenſis collabuntur homines, ſenſibus ereptis, nec tamen dormire dicuntur.

Somni cauſæ, quas recenſet Ariſtoteles. Galeni ſententia aduerſus eundem. Quando primùm infans alatur ut animal. Cibi demutatio in ſanguinem quomodo abſoluatur. Quo pacto uaporum ſcanſili motu inducatur ſopor.

Caput VII.

CAeterùm finalis ſomni cauſa ſalus eſt, & cõſeruatio animalium. Agens uerò cauſa, ſpiritus eſt uitalis, qui in corde eſt: materia uerò, uapor qui caput ſubierit, deinde in locum inferiorẽ defluxerit. Forma autem, ſitus & diſpoſitio, eſt illa membrorum & partium corporis, quæ in dormientibus extra intusq; cernitˀ. Sed enim Galenus quarto Morbi ait: Ariſtoteles teſtatur, ſomnum fieri capite humiditate repleto: non tamen potuit oſtendere, quare capite humiditate repleto, primus ſenſus quieſcat. Nam eius intentio erat, primum ſenſum eſſe in corde: ſed præſtitiſſet dicere, ſomnum fieri humectato pulmone. Certè quia ſumma ſemper ratione agit natura, nec continuè moueri cum uoluptate animalia poſſunt: manifeſtum eſt, ſomnum ad incolumitatem fuiſſe animalibus iunctum, & ad quietem: unde uaga & uulgò recepta translatio eſt, ut ſomnus quietis nomine indicaretur. Sed hæc ipſa neceſsitas non ſimpliciter eſt intelligenda, ſed ex poſito & adiunctione. Nam conſtituto animali, neceſſe eſt idipſum alatur: quo conceſſo, neceſſarium eſt è cibo uaporem ſurrigi, è quo ſomnus conſequitur neceſſariò. Quia uerò ſentiendi & mouendi principium eſt cor, in quo & ſpiritus uitalis & refrigerationis principium continetur: conſtat ſomnum & uigiliam, quod item paulo antè attigimus, cordis eſſe affectiones. Ac dormientes quidem agitatione cordis quadam mouentur, ideo & pleraq; agunt, qualia quum uigilant ſolent: quod certè ſine uiſione aliqua aut ſenſu non poſſet contingere. Clarum porrò eſt, oportere animal ſimul atq; accipit ſenſum, tum primùm ali, & B creſcere in eo quod animal. Nam quando intra uterum partus eſt, enutritur quidem & creſcit, non tamẽ ut animal, ſed ut planta. Cum autem accedit ſenſus, tunc primùm nutritur & augetur, ut animal. Planè alimentũ eſt id quod ex concoctione poſtremum & nouiſsimum ſubſidet: habentibus ſanguinem, ſanguis: carẽtibus ſanguine, quod uicem ſanguinis præbeat. Conceptacula ſanguinis ſunt uenę, initium uenarum eſt cor. Deuoratus enim & ingeſtus per os cibus, indeq; in locos ſuos, id eſt inteſtina & uentriculum collatus, euaporatur, & ſurſum reſpirat per uenas, per quas deinde permanat ad iecur. In iecinore mutatur, & natura ſanguinis tingitur: à iocinore influit, & ſubit ad cor. In corde uincitur & conficitur pleniſsimè, inibiq; in ſanguinem perfectè mutatur. Ac uenæ quidem aliæ cor adeunt, aliæ à corde proueniunt. Venæ quæ adeunt cor, tanquam miniſtræ ac gerulæ ſunt, ut quæ à iecinore ad cor incoctum & imperfectum ſanguinẽ cõuehant, quem cor ſuſceptum ſua ui meracum & abſolutum ſanguinem reddit. At uenæ quæ à corde pertinent, comparatæ ad alium uſum ſunt, uidelicet ut ſuccus per eas concoctus iam perfectusq; in totum corpus diſtribuatur: illud uerò neceſſariũ omnino eſt, quod in uaporem ſoluitur, tabeſcitq;, aliquatenus ſuſtolli: deinde reditum capeſcere, & inſtar Euripi refluere. nam omne calidũ in ſublime natura effertur, eo loci refrigeratur à cerebro, & conſiſtit, mox reciprocat & deſcendit ad cor: cuius feruore refrigerato, ſomnus obrepit. Ita efficitur ut ſomnus maximè à cibis proficiſcatur. Nam alimonia ad ſummum caput uiam molita, quamdiu fluxum cerebro immiſcet, attentat & aggrauat, hinc ſalebræ illæ uerborum incertæ, hinc oculos nare, caput uergere, erigendi ſe facultatem auferri contingit. Quum uerò iam commeant cibi, & incidentes cordi calorem eius irrigant, à quo ſemper uis illa humifica & corpulenta in caput leuatur: tum profundo ſomno demergimur, & altum ſoporem flare incipimus: quo argumento Mneſimachus comicus ſomnũ eſſe parua mortis myſteria pronunciauit. quàm uerò humentia & corpulenta genera grauedinoſa ſint capiti, indicium illud eſt, quod

quibus

A quibus ineſt uis ſomnifera, eandem grauedinem capiti afferunt, craſsitudine humoris eius qui ſurſum reſpirat: ut papauera, mandragoræ, ac temetum.

Cur uinolenti non dormiant, neque item melancholici, aut uehemẽter æſtuantes. Tranquilli locus explicatur in Tiberio de oculis ex amore tumẽtibus. Fatigatio cur inducat ſoporem: item morborum aliqui, & hyemale tempus. Cur ualde dormiẽtium uox grauior, ac hyeme quoq;: & qui ſuauiſsimè dormiunt, nil ſomnient. Cur deniq; in pueritia Galli uideantur ſapientiores. Caput VIII.

EX ijs uerò omnibus facillimum erit, ambiguitates tollere, quæ ab ingenioſis plerunq; agitari ſolent, & ab experientia originem ducunt. Nanq; obſeruatum eſt, uinolentos non ferè dormire. Id & in libro Encyclicarum quæſtionum propoſuit Ariſtoteles, & Hali Practices primo, ubi in ebrietate ait, non eſſe ſomno locum: ibi nanq; fieri quod in lucernis contingit, in quas ſi præter modũ infuderis oleum, reſtinguitur mox lumen. Ratio uerò euidens: nam ad ſomnum creandum calidum adeſſe humorem opus eſt: hic enim concoqui expeditè poteſt, indeq; ad caput uapores ſurrigũtur, à quibus ſubinde ſomnus inducitur. Quòd ſi deeſt, exiguusq; humor, aut concoctu difficilis ineſt, ſomnus non oritur. Qua de cauſa, poſt cibum ſomnolẽtiſsimi fieri ob calorem ſolemus. Melancholicos uerò & uehementer æſtuantes inſomnia tenet: alteros, quia refrigeratus humor penitus eſt: alteros, quia nullus eſt, aut certè minimus. Contingit porrò nimium uigilantibus, uti caua quæ ſubſunt oculis, protuberent. Accidit ex amore id plerunq;. Hoſce uocant Græci κυλοιδιῶντας, uelut οἰδοῦντας τὰ κοῖλα τὰ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς. Ad quod planè reſpexiſſe mihi uidetur in Tiberio Tranquillus ſic prodens: Sed Agrippinam & abegiſſe poſt diuortium doluit, & ſemel omnino ex occurſu uiſam adeò contentis & tumentibus oculis proſequutus eſt, ut cuſtoditum ſit, ne unquam in conſpectum eius ueniret. Ab huius interpretationis ſcopo exciderunt enarratores. Rei quam agimus meminit Theocritus:

B οἶδ' ὑπὸ ἔρωτος ἦλθε δ' ἦλθε κυλοιδιόωντος, ἐτώσια μοχθίζοντι.

Scribit Auerrois, poſt labores obrepere ſomnum: quia dum mouentur animalia, exercenturq;, ſpargitur innatus calor eorum, & quantitas diminuitur, indeq; refrigeratur, & proinde neceſſariò ad principia recurrit, ut proprijs uelut theſauris cõmuniatur aduerſus præpediẽtia. Ariſtoteles uerò ex Themiſtij interpretatione: Aliquãdo (inquit) & fatigatione multa pertentamur ſomno: cuius ea ratio eſt, quòd labor diffundit quædam in nobis, & tabeſcere facit, quæ uicem incocti alimẽti præbent, niſi colliquamentum id frigidum ſit. Ita inteſtinorum calor, qui ex attritu laboreq; exprimitur, recremẽta quædam emollit, quæ ad ſuperiorẽ locum redundantia ſomnũ inducunt. Interdum & morbi hoc faciunt, qui ex humidis & calidis excrementis conualeſcunt: quod genus in febre & lethargo cernimus. Hyeme proculdubio ſomnolentiores ſumus, quòd aeris humectatio frigida facit, & noctes porrò longiores: ſicuti Hippocratem quoq; ſanxiſſe nouimus. Sed maior id quoque facit cibariorum ingeſtio: nam appetẽtia tunc uegetior & excitatior eſt. Quoniã uerò ut membris grauioribus ſimus, facit ſomnus, hinc & illud obuenire à peritioribus adnotatum eſt, ut quo tempore plus dormimus quàm uigilamus, quod hybernũ profectò eſt, hoc uox efficiatur grauior: quum enim tempus quod interuenit ad uigilandum, breue ſit, habitus corporis qui inter dormiendum committitur, permanere uſq; ad ſomni repetitionem poteſt. Igitur quum aer non ſolùm interior, ſed exterior, fit craſsior: & craſsior qui eſt, tardius etiam moueatur, tunc grauior non immeritò uox eſt. Nec illud incurioſè tranſiluerim, quod Ariſtotelica lectio, magiſter mutus, mihi ſuggerit in præſentia: Qui grauiter & ſuauiſsimè dormiant, nihil admodum ſomniare: quia & ſenſus & intelligentia hominis tunc ſuo fungi officio poteſt, quum animus tranquillatur & requieſcit: qua quidem requie uel ipſa ſciendi ratio conſtare uidetur. Ex quo fit, ut amentes ſint pueri & ebrij & inſani. facit enim calor, qui nimius in his eſt, ut motu plurimo uehementiſsimoq; inquietentur: quo motu deſiſtente, prudentiores eſſe incipiunt. Qua tamen in parte commonendi amplius

sumus, quod à doctissimis proditum est: Gallorum pueros initio sapientes uideri, mox A auctiores factos desipere. Quod educandi curæ aliqui ascribunt, aut uerius, quum extra modũ corpore sint humectiore, calor innatus ita adobruitur ut quiescat: propterea item orbiculatiore sunt capite, quia nequit expandi caliditas. Ex ea uerò quiete uidentur illi sapientiores: ubi uerò auxerint, humecta illa redundantia ætate iam deflaccescẽte, calor inualescens præualet. Proinde uehementiores illis contingunt motus, euaporãte humido caliditatis ui. Adiuuare putant & capitis illam nõ naturalem configurationem, quam sunt initio cõsequuti. At in Italia, contraria se ratione habere pueros palàm est: unde scitissimũ profluit adagium, ut Gallicam appellantes sapiẽtiam, præmaturam intelligamus, & quæ mox deficiens obbrutescat quodammodo. Porrò ad uinolentiam quadamtenus spectat illud item Hieronymi, prædicandum ubique, ingerendumq́: Vinum (inquit) nunquam redoleas, ne fortè illud philosophi audias. Hoc non est osculum porrigere, sed uinum propinare. Osculo quippe salutabant priores.

Somniandi rationes aliquot. Cur melancholici per quietem turbentur præcipuè. Cur quidam dormientes ambulent. Item paucula ad soporem pertinẽtia. De Platone nonnulla. Viui potißimum uigilia. Apud Aegas insulam neminem dormire. Atlantes nil somniare.

Caput IX.

VT uerò ad institutum redeamus, nec forum reclinare uideamur quod delegimus nobis, iactatur animus noster maximè in somnis, calore scilicet, qui undique in partem se interiorem colligit, atque ita efficitur, ut plurima uehementissimaq́ illa obstante iactatione, nullum interuenire somnium possit, uaporibus multis phantasiæ organum scandentibus. Nec putandum, quòd animus tunc conquiescat, & per se maximè sit, quum nullum somnium trahitur, ut multitudinis opinio est. Plurimus autem motus, quum suauissimè quis obdormiscit, meritò propterea est, quòd tunc maximè larga caloris copia in partem interiorem contrahitur. Porrò in somno quem cibo ingesto primùm capimus, nulla facultas uidendi somnij datur: quia tunc maximè accidit, ut animus propter cibum ingestum concitetur. Somnium uerò occurrit, quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, obrepit somnus. Illud quoq́ obiter hîc adnotasse operæprecium fuerit, eos qui B instructi uirtutibus sint, meliora somnia uidere, quod etiam uigilantes meliora animaduertunt. Qui deterius animo uel corpore affecti sunt, deteriora cõcipiunt. Melancholici idcirco in somnis crebrò excitari cõsueuerunt, quòd calore tunc largiore bilis atræ urgente, animus moueri æquo amplius cogitur, unde exiliũt sæpe surguntq́ euntes huc illuc. Hincq́ aucupanter eruditi causam, quare nõnullis quandoq́ obueniat, ut etiam dormiẽtes ambulent. Id enim ferè contingit, ubi multus fuerit motus & [illegible] ta perturbatio: nec tamen ualida adeò, ut etiam somnum conuellat. Sed quid est, quòd cõtemplantibus plerunq́ somnus obrepit? Nempe quum in motu & sollicitudine cogitatio nostra sit, eoq́ impediatur concoctio, necesse est crassa esse euaporamẽta quæ commeant. Illud utiq́ scitu iucundum, quum calor ad ima subterfugit, frigescunt palpebræ, & frigefactæ comprimuntur & confluunt. Ita quibus palpebræ sunt, conniuendo obdormiscũt. nihil enim aliud cohibet, mouet, imperat, regit in corpore, quàm calor. Frigent igitur superiora in somno, & undique corporis extrema. Contrà, recalescunt inferiores loci, ut pedes, & interiora, ut uiscera, & id genus alia. Expergiscĩt uerò animal, ubi primùm absoluta & profligata cõcoctio est, quumq́ intimus calor, qui ambeuntis frigoris metu in angustum se cõtulerat, tandem uictis difficultatibus, & superior factus promicat è latebra. Sed illud relinquimus'ne indiscussum? quid'nam sit causę quòd dormiẽtes & properè oculos diducẽtes lumen intuemur? Nempe, inquit Alexander, quòd uisibilis spiritus coactus & cõtractus, plurimusq́ effectus inter dormiendum, repentè ac multiplex exiens, per tenebras utpote gradiẽs, ipse ad uidendũ fulgentior euadit. Legimus in Naturali historia (quod & alibi à me relatũ scio) Tiberio Cæsari aliam quàm cæterorũ mortalium fuisse naturam, ut expergefactus noctu, paulisper haud alio modo, quàm luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Idem ferè Tranquillus quoq́ de eodem recẽset imperatore. Cæterùm

nos

A nos postea quàm multa satis de somni ratione cōgessimus, claudamus elucubrationē hanc Academicis placitis. Platonem accepimus, in cibo & potu tanta fuisse continentia, ut non solùm delicatiores epulas & opipara conuiuia spreuerit, sed tantùm duntaxat cibi per omnem uitam sumpserit, quantum satis esset ad uitæ necessitatem. Oliuis modò Academicis, & uili pane atq; interim aqua contentum fuisse prodidêre. Quem uictum quantum somni sequi uerisimile est, tantum dormire solitum, scilicet non plus quàm quod satis esset ad euitandam ex nimia uigilia malam ualetudinem. Cæteros etiam, quod ex primo libro de Legibus patet, solebat admonere, ut nocte surgerent ad res tum publicas tum priuatas obeundas: somnum enim immodicum & corpori & animo obesse dicebat, parumq; inter mortuum & dormientem interesse. Itaq; ut quisque uiuere & sentire cuperet, sic uigilare oportere, quantum salua corpois ualetudine id fieri posset. Hinc arbitror illa profluxisse Aristotelica ex libro de Animalium generatione quinto: Somnus autem talis sua natura esse uidetur, ut uiuendi & non uiuendi interliminium sit, & neq; omnino sit qui dormit, neque non sit. uiuitur enim potissimum uigilia, propter sensum. Et in Præfatione Naturalis historiæ Plinius: Dum ista mussitamus, pluribus horis uiuimus: profectò enim uita uigilia est. Propterea Aristonis illud uero uerius est, Breue admodum uiuendi tempus esse homini contributum: nam somnus ueluti publicanus, dimidiū aufert. At Leontinus Gorgias senio iam fessus ac perimbecillis, quum in somnum collapsus iaceret, ac familiarium quispiam accedens ex eo, ut haberet, scitari institisset: ἤδη inquit με ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τῷ ἀδελφῷ. id est, iam me apud fratrem deponere adortus est sopor. Illud uerò huius fuerit uelut pragmatiæ appendix: esse insulam Aegas. unde sit deflexum Aegei maris nomen, Neptuno sacram, in ea non ferè quēquam posse consopiri, prodidit Nicocrates, ex phantasmatum dei occursaculis, subinde quietem interpellantibus. Atlantes in Aphrica nil somniare, scribit Herodotus.

Autumnalis ægritudo qualis censeatur. Fructuum distinctio. Demetrij. Horæi. Oporæ. Salgama. Fructuaria. Salgamarij. Acrodrya. Sitometrion. Horia in cœlo quid. Hyperoria. Oporophylacium. Pomarij. Oporones. Moschos. Tenax. Oporophoræ.

B

Caput X.

Hippocrates medendi arte nunquam satis laudatus, libro Sententiarum tertio: Per autumnum (inquit) acutissimi, atq; exitiosissimi accidunt magna ex parte morbi, uer saluberrimum est atq; non exitiosum. Eum locum summus auctor Galenus ad uerbum sic interpretatur: Vbi tempora idoneum omne retinent temperamentum, uer utpote temperatum per ea saluberrimum erit: at acutissimos morbos & exitiosissimos, quantum in ipsammet temporis uim & naturam agitur, autumnus importat. Siquidem uer maximè temperatum modificatumq; est: per autumnum uerò primùm quidem eadem die modò frigus, modò æstus antepollet. Tum autem insequitur æstatem, in qua plerunq; succi torrētur, interdum uires debiles extiterunt. Porrò non ob id solùm noxius autumnus censetur, uerùm etiam quòd antea euocati ad cutem, reflatiq; succi, per autumnum ab aeris circumcurrentis frigiditate in profundum subitant, coguntur q;. Sed hæc cunctis hominibus indifferēter eueniunt. At ijs qui nequaquā rectè uictitant, neq; cupiditatū dulces insidias, reliquasq; omnes exuunt passiones, ceu corollarium, obuenit ex fructibus detrimētum, quorum prolubio esitandorū pellecti, quibusq; largè ingestis, malis succis implentur. Cæterùm quum eiusmodi ferè censeatur autumnus: tabidis tamē officit potissimum. Hoc Hippocratis corroboratur sententia Autumnus (inquit) tabidis malus est. Quod ideo putatur dictum, quoniam hoc modo affecti, improtectum nudumq; presidijs naturalibus, id est carnium inuolucro exutum obtinētes corpus, assiduè iniquitate aeris offenduntur. Nam & tabidis spiritus uitalis, uiresq; naturales debiles fiunt. Verumtamen hoc Hippocratis loco ambigunt peritiores, an tabescentes eo modò intellexerit, quos tabe prehensos, pulmonis exulceratio infestet, an omnes utcunque absumptos. Quoniam uerò autumnū Græci oporam uocant, hinc obseruatū nobis est, apud Galenum in libro περὶ τροφῶν, hoc est de Alimentis, fructus quosdam dici oporas: eos autem

tem uidetur trifariam distribuere: alios siquidem demetrios uocat, quo nomine frumẽta leguminaq; complectitur, & id ferè genus alia. Valet autem Græcum nomen, ac si Cereales dicas Latinè. Sitometrion uerò id Græcis est, quod demensum nobis. Mox aliud genus appellat horæos, scribitq; à Græcis horam tempus id nuncupari, quo exoritur canicula, quod est (inquit) ferè dierum quadraginta. Ex ijs fructibus alios esse tra dit iamiam maturescentes, alios uerò præmaturuisse, alios esse in summo statu, aut post statũ, aut ante statũ. Addit quoque se putare nõ ideo dici horæos, quòd eo tantum tem pore enascãtur, sed ad eorũ distinctionẽ qui recondunt. Inter horæos uerò nominat cucurbitas, pepones, melopepones, cucumeres. Demum de oporis acturus eo nomine intelligere uidetur arboreos fructus, cuiusmodi sunt fici, uuæ, mora, cerasa, poma, persica, & id genus alia. Sunt qui oporas interpretẽtur mollioris corticis fructus. Sunt qui sic distinguãt, ut sit opora (quod dixi) quicquid extima parte lignosi habet nihil. Acrodrya uerò dicãtur, quæ diuerso se habẽt modo: sicut libro decimo ἐκλογῶν περὶ γεωργίας adnotatum aduerti: uti est punicum malum, pistacia, castaneæ, id genus alia. Vtrunque uerò genus, salgami nomine intelligi collibitum nõnullis est. Omnino oporas accipiunt propriè autumnales fructus, & id nominis ratione, sed & æstiui in eandem ueniunt decuriam. Horia in cœlo, dicunt cœlestium studiosi stellarũ fines. Nam in signis partes, uelut propriæ, stellis diuiduntur singulis: propterea dici audias, quum in finibus suis stella fuerat inuenta, sic est tanquam in suo constituta domicilio. Id exemplo liquere amplius potest: Arietis dominus est quidem Mars, uerùm fines eius stellis sic distribuuntur singulis: à prima usque ad sextam partem posidet Iupiter, à septima usque ad duodecimam Venus, ab tertiadecima ad uicesimam Mercurius, à uicesimaprima usq; ad uicesimamquintam Mars, à uicesimasexta usque ad tricesimam Saturnus. Hyperoria intelliguntur, quæ ultra tempestiuitatẽ perducta specie ac bonitate sentiuntur exuta. Horæum legimus quandoque delicatum dici & molliculum: unde apud Menandrũ ὡραΐζεσθαι, diffluere delicijs. Villæ pars fructuaria dicitur, quæ in cellam distribuitur olearíam, torculariam, uinariam, defrutariam, fœnilia, & palearia. Illud quoque adnotauero, salgama priores item dixisse, quæcunque conditanea ad uictum nostrum in uasis seruabantur. Columella libro tertiodecimo: Hæc uasa dedita opera fieri oportet paten te ore, & usque ad imum æqualia, nec in modum doliorum formata, ut exemptis ad usum salgamis, quicquid superest, æquali pondere usque ad fundum deprimatur, quum ea res innoxia penora cõseruet, ubi non innatent, sed semper sint iure submersa. Quin & in hortorum cura, idem ita cecinit: B

Tempore non alio uili quoq; salgama merce,
Capparis, & tristes inulæ, ferulæq; minaces
Plantantur.

Apud eundem salgamarios legimus libro tertiodecimo de Rapis: Deinde sicut consueuerunt salgamarij, decussatim ferramento lunato incidito. Salgamarios putant, qui salgama uendunt, aut etiam condiunt. C. Martius libros tres elucubrarat nominib. Coqui & salgamarij, quis urbanas mensas & lautiora instruebat conuiuia. Sed & Romæ fuerunt castra salgamariorum, sicut saligariorum, lectigariorũ & uictimariorum, quin & tabellariorum. Legimus porrò Codicis libro duodecimo, legem de salgamo hospitibus non præstando, in hæc uerba: Ne quis comitum uel tribunorum aut præpositorum aut militum nomine salgami, id est culcitras, lignum, oleum à suis extorqueat hospitibus. Autumnum dici putat Festus, quòd tum maximè coactis fructibus hominum opes augescant. Claudianus in Proserpinæ raptu:

Hæc tibi sacra datur, fortunatumq; tenebis
Autumnum, & fuluis semper ditabere pomis.

Ab oporis inuenio dici oporophylaciũ, pro loco ubi eiusmodi seruantur fructus. Sunt & oporophoræ, arbores. Sicut oporonẽ uocant, qui oporas emit uenditq;. Pomarios fortè dixeris Latinè, ut aud Spatianũ in Heliogabalo, ubi dulciarij quoq; nominantur & lactarij. Sed nos sine sufflamine decurrimus, quamobrem transeo ad reliqua: si illud in transcursu non reticuero: peciolum, quo ramis inhærent fructus, uocari moschon, & à Palladio tenacem quoq;.

Nunquam

Nunquam Hecale fies, prouerbium quo proferatur sensu. Cap. XI.

A NVnquam Hecale fies, scitus adagio est, quo significamus nunquam à paupertate eiusmodi oppressum iri quempiam, qua olim circumuenta Hecale est, de qua prius quàm aliquid promam, carmina Plautina subscribemus: ex quibus prouerbij nata obseruatio est. sic enim in Cistellaria legimus:

Ecastor haud me pœnitet,
Si ut dicis, ita futura es. nam siquidem ita eris, ut uolo:]
Nunquam Hecale fies, semperq; istanc quam habes ætatulam
Obtinebis.

Fuit Hecale anicula, à qua Theseus olim adolescens comiter est hospitio susceptus, unde sacrũ quoq; Hecalesion per pagos celebre fuit Hecalo Ioui, non sine ipsius Hecales honoribus: quam etiam Hecalenem uocabant diminutiua forma: quoniam ipsa quoq; adolescẽtem adhuc Thesea salutare aniliter, & huiusce modi excipere diminutiuorum blanditijs consueuerat. Meminit in Theseo Plutarchus & Philochorus. De ea iustum poema Callimachus fecit, Hecalen nomine. Plinius quoq; herbas edulas nominat, quas rustica illa Hecale apud Callimachum apponat. Meminit & Chæremon. Sudas uerò ait: ἑκάλη ἡ ἡρωΐς παρὰ καλλιμάχῳ. id est, Hecale herois est apud Callimachum. Addit quoq; nominis etymon ἡ πρὸς ἑαυτὴν καλοῦσα, id est ad se uocans. εἶχε γὰρ τέγος ἀκλήιστον. Hæc tamẽ uidetur fuisse pauperrima, quãdo ita canit Ouidius in libris de Remedio:

Cur nemo est Hecalem, nulla est quæ cæperit Irum?
Nempe quòd alter egens, altera pauper erat.

Apuleius quoq; libro Metamorphoseon primo, ex Politiani emendatione: Si contentus (inquit) lare paruulo, Thesei illius cognominis patris tui uirtutes æmulaueris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenue. Sed & in Priapeis epigrammatibus:

Aequalis tibi, quam domum reuertens
Theseus repperit in rogo iacentem.

Meminit & Petronius Arbiter:

Qualis in Actæa quondam fuit hospita terra
B Digna sacris Hecale, quam Musa loquentibus annis
Battiadæ uatis uiuendo tradidit æuo.

Ex ijs quæ hactenus retulimus, & quæ sit adagij origo innotuit abundè, necnon quæ sit Hecale in literis utriusque linguæ. Verùm quia res leuicula est, ac multorum (Politiano tamen duce) extrita commentarijs: quanquam hoc genus pleraque censeri queant, uelut hastæ uelitum amentatæ, ad altiora præstruamus gradum, ne planè fiat in lente unguentum: si id modò adiecero, non lepidè minus ac uenustè ad ætatem posse prouerbium transferri.

De Galeni ualetudine ac excellentia. Vitrei humores. Ephemera Galeni febris.
Caput XII.

GAlenum philosophum & medicum singularem, cuius scientissima & plurima extant ingenij monumenta, quæ genuinam sapiunt eruditionẽ, memoriæ proditũ à nonnullis est, centum & quadraginta annos uixisse, tantaq; in cibo & potu abstinẽtia usum, ut ad satietatem nunquam comederit aut biberit, nec crudum quicquam unquam gustarit: unde sit factum, ut odorificum semper anhelitum spiraret. Sed quod longè apud me mirabilius est, citra ullam omnino affectionem, sola defecerit senectute. Quod in humanis est rarissimum, in tanta subblandiẽtis gulæ lasciuia, & in interitum uergentis naturæ fragilitate, ut silentio cõterantur lancinantes hinc inde incommodorum turbines. Vtcunque, hinc certè adagium obrepere aduerto, ut Galeni ualetudinem dicamus, pro ea quæ ultra humanum captum nimis sit prospera, nimisq; inoffensa. Nec me tamẽ fallit, ni sum forsan Curione obliuiosior, qui tribus propositis, sæpe quartum addebat, uel quærebat tertium: quid aduersus hanc astructionẽ nostram proferri ab eruditioribus posit, tum ex Galeno ipso, tum ex scriptoribus alijs. nam Sudas auctor est, Galenũ modò annos uixisse septuaginta: ita enim de eo scribit, ut obiter etiam superpondio lectorem onustum remittamus: Galenus (inquit) arte medica celeberrimus, Pergami est natus, Marci &

ci & Commodi ac Pertinacis Imperatorum temporibus, Romæ uixit. Niconem habuit patrem, geometriæ ac architecturæ peritum. Plurima non in medicina solùm, sed & in philosophia condidit uolumina. Immò uerò in grãmatica & rhetorica, quæ quod omnibus ferè obuia sunt, & uulgò notisſima, recensere consilium non est. Vixit annos septuaginta. Galenus porrò ex Græcæ linguæ proprietate quietum tranquillumq́ significat. Cæterùm Galenus ipse de se ita propemodũ scribit libro de Interioribus secũdo: Sum (inquit) mihi conscius, quodam tempore tanto me esse conflictatum dolore, ut uentris interiora arbitrarer conuelli lancinariq́, præcipuè quà meatus urinæ sunt inter renes ac uesicam: mox uerò clystere usus ex oleo & ruta, præcellenti dolore humorem deiecit uitro liquescenti persimilẽ: quod genus Praxagoras uitreos uocat humores, sicut in plerisque subinde experimento didici. Qui etiam tradit, esse humorem illum frigidissimum: & rectè ille quidem, nam sensu teste comprobatur. Mirum tamen, unde nam sit frigiditas tanta, quæ nulla ratione recalescat. Sed libro de Sanitatis moderatione, ita scriptum inuenio, quocunq́ auctore editus est liber is: Annis (inquit) iam plurimis nullis ferè morbis infestati sumus, nisi quandoque laboribus nimijs ephemera febre. Attamen pueri adolescentesq́ magnas multasq́ incurrimus ægritudines: sed anno uicesimooctauo ætatis transacto, quum exploratum mihi esset, sanitatis esse artem aliquam, eius inhærens præceptis immunem me morbis exortemq́ custodiui, præter eam quam diximus ephemeram, quam tamen ipsam declinare posset liberius paulò uiuendi potestatem nactus. Porrò in libro de Alimentis secundo, ubi de lactuca sermo est, sic scribit: Vtũtur (inquit) ea ex aqua decocta, sicuti ego nunc incœpi, postea quàm deprauati mihi dentes sunt. Sed & alibi scribit, quũ circa diaphragma laboraret, se somniauisse liberatum iri, si sanguinem mitteret ex uena quę est inter pollicem & indicem: minuisse sanguinem, conualuisse. Hæc ad præsens comperta nobis de Galeno sunt. Suam uerò ipsemet præstantiam quodam libro patefacit, sic propemodum scribens: Itaq́ medicinam professus ad senectutem usque, nullam omnino ad hanc diem calumniam subij uel curando uel præsagiendo. Id quod celeberrimis medicorum quibusdam obtigisse, sum memor. Sed & quinto Colliget Auerrois, capite de Punicis granis, Galenum ita celebrat, ut experientia pręcellentem prædicet ac ueridicum in primis, ut cui comparari non posſit alius, ni forsan is inquit, qui clamat quidem: sed quid clamet, non percipit satis, Auicennam (opinor) conuellens. Qui se tamen Galeni fatetur interpretem, ac summum quandoque uocat artis medicæ. Illud certè in tam nobili censura minus prætereundum, quod septimo Therapeutices legimus: Veritatis ac scientię studio attentiore gloriam eatenus ab tanto contemptam uiro, ut ne libris quidem à se disertisſimè ac scientisſimè concinnatis nomen ascribi suum pateretur. Sed in re mira ipsius uerba subscribam: ἐπεθύμησα δὲ ἀληθείας καὶ ἐπιστήμης, οὐδὲν εἶναι νομίσας οὔτε κάλλιον ἀνθρώποις, οὔτε θειότερον κτῆμα. διὰ ταῦτ' οὖν οὐδ' ἐπιγράψαι ποτὲ τὸ ἐμὸν ὄνομα τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων βιβλίων οὐδ' ἑνί.

De sanitatis ratione adnotantur pluscula ex medicorum scholis. Quæ censeantur corruptionis causæ. Sanitatis distinctio. Caput XIII.

QVod uerò ad corporum ualetudinem pertinet prosperiorem, illud obseruandũ magnopere censeo, quod nobilis auctor literis prodidit: certa esse experimẽta totius corporis ualetudinis, uarietate uictus inobseruata. Hippocrates utique tradit, non prandentium exta celerius senescere. Verùm id remedijs cecinit non epulis. Ne quis omnino putet medicũ principem ad crapulam nos hortari, atq́ helluationem. Quippe multò utilisſima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat, ultimoq́ probro maius, in cibis triumphalibus sedenti dicebatur, uel in capitolio epulanti, pudenda re, seruo suo facilius parere quàm sibi. Ex medicorum autem scholis illa sunt, Contemperantiã calidi & frigidi, sicci & humidi, naturalem esse sanitatem consimilium membrorum. Custodia uerò compositionis & numeri, magnitudinis & plasmationis naturalis sanitas est instrumentorum. Corruptiones autem in nobis uel esse necessarias & innatas, ac ex nobis ipsis profluere, ueluti radicem & initium habentes, primordia generationis nostræ,

A strae, sanguinem scilicet ac semen. Vel esse non necessarias. Naturales quidem ariditate proueniũt & euacuatione, quae causae interiores sunt. Illae uerò exteriores ex ijs quae corpori adueniunt, quarum una inseparabilis est, semperq́ue assistens, ut continens nos aer. Corruptio non necessaria per tempora quaedam inordinatè copulata corporibus laedentiaq́ue oritur, calefaciendo frigefactandoq́ue immoderatè, aut etiam arefaciẽdo humectandoq́ue aut frangendo, conuellendo, perforando, articulos transmutando. Certè ueluti serie perpetua amplius, ampliusq́ue arescimus, donec decursus ad statum fiat, nec augeamur ulterius, ossibus ob duritiem ab ampliori prohibitis incremẽto. Mox uerò prçter quàm opus fuerat, omnibus arescentibus organis, actiones deterius longè perficiuntur, reddimur & tenuiores, demumq́ue nimium siccitate inualescente, consenescimus, corrugaturq́ue corpus, membra titubant inualida. Genuini quidem caloris ui, permultam substantiae portionem effluere scimus. Esse nanq́ue naturales corruptiones duas ut significauimus, quas genitum corpus nullum queat euadere: alteram esse, quia assiduè arescimus: alteram uerò hanc, quae ex effluxu prouenit à calore intimo. Proinde ne confestim sequatur interitus, necesse est, quantum fieri potest, ut substantiam aliam effluenti similem substituamus. Ideoq́ue cibis reficimur, & potu: ad eum modum quicquid sicci humectiq́ue euanuit instaurantes, ut pristinum integretur temperamentum. Nam respiratione pulsuq́ue aereae igneaeq́ue substantiae moderamentum custodimus. Propterea praeceptore nullo, natura tantum (ut sic dixerim) praelucente, comedimus, bibimus, respiramus. Quòd si modo aliquo perfici posset, ut eiusmodi quippiã induceremus, quod nullatenus effluentibus dissimile foret, persanum hoc & optimũ foret. Sed quia id impossibile, quoniam quod ab unoquoq́ue membrorum effluit, eiusmodi natura est, quale membrum ipsum à quo defluit: at eorum quibus uescimur, nil omnino est tale: inde fit, ut necessariò percoquantur à natura, transmutentur, prçparentur, similiaq́ue corpori efficiantur quod alitur. Quod uerò non digeritur, corpori non accedit. Haec uerò retrimenta sunt, & ciborum superfluitates. Sanitas firma constansq́ue [illegible] nuncupatur, fallax & incerta, [illegible]. Amplius eadem tradit schola, duo esse
B quae medicina nuncupata diaetetice ad sanitatem intendat: alterum est, inanium repletio: alterum uerò, redundantium exinanitio, ne ad hunc usum organa praestituta obfarciantur atq́ue obcçcentur, néue flaccescant, ut corpus custodiatur purum, nullaq́ue redundantia infestum. Ex ijs porrò duobus tertiũ quiddam uidetur cõsequi, ne celerius obrepat senilis molestia. Etenim si quae euacuantur, restituamus, nec substiterint intus noxiae superfluitates: & sani erimus, & quod eximium est, diu iuuenes. Caeterùm, quia diu de sanitate uerba facimus, nec utiq́ue illud, ueluti per incuriam omiserimus. Sanitatem non uno dici modo ab eruditis. nanq́ue altera est, quae optima dicitur, perfecta, summa etiam Septembribus horis, ut inquit Horatius: altera uerò est, quae ab hac deficit, incerta, non perfecta, quaeq́ue latitudinẽ habet multã. Duplex quoq́ue traditur haec: nam aut est eucratos, & sine querela, in qua non amplius quàm oportet, corpora calida sint uel frigida, sicca uel humecta, ut habitudo carnosorum, quae in meditullio est tenuis, & modum excedentis. Altera est dyscratos, & cum querela, in qua maximum est ab optima discrimen, quod perspicuum tamen non est ob paruitatem. At simplex illa sanitas & perfecta, quae eucrasiam habet certissimam, uel nunquam comperta in animalis corpore est: uel si unquam fuit, nec minimo quidem permansit, quin uel initu oculi demutata statim est, nec eodem se habuit modo. Sanitatem uerò finiunt dispositionem secũdum naturam, quae actionem adminiculata coadiuuet. Sicuti aegritudinem dicunt dispositionem praeter naturam, quae actionem oblaedat praepediatq́ue.

Morbis ex quibus causis appellationes sint inditae. Herpes esthiomenos, id est morbus sancti Antonij, aut sancti Martialis. Item morbus, Noli me tangere. Tenasmon. Cancer. Lupus. Hyposarca. Morphaea. Satyriasis. Satyrismus. Satyrium. Prosedanum. Cenchrias. Rhagedaena. Gangraena.. Melancholia. Cholera.

Caput XIIII.

A

Morbis uerò induuntur nomina quandoq; ab affecto membro: ut pleuritis, à latere: peripneumonia, à pulmone, sic ischiadicus dicitur, sic nephritis à renibus, sic arthetica (uel ut apud Galenum ἀρθῖτις) cephalea, ophthalmia, dysenteria. Alijs uerò ab accidentibus quæ consequũtur, ut affectionem, quæ egestionem qua cõsuetum est, fieri non permittit, tenasmon ab intestinorum tormento uocitarunt, τεινεσμὸν dicunt Græci. Est in eo item genere palmus, apepsia, dyspnœa, apnœa, agrypnia, coma. Recenseri in ijs herpes item potest esthiomenos, quem inoriri Auicenna scribit, ubi arctius cõstringantur uulnera. A' medendi peritis finiri solet, membri νέκρωσις, id est mortificatio, ac cum putredine & mollificatione dissipatio. Eam uerò affectionem lingua dicit uernacula morbum sancti Antonij, uel etiam sancti Martialis: à cancro differt, ac lupo, & eo quem facetè nuncupant nostra tempestate, Noli me tangere, quia membra disijcit putredine tantum non cadauerosa cum mollicie. Illi uerò idem utiq; efficiũt, at corrosione ac duricie. Herpes porrò esthiomenos breuior est, acutiorq;. Herpes (inquit Therapeutices secundo Galenus) non semper ulcus est: quòd si adsit ulceratio, ueterem subinde mutat sedem, proxima depascens, ac ut indicio nomen est, δίκην ἕρποντος θηρίου, id feræ modo serpentis, priora linquens obrepit alijs. Fit ex humore bilioso flauo, ex quo in erysipelatum genere est: differt tamen succi tenuitate. Additur herpetis genus cenchrias pictum, quoniam pustulæ succrescant milij similitudine, quod cenchrum uocant. Cognatam ijs affectionem phagedænas dicunt, inter quas chironia sunt & telephia. Auctor idem Galenus libro ad Glauconem secundo: Si flaua bilis naturæ suæ proprietate seruata, cum sanguine per totum sese profuderit, affectionẽ inoriri, quam icterum uocamus. Quòd si in partem aliquam decubuit sola, herpes nuncupatur. Si uerò crassior fuerit, cutem arrodit uniuersam ad carnem usq; subiectam: huncq; herpeta esthiomenon appellauit Hippocrates: si autem tenuior, superficiem modò ueluti amburit, tuncq; herpes tantũ dicitur. Spasmũ uerò, conuulsionẽ ab instrumentis dicunt uoluntarij motus, ad suum initium ui reuersis. Plures autem morbi ab utroq; appellationem traxerunt, ut cephalalgia, otalgia, cœlophthalmia, cardialgia, odontalgia, hysteralgia: à causis quoq; sæpius nomina inueniuntur imposita, ut quæ ab omnibus dicitur melancholia, ab Gnidijs autem medicis χολέρας. Nam & hyposarcam, quæ hydropiseos species est, album phlegma uocauêre. Nonnullæ item ægritudines ex similitudine quadam nomen habent, ut elephas, siue elephantiasis, & leuce, & cancer, ac narium morbus polypus: & morphææ, ab arbore nucis inditũ uidetur nomen, quòd frondibus eius persimilis esse uideatur. Quasdam item uerrucæ species myrmecias uocarunt: simili modo alopeciã. Cancri (inquit secundo ad Glauconem Galenus) in omnibus quidem partibus corporis fieri consueuerunt: sed in mamillis præsertim mulierum, quę à natura purgationem non habent. Generantur uerò tumores hi ex atræ bilis superfluitate: quæ dum sanguis in hepate fit, fecis uinariæ proportione concipitur. Ab splene uerò expurgatur, qui inde alimentũ consequitur, sicuti ab Galeno proditum eodem est in cõmentatione de Naturalibus potentijs. In mamillis porrò tumorem sæpe cõspeximus, forma & figura cancro animali consimilẽ. Nam ut in eo pedes ex utraq; sunt corporis parte, ita in morbo distenduntur uenæ, quæ cancri prorsum similitudinem effingunt. Hunc (inquit) per initia sæpe sanauimus, ubi uerò in molem satis insignem protollitur, nemo sine manus opere potuit curare, sed & tunc insigne ingruit periculum profluuij sanguinis. At ueretri inflationem nomine cuiusdam dæmonis sponsarum depicti nuncupauerũt, id est satyriasin, ut interpretantur nonnulli. Satyrismum & priapismũ enunciat Galenus. At Plinius in totum inquit, Græci ubi concitationem in Venerem uolunt significare, satyrion appellãt: in coitu uerò ex labore pigritiam, prosedanum. Pauca uerò sunt morborum nomina essentiam modò mali exprimentia, ut phlegmones, qui sunt abscessus calidi siue (ut Græci dicunt) apostemata, & gangræna: sic enim uocatur τῶν μελῶν τὸ νεκρούμενον σὺν ἕλκει, id est morticina membrorum caro cum ulcere, uel etiam sine ulcere, μετὰ φλεγμονῆς καὶ ἐρυθήματος λευκαινόμενον, id est cum inflammatione ac rubedine exalbescens. De gangræna secundo ad Glauconem sic comperi: Gangrænas, inquit,

B

A nomino eas, quę ex inflammationis magnitudine fiunt mortificationes: sed ita, ut non integræ sint omnino. Nam ubi prorsum est affectum membrum ac emortuum, ut percussum uel sectum uel adustum non sentiat, recidere statim, conuenit. Verùm, ita affecta nigrescunt. Quod autem medio constitutum modo est, ut tendat in mortem, gangræna est, ac nominatur. Scirrhi item eodem modo dicuntur, id est duritiæ. Item empyema, id est ἐμπύημα, catagma, spasma, rhegma, colouoma, dothien, ionthos, phyma. Quibusdam imposita nomina ab artifice, à quo curata primùm, ut chironio. Alijs uerò ab ijs, qui primum laborarunt, ut est telephium. Sed nos iam ab hisce medicorum diuerticulis in uiam demum reuertamur, & instituti reliqua exequi pergamus, ne graculus fiat aliena lasciuiens plumula.

Quod commercium balneo & cani? prouerbium quem usum habeat. Caput XV.

QVod commercium balneo & cani? adagio est elegans, in Græcis literis frequens, à Luciano usurpatus eo sermone qui est Ad ineruditum multos emptitantem libros: dicitur de ijs quę dissociata natura sunt, nec similitudinem recipiunt aliquam, uel usum, ueluti si nauigandi imperitus, aut equitationis omnino expers, caperet is quidem affabrè constructam nauem, & ad securitatem omnibus fultam instrumentis: hic uerò equum compararet Medum, uel Centauridem, aut Coppophoron. ridiculum (opinor) uterq; se præstaret, qui per imperitiam haud cõmodè uteretur rebus. Non secus ac diues ille Asianus, cui quũ pedes forent abscissi, qui frigoris nimietate computruissent per niues iter facienti, ut aliquo modo calamitatem leniret, ligneos sibi pedes conficiendos curauit, quibus subligatis interim etiam seruis innixus incederet. Sed ridicularius in eo pręcipuè fuit, quod summa cura scienter politeq; confectas soleas comparabat subinde, quibus ligneos illos pedes præfulciret. Veluti uisenda planè res esset, lignum crepidis inductum. Non dissimile huic & illud Luciani eiusdẽ, πίθηκος γὰρ ὁ πίθηκος, κἂν χρύσεα ἔχῃ σύμβολα: id est simia quidem simia est, etiam si aurea habeat symbola. Et imperitiæ nubilo adobrutus librum quidem perpetim uersare manibus potest, sed eorum tamen quæ lectitantur,
B nihil prorsum queat percipere, ἀλλ' ὄνος λύρας ἀκούει κινῶν τὰ ὦτα: id est, sed asellus aures motãs audit lyram, estq; semper τῶν ἰχθύων ἀφωνότερος, magis mutus & fandi magis inops, quàm pisces. Vt uerò à balneis non resiliamus longius, prouerbij (ut opinor) ratio aperta satis est, quãdo humanæ infirmitati, bonumq; si nõ & delicijs, balnea modò deseruiũt, ad ea nil aspirat bruta natura. Fuerit argumẽto etiam, quod sunt auctore Aristotele, τὰ θερμὰ λουτρὰ ἱερά, id est balneæ calidæ sacræ: quas tamen sic dici ipse putat, quia sulfure atq; fulmine rebus ingenuè sacris proueniant: sacris inquam quoniam quę miranda sunt & occulta, sicuti quibusdam placet, sacra uidentur, ut miras balnearum taceamus facultates.

Calentium aquarum rationes aliquot. Cur earundem ui lapides item progignãtur. Poros quàm multa significet apud eruditos. Caput XVI.

ET quia in balneas incidimus, cur aquarum aliquę caleant, quædam etiam ferueant, intãtum ut non possint esse usui, nisi aut in aperto euanuêre, aut mixtura frigidæ intepuêre, causæ aliquot redduntur. Empedocles existimat, sicuti docuit Seneca, ignibus quos multis locis terra opertos tegit, aquam calescere, si subiecti sunt solo, per quod aquis transcursus est. Facere quippe dracones solemus, & milliaria, & complures formas, in quibus ære tenui fistulas struimus per decliue circumdatas, ut sæpe eundem ignem ambiens aqua, per tãtum fluat spacij, quantum efficiendo calori satis est. Frigida itaq; intrat, exit calida. Idẽ sub terra fieri existimat Empedocles. Quidam arbitrantur, & comprobat libri auctor, qui circumfertur de Proprietatibus elementorum, per loca sulfure plena introeuntes aquas calorem beneficio materiæ per quam fluunt, trahere. Quod ipso odore gustuq; testantur: reddunt enim qualitatem eius qua caluerunt, materiæ. Quod ne quis accidere miretur, uiuæ calci si aquam infuderis, nónne feruebit? Hæc porrò efficit ratio, ut aquæ feruidæ magna ex parte salsæ proueniãt, ut Aristoteles inquit: quia scilicet per terram alluminosam percolantur. Exustorũ autem omniũ cinis salsus est, sulfurq; redolet.

Democritus

Democritus calci aſsignauit calidorũ fontium rationem, quod nequit fieri, quoniam A lapides unde fit calx, nõ habent excalfaciendi uim, niſi in fornace præuſti. Sunt qui uento cauſam euentus aſcribant parum ſcienter, quia perpetuò calet aqua, nec tamen perpetuò flat uentus: nonnulli terræ putant raritatem, ſole penetrante calorem aquæ ingenerare: quod admitti poſſet, ſi ſolis abſceſſu frigeſceret itẽ aqua. Cæterùm, in hac calentium aquarum ratione non 'ne illud eximium eſt, ac inueſtigandum anxiè: quòd ipſe etiam penè puer apud Aponum adnotaui, dum Patauij capeſſerem ingenij cultũ, ab illis ſubinde lapides gigni. Hoc extra omnem admirationem mihi fuit, ſcaturiunt ibi feruentiſsimæ aquæ in ſupercilio non multum arrecto: in ſubiecto molendinũ eſt, quod uerſat balinei aqua per conuallem decurrens, Volaticam, ut nunc paſsim dicitur, in quam impetu deuoluitur aqua per arctum, uidimus totam, ueluti quodam artificio, lapidea circumtectam cruſta: & quum oculis non ſatis crederem, duritiem materiæ experturus cultelli ſatis ualidi mucronem inſigniter retuſum animaduerti. Id utpote adoleſcenti, qui nihil admodum interioris ſcientiæ attentaſſem, miraculum eſt uiſum. Mox repetita urbe, quum rem ſcolaſticis quibuſdã expoſuiſſem in foro, riſu exceptus ſum ab omnibus ferè, tanquam inuſiata neſcio quæ, & abſurda ac ſcurrilia promerem. Sed haud ita multo interſtitio facto, illuc profecti mecum in rem præſentem uerißima ſenſerunt, quæ prius inſcitè ludibrio habuerãt. Verùm ea omnia pòſt cùm Plinij, tum aliorum doctrina cõfirmata reperi. Nam & Seneca (ut de Strabone taceam libro tertiodecimo) Naturalium tertio ad hunc modum ſcribit: Intereſt utrum loca ſulfure an nitro an bitumine plena tranſeant. Hac ratione corruptæ cum uitę periculo bibuntur: unde & apud Ouidium legimus,

> Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
> Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Medicatum utique & eius habet naturæ limum, ut corpora agglutinet ac induret, quemadmodum Puteolanus puluis, ſi aquam attigit, ſaxum eſt. Sic econtrariò hęc aqua, ſi ſolidum tetigit, hæret & affigitur. Inde eſt quòd res abiectæ in eundem locum lapideæ ſubinde extrahuntur. Quod in Italia quibuſdam locis euenit, ſi uirgam, ſiue frondem de- B merſeris, lapidem poſt paucos dies extrahis: circumfunditur enim corpori limus, alliniturque paulatim. Hoc minus uidebitur mirum, ſi notaueris Albulas, & ferè ſulfuratam aquam circa canales ſuos cymbaſque durari. Sed ſummus item philoſophus Encyclicarum quæſtionum libro uiceſimoquarto quærit, διὰ τί ἀπὸ τῶν θερμῶν ὑδάτων μᾶλλον, ἢ ἀπὸ τῶν ψυχρῶν πήγνυνται λίθοι. id eſt, cur aquis calentibus potius quàm frigidis lapides concreſcant atque coagmententur. Reſpondetque, prouenire quod lapis defectu humoris conſiſtit, caloreque potius quàm frigore, humor deficit & lapideſcit calore: ut etiam Empedocles ait, τάς τε πέτρας καὶ τοὺς λίθους κατὰ θερμὰ τῶν ὑδάτων γίνεσθαι: id eſt, lapides & ſaxa feruentium aquarum opera conficit. In quo tamen aduertendum, ſi defectum humidi omnino, ex totoque intelligas, minus procedit ratio, quando quoquo modo lapis fiat, coagulatione ſeu congelatione, requirit humidum agglutinans, quo deficiente, non lapis fit, ſed harena uel puluis. Si uerò humecti defectum intelligimus redundantis ablationem, tunc ueritas apertius eluceſcet. Certè nõ ſolum calor ἀπολιθοῖ, id eſt elapidat: ſed frigus etiam, humorem nimio gelu abſumendo, indurat, facitque lapidem: quòd ſi nimium frigus ita agit, ſimpliciter quoque ita agi poſſe, certum eſt. Auctor porrò in Hilarionis uita Hieronymus, littus quod Palæſtinę ac Aegypto prętenditur, per naturam molle, harenis in ſaxa dureſcentibus, aſperari paulatimque cohæreſcentem ſibi glaream tactum perdere, quamuis nõ perdat aſpectum. Sed & multa ſuper ijs in libro de Metallicis, quiſquis eius dici auctor debet. Adnotanda obiter & Auicenæ ſententia ex fine Meteororum, ut prætereamus quæ huc ſpectantia Vitruuius ſcribit. Ex terra pura lapides non fieri, ſed ex permixto, quoniam ex nimia ſiccitate in ea continuatio non ſit. Fiunt uerò ratione duplici, conglutinatione, congelatione: priore quidem quũ lutũ aliquod uiſcoſum fuerit, ac pingue, quod areſcẽs in quandã euadit diſpoſitionẽ, quæ in luti lapidiſque meditullio ferè eſt, mox ſenſim lapis cõcipit uerus. Scribit etiã, uirtute quadã uniuerſali uegetabilia & animantia quoque deformari in lapides poſſe.

A posse. Dignum uerò scitu, humecti addensationem hanc in lapideam naturã dici quandoq; poron, id est πῶρον. unde illud ex Piside ab grãmaticis affertur. καὶ τὰς ἰκμάδας πωροῦντα, καὶ σφίγγοντα λιθώδει τρόπῳ. Hinc & porinos dicitur lapis. Est & affectio quædã poros. Elei, πωρεῖν pro lugere usurpant. Pronunciatur de cæco poros, nam & cæcitas nuncupatur πώρωσις. Est item in osium fractura poros, Therapeutices sexto apud Galenum: χρὴ γὰρ inquit παγῆναί τι ἐκ τῆς οἰκείας τροφῆς τῶν ὀστῶν, ἵνα γένηται πῶρος. id est, ex proprio osium alimento oportet concrescere quippiam, unde fiat porus. Idem mox paulo ex chymo alimenti uiscido & bono, concinnari porum scribit: quæ res item πώρωσις appellatur. Et in hoc usu apud eundem, πωροῦσθαι uerbum.

Balneorum distinctio & usus. Problemata duo ad id spectantia. Balnei etymon quod sit. Item eiusdem rei deliciæ. Thermarum cognomenta ab heroibus ducta. Thermæ in urbe primæ. Caput XVII.

BAlneorum uerò, sicuti obseruatum ex Archigene est, alia sunt nitrosa, alia salsosa, alia aluminosa, alia bituminosa, alia sulfurosa, alia ferrosa, alia calcosa quędam ex his sunt composita. Et horum quidem omnium potestas est arefaciendi. Quędam non arefaciunt modò, uerum etiam obstruunt, sicut aluminosa: partim etiam salsosa, & æris qualitatem adepta. Et hæc quidem lauacrorum sponte prouenientium ratio est. Sed nec ignorandum ex Galeni doctrina, eorundem quædam esse dulcia, quædam qualitatis expertia, quædam suam quandam obtinere qualitatem. At eorum quæ alteram quandam habent qualitatem quædam ex institutione nostra uim habent, quædam sua sponte uim obtinent. Balnei usus (inquit Celsus) duplex est: nam modò discussis frebribus, initium cibi plenioris, uiniq; firmioris ualetudini facit: modò febrem ipsam tollit, fereq; adhibetur, ubi summam cutem relaxari, euocarique corruptum humorem conuenit, & habitum corporis expedit mutari. Antiqui timidius eo utebantur, Asclepiades audacius. Cæterùm, hæc quæ medicinę rationibus cõtinentur, missa faciamus, quoniam nostro instituto parum fortasse congrua uidebunt.

B Illud quæramus potius, quid nam sit quòd experimenta perdocent uerum: ante balnei ingressum calidum mingimus, at in balneo diutiusculè commorati, frigidum. Illa uerò afferri ratio potest, id tanquam ad alterius comparationem planè fieri: nam urina tepidi profectò temperamenti est, quæ tum primum à nobis facta, mediocriter etiam calida est foris. Igitur quandoquidem frigidum est corpus nostrum, ipsum lotium utpote cor pori comparatum, calidum est. in lauacro autem quandoquidem corpus plus lotio incaluit, frigidum uidetur lotium, utcunq; calidum sit. Dignum & illud obseruatione est quòd neutiquã sitientes, lauacrũ subeuntes sitimus. Et contrà, si sitiamus, pacatur sitis. Nempe ex ariditate sitis oritur. Si ergo non sitientes lauacrum subeamus, corpus facultate uitali per cutis meatus humorem allicit, & quasi ad se conuellit, atq; ita contingit funditùs humectari, unde præcipuè exoritur sitis. Qui uerò sitientes lauacrum subeũt: humorem corporis efferunt, diductis corporis meatibus, sudoreq; excutiunt: nec receptum humor habet. Balneum, ex Græcis quidam interpretantur dici παρὰ τὸ ἀποβάλλειν τὰς ἀνίας: à tristiciæ uidelicet, lassitudinumq; repulsu. quãdo & id uidetur Homerus innuere, quum ait:

λοῦε δ' ἐκ τρίποδος μεγάλου,
ὄφρα μοι ἐκ κάματον θυμοφθόρον εἵλετο γυίων.

Corroborauit in libris Confessionum Aurelius Augustinus libro nono. Sed rationibus peruincere grammatici conantur: quoniam si id uerum esset etymon, scribendam fuerat per ι, sed modo per α scribitur, quod sciunt omnes, hoc est βαλανεῖον propterea, inquiunt, astruendum est fieri ἀπὸ τῶν βαλάνων, quoniam balanos succendere moris fuit ueteribus, παρὰ τὸ τὰς βαλάνους αὔειν Nam Epaphroditus αὔειν exurere interpretatur, ἵνα μὴ πόθον ἄλλοθεν αὔοι. Sudas scribit, ueteres glandibus uesci solitos, cortices uerò igni alimenta præbuisse. Et est (inquit) balneum, uia instrumentumq; ad delicias: quando ut Plinius etiam scribit, parietes balnearum unguentis spargi nonnulli iussere, atque Caium principem ita solitum lauari. Et ne principale uideatur hoc bonum, & postea quendã ex seruis Neronis. Nam Tranquillus de principe eodem sic scriptũ reliquit:

reliquit: Nepotinis sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit, cõmentus nouum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atq; cœnarum, ut calidis frigidisq; unguentis lauaretur. Lectum in ueteribus memorijs, thermarum nomenclaturã auctoritatis gratia & existimationis ab heroum illustrissimo quoq; solitam peti: hinc Agamemnonias legimus thermas, hinc & Achilleas apud Cassiodorum. Sed illud grauius: Antoniũ Carracallam thermas suo insignes nomine sustruxisse: quarum cellam solearem, id est in qua forent balneo destinata solia, negant architectonicæ consulti, ulla posse exprimi imitatione. Nam ex ære uel cupro cancelli fuêre superpositi, quibus concameratio concredebatur tota. Scribit Lampridius, Alexandrum Cæsarem luminibus thermarum addidisse oleum, quum prius non ante auroram patêrent, & solis occasu clauderentur. Scribit Dion, Mecœnatem omnium primum in Vrbe calentium aquarũ natatoria struxisse. Iureconsultus Vlpianus impensarum alias uideri necessarias scribit, uelut aggeres excitare: utiles alias, ut stercorare: nonnullas etiam uoluptarias, cuius est modi balnea construere. A

Balnea ueterum frugi. Senecæ locus emaculatur. Epistomium quid, & papillæ, ac epitonium. Collabi, & collopes. Callosus. Collubia, Coluthra. Epistoleus. Epitimium quid Iureconsultis. Caput XVIII.

ANtiquitùs in usu erant balneola perangusta, tenebricosa: uti Seneca inquit. neq; enim calida uidebantur, nisi obscura. Eiusmodi fuisse legimus Scipionis Aphricani balneum apud Linternum. In eo ille horror Carthaginis, cui Roma debebat quòd semel tantũ foret capta, abluebat corpus laboribus fessum rusticis: quoniam se exercebat opere, terramq;, ut mos fuit priscis, ipse subigebat. Mox uerò quis ita lauari sustinuisset? Pauperes sibi uidebantur, ac sordidi, nisi parietes magnis & preciosis orbibus refulsissent, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis fuissent distincta, nisi illis undiq; operosa, & in picturæ modum uariata circumlitio fuisset prætexta, nisi uitro absconderetur camera, nisi thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas circumdedisset, in quas multa sudatione exanimata corpora demittebant: &, ut inquit idem Seneca, nisi aquam argentea epistomia fudissent. B Qua in parte obiter eiusdem codex emaculãdus est: nam modò impressi codices, epitoma præferunt, aut epitonica. Neutrum rectè, siquidẽ uel Latinis auctoritatum tibicinibus peruincimus, epistomia legẽdum (etenim Græca id planè claret doctrina) nam libro Architectonicæ decimo Vitruuius ita scribit: Singulis autem canalibus singula epistomia sunt inclusa, manubrijs ferreis collocata: quæ manubria quum torquentur, ex arca nares patefaciunt in canales. Et infrà idem Vitruuius: Motione uerò uectium uehementiore, spiritus frequens compressus epistomiorum aperturis influit. Ex ijs auctoris huius uerbis, ut de Varrone taceam, manifestum (arbitror) dici epistomia, qualia nunc passim tõsores habẽt in uasculis pensilib. capiti abluẽdo. Sed & instrumẽta ea, quib. ẽ uasis subinde uina educimus, cannulas simplex nuncupat uulgus, epistomia rectè dici posse, animaduerto. Vnde & luxata (ut opinor) dictione, obturamentum epistomiorum spinam uocant imperiti. Haud ita ab epistomijs dissentaneũ, quod Varro scribit in uillaticis pastionibus: Rosidus (inquit) locus fit, si adduxeris fistulam, & in eam papillas imposueris tenues quæ eructent aquam. Sudas uerò: Collabi (inquit) panes, sunt consimiles citharæ collabis. Alij collabos accipiunt εἶδος πλακοῦντος τετραγώνου, ἢ ἄρτου μικροῦ, id est placentæ speciem quadrangulæ, aut minuti panis, παρὰ τὸ ἐκ μεγάλων κολοβίζεσθαι, quòd sint ex magnis deminuti, & uelut mutilati. Collabi nanq; sunt τὰ τῶν χορδῶν ἐπιτόνια, id est fidiũ epitonia. Apud auctores item inuenio, collopas dici prædura in ceruice boum coria, ex quibus moris erat (inquiunt) conficere, quos uocant collabos. Sed dicitur & collops dorsuale corium, quoniam ex eo fiat colla. Vnde facetissimus comicus Aristophanes Aeschyli duritiam monstraturus, inquit:

οἶμαι γὰρ αὐτὸν κόλλοπι ἐοικέναι.

id est, puto ipsum collopi persimilem. Id scitè admodum & doctè in adagij usum trahi potest. Collopa in suibus, etiam καλλωσόν usu frequentiore opinantur dici. Existimo collabos

A collabos in cithara esse clauiculos, quibus remittuntur uel intenduntur fides: & inde ab intentione cœpisse epitonia uocari: indeq; per similitudinẽ in alijs itidem id genus eodem modo appellata. Epitonium pro incremento apud Plutarchũ de Liberis educandis, cõperisse uideor. Epitimion Græci quãdoq; pro obiurgatione capiunt. Vsurpat uerbum id Iureconsultus Modestinus Digestorum uicesimosexto: Si quis (inquit) à parentibus prohibitus fuerit esse tutor, hunc neq; creari oportet: & si creatus non recusauerit, prohiberi eum tutorem esse, manente epitimio, id est mandato patris mordaci iurgatorioq;. Collubia & collubias, sunt qui pro bellarijs interpretentur, & sic legendum coniectent in Plauto in Persa: etiam si coluthra item non improbẽt, quo nomine ficos maturas accipiũt Græci, & testetur Philemon, ut scribit Athenæus. Porrò epistoleus ad epistomium pertinet nihil: est autem eo nomine grammatophorus, uel tabellarius. Sunt qui legatum interpretentur, unde sit illud Plutarchi, Spartanos classi præfecisse Aracum. Lysandrum autem misisse ὡσπόλεια τῷ λόγῳ, τῷ δὲ ἔργῳ κύριον ἁπάντων.

Balnearum apud ueteres luxuriosus apparatus. Emendantur Senecæ loca aliquot fœdè uitiata. Res quadrantaria quæ sit. Pilicrepus apud eundem Senecam quid. Item alipili, libarij, & botularij, & botulus, ac distillarius. Quid distillatio, coriza, branchus, catarrhus. Artericum uitium. Loca ædilem metuentia apud eundem, quæ sint. Balnea cur item dicantur gymnasia. De balneo cogitare conducendo quid. Gymnasia quid. Caput XIX.

SEd redeo ad balnea, in quibus non statuas modò innumeras & columnas nihil sustinentes uisere erat: sed eò quoq; peruentum est deliciarum, ut nihil nisi gemmas calcare uellent: sicuti pergit Seneca, blattariaq; uocabant balnea, si qua non ita aperta essent, ut totius diei solem fenestris amplissimis reciperent, nisi & lauarentur simul & colorarentur. Hic obiter restituamus alterum Senecæ eiusdem locum fœdissimè corruptum: Cur (inquit) exornaretur res quadratoria, & in usum, non oblectamentum reperta? Legendum, res quadrantaria: quoniam qui balneas ingrederentur, quadrantem balneatori soluerent. Id apertè significat eo uersiculo Iuuenalis:

B Cædere siluano porcum, quadrante lauari.

Necnon Horatius Satyra tertia:

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Non deerunt forsan, qui artem quadratariam ab Seneca inibi potius significatam putent, quæ Iureconsultis non alia uideatur, quàm marmoria. Sed illepidè omnino, ne dicam insulse: legant studiosi modò Senecæ epistolam, scient, nil inscitius potuisse excogitari, aut Senecæ diuersum magis. Sed quoniã in Senecam semel incidimus, feramus illi collabenti opem pro uirili. Bone Deus quàm propudiosæ irrepserũt mendæ in epistolas eas quæ ad Lucilium inscribuntur: sed de locis alijs nunc censura non est, quod ab instituto alienum non est, id modò agamus: epistola est libro octauo, in qua tumultuosa balneorum luxuria notatur: Si uerò pelicrepus (inquit) superuenit, & numerare cœpit pilas, actum est. Quid sibi hic pelicrepus uelit, non uideo: uerùm certissima ducor coniectura, ut pelicrepum arbitrer legendum: eumq; intelligam, qui pilas, hoc est sphæras aut glomos pice illitos in ignem balneorum siue uaporarij conijceret, sicubi fortè restingueretur. In hanc sententiam ut pedibus eam, Papinius facit Syluarum primo, in balneo Etrusci:

Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantis
Auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat
Aedibus, & tenuem uoluunt hypocausta uaporem?

Meminit huiusmodi pilarũ, ut opinor, & architectus Vitruuius libro quinto: Suspensuræ caldariorum ita sunt faciendæ, ut primum sesquipedalibus tegulis solum sternatur inclinatum ad hypocaustum, uti pila quum immittatur, nõ possit intus resistere: sed rursus redeat ad præfurnium, ipsa per se ita flamma facilius peruagabitur sub suspensione. Domitius uerò Papinij expositor, ita locũ eum enarrat: Quid nunc (inquit) ego narrem tibi tabulata, quæ in sublimi parte ædium sunt, quo desinunt uaporaria, haben-

tia in uertice pilam concauam, quò peruenit flamma ignis in imo ardentis, sed langui- A
da & tenuis: ut domus ita tepeat, non autẽ æstuet. Hæc sententia an congruat, iudicent uolentes. Nos quod uaria suggerit lectio pro captu ingenij in lucem promimus: sicut & illud quod obseruatum doctissimis est, inter eos qui corporis curam agunt, recenseri tonsores, balneatores, pilicrepos, alipilos, mediastinos, mangones, aliptas seu pædotribas, cinistones, arcularios, propolas, pigmentarios, coronarios, cosmetas, & id genus alios. Ex quibus emendatur locus alius in Epistola eadẽ: Alipedum, inquit, cogita tenuem & stridulam uocem, quo sit notabilior, subinde exprimentem, nec unquam tacentem, nisi quum alas uellit, & alium pro se clamare cogit. Tu expuncto inutili uerbo, pro alipedum lege alipilum, id est alarum pilos uellẽtem, quod auctoris sententiæ mirè congruit. Sed & mox Seneca confluentem ad balnea institorum, & cuiusque uilissimi turbam enarrans: Iam librarij, inquit, uarias exclamationes, & botularium & distillarium, & omnes popinarum institores, mercem suam quadam & insignita modulatione uendentes. Hic mendum irrepsit in uerbũ unum, reliqua perobscura sunt. Nam ubi librarij scribitur modò, legerim libentius libarij, à uendendis libis: de quibus in Fastis Ouidius, ita ut una modò litera pereat extrita. De botulario uerò, ut nostro beneficio pernoscant & hoc studiosi iuuenes, intelligo uerbo illo uẽditores confectoresque botulorum, ea erant farcimina, Festo tradente: de quibus & Apicius, quisquis is est, botellum sic facies. ex oui uitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum concisum, thus crudum, miscebis piper minutum, & sic intestinum farcies, adijcies liquamen & uinum, sicque coquas. Erat quidem botulus mensis omnibus gratus, sed in Saturnalibus celebrabatur præcipuè, dum ex eo corona fieret pulti. Propterea libro quinto Valerius Martialis, forma tamen deminuta:

Et pultem niueam premens botellus.

Sed & in Distichis idem Poeta sic cecinit:

Qui uenit botulus medio tibi tempore brumæ,
Saturni septem uenerat ante dies.

Superest apud Senecam uerbum non admodum uulgò notum, quod est distillarius. B
Scimus quidem à Latinis ferè distillationes dici, quæ ad Græcis coryzæ, branchi, catarrhi uocentur. Quamuis hæc apud illos differant: quum sit coryza, dum pituita tantum nares obsidet, grauedo Latinè dicta, sicut Celsus meminit: catarrhus uerò, qui fluctio dici ualet, quum fauces palatumque, at branchos, quũ & guttur & arteria corripitur: ob quod & artericum quandoque, ut Paulus scribit, uitium id appellant. Omnia tamen hęc Hippocrates etiam coryzas uocat. Cæterùm expositio hæc ad Senecæ sensum parum facit. Proinde sciendum, distillationem quandoque pro liquamine capi, quo utimur ad intinctus, siue (ut Græcè dicam) embammata. Hinc Seneca scitè admodum & doctè distillarium uocauit, qui id genus cõcinnaret distraheretque, quem insignita modulatione merces suas uendere, scribit: qui mos adhuc passim seruatur in urbibus, Patauij præsertim. Consuetũ quoque illud ueteribus fuit, ut uel nobilissimi ædiles eo fungerẽtur officio, ut loca eiusmodi intrarent, quæ populum receptabãt exigerentque mundicias, & utilem ac salubrem temperaturam: non hanc (inquit Seneca) quę nuper inuenta est similis incendio, adeò quidem ut conuictum in aliquo scelere seruum inuitum lauari oporteat. nihil enim iam uidetur interesse, ardeat balneum, an caleat. Ad hæc arbitror respexisse Martialem, quum Epigrammatum tertio ita scribit:

Centum miselli iam ualete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos diuidebat balneator elixus.

Hinc & aperitur locus Senecæ eiusdẽ in libro de Vita beata, ubi loca recenset ædilem metuẽtia. Nam & alibi auctor idem: Decoquere, inquit, corpus, atque exinanire sudoribus, inutile simul delicatũque credidimus. Et Galenus libro Sanitatis tuẽdę tertio: Ergo transire tantũ ad solium usque, nõ in Laconico immorari debebit, sicuti qui citra exercitationem seipsos elixant. Porrò Græcorum fuit moris, in balneorum ad id extructis locis multiplici exercitio corpora delassare. Id cuiusmodi censendum sit, ex scientissimi

illius

A illius Plutarchi uerbis coniectari poterit, quæ subiecimus ex commentario Quæstionum Romanarum: Non aliud quicquam, inquit, Græcis seruitutem ac molliciem attulisse Romani putant, quàm gymnasia & palæstram, quòd ijs languescant adolescentium animi, ac effœminentur penitùs. Quæ si quis effugere studeat, in puluerem prodire, & (ut Græcè dicam) εἰς ὕπαιθρον, hoc est in subsidiale spaciū, oportet. At qui domi & in umbra, balneis & unctionibus molliter se curāt, hæc subire necesse est. Hinc emanasse arbitror, ut balnea etiam gymnasia dicerentur, quod in Iudaico bello monstrat Iosephus, ubi de Herode ita scribit: Nanque apud Tripolin & Damascum & Ptolemaida publicas balneas, quæ gymnasia dicuntur, Bibli autē exedras porticus condidit & fora. Gymnasia tamen Græci, labores dicunt uehementiores, quibus insitus augescit calor, uti fiat corpus tum robustius tum celerius: cuius est modi sciamachia, id est ad palum exercitatio & cursus. Fuisse porrò & philosophis cōstituta in balneis loca, in quibus illi disputarent, liquidò Vitruuius edocuit: Constituātur, inquit, in tribus porticibus exedræ spaciosæ, habentes sedes in quibus philosophi, rhetores, reliquique qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Erat item prouerbium prioribus, in pauperes, qui assiduè frigerent tremerentque: eos nanque de balneo cogitare, & furno conducendo dictitabant. quod Horatius significat:

Nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat.

Sed & Iuuenalis:

Quum iam celebres notique poetæ
Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos
Tantarent.

Significat hæc ipsa item Aristophanes in Pluto.

B *Vocabula plura ad balneorum usum spectantia: eschara, alipterium, aryballus, arytæna, cammus, pyelos, pyanon, mare. Scholastica lex. Oceanus. Schola. Emaculatur Senecæ locus ad Lucilium de psychrolute. Psychrologi qui dicantur: & psychrologia quid. Pyulcus. Asaminthus. Oa lutris. Balneorum nomina per irrisionem medicorum, quæ dicantur. Chytri. Chytrini. Culinæ fusoria.*

Caput XX.

VErùm prius quàm inde reuellamur, mutuemur item aliquid à Iulio Polluce, quo ueluti superpondio lector onustus dimittamur. Scribit ergo libro septimo partem balnei dici escharam, aliam uerò alipteriū, quod Latinè unctuarium ualet dici, & esse nomen utrunque apud Alexin Caunijs, ἵν᾽ ἐν τῷ βαλανείῳ μή τε τὸ πῦρ ταῖς ἐσχάραις ᾖ ὂν καὶ κεκλεισμένον τὸ ἀλειπτήριον. quū nec in focis, inquit, esset ignis, & esset alipterium occlusum. Escharan Lycurgus & Ammonius dici autumant, quæ arrecta non sit, & citra omnem altitudinem, sed humi assideat, uel cum cauitate: unde & medicos ulcera concaua escharas uocare. Sunt item escharæ: pudendorum muliebrium labra. Cornelius Celsus Medicinæ quinto, in erysipelarum cura: Post exustionem (inquit) putris ulceris, superponenda sunt quæ crustas à uiuo resoluant, eas ἐσχάρας Græci uocant. Celsi opinionem comprobat primo Simplicis medicinæ Galenus. Pergit inde Pollux idē: Balnei uasa, inquit, sunt aryballus, arytæna. Vtriusque meminit Aristophanes, qui & balnei cammum dicit. Sed & pyelon quoque nominat, quā Eupolis mactram uocarit, εἰς βαλανεῖον εἰσελθὼν, μὴ ζηλοτυπήσῃς τὸν συμβαίνοντα εἰς τὴν μάκτραν: id est, quum balneum fueris ingressus, ne inuideris ingredienti tecum mactram. Pyanon uerò tritico constat cocto, etiam si omnium generum fruges passo percoctas pyani appellatione intelligendas putent nonnulli. Videtur pyelos fuisse concauus locus, in quo abluerentur: quamuis & theca rectè dicatur pyelos: sicuti item oceanus dicebatur uastior locus, alueusque maior, ita fortè ab amplitudine uocatus, & à lauantium quoque strepitu, & marino quasi æstu. Lampridius: Oceani, inquit, solium primus inter principes Alexander appellauit, quum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Nam & in sanctis literis, uas capacissimum ab Solomone in templo dicatum, est mare nuncupatum. Quòd si quis miratur, sciat eam Romæ fuisse thermarum magnitu

 dinem,

dinem, ut Ammianus doceat libro sextodecimo, lauacra in Vrbe in modum prouinciarum quandoque extructa. Erat & in balneis schola nomine, sicuti cōmeminit Vitruuius: ea uerò erat labri pars siue aluei, à præstolando dicta, ut occupato ab ijs, qui priores uenissent labro, in schola cæteri circunspectantes rectè stare possent. Quanquam erat & in porticibus schola, Plinio auctore, Alexandrum (inquit) & Philippum cum Minerua, qui sunt in schola in Octauiæ porticibus & Philippi. Fortè uerò quis & appellatione scholæ sodalitatem, & conuentū aliquem id ætatis iuuenū intelligat. Nam & celebritas dicebatur, ait Macrobius, quum uel sacrificium fiebat, uel epulum dabatur, uel ludi agebantur dijs, uel feriæ obseruabantur. In re militari secundam dici scutariorum scholam, aduertimus, sed & milites quosdam capita scholarum ab castrensi ordine nuncupari. Et Seuerianum scribit Ammianus Marcellinus, sociatum Valenti domesticorum scholæ præfuisse. Scholam porrò & diatribam dici, ex Gellio dilucet opinor. Sed & ab Cimone Athenis primum diatribas substructas, quæ uocarentur eleutheriæ, id est liberales καὶ γλαφυραὶ, Plutarchus scribit. Diatribas, interpres diuersoria nobis reddidit, quàm rectè, dispiciant uolentes. Scholasticam legem quum audis, ociosorum intellige morem qui stationibus, aut alibi fabulis nugisque sæpius horas conterunt bonas. Erat porrò & Romæ regione tertia, schola quæstorum atque item capulatorum. Conuenit item balneo, inquit Pollux, ψυχρολουτρεῖν. Id uerbum significat, frigida lauari. Quod positū inuenimus apud Aristophanem ἐν δαιταλεῦσιν. inquit enim ἐψυχρολουτρείσαμεν, id est frigida lauimus. ψυχρολουσίαν legimus apud Paulū Aeginetam libro primo. Quæ nos adiuuant auctoritates, ut Senecæ deprauatū fœdè locum restituamus in integrū. sic enim modò scriptū inuenias libro Epistolarum septimo ad Lucilium: Memor artificij mei ueteris frigidus cultor mitto me in mare quo modo per sichœolutam decet, gausapatus. Lego psychrolutran, uel psychroluten: significat enim eum qui frigida lauatur. Nam & libro duodecimo irrepsit item menda, Ille tantus psicholutes, qui calendis Ianuarijs Euripum salutabam, qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in uirginem desilire, primum ad Tiberim transtuli castra Scribe ut iam docuimus, psychrolutes. In quo sciendum, ueteres frigida tantum usos, quum calida balnea ualetudinarijs deseruirent. Nam psychrologi homines dicuntur, qui boni proferunt nihil, & sermo eiusmodi uocatur rectè psychrologia. Pyulcus ad institutū præsens pertinet nihil. Est tamen eo nomine medicis accommodum instrumentum uel in sinuum cura, quos uocant κόλπους, ubi diu perseuerat ab corpore subiecto absoluta & reglutinata cutis. Dicitur pyulcos, quia pus educat, meminit Therapeutices quinto Galenus Sunt alibi in Pollucis eiusdem thesauris uasorum nomina hæc ad eiusdem balnei usum. Aiaminthus, mentio cuius est apud Homerum frequens. Crunus, catachytium, Eupolis in Chrysogone:

ἀλλ' ὦ φίλε ζεῦ καταχυτλοῤῥίνα ἔχεις.

In Cratini autem heroibus aiaminthum intelligūt ciborum, id est arcam, alij poculum. Postremò ne quid effluat per incuriam, pellem qua succingerētur mulieres in balneis, uel qui illas abluebāt, uocatam inuenio nunc oam lutrida, nunc uerò oam per se. Nam Theopompus ἐν παισί, ita scriptum reliquit, τὴν δὲ πρὸ ζωσάμενος ὤαν λουτρίδα, κατὰ δῆμον ἤβης παρεπέτασον. At Pherecrates ἐν ἰπνῶνι, instrumenta pædotriuices enumerans, ἤδη μὲν ὤαν λουομένῳ περιζωννύντο, id est iam (inquit) oam præcingebant ei qui lauaretur. Sic uerò dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: unde fluxisse nomen, probabile est, hoc est ἀπὸ τοῦ ὄϊος, id est ab oue. Putant alij, oam quoque significare lomа, hoc est marginem indumentorum περὶ τὴν πόζαν, hoc est circa fimbriam, uel peristomion & peritrachelion. Illud denique relatu non indignum, septimo Therapeutices ab Galeno traditum: Quintum logicos risu excipientem medicos, calidum, frigidum, siccum, humectum, non citra fel ὀνόματα βαλανέων, id est balneatorum nomina uocare consuesse. Apud Herodotum Historia septima, Thermopylarum calentes aquas uocari ab indigenis χύτρους: puto quia chytrini dicuntur Græcis terræ cauitates, per quas immittantur fontes. Nec illud adiecisse fuerit operæ uacantis, balneas, stabula, culinæ fusoria procul apium castris discludi oportere.

Asinus

Asinus Aegyptius, quo sensu uenire in prouerbium poßit. Oniscus. Cynocephalus. Plinij locus illustratur de dijs atri coloris. Inibi plura de figuris deorum, & rationibus ex Porphyrio. Qua'ue figura CHRISTVM deformarint priores, quem Onochelum, id est ὀνόχηλον dicebant. Semissij, & Sarmentarij, qui intelligantur. Vræus, qui & basiliscus. Caput XXI.

A ASinum Aegyptium, uenire in prouerbium perspicimus, pro eo qui derisui sit omnibus, quem'que omnes insectentur, conuellant, lacerent. Eius ratio ex historia est: proditur siquidem memoriæ, in Aegypto flaui caloris homines ludibrio esse, plurimum'que uellicari: asinos uerò plerunque in præceps dari, sicut obuenit apud Coptitas. Vtriusque facti redditur ea fermè ratio, quòd ruffus foret Typhon hostis perpetuus Osiridis, necnon asini quoque colorem præferret. Sed additur hebetudinis item, ac ruditatis ratio, necnon iniuriarum illatio frequens. Quæ causa gentibus item illis expresit, ut Persarum regem Ochum nomine, quem miro prosequebantur odio, asinum subinde appellarent. Quare is commotior, ὁ μέντοι ὄνος οὗτος ἔφη, ὑμῶν κατευωχήσεται τὸν βοῦν. asinus, inquit, hic uestro conuescetur boue, protin'us que Apin immolauit sicuti Dinon scriptum reliquit. Hic uerò est Ochus is, quem Aegyptij item Machæram uocarunt, ut Plutarchus inquit. Legimus item Busiritas & Lycopolitas, tanto eius animantis odio flagrasse, ut tubis omnino supersederent uti, tanquam sonum edant asinino planè consimilem, prorsusque non purum id animal arbitrabātur, sed dæmonicum, ex ea quam exposuimus asimulatione. Immò uerò in sacris popana facientes τῷ τε παϋνὶ καὶ τῷ φαωφὶ μηνός: id est, mensibus quos illi uocant payni & phaophi, asinum effingunt insignem, uinctū. Lectum tamen in historia est, ab Hyperboreis item Apollini asinum immolari, cui sententiæ astipuletur Callimachus:

τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

id est, pingues Apollinem oblectant asinorum iugulationes. Sed & de Hyperboreis Pindarus in Pythijs:

παρ' οἷς ποτε Περσεὺς ἐδαίσατο λαγέτας
B δώματ' ἐσελθὼν κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας.

Obiter illud in transcursu notauero: oniscon Græcis interdū dici millepedam, seu centipedam, quàm ab fabæ similitudine cyamon quoque uocat Galenus: interdum uerò asellum piscem. At Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum curationi accommodum. In Hori lectum monumentis est, Aegyptios hominē indicantes, qui peregrè nunquam sit profectus, onocephalū expingere, quia nec historias audiat, nec quæ ὑπὸ γῆς fiant, persentiscat. Asinaria uerò festum erat Syracusis, ab Asinaro fluuio appellatione ducta, apud quem Atheniensium imperatores Nicias & Demosthenes capti. Agebatur Carnio mense, quem Metagitniona uocent Athenienses, & Maium intelligunt eruditi. Quoniā uerò de Typhonis colore meminimus, scribit Plutarchus, Aegyptiorum historiam tradere, flaui corporis fuisse Typhona, Martem albi, subnigri Osirim. Ex ijs inuolucrum Plinij exoluitur ex libro secundo, ubi deorum irrisa multitudine, alios ex eis creditos scribit, iuuenes atque pueros, Bacchum uidelicet Apollinem'que & Cupidinē significās, alios uerò atri coloris, innuens planè quod præstruximus. Conferunt item ad Plinianū sensum, quæ Porphyrius scribit, Quum Deus (inquit) lux sit, & ignem æthereum habitet, nullo'que sensu capi posit, lucida quidē materia aut crystallo pario'ue lapide ad comprehendendū lumen ipsius exhortantur. Auro autem ignis illa'que immaculata natura intelligitur. Multi uerò nigris lapidibus inuisibile illius substantię significarunt. Hominis autem formā dijs attribuerunt, quoniam Deus ratio est. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illam pulchritudinem. Diuersis præterea figuris & ætatibus, & alios sedentes, alios stantes, mares alios, alios fœminas, & aut uirgines, aut matrimonio coniunctos. Diuerso quoque amictu simulacra constituunt, ut diuersitas deorū non lateat. Alibi quoque Porphyrius idem, quę dijs attribuantur, omnia sensu allegorico enarrāda commonens, ita subdit: Vniuersus mundus Iupiter est, animal ex animalibus, Deus ex dijs cōstitutus. Iupiter

autem est, inquantū intellectus est, à quo uniuersa producūtur, & qui cuncta creat intelligendo. Iouem esse credendum est uirtutem prouidētem atq; uiuificam, quam pila & rotundis figuris significabant. Hominis uerò simulacrum ei constituunt, quoniam mens est quæ cuncta seminali ratione producit: sedere autem fingitur, ut stabilis uirtus atq; incommutabilis exprimatur. Nuda apertaq; habet superiora, quoniam cōspicuus intelligentijs & superioribus est, inferiora uerò teguntur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrum læua tenet, quia in his corporis partibus spiritalissimū uitæ domicilium inuenitur: creator enim intellectus, rex, spiritusq; uiuificans mundi est. Dextra uerò aut aquilam protendit, aut uictoriā: alterum, quia cæterorum deorum dominus, sicuti aliarum auium aquila est: alterum, quia omnia illi subiecta sunt. Sciendum uerò hac parte, quod huic loco congruit præcipuè, Christianæ ueritatis hostes, dum animæ illudunt suæ, ineuntq; cum Antitheo societatem intimam, infando etiam picturę genere ausos Dei summi summatem filium deformare, ac uelut in pergula prætereuntibus ostentare asininis auribus, pede altero inungulatum, ac togata specie, cum libro in manibus, addito etiamnum scelestiore titulo, ceu Christianorū is foret Deus, Onochelus, id est ὀνόχηλ☉ nomine. Illud uerò auctarium fuerit, insectatione eadem ab importunis hominibus CHRISTI cultores Semissios nuncupatos, & Sarmentarios, de leti genere, quòd ad assis dimidij stipites destinati, superiectis accumulatisq; sarmētitijs fascibus, concremari cōsueßent. Semisses uerò dici homūciones, palàm est uel imperitioribus. Ad deos & illud pertinet, Vræum Aegyptijs dici, quem basiliscum nuncupent Gręci: esse uerò inter omnia serpentium genera (ut scribit Horus) immortalem, qui & citra morsum afflatu solo perniciem inferat: quia uerò uideatur ζωῆς κυριεύειν καὶ θανάτου, ex auro conformatum capitibus deorum appingunt. Quin & argumento eodem indicare æuum arbitrantur: sicuti mūdum signat caudam præmordens serpens, squammis suppunctus uarijs, quibus siderum præmonstretur fulgor.

Prouerbium quod est, Mantis te uidit, quem habeat sensum. Mantis quid. B

Caput XXII.

MAntis te uidit, esse in eos adagio uidetur, quibus fascinator oculus mali obiecit quippiam. Proditur memoriæ in Græcorū commentariolis quibusdam, esse mantin locustæ genus, quæ in stipulis enascatur, uirens colore, corpore prælongo, pedibus item prioribus prælongis, quos & agitat assiduè. Ex qua ratione sunt qui putent præmacram ac prætenuem significari puellam à Theocrito, illis uersiculis qui leguntur apud eum Idyllio κ.

εὗρε θεὸς τὸν ἀλιτρόν, ἔχεις πάλαι, ὧν ἐπεθύμεις,
μάντις τοι τὰν νύκτα χροΐζεται ἁ καλαμαία.

Aristarchus in commentario Lycurgi, locustam hāc scribit, si quod inspexerit animal, protinus illi quippiam producere mali: unde, inquit, μάντις dicitur ἐπιβλαβὴς καὶ χαλεπὸν ὁρῶσα, hoc est mantis uocatur, quæ noxij molestiq; aspectus est. Vel dicitur mantis: quia locustis aduentantibus, præsagium fit ingruentis penuriæ.

Autumnalis appetentia, in prouerbium usq; producta, quam habeat rationem. Cur autumno scaturiant ægritudines. Apositi qui. Autumni inæqualitas unde sit.

Caput XXIII.

AVtumnalis appetentia, doctè per prouerbium usurpatur pro recta aptaq; uoracitati. Eius rei non una uidetur ratio. Sunt enim qui ad oporas, hoc est fructus (de quibus nos alibi latius) huius euentus causam rejciant: neq; id item simpliciter: sunt enim qui fructuum esitatione multiplici, subduci aluum insigniter arbitrentur, proindeq; retrimenticia, & inutili mole exinanitum corpus νεαρὰς ὀρέξεις παρασκευάζειν, id est nouas ualidasq; appetentias parare. Alij uerò fructuum plurimis inesse credunt στόμον τι καὶ δηκτόν, sapidum quiddam mordáxque, quo lacessatur stomachi uoracitas amplius, quàm obsonijs ullis aut bellarijs. Quando & ijs ægrotis, qui uocantur apositi, hoc est sine cibo, aliquid oblatum eiusmodi orexin facit. Cæterùm, ratio illa quam mox promam, physico sit fortè congruentior. Equidem in se id unusquisq; experitur & sentit, sed & multa perdocent, genuinum

familiaremq;

A familiaremque calorem æstatis tempore lassescere, dissiparique meatuũ laxitate: ingruente uerò autũno, aereque iam frigescente, atque causa eadem constipatiore iam corpore, inualescit calor idem congregatus ad interanea, occlususque. Quo fit ut amplius cibo studeamus, quando etiam cõficimus ualidius. Addunt aliqui, ne ullatenus in hoc quæstionum inuolucro sint asymboli harum studiosi lectionũ, æstate nos quidem effici ratione æstuum διψητικωτέρους, hoc est siticulosiores: proindeque humectatione uti uberiore. Demutata uerò ardoris exustione, uicissim contraria naturam affectare animaduertimus: propterea πεινητικωτέρους ποιεῖ, id est cibi appetentiores facit, & aridũ alimentum corporis ingerit temperamẽto. Nec tamen astruat quispiã cibaria prorsum huius esse effectus expertia, quando ex nouis recentioribusque concinnata frugibus, reliquis longè præstare fructibus, sit exploratissimum, & proinde uescentes allectare amplius. Ex ijs uerò omnibus iam (opinor) propositi prouerbij quæstioni multum lucis perspicuè affusum est. Quorum singula si satis fecerint minus, at iunctim simul'que omnia legentium implere desideria poterunt. Autumno porrò inæqualitas maximè propria est: quoniam auctore Auicẽna, dies sunt æstiui quodãmodo, noctes hyemales. Quæ utique post alias ratio efficere creditur, autumno inprimis ut scaturiant ægritudinũ agmina. Sed cur iam autumnalis nox uerna frigidior est? quũ secus omnino esse debuerit: nam siccior tunc ac subtilior uidetur aer, & ideo igneæ propior naturæ. Dicendum autem, uehementer rarum aerem non facilius modò calorem admittere, sed & frigus, quando & aqua ignibus attenuata factaque solutior concrescit celerius multo, quippe meatibus longè amplioribus, penetrare uehementius frigiditas potest.

Prouerbium, Amicus ut oleum plantis, quo enuntietur sensu. Quæ inoculationem aut insitionem minus admittant. Oleo perunctas arbores interire. Præpingues cur generationi minus apti. Quinti apophthegmata duo. Anaxagoræ dictum paroemides. Oleum spicæ. Vnguentum nardinum ac petalium. Oleatum. Calcinatum. Cretare. Impastare. Caput XXIIII.

B OLeum esse plantis infestissimum, prodi à rerũ naturæ peritis, sciunt, qui Græca pertractãt: quique non ex pronao tãtum (quod dicitur) Musas consalutàrunt, uerùm & in ipsa musei cella incubàrũt: propterea que asseritur, plantas ἐλαιώδεις, hoc est oleosæ naturæ inoculationes, quas ἐνοφθάλμους Græci uocant, neque id genus permixtiones alias ullo modo admittere. Neque enim conum aut cupressum uel pinum, & omnino piceas peregrini quippiã, uel pati uel alere. Cui rei argumento est, si plantam quamlibet oleo inunxeris, demoritur protinus, sicuti & apes. Commemoratas uerò arbores prępingues esse, ac oleosas indicio esse potest, quæ subinde desudatur pix, resinaque. Faces quoque indidem oleosum refundunt humorẽ, splendescitque in ijs pinguedo: διὸ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα γίνη δυσμίκτως ἔχει, καθάπερ αὐτὸ τὸ ἔλαιον: id est proindeque alijs promisceri nequeunt, sicut nec oleũ ipsum. Inde ergo concinnatur adagio in eum qui inimicus infestusque omnibus est, ac dissociabili morum feritate truculentiaque communionem nõ patitur. Quę res, si foret in quam plurimis, tolleretur planè humana societas, perirentque omnia, ad quæ nati uidemur. Sed quod ad insitionum rationẽ pertinet, sunt qui in eo plantarũ genere etiam in corticem præternuem causam refundant: cuius imbecillitas cum ariditate sedẽ insitis præbere nesciat, neque (ut Græci dicunt) ἐμβίωσιν, hoc est, ut pluribus interpreter unum illorum uerbum, intra se uitæ facultatem. Afferri potest & ratio illa: nam quod alterius naturæ suscipit rem, debet esse εὔτρεπτον, hoc est eiusmodi, ut mutationi non obluctetur, sed superatum facilè transeat in similitudinem, & quod in ipso alimenti est, in ascititicum trasmittat. Etenim terram exoluimus emollimusque, ut concisa comminutáque transeat facilius, & insita comprehendat. Tenuis uerò & dura, transitum nescit. Quod in plantis ijs usu uenire compertum est, quarum leuissima ligna temperamenti, mixtionisque sunt expertia: quæ uerò peregrina admittunt, feracia esse cõuenit, & fœmineam quodammodo subire uicem. Cupressum uerò & piceam, & id genus alia, fructus cernimus edere ingenerosos: sicuti etiam præpingues hominum, corpulentioresque plurimùm sunt ἄτεκνοι, hoc est filijs progignẽdis inhabiles ineptique. Alimentum enim

enim uniuerſum in corpus abit, nec ſeminaria ſubſiſtit ulla ſuperfluitas. Id ipſum ferè ar A boribus hiſce obuenire, non latuit naturalium ſtudioſos. Ipſæ nanq; εὐσωματοῦσι τοῖς μεγέθεσι καὶ αὐξάνονται, id eſt corpore ſunt (ut ſic dicam) bene habito, augeſcuntq; egregiè. Cęterùm fructus uel non ferunt, aut minutum, & ſerò prorſus percoctum producunt. Quam ob rem mirandum minimè arbitrantur, ſi aliena minus patiũtur, in quibus propria domeſticaq; exucca cernuntur, aut nulla. Verùm quia ab oleo caput hoc exorſi ſumus, & mox de eodem præflorabuntur aliqua, interim apophthegma Quinti, etiam ſi ſcurrile, inſeremus, qui percunctanti gymnaſtæ, quam unctio uim haberet: reſpõdit, Veſtis ſummouẽdæ. Compar Quinti & apophthegma, quod de urinis eſt inuulgatũ, Ad pictoris utiq; functionem ſpectare, illas percalluiſſe. Verùm (inquit Galenus) ſcurrarum hæc fuerint ridicularia, medicæ ſcientiæ haudquaquam. Subnotemus ex Græcorum fidelia parœmiodes illud item de Anaxagoræ productũ inopia. Ad eum nanque ἀποκαρτεροῦντα, id eſt fame deſtinantem mori, quum ueniſſet Pericles, ab inſtituto reuocaturus, inſuſurrauit is, ὦ περίκλεις, καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρείαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσι: ô Pericles (inquit) lucerna qui indigent, oleum affundũt. Sunt ex bene doctis, qui petalium unguentum, ſeu foliatum, aut nardinum dici uulgò oleum ſpicæ coniectent. Ab oleo deniq; oleatum deduci comperimus, uti ab calce calcinatum, ab cæra cæratum, quæ noua quibuſdam ſunt, ſicuti ampulleſcere, cretare, malagmare, impaſtare.

Super olei, uini, aceti, gari natura adnotantur pluſcula non omiſſa quæſtionum iucunditate. Oxyngion. Oxycratum. Vinum cur dicat Homerus αἴθοπα. Garus quid. Caput XXV.

VErùm quia ab oleo prior nobis exorta lucubratio eſt, ſubnectamus breuiſſimè quod de natura uiq; eiuſdem compertũ eſt, ex magni Peripatetici ſententia: à quo quæſitum ſcimus, cur nam oleum & aqua denſeſcant frigore, at uinum acetumq; neutiq;, neq; item garus. Ad id uerò diſcutiẽdum inuolucrum illa ratio afferri ſolet: oleum quidem ferè eſſe qualitatis expers, & proinde temperatum potius frigeſcere ſtatim, adeò ut inter euaporandum frigeſiat. Id uerò non fit in aqua omnino, ſed utpote frigida, ſe frigidior effecta facilè coit. Garus uerò utpote ſuis partibus tenuis & calidior, non continuò frigeſit: eodẽ modo etiam uinum. Acetum autem, ut tenuiſsimarum partium, omnem reſpuit cõcretionem. Semina quidem B caloris habere uinum in ſe, teſtari etiam Homerus uidetur, quum dixit αἴθοπα οἶνον, non (ut quidam putant) propter colorem. Nec excidit quid alibi commentati ſumus. Sed & oleum non minus eſſe ignitum probant alij, nec minorem habere in calefactandis corporibus uim. Nec uerum putant quæ calidiora ſint, difficilius congelaſcere: nam ſic, quæ frigidiora ſunt, facilius gelu cogerentur. Oleo uerò coaguli cauſam dicunt celerioris, quod & leuigatius & ſpiſsius eſt. Hæc ſiquidẽ faciliora ad coeundum uidentur, quæ leuatiora denſioraq; ſunt. Vino autem non contingit tanta mollities, & eſt quàm oleum multo liquidius. Acetum uerò liquidiſsimum eſt inter humores cæteros, & tanto acerrius, ut ſit acore triſtificum, & exemplo marinæ aquæ, quæ ipſa quoq; amaritudine ſui aſpera eſt, nunquam gelu contrahitur. In quo illud opera parerga ſubnotaſſe nil obfuerit, aceti fecem dici Plinio oxyngion quo tamẽ nomine axungiam recipere malunt Græci. Oxycratum uerò aqua eſt aceto tẽperata, Latinis poſcam dicere moris eſt. κιρνᾶσθαι miſcere eſt, quod in aquæ uſu ferè dicitur Gręcis. Acetum, reſtinguendi incendij cauſa parari ſolitũ ueteribus, auctores habeo iuris prudentes. Omnino minus prætereũda eſt Ariſtotelis doctrina ex Meteororum quarto: Quæ (inquit) aquæ plus habent, frigoris concreſcunt ui, ut glacies: quæ autem terræ, caloris poteſtate denſentur, ut lateres, ſal, uitrum. Oleum coagulatur nec calore nec frigore, quia ſit aeris plenum, nec immixta ualet aqua reſiccari: nõ ignis item ui elixatur, quoniam uiſcida potentia nil admodum euaporat. Ad explicandam uerò olei naturam & illud pertinet, quòd potum ἔμετον προκαλεῖται, uomitum cit, & præſertim flauam bilem. Cuius ratio eſſe uidetur, quòd quum ſit leue, καὶ ἀνωφορὲς, id eſt ſuperna petens, cibos elicit ipſos, ad ſtomachum eleuans: ſtomachus uerò grauatus uim egeſtiuam ad uomitum exuſcitat, præcipuè flauam bilem, utpote leuem ac tenuiſsimam, & facilè ſurſum

A sum uersus euadentem. Quòd autem oleum sursum expetat, experientia ipsa manifestum: humido siquidem alicui admixtum in superiores se euestigiò recipit partes. Sed cur inter cætera liquida oleum non remiscetur? quoniam γλίσχρον ὂν καὶ ἠναμμένον πρὸς ἑαυτό, id est quum glutinosum sit, & in se reductum nequit dissecari εἰς ἄτομα μόρια, hoc est in portiones minutiores, reliquisq; ammisceri liquoribus. Argumēto est, quòd in terram fusum, ipsam ilicò nō subit. Illud uerò nónne scitu dignissimū est, quòd quum idem ferè uideatur, diuersissimum tamē effectum producit: lanæ siquidem oleo irroratæ candidiores euadūt, pili uerò uncti nigriores: nam & lanę, pili sunt. Sed in promptu tamē ratio est, quoniam squalore ac situ obsita magis flauescunt: uilli autem exiccati, & abeunte qui in ipsis est humido, albescūt. Oleum igitur impedit, minimè siquidem arefiunt: nec in hoc similiter habere contingit, ut uillos qui ablati sunt, comparemus cum ijs qui adhuc in corpore uirent: lanæ enim attonsæ sunt. Dignum libra illud quoque antiquis ingenijs obseruatum, uetus oleum effici candidius, quàm recens, sicuti item frigidi panes albiores cernuntur, quàm calidi. Causa uerò nigroris (ita appello quod Græci μελανίαν) humor est qui poros meatusq; offarcit, sicuti albedinem inducit ignis, ut proditur de Generatione & corruptione primo, Empedocles tradidisse. In utrisq; autem horum, ut recentibus uberius continetur humor, sic tempore prouectis parcius in superficie residet, propter euaporationē: euaporatur autem prorsus oleum uel tempore uel sole, panis autem calore inde egrediente per refrigerationem. Humor itaq; frigidis iam euanuit, calidis adhuc inest. Porrò uti auctor Auicenna est, prima primi: Calidum agens in humidum denigrat, in siccum uerò dealbat, ut patet in lignis & carbonibus. Frigidum autem contrario modo agit, ut thus indicat cum osse. Sed addēdum illud quoq; Calidum propriè compositum, & naturale albedinem per se inducere semper: per accidens uerò etiam nigredinem, aut uaporum eleuatione, dispergēdo prefarciendoq;, uel etiam adurendo, ut Aethiopibus contingit. Vbi uerò certo mensu agit operatur'ue, sicuti naturalis caloris actus præfert, albedinem inducit potissimum. Commonendi tamē hac parte sumus, Oleum nouitium quidem ob insitam aquæ uim in uirorem tendere cum fuscedine quapiam, mox uerò accepta ætate, humore iam eua-
B nescente (quod diximus) albescere. Cæterùm ubi amplius consenuerit, ruborem iam quendam incipit acquirere. Id quod in pinguedine inueterata planè cōuisimus. Addamus postremò illud item, quod magistra experientia exploratum est, & admiratione nō caret: uidemus quippe, calida perfusos aqua longè minus calorem percipere ii per uncti oleo fuerint. Quam tamen rem ea ratione prouenire, perspicuum ferè est, quòd propter corporis leuitatem facilè delabitur aqua, minusq; immoratur quàm ut omnino subire ualeat calor. Quod ut uerum fateamur, faciunt artis medicæ periti, in querū libris obseruatum est, succo mercuriali & portulacæ manu illita, posse ferri citra nocumentum liquefactum plumbum, & quiduis alioqui perurens. Verùm quia traditum ueteribus est, Prudentissimi esse uiri, qualibet in re nosse modum: iam huic parti coronidem appingemus, lecturi hoc genus flosculos alios: si illud breuiter commonuerimus, quoniam gari facta mentio est, ab eruditis appellatione ea intelligi non feculentam materiam & sedimentum, sed quòd in morem aquæ fluidum supernatat. quòd & in carne accipi ualet, ut sit nomenclatura hæc eorum, quæ ex salsura exudarint exsaniauerintq;, ut Columellæ utamur uerbo.

Strumam dibapho uestire, quid sit. De struma, & Vatinio paucula. Strumaticum. Estruthismena quæ sint Græcis. Struthium. Adenes. Caput XXVI.

STrumam dibapho uestire, quantum M. Tullij uerbis coniectare possumus, est scelera, turpitudinem, sordes cuiuspiam honorum fastigio occultare honestareq;. Ita enim scriptum legimus secundo Epistolarū ad Atticum: Proinde isti, licet faciant quos uolent consules, tribunos plebis etiā, deinde Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ uestiant. Dibaphum certè purpuram signare bis tinctam, ueluti impendio magnifico, uideor ex Plinio didicisse. Porrò uestium id genus etiam sacerdotibus contribui solitum, ex Liuio item scimus. Struma, ut colligunt nonnulli, extantia quædam in tergo est, sicuti in pectore habeatur gibbus. Scribit Medici-

 næ quinto

næ quinto Celsus, Strumam esse, tumorem in quo subter concreta quædam ex pure ac A sanguine, quasi glãdulæ oriantur, quæ uel precipuè fatigare medicos solent, quoniam & febres moueant, nec unquam facile maturescant: & siue ferro, siue medicamẽtis curentur, plerunq; iterũ iuxta cicatrices ipsas resurgant rebellentq́;, multoq́; post sit opus medicamento. Nascũtur uerò in ceruice maximè, sed etiam in alis & inguinibus & in lateribus: in mammis quoq; fœminarum se reperisse chirurgus Meges auctor est. Ab struma inclinari strumaticum, apud Firmicum legimus: Vicesima, inquit, pars tauri si in horoscopo fuerit inuenta, strumaticum faciet, exulcerata macularũ labe possessum, uel certè elephantiaca contagione pollutum. Quæ uerò ἐϛρουθισμένα dicuntur Græcis, sunt struthio herba repurgata, & ad candorem molliciemq́; perducta. Struthium radiculam Plinius appellat. Sunt qui lanariam herbam. Hic uerò illud commonendi obiter sumus, esse glandulas apud Celsum, quæ apud Galenum frequenter etiam in semilatina, siue (ut dicam uerius) tota barbara traiatione, adenes uocantur. Addit Iulius Pollux, nasci strumas citra mesenterium quoq;. Strumas semidoctum uulgus scrophulas uocat: quoniam eas Græci ab eiusmodi bruto χοιράδας appellauerint. Est enim in sue morbus struma, sed ab hoc diuersus omnino, sicuti accuratus studiosusq; lector percipere ex Aristotele poterit. Strumosi mentionem Iuuenalis facit, quum in Satyra decima cecinit,

Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, uel
Strumosum atq; utero pariter gibboq; tumentem.

Vt uerò & de Vatinio superpondij adnectamus aliquid, auctor Macrobius in Cœnis est, illum à populo ludis gladiatorijs lapidatum fuisse. Eius item mores graphicè uidetur expinxisse M. Tullius: Illud, inquit, tenebricosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere, licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris, habeat hoc primum tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudo obscuritate, ac sordibus obtegatur. Et mox: Tu qui te Pythagoricũ soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere, quæ tanta prauitas te mentis tenuit? quis tantus furor? ut quum inaudita ac nefaria sacra susceperis, quum inferorũ animas elicere, quum puerorum extis deos manes mactare soleas, B auspicia contempseris? Et item alibi: Odio enim tui, & si omnes superare propter tuũ in me scelus debeo, tamen ab omnibus penè uincor. Ex quibus illud expressum Catullo arbitrantur ad Caluum:

Ni te plus oculis meis amarem
Iucundissime Calue, munere isto
Odissem te odio Vatiniano.

Seneca uerò ad Nouatum, Vatinium scribit hominem natum & ad risum & ad odiũ, scurram fuisse & uenustum & dicacem.

Terrestre tonitru. Terræ motuum species. Palmatiæ, sismatiæ, chasmatiæ, mycematiæ.
Caput XXVII.

TErrestre tonitru positum inuenio pro terribili, tetro ac metuẽdi horroris, sicuti in illo Græcanico, ὑλήσατε χθονίας βροντὰς, id est hymnis concinite terrestria tonitrua. Vetus siquidem irroborauit opinio, quicquid uisatur formidabile ac graue, esse ex terra progenitum. Sunt qui eo epitheto uehementer sonantia malint intelligi, ut quæ sub terra fiant. Quoniam ubi insonet terra, pertingere cœlum quoq; sonitus is credatur. Idq́; genus tonitru ex alto concipi, opinentur homines. Sicuti Galieno imperante, auditum inquit Trebellius Pollio tonitruum terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu fabricæ multæ sunt deuoratæ, multi terrore mortui. Afferuntur à Græcis & rationes aliæ, sed quæ perpensæ amplius non perinde noscantur graues, propterea quæ scribũtur, haud ita plausibiles. Illud memorabilius forsan, terræmotuum formas tradi quatuor, siquidem aut palmatiæ sunt, qui humum molestius suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles, ut quum in Asia emersit Delos: aut sismatiæ, id est σεισματίαι, qui limes ruentes & obliqui, urbes ac montes quoq; deuoluunt in planum: quo argumẽto sismatiam Spartani

sepulchrum

A ſepulchrum dixère, in quo Ephebi iacebant, gymnaſiȷ̃ ruina ex terræmotu eliſi. Aut chaſmatię, qui motu grandiore patefactis ſubitò uoratrinis, terrarum partes abſorbēt. Sunt poſtremò, qui de mugitus ratione uocantur mycematiæ, & ſonitu audiuntur minaci, quum diſſolutis elementa compagibus ultrò aſsiliunt uel relabuntur, conſidentibus terris. Tunc enim uelut taurinũ erumpere boatum, fremituſq; ac fragores terrenos, neceſſum propè eſt. Cæterùm qui mira præcipuè terræ motuum opera noſſe cupit, Dionis Traianum legat. Scribit Proclus, qui uellent terræ motuum ceſſationem, ſolitos Neptuno rem diuinam obire, quoniam dicatur Aſphalius. Sed & in eundem terræ motus refunditur cauſa, quoniam ne de terræ cauitatibus proſiliant uenti, ſæpe obſtet mare, meatus obſtipans præfarcienſq;. Proinde dici Neptunum Gæechum, & Enoſichthona.

Stultorum theſaurus. Caput XXVIII.

LInguæ petulantiam pleriſque ſcimus mortalium eſſe ita familiarem gratamq;, ut nullo non momento Timonianus Theoninus 'ue diſtringatur dens, nunc liuore (quod latè patet uitium, & eſt in multis) nunc imprudentię & genuina leuitate: unde obrepſit uenuſtus adagio, ut maledicentia ſtultorum nuncupetur theſaurus, quem in lingua cōditum gerant. Eius uerò mihi auctor in Penulo Plautus eſt, cuius etiam adſcripſi uerſiculos plures, quòd ſint feſtiuitatis comicæ, Plautinæq; in primis, pleniſsimi:

Iſtic eſt theſaurus ſtultis in lingua ſitus,
Vt quæſtui habeant, malè loqui melioribus.
Viam qui neſcit qua deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem ſibi.
LY. Ego malè loquendi uobis neſciui uiam.
Nunc uos mihi amnes eſtis, uos certum eſt ſequi.
Si bene dicetis, uoſtra ripa uos ſequar:
Si malè dicetis, uoſtro gradiar limite.

Conclamare uaſa, quid. Conuaſare. Caput XXIX.

B COnclamaſſe uaſa, & caſtra iam mouiſſe, per iucundam à militari negotio tralationem, de ȷ̃s prouerbio dictitare cōſueuimus, quos iam demigraſſe uolumus ſignificare. Id innuere Cicero uidetur Accuſationum in Verrem libro ſexto: Conquiri Diodorum tota prouincia iubet, ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & uaſa collegerat. Cæſar Ciuilium bellorũ libro primo: Fit ab hoc certior Cæſar, duces aduerſariorũ ſilentio copias caſtris educere, quo cognito, ſignum dari iubet, & uaſa militari more conclamari. Et libro tertio: Qui cum magna expectatione ueniſſet, temerè progreſſus, turpem habuit exitũ, & noctu, neq; conclamatis uaſis, flumen tranſit. Sæpe item tum hic, tum hiſtorici reliqui, eo dicendi genere utuntur. Conuaſare dicuntur & qui demigraturi res componunt. Terentius: Aliquid conuaſaſſem. Hieronymus: Conuaſatis quæ à fratribus miſſa detulerat.

Sine corollario non recedere, quid. Corollariȷ̃ notiones. Caput XXX.

QVoniã uerò in Ciceronis diſertiſsimas orationes incidimus, quibus proſciſſus Verres: ſuccurrit nunc ex eiſdem adagio alius non aſpernabilis. Quo uerò ſenſus percipi eius poſsit facilius, ſubnectam Oratoris uerba: Cœnabat (inquit) apud Eupolemum, argentũ is cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula non magna, uerũtamen cum emblematis. Hic quaſi feſtiuũ acroma, ne ſine corollario de conuiuio decederet, ibidem cōuiuis inſpectantibus, emblemata auellenda curauit. Patet ex ȷ̃s (opinor) ſcitè admodum in auidiuſculos concinnari prouerbium, quibus haudquaquam eſſe ſat uidetur, ſi quod iuſtũ æquumq; eſt, indipiſcantur, niſi amplius aliquid corraſerint. Eſt ſiquidem corollarium, ut M. Varro ſcribit de Lingua Latina primo, id quod additum eſt, præter quàm quod debitum, tanquam auctariũ ſuperpondiumq;, id eſt ultra pondus menſuramq; adiectum. Deducitur uox à corollis, quòd eæ, quũ maximè in ſcena placuiſſent actores, dari ſolitæ forent. Quanquam & pro corollis corollaria dici inue-

nias apud Plinium primo & uicesimo libro: Paulatim, inquit, & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis, mox & corollarijs, postquam è lamina ærea, tenui, inaurata, aut inargẽtata dabantur. In priore notione est apud Ciceronem in Frumentaria: Noli (inquit) hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorũ corollarijs decumam emerunt. Apud eundem dicitur corollarium nummorum. Apud Plinium item Historiæ naturalis nono, pro supernumerario positum deprehendes corollarium in Cleopatræ conuiuio. At Apuleius posticam Venerem συμβολικῶς & operté corollariũ dixit: Mihi (inquit) iam fatigato de propria liberalitate Photis puerile obtulit corollarium. A

Verbi quod est κέρκος, notio non una. Ciceroni ad Atticum lux infertur. Item quid sit illud eiusdem, Alliensis pugnæ funestior dies, quàm urbis captæ. Vita candida efficere, quid.

Caput XXXI.

Cercon, Græci uariè exponunt: nunc enim eo nomine uas intelligunt, sicuti est tripus: Alcman pro ianua uidetur ænea accipere: annulum hostij quidam interpretantur. Sed & animalis cuiuslibet cauda rectè ita uidetur dici, παρὰ τὸ σκαίρειν καὶ ἕρπειν. hoc est, à saliendo obrependoque. Aristophanes, ἰδοὺ δέχου κέρκου λαγώ. Ecce (inquit) leporis caudam excipe. Quia uerò mollior delicatiorque est animalis eius pilus, spongiæ loco utebantur plerunque, purgandis præsertim detergendisque lippitudinibus. Inde natum puto adagium, in eum qui nimis astutè subblanditur, ut nuncupetur Cercus. Auctor mihi est M. Tullius Epistolarũ ad Atticum libro octauo, ubi de ciuili bello agens: Domitius (inquit) ut audio, in Cosano est quidem, ut aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniam, nõ probo: si ad Cneum, laudo: quouis potius certè, quàm ut Cercum uideat, quem ego prorsus aspicere non possum. Quo in loco Cæsarem intelligo, qui mira uafricie grassabatũ, ut omnino arriperet principatũ, arridebatque omnibus, & præter quàm etiam dictaret ingenium, clementiam præferebat, iniurias aut dissimulabat, aut lenissimè castigabat. Ille (inquit alibi Cicero) literas blandas mittit: facit idem pro eo Balbus, mihi certum est, ab honestissima sententia digitum B nusquam. Certè ubi quem admissa noxa, mulctari leuius animaduertimus, uulpis cauda correptum fuisse, dictitare cõsueuimus. In codicibus modò impressis, Certum pro Cerco substitutum mendosè, inuenies: nisi cui fortè lectio illa magis arriserit, ut Circum legamus. Quo nomine, nono de Historijs Aristoteles, accipitrum genus tertium intelligit: : cuius & decimo libro Plinius mentionem fecerit: ut uerbi obscuritate notare Orator uoluerit, omnia rapientis Cæsaris auidius ingenium. Sunt qui cercon, animal interpretentur uites oblædens: sed & uirile item pudendum: nonnulli murem putant syluestrem: gallum etiam alij, ad quod forsan respexerit Ciceronis ænigma. Est in eadem Epistola id quoque scitu notatuque dignissimum: Alliensis pugnæ dies funestior est quàm urbis captæ. Licet acutè adagij uice hisce uti uerbis, ubi mali auctorem amplius detestamur, quàm rem ipsam qua affligimur. semper enim causæ euentorum magis mouẽt, quàm ipsa euenta. Nam & diem illum semper fuisse Romanis religiosum, scimus: hunc uerò quo capta Vrbs est, etiam in uulgus ignotum, hoc nanque ex illo malum profluxit. Est mox paulò illud quoque relatu non inutile: Ego uerò (inquit Cicero) hæc efficiam ei candida uita, puto. Vbi sciendum, candida uita effici aliquid, quum citra omnem reprehensionẽ fit. Nam quod in calce ferè idem M. Tullius ita scribit: Sed acta ne agamus, reliqua paremus. iam uulgatius extritiusque est, quàm ut quicquã promamus ex nobis: nec præterea id genus scitamenta consectamur, etiam si ad libellam satisfactum pro uirili omnibus cupimus.

Sub manu. Caput XXXII.

Sub manu, adagio est elegans, quamuis obscuritatis non multæ. Vtitur eo in Epistolis ad Lucilium Seneca: Consilium (inquit) nasci sub die debet, & hoc quoque tardum est nimis, sub manu quoque (quod aiunt) cõsilium nascatur. Significatur summa temporis celeritas. Tranquillus in Augusto: Aerarium militare cum uectigalibus nouis constituit, & quo celerius ac sub manu annunciari

A ciari cognosciq; posset, quid in prouincia quaq; gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit.

Prouerbium quod est, Pallenicum aspicere, qua prodierit origine. Phlegra. Gigantum prælia. Caput XXXIII.

PAllenicum aspicere, docto prouerbio, dicitur in eum qui depugnaturus in hostem, generosum quiddam uultu præ se ferat, ac eximiam animi altitudinem, unde formido inijciatur ex aduersum congredienti. Eius rationem ex historia promunt, quòd ita affecti Athenienses in Pisistratum coorti sint, apud Pallenem Atticæ locum, quum is tyrannidem inuaderet. Vel Pallene dicatur, quasi βαλλιών, παρὰ τὸ βάλλειν λίθοις: ueluti ita dictet, perquirendum esse hostem, quem lapidibus impetas. Quid si ad urbem Thraciæ Pallenem referas, nuncupatam quidem sic à Pallene Sithonis filia, & Cliti uxore, sicuti auctor Hegesippus est in Palleniacis? Antiquitùs uerò dicta creditur Phlegra. Incolas autem gigantas dixêre, quibus constiterit aduersum deos bellum. Cæterùm memoriæ proditur, illuc delatum Herculem, gentis feritatem, & in cæteros odium quoddã intimum admiratum, cœpisse cum illis depugnare: interim uerò tonuisse frequenter, & crebra de cœlo cecidisse fulmina, unde obrepserit fabellę occasio, cum gigantibus ibi depugnatum à dijs. Strabo autem libro quinto, in Campanię descriptione: Superioribus (inquit) annis fortunatus erat campus nomine Phlegræus, in quo res à gigantibus gestas inuulgant fabulæ, nullam aliam ob causam, ut credi fas est, quàm quòd terra ipsa suapte uirtute præliorum concitatrix est. Sed & sexto libro: Hinc, inquit, ad Leuca (ea enim urbs non grandis est) stadia trecenta sunt, ibi odoris aquam fœtidi effundẽs aspicitur fons. Fabulæ tradunt, reliquos gigantes è uicina Campaniæ Phlegra, cum Hercules pulsos exagitaret (uocabantur autem Leuternij) ad ea confugisse loca, contractosq; subijsse terram, & ex eorum cruore, talem effluxionem fonte contineri: eam ob rem & littus illud Leuternium uocari. Phlegram uerò, ne hoc item subticuerimus, Cumanũ agrum

B ideo quidam dici opinantur, quòd tractus ferè ille uniuersus sulfuris, ignis, & calentium aquarum copia sit refertissimus.

Palæphatiam papyrum produci in prouerbium posse. Quo sensu fabulosa pleraq; interpretetur Palæphatus: quid'ue Palæphatus uocabulum indicet. De Phryxo interim, & Bellerophonte. Velleris aurei ratio. Pegasus. Sparti. Dædala quæ dicantur, item Aeola. Cur dicatur Dædalus simulacra fecisse mouentia. Caput XXXIIII.

QVoniam uerò ducente nos stilo ipso, in fabulosa dilapsi sumus, subit nunc illud, ut testatum apud studiosos uelim, scienter, nec minus ornatè, libellos id genus, quibus fabellis inuoluta memorentur, quæq; fidem non capiunt, posse Palæphatiam dici papyrum, ab auctore Palæphato, qui incredibilium, id est τῶν ἀπίστων, uolumina concinnarit. Nec me fallit, Virgilium, dum ad Messalam scribit, Palæphatiam papyrum simpliciter pro libris eius auctoris uideri accepisse, quando ita canit:

Quam mala multiplici iuuenum quot septa caterua
Dixerat, atq; animo meretrix iactata, ferarum
Infamem tali meritorum more fuisse,
Docta Palæphatia testatur uoce papyrus.

Fuit Palæphatus hic Parius patria, siue (ut alij tradũt) Prieneus. Vixit Artaxerxis tempore: Incredibiliũ libros quinq; reliquit, quos tamen ad Athęneum quidam reijciunt: in eorum primo, Scyllæ mentio fit, quæ circumuenire hospites cõsueuerat, quam tamen astutia euaserit Vlysses. Atq; inibi Sirenas quoq; fuisse meretriculas, idem auctor prodit, quæ deceperint nauigantes. Comperta nobis pleraq; item alia, sunt digna (ut arbitror) scitu, quę suis libris complectebatur Palæphatus. Ea si subiecero, nimirum oleum & opera philologiæ non perierit. Nam quod fabulosa tradit historia, Phryxum cum Helle sorore fugientem nouercales insidias, uisum esse per mare uehi ab ariete uelleris aurei: quidam interpretantur fuisse paratam fugienti nauem, cuius insigne aries foret.

Palæphatus uerò affirmat, Arietem uocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri cōficiendi ac argenti rationem contineret. Item sunt qui scribant fuisse Pegasum, mulieris cuiusdam equum uelocissimum. Idem Palæphatus Bellerophontis nauem accipit eo nomine. Multa de Spartis passim à poetis memorantur, eos Palæphatus scribit, quum proximarum essent regionum, aduersus Cadmum subitò constitisse, ac propter repentinos quasi de terra contractus, ex omni parte confluentes, Spartos uocatos. Repetit idem hic quæ prodita fabulis de Dædalo sunt, qui uisus est simulacra fecisse mouentia: sed primus (ut inquit idem) statuarum pedes à se inuicem separauit, alijs coniunctim eos fabricātibus. Naui quoque cum Icaro filio Minois impetum euitasse, scribit, & propter inuestigabilem fugam, auolasse pennis esse existimatū. Ex quo ingeniosius facta, meditataque Dædala dicunt. Sicuti uaria uocant Aeola, de Aeoli antiqui uafricia, ut scribit Lycophronis interpres super eo uersu: A

ἔλυσε χρησμῶν, ὡς πεὶν αἰόλον σόμα.

Fuit autem Dædalus Metini, uel Mitionis, ut habēt alij, & Iphinoes filius, à quo Athenis Dædalidæ nuncupati. Cæterùm fuit & Palæphatus alius historicus, qui Cypriaca scripsit, ac Deliaca: item Attica, & Arabica. Vixit hic Macedonis Alexandri temporibus. Fuit & nomine eodem Aegyptius grammaticus, aut Atheniensis, ut alij uolunt. Porrò Palæphati nomen, antiquum significare uidetur, sed & diu prædictum. Vnde olim ferè pueri in sacello diuę Mariæ Rhodigij Græcis characteribus, CHRISTI passi, nostra inscriptione Palæphaton sebasma, uenerati sumus, id est παλαίφατον σέβασμα. Indicat item dictio fatidicum: quando Odysseæ T Homerus, quercum appellauit palæphaton.

Cuiusmodi prouerbium sit, Staterij paries. De Pausania breuiter. Cicero illustratur. Sabini urbis præfecti historia. Caput XXXV.

STaterij paries, prouerbium est: quo commonemur, uerbis esse parcendum, ne (ut assolet, & docuit Plinius) redituras per iugulum uoces non satis prudenter effundamus. Multi enim in res odiosas sæpe incidunt nimis incautè, ut planè temporibus suis Staterio accidisse M. Tullius scribit, qui ea loquutus est, bonis uiris subauscultantibus interposito pariete, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam, inquit, de Lacedæmonio Pausania accepimus. Sed & de Sabino Vrbis primario scribit Dion: cui sic delator Rhattarius, qui se amicum fingebat, imposuit, ut in Seiani gratiam senatorij ordinis aliquot in tectum induceret, ubi habitabat is, moxque blandè ad animi secreta prodenda illiceret: quo nomine, die eodem in carcerem impactus, paulo pòst ἀκείτως ἐφθάρη. Ex ijs patet, opinor, adagij ratio: sed quod de Pausania præcise nimis, ne dicam inuolutè, dixit Orator, amplius uidetur aperiendum. Fuit Pausanias hic Lacedæmonius, uir quidem longè præclarus, sed tamen in omni genere uitæ uarius. nam ut uirtutibus plurimū eluxit, sic & uitijs est insigniter adobrutus. Huius enim est prælium illud perillustre, Græcis Latinisque monumentis certatim celebratū, apud Plateas, quo Persicū imperium, duce Mardonio, in Græcia accisum concidit. Erat hic quidem satrapes regius, manu promptus, & quod in rebus bellicis maximum semper fuit, ingenij plenus. Ductabat porrò peditum ducenta millia, & quidē lecta uiritim, equitum millia uiginti. Cæterùm Græciæ fortuna & ducis ingenium solers fœlixque exuperat omnia. Sed uictoria longè clarissima Pausanias elatus, magnificè iam de se cœpit sentire, & maiora amplioraque cōcupiscere. Mox & successibus alijs elatior etiamnum, cum Persarum rege clàm de proditione agere cœpit. At quum in suspicionē recidisset, atque eo nomine capitis esset accusatus, pecunia rem transegit. Quum uerò ad classem non remitteretur, sponte ad exercitum abijt, ubi nō mores solum patrios, sed etiam cultum uestitumque mutauit. Epulabatur more Persarum, luxuriosius quàm qui aderant, perpeti possent. Interim Argilius quidam, quem puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, suspicatus mali quippiam, Ephoris literas tradidit. At illi quamuis manifesto proditionis crimine Pausaniam tenerent, B

non

A non prius tamen adhibendam uim censuerunt, quàm se ipse indicasset: atque huic indici quid fieri uellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, id uiolari nefas putant Græci: eò is confugit, in ara consedit, inibi διπλῆν διαφράγματι καλύβην, hoc est latibulum duplex disclusum compararũt, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Illuc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias ut audiuit Argilium confugisse in aram, perturbatus uenit eò, quærit quid causæ sit tam repentini consilij: huic ille quid comperisset ex literis, aperit. Tunc uerò Pausanias etiamnum commotior orare cœpit, ne nunciaret, nec se meritum de illo optimè, proderet. Ea quum excepissent Ephori, iam iamque comprehensuri illum forent, in Mineruæ templum, quod Chalciœcum uocant, confugit, ubi & turpissimè interijt. Cæterùm, ut ad Staterij parietem, redeamus: hinc Chalinus ille Plautinus in Casina, quum recessim cessisset ad parietem, imitatus nepam (ut ipse ait) ad captandum senis cum uillico sermonem, mox gaudio gestiens:

Nostra (inquit) omnis lis est. pulchrè præuortar uiros:
Nostro omine it dies iam, uicti uicimus.

Quo in loco adnotatum ab eruditis est, astipulãte succinenteque Pompeio Festo, Osculanam dici pugnam, qua uicti uincũt. Natum id à Leuino uidetur, qui à Pyrrho uictus, mox eundem deuicit. Titinnius, hæc quidem quasi osculana pugna est, qui in fugam pulsi hinc spolia hostium colligunt.

Conuiualis hilaritas omnibus præponitur alijs, ut qua reficiatur cum spiritu corpus, titilletur sensus, ac expergefiat ratio. Conuiuæ cuiusmodi requirantur. Vini laus. De ferculis nonnihil. Caput XXXVI.

ETiam si quantum eualuimus, in alijs quæ de conuiuij ratione inter legendum digna se ingesserant, quæ non omitterentur, diu affatimque persequuti sumus: ex quo tamen in Platonici eminentissimi nuper libellos incidimus, eruditos in primis, & Platonem suum resipientes quidem plurimùm, sed &
B sapientum quandoque pomœria cæterorum introspectantes, operæ precium esse futurum concepi, si indidem nonnihil præcerpsissem, quod antecedentia condiret scitius, & legentes dimitteret adminiculatiores. Illud uerò fuerit primum, esse quidem in uita quæ animum allecient blandè, ac frontem remittãt gratissimè: uerùm quod conuiuio rectè, nec citra modulum instituto, ipsum id præstet uberius atque affluẽtius, non ferè compertum. Id ut uerum scias, sic collige: inter Aristotelis placita & medicorum esse constat (opinor) sagax hoc & prouidum animal, quem dicunt hominem, duobus consurgere, ac coalitum augescere, corporea mole ac spiritali anima. Sed corpori inesse crassamentum quoddam membrorum, humectæque potestatis, adesse & portionem prætenuem subtilemque. Ea uerò sanguinis uapores complectitur, ac spiritus. Animæ item inesse duo, sensum ac rationem. Quæ quum ita sint, liquet nimirum, plenam inde uoluptatis honestæ uim copiamque profluere, ubi uniuersim hisce portionibus paria feceris. At bona utique alia unam uix aut summum duas spectant, conuiuium ex omnibus unum modò, & legitimum utique, omnibus satisfactum uult. Etenim quis nescit membra hinc refoueri insigniter, instaurari humores, spiritum refici, denique titillari sensum, ac rationem expergefieri quodãmodo? Hic à laboribus interquiescimus, curas laxamus, & suum ingenio sufficitur pabulum, ut beneuolentiæ gratiam mutuæ, ac magnificentiæ argumentum non repetam iucundissimum. Tolle conuiuantium hilaritatem, iam parte plurima euanuerit amoris fomes, amicitiæ condimentum, ac uitæ solatia, inde quæ fusim progerminant. Si præsertim legitimè, sicque castè coeant conuicturi, nec omnino uentri concœnes, sed animę. Communio siquidem uitæ rectius honestiusque statuitur conuiuij finis, quàm poculorum licentior inuitatio, quod comprobasse nominis argumento uidentur Græci. Id grauius multo, ac sapiente dignum amplius, ut alimonia promiscua, promiscuum fiat & mentis bonum, uoluntate comparili. Quod ipsum & Varronis omniũ doctissimi astipulatu sanciri nimium ualet, quoniam requisisse conuiuas animaduertitur gratiosos, musicos, literatos, dum illos diligẽter in digitos mittens, Gratias cum Musis coaptat, nec illis pauciores expetẽs, nec hisce plu-

 res.

res. Qua ratione paulo iracundior inde summouendus planè uidetur, summouendi & quos atrior diuexat bilis, quiq; amariores nullo excandescunt negocio, ni ita fuerint modo attemperati benigniore, ut Stoici Zenonis, & Platonici Xenocratis ingenium resipiant. Quos lupinorum imagine quadam mitescentium, dum aqua macerantur, inuitatione ferunt paulò largiore mox solitos dulcescere. Illud puto fallit neminem, uitæ quodammodo uenenum mœsticiam uideri ac tristitudinem. Sed & in conuictus ratione idipsum contingit ferè. Cęterùm præsto præcellens est antipharmacũ, siquidem caperatam mirè frontē exporrigit suaue clarumq; uinum. Cui tantum attribuisse creditur Aesculapius, ut æqua id cum numinibus lance statuerit. Et Aeclepiades condito uolumine, uini utilitatem deorum uix æquari potentia scribit. Suffragatur & Platonis semper ferè diuini bracteata sententia, ingenio ac uiribus temperato uini calore fomentum suffici mirificum approbantis. Sciendum uerò saliares dapes ac cœnas adiposiores cum Sardanapali plumis ab hoc genus conuictoribus non tam nesciri, quàm ut castis moribus uenenosas longè peius angue uitari. Pythagorica cum pomis olusculа renideant amplius fusiusq;, ut quæ benignior affatim natura suggerit parens. Nec tamen Euclionis sordes hisce nos putet quispiam spectare, Cōmori enim uerius hoc dicatur, quàm conuiuere. Sed nimirum à mediocritate nusquam, ne latum quidē unguem reuellimur. Salibus potissimum ingenij condiatur exhilareturq; ferculorum ac missuum quicquid est. Ante omnia uerò mentis ac morum nitoribus collustretur coitio, quotquot sunt, omnium suauissima, utq; planè dicam, uitæ hilaritas & condimentum longè clarissimum, quando nec philosophi abstinendum eo censuêre: quin & priscorum simplicitas, non heroes modò, sed deos etiamnum ad hoc genus uoluptatum facile admisit. Quas & beatis subinde polliceri non desinit, Magmed, Orientalium populis creditus ferè diuinus.

Apologia breuis, quid ita crebriter in Platonis uireta hoc opere diuertamus. Philosophi eiusdem explicatur excellentia, quamq; sit à Christi placitis haud ferè dissitus. *Caput* XXXVII.

POsteaquam adnuente optimo maximo Deo, lucubrationibus nostris, quarum ad diem hunc libros triginta concinnauimus, umbilicum uideor iamiam impacturus, uti mox publicum indipiscantur: placuit hac parte multorũ occurrere opinionibus, quos insigniter admiraturos haud ambigo, quid ita in Platonicorum musea frequenter adeò in hisce libellis diuertam, ut nulla non pagina Platonis nomen, perinde ac sacrum agnoscar uenerari. Ac uidear non quod ille facetissimè ait, εὐριπιδίζειν, id est ad Euripidis morem dicere uel facere: uerùm undiquaq; πλατωνίζειν, ceu mihi subinde Cypriani illud de Tertulliano succinam, Da magistrum. Ego uerò (etiam si nil me fallit, celebrem adeò in omni scientia uirum uoculis nostris uel indisertissimis haudquaquam indigere) quo plenè satisfactum sibi opinaretur, quisquis eius doctrinæ, seu thesauri potius, ad hanc horam fuit incuriosus, Bessarionis multiplici eruditione inter Græcos eminentissimi sententia esse contētus abunde poteram: apud quem Epistola quadam sic adnotatum comperi, Si quid in hac industria nostra uel eloquentiæ uel bonarum artium cognitionis eluxit, si quid fuimus, id omne uel nos à Platone accepisse, uel ipsum sibi se defendēdo suppeditasse, facile existimari patimur & uolumus. Cæterùm causæ nostræ collibuit patrocinari latius, etiam recusantibus, ac in augustioris scientiæ uirum impiè nonnunquam infrementibus amplius ter sapientiæ magnitudinem claritatemq; ingerēdo: quam auctor eminentissimus in Phædro, quum de pulchritudinis ratione dissertatio institueretur, à Deo auri nomine significatam petijt intentissimè: quòd esse pulchritudinem animi hanc, & proinde internã, eoq; preciosiorem opinabatur. Id uerò philosophus suo seculo singularis Plotinus primum, mox & Porphyrius ac Iamblichus, ut de Proculo taceã, in sinu quidem reconditum intuiti mundissimo: uerùm nescio quibus obductũ conuelatumq; ambagibus, ut muricatus (quod dicitur) uideri posset gressus, ac formidabilis prorsum compauendusq;: ita expurgarũt sæpius excoctum, ut planè pustulatum fieret, ac obryzum defecatissimumq;. Vnde cuncto terrarum orbi illuxit inenarrabilis sapientiæ amplitudo

A do atq; maiestas, & quod mirari non uacat satis, Christianæ ueritatis sanguine diuino Saluatoris prępotentis sancitę, ita uestigijs adnexa conglutinata'ue, ut similitudo maior cogitari magnopere nulla posit. Quod ut uero sciamus uerius, nónne Pythagoricum legimus Numenium, quem magnus ille Origenes sacræ interpres paginæ admiratus adeò est, ut philosophis ferè anteponendum omnibus censuerit, quum Mosaica & Platonica expendisset mysteria, intonuisse altius, Platonem uideri prorsum Moysen alterum, Attica eloquentia diuinitatis arcana rimantem propādentemq;? Id quod (opinor) expresit Parmenides, à quo Dei commonstratur unitas, rerum ideas omnium, id est exemplaria & rationes continentis, aut eminentissimè producentis. Expresit cum Zenone Melissus, qui cæteris modò uisitationem facientibus, solum esse Deum astruit cōstantissimè. Iam uerò mundi natalia repetens Timæus, boni gratia illum ab artifice productum Deo uaticinatur, primoq; cœlum esse creatū terramq;, intersito mox aere cum aqueo elemento. Quæ omnia perseuerantiæ eum sunt habitura modum, quem summi Opificis præscripserit sapiētia. Sed & Dei charagma esse hominem, pronūciasse idem animaduertit, cui terrena subijciantur uniuersa. Politicus uerò cum Protagora, Menexeno, Critia eundem ex terræ uisceribus, nutu agitante diuino, eruit mirabili ratione. Ac ne quid desit, peracto mundi ambitu, etiamnum ex eisdem comprobat reuicturum. Cuius in Dei assimulatione ac fruitione plenā demum futuram felicitatē, docuit Philæbus: nec reticet cum Phedone Theætetus ac Phædrus. Iam & in Legum libris, esse Deum rerum mensuram omnium legimus: in primis uerò, si Deus quandoq; hominē induat. Legimus & superbis Deum obsistere, humilibus autem benignius gratiam impertiri. Quid uerò illud in Epistolis inenarrabile patris mysterium, ac filij? Sed & inibi maxima traditū pietate nouimus, diuinorū adyta rationibus penetrari haud posse. Posse autem mētis puritate, ac cum Deo assimulatione intima, quæ in animis ignem succendit, amplius corusco promicantem lumine. An non admirabilis Heri Pamphili decimo de Republica, ad uitam reuocatio, Elysiorum pera mœna specie, paradisi nobis delicias expingit infinitas? Nec pręternittitur inibi expiaB torius locus, animas eatenus cruciabiliter excarnificans, donec

Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Athereum sensum atq; aurai simplicis ignem.

Sed & infantilis limbus nec tacetur eadem parte. Verùm illa Socratis documenta, cuius'nam deniq; sunt modi? Non pili esse faciendum tempus. Immortalitatis curam omnibus anteponendam. Fortuita facile spernenda, modò quæ perpetuitatem resipiunt genuinam, assequi connitamur: illatam uerò iniuriæ uim accepta longè uideri pestilentiorem. Velis remis adnitendum, ut artifici eminentissimo,

ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει,

suo restitutam candori, ab omniq; prorsum defecatā labe rationalem animam, diuinitatis expresiorem imaginem sinceriter, integrè sanctéq; offeramus. Quo nomine Laches spontali peccatorum confesione, ac pœnitentia nil adstruit præstabilius, quin & primo quoq; tempore omni arripiēdam pede, quia diu concreta modis inolescere miris, consentaneum est: nec medicam facile manum admittere, uel subinde recidiuam intentare. Nam ex intemperanti animorum affectione uniuersa, & quidem agminatim, mala erumpere, docuit Charmides. Quod si temperātia denuò succreuerit, succrescere & immortalitatis bonum incomparabile, quo sanè in uirenti amœnoq; perfruebantur homines hortulo, prius quàm à diuinis ad fluxam collaberentur naturam. Quod uelut ex oraculo Mosaico comprobat Critias. Nec in prauum obdurati dæmonis imposturam reticent Timæus, Phædrus ac Diotima. Sed terras diuinitùs aquarum molibus adobrutas, quum omne in præcipiti uitium staret, ad rationalis ferè interitum naturæ, ac animantium cunctarum: idem nos ex eadem (quod dicitur) fidelia commonet Critias. Cæterùm quo'nam piaculo reticuerimus Academici principis sententiam nobilem, qua is ad diuinitatis intima euectus animaduertitur, quo apud animum meum non magnopere admirabilius aliud, quoq; amplius, uelut attonita hebescat mens, latentium causarum indagine certa rationem conquisitura? Tantisper, inquit diuinus Plato,

Plato, meis acquiescendum documentis commonitionibusque, donec homine augu- A
stior quispiam, sacratiorque sese in terrarum ostentet orbe, ueritatis adyta fontesque arcanos reclusurus, quem uelut ducem inenarrabilem insequãtur omnes. Verùm ne in Operis calce (tametsi mira excellentium rerum dulcedo arridet, quæ transuersum auferat animum) fiat ἀβυσσινὸν ὑπόφθεγμα: nam & Apelles pictores eos peccare dicebat, qui non sentirent quid esset satis: iam & capiti & libro coronide inducta, conticescam, uelut epilogi celeuma recinuerim, lætantium more nautarum: optimum maximum DEVM apprecatus, quod uitæ superest etiamnũ, ita liceat hisce impartiri curis: ut eius recinant laudes, & studiosorum iuuenum subseruiant emolumentis. Interim uelut in senatus missione assueuerat usurpari, hinc te moror nihil Lector optime: ita nihilominus uti scias ea nos meditari, modò propius nõ admoueãtur lineæ, ut mox hasce lucubrationes ceu tesseras frumẽtarias liquidò cõputes. Recepticij, quod poterã meo iure, nihil uolo. Quod erit, proferetur benignè, quieti meæ prorsum iniecta manu, ne uiuus uidensque uitam extritum pergam: quod ait Lucretius. Quod si forsan alicubi falli contingit, nec destinatum attingimus scopum, potiusque humi compascentes gracculi uidemur, quàm in sublimi aquila cõstituta: meminerint legentes quod Orator nobilis scriptum reliquit. Prima sequẽtem honestum est in secundis tertijsque consistere: nam in præstantibus rebus, magna esse quæ sunt optimis proxima.

F I N I S

BASILEÆ PER AMBROSIVM ET AVRELIVM
FROBENIOS FRATRES, ANNO M. D. LXVI.
MENSE MARTIO.

Series chartarum.

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ρ σ τ υ φ a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z aa bb cc dd ee
ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz AA
BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ
RR SS TT VV XX YY ZZ Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg.

Omnes terniones, exceptis ξ Indicis quaternione, φ Elenchi capitum, & Ff duernionibus.

Opus hoc in duo uolumina commodè secari poterit in ternione gg.

FRO BEN.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm